

TRADITIO CATHOLICA BYZANTINA
SÆCULUM XIII. ANNI 1203-1270.

Ν Ι Κ Η Τ Α

ΤΟΥ ΧΩΝΙΑΤΟΥ
ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

**NICETÆ CHONIATÆ
OPERA OMNIA,**

NEC NON FRATRIS EJUS

MICH. ACOMINATI CHONIATÆ

ATHENIENSIS ARCHIEPISCOPI

*QUÆ ÆTATEM TULERUNT SCRIPTA VEL SCRIPTORUM FRAGMENTA ;
INSUNT PRÆTEREA*

GEORGI ACROPOLITÆ ANNALES BYZANTINI

ET

*ALEXANDRI PAPÆ IV, THEODORI DUCÆ IMP. NICÆNI,
GERMANI II, NICEPHORI, ARSENI, CPOLITANORUM PATRIARCHARUM ;
NICEPHORI CHUMNI, METHODII MONACHI*

OPUSCULA, DIPLOMATA, EPISTOLÆ ;

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,
BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

NICETÆ TOMUS POSTERIOR. CÆTERORUM TOMUS UNICUS.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES,

IN VIA DICTA : AVENUE DU MAINE, 189, OLIM CHAUSSÉE DU MAINE, 127.

1887

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM III. ANNI 1205-1270.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CXL CONTINENTUR

NICETAS CHONIATA.		
(OPERUM CONTINUATIO.)		
NICETÆ CHONIATÆ EX LIBRIS THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI.		
Ex libro VI. <i>De Maccedonio.</i>	9	
Ex libro VIII. <i>De Nestorio.</i>	33	
Ex libro IX. <i>De Eutychete.</i>	37	
Ex libro X. <i>De quinta synodo.</i> 67	67	
Ex libro XII. <i>De Apharodocetarum hæresi.</i>	75	
Ex libro XV. <i>De sexta synodo.</i>		
Ex libro XVII. <i>De hæresibus Armeniorum.</i>	89	
Ex libro XX. <i>De superstitione Agarenorum</i>	105	
<i>De receptione eorum qui ad Agarenis ad rectam fidem accedunt.</i>	123	
<i>Formula altera in Sylburgii notis.</i>	125	
Ex libro XXIII. <i>De erroribus Eustratii, Nicæni metropolitæ.</i>	135	
Ex libro XXIV. <i>Synodus Græcæ Ecclesiæ de dogmate circa illa verba: « Tu es qui offers et qui offerens et qui recipis, » quod ventilatum fuit sub Manuele Comneno imp. contra Soterichum Antiochenum electum. Præit Soterichi de sua falsa doctrina dialogus cum Philone.</i>	137	
Ex libro XXV. <i>Synodus habita propter illud dictum: « Pater meus major me est. » Præmittitur Editoris Romani Monitum.</i>	201	
Ex libro incoerto. <i>De Lixiciorum hæresi. Recensio codicis Medicei XXIV, Thesaurum Nicæni continentis in libros XXVII digestum.</i>	281	
	283	
CPOLITANI AD INNOCENTIUM III.		
Græcorum ad Innocentium III, Pontificem Romanum, Epistola, scripta post captam a Latinis Cpolin, regnante Henrico (Ἐπιπέτρ, sire Henry) imperatore.	293	
MICHAEL ACOMINATUS CHONIATA, ATHENIENSIS ARCHIEPISCOPUS, NICETÆ FRATER.		
<i>Michaelis Acominati vita, res gestæ, scripta, ex D. Adolph. Ellisen, « Michael Akominatos von Chonæ, Erzbischof von Athen. » — 1. Yaria Athenarum medio ævo fortuna usque ad finem sæculi XII. — 2. Michaelis ejusque fratris pueritia Chonis et Cpoli acta. — 3. Michael Athenarum archiepiscopus, Græciz miserrimus status. — 4. Michael cum Leone Sguro certamen inuit, fratre ipsius Niceta referente, 305. — 5. Quæ Athenis post Michaelis tempora acciderunt. — 6. Michaelis senectus et obitus. — 7. Scriptorum Michaelis catalogus in bibliotheca Florentina secundum Bandinium, Præmittitur Anonymi ad eadem scripta Præfatio encomiastica.</i>	299	
MICHAELIS ACOMINATI SCRIPTA.		
Oratio habita in die festo Palmarum.	323	
Epistolæ ad Eustathium Thessalonicensem archiepiscopum.	329	
Monodia in eundem defunctum.	337	
Monodia in funere fratris habita.	361	
Hypomnesticon ad imp. Alexium Comnenum. De fisci exactionibus.	377	
Iambi de pristina urbis Athenarum dignitate.	383	
APPENDIX. Laudatio SS. archangelorum Michaelis et Gabrielis.	1221	
THEODORUS ALANIÆ EPISCOPUS.		
Alanicus, sive de itinere suo per Alaniam.	385	
Ejusdem ex inedito opusculo ad fratrem natu minorem.	413	
THEODORUS ANDIDENSIS EPISCOPUS.		
De divinæ Liturgiæ symbolis ac mysteriis.	417	
MANUEL MAGNUS RHECTOR CPOLITANUS.		
De processione Spiritus Sancti. Disputatio cum fratre Francisco, ordinis Fratrum Prædicatorum.	467	
PANTALEO DIACONUS CP.		
Contra errores Græcorum.	483	
Narratio miraculorum Michaelis archangeli.	573	
MANUEL CHARITOPULUS CP. PATRIARCHA.		
Solutiones quarundam quæstionum de jure patronatus et de translatione episcoporum.	591	
GERMANUS II, CPOLITANUS PATRIARCHA.		
<i>Notitia duplex. 1. Ex Oriente Christiano. 2. Ex Bibliotheca Fabricii.</i>	593	
Epistolæ ad Gregorium IX papam et ad cardinales de unione Ecclesiarum, cum Gregorii responso duplici; Definitio apocrisiariorum Pontificis quod Spiritus sanctus a Patre Filioque procedat æqualiter, cum Germani responso; item Acta concilii Nymphææ in Bithynia pro unione habiti.	601	
Epistola prima ad Cyprios.	601	
Epistola II ad eosdem.	613	
Homiliæ.	621	
Decreta synodalia.	757	
MICHAEL CHUMNUS, THESSALONICENSIS METROPOLITA.		
De gradibus cognitionum	759	
THEODORUS DUCAS LASCARIS.		
<i>Notitia ex Leonis Allatii Diatriba De Theodoris. THEODORI SCRIPTA.</i>		
De nominibus divinis. Præmittitur Editoris Romani Monitum.	761	
Canon exhortatorius, ad SS. Deiparam.	771	
De communicatione naturali libri sex: Latine ex editione Basileensi, Græce ex cod. mss. Gr. Paris.	1259	
METHODIUS MONACHUS.		
De schismate vitando. Præmittitur Editoris Romani Monitum.	779	
NICEPHORUS CPOLITANUS PATRIARCHA.		
Contra eos qui dicunt mortuos sacro oleo ungentos esse.	805	
CONSTANTINUS ACROPOLITA.		
Sermo in S. Joannem Damascenum.	811	
Sermo in sanctam Theodosiam.	887	
ARSENIUS AUTORIANUS CPOLITANUS PATRIARCHA.		
Anacreonticon in Dominicam Resurrectionis.	935	
Privilegium pro monasterio SS. Deiparæ Macrinitissæ.	939	
Testamentum.	941	
GEORGIUS ACROPOLITA.		
Annales, a capta anno 1201 a Latinis Cpoli usque ad eandem anno 1261 a Michaelæ Palæologo recuperatam.	969	
NICEPHORUS CHUMNUS, CANICLEO PREFECTUS,		
Post assumptum monachalem habitum, NATHANAEL MONACHUS		
<i>Notitia ex Bibliotheca Fabricii ed. Harles.</i>	1397	
Antitheticus adversus Plotinum De anima ex Fred. Creuzeri editione post Plotinum De pulchritudine.	1399	
Sermo consolatorius ad filiam suam imperatricem ob viduitatis ejus mœrorem cum decimum sextum ætatis annum ageret.	1437	
De miraculo in Cana facto.	1451	
De petitione Elisæi ad Eliam.	1455	
Testamentum.	1463	
De festo Dormitionis S. Mariæ.	1498	
(Omnia ex interpretatione nostra.)		
ALEXANDER PAPA IV.		
Constitutio Cypria, qua ecclesiasticæ hierarchiæ historia medio ævo in Orientis partibus obtinentis mire illustratur.	1541	

NICETÆ CHONIATÆ

EX LIBRO VI

THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI

(Græce apud Maium, *Spicil Rom.* t. IV.)

Περὶ Μακεδονίου.

De Macedonio.

α'. Ἐντεῦθεν δὲ τὴν περὶ τὸν πνευματομάχον Μακεδόνιον τῷ λόγῳ δοῦναι προθέμενος ἀρχὴν, ἀναγκαῖον καὶ ταῦτα, προδιηγήσασθαι οἶμαι, ὡς ἱεῖα τοῦ ἐπίστασθαι τοῖς φιλιότοισι, μηδὲ τοῖς ῥηθσομένοις ἐπίπαν ἀσυναφῆ. Ὁ γὰρ τοι πολλὰ καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν δηλωθεῖς λόγοις Εὐσέβιος ὁ Νικομηδείας, πάντα τρόπον τοῖς ὀρθοδόξοις ἀντιτεθέμενος, πρῶτον μὲν ἐπεβούλευσεν, ὡς εἰρήκαυεν, Εὐσταθίῳ τῷ Ἀντιοχείας, καὶ καθέλιε τούτου ἐκ διαβολῆς Ἀλεξάνδρου δὲ τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας μετὰ μῆνας πέντε τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου πρὸς Θεὸν ἐκδημήσαντος, διεδίξατο τὰ ποιήτρια Ἀθανασίος. Ἐπειράθησαν οὖν ὁ τοῦ Εὐσέβιου χορὸς δι' ἐπιστολῶν κείθειν αὐτὸν ἐν κοινωσίᾳ δέξεται τὸν Ἄρειον ὡς δ' οὐκ εἶχε τοῖς παρακλήσεσι τοιούτου τι μηχανῶνται. Μελίτιος ὁ τῆς Λύκων ἐπίσκοπος, ὃν ἐν Νικαίᾳ κατέκρινε σύνοδος, ἐκλείπων τὸν βίον, Ἰωάννην τινὰ τῶν αὐτῶ συνήθων ἀν' ἑαυτοῦ κατέστησεν ἐπίσκοπον παρὰ τὸ δόγμα τῶν ἐν Νικαίᾳ. Τούτοινοι τὰ Ἰωάννου φρονούντας ὑπελάθοντες οἱ περὶ Εὐσέβιον, ἐπίεσαν Ἀθανασίου κατηγορησάιν καὶ κατηγορήσαν ὡς οὐ κανονικῶς ἐχειροτονήθη, καὶ ὡς χιτωνίων λινῶν φόρον Αἰγυπτίους ἐπέβαλε, καὶ γύναιον ἐρθεῖρε, καὶ τῷ κρατοῦντι ἐπιβουλεύων, Φιλουμένῳ τινὶ τῶν βασιλικῶν θεραπόντων ἐπεμψε λάρνακα χρυσοῦ, καὶ τὴν ἐξ Αἰγύπτου σιτοπομπίαν ἐκάλυψε, καὶ Ἀρσενίου τινὸς ἐκτεμῶν τὴν χεῖρα γοητείας εὖκεν εἶχεν.

β'. Διὰ ταῦτα τοῖνοι ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης σύνοδον ὁ βασιλεὺς ἀθροισθῆναι προσέταξεν. Ἀθανασίου δὲ ἀναβαλλομένου, διὰ τὸν Εὐσέβιον τὸν Παμφίλου τῆδε ἐπισκοποῦντα φίλον εἶναι καὶ οὐνεργὸν Εὐσεβίῳ τῷ Νικομηδείας, πάλιν οἱ Μελιτιανοὶ κατηγόρησαν αὐτοῦ ὡς μυστικὸν ποτήριον ἐν τῷ Μαρτύρῳ συνέτριψε, καὶ ἐπισκοπικὸν καθέλιε θρόνον, καὶ ἑτέρα τινα εἰργάσατο τῶν ἀπειρημένων. Ἐπέτριψε τοῖνοι ὁ βασιλεὺς ἐν Τύρῳ γενέσθαι σύνοδον, καὶ γενομένης αὐτῆς, Ἀθανασίος ἐνίκησε κατα κράτος. Οἱ δὲ τῆς ἀληθείας ἔχθροὶ ἐπίσκοποι μᾶλλον αὐτοῦ κατεψήφισαντο· εἶτα καὶ εἰς τὸν Μαρτύρῳ ἐπεμψαν, χάραν τινὰ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπινομήσαντος Μαρκεῖας τῆς λίμνης· ἦσαν δὲ οἱ πεμφθέντες· Θεόγνης ὁ Νικαίας, καὶ Μάρις ὁ Καλκηδόνος, Θεόδωρος Περίνου ἦτοι Ἡρακλείας Νάρκισσος Νερωνιάδος, Οὐάλης Μούρσης, Οὐρσάκιος Σιγγηδό-

1. Jam de Macedonio, Spiritus sancti impugnatore, sermonem incipere statuens, necessarium puto hæc prius edisserere, tanquam digna quæ ab historicis cognoscantur, neque omnino ab iis quæ dicentur abhorrentia. Qui enim in prioribus sæpius exhibitus est Eusebius Nicomediæ episcopus, omni modo orthodoxis oppositus primo quidem insidiatus est, ut diximus, Eustathio Antiocheno, et eum calumniis depressit; Alexandro autem Alexandriæ episcopo quinto post Nicænam synodum mense ad Deum profecto, primam sedem accepit Athanasius. Tentaverunt autem Eusebii assecleæ illi persuadere ut Arium in communionem acciperet; cum autem illorum precibus non annuisset, aliquid tale machinati sunt. Melitius Lyciorum urbis episcopus, quem Nicæna synodus damnavit vitam relinquens, Joannem quemdam ex suis familiaribus pro se episcopum constituit contra Nicænae synodi decretum. Eos igitur qui pro Joanne stabant, circumvenientes Eusebiani, iis persuaserunt ut accusarent Athanasium, et revera eum accusaverunt quod non canonicè ordinatus esset, quod Ægyptiis linearum tunicarum tributum imposuisset, quod mulierculam corrupisset, quod ad Philomenum quemdam ex regis servis, imperatori insidiaturus, arcam auro refertam misisset, quod frumenti ex Ægypto transmissionem impedivisset, et Arsenii cujusdam manum magicis artibus rescuisset.

2. Quamobrem Cæsaream Palæstinæ convenire concilium jussit imperator. Cum autem renuisset Athanasius eo quod Eusebius Pamphili hujus urbis episcopus amicus et adjutor esset Eusebii Nicomediæ, rursus Meletiani eum accusaverunt quod mysticum calicem Mareotæ contrivisset sedemque episcopalem evertisset et nonnulla alia facinora admisisset. Concessit igitur imperator synodum in urbe Tyro fieri, et ea congregata, victoriam præstantissimam retulit Athanasius; inimici autem veritatis episcopi eo magis eum damnare; ac deinde Mareotam miserunt, in quamdam Alexandriæ regionem quæ suum nomen a Marea palude duxit. Erant autem qui missi sunt Theognis Nicææ, Maris Chalcedonis, Theodorus Perinthi seu Heracleæ, Narcissus Neroniadiis, Vales Mursæ, Ursacius Singedonis, Macedonius Mopsuestæ; qui postquam de

sacro calice inquisierunt et de episcopalis sedis A
eversione, vera quidem prætermiserunt, falsa au-
tem ipsi imaginati sunt, deposueruntque, ut cre-
debant, Athanasium, ejus loco ipsum Arsenium
accipientes, cujus manum amputatam esse dice-
bant; qui prius Meletianorum superstitionis epis-
copus fuit apud ipsos ut Hypseletorum urbis epis-
copus contra Athanasium subscripsit.

3. Interea vero perfecto Hierosolymis templo
prope eum calvarii locum qui magnum testimo-
nium vocatur, jussit imperator episcopos qui Tyri
aderant Hierosolymam venire et hoc templum con-
secrare. Tunc autem occasionem invenientis Aria-
norum fautores tentaverunt ut Hierosolymis syn-
odus fieret et communio Ario et Euzoio conce-
deretur. Imperatori igitur illud per ipsius soro-
rem Constantiam quemdamque hujus mulieris
familiarum presbyterum arianum persuasere et
curavere ut Arium Euzoiumque videret, quos
postquam vidit censuitque fere ut Nicænos Patres
credere, eos ad episcopos Hierosolymis congrega-
tos misit, scribens ut de illis benignum ferretur
suffragium, si recte credere viderentur. Occasio-
nem igitur arripientes Ariani eos exceperunt, im-
peratorique et universis episcopis scripsere eos
orthodoxos esse.

4. His ita actis, Athanasius Tyro fugiens Const-
antinopolim venit; cujus precibus annuens impe-
rator dicentis se non juste damnatum esse, scripsit
episcopis tunc Tyri congregatis ut ad ipsum de-
scenderent, ut coram ipso Anathasii causa exami-
naretur. Postquam igitur advenerunt, Eusebius
Nicomedie contendebat justam in Athanasium
latam esse sententiam; testes præstitit Theognim
et Marium et Theodorum et Valentem et Ursacium.
Imperator autem sive crederet vera quæ dice-
bantur, sive consentire suspicaretur episco-
pos ut e medio tolleretur Athanasius, mandavit
ut is Treverim abduceretur, quæ est urbs occiden-
tialium Gallorum; abductusque est Athanasius ibi-
que mansit usque ad mortem Constantini.

5. Arius autem post habitam Hierosolymis syn-
odum in Ægyptum venit. Cum illo autem non
communicante Alexandrinorum Ecclesia, rursum
Constantinopolim rediit. Atque ita adimpletæ sunt
sancti Alexandri preces. Post hæc autem manifeste
cæperunt innovare Eusebiani circa episcoporum
Nicææ congregatorum expositionem et scripto con-
substantialia rejicere. Synodum igitur Constanti-
nopolim convenire curarunt, deposueruntque et in
exilium mitti studuerunt consubstantialis præ-
cones, Asclepium Gazæ episcopum, Climatium
Antaradi, alterum Climatium Palti, Ephratiem
Balani Cyrum Berroæ, Domnionem Sirmii, Ella-
neum Tripolis, Arium Petrarum Paleonæ, et Aste-
rium Petrarum Arabiæ, Olympium Æni, Theodulum
Trajanopolis, Vincentium Capuæ, Ephratam Agrip-
piæ, Eutropium Adrianopolis, cui successit Lucius,

nos, Μακεδόνιος Μοψουεστίας, οἱ καὶ ζητήσαντες τὰ
περὶ τῆς τοῦ μυστικοῦ ποτηρίου συντριβῆς, καὶ τῆς
καθαίρεσως τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου, τὰ μὲν ἀληθῆ
παρήλλον, ἐπλάσαντο δὲ καὶ αὐτοὶ τὰ ψευδῆ, καὶ
καθήρησαν, ὡς ἐνόμισαν, Ἀθανάσιον, διεξάμενοι καὶ
αὐτὸν Ἀρσένιον, οὗ ἔλεγον ἐκκεκῶθαι τὴν χεῖρα·
ὅς, πρότερον τῆς Μελιτιανῶν θρησκείας ἐπίσκοπος
ᾧν, τῆνικαῦτα παρ' αὐτοῖς, ὡς τῆς ὕψηλετητῶν ἐπί-
σκοπος πόλεως ὑπέγραψε κατὰ Ἀθανασίου.

γ. Ἐν τούτῳ δ' ἐξεργασθέντος τοῦ ἐν Ἱεροσολύ-
μοις ναοῦ περὶ τὸν τοῦ κρανίου χώρον ὃς μέγα
προσαγορεύεται μαρτύριον, ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς
τοὺς ἐν Τύρῳ συνελθόντας ἐπισκόπους καταλα-
βεῖν τὴν Ἱεροσόλυμα, καὶ τὸν τοιοῦτον καθιερώσαι
ναόν. Τῆνικαῦτα δὲ καιρὸν εὐρόντες οἱ ἀρειανόφρο-
νες ἐσπούδασαν ἐν Ἱεροσολύμοις γενέσθαι σύνοδον,
καὶ κοινωνίας μεταδοῦναι Ἀρείῳ καὶ Εὐζώϊῳ πείσαν-
τες τοίνυν τὸν βασιλεα διὰ τῆς ἑαυτοῦ ἀδελφῆς
Κωνσταντίας καὶ τοῦ προσωκλειωμένου ταύτῃ πρι-
σβυτέρου ἀρειανοῦ, παρασκευάσαν αὐτὸν θεάσασθαι
Ἀρειὸν καὶ Εὐζώϊον, οὓς ἰδὼν καὶ ὑπολαβὼν παρα-
πλησίως τοῖς ἐν Νικαῖα δοξάζειν, ἐπέμφε πρὸς τοὺς
ἐν Ἱεροσολύμοις συνελθόντας, γράψας φιλόνηρωπον
ἐπ' αὐτοῖς ἐνεχθῆναι ψῆφον, εἰ ὀρθῶς φανείεν δοξάζ-
ζοντες· καιροῦ τοίνυν δραξάμενοι οἱ Ἀρειανοὶ ἰδέξαν-
το τούτους, καὶ αὐτῷ βασιλεῖ καὶ τοῖς ἀπανταχοῦ
ἐπισκόποις ἔγραψαν ὀρθοδόξους ὑπάρχειν αὐτούς.

δ. Τούτων οὕτω πραττομένων, Ἀθανάσιος ἐκ
Τύρου φυγὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἦλθεν· οὗ τῆς
δέσσης ἀκούσας ὁ βασιλεὺς μὴ δικαίως κριθῆναι
λέγοντος, ἔγραψε τοῖς ἐν Τύρῳ συναθροισθεῖσι τῆ-
νικαῦτα καταλαβεῖν πρὸς αὐτὸν, ὡς ἂν ἐπ' ὄψσειν
αὐτοῦ δοκιμασθεῖν τὰ κατὰ Ἀθανασίου. Καταλα-
βόντων οὖν αὐτῶν, Εὐσέβιος ὁ Νικομηδείας ἰσχυρί-
ζετο δικαίαν τὴν ἐπὶ Ἀθανάσιον γενέσθαι ψῆφον,
μάρτυρας παρήγε Θεόγνιν καὶ Μάριν καὶ Θεόδωρον
καὶ Οὐάλεντα καὶ Οὐρσάκιον. Ὁ δὲ βασιλεὺς εἶτε
ἀληθῆ πιστεύσας εἶναι τὰ λεγόμενα, εἶτε ὁμοουσίαν
ὑπονοήσας τοὺς ἐπισκόπους, ἐν ἐκποδῶν γένοιτο Ἀθα-
νάσιος, προσέτατε ἀπηγχθῆναι τούτων εἰς Τριβερην
τῶν πρὸς δύσιν Γαλατῶν, καὶ ὁ μὲν ἀπήχθη, καὶ ἦν
ἐκεῖ ἕως τῆς Κωνσταντινου τελευτῆς.

ε. Ὁ δὲ Ἀρειὸς μετὰ τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις σύ-
νοδον, ἦκεν εἰς Ἀίγυπτον· μὴ κοινωνούσης δὲ αὐτῷ
τῆς Ἀλεξανδρίων Ἐκκλησίας, πάλιν ἀνηλθεν εἰς Κων-
σταντινούπολιν· καὶ οὕτως ἔργον ἐγένετο τῆς Ἀλε-
ξάνδρου τοῦ ἱεροῦ προσευχῆς. Μετὰ δὲ ταῦτα νεωτε-
ρίζειν φανερώς οἱ περὶ Εὐσέβιον ἤρξαντο περὶ τὴν
ἐκθεσιν τῶν ἐν Νικαῖα συνελθούτων, καὶ ἐκβαλλεῖν
ἐγγράφως τὸ ὁμοούσιον· σύνοδον οὖν ἀθροισθῆναι
παρασκευάσαντες ἐν Κωνσταντινουπόλει καθέλωσαν
καὶ πεμφθῆναι πρὸς ὑπερορίαν ἐσπυσαν τοὺς τοῦ
ὁμοουσίου κήρυκας, Ἀσκληπᾶν ἐπίσκοπον Γάζης,
καὶ Κλιμάτιον Ἀνταράδου, ἕτερον Κλιμάτιον Πολ-
του, Ἐφρατίωνα Βαλανίων, Κύρον Βερρόϊας, Δομ-
νίωνα Σίρμιου, Ἑλλάγιον Τριπόλεως, Ἀρειὸν Πετρῶν
τῆς Παλαιῆς, καὶ Ἀστίριον Πετρῶν τῆς Ἀρα-
βίας, Ὀλύμπιον Αἰνίου, Θεόδουλον Τραικουνοπόλεως,
Βικέντιον Καπύης, Ἐφράταν Ἀγριπνέτης, Εὐ-

τρόπιον Ἀδριανουπόλεως, οὗ διαιδοχος, Λουκιος, καὶ Ἀ ἐπὶ πᾶσι τὸν εἰρημίνον Μάρκελλον τῆς Ἀγκύρας καθήρησαν· ὑπερφυῶς γὰρ ἐχάλειπαινον αὐτῶ, οἷα μῆτε ἐν τῇ κατὰ Φοινίκην συνόδῳ τοῖς ὑπ' αὐτῶν ὀρισθεῖσι κατὰ Ἀθανασίου συνθεμένῳ, μῆτε τοῖς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπὶ Ἀρείῳ, μῆτε τῆς καθιερώσεως τοῦ μεγάλου μαρτυρίου μετασχόντι δι' ἀποφυγῆν τῆς πρὸς αὐτοὺς κοινωνίας· καὶ ταῦτα μὲν ἐτι τοῦ μεγάλου περιόντος Κωνσταντίνου.

ζ'. Τελευτήσαντος δι' ἐκείνου, καὶ τῆς ἀνὰ τὴν ἐν βασιλείᾳ εἰς Κωνσταντίνου περιστάσεως, ἴσχε μᾶλλον ἐπίδοσιν τὰ τῶν Ἀρειανῶν· ὁ γὰρ τοι πρεσβύτερος ἐκείνος ἐν ἀρειανόφρονα ὄντα Κωνσταντίνου συνέστησεν ἢ αὐτοῦ ἀδελφῆ, γέγονε καὶ Κωνσταντίνου κεχαρισμένος οἷα τὰς τοῦ Κωνσταντίνου διαθήκας ἀποδώσας αὐτῷ· συνήθης οὖν ἐντεῦθεν Β ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ γενόμενος καὶ τοῖς ἐν δυνάμει θαλαμηπόλοις εὐνούχοις, ὧν Εὐσέβιος ὁ ἐπαινέτης Ἀρείου προσιστάει, σφόδρα συνακροῖται τοὺς Ἀρειανούς. Ἐν τούτῳ δὲ Ἀθανάσιος ἐκ τῶν Γαλιῶν ἐπανῆλθεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἐπιτρέψαντος αὐτῷ τὴν κάθედον, καὶ γράμματα δόντος πρὸς τοὺς Ἀλεξανδρεῖς Κωνσταντίνου τοῦ ὁμωνύμου τῷ μεγάλῳ Κωνσταντίνῳ παιδὸς αὐτοῦ, ὃς κρχει τῶν πρὸς ἰσπίρων Γαλατῶν.

ζ'. Κατὰ δὲ τούτου τὸν χρόνον Εὐσέβιου τοῦ Παμφίλου τὸν βίον λιπόντος, διεδέξατο τὴν ἐν τῇ Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης ἐπισκοπὴν Ἀκάκιος· οὐκ εἰς μακρὸν δὲ καὶ Κωνσταντίνος ὁ βασιλεὺς, πόλεμον ἐπαγαγὼν τῷ ἰδίῳ ἀδελφῷ Κωνσταντίνῳ κτείνεταί C κατὰ τῶν ἐκείνου στρατηγῶν ἐν Ἀκυλίᾳ. Τότε δὲ καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως τελευτήσαντος, προεβλήθησαν παρὰ μὲν τῶν Ἀρειανῶν Μακεδόνιος, παρὰ δὲ τῶν ὀρθοδόξων Παῦλος, παρὰ γνῶμην τοῦ Νικομηδείας ἐπισκόπου Εὐσέβιου, καὶ Θεόδωρου τοῦ τὴν ἐν Θράκῃ Ἡρακλείας, οἷς ὡς γένοιτο ἢ χειροτονία διέφερον. Ἐπὶ τούτοις οὖν ὀργισθεὶς Κωνσταντίνος, παραγγέλλων εἰς Βυζάντιον, ἔν γὰρ ἀπόδημος τανικᾶτε, καὶ σύνοδον καθίσας, παρέδωκεν Εὐσέβιῳ τῷ Νικομηδείας τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον, δευτέραν αὐτῶν μετατεθέντι μεταθέσει· ἐπὶ τούτου συνηθροίσθησαν εἰς Ἀντιόχειαν τὴν μεγάλην ἑνεήκοντα καὶ ἑπτὰ ἐπίσκοποι, ὧν εἰσι καὶ οἱ φερόμενοι κανόνες· ἠθροίσθησαν δὲ D προφάσει μὲν ἐπὶ καθιερώσει τῆς ἐκεῖ νεουργηθείσης ἱεραρχίας δὲ Κωνσταντίνος· ὡς δὲ τὸ ἀποδὸν ἰδεῖξεν

η'. Ἦγούντο δὲ τῆς συνόδου ταύτης Εὐσέβιος Κωνσταντινουπόλεως ὁ ἀπὸ Νικομηδείας μετατεθείς, Ἀκακιος Καισαρείας τῆς κατὰ Παλαιστίνην, Πατρόφιλος Σαυθοπόλεως, Θεόδωρος Περίνθου, Εὐδόξιος Γερμανικίας, Διάκυσιος Καισαρείας Καππαδοκίας, καὶ Γεώργιος Λαοδικείας τῆς παρὰ Σύρου· Μαξιμὸς δὲ ὁ μετὰ Μακάριον Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος γεγονὼς ἐπίτηδες ἀποφυγε ταύτην τὴν σύνοδον, μεταπελόμενος καθότι ἀπατηθείς ἐγένετο σύμφηρος τοῖς Ἀθανάσιον καθιλοῦσιν ἐν Τύρῳ. Ἰπὸ τούτων οὖν τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ συνεληλυθότων πρὸς τῇ διαστροφῇ τοῦ δόγματος Ἀθανασίου καταψηφισαμένων, προεβλήθη Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος Εὐσέβιος ὁ εἰ

et imprimis Marcellum Ancyrae deposuerunt. Valde enim illi indignabantur, utpote qui neque in synodo apud Phœnices habita iis quæ contra Athanasium decretæ sunt adhæserit, neque iis quæ Hierosolymis de Ario, neque magni testimonii consecrationi se admoverit, propter eorum communionis detestationem. Et hæc quidem vivente adhuc Constantino Magno.

6. Illo autem mortuo, et Orienti imperio ad Constantium deveniente, res Arianorum incrementum acceperunt. Ille enim presbyter quem Arius partes tenentem Constantino ipse soror conciliaverat, fuit et Constantio charus, utpote qui illi Constantini testamentum detulerit. Inde igitur imperatrici familiaris factus et eunuchis regii cubiculi potentissimis, quibus præerat Eusebius, Arius fautor, Arianos fovebat. Interea vero Athanasius ex Gallis Alexandriam redierat, reditum illi permittente litterasque ad Alexandrinos dante Constantino Constantini Magni filio, qui ad occidentem Galliarum imperabat.

7. Hoc autem tempore Eusebio Pamphili e vita profecto, Cæsareæ in Palæstina episcopatum suscepit Acacius. Nec longo post tempore Constantinus imperator qui proprio fratri Constanti bellum indixerat, Aquileiæ ab ejus ducibus interficitur. Tunc autem et Alexandro Constantinopolitano mortuo, electi sunt ab Arianis Macedonius, ab orthodoxis vero Paulus, contra mentem Nicomedie episcopi Eusebii, et Theodori Cæsareæ in Thracia episcopi, ad quos ut vicinos pertinebat ordinatio. Ideo iratus Constantius Byzantium venit (tunc enim aberat); et synodo convocata Eusebio Nicomedensi Constantinopolitanum thronum tradidit qui hanc secundam translationem accepit. Interea Antiochiam magnam convenere nonaginta septem episcopi, convenerunt autem ut recenter ædificatam ecclesiam consecraturi, quam ædificare inceperat Constantinus; reipsa vero, ut eventus probavit, Nicæna decreta mutaturi.

ἐκκλησίας ἢν ἤρξατο μὲν οἰκοδομεῖν Κωνσταντίνος, ἐπὶ μεταποιήσει τῶν ἐν Νικαίᾳ δοξάντων.

8. Ducebant autem hanc synodum Eusebius Constantinopolitanus qui Nicomedia translatus fuerat, Acacius Cæsareæ in Palestina, Patrophilus Scythopolis, Theodorus Perinthi, Eudoxius Germaniciæ, Diausius Cæsareæ in Cappadocia, et Georgius Laodiceæ apud Syros. Maximus qui post Macarium Hierosolymæ episcopus factus erat, de industria synodum vitaverat; eum enim pœnitentibus quod deceptus suffragium tulisset cum iis qui Tyri Anathasium deposuerant. Ab iis qui igitur Antiochiæ conversabantur et præter dogmatis perversionem Athanasium condemnaverant, electus est Alexandriæ episcopus Eusebius, Edessa,

Oroenorum urbe oriundus, factus vero deinceps Emesæ episcopus, qui partem astronomiæ auguralem dictam exercuisse arguebatur. Recusante vero Alexandriam Eusebio, suffectus est Gregorius Tarbæ episcopus, qua de re indignantes Alexandrini, ecclesiam Dionysii hujus urbis episcopi nomine dictam incenderunt; et Athanasius quidem fugiens Romam venit.

9. Paulo post mortuo Eusebio, contenderunt rursus de Constantinopoli Paulus et Macedonius. Quod ubi cognovit Constantius Antiochiæ, Hermogeni exercitus duci qui in Thraciam missus erat, mandavit, ut iter pergeret ad expellendum Paulum ex ecclesia. Cum illuc advenisset, militarique manu uteretur, insurrexit populus, eumque raptatum interfecerunt. De eo certior factus Constantius, Constantinopolim venit, et Paulum quidem expulit, urbem vero punivit, frumenti eam quod pater præstabat, quadraginta mensurarum millibus et ultra eam privavit. Octoginta enim millia prius dabantur civibus singulis annis ex tributis Ægyptiaco populo impositis. Macedonium autem non statim urbis episcopum fecit; sed sivit illum adversus Paulum in prædicta ecclesia concilium facere in qua et ordinatus est; atque ita ipse Antiochiam reversus est; Paulus vero Romam descendit.

10. Ea vero quæ Alexandriæ facta sunt aliter narrat Theodoretus. Dicit enim Gregorium post Athanasii fugam episcopatum gessisse usque ad Sardiæ habitam synodum. Post hanc autem synodum Gregorium ab Alexandrinis depositum esse, rediisse tunc Athanasium in propriam sedem per Constantis litteras, qui tunc Romæ regnabat. Postquam autem Constans mortuus fuit, rursus fugisse Athanasium, et electum esse ab Arianis Georgium Cappadocem, eumque sexcenta mala Athanasii fautoribus machinatum esse, in exiliumque misisse nonnullos Ægypti Lybiæque episcopos, Caium Parætonii, Agathum Phragonis et partis Elearchiæ Ægypti, Ammonium Pachnemonis et reliquæ Elearchiæ partis, Agathodemonem Schedæ et Menelaiti, Dracontium Hermopolis minoris, Adelphium Onuphis, Paphnutium Sais, cujus meminit magnus Athanasius in sua de ipsius fuga Apologia; et præter illos alterum Ammonium, Moium, Philonem, Hermem, Plinium, Psensirim, Agamphum, Marcum, Nilammonem, Marcum alterum, Athenodorum, et presbyteros Hieracem et Dioscorum. Atque ita quidem Theodoretus. Socrates autem et Sozomenus narrant Arianos statim post Pauli expulsionem et reditum imperatoris Antiochiam, deposuisse Gregorium tanquam Alexandrinis non gratum et negligentem proprii dogmatis propugnationem; cujus in locum Georgium misere qui ex Cappadocia oriundus, sibi famam in Ariana superstitione acquisiverat.

A Ἐδέσσης μὲν τῆς Ὀσροηνῶν ὑπάρχων, γενόμενος δὲ ὑστερον Ἐμέσας ἐπίσκοπος, ὃς καὶ διαβαλλετο ἀσκεισθαι τῆς ἀστρονομίας τὸ ἀποτελεσματικὸν καλούμενον μέρος· παραιτησαμένου δὲ τοῦ Εὐσεβίου τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἐπετρέπη ὁ Γρηγόριος τῶν Ταρβασθηνῶν, ἐφ' ᾧ χαλεπήσαντες οἱ Ἀλεξανδρεῖς, τὴν ὁμώνυμον Διονυσίου τοῦ τῆδε ἐπισκοπήσαντο, ἐκκλησίαν ἐνέπρησαν· καὶ Ἀθανάσιος μὲν φυγὼν εἰς Ῥώμην ἀφίκετο.

θ. Μετ' οὐ πολὺ δὲ τελευτήσαντος Εὐσεβίου, ἐκτεποιήσαντο πάλιν τὴν Κωνσταντινουπόλεως Παῦλος καὶ Μακεδόνιος. Κωνσταντίος δὲ, τοῦτο μαθὼν ἐν Ἀντιόχειᾳ, ἐπέτρεψεν Ἐρμολογίῳ τῷ σταταλάτῃ πρὸς τὰ Θράκια πεμπομένῳ μέρει, ὁδοῦ πάργργον ποιῆσαι τὸ ἐξωθῆσαι Παῦλον τῆς ἐκκλησίας· οὐ παραγενόμενον καὶ στρατιωτικῇ χειρὶ χρῆσασμένου, ἵστασίαις τὸ πλῆθος, καὶ αὐτὸν σύραντες ἀπέκτειναν. Πυθόμενος δὲ τὸ γεγονός Κωνσταντίος, κατέλαβε τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸν μὲν Παῦλον ἐξέλασε, τὴν δὲ πόλιν ἐζημίωσεν, ἀφελὼν τοῦ σιτηρεσίου τοῦ παρασχεθέντος ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ὑπὲρ τὰς τέσσαρας μυριάδας· ὁκτὼ γὰρ ἔγγυς μυριάδες ἐχορηγοῦντο πρότερον σίτου τοῖς πολίταις ἐκάστου ἔτους ἐκ τῶν κομιζομένων ἀπ' Αἰγύπτου τῷ δήμῳ φόρων. Μακεδόνιον δὲ τῆς πόλεως τείως ἐπίσκοπον οὐκ ἐποίησεν, ἀλλ' εἶασεν αὐτὸν ἐν τῇ λεγομένῃ ἐπὶ Παῦλον ἐκκλησίᾳ συναγεῖν, ἐν ᾗ καὶ ἐχειροτονήθη· καὶ οὕτως αὐτὸς μὲν ἀνίστασεν εἰς Ἀντιόχειαν· Παῦλος δὲ τὴν Ῥώμην κατέλαβεν.

ι. Περὶ δὲ τῶν κατ' Ἀλεξάνδρειαν συμβεβηκότων Θεοδώριτος μὲν ἄλλως ἱστορεῖ. Φησὶ γὰρ μετὰ τὴν Ἀθανασίου φυγὴν ἐπίσκοπήσαντι Γρηγόριον ἄχρι τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου, μετὰ δὲ τὴν σύνθεσιν ταύτην, τὸν μὲν Γρηγόριον ἀναιρέθῃν παρὰ τῶν Ἀλεξανδρίων, ἐπανελθεῖν δὲ πάλιν τὸν Ἀθανάσιον εἰς τὸν οἰκίον θρόνον διάγραμματων Κωνσταντος τοῦ ἐν Ῥώμῃ βασιλεύοντος. Ἐπεὶ δὲ Κωνσταντὸς ἐτελεύτησεν, αὐτίς φυγεῖν Ἀθανάσιον, καὶ προβεβῆσθαι παρὰ τῶν Ἀρειανῶν Γεώργιον τὸν Καππαδόκην, μυρία κακὰ τοῖς τὰ Ἀθανασίου φρονούσιν ἐνδείξασθαι, καὶ τινες τῶν ἀπ' Αἰγύπτου καὶ Λιβύης ἐπίσκοπων ἐξορίσαι, Γάϊον Παρατονίου, Ἀγαθὸν Φραγώνεως καὶ μέρους Ἐλεαρχίας τῆς Αἰγύπτου, Ἀμμώνιον Παχνημόνεως καὶ τοῦ λοιποῦ μέρους τῆς Ἐλεαρχίας, Ἀγαθοδαίμονα Σχεδίας καὶ Μενελαΐτου, Δρακόντιον Ἐρμουπόλεως μικρᾶς, Ἀδελφίον Ὀνούφειας, Παφνούτιον Σάεως, ὧν καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῇ ὑπὲρ τῆς φυγῆς αὐτοῦ ἀπολογία μίμνηται· καὶ πρὸς τούτους Ἀμμώνιον ἕτερον, Μώιον, Φῶνα, Ἐρμῆν, Πληνιον, Ψενίσιριν, Ἀγαμφον, Μάρκον, Νειλάμμωνα, Μάρκον ἕτερον, Ἀθηνόδωρον, καὶ πρεσβυτέρους Ἰερακὰ καὶ Διόσκορον. Οὕτως μὲν οὖν Θεοδώριτος· Σωκράτης δὲ καὶ Σωζόμενός φασιν ὅτι εὐθύς μετὰ τὸ ἐκβληθῆναι Παῦλον, καὶ ἀναστῆσαι Κωνσταντίον εἰς Ἀντιόχειαν, οἱ ἀρειανίζοντες μετέστησαν ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας Γρηγόριον, ὡς οὔτε Ἀλεξανδρεῖσι καταθύμιον, καὶ ὡς ἀμελῆ πρὸς σύστασιν τοῦ οὐκ αἰεὶ δόγματος· ἀντὶ δὲ τούτου, Γεώργιον ἔπεμψαν, ὃς ἐκ Καππαδοκίας μὲν ὤρματε, δόξαν δὲ περὶ τὴν ἀρειανὴν θρησκείαν ἐπέκτετε.

ια'. Ἐν τούτῳ δὲ τὴν Ῥώμην, ὡς ἔφαμεν, κατέλαβον Ἀθανάσιος καὶ Παῦλος, ἀλλὰ καὶ Μάρκελλος ὁ Ἀγκύρας, καὶ Ἀσκληπᾶς ὁ Γάζης, ὃν οἱ Ἀρειανοὶ, διαβαλόντες ὡς θυσιαστήριον καταστρέψαντα, καθείλον, καὶ ἄντ' αὐτοῦ Κεντιανὸν ἐχειροτόνησαν· πρὸς δὲ καὶ Λούκιος ὁ Ἀδριανουπόλεως ἐπ' ἄλλῳ τινὶ κατηγορηθείς. Ὁ δὲ Ῥώμης ἐπίσκοπος Ἰούλιος, ὁμονοῦντας τούτους εὐρῶν τῇ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ, εἰς κοινωνίαν προσήκατο, καὶ τοῖς ἰσὺς τὴν Ἐὼ πᾶσιν ἐπισκόποις ἔγραψεν ἀποδοῦναι μὲν αὐτοῖς τοὺς ἰδίους θρόνους, πέμψαι δὲ τινὰς εἰς ῥῆτῃν ἡμέρας αὐτοὺς ἐλέγξοντας αὐτοὺς δικαίως ἐκδεβλημένους. Τούτοις θαρρήσαντες τοῖς γράμμασιν οἱ ἄμφι τὸν Ἀθανάσιον, ἕκαστος τὸν ἑαυτοῦ κατέλαβε θρόνον. Οἱ δὲ τὰς ἐπιστολὰς δεξάμενοι, χαλεπῶς ἤνεγκαν· καὶ συλλεγόντες, εἰς Ἀντιόχειαν, Ἰουλίῳ μὲν ἀντέγραψαν ὡς οὐ δεῖ κανονίζεσθαι παρ' αὐτοῦ τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους, εἰ βούλοιντο τινὰς ἐξελάυνειν τῶν ἐκκλησιῶν, ὅτι μηδὲ οἱ τῆς Ἀνατολῆς ἀντεῖπον, ὅτε Ναυάτον ἐξήλασαν οἱ τῆς Δύσεως. Κωνσταντίον δὲ παρώτρυναν κατὰ Ἀθανασίου καὶ Παύλου· καὶ ὃς ἔγραψεν ἄπ' Ἀντιοχείας τῷ ἐπάρχῳ Κωνσταντινουπόλεως Φιλίππῳ Παῦλον μὲν ἐξελάσαι τῆς πόλεως Μακεδονίῳ δὲ παραδοῦναι τὴν ἐκκλησίαν· ὁ μὲν οὖν Παῦλος εὐθύς ἐξῆλάθη· Φίλιππος δ' ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἠπειγέτο, σύνθρονον ἐπὶ τοῦ ὀχήματος ἔχων τὸν Μακεδόνιον· παρείπετο δὲ τούτοις καὶ χεῖρ στρατιωτικῆ ἱερέρας· πλήθους δὲ πολλοῦ παρόντος, καὶ τῷ ἐπάρχῳ καὶ τῷ Μακεδονίῳ παρόδου μὴ γινομένης, ὑπέλαβον οἱ στρατιῶται τοὺς ὄχλους ἀντίστασθαι· καὶ λοιπὸν πολλοὺς μὲν αὐτοὶ τοῖς ξίφεσιν ἀνείλον, πολλοὶ δὲ καὶ ὑπ' ἄλλῶν συνεπατήθησαν· καὶ ἀπέθανον, ὡς λέγεται, περὶ τοὺς ἑκατὸν καὶ πενήκοντα καὶ τρισχιλίους. Ἐπὶ τοιοῦτοις μὲν οὖν κατορθώμασι Μακεδόνιος παρὰ τοῦ ἐπάρχου ἐνεθρονίσθη.

ιβ'. Ἀθανάσιος δὲ τὴν ἐπιβουλήν Κωνσταντίου δέσας, θανάτῳ γὰρ ζημιῶν αὐτὸν ἠπειλήσεν, εἰς τὴν Ῥώμην ἀφίκετο· καὶ Παῦλος εἰς τὴν Θεσσαλονικίαν ἀπενεχθείς, ὅθεν καὶ τοὺς προγόνους ἔχειν ἐλέγετο, καὶ τὴν μὲν Ἐὼ φεύγειν ἐπιτραπείς, Ἰλλυρικῆς δὲ καὶ τῆς ἐπέκεινα γῆς ἐπιβαίνειν οὐ κωλυθείς, ἀπαίρειν εἰς Κόρινθον προεφασίσασατο, καὶ τὴν Ῥώμην κατέλιπε καὶ αὐτός. Ἀναδιδάξαντος οὖν Ἰουλίου τὸν βασιλεῖα Κωνσταντα τὰ περὶ αὐτῶν, ἔγραψεν ἐκεῖνος τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίῳ πέμψαι τινὰς τῶν ἐπισκόπων ἀπολογησομένους περὶ τῆς τούτων καθαιρέσεως. Ἐπέμφθησάν οὖν Νάρκισσος Εἰρηνοπούλεως, Θεόδωρος ὁ Ἡρακλείας, Μάρις ὁ Χαλκηδόνος, καὶ Μάρκος ὁ Ἀρεθούσης· οἱ τὴν μὲν ἐν Ἀντιοχείᾳ παρ' αὐτῶν ἐκτεθείσαν ἀπέκρυψαν πίστιν, ἑτέραν δ' ἐκάττυσαν ἀπάθουσαν ὅλως τῇ ἐν Νικαίᾳ· καὶ ταύτην τῷ βασιλεῖ Κώσταντι δειδώκοις, καὶ περὶ ὧν ἐβούλοντο μηδὲν ἀνύσαντες, ὑπέστρεψαν ἄπρακτοι. Μετὰ δὲ τριετῆ χρόνον ἑτέραν οἱ τῆς Ἐὼ συντάξαντες πίστιν, ἣν καὶ μακρόστιχον ἔχθεισαν ὠνόμασαν, ἔπεμψαν τοῖς ἑκτὴν τῶν Δύσεων δι' Εὐδοξίου τοῦ Γερμανικῆς καὶ Μακεδονίου τοῦ Μοφουεστίας, ἐν ᾗ μνήμην μὲν οὐσίας οὐκ ἐποίησαντο Θεοῦ, ἀπέκρυξαν δὲ τοὺς ἐξ οὐκ ὄντων λέ-

11. Interea autem Romam, ut diximus, venerant Athanasius et Paulus, sed et Marcellus Ancyrae, et Asclepius Gazæ quem Ariani deposuerant, falso eum criminantes quod aram evertisset, et cujus loco Centianum ordinaverant; ac præter illos Lucius Adrianopolis alio crimine accusatus. Romæ vero episcopus Julius eos fidei Nicænæ consentientes in suam communionem admisit, atque omnibus Orientis episcopis scripsit ut iis proprias sedes redderent, mitterentque dicta die qui eos probarent juste depositos esse. His litteris confidentes Athanasii fautores receperunt singuli proprias sedes. Qui autem has litteras acceperunt, ægre tulerunt; convenientesque Antiochiam, Julio responderunt non oportere ab illo regi Orientis episcopos, si quos ex ecclesiis vellent expellere; quia neque Orientis episcopi restiterint, quando Novatum expulserunt Occidentis episcopi. Constantium autem exciperent in Athanasium et Paulum; isque Antiochia scripsit ad Constantinopolis præfectum Philippum, ut Paulum quidem ex urbe pelleret, Macedonio autem traderet ecclesiam. Paulus igitur statim expulsus est. Philippus vero ad ecclesiam evectus est, consedentem in curru Macedonium habens; quos sequebatur militaris manus gladiis armata. Cum autem ingens adesset multitudo neque præfecto et Macedonio iter præberent, crediderunt milites velle turbam resistere; multosque gladiis interfecerunt, multi autem alii ab aliis conculcati sunt. Mortui sunt, ut dicitur, quasi tria millia centum et quinquaginta. Tali igitur successu Macedonius a præfecto in episcopali sede constitutus est.

12. Athanasius autem Constantii insidias formidans (ei enim mortem minatus erat) Romam abiit. Et Paulus Thessalonicam delatus, unde proavi orti dicebantur, cum Orientem relinquendi permissionem accepisset, neque Illyricum et quæ ultra est regionem petere prohiberetur, Corinthum se proficisci prætexuit, Romamque et ipse venit. Cum autem Julius monuisset imperatorem Constantem de eorum conditione, scripsit ille ad imperatorem Constantium ut episcopos mitteret qui eorum depositionem defenderent. Missi sunt igitur Narcissus Irenopolis, Theodorus Heracleæ, Maris Chalcedonis et Marcus Arethusæ; qui quidem a seipsis Antiochiæ expositam fidem celavere, alteram autem struxerunt omnino Nicænæ repugnantem. Eamque postquam imperatori Constanti tradidere neque quidquam eorum quæ volebant perfecissent, reversi sunt nihil operati. Post autem tres annos, Orientis episcopi alteram composuerunt fidem quam μακρόστιχον ἔχθεισαν (longi ordinis expositionem) nominavere, eamque ad Occidentis episcopos misere per Eudoxium Germanicæ et Macedonium Mopsuestiæ; in qua quidem nullam de Dei essentia mentionem faciebant, excommunicabant autem eos

interfectus est qui Romæ imperaverat Magnentius, et tyrannus alter, Silvanus nomine. Magna igitur securitate in veterem Romam profectus est Constantius jussitque synodum Mediolani fieri.

17. Interea, ut narrat Sozomenus, cum Antiochiam convenissent Narcissus Irenopolis, et Theodorus Heracleæ, et Eugenius qui Theognidi Nicæno successerat et Petrophilus Scythopolis, et Menophantus Ephesi et alii prope triginta, universis episcopis contra Athanasium scripsere. Conveniunt autem Mediolanum pauci quidem ex Oriente, aliis prætextentibus, ut verisimile est, senectutem aut morbum aut itineris difficultatem; ex Occidente autem congregati sunt ultra trecentos. Orientalibus igitur dignum existimantibus communem ferri contra Athanasium sententiam, restiterunt quidam ex occidentalibus qui et in exilium missi sunt, ut Liberius Romæ, Paulinus Treveris in Galliis, Dionysius Albæ in Italia, Eusebius Vercellensis in Liguria, Lucifer Carallorum in Sardinia, et Hilarius Pictaviensis in secunda Aquitania.

18. Soluta autem infecta re synodo, Eudoxius Germanicæ cum didicisset mortuum esse Leontium Antiochiæ in Syria, postulavit ab imperatore ut redire posset Roma Germanicam, quæ ipsius reditum cupiebat. Quod cum obtinuisset, sortitus est Antiochiam, et Arianorum favore, præsertim vero regionum eunuchorum, sibi hujus urbis episcopatum assecutus est. Cæterum rediit ad Aetii doctrinam dissimilem Patri Filium docentem, una cum Acacii Cæsareæ, et Uranii Cyri episcopi fautoribus. Georgius autem Laodiceæ de hac Eudoxii innovatione monuit Basilium Ancyrae, Macedonium Mopsuestiæ, et Necropæum Nicomedis; qui, Eustathio Sebastæ, et Eleusio Cyzici juncti imperatori quod accidisset indicavere; rogantes ut ea fides prævaleret quæ dicit Filium non consubstantialem, sed similem natura Patri, sive non consubstantialem; et ut ii qui consubstantialem dicerent, deponerentur. His precibus annuens imperator, quas cæteroqui ab aliis episcopis laudatas reperiebat, nempe a Valente Mursæ, Ursacio Sigidonis, Germano Sirmii, Auxentio Mediolani, Demophilo Berrææ in Thracia, decrevit celebrandam esse Nicææ synodum. Recusantibus autem iis qui imperatorem circumdabant, eo quod olim in eadem urbe de doctrina quæstiones agitatæ fuissent, placuit illam Nicomedis fieri. Cum autem terre motus eam vastavisset, rursum decretum est ut Nicææ fieret synodus. Imperator autem mutavit sententiam, et Seleuciam in Isauria eam voluit congregari.

19. Considerantes autem ii qui Eudoxii partes tenebant fore ut non possent omnibus episcopis una congregatis persuadere ut dissimile acciperent, sy-

Α Φωτεινοῦ συνόδου γεγενυίας, ἐν τῷ μεταξὺ καθηρέθη παρὰ τῶν αὐτοῦ στρατηγῶν ὁ τυραννήσας Ῥώμης Μαγνέντιος, καὶ ἕτερος τύραννος ᾧ Σιλβανὸς ὄνομα· κατὰ πολλὴν τοίνυν ἀδειαν ἐπὶ τὴν πρεσβυτέραν Ῥώμην ὁ Κωνσταντῖος ὀρημάσας, ἐκέλευσεν ἐν Μεδιολάνῳ γενέσθαι σὺνδον.

ιζ. Ἐν τούτῳ, καθά φησιν Σωζόμενος, εἰς Ἀντιόχειαν συνελθόντες Νάρκισσος ὁ Εἰρηνοπόλεως, καὶ Θεόδωρος Ἡρακλείας, καὶ Εὐγένιος ὁ διάδοχος Θεόγνιδος τοῦ Νικαίας, καὶ Πατρόφιλος Σκυθοπόλεως, καὶ Μηνόφαντος ὁ Ἐφέσου, καὶ ἄλλοι ἀμφὶ τριάκοντα, ἔγραψαν τοῖς πανταχοῦ ἐπισκόποις κατὰ Ἀθανασίου· συνῆλθον δὲ εἰς τὸ Μεδιόλανον ὀλίγοι μὲν ἐκ τῆς Ἑῶ, τῶν ἄλλων, ὡς εἰκός, προφασισαμένων γῆρας ἢ νόσον ἢ ὁδοπορίαν μακράν· ἐκ δὲ τῶν Ἑσπερίων ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους. Ἀξιοῦνται οὖν τῶν ἀνατολικῶν κοινὴν ἐκφέρεισθαι κατὰ Ἀθανασίου ψῆφον, ἀντίστησάν τινες τῶν ἰσπερίων οἱ καὶ πρὸς ὑπερρίαν ἐπέμφθησαν, οἷον Λιθέριος ὁ Ῥώμης, Παυλῖνος ὁ Τριβέρεως τῆς ἐν Γαλλίαις, Διονύσιος ὁ Ἄλβης τῆς ἐν Ἰταλίᾳ, Εὐσέβιος ὁ Βερκελλῶν τῆς Λιγουρίας, Λουκίφερ ὁ Καρῶν τῆς Σαρδανίας, καὶ Ἰλάριος ὁ Πικτάδων ἢ Ποτάμων τῆς δευτέρας Ἀκυϊτανίας.

ιη. Ἀπράκτου δὲ τῆς συνόδου ταύτης διαλυθείσης, Εὐδόξιος ὁ Γερμανικῆς τελευτῆσαι μαθὼν Λόντιον τὸν Ἀντιόχειας τῆς κατὰ Συρίαν, ἐδέσθη τοῦ βασιλέως ἐπανελθεῖν ἀπὸ Ῥώμης εἰς Γερμανικίαν, ὡς χρηζούσης αὐτοῦ τῆς τοιαύτης πόλεως· ἐπιτραπέις οὖν τούτο, κατέλαχε τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ σπουδῆ τῶν Ἀρειανῶν, μάλιστα δὲ τῶν βασιλικῶν εὐνούχων, περιποίησεν ἑαυτῷ τὴν ἐνθάδε ἐπισκοπὴν· καὶ λοιπὸν ἐπαύησε τὸ Ἀετίου δόγμα τὸν Ἰὼν ἀνόμοιον τῷ Πατρὶ δοξάζον, ἅμα τοῖς ὁμόφροσιν Ἀκακίῳ τῷ Καισαρείας καὶ Οὐρανίῳ τῷ Τύρου. Γεώργιος δὲ ὁ Λαοδικεῖας ἐπέστειλε περὶ τῆς τοιαύτης Εὐδοξίου νεωτεροποιίας Βασιλεῖα τῷ Ἀγκύρας, καὶ Μακεδονίῳ τῷ Μοψουεστίας, καὶ Νεκροποιῷ τῷ Νικομηδείας· οἱ, προσλαβόντες Εὐστάθιον τὸν Σεβαστείας καὶ Ἐλεύσιον τὸν Κυζίκου, τῷ βασιλεῖ τὸ γεγονός ἐδήλωσαν, αἰτούντες ἐκείνην κρατεῖν τὴν πίστιν ἢ λέγει τὸν Ἰὼν οὐχ ὁμοούσιον, ἀλλ' ὅμοιον τῷ Πατρὶ κατ' οὐσίαν εἶτε ἀνομοούσιον· τοὺς δὲ λέγοντας ὁμοούσιον καθαιρεῖσθαι. Διεξάμενος δὲ τὴν αἴτησιν τούτων ὁ βασιλεὺς, καὶ εὐρών ταύτην συνεπαινουμένην καὶ παρ' ἑτέρων ἐπισκόπων, οἷον Οὐάλεντος Μούρτης, Οὐρσακίου Σιγηθόνος, Γερμανίου Σιρμίου, Αὐξεντίου Μεδιολάνων, Δημοφίλου Βερροίας τῆς Θράκης, ἔκρινεν ἐπιτελέσαι σὺνδον ἐν Νικαίᾳ. Παρατηρησαμένων δὲ τῶν ἀμφὶ τὸν βασιλεῖα διὰ τὸ καὶ παλαι ἐνθάδε τὴν περὶ τοῦ δόγματος σύμβηται ζήτησιν, ἔδοξε ταύτην ἐν Νικομηθείᾳ γενέσθαι· σειςμοῦ δὲ αὐτῇ ἐνσκήψαντος, πάλιν ἐκρίθη γενέσθαι τὴν σὺνδον ἐν Νικαίᾳ· μεταβουλευσάμενος δ' ὁ βασιλεὺς, ἐν Σελευκείᾳ τῆς Ἰσαυρίας αὐτὴν ἠθέλησεν ἀθροίσθαι.

ιβ. Λογισάμενοι δὲ οἱ περὶ Εὐδόξιον ὡς, ἀπόντων ἡμοῦ τῶν ἐπισκόπων ἀθροισομένων, οὐκ ἂν αὐτοὺς δυνηθεῖεν πείσαι τὸ ἀνόμοιον παραδέξασθαι, μερι-

σθαισας δε τῆς συνόδου βῶον πείσουσι τοὺς ὀλίγους, A παρσκευάσαν, συμπραττόντων αὐτοῖς τῶν εὐνούχων, δύο γενέσθαι τὰς συνόδους, τῶν μὲν ἑσπερίων ἐπισκόπων ἐν Ἀριμίνῃ τῆς Ἰταλίας, τῶν δὲ ἑώων ἐν Σελευκείᾳ τῆς Ἰσαυρίας· καὶ ἵνα τὰ πολλὰ συντέμνω, τοῦ τῆς μακαρίας λήξεως Παύλου τὸν τῆς ὁμολογίας στέφανον εὐληφότες, ἀντεισάγεται Μακεδόνιος, ὡς ἂν τις εἴπῃ σκότος ἡμέρας διάδοχον· Ἦν δὲ τὰ μὲν πρῶτα συμπερόμενος τοῖς περὶ Ἀκάκιον τὸν Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, καὶ οὔτε ὁμοιούσιον τῷ Πατρὶ εἶλεγε τὸν Υἱόν, ἀλλ' ὁμοιον· μετὰ δὲ τὸ καθαιρεθῆναι πρὸς ἐκείνων ἀποχρησαμένων τῇ κατ' αὐτοῦ ὀργῇ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίου, εὖς τὸν νεκρὸν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Κωνσταντίου τοῦ Μεγάλου παρεκίνησε, καὶ τῶν ἐντεῦθεν σφαγῶν ἀνεφάνη αἰτίας, περὶ δὲ τούτων εἰπεῖν ἐβόημεν, διέτριβε μὲν εἰς τι περὶ Πύλας τῆς Βιθυνίας B χωρίον, ἐνθα καὶ ἐτελεύτησε· πρὸς δὲ τοὺς τοῦ ἐτίρου μέρους ἦτοι τοὺς Ἡμεταρείους, φημὶ δὲ τοὺς ἀμφὶ Γεώργιον τὸν Λαοδικεῖας καὶ Βασίλειον τὸν Ἀγκύρας, ἀπέκλινε, καὶ τὸν Υἱόν κατ' αὐτοὺς ἐδογματίζεν ὁμοιούσιον.

κ'. Αἰρεσιάρχης δὲ φιλοτιμηθεὶς ἀναρρήθῃναι, καινοτερόν τι προσεπενόησε, καὶ σφοδρότερον ἐλύττησε κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· τοῦτο γὰρ καὶ οἱ τὸ ὁμοιούσιον εἰσάγοντες, καὶ οἱ τὸ ὁμοιον ληροῦντες τῆς οὐσίας χωρὶς, καὶ ἀπλῶς οἱ ἀπὸ Ἀρειανῶν πάντες κτίσμα μὲν εἶλεγον καὶ τοῦ Υἱοῦ καταδειστέρον, ὁμως, δ' οὖν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι συνηριθμοῦν· οὗτος δὲ ὁ κἀρατος εἰς τὴν Τριάδος αὐτὸ θεολογίαν συναλαμβάνειν ἐξέκλιεν, ἀμοιρον εἶναι λέγων τῶν τοιούτων πρεσβείων, C διακόνων τε καὶ ὑπηρέτην καλῶν, καὶ ὅσα περὶ ἀγγελῶν τις λέγων οὐκ ἂν ἀμάρτοι· ὅθεν αὐτός τε καὶ ἡ αὐτοῦ συμμορία πνευματομάχοι παρὰ τῶν ὀρθοδόξων ἐκλήθησαν. Ἠύξησαν δὲ μάλιστα τὴν αἵρεσιν ταύτην Μαραθῶνιος ὁ Νικομηδείας, ἀφ' οὗν καὶ Μαραθωνικοὶ πρὸς τινων οἱ Μακεδονικοὶ ἀνωμάσθησαν, καὶ Ἐλεύσιος ὁ Κυζίκου. Ἰουλιανοῦ δὲ βασιλεύσαντος, ἀδείας τῇ Κωνσταντίου τελευταῖα λαβόμενοι οἱ πνευματομάχοι, ὧν ἦν Βασίλειος ὁ Ἀγκύρας, Σιλβανὸς ὁ Ταρσοῦ, Εὐστάθιος ὁ Σεβαστείας, Ἐλεύσιος ὁ Κυζίκου, Πausinicus ὁ Ζήλων, Λεόντιος ὁ Κωμάνων, Καλλίστρατος ὁ Καλλιουπόλεως, Θεόφιλος ὁ Κασταβάλων, Σωφρόνιος ὁ Πομπηίουπόλεως, καὶ οἱ τούτων ὁμόφρονες, εἰς ἴδιον σύστημα διεκρίθησαν, καὶ Μακεδονικοὶ καλεῖσθαι φανερώς ἤρξαντο, συν- D ὁδοῦς τέ τινας ποιησάμενοι, τοὺς ἀμφὶ Ἀκάκιον ἀπεκέρυξαν.

κα'. Ἰουλιανῷ δὲ τῆς βασιλείας ἐπιβατεύσαντος, βιβλίον αὐτῷ δεήσεως ἔδωκεν, ἀξιοῦντες ἐξωθεῖσθαι τῶν ἐκκλησιῶν τοὺς τὸ ἀνόμοιον δογματίζοντας, ἀντεισάγεσθαι δὲ ἑαυτοὺς ὡς τὸ ὁμοιούσιον κηρύττουσας. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀναποκρίτους αὐτοὺς ἀπέπιψε, μόνον τοῦτο ἐπιφθεγγάμενος, μισεῖν μὲν φιλονεικίαν, ἀγαπᾶν δὲ τοὺς τῇ ὁμοιοῖα προστρέχοντας. Τηνικαῦτα δὲ ὁ φιλονεικὸς τρόπος τῶν περὶ Ἀκάκιον ἐξηλέγχθη, καὶ ὡς εἶησαν ἀεὶ πρὸς τοὺς κρητοῦντας ἀποκλίνοντες. Συνελθόντες γὰρ ἐν Ἀν-

nodo autem dissociata facilius fore ut paucis persuaderent, curaverunt ex eunuchorum auctoritate ut duæ synodi fierent, occidentalium episcoporum Ariminii in Italia, orientalium autem Seleuciæ in Isauria. Atque ut brevissime dicam, beatæ conditionis Paulo confessionis coronam adepto sufficitur Macedonius, ut ita dicam, quasi post lucem tenebræ. Erat autem primum Acacii Cæsareæ in Palæstina asseclis consentiens neque Filium Patri in substantia similem esse dicebat, sed tantum similem; postquam autem depositus est ab iis qui Constantis imperatoris ira abitebantur in eum indignantis eo quod Constantini patris cadaver loco moverat et recentis cædis causa fuerat (de his diximus antea), aliquandiu prope Pylas Bithyniæ B locum commoratus est, ubi et mortuus est. Ad eos vero qui alteram partem constituebant, Semirianos nempe, Georgii Laodiceæ, Basilii Ancyrae fautores declinavit, et Filium, sicut et ipsi, in substantia Patri similem esse docuit.

20. Hæresiarcha autem renuntiari peroptans novum aliquid excogitavit, et in quamdam violentiorem rabiem contra Spiritum sanctum incidit. Illum enim et qui Filium substantia similem finxerant et qui similem esse dicendo deliraverant, excepta substantia, utque uno verbo dicam, quotquot Arianas partes tenebant, creaturam Spiritum dicebant, Filioque minorem, illum tamen in sancta Trinitate connumerabant, ille autem scelestus in Triadis theologia eum comprehendere renuit, talis dignitatis non participem esse dicens, ministrumque et servum eum vocans, iisque utens nominibus quibus ne angeli quidem nuncuparentur. Unde ipse et ejus consocii Spiritus sancti adversarii ab orthodoxis appellati sunt. Auxerunt autem hanc hæresim Marathionius Nicomedie, a quo et Marathioniani a nonnullis Macedoniani nominati sunt, et Eleusius Cyzici. Juliano autem imperante, securitatem ex Constantii morte adepti pneumatomachi, ex quorum numero erant Basilii Ancyrae, Silvanus Tarsi, Eustathius Sebastie, Eleusius Cyzici, Pausinicus Zelarum, Leontius Comanæ, Callistratus Calliopolis, Theophilus Castabali, Sophronius Pompeiopolis, eorumque asseclæ, in quoddam proprium collegium discreti sunt, et Macedoniani vocari manifeste cœperunt. synodosque facientes, Acacii fautores excommunicavere.

21. Joviano ad regiam dignitatem evecto, librum illi rogatorium dederunt, postulantes ut ab ecclesiis arcerentur qui Filium non similem esse docebant, ipsi vero introducerentur, ut consubstantialem proclamantes. Imperator autem illos absque sententia dimisit, illud tantum addens, se rixarum cupidus odisse, diligere vero eos qui ad concordiam properarent. Tum rixarum studium apud Acacii fautores reprehendebatur, simulque eis objurgabatur quod semper ad potentiores declina-

rent. Convenientes enim Antochiam Syriæ, in colloquium cum Meletio venerunt, qui consubstantiale docebat. Atque ita egerunt, postquam eum honoratum videre ab imperatore ibi tunc temporis degente. Communi igitur sententia concilium septem et viginti episcoporum convocaverunt, libelloque composito, consubstantiale confessi sunt; et Nicænam fidem confirmantes illum imperatori tradidere. Præerant huic synodo Meletius Antiochiæ, Kusebius Samosatæ, Acacius Cæsareæ, Pelagius Laodicæ in Syria, Athanasius Ancyrae.

22. Ubi autem Valentinianus et Valens imperare cœperunt, omnes Macedoniani deputarunt pro se legatum ad Valentinianum Hypatum Perinthi episcopum, rogantes ut sibi liceret convenire ad corrigendam doctrinam. Respondit autem Valentinianus « Mihi non licet in populi ordine posita talia agitare; sacerdotes vero quibus de his rebus cura est, per seipsos quocumque voluerint, conveniant. Statim igitur illi Lampsacum convenere, duosque menses deliberationem habuere, et decreverunt irrita esse quæ Antiochiæ ab ipsis facta fuerant et melius esse Filium Patri substantia similem esse opinari. His definitis, redeunti ex Thracia Valenti (cum fratre enim Romam proficiscente aliquantum itineris fecerat), Heracleæ occurrerunt. Qui quidem iis suasit ne ab Eudoxio dissentirent. Hic autem Macedonio successerat, Eunomioque et ejus fautoribus consentiebat. Cum autem renuissent, eos in exsilium ire jussit. Postea vero Eleusium reduxit, coegitque ut eum Eudoxio in fide consentiret. Ac principio ille restitit; deinde vero exsilium et expulsionem reformidans, quod jussus erat, fecit; at statim eum pœnituit. Cyzicum enim rediens peccatum suum in ecclesia confessus est, suosque hortatus est ut sibi alium episcopum eligerent, eo quod ipse necessitate compulsus propriam doctrinam abnuisset. Cyziceni autem suo erga eum amore victi illius hæresim non admisere, mansere vero postea sub illius gubernatione; quo audito, Eudoxius Eunomium in Cyzici episcopatum proposuit

23. Expulsi sunt ab Eudoxio Constantinopolis episcopo et Valente imperatore non modo qui consubstantialem Filium profitebantur, sed jam et ipsi Macedoniani; qui injuriam non ferentes, statuerunt ad imperatoris fratrem et ad Liberium Romæ episcopum confugere, eorum fidem amplecti quam cum Eudoxio communicare præferentes. Mittunt igitur Eustathium Sebastiae et Silvanum Tarsi, et Theophilum Castabali in Cilicia; qui postquam Liberium adiere, Arium condemnant et similiter eos qui Ario consentiebant ejusque doctrinam docebant, rejiciunt autem omnem hæresim fidei Nicænae contrariam; et consubstantiale solummodo recipiunt, in eo sensu quod hæc vox substantia similem significaret. Hanc eorum confessionem scriptam accipiens Liberius, cum illis causam egit; litterisque ab illo acceptis, in Siciliam navi-

Α τιοχίᾳ τῆς Συρίας, εἰς λόγους ἔρχονται Μελετίῳ πρεσβύτῳ τὸ ὁμοούσιον· τοῦτο δὲ ἐποίησαν, ἐπειδὴ τριμῶνον ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἰσῶρων ἐκεῖ τότε διαγεγονός· κοινῇ οὖν γνώμῃ συνέθεν ἀθροίσαντες ἐπισκόπων ἑπτὰ καὶ εἴκοσι, βιβλίον συντάττουσι, καθομολογεῦσι τε τὸ ὁμοούσιον· καὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ κυρωσάντες πίστιν, τῷ βασιλεῖ τοῦτο δὴδῶκαν· ἠγοῦντο δὲ τῆς συνόδου τούτης Μελέτιος Ἀντιοχίας, Εὐστάθιος Σαμοσάτων, Ἀκάκιος Καισαρείας, Πελάγιος Λαοδικαίικος τῆς κατὰ Συρίαν, Ἀθανάσιος Ἀγκύρας.

ββ'. Ἄμα δὲ τῷ βασιλεῦσι Οὐάλεντιανὸν καὶ Οὐάλεντα, πάντες οἱ Μακεδονιοὶ προεβάλλοντο ὑπὲρ ἱκανῶν πρέσβυν πρὸς Οὐάλεντιανὸν Ἰπάτιον τὸν Πειρίνου ἐπίσκοπον, ἀξιοῦντες ἐπιτραπῆναι συναλθεῖν ἐπὶ διορθώσει τοῦ δόγματος. Ὁ δὲ Οὐάλεντικὸς ἔφη· Ἐμοὶ οὐ θέμις μετὰ λαοῦ τεταγμένων τὰ τοιαῦτα πολεμικῶμεν· οἱ δὲ ἱερεῖς αἰς τούτων μᾶλα, καθ' ἑαυτοὺς ὅσα βούλονται συνίτωσαν. Εὐθύς οὖν ἐκείνοι συναλθόντες Λαμψακόν, καὶ δύο βουλευσάμενοι μῆνας, ἐψηφίσαντο ἄκυρα εἶναι τὰ ἐν Ἀντιοχίᾳ παρ' αὐτῶν πεπραγμένα, καὶ κρατεῖν τὸ ὁμοίον δοξάζειν τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν κατ' οὐσίαν· ταῦτα ὀρίσαντες ἐπανιόντι τῷ Οὐάλεντι ἐκ τῆς Θράκης (ἣν γὰρ ἀποδημοῦντι τῷ ἀδελφῷ εἰς Ῥώμην μέχρι τινὸς συναπελθῶν), ἐν Ἡρακλείᾳ περιήτηχον. Ὁ δὲ ἐπέτρυσεν αὐτοῖς μὴ διαφέρεισθαι πρὸς Εὐδόξιον· ἦν δὲ οὗτος διαδεχάμενος Μακεδόνιον καὶ σύμφρων Εὐνομίῳ καὶ τοῖς κατὰ τοῦτον. Ἐπεὶ δὲ ἔπειπον, ἐκέλευσεν αὐτοὺς ὑπερορισθῆναι· μετέπειτα δὲ ἠγαγὼν Ἐλεῦσιον εἰδικέστο κοινωνεῖν Εὐδόξιῳ τῆς πίστεως. Ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἀντέτεινεν· εἴτα ὑπερορίας φυγὴν καὶ δήμευσιν δευλίᾳσας, τὸ προσταχθῆν ἐποίησεν· καὶ εὐθύς μετεμελετο, ἐπανελθὼν γὰρ εἰς Κυζικόν, τὴν ἁμαρτίαν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ἐξήγγειλε, καὶ ζητεῖν ἑαυτοῖς ἕτερον ἐπίσκοπον ἐπέτρυσεν, διότι αὐτὸς ἀνάγκη τὸ οἰκεῖον ἠρνήσατο δόγμα. Κυζικηνοὶ δὲ, τῆ περι τοῦτον φιλοστοργίᾳ κρατούμενοι, τῆς μὲν οικείας αἰρέσεως οὐ μετετίθεντο, ἔμμενον δὲ ὁμῶς ὑπ' αὐτῷ ταπτόμενοι· ὅπερ μαθὼν Εὐδόξιος προεβάλετο Εὐνόμιον εἰς τὴν Κυζίκου ἐπισκοπὴν.

γγ'. Ἠλαύνοντο δὲ παρὰ Εὐδοξίου τοῦ Κωνσταντινου πόλεως ἐπισκόπου καὶ Οὐάλεντος τοῦ βασιλέως οὐχ οἱ τὸν ὁμοούσιον πρεσβύοντες μόνον, ἀλλ' ἦδη καὶ αὐτοὶ οἱ Μακεδονιοὶ· οἱ καὶ, μὴ φέροντες τὴν ἐπάρευσιν, δεῖν ἐγνωσαν καταφυγεῖν ἐπὶ τὸν βασιλέως ἀδελφόν, καὶ ἐπὶ Λιβέριον τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον, ἀσπάζεσθαι μᾶλλον ἐλόμιοι τὴν ἐκείνων πίστιν ἢ κοινωνεῖν τοῖς περὶ Εὐδόξιον· πέμπουσιν οὖν Εὐστάθιον τὸν Σεβαστείας, καὶ Σιλβανὸν τὸν Ταρσοῦ, καὶ Θεόφιλον τὸν Κασταβάλων τῆς Κιλικίας· οἱ καὶ, πρὸς Λιβέριον παραγεγονότες, καταγωνίσκουσι μὲν Ἀρείου καὶ τῶν ὁμοίως αὐτῷ φρονούντων καὶ διδασκόντων· ἀποκηρύττουσι δὲ πᾶσαν αἰρέσιν ἐναντιουμένην τῇ πίστει τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου· καὶ τὸ ὁμοούσιον μόνον δέχονται, ὡς τῷ ὁμοίῳ κατ' οὐσίαν ταυτὸν σημαίνον. Ταύτην αὐτῶν τὴν ὁμολογίαν ἐγγράφον λαβὼν ὁ Λιβέριος, ἐποι-

ώνησεν αὐτοῖς· καὶ γράμματα παρ' αὐτοῦ λαβόντες, ἔπλευσαν εἰς Συκλίαν· συνόδου δὲ κακῆς συναχθείσης, καὶ τὰ αὐτὰ ψηφισμάτων τῶν τῆδε ἐπισκόπων, ἱκανῆλθον.

κδ'. Κατ' ἐκείνο δὲ καιροῦ σύνοδον ἄγοντων ἐν Τυά-
νοις Εὐσεβίου τοῦ Καισαρείας Καππαδοκίας, Ἀθανασίου
'Αγκύρας, Πελαγίου Λαοδικείας τῆς Συρίας, Ζήνωνος
Τύρου, Παύλου Ἐμέσης, Ὀτρίου Μελετινῆς, Γρηγορίου
Ναζιανζοῦ, καὶ πολλῶν ἄλλων, οἵ·καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ τὸ
ὁμοούσιον ἐψηφίσαντο ἐπὶ τῆς Ἰουδαίου βασιλείας,
ἀνεγνώσθη τὰ Λιβερίου καὶ τῶν ἑνῶ τὴν δύσιν γραμ-
ματα· καὶ περιχερεῖς ἐπὶ τούτοις γενόμενοι, ἔγραψαν
πάσαις ταῖς κατὰ τὴν Ἀσίαν Ἐκκλησίαις ἑντυχεῖν τοῖς
τευτούτοις γράμμασι, καὶ ἔτι ἦρος ὄντος, εἰς Ταρσὸν
συνελθεῖν. Ἦδη δὲ συνίστασθαι μαλλούσης τῆς ἐν
Ταρσῷ συνόδου, τριάκοντα καὶ τέσσαρες Ἀσιαστικῶν
ἐπισκόποι, συνελθόντες ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Καρίας,
τὴν μὲν ἐπὶ τῇ ὁμοιοῖα τῶν Ἐκκλησιῶν σπουδὴν
ἐπέηκον, παρηγοῦντο δὲ τὸ τοῦ ὁμοουσίου. Οὐάλης δὲ ὁ
Βασιλεὺς Εὐδοξίου σπουδῆ τὴν ἐν Κίλικίᾳ προσδοκώ-
μενην σύνοδον ἔλυσεν· οἱ δὲ Μακεδονικοὶ ἀδιάφορον
ἕως τινὸς χρόνου τὴν κοινωνίαν ἐποιούντο ἐν Ἐκκλησίᾳ
τῆς ἐν ἐκείστῃ πόλει, ἀλλήλοις τε ἐπιμιγνύμενοι καὶ τοῖς
ἐξ ἀρχῆς πρεσβεύουσι τὸ ὁμοούσιον.

κε'. Ἐπεὶ δὲ Οὐάλητος τελευτήσας Ἐρατιανὸς
ἐνομεθέτησε μετὰ ἀδείας ἐκείστου θρησκείῃν ὡς
βούλονται καὶ Ἐκκλησιάζειν, πλὴν Μανιχαίων καὶ
τῶν τῆ Φωτεινοῦ καὶ Εὐνομίου φρονούντων, πάλιν
οἱ πλείους ἐδογματίσθησαν ἐκτρέπεσθαι τὴν τοῦ ὁμοου-
σίου φωνήν. Ὁ δὲ Βασιλεὺς Θεοδοσίος ὁ Μέγας τοῦ
ὁμοουσίου σπουδαστῆς ὢν, σύνοδον ἐπισκόπων ὁμοῦ
δοξῶν ἑαυτῷ συνεκάλεσε βεβαίως ἐνεκα τῶν ἐν
Νικαίᾳ δοξάντων ὑπολαβῶν δὲ δύνασθαι συντάξει
τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ τοὺς καλουμένους Μακεδονια-
νοὺς, συνεκάλεσεν καὶ τεύτους· συνῆλθον οὖν ἐν
Κωνσταντινουπόλει ἐκ τῶν ὁμοουσίων τὴν Τριάδα
δοξαζόντων ἀμφὶ ἑκατὸν καὶ πενήκοντα, ἐν οἷς ἦν
Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ὁ Νύσσης Γρηγόριος (1),
'Αμφιλόχιος τε καὶ ἕτεροι τῶν ἐπιστήμων τότε Πα-
τέρων, οἱ δὲ πάντες εἶδόντο τῶν Μακεδονικῶν
ἐπιγνώσκει τὸ ὁμοούσιον, ἀναμνησκόντες αὐτοῦς
τῆς πρεσβείας καὶ ὁμολογίας ἣν εἶθον πρὸς Λιβέριον
τὸν Ῥώμης διὰ Εὐσταθίου καὶ Σιλβανοῦ καὶ Θεοφί-
λου. Οἱ δὲ μηδέποτε ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν
ἀναφανδὸν δοξάζειν εἰπόντες, εἰ καὶ ἑναντία ταῖς
πρὸς Λιβέριον ὁμολογίαις ἐροῦσιν, ἀπηλλάγησαν· οἱ
δὲ τοῦ ἑτέρου μέρους ἐπιμείναντες καὶ τὸ Πνεῦμα
το ἅγιον, Κύριον καὶ ζωοποιόν καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς
ἐκπορευόμενον καὶ τῷ Πατρὶ συμπροσκυνούμενον
καὶ συνδοξαζόμενον δογματίσαντες, ὡς καὶ ἐν τῷ
βίβλῳ συμβόλῳ ἔγκειται, καὶ τὸν Μακεδόνιον καθυ-
ποβαλόντες ἀναθέματι, ὡσπύτως καὶ τοὺς τὸ ὁμοού-
σιον καὶ ὁμοιον ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ δοξάζοντας, καὶ μετὰ
τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον, δευτέραν ταύτην εὐσεβῆ
συστησάμενοι, ἀλλὰ καὶ κανόνας ἐκθέμενοι περ

A gaverunt; synodoque ibi congregata, eadem de-
creverunt ac hujus insulæ episcopi, et reversi
sunt.

24. Hoc autem tempore Tyani synodum agentibus Eusebio Cæsareæ in Cappadocia, Athanasio Ancyrae, Pelagio Laodiceæ in Syria, Zenone Tyri, Paulo Emesæ, Otrio Meletinæ, Gregorio Nazianzi et multis aliis, qui et Antiochiæ consubstantialiam Filium decreverant, Joviano imperante, lectæ sunt Liberii et occidentalium litteræ. Quibus læstantes, ad omnes Asiæ Ecclesias scripserunt ut his litteris concordarent, et, dum adhuc ver esset, Tarsum convenirent. Cum autem jam in eo essent ut synodum Tarsi haberent episcopi, quatuor et triginta asiatici episcopi Antiochiæ in Caria congregati ad Ecclesiarum concordiam ardorem laudavere, sed rejecere consubstantialiam. Imperator autem Valens Eudoxii machinationibus synodum quæ in Cilicia fieri debebat, dissolvit. Macedoniani vero indifferenter cum aliis in singularum urbium ecclesiis aliquantum temporis communicabant, alii aliis immisti iisque qui ab initio consubstantialiam professi erant.

25. Postquam autem, Valente mortuo, Gratianus legem tulit ex qua secure quisque ut vellet, Deum coleret et concionaretur, exceptis Manichæis iisque qui Photino et Eunomio consentiebant, rursum plerique docuerunt exstirpandam esse vocem *Consubstantialis*. Imperator autem Theodosius Magnus, Consubstantialis fautor, synodum episcoporum sibi consentientium convocavit, ad confirmanda ea quæ Nicææ decreta erant; possibile autem fore putans catholicæ Ecclesiæ Macedonianos apponere, eos quoque convocavit. Convenerunt igitur Constantinopolim ex iis qui consubstantialiam Trinitatem confitebantur centum et quinquaginta circiter, in quibus erat Gregorius Theologus, et Gregorius Nyssenus, Amphilo-chiusque et alii ex celeberrimis hujus temporis Patribus, qui quidem omnes a Macedonianis petiere ut consubstantialiam agnoscerent, in memoriam iis revocantes legationem et confessionem quas ad Liberium Romæ per Eustathium et Silvanum et Theophilum miserant. Illi autem se nunquam Patri consubstantialiam esse Filium aperte docuisse dicentes, etsi contrarium in sua ad Liberium confessione dixerint, dimissi sunt. Cæteri vero partium aliarum remanserunt, et postquam decreverunt Spiritum sanctum Dominum esse vivificantem et ex Patre procedere et cum Patre adorari et glorificari ut in divino symbolo scriptum est, Macedoniumque eosque qui Filium substantiam similem vel simpliciter similem docebant anathemate percusserunt, eamque secundam piam sy-

(1) Hac fortasse occasione S. Gregorius Nyssenus scripsit illos adversus Arium Macedonium-

que tractatus, quos ego ex Vaticano codice edidi in Collectionis Vaticanæ tomo VIII.

nodum esse post Nicænam constituerunt, canonesque de diversis ecclesiasticis quæstionibus composuere, deliberationem habuerunt, quem in sede Constantinopolitana statuerent. Imperator autem qui Gregorium Theologum admiratione prosequebatur, hoc episcopatu eum dignum esse decrevit; consenserunt hujus synodi plerique. Ipse autem intelligens nonnullos obsistere præsertimque Ægyptios, aliquanto post recusavit. Diodoro igitur teste, Nectarius Tarsensis, nondum baptizatus, eligitur et baptizatur, baptismalique adhuc veste indutus Constantinopolitanus episcopus ordinatur.

26. Post hæc autem convenientes Nectarius et alii Nicænam fidem confirmarunt et omnem hæresim excommunicaverunt, decreveruntque omnes ecclesias administrandas esse juxta veteres canones, et episcopos in propriis ecclesiis manere debere: neque ad externas procedere neque non vocatos se peregrinis ordinationibus injicere, ut prius fiebat, et sæpius accidebat, male habitata catholica Ecclesia; ea autem quæ acciderent apud uniuscujusque nationis concilium administranda, ut optime fieri posset. Post Romæ episcopum, præsentiam habere Constantinopolis episcopum, quippe qui novæ Romæ thronum occuparet. Confirmaveruntque rursum Nicænam fidem, et patriarchas constituerunt distribuentes provincias, ita ut episcopus ultra suam diocesim ad externas ecclesias non accederent. Sortitur vero imperatoriam urbem et Thraciam Nectarius; patriarchatum autem Ponticæ dioceseos Helladius Cæsareæ, et Gregorius Nyssæ, et Otreius Melitenæ, Asiaticam sortiantur Amphilocheus Iconii et Optimus Antiochiæ in Pisidia, Ægypti vero regiones Timotheo Alexandriæ commissæ sunt. Orientalium autem ecclesiarum administrationem Pelagio Laodicæ, et Diodoro Tarsi tradidere, salva Antiochenæ ecclesiæ dignitate, quam Meletio, qui aderat, dedere. Definivit autem synodus provinciæ synodo, si opus esset, ea quæ per singulas provincias contingerent, curanda esse. Examini quoque subjecta sunt quæ ad Maximum spectabant, quem Alexandrinum genere, cynicumque ratione vivendi philosophum, ardentem vero Nicænæ doctrinæ fautorem clam Ægyptii tum congregati ordinarant, episcopumque Constantinopolis constituerant, Gregorio Theologo hanc sedem adhuc tenente. Et decretum est nunquam illum fuisse episcopum, neque esse, neque clericos ab ipso ordinaros, sed manere irrita quæ de illo et ab illo facta fuerant.

A διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, ἐβουλεύσαντο τίνι δέοι τὴν ἐπισκοπὴν Κωνσταντινουπόλεως ἐπιτρέψαι. Ὁ δὲ βασιλεὺς, θαυμάζων τὸν Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, τῆς ἐπισκοπῆς ἀξίον ἐψηφίζετο ταύτης· συνήθουν δὲ καὶ τῆς συνόδου οἱ πλείονες. Ἄλλ' αὐτὸς, αἰσθόμενός τις ἀνταίρειν, καὶ μάλιστα τοὺς ἀπ' Αἰγύπτου, παρητήσατο μετὰ καιρὸν· Διοδώρου τοίνυν μαρτυρία Νεκτάριος συγκλητικὸς ὁ Ταρσεὺς ἀμύητος ὡν ψηφίζεται καὶ μυείται, καὶ τὴν μυστικὴν ἐπιθήματα ἡμερισμένως χειροτονεῖται Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπος.

καί. Μετὰ δὲ ταῦτα συνελθόντες Νεκτάριος καὶ οἱ ἄλλοι, τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν ἐκύρωσαν, καὶ πᾶσαν αἵρῃσιν ἀπεκήρυξαν, καὶ διοικεῖσθαι τὰς πανταχοῦ διατάξαν· Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς παλαιοὺς κανόνας, καὶ τοὺς ἐπισκόπους ἐπὶ τῶν ἰδίων μένειν Ἐκκλησιῶν, καὶ μὴ ταῖς ὑπερορίοις προβαίνειν, μήτε ἀκλήτους χειροτονίαις ἄλλοτρίαις ἑαυτοῦς ἐπιβάλλειν, καθὰ πρότερον, ὡς ἔτυχε πολλὰκις καὶ συνέβη, διωκομένης τῆς καθόλου Ἐκκλησίας· τὰ δὲ παρ' ἐκάστην συμβαινόντα τὴν τοῦ ἔθνους σύνοδον, ὡς ἂν ἀρίστα φανεῖται, διοικεῖν· μετὰ δὲ τὸν Ῥώμης, τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον τὰ πρεσβεία ἔχων, ὡς τὸν θρόνον ἐπισκοπεύοντα τῆς νείας Ῥώμης· ἐδεδαιώσαν τε αὐθις τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν, καὶ πατριάρχας κατέστησαν διανεμιάμενοι τὰς ἐπαρχίας· ὥστε τοὺς ὑπὲρ διοίκησιν ἐπισκόπους ταῖς ὑπερορίοις Ἐκκλησίαις μὴ προβαίνειν. Κληροῦται δὲ τὴν μὲν βασιλίδα πόλιν καὶ τὴν Θράκην Νεκτάριος· τὴν δὲ τῆς Ποντικῆς διοικήσεως πατριαρχίαν Ἑλλάδιος **C** ὁ Καισαρείας, καὶ Γρηγόριος ὁ Νύσσης, καὶ Ὁτρήσιος ὁ Μελετινῆς· τὴν Ἀσιακὴν δὲ λαγχάνουσιν Ἀμφιλόγιος ὁ Ἰκονίου, καὶ Ὀπτιμος ὁ Ἀντιοχείας τῆς κατὰ Πισιδίαν· τὰ δὲ κατὰ τὴν Αἰγυπτὸν Γεμοθίω τῷ Ἀλεξανδρείας, προσεμεμήθη· τῶν δὲ κατὰ τὴν ἀνατολὴν Ἐκκλησιῶν διοίκησιν ἐπέτρεψαν Πελαγίω τῷ Λαοδικείας, καὶ Διοδώρῳ τῷ Ταρσοῦ, φυλάξαντες τὰ πρεσβεία τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀντιοχείων, ἅπερ ἔδοσαν τῷ Μελετίῳ παρόντι. Ὄρισε δὲ ὥστε, εἰ χρεῖα καλίσοι, τὰ καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν τὴν τῆς ἐπαρχίας σύνοδον διοικεῖν. Ἐζητήθη δὲ καὶ τὰ κατὰ Μάξιμον, ὃν Ἀλεξανδρεία τὸ γένος ὄντα, κυνικὸν τε φιλόσοφον τὸ ἐπιτήδευμα, σπουδαῖον δὲ περὶ τὸ δόγμα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, κλέψαντες τὴν χειροτονίαν οἱ τότε ἐξ Αἰγύπτου συνελλυθέντες, **D** ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως κατέστησαν, ἐπὶ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τὸν θρόνον τοῦτον διεπόντος· καὶ φρίσθη μήτε γεγενῆσθαι τοῦτον μήτε εἶναι ἐπίσκοπον μήτε κληρικούς τοὺς παρ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας, ἀλλὰ μένειν ἄκυρα τὰ ἐπ' αὐτῷ καὶ παρ' αὐτοῦ πεπραγμένα.

NICETÆ CHONIAΤÆ

EX LIBRO VIII

THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI

Περὶ Νεστορίου.

A

De Nestorio.

α'. Νεστόριος ὄρητο μὲν ἐν Γερμανικῶν πόλιν, οὐκ οἶδα ποταποῖς τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐκτεθραμμένος ἐπιτηδεύμασιν, ἄλλην δὲ ἐξ ἄλλης ἀμείβων χώρων, καθάπερ Δίγυπτιακὴ τις μάστιξ, τῇ μεγάλῃ τῶν Ἀντιοχείων ἐνέσκηψε πόλει. Ἐν ταύτῃ λόγων ἐλευθερίων μετρίως μετεσχηκῶς, φωνῆν τε ὅτι καλλίστην καὶ μεγίστην ἀσκήσας, τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ προσιῶν εἰσεφάρη, καὶ τῷ καταλόγῳ τῶν πρεσβυτέρων ἐναριθμῶς γεγονῶς, τὸν τε τοῦ Θεοῦ λαὸν διδάσκειν πεπιστευμένους, εἰδείξεν εὐθύς ἐν προσιμίοις οἷος παρὰ πάντα τὸν βίον γενήσεσθαι· οὐ γὰρ τὸν εὐγενῆ καὶ γόνιμον, καὶ γεωργῆσαι ψυχᾶς ἀνθρώπων δυνάμενον ἐξήλωσε χαρακτῆρα τῶν λόγων, ἀλλὰ πρὸς τὸ δημοτεπέρις ἀποκλίνας, καὶ τῶν εἰς ἄρα λυομένων κρότων θηρευτῆς εἰ καὶ τις ἄλλος γενόμενος, τὸ συρφετώδες καὶ ἀστάθμητον πλῆθος πρὸς τὸν οἰκίον ἐξεκαλέσατο πόθον, φαῖον περιβεβλημένος ἱμάτιον, ἐστυνγακῶς βαδίζων, τοὺς ἀγοραίους ἐκκλίνων θορύβους, ὡχρότητι σώματος τὸ δοκεῖν ἐγκρατευτῆς εἶναι θηρώμενος, οἴκει τὰ πολλὰ βιβλίους προσανέχων, καὶ καθ' ἡσυχίαν ἐκωτῶ συγγινόμενος, τοιοῦτοις σχήμασι καὶ πλάσμασι τοὺς πολλοὺς δειλιάζων, μέχρι πύρρον προήλθε τῆς ἡλικίας, τὸ δοκεῖν Χριστιανὸς εἶναι πρὸ τοῦ εἶναι διώκων, καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ δόξης τὴν ἑαυτοῦ προτιμῶν.

β'. Ἐπεὶ δὲ κατὰ τὸ εἰρημένον τῷ Δεσπότῃ, οὐδὲν κρυπτόν ὃ οὐ γνωσθήσεται, οὐδὲ ἀπόκρυφον ὃ οὐ μὴ εἰς φανερόν ἔλθῃ, καὶ τὰ καλὰ ἔργα πρόδηλά ἐστι, καὶ τὰ ἄλλως ἔχοντα κρυβῆναι οὐ δύναται, κατὰ τὴν ἀνεξιχνίαστον τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων ἀβυσσον, καὶ Νεστόριος ψήφῳ τῶν περὶ τὰ βασίλειον καὶ τοὺς θρόνους, καὶ αὐτοῦ τηλικαῦτα τῆς οἰκουμένης τὰ σκῆπτρα δέποντος, τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν τῶν ὀρθοδόξων καθολικῆς Ἐκκλησίας τὴν προστασίαν πιστεύεται, οὐδὲν δὲ ἤττον καὶ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης. Ὡς δὲ τὸν μέγιστον ἐκείνον κατέλαβε θρόνον, καθάπερ τινὰ τυραννίδα τῆς ἀρχιερωσύνης τὴν προστασίαν ἀρπάσας, οὐκέτι κατέχει ἐν ἑαυτῷ τὴν ὡδίνα τῆς ἀσθείας οἷος τ' ἦν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐξουσίας προσλαβὼν ἀμαθῆ παρρησίαν, εἰς μέσον ἄγει καὶ προτίθεισιν ἅπασιν, ἣν παλαι συνέλαβε κατὰ τοῦ Μονογενοῦς βλασφημίαν, καὶ πόλεμον ἀντικρυς κατὰ τῶν ἀποστολικῶν αἰρεῖται δογματῶν· καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων, ἀφ' οὗ καταγγέλλῃ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς τῶν ὀρθοδόξων καθηγεσαμένων πίστεως, ἐκβάλλειν πειράται τοὺς λόγους,

1. Nestorius ortus erat ex Germaniæ oppido, nescio quibus ab initio disciplinis eruditus; de loco autem in locum migrans, tanquam quoddam Ægyptiacum flagellum, in magnam Antiochenorum urbem irruit. Ibi mediocriter bonarum artium particeps effectus, vocemque pulcherrimam ac optimam exercitio adeptus, in Dei Ecclesiam irrepit et catalogo presbyterorum adscriptus, Deique populum docendi curam sortitus, ab initio exhibuit qualis per totam vitam futurus esset. Non enim ingeniosum et nobilem et animis excellentis aptum sectatus est orationum characterem, sed ad populi adulationem proclivis plausuumque in aerem dissipatorum ut qui maxime amator, vilem et instabilem plebeculam suo desiderio imbebat, fusco indutus pallio, tristis incedens, fori tumultum evitans, corporis pallore temperans videri cupiens, domi plerumque libris incumbens et per otium secum conversans, tali habitu et forma multitudinem captans, ad multam etatem processit, Christianus videri potius quam esse peroptans, et Christi gloriæ propriam gloriam anteponens.

2. Cum autem, ut a Domino dictum est, nihil sit secretum quod non sciatur, nihil obscurum quod non reveletur, et bona opera manifesta sint et mala nequeant occultari, juxta investigabilem judiciorum Dei abyssum, et Nestorius eorum suffragio qui regiis et thronis assident et ipsius qui tum temporis orbis universi sceptrum tenebat, orthodoxorum catholicæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ præficitur, nec minus quam universo terrarum orbi. Ubi autem in maximam illam sedem ascendit rapuitque præsidium tanquam tyrannidem quamdam episcopatus, non jam in se cohibere valuit impietatis partem, sed ex sua potentia inauditam concipiens audaciam, in medium adducit præfertque cunctis quam jam dudum imaginatus esset in unigenitum blasphemiam, et bellum palam adversus apostolica dogmata suscitavit; et sanctorum Patrum, ex quo annuntiatum est Evangelium orthodoxorum ducum fidei, expellere conatur voces, turbans quidem regis civitatis Eccle-

siam, turbans et orbem universum. Neque a divino Paulo clamante conversus : *Qui vos turbat, iudicium feret, quicumque sit* ; sed super candelabrum divinæ episcoporum cathedræ non veritatis lumen, sed impietatis tenebras ponit.

3. Fit autem illi primum innovationis tentamen non oportere sanctissimam Virginem Dei Verbi secundum carnem matrem Dei matrem confiteri, sed tantum Christi, dum contra vetustissimi Ecclesiæ præcones, secundum apostolicam traditionem, Dei Matrem eam nominandam esse docerent et Domini Matrem credendam. Age vero, et blasphemam hanc verborum artem nemini prius notam observa : « Christi appellatio, inquit, duas naturas significat, Unigeniti nempe divinitatem et humanitatem ; *Dei* autem sejuncta vox simplicem et incorporalem Dei Verbi substantiam præbet ; vox autem *homo* solam humanam ostendit naturam : ideo Christi genitricem, inquit, non autem Dei, Virginem confiteri necesse est, ne forte nobis accidat ut Dei Verbum principium existendi ex sancta Virgine acceperit ; atque ita prius genitam esse matrem quam ille qui ex ea natus est, confiteri cogamur. »

4. Ne autem videamur vanis injuriis sic hominem persequi, eum ipsum per ea quæ dixit, propriæ impietatis testem faciemus. Suis enim cogitationibus omnem apostolicarum doctrinarum memoriam transgressus et cujuslibet sancti, in orthodoxorum ecclesia multas istiusmodi proclamavit voces : « Non peperit, o optime, Deum Maria, sed hominem peperit divinitatis instrumentum. Et in aliis rursus nugatoriis irreprehensibilem Matrem gentium diis assimilat. Judaicam enim sententiam amplexus, non Verbo carnem factum esse absolute dicebat, sed in quodam homine inhabitasse, ut in aliquo prophetarum et sibi hunc proprium peculiari amore fecisse ; et esse quidem alium Filium, alium vero dici, neque esse genuinum Filium, sed adoptivum qui hoc nomine dicebatur, Jesum Christum. Inde dictum esse duos esse Filios, neque unum tantum. Itaque synodali suffragio et regia voluntate episcopatu expellitur ; et Oasim inhabitare jussus, futuræ impiorum pœnæ præludium accepit, sua propria dementia assumptus et in se adimplens illud Apostoli oraculum : *Quorumdam hominum culpæ manifeste ducunt ad damnationem*. Suscitavit enim in illum Deus spiritum Cyrilli Alexandriæ patriarchæ ; qui ad ipsum Nestorium scripsit, eum in orthodoxorum fidem impellens et hortans ut Dei Matrem sanctissimam Mariam nominaret ac crederet. Cum autem precibus non cederet, alteram rursus misit epistolam ; contradicente autem illo, convocatur postea Ephe-

Α ταράττων μὲν τῆς Βασιλίδος πόλεως τὴν Ἐκκλησίαν, ταράττων δὲ καὶ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν· οὐδὲ τοῦ θεοπεσιῦ Παύλου κεκραγὸτος ἐπιστροφόμενος. Ὁ δὲ ταράσσων ὑμᾶς βαστάσει τὸ κρίμα, ὅστις ἀν ἡ' ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν τοῦ θείου τῶν ἀρχιερίων βήματος οὐ τὸν λυχνὸν τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ ζῶφον τίθησι τῆς ἀσθεΐας.

γ'. Γίνεται δὲ αὐτῷ πρῶτον τῆς καινοτομίας ἐγγεῖρημα τὸ μὴ δεῖν τὴν ἁγίαν Παρθένον τὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου κατὰ σάρκα μητέρα Θεοτόκου ὁμολογεῖν Χριστοτόκου δὲ μόνου, τῶν παλαιῶν καὶ τῶν προπαλαί τῆς Ἐκκλησίας κηρύκων, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν, Θεοτόκου δοξαζόντων ὀνομάζειν καὶ πιστεῦν τὴν τοῦ Κυρίου Μητέρα. Φέρει μοι λοιπὸν καὶ τὴν βλάσφημον τεχνολογίαν παρατήρησον, οὐδὲνί πρότερον ἐγνωσμένην. Ἡ τοῦ Χριστοῦ προσηγορία, φησί, τῶν δύο φύσεων σημαντικὴ, τῆς τε θεότητος τοῦ Μονογενοῦς καὶ τῆς ἀνθρωπότητος· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ ἀπολύτως λεγομένη φωνὴ τὴν ἁπλῆν καὶ ἀσώματον τοῦ Θεοῦ Λόγου παρίστασεν οὐσίαν· ἡ δὲ τοῦ ἀνθρώπου μόνην τὴν ἀνθρωπίαν ὑπεδείκνυσι φύσιν· διὰ τοῦτο Χριστοτόκου, φησὶν, ἀλλ' οὐ Θεοτόκου τὴν Παρθένον ὁμολογεῖν ἀναγκαῖον, μήποτε λάθωμεν ἀρχὴν τοῦ εἶναι λέγοντες τὸν Θεὸν Λόγον ἐκ τῆς ἁγίας εὐληφότα Παρθένου· καὶ οὕτω προγενεστέραν τὴν μητέρα τοῦ γεννηθέντος ἐξ αὐτῆς, κατὰ τὸ ἀκόλουθον, ὁμολογεῖν βιασθῶμεν.

δ'. Ἴνα δὲ μὴ δόξωμεν λοιδορίας κεναῖς ταῦτα τοῦ ἀνδρὸς κατηγορεῖν, αὐτὸν ἐκεῖνον οἷς εἶπε τῆς οἰκείας δυσσεβείας κηρύττειν μαρτυρεῖται. Τῶν γὰρ ἀποστολικῶν διδασκαλιῶν καὶ παντὸς ἁγίου μνήμην τῆς ἑαυτοῦ διανοίας ὑπερηβάσας, ἐν τῇ τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησίᾳ πολλὰς τοιαύτας ἐξεδόθησε φωνάς· « Οὐκ ἔτεκεν, ὡ βέλτιστε, Μαρία Θεόν, ἀλλ' ἔτεκεν ἄνθρωπον θεότητος ὄργανον. » Καὶ ἐν ἑτέροις παλιν φληνάφοις ἀνεγκλήτην μητέρα Ἑλλήνων θεοῖς ἐπεισάγων. Ἰουδαϊκὸν γὰρ ἀναδειξάμενος φρόνημα, οὐ τὸν Λόγον σαρκα ἀτρέπτως γεγενῆσθαι ἔλεγεν, ἀλλ' εἰ, τινὰ ἄνθρωπον ἐνοικῆσαι, ὡς εἰς ἕνα τῶν προφητῶν, καὶ ἰδιοποιεῖσθαι τοῦτον ἐξαιρέτῳ ἀγαπήσει· καὶ εἶναι μὲν ἄλλον υἱόν, ἄλλον δὲ λέγεσθαι μὲν, μὴ εἶναι δὲ γνήσιον, θετὸν δὲ υἱὸν τὸν λεγόμενον Ἰησοῦν Χριστόν· ἐντεῦθεν δύο Υἱοὺς, καὶ μὴ ἕνα, λέγεσθαι εἶναι. Ὅθεν τῆς ἀρχιερωσύνης ἐβάλλεται ψηφῶ [συνοδικῆ] καὶ βασιλικῶ νεύματι· καὶ τὴν Ὅασιν καταδικασθεὶς οἰκεῖν τῆς μελλούσης τῶν ἀσθεδῶν κολάσεως εἰδέξατο τὰ προείμια, παρανάλωμα τῆς οἰκείας φρενοβλαθείας γινόμενος, καὶ ἐφ' ἑαυτῷ πληρώσας τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο λόγιον, ὅτι Τινῶν ἀνθρώπων αἱ ἀμαρτίαι πρόδηλοι εἰσι, προάγουσαι εἰς κρίσιν. Ἐξήγειρε γὰρ ὁ Θεὸς κατ' αὐτοῦ τὸ πνεῦμα Κυρίλλου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, καὶ γράφει πρὸς αὐτὸν Νεστόριον, εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἐμβιβάζων πίστιν, καὶ Θεοτόκου τὴν ἁγίαν Μαρίαν παρακαλῶν ὀνομάζειν τε καὶ φρονεῖν. Ὡς δὲ οὐκ ἐνεδίδου, ἕτερα παλιν ἐπέμψε γράμματα· ἀντιλέγοντος δὲ αὐτοῦ, καὶ πρὸς ταῦτα σύνοδος ἐν

Ἐφῶσιν συγκροτεῖται, καὶ παραπέμπεται ἐκείσε Ἀ Nestorius παρὰ τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως καὶ ἑτέρων πολλῶν.

ἱ. Θεοδοσίος δὲ ὁ νέος τὰς ἡλικίας τότε τῆς βασιλείας ἐνεχέριστο· καὶ προήδρευεν ἐν ταύτῃ τῇ τρίτῃ συνόδῳ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, Κελεστίνος Ῥώμης (1), Ἰουδαιάκιος Ἱεροσολύμων, Ἀκάκιος Μελιτηνῆς. Καὶ καθαιρεῖται μὲν Nestorius, κυροῦνται δὲ καὶ αἱ προγεγενησῆαι δύο σύνοδοι, τέλειόν τε αὐτὸν καὶ ἕνα Υἱὸν ἐν θεότητι, καὶ τέλειον ἐν ἀνθρωπότητι ὁμολογοῦσι, καὶ ἕνα καὶ οὐ δύο Υἱούς, ὡς δηλοῖ ὁ παρ' αὐτῶν ἔκφωνηθεὶς ὅρος· καὶ οὕτως ἡ σύνοδος ἀπολύεται, Ἰωάννου δὲ τοῦ τῆς Ἀντιοχείας, καὶ Θεοδορήτου Κυρίου ἀντιστατήρων τῆ μακαρίῳ Κυρίλλῳ, κατὰ πρόφασιν τοῦ δοκῆν χωρὶς αὐτῶν ἐκφωνηθῆναι τὸν ὅρον, καίτοι γε τοῦ μεγάλου Κυρίλλου ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐκδεχόμενον αὐτοῦς, τῇ δὲ ἀληθείᾳ ἐριστικῶς πρὸς αὐτὸν καὶ οὐκ ὀρθῶς διαχειμένον, μετέβαινον καὶ αὐτοὶ ἀσύμφωνοι πρὸς τὰ ἴδια, πολλὰ μεταξὺ θορυβήσαντες· ὡς καὶ Θεοδορήτου κατὰ τῶν δώδεκα κεφαλαίων Κυρίλλου ἑτέρα δώδεκα συντάξι κεφάλαια· καὶ πάλιν αὐτὸν Κύριλλον πρὸς ταῦτα ἀπολογήσασθαι, καὶ δούτως τὰ ἴδια συστήσαι κεφάλαια. Θεοδοσίου δὲ βασιλέως ταῦτα ἐπερωχότες, καὶ κινήσαντες καὶ καθ' ἑκάτερον μὲν, μάλιστα δὲ κατὰ Κυρίλλου τοῦ ἐν ἁγίοις, πέμπεται ἐνταῦθα Ἀκάκιος ὁ Μελιτηνῆς ἀνὴρ θεοσεβῆς καὶ λόγιος, εἰς ἄκρον ἑλλητικῶς εὐλαθείας, καὶ τὰ τῆς συνόδου ἐμφανίζου τῷ βασιλεῖ, καὶ τὸν τούτου καταστῆσαι θυμὸν· καὶ τὰ ἐκφωνηθέντα τὸ κύριον λαμβάνουσι· καὶ Κύριλλος εἰς τὴν ἴδιαν ἐκαίσει πόλιν· καὶ ἔνωσιν οἱ διεστώτες δέχονται.

(1) Perversus ordo.

A sum synodus et ad veniendum invitatur Nestorius ab civitatis archiepiscopo et multis aliis.

5. Theodosius vero junior tunc temporis imperii habenas tenebat; et huic synodo praesuerunt Cyrillus Alexandriae, Coelestinus Romae, Juvenalis Hierosolymae, Acacius Melitenae. Et deponitur quidem Nestorius, confirmantur duae priores synodi, perfectumque ipsum et unum Filium in divinitate et perfectum in humanitate continentur, et unum neque vero duos Filios esse, ut manifestat proclamata ab illis definitio. Atque ita solvitur synodus. Joannes vero Antiochiae, et Theodoretus Cyri beato Cyrillo resistentes sub eo praetextu quod sine ipsis proclamata esset definitio, dum tamen B magnus Cyrillus eos per multos dies expectasset, re ipsa vero contentiose nec recte erga illum se habentes, abierunt et ipsi discordes ad proprios sensus, multum interea tumultum excitantes; ita ut Theodoretus contra duodecim Cyrilli capita alia duodecim capita composuerit, et rursus ipse Cyrillus ad ea se defenderit, commodeque propria stabilierit capita. Postquam autem imperator de his monitus est, in eos, praesertim vero in sanctum Cyrillum iratus est. Quapropter ad eum missus est, Acacius Melitenae, vir pius ac doctus, in summam provecus prudentiam, qui acta synodi regi declaravit ejusque animum composuit; et quae proclamata fuerant, vim accipere. Cyrillus vero in propriam rediit civitatem; et qui discordabant unitatem receperunt.

C

NICETÆ CHONIATÆ EX LIBRO IX THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI

Περὶ Εὐτυχοῦς.

α. Ἐν τῷ χρόνῳ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ νέου ἦν τις κατὰ τὴν βασιλίδα πόλιν ἀρχιμανδρίτης, ὀνομαζόμενος μὲν Εὐτυχῆς, ἡγούμενος δὲ μοναστηρίου, ὃ πρώην μὲν ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦ ἰσίδομου ἦν, καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔξω δέκετο, καὶ τοῦ Ἰωβ ἐκαλέετο, νῦν δὲ ἐντὸς αὐτῆς ὁράται, καὶ τῷ τοῦ ἁγίου Μωκίου νεφ συνομορεῖ· καὶ τιμῶνται ἐν αὐτῷ Φαῦστος καὶ Δαλμάτιος σὺν Ἰσακίῳ, ὡς δεξαμένης ἐς ὑστερον πλατυσμένης τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρὰ τοῦ αὐτοῦ Θεοδοσίου, ὅφ' οὗ καὶ τὰ χειρῶν αἰτίχῃ τῆς αὐτῆς φασιν πόλεως δὲ ἡμερῶν

D

De Eutyche.

1. Regnante Theodosio juniore, in urbe regia versabatur quidam archimandrita, Eutyche nomine, monasterio autem praefectus, quod quidem prius in septimi finibus erat et extra Constantinopolim jacebat et de Jobi nomine dicebatur: nunc autem intra urbem videtur et sancti Mocii templo confine est; et honorantur in eo Faustus et Dalmatius cum Isaaco. Recepit enim postea ab ipso Theodosio extensionem Constantinopolis, a quo, ut aiunt, terrestria urbis hujus moenia intra dies sexaginta erecta sunt. An vera sit haec fama

non accurate scio. Improbus igitur Eutyches blasphemans dicebat se scire Dominum nostrum Jesum Christum ex duabus constituisse naturis ante unionem, ex unica vero post unionem; et sanctissimam quidem Virginem consubstantialem nobis esse; qui autem ex ea carne receperat, Deum Verbum non nobis esse consubstantialem. Corpus enim, inquit, Christi corpus dico, non jam est corpus hominis. Illius amicus et familiaris Eusebius Dorylæe episcopus sæpius illum hortatus est ut talia dogmata rectæ fidei contraria non diceret; cum autem illum immutabilem cerneret, Flaviano tunc temporis Constantinopolis patriarchæ denuntiavit.

2. Qui cum Eutychen ad se vocasset, et rem unam ibi versante episcoporum synodo examinasset, Eutyches se condemnatum videns, cuidam Nomo nomine, et tunc temporis consuli et Chrysapho cubiculario cognomento Zymbæ ipsi consentientibus persuasit ut imperatorem de iis quæ ad ipsum spectabant, certiore facerent, a patriarcha male haberi virum pium et justum. Quo facto, Florentius patricius a consulibus et proconsulibus missus est sessurus in Flaviani synodo Eutychemque injuria vexari non permissurus. Secundo igitur statuto examine, magis etiam quam prius malæ doctrinæ convictus est Eutyches et sacerdotio depositus est. Sed Nomus et Chrysaphius, levi imperatoris animo abusus, eum adduxere ut synodum juberet fieri Ephesi et judicari sanctissimum Flavianum cum Eutyche deposito, judicante Dioscoro Alexandriæ cum Eutyche consentiente, presente et Barsumo presbytero et archimandrita cujusdam in Oriente monasterii, qui ut orthodoxus habebatur vitæque irreprehensibilis, cum tamen alius esset Eutyches quoad hæresim; præesse autem synodo Dioscorum Alexandriæ, Juvenalem Hierosolymæ, Thalassium Cæsariæ, Eusebium Ancyræ in Galatia, Basilium Seleuciæ in Isauria, Eustathium Beryti: omnemque auctoritatem et dominationem Dioscorum habere; adesse et Flavianum Constantinopolis, et Eusebium Dorylæe, nihil eos agere tamen aut dicere, ut non habentes judicantium ordinem sed aliorum expectantes suffragia, quoniam, inquit, ea quæ ab iis decisa sunt, nunc judicantur.

ὡς μὴ δικαστῶν ἐπέχοντας τάξιν, ἀλλὰ τὴν τῶν ἄλλων κερμιμένα νῦν δοκιμάζεται.

3. Synodo igitur congregata, ingressus est Flavianus tanquam reus, et sedit quintus; vicarii autem Leonis sanctissimi Romæ Papæ, Julius episcopus et Hilarius diaconus, epistolam ejus dogmaticam ad synodum directam proferentes, ut ea legeretur petiere; Dioscorus id noluit concedere. Eutyches porro introducto, eum Dioscorus interrogavit num synodo Nicænæ et synodo Ephesinæ adhereret; qui ubi respondit se adherere, nihil amplius egit de hæresi, sed ita locutus est: Quoniam Eutyches dicit se Nicænæ et Ephesinæ synodo

Α ἀνταρθεῖναι ἐξέχοντα· εἰ δὲ καὶ ἀληθὲς ὁ λόγος οὗτος, ἀκριδῶς οὐκ ἴσθμι. Οὗτος οὖν ὁ δειλαῖος Εὐτυχῆς· βλασφημῶν ἔλεγε εἶδέναι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ δύο μὲν φύσεων πρὸ τῆς ἐνώσεως, μιᾶς δὲ μετὰ τὴν ἐνωσιν· καὶ τὴν μὲν ἁγίαν Θεοτόκον ὁμοούσιον ἡμῖν ὑπάρχουσαν, τὸν δὲ ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντα Θεὸν Λόγον οὐχ ὁμοούσιον ἡμῖν. Σῶμα γὰρ, φησὶ, λέγω τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα, οὐκ εἶ δὲ καὶ σῶμα ἀνθρώπου. Τοῦτω φίλος καὶ γνώριμος ὢν Εὐσέβιος ὁ Δορυλαίου ἐπίσκοπος, πολλάκις παρήγγειλε μὴ τοιαῦτα λέγειν ἄλλότρια τῆς ὁρθῆς δόγματα πίστεως· ὁρῶν δὲ ἀμεταθέτως ἔχοντα, Φλαβιανῶ προσηγγεῖλε τὸ τανικαῦτα πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως.

Β Οὐ μετακαλεσαμένου τὸν Εὐτυχῆα, καὶ μετὰ τῆς ἐνδημούσης τῶν ἐπισκόπων συνόδου τὸ πρᾶγμα ζητήσαντος, ἰδὼν Εὐτυχῆς κατακρινόμενον ἑαυτὸν, Νόμον τινα καλούμενον καὶ ὑπατον ὄντα κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, πρὸς δὲ καὶ Χρυσάφιον κουδικουλάριον τὸν ἐπίκλην Τζούμβαν ὡς ὁμόφρονος, ἐπέισε τῷ βασιλεῖ γνωρίσαι τὰ κατ' αὐτὸν, ἀδικεῖσθαι παρὰ τοῦ πατριάρχου λέγοντας ἄνδρα θεοσεβῆ καὶ δίκαιον· οὐ γυγονότος, ἐπετρέπη Φλωρέντιος πατρικίος ἀπὸ ὑπάτων τε καὶ ἐπάρχων συνεδρεῦσαι τῇ κατὰ Φλαβιανὸν συνόδῳ, καὶ μὴ περιδεῖν ἀδικούμενον Εὐτυχῆα. Ζητήσεως τοιγαροῦν προβάσεως δευτέρας, μᾶλλον ἢ πρότερον Εὐτυχῆς ἠτέγηθη κακοδοξῶν, καὶ αὐτὸν Φλωρέντιον ἐσχηκῶς καταψηφίζόμενον, ἐξέπεσε τῆς ἱερωσύνης. Ἄλλ' οἱ περὶ τὸν Νόμον καὶ τὸν Χρυσάφιον, ἀποχρησάμενοι τῇ τοῦ βασιλέως κούφοτητι, κειλεύσαι παρεσκεύασαν αὐτὸν ἐν Ἐφέσῳ γενέσθαι σύνοδον, καὶ κριθῆναι τὸν ἁγιώτατον Φλαβιανὸν μετ' Εὐτυχοῦς τοῦ καθηρημένου, δικάζοντος Διοσκόρου τοῦ Ἀλεξανδρείας ὁμοδόξου τῷ Εὐτυχεῖ, παρόντος δὲ καὶ Βαρσουμᾶ πρεσβυτέρου καὶ ἀρχιμανδρίτου τινὸς τῶν κατὰ τὴν Ἐω μοναστηρίου, ὁρθοδόξου μὲν ὑπονοουμένου καὶ ἀπειλήτου τὸν βίον, ἄλλου δὲ τὴν αἵρεσιν Εὐτυχοῦς ὑπάρχοντος·

Κ προεδρεύοντας μὲν εἶναι τῆς συνόδου Διοσκόρον τὸν Ἀλεξανδρείας, Ἰουβενάλιον τὸν Ἱεροσολύμων, Θαλάσσιον τὸν Καισαρείας, Εὐστάθιον τὸν Ἀγκύρας τῆς Γαλατίας, Βασίλειον τὸν Σελευκείας τῆς Ἰσαυρίας, Εὐστάθιον τὸν Βηρωτοῦ· τῶν δὲ πᾶσαν αὐθεντίαν καὶ κυριότητα τὸν Διοσκόρον ἔχειν· παρεῖναι δὲ καὶ Φλαβιανὸν τὸν Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Εὐσέβιον

Δ τὸν Δορυλαίου, ἡσυχάζειν μέντοι καὶ λέγειν μηδὲν ἐκδεχομένους ψῆφον, ἐπειδὴ τὰ παρ' αὐτῶν φησι,

Γ. Τῆς συνόδου τοίνυν ἀθροισθείσης, εἰσῆλθε Φλαβιανὸς ὡς κατάκριτος, καὶ ἐκαθέσθη πέμπτος. Οἱ δὲ τοποτηρηταὶ Λέοντος τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ρώμης, Ἰούλιος ἐπίσκοπος καὶ Ἰλάριος διάκονος, ἐπιστολὴν αὐτοῦ δογματικὴν τῇ συνόδῳ πεμφθεῖσαν προφέροντες, ἤξιον ἀναγνωσθῆναι ταύτην· ἄλλ' οἱ περὶ Διοσκόρον οὐ συνεχώρησαν. Εὐτυχοῦς δ' εἰσυχθέντος, ὁ Διοσκόρος ἤρατο τοῦτον εἰ συντίθεται τῇ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ καὶ τῇ ἐν Ἐφέσῳ σὺν ταύτῃ. Τοῦ δὲ εἰπόντος συντίθισθαι, περὶ τῆς αἰρέσεως οὐδὲν ἠπολυπραγμώνησε πλέον, ἀλλὰ διελάχασε

οὕτως· Ἐπειδὴ Ἐδρυχῆς ἀκολουθεῖν φησι τοῖς ἐν Α Νικαία καὶ τῇ ἐν Ἐφέσῳ συνόδῳ, ὁρθόδοξον αὐτὸν ἠγοῦμεθα, καὶ τῆς ἐρωστῆς αἰῶν καὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ ἰδίου μοναστηρίου. Ταῦτα διαλαλήσας παρ-
 ἰσεκείνασεν ὑπογράψαι τῇ Ἐδρυχοῦ; ἀθωώσῃ πάντας καὶ αὐτὸν Βαρσουμῶν· εἶτα πάλιν ἐξήρῳησεν· Ἐπειδὴ ἢ τί ἐν Νικαία σύνοδος; καὶ ἡ ἐν-αὐθα
 πρώτη ἐτυπώσας μεθεὶ ἐξέτασι πιστὴν ἔτερον ἐκτι-
 θεσθαι, ἢ ζητεῖν, ἢ καινοουργεῖν τι, ἢ ὄλω; ἀνακι-
 νῆν πρὸς τῆς ἐπαγοῦ; ἡμῶν θεοσκίας, φαίνονται
 οἱ Φλαβιανός; ὁ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Εὐσεβίος
 ὁ Δουρλαίου σκανδαλοῦ καὶ ταραχῆς, γεγονότες
 πρόφασι; ταῖς Ἐκκλησιαῖς, ἀλλοτρίους; αὐτοῦ;
 παντός; ἱεροτικῆς καὶ ἐπισκοπικῆς ἀξιώματος; κεκρι-
 καμέν; εἶναι. Ταῦτα ἐκρῳήσας, ἠνάγκασε τοὺς
 ἐπισκόπους; εἰς ἄγρατον ὑπογράψαι χάσθην· καὶ
 ὕστερον οἶον ἐβούλετο καθιερεῖν Φλαβιανῶ καὶ
 Εὐσεβίου; γραφῆς, ὑπεγράψεν αὐτῇν; τι καὶ Βαρσου-
 μῆς; Φλαβιανῶ; δε ἐπιτόνος; πόδ; Διόσκοου; ὅτι
 Πρακτιοῦμαί; σε, λῆξ; ἐκείνος; εἰταῖν; κατ' αὐτοῦ,
 καιρῶν; τι παίσας, ἀρχῆν; τῷ; θανάτῳ; παρῆσχηκίν.
 Ἐτεροὶ; δὲ; φασιν; ὅτι; Βαρσουμῆς, αὐτὸν; παρῆσχηκῶ;
 ἐπὶ; τῷ; ὑπερορεῖται; πρὸς; τὰ; τῆς; Ἐω; μίση, κατὰ
 τῆν; ὁδὸν; ἀποστραφῆναι; παρῆσχηκῶ. Καθίλι; δὲ;
 Διόσκορος; καὶ; Θεωδώρητος; Κύρου, καὶ; Ἰβαν; τῆς;
 Ἐδέσσης, καὶ; Λέωνος; τῆς; Ἀντιοχείας, καὶ; ἑτέρους;
 τῶν; ἀνατολικῶν, πάντας; ἀπόντας; ἐχειροτόνησε; δὲ; ἀντὶ;
 Λέωνος; εἰς; Ῥώμην; ἔχε; πρὸς; Λέοντα; τὸν; Μέγαν; ἐν; τοῖς; μέρεσι; τῆς; Ἰταλίας.

δ'. Ἄλλ' ἐν τοσούτῳ λιπόντες Θεοδοσιου τὸν βίον, Μαρκεριανὸς; τι; καὶ; Πουλχερία; πρὸς; Λέοντα; τὸν; ἱερώ-
 τωτον; ἐγρῆψαν; καὶ; ἔρεσεν; ἀδροισθῆναι; τῆν; σύνοδον;
 ἐν; Κωνσταντινουπόλει. Τοῖνον; καὶ; συνῆλθον; ἐν; τῷ;
 κατὰ; τῆν; Χαλκηδόνα; σιπτῶ; καὶ; τῆς; ἁγίας; μάρτυ-
 ρος; Εὐφρασίας; ἐκ; μὲν; τῶν; ἐνδοξοτάτων; ἀρχόντων;
 Ἀνατόλιος; πατρικίος; ἀπὸ; ὑπάτων; καὶ; στρατηλάτης,
 Παλλάδιος; ἐπαρχὸς; προαιτωρίων, Τατιανός; ἐπαρχὸς;
 πόλιος, Βηγκουάλλος; μέγιστος; τῶν; θεῶν; ὀφρι-
 κίων, Μαρτινῆος; μέγιστος, Σποράδιος; κόμης; τῶν;
 ὀμοιστικῶν, καὶ; Γενήλιος; κόμης; ποιβάτων; ἐκ; δὲ;
 τῶν; ἐνδοξῶν; συγχελητικῶν; Φλωρόντιος; πατρικίος;
 ἀπὸ; ἐπαρχῶν, καὶ; ὑπάτων, σενάτω; ἀπὸ; ὑπάτων; καὶ;
 πατρικίων, Πρωτογενῆς; ἀπὸ; ἐπαρχῶν; πόλιος,
 Ἀπολλωνῆος; ἀπὸ; ἐπαρχῶν, Ῥωμανός; ἀπὸ; προαιτω-
 σίτων, καὶ; Ἀλέγριος; ἀπὸ; ἐπαρχῶν; Ἰλλυρικῶ.
 Τούτων; οὖν; τῶν; ἀρχόντων; καὶ; τῶν; συγχελητικῶν;
 καθιεσθῆντων; ἐν; τῷ; μίση; πρὸς; τῶν; καγκέλλων; τῷ;
 ἁγίῳ; θυσιαστηρίῳ; ἐκ; μὲν; τοῦ; εὐωνύμου; μεσοῦ;
 ἐκάθισαν; οἱ; τοποτηρηταὶ; τοῦ; Ῥώμης, καὶ; Ἀνατό-
 λιος; ὁ; Κωνσταντινουπόλιος, καὶ; Μάξιμος; ὁ; Ἀντιο-
 χίσιος, καὶ; Θαλάσιος; ὁ; Καισαρείας, καὶ; Στέφανος;
 ὁ; Ἐφέσου, καὶ; οἱ; λοιποὶ; τῆς; ἀνατολικῆς; καὶ; Πον-
 τικῆς; καὶ; Ἀσιακῆς; καὶ; Θρακικῆς; διοικήσεως; ἀντὶ;
 τῶν; Παλαιστίνων; ἐκ; δὲ; τῶν; διεξῶν; Διόσκορος; ὁ;
 Ἀγέξανθορας, καὶ; Ἰουδινάλιος; ὁ; Ἰεροσολύμων, Κύν-
 τῆλιος; ὁ; τοποτηρῶν; Ἀναστασίῳ; τῷ; Θεσσαλονικῆς;
 Πίτρος; ὁ; Κορινθῶν, καὶ; οἱ; λοιποὶ; τῆς; Αἰγυπτιακῆς;
 καὶ; τοῦ; Ἰλλυρικῶ; καὶ; τῆς; Παλαιστίνης. Ἦσαν; δὲ;
 τοποτηρηταὶ; τοῦ; Ῥώμης; Πασχάσιος; καὶ; Λουκινσίος;
 ἱερίσκοποι, καὶ; Βονιφάτιος; πρεσβύτερος. Παρῆν; δὲ; καὶ;

obsequi, orthodoxum eum habemus et sacerdotio
 propriique monasterii gubernatione dignum esse
 censemus. Hæc locutus curavit ut omnes et ipsæ
 Barsumas ejus innocentie subscriberent. Deinde
 rursus verbum fecit: Quoniam Nicæna synodus et
 quæ prius Ephesi habitæ erat desinierunt neminẽ
 licere aliam fidem exponere aut quærere et inno-
 vare quidquam aliud, aut omnino suscitars de
 nostra sancta religione; videntur autem Flavianus
 Constantinopolis et Eusebius Dorylææ scandallũ tur-
 barumque ecclesiis causa fuisse, eos omni sacer-
 dotali et episcopali dignitate defectos esse judica-
 mus. Postquam sic locutus est coegit episcopos in
 non scripta charta subscribere; ac deinde qualem
 voluit Flaviani et Eusebii depositionem scripsit,
 cui et subscripsit Barsumas. Cum autem Flavianus
 dixisset Dioscoro, Recuso te, calcæ eum ille feriit,
 quo lethali vulnere principium ejus morti præstitit;
 alii vero dicunt Barsumam, cum eum assumpsisset
 in exsilium ad orientales regiones abducturus, in
 itinere eum trucidari jussisse. Deposuit quoque
 Dioscorus Theodoretum Cyri et Ibam Edessæ et
 Domnum Antiochiæ et alios orientales qui omnes
 aberant. Ordinavit autem pro Domno Maximum.
 Eusebius autem Dorylææ, inde fugiens Roman venit
 ad Leonem in Italicis regionibus maximum.

Λέωνος; εἰς; Ῥώμην; ἔχε; πρὸς; Λέοντα; τὸν; Μέγαν; ἐν; τοῖς; μέρεσι; τῆς; Ἰταλίας.

4. Hoc autem tempore cum Theodosius ex hac
 vita migrasset, Marcianus et Pulcherta ad sanctis-
 simum Leonem scripsere; et jussit synodum Con-
 stantinopolim convocari. Tunc igitur Chalcedonem
 in venerandum sanctæ martyris Euphemie tem-
 plum convenere ex illustrissimis quidem præfectis
 Anatolius patricius e consulibus et exercitus dux,
 Palladius prætorii præfectus, Tatianus urbis præ-
 fectus, Vicomallus divinorum officiorum magister,
 Martialis magister, Sporadius domesticorum comes,
 et Genethlius privatorum comes; ex illustribus au-
 tem senatoribus Florentius patricius ex præfectus
 et consulibus, senator ex consulibus et patriciis,
 Protogenes ex urbis præfectis, Apollonius e præ-
 fectis, Romanus e præpositis, et Olygius ex Illyrici
 præfectis. His igitur præfectis et senatoribus in
 medio ante sacri altaris cancellos, a sinistris quidem
 sederunt Romani papæ vicarii, et Anatolius Con-
 stantinopolis et Maximus Antiochiæ et Thalassius
 Cæsareæ et Stephanus Ephesi, cæterique orientalis
 et Ponticæ et Asiaticæ et Thracicæ diæcesis, absque
 Palæstinis: a dextris vero Dioscorus Alexandria,
 Juvenalis Hierosolymæ, Cyntillius Anastasii Thessa-
 lonicæ vicarius, Petrus Corinthi cæterique ex Egy-
 pto et Illyrico et Palæstina. Vicarii autem Romani
 papæ erant Paschasinus et Lucinius episcopi, et
 Bonifacius presbyter. Aderat et Theodoretus Cyri.
 Illic enim ut Nestorianus habitus eo quod contra
 duodécim beati Cyrilli capita scripsisset, a Dio-
 scoro depositus est; cum autem Leonem Romæ
 papam adlisset et propriam fidem enuntiasset, et

thodoxus agnitus est; cumque ab eo litteras ad imperatorem Theodosium retulisset, episcopatum recepit; jussus est autem huic soli vacare. Sub Marcione vero preces obtulit eos accusans qui non recte eum ut heterodoxum excommunicaverant.

βασιλικὰ Θεοδοσίου, ἀπέλαβε τὴν ἐπισκοπὴν· ἐκελεύθη δὲ ἐπιπέδωκε κατηγορῶν τῶν οὐκ εὐλόγως αὐτὸν ἀποκηρυξάντων ὡς ἑτεροδόξον.

5. Omnibus igitur, ut dictum est, congregatis, Romani papæ vicarii, præloquentes, censuerunt synodo non considerare debere Dioscorum. Cum autem præfecti dixissent non oportere illum, antequam condemnaretur, a sessione expelli, Eusebius Dorylæ illum accusaturus assurgit; atque ita præfectis jubantibus, in medio constitutus est Dioscorus. Et flagitante Eusebio ut sua contra Dioscorum petito regi tradita legeretur, præfecti censuerunt illum in medio statuendum, petitionemque legendam; quæ exponebat quomodo non canonice deposuisset Flavianum Dioscorus et cæteros orthodoxos, innocentem autem declaravisset hæreticum Eutychem. Deinde recitatæ sunt quæ ab imperatore Theodosio ad Dioscorum missæ fuerant, litteræ. Et cum mentionem facerent, de Theodoro, stantibus ipsi non ad secundam Ephesi habitam synodum eundem esse, nisi omnibus convenientibus episcopis placeret, dixerunt præfecti: Ingrediatur et Theodoretus consessurus cum synodo, quoniam restituit illi episcopatum sanctissimus Leo.

6. Repugnantibus autem Dioscoro et ejus fautoribus, præsides inter se collouti sunt permiseruntque ut ingrederetur tantum ut accusator et statueretur in medio. Accusatus igitur est Dioscorus a Romani papæ vicariis, et Eusebio Dorylæ episcopo, quod sanctissimi papæ Leonis epistolam non legisset, cum septies eam selecturum jurasset. Et inde damnatur, ut perjurus; et quod sanctum Flavianum statim ut damnatum retulisset, neque ut se defenderet permisisset, sed non dicta causa eum deposuisset. Dioscorus vero de his apologiam præstans, dixit: Non mihi soli judicium reliquit imperator, sed et Juvenali et Thalassio et cæteris, nostræque sententiæ universa synodus consensit. Orientales vero episcopi exclamavere: Nemo consensit, vis adhibita est, depositionem nobis minati sunt, nobis instabant cum baculis et gladiis militibus, et ictibus pressi in charta non scripta subscripsimus.

7. Cum Basilius Seleuciæ vehementius Dioscorum reprehenderet, et recte contra Eutychem opinaretur, illum interrogaverunt præsides: quare nunc recte opinans, depositioni Flaviani subscripsisti? Ille autem vim a Dioscoro adhibitam præstendit. Cum autem hic dixisset: Non oportebat te homines reformidare ita ut reprehensionem incurreres et caderes; respondit: Si ante præsides stetissem, potestatus essem; a te autem judicatus, ut a patre justo, non ausus sum, *Filius enim, inquit, a pa-*

A Θεοδώρητος ὁ Κύρου· οὗτος γὰρ, ὡς Νεστοριανὸς λογισόμενος διὰ τὸ γράψαι κατὰ τῶν τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἐβ' κεφαλαίων, καθηρέθη παρὰ Διοσκόρου· προσελθὼν δὲ λέοντι τῷ πάπᾳ Ῥώμης, καὶ τὴν ἰδίαν ἀπαγγελίαν πίστιν, ἐπεγνωσθὴ ὀρθόδοξος· καὶ γράμματα κομισάμενος ἐκείνου πρὸς τὸν Βασιλεῖα Θεοδοσίον, δὲ μόνῃ ταύτῃ σχολάζειν· ἐπὶ δὲ Μαρκιανοῦ δεήσεως ὡς ἑτεροδόξον.

B ε'. Πάντων οὖν, ὡς εἴρηται, συναθροισθέντων, οἱ τοποτηρηταὶ Ῥώμης, προλογίσαντες, ἤξιον μὴ συνεδριάσαι τῇ συνόδῳ Διοσκόρον. Τῶν δὲ ἀρχόντων εἰπόντων ὡς οὐ δεῖ αὐτὸν πρὸ καταδικῆς ἐξωθίσθαι τοῦ συνεδρίου, Εὐσέβιος ὁ Δορυλαίου κατηγορήσων αὐτοῦ ἀνίστη· καὶ οὕτω κελυσάντων τῶν ἀρχόντων, ἐκαθέσθη Διοσκόρος ἐν τῷ μέσῳ, καὶ τοῦ Εὐσέβιου αἰτήσαντος ἀναγνωσθῆναι τὴν παρ' αὐτοῦ δεθείσαν τῷ βασιλεῖ κατὰ Διοσκόρου δεήσιν, οἱ ἀρχοντες προσέταξαν αὐτὸν μὴ ἐν τῷ μέσῳ καθισθῆναι, τὴν δεήσιν δὲ ἀναγνωσθῆναι· ἥς διαλαβανούσης ὡς οὐ καλονικῶς καθεῖλε Διοσκόρος Φλαβιανὸν καὶ τοὺς λοιποὺς ὀρθοδόξους, ἠθώωσε δὲ τὸν αἰρετικὸν Εὐτυχία, κατεξῆξ ἀνεγνωσθῆ καὶ τὸ παρὰ τοῦ βασιλικῆς Θεοδοσίου πεμφθὲν πρὸς Διοσκόρον γράμμα· καὶ ἐπὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐμίμνητο καὶ Θεοδώρητον, διαλαβάνον μὴ ἔλθειν αὐτὸν εἰς τὴν ἐν Ἐφέσῳ δευτέρᾳ συνόδῳ, ἐὰν μὴ πᾶσι δοῖται τοῖς συνελθούσιν, οἱ ἀρχοντες εἶπον, Εἰσιῶ καὶ Θεοδώρητος κοινωνήσων τῇ συνόδῳ, ἐπὶ καὶ ἀποκατέστησεν αὐτῷ τὴν ἐπισκοπὴν ὁ ἁγιωτάτος Λέων· καὶ ὁ θειότατος βασιλεὺς παρεῖναι τοῦτον ἐκέλευσεν.

ς'. Ἐνισταμένου δὲ Διοσκόρου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, οἱ ἀρχοντες διελάλησαν εἰσελθεῖν τέως αὐτὸν ἐν τάξει κατηγοροῦν, καὶ καθισθῆναι εἰς τὸ μέσον. Κατηγοροῦντο οὖν ὁ Διοσκόρος παρὰ τε τῶν τοῦ Ῥώμης τοποτηρητῶν, καὶ Εὐσέβιου τοῦ ἐπίσκοπου Δορυλαίου, ὅτι, τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Λέοντος ἐπίτακτι ἐπὶ πάντων ὁμόσας ἀναγιώσκεις, οὐκ ἀνίγνω· καὶ ἐνταῦθεν κρίνεται ὡς ἐπιπορὸς· καὶ ὅτι τὸν ἐν ἁγίοις Φλαβιανόν, ὡς κατακρίτον εὐθύς εἰσήγαγε, καὶ οὐδ' ἀπολογίας ἤξιώσεν ἀλλ' ἀκριτῶς οὕτω καθεῖλεν αὐτόν. Ὁ δὲ Διοσκόρος ἀπολογούμενος ἐπὶ τούτοις ἔλεγεν· Οὐκ ἐμοὶ μόνῳ τὴν κρίσιν ὁ βασιλεὺς ἐπέτρεψε, ἀλλὰ καὶ Ἰουβενάλιῳ καὶ Θαλασσίῳ καὶ τοῖς λοιποῖς, καὶ ἐπὶ τοῖς κεκριμένοις πᾶσα συνῆυσεν ἡ συνόδος· οἱ δὲ ἀνατολικοὶ ἐπίσκοποι ἐξβόησαν· Οὐ τίς συνῆυσεν, βία ἐγένετο, καθάρσεις ἡμῖν ἠπειλήθη, στρατιῶται μετὰ βόκλων καὶ ξιφῶν ἐφίσταντο, καὶ μετὰ πληγῶν εἰς ἄγραφον χάρτην ὑπεγράψαμεν.

ς'. Βασιλεῖου δὲ τοῦ Σελευκείας σφοδρότερον ἐλέγχοντος Διοσκόρον, καὶ ὀρθῶς κατὰ Εὐτυχοῦς δογματίζοντος, ἠρώτησαν αὐτόν οἱ ἀρχοντες· Διὰ τί, νῦν ὀρθῶς δοξάζων, ὑπέγραψας τότε τῇ καθαιρέσει Φλαβιανοῦ; Ὁ δὲ τὴν ἐκ Διοσκόρου προεδόξατο βίαν. Ἐκείνου δὲ εἰπόντος, Οὐκ εἶδαι σε ἀνθρώπους ἐντραπήναι εἰς κατάγνωσιν καὶ εἰς πτώσιν σου, ἀπεκρίνετο· Εἰ πρὸς ἀρχοντας εἶχον, ἐμαρτύρησα ἄν. παρὰ σοῦ δὲ, κρινόμενος, ὡ, παρὰ πατρός δικαίου, οὐκ ἐχρώμην· Παῖς γὰρ, φησί, πατρὶ δικαία

λέγων τεθνάτω. Εὐσεβίου δὲ τοῦ Δορυλαίου λέγοντος ὅτι, Φλαβιανοῦ τοῦ καθελόντος Εὐτυχεῖ κρινομένου, ἐγὼ ὁ κατηγορῶν Εὐτυχοῦς εἰσελθεῖν οὐ συνεχωρήθην καὶ τῶν ἀρχόντων αἰτιωμένων Διόσκορον ὡς τῶν κανόνων παραβάτην, αὐτὸς ἔφη· Καὶ ὑμεῖς παραβαίνετε, Θεοδώρητον ἀφέντες εἰσελθεῖν εἰς τὴν σύνοδον. Οἱ δὲ εἶπον· Κατηγορήσων ἡμῶν εἰσελήλυθον· ὁ δὲ, καὶ διὰ τί, ἔφη, καθίξεται ὡς ἐπίσκοπος; Οἱ δὲ ἀρχοντες; Καλῶς, ἔφησαν, ὡς Εὐσεβίος καὶ Θεοδώρητος ἐν τάξει κατηγορῶν καθίξονται, διότι καὶ ὑμεῖς ἐν τάξει κατηγορουμένων ὄντες καθίξασθε.

η'. Πάντων δὲ ἐπὶ τούτοις ἀναγνωσθέντων τῶν τε ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ Φλαβιανοῦ πεπραγμένων εἰς τὴν Εὐτυχοῦς καθαιρέσιν, καὶ τῶν ἐν Ἐφέσῳ τῷ δευτέρῳ παρὰ Διόσκορου προχθέντων ἐπὶ τῷ Φλαβιανοῦ καθαιρέσει, ζητούμενης τε τῆς ὀρθῆς καὶ ἀληθοῦς δόξης, καὶ Φλαβιανοῦ μὲν εὐρεθέντος ἕτε ἐκ δύο φύσεων καὶ δύο φύσει· ἔλεγε τὸν Χριστὸν, Διόσκορου δὲ φάσκοντος ὅτι· Τὸ ἐκ δύο δίχουμαι, τὸ δύο οὐ δίχουμαι μετὰ τὴν ἕνωσιν δύο φύσει· οὐκ εἰσὶν οἱ ἀρχοντες καὶ ἡ σύγκλητος εἶπον· Περὶ μὲν τῆς ὀρθῆς πίστεως ἀκριβεστέρων ἐξέτασιν τῇ ὑστεραίᾳ δεῖν γενέσθαι συνορώμεν· ἐπεὶ δὲ Φλαβιανὸς καὶ Εὐσεβίος ἐκ τῆς τῶν πεπραγμένων ἀναγνωσεως καὶ τῆς φωνῆς τινῶν ἐξάρχων τῆς καθαιρέσεως αὐτῶν δεῖκνυται μηδὲν περὶ τὴν πίστιν σφαλόντες, ἀλλὰ μάλιστα καθαιρέθεντες, φαίνεται ἡμῖν κατὰ τὸ Θεῷ ἄριστον δίκαιον εἶναι, εἰ παραστήμεν τῷ θεοτάτῳ ἡμῶν βασιλεῖ Διόσκορον τὸν Ἀλεξανδρείας, καὶ Ἰουδανάλιον τὸν Ἱεροσολύμων, καὶ Θαλάστιον τὸν Καισαρείας, καὶ Εὐσεβίον τὸν Ἀγκύρας, καὶ Εὐσταθίον τὸν Βηριτοῦ, καὶ βασιλεῖον τὸν Σελευκείας, τοὺς ἐξάρχοντας τῆς τότε συνόδου τῷ αὐτῷ ἐπιτιμῶ ὑποκιστῆν, καὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος ἀλλοτριωθῆναι· Ἀτίμους, λήγμους, τουτέστιν ἀνέγνωμεν. Ἰστίον γὰρ ὅτι διαλαλιᾷς οἷα· δῆποτε γενομένης ὑπὸ τῶν ἀρχόντων, καὶ παρὰ τῶν ὑπερευνομένων νοταρίων ἀπογραφομένης, ὑπέγραφε τις αὐτῶν τὸ ἀνέγνωμεν πρὸς τὸ εἶναι βεβαίαν τὴν διαλαλίαν, καὶ μηδεμίαν ἐπιπίπτειν ὑπόνοιαν, ὡς ἐκακουργήθη τε παρὰ τῶν ὑπογραφῶν. Καὶ τὰ μὲν τῆς πρώτης πράξεως τοιοῦτον ἔσχε τὸ τέλος.

Sequuntur in codice reliquarum actionum synodi summaria, quæ nos prætermittimus.

θ'. Χρῆν δὲ εἶδέναι ὡς, τῆς ἀγίας καὶ τῆς συνόδου καθαιρέσει Διόσκορον ὑποβαλεύσης τὸν γενόμενον Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον, οἱ τούτου ἀντιλαμβανόμενοι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀπίστησεν, καὶ διακρινόμενοι ἀνόμασαν αὐτοὺς ἐκ τοῦ μὴ συντίθεσθαι τοῖς δογματικαῖσι παρὰ τῶν ἐν Χαλκηδὼνι συνελθόντων Πατέρων, καὶ εἰς δώδεκα διερέθησαν τμήματα (1), ὧν οἱ μὲν Εὐτυχειαστὰς λέγονται Εὐτυχεῖ καὶ Διόσκορον δέχονται, οἱ καὶ λέγουσι τὸν ἀσπύτην Χριστὸν ὁμοούσιον μὲν τῷ Πατρὶ, οὐκ εἶτε δὲ καὶ ἡμῖν, διὰ τὸ μὴ κατατίθεσθαι

(1) Anadvertite duodecim sectas hæreticorum descenditum a concilio Chalcedonensi. Fuit enim illud Orientalium schismatum fatale tempus. Vi-

A tre justa repossens, moriatur. Eusebius vero Dorylæ dixit sibi, dum judicaretur Flavianus qui Eutychem deposuerat, non licuisse ut Eutychem accusatori in synodum intrare. Et præsidibus Dioscorum ut canonum transgressorem arguentibus: Et vos, inquit, canones transgredimini, Theodoretum sinentes in synodum intrare. Qui dixere, Vos accusaturus introivit: Et quare, inquit, sedet ut episcopus? Et præsides: Bene, inquit, Eusebius et Theodoretus in accusantium ordine sedent eo quod et vos in reorum ordine sedetis.

8. Postquam deinde lecta sunt quæ Constantinopoli a Flaviano in Eutychem depositionem facta fuerant, et quæ Ephesi rursus a Dioscoro ad Flaviani depositionem acta fuerant, cumque recta et vera opinio quæreretur, et Flavianus dixisse reperiretur Christum ex duabus naturis et duas naturas esse, Dioscorus vero diceret se ex duabus naturis recipere, non autem duas naturas; duas naturas post unionem non esse, præsides et concilium dixere: De recta fide accuratius examen postera die fieri oportere intelligimus; cum autem Flavianus et Eusebius ex eorum quæ ab iis acta sunt lectione, et quorundam eorum depositionis auctorum voce, non in fide erravisse exhibeantur, sed absque causa depositi sint, nobis videtur juxta Dei beneplacitum justum esse, si divinissimum imperatorem certiores fecerimus Dioscorum Alexandriæ, Juvenalem Hierosolymæ, et Thalassium Cæsareæ, et Eusebium Ancyræ, et Eustathium Beryti, et Basilium Seleuciæ, illius synodi auctores eidem pœnæ subjectos fuisse et a dignitate episcopali decidisse: Legimus, legitmus. Sciendum enim est præsidum quemdam, ubi tandem sententia ab ipsis pronuntiata esset et a ministrantibus notariis transcripta, subscribere solitos esse illud: *legimus*, ut firma esset sententia, neque quævis suspicio assurgeret quidquam ab amanuensibus adulteratum fuisse. Et talem quidem finem habuit prima actio.

9. Scire oportet, Dioscori fautores, postquam hæc sancta synodus eum Alexandriæ factum episcopum deposuit, a catholica Ecclesia excessisse et seipsos *disceptantes* nominavisse ex eo quod hæc quæ a Patribus Chalcedone congregatis decretaverant, non adhæsere, et in duodecim sectas divisione esse; quorum quidem ii qui Euthychiani dicuntur, Eutychem et Dioscorum accipiunt, qui et Dominum Christum Patri consubstantialem dicunt, non autem nobis, quia non credunt servari in Christo humanæ naturæ veritatem; qui autem vo-

desis etiam Ebediesum de ver. ch. ref. a nobis editum Coll. Vat. t. X, lib. III, 4.

cantur acephali non receperunt enoticum Zenonis imperatoris, quia in illo non anathematizatur Chalcedonenſis ſynodus. Acephali autem vocati ſunt, eo quod non haberent episcopos. Unde apud ipſos deficientibus episcopis, non faciunt baptiſma juxta eccleſiaſticum canoſem, ſed ſanctæ Epiphaniæ feſto aquas hauriunt, eaſque reſervantes in iis baptizant; ſed neque collationem faciunt: communionem vero habentes ex priſtinis temporibus cuſtoditam, ex ea per feſtum Paſchæ tenuiſſimas partes convenientibus porrigunt.

10. Alii Julianiſtæ, aut Cainitæ dicuntur qui Domini Chriſti corpus creatum quidem dicunt incorruptibile autem ex ipſa incorruptibili assumptione. Alii autem dicunt ex illa assumptione non modo incorruptibile eſſe, ſed et increatum; utrique Julianiſtæ appellati ſunt ex Juliano quodam Halicarnarſeo hujus doctrinæ auctore; Cainitæ a Caino eorum papa Alexandriæ facto, et Juliani ſucceſſore ejuſque dogmaſum fauctore; quos qui adverſarii Phantaſiaſtas et Manichæos vocant. Hi vero adverſarios ſuos Phartolatræ (corruptionis cultores) et Ctenolatræ (interfecti cultores) nominant; Severiani et Agnoetæ, qui dicunt Deum Verbum omnia noſcere, unam vero ipſi perſonaliter humanitatem nulla ignorare; qui quidem ex ſua doctrina Agnoetæ ab adverſariis nominati ſunt; ſunt autem et Severiani, Contobaditæ, qui dicunt unum Deum numero eſſe, non autem per omnia ſimili equalitate et eundem Patrem et Filium et Spiritum ſanctum dicentes, qui Contobaditæ nominati ſunt a ſuis adverſariis, quia in iſis Conſtantinopolis partibus quæ Contobadon dicebatur deteſtandum quoddam conclave habebant eoque ſi qui talia ſentiebant, ſolebant convenire. Qui vero dicebantur Contobaditæ et qui vocabantur Agnoetæ, prius quidem vocabantur Theodoſiani ut Theodoſium Alexandriæ episcopum recipientes. Anathemate autem ab illo percuffi, Agnoetæ quidem propter ignorantiam doctrinam, Contobaditæque eo quod non reciperent de ſanctâ Trinitate uocantem ab ipſo repositam, deinceps non jam Theodoſiani vocantur a ſuis adverſariis, ex quo non recipiunt Theodoſium, ut dictum eſt. Sed alii ex doctrina ſua Agnoetæ, alii eo loco Contobaditæ. Et concordant quidem in ſuis de Patre et Filio et Spiritu ſancto ſermone ut unam doctrinam tenentes, diſcrepant vero, per ignorantiam doctrinam. Severumque recipiunt utrique. Antiochiæ factum episcopum, quapropter et Severitæ nominali ſunt.

11. Alii Severitæ, Theodoſiani et Paulianiſtæ, qui prædictos Severum et Theodoſianum accipiunt et cum illis Paulum Melanum cognomina qui in ſua de Patre et Filio et Spiritu ſancto doctrinam Contobaditæ conſentirent, diſcrepant autem

αὐτοὺς ſωζεσθαι ἐν Χριſτῷ τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀνθρωπίνης φύſως· οἱ δὲ καλούμενοι Ἀκίφαλοι οὐκ ἐδέξαντο τὸ ἐνωτικὸν τοῦ βασιλέως Ζηνοῦς, διὰ τὸ μὴ ἀναθεματισθῆναι ἐν αὐτῇ τῇ ἐν Χαλκηδόνι ſύνοδῳ. Ἀκίφαλοι δὲ ἐκλήθησαν ἐκ τοῦ μὴ ἔχειν ἐπιſκόπους· ὄθον, ἐκλειπόντων τῶν παρ' αὐτοῖς ἰσοίων οὐδὲ βαπτίſμα ποιοῦſι κατὰ τὸν ἐκκληſιαſτικὸν κανόνα, ἀλλ' ἐν τῇ ἰερῇ τῶν ὑψίων Θεοφανίῳ ἀρούνται ὕδατα, καὶ ταῦτα φυλάττοντες, βαπτίζουſιν ἐν αὐτοῖς· ἀλλ' οὐδὲ προſκομιδὴν ποιοῦſιν· ἔχοντες δὲ κοινωνίαν ἐκ παλαιτέρων χρόνων περιλαγμένην, ἐξ αὐτῆς κατὰ τὴν ἰσοτήν τοῦ Πάſχα ſμικροτάτας μερίδας τοῖς ſυνιοῦſι διδoαſιν.

12. Ἄλλοι Ἰουλιανίſται, ἦγον Γαϊανίται, λέγονται, οἵτινες τὸ ſῶμα τοῦ Δεσπότης Χριſτοῦ λέγουſι κτιστὸν μὲν, ἀρθροτὸν δὲ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρθροῦ συλλήψεως· ἕτεροι οἱ λέγοντες τὸ ſῶμα τοῦ Χριſτοῦ οὐ μόνον ἀρθροτὸν ἐξ αὐτῆς συλλήψεως, ἀλλὰ καὶ ἀκτιστὸν· ἑκάτεροι δὲ Ἰουλιανίſται ἐκλήθησαν ἀπὸ Ἰουλιανοῦ τινος Ἀλικαρναſſίως κατάρχοντος τοῦ δόγματος αὐτῶν· Γαϊανίται δὲ ἀπὸ Γαϊανῶ τοῦ γενομένου αὐτῶν πάπα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ διαδεξαμένου Ἰουλιανόν, καὶ τὰ δόγματα αὐτοῦ· οὓς οἱ ἐναντίοι αὐτῶν φαναſιαſτάς καὶ Μανιχαίους καλοῦſι· καὶ οὗτοι δὲ τοὺς ἐναντίους αὐτῶν φαρτολάτραι καὶ κτηνολάτραι ὀνομάζουſι· Σεβηρίται δὲ οἱ καὶ Ἀγνοῆται, οἱ λέγοντες μὲν τὸν Θεὸν Λόγον πάντα γινώσκειν, τὴν δὲ ἠνωμένην αὐτῷ κατ' ὑπέſταſιν ἀνθρωπότητα πολλὰ ἀγνοεῖν· οἵτινες ἀπὸ τοῦ δόγματος Ἀγνοῆται ὀνομάσθησαν ὑπὸ τῶν ἐναντίων αὐτοῖς· ἕτεροι δὲ Σεβηρίται, οἱ καὶ Κοιτοβαδίται, οἱ λέγοντες ἓνα Θεὸν εἶναι τῷ ἀριθμῷ, καὶ οὐχὶ τῇ ἀπαρallάκτῃ ἰſότητι, καὶ τὸν αὐτὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα φάσκοντες, οἵτινες Κοιτοβαδίται ὀνομάσθησαν ὑπὸ τῶν ἐναντίων αὐτῶν, διὰ τὸ ἐν τοῖς λεγομένοις Κοιτοβαδδῶν ἐν Κωνſταντινουπόλει ἔχειν τι μυσαρὸν συνακτήριον, κακῆ συνάγεσθαι τοὺς τὰ τοιαῦτα φρονοῦſτας. Οὗτοι δὲ οἱ λεγόμενοι Κοιτοβαδίται, οἱ καὶ καλούμενοι Ἀγνοῆται, πρῶτον μὲν ἐκαλοῦντο Θεοδοſιακοὶ, ὡς Θεοδοſιον δεχόμενοι τὸν γενομένον πάπα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ· ἀναθεματιſθέντες δὲ παρ' αὐτοῦ οἱ μὲν Ἀγνοῆται διὰ τὸ δόγμα τῆς ἀγνοίας, οἱ δὲ Κοιτοβαδίται διὰ τὸ μὴ δεῖξασθαι τὸν περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος Λόγον τὸν ὑπ' αὐτοῦ ἐπιθέντα, λοιπὸν οὐκέτι Θεοδοſιακοὶ καλοῦνται ὑπὸ τῶν ἐναντίων αὐτῶν, ἐπειδὴ οὐ δεχονται εἰ Θεοδοſιον, ὡς εἰρηται, ἀλλ' οἱ μὲν ἐκ τοῦ δόγματος Ἀγνοῆται, οἱ δὲ ἐκ τοῦ τόπου, Κοιτοβαδίται· καὶ συμφωνοῦſι μὲν ἀλλήλοι; ἑκάτεροι εἰς τὸν περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος λόγον, ὡς ἐν δόγμα ἔχοντες, διαφωνοῦſι δὲ εἰς τὸ περὶ τῆς ἀγνοίας δόγμα· Σεβηρον δὲ δεχονται δὲ ἑκάτεροι τὸν γενομένον Ἀντιοχείας ἐπιſκοπον· διὸ καὶ Σεβηρίται ὀνομάσθησαν.

13. Ἄλλοι Σεβηρίται, οἱ καὶ Θεοδοſιακοὶ καὶ Παυλιανίſται, οἱ δεχόμενοι Σεβηρον καὶ Θεοδοſιον τοὺς εἰρημένους, καὶ ſὺν αὐτοῖς Παῦλον τὸν ἐπίκλην Μελανόν, οἵτινες ἐν μὲν τῷ περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος δόγματι συμφωνοῦſι· τοῖς

... διαφωνοῦσι δὲ πρὸς ἐκείνους ἐν τῷ ἁ-
 ... Θεοδοσίον καὶ Παῦλον εἰς ἐπίσκοπους,
 ... ἀποδοξάζονται ἀποδοξάζονται ἄλλοι
 ... καὶ Θεοδοσιανοὶ καὶ Ἀγγελιῖται, καὶ
 ... δεχόμενοι Σεβήρον καὶ Θεοδοσίον τοὺς
 ... καὶ Δαμιανὸν σὺν αὐτοῖς, οἵτινες λέγου-
 ... εἶναι τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλον τὸν Υἱόν, καὶ
 ... Πνεῦμα καὶ ἅγιον, μὴ εἶναι δὲ
 ... καθ' ἑαυτοὺς φύσιν, ἀλλ' ἔχειν κοινὴν
 ... θεότητα ἐνυπαρκτον, καὶ ταύτης μετέχον-
 ... εἶναι Θεὸν ἑκατὸν· καλοῦσι δὲ τὸν
 ... καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα μίαν
 ... αὐτῶν Θεὸν οὐσίαν καὶ φύσιν·
 ... ἐκλήθησαν ὑπὸ τῶν ἐναντίων αὐτῶν ἐκ
 ... καλοῦμένου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐν ᾗ
 ... ἔχοντες οἱ τὰ πρῶτα ἐν αὐτοῖς μένοντες·
 ... καλοῦσι δὲ αὐτοὺς οἱ ἐναντίοι αὐτῶν Σα-
 ... καὶ Τετραδίτας· οἱ αὐτοὶ δὲ καὶ Δαμιανίται
 ... ἐδέχοντο τὸν μακροβυβήτην Παῦλον εἰς ἐπίσκοπον,
 ... καθολικῆ καὶ ἀποστολικῆ Ἐκκλησίᾳ, καὶ δεῖξασθαι τὴν ἁγίαν ἐν Καίσαρειαι σὺν ὁδῳ.

Ἄλλοι Σεβήριται, ἦγον Θεοδοσιανοὶ, οἱ καὶ
 ... οἱ δεχόμενοι τὸν ἰσχυτὸν Πέτρον εἰς ἐπίσκο-
 ... δεχόμενοι Θεοδοσίον καὶ Σεβήρον καὶ
 ... Δαμιανὸν οὐ προσδέχονται, οὔτε Παῦλον,
 ... τὰ δόγματα ἑκατέρων· ὁμολογοῦσι γὰρ Θεὸν
 ... καὶ οὐσίαν, καὶ φύσιν, ἑκατὸν καθ'
 ... τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα
 ... οὐκ ἀριθμῶ, ἀλλὰ τῇ ἀπαρallάκτῳ οὐσιότητι·
 ... Ἀγγελιανίται (ita cod.) καὶ οἱ Παυλιανισταὶ
 ... οὐκ ἀριθμοῦσι· καὶ οὗτοι πάλιν ἐκείνους ποτὶ
 ... καὶ Τετραδίτας· ἄλλοι Σεβήρι-
 ... Θεοδοσιανοὶ, οἱ καὶ Κωνωνίται, οἱ δεχόμενοι
 ... καὶ Σεβήρον, καὶ σὺν αὐτοῖς Κώνωνα ἐπίσκο-
 ... οἵτινες καὶ αὐτοὶ ὁμολογοῦσι Θεὸν εἶναι κατὰ
 ... καὶ φύσιν, καὶ οὐσίαν ἑκατὸν, τὸν Πατέρα
 ... καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἶτι γε μὴν
 ... καὶ τρεῖς ὑποστάσεις τὴν ἁγίαν Τριάδα, καὶ τρία
 ... τρεῖς δὲ τινὰς τῷ ἀριθμῷ οὐσίας καὶ φύσεις
 ... ἀπαρallάκτους κατὰ τὴν θεότητα λέγοντες μίαν
 ... καὶ φύσιν, καὶ μίαν θεότητα, ἦγον Θεόν,
 ... καὶ ἑνὸς Θεοῦ Τριάδα ὁμολογούντες, οὐκ
 ... ἀριθμῶ, ἀλλὰ τῇ ἀπαρallάκτῳ οὐσιότητι, πρὸς θεοὺς ἡ
 ... λέγειν περαιτεῖται.

ab iis, ipsi quidem recipientes Theo losium et Pau-
 lum ut episcopos, Contobablitibus vero utrumque
 rejicientibus : alii Severitæ, Theodosiani et Ange-
 litæ et Damianistæ , qui memoratos Severum et
 Theodosianum accipiunt, cum iis Damianum, qui
 dicunt alium quidem esse Patrem, et alium Filium
 et alium Paracletum sanctum Spiritum , neque
 esse unumquemque eorum per se naturam, sed
 habere communem Deum, nempe deitatem in
 ipsis contentam, ejusque non separatim partici-
 pem sic esse quemque Deum : vocant autem Pa-
 trem et Filium et Spiritum sanctum unicam per-
 sonam ; communem autem eorum Deum essentiam
 et naturam. Angelitæ autem vocati sunt a suis ad-
 versariis ex quodam loco Alexandriae sic dicto, in
 quo conclave habentes qui prima inter ipsos tene-
 bant, convenire solebant.

ὡνομάσθησαν ἀπὸ Δαμιανῶ ἐπισκόπου αὐτῶν. Οὗτοι
 ἐδέχοντο τὸν μακροβυβήτην Παῦλον εἰς ἐπίσκοπον, ὕστερον δὲ τούτου ἀπεβίβοντο, διὰ τὸ κοινῶς καὶ
 καθολικῆ καὶ ἀποστολικῆ Ἐκκλησίᾳ, καὶ δεῖξασθαι τὴν ἁγίαν ἐν Καίσαρειαι σὺν ὁδῳ.

12. Alii Severitæ, nempe Theodosiani qui et Pe-
 tritæ, accipientes ultimum Petrum ut episcopum,
 qui Theodosium et Severum et Petrum accipien-
 tes, Damianum non accipiunt neque Paulum ,
 utriusque dogmata criminantes. Confitentur enim
 Deum in veritate et essentia et natura, unum-
 quemque per seipsum, Patrem et Filium et Spi-
 ritum sanctum dicentes, non numero, sed per omnia
 similia natura ; quos Angelianitæ et Paulianistæ Tri-
 theitas nominant, atque illi rursus eos nunc Sa-
 bellianistas, nunc Tetraditas. Alii Severitæ, nempe
 Theodosiani qui et Cononitæ, recipientes Theo-
 dosium et Severum et cum iis Cononem episcopum
 qui et ipsi confitentur Deum esse in veritate et
 natura et essentia unumquemque, Patrem dicentes
 et Filium et Spiritum sanctum, adhuc dicunt et
 tres hypostases sanctam Trinitatem et tres perso-
 nas, tres vero numero essentias et naturas æqua-
 les et secundum divinitatem per omnia similes di-
 centes. Unam autem essentiam nempe naturam,
 et unam divinitatem, nempe Deum, sanctam et
 consubstantialiam Trinatem confitentem, non nu-
 mero, sed simillima Divinitate, tres deos aut divi-
 nitates dicere arguuntur.

Καὶ οὗτοι δὲ Σεβήρον καὶ Θεοδοσίον δεχόμε-
 οὔτε Δαμιανόν, οὔτε Παῦλον, οὔτε τὸν ἰσχυτὸν
 ... δεχονται. Καλοῦσι δὲ καὶ τούτους οἱ ἐκ Δα-
 ... καὶ Παύλου Τριθεΐτας, καὶ οὗτοι δὲ ἐκείνους
 ... καλοῦσι ποτὶ μὴν Σαβελλιανούς καὶ Ἀρτεμωνί-
 ... καὶ Τετραδίτας· δίστανται δὲ καὶ ἀπὸ
 ... τῶν ἰσχυτῶν καὶ τῶν σὺν αὐτῷ· διότι ἐκεῖνοι
 ... τρεῖς λέγειν Θεοὺς, ἦγον θεό-
 ... τας τρεῖς, τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον
 ... καὶ τὸ λέγειν τρεῖς τῷ ἀρι-
 ... οὐσίας ἴσας καὶ ἀπαρallάκτους· οὗτοι δὲ τὸ
 ... λέγειν τρεῖς Θεοὺς, ἦγον θεότητας, παραιτοῦν-
 ... τρεῖς δὲ τῷ ἀριθμῷ οὐσίας, ἦγον φύσεις τινὰς
 ... ὁμολογοῦσιν· εἰ δ' ἀπὸ Κώνωνος πρότερον δε-

13. Atque ii Severum et Theodosium recipientes,
 neque Damianum neque Paulum, neque ultimum
 Petrum recipiunt. Nuncupant autem eos Damiani
 et Pauli fautores Tritheitas ; atque illi eos nomi-
 nant nunc quidem Sabellianos et Artemonistas,
 nunc autem Tetraditas. In eo autem a Petro ulti-
 mo et ejus fautoribus dissentiunt, quod illi qui-
 dem renuentes dicere tres deos, nempe tres divi-
 nitates, Patrem et Filium et Spiritum sanctum,
 nolunt et dicere tres numero essentias æquales ac
 per omnia similes ; ii autem tres deos dicere ;
 nempe divinitates abnuunt ; tres vero numero
 essentias, nempe naturas quasdam æquales con-
 fitentur. Qui a Conone dicti sunt, prius Joannia

Alexandrini grammatici opera recipientes, cognomine Philoponi, in gentiles scripta cum aliis ejusdem scriptis ipsumque demum rejecerunt, et ejus opera. Prædictus enim grammaticus Joannes in suis ad Græcos libris et in aliis suis scriptis docuerat hæc omnia corpora sensibilia secundum materiam et formam ex nihilo ad existentiam a Deoeducta esse, corruptibiliaque hæc esse facta et materia et forma corrumpi, ac pro his alia corpora his visibilibus meliora et incorruptibilia et æterna a Deo creanda esse; consummationemque dicebat visibilis mundi transitum esse et novi mundi generationem; resurrectionem autem mortuorum definiebat esse rationalium animarum cum corruptibili corpore unionem indissolubilem.

14. Conon igitur et ejus fautores, ut diximus, prius accipientes scripta in quibus hæc docebat et ipsum Philoponum viventemque et post mortem beatificantes, tandem ipsum illum et ejus scripta rejecerunt; sermonesque scriptos ediderunt in quibus dicunt corpora hæc sensibilia ac visibilia quoad materiam non corrumpi, sed manere eadem et visibilia perpetuo neque corrupta, quoad formam autem solum corrumpi et rursus reformari, eadem materia meliorem formam recipientem incorruptibilem; generationem enim visibilis mundi quoad materiam et formam existisse dicunt illius autem corruptionem, transitum nempe, quoad solam formam. Materiam enim, ut diximus, semper permanere contentur eandem; resurrectionem autem mortuorum definiunt esse corporis hujus cum rationali anima secundam unionem indissolubilem.

15. Alii Severitæ, nempe Theodosiani, qui et Philoponiaci, qui accipientes Severum et Theodosium ut episcopos, accipiunt etiam ut magistrum Philoponum Joannem et ejus scripta, eumque sequuntur non modo in ipsius de Trinitate sententiis, sed etiam in ejus doctrina de visibilis mundi consummatione et visibilis ac futuri generatione et mortuorum resurrectione. Ii vero neque Damianum, neque Paulum neque ultimum Petrum accipiunt. Cumque prius Cononem accepissent, deinde eum rejecerunt, eo quod ipse Joannem Philoponum et ejus scripta rejecisset; et in suis de Trinitate sententiis cum Cononitis consentiunt, et Tritheitæ nominantur ab Angelianistis et Paulianistis: quos et ipsi nominant nunc quidem Sabellianistas, nunc vero Tetraditas. De visibilis mundi consummatione et mortuorum resurrectione manifeste iis opponuntur. Ipsi quidem Cononitæ Philoponiacos vocant Sadducæos et Simonianos et Græcos et Valentinos et Marcionitas, et Manichæos et Hermogenistas. Et Philoponiaci hæc nomina Cononitis aptant, eo quod dicant visibilis hujus mundi materiam incorruptibilem permanere. Cononitæ vero iisdem nominibus Philoponiacos

χόμενοι τὰ συγγράμματα Ἰωάννου Ἀλεξανδρέως γραμματικῶ, τοῦ ἐπίκλην Φιλοπόνου, τὰ καθ' Ἑλλήνων αὐτῶ γεγραμμένα μετὰ καὶ ἄλλων αὐτοῦ συγγραμμάτων, αὐτὸν τε ἔσχατον ἀπεβάλλοντο, καὶ τὰ τούτου συγγράμματα· ὁ γὰρ εἰρημένος γραμματικὸς Ἰωάννης ἐν τοῖς πρὸς τοὺς Ἕλληνας βιβλίοις καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ συγγράμμασιν ἐπέγαγε τὰ σώματα τὰ αἰσθητὰ ταῦτα πάντα καὶ τὰ ὀρώμενα κατὰ τε ὕλην καὶ εἶδος ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραχθῆναι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, φθαρτα τε ταῦτα γενέσθαι καὶ φθείρεσθαι κατὰ τε ὕλην καὶ εἶδος, καὶ ἀντὶ τούτων ἔτερα σώματα κρείττω τούτων τῶν ὀρωμένων ἀφθαρτα καὶ αἰώνια ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δημιουργεῖσθαι· συντελεῖν τε ἔργα τοῦ ὀρωμένου κόσμου, ἡγουν παρελθεῖν καὶ καινοῦ κόσμου γένεσιν· ἀνίστασιν δὲ νεκρῶν ὥριστο εἶναι τὴν τῶν λογικῶν ψυχῶν πρὸς σῶμα φθαρτὸν ἔνωσιν ἀδιάλυτον.

ἰδ'. Κόνων δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, ὡς εἶπομεν, πρότερον δεχόμενοι τὰ συγγράμματα ἐν οἷς ταῦτα ἰδογμάτισε, καὶ αὐτὸν τὸν Φιλόπονον ζῶντά τε καὶ μετὰ τελευτῆν μακαρίζοντες, τελευταῖον αὐτὸν τε ἔκρινον καὶ τὰ συγγράμματα αὐτοῦ ἀπεβάλλοντο· λόγους ἔγγράφους ἐκδεδωκότες. ἐν οἷς λεγουσὶν ὅτι τὰ σώματα τὰ αἰσθητὰ ταῦτα καὶ ὀρώμενα κατὰ μὲν τὴν ὕλην οὐ φθίρεται, ἀλλὰ μένουσι τὰ αὐτὰ καὶ ὀρώμενα εἰσαεὶ καὶ μὴ φθειρόμενα, κατὰ δὲ τὸ εἶδος μόνον φθίρεται, καὶ πάλιν ἀναυροῦνται, τῆς αὐτῆς ὕλης κρείττον εἶδος δεχομένης ἀφθαρτον· γίνεσιν μὲν γὰρ τοῦ ὀρωμένου κόσμου λεγουσὶ κατὰ τε ὕλην καὶ εἶδος, φθαρτὸν δὲ αὐτοῦ, ἡγουν παρελθεῖν, κατὰ μόνον τὸ εἶδος· τὴν γὰρ ὕλην, ὡς εἶπομεν, αἱ διαμένειν ὁμολογοῦσι τὴν αὐτὴν· ἀνίστασιν δὲ νεκρῶν ὀρίζονται εἶναι τὴν τοῦ σώματος τούτου πρὸς τὴν λογικὴν ψυχὴν δευτέραν ἔνωσιν ἀδιάλυτον.

ἰε'. Ἄλλοι Σεβηρίται, ἡγουν Θεοδοσιανοὶ, οἱ καὶ Φιλοπονιακοὶ, οἱ καὶ δεχόμενοι τὸν Σεβῆρον καὶ Θεοδοσίον ἐπίσκοπους, δεχόμενοι δὲ εἰς διδασκαλὸν καὶ τὸν Φιλόπονον Ἰωάννην καὶ τὰ τούτου συγγράμματα, καὶ ἀκολουθοῦντες αὐτῷ οὐ μόνον ἐν τοῖς περὶ Τριάδος λόγοις, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς περὶ συντελείας τοῦ ὀρωμένου κόσμου καὶ γένεσεως τοῦ τε ὀρωμένου καὶ τοῦ μέλλοντος, καὶ νεκρῶν ἀναστάσεως. Οὗτοι δὲ οὔτε Δαμιανὸν, οὔτε Παῦλον, οὔτε τὸν ἔσχατον Πέτρον δεχονται· πρότερον δὲ δεχόμενοι Κόνωνα, ὑπερὸν αὐτὸν ἀπεβάλλοντο, διὰ τὸ ἀποβαλλεῖσθαι ἔκρινον Ἰωάννην τὸν Φιλόπονον καὶ τὰ τούτου συγγράμματα· καὶ ἐν μὲν τοῖς περὶ Τριάδος λόγοις συνάθροισι τοῖς Κωνωνίταις· καὶ Τριθεῖται ὀνομάζονται ὑπὸ τῶν Ἀγγελιανιστῶν (ita con.) καὶ Παυλιανιστῶν· ὀνομάζουσι δὲ καὶ αὐτοὶ ἑκείνους ποτὲ μὲν Σεβηλιανιστὰς, ποτὲ δὲ Τετραδίτας· ἐν δὲ τῷ περὶ συντελείας τοῦ ὀρωμένου κόσμου καὶ νεκρῶν ἀναστάσεως ἐναντιοῦνται φανερώς αὐτοῖς. Καὶ οὗτοι μὲν οἱ Κωνωνίται τοὺς Φιλοπονιακοὺς ἅπαντας καλοῦσι Σαδδουκαίους, καὶ Σεμωνιανούς, καὶ Ἕλληνας, καὶ Οὐαλεντιανούς, καὶ Μαρκιωνιστὰς, καὶ Μανιχαίους, καὶ Ἐρμογενιστὰς ἀποκαλοῦντες· καὶ οἱ μὲν Φιλοπονιακοὶ τὰ ὀνόματα ταῦτα τοῖς Κωνωνίταις προσάπτου-

σι, διὰ τὸ λέγειν αὐτοὺς τὴν ὕλην τοῦ αἰσθητοῦ τοῦ
του κόσμου διακρίνειν ἀτελεύτητον · οἱ δὲ Κοινωνῖται
τὰ αὐτὰ ὀνόματα τῶν φιλοπονιακῶν κατηγοροῦσι,
διὰ τὸ μὴ λέγειν αὐτοὺς τῶν σωμάτων τούτων ἀνά-
στασιν. Πρὸς τούτοις δὲ ἑκάτεροι, οἱ τε φιλοπονια-
κοὶ καὶ οἱ Κοινωνῖται, Ὀριγενιστὰς ἑλλήλους ὀνο-
μάζουσιν· εὐρηκότες γὰρ οἱ φιλοπονιακοὶ τὸν Ὀρι-
γένην λέγοντα ὅτι αὐτὴ ἡ ὕλη ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι
ἀναμορφοῦται, καὶ διὰ τοῦτο τῶν αὐτῶν σωμάτων
γίνεται ἡ ἀνάστασις, ἐκάλεσαν τοὺς Κοινωνῖτας
Ὀριγενιστὰς· πάλιν δὲ οἱ Κοινωνῖται, εὐρόντες τὸν
Ὀριγένην λέγοντα ἄλλων σωμάτων ἀνάστασιν, πα-
λίμβολος γῆρ ὁ ἀνήρ, ὀνόμασαν τοὺς φιλοπονιακοὺς Ὀριγενιστὰς. Δέχονται δὲ οἱ φιλοπονιακοὶ ἐπίσκοπόν τινα
Ὀριγένην ὀνόματι καὶ τοὺς λόγους τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντας.

15. Ἄλλοι Σεβηρίται, ἦγουν Θεοδοσιανοὶ, οἱ καὶ Β
Νιοβίται, οἵτινες Σεβήρον καὶ Θεοδόσιον δεχόμενοι
καὶ Στέφανον τὸν σοριστὴν τὸν ἐπίκλην Νίοβον·
οὗτοι δὲ ἐν μὴν τοῖς περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ
καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λόγοις συμφωνοῦσι τοῖς
Κοντοβαθδίταις καὶ τοῖς Ἀγνοήταις, ἐν δὲ τοῖς λό-
γοις τοῖς περὶ τῆς οἰκονομίας διαφωνοῦσιν οὐ μόνον
πρὸς τούτους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἅπαντας·
πάντες γὰρ δύο φύσεις ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστη-
ρίου μετὰ τὴν ἔνωσιν οὐδεὶ λόγῳ ἀνέχονται εἰπεῖν·
τὴν μέντοι διαφορὰν τῶν φύσεων ὁμολογοῦσι καὶ
μετὰ τὴν ἔνωσιν· οὗτοι δὲ, δύο φύσεις μετὰ τὴν
ἔνωσιν παραιτούμενοι ὁμολογῶν, οὐδε τὴν διαφορὰν
τῶν φύσεων μετὰ τὴν ἔνωσιν σώζεσθαι βούλονται
λέγειν.

16. Τίνα μὲν οὖν τούτων τὰ σχίσματα, καὶ πόσα C
τυγχάνει, καὶ τίνες τούτων ὀνομασίαι, καὶ τί τὸ
ἐκάστου σχίσματος δόγμα τῶν ἑαυτοὺς καλοῦντων
διακρινόμενους, διὰ τῶν εἰρημῶν συντόμως ἐδη-
λώσωμεν· οὗτοι δὲ πάντες τὰ ἐπιτηδεύματα Ἀρείου
τε καὶ τῶν ἐκείνου μαθητῶν ζηλώσαντες, ὁμοίως
ἐκείνοις ἔξω τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἱαυτοὺς περιβόλων
ἐποίησαν· κάκεινοι γὰρ μυρίας μηχανὰς ἐπεδεί-
ξαντο. ἔκωθῆσαι τῆς Ἐκκλησίας σπουδάσαντες τὴν
ἁγίαν καὶ οἰκουμένην ἐν Νικαίᾳ σύνοδον· καὶ
οὗτοι δὲ ὁμοίως πολυτρόπους μαγανείας καὶ λογο-
μαχίας ἐπετήδευσαν ἐξελάσαι τῆς Ἐκκλησίας προ-
θυμούμενοι τὴν οἰκουμένην καὶ ἁγίαν ἐν Χαλκη-
δόνη σύνοδον. Ἄλλ' ὅπερ κατὰ τῶν ἁγίων Πατέρων
ἐβουλεύσαντο, εἰς αὐτοὺς ἡ θεία περίεστη ψῆφος,
ἔξω που τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτοὺς καταστήσασα
περιβόλων· ἠκόνησαν γὰρ τὴν γλώτταν αὐτῶν, D
κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὥστε ὄφρα· ἐντέιναν τόξον
αὐτῶν πρᾶγμα πικρὸν τοῦ κατατοξεύσαι ἐν ἄποκρύ-
φοις ἄνωμον, ἐκραταίωσαν αὐτοῖς λόγον πονηρὸν,
διεγρήσαντο τοῦ κρύψαι παγίδα· εἶπαν, τίς ὄψεται
αὐτοὺς; ἐξηρεύθησαν ἀνομίας, ἐξέλιπον ἐξερευνών-
τες ἐξερευνήσεις· ἀλλὰ κατὰ τὸν θεῖον λόγον, βέλος
νεπίων ἐνετέθησαν αἱ πληγαὶ αὐτῶν, καὶ ἐξησθίθη-
σαν ἐπ' αὐτοὺς αἱ γλώσσαι αὐτῶν· καὶ διεσχίσθη-
σαν, καὶ οὐ κατενύγησαν· ἠυφράνη δὲ ἡ τοῦ Θεοῦ
Ἐκκλησία, τὴν τῶν ἁγίων Πατέρων ἐκδίχησιν θεω-
ρήσασα· καὶ ὑψώθη ὁ Θεὸς τῆς ἀληθείας, τῶν ἐκκλη-

A appellant eo quod horum corporum resurrectionem
non confiteantur. Præterea utrique et Philo-
poniaci et Coconitæ Origenistas se invicem appel-
lant. Cum enim reperissent Philoponiaci Origenem
dixisse ipsam materiam in futuro sæculo reformari,
ac propterea eorumdem corporum fieri resurrec-
tionem, Cononitas vocavere Origenistas. Rursum
cum Cononitæ reperissent Origenem aliorum cor-
porum resurrectionem dixisse (inconstans enim
erat vir ille), nominaverunt Philoponiacos Orige-
nistas. Accipiunt autem ut episcopum quemdam
nomine Origenem ac libros ab illo editos.

16. Alii Severitæ, nempe Theodosiani, qui et
Niobitæ, qui Severum et Theodosium recipientes,
recipiunt etiam Stephanum Sophistam, Niobum
cognomine : ii vero in suis de Patre et Filio et
Spiritu sancto sententiis concordant cum Conto-
babbditis et Agnoetis, in sua autem de Providentiâ
doctrina dissentiunt non modo ab illis, sed et ab
aliis omnibus ; omnes enim duas naturas in Chri-
sti mysterio post unionem nulla ratione dicere
volunt ; distinctionem tamen naturarum consti-
tunt et post unionem ; ii autem duas naturas post
unionem confiteri nolentes, neque differentiam
naturarum post unionem servari dicere volunt.

17. Quænam sint igitur eorum sectæ et quot
reperiantur, et quæ eorum cognomina et quod-
nam uniuscujusque dogma eorum qui seipsos
discrepantes nominant, iis breviter dictis indica-
vimus. Illi autem omnes Arii ejusque discipulorum
instituta æmulantes, quemadmodum et ii, seipsos
extra ecclesiasticum sinum fecere. Atque illi sex-
centa machinati sunt ut ex ecclesia repellere con-
arentur sanctam et œcumenicam Nicænam syno-
dum ; et ii similiter multiples præstigias et logoma-
chias adhibuere ut ab ecclesia ardentè repellerent
œcumenicam et sanctam Chalcedonensem syno-
dum. Sed quod in sanctos Patres machinati sunt, in
illos divina convertit sententiâ, eos extra ecclesi-
asticum gyrum constituens. Acuerunt enim linguam
suam, ut dictum est, sicut serpentis ; intenderunt
arcum suum, rem amaram, ut sagittarent in abs-
conditis irreprehensibilem corroboraverunt sibi
verbum malum, narraverunt ut absconderent ten-
dunculam, dixerunt : Quis aspiciet nos ; perscru-
tati sunt iniquitates, defecerunt perscrutantes
persecutiones ; sed juxta divinum sermonem :
« Telum infantium factæ sunt plagæ eorum et
infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum ! » di-
visi sunt et non sunt compuncti². Lætata est
autem Dei Ecclesia, dum sanctorum Patrum ul-
tionem contempleretur. Et glorificatus est Deus
veritatis, dum ecclesiastica dogmata incommuta-

¹ Psal. LXXIII, 8, 9. ² Psal. XXXIV, 16.

bilem acciperent firmitatem ac soliditatem. Sancta igitur et œcumenica Chalcedone habita synodus breviter eorum meminit quæ dicta sunt ab iis qui unam in Christo naturam compositam docent. Eam porro, ut ex multis pauca dicam, mentem exhibent quæ in proprii dogmatis defensionem impie proponunt.

Expositio nonnullorum capitum a Monophysitis propositorum.

18. Utrum ex duarum in Christo naturarum unione factum est aliquid unum, annon? Si igitur non sit factum aliquid unum, quomodo et unitas fuisse eas dicemus? Quid enim est aliud uniri quam unum fieri? Non enim per illuminationem, ut de prophetis, unionem confitemur. Si autem ex duarum naturarum unione unum aliquid factum est, quid igitur est aliud unum? Utrum nomen vanum, an res? Si igitur nomen solummodo vanum esset sine re, non essent unitæ naturæ, quemadmodum et sidereus canis et terrestris, per solum nomen unitatem habentes, non unii sunt per naturas, neque realis homo et qui inscriptus est: si igitur naturæ in quantum sunt uniantur, et ideo ex earum unione, nempe compositione, unum aliquid factæ sunt, non id est vanum nomen, sed res. Si autem res, utrum id natura est, nempe essentia, esse aliquid ex substantiæ accidentibus? Igitur si per ipsum esse naturæ unitæ sunt, et ideo unum aliquid ex earum unione perficitur, neque vanum nomen est, neque substantiæ quoddam accidens et consequens, concludendum est illud esse essentialiam aut naturam; supponimus nunc per utramque vocem idem significari, per essentialiam nempe et naturam. Si igitur unum illud ex duarum naturarum perfectum unione natura est, scilicet essentialia, recte ergo unam esse naturam Domini Christi post unionem confitemur, quanquam non simplicem, sed compositam eam esse dicimus. Nomen enim Christus non potest utriusque naturæ indicativum esse. Si enim non esset aliquid unum, quod ex duarum naturarum unione perficitur, impossibile esset sive de anima et corpore unum hominis nomen appellari, sive de Christi divinitate et humanitate, nisi ex iis unum quid factum sit, Christi nomen utrique dari.

Alia Monophysitarum propositio.

19. Si Christi naturæ unitæ duæ sunt vel, quod idem sonat, essentialiæ (essentialiæ enim sunt divina et humana præcibilibio, ex quibus naturarum duplicitalis nomen inferrih), utrum alterquam ejus naturæ Christi est, an fidei ac ejus naturæ? Si igitur alter est ac ejus naturæ Christus, quis est, ut alter esse possit? Sed nihil alterum est ac ejus natura aut essentialia. Si enim hominis natura, essentialiam dico, in eo consistit quod est animal rationale mortale (definitiones enim rerum earum essentialias indicant), si homo quid diversum sit a sua essentialia, non pro-

σιατικῶν δογμάτων ἀρραγῆ λαβόντων βεβαιώσιν τε καὶ παγιότατα. Ἡ ἀγία δ' οὖν καὶ οἰκουμένη συνόδος ἢ ἐν Καλλιδόνι συστάσα δια βραχίων ἐμνήσθη τῶν λεγομένων ὑπὸ τῶν μίαν ἐπὶ Χριστοῦ δοξάζοντων φύσιν σύνθετον· εἰσὶ δὲ, ὡς ἐκ πολλῶν ὀλίγα εἰπεῖν, τοιαύτης ἐνοίας ἐχόμενα, ἅπαντα εἰς συναγορίαν τοῦ ἁγίου δόγματος ἀσθεῶς προτεθίσει.

Ἐχθεσις τινῶν κεφαλαίων προβαλλομένων παρὰ τῶν Μονοφυσιτῶν.

α'. Πότερον ἐκ τῶν ἐπὶ Χριστοῦ λεγομένων δύο φύσεων ἐνώσεως γέγονε τι ἐν, ἢ οὐ; Εἰ μὲν οὖν μὴ γέγονε τι ἐξ αὐτῶν ἐν, πῶς καὶ ἠνώσθη ὁμοῦς αὐτὰς ἐροῦμεν; Τί γὰρ ἄλλο ἐστὶ τὸ ἠνώσθαι ἢ τὸ ἐν γενοῦναι; οὐδὲ γὰρ κατ' ἄλλα μὲν, ὡς ἐπὶ προφητῶν, ὁμολογοῦμεν τὴν ἐνωσιν· εἰ δ' ἐκ τῆς ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων ἐν τι γέγονε, τί ποτε ἀρα τοῦτο ἐστὶ τὸ ἐν; Πότερον ὄνομα μόνον ψιλόν, ἢ πρᾶγμα; Εἰ μὲν οὖν ὄνομα μόνον ψιλόν εἶναι πρᾶγμα· οὐκ ἂν εἶεν αἱ φύσεις ἠνωμέναι· ὡς οὐδὲ ὁ ἀστράτος κύων καὶ ὁ χερσαίος, κατὰ ψιλόν μόνον τὸν ὄνομα τὸ ἐν ἔχοντες, ἠνωμένοι κατὰ τὰς φύσεις τυγχάνουσι, οὐδ' ὁ ἀληθινὸς ἄνθρωπος καὶ ὁ γεγραμμένος· οὐκ οὖν εἰ αἱ φύσεις καθὸ τὸ εἶναι ἐχουσαι ἠνώθησαν, καὶ διὰ τοῦτο ἐκ τῆς ἐνώσεως αὐτῶν, ἤγουν συνθέσεως, ἐν τι γέγονεν, οὐκ ἀρα ψιλόν ὄνομα τοῦτο ἐστὶν, ἀλλὰ πρᾶγμα· εἰ δὲ πρᾶγμα, πότερον φύσις ἐστὶ τοῦτο, ἤγουν οὐσία, ἢ τῶν περὶ τὴν οὐσίαν τι συμβεβηκότων; Οὐκ οὖν εἰ κατ' αὐτὸ τὸ εἶναι φύσις ἠνώθησαν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἐν τὸ ἐκ τῆς ἐνώσεως αὐτῶν ἀποτελεσθῆν οὐτε ψιλόν ἐστὶν ὄνομα, οὔτε συμβεβηκός; τι καὶ παρακολούθημα φύσεως, λείπεται ἐξ ἀνάγκης, οὐσίαν εἶναι τοῦτο, ἢ φύσιν· κείσθω γὰρ νυν δι' ἑκατέρου ταυτὸν σημαίνεσθαι, διὰ τῆς οὐσίας, φημί, καὶ τῆς φύσεως· εἰ δὲ τὸ ἐν τὸ ἐκ τῆς ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων ἀποτελεσμένον φύσις ἐστὶν, ἤγουν οὐσία, καλῶς ἀρα μίαν εἶναι τὴν φύσιν τοῦ δεσπότου Χριστοῦ μετὰ τὴν ἐνωσιν ὁμολογοῦμεν, εἰ καὶ μὴ ἅπλῃ, ἀλλὰ σύνθετον εἶναι ταύτην φημὶ· τὸ γὰρ Χριστὸς ὄνομα τῶν φύσεων ἀποτέρον εἶναι δεικτικὸν αὐτῶν δύναται· εἰ γὰρ μὴ εἴη τι ἐν τὸ ἐκ τῆς ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων ἀποτελεσμένον, ἀδύνατον ἢ ἐπὶ ψυχῆς καὶ σώματος ἐν τὸ τοῦ ἀνθρώπου καταγορισθῆναι ὄνομα, ἢ ἐπὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ θεότητος; τε καὶ ἀνθρωπότητος, μηδεὶς ἐξ αὐτῶν ἐνὸς γενομένου, τὴν Χριστοῦ λέγεσθαι προσγορίαν ἐπ' ἀμφότεν.

Ἐτερον πρόβλημα τῶν Μονοφυσιτῶν.

β'. Ἐπεὶ αἱ τοῦ Χριστοῦ φύσεις ἐνωθεῖσαι δύο τυγχάνουσι, ταυτὸν δὲ εἰπεῖν οὐσίαι, οὐσίαι γὰρ δὴ πούθεν ἢ τε θεία· καὶ ἢ ἀνθρώπιος, ἐπ' ὧν τὸ τῆς διᾶδος τῶν φύσεων φέρουσιν ὄνομα, πότερον ἕτερος τυγχάνει τῶν ἑαυτοῦ φύσεων ὁ Χριστὸς, ἢ ταυτὸν ἐπὶ ταῖς αὐτοῦ φύσιν; Εἰ μὲν οὖν ἕτερος ἐστὶ τῶν αὐτοῦ φύσεων ὁ Χριστὸς, τίς ὧν, ἕτερος αὐτῶν τυγχάνει; Ἄλλ' οὐδὲν τῶν ὄντων τῆς αὐτοῦ φύσεως; ἢ οὐσίαι ἕτερον ἐστὶν· εἰ γὰρ ἢ τοῦ ἀνθρώπου φύσις, ἢ τοῦ θεοῦ, τὸ ζῶον λογικὸν ὄντων ἐστὶν, οἱ γὰρ ὀρισμοὶ τῶν πραγμάτων τῆς οὐσίας

αὐτῶν εἰσι δηλωτικοί, ἕτερον δὲ εἶη ὁ ἄνθρωπος τῆς Ἀ οὐσίας αὐτοῦ, ἕτερος ἂν εἴη τοῦ ζώου λογικοῦ θνητοῦ. Ὁ ἄνθρωπος οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ζῶον λογικὸν θνητὸν οὐλοῦν· εἰ καὶ ὁ Χριστὸς τῶν αὐτοῦ φύσεων, ἔχον οὐσιῶν, ὑπάρχει ἕτερος, τὸ δὲ εἶναι ἐκάστῳ κατὰ τῶν φύσιν ἦτοι οὐσίαν αὐτοῦ ἐστίν, ὡς εἰδείξαμεν, αὐτὸς ἄρα ἑαυτοῦ ὁ Χριστὸς ἕτερος ἐστίν, ὅπερ πρὸς τῷ ἀπαφῶ καὶ τὸ γαλοῖον ἔχει· οὐκ ἄρα ἕτερος ἐστὶν ὁ Χριστὸς τῶν ἑαυτοῦ φύσεων· εἰ δὲ μὴ ἕτερος, ταυτὸν ἄρα Χριστὸν τε εἰπῆν καὶ τὰς αὐτοῦ φύσεις· ἐπὶ καὶ οἱ τάναντία ὑμεῖς λέγοντες τῶν δύο φύσεων δηλωτικὸν εἶναι φασὶ τὸ Χριστὸς ὄνομα εἰ δὲ ταυτὸν ὁ Χριστὸς ταῖς αὐτοῦ φύσιν, ὡς ἄνθρωπος τῆ ἀνθρώπου φύσει ταυτὸν, τουτῆστι τῷ ζῷο λογικῷ θνητῷ, δύο δὲ τυγχάνουσιν αἱ τοῦ Χριστοῦ φύσεις καὶ οὐ μία, δύο ἄρα καὶ οἱ Χριστοὶ ἐσονται, καθὼς Νεστορίῳ δοκεῖ, καὶ οὐχ εἰς Β κατὰ τὰς Γραφάς. Εἰ οὖν εἰς κατὰ ἀληθειαν ὁ Χριστὸς ὀνοματῆ τε καὶ πράγματι, καὶ κατ' οὐδὲνα τρόπον ἐπὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως δύο λέγειν Χριστούς ἐνδέχεται, ταυτὸν δὲ ὁ Χριστὸς τῆ αὐτοῦ φύσει, ἔχον οὐσίαν, ἐπὶ καὶ τῶν ὄντων ἐκάστον, μία δηλονότι καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ φύσις ἐξ ἀνάγκης ἐστίν.

Ἔτερον πρόβλημα τῶν αὐτῶν.

κ'. Ὅσπερ εἰ καὶ πλείους ἐν τῷ ἡλίῳ φυσικῶν δυνάμειαν θεωροῦνται διαφοραὶ, εἰεν φέρε εἰπεῖν τὸ φωτιστικὸν αὐτοῦ καὶ τὸ θερμαντικόν, εἶτι δὲ τὸ τριχῆ διαστατόν, καὶ τὸ σφαιρικόν, καὶ κυκλοφορικόν, καὶ εἰ τι τυγχάνει τοιούτου ἄλλο, οὐκ ἦδη καὶ πλείονας τὰς τοῦ ἡλίου φύσεις λέγειν ἀνάγκη· οὐδὲν γὰρ καθ' ἑαυτὸ τῶν τοιούτων ἡλίου φύσιν ἐργάζεται, ἀλλὰ τὸ ἐκ πάντων ἅμα τῶν εἰρημένων σύγκριμα, ἐν καὶ πλείονα τυγχάνον, ἐνα τὸν ἡλιον καὶ μίαν αὐτοῦ τὴν φύσιν ἐργάζεται· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ θεανθρώπου Χριστοῦ, κἂν αἱ τῆς θεότητος ἐν αὐτῷ καὶ ἀνθρωπότητος θεωροῦνται διαφοραὶ, οὐκ ἀνέξονται δύο λέγειν αὐτοῦ τὰς φύσεις· οἱ κρίνουν ἀμνημονία (ἢα codices duo) τὴν τῶν πραγμάτων ὁρθῶς φύσιν δυνάμενοι· οὐδὲν γὰρ ἐκείνων καθ' ἑαυτὸ Χριστὸς ἂν εἴη, οὔτε τὸ θεῖον αὐτοῦ φημι, οὔτε τὸ ἀνθρώπινον· ἀλλὰ τὸ ἐξ ἀμφοῖν σύγκριμα, ἐν δῆπουθεν τυγχάνον, καὶ οὐ δύο, καὶ ἐν ὁδῶν τῶν ὄντων ἐπιθεωρούμενον ἕτερον, ἐνα τὸν Χριστὸν, καὶ μίαν αὐτοῦ τὴν φύσιν ὁμολογεῖν ἡμᾶς ἐκ πάσης ἀνάγκης παρασκευάζει.

Ἔτερον πρόβλημα.

κα'. Εἰ ἡ δυὰς τῆς ἐκ μονάδος πρώτης διασκέψεως ἐστὶ δηλωτικῆ, ἡ δὲ διαίρεσις ἀντικειμένως ἔχει πρὸς τὴν ἑνωσιν, διὰ τοῦτο ἅμα τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ ἡνώσθαι τε καὶ διχρησθαι ἀμνημονία, οὐδεμία ἄρα δύναται, καθὼς ἐστὶ δυὰς, κατὰ τοῦτο λέγοιτ' ἂν ἡνώσθαι, διχρησθαι δὲ μάλλον· καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ τοίνυν, εἰ δύο εἶναι αἱ τοῦτου φύσεις, καὶ οὐχὶ μία, πᾶσα δὲ δυὰς, καθὼς δυὰς ἐστὶ, διχᾶς τις οὐσα διχρηται κατ' ἐκεῖνο, κατ' οὐχ ἡνωται, καὶ αἱ τοῦ Χριστοῦ ἄρα δύο φύσεις κατ' αὐτὸ τὸ εἶναι δύο φύσεις τυγχάνουσαι καὶ οὐχὶ μία, κατ' αὐτὸ τοῦτο διηρημέναι ἂν εἴην, καὶ οὐχ ἡνωμέναι, καὶ Νεστορίου τὸ δόγμα εἰσάγεται.

inde esset animal rationale mortale. Homo nihil aliud est quam animal rationale mortale; si igitur Christus alter est ac ejus naturæ, essentias dico, et esse rei cuilibet per suas naturas, nempe essentias inest, ut ostendimus, ipse a se diversus erit Christus, quod stolidum et ridiculum est. Non differt igitur Christus a suis naturis, si porro non differt, idem igitur est dicere Christum et ejus naturas; cum et vos qui nobis contraria dicitis duarum esse naturarum indicativum Christi nomen fateamini. Si autem Christus idem sit cum ejus naturis, ut homo idem est cum hominis natura, id est animal rationale mortali, duæque sint Christi naturæ nec una tantum, duo igitur Christi erunt, ut Nestorio videtur, neque unus secundum Scripturas. Si igitur secundum veritatem Christus nomine et re unus est, neque ullo modo de Domini Incarnatione duos Christos dicere fas est, idem autem est Christus cum ejus natura, nempe essentia, quemadmodum et aliorum omnium, una erit necessario et evidenter Christi natura.

Alia eorumdem propositio.

20. Quemadmodum quamvis plures in sole physice vires diversæ animadvertantur, ut verbi gratia, lumen et calor, tres dimensiones, spherica forma, motus circularis et alia hujusmodi; nec tamen ideo necesse sit ut plures esse solis naturas dicatur (nihil enim per se horum solis naturam constituit, sed ex his omnibus coagulum, quod simul unum et plura est, unum solem et unam ejus naturam constituit); ita et de Christo Deo homine, etsi animadvertantur apud eum divinitatis et humanitatis differentie, non audebunt duas ejus naturas dicere, qui quodammodo rerum naturam recte æstimare possunt (nihil enim horum per se Christus esset, neque ejus divinitas, neque ejus humanitas); sed ex ambabus coagulum, unum scilicet, nec duo nec in ullo alio animadvertsum, unum Christum et unam ejus naturam confiteri omnino cogit.

B

Alia expositio.

21. Si dyas considerationis post monadem primam indicativa sit, divisio autem unitati sit opposita, ob id ipsum simul uniri et dividi idem secundum se impossibile est. Nulla igitur dyas, in quantum est dyas, secundum id potest dici uniri, sed potius dividi. Et de Christo igitur si duæ sunt ejus naturæ, neque una, omnis autem dyas, prout est dyas, duplex existens, secundum id dividitur, nec unitur, Christi igitur duæ naturæ, si secundum esse ipsum duæ sint et non una tantum, secundum id ipsum essent divisæ neque unitæ, et Nestorii doctrina inducitur.

Alia propositio.

22. Et de continuis sæpe numerum afferimus, ut, verbi gratia duobus cubitis longum esse quoddam lignum dicimus. Sed potentia tantum duo unum esse dicimus, non re; eo quod divisionem subire potest et duo fieri, lignum illud duobus cubitis esse dicimus.

Alia propositio.

23. Si Christus unus est nomine et re, omnis autem definitio unam naturam indicat, nisi sit ambigua; Christi numerus igitur unius naturæ est indicativus; si autem secundum nos duæ Christi naturæ duas habent definitiones non idem significantes, et Christus igitur, cum unus sit, duas definitiones non idem significantes habebit. Si autem id impossibile est (omnis enim rei unius existentis unica est definitio), non igitur duas habebit definitiones Christus. Si ita est, neque duæ erunt ejus naturæ; singulæ enim definitiones unam naturam significant, sive simplices sive compositæ.

Alia.

24. Si nomen Christus non substantiæ indicativum est, sed cujusdam naturæ accidentium ex unione eorum, naturarum quæ duæ factæ sunt, indicativum est. Hoc autem nihil aliud est quam naturarum relativus habitus. Duæ autem naturæ vel unitæ remanent in Christo; secundum igitur vanum solummodo habitum naturarum alterius cum altera facta est unio; ut dicitur de choro et domo, et urbe et lapidibus et lignis quibus constat ædificium, quemadmodum et Nestorius docuisse reperitur.

Alia.

25. Si quæ uniuntur unum fiunt, quæ non fiunt unum omnino non uniuntur; si igitur duæ nec una sunt Christi naturæ, dyas autem, cum duplicitas sit, divisionis indicativa est, si, quæ divisa sunt, non sunt unita, non igitur unitæ sunt Christi naturæ; si igitur, eo quod non immistæ sint, duas esse Christi naturas censent, necesse est, propter unionem, ut unam ejus naturam dicant.

Alia.

26. Non quot cujuscunque rei sunt proprietates, D tot et hujus sunt naturæ. Vel enim nihil eorum quæ propriam habent existentiam, unius erit naturæ, cum plures proprietates differentes in unoquoque animadvertantur; sed eorum omnium quæ suppositum constituunt coagulum, natura est. Ignis enim lumen et levitas proprietates sunt, sed non lumen aut levitatem ignis esse naturam dicimus, ut et aeris proprietates sunt caloris carentiæ et personatio; ut et aliorum elementorum videre est alias proprietates. Sed nemo audebit dicere multis unumquodque naturis esse eo quod multas habeat proprietates; si et de Christo divinitate et

A

Ἐτερον πρόβλημα.

κβ'. Καὶ ἐπὶ τῶν συνεχῶν πολλάκις φέρομεν τὸν ἀριθμὸν δύο φέρε εἰπεῖν πᾶσι τὸ ξύλον λέγοντες· ἀλλὰ δυνάμει δύο φαμέν εἶναι τὸ ἐν, οὐκ ἐνεργείᾳ. τῷ δὲ δύνασθαι τομὴν ὑπομένειν, καὶ δύο γενέσθαι, ταύτη φαμέν αὐτὸ δύο τῶν πᾶσι εἶναι,

Ἐτερον πρόβλημα.

κγ'. Εἰ ὁ Χριστὸς εἷς ἐστὶν ὀνόματι τε καὶ πράγματι, πᾶς δὲ ὀρισμὸς εἷς ὢν, εἰ μὴ ὁμώνυμος εἴη, μιᾶς φύσεως δηλωτικὸς ἐστὶ καὶ ὁ τοῦ Χριστοῦ ἀρα ἀριθμὸς. μιᾶς τῆς αὐτοῦ φύσεως δηλωτικὸς ἐστὶν. Εἰ δὲ καθ' ἑμᾶς αἱ τοῦ Χριστοῦ δύο φύσεις δύο ἔχουσιν ὀρισμούς, οὐ ταυτὸ δηλοῦντας, καὶ ὁ Χριστὸς ἀρα, εἷς ὢν, δύο ὀρισμούς ἔξει οὐ ταυτὸ δηλοῦντας· εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον (παντὸς γὰρ πράγματος ἑνὸς ὄντος εἷς ἐστὶ καὶ ὀρισμὸς), οὐκ ἀρα δύο ἔξει καὶ ὀρισμούς ὁ Χριστὸς· εἰ δὲ τοῦτο, εὐδὲ δύο ἴσονται αὐτοῦ αἱ φύσεις· ἕκαστος γὰρ ὀρισμὸς μιᾶς φύσεως ἐστὶ δηλωτικὸς, εἴτε ἀπλοῦς, εἴτε σύνθετος.

Ἐτερον.

κδ'. Εἰ τὸ Χριστὸς ὄνομα οὐκ οὐτίας δηλωτικόν, ἀλλὰ τῶν περὶ τὴν οὐσίαν τιδὸς τῶν ἐκ τῆς ἐνώσεως, τῶν δύο φύσεων γεννημένων δηλωτικόν ἐστὶ· τοῦτο δὲ οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ἡ τῶν φύσεων πρὸς ἀλλήλας σχέσις· δύο δὲ φύσεις καὶ ἐνωθεῖσαι μεμνήκασιν ἐν Χριστῷ· κατὰ μόνην ἀρα σχέσιν ψιλῆν ἢ τῶν φύσεων πρὸς ἀλλήλας γέγονεν ἐνωσις· ὡς ἐπὶ χοροῦ, καὶ εἰκίας, καὶ πόλεως, καὶ λίθου, καὶ ξύλου ἐν οἷς τὸ οἰκοδομούμενον, καθὼς καὶ Νεστόριος δογματικῶν εὐρίσκεται.

Ἐτερον.

κε'. Εἰ τὰ ἠνωμένα ἐν γίνεται, τὰ μὴ γινόμενα ἐν οὐχ ἠνωται ἐξ ἀνάγκης· εἰ οὖν δύο καὶ οὐ μία τυγχάνουσιν αἱ τοῦ Χριστοῦ φύσεις, ἢ δὲ δύο, διχῶς τε οὐσα, διαιρέσιώς ἐστὶ δηλωτικῆ, τὰ δὲ διηρημένα οὐχ ἠνωται, οὐκ ἀρα ἠνωμένοι εἰσὶν αἱ τοῦ Χριστοῦ φύσεις· εἰ τοίνυν διὰ τὸ ἀσύγχυτον δύο εἶναι τὰς τοῦ Χριστοῦ φύσεις φύσεις ἀξιοῦσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐνωσιν μιαν αὐτοῦ τὴν φύσιν λέγειν ἀναγκασθήσονται.

Ἐτερον.

κς'. Οὐχ ὅσαι πράγματες ἕκαστου ιδιότητες τοιαῦται καὶ φύσεις τούτου εἰσὶν· ἢ γὰρ ἂν οὐδὲν τῶν ἐχόντων ἰδίαν ὑπαρξιν μιᾶς ἔσται φύσεως, πλείονων ιδιοτήτων ἤτοι διαφορῶν ἐν ἕκαστῳ θεωρουμένων, ἀλλὰ τὸ ἐκ πάντων σύγκριμα τῶν συμπληρουμένων, τὸ ὑποκείμενον φύσις ἐστὶ· πυρὸς μὲν γὰρ τὸ φωτιστικόν, καὶ τὸ κοῦφον ἴδιον· ἀλλ' οὐ φύσιν πυρὸς τὸ φωτιστικόν, ἢ τὸ κοῦφον εἶναι φαμέν· ὡσπερ καὶ ἄερος ιδιότητες τὸ ἀχρωμάτιστον, τὸ διεχρῆς· ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων στοιχείων ἐστὶν ἰδεῖν ἑτέρας ιδιότητας· ἀλλ' οὐδεὶς τολμήσει διὰ τὸ πολλὰς ἕκαστον τούτων ιδιοτήτας ἔχειν, οὕτω καὶ πολλῶν εἰπεῖν εἶναι φύσεων· οὕτω τοίνυν καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ

συνεστῶτος ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, εἰ μὴν Ἀ λίγους δύο τὰς αὐτοῦ φύσεις, ἢ ἐν δύο φύσεσιν αὐτὸν θεωρεῖσθαι, ὡσπερ καὶ τὸ ὅλον ἐν τοῖς μέρει θεωρεῖσθαι λέγομεν, ἢ καὶ τοσαύτε εἶναι τὰ τοῦ λόγου μέρη, τὸ ἐν τὸ ἐκ τῆς πάντων ἐνώσεως ἀποτελεσμένον γινώσκοντες, ὡς εἰ καὶ τὸ τρίγωνον ἐν τρισὶν εὐθείαις ὑπερσῆται λέγοι τις, αὐτοῦ τοῦ τριγώνου σχήματος ἐνὸς ἄτος τοῦ ἐκ τῆς συναφῆς τῶν τριῶν εὐθειῶν ἀποτελεσμένου, καὶ εἶ τὴν οἰκίαν ἐν λίθοις εἶναι καὶ ξύλοις, ἐνὸς πάλιν τοῦ τῆς οἰκίας εἶδος ὑπάρχοντος, ὡσπερ ἐκ τῆς εἰκόνων συνθέσεως γέγονεν, ἴσως ἂν τις συγχωρήσειε τῷ λόγῳ· εἰ γὰρ τὰ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς δύο, ἴσον ἂν εἴη τὸ τε ἐκ δύο φύσεων τὸν Χριστὸν εἶναι λέγειν, καὶ τὸ ἐν δύο φύσεσιν, καὶ τὸ τρίγωνον ἐν τρισὶν εὐθείαις, καὶ ἐκ τριῶν, καὶ τὸ λοιπὸν τῶν εἰρημῶν ἕκαστον, ὡς περὶ μόνην τὴν λέξιν, καὶ μὴ περὶ τὸ ἐκ τῆς λέξεως νοούμενον, τὴν διαφορὰν εἶναι· ὡς εἶναι μίαν τὴν τοῦ συνθέτου φύσιν λέγειν, ἐν δύο ταῖς ἀπλάις τὸ εἶναι ἔχουσαν, ὡσπερ ἐν τοῖς μέρεσι πολλοῖς εἶσι μίαν τὴν ὅληντα εἶναι φασιν. Εἰ δὲ μεθ' αὐτοῦ μίαν τοῦ ὅλου τῆς φύσεως σύνθετον δηλονότι φασί, καὶ ἡμεῖς τὴν ἐν δύο φωνῆν ὑποπέσομεν δικαιοῦσθαι· καὶ οὔτε διὰ τὸ ἕνα εἶναι τὸν Χριστὸν ἀρνούμεθα τὰ ἐξ ὧν τὸ ἐν τοῦτο συνέστηκεν, οὐδ' αὖ πάλιν διὰ τὸ δύο γνωρίζειν τὰς εἰς ἑνωσιν συναλλοούσας φύσεις· τὸ ἐν τὸ ἐκ τούτων ἀποτελεσθῆναι οὐχ ὁμολογῶμεν· ὡσπερ εἴτε φύσιν μίαν καλεῖν τινι φῶν, εἴτε ὑποστασιν, εἴτε Χριστὸν ἕνα, οὐ διαφερόμεθα· δεῖ ἐκείνου γὰρ εἶ ἀνάγκης καὶ τὰ λοιπὰ συνιστάγεται.

Ἀντιρρήσεις μία, οὐδ' ἀποκρίθη καὶ αὕτη ἐπιθεῖσα, πρὸς τὰς καταστρωθείσας ἀνωθεν δοξὰς τῶν Μονοφυσιτῶν.

κζ'. Τοιαῦτα μὲν οὖν, ὡς ἐκ βραχέων ἐστὶ γινώσκων, οἱ μίαν ἐπὶ Χριστοῦ φύσιν δεξιάζοντες ἐπισημῶς ἄσιν καὶ τὸ ὅλον ἀνευδέκτως φασίν, ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων καὶ καθ' ἡμᾶς ἐπιχειρημάτων συνιστῶν πειρώμενοι τὰ θεοπροπῆ· ὁ δὲ καὶ πρότερον εἶρηκα, τοῦτο καὶ νῦν φημι, ὡς διήρηται ἢ τοῦ Εὐτυχοῦς καὶ Διοσκόρου δοξᾶ καὶ τῶν συμφορῶν αὐτοῖς, οὐδὲ μία τις ἐστὶ καὶ σύντροχος· αὐτὸς μὲν γὰρ Εὐτυχῆς τοῦ σώματος ἠρνήθη τὴν πρόσληψιν, μετ' ἐν λέγων ἀνθρώπειον τὸν Θεὸν Λόγον ἐκ τῆς Παρθένου λαβεῖν, ἀλλὰ αὐτὸν ἀτρέπτως τραπέυντα καὶ σάρκα γενόμενον τὴν πάροδον μόνην διὰ τῆς Παρθένου ποιήσασθαι· καὶ τῷ σαυρῶ προσηλωθῆναι καὶ προσαγῆναι τὴν ἀπερίγραφον καὶ ἀπερίοριστον καὶ ἀχώριστον θεότητα τοῦ Μανουελοῦς, καὶ ταύτην, τῷ τῷ παραδοθείσαν, τετυχηῖναι τῆς ἀναστάσεως· Ὑπεργιάσας γὰρ πρὸς τὴν τῶν ἑναντίων σύνθετον, καὶ μὴ ἀποβαρῆσας πρὸς τὴν συνάφειαν, προεβλήθη τὸν Λόγον ἀπὸ γεννήσεως ἰδογμάτισαι καὶ μὴ ἐν ἀληθείᾳ σῶμα ἐνδεύσθαι, ἀλλὰ φαντάσαι τὴν οικονομίαν ὡς ἐντεῦθεν πλασματώδη πάντα τὰ σωματικά ἐλέγχεσθαι τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐκ τῆς μητρικῆς γαστρὸς προβλεῖναι, τὴν σπαργάνωσιν, καὶ ἀπλῶς τὴν ὅλην τῆς οικονομίας περίοδον, καὶ οἶον τὸν Λόγον.

κη'. Οἱ δὲ Μονοφυσίται λεγόμενοι, ὡσπερ Εὐτυχῆς

A humanitate constante, si dicerent duas esse ejus naturas, vel eum in duabus naturis videri, quem admodum et totum in partibus videri dicimus, vel tot esse Verbi partes, unitatem ex omnium unione perfectam agnoscentes, ut et si triangulum tribus rectis lineis constare aliquis diceret, ipsius trianguli cum una sit forma ex trium linearum rectarum conjunctione constituta; et domum lapilibus et ligno constitui, cum una quoque sit domus species quæ ex eorum compositione effecta est, forsitan huic rationi consentiretur. Si enim ea ex quibus Christus est duo sunt, in idem recideret dicere Christum ex duabus naturis esse, et in duabus naturis, et triangulum in tribus rectis, et ex tribus, et cætera quæ diximus, ita ut sit differentia in sola dictione, non autem in his quæ ex dictione cogitamus; ita ut liceat dicere unam compositi naturam, in duabus simplicibus existentem, quemadmodum in multis partibus unum totum esse dicimus. Si vero unam totius naturam compositam dicere omnino nolint, nos merito quoque vocem in duabus suspicabimur. Et neque eo quod unus est Christus, negamus ea quibus illud unum, constat, neque eo quod duas agnoscimus, naturas in unum convenientes, ex iis unum aliquid perfectum esse non confitebimur; quod siue quis unam naturam vocare velit, siue hypostasiam, siue unum Christum, non contendemus; per singula enim et reliqua adducuntur.

C. *Responsio unica, neque longius eadem exposita ad constrictas supra Monophysitarum opiniones.*

27. Talia igitur sunt, ut ex paucis videre est, quæ unam in Christo naturam esse docentes, periculose nimis et intolerabiliter omnino dicunt, ex humanis et terrestribus experimentis constituere tentantes divina: quod prius dixi, nunc et dico, nempe divisam esse Eutyctis et Dioscori opinionem et eorum qui iis consentiunt, neque una est et concurrens. Ipse quidem Eutyctes corporis assumptionem negabat, dicens nihil humani divinum Verbum ex Virgine accepisse, sed illud immutabiliter mutatum et carnem factum solum transitum per Virginem fecisse; et cruci affixam esse, et alligatam esse in circumscriptionem et infinitam et in comprehensam divinitatem Unigeniti, eamque sepulchro traditam resurrectionem adeptam esse. Vertigine ad contrariorum viam pulsus, neque in eorum conjunctione confidens, prodiisse Verbum absque generatione docuit neque in veritate corpus induisse, sed sic rerum ordinem disposuisse ut inde omnia quæ ad corpus attinent fictitia esse creantur Dei esse, ex matris ventre egressum, mamillarum tumorem, et omnem providentiæ ordinem, et quasi umbram imaginemque nostræ naturæ sibi univisse Verbum.

σκίαν καὶ εἶδωλον τῆς ἡμετέρας φύσεως ἐαυτῷ προσενώσασθαι

28. Qui vero Monophysitæ dicuntur, quemad-

modum Eutyches suppositio vultu et fictio Verbum incarnationem simulasse docuit, sic et illi alia via procedentes, unam naturam de Christo dicere ausi sunt. Unam quidem et post unionem permanentem personam dicunt, non autem conjunctas naturas puras et inconfusas in suis proprietatibus servantem, sed post unionem ambas unum aliquid factas esse, confusas in sua immistione. Et aliud commune ex mistione apparuisse, quemadmodum et corpora ex quatuor elementis commistionem sortita, aliud quiddam post mistionem sunt. Neque ferum neque nostrum corpus aut ignis aut aer aut aliquid ex elementis pura sunt; sed ex eorum mistione formata sunt, et post mistionem aliquid aliud effecta sunt. Hic autem non res ita se habet. Sed postquam divina forma, nempe natura in una ex suis personis humanæ naturæ integræ conjuncta est, non aliud quiddam facta est ex ineffabili hac mistione et unione, sed post unionem naturæ inconfusæ permanent.

29. Ut autem ad exemplum quoddam vertamus oculos, hominem individuum supponamus; in cuiusdam personam pervenere ejus corpus et anima; sed non aliud quiddam ultra est particularis homo. Hucusque modo stet exemplum. Si enim ulterius progrediamur, multam inveniemus differentiam. De particulari enim homine, proprie corpus et anima dicuntur, neque anima corpus appellaretur, neque corpus anima nominaretur. De Dei autem inter nos persona, et Deum securè diceremus hominem, et hominem Deum, mutatis vicissim et vicissim datis nominibus, secundum ineffabilem coherentiā. Et particularium hominum communis est species; unde secundum hanc individualitatem per omnia similes dicuntur. Singulatim enim homines, characteribus differentes, similitudinem omnimodam secundum speciem habent. Divinæ autem illius naturarum hypostasis, non est aliquid commune nomen Christus appellatum, quemadmodum de nobis vocabulum homo, quia non sunt multi Christi, sed unus Patris terminus et Verbum quod divinitate unxit humanitatem.

30. Si quis autem cum Eutychē consentiens occurrerit et objecerit hominem duabus naturis constare, hunc autem a Deo assumptum esse, qui altera ultra hominem natura est, ita ut ex tribus naturis efformatum esse Christum credere oporteat, duabus quidem hominis, anima nempe ac corpore, una autem propria, hoc illi responderetur unita esse aliqua ex continuis dici, sed non ex distantibus. Cur enim ipse non dicis hominem ex quinque componi, vel quod verius esset, ex septem, una quidem anima, quatuor autem corporis elementis, et adhuc materia et forma, quæ longius sunt? Et nos igitur Christum duabus naturis constare dicentes, tanquam unam naturam hominem accipimus, ad continuum attendentes neque ad naturas quibus ille constat.

Α υποθετικῶς προσώπων καὶ φασκαλοῦ τὸν Λόγον υποκρίνασθαι τὴν σάρκασιν ἰδοματίεσσι, οὕτω δὲ καὶ οὗτοι, τὴν ἐναντίαν αὐτῷ τροπέμενοι, μίαν φύσιν ἐπὶ Χριστοῦ τετοληθέασιν λέγειν· ἐν μὲν γὰρ καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν μετενηκέαι φασὶ πρόσωπον, οὐ σῶζον δὲ τὰς συνελήλυθῆσιν φύσεις καθαρὰς καὶ ἀσυγχύτους ἐν τοῖς ἰδίῳσιν ἰδιώμασιν, ἀλλὰ μετὰ τῆς ἐνώσεως ἀφορέρας ἐν τῇ γένεσιν, συγχυθείσας ἐν τῇ παρ' ἑτέρας ἀνακράσει· καὶ τοῖς κοινῶν ἑτέρων ἐκ τῶν μέγματος φανέναι, ὡσπερ καὶ τὰ σώματα ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων εὐλαχότα τὴν κρᾶσιν ἄλλο τι παρ' ἐκεῖνα τυγχάνει· ὅτε μὴν ὁ σίδηρος, ὅτε τὸ ἥμπερον σῶμα, ἢ πῦρ ἐστὶ καθαρὸν, ἢ ἄηρ, ἢ τὶ τῶν ἄλλων στοιχείων, ἀλλ' ἐξ ἐκεῖνων μὲν συνεκράθη, ἄλλο δὲ τι μετὰ τὴν σύγκρασιν γέγονε. Τὸ δὲ οὐχ οὕτως ἔχον ἐστὶν· ἀλλὰ τῆς θείας μορφῆς ἕτοι φύσει; ἐν μιᾷ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων τῇ ἀνθρώπινη οὐσία ἀτομωθείσῃ συνελήλυθῆσιν, οὐκ ἄλλο τι γέγονε ἀπὸ τῆς ἀόρατου ταύτης μίξεως, τὴν κρᾶσιν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἔνωσιν καὶ φύσει τὸ ἀσύχυτον ἔχουσιν.

κθ'. Ἴνα δὲ καὶ πρὸς τὸ παράδειγμα βλεψόμενοι, ὁ καθέκαστον ὑποκρίσθω ἀνθρώπος, εἰς οὗτινος ὑπόστασιν σῶμα διεληλυθε καὶ ψυχὴ· ἀλλ' οὐκ ἄλλο τι παρὰ ταῦτα ὁ μερικὸς ἀνθρώπος. Πλὴν μέχρι τούτου στήτω ἡμῖν τὸ παράδειγμα· προσωτέρω γὰρ χωροῦντες, πολλὴν τὴν διαφορὰν εὐρήσομεν· ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ μερικοῦ ἀνθρώπου, ἰδιαζόντως τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ λέγονται, καὶ οὐδ' ἡ ψυχὴ σῶμα ἢ κληθείη ποτε, ὅτε τὸ σῶμα ψυχὴ προσαγορευθεῖ· ἐπὶ δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ καθ' ἡμᾶς ὑποστάσεως, καὶ τὸν Θεὸν θαρρόντως ἢ ἐπινοῦμεν ἀνθρώπον, καὶ τὸν ἀνθρώπου Θεὸν, μεταχωροῦντων ἀλλήλοις τῶν ὀνομάτων καὶ ἀντιειδομένων, κατὰ τὴν ἀόρατον συμφύσιν. Καὶ τῶν μὲν μερικῶν ἀνθρώπων ἐστὶ τὸ κοινὸν εἶδος· διὸ ἀπαράλλακτοι κατὰ τοῦτο τὸ μερικὸν λέγονται· οἱ γὰρ κατὰ μέρος ἀνθρώποι, τοῖς χαρακτηρισί τε διστακῶτες, τὴν ἀπαρραλλᾶσιν κατὰ τὸ εἶδος ἔχουσι· τῆς δὲ θείας ἐκείνης τῶν φύσεων ὑποστάσεως οὐκ ἐστὶ τι κοινὸν ὄνομα Χριστὸς ὀνομαζόμενον, ὡσπερ ἐφ' ἡμῶν ἀνθρώπων, ὅτι μηδὲ πολλοὶ οὕτως Χριστοὶ, ἀλλ' εἰς ὁ τοῦ Πατρὸς ὄρος καὶ Λόγος τῇ θεότητι χρίσας τὴν ἀνθρωπότητα.

λ'. Εἰ δὲ τις τὰ Εὐτυχοῦς φρονῶν ἀπαντήσῃ καὶ προβαλεῖται ὡς ὁ ἀνθρώπος ἐκ δύο συνίσταται φύσεων, τοῦτον δὲ ὁ Θεὸς προσελάβετο, ἑτέρα φύσις παρὰ τοῦτον τυγχάνων, ὡστε ἐκ τριῶν φύσεων δοξάζειν χρεῶν τὸν Χριστὸν, δύο μὲν τῶν τοῦ ἀνθρώπου, ψυχῆς λέγω καὶ σώματος, μίας δὲ τῆς οἰκείας ἐκείνου πρὸς αὐτὸν λέγοιτο, ὅτι τὰ ἐνούμενα ἐκ τῶν προσεχῶν ἐνοῦσθαι λέγεται, ἀλλ' οὐχὶ τῶν πόρρω· διὰ τί γὰρ αὐτὸς μὴ τὸν ἀνθρώπον ἐκ πέντε λέγει συγκεῖσθαι, ἢ τὸ γε ἀληθέστερον ἐξ ἑπτὰ, μίας μὲν τῆς ψυχῆς, τεσσάρων δὲ τῶν στοιχείων τοῦ σώματος, καὶ ἐπὶ ὕλης καὶ εἶδους, τῶν πόρρωτέρω; Καὶ ἡμεῖς γοῦν τὸν Χριστὸν ἐκ δύο φύσεων δογματίζοντες, ὡς μίαν φύσιν τὸν ἀνθρώπον προσελαμβάνομεν, πρὸς τὸ προσεχὲς ἀφορώντες, καὶ οὐ πρὸς τὰς φύσεις, ἐξ ὧν ἐκείνος συνίσταται.

λα'. Εἰ δὲ καὶ πρὸς ταύτην λυττῆ τὴν ἐπιλυσιν, καὶ ἄ
 ἑτέρωθεν προσθήσομεν· ὡς ὁ ἄνθρωπος ἢ μερικὸς ἐστὶν
 ἢ καθόλου· ἡμεῖς δὲ φαμέν τὸν καθόλου ἄνθρωπον,
 τουτίστιν ἀνθρωπιάν φύσιν, εἰληφθῆναι τὸν Κύριον,
 ἥτις δὴ καὶ ἀσύνθετός ἐστι, καὶ διὰ τοῦτο μία φύσις
 λέγεται. Ἐπεὶ γοῦν τούτου κοινὸν τῆς ἀνθρωπίνης
 φύσεως λόγον ἀνιᾶθεν, ἀπομύσας ἐν τῷ προσλήμματι,
 διὰ τοῦτο ἐκ δύο συνιστάται τὸν Κύριον δογματίζομεν
 φύσεων· ἐν δὲ πρόσωπῳ καὶ μετὰ τῶν ἑνωσιν λέγομεν,
 ὁ δὲ καὶ Θεὸς ἐστὶ καὶ ἄνθρωπος· τέλειος διὰ τὴν
 καινοπραξιατικὴν ἀντίθεσιν· μὴ γὰρ τὰς φύσεις πα-
 ραχαράξας τὰ ἐξ ὧν ἐν οἷς ἄπειρο πέφυκε σώζων ἐστὶν·
 ἐκ τε γὰρ δύο ὑπέστηκε φύσεων, καὶ ἐν ταύταις ταῖς
 φύσεσι πέφυκε, μᾶλλον δὲ οὐδὲν ἕτερον παρὰ ταύτας
 ἐστὶν, ἀλλὰ τοῦτο αὐτὸ ἐστὶ, δύο φύσεις, Θεὸς τέλειος
 καὶ ἄνθρωπος τέλειος· οὐ γὰρ εἰ τι ἐξ ὧν ἐστὶ, τοῦτο
 δὴ αὐτὰ τυγχάνει τὰ ἐξ ὧν ἐστὶν· ἐκ πυρός· γὰρ καὶ
 γῆς οὐρανός· κατὰ Πλάτωνα συνίσταται· ἀλλ' οὐχ ἄπειρο
 ἐκείνα, ὁ οὐρανός πέφυκεν· ὁ δὲ Χριστὸς ἐξ ὧν συ-
 νίσταται, ἐκείνα τυγχάνει, οὐκ ἄλλο τι ποιησάσης τῆς
 μίξεως. Ἐκ δύο γοῦν φύσεων ὁ Χριστὸς καὶ ἐν ταύταις
 ταῖς φύσεσι. Ἀλλὰ καὶ ἰπὶ παραδείγματος, εἰς μὲν
 ἐστὶν ὁ ἥλιος, φύσις δὲ ἐν αὐτῷ δύο, ἡ μὲν τοῦ φωτός,
 ἡ δὲ τοῦ ἡλιακοῦ σώματος· καὶ ὁ Χριστὸς εἰς ἐστὶ,
 φύσις δὲ δύο, ἡ μὲν ὑπὲρ ἡμᾶς, ἡ δὲ ἡμετέρα· ἐν
 γὰρ τῷ αὐτῷ καὶ ἐν ὀνόματι ἐκατέρωθεν τῶν πραγμάτων
 σημασία δεικνύται, θεοτατος λέγω καὶ ἀνθρωπότητος·
 διὸ καὶ ἄνθρωπος λέγεται ὁ Χριστὸς, καὶ Θεὸς λέγεται
 ὁ Χριστὸς· Ἄμμι καὶ τοῦ σώματος τυπομένου παρὰ
 τοῦ ὑπερήτου, ὡς αὐτὸς πάσχων ἔλεγε, Τί μὲ θείρεις;
 καὶ ἀφανιστός ὢν τὴν φύσιν, ὅμως ἔλεγε, Τὸν σώτων
 μου ἔδωκα εἰς μάστιγας· ἃ γὰρ τὸ ἀνθρώπινον ἔπασχε
 τοῦ Λόγου, ταῦτα συνῶν αὐτῷ ὁ Λόγος εἰς ἑαυτὸν
 ἀνέφερε· διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἥλιος, ὁρῶν τὸν δημιουργὸν
 αὐτοῦ ἐν τῷ ὑβρίζομένῳ σώματι ἐνεχόμενον, τὰς κτινὰς
 συνίσταται, καὶ ἐσκότισε τὴν γῆν.

λβ'. Καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος οὕτω φησι· Τοῦτο ἡ
 κενωθεῖσα θεότης, τοῦτο ἡ προσληφθεῖσα σάρξ, οὐ τῆ
 πρὸς τὸν Θεὸν Λόγον ἐνώσει κατὰ τὴν ἀνάγκασιν συγ-
 χυθεῖσα, καὶ εἰς μίαν οὐσίαν ἀποτελετησασα, οὐ γὰρ
 φερμὸν ἢ ἀνάγκασιν ὁ Λόγος πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα
 ἔπαθεν, ἢ μεταστάσιν τὴν εἰς ὅπερ οὐκ ἦν, ἀλλὰ,
 σκηνώσας ἐν ἡμῖν, οὐ μεθῆκε τὸ ἴδιον· μεμνηκε δὲ
 ὅπερ ἦν, καὶ καθ' ἑνωσιν φυσικῶν νοεῖται ὡς ἕτερον ἐν
 ἑτέρῳ· τουτίστιν ἡ θεία φύσις ἐν ἀνθρωπότητι, μὴ
 παθοῦσα κοῦσιν ὅποιαν ἢ τῶν ὑγρῶν ἐνωσις· εἰ γὰρ
 κίεραται αἱ φύσεις, εἰς μίαν μίξιν ἐτεροοῦσαι τυγ-
 χάνουσαι, οὐδ' ὁποτέρω σώζεται, ἀλλ' ἀμφοτέρω
 συγχυθεῖσαι ἐφανίσθησαν· καὶ οὔτε χωρισμὸν ἀπ'
 ἀλλήλων, οὔτε διαίρεσιν ἐπιδέχονται κεκοαινεῖται.
 Ἠνώθησαν δὲ ἀρόητως καὶ ἀπράστω λόγῳ, καὶ τῶν
 ἀπλῶν ἐκατέρω ἐν τῷ συνθένῳ τὸν τῆς ἰδίας φύσεως
 σώζει λόγον· ἐπεὶ καὶ ὢν ὁ λόγος οὐχ εἰς τούτων οὐδὲ
 ἡ φύσις μία, πρὸς οὐδὲν ὑπὸ τῆς πρὸς ἀλλήλα συν-
 δρομῆς καὶ ἐνώσεως μειουμένης αὐτῶν τῆς φυσικῆς

31. Et si ad hanc solutionem rabie exardescat,
 et aliam adducemus, dempe Hominem esse vel in
 individuo, vel in universo. Nos autem dicimus
 hominem in universo, id est humanam naturam
 Dominum assumpsisse, quæ certe et incomposita
 est et ideo una natura dicitur. Quoniam igitur hanc
 communem humanæ naturæ rationem assumpsit,
 eam non dividens in illa assumptione, ideo duabus
 naturis constare Christum docemus. Unam autem
 personam et post unionem dicimus, quæ quidem
 est Deus et homo perfectus ob hanc insolitam com-
 munionem. Cum autem non adulteraverit naturas,
 ea ex quibus et in quibus est quæ est servat. Duabus
 enim naturis consistuit, et est in his naturis imo
 vero nihil aliud est extra eas, sed hoc ipsum est,
 duæ naturæ, Deus perfectus et homo perfectus. Si
 quid enim ex quibus est, non est ea ex quibus
 est; igne enim et terra cælum constat, juxta Pla-
 tonem; sed non quod ea sunt, cælum est. Christus
 vero est illa quibus constat, nihil aliud commistione
 efficiente; ex duabus igitur naturis Christus et in
 his duabus naturis. Sed et exempli gratia, unus
 quidem est sol, naturæ autem quæ in illo sunt,
 duæ, luminis quidem et solaris corporis. Et Christus
 unus est, naturæ autem duæ, una quidem supra
 nos, et nostra. In eodem epim et uno nomine,
 utriusque rei significatio ostenditur, divinitatis
 dico et humanitatis. Ideo et homo dicitur Christus,
 et Deus dicitur Christus. Nimirum et quando
 corpus ejus a servo verberatur, tanquam ipse
 passus dicebat: « Quid me eandis? » Et cum na-
 tura tangi non posset, dicebat tamen: « Dorsum
 meum dedi percutientibus⁴. » Quæ enim huma-
 nitas Verbi patiebatur, hæc cum ea conjunctum
 Verbum in se referebat. Idcirco sol, cernens suum
 Creatorem in corpore male habito sustententem,
 radios coercuit et terram tenebris contegit.

32. Et Gregorius Theologus sic loquitur: Hoc
 privata Divinitas, illud assumpta caro, non per
 suam cum Deo Verbo unionem permistione con-
 fusâ, et in unam substantiam terminata; (non
 enim mistionem aut confusionem Verbum cum
 humanitate passus est, aut in id quod non erat
 conversionem, sed habitans in nobis, non reliquit
 quod sibi proprium erat. Permansit autem quod
 erat, et secundum naturalem unionem concipitur
 ut alterum in altero; id est divina natura in hu-
 manitate, non permistionem sustinens qualem li-
 quidorum unio. Si enim permistæ essent naturæ,
 in una mistura dissimilibus substantiis versatis,
 neutra servatur, sed ambæ confusæ evanuerunt.
 Et neque separationis neque divisionis capaces
 sunt permistæ. Unitæ sunt ineffabili et indicibili
 ratione, et simplicium utrumque in composito pro-
 priæ naturæ rationem servat; quorum enim non
 est una ratio, eorum non est una natura, nihil

³ Joan. xvii, 23. ⁴ Isa. L, 6.

imminuta, per aliorum cum aliis concursum et unionem, eorum naturali perfectione; ut videre est de unione aeris et luminis. Manifesta enim utrinque permansit naturalis proprietas, nihil per unionem læsa. Neque enim lumen aliquid suæ nature amisit cum aere permistum, neque rursus aer in propria substantiæ suæ ratione quidquam passus est, eo quod lumen acceperit. Unde et dicimus passum esse Emmanuelem in ea natura quæ pati poterat, et permansisse impassibilem in impassibili Divinitatis substantia; quia aliud et aliud sunt ea ex quibus Christus; et patitur quidem humane propter carnem, in quantum est homo; divinitus autem est impassibilis, ut Deus. Non alius autem est et alius, ut volebat Nestorius, lucasque delirans: qui ad patiendum natus erat, passus est; qui impassibilis erat, non passus est, ut Deus.

NICETÆ CHONIATÆ

EX LIBRO X

THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI.

De quinta synodo, quæ quartam synodum confirmavit et stabilivit, convocata sub imperio Justiniani.

1. De his quæ everunt statim post Dioscori et Eutychis depositionem et post lectam in synodo et traditam sanctissimi papæ Romani Leonis epistolam. Chalcedoneusis sacra et divina quarta synodus sancivit se ita credere et confiteri Dominum nostrum Jesum Christum in Divinitate perfectum et in humanitate perfectum, in duabus naturis cognitum inconfuse et indivise, et unum eundem Filium confiteri ut ante incarnationem, sic post incarnationem. Naturarum differentia minime post unionem sublata, servata autem potius et concurrente in unam personam et unam hypostasim; unde Patrum unusquisque multa precati imperatori Marciano in proprias provincias rediere.

2. Classis autem quæ Alexandria Constantinopolim descendebat eum Dioscoro hujus urbis episcopo et chorepiscopis qui sub ejus potestate erant seditione excita multas operatur cædes eorum qui sui episcopi Dioscori depositioni et exilio consenserant, suis actibus confirmans violentiorum igne esse navalem inobedientiam. Sed et Palæstinæ episcopis Constantinopoli commorantibus, monachi quidam Theodosium quemdam auctorem secuti, Ecclesiæ corpus scindere cœperunt, et indivisibilem ejus tunicam diffingere, et epis-

A τελειότητος· ὡς ἔστιν ἰδεῖν καὶ ἐπὶ τῆς ἐνώσεως τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ φωτός· εὐκρινῆς γὰρ ἡ ἑκάτερου φυσικῆ μεμένηκεν ἰδιότης, μηδὲν ὑπὸ τῆς ἐνώσεως παρατρωθεῖσα· οὔτε γὰρ τὸ φῶς ἀπέμβλυνέ τι τῆς ἑαυτοῦ φύσεως τῷ ἀέρι μίχθην· οὔτε πάλιν ὁ ἀὴρ εἰς τὸν ἴδιον τῆς οὐσίας κέποιθε λόγον, καθὼς ἀὴρ ἔστι τὸ φῶς δεξιόμενος· ὅθεν καὶ φαμέν παθεῖν τὸν Ἐμμανουὴλ τῷ πεφυκότι πεπουθέναι, καὶ μεμνηκέναι ἀπαθῆ τῷ κατ' οὐσίαν ἀπαθεῖ τῆς θεότητος· ὅτι ἄλλο καὶ ἄλλο τὰ ἔξ ὧν ὁ Χριστός· καὶ πάσχει μὲν ἀνθρωπίνως σαρκί, καθὼς ἀνθρώπος· ἀπαθὴς δὲ ἔστι θεϊκῶς, ὡς Θεός. Οὐκ ἄλλος δὲ ἔστι καὶ ἄλλος ὡς ἠδούλετο Νεστόριος, οὕτω ληρών· ὁ μὲν παθεῖν πεφυκὸς ἔπαθεν, ὁ δὲ ἀπαθὴς οὐκ ἔπαθεν ὡς Θεός.

C Περι τῆς πέμπτης συνόδου, ἧτις τὴν τετάρτην συνόδον ἐπαύρωσε καὶ ἐκράτυνε, συγκαταθεῖσα ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ.

α'. Περὶ τῶν συμβάντων μετὰ τὴν καθάρσειν αὐτίκα τοῦ Διοσκόρου καὶ Εὐτυχοῦς καὶ τὴν ἐπὶ συνόδου ἀνάγνωσιν καὶ παράδοσιν τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ῥώμης Λέοντος. Ἡ μὲν οὖν ἐν Χαλκηδόνι ἱερά καὶ θεία τετάρτη σύνοδος κεκύρωκεν οὕτω δοξάζειν καὶ ὁμολογεῖν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν θεότητι τέλειον καὶ ἐν ἀνθρωπότητι τέλειον, ἐν δύο φύσεσι γνωριζόμενον ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαίρετως, καὶ ἕνα τὸν αὐτὸν υἱὸν ὁμολογεῖν ὡς πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν· τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς οὐδαμῶς ἀνηρημένης μετὰ τὴν ἐνώσειν, σωζομένης δὲ μᾶλλον καὶ συντρεχούσης εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν· ὅθεν καὶ τῶν Πατέρων ἕκαστος πολλὰ τοῦ βασιλέως ὑπερυξάμενοι Μαρκαίου, εἰς τὰς οἰκείας ἐπαρχίας ἀπέτρεχον.

β'. Τὸ δὲ ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας ναυτικὸν ὁ κατῆρην εἰς Κωνσταντινούπολιν ἅμα Διοσκόρῳ τῷ τῆς πόλεως ταύτης ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς ὑπὸ τὴν ἐπικράτειαν αὐτοῦ χωριστικέποις στασιάσαν πολλοὺς ἐργάζεται φόνους τῶν τῆ καθάρσει καὶ ἐξορίᾳ συναϊνεσάντων τοῦ ἱερέως σφῶν τοῦ Διοσκόρου, ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ πιστούμενοι δραστηρικότερον εἶναι κυρὸς ἀπαίδευσίαν τὴν ναυτικὴν. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκ Παλαιστίνης ἱερέων ἐνδιατρίβόντων ἐπὶ τῇ Κωνσταντινουπόλει, τινὲς τῶν μοναχῶν, ἔχοντίς τινα Θεοδοσίον ἐξαρχον αὐτῶν, ἤρξαντο τὸ τῆς Ἐκκλη-

σίας σώμα διαστῆν, καὶ ἄλντον αὐτῆς χιτῶνα δε- A
 ἀρήγνυσιν, καὶ τοὺς ἐν τῇ συνόδῳ ἐπισκόπους
 ἀναθεματίζουσιν, καὶ ἑτέρους χειροτονεῖν ἐντ' αὐτῶν
 φημίζοντες ὡς ἡ σύνοδος ἐκύρωσε καὶ ἀνεκαίνισε
 τὸ Νεστορίου δόγμα, προφάσει τῆς δουικῆς φωνῆς
 τῶν φύσεων τοῦτο τερατευόμενοι· ὅθεν κατέλαβον
 πᾶσαν τὴν Παλαιστίνην καὶ Αἴγυπτον, καὶ τὰ ἐν
 τῇ ἐρήμῳ μοναστήρια καὶ τὰ πλείστα τούτων πα-
 ρέκτισαν μὴ δέχσθαι τὰ κυρωθέντα παρὰ τῆς τετάρ-
 τῆς συνόδου.

γ. Διέλαμπε δὲ τοῖς ἐκείσε τότε μέρεσιν ὁ ἐπ-
 ὠνυμος ἐπ' ἀρετῇ Πατὴρ ἡμῶν Εὐθύμιος, ὃς καὶ
 τῆς κακοδοξίας τῶν πλείστων ἀπίστη μετὰ καὶ
 τῶν σὺν αὐτῷ μοναχῶν· δεξιόμενος γάρ τὸν ἐν τῇ
 συνόδῳ ἐκφωνηθέντα ὄρον, συνέειχεν αὐτοὺς καὶ B
 παντοίως ἐπεχείρει πείθειν ὡς ἔνομον ἡ σύνοδος
 καὶ ὀρθὴν ἐποιήσατο τὴν τῶν δύο φύσεων ἐκφώνη-
 σιν, καὶ πολλοὺς ἀπέλειπε καὶ παρεσκευάζεν οὕτω
 φρονεῖν. Ὡς δὲ τὸ κακὸν πλεόν ἐπεπέμπετο, χειρὶ
 τῆς βασιλείσσης Εὐδοκίας μάλιστα κρατυνόμενον
 ἐκείσε περὶ τοὺς ἁγίους τόπους διατριβούσης, συν-
 ταξιόμενος καὶ παραγγελίας τοῖς ἑαυτοῦ μοναχοῖς
 μὴ κοινωῆσαι τῇ κακοδοξίᾳ Θεοδοσίου, ἀπεδήμη-
 σεν ἐν τῇ ἐρήμῳ. Μετ' οὐ πολὺ δὲ γνωρισαντος αὐ-
 τοῦ τῇ Εὐδοκίᾳ τὴν φανερωθεῖσαν αὐτῷ ἐκ Θεοῦ
 μετὰστασιν αὐτῆς ἐκ τοῦ σώματος, ἐκείνης τε
 ἀνωμένως διὰ τὰ συμβάντα ἐν Ῥώμῃ δεινὰ τῶν
 αὐτῆς συγγενῶν ἐκείσε αἰχμαλωτισθέντων, καὶ ταυτα
 λέγοντός αὐτοῦ διὰ τὴν αἰρέσεως κοινωίαν ἐπει-
 εχθῆναι αὐτῇ κατὰ θείαν συγχώρησιν, κάκιστην τε
 τῆς τοιαύτης ἀπίστη αἰρέσεως, καὶ τοῖς κυρωθεῖσιν C
 ὑπὸ τῆς συνόδου ἰστοίχησε, καὶ τὰ τοῦ Θεοδοσίου
 ἀνεθεμάτισε δόγματα, μίαν φύσιν τοῦ Λόγου καὶ τῆς
 σαρκὸς δογματίζοντος, καὶ τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύν-
 οδον ἐξοστρακίζοντός· καὶ πολλοὶ τῶν ἀποσχριστῶν
 αὐτῇ ἐκοινώνησαν, καὶ τὰ τῆς ὀρθοδοξίας ἡσπάσαντο
 δόγματα.

δ'. Ταραχῶν δὲ πάλιν οὐ τοῦ τυχόντος τὴν Ἐκ-
 κλησίαν κατέχοντος. Λέων ὃ τὸ ἐπώνυμον Μακελ-
 λης, μετὰ Μαρκιανὸν βασιλεὺς ἀνακηρυχθεὶς, ἰδού-
 λετο μὲν καὶ αὐτὸς σύνοδον συγκροτῆσαι περὶ τού-
 των· γνωὺς δὲ ὡς οὐ πρὶ πολλοῦ ἢ ἐν Χαλκηδόνι
 συνῆθροιστο, καὶ μὴ θέλων αὐθις τοὺς ἐπισκόπους
 ταῖς συγκαῖς ἀποδημίαις καὶ μεταδιβάσει κατα-
 τρύχισθαι, τοῖς καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόποις D
 ἐκέλευσε ἀπέστειλε, δηλώσας δὲ αὐτῶν, ποῖον
 ἔχουσι φρόνημα περὶ τῆς ἐκ Χαλκηδόνι συστάσης
 συνόδου, παραστήσαι οἱ διὰ τάχους· οὐ γιγνόντες,
 πλείους ἢ χίλιοι ἐπίσκοποι ὑπέγραψαν καὶ τὴν σύν-
 οδον ἐπέκυσαν. Τοῦ δὲ Λέοντος τὸν βίον με-
 τ' Ἰλαχότος, Ζήνωνός τε καὶ Ἀναστασίου μετ' ὀλίγον
 βασιλευσάντων, παρῆσαν τοῦ λέγειν αὐθις κατὰ
 τῆς συνόδου οἱ δὲ ἑναντίας ἐλάμβανον, καὶ τὸ τῶν
 Ἰακωβιτῶν καὶ Θεοδοσιανῶν ἑκάμασε πλῆθος,
 μίαν φύσιν τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκὸς πρεσβεύον-
 τῶν, καὶ τὴν σύνοδον ἀναθεματίζοντων. Οἱ δ' αὐτοὶ
 ἐπειρῶντο καὶ τὸν τόμον ἀνατρέψαι τοῦ ἐν ἁγίοις
 Λέοντος πάπα Ῥώμης· ἀλλ' Εὐλόγιος ὁ ἐν ἁγίοις

scopos qui synodo adfuerant anathematizare et
 alios pro illis ordinare; divulgantes synodum
 confirmasse et renovasse Nestorii doctrinam, du-
 plis naturarum vocis prætectu hoc fingente;
 unde astrinxere totam Palæstinam et Egyptum et
 quæ in deserto erant monasteria; et plerisque per-
 suaserunt ne reciperent ea quæ a quarta synodo
 sancita erant.

3. Illuxit autem suis partibus vir qui ex sua
 virtute cognominatus est Euthymius, Pater no-
 ster, qui et ex hac mala doctrina cum suis mo-
 nachis declinavit. Postquam enim accepit decla-
 ratam a synodo definitionem, eos congregavit
 et omni modo illis persuadere tentavit synodum
 legitimam et rectam hanc definitionem pronun-
 tiasset, et multos præmunivit induxitque ut sic
 crederent. Cum autem illud malum invalesceret,
 ab imperatrice Eudoxia præsertim roboratum tunc
 temporis illic prope loca sancta degente, præcepit
 suis monachis eosque hortatus est ne malæ
 Theodosii doctrinæ communicarent, recessitque in
 desertum. Paulo post autem cum Eudoxiæ ex di-
 vina revelatione ipsius migrationem eo corpore,
 brevi futuram declarasset, illaque tristitia afficeretur
 propter propinquorum mala qui Romæ bello
 capti erant, diceretque ea propter ejus cum hære-
 tics communionem, Deo permittente. accidisse,
 illaque ex hac hæresi abstitit, et ad dogmata a
 synodo confirmata rediit, et Theodosii dogmata
 anathematizavit, qui unicum Verbi et carnis na-
 turam docebat et Chalcedonensem synodum pro-
 scribebat; et multi ex schismaticis ipsi adhæse-
 runt, et orthodoxorum dogmata amplexi sunt.

4. Turbata autem valde Ecclesia rursus Leo cui
 cognomen Macelles, post Marcianum imperator
 electus, volebat quidem ipse synodum de his
 convocare. Cum autem didicisset Chalcedonensem
 non multo ante habitam esse, nolletque rursus
 episcopus continuis itineribus et translationibus
 vexare, singularum provinciarum episcopis misit
 mandata, quibus postulabat ut suam de Chalce-
 donensi synodo sententiam sibi quam citissime
 notatum facerent. Quibus acceptis mandatis, plu-
 res quam mille episcopi rescripserunt, synodum-
 que confirmarunt. Postquam autem mortuus est
 Leo, Zenoque et Anastasius paulo post regnum
 adepti sunt, rursus contra synodum adversarii lo-
 qui ausi sunt et Jacobitarum Theodosianorumque
 commissata est multitudo, unamque Verbi et car-
 nis naturam prædicabant synodumque anathema-
 tizabant. Iidem porro conabantur sancti pæpa
 Romani Leonis tomum evertere. Sed Eulogius
 tomum hunc explicavit, ostendit eum recta ince-
 dere nihilque obliquum et ab orthodoxa fide

alienum illo inferri omnibus dilucide monstravit. Attamen et sic diutius in oblivionem incidit syhdus, et unusquisque quod sibi jucundum esset principium arripuit, et quoniam singuli ad sibi acceptam fidem confugiebant, magna hæreticorum et schismaticorum multitudo recevit. Anastasius igitur, magnæ Antiochiæ antistes pro synodo instituit, et dogmaticos canones scripto deposuit; ipsamque synodum bene omnia definivisse contendit, et plena esse pietate ejus dogmata demonstrat.

πλήρη θεοσεβείας είναι τὰ ταῦτα; συνίστασι δόγματα.

5. Fautores autem Cæli, et Dioscori, et Jacobi ac postea Severi, et Joannis Philoponi qui et scripta multa de hæresi edidit intolerabilia degreque reffellenda, unicam quidem naturam, duas vero hypostasēs impissimè docuerunt. In quibusdam tamen suorum librorum locis et ipsi duas naturas continentur, sed addendum est, ne tali sermonis oppositio decipiamur et erremus, eos partim eadem ad nos opinari, quod plerique non accurate animadvertierunt, et inde in eorum impietatem induci sunt. Quidnam igitur docent? Quando in Christo convenientes naturas, alteram ab altera separant, duas esse eas necessario continentur, quando autem utramque in Christi incarnatione uniant, tunc non duas inconfusas convenientes ponunt, sed unam naturam compositam. Nobis unam hypostasim compositam nominantibus, illi unam compositam naturam opponunt, et sic verbum ludibrio habent. Quia quemadmodum homo animam et corpus habet, et altera quidem animæ, altera autem corporis natura, si quis unamquamque per se intueatur, postquam autem unites sunt, hominem efficiunt unicam naturam compositam habentem; sic etiam Christum putant duas naturis constare; post unionem vero unam esse naturam compositam.

6. Idcirco et magnus in theologia Gregorius ex quibus, et in quibus dicit et quæ, de divinis naturis sermonem habens. Illud enim, ex quibus posuit, ut ex divinitate unitatem doceret; illud autem in quibus, ut naturas servaret, etiam post unionem; et ne eas per eam utriusque unionem confunderet; illud autem, quæ, ne quis putet alium factum esse Christum post naturarum unionem. Ex examinanda est doctrinæ accurata expositio. Ex quatuor elementis esse nostrum corpus in confesso, est igne, aere, aqua, terra, et in his elementis constitutio-

Α τὸν τε τόμον ἐξηγήσατο (1), καὶ καλῶς ἔχειν τοῦτον ἐπίδειξε, καὶ μὴδὲν σκολιὸν καὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἀπέχον, τοῦτω ἐμφασιθεῖσαι διατόνωσεν ἅπασιν. Πλὴν καὶ οὕτως ἢ τε σύνδοδος ἐπὶ πολὺ ἀνημνησμένος ἔμεινε, καὶ πᾶς τις τὴν ἐκείνου θυμῆτος ἐπισπάτο ἀρχὴν, καὶ διὰ τὸ ὡς εἰπεῖν ἑκάστον πρός τὴν δοκοῦσαν ἑαυτῶ πιστῶν ἀποτρέχειν, πλῆθος ὅτι πολὺ αἰρετικῶν ἀνεφύη καὶ ἀποσχιστῶν. Ἀναστάσιος μὲν οὖν ὁ τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας πρόεδρος, ὑπὲρ τῆς συνόδου ἐπίσταται, καὶ δογματικῶν κανόνων ἐγγράφως ἐκτίθειται αὐτῆν τὴν σύνδοδον καλῶς ἐπὶ πᾶσιν ὁρίσται καρίστησι, καὶ

ε. Οἱ δὲ περὶ Γάϊον, καὶ Λιόσκοον, καὶ Ἰακώβου, καὶ Ὑστρίου τὸν Σεβήρου, καὶ τὸν Φιλοπόνου Ἰωάννην, τὸν καὶ συγγραμματα ἐξηνηγοῦσα πλείστα περὶ τῆς τοιαύτης αἰδέσεως δυσσφροδῶτα καὶ δυσέλεγκτα (1), μίαν μὲν φύσιν, δύο δὲ ὑποστάσεις ἀπειθείστα ἐδογματίσασιν πλὴν ἐνισχυῶν τῶν οικειῶν βιβλίων, δύο καὶ αὐτοὶ φύσεις ἀνομολογοῦσιν. Ἄλλα προσεκτικῶν ὥστε μὴ κλαπῆναι ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἐναντιολογίας, μὴδὲ ἀπακηθῆναι, ὅτι ἐν μοίᾳ καὶ αὐτοὶ τὰ ἡμῶν δοκοῦντα δοξάζουσιν, ὅπερ οἱ πολλοὶ μὴ ἀκροβουνοῦντες ὡθήσαν τε καὶ τροπον τινα εἰς τὴν ἀπίθειαν αὐτῶν ἀπεπέχθησαν. Τί ποτ' οὖν ἐστὶ τὸ παρ' αὐτῶν δοξαζόμενον; Ὅταν μὲν τὰς συνελθούσας τῷ Θεῷ φύσεις καθ' ἑαυτὰς ἐκάστην διαστήσωσι, δύο ταύτας ἀνομολογοῦσιν ἀναγκαζόμενοι ὅταν δὲ ἀφορέτως ἐνωσωσιν εἰς τὴν τοῦ Λόγου σάρκασιν, τότε οὐ δύο ἀσυγγχῆτους τὰς συνελθούσας τιθείασιν, ἀλλὰ μίαν φύσιν σύνθετον ἑμῶν γὰρ μίαν ὑπόστασιν σύνθετον ὀνομαζόντων, ἐκείνοι μίαν σύνθετον φύσιν ἀπειθείασιν, καὶ παραδειγματίζουσιν οὕτω τὸν λόγον, ὅτι, ὡσπῖο ὁ ἄνθρωπος ψυχὴν ἔχει καὶ σῶμα, καὶ ἄλλη μὲν φύσις ψυχῆς, ἄλλη δὲ σώματος, εἰ τις καθ' ἑαυτὴν ἐκάστην θεωροῖη ἐπειδὴν δὲ συνελθῶσιν, ἄνθρωπον ποιήσει φύσιν ἔχοντά μίαν σύνθετον οὐδὲ γὰρ δεῖ λέγειν τὸν ἄνθρωπον, φασί, δύο φύσεις, ἀλλὰ μίαν σύνθετον οὕτω

δὴ καὶ τὸν Χριστὸν οἶοντα ἐκ δύο μὲν συνιστηθέναι φύσεων, μετὰ δὲ ἐνωσιν μίαν εἶναι φύσιν σύνθετον.

ζ'. Διὰ ταῦτα καὶ ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος ἐξ ὧν, καὶ ἐν οἷς, φησί, καὶ ἄπειρ, περὶ τῶν θείων δογματίζων φύσεων τὸ μὲν γὰρ ἐξ ὧν τίθειαι, ἵνα τὴν ἐκ θεότητος δογματίσῃ ἐνωσιν τὸ δὲ ἐν οἷς, ἵνα τηρήσῃ τὰς φύσεις καὶ μετὰ τὴν ἐνωσιν καὶ μὴ συγχέῃ ταύτας διὰ τὸ ἐνωθῆναι ἀλλήλαις τὸ δὲ ἄπειρ, ἵνα μὴ οἰσθῆ τις ὅτι ἄλλο; γέγονεν ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν τῶν φύσεων ἐνωσιν. Καὶ σκοπητικῶν τὴν ἀκρίθειαν τοῦ δογματος ἐκ τεσσάρων στοιχείων τὰ ἡμῶν σῶμα ἀνομολογηταί, πυρὸς, αἵματος, ὕδατος, γῆς, καὶ ἐν τοῦτοις τοῖς στοιχείοις τὴν σύστα-

(1) Eulogii fragmenta multa legesit apud nos Coll. Vat. t. VII, itemque aliqua Classic. AA. t. X. Eulogii ejusdem homiliam in Rāmos Palmarum Habuit Roistenius; teste ipso in epistolis, p. 209.

(2) De his Joān. Philoponi operibus, quæ mas, in manibus habemus, alibi nos locuturi sumus. Porro quæ in sequentibus (itemque partim in præ-

cedentibus) Nicetas noster de tot seculis Monophysitarum scribit, est sæpe ad verbum exscribit Nicophorus Callistus lib. xviii, 45 et seqq. qui plius centum post Nicetam annis historiam suam æternis exuvias auxit atque exornavit. Itaque nos pleuraque omisimus.

ον ἔχει σώζεται γούν ἐν τῷ σώματι καὶ τὸ, ἐξ ὧν, καὶ ἄ
τὸ, ἐν οἷς, οὐ μὴν τὸ, ἄπερ· μετὰ τὴν ἐνοίωσιν τῶν στοι-
χειῶν τὸ ἡμέτερον σῶμα οὔτε καθαρῶς· ἐστι πῦρ, οὔτε
εἰλικρινῶς ἀήρ, οὔτε ἀνόθευτος γῆ, ἀλλ' ἕτερόν τι παρὰ
τὰ τέσσαρα. Καὶ δῆλον ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως· ἕκαστον
γὰρ τῶν μερῶν τοῦ ἡμέτερου σώματος, ἄλλο τι παρὰ τὰ
στοιχεῖα ἐστίν· ἐπὶ δὲ τῆς θείας ἐνώσεως οὐκ ἄλλο τι
μετὰ τὴν συνδρομὴν τῶν δύο φύσεων γέγονεν· ἄλλ'
αὐτὸ τοῦτ' ἐστὶ ὁ Χριστὸς, καὶ Θεὸς καὶ ἄνθρω-
πος.

ζ. Ἡ δὲ τοιαύτη αἵρεσις γέγονε παρὰ τὰς ἄλλας
ὡσπερ ἀκριβέστερα, διὰ τὸ σχεῖν προστάτας ἄνδρας
σοφοῦς· ὁ γὰρ τοῖς Ἰωάννης ὁ Φιλόπονος ὀνομαζόμενος
κατὰ μὲν τὴν ἰδέαν τοῦ λόγου οὐ τῶν πάντων ἐπαινουμέ-
νων ἐστὶ, φιλόσοφος δὲ ἀκριβέστερος καὶ περὶ τὰς ἀπο-
δείξεις θαυμασιώτατος· ὅς δὴ ὑπὸ Σεργίου τοῦ τμη-
καῦτα πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως παρακληθεὶς τὴν
τοιαυτὴν ἐν γράμμασι συστήσασθαι αἵρεσιν, συνεγρά-
ψατο λόγον δεινότατον, ἐπιγράψας αὐτῷ Διαιτητὴν ἢ
Περὶ ἐνώσεως, καὶ ἐν δέκα κεφαλαίοις τὴν πᾶσαν τομὴν
τῆς αἵρέσεως ἐξυφῆνατο, πᾶσαν κινήσας πρὸς τοῦτο φι-
λοσοφίαν, καὶ πᾶσαν ἀπόδειξιν ἐξακριβωσάμενος. Οὐ
μέντοι καὶ τοὺς ἐλέγχους διέδρα παρὰ τῶν μετὰ ταῦτα
λογίων καὶ πνευματικῶν τῶν ὄντι ἀνδρῶν· πολλοὶ μὲν
γὰρ ἄλλοι τοῖς δογματισθεῖσιν ἐκείνων ἀντέθεντο, μάλ-
ιστα δὲ Λεόντιος τις μοναχὸς ἐν τριάκοντα κεφαλαίοις
ἀνατρέψας τὴν αἵρεσιν, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς εὐσέβειαν
κατανύμενος· καὶ ὁ θαυμασιώτατος δὲ Γεώργιος ὁ Πι-
σίδης ἠλικιώτης ὧν τῷ Φιλοπόμῳ, καὶ ὡσπερ εἴωθει ἐν
μέτροις ἰαμβικοῖς πρὸς τὴν αἵρεσιν ἀντιβάς, εἶτα δὴ
καὶ παιδιᾶν σπουδῆ κεραυνός, οὕτω πῶς φησι

Ψήψιζε θᾶττον τὴν μίαν τε καὶ μίαν.
Εἰ γὰρ μίαν τε καὶ μίαν λέγεις μίαν.
Γέλως τὸ λεχθὲν γίνεται καὶ παιδίους.

η'. Αὐτὰ δὲ ἡ συγχυσις καὶ ἡ στάσις τῆς Ἐκκλησίας
οὐδ' ὅλως ὑπέληγε, καὶ οἱ λαοὶ πρὸς τὴν κυχλίδα τοῦ
θυσιαστηρίου ἰσάμενοι παῖειν ἠπέλιον τοὺς ἱερεῖς καὶ
ἀτίμως ἐξωθήσειν τοῦ βήματος, εἰ μνίαν ποιήσαιεντο
τῆς ἐν χαλκηδόνι συνόδου, καὶ καταγραφὴν ἐν τοῖς
διπτυχοῖς καὶ ἐκφώνησιν τῶν ἐκθεμένων αὐτῆν Πατέ-
ρων· καὶ ταῦτα ἐπεκράτουσιν μέχρι τῆς Ἰουστινιανοῦ
ἀναρρήσεως. Αὐτοῦ δὲ τὰ τῆς βασιλείας ἀνεληφότος
σκῆπτρα, οἱ τῆς αἵρέσεως ταύτης προστάται ὅσα καὶ
κνώδαλα, εἰς χηραμοὺς καὶ καταδύσεις τὰς ἑαυτῶν
ἔθεντο διατριβὰς· σύνοδος γὰρ ἐν Κωνσταντινουπόλει
συγκροτεῖται ρεῖ' ἁγίων Πατέρων, ἐν οἷς ἦν Εὐτύχιος
Κωνσταντινουπόλεως, Βιγύλιος Ῥώμης, Ἀπολλινάριος,
Ἀλεξάνδρειας, καὶ ἕτεροι, καὶ κυροῦται ἢ ἐν Χαλκη-
δόνι σύνοδος, τῶν αὐτῶν δογμάτων καὶ ἐν αὐτῇ ἐκφω-
νηθέντων, καὶ τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως ὁμοίως ὑπα-
γορευθέντος. Ἔτι γε μὴν καθ' ἑκατέραν φύσιν θελητικόν
τε καὶ ἐνεργητικόν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν
τῆς ἡμῶν ἑνεκα σωτηρίας ὑπάρχειν ὀρίσαντες, ἀναθε-
ματίζουσι τὰ ἐξ Θεοδώριτου κεφάλαια, καὶ τὴν τοῦ Ἰβᾶ
ἐπιστολὴν, τὴν πρὸς Μάρτιν συγγραφείσαν τὸν Πέρσην,

PATROL. GR. CXL.

A nem habet. Servatur ergo in corpore et illud ex
quibus, et illud in quibus, non tamen illud quæ.
Post elementorum unionem nostrum corpus non
pure est ignis, neque vere aer, neque vera et
legitima terra, sed aliquid aliud ultra elementa,
quod manifestum est ex sensibus. Unaquæque
enim nostri corporis pars aliud est quam elemen-
ta; in divina unione nihil aliud effectum est post
duarum naturarum concursum; sed hoc ipsum est
Christus et Deus et homo.

B 7. Talis autem hæresis facta est aliis quasi
accuratior eo quod homines sapientes duces
habuit. Joannes enim Philoponus cognomine
non quidem ob sui sermonis speciem inter insi-
gnissimos numeratus, sed doctissimus philoso-
phus et in demonstrationibus admirabilis cerle
est; qui quidem a Sergio tunc temporis Constan-
tinopolis patriarcha invitatus ut scripto hæresim
componeret, librum solertissime conscripsit,
quem *Diaktem* seu *de unione* inscripsit, et in de-
cem capitibus omnes hæresis sectiones contexuit,
omnem ad hoc agitans philosophiam, omnemque
adhibens demonstrationem. Non tamen objection-
es vitavit hominum doctorum et vere spiritua-
lium. Multi enim alii ejus dogmatibus adversa-
bantur, præsertim vero Leontius monachus in
triginta capitibus hæresim confutavit, nostram-
que piam doctrinam defendit; et tanta admira-
tione dignus Georgius Pisides, qui eadem ac Phi-
loponus ætate erat, ut solebat, metris iambicis
C hæresim agressus est, ac deinde jocum rationi
immiscens, sic loquitur:

Saltem unamque et unam doce.
Si enim unamque et unam dicis unam,
Hæ voces risum vel pueris movebunt, etc.

ut apud Nicephorum lib. XVIII, 48.

D 8. Hæc autem confusio et conturbatio Ecclesiæ
non omnino cessavit, populique ad valvas
sanctuarii stantes ictus sacerdotibus commina-
bantur et e cathedris deturbationem, si Chalcedo-
nensem synodum commemorarent, et si inscri-
berent in diptychis et nominarent Patres qui
hujus synodi fidem exposuerant. Et hæc inva-
luerunt, usque ad Justiniani decretum. Ubi enim
ille regni sceptrum suscepit, hujus hæresis duces,
tanquam feræ, in cavernis et latibulis suam se-
dem statuerant. Synodus enim Constantinopolim
convocatur centum quinque et sexaginta Pa-
trum, in quibus erat Eutychius Constantinopolis,
Virgilius Romæ, Apollinariis Alexandriæ et alii,
et confirmatur Chalcedonensis synodus iisdem
dogmatibus rursus proclamatis, et fidei symbolo
similiter exposito. Adhuc tamen pro utraque na-
tura voluntatem et operationem habere Dominum
nostrum Jesum Christum, salutis nostræ causa
definierunt, anathematizaveruntque duodecim
Theodoretici capita, et Ibas epistolam ad Martinum

Persam conscriptam, et Origenis opera, adhuc A vero Theodorum Mopsuestiæ, et sic ad propria redierunt.

9. Paulo post autem Acephalus Severus Ecclesiam turbare tentavit, unam esse naturam Verbi et carnis docens. Neque satis illi fuit, sed et libros protulit, et scriptas interpretationes composuit, et perperam Scripturas exposuit. Fuit autem a Menna sanctissimo Constantinopoli episcopo condemnatus, ejusque opera oblivioni tradita, auxiliantibus Agapeto Romæ, Petro Hierosolymæ et Ephraim Antiochiæ, et simul Soterico Cappadociæ. Ac rursus jucunda et splendida et pacifica victoria ecclesiasticas res recreavit.

καὶ τὰ Ὠριγένους συγγράμματα, ἐπεὶ δὲ Θεόδωρον Μοψουεστίας· καὶ οὕτως ἐπὶ τὰ οἰκεία μετέβαινον.

θ'. Μετ' οὐ πολὺ δὲ πάλιν ὁ ἀκέφαλος Σεβῆρος τὴν Ἐκκλησίαν κυκᾶν ἐπέβαλετο, μίαν φύσιν τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκὸς δογματίζων· καὶ μηδ' ἐν τούτῳ ἰστάμενος, ἀλλὰ καὶ βίβλους προφέρων, καὶ ἐρμηνείας γραφικὰς συντιθεὶς, καὶ παρεξηγούμενος τὰς Γραφάς. Πλὴν καὶ οὗτος ὑπὸ Μηνᾶ τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως κατακρίνεται, καὶ τὰ τούτου δόγματα ἀφανισμῷ παραδίδονται, συνεπαμυνόντων Ἀγαπητοῦ Ῥώμης, Πέτρου Ἱεροσολύμων, καὶ Ἐφραίμ Ἀντιοχίας, καὶ πρὸς τούτοις Σωτηρίχου Καππαδοκίας· καὶ οὕτω πάλιν λευκὴ τις νίκη καὶ φαιδρὰ καὶ εἰρηναία κατὰστασις τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἐπιμειδίασε πρᾶγμα-
B σιν.

NICETÆ CHONIATÆ.

EX LIBRO XII THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI

De Aphtartocetarum hæresi. Et hæc actio quintæ synodo conjungitur.

1. Theodatus, Gothorum dux, cum a proprio imperio decedere victus a Belisario periclitaretur, C ad imperatorem Justinianum legatum mittit Agapetum Romanum episcopum. Qui, postquam Byzantium pervenit Justinianumque adiit, primum de Deo et de recta in eum fide disserit, et Anthimi in novæ Romæ sedem electionem in causam adducit, eo quod non canonice Trapezunte, quæ urbium in Polemoniaco Ponto sitarum metropolis est, Constantinopolim translatus esset, et perverse Severi doctrinæ particeps fuisset. Imperator autem qui imperatricis Theodoræ studio Anthimum Constantinopolica sede dignum censuerat, proprio actui inhæsit. Cum autem instaret adhuc divinus Agapetus, sæpius ei minatus respondit se posse quod vellet, dicere et facere. Irridente vero D minantem imperatorem seque vel mortem libenter subiturum dictitante, beatumque fore si tali fine dignus haberetur, hac hujus viri divina libertate obstupuit imperator, mentemque mutans de doctrina examen haberi jussit, Anthimumque ex sede destituit, cum unum modo annum ea fructus esset, ejusque in locum substituit Menam, Alexandria quidem in Ægypto oriundum, patrem ex hujus urbis illustrissimis habentem, necnon eloquentiæ peritum, divinæque præsertim.

2. Postquam igitur sic episcopatum obtinuit divinus Menas, aut potius postquam illum episcopatus sortitus est, particularem synodum convocat una cum papa Agapeto, et anathemati subjicit

Περὶ τῆς αἰρέσεως τῶν Ἀφθαρτοδοκητῶν. Καὶ ἡ πράξις αὕτη τῇ πέμπτῃ συνήπται συνόδῳ.

α'. Θεωδάτος ὁ τῶν Γόθων ἀρχηγός, ὑπὸ Βελισαρίου τῆς οἰκείας ἀρχῆς τέλειον ἐκπεσεῖν κινδυνεύων, στέλλει τῷ βασιλεὶ Ἰουστινιανῷ πρεσβευτὴν Ἀγαπητὸν τὸν τῆς Ῥώμης ἀρχιερέα. Ὁ δὲ, καταλαβὼν τὸ Βυζάντιον, καὶ τῷ Ἰουστινιανῷ ἐντυχῶν πρῶτον περὶ Θεοῦ καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ὀρθῆς διαλέγεται πίστεως, καὶ τὴν εἰς τὸν θρόνον τῆς νέας Ῥώμης ἀναγωγὴν τοῦ Ἀνθίμου ὑπ' αἰτίαν ἐπεποιήτο, ὅτι τε μὴ κανονικῶς ἐκ Τραπεζοῦντος, ἢ τῶν εἰς τὸν πολεμωνακὸν πόντον κειμένων πόλεων τυγχάνει μητρόπολις, εἰς τὴν Κωνσταντίνου μετενήνεκτο, καὶ ὅτι καὶ τῆς Σεβήρου κακοδοξίας μετέσχικεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς, σπουδῇ τῆς βασιλείδος Θεοδώρας τὸν Ἀνθιμον τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει καθέδρας ἤξιωκῶς, τῆς οἰκείας ἀντίχετο πράξεως. Ἐνισταμένου δ' ἐπὶ τοῦ θεοῦ Ἀγαπητοῦ, πολλάκις αὐτῷ ἠπειλήσε κύριος εἶναι λέγειν καὶ πράττειν ὃ βούλοιο· ὡς δ' ἐπεγέλα τῷ βασιλεὶ ἀπειλοῦντι καὶ ἠδέως ἀνδέξασθαι καὶ σφαγὴν ἀντεπῆγε, καὶ μακάριος εἶναι ἔλεγεν, εἰ τοιοῦτου τέλους ἀξιωθεῖη, ἠδέισθη ὁ αὐτοκράτωρ τὴν τοῦ ἀνδρός κατὰ Θεὸν παρρησίαν, καὶ μετὰβαλὼν, ὑπὸ ζήτησιν τὸ δόγμα καθίστησι, καὶ τὸν Ἀνθιμον τοῦ θρόνου μεθίστησιν ἐν ἔτος αὐτοῦ ἀπολαύσαντα, ἀντείστηγαγε δὲ Μηνᾶν, αὐχοῦντα μὲν πατρίδα τὴν κατ' Αἴγυπτον Ἀλεξάνδρειαν, ἐκφύντα δ' ἐνὸς τῶν ἐν ταύτῃ ἐπιφανῶν, καὶ λόγων οὐκ ἀνομιλήτως ἔχοντα, μάλιστα γὰρ τῶν θειοτέρων.

β'. Τῆς ἀρχιερωσύνης τοίνυν Μηνᾶς ὁ θεῖος τυχῶν, ἢ μᾶλλον αὐτῆς εὐτυχασίας τοῦτον, μερικὴν συγκροτεῖ σύνοδον σὺν τῷ πάπῃ τῷ Ἀγαπητῷ, καὶ ἀναθέμῃτι καθυποβάλλει Σεβῆρον καὶ Εὐτυχῆ, καὶ

Πέτρον, τὸν Ἀλικαρνάσια Ἰουλιανόν, καὶ Ζώπυρον Α [Ζωόραν], καὶ Ἀνθιμον, ὡς ἐκεῖνοις ὁμόφρονας· ἔτι δὲ ἐν τῷ Βυζαντίῳ διάγων ὁ ἱερώτατος Ἀγαπητός, τὸν βίον μετέλλαξεν. Ὁ μὲντοι Μηνάς, ἐπὶ δέκα καὶ ἕξ χρόνους τὴν Ἐκκλησίαν ἰθύνας, τὴν ζωὴν κατέλυσε, καὶ ἀνήχθη εἰς τὴν ἀρχιερατικὴν καθέδραν τῆς νείας Ῥώμης Εὐτύχιος, τοῦ μακαρίου Μηνᾶ ἐκ θείας προειπόντος ἀποκαλύψεως ὡς αὐτός εἶη ὁ τούτου διάδοχος· ἐφ' οὗ καὶ ἡ πέμπτη συνήθροιστο σύνοδος τῶν ρεῖ' ἁγίων Πατέρων, ὡς εἰπεῖν ἔφθημεν, κατὰ τε τοῦ Ἠριγίνους καὶ τῶν ἄλλοκότων ἐκείνου δοξῶν καὶ τῶν πρεσβυόντων τὰ ἐκείνου, Διδύμου καὶ Εὐαγγρίου, οἵτινες τῶν ψυχῶν προύπαρξιν ἰδογμάτιζον, καὶ τέλος τῆς κολίσεως ἔλεγον, καὶ τῶν δαιμόνων εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκατάστασιν, καὶ ἕτερα πλείονα· ἀλλὰ καὶ τὸν Μοψουεστίας Β Θεόδωρον τὰ Νεστορίου φρονούντα· παρόντες ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ βασιλείως Ἰουστινιανοῦ καὶ συνευδοκούντος οἷς οἱ θεῖοι Πατέρες θεοφιλῶς ἰδογμάτιζον.

γ'. Ἄλλ' οὕτως συχνῶς περιπέυκει καιρὸς, καὶ ὁ τῶν ζιζανίων σπορεύς δαίμων, τὴν εὐστάθειαν καὶ κατὰστασιν τῆς Ἐκκλησίας μηδαμῶς ὄραν ἀνεχόμενος, τοῖς σαθροῖς δόγμασιν· ὡσπερ τίσι μηχαναῖς διασαλευσαι ταύτην καὶ καταβαλεῖν πειρώμενος, βλασφημῆν τινας ἀνέπεισεν ὡς ἐν προσχήμετι εὐσεβείας, ὅτι ἡ ἐκ τῆς ἁγίας Ἡρθένου τῷ Χριστῷ προσληφθεῖσα σὰρξ πρὸ τοῦ πάθους ἄθαρτος ἦν· καὶ τοῦ βασιλείως τῇ ἀσεβείᾳ τοῦ δόγματος ὑπαχθέντος, καθαιρεται τοῦ θρόνου καὶ ἀπελάσσεται ὁ μέγας Εὐτύχιος, τὸ δυσσεβὲς τοῦ προβλήματος ἐξελέγχων. Καὶ ὁ μὲν ὑπερόριος γίνεταί εἰς Ἀμασίαν, ἐνθα καὶ τῆς ἀσκητοῦ ἁγωγῆς εἴχτο· ἀντιστάσεται δὲ πατριάρχης ὁ ἀπὸ σχολαστικῶν Ἰωάννης, Ἀντιοχείας ὡν ἀποκρισιάρης.

δ'. Λέγεται δὲ Ἰουστινιανὸς παρὰ τῶν τὰ κατ' αὐτὸν συγγεγραφότων τοσοῦτον θεοφιλῆ ἔρον εἰς τὸν Χριστὸν τρέφειν, ὁπόσος οὐδενὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ τε καὶ μετ' αὐτὸν βασιλεῖ μετὰ γε τὸν ἐν βασιλεύσει τρισμέγιστον Κωνσταντῖνον ἐπιμαρτύρεται· ὥστε καὶ πολλὰ τῶν βιαιῶν δὲ αὐτὸν εἰργάζετο· τοὺς τε γὰρ Σαμαρείτας τῆς οἰκείας αἰρέσεως μὴ ἄρισταμένους παντοίως ἐκάκωσε, καὶ τοὺς Ἑβραίους οὐ ξυνεχώρει τὸ ἴδιον Πάσχα πρὸ τῶν Χριστιανῶν ἐκτελεῖν, καὶ τῇ τῶν Ἀφθαρτοδοκῶν δόξῃ προσέσχε, μὴ ἐμβαθύνων τῷ δόγματι, τῇ δὲ σημασίᾳ τῆς λέξεως ὀριμυσομένοσ, καὶ μηδαμῶς ἀνεχόμενος τοιοῦτον τι περὶ Χριστοῦ ἐνωτίζεσθαι. Δωδέκατον δὲ χρόνον ἐν τῇ ὑπερορίᾳ τελίσαντος Εὐτυχίου, γίνεταί μὲν ἕξ ἀνθρώπων ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανός· καταλείπει δὲ τὸν βίον καὶ Ἰωάννης ὁ πατριάρχης. Ἰουστινίου δὲ καὶ Τιβερίου ἐπὶ τὰ σκηπτρα τῆς βασιλείας ἀναχθέντων, λαμπρῶς τῆς ἐπανόδου καὶ δεξιῶτακ παρὰ τε τῶν βασιλείων αὐτῶν καὶ τῶν ἐν τῇ τῶν πάντων τυχῶν Εὐτυχίου ἀναθήματι καθυποβάλλει τοὺς ἄφθαρτον τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα πρὸ τῆς ἀναστάσεως λέγοντας· καὶ θανῶν κατετέθη ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων τῶν μεγάλων κατὰ τὴν κρηπίδα τῆς ἁγίας τραπέζης, ἐνθα γίνεται λείψανα.

Severum et Eutychem, et Petrum, Julianum Halycarnasseum et Zopyrum et Anthimum, ut cum illis concordet. Byzantii adhuc conversans sanctissimus Agapetus supremum diem obiit, Menas tamen sexdecim annos rexit Ecclesiam, et mortuus est. Tunc in episcopalem novæ Romæ sedem suffectus est Euty chius, ut divina revelatione beatus Menas prædixerat. Quo episcopatum gerente, convocata est quinta synodus, ut prius diximus, centum sex et sexaginta Patrum, contra Origenem et absurdas ejus opiniones et eos qui ejus doctrinam docent, Didymum et Evagrium, qui animarum præexistentiam prædicabant, et pœnarum finem, et dæmonum in pristinum statum restitutionem, et multa alia ; sed et contra Theodorum Mopsuestæ Nestorii doctrinam sectantem, præsentem in synodo imperatore Justiniano et doctrinis favente, quas divini Patres secundum Deum docebant.

3. Sed nondum multum effluxerat tempus, et zizaniarum seminator dæmon, felicem Ecclesiæ statum et tranquillitatem ægre ferens, corruptis dogmatibus tanquam machinis eam perturbare et evertere conatus, nonnullis persuasit ut sub specie pietatis blasphemarent dicentes eam carnem quam ex sanctissima Virgine Christus assumpserat, ante passionem incorruptibilem fuisse. Et imperatore doctrina hac impia seducto, a sua sede deponitur et expellitur magnus Euty chius, qui hujus propositionis impietatem reprehendebat. Amasiam in exsilium mittitur, ubi asceticam vitam transegit. Ejus in loco sufficitur patriarcha quidam vir eruditissimus, Joannes, Antiochiæ apocrisiarius.

4. Dicitur autem Justinianus ab iis qui de eo scripserunt amorem in Christum aluisse, qualis nulli ante eum et post eum imperatori, excepto tamen maximo inter imperatores Constantino, tribuitur ; ita ut multa inde violenter operatus sit. Multis modis Samaritanos a propria hæresi non recedentes male habuit, Hebræisque vetuit ne suum Pascha ante Christianos celebrarent ; atque Aphartodocetarum hæresi adhæsit, non dogma proculcans, sed vocis significatione offensus, neque sustinens hujusmodi aliquid de Christo audire. Duodecimum jam annum exsulabat Euty chius, cum ex hominibus migravit imperator Justinianus. Excessit e vita et Joannes patriarcha. Postquam autem Justinus et Tiberius ad regiam dignitatem evecti sunt, splendide post reditum exceptus est ab imperatoribus Euty chius, anathematique subjecit eos qui incorruptibile Domini corpus ante resurrectionem esse dicebant, mortuusque depositus est in altari sanctorum magnorumque Apostolorum, prope sanctissimæ mensæ fundamentum, ubi Andree et Timothei et Lucæ sanctæ reliquias habent.

Ἀνδρέου καὶ Τιμοθέου καὶ Λουκᾶ τὰ ἅγια κατὰ

5. Erant autem Aphtartodocetæ qui a Juliano Hilaricarnasense et Gaiano Alexandrino Julianitæ et Gaianitæ dicebantur; qui quidem in aliis dogmatibus cum Severo conveniunt dicentes impossibile esse naturam per se subsistere quin in indivisibili quodam subjecto consideretur. Quomodo enim esset lapidis et ligni una hypostasis, id est unicum indivisibile subjectum? Et, si nomen Christus non essentiam indicat, sed aliquid eorum quæ ex duarum naturarum unione facta sunt; hoc autem nihil aliud est quam duarum naturarum inter se habitus, si autem et duæ naturæ post unionem remanserunt, secundum igitur solum habitum facta est duarum naturarum inter se unio, ut dum agitur de choro et domo et urbe et lapidibus et lignis quibus constat ædificium, prout et Nestorius docebat.

6. Et rursum: Si quæ unita sunt, fiunt unum, quæ non facta sunt unum, non unita sunt, quod manifestum est. Si igitur duæ et una sunt Christi naturæ, dyas autem, cum duplex sit, divisionis sit indicativa, quæ divisa sunt, non sunt unita: non igitur unitæ sunt Christi naturæ. Si autem, eo quod non sunt confusæ, dignum est duas esse Christi naturas, sed propter unionem unam esse naturam dicere cogentur. Et rursum: Si dyas ex monadæ primæ divisionis indicativa est, divisio autem unitati opponitur, nulla igitur dyas, in quantum est dyas, unita esse dicitur. Atque igitur Christi naturæ, secundum suum esse si duæ essent nec una tantum, secundum id divisæ essent nec unitæ; quæ Nestorii doctrina est.

7. Et Severus talia, ut ex multis pauca excerpam, syllogistice proponebat, unam scilicet hypostasim et unam in Christo naturam post unionem factam esse. Julianitæ vero et Gaianitæ distinctionem naturarum in Christo post unionem docentes, incorruptibile Christi corpus ex ipsa plasmatione esse dicebant; et passiones quidem Christum subire, famem dico, et sitim et fatigationem et cætera, sed ea pati non eodem modo quam nos. Nos enim ex necessitate naturaliter hæc patimur; Christus autem voluntarie omnia subibat; non enim naturæ legibus subditus erat.

8. Quibus respondemus neque nos dicere involuntarias esse Christi passiones, sed ipsum voluntarie legibus naturæ tanquam nos subjectum esse. Beatus enim Athanasius interpretans illud *Nunc anima mea turbata est*, dicit hanc vocem *nunc* significare: *quando volebat*. Non enim quod non est, ut præsens, nominabat, quasi opinione tantum dicta fierent; natura enim ac veritate omnia facta sunt. Theologus autem Gregorius rursum dicit Christum naturæ dedisse occasionem, quando volebat, propria operandi. Admirandus vero Cyrillus dixit ipsum carni permisisse ut leges naturæ se-

ε'. Ἦσαν δὲ Ἀφθαρτοδοκῆται οἱ ἀπὸ Ἰουλιανοῦ τοῦ Ἀλικαρνασσίως καὶ Γαϊανοῦ τοῦ Ἀλεξανδρείως λεγόμενοι Ἰουλιανῖται καὶ Γαϊανῖται, οἵτινες ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις δόγμασι τῷ Σεβήρῳ συμφέρονται λέγοντες ἀδύνατον εἶναι φύσιν ὑποστῆναι καθ' αὐτὴν μὴ ἐν ἀτόμῳ τινὶ θεωρουμένην· πῶς γὰρ ἐν εἰσὶ λίθου καὶ ξύλου μία ὑπόστασις, τοῦτέστιν ἄτομον ἐν; Καὶ εἰ τὸ Χριστὸς ὄνομα οὐκ οὐσίας δὴλωτικόν, ἀλλὰ τῶν περὶ οὐσίαν τινὸς τῶν ἐκ τῆς ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων γενομένων δηλωτικόν ἐστι· τοῦτο δὲ οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ἡ τῶν φύσεων πρὸς ἀλλήλας σχέσις· εἰ δὲ δύο ἐν Χριστῷ φύσεις καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν μεμενῆκασι, κατὰ μόνον ἄρα σχέσιν ψιλὴν ἢ τῶν φύσεων πρὸς ἀλλήλας γέγονεν ἔνωσις, ὡς ἐπὶ χοροῦ καὶ οἰκίας καὶ πόλεως καὶ λίθων καὶ ξύλων ἐν οἷς τὸ εἰκοδομούμενον, καθὼς καὶ Νεστόριος ἐδογματίζειν.

ζ'. Καὶ πάλιν· Εἰ τὰ ἡνωμένα ἐν γίνεται, τὰ μὴ γενομένα ἐν οὐχ ἡνῶνται ἐξ ἀνάγκης· εἰ οὖν δύο καὶ μία τυγχάνουσιν αἱ τοῦ Χριστοῦ φύσεις, ἡ δὲ δυάς, διχάς τις οὐσα, διαιρέσεώς ἐστι δηλωτικὴ, τὰ διηρημένα οὐχ ἡνῶνται, οὐκ ἄρα ἡνωμένοι εἰσὶν αἱ τοῦ Χριστοῦ φύσεις· εἰ δὲ διὰ τὸ ἀσύγχυτον, δύο εἶναι τὰς τοῦ Χριστοῦ φύσεις ἀξιόν ἐστιν, ἀλλὰ γὰρ διὰ τὴν ἔνωσιν μίαν αὐτοῦ τὴν φύσιν λέγειν ἀναγκασθήσονται. Καὶ αὖθις· Εἴπερ ἡ δυάς τῆς ἐκ μονάδος πρώτης διαιρέσεώς ἐστι δηλωτικὴ, ἡ διαίρισις ἀντικειμένως ἔχει πρὸς τὴν ἔνωσιν, οὐδεμία ἄρα δυάς, καθὼς ἐστὶ δυάς, κατὰ τοῦτο λέγοιτ' ἂν ἡνωσθαι· καὶ αἱ Χριστοῦ τοίνυν φύσεις, κατ' αὐτὸ τὸ εἶναι δύο τυγχάνουσαι καὶ οὐχί μία, κατ' αὐτὸ τοῦτο διηρημένα ἂν εἶεν καὶ οὐχ ἡνωμένα· καὶ Νεστορίου τὸ δόγμα εἰσάγει.

ζ'. Καὶ Σεβήρος μὲν τοιαῦτα ὡς ἐκ πολλῶν ὀλίγα εἰπεῖν συλλογιστικῶς προὔρει, μίαν ὑπόστασιν, εἶτι δὲ καὶ μίαν φύσιν ἐπὶ Χριστοῦ γενομένην φάσκων μετὰ τὴν ἔνωσιν. Οἱ δὲ Ἰουλιανῖται καὶ Γαϊανῖται, διαφορὰν φύσεων ἐπὶ Χριστοῦ μετὰ τὴν ἔνωσιν δογματίζοντες, ἀφθαρτον τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα ἐξ αὐτῆς διαπλάσεως ἔλεγον γενομένην· καὶ τὰ μὲν πάθη τὸν Κριστὸν ὑπομῖναι, πεινᾶν φημι καὶ δίψαν καὶ κόπον καὶ τὰ ἐξῆς, οὐ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἡμῖν ταῦτα πεπονθέναι· ἡμεῖς γὰρ ἐξ ἀνάγκης φυσικῶς ταῦτα πάσχομεν, ὁ δὲ Χριστὸς ἰκουσίως πάντα ὑπέμεινεν· οὐ γὰρ ἐδούλευε τοῖς νόμοις τῆς φύσεως.

η'. Πρὸς οὓς φαμεν ὅτι οὐδὲ αὐτοὶ λέγομεν ἀκούσια τοῦ Χριστοῦ τὰ πάθη, ἀλλ' ὅτι ἰκουσίως ἐδούλευε τοῖς νόμοις τῆς φύσεως ἐπίσης ἡμῖν· ὁ μὲν γὰρ μακάριος Ἀθανάσιος, ἐρμηνεύων τὸ, *Νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάραται*, φησὶν ὅτι τὸ νῦν, τοῦτό ἐστιν ὅτι ἤθελεν· οὐ γὰρ τὸ μὴ ὄν ὡς παρὸν ὠνόμαζεν ὡς δοκῆσει γινομένων λεγομένων· φύσει γὰρ καὶ ἀληθεῖα τὰ πάντα ἔγενετο. Ὁ δὲ Θεολόγος Γρηγόριος πάλιν, ὅτι ἐδίδου τῇ φύσει καιρὸν, ὅτε ἐβούλετο ἐνεργεῖν τὰ ἴδια. Κύριλλος δὲ ὁ θαυμαστάσιος εἶρακεν ἐφίναται αὐτὸν τῇ σαρκὶ διὰ τῶν τῆς φύσεως ἰνάει νόμων· καὶ αὖθις ἐτέρωθι ἔλεγεν ὡς ἐπιτρέπει τῷ

σώματι καὶ τῇ ἀνθρωπότητι τὰ τῇ φύσει προσόντα ἅπαντα εἰς ἀπόδειξιν τοῦ κατ' ἀλήθειαν φορέσαι σάρκα καὶ ἄνθρωπον γενητὸν κατὰ τὰς Γραφάς. Εἰ τοίνυν κατὰ τὸν σκοπὸν τῶν θεοφόρων Πατέρων τὸν αὐτὸν ἡμῖν τρόπον ἐπασχεν, εἰ καὶ ἔκουσίως καὶ ὅτε ἤθελε, πῶς ἰδυνάμεθα τὸ πάσχον σῶμα ἀφθαρτον εἰπεῖν καὶ μὴ φθαρτὸν τῇ φύσει ὡσπερ καὶ τὸ ἡμέτερον;

8. Ἀναποκρίνονται δὲ πάλιν ὅτι ὅν τρόπον μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀφθαρτον λέγοντες τὸ σῶμα Χριστοῦ ὁμοούσιον αὐτὸ λέγετε εἶναι ἡμῖν, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡμεῖς, πρὸ τῆς ἀναστάσεως ἀφθαρτον λέγοντες, ὁμοούσιον αὐτὸ ὁμολογοῦμεν εἶναι. Ἡμεῖς δὲ λέγομεν ὅτι, εἰ καὶ ἀφθαρτον αὐτὸ ὁμολογοῦμεν μετὰ τὴν ἀνάστασιν, οὐ τῇ φύσει λέγομεν τὸ ἀφθαρτον, τῇ χάριτι δέ. Εἰ δὲ εἶποιεν ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἀναστάσεως χάριτι ἀφθαρτον, λέγομεν ὅτι οὐ συγχωρεῖ τούτο τὰ περὶ Χριστοῦ λεγόμενα, πρὸ μὲν γὰρ τῆς ἀναστάσεως καὶ πεινῆσαι λέγεται καὶ διψῆσαι καὶ τάλλα παθεῖν, καὶ πῶς ἂν εἴη τὸ ταῦτα πεπονθὸς ἀφθαρτον; Μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν οὐδὲν τούτων ἐπαθε.

9. Καὶ δὴλον ὅτι πρὸ μὲν τῆς ἀναστάσεως φθαρτὸν ἦν τὸ σῶμα, μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν ἀφθαρτον εἰ γὰρ καὶ λέγεται φαγεῖν μετὰ τὴν ἀνάστασιν, τούτο δι' οἰκονομίαν ἐποίησεν· οὐχ ὡς τῶ ὄντι πεινῶν, ἀλλ' ἵνα δείξῃ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν· ὃν τρόπον καὶ τοὺς τύπους λέγεται ἐπιδείξαι αὐτοῖς· καίτοι ἡμεῖς οὐδὲν τῶν πρὸ τῆς ἀναστάσεως παθῶν ἀνιστάμεθα ἔχοντες· ἀπαρχὴ δὲ τῆς ἐκ νεκρῶν ἡμῶν ἀναστάσεως ὁ Χριστὸς· καὶ ὁμοῦς αὐτὸς εὐρέθη ἔχων. Ὡς δὴλον ὅτι δι' οἰκονομίαν τούτο γέγονεν· ἀμέλει οὐδὲ λέγει ἡ Γραφή ὅτι ἐπεινήσεν, ἀλλ' ὅτι ἔφαγε. Δείον δὲ ἐπιστῆσαι ὅτι παραφέρουσι χρήσεις τινὰς ἀπὸ τῶν Πατέρων, ἀφθαρτὸν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ λεγούσας· ὡσπερ καὶ ἀπὸ τοῦ μακαρίου Κυρίλλου εἰπόντος ὅτι οὐχ ὑπεδέξατο φθορὰν ἢ τοῦ Λόγου σάρξ. Ὅταν δὲ τὰς τοιαύτας παρὰ γῶσι χρήσεις, χρὴ σκοπεῖσαι τὸ τῆς λέξεως σημαίνόμενον· τὸ γὰρ τῆς φθορᾶς ὄνομα δύο σημαίνειν οἶδε, κατὰ δὲ τινὰς καὶ τρία.

queretur, et rursus ex altera parte concessisse corpori et humanitati adjacentes naturæ dolores, ut ostenderet se veram carnem induisse et genuinum hominem secundum Scripturas. Si igitur e divinorum Patrum mente eodem modo ac nos passus est, et si libenter et quando volebat, quomodo possumus patiens corpus incorruptibile dicere, neque natura corruptibile sicut et nostrum est?

9. Respondent autem iterum: Quemadmodum incorruptibile post resurrectionem Christi corpus dicentes consubstantialia illud nobis esse dicitis, sic et nos illud ante resurrectionem incorruptibile dicentes consubstantialia tamen confitemur. Nos autem dicimus illud, etsi incorruptibile post resurrectionem confitemur, non esse incorruptibile natura, sed gratia. Si vero dicerent illud et ante resurrectionem gratia incorruptibile esse, dicimus hoc non cum eis quæ de Christo dicuntur convenire. Ante resurrectionem enim et esurire dicitur et sitire et alia pati. Et quomodo quod illa patitur, incorruptibile esset? Post resurrectionem autem, nihil horum passus est.

10. Et patet ante resurrectionem quidem corruptibile fuisse corpus, post resurrectionem vero incorruptibile. Si enim et dicitur post resurrectionem vero incorruptibile. Si enim et dicitur post resurrectionem comedisse, id per providentiam egit, non tanquam reipsa comedens, sed ut discipulis ostenderet ipsum esse qui ex mortuis surrexerat, quemadmodum dicitur iis monstrasse corporis formas. Et nos resurgemus nihil eorum patientes quæ ante resurrectionem. Primitiæ autem nostræ ex mortuis resurrectionis Christus; et similiter ipse inventus est. Ita ut manifestum sit id per providentiam factum esse. Nempe non dicit Scriptura ipsum esurivisse, sed comedisse. Oportet autem animadvertere eos quædam Patrum oracula circumferre quæ corpus Christi incorruptibile dicunt; ut beati Cyrilli dicentis non corruptionem subisse carnem Christi. Quando vero tales voces exhibent, examinandum est quid per has significatum sit; solet enim corruptionis vox duo significare, et juxta nonnullos etiam tria.

NICETÆ CHONIAΤÆ

EX LIBRO XV THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI

Περὶ τῆς ἕκτης συνόδου.

α. Αὕτη συνέστη ἐπὶ Κωνσταντινου βασιλέως τοῦ Πρωγάτου διὰ τὴν αἵρεσιν τῶν Μονοθελητῶν, ἀρχθεῖσαν ἀπὸ Ἡρακλείου βασιλέως, καὶ διαρκέσασαν μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Πρωγάτου διασεγγόνου ὄντος τῶ βασιλεῖ Ἡρακλείῳ, τούτῳ γὰρ τῶ βασιλεῖ τὰ Ῥωμαίων σκῆπτρα διεπόντι καὶ τὰς κατὰ Περσῶν λαμπροτάτας

D

De sexta synodo.

1. Hæc synodus Constantino Pogonato imperante habita est, propter Monothelitarum hæresim, quæ sub imperatore Heraclio cœpta erat, duravitque ad usque imperatore Constantino Pogonato, imperatoris Heraclii pronepotem. Cum enim ille Romanum imperium regeret, illustrissimasque de Persis victorias perageret, quæ septem

annos continuatæ sunt, Jacobitarum catholicis in eorum regionem pergenti ei occurrit. Quem videns imperator reprehendit quod Chalcedonensi synodo non adhereret; hortatusque eum est ut a Monophysitarum opinione recederet, proclamaretque de Christo, quemadmodum orthodoxi sentiunt, duas naturas inconfuse inter se unitas, id est, divinitatem et humanitatem, si vellet ab ipso Antiochiæ patriarcha designari. Catholicus autem sedis magnitudine captus se ex hæresi recessurum pollicitus est duasque in Christo naturas crediturum affirmavit, de voluntatibus autem dicebat se nescire num eas quoque duas opinari oporteret, et ea de re a Sergio Constantinopolis patriarcha consilium petiit. Sciebat enim eum docere in Christo unicum esse voluntatem et operationem. Scribit imperator ad Sergium de hac quæstione. Hic autem qui palam Monothelitarum doctrinam profitebatur, imperatori respondet dicitque oportere unam operationem et unam voluntatem docere. Postea vero Heraclius, cum in urbem venisset, Cyrumque Phasidis qui eum adierat, de hac doctrina interrogasset reperissetque eum cum Sergio concordem, lutosa hujus opinionis persuasionem ab hic mercenariis, minime autem pastoribus imbutur, et Monothelitarum hæresi adhæret.

2. Quo audito, Sophronius Hierosolymæ, in magnificam Constantini urbem advenit, cumque C Sergium adiisset, eum corrigere tentavit, dicens in idem recidere unicum in Christo naturam docere et unicum voluntatem operationemque profiteri, atque ita renovari Monophysitarum hæresim, quam Chalcedonensis synodum rejiciendam decrevit. Hortatusque est Sergium ut Ecclesiam non rursus in certamina injiceret. Cum autem Sophronius Constantinopoli recessisset, Heraclius et Sergius sibi consentientem Joannem habentes qui tunc temporis antiquæ Romæ præsidebat, unicum esse Verbi et carnis voluntatem docuere, litterasque de hac re quocumque terrarum mittentes Ecclesias discidere.

3. Postquam autem Heraclius e vita migravit tricesimo ferme imperii sui anno, et Sergius mortuus fuit, sedem illam successor accepit Pyrrhus, qui

(1) Dic *Honorium*, cujus causæ tractandæ non est hic locus; quanquam Sophronii in longissima synodica epistola silentium de Honorio, ubi tot hæreticos etiam viventes appellat, Honorii innocentiam denotare videtur. Certe Joannem papam (quartum) cum orthodoxis potius connumeravit laudavitque noster Sophronius, teste S. Maximi biographo in codice Vat. 353, p. 139 b, his verbis: 'Ἐπεὶ δὲ τὸ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ Σωφρόνιος τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις θρόνον ἐνχειρίσθη, ἀνὴρ εὐσεβείᾳ λίμπων καὶ ἀρετῆ, συναθροίζονται περὶ τοῦτον ὅσον ἀρχιερατικὸν καὶ ὀρθόδοξον, διαβάλλον μὲν σὺν αὐτῷ καὶ ἀναθῆματι περιβάλλον τοὺς μίαν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ φυσικὴν ἐνέργειαν, καὶ ἐν δοξάζοντας θέλημα, εὐφημοῦν δὲ καὶ ἀνακηρύττον τοὺς πρὸς ταῖς δύο φύσει

Α νίκας ἀνύοντι, ἐφ' αἷς καὶ χρόνος ἐπταετῆς ἐκμεμῆρηται, ὁ τῶν Ἰακωβιτῶν πρόσεισι καθολικὸς περὶ τοῦ τῆν ἐκείνων χώρων ἀφικομένην ὄν ἰδὼν ὁ βασιλεὺς ἐτίματο, μὲ τῆν ἐν Χαλκηδόνι προσείμενον σύνοδον· καὶ παρήνει τῆς τῶν Μονοφυσιτῶν ἀφιστάναι δόξης, καὶ κηρύττειν ἐπὶ Χριστοῦ ἐπίσης τῷ ὀρθόδοξον συστήματι δύο φύσει ἀσυγχύτως ἡνωμένας ἀλλήλαις, τουτέστι θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα, εἶγε βούλοιο πατριάρχης Ἀντιοχείας ὑπ' αὐτοῦ προβληθῆναι. Ὁ δὲ καθολικὸς τῷ μεγάλῳ τοῦ θρόνου ἐνηθυσθεὶς τὴν ψυχὴν ἐξ αὐτῆς τὴν μεταβολὴν τῆς αἰρέσεως ἐπαγγελάτο, καὶ δύο ἐπὶ Χριστοῦ δοξάζειν φύσει κατέθετο· περὶ δὲ τῶν θελημάτων τῶν ἀγνοεῖν εἶλεγε, εἰ χρεῶν καὶ ταῦτα δοξάζειν διττὰ, καὶ τῆν ἐκ Σεργίου τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως διδαχὴν ἐξητέτο· ἦδει γὰρ τοῦτον δοξάζοντα τὸν Χριστὸν μονοθελητὸν τε καὶ μονοἐνεργητὸν. Γράφει τοίνυν ὁ βασιλεὺς τῷ Σεργίῳ περὶ τοῦδε τοῦ ῥήματος· ὁ δὲ τὰ τῶν Μονοθελητῶν καὶ παλαι προσειδῶν, ἀντεπιστέλλει τῷ βασιλεῖ, καὶ χρεῖται λέγει μίαν ἐνέργειαν καὶ μίαν θέλησιν ἐπὶ Χριστοῦ δογματίζειν. Ἐς ὕστερον δὲ Ἡράκλειος, τῆν πόλιν καταλαβὼν, καὶ Κύρον τὸν Φάσιδος εἰς ὄψιν αὐτῷ ἔλθοντα περὶ τοῦτου τοῦ δόγματός ἐρωτήσας, καὶ τῷ Σεργίῳ εὐρῶν ὁμογνοίμονα, τὴν θεληρὰν τῆς δόξης ταύτης ἀνατροπὴν ποτιζέται καὶ αὐτὸς παρὰ τῶν μισθωτῶν ἐκείνων καὶ μὴ ποιμένων, καὶ τῆ τῶν Μονοθελητῶν αἰρέσει συντίθεται.

Β β'. Τοῦτο δ' εἰς ὅτα δεξιόμενος ὁ Ἱεροσολύμων Σωφρόνιος, εἰς τὴν Κωνσταντίνου καλλιπτολιν παραγίνεται, καὶ Σεργίῳ συγγενόμενος, πειρατῆα τοῦτον ἐπανορθοῦν, λέθων μὴδὲν τι διενηνοχῆναι τοῦ μίαν φύσει λέγειν ἐπὶ Χριστοῦ τὸ δογματίζειν ἐν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν, καὶ ὡς οὕτω παλὴν ἢ τῶν Μονοφυσιτῶν αἰρέσεις ἐπεισάγεται, ἣν ἢ ἐν Χαλκηδόνι σύνοδος ἀπόβλητον ἔκρινε. Καὶ παρεκάλει τὸν Σεργίον, μὴ καὶ αὐθις τὴν Ἐκκλησίαν εἰς ἀγῶνας ἐμβαλεῖν. Σωφρονίου δὲ τῆς Κωνσταντίνου ἀπάραντος, Ἡράκλειος καὶ Σεργίος σύμψηφον ἔχοντες καὶ Ἰωάννην (1) τὸν τῆς παλαιτέρας Ῥώμης τμηκαῦτα προεδρον, ἐν θέλημα τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκὸς ἐδογματίσαν, καὶ γράμματα περὶ τοῦτου πανταχοῦ διεκπέψαντες, τὰς Ἐκκλησίας διέσπασαν.

Γ γ'. Ἡρακλείου δὲ τὸν βί ἀπολιπόντος κατὰ τὸν τριακοστὸν πρῶτον χρόνον τῆς βασιλείας αὐτοῦ, καὶ Σεργίου τὸ ζῆν καταστρέψαντος, ὁ μὲν Πύρρος

καὶ τὰς διττὰς ἐνεργείας μετὰ τῶν ἴσων θελημάτων ὁμολογούντας καὶ περιέποντας. Βουλόμενος δ' ὁ ἱερός οὗτος ἀνὴρ καὶ μειζόνως διατρανώσας τὰ ἐκτεθέντα, δηλοῖ ἀνὰ μέρος περὶ αὐτῶν καὶ Ἰωάννη τῷ Ῥώμης, οὕτω γὰρ ἐκαλεῖτο ἐκεῖνος, καὶ Σεργίῳ τῷ Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ μὴν καὶ Κύρῳ τῷ Ἀλεξανδρείας, τοὺς μὲν κακίζων καὶ πολλὰ φαυλίζων τοῦ δόγματος, τὸν δ' ὡς εἰκὸς ἐπαίνων τὸν Ἰωάννην καὶ μυρίους καταστρέφον τοῖς ἐγκωμίοις. Hoc ego perhonorificum non de Joanne papa solum. sed etiam de Sophronio, testimonium libenter hic recitavi. Adde sis Theophanem ed. Paris, p. 274, et lege quæ scribit copiose Binius Concil, Labb. t. V, p. 1756-7.

τὸν τῆς ἱερωσύνης διαδέχεται θρόνον, ὁμόδοξος ὢν τῷ Σεργίῳ, τὴν δὲ βασιλείαν Κωνσταντίνος ὁ παῖς Ἡρακλείου κληροῦται. Τούτου δὲ φαρμάκῳ τὴν ζωὴν καταλύσαντος μετὰ χρόνον ἓνα τῆς μοναρχίας, εἰς Μαρτίαν καὶ τὸν Ἡρακλεωνᾶν τὸν ἐξ αὐτῆς Ἡρακλείῳ ἀποτεχθέντα ἢ βασιλεία μεταχωρεῖ· μισηθέντες δὲ ὑπὸ πάντων, διὰ τὸν τοῦ Κωνσταντίνου θάνατον, τῆς αὐταρχίας ἐκπίπτουσιν. Ἐκβάλλεται δὲ καὶ Πύρρος τῆς Ἐκκλησίας, καὶ φυγὴν εἰς μέρη τὰ ἐσπέρια κατακρίνεται, ὡς συμμέτοχος Ἡρακλεωνᾶ καὶ Μαρτίνῃ τῆς τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου δολοφονήσεως· καὶ εἰς μὲν τὸν βασιλεῖον θρόνον ὁ τοῦ Κωνσταντίνου υἱὸς Κώνστας ἀνάγεται, εἰς Πύρρον.

δ. Ἐπὶ τούτου βασιλέως ὁ φιλόσοφος Μάξιμος, ἀσηκρῆτις ὢν καὶ παρὰ βασιλεῦσι τιμημένος τὰ μέγιστα, πάντα παρείς, τὸ ἐν τῇ Χρυσόπολει καταλαμβάνει μοναστήριον, καὶ τὴν κοσμικὴν ἀποτίθεται τρίχα, μὴ φέρων τὴν τῶν Μονοθελητῶν αἵρεσιν παρρησιαζομένην ὄρεν, μηδ' ἄνεχόμενος συνδέσσει, καὶ κοινωνεῖν ὁμιλίας βασιλεῖ καὶ πατριάρχῃ ἔχθεσμον τοιαύτην ἐπικρατύνουσιν αἵρεσιν· ἔπειτα καὶ εἰς Ῥώμην τὴν μεγάλωνυμον αἵρεσιν, ἔνθα καὶ τῷ Πύρρῳ εἰς διάλεξιν ἔλθειν ἐκείσε παραγενομένῳ μετὰ τὴν καθαίρεσιν, καὶ πείθει τὸν ἀγιώτατον τότε πάπαν Μαρτίνον τοπικὴν ἀθροῖσαι σύνοδον, καὶ δοῦναι τῷ ἀναθέματι τοὺς ἐπὶ Χριστοῦ μίαν δογματικίζοντας θέλησιν· ὁ καὶ γέγονε, συνελθόντων ἐπισκοπῶν ἑκατὸν σὺν πέντε καὶ εἰκοσίν. Ἐκ δὲ τῆς Ῥώμης ἐπανελθὼν Μάξιμος μετὰ τῶν δύο Ἀναστασίων τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, ὑπὸ τῆς συγκλήτου εὐθύνεται, καὶ κατὰ τὴν Θρακίην φρουρᾷ παραδίδεται, εἶτα καὶ τὴν χεῖρα καὶ τὴν γλῶτταν ἐκτέμνεται μετὰ καὶ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν· ἀλλὰ καὶ Μαρτίνος ὁ ἀγιώτατος ἐκσφενδονάται τοῦ θρόνου καὶ ὑπερορία καταδικάζεται, ἐν ᾗ καὶ τὸν βίον ἀπέλιπε.

ε. Τοῦ δὲ Κωνσταντος τελευταίου ὁ τούτου παῖς Κωνσταντίνος, ὃς ἐπεκέκλητο Πωγωνάτος, τὴν βασιλείαν παρεῖληπε· καὶ οὗτος ὁρθόδοξος ὢν ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδον συνεκρότησεν, ἐνώσας τὰς Ἐκκλησίας γλιχόμενος, ἧς ἠγούντο τοποτηρηταὶ τοῦ πάπα Ῥώμης Ἀγάθωνος, Γεώργιος Κωνσταντινουπόλεως, Θεοφάνης Ἀντιοχείας· Ἀλεξανδρείας δὲ οὐκ ἦν πατριάρχης, οὔτε μὴν Ἱεροσολύμων· ὑπὸ γὰρ τῶν Σαρρακηνῶν αἱ πόλεις αὐταὶ κατεῖχοντο· καὶ κυροῦται τὸ δύο θελήσεις καὶ δύο ἐνεργίας ἐπὶ τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ καὶ λέγεσθαι καὶ πιστεύεσθαι. Καθυπεβλήθησαν δὲ ἀναθέματι οἱ προστάται τῆς τῶν Μονοθελητῶν αἵρέσεως, εἰ καὶ τὸ ζῆν προκατέλυσαν, Ὀνώριος Ῥώμης, Κύρος Ἀλεξανδρείας, Σέργιος καὶ Πύρρος, Παῦλος τε καὶ Πέτρος Κωνσταντινουπόλεως, Μακάριος Ἀντιοχείας, καὶ ὁ τούτου φοιτητῆς Στέφανος, καὶ ὁ νηπιόφρων Πολυχρόνιος· ἠγωνίσαντο δὲ κατὰ ταύτην τὴν σύνοδον μέγιστα ὑπὲρ τοῦ ἑσπεύοντος δόγματος, Στέφανος Ἡρακλείας Πόντου ἐπίσκοπος, ἀνὴρ λόγιος καὶ μικροῦ πάσαν τὴν θείαν Γραφὴν ἐπὶ στόματος φέρων, καὶ Ἰωάννης Ἀθηναίων.

A eadem ac Sergius profitebatur, imperium vero sortitus est Constantius Heraclii filius. Quo per venenum post unum imperii annum absumpto, ad Martinam et Heracleonem, quem ex ea genuerat Heraclius imperium devenit. Cum autem omnibus ob Constantini mortem odio essent, a summa decidunt potestate. Expellitur et Pyrrhus ab ecclesia, et in occidentales partes in exsilium ire jubetur, tanquam perfidæ Constantini cædis cum Heracleone et Martina particeps, et in regiam sedem Constantini filius Constans invehitur, in episcopali vero instituitur Paulus Sergii et Pyrrhi opinionones fovens.

δὲ τὸν ἀρχιερατικὸν Παῦλος ὁμογνωμονῶν Σεργίῳ καὶ

B 4. Quo imperante, Maximus philosophus qui erat a secretis et maximo honore ab imperatoribus colebatur, cunctis rebus abdicatis, Chrysopolim in monasterium quoddam se contulit, capitisque ornamentum comam deposuit, non sustinens Monothelitarum hæresim tanta audacia fretam videre, neque valens conversari et colloqui cum imperatore ac patriarcha hanc perversam hæresim defendentibus. Deinde in insignem urbem Romam proficiscitur, et cum Pyrrho qui illuc post suam depositionem descenderat, in colloquium venit, persuasitque sanctissimo Papæ Martino ut localem synodum convocaret anathematique subijceret eos qui unicam in Christo voluntatem esse docebant. Quæ convocata est, conveneruntque episcopi centum quinque et viginti. Postquam vero Roma rediit Maximus cum duobus Athanasiis ejus discipulis, a senatu reprehenditur, et in Thraciam relegatus custodiendus traditur, deinde et manus et lingua ipsius et ejus discipulorum amputantur. Sed et sanctissimus Martinus a sua sede deponitur, et ad exsilium damnatur, in quo et e vita mi-gravit.

C 5. Constante mortuo, ejus filius Constantinus qui Pogonatus cognominabatur, regiam dignitatem accepit. Qui cum orthodoxus esset, Constantino-polim synodum coegit, ecclesias adunare cupiens, cui præerant Romani papæ Agathonis vicarii, Georgius Constantinopolis, Theophanes Antiochiæ. Alexandria vero non habebat patriarcham neque Hierosolyma; a Sarracenis enim hæ urbes occupatæ erant; decerniturque duas voluntates et duas operationes in Christo esse dicendum et credendum. Subjecti autem sunt anathemati Monothelitarum hæresis principes, etsi jam vivere desierant, Honorius Romæ, Cyrus Alexandriæ, Sergius et Pyrrhus, Paulusque et Petrus Constantinopolis, Macarius Antiochiæ, et Stephanus, ejus discipulus, et insanus Polychronius. Pugnare in hac synodo pro pio dogmate imprimis Stephanus Heracleæ in Ponto episcopus, vir disertus et fere omnem divinam Scripturam in labiis ferens, et Joannes Athenarum.

D

Justiniani piissimi imperatoris ex epistola dogmatica ad Zoilum Alexandriae sanctissimum patriarcham

Unus est ergo Christus, non sublata naturarum differentia per ineffabilem unionem, Verbum creditus homoque visus. Nec autem unio commisionem exclusit, nec differentia substantiarum in eo scissionem aut divisionem admittit. Miracula enim Christi videntes, illius divinitatem prædicamus, infirmitates vero inspicientes, humanitatem ejus non diffitemur; nec miracula sine carne, nec absque divinitate infirmitates. Verum autem non est dicere ipsum esse passum et non passum; passus est quidem, quia proprium ejus corpus patiebatur, atque in corpore ejus inerat qui non pateretur, scilicet qui natura Deus erat, nam Verbum erat impassibile. Erat incorporeus in corpore passibili, corpusque ejus in semetipso habebat impassibile Verbum, infirmitates ipsius corporis auferens; unumquodque enim altero comitante operatur, juxta quod proprium habuerit; Verbo quod est Verbi, corpore vero quod est corporis perficiente. Sic enim docet sanctus Cyrillus, in tricesimo secundo sermone Thesauri, in Epistolam ad Romanos: Neutiquam unam esse operationem naturalem Dei et creaturæ dicemus, ita ut nec quod factum est ad substantiam divinam referamus, nec quod divinæ naturæ peculiare est in locum proprium genitis, deprimamus. Idem sanctus Pater, in his quæ ad Theodosium, nos eadem docet: Totum toti unitum fuisse nostræ humanitati Verbum de Deo dicimus: non enim forsitan, quod melius est in nobis, id est animam, nullo verbo judicasset dignum soli carni quam inhabitabat verba tradens. Istis ambabus bene mysterium œconomiae implebat; carne ut instrumento utebatur ad opera carnis, infirmitates scilicet ac quæcumque abessent a culpa; anima vero ad humana innoxiasque passiones; dicitur enim esurivisse, ex longis itineribus fatigationes sustinuisse, timorem, terrorem, tristitiam, agoniam atque in cruce mortem. Namque, nemine cogente, animam suam pro nobis a seipso posuit, ut *vivorum atque mortuorum dominetur*⁵, carnemque suam omnium carni reddens æquale donum, animam pro anima pretium omnium faciens. Si autem iterum vita revocata fuerit, eo quod esset Deus, resurrexit; non enim certe justum esset dicere carnem, olim Verbo unitam, corruptione posse defineri, animamque divinam ipsius inferni portarum fieri captivam: *Non derelictus est in inferno*⁶, juxta quod dicit sanctus Petrus. Non autem dicendum est naturam ejus incomprehensam indisolutamque omnino fuisse morte, sed divinitatem Unigeniti in sinum terræ translata etiam fuisse dicemus; non enim est mirabile, si in inferno

⁵ Rom. xiv, 9. ⁶ Act. ii, 27.

(1) Citat hoc scriptum suum Justinianus in alio suo opusculo a nobis edito Coll. Vat. t. VII, p. 309.

Ἰουστινιανοῦ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως ἐκ τῆς πρὸς Ζωίλου τὸν ἀγιώτατον πατριάρχην Ἀλεξανδρείας δογματικῆς ἐπιστολῆς (1).

ζ'. Εἰς οὖν ἔστιν ὁ Χριστός, οὐκ ἀνημένως τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς διὰ τὴν ἀφραστον ἔνωσιν, Λόγος νοούμενος καὶ ἄνθρωπος θεωρούμενος· οὔτε γὰρ ἡ ἔνωσις σύγχυσιν ἀπειρογάσκει, οὔτε ἡ διαφορὰ τῶν ἐν αὐτῷ οὐσιῶν τομὴν αἰτῶν διαίρεισιν ἐπιδέχεται. Βλέποντες γάρ τοῦ Χριστοῦ τὰ θαύματα, κηρύττομεν αὐτοῦ τὴν θεότητα· ὁρῶντες αὐτοῦ τὰ πάθη, οὐκ ἀρνούμεθα αὐτοῦ τὴν ἀνθρωπότητα· οὔτε τὰ θαύματα δίχα σαρκός, οὔτε τὸ πάθη χωρὶς τῆς θεότητος. Καὶ ἔστι παράδοξόν ὅτι αὐτός ἦν ὁ πάσχων, καὶ μὴ πάσχων· πάσχων μὲν, ὅτι τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἔπασχε σῶμα· καὶ ἐν αὐτῷ τῷ σώματι ἦν μὴ πάσχων ὁ τῆ φύσει Θεὸς ὢν, ὁ Λόγος ἀπαθής ἦν. Καὶ αὐτός μὲν ὁ ἀσώματος ἦν ἐν τῷ παθητῷ σώματι· τὸ δὲ σῶμα εἶχεν ἐν ἑαυτῷ τὸν ἀπαθῆ Λόγον, ἀφανίζοντα τὰς ἀσθενείας αὐτοῦ τοῦ σώματος· ἐνεργεῖ γὰρ ἑκάτερα μορφή μετὰ τῆς θατεροῦ κοινωνίας, ὅπερ ἴδιον ἔσχηκε, τοῦ μὲν Λόγου κατεργαζομένου τοῦτο ὅπερ ἔστι τοῦ Λόγου, τοῦ δὲ σώματος ἐκτελοῦντος ἅπερ ἔστι τοῦ σώματος. Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ ἐν ἀγίοις Κύριλλος ἐν τῷ λβ' λόγῳ τοῦ θησαυροῦ διδάσκει τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐρωτησίων Ἐπιστολὴν· Οὐ δῆπου μίαν εἶναι φυσικὴν τὴν ἐνεργεῖαν δώσομεν Θεοῦ καὶ ποιήματος, ἵνα μῖτε τὸ ποιηθὲν εἰς τὴν θείαν ἀναγάγωμεν οὐσίαν, μήτε μὴν τῆς θείας φύσεως τὸ ἐξαιρετόν εἰς τὸν τοῖς γεννοῦσις πρέποντι καταγάγωμεν τόπον, Ὁ αὐτός δὲ ἅγιος Πατὴρ καὶ ἐν τοῖς πρὸς Θεοδοσίον τὰ αὐτὰ ἡμᾶς ἐκδιδάσκει λέγων· « Ὅλον ὅλη συνηνώσθαι φαμεν τῇ καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπότητι τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον· οὐ γὰρ που τὸ ἀμεινον ἐν ἡμῖν, τοιούτοις ψυχῆν, οὐθενὸς ἂν ἐξίωσε λόγου μόνῃ δωρούμενος τῇ σαρκὶ τῆς ἐπιδημίας τοῦς λόγους. Ἐπράττετο δὲ δι' ἀμφοῖν καλῶς τῆς οἰκονομίας τὸ μυστήριον· προτεχρήσατο καθ' ἕνα ὄργανον τῇ ἰδίᾳ σαρκὶ πρὸς τὰ σαρκὸς ἔργα τε καὶ ἀρρώστῆματα φυσικὰ καὶ ὅσα μῆμου μακρῶν· ψυχῆ δ' αὐτῇ ἰδίᾳ πρὸς τὰ ἀνθρωπινὰ τε καὶ ἀνυπαίτια πάθη· πεινῆσαι γὰρ λέγεται, πόνους τε ὑπενεργεῖν τοῦς ἐκ μακρῶν ὁδοιποριῶν, πτοήσεις τε καὶ φόβους καὶ λύπην καὶ ἀγωνίαν καὶ τὸν ἐπὶ τῷ σταυρῷ θάνατον. Ἐπαναγκάζοντος γὰρ οὐθενὸς ἔθηκεν ἅψ' ἑαυτοῦ τὴν ἰδίαν ψυχὴν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ· σάρκα μὲν τὴν ἰδίαν τῆς ἀπάντων σαρκὸς ἀποτινύς ἀληθῶς δῶρον ἀντάξιον· ψυχὴν δ' ἑστὶ ψυχῆς ἀντίλυτρον τῶν ἀπάντων ποιούμενος· εἰ καὶ ἀνεβίω πάλιν ζωὴ κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὡς Θεός· οὐ γὰρ τοι θέμις εἰπεῖν φθορᾶ μὲν δύνασθαι κρατεῖσθαι ποτε ἐνωθεῖσκαι τῷ Λόγῳ σάρκα, κάτοχον δὲ αὐταῖς ἁθῶν πύλαις τὴν θείαν γενέσθαι ψυχὴν· Οὐκ ἐγκατελείβθη γὰρ εἰς ἁθῶν, καθὰ καὶ ὁ θεσπέσιος ἔφη Πέτρος. Οὐ γὰρ ἔστιν εἰπεῖν ὡς τὴν ἀλο-

Citat rursus Agatho papa in epistola ad imperatores Concil. Labb. t. VI, p. 663 b.

πτον παντελῶς καὶ ἀνάλωτον τῷ θανάτῳ φύσιν, τουτέστι Α τὴν θεότητα τοῦ Μονογενοῦς ὑπὸ χθόνα μυχῶν ἀνακακοιμῆσθαι φήσομεν · οὐ γὰρ ἂν ἤξιώθη τὸ χρῆμα θαύματος, εἰ μετένηκεν εἰς τὸν ἄδην ὁ ἐκ Θεοῦ Λόγος, τῆ τῆς θεότητος ἐνεργεία τε καὶ φύσει παραδόξως τε καὶ ὑπὲρ λόγον πληρῶν τὰ πάντα καὶ τοῖς πᾶσιν ἐπιδημῶν. » Εἶτα προῖόν τῷ λόγῳ ταῦτα πάλιν φησὶν · « Ἀνθρώπινον μὲν τὸ τεθνᾶναι πάθος, ἐνέργημα δὲ θεϊκὸν τὸ ἀναεῖναι. » δεικνύς ἃ δι' ἑμφοῖν γνωρίζεται καθ' ἡμᾶς τε ἅμα καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς ὡς Θεός. Ὁρᾷς ὅπως ὁ σεβάσμιος οὗτος Πατὴρ τῶν δύο φύσεων ἐνεργείας ἐπὶ τῆς μιᾶς ὑποστάσεως ἦτο τοῦ ἐνός προσώπου Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν παραδίδωσι; Καὶ μετ' ὀλίγα · Εἶτα δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος γενόμενος, ὁρατὸς καὶ ψηλαφητὸς γέγονε · καὶ διὰ τῶν θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων ἐνεργειῶν φανηρωθεὶς ὑπάρχειν ἐν θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι, δέδωκεν ἡμῖν γνωσκῆναι ὅτι ἐν οἷς ἐγνωσθη, ἐξ αὐτῶν συνίσταται · οὕτω γὰρ καὶ οἱ ἅγιοι Πατέρες ἀμφοτέρας τὰς φωνὰς ἀμολογούτες, τουτέστι καὶ τὴν ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος δι' ἑκατέρας αὐτῶν τὸ ἀσύγχυτον τε καὶ ἀδιαίρετον τῆς οἰκονομίας τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παραδιδόασιν.

habitaverit de Deo Verbum, cum deitatis virtute ac natura, mirabiliter ac supra id quod dici potest, omnia impleat, atque in nobis omnibus inhabitet. Deinde pergens, hæc iterum dicit : « Humana infirmitas est mors, virtus vero divina resurrectio ; » ostendens quod his ambabus agnoscitur, scilicet inter nos esse simul et supra nos ut Deum. Videsne quomodo hic venerabilis Pater duarum naturarum virtutes in una hypostasi seu una persona Christi Dei nostri demonstrat? *Et paulo post* : Deinde, propter nos homo factus, visibilis tractabilisque factus est. Cumque divinis atque humanis virtutibus in divinitate ac humanitate esse apparuisset, nobis cognoscendum dedit se ex ipsis subsistere quibus patefactus est. Sic ergo sancti Patres has ambas voces confitentes, unam scilicet de deitate atque alteram de humanitate, ex utraque inconcretam atque individuum œconomiam magni Dei nostri Salvatoris Jesu Christi tradunt.

NICETÆ CHONIAΤÆ

EX LIBRO XVII THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI (a)

Περὶ αἰρέσεων τῶν Ἀρμενίων (1).

α'. Τὴν μίαν ἐπὶ Χριστοῦ φύσιν καὶ μίαν ἐνέργειαν οὕτω πειρώμεναι Ἀρμένιοι κρατύνειν · εἰ δύο φασὶν ἐνεργείας ἐπὶ Χριστοῦ δοῖμεν, συνέβηται πάντως ταῦταις καὶ δύο θελήματα · εἰ δὲ τοῦτο, ἐξ ἀνάγκης καὶ δύο συνεισαχθῆσονται πρόσωπα.

Πρὸς δὲ ταῦτα οὕτως αὐτοῖς ἀντίπεσον οἱ θεοφόροι Πατέρες ἡμῶν.

Τὸ φυσικὸν θελημα οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ δύναμις τοῦ κατὰ φύσιν ὄντος ὀρεκτικῆ, καὶ τῶν ιδιωμάτων συνεκτικῆ τῶν τῆ φύσει προσόντων οὐσιωδῶς, καθ' ἣν ἂν ἐπὶ τῷ φύσει θελητικῷ τὸ πεφυκέναι θέλειν ἐμπέφυκεν · οὐ ταυτὸν δὲ τὸ πεφυκέναι θέλειν καὶ θέλειν ἐστίν · ὥσπερ οὐδὲ τὸ πεφυκέναι λαλεῖν καὶ λαλεῖν · πέφυκε μὲν γὰρ ἂν τὸ λαλητικὸν λαλεῖν, λαλεῖ δὲ οὐκ ἂν · ἐπειδὴ τὸ μὲν οὐσίας ἐστὶ λόγῳ φύσεως συσχεόμενον, τὸ δὲ βουλῆς, τῆ τοῦ λαλοῦντος γνώμη τυπούμενον · ὥστε φύσεως μὲν ἂν

(1) Contra varias hæreses Armeniorum non pauca alia præcedunt in codice, quæ idcirco non omisimus quia ea pene ad litteram edita reperimus apud Nicephorum Callistum hist. lib. xxiii, 33. Sed quia inter alios schismaticorum Armeniorum illaudabiles ritus sacra quoque cadaverum per oleum unctio recensetur, qua super re quemdam Macarii Hierosol. incertum et fortasse spurium canonem citant (videsis Col-

Θ

De hæresibus Armeniorum.

1. Unam in Christo naturam et unam operandi facultatem Armeni hoc modo confirmare student : Si duas Christo operandi facultates attribuimus, duæ necessario voluntates stabiendæ sunt ; quod si conceditur, duæ personæ emanent necesse erit.

Ad hoc autem sic illis divini Patres nostri responderunt.

Naturalis voluntas nihil aliud est quam vis hujus quod secundum naturam est appetitum movens proprietatesque complectens quæ naturæ essentialiter insunt, ex qua semper voluntatem habenti posse velle inest. Non autem idem est posse velle et velle, quemadmodum nec idem est posse loqui, et loqui. Quod enim facultatem loquendi habet, potest semper loqui, non autem semper loquitur ; ut enim possit, in ratione naturæ comprehenditur ; ut autem velit, loquentis mente determi-

lect. Vat., t. X, fin., p. 271 et pr. p. xxii), aio me vidisse idoneam hujus rei ms. refutationem Nicephori patriarchæ Constantinopolitani hoc titulo : Περὶ τῶν λεγόντων ὅτι χρὴ καὶ μετὰ τὸν θάνατον εὐχέλαιον ποιεῖν. Incipit : Οὐκ οἶδα ποῖαν καὶ ἀτασθαλίαν μεστὴν · *Nescio quam amentix plenam.* Videsis tamen etiam Græca apud Cangium contraria excerpta voc. Ἐλαῖον ἄγιον.

(a) Hoc libro continebatur etiam secunda Disputatio Theoriani cum Nersete, quam inter opera Theoriani edidimus, tom. CXXXIII, EDIT. PATR.

minatur ita ut naturæ quidem sit posse semper loqui, ut et posse velle. Si autem posse velle et quomodocunque velle non sunt idem, sed posterius ex volentis deliberatione procedit, habebat igitur posse velle incarnatum Verbum, ut homo, sua divina voluntate motum et efformatum. Ejus enim voluntas, nihil Deo opposita, omnino deificata erat. Si autem deificabatur, patet eam deificantis coherentia deificatam esse. Deificum vero et deificatum duo certe sunt; sed non unum et idem natura; si quidem eorum, quæ sunt ad aliquid, deificans et deificatum sunt, ea vero quæ sunt ad aliquid possunt inter se uniri, alterumque per alterum concipi. Habebat igitur naturalem voluntatem, ut homo, Salvator sua divina voluntate efformatam et unificatam et non contrariam. Quod enim appetitivo in potentia motu caret, caret simul omni vitali potestate; quod autem ex natura non habet vitalem potestatem, omnino neque animam habet.

Ad eos qui dicunt se nescire alteram et alteram in Christo voluntatem, sed unam et hanc divinam, eo quod deificata fuerit caro

2. Nisi altera et altera sit secundum naturam divina et humana voluntas, manifestum est eam esse unam et eandem natura. Si ita est, natura ipsa necessaria una et eadem erit. Ubi enim non est diversitas naturalis voluntatum, neque substantiæ et naturæ illic aderit varietas. Si autem natura altera et altera voluntates sint, omnino inter se differunt. Porro si differunt, quomodo earum numerum confiteri non necesse est et quot sint inquirere? Quomodo enim possibile est esse voluntates easque non numerari? Quod enim deificata est sua cum Deo unione caro, non ideo in sua essentiali entitate, quatenus natura rationalem et mente præditam animam habet, corrumpitur. Quemadmodum neque ferrum corrumpit in propria natura summa et perfecta cum igne commistio et unio; sed proprietates ignis contrahit, si quidem ignis per unionem factum est; simul autem grave est natura et secat, quia non propriæ naturæ jacturam passum est, neque naturalem vim omnino amisit, etsi cum igne existat secundum unam et eandem hypostasim, atque simul operetur ea quæ secundum propriam naturam sunt, sectionem dico, rursusque ea quæ ex unione procedunt, nempe adustionem; ipsius autem est, quemadmodum et ignis, secandi actio propter summam mutuamque circumincessionem et communionem.

Et rursus circa idem.

3. Si omnia quæ naturæ sunt nobiscum habuit Christus communia, Patris benevolentia et Spiritus sancti cooperatione propter nostram salutem, quomodo etiam naturalem non participabat voluntatem? Peccatum enim solum non participavit Verbum incarnatum, quia neque id naturæ est, sed deflexio et lapsus mentis ultra naturæ ra-

τὸ πεφυκέναι λαλεῖν, ὡς περ καὶ τὸ πεφυκέναι θέλειν· εἰ δὲ τὸ πεφυκέναι θέλειν καὶ τὸ πῶς θέλειν οὐκ ἔστι ταυτὸν, τὸ δὲ τῆς τοῦ θέλοντος ὑπάρχει βουλή, εἶχε ἄρα τὸ πεφυκέναι θέλειν ὁ σαρκωθεὶς Λόγος, ὡς ἄνθρωπος, τῷ αὐτοῦ θεϊκῷ βουλήματι κινούμενον καὶ τυπούμενον· τὸ γὰρ ἐκείνου θέλειν οὐδὲν ὑπεναντίον Θεῷ, θεωθὲν ὅλον· εἰ δὲ τεθέωτο, τῆ τοῦ θεοῦντος δηλονότι συμφυΐα τεθέωτο. Τὸ δὲ θεοῦν καὶ θεοῦμενον δύο πάντως, ἀλλ' οὐχ ἓν καὶ φύσει ταυτὸν, εἴπερ τῶν πρὸς τι τὸ θεοῦν καὶ τὸ θεοῦμενον, τὰ δὲ πρὸς τι πάντως ἀλλήλοισι συνεισάγεσθαι πέφυκε, καὶ θατέρω συνεπινοεῖσθαι θάτερον. Εἶχε οὐκ θέλημα φυσικὸν ὡς ἄνθρωπος ὁ Σωτὴρ τῷ αὐτοῦ θεϊκῷ θελήματι συντυπούμενον καὶ ἐνοῦμενον καὶ οὐκ ἐναντιούμενον· τὸ γὰρ κατ' ἔφεσιν ὀρεκτικῆς ἐστρωτημένον κινήσεως καὶ πάσης ζωτικῆς δυνάμεως ἀμοίρον· τὸ δὲ ζωτικὴν οὐκ ἔχον ἐκ φύσεως δύναιεν πάντως οὐδὲ ψυχὴν.

Πρὸς τοὺς λέγοντας μὴ ἄλλο καὶ ἄλλο ἐπὶ Χριστοῦ εἶδέναι θέλημα, ἀλλ' ἓν καὶ τοῦτο θεϊκόν, διὰ τὸ τὴν σάρκα θεωθῆναι.

β'. Εἰ ἄλλο καὶ ἄλλο κατὰ φύσιν οὐκ ἔστι τὸ θεῖον καὶ τὸ ἀνθρώπινον θέλημα, δηλον ὡς ἓν φύσει καὶ ταυτὸν· καὶ εἰ τοῦτο, καὶ ἡ φύσις ἐξ ἀνάγκης μία καὶ ἀπαράλλακτος ἔσται· οὐ γὰρ ἑτερότης φυσικὴ θελημάτων οὐκ ἔστιν, οὐδὲ οὐσίας καὶ φύσεως τὸ παράπαν ἐκείσε παραλλαγῆ. Εἰ δὲ ἄλλο φύσει καὶ ἄλλο, διάφορα πάντως· καὶ εἰ διάφορα, πῶς τὸν ἐν ποσῷ τούτων ἀριθμὸν οὐχ ὁμολογήσει χριστιανὸς; Πῶς γὰρ δυνατόν εἶναι τὰ θελήματα, καὶ μὴ ἀριθμῆσθαι; Τὸ γὰρ θεωθῆναι τῆ πρὸς τὸν Θεὸν ἐνώσει, καθὰ καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν τῆς λογικῆς τε καὶ νοερῶς ἐψυχωμένης σαρκός, τῆς κατ' οὐσίαν ὄντοτητος οὐκ ἐξίστησιν, ὡς περ οὐδὲ τῆς οἰκειᾶς τὸν σίδηρον φύσεως ἢ ἄκρα καὶ διοίου πρὸς τὸ πῦρ ἀνάκρασις τε καὶ ἐνώσις· ἀλλὰ πάσχει μὲν τὰ πυρὸς, ἐπειδὴ πῦρ τῆ ἐνώσει γηγένεται· βρῖθει δὲ πάλιν κατὰ φύσιν καὶ τίμνει, ὅτι μὴ τῆς οἰκειᾶς φύσεως λῶδην πέπονθεν, ἢ τῆς φυσικῆς ἐνεργείας ἐξέστη τὸ σύνολον, καίτοι μετὰ πυρὸς ὑπάρχων κατὰ τὴν αὐτὴν καὶ μίαν ὑπόστασιν, καὶ ἀδιαστάτως δρών τὰ τε κατὰ φύσιν ἰδίαν, λέγω δὴ τὴν τομὴν, καὶ τὰ καθ' ἐνώσειν αὐθις ὅπερ ἔστιν ἡ καῦσις· αὐτοῦ γὰρ ἔστι, καθάπερ καὶ τοῦ πυρὸς ἡ τομὴ, διὰ τὴν ἄκραν εἰς ἄλληλα περιχώρησιν καὶ ἀντίδοσιν.

Καὶ αὐθις περὶ τοῦ αὐτοῦ.

γ'. Εἰ πάντων τῶν τῆς φύσεως ἐπίσης κεκοινωνηκεν ἡμῖν ὁ Χριστὸς εὐδοκία Πατρὸς καὶ συνεργείᾳ Πνεύματος ἁγίου διὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, ὅπως οὐχὶ καὶ τῆς φυσικῆς μετείχε θελήσεως; Ἄμαρτίας γὰρ μόνης οὐχὶ μετέσχεν ὁ σαρκωθεὶς Λόγος, ὅτι μὴδὲ τῆς φύσεως αὐτῆ ἔστιν, ἀλλὰ παρετροπὴ καὶ ὀλισθημα γνώμης κεινημένης παρὰ

τὸν λόγον τῆς φύσεως· διαστέλλεται γὰρ τὸ φυσικὸν ἠθελήματα καὶ τὸ γνωμικόν· τὸ μὲν γὰρ φυσικὸν δύναμις ὑπάρχει τοῦ κατὰ φύσιν ὄντος ὀρεκτικῆ· τὸ δὲ γνωμικὸν αὐθαίρετος ὀρμηὴ καὶ ζήτησις περὶ τοῦ ἀγνοουμένου, καὶ κτίσις καὶ διαθέσις περὶ τὸ κριθέν· καὶ οὐ φύσεως χαρακτηριστικόν, ἄλλὰ τοῦ προσώπου κυρίως οὗ ἔστι καὶ τῆς ὑποστάσεως, ὡσπερ καὶ τὸ πῶς θέλει καὶ τὸ πῶς ὀρᾷ οὐ τῆς γύσεως, ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας γνώμης· καθ' ὃν λόγον καὶ ὁ ἄνθρωπολάτρης Νεστόριος γνωμῶν ἔνωσιν ἀσεβῶς ἐδογματίσεν, ἐν ἑκατέρῃν δι' ἑκατέρας κυρώσῃ ὑπόστασιν, καὶ ὁ ψιλὸς ἄνθρωπος αὐτῶν τηρηθῆ γνώμη τιμὴ καὶ αὐθαίρετῶ κινήσει πρὸς τὸν Θεὸν Λόγον, καὶ αὐτὸς, φησὶ, τὴν ἔνωσιν ποιησάμενος. Ὡς ἂν τοίνυν τὸ ἐντελὲς ἀκριβῶθῃ τῆς φύσεως ἐπὶ τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ, καὶ τὸ ἀντικείμενον διαῤῥιφθῆ· τὸ μὲν φυσικὸν θέλημα ὠρίσθη ἐπὶ Χριστοῦ, τὸ δὲ γνωμικὸν οὐ κυρίως ἐρρέθη, ὡς μῆτε τῆ διαίρεσις χώρα δοθῆ τῶ στασιάζειν ἐν τούτῳ, μῆτε τῆ φαντασία παρῆσθυσίς τῶ μὴ ὑπάρχειν ἐκεῖνο.

*Ἐτερον πρόβλημα τῶν Ἀρμενίων.

δ. Εἰ ἐπὶ τοῦ ἐνὶ Χριστοῦ δύο θελήματα καὶ δύο ἐνεργείας δώμεν, πάντως ἀλλήλοις ἐναντία ἔσονται ταῦ θείου διαμαχομένου τῶ ἄνθρωπίνῳ, καὶ ὁ αὐτὸς καὶ εἰς Χριστὸς, ἢ διαστασιάζων ἑαυτῶ εὑρεθήσεται, ἢ αἱ φύσεις διαιρεθήσονται καὶ ἰδιουπόστατοι, καὶ τὸ τοῦ Νεστορίου δόγμα παρῤῥησιάζεται.

*Ἀντίθεσις πρὸς τοῦτο τῶν εὐσεβῶν.

ε. Εἰ μὲν τὰ δύο θελήματα, τό τε θεῖον καὶ τὸ ἄνθρωπινον, κατ' οὐσίαν ἀκτὴ διαφορά, εὐσεβεῖτε· εἰ δὲ ἀντικείμενα, ψευδῆς ὁ λόγος· ἄλλο γὰρ θεότητος καὶ ἄλλο ἄνθρωπότητος θέλημα· ἀντικείμενα δὲ οὐδαμῶς, ὡς τοῦ ἄνθρωπίνου θελήματος τῶ θεϊκῶ ἱπομένου, καὶ συντυπουμένου· οὔτε γὰρ εἰτε διαφορὸν, πάντως τοῦτο καὶ ἀντικείμενον· διαφορά γὰρ οὐσιώδης· σύστασις ἔστι τῶν ἐν τῇ φύσει πραγμάτων, οὐ μὲν ἐναντίωσις πρὸς τὴν τούτων διάλυσιν. Ἀπαραίτητον δὲ τὸν σαρκωθέντα Λόγον φυσικῶς ἔχειν καὶ τὸ ἄνθρωπινον θέλημα πρὸς πίστωσιν τῆς νοερᾶς αὐτοῦ καὶ λογικῆς ἐψυχωμένης σαρκὸς· εἴπερ τέλειος ἄνθρωπος γέγονε μηδενὸς τῶν ἡμετέρων λειπόμενος, πόλῃν μόνῃς τῆς ἀμαρτίας· πάντα γὰρ ἔχων ὅσα ἡμεῖς ἀπαραλείπτως τὰ κατὰ φύσιν συστατικὰ τῆς ἡμετέρας οὐσίας, ἠθέλε καὶ ἐνήργει ἐν ἑκατέρῃ μορφῇ μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας· ὧν μὲν γὰρ ἡ αὐτῆ, τούτων καὶ ἡ θέλησις καὶ ἡ ἐνέργεια ἡ αὐτῆ· ὧν δὲ διαφοράς ἡ οὐσία, τούτων διαφοράς καὶ ἡ θέλησις καὶ ἡ ἐνέργεια. Καὶ τὸ ἀνάπαλιν, ὧν ἡ θέλησις καὶ ἡ ἐνέργεια ἡ αὐτῆ, τούτων καὶ ἡ οὐσία ἡ αὐτῆ. ὧν δὲ διαφοράς ἡ θέλησις καὶ ἐνέργεια, τούτων καὶ ἡ οὐσία διαφοράς· δεῖ ἐπὶ μὲν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος ἐκ τῆς ταυτότητος τῆς ἐνεργείας καὶ τοῦ θελήματος καὶ τὴν ταυτότητα τῆς φύσεως γνωσκόμεν· ἐπὶ δὲ τῆς θείας οἰκονομίας, ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν θελημάτων καὶ τὴν τῆς φύσεως

tionem commotæ; distinguuntur enim naturalis voluntas et mentalis; naturalis quidem est vis appetitum movens hujus quod secundum naturam est; mentalis vero liber impetus et inquisitio circa aliquid ignoti, et circa id quod decretum est judicium et dispositio; neque naturæ est character, sed proprie personæ cui inest et hypostaseos, quem admodum aliquo modo velle et aliquo modo videre non ad naturam pertinet, sed ad mentem nostram; unde et anthropolatra Nestorius mentium unionem impie docuit, ut alteram per alteram confirmaret hypostasim, et servaretur merus homo aliqua mente et libero ad Deum Verbum motu, et ipse, inquit, homo hanc unionem perficiens. Ut igitur naturæ summa in incarnato Deo assignaretur, oppositumque rejiceretur, naturalis quidem voluntas definita est de Christo, mentalis vero non proprie dicta est, ut neque divisioni locus daretur, dissensionis in hoc gratia; neque phantasie introitus, tanquam non sit illa.

Altera Armeniorum propositio.

4. Si in Christo duas esse voluntates et operationes concedamus, omnino inter se contrariæ erunt, divina voluntate adversus humanam repugnante; ac idem et unus Christus, vel a seipso dissentiens, inveniatur, vel naturæ dividantur et singulæ propriam habebunt hypostasim; et Nestorii doctrina manifeste prædicabitur.

C *Ad hæc responsio orthodoxorum.*

5. Si quidem duas voluntates, divinam et humanam, secundum essentiam differre dicitis, pie dicitis; si autem oppositas esse, mendaces estis. Altera enim est divinitatis et altera humanitatis voluntas; inter se tamen minime oppositæ, cum humana voluntas divinam voluntatem sequatur et ab illa efformetur. Non enim si quid differt, ideo opponitur; differentia enim est essentialis: eorum quæ in natura sunt collatio est eorum sejunctionis loco, non sane oppositio. Inevitable autem incarnatum Verbum naturaliter humanam voluntatem habere, ut ejus intelligenti et rationali carnis animæ fides sit, si quidem perfectus homo factus est, nihil quod nostrum sit non sibi suscipiens, excepto peccato. Omnia enim quæ et nos habens, nihil non suscipiens eorum quæ secundum naturam nostræ essentialis constituta sunt, in utraque forma volebat operabaturque cum alterius communionem. Quorum autem differens est essentialis, eorum quoque differens est et voluntas et operatio; quorum vero differens est voluntas et operatio, eorum quoque differens est essentialis. Ideo et in Patre et Filio et Spiritu sancto ex voluntatis et operationis identitate, et naturæ identitatem agnoscimus. In divina autem incarnationis œconomia ex operationum et voluntatum differentia, et naturæ differentiam confitemur. Duas porro voluntates naturalium esse dicimus, non personales; neque se-

parationem iuducimus naturarum, sed eamdem, A et in hac unione naturarum ostendimus conservationem,

6. Hoc etiam dicunt quod solo passionis tempore, quando quod nostri est perfecte in se referebat Christus et mori recusabat ut homo, duas voluntates habere visus est. Quod est inconsequens : si enim tunc habebat, et ab initio habebat ex quo factus est homo, neque id ex tempore habuit. Si autem ab initio non habebat, neque tempore passionis habuit, sed horrorem tantum simulavit, et pariter juxta illos cætera per quæ salvati sumus, lacrymas nempe, orationes, mœrorem, agoniam, crucem, mortem et sepulturam. Figura- bat enim in seipso perfecte quod nostri est per naturalem secundum nos agoniam, ut et ab illa nos liberaret, et propriæ carnis naturæ fidem faceret, et œconomiam ab omni phantasia alienam efficeret; quemadmodum suæ humanæ voluntatis cum propria sui ipsius Patrisque voluntate coheren- tiam et unionem, id statuens et dicens : Non mea voluntas, sed tua fiat ⁶. »

Alia Armeniorum propositio.

7. Si indivisibilis est Christus, indivisibilium vero una est operatio et voluntas, quomodo non et de Christo unam operationem in voluntatem dicemus?

Responsio.

Nihil naturalium, in quantum est indivisibile certe, sed pro hujus indivisibilis natura et essentia differentiam habet. Naturis enim non existentibus, evanescit quoque omnino quod naturis constat, compositam hypostasim dico. Si autem compositam Christi hypostasim confitemur ad quam attollitur, et contrariorum et oppositorum capax erit: mortalis enim et immortalis, visibilis et invisibilis, finita et infinita, initio carens et initium habens. Duplex quoque eorum, ut decet, erit operatio; et aliter ultra natura absque operatione esset, vel extra naturalem suam operationem? Quomodo autem possibile est ut naturalis secundum carnem virtutis expers Verbum incarnatum hominem perfectum ac simpliciter hominem seipsum nominet? Non enim est absque naturali operatione homo. Ad hoc, neque indivisibilis proprie dicitur in Christo composita persona. Nullam enim relationem habet ad eam divisionem quæ ex remotissimo genere per genera inter se subjecta ad propinquissimam speciem pervenit in eaque proprium progressum circumscribit

8. Ideo juxta sapientissimum Cyrillum nomen *Christus* non vim definitionis habet. Non enim est species de multis numero diversis prædicata, neque aliquam alicujus essentiam ostendit: non enim aliquid indivisibile est ad speciem aut genus

διαφορὰν συνομολογούμεν· τὰ μέντοι δύο θελήματα φυσικά φαμεν, οὐχ ὑπόστατικά· οὐδὲ διαίρειν εἰσάγομεν τῶν φύσεων, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν, καὶ τῇ ἐνώσει δηλοῦμεν φυσικὴν συντήρησιν.

ζ. Ἐτι τοῦτο φασίν, ὡς ἐν τῷ καιρῷ μόνῳ τοῦ πάθους, ἦν ἡμετέρον ἐτύπου πραγματικῶς ἐν ἑαυτῷ ὁ Χριστὸς καὶ παρηγεῖτο τὸν θάνατον ὡς ἄνθρωπος, δύο θελήματα ἔχων ἐδείκνυτο. Τοῦτο δὲ ἀποπον· εἰ μὲν γὰρ εἶχε τότε, καὶ ἀπ' ἀρχῆς εἶχεν ἐξ οὗ γέγονεν ἄνθρωπος, ἀλλ' οὐχ ὑστερον ἐσχυδιάσθη. εἰ δὲ ἀπ' ἀρχῆς οὐκ εἶχεν, οὐδὲ κατὰ τὸν καιρὸν εἶχε τοῦ πάθους, ἀλλὰ μόνον ἐφάντασε τὴν περραίτησιν· κατ' αὐτοὺς δὲ καὶ τὰ λοιπὰ δι' ὧν σωσάμεθα, οἷον τὸ δάκρυον, τὴν εὐχὴν, τὴν λύπην, τὴν ἀγωνίαν, τὸν σταυρὸν, τὸν θάνατον, καὶ τὴν ταφήν· ἐτύπου γὰρ ἐν ἑαυτῷ πραγματικῶς τὸ ἡμέτερον διὰ τῆς φυσικῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγωνίας, ἵνα καὶ ταύτης ἡμᾶς ἐλευθερώσῃ, καὶ τῆς οἰκείας σαρκὸς τὴν φύσιν πιστώσῃται, καὶ τὴν οἰκονομίαν καλῶν πάνσης φαντασίας ἐργάσῃται· ὡσπερ τὴν ἄκρην τοῦ κατ' αὐτὸν ἀνθρωπικοῦ πρὸς τὸ οἰκεῖον αὐτοῦ καὶ πατρικὸν θελημα συμφυῖαν καὶ ἐνωσιν, τῇ ἐπικρίνειν τοῦτο καὶ φάσκειν· Μὴ τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ σὸν γενέσθω θελημα.

Ἐτερον πρόβλημα τῶν Ἀρμενίων.

ζ. Εἰ ἄτομος ὁ Χριστὸς, τῶν δὲ ἀτόμων μία ἐνέργεια καὶ θέλησις, πῶς οὐχὶ καὶ ἐπὶ Χριστῷ μίαν ἐνέργειαν καὶ θέλησιν εἰπωμεν;

Ἀντίθεσις.

Οὐδὲν τῶν φυσικῶν εἰς τὸ ἄτομον προσηγουμένως, ἀλλ' εἰς τὴν τοῦτου φύσιν καὶ οὐσίαν ἔχει τὴν διαφορὰν· φύσεων γὰρ οὐκ οὐσῶν, καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν ἀφανίζεται πάντως, ἢ σύνθετος, λέγω, ὑπόστασις. Εἰ δὲ σύνθετος ἡ ὑπόστασις ὡμολόγηται τοῦ Χριστοῦ πρὸς ἣν ἀναφέρεται, καὶ δεκτικὴ τῶν ἐναντίων καὶ ἀντικειμένων· θνητὴ γὰρ καὶ ἀθάνατος, ὄρατὴ καὶ ἀόρατος, περιγραπτὴ καὶ ἀπερίγραπτος, ἀναρχος καὶ ὑπ' ἀρχὴν· διεπλὴ τούτων κατὰ τὸ εἰκὸς καὶ ἡ ἐνέργεια ἐστίν· καὶ ἄλλως δὲ τίς φύσις ἀνεργητος. ἢ φυσικῆς ἐνεργείας ἐκτός; Πῶς δὲ καὶ δυνατὸς ἀμοιροῦντα φυσικῆς δυνάμεως κατὰ σάρκα τὸν ἐνανθρωπήσαντα Λόγον ἄνθρωπον τέλειον ἢ ὅλων ἀνθρώπων χρηματίζει; Οὐδὲ γὰρ δίχα φυσικῆς ἐνεργείας ὁ ἄνθρωπος· πρὸς δὲ τούτοις, οὐδὲ ἄτομον κυρίως λέγεται τὸ κατὰ Χριστὸν σύνθετον πρόσωπον· οὐ γὰρ σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν ἐκ τοῦ γενικωτάτου γένους διὰ τῶν ὑπ' ἄλληλα καθιεμένων γενῶν πρὸς τὸ εἰδικώτατον εἶδος διαίρειν καὶ ἐν αὐτῷ τὴν οἰκείαν πρόοδον περιγράφουσαν.

ἢ. Διὰ τοῦτο, κατὰ τὸν σοφώτατον Κύριλλον, τὸ Χριστὸς ὄνομα οὔτε ὄρου δύναμιν ἔχει· οὐ γὰρ εἶδός ἐστι πολλῶν ἀριθμῶ διαφερόντων κατηγορούμενον, οὔτε μὴν τὴν τινος οὐσίαν δηλοῖ· οὐ γὰρ ἄτομον πρὸς εἶδος ἢ γένος ἀγόμενον ἢ κατ' οὐσίαν

⁶ Luc. xxii, 42.

ὑπὸ τούτων περιγραφόμενον, ἀλλ' ὑπόστασις σύν- A
θετος τῆν φυσικὴν τῶν ἄκρων διαίρεσιν ἐν ἑαυτῇ
κατάκρας ταυτίζουσα, καὶ εἰς ἐν ἄγουσα τῇ τῶν
οἰκειῶν ἐνώσει μερῶν · ἐπεὶ οὐδὲ ἐτέρωθεν τὸν
αὐτὸν φύσει θεὸν ὄντα καὶ ἄνθρωπον διεκρινώσκωμεν,
ἢ ἐκ τῶν θεϊκῶς ἅμα καὶ ἀνθρωπικῶς χαρακτηρι-
ζόντων αὐτὸν ἐμφύτων ἰδιωμάτων τῆς τε θείας
θελήσεως καὶ ἐνεργείας, καὶ τῆς ἀνθρωπικῆς τοῦ
αὐτοῦ θελήσεως · αἷς καὶ δι' ὧν ὁ ἦν καὶ ὁ γέγονεν,
ἐπεσφράγιζε · θαυματουργῶν μὲν ὑπὲρ ἡμᾶς ὡς
θεός, πάσχων δὲ δι' ἡμᾶς ὁ αὐτὸς ἰκονοσιῶς ὡς
ἄνθρωπος · καὶ νῦν μὲν φεθγγόμενος πρὸς τὸν
Φιλιππον · Οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ,
καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί; καὶ, Ὁ ἰωρακῶς ἐμὲ
ἰώρασε τὸν Πατέρα · καὶ, Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν
ἴσμεν. Νῦν δὲ τί ζητεῖτέ με ἀποκτείνει, ἄνθρωπον B
ὅς τὴν ἀλήθειαν λελάληκα ὑμῖν;

Ἐτέρα ἀντιθεσις Ἀρμενίων.

θ'. Πᾶν ἐτεροκίνητον ἀνεύρητον · ἢ τοῦ Κυρίου
τοίνυν σὰρξ ὑπὸ τοῦ ἐνωθέντος αὐτῇ Λόγου κινουμένη
ἀνεύρητος ἦν.

Ἀντιθεσις καὶ ἀπολογία πρὸς τοῦτο.

Καὶ λοιπὸν οὐ διέφερε τῶν ἄλλων ἁγίων ἢ τοῦ
Κυρίου σὰρξ · νεύματι Θεοῦ κινουμένη καὶ Μωϋσῆς
καὶ Δαβὶδ, καὶ ὅσοι ἄλλοι τῆς θείας ἐνεργείας χω-
ρητικοί · τοῦτο δὲ ἄπορον. Ἀλλ' ἐπεὶ ὁ τῶν ὄλων
θεὸς ἀτίπτως γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ ὡς θεός
καταλλήλως τῇ αὐτοῦ θεότητι ἤθελε τε καὶ ἐνήργει,
καὶ ὡς ἄνθρωπος καταλλήλως τῇ αὐτοῦ ἀνθρωπότητι,
τοῦ ἀνθρωπείου θελήματος οἶα καὶ θεωθέντος, τῷ C
θεϊκῷ βουλήματι κινουμένου καὶ τυπουμένου. καὶ
μαρτυροῦσι τοῦτο τὰ εὐαγγελικὰ ῥήματα ἃ φασιν
οὕτως · « Τῇ ἑκατέρῳ ἠθέλησεν ὁ Ἰησοῦς εἰσελ-
θεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν · » καὶ πάλιν · « Θέλω ἵνα
ὁπου εἰμι ἐγὼ, καὶ αὐτοὶ ὡσι · » καὶ αὖ · « Οὐ γὰρ
ἤθελεν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν, ὅτι ἐζήτουν
αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτείνει. » καὶ ἐτέρωθε · « Κἀ-
καίθεν ἐξελθόντες ἐπορεύοντο διὰ τῆς Γαλιλαίας ·
καὶ οὐκ ἤθελεν ἵνα τις γνῶ · » καὶ ἄλλαχου · « Καὶ
προσηλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες αὐτῷ ·
Ποῦ θέλεις ἀπελθόντες ἐτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ
Πάσχα; » Ταῦτα γὰρ πάντα καθὸ ὁ Κύριος ἄνθρω-
πος ἐφθέγγετο, καὶ οὐ καθὸ θεός. Καὶ ἄλλως δὲ τὸ
μὴ ἔχον ἐνέργειαν καὶ κίνησιν φυσικὴν νεκρὸν καὶ
ἄψυχον · ἢ δὲ τοῦ Κυρίου σὰρξ ἕνους καὶ ἑμφυχος. D

Ἐτερον πρόβλημα Ἀρμενίων.

ι'. Ὡς περ ἐπὶ Χριστοῦ τὴν τῶν δύο φύσεων συν-
δρομὴν σύνθετον φατε ὑπόστασιν, οὕτω χρεῶν καὶ
μῆν σύνθετον λέγειν ἐνέργειαν.

Ἀντιθεσις.

Εἰ τὸν Χριστὸν ἐν δύο φύσεσι θεωρούμενον μῆν
δῶμεν σύνθετον ἔχειν ἐνέργειαν, ἢ τοιαύτη πάντως
ἐνέργεια ἢ τῶν αὐτοῦ μερῶν ἰσσεῖται, ἢ αὐτοῦ ὡς

¹ Joan. xv, 10. ² Ibid. 9. ³ Joan. x, 30. ⁴ Joan. vii, 20. ⁵ Joan. i, 43. ⁶ Joan. xvii, 24.
⁷ Joan. vii, 1. ⁸ Ibid. ⁹ Matth. xxv, 17.

reductum aut secundum essentiam sub illis cir-
cumscriptionibus, sed hypostasis composita naturalem
extremorum divisionem in se commiscens et
identificans, et in unum agens propriarum par-
tium adunatione, quoniam nec aliunde eundem
natura Deum et hominem agnoscimus quam ex iis
quæ divine et humane simul eum signant, inna-
tis proprietatibus divinæ voluntatis operationis-
que et humanæ ejus voluntatis. Quibus et per
quas quod erat et quod factus est signavit; mira-
cula quidem supra nos operans ut Deus, patiens
autem propter nos voluntarie ut homo. Et nunc
quidem Philippo dicens: « Non credis quia ego in
Patre et Pater in me? » Et: « Qui videt me, videt
Patrem⁸; et, « Ego et Pater unum sumus⁹: »
B nunc vero: « Quid queritis me interficere, ho-
minem qui veritatem locutus sum vobis¹⁰? »

Alia Armeniorum objectio.

9. Quod ab alio movetur, absque operatione
est: Domini igitur caro quæ a Verbo sibi unito
movetur, absque operatione est.

Responsio et hujus objectionis confutatio.

Cæterum non ab aliorum sanctorum carne dif-
ferebat Christi caro. Spiritu Dei movebantur et
Moyses et David et quicumque alii divinæ opera-
tionis capaces fuere. Quod ad eos spectat, rudi-
cula esset objectio: sed postquam omnium Deus
absque mutatione factus est homo, et ut Deus pro
sua humanitate, humana voluntate quasi deificata,
et per divinam voluntatem mota et efformata.
Atque id testantur evangelica verba quæ sic se
habent; « Crastina die voluit Jesus intrare in
Galilæam¹¹; » et rursus: « Volo ut ibi sum ego,
et illi sint¹²; » et rursus: « Non enim volebat in
Judæa ambulare, qui quærebant eum Judæi
interficere¹³. » Et alibi: « Et inde egressi per-
ambulabant Galilæam; et nolebat ut quis eum
agnosceret¹⁴; » et alibi: « Et accesserunt ad eum
discipuli ejus dicentes. Ubi vis paremus tibi
manducare Pascha¹⁵? » Hæc enim omnia, ut homo,
Dominus loquebatur, non autem ut Deus. Et
aliunde quod non habet operationem et motum
naturalem, mortuum est et inanime. Domini
autem caro mente et anima prædita erat.

Alia Armeniorum propositio.

10. Quemadmodum de Christo duarum natura-
rum concursum compositam hypostasim dicitis, sic
dicendum est unam compositam operationem esse.

Responsio.

Si Christum in duabus naturis consideratum con-
cedamus unicam habere operationem, talis operatio
vel ejus partium erit, vel ipsius est compositi. Et si
quidem ejus partium sit, dividetur ad utrum-

que scissa et solvetur, et simul ea quæ per ipsam uniantur solvet. Si vero compositi, ipsa erit ut contrariorum capax mortalis et immortalis, creata et increata, finita et infinita. Si quis hoc concesserit, erit Christus propriam habens operationem, existentem et non existentem, secundum possessionem et secundum privationem. Idem autem et de voluntate dicendum est. Dicunt Armenii, quemadmodum organi et illud moventis eadem est operatio, sic et divinitatis et humanitatis unam esse operationem. Si igitur inducunt organum vel coexistens, ut sunt corpus et anima, omnino juxta illos dicendum erit creaturam esse divinam naturam vel corpus increatum. Si vero artis cujusdam organum dicunt, illud anima carebit, nec semper movebitur, sed quando operanti videbitur. Cæterum Apollinario et Ario consentiunt, quorum prior absque anima, Apollinarius autem absque mente esse carnem Christi dicebat.

11. Si dicant Armenii Christum et post incarnationem unum esse Filium et sanctæ Trinitatis unum; sanctam autem Trinitatem unicam voluntatem et unicam operationem habere, atque inde Christum unicam habuisse operationem et unicam voluntatem, sic respondendum erit: Pater non ut Pater vult, sed ut Deus; et quoniam Deus est Filius, et Deus est Spiritus Sanctus, secundum id divina Trinitas unam voluntatem habet et unam operationem, Filii vero, nobiscum hominibus communicans carnis assumptione, duplicem quoque voluntatem et operationem habuit; unam quidem ut Deo et Patri consubstantialis, alteram autem ut nobis consubstantialis. Attamen non separatas dicimus operationes, neque naturas separatim operari; sed utramque una cum alterius communione operari id quod proprium habuit. Neque enim humana humane operatus est; non enim simplex homo erat; neque divina secundum Deum tantum; non enim solummodo erat Deus. Sed duæ naturæ sunt unus Christus, et unus Christus est duæ naturæ. Et aliter: Si unam voluntatem dixerimus de Christo ut de sancta Trinitate, erit omnino una et eadem voluntas Patris et Verbi et carnis. Ad hæc quæ diximus, id forte adjicient qui ratiocinio uti volent: Non est natura absque hypostasi seu persona; si igitur, inquit, duas naturas in Christo dixerimus, duas quoque hypostases inducemus; atque ita cum Nestorio sentiemus qui duas hypostases in Christo esse docuit.

Ad id respondendum est.

12. Pia Ecclesia, quemadmodum Sabellii synæresim repudians tres personas et unam naturam sanctissimæ Trinitatis confitetur, et Arii in tres dissimiles hypostases divisionem respuens, unicam naturam divinæ Trinitatis docet, sic et Monophysitas impugnat dicitantes unam esse naturam in Christo et unam esse hypostasim. Quod præsten-

Α ὄλου· καὶ εἰ μὲν τῶν αὐτοῦ μερῶν, μερισθῆσεται πρὸς ἀμφοτέρω τε μέρω καὶ λυθῆσεται, καὶ συνδιαλύσει τὰ κατ' αὐτὴν ἡνωμένα· εἰ δὲ τοῦ ὄλου, ἔσται ἡ αὐτὴ ὡς δεκτικὴ τῶν ἐναντίων θνητῆ καὶ ἀθάνατος, κτιστὴ καὶ ἀκτιστος, περιγραφτὴ καὶ ἀπερίγραφτος· καὶ εἰ τοῦτο δώσει τις, ἔσται ὁ Χριστὸς τὴν οἰκίαν ἔχων ἐνέργειαν, οὕτως καὶ μὴ οὕτως, κατὰ ἕξιν καὶ στήρησιν. Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ περὶ θελήματος ἔστιν εἰπεῖν. Λέγουσιν οἱ Ἀρμένιοι ὅτι, ὡς περὶ ὄργανου καὶ τοῦ κινουμένου αὐτὸ μίαν ἐνέργειαν, οὕτως καὶ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος μίαν ἐνέργειαν. Εἰ τοίνυν εἰσάγουσι τὸ ὄργανον καὶ σύγχρονον ὡς περὶ σῶμα καὶ ψυχὴν, πάντως ἔσται κατ' αὐτοὺς ἡ κτίσμα τὴν θείαν φύσιν λέγειν ἢ τὸ σῶμα ἀκτιστον· εἰ δὲ τεχνικὸν τὸ ὄργανον λέγουσιν, ἀψυχον τοῦτο καὶ οὐκ αἰετὶ κινούμενον, ἀλλ' ὅτι τῷ ἐργαζομένῳ δίδεται· καὶ λοιπὸν συμφρονούσιν Ἀπολλινάριον τε καὶ Ἀρείον, ὧν ὁ μὲν ἀψυχον, Ἀπολλινάριος δὲ ἀνοῦν τὴν σάρκα τοῦ Χριστοῦ ἔλεγε.

ἰα'. Εἴπερ φήσουσιν οἱ Ἀρμένιοι ὡς ὁ Χριστὸς καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν εἰς τὴν Υἱὸς καὶ εἰς τῆς ἁγίας Τριάδος, ἡ δὲ ἁγία Τριάς μίαν θέλησιν καὶ μίαν ἐνέργειαν ἔχει, καὶ κατὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς μίαν εἶχεν ἐνέργειαν καὶ μίαν θέλησιν, ῥητέου οὐτως· ὡς ὁ Πατὴρ οὐ καθὼ Πατὴρ θέλει, ἀλλὰ καθὼ Θεός· καὶ ἐπεὶ Θεὸς ὁ Υἱός, Θεὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, κατὰ τοῦτο ἡ μὲν τρισυπόστατος Θεότης μίαν θέλησιν ἔχει καὶ μίαν ἐνέργειαν· ὁ δὲ Υἱός, ἐπικοινωνῶν καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἡμῖν τῇ τῆς σαρκὸς προσλήψει, διπλῆν καὶ τὴν θέλησιν εἶχε καὶ τὴν ἐνέργειαν· τὴν μὲν ὡς ὁμοούσιος ὧν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, τὴν δὲ ὡς ὁμοούσιος ὧν ἡμῖν. Πλὴν οὐ διηρημένως φαμέν τὰς ἐνεργείας, οὐδὲ τὰς φύσεις ἐνεργουμένας χωρισμένως, ἀλλ' ἡνωμένως ἐκάστην μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας ἐνεργούσαν τοῦθ' ὡς ἰδίου ἔσχηκεν· οὐτε γὰρ τὰ ἀνθρώπινα ἀνθρώπινως ἐνήργηκεν, οὐ γὰρ ψιλὸς τῶν ἀνθρώπων· οὕτε τὰ θεῖα κατὰ Θεὸν μόνον, οὐ γὰρ ἦν μόνον Θεός· ἀλλ' αἱ δύο φύσεις εἰς ἔστι Χριστὸς, καὶ ὁ εἰς Χριστὸς δύο φύσεις ἐστί. Καὶ ἄλλως· Εἰ μίαν θέλησιν εἴπωμεν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, ἔσται πάντως μία καὶ ἡ αὐτὴ θέλησις τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκὸς. Πρὸς οὓς εἰρήκαμεν ἔτι καὶ τοῦτο ἴσως προσθήσουσι διασκευάζοντες συλλογιστικῶς· Οὐκ ἔστι φύσις ἀνυπόστατος ἥτοι ἀπρόσωπος· εἰ οὖν δύο, φασί, φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ εἴπωμεν, δύο καὶ ὑποστάσεις συνισθενέγκωμεν· καὶ οὕτως συμφρονούντες ἐσόμεθα Νεστορίῳ δύο ὑποστάσεις ἐπὶ Χριστοῦ δογματίζοντι.

Ῥητέον δὲ πρὸς τοῦτο.

ἰβ'. Ὡς ἡ εὐσεβὴς Ἐκκλησία, ὡς περὶ τὴν Σαβελλίου συναίρεσιν ἀποπεμπομένη, τρεῖς ὑποστάσεις καὶ μίαν φύσιν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος ὁμολογεῖ, καὶ τὴν Ἀρείου εἰς ἑτερογενεῖς τρεῖς ὑποστάσεις ἀποσκυβαλίζουσα διαίρεσιν, μίαν φύσιν τρισυποστάτου Θεότητος δοξάζει, οὕτως καὶ τοῖς Μονοφυσίταις ἀπομάχεται, φάσκουσι μίαν φύσιν ἐπὶ Χριστοῦ εἶναι τὸ

καὶ τὴν ὑπόστασιν εἶναι μίαν. Καὶ κατασκευά-
ζουσι τοῦτο ἐκ τοῦ λέγειν μὴ εἶναι φύσιν ἀνυπόστα-
τον ἦτοι ἀπρόσωπον· οὐδὲ γὰρ ἢ ἐν Χριστῷ ἀνθρω-
πινῆ φύσιν ἀνυπόστατος οἶα τῷ Λόγῳ ἐνυποστάσα.
Προσεπάγειν δὲ καὶ ταῦτα χρεῶν πρὸς τὰ παρ' Ἀρ-
μενίων συλλογιστικῶς προτεινόμενα. Ὡσπερ αἱ δύο
γεννήσεις Χριστοῦ, τοῦτέστιν ἢ πρὸ αἰῶνων ἐκ
Πατρὸς κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ἢ ἐπ' ἐσχάτων τῶν
χρόνων ἐκ Παρθένου κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἐν τῇ
μᾶ τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑποστάσει γενόμεναι, οὐκ ἐποίη-
σαν προσθήκην ὑποστάσεως· οὕτως οὐδ' ἐκ τῶν
δύο καθ' ὑπόστασιν ἠνωμένων φύσεων προσθήκη
προσώπου ἐγένετο. Πρὸς γοῦν τοὺς λέγοντας μὴ
εἶναι φύσιν ἀνυπόστατον, ῥητεον ὡς οὐδὲ τέκος
ἐστὶν ἀπρόσωπος. Ἰστέον δὲ ὡς οἱ μίαν ἐπὶ Χριστοῦ
φύσιν δοξάζοντες ἢ τὴν θεότητα τραπήναι εἰς σάρκα B
δοξάζουσιν, ἢ τὴν σάρκα ὁμοούσιον τῇ θεότητι γε-
νέσθαι, ἅπερ τῶν ἀμειψάνων καὶ ἀδυνάτων ἐστὶν·
εἰ δὲ μηδέτερον τούτων, ἑτέρα πάντως καὶ ἑτέρα φύσιν
ἐν Χριστῷ.

ιγ'. Ἐτι εἰ κατὰ ἀριθμὸν τῶν φύσεων διδάσκου-
σιν εἶναι καὶ τὰ πρόσωπα καὶ τὸ ἑμπαλεῖν, καὶ τρεῖς
ἄρα φύσεις ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος εἰσενέγκωσι τρι-
υποστάτου οὐσίας· ἢ τὸ ἀνάπαλιν μίαν ὑπόστασιν
εἰπωσι διὰ τὸ ἐναδικὸν τῆς φύσεως. Δεῖ δὲ καὶ τοῦτο
εἰδέναι ὡς οἱ Ἰακωβίται καὶ οἱ Ἀρμένιοι πρὸ μὲν
τῆς ἐνώσεως δύο φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ ὁμολογοῦσι·
μετὰ δὲ τὴν ἐνωσιν μίαν σύνθετον συγγέοντες ἀμ-
φοτέρας τῶν τε θείαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην, καὶ διὰ
τοῦτο καὶ μίαν φύσιν ὀνομάζουσιν· ὅθεν καὶ δικαιο-
λογούμενοι πρὸς τοὺς λέγοντας εὐσεβῶς δύο φύσεις C
ἐπὶ Χριστοῦ, λέγουσι μὴ εἶναι φύσιν ἀνυπόστατον
ἦτοι ἀπρόσωπον· καὶ ὡς οἱ φάσκοντες δύο φύσεις
ἐπὶ Χριστοῦ καὶ δύο ὑποστάσεις εἰσάγουσι κατὰ τὸν
Νεστόριον, καὶ οὐλίτι τρία πρόσωπα ἦτοι τρεῖς ὑπο-
στάσεις εὐρίσκονται λέγοντες ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριά-
δος, ἀλλὰ καὶ τέσσαρας. Καὶ κατὰ τοῦτο τὴν ἐν Χαλ-
κηδόνι σύνοδον ἀναθεματίζουσιν, ὡς δῆθεν δύο ὑπο-
στάσεις ἐπὶ Χριστοῦ κυρώσασαν· οὕτω γὰρ κατὰ
τὴν αὐτῶν δόξαν τὰς φύσεις φασί. Τῷ δὲ ἁγίῳ Κυρίλλῳ
συνεργῷ τῆς αὐτῶν αἰρέσεως χρώνται ἐν οἷς φησι
μίαν φύσιν τοῦ Λόγου σαρκαωμένην, τὴν τοιαύτην
ῥῆσιν οὐχ ὡς ἐκεῖνος ἔφησεν ἐκλαμβάνοντες, ἀλλ' εἰς
ἢ αὐτοὶ φασὶ φύσιν ἐπὶ Χριστοῦ συγκεχυμένην μετὰ
τὴν ἐνωσιν, ἢ μᾶλλον μεταβληθεῖσαν εἰς θεότητα.

ιδ'. Πάλιν οἱ αὐτοὶ εὐσεβῶς νοοῦντες τὴν τοῦ
εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου φωνὴν, ἣτις φησὶ· Καὶ
ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, παράγοντες δὲ καὶ ῥῆσιν
τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου οὕτω λέγουσαν· « Ὁ Λόγος
σὰρξ ἐγένετο, ἵνα καὶ ἡ σὰρξ γένηται Λόγος· »
ἀλλὰ καὶ Γρηγόριον τὸν Θεολόγον φάσκοντα. Καὶ
θαυρῶ λέγειν ὁμόθεον, καὶ γεγονὸς ὅπερ τὸ χρίσαν·
ἔτι δὲ καὶ τὸν Νυσσαῖων Γρηγόριον οὕτως διεξ-
ιόντα· Καθάπει σταγῶν ὄξους βληθεῖσα ἐν τῷ
πελάγει τῆς θαλάσσης οὐκ ἔτι ἐστὶν ἐν τοῖς
ἰδίῃς τοῦ ὄξους ἐιδώμασιν, ἀλλὰ μετεποίηθη
καὶ συνεκράθη εἰς τὸ τοῦ πελάγους τῶν ὑδάτων

dunt dicendo non esse naturam sine hypostasi
seu persona. Non enim quæ in Christo est
humana natura, sine hypostasi est, cum Verbo
supponatur. Hæc et opponi oportet ad ea quæ
syllogistice dicunt Armenii : Quemadmodum duæ
Christi generationes, id est, æterna ex Patre
generatio secundum divinitatem, et in fine tempo-
rum ex Virgine generatio secundum humanitatem
in una Dei Verbi hypostasi habita: non hypostasis
additionem effecere; ita neque ex duabus per
hypostasim unitis naturis personæ facta est ad-
ditio. Ad eos igitur qui dicunt non esse natu-
ram absque hypostasi, dicendum est, neque
Christi generationem absque persona esse. Scien-
dum vero eos qui unicam esse in Christo naturam
opinantur, aut opinari divinitatem in carnem
esse conversam, aut carnem divinitati consubstan-
tialē factam esse, quæ absurda et impossibilia
sunt; si porro neutrum ex his, altera omnino et
altera in Christo natura.

13. Præterea si ex naturarum numero docent
esse et personas ac vice versa, et tres igitur na-
turas sanctæ Trinitatis inducant, cum sit tribus
personis constans; vel rursus unicam hyposta-
sim dicant, cum unica sit hujus natura. Id autem
sciendum est Jacobitas quoque et Armenios ante
unionem quidem duas naturas in Christo confiteri;
post unionem vero unam compositam, ambas con-
fundentes, divinam et humanam, et ideo unam
naturam appellare. Unde sui defendendi causa iis
qui pie dicunt duas esse in Christo naturas re-
spondent non esse naturam absque hypostasi seu
persona. Et eos qui duas esse in Christo naturas
opinantur et duas hypostases, ut Nestorium, in-
ducere, et non tres personas seu tres hypostases in
sancta Trinitate dicentes reperiri, sed et quatuor.
Et inde Chalcedonensem synodum anathematizant,
utpote quæ duas in Christo hypostases esse de-
creverit: ita enim secundum suam doctrinam ap-
pellant naturas. Sancto autem Cyrillo ut suæ
hæreseos complice utuntur, eo quod dixerit uni-
cam esse naturam Verbi incarnatam, hanc vocem
non in eodem sensu quam ille usurpantes, sed
hanc naturam esse contendunt eam quam post
unionem confusam esse dicunt, imo in divinita-
tem conversam. D

14. Rursus iidem impie hanc evangelistæ
Joannis vocem adhibentes: *Et Verbum caro
factum est*; invocantesque has beati Athanasii
voces: « Verbum caro factum est, ut et caro fiat
Verbum; » sed et Gregorium Theologum dicen-
tem: « Audeo dicere Deo similem et factum quod
est Verbum inungens; » et ad hæc Gregorium
Nysseum sic eloquentem: « Quemadmodum aceti
gutta in maris pelago immersa non jam aceti
proprietas retinet, sed conversa et commista
est in maris aquarum proprietates; ita sane et
sanctissimum illud corpus commistum divinitati

non jam carnis proprietates retinet. » Atque sic ratiocinantur : « Cum caro Verbum factum sit et Deo consubstantialis, et Verbo commista sit et in illud conversa, quomodo possunt dici duæ naturæ, non autem unica, quæ est divinitatis ? »

15. At quæ est respondendum : Creatæ et finitæ natura rursus et post unionem in suis naturalibus proprietatibus permansit, non omnino conversa in increatum et infinitum et in Patri coæternum. Per naturam autem invicem accessionem carnem deificatam esse, Deum hominem factum esse dicimus. Nisi enim id concedamus, juxta illos Verbi naturæ erit, non autem humanæ in Christo naturæ, incrementum, lactatio, tactus, fames, sitis, fatigatio, agonia, sputum, crucifixio, sepultura, mors. Id ita Patribus videri, quorum oracula proferunt, testantur cætera eorum scripta, naturas in Christo non confundi docentia neque conversam esse carnem in divinitatem ; sed et verba Christi discipulis de Lazaro dicentis : Mortuus est, et gaudeo propter vos, quoniam non eram ibi. Utrius reputanda est hæc vox : « Non eram ibi¹⁶ ? » Divinitatis ? Et quomodo loco circumscriptus est qui ubique adest et super omnia est ? Si vero carnis, quo modo non sunt duæ in Christo naturæ ? Et lacrymæ Lazari gratia effusæ, carnis omnino erant, neque divinitatis ; quemadmodum homini convenit illud : « Ubi posuistis eum ? »

16. Quod si id addiderint, nos, si duas naturas distinctas habuerit Christus, humanam nempe et divinam, creaturam adorare, quippe qui ante creatam naturam procidamus ; vel si minius, esse idem et unus Christus adoratus et non adoratus. Sic respondendum. Filium Dei cum Patre et sancto Spiritu adoramus, sine corpore ante incarnationem existentem ; nunc autem eundem incarnatum et citra deitatem factum hominem. Et sicut lignum tenue tactui non est inaccessible, tamen, igne addito, inaccessible fit, non quidem per se, sed quia ignis accessit. Non enim ligni natura inaccessibleis est, sed carbo, i. e. lignum adustum ; sic caro quoque pro natura sua non est adoranda, in Verbo tamen incarnato adoratur ; nec dicimus nos carnem nudam adorare, sed carnem Dei, i. e. Deum incarnatum. Sed hoc quidem in promptu et per compendium. Vir autem otio fruens multa e Scripturis sacris exempla Armeniorum hæreses aut destruentia aut reprobantia in medium proferre potuerit.

¹⁶ Joan. xi, 15.

A ιδίωμα · οὕτω δὴ καὶ τὸ πανάγιον ἐκεῖνο σῶμα συνακραθῆν τῇ θεότητι, οὐκέτι ἐστὶν ἐν τοῖς τῆς σαρκὸς ιδιώμασι. Καὶ συλλογίζονται οὕτως · ὡς Ἐπεὶ ἡ σὰρξ γέγονε Λόγος καὶ διόθετος, συνακράθη τῷ Λόγῳ καὶ μετεποιήθη, πῶς δυνατὸν δύο λέγειν φύσεις καὶ οὐχὶ μίαν καὶ ταύτην τῆς θεότητος ;

15. Πρὸς ἅπερ ἀπεκρίνασθαι δεῖ ὡς ἡ κτιστὴ καὶ περιγραφτὴ φύσις πάλιν καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν ἐπὶ τῶν ἰδίων μεμένηκε φυσικῶν ιδιωμάτων, οὐδ' ὅπως μεταβληθεῖσα εἰς τὸ ἄκτιστον, καὶ ἀσχημάτιστον καὶ συναίδιον τῷ Πατρὶ · διὰ δὲ τὴν τῶν φύσεων εἰς ἄλλα περιχώρησιν, τὴν σάρκα θεωθῆναι · τὸν δὲ Θεὸν ἐνανθρωπήσαι φαμεν · εἰ γὰρ μὴ τοῦτο δοίμεν, ἔσται ἂν τῆς τοῦ Λόγου φύσεως κατ' αὐτοὺς, καὶ οὐχὶ τῆς ἐν Χριστῷ ἀνθρωπίνης φύσεως, ἡ αὔξησις, ἡ σπαργάνωσις, ἡ ψηλάφρσις, ἡ πείνα, ἡ δίψα, ὁ κόπος, ἡ ἀγωνία, τὸ πτύσμα, ἡ ἐπὶ σταυροῦ πῆξις, ἡ ταφή, καὶ ὁ θάνατος. Ὅτι δὲ καὶ τὰς Πατράσιν οὕτω δοκεῖ, ὡν τὰς χρήσεις παράγουσι, μαρτυροῦσι τὰ λοιπὰ τούτων συγγράμματα, καὶ συγκεχῶσθαι τὰς ἐν Χριστῷ φύσεις διδάσκοντα, μὴ μὴ μεταποιηθῆναι τὴν σάρκα εἰς θεότητα. Ἄλλα καὶ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς μαθητὰς περὶ τοῦ Λαζάρου λέγοντος ὅτι « Ἀπέθανε, καὶ χαίρω δι' ὑμᾶς ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ. « Τίνας νοητέον τὸ ῥῆμα τὸ « οὐκ ἤμην ἐκεῖ ; Τῆς θεότητος ; Καὶ πῶς τόπω περιγραφτὸς ὁ πανταχῶ παρὼν καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν ὢν ; Εἰ δὲ τῆς σαρκὸς, πῶς οὐχὶ δύο φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ ; Καὶ τὸ ἐπὶ Λαζάρου δὲ δάκρυον τῆς σαρκὸς πάντως ἦν, καὶ οὐχὶ τῆς θεότητος · ὡς περ ἀνθρωποπρεπὲς καὶ τὸ ἔρωτῆν « Πού τεθείκατε αὐτόν ;

16. Ἐὰν δὲ καὶ τοῦτο προσθήσουσιν ὡς, εἰ δύο φύσεις εἶχεν ὁ Χριστὸς ἀσυγχύτους, ἀνθρωπίνην καὶ θεϊκὴν, ἄρα τῇ κτίσει λατρευόμεν, ὡς κτιστῇ προσκανοῦντες φύσει · ἢ εἰ μὴ τοῦτο, εἴη ἂν ὁ αὐτὸς καὶ εἷς Χριστὸς προσκυνητὸς τε καὶ ἀπροσκυνητός · οὕτως λεκτέον · Τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι προσκυνούμεν, ἀσώματος μὴν πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως, νῦν δὲ τὸν αὐτὸν σισσαρκωμένον καὶ γενόμενον ἄνθρωπον μετὰ τοῦ εἶναι Θεόν · καὶ ὡς περ ξύλον ψιλὸν οὐκ ἐστὶν ἀπρόσιτον τῇ ἀφῆ, πυρὶ δὲ προσομιλήσαν, ἀπρόσιτον γίνεται οὐ δι' ἑαυτὸ, ἀλλὰ διὰ τὸ συνημμένον αὐτῷ πῦρ · καὶ οὐχ ἡ τοῦ ξύλου φύσις ὑπάρχει ἀπρόσιτος, ἀλλ' ὁ ἀνθραξ, ἥτοι τὸ φεπυρωμένον ξύλον · οὕτως καὶ ἡ σὰρξ κατὰ μὲν τὴν ἑαυτῆς φύσιν οὐκ ἐστὶ προσκυνητὴ · προσκυνεῖται δὲ ἐν τῷ σισσαρκωμένῳ Λόγῳ · καὶ σὺ φαμεν ὅτι σάρκα προσκυνούμεν ψιλὴν, ἀλλὰ σάρκα Θεοῦ, ἥτοι σισσαρκωμένον Θεόν. Ταῦτα ὡς ἐκ πρὸ χειροῦ καὶ ἐν ἐπιτόμῳ · εὐκαιρία δὲ τις χρώμενοι, καὶ ἕτερα ἂν πλείω ἐκ τῶν ἱερῶν Βιβλίων ἐπισυναγάγη, τὰς τῶν Ἀρμενίων αἱρέσεις καταστρέφοντα, καὶ τὰς ἐκτιθέσας αὐτῶν διελέχοντα.

NICETÆ CHONIATÆ

EX LIBRO XX

THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI

(Mai, Biblioth. nov., t. IV.)

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ ΤΩΝ ΑΓΑΡΗΝΩΝ. A

DE SUPERSTITIONE AGARENORUM

α. Ἔστι δὲ καὶ ἡ μέχρι τοῦ νῦν κρατοῦσα λαοπλά-
 νος θρησκεία τῶν Ἰσραηλιτῶν πρόδρομος τῆς τοῦ ἀντι-
 χριστοῦ. Κατὰ γὰρ τὸν δὲ ἀπὸ τοῦ Ἰσμαὴλ τοῦ ἐκ τῆς
 Ἄγαρ τεχθέντος τῆ Ἀβραάμ · διόπερ Ἄγαρηνοὶ καὶ
 Ἰσμαηλίται προσαγορεύονται. Σαρρακενοὺς δὲ αὐτοὺς
 καλοῦσιν ὡς ἐκ τῆς Σάρρας κενός (1), διὰ τὸ εἰρησθαι
 ὑπὸ τῆς Ἄγαρ τῆ ἀγγέλου, ὅτι Ἡ Σάρρα κενὴ με ἀπέ-
 λυσεν. Οὗτοι μὲν οὖν, εἰδωλολατρεῖσάντες καὶ προσκυ-
 νήσαντες τῆ ἑωσφόρῃ ἀστρῶ τῆ Ἄφροδίτῃ, ἣν δὴ καὶ
 Καμὲρ (2) τῆ ἑαυτῶν ἐπωνύμασαν γλώσση, ὅπερ ση-
 μαίνει μεγάλην, εἰς μὲν τῶν Ἡρακλείου χρόνων πρό-
 φανῶς εἰδωλολατρεῖσάντων ἀπὸ δὲ Ἡρακλείου καὶ δεῦρο
 ψευδοπροφήτης αὐτοῖς ἐνεφάνη Μωάμεδ ὀνομαζόμενος,
 ὃς περιτυχὼν Ἑβραίοις καὶ Χριστιανοῖς δῆθεν Ἀρειανός
 καὶ Νεστοριανός, ἀπανταχόθεν ἀρυσάμενος ἐξ Ἰουδαίων
 μὲν μοναρχίαν, ἐξ Ἀρειανῶν δὲ Λόγον καὶ Πνεῦμα κτι-
 στά, ἀπὸ δὲ Νεστοριανῶν ἀνθρωπολατρείαν, τὴν τε Ἰα-
 λαιὴν καὶ Κακὴν Διαθήκην ἐπέλθων, καὶ τοὺς Ἀρειανῶν
 προσομιλήσας μὴ αἰσθόμενοι, ἰδίαν σύνεσθησεν αἵρεσιν · καὶ
 προφάσει δῆθεν θεοστυχίας τὸ ἔθνος ὑποποιήσας, ἐξ οὐ-
 ρανῶν γραφῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κατενεχθῆναι παρ' αὐτῶν
 διεθρῦλλησε · τὰ δὲ συγγράμματα ἐν τῇ τοιοῦτῳ βί-
 βλίῳ διαχαράξας γλιώτως ἀξία, τὸ σίβας αὐτοῖς πα-
 ρέδωκε.

β. Λέγει ἓνα Θεὸν ποιητὴν τῶν ὅλων εἶναι μῆτε γεν-
 νηθέντα μῆτε γεγεννηκότα · λέγει τὸν Χριστὸν Υἱὸν εἶ-
 ναι τοῦ Θεοῦ, καὶ πνεῦμα αὐτοῦ, κτιστὸν δὲ καὶ δούλον ·
 καὶ ὅτι ἐκ Μαρίας τῆς ἀδελφῆς Μωϋσέως καὶ Ἀαρὼν
 ἀνευ σπορᾶς ἐτίχθη. Ὁ γὰρ Λόγος, φησὶ, τοῦ Θεοῦ καὶ
 τὸ Πνεῦμα εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μαρίαν (3), καὶ ἐγέννησε
 τὸν Ἰησοῦν, προφῆτην ὄντα καὶ δούλον τοῦ Θεοῦ.
 Ἰουδαῖοι δὲ παρανομήσαντες ἠθέλησαν αὐτὸν σταυ-
 ρῶσαι, καὶ κρατήσαντες ἐσταυρώσαν αὐτοῦ τὴν σκιάν.
 Αὐτὸς δὲ ὁ Χριστὸς οὐκ ἐσταυρώθη, φησὶν, οὐδὲ ἀπέ-
 θανεν · ὁ γὰρ Θεὸς ἔλαβεν αὐτὸν εἰς τὸν οὐρανὸν διὰ τὸ
 φιλεῖν αὐτὸν. Καὶ τοῦτο δὲ λέγει, ὅτι, τοῦ Χριστοῦ ἀνε-
 λθόντος εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐπερώτησεν αὐτὸν ὁ Θεὸς λέ-
 γων · Ὁ Ἰησοῦ, σὺ εἶπας τὸν λόγον τοῦτον, ὅτι Υἱὸς
 εἶμι τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός; Ἀπεκρίθη, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς ·

1. Perseverat usque ad hodiernam diem popu-
 lorum deceptrix religio Ismahelitarum quasi Anti-
 christi quidam precursor. Hi genus ducunt ab
 Ismahele, quam Agar Abrahamo peperit: Sarra-
 cenos autem eosdem appellant, quasi a Sarra va-
 cuos, propterea quod Agar dixerit angelo, se a
 Sarra vacuum dimissam. Hi ergo cultur idolola-
 trico addicti, et luciferum astrum Veneris adoran-
 tes; quam Chamar sua lingua nominant, quod si-
 gnificat magnam, usque ad Heraclii tempora sine
 dubio ethnici fuerant. Heraclio autem regnante et
 deinceps. pseudopropheta exortus est ipsis Moha-
 medes nomine, qui conversans cum Hebraeis, et
 mox cum Christianis Arianis ac Nestorianis, un-
 dique hauriens, a Judæis quidem Dei unitatem,
 ab Arianis Verbum et Spiritum creaturas discens,
 a Nestorianis anthropolatriciam, et vetus novumque
 testamentum percurrens, et familiariter usus Ariano
 monacho, propriam conflavit hæresim. Moxque
 religionis prætextu, subordinato populo, de cælis
 ad se dimissam a Deo scripturam dictitavit: et
 capitulis aliquot in eo libro exaratis risu dignis,
 religiosum cultum asseclis tradidit.

2. Dicit unum rerum omnium factorem, neque
 genitum neque gignentem. Dicit Christum, filium
 esse Dei, spiritumque ejus, sed. creatum ac ser-
 vum; et ex Maria Moysis atque Aaronis sorore
 absque semine natum. Nam. Verbum, inquit, Dei
 ac spiritus introiit in Mariam, pexeritque illa Jesum
 prophetam servumque Dei. At Judæi contra. fas
 voluerunt illum crucifigere, eoque potius non nisi
 umbram ejus crucifixerunt; nam. Deus illum in
 cælum sustulit, qui eum diligebat. Hoc. etiam. di-
 cit, quod Christum in cælos delatum. interroga-
 verit Deus dicens: O Jesu, tunc dixisti, filium
 Dei te esse ac Deum? Qui respondit. Propatius
 esto mihi, Domine, tu scis me. hoc non. dixisse,
 neque superba id. mihi adrogare, qui. servus tuus

(1) Scribendum itaque potius esset Σαρρακενοὺς.
 Sed enim inepta videtur hæc etymologia.

(2) Ita codex. Cæterum mendum est in pro β.,
 nam Arabice varie effertur, chabar, cabar, chō-
 bar, cubar.

PATROL. GR. CXL.

(3) Dicit hoc disertè Mohamèdes sur. XXI, 91. In
 Mariam quæ munditiam servavit vulvam suam in-
 sufflavimus de spiritu nostro (inquit Deus). Et po-
 suimus eam et filium ejus in miraculum omnibus
 sæculis. Idem repetitur sur. LXVI, 13.

sum. At enim homines transgressores dixerunt me ita locutum, et me calumniati sunt, hique in errore versantur. Responditque, inquit, illi Deus: Scio te hunc sermonem non esse locutum. Aliaque multa monstrorum similia, risuque digna in eo libro scribens, hæc a Deo ad se demissa gloriatur.

3. Nobis vero rogantibus, Quodnam est testimonium datæ ipsi a Deo scripturæ? vel quis propheta hunc surrecturum prophetam prædixit? insuperque dicentibus, Moysem in Sina monte, universo spectante populo, in nube, igne, tenebris procellaque apparente Deo, legem recepisse; prophetasque omnes a Moyse et deinceps de Christi adventu vaticinatos, fore scilicet ut Deus Deique Filium incarnatus adveniret, crucifigeretur, moretur atque resurgeret, eumque judicem esse vivorum ac mortuorum; mox adhuc nobis dicere pergentibus: Cur non ita propheta vester advenit, ut cæteri de eo testati antea fuissent? sed nec omnibus vobis cernentibus, ut Moysi, populo cuncto spectante, et fumante monte legem Deus dedit, Mohamedi quoque vestram hanc scripturam contraditam, ut vos quoque fundamento aliquo niteremini? Nobis, inquam, ita dicentibus Agareni respondent, quæcumque vult, Deum facere. Replicantibus nobis: Equidem id probe scimus, quærimus tamen quomodo scriptura ad prophetam vestrum venerit? respondent, eo dormiente scripturam desuper ei traditam. Atqui hoc ridiculum est, respondemus; et quia dormiens scripturam recepit, neque ejus rei sensum habuit, popularem in eo proverbium completum fuit. Cumque denuo ab iis sciscitatur, Cur Mohamede vobis mandante in hac vestra scriptura, nequid faciatis aut admittatis absque testibus, cur, inquam, non ei dixistis: At tu prior testibus approba te esse prophetam, et a Deo venire? et quænam scriptura de te testetur? tunc pudore suffusi silent. Nos autem jure meritoque illis dicimus: Quoniam uxorem ducere haud licet absque testibus, neque mercari, neque emere, et ne asinum quidem aut prædium sine testibus adquisitis; sed uxores, et prædia, et asinos, et reliqua, præsentibus testibus mancipi habetis, male profecto solam fidem atque scripturam intestatam tenetis: nam qui hanc vobis tradidit, nusquam habet firmitatem: neque ullus testis præcessit, sed librum dormiens Mohamedes recepit.

4. Appellant vero nos associantes, quia Deo, ut aiunt, socium adjungimus, dum Christum dicimus Dei Filium ac Deum. Quibus respondemus, Id scilicet a Scriptura sacra prophetisque traditum: vosque ipsi, ut certe affirmatis, prophetarum auctoritatem admittitis. Si ergo prave dicimus Christum Dei Filium, prave utique illi docuerunt

A Ἰλωὺς μοι, Κύριε· σὺ οἶδας ὅτι οὐκ εἶπον, οὐδὲ ὑπερφανῶ εἶναι δούλος σου· ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι οἱ παραβάται ἐγράψαν ὅτι εἶπον τὸν λόγον τοῦτον, καὶ ἐβούσαστο κατ' ἐμοῦ, καὶ εἰσι πεπλανημένοι. Καὶ ἀπεκρίθη, φησὶν, αὐτῷ ὁ Θεός· Οἶδα ὅτι σὺ οὐκ (ἔ) ἔλεγες τὸν λόγον τοῦτον. Καὶ ἄλλα πολλὰ τερατολογῶν ἐν τῇ τοιαύτῃ συγγραφῇ γέλωτος ἀξία, ταῦτα παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπ' αὐτὸν κατανεχθῆναι φρονέσσεται.

γ. Ἡμῶν δὲ λεγόντων, Καὶ τίς ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν ὅτι αὐτῷ γραφὴν δέδωκεν ὁ Θεός; ἢ τίς τῶν προφητῶν προεἶπεν ὅτι τοιοῦτος ἀνίσταται προφήτης; καὶ τοῦτοις αὐτῶν ἐπιφροῦντων ὅτι ὁ Μωϋσῆς κατὰ τὸ Σινᾶ ὄρος ἐπ' ὄψει παντὸς τοῦ λαοῦ ἐν νεφέλῃ καὶ πυρὶ καὶ γνόφῃ καὶ θυέλλῃ φανέντος τοῦ Θεοῦ ἐδέξατο τὸν νόμον, καὶ ὅτι πάντες οἱ προφῆται ἐπὶ Μωϋσέως καὶ καθεξῆς ἀρξάμενοι μερὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας προηγόρευσαν ὡς Θεὸς ὢν καὶ Θεοῦ Υἱὸς σαρκούμενος ἤξει, καὶ σταυρωθήσεται καὶ θανατωθήσεται καὶ ἀναστήσεται, καὶ ὅτι κριτὴς οὗτος ζώντων καὶ νεκρῶν ἐστὶν· εἶτα προστιθέντων ὅτι Πῶς οὐχ οὕτως ἦλθεν ὁ προφήτης ὑμῶν, ἄλλων μαρτυρούντων περὶ αὐτοῦ; ἀλλ' οὐδὲ πάντων ὑμῶν ὁρώντων ὁ Θεός, ὡς τῷ Μωϋσεὶ βλέποντος παντὸς τοῦ λαοῦ καὶ καπιζομένου τοῦ ὄρους δέδωκε τὸν νόμον, κάκιστ' ἔφη τὴν γραφὴν ἣν φατε παρέσχετε, ἵνα καὶ ὑμεῖς τὸ βέβαιον ἔχητε; ἀποκρίνονται ὅτι ὁ Θεὸς ὅσα θέλει ποιεῖ. Λεγόντων δὲ ἡμῶν ὅτι Τοῦτο καὶ ἡμεῖς οἶδαμεν, ἀποκρίνονται ὅτι ἐν ὄσῳ ἐκοιμήθη, κατέβη ἡ γραφὴ ἐπάνω αὐτοῦ· καὶ τὸ γελοιώδες, λέγομεν ἡμεῖς πρὸς αὐτούς, ὅτι, ἐπειδὴ κοιμώμενος ἐδέξατο τὴν γραφὴν, καὶ οὐκ ἦσθετο τῆς ἐνεργείας, εἰς αὐτὸν ἐπληρώθη τὸ τῆς θεμιτῶν παρομοίας. Πάλιν ἡμῶν ἐρωτῶντων, Πῶς αὐτοῦ ἐντεταμένον ὑμῖν ἐν τῇ γραφῇ ὑμῶν μηδὲν ποιεῖν ἢ δεχέσθαι ἄνευ μαρτύρων, οὐκ εἶπατε αὐτῷ ὅτι Πρῶτος αὐτὸς ἀπέδειξεν διὰ μαρτύρων ὡς προφήτης εἶ, καὶ ἐπὶ Θεοῦ ἐξῆλθε, καὶ ποία γραφὴ μαρτυρεῖ περὶ σοῦ; σιωπῶσιν αἰδούμενοι. Πρὸς οὓς εὐλόγως φαμεν, Ἐπειδὴ γυναῖκα γῆμαι οὐκ ἐξέστιν ἄνευ μαρτύρων, οὐδὲ ἀγοράζειν, οὐδὲ κρᾶσθαι, οὕτως δὲ ὑμεῖς αὐτοὶ καταδέχεσθε ὄνον ἢ κτήμα ἁμαρτυρῶν ὄντα, ἀλλὰ καὶ γυναῖκας καὶ κτήματα καὶ θνους καὶ τὰ λοιπὰ διὰ μαρτύρων κτᾶσθε, κακῶς ἄρα μόνην τὴν πίστιν καὶ τὴν γραφὴν ἁμαρτυρῶν ἔχετε· ὁ γὰρ ταύτην ὑμῶν παραδοῦς οὐδαμῶθεν ἔχει τὸ βέβαιον· οὐδέ τις προμάρτυς αὐτοῦ γνωρίζεται, ἀλλὰ κοιμώμενος ἐδέξατο ταύτην.

δ. Καλοῦσι δὲ ἐμᾶς ἑταιριαστὰς, ὅτι, φασὶν, ἐπὶ τὸν τῷ Θεῷ παρεισάγομεν, λέγοντες εἶναι τὸν Χριστὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεόν. Πρὸς οὓς φαμεν, ὅτι Τοῦτο ἡ γραφὴ καὶ οἱ προφῆται παραδεδώκασι· ὑμεῖς δὲ, ὡς διςχυρίζεσθε, τοὺς προφῆτας δεχέσθε. Εἰ οὖν κακῶς λέγομεν τὸν Χριστὸν Υἱὸν Θεοῦ, κακῶς ἄρα ἐκεῖνοι ἐδίδαξαν καὶ παρέδωκαν ἡμῖν. Καὶ τινὲς

(4) Ita Choniatae codex denuo a me inspectus. At in Spicil. et retro p. 349, n. 4, mendose fuerat ommissa particula negativa οὐκ.

τῶν φασιν, ὅτι Ὑμεῖς οἱ Χριστιανοὶ τοὺς προ- A
 ἀλληγορήσαυτες τὰ τοιαῦτα προτεθείκατε·
 ἢ, ὅτι οἱ Ἑβραῖοι μισοῦντες ὑμᾶς ἐπλάνησαν,
 τὸ τῶν προφητῶν γράψαντες, ἵνα καὶ ἡμεῖς
 μεθα. Πάλιν δὲ φάμεν πρὸς αὐτούς· Ὑμεῖς,
 εἰς ὅτι ὁ Χριστὸς Λόγος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ καὶ
 αὐτοῦ, πῶς λοιδορεῖτε ἡμᾶς ὡς ἑταιριαστάς;
 ὁ Λόγος καὶ τὸ πνεῦμα ἀχώριστά ἐστι τοῦ ἐν
 ὑμῖν· εἰ οὖν ἐπὶ τῷ Θεῷ ἐστὶν ὁ Λόγος αὐτοῦ,
 ὅτι καὶ Θεὸς ἐστὶν· εἰ δὲ ἐκτός τοῦ Θεοῦ ὁ Λό-
 γος ὑμᾶς, ὁ Θεὸς καὶ ἄπνοος· οὐκοῦν φεύγον-
 κειράζειν τὸν Θεόν, ἐκοψάτε αὐτόν. Κρεῖσσον
 ὑμᾶς λέγειν ὅτι ἑταῖρον ἔχει, ἢ κόπτειν αὐτόν,
 ἢ λίθον ἢ ξύλον ἢ τι τῶν ἀναισθητῶν παρεστά-
 ῶστε ὑμεῖς μὲν ἡμᾶς ψευδηγοῦντες ἑτα-
 ρίας καλεῖτε· ἡμεῖς δὲ ἀληθεύομεν κόπτας ὑμᾶς B
 γορεύοντες τοῦ Θεοῦ.

Διαβάλλουσιν ἡμᾶς εἰδωλολάτρας προσκυνούν-
 τιν σταυρὸν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν
 ἄ ἐκεῖνοι βδελύττονται· καὶ φάμεν πρὸς αὐ-
 τούς ὅτι ἡμεῖς λίθῳ προσκρίβεσθε κατὰ τὸν Γαθα-
 μάων, καὶ φιλεῖτε τὸν λίθον τοῦτον ἄσμενοι;
 νῆς μὲν αὐτῶν φασιν ὅτι ἐπάνω τούτου Ἀβραάμ
 τίασε τῇ Ἄγαρ. ἄλλοι δὲ, ὅτι αὐτοῦ προσέδησε
 αἰμηλον μελλων θύειν τὸν Ἰσαάκ. Καὶ πρὸς
 αὐτοὺς ἀποκρινόμεθα· Τῆς Γραφῆς λεγούσης ὅτι
 ἦν ἄλσῶδες, καὶ ξύλα ἀφ' ὧν εἰς τὴν ὀλοκάρ-
 νη σχίσας Ἀβραάμ ἐπέθηκε τῷ Ἰσαάκ, καὶ ὅτι
 τῶν παιδῶν τὴν ὄνον κατέλιπε, πόθεν ὑμεῖν τὸ
 ἢ; οὔτε γὰρ ἐκεῖ ξύλα δρυμώδη κείνται, οὔτε C
 θειοδέουσιν· αἰδοῦνται οὖν. Ὅμως φασὶν εἶναι
 ἴθον τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ἐπ' αὐτοῦ συνουσιάζει
 εἰ, καὶ ὅτι τὴν αἰμηλον αὐτοῦ προσέδησεν.
 οὐκ αἰδεῖσθε, ἀλλ' ἡμᾶς εὐθύνετε ὅτι τὸν σταυ-
 ϸν Χριστοῦ προσκυνούμεν καὶ τὴν εἰκόνα, δι' ὧν
 ἡμῶν ἰσχὺς καὶ διαβόλου καταλύεται πλάνη;
 εἰ δὲ ὄν φασὶ λίθον, κεφαλὴ τῆς Ἀφροδίτης ἐστὶν
 ἰσχυρόν, ἣν δὴ Χαμᾶρ προσηγόρευον· ὑφ' οὗ
 ἕχρι νῦν ἐν γλυφίδος ἀποσκίασμα ταύτης τοῖς
 ὡς κατανοοῦσι φαίνεται.

Οὗτος τὸν Μωάμεδ πολλὰς, ὡς εἴρηται,
 ἰκίας συντάξας, ἐκάστη τούτων προσηγορίας D
 κεν (ᾧ), ὅλον ἢ γραφὴ τῆς γυναικός. Ἐν ταύτῃ
 ἢ λεγομένη γραφῇ τῆς γυναικός τέσσαρας γυ-
 ρες προφανῶς λαμβάνειν νομοθετεῖ, καὶ παλλα-
 κῶν τις δύνηται, χιλίας, ἢ ὄσας ἢ χεῖρ αὐτοῦ
 ἔχει, ὑποκειμένας ταῖς τέσσαρσι γυναιξίν· ἦν
 ἢ βουληθῆ ἀπολύειν, καὶ κομίζεσθαι ἄλλην ἢν ἂν
 , ἔκ τῆς τοιαύτης αἰτίας ἐνομοθέτησε. Σύμπα-
 ῶ ἢ Ἰσὴρ Ζεῖδ προσαγορευόμενον· οὗτος γυναικα
 ὡ εἶχεν, ἧς αὐτὸς ἠράσθη· καθημέρων οὖν
 , φησὶ πρὸς αὐτόν· Ζεῖδ, ὁ Θεὸς ἐντετατό μοι

id, nobisque tradiderunt. Nonnulli etiam illorum
 aiunt : Vos quidem Christi prophetas allegorice
 interpretando, hanc doctrinam intulistis. Alii di-
 cunt : Hebræi hostes vestri vos deceperunt, talia
 tanquam prophetica scribentes, ut nos quoque
 vobiscum decipiamur. Vicissim illis nos dicimus :
 Quum vos Christum Verbum Dei spiritumque ejus
 dicatis, cur nobis conviciamini tanquam adsocian-
 tibus? Verbum quippe ac spiritus separari nequeunt
 ab eo cui naturaliter hærent. Si ergo in Deo est
 Verbum ejus, Verbum quoque Deus est. Quod si
 extra Deum est, ut vos putatis, Deus certe spiritu
 caret. Igitur dum adsociare Deum devitatis, ipsum
 mutilatis. Præstat autem socium et illi adtribuere,
 quam eundem imminuere, et ceu lapidem vel li-
 gnum aut aliud quodvis insensatum inducere.
 Mentimini itaque cum nos adsociantes vocatis :
 nos contra vere dicimus, cum vos Dei cæsores
 appellamus.

5. Traducunt nos tanquam idololatrias, quia cru-
 cem adoramus, Christique et sanctorum imagines,
 a quibus ipsi abhorrent. Nos vero respondemus :
 Cur autem vos lapidi advolvimini in vestro Ga-
 batha, atque illum tam libenter osculamini? At-
 que eorum alii dicunt, supra hunc lapidem Abra-
 hamum cum Agare concubuisse: alii camelum ad
 hunc alligasse cum Isaacum esset immolaturus.
 Quibus respondemus: Quoniam Scriptura dicit
 montem illum fuisse nemorosum, scissisque lignis
 ad sacrificium Abrahamum illic imposuisse Isaac-
 um, et commendatam pueris reliquisse asinam;
 undenam istæ vobis nugæ? neque enim vestro in
 loco sunt ligna silvestria, neque transitus asino-
 rum. Ad hæc sane pudefiunt; pergunt tamen di-
 cere, lapidem illum Abrahami esse, ibique cum
 femina rem habuisse, et camelum illic alligasse.
 Age vero vos non pudet, sed objurgatis nos qui
 Christi crucem atque imaginem veneramus, qui-
 bus dæmonum potentia diabolique fraus proster-
 nitur? Hic autem, quem dicunt, lapis caput est
 Veneris, quam colunt, quamque etiam Chamar
 appellant: ex quo lapide usque ad hunc diem
 plastico opere expressa adumbratio acute obser-
 vantibus cernitur.

6. Hic igitur Mohamedes multa, uti dictum fuit,
 contumeliosa capitula consarcinans, horum sin-
 gulis titulos apposuit, veluti est capitulum
 de muliere. Porro in hoc quod diximus de
 muliere capitulo, quatuor uxores palam duci
 lege statuit, et concubinas si quis poterit etiam
 mille vel quotquot cujusque manus adquisiverit,
 quatuor uxoribus subditas: ex quibus si quam di-
 mittere voluerit, atque aliam ducere, hanc ob cau-
 sam legem tulit. Ministerii socium habebat Zei-
 dum quemdam nomine, cui cum pulchra uxor
 esset, Mohamedes in hujus amorem lapsus est

Intellige Corani suras, quas singillatim re-
 iit refutavitque in opere suo, a n. 26 ad

82, Nicetas Byzantinus, ad quem lectores able-
 gamus (tom. CV).

Sedentibus ergo illis, ait Mohamedes : Zeide, A Deus mandavit mihi, ut uxorem tuam dimittas. At ille protinus dimisit. Post paucos vero dies, rursus ait Mohamedes : Deus mandavit mihi, ut uxorem, quam tu dimisisti, mihi accipiam. Respondit ille : Legatus es, quicquid tibi mandavit Deus, confice. Tunc illa ducta Mohamedes, et mœchatus, hanc postea legem tulit: nempe ut quisquis voluerit, uxorem suam dimittat. Quod si illa post repudium, ad virum reverti voluerit, ducat alius quispiam : neque enim a priore viro recipi eam licet, nisi prius alteri nupserit. Quod si frater quispiam repudiet, ducat eam frater illius si voluerit. In eodem autem capitulo hæc quoque suadet : operare terram quam tibi Deus dedit, et deliciare in ea, et hoc ac tali modo age, Nolo enim cætera turpia, ut ille, loqui.

7. Rursus aliud capitulum inscribitur de camelo B Dei; in quodixit, exstitisse a Deo camelum feminam quæ integrum ebibit flumen, transitque inter duos montes, ne comprehenderetur. Populos vero, inquit, in loco erat, qui priore die aquam bibit, postera autem camelus : quæ aqua potata populum aluit, lac pro aqua præbens. Sed enim consurgentes viri illi improbi, camelum occiderunt. Erat autem hujus pullus, parva camelus, quæ matre interempta, ad Deum vocem extulit, qui illam ad se recepit. Nos itaque Agarenis dicimus : Undenam camelus illa ? Dicunt : A Deo. Pergimus dicere : Num alterius cameli societate usa est ? Negant. Quomodo igitur, inquam, peperit ? videmus enim hanc camelum vestram sine matre, sine matre, sine genealogia. Sed postquam peperit, male passa est, neque apparet quis ei vim intulerit. At parva camela sublata fuit. Vester itaque propheta, cui Deus, ut dicitis, est locutus, cur nescivit ubinam parva camela pascatur ? et quinam lac ejus mulgentes nutriantur ? et an ipsa etiam, æque ac mater, malo aliquo casu intercepta perierit ? vel potius in paradiso vobis præcurrrens introierit ? ex quo lactis flumen vobis manaturum nugamini. Tria quippe flumina in capitulo vestro, quod inscribitur de paradiso, fluere dicitis aqua, vino, et lacte. Si ergo extra paradiso est præcursoria vestra camelus, ea quidem fame ac siti periit, vel alii lacte ejus fruuntur. Frustraque propheta vester gloriatur cum Deo colloqui, quandoquidem cameli mysterium non fuit ei revelatum. Quod si D forte in paradiso est, rursus aquam bibit, vosque aquæ pænuria arescitis in medio deliciarum paradisi, et aquam ex non transeunte cupitis potare ; bibit enim totam camelus. Ergo merum bibentes venas inflammabitis, ebrietati et sommo indulgebitis : gravedine autem laborantes, rursusque post somnum crapulantes vino, paradisi voluptatum obliviscemini. Cur itaque propheta vester non anto cogitavit, ne quid hujusmodi in deliciarum para-

Α ἵνα ἀπολύσῃς τὴν γυναῖκά σου. Ὁ δὲ ἀπέλυσε· καὶ μεθ' ἡμέρας τινὰς φησὶν· Ὁ Θεὸς ἐνετείλατό μοι τὴν γυναῖκα ἣν σὺ ἀπέλυσας λαβεῖν. Ὁ δὲ ἔφη· Ἀπόστολος εἶ· ποίησον ὅσα ὁ Θεὸς ἐνετείλατο. Εἴπα λαβὼν καὶ μοιχεύσας αὐτήν, τοιοῦτον ἔβηκε νόμον· Ὁ βουλούμενος ἀπολυεῖτω τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· ἔτω δὲ μετὰ τὸ ἀπολυθῆναι, πρὸς αὐτὸν ἀναστρέψῃ, γαμεῖτω αὐτήν ἑτερός τις· οὐ γὰρ ἔστι λαβεῖν αὐτήν, εἰ μὴ γαμηθῆ ὑπ' ἑτέρου. Ἐάν δὲ καὶ ἀδελφὸς ἀπολύσῃ, γαμεῖτω αὐτήν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ βουλούμενος· Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ γραφῇ τοιαῦτα παραγγέλλει· Ἐργασαι τὴν γῆν ἣν ἔβηκε σοι ὁ Θεός, καὶ φιλοκαλῆσον αὐτήν, καὶ τότε ποίησον, καὶ τοιῶσδε· ἵνα μὴ πάντα λέγω, ὡς ἐκάλεος, αἰσχρά.

ζ'. Πάλιν ἄλλη γραφὴ ἡ τῆς καμήλου τοῦ Θεοῦ, ἐν ἣ λέγει ὅτι ἦν κάμηλος, ἕκ Θεοῦ, καὶ ἔπιεν ὄλον τὸν ποταμὸν, καὶ διερχετο μεταξὺ δύο ὄρων (6) διὰ τὸ μὴ χωρεῖσθαι. Αὐτὸς δὲ, φησὶν, ἦν ἐν τῷ τόπῳ, καὶ ἦν μίαν ἡμέραν αὐτὸς ἔπιεν τὸ ὕδωρ· ἡ δὲ κάμηλος τῇ ἐξῆς· πίνουσα δὲ τὸ ὕδωρ, ἔτριψεν αὐτὸν, γάλα παρεχόμενη ἀντὶ τοῦ ὕδατος. Ἀνίστησαν οὖν οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι πονηροὶ ὄντες, καὶ ἀπέκτειναν τὴν κάμηλον. Τῆς δὲ γέννημα ὑπῆρχε μικρὰ κάμηλος, ἥτις, φησὶ, τῆς μητρὸς ἀναιρεθείσης ἐβόησε πρὸς τὸν Θεόν· καὶ ἔλαβεν αὐτὴν πρὸς ἑαυτὸν. Πρὸς τί φαμεν· Πόθεν ἡ κάμηλος ἐκείνη ; Καὶ λέγουσιν ἔτι ἐκ τοῦ Θεοῦ. Καὶ φαμεν· Συνεβίβασθη αὐτῇ ἄλλη κάμηλος ; Καὶ λέγουσιν, Οὐ. Πόθεν οὖν, φαμὲν, ἐγέννησεν ; ὁρῶμεν γὰρ ταύτην τὴν κάμηλον ὕμῶν ἀπέτορα, ἀμήτορα, ἀγενεαλόγητον. Γενήσασα δὲ, κακίαν ἔπαθε, καὶ οὐδὲ ὁ βιασάμενος φαίνεται. Ἡ δὲ μικρὰ κάμηλος ἀνελήθη. Ὁ οὖν προφήτης ὑμῶν, ἡ, καθὼς λέγετε, ἐλάλησεν ὁ Θεός, διὰ τί περὶ τῆς μικρᾶς καμήλου οὐκ ἔμαθε ποῦ βόσκειται, καὶ τίνας τῶν γάλακτι τρέφονται αὐτὴν ἀμειλιχότες ; ἢ καὶ αὐτὴ μήποτε τοῖς κακοῖς ὡς ἡ μήτηρ περιτυχοῦσα ἀνηρέθη ; ἢ ἐν τῷ παραδείσῳ πρόδρομος ὑμῶν εἰσῆλθεν ; ἢ ὅτι ὁ ποταμὸς ὑμῶν ἔσται τοῦ γάλακτος ; ὃν λαροῦντες· τρεῖς γὰρ ποταμοὶ ἐν τῇ γραφῇ ὑμῶν, τῇ περὶ τοῦ παραδείσου, φατὲ ῥίειν ὕδατος, οἴνου, καὶ γάλακτος. Εἰ μὲν οὖν ἐκτός ἐστι τοῦ παραδείσου ἡ πρόδρομος ὑμῶν κάμηλος, ἐξηράνηθη πείνη καὶ δίψῃ, ἢ ἄλλοι τοῦ γάλακτος αὐτοῦ ἀπολαύουσι. Καὶ μάτην ὁ προφήτης ὑμῶν φροντίζεται ὡς ὀμιλήσας Θεῷ· οὐ γὰρ τὸ μυστήριον αὐτῇ ἀπεκαλύφθη τῆς καμήλου. Εἰ δὲ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐστὶ, πάλιν πίνει τὸ ὕδωρ· καὶ ὑμεῖς ἀνδρῶν ξηραίνεσθε ἐν μίσῳ τῆς τρυφῆς τοῦ παραδείσου, καὶ ὕδωρ ἐκ τοῦ μὴ παραδείσου ἐπιθυμήσετε ποτοῦν· ἀπίετε γὰρ ὄλον ἢ κάμηλος· ἀκρατον οὖν πίνοντες, μέλλετε ἐκκαίεσθαι καὶ μέθαις παραπίμπησθαι, καὶ καθυθεῖν· κερηδαροῦντες δὲ καὶ μεθ' ὕπνου κεραιπαληκότες· ἐξ οἴνου, τῶν ἡδίστων τοῦ παραδείσου ἐπιλανθάνεσθε. Πῶς οὖν ὁ προφήτης ὑμῶν οὐκ ἐνοσήθη ταῦτα, μήποτε τι συμβῆ ἐν τῷ

(6) Male itaque Barth. Edessenus in opusculo contra Mohamedem alibi a nobis citato ait p. 44 : Μίσην δύο ὄρων, spatio circiter duarum horarum.

Γείσω τῆς τρυφῆς; οὐδὲ περὶ τῆς καμήλου πε-
κεν, ὅπως νῦν διαγεί; ἀλλ' οὐδὲ ὑμεῖς ἤρωτή-
αὐτόν, ὡς ὑμῖν περὶ τῶν τριῶν διεγόρευσε
πολούμενος ποταμῶν; Ἄλλ' ἡμεῖς σαφῶς τὴν
αστὴν ὑμῶν καμήλον εἰς πόας ἄβου, ὅπου καὶ
μύλλετε διαγείν, ὡς κτηνώδεις, προδραμοῦσαν
ἐπαγγελλόμεθα. Ἐκεῖσε δὲ σκότος ἐστὶν ἐξώ-
, καὶ κόλασις ἀτελείτετος, πῦρ ἤχου, σκώληξ
αἴτης, καὶ τέτρασοι δαίμονες.

Ἐναντὶ δὲ τῆ γραφῆ τῆ περὶ τοῦ παραδείσου λέ-
Μωάμεδ εἰαυτὸν εἶναι κλειδοῦχον τοῦ παραδείσου,
εἰ παραστήσεται Μωῦσῆς σὺν τοῖς Ἰσραηλίταις·
εἰς παραβάται τοῦ νόμου τῆ κολάσει τοῦ πυρὸς
ἐσονται· οἱ δὲ Χριστιανοί, ὡς τὸν Χριστὸν Υἱὸν
καὶ Θεὸν ἀποκαλείσαντες, καὶ σισαρκωμένον,
ἰσταυρωμένον αὐτὸν δογματίσαντες (φρσὶ γὰρ
σκέκ᾽ αὐτοῦ ἰσταυρώθη ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων), τῆ
υρὸς γέννη παραδοθήσονται. Εἴτα εἰαυτὸν φησιν
ἑσοῦ κεκλήσθαι, καὶ ὡς μάλα θεοσεβῆ καὶ παντὶ
ἰτῶν ἴθνη αἰτίον θεοσεβείας ὑπέβησαντα ἱπαι-
ε, καὶ τούτου χάριν κλειδοῦχον γρηματίσαι·
ἰπιστάλθαι τοῦ ἀνοίξει, καὶ συνεισελεύσεσθαι
ἀντιρρήτως λόγον χωρὶς καὶ διακρίσεως ἐβδο-
τα χιλιέτας. Καὶ τοὺς λιποῦς κριθῆσθαι
ε, καὶ τοὺς μὲν δικαίους ἀναμφιβόλως τῆς τρυ-
ἀπολαύσαι, τοὺς δὲ εὐρισκομένους ἀμαρτωλοὺς
κία φορέσαι ἐν τοῖς τραχήλοις δεδεμένα, καὶ
ἐν παράδεισον εἰσελθεῖν, καὶ τούτους ἐπονομά-
ε ἀπελευθέρους τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Μωάμεδ· τὰς
ναίικας συνεῖναι μὲν αὐτοῖς ἀπαθῶς, καὶ θερα-
αυτοὺς, καὶ φιλοκαλεῖν αὐτῶν τὰς κόμας. Καὶ
Σαμαριτίτας ἐν εἰσέρχασθαι ἐν τῷ παραδείσῳ
ὅς τὸ ἀπολαύσαι, ἀλλ' ἵνα τὰ ἐκφόρια καὶ τὴν
αὐτῶν τοῦ παραδείσου ἐκβάλλωσιν, ὅπως ἂν
οἰεῖσιν ὁ παράδεισος· ἕκαστον δὲ ὡς ἂν ἐνταῦ-
ώσκειν εἴτε ἐν πλούτῳ, εἴτε ἐν πνείᾳ, οὕτω καὶ
ε διαγείν. Τοὺς δὲ Ἰουδαίους καὶ τοὺς Χριστιανούς
ξύλα πυρὸς γενομένους βληθήσεσθαι εἰς αὐτό.

Πάλιν ἄλλη γραφὴ ἡ περὶ τῆς τραπεζῆς, ὅτι
το ὁ Χριστὸς τράπεζαν παρὰ τοῦ Θεοῦ μετὰ τὸ
νορῆσαι αὐτόν, ὅτι οὐκ εἶπεν εἰαυτὸν υἱὸν
καὶ παρίσχετο αὐτῷ εἰπὼν οὕτως· Δίδωμά σοι
ἵαν ἀφθαρτον, ἵνα εὐφραίνῃ. Καὶ πάλιν ἄλλη
ἡ περὶ τοῦ βοειδίου, ἐν ᾗ λέγει τινὰ ῥήματα
ε ἄξτε, ἃ διὰ τὸ πλῆθος παραδραμεῖν οἶομαι
Περιτέμνεσθαι δὲ αὐτοὺς νομοθετήσας, καὶ
σαδδατιζέειν, μὴτε βαπτίζεσθαι προστάξας·
ἐν μὲν τῷ νόμῳ ἀπηγορευμένων ἐσθίειν, τῶν
ἐχέσθαι παραδούς, οἰνοποσίαν παντελῶς ἀπη-
τεν ὁ πλάσιος οὗτος. Πρὸς τούτοις παντὸς ἀγα-
ε πονηροῦ αἰτίον ὑπέβηκεν τὸν Θεὸν ἰσογμά-
καὶ πᾶν ὅπερ ἐπέβη ἐξ ἐπηρεάσεως τοῦ πονη-
επίου, ἐκ Θεοῦ εἶναι ἰερατεύετο· καὶ τοὺς
καὶ φαρμακοὺς καὶ ὄσους ἂν ἐπ' ἀπηγορευ-
πράγμασιν ἀλύτας καὶ ἀναιρουμένους ἴδοι
τω, φρσιν, ἐγραψεν ὁ Θεὸς γενέσθαι, καὶ οὐ-
οθανεῖν ἠεβουλήθη, τύχην διορισάμενος εἶναι
καρμένην, καὶ ἄλλους πλείστους λήρους· οἷς
οληθέντες οἱ ἄθλιοι τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ὡς

A diso accideret? neque de camelo sollicitus fuit,
ubinam degat? nec vos denique eum interrogastis,
ut aliquid de trium fluminum fabula vobis nar-
raret? Cæteroque nos sine ulla ambage præclaram
hanc camelum vestram ad inferni herbas, ubi vos
quoque incoletis, præcurrisse vobis nuntiamus.
Ibi vero tenebræ exteriores, præna incessabilis,
ignis stridens, vermibus vigil, dæmonesque tartarei.

8. In eodem de paradiso capitulo ait Mohamedes
se esse paradisi ostiarium, ibique fore Moysem
cum Israelitis: legis autem transgressores sup-
plicio ignis traditum iri. Christianos pariter, ceu
qui Christum Dei Filium Deumque appellaverint,
et incarnatum crucifixumque affirmaverint (ipse
enim ait a Judæis umbram tantum illius cruci-
fixam), gehennæ ignem experturos. Deinde ait se
a Deo vocatum, atque ut apprime religiosum, et
universæ genti suæ religionis factum auctorem,
laude ornatum; et capropter paradisi factum
ostiarium, missumque ad aperiendum; et illuc
secum ingressuros absque obice et sine ulla con-
tradictione aut iudicio homines septuaginta mille.
De reliquis iudicatum iri ait; et justos quidem
sine dubio delicias potituros; eos autem qui in-
venti fuerint peccatores, libellos gestatos collo-
appensos; nihilominus paradisum ingressuros, et
Dei libertos ac Mohamedis vocatum iri. Mulieres
quoque cum illis futuras sine menstruis, eisdem
ministraturas, et capillos eis ornaturas. Sed etiam
Samaritanos paradisum dicit ingressuros, non ad
fruentium, sed ad illorum stercorea paradiso expor-
tanda, ne forte paradisus foeteat. Unumquemque
vero, prout in hac vita dives fuerit, aut pauper,
ita illic futurum. Postremo Judæos atque Christia-
nos ait fore tanquam ligna igni deputata, quæ in
illum projicientur.

9. Rursus aliud capitulum de mensa inscribitur;
quia nempe postulaverit Christus a Deo mensam,
postquam ei persuaserat, se filii Dei nomen non
usurpasse. Hanc illi Deus præbuit dicens: Dedi
tibi mensam perpetuam, ut ea fruaris. Adhuc aliud
capitulum est de bucula, in quo verba quedam
dicit risu digna, quæ, ne sim prolixus, omittenda
iudico. Cumque suis circumcisionis legem statue-
rit, neque sabbatum neque baptismum imperavit.
Item vetitis a lege vetere partim vesci, partim
abstinere docens, vini potu prorsus interdixit in-
postor hic. Insuper dogma sanxit boni omnis ac
mali causam Deum esse; et quidquid ex hostis
maligni dolo nobis accidit, id a Deo esse prodī-
giosa impietate dicit. Et si oculis occurrant iatro-
nes, venefici, et quilibet vetitorum facinororum
rei, atque ob ea interempti, ita, inquit, Deus heri
scripserat, et sic eos mori voluit; quo dicto for-
tunæ numen ac fatum constituit; atque alias ger-
ras plurimas; quibus infelices Agareni abcepiti,
æternis gaudiis ut blasphemæ impietatis excludendi
sunt a paradiso.

ur. Orta est autem hæc Ismaelitarum hæresis A
Heraclii imperantis ætate, ad quem ab orbe con-
dito anni fluxerunt VI M CXLV.

10. Ut autem prædictis adjiciamus, quod nihil
veri Mohamedes dicat, age hæc recitemus ex ejus-
dem libro excerpta. Christi mentionem faciens
atque Evangelii, ait veluti ex persona Dei : Misi-
mus postremum prophetarum omnium Jesum Mari-
æ filium, ut quæ ante eum fuerant, rata faceret,
atque ad eum demisimus Evangelium, in quo est
directio ac justitia, secundum virtutem præce-
dentis ei legis. Atqui si hæc omnia Jesu ejusque
Evangelio concessa fuerunt, quid tibi reliquum fe-
cisti, o Mohamede, quod hominibus conferres ?
Nihil aliud prorsus quam errorem, et verorum B
dogmatum perversionem. Rursus tanquam ex Dei
persona ait : Cum regionem aliquam pessum dare
voluimus, incolis ejus mandavimus, ut ibi luxu-
riose agerent : atque ita justa evasit sententia de
illorum perditione, et de illato illis decreto :
damnisque eos damnificavimus, multosque pessum
dedimus. Atqui non luxurie, inquam, neque ho-
minum exitio gaudet Deus, sed is potius qui luxu-
riari mandat diabolus.

11. Solem ac lunam equitare dicit, ignorans
miser hæc utpote inanimata haud posse equitare.
Quomodo item equi, caruncula corruptibili induti,
currus ignei vicem præstare poterunt ? Etenim
illi Helix ignei equi, haud tales natura erant, sed
equorum tantummodo speciem præ se ferebant. C
Ex hirudine genitum dicit hominem. Animalibus
omnibus vesci hortatur, præterquam sue. Come-
dite, inquit, ex iis quæ in terra sunt : etenim
munda sunt ac bona, nec Satanæ vestigia sequa-
mini ; Satanam scilicet appellans Deum, qui
munda et immunda designavit. Jam si Satanus est,
o delire, qui veterem legem tulit, cur eum alibi
Deum nominas ? De jejunio legem scribens ait :
Sufficit vobis nox jejunii ad uxorum vestrarum col-
pulam : hæc quippe sunt vobis operimentum. No-
verat enim Deus, vos animas vestras fraudaturos in
jejunio, fuitque vobis indulgens : misceamini illis
ad solatium, et comedite vespere ac bibite, donec
quod in nocte nigrum est, interdiu album appa-
reat. Quodnam genus jejunii est, o impure ac
flagitiose, vel quenam Dei lex, tota nocte epulari
et libidinari ? Tum de temperantia cum illis lo-
quens, ait : Uxores vestræ ager vester sunt : ingre-
dimini in agrum vestrum cum volueritis, et ani-
mabus vestris favete ; id est omnem animarum
vestrarum cupiditatem explete : atque utamini
libidinibus vestris utrinque, Quid, oro, his verbis
libidinosius et execrabilius ?

12. Assecletas suos ad bellum contra nos acuens

(7) Ita Codex Choniatæ. Reapse tamen hegiræ
incipiunt a quo anno mundi 6129, Christi 621, Hera-
clii imperantis undecimo.

ἀσσεταῖς καὶ βλάσφημοι ἀπαλλοτριούνται. Ἀναγίη δὲ
ἢ τοιαύτη τῶν Ἰσραηλιτῶν αἵρεσις ἐπὶ τῶν χρόνων
Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως, ὡς εἶναι μέχρις αὐτοῦ
ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἑτη σρμὲ (7).

ι. Ἴνα δὲ προσθῶμεν τοῖς εἰρημῶσι τὸ κατὰ
μᾶθην τὸν Μωάμεδ ἀληθῆς λέγειν, εἰρήσεται καὶ
ταῦτα ἐκ τῆς αὐτοῦ βιβλίου παρεκδελθόντα. Ἐπι-
μνησθεῖς τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, φησὶ ὡς
ἐκ προσώπου Θεοῦ · Ἀπιστεύλαμεν ἀκόλουθεν τῶν
προφητῶν πάντων Ἰησοῦν, τὸν υἱὸν Μαρίας, εἰς τὸ
ἀγαθοποιῆσαι τὰ πρὸ αὐτοῦ, καταγαγόντας πρὸς
αὐτὸν τὸ Εὐαγγέλιον, ἐν ᾧ ἔστιν ὁδὴ γνησίαι, φησὶ, καὶ
δικαιοσύνη κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ πρὸ αὐτοῦ νόμου.
Εἰ γοῦν ταῦτα πάντα τῷ Ἰησοῦ καὶ τῷ Εὐαγγελίῳ
αὐτοῦ δίδονται, σοὶ τί λείποιται, ὦ Μωάμεδ, συναρ-
μηνεῖν τοῖς ἀνθρώποις ; Οὐδὲν ἕτερον πάντως ἢ
πλάνην, καὶ τῶν ἀληθῶν δογματῶν διαφθοράν. Πάλιν
λέγει ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ · Ὅταν ἐθέλωμεν
ἀπολέσαι χωρίον, ἐκλυόμενον τοῖς ἰστώσιν ἐν αὐτῷ,
καὶ ἡσώτερον ἐν αὐτῷ · καὶ ἰδικαιοῦτο ἐπάνω αὐτῶν
ὁ λόγος ὁ τῆς ἀπωλείας αὐτῶν, καὶ τῆς κατ' αὐτῶν
ἀποφάσεως · καὶ ἰδαμάσαμεν αὐτοὺς δαμάσσει, καὶ
πολλοὺς ἀπωλέσαμεν. Οὐκ ἄσωτίαις καὶ ὀλίθροισ
ἀνθρώπων χεῖρει Θεός, ἀλλ' ὁ κίλειων ἄσωτῆτων
διάβολος.

ιβ. Τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην ἐφ' ἵππους εἰσὶ
φῆσιν · οὐκ εἰδὼς ὁ ἀθλιός ὡς ἀψυχα ταῦτα ὄντα,
ἰπέσειεν οὐ δύναται. Πῶς δὲ καὶ ἵπποι, σαρκεῖον
φθαρτὸν περιεικίμενοι, ὄχημα πυρὸς εἶναι ὑποστή-
σονται ; Οἱ δὲ κατὰ τὸν Ἠλίαν ἑμπυροὶ ἵπποι οὐ
φύσιν, ἀλλὰ σχῆμα μόνον ἵππων περὶβαίνοντο. Ἐκ
τῆς βδελύξεως φησὶ γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον (8) · καὶ
πάντα τὰ ζῶα βιδρώσκειν προτρέπεται, πλὴν τοῦ
χοίρου · Φάγετε γὰρ, φησὶν, ἐκ τῶν ὄντων ἐν τῇ γῆ,
καθαρὰ γὰρ καὶ καλὰ, καὶ μὴ ἐξαιουθεῖτε τοὺς
ἴχθυι τοῦ Σατανᾶ · Σατανᾶν τὸν Θεὸν ἀποκαλῶν,
τὸν τὰ μὲν καθαρὰ, τὰ δὲ ἀκάθαρτα προσηγορευκέτα.
Καὶ εἰ Σατανᾶς, ὦ λῆρε, ὁ τὸν παλαιὸν νόμον θέμε-
νος, πῶς ἐν ἄλλοις Θεὸν αὐτὸν ὀνομάζει ; Περὶ νη-
στείας νομοθετῶν οὕτω φησὶν · Ἐξέστιν ὑμῖν ἢ νῆξ
τῆς νηστείας εἰς μίξιν τῶν γυναικῶν ὑμῶν · αὐταὶ
γὰρ ὑμῶν εἰσι σκεπάσματα · ἔγνω γὰρ ὁ Θεός ὅτι
παραβουλεύεσθε ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἐν νηστείᾳ, καὶ
ἔλωσ ὑμῖν γίνεται · μίχθητε αὐταῖς εἰς παράκλησιν,
καὶ φάγετε ἐσπέρας καὶ πίετε, ἕως τὸ τῆς νυκτὸς
μέλαν φανῆ λευκὸν διὰ τῆς ἡμέρας. Ποία νηστεία,
βδελυρὴ καὶ ἀκάθαρτα, ἢ ποῖος νόμος Θεοῦ τὸ δὲ
ἄλλης νυκτὸς ἐσθίειν καὶ ἡσπυγαίνειν ; Περὶ σωφρο-
σύνης αὐτοῖς διαλεγόμενος, φησὶν · Αἱ γυναῖκες
ὑμῶν νεατὸς ὑμῶν · εἰσελθετε εἰς τοὺς νεατούς ὑμῶν
ὅταν βούλεσθε, καὶ συνελθετε ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν
τουτίσιν, πάσαν ἐπιθυμίαν τῶν ψυχῶν ὑμῶν πληρῶ-
σατε · καὶ χρήσασθε ταῖς γυναῖξιν ὑμῶν ἀμφοτέρω-
θεν. Τί τῶν ρημάτων τούτων ἀσελγέστερόν τε καὶ
μικρότερον ;

ιβ. Εἰς τὸν καθ' ἡμῶν πολεμὸν ἐπιγείρων τούτῳ

(8) Recole de his et aliis hujusmodi quæ dicta
sunt vel emendata in nostris ad Byzantinorum
adnotationibus.

αὐτοῦ, φησί· Φονεύσατε αὐτοὺς ὅπου ἂν ᾖ
 ητε αὐτοῖς. Οὐ ταῦτα δὲ μόνον φησὶν, ἀλλὰ
 τῷ Θεῷ μισθαποδοσίαν κείσθαι τοῖς κατα-
 κταν αὐτοῦς τοῖς τῶν Χριστιανῶν αἵμασιν.
 αὐτὴν πέμπτην μοῖραν τῶν αἰχμαλώτων
 ἄλλων σκύλων ἀνατίθεσθαι τῷ Θεῷ ὑποτί-
 ναι τῷ προφήτῃ Μωάμεδ. Παραίνει δὲ καὶ
 εἶναι τοῖς Χριστιανοῖς, εἰ τὴν τῶν Σαρρά-
 ρησκίαν ἱκανῶνται· καὶ εἰς ἀδελφούς
 ἀραδίχουσαι, ἐκ τῆς ἀπερίας ἀπηνείας τὸ
 ν τῆς ἀγάπης ἱκαναιρούμενος. Ἔστι δὲ τὸ
 ν μηχανήματα ἐξομνυσθαι τοὺς ἀφιλεστήτους
 Χριστιανῶν ὄρακα, σαινομένους τῷ περιόντι
 λφότητος. Παραίνει τοῖς ἰδίους λέγων· Μὴ
 ἀντιλήπτορες Ἰουδαίων καὶ Χριστιανῶν·
 ὑπερασπίζεται αὐτῶν ἐξ ὑμῶν, ὁ τοιοῦτος B
 ὑπάρχει. Καὶ πάλιν τελευτῶν Χριστιανῶν
 Ἰουδαίους λέγει· Οὐαὶ ὑμῖν, οἰκεῖοι Γρα-
 δὲν εἶσθε ὑμῖν, ἕως ἂν ἐξακολουθῆτε τῷ
 τῷ Εὐαγγελίῳ. Καὶ κατὰ μὲν Χριστιανῶν
 θεγγόμενος, οὐδὲν τι καινὸν διαπραττεται
 ιασῶν αὐτοῦς κατὰ κράτος· Ἰουδαίους δὲ, ὡς
 τομὴν ἀσπάζεται, καὶ πολλὰ τῶν ἐθίμων
 ἀραδίχουσαι, καθ' ὄντινα λόγον ἐπιμυριμάται
 ινα;

ἄλλιν ἱαντῶ κατασκευαζῶν τὸ ἀξιόπιστον
 ἰν Θεῶν μαρτυροῦντα περὶ αὐτοῦ, καὶ ἠμύ-
 κὴ λέγοντα· Μὰ τὸ ἄσπρον τὸ θυμένον, οὐκ
 ὁ ἑταῖρος ὑμῶν, οὐδὲ ἠνόμησε, καὶ οὐκ
 ὁ ἐκ θελήματος· ἀλλὰ καὶ Ἰησοῦν, τὸν τῆς
 Υἱόν, προφητεύσαι περὶ αὐτοῦ εἰπόντα· C
 στολὸς εἰμι τοῦ Θεοῦ πρὸς ὑμᾶς, ἀληθο-
 ἔμπροσθέν μου τὰ τοῦ νόμου, εὐαγγελιζό-
 ὄστολον ἐρχόμενον μετ' ἐμὲ, ὄνομα αὐτῷ
 Καὶ ποῦ τοῦτο προφητεύσει ὁ Χριστὸς,
 γραφῆ εἶρακεν; Ἐν οὐδεμιᾷ πάντως· ὥστε
 ἴστος καὶ ἀπατῶν ὁ Μωάμεδ, μαρτυρίας
 ὁδὸς ἑαυτὸν τοῦ Χριστοῦ, ἅς οὐδεὶς τῶν
 μων ἐπίσταται. Λέγουσιν οἱ Σαρράκηνοι
 εὐ τὴν παρθένον τεκεῖν, καὶ τὸ πλάσθηναι
 εὐ ἀπὸ τοῦ χοῦ. Φαμέν δὲ ἡμεῖς, ὡς ὁ Χρι-
 παρθένου γενένηται, διὰ τὸ εἶναι Θεὸς και-
 ἐκ ταύτης πρόοδον· ὁ δὲ Ἀδάμ, πλάσμα
 γενόμενος, καὶ μὴ ἐκ προγενεστέρως δια-
 γένεσιν ἔκων, ἐκ πηλοῦ διήρτισται· πολὺ
 οῦ Θεοῦ γεννήσεως καὶ ἀνθρώπου πλάσεως. D

ιστὸν οἱ Σαρράκηνοι ὡς ὁ Μωάμεδ εἶστιν ὁ θη-
 ἔν τῷ Δαυιδῇ ἀνευ χειρὸς ἐξ ὄρους τελεθῆ-
 ἔκούουσι δὲ, ὡς Τίς μετουσία τῷ Δαυιδῇ
 Μωάμεδ, ὥστε περὶ αὐτοῦ τὸν προφήτην
 ἔγειν, κακολογοῦντος Μωυσῆα καὶ τὸν νό-
 ον δὲ καὶ εἰκόνα ὁ Μωάμεδ ἐπάταξε καὶ
 ὡς ὁ Χριστὸς τὴν πολυθεῖαν, ὅς καὶ ἐγέν-
 ος μέγα, καὶ ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν γῆν;
 οῦσι, τί ὠφέλιον ἡμᾶς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ
 Καὶ φαμέν ἡμεῖς ὡς τὸ τῆς Τριᾶδος
 ἀπεκαλύφθη, καὶ ἐπεγνώσθη, καὶ ἐπι-
 κόσμω παντί· ἢ δὲ τῆς Ἑλληνικῆς ἀπά-

A dicit : Occidite illos, ubicunque iis occurreritis.
 Neque id solum dicit, sed etiam propositam esse
 a Deo mercedem his qui se Christianorum san-
 guine impiaverint. Quintam vero captivorum alia-
 rumque manubiarum partem Deo offerri constituit
 ac Mohamedi prophetæ. Hortatur etiam ut recon-
 ciliantur Christianis, si Sarracenorum religionem
 susceperint, atque in fratrum loco habeant; a
 summa crudelitate ad eximiam charitatem transi-
 ens. Est autem hoc quoque artificium, ut simpli-
 ciores sacra Christianorum fœdera abjurent, fra-
 ternitatis prærogativa illecti. Cæteroque suos
 monet, ne sint Judæorum et Christianorum de-
 fensores. Quisquis enim, inquit, vestrum illos
 protegit, hic perinde ac unus illorum est. Deinde
 Judæos atque Christianos veluti deplorans ait :
 Væ vobis Scripturarum assecclis! nihil emolumenti
 vobis exstabit, quoad legem sequemini aut
 Evangelium. Sane hæc de Christianis clamitans,
 nihil novum agit, quia illos toto animo odit. Ju-
 dæis autem, quorum circumcisionem retinet, et
 legalia multa observari præcipit, cur per sermones
 singulos gravissime interminatur?

13. Item sibi fidem concilians, Deum inducit de
 ipso testantem, jurantemque ac dicentem : Per
 sidus occiduum, non erravit sodalis vester, neque
 a norma discessit, neque propria voluntate locutus
 est. Sed et Jesum Mariæ Filium de ipso vaticin-
 antem facit, atque dicentem : Ego sum Deilegatus
 ad vos, vera esse demonstrans quæ ante me existi-
 terunt in lege, nuutians insuper legatum post me
 venturum, cui nomen Mohamedes. Atqui ubinam
 hoc Jesus vaticinatus est, vel quanam in Scriptura
 hoc dixit? Plane in nulla. Quamobrem falsidicus
 impostorque Mohamedes, qui Christi testimonia
 ad se trahit, quæ nemo Christianorum novit.
 Aiunt Sarraceni perinde esse virginem parere, ac
 Adamum formari de pulvere. Nos autem dicimus
 Christum de Virgine natum, quia utpote Deus in-
 solitum sibi confecit de illa progressum. At vero
 Adamus Dei factura, neque ex anteriore serie
 ortum trahens, de luto fuit conformatus. Multum
 itaque interest inter Dei nativitatem et hominis
 formationem.

14. Dicunt Sarraceni, Mohamedem esse illum
 a Daniele ostensum, absque manus opera ex monte
 divulgum lapidem. Sed a nobis audiunt : Quenam
 est participatio Danielis cum Mohamede, ita ut
 ille de hoc talia dicat, qui Moysi maledixit ac le-
 gi? Quamnam statuam Mohamedes percussit atque
 comminuit, sicuti polytheismum Christus, qui et
 in montem magnum exerevit, atque universam
 terram implevit? Adhuc rogant, quid nobis pro-
 fuerit Dei Filius incarnatus? Nos vero responde-
 mus, sic revelatum fuisse et cognitum et ab uni-
 verso orbe creditum Trinitatis mysterium :

ethnium vero polytheismi errorem sublatum, divinationem item, et magiam, et diabolicas præstigias procul submotas. Baptismus vero quo adoptionem consequimur, et redemptio, atque charismatum diribitio cunctis credentibus patuerunt; a solis ortu usque ad occasum Evangelium diffusum; medius maceræ paries antiquæ cum Deo inimicitie destructus, reconciliato nobis Deo per ejus Filii intercessionem; regnum colorum patefactum, aliæque multa data hominibus dona sunt, quæ sigillatim commemorare omittimus.

15. Item aiunt: Vel volens Christus crucifixus fuit, vel nolens: si volens, insontes sunt crucifixo: si vero nolens, id ei infirmitatem atque impotentiam imputat. Porro nos respondemus, et volentem Christum crucifixum fuisse, et tamen extremam damnatione dignos esse crucifixos. Quod spon. e. si passus, ostendit ipse dum ante passionem ait; *Potes aitem habeo deponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam; et nemo eam a me toluit, sed ego depono eam a me ipso*¹. Sed et sæpenumero cum in eum manus injicere Judæi vellent, non tamen injecerunt, quia præfinitum passionis tempus nondum aderat. Pati autem voluit ut mortem deserverei, viamque ad resurrectionem ex mortuis muniret. Cur autem res sunt crucifixo: Quia cum legem ac prophetas legerent, qui tempus adventus ejus nuntiabant, non solum non agnoverunt ipsum esse qui ob communem salutem venerat, sed et multorum beneficiorum auctorem in eum uicem sublatum exstinxerunt.

16. Item aiunt: *Si maledictus est omnis qui pendet in ligno*², sublati uero in crucem Christus quoque fuit, sic pariter maledictus est. Quomodo eam a maledicto benedictio dabitur? Sed audiunt a nobis: quod Deus quem esset, factus est propter nos homo, et infirmitates nostras portavit, et languores pertulit, et mortem gustavit, ut nos morti ac maledicto subleuaret. Nam sententia, *Quo die a maledictis, morte moriemini*³; et, *Maledicta terra in operibus tuis*⁴, hæc homini nostri generis prodest. Sic etiam maledictio Christus dicitur fuit, et tamen a legis maledictione nos redemit. Et sicut in Adam omnes mortui sumus, sic in Christo omnes vivemus. Licet etiam exemplo hoc demonstrare. In deserto serpentes mordebant Hebræos: serpentis autem, qui olim maledictus fuerat, facia ænea imagine Moyses, ligno eam suspendit, dixitque: *Qui a serpente morsus fuerit, ad hunc serpentem respiciat, et saluus fiet*⁵. Erat autem is serpens Christi figura.

17. Insuper illi aiunt: Vos, Christiani, ita crucem honoratis quemadmodum Christo ipsi honorem deferitis. Atqui, nos iniquimus, calumnia hæc manifesta est. Nam Christus a nobis honoratur ut

της πολυθεΐα κρύβεται, μακροΐα, και φαρμακεία, και δαιμονιώδης μαγικανία εκποδών ὄχιτο· υιοθεΐας δὲ θάπτισμα, και ἀπολύτρωσις, και διανομαί χαρισμάτων πάσι τοῖς πιστεύουσιν· ἐξηπλώθησαν ἀπὸ ἀκατολῶν ἡλίου μέγχοι δυσμῶν διδοθεῖ τὸ Εὐαγγέλιον· τὸ τοῦ φραγμοῦ τῆς παλαιᾶς ἐχθρας Θεοῦ και ἀθροῶπων μεσότοιχων διαλύεται, καταλλαγῆτος ἡμῖν τοῦ Θεοῦ τῆ ἰδίου Υἱοῦ μεσιτεία· και ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία ἀνέσται, και ἄλλα ἀγαθὰ τοῖς ἀνθρώποις κεχαρισται, ὧν κατὰ μέρος μεμηνοῦσιν παρήκαμεν.

15. Ἐπεὶ φασὶν ὡς θέλων ὁ Χριστὸς ἰσταυρωθῆναι, ἢ μὴ θέλων· και εἰ μὴ θέλων, ἀνεύθουνοι οἱ σταυρωσάντες· εἰ δὲ μὴ θέλων, ἀσθένειαν αὐτῷ τοῦτο και ἀδυναμίαν περιάπτει. Ἀποκρινόμεθα οὖν ὅτι και θέλων ἰσταύρωται ὁ Χριστὸς, και τῆς ἐσχάτης κατακρίσεως οἱ σταυρωταὶ ἀξιοί. Ὅτι δὲ ἐκουσίως ἔπαθεν, αὐτὸς εἰδείξει πρὸ τοῦ παθεῖν εἰρηκῶς· Ἐξουσίαν ἔχω θείναι τὴν ψυχὴν μου, και ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν· και οὐδεὶς αἰροε αὐτὴν ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθειμι αὐτήν αὐτῷ· ἐμαυτοῦ. Ἀλλὰ και πολλὰκις βουληθέντες αὐτῷ χεῖρας ἐπιθελεῖν Ἰουδαῖοι, οὐκ ἐπέθελον, διὰ τὸ μήπω τὸν προωρισμένον τοῦ πάθους ἐληλυθῆναι καιρὸν. Ἡθέλησε δὲ παθεῖν ἵνα καταργήσῃ τὸν θάνατον, και ὁδοποιήσῃ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν. Πῶς δὲ καταργοῦνται οἱ σταυρωταί; Ὅτι, νόμου και προφῆτας ἀναγνωσάντες, τὸν καιρὸν τῆς αὐτοῦ παρουσίας προκαταγγέλλοντας, οὐ μόνον οὐκ ἔγνωσαν αὐτὸν εἶναι τὸν εἰς κοινὴν σωτηρίαν ἐρχόμενον, ἀλλὰ και πολλὰς ἐπιεργασίας ἐπιειξάμενον ἀνείλον σταυρώσαντες.

16. Πάλιν λέγουσιν· Εἰ ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου, ἀνηρτήθη δὲ και ὁ Χριστὸς ἐπὶ ξύλου, ἐπικατάρατος ἄρα και οὗτος ἐστι. Και πῶς ἀπὸ τοῦ ἐπικατάρατου εὐλογία δοθήσεται; Ἀκούουσι δὲ εἰς ἡμᾶς, ὅτι ἵσταντο ὁ Θεὸς ὧν γίνονται δι' ἡμᾶς ἀνθρώπων, και τὰς ἀθουσίας ἡμῶν ἔρε, και τὰς νοσοὺς ἐδάστασε, και θανάτου ἐγέσαστο, ἐν ἡμᾶς και τοῦ θανάτου και τῆς κατάρρας ἀλευθρόσθη· τὸ γὰρ, Ἡ δ' ὧν ἡμέρα φάγητε, θανάτω ἀποθανεῖσθε, και τὸ, Ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου, τῶν ἀνθρώπων ἡμῶν ἐπιτίμιον· οὕτω και κατάρρα ἔκουσε, και τῆς ἐκ τοῦ νόμου κατάρρας ἡμᾶς ἐξαρῆσαστο· και ὡσπιο ἐν τῷ Ἀδίμ πάντες ἀπέθανομεν, οὕτως ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζήσομεν. Ἐξεστὶ δὲ και ἀπὸ παραδείγματος παροσσεῖσαι τοῦτο· ἐν τῇ ἐρήμῳ οἱ ἄφροι τοῦς Ἑβραῖοὺς ἐδάκνον· εἰκόνα δὲ χαλκῆν ἄφροις, ὅς ἐπικατάρατος ἔκουσε, ποιήσαστο Μωϋσῆ, ἀνσταύρωσάτε τούτον, και εἶπεν· Ὁ δακνόμενος ὑπὸ ἄφροις προσεχέτω τούτῳ τῷ ἄφρῳ, και σωθήσεται. Ἦν δὲ ὁ ἄφρος οὗτος ἀντίτυπος τοῦ Χριστοῦ.

17. Πρὸς τούτοις λέγουσιν ὡς Ὑμεῖς οἱ Χριστιανοί οὕτω τιμάτε τὸν σταυρὸν, καθὼς ἄρα και τὸν Χριστὸν τιμάτε. Τοῦτο δὲ ἐστὶ συκοφαντία προδήλος· ὁ μὲν γὰρ Χριστὸς τιμάται παρ' ἡμῶν ὡς Θεός, ὁ δὲ

¹ Joan. x, 18, 19. ² Deut. xxi, 23; Galat. iii, 13. ³ Gen. ii, 17. ⁴ Gen. iii, 17. ⁵ Num. xxi, 8.

σταυρός ὡς θείας χάριτος μετασχών διὰ τὸν ἐν αὐτῷ σταυρωθῆναι καταδείκνυμενον, ἀπ' οὗ δὴ καὶ ἐνέργηκε, καὶ καθικιάστην ἐνεργεῖ πολλά θαύματα· διὰ τοῦτο καὶ τιμητέος ἡμῖν ὁ σταυρός, οὐχ ὡς ξύλον, ἀλλ' ὅτι τῷ πάθει τοῦ Χριστοῦ κεχαριτωταί. Ἐπί καὶ σὺ ἐν τῷ Μέκκι παραγιγόμενος, κίχαισε τῶν τὰ δοκούντ' αὐτῷ σοὶ θρῆκα, οὐχ ἰσοῦς ἀλλοίους καὶ τοῖς τοίχοις ἀπονέμεις τὸ σέβας, ἀλλὰ τῷ τιμωμένῳ ἐν τῷ ἐκείσῃ οἴκῳ. Ἀκούομεν δὲ καὶ ὡς ἀφ' ἐκεῖνος τις τῆς νομικῆς κειρωτοῦ τιμωρήσεται· ἦν δὲ κίχαισε ἐκ ξύλων κατασκευασμένη· πλὴν διὰ τὴν χάριν τῶν ἀποκειμένων ἐν αὐτῇ πολὺ τὸ σέβασμον εἶχεν ἀπὸ Θεοῦ.

17. Πρὸς οὓς ἀποστρέψας, ἐπεγαλοῦσεν ἡμῖν τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ παρὰ τὸν ἀπὸν ἀντι κακοῦ ἀποδιδούσι, καὶ μεοιμνῶσι περὶ τροφῆς καὶ ἐνδύματος· φάμεν οὖν ὡς Οὐ παραβαίνομεν τὸν τοῦ Χριστοῦ νόμον, τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν καὶ ταῦτα τοὺς ἀπίστους ἀμυνόμενοι, ἀλλὰ μέλλον προῦμεν τὸ δίκαιον· παρὰ τὴν γὰρ ὁ νόμος τοῦ ἡμεῶν αὐτῶν ἔτασσεται· συγχωρεῖν, τοῖς δ' ἀδικουμένοις ἐκδικῆσαι. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ Θεὸς ἐποίησε, κατακτείνων τὸν τοῖς Ἑβραίοις πολέμῳ· καὶ γὰρ ὁ Δαβὶδ, Νίφασκε, φησὶν, ἐν αἵματι ἀμαρτωλοῦ· ἀλλαγῶ ψάλλον. Ἡ ἰσχυρὸς τοῖς ἀδικουμένοις μοι κακὰ, ἐκπίπτει ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός. Ἐκείνῳ τοῦ ζήλου ἐνδεῆς ἡ ἐμπόριμα ἦν κατὰ τῶν χαίρων τοῖς κενόδοξοις πράξαι· τοῦτο δὲ τῶν ἐκείνῳ προσπαυόντων συγχωρήσας· καὶ ἄλλως δὲ εἰπὼν· Ὁ μὲν κενόδοξος πόλεμος καὶ ἐθελῶς καὶ νόμον παραβαίνει, καὶ τὴν φύσιν ἀθετεῖ ὁ δὲ κατὰ τοῦ τοιοῦτο ὀφλιζόμενος καὶ τὴν φύσιν ἀθετεῖ, καὶ κατὰ τὸ δυνάτον ἐξομοιοῦται Θεῷ, Ἐξέλθετε πτωχῶν καὶ πτωχῶν, λέγοντι, ἐκ χειρὸς ἀρσενολοῦ ῥύσασθε αὐτοῦ. Τὸ δὲ, Μὴ περιμνήσθητε τροφῆς καὶ ἐνδύματος, τοῖς ἀποστόλοις διατίθεται, ὡς ἐν μέτῃ ἐν μεγάλῳ μέτῃ ἐν μικρῷ καταγιγνώσκουσιν· Ἐάν γὰρ τὸ ἅλας μωρανοῦθῃ, φησὶν, ἐν τῷ αἰσθησῶνται; Ἦν οὐδὲ τὴν χάριν ἀπορρίπτει, ἀλλὰ τὰ πτωχῶν· πολλοὶ δὲ τῶν πάλαι Χριστιανῶν, καὶ τῶν σημερινῶν δὲ οὐκ ὀλίγοι, γεγονόσιν καὶ εἰσὶ τῶν ὑψηλῶν τούτων καὶ μεγάλων ἐντολῶν φύλακες.

A Deus, crux autem ceu divinæ gratiæ particeps est, propter eum qui in ea configi sustinuit; per quam etiam prodigia multa effecit et quotidie efficit. Propterea nobis venerabilis est crux, non quatenus lignum est, sed quia Christi passioni inservivit. Namque et tu Meccam profectus, ibique sacris ritibus pro tuo libito celebratis, nequaquam saxi murisque cultum impendis, sed ei qui in illo colitur edificio. Audimus autem hominem quoque illum, qui legalem arcem attingit, puniunt; cum tamen et illa lignis esset compacta; sed propter rerum in ea contentarum gratiam, multum ei religionis Deus contulerat.

18. Præter hæc ut dicta, imputant nobis mandatorum Christi transgressionem, quia malum pro malo reddimus, et de esca ac vestimento solliciti sumus. At enim respondemus, nequaquam nos Christi legem transgredi, dum hostes nostros et præcipue infideles ulciscimur. Monet enim lex, ut his qui nobis supplices sunt parcamus; injuste autem oppressis opem feramus. Hoc etiam Deus egit, cum Pharaonem Hebræorum hostem mari submersit. Tum etiam David: *Lavabor*, inquit, *in sanguine peccatoris*. Et tamen alibi psallens: *Si retribuvi*, inquit, *retribuuntibus mihi mala, decedam utique ab inimicis meis inanis*. Illic zeli demonstratio et ardor erat adversus eos qui noxiis rei publicæ actibus delectantur: hic autem erga sibi supplices indulgentia. Aliter quoque hoc explanare licet. Nimirum qui belli et injuriarum initium facit, sic legem transgreditur, et naturam obolet: qui autem adversus hunc arma sumit, naturæ fert opem, et pro viribus Deo exæquatur dicentū: *Eripite pauperem et egenum; de manu peccatoris eruite illum*. Jam illud: *Ne de esca aut de vestimento solliciti sitis*, apostolis mandatum fuit, ut neque in gravibus neque in minimis condemnarentur. *Nam si sal*, inquit, *infatuetur, in quo satiatur*? Cæterum hæud usum vetat, sed superfluitatem. Multi autem Christiani veteres, neque pauci etiam hodie, celsorum hujusmodi ac magnorum præceptorum observantes fuerunt.

³ Psal. LVI, 10. ⁷ Psal. VII, 5. ⁸ Psal. LXXV, 4. ⁹ Luc. XII, 22. ¹⁰ Matth. V, 13.

ΤΟΥ ΝΙΚΗΤΑ

ΤΑΞΙΣ ΓΙΝΟΜΕΝΗ ΕΠΙ ΤΟΙΣ ΑΠΟ ΣΑΡΑΚΗΝΩΝ ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΥΣΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΑΘΑΡΑΝ
ΚΑΙ ΑΛΗΘΗ ΠΙΣΤΙΝ ΗΜΩΝ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ (1).

NICETÆ

ORDO QUI OBSERVATUR SUPER IIS QUI A SARACENIS AD NOSTRAM
CHRISTIANORUM PURAM VERAMQUE FIDEM SE CONVERTUNT.

(Ex Sylburgii *Saracenicis*, in-42. Coloniae Agrippinae 1595.)

Primum is qui ad rectam fidem accedit, jeju-
nat ad duas septimanas, doceturque nobis a Do-
mino nostro Jesu Christo in divinis sanctisque
evangelii traditam precationem, et sacrum fidei
symbolum. Deinde sacerdos sacerdotalem sibi stolam
circumponens, in baptisterium, praesentibus
etiam aliis fidelibus, quotquot adesse voluerint,
arcessit illum: et ante sanctam piscinam eum
relecto capite statuens, ad ipsum ait: Tu ille qui
a Saracenis hodie ad Christianorum fidem accedis,
non vi aliqua vel necessitate, neque dolo aut si-
mulatione, sed toto animo, corde puro ac sedulo,
Christum Christique fidem amante: [dic,] Re-
nuntio toti Saracenorum religioni, anathemati-
zoque Moamedem, qui et Muchumet dicitur; quem
Saraceni ut Dei apostolum et prophetam honorant.
Illoque assentiente, eademque verba dicente, vel
per se, vel per interpretem, si ipse Graece loqui
nesciat, vel per susceptorem suum, si est puer:
rursus sacerdos infert sequentia: iterumque fit
responsio ad eundem modum. Totoque anathe-
matismo completo, diaconus ait, *A Domino petamus*:
et populus, *Domine, miserere*, et quae se-
quuntur, Et post *Amen*, eum signans dimittit; et
die insequente annumeratur catechumenis.

(1) Catechesis ista Saracenorum ad Christianam
fidem accedentium, e ms. Palatinæ bibliothecæ
libro satis vetere desumpta est: in quo multae
sunt ejusmodi constitutiones sive ordinationes, su-
per iis qui ab hæresi aliqua, gentilismo, Judaismo,
et similibus, ad Christianam religionem sese ag-
gregant: quam et Nicetæ Choniatae temporibus
sub Manuelis Comneni imperio in usu fuisse,
infra docebitur.

(2) Post *πίστιν* subaudiendum *λέγε*, vel simile
quid; sacerdos enim hic baptizando verba solemnii
more præit.

(3) In Constitutionibus illis quæ S. Apostolorum
esse perhibentur, p. 133, similis formula est. Εἰξα-
σθε, οἱ κατηχούμενοι· καὶ πάντες οἱ πιστοὶ κατὰ
διάκονον ὑπὲρ αὐτῶν προσευχέσθωσαν, λέγοντες, Κύριε,

Προαγουμένως μὲν ὁ προσὼν τῇ ὀρθῇ πίστει νη-
στεύει ἐπὶ ἑβδομάδας δύο, καὶ διδάσκειται τὴν ἐν
τοῖς θείοις καὶ ἁγίοις Εὐαγγέλιαις παραδοθεῖσαν
ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προση-
χὴν, καὶ τὸ ἐπὶ τῆς πίστεως σύμβολον· εἶτα περι-
τιθέμενος τὴν ἱερατικὴν στολὴν ὁ ἱερεὺς, ἐν τῇ
βαπτιστηρίῳ, συμπρόστων καὶ ἑτέρων πιστῶν ὄσει
βούλονται, μετακαλεῖται τοῦτον· καὶ ἰστῶν πρὸ τῆς
ἁγίας κολυμβήθρας ἀπερικάλυπτον ἔχοντα τὴν κε-
φαλὴν, φησὶ πρὸς αὐτόν· Ὁ δεῖνα ὁ ἀπὸ Σαρακενῶν
σήμερον προσερχόμενος τῇ πίστει τῶν Χριστιανῶν
οὐκ ἐκ τινοσ βίας ἢ ἀνάγκης, οὐδὲ ἀπὸ δόλου ἢ ὑπε-
κρίσεως, ἀλλ' ἐξ ὄλης ψυχῆς καὶ καρδίας καθαρῆς
καὶ ἀδόλου, τὸν Χριστὸν ἀγαπῶσης καὶ τὴν αὐτοῦ
πίστιν (2). Ἀποτάσσομαι πάση τῇ τῶν Σαρακενῶν
θρησκείᾳ, καὶ ἀναθεματίζω Μωάμεδ τὸν καὶ Μου-
χοῦμετ, ὃν οἱ Σαρακενοὶ τιμῶσι ὡς ἀπόστολον
θεοῦ καὶ προφήτην. Κάκεινον συντιθεμένου, καὶ
λέγοντος τὰ αὐτὰ ῥήματα ἢ δι' ἑαυτοῦ ἢ δι' ἑρμηνεύ-
ων, ἐὰν αὐτὸς μὴ Γραικίζῃ, ἢ διὰ τοῦ ἀναδόχου
αὐτοῦ, εἰ παιδίον ἐστὶ, πάλιν ὁ ἱερεὺς ἐπιφέρει τὰ
ἐκόλουθα· καὶ αὐθις γίνεται ἡ ἀπόκρισις κατὰ τὸν
αὐτὸν τρόπον. Καὶ τοῦ ἀναθεματισμοῦ παντός πλη-
ρουμένου, φησὶν ὁ διάκονος, Τοῦ Κυρίου δευθῶμεν·
καὶ ὁ λαὸς, Κύριε, εἰλέσον· καὶ τὰ εἰῆς. Μετὰ δὲ
τὸ Ἄμην σφραγίζων αὐτὸν ἀπολύει· καὶ τῇ εἰῆς
ἡμέρᾳ συναριθμεῖται τοῖς κατηχουμένοις (3).

εἰλέσον. Id est, *Orate catechumeni, omnesque fi-
deles animo ac mente sua pro eis precantur, di-
centes, Domine, miserere*. Et rursus, 134, b, Εἰ-
ξασθε, οἱ φωτίζόμενοι: ἐκτενῶς οἱ πιστοὶ πάντες ὑπὲρ
αὐτῶν παρακαλέσωμεν· ὅπως ὁ Κύριος καταξιώσῃ
αὐτούς, μηθέντας εἰς τὸν τοῦ Χριστοῦ θάνατον,
συναναστῆναι αὐτῷ, καὶ μετόχους γενέσθαι τῆς βασι-
λείας αὐτοῦ· καὶ κοινωνοὺς τῶν μυστηρίων αὐτοῦ,
ἐνώση καὶ συγκαταλέξῃ αὐτούς μετὰ τῶν σωζομένων
ἐν τῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ. Σῶσον καὶ ἀνάστησον
αὐτούς ἐν τῇ σῇ χάριτι. Id est, *Orate, illuminandi*
(h. e. baptizandi): *entire omnes fideles pro eis
obsecremus, ut Dominus eos in Christi mortem
initiatos, cum eodem resurgere, regnique ipsius
participes fieri dignetur; et in communionem mys-
teriorum ipsius receptos, uniat atque annumeret*

Ἔστι δὲ ὁ ἀναθεματισμὸς τῶν Σαρακενῶν τοιοῦτος. Ὁ δεῖνα ὁ ἀπὸ Σαρακενῶν σήμερον προσερχόμενος τῇ πίστει τῶν Χριστιανῶν, οὐκ ἔχ τινος βίας

iis qui in sancta ipsius Ecclesia servantur. Serva et suscita eos [Domine] in gratia tua. Additurque hic epilogus, κασασφαρισάμενοι τῷ Θεῷ διὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, κλιναντες ἐλογίσθησαν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου. Hoc est. Obsignati Deo per Christum ipsius, flexis genibus et cervicibus ab episcopo benedicantur. Additur et eulogias formula quam episcopus eis imprecari debeat. Multum etiam lucis huc affert caput illud quod in eodem nostro ms. inscribitur. Πᾶς χρὴ δέχεσθαι τοὺς ἀπὸ αἰρέσεων τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ προσερχομένους. Quamobrem illud eum Latina versione hic subjungere placuit: Προηγούμενω· μέντοι χρὴ, ἥνικα μελλοῦσι προσεσθῆναι τῇ ὀρθῇ πίστει, νηστίζειν αὐτοὺς ἡμέρας μὴ δέκα, ἢ δεκαπέντε· καὶ σχολάζειν ταῖς εὐχαῖς, πρωίας καὶ δευίας, μνησθόντας ψαλμοῦς, ὡς καταχουμένους· καὶ τότε ἀξιοῦσθαι τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Ἰσῆσαι δὲ ἕκαστον αὐτῶν ὁ ἱερεὺς ἐμπροσθεν τῆς ἁγίας κολυμβήθρας· καὶ λέγει αὐτῷ ταῦτα· Εἰπέ, Ἀνάθεμα τῷ δεῖνι, καὶ τοῖς δόγμασιν αὐτοῦ, καὶ τοῖς συνουδοκοῦσιν αὐτῶ, καὶ τοῖς φρονήσιν τὰ αὐτοῦ· ἀποτάσσομαι γὰρ αὐτῶ, καὶ παντὶ αἰσθητικῷ δόγματι· καὶ πιστεύω εἰς τὴν ἁγίαν καὶ ὑμοῦσίον Τριάδα, κατὰ τὴν ἔχθειν τῶν ἁγίων Πατέρων, τῶν ὀρθοδοξουσῶν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας· καὶ ἀποκρίνεται πρὸς ἕκαστα ὁ μετροχόμενος. Καὶ λοιπὸν ἔρωτα αὐτὸν τοῦτον ὁ ἱερεὺς, Πιστεύεις εἰς τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοῦσίον Τριάδα; Καὶ ἀποκρίνεται, Πιστεύω· καὶ ἐκκλινάμενος τοῦ ἐπιχωμένου τὴν κεφαλὴν ποιεῖ ὁ ἱερεὺς εὐχὴν, λέγων οὕτως· Ὁ Θεὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ὁ βουλομένος πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθειν, πρόσδεξαι τὸν δούλον σου τόνδε, τὸν μόλις ἀνανήψαντα ἐκ τῆς πλάνης, καὶ ἐπιποθήσαντα εἰς τὴν ἐπίγνωσιν ἔλθειν τῆς ἀληθείας. Σὺ γὰρ εἶπας, Κύριε· καὶ ἅλα πρόβατα ἔχῃ, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐτῆς ταύτης· κακῆνὰ με δεῖ ἀγαγεῖν· καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσι· καὶ γενήσεται μία ποιμνῆ, εἰς ποιμῆν. Ποίμανον τοῖον αὐτὸν ἐν τῇ δοξῇ σου εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας κατὰ τὴν ἔχθειν τῶν ἁγίων σου ἐνόησιν ἀποστόλων· καὶ καταξίωσον αὐτὸν τῆς σφραγίδος τοῦ ἁγίου μύρου καὶ τῆς μεταλήψεως τοῦ τιμίου σου αἵματος· καὶ ἀνάδειξον αὐτὸν τέλειον δούλον σου· ἵνα τῇ ποιμνῇ σου συγκταριμαθῇ καὶ αὐτὸς εἰς δοξῆν καὶ ἵπικων τῆς μεγαλωσύνης σου. Ὅτι σου ἔστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς [αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.] Καὶ χρεῖται αὐτὸν τῷ μύρῳ, καθὰ καὶ τοὺς νομοφύτας, τὴν αὐτὴν ἐπίρρησιν καὶ ἐπ' αὐτῷ ποιούμενος· καὶ μετὰ τοῦτο πάλιν εὐχεται, λέγων οὕτως· Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ καταξίωσας τέλειον ἀναδείξει τὸν δούλον σου τόνδε, διὰ τῆς εἰς σὲ ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ τῆς σφραγίδος τοῦ μύρου τοῦ ἁγίου σου· σὺ, Δέσποτα τῶν ἀπᾶντων, τὴν εἰς σὲ πίστιν ἀληθῆ ἐν αὐτῷ διατήρησον, αὐξῶν αὐτὸν ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ πᾶσι τοῖς παρὰ σου χαρίσμασι κατακοσμών. Εἰθ' οὕτω κοινωνεῖ, καὶ λαμβάνει παραγγεῖλαι ταῖς ἐπὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης κοῖα μὴ φαγεῖν, μηδὲ νύφασθαι τὴν ὄψιν· ἄλλὰ, καθὼς οἱ βαπτίζουνοι, οὕτω διαταλεῖν· καὶ τῇ ὀρθῇ ἡμέρᾳ ἀπολεύει· καὶ ἰδ est, primo lamen oportet eos, cum ad rectam fidem adducendi sunt, jejunare dies decem aut quindecim; et vacare precibus, mane ac vesperi, dicentes psalmos, tanquam catechumenos; ac tum demum dignos haberi orthodoxa fide. Statuit autem unumquemlibet eorum sacerdos ante sanctam piscinam, et dicit ei hæc: Dic anathema illi N. et dogmatibus ejus, et illis qui eum approbant, et idem cum eo sentiunt: renuntio enim illi, et omni hæretico dogmati; et credo in sanctam coessentialēque Trinitatem, secundum expositionem sanctorum Patrum qui recte nobis secuerunt verbum veritatis. Et ad

Est autem anathematizatio Saracenorum, talis: Ego ille qui a Saracenis hodie ad Christianorum fidem accedo, non vi aliqua vel necessitate, neque

singula respondet is qui accedit. Deinde illum ipsum interrogat sacerdos: Credis in sanctam coessentialēque Trinitatem? et respondet, Credo. Tum eo qui accedit. caput inclinante, sacerdos preces facit. in hæc verba: Deus Servator noster, qui vis omnes homines servari, et ad veritatis cognitionem venire, accepta istunc servum tuum, qui vix tandem ex errore resipuit, et ad veritatis cognitionem venire desideravit. Tu enim dixisti, Domine. Et alias oves habeo quæ non sunt ex caula istac; etiam illas me adducere oportet: vocemque meam audient; et fiet unus grex, unus pastor. Pasce igitur eum in gloria tua ad cognitionem veritatis, secundum expositionem sanctorum gloriosorumque apostolorum tuorum: et dignare eum signaculo sancti unguenti sumptioneque pretiosi sanguinis tui; et redde ipsum perfectum servum tuum, ut et ipse gregi tuo adnumeretur, ad gloriam laudemque majestatis tuæ. Quia tuum est regum et potentia et gloria, Patris, Filii et Spiritus sancti, nunc et semper, et in omnia sæcula. Amen. Et ungit eum unguento, quemadmodum et recens illuminatos [id est baptizatos]: et eandem etiam super ipso addit verborum formulam. Post hæc rursum precatur. in hæc verba: Domine Deus noster, qui dignatus es perfectum reddere istunc servum tuum, per orthodoxam in te fidem, et signaculum unguenti sancti tui: tu, Domine omnium, veram in te fidem in eo conserva, augens eum in justitia, et omnibus eum gratiæ tuæ dotibus exornans. Atque ita deinde communicat, et præceptum accipit, ne septem illis diebus carnes comedat, nec faciem lavet, sed quemadmodum ii qui baptizantur, ita perseveret: et die octava se abluit. In eandem sententiā quædam leguntur etiam in supradictis Constitutionibus Apostolorum nomine vulgatis, 113. b, nam et ibi episcopis et presbyteris hoc baptizandi præceptum datur, Χρίταις δὲ πρώτον ἐλαίῳ ἁγίῳ· ἔπειτα βαπτίσεις ὕδατι· καὶ τελευταῖον σφραγίσεις μύρῳ· ἵνα τὸ μὲν χρίσμα μετοχὴ ἢ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ δὲ ὕδωρ σύμβολον τοῦ θανάτου· τὸ δὲ μύρον, σφραγίς τῶν συνθήκων. Εἰ δὲ μήτε ἐλαίον ἢ, μήτε μύρον, ἀρκεῖ ὕδωρ καὶ πρὸς χρίσιν καὶ πρὸς σφραγίδα, καὶ πρὸς ὁμολογίαν τοῦ ἀποθνήσκοντος ἤτοι συναποθνήσκοντος. Πρὸ δὲ τοῦ βαπτίσματος νηστευσάτω ὁ βαπτίζουμος. Καὶ γὰρ καὶ ὁ Κύριος ποῦτον βαπτισθεὶς ὑπὸ Ἰωάννου, καὶ εἰς τὴν ἔορτην ἀλλήθειας, μετέπειτα ἐνήστανεν. Id est, Primum vero unges oleo sancto: deinde baptizabis aqua: et postremo signabis unguento: ut olei quidem inunctio sit participatio Spiritus sancti: aqua vero, signum mortis: et unguentum, signaculum fæderis. Si vero nec oleum nec unguentum suppetat, aqua sufficit et ad inunctionem et ad obsignationem confessionemque mortis, mortis inquam [a Christo jam] obita, et nobis cum [eodem] obeundæ. Ante Baptis-num vero jejnet is qui baptizandus venit, nam et Dominus primum a Joanne baptizatus atque in desertum subductus. postea jejnavit. Institutionis hujus ratio redditur etiam in quæstionibus et responsionibus ad Orthodoxos, Justini nomen præferentibus, cap 137; in Apologia tamen Justini, simplicior baptismi expositio est, absque ulla olei unguenti-que mentione, 73. 33 Mystice Paulus II Corinth. 1, Ὁ δὲ θεοῦ ἡμᾶς συν ὑμῖν εἰς Χριστόν, καὶ χρίσας ἡμᾶς. Θεὸς ὁ καὶ σφραγισάμενος ἡμᾶς, καὶ δοὺς τὸν ἀρβάνα τοῦ Πνεύματος ἐν ταῖς καθάραις ἡμῶν. De quo τῆς σφραγίδος mysterio et Clemens noster 249, 13: Apud quem etiam aurium obsignatio per ignem facta, 348, 49. Diabolum quoque in suis mysteriis

dolo aut simulatione, sed toto animo, corde puro ac sedulo, Christum Christique fidem amante: renuntio toti Saracenorum religioni, anathematizoque Moamedem, qui et Muchumet dicitur; quem Saraceni ut Dei apostolum et prophetam honorant. Anathematizo Alim, Moamedis generum: et Chasanen Chusenenuque, filios ejus; item Apupiker, qui et Cubiker dicitur: et Umar, et Talchar, et Apupacren Paducen: item Mævis, et Zupeer, et Adellan, et Zeit et Izit, et Saitem et Uthman, et reliquos omnes summystas adjutoresque ac successores Moamedis. Anathematizo Zadoze et Aise, et Zetheinep et Omkelthim, primas cæterisque scelestiores Moamedis uxores, et Phatman filiam ejus. Anathematizo cum qui Coran dicitur; summam videlicet seu scripturam Moamedis: quam fingit sibi per archangelum Gabrielem [cœlitus] delatam esse: omnemque doctrinam ac legum instituta, narrationes apocryphas, mysteria, et traditiones ac blasphemias ejus. Anathematizo paradisiu Moamediam, in quo dicit quatuor esse fluvios, ex aqua turbari nescia, lacte nativam dulcedinem non mutante, vino suavi, et melle defæcato: et venturo illo die, quem quingentis annorum millibus circumscribit, Saracenos cum mulieribus suis in eo vitam acturos, carnique et affectibus suis indulgentes: et sub umbra quarumdam arborum que vocantur Sedre et Talech, comesturos carnes avium quas concupiscunt, omnisque generis fructus autumnales; ac bibituros e fonte caphura, et e fonte zingher, cui nomen Salsabila: vinumque potaturos ejus crama seu mistura hausta sit e fonte Thesnim: eorumque staturas cœlum proceritate sua lacturas, virorum pariter et mulierum: membra [genitalia] quadragenam cubitorum fore: et absque satietatis tædio coituros in conspectu Dei: propterea (inquit) quia Deus pudore non afficitur (a). Anathematizo eos qui a Moamede nomi-

hos ritus imitatum esse, scribit Tertullianus libro De prescriptionibus hæreticorum, ubi de diabolo inter alia dicit, *Tinguit et ipse quosiam utique credentes et fideles suos; et sic adhuc innotuit Mithra: signat illic in fronte milites suos. Celebrat et panis oblationem, et imaginem resurrectionis inducit.*

(4) Qui Ἀπουκίσις et Κουβίσις hic dicitur, is (opinor) est, qui supra 58, 5 (b). et in Joannis Seculi Chronico ms. Βουδύσις: infra Ἀβουδύσις 101, 3: (itemque 92, 9: 96, 5, 26: 100, 3, 20: necnon in Cedreni Annales passim, nisi et in Constantini Themelibus a Bonaventura Vulcanio editis, 28, 22) et Βουδύσις 97, 5, 24: 101, 4, 21: primus nempe Moamedis successor: ut Οὔμαρ qui sequitur, tertius a Moamedis princeps statuitur 102, 13. Unde et 101, 22. pro ὁ Ἀμαρ; legendum videatur Οὔμαρ; seu Οὔμαρος. Sed in sequentium serie dissentit Theophanes: quippe apud quem Umari successor est Οὐθμάν· Uthmani, Μανία;· Mavie. Ἰζίδ, filius ejus: Ιζίδι, Ἀβδελάζ, filius Zuber: Abdels. Μασουας· post quem Ἀβιμείλις, et deinceps alii, ita ut Talchar et Apupacres ex symmystarum, non ex successorum numero esse videri queant, quod et de

(a) Locum hunc, qui legitur in suræ II, vers. 25, male intellexit Nicetas. Vide tom. CV, col. 711, not. 26. Edit.

(b) Id est apud Euthymium *Contra Agarenos*. Vide tom. CXXX.

ἡ ἀνάγκη, οὐδὲ ἀπὸ δόλου ἢ ὑποκρίσεως, ἀλλ' ἐξ ὅλης ψυχῆς, καὶ καρδίας καθαρᾶς καὶ ἀδόλου, τὸν Χριστὸν ἀγαπῶν καὶ τὴν αὐτοῦ πίστιν· ἀπετάσσομαι πᾶσι τῇ τῶν Σαρακενῶν θρησκείᾳ· καὶ ἀναθεματίζω Μωάμεδ τὸν καὶ Μουχούμετ· ἐν οἷς Σαρακενοὶ τιμῶσιν ὡς ἀπέστολον Θεοῦ καὶ προφήτην. Ἀναθεματίζω Ἀλιμ τὸν ἐπὶ θυγατρὶ γεμβρόν τῆς Μωάμεδ· καὶ Χασάνην καὶ Χουσίνην, τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ· καὶ Ἀπουκίπερ (4) τὸν καὶ Κουβίπερ· καὶ Οὔμαρ, καὶ Τάλχαρ, καὶ Ἀπουκίπερ τὸν Παδούκην (5)· καὶ Μανία, καὶ Ζουπίερ καὶ Ἀβδελάν, καὶ Ζεΐτ; καὶ Ἰζίδ, καὶ Σάιτην καὶ Οὐθμάν, καὶ τοὺς λοιποὺς πάντας συμμύστες καὶ συνεργούς καὶ διὰ δόχους τοῦ Μωάμεδ. Ἀναθεματίζω Ζαδόζε καὶ Ἄισα καὶ Ζεθίνεπ καὶ Ὀμκελθίμ, τὰς πρώτας καὶ μικροτέρας τῶν γυναικῶν τοῦ Μωάμεδ· καὶ φάτιμα τὴν θυγατέρα αὐτοῦ. Ἀναθεματίζω τὸν λαγόμενον Κουράν, τὴν ὅλην ἤτοι γραφὴν τοῦ Μωάμεδ· ἣν πλάττεται διὰ τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ κατανεχθῆναι αὐτῷ· καὶ πᾶσαν τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰς νομοθεσίας, καὶ τὰς ἀποκρύφους διαγρήσεις, καὶ τὰ μυστήρια καὶ τὰς παραδόσεις, καὶ τὰς βλασφημίας αὐτοῦ. Ἀναθεματίζω τὸν παράδεισον τοῦ Μωάμεδ· ἐν ᾧ λέγει τίσσαρας εἶναι ποταμοὺς, ἐξ ὕδατος ἀβολώτου, καὶ γάλακτος μὴ ἀλλέσσοντος τὸν νόστον αὐτοῦ, καὶ οἶνον ἡδέος, καὶ μέλιτος ὕλιστου· καὶ κατὰ τὴν μέλλουσαν ἡμέραν, ἣν περιορίζει εἰς πενήτην περυσίαν ἐτῶν, διαίτην ἐν αὐτῷ τοὺς Σαρακενοὺς μετὰ τῶν ἰδίων γυναικῶν, σαρκικῶς καὶ ἐμπροσθὶ ζῶντας· καὶ ὑπὸ σκιῶν τινῶν δένδρων, ἃ καλεῖται Σέδρον καὶ Τάλεχ, κρία τρώγοντας ὀρνέων ὧν ἐπιθυμοῦσι (6), καὶ ὀπώραν παντοίων· πίνοντάς τε ἀπὸ κροφουρά πηγῆς, καὶ ἀπὸ ζιγγίβερ πηγῆς, ὀνομασμένης Σαλατίβιλ· καὶ οἶνον προσηρομένους εὐ τὸ κίρασμα ἐκ πηγῆς Θεσνίμ· ὧν αἱ ἡλίαι οὐρανομέλει; ἄρῶνων τε καὶ θηλειῶν· καὶ τὰ μέρη τίσσαρόντα πηγῆς (7)· συνουσιαζόντων ἀπορέστως ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· διότι Θεός (φρσίν) οὐκ αἰσχύνει-

Zeite ac Saite sentire liceat; cum eorum mentio in principatus successoribus non inveniatur.

(5) Τὸν Παδούκην incertum est sitne gentile, an cognomen quoddam.

(6) Respicere videtur ad azoaram 62, in qua est. *De fructibus omnimodis vobis datis, optimoque victu comedite atque bibite: et mox, Super vestium stramenta formosissima pro modo vestro discumbite ducturi virgines decantissimas, cum oculis immensis atque pudibundis, nusquam nisi tantum ad maritos suos flectendis, et rursum, Illis fructus et carnes pro sui voli modo multiplicaturi.* De sequentibus fontibus, azoara 36, *Ex vase camphora condito, et ex aperto fonte homines Dei potabunt.* Et paulo post, *Ibidem cum vasis vitreis et argenteis optimæ compositionis, illis potus, velut zinziber saporifer, ex fonte Zelzebil administrabitur.*

(7) Congruentis τίσσαροναπήχη, ut non ad homines, sed ad membra eorum referatur; sic enim et præcedentium et sequentium aptior erit coherentia. Ibidem mox in ms. est συνουσιαζόντων, nihil ad rem.

ται. Ἀναθεματίζω τοὺς ὀνομαζομένους παρὰ τοῦ Α Μωάμεδ ἄγγελους, τὸν τε Ἀρώθ καὶ τὸν Μαρῶθ, καὶ τὸν Τζάφα καὶ τὸν Μαρῶα· οὗς ἐκ τῶν σεβασμιῶν εἶναι τοῦ Θεοῦ τερατίζεται· πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ τοὺς μυθουμένους ὑπ' αὐτοῦ προφῆτας καὶ ἀποστόλους, εἶθον τὸν Χουδ καὶ Τζάλστ ἢ Σάλεχ (8), καὶ τὸν Συναίπ καὶ τὸν Ἐδρῆς, καὶ τὸν Δουαλιφιλ καὶ τὸν Λοκμάν. Ἀναθεματίζω πάσας τὰς μαρτυρίας τοῦ Μωάμεδ, ὅσας ἐκ τῆς παλαιᾶς θῆθεν Γραφῆς (9), διαστρέφον αὐτὴν καὶ νοθεύων, καὶ μυρία καταψευδόμενος τοῦ Νῶε καὶ Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, καὶ Ἰωσήφ καὶ Ἰωβ, καὶ Μωσίου καὶ Ἀαρῶν, καὶ Δαβὶδ καὶ Σολομῶντος, καὶ Ἠλία καὶ Ἰωνᾶ, καὶ Ζαχαρίου τοῦ πατρὸς Ἰωάννου. Ἐτε ἀναθεματίζω ὅσα φυσιολογεῖ βαρβάρως καὶ ἀμαθῶς περὶ τε τῶν ἄλλων τοῦ Θεοῦ ποιημάτων, καὶ περὶ τοῦ Β ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, λίγων αὐτοὺς καβαλλαρῖους εἶναι. Ἀναθεματίζω τὴν παρὰ τοῖς Σαρακενοῖς ἀποκρυφον διδασκαλίαν καὶ ὑπότχισιν τοῦ Μωάμεδ· ἥτις φησὶ κλειδοῦχον αὐτὸν γενήσεσθαι τοῦ παραδείσου, καὶ εἰσάξειν μὴν ἐν τούτῃ ἐβδομήκοντα χιλιᾶδας Σαρακενῶν οἰκίων, τοὺς δὲ αὐμπτωλοὺς κριθήσεσθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ· καὶ πιτταίων εἰς τοὺς τραχήλους αὐτῶν περιτιθεμένων, οὕτως εἰσελεύσεσθαι καὶ τοῦτοις εἰς τὸν παράδεισον, ὀνομαζομένους ἀπάλευθέρως Μωάμεδ. Ἀναθεματίζω (10) τὰς νομοθεσίας τοῦ Μωάμεδ, τὰς περὶ γάμων καὶ λύσεως γάμων, καὶ καθαρισμοῦ μοιχευομένων γυναικῶν, καὶ ἕριθμου γυναικῶν καὶ παλλακίδων· καὶ πάντα τὰ περὶ τοιούτων ἀκάθαρτα διδάγματα. Ἀναθεματίζω τὴν τοῦ Μωάμεδ βλασφημίαν τὴν λέγουσαν, ὅτι ὁ Θεός, ὃν θέλει, πλανᾷ· καὶ ὃν θέλει, ὀδηγεῖ εἰς C ἀγαθόν· καὶ ὅτι ὁ Θεός ἔθλειν, οὐκ ἂν ἐπολέμουν ἀλλήλοις εἰ ἄνθρωποι· ἀλλ' αὐτὸς ποιεῖ ὅπερ βούλεται· καὶ παντὸς ἀγαθοῦ καὶ πονηροῦ αἴτιος αὐτός ἐστι· καὶ τύχη καὶ εἰμαρμένη πάντων κρατεῖ. Ἀναθεματίζω τὴν τοῦ Μωάμεδ φλυαρίαν, τὴν λέγουσαν ὅτι ὁ Κύριος καὶ Θεός Ἰησοῦς καὶ Ἀαρῶν ἐγεννήθη ἀνευ σπορᾶς ἐκ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος· καὶ ἐτε νῆπιος ὢν, πετεινὰ ἐκ πηλοῦ ἐπλαστούργει· καὶ ἐμψυσῶν, ἵποιοι αὐτὰ ζῶα· καὶ τυρλοὺς ἴατο, καὶ νεκροὺς ἤγειρε· καὶ ὅτι ἐκ παρακλήσεως τῶν ἀποστόλων ἤτέτατο τὸν Θεόν, καὶ κατήνεγκεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τράπεζαν, καὶ ἐτίθειν αὐτούς· καὶ ὅτι ὅτε ἐσταυρώθη, ὅτε κατὰ ἀλήθειαν ἀπέθανεν ὡς ἄνθρωπος· ἀλλὰ κατὰ φαντασίαν μόνην ταῦτα παρὰ τῶν Ἑβραίων ὑπέστη· καὶ ὅτι ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ Θεοῦ, εἰ ἀνόμασεν ἑαυτὸν Θεόν ἐν τῷ κόσμῳ, ἠρνήσατο, λέγων ὅτι Σὺ πάντα γενώσκεις καὶ εἶδας· οὐκ ὅτι οὐκ ὠνόμασα ἑαυτὸν Θεόν ἢ Υἱὸν σου· δούλος γὰρ σου εἰμι, καὶ οὐχ ὑπερηφανύμεμαι τοῦτο καλεῖσθαι. Ἀναθεματίζω τὴν διδασχὴν τοῦ Μωάμεδ, τὴν λέγουσαν μὴ εἶναι τὸν Χριστὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἀπόστολον καὶ προφήτην· καθότι (φησὶν) ὁ Θεός κοινωνόν οὐκ ἔχει· καὶ

nantur angeli, Aroth et Maroth, Tzapha et Marua : quos in venerabilibus Deo esse prodigiose fabulatur. Adhæc etiam eos qui fabulose ab illo prædicantur prophetæ atque apostoli, nempe Chud et Tzalet sive Salech, item Synaip et Hedres, Dualkiphil et Locman. Anathematizo omnia Moamedis testimonia, quotquot e veteris Testamenti Scriptura citat, pervertens eam atque adulterans, et innumera spargens mendacia de Noe, Abrahamo, Isaaco, Jacobo, Josepho, Jobo, Mose, Aarone, Davide, Solomone, Elia, Jona, et Zacharia Joannis patre. Anathematizo etiam omnia quæ barbara inscitaque physiologia et de cæteris Dei creaturis et de sole ac luna fabulatur, caballariorum eos esse dicens. Anathematizo apocrypham illam apud Saracenos doctrinam et promissionem Moamedis : quæ dicit eum futurum esse paradisi clavigerum, et in eum introducturum esse septuaginta millia Saracenorum justorum : at peccatores a Deo judicatum iri ; appensisque ad collarum pittaciis, ita et ipsos in paradisu intraturos esse, ac Moamedis libertos nominatum iri. Anathematizo leges a Moamede latas de matrimoniis et matrimoniorum solutione, de mœchantium mulierum purificatione, de uxorum et pellicum numero, omnemque de talibus impuram ejus doctrinam. Anathematizo Moamedis blasphemiam quæ dicit Deum, quem vult, in errorem impellere, et quem vult, in bonam viam deducere ; et, si Deus vellet, non inter se bellaturos esse homines, sed ipsum facere quod vult, omnisque boni pariter et mali auctorem ipsum esse, tum fortunam et factum obtinere in omnibus. Anathematizo Moamedis futilitatem quæ dicit Dominum Deumque nostrum Jesum Christum, et Maria Mosis et Aaronis sorore absque semine natum esse, [conceptum] de Verbo ac Spiritu Dei : et cum adhuc infans esset, volucres et luto finxisse, inflatuque suo animantes eas reddidisse, sed et cæcos sanasse, mortuos excitasse, apostolorumque rogatu a Deo petiisse, et mensa e cælis deducta eos aluisse, neque crucifixum aut revera mortuum esse ut hominem, sed imaginarie solummodo hæc ab Hebreis passum esse : et interrogatum a Deo an se Deum in mundo nominarit, negasse, ac dixisse : *Tu omnia nosti, et scis quod non nominarim me Deum aut Filium tuum. Sum enim servus tuus, nec ita superbus sum ut sic vocari detrectem.* Anathematizo Moamedis doctrinam quæ dicit Christum non esse Filium Dei, sed apostolum et prophetam : quoniam (inquit) Deus communionis socium non habet : et omnes qui Christum ei communionis socium dicunt, in gehenna ignis punientur. Anathematizo Moamedis fabulam in qua dicit Deo domum præparationis ab Abrahamo et Ismaele structam esse in Bacchie sive Makee aut Makech : quam nominat adoratorium obser-

(8) De prophetis istis et apostolis vide Euthymium.

(9) Post Γραφῆς desideratur προφῆταις, aut aliud

hujusmodi verbum.

(10) Plenius apud Euthymium.

vationis; imperatque ut ubicunque sint sic precetur, facies suas ad illam partem convertant. Anathematizo etiam ipsam illam precationis domum in Make: ... in cujus medio jacere aiunt lapidem magnum, Veneris effigiem in se habentem: honorari autem istum lapidem, quasi Abraham super eo cum Agare coierit; aut camelum ei alligaverit, cum Isaacum sacrificaturus erat. Eos autem qui precatum illuc eunt, alteram manum ad lapidem extendere, altera vero aurem suam tenere, atque ita in orbem sese circumagere donec e vertigine offusis tenebris concidant. Anathematizo etiam ipsum Meke, et totum ejus ambitum, et qui a Saracenis ibi contra Christianos jactantur septem lapides; omnemque ipsorum precationem, cultum ac rituum solemnia. Anathematizo Moamedis doctrinam de camelo femina; quam, cum Deo sacra esset, ab ejus temporis hominibus, occisam fuisse dicit, et Deum propterea illos ultum esse. Anathematizo eos qui matutinum sidus, sive Luciferum et Venerem adorant: quam Arabum lingua Chabar, id est *Magnam* nominant. Anathematizo omnia Moamedis instituta, in quibus probra Christianis dicens, negatores, communicatores, et sodalitiarios eos nominant; ac Saracenos ad eos truculenter jugulandos concitat, bellum contra Christianos *viam Dei* nominans; et Saracenos qui in tali bello moriuntur, Dei filios et paradiso dignos vocans. Anathematizo scelestum et impurum institutum Moamedis de precibus, in quo et hoc apponit ut, si non in promptu inveniant aquam, tenuem humum capiant, eaque manus ac facies suas fricent. Anathematizo Moamedis doctrinam de fictura hominis, in qua dicit hominem ex humo, stilla, sanguisugis et materia manducata fictum esse: et cum homo fictus esset, cæteros quidem angelos omnes Dei jussu eum adorasse; at solum Belialem non obedisse ut eum adoraret. Et præter hæc omnia, anathematizo Deum Moamedis, de quo dicit eum esse unum Deum solidum, qui nec genuerit nec genitus sit, nec quempiam ei similem exstitisse.

θρώπου διδασκαλίαν τοῦ Μωάμεδ (17), ἐν ἧ φησιν ὅτι ἐπλάσθη ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ χρώματος καὶ σταγόνος,

(11) Pro futuro γενήσασθαι requiritur præteritum D γενήσασθαι aut γενίσθαι, ut apud Euthymium.

(12) Post προστάσσει subaudiendum ἵνα, vel similis particula.

(13) In archetypo est spatium vacum, duodecim circiter litterarum capax; narratio eadem apud Euthymium.

(14) De Lucifero et Venere vide Euthym.

(15) Ἀρνῆτάς Christianos appellare videtur, vel ob Petri negationem, vel ob negationem Christi, at κοινωνητάς et ἑταιρειαστάς, quod Christum Deo communionis socium credant, partim etiam quod sanctorum et inter se, et cum Christo capite suo, communionem profitentur. Vide Euthymium.

(16) De purificatione per humum et de fictura hominis vide Euthym.

(17) Belle huc faciunt quæ a Niceta Choniato narrantur de Manuele Commeno imperatore Constantinopolitano, et Theodosio patriarcha, in-

Δ πάντες οἱ λέγοντες αὐτῷ κοινῶν τὸν Χριστὸν μιλ-
λουσι καλῶς εἰς τὴν γένεσιν τοῦ πυρός. Ἀνα-
θεματίζω τὴν μυθοποιίαν τοῦ Μωάμεδ ἐν ἧ φησι
γενήσασθαι (11) τῷ Θεῷ οἶκον προσευχῆς παρὰ τοῦ
Ἀβραάμ καὶ τοῦ Ἰσαὰκ εἰς τὸ Βάκχε ἦτοι τὸ Μάκε
ἢ Μάκεχ· ἐν ὀνομάζει προσκυνητήριον τοῦ παρατη-
ρήματος· καὶ προστάσσει (12), ὅπου ἂν ὦσι καὶ ἔ-
χωνται, στρέψωσι τὰ πρόσωπα αὐτῶν πρὸς τὸ μέρος
ἐκεῖνο. Ἀναθεματίζω καὶ αὐτὸν τὸν εἰς τὸ Μάκε
οἶκον τῆς εὐχῆς· . . . (13) ἐν ᾧ φησι κεῖσθαι μέσον
λίθον μέγαν, ἐκτύπωμα τῆς Ἀφροδίτης ἔχοντα· τι-
μᾶσθαι δὲ τοῦτον, ὡς ἐπάνωθεν αὐτοῦ τῆ Ἄγαρ ὀμι-
λήσαντος τοῦ Ἀβραάμ· ἢ ὡς αὐτῷ τὴν κάμηλον
προσθήσαντος, ὅτι τὸν Ἰσαὰκ ἐμέλλε θύειν. Τοὺς δὲ
εἰς εὐχὴν ἐκεῖ ἀπύοντας τὴν μὴ μίαν ἐαυτῶν χεῖρα
B πρὸς τὸν λίθον ἐκτείνειν, τῇ δὲ ἑτέρᾳ τὸ οὐς κατέχειν
τὸ ἴδιον· καὶ οὕτω κυκλοτερῶς ἑαυτοὺς περιφέρειν,
ἕως ἂν πίσσωσι σκοτοδενιάσαντες. Ἀναθεματίζω δὲ
καὶ αὐτὸ τὸ Μάκε, καὶ τὴν περιοχὴν αὐτοῦ πάσων·
καὶ τοὺς παρὰ τῶν Σαρακηνῶν ἐκεῖ ῥιπτομένους
ἐπὶ τὸν λίθον κατὰ τῶν Χριστιανῶν· καὶ πᾶσων τὴν
προσευχὴν καὶ τὴν λατρείαν, καὶ τὰ ἔθιμα αὐτῶν.
Ἀναθεματίζω τὴν διδασκίαν τοῦ Μωάμεδ τὴν περὶ
τῆς καμήλου θηλείας, ἣν λέγει, τοῦ Θεοῦ ἱεράν εἶ-
σαν, φρονεῖσθαι παρὰ τῶν θνητῶν ἀνθρώπων·
καὶ διὰ τοῦτο ἀμύνασθαι αὐτοὺς τὸν Θεόν. Ἀναθε-
ματίζω τοὺς τῷ πρῶτῳ προσκυνούντας ἄστρον, ἦγον
τῷ ἰωσφορῷ καὶ τῇ Ἀροδίτῃ (14)· ἦν κατὰ τὴν
Ἀράβων γλῶσσαν Χαθάρ ὀνομάζουσι, τουτέστι με-
γαλὴν Ἀναθεματίζω πάσας τὰς διατάξεις τοῦ Μωά-
μεδ, ἐν αἷς τοὺς Χριστιανούς ὀνειδίζων ἀρνῆτάς (15)
C ὀνομάζει καὶ κοινωνητάς καὶ ἑταιρειαστάς· καὶ δι-
γίρει τοὺς Σαρακηνούς πρὸς τοῦτο το μύθος καὶ
τὴν σφαγὴν, ὅδον Θεοῦ ὀνομάζων καὶ τὴν κατὰ τὴν
Χριστιανῶν πόλεμον· καὶ τοὺς ἐν τῷ τοιοῦτῳ πόλεμῳ
ἀποθνήσκοντας Σαρακηνούς υἱούς Θεοῦ καὶ ἄξιους
τοῦ παραδείσου καλῶν. Ἀναθεματίζω τὰς περὶ τῶν
εὐχῶν διατάξεις μιὰς καὶ ἐκαθάρτους τοῦ Μωά-
μεδ, ἐν αἷς καὶ τοῦτο προστίθεται, ἵνα, ἵαν μὴ εὐρί-
σκωσιν ἐξ ἑτοιμοῦ ὕδωρ, λαμβάνωσι χροὺν λεπτὴν (16),
καὶ μετ' αὐτοῦ τρίβωσιν αὐτῶν τὰς χεῖρας καὶ τὰς
ἄψεις. Ἀναθεματίζω τὴν περὶ τῆς πλάσεως τοῦ ἄν-
θρωπου διδασκαλίαν τοῦ Μωάμεδ (17), ἐν ἧ φησιν ὅτι ἐπλάσθη ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ χρώματος καὶ σταγόνος,

signioribusque sacerdoti proceribus, 108. 21,

Ἐγκτεται τῷ καταχρητικῷ πυκτῷ μεθ' ἑτέρων
ἀφορισμῶν καὶ τὸ ἀνάθεμα τῷ Θεῷ τῷ τοῦ Μωάμετ·
περὶ οὗ λέγει ὡς οὔτε ἐγέννησεν οὔτε ἐγεννήθη, καὶ
ὅτι ὀλόσφυρός ἐστι. Τὸν τοιοῦτον τοίνυν ἀναθεματι-
σμέν ἀπαλεῖψαι τῶν ὄλων καταχρητηρίων βίβλων
προέβητο, ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ
πυκτῆος ἀρξέμενος. Καὶ ἡ πρόφασις ὡς μάλα εὐ-
πρόσωπος. Ἐφασκε γὰρ ὡς εἰς σκανδαλον πρόκειται
τῶν μετατιθεμένων Ἀγαρηῶν εἰς τὴν καθ' ἡμῶν
θεοσεβῆ πίστιν; τὸ βλασφημῆσθαι ὅλους Θεόν. Οὐκοῦν
μετάκλητον τίθησι τὸν μέγιστον Θεοδόσιον, ὃς
διείπε καὶ ἐκόσμη τὴν θρησκείαν τῶν πρώτιστων,
καὶ τῶν κατὰ τὴν πόλιν ἐνδημούντων ἀρχιερέων
τοὺς λόγῳ καὶ ἀρετῇ διακρίποντας· καὶ κοινούται
τοιοῦτος τὸ σκῆμμα μετ' ὀγκληρῶν προσηλοῦν τῆς
ὑποθέσεως. Ἀνακύνοντας δὲ πάντας εὐρε, καὶ μεθ'
ἄκροις παραδεχομένους ὡς τὰ εἰσηγημῆσα, ὡς
ἀπορημα, καὶ τῆς εἰς Θεὸν ἀληθεστάτης δόξης

καὶ βδελῶν καὶ μασσήματος· καὶ ὅτι, τοῦ ἀνθρώπου πλασθέντος, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἄγγελοι Θεοῦ προστάξει προσκύνησαν αὐτῷ· μόνος δὲ ὁ Βελίαρ οὐκ ἐπίσθη προσκυνῆσαι. Καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις ἀναθεματίζω τὸν Θεὸν τοῦ Μωάμεδ, περὶ οὗ λέγει ὅτι αὐτός ἐστι Θεὸς εἰς ὀλοσφυρος; [ὅς] οὐκ ἐγέννησεν οὐδὲ ἐγενήθη, οὐδὲ ἐγένετο ὁμοίος αὐτῷ τις.

Τὰ εἰρημένα τοῦτον ἅπαντα, καὶ αὐτὸν τὸν Μωά- A
μεδ, καὶ τὸν σφυρήλατον αὐτοῦ Θεοῦ ἀναθεματίζων, καὶ ἀποτσασόμενος αὐτοῖς, συντάσσομαι τῷ μόνῳ ἀληθινῷ Θεῷ τῷ Χριστῷ (18)· καὶ πιστεύω εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον Τριάδα· καὶ τὴν ἑσαρκον οἰκονομίαν καὶ πρὸς ἀνθρώπους ἐπιδημίαν ὁμολογῶν τοῦ τῆς ἁγίας Τριάδος ἐνὸς τοῦ μονογενούς Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων γεννηθέντος, ὅτι οὐ τὰ πάντα ἐγένετο· γινέσθαι τοῦτον πληροφοροῦμαι κατὰ ἀλήθειαν ἀνθρώπων, μὴ ἐκστάτα τῆς οἰκείας θεότητος· καὶ εἶναι τὸν αὐτὸν Θεὸν ἀληθῶς καὶ ἀνθρώπων ἀληθῶς ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως καὶ ἀκαλλοιώτως, ἐν ὑποστάσει καὶ δυοῖ φύσει· ἐκουσίως τε πάντα παθεῖν καὶ σταυρωθῆναι σαρκί, τῆς θεότητος ἀπαθούς μινά- B
σης· καὶ ταφῆναι, καὶ τριήμερον ἀναστῆναι, καὶ εἰς οὐρανὸς ἀναληφθῆναι· καὶ ἔξιν ἐν δοξῇ, μελλόντα κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς (19). Καὶ τὴν κατὰ σάρκα τοῦτον τεκούσαν Παρθένον, ἁγίαν Μαρίαν Παρθένον, καὶ μείνασαν μετὰ τόκου παρθένον, κυρίως καὶ ἀληθῶς Θεοτόκον καὶ πιστεύω καὶ λέγω, καὶ ὡς κατὰ ἀλήθειαν Μητέρα Θεοῦ ἑσαθρωπήσαντος· καὶ διὰ τοῦτο κυρίως καὶ δέσποιναν ἐν χάριτι γενημένην πάσης τῆς κτίσεως προσκυνῶ καὶ τιμῶ. Καὶ τὸν παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς μυστικῶς ἱερονογι- μενον ἄρτον καὶ τὸν εἶνα, ὧν ἐν ταῖς θείαις τελεταῖς μεταλαμβάνουσι, πείθομαι καὶ ὁμολογῶ καὶ πιστεύω σῶμα καὶ αἷμα κατὰ ἀλήθειαν εἶναι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεταβαλλόμενα τῇ ἐκείνου θεϊκῇ

ἀπάγοντα· ἐξηγουμένους δὲ θεοφιλῶς τὸ εἰς σκάνδαλον C
δῆθεν καὶ πρόσκομμα κείμενον· καὶ διασαφούντας μὴ ὀλιῶς Θεὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν καθυποβάλλεσθαι ἀναθέματι, ἀλλὰ τὸν παρὰ τῷ λῆρῳ καὶ δαιμονώδει Μωάμετ ἀναπλαττόμενον ὀλοσφυρον Θεὸν, καὶ μῆτε γεννηθέντα μῆτε γεννηθέντα. Παρὰ Χριστιανοῖς μὲν γὰρ δοξάζεσθαι Πατέρα Θεοῦ· αὐτὰ δὲ τὰ ἀποβλήτα τοῦ Μωάμετ ληρέματα, τοῦτο ἀπαγορεύειν ὀλιῶς· καὶ ἄλλως δὲ μὴ συνίνααι ἀκριβῶς ὁποῦντί ἐστι τὸ ὀλοσφυρον. Id est, Hieronymo Volffio interprete, *Exstat inter cæteras catecheticæ tabulæ sanctiones, anathema in Moameti deum; quem nec genuisse, nec genitum, sed holosphylon esse affirmat. Id anathema ex omnibus catecheticis libellis aboleri voluit, ab ipsa Magnæ ecclesiæ tabula auspicatus; idque ratione probabili scilicet. Aiebat enim blasphemius in Deum qualibuscumque offendi Agarenos, qui ad piam nostram religionem defecerent. Proinde accersito maximo Theodosio, qui tunc principem sedem curabat atque ornabat, et primarius sacerdotibus qui tum in urbe erant, eloquentia et vtrute præstantes, quæstionem cum tumido exordio proponit. Sed omnes refragabantur, nec ullo modo illa admittebant, ut absurda et a vera de Deo sententia abducentia: atque anathema illud offensionis scilicet plenum, pie explicabant. Nec enim Deum cæli et terræ conditorem ullo modo anathemate notari; sed holosphylon illum Deum, quem delirus et furiosus Moametus nec genitum nec gignentem confingeret. Nam apud Christianos Deum Patrem celebrari; quod detestandis Moameti nugamentis plane prohibea-*

Prædicta igitur omnia, ipsumque Moamedem, et solidum ejus Deum, anathematizo, ab eoque me abjungo, et conjungo me cum solo vero Deo Christo, et credo in Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, sanctam coessentialemque et inseparabilem Trinitatem: et e divina dispensatione profectam incarnationem, atque ad homines adventum unigenitique sanctæ Trinitatis Filii et Verbi Dei; qui e Patre ante omnia sæcula genitus est, et per quem omnia facta sunt: certoque persuasum habeo, hunc vere hominem factum esse, non deposita tamen divinitate sua: eundemque vere Deum esse, et vere hominem, absque ulla confusione, mutatione, alteratione, in una persona, et duabus naturis: voluntarie quoque omnia passum esse B et crucifixum carne; ita tamen ut divinitas passionis expers manserit: sepultum etiam esse ac tertia die resurrexisse, atque sursum in cælos assumptum esse: et rediturum esse in gloria ad judicandum vivos et mortuos. Ac Virginem illam quæ secundum carnem eum peperit, [nemp] sanctam Mariam Virginem, quæ et post partum virgo mansit, proprie vereque Deiparam et credo et dico, vereque Matrem Dei inter homines in humana natura versati: et propterea per [Dei] gratiam omnis creaturæ dominam heramque factam adoro et honoro. Quæque apud Christianos mystice sacrificantur, panem ac vinum; quæ etiam in divini ritus peractione [ab eis] sumuntur: persuasum habeo, credo, et confiteor, revera Do-

tur. Deinde se non satis intelligere quid sit illud holosphylon. Ubi etiam nota libellum hunc appellari κατηχητικὸν πυκτίον, seu κατηχητήριον βιβλίον, nempe Catechesin eorum qui a Saracenis ad Christianam fidem sese agregant, eundemque superioribus duobus tempore non inferiorem, sed æqualem aut etiam antiquiorem esse. Quippe quod Euthymii Panoplia sub Alexio Comneno scripta sit; hæc vero Catechesis, etiam Manuelis Comneni temporibus in usu fuerit: quadraginta circiter annis post Alexium, ut patet ex Constantinopolitanorum imperatorum catalogo, editionis nostræ 897, 29. Cæterum imperator in eo sacri ordinis responso non acquievit, sed suapte auctoritate codicillum edidit, in quo superiores imperatores atque antistites taxavit, ut qui minus considerate permisissent verum Deum anathemati subjici; ut fusius ibidem Nicetas refert.

(18) Mallet forte aliquis Θεῷ τῶν Χριστιανῶν· sed locutio illa, Θεῷ τῷ Χριστῷ, repetitur in archetypo nostro etiam aliquanto post, folio 105, in catechesi eorum qui a Judaismo ad Christianam fidem sese conferunt; ubi et sequentia eisdem verbis exstant.

(19) In prædicta illa Judæorum catechesi et Judaismi anathematizatione, eodem folio 105, altera facie, aversa scilicet, brevis est, καὶ τὴν κατὰ σάρκα τοῦτον τεκούσαν ἁγίαν Παρθένον Μαρίαν, καὶ μείνασαν μετὰ τόκον παρθένον, *Et sanctam Virginem Mariam, quæ hunc secundum carnem peperit, et post partum virgo mansit.*

mini Jesu Christi corpus ac sanguinem esse, tran-
mutata [videlicet] divina illius potentia : idque
mente et non oculis perceptibili, omnemque nat-
uralem cogitationem superante modo, quem ipse
solus novit : atque ita et ego me illa cum cæteris
sumpturum assentior, ut quæ vere caro et sanguis
ejus sint, et ad animæ corporisque sanctificationem,
vitam æternam, regnique cœlestis hæreditatem
adipiscendam sumantur, ab illis qui ea in perfecta
fide participant. Sanctumque Christi baptisma,
puro seduloque animo et corde, ac fide sincera,
accipere desidero ; certo ac vere persuasum habens,
illud mente perceptibilem purificationem esse,
animique pariter et corporis regenerationem. Sed et
venerabilem crucem ejusdem veri Christi Deique
nostri, ut quæ non amplius corruptionis et exsecra-
tionis, sed libertatis et vitæ æternæ instrumentum,
victoriæque adversus diabolum ac mortem signum sit : præterea et venerabiles
imagines, et [salutiferæ] illius Dei Verbi apud
homines in carne apparitionis, et ejus quæ inef-
fabiler istud peperit castæ Virginis Deique Ma-
tris, divinorumque angelorum, et sanctorum om-
nium, ut primitivorum symbola, et accepto, et
honoro atque exoscuro. Sed et ipsos sacros an-
gelos, sanctosque omnes, qui bene Deo placere,
ut servos illius, fidosque ministros, propter ho-
norem illi habitum, honoro et veneror : atque ita
toto animo et corde, veroque animi proposito, ad
Christianorum fidem accedo. Si vero cum simu-
latione ac dolo hæc dico, et non ex solida totius
animi fide, Christumque amanti corde, sit mihi anathema et catathema, anima-
que mea collocetur cum Satana et dæmonibus.

Α δυνάμει νεορώς τε καὶ ἀοράτως, ὑπὲρ πάντων φυσικῶν ἐνοεῖται, ὡς οἶδε μόνος αὐτός· καὶ οὕτω κἀγὼ μεταλήψισθαι τούτων συντίθειμαι, ὡς κατὰ ἀληθινῶν ὄντων σαρκὸς τε καὶ αἵματος αὐτοῦ, καὶ εἰς ἀγιασμὸν ψυχῆς τε καὶ σώματος, καὶ ζωῆν αἰώνιον, καὶ βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομίαν μεταλαμβάνομένῳν, τοῖς αὐτῶν ἐν πίστει τελείᾳ μετέχουσι. Καὶ τὸ ἄγιον τοῦ Χριστοῦ βάπτισμα μετὰ καθαρῶς καὶ ἀδόλου ψυχῆς καὶ καρδίας, καὶ πίστεως εὐλακρῶν, ἐπιζητῶ δεῖξασθαι, πληροφορούμενος ἀληθῶς καθαρῶν αὐτῶ νοητῶν εἶναι, καὶ ἀγαγίνεσθαι ψυχῆς τε καὶ σώματος. Καὶ τὸν σεβάσιμον θεὸν σπαστῶν τοῦ αὐτοῦ ἀληθινοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, ὡς οὐκ ἐτι φοβῶμαι καὶ ἀορᾶς ὁρατῶν, ἀλλ' ἐλευθερίας καὶ ζωῆς αἰώνιου, καὶ σημείον τῆς κατὰ τοῦ διαβόλου καὶ θανάτου νίκης. Ἐτι δὲ καὶ τὰς σεβασμίους εἰκόνας τῆς τε κατὰ σάρκα πρὸς ἀνθρώπους ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ Λόγου, καὶ τῆς ἀφράστως αὐτὸν τεκούσας ἀγνῆς Παρθένου καὶ Θεομήτορος, καὶ τῶν θεοειδῶν ἀγγέλων, καὶ τῶν ἁγίων ἀπάντων, ὡς σύμβολα τῶν πρωτοτύπων, καὶ δεχομαι καὶ τιμῶ καὶ ἀσπάζομαι. Καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς ἱεροὺς ἀγγέλους, καὶ τοὺς ἁγίους ἅπαντας, τοὺς τῷ Θεῷ εὐαριστήσαντας, ὡς δούλους ἐκείνου καὶ πιστοὺς θεράποντας, τιμῶ καὶ σέβομαι διὰ τὴν πρὸς ἐκεῖνον τιμὴν· καὶ οὕτως εἴ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας, καὶ προαιρέσεως ἀληθοῦς, προσέρχομαι τῇ πίστει τῶν Χριστιανῶν. Εἰ δὲ μετ' ὑποκρίσεως καὶ δόλου ταῦτά φημι, καὶ οὐκ ἐκ πίστεως ἀλόγῳ καὶ καρδίας τὸν Χριστὸν ἀγαπήσας, εἴμαι ἀνάθεμα καὶ κατάθεμα, καὶ ἡ ψυχὴ μου ταχθεῖσιν μετὰ τοῦ Σατανᾶ καὶ τῶν δαιμόνων.

NICETÆ CHONIATÆ

EX LIBRO XXIII.

THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI

(Ap. Le Quien *Oriens Christianus* I, 649, in Eustratio Nicææ metropolitæ.)

Aliquanto tempore elapso, discipulus illius Joannis Itali monachi novè alterius doctrinæ auctoris Eustratius, qui Nicææ Bithyniæ metropolis pontifex erat, cum sæpe coram imperatoris tribunali cum Latinis disputasset de azymis et de Spiritu sancto, mandare scriptis volens quæ Latinis attulerat, quæque ab eis inter disputandum audierat, non accurate, nec laudabiliter suos sensus enuntiavit. Quin etiam cum Philippopoli in audientia imperatoris cum Armenio quodam de duabus Christi naturis colloqueretur, nonnulla de Deo non consulta prorsus injecit, et nullo pudore effudit, jam olim nuncque assumptam a Verbo naturam

Χρόνου τινὸς διαγενομένου, τούτου (Ἰωάννου τοῦ Ἰταλοῦ) μαθητῆς Εὐστράτιος, ὃς τῆς τῶν Βιθυνῶν πόλεως Νικαίας ἀρχιερατικῶς προήδρευε, πολλάκις ἐπὶ βασιλικῷ βήματι μετὰ Λατίνων εἰς λόγους ἐλθὼν περὶ τῆς ἀζύμων καὶ τοῦ θείου Πνεύματος, καὶ ὁμῶς γραφῆ παραδοῦναι ὅσα εἴρηκε πρὸς τοὺς Λατίνους, καὶ οἷα παρ' ἐκείνων ἐν τῷ διαλέγεσθαι ἀκρίβει, οὐκ ἀσφαλῶς, οὐδὲ ἐπαινετῶς τοὺς περὶ τοῦ Πνεύματος λόγους ἐξήνεγκε, ἕως οὗτὲ θεὸς κατὰ φιλιππούπολιν ἐπ' ἰεροκρίσει τοῦ βασιλέως ἐπ' Ἀρμενίου τινὸς περὶ τῶν δύο τοῦ Χριστοῦ φύσεων ποιούμενος τὴν διαλεξίν, οὐδέποτε καθήκοντως τῆς θεηγορίας ἐπέβαλεν, ἀλλ' ἀναιδῶς ἐφθέγγετο, καὶ

πρότερον καὶ νῦν τῷ Πατρὶ λατρεύειν τοῦ Κυρίου ἅ-
τὸ πρόσλημμα· οὐκ οἶδ' ὅποθεν τὴν ἐκθέσιμον ταύ-
την τὴν φωνὴν πορισάμενος. Πρὸς δὲ τὴν ἀτοπον
ταύτην, καὶ παντάπασιν ἀσυνήθη ῥῆσιν ἐκπλαγεὶς
ὁ Ἀρμένιος, ὑδρασεὶ τὸν Εὐστράτιον ἐπλυνε, Τζυάκλην
καλέσας. Ἀλλοὶ δὲ ἡ λέξις παρὰ Ἀρμενίοις τὸν
πτενοβατούμενον· ἀλλὰ καὶ οἱ ἐστῶτες τοῦ βασι-
λέως λόγιμοὶ ἄνδρες τῆς λέξεως ἐπιλαβόμενοι, ὡς
αἰρετίζοντι τῷ Εὐστρατίῳ ἐπίπληκτον· Μικρῷ δὲ
ὑστερον καὶ τῆς ἀρχιερωσύνης Εὐστρατίου καθαιρεί-
ται, ὡς γεννήτωρ νέας αἰρέσεως.

A Deo Patri servilem præstare cultum, vocis hujus
expositionem nescio quo auctore subjiciens. Qua
absona voce, ejusque insulsa explicatione audita
attonitus Armenius probris Eustratium aspersit,
Tzyacien eum appellans, quod Armeniorum lin-
gua hominem belluino more gradientem significat.
Sed etiam qui imperatori astabant viri prudentes
et eruditi, improbato dicto, Eustratium tanquam
hæreticum increpabant. Paulo post vero Eustra-
tius tanquam novæ hæresis parens pontificatu
amovetur.

NICETÆ CHONIAΤÆ

EX LIBRO XXIV

THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI

—
ΣΥΝΟΔΟΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΟΓΜΑΤΟΣ « ΣΥ Ο ΠΡΟΣΦΕΡΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΕΡΟΜΕΝΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΛΕΧΟΜΕΝΟΣ, »
ΑΛΛΗΘΕΝΤΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡΟΥ ΜΑΝΟΥΗΛ ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

—
SYNODUS

GRÆCÆ ECCLESIAE

DE DOGMATE CIRCA ILLA VERBA, « TU ES QUI OFFERS, ET QUI OFFERERIS,
ET QUI RECIPIS, » QUOD VENTILATUM FUIT SUB IMP. DOMINO MANUELE
COMNENO CONTRA SOTERICHIUM PATRIARCHAM ANTIOCHIENUM ELECTUM.

Præit Soterichi de sua falsa doctrina dialogus cum Philone.

(Mai, Spicil. Rom, t. X.)

Βασιλείοντος Μανουήλ, ὃς προπάτορα μὲν τὸν βα-
σιλέα ἔσχευ Ἀλέξιον, τοκία δὲ Ἰωάννην τὸν ἐν
ἀναξί περιώνυμον, ἐκινήθη δόγμα περὶ τοῦ, « Σὺ ὁ
προσφέρων καὶ προσφερόμενος καὶ προσδεχόμενος »
καὶ οἱ μὲν μόνῳ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι τὴν
ἐπὶ τοῦ σταυροῦ θυσίαν προσνήχθαι ἔφασκον, οὐ
μὴν καὶ αὐτῷ τῷ προσενέγκαντι Λόγῳ, φάσκοντες
ὡς, εἰ τοῦτο δοίη τις, εἰς δύο πρόσωπα πάντως ὁ
εἰς τοῦ Θεοῦ Υἱὸς διαστήσεται, ὅποια ὁ λῆρος παρ-
ουσία Νεστορίου· οἱ δὲ καὶ αὐτῷ τῷ Υἱῷ γενέσθαι
τὴν προσφοράν ἰσχυρίζοντο, ὡς ἐνὶ καὶ ἀχωρίστῳ τῆς
ὑπεραρχίᾳ ὄντι Τριάδος· οἱ γοῦν τότε λογιότατοι
χαίροντες τῇ προτέρᾳ προσφύησαν δόξῃ· ἦσαν δὲ
PATROL. GR. CXL.

B Regnante Manuele, qui avum habuit imperato-
rem Alexium, patrem vero Joannem inter reges
celeberrimum, comota est quæstio de dogmate,
« Tu es qui offers, et qui offereris, et qui recipis. »
Atque alii quidem Patri tantummodo ac Spiritui
sacrificium crucis oblatum aiebant, non tamen ipsi
quoque oblatori Verbo : dicebant enim, quod si id
concederetur, in duas omnino personas unicus Dei
Filii divisus abiret, quæ fuit nugacis sententia
Nestorii. Alii contra affirmabant ipsi quoque Filio
factam esse oblationem, utpote uni et indiviso Tri-
nitatis summæ consorti. Qui tunc igitur eloquentiæ
gloria gaudebant, priori sententiæ adhærebant.

Erant autem hi : Soterichus Panteugenus, patriarcha designatus Antiochiæ Syriacæ, ejus videlicet quam Orontes alluit, et Zephyrus ventus perfluit : Eustathius Dyrachi episcopus, Basilaces, atque Nicephorus, et Thessalonicæ episcopus Michael, qui omnes gradu suo modi fuerunt. Atque ex his partim quidem secreto mussabant, partim vero fidenter ac manifeste sententias suas enuntiabant, ac multitudinis auribus occinebant. Demum Soterichus Panteugenus dogma suum scripto tradidit, et cuique volenti noscendum obtulit, in quam videlicet ipse sententiam flecteret; ac Platonis imitatus dialogos, hujusmodi disputationem instituit.

PHILO. Compertum mihi est, nuper duos in synodo diaconos de quodam dogmate inter se contendisse; atque horum utriusque favisse aliquos ex his qui apud nos doctrinæ primatum tenent. Verumtamen cupienti mihi sermonum argumenta cognoscere, nondum licuit. Sed num tu, venerande amice, num tu, inquam, intereras?

SOTERICHS. Equidem interfui, mi jucundissime, et amborum orationem perquam attente auscultavi: neque tamen his delectatus sum, quia plus contentionis quam considerationis habebant: imo hujus seditionis auctoribus subirascebar, quia cum res divinæ silentio potius transmittendæ sint, prout illarum abstrusa natura postulat, et Patrum monita suadent, hi jamdiu definita prætergrediuntur, et silentio a veteribus pressa suscitant; neque præceptum sapientis cujusdam viri in mentem revocant, qui soli et igni res divinas comparans, monebat, ne rectum contra solem visum intendamus, connivere enim atque hebescere oculos necesse est: non idcirco tamen ab hoc pulcherrimo aspectu abstinendum, sed eo caute fruendum, quantum licet: item igni non esse admodum proximandum, ne comburamur, nihilominus haud nimis procul consistendum, si certe calore frui volumus.

PHIL. Quam bene, o charum caput, de divinis judicas! Prorsus enim in his religiose agendum est, et curiosius studium omittendum. Quin adeo medicorum servanda est de hellebori usu præscriptio, quem crasso frusto sumptum purgationem facere aiunt; comminutum autem, utentem suffocare. Sed enim illorum audaciam accusare jam desinamus, qui juvenili impetu mediam lineam, ut laconice cum ipsis loquar, prætervecti sunt. Tu vero prædictorum orationem mihi narra.

SOT. Oratio, ut paucis dicam, erat hujusmodi: quod videlicet adsumpta a Verbo natura, sanguinem suum non soli Patri, verum etiam Unigeniti

(1) Soterichus dicitur adhuc diaconus in hac ipsa quam vulgamus synodo. Porro in catalogo ms. codicum Sfortianorum (cod. Vat. reg. 2099) legi ego notitiam etiam alterius operis hujus viri, qua libenter lectores impertior, nempe: *Soterichi diaconi Constantinopolitani tractatus de generatione æterna Filii Dei, et pro defensione vocabuli quo usus est beatus Basilius, qui carnem Domini*

A οὔτοι· Σωτήριχος (1) ὁ Παντεύγεος ὑποφύγιος ὡν τῆς κατὰ Συρίαν Ἀντιοχείας, ἣν Ὀρόντης ποτίζει καὶ Ζέφυρος καταπνέει ἀνεμος· ὁ Δυρραχίου Εὐστάθιος, ὁ βασιλάκης, καὶ Νικηφόρος, καὶ ὁ Θεσσαλονίκης Μιχαὴλ (2), οἱ καὶ καθήρονται πάντες. Τούτων δὲ οἱ μὲν ἄλλοι ὑπ' ὄσθητα ἐμυσσον, οὐδὲ παρήρησιμ καὶ διαόρηδην τὰς ἑαυτῶν ἐξέφερον γνώμας, πᾶσι τοῖς τῶν πολλῶν ἐνήχουν ὡσὶν· ὁ δὲ Σωτήριχος ἢ Παντεύγεος λογογραφεῖ τὸ δόγμα, καὶ περιτίθει τοῖς βουλομένοις ὅποια τῶν δοξῶν προσένευκε, Πλατωνίζων τῇ διαλέξει, καὶ οὕτω τὰ γραφέντα συνθέμνος.

PHILO. Ἐπιυθόμην ὡς ἐν συνόδῳ διακόνω δὴ τῶν περὶ δόγματος διεφερέσθην, καὶ ὡς ἐκατέρωιν τούτων συνίστησαν ἄνδρες ἐπ' ἄκρον τῆς καθ' ἡμᾶς παιδείας ἐλάσαντες. Προθυμουμένω δὲ μοι μαθεῖν τοὺς λόγους οὐκ ἐξέγενετο· παρῆς οὖν αὐτός, ἱερά φίλος, τότε παρῆς;

SOTERICHS. Παρῆν, ὦ μακάριε, καὶ τῶν ἐκαστοῖς λεγομένων ὡς ἐπιμελέστατα ἤκουον· οὐ σὺν ἕδονῃ μὲν τοὺς λόγους ἀποδεχόμενος φιλονεικῶς ἔχοντας μᾶλλον ἢ ἰσχυμένως, ἀχθόμενος δὲ καὶ τοῖς αἰτίοις ταύτης τῆς στάσεως, ὅτι θεόν παρίεναι σιωπῇ τὰ θεῖα· τοῦτο γὰρ ἢ τε φύσις αὐτῶν ὡς δυσκατάληπτος ἀπειτεῖ, καὶ ἡ πάσιτος παραινέσις ὑποτίθεται· οἱ δὲ τὰ ἰσχυμένα τε ὑπερβαίνουσι, καὶ τὰ καλῶς σεσηγημένα τοῖς παλαιοῖς διακαίουσι, μηδὲ τῆς ἀνδρός τινος σοφοῦ μεμνημένοι παραγγελίας, ὅς ἡλίω παρείκαζε καὶ πυρὶ τὰ θεῖα, παρῆν δὲ μήτε ἀνωπεῖν ἡλίω· σκαρδαμύττειν γὰρ καὶ ἀμαυροῦσθαι τὰ ὄμματα· μήτε ἀπολείπεσθαι τοῦ καλλίστου τούτου θεάματος, ἀλλ' ἀπολαύειν αὐτοῦ παρατηροῦντας ὡς οἶον τε· τῷ τε πυρὶ μὴ πάνυ τι προσεγγίζειν· καίεσθαι γὰρ· ἀλλὰ μὴδ' ἀπωτάτω ἀπίστασθαι, τῆς θερμότητος βουλομένους μεταλαγχάνειν.

PHILO. Ὡς εὖ γε, ὦ φίλη μοι κεφαλῇ, περὶ τῶν θεῶν διανοῆ! πάνυ γὰρ ἐπι τούτοις εὐλαβεῖσθαι δεῖ, τὴν λεπτολόγον παραιτουμένους ἀκριβείαν· καὶ τὴν ἐφ' ἑλληθόρω τῶν ἱατρῶν κἄν τούτοις διαφυλάττειν διάταξιν, ἧ καθαίρεσθαι φασὶ παρειλημμένω παχυμερῶς, εἰς δὲ λεπτότατα τεμνομένω τὸν χρησάμενον ἀποπνίγεσθαι. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἐκείνοισ τῆς τόλμης ἐγκαλεῖν ἀφείσθω, νεανικῇ προθυμίᾳ τὴν μέσσην [καὶ κατ' αὐτούς, λακωνικῶς εἰπεῖν, ὑπερβαίνουσι· σὺ δὲ μοι τὸν λόγον διέξειθι.

SOT. Ὁ μὲν λόγος, ὡς εἰπεῖν συλλήθδην, ἐκφαίνετο τὴν προσληφθεῖσαν τῷ Λογῷ φύσιν μὴτε τῷ Πατρὶ προσενηνοχῆναι μόνω, ἀλλὰ καὶ τῇ θεῷ

vocavit θεοφόρον, ad Michaelē patriarcham. Michaelē intellige secundum, qui sedem Constantinopolitanam abdicavit anno Christi MCLXVI, id est decennio ante hanc synodum quæ damnavit Soterichum.

(2) Quatuor hi, cum nonnullis diaconis, favisse Sotericho dicuntur etiam in Græco scholio quod Nicetæ Choniatæ codici appingitur.

Μονογενοῦς τὸ οἰκεῖον αἷμα. Τοῦτο ῥηθὲν Α
 τε ἄλλους, καὶ δὴ καὶ ἄνδρας ἀρετῆ καὶ
 κρηπίδας τεθορύθηκεν, ὡς μὴ μόνον ἂν ταῖς
 εἰς ἀρχαῖς ἀνακόλουθον, ἀλλὰ καὶ τὴν κατὰ
 νῦν εἰσάγον διαίρειται· εἰ γὰρ δὴ τῶν φύ-
 ρων τὸ τὴν μὲν προσάγειν, τὴν δὲ προσιεσθαι,
 νάρκη καὶ τὴν προσάγουσαν ὡς ἀρχιμέ-
 ταν λέγειν ὑπόστασιν, καὶ τὴν προσιεμένην
 ἢ τὰ περὶ τὴν θυσίαν ὁμοίως ὑπόστασιν.
 ἢ τὸ τοῦ Νεστορίου θωακῶδες ἀμάρτημα.

Ἵς δεινὸν τι λέγεις εἶναι τὸ τοῦ εἰπόντος;

Οὐκ οἶδα εἰπεῖν εἰτ' ἀγνόημα εἴτε παρά-
 ει γὰρ οὕτως εἶπεν ὡς ὁ Θεὸς Λόγος γενόμε-
 ρωπος αὐτὸς ὡς θύτης κατὰ τὴν προσληψὶν Β
 νοχεν, αὐτὸς ὡς θύμα κατὰ τὴν σάρκα προσ-
 αὐτὸς ὡς Θεὸς προσήκατο τὸ τυθὲν, καὶ
 ἢ τὴν ὑπόστασιν κατὰ τὰς ἐνεργείας τῶν
 παρελαμβάνου, ἦν μὲν καὶ οὕτως ὁ λόγος,
 δέω λέγειν, οὐκ ἀσφαλῆς· τὸ δὲ τὰς φύσεις
 τα λέγειν καθ' ἑαυτὰς ἐνεργεῖν μηδαμῆ
 μείνης τῆς ὑποστάσεως, βαβαί! κινδυνώδες
 κινδῶς ἐστὶ χαλεπὸν. Ἄλλ' εὐζαίμην ἂν μήτε
 τῆ δοξῆ συνεστῆναι ταύτη, μήτε τοὺς περι-
 νος αὐτῶν· ὅθεν ὡς αὐτόθεν ἀποπον καὶ μὴ
 πολλῶν δεδραμένον εἰς ἐλεγχον διὰ τὴν ἀτο-
 αῦτου, χαίρειν ἐάσθω. Ὑποκειμένου δὲ τοῦ
 προσληφθεῖσαν φύσιν, ἀλλ' αὐτὸν τὸν θεῖον
 Σωτῆρα Χριστὸν τὴν σωτήριον θυσίαν προσ-
 σκεπτόν εἰ καὶ τῆ αὐτοῦ θεοτητι προσ- C
 τὸ τυθὲν.

Ἄλλὰ πρότερον αὐτὸς εἰπέ τί ἦδ' ὅσον, ὁ
 μνος τίς αὐτῶ, καὶ πόθεν ἢ τοῦ λόγου τού-
 τισκευή;

Πολλὰ ἅτα συνείρων, τὸν ἑαυτοῦ συνίστησι
 Ἐγὼ δὲ ὅποσα μου τὴν μνήμην ἐπέρχεται,
 ἐρῶ. Ἐπει, φησὶν, ὁ Θεὸς Λόγος θυσίαν πά-
 ραίξει καὶ τελειοῖ, πῶς οὐχὶ καὶ τὴν τῆς οἰ-
 κηρῶς θυσίαν ἡγιαξέ τε αὐτὸς καὶ τετελειώ-
 ῃα ἂν δὲ ἄλλως ἡγιασεν, εἰ μὴ τῆ ἑαυτοῦ
 προσενήκατο.

Πρὸς οὖν τοῦτο πῶς ποτε ἡμᾶς διατιθεσθαι D
 ἰότερον εἰρημένον εὐ ἀποδέχεσθαι τουτοῖ τὸν

· Οὐκ, ὦ ἀγαθέ· δοξεῖ γὰρ οὗτος ὁ λόγος οὐκ
 καὶ πρὸς τοῦτον ἡμεῖς ἐκεῖνὸ φαμέν ἂν
 εἰδῆ ὁ Λόγος τῆ σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἐνω-
 ριακῆ τε καὶ τετελειώκεν αὐτὴν εὐθύς, τί ποτε
 ἢ πρὸς τὴν αὐτοῦ θεότητα προσαγωγῆ ταύτην
 ἡγιαξέσθαι; Τί δὲ τελειοῦν τὴν ἀνωτέρω φυ-
 ρων πάσης ἀμαρτίας προαιρετικῆς τε καὶ τῆς
 ματος φυσικῆς; Μόνης οὖν εἰδέτο τῆς πρὸς
 ἑρα διὰ θυσίας προσαγωγῆς, ἦν ἡγιασμὸν
 ἢ ὁ Σωτῆρ· πρὸς γὰρ τῷ πάθει γενόμενος
 Ἐγὼ ἡγιαξῶ ἑμαυτὸν ὑπὲρ αὐτῶν· ὡς
 λον διετόν εἶναι τὸν ἡγιασμὸν· τὸν μὲν οὐ

deitati obtulerit. Dictum hoc, cum alios multos
 tum etiam aliquot virtute et doctrina pollentes vi-
 ros turbavit, quia non solum religiosi nostratium
 rudimentis alienum erat, verum etiam quia Nesto-
 rianam divisionem invehabat. Si enim ex his natu-
 ris altera offert, altera vero excipit, prorsus ne-
 cesse est et illam quæ offert, sacerdotis et sacrificuli
 instar, appellari a nobis personam : rursusque il-
 lam naturam, quæ uti Deus victimam excipit,
 personam pariter nominari. Hoc autem est morti-
 ferum Nestorii crimen.

PHIL. Quam periculose hoc existimas ab eo
 dictum ?

SOT. Utrum incitiam appellem an errorem,
 nescio. Si enim dixisset, quod Deus Verbum, factus
 homo, ipse quidem tanquam sacerdos, ratione hu-
 manitatis assumptæ, sacrificium obtulerit ; idem-
 que ipse tanquam victima secundum carnem obla-
 tus fuerit ; atque idem denique tanquam Deus rem
 oblatam exceperit, servata ubique persona actio-
 nibus naturalium accommodata ; hoc etiam pacto
 pene dixerim, minime tutum esse sermonem hu-
 jusmodi : verum enim vero distinctas naturas dicere
 unamquamque per se operari, seposita velut per-
 sona, id demum periculosum est, et difficultate
 summa laborans. Utinam vero neque is qui dice-
 bat, neque ejus auditores sententiam hanc animo
 imbibant ! Quamobrem utpote absurdam, neque
 probexam refutatione egentem, multum eam valere
 jubeamus. Verum si affirmetur, haud quidem ab
 assumpta natura, sed ab ipso theandrico Servatore
 Christo salutarem hostiam fuisse oblatam, dispi-
 ciendum superest, utrum is suæ quoque ipsius
 divinitati sacrificium fecerit.

PHIL. Tu vero apprime dic mihi, quid ille, et
 quamdiu dixerit, quis ei sit adversatus, quænam
 argumenti hujus demonstratio fuerit.

SOT. Multis ille verbis sermonem suum exorna-
 vit, quæ ego quantum memini referam. Quoniam,
 aiebat, Deus Verbum sacrificium quodvis sanctificat
 atque perficit, quidni propriæ quoque carnis sacri-
 ficium sanctificasse credendus sit ? Haud porro ali-
 ter sanctificavit, quam propriæ deitati offerendo.

PHIL. Quid ergo hac super re sentiendum nobis
 est ? Utrum dictis auscultandum, necne ?

SOT. Minime gentium, o bone ; neque enim vera
 hæc videtur oratio. Etenim nos ita potius disseri-
 mus : quandoquidem Verbum carni hypostaticè
 unitum, ipsam sanctificavit perfecitque, cur opus
 erat ut per oblationem suæ ipsius deitati facien-
 dam, illam sanctificaret ? Cur eamdem perficeret,
 quæ superne omni immunis fiebat vel voluntario
 peccato, vel ex origine naturali contracto ? Hoc ei
 igitur tantummodo deerat, ut Patri ceu sacrificium
 offerretur ; quam rem Servator sanctificationis no-
 mine expressit, cum passioni proximus aiebat :
Ego sanctifico me ipsum propter eos. Patet ergo

duplicem esse sanctificationem, alteram quam ipse carni contulit cum ei hypostatice unitus est, alteram vero quam per sacrificium operatus est quod Patri obtulit.

PHIL. Atqui si carnem, dicit aliquis, unione sua jam sanctificaverat, cur altera sanctificatione vel perfectione opus fuit?

SOT. Longius a proposito meo, optime Philo, aberrare me dicendo cogis; attamen tui causa hunc laborem suscipiam. Is qui invicem reconciliantur mos est mutui aliquid muneris, quasi conglutinatæ amicitiae arrham, impertiri. Quoniam itaque et nos, post Dei offensam, reconciliari eidem oportebat, is quidem morem suæ bonitatis minime omittens, primus ipse Deus Verbum, qui ab initio subsistebat, substantia nostras suscepta, peccatorum remissionem nobis largitus est, atque ex antiqua fraude eripuit, multis mirisque collatis beneficiis. Sed quia etiam Patrem, qui adoptione nos dignabatur, aliquid a nobis accipere æquum erat, nobis autem nihil purum aderat, aut Dei majestate dignum, peccato omnia commaculante, idcirco ipsum theandricum Verbum, paupertatem nostram ceu mediator supplens, humanitatis forma indutus, suum obtulit sanguinem, victimam immaculatam, salutarem hostiam, ad nos cum Patre conciliandos efficacissimam. Quam rem sæpe declarat divus Paulus: *Justificati enim, ait in sanguine Filii, per ipsum salvi erimus*¹. Et rursus: *Qui inimici eramus, reconciliati sumus per sanguinem Filii ejus*². Quidni ergo valde sit absurdum dicere, sacrificium hoc Deo Verbo fuisse oblatum? Quid enim ipsum necesse erat reconciliari nobis, qui jam inde ab eo tempore, quo se carni conjunxit, nobis erat reconciliatus? Cur rursus non sit insanum, per hujusmodi sacrificium sibimet ipsum esse reconciliatum? Aut naturam quidem ejus ex nobis sumptam, pacem habere nobiscum; ejusdem vero deitatem humanitati unitam, oportere nobis per sacrificium reconciliari? Quasi cum Paulo dicamus: Num divisus est Christus? ita ut pars ejus, amica, pars vero alia, adversaria sit?

PHIL. At enim, si quod Patri offertur, per Deum Verbum offertur: *Nemo enim, uti scriptum est, ad Patrem venit nisi per me*³; quomodo fieri poterat ut hoc sacrificium offerretur, nisi antea ipsius Unigeniti deitati fuisset oblatum?

SOT. Non Verbi deitas, o sodes, namque ad ipsum orationem meam converto, sed theandricum ipsummet Verbum, ceu in assumpta natura pontifex, et tunc proprium sanguinem obtulit, et nunc salvatos Patri offert, ut gratia sua deficiat: hic quippe est oblationis finis. Intelliges autem quod dicimus vel ex illo quod in figura fiebat sacrificio, Nam quatuor in figurali illo spectabantur, oblatio, consecratio, elevatio, expiatio. Offerebatur enim

τῆ σαρκὶ μετέδωκεν αὐτὸς ἑνωθεῖς, τὸν δὲ δευτέρου ἐν εἰργάσατο διὰ θυσίαν, εἰς τὸν Πατέρα ταύτην ἀνεργῶν.

ΦΙΛ. Ἄλλ' εἶπερ ἐξ αὐτῆς ἡγάκαε ταύτην ἑνωσεως, φαίη τις ἂν, τί δεῖ ποτε καὶ ἐτέρου δευτέρου ἀγιασμοῦ; ποίας δὲ τελειώσεως;

ΣΩΤ. Μακρότερα μὲ καὶ τοῦ λόγου, ἀριστε Φίλων, ἀναγκάζεις λέγειν· πλὴν καὶ τοῦτο σὴν εἰρηται χάριν. Ἔθος τοῖς καταλλαττομένοις ἐστὶ λαμβάνειν τι παρ' ἀλλήλων τῆς ἐμπεδωθησομένης φιλίας ἐχθρῶν· ἐπεὶπερ οὖν καὶ ἡμᾶς δι' ἐχθρας γεγονότας Θεῷ ἐχθρὴν καταλλάττεσθαι, τῆς θείας οὐκ ἀνασχόμενος ἀφιστάναί διαπαντὸς ἀγαθότητος, πρότερον αὐτὸς ὁ καὶ τὴν ἀρχὴν ὑποστήσας Λόγος τὴν ἡμεδαπὴν εἰληρῶς οὐσίαν ἀντέδωκεν ἡμῖν ἀμαρτημάτων ἀφισιν, τὴν ἐκ τῆς πλάνης ἀπαλλαγὴν, τὰς πολλὰς ἐκείνας ἐνηρηγκῆς εὐεργεσίας καὶ θαυμαστάς· ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν Πατέρα ἐχθρὴν λαβόντα τι παρ' ἡμῶν τὴν υἱοθεσίαν ἀντιχαρίσασθαι, προσῆν δὲ ἡμῖν οὐδὲν καθαρὸν, οὐδὲ τῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος ἀξίον, τῆς ἀμαρτίας πάντα ἐπιβολούσης, αὐτὸς ὁ θεῶθρωπος Λόγος, τὸ τῆς ἡμεδαπῆς ἀπορίας ἀναπληρῶν αἰετὸς μεσίτης, ἐν προσώπῳ τῆς ἀνθρωπότητος τὸ αὐτοῦ προσενήνοχεν αἷμα, ἀχρωσεν θύμα, σωτήριον καλλίεργημα, τῆς πρὸς τὸν Πατέρα καταλλαγῆς ἡμῖν αἰτιώτατον· ὁ πολλαχοῦ καὶ θεσπέσιος ἀποφαίνεται Παῦλος· Δικαιωθῆντες γὰρ, φησί, ἐν τῷ αἵματι τοῦ Υἱοῦ σωθήσομεθα δι' αὐτοῦ· καὶ αὐθις· Ἐχθροὶ ὄντες καταλλάγημεν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ. Πῶς οὖν οὐκ ἐπιεικῶς ἐστὶν ἀποποιεῖν ταύτην προσενοχθῆναι τὴν θυσίαν λέγειν τῷ Θεῷ Λόγῳ; Τίνος γὰρ ἡμῖν πρὸς τοῦτο εἶδει καταλλαγῆς, ὃς ἐξ αὐτῆς ἡμῖν κατήλλαττεν τῆς ἑνώσεως; Πῶς δὲ οὐκ ἀνόητον λέγειν διὰ τῆς θυσίας ταύτης αὐτὸν ἐκντῶ καταλλάττεσθαι; ἢ τὴν μὲν ἐξ ἡμῶν προσληθῆσαν φύσιν ἔχειν πρὸς ἡμᾶς οἰκειῶς, τὴν δ' ἑνωθεῖσαν αὐτῇ θεότητι δεῖσθαι τῆς πρὸς ἡμᾶς διέκθυσίας καταλλαγῆς; Ἡ κατὰ Παῦλον εἰπεῖν· Μεμίρισται ὁ Χριστός; ὡς εἶναι τὸ μὲν φύλον αὐτῷ, τὸ δὲ ἀντίθετον.

ΦΙΛ. Ἄλλ' εἶπερ, φησί, τὸ τῷ Πατρὶ προσαγγόμενον διὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου προσάγεται· Οὐδεὶς γὰρ, φησί, πρὸς τὸν Πατέρα ἔρχεται εἰ μὴ δι' ἐμοῦ, πῶς ἐνῆν προσενοχθῆναι τὴν θυσίαν ταύτην, μὴ πρότερον τῆ τοῦ Μονογενοῦς προσενοχθεῖσθαι θεότητι;

ΣΩΤ. Οὐχ ἢ τοῦ Λόγου θεότης, ὡς οὗτος, πρὸς γὰρ ἐκείνον στρέφω τὸν λόγον, ἐν ταῖς πρὸς τὸν Πατέρα προσαγωγαῖς ἐμειλίτευσεν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἑνῶθρωπος Λόγος χρηματίζεται κατὰ τὴν πληροφορηθεῖσαν φύσιν ἀρχιερέως, καὶ τότε τὸ οἰκεῖον αἷμα προσαγωγῶν, καὶ νῦν τοὺς σωζομένους δι' αὐτοῦ προσάγων τῷ Πατρὶ, ἵνα θεώσῃ τῇ χάριτι· τοῦτο γὰρ τῆς προσαγωγῆς τὸ τέλος. Μάθοις δ' ἔτι καὶ ἐκ τῆς κατὰ τύπον θυσίας ὃ λέγομεν· τίσεσθαι τινὰ

¹ Rom. v, 9. ² Ibid. 10. ³ Joan. xiv, 6.

περὶ τὴν ἐν τύπῳ θυσίαν ἰθυρωεῖτο, προσαγωγῆ, καθιέρωσις, ἀναγωγῆ, ἀρωσιωσις· προσήγετο μὲν γὰρ ὁ ἀμνὸς καθιερωθεὶς· καθιερωμένου δὲ οἱ τὸ αἷμα εἰς τὰ τῶν ἁγίων ἀνήγετο ἄγια· ἀναγμένου δὲ καὶ προσνεχθεῖν, ἀρωσιώτο. Ὡσπερ οὖν οὐκ ἔστι λέγειν προσάγεσθαι τὸν ξάρωσιωμένον ἤδη καὶ ἠνωμένον, οὕτως οὐδὲ τὸ τοῦ Σωτῆρος αἷμα, τῆς αὐτοῦ θεότητος ἀχώριστον ὄν, ἔστι λέγειν τῆ κατ' ἀπρας ἠνωμένη φύσει προσάγεσθαι.

ΦΙΛ. Ἄλλ' εἰ πῆ θεότητι, φησὶ, τοῦ Πατρὸς, ἡ θυσία προσήγετο, ἢ αὐτὴ δὲ θεότης κἰν τῷ Μονογενεῖ, τί καλοῦσι καὶ τῆ τοῦ Μονογενοῦς θεότητι λέγειν ταύτην τότε προσάγεσθαι;

ΣΩΤ. Ἡ αὐτὴ μὲν, ὡ τῶν, θεότης ἀμείριστος; ἐνθωρεῖσθαι ταῖς τριταῖς ὑποστάσεσιν ὡμολογῆται· πλὴν ὁ πολλάκις εἴρηται, καὶ νῦν οὐκ ὀκνοῦμεν λέγειν, ὡς οὐχὶ τῆ φύσει τοῦ Πατρὸς, τῆ δὲ τοῦ Πατρὸς ὑποστάσει προσήγετο· ὡς καὶ τὸν προσάγεσθαι προσάγειν ὑποστατικῶς, καὶ τὸν δεχόμενον ὑποστατικῶς ὑποδέχεσθαι. Διὸ μοι διττῶς ἐξαμαρτάνειν δοκεῖς, ἀπομερίζων μὲν τὸ εἰς σὲ γε ἔχον τὴν ἀμείριστον φύσιν, παρίχων δὲ καὶ ταῖς φύσεσι τὰ τῶν ὑποστάσεων ἰδιώματα. Πρὸς δὲ τούτοις, εἰ τῷ εἶναι κοινῆν γίω καὶ τῷ Πατρὶ τὴν φύσιν, διὰ ταῦτα συμβαίνει κοινῆν εἶναι καὶ τὴν τῆς θυσίας ὑποδοχὴν, ἀνάγκη εἶναι λέγειν κοινῆν καὶ τὴν σάρκα· καὶ ἀφορῶν· εἰ γὰρ ἡ νοῦ Λόγου θεότης σαρκατωταί, ἢ αὐτὴ δὲ ἔστι θεότης καὶ ἐν Πατρὶ καὶ ἐν Πνεύματι, ἀνάγκη καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα σσαρκώσθαι λέγειν. Ὁρᾷς οὐκ αὖ τοῦ λόγου παρ' ἡμῶν ὑποθέτουσιν συνάγεται;

ΦΙΛ. Ἄλλὰ Βασιλῆιος; ὁ θεὸς τοῖς παρ' ἡμῶν, φησὶ, λεγόμενοι; προσμαρτυρεῖ· κατὰ γὰρ τὴν θείαν μυσταγωγίαν ὑπορωεῖ τῷ Σωτῆρι Χριστῷ μυστικώτερον, Σὺ εἰ, λέγων, ὁ προσφύρων καὶ προσφερόμενος; καὶ προσδέχομενος.

ΣΩΤ. Εἰ μὲν τὸν Σωτῆρα λέγεις, ὡ εἴτος, προσφύρειν μὲν τῷ Πατρὶ τοὺς δι' αὐτοῦ σωζομένους, προσφύρεσθαι δὲ τὸν αὐτὸν διὰ τῆς ἀναμιμάτου θυσίας τῆς εἰς ἀνάμνησιν αὐτοῦ γενομένης, προσδέχεσθαι δὲ αὐτὸν τὰ παρ' ἡμῶν ὡς Θεὸν συνειδυκοῦμεν τῷ λόγῳ καὶ συντιθέμεθα· εἰ δὲ τὰς ἀντικειμίνους ταύτας λέξεις συναπομερίζεις ταῖς φύσεσι, παρασιωπῶν τὴν ὑπόστασιν, καὶ λέγεις προσφύρειν μὲν τὴν προσληφθεῖσαν φύσιν τὰ τῆς σαρκὸς, προσφύρεσθαι δὲ τὴν τῆς σαρκὸς θυσίαν, προσδέχεσθαι δὲ τὴν θεότητα, σύ μὲν τὸ ἐξ ἄμμου σχοινίον πλέκων σκαυτὸν λαυθάνεις.

ΦΙΛ. Ἡμεῖς δὲ μετὰ τῆς αὐτῆς ἀντιστησόμεθα γνώμης, καὶ ὁμοσε χωρήσομεν, οὐκ ἐπιέντες τῷ λόγῳ ὡς παρακεχαγαμένῳ, καὶ τῆς τοῦ Νεστορίου φρεσολαθείας ἐξηροτημένῳ.

ΣΩΤ. Χωρὶς δὲ τούτων τίς τῶν ἐπιθεδούντων προσεῖτο ἂν τὸ προσφύρειν ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ πάθος γενομένης θυσίας προσδέχεσθαι; τοῦ ἀποστόλου κλαραγέτος Παύλου· Ἄπαξ Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἐπέθανε· καὶ πάλιν· Τοῦτο γὰρ ἐποίησεν ἐπάπαξ

agnus consecrandus, consecratus autem ejus sanguis ad Sancta sanctorum elevabatur, elevatum denique expiatur. Sicut ergo dici nequit, quod offeratur id quod jam expiatum fuerit et Deo unitum, ita ne Servatoris quidem sanguis, utpote ab ejus deitate indivisus, dici potest quod naturæ ipsimet arcuissime unitæ offeratur.

PHIL. At si Patris deitati sacrificium offertur, eadem autem Unigeniti quoque est deitas, quid quæro obstat, quominus idem Unigeniti quoque deitati offerri dicatur.

SOT. Sane eandem, o bone, deitatem indivisam in tribus personis fatemur. Attamen, quod sæpe diximus, et nunc quoque repetere nos haud piget, non naturæ, sed personæ Patris facta est oblatio, ita ut et offerens personaliter obtulerit; pariterque recipiens non nisi personaliter acceperit. Quamobrem mihi dupliciter peccare videris, dum et indivisam naturam, quantum in te est, dividis; et dum naturis ea quæ sunt personarum propria attribuis. Præterea, si quia communis est Filio Patrique natura, idcirco communem quoque contingit esse receptionem, necessario sequitur, ut incarnatione quoque ambobus fuerit communis. Nam si Verbi deitas est incarnata, eadem autem deitas in Patre Spirituque est, prorsus oportet ut Patrem quoque et Spiritum incarnatos esse dicamus. Viden ad quam te absurditatem sermo a nobis expositus perducatur?

PHIL. Interim tamen divus Basilius sententiæ mee suffragatur. Etenim in sacrosancta liturgia Christo Servatori pientissime succlamat; Tu es qui offers, et qui offereris, et qui recipis.

SOT. Siquidem Servatorem dicis offerre Patri homines qui per eum salvi fiunt, ipsummet vero offerri per incruentum sacrificium, quod in ejus commemorationem fit, denique ipsum utpote Deum recipere quæ offeruntur a nobis, assentimur sermone tuo, et pedibus in sententiam imus. Sin vero has locutiones de naturis prædicas, omissa persona, aisque assumptam quidem naturam offerre quæ carnis sunt, offerri autem carnis sacrificium, ob ipsa vero divinitate hanc recipi, incaute ignoras te funiculum ex arena contexere.

PHIL. Nos tamen in eadem sententia manebimus, et tibi adversabimur, neque sermone tuo seu adulterino cedemus, quia de Nestorii insana sententia manat.

SOT. Atqui vel his omissis, quis sano dogmate inbutus oblationem intelligat de sacrificio illo in passione peracto? cum Paulus apostolus clamet: *Semel Christus mortuus est pro nobis*⁴. Etrursus: *Hoc enim fecit semel se ipsum offerendo*⁵. Denique

⁴ Hebr. vii, 26. ⁵ Hebr. x, 10.

alibi: *Unica enim oblatione consummavit eos, qui certant, in perpetuum* *. Cum ergo Apostolus dicat, semel et unicam fuisse ejus oblationem, tu eum semel offerre quotidie affirmas?

PHIL. Se ipsum quidem semel obtulit, offert tamen et nunc, ut diximus, eos qui per ipsum salvi fiunt. Offeritur denique per hostiam mire conversam in ejus vivificum et salutare corpus ac sanguinem. Nonne enim sacerdotes audis in singulis missis dicentes: « Immolatur Agnus?

SOT. Præclare quidem hoc ab ipsis dicitur, dum veterem illam passionem tanquam præsentem exprimunt. Quasi enim præsentia ac nova peragunt imaginando, vel potius representando ea quæ olim patrata fuere, ritus ille commemorandi, quem nos observare Servator jussit. More scilicet panegyricarum orationum, quibus præterita tanquam præsentia habentur, quocumque demum die solemnitas fiat. Hinc illas locutiones, Christus nascitur, vel baptizatur, oratorie usurpamus. Sic de passione quoque Dominica loqui solemus. Hæc, o reverende mihi ac dulcissime, viro illi refer. Et si tibi salus ejus cordi est, ut a suo dogmate recedat, suade.

PHIL. Omitte hanc, o bone curam; etenim ne illum quidem diutius adversaturum opinor, sed palinodia potius cantata sententiam mutaturum, Quapropter illi ignoscendum a nobis existimo, et in gratiam redeundum.

SOT. Ego quoque tibi, clarissime, indulgeo, et respicienti dexteram porrigo: præsertim quia hæc nequaquam ex præmeditato dici solent, sed quasi ex abrupto loquentibus excidunt.

SYNODUS.

Commentarius super quæstione quæ proposita fuit in aula patriarchali, congregatis ibi multis episcopis, et ex senatu non paucis, qui omnes in hac orthodoxa sententia uno ore consenserunt, quod non Patri solum, verum etiam Filio ac Spiritui sancto, uni scilicet Deitati, pretiosus Unigeniti sanguis fuerit oblati.

Mensis Januarii die vicesima sexta, indictione quarta, præside sanctissimo domino nostro et œcumenico patriarcha Constantinopoleos in ædibus Thomæ sacra, suffragium una ferente Nicolao sacratissimo Hierosolymorum patriarcha, præsentibus pansebasto sebasto et magno drungario domino Stephano, gloriosissimo et magno logotheta domino Joanne, illustrissimo a secretis domino Nicolao Zonara, illustrissimo nomophylace et domesticis præposito domino Theodoro Pantechne; identibus etiam sacratissimis episcopis Ephesi, Heracleæ, Ancyrae, Cyzici, Sardiæ, Claudiopoleos, Antiochiæ in Pisidia, Athenarum, Mocesii, Trapezuntis, Larissæ, Rhodi, Dyrrachii, Euchai-

ιαυτόν ἀνετίκας* καὶ ἀλλαγῶ. Μία γὰρ προσφορὰ τετελείωκε τοὺς ἀγωνιζομένους εἰς τὸ δικαιοσύνην. Οὕτω τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ἑπὰς καὶ μίαν εἶναι τὴν αὐτοῦ προσφορὰν, σὺ προσφέρεις αὐτόν καθ' ἑκάστην λέγεις;

ΦΙΛ. Ἀλλὰ προσήνεγκέ μιν αὐτόν ἐφάπαξ, προσφέρει δὲ καὶ νῦν τοὺς δι' αὐτοῦ σωζομένους, ὡς ἔφημεν. Προσφέρεται δὲ διὰ τῆς εἰς τὸ αὐτοῦ ζωοποιῶν καὶ σωτήριον σῶμα καὶ αἷμα μεταβλλομένης ὑπερφυσίας θυσίας. Ἀλλὰ τῶν ἱερουργούντων, φησὶν, οὐκ ἑπαίεις καθ' ἑκάστην ἱερουργίαν λεγόντων: « Θύεται ὁ ἀμνός; »

ΣΩΤ. Λέγεται μιν παρ' αὐτοῖς γε τοῦτο καὶ λίαν καλῶς, τὸ τότε γενόμενον σωτήριον πῦθος τελοῦσα ὡς ἐπιστώως. Ὡς ἐπιστώως γὰρ τὰ πάσαι γενομένη κακίαι φανταστικῶς, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν εἰσωνικῶς, ἢ ἀνάμνησις. ἢ ποιεῖν ἡμᾶς ἐπίταξεν ὁ Σωτὴρ καὶ καθάπερ ὁ πανηγυρικὸς ἔχει νόμος τὰ παρωχημένα λέγειν ὡς ἐπιστώως, καθ' ἣν ἂν περὶ τελεθῆται ἡμέραν. Διὸ καὶ, ὁ Χριστὸς γεννᾶται, καὶ βαπτίζεται, πανηγυρικῶς λέγομεν. Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ σωτηρίου πάθος τελεῖν εἰσθός ἐστι. Ταῦτα, ὡ χρῆμα ἱερὸν καὶ φίλον ἔμοι, τῷ ἀνδρὶ ἐκείνῳ διάγγελλε, καὶ εἰ τί σοι μέλει τούτου, ὑφαίνας πείθει τοῦ δόγματος.

ΦΙΛ. Ἀμέλησον, ὦ γενναίε, κακίαι γὰρ οὐκ οἶμαι μένειν εἰς ἐπὶ τὰ τῆς ἐπιστάσεως, ἀλλὰ κλιμακωδῶς ἄσιν καὶ μεθαυριόσασθαι. Διὸ καὶ συγγνώμη οἱ δεῖν ἡγοῦμαι καὶ σπείσασθαι.

ΣΩΤ. Συγγνώμων, ὦ φιλότης, καὶ αὐτὸς ἰγὼ σοι, καὶ μεταμελομένη δίδωμι δεξιάν, καὶ μᾶλλον ἂν ἀμελετήτου γνώμης εἰρηται ταῦτα· πολλὰ δὲ τοιαῦτα συμβαίνειν τοῖς σχεδιάζουσιν εἰσθον.

ΣΥΝΟΔΟΣ.

Σχμείωμα ἐπὶ τῇ ῥηθείᾳ ὑποθέσει γεγενῆς ἐν τῷ πατριαρχίῳ πολλῶν συνεληλυθότων ἀρχιερέων, καὶ ἐκ τῆς συγκλήτου οὐκ ὀλίγων, καὶ πάντων ἑρθοδόξως ὁμοφωνησάντων, ὅτι οὐ μόνον τῷ Πατρὶ, ἀλλὰ δὴ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, τῷ μετὰ Θεότητι, τὸ Μονογενοῦς προσπνέχου τιμὸν αἷμα.

Μηνὶ Ἰανουαρίῳ, κς' ἡμέρα, ἰνδικτιῶνι δ', προκαθημένου τοῦ ἀγιωτάτου ἡμῶν δεσπότης καὶ εἰκουμηνικοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῷ Θωμαίτῃ, συνδιαγωνιμονούντος αὐτῷ Νικολάου τοῦ ἱερωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων, ἐπὶ παρουσία τοῦ πανσεβάστου σεβάστου καὶ μεγάλου δρουγγαρίου κυροῦ Στεφάνου, τοῦ μεγαδοξοτάτου καὶ μεγάλου λογαριαστοῦ κυροῦ Ἰωάννου, τοῦ μεγακρίφασεστάτου ἀσκηρῆτις κυροῦ Πικολάου τοῦ Ζωνναῖ, τοῦ μεγακρίφασεστάτου νομοφύλακος καὶ ἐπὶ τῶν οἰκειακῶν κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Παντεχνούς συνεδριαζόντων καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων τοῦ Ἐφέσου, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Ἀγκύρας, τοῦ Κυζίκου, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Κλαυδιόπολεως, τοῦ Ἀντιοχείας Πισι-

* Hebr. x, 14.

δίας, τοῦ Ἀθηνῶν, τοῦ Μωκησοῦ, τοῦ Τραπεζοῦντος, τοῦ Ἀαρίσσης, τοῦ Ῥόδου, τοῦ Δυρραχίου, τοῦ Εὐχαι-
των, τοῦ Ῥωσίας, τοῦ Αἰνου, τοῦ Ἀπαμείας, τοῦ Μεθύμ-
νης, τοῦ Παροναξίας, τοῦ Μεσημβρίας, τοῦ Βρυσείας, τοῦ
Γοθθίας καὶ τοῦ Ἑρακλίδος, παρισταμένων καὶ θεωριλε-
στάτων δεσποτῶν, ἀρχόντων, καὶ ἐτέρων οὐκ ὀλίγων.

Τοῦ μακαρίου ἀποστόλου Παύλου μεμνημένοι
λέγοντες. Ἐχόντες ἀρχιερία μέγα διεκλυθότα
τοὺς οὐρανοὺς, Ἰησοῦν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ,
πρατώμεν τῆς ὁμολογίας ὀφειλομένους πάντως καὶ
ἡμεῖς, οἱ τοῦ μεγάλου καὶ πρώτου ἀρχιερέως ἱερουρ-
γοὶ κατ' ἴχνη, τῆς ἀποστολικῆς ταύτης παραγγελίας
συνπεσθαι, καὶ ἐπι πᾶσι μὲν τοῖς ἄλλοις ἱεροῖς τε
καὶ θείοις δόγμασιν, οὐχ ἥκιστα καὶ ἐπ' αὐτῇ τῇ
τῆς ἱερουργίας φοικῶδει καὶ σπυτῇ τελετῇ, ἣ καὶ
πρώτιστον, ἔργον τῶν τὰ θεῖα μυσταγωγούντων
ἐγνωρίσται. Ἐπεὶ οὖν οὕτω μὲν ταῦτα προσήκει,
λόγος δὲ τις παρεμπέπτωκεν, ὃν δὴ καὶ εἰς τὰς
ἀπάντων σχεδὸν ἀκοὰς διαθεβυλλῆσθαι ἤδη συμ-
βηκεν, ὡς ἄρα ἢ ἐπὶ τοῦ σωτηρίου πάθους ἐκτελε-
σθεῖσα παρὰ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Λόγου θυσία,
τοῦ δεσποτικῆ φάμεν σώματος καὶ αἵματος, προσ-
επί τούτοις δε καὶ ἢ καθ' ἡμέραν παρὰ τῶν ἱερουρ-
γούντων ἐνεργουμένη μυστηριώδης ἀγιστία πρὸς
τὴν ἐκείνου ἀνάμνησιν, οὐ καὶ τῷ Υἱῷ προσηνήχθη τε καὶ
προσάγεται, ἀλλὰ γε μόνω τῷ Πατρί.

Μέλλων δὲ ἐπὶ τούτοις καὶ ὁ ἱερώτατος μητρο-
πολίτης Ῥωσίας μακροτέρην ἀποδημίαν τὴν πρὸς τὴν
λαχοῦσαν αὐτὸν στεῖλαισθαι, τὴν μὲν οἰκίαν γνώμην
ἀριστοτέραν ἡμῖν καὶ ἄλλοτε παρέστησεν, ὡς μικρῶ
κατωτέρω περὶ ταύτην ρηθῆσεται, οὐ μὲν δὲ ἀλλὰ καὶ
τὴν τῆς ἀδελφότητος περὶ τούτου δοξάν ὅπως ἔχει μα-
θεῖν διαφόρως ἐζήτησε, καὶ ἦν ἀναγκαῖον διὰ ταῦτα μὴ
ἐν παρέργῳ θέσθαι τοῦτο τὸ σπουδάσμα, δεῖν ἐγνωσται
τῇ ἡμῶν μετριότητι μὴ μόνον τοὺς ἐνδημοῦντας τὸ τέως
ἐνταῦθα συλλειτουργοὺς αὐτῆς συγκαλίσασθαι ἀπαξ
πάντας, ἀλλ' ἐν πρώτοις μὲν καὶ αὐτὸν τὸν ἀγιώτατον
ἀδελφὸν αὐτῆς καὶ συλλειτουργὸν πατριάρχην Ἱεροσο-
λύμων Νικόλαον, πρὸς δὲ καὶ τοὺς ἐν τῇ βασιλίδι ταύ-
τῃ πόλει παρατυχόντας τὸ γε νῦν ἔχον μέγα ὑπερόχους
ἄνδρας τῶ ὄντι καὶ ἐλλογιμωτέρους τῶν τῆς συγκλητι-
κῆς βουλῆς.

Καὶ δὴ γενομένου καὶ πλήρους καταστάτους τοῦ
συνεδρίου τῶν σημερον ἐκ τε τῆς τοῦ ἀγιωτάτου
πατριάρχου, ὡς εἶρηται, συνελύσεως, τῶν τε τῆς
συγκλήτου, λογάδων καὶ τῆς ιεραρχικῆς ὁμηγύ-
ρεως, ὡς δειληπται, ὁ διαληφθεὶς ἱερώτατος μη-
τροπολίτης Ῥωσίας ταῦτα καὶ πάλιν εἰς κοινὴν
ἀκρόασιν ἀπεινάτο, ὡς αὐτὸς μὲν οὕτω πρε-
σεύει, εἰ καὶ ἀραρότως ἔχει, περὶ τῆς ζωοποιού
θυσίας, μὴτ' ἀρχῆθεν, ὅτε παρὰ τοῦ Σωτῆρος Χρι-
στοῦ δαλονότι τετέλεστο, μὴτ' αὐθις τὸ ἀπ' ἐκείνου
μέχρι καὶ σήμερον, μόνω τῷ ἀνάρχῳ τοῦ Μονο-
γενοῦς Πατρὶ ταῦτα προσῆχθαι καὶ προσάγεσθαι,
ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ ἐνανθρωπήσαντι Λόγῳ· ναὶ μὲν
μῦθε τὸ ἅγιον Πνεῦμα τῆς τοιαύτης θεοπροποῦς
τιμῆς ἀπολείπεσθαι· καὶ ἀπαξιαπλῶς πρὸς τὴν ἐν

A tarum, Russiæ, Æni, Apameæ, Methymnæ, Pano-
naxiæ, Mesembræ, Bryseos, Gothiæ et Heraclidis,
astantibus etiam Deo charissimis despotis, prin-
cipibus, aliisque non paucis.

Memores beati apostoli Pauli dicentis: *Habentes pontificem magnum, qui in cælum conscendit, Jesum Dei Filium, teneamus fidei, confessionem*¹; nos quoque omnino debemus, cum sub magno primoque pontifice sacerdotes simus, apostolicum hoc præceptum presse sequi, cum in aliis omnibus sacris divinisque dogmatibus, tum haud segniter in ipso tremendo venerandoque missæ sacrificio, quod sacerdotum munus constatesse præcipuum. Quandoquidem igitur hæc, ita se habere necesse est, et sermo quidem commotus fuit, quem ad cunctorum prope aures pervenisse jam contigit quod nempe peractum in salutari passione ab incarnato Verbo sacrificium, Dominici, inquam, corporis sanguinisque; et quod insuper quotidiana sacerdotum mystica res divina, quæ in illius commemorationem fit, haudquaquam Filio oblata fuerit vel nunc offeratur, sed Patri tantummodo.

Cum præterea deberet sacratissimus Russiæ metropolitæ longum iter ad provinciam propriam suscipere, qui suam utique sententiam alias jam aperte nobis exposuerat, nunc autem fratrum quoque suorum hac super re mentem cognoscere magnopere postulabat, sane oportuit non perfunctorio opere studio huic occurrere, visumque est mediocritati nostræ non hujus tantummodo regionis consacerdotes omnes nunc esse convocandos, sed in primis consacerdotem nostrum ac fratrem sanctissimum Hierosolymorum patriarcham Nicolaum: atque insuper quotquot sunt in hac regia urbe subliliores ex ordine senatorio atque doctiores.

Quod cum factum fuerit, plenusque sit hodiernus consessus tum propter sanctissimi patriarchæ, ut dictum est, adventum, tum etiam aliorum ex senatu, ut diximus præcipuorum, nec non ex hierarchico coetu, memoratus antea Russiæ metropolitæ, hoc rursus cunctis audientibus pronuntiavit, se quidem ita censere, quod reapse evidenter ita se habet, nempe vivificum sacrificium neque initio cum a Servatore Christo peractum fuit, neque de novo posthinc usque ad hodiernum diem, uni æterno Unigeniti Patri oblatum fuisse vel offerri, verum etiam ipsi quoque Verbo incarnato: imo ne sanctum quidem Spiritum hujus divinæ oblationis non esse participem; ita ut omnino Deitati, quam in Trinitate personarum conjunctam et unicam

¹ Hebr. x, 23.

atque unius ejusdemque naturæ simulque immortalem esse cognoscimus, hæc mysteriorum oblatio et olim facta fuerit et nunc fiat, atque a Trinitatis potestate omni tempore perficiatur. Hoc ille aiebat se indubitanter sentire, hoc firmiter a divinis comprobari Scripturis, pro hoc demum dogmate paratum se mori.

Ita quidem confidenti animo Russus loquebatur. Cum autem res posceret, ut episcoporum quoque consessus suum singillatim ferret suffragium, sacratissimus metropolitanæ ecclesiæ Ephesi archiepiscopus, haud diutius divini sui zeli impetum continere sustinens, se cum Russo primus sentire exclamavit, atque in hac confessione moriturum confidenter admodum affirmabat. Parem sententiam reliquis etiam episcoporum cœtus protulit, qui pariter consentientes concordisque nacti sunt quotquot erant in eo consessu ex senatu vel aliunde convocati; ante omnes vero sanctissimum patriaroham Hierosolymorum Nicolaum; quibus accedebant quotquot prædicto dogmati definite astipulabantur et adhærebant.

Oportet autem et ipsorum nomina sigillatim perscribere. Ex senatu quidem hi: pansebastus sebastus magnus drungarius dominus Stephanus Comnenus, Gloriosissimus protonotarius et magnus logotheta dominus Joannes. Illustrissimus a secretis dominus Nicolaus Zonaras. Illustrissimus nomophylax, et domesticorum præpositus Theodorus Pantechnes. Ex veneranda autem Deo chararum dignitatum caterva, reliquoque sacro senatu, magnus archidiaconus, magnus œconcmus, chartophylax, sacellarius, protonotarius, canistrarius, referendarius, ab actis, primus ostiarius, magister Evangeliorum, suggestor, primus Ecclesiarum præpositus, a supplicibus libellis, secundus ostiarius, secundus Ecclesiarum præpositus, doctissimi patriarchales notarii, secundus diaconus, alique; item non modica pars qui astant patriarchali throno doctissimorum atque piissimorum diaconorum qui firmo iudicio propositæ circa vivifici sacrificii oblationem sententiæ adeo favebant ut ne quæstionem quidem ullam cum iis habituri essent, qui huic dogmati prorsus adhærent. νοις δεδωγμένοις προσκείσθαι ζύμπαντες διετίσαντο, προσέχειν ὅλως θέλουσιν.

Post hos Deo cahrissimus primus defensor Michael Thessalonicensis suam pariter sententiam proferre rogatus, ait se quamvis antea de hac re dubitasset, posthinc tamen sententiæ synodice, quæ jam dicebatur, omnino non adversaturum, imo eam secuturum spondebat.

Dyrrachiensis autem, cum et ab ipso postularetur ut sensum suum aperiret, primo quidem hanc ad verbum sententiam protulit: Domine mi sancte, vosque domini mei atque consacerdotes, magnis

A Τριάδι προσώπων ἐνιζομένων καὶ μίαν γυναιζομένην θεότητα συμφυῆ τε καὶ συναϊδίον τὴν τῶν μυσταρίων προσαγωγὴν γεγενῆσθαι τε καὶ γίνεσθαι, τελειομένην διὰ τῆς τελειοποιῦ Τριάδος ἐκάστοτε. Τοῦτο ἀνευδοιάστως φρονεῖν, τοῦτο βεβαίως καὶ ἀπὸ τῶν θείων πεπληροφορηθῆσαι Γραφῶν, τοῦτῃ καὶ συναποθνήσκειν ἰοίμως ἔχειν τὴ δόγματι.

Ὁ μὲν Ῥωσίας ταῦτα πεπαρήσιασμένῳ φρονήματι ἐξελάλει. Ὡς δὲ ἀπῆται τὸ πρᾶγμα, καὶ τὸ τῆς κοινῆς τῶν ἀρχιερίων ἀποκαλύπτεσθαι σύνθεμα, ὁ ἱερώτατος ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Ἐπίσκου πρῶτος αὐτίκα τὴν ὠδίαν μὴ στήγειν ἔτι οἷός τε ὦν τοῦ ἐνότου τοῦτῃ ἐνθεῦ ἕαλου, ὁμοφρόνως τῷ Ῥωσίας φρονεῖν ἀνεκέρυξε, συναποθανεῖν καὶ αὐτὸς τῇ τοιαυτῇ ὁμολογίᾳ μαλακῶς θαρρόντως ἰσχυριζόμενος· τὰ αὐτὰ δὲ τούτους πρὸςθεύειν καὶ λοιπῇ τῶν ἀρχιερίων ὀμηγυρις συγκατέθετο, σύμφρονος ἐπὶ τούτοις εὐρούσα καὶ ὁμογνώμονας ὅσον τε τοῦ συλλόγου μέρος ἐκ τῆς συγκλήτου συνήδρευε, καὶ ὅς ἀλλοθεν παριστηκῶς ἐγνωρίζετο· πρὸ δὲ τούτων ἀπάντων αὐτὸν τὸν ἐγνώτατον πατριάρχην Ἱεροσολύμων Νικέλαον μεθ' ὧν ἦσαν οἱ τῷ ῤηθέντι δόγματι κατὰ πάντα στοιχοῦντες τε καὶ ἰμμένοντες.

Δεῖ γὰρ κἀνταῦθα τούτων ἐπιμνησθῆναι κατ' ὄνομα. Ἐκ μὲν τῆς συγκλήτου βουλῆς οἶδε· ὁ πανσέβαστος σεβαστὸς καὶ μέγας δρουγγάριος κύριος Στέφανος ὁ Κομνηνός· ὁ μεγαδοξότατος πρωτονοτάριος καὶ μέγας λογαριαστής κύριος Ἰωάννης· ὁ μεγαεπιφανίστατος ἀσκηρῆτις κύριος Νικέλαος ὁ Ζωναρᾶς· καὶ ὁ μεγαεπιφανίστατος νομοφύλαξ καὶ ἐπὶ τῶν οἰκειακῶν κύριος Θεόδωρος ὁ Παντεχνῆς· ἐκ δὲ τῆς ἐντιμοτέρας τῶν τε θεοφιλεστάτων ἀρχόντων πληθῆος καὶ τῆς ἄλλης ἱερᾶς γερουσίας οὔτοι· ὁ μέγας ἀρχιδιάκονος, καὶ ὁ μέγας οἰκονομος, ὁ χαρτοφύλαξ, ὁ σακελλάριος, ὁ πρωτονοτάριος, ὁ κανστρίσιος, ὁ ραιφερενδάριος, ὁ ὑπομνηματογράφος, ὁ πρῶτος ὀπτιάριος, ὁ διδάσκαλος τῶν Ἐυαγγελίων, ὁ ὑπομνηστήσκων, ὁ πρῶτος ἀρχὼν τῶν Ἐκκλησιῶν, ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων, ὁ δευτέρος ὀπτιάριος, ὁ δευτέρος ἀρχὼν τῶν Ἐκκλησιῶν, οἱ λογιώτατοι πατριαρχικοὶ νοτάριοι, ὁ δευτερέων τῶν διακόνων, καὶ ἕτεροι· οὐκ ὀλίγη τε τῶν περὶ τὸ βῆμα ἰλλογιμωτέρων εὐλαβεστάτων διακόνων ἀπόμειρα, οἱ γὰρ καὶ ἀδιστάντων γνώμῃ τοῖς περὶ τῆς προσαγωγῆς τῆς ζωοποιῦ θυσίας δεειλημμένως μὴδὲ συζήτησιν οἰανδῆτινα ἔχουσι παρὰ τοῖς

Ἐφ' οἷς ὁ θεοφιλέστατος πρωτεύδικος Μιχαὴλ ὁ τοῦ Θεσσαλονίκης, ὅπως ἔχει καὶ οὔτος φρονήματος περὶ τούτου διερωτώμενος, εἰ καὶ ἀπορητῶς, ἔφησε, περὶ τούτου δίκαιον πρότερον, ἀλλὰ τὸ ἀπὸ τούτου μὴ ἀντιτείνειν μὴδ' ὅλως τοῖς, δόξασιν ἤδη συνοδικῶς, ἔπεσθαι δὲ τούτοις καὶ αὐτὸς κατετίθετο.

Ὁ μόντοι Δυρράχιου, τὸν οἰκίον σκοπόν καὶ οὔτος εἰπεῖν ἀπαιτούμενος, πρῶτα μὲν γνώμην δέδωκε κατὰ ῤημα ταῦτα διαλαμβάνουσα. Δίεσπότη μὲν ἀγίε, καὶ ὑμεῖς δεσπότη μὲν καὶ ἐλλειτερο-

γοί, περὶ μεγάλων πραγμάτων βραδίως οὐ δύναμαι ἀποφαινεσθαι. Διὰ τοιοῦτο, ὅπερ καὶ ἄλλοτε πολ- λάκις πρὸς τὴν ὑμετέραν εἶπον ἀγισύση, καὶ νῦν διὰ τῆς παρούσης λέγω γραφῆς μου. Ἄξιόν τὴν ὑμῶν ἀγισύνην δοῦναι μοι ἐγγράφως τὰ κινούμενα ζητήματα, καὶ τίνα ἢ ὑμῶν ἀγισύνη περὶ τούτων φρονεῖ, ὡς ἂν [ἀκριβῶς ταῦτα διασκεψάμενος, καὶ τοῖς τῶν ἁγίων συγκρούσας λόγοις, εἰ μὲν οὐμφωνα νοήσω, ἀπαλλήκω ἑμαυτὸν ἀπορίας· καὶ σύμφρων (γενόμενος, εἰ ἔτι) διαστάζω, ἐρωτῶ πάλιν καὶ μανθάνω. Οὐ γὰρ αἰσχύνομαι τούτο· ἐπεὶ καὶ ὁ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος ὁ μέγας Γρηγόριος λέγει, Βούλομαι διὰ βίου παῖς εἶναι καὶ μαθητής. Καί τις τῶν ἐξω σοφῶν, Ἀγαθὸν ὄτω καὶ ἐν γῆρα σοφία καὶ φρόνησις πρόσσιτιν. Ἐγχορεῖται γὰρ ἡμῖν παρὰ τῶν ἁγίων καὶ ἀπὸ τούτων ὠφελεῖσθαι. Ἡ Β ἁγία ὑμῶν ἔχῃ χαρισθῆ μοι! Ὁ εὐτέλης μητροπολίτης Δυρράχίου.

Ὡς δὲ ταῦτα περιεῖχε τὸ παρ' αὐτοῦ δεδομένον δελτάριον, καὶ ἤκουσε μετὰ τὸ ἀναγνωσθῆναι αὐτὸ διαφόρων χρημάτων γραφικῶν ἐν τῷ μέσῳ προκομιζομένων εἰς συγκροτισμὸν καὶ παράστασιν ἐναργῆ τοῦ ἀμφιβαλλομένου αὐτῷ, τοῦ συνεδρίου αὐτίκα ἐξαναστάς, ἐπιστάς ἐπὶ τοῦ μέσου, εἰ καιρὸν ἐφθην ἐξαιτήσασθαι διασκέψεως, ἐφθην, ἐξ ὧν γνωμοδοτήσας γέγραφα οἷα δειλιανόμενος, ἵνα μὴ λέγω καὶ εὐλαδοῦμενος, ἐτοιμότητα περὶ τῶν τοιούτων ἀποκρισιν τίθεσθαι· ἀλλὰ γὰρ ἵπευσίμενος λοιπὸν ἀφ' ὧν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀκήκοα μαρτυριῶν πολλῶν C γραφικῶν, σκέψεως μὲν ἀπάσης τὸ ἐντεῦθεν ἀρίσταμαι· κατατίθεμαι δὲ συμφρονεῖν ἐπὶ τῇ παρούσῃ ὑποθέσει κατὰ πάντα τῇ ἐμῇ ἀδελφότητι· ὅθεν καὶ διατόρω στόματι ἀνακηρύττω τε καὶ ὁμολογῶ πιστεύειν ὡς ἠθέως μὴ τῷ Πατρὶ μόνῳ, ἀλλὰ δὴ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ παναγίᾳ Τριάδι, τὸ ζωοποιὸν αἶμα καὶ σῶμα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ πρώτως ἐπὶ τοῦ Δεσποτικοῦ πάθους προσνευχθῆναι, καὶ ἔκτοτε τὰς ὁσημέραι τελουμένας ἐν ταῖς ἱεραῖς τελευταῖς μυστικῆς ἀγιστείας τῇ τρισυποστάτῳ πάντως Θεότητι παρὰ τῶν ταύτας ἱερουργούντων προσάγεσθαι.

Ταῦτα μὲν καὶ ὁ Δυρράχιου· ὡς δὲ ζήλω θεῶν κενήντο ξύμπαντες ἱερώτατοι ἀρχιερεῖς ἅμα τῇ ἡμῶν συμπνευσάσῃ μετριότητι, καὶ τῷ προδιαλ- D φθῆντι ἀγιωτάτῳ πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων, τοὺς τῆς κακοδόξου ταύτης θρησκείας γεννήτορας, εἰ τινες ἂν καὶ εἴεν, εἰ μὲν ἐμμένοντες τῇ σφετέρᾳ καὶ ἐτι αἰρήσει, ἀναθήματι καθυπέγραφον· μετανοοῦντας δὲ οὐκ ἄλλως ἐδέχοντο, ἢ καθὼς οἱ τε θεοὶ καὶ ἱεροὶ κούνης τὰ περὶ τούτων διακελεύονται, καὶ τῶν Πατέρων αἱ παραδόσεις· ταῦτα παρεκβληθέντα τῶν ἡμετέρων σχεδωρίων τῶν συνοδικῶν παρασημειώσων, καὶ τῇ ὑπογραφῇ καὶ σφραγίδι βεβαιωθέντα Ἰωάννου θεοφιλεστάτου χαρτοφύλακος τοῦ Παντεχνούς, ἐπεδόθη μὲν καὶ ἐκδικτιῶν ταῖς προγεγραμμένοις, εἴτι ςΧΞΔ' ἢ ὑπογραφῇ· ὁ χαρτοφύλαξ Ἰωάννης Παντεχνός.

ego de rebus haud facile iudicium meum pronuntio. Idcirco, veluti et alias saepe coram vestra sanctitate dixi, nunc etiam praesenti meo scripto aio. Rogo videlicet sanctitatem vestram, ut mihi perscriptae tradantur quae nunc moventur quaestiones, et vestrae sanctitatis de his iudicium; ut his sedulo consideratis, et cum sanctorum doctrina scripta collatis siquidem haec consona agnovero, memetipsum dubio expediam, vobisque sine ulla haesitatione assentiar: et post consensum, siquid insuper dubitavero, vos iterum interrogem et erudiar. Neque enim id erubescio; quandoquidem magnus etiam ille Gregorius, qui Theologi nomen sortitus est, ait velle per universam vitam tanquam puerum se gerere et discipulum. Itemque ex ethnicis quidam: Recte est, si cuiquam vel in senectute sapientia ac prudentia obtingat. Sancti enim homines ab ethnicis quaque nos discere sinunt. Sanctae vestrae preces mihi faveant! Humilis metropolita Dyrrachii.

Post ablatum huiusmodi ab eo libellum, cum eo lecto audivisset recitari publice de scriptis varias auctoritates quae favebant lucideque id confirmabant quod ab eo dubitabatur, statim in consessu surgens et in medium progressus, Si antea postulavi, inquit, tempus ad considerandum, ut scripto meo dixi, timidi id fuit ne dicam scrupulosi animi, hac super re nolentis ex abrupto respondere. Verumtamen iis jam convictus, quae recitari audivi huius dogmatis testimoniis, omnem posthinc dubitationem abjicio; aioque me prorsus subscribere vestrae fraternitatis sententiae; ideoque rotundo ore praedico atque confiteor sincere me credere, quod non Patri soli, sed etiam Filio, totique sanctissimae Trinitati, vivificus sanguis et corpus Servatoris Christi, et tunc primum in Dominica passione ablatum fuerit: et deinceps quotidianas, quae fiunt in sacris mysteriis mysticas oblationes, Deitati in tribus personis subsistenti, ab iis qui sacris operantur offerri.

Hactenus Dyrrachiensis. Tunc vero universi sacratissimi antistites, suffragante mea quoque mediocritate, (praedictoque sanctissimo Hierosolymorum patriarcha, divino zelo commotus, ut insanæ huius doctrinae auctores, si qui essent, atque in sua adhuc haeresi perseverarent, anathemati subjicerent: quod si forte resipiscerent, non aliter eos esse recipiendos quam divini sacrique canones Patrumque traditiones jubent. Haec ex Commentariis Actorum synodicorum excerpta, subscriptione et sigillo Joannis Deo charissimi chartophylacis Pantechnis firmata, edita sunt mense et indictione praedictis, anno VIMD XIV. (Christi 1456.) Subscriptio: Joannes Pantechnos chartophylax.

PATRUM AUCTORITATES.

Quod singulis diebus immolatur Agnus Dei, Patris Filius, qui tollit peccata mundi; sicuti et illi, qui mysticum quotidie sacrificium peragunt, apud se submissa voce se ita agere affirmant.

Andræ Cretensis ex sermone de ramis Palmarum.

Si igitur ita currimus, nos quoque poterimus pro nobis omnino sine eruoere immolatum (etenim in symbolicis speciebus sacrificatur) totum ipsum intra nos recipere, et substantialiter introducere, manducatum quidem ceu panem, mente tamen uti revera agnum intellectum.

Domini Leonis Bulgaricæ qui primus promotus fuit a beato Calaphate imperatore, ex ejus epistola De azymis.

Sicuti Israel, transmissis Erythræo, Pascha celebravit, immolans agnum et comedens; et paulo post: sic et nos ad terram immortalitatis per divinum baptismum pergentes, immolavimus et adhuc immolamus, cum Patris beneplicito, rationalem agnum Dominum nostrum Jesum Christum.

Theodreti ex vicesimo quarto capitulo interpretationum in obscuriores Ezodi locos, cujus est initium: Cur fugientibus mandavit Paschæ festum celebrare?

Mandavit, accepto hyssopi fasciculo, et sanguine immolatæ ovis tincto, postes ac limen ungi; ut cum exterminator ad percutiendos Ægyptiorum primogenitos veniret, viso sanguine, Hebræorum domos præterveheretur: non quod hujusmodi signis incorporea natura indigeret; sed quia per hoc symbolum oportebat et illos Dei providentiam, et nos quoque qui immaculatum Agnum immolamus, typum jamdiu descriptum agnoscere. Et paulo post: His autem omnibus mysteria nostra portendebantur. Nam et nos quoque unguimus Agni nostri immolati sanguine non tantum limen, verum etiam utrumque postem, linguam videlicet ac labra purgantes et sanctificantes. Porro intelligitur in limine quidem rationalis facultas, in duobus autem postibus iracundia et concupiscentia.

Magni Basilii, ex commentariis in Isaiam prophetam

Quæcunque de victimis et holocaustis dicuntur, ea referri videntur ad misericordiæ et charitatis rationem, quia lex quoque aniversa hoc præcepto comprehenditur: *Diliges proximum tuum sicut te*

(3) Edit. Combefis. p. 81.

(4) Audeo corrigere Καλαφάτου βασιλέως. Nam Calaphates regnavit Constantinopoli anno 1041; Leo autem dicitur electus anno 1040, apud Coletum *Illyr. sacr.* t. VIII, p. 198, col. 2. Vix igitur tempora variant. Catalogus vero episcoporum Achridensium apud Lequinium *Or. Chr.* t. II, p. 292, dicit hunc primum ex Byzantino clero

A

ΠΑΤΕΡΩΝ ΧΡΗΣΕΙΣ.

Περὶ τοῦ ὅτι ἐκάστης ἡμέρας θύεται ὁ Ἄμνος τοῦ Θεοῦ ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς ὁ αἴρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου, καθὼς καὶ οἱ τὴν μυστικὴν ἐπιτελοῦντες καθ' ἐκάστην θυσίαν καθ' ἑαυτοὺς ὑπονοῦσιν αὐτῶ ταῦτα ἐπιτελεῖν.

Ἄνδριου Κρήτης ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὴν Βαίφορον.

Εἰ τοίνυν οὕτω τρέχουμεν, δυνησόμεθα καὶ αὐτοὶ τὸν διὰ παντὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀθύτως θυόμενον (θύεται γὰρ ἐν ἀντιτύποις ὑπὲρ ἡμῶν συμβόλοις ἱεροθετούμενος) ὅλον αὐτὸν ἐν ἡμῖν ὑποδιξασθαι καὶ εὐσηθῶς εἰσοικίσασθαι, ὡς ἄρτον μὲν ἐσθιόμενον, ὡς ἄμνον δὲ νοούμενον (3).

Τοῦ κυροῦ Λέοντος τοῦ Βουλγαρίας τοῦ πρώτου προβλήτου παρὰ τοῦ μακαρίτου καλοῦ ἡγου Βασιλείου (4) ἐκ τῆς Περὶ τῶν ἀζύμων ἐπιστολῆς αὐτοῦ.

Ὡσπερ ὁ Ἰσραὴλ διαβάς τὴν Ἐρυθρὰν ἐτίθει τὸ Πάσχα θύσας καὶ φαγὼν τὸν ἄμνον· καὶ μετ' ὀλίγα· οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τὴν γῆν τῆς ἀπαθείας τῷ θεῷ διαβάτες βαπτίσματα, ἰθύσαμεν καὶ ἐπιθύμεν εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς τὸν νοητὸν ἄμνον τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

Θεοδώρητου ἐκ τοῦ κ' κεφ. τῶν εἰς τὸ ἀπόβητον τῆς Ἐξόδου ἐπισημασμένων, οὗ ἡ ἀρχὴ· Διὰ τί διαφεύγουσιν ἐπιτελεῖσαι προστάξει τοῦ Πάσχα τὴν ἑορτὴν (5);

Παρεκλεύσατο γὰρ δέσμων ὑσώπου λαβεῖν, καὶ τῷ αἵματι τοῦ θυομένου προβάτου ἐμβάψαντας, τοὺς σταθμούς ἐπιχρίσαι καὶ τὴν φλιάν· ἵνα, ὅταν εἰσελθῇ ὁ ὀλοθρευτὴν πατάξαι τὰ πρωτότοκα τῶν Αἰγυπτίων, ἰδὼν τὸ αἷμα, ὑπερβῇ τῶν Ἑβραίων τὰς οἰκίας· οὐκ ἐπειδὴ τοιούτων ἰδέετο σημείων ἢ ἀσώματος φύσεως, ἀλλ' ὅτι διὰ τοῦ συμβόλου τούτου κάκεινους ἔδει μαθεῖν τὴν τοῦ Θεοῦ κηδεμονίαν, καὶ ἡμᾶς τοὺς τὸν ἄμνον ἄμνον θύοντας γινώσκαι προδιαγραφέντα τὸν τύπον. Καὶ μετ' ὀλίγα· Ταῦτα δὲ πάντα τῶν ἡμετέρων ἐστὶ μυστηρίων αἰνίγματα· χριστοῦ γὰρ καὶ ἡμεῖς τῷ αἵματι τοῦ ἡμετέρου Ἄμνου θυομένου οὐ μόνον τὴν φλιάν ἀλλὰ καὶ τοὺς δύο σταθμούς, τὴν γλώσσαν καὶ τὰ χεῖλη καθαίροντες τε καὶ ἀμιάζοντες· κατὰ δὲ τὸ νοούμενον, ἀντὶ μὲν φλιάς τὸ λογικόν, ἀντὶ δὲ δύο σταθμῶν τὸ θυμοειδὲς καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν.

D

Τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐκ τῆς εἰς τὸν προφήτην Ἠσαίαν ἐξηγήσεως (6).

Καὶ εἶπεν ὁ πᾶς περὶ θυσιῶν καὶ ὀλοκαυτωμάτων λόγος τῷ περὶ ἐλέους καὶ ἀγάπης ἐπιπεριτέχθαι λόγῳ· ἐπεὶ καὶ ὁ νόμος ἀνα κεφαλαίουται ἐν τῷ, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν.

fuisse electum. Porro hujus epistola de azymis exstat ms. in variis codicibus. Cæterum apud Bandinium quoque *Rer. Græcar.* t. II, p. 14, legitur Βασιλείου.

(5) Edit. Sirmond. t. I. p. 90.

(6) Edit. Garner. t. I, p. 401, ubi perperam ἰορτῶν τόπος pro λόγος.

καὶ ὁ περὶ τῶν ἑορτῶν δεῖ λόγος τῷ αὐτῷ εἶδει τῆς Ἀ
ἐξαγάγης ὑπαχθῆσεται· ὥστε καὶ τὸ Πάσχα μὴ
ἑορτάζειν ἡμᾶς ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ'
ἐν ἀζύμοις εὐλακρείας καὶ ἀληθείας, θυομένου πρὸς
ἐσπέραν, τουτίστω ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος, τοῦ
ἀληθινοῦ προβάτου Χριστοῦ, οὗ ἡ σὰρξ ἀληθὴς ἐστὶ
βρώσις.

Τοῦ Δαμασκηνοῦ ἐκ τοῦ Περί τῶν ἁγίων καὶ ἀχράντων
τοῦ Κυρίου μυστηρίων, κεφ. πς (7).

Οὐκ ἐστὶ τύπος ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος τοῦ σώματος
καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ· μὴ γίνετο! ἀλλ' αὐτὸ τὸ
σῶμα τοῦ Κυρίου τεθεωμένον· αὐτοῦ τοῦ Κυρίου
εἰπόντος· Τοῦτό μου ἐστίν, οὐχ ὁ τύπος τοῦ σώ-
ματος, ἀλλὰ τὸ σῶμα· καὶ οὐχ ὁ τύπος τοῦ αἵματος,
ἀλλὰ τὸ αἷμα· καὶ πρὸ τούτου τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι Εἰ Β
μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου,
οὐχ ἔξετε ζωὴν αἰώνιον· ἡ γὰρ σὰρξ μου ἀληθὴς
ἐστὶ βρώσις· καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθὴς ἐστὶ πόσις·
καὶ πάλιν· Ὁ τρώγων με ζήσεται. — Καὶ μετ' ὀλίγα·
Αὕτη ἐστὶν ἡ καθαρὰ θυσία δηλαδὴ καὶ ἀναίμακτος,
ἣν ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν αὐτῷ προσ-
φέρεσθαι διὰ τοῦ προφήτου ὁ Κύριος ἔφησε· καὶ
μετ' ὀλίγα· Εἰ δὲ καὶ τινες ἀπίτυπα τοῦ σώματος
καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον
ἐκάλεσαν, ὡς ὁ θεοφόρος ἔφη Βασίλειος, οὐ μετὰ τὸ
ἀμασθῆναι εἶπον, ἀλλὰ πρὶν ἀμασθῆναι αὐτὴν τὴν
προσφορὰν οὕτω κατέλασαν.

Τοῦ Χρυσοστόμου ἐκ τοῦ τρίτου λόγου τοῦ Περί
ἰερωσύνης (8).

Ὅταν γὰρ ἴδῃς τὸν Κύριον τεθυμένον καὶ κείμε-
νον, καὶ τὸν ἀρχιερεῖα ἐρεστώτα τῷ θύματι καὶ ἐπευ-
χόμενον, καὶ πάντας ἐκείνῳ τῷ θεῷ φοιτισσομέ-
νους αἵματι, ἄρα εἶτε μετὰ τῶν ἀνθρώπων εἶναι
νομίζεις καὶ ἐπὶ γῆς ἐστάναι, ἀλλ' οὐκ εὐθέως ἐπι-
τοὺς οὐρανοὺς μετακίνασαι, καὶ πᾶσαν σαρκικὴν
διάνοιαν τῆς ψυχῆς ἐκβαλὼν, γυμνῆ τῷ ψυχῇ καὶ
καθαρῷ τῷ νῷ περιβλέπεις τὰ ἐν οὐρανοῖς; Ὡ τοῦ
θαύματος! Ὡ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας! Ὁ μετὰ
τοῦ Πατρὸς ἄνω καθήμενος, κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην
ταῖς ἀπάντων κατέχεται χεροῖ, καὶ δίδωσιν αὐτὸν
τοῖς βουλομένοις περιπτύξασθαι καὶ περιλαβεῖν καὶ
κατατροφῆσαι· ἔστηκεν ὁ ἰερεὺς, οὐ πῦρ κατα-
φέρων κατὰ τὸν Ἡλιοῦ, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον·
καὶ τὴν ἰκετηρίαν ἐπὶ πολὺ ποιεῖται, οὐχ ἵνα τις
λαμπρὰς ἀνοθεν ἀφείσῃς^β καταναλώσῃ τὰ προκεί-
μενα, ἀλλ' ἵνα ἡ χάρις ἐπιπεσοῦσα τῇ θυσίᾳ, δι'
ἐκείνης τὰς ἀπάντων ἀνάψῃ ψυχᾶς, καὶ ἀργυρίου
λαμπρότερας ἀποδείξῃ πεπυρωμένου. Ταύτης οὖν
τῆς φρικωδέστατης τελετῆς τίς μὴ μαινόμενος μηδὲ
ἐξιστακῶς ὑπερρουῆσαι δυνήσεται; Ἡ ἀγνοεῖς ὅτι
οὐκ ἔσσι ποτε ἀνθρωπεία ψυχὴ τὸ πῦρ ἐκεῖνο τῆς
θυσίας ἐβάστασεν, ἀλλὰ ἄρδην ἀπαντες ἠφανίσθη-

ipsum⁹. Festorum quoque institutum eidem inter-
pretationi obnoxium erit : ita ut Pascha celebremus
non in fermento malitiæ et improbitatis, sed
in azymis sinceritatis et veritatis ; immolata ve-
spere, id est in sæculi fine, vera ove Christo, oujus
caro verus est cibus.

Damasceni ex capitulo LXXVI De sanctis atque
purissimi Domini mysteriis.

Panis vinumque haud sunt typi corporis et san-
guinis Christi, absit ; sed ipsum Christi corpus
est quod oculis obijcitur, ipso Domino dicente :
Hoc est, non corporis typus, sed corpus ; neque
sanguinis typus, sed sanguis⁹. Imo et antea Ju-
dæis dixerat : Nisi manducaveritis carnem Filii
hominis, non habebitis vitam æternam¹⁰. Caro
enim mea verus est cibus, est sanguis meus verus est
potus¹¹. Et rursus : Qui me manducat, vivet¹². Et
paucis interjectis : Hæc est pura victima atque
incruenta, quam ab ortu solis usque ad occasum
ipsimet oblatum iri ait per prophetam Dominus¹.
Et paulo post : Quod si qui antitypa corporis et
sanguinis Domini panem et vinum appellaverunt,
sicuti divus Basilius, haud post, sed ante sanctifi-
cationem, ita de oblatione locuti sunt.

Chrysostomi ex tertio libro De sacerdotio.

C

Cum videris immolatum Dominum et in mensa
positum, sacerdotemque hostiæ assistentem atque
orantem, cunctosque divino illo sanguine delibutos ;
num adhuc te existimas inter homines atque in
hac terrestri regione versari, et non potius te pro-
tinus in cælos transferri, omnique carnali cogita-
tione ex animo abjecta, nudo spiritu puraque mente
coelestia regna spectare ! O miraculum ! O Dei erga
homines charitatem ! Qui cum Patre superne se-
det, hora illa omnium manibus tenetur, seque tra-
dit amplecti, teneri, et frui volentibus. Stat sacer-
dos, haud ignem sicut Elias ferens sed sanctum
Spiritum ; precesque diu protrahit, non ut flamma
desuper accensa propositam oblationem absumat,
sed ut gratia in victimam decidens, per ipsam
omnium animos inflammet, ignitoque argento luci-
diores efficiat. Quis hoc ergo tremendum mysteri-
um, nisi plane insanit ac furit, despiciere poterit ?
An nescis, nullam humanam animam ignem hujus
sacrificii fore toleraturam, imo omnes destructum
iri, nisi validum divinæ gratiæ adesset presidium ?
Si quis enim cogitet quanti negotii sit hominem
carne adhuc et sanguine implicitum, ad beatam

⁸ Levit. xix ; Matth. xxii, 39. ⁹ Matth. xxvi, 26, 27. ¹⁰ Joan. vi, 54. ¹¹ ibid. 56. ¹² Malach. i, 11.

• Deest κατατροφῆσαι in edit. ^β Edit. ἀφείσῃς.

(7) Edit. Loquini, t. I, p. 271, 273.

(8) Edit. Montf., t. I, p. 382.

illam et incorruptam naturam proxime accedere, tunc præclare intelliget, quantum sacerdotibus honorem sancti Spiritus gratia largita sit. Per hanc enim et hæc et alia etiam his haud inferiora efficiuntur. νηθῆναι γενέσθαι, τότε εἴσεται καλῶς ὅσας τοὺς ἰσραεῖς τιμῆς ἢ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἤξιώσει χάρις· δι' ἐκείνης γὰρ καὶ ταῦτα τελειοῦται, καὶ ἔτηρα τούτων οὐδὲν ἀποδίδοντα.

Ejusdem ex sexto de sacerdotio libro.

Cum autem et sanctum Spiritum invocat, et tremendum mysterium perficit, et communem continuo Dominum contigerit, quidam oro, de sacerdote existimabimus? quantam in eo puritatem, quantam pietatem exigemus? Cogita enim quales esse debeant, quæ talia tractant manus; qualis lingua, quæ illa verba effundit; quidni purissima et sanctissima anima, quæ tantum Spiritum recipit. Tunc et angeli sacerdoti astant, et cælestibus virtutibus totum sanctuarium atque omnis circa altare locus impletur, ob eum honorandum qui illic jacet. Quod quidem facile nobis persuadere potest ipsa mysteriorum, quæ ibi fiunt, dignitas. Ego vero etiam quemdam narrantem audire memini, se a sene viro admirabili, et revelationes videre solito intellexisse, quod is nimirum visionis hujusmodi beneficio fruitus esset, ut per illud tempus multitudinem angelorum aspiceret, quantum homini liceret, vestibibus indutam splendidis, circa altare diffusam, demissis humi oculis, ceu milites videre est qui regi præsentī astant. Cui prorsus ego narrationi assentior.

Ejusdem ex libro adversus Judæos.

Portendens Deus legalis sacerdotii dissolutionem, ait per Davidem: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec*¹³, qui nequaquam legales victimas offerebat, sed preces panemque et vinum, ut sacra historia tradit. Constat autem legulem quoque politiam simul cum Aaronis sacerdotio cessasse, Melchisedeci vero sacerdotium cum conveniente sibi politia successisse.

Ejusdem ex interpretatione Evangelii secundum Matthæum.

Et sicuti prisca lex oves vitulosque habuit, ita hæc nova Dominicum sanguinem: *Hoc facite*, inquit, *in meam commemorationem*¹⁴. Viden ut abducit a Judaicis ritibus et abstrahit? Sicut illud faciebatis, inquit, ob commemorationem Ægyptiacorum miraculorum, ita et hoc inquit, ob memoriam mei. Illud ob primogenitorum salutem effusum fuit, hoc in remissionem peccatorum universi orbis. Quid ergo? Num etiam antiquum illud, ait, sacrificium est? Nego enim vero. Propterea enim dixit *Hoc facite*, ut ab illo abstraheret. Nam si hoc remissionem peccatorum, ut reapse fit, operatur, superest ut illud jam sit inutile.

¹³ Psal. cix. 4. ¹⁴ Luc, xxii, 19.

(9) Edit, p. 426.

σαν, εἰ μὴ πολλὴ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ἔν ἢ βεβαίαια; Εἰ γὰρ τις ἰννοῖσσειεν ὅσον ἐστὶν ἀνθρώπων ὄντα καὶ ἐτι σαρκὶ καὶ αἵματι πεπλεγμένον τῆς μακαρίας καὶ ἀκράτου φύσεως ἐκείνης, ἐγγύς δουλοῦ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἤξιώσει χάρις· δι' ἐκείνης γὰρ

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἔκτου περὶ ἱερωσύνης λόγου (9).

Ὅταν δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καλῆ, καὶ τὴν φρικωδέστατην ἐπιτελῆ θυσίαν, καὶ τοῦ κοινῶ πάντων συνεχῶς ἐπάπτῃται Δεσπότου, ποῦ τάξομαι, εἰπέ μοι; Πόσῃ δὲ αὐτὸν ἀπαιτήσομεν καθαρότητα, καὶ πόσῃν εὐλάβειαν; Ἐυνόησον γὰρ ὁποίας τὰς ταῦτα διακονομεῖαις χεῖρας εἶναι χρῆ· ὁποῖαν τὴν γλῶσσαν τὴν ἐκείνα προχέουσαν τὰ ῥήματα· τίνας δὲ οὐ καθαρωτέραν καὶ ἁγιωτέραν τὴν τοσοῦτον πνεῦμα ὑποδεξιμένην ψυχὴν. Τότε καὶ ἀγγελοι παρεστῆκασιν τῷ ἰσραῖ, καὶ οὐρανίων δυνάμεων ἔκαστὸν τὸ βῆμα, καὶ ὁ περὶ τὸ θυσιαστήριον πληροῦται τόπος εἰς τιμὴν τοῦ κειμένου. Καὶ τοῦτο ἱκανὸν μὴ πεισθῆναι καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐπιτελουμένων τότε· ἐγὼ δὲ καὶ τινος ἤκουσα διηγουμένου ποτὲ ὅτι αὐτῷ τις προσβύτης θαυμαστός ἄνθρωπος καὶ ἀποκαλύψει ὄραν εἰσθῶς ἔλεγεν ὄψεως ἤξιῶσθαι τοιαύτης ποτὲ, καὶ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνου ἄφρων πλῆθος ἀγγέλων ἰδεῖν, ὡς αὐτῷ θύνατον ἔν, στολὰς ἀναδεδεμένων λαμπρῶς, καὶ τὸ θυσιαστήριον κυκλουντων, καὶ κάτω νεύοντων, ὡς ἂν εἰ τις στρατιώτης βασιλείας παρόντος ἰστηκότας ἴδοι· ὁ ἐγὼ πείθομαι.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς κατὰ Ἰουδαίων βίβλου (10).

Προμηνύων ὁ Θεὸς τὴν καταλύσιν τῆς νομικῆς ἱερωσύνης, εἶρακε διὰ τοῦ Δαβὶδ· Σὺ εἰ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδεκ, ὃς οὐ θυσίας νομικὰς ἱερεύει, ἀλλ' εὐχὰς καὶ ἄρτον καὶ οἶνον, ὡς ἡ ἱστορία διδάσκει. Πρόδηλον δὲ ὡς τῆ μὲν ἱερωσύνης τοῦ Ἀαρῶν συνακηρέθη καὶ ἡ νομικὴ πολιτεία· τῆ δὲ τοῦ Μελχισεδεκ συνακτισθῆ ἡ πολιτεία προσήκουσα.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον ἑρμηνείας.

Καὶ ὡσπερ ἡ Παλαιὰ πρόβατα καὶ μόσχους εἶχον, οὕτως αὕτη ἡ Καινὴ τὸ αἶμα τὸ Δεσπότικόν· Τοῦτο ποιεῖτε, φησὶν, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Εἶδες πῶς ἐξάγει τῶν Ἰουδαϊκῶν ἰθῶν καὶ ἀφίστησι; Καθάπερ ἐκεῖνο ποιεῖτε, φησὶν, εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ θαυμάτων, οὕτω καὶ τοῦτο εἰς τὴν ἐμὴν. Ἐκεῖνο ἐξεχύθη εἰς σωτηρίαν τῶν πρωτοτόκων, τοῦτο εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τῆς οἰκουμένης ἀπάσης, τί οὖν; Χρῆ ποιεῖν κακίαις τὸ παλαιόν; φησὶν. Οὐδαμῶς· διὰ γὰρ τοῦτο εἶπε, Τοῦτο ποιεῖτε, ἵνα ἐκείνου ἀπαγγῆ· εἰ γὰρ τοῦτο ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ἐργάζεται, ὡσπερ οὖν καὶ ἐργάζεται, περιττὸν ἐκεῖνο λοιπόν.

(10) Confer orat. VII adversus Judæos.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἑρμηνείας τῆς πρὸς Ἑβραίους A *Ejusdem ex interpretatione Epistolæ ad Hebræos.*
Ἐπιστολῆς.

Ορα γὰρ ἄνω ἔχομεν τὸν ἱερέα, ἄνω τὴν θυσίαν· τοιαύτας ἀναφέροντες θυσίας· τὰς ἐν ἐκείνῳ δυναμίνας προσφέρεισθαι θυσιαστηρίῳ.

Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ἀπόστολον Θωμᾶν.

Οἶδα τὸν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὡς Θεὸν· οἶδα τὸν Χριστὸν τῆς δούλης αὐτοῦ καὶ μητρὸς· ὡς υἱὸν φερόμενον· οἶδα τὸν Χριστὸν ὁμοούσιον τῷ Θεῷ καὶ Πατρί· οἶδα τὸν Χριστὸν ὁμοούσιον τοῖς ἀνθρώποις, ὡς ἀνθρώπον ἐξ ἀνθρώπου· οἶδα τὸν Χριστὸν ἐπουράνιον καὶ ἐπίγειον, ἀόρατον καὶ ὁρώμενον· οἶδα τὸν Χριστὸν ἀψηλάφητον, καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ ψηλαφώμενον· οἶδα τὸν Χριστὸν χιλιάδας ῥήματι θρέψαντα, καὶ νεκροὺς ἀναστήσαντα, καὶ μυρία ποιήσαντα θαύματα τῆ δυνάμει τῆς οἰκειᾶς θεότητος· οἶδα τὸν Χριστὸν πενιάσαντα καὶ διεψήσαντα καὶ ἀγνιάσαντα καὶ κοπιάσαντα καὶ ἰδρώσαντα τῆ φύσει τῆς ἀνθρωπότητος· οἶδα τὸν Χριστὸν ἀποθανόντα σαρκί· γνωρίζων τῶν δύο φύσεων αὐτοῦ τὸ διάφορον, οὐ μερίζω τὸν ἓνα Υἱὸν εἰς δύο υἱούς (11).

Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὰ φῶτα (12).

Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός ἐν ᾧ κηδεύομαι· Υἱὸς ὁμοούσιος, οὐχ ἑτεροούσιος· ὁμοούσιος ἐμοὶ κατὰ τὸ ἄρατον, καὶ ὁμοούσιος ὑμῖν κατὰ τὸ ὁρώμενον, χωρὶς ἀμαρτίας· οὐκ ἄλλος ἐστὶν ὁ Υἱὸς μου, καὶ ἄλλος ὁ Μαρίας υἱός. Μὴ διείτετε τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς θεότητος αὐτοῦ· ἀχώριστα γάρ.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον ἑρμηνείας.

Ἦνίκα προσέρχῃ τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ μεταλαμβάνεις τὸ αἷμα Χριστοῦ ἐκ τοῦ ποτηρίου, οὕτως νόμιζε ὅτι τὸ στόμα σου τῆ πλευρᾷ Χριστοῦ προσέθηκας, καὶ ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ πίνεις.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς ἑρμηνείας.

Ὅσπερ γὰρ Ἰουδαῖοι περιτίμονται, ἡμεῖς δὲ βαπτίζομεθα· καὶ ὡσπερ ἐκείνοι τὸν Πατέρα μόνον Θεὸν ὁμολογοῦσιν, ἡμεῖς δὲ σὺν τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· ὡσπερ τε ἔθουον ἐκείνοι πρόβατον, ἦν δὲ τύπος τοῦ Χριστοῦ, ἡμεῖς οὐκίτε τὸν τύπον θύομεν πρόβατον, ἀλλὰ τὸν Χριστὸν αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν.

Τοῦ Θεολόγου ἐκ τοῦ λόγου τοῦ « περὶ θεολογίας καὶ καταστάσεως ἐπισκόπων. »

Κείμενον, « τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ θύματος καὶ ἀρχιερέως. » Ἑρμηνεία τοῦ ἐλαχίστου (13) Βασιλείου· Μεγάλου μὲν Θεοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ

¹¹ Matth. III, 17.

(11) Conferantur hæc cum edit. t. VIII, ubi de S. Thoma, sed aliter.

(12) De hoc argumento non semel concionatus est Chrysostomus, ut constat ex editis ejus sermonibus.

(13) Cod. μέγαλου, certo errore amanuensis de

Specta enim : superne sacerdotem habemus, superne victimam. Tales nos adducimus victimas, quæ in illo queunt altari offerri.

Ejusdem ex sermone de Thoma apostolo.

Scio Christum Dei Patris Filium tanquam Deum. Scio Christum Matris ancillæ suæ tanquam Filium manibus gestatum. Scio Christum Deo Patri consubstantialem. Scio Christum hominibus consubstantialem, uti hominem ex hominibus. Scio Christum cœlestem et terrenum, invisibilem et visibilem. Scio Christum impalpabilem, et a Thoma palpatum. Scio Christum phalangem verbo prosternentem, eundemque mortuos suscitantem, et plurima efficientem miracula suæ divinitatis virtute. Scio Christum esurientem, sitientem, agonizantem, laborantem, sudantem in humana natura. Scio Christum in carne mortuum. Et quanquam naturarum ejus differentiam agnosco, unicum Filium in duos filios non divido.

Ejusdem in sancta lumina.

*Hic est Filius meus dilectus in quo mihi complacui*¹¹. Filius consubstantialis non alius substantiæ; consubstantialis mihi quatenus invisibilis, consubstantialis vobis quatenus visibilis, sed sine peccato. Non est alius Filius meus, et alius Mariæ filius. Ne separetis humanitatem ejus ab ejusdem divinitate; sunt enim indivisibiles.

Ejusdem ex interpretatione Evangelii secundum Joannem.

Cum ad altare accedis, et Christi sanguinem ex calice hauris, existima te ad Christi latus os apponere, atque inde potare.

Ejusdem ex eadem interpretatione.

Sicuti enim Judæi circumciduntur, ita et nos baptizamur. Sicuti illi unum Deum Patrem confitentur, sic nos cum Patre Filium quoque et Spiritum sanctum. Sicut illi ovem mactabant quæ Christi typus erat, sic nos haud amplius ovem typum immolamus, sed ipsam veritatem Christum.

Theologi ex oratione de theologia et episcoporum constitutione.

Textus. « Magni Dei et hostiæ et pontificis. » Basili minimi interpretatio. Magnum quidom Deum, Dominum nostrum Jesum Christum dicit,

magno Basilio cogitare soliti. Atqui non *magni*, sed *minimi* Basili habentur manuscripti commentarii ad Nazianzeni orationes, a me quoque observati in codd. De his loquitur Bandinius cod. gr. Laurent, t. I., p. 536.

non tamen nunc Patrem. Hoc adnotamus adversus illos qui vocabulum magnum Patri tantum ascribunt, Filio autem partes secundas dant. Hostiam porro et pontificem appellant, illud quidem ob passionem et pro nostra salute oblationem; alterum autem, quia non ab alio, sed propria voluntate immolatus fuit, et ad voluntariam mortem accessit.

Sancti Maximi.

Dei Verbum semel in carne natum, his quidem qui volunt, sponte ob suam erga homines charitatem semper renascitur. Fitque infans, se ipsum virtutibus corporaliter in illis effingens, tantumque se demonstrans quantum continere valet ille qui capit; haud sane invidia aliqua suæ magnitudinis speciem minuens, sed quia trutina veluti examinatur illorum qui se videre cupiunt virtutem. Sic igitur semper apparens, pro recipientium merito Dei Verbum, semper manet per mysterii excellentiam invisibile. Unde sapienter divus apostolus mysterii virtutem discernens, ait: *Jesus Christus heri et hodie, idemque in æternum*¹⁶. Sciens semper novum esse mysterium et nulla mentis comprehensione veterascens.

Photii patriarchæ ex sermone de sancti Spiritus mystagogia.

Idcirco paulo post addit: *Ille me glorificabit*¹⁷; ubique scilicet consubstantialitatem, et unitatem naturæ, parisque honoris dignitatem incolumem servans. Tanquam si quis diceret, supersubstantiali et gloriosissimæ Trinitati commune esse, ut se invicem ineffabili oratione dilaudent. *Et paucis interjectis*: Est illis communis dominatio, virtus, potentia: sic rursus et gloria, non ea solum quæ a nobis attribuitur, verum etiam illa mutua quam inter se invicem accipiunt.

Magni Athanasii ex sermone de Incarnatione.

Primo quidem suum a mortuis suscitavit corpus Dominus, secumque exaltavit. Deinde membra quoque corporis sui suscitabit, ut omnia illis largiatur utpote Deus, quæcunque ipse suscepit ut homo. Ipse igitur sibi impertitur vitam, ipse se sanctificat, ipse se exaltat. Cum ergo ait quod Pater ipsum sanctificavit, et resuscitavit, sibi nomen super omne nomen largitus est, vitamque donavit, satis constat, quod per ipsum omnia Pater operatur. Per ipsum itaque eundem suscitavit, per ipsum eundem sanctificat, per ipsum eundem exaltat. Et cum spiritum suum in Patris manus uti homo commendat, sibi ipsi commendat ut Deo, ut homines Deo commendat. Ipse enim Dei manus est.

¹⁶ Hebr. xiii, 8. ¹⁷ Joan. xvi, 14.

(14) In capitulis theologicis ed. Combefis. t. I, p. 512.

Χριστοῦ λέγει, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ Πατρὸς νυν. Τοῦτο σημειούμεθα πρὸς τοὺς τὸ μέγαλον τῷ Πατρὶ μόνῃ περιγράφοντας, τῷ δ' Ἰῶ τὰ δευτερεῖα διδόντας· θύματος δὲ καὶ ἀρχιερέως τὸ μὲν ὡς σφραγισθέντος, καὶ ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας προσευχθέντος σωτηρίας· τὸ δὲ ὡς οὐχ ὑπ' ἄλλου, ὑφ' ἑαυτοῦ δὲ ἑαυτὸν τελευτότος, καὶ εἰς σφαγὴν ἐκούσιον προτιθεικότος.

Τοῦ ἁγίου Μαξίμου (14).

Ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἐράπαξ κατὰ σάρκα γεννηθείς, αἰ γενᾶται, θέλων κατὰ πνεῦμα διὰ φιλοανθρωπίας τοῖς θέλουσι· καὶ γίνεται βρέφος ἑαυτὸν ἐν ἐκείνῳ σωματικῶς διακλάττων ταῖς ἀρεταῖς, καὶ τοσοῦτον φαινομενος ὅσον χωρεῖν ἐπίσταται τὸν δεχόμενον, οὐ φθονῶ σμικρύνων τοῦ οἰκίου μεγέθους τῶν, ἐφανσιν, ἀλλὰ μέτρῳ σταθμίζων τῶν ὄρων [οὐδ. ἐρῶν] ποθοῦντων τὴν δύναμιν· οὕτως αἰ φαινόμενος τοῖς τρόποις τῶν μετόχων ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, αἰ διαμένει κατὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ μυστηρίου τοῖς πᾶσιν ἀθέατος· ὅθεν σοφῶς τοῦ μυστηρίου ὁ θεῖος ἀπόστολος τὴν δύναμιν διασκοπήσας φησιν· Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας· εἰδὼς καὶ καινὸν μυστήριον, καὶ μηδέποτε περιλήψει νοεῖς παλαιούμενον.

Φωτίου πατριάρχου ἐκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος μυσταγωγίας.

Διὰ τοῦτο μετ' ὀλίγον ἐπιφέρει, ὅτι Ἐκεῖνο ἐμὲ δοξάσει· πανταχοῦ τὸ ὁμοούσιον καὶ ὁμοφυεῖς, καὶ τὸ τῆς ὁμοτιμίας ἀξίωμα, ἐκκαρῶτον συντηρῶν· ὡς ἂν τις εἶπῃ, Κοινόν ἐστὶ τὸ τῆς ὑπερουσιού καὶ ὑπερδοξασιμένης Τριάδος τὸ παρ' ἀλλήλων ἀρρήτων λόγῳ δοξάζεσθαι. Καὶ μετ' ὀλίγα· Καὶ ἐστὶν αὐτῶν ὡσπερ κοινόν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ τὸ κράτος· οὕτω καὶ ἡ δόξα, οὐ μόνον ἢ παρ' ἡμῶν ἀναφερομένη, ἀλλὰ καὶ ἦν αὐτοὶ διέχονται παρ' ἑαυτῶν.

Τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου ἐκ τοῦ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως λόγου.

Πρῶτον οὖν τὸ ἴδιον σῶμα ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν ὁ Κύριος καὶ συνήλωσεν ἑαυτῷ· μετὰ ταῦτα ἐγείρει καὶ τὰ μέλη τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἵνα χαρίσθῃται αὐτοῖς τὰ πάντα ὡς Θεός, ὅσα αὐτὸς ὡς ἄνθρωπος ἔλαβεν. Αὐτὸς οὖν ἑαυτῷ χαρίζεται ζωὴν, καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ἀγιαρίζει, καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ὑψοῖ· ὅτε οὖν λέγει ὅτι ὁ Πατὴρ ἠγάσεν αὐτόν, καὶ ἤγειρεν αὐτόν, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πάντων ὀνομα, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ζωὴν, δῆλον ὅτι δι' αὐτοῦ τὰ πάντα ποιεῖ ὁ Πατὴρ· δι' αὐτοῦ οὖν αὐτόν ἐγείρει, καὶ δι' αὐτοῦ αὐτόν ἀγιαρίζει, καὶ δι' αὐτοῦ αὐτόν ὑψοῖ, καὶ δι' αὐτοῦ τὴν ζωὴν αὐτῷ δίδωσιν· καὶ ὅτε παρατίθεται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ὡς ἄνθρωπος εἰς χεῖρας τοῦ Πατρὸς, ἑαυτῷ παρατίθεται ὡς Θεῷ, ἵνα πάντας ἀνθρώπους παραθήται τῷ Θεῷ· αὐτὸς γάρ ἐστὶν ἡ χεὶρ τοῦ Θεοῦ.

Του αὐτοῦ ἐκ τοῦ Ψαλτηρίου ἑρμηνείας εἰς τὸ,
« Γενέσθω ἡ χεὶρ σου σῶσαί με. »

Ζητῶ χεῖρα τοῦ Θεοῦ περὶ ἧς εὐχεται ταῦτα λέγων·
Ἐν χειρὶ κραταιᾷ ἐξήγαγεν ὁ Θεὸς τὸν Ἰσραὴλ ἐξ
Αἰγύπτου· Τίς δὲ αὐτῆ; Χριστὸς Ἰησοῦς· οὗτος γὰρ
ἐστὶ καὶ χεὶρ καὶ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ· Γενέσθω οὖν· φησί,
ἡ χεὶρ σου τοῦ σῶσαί με· τάχα καὶ τὸ γενέσθω
δηλοῖ τοιοῦτόν τι, οἶον, Εἰς, γένεσιν ἐλθέτω ἡ χεὶρ
σου, καὶ γενέσθω ἐπὶ τοῦ σῶσαί με·

Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἐκ τῶν κατὰ Πνευματομάχων
ἐπιτήρητικῶν λόγων (15).

Δάκτυλον Θεοῦ καλεῖν οἶδε Γραφὴ τὸ Πνευμα τὸ
ἅγιον, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς εἶρηκεν· Εἰ δὲ ἐν τῷ
δακτύλῳ Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια· ὅπερ ἄλλος
εὐαγγελιστῆς ἐν Πνεύματι Θεοῦ εἶπεν· ὁμοίως δὲ
προσνομάζει δεξιῶν καὶ βραχίονα τὸν Υἱὸν, ὡς τὸ,
Ἔσωσεν αὐτὸν ἡ δεξιὰ αὐτοῦ, καὶ ὁ βραχίον ὁ ἅγιος
αὐτοῦ· ὡσπερ, οὖν ὁ βραχίον ὁμοούσιος ἐστὶν
οὐ ἐστὶ βραχίον, οὕτως ὁ δάκτυλος οὐ ἐστὶ δάκτυλος·
ὁμοούσιον ἀρὰ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ τὸ Πνευμα τὸ
ἅγιον.

Περὶ τοῦ, Ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ προσφέρων καὶ προσφε-
ρόμενος καὶ προσδεχόμενος, ὡς ἀρχιερεὺς, καὶ θυμα,
καὶ Θεός, ἅτοι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

Ἐκ τῆς εὐχῆς τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ἧς ἡ ἀρχή·
« Οὐδαίς ἄξιος. »

Ἀξίωσον προσνεχθῆναι σοὶ ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ ἀμαρ-
τωλοῦ καὶ ἀναξίου δούλου σου τὰ δῶρα ταῦτα· σὺ
γὰρ εἶ ὁ προσφέρων καὶ προσφερόμενος καὶ προσδεχό-
μενος καὶ διαδιδόμενος ὁ Θεὸς ἡμῶν.

Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας εἰς τὸν μυστικὸν
διήπνον.

Πίνωμεν αὐτοῦ τὸ αἷμα τὸ ἅγιον εἰς ἱλασμόν τῶν
ἡμετέρων παραπτωμάτων, καὶ μέθεξιν τῆς ἐν αὐτῷ
ἀθανασίας· πιστεύοντες ἅμα ὅτι περ αὐτὸς ἱερεὺς καὶ
θυσία, αὐτὸς ὁ προσφέρων καὶ προσφερόμενος καὶ
προσδεχόμενος καὶ διαδιδόμενος· μὴ διαιρουντες εἰς
δύο προσώπα τὴν θείαν καὶ ἀδιάσπαστον καὶ πρὸς γε
τούτων ἀσύγχυτον ἑνωσιν τοῦ ἐνός· τῆς παντίμου
Τριᾶδος (16).

Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων ἀπὸ τοῦ εἰς τὴν
Ἰσραήλ λόγου, οὗ ἡ ἀρχή, « Χαίρει σφόδρα. »

Ἰρῆφος βλέπω, νομικὴν θυσίαν προσάγοντα ἐπὶ
γῆς· ἀλλ' αὐτὸν τὰς πάντων εὐσεβεῖς θυσίας δεχό-
μενον ἐν οὐρανοῖς, αὐτὸν ἐν θρόνῳ χερουβικῷ θεο-
πρεπῶς, αὐτὸν προσφερόμενον καὶ ἀγνίζομενον,
αὐτὸν τὰ πάντα ἀγιάζοντα καὶ καταίροντα· αὐτὸς
τὸ δῶρον, αὐτὸς ὁ ἀρχιερεὺς, αὐτὸς τὸ θυσιαστήριον,
ἐπὶ τὸ ἱλαστήριον, αὐτὸς ὁ προσφέρων, αὐτὸς
ὁ ὑπὲρ κόσμου θυσία προσφερόμενος, αὐτὸς τὸ πυρ

¹⁸ Psal. cxviii, 173. ¹⁹ Luc xi, 20. ²⁰ Matth. xii, 28. ²¹ Psal. lxxxvii, 1.

· Deest in edit. του ἐνός.

(15 De hujus operis titulo a libi, ut puto, dicturi sumus,
(16). Edit. Auberti, t. V, part. II, p. 378.

A *Ejusdem ex interpretatione Psalterii ad ea verba:*
« *Fiat manus tua ad salvandum me.* »

Quæro quænam sit Dei manus pro qua sic obser-
crat dicens: In manu forti eduxit Israel Deus
ex Ægypto. Quænam hæc est? Christus Jesus. Hic
enim est manus et dextera Dei. *Fiat igitur, ait,*
manus tua ad salvandum me ¹⁸. Fortasse et verbum
fiat ita significat: Veniat manus tua ad nativitatem,
ut salvet me.

*Sancti Cyrilli ex antirrheticis sermonibus contra
pneumatomachos.*

Digitum Dei solet Scriptura appellare Spiritum
sanctum, sicuti Christus dixit: *Si ego in digito Dei
ejicio dæmonia* ¹⁹, id quod alius evangelista in *Spi-
ritu Dei* ²⁰ dicit. Sic item dexteram brachiumque
Filium appellat, ut est illud: *Servavit cum dextera
ejus, et brachium sanctum suum* ²¹. Sicuti ergo
brachium consubstantiale est ei cujus est brachium,
sic digitus ei cujus est digitus. Ergo patri Filioque
consubstantialis est Spiritus sanctus.

Quod idem unusque est qui offert et qui offertur
et qui recipit, uti pontifex, hostia, Deus, nempe
Dominus noster Jesus Christus.

Ex precatone magni Basilii, cujus initium:
« *Nemo dignus.* »

C Dignare, ut tibi offerantur pro me peccatore et
indigno servo tuo hæc dona. Tu enim es offerens,
et oblatum, et receptor, et distributor Deus noster.

Sancti Cyrilli Alexandrini in mysticam cænam,

Bibamus sanctum ejus sanguinem, ad peccato-
rum nostrorum remissionem, et immortalitatis
cum ipso participationem; credentes simul, ipsum
esse sacerdotem et hostiam, ipsum qui offert, et
qui offertur, et qui recipit, et qui distribuit. Ne-
que idcirco in duas personas dividimus divinam
et inseparabilem atque inconfusam unionem unius
de venerabili Trinitate.

*Sancti Cyrilli Hierosolymitani ex sermone in festo
de occursu Domini, cujus est initium: « Gaude
magnopere. »*

Infantem video, qui legalem in terris hostiam
offert; sed hunc ipsum omnium pias oblationes in
caelis recipientem, eundem in cherubico throno
magnifice residentem, eundem oblatum et sancti-
ficatum, eundem omnia sanctificantem et purgan-
tem. Ipse donum est, ipse pontifex, ipse propitia-
torium, ipse offerens, ipse victima pro mundo
oblata, ipse ignis, ipse holocaustum, ipse lignum

vitæ et scientiæ, ipse agnus, ipse gladius Spiritus, ipse pastor, ipse agriculus, ipse sacrificator, ipse lex, ipse denique legem implens.

Sancti Cyrilli Alexandrini ex duodecim capitulis adversus Theodoretum.

Cum autem factus est homo, sacerdotis quoque gessit officium, haud sane ut Deo tanquam majori rem sacræ faceret, sed ut et sibi et Patri nostræ fidei confessionem exhiberet. Pudet te audientem, quod sacerdos fuerit quatenus homo? Cur deinde non miraris, quod non cæterorum sacerdotum more sacrificat, sed sibi ipsi potius ac Patri?

Ejusdem ex sermone ad reginas.

Ipsæ igitur fuit sacerdos quatenus homo, quantum omnium excipiebat sacrificia quatenus Deus. Ipse hostia secundum carnem, idemque peccata nostra condonans pro deitatis suæ potestate.

Ejusdem ex loco ubi de obedientia Christi.

Animadvertite quomodo sacerdotium gerit uti homo, fitque mediator Dei et hominum. Cujusvis enim sacerdotis est intercedere. Verumtamen sacrificium haud illa ratione, qua cæteri sacerdotes, id est serviliter offert; ita ut nihil ex sacrificio ad ipsum redundet: sed sibi operatur, et per se ipsum, atque in sese Deo et Patri. Et *paucis interjectis*: Igitur etiamsi sacrificare secundum humanam naturam dicitur, nihilo tamen minus hostiam ipsemet suscipit quatenus Deus; idem scilicet Deus simul atque homo.

Ex tetraevangelio, interpretatio archiepiscopi Bulgariae.

Lucas autem ait, id quoque dixisse Dominum: *Hoc facite in meam commemorationem*²². Hoc, inquit, est novum mysterium; illud vero vetus. Et illud quidem ob memoriam fiebat servatorum in Ægypto Hebraicorum primogenitorum, et illius quam Judæi adepti sunt libertatis; hoc autem in domini commemorationem fit. Per hoc enim sacrificium in memoriam nobis revocamus, quod is suum corpus morti tradiderit, suumque sanguinem fuderit; perpetuoque hoc ritu memoriam rei renovamus. Viden' quomodo a veteri sacrificio ad novum transtulit? Cur enim diutius opus erat imagine his qui prototypum jam tenebant? Porro ait Chrysostomus, Christum ipsum initium fecisse participandi ei mysterio, ut ita impelleret quominus a vescendo carne et sanguine propter rei insolentiam non abhorrent. Id quod ejus dicto satis demonstratur; *Dico enim vobis, non bibam ulterius ex hoc genimine vitis, usque ad diem illam cum illud novum vobiscum bibam in re-*

²² Luc. xxii, 19.

(17) Particula est hæc ejusdem sermonis Cyrilliani ad reginas.

ὑπάρχων, αὐτός ὀλοκαύτωσις, αὐτός τὰ ξύλα τῆς ζωῆς καὶ τῆς γνώσεως, αὐτός ὁ ἀμνός, αὐτός ἡ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος, αὐτός ὁ ποιμὴν, αὐτός τὸ ἄρνιον, αὐτός ὁ θύτης, αὐτός ὁ νόμος, καὶ αὐτός ὁ τὸν νόμον πληρῶν.

Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας ἐκ τῶν εἰς κη, τῶν κατὰ Θεοδορητοῦ.

Ἐπεὶ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος, κεχηρημάτικε καὶ ἱερεὺς, οὐχ ὡς μίξουσι Θεῷ προσκομιζῶν τὴν ἱερουργίαν, ἀλλ' ἑαυτῷ τε καὶ τῷ Πατρὶ, τῆς πίστεως ἡμῶν τὴν ὁμολογίαν πραγματευόμενος. Ἐρυθρίᾳς δὲ ἀκούων ὅτι κεχηρημάτικεν ἱερεὺς διὰ τὸ ἀνθρώπινον; εἶτα πῶς οὐ θεθαύμακας ὅτι μὴ κατὰ τὸ τῶν ἱερέων ἔθος ἐτέρων ποιεῖται τῆς ἱερουργίας τὸν τροπον, ἑαυτῷ δὲ μᾶλλον καὶ τῷ Πατρὶ;

B

Τοῦ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ πρὸς Βασιλίσσας λόγου.

Αὐτός οὖν ἄρα γέγονεν ἀρχιερεὺς κατὰ γε τὸ ἀνθρώπινον, καίτοι παρὰ πάντων θυσιᾶς δεχόμενος θεϊκῶς· αὐτός τὸ θῦμα κατὰ τὴν σάρκα· αὐτός ὁ ταῖς ἁμαρτίαις ἱλασκόμενος ἡμῶν κατὰ γε τὴν τῆς θεότητος ἐξουσίαν.

Τοῦ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ περὶ ὑπακοῆς τοῦ Χριστοῦ (17).

Ἄθρει δὲ ὅπως ἱερατεύει μὲν ἀνθρωπίνως, καὶ μεσίτης τίθειται Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· μεσιτεύει γὰρ πᾶς ἱερεὺς· τὸν δὲ τῆς θυσιᾶς τρόπον οὐκέτι καθ' ἓνα τῶν καθ' ἡμᾶς ἱερέων προσκομιζει δουλοπραπέτῃ, μηδ' ἐν αὐτῷ ἐπικοινωνῶν τῶν εἰς τὸ λαβεῖν αὐτὴν· ἀλλ' ἑαυτῷ πραγματεύεται καὶ δι' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Καὶ μετ' ὀλίγα, Οὐκ οὖν κἄν ἱερατεύειν ἀνθρωπίνως λέγεται, ἀλλὰ δέχεται τὴν θυσίαν αὐτός θεϊκῶς ὁ αὐτός ὢν ὁμοῦ καὶ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος.

Ἐκ τοῦ τετραευαγγέλιου ἐρμηνεία τοῦ Βουλγαρίας.

Λουκᾶς δὲ λέγει καὶ τοῦτο εἰπεῖν τότε τὸν Κύριον, ὅτι Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἡμῶν ἀνάμνησιν· τοῦτο, φησί, τὸ καινὸν μυστήσιον· καὶ μὲν ἐκεῖνο τὸ παλαιὸν· ἐκεῖνο μὲν γὰρ τὸ θυσιασμα εἰς ἀνάμνησιν ἐγένετο τῆς ἐν Αἰγύπτῳ σωτηρίας τῶν Ἑβραϊκῶν πρωτοτόκων, καὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων ἐλευθερίας· τοῦτο δὲ εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Δεσπότη· διὰ τῆς τοιαύτης γὰρ θυσιᾶς ἀναμνησκόμεθα ὅτι τὸ σῶμα αὐτοῦ παρέδωκεν εἰς θάνατον, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐξέχεε· καὶ τῇ συνεχείᾳ τὴν μνήμην ἀναμνησκόμεθα. εἶδες πῶς μετέθηκε τοὺς μαθητὰς ἀπὸ τῆς παλαιᾶς θυσιᾶς ἐπὶ τὴν καινὴν; Ποία γὰρ εἰκόνας εἶτι χρεῖα τοῖς ἡδὴ τὸ πρωτότυπον ἔχουσι; φησὶ δὲ καὶ ὁ Χρυσόστομος ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς πρότερος τότε μετέσχε τοῦ μυστηρίου, ἵνα μὴ ἀηδισθῶσι σαρκὸς καὶ αἵματος μεταλαβεῖν ἐπιτρέπόμενος· καὶ τούτου δὲ τεκμήριον τοῦ εἰπεῖν αὐτόν· λέγω δὲ ὅτι οὐ μὴ πῶς ἄρατι ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν αὐτὸ πῖνω μετ' ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ

D

Πατρός μου · εἰ δὲ τοῦ ποτηρίου μετίσχει, μετέλασεν ἅρα καὶ τοῦ ἄρτου.

Τοῦ αὐτοῦ εἰς ῥητὸν τῆς πρὸς Κολασσαεῖς Ἐπιστολῆς τοῦ μεγάλου Παύλου, τὸ φάσκον· « Καὶ δι' αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι τὰ πάντα εἰς αὐτόν. »

Δι' αὐτοῦ, τουτέστιν αὐτός ὁ ἐνεργήσας τὴν σωτηρίαν, ταύτην ἡμῖν περιποιήσατο. Ἴνα δὲ μὴ νομίσῃς ὅτι ὑπερέτου τάξιν ἔλαβε, φησὶν εἰς αὐτόν, τουτέστιν αὐτὸς ἑαυτῷ τοὺς ἀνθρώπους κατήλλαξε. Καὶ μὴν ἀλλαχοῦ εἶπεν ὅτι τῷ Θεῷ κατήλλαξεν· ἅρα οὖν κοίνα καὶ Υἱοῦ τῆ τοῦ Πατρός· οὐκ εἶπε δὲ καταλλάξαι, ἀλλὰ ἀποκαταλλάξαι, τουτέστιν ἀποδοῦναι ὡς ὀφειλὴν τινα πάλα κεχρεωστημένον.

Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῆς εἰς τὸ βασιλεῖον ἱεράτευμα.

Μελχισεδέχ τις βασιλεὺς Σαλήμ. Δύναται δὲ τοῦτο εἰρήνης, τύπος Χριστοῦ γενόμενος, οὐ μόνον ὡς ἀπάτωρ τε καὶ ἀμήτωρ, ἀλλὰ καὶ ὡς ὁ αὐτὸς τὰ τῶν βασιλείων τε καὶ ἱερέων ποιῶν, καὶ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν τυπῶν διὰ τε ἄρτου καὶ οἴνου (18)· καὶ οὕτως γούν τὸ βασιλεῖον κατέδειξεν ἱεράτευμα. Κατὰ δὲ τὴν νῦν πολιτείαν αὐτὸς Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς ἡμῖν Μελχισεδέχ, ὡς ἐπ' ἀληθείας ἀπάτωρ τε καὶ ἀμήτωρ· τὸ μὲν τὸ πρότερον, τὸ δὲ τὸ δεύτερον· καὶ ἄρχων εἰρήνης· βασιλεὺς μὲν ὡς Θεός, καὶ ἱερεὺς δὲ ὡς ἑαυτοῦ θύτης τε καὶ προσπυργεύς· ὁ γὰρ αὐτὸς καὶ ἱερεὺς καὶ ἱερεῖον.

Κοσμᾶ Ἰνδικοπλεύστου ἐκ τοῦ εἰς τὸν ψαλτῆρα προοιμίου ἐξηγουμένου ὡς ἐν παρόδῳ τὸ « Ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν, » καὶ τὰ ἐξῆς (19).

Περὶ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ φησὶ· Ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· διὰ τοῦτο ἔχριστέ τι ὁ Θεός, ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιᾶσιως παρὰ τοὺς μετόχους σου· οὐ γὰρ ἡ θεότης διὰ τὸ ἀγαπήσαι δικαιοσύνην καὶ μισῆσαι ἀδικίαν χρίεται· οὕτε γὰρ ὅλος χρίεται, οὕτε Θεὸν ἔχει, αὐτὸ γὰρ τὸ χρίσμα Θεός ἐστιν· ἀλλ' ἡ ἀνθρωπότης αὐτοῦ χρίεται ἔλαιον ἀγαλλιᾶσιως, ἵνα εἴπῃ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ παρὰ τοὺς μετόχους αὐτῆς, τουτέστι παρὰ πάντας τοὺς Χριστούς· ἡ γὰρ θεότης μετόχους ἄλλους οὐκ ἔχει· εἰς γὰρ ἐστὶ Θεός, ὁ τε Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἡ δὲ ἀνθρωπότης τοῦ Χριστοῦ παρὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους, μάλιστα τοὺς Χριστοὺς ἔχει μετόχους· διὰ τοῦτο γὰρ εἶπεν ὅτι παρὰ πάντας ἔχρισθη ἡ ἀνθρωπότης τοῦ Χριστοῦ, χρισθεῖσα Πνεύματι ἁγίῳ καὶ δυνάμει· ὅπερ οὐδενὶ τῶν ἄλλων Χριστῶν ὑπῆρξεν οὕτως ἐξαιρεῖν παρὰ πάντας τοὺς μετόχους σου· ὅλον δὲ αὐτόν ψαλμὸν περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἐπὶ βασιλείας

*gno Patris mei*²⁸. Quod si calicem gustavit. utique et panem.

*Ejusdem de dicto illo Epistolæ ad Colossenses mag-
ni Pauli* : « *Et per ipsum omnia reconciliare in se ipsum*²⁶. »

Per ipsum, il est ipse qui salutem operatus est, hanc nobis contulit. Ne autem forte existimes eum famuli ordinem suscepisse, dicit de se ipso, quod ipse sibi homines reconciliaverit, cum alibi dixisset Deo eosdem reconciliasse. Est ergo id commune Filio Patrique. Haud porro dixit conciliasse, sed reconciliasse, hoc est ceu debitum quoddam jamdiu solvendum reddidisse.

Sancti Athanasii ex interpretatione quid sit regale sacerdotium.

Melchisedech quidam rex Salem. Postremum hoc vocabulum *pacem* significat, erat quippe hic homo Christi typus, non solum quia sine patre ac matre, sed quia et regum et sacerdotum officio fungebatur, et incruentum sacrificium pane ac vino portendebat. Hic ergo exhibuit in se regale sacerdotium²⁵. Secundum autem præsentem politiam Christus nobis verus est Melchisedech, utpote qui vere est sine patre et sine matre ; hoc quidem antea, illud vero postea ; et princeps pacis²⁶. Rex quidem ut Deus, sacerdos vero utpote sui ipsius sacrificator et oblator. Ipse enim et sacerdos et victima est.

Cosmæ Indicopleustæ ex ejus proœmio ad psalterium, dum enarrat tanquam in transitu verba illa, « Dilexisti justitiam et odisti iniquitatem, » et reliqua.

De sua humanitate dicit : *Dilexisti justitiam et odisti iniquitatem ; propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis*²⁷. Non enim deitas, propter justitiæ amorem et iniquitatis odium ungitur ; neque hæc ungitur, neque Deum supra se habet, ipsa enim unctio Deus est ; sed utique humanitas ejus ungitur oleo lætitiæ, videlicet sancto Spiritu, *Præ consortibus ejus*, id est præ omnibus unctis. Deitas enim consortem non habet ; unus est enim Deus, Pater, Filius, et Spiritus sanctus. Christi autem humanitas, præ cunctis hominibus, præcipue chrismate delibutos habet consortes. Propterea dixit, Christi humanitatem præ cunctis unctam fuisse sancto Spiritu et virtute ; quod nulli aliorum unctorum sic dicere contigit. Præ cunctis participibus, tuis. Universum vero psalmum de Christo et Ecclesia, tanquam de rege et regali sponsa dixit ad finem usque David.

²⁸ Math. xxvi, 29. ²⁵ Coloss. i, 20. ²⁶ I Petr. ii, 9. ²⁷ Isa. ix, 6. ²⁷ Psal. xlii, 8.

(18) Melchisedechi sacrificium incruentum ex pane vinoque, portendisse SS. Eucharistiam, satis communis et recta Patrum sententia est. Quod vero quidam Armenii heterodoxi hinc sumunt argumentum pro vini meri oblatione, ut ipsi faciunt, aquæ admistione exclusa, mera hæc vanitas est. Namque utrum proprie mera-

cum Melchisedech ipse obtulerit, incertum est ; ab evangelico autem vocabulo *κράσις*, *miscens*, atque ab Ecclesiarum traditione, aquæ mistio perspicue suadet vel potius præcipitur.

(19) Exstat in *Cosmæ Topographia Christiana*, ed. Montf. p. 226-228.

Similiter et quinquagesimum nonum psalmum de eodem recitavit. Quam rem testatur ipse Dominus Judæis dicens : *Quomodo ergo David in Spiritu sancto vocat eum Dominum his verbis : Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris meis*²⁹? Si Filius ejus est, quomodo Dominus ejusdem est? Ergo verbis, *Dominus ejus*, Deum manifeste appellat. Tum verba, *Sede a dextris meis*, perspicue humanitati conveniunt; nam vocabulum, *sede*, de nondum sedente dicitur. Atqui deitas in sua beatitudine, honore gloriaque fundata sedet, quin ab aliquo majore ad id vocetur aut compellatur: sed utique Christi humanitas ab unita sibi inseparabiliter deitate invitatur dum audit, *Sede a dextris meis*, id est veluti in honoris mei paritate. Neque enim vel dextram vel sinistram Deus habet, utpote non circumscriptus. Dicit ergo: *Sede in honore meo, tanquam mea persona, utpote imago Dei universo mundo ostentata. Quippe ita Daniel quoque ait : Et ipsi datum est regnum, honor, potestas*³⁰, et reliqua. Quin adeo ipse Dominus dixit: *Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra*³⁰. Mox vero in ejusdem psalmi progressu ait de divinitate: *Ex utero ante luciferum genui te*³¹: tanquam si Pater ad Filium ratione divinitatis dicat: Ante omnem creaturam ex utero, hoc vocabulo consubstantialitatem denotare volens; non postea assumens, sed in me ipso te habens sine principio vel fine: tanquam ex utero ex nostra substantia te genui conjunctum mihi et coexistentem. Deinde rursus illicoque de humanitate prædicat: *Juravit Dominus, et non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*³²: non enim deitas sacrificat, sed potius colitur et hostias recipit. Meminit hujus testimonii Paulus quoque apostolus in Epistola ad Hebræos sic: *Sicuti Aaron, sic et Christus nequaquam sibi sacerdotii honorem vindicavit, sed qui dixit ei : Filius meus es tu, ego hodie genui te. Sicut et alibi ait : Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*³³: videlicet omnia de humanitate intelligens.

Syllogismus magni drungarii domini Stephani.

Num universam deitatem, quæ deitas scilicet in tribus spectatur personis, Patre Filio et Spiritu sancto, offendimus nos præcepti transgressione, an potius solum Patrem? Si Patrem tantummodo offendimus, utique huic soli, juxta hos blaterones, reconciliati sumus per Filii ejus incarnati sanguinem. Quod si totam Trinitatem offendimus, utique toti Trinitati oblati fuit unigeniti Filii Dei sanguis. Sicut enim in uno eodemque Christo, qui in unica persona subsistit, agnoscitur corruptibilitas et incorruptibilitas, mortalitas et immorta-

Α νυμφίου και νύμφης βασιλίδος ἐξεῖπὸν ἐτίθεισεν. Ὁμοίως δὲ και τὸν βθ' ψαλμὸν εἰς αὐτὸν εἴρηκε· και μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ Κύριος λέγων πρὸς Ἰουδαίους· Πῶς οὖν Δαβὶδ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ Κύριον αὐτὸν καλεῖ λέγων· Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου; Εἰ Υἱὸς αὐτοῦ ἴσται, πῶς Κύριος αὐτοῦ ἴσται; τὸ μὲν Κύριος αὐτοῦ ὡς Θεὸν σαφῶς προεῖπὸν· τὸ δὲ Κάθου ἐκ δεξιῶν μου σαφῶς τῇ ἀνθρωπότητι ἀρμῶζει· τὸ γὰρ κάθου τῷ μὴ καθεζομένῳ λέγει. Ἡ δὲ θεότης ἰδρυται εἰς τὴν οἰκειάν μακαριότητα τιμῆν τε και δόξαν, παρ' ἐτέρου μείζονος μὴ ἱπιτροπομένη ἢ προτροπομένη εἰς τοῦτο· ἀλλ' ἡ ἀνθρωπότης τοῦ Χριστοῦ ὑπὸ τῆς ἡνωμένης αὐτῇ ἀχωρίστως θεότητος ἱπιτρέπεται ἀκούουσα, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ὡσανεὶ ἐν τῇ ἐμῇ τιμῇ· οὕτε γὰρ δεξιὰ οὕτε ἀριστερὰ ἔχει ὁ Θεὸς ἀπερίγραπτος ὑπάρχων· ἀλλὰ τοῦτο αὐτὸ λέγει, ὅτι Κάθου ἐν τῇ ἐμῇ τιμῇ, ὡσανεὶ εἰς πρόσωπον ἐμὸν, ὡς εἰκὼν Θεοῦ κατὰ τῷ κόσμῳ δεικνυμένη· οὕτω γὰρ και Δανιὴλ λέγει· Καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ βασιλεία και ἡ τιμὴ και ἡ ἐξουσία, και τὰ λοιπὰ. Ἀλλὰ και αὐτὸς ὁ Κύριος, φησιν· Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ και ἐπὶ γῆς. Παρακατῶν δὲ λέγει πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ ψαλμῷ περὶ τῆς θεότητος· Ἐγαστρός πρὸ ἐωσφόρου ἐγέννησά σε· ὡσανεὶ τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν κατὰ τὴν θεότητα λέγοντος ὅτι Πρὸ πᾶσις κτίσεως ἀπὸ γαστρός· τὸ ὁμοούσιον θέλων σημεῖσαι· οὐχ ὕστερον προσλαβὼν, ἀλλ' ἐν ἑμαυτῷ σε ἔχω ἀνάρχως και ἀπεράντως· ὡς ἀπὸ γαστρός ἐκ τῆς ἐμῆς οὐσίας σε ἐγέννησα συνόντα και συνυπάρχοντα. Εἶτα πάλιν εὐθείως και περὶ τῆς ἀνθρωπότητος δαλῶν φησιν· Ὡμοσε Κύριος, και οὐ μεταμελήθησται, σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ· οὐ γὰρ ἡ θεότης ἱερατεύει, ἀλλὰ μᾶλλον λατρεύεται, και τὰ ἱερῆα προσδέχεται. Μνησται δὲ και τῆς χριστικῆς ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ λέγων οὕτως· Καθάπερ ὁ Ἀαρὼν, οὕτως και ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασε γενέσθαι ἀρχιερεὺς, ἀλλ' ὀλικλήσας πρὸς αὐτὸν, Υἱὸς μου εἰ σὺ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκα σε· καθὰ και ἐν ἐτέρῳ λέγει· Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ· πάντα περὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἐκλαβὼν.

Συλλογισμὸς τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου κυροῦ Στεφάνου.

Ἐν τῇ θεότητι προσκεκοῦκαμεν ἡμεῖς διὰ τῆς παραβάσεως, τῇ ἐν ταῖς τρισὶν ὑποστάσεσι θεωρουμένη, Πατρός, Υἱοῦ, και ἁγίου Πνεύματος, ἢ μόνῳ τῷ Πατρί; Εἰ μὲν μόνῳ τῷ Πατρί, και αὐτῷ μόνῳ κατὰ τοὺς φληναφούντας κατηλλάγημεν διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ αὐτοῦ· εἰ δὲ ὅλη τῇ Τριάδι, ὅλη τῇ Τριάδι προσηνήχθη και τὸ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ αἷμα. Ὡσπερ γὰρ ἐν τῷ ἐνὶ και τῷ αὐτῷ Χριστῷ, ἦτοι τῇ μιᾷ τούτου ὑποστάσει, θεωρεῖται τὸ φθαρτὸν και τὸ ἀφθαρτον, τὸ θνητὸν και τὸ ἀθάνατον· οὕτω και τὸ προσάγον και τὸ

²⁹ Matth. xii, 43, 44. ³⁰ Dan. vii, 14. ³¹ Matth. xxviii, 18. ³² Psal. cix, 3. ³³ ibid. 4. ³⁴ Heb. v, 4-6.

προσδεχόμενον· ὁ αὐτὸς γὰρ ὡς ἄνθρωπος προσή-
γαγε, καὶ ὡς Θεὸς προσεδέξατο.

Εὐστρατίου τοῦ Νικαίας ἐκ τοῦ δευτέρου Περὶ τῶν
ἀζύμων λόγου (20).

Ἄλλὰ καὶ ὅτε χαριστήριον τοῦ σωτηρίου πάθους
τῷ ὑπὲρ ἡμῶν παθόντι προσφέρεται, καὶ ὅτε ὑπὲρ
ζωῆς ἡμῶν τῆς ἐν σώματι, καὶ ὅτε ἵνα ἀφεθῇ ταῖς
ψυχαῖς ἡμῶν ἃ ζῶντες ἐνταῦθα προσκερούκαμεν,
καὶ ὅτε ὑπὲρ τῶν ἐντεῦθεν οἰχομένων πιστῶν, ἀναγ-
καῖον ζυμῶ τὸν ἄρτον εἶναι τὸν προσφερόμενον,
τὸν ψυχῆς ἔχοντα σύμβολον (21) τὸ τε γὰρ δι' ἡμᾶς
κεκουθὸς σῶμα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ζῶν τε καὶ
ἐμψυχον, τὰ τε ἡμέτερα ὡσαύτως, καὶ τὰ ὑπὲρ ἀφέ-
σεως σφραγμάτων, εἴτε τὸ ἐν τῇ παρούσῃ εἴτε ἐνδε-
μούτων ζωῇ, εἴτε τῶν ἐκ ταύτης ἤδη ἀπολυθέντων
πιστῶν, ὑπὲρ ψυχῶν ἐστὶ προσφερόμενα. Οὐδὲν δέ
τι πάντως προσίσταται, εἰ χαριστήριον ποτε τῆς
ζωῆς ἡμῶν τῆς ἐν σώματι τὸν ἄρτον προσφερόμεν·
ὡς γὰρ τὸ ἡμέτερον ὁ Σωτὴρ ἑαυτῷ διὰ τῆς προσλή-
ψεως ὡκειώσατο, οὕτως καὶ τὸ ὑπὲρ ἑαυτοῦ προσ-
φερόμενον ἑαυτῷ οἰκειούμενος ἑαυτοῦ σῶμα ποιῆται,
καὶ ἡμῶν αὐτοῦ μεταδίδωσι.

Φωτίου πατριάρχου ἐκ τοῦ λόγου, οὗ ἡ ἀρχή. « Πῶς
θλιπτός τε καὶ ἀθελτός τῷ Πατρὶ ὁ θάνατος λέγεται;
ἂν εἶναι τοῦ Χριστοῦ; Καὶ πῶς πάλιν ὁ αὐτός
συνέλθοι τῷ πονηρῷ θελτός τε ἅμα εἶναι καὶ
ἀθελτός (22).

Ἐπεὶ τὸ λύτρον πρὸς δύο τινα τὴν ἀναγοράν ὡς
ἐπίπαν ἔχει, ῥύσιον τε τῶν κατεχομένων εἶναι, καὶ
δῶρον ὁρᾶσθαι τῷ κατέχοντι· ὡς μὲν ῥύσιον τῶν
κατεχομένων λύτρον ἂν εἴη τὸ σωτήριον αἷμα· ὡς δὲ
δῶρον τοῦ κατέχοντος οὐδαμῶς· ἐπεὶ καὶ πολλὰ ἄλλα
τῷ κυρίως λεγομένῳ προσόντα λύτρω, τῇ ἀπράττω
ταύτῃ καὶ ὑπὲρ λόγον οὐ προσστειν οἰκονομία· καὶ
γὰρ ὁ μὲν τὸ λύτρον διδούς, οὐκέτι δυνάμενος κύ-
ριος εἶναι ὧν παρέσχε, τὴν ζημίαν ἔχει κατὰ τὸ
ἀπαραιτήτων ἀκολουθεῖσαν· κερδαίνει δ' ὁ λαθίων,
καὶ καθίσταται δεσπότης ὧν πρότερον τὴν ἐξουσίαν
οὐκ εἶχεν· ἐνταῦθα δὲ τούτων ἅπαν· ὁ μὲν κα-
ταθέμενος τὸ λύτρον (καὶ γὰρ πάντα ἐν τῇ χειρὶ
αὐτοῦ, καὶ οὐδὲ τὸ τοῦ Ἄβελ αἷμα, οὐδὲ μὲν τῶν
μαρτύρων, εἴξω τῆς αὐτοῦ καθίσταται προνοίας καὶ
χειρὸς) οὐδὲν μὲν δηλονότι ἐζημιώται· τίς γὰρ ἂν
ὄλως εἰπεῖν ἐννοήσοι ὡς μὲν τῶν θεραπόντων αὐ-
τοῦ, καὶ ὧν ἐκνώθησαν αἱμάτων, ἐστὶ λόγος αὐτῷ,
καὶ μετὰ θάνατον ὡς ἀθανάτων βρωμάτων ἀκούει; τὸ
δὲ σωτήριον καὶ ζωοποιὸν αἷμα τοῦ κόσμου οὐκ ἐν
τοῖς ἀθανάτοις τῆς αὐτοῦ προνοίας ταμίαις συνέχει
ἐκώλεθρον αὐτῷ, καὶ φθορᾶς σωματῶν ἀνέπαρον
συνταροῦμενον; Οὐκ ἐζημιώται τοίνυν οὐ μὲν οὖν
ὁ τὸ λύτρον καταθέμενος, ἀλλὰ καὶ του γένους
ἡμῶν πᾶσις ὁ φιλόανθρωπος προσεκίρθησε τὴν σω-
τηρίαν.

pretium contulit, imo universi generis nostri clemens Jesus salutem lucratus est.

(20) Non exstant hi de azymis sermones Eu-
stratii.

(21) Levem oppidohanc objectionem Græcorum
judicatis Ciampinius in suo de Azymo opusculo
cap. 1. Tum cap. 3, apud eundem dissolvit eam

A litas, sic etiam oblatio et receptio. Idem enim
quatenus homo obtulit, quatenus Deus recepit.

Eustratii Nicæni ex secundo De azymis sermone.

Revera et cum salutaris passionis sacrificium,
ei qui pro nobis est passus offertur, sive pro no-
stra corporali vita, sive pro animabus nostris ut
remittantur ea quæ in vita peccavimus, sive pro
iis qui hinc migraverunt, necesse est panem illum
qui offertur esse fermentatum, quia fermentum
animæ symbolum est. Nam et Christi in passione
corpus vivum erat et animatum; et nostra simi-
liter sacrificia, pro remissione peccatorum, sive
adhuc viventium fidelium sive defunctorum, pro
animabus offeruntur. Nihil vero prorsus officit,
quod aliquando ob gratiarum actionem pro cor-
porali nostra vita, panem offerimus: sicut enim
corpus nostrum Dominus per incarnationem fecit
suum, ita panem quem pro se quisque offert, sibi
vindicans suum corpus efficit, nobisque retri-
buit.

Photii patriarchæ; ex sermone, cujus initium est:
« Quomodo et voluntaria simul et involuntaria
Patri mors Christi dici queat. Et quomodo rur-
sus accidat ut eadem mors diabolo voluntaria
simulque involuntaria fuerit. »

Redemptionis pretium duplici sub notione ge-
neratim consideratur, nimirum ut captivorum
redimiæ, atque ut captivorum domino donum
oblatum. Christi sanguis, quatenus redimiarum vice
fungitur, sane pretium redemptionis dici potest:
verumtamen quatenus donum mangoni est, illo
nomine uti nequit. Et quidem alia multa redem-
ptionis proprie dicto pretio insunt, quæ arcanæ
huic et incernabili œconomie non congruunt.
Siquidem qui pretium dedit, quia rei ejus dein-
ceps dominus esse non potest, detrimentum ne-
cessarium patitur: contra qui accipit, lucro au-
getur, fitque rei dominus quæ in ejus potestate
antea non erat. Nunc omne contra est. Qui pre-
tium obtulit (quandoquidem omnia in Dei pote-
state sunt, neque ipsius Abelis neque martyrum
sanguis ab ejus providentia dominioque abfuit),
hic, inquam, nullum cepit detrimentum. Nam
quis omnino existimare velit, ab eo qui famulorum
suorum, et quorum sanguis exhaustus fuit, cur-
ram gerit, quique mortuorum tanquam viventium
clamores audit; quis, inquam, putet, salutarem
et qui orbem vivificat sanguinem, in thesauris
providentiæ suæ ab eo non fuisse incolumem con-
servatum, atque ab omni corporea corruptione
defensum? Non igitur damnum passus est qui

Græcus Gennadius, qui concludit utrumque ri-
tum sive Latinum sive Græcum recte se habere,

(22) Est hoc Photii quæstio Amphiloichiana 26.
quam nos edidimus Scrip., vet. t. I. Fragmentum
hoc legitur ibi, p. 79.

Damasceni.

Un'iversorum Deus et Pater vulne quatenus Pater est, an quatenus Deus? Si quatenus Pater, alia erit voluntas ejus quam Filii; neque enim Pater idem est qui Filius. Sin vult quatenus Deus, Deus autem æque est Filius et sanctus Spiritus, utique voluntas naturæ est, id est naturalis. Ergo tu quoque similiter syllogismum instrue: Un'iversorum Deus et Pater, num quatenus Pater est, sanguinem Unigeniti excepit, an quatenus Deus? Si quatenus Pater, alia erit ejus virtus et operatio quam Filii; non enim idem Pater ac Filius. Sin quatenus Deus est excepit, Deus autem æque est Filius et Spiritus sanctus, sequitur ut Unigeniti sanguinem, id est, unius de sancta Trinitate, eadem sancta Trinitas, quatenus Deus est, exceperit.

Ex libro synodico qui in Magna Ecclesia legitur.

Iis qui dicunt, quod Dominus et Servator noster Jesus Christus, tempore salutaris suæ passionis, pretiosi sui corporis sanguinisque sacrificium, tanquam pontifex in humana pro nobis assumpta natura, quia et sacrificator est et victima, ut magnus ait theologus Gregorius, obtulerit quidem Deo Patri, non tamen ipse Unigenitus excepit quatenus Deus, itemque Spiritus sanctus; ita ut hac affirmatione excludant ipsum Dei Verbum, nec non consubstantialiam et congloriosum Spiritum Paracletum, a divini honoris puritate ac dignitate, anathema.

Iis qui peractum quotidie sacrificium a Christi sacerdotibus divina mysteria tractantibus non concedunt sanctæ Trinitati offerri, contradicentes sanctis divinisque Patribus Basilio et Chrysostomo, quibus consentiunt et reliqui pleni Deo Patres in suis sermonibus atque scriptis: anathema.

Iis qui cum audiunt Servatorem in instituto a se divinatorum mysteriorum sacrificio dicentem: *Hoc facite in meam commemorationem*²⁴, haud recte intelligunt vocabulum *commemorationem*, sed dicere audent quod sacerdotes phantastice et imaginarie renovant peractum a Servatore nostro in pretiosa cruce sacrificium sui corporis atque sanguinis ob communem humanæ naturæ redemptionem ac propitiationem, dum quotidianam hostiam offerunt eo ritu quem Servator Dominusque noster tradidit; ideoque diversum esse hoc sacrificium astruunt ab illo quod Servator noster olim peregit, ad idemque non nisi phantastice et imaginarie referri; his, inquam, tanquam evacuantibus tremendi divinique sacrificii mysterium, per

²⁴ Luc. xxii, 19.

(23) Libri synodici Magnæ, id est Constantinopolitanæ Ecclesiæ bonas particulas, nos recitavimus ex cod. Vat. Spicileg. t. VII, in Præfatione.

A

Τοῦ Δαμασκηνοῦ.

Ὁ τῶν ὄλων Θεὸς καὶ Πατὴρ καθ' ὃ Πατὴρ, θέλει, ἔ καθ' ὃ Θεός; Ἄλλ' εἰ μὴ καθ' ὃ Πατὴρ, ἄλλο τὸ αὐτοῦ ἔσται παρὰ τὸ τοῦ Υἱοῦ θέλημα· οὐ γὰρ Πατὴρ ὁ Υἱός· εἰ δὲ καθ' ὃ Θεός, Θεὸς δὲ καὶ ὁ Υἱός· καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἄρα τὸ θέλημα φύσις, ἔχουν φυσικόν. Καὶ σὺ γοῦν κατὰ τούτον συλληψάμενος ἐρώτησον· Ὁ τῶν ὄλων Θεὸς καὶ Πατὴρ καθ' ὃ Πατὴρ προσεδέξατο τὸ τοῦ Μονογενοῦς αἷμα, καθ' ὃ Θεός; Ἄλλ' εἰ μὴ καθ' ὃ Πατὴρ, ἄλλη αὐτοῦ ἔσται παρὰ τὴν τοῦ Υἱοῦ δύναμις τε καὶ ἐνέργεια· οὐ γὰρ Πατὴρ ὁ Υἱός· εἰ δὲ καθ' ὃ Θεός, Θεός ἔ καὶ ὁ Υἱός καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἄρα τὸ πᾶ Μονογενοῦς αἷμα τοῦ ἐνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος, ἢ αὐτὴ ἁγία Τριάς καθ' ὃ Θεός προσεδέξατο.

B

Ἐκ τοῦ συνοδικοῦ τοῦ ανακινωσκομένου ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ (23).

Τοῖς λέγουσιν ὅτι τὴν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ κοσμοσυντηρίου τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προσαχθεῖσαν ὑπὲρ τῆς ἡμῶν σωτηρίας παρ' αὐτοῦ θυσίαν τοῦ τιμίου αὐτοῦ σώματός τε καὶ αἵματος, ὡς ἀρχιερίως κατὰ τὸ ἀνθρώπινον δι' ἡμᾶς χρηματίσαντος, ὅτιπερ ὁ αὐτός καὶ θύτης καὶ θύμα κατὰ τὸν πολλὸν ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριον, προσήγαγε μὲν αὐτός τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, οὐ προσδέξατο δὲ ὡς Θεός μετὰ τοῦ Πατρὸς αὐτός τε ὁ Μονογενὴς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ὡς διὰ τούτω ἀποξινούσιν αὐτὸν τε τὸν Θεὸν Λόγον καὶ τὸ ὁμοούσιον καὶ ὁμόδοξον τούτου Παράκλητον Πνεῦμα τῆς θεοπριποῦς ὁμοτιμίας τε καὶ ἀξίας, ἀνάθεμα.

C

Τοῖς τὴν καθ' ἑκάστην προσαγομένην θυσίαν ὑπὲρ τῶν παραλαβόντων ἀπὸ Χριστοῦ τῶν θείων μυστηρίων ἱερουργίαν, μὴ δεχομένους τῇ ἁγίᾳ Τριάδι προσάγεσθαι, ὡς ἀντίφθεγγόμενοις ἐπιτεθεῖν τοῖς ἱεροῖς καὶ θείοις Πατέρισι Βασιλείῳ τε καὶ τῷ Χρυσορρήμονι, οἷς συμφωνοῦσι καὶ οἱ λοιποὶ θεοφόροι Πατέρες ἐν τοῖς οικείοις λόγοις τε καὶ συγγράμμασιν, ἀνάθεμα.

D

Τοῖς ἀκούουσι μὲν τοῦ Σωτῆρος περὶ τῆς παρ' αὐτοῦ παραδοθείσης τῶν θείων μυστηρίων ἐρουργίας, λέγοντος· Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν, μὴ ἐκλαμβάνομενοις δὲ ὀρθῶς τὴν ἀνάμνησιν, ἀλλὰ τολμῶσι λέγειν ὅτι καινίζει φανταστικῶς καὶ εἰκονικῶς τὴν ἐπὶ τοῦ τιμίου σταυροῦ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν πραχθεῖσαν θυσίαν τοῦ ἰδίου σώματός τε καὶ αἵματος εἰς κοινὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως λύτρον τε καὶ ἐξίλασμα ἢ καθ' ἑκάστην προσαγομένην θυσίαν παρὰ τῶν τὰ θεία ἱερουργούντων μυστήρια, καθὼς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν καὶ Δεσπότης τῶν ὄλων παρέδωκε· καὶ διὰ τοῦτο ἄλλην εἶναι ταύτην παρὰ τῆς ἐξ ἀρχῆς τῷ Σωτῆρι τετελειωμένην εἰσάγουσι, καὶ πρὸς ἐκείνην φανταστικῶς καὶ εἰκονικῶς ἀναφερομένην· ὡς κενούσι τὸ τῆς φρικτῆς καὶ θείας

ίρουργίας μυστήριον, δι' οὗ τὸν τῆς μελλούσης Α
ζωῆς ἀρράβωνα λαμβάνομεν· καὶ ταῦτα τοῦ θείου
Πατρὸς Ἰωάννου τοῦ πανσόφου καὶ χρυσορρήμονος
διατρανοῦτος τῆς θυσίας τὸ ἀπαράλλακτον, καὶ
μίαν καὶ τὴν αὐτὴν εἶναι φάσκοντος ἐν πολλαῖς τῶν
τοῦ μεγάλου Παύλου ῥητῶν ἐξηγήσειεν, ἀνά-
θεμα.

Τοῖς χρονικῶς διαστάσεις ἐπὶ τῆς καταλλαγῆς τῆς
ἰσθραυπίνης φύσεως πρὸς τὴν θείαν καὶ μακαρίαν
φύσιν τῆς ζωαρχικῆς καὶ πανακράτου Τριάδος
ἀποδοῦσι καὶ παρεισάγουσι· καὶ πρότερον μὲν τῷ
μονογενεῖ λόγῳ νομοθετοῦσιν ἐξ αὐτῆς κατηλλά-
χθαι ἡμᾶς τῆς προσλήψεως, ὕστερον δὲ τῷ Θεῷ καὶ
Πατρὶ κατὰ τὸ σωτήριο πάθος τοῦ Δεσπότητος Χρι-
στοῦ, καὶ διαιροῦσι τὰ ἀδιαίρετα, τῶν θείων καὶ
μακαρίων Πατέρων διὰ τοῦ τῆς οἰκονομίας μυστη-
ρίου παντός, καταλλάξαι ἡμᾶς ἰαυτῶ τὸν Μονογενεῖ
διδασκόντων, καὶ δι' ἑαυτοῦ τε καὶ αὐτῶ τῷ Θεῷ
καὶ Πατρὶ, ἀκολουθῶν δὲ πάντως καὶ τῷ παναγίῳ
καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, ὡς καινῶν ζητημάτων καὶ
ἐκπύλων ἐφευρεταῖς, ἀνάθεμα.

ΤΟ ΕΠΙ Τῷ ΑΝΑΦΥΕΝΤΙ ΛΟΓΜΑΤΙ
ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΠΑΝΤΕΥΓΕΝΟΥ ΣΩΤΗΡΙΧΟΥ
ΓΕΓΟΝΟΣ ΣΗΜΕΙΩΜΑ.

Μετὰ Μαίῳ, εἴς ἡμέραν, ἰὸδ ε. Προκαθημένου τοῦ
θεοσεπίτου ἡμῶν βασιλέως αὐτοκράτορος κυροῦ
Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ ἐν τῷ παλατίῳ τῶν Βλα-
χερνῶν, παρισταμένων τῇ ἀγίᾳ αὐτοῦ βασιλείᾳ τῶν
περιποθητῶν ἀνεψιῶν αὐτοῦ καὶ υἱῶν, τοῦ ἀοιδίμου
σεβαστοκράτορος κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ πρωτοσε-
βαστοῦ·

Καὶ πρωτοβεστιαρίου κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κομ-
νηνοῦ, καὶ τοῦ ἀταδέλφου αὐτοῦ κυροῦ Ἀλεξίου·

Τοῦ περιποθητοῦ ἀνεψιοῦ τῆς κραταιᾶς καὶ ἀγίας
αὐτοῦ βασιλείας, κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κοντοστεφάνου·

Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ γαμβροῦ τοῦ χρυ-
ταίου καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως κυροῦ Ἰωάννου τοῦ
Καντακουζηνοῦ·

Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ γαμβροῦ τῆς μα-
καριότητος πορφυρογεννήτου καὶ περιποθητοῦ ἀ-
ταδέλφου τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως
κυρῶς Θεοδώρου, κυροῦ Ἰωάννου Ἀγγέλου·

Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ κυροῦ Ἰωάννου τοῦ
Κοντοστεφάνου·

Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ κυροῦ Κωνσταντίνου
τοῦ Παλαιολόγου·

Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ
Παλαιολόγου·

Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ ἐπαρχοῦ κυροῦ
Ἀνδρονίκου τοῦ Καματηροῦ·

Τοῦ μεγαδοξοτάτου μεγάλου λογαριαστοῦ τοῦ
σεβαστοῦ καὶ πρωτονοταρίου κυροῦ Ἰωάννου·

Τοῦ μεγαδοξοτάτου πρωτονοταρίου καὶ ἐπὶ τοῦ
Κατικλίου κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Στυπκωῦ·

Τοῦ μεγαδοξοτάτου μυστικοῦ κυροῦ Νικηφόρου
τοῦ Βορβνοῦ·

quod futuræ vitæ arrham accipimus; præsertim
cum divus Pater et sapientissimus Joannes Chry-
sostomus perspicue docuerit nullam esse utriusque
sacrificii differentiam, unumque et idem affirma-
verit in multis magni Pauli interpretationibus :
anathema.

Iis qui temporum distantias in conciliatione hu-
manæ naturæ cum divina beataque vivificæ san-
ctissimæque Trinitatis excogitant atque invehunt ;
et primo quidem statuunt nos fuisse conciliatos
unigenito Verbo vi assumptæ ab ipso humanita-
tis, postea vero conciliatos quoque Deo Patri tem-
pore salutaris passionis Christi Domini ; atque ita
dividunt indivisibilia ; cum contra divi beatique
Patres per universum simul incarnationis myste-
rium sibi nos conciliatos ab Unigenito doceant,
et per ipsum Deo Patri, consequenterque omni-
nino etiam sanctissimo et vivifico Spiritui : his,
inquam, tanquam novarum questionum et pere-
grinarum auctoribus, anathema.

ACTA SYNODICA
DE DOGMATE CUIUS AUCTOR FUIT
PANTEUGENUS SOTERICUS.

Mensis Maii die duodecima, indictione quinta.
Præsidente a Deo coronato imperatore potentis-
simo domino Manuele Comneno, in Blachernarum
palatio, assistentibus sanctæ majestati ejus valde
amabilibus ejusdem consobrinis, filiis illustribus se-
bastocratoris domini Andronici protosebasti ;

Protovestiario domino Joanne Comneno. ejus-
que fratre domino Alexio ;

Valde amabili consobрино potentis sanctique
imperatoris domino Alexio Contostephano ;

Pansebastro sebasto genero potentis sanctique
nostri imperatoris domino Joanne Cantacuzeno ;

Pansebastro sebasto genero beatissimæ porphy-
rogenitæ valdeque amabilis sororis potentis san-
ctique nostri imperatoris, dominæ Theodoræ, do-
mino Joanne Angelo ;

Pansebastro sebasto domino Joanne Contoste-
phano ;

Pansebastro sebasto domino Constantino Palæo-
logo ;

Pansebastro sebasto domino Alexio Palæologo ;

Pansebastro sebasto et eparcho domino Andro-
nico Camalero ;

Gloriosissimo magno logariasta sebasto et pro-
tonotario domino Joanne ;

Gloriosissimo protonotario, et Caniciei præpo-
sito, domino Theodoro Styptota ;

Gloriosissimo mystico domino Nicephoro Βορβνοῦ ;

Gloriosissimo magno drungario domino Joanne A
Macrembolita ;

Magno perillustri protoascretis domino Nico-
lao Zonara ;

Magno perillustri procuratore et a suppli-
cibus libellis domino Michaelē Camatero ;

Magno perillustri procuratore nomophylace,
et domesticis rebus præposito Theodoro Pante-
ohne ;

Magno perillustri procuratore et custode do-
mino Elia Burteo ;

Presente senatu, et considentibus negotiumque
simul agentibus ;

Constantinopoleos patriarcha Constantino ;

Hierosolymorum patriarcha monacho Joanne ; B

Considente nobiscum electo quoque magnæ Dei
urbis Antiochiæ Sotericho Panteugeno ;

Rem propositam simul urgentibus :

Archiepiscopo totius Bulgariæ monacho Joanne ;

Archiepiscopo Cypri monacho Joanne ;

Pariter simul censentibus nobis episcopis Cæ-
sareæ Stephano, Cyzici Joanne, Nicomediæ Theo-
phylacto, Sidæ Joanne, Thessalonici Basilio, Neo-
cæsareæ Constantino, Laodiceæ Calo, Corinthi Theo-
doro, Athenarum Georgio, Mocesii Leone, Naupacti
Basilio, Philippopoleos Theodoro, Adrianopoleos
Leone, Apameæ Georgio, Corcyræ Constantino,
Ataliæ Nicolao, Paronaxiæ Joanne, Mesembriæ C
Theodoro Arcadiopoleos Constantino, Parii Niceta,
Selybriæ Joanne, Arabizyæ Gregorio, Lemni Mi-
chaele, Heracliadis monacho Acacio ;

διουπόλεως Κωνσταντίνου, τοῦ Παρίου Νικήτα, τοῦ
Λήμνου Μιχαήλ, τοῦ τῆς Ἡρακλείας μοναχοῦ Ἀκακίου .

Itemque aliis qui versabantur in urbe Deo cha-
rissimis episcopis :

Patrarum Georgio, Trachalæ... Hyrcaniæ Dio-
nysio, Dalisandorum Constantino, Argorum Leone,
Demetriadis Joanne, Artæ Basilio. Antandri...

Præsentibus etiam Deo charissimis ecclesiasticis
præpositis :

Quod pii regis cor in manu Dei sit, ut ait Scri-
ptura ; et quod non procul a divina voluntate con-
silia ejus recedant, manifeste nobis actibus ipsis
coronatus a Deo imperator nunc ostendit ; quem
mente Christi factum divitem dicere possumus,
ut divi magnique apostoli verba usurpemus. Et-
enim qui animam suam corpusque divinæ guber-
nationi commisit, fieri nequit ut ab officio disce-
dat. Itaque reliquas nunc quidem enumerare ejus-
dem virtutes, sive quæ exterius regem sistunt su-
pra humanam conditionem magnificum, sive quæ
interius et reconditæ demonstrant eum divinæ pul-
chritudinis archetypum egregie conformatum ; has,
inquam, recensere supervacuum fortasse videretur
atque importunum.

Τοῦ μεγαδοξοτάτου μεγάλου δρουγγαρίου κυρου
Ἰωάννου τοῦ Μακρεμβολίτου .

Τοῦ μεγάλου ἐπιφανεστάτου πρωτασκηρῆτις κυ-
ρου Νικολάου τοῦ Ζωναρά .

Τοῦ μεγάλου ἐπιφανεστάτου πρωτοκουράτωρος
καὶ ἐπὶ τῶν δεήσεων κυρου Μιχαήλ τοῦ Καματε-
ρου .

Τοῦ μεγάλου ἐπιφανεστάτου πρωτοκουράτωρος νε-
μοφύλακος καὶ ἐπὶ τῶν οἰκειακῶν κυρου Θεοδώρου
τοῦ Παντεχνους .

Τοῦ μεγάλου ἐπιφανεστάτου πρωτοκουράτωρος
καὶ φύλακος κυρου Ἠλία τοῦ Βουρτεου .

Συμπαρισταμένης καὶ τῆς συγκλήτου, καὶ ἐπὶ
ἐδριαζόντων αὐτῆ καὶ συνδαιτιώντων τῆ ὑποθέσει .
Τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντίνου .

Τοῦ Ἱεροσολύμων μοναχοῦ Ἰωάννου .

Συνεδριάζοντος ἡμῖν καὶ τοῦ ὑποψηφίου Θεου πό-
λεως μεγάλης Ἀντιοχείας Σωτηρίχου τοῦ Παντε-
χνου .

Συνδαιτιώντων ὡσαύτως τῆ ὑποθέσει καὶ ἡμῶν .
Τοῦ ἀρχιεπισκόπου πάσης Βουλγαρίας μοναχοῦ
Ἰωάννου .

Καὶ τοῦ Κύπρου μοναχοῦ Ἰωάννου .

Καὶ συνδιαγνωμονούντων καὶ ἡμῶν τῶν ἀρχιεπί-
σκωπων τοῦ Κιζίκου Ἰωάννου, τοῦ Κυζίκου Ἰωάννου, τοῦ
Νικομηδείας Θεοφυλάκτου, τοῦ Σίδης Ἰωάννου, τοῦ Θε-
σσαλονίκης Βασιλείου, τοῦ Νεοκαισαρείας Κωνσταντι-
νου, τοῦ Λαοδικείας Καλοῦ, τοῦ Κορίνθου Θεοδώρου,
τοῦ Ἀθηνῶν Γεωργίου, τοῦ Μωκῆσου Διοντίου, τοῦ
Ναυπάκτου Βασιλείου, τοῦ Φιλικποπόλεως Θεοδώρου,
τοῦ Ἀδριανουπόλεως Διοντίου, τοῦ Ἀπκαμίας Γεωρ-
γίου, τοῦ Κερκύρας Κωνσταντίνου, τοῦ Ἀτταλείας
Νικολάου, τοῦ Παροναξίας Ἰωάννου, τοῦ Μεσημ-
βρίας Θεοδώρου, τοῦ Βιζύης Θεοδώρου, τοῦ Ἀρκα-
δικίας Ἰωάννου, τοῦ Ἀραβιζύης Γρηγορίου, τοῦ
Σηλυβρίας Ἰωάννου, τοῦ Ἀραβιζύης Γρηγορίου, τοῦ

Καὶ τῶν παρευρεθέντων ἐν τῇ πόλει θεοφιλεστά-
των ἐπισκόπων .

Τοῦ Πατρῶν Γεωργίου, τοῦ Τραχάλης... τοῦ
Ἰρκανίας Διονυσίου, τοῦ Δαλιανδῶν Κωνσταντι-
νου, τοῦ Ἀργους Διοντίου, τοῦ Δημητριάδος Ἰωάν-
νου, τοῦ Ἀρτης Βασιλείου, τοῦ Ἀντένδρου....

Συμπαρισταμένων καὶ τῶν θεοφιλεστάτων ἐκ-
κλησιαστικῶν ἀρχόντων .

Ὅτι καρδία βασιλέως εὐσεβούς ἐν χειρὶ Θεοῦ, ὡς
γέγραπται, καὶ ὅτι μὴ πόρρω θείας βουλῆς τὸ κατ'
αὐτὸν περαινεται διαβούλιον, ἀτεχνῶς αὐτοῖς ἔργοις
ὁ θεοστέφης ἡμῶν αὐτοκράτωρ καὶ ἀρτι παρέδειξεν .
ὄν καὶ Χριστοῦ νουν εἰπὼν τις πεπλουτημέναι φά-
ναι κατὰ τὸν θεῖον καὶ μέγαν ἀπόστολον . ὅτι δὲ
καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα τῆ θεῖα κυβερνήσει προσκο-
θήμενον, οὐκ ἂν ἀμάρτοι τοῦ πρίποντος . τὰλλα
μὲν οὖν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀπαριθμῆσθαι τούτου
πλεονεκτήματα, ὅσα τε τὸν ἐκτός καὶ φαινόμενον
βασιλέα μεγαλοῦργον παρίστησιν ὑπὲρ ἄνθρωπον .
καὶ ὁ γε τὸν ἐντός καὶ κρυπτόμενον διαδείκνυσεν
ἐμφανίστατα πρὸς τὸ τοῦ θεοῦ . καλλίως ἀρχέτυ-
πον ἀκριβῶς ἐξεικονιζόμενον, περιττὸν ἴσως δόξει
καὶ ἄκαιρον .

Πλὴν ἀλλὰ ταῦτα μόνον ῥητέον, ἐφ' οἷς ἄρα τὸν Ἀ παρόντα συγκακρότηκε σήμερον σύλλογον· ὡς γὰρ ἀπόφρημα τινα καὶ τῆς ὀρθοδόμου δόξης ἀλλότρια περὶ τε τῆς παρὰ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν καιρῷ τοῦ πάθους γενομένης Πλαστηρίου τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων προσπρωγῆς τοῦ ἰδίου σώματος τε καὶ αἵματος, καὶ δὴ καὶ τῆς ὁσημέραι παρὰ τῶν θεία μεταχειριζομένων ιεροτελεστῶν γινομένης ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀγισταίαις τῶν ζωοποιῶν μυστηρίων, ὡς αὐτὸς ἐν τῷ μυστικῷ δέιπνῳ κατήρξατο, ὡς ἰστοροῦσι τὰ ἱερά καὶ θεόπνευστα Εὐαγγέλια, φρονεῖν τε καὶ δογματίζειν τῶν τινος ἱερωμένων ἐπίθετο· ἀλλὰ καὶ εἰς ἑτέρους ἤδη τὴν νόσον ταύτην ὑπέρπουσαν κατεμάνθανεν, ἢν δυσέριδές τινες καὶ φιλόνοικοι ἄνθρωποι οὐκ ἴσμεν ὅπως φρονοδολαβῶς νενοσήκασιν, ἐνθεν ζῆλον ἀναλαβῶν ὁποῖος οὗτος τὰ πρὸς εὐσεβίαν ζῆλωτης τῷ ὄντι διάφυρος· καὶ πάσαις ἄλλαις εἰπὼν ἐρῶσθαι τέως κατεπειγούσαις κοσμικαῖς ὑποθέσεσιν, ὅσατα τούτου τὸ ἐνθεν κράτος ἄλλεπαλλήλως περιστοιχίζουσι· τοῦτο ἐκεῖνο τὸ ἐν Εὐαγγέλοις εὖ ποιῶν καὶ αὐτὸς εὐσεβίστατα συνεπράξατο· ἐξαπίστειλε τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ συγκαλίσασθαι τοὺς συλλέγοντας ἐκ τοῦ μέσου ταῦτα δῆπου τὰ σκάνδαλα καὶ τοὺς ποιούντας τὴν ἀνομίαν· διότι γνόντες τὸν Θεόν, οὐχ ὡς Θεὸν ἐδόξασαν, ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, εἰτ' οὖν συλλογισμοῖς· καὶ ἰσχοτίσθη ἡ ἀσύνητος αὐτῶν καρδία, καὶ φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν.

Ἐνθεν τοι καὶ ἐν ἁγίῳ συναθροισθέντες ἅπαντες πνεύματι ὁπόσοι τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων ἐκ τῶν ἐγγιστά τε καὶ πόρρω ταύτης ἐπαρχιῶν ἐπιδημηκαμεν βουλῆ καὶ γνώμῃ τοῦ θεοκυβερνήτου ἡμῶν αὐτοκράτορος· προκαθημένου μὲν τοῦ ἐνθεοῦ κράτους αὐτοῦ, παρισταμένης δὲ τῆς συγκλήτου, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν τῶν πατριαρχῶν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων τῆς ὑποθέσεως τῷ κράτει τούτου συνδαιτιώντων, καὶ τοῦ ὑποψηφίου Θεουπόλεως Ἀντιοχείας συνδραϊζόντος, οὐ μὴν οὐδὲ ἡμῶν τῶν ἀρχιεπισκόπων, τοῦ Βουλγαρίας, καὶ τοῦ Κύπρου, τῆς τοιαύτης ἀπολυμπανομένων συνδαιτιώσεως, αὐτὰ ἐκεῖνα καὶ νῦν ὁμοφρονεῦντες ἐπικρατούμεν ἂν κἄν τῷ γενομένῳ συνοδικῷ σημειώματι κατὰ τὴν κς' τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς τῆς ἡδὴ παρελθούσης τετάρτης ἐπινημύσεως τοῦ ςχξδ' ἔτους, οἱ τότε συνελθόντες ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ἱερώτατοι ἀρχιερεῖς καὶ λοιποὶ, εἷς καὶ τινες ἐξ ἡμῶν τῷ τότε συμπαραλήφθησαν, ὡς πρὸς ἐρώτησιν εἰσαχθεῖσαν τὸ τρηκαῦτα παρὰ τοῦ ἱερωτάτου συναδέλφου ἡμῶν καὶ μητροπολίτου Ῥωσίας Κωνσταντίνου, εὐσεβῶς ἀπεκρίναντο.

Εἰ γὰρ καὶ πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς τὸν ἐν μιᾷ τῇ Δ ὑποστάσει νοούμενον Θεόν τε καὶ ἄνθρωπον, Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ συναϊδίου τούτου Πατρὸς, τὰ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας οἰκονομήσαντα, ὡς μέγαν καὶ πρῶτον ἱρχιερίαν προσαγαγεῖν ἑαυτὸν τῷ Πατρὶ θυσίαν ζωοποιῶν καὶ κοσμοσωτήριον διεληφται καὶ ὠμολόγηται, ἀλλ' οὐχ, ὡς τινὲς φασιν, οὐδὲν ἐπικαικωνόνηκεν εἰς τὸ ταύτην λαθεῖν, οὔτ' αὐτὸς ὁ ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν προσαγαγὼν ἄμωμον ἱερεῖον ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ οὔτε μὴν τὸ ὁμοούσιον

Nunc itaque illud solum dicemus, cur praesentem synodum congregandam judicaverit. Statim ac enim intellexit, sacerdotes quosdam fovere animo ac verbis pronuntiare absurda quaedam dogmata et a recta fide abhorrentia circa illud quod Dominus Deus ac Servator noster Jesus Christus suae passionis tempore pro peccatorum nostrorum propitiatione obtulit sacrificium proprii corporis sanguisque, nec non circa illud quod fit quotidie in sacra vivificorum mysteriorum liturgia a sacerdotibus, cujus rei initium fecit ipse Jesus in sacra coena, ut sancta et a Deo inspirata Evangelia narrant; cumque ad alios quoque manare sensim morbum hunc cognovisset, quo morosi quidam contentiosique homines temere laborabant; divino statim zelo correptus, pro suo rectae fidei inflammato amore; sepositis interim quae instabant mundanis curis; his enim sanctus ejus thronus sine intermissione pulsatur; evangelicum illud exemplum recte ac religiosissime secutus est, videlicet ut angelos suos mitteret ad tollenda de medio haec scandala, et eos qui operantur iniquitatem: qui agnoscentes quidem Deum, non tamen uti Deum glorificabant, sed in cogitationibus suis syllogismisque evanuerant, quorum insipiens cor obscuratum erat; et dum sapientes se dictitabant, facti sunt stulti.

Quamobrem in sancto congregati Spiritu omnes quotquot in hac regia urbe et in proximis longinquisque provinciis versamur, sic volente ac censente a Deo gubernato imperatore nostro; praesidente sancta majestate ejus, astante senatu nobisque patriarchis Constantinopoleos, et Hierosolymorum, negotium hoc cum majestate ejus gerentibus; nec non nobis Bulgariae et Cyprae archiepiscopis cooperantibus, eademque sentientibus et firmantibus quae et in Actis synodicis die 26 Januarii, quarta jam praeterita indictione, anno MDCLXIII (Christi 1156) quotquot tunc convenerunt in sanctissima magna Ecclesia episcopi reliquique homines (quibuscum et nonnulli ex nobis fuerunt) ad propositam a sanctissimo confratre nostro Russiae metropolitano Constantino quaestionem orthodoxe responderunt.

Etsi enim saepe in Scriptura affirmatur et in confesso est, aeterni hujus Patris Verbum Filiumque, quem Deum simul et hominem in una persona intelligimus, quo tempore nostram salutem operabatur, ceu magnum primumque pontificem obtulisse semet Patri hostiam vivificam et mundo salutarem; nequaquam tamen, ut certe nonnulli aiunt, hostiae particeps vel ipse unigenitus Dei Filius fuit qui pro nobis se victimam immaculatam sistebat, vel etiam consubstantialis eidem vitaeque

auctor sanctus Spiritus : neque item oblatam a nobis ex ejus instituto hostiam Patri, Filius et Spiritus recipiunt. Quamquam igitur de illa oblatione sic sæpe prædicto modo locuta est Scriptura, ut constat; nusquam tamen in eadem divina Scriptura traditum quis inveniet, quod hypostatice Verbum se obtulerit, id est quod natura divina ipsa per se Patri obtulerit, ut isti nugantur, salvicam illam nostri generis victimam; neque quod illam Filius simul cum sancto Spiritu non receperit.

Ut autem scripta quoque testimonia sistamus, quæ dogmatis hujus veritatem evidentè demonstrant, age testes procedant irrefutabiles divi Patres, qui disertis verbis rem hanc ad liquidum deduxerunt. Atque in primis magnus et in divinis valde versatus Basilius, cujus vocem haud secus quam Dei vocem auscultamus, in compositæ ab eo Mystagogiæ precibus sic manifestè scribit, ubi Salvatorem Christum alloquitur: Dignare, ut a me peccatore et indigno hæc tibi dona offerantur. Tu enim es qui offers, et qui offerris, et qui recipis, et qui distribuis, Christe Deus noster. Quæ verba Chrysostomus in precibus a se editæ liturgiæ admittens nullo modo immutavit. Quin etiam miraculis celeberrimus divus Gregorius in edito a se sermone super evangelico dicto: *Hic est Filius meus dilectus*³⁵, ad litteram ita ait: Hic est Filius meus et agnus, idem sacerdos ac victima, idem offerens et oblatus, idem immolans et immolatus, idem hostia factus idemque hostiam recipiens.

ἱερτεῖον, ὁ αὐτὸς προσφέρων καὶ προσφερόμενος, ὁ αὐτὸς ἱερούργων καὶ ἱερούργουμενος, ὁ αὐτὸς θυσία γινόμενος καὶ αὐτὸς τὸν θυσίαν δεχόμενος (24).

Consona his Ecclesiæ quoque Hierosolymitanæ lampas Cyrillus in eo quem de occurso Domini scripsit sermone: Idem, inquit, est sacrificator, idemque victimæ receptor. Insuper et maximus ac divus Cyrillus Alexandriæ luminare in suo de mystica cœna et lotionem sermone, diserte sic ait: Bibamus, etc. *usque ad* de venerabili Trinitate (ut col. 166). Idem in suo pariter ad reginas sermone sacerdotio Christi sæpe commemorato, sic prosequitur: Animadvertite quomodo, etc. *usque ad* Deus simul et homo (ut col. 167). Præterea sapiens Theodoretus apostolicum locum enarrans ubi dicitur: *Qui non habet necessitatem quotidie prius pro suis delictis hostiam offerre, deinde pro populi*³⁶. hæc addit: Hic autem summet obtulit corpus; idem sacerdos et victima; et quatenus Deus, cum Patre et Spiritu donum recipiens. Enarrans autem Davidicum textum: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*³⁷, sic interpretatur: Sacrificat nunc quoque Christus de Juda secundum carnem natus, etsi nihil is offert, sed offe-

³⁵ Matth. iii, 17; 17, 5. ³⁶ Hebr. vii, 27. ³⁷ Psal. cix, 4.

(24) Hic S. Gregorii Thaumaturgi locus excidisse videtur ex calce sermonis ab eo dicti de

ζωοαρχικόν τε καὶ Οσίον Πνεῦμα· οὔτε δὲ τὴν παρ' ἡμῶν τελομένην ζωοποιὸν θυσίαν προσσχευόμεν κατ' αὐτὸν τῷ Πατρὶ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα οὐ συμπροσδέχονται. Εἰ γοῦν καὶ οὕτω τὰ περὶ τῆς εἰρημίνης πρώτης προσαγωγῆς πολλαχῶς, ὡς διδύλωται, γέγραπται, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὑποστατικῶς αὐτὸν, ὡς καὶ καθ' ἑαυτὴν τῆς θείας προσαγωγῆς φύσεως κατὰ τὴν αὐτῶν ληρωδίαν προσαγαγεῖν τῷ Πατρὶ τὴν σωτήριον ἐκείνην τοῦ ἡμετέρου γένους θυσίαν, ὅπου δῆποτε τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς παραδειδομένην ἐφεύροι τις, οὐδ' ὅτι μὴ ταύτην συμπροσδέξατο καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Ἴνα δὲ καὶ χρήσεων γραφικῶν φανότατα τὸ τῷ δόγματος ἀληθῆς παραστήσαιμεν, ἄγε καὶ μάρτυρες παρ' ἡμῶν παραγέσθωσαν ἀπαράγραπτοι θεοφόροι Πατέρες, οἱ καὶ ῥητῶς ἤδη τὰ περὶ τούτου διαπρανώσαντες· καὶ πρώτων ὁ πολὺς τὰ θεῖα καὶ μέγας Βασίλειος, οὐ καὶ τὴν φωνὴν ὡς Θεοῦ φωνὴν κατέχουμεν ἀντικρὺς ἐν ταῖς τῆς παρ' αὐτοῦ ἐκτεθείσας Μυσταγωγίας εὐχαῖς, οὕτω γράφων σφραῖς, ἡνίκα πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστὸν ἀναφέρει τὸν λόγον· Ἀξίωσον ὑπ' ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου δούλου σου προστενεχθῆναι σοὶ τὰ δῶρα ταῦτα. Σὺ γὰρ εἶ ὁ προσφέρων, καὶ προσφερόμενος, καὶ προσδεχόμενος, καὶ διαδιδόμενος, Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν· ὁ δῆτα καὶ ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶσσαν ἐν ταῖς εὐχαῖς τῆς παρ' αὐτοῦ ἐκτεθείσας ἱεροτελεστίας δεξιόμενος οὐκ ἠλλοίωσεν. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐν θαύματι περιεδότης θεῖος Γρηγόριος ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ ἐκτεθείντι λόγῳ εἰς τὸ εὐαγγελικὸν ῥητὸν, τὸ, Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, κατὰ ῥῆμα οὕτω διεξῶν, Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς μου καὶ ἀμνός, ὁ αὐτὸς ἱερεὺς καὶ

Συνωδῶ τούτοις καὶ ὁ τῆς Ἱεροσολύμων Ἐκκλησίας λαμπτήρ ἐφθέξατο Κύριλλος ἐν τῷ εἰς τὴν θείαν Ὑπαπαντὴν ποιηθέντι παρ' αὐτοῦ λόγῳ· Αὐτὸς ὁ θύτης, εἰπὼν, καὶ αὐτὸς ὁ τὴν θυσίαν δεχόμενος. Ἐτι δὲ καὶ ὁ πάμμεγας καὶ θεοπίσιος Κύριλλος ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας φωστῆρ ἐν τῷ εἰς τὸν μυστικὸν δειπνον καὶ νιπτήρα λόγῳ αὐτοῦ, διαφύρῃσθην οὕτως ἀποφαινόμενος· Πίνωμεν αὐτοῦ τὸ αἷμα etc., *usque ad* παντίμου Τριάδος. Ὅς καὶ ἐν τῷ εἰς τὰς βασιλίσσας λόγῳ αὐτοῦ, πολλαχῶς τῆς κατὰ Χριστὸν ἱεροσύνης μνημονεύων, οὕτω διεξείπει· Ἄθραι δὲ ὅπως etc., *usque ad* ὁμοῦ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος· Ἀλλὰ καὶ ὁ σοφὸς Θεοδώρητος τὸ ἀποστολικὸν ῥητὸν διεγούμενος τὸ λέγον, Ὅς οὐκ ἔχει καθ' ἡμέραν ἀνάγκην πρότερον ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἀμαρτιῶν θυσίαν ἀναφέρειν, ἐπειτα τῶν τοῦ λαοῦ, οὕτως ἐπάγει· Καὶ ἐκείνοι μὲν ἕτερα προσέφερον θύματα, οὗτος δὲ ἑαυτοῦ προστενήνοχε σῶμα· αὐτὸς ἱερεὺς καὶ ἱερτεῖον γινόμενος· καὶ ὡς Θεὸς, μετὰ Πατρὸς καὶ Πνεύματος τὸ δῶρον δεχόμενος. Ἐξηγούμενος δὲ καὶ τὸ Δαυϊτικὸν ῥητὸν, τὸ Σὺ εἶ

Christi baptismo, ubi optime hæc verba quidem quadrant, minime tamen nunc leguntur.

ἱερεύς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, Α
 πρὸς τῆς καθ' ἡμέραν γινομένης ἱεροτελεστίας οὐ-
 τως ἑρμηνεύσεν· Ἰερατεῖαι δὲ καὶ νῦν ὁ εἶς Ἰουδα
 κατὰ σάρα βλαστῆσας Χριστός, καίτοι μηδὲν αὐτὸς προσφέρειν, ἀλλὰ τῶν προσφερόντων κεφαλὴ χρη-
 ματίζων· σῶμα γὰρ αὐτοῦ τὴν Ἐκκλησίαν καλεῖ· καὶ ἱερατεῖαι μὲν ὡς ἄνθρωποι, δίδεται δὲ τὰ
 προσφερόμενα ὡς Θεός.

Ταῦτα μὲν οὖν ἐκ πολλῶν ὀλίγα παρὰ τῶν θείων
 Πατέρων ἱερασιάζονται πρὸς ἐναργῆ τῆς ἀληθείας
 παρῆσταισι, τῇ παρούσῃ γραφῇ ἐντάξαμεν, τὸ
 μήκος τοῦ λόγου ἐκφύγοντες. Ἐξέστι δὲ τοῖς
 βουλομένοις φιλοπονεῖν, καὶ ἐξ ἄλλων μυρίων συνα-
 γειν τοῦ θείου δόγματος τὴν ἀκριβείαν· Τῶν οὖν
 θεοφόρων Πατέρων οὕτως ὁμοφρόνως εἰρηκότων τὰ
 περὶ τούτου, εὐδὴλον ὡς, ὁπνίκα καὶ ὁ Δεσπότης
 Χριστός αὐτὸν ἰκουσίως ἱέρυσαι, προσήγαγε μὲν
 αὐτὸν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ὡς δὲ Θεός· καὶ αὐτὸς
 ἐνώμα τῷ Πατρὶ καὶ Πνεύματι τὴν θυσίαν ἀνεδή-
 ξατο. Ἄλλ' ἐν τούτοις μὲν τὰ τῆς ὑποθέσεως ἐφ' ἣ
 καὶ πρῶτως συνήλοισεν· καὶ οὕτω δεῖ φρονεῖν τοὺς
 τῆς Ἐκκλησίας τροφίμους ὡς τῆς Τριάδος προσκυ-
 νητάς· καὶ κατ' ἀρχὴν ἐπὶ τοῦ Δεσποτικοῦ πάθους
 τὸν θεάνθρωπον Λόγον τὸ σωτήριον θῆμα προσεν-
 γκαῖν τῷ Πατρὶ τε καὶ αὐτῷ ὡς Θεῷ καὶ τῷ
 Πνεύματι· παρ' ὧν καὶ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι
 ἐνοήθη ὁ ἄνθρωπος· οἷς καὶ προσέπειτασι τὴν
 ἐντολὴν παραβάς· οἷς καὶ διὰ τοῦ πάθους τοῦ
 Χριστοῦ καταλλάγημα· ἀλλὰ καὶ νῦν ὡσαύτως τὰς
 ἐκαιμάτους θυσίας τῇ παντελείᾳ καὶ τελειοποιᾷ
 Τριάδι προσάγεσθαι, καὶ ταύτην ταύτας προσαπο-
 δέχεσθαι.

Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔν τῷ βασιλείᾳ μεγαλονοίας, οὐ
 μὴν οὐδὲ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀδελφικῆς συμποῆς καὶ
 ὁμονοίας, τὸ μὴ καὶ τοὺς σπορίας τῶν ζιζανίων
 σπύσαι πάντα τρόπον ἐφρευθεῖν καὶ ἐλεγχθῆναι,
 τὸ φάλλον τοῦτο καὶ ἀκαθάρτους σπέρμα τῷ καθάρῳ
 τῆς εὐσεβείας σίτω ἐγκαταμιζήσας, καὶ λόγοις
 ἀλλοκότοις ἐπιχειροῦντας κατασκευάζειν ὅτι τῆς
 Νεστορίου λύσεως ἔστι παραπλήρωμα τὸ παρὰ τῆς
 Ἐκκλησίας ὀρθοδόξως δογματιζόμενον, ὡς εἰς δύο
 Χριστούς, βαβαὶ τῆς ὑπονοίας! οἰομένους ἐντεῦθεν
 διαιρεῖσθαι τὸν θεάνθρωπον Κύριον, ἐφ' οἷς ὁ μονο-
 γενῆς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ παρ' ἡμῶν κατα-
 γέλλεται προσφέρειν μὲν ὡς ἄνθρωπος, ὡς δὲ Θεός
 καὶ προσδέχεσθαι· εἰδήσει λοιπὸν διὰ ταῦτα καὶ
 ἡμῶν τοῦ καθ' ἑνα πυθῆσθαι, ὅπως ἕκαστος ἔχει
 περὶ τούτου φρονήματος· ναὶ δὴ καὶ τούτων ὁπόσοι
 τοῦ συλλόγου μέρος ὄντες, καὶ οὗτοι τὸ τίμιον ἐν
 διακόνους συνεξετάζονται. Ἀλλὰ τῶν μὲν ἄλλων
 ἀπάντων ἐντίμων διακόνων ὅσοι τῷ βασιλείᾳ τούτῳ
 καὶ ἱερῷ παρίστανται βήματι μιᾷ ψυχῇ καὶ γλώτῃ
 συμφρονούντων καὶ συνομολογούντων τὰ διδογμένα,
 ἢ τῶν ἀποστόλων διδάσκαλος Νικηφόρος ὁ Βασιλιά-
 κης (25), αὐτίκα κατ' ἀρχάς τῆς ἡμῶν συνελεύσεως
 εἰς μίσην τῆμερον αὐτὸν ἐμβαλὼν, πολὺν ἀρχῆθην
 ἐποίησατο τὸν κατάλογον, ἐν ὑψηλῶν πάντων ὑψη-
 λούμενος τὸ συμπεσὸν αὐτῷ αἴτιον τῆς περὶ δόγ-

rentium caput est. Corpus enim suum Ecclesiam
 appellat. Et sacrificat quidem ut homo, hostiam
 vero recipit ut Deus.

Pauca hæc de multis ex divis Patribus decer-
 pentes ad evidentem veritatis demonstrationem,
 in hunc commentarium inseruimus, prolixitatem
 verborum vitantes. Licet autem lucubrare vo-
 lentibus, ex aliis quoque permultis locis colligere
 sacri dogmatis demonstrationes. Cum igitur pleni
 Deo Patres tam concorditer de hac re loquantur,
 palam est quod cum Christus Dominus se ipsum
 sponte sacrificio obtulit, quatenus quidem homo
 erat, se obtulit; quatenus vero Deus, ipse quo-
 que cum Patre et Spiritu hostiam recepit. Atque
 in hoc proposita quæstio veritatis, cuius causa su-
 periore quoque tempore congregati fuimus. Sic
 autem omnino credere oportet Ecclesiæ alumnos
 et Trinitatis cultores: nempe et olim in Passione
 Dominica Verbum theanthropum salutarem hos-
 tiam exhibuisse tum Patri, tum ipsi sibi uti Deo
 nec non Spiritui: a quibus ex nihilo ad existen-
 dum productus est homo; quos ipse transgres-
 sione sua offendit; quibus denique per Christi
 passionem reconciliatus fuit. Imo nunc quoque
 incruentas hostias creatrici rerum omnium et
 auctrici Trinitati reapse offerri, easque ab eadem
 recipi.

Quoniam vero fieri non poterat quin magnani-
 mus imperator, itemque nostra concors ac fra-
 terna caterva, horum zizaniorum satores omni
 studio detegere atque arguere curaret, qui nempe
 malum hoc spinosumque semen orthodoxiæ frum-
 ento immiscuerunt; absurdisque sermonibus
 ausi sunt dicere, quod rectum Ecclesiæ dogma
 Nestorianæ vesaniæ additamentum sit; quia vide-
 licet putant, quasi in duos Christos (hem vesa-
 niam!) isto modo dividi theanthropum hominem,
 dum unigenitus Filius et Verbum Dei a nobis dici-
 tur offerre quidem ut homo, recipere vero qua-
 tenus Deus; quocirca optavit imperator, ut sin-
 guli vestrum rogarentur de hac re sententiam,
 necnon quicunque hujus concilii participes sunt,
 si modo sint honore diaconatus præditi, interro-
 gentur. Tum quidem cum reliqui omnes honora-
 biles diaconi, quotquot regali huic sacroque throno
 astant, uno animo ac voce dogma id confiteren-
 tur eique consentirent, Nicolaus Basilices aposto-
 licarum lectionum magister, statim initio nostri
 congressus, et hodie etiam in medium prosiliens,
 longum abs rei initio verborum ambitum orsus,
 cunctis audientibus rationes exposuit quarum
 causa de hoc dogmate dubitabat; omnino his
 quæ dixit significans, se principem ejus discidii

(25) Basilicis hujus ethopiæ seu declama-
 tiones aliquot edidit Leo Allatius in suis rheto-

rum Excerptis. Manu scriptas ego vidi in cod.
 Vat. 1409.

fuisse : ideoque id dogma a se novum existimatum, prorsus nolle admittere.

Jam vero cum nos duo patriarchæ in hoc dogmate consentiremus, necnon et nos archiepiscopi Bulgaricæ et Cypri, cæterique omnes in synodo episcopi unanimem sententiam nemine discrepante teneremus, necesse fuit etiam electum civitatis Dei Antiochiæ magnæ patriarcham Soterichum, qui nobiscum considerabat, propriam sententiam rogare. Tum vero, quod quærebatur, manifeste compertum est. Is enim modo tempus posebat considerandi ante responsum, quasi vero tanta temporis intercapedo post hujus adversus Christum blasphemæ initium, ipsi haud suffecisset ad sani dogmatis cognitionem ; modo autem alia atque alia parum sibi constantia respondebat. Ergo hodie interrogatus a nobis, utrum existimaret beatæ Trinitati sacrificium et olim fuisse oblatum et nunc etiam offerri, ut superior nostra explicavit oratio, an potius soli Patri fuisse oblatum ; neque soli Patri respondit offerri, neque non soli. Interdum ad absurdas sententias divertebat ; nam vocabulæ *offerre*, hypostaticam Filio tribuere proprietatem aiebat, nescio unde hanc doctrinam expiscatus. Recipere autem, paternæ personæ propriam quamdam affirmabat esse qualitatem, æque ac ingeniū attributum, quod unicum peculiare Patris esse attributum Ecclesia a veteri traditione accepit. Deinde nitebatur nos quoque in suam sententiam contrariis syllogismis pertrahere. Si enim, ut ipse aiebat, haud proprium paternæ personæ esset recipere, sed divinæ potius, ut nos dicimus, naturæ, absurdum quid consequeretur : esset enim Deus modo nequaquam. Non enim est sempiterna oblatio, sed et sumpta humanitate posterior, et res creata est : proptereaque receptio quoque in quodam temporis spatio fit. Hæc ille aiebat ; quasi vero nos statueremus recipere instar esse cujusdam definitionis atque rationis (sive pertinere ad essentiam) incomprehensibilis et supersubstantialis deitatis ; et non potius hanc proprietatem a divina dignitate arceremus. Hæc fuit Antiocheni electi summa orationis, ne singula ab eo dicta percurrentes, diutius hunc sermonem protrahamus.

Sed enim ante nos omnes sapientissimus et augusta prudentia plenus, et æque ac Salomon divinitus doctam mentem gerens, potentissimus et sanctus noster imperator, non detrectavit usque ad dialecticos sermones cum Sothericho descendere, verbisque adhortatoriis eundem diu nitebatur a sua sententia retrahere ; argumentis etiam urgens pro sua ingeniata regali scientia, et modo huomodo illuc adversarium contortis epichirematibus versens. Inter cætera amanter illi in mentem revocabat Pauli verba ad Corinthios, ut id ipsum videlicet

ματος τούτου ἀμφιβολίας · και διὰ πᾶν των εἶπε θεικνύς ὅτι πρῶτος αὐτός ἐπὶ τούτῳ ἠγάπηκτησεν, ὡς ἔφησε· τῷ τῷ και ὡς καινοφανῆς αὐτό λογιζόμενος, ὅλως τούτο οὐκ ἔθελε παραδέχισθαι.

Ἐπει δὲ τῶν δύο πατριαρχῶν ἡμῶν ὁμοφώνως γνωμοδοτούντων τὰ περὶ τούτου, ἀλλὰ και ἡμῶν τῶν ἀρχιεπισκόπων, τοῦ τε Βουλγαρίας και τοῦ Κύπρου, και τῆς λοιπῆς ἡμῶν τῶν ἀρχιερίων ὁμηγύρευς εἰς μίαν γνώμην συναρχομένων, και κατὰ μηδὲν τι περὶ τούτου διαφερομένων πρὸς ἀλλήλους, εἶδε και τὸν ὑποψήφιον πατριάρχην Θεουπόλιως μεγάλης Ἀντιοχείας Σωτήριχον ὡς συνεδριάζοντα και τούτον ἐρωτηθῆναι· ἐνταῦθα μᾶλλον ἦν ἰδίῳ τὸ ζητούμενον εὐρισκόμενον· νῦν μὲν γὰρ καιρὸν ἐξήτει διασκέψεως πρὸς ἀπέκρισιν, ὡς οὐ τοσούτου καιροῦ ἐξ οὗ παρεισεφθάρη τούτο τὸ δυσσεβῶς κατὰ Χριστοῦ βλασφημούμενον μὴ ἀρκούντος και τούτῳ εἰς διασκόπησιν τοῦ τῆς Ἱουλιανούσης δόξης φρονήματος, νῦν δὲ ἀλλ' ἅπτα και οὐ συμβαίνοντα ἐπιπρὸς ἀπεκρίνατο. Ἐρωτώμενος οὖν και αὐτός περὶ ἡμῶν τήμερον, πότερον τῆ μακαρίας Τριάδος λέγα τὴν θυσίαν προσέχθαι τι και προσάγεσθαι, ὡς ὁ λόγος φθάσας διετράνωσεν ἀντιθεῖν, ἢ τῷ Πατρὶ μόνῳ, οὔτε μόνῳ ἔλεγε τούτῳ προσάγεσθαι, οὔτε οὐ μόνῳ. Ποτὲ δὲ και εἰς ἀλλοκότους δόξας ἐπιπτε· τὸ μὲν γὰρ προσάγειν ὑποστατικὴν ἀπένεμε τῷ Ἰῶ ἰδιότητα, οὐκ ἴσμεν ταύτην πόθεν εὐρών· τὸ δὲ προσδέχσθαι τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως ἰδίῳν τι κα τούτο ἐπίθετο γνώρισμα μετὰ τῆς ἀγεννησίας, ἢ ἰδιότητα μόνον τοῦ προανάρχου Πατρὸς ἢ Ἐκκλησία παραλαβὴν ἔκπαλαι· Εἶτα δὴ και ἐπιπτε ἡμᾶς πρὸς τὸ δοκοῦν αὐτῷ κατεσυλλογιζετο· εἰ γὰρ μὴ, καθὼς αὐτός φησιν, ἰδιαιτατων εἶναι τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως τὸ προσδέχσθαι, ἀλλὰ τῆς θείας, ὡς ἡμεῖς φαμεν, φύσεως, ἀποπὸν τι τάχα συμβῆσεται· ἔσται καθ' ἡμᾶς ὁ Θεὸς ποτὲ μὲν Θεός, ποτὲ δὲ οὐ· οὐ γὰρ αἰδιος, φησιν, προσαγωγή, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν και γεγεννημένη· διὰ δὲ τούτου πάντως ἐν τινι χρόνῳ και τὸ προσδέχσθαι· ὡσπερ ἂν εἰ τῆς ἀκαταλήπτου και ὑπερουσίου θεότητος ὄρον τινὰ και λόγον ἡμεῖς τὸ προσδέχσθαι· ἐπιθέμεθα, ἀλλὰ μὴ τῷ θεικῷ ταύτην ἀφοσιούντες ἡμεν τούτ' αὐτὸ δὲ ἀξιώματι. Ταῦτα μὲν ὁ Ἀντιοχείας, ἵνα μὴ, τὸ καθ' ἕκαστον τῶν παρ' αὐτοῦ λεχθέντων ἐπιεξίντες, ἐπὶ πολὺ τὸν λόγον ἐκτείνωμεν.

Ὁς δὲ πρὸ πάντων ἡμῶν ὁ πολὺς τῆ φρονήσεως και γενναρὸς τῷ νοεῖν, ὁ θεοδίδακτον ὄντως φέρων κατὰ τὸν Σολομώντα διάνοιαν, κράτιστος και ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς, και ἐς λόγους αὐτῷ συνελθεῖν διαλεκτικῶς οὐκ ἀπώκησε, και ῥήμασι παραιντηρίοις ὑπαγγεῖσθαι σπύδων αὐτὸν οὐ δειλίτε, και τοῖς ἐλέγχοις βαλλων αὐτοφῶς ὁ μεγαλοφῶς και ἐπιστημονάρχης οὐκ ἐνάρκησε, και νῦν μὲν τούτο, νῦν δὲ ἐκείνο ποιῶν ἀγχιστρόφοις ἐπιχειρήμασι οὐκ ἀπέκαμει· ἐν οἷς ἐκείνα παρακαλῶν αὐτὸν ἐφιλοσφρακτευστο, ἅπτα δὴπου και Κορινθίους ἐπιστέλλων ὁ μέγας

Παῦλος προέγραψεν, ἵνα τὸ αὐτὸ δηλονότι λέγωμεν πάντες, καὶ μὴ ἦ ἐν ἡμῖν σχίσματα· ὁ μὲν δὲ κατηρητισμένος ἐν τῷ αὐτῷ νοί καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ, εἰτ' οὖν ὁ ταρασσών τὴν Ἐκκλησίαν, αὐτὸς βασιτᾶζει τὸ κρίμα. Ὡς οὖν οὕτω ταῦτα, ὁ δὲ καὶ ἐπὶ τῆς οἰκείας ἐνστάσεως οὐ μεθίστατο, καὶ τοιοῦτόν τι φησι πρὸς αὐτόν ὁ σοφὸς τὰ θεῖα τῷ ὄντι κραταῖος καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς· Ποῖος φόβος ἐπίρρηται σκοπεῖται τῷ λέγοντι τὴν ὁμοούσιον καὶ ἀδιαίρετον Τριάδα τὴν ὑπὲρ ἡμῶν θυσίαν προσδέχεται· καὶ τίνι τῶν τριῶν ὑποστάσεων τὴν κατ' αὐτοῦ ἀναγκάτησιν ἐπειθεῖσθαι οἴεται. Πότερον ὁ Πατὴρ τῷ τοιούτῳ ἄνθρωπῳ ἀγανακτήσει ὅτι τὸν Υἱὸν ἰσότιμον τίθησιν; ἄραγε. Ἄλλ' ὁ Υἱὸς ἐν τούτῳ δυσχεραίνει ὅτι τῷ ἰδίῳ Πατρὶ παρ' ἡμῶν συνοδεύεται; Καὶ μὴ αὐτὸς τῆς δοξῆς τῆς πατρικῆς ὡς ἀκύγασμα ἐν Εὐαγγελίοις εἶπεν· Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱὸν οὐδὲ τὸν Πατέρα τιμᾷ· καὶ ὅτι Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἴσμεν. Ἄλλὰ τὸ Πνεῦμα, ὃν συναϊδίον ἔστι τοῖτοις καὶ σύνθρονον; Οὐ μὲν οὖν· οὐδὲ γὰρ οὐδὲν τῆς Τριάδος καθέστηκεν ἄτιμον. Ὡς παραλογος ἄρα ὁ περὶ τούτου φόβος, ἵνα μὴ λέγω πάντα καὶ ἀλογώτατος.

Τοῖς γοῦν τοιοῖσδε λόγοις πολλὸ μὲν ἔχουσι τὸ σοφόν, οὐχ ἤττον δὲ τούτου καὶ τὸ ἀναγκαστικόν πρὸς πειθῶ τε καὶ συγκατάθεσιν, τὸ σκληρόν τῆς τούτου ἐνστάσεως καὶ ἀνύποτον καταμαλάξας ὅψι ποτε μέλις αὐτὸ μεταμύη χρυσάμειον μεταβουλεύσασθαι πέπεικεν· ἐφ' οἷς ὁμοφρονεῖν ἡμῖν καὶ αὐτὸς συγκατέθετο τοσοῦτον, ὥστε, τῶν οἰκείων γνώμῃν ἐγγράφως ἐκθέμενος, ἀναθέματι καθυποβαλεῖν τοῦ μὴ οὕτω φρονεῖντας, μηδὲ πιστεύοντας ὡς τῇ Ἐκκλησίᾳ δοκεῖ· ἢ δὲ γνώμῃν ἐν μίσῳ τοῦ βασιλείου τοῦδε καὶ ἱεροῦ συνεδρίου αὐτὸς ἀναστὰς ὑπανάγκωσεν, τὰδε πρὸς ἑπὶ διαλαμβάνουσαν. Ὁμοφρονῶ τῇ ἱερᾷ καὶ ἁγίᾳ συνόδῳ ἐπὶ τῷ τὴν θυσίαν καὶ τὴν νῦν προσαγομένην, καὶ τότε προσαχθεῖσαν παρα τοῦ μονογενοῦς καὶ ἄνθρωπῆσαντος Λόγου, καὶ τότε προσαχθεῖσαν, καὶ νῦν πάλιν προσάγεσθαι, ὡς τὴν αὐτὴν οὔσαν καὶ μίαν· καὶ τῷ μὲν οὕτω φρονεῖντι ἀνάθεμα· κἄν τι πρὸς ἀνατροπὴν εὐρίσκηται γεγραμμένον, ἀναθέματι καθυποβάλλω· Ἡ ὑπογραφή· Σωτήριχος Παντεύγεος.

Τούτων οὖν συνεχθέντων, ἰδοῦσιν ἡμῖν δέον εἶναι, τὸ κατασκοπεῖσθαι λοιπὸν καὶ τὰ περὶ τῆς αὐτοῦ καταστάσεως, εἰ ἄρα χρὴ τοῦτον ἐν ἱερατικῇ καταστάσει μένειν τὸ ἀπὸ τοῦδε, εἴτε καὶ εἰς ἀρχιερέα προδιεσθῆ· αὐτίκα οὖν ὁ κράτιστος καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς, τὴν περὶ τούτου ζήτησιν μὴ ἀνήκειν τῷ μεγίστῳ κράτει αὐτοῦ ἐπειπὼν, κατὰ τὸ θεοκῶν ἡμῖν ἐνδεχόμενον κανονικῶς τὰ περὶ τούτου ἐπίτρεψε διαπραξάσθαι· ἐν πάσι γὰρ τὴν τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων ἀκριβεστάτην συντήρησιν ἀποδεικτέαν λογίζεται. Συνδιασκεψάμενοι οὖν ἡμῖν ἐν κοινῷ περὶ τούτου, ἀπεντεύθεν πάσης ἱερατικῆς ἀξίας ἀνάξιος κέχρηται ὁ ὑποψήφιος Ἀπτιουχίας Θεουπόλειος Σωτήριχος ὁ Παντεύγεος· ἑπὶ τούτων ἐξ ἡμῶν τῶν κατωτέρω βῆθησμένων

A omnes dicamus, et in nobis non sint schismata²⁶; qui autem in suo proposito sententiaque perseverat, id est Ecclesiam conturbat, ipse iudicium portabit. His auditis, cum ille nihilominus resistendo non desisteret, hæc divina doctrina instructus vere potens et sanctus imperator noster addidit: Age videamus quisnam timor impendeat dicenti, quod consubstantialis et invidua Trinitas hostiam pro nobis oblatam recipiat; et cuiusnam ex tribus personis indignationem formidare queat. Num Pater indignabitur huic homini, qui Filium æque secum honorandum statuit? apage. Num Filius ægre feret se cum suo Patre conglorificatum? Atqui ipse cum sit paternæ gloriæ splendor, in Evangelio ait: *Qui Filium non honorat, ne Patrem quidem honorat*²⁷; et: *Ego ac Pater unum sumus*²⁸. Num denique irascetur sanctus Spiritus, qui cum his sempiternus est et in eodem residens throno? Minime gentium. Nihil enim in Trinitate caret honore. Stultus igitur hac super re timor, ac pene dixerim, stultissimus.

Hisce igitur valde doctis sermonibus persuadentibus æque et ad assensum compellentibus, contentionis suæ duritiam ac pertinaciam sero vix molliens, persuaderi sibi contrarium tandem est passus; ac per propriam sententiam scripto traditam, aliter sentientes neque Ecclesiæ doctrinam amplectentes anathemati subiecit: quam suam sententiam in medium progressus hujus regii sacrique synodii stans legit, quæ ita ad litteram se habebat: Assentio sacræ sanctæque synodo in hoc dogmate, quod sacrificium tam quod nunc offertur, quam illud ab unigenito olim incarnato Verbo oblatum, et tunc oblatum fuerit et nunc offeratur, tanquam unum idemque. Et qui minime sic censet, eum anathematizo; et si quid contrarium reperiat scriptum, id pariter anathematizo. Soterichus Panteugenus subscripsi.

His ita compositis, visum est nobis dispiciendum quoque fore de hujus ordinatione, nempe utrum oporteret hunc deinceps in ecclesiastico statu manere, vel ad ipsum pontificatum promoveri. Statim igitur potentissimus sanctusque noster imperator, hanc quoque questionem minime esse differendam sua maxima auctoritate annuens, quidquid nobis canonice facere placuisset concessit. Putat enim sacrarum divinarumque canonum exactam observantiam in cunctis tenendam. Ergo communi consilio deliberantibus, omni in posterum sacerdotali dignitate indignus judicatus est Soterichus Panteugenus Antiochiæ Dei civitatis electus patriarcha. Cum vero septem ex nobis infra nominandi postulassent, ut primo accuratius de

²⁶ I Cor. 1, 10. ²⁷ Joan. v, 23. ²⁸ Joan. x, 30.

hac re dispiceremus, deinde in alia sessione sententiam quisque suam proferrent.

Ego quidem Constantinopolitanus, non admitendum ad sacerdotium aio hunc, quia jam benicio non clam neque in angulis, sed manifeste recto dogmati contradicit, seque publicum pravæ doctrinæ fautorem defensoremque profitetur.

Ego Hierosolymitanus idem censeo quod sanctissimus dominus meus et consacerdos Constantinopolitanus de hoc proposito pie et secundum Dei voluntatem statuit.

Ego Bulgarus aio fieri non posse ut hic sacerdotium retinere sinatur, quia tantum contra Dei Ecclesiam scandalum suscitavit, et qui complures huic esse asseclas puto, nescimusque utrum ad veritatem sincero iudicio reversuri aliquando sint. Quod si juxta effatum Dominicum, homini qui minimum aliquem Christo credentem scandalizaverit, expedit ut lapide molario in ejus collum immisso præcipitetur, et in maris profunditatem jaciatur⁴⁰; qui multos circa dogma scandalizavit, quantæ erit pœnæ obnoxius? Insuper ex diversis divinis canonibus satis cognoscitur, hunc ad sacerdotium minime admitti posse, imo deponendum.

Ego quoque Cyprius aio, me utpote extraneum antea quidem non satis cognovisse quas iste vomit blasphemias adversus rectum Ecclesiæ dogma. Sed enim ex his quæ hodie ipsum audivi dicentem ante regium et ecclesiasticum thronum, non pontificatui tantummodo cum prorsus ineptum iudico, verum etiam diaconali gradu, quem hactenus tenuisse videtur, indignum, ita ut ex hoc etiam ejiciendus videatur.

Ego Cæsariensis hunc, utpote sæpe orthodoxiæ adversatum, ad sacerdotium non admitto.

Ego Corinthius iudico hunc omni sacerdotio indignum, utpote irreligiosum et blasphemias non solum mente foventem, verum etiam loquentem. Quamvis enim illis nunc anathema dixit, nihilominus sacerdotio et clero excluditur juxta magnum Athanasium Alexandrinum in Epistola ad Rufinianum episcopum, juxtaque alios divinos canones. Certe synodica sexti concilii definitio ita partim se habet: « His itaque cum omni diligentia curaque eximia a nobis constitutis, definimus nemini licere aliam fidem proferre seu conscribere, vel componere, neque aliud symbolum exponere aut docere vel tradere. » Et paucis interpositis: « Vel novum loquendi genus, seu vocabulorum inventionem invehere, ad dogmatum quæ definivimus subversionem. Quod si id faciant episcopi aut clerici, episcopatu et clericatu extorres fiant; si

αἰτῆσαι μὲν κατασκήψασθαι πρότερον περὶ τούτου τὰ τελώτερον, καὶ ἐν ἐτέρᾳ συνελύσει τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἀποφῆναι.

Ἐγὼ μὲν ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἀπαράδεκτον εἰς ἱερωσύνην τοῦτον φημι εἶναι, ὡς ἐπὶ δύο ἤδη χρόνους οὐ κρύφα οὐδ' ἐν γωνίᾳ, ἀλλὰ φανερώς κατὰ τοῦ ὀρθοῦ παρῶρησιαζόμενον δόγματος, καὶ συνήγορον ὄντα λαμπρῶς τῆς ἀσεβείας καὶ πρῶμαχον.

Ἐγὼ δὲ ὁ Ἱεροσολύμων αὐτὰ ταῦτα καὶ αὐτὸς γνωμικῶς ἄπειρ ὁ ἀγιώτατος ἐμοῦ δεσπότης καὶ συλλειτουργὸς ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῇ τοιαυτῇ ὑποθέσει θεαρίστως ἄγαν καὶ εὐσεβῶς ἀπεφάνητο.

Ἐγὼ δὲ ὁ Βουλγαρίας λέγω ἀδύνατον εἶναι τὸ παρασχεθῆναι τοῦτον εἶναι ἱερωσύνην, ὅτι τοιοῦτον σκάνδαλον κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐξήγαγε, καὶ ὅτι καὶ διάφοροι τούτῳ οἶμαι συνηκολούθησαν, καὶ ἀγροοῦμεν εἰ πρὸς ἀλήθειαν μετὰ ὀρθοῦ φρονήματος καὶ τότε ἐπιστραφῆσονται· καὶ εἶπερ κατὰ τα Κυριακὰ λόγια τῷ εἶνα τινὰ τῶν μικρῶν σκανδαλίσαντι τῶν πιστευόντων εἰς τὸν Χριστὸν συμφέρου ἐστὶν ἕνα λίθος μυλωνικός εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ κρεμασθῆ, καὶ εἰς βυθὸν θαλάσσης ἀπορρίψῃ, ὁ πολλοὺς σκανδαλίσας ἐπὶ τῷ δόγματι, ὅποιά ἐσται τιμωρία ὑπόδικος; Ἄλλὰ καὶ ἐκ διαφόρων θείων κανόνων τὸ ἀπαράδεκτον πρὸς ἱερωσύνην καὶ καθηρημένον τοῦτον εἶναι διαγιγνώσκεται.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Κύπρου τοῦτό φημι, ὡς τὰ μὴ ἄλλα τοῦ ἀνδρὸς ἀπόδημος ὢν, τὸ πρότερον οὐ σύνοιδα ἀκριβῶς ὅσα καὶ βλασφημῆσαι λέγεται κατὰ τοῦ ὀρθοῦ δόγματος τῆς Ἐκκλησίας· ἄρ' ὢν δὲ σήμερον ἐνώπιον τοῦ βασιλικοῦ καὶ ἱερατικοῦ βήματος τοῦδε ἡχροασάμην λέγοντος τούτου, οὐ μόνον εἰς ἀρχιερωσύνην ἀπαράδεκτον εἶναι παντάπασιν ἀποφαίνομαι αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ διακόνου βαθμοῦ ὄν δοκεῖ τῶς εἶναι ἀνάξιος πάντη καθέστηκεν, ὡς ἀφαιρείτου καὶ τούτου τυγχάνοντος ἐξ αὐτοῦ.

Ἐγὼ δὲ ὁ Καισαρείας ὡς πολλὰκις κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας αὐτὸν ἐστάντα εἰς ἱερωσύνην οὐ παραδέχομαι.

Ἐγὼ δὲ ὁ Κορίνθου κρίνω τούτον πάσης ἱερωσύνης ἀνάξιον, ὡς ἀσεβῆ τε καὶ βλάσφημα φρονήσαντα καὶ λαλήσαντα· εἰ γὰρ καὶ ἀναθήματα νυν καθυπέβαλεν, ἀλλὰ τῆς ἱερωσύνης καὶ τοῦ κλήρου ἐκτέβληται, κατὰ τὸν Ἀλεξανδρείας μέγαν Ἀθανάσιον πρὸς Ρουφινιανὸν ἐπίσκοπον γράψαντα, καὶ καθ' ἐτέρους θείους κανόνας· ὁ μὲν τοι συνοδικὸς ὅρος τῆς ἀγίας ἐκτῆς συνόδου οὕτως ἐν μέρει διεῖξει· « Τούτων τοίνυν μετὰ πάσης ἀκριβείας τε καὶ ἐμμελείας πανταχόθεν παρ' ἡμῶν διατυπωθέντων, ὀρίζομεν ἐτέραν πίστιν μηδεὶ ἐξείναι προφέρειν, ἢ ἡγουν συγγράφειν ἢ συντιθέναι πίστιν ἐτέραν, ἢ προκομίζειν ἢ διδάσκειν ἢ παραδιδόναι ἕτερον σύμβολον. » Καὶ μετὰ τινά· « Ἡ καινοφωνία ἤτοι λέξεων ἐφεύρεσις πρὸς ἀνατροπὴν εἰσάγει τῶν νυν παρ' ἡμῶν διορισθέντων, ἐπισκόπους μὲν ὄντας ἢ κληρικούς, ἄλλοτρίους εἶναι τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τοῦ

⁴⁰ Matth. xviii, 6.

κλήρου· μονάζοντας δὲ ἢ λαϊκοὺς, ἀναθεματίζεσθαι. » Τούτω συμφέγγονται καὶ ὁ τῆς ἐν Νικαίᾳ τῷ δευτέρῳ ἀγίας συνόδου ὄρος, καὶ ἕτερος θεσμὸς τῶν ἀγίων καὶ θεοφόρων Πατέρων.

Ἐγὼ δὲ ὁ Ἀθηνῶν ὄψι φημι καὶ μόλις μεταμαθόντα αὐτὸν τὴν ἀσίθειαν, καὶ ταῦτα ὑποψήφιον ὄντα πατριάρχην, εἰς ἱερωσύνην οὐκ ἂν ποτε παραδέξωμαι· ἀλλὰ καὶ τινες παραδέχονται, ἰαυτὸν ἐξ αὐτῶν ἀπορρήγνυμι.

Ἐγὼ δὲ ὁ Λαοίσης, τῷ Ἀθηνῶν ἐς τὰ λοιπὸν συμφροῶν, ἀπὸ τῆς τοῦ μεγάλου μάλλον Ἀθανασίου ἐπιστολῆς ἀποκηρύττω τούτου τοῦ ἱερατικοῦ πατὸς ἀξιώματος.

Ἐγὼ δὲ ὁ Ἀδριανουπόλεως τοῦτο λέγω, ὅτι, ἐν ἀπὸ τῶν θείων καὶ ἀχράντων εὐαγγελιστῶν, καὶ τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων, οὐ δύναται τῆς ἱερωσύνης (τυγχάνειν) καὶ ἀπαξ ἐλαχθῆ ἰαλωκῶς ἐπὶ τινὶ ἀμαρτήματι, οἷσις δὲ περιπίπτουσι ἄνθρωποι ὄντες, καὶ τὸν πηλὸν τούτου καὶ σαρκικὸν περιειμένον, πῶς ἔστι δυνατόν εἰς ἱερωσύνην προβιδασθῆναι τὸν ὑποψήφιον Ἀντιοχείας, ἄνθρωπον ὑπὲρ τὰ ἐξήκοντα ἔτη γενόμενον, δοκοῦντά τε λόγοις σοφοῖς ἐνευδοκίμειν, καὶ εἰς πατριαρχικὸν θρόνον προβιδλημένον, καὶ νῦν φάντα οὐ μόνον λόγους τῆς ὀρθοδόξου ἀλλοτριόφρονος πίστεως, ἀλλὰ καὶ λόγον συγγραψάμενον πλήρη βλασφημιῶν καὶ ἀποφημιῶν δυσσεβῶν, καὶ μόλις ποτὶ μεταπειθέντα καὶ μεταμαθόντα τὸ εὐσεβὲς καὶ τὸ ὀρθόδοξον; Διὰ τοῦτο τῶν οὐδὲ αὐτὸς ἀξιὸν ἱερωσύνης τὴν τοιαύτην λογιζομαι.

Καὶ εἰς ἀνασκοπὴν συνελθόντες οἱ αὐτίκα τὴν κατ' αὐτὸν ψῆφον ἐκθέμενοι, ἀποφαινόμεθα τούτου ἱερωσύνης πάσης ἀνάξιον, οὐ διὰ τὰ σήμερον μόνον παρ' αὐτοῦ λαληθέντα μετὰ πολλῆς τῆς ἐνστάσεως, ἀλλ' ὅτι περὶ ἐξ ὅτου τὸ βλάσφημον τοῦτο διεθουλήθη δόγμα, καὶ λόγος ἐξέθετο τῆς καινοφανοῦς ταύτης αἰρέσεως συνήγορος· καὶ οὐ μόνον προστάτης ἐγγράφως καὶ πρόμαχος τῆς τοιαύτης ἀσιθείας εἰδείκνυτο, ἀλλὰ καὶ ἐγγράφως πλειστάκις διαλεγόμενος πρὸς τε ἄλλους πολλοὺς καὶ τινὰς ἐξ ἡμῶν, οὕτως ἀναφανδὸν ἐκύρου τὴν τοιαύτην ἀσίθειαν, καὶ τὰς τῶν Χριστιανῶν ψυχὰς ἐσκανδαλίζε. Καὶ ἡμῖν μὲν οὕτω τὴν σήμερον τοῖς πλείοσι τοῦ συλλόγου τὰ κατ' αὐτοῦ ἀποπέφανται, ἐν ἧ καὶ ἡ τῶν ἐν Νικαίᾳ συναθροισθέντων θείων Πατέρων ὁμήγυρις ἐπὶ τῇ τοῦ ματαίόφρονος Ἀρείου καθαιρέσει, τῇ Ἐκκλησίᾳ εὐποιούσα συνέδραμε· τισὶ δὲ ἐξ ἡμῶν, ἦγον τῷ Ἡρακλείας, τῷ Κυζίκου, τῷ Σίδης, τῷ Θεσσαλονίκης, τῷ Καισαρείας, τῷ Φιλίππων, καὶ τῷ Λαοδικείας, οὐκ ἀπεντεύθεν γνωμοδοτῆσαι περὶ τούτου δεῖν ἐδοξεν ἀλλὰ σκοπῆσαι, καὶ οὕτω τὸ δόξαν ἀποφῆνασθῆναι.

Μηνὶ Μαίῳ, ἐν ἡμέρᾳ, β' ἰνδικτιῶνι, προκαθημένου τοῦ θεοστέπτου βασιλέως ἡμῶν καὶ αυτοκράτορος ἡμῶν Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ ἐν τῷ παλατιῶ τῶν Βλαχερνῶν, παρισταμένων τῇ ἀγίᾳ βασιλείᾳ αὐτοῦ πάντων τῶν ἀναγεγραμμένων, ἄνευ τοῦ πρωτοστοιχείου, τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου, τοῦ πρωτασκηρῆτις, καὶ τοῦ νομοφύλακος, συνεδριαζόντων αὐτῷ ἄνευ τοῦ Ἀντιοχείας ἡμῶν τῶν καὶ δια-

A monachi aut laici, anathemate feriantur. » Canoni huic consona secundæ quoque Nicææ synodi definitio, atque aliæ etiam sanctorum atque a Deo afflatorum Patrum auctoritates.

Ego Atheniensis hunc vix seroque a sua impietate recedentem, et quidem cum jam esset patriarcha electus, ad sacerdotium nunquam admittam. Quin si qui eum admiserint, me ab his segrego.

Ego Larissæus cum Atheniensi cæteroqui consentiens, fretus magni præsertim Athanasii epistola, huic homini omnem ecclesiasticam dignitatem abjudico.

Ego Adrianopolitanus aio, quod si jubentibus divis incorruptisque evangelistis, sacrisque et divis canonibus, haud licet sacerdotium assequi homini illi qui vel semel alicujus peccati convictus fuerit, cujusmodi accidunt hominibus hoc limo et carne circumdatis, qui liceat ad sacerdotium provehere hunc electum Antiochenum, hominem sexagenariam ætatem prætervectum, litteratura clarum, patriarchali sedi destinatum, nunc autem non modo sermonibus utentem ab orthoza fide abhorrentibus, verum etiam libelli auctorem, qui blasphemis impiisque absurditatibus scatet, vixque demum resipiscentem, et ad pietatem orthodoxiamque redeuntem? Quæ cum ita se habeant, ego quoque a sacerdotio hunc repello.

Ergo ad scrutinium convenientes, qui modo sententiam contra illum diximus, declaramus eum omni sacerdotio indignum, non ob ea tantummodo quæ is hodie multa cum pertinacia locutus est, sed quia ab ipso blasphemum hoc dogma divulgatum est, et libellus etiam perscriptus novæ hujus hæreseos assertor. Neque solum antesignamus atque defensor scripto suo hujusce impietatis existit, verum etiam absque scripto sæpe colloquens modo cum aliis multis, modo etiam cum nostrum nonnullis, sic manifeste impium hunc errorem sanciebat, et Christianorum animabus scandalo erat. Et nos ergo synodi hujus pars major in hunc hominem hoc die sententiam dicimus, quo collectum quoque Nicææ sanctorum Patrum concilium ad vesani Arii damnationem, similiter Ecclesiæ laboranti justas suppetias tulit. Attamen nonnullis nostrum nimirum Heracleensi, Cyziceno, Sidensi, Thessalonicensi, Cæsariensi, Philippensi, Laodiceno, haud visum est in præsentem de hoc decernere, sed adhuc considerandum, et tum demum sententiam ferendam.

Mensis Maii die tertia decima, indictione secunda, præside a Deo coronato imperatore nostro et domino Manuele Comneno, in Blachernarum palatio, assistentibus sanctæ majestati ejus cunctis prædictis, exceptis protonotario, magno drungario protoascretis, et nomophylace; consentibus nobis patriarchis, absque Antiocheno, et de hac re judicantibus; socio judicii nostri Bul-

garo, absque Cyprio qui non interfuit, nobis inquam, suprascriptis episcopis astipulantibus.

Quandoquidem hesternæ actæ quæ propter temporis angustias lecta non fuere, hodie demum legenda erant, neque aderat magnæ Dei civitatis Antiochiæ electus olim patriarcha Soterichus Panteugenus, etsi is a regia divaque circumspeditione sine dilatione comparere hodie jussus fuerat; idcirco necesse fuit illi iterum intimare notitiam, ut actorum lectioni interesset; quod si forte nollet nihilominus actorum lectionem fieri oportere. Delegati sunt igitur ad ipsum e nostris præsulibus Corinthi Theodorus, Adrianopoleos Leo, Parii Nicolaus; quibuscum missus fuit etiam iudex veli Thomas Hapluchres. Hi vero rem significantes, scriptam denuntiationem apud eum reliquerunt comparendi, uti dictum est. Scheda autem tradita ita ad litteram se habebat:

Mensis Maii die tertia decima, indictione secunda, præsentibus diacono Magnæ Ecclesiæ Bellissariota Theodoro, Georgio lectore Antiochiæ modestiæ præposito, Georgio Scutariota lectore Adrianopolitano; regali divoque et venerando jussu, licet non scripta, nos episcopi auctoritate demandata a sanctissimo domino et œcumenico patriarcha, et a sanctissimo Hierosolymorum patriarcha monacho domino Joanne, insuper etiam a sanctissimo archiepiscopo totius Bulgariæ, charissimo patruo potentis sanctique nostri imperatoris, monacho inquam, domino Joanne Comneno; nec non ad ea quæ in Blachernarum palatio convenit sancta divaque synodo; pervenimus ad venerandum Hodegorum cœnobium, atque in conspectum admissi electi olim patriarchæ Dei urbis Antiochiæ magnæ domini Soterichi Panteugeni, nuntiavimus ei quæ in mandatis habuimus, his verbis: Potentissimus et sanctus imperator noster jussit heri, ut dicta sancta synodus tuque etiam hodie conveniatis ad lectionem audiendam commentarii de rebus disputatis et actis, te audiente, hesternæ die quæ fuit præsentis mensis duodecima coram regali throno, sanctaque et divina synodo. Quoniam vero dicti sanctissimi patriarchæ cæterique antistites convenerunt in Blachernarum palatio, a quo jam præside a Deo coronato imperatore, et synodi pleno numero, tu non adfuisti, missi nos fuimus, uti dictum est, ad te invitandum, ut sine mora adsis hodie lectioni actorum hesternorum. Scito enim, quod si minime id facias, vel te absente acta nihilominus legentur. Coactus enim a Deo electus sanctissimus noster imperator

(26) Περιωπή, Latine *circumspectio*, vocabulum honoris quo utitur erga cardinales Adrianus VI. PP, apud nos *Spicileg.* t. II, Præf. p. XIII.

τωντων τῆ ὑποθέσει πατριαρχῶν, συνδικαιώτους ὁμοίως καὶ ἐμοῦ Βουλγαρίας, ἀνευ τοῦ Κύπρου μὴ συμπαρουσιάζοντος, συνδικαιωμομένουτων ἡμῶν τῶν προαναγεγραμμένων πάντων ἀρχιερέων.

Ἐπεὶ τὸ κατὰ τὴν χθὲς γεγονός σημεῖωμα μὴ φθάσαν ἀναγνωσθῆναι διὰ τὸ στενὸν τοῦ καιροῦ ἐμελλεν ἀναγνωσθῆναι τὴν σήμερον, οὐ παρῆν δὲ ἡ φθάσας πατριάρχης Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας Σωτήριχος ὁ Παντεύγενος, καὶ ταῦτα παρ᾿ ἀγγέλους παρὰ τῆς βασιλείου καὶ θείας περιωπῆς (26) παρουσιάσαι ἀνυπερθέτως τὴν σήμερον ἔδειξε διὰ ταῦτα καὶ πάλιν δοθῆναι αὐτῷ εἶδῆσθαι ὡς ἂν παρουσιάσῃ ἐπὶ τῆ ἀναγνώσει τοῦ τοιοῦτω σημεῖωματος· εἰ μὴ βούλοιο, καὶ ἀπόντος αὐτοῦ τὴν τοῦτου γενέσθαι ἀνάγκωσιν. Ἀπεστάλησαν οὖν πρὸς αὐτὸν ἀπὸ μὲν τῶν ἀρχιερέων ἡμῶν ὁ Κορυθθευ Θεόδωρος, ὁ Ἀδριανουπόλεως Λέων ὁ Παρίου Νικόλαος· συνδικεστάλη δὲ τοῦτοις ὁ κριτής τοῦ βῆλου Θωμάς Ἀπλούρχης· καὶ διαμηνύσαντο τούτων. παρ᾿ ἀγγέλων ἐγγραφον θέμενοι πρὸς αὐτὸν, ἵνα παρουσιάσῃ, ὡς εἴρηται. Ἔσχεν τὸ παρ' αὐτῶν ἐκτεθῆν σημεῖωμα ῥητῶς οὕτως.

Μηνὶ Μαίω, ἰγ' ἡμέρα, ἰνδικτιῶν β', παρουσία διακόνου Θεοδώρου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τοῦ Βελισσαριώτου, Γεωργίου ἀναγνώστου Ἀντιοχείας τοῦ ἐπὶ τῆς εὐταξίας, Γεωργίου ἀναγνώστου Ἀδριανουπόλεως τοῦ Σκουταριώτου, Νικόλαου ἀναγνώστου τοῦ Ἀττικίου, καὶ Λέοντος τοῦ Ἀδριανουπολίτου· ἀπὸ βασιλικῆς καὶ θείας προσκυνητῆς ἀγράφου προσταξέως, ἡμεῖς οἱ ἀρχιερεῖς ἐξ ἐπιτροπῆς τοῦ τι ἀγιωτάτου δεσποτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριαρχου, καὶ τοῦ ἀγιωτάτου πατριαρχου Ἱεροσολύμων μοναχοῦ κυροῦ Ἰωάννου, ἐτι δὲ καὶ τοῦ ἀγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου πάσης Βουλγαρίας καὶ περιποθέτου θείου τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως μοναχοῦ κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν τῷ παλατίῳ τῶν Βλαχέρων συνδραμούσης τὴν σήμερον ἱεράς καὶ θείας συνόδου, παρεβόλομεν τῆ σεβασμίας μονῆ τῶν Ὁδηγῶν, καὶ εἰς ὅψιν ἐλθόντες τῷ φθάσαντι προβληθῆναι πατριάρχῃ Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας κυρῷ Σωτηρίχῳ τῷ Παντεύγενῳ, ἀνηγγεῖλαμεν αὐτῷ τὰ ἐνταλθέντα ἡμῖν, εἰπόντες ὡς Ὁ κράτιστος καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς ὤρισεν κατὰ τὴν χθὲς συνελθεῖν κατὰ τὴν σήμερον τὴν ῥηθείσαν ἀγίαν σύνοδον καὶ σὲ ἐπὶ τῷ ἀναγνωσθῆναι τὰ σημειωθέντα ἐπὶ τοῖς λαληθείσι καὶ πραχθείσιν ἐπ' ἀκροάσει σου κατὰ τὴν χθὲς ἰβ' τοῦ παρόντος μηνὸς ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ βήματος καὶ τῆς ἱεράς καὶ θείας συνόδου. Ἐπεὶ δὲ οἱ μὲν ῥηθέντες ἀγιωτάτοι πατριαρχαὶ καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχιερεῖς συνηλθον εἰς τὸ ἐν Βλαχέρναις παλάτιον, καὶ προκαθίσαντος τοῦ θεοστεφεῦς ἡμῶν αυτοκράτορος καὶ τοῦ συλλόγου παντὸς πλήρους ὄντος, σὺ οὐκ ἐνεδήμησας· ἀπεστάλημεν ἡμεῖς, ὡς δεδῆλωται, μετακαλέσασθαί σε, ἐφ' ᾧ ἀνυπερθέτως παρουσιάσαι τὴν σήμερον ἐπὶ τῆ ἀναγνώσει τῶν σημειωθέντων κατὰ τὴν

Equidem absque hoc synodalis scripturæ exemplo, nunquam putassem Latinos a Græcis hujusmodi titulum sumpsisse.

χθίς ὁφείλαντα εἶδέναι ὡς, εἰ μὴ τοῦτο ποιήσαις, A procedere ad paratam Deo favente militarem expeditionem, propter instantes necessariasque imperii curas, haud diutius discessum suum potest differre. Proptereaque heri mandavit, ut cuncti hodie convenirent; et nunc tota die sedet in solio tuum præstolans adventum.

καὶ σοῦ μὴ ἐνδημήσαντος ἀναγνωσθήσεται τὸ τοιοῦτον· κατεπειγόμενος γὰρ ὁ θεοπρόβλητος καὶ κράτιστος ἡμῶν αὐτοκράτωρ ἐξελθεῖν εἰς τὴν προκειμένην εὐτυχῶς σὺν Θεῷ ἐκστρατείαν, διὰ τὰς ἐπικειμένης κοσμικᾶς ἀναγκαίας φροντίδας οὐκ ἔχει πλέον ἄναρτῶν τὴν ἐξέλυσιν· καὶ διὰ τοῦτο χθίς τε ὤρισε συνελθεῖν πάντας κατὰ τὴν σήμερον, καὶ νῦν προκάθηται πανημέριος τὴν σὴν ἀναμένων ἐπιδημίαν.

Ὁ δὲ πρὸς ταῦτα ἀντιφθόγξατο μὴ δύνασθαι παρουσιάσαι μῆτε τήμερον μῆτε αὐριον διὰ τὸ πυρρίτειν, ὡς ἔλεγε· ἐπὶ κλίνης γὰρ ἀνάκειτο, καὶ ἀγνοεῖν εἰ ἐπιταθῆ αὐτῷ τὰ τῆς νόσου· προσθέμνος ὅτι, Ἐμοῦ ἄποτος, ὃ αἰροῦνται ποιησάτωσαν, Ἡμεῖς δὲ καὶ αὐθις διελαλήσαμεν πρὸς αὐτὸν, ὡς εἰ μὴ παρουσιάσει ἄρτι, ἀναγνωσθήσεται τὸ διαληφθὲν σήμερον, καὶ πᾶσα θύρα δικαιολογίας τούτω ἀποκλεισθήσεται. Ἀνεγνώσθη τοίνυν αὐτὸ ἐπὶ βασιλικῷ βήματι καὶ ἠρωτήθημεν οἱ παρουσιάσαντες πατριάρχαι, καὶ ὁ Βουλγαρίας, καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἡμεῖς, εἰ δεῖ λοιπὸν τὴν ἀνάγνωσιν γενέσθαι τοῦ ἐκτεθέντος κατὰ τὴν χθίς, ὡς δεδήλωται, σημειώματος· καὶ ὡς οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν ἀμφιβέλλων πρὸς τὸ ἀναγνωσθῆναι τοῦτο ἐτύγχανεν, ἀνεγνώσθη αὐτό. Ἐπεὶ οὖν συμπαρήμεν καὶ οἱ κατὰ τὴν χθίς ζητήσαντες ἀρχιερεῖς σκέψασθαι περὶ τοῦ εἰ δεῖ ἐν ἱερῇ κατεστάσει τε εἶναι, εἴτε καὶ εἰς ἀρχιερίαν προβιβάσθηναι τὸν δηλωθέντα Παντεύγενον εἴτε καὶ μὴ, τῶν ἄλλων ἀκάτων εἰκόντων ἀνάξιον αὐτὸν πάσης ἱερατικῆς καταστάσεως εἶναι, εἶπομεν καὶ ἡμεῖς, ὃ Ἡρακλείας θελονότι, ὃ Κυζίκου, ὃ Σίδης, ὃ Θεσσαλονίκης, ὃ Νεοκαισαρείας, ὃ Φιλίππων, ὃ Λαοδικείας, τὰ αὐτὰ, καὶ περὶ τούτου φρονεῖν καὶ λέγειν τοῖς λοιποῖς συλλειτουργοῖς ἡμῶν, καὶ μηδὲν ἔχειν ἀμφίβολον.

Ὁ ταπεινὸς μοναχὸς Λουκάς καὶ ἑλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος νέας Ῥώμης τοῖς ἐν τῷ παρόντι τόμῳ γεγραμμένοις ἐπὶ τοῦ πρὸ ἡμῶν μακαριωτάτου πατριάρχου κυροῦ Κωνσταντίνου στοιχήσας καὶ αὐτὸς καὶ ὀρίσας ὑπέγραψα.

Ὁ ταπεινὸς μοναχὸς Ἰωάννης καὶ ἑλέω Θεοῦ πατριάρχης τῆς μητροπόλεως τῶν Ἐκκλησιῶν ἁγίας Σιών πόλεως Ἱερουσαλὴμ ὀρίσας ὑπέγραψα.

Ὁ ταπεινὸς μοναχὸς Ἰωάννης καὶ ἑλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος πρώτης Ἰουστινιανοῦ καὶ πάσης Βουλγαρίας ὁ Κομνηνὸς ὀρίσας ὑπέγραψα.

Εἰ καὶ μετὰ τὸν μακαριωτάτον ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας ὑπέγραψα διὰ τὸ θεῖον καὶ ἀναγκαῖον τῆς ἐκκλησιαστικῆς, ὑποθέσεως, ἀλλ' οὖν οὐδὲν ἐκ τούτου τῷ θρόνῳ τῆς Σόφρου γενήσεται πρόκριμα ἐκ τῆς ἡμῆς ὑπογραφῆς, τὸν ἄνω τόπον, ὡς ἐγὼ λέγω, ἐκ διαφόρων δικαίων ἔχοντι· διὸ στοιχῶν καὶ ἀντιταῖς ἐν τῷ τόμῳ ὀρίσθαισι, φυλάττω καὶ ἐμαυτῷ τὸ τοῦ θρόνου δίκαιον. Ἀσπάζομαι δὲ καὶ τὰ γεγραμμένα, καὶ ταῦται ταῖς ἐνοιαῖς καὶ πίστεσι συναποθανεῖν εὐχομαι· Ὁ μοναχὸς ἐλάχιστος καὶ ἑλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Ἰωάννης.

Ὁ εὐτάλης ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Καισαρείας Καππαδοκίας Στεφανὸς ὀρίσας ὑπέγραψα.

Ad hæc respondit Soterichus, haud se posse vel hodie vel cras adesse, propter febrim qua se correptum dicebat; nam et in lecto jacebat, et ignarum se num quobus augetur aiebat. Addidit tamen, ut se quoque absente, quod placitum foret decernerent. Tum nos rursus ipsi significavimus, quod nisi statim compareret, hodie legenda esset res prædicta, atque omni deinceps defensionis fores præcludendæ. Lectum fuit igitur synodale decretum coram regali throno; moxque fuimus interrogati nos patriarchæ ibi præsentis, et ego Bulgarus, cæterique nos episcopi, num reapse facienda lectio hesternorum, uti dictum est, actorum. Postquam vero nemo ex nobis quominus ea legerentur ambiguum se demonstravit, lecta fuerunt. Cum autem adessemus etiam nos alii episcopi, qui adhuc deliberandum heri censebamus, num vel in ecclesiastico statu retinendus esset vel etiam ad patriarchatum promovendus prædictus Panteugenus, necne; cæteris omnibus omni ecclesiastico statu indignum affirmantibus, nos quoque, Heraclensis scilicet, Cyzicenus, Sicensis, Thessalonicensis. Neocæsariensis, Philippensis, Laodicenus, pedibus in sententiam ivimus, neque eadem et sentire et loqui cum reliquis consacerdotibus nostris absque ulla dubitatione edidimus.

Humilis monachus Lucas, Dei miseratione archiepiscopus novæ Romæ, actis in præsentis tomo scriptis sub præcessore nostro beatissimo patriarcha domino Constantino consentiens ego quoque et definiens subscripsi.

Humililil monachus Joannes, Dei miseratione patriarcha matris omnium Ecclesiarum sanctæ Sion urbis Jerusalem, definiens subscripsi.

Humilis monachus Joannes Comnenus, Dei miseratione archiepiscopus primæ Justinianæ et totius Bulgaricæ, definiens subscripsi.

Quoniam ego post beatissimum Bulgaricæ archiepiscopum subscripsi, coactus sacra ecclesiastici argumenti necessitate, nullum hinc sedem Cypriæ fiet præjudicium; quippe qui affirmo me multos ob titulos superiorem tenere locum. Quamobrem et ipse consentiens definitis in tomo, atamen jus sedis meæ mihi vindico. Cæteroque scripta amplector, atque in hac sententia fideque mori opto. Monachus minimus, et Dei miseratione archiepiscopus Cypri Joannes.

Vilis archiepiscopus Cæsareæ metropoleos Cappadociæ Stephanus definiens subscripsi.

- Vilis metropolita Heracleæ Petrus definiens A Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ἡρακλείας Πέτρος ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Vilis metropolita Ancyrae Stephanus definiens subscripsi. Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ἀγκύρας Στέφανος ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Vilis metropolita Cyzici Joannes definiens subscripsi. Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Κυζίκου Ἰωάννης ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Vilis metropolita Nicomediæ Theophylactus definiens subscripsi. Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Νικομηδείας Θεοφύλακτος ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Metropolita Nicææ Leo, quanquam huic questioni ventilandæ non interfui, de qua in præsentī commentario agitur, nihilominus consentiens præsentī actioni et ipse subscripsi. Ὁ μητροπολίτης Νικαίας Λέων, εἰ καὶ μὴ παρῆμεν ἐπὶ τῆς ζητήσεως τῆς παρουσίας ὑποθέσεως, ἐφ' ἧ καὶ τὸ παρὸν σημείωμα γέγονεν, ἀλλὰ στοικῶν τῇ παρουσίᾳ πράξει ὑπέγραψα καὶ αὐτός.
- Vilis metropolita Chalcedonis, etsi indignus, Constantinus consentiens et ipse pariter subscripsi. Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Χαλκηδόνος, εἰ καὶ ἀνάξιος, Κωνσταντῖνος στοιχήσας καὶ αὐτὸς ὁμοίως ὑπέγραψα.
- Vilis metropolita Sidæ Joannes ipse quoque definiens subscripsi. B Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Σίδης Ἰωάννης καὶ αὐτὸς ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Vilis archiepiscopus metropoleos Thessalonicae Calus, ita semper per Dei gratiam sensi et sentio, docui et doceo; et sic usque ad vitæ meæ miserandæ terminum sentire et docere spondens, uti in præsentī tomo continetur, secutus ceterorum exemplum ipse quoque definiens subscripsi. Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονικῆς Κάλος, οὕτω Θεοῦ χάριτι φρονήσας τε καὶ φρονῶ, διδάσκων τε καὶ διδάξας, καὶ ἀχρι-τέλους τῆς βίαιότητος μου ζωῆς φρονεῖν τε καὶ διδάσκαι κατατιθέμενος, ὡς ἐν τῇ παρόντι τόμῳ διειληπταί, ἀκολούθως τοῖς ἄλλοις καὶ αὐτὸς ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Vilis metropolita Claudiopoleos Gregorius definiens subscripsi. Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Κλαυδιουπόλεως Γρηγόριος ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Humilis episcopus sanctissimæ metropoleos Neocæsareæ definiens subscripsi. Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Νεοκαισαρείας ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Vilis metropolita Laodiceæ Calus definiens subscripsi. Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Λαοδικείας Κάλος ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Vilis archiepiscopus metropoleos Corinthi definiens subscripsi. Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Κορίνθου ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Vilis episcopus metropoleos Athenarum Georgius definiens subscripsi. C Ὁ εὐτελής ἐπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Ἀθηνῶν Γεώργιος ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Vilis metropolita Amastridis Joannes definiens subscripsi. Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ἀμαστρίδος Ἰωάννης ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Vilis metropolita Mocesorum Leo definiens subscripsi. Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Μωκυσῶν Λέων ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Vilis metropolita Patrarum Constantinus, etsi hujus questionis examini nequaquam interfui, tamen consentiens præsentī actioni et ipse subscripsi. Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Πατρῶν Κωνσταντῖνος, εἰ καὶ μὴ παρῆμεν ἐπὶ τῆς ζητήσεως τῆς παρουσίας ὑποθέσεως, ἀλλ' ἡ στοιχῶν τῇ παρουσίᾳ πράξει καὶ αὐτὸς ὑπέγραψα.
- Vilis metropolita Larissæ Georgius et ipse definiens subscripsi. Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Λαρίσσης Γεώργιος καὶ αὐτὸς ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Vilis episcopus Nicopolitanæ sanctæ Dei Ecclesiæ Basilius et ipse subscripsi. Ὁ εὐτελής ἐπίσκοπος τῆς ἐν Νικοπολεὶ ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας Βασίλειος καὶ αὐτὸς ὑπέγραψα.
- Theodorus vilis metropolita Philipporum definiens subscripsi. D Θεόδωρος ὁ εὐτελής μητροπολίτης Φιλιππῶν ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Georgius vilis metropolita Ἀπαμειῆς definiens subscripsi. Γεώργιος ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ἀπαμειῆς ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Vilis metropolita Corcyrae Constantinus definiens subscripsi. Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Κορκύρας Κωνσταντῖνος ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Vilis metropolita Methymæ Michael consentiens definiensque subscripsi. Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Μηθύμνης Μιχαὴλ στοιχήσας καὶ ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Joannes vilis metropolita Paronaxiæ et ipse definiens subscripsi. Ἰωάννης ὁ εὐτελής μητροπολίτης Παροναξίας καὶ αὐτὸς ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Nicolaus vilis metropolita Attaliæ definiens subscripsi. Νικόλαος ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ἀτταλείας ὁρίσας ὑπέγραψα.
- Vilis metropolita Acardiopoleos Constantinus definiens subscripsi. Ὁ εὐτελής Ἀρχαδιουπόλεως Κωνσταντῖνος ὁρίσας ὑπέγραψα.

Μιχαὴλ ὁ εὐταλὴς ἐπίσκοπος Λέμνι ὄρισας ὑπὸ
ἔγγραφα.

Ὁ εὐταλὴς ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ἑρακλέος Ἀκακίος
μοναχὸς ὄρισας ὑπὸ ἔγγραφα.

Ὁ εὐταλὴς ἀρχιεπίσκοπος Ἑρκανίας Διονύσιος ὄρισας
ὑπὸ ἔγγραφα.

Ἀρχιεπίσκοπος νείατος σὶνὲ [ita cod.] λόγῳ ἡδὲ τιμῇ
σκεπτήρ νωνύμων Δαλισανδῶν Κωνσταντῖνος ἰσοδριθῆ
μοι τὰ ζυγὰ τοῦ νοῦ φέρω τῷ δεσπότῃ μου Σκουταριώτῃ
Σίδης.

Ὁ εὐταλὴς ἐπίσκοπος Πατέρων Γεώργιος ὄρισας
ὑπὸ ἔγγραφα.

Michael vills episcopus Lémni definiens sub-
scripsi.

Vilis archiepiscopus Heracleæ Acacius mona-
chus definiens subscripsi.

Vilis archiepiscopus Hyrcaniæ Dyonisius defi-
niens subscripsi.

Antistitum ultimus et sermone et honore, igno-
bilitium Dalisandorum excubitor, mentis meæ
lancem gero parem domino meo Scutariotæ
Sidensi.

Vilis episcopus Patarorum Georgius definiens
subscripsi.

EX LIBRO XXV

LECTORI BENIVOLO ANGELUS MAIUS.

(Script. vet. tom. IV.)

1. Ineditam Græcæ Ecclesiæ synodum, dogmatis gravitate venerabilem, patriarcharum et metropo-
litanorum numero insignem, Manuelis gloriosissimi Cæsaris præsentia et actibus cohonestatam, ex
autographo vetere, in ipsisque synodi penetralibus confecto codice, Deo favente, vulgamus. Est is
codex Græcus Vaticanus 1176, membraneus, in-4, litteris paulo grandioribus summaque sedulitate
et calligraphia scriptus; quem quidem olim vidit Leo Allatius (1), sed ubinam is latitaret, nequaquam
indicavit, nunc autem in Vaticanæ bibliothecæ pluteis quærenti mihi facile occurrit. Codicem esse
autographum, docent ipsæ episcorum postremæ subscriptiones, caractere proprio singulorum satis
vario et difficili exaratæ. Insuper hanc synodici codicis ἀθροῖα demonstrant Manuelis imper. ejusque
conjugis Mariæ, in fronte codicis auro et variis coloribus pictæ imagines, quæ nonnisi viventium
principum fieri potuerunt: mortuo quippe Manuele, rerum statim publicarum summa conversio
facta est, tyranno oborto Andronico, qui Mariam Augustam illico occidit, pauloque post Alexium
puerum, Manuelis hæredem, pari scelere exstinxit. Eadem synodus exstat etiam in recentioribus Vati-
canæ bibliothecæ codicibus, nempe Vat. 680, Reg. 67, Separatim vero dogmaticum Manuelis imp.
edictum scribitur in Ottob. 309. Jam synodi hujus historicam notitiam apud Cinnamum (2), nec non
apud Choniatham (3), atque Ephræmium (4) legere licet: cætera vero cum ex ipsa lectione synodi, quam
ego Latinam feci, perquam lucide appareant, nolui hac super re verbosius præfari.

(1) *De consens.* lib. II, 12.

(3) *Hist.* VI, 2.

(2) *Hist.* VII, 5.

(4) *Vit. Cæsar.* V. 4746 sqq.

ΣΥΝΟΔΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΗΤΟΥ, ΟΤΙ, Ο ΠΑΤΗΡ ΜΕΙΖΩΝ ΜΟΥ ΕΣΤΙΝ.

SYNODUS

HABITA PROPTER ILLUD DICTUM, QUIA, PATER MEUS MAJOR ME EST.

Ἐκθεσις τῶν πραχθέντων ἐπὶ τῇ ζητήσει τῆς Β
ἱερατικῆς τοῦ ἐν τῷ ἀγίῳ Εὐαγγελίῳ ἐμπεφομένου
ῥατοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ

Expositio eorum quæ gesta sunt ob controver-
siam interpretatione sententiæ, quæ in Evangelio
prolata legitur a vero Deo et Servatore nostro Jesu

Christo, videlicet *Pater meus major me est*¹. Recitatur autem quidquid antea dictum fuit ab iis qui varie sententiam illam interpretati sunt: atque in medium afferuntur sanctorum Patrum auctoritates: tum ea quæ deinde decreta fuerunt; nec non illa quæ post veram interpretationem decreto constitutam, acciderunt. Postremo potentis sanetique regis nostri Porphyrogeniti, Romanorum imperatoris, domini Manuelis Comneni, religiosissimum edictum ponitur.

ACTIO PRIMA.

1. Tertio jam et vicesimo anno imperii sceptrum tenente Manuele Comneno, quem in ipso partu purpura exceperat, sapientia ad vitale lumen protraxit, fortitudo aluit, fides veræ religionis ad perfectam ætatem perduxit; quem ut Davidem Deus elegit, quia æque mansuetissimum esse cognovit, et ad paterni diadematis obtinendam hæreditatem majoribus natu fratribus antetulit, atque ab orientalibus plagis usque ad occasum relatis de hoste tropæis condecoravit; hoc, inquam, anno quæstio per Ecclesiam coorta est, quæ vel uti ignea favilla tenui nata principio, augmentibus hinc inde contrariarum partium spiritibus, in excelsam facem evasit; neque solum episcopales sedes corripuit, verum etiam monasticos cœtus invasit; neque hos tantummodo, sed etiam magistratus et aulicos, senatum simul et omnes qui regio in palatio versabantur. Cuncti videlicet mira pertinacia et fervore ardentissimo ad veritatis rapiabantur investigationem. Neque hactenus contentiones flamma substitit, sed ad popularem quoque turbam plebisque fecem devenit. Initium quæstionis fuit ex dicto veri Dei et Servatoris nostri Jesu Christi, quem in Passionis nocte discipulos alloquentem apud evangelistam Joannem theologum hæc dicere comperimus: *Si diligeretis me, gauderetis utique, quod dixi vobis me ire ad Patrem; quia Pater meus major me est*². Ambigebatur itaque, quam ratione quoque sensu major Christo pater appellaretur.

ταῖς ὁμιλίαις παρὰ τῶν εὐαγγελιστῶν Ἰωάννη καὶ Θεολογῶν λέγων εὐρίσκειται· Εἰ ἡγαπάτε με, ἐχάρητε ἂν, ὅτι εἶπον, Πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα· ὅτι ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἐστίν. Πῶς οὖν καὶ κατὰ τινα τρόπον καὶ οἶον τὴν ἐκδοχὴν μείζων αὐτοῦ ὁ Πατήρ ὠνόμασται, διεπόρητο (2).

2. Alii quidem pertinacissime verba hæc pronuntiata affirmabant, quatenus Pater causa fuit æternæ et absque principio et venerandæ Filii divinitatis in prima nativitate: et aliquem ex sanctis Patribus pro se proferebant, qui id dictum sic fuerat interpretatus: neque ferendum omnino judicabant, sicuti aliquot ecclesiastici doctores intellexerant, Christum nempe, etiam ob suam huma-

¹ Joan. xiv, 28. ² ibid.

(1) Manuelem, inter Joannis II Comneni imp. filios natu minimum, propter majores regias dotes, prælatum fuisse testamento patris ut imperium adipisceretur, dicit præter alios historicos Ephræmius v. 4048. collect. vat. T. III. part. I. p. 100.

Χριστοῦ τοῦ, Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἐστίν. Δελοῦσα καὶ τὰ πρότερον μὲν ἀληθῆντα παρὰ τῶν τῶ τοιοῦτων ῥητῶν διακρίως ἐμνησκόντων, τῆς προσκομισθείσας τε χαῖσεις τῶν ἁγίων Πατρῶν, καὶ τὰ μετὰ τοῦτο κυρωθέντα, ἀλλὰ καὶ τὰ μετὰ τὴν κύρωσιν τῆς ἀληθείας ἐμνησκόντων συνεκχέθη. Καὶ ἐπὶ τούτοις τὸ τοῦ κραταίου καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως Πορφυρογενήτου καὶ αὐτοκράτορος Ῥωμαίων, κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ εὐσεβέστατον εἶδικτον.

ΠΡΑΞΙΣ Α΄.

α΄. Ἦδη τὸν ἐπὶ τῷ εικοστῷ τῆς αὐτοκρατορίας τρίτον χρόνον ἀνύοντος Μανουὴλ τοῦ ἐκ Κομνηνῶν τῆς βασιλείας σκῆπτρα διέπουτος, ὃν πορφυρῶν μὲν ἐκ μητρικῶν ὠδίνων παρείλαβε, φρόνησις δὲ ἐμαίευστο, καὶ ἀνδρεία ἐπιθνήσαστο, καὶ πίστις εὐσεβείας ἠνδρωσαστο· ὃν κατὰ τὸν Δαβὶδ Θεὸς ἐξελέξατο, ὡς κατ' ἐκείνον παρότατον κατὰ τὴν ἰαυτοῦ καρδίαν εὐράμενος, καὶ πρὸς τὴν τοῦ πατρικῆς στίφους διαδοχὴν τῶν ἐν αὐταδέλφοις πρωτογενῶν προέκρινε (1), καὶ ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν τοῖς κατ' ἐχθρῶν τροπαίοις ἐπέμνηνε· τοῖσι δὲ τότε ζήτημά τι πρὸς μέσην Ἐκκλησίαν ἐπέπεσεν· ὃ καὶ, κατὰ τοὺς τοῦ πυρὸς σπιυθήρας ἀποβραχίων ἀρχάμενον τοῖς τῶν ἐξ ἑτέρας πρὸς ἑτέραν ἀντιθέσεων πνεύμασιν, ἐπὶ πυρσὸν κατέληξεν ἰσχυρῶν, καὶ οὐκέτι μόνον περὶ τοὺς ἀρχιερατικῶς σταθμοὺς ὑπανήκτετο, ἀλλ' ἤδη καὶ τὸν τῶν ἱερομένων κατάλογον ἐπεπέμνη· καὶ οὐ τούτων μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅσους τῶν ἐπιτελῶν αὐχρὶ τῆς βασιλείας, σύγκλητόν τε ἅμα, καὶ τοὺς ἄλλως τὰ λαμπρὰ περιπολοῦντας ἀνάκτορα, εἰ καὶ μὴ πάντας εἶχεν ἐκτετρομένους καὶ λυομένους, ἀνθρακιζομένους δὲ τινὰς μᾶλλον τῷ τοῦ τῆς ἀληθείας ἔρωτος ἐμπυρῶματι. Οὐ μέχρι δὲ τούτου τὰ τῆς φλογὸς περιεῖστατο, ἀλλὰ γε καὶ τὸν ἀγέλαϊον ὄχλον καὶ σύμφρακα τῆς ἰαυτοῦ πυρκαϊᾶς ἐτίθετο παρίεργον. Τὸ δὲ ζήτημα περὶ τῆς τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φωνῆς ἀρχῆς ἐκ πρώτης προὔβηθη· ἦν τῆ τοῦ πάθους νυκτὶ τοῖς μαθη-

β΄. Οἱ μὲν οὖν ἐνστατικώτατα ταύτην ῥηθῆναι τὴν φωνὴν ἐργωμάτερον, κατὰ μόνην αἰτίαν τῆς ἀχρόνου καὶ αἰδίου καὶ ἀξίας τῆς αὐτοῦ θεότητος, πρώτης γενήσεως, καὶ τούδε τινὰ τῶν θεοφόρων ἁγίων εἰς μέσον παρήγον οὕτω ταύτην τὴν φωνὴν ἐκλαδομένον· καὶ οὐκ ἀνεκτὸν ὄλωσ ἤγνητο, καὶ κατὰ τὸ ἐν Χριστῷ ἀνθρώπινον μείζονα παρ' αὐτοῦ τὸν Πατέρα ῥηθῆναι, ὡς ἀνθρώπου τελείου ὄντος

(2) Hanc questionem propositam fuisse ab ipso Manuele imp., ait Ephræmius v. 4763, quem auctorem legis narrante de concilio hoc ipso ob eam rem coacto. Adi præterea Nicetam Choniata Hist. vii, 5.

μετὰ τῆς τελείας θεότητος, καθὼς τισι τῶν ἁγίων Α τὰς Ἐκκλησίας διδασκάλων ἐξείληπται. Τοῖς δὲ, καὶ κατὰ τοῦτο δὴ τὸ ἀνθρώπινον λεγέσθαι τὸ. Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἔστιν, ἴδομαι ἐπερμηνεύεσθαι· ἀλλ' ὅτι μὴ κατὰ τὸ αἴτιον μόνον εἰρησθαι ταύτην ἐμάθανον, οἱ διδόντες τὸ, καὶ κατὰ τὸ ἐν αὐτῷ ἀνθρώπινον λέγεσθαι, πολλὰ κατὰ τῶν οὕτω φρονούντων συνῆγον ἐντεῦθεν τὰ ἄτοπα· καὶ ἐξ-ἀλλήλων τούτους ἐπεχείρουν, ὡς οὐχὶ καὶ ἀνθρώπων γέλιον τὸν αὐτὸν Χριστὸν δογματίζοντας· ὡσπερ δὲ καὶ πρὸς μίαν ἀνακραθέντα φύσιν, καὶ διὰ τοῦτο τοῖς μονοφυσίταις οἷον συμπνίνοντας. Ὅτε δὲ καὶ κατὰ τὸ ἐν τούτῳ ἀνθρώπινον λέγεσθαι τοῖς τῷ τοιῷδε λόγῳ προστιθεμένοις, ἐκείνοι πάλιν κατήκουον, διαιρεῖν αὐτοὺς τὸν ἕνα Χριστὸν ἐπεδῶντο, καὶ τὰ Νεστορίου φρονεῖν, καὶ εἰς δύο τέμνειν Β υἱοὺς τὸν ἕνα καὶ ἀδιαιρετον. Καὶ τοιούτοις λόγοις καὶ ἀντιθέσει τὸ τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας ἐν σώμα καὶ ἀδιάσπαστον διελθὴ διαιρεθὴν ἐσχίζετο, μικροῦ δὲ δίστατο. Τῷ δὲ συναπέρουγε καὶ τὴν περὶ τὴν σύγκλητον καὶ τὸν πολὺν πάντα δῆμον, τῶν μὲν τούτοις, τῶν δ' ἐκείνοις συμφρονούντων, καὶ συν-ωδὰ φθεγγόμενων καὶ ἀντικρινόμενων τοῖς ἑτέροις λέγουσιν· ἁγίαί ταῦτα εἶχον καὶ λευφόροι καὶ στενωποὶ καὶ οἴκοι, περιβαλούμενα. Ἔστι δὲ οἷς καὶ ἄλλως τὸ ῥητὸν ἐπερμηνεύτο, ὡς τοῦ Σωτῆρος φῶς ὑποδυομένου τὸ τῆς κοινῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως πρόσωπον (3)· ἀλλὰ δὴ καὶ κατὰ μόνον τὸν τῆς κενώσεως τρόπον αἴτιον συγκαταβάσεως· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ὅτι ἡ τοῦ Κυρίου σὰρξ καθ' ἑαυτὴν νοεῖται οὕτως, ὡσπερ εἰ μὴδὲ τῇ ὑπόθετι Γ ἦνωτο· καὶ ἀλλ' ἅττα προβαλλομένοις, ἄπερ δὴ ταῦτα μετὰ τὴν ἀληθῆ τοῦ ζητουμένου γνώσιν καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἐνωσιν καθυπεβλήθησαν ἀνα-θήματα.

γ. Οὕτω δὴ τῆς Ἐκκλησίας κυμαινομένης ταῖς τοῦ κρηθοῦ πνεύματος αὔραις, φιλοσοφικούντος ἐκράξαι τὰ τῆς πίστεως πείσματα, τῆς ἀερογώνου πέτρας Χριστοῦ τοῦ τὰ διστάτωτα συνάψαντος, οὐκ ἠμέλησεν ὁ τῆς κοσμικῆς μεγάλης ὀλκάδος κυβερνήτης προβεβλημένος ἡμέτερος βασιλεὺς· οὐδ' ἐπεύσταξεν οὗτος ὁ φυλάσσων τὸν νεόλεκτον Ἰσραὴλ τὸν καὶ Θεὸν ὁρῶντα τῷ τῆς σαρκὸς προβλήματι σκιαζόμενον, καὶ τῷ αὐτῷ Θεῷ καθορώμενον καὶ σωζόμενον· ἀλλ' ὡς βασιλεὺς τῆς εἰρήνης καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιστημονάρχης ἐβῶν τε καὶ πράξεων (4), φιλοπονώτερον περὶ ταῦτα καὶ Δ φροντιστικώτερον διατίθεται. Οὐδὲν μὲν ἔττον καὶ τῶν ὀσημέραι παρεμπιπτουσῶν κατὰ τὰς ὀμβριμαίας σταγῆνας κοσμικῶν φροντίδων ἀντιποιούμενης, ὅλον δὲ ὁμῶς ἑαυτὸν συντείνας, ἐφ' ᾧ τὸ μὲν κατὰ ὑγίωσαι, καὶ τὸ διαῤῥαγεῖν ἀρτιώσαι· καὶ πρὸς μίαν αὐθις τὰ πάντα συναγαγεῖν ὀλομέλειαν. Ἐντεῦθεν καὶ ὅσα παρὰ διαφόρων θεοφορουμένων

nitatem, majorem appellavisse Patrem, quando quidem Christus perfectus simul homo Deusque est. Alii contra secundum humanam quoque naturam intelligenda putabant verba: *Pater meus major me est*, verumtamen iidem hi, qui etiam secundum humanam naturam dictum illud fuisse putabant, multa absurda de iis diffamabant, qui tantummodo propter vim paternam Filii causativam, sic locutum Christum docebant: eosque accusabant, ceu si Christum perfectum hominem non agnoscerent, vel ex una concretum natura crederent, ideoque cum Monophysitis conspirarent. Vicissim autem ii, qui verba illa etiam de homine intelligebant, redargui se cernebant, tanquam si unicum Christum dividerent, atque, ut Nestorio placuit, duos filios introducerent, cum unus reapse sit atque individuus. Atque his sermonibus et contradictionibus unum atque individuum castæ Ecclesiæ corpus bifariam scindebant: resque jam parum a manifesto schismate aberat. Namque inter se dissidebat senatus, plebisque multitudo, dum alii aliis adhærerent; et cum his conspirarunt, illis contradicerent: atque ita fora, viæ, vici, ædes, variis sermonibus personabant. Nonnulli etiam aliter dictum illud interpretabantur, ceu si Servator quodammodo gereret naturæ nostræ humanæ personam; solumque intelligebant extenuationis humilitatisque modum: carnem denique solam per se spectabant, ceu si ne divinitati quidem esset conjuncta, aliaque hujusmodi effutiebant, quæ post veram rei controversæ cognitionem Ecclesiæque concordiam revocatam, anathemate percussa sunt.

3. Cum hac tempestate jactaretur Ecclesia mali spiritus flabris perflantibus, nitentibusque fidei firmamentum dissolvere, id est angularem lapidem Christum qui distantia conjungit; haud socordem se præstitit rex noster mundani magni navigii delectus gubernator; neque darmitavit hic custos novi Israelis qui Deum humana carne contectum vidit, atque ab ipso Deo visitatus servatusque fuit: verum tanquam rex pacis, et ecclesiasticæ disciplinæ actionumque sapiens moderator, magno labore studioque ad id negotium incubuit. Et quanquam orbis universi curas, imbrimur instar, in se quotidie ruentes sustineret, nihilo tamen minus toto animo dedit operam ut ægra sanaret, disjecta sarciret, atque ad unitatem cuncta rursus membra reduceret. Quamobrem sententias etiam complurium inspiratorum theologorumque hominum super hoc proposito scriptas colligi ordinatimque in libro disponi curavit: atque has divorum auctoritates

(3) Hinc Victorinus Comm. in epist. ad Galat. cap. iv, v. 14. (Collect. Vat. t. III, part. II, p. 48) ait: *Catholicum Christus corpus ad omnem hominem habuit: omne quod passus est catholicum fecit, id est ut omnis caro in illo crucifixa sit.*

(4) Mallet id reservatum pontificibus et episcopis, quorum istud sacrum officium et potestas est. Et quidem Græcus Ephræmius haud unum dilaudat Byzantinum imperatorem, propterea quod nihil in ecclesiastica disciplina novaverant.

singulis sanctissimis patriarchis jussit, itemque aliis delectis per id tempus congregatisque in divina sacraque synodo viris, perque hos ipsos universo deinceps Ecclesie populo: Patrum igitur sententiae erant hae.

καὶ κατὰ ῥητὸν οὕτως ἔχουσι.

Sancti Joannis Damasceni.

4. Forum, quae humano more de Servatore Christo praedicantur, sive dicta, sive gesta fuerint, sex modi sunt. Quaedam enim ex illis naturaliter ratione carnis assumptae facta dictaque sunt, velut partus ex Virgine, atque retatis incrementum et profectus, fames, sitis, defatigatio, lacrymae, somnus, clavorum fixura, mors aliaque similia, quae naturales et inculptae passiones sunt. In his enim omnibus manet quidem divinae naturae cum humana conjunctio, corporis tamen ea vere esse creduntur: quippe cum divinitas nihil horum pertulerit, sed per ea salutem nobis procurarit. Quaedam dissimulandi modo, ut cum de Lazaro quaerit: *Ubi posuistis eum*? Cum orat, et cum se subducit. His enim neque ut Deus neque ut homo opus habebat: verum humano more illud praetexebat, quod necessitas atque utilitas exposcebat. Nimirum idcirco, puta, precabatur, ut se minime Deo adversari ostenderet; utque Patrem, velut sui causam, honore afficeret. Interrogabat, non quod ignarus esset; sed ut se, quanquam Deus manebat, hominem quoque vere esse demonstraret. Haec denique ipsi causa secedendi erat, ut nos doceret pericula temere non adire, nec nos ipsos ultro prodere. Quaedam rursus dicuntur per assumptionem ut, illud: *Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti*? Item: *Ipse Filius Patri subjicietur*. Nec enim quatenus Deus nec quatenus homo, a Patre unquam derelictus fuit: nec peccatum, nec maledictum factus est, nec Patri subjici opus habet. Etenim quatenus, Deus est, aequalis est Patri, non autem adversarius, nec subjectus: quatenus autem homo, nunquam adversus Patrem contumax fuit. Ex quo sequitur, eum, nostri assumptae persona, partes nostras suspiciendo, his verbis usum esse. Quaedam autem per excogitatam mente praecisionem dicuntur. Nam si ea quae revera disjungi nequeunt, hoc est carnem a Verbo, cogitando sejunxeris, caro serva erat et ignara: verum eadem ob hypostaticam cum Deo Verbo conjunctionem id habuit, ut nec serva esset nec ignara. Eadem de causa Patrem Deum suum vocavit. Quaedam vero aiebat, ut se nobis manifestaret, nostramque firmaret fidem, veluti cum dixit: *Pater, clarifica me claritate quam habui, prius quam mundus esset, apud te*. Etenim ipse quidem et tunc clarificatus erat, et nunc clarificatur: ne-

καὶ θεολόγων ἀνδρῶν περὶ τοῦ πρόκειμένου ἁπλοῦς συνγράφου, συλλεγῆναι καὶ συντελεσθῆναι στοιχηθῶν διατάχεται· καὶ δὴ καὶ τὰς τοιαύτας τῶν ἁγίων τούτων χρήσεις ἐκάστη τῶν τε ἁγιωτάτων πατριαρχῶν ἐκδόθηναὶ διακείμενα, καὶ μὴν καὶ τοῖς τακτικῶν συναλεγομένοις λογίσι τῆς βίαις καὶ ἱερῶν συνόδου, καὶ δι' αὐτῶν παντὶ τῷ τῆς Ἐκκλησίας πληρωμαί· αὐ καὶ κατὰ ῥητὸν οὕτως ἔχουσι.

Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ (5).

δ. Τῶν ἀνθρωποπροσώπων ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ λεγομένων εἴτε ἐν ῥήμασιν εἴτε ἐν πράγμασιν τρεῖς εἰσὶν εἶδη. Τὰ μὲν γὰρ αὐτῶν κατὰ φύσιν οἰκουμενικῶς πέπρακται τε καὶ λέγεται· οἷον ὁ ἐκ Παρθένου τόκος, ἡ καθ' ἑλικίαν ἀνάστασις τε καὶ ἀνομή, ἡ πείνα, ἡ δίψα, ὁ κόπος, ὁ ὕπνος, τὸ δάκρυον, ἡ τῶν ἔλων τρήσις, ὁ θάνατος, καὶ τὰ τοιαῦτα, ὅσα φυσικὰ καὶ ἀδιάβλητα πάθη τυγχάνουσιν. Ἐν ταῦτοις γὰρ ἅπασιν μίξις μὲν ἐστὶ τοῦ θεοῦ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον· πλὴν τοῦ σώματος ἀληθῶς εἶναι πιστεύεται, οὐδὲν τούτων τοῦ θεοῦ πάσχοντος, δι' αὐτῶν δὲ τὴν ἡμῶν οἰκονομοῦντος σωτηρίαν. Τὰ δὲ κατὰ προσποίησιν, τὸ ἱρωτῆν τοῦ θεοῦ λέγοντες Λάζαρον, ἢ προσευχῆ, τὸ ὑπαναχωρεῖν. Τούτων γὰρ οὔτε ὡς θεός, οὔτε ὡς ἄνθρωπος ἔχρηζε· πλὴν ἀνθρωποπροσώπων ἐσηματίζετο πρὸς ὅπερ ἡ χάρις καὶ τὸ λυσιτέλες ἀπέχει. Οἷον τὴν προσευχῆν, διὰ τὸ δεῖξαι ὡς οὐκ ἐστὶν ἀντίθετος· καὶ ὡς αἴτιον αὐτοῦ τιμῶν τὸν Πατέρα. Τὸ ἱρωτῆν, οὐκ ἀγνοῦν, ἀλλ' ἵνα δεῖξῃ ὡς κατὰ ἀλήθειαν ἐστὶν ἄνθρωπος μετὰ τοῦ εἶναι θεός· τὸ ὑπαναχωρεῖν, ἵνα δεῖξῃ μὴ προπετεῖσθαι μηδὲ ἑαυτοῦς προδιδόναι. Τὰ δὲ κατ' οἰκειώσιν· ὡς τὸ, θεὸς μὲν, θεὸς μὲν, ἱναὶ μ' ἐγκατέλιπες· καὶ τὸ, αὐτὸς ὁ υἱὸς ὑποταγῆσθαι τῷ Πατρὶ. Οὔτε γὰρ ὡς θεός οὔτε ὡς ἄνθρωπος ἐγκατέλειπεν ποτὲ ὑπὸ τοῦ Πατρὸς· οὔτε ἀμαρτία, οὔτε κατὰρα γέγονεν, οὔτε ὑποταγῆναι χρῆζει τῷ Πατρὶ. Καθὸ μὲν γὰρ θεός ἴσος ἐστὶ τῷ Πατρὶ, καὶ οὐδὲ ἐναντίος οὐδὲ ὑποταγμένος· καθὸ δὲ ἄνθρωπος οὐδέποτε ἀνήκοος γέγονεν τοῦ Γεννήτορος. Τὸ ἡμέτερον τοῖνυν οἰκειούμενος πρόσωπον, καὶ μὴ τῶν ἡμῶν τάσεων ἑαυτὸν, ταῦτα ἔλεγε. Τὰ δὲ διὰ τὴν κατ' ἐπίνοιαν διαίρεσιν. Ἐάν γὰρ τῆ ἐπινοίᾳ διέλθῃ τὰ τῆ ἀληθείᾳ ἀχώριστα, ἦγον τὴν σάρκα ἐν τοῦ λόγου, ἢ σάρξ δούλη ἦν καὶ ἀγνοῦσα· ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς τὸν θεὸν λόγος, ὃν καθ' ὑπόστασιν ἐνωσιν οὔτε δούλη ἦν, οὔτε ἄγνοια. Οὕτω καὶ θεὸν ἑαυτοῦ τὸν Πατέρα ἐκάλεσε· τὰ δὲ διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς φανέρωσιν τε καὶ πίστιν. Ὡς τὸ, Πάτερ, δόξασόν με τῆ δόξῃ ἣ ἔχον πρὸ τοῦ κόσμου εἶναι παρὰ σοί. Αὐτὸς γὰρ δεδοξαμένος ἦν τε καὶ ἐστίν· ἀλλ' ἡμῖν οὐκ ἦν φανερωθεῖσθαι καὶ πιστωθεῖσθαι ἢ δόξα αὐτοῦ· τὰ δὲ, κατὰ τὴν τοῦ Ἰουδαίου προσώπου οἰκειώσιν. Καὶ μετὰ τῶν Ἰουδαίων ἀριθμῶν ἑαυτὸν· ὡς πρὸς τὴν Σαμαριτίνην φησιν· Ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἴδατε· ἡμεῖς

* Joan. xi, 34. † Matth. xxvii, 46. ‡ I Cor. xv, 28. § Joan. 17, 5.

(5) *De fide orthodoxa*, lib. iv, cap. 18, edit. Lequienii, t. I, p. 286. Carptum tamen haec desumi excerptorum auctor,

προσκυνούμεν ὁ εἶδαμεν· ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν.

A quaquam tamen nobis claritas ejus patefacta comprobataque erat. Postremo interdum ita loquebatur, tanquam Judæorum personam adscivisset, se in eorum numerum ascribendo; ut cum Samaritanæ ait: *Vos adoratis quod nescitis; nos adoramus quod scimus: quia salus ex Judæis est*¹.

Του ἁγίου Γρηγορίου του Θεολόγου ἐκ τοῦ δευτέρου λόγου τοῦ περὶ Υἱοῦ (6).

Sancti Gregorii Theologi ex oratione secunda de Filio,

ε. Τὸ γὰρ δὴ λέγειν ὅτι του κατὰ τὸν ἄνθρωπον νοουμένου μείζων, ἀληθὲς μὲν, οὐ μέγα δέ. Τί γὰρ τὸ θαυμαστόν, εἰ μείζων ἀνθρώπου Θεός;

5. Dicere autem, quod Pater major Christo sit, quatenus hic modo intelligitur; verum id quidem est, haud tamen magnum. Quid enim mirum, si Deus homine major est?

Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ἐκ τοῦ διαλεκτικοῦ λόγου, ὃν ἐποιήσατο ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν ἀγίᾳ πρώτῃ μεγάλῃ συνόδῳ πρὸς τὸν Ἄρειον (7).

S. Athanasii ex disputatione quam habuit in sancta prima Nicæna magna synodo adversus Arium.

ζ. Ἀθανάσιος εἶπε· Τίνες οὖν κοπιῶσω, ἄνθρωποι ἢ ἄγγελοι;

6. Athanasius dixit: Quinam igitur fatigantur; hominesne, an angeli? Arius dixit: Angeli incorporei sunt, ut cum ipsi ministrant, nullum lassitudinis experimentum percipiant. At hominis proprium est fatigari, propter gravem nempe corporis molem. Athanasius dixit: Quomodo ergo fatigatus est Dominus? Scriptum enim est: *Jesus vero fatigatus ex itinere, sedebat*².

Ἄρειος εἶπεν· Ἄγγελοι ἀσώματος τυγχάνουσι, πρὸς τὸ διακονοῦντας αὐτοὺς καμῆτου πείραν μὴ λαβεῖν· ἄνθρωπου δὲ τὸ κάμνειν ἴδιον διὰ τῆν τοῦ σώματος βαρείαν ὀλκῆν. Ἀθανάσιος εἶπεν· Ὁ οὖν Κύριος πῶς ἰκοπίασε; Γέγραπται γὰρ· Ἰησοῦς δὲ κεκοπιακῶς ἐκ τῆς ὁδοποιρίας, ἐκαθίστητο. Ἄρειος εἶπεν· Συνήγαγίς με, ὡς ἤθελῃσας. ἐκ του παραδείγματος τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅτι οὐχ ὡς Θεός Λόγος ἰκοπίασεν, ἀλλ' ἵνα φανῇ ὅτι σάρκα, ἣν οὐκ εἶχε πρότερον ὁ Λόγος καὶ Θεός, ταύτην ἐνέλαθεν· διὰ τοῦτο τῇ σαρκὶ συνεχώρησε πάσχειν τὰ ἴδια, ἵνα φανῇ ὅτι σὰρξ ἐστίν. Ἀθανάσιος εἶπε· Μένεισθε ὅτι προωμολόγηται ὅτι παντάχου πάρεστιν ὁ Λόγος καὶ Θεός. Ἄρειος εἶπεν· Ἀραρότως.

Ἀθανάσιος εἶπεν· Εἰ οὖν πανταχοῦ πάρεστι, τίνας ἐνεκεν ἐφασκεν, Ὁ Πατὴρ μου ὁ πῆμψας με μείζων ἐστίν; Ἄρειος εἶπεν· Παρακαλῶ σε, μὴ ὀκνήσης ἀποκαλύψαι τὸ κάλυμμα ἀπὸ του γράμματος ἐν τάχει. Λίαν γὰρ ἀνωμαί. Ἀθανάσιος εἶπεν· Τίς ἐστίν ὁ κεκοπιακῶς, ἄνθρωπος, ἢ ὁ Θεός Λόγος; Ἄρειος εἶπεν· Ἄνθρωπος. Ἀθανάσιος εἶπεν· Οὐκ οὖν σὸν ἐστὶ τὸ νοῆσαι λοιπόν, Ἄρειος εἶπεν· Καταλαβόμεν σου τὸν νοῦν ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ. ἔτι, τοῦ Θεοῦ Λόγου πανταχοῦ παρόντος, δῆλον ὅτι διὰ τῆν σάρκα εἶπεν, Ὁ Πατὴρ μου ὁ πῆμψας με μείζων ἐστίν, τῆν βαδίζουσαν καὶ κοπιῶσαν, καὶ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἕτερον πορευομένην. Ἀληθῶς ὀρθῶς ἔχει τοῦτο.

Scriptum enim est: *Jesus vero fatigatus ex itinere, sedebat*². Arius dixit: Ut veluisti, eo me, angelorum hominumque exemplo, adduxisti, ut fatear Verbum non ut Deum fatigatum esse, sed ut appareret carnem hanc, quam antea Verbum et Deus non habebat, assumpsisse: idcirco carni quæ sibi erant propria pati permisit, ut carmen esse evidens fieret.

Athanasius dixit: Memor sis, concessum jam esse Verbum et Deum ubique existere. Arius dixit. Recte admodum. Athanasius dixit: Si igitur ubique præsens est, quam de causa ait: *Pater meus, qui misit me, major me est*? Arius dixit: Obsecro te, ne graveris velum a littera quam cito detrahere. Valde enim angor animo.

Athanasius dixit: Quis fatigatus est, homine, an Deus Verbum? Arius dixit: Homo. Athanasius dixit: Tuum igitur jam est intelligere. Arius dixit: Percipio quid tuo hoc responso intelligas, nempe cum Deus Verbum ubique adsit, prorsus constare ipsum propter carnem dixisse: *Pater meus qui misit me, major me est*. Caro enim gradiebatur et fatigabatur, et a loco in locum migrabat.

Certe id recte se habet.

S. Amphilochii ex sermone adversus Arianos.

7. Idcirco nunc sublimi, nunc humili oratione utor; nempe ut sublimi, inhabitantis Verbi nobilitatem demonstrarem; humili autem, comitantis carnis infirmitatem significem. Et iterum: Modo me Patri æqualem, modo Patrem majorem dico: neque ipse mihi repugno, sed me Deum homi-

Τοῦ ἁγίου Ἀμφιλοχίου ἐκ του κατὰ Ἀρειανῶν λόγου (8).

D

ζ. Διὰ τοῦτο γὰρ πῆ μὲν ἀνηγμένους, πῆ δὲ ταπεινοὺς φθέγγομαι λόγους· ἵνα διὰ μὲν τῶν ὑψηλῶν του ἐνοικουνοῦς λόγου ἀποδείξω τὴν εὐγένειαν, διὰ δὲ τῶν ταπεινῶν τῆς ἐνοικουμένης σαρκὸς γνωρίσω τὰ ἀσθενῆ. Καὶ πάλιν· Πῆ μὲν ἑαυτὸν ἴσον λέγω τῷ Πατρὶ, πῆ δὲ μείζονα τὸν Πατέρα· οὐ μαχόμε-

¹ Ioan. iv, 22. ² ibid. 6.

(6) Edit. Maurin. t. I, orat. 30, § 7.

(7) Edit. Maurin. t. II, p. 210. Porro vides Græcam sæculi XII synodum agnovisse ut genuinum Athanasii opus, quod postea Maurini aliique critici inter Spuria Athanasiana confidenter collocaverunt.

(8) In S. Amphilochii reliquiis apud Combefisium p. 149 citatur idem hic titulus; sermo vero ipse periit: ita tamen ut particula quædam Vaticani hujus fragmenti occurrat etiam apud prædictum Combefisium, p. 146, cum titulo: *In illud, « Pater major me est. »*

neque demonstro; Deum, sublimitate sermonis : A
hominem, humilitate. Neque tamen cor vestrum tur-
betur, quia dixi vobis: *Pater meus major me est* ;
major enim est illo qui ad eum vadit, non illo qui in
ipso est; nam quatenus Deus sum, in Patre sum;
quatenus autem homo, ad Patrem vado. Illo igitur
major Pater est, qui ad ipsum vadit; non illo qui
semper in ipso est. Atque ut verba ad compendium
conferam, major simul est atque æqualis: major
sciscitante: *Quot panes habetis*⁹? æqualis populum
universum quinque panibus saturanti: major in-
terrogante: *Ubinam Lazarum posuistis*¹⁰? æqua-
lis Lazarum jussu suscitanti: major dicente: *Quis
me tetigit*¹¹? æqualis perpetuum hæmorrhoidsæ
fluxum sistenti: major dormiente in puppe, æqua-
lis mari increpanti: major eo quem damnavit Pi-
latus; æqualis ei qui mundum damnatione liberat:
major eo qui alapam crucemque sustinuit cum la-
tronibus; æqualis ei qui latronem gratis justifica-
vit: major eo qui veste nudatus fuit, æqualis ei
qui animam ornatur: major eo cui propinatur ace-
tum; æqualis ei qui proprium sanguinem ex vino
facit: major eo qui dissolutionem templi (id est
corporis sui) passus est; æqualis ei qui suum tem-
plum (id est corpus) suscitavit; illo, inquam, ma-
jor, huic æqualis. Et iterum. Haud pluribus verbis
vos morabor. Cernis, hæretice, quoniam major sit
Pater, eo nimirum qui ait: *Jam plura vobiscum
non loquar*¹²; non eo qui dicit: *Non relinquam
vos orphanos*¹³; etenim *vobiscum sum cunctis die-
bus usque ad sæculi consummationem*¹⁴. — *Venit
princeps hujus mundi, neque in me quidquam in-
venit*¹⁵. Cernis quoniam sit major; ille scilicet qui
coram principibus damnatus fuit, non eo qui mun-
dum fecit. *Surgite eamus hinc*¹⁶. Quoniam major
est Pater? nempe dicente: *Eamus*; non dicente,
*Habitabo vobiscum et inambulabo*¹⁷⁻¹⁸. — *Ego sum
vitis vera*¹⁹; cernis quoniam major sit Pater nimi-
rum dicente: *Ego sum vitis*; non dicente: *Ego
veram vitem plantavi*.

S. Cyrilli ex homilia in Ramos Palmarum.

8. Sed quamvis rationalis natura nostra persona-
liter Verbo unita fuit, non tamen est æquata. Qui D
enim fieri potest, ut temporale exæquetur æterno;
id quod habuit initium, ei quod sine initio est? Et
paulo post, Quomodo inquit: *Ego et Pater, unum
sumus*? ob cælestem scilicet ante sæcula nativita-
tem. Quomodo *Pater meus major me est*? ob ter-
renum ex Virgine ortum,

Ejusdem ex sermone ad reginas.

9. At quomodo is angelis minor evasit, qui ab
illis adoratur, unaque cum Patre regni solium ob-

⁹ Matth. xv. 34. ¹⁰ Joan. xi. 34. ¹¹ Marc. v. 31. ¹² Joan. xiv. 30. ¹³ ibid. 48. ¹⁴ Matth. xxviii.
20. ¹⁵ Joan. xiv. 30. ¹⁶ ibid. 31. ¹⁷⁻¹⁸ Levit. xxvi, 12. ¹⁹ Joan. xv, 1.

(9) Notemus de eucharistica transsubstantia-
tione testimonium catholicum ecclesiastici Patris
valde nobilis, qui sæculo quarto post Christum

nos ἐμαυτῷ, ἀλλὰ δεικνύς ὡς Θεός εἰμι καὶ ἄνθρω-
πος· Θεός μὲν ἐκ τῶν ὑψηλῶν, ἄνθρωπος δὲ ἐκ τῶν
ταπεινῶν. Ἀλλὰ μὴ ταρατσίσθω ὑμῶν ἡ καρδιά,
ὅτι εἶπον ὑμῖν, Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἔστι·
μείζων γὰρ ἔστι τοῦ πορευομένου πρὸς αὐτὸν, οὐ
τοῦ ὄντος ἐν αὐτῷ· ὡς γὰρ Θεός εἰμι ἐν τῷ Πατρὶ·
ὥστε ὡς ἄνθρωπος πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα.
Ἐκείνου οὖν μείζων ὁ Πατήρ, τοῦ πορευομένου πρὸς
αὐτὸν, οὐ τοῦ αἰε ὄντος ἐν αὐτῷ· καὶ ἵνα συντόμως
εἶπω, μείζων ἔστι καὶ ἴσος· ἴσος τοῦ ἐκ πάντα ἄρ-
των δῆμον ὀλόκληρον κορινθύντες· μείζων τοῦ ἐφῆ-
τῶντος, Που τὸν Λάζαρον τεθείκατε; ἴσος τοῦ τῶν
Λάζαρον ἀνιστάντος λόγῳ· μείζων τοῦ λέγοντος,
Τίς μου ἤφατο; ἴσος τοῦ τὰς ἀκρωτίδας πηγὰς τῆς
αιμορροῦσης ξηράναντος· μείζων τοῦ καθευδοῦστος
ἐπὶ τῆ πρόμνη· ἴσος τοῦ ἐπιτιμῶντος τῆ θελάσσης·
μείζων τοῦ κρινομένου ἐπὶ Πιλάτου· ἴσος τοῦ καί-
σως ἐλευτεροῦντος τὸν κόσμον· μείζων τοῦ βαπ-
τιζομένου· μείζων τοῦ συσταυρουμένου λησταίς· ἴσος
τοῦ τὴν ληστὴν δικαιούντος θωραϊῶν· μείζων τοῦ
γυμνουμένου τὴν ἐσθῆτα· ἴσος τοῦ στολιζόντος τὴν
ψυχὴν· μείζων τοῦ ποτιζομένου ὄξος· ἴσος τοῦ τὸ
οἶκίον οἶνοχοοῦντος αἶμα (9)· μείζων τοῦ λυομένου
νεκου· ἴσος τοῦ καὶ μετὰ τὴν λύσιν τὸν οἶκίον ἐγεί-
ραντος ναόν· ἐκείνου μείζων, τούτου ἴσος. Καὶ πάλιν·
Οὐκέτι πολλὰ λαλήσω μεθ' ὑμῶν. Ὁρᾶς, αἰ-
ρετικὲ, τίνας μείζων ἔστιν ὁ Πατήρ, τοῦ λέγοντος·
Οὐκέτι πολλὰ λαλήσω μεθ' ὑμῶν· οὐ τοῦ λέγον-
τος· Οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὄρφανούς· μεθ' ὑμῶν γὰρ
εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντέλειας. —
Ἔρχεται ὁ ἀρχὼν τοῦ κόσμου καὶ ἐν ἐμοὶ εὐρή-
σει οὐδέν. Ὁρᾶς τίνας ἔστι μείζων, τοῦ κρινομέ-
νου ἐπ' ὄψεσιν ἀρχόντων, οὐ τοῦ ποιῆσαντος τὴν
οἰκουμένην· Ἐγείρεσθε, ἀγῶμεν ἐντευθεν· ὄρᾶς
τίνας ἔστι μείζων ὁ Πατήρ, τοῦ λέγοντος Ἀγῶμεν·
οὐ τοῦ λέγοντος· Ἐνοικήσω ἐν ὑμῖν καὶ ἐμπε-
ραπατήσω· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀμπέλος ἡ ἀληθινή·
Ὁρᾶς τίνας ἔστι μείζων ὁ Πατήρ, τοῦ λέγοντος· Ἐγὼ
εἰμι ἡ ἀμπέλος· οὐ τοῦ λέγοντος, Ἐγὼ ἐφύτευσα
ἀμπέλον ἀληθινήν.

Τοῦ ἀγίου Κυρίλλου ἐκ τοῦ εἰς τὰ Βαΐα λόγου (10).

α'. Ἐμῶς, εἰ καὶ ἠνώθη καθ' ὑπόστασιν τῷ Λόγῳ
ἡ λογικὴ ἡμῶν φύσις, ἀλλ' οὐκ ἰσώθη· Πῶς γὰρ
ἰσώθησεται τῷ προαιωνίῳ τὸ πρόσφατον; ἢ πῶς
ὁμοιωθήσεται τῷ ἀνάρχῳ τὸ ἐναρχον; Καὶ μετ' ὀλίγα·
Πῶς φησὶν· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἑσμεν; τῆ ἀνω
πρὸς αἰῶνων γεννήσει, Πῶς, Ὁ Πατήρ μου μείζων μου
ἔστι; τῆ κάτω ἐκ Παρθένου γεννήσει.

Του αὐτοῦ ἐκ τοῦ εἰς τὰς βασιλίσσας λόγου (11).

β'. Πῶς οὖν ἡλάττωται παρὰ τοὺς ἀγγέλους
ὁ πρὸς αὐτῶν φροσκυνούμενος, ὁ σύνεσρος Πατρὶ;

12. ¹⁹ Joan. xv, 1.

florehat.

(10) Edit. Paris, t. V, part. II, p. 497, 498.

(11) Edit. cit. t. v, part. II, p. 133. D.

ἴσφι σαφῆς ἢ πρόφασις· καθέκτο γὰρ ἐν τοῖς τῆς A
τόττος μέτροις, καὶ τὸ ἀποθνήσκειν πεφυκὸς
λαθῶν, ἴδιόν τε αὐτὸ ποιησάμενος. ἐν αὐτῷ πέ-
τικῶν, καὶ ταῖς ἀνωτάτω δόξαις στεφανοῦται διὰ
λος, ὡς δὲ αὐτοῦ καταργήσας τὸν θάνατον, καὶ
τον ἀπορήνας τὴν φθοράν· ἅτι δὴ καὶ ὑπάρχων
τία καὶ ζωῆς. Ὅταν οὖν Ἰησοῦν ὀνομάξῃ, καὶ
ισθαὶ λέγῃ παρὰ τοὺς ἀγγέλους αὐτῶν, οὐκ
πον ἂνὰ μέρος καὶ ἰδικῶς, ἀλλ' αὐτὸν νοσοῦμεν
υπογενῆ, παραχωροῦντα τοῦ προῦχεν οἰκονομικῶς
νίαις ἀγγέλοις· ὅτι ἀληθεία γέγονεν ἀνθρώπος ὁ
ἰνῶν ὑπεροχῆς ἡττώμενος· τὰ δὲ τῆς ὑπεροχῆς
οἰς ἀγγέλοις, ὅτι καὶ ἔξω σαρκὸς, καὶ τοῦ τιθνά-
ιττους εἰπέ· γεγονότος ἐν τοῦτοις τοῦ Υἱοῦ διὰ
ούσιον κένωσιν. Ἄλλ' ὁ βραχὺ παρ, ἀγγέλους
μένος, διὰ γε τὸ τῆς ἀνθρωπότητος μέτρον, ἐν B
ἢ θεότητος ὧν, προσκυνεῖται παρ' αὐτῶν, καὶ
αι θύοις, ὡς περιεστᾶσιν ἐκείνοι θεολογούντες
ἰ τῶν δυνάμεων αὐτῶν ὀνομάζοντες; Κύριον.

tinet? In promptu est responsio: Nam corpore,
quod mori posset, assumpto, ad humanam naturam
infirmittates se ipsum demisit, in eoque veluti pro-
prio spontaneam mortem sustinuit. Ob eam porro
mortem et passionem, summæ gloriæ coronam
promeruit; quippe qui ipsa vita et incorruptio est,
et mortem abolevit, et corruptionem omni vi spo-
liavit. Cum Jesum ergo nominat, et angelis mino-
rem prædicat, non simpliciter nos hominem, seor-
sumque ac per se positum, mente concipere o-
portet; sed ipsummet Unigenitum propter in-
carnationis ordinem potiores partes angelis defe-
rentem. Nam qui excellentiæ illorum cedere præ-
dicatur, is vere homo factus dignoscitur. Illa
autem sanctorum angelorum eminentia in hoc
præcipue posita est, et quod carne sunt immunes,
et quod morti non sunt obnoxii: his autem infir-
mitatibus propter voluntariam exinanitionem sub-
jectus fuit Filius. Verum enimvero, qui propter
næ naturæ conditionem paululum infra angelos minoratus dicitur²⁰, is in deitatis excellentia
ens, ab illis adoratur, considetque in iis majestatis thronis, quos illi venerabundi undequaque
at, indefesso laudum præconio illum extollentes, ac virtutum Dominum appellantes.

ου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου κατὰ Ἀρειῶν, καὶ
ου Εὐαγγελισμῶν, οὗ ἡ ἀρχὴ, « Τῆ πρώτην Κυ-
ι » (12).

S. Joannis Chrysostomi contra Arium, et in An-
nuntiationem Deiparæ, homilia quæ incipit:
Præcedente Dominica. »

ἂν εἶπῃ· Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν
ὑποῦ ἀκούετε· ἐὰν εἶπῃ· Ὁ ἐνωρακῶς ἐμὲ ἐήρακε
πῆρα, αὐτοῦ ἀκούετε· οὐ γὰρ δὴ ψεύδεται ἡ C
ια· ἐὰν εἶπῃ· Ὁ πᾶμφας με Πατὴρ μείζων μου
οὔτο μὴ θροήσεται· οὐ γὰρ θεότητα πρὸς θεότητα
ἄλλ' ὅτι θεότης τῆς ἀνθρωπότητος μείζων· πρὸς
ου τὸ ἑλαττον ἀρμόζεται.

40. Si dixerit: Ego et Pater unum sumus, ipsum
audite. Si dixerit: *Ego in Patre et Pater in me
est*, ipsum audite. Si dixerit: *Qui vidit me, vidit
Patrem*, ipsum audite; Veritas enim non menti-
tur. Si dixerit: *Qui misit me Pater, major me est*,
id vos ne terreat: neque enim divinitatem divini-
tati opponit; sed ait divinitatem majorem huma-
nitate; res minor ad majorem refertur.

οὗ ἐκ τῶν ἐρμηνειῶν τῆς πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστο-
λῆς (13).

Ejusdem ex interpretatione Epistolæ ad Hebræos.

Τὸν δὲ βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους ἡλαττωμένον,
ἔλεπομεν Ἰησοῦν διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου.
ρηστὰ πάλιν, Δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφανωμένον.
πῶς αὐτῷ πάντα ἤρμοσε; Τὸ γὰρ βραχὺ τίνοι ἂν
ἀρμόσσει μᾶλλον τῷ τοῖς ἡμερᾶς ἐν ᾗδῃ γε-
μόνα; Ἄλλ' οὐχ ἡμῖν τοῖς ἐπιπολύ φειρομέ-
τα πάλιν παρακαταῶν λέγει· Εἰ γὰρ ὁ προσκυ-
ῦπ' ἀγγέλων, φησὶν, ἠνέσχεται βραχὺ τι παρ' D
ἔχειν διὰ σὲ, πολλὰ μᾶλλον σὺ, ὁ τῶν ἀγγέλων
πάντα φέρον ὀφείλεις.

41. *Aliquantulum infra angelos minoratum vi-
denus*, inquit, *Jesum propter mortis passionem*²¹.
Deinde rursus bona adjecit: *Gloria et honore co-
ronatum*²². Viden' ut cuncta ad hominem accom-
modavit? Nam illud *aliquantulum*, cuinam magis
quam ei congruerit qui tres tantummodo dies in
inferis mansit? Certe nobis haudquaquam qui ad
longum tempus corrumpimur. Deinde progrediens
ait: Nam si is qui adoratur, inquit, ab angelis,
sustinuit quiddam minus habere quam angeli prop-
nullo magis tu qui es minor angelis, debes omnia propter ipsum perferre.

ὁμιλίας τοῦ ἁγίου Ἀμφιλοχίου ἐπισκόπου
ου εἰς τὸ « Ὁ ἀποστείλας με Πατὴρ μείζων
στι » (14).

Ex homilia sancti Amphiloicii episcopi Iconien-
sis in illud: « *Qui misit me Pater, major me
est.* »

ἰπέ κατὰ ποῖον λόγον λέγεις τὸν Πατέρα μείζονα

12. Dic mihi quonam sensu ais Patrem Filio

br. II, 9. ²¹ ibid. ²² ibid.

Hanc homiliam inter Spurias collocat
Conius, t. XI, p. 858. At Græci certe sub
Commeno genuinam existimabant.
dit. Montf. t. XII, homil. IV, p. 41 A.
tulus hic exstat apud Combefisium, p. 143.

Verum ipsa materia codicis Vaticani est inedita.
Imo vero idem sermo videtur, qui supra dicitur
contra Arianos. Etenim locus apud nos (col. 209)
citatus dicitur apud Combefisium ex sermone in
illud: *Pater major me est.*

majorem? Haud ego, inquit, dico, sed dicenti A credo. Ipsemet enim ait: *Qui misit me Pater, major me est*. Si dicenti credis, jam tu a contentione desiste, et ego quoque linguam cohibebo, ipsique Filio permittamus proprii sermonis interpretationem. Ain ergo, Domine, cur modo dicis: *Ego et Pater unum sumus*; modo autem: *Qui misit me Pater, major me est*? Si major, quomodo æqualis? si æqualis, quomodo major? Ego, inquit, utrumque affirmo: nam et major me est, et mihi æqualis: nempe secundum divinitatem, æqualis; secundum incarnationem, major. Ego æqualis illi sum, quatenus ab eo genitus: major ille me est, quatenus ego ex Virgine natus sum.

Ex epistola S. Leonis papæ Romani, quæ dicitur columnæ rectæ fidei.

13. Ita non ejusdem naturæ est dicere: *Ego et Pater unum sumus*; et dicere: *Pater major me est*. Quamvis enim in Domino Jesu Christo Dei et hominis una persona sit; aliud tamen est, unde in utroque communis est contumelia, aliud unde communis est gloria. De nostro enim illi est minor Patre humanitas; de Patre illi est æqualis cum Patre divinitas.

S. Anastasii capitulum septimum ex sexdecim adversus Monophysitas.

14. Qui philosophice vel potius insipienter aiunt carnem factam esse divinam æquatamque Dei Verbo, dicant nobis utrum haud contrectabilis quoque, invisibilis, et incircumscripita post conjunctionem cum Dei Verbo caro evaserit. Quod si ita est, incarnatio quidem nihil aliud nisi phantasia spectrumque est. Sin vero has qualitates non habet, quomodo æquata est incircumscripito atque invisibili?

S. Gregorii Nysseni ex sermone de divinitate Filii sanctique Spiritus, et de Abrahamo.

15. Cum igitur Verbum dicit, *se non posse facere*, perspicuum est non deitati unigeniti Filii impotentiam attribuire; sed imbecillitatem nostræ naturæ impotentem esse testari. Infirma autem caro est, quemadmodum scriptum est: *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma*¹⁵. Ergo D per utraque verum dicit divina Scriptura, dum et majorem Patrem confitetur, et æqualem Filium non negat; nam ubi Verbum humanam spectat naturam, eum qui non cernitur, majorem eo dicit esse qui per carnem cernebatur: sed ubi mentem ad divinitatem ducit, desinit hæc majoris et minoris comparatio: proque his unitas prædicatur: *Ego et Pater unum sumus*. At ea quæ per inæqualitatem variant, unum esse non possunt.

¹⁵ Matth. xxvi, 41.

(15) Edit. Ballerin, t. I, p. 823.

(16) His sæpe similia sunt in *Hodego* apud Ana-

του Υιού; Οὐκ ἐγώ, φησί, λέγω, ἀλλὰ τῶ λέγοντι πά-
θουμαι· οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ εἰπών· Ὁ ἀποστείλας με Πάτερ
μείζων μου ἐστίν. Εἰ τῶ λέγοντι κείθῃ, καὶ οὐκ αὐτῶ
τὴν μάχην κατὰ συσταλῶ τὴν γλώσσαν· καὶ δὲ οὐκ
τῶ Υἱῷ τὸν οἰκίον λόγον ἐρμηνεύσει. Εἰπέ γοῦν, λέ-
ποτα, διατί ποτὲ μὲν λέγεις· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓ
ἐσμὲν, ποτὲ δὲ, Ὁ ἀποστείλας με Πάτερ μείζων μου
ἐστίν; Εἰ μείζων, πῶς ἴσος; εἰ ἴσος, πῶς μείζων; Τὴ
δύο λέγω· ἐπειδὴ καὶ μείζων μου ἐστὶ καὶ ἴσος· κατὰ
τὴν θεότητα ἴσος, κατὰ τὴν οἰκονομίαν μείζων. Ἦτος
αὐτοῦ εἰμι, ἐπειδὴ ἐξ αὐτοῦ ἐγεννήθην· μείζων μου
ἐστίν, ἐπειδὴ ἐκ τῆς Παρθένου ἐγεννήθην.

*Ἀπὸ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου Λέοντος πάππα Ῥώμης
τῆς λεγομένης στήλης ὀρθοδόξιας (15).*

γ'. Οὕτως οὐ τῆς αὐτῆς ἐστὶ φύσεως τὸ λέγειν· Ἐγὼ
καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμὲν· καὶ τὸ λέγειν· Ὁ Πατὴρ μου
μείζων μου ἐστίν· εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ ἐν τῷ ἀσ-
πότῳ Ἰησοῦ Χριστῷ, τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἓν
ἐστὶ πρόσωπον, ὁμοῦ ἑτερόν ἐστὶν ἐκεῖνο ἐξ αὐτοῦ
ἐκατέρω κοινόν ἐστὶ τὸ τῆς ὑβριως· καὶ ἑτερόν, ἐξ αὐ-
κοινόν τὸ τῆς δόξης καθίστηται· ἐξ ἡμῶν μὲν γὰρ ἐστὶ
αὐτῷ ἡ ἐλάσσων τοῦ Πατρὸς ἀνθρωπότης· ἀπὸ δὲ τοῦ
Πατρὸς ἐστὶν αὐτῷ ἡ μετὰ τοῦ Πατρὸς ἴση θεότης.

*Ἐκ τῶν δεκαεὶ κεφαλαίων τῶν κατὰ τῶν Μονοφυσιτῶν
τοῦ ἁγίου Ἀναστασίου τὸ ἕβδομον.*

εδ'. Οἱ φιλοσόφως, μᾶλλον δὲ ἀσώφως λέγοντες ὅτι
ἀπεθώθη καὶ ἰσώθη ἡ σὰρξ τῷ Θεῷ Λόγῳ, εἰπωσὶν
ἡμῖν εἰ ἄρα καὶ ἀψληλάφητος καὶ ἀόρατος καὶ ἀπεριγ-
ραπτος μετὰ τὴν ἔνωσιν ἡ σὰρξ τῷ Θεῷ Λόγῳ. Εἰ δὲ
τοῦτο, φαντασία πάντως καὶ δόκησις ἢ οἰκονομία·
εἰ δ' οὐ ταῦτα ἔσχηεν ἡ σὰρξ, πῶς ἰσώθη τῷ ἀπεριγ-
ράπτῳ (16);

*Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Νύσσης ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ
τοῦ περὶ θεότητος Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος καὶ εἰς
τὸν Ἀβραάμ (17).*

εε'. Ὅταν οὖν ἀποφαίνηται ὁ λόγος ὅτι οὐ δύναται
ποιεῖν, δῆλον ὅτι οὐχὶ τῇ θεότητι τοῦ Μονογενοῦς τὴν
ἀδυναμίαν προστίθῃσιν, ἀλλὰ τῇ ἀσθενείᾳ τῆς ἡμετέρας
φύσεως πρᾶμαρτυρεῖ τὸ ἀδύνατον. Ἀσθενὴς δὲ ἡ σὰρξ,
καθὼς γέγραπται, ὅτι· Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ
σὰρξ ἀσθενὴς· οὐκ οὖν δι' ἀμφοτέρων ἀλαθῆσαι ἡ θεία
Γραφή, καὶ τὸ μείζων ὁμολογοῦσα, καὶ τὸ ἴσον μὴ
ἀρνούμενη· ὅταν γὰρ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον ὁ λόγος
βλέπῃ, μείζονα ὁμολογεῖ τοῦ διὰ σαρκὸς ὁρωμένου τὸν
μὴ ὁρώμενον· ὅταν δὲ πρὸς τὸ θεῖον χειραγωγῇ τὴν
διάνοιαν, ἀργεῖ τοῦ μείζονος καὶ τοῦ ἐλάττονος ἢ συγ-
κριτικῇ αὐτῇ ἀντιπαράθεσις· καὶ ἐντὶ τούτου ἐνότης
κηρύττεται· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμὲν. Τὰ δὲ παρ-
ηλλαγμένα κατὰ τὸ ἀνίσον, ἐν εἶναι οὐ δύναται.

stadium, præsertim cap. 13.

(17) Edit. Paris, t. III, p. 471 C.

ram Sapientiam dicamus secundum terrestrem A
nativitatem ; Filium autem secundum primam
magisque incomprehensibilem ?

S. Joannis Damasceni ad eos qui rogant, sitne
Christi persona creata, an increata.

22. Dei Verbi persona, ante carnem assumptam
simplex erat, nec composita. corpore expers, et
increata. Ex quo autem carnem suscepit, carni
quoque persona facta est, compositaque evasit ex
divinitate, quam nunquam non habuit, et ex carne
quam assumpsit : geritque adeo duplicis naturæ
proprietas, utpote quæ in duabus naturis noscitur.
Quo fit ut una eademque persona et divinitatis
ratione increata sit, et creata ratione humani-
tatis ; visibilis simul et invisibilis. Nam alioqui in
eas angustias adducemur, ut vel unum eundem-
que Christum dividamus, duas personas asse-
rendo ; vel naturarum distinctionem inficientes,
conversionem aut confusionem inducamus.

Ejusdem capitulum CVI, de naturarum proprietatibus.

23. Eundem porro Dominum nostrum Jesum
Christum, et perfectum Deum, et perfectum homi-
nem prædicantes, hoc profitemur, eundem et
omnia habere, quæ pater habet, excepta ingenti
proprietas ; ei omnia item, quæ primus Adam,
excepto solo peccato, hoc est, corpus et animam
ratione et intelligentia præditam : quin habere
etiam eum, uti duabus naturis consentaneum est,
duplices naturarum duarum naturales proprietates ;
hoc est, duas naturales voluntates, divinam
et humanam : duas item naturales operationes,
divinam et humanam ; duas naturales arbitrii liber-
tates, divinam et humanam : ac denique sapien-
tiam et scientiam duplicem, divinam et humanam.
Nam cum ejusdem ac Pater substantiæ sit, libere
vult et agit ut Deus : rursus cum consubstantialis
sit nobis, libere item vult et agit, ut homo. Ipsius
enim miracula sunt, ipsius quoque passionibus.

Ex secunda S. Leonis papæ Romani ad Leonem
imperatorem epistola, cujus est inscriptio : « Glo-
riosissimo et tranquillissimo filio Augusto Leoni,
Leo episcopus. »

24. In vero Dei atque hominis Filio, Verbi et carnis
una persona est, quæ inseparabiliter atque indivise
communes habet actiones. Intelligendæ tamen sunt
ipsorum operum qualitates, et sinceræ fidei con-
templatione cernendum est, ad quæ provehatur
humilitas carnis, et ad quæ inclinatur altitudo dei-
tatis : quid sit quod caro sine Verbo non agit, et
quid sit quod Verbum sine carne non efficit ? Sine
Verbi enim potentia nec conciperet Virgo nec pa-
reret ; et sine veritate carnis obvoluta pannis in-
fantia non jaceret. Sine Verbi potentia non ad-
orarent Magi puerum, stella indice declaratum ; et

A τὴν Σοφίαν κατὰ τὴν κάτω γένεσιν, γέννημα δὲ
κατὰ τὴν πρώτην καὶ πλὴν ἄληπτον ;

Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ πρὸς τοὺς λέγον-
τας, ἡ ὑπόστασις τοῦ Χριστοῦ κτιστὴ, ἢ ἀκτιστος ·
Κεφ. ρκζ' (22).

κβ'. Ἡ ὑπόστασις τοῦ Θεοῦ Λόγου πρὸς τῆς σαρ-
κώσεως ἀπλῆ ἦν καὶ ἀσύνθετος καὶ ἀσώματος καὶ
ἀκτιστος. Σαρκοθεΐσα δὲ αὕτη γέγονε καὶ τῆ σαρκί
ὑπόστασις · καὶ γέγονε σύνθετος ἐκ θεότητος, ἧς
εἶχεν αἰ, καὶ ἐξ ἧς προσεῖληψε σαρκός · καὶ φέρει
τῶν δύο φύσεων τὰ ἰδιώματα, ἐν δυοῖ γυναιζήσιν
ταῖς φύσεσιν. Ὡστε καὶ αὕτη μία ὑπόστασις, ἀπ-
στός τε ἐστὶ τῆ θεότητι, καὶ κτιστὴ τῆ ἀνθρωπότητι,
ὄρατὴ τε καὶ ἀόρατος. Ἐπεὶ ἀναγκαζόμεθα διαιερεῖν τὸν
ἕνα Χριστὸν, δύο τὰς ὑποστάσεις λέγοντες, ἢ τῶν δύο
φύσεων ἀρνεῖσθαι διαφορὰν · καὶ τροπὴν εἰσάγειν καὶ
σύγχυσιν.

Τοῦ αὐτοῦ κεφάλαιον ρς' περὶ τῶν ἰδιωμάτων τῶν
φύσεων (23).

κγ'. Τέλειον δὲ Θεὸν ὁμολογούντες τὸν αὐτὸν
Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τέλειον ἀνθρω-
πον, φάμεν τὸν αὐτὸν πάντα εἶχει ὅσα ὁ Πατὴρ,
πλὴν ἀγεννησίας · καὶ πάντα εἶχει ὅσα ὁ Ἀδάμ ὁ
πρῶτος δίχα μόνος τῆς ἁμαρτίας · ἀπινά ἐστι σῶμα
καὶ ψυχὴ λογικὴ τε καὶ νοερά · εἶχει δὲ αὐτὸν κατ-
ἀλλήλως ταῖς δυοῖ φύσεσιν διπλᾶ τὰ τῶν δύο φύσεων
φυσικὰ ἰδιώματα · δύο θελήσεις φυσικὰς, θεῖαν τε
καὶ ἀνθρωπίνην · καὶ ἐνεργείας δύο φυσικὰς, τῶν τε
θεῖων καὶ τῶν ἀνθρωπίνων · καὶ αὐτεξούσια δύο φυσικὰ,
θεῖον τε καὶ ἀνθρώπινον · καὶ σοφίαν καὶ γνῶσιν, θεῖαν
τε καὶ ἀνθρωπίνην. Ὁμοούσιος γὰρ ἂν τῷ Θεῷ καὶ Πα-
τρὶ, αὐτεξουσίως θέλει καὶ ἐνεργεῖ ὡς Θεός · ὁμοούσιος
δὲ καὶ ἡμῖν, αὐτεξουσίως θέλει καὶ ἐνεργεῖ ὡς ἀνθρω-
πος ὁ αὐτός. Αὐτοῦ γὰρ τὰ θαύματα, αὐτοῦ καὶ τὰ
παθήματα.

Ἐκ τῆς δευτέρας ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου Λέοντος
πάππα Ῥώμης πρὸς Λέοντα τὸν βασιλεῖα, ἧς ἡ
ἐπιγραφή, « Τῷ ὑπερνοδοξοτάτῳ καὶ γαληνοτάτῳ υἱῷ
Ἀγούστῳ Λέοντι, Λέων ἐπίσκοπος (24). »

κδ'. Τῷ ἀληθεῖ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου Υἱῷ τοῦ
τε Λόγου καὶ τῆς σαρκός ἐν ὑπάρχει πρόσωπον,
ὅπερ ἀχωρίστως καὶ ἀδιαίρετως κοινὰς εἶχει τὰς
πράξεις. Δεῖ νοεῖν ὅμως αὐτῶν τῶν ἔργων τὰς
ποιότητας · καὶ τῆ κατανοῆσει τῆς εὐκαιρίου πι-
στως δεῖ καθορᾶν, ἐπὶ ποῖα μὲν ἢ τῆς σαρκὸς
προάγεται ταπεινότης, ἐπὶ ποῖα δὲ τὸ ὕψος τῆς θεότη-
τος ἐπικλίνεται · καὶ τί μὲν ἐστίν, ὅπερ σαρξ οὐ
πράττει δίχα τοῦ Λόγου · τί δὲ εἶν ὅπερ ὁ Λόγος
χωρὶς τῆς σαρκὸς οὐκ ἐργάζεται. Δίχα μὲν γὰρ τῆς
τοῦ Λόγου δυνάμεως οὐδ' ἂν ἡ Παρθένος συνελθεῖν,
οὐδὲ ἔτεκεν · δίχα δὲ τῆς ἀληθείας τῆς σαρκὸς οὐκ

(22) Edit. Lequien. De fid. orth. lib. iv, cap. 5.
(23) Oper. cit. lib. II, cap. 13.

(24) Edit. Ballerin. t. I, p. 1366.

ἀν κακαλυμμένα τοῖς ῥώμασιν ἔκειτο νηπιότης. Καὶ ἄ
 δίχα μὲν τῆς τοῦ Λόγου δυνάμεως οὐκ ἂν προσεκύ-
 νησαν οἱ Μάγοι τὸ παιδίον, τὸ ὑπὸ τοῦ μηνύον-
 τος ἀστέρος δηλούμενον· δίχα δὲ τῆς ἀληθείας τῆς
 σαρκὸς οὐκ ἂν ἐκλείετο τὸ παιδίον εἰς Αἴγυπτον
 μεταφέρεισθαι, καὶ τοῦ κατὰ τὸν Ἡρώδην ὑπεξ-
 ἄγεσθαι διωγμοῦ. Καὶ δίχα μὲν τῆς τοῦ Λόγου δυν-
 νάμεως οὐκ ἂν ἔλεγεν ἢ φωνῆ τοῦ Πατρὸς, ἐξ
 οὐρανῶν ἀφειθεῖσα, Οὕτως ἐστὶν ὁ Υἱὸς μου ὁ
 ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα· δίχα δὲ τῆς ἀληθείας
 τοῦ σώματος οὐκ ἂν προσεμαρτύρατο ὁ Ἰωάννης·
 Ἦθε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἰὼν τῶν ἀμαρτιῶν
 τοῦ κόσμου. Καὶ δίχα μὲν τῆς τοῦ Λόγου δυνά-
 μεως οὐκ ἂν ἐγένετο τῶν τε ἀσθενούντων ἢ ῥώσις
 καὶ τῶν τεθνεώτων ἢ ζωοποιήσις· δίχα δὲ τῆς ἀλή-
 θείας τῆς σαρκὸς οὐτε τροφῇ τῷ νηστεύοντι, οὐτε
 μὴν ὑπνος ἀναγκαῖος ὑπῆρχεν τῷ κοπιᾶσαντι. Καὶ
 τὸ δὴ πέρασ δίχα μὲν τῆς τοῦ Λόγου δυνάμεως οὐκ
 ἂν αὐτὸν ὁ Κύριος ἴσον τῷ Πατρὶ τυγχάνοντα
 ὡμολόγει· δίχα δὲ τῆς ἀληθείας τοῦ σώματος οὐκ
 ἂν ὁ αὐτὸς ἔλεγε μείζονα εἶναι αὐτοῦ τὸν Πατέρα·
 ὅποτε καὶ ἡ καθολικὴ πίστις ἐκότερον δέχεται, καὶ
 ἐκότερον ἐκδικεῖ, ἥτις κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ μα-
 καρίου ἀποστόλου Πέτρου, ἕνα Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ
 Θεοῦ τοῦ ζώντος, καὶ ἀνθρώπου πιστεύει καὶ Λόγον. Εἰ καὶ τὰ
 μέγιστα τοῖνυν ἐξ ἐκείνης τῆς ἀρχῆς, ἀπ' ἧς ἐν τῇ
 γαστρὶ τῆς Παρθένου ὁ Λόγος γένησά σαρκι, τοῦτ' ἐστὶ
 σάρκα ἔλαθεν, οὐδ' ὅτι οὖν τῶν διακριτικῶν μεταξὺ τῆς ἐκα-
 τήρας μορφῆς· καὶ δὲ ἀπίστος αὐξήσις σωματικῆς. ἐνὸς
 προσώπου αἱ του παντός χρόνου πράξεις γέγονασιν·
 ὁμοῦς αὐτὰ ταῦτα, ἅπερ ἀχωρίστως γέγνηται, κατ' οὐδεμίαν
 ἐπιμιξίαν συγχίμεν· ἀλλὰ ποίας εἴη μορφῆς, ἐκ τῆς
 τῶν ἔργων ποιότητος αἰσθανόμεθα.

Ἀθανασίου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας τοῦ ὁμολογη-
 του (25).

καί. Ὅσαί τοῖνυν ταπειναὶ λέξεις καὶ ἔργα, εἰς
 τὸ σῶμα τοῦ Υἱοῦ γεγραμμένα νοεῖ· ὅσα δὲ ἐνδοξα
 γράμματα, εἰς τὴν τοῦ Λόγου θεότητα. Ὅταν πεινᾷ
 μετὰ νό νηστεύσαι, τοῦ σώματος ἐλάττωμα· ἔνικα
 δὲ ἐκ πάντε ἀρτων τοὺς πεντάκις χιλίους ἀνδρας
 χωρὶς παιδίων καὶ γυναικῶν τρέφει, καὶ δώδεκα
 κοφίνους πλήρεις κλασματῶν περιστεύει, τῆς θεό-
 τητος τοῦ Λόγου τὸ ἔργον. Ἦνικα δὲ ἐπὶ τὸ προσ-
 κεφαλαῖον ἐν τῷ πλοίῳ κοιμᾶται, ἀναπαύσας· σω-
 ματικῆς ἔργον· ὅταν περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης
 ἀπειλῇ τοῖς κυμασι καὶ τοῖς ἀνέμοις, Σιώπη, περι-
 μωσο, εὐθύς ἀκούει παρὰ τῶν ἐν τῷ πλοίῳ μεθ-
 ὄρων ὁμολογούντων, Ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς εἶ. Ὅταν
 ἐστὼς πρὸς τῷ μνήματι Λαζάρου θαυρῶν, καὶ
 ὀπηνίκα πᾶσχειν ἔμελλε, λέγει· Περίλυπός ἐστιν ἡ
 ψυχὴ μου ἕως θανάτου, καὶ ἀθημονῆ· καὶ τὸ μὲν
 πνεῦμα τῆς θεότητος πρόθυμον εἰς πᾶσαν οἰκονομίαν λέ-
 γη, τὴν δὲ σάρκα ἀσθενῆ, τοῦ σώματος ἀσθένεια, τὸ
 λυπεῖσθαι καὶ ἀθημονεῖν· ὅταν κελυστικῶς λέγη,
 Λάζαρε, δεῦρο ἔξω, καὶ ἀνίστη ζῶν ὁ νεκρὸς τετραή-
 μρος ἤδη λείλυτος (ὁ οὐκ ἐγένετο ἀπ' ἀρχῆς τῆς κτί-
 σως), τῆς θεότητος τὸ σημεῖον.

²¹ Matth. in, 17; xviii, 5. ²² Joan. I, 29. ²³ Marc. iv, 39.

(25) Sequentibus similia legebam etiam in spu-
 nio, ut dicitur, opere S. Athanasii de fide sua,
 quod exstat Latine in edit. Maurin. t. II, p. 629.

A sine veritate carnis non juberentur in Ægyptum
 transferri puer, et ab Herodis persecutione sub-
 duci. Sine Verbi potentia non diceret vox Patris
 missa de celo: *Hic est Filius meus dilectus, in quo
 mihi bene complacui*²¹; et sine veritate carnis non
 protestaretur Joannes: *Ecce Agnus Dei, ecce qui
 tollit peccata mundi*²². Sine Verbi potentia non
 fieret redintegratio debilium, et vivificatio mor-
 tuorum; et sine veritate carnis nec cibus jejunii,
 nec somnus esset necessarius fatigato. Postquam
 sine Verbi potentia non se Dominus Patri profi-
 teretur æqualem; et sine veritate carnis non idem
 diceret Patrem se esse majorem: cum catholica
 fides utrumque suscipiat, utrumque defendat, quæ
 secundum confessionem beati apostoli Petri, unum
 Christum Dei vivi Filium, et hominem credit et
 Verbum. Quamvis itaque ab illo initio, quo in
 utero virginis Verbum caro factum est, nihil un-
 quam inter utramque formam divisionis exstiterit,
 et per omnia incrementa corporea unius personæ
 fuerint totius temporis actiones; ea ipsa tamen,
 quæ inseparabiliter facta sunt, nulla permistione
 confundimus; sed cujus formæ sil, ex operum
 qualitate sentimus.

S. Athanasii episcopi Alexandrini confessoris.

25. Cunctas igitur humiles dictiones de Filii cor-
 pore scriptas existima: gloriosas autem dictiones
 ad Verbi divinitatem refer. Cum esurit post jeju-
 nium, corporis est infirmitas; cum autem quin-
 que panibus virorum quinque millia, absque pue-
 ris mulieribusque, saturat, et duodecim cophinos
 fragmentis implet, hoc a Verbi divinitate procedit.
 Cum in navi capite reclinato dormit, id corpora-
 lis requiei proprium est: cum autem ambulans
 supra mare fluctibus ventisque imperans ait: *Sile,
 obmutesce*, statim audit navis socios cum sacra-
 mento affirmantes: *Vere Filius Dei es*²³. Cum se-
 pulcro Lazari astans lacrymatur; et cum passioni
 proximus dicit: *Tristis est anima mea usque ad
 mortem atque tædiat*; et divinitatis quidem spiri-
 tum ad omne opus incarnationis paratum ait, car-
 nem autem infirmam; hæc est videlicet corporis
 infirmitas, quæ tristatur atque tædiat; cum vero
 imperative dicit: *Lazare, veni foras*, surgitque
 redivivus qui quatruiduanus jam fœtebat (cujus-
 modi res ab orbe condito nunquam acciderat), hæc
 divinitatis demonstratio est.

Item paria habet Nicetas Aquileiensis in opusculo
De ratione fidei a me divulgato.

S. Cyrilli ex libro nono operis de adoratione in A Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἀπὸ τοῦ ἐνάτου λόγου τοῦ περὶ τῆς ἐν πνεύματι λατρίας. Κεφ. β' (26).

26. Non igitur æquare poterit divinitatis excellentiam humana natura ; in enim fieri minime potest. Itaque, ut qui postea similis factus esset, talisque intelligere dicitur : *Pater major me est, cum tamen idem ex natura divinitatis æqualis sit, et nihil inferior excellentia Genitoris.*

S. Cyrilli.

27. Nonne de ipso scriptum est inferiorem esse, quod ad humanitatem attinet, præstante angelorum natura ; infraque horum gloriam paulo minoratum ? Ita est. Dixit enim Paulus : *Eum autem qui modico quam angeli minoratus est, videmus Jesum, propter passionem mortis, gloria et honore coronatum.* At quid causæ sit, cur licet præstantiorem naturam nacti supernæ civitatis incolæ, et certissima atque indubitata prorsus Dei cognitione præditi, illum qui natura inferior est, et ipsorum gloriæ cedit, adorandum fecerint, expone, quæso. Equidem tuæ jam sunt hæc partes. Igitur, si est idem et inferior simul, et incomparabiliter excellens, facile tribuemus humanitati id quod inferius est, quod in eam congrue cadit (multum enim distat ab angelis natura hominis) : deitati vero omnia superanti, supereminere et attolli supra res creatas, et ultra omnem rationalem substantiam et omne nomen quod nominatur, substantialiter excedere concedemus. Sin autem etiam absque carne, et nondum humanitati velut insertum Verbum, ipsais quoque angelis inferius esse censeatur, mirus quidem erit ipsum suis creaturis, ac præterea adorator ; nec ei jam succurret aut patrociniabitur demum nostra defensio. Quod si hæc dicere ac sentire impium est simul ac fallacissimum, minor autem est, quoniam et homo est ; utique sequetur id esse cogitandum, scilicet adoretorem esse, quatenus homo est.

Ejusdem.

28. Cum autem apostolico dicto insultent, perinde ac si ad vulgarem aliquam hominem referretur, age totam sententiam ab initio repetamus, quatenus ad institutum sermonem pertinet. Scriptum itaque est : *Eum autem qui modico quam angeli minoratus est, videmus Jesum propter passionem mortis gloria et honore coronatum. Et paulo infra.* Ecce enim, et quidem apertissime cum dicat minoratum infra angelos propter passionem mortis, atque ob id coronatum esse gloria et honore, manifeste illum ostendit de quo verba fecit, nimirum Unigenitum : participem enim ait factum esse carnis et sanguinis perinde ac nos.

(26) Edit. cit. t. I, p. 317 D.

(27) De Trinitate, dialog. IV, t. V, part. 1, p. 624 D.

κζ'. Οὐκοῦν οὐκ ἰσοσταθῆσι τῆς θεότητος ὑπεροχαῖς τὸ ἀνθρώπινον · πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν ὡς καθ' ἡμᾶς γεγωνῶς καὶ νοούμενος · Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἔστι, καίτοι κατὰ φύσιν θεότητος ἰσομέτρως ἔχων, καὶ τῆς τοῦ τέκοντος ὑπεροχῆς οὐχ ἠτώμενος.

Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου (27).

κζ'. Ἡ γὰρ οὐχὶ γέγραπται περὶ αὐτοῦ ὡς ἠρεξέ-
σαιεν ἂν κατὰ γε τὸ ἀνθρώπινον καὶ τὴν ἀπῶν
φύσιν, τουτίστι τὴν εὐαγγελικὴν, καὶ τῆς ἐκείνου
εὐκλείας νοοί· ἂν ἠττάσθαι βραχύ ; Ἀληθεία. Ἐπὶ
γὰρ ὁ Παῦλος · Τὸν δὲ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους
ἠλαττωμένον βλέπομεν Ἰησοῦν διὰ τὸ πάθημα
τοῦ θανάτου, δόξῃ καὶ τιμῇ ἰστεφανωμένον.
Εἶτα τί παθόντες, εἰπέ μοι, καίτοι τὴν ἀμείνω φύ-
σιν λαχόντες οἱ τὴν αὐτῶν τριβόντες πόλιν, καὶ ἐπιλα-
νῆ που πάντως καὶ ἀπαραλόγιστον τὴν ἐπὶ θεῷ
γνώσιν πεπλουτηκότες, τὸν ἐν μίῳ φύσει καὶ
κατόπιν ἤκουτα τῆς ἐνοῦσας εὐκλείας αὐτοῖς, ἐπι-
οῦντο προσκυνητόν, φράσαις ἂν, ὡ ἱταῖρα. Καὶ μὴ
καὶ τοῦτο γέ ἴσθιν ἤδη σόν. Οὐκοῦν, εἴπερ ἔστιν ὁ
αὐτὸς ἐλάττων τε ἅμα καὶ ἐν τοῖς ἀσυγκρίτως ὑπερ-
κειμένοις, ἀπονεμοῦμεν εὐκρινῶς τῇ μίῳ ἀνθρωπι-
τάτι τὸ χωροῦν ἐπ' αὐτῇ πρεπόντως, τὸ ἐλάττων
(παρὰ πολὺ γὰρ ἀγγέλων ἀνθρώπου φύσις) · τῇ δὲ
ὑπὲρ πάντα θεότητι τὸ ὑπερκεῖσθαι τε καὶ ὑπερκε-
θεῖν τὰ γενετὰ καὶ πάσης ἐπίκεινα λογικῆς οὐσίας
καὶ παντὸς ὀνόματος διάττειν οὐσιωδῶς. Εἰ δὲ δὴ
καὶ δίχα σαρκὸς, καὶ οὕτω τοῖς καθ' ἡμᾶς ὄντων συμ-
πλακεῖς ὁ Λόγος, τὸ γε ἐν ἐλάττωσι κεῖσθαι καὶ
αὐτῶν ἀνεκρίτως ἀποφέροιο τῶν ἀγγέλων, μίῳ
μὲν ἔστι τῶν ἰδίων κτισμάτων, καὶ πρὸς γε τοῦτω
προσκυνητῆς, οὐδὲν ἐπαμύνοτος ἢ ὑπερδικεῦντος
ἔτι τοῦ παρ' ἡμῖν λόγου. Εἰ δὲ δὴ ταυτὶ φάσαι τε
καὶ φρονεῖν δυσσεβῆς τε ἅμα καὶ σφαλερώτατος ·
μείων δὲ, ὅτι καὶ ἀνθρώπος · ἔψεται που πάντως
ἐκεῖνο νοεῖν · προσκυνητῆς γὰρ ἔστι, ὅτι καὶ ἀν-
θρώπος.

Τοῦ αὐτοῦ (28).

κη'. Ἐπειδὴ δὲ τὴν ἀποστολικὴν κατεξῆκε
σταῖσι ῥῆσιν, ὡς ἐπ' ἀνθρώπου κοινού προεπι-
γμένην, φέρε λέγωμεν ἐλόντες ἀπ' ἀρχῆς τῶν
γεγραμμένων μέχρι καταλήξεως τῆς ἀποχρώσεως
τῷ λόγῳ. Γέγραπται τοίνυν · Τὸν δὲ βραχύ τι παρ'
ἀγγέλους ἠλαττωμένον βλέπομεν Ἰησοῦν διὰ τὸ
πάθημα τοῦ θανάτου δόξῃ καὶ τιμῇ ἰστεφανωμένον. —
Καὶ μετ' ὀλίγα · Ἴδού γὰρ, ἰδού καὶ μετὰ σαρκὸς
ἠλαττώσθαι λέγων αὐτὸν παρὰ τοὺς ἀγγέλους διὰ τὸ
πάθημα τοῦ θανάτου, κατεστήθαι γε μὴν δι' αὐτὸ
τιμῇ τε καὶ δόξῃ, καθίστησιν ἐμφανῆ τὸν ἐφ' ᾧ ποιεῖ-
ται τοὺς λόγους · δῆλον δὲ ὅτι τὸν Μονογενῆ · μετ-
σχηκεῖν γὰρ φησὶν αὐτὸν αἵματος καὶ σαρκὸς κατὰ
πλησίως ἡμῖν.

(28) Dialog. Quod unus est Christus, t. V, part. 1, p. 763 B.

Τοῦ Χρυσοστόμου (29).

A

κθ'. Ἀλλὰ καὶ περιφέρων τὴν σάρκα, ἀφίτην αὐτὴν τὰ τῆς φύσεως ἐλαττώματα ὑπομεῖναι, καὶ δεψῆσαι, καὶ καθισθῆναι, καὶ κοπιᾶσαι· τέλος δὲ καὶ ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἐρχόμενος, ἀφίτην αὐτὴν τὰ τῆς σαρκὸς παθεῖν· διὰ τοῦτο καὶ κρουνοὶ ἰδρώτων καταφέροντο ἐξ αὐτῆς· καὶ ἄγγελος ἠύρισκτο αὐτὴν διακρατῶν· καὶ λυπεῖται, καὶ ἀθρονεῖ· καὶ γὰρ προηὶ ταῦτα εἶπεν, φησὶν, Ἡ ψυχὴ μου τετάραται· καὶ, Περιλυπὸς ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου.

Τοῦ αὐτοῦ.

λ'. Ὁ δὲ Χριστὸς σῶμα καθαρὸν ἀμαρτημάτων εἶχεν, οὐ φυσικῶν ἀναγκῶν ἀπηλλαγμένον· ἐπεὶ οὐδὲ σῶμα ἦν.

Τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου (30).

λα'. Ὡς ἄνθρωπος οὖν ἐνδοιάζει, ὡς ἄνθρωπος ἐκταρατίζεται· οὐ ταρατίζεται γὰρ ἡ δύναμις οὐδὲ ἡ θεότης αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ ψυχὴ ταρατίζεται καὶ σπαράσσεται κατὰ τὴν τῆς ἀνθρωπίνης σαθρότητας πρόληψιν.

Τοῦ αὐτοῦ (31).

λβ'. Ὁ οὖν ἴσος ἐν τῇ Θεοῦ μορφῇ ἐλάσσω ἐν τῇ προσλήψει τῆς σαρκὸς, καὶ τῷ πάθει τοῦ ἀνθρώπου· πῶς γὰρ ἡ δύναμις ἡ αὐτῆ φύσεως ἐλάττων εἶναι καὶ ἴση; Πῶς δὲ, ἴση ἐλάττων ἐστὶ, τὰ αὐτὰ ποιεῖ ὁμοίως ἄπερ ὁ Πατὴρ ποιεῖ; Καὶ γὰρ τίνα τρόπον ἡ αὐτῆ ἐνέργεια διαφόρου ἐστὶ δυνάμεως; Μὴ τι οὕτως δύναται ἐνεργεῖν ὁ ἦτων, καθ' ὃν τρόπον ὁ μείζων; ἢ μία ἐνέργεια δύναται εἶναι, ὅπου διάφορος οὐσία ἐστὶ; Τοίνυν λάβε τὸν Χριστὸν κατὰ τὴν θεότητα μὴ δύνασθαι ἐλάττωνα λέγεσθαι.

Τοῦ ἁγίου Ἀγάθωνος (32).

λγ'. Καὶ ἐν ὅσῳ δεῖκνυσιν ὁ μέγας Ἀμβρόσιος μὴ δύνασθαι διαφόρου δυναμειῶς μίαν ἐνέργειαν ὑπάσχειν, μηδὲ τὴν ἐλάττωνα δύνασθαι ἐνεργεῖν τὰ τῆς μείζονος, οὔτε ὅπου διάφορος οὐσία ἐστὶ, μίαν δύνασθαι νοεῖσθαι τὴν ἐνέργειαν, ἀποδείκνυσιν φανεροῖς μὲνύμασι τὸ μὴ δύνασθαι μίαν φυσικὴν ἐνέργειαν εἶχεν τὴν θεότητα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ· εἰ καὶ ἐνὸς προσώπου εἶναι γινώσκωμεν, καὶ μετὰ τῆς ἀλλήλων κοινωνίας ἐνεργεῖν θεωροῦνται· Ὅπου τοίνυν μείων καὶ ἐλάττων ἐνέργεια λέγεται, οὐ περὶ μιᾶς, ἀλλὰ περὶ δύο φυσικῶν τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ ἐνεργειῶν φανεροῦται (33). — Καὶ ταῦτα μὲν εἶπεν ἐπικυροῦσα ἡ ἕκτη σύνοδος τὰ παρὰ τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου γραφέντα· ἡ δὲ γε πέμπτη σύνοδος ταῦτα ἐξερῶνησε περὶ αὐτῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων τῶν τότε συνελθόντων, ὅτι δεχόμεθα πάντα τὰ παρ' αὐτῶν περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως εἰς κατάκρισιν τῶν αἰρετικῶν ἐκτεθέντα· Καὶ μετὰ τῶν· Καὶ εἴ τις ἑαυτὸν τῆς ἐν αὐτοῖς κοινωνίας

Chrysostomi.

29. Sed carne assumpta, sinit eam naturæ infirmitates perferre, videlicet et sitire, et requiescere, et laborare : denique ad crucem deveniens, sinit carnem quæ sunt propria ejusdem perpeti. Proptereaque et sudoris rivi ex ea defluebant, et angelus apparuit illam confortans ; et tristatur et mæsta est. Nam et antequam hæc diceret : *Anima, inquit, mea turbata est, Item : Tristis est anima mea usque ad mortem.*

Ejusdem.

30. Christo autem corpus erat peccatis purum, non tamen naturalibus necessitatibus alienum. Alioqui corpus non fuisset.

Sancti Ambrosii.

31. Ut homo ergo dubitat, ut homo turbatur. Non turbatur ejus virtus, non turbatur ejus divinitas ; sed turbatur anima : turbatur secundum humanæ fragilitatis assumptionem.

Ejusdem.

32. Æqualis ergo in Dei forma, minor in susceptione carnis et hominis passione. Nam quomodo eadem posset minor esse æqualisque natura? Quomodo autem si minor est, eadem similiter facit quæ Pater facit? Nam quemadmodum eadem operatio diversæ esset potestatis? Numquid sic potest minor, quemadmodum major operari? aut una operatio potest esse, ubi diversa substantia est? Itaque accipe Christum secundum divinitatem, minorem non posse dici.

Sancti Agathonis.

33. Et dum ostendit magnus Ambrosius, non posse diversæ potestatis unam operationem existere, nec minorem posse operari quod magnam; nec ubi diversa substantia est, unam posse operationem intelligi, demonstrat manifestis indicis, quod non possit unam naturalem operationem habere divinitas et humanitas Christi, licet unius personæ esse noscantur, et alterum cum alterius communionem operari cernantur. Ubi itaque major et minor dicitur operatio, non de una sed de duabus naturalibus unius Christi operationibus intimatur. — Atque hæc quidem sexta synodus decreto firmavit, quæ videlicet sanctus Ambrosius scripserat. Quinta vero synodus tum huic sententiæ tum reliquis sanctorum Patrum congregatorum sic acclamaverat : Recipimus cuncta, quæ ab ipsis circa rectam fidem prolata sunt ad hæreticorum condemnationem. *Et paulo post.* Et si quis ab hominum consensu semet abstrahit, contraria sentiens,

(29) Sequentium apud Chrysostomum verborum sedem vestigandam per otium eruditus permitto.

(30) Ex oper *De fide*, lib. II, cap. 7, n. 56.

(31) Lib. cit. cap. 8, n. 70.

(32) Ex concil. ur Constantinop., ed. Coleti, t. VIII, p. 686 D.

(33) Hactenus exstat textus apud citatum concilium.

hic quoniam recta fide se abalienat hæreticisque A
 connumerat, merito a sancta Dei Ecclesia damnatur atque anathemati subjicitur.

Ex synodis quæ Romam misit sanctus Pater noster Sophronius patriarcha Hierosolymorum, de dominica incarnatione, et quod sit unus ex Trinitate Jesus Christus Filius Dei et Dominus noster.

34. Nos unum Christum et Filium incarnatum, nempe Verbum, asserimus; et unicam ejus substantiam compositam dicimus, et duas ejus confitemur naturas, voluntates atque operationes. Duas quoque ejusdem Verbi Dei natiuitates credimus, unam quidem ex Deo Patre quam intemporalem et sempiternam scimus; ex Deipara matre alteram, B
 quam et nuperam et temporalem cognoscimus. Et naturarum proprietates servari dicimus, duas nempe físicas voluntates, et duas físicas operationes. Et quatenus Deus est, consubstantialiam ipsum Patri affirmamus: Matri autem nobisque consubstantialiam, quatenus homo est, eundem pronuntiamus; visibilem puriter et invisibilem, creatum et increatum, corporeum et incorporeum, contractabilem et incontractabilem, circumscriptum et incircumscriptum, terrenum et cœlestem, carne cum rationali anima præditum et simul divinitate, nuperum et sempiternum, humilem et excelsum, et quæcumque duplicis inseparabiliter C
 periuntur nature. Et sublimia quidem is semper habuit, utpote sempiterna natura præditus; humilia vero propter nos extremis temporibus immutabiliter ascivit, propter assumptam humanam naturam. Quare unus simul esse deprehenditur atque duo: unus quidem secundum subsistentiam atque personam, duo vero secundum ipsas naturas ac naturales earum proprietates, videlicet voluntatis et operationis. Utraque enim forma cum mutua communionem operatur quod proprium sui est: ita ut Verbum operetur quod Verbi proprium est cum corporis communionem; corpus autem quæ sunt propria peragit, non sine Verbi cooperatione. Porro ex his unum prodigiis coruscat, alterum contumelias perpetitur.

S. Basilii in illud: « Ego sum vitis. »

35. Hic me invadunt hæretici, aiuntque: Si vitis est Servator, nos palmites, agricola autem Pater; rursus si palmites ejusdem nature sunt, cujus vitis, vitis autem non est agricolæ consubstantialis; Filius quidem ejusdem nature cujus nos sumusque nos ipsius pars: non autem Filius ejusdem nature cujus Pater, sed omnino alienus. Quibus respondebimus, vocatos nos esse non deitatis illius palmites, sed carnis; secundum eum qui dixit; *Nos enim sumus corpus Christi et membra ex*

χωρίσει τὰ ἐναντία φρονῶν, ὁ τοιοῦτος, ἐκ τὸν ἄλλοτριῶν καὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ τοῖς αἱρετικοῖς συναριθμῶν, δικαίως ὑπὸ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας κατακοινοῦνται καὶ ἀναθεματίζεται (34).

Ἀπὸ τῶν συνοδικῶν ὧν ἐπεψήφισεν ἐν Ῥώμῃ ὁ ἐν ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν Σωφρονίου πατριάρχης Ἱεροσολύμων περὶ τῆς εὐτάκτου οἰκονομίας τοῦ ἐνὸς τῆς ἁγίας Τριᾶδος Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Κυρίου ἡμῶν.

λδ'. Ἡμεῖς ἓνα Χριστὸν καὶ Υἱὸν τὸν ἑνωθέντα Λόγον προσβεβόμεν· καὶ μίαν αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν λέγομεν σύνθετον· καὶ ἐν δὺσιν αὐτὸν ὁμολογούμεν ταῖς φύσεσι, θελήμασι τε καὶ ἐνεργείαις· καὶ δύο τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ Λόγου γεννήσεις πιστεύομεν· μίαν μὲν τὴν ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἣν ἀχρῶστον καὶ οἰδῖον οἶδαμεν· καὶ δευτέραν τὴν ἐκ τῆς Θεοτόκου μητρὸς, ἣν καὶ πρόσφατον καὶ χρονικὴν ἐπιστάμεθα· καὶ τὰ τῶν φύσεων φάσκομεν συζῆσθαι ἴδια· τουτέστι δύο φυσικὰ θελήματα, καὶ δύο φυσικὰ ἐνεργείας· καὶ ὁμοούσιον ὡς Θεὸν τῷ Πατρὶ τὸν αὐτὸν ἀναγράφομεν· καὶ ὁμοούσιον τῇ μητρὶ καὶ ἡμῖν τὸν αὐτὸν ὡς ἄνθρωπον φάσκομεν· ὁρατὸν αὐτὸν καὶ ἀόρατον· κτιστὸν τὸν αὐτὸν ὡσαύτως καὶ ἀκτιστον· σῶμα τὸν αὐτὸν καὶ ἀσώματον· ἄπτον τὸν αὐτὸν καὶ ἰσχυρὸν· περιγραφτὸν τὸν αὐτὸν καὶ ἀπερίγραφτον· ἐπίγειον τὸν αὐτὸν καὶ οὐράνιον· σάρκα τὸν αὐτὸν ἐψυχωμένον λογικῶς καὶ θεότητα· πρόσφατον τὸν αὐτὸν καὶ αἰδῖον· ταπεινὸν τὸν αὐτὸν καὶ ὑψίστατον· καὶ ὅσα διττῶς ἀμερίστως εὐρίσκεται φύσεως. Καὶ τὰ μὲν ὑψηλὰ ὑπῆρχεν αὐτῷ, ὡς φύσιν ἔχων αἰδῖον· τὰ δὲ ταπεινὰ δι' ἡμᾶς ἐν χρόνῳ ἐσχάτῳ ἀρέπτως ἐγένετο, ὡς φύσιν προσλαβὼν τὴν ἀνθρώπιον. Καὶ ἴσθι ἐν καὶ δύο ὁ αὐτὸς γνωριζόμενος· ἐν μὲν κατὰ τὴν ὑπόστασιν καὶ τὸ πρόσωπον, δύο δὲ κατὰ τὰς φύσεις αὐτᾶς καὶ τὰς φυσικὰς αὐτῶν ιδιότητας, λέγω δὲ θελήματος καὶ ἐνεργείας· ἐνεργούσης ἑκατέρας μέρους μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας, ὅπερ ἴδιον ἐσχάτως τοῦ μὲν Λόγου καταγραφόμενου τοῦ ὅπερ ἐστὶ τοῦ Λόγου μετὰ τῆς κοινωνίας τοῦ σώματος, τοῦ δὲ σώματος ἑκτελοῦντος ὅπερ ἐστὶ τοῦ σώματος, κοινωνούντος αὐτῷ τοῦ Λόγου τῆς πράξεως. Καὶ τὸ μὲν αὐτῶν διαλάμπει τοῖς θαύμασι, τὸ δὲ ταῖς ὕβρεσιν ὑποκρίπτωκε.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου εἰς τὸ, « Ἐγὼ εἰμι ἡ ἄμπελος (35). »

λδ'. Ἐνταυθὰ μοι ἐπισκήπτουσιν οἱ αἱρετικοὶ καὶ φασιν· Εἰ ἄμπελος μὲν ὁ Σωτὴρ, κλήματα δὲ ἡμεῖς γεωργὸς δὲ ὁ Πατὴρ, τὰ δὲ κλήματα ὁμοφυῆ τῇ ἄμπελῳ, ἡ δὲ ἄμπελος οὐχ ὁμοφυῆς τῷ γεωργῷ· ὁμοφυῆς ἄρα ἡμῖν ὁ Υἱὸς, καὶ μέρος ἡμεῖς αὐτοῦ· οὐχ ὁμοφυῆς δὲ τῷ Πατρὶ ὁ Υἱὸς, ἀλλὰ κατὰ πάντα ἄλλοτριος. Πρὸς οὓς ἱρουμεν· Οὐ τῆς θεότητος αὐτοῦ, ἀλλὰ τῆς σαρκὸς εἶρηκεν ἡμᾶς ὁ Χριστὸς κλήματα· κατὰ τὸν εἰπόντα· Ἡμεῖς γὰρ ἴσμεν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους. Καὶ καί-

(34) Ex concil. cit. t. VII, p. 897-899.

(35) *Adversus Eunomium*, lib. IV ed. Garnerii, t. I, p. 291.

ὅκ οἰδατε ὅτι τὰ σώματα ἡμῶν μέλη Χριστοῦ **A** οὐκ εἰς τὴν θεότητα οὖν τοῦ Λόγου, ἀλλ' εἰς ἰθροπίνην αὐτοῦ παρουσίαν ἀναγέρω τὸ, Ἐγὼ ἢ οὐκ ἡμεῖς γὰρ κατὰ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου συγγε-
 μιν· καὶ αὐτὸς διὰ τοῦτο εἶπεν· Ἀπαγγέλω τὸ
 σου τοῖς ἀδελφοῖς μου· καὶ ὡσπερ ἐστὶ τὰ
 τα ὁμοούσια τῆς ἀμπέλου καὶ ἐξ αὐτῆς, οὕτω
 μεῖς, ὁμογενῆ τὰ σώματα ἔχοντες τῷ σώματι τοῦ
 υ, ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ λαμβανόμεν· κάκεινο
 ἔχομεν εἰς τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν σωτηρίαν.
 Πατὴρ εἶρηται ὁ γεωργός· αὐτὸς γὰρ εἰργάσατο
 τὸν Λόγον τὴν ἀμπέλον, ἥτις ἐστὶ τὸ ἀνθρώπινον
 κτήρος· καὶ αὐτὸς δι' αὐτοῦ τοῦ Λόγου τὴν εἰς
 ἡμῶν ὁδὸν ἠτοίμασεν.

Χρυσοστόμου ὁμιλία κζ εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην
 ἄγιον Εὐαγγέλιον (36).

Εἰ τὰ ἐπίγραμμα εἶπον ἡμῖν, καὶ οὐ πιστεύ-
 πώς, ἴαν εἶπω ἡμῖν τὰ ἐπουράνια, πιστεύ-
 Καί, Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν,
 ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ Υἱὸς τοῦ
 που ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ. Υἱὸν δὲ ἀνθρώπου
 α οὐ τὴν σάρκα ἐκάλεισεν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς
 νος οὐσίας ὅλον ἑαυτοῦ, ἢ οὕτως εἶπω,
 σε νῦν· καὶ γὰρ τοῦτο ἔθος αὐτῷ, πολλάκις μὲν
 τιν καλεῖν.

Ἐρ' ἱκανὸν δὲ τῆς τῶν τοιούτων χρήσεων
 ἀφῆκε κατεξτάστικως, καὶ πρότερον μὲν πολ-
 ; ὁ φιλοθεάτατος οὗτος ἡμῶν βασιλεὺς συν-
 οποιεῖτο περὶ τοῦ πράγματος· ὅτι μὲν τισι
 ν, ὅτι δ' ἐκείνων, διομιλούμενος· ἐστὶ δ' οὐ
 κοιῆ τῶν τινας περὶ τούτων διαφερομένων
 αλούμενος, καὶ τῆς ὀρθοτομουμένης καὶ εὐ-
 ρμηνείας ἀντιποιούμενος, ἦν ἐκ χειλέων
 ἔρχετο αὐτίκα τοῖς λεγομένοις οὕτως ἐπιβλήων
 ρώτης τῆς τοῦ ζητήματος ἀκροάσεως· ὥστε
 καὶ τοῖσδε τῷ ἐπιχειρήματι χορήσασθαι. Ἐπει-
 τισιν ἐδόκει κατὰ τὸ τῆς κοιῆς τῶν ἀνθρώπων
 κς προσωπων τὴν τοιαύτην φωνὴν ἐκλαμβά-
 κ, τότε δὴ οὗτος ὁ θεόσοφος βασιλεὺς τῷ
 ω καὶ θεολογικωτάτῳ Ἀθανασίῳ προεπτυχῶν
 γομένῳ πρὸς Ἀρειον, καὶ τούτου ἀνατρέπειν
 θάζοντι, εἰς ἰσίσους φύσεις τὴν ὁμοούσιον
 , διακρούοντα Τριάδα, καὶ δευτερεύοντα τοῦ
 ὅς τὸν μονογενῆ Υἱὸν εἶναι λέγοντα, καὶ ταύτη
 ἢ φωνῆ πρὸς παράστασιν τῆς οικείας αἰρέσεως
 ρώμενον, τὰς ἐκείνου συλλαβὰς εἰς μέσον
 γε, πρὸς Ἀρειον λέγοντος (37)· « Τίς ὁ
 πικαῖός; ἄνθρωπος ἢ Θεὸς Λόγος; Ἀρειός
 · Ἀνθρώπος. Ἀθανάσιος εἶπεν· Οὐκοῦν σὸν
 τὸ νοῆσαι λοιπόν. Ἀρειός εἶπε· Κατελαβόμεν
 τὴν σοῦν ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ· ὅτι, τοῦ Θεοῦ
 σου πεπταχοῦ παρόντος, δηλοῦν ὅτι διὰ τὴν σάρκα
 », Ὁ Πατὴρ ὁ πέμψας μεῖζων μου ἐστὶ,
 βαδίζουσαν καὶ κοπιῶσαν καὶ ἀπὸ τόπου εἰς

A parte²⁷. Et rursum: *Nescitis quod corpora vestra, membra Christi sunt*²⁸? Non igitur ad Verbi divinitatem, sed ad humanum ejus adventum verba refero: *Ego sum vitis*²⁹. Nos enim secundum corpus cognati sumus Domini. Et ipse propterea dixit; *Nuntiabo nomen tuum fratribus meis*³⁰. Et sicut palmites consubstantialiales sunt viti ex eaque procedunt, sic et nos homogenea corpora habentes corpori Christi, ex ejus plenitudine accipimus; idque habemus veluti radicem resurrectionis atque salutis. Pater vero dicitur agricola; ipse enim per Verbum excoluit vitem, quæ est ipsius Servatoris humanitas; ipse demum per idem Verbum viam nobis ad regnum munit.

B *Chrysostomi ex homilia 27 in sanctum Joannis Evangelium.*

36. *Si terrena dixi vobis, et non creditis; quomodo si dixerō vobis cælestia, credetis*³¹? *Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit. Filius hominis qui est in cælo*³². Filium hominis hic non carnem vocavit, sed a minore substantia se totum, ut ita dicam, nominavit. Solet enim sæpe a divinitate, sæpe item ab humanitate se totum vocare. ἀπὸ τῆς θεοτετος, πολλάκις δὲ ἀπὸ τῆς ἀνθρωπότητος

37. Postquam satis hæ Patrum auctoritates pensæ fuerunt, in primis quidem ac sæpenumero Deo dilectissimus noster rex hoc negotium cum cæteris expendebat, modo hos modo illos alloquens. Interdum vero et gregatim aliquot qui sentiis dissidebant convocans, rectam religiosamque interpretationem defendebat; quam ipse ore suo statim illis significabat, quia vix audito controversiæ initio, sic rem ipse sibi persuaserat. Quare aliquando sic etiam argumentatus est. Cum enim nonnullis videretur ad generale hominum naturam trahenda esse evangelici dicti interpretatio, Cæsar autem superno lumine instructus in magni summique theologi Athanasii dialogum cum Ario habitum incidit, ob illum coarguendum qui sanctam consubstantialemque Trinitatem in naturas impares dividebat, inferioremque Patri unigenitum Filium dicebat, atque hoc ipso evangelico dicto ad suæ hæreseos propugnationem abutebatur. Athanasii ergo ipsa verba Cæsar in medium attulit, adversus Arium disputantis: « Qui fatigatus est, homone an Deus Verbum? Arius dixit. Homo. Athanasius dixit: Tuum igitur jam est intelligere. Arius, inquit: Percipio quid tuo hoc responso intelligas; nempe, cum Deus Verbum ubique adsit, palam esse ipsum propter carnem dixisse: *Pater meus, qui misit me, major me est*. Hæc enim gradiebatur et fatigabatur, et a loco in locum migrabat. Certe id recte se habet. »

¹ I Cor. xii, 27. ²⁸ I Cor. vi, 15. ²⁹ Joan. xv, 5. ³⁰ Psal. xxi, 23. ³¹ Joan. iii, 12. ³² ibid. 13.

Atque ita Athanasius interpretabatur, non secundum divinam substantiam hæc Christum passum fuisse, sed secundum quam induerat carnem naturalibus sine peccato obnoxiam passionibus. Hæc in his consentientem Arium, concedentemque majorem dici Patrem Christo quatenus homo est. Aquæ hinc valide invicteque concludat Cæsar, nequaquam ad generalem hominum naturam retulisse magnum Athanasium Christi dictum: *Pater major est*. Qui enim fieri poterat, ut adversarius Arius in his rebus acutissimus, et in sermonibus ventilandis solertissimus, pateretur magnum hunc virum de alio individuo loqui, eoque Patrem dicere majorem: dum ipse de Christo quæreret, atque hoc Unigenito diceret secundum suam naturam Patrem majorem? Tunc enim idem evenisset ac si illi, qui falces petunt, audiuntque sibi ligones denegari, minime id ægre ferrent. Sed neque aliter Nicænæ primæ synodi Patres, Arii hujus adversus unigenitum Verbum hæresim, quæ ab eo nomen contraxit, refutassent (is enim Verbo secundum divinam ejus substantiam accommodabat dictiones: *Creavit me*, et *Fidelem ei qui se fecit*, et *Apostolum ac pontificem confessionis nostræ*); nisi ejusmodi locutiones ad Christi humanitatem retulissent. Nam de divina natura scriptum pronuntiarunt: *In principio erat Verbum*; et: *Ego et Pater unum sumus*, et quæ his sunt similia.

ἀπέπειμαν· πρὸς γὰρ τῆς θείας φύσεως τὸ, Ἐν ἀρχῇ ἦν ἰσμεν· καὶ ὅσα τούτοις παρόμοια.

38. Huic optimo ac tantopere demonstrativo argumento. aliam quoque adjecit mirificus Cæsar confirmationem, restringendo scilicet ac subtiliter explicando sanctorum dicta, ut opportune, prout par erat intelligerentur. Sic enim aiebat. Cum aliqui occurrunt Ecclesiæ defensores Patres dictum illud explicantes secundum quod Pater causa est celestis nativitatæ, hi tunc de unigeniti Filii Dei persona theologice id dicunt, ut adversariorum ora ocludant, qui differentiam in unam eandemque naturam invehunt; ipsi autem Patres affirmant haud differre a paterna Filii naturam; neque in gradu majore Patrem versari, quasi substantiæ seu naturæ habeat differentiam. Sed quamvis Pater dicatur major a Filio, id tamen dictum sempiternam originem causamque, id est ad ineffabilem inexplicabilemque generationem, referunt, veluti de unigenito Filio Dei personaliter eloquentes; et sic unice tunc intelligendam dictionem aiunt. Cum autem unigeniti Verbi incarnationem spectant, atque ad conjunctas inconfuse naturas sermonem convertunt, earumque differentiam definire volunt, tunc Christi quoque humanitati hanc locutionem accommodant. Magnus igitur theologus Gregorius hic in medium proferebatur, qui post priorem interpretationem secundum causam divinæ generationis, hanc quoque adjecit: Nam dicere quod

(39) Zenob. proverb. 1, 83.

Ἄ τόπον ἕτερον πορευομένην. Ἄλθεως ἐρθεῖς. ἔχει τοῦτο. Καὶ οὕτω μὴ κατὰ τὴν θείαν οὐσίαν ταῦτα παθεῖν τὸν Χριστὸν ἐρμηνεύοντος, ἢ ἀλλὰ καθ' ἢν ἐφόρεισε σάρκα τοῖς φυσικοῖς καὶ ἀδιαβλήτοις ὑποκειμένην πάθει, καὶ τοῦτον δὴ τὸν Ἄρειον συνιέντα τῶν λεγομένων ἔχοντος, καὶ τὸ μείζονα λέγεσθαι τὸν Πατέρα ὡς ἀνθρώπου τοῦ ἐνὸς Χριστῷ συντιθέμενον· κἀντεῦθεν ἀναμφιλύτως καὶ ἰσχυρῶς ἐπεπείραινε μὴ κατὰ τὴν κοινὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων λέγειν τὸν μέγαν Ἀθανάσιον εἰρηθεῖν παρὰ τοῦ Χριστοῦ τὸν Πατέρα μείζονα· πῶς γὰρ ἂν καὶ ὁ ἀντικαθιστάμενος Ἄρειος τῶν περὶ ταῦτα τε τυγχάνων θειῶν, καὶ ἀκριβολογεῖν εἰδὼς τὰ λεγόμενα, τὸν μέγαν τοῦτον ἄνδρα εἰδέξατο περὶ ἑτέρου ἀτόμου διαλεγόμενον, κἀκείνου λέγοντα τὸν

Β Πατέρα μείζονα, ὁ περὶ Χριστοῦ συζητῶν; καὶ τοῦτου ὡς μονογενοῦς Υἱοῦ κατὰ τὴν φύσιν λέγων εἶναι τὸν Πατέρα μείζονα; Ταῦτόν γὰρ ἂν ἔν τοις κατὰ τὴν παροιμίαν ἅμας μὲν ἐκζητούσης, ἀπαρνομένης δὲ τὰς σκάφας μαθάνουσι (38), καὶ μὴ πρὸς τὴν ἀπόκρισιν δυσχεραίνουσι· οὐ μὴν ἄλλ' οὐδὲ ἄλλως οἱ τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου τῷ Ἀρείῳ τούτῳ τὴν ἐπωνύμιον κατὰ τοῦ μονογενοῦς Λόγου μανίαν ἐναπεκρούσαντο (τῆ τοῦτου ὑποστάσει κατὰ τὴν θείαν οὐσίαν προσάπτοντος τὴν τοῦ, Ἐκτίσθαι με, φωνὴν, καὶ τὴν τοῦ, Πιστὸν τῷ ποιήσαντι αὐτόν, καὶ τὴν τοῦ, Τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆν ὁμολογίας ἡμῶν)· εἰ μὴ τὰς τοιαύτας φωνὰς τῷ τοῦ Χριστοῦ ἀνθρώπῳ ὁ Λόγος, παρήγαγον· καὶ τὸ, Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν

Γ λη'. Ἐπὶ δὲ τῷ τοιοῦτῳ ἀριστῷ καὶ ἀποδεικτικῷ τοῦ λόγου ἐπιχειρήματι καὶ ταύτην ὁ θεοτότατος ἐπήγαγε βασιλεὺς τὴν ἐπὶ τοῖς προκειμένοις συγκρότησιν· καταλεπτόνων οἶον καὶ ἰσχυρολογῶν τὰς τῶν ἄγων φωνὰς ὅπως κατὰ καιρὸν ὡς εἶπε περιελαμβάνοντο. Ὅτε, γὰρ, ἐφασκεν, εὐρίσκονται τινες τῶν τῆς Ἐκκλησίας ὑπομαχῶν Πατέρων τὴν ταύτην φωνὴν κατὰ τὸ αἴτιον τῆς ἀνωτάτω γεννήσεως ἐξηγουμένοι, τότε δὴ περὶ τῆς τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ὑποστάσεως θεολογούντες τοῦτο διδάσκουσι, τοὺς ἑτεροδοξοῦντας ἐπιστομίζοντες, διαφορὰν ἐπὶ τῆς μιᾶς αὐτῆς εἰσάγοντας φύσεως· καὶ ἀποδείξει βουλόμενοι μηδὲν τι κατὰ φύσιν τοῦ Πατρὸς διαίστασθαι τὸν Υἱόν, μηδὲ τὸν μείζονα κληρὸν ἐπιχρῆν τὸν Πατέρα διὰ τὸ τῆς οὐσίας εἶπον φύσεως ἐν ταῦτοις διαφέρον. Ἄλλ' εἰ καὶ ἑαυτοῦ μείζων εἴρηται παρὰ τοῦ Υἱοῦ ὁ Πατὴρ, πρὸς ἀναρχὸν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν, τουτέστι τὴν ἀρρήτων γέννησιν, τὸ τοιοῦτο ῥῆτόν ἀναφέρουσι, ὡς περὶ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ὑποστατικῶς τὸν λόγον ἐκφέροντες· οὐ μέντοι δὲ καὶ κατὰ ταύτην μόνην ἐπάγουσιν αὐτὴν ἐκλαμβάνεσθαι. Ὅτε δὲ τὸν μονογενῆ Λόγον σισαροκλήμενον θεωρεῖν ἔχουσι καὶ πρὸς τὰς ἐν αὐτῷ ἠνωμέναις ἀσυγχύτως φύσεις χειραγωγεῖν τὸν λόγον ἐπιχειροῦσι καὶ διευκρινεῖν τὸ ἐν ταύταις διαφέρον, τότε καὶ τῆ ἐν τῷ Χριστῷ ἀνθρωπότητι τὴν τοιαύτην φωνὴν προσαρμόζουσι. Ὁ μέγας, οὖν ἐν θεολογίᾳ

Γραγόριος ἐντυθεταῖς μίσην παρήγετο μετὰ τὴν προτί-
 ραν κατὰ τὸ αἴτιον τῆς θείας γεννήσεως ἱερηνικήν, ἐπά-
 ρων καὶ ταῦτα · « Τὸ γὰρ δὴ λέγειν ὅτι τοῦ κατὰ τὸν
 ἀνθρώπου νοουμένου μίξων ἀληθῆς μὲν, οὐ μίγνα δέ. Τί
 γὰρ τὸ θαυμαστόν, εἰ μίξων ἀνθρώπου Θεός; » Ἐξεῖς;
 δε καὶ ὁ τῆς παλαιτέρας Ῥώμης ἀγιώτατος πάππας Λέων,
 ταδε διαλαμβάνων · « Δίχα μὲν τῆς τοῦ Λόγου δυνά-
 μως οὐκ ἂν ἔλεγεν ἡ φωνὴ τοῦ Πατρὸς ἐξ οὐρανῶν ἀρε-
 θείσα Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγκαπητός, ἐν ᾧ ἡ ἡδύ-
 κησα · δίχα δὲ τῆς ἀληθείας τοῦ σώματος οὐκ ἂν προση-
 κρούετο Ἰωάννης, Ἴδε ὁ Ἄμνός τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν
 ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου · καὶ αὐτὸς ἕκαστος τῶν ἀνωτέρω
 καταγεγραμμένων Πατέρων, ὡς οἷα τοῦ βασιλέως ἐπὶ
 γλώσσης ὡσπερ ἐγγεγραμμένα τὰ ῥήματα φέροντος.

λθ'. Οὐκ ἔρακετο τοῦτοις ὁ ἀρχάμας καὶ σῶμα καὶ νοῦν
 βασιλεὺς, ἀλλὰ καὶ ἑτερόν τι ποριζόμενος ἐπεθυμήμας, B
 τοῖς προλαβοῦσιν ἐπέγε διατρανοῦν τῶν ἐν τῷ Χριστῷ
 ἡνωμένων φύσεων τὸ ἀδιαιρέτη ὑποστάσει σεσωσμένων
 διαφόρων. Τὸ γὰρ καταπλουτήσαι τὴν ἀρίαν τοῦ Κυρίου
 σάρκα τὰ τῆς προσλαβούσης αὐτὴν θεότητος ἀρχήματα
 προσλαμβανόμενων τινῶν, καὶ ταύτη προσκόπτει κινδύ-
 νουόντων, ὡς καὶ περὶ τὰ φυσικὰ καὶ ἀδιάβλητα πάθη
 καιστομεῖν τοὺς λόγους, καὶ ἀποστῆλλεσθαι λέγειν πα-
 θητὴν εἶναι τὴν προσληφθεῖσαν τῷ Κυρίῳ σάρκα κατὰ
 τὴν τῶν σαρκῶν φύσιν, καὶ τῷ ἐκουσίως τὸν Χριστὸν
 παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τοῦτο ἀποχωρῶμεν, καὶ ἀπο-
 διστώντων αὐτὴν τοῦ κατὰ φύσιν πάθους καὶ τῆς νε-
 κρώσεως · οὕτως καὶ τὴν λεηθησομένην ἐπαγωγὴν τῆς
 ἐνοίας προήνεγα · περὶ γὰρ ἰδιωμάτων καὶ ἀρχήμα-
 των φιλοσοφίας καὶ τῷ δικαιοδικῷ τῶν ὑποκειμένων
 λόγῳ χορησόμενος τίνα μὲν τὰ ἰδιώματα, τίνα δὲ τὰ C
 ἀρχήματα διετρώσε · τὰ μὲν οὖν ἰδιώματα φύσεως
 εἶναι, τῶν διολογουμένων ἐπίθετο. Καὶ γοῦν τῆς θείας
 καὶ μακαρίας ἐν τῇ μοναρχικῇ Τριάδι φύσεως ἰδιώμα-
 τα τὸ ἀπειράγατον εἶλεν, τὸ ἀκτιστον, τὸ αἰώνιον, καὶ
 τὰλλα δὴ τὰ τούτοις ὁμοστοιχὰ · ἀρχήματα δὲ ταύτης,
 τοῖς ἀπειρηθημένοις ἰδιώματι παρετόμενα, τὸ παντο-
 δύναμον, τὸ ζωοποιόν, καὶ ὅσα ταύτης τῆς τάξεως.
 Ἐνευθεν καὶ προσεπήγε τὴν τοῦ Κυρίου σάρκα τῶν μὲν
 ἀρχήματων πάντως μεταστῆν τοῦ προσλαβόμενου ταύ-
 ταν μονογενοῦς Θεοῦ, ἅτε καὶ ζωοποιόν τε καὶ παντο-
 δύναμον, οὐ μέντοι γε τῶν ἰδιωμάτων τῆς θείας αὐτοῦ
 φύσεως · οὐδὲ γὰρ ἀπειράγατος ἐστίν, οὐδὲ ἀκτιστος,
 οὐδὲ ἀχρονος διὰ τὰ ἀρχήματα. Οὐκοῦν, ἐπειπερ ἕκα-
 τέρα τῶν φύσεων ἐπὶ τῶν οἰκείων ἰδιωμάτων ἀσύγχυτος
 ἔμεινε, τί τὸ προσιστάμενον ἐνευθεν τὸ μίξων παρὰ D
 τούτοις ἐνθεωρεῖν · καὶ τοῖς τῆς θείας φύσεως ἰδιώματι
 τὸ ὑπερέχον ἀπονέμειν, τῇ πρὸς τὰς τῆς σαρκὸς ἰδιότη-
 τας πασαθέει ἐπόμεινον.

μ'. Ταῦτα μὲν οὖν τοῦ βασιλικοῦ νοός, ἢ μάλλον εἰ-
 πεῖν, τοῦ τῶν ἀνθρωπίνων νόων βασιλέως πορίσματα
 καὶ γενήματα, καὶ τῆς ὑπερχούσου γλώττης γλωκίω
 μέλιτος ἀπαγγέματα. Ἐπεὶ δὲ πολλὰς μὲν νόκτας ἄ-
 ππους, πολλὰς δ' ἡμέρας ἐμφρόντιδας ἐξέτελεσε, καὶ
 εἶναι ἔκρινε τὸ εὐσεβὲς διατρανωθῆναι τῆς ἐξηγήσεως,

PATROL. GR. CXL.

A Christo, quatenus homo intelligitur, pater major
 est; verum id quidem, sed non magnum. Quid
 enim mirum, si major homine Deus est? Præterea
 senioris quoque Romæ sanctissimus papa Leo de
 hoc dicto edisserens: Sine Verbi, inquit, potentia
 non diceret vox Patris missa de cælo *Hic est Fi-
 lius meus dilectus in quo mihi bene complacui* Et
 sine veritate carnis non protestaretur Joannes:
Ecce Agnus Dei qui tollit peccatum mundi... Et
 sic ex ordine unusquisque Patrum, quorum aucto-
 ritates supra sunt perscriptæ, in ore Cæsaris erat,
 tanquam si impressa verba eorum mente ha-
 beret.

39. Neque tamen hic substitit indefessus corpore
 ac mente Cæsar, sed alium quoque protulit cogi-
 latum suum, quo explicaret naturarum in Christo
 conjunctarum, salva unica individua persona, dif-
 ferentiam. Nam quia sancta Domini caro, post-
 quam assumpsit eam divinitas, gloriosis dotibus
 instructa fuit; ea re nonnulli non sine periculo
 erroris utebantur; ita ut de naturalibus sine pec-
 cato passionibus Domini novos sererent sermones;
 minimeque auderent affirmare passibilem fuisse
 assumptam a Christo carnem secundum carniū
 ipsam naturam; abuterenturque ad id argumento
 illo, quod Christus sponte pro nobis passus est;
 ita ut ipsam naturali passione ac mortalitate exi-
 merent; his, inquam, Cæsar excogitatum a se
 sententiam, quam jam dicemus, opposuit. Nam de
 idiomatibus et de gloriosis dotibus disputans, at-
 que utramque rem accurate distinguens, quænam
 sint idiomata, quænam item gloriosæ dotes, perspi-
 cue enucleabat. Et idiomata quidem propria esse
 naturæ, extra dubitationem ponebat. Ac divinæ et
 beatæ, in monarchica Trinitate, naturæ idiomata
 esse dicebat, ut infinita sit, increata, sempiterna
 aliusmodi proprietatibus prædita: dotes
 autem gloriosas prædicta idiomata comitantes,
 omnipotentiam, vivificandi virtutem, atque alia
 ornamenta ejusmodi. Deinde concludebat, Domini
 carnem omnino præditam fuisse gloriosis dotibus
 divini Unigeniti a quo est assumpta, virtute scilicet
 vivificandi et omnipotentia; non tamen divi-
 næ naturæ idiomatibus. Nam etiamsi habet glo-
 riosas dotes, non idcirco tamen infinita est caro,
 vel increata, vel ante tempora. Igitur quoniam
 utraque natura in propriis idiomatibus inconfusa
 manet; hinc cognoscere, inquit, licet quonam per-
 tineat illud epithetum *major*, de quo nunc contro-
 versia fit: oportetque divinæ naturæ idiomatibus
 gradum sublimiorem attribuere, consentaneum
 comparationi cum carnis proprietatibus.

40. Hæ igitur regalis mentis, vel potius huma-
 narum mentium regis, propositiones atque con-
 clusiones erant, linguæque auree dulciora melle
 effata. Postquam autem complures noctes in-
 somnes multosque dies in harum rerum medita-
 tione consumpsit, existimans oportere orthodoxam

dicti evangelici interpretationem ad liquidum deduci; ne ob ejus ambiguitatem corda infirmiorum perturbarentur: ad extremum sanctissimos patriarchas sacramque et divinam congregavit synodum, ad quam senatores quoque convenerunt, præsentiibus etiam illustrissimorum omnium monasteriorum abbatibus. Et Cæsar quidem residabat in regio throno, qui est in conclavi mare versus magni palatii nuper ab ipso Cæsare exstructi, quod occidentali urbis muro imminet, habetque id conclave ad ipso Manuele nomen: quo in loco innumerabiles imperatoris victorias brevi gyro comprehensas ars pictoria, aureis lapillis varios interserens colores, prout fieri potuit, descripsit. Hic fuit consistorii locus; ibique definita sunt quæ infra ponemus, consentientibus inter se sanctissimis patriarchis, sacratissimisque archiepiscopis, reliquoque sacerdotali cœtu, et senatoribus universis; sic favente pacis Deo, necnon religiosi nostri a Deo coronati imperatoris zelo. De his autem tomus quoque conscriptus fuit, in quo ad litteram sequentia continentur.

ACTIO II.

Mensis Martii die secunda, indictionis XIV die quarta.

1. Præsidente a Deo coronato sancto nostro rege et imperatore domino Manuele Comneno, in tropico conclavi meridiem versus, nempe in magni palatii porphyromanuelico triclinio; astantibus sanctæ majestati ejus, amabilibus consobrinis, filiis inclyti sebastocratoris domini Andronici, scilicet protosebaste et protovestiario domino Joanne Comneno, ejusque fratre domino Alexio Comneno; amabili consobрино potentis sanctique nostri regis, domino Andronico Comneno, filio pansebasti celsissimi domini Theodori Batatzæ; fratre ejus et amabili consobрино potentis sanctique nostri regis domino Alexio Comneno, amabili patruele potentis sanctique nostri regis, nato ex amabili patruo potentis sanctique nostri regis, pansebaste celsissimo domino Constantino Angelo, domino, inquam, Joanne Duca; fratre ejusdem, amabili nepote potentis et sancti nostri regis, domino Andronico Duca; genero potentis et sancti nostri regis sebaste domino Joanne Cantacuzeno; genero potentis et sancti nostri regis domino Constantino Duca; sebaste domino Gudelio Tzicandile; sebaste et magno heteriarcha domino Georgio Palæologo; sebaste domino Joanne Duca; sebaste et domestico vestiario potentis et sancti nostri regis domino Alexio Petralipha; sebaste et domestico vestiario potentis et sancti nostri regis domno Isaacio Duca; sebaste et domestico vestiario potentis et sancti nostri regis domino Alexio Rogerio; sebaste et domestico vestiario potentis et sancti nostri regis et chrtulario domino Andronico Lombardo; proto-

να μὴ τῷ ἀδελφῷ ταύτης αἱ τῶν ἐκκαρτέρων παρθε-
διαταράττοντο· τέλος τοὺς ἀγιωτάτους πατριάρχας καὶ
τὴν ἱερὰν καὶ θείαν συνήθροισι σύνοδον· ἀλλ' εὐδὲ οἱ
τῆς συγκλήτου βουλῆς ἀπελείποντο· παρῆσαν δὲ καὶ οἱ
τῶν ἐπισκοποτάτων πασῶν μονῶν καθυγούμενοι· καὶ τὸν
μὲν ὁ βασιλικὸς εἶχε θρόνος ἐν τῷ πρὸς θάλατταν ὑπε-
ρώφῳ τοῦ ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ νεουργηθέντος· οἴκου τῆ
βασιλείᾳ τοῦ δυτικωτέρου τείχους ἐρύκθηθεν, φερόντων
τὴν κλῆσιν ἐκ τῆς τοῦ Μανουὴλ προσηθέτως φέροντος·
ἐν ᾧ καὶ τῶν δυσσφιμῶν καπορθωμάτων τοῦ αὐτο-
κράτορος βραχί' ἄττα παραλαβοῦσα ἡ ζωγράφος τέχνη
ἐκ καταχρύσεων ψηφίδων ποικιλοχρῶσις ἐτέρας ἐπιει-
γυμένους, ὡς εἶχεν, ἐνδιεγράψατο· ἐνταῦθα μὲν δὲ τῆ
τῆς συνελεύσεως· κυροῦνται δὲ τὰ ὑποτεταγμένα, ἱε-
ργουμονεσάντων ἀλλήλοις, τῶν τε ἀγιωτάτων πατρι-
άρχων, τῶν ἱεροτάτων ἀρχιερέων, τοῦ ἱερατικοῦ λοιποῦ
καταλόγου, καὶ ξυμπάντων τῶν τῆς συγκλητικῆς γερου-
σίας, εὐδοκίᾳ τοῦ τῆς εἰρήνης Θεοῦ καὶ διαπύρῳ ζήλῳ
τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν καὶ θεοσεβοῦς αὐτοκράτορος· ἡ
δὲ τούτοις καὶ τόμος ἐκτίθεται, τάδε κατὰ ῥῆμα δι-
ξῶν.

ΠΡΑΞΙΣ Β΄.

Μηνὶ Μαρτίῳ δευτέρα, ἡμέρᾳ τετάρτῃ, ἡνδικτιῶνος εϛ΄.

α'. Προκαθήμενου τοῦ θεοστέπτου ἁγίου ἡμῶν βασι-
λέως καὶ αὐτοκράτορος κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, ἐν
τῇ ὑπερώφῳ τροπικῇ τῇ πρὸς μεσημβρίαν τοῦ ἐν τῷ με-
γάλῳ παλατίῳ πορφυρομανουηλάτου τρικλίνου, παριστα-
μένων τῇ ἁγίᾳ βασιλείᾳ αὐτοῦ τῶν περιποθῆτου ἀνε-
ψιῶν αὐτοῦ καὶ υἱῶν τοῦ αἰοδόμενου σεβαστοκράτορος κυ-
ροῦ Ἀνδρονίκου, τοῦ πρωτοσεβαστοῦ καὶ πρωτοβεστια-
ρίου κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ τοῦ ἀνταδελφου
αὐτοῦ κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ· τοῦ περιποθῆτου
ἀνεψιοῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως, κυροῦ
Ἀνδρονίκου τοῦ Κομνηνοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ πανσεβαστοῦ
πρωτάτου κυροῦ Θεωδώρου τοῦ Βατάτζου· τοῦ ἀντα-
δελφου αὐτοῦ καὶ περιποθῆτου ἀνεψιοῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ
ἁγίου ἡμῶν βασιλέως, κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ·
τοῦ περιποθῆτου ἐξαδελφου τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν
βασιλέως, τοῦ υἱοῦ τοῦ περιποθῆτου θεῖου τοῦ κραταιοῦ
καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως, τοῦ πανσεβαστοῦ πρωτάτου
κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ἀγγελίου, κυροῦ Ἰωάννου τοῦ
Δούκα· τοῦ ἀνταδελφου αὐτοῦ, τοῦ περιποθῆτου ἐξα-
δελφου τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως, κυροῦ
Ἀνδρονίκου τοῦ Δούκα· τοῦ γαμβρου τοῦ κραταιοῦ καὶ
ἁγίου ἡμῶν βασιλέως, τοῦ σεβαστοῦ κυροῦ Ἰωάννου τοῦ
Καντακουζηνου· τοῦ γαμβρου τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου
ἡμῶν βασιλέως, κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα· τοῦ
σεβαστοῦ κυροῦ Γουδελίου τοῦ Τζικανδίλη· τοῦ σεβ-
αστοῦ καὶ μεγάλου ἐταιριάρχου κυροῦ Γεωργίου τοῦ Πα-
λαιολόγου· τοῦ σεβαστοῦ κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Δούκα·
τοῦ σεβαστοῦ καὶ οἰκείου βεστιαριτοῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ
ἁγίου ἡμῶν βασιλέως, κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Πετραλίφα·
τοῦ σεβαστοῦ καὶ οἰκείου βεστιαριτοῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ
ἁγίου ἡμῶν βασιλέως, κυροῦ Ἰσαακίου τοῦ Δούκα· τοῦ
σεβαστοῦ καὶ οἰκείου βεστιαριτοῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ

ἰὼν βασιλῶς, κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Ῥογήρη· τοῦ A καὶ οἰκείου Βασιλαίου τοῦ κραταίου καὶ ἰῶν βασιλέως, καὶ χαρτουλαρίου κυροῦ Ἀνδρῶν Λαμπαρδᾶ· τοῦ πρωτονωδελιστίμου καὶ βασιλείου τοῦ Καματαροῦ· τοῦ πρωτονωδελιστίμου τοῦ Ἰσαακίου τοῦ Ἀκολούθου· τοῦ νοδελιστίμου ἱμακρίου τῶν βαρδαριωτῶν Βασιλείου τοῦ ἰου· καὶ ἑτέρων οὐκ ὄλητων.

Συνεδριάζοντων τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν, ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυροῦ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Θεουπόλεως Ἀντιοχείας κυροῦ Ἀθανασίου· καὶ τοῦ ἰου πατριάρχου Ἱεροσολύμων κυροῦ Νικη- περισταμίνων καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, Ἰρακλίας Μιχαῆλ, τοῦ Ἀμασείας Νικήτα, B ελιτηνῆς Νικήτα, τοῦ Γαγγρῶν Ἰωάννου, τοῦ Χριστοφόρου τοῦ Κορίνθου Θεοδώρου, τοῦ Νικολάου, τοῦ Μωκησοῦ Λουκά, τοῦ Κρήτης Νου, τοῦ Τραπεζούντος Μιχαῆλ, τοῦ Λαρίσσης Νου, τοῦ Φιλιππουπόλεως Βασιλείου, τοῦ Ῥόδου Νου, τοῦ Φιλίππων Ἰωάννου, τοῦ Ἀδριανουπό- λωντος, τοῦ Ἱεροπόλεως Γεωργίου, τοῦ Μιτυλή- νου, τοῦ νέων Πατρῶν Εὐθυμίου, τοῦ Εὐχαιτῶν Νεπίνου, τοῦ Ἀμάστριδος Ἰωάννου, τοῦ Θηβῶν Νου, τοῦ Σιρῶν Θεοδώρου, τοῦ Αἰνου Ἰωάννου, Ἰστρας Αἰούτου, τοῦ Κερκύρας Κωνσταντίνου, Ἰδίου Μιχαῆλ, τοῦ Μηθύμνης Νικολάου, τοῦ Αἰμωνίας Νικήτα, τοῦ Μεστριδίας Θεοδώρου, Ἰαλίου Νικήτα, τοῦ Μαρωνίας Νικήτα, τοῦ Ἱεροπόλεως Κωνσταντίνου, τοῦ Παρίου Νικο- τοῦ Προικονήσου Ἰσαακίου, τοῦ Σελυβοῖας Θεοδούλου, τοῦ Δέρκου Ἰωάννου, καὶ τοῦ Ἀγγιαλοῦ Στεφάνου· C ἰσταμίνων καὶ τῶν θεοφιλεστάτων ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων.

Ἐπεὶ πρὸ τινῶν ἡμερῶν ἐβασε λαληθῆναι C παρὰ τινῶν περὶ τοῦ ὅπως νοεῖται τὸ, Ὁ πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν, συνήλθον προστάξει πασιλείας μου σήμερον οἱ ἐνδημούντες τῆ πόλει ἀρχιερεῖς, καὶ ἠρωτήθησαν ὅπως νοεῖ- ὲ τούτου ἐναγγελικῶν ῥητῶν. Πρῶτος τοίνυν κλήσας ἐρωτήθει· εἰ τὸ Ὁ Πατὴρ μου μείζων τίν. εἶρηται παρὰ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ κατὰ τὴν ἐν- τιστὴν φύσιν καθ' ἣν καὶ πέποιθε, δίδωκε τρεῖ καὶ κατὰ τοῦτο το μείζων· καὶ τὰς λοιπὰς ἴσο τῶν ἁγίων Πατέρων ἐξηγήσει· εἰπὼν εἶσθαι. Ὁ Κυζίκου τῆς αὐτῆς εἶπε γνώμησιν ὡς Ἰρακλίας. Ὁ Νικομηδείας εἶρη ὡς, Ἐπεὶ καὶ ἀδιαίρετον τὸν Χριστόν, καὶ μετὰ τὴν τὸν ἀόρατον ἐν δυσὶ φύσει θεωρῶ ἀτρέ- D και ἀτυγχύτοις, ακτίστῳ τε καὶ κτιστῷ, ἀπα- και παθητῷ, ἐκλαμβάνομαι τὸ ἐναγγελικόν τὸ, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν, καὶ ἦν ἐν αὐτῷ κτιστὸν τε καὶ παθητὸν φύσιν· ἡμῶν· καὶ τὰς ἄλλας περὶ τοῦ τοιούτου ῥητοῦ εἰς, ἃς εἰ τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρες εἰρηκασί. ἵτὰ ἀπαρἀλλάκτως λέγειν τῷ Νικομηδείας καὶ πασιλείας ἐφθέγγετο, Ὁ Μιτυληνῆς εἶπεν ὅτι καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λέγοντος· Εὐαγγελίους Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν, οὗτο εἰρηκέναι αὐτόν καὶ κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ

nobilissimo et eparcho Basilio Camatero ; proto- nobilissimo Isaacio Acolutho ; nobilissimo et pri- micerio bardariotarum Basilio Tripsycho et non paucis aliis,

2. Considentibus sanctissimis patriarchis, nempе sanctissimo et œcumenico patriarcha domino Luca, sanctissimo patriarcha urbis Dei magnæ Antiochiæ domino Athanasio, et sanctissimo patriarcha Hierosolymitano Domino Nicephero: præsentibus etiam sacratissimis episcopis, Heracleæ Michaelе, Cyzici Basilio, Nicomediæ Michaelе, Amasæ Niceta, Melitenes Niceta, Gangrorum Joanne, Myrorum Christophoro, Corinthi Theodoro, Athenarum Nicolao, Mocesi Luca, Cretæ Joanne, Trapezuntis Michaelе, Larissæ Joanne, Philippopoleos Basilio, Rhodi Leone, Philipporum Joanne, Hadrianopoleos Leone, Hierapoleos Georgio, Mitylenes Potho, Neopatrarum Euthymio, Euchaitarum Constantino, Amastridis Joanne, Theborum Joanne, Serrarum Theodoro, Ani Joanne, Dristræ Leone, Corcyræ Constantino, Abydi Michaelе, Methymnæ Nicolao, Lacedæmonia Niceta, Arcadiopoleos Constantino, Parii Nicolao, Præconnesi Isaacio, Selybria Theodulo, Derci Joanne, Anchiali Stephano : astantibus etiam Dei amantissimis ecclesiasticis præpositis.

3. Quoniam ante aliquoi dies sermo a nonnullis commotus fuit, quomodo intelligenda sint verba *Pater meus major me est*, convenerunt jussu majestatis meæ hodie, qui erant in magna urbe pontifices, rogati que sunt quinam sensus sit evangelici hujus dicti. Primus ergo Heraclensis rogatus sententiam, an verba *Pater meus major me est*, dicta fuerint a Domino et Deo et Servatore nostro Jesu Christo etiam secundum suam creatam naturam in qua et passus est ; concessit Patri epithetum *major* ; et cæteras quoque effati hujus sanctorum Patrum interpretationes se admittere dixit. Cyzicenus in eadem sententia se esse dixit, quam Heraclensis protulerat Nicomediensis dixit : Ego de unius et individui Christi, etiam post ineffabilem incarnationem, duabus naturis inconvertibilibus et inconfusis, increata scilicet et creata, impassibili et passibili. intelligo evangelicum dictum, *Pater meus major me est* ; nempе etiam ad creatam ipsius passibilemque naturam id refero : recipioque simul alias quoque hujus dicti interpretationes, quas Ecclesiæ illuminatores pronuntiaverunt. In Nicomediensis sententiam pedibus se ire Amasenus dixit. Melitensis ait : Ego audiens Dominum nostrum Jesum Christum in Evangelii dicentem : *Pater meus major me est*, aio hoc dici etiam de creata ejusdem natura. Gangrensis dixit : Ego au-

diens Dominum dicentem : *Pater meus major me est*, aio id ab eo dici etiam secundum assumptam humanam naturam. Myrensis dixit : Ut interpretantur sanctus Basilius, et theologus Gregorius, et Chrysostomus, sic et ego hoc effatum interpretor et accipio : et quoniam alii quoque complures sancti dixerunt, œconomice id a Christo dictum, quatenus nempe homo est, ne his quidem contradico.

4. Corinthius ait : Majorem Patrem Christus dixit, etiam quatenus exinanivit se, et usque ad corpus se demisit sponte qui erat altissimus, sustinuitque carnem suscipere inconfuse, inconvertibiliter, indivisibiliter, ejusdemque recipit œconomice passiones sine peccato ; mortem denique nobis salutarem et causam nostræ resurrectionis, cujus antea spe carebamus. Atheniensis dixit : Servator noster Deus, ineffabili misericordia factus etiam perfectus homo, quandoquidem theanthropum Verbum est, una hypostasis, unaque persona, propter summam duarum naturarum conjunctionem ; ego quidem a sanctis disco, quod quatenus est hypostasis, neque Patri cohæret neque Spiritui, neque matri vel nobis. Secundum igitur humanitatem, qua matri nobisque communicat, existimo ipsum dixisse Patrem majorem. Amplector autem sanctorum quoque de hoc dicto sententias. Mocesinus dixit : Majorem Patrem appellat Christus, sicuti sanctæ synodi sanctusque affirmat Apostolus. Aio igitur majorem dixisse Patrem, quatenus Filius carnem nostræ similem sibi ascivit ac sanguinem, et quatenus creatam naturam habet, in qua etiam passus est. Cretensis dixit : Ego cunctas sanctorum sententias super effato : *Pater meus major me est* recipiens, ne illam quidem repudio quæ id intelligit dictum secundum humanitatem id est, secundum Christi creatam naturam, in qua etiam passus est : consentioque et suffragor confratri meo Heracliensi, et synodorum sententias amplector. Secundum verba Cretensis dixit sententiam etiam Trapezuntius. Larissæus dixit : Verba *Pater meus major me est*, deprehendimus a sanctis theologo Gregorio, magno Basilio, et a Chrysostomo intellecta secundum qualitatem causativam honoremque patris, et quasi ob discipulorum solatium [dicta fuerint. Sed quia [novi a nonnullis sanctis affirmari, sic locutum fuisse Dominum etiam propter humanitatem, ad quam se demisit, atque ut humanæ suæ naturæ fidem faceret, hanc ego quoque amplector sententiam.

5. Rhodiensis dixit : Quoniam scio theanthropum Verbum secundum œconomiam multa dixisse, veluti illud *de die autem illa atque hora nemo scit, neque angeli neque Filius* ; aio ipsum dixisse item *Pater major me est* œconomice, id est secundum creatam suam naturam : accedoque sanctorum etiam hujus dicti interpretationibus,

κτιστήν φύσιν. Ὁ Γαγγρῶν εἶπεν ὅτι, Ἀκούσας τοῦ Κυρίου λέγοντος, Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἐστὶ λέγω τοῦτο εἰσηκέναι αὐτὸν καὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τὴν παρ' αὐτοῦ προσληφθεῖσαν. Ὁ Μύρων εἶπεν ὡς, Καθὼς ἐρμηνεύει τοῦτο ὁ ἅγιος Βασίλειος καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος καὶ ὁ Χρυσόστομος, ἐμμενῶ τοῦτο λέγω καὶ δέχομαι ἐπεὶ δὲ καὶ ἔτι πολλοὶ τῶν ἁγίων εἶπον οἰκονομικῶς τοῦτο λεχθέναι παρ' αὐτοῦ Χριστοῦ καθὼς γέγονεν ἀνθρώπων οὐδὲ τοῦτοις ἐναντιοῦμαι.

δ. Ὁ Κορινθῶν εἶπεν ὅτι Μείζονα τὸν Πατέρα εἶρηκε, καὶ καθόσον ἐκίνωσεν ἑαυτὸν, καὶ κατέβη μὲχρι καὶ σώματος ἕκῃν ὁ Ὑψίστος, καὶ ἐπέγχε σάρκα προσλαβεῖν ἀσυγχύτως, ἀτροίπτως, ἀδιαιρέτως· καὶ τὰ τοιαῦτα ἀδιάκλητα πάθη κατεδέξατο οἰκονομικῶς· καὶ θάνατον σωτήριον ἡμῖν καὶ ἰουστασίως προξένον, ἧς οὐκ εἶχομεν ἐλπίδα πρότερον. Ὁ Ἀθηναῖος εἶπεν Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν Θεὸς, γενόμενος δι' ἄρκτον ἔλεον καὶ ἀνθρώπος τέλειος, ἐπειδὴ θεοῦ ὡς ἄνθρωπος ὡς Λόγος μία ὑπόστασις ἐστὶ καὶ ὁ πρόσωπον διὰ τὴν ἀρκην ἔνωσιν τῶν δύο φύσεων· μανθάνω ἀπὸ τῶν ἁγίων ὅτι, ὡς μὴν ὑπόστασις οὕτε τῷ Πατρὶ συναπτται καὶ τῷ Πνεύματι, οὕτε τῇ μητρὶ καὶ ἡμῖν κατὰ γονὴν τὴν ἀνθρωπώτητα καθ' ἣν ἐπικοινωνεῖ τῇ μητρὶ καὶ ἡμῖν νομίζω εἰρηκέναι αὐτὸν μείζονα τὸν Πατέρα· ἀσπάζομαι δὲ καὶ τὰ περὶ τοῦ τοιούτου ῥητοῦ τῶν ἁγίων ῥήματα. Ὁ Μωκῆσου εἶπεν ὅτι Μείζονα ἑαυτοῦ τὸν Πατέρα καλεῖ, καθὼς αἱ ἅγια σύνοδοι καὶ ὁ ἅγιος Ἀπόστολος εἶπον. Λέγω οὖν μείζονα εἰρηκέναι αὐτὸν τὸν Πατέρα καθὼς κεικονώθηκα παραπλασίως ἡμῖν σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ κτιστὴν φύσιν καθ' ἣν καὶ πέπονθεν. Ὁ Κρήτης εἶπεν Ἐγὼ μὲν πάσας τὰς ῥήσεις τῶν ἁγίων τὰς περὶ τοῦ, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν, ἀποδεχόμενος οὐδὲ τὸ κατὰ τὰ ἀνθρώπινον εἶναι μείζονα ἀποκρίνομαι, ἤτοι κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ κτιστὴν φύσιν, καθ' ἣν καὶ πέπονθε· συμφρονῶν καὶ συμφθεγγόμενος τῷ συναδελφῷ μου τῷ Ἡρακλείῳ καὶ τὰ λεχθέντα παρὰ τῶν συνόδων κατασπαζόμενος. Τὰ αὐτὰ τῷ Κρήτης εἶπε λέγειν καὶ ὁ Τραπεζούντης. Ὁ Λαρίσσης εἶπε Τὸ, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μὲν ἐστίν, εὐρίσκω ἀπὸ τῶν ἁγίων, τοῦ τε Θεολόγου Γρηγορίου, τοῦ μεγάλου Βασιλείου καὶ τοῦ Χρυσόστομου, καὶ κατὰ τὸ αἴτιον καὶ διὰ τὴν τιμὴν, καὶ πρὸς παρηγορίαν τῶν μαθητῶν ἐκλαμβανόμενον. Ἐπεὶ δὲ εὐρίσκω τινὰς τῶν ἁγίων λέγοντας εἰρηκέναι τοῦτο τὸν Κύριον καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, καθὼς ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν ὡς θελὼν πιστώσασθαι τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν τὴν ἐν αὐτῷ, ἀσπάζομαι τοῦτο καὶ αὐτός.

ε. Ὁ Ῥόδου εἶπεν Ἐπεὶ εὐρίσκω τὸν θεοῦ ἀνθρώπινον Λόγον οἰκονομικῶς λέγοντα πολλὰ, ἐξ ὧν ἐστὶ καὶ τὸ, Περὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης· καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν οὐδὲν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι οὐδὲ ὁ Υἱός, λέγω εἰσηκέναι αὐτὸν καὶ τὸ, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν, οἰκονομικῶς, τοῦτέστι κατὰ τὴν κτιστὴν φύσιν τὴν ἐν αὐτῷ προστιθέμενος καὶ

ipsum Pater fecit et sæcula ; ideo Filium Patri æqualem censeo. Sed quoniam dixit : *Pater meus major me est*, propositumque pridie fuit ut disquireretur quanam hac de re nonnullorum sanctorum mens fuisset ; censeo id dictum fuisse a Christo etiam secundum humanitatem et humiliationem miramque demissionem ad humanam quam assumpsit naturam, in qua non secus atque nos carni et sanguini participavit. Serrensis dixit : Quoniam evangelicum hoc dictum : *Pater meus major me est*, sancti Patres alii aliter interpretati sunt ; et quoniam horum nonnulli etiam secundum humanitatem hoc fuisse prolatum affirmarunt, recipio amplectorque cunctas sanctorum Patrum locutiones, unaque hanc quæ dictum refert ad humanitatem. Porro humanitatem intelligo creatam in Christo naturam, in qua æque ac nos carni et sanguini communicavit.

7. Ænensis dixit : Domini et Dei et Servatoris nostri Jesu Christi sermones, modo humanitatem spectant, modo sententiam ad divinitatem dirigunt. Cum igitur humanitatem respiciebat, tunc Servator majorem Patrem confitebatur, ut veræ incarnationis fidem faceret. Hoc autem sic affirmo, ut cæteras non respuam sanctorum opiniones. Dristrensis primo quidem dixerat se cum Atheniensi metropolita consentire : deinde audita reverendissimi et magni œconomi sententia, ait se ab Atheniensis mente discedere, atque ad reverendissimi sententiam accedere eamque sequi. Corcyrensis dixit : Comperimus in evangeliiis a Domino Patrem majorem dei, et Deum quoque suum. cum ait : *Deum meum et Deum vestrum*³⁴. Existimo autem utriusque dictionis parem esse vim. Quoniam vero Damascenus, ait, humanitus cum mentali distinctione *Deum suum* dictum esse Patrem a Domino ; eadem ratione censeo, *majorem* quoque appellatum fuisse. Et simul recipio cunctas hac super re sanctorum Patrum sententias, qui dictum id etiam ad humanitatem retulerunt. Abydenus dixit : Ego hanc Domini dictionem sciens a sanctis Patribus et Ecclesiæ doctoribus varie explicatam, aio sic dixisse Christum etiam ut hominem, quatenus æque ac nos carni et sanguini communicavit. Sequor autem Heracliensis quoque et Nicomediensis sententiam. Methymnæus dixerat, sequi se Corcyrensis sententiam : postea tamen,

auditis patriarcharum judiciis, mutata mente ait se discedere a Corcyrensis sententia, atque illis sanctissimorum patriarcharum adhærere.

8. Lacedæmonius dixit : Verborum *Pater meus major me est* interpretationes SS. Patrum Gregorii theologi, Basilii Magni, et Chrysostomi veneror recipioque : aio insuper carnem ratione et anima præditam susceptam a Domino nostræ salutis causa

ἔχω τούτου τῷ Πατρὶ. Ἐπεὶ δ' εἶπεν ὅτι Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἐστίν, καὶ ἐτυπώθη τῇ προτεραιᾷ κατεξιστασθῆναι πῶς τινες τῶν ἁγίων προσέθεντο· καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον νοῶ τούτο εἰρησθαι κατ' αὐτοῦ διὰ τὴν ταπεινώσειν καὶ τὴν ἄκραν συγκατάβασιν πρὸς τὴν φύσιν τῶν ἀνθρωπίνων ἣν προσλάβετο, καθ' ἣν παρακλησίως ἡμῖν σαρκὸς καὶ αἵματος κοινοῦνηκεν. Ὁ Σερρών εἶπεν ὅτι τὸ εὐαγγελικὸν τοῦτο ῥητὸν τὸ, Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἐστίν, διάφοροι τῶν ἁγίων Πατέρων διαφόρους εὐρίκασιν· ἐπεὶ δὲ τινες τούτων καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον εἶπον εἰρησθαι, ἀποδέχομαι μὲν καὶ ἀπέχομαι πάσας τὰς τῶν ἁγίων Πατέρων φωνάς, ἀλλὰ δὴ καὶ ταύτην τὴν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον λέγουσαν. Ἀνθρώπινον δὲ λέγω τὴν ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ κτιστὴν φύσιν, καθ' ἣν παρακλησίως ἡμῖν σαρκὸς καὶ αἵματος κοινοῦνηκεν.

ζ. Ὁ Αἰνίου εἶπεν· Οἱ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λόγοι ποτὲ μὴ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον ἀφῆρων, ποτὲ δὲ πρὸς τὸ θεῖον ἐχειραγῶνουν τὴν διάνοιαν. Ὅτε γοῦν πρὸς τὸ ἀνθρώπινον ἀπετίθεντο, τότε ὁ Σωτὴρ ὠμολόγησε τὸν Πατέρα μείζονα ἑαυτοῦ, πιστούμενος τὴν οἰκονομίαν. Λέγω δὲ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ὧν οἱ ἅγιοι λέγουσιν. Ὁ Δρίστρας πρῶτα μὲν εἶπεν ὁμοφρονῶν φρονεῖν τῷ ματροπολίτῃ Ἀθηνῶν· ἐπεὶ δὲ ὑστερον ἠκροῦσατο τῆς γνώμης τοῦ ὑπερίμου καὶ μεγάλου οἰκονομοῦ, μεταβαλὼν εἶπεν, ἀρίστασθαι μὲν τῆς τοῦ Ἀθηνῶν γνώμης, προσέθεισθαι δὲ τῇ τοῦ ὑπερίμου γνώμῃ, καὶ ταύτην στοιχεῖν. Ὁ Κερκύρων εἶπεν· Εὐρίσκειται ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος καὶ μείζονα ἑαυτοῦ τὸν Πατέρα λέγων, καὶ Θεὸν αὐτοῦ ἐν τῷ λέγειν καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν. Ἠγούμαι δὲ ἀμφότερα τὰ ὀνόματα ἰσοδύναμα εἶναι· ἐπεὶ γοῦν φησιν ὁ Δαμασκηνὸς ἀνθρωποστροφῶς διὰ τὴν κατ' ἐπίνοιαν διαίρεισιν Θεὸν αὐτοῦ εἰρηκέναι τὸν Πατέρα, τὸν Κύριον φημι· καὶ μείζονα ἑαυτοῦ οὕτως ἐξείπεν· ἀποδέχομενος καὶ πάσας τὰς περὶ τούτων τῶν ἁγίων Πατέρων φωνὰς τῶν καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον εἰρησθαι τοῦτο λεγόντων. Ὁ Ἀθύθου εἶπεν· Ἐγὼ, τὴν τοῦ Κυρίου ταύτην φωνὴν τὴν λέγουσιν, ὅτι Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἐστίν, εἰδὼς τοὺς ἁγίους Πατέρας καὶ διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας κατὰ διαφόρους ἐξηγησάμενους ἐπιβαλῶν, λέγω εἰρηκέναι τὸν Κύριον καὶ ὡς ἄνθρωπον, καθ' ὃ παρακλησίως ἡμῖν σαρκὸς καὶ αἵματος κοινοῦνηκε· στοιχῶ δὲ καὶ τῇ γνώμῃ τοῦ τε Ἡρακλείου καὶ τοῦ Νικομηδείου. Ὁ Μεθύμνης εἶπε μὲν στοιχεῖν τῇ τοῦ Κερκύρων φωνῇ· ἀκροασάμενος δὲ μετὰ ταῦτα τῶν πατριαρχικῶν γνώμων, μεταβαλὼν εἶπεν ἀρίστασθαι μὲν τῆς τοῦ Κερκύρων γνώμης, στοιχεῖν δὲ ταῖς τῶν ἁγιοτάτων πατριαρχῶν.

η. Ὁ Λακεδαιμονίας εἶπεν ὅτι τὰς περὶ τοῦ Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἐστίν ἐρμηνείας τῶν ἁγίων Πατέρων, ἤγουν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Βασιλείου τοῦ μεγάλου, καὶ τοῦ Χρυσοστόμου, προσκυνῶ καὶ ἀποδέχομαι· λέγω δὲ σάρκα ἕνους

³⁴ Joan. xx. 17.

καὶ ἐμψυχον ἀνελθόναι τὸν Κύριον διὰ τὴν ἡμέ-
τεραν σωτηρίαν· καὶ κατὰ ταύτην λέγειν ἑαυτοῦ
μειζόνα τὸν Πατέρα. Ὁ Μεσημβρίας εἶπε τῇ τοῦ
Ἡρακλείας φώμῃ στοιχείν. Ὁ Μιλήτου εἶπε Τὸ,
Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἔστιν, οὕτω νοῶ καὶ
κατὰ τὸ ἐν τῷ Χριστῷ ἀνθρώπινον ἐκλαμβάνεσθαι,
οὐ κατὰ δοξάν, οὐ κατὰ τιμὴν, οὐ κατὰ ἀξίαν, οὐ
κατὰ δύναμιν, οὐ κατὰ ἐξουσίαν, οὐ κατὰ τι ἕτερον,
δοξα τῆς θείας δοξῆς τε καὶ μεγαλειότητος· ἀλλὰ
κατὰ τὸ ἐν αὐτῷ κτιστον, καθὼ καὶ πέπονθεν.
Ἐπεὶ δὲ καὶ τῆς γνώμης τοῦ συναδελφου μου τοῦ
Νικομηθείου ἠκροασάμην, ὡς καλῶς ἐχρῆσθη καὶ
ταυτῇ εἰπομαι κατὰ πάντα. Ὁ Μαρωνίας εἶπεν·
Ἐπεὶ εὐρίσκω τὸν μέγαν Βασιλεῖον, τὸν Θεολόγον
Γρηγόριον, τὸν Χρυσόστομον, καὶ τὸν ἅγιον Ἰσι-
δώρον λέγοντας, τὸν μὲν διὰ τιμὴν, τὸν δὲ κατὰ τὸ
αἰτίου, τὸν δὲ διὰ παραμυθίας τῶν μαθητῶν. δέχο-
μαι τούτους καὶ ἀσπάζομαι· ναὶ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς
εἰπόντας εἰρηθεῖν τοῦτο παρὰ τοῦ Κυρίου οἰκονομι-
κῶς, ἥτοι κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, δηλονότι κατὰ τὴν
ἐν αὐτῷ Χριστῷ παθητὴν καὶ κτιστὴν φύσιν, καθ' ἣν
καὶ πέπονθεν.

θ'. Ὁ Ἀρκαδιοπόλιτις εἶπεν· Ὅπως μὲν εἶπε
τὸ, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἔστιν, ὁ Κύριος
καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς χριστός, ἐκεῖνος οἶδεν αὐτός
ὁ γινώσκων καὶ πῶς ἐνανθρώπησε· καθόσον δὲ καὶ
τῶν θεοκελεύτων ἁγίων Πατέρων ἐκάστῳ χάρις
ἐπεμετρήθη ἀνοθεῖ, τὸ ῥητὸν θεοκινήτως ἤρμη-
νυσεν· καὶ καθ' ὅσους ἂν τρόπους ἤρμηνησαν,
οὐδένα τούτων κατ' εὐθένα λόγον ἀποβάλλομαι·
ἀλλὰ πάντες σχεδὸν καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ
εἰρηθεῖναι τοῦτο εἶπον τὸν Κύριον· καὶ ἀσπάζομαι
καὶ τοῦτο καὶ ἀποδέχομαι. Ἐπεὶ δὲ βλέπω αὐτὸν
ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ὄντα κατὰ τὴν ὑπόστασιν, δύο δὲ
κατὰ τὴν ἐτερότητα ἐν αὐτῷ δύο φύσεων, κατανοῶ
εἰπεῖν τὸν Κύριον μείζονα αὐτοῦ τὸν Πατέρα κατὰ
τὴν ἐν αὐτῷ κτιστὴν τῆς σαρκὸς φύσιν, καθ' ἣν καὶ
πέπονθεν. Ὁ Παρίου εἶπεν· Ἐπεὶ εὐρίσκω τινὰς
τῶν διδασκαλῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐρμηνεύοντας τὸ,
Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἔστιν, κατὰ διαφόρους
τρόπους, ναὶ μὴν καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἀσπάζομαι
πάντας· λέγω δὲ ἀνθρώπινον τὴν ἐν αὐτῷ
σάρκα ἣν ἐξ ἡμῶν προσελάβετο. Ὁ Προικονήσου
εἶπε μὲν στοιχείν τῇ γνώμῃ τοῦ Ἀθηνῶν· ἠκροα-
σέμενος δὲ τῶν γνώμῶν τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν
μεταβαλὼν εἶπεν ἀφίστασθαι μὲν τῆς γνώμης τοῦ
Ἀθηνῶν, στοιχείν δὲ ταῖς γνώμαις τῶν ἁγιωτάτων
πατριαρχῶν. Ὁ Σαλυβρίας εἶπεν· Ἐντυγχάνων τῇ
εἰς τὸ, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἔστιν, ἐρμηνεία
τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, καὶ εὐρίσκων αὐτὸν τοῦτο
λέγοντα, « Πῶς φησι, Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν ;
τῇ ὡμῇ πρὸ αἰῶνων γεννηθεῖ· πῶς Ὁ Πατὴρ μου
μείζων μου ἔστι ; τῇ κάτω ἐκ Παρθένου γεννηθεῖ,
στοιχῶ τῇ τοῦ ἁγίου διδασκαλίᾳ· ἀποδεχόμενος καὶ
ταῖς τῶν ἁγίων φωναῖς· ὡς ἐκ τοῦ αὐτοῦ
καὶ ὡς ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐκφωνηθείσας· νοῶν ἐξ αὐτῶν
καὶ κατὰ τὸ ἐν τῷ Χριστῷ ἀνθρώπινον, ἤγουν τὴν

A fuisse : et propter hanc, dictum ab eo Patrem ma-
jorem. Mesembriensis dixit se Heracliensis judicio
subscribere. Milesius dixit : Verba *Pater meus ma-
jor me est* dicta intelligo etiam secundum Christi
humanitatem : non secundum gloriam, honorem,
dignitatem, virtutem, potestatem, vel aliud quodvis
divinæ gloriæ et magnitudinis ornamentum ; sed
secundum naturam ejus creatam in qua passus
est. Altaman postquam et confratris mei Nicome-
diensis sententiam intellexi recte se habentem,
huic etiam prorsus subscribo. Maroniensis dixit :
Quoniam comperio magnum Basilium, theologum
Gregorium, Chrysostomum : et sanctum Isidorum
retulisse verba illa, alium quidem ad honorem,
alium ad qualitatem causativam, alium ad disci-
pulorum solatium, recipio hos atque approbo.
Insuper et eos qui censent, dictum id a Christo
fuisse œconomice, id est, humanitus, ut significa-
ret passibilem creatamque naturam suam, in qua
reapse passus est.

9. Arcadiopolitanus ait : Quonam sensu dixerit,
Pater meus major me est, Dominus et Deus noster
Jesus Christus, ipse scit, qui etiam quomodo
factus sit homo, novit. Sancti autem Patres, prout
unicuique gratia superne data fuit, ita hoc dictum
interpretati sunt : quarum ergo explicationum
nullam excludo. Verumtamen plerique omnes
etiam secundum humanitatem sic locutum Domi-
num affirmaverunt, quam et ego sententiam probo
recipioque. Quoniam vero video Christum esse
unum secundum personam, duplicem autem se-
cundum duarum in eo naturarum diversitatem,
existimo dictum a Domino *Patrem majoram* se-
cundum creatam suam naturam, in qua etiam
passus est. Parius dixit : Quia comperio nonnullos
Ecclesiæ doctores interpretatos esse verba : *Pater
meus major me est* alio alios modo, et quidem
etiam secundum humanitatem, ego omnes laudo
sententias : dico autem humanitatem, carnem ejus
quam ex nobis ascivit. Præconnesius dixerat sec-
tari se Atheniensi sententiam : verum auditis
sanctissimorum patriarcharum judiciis, resipiscens
ait recedere se ab Atheniensi, sequi vero sanctis-
simos patriarchas. Selybriensis dixit : Cum verborum
Pater meus major me est interpretationem
legerim sancti Cyrilli, compererimque ipsum
dicentem : Quomodo ait. *Ego et Pater unum su-
mus*²⁵ ? videlicet secundum æternam nativitatem.
Quomodo ait. *Pater meus major me est* ? scilicet
secundum terrestrem ex Virgine nativitatem : se-
quor sancti viri doctrinam ; ita tamen ut cætero-
rum locutiones probem, tanquam ex eodem uno-
que spiritu profectas ; ex his cognoscens, etiam
secundum humanitatem, id est creatam Christi
naturam, in qua et passus pro nobis est, dictum

²⁵ Joan. xii, 30.

fuisse *Pater meus major me est*. Dercensis dixit, ire se pedibus in sententiam Cretensis. Similiter etiam Anchialensis dixit se prorsus cum suffragio Cretensis conspirare.

10. Reverendissimus et magnus œconomus ait : Multa quidem dicere haberem, quamobrem existimem dictum a Domino Patrem majorem ob suam etiam humanitatem ; contentus tamen ero apostolico brevitatis causa effalo *ex uno omnes. tum qui sanctificat, tum sanctificati* ; utque hac verbi uno interpretatione, quod nempe communis omnium Pater est Deus, ut factor atque creator ; et quidem etiam ipsius Christi, quatenus homo est. Nihilque absonum, si secundum hanc rationem majorem Patrem se homine dixit. Magnus Scœvophylax dixit : Nondum in apostolis plena firmaque erat de Servatore fides ; proptereaque majorem curam postulabat horum infirmitas, quam divinæ gloriæ magnitudinisque demonstratio. Quare cum Judæis parem Deo se facere visus est, lapides adversus eum sustulerunt. Igitur ut paritatem cum Deo subtraheret, exilitatem suam demissionemque et humilitatem aperte asserens, humanitatisque modulum non indignans, congruentesque extenuationi locutiones non repudians, opportuno tempore majorem Patrem appellavit, quatenus ipse servi formam acceperat. Magnus sacellarius dixit : Unigenitum Verbum Dei et Patris, prosper nostram salutem exinanitum, atque ad incarnationem usque demissum, ait in Evangeliiis, *Pater meus major me est*, videlicet etiam propter incarnationem, ac naturam humanam quam comitem habebat passibilem creatamque, quæ reapse passa est. Chartophylax dixit : Quoniam unigenitus Filius Dei. Patri consubstantialis honoreque par, perfectus Deus, homo quoque perfectus propter nostram salutem factus est, æque ac nos carnis sanguinisque participans, idcirco majorem Patrem appellavit, etiam secundum creatam naturam suam, in qua et passus est. Canstrisius dixit : Ego quoque scio, inter exegeticas sanctorum Patrum explicationes effati hujus, nonnullos affirmare, dictum id fuisse etiam de humanitate : humanitatem autem intelligo quatenus homo factus est. Imo etiam dictum intelligo secundum substantialem physicamque rationem humanitatis quæ in ipso est, cujus creatam substantiam hypostatice increatæ substantiæ unitam et deificatam ob summam conjunctionem, non inconfuse solum et inconvertibiliter, verum etiam immobiliter, unica admiratione veneramur et colimus in increato Verbo : Deusque perfectus in propria inconvertibilitate mirabiliter est et nominatur.

11. Referendarius dixit : Cum diu super evangelico dicto *Pater meus major me est* quæstio ageretur, utrum etiam secundum Domini divinitatem a sanctis sacerdotibus nostris divisque Patribus illud intellectum fuerit ; cumque ejus effati sensum considerassem, prout de eo pronuntiatum est : deque eodem collocutus non semel fuissem

ἐν αὐτῇ κτιστῇ φύσει, καθ' ἣν καὶ πέπονθα δι' ἡμᾶς, ἰερέσθαι τὸ Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἴστιν, Ὁ Λόγος εἶπεν ἰπισθαι τῇ γνώμῃ τοῦ Κρήτης ἐν ἀπαντ' ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Ἀγγιᾶλου εἶπε τῇ τοῦ Κρήτης γνώμῃ ἐν πᾶσι στοιχεῖν.

Ὁ ὑπέρτιμος καὶ μέγας οἰκονόμος εἶπεν· Εἶχον μὲν πολλὰ εἰπεῖν ὅπως νοῦ εἰρηκέναι τὸν Κύριον μείζονα τὸν Πατέρα καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἀκούμαι δὲ τῇ ἀποστολικῇ ῥητῇ διὰ βραχυλογίαν τῷ οὕτως λέγοντι, ὡς Ἐξ ἐνὸς πατρὸς, ὁ τε ἀγαθὸς καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι· καὶ τῇ ἱερρασίῳ τὸ ἐξ ἐνός, ὅτι κοινὸς πάντων πατὴρ ἴστω ὁ Θεός, ὡς κτιστὸς καὶ δημιουργός, καὶ αὐτοῦ ἐν τοῦ Χριστοῦ διὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ. Καὶ εὖτε ἀπεικὸς εἰ κατὰ τὸν λόγον τοῦτον μείζονα τὸν Πατέρα εἶρηκε καὶ ὡς ἄνθρωπος. Ὁ μέγας σκευοφύλαξ εἶπεν· Οὕτω τὰ τῆς πληροφορίας τῆς περὶ τοῦ Σωτῆρος τοῖς ἀποστόλοις ἦν βέβαια· καὶ διὰ τοῦτο πλείονος φροντίδος ἤξιοστο ἢ τούτων ἀσθένεια, ἢ ἢ τῆς θείας δόξης καὶ μεγαλειότητος ἀνάδειξις. Ὅτε γοῦν ἰσάθειον αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ὄλωσ' ἐνόμισαν λέγεσθαι, λίθους ἔραν ἐπ' αὐτὸν· διὸ τὸ ἀνθρώπινον οὐκ ἀτιμάζων μέτρον, τοὺς τῇ κενώσει κριπνοτάς οὐκ ἀποσιμῶμενος λόγους, ἐν τῷ πρέπουσι κειρῶ μείζονα εἶπε τὸν Πατέρα, ἅτε μορφῆν θεοῦ λαβών. Ὁ μέγας σακελλάριος εἶπεν· Ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κενώθει καὶ ὑπὸ σύνθεσιν ἰδθῶν, εἶπεν ἐν Εὐαγγελίοις, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἴστι, καὶ διὰ τὴν σύνθεσιν, ἤγουν διὰ τὸ φορέσαι τὴν ἀνθρώπινον φύσιν τὴν παθητὴν καὶ κτιστὴν, ἥτις καὶ πέπονθεν. Ὁ χαροφύλαξ εἶπεν· Ἐπεὶ ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ καὶ ὁμοτιμος, Θεὸς τέλειος ὢν, καὶ ἄνθρωπος γέγονε τέλειος, διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν παρακλησίως ἡμῖν μετασχών αἵματος καὶ σαρκός, μείζονα τὸν Πατέρα εἶπεν ἑαυτοῦ καὶ κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ κτιστὴν φύσιν, καθ' ἣν καὶ πέπονθεν. Ὁ κανστρίσιος εἶπεν· Οἶδα μὲν καὶ αὐτὸς ἐν ταῖς περὶ τοῦ τοιοῦτου ῥητοῦ ἐξηγητικαῖς ὑπαγορεύσει τῶν ἁγίων Πατέρων, καὶ ὡς ἄνθρωπον εἰρηκέναι τοῦτο τὸν Κύριον λέγοντάς τινας· οὕτω δὲ νοῦ τὸ, ὡς ἄνθρωπον. καθὼ γέγονεν ἄνθρωπος οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν οὐσιώδη καὶ φυσικὸν δηλονοτε λόγον τῆς ἐν αὐτῷ ἀνθρωπότητος, ἥς τὸ κτιστὸν ὑποστατικῶς ἐνωθὲν τῷ ἀκτίστῳ καὶ θεωθὲν ἐξ ἀκρας ἐνωσίως, οὐκ ἀσυγχύτως μόνον καὶ ἀμεταβλήτως, ἀλλὰ δὴ καὶ ἀδιαστάτως, μετ' προσκυνήσει προσκυνεῖται ἐν τῷ ἀκτίστῳ Λόγῳ· καὶ Θεὸς τέλειος μετὰ τῆς οἰκείας ἀτρεφίας ὑπερφῶς ἴστί τε καὶ ὀνομάζεται.

Deusque perfectus in propria inconvertibilitate mirabiliter est et nominatur.

11. Ὁ ραιφεροφύλαξ εἶπεν· Ἐν καιρῷ ἰκανῷ τῆς περὶ τοῦ εὐαγγελικοῦ ῥητοῦ τοῦ. Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἴστι, γινόμενης ζητήσεως εἰ καὶ κατὰ τὸ ἐν τῷ Κυρίῳ ἀνθρώπινον παρὰ τοῖς ἁγίοις μυσταγωγοῖς ἡμῶν καὶ θεοφόροις Πατράσιν ἐξέλεπται, καὶ τὴν περὶ τούτου ἐνοσίαν ἀναλογιζόμενος, ὅπως ἐρησαν περὶ τούτου, καὶ διομιλησάμενος δια-

φόρος τῶ ἀγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότη καὶ οἰκουμει-
κῷ πατριάρχῃ, καταλαβόμεν τὴν μεγάλην ἀγιωσύ-
νην αὐτοῦ ἀκολουθῶν τοῖς ἀγίοις Πατράσιν διερμη-
νεύουσαν τὸ ῥητόν· καὶ ἐμῆμα τῆ τῆς μεγάλης
ἀγιωσύνης αὐτοῦ γνώμη. Ὁ ὑπομνηματογράφος
εἶπεν ὅτι Ἀκροασάμενος τῶν γνώμων τῶν ἀγιωτά-
των πατριαρχῶν, ἔπομαι ταύταις. Ὁ ἱερομνήμων
εἶπεν· Ἐπομαι καὶ αὐτὸς ταῖς γνώμαις τῶν ἀγιω-
τάτων πατριαρχῶν. Ὁ ἐπι τῶν γονάτων εἶπε καὶ
αὐτὸς τὰ αὐτὰ λέγειν. Ὁ διδάσκαλος εἶπεν· Εἰς
ἐμῶν ἔστι διδάσκαλος καὶ καθηγητὴς ὁ Χριστὸς·
τούτου μαθητὴν ὀρθόφρονα γνώσκων τὸν ἀγιώτατον
ἡμῶν δεσπότην καὶ οἰκουμεικὸν πατριάρχη, στοι-
χῶ τῆ τούτου γνώμη. Ὁ ὑπομνηστήσκων εἶπεν ὡς
Εἰδῶς Χριστοῦ χάριτι τὸν ἀγιώτατον ἡμῶν δεσπότην
ὀρθῶς φρονούντα, καὶ κατὰ τὰς παραδόσεις τῶν
θεῶν Πατέρων, ἔπομαι καὶ αὐτὸς τοῖς παρ' αὐτοῦ
λαληθείσιν. Τὰ αὐτὰ τούτω εἶπε καὶ ὁ πρῶτος ἀρ-
χιεπὼν τῶν ἐκκλησιῶν. Ὁ μάλιστα τῶν ῥητόρων
εἶπε· Τὸ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον εἰρημένον παρὰ
τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων Πατέρων, οὕτω μοι
νοεῖσθαι κατελιπται· ἐνὶ μὲν λόγῳ, ὅτι ὁ Πατὴρ
ἔμεινεν ἐν οἷς ἦν αἰεὶ· ὁ δὲ Υἱὸς τὴν ἐκούσιον ὑπο-
μείνας κένωσεν ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ κατέβη·
ἐτίρω δ' αὐτὸ κατὰ τὸν ὄρον καὶ λόγον τῆς πρὸς
λαληθείσης αὐτῷ ἀνθρωπίνης κτιστῆς καὶ θνητῆς
φύσεως. Ὁ δεύτερος ὀστιάρχος εἶπε ταῖς γνώμαις
τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν στοιχεῖν.

εβ'. Ὁ ἀγιώτατος ἡμῶν δεσπότης καὶ οἰκουμει-
κὸς πατριάρχης εἶπεν ὅτι Ἐμοὶ δοκοῦσιν ὅσοι εἶπον
τῶν ἀρχιεπῶν καὶ τῶν ἀρχόντων κατὰ τὸ ἐν τῷ
Χριστῷ ἀνθρώπινον εἰρηθεῖν τὸ, Ὁ Πατὴρ μου
μείζων μου ἔστω· ἔγνων κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ ἀνθρώ-
πινῃ κτιστῇ φύσιν, καθ' ἣν καὶ πέπονθεν, ὀρθῶς
καὶ ἀπροσκόπως καὶ πρὸς τὴν ἐρώτησιν ἀποκοί-
νησθαι· οἱ δὲ ἄλλως εἰρηκότες, ἀσαφῆ ποιησάμενοι
τὴν ὑπεκρίσιν, καὶ μᾶλλον πρὸς ἄλλήλους μὴ συμ-
φωνήσαντες, οὐδὲ πρὸς τὴν ἐρώτησιν δοκοῦσί μοι
ἀποκοίνησθαι, Ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης Θεουπόλεως
μεγάλης Ἀντιοχείας εἶπεν εἰρηθεῖν τὸ, Ὁ Πατὴρ
μου μείζων μου ἔστι, παρὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ κατὰ
τὴν ἐνανθρώπησιν, καὶ τὸ ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ
κτιστὸν τε καὶ παθητόν. Ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης
Ἱεροσολύμων εἶπεν· Ἐφθασε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον
τὸ Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἔστιν, ἐρμηνεύσαι διὰ
τῶν ἁγίων καὶ μεγάλων φωστῆρων τῆς Ἐκκλησίας
καὶ τῶν ἁγίων καὶ ἱερῶν συνόδων· δέχομαι γοῦν
πάσας τὰς ἐκδοχὰς καθ' ἃς ἠρμήνευσαν αὐτό· ἐπι-
δὴ εἰρήκασιν ὅτι ὡς Θεὸς τέλειος καὶ ὡς ἄνθρωπος
τέλειος εἰρηκεν ὁ αὐτὸς Χριστὸς τὸ τοιοῦτον ῥητόν,
ἔγνων ὡς ἔγνων ἐν ἐκείνῳ τὴν κτιστὴν φύσιν καὶ
παθητὴν, καθ' ἣν καὶ πέπονθε, λέγω καὶ αὐτὸς τὰ
αὐτὰ καὶ οὐ δύναμαι ἀρνεῖσθαι.

εγ'. Τούτων οὕτω γνωματευθέντων παρὰ τῶν
ἀγιωτάτων πατριαρχῶν, ἤρωτήθησαν οἱ ἀσαφῶς
γνωματεύσαντες εἰπεῖν, εἰ ταῖς τῶν ἁγιωτάτων
πατριαρχῶν γνώμαις στοιχοῦσιν, εἴτε καὶ μὴ. Καὶ
αὐτίκα ὁ Μύρων εἶπε ταύταις στοιχεῖν. Ὁ Κορίνθου
εἶπε καὶ αὐτὸς ταύταις στοιχεῖν, μηδὲ ἐν τῇ γνώμῃ

A cum sanctissimo Domino et œcumenico nostro pa-
triarcha : cognovi, magnam sanctitatem ejus haud
aliter quam sanctos Patres id effatum interpretari.
Maneo igitur in magnæ sanctitatis ejus sententia.
Qui est a commentariis dixit : Sequor quas audi-
vi sententias sanctissimorum patriarcharum. Hie-
romnemon dixit : Sequor et ego sanctissimorum
patriarcharum sententias. Minister a genibus dixit,
se quoque in id conspirare. Præceptor dixit :
Unus est præceptor noster et antecessor (Christus :
cujus cum noverim orthodoxum esse discipulum
sanctissimum nostrum dominum et œcumenicum
patriarcham, ad hujus sententiam accedo. Monitor
dixit : Quoniam favente Deo sanctissimum no-
strum Dominum recte sentientem novi, retinen-
B temque divorum Patrum traditiones, sequor et
ipse doctrinam ejus. Idem dixit etiam primus præ-
positus ecclesiarum. Magister rhetorum dixit :
Quod sancti divique Patres dictum illud ad huma-
nitatem retulerunt, id mihi sic intelligendum vide-
tur ; partim quidem quia Pater in suis dotibus
semper permansit ; at Filius voluntariam subiens
exinanitionem ad servi formam descendit : par-
tim vero secundum circumscriptionem rationem-
que assumptæ ab eo humanæ creatæ mortalisque
naturæ. Secundus Ostiarius dixit sanctissimorum
patriarcharum sententiis sese adherere.

12. Sanctissimus noster dominus et œcumenicus
patriarcha dixit : Mihi videtur quotquot episcopi
ac præpositi de Christi humanitate dicta affirma-
runt verba : *Pater meus major me est*, id est se-
cundum ejus creatam humanam naturam in qua
et passus est, recte et inoffense atque ad propo-
situm respondisse : qui autem aliter dixerunt,
obscure respondisse videntur, imo inter se dis-
cordes neque ad propositum collineantes. Sanctis-
simus patriarcha urbis Dei magnæ Antiochiæ
ait, dictum fuisse *Pater meus major me est* a Christo
etiam secundum incarnationem creatamque ejus
naturam ac passibilem. Sanctissimus patriarcha
Hierosolymitanus dixit : Jam sanctus Spiritus verba
Pater meus major me est explicavit per sanctos ma-
gnosque illuminatores Ecclesiæ, sacrosanctasque
synodos. Recipio igitur cunctas traditiones secun-
dum quas illa verba intellecta sunt. Quoniam vero
affirmarunt Patres, dictum hoc a Christo fuisse
tum quatenus verus Deus est, tum etiam quatenus
verus homo, qui nempe creatam passibilemque
naturam habet, in qua etiam passus est ; aio id
ipsum ego quoque, neque inficias ire queo.

13. Postquam hæ sententiæ a sanctissimis pa-
triarchis dictæ fuerunt, interrogati sunt ii qui
subobscurè sententiam dixerant, utrum ad sanc-
tissimorum judicia accederent, necne. Primusque
Myrensis dixit consentire. Corinthius dixit se
quoque his suffragari, neque contrarium quidquam

in sua sententia protulisse; quippe qui dixerat Christum passiones sine peccato œconomice, id est vere, recepisse. Atheniensis dixit se quoque sanctissimorum patriarcharum sententias sequi. Similiter Larissensis, Rhodiensis, Philippensis, easdem sectari confirmarunt. Neopatrensis autem dixit postremo sententiæ suæ vocabulo addere se, *assumpta carne creata passibilique. in qua et passus est*. Ænensis dixit: se quoque post sententiæ suæ verba, *ut incarnationis fidem faceret*; itemque ante verba. *hoc autem sic affirmo ut cæteras non respuam sanctorum opiniones*, supperaddere sententiæ suæ, *utpote qui carnem assumpserat mortalem passibilemque, in qua videlicet et passus est*. Cocyræus dixit recedere se prorsus a sententia sua, atque ad illas patriarcharum accedere. Magnus scævophylax interrogatus et ipse, utrum sanctissimorum patriarcharum sententiis assentiretur, ait se ad postremam sententiæ suæ dictionem, *quatenus ipse servi formam acceperat*, adjicere verba *carnemque visibilem contrectabilem creatam circumscriptam et passibilem assumpserat, in qua reapse et passus est*. Subdiditque se patriarcharum quoque sententiis adherere. Magnus item sa-cellarius ait sequi se sanctissimorum patriarcharum sententias. Canstrisius dixit se pariter patriarcharum iudiciis acquiescere. Denique etiam magister rhetorum cum iisdem conspirare se ait. Cum ergo omnes consensissent, nec quisquam ambiguus jam superesset, facta est a cunctis fausta acclamatio, mense et indictione supracriptis, anno 6674.

ACTIO TERTIA

Mensis Martii die sexta, indictionis XIV, die prima.

1. Præsidente a Deo coronato potentissimo sanctoque nostro rege et imperatore domino Manuele Comneno in eodem tropico conclavi; assidentibus sublimes majestati ejus, despota amabili genero sanctæ majestatis ejus domino Alexio, sanctissimo et œcumenico patriarcha domino Luca; sanctissimo patriarcha urbis Dei magnæ Antiochiæ domino Athanasio; sanctissimo patriarcha Hierosolymorum domino Nicephoro; astantibus potenti sanctoque nostro regi amabilibus nepotibus ejus, filiis inclyti fratris majestatis suæ, porphyrogeniti et sebastocratis domini Andronici, id est protovestiario domino Joanne, et domino Alexio Comnenis; amabili patruale potentis sanctique nostri regis domino Joanne Duca, filio inclyti Porphyrogeniti et sebastocratoris domini Andronici, amabilis patris sanctæ majestatis ejus; amabili consobrino potentis et sancti nostri regis domino Andronico, Cæsaris filio; amabilibus consobrinis sancti

(39) Pag. 44.

(40) Pag. 45.

α αὐτοῦ αὐταῖς ἐναντιωθεὶς ὡς εἰπὼν ἐν αὐτῇ τῇ πάθῃ τὰ ἀδιάβλητα οἰκονομικῶς, εἶπεν ἀληθῶς, τὸν Χριστὸν καταδείξασθαι. Ὁ Ἀθηναῖος καὶ αὐτὸς ταῖς γνώμαις τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν εἶπε στοιχεῖν. Ὁ Λαρίσης εἶπε καὶ αὐτὸς ἐπεσθαι ταύταις. Ὁμοίως καὶ ὁ Ῥόδου ταύταις εἶπε στοιχεῖν. Καὶ ὁ Φιλίππων καὶ αὐτὸς εἶπε ταύταις ἐπεσθαι. Ὁ δὲ Νέων Πατρῶν προστιθεὶς εἶπε τῷ τελευταίῳ ῥήματι τῆς γνώμης αὐτοῦ (39), σάρκα λαβὼν κτιστὴν καὶ καθητὴν, καθ' ἣν καὶ πέποιθε. Καὶ ὁ Λίνου δὲ καὶ αὐτὸς μετὰ τὸ ἐν τῇ γνώμῃ αὐτοῦ γεγραμμένον (40), τὸ, πιστούμενος τῆ οἰκονομίᾳ καὶ πρὸ τοῦ. Ἀέγω δὲ τοῦτο μετὰ καὶ τῶν ἄλλων ὧν οἱ ἅγιοι λέγουσι, προστιθεὶς εἶπε τῇ γνώμῃ αὐτοῦ το, ὡς καὶ σάρκα λαβὼν θνητὴν καὶ παθητὴν, καθ' ἣν δὴ καὶ πέποιθεν. Ὁ δὲ γε Κερκύρων εἶπεν ἀρίστασθαι καθελὼν τῶν περ' αὐτοῦ γνωματευθέντων ἐπεσθαι δὲ ταῖς γνώμαις τῶν πατριαρχῶν. Ὁ μέγας σευεφύλαξ, ἐρωτηθεὶς καὶ αὐτὸς εἰ ταῖς γνώμαις τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν ἐπειται, εἶπε προστιθεὶς μὲν καὶ τῷ τελευταίῳ ῥήματι τῆς γνώμης αὐτοῦ (41) μορφήν δούλου λαβὼν, τὸ, καὶ σάρκα ὀρατὴν καὶ ἀπτήν καὶ κτιστὴν καὶ περιγραπτὴν καὶ παθητὴν, καθ' ἣν δὴ καὶ πέποιθεν. Εἶπε δὲ καὶ ταῖς τῶν πατριαρχῶν γνώμαις στοιχεῖν. Καὶ ὁ μέγας σακελλάριος καὶ αὐτὸς εἶπεν ἐπεσθαι ταῖς γνώμαις τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν. Ὁ καυστρισιος εἶπε καὶ αὐτὸς στοιχεῖν ταῖς γνώμαις τῶν πατριαρχῶν. Καὶ ὁ μαῖιστωρ δὲ τῶν βητόρων καὶ αὐτὸς ταύταις στοιχεῖν εἶρηκεν. Ὡς οὖν ἅπαντες ὤμοφώνησαν καὶ οὐδεὶς ὑπελείφθη διχονοῶν, γέγονε καὶ παρὰ πάντων ἡ εὐφρομία μὴ καὶ ἰδικτιῶνι τοῖς προφηγεραμμένοις ἔτους σχεδ'.

ΠΡΑΞΙΣ Γ'.

Μηνὶ Μαρτίῳ ἕκτη, ἡμέρα πρώτη ἰνδικτιῶνος ἰδ'.

α'. Προκαθημένου τοῦ θεοσιτίτου κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως καὶ αυτοκράτορος κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ ἐν τῇ αὐτῇ ὑπερῷα τροπικῇ συνεδριαζόντων τῷ ἐνθίῳ κράτει αὐτοῦ τοῦ δεσπότη καὶ περιποθῆτου γαμβροῦ τῆς ἁγίας αὐτοῦ βασιλείας κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριαρχου κυροῦ Δουκᾶ τοῦ ἁγιωτάτου πατριαρχου Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας κυροῦ Ἀθανασίου καὶ τοῦ ἁγιωτάτου πατριαρχου Ἱεροσολύμων κυροῦ Νικηφόρου παρισταμένων τῷ κραταίῳ καὶ ἁγίῳ ἡμῶν βασιλεῖ τῶν περιποθῆτων ἀνεψιῶν αὐτοῦ, τῶν υἱῶν τοῦ ἀοιδίμου ἀγαθὸδελφου τῆς ἁγίας αὐτοῦ βασιλείας πορφυρογεννήτου καὶ σεβαστοκράτορος κυροῦ Ἀνδρονίκου, τοῦ τε πρωτοσεβαστοῦ καὶ πρωτοδεσπιαρίου κυροῦ Ἰωάννου, καὶ τοῦ κυροῦ Ἀλεξίου τῶν Κομνηνῶν τοῦ περιποθῆτου ἐξαδελφου τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Δουκᾶ, τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀοιδίμου πορφυρογεννήτου καὶ σεβαστοκράτορος κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ περιποθῆτου θείου

(41) Pag. 49.

τῆς ἁγίας αὐτοῦ βασιλείας· τοῦ περιποθῆτου ἱερέως Α
 του κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυροῦ Ἀνδρ-
 νίου του υἱοῦ τοῦ Καίσαρος· τῶν περιποθῆτων ἀνεψιῶν
 τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου, τῶν Κοντοστεφάνων, τοῦ
 τε κυρίου Ἰωάννου καὶ τοῦ κυροῦ Ἀλεξίου· τῶν περι-
 ποθῆτων ἀνεψιῶν τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου, τῶν
 υἱῶν τοῦ μακαρίτου περιποθῆτου γαμβροῦ τῆς ἁγίας Β
 αὐτοῦ βασιλείας τοῦ πανσεβαστοῦπερτάτου κυροῦ Θεο-
 δώρου τοῦ Βατάτζου, τοῦ τε κυροῦ Ἀνδρονίκου καὶ τοῦ
 κυροῦ Ἀλεξίου· τοῦ περιποθῆτου ἐξαδέλφου τοῦ βασι-
 λέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου, κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Δούκα τοῦ
 υἱοῦ τοῦ ἀοιδίου Καίσαρος τοῦ Βρυεννίου· τοῦ περι-
 ποθῆτου ἐξαδέλφου τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου,
 κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ πανυπερσε-
 βάστου· τῶν περιποθῆτων ἐξαδέλφων τοῦ βασιλέως
 ἡμῶν τοῦ ἁγίου, τῶν υἱῶν περιποθῆτου θεοῦ τῆς ἁγίας Β
 αὐτοῦ βασιλείας τοῦ πανσεβαστοῦπερτάτου κυροῦ Κων-
 σταντίνου τοῦ Ἀγγέλου, τοῦ τε κυροῦ Ἰωάννου, τοῦ
 κυροῦ Ἀλεξίου, τοῦ κυροῦ Ἀνδρονίκου, καὶ τοῦ κυροῦ
 Ἰσαακίου· τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ γαμβροῦ τοῦ
 κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυροῦ Ἰωάννου τοῦ
 Καντακουζηνοῦ· τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ γαμ-
 βροῦ τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου κυροῦ Κωνσταν-
 τίνου τοῦ Δούκα· τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ γαμ-
 βροῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως, κυροῦ
 Ἰωσήφ τοῦ Βρυεννίου· τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ
 γαμβροῦ τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου κυροῦ Ἰωάννου
 τοῦ Ἀρβακτινοῦ· τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ κυροῦ
 Αἰόντος τοῦ Καμάτρου· τοῦ πανσεβάστου κυροῦ Ἀλε-
 ξίου τοῦ Βρακῆ· τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ κυροῦ
 Γουδελίου τοῦ Τζικανδῆ· τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ C
 κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ· τοῦ πανσεβάστου σε-
 βαστοῦ καὶ μεγάλου ἱταριάρχου κυροῦ Γεωργίου τοῦ
 Παλαιολόγου· τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ ἀνα-
 δέλφου αὐτοῦ κυροῦ Κωνσταντίνου· τοῦ πανσεβάστου
 σεβαστοῦ κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Παλαιολόγου· τοῦ πανσε-
 βάστου σεβαστοῦ καὶ μεγάλου δρουγγαρίου κυροῦ
 Ἀνδρονίκου τοῦ Καματρου· τοῦ πανσεβάστου σε-
 βαστοῦ κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κοντοστεφάνου· τοῦ πανσε-
 βάστου σεβαστοῦ καὶ πρωτονοταρίου κυροῦ Βασιλείου
 τοῦ Καματρου· τοῦ πρωτονωβελισσιμουπερτάτου κυροῦ
 Μιχαὴλ τοῦ Ἀγγέλου· τοῦ πρωτονωβελισσιμουπερτάτου
 λογοθέτου τοῦ δρόμου καὶ ὀφρανοτρόφου κυροῦ Μιχαὴλ
 τοῦ Ἀγιοθεοδώριτου· τοῦ πρωτονωβελισσιμουπερτάτου
 ἐπὶ τοῦ Κανικλείου κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Καματρου· τοῦ
 μεγαλεπιφανεστάτου πρωτοασκηρῆτις τοῦ Μακρμεβολι-
 του· του πρωτονωβελισσίου καὶ ἐπάρχου Βασιλείου D
 τοῦ Καματρου· τοῦ πρωτονωβελισσίου ἐπὶ τῶν δεή-
 σεων καὶ φύλακος Μιχαὴλ τῷ Καματρου· τοῦ πρωτο-
 νοβελισσίου Ἰσαακίου τοῦ Ἀχολούθου· τοῦ νοβελισ-
 σίου καὶ πριμικηρίου τῶν βαρδαριωτῶν Βασιλείου τοῦ
 Τρεψύχου· τοῦ νοβελισσίου καὶ κειάστου Γεωρ-
 γίου τοῦ Μαγγάνη· τοῦ μεγαλεπιφανεστάτου δικαιοδότη
 καὶ ἐπὶ τῶν οἰκειακῶν Θεοδώρου τοῦ Παντεχνῆ· τοῦ πρωτοκουροπαλάτου Γεωργίου τοῦ Σκυ-
 λίτση· τοῦ πρωτοκουροπαλάτου καὶ ἐπὶ τῶν κρίσεων Ἰωάννου τοῦ Καρανίτου· τῶν κουροπαλατῶν
 καὶ κριτῶν τοῦ Βήλου καὶ ἐπὶ τοῦ ἵπποδρόμου Γεωργίου τοῦ Σπληνιαρίου, καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεσαρι-
 του· τῶν κριτῶν τοῦ Βήλου καὶ ἐπὶ τοῦ ἵπποδρόμου Θωμᾶ τοῦ Ἀπλούχειρος καὶ Αἰόντος τοῦ Μονασ-
 τηριώτου.

nostri regis Contostephanis, domino Joanne et do-
 mino Alexio; amabilibus consobrinis sancti
 nostri regis, filii beati et amabilis generi sanctæ
 majestatis ejus, pansebasto celsissimo domino
 Theodoro Vatatze, et domino Andronico, et
 domino Alexio; amabili patruale sancti nostri
 regis domino Joanne Duca filio inelyti Cæsaris
 Bryennii; amabili patruale sancti nostri regis,
 domino Alexio Commeno filio pansebasti celsissi-
 mi; amabilibus patruelibus sancti nostri regis,
 filii amabilis patrii sanctæ majestatis ejus,
 pansebasti celsissimi domini Constantini Angeli,
 domino Joanne, domino Alexio, domino An-
 dronico, et domino Isaacio; pansebasto sebasto
 et genero potentis sanctique nostri regis domino
 Joanne Cantacuzeno; pansebasto sebasto et ge-
 nero sancti regis nostri domino Constantino
 Duca; pansebasto sebasto et genero potentis
 regis nostri domino Josepho Bryennio; panse-
 basto sebasto et genero sancti regis nostri do-
 mino Joanne Arbantino; pansebasto sebasto
 domino Leone Camytere; pansebasto sebasto
 domino Alexio Brana; pansebasto sebasto do-
 mino Nicephoro Bryennio; pansebasto sebasto
 domino Gudelio Tzicandile; pansebasto sebasto
 domino Alexio Commeno; pansebasto sebasto
 et magno hetæriarcha domino Georgio Palæo-
 logo; pansebasto sebasto fratre ejus germano
 domino Constantino; pansebasto sebasto domino
 Alexio Palæologo; pansebasto sebasto et magno
 drungario domino Andronico Camatero; pan-
 sebasto sebasto domino Joanne Contostephano;
 pansebasto sebasto et protonotario domino Ba-
 silio Camatero; protonobilissimo celsissimo do-
 mino Michaele Angelo; protonobilissimo celcissi-
 mo logotheta cursus et orphanotropho domino
 Michaele Hagiotheodorita; protonobilissimo cel-
 sissimo Caniclei præside domino Joanne Cama-
 tero; magno et illustrissimo protoasecretis Ma-
 crembolita; protonobilissimo et eparcho Basilio
 Camatero; protonobilissimo a supplicibus li-
 bellis et custode Michaele Camatero; protono-
 bilissimo Isaacio Acolutho; nobilissimo et pri-
 micerio bardariotarum Basilio Tripsycho; no-
 bilissimo et quæstore Georgio Mangane; magno
 et illustrissimo diceodota rerum domesticarum
 Theodoro Pantechne; protocuropalata Georgio
 Scyltize; protocuropalata et judiciorum præ-
 side Joanne Carianita; curopalatis et judicibus
 Beli et hippodromi præsidibus Georgio Splenia-
 rio et Constantino Mesarita; judicibus Beli et
 hippodromi præsidibus Thoma Hapluchire et
 Leone Monasteriota.

2. Astantibus etiam sacratissimis episcopis, A Heracleæ Michaele, Cyzici Basilio, Nicomedie Michaele, Amasæ Niceta, Melitenes Niceta, Gangrorum Joanne, Myrorum Christophoro, Corinthi Theodoro, Athenarum Nicolao, Moces Luca, Cretæ Joanne, Trapezuntis Michaele, Larissæ Joanne, Philippopoleos Basilio, Rhodi Leone, Philipporum Joanne, Hadrianopoleos Georgio, Mitylenes Pollio, Neopatrarum Euthymio, Euchaitarum Constantino, Amastridis Joanne, Thebarum Joanne, Serrarum Theodoro, Æni Joanne, Dristræ Leone, Corcyræ Constantino, Abydi Michaele, Methymnæ Nicolao, Lacedæmoniæ Niceta, Mileti Niceta, Maronæ Niceta, Arcadiopoleos Constantino, Parii Nicolao, Præconnesi Isaacio, Selybriæ Theodulo, Derci Joanne, Anchiiali

β'. Περισταμένων και ιερωτάτων αρχιερέων, του Ἡρακλείας Μιχαήλ, του Κυζίκου Βασιλείου, του Νικομηδείας Μιχαήλ, του Ἀμασσίας Νικήτα, του Μελιτηνῆς Νικήτα, του Γαγγρῶν Ἰωάννου, του Μύρων Χριστοφόρου, του Κορίνθου Θεοδώρου, του Ἀθηνῶν Νικολάου, του Μωκησού Λουκά, του Κρήτης Ἰωάννου, του Τραπεζούντος Μιχαήλ, του Λαρίσσης Ἰωάννου, του Φιλιππουπόλεως Βασιλείου, του Ῥόδου Λέοντος, του Φιλίππων Ἰωάννου, του Ἀδριανουπόλεως Λέοντος, του Ἱεραπόλεως Γεωργίου, του Μιτυλήνης Πόθου, του Νέων Πατρῶν Εὐθυμίου, του Εὐχαιτών Κωνσταντίνου, του Ἀμάστριδος Ἰωάννου, του Δοίστρας Λέοντος, του Κερκύρας Κωνσταντίνου, του Ἀβύδου Μιχαήλ, του Μεθύμνης Νικολάου, του Λακεδαιμονίας Νικήτα, του Μιλήτου Νικήτα, του Μαρωνίας Νικήτα, του Ἀρκαδιουπόλεως Κωνσταντίνου, του Παρίου Νικολάου, του Πραικονήσου Ἰσαακίου, του Σηλυβρίας Θεοδούλου, του Δέρκου Ἰωάννου, και του Ἀγχιάλου Στεφάνου.

3. Astantibus etiam Dei amantissimis dominis præpositis, reverendissimo et magno œconomō Alexio, magno scevophylace Joanne, magno saccellario Stephano, chartophylace Joanne, canstrisio Samuele, referendario Michaele, a commentariis Constantino, hieromnemone Georgio, ministro a genibus Constantino, magistro sanctorum Evangeliorum Nicolao, monitore Constantino, protopræposito ecclesiarum Theodoro, magistro Basilio, et secundo ostiario Myrone.

γ'. Συμπαρισταμένων και τῶν θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων, του ὑπερίτιμου και μεγάλου οἰκονόμου Ἀλεξίου, του μεγάλου σκευοφύλακος Ἰωάννου, του μεγάλου σακελλαρίου Στεφάνου, του χαρτοφύλακος Ἰωάννου, του κανστρισίου Σαμουήλ, του ραιφερενδαρίου Μιχαήλ, του ὑπομνηματογράφου Κωνσταντίνου, του ἱερομνήμονος Γεωργίου, του ἐπὶ τῶν γονάτων Κωνσταντίνου, του διδασκάλου τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων Νικαίου, του ὑπομιμησκότου Κωνσταντίνου, του πρώτου ἀρχοντος τῶν ἐκκλησιῶν Θεοδώρου του μάλιστα τῶν ῥητόρων Βασιλείου, και του δευτέρου ὀστιαρίου Μύρωνος.

4. Majestas mea subscriptura die secunda præsentis Martii decreto condito et lecto circa interpretationem evangelici dicti: *Pater meus major me est*, voluit subscriptionem suam non sine additamento peragere, quod palam lectum fuit, atque ita ad litteram se habet. Sequor sententias sanctissimorum patriarcharum sacræque et divæ synodi, aioque ipsam Domini carnem, vi conjunctionis ipsius exaltatam, supraque omnem honorem collocatam (ita ut hoc eximio nexu deificata sit) immutabiliter, invariabiliter, inconfuse, inconvertibiliter, hypostaticæ conjunctionis gratia inseparabilem indivisibilemque manentem, simul cum assumente ipsam Deo Verbo, pari honore coli et adorari, unica adoratione, regioque et divino in solio ad Patris dexteram residere; utpote quæ gloriosas divinitatis dotes adepta est salvis naturarum proprietatibus.

δ' Ἡ βασιλεία μου, μέλουσα ὑπογράψαι ἐν τῷ κατὰ τὴν δευτέραν του παρόντος Μαρτίου μηνὸς γεγονότι και ἀναγνωσθέντι σημειώματι ἐπὶ τῇ ἑρμηνείᾳ του εὐαγγελικοῦ ῥητοῦ του, Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἔσται, ἠθέλησε μετὰ προσθήκης ποιήσασθαι τὴν οἰκίαν ὑπογραφὴν, ἣ και ἀνεγνώσθη εἰς ἐπίσκοπον, ἔχουσα ἐπὶ λέξεων οὕτως· Στοιχῶ ταῖς γνώμαις τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν και τῆς ἱεράς και θείας συνόδου, και λέγω, ὅτι αὐτὴ ἡ σὰρξ του Κυρίου ἐξ αὐτῆς ἐνώσεως ὑπερφωθεῖσα και ἀνωτάτω πάσης τιμῆς ὑπερκειμένη, ὡς ἐξ ἄκρας ἐνώσεως ὁμόθετος γνωμένη, ἀμεταβλήτως, ἀσυνχύτως και ἀτρέπτως διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἐνωσιν, και ἀχώριστος και ἀδιάσπαστος μένουσα τῷ προσλαβομένῳ αὐτὴν Θεῷ Λόγῳ, ἰσοκλειῶς αὐτῷ τιμᾶται και προσκυνεῖται μιᾷ προσκυνήσει· και τοῖς βασιλικοῖς και θείοις ἐγκαθίδρυσται θώκοις ἐκ δεξιῶν του Πατρὸς, ὡς τὰ τῆς θεότητος ἀνχῆματα καταπλουτήσασα, σωζομένων τῶν ἰδιοτήτων τῶν φύσεων.

5. Postquam igitur probabile sanctissimis patriarchis sacræque et divæ synodo visum est hoc additamentum, cui et ipsi consonabant, prout ipsemet sententiæ demonstrant quæ in decreto scriptæ sunt (etsi non ita late in iis hac super re perscriptum est, quia de ea minime sermo fuit), subscripsit majestas mea cum hoc additamento. Erat autem rubricatis litteris sic.

ε'. Ὡς οὖν ἀρεστὴ τοῖς τε ἁγιωτάτοις πατριαρχαῖς και τῇ ἱερᾷ και θείᾳ συνόδῳ ἰδοῦσα, ὡς οὕτω και αὐτοῖς φρονουσι, καθὼς και ἀπὸ τῶν γνωμῶν αὐτῶν ἐμφαίνεται, τῶν ἐν τῷ δηλωθέντι σημειώματι ἀναγεγραμμένων (καὶ μὴ πλατύτερον τὰ περὶ τούτου ἐν αὐταῖς ἐγράφη, διὰ τὸ μηδὲ τοιοῦτον λόγον εἰσαχθῆναι), ἀπεγράφη παρὰ τῆς βασιλείας μου μετὰ και τῆς τοιαύτης προσθήκης· εἶχε δὲ και δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων.

ζ. Μανουὴλ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς Ἀ
Πορφυρογέννητος καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Κο-
μνηνὸς στοιχῶ ταῖς γνώμας τῶν ἁγιωτάτων πατρι-
αρχῶν καὶ τῆς θείας ἱερᾶς συνόδου, καὶ λέγω ὅτι
αὕτη ἡ σάξ τοῦ Κυρίου ἐξ αὐτῆς ἐνώσεως ὑπερ-
υψωθείσα, καὶ ἠνωτάτω πάσης τιμῆς ὑπερκειμένη,
ὡς ἐξ ἄρας ἐνώσεως ὁμόθεοι γενομένη, ἀμεταβλή-
τως, ἀναλλοιώτως, καὶ ἀτρέπτως, διὰ τὴν καθ' ὑπό-
στασιν ἑνωσιν, καὶ ἀχώριστος, καὶ ἀδιάσπαστος μέ-
νουσα τῷ προσλαβομένῳ αὐτὴν Θεῷ Λόγῳ, ἰσοκλῶς
αὐτῷ ριμάται καὶ προσκυνεῖται μὴ προσκυνήσει·
καὶ τοῖς βασιλικῶς καὶ θείοις ἔγκαθίδρυσται θώκοις
ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, ὡς τὰ τῆς θεότητος ἀρχήματα
καταπληυτήσασα, σωζομένων ἰδιοτήτων τῶν φύ-
σιων.

Αἱ ὑπογραφαὶ τῶν πατριαρχῶν.

ζ. Ὁ ταπεινὸς μοναχὸς Λουκᾶς καὶ ἱεὺς Θεοῦ ἀρχιε-
πίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νίκης Ῥώμης ὁρίσας ὑπέ-
γραψα.

Ἀθανάσιος ἱεὺς Θεοῦ πατριάρχης Θεουπόλεως μεγάλ-
της Ἀντιοχείας ὁρίσας ὑπέγραψα.

Νικηφόρος ἱεὺς Θεοῦ πατριάρχης τῆς μητρὸς πασῶν
τῶν ἐκκλησιῶν ἁγίας Σιών πόλεως Ἱερουσαλὴμ ὁρίσας
ὑπεγραψα.

Αἱ ὑπογραφαὶ τῶν μητροπολιτῶν.

η. Στέφανος ἱεὺς Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπό-
λεως Καισαρείας Καππαδοκίας ὁρίσας ὑπέγραψα.

Μιχαὴλ μητροπολίτης Ἡρακλείας ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ἐπίσκοπος μητροπολίτης Κυζικίου Βασίλειος ὁρίσας
ὑπέγραψα.

Ἐπίσκοπος μητροπολίτης Νικομηδείας Μιχαὴλ ὁρί-
σας ὑπέγραψα.

Ἐπίσκοπος μητροπολίτης Νικαίας Γεώργιος ὁρίσας
ὑπέγραψα.

Ἐπίσκοπος μητροπολίτης Χαλκηδόνος Κωνσταντῖνος
ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ἐπίσκοπος, εἰ καὶ ἀνάξιος, ἐπίσκοπος μητροπολίτης
Ἀμασειας Νικήτας ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ἐπίσκοπος μητροπολίτης Μελιτενῆς Νικήτας ὁρίσας
ὑπέγραψα.

Ἐπίσκοπος μητροπολίτης Γαγγρῶν Ἰωάννης ὁρίσας
ὑπέγραψα.

Ἐπίσκοπος μητροπολίτης Μύρων Χριστοφόρος ὁρίσας
ὑπέγραψα.

Ἐπίσκοπος μητροπολίτης Καρίας Λέων ὁρίσας ὑπέ-
γραψα.

Ἐπίσκοπος ἀρχιεπίσκοπος Κορίνθου Θεόδωρος ὁρίσας
ὑπέγραψα.

Ἐπίσκοπος ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν Νικόλαος ὁρίσας ὑπέ-
γραψα.

Ἐπίσκοπος μητροπολίτης Μωκησοῦ Λουκᾶς ὁρίσας
ὑπέγραψα.

Ἐπίσκοπος ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Κρήτης Ἰωάν-
νης ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ἐπίσκοπος μητροπολίτης Τραπεζοῦντος Μιχαὴλ ὁρί-
σας ὑπέγραψα.

6. Manuel in Christo Deo fidelis rex Porphyro-
genitus et Romanorum imperator Comnenus, se-
quer sententias sanctissimorum patriarcharum sa-
cræque et divæ synodi, aique ipsam Domini car-
nem vi conjunctionis ipsius exaltatam, supraque
omnem honorem collocatam (ita ut hoc eximio
nexu deficata sit) immutabiliter, invariabiliter, in-
confuse, inconvertibiliter, hypostaticæ conjunctio-
nis gratia inseparabilem indivisibilemque manen-
tem, simul cum assumente ipsam Deo Verbo, pari
honore coli et adorari, unica adoratione, regioque
et divino in solio ad Patris dexteram residere, ut-
pote quæ gloriosas divinitatis dotes adepta est,
salvis naturarum proprietatibus.

B

Subscriptiones patriarcharum.

7. Humilis monachus Lucas et divina misera-
tione archiepiscopus Constantinopoleos novæ Ro-
mæ definiens subscripsi.

Athanasius divina miseratione patriarcha urbis
Dei magnæ Antiochiæ definiens subscripsi.

Nicephorus divina miseratione patriarcha matris
omnium Ecclesiarum Sionis urbi Jerusalem defi-
niens subscripsi.

Subscriptiones metropolitaram.

8. Stephanus miseratione Dei archiepiscopus
metropoleos Cæsareæ Cappadociæ definiens sub-
scripsi,

Michael metropolita Heracleæ definiens sub-
scripsi.

Humilis metropolita Cyzici Basilius definiens
subscripsi.

Humilis metropolita Nicomedie Michael defi-
niens subscripsi.

Humilis metropolita Nicææ Georgius definiens
subscripsi.

Humilis metropolita Chalcedonis Constantinus
definiens subscripsi.

Humilis et indignus et vilis metropolita Amasææ
Nictas definiens subscripsi.

Humilis metropolita Melitenes Nicetas definiens
subscripsi.

Humilis metropolita Gangrorum Joannes defi-
niens subscripsi.

D

Humilis metropolita Myrorum Christophorus defi-
niens subscripsi.

Humilis metropolita Carie Leo definiens sub-
scripsi.

Humilis archiepiscopus Corinthi Theodorus defi-
niens subscripsi.

Humilis episcopus Athenarum Nicolaus definiens
subscripsi.

Humilis metropolita Mocesii Lucas definiens sub-
scripsi.

Archiepiscopus metropoleos Cretæ Joannes defi-
niens subscripsi.

Humilis metropolita Trapezuntis Michael defi-
niens subscripsi.

- Humilis metropolita Larissæ Joannes definiens A
subscripsi.
- Humilis metropolita Philippopoleos Basilius
maximus definiens subscripsi.
- Humilis metropolita Rhodi Leo definiens sub-
scripsi.
- Humilis metropolita Philipporum Joannes defi-
niens subscripsi.
- Minimus archiepiscopus Hadrianopoleos Leo de-
finiens subscripsi.
- Humilis metropolita Hierapoleos Georgius defi-
niens subscripsi.
- Humilis metropolita Dyrrachii Michael definiens
subscripsi.
- Constantinus humilis metropolita Smyrnæ defi-
niens subscripsi.
- Humilis metropolita Mitylenes Pothus definiens
subscripsi.
- Humilis episcopus metropoleos Neopatrarum
Euthymius definiens subscripsi.
- Constantinus humilis metropolita Euchaitarum
definiens subscripsi.
- Humilis metropolita Amastridis Joannes defi-
niens subscripsi.
- Humilis metropolita Thebarum Joannes definiens
subscripsi.
- Humilis episcopus metropoleos Serrarum Theo-
dorus definiens subscripsi.
- Indignus servus Christi et Dei mei Leo metropo-
lita Dristræ definiens subscripsi.
- Humilis metropolita Æni Joannes definiens sub-
scripsi. C
- Humilis metropolita Corcyræ Constantinus de-
finiens subscripsi.
- Humilis metropolita Abydi Michael definiens
subscripsi.
- Humilis metropolita Methymnæ Nicolaus defi-
niens subscripsi.
- Humilis metropolita Lacedæmonia Nicetas defi-
niens subscripsi.
- Humilis metropolita Paronaxiæ Constantinus
definiens subscripsi.
- Humilis metropolita Miletu Nicetas definiens sub-
scripsi.
- Humilis archiepiscopus Bizyæ Theodorus defi-
niens subscripsi.
- Humilis archiepiscopus Maroneæ Nicetas defi-
niens subscripsi.
- Humilis archiepiscopus Arcadiopoleos Constan-
tinus definiens subscripsi.
- Humilis archiepiscopus Paru Nicolaus definiens
subscripsi.
- Humilis archiepiscopus Præconnesi Isaacius de-
finiens subscripsi.
- Humilis archiepiscopus Selybriæ Theodulus de-
finiens subscripsi.
- Humilis archiepiscopus Nicæ Demetrius defi-
niens subscripsi.
- Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Δαρδανίας Ἰωάννης ὀρίσας
ὑπέγραψα.
- Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Φιλεπικουπόλεως Βασίλειος ὁ
μέγιστος ὀρίσας ὑπέγραψα.
- Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ῥόδου Λέων ὀρίσας ὑπέ-
γραψα.
- Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Φιλίππων Ἰωάννης ὀρίσας
ὑπέγραψα.
- Ὁ ἐλάχιστος ἐπίσκοπος Ἀδριακουπόλεως Λέων ὀρί-
σας ὑπέγραψα.
- Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ἱεραπόλεως Γεώργιος ὀρίσας
ὑπέγραψα.
- Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Δυρράχίου Μιχαὴλ ὀρίσας
ὑπέγραψα.
- Κωνσταντῖνος ὁ εὐτελής μητροπολίτης Σμύρνης ὀρί-
σας ὑπέγραψα.
- Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Μιτυλήνης Πόθος ὀρίσας
ὑπέγραψα.
- Ὁ εὐτελής ἐπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Νέων Πατρῶν
Εὐθύμιος ὀρίσας ὑπέγραψα.
- Κωνσταντῖνος ὁ εὐτελής μητροπολίτης Εὐχαΐτων ὀρί-
σας ὑπέγραψα.
- Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ἀμαστρίδος Ἰωάννης ὀρί-
σας ὑπέγραψα.
- Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Θεῶν Ἰωάννης ὀρίσας ὑπέ-
γραψα.
- Ὁ εὐτελής ἐπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Σερρών Θεο-
δωρος ὀρίσας ὑπέγραψα.
- Ὁ ἀνάξιος δούλος τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ μου Λέων
μητροπολίτης Δρίστρας ὀρίσας ὑπέγραψα.
- Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Αἰνίου Ἰωάννης ὀρίσας ὑπέ-
γραψα.
- Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Κορκύρων Κωνσταντῖνος
ὀρίσας ὑπέγραψα.
- Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ἀβύδου Μιχαὴλ ὀρίσας
ὑπέγραψα.
- Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Μηθύμνης Νικόλαος ὀρίσας
ὑπέγραψα.
- Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Λακεδαιμονίας Νικήτας ὀρί-
σας ὑπέγραψα.
- Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Παροναξίας Κωνσταντῖνος
ὀρίσας ὑπέγραψα.
- Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Μιλήτου Νικήτας ὀρίσας
ὑπέγραψα.
- Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Βιζύης Θεόδωρος ὀρίσας
ὑπέγραψα.
- Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Μαρωνίας Νικήτας ὀρίσας
ὑπέγραψα.
- Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Ἀρκαδιουπόλεως Κωνσταν-
τῖνος ὀρίσας ὑπέγραψα.
- Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Παρίου Νικόλαος ὀρίσας
ὑπέγραψα.
- Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Προικονήσου Ἰσαάκιος
ὀρίσας ὑπέγραψα.
- Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Σηλυβρίας Θεόδουλος ὀρί-
σας ὑπέγραψα.
- Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Νίκης Δημήτριος ὀρίσας
ὑπέγραψα.

Ὁ εὐταλὴς ἀρχιεπίσκοπος Δέρκου Ἰωάννης ὀρί-
σας ὑπέγραψα.

Ὁ εὐταλὴς ἀρχιεπίσκοπος Γοθίας Ἰωάννης ὀρί-
σας ὑπέγραψα.

Ὁ εὐταλὴς ἀρχιεπίσκοπος Ἀγχικίου Στέφανος ὀρί-
σας ὑπέγραψα.

Ὁ εὐταλὴς μητροπολίτης Νεοκαισαρείας Βασι-
λειος, ἀπαιτούμενος ἀπὸ τοῦ προσόντος δικαίου τῆ
λαχούσῃ με ἀγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ ἄνωθεν τοῦ Μύρων
ὑπογράψαι, διὰ τὸ συντελεσθῆναι καὶ ὑπογραφῆναι
τὸν θείωτατον τοῦτον τόμον πρὸ τοῦ χειροτονηθῆναι
με, ὀρίσας ἐνταῦθα ὑπέγραψα.

Ὁ εὐταλὴς μητροπολίτης Ἰκονίου Ἰωάννης ἀπαι-
τούμενος ἀπὸ τοῦ προσόντος δικαίου τῆ λαχούσῃ με
ἀγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ ἄνωθεν τοῦ Κορινθίου ὑπογρά-
ψαι, διὰ τὸ συντελεσθῆναι καὶ ὑπογραφῆναι τὸν
θείωτατον τοῦτον τόμον πρὸ τοῦ χειροτονηθῆναι με,
ὀρίσας ἐνταῦθα ὑπέγραψα.

ΠΡΑΞΙΣ Δ.

α'. Ἐγγύς δὲ τῆ Κυριωνύμου ταρσιελαυνούσης
ἡμέρας, καθ' ἣν τὰ περὶ τῆς τῶν ἁγίων εἰκόνων
ἀνασταλώσεως ἐπ' Ἐκκλησίας συνοδικὰ διαλαλεῖται
συγγράμματα, καὶ τὰ τῆς ὀρθοδοξίας ἀνακαρῶνται,
ἐπιτίθενται μὲν κεφάλαια τέτταρα, τῷ δὲ συν-
οδικῷ βιβλίῳ ἐγκαταγράφονται· καὶ αὐτοῦ δὲ βασι-
λῆως τὸ αὐτοκρατορικὸν περιθεμένου διαδήμα, καὶ
τοῖς ἀγιωτάτοις πατριάρχαις καὶ τοῖς ἱερωτάτων
πάντων ἀρχιεπίσκοποις χοροῦ τὰς ἱεράς συνεισελθόντος
κεφαλίδας, ὁ συνθεμενὸς τόμος, ὡς εἰρηται, τῆ
ἀπροσμήχῃ τούτου καλὰ μὲν φερόμενος, παρὰ τὴν
μυστικὴν καὶ εὐρακίαν ὠνατίθεται τράπεζαν· καὶ τὰ
συνθεθέντα κεφάλαια τοῖς προλαβόντως ἐγγεγραμ-
μένοις συνακαρῶνται, καὶ τοῖς συνελθούσι γνωρί-
ζονται ἅ καὶ ἐπὶ λέξεων οὕτω διαλαμβάνουσι.

Α'. — β'. Τοῖς μὴ ὀρθῶς τὰς τῶν ἁγίων διδασκα-
λῶν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας θείας φωνῆς ἐκλαμ-
βανομένοις, καὶ τὰ σαφῶς καὶ ἀριδύλως ἐν αὐταῖς
διὰ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριτος εἰρημένα
περριμνεύειν τε καὶ περιστρέφειν πειρωμένοις, ἀνά-
θημα.

Β'. — γ'. Τῶν παραδεχομένων τὴν τοῦ ἀληθινοῦ
Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φωνὴν τὴν,
Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν, λέγεσθαι σὺν ταῖς
λοιπαῖς ἐρμηνείαις τῶν ἁγίων. Πατέρων, καὶ κατὰ
τὴν ἐν αὐτῷ ἀνθρωπότητα καθ' ἣν καὶ πέπονθε,
καθὼς διαρρήθη ἐν πολλοῖς τῶν θεοπνεύστων λόγων
αὐτῶν οἱ ἅγιοι Πατέρες ἀνακαρῶντουσιν· ἔτι δὲ καὶ
λεγομένων τὸν αὐτὸν Χριστὸν κατὰ τὴν ἑαυτοῦ σάρκα
παθεῖν αἰωνία μνήμη.

Γ'. — δ'. Τοῖς νοοῦσι καὶ φθαρτομένοις τὴν θέω-
σιν τοῦ προσλήμματος μετέμειψιν τῆς ἀνθρωπίνης
φύσεως εἰς θεότητα· καὶ μὴ φρονούσι ἐξ αὐτῆς
ἐκείνης, θείας μὲν ἀξίας καὶ μεγαλειότητος μετα-
σχῆν τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου, καὶ προσκυνεῖσθαι μὲν
προσκυνεῖσαι ἐν τῷ προσλαβομένῳ αὐτῷ Θεῷ Λογῷ,
καὶ εἶναι ὁμότιμον, ὁμόδοξον, ζωοποιόν, ἰσοκλῆς τῷ
Θεῷ καὶ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ Πνεύματι, καὶ ὁμό-
ἕρον· μὴ μόντοι γε γενέσθαι ὁμοούσιον τῷ Θεῷ.

Humilis archiepiscopus Derci Joannes definiens
subscripsi.

Humilis archiepiscopus Gothiæ Joannes defi-
niens subscripsi.

Humilis archiepiscopus Anchiali Stephanus de-
finiens subscripsi.

Humilis metropolita Neocæsareæ Basilius, exi-
gente jure sanctissimæ Ecclesiæ meæ, ut supe-
rius ante Myrensem subscriberem, quia hic vene-
rabilis tomus absolutus fuit eique subscriptum,
ante quam ego consecrarem episcopus, idcirco
hic definiens subscripsi.

Humilis metropolita Iconii Joannes, exigente
jure sanctissimæ Ecclesiæ meæ, ut superius ante
Corinthium subscriberem, quia hic venerabilis
tomus absolutus fuit eique subscriptum, ante-
quam ego consecrarem episcopus, idcirco hic de-
finiens subscripsi.

ACTIO QUARTA.

1. Appropinquante Dominica die, qua recitan-
tur decreta synodica prædicaturque orthodoxa
sententia de restaurato sanctorum imaginum
cultu, proposita fuerunt capitula quatuor syno-
dicoque in libro prescripta : ipsoque rege impera-
toria redimito corona, et sanctissimis patriarchis
sacratissimoque omnium episcoporum cœtu intra
sacros cancellos se recipientibus ; compositus,
uti dictum est. tomus invicta regis manu delatus,
super mystica cœlestique ponitur mensa : et con-
cinnata capitula cum præcedentibus scriptis ap-
probantur congregatoque cœli præleguntur,
quæ adamussim hæc erant.

I. — 2. Iis qui haud recte sanctorum doctorum
Ecclesiæ Dei venerabiles locutiones excipiunt ;
quæque aperte manifesteque ibi per sancti Spiritus
gratiam dicta sunt, perversa interpretatione
pessumdare nituntur, anathema sit.

II. — 3. Eorum qui veri Dei et Servatoris nostri
Jesu Christi dictionem *Pater meus major me est*
intelligant, cum reliquis SS. Patrum interpretatio-
nibus, etiam de Christi humanitate, in qua et
passus est, sicuti diserte in multis a Deo inspiratis
sermonibus suis sancti Patres deprædicant ; in-
super eorum qui affirmant eumdem Christum in
sua carne revera fuisse passum ; æterna memoria
sit.

III. — 4. Iis qui incarnationis deificationem
existimant aiantque esse humanæ naturæ in divi-
nitatem conversionem ; neque credunt ob ipsam
conjunctionem corpus quidem Domini divina di-
gnitate et honorificentia frui, unicaque adoratione
adorari in assumente illud Deo Verbo ; adeoque
esse simul honorabile, gloriosum, vivificum, paris
cum Deo Patre sanctissimoque Spiritu honoris, in
eodemque throno sedere ; non tamen consub-

stantiale Deo, ita ut physicas rei creatæ proprietates amittat, nempe circumscriptionem, et cætera quæ in Christi humana natura cernuntur; sed putant humanitatem conversam fuisse in divinitatis substantiam; ita ut hinc concludant vel phantasticam fuisse atque haud veram Domini incarnationem et passionem, vel Unigeniti divinitatem passam fuisse; anathema sit.

IV. — 5. Eorum qui dicunt, carnem Domini vi conjunctionis ipsius exaltatam, supraque omnem honorem collocatam (ita ut hoc eximio nexu deificata sit) immutabiliter, invariabiliter, inconfuse, inconvertibiliter, hypostaticæ conjunctionis gratia inseparabilem, indivisibilemque manentem simul cum assumente ipsam Deo Verbo, pari honore coli et adorari, unica adoratione, regioque et divino in solio ad Patris dexteram residere; utpote quæ Divinitatis dotes gloriosas adepta est, salvis naturarum proprietatibus: sic dicentium, inquam, æterna memoria sit.

6. Hæc quotannis eadem die Dominica cum antea dictis esse profitenda decretum est. Imo vero, cum per id tempus ordinandus esset Neocæsareæ episcopus, ad cætera quæ ob explorandam mentis orthodoxiam descripta erant, hoc etiam tunc imperatum est recitari his adamussim verbis.

7. Etiam amplector et profiteor ea quæ de effato Dominico in sanctis Evangeliiis: *Pater meus major me est* tradita sunt a sanctis Patribus, declarata autem in religioso tomo, qui compositus est nutu divinitus inspirati potentis sanctique nostri regis Porphyrogeniti et imperatoris domini Manuelis Comneni: nempe quod locutionem hanc protulit Dominus et Deus noster Jesus Christus etiam secundum suam creatam circumscriptionemque naturam in qua et passus est. Recipio autem de locutione hac cæteras quoque sanctorum Patrum interpretationes. Atque hæc a cunctis consecrandis deinceps episcopis profitenda esse constitutum est.

8. His actis, unius Dei Ecclesia in unum corpus rediit et unita est; exclamavitque cum magno Paulo: *Christus est pax nostra, qui fecit utraque unum*³⁵; et eum, qui æque ac Salomon sapientia infusa præditus erat, apprime pacificum et vere unctum Domini regem magnificavit.

ACTIO QUINTA.

1. Neque tamen interim dormitabat is qui zizanium in religionis tritico serere molitur; neque porro demoratus est, neque malitiam diu distulit. sed rumores iterum insonuerunt, qui persanatum nuper Christianitatis corpus exulcerare tentabant: denuoque obloquebantur quidam, conditum to-

³⁵ Ephes. II, 14.

ως ἐκστῆναι τῶν φυσικῶν ἰδιότητων τοῦ κτιστοῦ, τοῦ περιγραπτοῦ, καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἐν τῇ ἀνθρωπιᾷ φύσει τοῦ Χριστοῦ θεωρουμένων· μεταμειφθῆναι δὲ εἰς τὴν θεότητος οὐσίαν, ὡς ἐκ τούτου εἰσάγειν ἢ φαντασία καὶ οὐκ ἀληθεία γεγονέναι τὴν ἐνανθρωπήσιν τοῦ Κυρίου καὶ τὰ πάθη, ἢ τὴν τοῦ Μονογενοῦς θεότητα παθεῖν, ἀνάθεμα.

Δ'. — ε'. Τῶν λεγόντων ὅτι ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου ἐξ αὐτῆς ἐνώσεως ὑπερυψωθείσα, καὶ ἀνωτάτων πάσης τιμῆς ὑπερκειμένη, ὡς ἐξ ἀκρας ἐνώσεως ὁμοθως γενομένη, ἀμεταβλήτως, ἀναλλοιώτως, ἀσηγγίτως καὶ ἀτρέπτως, διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν, καὶ ἀχώριστος καὶ ἀδιάσπαστος μένουσα τῷ προελεγεμένῳ αὐτῇ Θεῷ Λόγῳ, ἰσοκλιῶς αὐτῷ τιμᾶται καὶ προσκυνεῖται μὲν προσκυνῆσαι, καὶ τοῖς βασιλείαις καὶ θεοῖς ἐγκαθίδρυται θῶκοις ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, ὡς τὰ τῆς θεότητος αὐχμήματα κατακλυθέντα, σωζομένων τῶν ἰδιοτήτων τῶν φύσεων, αἰωνία ἡ μνήμη.

ς'. Ταῦτα δὲ καὶ ἐτησίως κατὰ ταύτην τὴν κυριώτατον συνεκφωνεῖσθαι τοῖς προγραφεῖσι κελεύρωται· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῦ τρικαῦτα τότε χειροτονηθέντα μέλλοντος ἀρχιερέως τῆς Νεοκαισαρείου πόλεως, τοῖς παρὰ τοῦ πρότερον πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ ἑαυτῶν φρονήματος γραφομένοις καὶ ταῦτα συνεξησφάλισται πρὸς ἕπος οὕτω διαλαμβανόντα·

ζ'. Ἐτι κατασπάζομαι καὶ ὁμολογῶ τὰ περὶ τῆς ἐν τοῖς ἁγίοις Εὐαγγελίοις Δεσποτικῆς φωνῆς τῆς, Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἐστίν, παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων παραδοθέντα καὶ διατρανωθέντα, ὑπὸ τοῦ εὐσεβοῦς τόμου τοῦ ἐκτεθέντος θεοκινήτου νεύματι τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως Πορφυρογενήτου καὶ αὐτοκράτορος κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ· ἤθουν ὅτι τὴν φωνὴν ταύτην εἰρηται ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καὶ κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ κτιστὴν καὶ περιγραπτὴν φύσιν, καθ' ἣν καὶ πέπονθε. Δέχομαι δὲ καὶ τὰς περὶ τοῦ τοιοῦτου ῥητοῦ ἐτίρας ἐρμηνείας τῶν ἁγίων Πατέρων. Ἄπει καὶ ἐφεξῆς οἱ χειροτονεῖσθαι μέλλοντες πάντες ἀρχιεροῖς ὠρίσθησαν ἀσφαλίζεσθαι.

η'. Γέγονε ταῦτα· καὶ ἡ τοῦ ἐνός Θεοῦ Ἐκκλησία πρὸς ἐν συνήγεται καὶ συνήνωτο· καὶ κατὰ τὸν μέγαν Παῦλον· Χριστός ἐστίν ἡ εἰρήνη ἡμῶν ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἐν, ἀνακέραγε· καὶ τὸν κατὰ Σολομώντα τὸ τῆς φρονήσεως χύμα πλουτήσαντα καὶ εἰρηνικώτατον ἀληθῶς τὸν Χριστὸν Κυρίου βασιλέα προσμεγαλυνεν.

ΠΡΑΞΙΣ Ε'.

α'. Ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἦν ἀμελεῖν τὸν ἀγρυπνον τῶν ζιζανίων σπορέα τῷ τῆς εὐσεβείας σίτω ἐπιδουλεύοντα· οὐκ οὐκ οὐδ' ἀνιβάλετο, οὐδὲ τὴν κακίαν ἐπὶ μακρὸν ὑπερέθετο· ἀλλ' ὑποτονθορυσμοὶ τινες πάλιν ἐπανηχούοντο, τὸ συνουλωθῆν ἤδη τοῦ τῶν Χριστιανῶν σώματος ἀναξέκινετον ἀποπειρώμενοι· καὶ

ἔκιν τὸν ἐκτεθέντα τόμον τῆς ἀσκαρίας ἐπαι-
 ε, καὶ παρερμηνεύειν τὰς ἐγκαταγεγραμμένας
 ἐπιχειροῦντες, καὶ ἀναστατοῦν τινὰς βιαζόμενοι·
 ν καὶ συνδικῆς γενομένης καταξέτασιν, ἐ-
 κρήθη καὶ τὸ περὶ τούτων λυθῆναι περι-
 νόμην· καὶ γοῦν ἐγγραφον συντεθῆ καὶ
 λείας συνόδου μίσην ἐξελαλίθη, τοιαῦδὲ τινος ὅν
 ἴψως.

Στοιχῶ τῇ γνώμῃ τοῦ κρατίστου καὶ θεοσι-
 ἁγίου ἡμῶν βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος, καὶ
 γιωτάτου μου δεσπότου καὶ οἰκουμηνικοῦ πα-
 ρου, καὶ τῶν ἑτέρων ἁγιωτάτων πατριαρχῶν,
 ε Θεουπόλειος μεγάλης Ἀντιοχείας, καὶ τοῦ
 λύμων, καὶ τῆς ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου· καὶ
 τὸν μὴ αὐταῖς ἀμεταθέτως καὶ μετὰ καθαρᾶς
 θήσαντα συνειδήσεως, ἢ ἐναντία φρονήσαντα, B

τὸ κύρος αἰ τοιαῦται γνώμαι εἰλέφασιν, ἢ
 ἰεῦ φρονήσαντα, ἀναθέματι καθυποβάλλω, καὶ
 ὄν δὲ, εἰ μὴ οὕτως ἔγω. Ἐπι δὲ σκάνδαλον
 ἐν, ὅτι τινὲς μὲν τὰς τοιαύτας γνώμας παρε-
 ρουσι, λέγοντες μὴ νοεῖσθαι τὴν τοῦ ἀληθινοῦ
 καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φωνὴν τὴν,
 τῆρ μου μείζων ἐστὶ, καθώσπερ κατὰ διαφό-
 ρηγήσεις παρὰ τῶν θεοφόρων ἁγίων Πατέρων
 εὔθη, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἐν τῷ αὐτῷ Χριστῷ
 πίνου κτιστῆν καὶ περιγραφτῆν φύσιν, καθ' ἣν
 ἦν τότε οὐσαν καὶ πίνουθε, μόνῃ δὲ τῇ κενώ-
 ῃ τοιαύτην φωνὴν προσαρμόζουσι· τινὲς δὲ
 τῇ κατὰ ψιλῆ ἐπίνοιαν διαίρειται τὴν τοιαυτην
 Κυρίου φωνὴν ἐκπέμνουσι, λέγοντες· προσαρμό-
 γαύτην, ὅποτε ἢ τοῦ Κυρίου σὰρξ νοεῖται καθ'
 C κεχωρισμένη τῆς θεότητος, ὡσπερ εἰ μὴ δὲ
 · καθ' ὅν τρόπον καὶ δοῦλη καὶ ἀγνοοῦσα λέ-
 · καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὴν κατὰ ψιλῆ ἐπίνοιαν
 τιν, ὡς εἶραται, λέγουσι τὴν φωνὴν ταύτην
 κε, ἣν ὁ αὐτὸς Χριστὸς ὁ θεὸς ἡμῶν εἶρηκε
 τὴν ἐν αὐτῷ ἀνθρωπίνην κτιστῆν καὶ περι-
 ἣν φύσιν, καθ' ἣν καὶ πέπονθεν· ἢ καὶ ὅτι τὸ
 εἰνῆς φύσεως ὑποσθόμενος πρόσωπον τοῦτο
 καθ' ὅν τρόπον λέγεται καὶ ἢ ἐγκαταλείψις,
 ἐστὶ τοῖς θεολόγοις Πατράσι πρόσωπον τῆς
 τῶν ἀνθρώπων φύσεως ἐκλαμβανόμενη· καὶ
 μούτους καθυποβάλλω τῷ ἀναθέματι.

ἢ μὲντοι γνώμαι· ἤγουν ἢ μὲν τοῦ κρατίστου
 του ἁγίου ἡμῶν αὐτοκράτορος ἔχει οὕτως· D
 ὅ ταις γνώμαις τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν
 ε θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου· καὶ λέγω ὅτι αὕτη
 ξ τοῦ Κυρίου, ἐξ αὐτῆς ἐνωσεως ὑπερψω-
 καὶ ἀνωτάτω πάσης τιμῆς ὑπερκειμένη, ὡς
 κες ἐνώσεως ὁμόθεος γενομένη, ἀμεταβλήτως,
 κώτως, ἀσπυγῶτως καὶ ἀτρέπτως, δια τὴν καθ'
 πινου ἐνωσιν, καὶ ἀχώριστος καὶ ἀδιάσπαστος
 πικ τῷ προσλαβομένῳ αὐτὴν Θεῷ Λόγῳ, ἰσο-
 αὐτῷ τιμᾶται καὶ προσκυνεῖται μὲτ' προσκυ-
 καὶ τοῖς βασιλικοῖς καὶ θείοις ἐγκαθίδρυται
 ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, ὡς τὰ τῆς θεότητος

A mum synodicum obscuritatis insimulantes, scri-
 ptarum ibi sententiarum sensum pervertentes,
 sectamque sibi conflare conantes. Quam rem cum
 synodus considerasset, necessarium esse judicavit
 rumores hujusmodi comprimere. Quamobrem for-
 mula composita mediaque in synodo recitata fuit,
 cujus continentia hæc.

2. Sequor sententiam potentissimi a Deo coro-
 nati sancti nostri regis et imperatoris, nec non
 sanctissimi mei domini et œcumenici patriarchæ.
 et aliorum sanctissimorum patriarcharum, nempe
 urbis Dei magnæ Antiochiæ, ac Hierosolymorum,
 sacræque et divinæ synodi. Et quicumque his fir-
 miter et cum pura conscientia non adhæserit, vel
 contraria senserit, postquam hæ doctrinæ definitæ
 fuerunt vel in posterum sentiet, eum ego anathe-
 mati subjicio, meque adeo ipsum, nisi sic cradi-
 dero. Quoniam vero scandalum incidit, propterea
 quod nonnulli has sententias prava interpretatione
 pessumdant, dicentes non intelligi veri Dei et Ser-
 vatoris nostri Jesu Christi locutionem *Pater meus
 major me est*, sicuti juxta diversas sanctorum et
 inspiratorum Patrum interpretationes explicata
 fuit, etiam secundum humanam Christi creatam
 circumscriptamque naturam, in qua tum passibil
 reapse passus est: sed uni exinanitioni hujusmodi
 dictionem ipsi accommodant: quidam vero etiam
 secundum unam ac simplicem distinctionem
 mentalem hæc verba intelligunt; dicentes recte
 se habere locutionem, si per mentis præcisionem
 caro Domini ipsa per se et absque divinitate cogi-
 tetur, tanquam ne unita quidem esset; juxta quam
 rationem et serva et inscia dicitur; proptereaque
 secundum simplicem mentis distinctionem verba
 hæc prolata affirmant, quæ reapse idem Christus
 Deus noster dixit secundum suam humanam crea-
 tam circumscriptamque naturam, in qua etiam
 passus est: vel etiam dicunt Christum sic locutum,
 quatenus communis naturæ personam represen-
 tabat; secundum quam rationem dicitur etiam
 derelictio in cruce, quam Deo inspirati Patres de
 communis hominum naturæ persona arciipiunt;
 hos etiam, inquam, sic opinantes anathemati
 subjicio.

3. En autem ipsas sententias. Et quidem poten-
 tissimi a Deo coronati sancti nostri imperatoris sen-
 tentia ita se habet. Sequor sententias sanctissimo-
 rum patriarcharum et divinæ sanctæque synodi,
 aioque ipsam Domini carnem conjunctione cum
 Verbo exaltatam, supraque omnem honorem collo-
 catam, (ita ut hoc eximio nexu deficata sit) immu-
 tabiliter, invariabiliter, inconfuse, inconvertibili-
 ter, hypostaticæ conjunctionis gratia inseparabilem
 indivisibilemque manentem, cum assumente ipsam
 Deo Verbo, pari honore coli et adorari, unica ad-
 oratione, regioque et divino in solio ad Patris
 dexteram residere, utpote quæ Divinitatis dotes

gloriosas adeptæ est, salvis naturarum proprietatibus.

4. Sanctissimi autem nostri domini œcumenici patriarchæ sententia talis fuit. Mihi videntur quotquot episcopi ac præpositi de Christi humanitate dicta affirmarunt verba: *Pater meus major me est*, id est secundum ejus creatam humanam naturam in qua et passus est, recte et inoffense atque ad propositum respondisse: qui autem aliter dixerunt, obscure respondisse videntur, imo inter se discordes neque ad propositum collineantes. Sanctissimi autem urbis Dei magnæ Antiochiæ patriarchæ, hæc fuit. Sanctissimus patriarcha urbis Dei magnæ Antiochiæ ait, dictum fuisse a Christo: *Pater meus major me est*, etiam secundum incarnationem creatamque suam naturam ac passibilem. Sanctissimi denique Hierosolymorum patriarchæ ejusmodi sententia fuit. Sanctissimus Hierosolymorum patriarcha dixit: Jam sanctus Spiritus verba, *Pater meus major me est*, explicavit per sanctos magnosque illuminatores Ecclesiæ, sacrosanctasque synodos. Recipio igitur cunctas traditiones, secundum quas illa verba intellecta sunt. Quoniam vero affirmarunt *Patres*, dictum hoc a Christo fuisse tum quatenus verus Deus est, tum etiam quatenus verus homo, qui nempe creatam passibilemque naturam habet, in qua etiam passus est, aio id ipsum ego quoque, et neque inficias ire queo. His autem sententiis sigillatim subscriptum fuit; œque lectæ sunt audiente sanctissimo œcumenico Patriarcha divinaque et sacra synodo, per Dei amatissimum magnum scevophylacem Joannem pantechnem. Denique adjectum est decretum synodicum, cujus continentiam in consequentibus damus.

ACTIO SEXTA.

Mensis Martii die vicesima, indictionis decimæ quartæ, die prima.

1. Presidente sanctissimo nostro domino œcumenico patriarcha domino Luca in occidentali catechumeneo; consentientibus Cæsariensi, Nicomediensi, Melitenensi, Gangrensi, Larissensi, Cretensi, Philippopolitano, Euchaitensi, Philippensi, Hierapolitano, Serrensi, Abydeno, Paronaxio, Milesio, Arcadiopolitano, Pario, Præconnesio, Selybriensi, Anchialensi; astantibus dominis præpositis; Dei amatissimum magnum scevophylax Joannes Pantechnes, ut se omni suspicione purgaret, sicuti palam fit ex progredientibus synodi decretis, sistens se hodie legit ex libello continentiam ejus. Postquam igitur hæc lecta sunt publice coram nostra mediocritate sacraque synodo, in hac schedula nomen suum subscripsit, seque omni suspicione purgavit, ita ut superiora synodi decreta nihil ad ipsum jam attinerent. Deinde exaratum in eadem schedula scriptum hujusmodi, eique per complures dies subscripserunt alii quoque episcopi, quia non-

(42) Vide col. 250.

Α ἀρχήματα καταπλευτήσασα, σωζομένων τῶν ἐπιτηθέντων φύσεων.

δ'. Ἡ δὲ τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν δεσπότης καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου οὕτως (42)· ὅτι Ἐμοὶ δοκοῦσιν ὅσοι εἶπον τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν ἀρχόντων κατὰ τὸ ἐν τῷ Χριστῷ ἀνθρώπινον εἰρησθαι τὸ, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἴστιν. ἦγουν κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ ἀνθρωπίνῃ κτιστῇ φύσει, καθ' ἣν καὶ πέπονθεν, ὀρθῶς καὶ ἀπροσκόπως καὶ πρὸς τὴν ἐπίτησιν ἀποκρίνασθαι· οἱ δὲ ἄλλως εἰρηκότες, ἀσπῆ ποιησάμενοι τὴν ἀπόκρισιν, καὶ μᾶλλον πρὸς ἀλλήλους μὴ συμφωνήσαντες, οὐδὲ πρὸς τὴν ἐπίτησιν δοκοῦσι μοι ἀποκρίνασθαι. Ἡ δὲ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας οὕτως. Ὁ ἁγιωτάτος πατριάρχης Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας εἶπεν εἰρησθαι τὸ· Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου παρὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ κατὰ τὴν ἐκάνθρωπην καὶ τὸ ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ κτιστὸν τε καὶ παθητὸν. Ἡ δὲ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων οὕτως· Ὁ ἁγιωτάτος πατριάρχης Ἱεροσολύμων εἶπεν· Ἐφθασε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ· Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἴστιν, ἐρμηνεύσαι διὰ τῶν ἁγίων καὶ μεγάλων φωστῆρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἁγίων καὶ ἱερῶν συνόδων· δέχομαι γοῦν πάσης τῆς ἐκδοχᾶς καθ' ἣς ἠρμήνευσαν αὐτό. Ἐστὶ δὲ εἰρηκασιν ὅτι καὶ ὡς Θεὸς τέλειος, καὶ ὡς ἄνθρωπος τέλειος εἶρηκεν ὁ αὐτὸς Χριστὸς τὸ τοιοῦτον ῥῆμα, ἦγουν ὡς ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὴν κτιστὴν φύσιν καὶ παθητὴν καθ' ἣν καὶ πέπονθε· λέγω καὶ αὐτὸς τὰ αὐτὰ καὶ οὐ δύναμαι ἀρνεῖσθαι· ὃ καὶ ὑπογράψα, ὑναγνωσθε ἐν ἐπηκόῳ τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου καὶ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου μεγάλου σκευοφύλακος Ἰωάννου τοῦ Παντεχνῆ. Ἐπὶ δὲ τούτῳ καὶ σημείωμα συνοδικῶν ἐξετίθη, ταῦτα καὶ αὐτὸ ῥητῶς διεγούμενον.

ΠΡΑΞΙΣ ς'.

Μηνὶ Μαρτίῳ κ', ἡμέρᾳ πρώτη ἰνδικτιῶνος ιδ'.

α'. Προκαθημένου τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν δεσπότης καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυροῦ Λουκᾶ ἐν τοῖς δυτικοῖς κατηχομενείοις· συνεδριαζόντων, τοῦ Καισαρείας, τοῦ Νικομηδείας, τοῦ Μελιτηνῆς, τοῦ Γαγγρῶν, τοῦ Λαρίσης, τοῦ Κρήτης, τοῦ Φιλεπποπόλεως, τοῦ Εὐχαΐτων, τοῦ Φιλίππων, τοῦ Ἱεροπόλεως, τοῦ Σέρρων, τοῦ Ἀβύδου, τοῦ Παροναξίας, τοῦ Μιλήτου, τοῦ Ἀρκαδιουπόλεως, τοῦ Παρίου, τοῦ Προικοννήσου, τοῦ Σηλυβρίας, καὶ τοῦ Ἀρχιερέου· περισταμένων καὶ δεσποτικῶν ἀρχόντων· ὁ θεοφιλέστατος μέγας σκευοφύλαξ Ἰωάννης ὁ Παντεχνῆς, ἑαυτὸν ἀπαλάττων πάσης ὑποψίας, καθὰ δηλοῦται τοῖς προβάσι συνοδικοῖς σημειώμασι, παραστὰς τὴν σήμερον, ἀνέγνω ἀπὸ εὐληταρίου τὰ ὑποταγμένα· ὡς οὖν ἀνέγνω ταῦτα ἐπὶ κοινοῦ καὶ ἐνώπιον τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς ἱερᾶς συνόδου, ἐν τῷ τοιοῦτῳ χαρτίῳ ὑπέγραψεν, ἑαυτὸν πάσης ὑποψίας ἀπῆλλαξεν, ἀπρακτεῖν ἀφειλόντων ὅσων ἐπ' αὐτῷ καὶ τῶν προγεγονότων συνοδικῶν σημειωμά-

των (43) Εἶτα ἐγκατεσρωμένον ἦν ἐν αὐτῷ τὸ τοιοῦτον ἄ
 ἔγραφον ἐπὶ δὲ τῷ προγραφέντι ἐγγράφῳ, κατὰ
 διαφόρους ἡμέρας ὑπέγραψαν καὶ ἕτεροι ἀρχιερεῖς
 διὰ τὸ σκανδαλισθῆναι τινὰς τῶν ἀρχιερέων καὶ ἐπ'
 αὐτοῖς· καὶ θάλλει καὶ τούτους μηδὲν ὑποψίας ἰνδαίμα
 κατ' αὐτῶν, παρ' οἰσθητῆμι σωζέσθαι. οἱ καὶ ἦσαν·
 ὁ Μύρων Χριστοφόρος, ὁ Λαρίσσης Ἰωάννης, ὁ Ῥόδου
 Λέων, ὁ Ἀδριανουπόλεως Λέων, ὁ Νέων Πατρῶν
 Εὐθύμιος, ὁ Θηβῶν Ἰωάννης, καὶ ὁ Μαρωνίας Νικήτας· ὧν ἐπ' ἐκάστου ὑπογραφή καὶ σημείωμα, συνοδικῶς
 ἐξεδόθη, τῆς αὐτῆς ὄντα θυνάμεως.

β. Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ ἕτερον προέβη συνοδικῶν ση-
 μείωμα, αὐτολεὶ οὕτως περιέχον,

Μηνὶ Ἀπριλίῳ ε' ἡμέρα δ' ἰνδακτιῶνος ιδ'.

Προκαθημένου Λουκᾶ τοῦ ἀγιωτάτου ἡμῶν διασπό-
 του καὶ οἰκουμηνικοῦ πατριάρχου ἐν τοῖς δεξιῶσι
 ἀλεξιακοῖς καταχουμηνείοις συνεδριζόντων τῇ με-
 γάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Β
 Καισαρείας, τοῦ Νικομηδείας, τοῦ Νικαίας, τοῦ Με-
 λιτανῆς, τοῦ Γαγγρῶν, τοῦ Καρίας, τοῦ Ἰκονίου,
 τοῦ Κορίνθου, τοῦ Μωκνησοῦ, τοῦ Κρήτης, τοῦ Τρα-
 πεζούντος, τοῦ Φιλίππων, τοῦ Ἰεραπόλεως, τοῦ Με-
 τυλήνης, τοῦ Θηβῶν, τοῦ Σεβρῶν, τοῦ Δρίστρας,
 τοῦ Καρκίρας, τοῦ Ἀβύδου, τοῦ Μιλήτου, τοῦ Μα-
 ρωνίας, τοῦ Παρίου, τοῦ Σηλυβρίας, τοῦ Νίκης,
 καὶ τοῦ Ἀρχαίου· παρισταμένων καὶ θεοφιλεστά-
 των δεσποτικῶν ἀρχόντων· ὁ θεοφιλέστατος διάκο-
 νος καὶ καστρίσιος τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ μεγά-
 λης ἐκκλησίας Λαμουῆλ, πάσης ὑποψίας αὐτῶν
 ἀπαλλάττων, κατὰ τὴν τετάρτην τοῦ παρόντος Ἀπρι-
 λίου μηνὸς ἐπὶ τοῦ μέσου σταῖς, καὶ τὸ διαφόρως
 παρὰ τινος ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ θεοφιλεστά-
 των ἀρχόντων ἀναγνωσθῆναι καὶ ὑπογραφῆν εὐλη-
 τήριον ἀπὸ χειρῶν λαθῶν, εἰς ἐπιτήκοον τοῦ ἱεροῦ
 σπυδαίου ἀνέγραψεν τὰ ἐν αὐτῷ γεγραμμένα μετὰ καὶ
 προσθήκης, προστιθείσης αὐτῷ, διὰ τὸ εὐρεθῆναι χάριτη, τοιαῦτα διαλαμβάνοντα οἷα ἡ προσθήκη περιείχεν· ἢ καὶ
 εἶπεν ἐπὶ λέξων οὕτω.

γ. Ἐπεὶ δὲ καὶ χαρτίον ἐνεφανίσθη ἔχον οὕτως ἐν
 καταρχαῖς· Ἐκαὶ ἰδελίασαν φόβον οὐ οὐκ ἦν
 φόβος, ἐν προσήταις Προφήταις ἅμα καὶ βασιλεῦς,
 ἐρησί που ψάλλον ἐν πνεύματι, παρατούμενον δὲ
 κατὰ τὸ τέλος ἐν τούτοις· εἰ γούν ἀπερέχεν φασὶν
 αἱ Γραφαὶ τοῦ Χριστοῦ τὸν Πατέρα (44), καθὸ τίως
 οὕτως οὐκ ἐνεθρόωθησεν, οὐδὲν καινὸν εἰ καὶ τὸ
 μείζον ἔχειν τοῦ ἐν αὐτῷ ἀνθρωπίνου διανοητικῶς
 φαντασθῆσεται τισι καὶ ῥηθῆσεται. Ὡστε δὲ καὶ τοῖς
 παρὰ τῶν ἀγίων ῥηθεῖσιν ὁμοφώνως ἔχοντα δεῖξαι
 ταῦτα τὰ δεδογμένα, ἡμῖν λεγέτωσαν οὗτοι, καὶ
 ἡμεῖς σιωπήσομεν· ἐν δὲ τῷ τοιοῦτῳ χάριτη μετὰ
 καὶ ἄλλων τινῶν ἀπεμφαινόντων καὶ ἀπαθόντων
 πρὸς τὰ τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστο-
 λικῆς Ἐκκλησίας ὀρθότατα δόγματα, καὶ ταῦτα D
 ἐμφανίζονται· εἰ μὲν γὰρ λέγειν Ἀμφιλοχίου καὶ

²⁶ Psal. xiii, 5.

(43) Vide col. 262.

(44) Nimirum, ut nonnulli explicant, quatenus
 auctor est Filii Pater, ut in præcedentibus dictum

nulli scandalum de aliis sumpserant; qui nolue-
 runt ullam suspicionis speciem de se apud quem-
 libet superesse. Erant autem hi: Myrorum Chri-
 stophorus, Larissæ Joannes, Rhodi Leo, Hadriano-
 poleos Leo, Neopatrarum Euthymius, Thebarum
 Joannes, Maronæ Nicetas: de quorum singulo-
 rum subscriptionibus condita sunt decreta syno-
 dica tenoris ejusdem.

2. Post hæc aliud quoque prodiit synodicum de-
 cretum hisce verbis.

*Mensis Aprilis die sexta, quarta indictionis de-
 cimæ quartæ.*

Præsidente Luca sanctissimo nostro domino et
 œcumenico patriarcha in dextro alexiano catechu-
 meneo; considentibus cum magna sanctitate ejus
 sacratissimis episcopis, Cæsariensi, Nicomediensi,
 Nicæno, Melitenensi, Gangrensi, Cario, Iconiensi,
 Corinthio, Mocesino, Cretensi, Trapezuntio, Phi-
 lippensi, Hierapolitano, Mitylenæo, Thebano, Ser-
 rensi, Dristrensi, Corcyræo, Abydeno, Milesio, Ma-
 roneensi, Pario, Selybriensi, Nicensi, Anchiolensi;
 astantibus Dei amantissimis dominis præpositis;
 Dei amantissimus diaconus et canstrisius sanctis-
 simæ Dei magnæ Ecclesiæ Samuel, omni suspi-
 cione semet liberans, quarta die præsentis Aprilis
 in medio consistens, et jam multipliciter a nonnul-
 lis sacratissimis episcopis Deique amantissimis
 præpositis lectum et subscriptum libellum præ-
 manibus tenens, audiente sacro synedrio legit
 continentiam ejus, itemque additamentum ipsi
 subnexum. Causa ejus rei fuerat, quod inventa
 charta fuerat ea continens quæ in additamento
 perscribentur, his videlicet verbis.

3. Quoniam schedula apparuit, cujus initium est
 hoc: *Ibi expaverunt timore ubi non erat timor* ²⁶,
 Propheta summus idemque rex inspiratus dixit in
 Psalmo, id quod modo ad exitum deductum est.
 Etenim si Patrem extollunt supra Christum Scri-
 pturæ, quo tempore nondum venerat ad incarna-
 tionem, nil profecto novi est, quod majorem Pa-
 trem humanitate Christi quidam nunc imaginantur
 atque affirmant. Verumtamen isti si certe nobis
 demonstrabunt dicta sua cum sanctorum quoque
 sententiis conspirare, tum demum silentium nobis
 imponent. In eadem autem schedula, præter alia
 quædam abhorrentia et dissona a sanctæ Dei ca-
 tholicæ et apostolicæ Ecclesiæ rectissimis dogma-
 tibus, hæc quoque continebantur. Mitto enim Am-
 philochium, Ambrosium, aliosque haud paucos in-

fuit; quæ tamen res nihil Filio detrahit, neque in-
 feriozem Patri constituit.

spiratos viros, quorum alii audacter de hoc dogmate locuti sunt, quantum certe ipsa verba sonant: alii ipsum aperte præ se tulerunt. Et infra: *Mente quidem Christum, prout homo est, separatim imaginari; atque ita majorem ipso Patrem cogitare; atque hanc schedulam, quatenus scilicet præter orthodoxam pietatem loquitur; et hæc ipsa sanctis Patribus nostris verba injuriosa; et confingere sibi distinctam veluti Christi humanitatem; atque ita majorem ipso Patrem judicare; hæc, inquam, manifesto subicio anathemati; itemque eum qui sic credat vel scribat, vel scripturus sit aut crediturus, quisquis sit, sive ego sive alius quispiam.*

4. Postquam igitur hæc legit, et coram nostra mediocritate, sacraque considerente fraternitate, huic libello subscripsit; decretum est hodie quidem ipsum, his peractis, pergere porro et ulterius prægredi, sicuti et alios qui cæteris libellis subscripserant, versarique nobiscum et officio fungi cum nostra mediocritate et cum sancta divinaque synodo. Visum insuper est, præter capitula, nuper constituta, synodico tomo, qui in orthodoxiæ festo die legendus esset, hæc esse adjicienda. — *lis qui respuunt sanctorum Patrum locutiones, quæ ad rectorum Ecclesiæ Dei dogmatum confirmationem dictæ sunt, Athanasii, Cyrilli, Ambrosii, Amphilo- chii, inspirati a Deo Leonis Papæ veteris Romæ, aliorumque; nec non repudiantibus œcumenicarum synodorum actus, quartæ, inquam, et sextæ anathema sit.*

5. His omnibus, tanquam domui super petram fundatæ, pulcherrimum tectum accessit, quam petram esse Christum magnus Paulus docuit³⁷; et tanquam fonti orthodoxiam aquam fundenti sigillum sacrum et genuinum; denique tanquam horto lignum vitæ habenti porta inexpugnabilis accessit potentissimi sanctique nostri regis edictum, quod ita se habet.

6. Manuel in Christo Deo fidelis rex Porphyrogenitus, etc.

(Manuelis edictum jam edidimus in tomo nostro CXXXIII, cum aliis ejusdem imperatoris constitutionibus ecclesiasticis).

Erat autem hoc religiosissimum edictum sub- signatum rubris litteris manu propria potentissimi et sancti nostri imperatoris, mense Aprili, indictione XIV; sigilloque aureo munitum.

ACTIO SEPTIMA.

1. Post hoc lectum venerabile edictum regium, prodiit synodicum decretum verbis his:

³⁷ I Cor, x, 4.

(45) Videlicet ob metum Nestoriani erroris.

Ἀμβροσίου καὶ ἑτέρων οὐκ ὀλίγων πνευματοφόρων ἀνδρῶν· ὧν οἱ μὲν τολμηρὰ περὶ τοῦ τοιοῦτου δόγματος ἀπεφθέγγαντο, ὅσον κατὰ τὸ τῶν λέξεων πρόχειρον· οἱ δὲ καὶ ἐνέφηναν τοῦτο. Καὶ κατωτέρω· Σκιαγραφεῖν μέντοι τῶ νῶ τὸ κατὰ Χριστὸν ἀνθρώπινον, καὶ οὕτω μείζονα τὸν Πατέρα διανοεῖσθαι καὶ τὸν τοιοῦτον χάρτην, καθόσα δηλαδὴ παρὰ τὸ ὀρθὸν τῆς εὐσεβείας διεξιέσι λόγον, καὶ αὐτὰ δὴ ταῦτα τὰ περὶ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν ἀπόφωμαι ῥήματα, καὶ τὸ σκιαγραφεῖσθαι τὸ κατὰ τὸν Χριστὸν ἀνθρώπινον, καὶ οὕτω μείζονα τὸν Πατέρα τοῦτου διανοεῖσθαι, λαμπρῶ καθυπεβάλλω τῷ ἰσχυρίῳ (45)· καὶ τὸν ταῦτα φρονούντα καὶ γράφοντα, εἴτε ποτὲ γράφοντα ἢ φρονήσοντα, ἀποίῃς ὧν καὶ εἴη, εἴτε ἐγὼ εἴτε ἕτερος.

δ'. Ὡς οὖν ἀνεγνώ ταῦτα καὶ ἐπ' ὄψει τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς συνδριαζούσης ἱερᾶς ἀδελφότητος ἐν τῷ τοιοῦτῳ εὐλαταρίῳ ὑπέγραψεν, ὡρίσθη τὴν σήμερον αὐτὸν μὲν ἀκολούθως προκόπτειν καὶ προσδεῖν ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν ὡσπερ καὶ τοὺς λοιποὺς τοὺς ἐν τοῖς ἑτέροις εὐλαταρίοις ὑπογράψαντας καὶ τῇ ἡμῶν συνέρχεσθαι καὶ συλλειτουργεῖν μετριότητι, καὶ τῇ ἱερᾷ καὶ θεῖᾳ συνόδῳ προστεθῆναι δὲ καὶ τοῖς ἔναγχος ἐντεθείσι κεφαλαίοις τῶ κατὰ τὴν ἰορτὴν τῆς ὀρθοδοξίας ἀναγνωσκομένη συνοδικῶ καὶ ταῦτα. — Τοῖς ἀποβαλλομένοις τῆς τῶν ἁγίων Πατέρων φωνᾶς, τῆς ἐπὶ συστάσει τῶν ὀρθῶν τῆς τοῦ Θεοῦ Εκκλησίας δογματικῶν ἐκφρασεῖς, Ἀθανασίου, Κυρίλλου, Ἀμβροσίου, Ἀμφιλοχίου, τοῦ θεηγόρου Λέοντος πάππας τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, καὶ τῶν λοιπῶν· εἴτε δὲ καὶ τὰ τῶν οἰκουμηνικῶν συνόδων πρακτικᾶ, τῆς τετάρτης τέ φημι καὶ τῆς ἕκτης μὴ κατασπαζομένοις, ἀνάθεμα.

ε. Τούτων ἀπάντων, ὡς μὲν οἰκίας ἐπὶ τὴν πέτραν θεμελιωμένης περικαλλέστατος ὄροφος, ἣν πέτραν εἶναι τὸν Χριστὸν ὁ μέγας Παῦλος ἰδίδαξεν ὡς δὲ πηγῆς τὸ τῆς εὐσεβείας ὕδωρ ἀναδιδοῦσης, σφραγίς ἱερὰ καὶ ἀνόθευτος· ὡς δὲ κήπου τὸ τῆς ζωῆς ξύλου ἔχοντος πύλη ἀκαταμάχητος, τὸ τοῦ κρατιστοῦ ἡμῶν καὶ ἁγίου βασιλέως γέγονεν ἰδικτον, οὕτως ἐπ' αὐτῶν διαξαμβάνον τῶν λέξεων.

ζ'. Μανουὴλ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς κ. τ. λ.

Ἦν δὲ τὸ τοιοῦτον εὐσεβίστατον ἰδικτον ὑποσημασμένον τῇ αὐτοχειρῷ ἐρυθρογράφῳ ὑπογραφῇ τοῦ κρατιστοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐτοκράτορος κατὰ μῆνα Ἀπριλλίου ἰνδικτικίῳνα ἰδ', καὶ χρυσῇ σφραγίδι ἐπιφερόμενον.

ΠΡΑΞΙΣ Ζ'.

α'. Τοῦ δὲ τοιοῦτου βασιλικῆ καὶ θεῖου ἰδικτου ἀνεγνωσθέντος, σημεῖωμα προῖδη συνοδικόν, τάδε κατὰ ῥῆμα διεξιόν·

lorum summum apicem, propterea quod omnes præcessit fervore amoris, et ipsum testatus fuit esse Christum, Dei viventis Filium; utpote a Deo Patre mysterium de illo edoctus; quidnam aliud beatus erit. — Sequebatur deinde universum supra a nobis scriptum edictum. Postremo hæc addebantur verba. — Postquam igitur palam venerandum hoc edictum lectum fuit, consueta ab omnibus facta est acclamatio, invictæ majestati ejus stabilitatem vitam incolumitatemque diutinam comprecantibus.

5. Hæc igitur ita gesta sunt atque absoluta. Verumtamen non cessavit tentator, quominus Ecclesiæ moliretur perturbationem; neque se victum, quamvis per supra dicta gesta fugatus, fassus est: verum quibus actibus primitivam ipse gloriam amisit, iisdem maxime adversus homines struere solet insidias: læva quidem semper parte hostiliter aggreddens; dexteræ autem simulatione fraudem obtegens, esca scilicet hamum, mortiferas herbas mellis perunctione. Sic ergo iste sacratissimum quoque Nicææ metropolitam parum absuit quin in fatale projiceret periculum, ita ut ne sacram quidem personam stationemve huic reliquam faceret, profundis aquis merso, unde prorsus enatare non posset. Is enim gloriosum sibi existimavit si præfracte in divinis rebus resisteret; ignorans videlicet zelum, qui secundum scientiam non est, divina Scriptura teste, ab Ecclesia esse respuendum. Quod autem hæc ita se habeant, decretum synodi jussu conditum palam faciet, quod est hujusmodi.

ACTIO OCTAVA.

Mensis Maii die sexta, indictionis decimæ quartæ die sexta.

1. Præsidente Luca sanctissimo nostro domino et œcumenico patriarcha in dextero alexiano catechumeneo; assidentibus magnæ sanctitati ejus sacratissimis episcopis Cæsariensi, Heracliensi, Cyziceno, Nicomediensi, Melitenensi, Gangrensi, Cario, Mocesino, Cretensi, Trapezuntio, Philip-pensi, Mitylenensi, Neopatrensi, Euchaitensi, Amastridensi, Serrensi, Thebano, Ænensi, Apameensi, Abydeno, Lacedæmonio, Paronaxio, Arcadiopolitano, Pario, Selybriensi, Nicensi, Bryseni, Der-censi; astantibus etiam Dei amantissimis dominis præpositis.

2. *Tempus tacendi et tempus loquendi*, sapiens Ecclesiastes dicit⁹⁹; his verbis sobrium cordatumque auditorem admonens ne quid inconsulte loquatur neque intemperanter labiis effutiat, verum ut antea exploret discernatque quod mente revolvit, seduloque consideret, ne vitiosus sermo ex ore nostro procedat, sed contra si quis est bonus et salutaris, atque alienæ œdificationi idoneus. Hæc

⁹⁹ Ecc. Ιηθ, 7.

λοιοι κορυφαίωτατον, ἐπεὶ προφθάει πάντας τῶ δια-
πείρω τῆς ἀγαπῆσεως, καὶ τοῦτον εἶναι τὸν Χριστὸν
διακρίνεται τὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος Υἱὸν, ἅτε παρὰ
τοῦ Πατρὸς ἀποκαλυφθεὶς τὸ κατ' ἐκείνον μυστήριον, τι
δέηποτ' ἂν εἴη μακαριστότερον; — Καὶ ἐφεξῆς περιεῖχε
κατὰ ῥῆμα τὸ προγραφὴν ἅπαν ἰδιόκτον· καὶ μετὰ τοῦτο,
ταῦτα ῥητῶς. — Ὡς οὖν εἰς ἐπέκοον τὸ τοιοῦτον κρη-
σκυνητὸν ἰδιόκτον ἀνεγνώσθη, ἡ συνήθης παρὰ πάντων
γένουεν εὐφημία, συμφώνως ἐπευξαμένων τῷ ἀηττήτῃ
κράτει αὐτοῦ διαμονῆν καὶ ζωὴν καὶ ὑγιάν μακα-
ραίωνα.

ε. Ταῦτα μὲν οὖν οὕτως ἤνυστο καὶ τέλειστο·
' Ἀλλὰ γὰρ οὐδὲ πάλιν ἀπέστη ὁ πειραστής, τὸν ἐκ-
κλησιαστικὸν διαμελετώμενος τάρραχον· οὐδὲ εἰς τὴ
ὀπίσω πεμφθεὶς, ἀπὸ τῶν προλαβόντων τὴν ἔτιω
προσωμολόγησεν· ἀλλ' οἷς αὐτὸς τῆς πρωτοθέτου
δέξης ἐκπτώσιν κατάκείρεται, τούτοις καὶ μᾶλλον
τὴν κατὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπιβουλήν συγκατασκευά-
ζεται· ἐκ τῶν ἀριστέρων μὲν πάντα τε καὶ πάντως
προσβάλλων· τῇ δὲ τῶν δεξιῶν φαντασία περικλύ-
πτων τὸ σκαιωρούμενον· ὡς δεῖεται φάναι τὸ ἔργι-
στρον, ἢ τὰς θανασίμους πόας τῇ περιχρίσει τοῦ
μέλιτος· οὕτω γοῦν οὕτω καὶ τὸν ἱερωτάτων μητρο-
πολίτην Νικαίας, μικροῦ δεῖν, εἰς ἀνυπεξάλυκτον
κατήνεγκεν κίνδυνον, ὡς μηδὲ ὑπόστασιν τούτῃ
περιλειφθῆναι, βαθίων μέχρις ὑδάτων κατενεχθέντι,
καὶ ἀνανήξασθαι τέλος οὐκ ἔχοντι· ἅτε δὴ νομίζοντι
κάλλιστον εἶναι τὴν ἐπὶ τοῖς θεοῖς οὐκ ἐμύνησται
ἐνστασι· ἀγροοῦντι δὲ ὅμως ὡς ὁ μὴ κατ' ἐπίγνω-
σιν ζῆλος παρὰ τῇ θεῖᾳ Γραφῇ, τῆς Ἐκκλησίας
ἀπόβλητος. Ὅτι δὲ ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, τὸ
συνοδικῶς ἐκτεθεὶν παραδηλώσει σημείωμα· ἔχει γὰρ
οὕτω.

ΠΡΑΞΙΣ Η'.

Μηνὶ Μαΐω ς', ἡμέρᾳ γ' ἰνδικτιῶνος εἰδ'.

α. Προκαθημένου Λουκᾶ τοῦ ἀγιωτάτου ἡμῶν
δεσπότου καὶ οἰκουμηνικοῦ πατριάρχου ἐν τοῖς δε-
ξιοῖς ἀλεξιακοῖς κατηχομηνείοις· συνεδριαζόντων
τῇ μεγάλῃ ἀγιοσύνῃ αὐτοῦ ἱερωτάτων ἀρχιερέων
τοῦ Καισαρείας, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Καρίας, τοῦ
Μωκησοῦ, τοῦ Κρήτης, τοῦ Τραπεζοῦντος, τοῦ φε-
λίππων, τοῦ Μιτυλήνης, τοῦ Νέων Πατρῶν, τοῦ
Εὐχαιτών, τοῦ Ἀμάστριδος, τοῦ Σερρών, τοῦ Θε-
βῶν, τοῦ Αἰνίου, τοῦ Ἀπαμείας, τοῦ Ἀβύδου, τοῦ Λακε-
δαμονίας, τοῦ Παροναξίας, τοῦ Ἀρκαδιοπόλεως, τοῦ
Παρίου, τοῦ Σηλυβρίας, τοῦ Νίκης, τοῦ Βρύσεως, τοῦ
Δέρκου· παρισταμένων καὶ θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν
ἀρχόντων.

β. Καιρὸς τοῦ σιγᾶν καὶ καιρὸς τοῦ λαλεῖν,
ὁ σοφὸς Ἐκκλησιαστής ἀναφθέγγεται· διὰ τῶν
ῥημάτων τούτων παιδεύων ἀκρατῆν τὸν νηφάλιον
καὶ ἀοσίφρονα, μὴ ἀδασανίστως τι φθέγγεσθαι, μηδ'
ἀσυντηρήτως τῶν χειλέων προφέρειν ἑκτός, ἀλλὰ
δοκιμάζειν καὶ κρίνειν πρῶτα τὸ διανοοούμενον ἐνθε-
θεν ἐν ψυχῇ καὶ συνοροῦν ἱμερίμωως, ἵνα μὴ σπ-
ρὸς λόγος ἐκ τοῦ στόματός ἡμῶν ἐκπορεύηται,

εις ἐγασθὸς καὶ σωτήριος καὶ πρὸς οἰκοδομήν
καὶ ἐπιστήριξεν ταῦτα τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ τὰ
εἰ μὴ κατὰ νουν θέματος ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης
εἰς Γεώργιος, μηδὲ τοῦ Σιράχ λόγον ἐνωτισάμενος,
ἴμενον τὸν μὴ εἰδοῦτα λαλεῖν καὶ παρρησιαίεσθαι·
: μὴ εἰδοῦτα τιθεῖναι τὴν χεῖρα ἐπὶ στόματι, ἀνοιξας
ἴμα εὐχ εἰλκυσε πρώτα πνεῦμα· καὶ οὕτω μετὰ
πνεύματος, ἤρξεν τὰ τοῦ πνεύματος, ἀλλ' ἄσυν-
ως προήνεγκε· καθὼς θεοὶ τὸ κατὰ τὴν ἔκτῃν
ἡμερῶν· Ἀπριλλίου μηνὸς τῆς ἐνεστῶσης τεσσα-
ρακτῆς ἐπινομήσεως ἐκτεθῆν συνοδικῶν σημειώ-
ματι· οἱ καὶ κατὰ τὸ τοιοῦτον συνοδικῶν σημείωμα
παδίκη ἐνομήσθη εἶναι ὑπεύθυνος.

Ὁθεν καὶ πρὸς τὴν ἀνεξάντητόν τοῦ ἐλέους πα-
τρὸς θεοῦ θεοσεπῆς κραταιότητος ἁγίου ἡμῶν αὐτο-
κρατοῦ καταπέφυγε· καὶ θερμοῖς τὴν φιλοικτον αὐτοῦ
ἴαν ψυχὴν πρὸς οἶκτον ἐξκαλίσατο δάκρυον· ὡς
ἴαν θεῶν προσκυνητὸν ἐκείθεν πρὸς τὴν ἡμῶν
ἰσχυρὰ καὶ τὴν ἱεράν καταπεμφθῆναι σύνοδον, διὰ
ἀλεγεινῆς ἀσθενείας πρωτοκουροπαλάτου τοῦ βασι-
ραμματος κυροῦ Γεωργίου τοῦ Σκυλίτζη· κα-
κατὰ τὴν εἰς τοῦ παραδραμόντος Ἀπριλλίου
τῆς τεσσαρεσκαιδεκτῆς ἡμερῶν ἐκτεθῆν ἐπὶ
τοιοῦτου βασιλικῆς καὶ θείου μηνύματος πρὸς
διαπορθμεύσει συνοδικῶν σημείωμα παριστά-
μενον καὶ σήμερον πάλιν διὰ τοῦ αὐτοῦ βασιλικῆς
ματικῆς ἀγγελίας τῆς ἡμῶν μετριότητι καὶ τῆς ἱερα-
σίας συνόδου ὡς οὐ προστακτικῶς, ἀλλ' ὡς ἐν εἰδει
ὡλκῆς ὁ κράτιστος ἡμῶν ἁγιος βασιλεὺς φιλαθρω-
πῶν διατεθῆναι περὶ τὸν Νικαίας ἡμῖν ὑποτίθησι,
τῶν κανόνων σωζομένων, ἡ μετριότης ἡμῶν συ-
τῆς ἱεραῖς ἀδελφότητι, ἀναγνωσθέντος τοῦ κατὰ τὴν
παρελθόντος Ἀπριλλίου μηνὸς τῆς ἐνεστῶσης εἰς
ἡμῶν γεγονότος συνοδικῆς σημειώματος, ἐν ᾧ
κατὰ τὴν ὑπεύθυνος ὁ Νικαίας εἶναι ἐνομήσθη,
θεῖναι δεῖν ἐγνώ, ὅποια τις τῶν Νικαίας ἐκ τῶν
κατὰ τὴν ἐπάγεται· τοῦτο γὰρ ἦν τὸ ἐπὶ λειπό-
τῳ καὶ τὴν ποιότητά τῆς ἐπαγομένης αὐτῷ κατα-
δραμῶσθῆναι· ὅτι γούν οὐ καθαιρέσις εἶναι διε-
: τούτω τὸ ἐπιτίμιον, ἀφορισμὸς τούτου ἀλειτουρ-
ἐπὶ διετία ὑπέβαλλε, πρὸς τὸ φιλαθρωπότερον
σασα· Ὅτι δὲ πολλοὶς ἐπὶ πολλαῖς ταῖς ὥραις ὁ
: , κατὰ γῆς ἐκτὸν ῥίψας, τὸ ἱερόν τοῖς δάκρυσι
εχεν ἑδάφος, καὶ σκεναγμοὺς ἐκ βάλους ἀπέπε-
: καὶ σύμπαν εἰς οἶκτον τὸ ἱερόν συνέδριον προ-
ισθαι, καὶ συγκληθῆναι πάντας εἰς δάκρυα, ὡς
: ττον ἐκείνου παρακαλεῖν εἰς ἔλεον τὴν ἡμῶν με-
: τῆς μετριότης ἡμῶν συνάμα τῆς ἱεραῖς ἀδελφότητι
καὶ μόνον ἐναντὶν τῷ τῆς ἀλειτουρησίας αὐτῷ
: τῆ, ἐπὶ τοσοῦτον αὐτῷ καὶ τὴν ἐπὶ ταῖς ψήφοις
: σσει ἀποκλείσασα· ὡς οὖν οὐ μόνον κανονικῆ,
καὶ φιλαθρωπῶς ἡ τοιαύτη πᾶσιν ἐδοξεν ἐπιτί-
: , ἐπιτίθη αὐτῷ αἰτήσαντι καὶ το παρὰ διαφόρων
: πρὸν ἐπιτηδύριον· καὶ ὑπέγραψε καὶ αὐτὸς ἐν

A Ecclesiastæ dicta minima secum reputans sacra-
tissimus Nicææ metropolita Georgius; et ne Sira-
cidis quidem audito monito, suadentis ut sapiens
loqui audeat, insipiens autem super os ponat ma-
num suam⁴⁰; is igitur, resoluto ore, haud antea
contraxit spiritum; atque ita cum spiritu eructa-
vit quæ erant spiritus, sed inconsiderate profu-
dit; sicuti palam fit in synodico decreto sexta die
præteriti Aprilis mensis condito præsentis indic-
tionis quartæ decimæ; quo synodi decreto reus
pœnæque obnoxius judicatus est.

3. Quamobrem ad inexhaustum misericordiæ
fontem, imo ut confidentius dicam, ad clementiæ
abyssum, id est ad coronatum a Deo fortissimum
sanctumque nostrum imperatorem confugit; fer-
vidisque mitem ejus divumque animum ad mise-
ricordiam commovit lacrymis: ita ut divum quo-
que venerandum rescriptum ad nostram medio-
critatem inde missum fuerit sacramque synodum,
per magnum atque illustrissimum protocuro-pala-
tam regium scribam dominum Georgium Scy-
litzem; sicuti narratur in synodico decreto, quod
die 14 præteriti Aprilis mensis, præsentis decimæ
quartæ indictionis, ob hujus regii diique rescripti
ad nos missionem conditum fuit. Quia vero hodie
quoque per eundem regium scribam denuo sig-
nificavit mediocritati nostræ sacræque et divæ
synodo, non imperative quidem sed quasi sua-
dens, præstantissimus noster sanctusque rex, ut
clementius erga Nicænum nosmet geramus, salvis
tamen canonibus, mediocritas nostra cum sacra
fraternitate, post lectum synodicum diei sextæ
præteriti Aprilis mensis præsentis decimæ quartæ
indictionis, decretum quo pœnæ obnoxius judica-
tus Nicænus fuit; quærendum censuit, quamnam
canonicam mereretur Nicænus pœnam; id enim
definendum supererat, nempe ut de infligendæ
pœnæ qualitate judicium ferretur. Cumque pœna
canonica non esset comperta depositio, Nicæno
per biennium ministerio interdixit, clementiæ ra-
tione habita. Cum autem ad complures horas Ni-
cænus humi stratus sacrum permultis lacrymis
pavimentum rigaret, suspiria profundo pectore
mittens, ita ut ad misericordiam synedrium uni-
versum cieret, lacrymasque cunctis eliceret;
nostramque adeo mediocritatem ad clementiam
æque commoveret; nostra, inquam, mediocritas
cum sacra fraternitate uno tantummodo anno Ni-
cænum ministerio prohibuit, itemque suffragiis
conventiciis. Quæ cum pœna non solum cano-
nica verum etiam mitis omnibus visa esset;
traditus ipsi quoque petenti libellus fuit a com-
pluribus jam subscriptus, eidemque et ipse
suscripsit.

4. Hunc Deus finem suprascriptis rebus imposuit; sic magna Ecclesiæ tempestas sedata est; sic regii sceptri dignus moderator, ab universali gubernatore Deo impulsus atque directus, traditos sibi subditos custodivit, nemoque omnino, periit, nemo in profundum hæretici cordis mare projectus fuit; imo lucente velut speculari face ducti ad rectæ fidei portum cuncti pervenerent. Sic nunc etiam Dei sapientia, novellum alterum sibi habitaculum in hoc rege ædificavit, septemplici divini Spiritus munere exornatum: cumque Patre adveniens, mansionem sibi in eo effecit, ut in Evangelio promittitur: et scientiæ poculo eidem tradito, cunctis inde haurire insatiabiliter concessit; qua gratia reapse repleti, veræ vitis palmites cuncti evaserunt, in hac videlicet manentes et fructificantes, vinumque propinantes quod orthodoxa corda lætificat. Hæc est nimirum præteritorum imperatoris meritorum coronis; hoc est incomparabilem tropæorum ejus culmen; hæc est futurorum ejusdem maximorum facinorum arrha. Sic Deus imitatore suum regem, ut cum magno Jeremia loquamur, quasi munitam urbem in omne tempus statuit, et quasi columnen cuncti regnatoribus terræ atque potentibus, et sacerdotibus, atque populo orbis. Quare etiam ea quæ sequuntur ibi, confidenter prædicare licet; nunquam scilicet fore ut adversus eum quisvis hostis prævaleat, quia Dominus cum ipso est. Huic igitur maximo imperatori nostro (qui in eo quoque similitudinem cum Deo servat, quod aliud nullum ex usitatis nomen est, prærogativis ejus mentis, animi, manus, atque prudentiæ convenientius) nemo prorsus debitas referre gratias poterit. Attamen effusis ex imo corde precibus cuncti huic favemus atque plaudimus: et cum rege Davide canimus, Ponat Deus thronum ejus sicut dies cæli, atque in sempiternum præparet semen ejus, omnesque cordis ejus petitiones compleat; cunctæ gentes serviant ei; et ejusdem fructus supra Libanum exaltetur, et rex nunquam appellari desinat: donec ex hoc terrestri, post longos solis anfractus, ad cæleste immortale regnum commigret.

δ. Τοιοῦτον Θεὸς τὸ πέρας τοῖς προτεθείσιν ἐπέθηκεν· οὕτως ἡ μεγάλη ζήτησις τῆς Ἐκκλησίας ἐγκατατίθεται· οὕτως ὁ τῶν βασιλικῶν σκήπτρων οἰκοστροφὴς ἐπαξίως, τῷ τοῦ παντὸς κυβερνήτῃ Θεῷ κινουμένους καὶ οἰκονομούμενος, τοὺς αὐτῷ δεδωμένους καὶ ἀρχομένους ἐρύλαξε, καὶ οὐδεὶς τῶν πάντων ἀπώλιτο· οὐδὲ εἰς βάθος καρδίας ἐτεροδόξου θαλάσσης ἀπέριπται· ἀλλ' ὡς πύργῳ φρουκωροῦντι τούτῳ καθοδηγούμενοι τοῖς τῆς ὀρθοσθεΐας λιμῆσι πάντες ἐγκαθωρμίσθησαν· οὕτως καὶ νῦν ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία καινότερον ἕτερον τρόπον οἶκον ἑαυτῇ τὸν βασιλεῖα τούτου ἀνωκοδόμησι· τοῖς ἐπιστατικοῖς τοῦ θείου Πνεύματος πεπυκασμένον χαρίσμασι· καὶ μετὰ τοῦ Πατρὸς ἐλθούσα τὴν μονὴν ἐν αὐτῷ ποιῆται, κατὰ τὴν ἐν Εὐαγγελίῳ ὑπόσχεται· καὶ τὸν τῆς γνώσεως κρατῆρα τούτῳ χειρίσασα, πᾶσιν ἀπαντλεῖν ἐκένωτα δίδωσιν· οὐ καὶ χάριτος κλήματα τῆς ἀληθινῆς ἀμπέλου πάντες εὐρέθησαν, ἐν ταύτῃ μείναντα καρποδοτήσαντα, καὶ τὸν τὰς ὀρθοδόξου καρδίας εὐφραίνοντα τῆς εὐσθεΐας οἶνον πηγάζοντα· τούτο τῶν προλαβόντων κατορθωμάτων τοῦ αυτοκράτορος ἀριστον ἀεροθίνιον· τούτο τῶν ἀπαραιμιλλῶν αὐτοῦ τροπαίων μελιτοσ ἐγκαλλώπισμα· τούτο μελλόντων μαιζόνων μεγαλοεργμάτων ἐχέγγυον· οὕτως Θεὸς τὸν αὐτοῦ μιμητὴν βασιλεῖα, κατὰ τὸν μέγαν Ἰερεμίαν εἰπεῖν, ὡς πῶθεν ὄχυρὸν ἐν παντὶ καιρῷ τίθειαι· καὶ ὡς στύλον ἄπασιν τοῖς κρατοῦσι τῆς γῆς, καὶ τοῖς ἀρχουσι, καὶ τοῖς ἱερέσι καὶ τῷ λαῷ τῆς γῆς· ὡς ἐντεῦθεν θαρρῶντως καὶ τὰ εἴης ἀναφθέγγεσθαι· οὐ μὴ δύνανται πρὸς αὐτὸν πάντες οἱ ἀντικείμενοι· διότι Κύριος μετ' αὐτοῦ ἐστίν. Τούτου δὲ τὸν μέγιστον ἡμῶν αυτοκράτορα τὸν καὶ τούτῳ τῆν πρὸς Θεὸν ἐμφέρεται σωζόμενα, ὅτι μηδὲν ἐστὶ κοινόν τι προσαρμολόζομενον ὄνομα (46) τοῖς κατὰ νοῦν καὶ ψυχῆν καὶ χεῖρα καὶ σύνεσιν αὐτοῦ προτερήμασιν, ἐτέρῳ μὴ οὐδενὶ πᾶντως ἀμειψέσθαι τρόπῳ τῶν τις ἀπάντων δυνήσεται· εὐχαῖς δὲ ζύμπαντες ἐγκαρδίως καὶ υγγιεχομέθα καὶ συνδεξιόμεθα· μετὰ τοίνυν τοῦ βασιλέως Δαβὶδ, Θεὸς Κύριος, ἄδμεν, τὸν θρόνον αὐτοῦ ἕως τῆς ἡμέρας τοῦ οὐρανοῦ· καὶ εἰς αἰῶνα ἐτοιμάσαι τὸ σπέρμα αὐτοῦ· καὶ πληρῶσαι πάντα τὰ τῆς αὐτοῦ καρδίας αἰτήματα· καὶ πάντα τὰ ἔθνη δουλεύσουσιν αὐτῷ· καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ ὑπεραρθεῖ ὑπὲρ τὸν Λίβανον· καὶ τέλος τῆς βασιλικῆς προσωνομίας τούτῳ μὴ γένοιτο· ἐκ τῆς ἐπιγείου ταύτης μετὰ μακροῦς ἡλίου κύκλους, ἐπὶ τὴν ἐν οὐρανοῖς ἀκατάλυτον βασιλείαν μεταχωρήσαντι.

Sequuntur subscriptiones autographæ.

Humilis monachus Lucas miseratione Dei archiepiscopus Constantinopoleos novæ Romæ.

Humilis archiepiscopus metropoleos Cæsareæ Cappadociæ Stephanus.

Sanctissimæ metropoleos Ephesi archiepiscopus humilis Nilus.

Humilis metropolita Heracleæ Michael.

Humilis metropolita Cizici Basilius.

Humilis metropolita Nicomedie Michael.

Humilis metropolita Nicææ Georgius.

Ὁ ταπεινὸς μοναχὸς Λουκάς καὶ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμας.

Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Καισαρείας Καππαδοκίας Στέφανος.

Ὁ τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Ἐφέσου ἀρχιεπίσκοπος ταπεινὸς Νίλος.

Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ἡρακλείας Μιχαὴλ.

Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Κυζίκου βασιλείος.

Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Νικομηδείας Μιχαὴλ.

Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Νικαίας Γεώργιος.

(46) Emmanuel significare Deus nobiscum nemo ignorat.

- 'Ο μητροπολίτης Ἀμασειᾶς Λέων (47).
 'Ο εὐτελής μητροπολίτης Γαγγρῶν Ἰωάννης.
 'Ο εὐτελής μητροπολίτης Κλαυδιουπόλεως Ἰωάννης.
 'Ο εὐτελής μητροπολίτης Μωκῆσου Λουκάς.
 'Ο ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Κρήτης Ἰωάννης.
 'Ο εὐτελής μητροπολίτης Πατρῶν Θεών.
 'Ο εὐτελής μητροπολίτης Φιλίππων Ἐπιφάνιος (48).
 'Ο εὐτελής μητροπολίτης Ἱεραπόλεως Γεώργιος.
 'Ο εὐτελής μητροπολίτης Δυρράχίου Μιχαήλ.
 'Ο εὐτελής μητροπολίτης Αἴνου Ἰωάννης,
 'Ο εὐτελής μητροπολίτης Ἀπαμείας Ἰσαάκιος.
 'Ο εὐτελής μητροπολίτης Ναζιανζοῦ, εἰ καὶ ἀνάξιος.
 Νικηφόρος.
 'Ο εὐτελής μητροπολίτης Ἀβύδου Μιχαήλ.
 'Ο εὐτελής μητροπολίτης Μηθύμνης Νικόλαος.
 'Ο εὐτελής μητροπολίτης Λακιδαιμονίας Νικήτας.
 'Ο εὐτελής μητροπολίτης Μιλήτου Νικήτας.
 'Ο εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Παρίου Νικόλαος.
 'Ο ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Προκοννήσου Ἰσαάκιος.
 'Ο ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Σελυβρίας Θεόδουλος.
 'Ο εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Κίου Μιχαήλ.
 'Ο εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Ἀπ. . . (49).
 'Ο ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Κυψέλλων Ἰωάννης.
 'Ο εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Βρύσειος Κωνσταντίνος.
 'Ο εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Γοθίας Κωνσταντίνος (50).
 — (Reliquæ subscriptiones desunt propter extrema folia e codice abscissa).

(47) Aliqui in præcedentibus, Amasæe metropolitæ dicitur *Nicetas*; et sic alia quoque in his autographis subscriptionibus nonnulla nomina a suprascriptis differunt. Videtur igitur concilii amœnuensis mendose interdum scripsisse; neque enim ipsi episcopi nomina propria ignorabant; neque tam brevi synodi intervallo mutatos episcopos reor.

(48). Retro *Joannes*.

- A Humilis metropolita Amasæe Leo.
 Humilis metropolita Gangrorum Joannes.
 Humilis metropolita Claudiopoleos Joannes.
 Humilis metropolita Mocesii Lucas.
 Archiepiscopus metropoleos Cretæ Joannes.
 Humilis metropolita Patrarum Theon.
 Humilis metropolita Philipporum Epiphanius.
 Humilis metropolita Hierapoleos Georgius.
 Humilis metropolita Dyrrachii Michael.
 Humilis metropolita Æni Joannes.
 Humilis metropolita Apamæe Isaacius.
 Humilis metropolita Nazianzi, quanquam indignus. Nicephorus.
 Humilis metropolita Abydi Michael.
 Humilis metropolita Methymnæ Nicolaus.
 B Humilis metropolita Lacedæmonis Nicetas.
 Humilis metropolita Miletii Nicetas.
 Humilis archiepiscopus Parii Nicolaus.
 Humilis archiepiscopus Præconnesi Isaacius.
 Humilis archiepiscopus Selybriæ Theodulus.
 Humilis archiepiscopus Cii Michael.
 Humilis archiepiscopus. . . .
 Humilis archiepiscopus Cypsellorum Joannes.
 Humilis archiepiscopus Bryseos Constantinus.
 Humilis archiepiscopus Gothiæ Constantinus.

(49) Urbis hujus episcopique nomina ex tachygraphica nota informi ac perdifficili explicare nequeo. Legebam tamen Ἀπ... cum leni spiritu accentuque in prima syllaba acuto.

(50) Retro in codice nostro est *Joannes*. Sed tamen *Constantinus* Gothiæ episcopus sub *Manuele Comneno* occurrit etiam apud *Allatium de Consens.* p. 685.

NICETÆ CHONIATÆ

EX LIBRO INCERTO

THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI

(Mai Spicil. Rom. t. IV, 498).

Περὶ τῆς καινοφανοῦς αἰρέσεως τῶν Λιζικιανῶν. D

De recenti Liziciorum heræsi.

Ἰστίου ὅτι, καθά φησι Γρηγόριος ἀρχιεπίσκοπος Σικελίας, ὁ τὸν βίον τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Μεθοδίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως συγγραψάμενος, ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαήλ καὶ Θεοδώρας τῆς αὐτοῦ μητρὸς ἦν τις ἀσκηρῆτις, ᾧ τὸ ἐπωνυμιον

Notandum, secundum quod dicit Gregorius, archiepiscopus Siciliæ, qui vitam sancti Patris Methodii, patriarchæ CP., conscripsit, sub regno Michaelis et Theodoræ matris ipsius virum quemdam a secretis, cui nomen Licix, exstitisse. Hic

Manichæorum hæresim amplexus, crucem venerabilem stultitiam arbitratus esse, Deum et Dominum nostrum Jesum Christum creaturam nominando etsanctissimam ejus matrem Deiparam esse negando. Idem mysteriorum tremendorum communionem irrisit, et cum assecclas invenisset non paucos, Lizicinorum secta originem inde traxit. Hunc virum sanctus Methodius ad fidem orthodoxam cum reduxisset, id effecit ut alii quoque ejus exemplum sequerentur. Hos die aliquo festo solemniter sacro unguente delibutos et candidis vestibus ornatos postquam faces in eorum manibus posuisset, orthodoxorum choro immiscuit.

Α Λιζιζ, ὅς, τὰ Μανιχαίων φρονήσας, τὸν προσκυνεῖτον σταυρὸν μωρικῶν ἡγετία, καὶ τὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὀνομάζων κτίσμα, τὴν πάναγον αὐτοῦ μητέρα Θεοτόκον οὐκ ἔλεγε· ἔγχελα δὲ πρὸς τούτους καὶ τὴν τῶν φρικτῶν καὶ θείων μυστηρίων μεταληψεν. Πολλῶν δὲ αὐτῷ καὶ ἄλλων ἀκολουθησάντων, ἐντεῦθεν ἢ τῶν λεγομένων Λιζικιακῶν αἵρεσις συνίστη. Τοῦτον τοίνυν ὁ ἅγιος Μεθόδιος πείσας μεταθίσθαι πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, συνέπεισε δι' αὐτοῦ καὶ τοὺς ἄλλους· καὶ παρασκευάσας ἐν ἐπισήμῳ ἡμέρᾳ θριαμβεύσαι τὴν οἰκίαν αἵρεσιν, χρίσας τε μύρῳ ἁγίῳ, καὶ λευκοῖς κοσμήσας ἱμφωτείσις, λαμπάδας κατίχρητας τοῖς ὀρθοδόξοις συνίστησεν.

RECENSIO CODICIS MEDICEI XXIV,

PLUT. IX.

(Ex Ang. Mariæ Bandinii fasciculo rerum Græcarum. Florentiæ 1763).

Continet hic codex Nicetæ Choniatæ *Thesaurum orthodoxæ Fidei*, in libros XXVII digestum, quem ipse in gratiam amici, qui capta a Latinis Constantinopoli, solum vertere secum coactus fuerat, in exsilio conscripsit, ubi post expositam salutarem doctrinam, omne genus hæresum seclarumque ad suam usque ætatem persequitur, et testimoniis veterum Ecclesiæ doctorum, vel propriis argumentis refellit. Cum vero totum hoc opus propter molem hætenus lucem, quam meretur, haud viderit, quoniam duo facile volumina in folio completeret, librorum argumenta, quorum index præcurrit, ac primas duas codicis paginas occupat, subjicere animus erat; sed cum jam prolata fuerint, et a Fabric. *B. G. t. VI, p. 420 seqq.* et a Montefalconio *Palæogr. Græc. p. 327 seqq.*, nos iis omissis, quæ cum diutis editionibus concordare comperimus, argumentum tantummodo libri IV, quod aliquantum ab iis differt, proferimus, quod ita habet:

Τόμος τέταρτος. Ἐν τούτῳ κίενται πᾶσαι αἱ παλαιαὶ αἱρέσεις αἱ ἀναφανῆσαι μέχρι τῆς Ἀρείου αἵρέσεως. Ἐγγραφή δὲ πρώτη ἢ τοῦ Σίμωνος, καὶ ἡ ἐπ' αὐτῷ ἀντιρρήσις, ἐν ἣ θηλοῦται καὶ ὅπως ὁ Σίμων κακῶς ἐξέβηξε τὴν ψυχὴν· δευτέρα ἢ τῶν Νικολαΐτων· τρίτη ἢ τῶν Καρποκράτην· τετάρτη ἢ τοῦ Βαλεντίνου, ἐν ἣ εἰρήκαμεν καὶ περὶ τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως· πέμπτη ἢ τοῦ Πτολεμαίου· ἕκτη ἢ τοῦ Μάρκου· ἑβδόμη ἢ τῶν Ἀσκοδρουγῶν ἔνθα καὶ περὶ τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου καὶ ἄλλα τινὰ τοῦ παλαιοῦ νόμου ἐρρήθησαν· ὄγδοη ἢ τοῦ Καλοδάρσου· ἑνάτη ἢ τῶν Ὀφιτῶν, ἐν ἣ καὶ περὶ τοῦ, πῶς ἐκλήθη φρονιμος ὁ ὄφις, καὶ περὶ αἰώνων, καὶ περὶ τοῦ φυτοῦ τῆς γνώσεως, καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ παραδείσου ἐκβολῆς τοῦ Ἀδάμ· δεκάτη ἢ τοῦ Προδίκου, ὅς κοινὰς εἶναι τὰς γυναῖκας παρὰ τοῦ ἀκολουθῶν τῷ Πλάτωνι. Ἐνδεκάτη ἢ τῶν Καϊνῶν· δωδεκάτη ἢ τῶν Σηθιανῶν· τρισκαδεκάτη ἢ τῶν Ἀρχοντικῶν· τεσσαρεσκαδεκάτη ἢ τοῦ Κίρωνος καὶ Μαρκίωνος, ἐν ἣ καὶ περὶ τῆς ὕλης. Πεντεκαδεκάτη ἢ τοῦ Λουκιανοῦ· ἕξκαδεκάτη ἢ τοῦ Ἀπελλῆ· ἑπτακαδεκάτη ἢ τοῦ Σεθριανοῦ· ὠκτάκαδεκάτη ἢ τοῦ Τατιανοῦ· ἑννακαδεκάτη ἢ τῶν Ἐγκρατητῶν· εἰκοστή ἢ τῶν Ἀσκοδρουγιτῶν· εἰκοστή πρώτη ἢ τῶν Κυντιλιανῶν καὶ Πρισκιλιανῶν καὶ Ππουζιτῶν, καὶ Ἀρτοτυριτῶν· εἰκοστή δευτέρα ἢ τῶν Τεσσαρεσκαδεκατικῶν, ἐν ἣ καὶ περὶ τῶν θείων μυστηρίων· εἰκοστή τρίτη ἢ τῶν Ἀλόγων· εἰκοστή τετάρτη ἢ τῶν Ἀδαμιανῶν· εἰκοστή πέμπτη ἢ τῶν Σαμψαίων καὶ Ἐλκισαίων, ἐν ἣ καὶ περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Λόγου· εἰκοστή ἕκτη ἢ τῶν Θεοδοτιανῶν, ἐν ἣ καὶ τὸ, πῶς νοεῖται, τῷ δὲ εἰς τὸ Πνεῦμα βλασφημήσαντι οὐκ ἀφεθήσεται· εἰκοστή ἑβδόμη ἢ τοῦ Νοῆτου καὶ τοῦ Ναβάτου· εἰκοστή ὄγδοη ἢ τοῦ Σαβελλίου· εἰκοστή ἑνάτη ἢ τοῦ Μαρχέλλου· τριακοστή ὡ τῶν Οὐαλησίων· τριακοστή πρώτη ἢ τοῦ Πριγίνους, ἐν ἣ καὶ διάφοροι δοξαὶ Ἑλληνικαὶ περὶ ψυχῆς, καὶ ἱερμηνεία τοῦ ἀποστολικοῦ ῥητοῦ, ὁ φησιν, Ἐκάστου τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι τὸ πῦρ δοκιμάσει. » Τριακοστή δευτέρα ἢ Παύλου τοῦ Σαμοσατεύου· τριακοστή τρίτη ἢ τῶν Μανιχαίων καὶ Κουβρίων, ἐν ἣ καὶ ἐξηγήσις τοῦ ἀποστολικοῦ ῥητοῦ λέγοντός, « Ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου φανῆναι τὸν Κύριον, καὶ σχήματι εὑρεθῆναι ὡς ἄνθρωπον· » τριακοστή τετάρτη ἢ τῶν Ἰερατικῶν· τριακοστή πέμπτη ἢ τῶν Κόλλυριδικῶν· τριακοστή ἕκτη ἢ τῶν Μασσαλιανῶν, ἐν ἣ καὶ τὰ κεφάλαια τῆς αἵρέσεως αὐτῶν ἀνατίθενται, καὶ διάφοροι κατ' οὐτῶν ἀντιρρήσεις· τριακοστή ἑβδόμη ἢ τῶν Κρηθιανῶν· τρια-

κατὰ ἑξῆς ἢ τῶν Ἰακωβίων· τριακοστὴ ἐνάτη ἢ τῶν Γνωσιμῶν· τεσσαρακοστὴ ἢ τῶν Θεοφύλων· τεσσαρακοστὴ πρώτη ἢ τῶν Χριστολυτῶν· τεσσαρακοστὴ δευτέρα ἢ τῶν Ἐθνοφρόνων, ἐν ἧ καὶ διάγραμμα περὶ ἀστρονομίας· τεσσαρακοστὴ τρίτη ἢ τῶν Παρερμηνητῶν· τεσσαρακοστὴ τετάρτη ἢ τῶν Μελιτιανῶν. Ex argumento vero libri XXV desunt in nostro codice ultima verba, Ἡμεῖς γὰρ ταῦτα, κ. λ.

Indicem argumentorum sequitur inscriptio totius operis, hoc pacto: Συλλογὴ τῶν ὄλων σχεδὸν δοξῶν καὶ αἰρέσεων, καὶ ἱστορία τῶν ἀποτεκόντων αὐτάς ἀνδρῶν· ἔτι δὲ καὶ ἀπορήσεις ἐπ' ἐνιαῖς τούτων, καὶ μάλιστα ταῖς παλαιτέραις· καὶ ἕτερα τινὰ χρήσιμα τοῖς εἰσεβῆσι, πενήθιντα παρὰ τοῦ σεβαστοῦ Νικητῆ τοῦ Χωνιάτου, τοῦ δὲ γεγονότος κριτοῦ τοῦ Βήλου, ἐπὶ τῶν κρίσεων ἐφόρου, γενικοῦ ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος (1), ἔπειτα δὲ καὶ μεγάλου λογοθέτου τῶν σακετῶν. *Collectio omnium fere opinionum et hæreseum, et historia hominum qui illas instituerunt; insuper contradictiones adversus quasdam earum, et maxime antiquiores; et alia quædam piis hominibus utilia, elaborata a venerabili Niceta Choniata, electo iudice Beli, judiciorum ephoro, ac generali imperialis fisci præfecto, deinde vero etiam magno secretorum logotheta (2).* Deinde Proœmium, cujus initium, p. 3: Θεῶ καὶ θεοφιλῶσιν ἀνθρώποις τις ἂν ἀξία προσαγγελῆ γένοιτο; Ὁ μὲν γὰρ τὸ ἀκροτατον ὦν ἀπάντων τῶν ἐφετῶν οὐδέτις τῶν ὄντων ἐπίσταται. Finis: Ὅπως μίαν ἀνεπίττων βίβλον τῶ πολυειδέϊ τοῦ συγγράμματος χαιήσῃ, καὶ τούτου ἐραυίξῃ πανάκεια τοῖς ἀσθενοῦσι ἀντίμαχον δόγμασιν· ἐνθὲν τοι καὶ τοῦ λέγειν, ἐνθὲν δὲ ἀρξῆμαι. Tum liber primus pag. 3 b, inc. Ἀδάμ πρῶτος κτισθεὶς ἀπὸ γῆς ὑπὸ Θεοῦ, καὶ λαβὼν τὸ ζωογόνον ἐμφύσημα ἔσχεν ἐκ μιᾶς τῶν αὐτοῦ πλευρῶν Εὐάν ἰαντῶ ὁμοίαν· βιώσας δὲ Ἀδάμ ἔτη ἐνακὸςία τριάκοντα, γέγονκε Κάιν μετὰ παραθήσει τῆς ἐντολῆς, καὶ τὴν ἐκ τοῦ παραδείσου ἀπέπηψεν. Liber ultimus des. Ἀ δὴ πάντα ἐμύρακεν ἢ τῆς μιᾶς θεοσεβῆτος ἐν τρισὶν ὑποστάσει δύναμις τῆ χάριτι καὶ ἀπλότητι τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος.

II, p. 362, b, *Nicetæ Thesaurum* excipit pars posterior Historiarum ejus, in libros duos divisa, quæ cum ab editionibus non modo quoad librorum distinctionem, sed etiam in phrasi, et in ipsis quoque rebus, libro præsertim posteriore, discrepet, digna profecto esset quæ, si nova pararetur hujus scriptoris editio, cum editis conferretur. Præcedit titulus: Ἐνταῦθα ἢ ἀλωσις τῆς πόλεως, καὶ τινὰ τῶν μετὰ ταῦτα συμβάντων. *Hic captivitas urbis, et quædam ex iis quæ postea acciderunt.* Liber primus incipit a cap. 8 lib. III Alexii Comneni, edit. Paris. pag. 345, Genev. p. 582, a verbis: Ἀλλὰ μέχρι μὲν δὴ τούτων εὐδρομος ἡμῖν ὁ λόγος, καὶ διὰ λείας φέρων ὁδοῦ. Des. τῶν δ' ἠλικιότων ἐπὶ Κύριον τῆ παιδεία σύνδρομος ἢ περὶ ἀλλήσῃς τε καὶ ἐπανήλῃσῃς. Liber secundus pag. 372 incipit a verbis capitis primi lib. de Constantinopolis statu edit. Paris. pag. 377. Genev. pag. 634, nimirum: Εἶχε μὲν οὕτω ταῦτα, καὶ ἡ Κωνσταντινὸν καλλιπῆλις τὸ κοιὸν ἀπάντων ἠθῶν ἐνυρῆμα τὸ καὶ περιλάλημα, κ. λ. Des. Ὅς καὶ δίκαιον ἐπ' ἀσπίδα καὶ βασιλείῃσι δεικνύσιν ἐπιβαίνοντα, καὶ λιόντα καταπατούντα καὶ δρῶντα. Ubi notandum ex hoc posteriore libro fragmentum satis longum, in quo de urbis direptione, et de status ac monumentis post captam per Latinos CPolim eversis et conflatis agitur, utpote quod in impressis desideratur, a Fabricio referri loc. cit. a pag. 405 ad p. 418.

Tandem pro recensione hujus coronide, cum Fabricius l. c. pag. 435. Indicem scriptorum, a Niceta Choniata in Historia Byzantina laudatorum exhibeat, nos quoque illius exemplum secuti, alium SS. Patrum et aliorum auctorum catalogum, quorum in ejusdem Nicetæ Thesaurο referuntur loca atque sententiæ, in medium proferre volumus, qui sequens est:

Agatho, p. 343.

Ambrosius Mediol. pag. 233, b. 343. Ἐκ τοῦ λόγου τοῦ κατὰ Ἀπολλωναρίου, p. 178 b. Ἐκ τῆ πρὸς Γρατιανὸν τὸν βασιλέα. Ibid.

Amphilochius Iconiensis Ἐκ τῆς πρὸς Σελεύκιον ἐπιστολῆς, p. 178 b. Ἐκ τοῦ κατὰ Ἀρειανῶν λόγου, pag. 340. Ἐκ τῆς ὁμιλίας εἰς τὸ, « Ὁ ἀποστείλας με Πατὴρ μείζων μου ἔστιν. » Pag. ead. b.

Anastasius Sinaita ἐν τῆς βιβλίου τῆς λεγομένης Ὁδοῦ, p. 177 b, 178, 188 b, 233 b. Ἐκ τῶν ἐς κεφαλαίων τῶν κατὰ Μονοφυσιτῶν τὸ ζ', p. 341 b.

Andreas Cretensis ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὴν Βασιφόρον, p. 330.

Athanasius pag. 342 b, 341 b. Εἰς τὸ, « Οὐκ αἶ ἦν Υἱός, » pag. 105 b. Κατὰ τῶν εἰσαγόντων τὸ ὁμοιωσίον, pag. 107 b. Ἐκ τοῦ περὶ πίστεως λόγου, pag. 178 b. Χρήσεις κατὰ Θεοπασχιστῶν, pag. 187 b. Πρὸς τοὺς λόγοντας, Ἐπαθεν ὁ Θεὸς ὡς ἤθελεν, pag. 188. Ἐκ τοῦ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως λόγου, pag. 332. Ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῆς εἰς τὸ βασιλικὸν ἱεράτευμα, pag. 333. Ἐκ τοῦ διαλεκτικοῦ λόγου, ὃν ἐποίησατο πρὸς τὸν Ἄρειον, pag. 340.

Augustinus, p. 341 b. (3).

Basilus Magnus, pag. 104 b, 107 b, 108, 122, 190. Ἐκ τῆς πρὸς Γραγόριον τὸν ἀδελφὸν ἐπιστολῆς, pag. 11 b, 240. Εἰς τὸ, « Ἀεὶ ὁ Θεὸς Πατὴρ, » pag. 104 b. Ἐκ τῆς πρὸς Σωζοπολίτας ἐπιστολῆς, pag. 178 b.

(1) Κοιτῶν apud Græcos medii et infimi ævi, pro fisco, seu domo ærarii imperialis accipitur.

(2) Duo ejusdem operis exemplaria habentur in Biblioth. Regis Christianiss. et aliud in Biblioth.

Baluziana, ut videre est in Palæograph. Græc. Montisfalconii loc. cit.

(3) A multis retro sæculis non pauca S. Augustini opera Græca fuere versa.

'Εκ τοῦ πρὸς Εὐνόμιον πρώτου λόγου, pag. 234. 'Εκ τοῦ κατὰ 'Αρείου λόγου, *ibid.* 'Απὸ τῶν πρὸς Ἀμφιλόχιον τὸν Ἰκονίου τριάκοντα κεφαλαίων, pag. 245 b. 'Εκ τῆς εἰς τὸν προφήτην Ἠσαΐαν ἐξηγήσεως, pag. 330 b. 'Εκ τῆς εὐχῆς, ἧς ἡ ἀρχὴ, Οὐδεὶς ἀξίος, κ. λ., pag. 332. Εἰς τὸ, « Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀμπέλος, » pag. 344. »

Cosmas Indopleustes ἐκ τοῦ εἰς τὸν ψαλτῆρα προεμίου ἐξηγουμένου ὡς ἐν παρόδῳ τὸ, « Ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν, » καὶ τὰ ἐξῆς, pag. 333.

Cyrillus Alexandrinus, pag. 105, 106 a, 106 b, 107 a, 107 b, 109 b, 147 b, 190 b. 'Εκ τοῦ λόγου, οὗ ἡ ἐπιγραφή, 'Απόδειξις διὰ τῶν ἀρχῆθεν γεγεννημένων θείων χρησμάτων τοῖς θεσπεσίαις πατριάρχαις κατὰ τῆς ἀμείψεως καὶ μεταθίσεως τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἰθῶν, pag. 18. Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι εἰς τρεῖς θεοὺς πιστεύομεν. P. ead. b. Κατὰ τῶν εἰσαγόντων τὸ πλαττον τῷ Υἱῷ ἐκ τοῦ τὸν Χριστὸν λέγειν ἐν Εὐαγγελίῳ, « Ὁ Πατὴρ μου μεῖζων μου ἐστίν, » pag. 108. Περὶ τῆς προκοπῆς τοῦ Χριστοῦ, pag. 111 b. 'Εκ τῶν κατὰ τῶν Πνευματομάχων ἀντιρρητικῶν λόγων, pag. 123 b, 124, 125, 126. 'Ὅτι ἡ Μεσογενῆς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐνανθρωπήσας ψυχὴν μετὰ σώματος ἐλάβεν, » pag. 131 b. Κατὰ Νεστορικῶν ἐκ τῶν σχολίων τῶν περὶ ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ, pag. 133 b. 'Εκ τῆς πρὸς Ἀκάκιον ἐπιστολῆς, pag. 134, 135 b. 'Εκ τῆς ὁμιλίας τῆς περὶ ἐνὸς Υἱοῦ, pag. 134 b, 135. 'Εκ τοῦ περὶ ἐνανθρωπήσεως λόγου, p. 135 b. 'Εκ τοῦ κατὰ πύσιν καὶ ἀπόκρισιν λόγου, pag. 136, 137 b, 138 b. 'Εκ τῆς πρώτης ὁμιλίας τῆς, 'Ὅτι οὐ χρὴ λέγειν ἄνθρωπον θεοφόρον, ἀλλὰ Θεὸν ἐνανθρωπήσαντα, pag. 140 b. 'Εκ τῆς πρὸς Νεστόριον ἐπιστολῆς, pag. 141. 'Εκ τῆς ὁμιλίας τῆς, 'Ὅτι εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, pag. 141 b. 'Εκ τοῦ πρὸς τὴν εὐσεβεστάτην βασιλίδαν προσφωνητικοῦ, pag. 141 b. 'Εκ τοῦ λόγου τοῦ πρὸς τοὺς κρεσδυτέρους, καὶ διακόνους, καὶ μοναχοὺς, pag. 142, 143, 146 b. 'Εκ τοῦ εἰς τὰς δεσποίνας προσφωνητικοῦ, pag. 143. 'Εκ τοῦ ἐκτεῦ ἀναθεματισμοῦ, *ibid.* 'Εκ τοῦ ἐβδόμου ἀναθεματισμοῦ, *ibid.* 'Εκ τῆς πρὸς Σούκενσον ἐπιστολῆς, pag. 179. 'Εκ τοῦ πρὸς Ἀλεξανδρεῖς προσφωνητικοῦ λόγου, *ibid.* 'Εκ τῆς ἐρμηνείας τῆς πρὸς Ἐκραίου ἐπιστολῆς, *ibid.* 'Εκ τῶν κατὰ Νεστορίου, pag. 188 b. 'Εκ τοῦ κατὰ Ἀρειανῶν τετάρτου λόγου, pag. 204. 'Εκ τοῦ τρίτου βιβλίου τῶν κατὰ Ἰουλιανου δογμάτων, *ibid.* 'Εκ τῆς ἐρμηνείας βιβλίου ὀγδοῦ, pag. ead. b. Πρὸς Ἑρμείαν περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος κατὰ πύσιν καὶ ἀπόκρισιν, pag. 233. 'Εκ τῆς πρὸς Ἐπίκτητον ἐπιστολῆς, pag. 234. 'Εκ τοῦ πρὸς Θεοδόσιον προσφωνητικοῦ, *ibid.* Εἰς τὸ μυστικὸν δαίπνον, pag. 332 b. 'Εκ τῶν ἐβ' κεφαλαίων τῶν κατὰ Θεοδώρητου, *ibid.* 'Απὸ τοῦ πρὸς βασιλίδας λόγου, *ibid.* et pag. 340 b. 'Απὸ τῶν περὶ ὑπακοῆς τοῦ Χριστοῦ, pag. 332 b. 'Εκ τοῦ εἰς τὰ Βαῖα λόγου, pag. 340 b. 'Εκ τοῦ α' βιβλίου τῶν Θησαυρῶν, ἐν τοῦ ια' κεφαλαίου, pag. 342. 'Απὸ τοῦ θ' λόγου τῆς ἐν πνεύματι λατρείας δύο pag. ead. b.

Cyrillus Hierosolymitanus ἀπὸ τοῦ εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν λόγου, οὗ ἡ ἀρχὴ, Χαίρει σφόδρα, κ. λ. pag. 322 b.

Dionysius Areopagita ἐκ τοῦ δευτέρου κεφαλαίου τοῦ περὶ ἠνωμένου καὶ διακεκριμένου, pag. 11. 'Εκ τοῦ ἐγ' κεφαλαίου τοῦ περὶ τοῦ τελείου καὶ ἐνός, pag. ead. b. Περὶ Θεοῦ, pag. 15. 'Εκ τοῦ πρώτου κεφαλαίου τῆς περὶ θείων ὀνομάτων, pag. 59 b. 'Εκ τῆς πρὸς Γάϊον τὸν θεραπευτὴν ἐπιστολῆς, *ibid.* 'Εκ τῶν θεολογικῶν στοιχειώσεων τοῦ ἁγίου Ἱεροθίου, pag. 40.

Τοῦ ἁγίου Ἐρραῖμ ἀρχιεπισκόπου Ἀντιοχείας, ἐξ ἧς ἐκοιήσατο ἀπολογίας ὑπὲρ τῆς ἐν Χαλκηδῶ εὐνοῦθεν, καὶ τοῦ τόμου τοῦ ἁγίου Λέοντος, pag. 207 b.

Eustratius metropolita Nicænus ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ πρὸς Γροσολάνον ἐπίσκοπον Μεδιολάνων περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως, pag. 266. 'Εκ τοῦ αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν ἐπίσκοπον Μεδιολάνων δευτέρου λόγου, pag. 268 b. 'Εκ τοῦ αὐτοῦ ἰτέρου λόγου, pag. 273 b. Τον αὐτοῦ κεφάλαια ἐπιστημονικὰ δι' ὧν δείκνυται ἀδύνατον εἶναι ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύσθαι, pag. 275. 'Εκ τοῦ δευτέρου περὶ τῶν Ἀζύμων λόγου, pag. 333 b.

Εὐθυμίου μοναχοῦ Ζιγαβηνοῦ κατὰ τῶν τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, ἧτοι Ἰταλῶν, κεφάλαια ἐβ' δηλοντα, ὡς οὐκ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, pag. 296.

Gregorius Nazianzenus ἐκ τοῦ περὶ Υἱοῦ πρώτου λόγου, pag. 12, 105, 108 b, 109, 342. 'Εκ τοῦ περὶ Υἱοῦ δευτέρου λόγου, pag. 40 b, 106 b, 109 b, 110, 178 b, 190, 340. 'Εκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ δόγματος καὶ καταστάσεως ἐπισκόπων, pag. 12. 'Εκ τοῦ λόγου τοῦ πρὸς Ἀρειανούς, καὶ εἰς ἑαυτὸν, pag. 12 b. 'Εκ τοῦ μεγάλου ἀπολογητικοῦ, pag. 16. 'Εκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὰ γενέθλια, pag. 40. 'Εκ τοῦ εἰς τὰ Φῶτα λόγου, pag. ead. b. 'Εκ τοῦ πρὸς Κληδόνιον δευτέρου λόγου, *ibid.* 'Εκ τοῦ εἰς τὸ Πάσχα δευτέρου λόγου, *ibid.* 'Εκ τοῦ λόγου τοῦ προτρεπτικοῦ εἰς τὸ βάπτισμα, *ibid.* 'Εκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὴν τῶν ρν' ἐπισκόπων παρουσίαν, pag. 107. 'Εκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ ἀκαταλήπτου γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ, pag. 108. Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, pag. 121, 122, 123. 'Εκ τοῦ πρὸς Κληδόνιον πρώτου λόγου, pag. 127 b. 128.

Gregorius Nyssenus, pag. 105 b. Περὶ τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως ἐκ τοῦ καταχρητικοῦ λόγου, pag. 40 b. 246. 'Εκ τοῦ λόγου τοῦ πρὸς Θεόφιλον Ἀλεξανδρείας, pag. 129. 'Εκ τοῦ πρὸς Ἀπολλινάριον ἀντιρρητικοῦ λόγου, pag. ead. b. 130, 131, 179. 'Εκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ θεότητος Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, καὶ εἰς τὸν Ἀβραάμ, pag. 341 b.

Ἡστίς ἀποκαλυφθεῖσα τῷ ἁγίῳ Γρηγορίῳ τῷ Θαυματουργῷ, ὡς ἐν διδαχῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.

καὶ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, pag. 28. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς κατὰ μέρος πίστεως ῥήσεις περὶ τῶν δύο τοῦ Χριστοῦ φύσεων, pag. 178 b.

Ignatius S. apostolus, episcopus Antiochenus, pag. 188 b.

Joannes Chrysostomus, pag. 343. Ἐκ τῆς βιβλίου τῆς περὶ ἀκαταλήπτου, p. 16 b. Ἐκ τῆς πρὸς Ἀκίχιον ἐπιστολῆς, p. 179. Ἐκ τῆς ξ΄ ὁμιλίας τῶν ἱερμηνειῶν τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου, p. 204. Ἐκ τῆς ζ΄ ὁμιλίας τῆς πρὸς Ἐφείσιους ἐπιστολῆς, pag. 233 b. Ἐκ τοῦ κατὰ Ἀρείου, καὶ εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν ὁμιλίας, ib. et p. 340 b. Ἐκ τοῦ τρίτου λόγου τοῦ περὶ ἱερωστίνης, p. 330 b. Ἐκ τῆς κατὰ Ἰουδαίων βιβλίου, p. 331. Ἐκ τῆς εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον ἱερμηνείας, ibid. Ἐκ τῆς ἱερμηνείας τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς, pag. 331 b, 340 b. Εἰς τὸν ἀπόστολον Θωμά, pag. 331 b. Ἐκ τοῦ εἰς τὰ Φῶτα, ibid. Ἐκ τῆς κ΄ ὁμιλίας εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην ἅγιον Εὐαγγέλιον, pag. 341.

Joannes Damascenus, pag. 106, 107 b, 109 b, 112, 146 b, 147 b, 173 b, 174 b, 175, 186 b, 201 b, 202, 334, 339 b. Ἐκ τοῦ περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος διακεκριμένη ἅμα καὶ ἡνωμένη θεολογία, pag. 13. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ διαφόρων Πατέρων, pag. ead. b. Περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, pag. 19 b. Περὶ τῆς συλλήψεως τοῦ Χριστοῦ, pag. 34 b. Περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀντιδόσεως, pag. 42. Ὅτι πάντα ἡ θεία φύσις ἐν μιᾷ τῶν ἰαυτοῦ ὑποστάσεων ἠνώθη τῇ ἀνθρωπινῇ φύσει, καὶ οὐ μέρος μίρει, pag. ead. b. Περὶ τῆς ἐν εἶδει καὶ ἀτόμῳ θεωρουμένης ὑποστάσεως καὶ διαφορᾷ ἐνώσεως καὶ σαρκώσεως, pag. 43. Περὶ φυσικῶν καὶ ἀδιαβλήτων καθῶν, pag. ead. b. Περὶ τοῦ Τρισκίου, pag. 189. Περὶ τῆς θεανδρικῆς ἐνεργείας, pag. 202 b. Πρὸς τοὺς λέγοντας, εἰ δύο φύσεων καὶ ἐνεργειῶν ὁ ἄνθρωπος, ἀναγκη ἐπὶ Χριστοῦ τοῖς φύσεσι λέγειν, καὶ τοσαύτας ἐνεργείας, pag. 235. Ἐκ τοῦ περὶ τῶν ἁγίων καὶ ἄχραντων τοῦ Κυρίου μυστηρίων κεφαλαίου πς', p. 330 b. Πρὸς τοὺς λέγοντας, ἢ ὑπόστασις τοῦ Χριστοῦ κτιστὴ, ἢ ἀκτιστος, κεφαλ. ρκζ pag. 342. Περὶ τῶν ἰδιωμάτων τῶν φύσεων, κεφαλ. ρυί. *Idem.*

Ἰωάννου Ἱεροσολύμων ἐπιστολὴ καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων πρὸς Ἰωάννην τὸν Κωνσταντινουπόλεως, ἐπικυροῦσα τὰ κατὰ Σεδῆρον πραχθέντα, pag. 167. b.

Isidorus Pelusiota ἐκ τῆς πρὸς Θεωνᾶν ἐπιστολῆς, p. 236.

Julius Romæ, p. 188 b.

Justinianus imperator ἐκ τῆς πρὸς Ζωῖλον τὸν ἀγιώτατον πατριάρχον Ἀλεξανδρείας δογματικῆς ἐπιστολῆς, pag. 208. Διάταξις κατὰ Ἀνθίμου, Σεδῆρου, Πέτρου, καὶ Ζωόρα, pag. 166. Ἐκ τοῦ ἰδίκευ, οὐ μένηται καὶ Ἀγάθων ὁ ἀγιώτατος πάπας Ῥώμης ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ σταλιση ἐπιστολῇ πρὸς τοὺς αἰοδίμους βασιλεῖς Ἡράκλειον καὶ Τιβέριον, τῇ καὶ κειμένη ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἐκτῆς συνόδου, pag. 236.

Justinus philosophus et martyr ἐκ τοῦ περὶ πίστεως λόγου pag. 178 b.

Leo papa ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τῆς λεγομένης στήλης ὀρθοδοξίας, pag. 341 b. Ἐκ τῆς δευτέρας ἐπιστολῆς πρὸς Λέοντα βασιλέα, ἧς ἡ ἐπιγραφή, Τῷ ὑπερνοδοξοτάτῳ καὶ γαληνοτάτῳ υἱῷ αὐτοῦ Λέων ἐπίσκοπος, pag. 342.

Τοῦ κυρίου Λέοντος τοῦ Βουλγαρίας τοῦ πρώτως προβλη.... παρὰ τοῦ μακαρίτου βασιλέως κυρίου Βασιλείου ἐκ τῆς περὶ τῶν Ἀζύμων ἐπιστολῆς αὐτοῦ, pag. 330 b.

Ἐκ τῶν κεφαλαίων Λεοντίου τῶν κατὰ Σεδῆρον, pag. 180, 181.

Γράμμα τοῦ βασιλέως κυρίου Μανουὴλ πρὸς τὸν καθολικὸν τῆς Ἀρμενίας, pag. 216 b.

Maximus, pag. 168, 169, 170, 194, 196 b, 197, 199, 331 b. Περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος διακεκριμένη ἅμα καὶ ἡνωμένη θεολογία, p. 13. Περὶ Θεοῦ κοινῶς, pag. 16. Περὶ τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως ἀπὸ τῆς ἐχθέσεως τοῦ περὶ τῆς ὁμολογίας λόγου, pag. 41 b. Ἐκ τοῦ λόγου τοῦ, ὅτι ὁ ἀριθμὸς οὔτε διαιρεῖ, οὔτε διαιρεῖται, pag. 168 b. Ὅτι οὐχ, ὡς ἔλεγον ὁ Πύρρος, νεύματι τοῦ ἐνωθέντος Λόγου ἢ σὰρξ ἐκινεῖτο, pag. 199 b. Ἐκ τῆς πρὸς Πύρρον διαλέξεως, pag. ead. et 200 et 205 b. Ἐκ τῆς πρὸς Νίκανδρον ἐπιστολῆς, pag. 201. Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι μίαν Χριστοῦ χροὴ λέγειν τὴν ἐνεργεῖαν κατ' ἐπικράτειαν, ibid. Πρὸς τοὺς λέγοντας ὅτι ὡσπερ ὄργανον καὶ τοῦ κινούντος μία ἐνεργεῖα, οὕτω καὶ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος μία ἐνεργεῖα, ibid. Πρὸς τοὺς λέγοντας μίαν σύνθετον ἐπὶ Χριστοῦ ἐνεργεῖαν, p. ead. b. Ἐκ τοῦ πρὸς Ἀπολλινάριον τὸν αἰρετικὸν ἀντιρρητικῶς λόγου, pag. 188 b.

Melito Sardensis, pag. 188 b.

Nicephorus patriarcha CPolitanus. *Vide infra in voce Photius.*

Nicolaus Methonensis episcopus, p. 307. Ἐκ τοῦ κατὰ Λατίνων ὑπὲρ τοῦ Πνεύματος λόγου, pag. 262. Κεφαλαῖωδες ἐλεγχοὶ τοῦ παρὰ Λατίνους καινοφανοῦς δόγματος, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται, συνοψισθέντες παρ' αὐτοῦ ἐκ τῶν διὰ πλάτους ἐν διαφόροις λόγοις γεγραμμένων, pag. 286 b.

Photius patriarcha CPolitanus ἐκ τῆς περὶ τοῦ Πνεύματος ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς, ἐν ἧ ἀιτιάται τοὺς Λατίνους, ὡς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται λέγοντας, pag. 288. Ἐκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος μυσταγωγίας, pag. 332. Ἐκ τοῦ λόγου, οὗ ἡ ἀρχὴ, Πῶς θελητὸς τῷ Πατρὶ ὁ θάνατος λέγοιτ' ἂν εἶναι τοῦ Χριστοῦ, κ. λ., pag. 334. Χρήσεις κατὰ Εἰκονομάχων ἐκ τῶν συγγραμμάτων, Νικηφόρου καὶ Φωτίου τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, pag. 210.

GRÆCORUM

AD INNOCENTIUM III PONTIFICEM ROMANUM

EPISTOLA

SCRIPTA POST CAPTAM A LATINIS CONSTANTINOPOLIM, REGNANTE HENRICO IMPERATORE.

(Ex Joan. Bapt. Cotelerii Monum. Eccl. Græcæ, tom. III).

Δέσποτα, εἰ μὴ τὴν τοῦ μέλλοντος θείου Σαββά- A
του Παρασκευῆν τὴν παρούσαν ζωὴν ἐγνωσόμεν,
γοεράν ἂν ἐπλήξαμεν πρὸς σε τραγωδίαν, καὶ
θρήνοις μακροῖς τοῦ νίου λαοῦ τὴν ἀλωσιν ὠδυ-
ράμεθα. Ἐπεὶ δὲ καλῶς ἐπιστεύσαμεν, ὡς πάντοτε
συμπαρῶν ἡμῖν ὁ Χριστός, τὴν φθαρτὴν ἡμῶν ταύ-
την ζωὴν πρὸς τὴν ἀφθαρτον ἐκείνην μεταπλάττει
καὶ κρείττωα, ἰσοῦ συντριβόμενοι διὰ τὴν εἰς τὸ
κρείττον ἀνάκλασιν χαίρομεν· εὐχαριστοῦμεν δὲ
καὶ αὐτῷ τῷ μετ' ἡμῶν, καὶ πάλιν ὑπὲρ ἡμῶν
παθεῖν ἐλομένῳ Χριστῷ· οὐ γὰρ ἀρπαγμὸν ἠγή-
σατο τὸ προσκυνεῖσθαι ἴσα τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ· ἀλλὰ
καὶ πάλιν ἑαῶν παρεδόθη, καὶ σὺν ἡμῖν ἀλούς
ἐσκυλεύθη καὶ ἀπηνέχθη καὶ παρεδόθη, καὶ τὸ
σῶμα αὐτοῦ καὶ τὸ αἷμα πρὸς τὴν γῆν πεσόν καὶ B
ῤν ἐπατήθη, καὶ πάντα ὑπέμεινεν, ἵνα τοὺς δύο
συνῆλθε λαοὺς, ἀποκτείνας τὴν ἔχθραν, ἢ μᾶλλον τὸ
εἰς δύο σχισθῆν αὐτοῦ σῶμα, ἐνώσῃ πάλιν εἰς ἓν·
« Τίς σοφός, καὶ φυλάξει ταῦτα. Τίς ἱκανός, »
καὶ τὴν εἰς ἡμᾶς θαυμάσεται θείαν προμήθειαν;
Ἐπειθὲν ἡμῖν γλυκὺ τὸ ἀλῶναι, ἠδὺ τὸ παθεῖν,
καὶ τὸ αἰχμαλωτισθῆναι φίλον καὶ χάριεν. Πῶς γὰρ
ἐμέλλομεν τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν ἐνωθῆναι, οἷς οὐδὲ
προσομιλῆσαι πρὶν ἠνεσχόμεθα; Ἀλλὰ δευνὰ τὰ
εἰς ἡμᾶς γεγονότα; Ναὶ πάνυ δευνὰ, ὡς τῶν Λα-
τίνων μὲν τὰς ψυχὰς λυμηνάμενα, τῶν δὲ Ῥωμαίων
τὰ σώματα. Πλὴν ὁ παρακύψας εἰς τὰ θεία μυστή-
ρια ὄψεται τὰ κρέματα τοῦ Θεοῦ, ἀμέτροτον ἀβυσσον.
Πολλοὶ πατριάρχαι καὶ βασιλεῖς ἐπεθύμησαν ἰδεῖν
τὴν ἡμέραν ταύτην, ἀλλὰ τὴν χάριν ταύτην οὐκ ἔλαβον.
Ὡς, δέσποτα, μετὰ πολλὰς γενεὰς ἠξιώθης ταύτης τῆς C
χέρτης, ἐνώσαι τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν, καὶ ἀπό-
στιας τρισκαίδεκατος γενεῖσθαι καὶ ὀνομάζεσθαι.
dignus habitus es, ut Orientem ac Occidentem
unires.

Οἶδας δὲ, τίμιε δέσποτα, τὸ παρὰ Θεοῦ δοθῆναι
τοῖς ἀνθρώποις φρόνημα, καὶ ὅτι βουλομένων, οὐ

Domine, nisi sciremus præsentem vitam esse
futuri divini Sabbati Parasceven, lugubrem ad te
tragœdiam concinnassemus, longisque lamentatio-
nibus novi populi captivitatem deflevissemus. Quia
vero bene credidimus. Christum, qui nobis sem-
per adsistit, mortalem hanc nostram vitam ad
immortalem illam et præstantiorem transformare;
ecce contriti, propter reformationem in melius,
ecce contriti, propter reformationem in melius,
lætamur; sed et agimus gratias ipsi Christo, qui
nobiscum est. iterumque pro nobis pati voluit.
Non enim rapinam arbitratus est adorari æqualiter
cum Deo et Patre; verum iterum sponte traditus
est; et nobiscum captus, spoliatus est¹, abductus
ac proditus, ipsiusque corpus et sanguinem in
terram dejecerunt ac effuderunt, atque conculca-
verunt; necnon cuncta sustinuit, ut duos populos
connecteret, interficiens inimicitias², seu potius
corpus suum in duo scissum rursus in unum con-
jungeret et adunaret: « Quis sapiens, et custodiet
hæc³? Quis idoneus⁴, » et divinam erga nos
providentiam admirabitur? Dehinc nobis dulce est
captos fuisse, suave pati, in captivitatem duci
carum et gratum. Quo enim modo cum fratribus
nostris unionem fecissemus, cum quibus ne vel
colloqui antea sustinebamus? Sed gravia sunt quæ
adversus nos acta fuere? Profecto plane gravia, ut
quæ Latinorum quidem animas, Romanorum vero
seu Græcorum corpora labefactarint. Verum qui
in divina secreta introspexerit, judicia Dei, im-
mensam abyssum conspexit. Multi patriar-
chæ et imperatores diem hunc videre desiderave-
runt, sed eam gratiam non sunt consecuti. Tu,
domine, post multas generationes hac gratia
unires, et decimus tertius apostolus fias ac no-

Nosti autem, honorande domine, quis sensus
hominibus a Deo datus fuerit, quodque volentium,

¹ Philipp. II, 6. ² Ephes. II, 15, 16. ³ Psal. CVI, 43. ⁴ II Cor. II, 16.

non tyrannicam vim passorum sit pietatis sacramentum. Hoc enim si ita non esset, ipsos quoque Judæos baptizaremus invitos. Quia igitur in dogmatibus pœnam quidem irrogare et cogere absurdum est, facillimum quippe, ac potentis cujuslibet; persuadere aulem, dogmatum principiis ulendo, boni viri est et colentis veritatem; electurusne es, domine, nobis vim absque examine adhibere, tanquam brutis animantibus, ut mutemur, an potius sermones nostros admittere, et rationem orationemque nobis impertiri, quo divinarum rerum veritas expendatur et cognoscatur. Scito namque, a nobis posterius probari et quæri, quod illi divinitus tradito verbo obtemperemus: « Scrutamini Scripturas³. » Per violentiam autem nemo nostrum capi potest; sed cuncti quasi pro Christo periclitabimur. Porro existimamus admodum verisimiliter, spiritum sapientiæ tuæ jure merito nos ea in re laudaturum. Laudabilis enim est quicumquæ ad synodicum judicium, illincque procedentem sententiam appellat.

Itaque quandoquidem exiguum interstitium Latinos inter et Græcos est, quod unius Ecclesiæ continuitatem solvit, statue synodum œcumenicam congregari, et majestatis tuæ vicarios mittito, fiatque colloquium, omniumque controversorum solutio. Si tu quoque, juxta magnum apostolum Paulum⁴, Dei fueris adjutor, prompti sumus, domine, nos quoque a diœcesi Constantinopolitana discedere, atque migrationem in Orientem vel Occidentem suscipere. Sed et putamus dominum habere imperatorem nostrum Sirerrim, atque sub ejus umbra vivere, mercede servire, agros colere, pascere, mare navigare: absque nobis autem non implebitur area, neque torcular, non comedetur panis, non caro, non piscis, non olus; sed nec stabit vita et conversatio humana. Et hæc quidem elaboramus fratribus nostris Latinis, atque conferimus, ex deteriori vitæ nostræ portione, mortali nimirum illa et dissolvenda; cupimus autem etiam juxta potiore eadem sentire, tum quandiu vivimus, tum post mortem, ut qui membra simus unius corporis immortalis: ideoque scribimus quotidie ad Occidentales per regionem fratres nostros, comministros et coepiscopos, paratos esse ad Constantinopolim convenire. Quin etiam in quacumque provincia positus suggerimus, ut in locum defunctorum pontificum, alios juxta canonum præscripta ordinent; maximeque præ omnibus, in urbe regia. Oportet enim cunctos in synodo considerare, tum nostrum patriarcham, tum metropolitam, aliosque pontifices, nihilque mutilum imperfectumque inveniri apud nos.

Opus autem nobis est etiam ante synodum patriarcha ejusdem sententiæ ac vocis, qui doceat

³ Joan. v, 39. ⁴ I Cor. iii, 9.

(1) Σιρρέριν. Scribo Συρερρήν, aut Σιρερρήν, Σιρερρήν, Sire Henry. Est enim Έρρής seu Έρής, Houricus,

A τυραννουμένῳν τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο, καὶ αὐτοὺς τοὺς Ἑβραίους οὐκ ἔκοντα; ἂν ἱεραπίσαμεν. Ἐπεὶ τοιγαροῦν τὸ μὴ ἐπιτιμᾶν ἐν τοῖς δόγμασι καὶ βιάζεσθαι ἄσποιν· ῥᾶστον γὰρ καὶ τοῦ δυναμένου παντός· τὸ δὲ πείθειν χρώμενον ταῖς τῶν δογμάτων αρχαῖς ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ σέβοντος τὴν ἀλήθειαν· πότερον ἴλοι, δέσποτα, τὸ βιάζεσθαι ἡμᾶς ἀνεξετάστως, ὡς ἄλογα, πρὸς μεταθεσιν, ἢ προσδέξασθαι τοὺς ἡμετέρους λόγους καὶ μεταδοῦναι λόγον ἡμῖν, ὡς γυμνασθῆναι καὶ γνωσθῆναι τὴν τῶν θείων πραγμάτων ἀλήθειαν; ἴσθι γὰρ ὅτι τὸ μὴ δεύτερον ἐπαινοῦμεν καὶ ζητούμεν, τῷ θεοπαροδοῶ ἔπει πειθόμενοι, λέγοντι· « Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς· » τῇ βίᾳ δὲ οὐδὲς ἔξ ἡμῶν ἀλωτός· ἀλλὰ πάντες ὡς ὑπὲρ Χριστοῦ κινδυνεύσομεν. Οἰοῦμεθα δὲ καὶ λίαν εὐστόχως, ὅτι καὶ τὸ πνεῦμα τῆς σῆς σοφίας δικαίως ἐπὶ τούτου ἡμᾶς ἐπαινέσεται. Ἐπαινέτός γὰρ ἅπας ὁ συνοδικὴν ἐπικαλούμενος κρίσιν καὶ τὴν ἐκείθεν διάγνωσιν.

Τοίνυν ἐπεὶ μικρὸν ἴσθι τὸ μεταξὺ τῶν Λατίνων καὶ τῶν Ῥωμαίων μεταίχιμον, ὃ λύει τὴν τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας συνέχειαν, θέλησον σύνοδον οἰκουμένην ἀθροισθῆναι, ἐξαποστελεῖς δὲ τοποτηρητὰς τῆς σῆς μεγαλειότητος, καὶ λαληθήτω, καὶ λυθήτω πᾶν τὸ ἀμφισβητούμενον. Ἐάν εἷς καὶ αὐτός συνεργός Θεοῦ, κατὰ Παῦλον τὸν μέγαν ἀποστόλων, εὐχερῶς ἔχομεν, δέσποτα, καὶ αὐτοὶ ἀπᾶραι τῆς διοικήσεως Κωνσταντινουπόλεως, καὶ μετοικίαν σταλῆναι πρὸς τὴν ἀνατολήν, ἢ τὴν δύσιν. Ἀλλὰ γε οἰοῦμεθα αὐθέντην ἔχειν τὸν βασιλεῖα ἡμῶν Σιρρέριν (1), καὶ ὑπὸ τὴν σκιάν τούτου ζῆν, καὶ θητεύειν καὶ γηπονεῖν, καὶ ποιμαίνειν, καὶ πλείν θάλασσαν· χωρὶς δὲ ἡμῶν οὐ πληρωθήσεται ἄλως, οὐδὲ ληνός οὐδὲ βρωθήσεται ἄρτος, οὐ κρέας, οὐκ ἰχθύς, οὐδὲ λάχανον· ἀλλ' οὐδὲ ἀνθρωπίνη ζωὴ καὶ πολιτεία σταθήσεται. Καὶ ταῦτα μέντοι πονοῦμεν τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν τοῖς Λατίνοις, καὶ συγκομιζόμεν, κατὰ τὸ χεῖρον τῆς ζωῆς ἡμῶν μέρος, τὸ θνητὸν καὶ λυόμενον· ἐθέλομεν δὲ καὶ κατὰ τὸ κρεῖττον ὁμοφρονῆσαι καὶ ζῶντες, καὶ μετὰ θάνατον, ὡς μετὰ σώματος ἐνός ἀθανάτου τυγχάνοντες· καὶ διὰ τοῦτο γράφομεν καθεκάστην καὶ πρὸς Δυτικούς τῆς χώρας ἀδελφούς ἡμῶν καὶ συλλειτουργούς καὶ συνεπισκόπους, ἐτοιμούς εἶναι συνελθεῖν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλὰ καὶ τοῖς κατὰ πάσαν ἵπαρχίαν ὑποτιθίμεν, ἀντὶ τῶν τελευτησάντων ἀρχιερέων, ἑτέρους χειροτονῆσαι κανονικῶς· καὶ μάλιστα γε πρὸ πάντων εἰς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν. Δεῖ γὰρ πάντος ἐν τῇ συνόδῳ συνεδρεῖσθαι, καὶ τὸν ἡμέτερον πάτριάρχην, καὶ τοὺς μητροπολίτας, καὶ τοὺς ἄλλους ἀρχιερεῖς, καὶ μηδὲν ἡμῖν ἐλλείπεις εὐρεθῆναι.

Χρεία δὲ ἡμῖν καὶ πρὸ τῆς συνόδου ὁμογνώμονες πατριάρχου καὶ ὁμορώνου, διδάξαντος τὰ συνήθη

Errius, Herricus, Ericus, Γίρικος in *Hist. concil. Florent.*, p. 20, 40.

καὶ μεταδώσαντος, καὶ ὑποδεξαμένου τὰς ἡμετέρας ἄποστολικῆς. Διὰ ταῦτα γὰρ καὶ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ἐνὸς ῥήθους ὄντος, δύο ἦσαν ἀρχιερεῖς, καὶ εἰς τοὺς Ῥωμαίους, καὶ εἰς τοὺς Λατίνους, ὁμογλώμων αὐτοῖς καὶ ὁμολώματος, αὐτοῖς πάλιν ὁμοίος. Οὐδὲ γὰρ ἦν θεμιτὸν, δι' ἰσχυρίας, πρὸς ἐπιτολῶσσαν πατριάρχην ἐξουσιάζεσθαι τινὰ τὰ κράνη, καὶ ἰσως καὶ ὁμογνωμοσύνη παρεῖν. Χρὴ τοιγαροῦν ταῦτα μέχρι τῆς ἐνώσεως καὶ εἰς ἡμᾶς φυλαχθῆναι. Ἐθέλωμεν γὰρ καὶ ἰσχυρομένη τὴν οικίαν αὐθεντίαν εἶχειν πάλιν τὰ ἀποστολικὰ καὶ συνοδικὰ καὶ βασιλικὰ καὶ νομικὰ διατάγματα, ὅσον τοὺς τῆς ἐπαρχίας ἐκάστης ἀρχιερεῖς παρὰ τοῦ πρώτου τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας ἐκλεγῆσθαι καὶ χειροτονεῖσθαι διακρίνονται. Αἰτούμεθα δὲ καὶ τὸ σὸν ἀρχιερατικὸν μεγαλεῖον προσδεξασθαι τὸ παρὸν τῆς ἡμῶν ἐπιτολῆς γραμματίου, καὶ θεῆσαι σύνθετον οἰκουμένην συναρχήν, ὥστε διαγνωσθῆναι τὴν τῶν θεῶν δογματικὴν ἀλήθειαν. Ἀδύνατον γὰρ ἀληθεῖν ἀμφὸς τὰ μίση κατὰ τὸ φρόνημα ὅτι μηδὲ τῶν κατὰ ταῦτα. Γεωμετρικαῖς γὰρ ἀνάγκαις εἰς ἀκρογωνιαῖος λίθος, συνδέτης τῶν πλαγίων εὐρίσκειται, καὶ μία ἴστιν ἡ ὀρθὴ γωνία, μὴ παραδεχομένη μᾶλλον τὸ μᾶλλον μᾶλλον τὸ ἐλαττον. Ἐκτραπέσια μὲν γὰρ πρὸς τὸ μᾶλλον, ἴσται ἀμβλεία ὁ πρὸς δὲ τὸ ἐλαττον, ἴσται ἀκρίβεια ὁ πρὸς δὲ τὸ ἐλαττον, ἴσται ἀκρίβεια ὁ πρὸς δὲ τὸ ἐλαττον.

Ἐπει δὲ ὁ βυζαντινὸς καὶ φιλόλοιστος ἡμῶν βασιλεὺς ὑπέθετο ἡμῖν, τὴν ἀνάγκην τιμῆς εὐμενῶς προσνεύειν τῷ ὕψι σου, ἡδίστην τῆς ἡμερότατος αὐτοῦ τὸ ἐπίταγμα, καὶ κατετιθέμεθα τιμῆν σοι ναίμην, δίσποτα, προΐουσαν, ἥτις ἴσται εὐρημία, ταῖς βασιλικαῖς εὐρημίαις ἰσχυρότατος, ὅπως ἐπὶ λέξεως ἔχουσα ὅτι « Ἰννοκεντίου δισποτου πάππα τῆς πρεσβυτείας Ῥώμης, πολλὰ τὰ ἔτη » ὀρεῖται λέγεσθαι παρὰ ἡμῶν μετὰ τὴν τελευταίαν ἐσχὴν τῶν συναρχῶν, μέχρις ἂν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον σύνθετον συναρχῆν, καὶ μυστηριώδη ἡμῖν τοῦ δογματος τὴν ἀκρίβειαν. Τότε γὰρ γυνὴ τῆς κεφαλῆς ἐπὶ ἀμβλίας, καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀναφορᾶς, οὐ μόνον ἡμεῖς, ἀλλ' Αἰθίοπες, ἄρα καὶ Αἰθίοις, Αἰγύπτιοι τε καὶ Σύροι, Ῥῶτοι, Ἀλανοὶ, Γότθοι, Ἴβηρες, καὶ πάντα τὰ ἔθνη τὰ τοῖς δογματικῶν ἡμῶν ὑποκειμένα, τὸ σὸν ἀνακρούσουσιν ὄνομα, καὶ πρὸς πάντων, αὐτὸς ὁ Χριστὸς ταῖς ἀγίαις βίβλοις ἐγγράφεται ὅς εἰς μᾶλλον ἡμῖν, ὅτι οὐ νικῆσαι ποθοῦμεν, ἀλλ' ἠττηθῆναι ὡς χρὴ χαρησόμεθα ὁ μόνον εἰ τὴν ἡμέραν ἀθροίσαιμεν. Ὁ γὰρ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ οὐκ ἀσφαλὴς ἐν τοῖς δογματικῶν ἴσται θεῶν τῶν ζῆμιαν, πῦρ καὶ σκοτος κληρονομίας, ἐπὶ ὧν τὸ φῶς οὐκ ἐγνωρίσται. Ταύτην μὲν οὖν ἐπιτὴν τὴν ζῆμιαν προὑποθίντες, καὶ ἐλεήσαντες τὰς ψυχὰς μιαιφάνων τῶν ἀπολλυμένων ἀνθρώπων, ἡμεῖς ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἐπιφρονετικῶς πρὸς τὴν σὴν ἀγιότητα ἵνα τάχιον φροντιστῆς σύνθετον οἰκουμένην ἀθροισθῆναι, πρὸς τὸ συμφέρον τῶν Χριστιανῶν, καὶ σωτηρίαν τῆς ἀγίας ψυχῆς σου.

A consueta et impertiat, nostrasque suscipiat confessiones. Eapropter namque Hierosolymis et Antiochiæ, cum unus rex esset, duo erant pontifices, Romæis, alter, alter Latinis, ejusdem cum iis opinionis et linguæ, adhucque ipsis consimilis. Neque enim fas est ut quispiam per interpretem occulta confiteatur patriarchæ alterius linguæ, quamvis forsans sententiarum consensus adsit. Oportet igitur hæc usque ad unionem erga nos observari quoque. Volumus siquidem et optamus, ut iterum sua auctoritate potiantur apostolicæ, synodicæ, imperatorum legumque constitutiones, quatenus præcipiunt uniuscujusque provinciæ pontifices a primo ejusdem provinciæ eligi atque ordinari. Petimus etiam a tua pontificali magnificentia, ut præsens tenuitatis nostræ epistolium admittat, velitque synodum generalem cogi, quo divinorum dogmatum veritas dijudicetur. Cum fieri nequeat utramque partem in vera esse sententia; quoniam quæ contraria sunt, non sunt eadem. Geometrica enim necessitate unus invenitur lapis imus angularis, obliquorum connexor, unusque existit rectus angulus, qui neque majus neque minus admittit. Siquidem in majus mutatus, erit obtusus, in minus vero, acutus; atque horum uterque indefinitus.

Cæterum quoniam a Deo promotus et Christi studiosus imperator noster præcepit nobis, ut convenientem honorem celsitudini tuæ benevole tribuamus, reveriti sumus clementiæ ejus edictum, et constituimus tibi, domine, congruum honorem deferre, qui est laudatio et acclamatio imperatoriis laudibus acclamationibusque æqualis, ita ad verbum: « Innocentii domini papæ veteris Romæ, multos annos; » quæ a nobis proferri debeat post ultimam collectarum orationem; donec Spiritus sanctum concilium coegerit, nosque ad sacri dogmatis perfectam duxerit cognitionem. Tunc enim nudo capite, ex ambone, inter ipsam sacram oblationem, non solum nos, sed Æthiopes simul ac Libyes, Ægyptii et Syri, Russi, Alani, Gotthi, Iberi, omnesque gentes quæ doctrinæ nostræ subjiuntur, tuum nomen proclamabunt; necnon ante cunctos ipse Christus sanctis libris inscribet; qui nobis testis sit, quod vincere non gestimus, sed prout oportet victi, gavisuri simus; dummodo lucem conspexerimus. Nam qui in hacce vita erga dogmata cautus tutusque non est, damnum in morte feret, ignem ac tenebras in hæreditatem accepturus, pro eo quod lumen non agnoverit. Hoc nos igitur damno præsupposito, multaue hominum pereuntium dena millia miserati, ad sanctitatem tuam in sancto Spiritu cum exclamatione scribimus; ut citius universale concilium congregari cures, ad utilitatem Christianorum, sanctæque animæ tuæ salutem.

ANNO DOMINI MCCXX

MICHAEL ACOMINATUS CHONIATA ATHENIENSIS ARCHIEPISCOPUS

NOTITIA.

MICHAELIS ACOMINATI VITA, RES GESTÆ, SCRIPTA*.

Græciæ per medium ævum historia tenebris obruta tandiu fuit, donec vir cel. Ducangius decimo septimo sæculo, isque fere solus, lumen ei aliquod aspersit; novissimis autem temporibus Villemani, Fallmeryeri, Tafelii, Zinkeisenii, Paparrhigopuli, et præsertim Buchonii, ejusce generis studiis præmatura morte erepti, utilem operam experta est. Sic igitur noctem dies exceperit, et operæ pretium erit de viris ingenio aut virtute claris mentionem facere, quantum per coævorum testimonia vel aliter licebit. Melius enim de populi alicujus indole, ingenio judicabimus, ubi unius mores, agendi rationem ante oculos habemus. Quocirca operæ pretium me facturum arbitror, si de nobilissimarum aliquo mediæ ævi Græcorum verba fecero, probe gnarus hocce meum opusculum tantorum, quos nominavi, virorum auctoritate minime dignum esse. In quo tamen id mihi assumo dicere, libellum quem litterarum cultoribus offerro, majus aliquid præstiturum fuisse, si in bibliotheca Florentina ac Parisiensi codices Michaelis Choniatae manuscriptos oculis lustrare mihi contigisset. Sed tum temporis (cur enim dicere erubescam quod mihi cum viris doctioribus commune fuit?) hujus scriptoris ne nomen quidem noveram.

Nostris quidem temporibus Tafelius, prof. universitatis Tubing., reipublicæ litterariæ egregie consultuit opere cui titulus: *Dissertatio de Thessalonica ejusque agro, quam in usum convertimus nostrum*, ut et plura alia quæ huc spectant opera.

§ I. *Varia Athenarum, durante medio ævo, fortuna usque ad finem sæculi XII.*

Athenæ Cecropia civitas, quam Theseus Atticæ metropolim, Solon orbis antiqui legislatricem, Themistocles marium Græcorum dominam constituerant; quæ ex ruinis quas a bello Persico traxerat, Periclis et sociorum opera splendidior resurrexerat; cujus favorem post Lysandri ac Philippi victoris tempora magnus hujus filius ambire non erubuerat, quam posteriores e Macedonia domini, quam Ptolemæi libertate ultro oblata et splendidis ædificiis honorabant; cujus civibus contumacibus consul Rom. victor, paternæ gloriæ habita ratione, veniam dabat; cui Hadrianus et Julianus imperatores, uterque Athenis educatus, magnam pristinæ gloriæ partem restituerant; quæ porro Gallieno regnante, Dexippo duce, Gothorum invasionem repulerat, et quæ Alarici tempore classibus Byzantinis commodum præbuerat refugium, quæ solidioris doctrinæ et morum puriorum gloria inter urbes Orientis refulserat, donec Justinianus philosophorum scholas claudi jussit in Pallædis urbe quæ, paganismus imbuta ac nutrita, diutius quam cæteræ Græciæ urbes Christianismi introductoribus restitit: illæ Athenæ antiquæ quæ per viginti sæcula in varia fortuna, si non potentiam ac libertatem, saltem indolem particularem et nationis robur servaverant, Justiniani illustris tempore Slavorum ferro et igne ubique grassantium invasionibus occubuerant. At quidem, ut Persarum tempore, ante 1000 annos, Athenienses contra hostium furorem in vicina Salamine insula refugium quærebant, sed vario eventu. Tum enim in mari

* Michaelis Acominati vitam et res gestas egregie illustravit ejusque scripta recensuit Dr Adolf Ellis- sen in libro Gottingæ anno 1846 vernaculo sermone edito cui titulum fecit: *Michael Akominatos von Chona, Erzbischof von Athen, Nachrichten über sein Leben und seine Schriften, mit Beifügung der letztern, soweit sie bekannt sind, im Original und in deutscher Uebersetzung, ein Beitrag zur politischen und literarischen Geschichte Athens im Mittelalter*. Is est fons sane uberrimus ex quo sequentia Latinitate donata in usum nostrum derivavimus.

victoriam, libertatis et cultus præcipuam causam vidit; postea autem exigua eadem insula idringentos annos exsilii locum dabat, per quos custodes Acropolis Byzantini non impediabant quo minus Atticam in desertum, Athenas autem in desolationis abominationem mutaverint. acie quoque Salaminis in urbe dum morarentur Athenienses, res gravissimas passi sunt: iram atoris, dein anathema, quod una cum Ægæi maris insulis imperatoribus Isauricæ domus Icono-resistere ausi fuerant. Huc accedit quod morbis, fame, piratis, ignibus subterraneis, qui cam-Attica terra fœde vastabant, mirum in modum vexarentur. Post ubi exsulum Athenienisum re-cum aliis imperii colonis patriam desertam repeterent, novas e ruinis domus excitaturi, pau-ram urbem qualis et quanta fuerat circa Acropolim restituere non valuit. Athenienses ad sua-tes (sæc. X et ineunte XI) dura a Bulgaris rapacibus, Atticam imo totam Græciam ferro et igne-ibus, perpassi sunt. Ea tempestate annus 1019 in Annalibus Atticis aliquantisper refulget, silius II imperator, Βουλγαροκτόνος cognominatus, debellatis ad Achridam hostibus, Deiparæ Athenis dona splendidissima obtulit (1).

um gens septentrionalis quæ, Constantino X Duca, anno 1065, Macedoniam et Græciam sep-invasit, utrum Atticam populata sit, apud Jo. Scylitzem Curop. altum silentium. Ut ut est, rum municipium Byzantinum XI et XII sæculis tristem faciem præbuisse et majore jure quam i tempore δέρμα πάλαι ποτὶ ζῶον præsentasse videtur. Vid. Synes. ep. 135. Cf. Zygomalas et M. Turco-Græcia.

is aureum (ita enim Athenas appellitaverim) quo tempore Crucigeris, novo Argonautarum ge-iccumbere videbatur, dynastis Byzantinis non restituendum, imo barbarorum Asianorum ferro idum, in ipsa Athenarum urbe virum obvium habemus qui, licet alienigena, adeo de Athenis ut inter medii ævi Athenienses memoratu dignos, una cum Irene imperatrice, quæ et ipsa Ἀτζαϊωλῶν familia oriunda. præcipuum locum occupare dignus sit; de Michaelæ Choniate ar-xopo loquimur.

§ II. *Michaelis ejusque fratris pueritia Chonis et Constantinopoli acta.*

nadmodum fratres Michael et Nicetas Acominati dum vivebant mutua pietate, qualis inter-ram et discipulum esse debebat, et intellectuali commercio juncti erant, ita alter alterius vitam lia in lucem edendo hoc novo vinculo uniti videntur, ut in hoc nostro tractatu de Michaelæ non nus Nicetæ vitam silentio præterire, quippe qui in opere de rebus quæ post Cpolin per Latinos n evenerunt fratris cum merita laude mentionem facit, qui ipse superstes fratrem defunctum graphia et panegyri debitis elogiis honoravit.

ael Acominatus circa quadragesimum sæculi XII annum, initio regni Manuelis Comneni Chonis ossis Phrygiæ urbe natus est, quam frater ejus Nicetas (*Hist.* ed. Par. p. 115) opibus divitem inibus frequentem vocat (3). Patre eumdem usum fuisse opulento, nulli dubitamus. Qui enim yzantium in artibus liberalibus ibi misisset educandos? qua dein ratione iidem ad imperii tes nisi pecunia aulæ corruptibili data, evecti fuissent? Affinitatis quodam splendore non ca-ct, siquidem Nicetas clericum aliquem Choniatem, cujus Manuel imperator utilem operam in ontra Turcos expertus est, consobrinum appellat et urbis metropolitano patre spirituali usus est. a tantum de ineunte Michaelis ætate comperta habemus, eaque in sola parentatione in fratris i memoriam dicta hæc in verba exposita: « Pater meus, qui litteras non minus quam liberos ligebat, me adolescentulum qui in grammatica et poetica satis provectus eram, ex Asia Hy-a traductum artium liberalium et philosophiæ magistris instituendum tradidit. » Horum ma-um in numero Joannes et Isaac Tzetzæ fuerunt, quorum vita in 1130-1160 incidit. Michael a fratrem utroque parente κασίγητον germanum sibi novennem ea lege traditum a patre esse nutritoris, institutoris, imo patris loco ei esset. Michael ipse affirmat cum majore se, quam i decet, pietate, triplex illud officium explevisse. Pietatis et animi grati certamen inter fratres debat, ita tamen ut Michael archiep. Athen. factus pro modestia sua se fratri ad altissimas dis-evecto multorum in se collatorum beneficiorum debitorem evasisse asserat. Est etiam ubi l fratri quoad ingenii dotes, se inferiorem fatetur, ubi de communibus ipsorum studiis men-facit. Dum enim ipse ad μαθήματα animum attenderet, Nicetam inde a puero rerum majorum ationi ac studiis deditum eo pervenisse, ut audaciori volatu in regiones τῶν θεωρημάτων evolave-est, proprio Marte meditatus sit.

καὶ ἐν Ἀθήναις γενόμενος καὶ τὰ τῆς νίκης στήμα τῆ Θεοτοκῆ δούξ, καὶ ἀναθήμασι λαμπροῖς καὶ πολυτέλει κοσμήσας τὸν πύλαρον ἐν εἰ. Κωνσταντινούπολιν. Georg. d. Par. p. 717. Templum Minervæ, Erich-natris, Parthenon illud in S. Virginis ac n ecclesiam esse mutatum, ut et Thesei m ecclesiam sancti Georgii qui draconem it, locum cessit.

(2) Chonarum nomini postea Colossarum sub-stitutum esse urbis Phrygiæ, quæ præsertim Pauli ad Christianos ejus civitatis epistola innotuit, citra dubium est. In lexico Mich. Pselli geographico quod P. Morellus citat, legimus: Κολοσσαί, πόλις Φρυγίας, αἱ νῦν λεγόμεναι Χῶναι, et Nicetas ipse dicit in *Thesouro fidei orthodox.* IV, 22: Ὡς ὁ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς τοὺς πατριώτας μοι Κολοσσαίς Ἐπιστολῇ θεολογεί κτλ.

Quo tempore Nicetas ὑπογραμματίως βασιλικῷ titulo aut sub Manuele Comneno ante a. 1180, ab Alexio II regnante, usque ad a. 1183 ad rerum administrationem accessit, ubi postea ad maximos honores proventus est, Michaeli, minus prospera uso fortuna, archiepiscopus tantummodo Athenarum ut fieret contigit. Sed ut nominis Attici gloriam prætereamus, archiepiscopus Atheniensis a numero præcipuorum inde a IX sæculo metropolitanorum diœcesis Illyriæ erat, et decem quidem episcopi Aulonis in Phocide, Dauliæ et Coronæ in Bœotia, Orei, Euripi, Porthmi, Carysti in Eubœa, et insularum Scyri, Andri et Syriæ ei ut suffraganei subjecti erant. (Cf. Le Quien, *Oriens Christianus* II, p. 167 sqq.).

§ III. *Michael Athenarum archiep.*—*Byzantium rerum statum permutat; legum per Græciam abolitio.*

Michael, si asserit se per triginta annos munere sacerdotali functum esse, sub finem (1175) sæc. XII sub Charitone patriarcha munus iniisse videtur. Casim. Oudinus (*Comment. de scriptor. eccles.* p. 1536 et 1712) duos in XII sæculo metropolitans Athenienses, Michaelis nomine designatos memorat quorum priorem anno 1170 assignat, et Const. Manassis et Simeonis Metaphrastæ contemporaneos facit; quo errore Harlesius quoque obstringitur (Fabricii *Bibl. Gr.* ed. nov. XI, p. 188, not.), quamvis opera ab Oudino majori Michaeli attributa, nostro Michaeli Acominato, idque jure, ascribit. Inter ista opera orationem habes Athenis muneris initi die habitam, et cujus verba introductoria sola apud Baudinium (*Epist. de Michaele Acominato*), Τὸν μὲν δὲ προσήκοντα, et ultima: Ἴνα καὶ αὐτοὶ καὶ Θεοῦ εἴημεν ἐν αὐτῷ Χριστῷ, etc., legimus. Michael licet antiquo more educatus, in ista phrasi divina ut et in cæteris omnibus quæ scripta reliquit, orthodoxiam ex oculis non amittit, quæ καλοκαγαθίας antiquæ loco Græci cujuslibet supremam laudem constituit. Quodsi Michaelem nostrum Atticis innutritum artibus et litteris Athenis quæ templis, status abundabant, Periclei ævi monumenta inspirabant, idem, qua Christianus ac sacerdos, divini quasi ætheris flamina experiebatur. Ante eum D. Paulus Atheniensibus in Areopago pacem, et in templo Dei incogniti Deum in Christo manifestatum annuntiaverat; et ibidem Dionysius Areopagita primus episcopus memoratur, idem martyr Græcus, quem Gallia quoque apostolum et patronum suum venerata est eo tempore, quo ipsa novi Evangelii apostolos per omnem orbem, præsertim in eam regionem emisit, unde præter Christianismum perantiqua libertatis civilis traditio ei venerat, in Græciam dico (1).

Michael Athenas sacras oratione celebrat in Leonidem martyrem et socios habita; heroici ejusdem civitatis ævi, in allocutione ad prætorem Demetrium Drimetem, Athenas reducem, meminit: Τὸν Θεοῦ φασὶν ἐκείνον. Eustathii postea archiepiscopi Thessalon., interpretis cel. carminum Homeri, quo familiarissime utebatur, mors profanarum æque ac Christianarum meditationum ansam præbuit; ejus memoriam oratione funebri honoravit, cujus initium: Ὡ στυγνὸς αἰὼν, ὃ τλήμων ἡμεῖς γενεά, finis καὶ λατρεύοντες. Pauca hæ voces de monodiæ pretio statuere non permittunt; at hocce sæculum et nostrum genus accusare licebit negligentæ, cui solus Tafelius remedium apportavit, qui in *Dissertatione De Thessalonica ejusque agro etiam Monodiam in Eustathium publici juris fecit.*

Eustathii Thessalon. mors (a. 1198) sex annis catastrophem antecessit, quæ Michaeli occasionem dedit ostendendi se non solum bonum ovium pastorem pacis tempore esse, sed qui, urgente necessitate, lupum Argolicum fortiter a grege repellat, licet mox feris occidentalibus cedere coactus fuerit.

Atque hoc quidem loco dicendum est qui fuerit Acominatorum sermo justo magis metaphoricus (2). Cujus rei ut majorem fidem faciamus, Nicetæ verba quibus in Michaelis fratris Vita utitur, repetamus, usurpationem antea memorantes imperii Byzantini per Alexium III Angelum (a. 1195), quam octo annis postea expeditio Itatorum Gallorumque Constantinopolin versus, et post redintegrationem Isaacii cæcati cum filio ejus Alexio IV impotentemque Alexii V Ducæ Murzuphli dominationem, secunda Cpolis expugnatio per Francos (12 Ap. 1204) et imperii Latini fundatio secuta est. Nicetæ Acominati Historiæ libri v ultimi (xvii-xxi) et J. Villharduini Annales Gallice conscripti magnam circa eas res auctoritatem habent. Nicetas quidem usque ad a. 1206 progreditur, quamvis in fine libri XIX dicat: Οὐκ ἂν ἡσαιμην τὰ βαρβάρων αὐτὸς, οὐδ' ἐσοίμην παράπλεμπων τοῖς ἐπιτετα προΐξεις πολεμικὰς, ἐν αἷς μὲν νικῶσιν Ἕλληνας. Οἱ γὰρ βάρβαροι κατὰ τὸν ἐμπρόσθετα τὸν ἐν Ἐπίσταναν τῆς Ἀρτέμιδος οὐχίσθωσαν ἀίστεοι τε καὶ ἀπυστοι, μὴδὲ προσρήματος γαὶν τινος, ὑπ' ἡμῶν ἀξιοῦμενοι, εἰως οὗ παρέλθοι ἡ ἀνομία καὶ τοῖς δούλοις αὐτοῦ

(1) Contra Gregorium Turon., Bedam et quosdam alios Dionysium Gallicum ab Atheniensi distinguendum et tertio demum post Christum natum sæculo accensendum esse arbitrantes, auctoritati Sim. Metaphrastæ et Mich. Syngeli, abb. Hilduini et multorum virorum sine dubio orthodoxorum et doctorum obtemperamus, qui unum Dionysium agnoscunt. Persuasum enim habemus criticam quam vocant historicam ad Acta sanctorum haud impune applicari.

(2) Nicetæ quidem dictio obscurissima est in

Præfatione ad Historiam ubi maxime monet nullibi magis quam hic claritate et simplicitate opus esse. Inde versus sequentes ad marginem cod. Fugger. scripti et a Wolfio Alexandro Charophylaci attributi:

Οὐκ οἶδα τί φῆς ἐνθάδε, Χωνειάτα,
Σοφὸν τὸ σαφὲς συγγράφων εἶναι λόγιαι,
Εἶτα γριφώδη καὶ βαρβαρῶδη γράφει.
Nescio, Choniata, quid dicere vellis.

Dictionis claritudinem virtutem dicis.

Et nihil tu ipse nisi per ampullas componis.

ἢ θεὸν παραλιθίσσεται. Absit ut ego res gestas Barbarorum decantem, aut ea bella memorizæ posterorum prodam, in quibus non vincunt Græci. Imo illi, ut is qui Ephesiz Dianæ templum incendit, pre-reant ignoti et obscuri; nec ullo verbo quisquam nostrum eos dignetur, donec transierit iniquitas et Deus servos suos clementer respexerit. Nicetas fusius refert ea quæ ipse post captam Cpolin passus sit, ac memorat se virginem quamdam e barbari alicujus manibus, asserendo eam sibi nuptam esse eripuisse, repetente idem Michael (1), non sine laudibus justo majoribus, siquidem fratrem Herculi et Theseo, Abrahamo, Isaaco ac Levi, Simeoni, Davidi ac Danieli præponit, imo cum Christo comparat, qui pro Ecclesia, sponsa sua, mortuus est.

Nicetas postquam de rebus abominandis quarum capta Cpolis testis fuit, retulit, de provinciis a Latinis expugnatis ac inter duces exercitus distributis loquitur. Dein ad regnum Thessalonicense Bonifacio Monteferratensi (ὁ Μόντης Φεράντης μαρκήσιος Βονεράτιος) sub conditionibus feudi traditum, et ea quæ ipse contra Græciam conatus est facere procedit. Ibi enim, rebus jam dudum turbatis adjuti in fine regni Alexii III in multis urbibus usurpatores Græci surrexerant qui contra Francos non minus pertinaciter quam contra imperatorem Græcum libertatem suam defendebant. Ex his in Ætolia et in Epiro australi circa Nicopolin et Epidamnum nothus aliquis ex familia Ducæna oriundus regnabat; dux Græcus quidam in Dolopizæ montibus; in Messenia Theod. Melissenus e gente Comnenorum; in Laconia Leon Chamaretus non minus tyrannice quam Nabis ipse: in Argolide et Corinthi Leo Sgurus sæviebat. Hujus cum Atheniensibus sub Mich. Acominato, et cum Francis sub marchione Monteferratensi pugnas Nicetam fusius narrantem hinc inde introducimus (Hist., ed. Paris, p. 390 sqq.)

§ 4. Michael cum Leone Sguro certamen init, fratre ipsius Niceta referente.

« Leo Sgurus, Nauplio ortus, aliquandiu vi magis quam voluntate popularium principatum tenuit
 « a patre susceptum, ad cuius imitationem non sine sanguine inperavit. Sed confusione rerum auc-
 « tus, et turbulentis temporibus, ut torrentes imbribus et turbidibus undæ, tumefactus, e parvo ma-
 « gnus exstitit. Argos dolo, Corinthum latrocinio cepit: et grassando subinde progressus ipsas Athe-
 « nas cum bellicis navibus et exercitu per Isthmum traducto est adortus, ea spe se arcis facile po-
 « titurum, aut machinis adductis imbelles præsidium facile territorum. Cæterum ea agitabat animo et
 « frustra conabatur, quæ ad exitum perducere non poterant. Nam Athenarum summus pastor Michael
 « Choniates, frater meus (meus inquam: nam laudi mihi duco cognationem ejus, et ei me sanguine
 « propinquum esse gaudeo, licet a virtute et eloquentia ejus remotissimus), cum sui muneris esse
 « intelligeret consilio et precibus rem publicam juvare, Sguri castris visis, pie cum eo agere instituit,
 « an hominem, præsertim non ignotum sed sæpe collocutum, amovere posset. Itaque ex urbe tan-
 « quam superiore loco monitorum sagittas ejaculatur, et pastorali funda divina verba jacit. Ali-
 « quando etiam spiritualibus minis tanquam arietibus animum illius sternere instituit. Non enim
 « decere eum qui Christianus sit et inter Romanos nomen suum profiteatur, Romanos bello petere
 « nisi forte solis labiis Christianum agat, ut et veste et lingua duntaxat Romanum, corde vero a Chris-
 « tianis sit remotissimus. Quam vero causam habeat oppugnandi Athenas? nam Argivis ob vicini-
 « tatem posset forsitan aliquid crimini dare, quo illorum expugnatio excusetur, quemadmodum et
 « Corinthiis nuper archiepiscopi eorum crebras insidias objecerit, unde Romanum exercitum Nau-
 « plium accurrere et naves hostiles appellere nunquam recusavit, et suavitate orationis ejus magis
 « afficiatur quam mellis dulcedine, eaque semper frui cupiat, hic vero ipsum in spiritualium libero-
 « rum numerum retulerit. Ac hujusmodi armis usus Michael precabatur ut inde recederet. Sgurus
 « vero non dissimulanter præterdens se vim posse facere, et tempora intueri jubens quæ pro viri-
 « bus quemque agere monerent, cum omnium urbium princeps afflictissima esset, denique postulabat
 « ut quidam adolescens ad necem sibi dederetur. Quem etsi alius aliquis etiam non petenti libentis-
 « sime deditisset, ut semen unicum et multis auctorem interitus, pessima quæque et manu et
 « consilio contra patriam machinari solitum, ille apertum patriæ persecutorem et spiritualis nutricis
 « Ecclesiæ violatorem et insidiatorem, ejus violentos conatus sæpius et ipse expertus erat, in eorum
 « numero habuit quos evangelice diligeret, neglectoque Sguro supplicem defendit. Sed cum leonem
 « illum sapientibus hisce monitis placare non posset, aspidis in morem ultro aures obturante et
 « omnis generis tela in arcem conjicientem, orato Deo ut in nefarium hominem et subnascentium
 « malorum auctorem cladem omnem converteret, machinas et ipse in mœnibus disponit, ibidemque
 « sagittarios et funditores collocat. Nam quid ille ad propulsandos hostes non effecisset, vir omni doc-
 « trina sacrarum et profanarum litterarum perpolitus summaque facundia ornatus? qui si voluisset,
 « igni pluere super temerarios aut crabrones in exercitum immitere potuisset, aut aliquid aliud eis

(1) In *Monodia*, infra, col. 373.

« perniciosum divinitus impetrare. Neque enim cunctatus esset Deus, si manus ille sustulisset aut labia ad invocationem numinis aperuisset. Sed a tali vel cogitatione, nedum facto, eum abduxit is qui filio tonitruī compescuit, ne ignem cœlo elicerent, cum diceret: « An nescitis cujus spiritus sitis? »

« Sgurus autem, desperata victoria, adversarii aciei instruendæ tam periti, tam disertī, tam incomparabili virtute præditi, et irrita oppugnatione rupium arcis intellecta, iram suam contra eam urbem exstimulat cujus arcem expugnare non poterat, villas incendit, greges armenta que rapit. Et post dies aliquot soluta obsidione Thebas oppugnat; quibus primo impetu captis, ulterius contendit, ac Thermopylis superatis per Oetam montem descendendo Larissæ cum Alexio imperatore se conjungit. Is enim a septentrionalibus lateribus avulsus et urbe imperatrice excussus in Thessalica Tempe pervenerat. Ac filiam illius Eudociam uxorem ducit, quæ prius Stephano Triballorum duci nupta, ab eoque repudiata et Byzantium reversa post captam urbem et desertam, Alexio Ducæ cognomento Murzuflo, qui Romanum imperium postremus invasit, nupsit. Sed ne is quidem illam ad senectutem usque tenuit. Nam Eudociæ pater Alexius, haud scio qua re impulsus, dolo eum comprehensum luminibus orbavit, erro erronei infestissimus, et imperio dejectus simili calamitate conflictato inimicissimus. Neque multo post excæcationem a Latinis comprehensus Ducas Byzantium reducit, et ob dominum et imperatorem suum comprehensum et laqueo enectum in iudicium adductus, pro sui defensione attulit, illum patriæ proditorem existisse et dignas suo scelere dedissis pœnas. Neque se unum id fecisse, sed et reliquos illius cognatos. Verum illi, sprete ejus oratione, et iis quæ adjungere cupiebat plane repudiatis, capitis hominem condemnant, novæ et violentissimo supplicii genere. Nam in altissimam columnam, quæ in Tauro stat, perductum præcipitant. Is vero aliquandiu in pedes descendens, deinde in caput subversus et humi allisus miserabiliter interiit. Sgurus autem ducta Eudocia, marchione in Græciam transituro, ut paulo ante dixi, Thermopylarum angustias et altum routem eis imminuentem, cætera que loca quæ Græciæ aditum intercludunt, accurate custodiebat. Verum nihilominus ille iis locis facillime potitus est ob nostrorum ignaviam ac degeneres abjectosque animos, subinde potentiores colere volentium; idque cum non magnum adduceret exercitum nec inter se consentientem, sed plerisque in rebus, quippe ex multis urbibus collectum, dissidentem. Et cum ipsam Bœotiam invaderet, tam cupide susceptus est quam quisquam qui ex longinqua et diuturna peregrinatione domum revertitur. Progressus etiam Attica potitur et arci præsidium imponit. Cum autem idem archiepiscopus, ut pridem Sgurum, ita et tunc marchionem propulsare posset, tamen tempus a resistendo alienum esse ratus, quippe urbe imperatrice expugnata et tam Orientalibus quam Occidentalibus provinciis Latinæ hæretæ umbram subeuntibus, citra dimicationem munitione cedit. Postremo Eubœa quoque, ommissa defensione, supplices ad marchionem manus tendit, et exercitui Euripo concitatiore pontem subternit; et in ipso freto castellum ædificatum, in eoque sedentem exercitum cernit. a quo mutabiles insularium animi et callida consilia a defectione coercerentur. Sed quid meam orationem barbari antevertunt et historiæ cursum occupant, nec ab ullo adversario destinantur? nam hæc ut Thebis spoliatis et Athenis occupatis in Eubœam transierint, adhuc refert: illi vero, non ut pedes, sed ut aeris volucres, alis supra historiam evecti, ad Isthmum tendunt, oppositum ibi Romanum exercitum profligant, urbem in Isthmo sitam locupletem olim Corinthum intrant. Unde Argos transeunt; Laconiam pervagati impetum in Achiam faciunt. Inde Methonem petunt; ad Pylum Nestoris, patriam contendunt. Ad Alpheum etiam accessuros arbitror, ex eoque potos et lotos veterem jucundam fabulam audituros, fluvium eum Arethusæ fontis Siculi, quem Italorum filii bibunt, amore liquescentem vereri ne suæ aquæ successus Latinorum et res quas contra Græcos gesserint inscriptas ad populares eorum perferre cogatur. Verum, o Græce fluvie Alphee, latex per salsuginem mans potabilis, res auditu mira, amoris incendium, cave Græcorum calamitates Siculis barbaris explices, aut commemores quantas res populares eorum contra Græcos gesserint, ne choreæ ducantur, ne pœanes cantentur, ne plures hostes appellant. Paulisper exspecta. Multæ sunt belli vices; tesserae instar volvuntur res mortalium. Nunc his, nunc illis favet victoria; ne Alexandro quidem ferunt omnia successisse ex sententia, nec Cæsaris fortuna caruit offensionibus. Per ipsam Arethusam te obtestor. »

Huc usque Nicetas, ex cujus narratione traditio de regionibus Græcis a Latinis expugnatis per 41 iambos trimetros in chronicum metricum ab Angelo Maio an. 1828 editum transit; et compositum autem est chronicum illud ad Ephraim, monacho Byzantino, qui Thermophylas in municipium Atticæ convertit, et certamen ducem Naupliotam inter et archiepiscopum Atheniensem in hocce tetrasticho absolvit:

Τέλος προσαρράσσει δι και ταῖς Ἀθήναις
Ἄλλ' ἀποκρουσθεῖς ἀρχιποιμένους λόγοις
Τοῦ Χωνειάτου Μιχαήλ τοῦ πανσόφου,
Θήβαις ἑφορμῆ ταχέως ἐπταπίλοις.

Postremo Athenas ipsas adoritur.
Sed repulsus sapientissimi antistitis
Michaelis Choniatae eloquentia,
Thebas confestim Boetias invadit.

Brevius dein de Atticæ et regionum vicinarum expugnatione:

Μαρκίσιος δὲ τὴν Βοιωτίαν φθάσας,
 Ταύτην παρεστήσατο ταῖς στρατηγίαις
 Κρατεῖ πρώτων Ἀπτικῆς σὺν Εὐβοίᾳ.

Marchio Bœotiam ingressus,
 Armis eam subegit:
 Atticam cum Eubœa suæ ditionis fecit.

§ V. *Quæ Athenis post Michaelis tempora acciderunt.*

Niceta auctore Sgurus post cladem ad Thermopylas acceptam Acrocorinthum se recepit, ubi bel-
 lina in antro se abdidit, corpusque contra Latinos defendit. Athenas deinde (unde Michael excesserat,
 et ejus arx a multis Francorum copiis custodiebatur) et Bœotiam Bonifacius, rex Thessalonice, emi-
 nentissimo e consiliariis suis, Ottoni de Rupe gubernanda tradidit; utriusque autem provincie sicut
 Eubœe et Bodonitzæ dominium Guillelmo de Champlitte cessit, quia ex Achaia et Elide profectus Pe-
 loponnesum subjugare cœperat.

Καὶ ἐκεῖνος γὰρ ὡς εὐγενῆς καὶ ῥῆγας ὅπου ἦτον,
 τοῦ ἔδωκε καὶ ἔχαρισεν τῆς Ἀθηνῶν τὸ ὀμάρχειο.
 Μέγαν Κύρην τὸν ἔλεγε, οὕτως τὸν ὀνομαζῶσαν
 Ἐκεῖνον ὅπου αὐθέντευεν ἰσότητι τὴν Ἀθήναν·
 Ἐκ τῶν Ἑλλήνων τὸ εἶχεσι τὸ ὄνομα γὰρ ἐκεῖνο.
 Ἄσκαυτως γὰρ τοῦ ἔδωκε τρία ὀμάρχεια τοῦ Εὐρίπου,
 τῆς Πονδωνείζας ἁλλὰ δὲ, τὸ ἐκράτησεν ὁ Μαρκιζῆς,
 Νὰ τὰ κρατοῦσιν ἀπ' αὐτὸν καὶ αὐθέντη γὰρ τὸν

Ille autem generosus ut rex erat,
 In homagium ei dedit Athenas;
 Ut Magnus Dominus sultani nomen accepit,
 Qui illo tempore Athenas imperio rexit;
 Nomen autem a Græcis mutuati sunt.
 Item tria homagia super Euripum
 Et super Bodonitzam, concessit marchio lege san-
 [ciens ut incolæ
 Eum pro domino suo agnoscerent.

Ο αὐθέντης δὲ τῆς Ἀθηνῶν ἀπὸ Βουργουνίαν ἔτον,
 [κτλ. (1)

Oriundus autem erat Athenarum gubernator ex
 [Burgundia, etc.

Ab Ottone de Rupe (Ὁθωννίτῃ λα΄ Ῥωτζε), Burgundione. Athenarum moderatore, cujus nepoti ac suc-
 cessori Ludovicus sanctus, rex Franciæ, principis Achaie dignitatem concessit, i. e. anno 1205, series
 incipit principum Francorum qui per ducentos quinquaginta annos ad 1453 usque Athenas regebant,
 qua in urbe inde a Codro et Pisistratinis rex nullus sederat, et ubi quinque sæculis post illum Bur-
 gundionem, alteri cuidam Ottoni, Germani sanguinis, reservatum erat, ut magnam Græciæ partem
 cum dignitate et honore leni sceptro subjecerit.

Una cum domino sæculari eoque usurpatore Athenarum, Michaelis expulsi sedem archiep. Roma-
 nus, nomine Berardus occupavit, quem non nisi ex epistolis quas Innocentius III PP. ei scripsit, no-
 vimus. In notis quas editor Fr. Bosquetius adjecit (ed. Tolos., not. p. 9) Michaelis Choniatae mentionem
 facit ita duriuscule scribens: « Græcis rerum dominis Atheniensi Ecclesiæ præerat Michael Choniates,
 qui captis Athenis a marchione Montisferrati urbe cessit, ut narrat ejus frater Nicetas, qui eum nobis
 Græca fide et fraterno affectu sanctum prædicat. » Nihilominus idem alio in loco, hunc Michaelem
 cum archiepiscopo Romano confundere videtur, ad quem Innocentius litteras scripsit. Ex istarum
 epistolarum una patet, ut Schlosserus quoque (*Hist. exped. Crucig.* II, p. 63) declarat, a Latinis e plu-
 ribus diocesis, civitatibus, etc., expulsos fuisse Græcos eadem inclementia, qua postea a Turcis (2).
 Videre etiam e duobus aliis epistolis Papæ ad archiep. Thebanum (l. I, ep. 110) et archiep. Amyclæ-
 nensem (l. IV, ep. 98), Ottonem in certaminibus sæcularibus et ecclesiasticis anathema incurrisse, cujus
 rei pertæsus, dignitate abdica, anno 1221 nepotem Guidonem sibi succedere voluit et in Franciam
 reversus est.

§ VI. *Michaelis senectus et obitus.*

Michael exsul non minus tragice quam Nicetas aulicus, totius imperii Romæorum miserrimum sta-
 tum, gregis custodiam ereptam et exsilium deplorat (3): « Lamentationis copiosa mihi materia adest
 tum ob communem calamitatem tum propter meam ipsius, eapropter quod templum illustre, opulen-
 tum, proh Deum immortalem! quod majores nostri Deiparæ consecrarant, cujus altare meæ custodiæ
 creditum erat, ante oculos meos ab hominibus sacrilegis spoliatum vastatumque est. Ipse autem post
 triginta annos quos ibidem peregeram, ut truncus aridus, inutilis, vi ventorum e sacrario Domini
 ereptus, contra ripas, contra rupes, in imum mare abreptus vix jam vivo. Ecce exsilio damnatus, sine
 sacerdotio, sine festorum solemnitate, sine urbe, sine civibus, bubonis instar de calamitate omnium
 et in eo ipsius infortunio amare lamento. » Ex inscriptione porro nonaginta, quas codex Bibl. Laur.
 servat, epistolarum videmus, insulam Ceon pro refugio eum habuisse: τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολαὶ ἅς ἔγραψεν
 ἐκ τῆς νήσου τῆς Κέων. Id quod tenore epistolarum confirmatur, siquidem P. Morellus monasterium
 S. Prodromi in ista insula ut asylum ejus designat.

Hoc in loco senem exulem annuntiata fratris mors mirum in modum afflixit quem sibi superstitem

(1) Βιβλίον τῆς κοινῆς τῆς νῆσου Ῥωμανίας καὶ τοῦ
 Μωσαίου, p. 59. Ed. Buchon. Paris, 1843.

(2) « Dilectus filius Otto de Roca, dominus
 Atheniensis, per litteras vestram petiit providen-
 tiam admoneri, ut in castris suis et villis in quibus

duodecim Latini abundantes certas habuerint
 mansiones, proprios sacerdotes, quibus integræ a
 Latinis laicis decimæ persolvantur, instituire
 curaretis, » etc. Πρωτ. III, *Epist.* lib. XIII, ep. 418.

(3) Vide infra, col. 371.

fore desideraverat. Nicetas Acominatus, post captam Cpolim, ut omnes ii qui ingenio, virtutibus, patriam amore excelluerant, cum uxore et liberis Nicæam Bithyniæ se recepit, ubi apud Theodorum Lascarin imperatorem non minus quam apud Comnenos auctoritate valebat, id semper agens ut civibus Bizanti exsulibus auxilio ac præsidio, fratri autem seni exsuli solatio foret. Michael quidem in *Monodia* hæcce dicit: « Licet procul a me viveret, quoties eum vivere ac valere nuntii attulissent, quasi novo spiritu afflatum me sensi. Et ut David animæ suæ solamen reperiri non posse dicit, exhilarari autem ubi primum Dei memoria ipsi in mentem venerit; ita ego quoque ubi præsentium ærumnarum pondere molestarer, mirum solamentum sensi ubi fratrem valere accepi. Quotiescumque itaque epistola fraterna manu signata afferebatur, vultus ac sermonis ejus intime memor caput et manus tangere et osculari mihi videbar; et extemplo atra cura ex animo excessit et gaudium *novo locum* dedit. » Hæc cum legeris amoris fere plus quam fraterni testimonia, jam non miraberis, si *idem dicit* se umbra mortis obstringi ob gubernaculum vi ipsi ereptum morte fratris Nicetæ, qui Michaeli et Joanni consobrinis æque flebilibus Romæorum imperio in morte successerit. « Si tanti viri obitus, Michael adjicit, Europam et Asiam æquo dolore ac desiderio afflixit, adeo ut mortem tuam, o anima charissima, ferre non sustineant, quis tandem nostrarum lacrymarum ac gemituum modus erit? » Sequitur de luctu communi gentis Acominatorum per Europam et Asiam disseminatæ, cujus individui defuncti splendore illustrantur, et qui ejus auxilium multifariam experti sunt. Deinceps de dolore viduæ loquitur, nepte magni Belisarii, quam uxorem ducturus Nicetas, sicut in omnibus gravioribus rebus fratris consilium expetierat; de luctu liberorum teneræ ætatis, e quibus unus errabundus vagabatur; de proprio suo luctu et plaga irremediabili quam fratris mors acerba inflixit. Jam sibi lacrymas præ doloris magnitudine deesse queritur, unde sibi calamitates vitæ futuras siccis oculis ferendas fore, donec ipse in remoto terræ angulo aut in medio mari projectus, senex juniore fratri successerit. Vir pius cum esset, Deo ipsi diem dicit, adeo dolor mentem occæcarat: « Dolor adeo me stimulat ut voces proferam quæ impietati ac temeritati forte dabuntur. Cur enim ego canum caput et annis gravis, inutile tandem terræ pondus ac ulcus diutius in hoc carcere retineor? »

In promptu non est dicere quo anno Michael vinculis corporis liberatus decesserit; jam enim vita otiosa in monasterio transigenda graviter incommoda sub finem esse debebat. Eum tamen anno 1215 in vivis fuisse epistola quam ad Manuelem patriarcham dedit probare videtur: ad alium neminem enim scripta esse potest nisi ad Manuelem Charitopolium illo ipso anno ad patriarchatum evectum. (V. Le Quien. *Oriens Christ.* t. 1, p. 278). Hæc eadem epistola et plures aliæ quas in Ceo insula composuit probare possunt Michaellem, quamvis solitarium, ut ipse quidem dicit nihilominus sub finem vite præstantissimis imperii viris per litteras saltem conjunctum fuisse, ipsumque Lascarin imperatorem in ejus amicorum numero fuisse. Sed quare non orthodoxi hujus et amici principis domum habitavit? Cur non Nicææ vivere maluit prope Phrygiam, ubi frater dilectissimus cum suis vixit et in medio populo demortuus est, quam in Ceo insula petrosa Ægæi maris, hæreticisque vicinis occidentalibus, de quibus in epistola ad Euthymium scripta queritur? Ad hanc is fere quætionem respondebit qui in patria Bacchylidis ac Simonidis Hymettum et Brilessum sub auroram coruscantes vidit; qui Michaellem in Thesei urbe per generationem pedum Dionysii Areop. manibus portasse et postremo Dexippi gladium non sine gloria strinxisse meminerit.

§ VII. *Scriptorum Michaelis catalogus, in bibliotheca Florentina secundum Bandinium. Præfatio.*

Scripta a Michaele opera, non minus quam ossa in Cei ripis, in Occidentis bibliothecis oblivioni data esse videbantur. Huc usque non nisi orationum satis multarum summaria, tractatus, epistolæ, carmina quorum pauca aliqua Græce, duo maximi momenti Latine tantum a Michaele Choniata supersunt.

Anno 1767 bibliothecæ Laurentianæ quæ Florentiæ est, custos, A. M. Bandinius Academiæ Parisiensi libellum misit sub titulo *Epistola de Michaele Acominato ejusque scriptis*, quem anno sequenti in catalogo codicum Græcorum bibliothecæ Laurentianæ reproduxit. Nos catalogum collectionis Michaelis scriptorum integræ, quorum summum jam Montfauconius in *Bibliotheca bibliothecarum manuscriptorum*, I. p. 355 seqq. dedit, e Bandiniano catalogo extractam, nulla habita titulorum latinorum ratione, damus, et Bandinii exemplum secuti, titulos eodem, quo in codice leguntur, ordine in medium proferimus, præmissa Anonymi ad Michaelis opuscula Præfatione, quam primus edidit doctissimus Tafelius in Dissertatione *De Thessalonica ejusque agro*.

I. p. 1. Προδηωρία εις την παροῦσαν βιβλιον τοῦ . . .

(Nihil amplius; scriptoris nomen in lacuna intercidit. (V. Tafel, l. l., p. 376 *et seqq.*)

φιλόλογος ὁ τοῦ βιβλίου τοῦδε πατὴρ, καὶ σοφίας ἱρασοῦνης ἑκατέρας, τῆς ἡμετέρας φημί καὶ τῆς θύραθεν, ὡς ἴστιν ἀπ' αὐτῶν τῶν συγγραμμάτων γινώ-

Litterarum et omnis sapientiæ vere amicus hujusce libri auctor est, quod lector benevolus ex ipso scripto facile dijudicabit. Sed longiorem hæc

και τὸν ἐντυγχάνοντά. Ἄλλὰ τοῦτο μὴν οὐκ ἂν δίδειτο A
 πλείονος, οἷμαι, λόγου, ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον προδιοριστίον,
 ὡς τῶν λόγων ἔναι μὴν πρὸ τῆς ἱερωσύνης ἐγράφησαν
 (ὁ πρῶτος δηλονότι, ὁ πρὸς τοὺς αἰτιωμένους (1) τὸ ἀφι-
 λένδαικτον· και ὁ ἐφεξῆς, ὁ τοῦ μακαρίτου ἀρχιεπισκό-
 που Χωῶν ἑγκωμιαστικός· και ὁ μετ' αὐτὸν, ὁ πατριαρ-
 χικός)· εἰ δὲ λοιποὶ πάντες μετὰ τὴν ἱερωσύνην. Καὶ δεῖ
 μὴ ἀρκεῖν τοῦτο τὸν σὺν ἐπιστήμῃ τοῖς λόγοις ἐντευξό-
 μων και συγγνωσόμενον τῷ ἀνδρὶ, εἰ νῦν μὴν πρὸς τὸ
 ἡνωτέρων ἀποθρασύνεται, και τοῖς ἐκ ποιητικῆς
 ἀκρίτου ὠραίζεται, κουρίζων, ὡς ἂν τις εἴποι, και ὑπὸ
 θερμότητος ἐκφροόμενος· ἄν δὲ ὑπαυχμος φαίνεται τὰ
 πολλὰ και τὸ ἀγλυκεῖς περιπτύσσεται. Αἰτία γὰρ
 οὐ τοσοῦτον ἢ ὕλη τῶν ὑποθέσεων, ὅσον ἢ τῶν βίων
 διαφορά. Πλὴν και οὕτως ἢ ἁμοιότης ἀπάντων δια-
 φαίνεται, και τοῦ αὐτοῦ πατρὸς φῦναι τοῦτους κάκεινους
 καταγγεῖ. Ἔτι κάκεινο προθεωρεῖν ἀναγκαῖον, ὡς B
 ἦνικα μὴν ἔγχε σχολῆν, και περὶ μόνους εἶχε τοὺς λόγους,
 ἐπιδειξίως χῶρον οὐδ' ἐπὶ κοινοῦ ἀκρατηρίου
 ἰθακτριστα· εἰ τι δὲ ἐπονῆσατο, καθ' ἑαυτὸν, ὁ φασιν,
 ἄδων ἐπονῆσατο· τοῦτο δ' ὅσον κολούει τὴν ἐπὶ λόγοις
 ἀκριθείαν ἀμα και φιλοτιμίαν, ἴσασιν οἱ εἰδότες. Ἐπι
 δὲ ἱερωσύνης ἐπέθε και παρὰ τοῦ ἐπαγγέλιματος τὸ τοῦ
 λέγειν και γραφεῖν ἐνδοσίμων ἔλαβεν, οὐδ' ἐνταῦθα τὰ
 τῆς ἐπιδειξίως εἶχε προβάλλειν φιλοτιμότερα· τοῦτο μὴν
 τῆς ἱερωσύνης οὐ προσποιουμένης οὐδὲ τὰς ἐν λόγῳ ἐπι-
 δείξεις, ὡσπερ οὐδὲ τὰς ἐν ἑτέρῳ οἰωδηποτοῦ καταρθώ-
 ματι, ἵτι μὴ και μᾶλλον κηλίδας νομιζούσης και μειρα-
 κιωδῶ ἀθύρματα, ἢ σπουδάσματα· τοῦτο δὲ τῶν
 ἀκρωμένων Ἀθηνησιν οὐκ ἐτ' ὄντων φιλομαθῶν, οὐδὲ
 προσεκκαίωντων τὴν τοῦ λόγου θερμότητα, μᾶλλον δὲ C
 ποιούτων ἐπινυστάζειν, οἷς ὑπόκωρον ἐνδείκνυνται τὴν
 ἀκροασιν, ἵνα μὴ λέγω, ὅτι ὅσα και λόγος ὄνος, κατὰ
 τὴν παροιμίαν, τοῦ περισσόν τι λέγοντος ἐπιστρέφονται.
 Ἡ γὰρ μὴν ἀσχολία και τὸ ὑπὸ πραγμάτων ἀνδίκεσθαι
 οὐκ ἔντων ἐξακριθεῖσθαι τὰ τοῦ λόγου, μᾶλλον δὲ και
 πάριον προσβιάζομένων λογίζεσθαι, τρίτον ὅν τῆ
 ἀκραιθέσει, πρῶτον τῆ δυνάμει φαίνεται.

Ταῦτα συννοοῦντα τὸν ἐντευξόμενον, χρεῖν μὴ βραχὺν
 λογιστὴν καθέζεσθαι, ἀγάπης δὲ μᾶλλον, εἰ μὴ πᾶν τι
 τοῦ ἀκριθεῖς τὰ οὕτω πεποιημένα ἐκπέτωκεν, ἀλλ'
 ἔστιν οὐ και τῆς τέχνης ἐξέχεται, και τὰς ἰδέας τοῦ
 πολιτικοῦ λόγου συγκιόησι, και οὔτε τὸ καθαρὸν ἔχει
 πεπατημένον και εἰς χυθαιολογίαν καταβέβλημένον οὔτε
 τὸ περιεβλημένον σφόδρα περιεργονισμένον και λαθυ-
 ρηθῶδες, ἀλλὰ και ἡ περιβολὴ διευκρύνεται, και τὸ
 σαφὲς περιβέβηται, και μετρίως ἀμρότερον. Ἡμοσται D
 δὲ και ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἰδεῶν, ἐς ὅσον ἐξῆν· μάλιστα δ'
 εἰς μέγεθος αἰρεται, και πλέον, ἔπερ ὁ τοῦ πολιτικοῦ
 θεσπίζει κανόν. Καὶ οὐ κακία τοῦτο δῆπου τοῦ λόγου,
 ἔτι μηδὲ σφόδρα βουλομένη οἶον τε ἦν, ὅσον ἐπὶ σεμναῖς
 ἑσπαις μὴ διαίρεσθαι, αἷς πᾶσα χριστιανικὴ ὁμιλία
 κατὰ τὴν οὐ μόνον ἐν λογογραφίαις, ἀλλ' ἢ δὴ και ἐν
 τῇ κήρῳ κοινοῖα τοῦ λόγου. Ὅσα γὰρ, φησὶν ὁ ῥήτωρ
 τῆς Ἑλληνιστίας, σεμνὰ, εἰ τις ἀρετὴ και εἰ τις ἱκανός,
 πάντα και λογίσεσθε. Εἰ δὲ και μετὰ τὴν ἱερωσύνην

A de re sermonem concinnare operæ non est pre-
 tium; id unum notandum est, plures eum ora-
 tionum suarum antequam sacerdotii munus iniis-
 set, scripsisse, et primam quidem: Ad eos qui in-
 dignabantur quod lumen suum sub modio posuis-
 set; dein orationem laudatoriam in beatum archie-
 piscopum Chonarum; tertiam denique in patriar-
 cham; cæteras autem omnes post initum sacer-
 dotale munus editas fuisse; quas cum legerit
 aliquis mente candida, auctori ignoscat, ubi cum
 temeritate juvenili, flosculis poetice pueriliter in-
 hæret, et alibi oratorem se aridum et nudum gerit;
 cujus rei causa non dissertationum materia, sed
 differentia annorum habenda est, quibus illas
 composuit. Omnes tamen sic quoque similitudi-
 nem aliquam præ se ferentes ab eodem se scriptore
 exortas esse satis clamant. In quo id quoque præ-
 notare juvat quod, si decore cum otio litteris so-
 lis studeret, non auditorum benevolentiam capta-
 ret, id unum agens ut sibi ipsi sufficeret. Hoc quan-
 tum noceat operi conficiendo, rerum hujusmodi
 periti probe norunt. Sed post sacerdotium quoque
 initum, ubi dicendi scribendive locus erat, vir
 parum ambitiosus longe ab omni ostentatione
 abfuit. Nec mirum; sacerdotes enim de operibus
 a se scriptis non magis quam de quacunque re
 mundana spiritus sumere decet; quæ omnia e-
 contra pro nugis ac quisquiliis habenda sunt.
 Huc adde quod Athenienses nostri temporis, au-
 diendi parum cupidi, arte oratoris difficulter exci-
 tantur, imo inter concionem obdormire solent,
 et parvi pendere eum qui egregiam aliquam rem
 protulit, a qua non minus quam asinus a lyra ab-
 horrent. Si tertium dein impedimentum admittere
 voles, memento, otii absentiam, negotiorum ur-
 gentiam facere ut stylum et dictionem, rebus parvi
 momenti nimis intentus, minus cures.

Cujus rei memor lector non rigidus judex se-
 debit, sed indulgebis operi minus expolito, ubi
 artis vestigia aliqua in vocibus, ubi orationum
 ornamenta non contempnenda comprehendet cum
 claritate sufficiente. Sæpissime enim stylus ad su-
 blime usque ascendit ultra quam fas est et ars ora-
 toria permittit. Id quoque nullo modo cum vituperio
 notandum est si orator in edendis divinis meditatio-
 nibus sublimitatem affectat, id quod nec in eloquen-
 tia Christiana, nec in oratione pedestri displicuerit.
 Namque Ecclesie summus orator dicit: Quæcunque
 pulchra, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc
 cogitate (*Philipp.* IV, 8). Si vero post munus sacer-
 dotale initum, orationes elegantiam poeticam red-
 dolent, quippe quæ aliter polite esse nequibant,
 non est quod lectorum veniam expetas haud igno-
 rantium hodiernarum declamationum bacchicum
 furorem a sola Calliope oriundum, ut omittam

(1) In inscriptione hujus or. apud Band.. Πρὸς τοὺς ἀχθόμενους διὰ τὸ ἀφιλένδαικτον.

Demosthenica illa : Per terram ! per fontes ! per flumina ! per rivus ! et alia his similia plus quam dithyrambica. Qui autem majorum nostrorum scripta utpote antiqua exempla perlegere amant, meminerint velim, antiquos scriptores elegantiarum et leporis haud parcos fuisse, ut Socratici Plato et Xenophon. Sed et Polemo præfractim dixit, scripta pedestria humeris, poetica in plausuris amovenda esse, quod novum rei nostræ documentum affert.

οἱ παλαιοὶ τὰ τε ἀλλὰ τῆς ποιητικῆς, καὶ δὴ τὸ τῆς λέξεως ἀνθος παράπαν ἀπεσοκίμασαν, καὶ μᾶλλον εἰ σοφώτεροι ἐκείνων, τοὺς Σωκρατικούς λέγω, ὧν ἐν τοῖς μάλιστα Πλάτωνα καὶ Ξενοφῶντα οἶδαμεν. Τοῦ δὲ Πολέμου οὐ μόνον ὁ ροῖζος, ἀλλὰ κακείνος. Τὰ μὲν καταλογάδην ὤμοις δεῖ ἐκφέρειν, τὰ δὲ τῶν ποιητῶν, ἀμάξαις, πάσαν τὴν τοιαύτην παρατείνεται νέμισιν.

II, p. 3, b. Πρὸς τοὺς ἀχθομένους διὰ τὸ ἀφιλένδεικτον. Inc. Ὁμήρῳ τῷ μεγαλοφρονετώτῳ. Fin. : ἢ ῥαβ' ὑπὶ ρηκος κοίλῃν εἰσέπτατο πέτρην.

III. Ἐγκώμιον εἰς τὸν μακάριον ἀρχιεπίσκοπον Χωνῶν κύριον Νικήταν. Inc. Κωρὸς μὲν ἀνὴρ. Fin. Τοῦτο γέρας ἔχεις λαβῶν.

Vix credere possum Bandinium, Caveum, Oudinum, Harlesium hunc archiepiscopum cum Michælis fratre Niceta historico confudisse, qui, ut omnes sciunt, munere sæculari fungebatur, et de cujus uxore ac liberis sæpe sermo est.

IV, p. 19. Λόγος ἐκδοθείς τινι τῶν ῥητορευόντων εἰς τὸν ἀγιάτατον πατριάρχῃν κύριον Μιχαὴλ. Inc. Ἔστι περὶ Σικελικῶς τις λειμῶν. Fin. Ὡς στέλεχος φοίνικος πολὺν χρόνον.

V, p. 24. Τοῦ αὐτοῦ λόγος ὅτε πρώτον ταῖς Ἀθήναις ἐπέβη. V. p. 12.

VI, p. 27, b. Τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία ῥηθείσα κατὰ τὴν τρίτην κυριακὴν τῶν νηστειῶν, ἐν ἣ καὶ ὁ τίμιος καὶ ζωοποιὸς σταυρὸς προτιθέμενος προσκυνεῖται. Inc. Καὶ ὁδοιπόρος ὀρθίας ἐλαύνων. Fin. Καὶ ἀκατάλυτῳ εὐροτῇ ἡμῶν. Ἀμήν.

VII, p. 28. Εἰς τὴν εὐροτὴν τῶν βαιῶν. Inc. Ὁ μὲν προφητικώτατος. Fin. Καὶ λέγειν κατὰ Θεόν. Αὐτῷ ἡ δοξα κτλ.

Hujus orationis versio Latina integra exstat auctore Franc. Combesisio in *Bibl. Patrum cōncionatoria*, ed. Venet. t. IV, p. 419 sqq. Hæc quidem homilia, quam Combesisius elegantem orationem appellat, non nisi deumbratio est eloquentiæ Michaelis, quam certe nemo sanus cum Periclis ac Demosthenis facundia comparabit. Id certe non negabis, calorem quemdam et vim et dicendi suavitatem inesse huic certe in *Dom. Palmarum* homiliæ, ac Voltarium haud vere dixisse affirmando, Græcos istius temporis a majoribus præter garrulitatem nihil hæreditasse. Admonitio quidem quæ in fine legitur, ad virum quemdam quasi prorumpens adolescentem illum in memoriam revocat, de quo Nicetas in *Historia de obsessis* per Sgurum Athenis ut contemptore Ecclesiæ maligno atque adversario archiepiscopi loquitur evangelico ipsum amore protegentis ; qui num ide:m cum nostro fuerit non *hujus* loci est disquerere.

Sequitur de Michaelis scriptis. *Fragmentum panegyridis in imperat. Is. Angelum dictæ ; ad archiepiscopum Thessalonicensem Eustathium epistolæ.*

VIII, p. 30, b. Προσφώνημα εἰς τὸν πραιτόρα κύριον Νικήφορον τὸν προσοῦχον ταῖς Ἀθήναις ἐπιστάντα. Inc. Τίς λολῆσαι τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου. Fin. Καὶ Θεὸς πάσης παρακλήσεως ὡ ἡ δοξα κτλ. XV epist.

IX, p. 38. Εἰς τὸν ἅγιον ἱερομόναχον Λεωνίδην καὶ τὴν συνοδίαν αὐτοῦ. Inc. Εἶτα πάλαι μὲν Ἀθήνησι. ζ'. Ἦς γήνοιτο τυχεῖν καὶ ἡμᾶς ἐν αὐτῷ Χριστῷ, κτλ.

X, p. 39, b. Προσφώνημα εἰς τὸν πραιτόρα κύριον Δημήτριον τὸν Δρίμην ταῖς Ἀθήναις ἐπιστάντα. Inc. Τὸν Θεοῦ φασὶν ἐκείνον. Fin. Καὶ γῆρας παρεκτείνων ἀκρότατον. XIX epist.

XI, p. 52, b. Ὁμιλία ἐπιστάντος τῷ κατ' Εἰβοίαν Εὐρίπῳ. Inc. Ὁ μὲν πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων. Fin. Καὶ ὧν καὶ καλοῦμενος, νῦν τε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

XII, p. 54. Ἐρηνωδία ἐπὶ τῷ μακαρίτῳ κυρίῳ Θεοφυλάκτῳ τῷ Βελιταριώτῳ. Inc. Θρήνου μὲν πλέκειν ἀμειβους. Fin. Καὶ ποιμένος καὶ ἀμνοῦ δι' ἡμᾶς. Ἀμήν.

XIII, p. 57. Λόγος ἐγκωμιστικὸς εἰς τὸν βασιλέα κύριον Ἰσαάκιον τὸν Ἄγγελον. Inc. Εἶτα βασίλισσα μὲν νότου. Fin. Καὶ τοὺς ὄρους τῆς ζωῆς ἐπεκτείνουτος.

Hanc se panegyrim in imperatorem qui Andronici Comneni tyranni finem imposuit, publici juris facturum esse promiserat Tafelius in ed. sua. Opp. min. Eustathii Thessal. p. 8, sed septem annis post nonnisi sequens exiguum fragmentum edidit demonstraturus in quam misero statu Attica langueretur, quippe quæ præ indigentia tributum imperatori regnum ineunti solvi solitum pendere nequirit.

Athenæ coronam auream capiti victoris imponere non poterant ; caret enim urbs denario, ut ipsa parum locuples est, imo incolis fere destituta in eo est ut penitus intereat, nisi, benevola aliqua

Α λόγοι ποιητικοὶς ὀνόμασιν ἔστιν οὐ διακρίνονται, ἐπειδὴ οὐκ ἐξῆν ἄλλως μετέχειν τι καὶ τοῦ ἀβροῦ, τοῦτο οὐδὲ παραιτήσεως ἀξίον πρὸς γε τοὺς εἰδοτάς, ὅπως τὰ τῶν νῦν ῥητορευόντων παράδοξα καὶ πύθουσιν, ὡς κάτοχα τοῦ τῆς Καλλιόπης ἀτεχνῶς ἀσθματος ὅ λέγω, κατ' ἐκείνα τὰ τοῦ Δημοσθένους, μὰ γῆν, μὰ κρήνας, μὰ ποταμοὺς, μὰ νέματα ἔπι πλέον δὲ πολλῶ καὶ τῶν διθυράμβων φροντικώτερον. Τοὺς δ' ἀποδιδέοντας εἰς τὰ τῶν παλαιῶν συγγράμματα, ὅσα καὶ πίνακας (ὁ φασὶν) ἀρχαίως χειρὸς, ἐκείνο ἀπόρη καὶ μόνον ὑπομῆσαι, ὡς οὐδ' ἀνθος παράπαν ἀπεσοκίμασαν, καὶ μᾶλλον εἰ σοφώτεροι ἐκείνων, τοὺς Σωκρατικούς λέγω, ὧν ἐν τοῖς μάλιστα Πλάτωνα καὶ Ξενοφῶντα οἶδαμεν. Τοῦ δὲ Πολέμου οὐ μόνον ὁ ροῖζος, ἀλλὰ κακείνος. Τὰ μὲν καταλογάδην ὤμοις δεῖ ἐκφέρειν, τὰ δὲ τῶν ποιητῶν, ἀμάξαις, πάσαν τὴν τοιαύτην παρατείνεται νέμισιν.

II, p. 3, b. Πρὸς τοὺς ἀχθομένους διὰ τὸ ἀφιλένδεικτον. Inc. Ὁμήρῳ τῷ μεγαλοφρονετώτῳ. Fin. : ἢ ῥαβ' ὑπὶ ρηκος κοίλῃν εἰσέπτατο πέτρην.

III. Ἐγκώμιον εἰς τὸν μακάριον ἀρχιεπίσκοπον Χωνῶν κύριον Νικήταν. Inc. Κωρὸς μὲν ἀνὴρ. Fin. Τοῦτο γέρας ἔχεις λαβῶν.

Vix credere possum Bandinium, Caveum, Oudinum, Harlesium hunc archiepiscopum cum Michælis fratre Niceta historico confudisse, qui, ut omnes sciunt, munere sæculari fungebatur, et de cujus uxore ac liberis sæpe sermo est.

IV, p. 19. Λόγος ἐκδοθείς τινι τῶν ῥητορευόντων εἰς τὸν ἀγιάτατον πατριάρχῃν κύριον Μιχαὴλ. Inc. Ἔστι περὶ Σικελικῶς τις λειμῶν. Fin. Ὡς στέλεχος φοίνικος πολὺν χρόνον.

V, p. 24. Τοῦ αὐτοῦ λόγος ὅτε πρώτον ταῖς Ἀθήναις ἐπέβη. V. p. 12.

VI, p. 27, b. Τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία ῥηθείσα κατὰ τὴν τρίτην κυριακὴν τῶν νηστειῶν, ἐν ἣ καὶ ὁ τίμιος καὶ ζωοποιὸς σταυρὸς προτιθέμενος προσκυνεῖται. Inc. Καὶ ὁδοιπόρος ὀρθίας ἐλαύνων. Fin. Καὶ ἀκατάλυτῳ εὐροτῇ ἡμῶν. Ἀμήν.

VII, p. 28. Εἰς τὴν εὐροτὴν τῶν βαιῶν. Inc. Ὁ μὲν προφητικώτατος. Fin. Καὶ λέγειν κατὰ Θεόν. Αὐτῷ ἡ δοξα κτλ.

Hujus orationis versio Latina integra exstat auctore Franc. Combesisio in *Bibl. Patrum cōncionatoria*, ed. Venet. t. IV, p. 419 sqq. Hæc quidem homilia, quam Combesisius elegantem orationem appellat, non nisi deumbratio est eloquentiæ Michaelis, quam certe nemo sanus cum Periclis ac Demosthenis facundia comparabit. Id certe non negabis, calorem quemdam et vim et dicendi suavitatem inesse huic certe in *Dom. Palmarum* homiliæ, ac Voltarium haud vere dixisse affirmando, Græcos istius temporis a majoribus præter garrulitatem nihil hæreditasse. Admonitio quidem quæ in fine legitur, ad virum quemdam quasi prorumpens adolescentem illum in memoriam revocat, de quo Nicetas in *Historia de obsessis* per Sgurum Athenis ut contemptore Ecclesiæ maligno atque adversario archiepiscopi loquitur evangelico ipsum amore protegentis ; qui num ide:m cum nostro fuerit non *hujus* loci est disquerere.

Sequitur de Michaelis scriptis. *Fragmentum panegyridis in imperat. Is. Angelum dictæ ; ad archiepiscopum Thessalonicensem Eustathium epistolæ.*

VIII, p. 30, b. Προσφώνημα εἰς τὸν πραιτόρα κύριον Νικήφορον τὸν προσοῦχον ταῖς Ἀθήναις ἐπιστάντα. Inc. Τίς λολῆσαι τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου. Fin. Καὶ Θεὸς πάσης παρακλήσεως ὡ ἡ δοξα κτλ. XV epist.

IX, p. 38. Εἰς τὸν ἅγιον ἱερομόναχον Λεωνίδην καὶ τὴν συνοδίαν αὐτοῦ. Inc. Εἶτα πάλαι μὲν Ἀθήνησι. ζ'. Ἦς γήνοιτο τυχεῖν καὶ ἡμᾶς ἐν αὐτῷ Χριστῷ, κτλ.

X, p. 39, b. Προσφώνημα εἰς τὸν πραιτόρα κύριον Δημήτριον τὸν Δρίμην ταῖς Ἀθήναις ἐπιστάντα. Inc. Τὸν Θεοῦ φασὶν ἐκείνον. Fin. Καὶ γῆρας παρεκτείνων ἀκρότατον. XIX epist.

XI, p. 52, b. Ὁμιλία ἐπιστάντος τῷ κατ' Εἰβοίαν Εὐρίπῳ. Inc. Ὁ μὲν πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων. Fin. Καὶ ὧν καὶ καλοῦμενος, νῦν τε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

XII, p. 54. Ἐρηνωδία ἐπὶ τῷ μακαρίτῳ κυρίῳ Θεοφυλάκτῳ τῷ Βελιταριώτῳ. Inc. Θρήνου μὲν πλέκειν ἀμειβους. Fin. Καὶ ποιμένος καὶ ἀμνοῦ δι' ἡμᾶς. Ἀμήν.

XIII, p. 57. Λόγος ἐγκωμιστικὸς εἰς τὸν βασιλέα κύριον Ἰσαάκιον τὸν Ἄγγελον. Inc. Εἶτα βασίλισσα μὲν νότου. Fin. Καὶ τοὺς ὄρους τῆς ζωῆς ἐπεκτείνουτος.

Hanc se panegyrim in imperatorem qui Andronici Comneni tyranni finem imposuit, publici juris facturum esse promiserat Tafelius in ed. sua. Opp. min. Eustathii Thessal. p. 8, sed septem annis post nonnisi sequens exiguum fragmentum edidit demonstraturus in quam misero statu Attica langueretur, quippe quæ præ indigentia tributum imperatori regnum ineunti solvi solitum pendere nequirit.

Ἀθῆναι (urbs Athenarum) χρουσοῦν μὲν στέφανον οὐχ οἷα τε ἦν προτενεχεῖν, καὶ τὴν νικηφόρον κεφαλὴν ἀναδῆσαι ἄχρημάτος γὰρ ἡ πόλις καὶ πενιχρὰ καὶ τοῦ κύκλου διαγραφῆ καὶ τῶν πόλεων

(β. πολιτῶν), καὶ παράπαν ἀφανωθῆναι κωδωνύ- A manu auxiliante spiritum recuperat. Nam non nisi
ουσα, εἰ μὴ νῦν ἐνελεῖται μικρὸν καὶ συλλεῖται cum regno renascente ipsa renasci posse videtur.
πνεῦμα, παρὰ τῆς μεγαλοουργοῦ καὶ πλουτοδοτιδοῦ
ἐναιλαμβανομένη θεξιάς, καὶ μετὰ τῆς κοινῆς ἀνα-
ζώσεως ἐπαλεύσει καὶ ἰδίας ἐμπνεύσεως.

Hanc panegyrim undecim epistolæ sequuntur.

XIV, p. 73. Ἐπιταφίος εἰς τὸν μακαρίτην ἀρχιεπισκοπικὸν τῶν ἐν Ἀθήναις μοναστηρίων κύριον Νίφουτον. Inc.
Εἰ καὶ ἑλομένων ἔφη που γυναικείων. Fin. Ἡ προστρον ἰλουμένως.

Post hæc codex orationem funebrem in archiepiscopum Thessalonicensem Eustathium exhibet. Sed
ne ordinem temporum perturbemus, epistolas sex ad illustrissimum illum Ecclesie antistitem missas
huic loco inserimus. textu Græco e Tafellio sumpto (a).

XV, p. 78, b. Μονωδία εἰς τὸν ἀγιώτατον Θεσσαλονικῆς κύριον Εὐστάθιον.

XVI, p. 86. Ὑπομνηστικὸν εἰς τὸν βασιλέα κύρ. Ἀλέξιον τὸν Κομνηνόν.

Monendus erit lector ut hocce scriptum ad Alexium III Angelum tantummodo referat, qui auctore
Niceta (Hist. p. 293 B), postquam fratrem regno spoliasset, sive ejusdem odio, sive quod nomen γεν-
tis, quæ per annos supra centum purpuram gestaverat, et unde ipse per matrem ortus erat, nobi-
lius ducens, Comneni nomen adoptasset. Ut verum dicamus, de Alexio II imp., qui anno 1183 sextum
decimum agens annum interfectus est, hoc loco cogitare haud licet, quod ordo chronologicus,
quem Michael nunquam non religiose servavit, ejusmodi monogrammate turbaretur. De Alexio autem
Vaut VI sermo esse non potest, quia nusquam Comneni nomen assumpserunt, gentis nomine Angeli
et Ducæ contenti; imo vero simile est de ipsorum regno brevi eoque tumultuario Athenienses parum
curasse. Pius noster archiepiscopus, quem Atheniensibus a feroci Sguro obsessis quamcunque posset
opem pro virili parte tulisse vidimus, hoc ipso christo demonstrat se a sacris suis meditationibus
non eum in modum absorptum fuisse, ut civium suorum salutem ac prosperitatem ex oculis amiserit.
Quod dictionem auctoris nostri attinet, et quam justo devotiorem aliquis dixerit, meminere in
omnibus quæ ad imperatores suppliciter scriberentur, summam semper humilitatem requisitam
fuisse. Id autem minime silentio erit prætereundum Michaeli ore liberrimo imperatorem de præto-
rum ac magistratum concussionibus et malis artibus monuisse, id quod nostris quidem temporibus
iniquioribus certe auribus acciperetur. Ad politicam quidem Athenarum historiam illustrandam libel-
lus præsens plus quam ad Eustathii litterariam dilucidandam contribuerit, quippe quæ nobis mon-
strat, certas Athenis immunitates fuisse non spernendas quæ vi prætorum usurpativa nefarie læderentur.
Dictionis deinde Michaelicæ barbaries et obscuritas gravissima in aliam linguam traducuntibus
obstacula præbent. Hanc scriptiunculam in codice Laurentiano octodecim epistolæ sequuntur.

XVII, p. 93. Προσφώνημα εἰς τὸν γυναικῆδελφον τοῦ βασιλέως Βασίλειον τὸν Κομνηνόν. Inc. Τὸν μεγαλοεργόν
Ἡρακλῆν. Fin. Τῆς μετεώρου λυχνίας τῶν ἀνακτόρων.

XVIII, p. 98, b. Προσφώνημα εἰς τὸν μέγαν Δούκαν τὸν Στρυμόν. Inc. Ἐδεῖ μὲν διαμμενεχίνα Ἀθήνας. Fin.
καὶ πρὸς τοὺς ἐκείσε γαληνίους λιμένας μεθορμίζοντας. Postrema hujus allocutionis recentiori manu suppleta
sunt propter unius folii defectum ante pag. 104. cujus propterea prima verba τῆ δοξῆ· θεοδοξασμένα δὲ
ἐμῶς πάντα κτλ. quo pertineant ignoramus; ultima tamen esse alicujus homiliae, patet ex conclusione,
quæ ita habet: Ὡν ἐν μεθίξει καὶ ἡμῶς εὐρεθείημεν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, κτλ. BANDIN, p. 15.

Quatuordecim epistolæ non parvi momenti, siquidem rerum maximarum quarum Michael testis
fuit, ut Constantinopolis captæ, belli contra Sgurum et Latinos gesti, auctoris exsilii usque ad mortem
fratris documenta exhibent.

XIX, p. 116, b. Μονωδία εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ κύριον Νικήταν τὸν Χωνιάτην. Inc. Ὡ ποικρᾶς ἀγγελίας, ὦ
πικρᾶς ἀποῆς, ἧς ἀδοκῆτως μοι ἐπιπεσοῦσης ὡτα μὲν ἀθρόως περιβοηθηθέντα ἀμφοτέρω ἤχησε! O acerbum nun-
tium ac tristissimum, quo aures meæ mire resonant.

Superest hæc oratio funebris in Latinum tradita sermonem a Petro Morellio, et legitur in *Historia
rerum in Oriente gestarum*, Francof. 1568 et in Bibliothecis PP. Post Monodiam 78 epistolæ leguntur:

XX, p. 164. Προβωλοία εἰς τοὺς ἀπὸ ψυχῆς καὶ σώματος λόγους. Inc. Τὴν τοῦ λογικοῦ μέρος τῆς ψυχῆς διαφορᾶν.
Fin. Ταῦτα εἶδει προθεωρηθῆναι, καὶ δὴ προθεωρηθῆναι. Ex orat. animæ: Εἰ μὲν παρ' ἄλλοις οὐκ εἶδοσιν ἐπ'
ἐμοῦ, τὴν κατ' ἐμοῦ ἐπήρειαν τοῦ συζυγοῦ τότε σώματος. Fin. Δε' ὑμῶν κτλ. — P. 169. Ex orat. corporis:
Ὅταν μὲν ὕβριν καὶ λοιδορίαν καὶ ἄλλα σκώμματα ξυμφορήσασα κατέχει μὲν ἡ σεινὴ ψυχὴ. Fin. Ὑῆφος καὶ τὰ πρακτικά,
καὶ μὴ διορίζουσα. — P. 176. Ἡ δαιτήσις τῶν δικαστῶν. Inc. Ἐπειδή περ καὶ ἀμφοτέρων τοὺς λόγους ἤκούσαμεν
ἐν μέρει. Fin. Εἰς τὴν χώραν τῶν ἀσεβῶν ἀπεισχηθῆναι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ κτλ.

Prolixa hæc et absurda *Prosopopœia*, quam Morellius nominat, non Michaeli auctorem habet,
sed Gregorium Palamam, archiep. Thessal., qui apud Catholicos Romanos hæreseos promotor au-
diebat: Tales enim Michaeli, seuem calamitosum, in animo pueriles ludos agitasse longe a vero
abhorret.

XXI, p. 177. Τοῦ αὐτοῦ σχίδος. Inc. Εἰ καὶ μὴ χροῖοιο; ἦν ἐν γῆ βαρβάρων. Adde locum mutilum: Οὕτως
εἰσεκώμασε τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων, καὶ τὸ μήπω...

(a) Michaelis scripta infra colligemus; ideo titulos hic tantum exhibebimus. EDIT. PATR.

Dein versus aliquot iambioi sequuntur, quorum primus :

'Ἄλλ' ὦ κατοικῶν οὐρανοῦ κῦτος μέγα, κ. τ. λ.

Qui amplum incolis firmamentum.

XXII, p. 180. Carmen hexametrum cum hac inscriptione : Τοῦ Ἀθηνῶν (archiepiscopi Athenarum).

Præcedunt tituli loco septem versus minio exarati, nullo prorsus metro, et procul dubio librarii ignorantia aut negligentia male habiti. Quos, nulla adhibita emendatione, secundum Bandinium subijcimus.

'Ἡσυχίης τόδ' ἄθυρμ' ἴμον, τελίσχη μακρά.
'Ἀνδρὸς ἀκηδιώοντος ἀῆματι νυσταλόεντι,
Οὐ μὴν ἄμουσον πάμπαν, ὄλον τε πόνη πέπαικται.
'Ἄλλ' ἐπιμιξ τῆς παιδιῆς ἴσθ' ἄκην ἰσπούδασται.
Οὐδέ γε αὖ ἱερῇ πολιῇ καθάπαξ ἀπεικός.
Ὀνόμα καὶ Θεανὸ κικλήσεται, ὄνομα σμνόν.
Καὶ κε σὺ τοῦτο γνώσεται, ὦ φίλος, αὐτίκ' ἐπελθών.

Quos vides otii fructus, nugæ sunt, nævi ;
Quales somniator male sanus excitat ;
Nec tamen Musarum afflatu prorsus carent,
Imo joci seriis misti exhibentur,
Quales senem venerandum non dedecet.
Theano nomen cuivis audienti sacrum ;
Sed id tu ipse ubi volueris, cognitum habebis.

Primus carminis versus legitur :

Κόσμον ἱμῶν προθύρων συνίην σκίοισσαν ἀείδω.

Ficum cano ædes meas obumbrantem.

Ultimus :

Δουλοσυνῶν ἀργαλία προταμῶν ζυγοδέσμα.

Servitutis vincula prementia dirimens.

XXIII, p. 183, b. Septem carmina, quorum quatuor prima : Εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν, εἰς τὸ θεοτόκιον et εἰς τὸν μονόχερων (sic!) numeris hexam., tria posteriora, Εἰς τὴν σταύρωσιν, εἰς τριήμερον et εἰς ἀγγέλους, metro iambico composita sunt.

XXIV, p. 187. Ἀρχαὶ τινῶν διαφόρων ἐπιστολῶν 23 numero, styli exercendi gratia, sicut Bandinius aumat, exaratæ.

Hinc inde Bandinius (p. 19-36) universas Michaelis epistolas ordine chronologico in codice observato onumerat, addendo : *Epistolarum CLXXX Michaelis Acominati, Atheniensis metropolitæ, recensio per alphabeti litteras digesta.*

En, ordine alphabetico quoad nomina eorum ad quos missæ fuere, epistolarum Michaelis seriem damus, additis aliquibus notulis e Lequienii *Oriente Christiano* aut Ducangii *Glossario ad Scriptores medivæ et infimæ Græcitalis desumptis.*

Τῷ γέροντι τῆς μονῆς τοῦ Κομνηνοῦ κυρ. Ἀθανασίω. — Τῷ πατριάρχῃ κυρ. Βασιλείω. — Τῷ λογοθέτῃ κυρ. Βασιλείω τῷ Καματηρῷ. — Τῷ γυναικοθέτῳ τοῦ βασιλέως σεβαστοῦ Λασκαριῶς κυρ. Βασιλείω τῷ Καματηρῷ (1). — Τῷ Πικριδίω κυρ. Βασιλείω, τῷ λογαριαστῇ (2) τοῦ πραιτωρίου. — Τῷ μεγάλῳ λογοθέτῃ τῷ Βελισσαριώτῃ. — Τοῖς Βελισσαριώταις. — Τῇ Βεριοδόσῃ. — Τῷ τεσσαράκοντα πῆχη κυρῷ Γεωργίω. — Τῷ μεγάλῳ σκευοφύλακι (3) (ἔπειτα τῷ πατριάρχῃ) κυρῷ Γεωργίω τῷ Ξιφιλίνω. — Τῷ Παδουάτῃ κυρ. Γεωργίω. — Τῷ ἀναγραφῆι (4) κυρ. Γεωργίω τῷ Κολυμβᾷ. — Πρὸς τὸν αὐτὸν καὶ τὸν σύντροπον αὐτοῦ κυρὸν τὸν Νομικόπουλον. — Τῷ Καμάκωνι κυρ. Γεωργίω. — Τῷ ἀνεψιῷ αὐτοῦ κυρῷ Γεωργίω τῷ σεβαστῷ. — Τῷ ἀρχιτρῷ κυρῷ Γεωργίω τῷ Καλλίστῳ. — Τῷ νιῷ αὐτοῦ κυρῷ Γεωργίω. — Τῷ Βαρδύνῃ κυρ. Γεωργίω. — Τῷ πιστοφίλῳ κυρ. Γεωργίω. — Τῷ Θεῶν γραμματικῷ. — Τῷ ἄ σι.κ. (fort. πρωτασηκρήτη, Β) κυρ. Δημητρίω τῷ Δρίμη. — Τῷ σεμνῷ καὶ ἐπὶ τοῦ κανικλείου (5) κυρ. Δημητρίω τῷ Τορνίκη. — Τῷ λογοθέτῃ (τοῦ δρόμου) κυρ. Δημητρίω τῷ Τορνίκη cum voc. initial. : Αἰεὶ παῖδες οἱ Ἕλληνας (6). — Τῷ μεσάζοντι (7), τῷ Τορνίκη κυρ. Δημητρίω. — Τῷ Καρύστου κυρ. Δημητρίω. — Τῷ μακρεμβολίτῃ κυρ. Δημητρίω. — (incipit : Οἴμοι, οἴμοι, ὅτι τῆς ὑπερορίας). — Τῷ Γαρδικίου (8) καὶ Περιστερᾶς ἐπισκόπῳ κυρ. Ἐπιφανίω. — Τῇ τυχο (superscr. μρ.) κυρᾷ Εὐγενείᾳ. — Τῷ Νέων Πατρῶν ὑπερτίμῳ κυρ. Εὐθυμίω. Πρὸς τὸν αὐτὸν Ἀθηνῶν τοῦ ὑπερτίμου Νέων Πατρῶν κυροῦ Εὐθυμίου. Τῷ Τορνίκη κυρ. Εὐθυμίω. — Τῷ αὐτῷ καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἀγιοσοφίταις. Πρὸς τὸν κυρὸν Εὐθύμιον. — Τῷ Θεσσαλονίκῃ κυρ. Εὐσταθίω. — Τῷ ὀσιωτάτῳ κυρ. Ἡσαΐα τῷ Ἀντιοχεΐτῃ. — Τῷ Φουρνίτῃ τῷ Θεογνώστῳ. — Τῷ πατριάρχῃ κυρ. Θεοδοσίω. (9) — Τῷ Ματζούκι κυρ. Θεοδοσίω. — Τῷ (ἐπὶ τοῦ κανικλείου) σεμνῷ κυρ. Θεοδώρῳ (10)

(1) Basilius Camaterus fuit patriarcha Constantinopolitanus ab a. 1183 ad a. 1186, ac Theodosio in insulam Terebinthum sedenti successit. Bandini. (Cf. Nicet. Hist. p. 169 A).

(2) Λογαριαστῶν duo genera erant; primi dicebantur λογαριασταὶ τῆς αὐλῆς, ii nimirum, qui in palatio merentibus stipendia exsolvebant; alteri λογαριασταὶ τῆς πλοῦς, qui classis rationes expendebant: prioris generis erat hic Basilius. B. (Cf. Goar ad Codin. ed. Par. p. 33, n. 64, Gretser, ib. p. 212).

(3) Σκευοφύλαξ erat qui sacra ecclesiae vasa custodiebat. B. — (Cf. Gretser et Goar. l. l. p. 181, et p. 10, n. 8). — Georg. Xiphilinus ex magno sceuophylace creatus est patriarcha Constantinop. a. 1192. B.

(4) Ἀναγραφεὺς, proprie descriptor, erat tributum exactor B. (Du Cange, l. l. p. 47).

(5) Κανίκλειον, caniculus, erat atramentarium

imperatoris, cui qui præerat, ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου dicebatur; hoc autem illi nomen est inditum, sive quod caniculi formam referret, sive quod caniculis fictitiis, ut hodie etiam fieri solet, sustentaretur. B.

(6) Plat. Tim. ed. Stephan. p. 22.

(7) Μεσάζοντες dicebantur, qui in aula imperatoris primas obtinebant, scilicet rerum ministri. B. (Du Cange, glossar. gr. p. 909, conf. Goar. l. l. p. 72, n. 38).

(8) Gardicium unus erat ex episcopatibus metropolitano Larissæ in provincia Thessaliæ subiectis. B. (Cf. Le Quien, *Or. chr.* II, p. 103).

(9) Fuit monachus collis S. Auxentii et patriarcha Constantinopolitanus ab a. 1178 ad a. 1183. B. (Conf. Nicet. p. 139, 158, 164 et 168).

(10) Ille est fortasse Theodorus Irenicus, cognomine Copas, qui anno postea 1215 Nicææ patriarcha electus est. B.

τῶ Εἰρηνικῶ. — Τῶ Εὐρίπου κυρ. Θεοδώρῳ. — Τῶ κρατίστῳ κυρ. Θεοδώρῳ τῷ Δούκῃ. — Τῶ Βελισσαριῶτῃ κυρ. Ἰωάννῃ. — Τῶ Θεόδῳ κυρ. Ἰωάννῃ. — Τῶ Θεσσαλονίκῃ κυρ. Ἰωάννῃ. — Τῶ παρακοιμώμένῳ (10*) κυρ. Ἰωάννῃ τῶ ἡσνοπέ (ντῶ). — Τῶ καλῶ καιρῶ κυρ. Ἰωάννῃ. — Τῶ Νεκυάκτου κυρ. Ἰωάννῃ. — Τῶ καθηγουμένῳ τοῦ ἁγίου Μελετίου κυρ. Ἰωαννικίῳ. — Τῶ καθηγουμένῳ τῆς μονῆς (11) τοῦ κυνη (γίου) τῶν φιλοσόφων. — Τῶ καθηγουμένῳ τῶν ἁγίων ἀμολογιτῶν. — Τῶ καθηγουμένῳ τῆς σεβασμίας μονῆς τῆς Καισαριανῆς. — Τῶ πανευτυχευπερτάτῳ θείῳ τοῦ βασιλέως Κασταμονίτῃ. — Τῶ Πηγονίτῃ κυρ. Κωνσταντίνῳ. — Τῶ θεοφιλεστάτῳ σπαχάρῳ (12) κυρ. Κωνσταντίνῳ. — Τῶ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς σκαλλῆς (13) κυρ. Κωνσταντίνῳ τῷ Μεσοποταμίτῃ. — Τῶ λογοδίτῃ τοῦ δρόμου κυρ. Κωνσταντίνῳ τῷ Τερνίκῃ. — Τῶ Κρήτῃ ἀρχιεπί. — Τῶ βασιλεῖ τῆς Ἀνατολῆς τῷ Λατκάρι. — Τῶ οἰκουμένῳ πατριάρχῃ κυρ. Λεοντίῳ (14). — Τῶ ὀσιωτάτῳ μοναχῶ κυρ. Λουκᾷ. — Τῶ ἀρχιεπισκόπῳ κυρ. Λουκιανῶ. — Τῶ καθηγουμένῳ τῆς μονῆς τοῦ σπουδαίου κυρ. Λουκιανῶ. — Τῶ Θεόδῳ κυρ. Μανουῆλ. — Τῶ σεβαστῷ κυρ. Μανουῆλ τὸν Ὑλῆα. — Τῶ Βεριδότῃ κυρ. Μανουῆλ. — Τῶ πατριάρχῃ κυρ. Μανουῆλ. — Τῶ πανοσιωτάτῳ καθηγουμένῳ τῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ Προδρόμου κυρ. Μαρτενικῶ. — Τῶ Ἀύρωσιανῶ κυρ. Μιχαῆλ. — Τῶ ἀνεψιῷ αὐτοῦ κυρ. Μιχαῆλ. — Πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ κύριον Νικῆταν τὸν Χονιάτην. — Τῶ ἀνεψιῷ αὐτοῦ κυρ. Νικῆτα. — Τοῖς ἀνεψιῶσι αὐτοῦ τῷ τε κυρ. Νικῆτα καὶ τῷ κυρ. Μιχαῆλ. — Τῶ Βεριδότῃ κυρῶ Νικητορῶ. — Τῶ μεγαλυπερῶτῳ πρωτονοταρίῳ καὶ πραιπόρι κυρ. Νικολᾷ τῷ Τριψύχῳ. — Τῶ ἱατρῷ κυρ. Νικολᾷ τῷ Καλοδοχῷ. — Τῶ Πιστοφίλῳ κυρῶ Νικολᾷ. — Πρὸς τὸν Νέων Πατρῶν τὸν Μεσοποταμίτην καὶ Κοσπομέτην λεγόμενον. — Τῶ σακελλάριῳ τῷ Πλευρῶ. — Τῶ ἐπισκόπῳ ῥε (superscr. δς). — Τῶ μεγάλῳ δουκὶ τῷ Στρογγῶ. — Τῶ σακελλάριῳ τῶν Ἀθηνῶν τῷ Φωκᾷ.

§ X. *Alia Michaelis scripta quæ in Bibliothecis Oxoniensi ac Parisina asservantur. Carmen de Athenis. Conclusio.*

Post Epistolarum Michaelis catalogum Bandinius (§ 44 sqq.) plura de tribus Greg. Naz. epistolis, tum de Theophylacti, Bulgarorum archiepiscopi, scriptis in Bibl. Florent. asservatis in medium profert, quæ hujus loci non sunt. Memoratu autem digna videntur aliquot Michaelis scripta, quæ dum in Bibliotheca Medicæ desunt, in Oxoniensi visuntur, sec. Catalogum libr. mss. Angliæ et Hiberniæ (Oxon. 1697), quibus tituli: *Catechesis prima; Homilia de creatione hominis, et Lamentatio demortui Αδυστή;* deinde in Bibliotheca Parisina *Tractatus de cruce*, quem Fabricius perperam in orationem permutavit, et qui forsitan rectius carmen iambicum *de pristina urbis Athenarum dignitate* esse videtur, quodque Boissonadius in tomo V *Anecdotorum* publici juris fecit.

Ob ultimos hujus carminis versus non immerito exordium longioris poematis suspiceris. Ut ut est, certe lamentationem licet mutilam habes scriptam de Athenarum fatali sorte ab ultimo antistite ejus urbis, qui cantico, ut ita dixerim, olorino fatum ejus urbis fatale memoriæ prodidit. Restat ut carmen Morelli, finem haud spernendum dissertationi nostræ imposituri, lectoribus mente benevola impertiamur:

Cecropidum præsul Michael, dum tristia fratris
Niketæ queritur funera Choniatæ,
Cygnea testatur tua vox, o Græcia, quænam
Viribus effetis, cum morerere, fuit.
Atticus ille lepos, Xenophon quo scilicet olim
Nobilis a teneris claruit unguiculis,

Occidit, heu! tecum tumulumque subivit eundem
Fædaque successit nec mora barbaries.
Qui volet ergo tuas cognoscere, Græcia, vires,
Cum Xenophonte legat funera Choniatæ:
Ille tuas cunas nascentis floribus ornat,
Hic tua fraterno funere fata gemit.

(10*) Παρακοιμώμενος, præpositus cubiculi; ac prioribus sæculis dignitas erat eunuchis tributa; extremis vero temporibus duplicis fuit generis; alius enim erat παρακοιμώμενος του κοιτώνος, cubicularius imperatoris; alius παρακοιμώμενος τῆς σφενδόνης, annuli signatorii custos. B.

(11) Μονῆ ἐστὶ μοναστήριον. V. Du Bange l. I. p. 949, de καθηγουμένος (Abbas, Prior), p. 473.

(12) Σπαχάρῳ, armiger. Du cange, p. 1415, Cf. Goar. l. I. p. 29, n. 34.

(13) Ὁ ἐπὶ τῆς σκαλλῆς idem valet ac σακελλάριος. B. p. 26. Sacellarius erat ecclesiasticæ pecuniæ curator et custos. Σακελλῆ enim sive σακελλιον dicebatur sacculus pecuniarius, h. e. ærarium ecclesiæ, quo eleemosynæ asservabantur. Id. p. 21.

(14) Septem tantum menses patriarchalem sedem obtinuit Constantinopoli Leontius a. 1190, dictus Theotocistes, quod per Θεοτόκον, quam sibi apparuisse dicebat imperator (ls. Ang.), electus fuisset. B. (Cf. Nicet. 259. C.).

MICHAELIS ACOMINATI CHONIATÆ

SANCTISSIMI ATHENARUM METROPOLITÆ

ORATIO

HABITA IN DIE FESTO PALMARUM.

(Combesii. Biblioth. concional., tom. III, p. 417).

Præclarissimus regum propheta David, immensam solis pulchritudinem, indefessamque celeritatem admirans, et ipse ait : *Tanquam sponsus procedens de thalamo suo : exsultabit ut gigas ad currendam viam suam : et occursum ejus usque ad summum cæli, nec est qui se abscondat a calore ejus*¹. Miratus quippe vir sapientissimus est, sidus hoc maximum, quanta prænitens pulchritudine in morem sponsi in orientali horizonte oritur, giganteaque celeritate atque vigore ad horizontem pervadit e diametro oppositum, nihil obscurato tantis illis annorum voluminibus ipsius decore ac specie, neque vi dissoluta, sed eodem semper modo exsultare, rerumque universitatem nullo labore lustrare, nec non vitali micantissimæ lucis defluo implere. Quin etiam ego qui ipsum justitiæ solem Christum, atque siderum conditorem, nova pcpmpa procedentem videam, eadem cum Davide ut canam adducor, nempe quod ipse sponsi in morem procedens de thalamo suo exsultarit ut gigas ad currendam viam suam, per mediam Jerusalem, inauditi sæculis omnibus triumpho ac miraculum omne vincentis specie extemporaneus ovans. Ac quidem exitus ejus a summo cælo : inde siquidem nostræ salutis causa nihil loco dimotus, viam secare cœpit ; et occursum ejus usque ad extrema cæli, infimas scilicet inferni partes ; illic namque dispensationis cursus terminum habuit, ut nec inferna illa loca ab ejus se calore absconderet : indeque rursus velut ab occidente, matutinus exortus, iisdem cæli sedibus restituitur. Prius tamen quam in infernum descendens inter mortuos splendeat, divinam quamdam velut præmisit vocem, ea quatruiduanum a mortuis suscitans², quem unum ex animarum extraxit caveis, cujus victoria, pompa hodie procedit, ac præsentem ex tempore triumphum instituit ; nempe Sionis Rex ille mansuetus³, non aureis phaleris instrato equo, seu alias curru aureo, sed pauperculo asello paupere

A comitatu vectus, adversus infernum velitatione functus Rex gloriæ, inferni proxime prædam aggressus est, primasque inde charissimum Lazarum tulit manubias. Unius vocis sono tyranni perterritus arces, exque mediis cuncta vorantis feræ faucibus, ovem suam bonus Pastor extraxit. Sua in specu correptum latro Lazarum detinebat : mox tamen audita Dominica voce infremuit, atque ad lucis auram redivivum emergere dimisit. Non enim fas erat obdormire in mortem *velut natam ex muliere, sed expergisci qui ipsi vitæ charissimus esset. O ingentis virtutis, quin imo omnipotentem vocem ! qua portæ mortis metu panduntur, infernique janitores stupore obriguerunt, ac quatruiduanus exsiliit mortuus. Vere catulus leonis Christus*⁴ ; nuncque solo rugitu feram exterruit : *Leo enim rugiet, inquit, et quis non pavebit*⁵ ? Brevi autem post ipse quoque recubans dormiet : at ubi conserto veluti pede cum morte congressus fuerit, penitus profligabit. Nunc quidem tremendum ac ingentem cetum solo eminens clamore subegit : mox vero Jonæ in morem ejus sponte rictu absorbendus est, quo ipsius disrupto ventre, quos a sæculo absorpsit omnes extraxerit⁶. Tametsi terra erat, et in terram abierat Lazarus, at Christus erat qui hominem e terra condiderat⁷ ; ex quo etiam clamore, uti et spiraculo, mortuo iterum figmento animam refudit. Jam quidem fætebat tabo resolutum cadaver atque corruptum ; at Christi vox vitæ illi odor fuit. Quod C mortis vinculus institis astrictus erat, vetuit nihil quin longe progredere, jubente scilicet Christo : *Veni foras*⁸, qui educit vincetos in fortitudine ; similiter eos qui habitant in sepulcris⁹.

Psallat jam Lazarus cum Davide : *Non dereliquisti animam meam in inferno, nec dedisti sanctum tuum videre corruptionem*¹⁰, et, *Implesti me letitia cum vultu tuo* : non enim oblivioni traditus sum, sicut mortuus a corde¹¹ ; sed mortuo mihi

¹ Psal. xxxiii, 6 seqq. ² Joan. ii, 41. ³ Zach. ix, 9. ⁴ Gen. xlix, 9. ⁵ Amos. iii, 3. ⁶ Joan. ii, 1. ⁷ Gen. ii, 7. ⁸ Joan. ii, 44. ⁹ Psal. lxxviii, 7. ¹⁰ Psal. v, 10. ¹¹ Psal. xxx, 13.

fecisti mirabilia ¹². Sane quidem complura Christus exhibuit magnifica opera, quibus sensu destitutis Judæis suam manifestam fieri gloriam voluit; multosque mortuos suscitavit, nempe servum centurionis, *lari* filiam, viduæ unicum filium. Ac quidem mortui, audito, *Puella, surge* ¹³, et, *Adolescens, tibi dico, surge* ¹⁴, confestim dicto audientes erant, lumenque redivivi cernebant; hi autem, ne sic quidem videntes videbant, nec audientes audiebant. Idcirco etiam ad extremum Lazari suscitationis opus, quod prodigii novitate cuncta vinceret, ceu cujus vis major esset, remedium admovit. Nam illos quidem mortuos statim suscitavit; hunc vero cum jam putruisset, inque elementa quibus concreta corporis fabrica erat, diffunderet. Atque illic quidem defuncti loculum tetigit, ac B puellæ manum apprehendit ad vitam instaurans contactu vivifici corporis: hic autem sola voce vitam reparavit, voce nimirum, quam Judaicus *populus non audivit, ut quos, juxta Davidem* ¹⁵, mors pasceret; quæ nimirum velut oves, qua ii laborabant cæcitate, in inferno ipsos poneret: Lazarus vero tanquam ovis Christi, revocantem pastoris vocem confestim sensit, infernique barathro dimissus ad vocantem rediit. Quodque Mosem quidem se scire, Dominum autem nescire se incircumcisi asserebant ¹⁶, manifestius seipsum hodie ostendit, libere triumphans, regioque magis cultu procedens; lactentes denique infantes producens, qui Dominum suum agnoscant, ac testes sint, ipsum Dominum esse qui custodit parvulos ¹⁷, ac C quem David vaticinatus est perfecisse laudem ex ore infantium et lactentium ¹⁸; Zacharias vero Sionis Regem prædixit, mansuetum et salvantem, ac qui asello vehatur ¹⁹. Cum enim Scribæ et Pharisei velamen cordi impositum ²⁰, dum prophetæ ac Moses leguntur, habeant, ac clavem scientiæ tenentes nedum ipsi non ingrediantur, sed et ingredi volentes prohibeant ²¹, infantium ora, quæ de Christo sunt, vaticiniis promendis laxantur, ac quibus linguæ usus negatus, pueri halbutientes, Scripturarum obscura dilucidissime explanant; doctæque surdos parentes, ac qui more aspidum aures obturant ²². Docti a Deo pueri, sumpto Davidico psalterio, lectisque, quæ sint apta atque congruant, ejus canticis, Solem justitiæ aquilarum visus acumine clare prospiciunt, ac parentibus qui acute cernere nolint, nec aquilæ juventute renoventur, sed litteræ vetustate cæcutiant, adaperiunt: Hosanna, aiunt; *Benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Israel* ²³. Vix non digito monstrant infantes, atque predicant Sionis Regem esse, mansuetum illum ac salvantem. Idem enim valet Hosanna, ac, *Salva, quæso*. Haud tamen miraculum in pueros convertit qui incircumcisi cordi-

dibus essent: unde neque in cælorum regnum ingressi sunt. Erant enim utres veteres ac putres ²⁴, nec gratiæ vinum tanquam novi, ac Spiritus capaces, poterant capere. Proh cæcitate, calumque! *Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui* ²⁵; Israel autem Regem suum non cognovit, sed deprehensus est hove dementior, et asino stupidior, cognoscendo Dominum suum; idque cum infantes minime bovem in lingua ferrent, sed Regem asello insidentem, pompaque hodie procedentem, ac quod olim vaticinio proditum esset, implentem, prædicarent; alligare scilicet ad vitem pullum suum ²⁶, quod est, novum ex gentibus populum, quem necdum quis jugo manciparat, ad vitem ex Ægypto translata colligare ²⁷.

Enimvero, eorum quæ mysterio insunt, miraculorum vim intelligamus; quin potius celebritatis miracula in nobis ipsi exhibeamus. Efficiamur Lazari Christi amici; sorores nobis sapientiam atque virtutem faciamus; ac si quando velut homines infirmari contigerit, seu etiam in mortem obdormire, fuerimusque tanquam in specu quadam in præsentem sepulti sæculo, aderit, qui est vita, Christus, magnaevangelicorum documentorum voce clamabit: *Venite foras* ²⁸ a sæculi morte; atque ut alio quodam loco dicit, *Surgite eamus hinc* ²⁹, nos inde transferens, atque a sæculi morte educens; ac statim e sæculo egrediemur, nulloque prohibente ad vitam procedemus, tametsi institis ligari, quod maxime novum ac inauditum; nempe etiam carnis vinculis astricti: ab eo enim quod est vincire animam, Græca voce *δέμας* (ac si vinculum dicas) sapientibus corpus nuncupatur. Nihil tamen illud vetat, quin mundi hujus mortem afferentis necessitudine excedamus, dum solum Domini vocem audierimus, atque ad ipsum extra castra exeamus, velut qui manentem hic civitatem, ut divinus Apostolus loquitur ³⁰, non habeamus, nec vitæ reparandæ spem abjiciamus, vel si mundi libidine quatruiduanifætemus; qui nimirum quatuor ætates, pueritiam, adolescentiam, virilem, ac senectutem mortui egerimus, atque ad ipsam dissolutionem venerimus: quippe Christus qui mortui sint delictis ³¹ suscitare novit. Ad hæc jumentum indolem apud Salvatorem Davide auctore ³² induamus, ut pompa pro nobis adversus mortem procedentem ipsum vehamus. Sternamus ei vestimenta, nempe carnem spiritui subjicientes, humilitatem colamus. Si necdum licet in arbores juxta aquarum exitus consitas ³³, puta palmam, aut cedrum Libani, sive olivam fructiferam (cujusmodi arbor Job ille justus erat, cujusmodi divinus David adolescere: vel ramos ex sanctis illis arboribus, virtutum scilicet stolones, quibus illi ascantes eluxuriabant, tollamus, plausuque venien-

¹² Psal. LXXXVII, 11. ¹³ Luc. VIII, 54. ¹⁴ Luc. VII, 14. ¹⁵ Psal. XLVIII, 15. ¹⁶ Joan. IX, 29. ¹⁷ Psal. CIV, 6. ¹⁸ Psal. VIII, 3. ¹⁹ Zach. IX, 9. ²⁰ II Cor. III, 15. ²¹ Luc. II, 52. ²² Psal. LVII, 5. ²³ Psal. CII, 5. ²⁴ Matth. IX, 17. ²⁵ Isa. I, 5. ²⁶ Gen. XLIX, 11. ²⁷ Psal. LXXIX, 9. ²⁸ Joan. II, 44. ²⁹ Joan. XIV, 31. ³⁰ Hebr. XII, 13. ³¹ Coloss. II, 13. ³² Psal. I, 3.

tem accipientes, Salvatori præstendamus. Si fuerimus justii homines, veraces, sine crimine, Dei cultores, ab omni re mala nos abstinentes, sic Jobi more³⁴ perfectæ exstiterimus arbores, qui nimirum ut sublimis frondosaque palma effloruit; aiebat enim fore ut senesceret ætas sua, sicut truncus palmæ: rursusque erimus uti David oliva fructifera³⁵, si ejus pariter fortitudinis, ac mansuetudinis æmulatores fuerimus, quo vir cordi placens, exque ejus moribus a Deo inveniamur. Quod si nostra segnitie non possumus omnem illorum virtutem imitari, flores illos, fructuum copiam, patientiam, laborum certamina, vel Davidis saltem mansuetudinem, aut modestiam colamus³⁶, quatenus etiam se vermem, non vero hominem appellabat³⁶: vel mores pacificos cum iis, qui pacem oderunt³⁷, animum nihil injuriarum tenacem, lenitatem, rursusque Jobi in tentationibus invictam constantiam, liberare pauperem de manu potentis, pupillum juvare cui desit adjutor³⁸, induere justitiam, ac tanquam diploide se vestire judicio; oculum esse cæcorum, claudorum pedem, invalidorum patrem. Harum virtutum opera si exhibuerimus, ex arboribus a Deo satis ramos excidimus, ac Salvatoris cultus gestavimus.

Ad hæc nos a malis abstinenceamus: infantium simplicitatem imitemur, *talium enim est regnum cælorum*³⁹. Ex horum etiam ore nunc Deus laudem perfecit. Si Ecclesiæ filius es, humiliare sicut ablatatus super matre sua⁴⁰. Noli malitiæ hæerere ac superbiæ, nutrici in spiritu adhære. Quorsum cum Deo pugnas, qui adversus Christi sponsam insaniam feraris? *Maledictio matris eruit fundamenta*⁴¹. Sin autem illa etiam Christi sponsa est, ejus maledictio quid non præstabit? Noli qui per baptismum Dei filius factus es, in vipere fetum demutari, eam mordentem ac exedentem quæ te spirituali partu enixa est; neque ingratus deprehendaris, qui velut asinus lacte distentus in altricem calcitres. Terreat flagellum, quo plexo hodie Christus, contemptores, ac qui profanarent domum orationis, cædendo abegit⁴². Terreat te proditoris restis, ne et ipse in eam incidas, qui locelli causa magistrum tradidit; neve nefarii eorum consilii sociusefficiaris, quibus cum Caipha et Pilato pastorem percutere ac oves dispergere convenit. Hactenus enim omitto dicere de Core, Datham et Abiron, quorum seditiosa adversus Aaronem coitio, dehiscente terra ac absorbente viventes cum familia in infernum detrusit⁴³. Nec jam mihi Samuelis erit mentio, cujus spreti injuriam in seipsum Deus recepit. *Non enim, inquit, te spreverunt, sed me*⁴⁴. At nos neque Samuel, neque Elias, neque Aaron sumus, qui *invocabant Dominum, et ipse exaudiebat eos, in columna nubis*

*A loquebatur ad eos*⁴⁵: nec velut illi dii sumus, neque filii Excelsi⁴⁶; sed sicut homines morimur, et sicut unus e principibus cadimus. Veræ hæc objicis, o bone; ac nos quidem, inquit, tales sumus; tu vero unde nobis novus repente Daniel ortus est⁴⁷? Quis tibi presbyterium dedit, ut iudicibus iudicium ponas, ac illumines oculum, quæ pes, aut manus, vel auris existas, atque ovis pastorem pascas ac regas, doctorique discipulus sancias? quorum leonum ora frenasti⁴⁸? *cujus draconis, sine saxo ac fuste medium ventrem dirupisti*⁴⁹? Quenam tibi futurorum revelata mysteria? Proh cæcitatem, qua festucam in fratris oculo vides, nec in te maximam trabem advertis⁵⁰! Non sumus Samuel, neque Aaron; neque enim sicut illi Dei testimonia custodimus, et mandata Dei quæ dedit nobis: non tamen propterea qui non spernas, seu alias iudices, justificaberis; aut, quod miserabilius, a pœna immunis eris, partim docente Christo ut quæ dicunt sacerdotes sequaris, neque quæ agunt curiosius inquiras⁵¹; partim monente Paulo ut præpositis obedias, ac illis subjectus sis; quippe qui vigilent tanquam rationem pro animabus nostris reddituri⁵². Vides, jussus ipse sum ut vigilem ac quæ te spectant, diligentius scruter, velut rationem pro te redditurus; non tibi præceptum ut easdem in me partes exsequaris. *Lege mihi cantum* ut populi lepram dispiciam, ac qui hac ægritudine laboret vel mundum, vel immundum pronuntiem: parce igitur dignitati, eique reverentiam habe, quæ Aaronico ac Samuelis sacerdotio atque ordine venerabilior existat. Serviebant illi umbrae futurorum, nos autem Christi sacerdotii unctione delibuti sumus. Quis majori Caipha abominatione habendus, qui Christum condemnavit⁵³? *Ille nihilominus talis ceu pontifex anni illius prophetia* fungitur, ceditque lingua illa Spiritui organum, quæ morti Christum addixit. Sic Deus sacerdotium honorare novit, ut ejus causa etiam Spiritu afflet qui impii sunt: tu vero cum te deceret sacerdotium vereri, ac nostræ propensius infirmitati parcere; secus vero ejus occasione ac prætextu inconcessa præsumis illisque pueris sucenturiaris, qui Elisæi calvum caput subsannarunt, cum nescirent, quot quantisque caput illud donis Spiritus ornaretur⁵⁴. Vide igitur, ne tu quoque ferarum præda factus, docearis prophetæ non illudere, quod glaber sit ac depilis; juvenum scilicet capillitio carens, sed venerari ac colere, quod unctus Spiritus est, velut etiam unguento quod in Aaronis capite, in venerabilem illam barbam descendit⁵⁵. Hæc a me paterne ac disciplinæ causa dicta sunt, non reprehendendi aut ulciscendi libidine. Non enim tantum valeat fraterna injuria, ut Christi penitus

³⁴ Job xxiv, 18. ³⁵ Psal. li, 10. ³⁶ Psal. lxxxviii, 21; Act. xiii, 22; ³⁷ Psal. cxix, 7. ³⁸ Psal. cxix, 7. ³⁹ Job xxix, 12, 14, 15. ⁴⁰ Luc. xviii, 16. ⁴¹ Psal. cxxx, 2. ⁴² Eccli. iii, 11. ⁴³ Joan. ii, 15. ⁴⁴ Num. xvi, 33. ⁴⁵ I Reg. viii, 7. ⁴⁶ Psal. lxxxviii, 6, 7. ⁴⁷ Psal. lxxxii, 6. ⁴⁸ Dan. xiii, 4. ⁴⁹ I Reg. xvii, 34. ⁵⁰ Dan. xiv, 26. ⁵¹ Matth. xxii, 3. ⁵² Hebr. xiii, 17. ⁵³ Joan. xi, 49. ⁵⁴ I Reg. ii, 23. ⁵⁵ Psal. cxxxii, 2.

patientiam explodat, quibus nulla alia ratio eorum quas nunc agimus celebritatum existat, quam longa illa Christi tolerantia atque lenitas, qua nedum patitur, fertque impertubati animi firmitate turpissima sputa, verbera, alapas, verum etiam Deum ac Patrem, pro iis qui in cru-

cem egissent interpellat, ut cuncta reconciliet. et in unum concordie vinculum cogat: qui et nos in uno spiritu unoque animo coagmentans, idipsum sapere atque dicere secundum Christum inducat. Ipsi gloria in secula seculorum. Amen.

MICHAELIS ACOMINATI

CHONIATÆ

EPISTOLÆ AD EUSTATHIUM THESSALONICENSEM ARCHIEPISCOPIUM.

A. Τῷ Θεσσαλονικίῃ, κυρῷ Εὐσταθίῳ.

Ἔμοι ἐγὼ! τί ποτε τοσοῦτος ὑπερόχη χρόνος, καὶ γράμμα τῆς σῆς οὐκ ἐδέξαμεν ἀγιώτερος, μακαριώτατος δέσποτα, ἐν' ἀκαθάρτου εἰδέειν, ὅπως ἔνυσται σοὶ τὰ τῆς ὀδοιπορίας, ὅπως ἐς τὴν Θεσσαλονικίαν ἀρίκου; Μή ποτ' ἢ νυμφευσαμένη σε πόλις αὕτη κατὰ τῆς βαρυντικῆς τῶν γυναικῶν οὐκ ἀνίγεται ἐπιστρέφειν σε πρὸς τὴν Κωνσταντινου τῆν βασιλίδα, οὔτε μὴν ἐπιστολῆς οἶον μελοβολεῖν, ἀλλ' αὐτῆς ὄλον εἶναι, καὶ πάντα τῆδε χαρίζεσθαι; Ἢ τοῦτο μὲν οὐχί· οἷσι δὲ, ὡς περὶ ἄλλα τοῦ παρόντος ἀπιστα καίρου, οὔτω καὶ τὸ περὶ σὲ γύρῳ οὐκ ἐμπέδεν, καὶ παρὰ τοῦτο οὐδ' αὐτὸς ἐθέλεις γυλιότιον θρημὸν τὸν ἐστέρωτα; Ἄλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐ μὴ τὴν σὴν ἱερὰν κεφαλὴν. Μᾶλλον μὲν οὖν νῦν οἱ ποθοῦντες πλῆον τῷ πόθῳ κάμνουσι, παρόσον τῇ ἀποστάσει πλῆον τῷ πόθῳ κάμνουσι, παρόσον τῇ ἀποστάσει μόν. θάνουσαι, οἶον ἔχοντες ἀγαθὸν ἐλάθουσαν ἐκαστοῦς· ἐπεὶ καὶ θάλασσα ἡλίου, καὶ ὕψος, καὶ ἅπαν κἀλὸν τότε μᾶλλον θαυμάζεται, ἔνθα βαρὺς ἐπιπέσεται χειμὼν, καὶ νόσος ἐισθραφῆ. καὶ τὰ τῆς ἐκαστοῦ ὄλου συστοιχίας ἀντιστραφῆ. Οὕτω καὶ Ἀθηναῖοι Σωκράτην ἔχοντες μὲν ἰσχυρῶν, μετὰ δὲ τὴν κλίμα ὡς σφόδρ ἐθαύμαζον· καὶ ὅπερ ἤθεσαν ἔχοντες ἀγαθόν, τοῦτο ἀποβαλομένοι, ἐποθῶν ἀνακαλούμενοι. Σοῦ δὲ καὶ πρότερον περιερχομένη, καὶ νῦν ἐπι μᾶλλον ποθέσαι ἐμελλομένη. Ἐπεὶ τοίνυν ἔχεις μαθόν τὴν περὶ σὲ νῦν ἐνταῦθα διαθέσειν, ἐπίστειλε, σφόδρατε. φείσαι κάμου διατερουλήμενον τὰ ἡτὴ παρὰ τῶν πυθνομένων τὰ περὶ σοῦ. Διατηροῖς σε Θεὸς πολυχρόνιον.

B. Τῷ Θεσσαλονικίῃ, κυρῷ Εὐσταθίῳ.

Εὐδαίμων οὗτος ἀνὴρ, καὶ εἰ τις ἄλλος. Πάλαι μὲν τῆς πρὸς τὴν σὴν ἀγιώτητα συνθηκῆς ἐσχεν εὐτυχῶς, τὴν δὲ δέσποτα· εἶτα δ' ἐπὶ χρόνον τινὰ τοῦ καὶ πηλοῦς αὐτοῦ αἰδεσίμου προσώπου διαστῆς, αἰθῆς τῆς κτιστικῆς τοῦδε κατὰ θεῖον ἠτύχησε, σκιερὰν δ' ἐπὶ φηγόν, ἀελίου φρύγοντος, ὀδοιπόρος ἐθραμεν ὡς τις. Ἡμεῖν δὲ τοῖς περὶ τοῦ σοῦ πόθου κάμνουσιν ἀμέγχεον τὸ δεινόν, εἰς ὃ καὶ ἡμᾶς σὺ μόνος ζέφυρος τῶν μὲν σὴν πανευδαίμονα Θεσσαλονικίαν εἰς πειρηγῶν, ἡμᾶς δ' οὐκέτι ζωογόνον περιπνέεις, καὶ τὸ λυποῦν ἅπαν ἀναψύχοις ὡς ποτέρον. Εἶτα τίνας

PATROL. GR. CXL.

B I. Domino Eustathio, Thessalonicæ archiepiscopo.

Me miserum! quantum tempus elapsum est, ex quo epistolam a sanctitate tua non accepi. quæ me de itinere tuo et in urbem Thessalonicæ adventu certiore faceret. Nunc forte urbs, recens tibi nupta, more feminarum quæ zelotypia vexantur, non tibi permittit oculos in Constantini reginam convertere, nedum poma favoris ei mittere ei soli unice deditum? Nonne est ita? At de perfidia queritur; te ipsum inconstantie in amore accusat. In quo fallitur, per sacrum tuum caput! Interea autem amici tui desiderio laborant; ex oculis enim sublatum te recuperare gestiunt. Sic sol, sic sanitas tum maximi penditur, ubi hiems dura, aut morbus aut aliud malum quodcumque irruerit. Sic Athenienses Socratem calumniabantur quamdiu cum iis vivebat; veneno absorpto mortui sapientiam in cœlum tollebant, et virum antea spretum ex intimo animo desiderare non cessarunt. Nos quoque amorem quo te semper amplexi sumus, in nobis jugiter crescere sentimus. Nunc igitur, vir sapientissime, cum te adeo diligi vides, tandem nobis rescribe. Parce, quæso, auribus meis quas circumstrepunt clamores eorum qui quomodo valeas perscrutantur. Deus te protegat per multos annos!

II. Domino Eustathio, archiepiscopo Thessalonicæ.

Fortunatus hiece vir inter omnes. Prius enim ei cum sanctitate tua vivere contigit, nunc autem postquam vultus tui ipsis angelis venerabilis aspectu per tempus aliquod privatus fuisset, te fortuna sic volente, denuo aspiciendi copiam adeptus est, ut per calores æstivos viator in fagi umbra quietem petit. Nos autem, tui desiderio vexati, omni jam solamine privati sumus, ex quo tu, quo uno zephyro gaudebamus, dilectam habitas Thessalonicen, nihil jam nobis aspirans lenimenti. Ad quos, nisi ad nos, calamitatibus oppressos

μὲν κρήδεμον τῆς Ἰνούς οὐκ οἶδα, ὃ τί ποτε τῷ Ἀτλήμονι Ὀδυσσεὶ συνεισένηκεν, ὅτι θαλαττομοχθούντι τοῖς στήνοισι αὐτὸ ὑπετίθειτο. Τὸ γε μὴν τὸν γράμμα, ὃ ἐν τοῖς στήνοισι φέρω, τὸ πᾶν ἡμῖν καὶ τὸ ἅπασαν τῆς σωτηρίας εἴργασται· καὶ ταῦτα, ὅτι οὐκ ἔν ἡμῖν ἕλπις τοιοῦδε καλοῦ, τὸ ἀσχολὸν εἰδῶσι τῆς σῆς ἀγιότητος· ὡς μᾶλλον ἂν ἐπιπεισμένον τὸν Αἰθιοπιανὸν τουτονὶ γραμματοκομιστὴν εἰς λευκοχρόντα μεταβαλεῖν, ἢ γράμμα τῆς ἱερωτάτης σου ψυχῆς μετὰ χεῖρας ἄρτι λαβεῖν· ὃν πᾶν καταλλήλως εἰς Μωσὴν ἐξειδέξω, διὰ τὸ οἶον ἐκ γνόφου κατέρχεσθαι εἶναι ὑπόζορον. Ἐγὼ δὲ καὶ τὸ ἐπόμενον συλλογιζομαι, ὅτι καὶ ὡς ἐκ Θεοῦ πλάκας κομίζει τὰ παρὰ σοῦ γράμματα. Μήποτε δὲ, ὡς Δέσποτα, καὶ βράτῃ κειομένην που ὀρειβατῶν ἐπιτεύχηκεν, εἰς οὐκ ἐνοήσῃ ἀποσπῆσαι τὰς ὄψεις, καὶ παρὰ τοῦτο τὸ προσωποῦν κατασβόλωτο; Ἄλλ' ὃ μὲν ἕως ἡμῖν γραμματοφορεῖ καὶ μὲν εἰς λευκὰς περὶ σοῦ ἀγγελίας, καὶ εἰς ἀγγελῶν φωτὸς καὶ ἡμέρας νύκτα τεταξεται, καὶ ἐπιθερμίδι σαρκὸς μελαίνης σιασίεται. Σὺ δὲ εἰς αἰεὶ πίπτουτας εἴω τοῦ καλοῦ ἐπανόγων διδασκαλικῶς ἅμα καὶ πατρικῶς. Τὸ ἐπιτεύχημα τοῦ θυμοῦ καὶ δυσκολοῦ γείτονος τριτίως μὲν εἰς κενὸν ἵσχυαι καὶ μυρίαὶ κορώναι αὐτῷ ἐπικρῶζουσιν. Εἰ δ' ἐπιτεύχεται τὸ τι καὶ εἶτι, οὐκ οἶδα. Ἐταλάνισα, μὰ τὴν τὴν σοφίαν, τὸ σαπτὸν γέροντιον, οἷς (?) σφοδρῶς ἰαντῶ λαθόμενον, ἐποικοδομεῖν κατὰ τῶν γειτονούτων ἐπέβλητο μέγαρον ἡμεροῦντα ἄλλως, οἷς ἀνεμιαία ἤλεγχθησαν, καὶ ὡς αἶραι λυθίντα διεφυσθήσαν. Τοῦ περὶ νηστείας λόγου οὕτω γεγενημένα, τῆς δὲ μονωδίας τοσούτων, ὅσων εἰ καὶ τράπεζαν παραφέρων τις, ὅσων πολλῶν καὶ κάλων γέμουσαν, ποῖν ἢ καὶ χεῖρας ἐπιβαλεῖν, εὐθύς ἤρπασε, τὸν δευτεμόνα ἀρεῖς ἐπιχαινοντα, καὶ μόνῃ τῇ ὄψει ἀνιαρῶς παραφάσσαντα. Δοῖτε σοὶ Θεὸς ζωὴν μακροχρόνιον.

Δ. Πρὸς τὸν αὐτὸν αὐτὸν Θεσσαλονίκης.

Ὁ δ' αὖ πάλιν ἔμφοτος πολλῶν γραμματίων καπνοῦ, τῆς ἂν πρὸς τὸν γραμματοκομιστὴν τὸν παρόντα κομφεύσαιο· καὶ μάλ' ἀληθῶς. Οὐδὲν γὰρ τὰ ἡμέτερα τῶντα ἢ καπνός· τεκμήριον μόνον τοῦ κατ' ἡμῖν ἀσθέντου ὑποκάεσθαι εἶτι τοῦς σοῦς θυμῶς ἔρωτας· τὰ δὲ γε ἄλλα εἰς αἶρα σκιδνάμενος καὶ λυόμενος. Εἰ δὲ σοὶ καὶ φιλιτατος, ὅτι τῆς λόγου σὶ θρησκείας ἀποθρῶσκει, τοῦτο λέγοις μὲν αὐτῶς· ἀκούομεν δὲ ἡμεῖς. Πλὴν καὶ οὕτω καπνός. Καὶ παρὰ τοῦτο, οἶμαι, καὶ ὁ κομίζων καπνηρὸς ὄλος καὶ γρηθὶ καμνοὶ ἴσος. Ἄλλ' ὁ τοιοσδε καὶ ὦν καὶ ἔκων ἐνθένδε στυπνός ἡμῖν ἐπανήκοι — πῶς εἶποις — καὶ εἰδὲν ἡδιστος καὶ φαιδρὸς λάμποντι προσώπων, ἐκ τῆς σῆς ἀποπύθουσι αὐτοπύθουσι, καὶ τοῦ κεστοῦ τῶν γραμμάτων σου ἐπιτευχέμενος αὐτῷ τὸ ἐπιχαρὶ· ὃς καὶ τῇ σῇ ἀγιότητι αὐθὺς ἀναγγελεῖ τὰ καθ' ἡμᾶς, ὅπως ἔχουσιν. Ἰλεως εἶη μοι Θεός, διὰ τῶν σῶν ἱερωτάτων ἐντύξω.

Ε. Τῷ Θεσσαλονίκης, κυρῷ Εὐσταθίῳ.

Ἀγιώτατε Δέσποτα, οἶδα τὴν ἱερωτάτην σου ψυχὴν τὴν αὐτὴν οὕσαν, οὐ μᾶλλον ἐν τῷ ἀναλλοιώτῳ τῷ ἱστικῶν καλῶν ἢ τῇ περὶ ἡμᾶς διαθήσει σου· οὐδέτις γὰρ καλοῦ μεταπίπτειν μεμάθηκας, ἀλλ' εἰς ἀκριβέστερον μᾶλλον ἐγκάεσθαι. Καὶ γράμμασι μὲν εἰδὲν ἢ μικρῶς προσέχεις διὰ φιλικῶν χαρακτομένων, εἰς ψυχὴν δὲ μᾶλλον προκύπτεις, κάκειθεν λαμβάνεις τὸ τῆς ἀγάπης ἐχέγγυον. Οἶδα, ὅτι νῦν μᾶλλον ἢ πρότερον τὰ καθ' ἡμᾶς εἰσεῖς ὁ φιλόανθρωπος· καὶ πλεον ἑλεῶν προσπάσχεις δριμύτερον· τὸ δὲ

stola quidem tua, quam tanquam pectorale gestas benefica fuit in me salvando, idque tempore quo tu minime otio abundabas. Hominem sane Æthiopicum non suspicabar litteras abs te nobis portare; quem cum Moyse comparaverim qui facie umbratili e tenebris prorupit, et si tabulas divinas Moyses, tuus epistolas divinas portavit. Num in montibus errans rubum vidit ardentem qui ejus palpebras combussit? Nos eum dummodo epistolas tuas affert prosperas, luminis nuntium et diei filium veneramus, licet nunc cute nigra. Tu autem perge succurrere ut pater et præceptor omnibus qui circa virtutem in errore deprehenduntur. Quod vicinus hostis contra nos propugnaculum fecerat dirutum est, graculorum crocitantium domicilium evasit. Opusne præterea aliud conficiatur ignoro. Ego quidem senem istum ex animo deplorabam qui, nescius se mortem sibi maturare, contra vicinos domos ventosas et aerias construere studuit. (Orationem tuam de jejunio nondum gustavi, et Monodiam vix inchoavi, ei plane similis qui tabulam lautis cibus refertam, priusquam tangere possis, removel et hospitem falsis escis illicit, postremo decipit. Deus te longævum reddat!

C IV. Ad eundem Thessalonicæ archiepiscopum.

Ecce iterum hominem vapore epistolari admodum oneratum, dices, tabellarium nostrum videns, et omni jure. Quidquid enim scribimus vapor inanis est simulque amoris nostri ardentis indicium. Quem si amas quia ex urbe ascendit que litteris te imbuit dic nobis; volupe enim nobis est. Vapor id quod esse non desinit, quare etiam qui portat, niger est ut atramentarius. Utunque id sit, redux nobis candidus visu ac splendidus apparet postquam te facie contemplatus est abs teque epistolari zona cinctus fuerit. Ab eo sciscitando sanctitas tua quomodo nos ipsi valeamus comperiet. Dominus precibus tuis exaudit propitius mihi esto!

D V. Domino Eustathio Thessalonicæ archiepiscopo.

Sanctissime domine, probe novi, candidam tuam animam tum quod bonum rectumque est semper sequi, nosque eodem semper amore amplecti. Nunquam ab honestis artibus recessisti, imo earum vestigia semper pressisti. Commercium epistolare inter amicos te parum movet, qui ex sola anima amoris pignus et certitudinem hauris. Id quoque scio te pro humanitate tua res nostras cordi habere et nos amore continuo amplecti ac fovere. Si dein amatus redamas, ego tibi similis non sum; quod

enim publicani faciunt, quomodo res magni momenti esse poterit? Me amantibus eo quo par est animi affectu sanitatem et longævitatem opto.

Præsens monachus timidioris indolis frater est venerabilis Demetrii Thessali, cui auxilio tuo opus est. Fruatur igitur benignitate tua ac paternitate. — Deus mihi propitius esto ob sacras preces tuas.

ληψέως· Ἄπολαυσάτω γούν τῆς σῆς ἀγαθότητος, δι' ἣν τε εἶχες εἰς ἐκείνον πατρικὴν διάθεσιν, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν ἀξίωσιν. Ἰλωὺς εἶη μοι Θεὸς διὰ τῶν σῶν ἱερατάτων εὐχῶν.

VI. Domino Eustathio, Thessalonices archiepiscopo.

Tecum esse velim, domine sacratissime, luctusque vestri particeps esse, et concinere cum Jeremia aut etiam Ezechiele nostro, quia urbs tua eadem, qua olim civitas sancta, calamitate premitur. Sed cum hoc maxime tempore separati sumus, has tibi litteras luctus mei testes mitto. Quæ urbs ab hostibus capta est! Prima videlicet post primam et omnium vere reginam! quantum Romæorum infortunium sol vidit! Eheu, armorum Italorum vim perniciosam! Quot naves cum ipsis nautis mare Siculum absorpsit! Quam urbem inundavit! Væ Telchinis! Proh invidiam, quæ urbis secundis rebus adversaria terra marique repit, utrinque protectam funditus perdidit. Cujus tandem urbs sancta criminis rea neque patroni urbani, nec archiepiscopi venerabilis, nec omnium piorum supplicationibus salvari potuit? quis enim pro Thessalonice pia vota, communi hospicio non fecisset? Preces nostræ vanæ fuerunt; Deus enim amaritudinis calicem omnibus hauriendum obtulit et civitatem luxuriosam perdidit. Quem unquam Thessalonice aut Byzantio advenientem aut in quemvis locum proficiscentem hospicio non excepit? quæ instar cordis in imperio sita erat uni Byzantio postponenda, multis in rebus æquiparanda, nunc communis plaga flagellata jacet. Nec mirum, te, sanctissime, plus quam cæteros perpeccum esse. Deus enim qui omnium vires metitur, adæquatam cuique onus imponit, et dum homini effeminato nil portare valenti parcat, fortissimis quibusque quorum tu numero ascribendus videris, durissima pericula, utpote honorem inde consecuturis obunda proponit. Quare absurdum esset virum consolari voluisse qui nos ipsos omnem sapientiam edocet, et quem Deus per multos annos conservet!

Φιλί γάρ τὸ Οεῖον τὰς δυνάμεις μετρεῖν, καὶ ταῖς δυνάμεισιν ἐπάγειν τὸ βάρος τῆς πείρας ἀνάλογον. Καὶ ὡσπερ τὸν μαλακὸν καὶ οἷον μὴδὲν φέρειν οὐδὲ τὴν ἀρχὴν καθῆκεν εἰς οὐδὲν δυσχερὲς, ἵνα πρὸς τῷ μὴδὲν τε κερδᾶναι καὶ τῇ λύπῃ καταποθῆ, οὕτω τῷ γενναίῳ κατὰ σὲ καὶ τὴν πείραν τῶν ἀβουλήτων καὶ ὕλην ποιουμένων ἐνδοκιμήσεως θερμότεραν τὴν παρα τῶν κινδύνων ἐπήνεγκε πύρωτιν. Ἀπειρόκαλον οὖν τοιῷδε ἀνδρὶ παραμυθητικῶν ἐπιστέλλειν, ὃν ἔχομεν αὐτοὶ πάσης φιλοσοφίας διδάσκαλον, αἰε φυλαττόμενον παρὰ Θεοῦ πολυχρόνιον.

ζ'. Τῷ Θεσσαλονίκῃς, κυρῷ Εὐσταθίῳ.

Ἦθελον αὐτὸς συμπαρεῖναι σοι, μακρῶτατε δέσποτα, καὶ ξυναυλίαν θρηνεῖν, καὶ τοῦ ὀλοφυρμοῦ κοινωνεῖν τῷ καθ' ἡμᾶς Ἱερεμία εἴτ' οὖν Ἰεζεκίηλ, καθότι παραπλήσιον ἐκείνοις τοῖς πάλαι τῆς αἰχμαλωσίας τῆς σῆς παραπλάσσας πόλεως. Ἐπεὶ δὲ ἀνάγκη διεστάναι, γράμματι τριτεύς ἀφοσιούμαι τὸ συμπνεθεῖν καὶ δεαρεύουσαν καὶ ὁ φασιν ἀχνυμένην ταύτην πέμπω σκυτάλην. Ἦ οἷα πόλις ἐάλω, πρώτη μετὰ τὴν πρώτην καὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἀπασῶν βασιλεύουσας! οἷαν Ῥωμαίων συμφορὰν εἶδεν ὁ ἥλιος! Φεῦ ἤλικον ἴσχυσεν Ἱταλικὴ αἰχμὴ! Ὅσον Σικελικὴ ἀνερόβροθῆσεν ἀμπωτις! οἷαν πόλιν ἐπέκλυσε! Φεῦ τοῦ φθόνου, φεῦ τῶν Τελχίνων! Φθόνος ἦν ὁ τοῖς ἀγαθοῖς βασκῆνας τῆς πόλεως· φθόνος κατὰ γῆν στρατεύει, καὶ κατὰ θάλατταν ἔρπει, καὶ τὴν δορυφορουμένην παρ' ἑκατέρων στοιχείων ἑκατέρωθεν πορθεῖ καὶ κατὰκρας αἰρεῖ. Οἴμοι! τί τοσοῦτον πολὺς πεπλημμύληκεν εὐσεβῆς, ἵνα καὶ μάρτυρος πολιοῦχου ἐντευξῆς αἰσχυνοθῆ, καὶ σοφοῦ ἀρχιερέως ὅσια εὐχὴ, μᾶλλον δὲ παντῶν εὐσεβῶν δέησις; Τίς γὰρ οὐκ εἶδε το ὑπὲρ Θεσσαλονίκῃς θεοκλυτῶν, ὡς κοινῆς πατρίδος καὶ καταγωγίου κοινοῦ; Ἄλλ' ἠλέτρηθημεν μάτην εὐξάμενοι· πᾶσι γάρ, οἶμαι, κερᾶσαι πικρίας ποτῆριον Θεὸς ἐδεκαίωσε, καὶ παρὰ τοῦτο τὸ κοινὸν ἐντρύφημα προῦδωκε. Τίνα τῶν ἀπάντων οὐκ ἰδεξιοῦτο Θεσσαλονικῆ, ἐκ Βυζαντίου ἢ ἐς Βυζάντιον ἢ ὀπουδῆποτε παροδύοντα; Οἷα γάρ τις καρδιά τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς τὴν μέσην αὐτῆς ἔλαχε χώραν, καὶ πᾶσι κοινὸν ἀγαθὸν ἐξέκειτο· καὶ τῇ Κωνσταντινου, ὅσα κεφαλῆ καὶ πόλει τοῦ κράτους, ὑφιζάνουσα, τῶν λοιπῶν ἀγαθῶν ἡμφισβῆται. Οὐ γὰρ πλέον τι λέγειν ἢ περὶ τὴν βασιλεύουσαν αἰδῶς δέδωσιν. Ἐπὶ κοινῇ γούν, ὡς ἔφην, μάλιστα τὸ κοινὸν ἐάλω παραμύθιον. Εἰ δὲ πλέον αὐτὸς, ἀγιώτατε καὶ σοφώτατε δέσποτα, τῆς πικρίας ἐγύσω, καινὸν οὐδέν.

MONΩΔΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΩΤΑΤΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΚΥΡΟΝ ΕΥΣΤΑΘΙΟΝ

MONODIA

IN

SANCTISSIMUM THESSALONICES EPISCOPUM
DOMINUM EUSTATHIUM

Ἦ στυγρὸς αἰὼν, ὃ τλήμων ἡμεῖς γενεά! οἶα πεπόν-
θαμεν! Πῶς ἐτραγωδήσω τηλικούδε κακοῦ μέγεθος;
Πῶς ἀλοφύρωμαι; Μέχρι γὰρ τινὸς ἀραξία πίσω τὸ
ἄλγος καὶ πωροῖς δάκρυσαι, μέχρι τινὸς ὑπομυυρίζω
θρηνώδεις κατ' ἑμαυτὸν· τὰ μὲν αἰγνῆς ἐκπεπληγμέ-
νος ὡς ἔχω παλαρτέρας βροντῆς τῶ ἀδοκῆτῳ τῆς σκυ-
θροπῆς ἀκοῆς, ἣ καὶ ὡς καταϊδίτη βεβλημένος ση-
πῶ, καὶ σταναγμὸν μόνου τρωτίως ὡς καπνὸν ἀφίεις,
τῆς ἐμπικρώσεως ὀδύνης ἐναργῆς σίμαντρον· τὰ δὲ
μὴ θέλων οὕτω βραδίως βαρυτάτη πιστεύειν ἀγγελία
ὡς ἀδουλήτῳ μοι, ἐπιπολὺ δ' ἀπειθεῖν καὶ διαπιστεῖν
ὡς ἂν μάτην οὕτω βρούση κάκεινα λογοποιούσῃ,
ὅσα μὴ θέμις προφέρειν εἶτε προσίσθαι· Ἰσῆς γὰρ ἀτοπίας εἶτε καινοτομίας ἐνόμιζον πυυθάνεσθαι καὶ πιστεύειν ἄσ-
τήρα τὰ διαφανέστατον οὐρανόθεν χαμαὶ πεσεῖν, καὶ τὸν μέγαν Εὐσταθίον ὑποδύναϊ γῆν.

Οὕτω μὲν οὖν καὶ διὰ ταῦτα αὖτος ἔστην ἐς δεῦρο
καὶ ἐννός, εἰ καὶ ἄλλως, ὡς ἔφην, ἀλαλήτοις στε-
νημοῖς ἐκοπτόμην, καὶ περιελιμαζόμεν ὑποδρο-
χοῖς δάκρυσαι καὶ πρὸ καιροῦ διαζομένοις τὴν
ἐρηξεν. Νῦν δὲ ἄλλὰ καὶ πέπεισμαι, ὡς οὐκ ἄφελον,
ἀληθευούσῃ τῇ πικρᾷ ἀγγελίᾳ, καὶ πῶς μικρὸν τῆς
ἐκπλήξεως ἀνευγῶν, ἔκπυστον ἀνοιμῶζω καὶ
γοερὸν, καὶ φωνὴν ἀφήμι κλαυθμῶ σύμμικτον.
Τάχα γὰρ, οὕτω τοῦ ἀλγους τῇ γεγωνοτέρᾳ προ-
ακακλαύσει κενουμένου θύραζε πρὸς βραχὺ, κουφι-
σμόν τινα τοῦ λυπούντος εὖρω· καὶ ἅμα τῷ χει-
μένῳ κόσμον οἰκίον ἀποδώσω τούτου καὶ δικαιο-
τατων ὄφλημα. Καὶ τοί γε ἄλλως ἐπ' ἀμφοτέρᾳ τῇ
γνώμῃ ριπτάζομαι, διαπορῶν, ποτέρως ἂν μᾶλλον
τελικώτῳ πάθει κατάλληλα φαινόμενην ἀροσιούμε-
ως ἢρα τῇ χθῆς βαθείᾳ σιωπῇ καὶ τοῖς ἀρώνοις
σπᾶρμασι τὸ ὑπερβαλλόν τοῦ πάθους παραδεικνύς, ὡς οἱ παρά τοις μύθοις ἀποδενδρούμενοι καὶ λιθούμενοι· ἢ
μᾶλλον ἀνοιμῶζω καὶ θρήνου κατάρχων σήμερον κατὰ τοὺς ποιουμένους παρὰ τῷ προφήτῃ κοπετόν ὡς δρακόντων,
καὶ πύθος ὡς θυγατέρων σειρήνων; Ἔοικε γὰρ ἐκάτερον, οὐκ ἔξω πίπτον καιροῦ, παραμετρεῖν συμφορας
μέγεθος.

Φεῦ τοῦ κοινοῦ πάθους! φεῦ τοῦ παγκοσμίου
κακοπραγμάτου! Εἰς ὑπολείπειτο βίου λαμπτήρ,

O saeculum execrabile! O infortunatos nos ipsos!
Quomodo hujus calamitatis magnitudinem deplo-
rem? Unde verba luctum satis testantia sumam?
Longo a tempore dolorem meum edo, mutis tan-
tum lacrymis effusis. Nuntium quidem de Eustathii
morte mentem ut tonitru, ut fulmina improvisa
percussit, nec aliud nisi fumum, doloris intimi
quo crucior indicem emitto. Primo quidem fidem
rei novae habere nec potui nec volui, at per lon-
gum tempus lucidissimam stellam de caelo delap-
sam Eustathium sepulcro conditum esse incre-
dulus acceperam.

Sic inter lacrymas et gemitus haerens voce inte-
clusa mei compos non fui, ubi nuntium verum
esse, proh dolor! compertum habui. Sed et cum
apertam calamitatem non minus plango; nunc
quoque lacrymae vocem ocludunt. Attamen ubi
dolor vocem non impediverit lenimenti aliquid
invenero, et amico defuncto officium debitum
persolvero. Sed quid tandem faciendo dolorem
meum melius manifestare videbor? Obmutescam-
ne ut heri eorum ad instar qui secundum fabulam
prae nimio dolore in arbores aut saxa mutati sunt;
aut gemam fremamque ut modo, ad exemplum eo-
rum qui secundum Prophetam planctum faciunt vel
ut draconum, et luctum quasi struthionum? Utrum-
que mihi e re esse videtur ob magnitudinem cala-
mitatis.

Vae commune infortunium! vae jactura univer-
salis! Una supererat vitae stella, fax una litteris,

unum luminare mundi, unus sol sacri ordinis. Sed res ne fando quidem audita: hic quoque extinctus est, nos in æternum deseruit. Quomodo, o sol, sustinisti solem terrestrem amplius non videre, qui inter mortales fuit quod tu inter astra? At nunc atra caligo universo mundo incubat, tenebræ et nox illunis vitam persequitur; nos errantes sicut quondam Ægyptii pastorem ereptum desideramus qui sapientia pastoritia inter omnes, sicut pastor inter pecora, eminebat; nos philosophiæ amici regem scientiarum, parentem eloquentiæ deflemus. Jure enim majori Eustathius de nomine regio gloriari poterat quam sophista ille Atticus; synodus sacra quoque oculum suum et vocem illam quærit quæ verba rege digna longe lateque pronuntiaverat.

λογιότητος. Δικαιότερος γὰρ ὁ μέγας Εὐστάθιος τῆ βασιλείῳ κλήσει σεμνύνεσθαι, ἤπερ ἐκεῖνος ὁ Ἄττικὸς σοφιστῆς, καθότι καὶ τὴν σοφίαν οὗτος ἐκείνου πολὺ βασιλευτέρος. Ζητεῖ καὶ σύνοδος ἱερὰ τὸν ἐαυτῆς διαφανέστατον ὀφθαλμὸν, καὶ τὰ βασιλεία περιλαλοῦσαν ταῦτα φωνὴν καὶ περιανγυμένην τοῖς πέρασιν.

Civitas Thessalonice heri felicissima, hodie perquam infortunata, quia tanto filio privata quanto cum luctu sponsum, pastorem bonum, præceptorem sapientem, salvatorem, genium tutelarem, popugnatorem, uno verbo columnam, ut cum Pindaro loquar, immobilem, et si quid aliud laudabile et salutare cogitari potest, quanto, inquam, cum lectu reposcit! Sic igitur mœrore confecta quasi secunda vice capta et destructa foret, humi jacet et metuit ne pejora experiatur. Prius namque, Italis terra marique irruentibus ac muros destruentibus, e manibus hostium erepta fuit ab Eustathio nostro qui virtutum suarum fama adeo hostes ipsos commovit ut vultum ejus aspiceret non ausi sint, imo exercitus ferox ad ipsius pedes sponte procubuerit. Nunc vero hoc tanto propugnaculo destituta misere humi jacet, quasi vi capta nullis jam mœnibus defendatur.

ἀγέρωχον στρατὸν ῥιπτάζοντας. Νῦν δὲ τοιοῦδε προβόλου γεγυμνωμένη, καταδέδλωται τῇ γνώμῃ παρὰ τοῦ πάθους, ὡς νῦν ὄντως ἐκπεπλιωρικεῖν καὶ πάντα περιεκαρμένῃ κρηθίμνα.

Quid tandem urbium regina in hoc rerum discrimine facit? faciliusne an ægrius infortunium portabit, cui Eustathius beneficia in eum collata largo cœnere et cum grati animi pignoribus reddidit? Quæcunque enim dum in ea viveret, sapientiæ thesauros honestarum artium amantibus benigne largitus est; fuit enim eloquentiæ prytanem, sapientiæ focus universalis, hortus nulli non apertus, ager fertilis sub auspiciis divinis, eloquentiæ fons perennis. Hinc evenit ut discipuli gratis metere gratis haurire possent nec amplius artium ac litterarum disciplinam sitirent. Brevi enim tempore sine præludiis, sine prolegomenis, sine certaminibus aut studiis præviis philosophia se imbutum sensit quicumque illum adibat, quasi ex ipsius Aristotelis schola exiisset. Quamvis enim torpore profundo languesceret ignorantiae, ubi primum ille cibum spiritualem obtulisset, discipulus quasi a Musis ipsis afflatus discessit. Sed non amari ut folia lauri fuere fructus hujus arboris sapientiæ; imo dulciores sicut epistola quam

εἰς λόγου πυρσός, ἐν κόσμῳ μέγα πῦρ, εἰς τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερωσύνης ἥλιος. Καὶ νῦν (ὦ τῆς τοῦ παντός συγχύσεως!) καὶ οὗτος (ἀλλὰ πῶς γλώττα θρασεῖα, τὸ τοσοῦτον ἂν φθέγγαιο;) ἀπίσθη, παρῶχτο τὸ φροῦδος ἡμῖν τοῦ λοιποῦ. Εἶτα πῶς ἐνέσχευς αὐτός, ὦ ἥλιε, οὐκέτ' ἐφόμενος τὸν ἀντανίσχοντά σοι γῆθεν ἀνθήλιον καὶ τοῦτ' ὄντα τοῖς ὑπέσει, ὅπερ σὺ τοῖς λοιποῖς ἀστράσι; Ζόφος οὖν ἀκασμία; ἐπιέχεται τῷ παντὶ διὰ ταῦτα, καὶ σκότος ἀλαμπὺς τὸν ἡμέτερον βίον κατέσχε, καὶ συμφορὰς ἀναστρός νυξί· καὶ ὡς Αἰγύπτιοι πρότερον ὑπὸ ψλαφητῶ σκότῳ πλαζόμενοι, ποθοῦμεν εἰ ποιμαίνοντες λογικῶς τὸν ἐπιστήμη ποιμαντικῆ τοσοῦτω πάντας ὑπερβαλόντα, ὅσα καὶ νομῆς βουκλήματα, εἰ περὶ λόγους τὸν βασιλεία τῶν λόγων καὶ πατέρα τῆς

Ἡ γε μὴν εὐδαίμων χθὲς δι' ἐκεῖνος Θεσσαλονικη, καὶ νῦν οὐκ εὐδαίμων ἐκείνου χθῆρα. γεγονότερον οἰμώζουσα, παρόσον καὶ διαφερόντως τῶν ἄλλων τῆς συμφορᾶς ἤσθετο, οἷα κατολοφύρεται, καὶ μὲθ' ὅσων καὶ οἷων τῶν θαυράτων ἀνακαλεῖται τὸν ὠραῖον νυμφίον, τὸν καλὸν ποιμένα, τὸν καθηγητὴν, τὸν σοφόν, τὸν σωτήρα· τὸν πολιοῦχον, τὸν πρόβολον καὶ κίονα, κατὰ Πίνδαρον, ἑστραβῆ· καὶ εἰ τι ἄλλο ἐράσμιον καὶ σωτήριον πρᾶγμα καὶ ὄνομα. Οὕτω δὲ ἄρα πενθεῖ, καὶ πρὸς τοῦ πίνθους ἀπάγεται, ὡς ἂν εἰ κατὰ κράς εἴλω, καὶ τοῦτο δεύτερον ἐκπεπόρθηται· ἢ καὶ σχετικώτερα πάσχειν οἴεται. Πρώτον μὲν γὰρ, Ἰταλῶν ἐκ γῆς καὶ θαλάττης ἐπικωμασάντων αὐτῆ καὶ καθυπερτέρα τῆς ἀλώσεως ἴστατο τῷ φρονήματι, τοῦ πολιοῦχου ταύτης ἐκείνου περιόντος, καὶ πλείστην ὄσσην καὶ δυσαντίβλεπτον ποῖς περιορκηταῖς προβαλλομένου τῆν ἐκ τῆς ἀρετῆς αἰδῶ, καὶ μόνον οὐχ ὑπὸ πόδας τὸν γεγυμνωμένη, καταδέδλωται τῇ γνώμῃ παρὰ τοῦ πάθους,

Τί δ' ἡ πόλεων βασιλεῖς; Πότερον κουφότερον ὑποίσει τὴν κοινὴν δυσπραγίαν, ἢ πολλῆ ἐπαχθεστερον οἷς ἐλευθεριώτατα καὶ κάλλιστα παρ' αὐτῆ τιθραμῆνος, ὡς ἐν ἀποδόσει τροφείων πάσας χάριτας φιλοτίμως ἐξέτισεν· οὐχ ὅπως κόσμος ἀξίως αὐτῆ καὶ λαμπρότατον γινόμενος ὄνομα, ἀλλὰ καὶ, ἐν ἰδρωτί πολλῶ συνελίξατο παρ' αὐτῆ πλοῦτον σοφίας, τούτου μεταδιδούς ἀφθόνως τοῖς φιλοπόνοις, κοινὸν πρυτανεῖον λόγου, καὶ σοφίας πανδεχῆς ἰστία, καὶ ἄλλως Ἑλικῶν προκείμενος; Κῆπος γὰρ ἦν ἀκλειστες σοφίας, καὶ πλήρης ἀγρός, ὃν εὐλόγηται Κύριος καὶ πηγὴ λόγων ἀσφράγιτος. Καὶ παρῆν τοῖς μαθητικῶσι δρέπεσθαι προῖκα, καὶ ἀρύεσθαι, καὶ καταμφορεῖσθαι, καὶ μεκίτη πείνην ἢ δειψῆν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον τεχνικὸν εἶτ' ἐπιστημονικόν. Ἐν βραχεῖ γὰρ χρόνῳ, καὶ ὅσον ἐγκυκλίῳ προπαιδείας γυμνασθῆναι ἢ συριστικοῖς παλαίσμασι προσγυμνάσασθαι, ἢ προθύρων ἐπιβῆναι φιλοσοφίας, εἰ τις πεφοίτητος παρ' ἐκείνου, εὐθύς ὁ παρὰ τῷ Σταγειριότη πεπαιδευμένος ἑώρατο, καὶ ὁ παρὰ τῶν Μουσῶν ἐμπνευσθεῖς τῆν ποιήσιν. Εἰ γὰρ ὑπ' ἀγροικίας βαθεῖ κέρω

καθιδέσθαι, ἀλλ' ἅμα μικρ' ἄττα ἐψωμίζετο παρ' ἐκείνου, καὶ παραχορῆμα διυπνίζετο, μουσικοῦ τινος κάτοχος ἀσθματος. Πλὴν οὐκ ἔμπικρα ἦν, ὡς τὰ δάφνας πέταλα, τὰ ψωμιζόμενα παρ' ἐκείνου, τῆς τῶν σοφῶν ἱπιφυλλίδος, καὶ νῦν οἶμοι! τετρογυημένως θανάτου τρηθ', γλυκαίζοντα δὲ μᾶλλον, ὡς ἡ κεφαλὴ ἢ βεβρωμένη τῷ Ἰεζεκκιῶλ προφητικῶς ὄνειρώτουντι. Μάλιστα γὰρ ἀπίσταζον αἱ τῶν ὁμιλιῶν Εὐσταθίου χερίτες, ὡς ἀτεχνῶς ἀπορρήγες τινες νεκταρις· ὄθην καὶ εἰς ἄκρον ψυχῆς μυελὸν τοῖς ἀρκαταῖς εἰσθόμενα τὰ διδάγματα, καὶ ἀντικρυς ἐγκαόμενα, διετηροῦντο ἀνέκπλυτα λίθης ῥύματι. Τὸ γὰρ ἡδονῆ ψυχῆς ἐκτυπούμενον μάθημα μνημονικωτέρα δέλτω φρονὸς ἐγκολιάπεται, ὡς θάπτον ἄν ὑπιδέσθαι καὶ περὶ τούτου ὁ καὶ περὶ σοφιστοῦ τινος παλαιὸς λόγος διέρρει, ὡς ἄρα Χαλδαϊκαῖς τισι μαγγανείαις τοὺς ὁμιλητὰς ἐργάζετο μνήμονας. Τοιοῦτῳ φαρμάκῳ τὸ μῆμον εἰς βάθος τοῖς μαθηταῖς ἐνεχάρατες, ὡς Χαρίτων ἀπασῶν ἀνάκτορον σὺ, καὶ Ἰγγῶν καὶ Σειρήνων ἐπαγωγότερε, καὶ πείθων τὰ μέχρι σοῦ μυθεύμενα, ὡς ἀληθῆ τοῦ λοιποῦ πιστεύεσθαι· ὡσπερ καὶ τὸ πολυμαθὲς καὶ πολλῶν ἐπιστημῶν ἐναπετίθεισιν ἐπίσιν ἐν χρόνῳ βραχεῖ διὰ τῶν ὡς ἐκάστοτε ὁμιλιῶν σου τῶν ἀποβαπτομένων εἰς πᾶσαν λογικὴν μέθοδον. Οὐ γὰρ τῆς χροῦν βίβλου μόνως τὸν νοῦν ἀνέπτυσσας ἐν ταῖς ὁσημέραις συναναγνώσειν, εἴτε τὰ τῆς ἐρμηνείας, εἰ ὑπὸ τι μελαινοῖτο, διελεύκαινες· ἀλλὰ γε καὶ τῶν ἄλλων πολλὰ ξυνηρόους παραμυγνύς, οὐκ ἐξώρους παραδρομαῖς τῶν προκειμένων φιλοτιμούμενος, παρὰ δὲ τῆς αὐτοθεν προκυπούσης ἀφορμῆς δεχόμενος τὸ ἰσθίσιμον, καὶ τὴν παρὲκασιν οὐ παρὰ θύραν (τὸ τοῦ λόγου) ποιούμενος, ὡς ἄν εἰ καὶ παραφανέντος ὄνυχος ὄλος λένω κατὰ τὴν παροιμίαν διήθρωστο.

Ἄλλ' οὐκ ἀκλαυτὶ ταυτὶ διεγείσθαι αἰὲς τέ εἰμι· μικρὸν γὰρ τοῦ πάθους ἀνανήψας, ὡς παρόντες, εἰς ὀλοφύρσεις καταρρέω πάλιν. Τῶν γὰρ ὁμιλητῶν ἐκεῖνον τὸν κύκλον ἀναπληρῶν καὶ αὐτὸς, φιλοτιμότερον ἐπιλοφρονούμην παρ' αὐτῷ, καὶ ὑπὸ κρατῆρι C σφοδρῶς μίξων· ταῦτ' αὖ καὶ ἡ μνήμη τούτων προσπίπτουσα στρέφει μου τὴν καρδίαν, καὶ τὸ ἐν αὐτῇ συμπεύζουσα αἶμα εἰς δάκρυα προσαναθλίβει, κατὰ θρόμβους αἵματος συλλεβόμενα. Πλὴν πειρατέον καὶ αὐθὺς ἀνασείρειν, καὶ ὡς ἐξὸν ἀνακωχέειν τὸ δάκρυον, ἵνα μὴ μόνον ἀφοσιωτώμεθα τῷ ἀνθρὶ τὸ ἀπολοφρονεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ τι τῶν ἐκείνου καλῶν θαυμαστώμεθα. Χρὴ γὰρ κἀναυθῆ μνήμην δικαίου γενέσθαι μετ' ἐγκωμίου μετρίου καὶ διαπλεκόμενου τοῖς πένθεσι· καὶ τοῦτο οὐ μετὰ ῥυθμοῦ κομφῶς τινος ἢ περιέδοντος ἔξωρα. Μουσικὰ γὰρ ἐν πένθει, κατὰ τὸν σοφόν, διήγησις ἀκαιρος.

Ὁ γοῦν ἐλέγμεν, μικρὰ μὲν ἅμα τελείσθαι καὶ μεγάλα μυστήρια τοὺς αὐτοὺς οὐκ ἦν ποτε θεμιτὸν, οὕτε μὴν χορτεῖν διαθέουχεν τε καὶ ἐποπτεύειν κατὰ ταυτὸν. Ἀμαθὲς γὰρ καὶ σφαλεροῦν οἶδεν ἢ παροιμία τὸ ἐν πείθῳ τὴν κεραμείαν διδάσκεισθαι. D Παρ' ἐκείνῳ δ' ὁμος ἐροφραντοῦντι τὰ λογικῶν τεχνῶν ὄργια ἅμα τὰ Μουσῶν πεπότηχέ τις προπύλαια, καὶ παραχορῆμα καὶ τὰ τῶν ἀνακτόρων ἐπώπτευσεν ἄδουτα, καὶ τῆς τελευτῆς οὐδὲν ἦν, ὅπερ ὑπελείπετο πάντῃ τοῖς νεοτέλεσιν ἀνέκφορον. Ἄλλὰ τις τῶν φοιτῶντων πυκτίδα ποιητικὴν ὑπὸ μάλιν φλωμ, εἰδέτο μέτρων μὲν νόμους μνεῖσθαι, καὶ ῥυθμῶς ἀρμονίας, καὶ τοῦ ἐτύμου τῶν ὀνομάτων ἀνάπτυξιν, ψυχαγωγείσθαι τε πράξιων ὀρχαιολογομένων μυθεύμασιν· εἰθ' ὑπέστρεψε τούτων τε θεωρῶς ἐντέλης καὶ τῶν μυστικωτέρων οὐ παράπαν ἀτέλεστος. Οὐδὲ γὰρ διεσπουδάζετο οἱ τούτων τὴν ἔφεσιν ἀποπλήσαι μόνον τοῖς μύσταις, ἀλλὰ γε καὶ

Ezechiel per somnium edidit. Mel enim Eustathio lingua, flumina nectaresaturata distillabat; quare præcepta ejus in intimum penetrabant animum neque ulla vi eradicari valebant. Omnium enim mentes, quas doctrina ac disciplina sua adimpleset, philtris Chaldaicis, ut ita dicam, imbuissæ videbatur. Tu Castellum Gratiarum, artificibus jucundis discipulos docebas, et voce tua Sirenium vocem superante eo perduxisti ut quæ antea fabulosa habita fuerant, nunc pro veris ducerent. Quod factum est ut felicissima alios instituendi methodo multis multa communicaveris. Non enim librum aliquod cum aliis legens ea quæ necessario interpretanda venerunt, explicuisti, locos, si qui erant difficiles dilucidando, sed alia plurima sponte immiscendo quæ ad rem facere videbantur.

Sed, o chari amici, siccis hoc oculis referre non valeo, et in pristinum merorem semper relabor. Memini enim quanta comitate ego ipse, qui in ejus discipulorum numero eram, exceptus ab eo fui, ut plenum sapientiæ calicem exhaurirem. Me miserum! Præteritorum temporum reminiscencia cor occupat et lacrymas cum sanguine miscet. Sed, Mitte lacrymari, mihi ipsi dico, ut virum defunctum non lugeamus tantum, sed admirationis ei debitum officium ob claras ejus virtutes persolvamus. Justorum enim memoria modica laude eaque simplici et rite limitata, honoranda est. Musica enim, in luctu, secundum Sapientem, importuna narratio.

Jam alidi diximus contra normam esse initiari ad magna simul et parva mysteria; jam enim in proverbio est stulti esse in vase pretioso artem figulinam discere velle. Sub ipsius autem auspiciis qui ut sacerdos initiator sapientiæ mysteria ac rhetorice docebat, discipuli Musarum propylæa ingrediebantur, palatii sanctissimum contemplantur; nulla enim provincia mysteriorum oclusa erat neophytis. Quid? quod si discipulorum aliquis versificationis rhythmum et harmoniam ediscere cupiebat aut vocum etymologiam, Eustathium habebat duces peritum in docendis antiquitatis traditionibus et in brevi temporis momento solutionem problematum desideratam obtinebat. Id enim fecit ut adolescentium studiis favendo ad rerum multitudinem occultarum cognitionem januas reseraret. Quotusquisque non lacte, sed fortiori cibo et ingenii maturitate saturatus inde rediit!

Jam alidi diximus contra normam esse initiari ad magna simul et parva mysteria; jam enim in proverbio est stulti esse in vase pretioso artem figulinam discere velle. Sub ipsius autem auspiciis qui ut sacerdos initiator sapientiæ mysteria ac rhetorice docebat, discipuli Musarum propylæa ingrediebantur, palatii sanctissimum contemplantur; nulla enim provincia mysteriorum oclusa erat neophytis. Quid? quod si discipulorum aliquis versificationis rhythmum et harmoniam ediscere cupiebat aut vocum etymologiam, Eustathium habebat duces peritum in docendis antiquitatis traditionibus et in brevi temporis momento solutionem problematum desideratam obtinebat. Id enim fecit ut adolescentium studiis favendo ad rerum multitudinem occultarum cognitionem januas reseraret. Quotusquisque non lacte, sed fortiori cibo et ingenii maturitate saturatus inde rediit!

Sed majora memoremus. Multi quidem ad eloquentiæ fastigium se evectos autumabant atque idoneos ad docendum alios quod ipsi scire se putabant, donec sub Eustathii auspiciis quantum ignorarent intelligerent. Multi in Gratiarum se mysteria initiatos credebant, donec ipso monente, errorem suum cognoscerent. Plures in philosophia maximore profecisse sibi, videbantur, donec sese cum illo viro artium ac litterarum peritissimo se conferrent. Igitur postquam cognovissent se nil scire, ad ipsa rudimenta redire non erubescabant et in optimi magistri schola jam ætate proveciores meliora melius addiscere. Equidem alumnorum omnibus horis domum ejus frequentantium agmina contemplando, Homeri de apum exantiniibus loquentis meminisse, quarum ad instar innumeri omnium ætatum homines ejus audiendi causa quotidie convenerunt ad eum qui virtutis normam et regulas non verbo tantummodo, sed proprio exemplo dare posset.

λοιπόν ἀνηλλάττοντο. Ταύτη τοι καὶ στρεφόμενοι καὶ ὡς παῖδες ἀρετικαθεῖς γινόμενοι, ἡγάπων, ἢ νῦν γοῶν ἀρχόμενοι παρ' ἐκείνῳ μεταδιδάσκοντι μαθητεύοντο, καὶ γηρῆν μαθάνοντες. Ὅτε καὶ τοὺς αἰεὶ προσφοιτῶντας καὶ ἀποφοιτῶντας θεώμενος, τῆς Ὀμηρικῆς ἀνεμιμνησκόμην εἰκόνας. Ὡς γὰρ πέτρης ἐκ γλαφυρῆς ἐθνη μελισσῶν ἐξείσιν, οὕτω καὶ τῷ Εὐσταθίῳ μελισσῶν προσπίπταντο καὶ ἀφίπταντο βοτρυθδὸν ὄσπριμα φιλολόγων σμήνη μυρία, καὶ εἰ τινες ἄλλως ἀρετῆς τι μετεποιούοντο, καὶ ρυθμίζοντο προσεδέοντο. Νόμος γὰρ ἦν ἐμψυχος ἀρετῆς, καὶ μεγίστη πρὸς ἀρετὴν παράκλησις, οὐ μόνον φεγγόμενος, ἀλλὰ καὶ μόνον βλεπόμενος.

O vultum, o staturam magis veerandam quam Periclis, quam Xenocratis, utpote quæ morum integritatem primo intuitu revelabat! O sermones acutos simul et venustos, facetiis ac nugis pariter alienos ac a rigore et duritie verborum, imo sale divino, ut Apostolus præscribit, suffusos! Totos sane dies eum audire, ab eo discere juvabat, et patriæ ipsius, ut illi apud Lotophagos, oblitus eses. Quæ ingenii acies, quæ in omnibus rebus prudentia, quæ constantia animi in rebus adversis, quæ strenuitas in agendo! Qualis fons virtutis et sapientiæ in unius morte exstincta est cujus memoria ac desiderium omnium oculos lacrymis replet! Quis mihi linguam, quis virtutem Eustathii dabit ut eum pro dignitate collaudem? sine quibus laudatio mea vituperium esse mihi videtur.

φίας ἐνὶ τετελευτηκότῳ ἀνδρὶ συναπέρρουσε, μνήμην κατελειπομένην ἡμῖν, καὶ τὸ ἐπὶ τῇ μνήμῃ θαῦμα καὶ δάκρυον! Τίς ἂν μοι θεοῖα γλώτταν Εὐσταθίου, καὶ τὴν ἀρετὴν καὶ γλώτταν Εὐσταθίου θαυμάσομαι ὅσον ἄξιον; Ὡς νῦν γε τοὺς ἐπαίνους τούτους ἴσα καὶ ψόγους αἰσχύνομαι.

Eustathius vitæ integerrimæ exemplo et summa sermonis inter omnes præfulgebatur; magnus enim in utroque fuit; ad quem comparati nos umbra sumus. Quis alius præter illum philosophiæ ac theologiæ antistes æquo lumine fulsit? Israelitis olim Deus per diem in columna nubis, et per noctem in columna ignis viam ostendit: Eustathius non altero munere fungebatur, qua orator ignivomus, qua dux in semita virtutis, imo hinc orator allisonans inde sacerdos purus et eloquens omnibus errantibus ut pharus viam præmonstrabat: quoties enim pro rerum gravitate verba facienda erant, qua vi audientium animos movebat, adversarios ipsos convincebat, ita antiquitas tota vix similis oratoris exemplum

τὰ τῶν μύθων παραπετάσματα διασχεῖν, καὶ δοῦναι εἰσω χωρῆσαι, καὶ τι τῶν πολλοῖς ἀνεφικτων ἱποπτεύσαι θέαμα. Πόσοι προσόντες νηπιοὶ ἀνέθανον ἀντὶ γαλακτος στερρότερας μαθημάτων τροφαῖς ἐξανδρούμενοι τὰ αἰσθητήρια τοῦ νοῦ ἐπαυχοῦντες· καὶ χθεὶς μὲν ταῖς γλώτταις ὑποφελλίζοντες, ἐντρανον δὲ καὶ τορὸν φεγγόμενοι σήμερον. Εἶπω τὸ καινότερον· πόσοι μέχρι τούτου γραμματικὴν ἠκριβῶσθαι τοσοῦτον ὦντο, ὡς ἐπαγγέλλεσθαι καὶ ἄλλοις καθηγεῖσθαι τῆς τέχνης, ἕως ἐκείνῳ κανόνι καὶ ποτὶ σπάρτον φασὶ λίθον παραθεῖναι τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἔγνωσαν. Πόσοι μέχρι τούτου ῥητορικαῖς χάρισι θύειν ἐνόμιζον, ἕως τῶν Εὐσταθίου Σειρήνων ἠχροάσαντο. Πόσοι φιλοσοφίαν μέχρι τούτου πρεσβεύειν ἐδόκουν, ἕως ἐκείνῳ τεχνούντι τέχνας καὶ πάσας ἐπιστήμας ἐπιστημούντι παραδιδόν· τὸ δ' ἐντεῦθεν γνόντες ἑαυτοὺς, κάκεινῳ πρῶτον καλῶς σοφίζόμενοι τὸ περὶ ἑαυτῶν, ὡς οὐδὲν εἰδόντων, εἰδέναι σαφῶς, τὸ εἶναι τοῦ οἰεσθαι τὸ

Ἔνα προσώπου σεμνοῦ! ὦ εὐσχήμονος σχήματος καὶ Περικλείους καὶ Ξενοκράτους αἰδεσιμώτερον, μόνῳ τῷ φαίνεσθαι σωφρονίζοντος τοὺς ὀρώντας, πρὸς τὴν ὄψιν μεταβαλλομένους αὐτὴν καὶ τυπομένους ἐς ἡθῶν ἐπικόσμωσιν! Ἦ διαλέξω ἀποβαπτομένῳ μὲν εἰς νοῦν, παντοδαπαῖς δὲ σταζομένῳ χάρισιν! Ἦ λόγων ἐκείνων, μήτε βωμολόχοις εὐτραπέλαις γελοιοῦσάντων σκηνικώτερον, μήτε ἀηδιζόντων στρυφνότητος ὀμφακίζούσης βαρύτητι, ὑποσέμνῳ δὲ κεκραμένῳ ἀστειοσύνη, καὶ κατὰ τὴν αποστολικὴν ὑποθήκην θείῳ παρηγορημένων ἅλατι ὡς τὸν ἀχρωῶμενον διημερεύειν ἀστέινος, τῶν οἴκοι κατὰ τοὺς λωτοφαγοῦντας λαθόμενον! Ἦ σωφροσύνης ἄκρας! ὦ φρονήσεως ἐντεχνους! ὦ ψυχῆς ἐν τοῖς θεῖοις ἀτρέπτου, καὶ βεβαιούσης τὴν κλήσιν τοῖς πράγμασιν! Ὅσος ἀρετῆς πλοῦτος, ὅσον χύμα σοφῆς

Ἄνῃ γὰρ ἐκείνος μόνος, ὡς εἶκεν, ἀπαράμιλλον ἄλλοις ἀπεθεῖξαιτο βίου, καὶ βίῳ γλώτταν ἀνθάμιλλον, καὶ οἶός τοι κατ' ἀμφοτέρω πέπνυτο· οἱ δὲ σκίαι αἰσσομεν. Ἀμέλει καὶ ὡς ἀμφοὶ φάσα καλὰ, βίου καὶ λόγου, προβεβλημένος, ὡς ἐπὶ περιωπῆν δυοῖν λυχναίων, σοφιστικοῦ καὶ ἀρχιερατικοῦ θρόνου, μεταωρίζεται· τῷ μὲν ἐνιδρυθεὶς μικρῶ πρότερον, τῷ δ' ὕστερον. Καὶ τοῦ παλαιοῦ μὲν Ἰσραὴλ ἐρημάζοντος ἡμέρας ἤγειτο στῦλος νέφελος, νυκτὸς δὲ στῦλος πυρός· Εὐστάθιος δὲ οὐκ ἀνὰ μέρος ἤγειτο, πῆ μὲν ὡς ῥήτωρ περιπνους, πῆ δ' ὡς πνευματικῶ βίῳ προλάμπων (πνεύματος γὰρ νεφέλη σύμβολον). Ἄλλ' ὅτε ῥητορικῶς (τὸ τοῦ λόγου) δὲ ἄρματος ἤστραπτε, καὶ πνευματικῶς προσεπέλαμπε· καὶ ὅτε

θεῶν ἄρχιερατικῶς, καὶ ῥητορικῶς διαπύρυσσε, ἅ
 καὶ τῶν κατ' ἀμφοτέρωθεν πλανωμένων ἡγεμόνευεν
 ἀμφοτέρωθεν. Ὡς γὰρ πρὸ τοῦ ἐπαγγέλματος ἀπη-
 ταίτε τὴν πομπικωτέραν τῶν λόγων ἐπίδειξιν, πῶς
 ἂν εἴποιμι, ὅσοις καὶ οἷσις ἐχειροῦτο τὸ θέατρον
 πάθεισιν, ἐκπλήττων ἅμα καὶ θείγων καὶ συμπίθων
 τοῖς καθ' ἑαυτὸν, ὡς οὐδὲ τὰ τῶν παλαιῶν ἄρα θαύ-
 ματα καθόλα μιν μεμύθευτο; Ἄειδε μὲν γὰρ κλέα
 βασιλέων μεγαλοργῶν, καὶ ὑψηθῶν πατριάρ-
 χῶν τὰ δ' ἐπὶ ῥέον ἔθνεα σοφιστῶν καὶ παντοίων
 ἰσθῶν ἀκροατῶν, ὡς ὑπὸ κρουμάτων Ὀρφείως
 ἐκόμενα. Ἐξέπληττε δ' αὖ ἀστράπτων καὶ βρον-
 τῶν ὑπὲρ τὸν ξυγκυκῶντα ποτὲ τὴν Ἑλλάδα δημη-
 γορίᾳ Περικλῆν, οἷς ὑπερῶνει τὴν ὑπερτονον
 Δημοσθένους ἠχώ καὶ τὸν ὑψηγορον ῥοῖζον Ἡλείμου-
 νος, καὶ οἷς οὐδὲν τι τῶν κοινῶν ἠνείχετο μὴ οὐ
 καινῶς φραζεῖν ἐκ τῆς τοῦ φράζειν πολλῆς περιου-
 σίας καὶ καινοπρεποῦς ἀφθονίας καὶ περιττότητος,
 οὐκ ἀλλόκοτα ὀνοματοθετῶν, ἢ μεταφῶρων ἀνασε-
 συρμενα, ἢ παρλάσμασι διθυράμβων ἐκτραχυνόμε-
 νος, ἢ παρακρήμνοις ἐκτραχλιζόμενος ὄριμυτησι.
 Ταῦτα γὰρ τῶν τνικαῦτα παρανομασίας τῆς τέχνης
 χρωμένων πλημμελήματα οἱ τοῦ μὲν ἀληθοῦς ὕψους
 τῶν λόγων οὐκ ἐφικνούμενοι, ἐπὶ τὸν ὑπόκεινον καὶ
 πεμφλυγῶδη κενεμβατοῦντες ὄγκον κατέπιπτον.
 εἶτα τὴν ἐπιχοῦσαν οὐκ ἔχοντες ἐπιστήμην, ἀλογι-
 στως ἤγοντο, τε καὶ ἐφέροντο, κειν' ὄγκω καθ' Ὀμη-
 ρον κροτέουτες. Εἰ δὲ καὶ κάλλους τοῦ περὶ λόγους
 ἐραστῆται, τοῦ μὲν ὄντος, ὡς ὁ Ἰξίων τῆς Ἥρας
 καὶ τῆς Πηνελόπης οἱ φησὶ τῆρες, ἀπεσφάλλοντο·
 εἰδῶλον δὲ τι ἀνεμῶλιον ἢ θεραπευτικῶν πορνικῆ
 κομμωτικῆ διεσκευασμένον πειρῶντες ἐλάνθανον
 ἑαυτοῦς. Ὡσπερ καὶ, ὅτε βουληθεῖεν ἐξἠλλάττοντες
 ἄλλοι οἱ τινες φαίνεσθαι, τοῦ μὲν καινοτέρου τρόπου,
 καὶ ὅσον ἢ σχῆμα γούν ἢ ὄνομα ἐκ τοῦ καθωμλη-
 μένου εἰς τὸ ἀθικτότερον μεταρμόσασθαι, εἶδες ἂν
 τοὺς ἀνδρας οὐδ' ἐγγύς ἔκοντας, τῆς ποητικῆς δὲ
 μόνον τὴν τραχυτέραν συμφοροῦντας ἀμαξίας, τῶ
 καταλογῶδην καὶ πεζαιτέρῳ, καὶ οἷον ἐπιβλήμα
 πορφύρας φάροις ἐπιρῶπιπτοντας ῥάκεσι, μᾶλλον
 δὲ τῆς ἐθιάδος καὶ Ἑλληνος ῥητορικῆς, ἐκφυλόν
 τινα σκευὴν μεταμπίσχυμένους, ἐπὶ τῶ σῶν αὐτῶν
 οὐκ ἐσχῆμονι, ὡς καὶ τὴν Περσικὴν στοχὴν τῆς
 Μακεδονικῆς φασὶ μετενδύσασθαι τὸν Ἀλέξανδρον·
 εἰς ὃ πολὺς τὴν γλώτταν Εὐστάθιος προστάτης καὶ
 σωτῆρ ἀνεφάνη τῆς τέχνης κινδυνουσύσης, εἶπερ
 ποτὲ τνικαῦτα, κατὰ τὴν Πλατωνικὴν διαβολὴν τοῦ
 χοροῦ τῶν τεχνῶν διαγράφεσθαι, καὶ μηδὲ πολιτικοῦ
 τινος καλεῖσθαι μορίου εἰδῶλον. Οὐ γὰρ πρότερον
 ἀπῆκεν ἐπιστρέφων καὶ μεταρρυθμιζῶν (τοῦτο μὲν
 οἷς ἐθεμίστευεν ὑπὸ τεχνικῶν ἄξῶνων· τοῦτο δὲ, οἷς
 ἐπιστημονικῶς ἐξεπονεῖτο πρὸς τὰ τῆς τέχνης ἀρχέτυπα),
 εἰς τοὺς οὕτως ἀτόπως ἐκτετοπισμένους
 συμφύλων νόμων ῥητορικῆς ἐπανάγων κατὰ βραχὺ,
 πρὸς τὰ τῆς τέχνης τελευτῶν κατήγαγε πατρίαν.
 Ἄτε καὶ οὗτοι ποιοῦντες εὐ ευκαλύπτοντο, παρόσον τὰ μὲν
 κατ' αὐτοὺς ἐκ παραθέσεως ἐξουθενούοντο ὡς
 ὕδωρ εἰκῆ διαπορευόμενον, τὰ δ' Εὐστάθιος ὑπερθεαυμάζοντο,
 ὡς ἀτεχνῶς εἰκότα χρυσοῦ ποταμῶ ῥέοντι καὶ
 ῥοιζοῦντι δ' — ἂν εἴποιεν — ὑπὸ τοῦ Λιβάνου κατὰ τὸ
 Σολωμῶντειον ἄσμα, ὅσοι τὸ ῥεῖθρον τῶν τοῦ ἀνδρὸς
 λόγων ὡς εἰς πηγὴν ἀρχέγονον τὸν ἐκείθεν ἐκωνυμοῦντα
 καὶ ῥέοντα σοφιστῆν, ἠναφέρουσιν, οὐκ

offerre possit. Qui ubi regum præclare facta, aut
 illustrium patriarcharum gloriam celebrabat, om-
 nis generis studiosi quasi Orphica lyra allecti undi-
 que confluebant ad eum, cujus in labiis tonitru ac
 fulmen plus quam in ipsius Periclis residebat, qui
 Demosthenis vim et Polemonis vehementiam æque
 superabat; qui antiquis novitatem dare callebat;
 qui quæcunque dicebat decus conservando novo
 aliquo modo ac colore efformabat ob ingenii parti-
 cularis abundantiam, æque alienus ab ostentatione
 ac duritie, vitiis quæ peculiaria sunt iis qui veram
 orationis sublimitatem attingere non valentes ad
 ampullas descendunt, et laxatis habenis, omnibus
 fastidiosi, curribus illis inanibus apud Homerum
 similes tantum crepitant. Ut enim sermonis venusta-
 tem amonet et magni faciant, peculiarem tamen ejus
 amorem non magis quam Ixion Junonem aut Pene-
 lopem proci attingunt; nec vident se a simulacro
 aliquo vel lenocinii artibus deceptos esse. Fuere
 etiam qui tironum more inusitatis verbis ac tropis
 uterentur, nec tamen quod tentabant nec in poesi
 nec prosa oratione ab iis tractata, ubi pannum
 vilibus corporibus purpureum assuebant, nec in
 rhetorica obtinuerunt. In hac enim propriæ villi
 formæ vestem non vernaculam circum impone-
 bant (sicut Alexander paludamento Macedonico
 vestem Persicam superimposuisse fertur), donec
 Eustathius fortiter orando artis oratoricæ sospita-
 tor exstitit, quæ tum maxime in eo erat, ut ex
 artium choro deleretur, quæ hucusque artis prin-
 cipia docendo et ad exemplarium antiquorum imi-
 tationem exhortando eos qui rhetorices regulas
 imprudenter neglexerant, ad novum brevi tempore
 cultum reduxit ejus artis quæ majoribus nostris
 nihil antiquius erat. Ejusmodi igitur discipuli si
 proprias declamationes cum Eustathii scriptis
 compararent, non videre nequibant ingentem di-
 stantiam qualis est aquæ stagnantis a Pactolo qui
 jucundo cum strepitu e summo Libano delabitur,
 ut cum Salomone loquamur¹; ita quicumque elo-
 quentiam auctoris nostri sophisticam censent,
 iniqui æstimatores mihi quidem erunt. Non enim
 sicut Macedones in Pyrrho Epirota Alexandrum sibi
 redditum credebant propter celeritatem in pu-
 gnando et stremitatem morum; sic ab Eustathio
 imago illustris alicujus oratoris ob oculos pone-
 batur audientium; imo una Eustathii figura quid-
 quid præclarissimum est ac typum venustatis ora-
 toricæ præferbat, ut artifex aliquis a pluribus
 feminis quod quæque eximii offerebat, sumendo
 picturam confecit omnibus numeris absolutam.

¹ Cant. iv, 15.

ἀκριδῶς οἶμαι φυλοκρινούσιντες τὸν ἄνδρα καὶ διακωδωνίζοντες. Οὐ γὰρ, ὡς περ οἱ Μακεδόνες ἐν τῷ Ἡκτιῶν Πύρρῳ μαχόμενῳ βλέπειν ὄντο ὄψιν καὶ τάχος Ἀλεξάνδρου καὶ κίνημα καὶ τῆς παρὰ τοὺς ἀγῶνας φορᾶς ἐκείνου σκιάς καὶ μιμήματα, οὕτω καὶ ἐν τῷ Εὐσταθίῳ λογογραφοῦντι τῶν ἐπὶ λόγοις ὀνομασθέντων ἐνὸς οὐτινοσοῦν χαρακτῆρα τοῖς ἀκροαταῖς ἐποίησε φαντάζεσθαι. ἀλλὰ μίαν μὲν ἰδέαν ὄραν, ἀπάντων δὲ κρατίστων ἐκμεμαγμένην τὰ κράτιστα καὶ διαπεπνημένην εἰς ἐν τι λόγου κάλλος ἀμήχανον. ὡς καὶ τις τῶν σοφῶν χειρὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἀρίστων γοναϊκῶν ἐκάστης μέλος, καθότι τῶν λοιπῶν περιῆν, ἀπομιμούμενος, εἰκόνα καλλίστην ἔγραψεν.

Quemadmodum igitur is qui picturæ pulchritudinem in una ejus parte positam diceret, perperam judicaret in pingendi arte; ita hoc quoque loco qui egregium oratorem unius tantum virtutis gratia eum maximo aliquo veterum oratorum comparat male admodum de ipso viro judicaverit, ut nec solem integrum contemplando satis admiraretur qui cum ex uno radio mensuraverit. Melius autem aliquis auctorem nostrum judicaret qui poetam imitando qui Agamemnoni oculos Jovis, Martis staturam, pectus Neptuni attribuit, qui, inquam, eum quem nunc laudamus, huic compararet, deinde alii ob aliam virtutem, cum tertio denique ob tertiam virtutem, et ob eam rem cujus causa perfectus esse credebatur, ad ultimum quæ fuerit Eustathii perfectio oratoria, compertum habueris.

Jam paucis eloquentiam ejus verbis designemus. Qua idearum abundantia, qua creandi facultate lætabatur! Vox ejus quam sonora, actio quam virilis! quæ lineamentorum concinnitas! quæ vocum in loco idoneo opportunitas! quæ oris rotunditas! Equidem censeo, si quid in scientia, si in eloquentia deesse videatur, auditorem aut æmulatorem sapientiæ et sermonis Eustathiani deficere. Satis cuique erit decoris, satis dignitatis ubi sermoni suo Eustathiani aliquid immiscere poterunt, quamvis levidense fuerit. Sic omnium studia ex eo tanquam eloquentiæ deo dependebant, adeo ut quidquid profabatur vocis divinæ ac normæ loco esset, nec absurde de illo Pythagoreorum dicto: Ipse dixit, cogites.

καὶ θεσμὸς τεχνολογίας ἀπάσης ὑπερανιστηκῶς, καὶ κανόνων αὐτὸς ἔφατο προβαλλόμενος.

Nil mirum igitur si duæ terræ partes talem virtutis sapientiæque arcem sibi vindicant. Jam enim hæc nostra urbs a pluribus diis dilecta fuit; jam ob id certamen olivetum et Piræei amphitheatrum nuncupantur. Quod idem fere apud nos quoque contigit. Lyciæ caput suum te vindicavit, o vir egregie, qui animæ candore omnes coævos superas; te enim Ecclesiæ ad Christi instar antistitem præluere decebat, qui jam antea justitia ut veste sacerdotali indutus eras. Sed antequam epithalamium sacerdotule inchoasses, Thessalonice dilecta, recognita et æmulæ talem sponsum invidens viduam simulavit ut sponso potiretur. Acre itaque certamen inter utramque Ecclesiam exarsit, vereque aliquis dixerit Europam atque Asiam certasse utra te possessura foret. Una enim tibi studet utpote qui

Ἄς γοῦν εἴ τις ἐκεῖ πρὸς μίαν ἡντινοῦν ὄλον τὸ κάλλος τῆν εἰκόνας ἀνέφερε διὰ τὴν πρὸς ἐν τι τῶν ἐκείνης ὁμοίωσιν, γελίοις ἂν ἰδέσκει τῆς γραφικῆς κριτῆς, οὕτω κἀνταῦθα, εἰ ἐνι γε τῷ τῶν παλαιῶν προσεικάζει καθ' ἐν τι τῶν τοῦ λόγου μερῶν τὸν ἐξ ἀπάντων ἀρίστα ἤρμοσμένον, οὐχ ἰώρκε τὸν ἄνδρα, ὡς θήμες ὄραν, οὔτε τὸν ἥλιον ὄλον βλῆσας ἐθεύμασεν ἀκτῖνι παραμετρῶν. Γένοιτο δ' ἂν εἰκαστῆς τοῦ ἀνδρός οὐκ ἀνάξιος, εἰ ζηλοῖη τὸν σοφῶν ποιητῶν· καὶ ὡς ἐκείνος τὸν Ἀγαμέμνονα ὑπογράφων ἔμματα μὲν, φρεσὶ, καὶ κεφαλῆν ἔκλειον Διὶ, Ἄρει δὲ ζώνην, στέρνα δὲ Ποσειδάωνι, οὕτω καὶ οὗτος πρὸς τόνδε μὲν ἀντιεταξῶς τὸν νῦν ἐπαινούμενον κατατόδε, πρὸς ἐκείνον δὲ κατ' ἄλλο, καὶ καθ' ἕτερον τι πρὸς ἕτερον. καὶ καθ' ἕκαστον τῶν ἀκρῶν, καθ' ὃ τῶν λοιπῶν ἀκρὸς ἐδέδοκτο· καὶ τὰχ' ἂν οὕτω τὴν παναρμόνιον πολυφωνίαν Εὐσταθίου ὀποσεῦν ὑπογράψαιμεν.

Ἐγὼ δ' ἵνα τὸν περὶ τῶν λόγων λόγον συνῶλον (οὗ γὰρ ἐφίησιν ὁ καιρὸς ἐπιεξίειναι) ὅσον μὲν τὸ ἄθυμματακὸν ἐκείνου καὶ γόνιμον! ὅσος δὲ ὁ τόνος! οἷα δὲ ἡ φορὰ, ὅτε πνεύσειεν! ἠλίχη δὲ ἡ δεινότης καὶ ἡ ἀμήχανος ὥρα τῷ στρογγύλῳ καὶ κομψῷ τῶν περὶ τὴν ἐρμηνείαν ἐπιμειδιώσα μετὰ τῆς γλαφυρᾶς τῶν νοημάτων χάριτος! Ἐκεῖνο φημί· ὡς, εἰ τι ἢ περὶ λόγου τέχνην ἡντινοῦν ἢ ἐπιστήμην ὄφελός ἐστι νῦν τῷ καθ' ἡμᾶς βίῳ, τῶς Εὐσταθίου σοφίας καὶ περιττῆς γλώττης ὀμιλητῆς ἐστὶν ἢ καὶ ζηλωτῆς. Ἀπόρη γὰρ πᾶσιν εἰς λόγον ἀπολαμπρύσματος καὶ σεμνώματος ἀντὶ ποσῶν ἰδεῶν, εἰ πρὸς ἐν γε τι τῶν ἰδίων ἐκείνου καὶ ἀμυδρῶς γοῦν ἀναφέροιτο, οὕτως ἔπαστο τὸ φιλολογῶν εἰς εἰς θεὸν τινα λόγιον ἐπίστραπται τουτονί· καὶ ὁ τι ἂν φθῆγοιτο, φωνὴ τίς ἐστι θεῖα κανὼν μὴ κινούμενος, καὶ ὡς τοῖς Πυθαγορικοῖς τὸ

Οὐκ ἂν οὖν θαυμάζοιμεν λοιπὸν, εἰ τοιάδε καὶ οὕτως ἀρετῆς καὶ σοφίας ἀκρόπολις δυοῖν ἡπείρου ἀμφήρευτος γέγονεν· ὡς καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς αὕτη πόλις θεοῖς τισὶ παιδικά ποτε γενέσθαι μεμύθηται, καὶ σύμβολα τῆς κατ' ἔρωτα φασὶν εἶδος τὸν τῆς ἐλαίας θαλλὸν καὶ τοῦ Πειραιῶς τὸ μνηοειδὲς καὶ νῆνεμον ῥόθιον. Οἷα γὰρ καὶ ἡ περὶ τοῦτο καινοτομία. Ἐμνηστῆτο μὲν σοι, ὦ κάλλε τὰ πάντα καὶ κάλλει ψυχῆς ὡραῖε σὺ παρὰ πάντας τοὺς νῦν υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, ἡ τῆς Λυκίας μητρόπολις· ὅτε καὶ τῆς ἱερωσύνης, ὡς ἄλλου καλοῦ παντός, ἐκρῆν σε τῇ Ἐκκλησίᾳ προκείσθαι μετὰ Χριστὸν ἐκτυπῆ ἀρχέτυπον, τὸν καὶ πρὸ τοῦ σεμνοῦ ποδῆρους τὴν καπλοῦ δικαιοσύνην ἐνδεδυμένον ἱεροθερίστατα Πρινῆ δὲ ἄσαι τὸν πνευματικὸν ὑμναῖον, ὃ πολυῆραστος καὶ πολυμῦστη Θεσσαλονικὴ αἰσθημένη

τοῦ γρηγομένου, καὶ ὡς βασιλεῖα τις ἀντίζηλος δεινὸν ἄθησκιμένη, εἰ τοιοῦδε νυμφίου ἑτέρα παραχωρήσει, χρεῖται τε παραχρήμα ὡσπερ ἐπίτηδες, καὶ μεθελκεῖν κευαται πρὸς ἑαυτήν. Δεινὴ δὲ τις ἄρα ἔρις αὐτῆ τῶν Ἑκκλησιαίων ἀμφοτέρων· ταυτόν δ' εἰπεῖν, Ἀσία καὶ Εὐρώπη ἀνέρρωγεν. Ἡ μὲν γὰρ ὡς ἦδη μνηστῆρος ἀπριξ περιείχετό σου, καὶ δεινὰ πάσχων ὤπτε, εἰπερ ἐγγυθηεῖσά σοι, ἄλλως δὲ καὶ ὑπερκαμένη, καὶ πάσας τὰς ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν εὐ γρηνοῖας ὑπεραίρουσα προσέτι δὲ καὶ πατρικῶν μύθῳ ἀπόξουσα ἤθειον, εἶτα παραγκωνισθεῖσα καλῶ μνηστῆρος διακυγήσεται· ἢ δ' αὖ καλιν, ἄτε μετὰ τὴν βασιλεῖα πόλιν πρώτη δυσμοθεν ἀνίσχουσα κενυδαίμων, καὶ ὄσφραδιοῖς μαρτυρικῶς ἀντικεύουσα οὐκ ἀνασχέτον ἡγεῖτο παρενημερηθῆναι καὶ ἀποσφαλῆναι τοιοῦδε καὶ οὕτως ἐρατμίου καλοῦ. Οὐκοῦν ἀνῆκε λέγουσα πάντα καὶ πράττουσα, ἕως τῷ καλῷ σοι νυμφίῳ, καὶ οἷω εὐδέπω πρότερον, ἔρμωστο, οἶμαι· μᾶλλον δὲ οἶδα σαφῶς, ὡς οὐδ' ἐσαυθις ἀρμοσθήσεται ποτε, ὅτι μὴδ' ὁ ἐπίμενος χρόνος, οἷος τε ἔσται ἔτυκα ἀνθρώπου τοιοῦδε χρέμα, ὅποιον σὲ τελευταῖον τῶν κατὰ Χριστὸν ἀρχιερέων σφῶν ὡς ἐν γῆρα καὶ ὀψίγονον ἔτεκεν ὁ πάντα γενῶν καὶ φθέρων· ὡς καὶ τῶν Ἑλληνικῶν στρατηγῶν ὕστατον εἰρηκί τις τὸν ἀρχαῖον φιλοποιμένα.

Τίς γάρ, οἷος σὲ, τοῦ λοιποῦ ὑψηλὸς τὸν βίον, τὸν λόγου μετέωρος, τὴν ἱερωσύνην αἰθέριος, καὶ ὡς ἀπ' αὐτοῦ τοῦ θρόνου Χριστοῦ θεμιστεύων ἀντικρυς, εἶπω δ' ἄν, καὶ ὡς ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀκρωρείας τοῦ Σινᾶ χρηματίζων λογιζόμενος, ὅπως βίου μὲν τῷ κατὰ σὲ προβῆναι περιωτῆ, ἢ ἐπ' αὐτὸν ἐλάσαι τὸν βαπτῆρα τοῦ λόγου, εὐδ' ἄν ἐνὶ τῶν ἀπάντων ἐγγένειτο; Εἶπω δὲ δύναμι νερφίλης τῶν παρὰ σοὶ νοημάτων, καὶ λογικῶν ἀκούσαι μεθόδων, οὐδὲ τοῦτο προστυχόντος, ὅτι μὴ Μωσαϊκοῦ τινος ἦν ἀνδρός· ὁ δὲ γε σύμμεκτος καὶ πολὺς κάτω που περὶ τὰ κράσπεδα τοῦ θρόνου εἰστήκει, μόνος τῆς θεοσεσίας ἡχοῦς ἄκαπητῶς ἀκροώμενος. Πολλοῦ γε μᾶλλον δὲ τοῦ παντὸς ἴδει τὴν σὴν καταθαροεῖν ἐντυξίην θηρίου ὅτεποῦν, ὡς ἐγγὺς γενέσθαι μὴ μετὰ φρικῆς καὶ θείματος, εἶτε τις φορολογικὸς ἦν λίων καὶ ἔγκατα πάντα λαφύσσαν, εἶτε δυνάστης ἐνδαπὸς τοικίῃ πονηρία στικτὸς ὡσαὶ πάρδαλις, εἶτε λύκος ἀρκαῖ τῷ ποιμνίῳ ἐπιπίπτων καὶ λυμαινόμενος. Περὶδοτο γὰρ ἅπαν τοιοῦτο καὶ περιστάτο φυλοτόμενον, μὴ τοῖς σοῖς λόγοις ὡς λίθοις βεβλήσεται. Καίτοι τε τοῦτο ὡς τε θαυμαστὸν εἴρηται, ὅτι καὶ βασιλευσεν αὐτοῖς οὐκ ἀσπουδαῖ παρῆν ἐντυγάνειν σοι, καὶ ὡς τοῖς ἄλλοις, ἐκ τοῦ ὑπέρφρονος, σὺν ἀλδοῖ δὲ μᾶλλον καὶ ὑποστολῆ, ὅποιαν σχῆν ἄν καὶ μαθηταὶ πρὸς διδάτκαλον; Ἄγιον μὲν οὖν καὶ φοβερόν ἀνυμνοῦσι τὸ ὄνομα Θεοῦ οἱ ψαλμοὶ, καὶ Θεὸν αὐτὸν οὐ μόνον φως, ἀλλὰ καὶ πῦρ καταναλίσκον ἤθουσι· καὶ πολυόφθαλμοι Σαραφείμ βλέπουσι μὲν διαπαντὸς τοῦτου τὸ πρόσωπον· οὐκ ἀτενίστερον δὲ κατεμβλέπουσιν, ὅτε ὄλον καὶ ὄλοι ἀναπεπταμένοι καὶ ὄμμασιν, ὑφ' ὅσον αἱ πτέρυγες, αἰτινὲς ποτὲ εἰσιν αἱ πτέρυγες αὐταί, παρεσταλμένοι δὲ παροῦσι, καὶ παρανοίγουσι. Καὶ ἡλιος δὲ οὗτος ὁ αἰσθητός, οἷς μὲν ἀπόχρη μόνων ἀπολαύειν ἀκτίων, ἡδίστος ἀστέρων καὶ οἷον ὀφθαλμοῖς ἔστιν ὄψευς· εἰ τις δὲ ἀναιδέστερον ἀντιβλέπει αὐτῆ τῆ πηγαία τῶν ἀκτίων σφαῖρα φιλονεικήσει, θάπτον ἂν ὑφέξει δίκην τῆς ἀσυμμέτρου ταῖς κόραις ἀνοφθαλ-

olim ipsi sponsus eras, et ægre prorsus ferebat si sponsa ut fuerat, ac præterea cælo orientali ac myrrha vernacula gaudens alteri postponderetur. Altera, secundum urbem imperialem prima inter civitates Occidentis et pretioso martyrum cruore madefacta te privari, tali tantoque viro moleste ferebat. Quare nihil intactum nec dicendo nec agendo reliquit donec tua fieret sponsa. Equidem compertum habeo nunquam fore ut meliori adjungatur; nunquam enim ætas futura virum tibi similem feret. Ut enim olim Philopœmen ultimus ducum Græcorum insignis fuit, sic te ultimum in Christo antistitem tempus ferax rerum edaxque in lucem edidit.

Quis enim alius præter te nascetur cum parimorum dignitate, fulmen eloquentiæ, orator, iudex sanctus, ut ita dicam, quasi e Christi throno, ut e summo Sinai oracula reddens? Quis te vitæ sanctitate, quis eloquentiæ vi unquam æquabit? Cogitationum porro tuarum cursum sequi, te docentem audire paucis admodum dabatur, quos vel ad montis radices vocis divinæ sonum audire juvabat. Quo magis igitur te præsentem nemo non delectabatur, si forte animal rapax apparebat, sive leo tributorum exactor intestina nostra devoraturus, sive panthera maculata, id est dynasta domesticus, sive lupus gregis inimicus et insidiator processerit. Hi omnes enim te præsentem abscondito consistebant loco, ne verbis tuis quasi totidem lapidibus tangerentur. Quid mirum? siquidem ne reges quidem ipsi te coram immoto vultu æquavemente aspicere sustinuerunt, imo, ut alumni, dicto audientes et modestos se gerebant. Psalmi nomen Dei ut sanctum, ut lumen, imo ut ignem devorantem prædicant. Seraphim multoculi vultum ejus non directe, sed ex obliquo et oculis semiapertis contuentur, et parum alas suas explicant. Pari modo sol hic visibilis iis tantum astrum jucundissimum erit qui radiis ejus fruentes contenti sunt. Qui autem rectis illud oculis intueri ausus fuerit, haud impune et cum maximo visus detrimento fecerit. Sic tibi quoque nemo nisi plane imprudens et temerarius, tibi qui solem divinum reddis, inania loquens aut incongrua faciens appropinquaverit: quicumque enim abs te reprehendebatur idem pati putabat quam si terra ante pedes dehisceret. U enim in tradendis Musarum artibus vera et doctrina et disciplina utebaris, aliter ac ille vir strenuus qui, teste Homero, *insontem quoque culpæ* accusarit. Ratione item, non vehementia duce, sontium ac reorum animos culpam confitentium et reprehensionem vitæ admittentium ad pœnitentiam compellebas. Sic tibi, vir maxime venerande, casta venustas ade-

rat, et incantamentum honorificum te ut sanctitatis propugnaculum ubique sequebatur. Tu homines qui a principio minus te digni videbantur, rationis et orationis auxilio, ac nonnunquam aquæ purificatoris ope ad respiscendum perduxisti. Ille Clearchus, Laco natione, Xenophonte teste, vultu tetro, rauca admodum voce erat, quod tamen nequaquam obstaculo fuit quin militibus suis in pugna splendidus hilarisque antesignanus fuerit. Tua morum lenitas jucundo semper tenore occurrentibus arrisit, idque tum quoque, ubi justa ira in malos exardescerebas. Quis autem abs te vituperatus, dummodo non cum anima vili esset, non contentus fuerit, verba audiens consolatoria magis quam vituperatoria, rosas plus quam spinas ea æstimando? Sic nec mansuetudo tua sine aculeo erat, quo opus habebat ad vim admonitionibus dandam; nec acrimonia jucunditate carebat: utrumque enim felicissima mistura consociatum erat. Tu ipse probe nosti nihil eorum quæ aut cum sudore elaborasti, aut per ludum composuisti, litterarum studiosos fugere, siquidem res tuæ in foro et viis publicis fando repetitæ in proverbium abierunt.

ἦν ὄρα καὶ τραχὺς τῇ φωνῇ· ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον στυγνὸν ἐν τοῖς δεινοῖς, φησί, φαιδρὸν τοῖς στρατιώταις ἐφαίνετο. Σοῦ δὲ καὶ τὸν αἰεὶ μὲν χρόνον ὀρωμένον καὶ φθεγγόμενον, φαιδραὶ τοῖς προσομιλοῦσι προσεγγίλων αἱ χάριτες· διαφαίνοντο δὲ οὐδὲν ἤττον, καὶ ὅτε ζῆλον δικαίῳ παρεθερμαίνου κατὰ τῶν μοχθηροτέρων καὶ δειομένων τραχυτέρας τῆς ἐμβριμῆσεως. Καὶ πού τις ἐπιπληττόμενος, μὴ πῆνυ τι συνώδης ὦν τὴν ψυχὴν, ἤττον ἐδόκει δάκνεσθαι ἢ ἡδεσθαι, μίμψων ἐπακούων γλυκυθύμων πλέον διὰ τὸ εὐχαρι, ἢ θακεθύμων διὰ τὸ ἐπίχολον· καὶ ῥόδοις χαρίτων πνέουσι πάττεσθα, ἢ κέντροις ἐπιστρέφουσι βάλλεσθαι. Οὕτως οὐτε τὸ χάριέν σου ἀκεντρον ἦν (ἀνεκμῆνον γὰρ ἂν ἦν, καὶ πρὸς νουσταίαν ἀμβλύτερον), οὐτε τὸ παροξυνόμενον ἄχαρι τῷ παντί· Ἐκότερον δὲ δι' ἐκατέρου περιχωροῦν ἄριστα κεραμεῖον ἐγκαταμίμικτο. Οὐκοῦν τίνα τῶν σῶν, εἴθ' ὅσα σπουδαῖζοντί σοι πεπύνηται, εἴτε σχολάζοντι πέπαικται χαριέντως, οὐκ ἀνὰ στόμα τοῖς φιλολόγοις φερόμενα περιέδονται; Ὡν οὐκ ὀλίγα καὶ ταῖς ἀγοραῖς καὶ τριόδοις ἀκούσαι τις ὡς τὰ παροιμιώδη περιλαλούμενα.

Tanti et tam boni viri mortem luctus omnium civium secuta est, præsertim ejus urbis quæ, ut uxor marito privata, luctu oppressa humi sedet, imo omne solamen recusans in defuncti tumulum projecta adeo mærori indulget ut lacrymæ ipsius genas permeent, ut cum Jeremia loquar². Jam enim corona ab ejus capite delapsa erat, et uxor inhumari quam conjuge privari malebat; imo si daretur, se ipsam marito sacrificare parata erat, ut apud Xenophontem Panthea uxor mariti amatissima.

μονομῆνης ἐκείνου, τίθεται. Εἰ δ' ἐξῆν, κἀν ἐπίσφαξεν ἑαυτὴν τῷ ἀνδρὶ, ὡς ἡ παρὰ τῷ Ξενοφῶντι καλὴ καὶ φιλανδρὸς Πάνθεια.

Hæc fere autem lugens gemensque dixerit: « Quis sine gemitu profundo, quis sine lacrymis nuntium allatum audiverit? Me miseram! Obiit pastor egregius qui vitam pro me dedit; decessit vir sapiens qui multimoda virtute valebat, antistes meus, magnus Eustathius, nomen venerandum, celeberrimum! Me miseram quæ sponsum perdidit, cui quondam feliciter nupta fui, et qui mihi nunc morte ereptus est; qui nuper, ut cum Davide loquar³, vestiebat me coccino in deliciis et præbe-

Α μῆσεως. Κατὰ ταυτὰ καὶ τῶν προσόντων σοί, τῇ καθ' ἡμᾶς θεοειδεσάτω ἡλίω, οὐκ ἀνδρείος ἦν, ἀλλ' ἀνους καὶ ἰταμὸς, ἀγνοῶν, ὅποι ποτὲ κινδύνου φέρεται, ὁ μὴ πάνυ τι εὐλαβῶς προσίων παὶ πεφυλλομένος, μήπου τι ἐκμελὲς παραφύξαιτο, ἢ ἄλλως ὑπαγοικίσαιτο. Τὸ γὰρ ἐπιτιμηθῆναι παρὰ σοῦ ἴσον ἢ τῷ γε μαινομένῳ, καὶ τὴν γῆν διαστῆναι οἱ αὐτῆν. Οὐ γὰρ ψυχραγωγῆσαι μόνου ἐμμούσεως ἐπαγωγότατος ἤσθα καὶ χαριστάτος, ἀλλὰ καὶ ἐπιπλῆξαι παιδευτικῶς ἐμβριθίστατος· οὐ κατὰ τὸν παρ' Ὀμήρῳ δεινὸν ἄνδρα, ὃς τέχῃ κεν, φησί, καὶ ἀνάτιον αἰτιόωτο. Τὸ γὰρ εὐλόγη καὶ κερῖον πλέον ἢ τῷ σφοδρῷ βάλλων, ἐπίστρεφας τὸν ἕκλιτον, ὡς μὴδ' ἂν αὐτὸν τὸν ἐπιτιμώμενον ἀπαρνέσθαι τὸ μὴ οὐ δικαίως εὐθύνεσθαι. Οὕτως ἢ τὴν ἀγιοπρεπῆς χάρις ἐπιμεΐδια σοί, μακαριώτατε ἀνδρῶν, καὶ τὸ φοβερὸν ὡσπερ τι θεῖον ἀγιότητος παρείπτετο θορυφώρημα· ὡς τοὺς ἐντευξομένους, ὑφορωμένους μὴ τῶν σῶν χαρίτων ἐκπέσειν, ἢ ταῖς σαῖς ἐπιτιμησῆσαι περιπέσειν, συναγεῖν εὐλόγη δέει τὸν νοῦν, καὶ κατὰ τοὺς τελεσθησμένους μόνου οὐ περιφραντηρίων δέισθαι καθάρσεων. Καὶ Κλίμαρχος μὲν ὁ Λακωνικὸς, ὡς πού Ξενοφῶν ἰστόρηκε, καὶ στυγρὸς

Εἰκότως οὖν ἐπὶ τοσούτῳ καὶ οὕτως ἀγαθῷ ἀνδρὶ καὶ κοινωφελεῖ τετελευτηκότῳ κοινὸν καὶ πένθος ἀπάντων καθέκτε· μάλιστα δὲ τῆς ἰδίου ἀγαθὸν λαχούσης ἐκείνου πόλεως, ἢ καὶ νῦν, ὡσπερ τις γυναικίαν γυνὴ παρθενικὸν αὐτῆς ἄνδρα πενοῦσα, κάθηται χαμαὶ, μᾶλλον δὲ περὶ τὸν πολυδάκρυτον τάφον κυλινδομένη καταλοφύρεται ἀραράκλητα· καὶ τὰ δάκρυα αὐτῆς, εἰποὶ ἂν Ἰερραίας κατοικτιῶν αὐτῆν ὡς τὴν παλαιὰ Σιών, ἐπὶ σιαγόνων αὐτῆς. Ἔτεσε γὰρ ὁ στέφανος τῆς κέφαλῆς αὐτῆς, καὶ τὴν αὐτὴν ὑποδύναί γῆν πρὸ τοῦ περιεῖναι,

Ἄγε μὴν ἐξάρχουσα τοῦ θρήνου εἴποι ἂν· ε Τίς ἀκούων οὐκ ἂν ἐπιστενάξῃ βαρῷ, καὶ πολὺκρουσον ἐπισπένδοι δάκρυον; Τάλαινα ἐγώ· οἴχεται μοι ὁ καλὸς ποιμὴν, ὁ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ ἰμοῦ τιθείς. Οἴχεται μοι ὁ σοφός, ὁ πολὺς παντοίαν ἀρετῶν, ἐμὸς ἀρχιερεὺς, ὁ μέγας Εὐστάθιος, οἶμοι! τὸ στεμνὸν καὶ πολυῦμνητον ὄνομα. Ὡμοὶ τῇ δυστήνῳ! φροῦδος ὁ καλὸς νυμφίος ἰμοῦ, ὃ παλαιὸν μὲν ὑπὸ νυμφαγωγῷ τῷ πνεύματι εὐτυχῶς ἤρμοσμαι, νῦν δὲ θανάτῳ διεξευγμαι δυστυχίστατα· ὃς ἔπαρχος μὲν

² Jerem. ix, 18. ³ Psal. xliv, 10.

(χρησιότω γάρ μοι καὶ Δαυὶδ ἐκ τῶν ἑαυτοῦ θρη-
 νων) ἐνεδίδυσκέ με κόκκινον καὶ χρυσοῦν κόσμον,
 τοὺς πολυτιμῆτους ἐκείνους καὶ λαμπροὺς λόγους·
 νῦν δὲ σιωπῶτος ἀποκεκόσμημαι, καὶ ὄρρυνα
 περιβέβλημαι, καὶ οἷα καταμελαινεῖν οἶδν ὑπὲρ
 πάσαν ἀσβῆλεν ἢ λιγνυῶδες καὶ καπνηρὰ τῆς χηρείας
 κάμινος. Μὴ εὐαγγελισάσθω τις τῇ πρεσβυτάτῃ
 Ῥώμῃ τῶν Εὐσταθίου μόρον, μὴδ' ἀγγελάτω ταῖς
 ὑπ' αὐτῆν Ἰταλικαῖς πόλεσι, μήποτε ἐφησθῶσιν οἱ
 ἀλεξίαι καὶ ὑπερήφανοι, καὶ τὰς ἐπὶ δογματικοῖς
 προβλήμασι διαλεκτικῆς προσβολῆς θαρσύνωσιν,
 ἢ τωτίως ἀντιπεριείσταντο, τὸ τῆς ἐκείνου γλώττης
 ἄμαχον ὑφορώμενοι. Πέπτωκεν ἀνὴρ, οὗ πᾶς ὁ
 κόσμος οὐκ ἔν ἀξίος· πέπτωκε, φεῦ! ὁ ὑπανάχων με,
 ὁ φέρον ὑψοῦ. Καὶ πᾶς οὐκ ἔδη πεσοῦμαι δειλαία
 καὶ αὐτῇ, ὑποσπασθέντος τοῦ ὑπερείδοντος; Τίς
 οὐκ ἐπικλύσει με φοιῶτος ὑδριστῆς, τὸν μέγαν
 ἀποβεβλημένην προβλήτα, περὶ ἃν ἅπας κλύδων
 προσπράσσω εἰς ἄβρῶν διαλύτο; Ὡ οἶον λειμῶνα
 χαρίτων θάνατος ἐπιστρατεύσας ἐδήωσεν οὗ καὶ
 Σικελικὸς πόλεμος, καίπερ διαφθεύρων πάντα θεῖά
 τε καὶ ἀνθρώπινα πράγματα, ὡς ἀψύστου καὶ
 ἱεροῦ τινοῦ ἄλλοις ἐφείσαστο! Ὡ οἶον μύρον σοφίας
 εἰς ἄβρῶν κατέρρευσε, ὑπὲρ τῷ μαρτυρικῷ μου
 τῆσσι προσπεινέοντος ἡδίστου εἰς ὄδμην πᾶς τις
 ριλάκλος ἔθεν! Ἐγὼ δὲ κατὰ τὴν ἐν ἄσμασι νόμ-
 φην ἐν μύροις ἐστηριζόμεν, καὶ μύροις διπλοῖς, τῷ
 τε ἄρ' αἰμάτων μαρτυρικῶν καὶ τῷ ἐξ ἰδρώτων
 ἀρχιερατικῶν ἀπαμύζοντι· καὶ τῆς ὑπ' ἄμφοιν
 εὐωδίας Χριστοῦ, κατὰ Παῦλον, χθεις εἰς μὲν ὄσμη
 ἀσφραγευόμεν ζώης, νῦν δὲ ριγίστη θανάτου ὄδμῃ
 εἰς θάνατον ἀποπνίγομαι. Οἶον στόμα χάρισι βρῦον,
 καὶ παρρησίας εὐλόγου πλέκους, ὑστατα μέμκεν! Ὡ
 οἷα χάρις χειλῶν μυρίπλους κέχεται κατὰ γῆς! Ὡ
 οἷα γλώττα πυρίπλους ἀπίσθηκεν! Ἡλίχη δειπτη
 φωνῆ! Ὡ σχῆμα καὶ πρόσωπον, αὐτοσημνότητος
 ἀγάλμα, εὐλαθείας ἀκρόπολις! Ὡ ὄμματα, τῆς
 ἔδου σταθρᾶς γαλήνης ἀγγελοι, ὡ αἰδοῦς λύχνοι,
 ὡ σερροσύνης θάλαμοι, πού ποτε οἴχεσθε; Δεῦρ'
 ἴθι, φιλοσοφία σιμνή. Δεῦρ' ἴθι, χλιδῶσα δι' ἐκείνον
 βητορικῆ. Παρομάρτει καὶ σὺ, γραμματικῆ μετὰ
 χοροῦ, ὅσος ἐγκύκλιος. Καλῶ γάρ ὑμᾶς ὡς σοφᾶς,
 κατὰ τὸν προφήτην, καὶ θρηνοῦσας ἢ συνθρηνοῦσας,
 ὡς συγχαρευούσας ἐμοὶ νυμφίου κοινοῦ· ὅτι μὴ
 δυοῖν ἀδελφαῖν ἐπιστήμαιν κατὰ τὸν θεῖον Ἰακώβ,
 ἀλλ' ἀπασῶν ἀπαξάπλως ἔν ἀνὴρ ὁ ἀνὴρ· οὐδ'
 ἔθλους ἐνὸς φυλάρχους δώδεκα, τῶν δ' ἑκασταχοῦ
 τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς σχεδὸν ἀπασῶν ἐκκλησιῶν
 ἡγεμόνας δι' αὐτὸν ἐτεκνώσαστο. Ὡστε καὶ πάσας
 ἐκκλησίας ὡς ὄρρανας προγόνου κοινοῦ κατὰ λόγον
 συγκαλίσσω τοῦ θρήνου συναπάρχεσθαι, καὶ πρό γε
 πασῶν τὴν πρεσβυτάτην ἀπασῶν μητέρα, τὴν νῆαν
 Ἰωάν, ὡς τοῦ καλλίστου, ὃν ἡγάπα, πεσόντος κατὰ
 τὴν προφητικὴν ἀπειλήν. Οὕτω γάρ τραγικώτερον
 περιστήσομαι κύκλον εἰς ξυναυλίαν πένθους κοινοῦ
 καὶ συμφορᾶ κοινῆ πρίποντας. Ἦ που καὶ ὡς
 Αἴγυπτος ἐπὶ πολὺ τὸν Ἰακώβ τοῖς περὶ τὸν Ἰωσήφ

‡ Jerem. ix, 17.

bat ornamenta aurea cultui meo, id est orationibus
 splendidissimis. Nunc autem ubi silet, ornamento
 exuta, nigris induta vestibibus incedo et caligine
 viduitatis omni nigredine atriori. Absit ut quis ve-
 teri Romæ aut cæteris Italix urbibus Eustathii
 mortem ut lætetur afferat nuntium, ne superbi et
 invidi de calamitate nostra gaudeant et novo ar-
 dore fidei quosdam aggrediantur articulos, quod
 hucusque facere ausi non sunt, Eustathii eloquen-
 tiam victricem timentes. Sic vir e vivis secessit,
 quo totus non dignus erat mundus. Eheu! occidit
 præsidium meum. Et quomodo egomet rebus de-
 speratis ipsa non cadam? Diri posthac fluctus me
 propugnaculo privatam vexabunt, qui antea sco-
 pulis allisi in spumas abierant! Quod pratum amœ-
 num mors vastavit, quod bellum Siculum, quod
 omnia divina et humana ædificia destruxit, tan-
 quam lucum diis sacrum intactum reliquit. Jam
 pretiosum sapientix balsamum profusum est, quod
 odoris suavitate omnes qui res præstantes amant
 allexit; et ex utroque ego heri secundum Pauli
 verba Christi dulcem odorem vitæ gustavi; nunc
 autem mortis horribili odore suffocor. Cum eo
 vita defuncto os gratiosum, instrumentum magnæ
 libertatis, periit! Labia balsamica obmutuerunt;
 lingua ignivoma extincta est. O vultum archety-
 pum summe venerandum, arcemque prudentiæ!
 O oculos perpetuos veræ lætitiæ indices, qui vere-
 cundiam, qui castitatem demonstrabatis, quid eva-
 sistis? Adesto, Philosophia, adesto, Rhetorica, ab
 Eustathio tantopere promotæ! Adesdum tu quoque,
 Grammatica, cum satellitibus tuis. Lamentatrices
 vos statuo sapientes, secundum verba prophetæ,
 ut, viduæ cum sitis et ipsæ, magnum sponsum
 mecum plangatis. Non enim tantum ad instar Ja-
 cobi patriarchæ, scientias geminas uxores duce-
 bat, sed omnium una maritus erat; nec unius po-
 puli duces numero decem, sed omnium provincia-
 rum Romanarum duces procreavit. Hanc ob cau-
 sam omnes civitates avo communi orbatas in spiritu
 convoco ut planetum mecum inean; sed ante
 omnes omnium avitam, novam Sionem, cujus præ-
 stantissimus filius (secundum prophetæ verba)
 quem unice diligebat, decessit. Ita enim majori
 lugentium caterva stipatus ero, ut in communi ca-
 lamitate convenit. Quemadmodum enim Ægyptii
 cum Josepho ejusque familia Jacobum diu luge-
 bant, ita multi exteri cum Romæis salem aposto-
 licum terræ, solem universi evangelicum qui hinc
 inde virtutis ac sapientiæ splendorem effundit, de-
 siderio suo prosequuntur. Hic enim sol non ad
 me solum, sed per universam almam terram radios
 suos emisit. Nunc autem, ubi communis omnium
 pharus extincta jacet, caligo non brevis, sed
 diuturna, imo æterna tellurem occupat, postquam
 sepulcrum sidus coruscans devoravit. Per has
 tenebras, animalibus rapacibus ac furibus justo

amiciores, que me miseram calamitas manet! Publicanis et vectigalium exactoribus præda facilis et grata ero, quam pastor egregius non amplius custodit, curaque particulari ac sollicitudine prosequitur. Somnum enim æternum dormit Eustathius telis exutus, quibus nos contra malos defendebat; qua pastor alter Davides⁵ erat qui usum ac leonem raptorem, ove e gula erepta, occidit, « sicut pastor, teste Scriptura⁶, de ore leonis duo crura aut extremum auriculæ eruit. » Aut enim ad Dominum preces effudit, aut regum animos permovit, et mala fortuna evanuit. Nunc vero, proh dolor! postquam quieti se daturus in lectulo recubisset, me insalutato, diem obiit supremum. Tanto viro quomodo misera ego superstes ero? » πάντως δασμολόγους βρωθήσομαι, ὡς ἐτοίμη καὶ θηρίων ἐκδοτός. Οὐκίτι γὰρ ἐπαγρυπνήσει μοι ἐκείνος ὁ μέγας ἐμὸς ποιμήν, καὶ τοῖς ἄνθρωποτάτοις τούτοις ὄμμασιν· οὐ φυλάξει νυκτὸς καὶ μεθ' ἡμέραν ἐπ' ἐμὲ φυλακὰς· καθύδρι γὰρ ὕπνον ὄντως παγκρατῆ καὶ τοῦ συνήθους μακρότερον ἀτρεμῆς δὲ σφενδόνη λόγων ἐκείνου, καὶ οὐκίτι φοβεῖ θηρία πονηρὰ βάλουσα. Ἄλλος γὰρ ἦν οὗτος τὴν ποιμαντικὴν Δαυὶδ ἄρκτον τύπτων καὶ πατάσων λέοντα, εἶποτε λάβοι τι τῆς κατ' αὐτὸν ἀγέλης ἐπιών, ὅπερ καὶ ἐξέσπα τοῦ στόματος· « ὡς ὅταν ἐκπάσῃ, φησὶν, ὁ ποιμὴν δύο σκέλη, ἢ λοβὸν ὠτίου ἐκ στόματος λέοντος. » Ἡ γὰρ ἀλαλήτως ἔδοξα πρὸς Κύριον, ἢ βασιλεῦσιν ἐπίστελλε, καὶ παραυτὰ τὸ λυποῦν ὡσπερ τι νέφος παρίπτατο. Νῦν δὲ ἄλλα καὶ ὁ τοιοῦσθε φεῦ! ἠρπάγη θανάτῳ νυκτὸς ἐπιπεσόντι, ὅτε πρὸς βραχὺ τοῖς μεθήμερινοῖς μόχθοις ἐπιτυσταῖας κατακλιθεῖται ἐπὶ στρωμνῆς, οὐδὲ λοισθίου μεταστούς μοι προσφθίγματος, οὐκ ἐπισκῆψας τὰ ὕστατα, οὐ τὰ ἐξιτήρια συνταξάμενος. Εἶτα τοιοῦδε ἀνδρὸς ἐπισπούσα, ἐπιβιώναι ἢ δυσδαίμων ἀνέξομαι;

Hæc et alia hujusmodi cum gemitu clamans B Thessalonice mortuum deplorabit et in vanum evocabit: semper enim tam chari capitis, præsertim inter res adversas, memor erit. Tu quidem, beatissime ac sapientissime antistes, cum summa tranquillitate e vita excessisti, nullo morbo, nulli curis terrestribus vexatus; corpus enim tanquam indusium sine animi dolore exuisti. Corporis enim membrorum rationi consentaneum gessisti curam, ut mortem quam longissime procrastinares. Ut enim globus uno tantum puncto terræ superficiem tangit, sic quoque corpus tuum quam minime animam contrectabat, ne per sensuum voluptates damnium inferretur. Cum dein in somnum qui curas solvit labereris, oculis temporibusque quietem dabas; dein primo somno alterum, somno interrupto somnum diuturnum, brevi longum, leni durum substitulisti, et sic somnum sanctorum Dei dormivisti qui Domino placet. Manus non mortales oculos tuos clausurunt, aut membra tua frigore contracta in lecto reposuerunt; sed somnus dulcis atque incantator te sopitum et animo lætum per somniorum portas ad mortem, aut, ut verius dicamus, ex hoc domicilio terrestri in cœlestem illam patriam traduxit, quemadmodum Ulysses post varios casus ex insula non sua somno sepultus in sua appellit ubi in lucem editus fuerat. Ad Jacobi enim patriarchæ exemplum, finitis mandatis quibus filios instruebas, pedes tuos super lectulum collegisti, et obiisti⁷; tu ut Jacob scalam

⁵ I Reg. xvii, 34. ⁶ Amos iii, 12. ⁷ Gen. xlix, 32.

A συνεπένθησεν, οὕτω καὶ τῶν ἑτεροφύλων, πολλοὶ Ῥωμαῖοι συνολοφύρονται τούτον, τὸ ἀποστολικὸν ἄλας τῆς γῆς, καὶ κόσμου παντὸς εὐαγγελικὸν ἔλιον, καὶ ὡς ἐπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ δεικνυμένον ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ σοφίας καὶ ἀρετῆς περιλήψεται. Εἰ γὰρ καὶ ὡς ἐν δίσκῳ τῷ κατ' ἐμὲ περιβόλῳ περιγράφεται, ἀλλὰ τὰς ἀκτῖνας εἰς πάντα πολυφύρβου πείρατα γαίης ἐξέτεινε. Καὶ νῦν τοῦμω καὶ κοινοῦ λαμπτήρος ἐκλειοπέτος, σκότος τῷ παντὶ σχεδιάζεται, οὐκ ἐν μορῶν χρόνου βραχεῖ, ἀλλ' ἐς τὸν αἰ καὶ εἰς ὅσον ὁ στυγερὸς εὐτος τοῦ τάφου λύχνος, ὡς λύχνῳ μέδιμνος ἀπιπράττων, ἐπιπροσθῆσιν. Ὑπὸ δὲ ζῶφῳ τοιῶθε, κλέπτια καὶ θηρσὶ νυκτὸς ἀμείνوني, τί τῶν δεινῶν ἢ σχετικῶν οὐ πείσομαι; Πάντως φορολόγους ἐκείσομαι· ἀγαθὴ θήρα, καὶ τοῖς ἀνθρωποτάτοις τούτοις ἀνθρωποτάτοις καὶ μυρίοις ἐμὸς ποιμήν, καὶ μυρίοις ἀνθρώποις διεγρηγορῶς ὄμμασιν· οὐ φυλάξει νυκτὸς καὶ μεθ' ἡμέραν ἐπ' ἐμὲ φυλακὰς· καθύδρι γὰρ ὕπνον ὄντως παγκρατῆ καὶ τοῦ συνήθους μακρότερον ἀτρεμῆς δὲ σφενδόνη λόγων ἐκείνου, καὶ οὐκίτι φοβεῖ θηρία πονηρὰ βάλουσα. Ἄλλος γὰρ ἦν οὗτος τὴν ποιμαντικὴν Δαυὶδ ἄρκτον τύπτων καὶ πατάσων λέοντα, εἶποτε λάβοι τι τῆς κατ' αὐτὸν ἀγέλης ἐπιών, ὅπερ καὶ ἐξέσπα τοῦ στόματος· « ὡς ὅταν ἐκπάσῃ, φησὶν, ὁ ποιμὴν δύο σκέλη, ἢ λοβὸν ὠτίου ἐκ στόματος λέοντος. » Ἡ γὰρ ἀλαλήτως ἔδοξα πρὸς Κύριον, ἢ βασιλεῦσιν ἐπίστελλε, καὶ παραυτὰ τὸ λυποῦν ὡσπερ τι νέφος παρίπτατο. Νῦν δὲ ἄλλα καὶ ὁ τοιοῦσθε φεῦ! ἠρπάγη θανάτῳ νυκτὸς ἐπιπεσόντι, ὅτε πρὸς βραχὺ τοῖς μεθήμερινοῖς μόχθοις ἐπιτυσταῖας κατακλιθεῖται ἐπὶ στρωμνῆς, οὐδὲ λοισθίου μεταστούς μοι προσφθίγματος, οὐκ ἐπισκῆψας τὰ ὕστατα, οὐ τὰ ἐξιτήρια συνταξάμενος. Εἶτα τοιοῦδε ἀνδρὸς ἐπισπούσα, ἐπιβιώναι ἢ δυσδαίμων ἀνέξομαι;

B Πολλὰ τοιῶδε Θεσσαλονικῆ πολλὰκις ἀνομιώζουσα καὶ κωκύουσα, ποθήσει τὸν οὐκίτι παρόντα, καὶ μάτην ἀνακαλίσσεται, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς δεινοῖς μεμνήσεται. Σὺ γὰρ, ὦ τῶν πώποτε παυσάντων ἀρχιερέων μακαριστότατε, μετέβης ἐνθένδε Ἰλαως, καὶ ἄγρυτος νόσοις, καὶ πάσης θνητῆς δυσχερείας ἀπηλλαγμένος, ὡς χιτωνίσκον ἐκδεδυκὸς τὸ σῶμα, εἴτ' οὖν ἀποθέμενος, οὐ βία περιπλεκόμενον καὶ ἐπισπωμένον ἀπερρώγως. Πάλαι γὰρ τὰς σχετικὰς τοῦδε ἀντιλαδῆς ἐξαλυσκάζων, ἀπιστάταις φιλοσόφῳ μάλιστα θανάτου· ἀκροθιγῶς δὲ παραψάων καὶ βραχεῖ ποδὶ καὶ οἴῳ ἂν τις ἐν ἐπιπέδῳ ἐπιφανείας ἐφαπτοίτο σφαῖρα, τοσοῦτῳ περιέκεισο ἢ παρήρτησο τοῦτο, ὅσῳ μὴ ζημιουῖσθαι τὰ παρ' αὐτοῦ εἰσφερόμενα τῇ ψυχῇ φυσικὰ τε καὶ ὀργανικὰ πρὸς ἀρετὴν C ὑπουργήματα· ὡς ἐπὶ λυσιμελεῖ δὲ ὕπνῳ ἀνακλιθεῖς, δέδωκας ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ τοῖς κροτάφοις ἀνάπαυσιν· εἴτ' ἐλελήθεις ὕπνῳ ὕπνον ἐπισυνάψας, τῷ διακοπτομένῳ τὴν ἐγρήγορσεν τὸν συνεχῆ τῷ βραχεῖ τὸν μακρότατον, καὶ τῷ ἀβασίῳ τὸν χαλκεον· καὶ οὕτως ὑπνώσεις εἰς θάνατον ὁσίῳ Θεοῦ καὶ Θεῷ τιμιώτατον. Οὐ χεῖρες θνηταὶ καθέλιον ὄμματα σά, ἢ μέλη, ἐπὶ λέχους νεκρούμενα ἤρμωσαν· ὕπνου δὲ πανάπαλος ἐπαφῆ, τοῖς φίλοις ἑαυτῆς θελήτῳ εὐνάσασα καὶ κλινοπετῆ ρυθμισασα, ἀτάραχον οὕτω καὶ ἐποχον ὕπνῳ γαλήνῃ καὶ ὡς δι' ὄνειρέων πυλῶν εἰς θάνατον προὔπεψεν, ἢ (προσφειστέρον εἰπεῖν) ὡς ἐξ ἄλλοδαπῆς τῆσδε τῆς παροικίας εἰς τὴν ἐκείσε πατρίδα διεπόρθησεν· ὡς καὶ τις ἠρωϊκὸς καὶ πάλωνλαδῆς

σοφῆς ἐξ ἑλλητικῆς νῆσου παρὰ τῆ κοιτῆσε καθύδων Α εἰς τὴν ἐνεγκαμένην νῆσον κομιζέται. Κατὰ γὰρ τὸν θεοπσίον Ἰακώβ ὡς κατέπαυσας ἐπιτάσσων τοῖς κατὰ πνεῦμα υἱοῖς σου, ἐξήρας ἐπὶ τὴν κλίνην τοῦς πόδας ἐξήλιπες· ὅτε καὶ ὑπαρ, οὐκ ὄναρ, κατ' αὐτὸν ἄρας, ὃν αὐτὸς ἑαυτὸν διαβαθμίδωσας κλίμακα· ὡς κρηπίδα μὲν βαλόμενος πολιτευτικὴν μετριοπάθειαν, τῆ δὲ μετριοπαθείᾳ τὴν καθαρτικὴν ἐποικωδημασάμενος ἀπάθειαν, ἐπὶ δὲ τῆ ἀπαθείᾳ τὴν νοσηρὰ ἐνέργειαν, ἐπὶ δὲ τῆ νοσηρᾷ ἐνέργειᾳ τὴν ἐπὶ κρηπίδι βῆθραν τῆς θεώσεως· ἐφ' ἣν καὶ ἄγγελοι πῶτως ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον, ὁδῶποιούντες σοὶ τὴν ἀνοδὸν καὶ προπέμποντες ἀνιόντα ἐκ μὲν συναγυλαστικῶν καὶ σπουδαίου ἀνδρὸς εἰς θεωρίαν κεκαθαρμένον, ἐκ δὲ θεωρητοῦ πρὸς νοσηρὸν, ἐκ δὲ νοσηροῦ πρὸς Θεόν. Οὕτω καὶ ἡ κατὰ σὲ κλίμαξ Β ἐστηρικτο μὲν ἐν τῇ γῆ, τὴν δὲ κεφαλὴν εἶχεν ἀφικνουμένην εἰς οὐρανόν, ἐφ' ἧς καὶ ὁ Κύριος ἐπιστήρικτο, εἰς ὃν ἀνήλθες ἐξ ἡμῶν τῶν χαμαι ἐρχομένων διὰ τῆς ἀναγωγῆς ταύτης κλίμακος, Θεὸς ἄγγελοις κατιοῦσι καὶ συνανιούσι δоруφορούμενος. Ἐχοιμ' ἀν λέγειν, καὶ ὡς ἀποστολικῶς τὸν δρόμον τετέλεικας. Ἄμειναι τοι καὶ ὡς ἐν φυλακῇ, τῷ βίῳ τῷδε, καὶ σὺ κατὰ τὸν κορυφαῖον Πέτρον τηρούμενος, ἐδέδιστο δυοῖν ἀλύσις, ὑπὸ καὶ δεσμῶ φυσικῶ· ἀλλ' ἐπίστα σοὶ ἄγγελος Κυρίου, ὡς ἐκείνῳ κειμένων νυκτὸς, καὶ παραχρῆμα ἐξέπεσον ἀπὸ σοῦ αἱ ἀλύσεις αὐταί, καὶ τῆς φυλακῆς ἐξῆεις ἀθετός, καὶ ἠκόλουθες τούτῳ ψυχαραγωγούτι σε. Τάχα που καὶ ἄραμα κατ' ἐκείνον ἐδοκεῖς βλίπεν ἀμνημονῶν, εἰ ἀληθῆς ἐστὶ τὸ δι' αὐτοῦ γινόμενον· ἴως τῆς σιδηρᾶς πύλης αὐτομάτως ἀνοιχθείσης σοι, τῆς φερύσης εἰς τὴν τοῦς θεμελίους ἔχουσαν πόλιν ἐξῆλθες, ὄντως καὶ σαφῶς, ἐγνώς, ὅτι ἀληθῶς ἐξαπέστειλε Κύριος τὸν ἄγγελον αὐτοῦ, καὶ ἐξείλετό σε ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου. Μᾶλλον δὲ ὁ Κύριος αὐτὸς μέσης νυκτὸς ἐλθὼν, ἐργαγορότα σε ὑπὸ λύχνῳ διακρίσεως καιομένων, καὶ σφροσύνη τὴν ὄσφυν περιεζωσμένον εὔρεν. Εἰ γὰρ καὶ φυσικῶς ἐκάθυσθες, ἀλλ' ἡ καρδία σου ἄλλως ἠγρύπνει, κατὰ τὰς φρονίμους παρθένους ἀσθεστον τὴν λαμπάδα κοσμησασα. Τούτῳ τείνουν καὶ τῷ καλῷ νυμφίῳ ἄνω τῆς νυκτὸς ἐλθόντι ἐτοιμῶς ἐκπύντεκεν.

Ὅτως τοῦ παλαιοῦ χρυσοῦ γένους κόμμα σὺ λοιπόν καὶ παρὰ τοῦτο κατὰ τὰ πάτρια ἐκείνου βιούς, οὕτω καὶ τίθνηκας μαλακῶ δεδμημένος ὑπὸν· μᾶλλον δὲ συζεύξας ξυνωρίδα ἀδελφῶ διδυμούντε, ὑπὸν καὶ θάνατον, ξυνωρικεύσω, καὶ ἐπιτάσθης εἰθὺ τοῦ χώρου τῶν ζώντων, καὶ τῶν οὐρανοῦ πύλων ἀνοιγομένων σοὶ χαίρων εἰσόδος, κατὰ στολήν ἀρχιερατικῆς δόξης ἡμφισμίνος, καὶ τοῖς ἀμφιπονομένοις τὸ ἐκείσε θυσιαστήριον προστιθέμενος. Ἐνθα τῶν μὲν περὶ τὸν Ἀαρὼν καὶ Σαμουὴλ ὁ θίασος ὑπανίστανται σοὶ καὶ προεδρίας παραχωροῦσιν, αἰδοῦμενοι οὐ μόνον ὡς ἱεραρχία σιμνοτέρα τῆ κατὰ Χριστὸν ἐπιπρέποντα, ἀλλὰ καὶ ὡς λαμπρότεροι τῶν παρ' ἐκείνοις χρυσοῦν ροίσκων καὶ κωδύμων κυκλοῦμενον, οἷς εὐαγγελικῶς ἄμα καὶ ῥητορικῶς ἐπερήστραπτές τε καὶ ὑπερεδρόντας τὰ κατὰ τὸν ὑπόζοφον νόμον καὶ ἰσχύρων σύμβολα. Τῶν δ' ἐν τῇ χάριτι πάλιν ἀκρων καὶ σοφίας στεφάνῳ τὴν ἱερατικὴν ἐπιεκοσμηκῶτων κίδαριν εἰθεν μὲν Κλήμεντες καὶ Διονύσιοι προσυπαντώσει καὶ περιπτύσσονται σε, χαίροντες τῷ ὁμοίῳ καὶ

non per somnum, sed veram vidisti, cujus gradus pertransiisti, a moderatione in rebus mundanis ut fundamento exorsus, animam a cupiditatibus liberans, spirituale instituens regnum, summum autem gradum divinitati attribuens; scalam, inquam, per quam angeli ascendebant et descendebant, viam tibi monstrantes, et Eustathium, qui per episcopatum ad contemplationem præparatus erat, a contemplatione a Dei ipsius intuitionem perducentes. Sic quoque scala ante oculos tuos posita cælum attingebat, et in cuius apice Deus residebat; per quam, nobis humi relictis, per medios angelos, deus factus ipse, ad Deum ascendisti, et ut apostolus iter tuum confecisse mihi videris. Nam procul dubio, sicut Petrus princeps apostolorum, tu quoque in carcere duabus vinctus catenis, somno ac corpore tenebaris, sed angelus Domini ut illum quondam nocti, nunc te adit, et confestim catenæ ceciderunt de pedibus tuis, et vinculis exemptus eum qui animam tuam traducebat, sequebare. Tu quoque fortasse, ut Petrus, visionem videre tibi videbaris, et utrum ab angelo facta vera essent dubitabas, donec porta ferrea sponte aperiretur et in urbem egregie obmunitam egressus videres. Dominum vere angelum suum misisse qui te a mortis manibus eriperet. Quin Dominum ipsum media nocte expergefatum zona honestatis te cinctum reperiisse crediderim. Quamvis enim corpus tuum dormiret, mens tamen tua vigilans, ut virgines prudentes, lampadem ardentem ornabat. Quare ad obviam Sponso eundem hora noctis intempestiva paratus eras.

Ætatis aureæ tu revera superstes esse videris, et, ut tum fiebat, dulci somno irretitus mortuus es, imo post obitum in biga somni ac mortis vectus e viventium terra ferebaris, et per portas cœli apertas lætus, gloriæ archiepiscopalis veste indutus ingressus, iis quibus sacra peragere demandatum erat, accensebaris. Ibi coram te, inque tuum honorem surgunt qui circa Aaronem ac Samuelem sacra faciunt, non tantum quia inter Ecclesiarum antistites mirum in modum excellis, sed quia tunica tua pluribus quam illorum tunica malis puniceis ac tintinnabulis aureis interstincta erat; quam ob rem ut Evangelii prædicator et ut orator legis obscuræ symbola fulgurando superabas. Ibi tu viros ingenii ac animi dotibus ornatissimos, Clementes ac Dionysios obvios habebis et de te ut fratre gaudentes, qui ad ipsorum exemplum, philosophiam Græcam Christianæ philosophiæ, servam diligentem dominæ sanctæ subiecisti. Te Basiliæ et Gregorii gratisimum advenam excipiunt, et dignum qui cohæres sis judicant cum iis qui sicut tu orationibus exi-

miis et plus quam argenteis vel aureis Ecclesiam A condecoraverunt. Phineæ quoque collegium sine odio et invidia te ad ipsorum partes trahunt; probe enim sciunt te ad impietatem lapsos verbis reprobatoriis acrius quam gladio vulnerasse. Tandem Christus, verbum vivum, sapientia omnium creatrix, te a dextris prope thronum sistit, majusque sapientiæ poculum offerens, novam tibi potionem propinat, quam cum hominibus perfectis in regno paterno gustare ab omni tempore destinatum erat: « Neminem enim diligit, Salomon dicit, nisi eum qui cum sapientia habitat⁸. » Tu autem qui jugiter cum illa manes, solius sapientiæ illecebris detinebaris, imo cum ea quasi cum uxore conjunctus ei vivebas, ei mortuus es, et nunc quidem ab omnibus corporis miseriis liberatus, fontis B ejus æterni iustam partem es assecutus.

παριστήσατό σε και μίζονα σοφίας ἰστησί σοι κρατήρα, και τοῦ καινοῦ προπίνει σοι πόματος, ὅπερ μετά τῶν ἀξίων ἐν τῇ πατρικῇ βασιλείᾳ πίνειν ἀφενδῶς ἐπιγγέλτο. Αὐτός σε γάρ οὐδέν ἄγαπᾷ, ὡς φησι Σολομών, εἰ μὴ τὸν σοφία συνοικοῦντα. Καὶ σὺ δὲ, παροικῶν ἐτι δεῦρο, μόνου κάλλους σοφίας ἐάλως, και μόνῃ σοφίᾳ προσετιτῆκεις εὐθύς ἐκ παιδός, και συνδιαβειώκας ταύτῃ και ἐπανίψυξας, και νῦν τὴν αἰδιον ταύτης πηγὴν, κατάλληλον λήξιν, κεκλήρωσαι, τῶν ἐνταῦθα περὶ τὸ σῶμα και ἐν σώματι δυσκόλων ὑπεραρθείς.

Quod si nos terrestres incolas respicis, o chara anima ut sane facis; vox enim mystica nos docet hoc præmium honorificum esse justis, ut tu, aut pignus bonorum promissorum, quæ oculus non vidit, auris non audivit et quæ in cor hominis nunquam descenderunt⁹, noli hocce lacrymarum sacrificium aspernari, quod tibi quamvis super sepulcrum tuum non effusum offero (quod complecti consolationis ergo non mihi datum); quamvis istæ lacrymæ melle laudum tuarum non satis conditæ sint. Tu mihi quoque guttulam gratiæ tuæ committas; ejusmodi enim officia præstare, dummodo velis, nunc maxime magis quam antea vales. Non postea oculis nos videbimus, non per litteras confabulabimur; immensum enim spatium inter terram et cælum sidereum, id est inter nos intercedit; attamen non desperamus fore ut tecum una simus. Ista quidem intercapedo nobis quoque transilienda, quamvis post tempus, erit. Sed alia mihi nunc intercapedo in mentem venit multo horribilior, nec minor quam distantia inter sinum Abrahami et inferni gurgitem, et ubi hinc inde transire non datur. Tu quidem in beatorum numero versaris, nobis autem maxime metuendum est ne ut divitis illius in gehenna ardentis socii ad eandem pœnam condemnemur et in æternum a te separemur; quæ quidem separatio cum præsens tum futura animum meum gravissime angit. Faxit Deus pro misericordia et tui gratia ut Moysen et prophetas audiamus Christique Domini testimonio credamus qui a mortuis resurrexit, et ut sinceram facianus penitentiam agamus, ne et ipsi in istum locum tormentis horrendum detrudamur, sed digni habeamur qui tecum Deo omnipotenti sacra per-

κατὰ ταυτὰ σφίσι ὑποκλίναντι τὴν Ἐδέσσα φιλοσοφίαν τῇ Χριστιανικῇ θεοσοφίᾳ και σεμνῇ δεσποτικῇ σπουδαίαν θεράπειαν · ἐνθεν δὲ βασιλείοι και Γρηγόριοι δεξιούνται σε, και τῶν παρ' αὐτοῖς συγκληρονομεῖν ἀξιοῦσι μόνων, οἷς κατ' ἐκείνους περιέθηκας κόσμον τῇ Ἐκκλησίᾳ πολύτιμον, λόγους λαμπροὺς και δόγμασι εὐαγγελικοῖς γεγονωμίνους θαυμασιῶς, και ὡς εἰ τις ἀργύρῳ χρυσὸς ἐπιχείοιτο. Ἡ που και τοῖς περὶ τὸν ζήλωτῆν Φινεὺς οὐκ ἀζηλα τὰ κατὰ σε και ἄλλως ἀδέρεια; Ἀνθελκοῦσι δὲ σε και οὗτοι πρὸς ἐαυτοὺς και καθίζουσι πάρεδρον, εἰδοτές, ὡς πλείους αὐτὸς ἤπερ οὔτο κερανομαίαις ἐκφύλοις συμπθειρομένους δι' ἀμφοῖν ἄθησας, και τομώτερον σιρομαίετον παντός ἐλίγχοις διήλασας. Ἐπὶ πάσι Χριστός, ὁ Λόγος, ὁ ζῶν, ἡ αὐτοσοφία, ἡ πάντων γένετις, και πάντων τεχνίτις, ἐκ δεξιῶν και ὡς ἐγγυτάτω τῶν ἐαυτῆς θρόνων

Ἄλλ' εἰ τι τῶν ἐνταῦθα και νῦν κλύων ἐπίστρεψαι, ὡ σοφὴ και φίλη ψυχὴ, ὡσπερ ἄρα και ἐπίστρεψαι δῆπου (γέρας γάρ, ὡς ἐν ἀπορρήτοις μανθάνομεν, τοῦτο τοῖς κατὰ σε, εἴτ' οὖν ἀρραβῶν τῶν ἐν ἐπαγγελίαις ἀγαθῶν, τῶν οὐθ' ὁρατῶν ὀφθαλμοῖς, οὐτ' ἀκουστῶν ὤσιν, οὐτ' ἀνθρωπίνῃ καρδίᾳ καταληπτῶν), δέχοιο τήνδε ὡν σπένδω σοι διακρίων χορὴν, οὐκ ἐπὶ τῇ πολυλόβῳ και πολυκλαύτῳ σῶ κειγμένην τύμβῳ (ὅτι μηδὲ περιπτώξασθαι τοῦτον ἐνεσί μοι, και τινα παραψυχὴν ἐκείθεν ἀρύστασθαι), οὔτε πολλῶ και ὅσον ἐχρῆν ἐγκωμίων σῶν κεκαμμένων μέλιτι · και μοι τῶν σῶν χαρίτων ἐνσαλαξον ὄσονον ψέκασμα · ἐξὸν γάρ σοι βουλομένομ χαρίζεσθαι, και μείζω νῦν ἢ πρότερον · Οὐ γάρ ἄστερος ὀφόμεθα θάτερον τοῦ λοιποῦ, οὔτε γοῦν, ἀνεπιστέλλοντες ἀλλήλοις, τὴν ἀποδημον ὁμιλίαν σοφισόμεθα · χάσμα γάρ μέγα, και ὅσον μεταίχμιον γαίης τε και οὐρανοῦ ἄστερόεντος, ἐστήρικται μεταξύ ἡμῶν τε και σοῦ. Καὶ εἴθε μόνον ἦν τοῦτο, και οὐκ ἂν κρείττον ἦ κατ' ἐλπίδα ἡμετέραν ἐδόκει τὸ και

ἰσαῦθις συνίσεσθαι σοὶ ποτε · περατὸν γάρ ἐστιν ἡμῶν ἀναγκαίως τοῦτο τὸ χάσμα, και ὅσον οὐδέπω και αὐτοὶ πρὸς τὰ αὐτόθι που πάντως ἐνθίνδε διαβησόμεθα. Νῦν δὲ δεύτερον ἐπ' αὐτῷ χάσμα πυνθάνομαι πολὺ φοβερώτερον, καθότι και ἕποσημια διαστάσειωσ ἀπέρρωγε πλείου, και ὅση τις ἂν γένοιτο ἡ ἀπὸ κευθμῶνων ἄδου ἐς κόλπους Ἀβραάμ ἄγομένη διάμετρος · ὡς οὐδ' ἐτέρωσε τοῦ λοιποῦ διαβαίνειν ἐξεῖναι τοῖς παρ' ἐκάτερα. Δεδιέναι γοῦν ἀξιο, μὴ, σοῦ γε κατεληρότος ἦδη τῆν τῶν κατὰ σε μακαρίων χώρων, ἡμεῖς ὡς ἀδελφοὶ τοῦ ἐν ἄδῃ βασανιζομένου πλουσίου εἰς τὸν αὐτὸν ἐκείνω τόπον ἀπαχθησόμεθα, και τότε δὴ τότε μεγάλῳ ὁτως και οὐδόλως περατῶ διαστησόμεθα χάσματι. Οὕτω και

⁸ Sap. vii, 28. ⁹ I Cor. ii, 9.

ἤδη παρόντι τῆς διαστάσεως ὑπεράχθομαι, καὶ τὸ A agamus et in sanctissimum veri tabernaculi a Deo
 μὴ δὲ τοῦ χωρισμοῦ πλέον περόδημαι· Δοίη δ'εἰ ipso, non ab hominibus exstructi introeamus pu-
 Θεός, Δεούμενος παρὰ σοῦ, ἀκούειν μὲν Μωσίου, rificaitque sacrificio supplices assistamus.
 καὶ τῶν προφητῶν, πείθεσθαι δ'εἰ διαμαρτυροῦμεν ἡμῖν καὶ τῷ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντι Δισπότῃ Χριστῷ,
 καὶ γρησῖως μετανοεῖν ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ εἰς τοὺς τόπους ἐκείνους τῆς βασιλείου ἀπέλθοιμεν. ἀλλ'
 ἀξιωθαίμῳ σὺν σοὶ θῦσαι τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, εἰς τὸ ἐνδοτερον ἄριον τῆς ἀληθινῆς σκηνῆς,
 ἣν ἐπέχετ' Κύριος καὶ οὐκ ἄνθρωπος, εἰσιόντες, καὶ τῷ ἐκεῖ νοητῷ θυτηρίῳ καθαρώτερον προσεδρεύοντες
 καὶ λατρεύοντες.

MICHAELIS ACOMINATI

CHONIATÆ

SANCTISSIMI ATHENARUM METROPOLITÆ

MONODIA

IN FUNERE FRATRIS, JUDICIORUM EPHORI IMPERATORIOQUE CUBICULO
 PRÆPOSITI, C. NICETÆ CHONIATÆ, HABITA.

Ex edit. Morellii. Paris. 1580, 8º. — Græcum textum post impressa Latina inveni. nus in cod. Paris. 1234,
 sæculi decimi quarti, bombycino, sed lacunis misere fœdato, quas Morellius interpres conjiciendo
 explevit. Exstat qualis qualis in fine hujus tomi)

O calamitosum nuntium! o adversum infe- B
 stumque rumorem! qui simul ac improvise et
 insperato hominum sermone meas ad aures
 allatus est; illæ mox tanto terrore concitate sunt,
 ut mihi (quod delirantibus et mente captis usu-
 venire solet) tinnire atque circumsonare, pectus-
 que adeo ipsum mœrore contabescens, mucrone
 peti transfigere videretur. Unde cruentas hasce,
 opinor, quas effundunt oculi lacrymas conceperunt
 cruentis illis guttis persimiles, quas tragædiis
 perappositi scenica vulgo venustas effingit: ut
 mirum sit, quin et ipse attonitorum illorum fana-
 ticorumque unus aliquis evaserim, omnique sensu
 privatus in columnam aliquam dirigerim. Ad
 hodiernum tamen usque diem in vivorum numero
 supersum, non ignarus quantas in miserias sim
 prolapsus, quarum cognitione et conscientia, que-
 rulas has voces et singultus reciprocos elicio.

Verumenimvero fieri potest, ut hac arte pœnas
 a me vindex Numen exigat, ne forte mente in
 universum captus, et sensibus orbatus, extremo
 hoc supplicio siccis oculis, citraque dolorem
 constringar, sed integra mente præditus, quæque
 dolores persentiscere possit, acrius inde vivus
 vidensque lanciner. quidquid sane tristem sensu
 privatur, id demum doloris expers esse dicimus.
 At ego etiamsi in statuam aliquam transmuter,

¹ Gen. xix,

(1) Alludit ad illud Matth. v, 13: Vos estis sal
 terræ, etc.

sive lapideam illam, quæ (ut in fabulis est) mutas
 distillat lacrymas: sive illam, cujus in Scriptura
 mentio fit, quæque vulgo statua salis appellatur ¹
 (eodem certe mecum communique nomine, qui
 nihil aliud esse mihi videor, quam sal insul-
 sum (1), idcircoque foras projectum, ut ab homi-
 nibus conculcetur), tamen ne sic quidem iudicis
 Adrastæ Nemesein effugi; quippe qui diuturniores
 pœnas luam, dum semper idem futurus, infesto
 numine cunctis illudendus exponor (2). Altior
 etiam multo vel jecur ad ipsum dolor penetrat
 dum cominus contemplor, qualis malorum
 colophon misellæ animæ insultet, qualis ærum
 narum coronis pristinis malis accrescat, denique
 quam perniciosus rebus meis, infortunataque sum-
 ma accesserit: quæ mihi, quæso. pœna jam gravior
 irrogari potest?

Hei mihi! charissime frater, hei mihi! quam
 procul a nobis dissitus es! non quanto certe heri
 nudiusve tertius spatio, nimirum aliquo illo
 chasmate, quod Græciam et Bithyniam interjacet,
 sed multo vastiore et remotiore: quanto scilicet
 Orcus a viventium regione disjungitur. Heu me
 miserum! quod hinc ad remotissima illa loca sis
 admissus, ex quibus nulla reditus ad nos spes
 affulget. Omni igitur videndorum de cætero libe-
 rorum tuorum, vel ab ipsis videri spe, impi-

(2) Ad Tityi fabulam alludit.

misque adeo sororis charissimæ interclusus es. Quis hoc mihi tribuat, ut morte mea vitam tibi redimam, ut scilicet illud ipsum præstem quod tanopere divinus ille Davides expectabat (3), idque in Absalone filio, qui in eum violentus insurrexerat, ejusque vitæ insidiatus erat?

Quod si ille propriam vitam profundere non detrectaverit, modo filium moribus tam deploratis infamem a morte assereret, qui non et ipse votis omnibus nomine tuo lubens vitam morte commutare percipiam, cum præsertim mihi sis frater, omniumque adeo fratrum longe charissimus, quamvis si disciplinæ sit habenda ratio, a me per alterius cujusdam multiplicis habitus temperamentum progenitus videaris? Ambo quidem certe ex ejusdem patris semine, ejusdemque matris sanguine ortum habuimus: natuque adeo maximus ego nativitatibus limine pedem prior extuli, qui utinam limini quoque mortis prior intulissem, sicque fratres alios tanquam ex multis unus subsequutus fuisset!

Cæterum cum pater, librorum juxta liberorumque amantissimus, ex Asia Byzantium discendi gratia adduxisset quo tempore pubertatis annos attingebam magistris artium liberalium, et vivendi præceptoribus (jam enim grammatices utiisque versuum componendorum methodi fundamenta jeceram) in disciplinam tradidit. Postea cum ibi agenti multum temporis interfluxisset, illum quoque mihi annos ad novem natum pater in manu dedit, obtestatus ut omnium muneri patris, inquam, alumni, pædagogi et præceptoris, in instituendo fratre vicarius succederem. Quorum sane omnium officium, pietatem, diligentiam præstiti: atque dum omnes in eorum vultus, et oris habitus, me compono, et plura etiam præsto quam a fratre expectari soleant, illorum tandem accessionibus ad summum pietatis fraternæ officiique gradum conscendi, nec remissiore vicissim studio ad eandem ille fraternæ benevolentiam excellentiam animo connitebatur, laboreque contendebat, præterquam quod ille vel longe plura perceperit, quam contulerit beneficia, tantisper dum apud nos moribus juxta liberalibusque disciplinis informandus conversatur.

Cum primum vero Athenæ me meæ illumque non inter pedanos, sed primariæ auctoritatis viros, imperatoris excepit aula, sine ulla mora et confestim accipiendis rependendisque beneficiis inter nos certare desiimus. Nobis enim et ego et Athenæ multorum nec contemnendorum beneficiorum ab illo sæpenumero perceptorum conscii sumus: cum tamen a nobis ille vel nulla omnino, vel admodum pauca vicissim perceperit.

Verumenimvero tantum abest, ut sic illa fraterni amoris gratia disjuncta fuerit, cum etiam arctioribus utrinque nodis, minusque dissolubili-

bus coerit. Quod si quis utrique in commune casus infestior intervenisset (ut naturalis illa sympathia animos hominum lætis exhilarare, contraque tristibus exulcerare solet), facile quis per se conjiciat, quanto nobis inde eo potissimum tempore, quo inter extraneos constituti, amicorum cæterorumque familiarium necessitudine intercludebamur, alienaque ope destituti operas soli mutuas inter nos conferebamus, atque inter ipsa peregrinæ regionis incommoda, mutuo solatio dolorumque fomento levabamur, tanto scilicet amore patriæ desiderioque tenebamur, in qua non sine varia laborum lucubrationumque vicissitudine, artium liberalium cognitionem concepimus, quarum argutiis et acuminibus ingenia nostra meditates exercueramus, cum nimirum ad eos me conferrem, qui majorum gentium disciplinas et mathemata pertractabant, ille vero a me, quantum tenella pueri ferebat ætas, semper ab ipsis incunabulis ad meliora quæque et perfectiora capessenda institutus, in illis paulatim exerceretur, sicque proficeret, ut tandem velut enatis et coalescentibus pennis per illum disciplinarum orbem, et in primis sophistarum argutias, alarum levitate subvectus, jam deinceps ad ea quoque theoremata, quæ sublimioris et augustioris contemplationis indigent, subvolare posset.

Verumenimvero cum jam sumpta virili toga ad id ætatis adolevisset, quo quidem de multis hujus vitæ semitis una omnino seligenda erat, quam insisteret, aut ingrederetur, tunc temporis, (ohu, qui siccis oculis obductam reipublicæ statum, tunc inaudita novitate immutati, et accisi cicatricem refricare poterit!) tunc temporis, inquam, prima dissidii occasio exoriri ausa est, quæ fratrum unum idemque sentientium conjunctionem diversa vitæ conditione disjungeret. Atque mihi quidem (quem parentes a puero, tanquam sobolis suæ primitias, sacri altaris ministerio inauguraverant) vita privata vel imprimis arridebat. Itaque unam petii a Domino, ut sancto ejus templo præficerer, nec ad tantula negotia, quantulis hominum vulgus obrui solet, animum applicarem, sed potius bonas horas otio literario, evolvendisque veterum scriptis consumerem. Ille vero antequam certum ullum scholasticæ, nudave eorum quæ sunt cognitionis et scientiæ specimen dedisset, totum se in eo vitæ statu et instituto ultro collocavit, quod ad humanas actiones propensius, reipublicæ studiosius, denique pluribus expositum curis est, quam ei qui serio philosophari velit, expediat. Ut autem quod ipse sibi subjecerat, atque apud animum suum proposuerat, in melioribus auspiciis, magisque e re sua succederet, cautionem quoque et diligentiam adhibuit. Itaque facultatem et copiam dicendi, jurisque civilis scientiam quanta potuit agendi et

(3) Quis mihi tribuat ut ego moriar pro te, Absalon fili mi, fili mi Absalon? II Reg. xviii.

cogitandi solertia, tanquam perapposita percommodaque ad rempublicam capessendam subsidia et instrumenta sibi comparavit. Siquidem me præceptore politicis disciplinis in sapientissimorum doctissimorumque virorum corona animum excoluit atque informavit; nec ita multo post vagæ volubilisque fortunæ telis expositus est.

Hæc nimirum fuit dira illa Andronici tyrannis, quæ velut hedera multiplici erraticoque lapsu serpens (sic enim tyrannidis vim depingere liceat) clavibus suis, quasi manibus herbescens imperii nostri viriditatem complexa, repressit et suffocavit. Simul ac enim certa cum reipublicæ pernicie in ædes augustas irrepsit, quo nimirum tempore frater meus, ex scribis et amanuensibus imperatoris unus erat, tum demum lethale virus afflare, majoreque hominum odio, quam tetra ulla immanisve bellua laborare cœpit. Et quemadmodum torvis truculentisque læna nuper enixa venaticos canes oculis obtueri solet, ita tyrannis, si quem inter imperatoris aulicos et familiares fidum et industrium deprehendere potuit, eum statim suspectum habere, omnique ad illum procul extrudendum conniti animo et labore contendere cœpit. Illud vero utique præstitit, quam plurimosque potuit uno et eodem supplicii genere multavit.

Quæ cum præsens ille tyrannorum, aut (ut generaliore verbo utar) improborum osorintueretur, a tyranno communi hominum gurgite, et immani bellone secedere, quam libidini crudelitati que illius inservire maluit; illud quidem audaciæ, hoc vero impietati ascribens. Itaque procul ab Jove (ut aiunt) et fulmine recedere decrevit.

Inde ergo ubi imperium in tyrannidem versum, nec amplius ulli patere videt (qui saltem veræ religionis studiosus sit), obfirmato animo contra nititur, ad studiumque juris civilis transfugiens, imperium tyrannide deformatum legum museis, Themidosque sacrariis commutat: quæque frequenti et assidua lectione ex librorum chartulis excerpere potest, ea in pectoris sui pugillares transcribit, atque adeo tandem viva legum tabula, spiransque commentarius evadit. Deinde sublata tyrannide, imperioque redivivo, ille quoque ad res augustales obeundas, velut postliminio revertitur. Opus sane tanto commendabilius, ut quod legitimis reipublicæ gradibus succederet, quanto remotius hesternæ tyrannide secessisse, vel etiam ex diametro repugnasse videbatur.

Idem præterea alio magistratu exornatus est. Tametsi vero in Thraciam non statim missus sit, ut in arcibus reficiendis, civitatibusque communiendis præset, atque adeo militarium ordinum delectus haberet, id muneris tamen paulo post exsecutus est. Cæterum quo tempore de ratione vitæ intituenda consilia nobiscum inire cœpit

(1) Prov. XII: *Mulier diligens corona est viro delectat virum suum*, etc.

A (quia res domesticæ bene disponendæ sunt, isque adeo se privatis in ædibus tanquam parva quædam republica exercere debet, qui ad rerum majorum communiorumque gubernacula contendit), de familia sua constituenda primum cogitavit nuptiis cum singularis exempli femina contractis, quæque Dei Opt. Max. dono obtigisse, frugi domesticarum curarum consors futura videretur, atque eo præsertim nomine in manu viri convenisse, ut carnis utrinque liberorumque communio coiret, quæ nullo temporis unquam tractu dissolveretur, et id ex hujusmodi convictu præstaret, ne viri medullæ ullum inde incommodum aut detrimentum caperent, quemadmodum pulchre Sapientis ἀποθέρμα suadet (4). Quod fratris institutum cum plerisque innotuisset, qui recensere possim, quot primarii adolescentes affinitate sese nobiscum devincire studuerunt? Non tot hercule proci temulento agmine comessabundi ad Penelopem, quot ad illum matrimonii contrahendi interpretes, et quasi proxenetæ confluebant: quorum alii filiarum, alii sororum nuptias moliebantur. Magnifica et gloriosa ostentatione alii alios superare conantes, atque etiam venditione quadam eorum quibus unusquisque ad nuptias illas tot nobilium procorum votis et concertationibus expetitas, maxime eniti, et nervos ætatis industriæque suæ contendere, earum denique potiri, composque fieri posset. Itaque alii vel generis, vel formæ, vel etiam utriusque præstantia gloriando, alii contentiarum gravitate, verborumque ponderibus, tanquam in procinctu se tutati sunt: ut mihi frater dubitans et hæsitans non parvum officii onus imposuerit, dum iudicio meo socerorum delectus committit, seque vel imprimis amplexurum affirmat quidquid super ea re mihi arrideret, factoque opus esse videretur.

O animum vere fraternum, qui mihi omnia sua commendaret et concrederet, cujusque consilia a me, non secus atque ab aliquo numine, vim suam et effectum caperent! Quo hercule facto evidentissime patuit, quomodo meus ille, imo bonarum litterarum alumnus ad virtutem affectus esset: qua quidem nihil ex omnibus quæ sunt in rerum natura antiquius, aut observatione dignius arbitraretur: non opes, non formæ dignitatem, non generis claritatem, non famæ celebritatem: tametsi ea ætate esset, quæ facile hujusmodi fortunæ ludibriis et illecebris irretiri solet, et coalescere, dum ad avitas et patrias res augendas, nobilitandum genus corpusque reficiendum et curandum indulgentius quam par sit et ferventius incumbit.

Omnibus enim prociis, iisque præsertim qui vel summam dotem dicerent et promitterent, non sine animi excellentia et præstantia posthabitis, illustrium Belissariotarum probitati et ingenuitati

suo, etc. Et Eccli. xxvi: *Gratia mulieris sedulæ*

facile cessit, quos idem contubernium, earumdem-
que sub iisdem magistris artium quasi communio
et societas ad necessitudinem nostram adjunxerat;
illorum enim sororem, quæ in optimæ parentis
oculis intra thalami parietes caste et pudice edu-
cata fuerat, duxit frater ille meus, quem Belissa-
riotis simillimum non tam necessitudo et affinitas,
quam morum convenientia effecerat. Itaque ut
fratres animis non secus atque corporibus una
unis in ædibus habitabant, eadem ex mensa cibos
in dies capescebant, iisdem gaudentes, iisdem vi-
cissim commovebantur, una forum, templum, con-
ciones publicas, palatium adibant: inde rursus
non singuli, sed pro more bini domum revertē-
bantur, mirificum se alter alteri comitem præbe-
bat, ut jam æmulandum cognationis par, et B
auctoramentum beatissimum in ore omnium ver-
saretur, atque adeo maxime perspicua tempe-
rantia exemplaria audirent. Quandiu certe cælibes
egerunt, nobile par fratrum passim hominum incre-
brescens pervagatum est, posteaquam vero honora-
bili connubio in omnibus et toro immaculato
jugati sunt, tum vero illis affinis idem qui mihi
frater fuit. Hi alii aliorum medullis et visceribus
imis velut colliquefacti, usque adeo inhærere
cœperunt, ut statim illos in unam massam concre-
tos colisse quis æstimaturus esset, quæ quidem
nullo temporis tractu dirimi aut intersecari pos-
set, ea potissimum de causa, quod Belissariotæ
quidem pro suis dignitatibus in urbe reipublicæ
commotis consulere, frater autem meus non
in urbe tantum, sed etiam in provincias et muni-
cipia, ut jam dixi, ab aliis aliisque imperatoribus
missus, rerum summæ præfuit.

Tempus quidem certe mutationi usquequaque
patens et expositum, imperatoribus etiam super-
stitibus imperia ademit, a Sceptuchorumque
manibus abrepta sceptrum ad alios, ab hisque denuo
ad alios transtulit: fratri autem meo honores et
magistratus continua imperatorum successio inte-
gros illibatosque, nec ullius successione interrump-
tos conservavit, imo vero qui subsequēbantur
præcedentibus erga illum benevolentia anteire
quasi contententes, ad pristinos illius honores
aliquid insuper adjiciebant, viri nimirum virtute
obstupescētes, tantumque ex imperio suo immi-
nui existimantes, quantum de honoribus illius
imminueretur.

Neque vero vulgares tantum et plebei homines
(quibus ad honores vix ullus patet aditus, quo-
rumve conatibus fortuna tenuior et obscurior
obstare solet) palatia frequentabant, quantovis
pretio honorem ab imperatoribus delatum æsti-
mabant, publica quoque qua poterant arte munera,
lucto addicti venabantur; sed hi etiam de quibus
mihi sermo est, una cum virtutis et honesti aman-
tibus illo se conferebant, beneque de Augustis

A multa munifice et large dantes promerabant, et
velut sumptuosiores quidam margaritarii uniones
smaragdos, lychnitasque magno pretio comparatos
inde domum asportabant, satius esse rati, si
dignitatum prærogativas pretio sibi compararent,
quam si ab illis ultro ornarentur. Quorum certe
singularem eximiamque virtutem imperatores ex-
perti, quod nimirum lucri privatæque utilitatis
contemptu Aristidem, temperantia Hippolytum,
Bellerophonem et Josephum, juris denique ob-
servantia Minoem, iudices minime nummarii,
longe præverterent, rebus illos, suis domi foris-
que præfecerunt, ærariorum illis, thesaurorum
que et cubiculorum suorum januas patefecerunt,
charissima quæque non secus atque familiarissi-
mis concederunt; illos denique in aperta et
propatula urbis administratione magnos logothetas,
ephoros et polyarchas designaverunt. Illorum
enim virtute, veluti quodam regno, civitatum gubernacula
ita exornaverunt, ut ea potius ab illis,
quam illi ab ullis rerum publicarum honoribus,
præmiis aut splendore, Augustorum munificentia
collatis illustrarentur. Imo vero, ut dicam id quod
res est, ab Augustis in clarissimorum temporum
suorum ornamenta, reipublicæque gubernacula
ex legum præscripto moderanda quasi communes
quidam harmostæ, morumve magistri, creati sunt:
cujusmodi quondam magistratus suos nullo non
honorum gradu cum maxima sui nominis celebritate
perfunctos vetustissima illa Roma novæ,
qui vicissim urbis illius, quæ cæterarum omnium
facile princeps tunc temporis floreret, imperi-
que sui fines longe lateque protenderet, orna-
menta in commune totius orbis ornamentum,
communemque humanæ societatis utilitatem ce-
dere arbitrarentur.

Ut rem paucis expediam, salva quidem sunt
prosperitatis humanæ propugnacula, Pharos autem
et portus, quorum illa sunt adminiculis conser-
vata, naufragium nobis abstulit (5).

Qui tamen hoc fieri potest, ut tantorum viro-
rum virtutes tam succincte, verbisque tam paucis
ita percurram? ut plurima silentio præteream?
partim quidem confusus ex eo, quod affectu sim
vehementi et concitato magis quam bonis illis ad-
ducto et persuaso, quibus et in vita præditi et in
morte non sine magno sæculi nostri detrimento
privati fuerunt: partim vero cautius prospiciens,
ne quis hanc orationem suggillet, ut quæ instituti
argumenti oblita, majorem Thylaco, ut in prover-
bio est, accessionem fecerit.

Quandoquidem nova Sion, non secus atque ve-
tus illa, a suis tanto in rerum discrimine deserta,
in hostium manus incidit, et funditus eversa est.
Quidquid etiam in ea supplementi, vel latebrarum,
vel levis armatæ beneficio, manus hostiles sub-
terfugerat, Nicæam Bithyniæ metropolim commi-

(5) Alludit ad illud Scip. Nasicæ apud B. Aug. de Civit. Dei lib. 1: *Stant mænia, ruunt mores.*

gravit, ibique adeo nunc exsulant, qui hesterno A die concivium suorum lætitiæ congratulati, hodierno, proh dolor! mœrentibus congemiscunt: ut qui beatus antea civitati ornamento fuerunt, iidem hodie infelici solatium afferant. Iis enim ipsis quæ dicebant, quæque sapienti et magno animo disciplinæ attentis patiebantur, non parum consolationis afferebant, ignavit que pectoris et hebetioris ingenii hominibus non parvos ad fortitudinem capessendam aculeos adjiciebant.

Itaque quemadmodum Ezechiel et Daniel eos qui apud Babylonem animo deficiebant, exclamantes: *Exaruerunt ossa nostra, spes nostra desperata ciliçet evanuit* 1: perappositis colloquiis recreabant, quandiu vivis illis frui, quandiu condolentes et consolantes experiri licuit, leviora procul dubio fortunæ tela sentiebant, nec omnino a patria se sua exsulare arbitrabantur, ut qui pulcherrima civitatis suæ donaria, capitaque adeo quibus reipublicæ gubernatio innititur, etiam tum ostentarent. Non enim ex mœnibus, quamlibet illa hominum manibus affabre structa, aut tectis sublimibus, aut porticibus, aut foro exornata sint, vera civitatis forma dependet (6); sed ex hominum probitate, honestate, religione: quibus quicumque præditus est, etiam si sub quercu pernoctet, melioris ille naturæ hospes efficitur, dignior interim, quem civium suorum catalogo quælibet urbs accenseat, nedicam mundum ipsum, quantusquantus est, hisce moribus incola prorsus indignum.

Quæ quidem omnia, tanquam piæ civitatis fundamenta, præsentibus illi vel solo nutu adimplebant, ut quorum animis reipublicæ bene constitutæ forma altius impressa esset, ac si ejusdem leges animatæ, quoddamque velut superstitis Constantinopoleos propugnaculum essent. Posteaquam vero par illud fratrum sanctimoniam fama celebriam, ad cœlestem illam rempub. paucis ante diebus evocatum est, nec ita multo post frater ille meus, qui duorum jugo tertius accesserat, eodemque quo illi senatorio munere fungebatur, una quoque cum illis assumptus, æternique senatus albo adscriptus est; tunc vero nostri illi Megalopolitani (7), qui Nicæam commigraverant, illos a se abductos senserunt, tunc uno omnium consensu nudos se, pristinaeque D gloriæ ornamentis spoliatos agnoverunt: tunc denique se nihil aliud quam miseros exsules et extorres, atque omnino civitate pulsos ingenue professi sunt. Quamobrem in luctus etiam æque acerbos inciderunt, atque si ipso in temporis articulo civitas illa repentino hostium incursu victa eversa que corruisset. Enin vero cum præstissimis quibusque rebus spoliata esset, cum sua illa ditissima æraria hostium direptioni exposita vidisset, quantum, proh dolor, Christianæ reipub, vinculum dissectum est!

¹ Ezech. xxxvii, 11

(6) Alludit ad Lacedæmoniorum rempub. quæ viris, non mœnibus inniteretur.

quæ civitatis unitas dissoluta concidit! quantus bonorum cumulus inversus est! qualem probitatis honestatisque triplicem funiculum (8), non calamitatum quidem. juxta sapiens illud ἀποφύγμα dirupit πειρασίς, aut circumstantium casuum violentia divulsit, at sola mors auream virorum illorum catenam dissolvens. sigillatimque dissipans, ad nihilum tandem redegit: cumque adeo clementissimus ille vir, optimusque Michael primus facto concessisset, ex facili illa et simplici anima tantum superfuit, quantum Megalopolitana colonia suos in usus reposuit: unicum interim dolorum solatium, locupletem illum scilicet multiscumque Joannem sibi proponens; illum, inquam, qui consilio et prudentia reliquos antecellere cives, reipublicæque adeo optime constitutæ vivum exemplar dicebatur.

Verum posteaquam paucis interjectis diebus hoc quoque fratrem subsecuto nostra colonia orbata est, atque justa funeri ejus persolvit, Nicetas frater meus supererat, quem illa prædicaret, tanquam eum, quo in uno omnes animi duorum præcedentium dotes elucescerent, cujus etiam causa non parvam animo expectationem conceperat. Quem simul atque naufragio postremum amisit, immodicis hodie doloribus fatiscens, tanquam fluctibus adobruta, ad inumque demersa est. Hujus audita morte, dici non potest quantos in luctus incidit Asia, quamque querulis lamentis queritanti mœstior Europa responderit, simul atque de communium damno certior facta est. Quod si utriusque continenti velut universale fatum tantam cladem intulit (sive probitatem utraque tuam ante experta fuerat, sive rerum a te præclare gestarum fama ad earumdem aures pervenerat), ut tam ægre mortem tuam, o charissima mihi sanctissimaque anima, tulerint, quem nos, quæso, gemitibus et querelis modum imponere debemus? qui si cujusmodiunque habitus, aut cognitionis, ut jam dixi, ratio habeatur (generis enim origo eadem nobis est) innumeris afflictamur modis? nos, inquam, quibus a te officiorum infinitorum cumulus accessit, quibus tuæ virtutis ergo nulla non honoris species accrevit, qui non exiguam ex rebus a te præclare gestis laudem nostro quasi jure nobis vendicamus, cum nunc tandem sine ulla mora et confestim nos tui splendore nominis privatos videamus (gentem alias multiplicem et proletariam, quæque per omnes Asiæ atque Europæ regiones longe lateque diffunditur, et tui nominis auspicio nobilitatur) quos tamen hoc tempore separari, aut domi quemque suæ seorsum lugere minime decebat, sed in unum potius locum coeuntes, atque tumultum tuum circumstantes, me misero luctus coryphæo, lugubrisque nœniæ præcentore, tristissimis concentibus et lamentis dolorem testari conveniebat, illo non mi-

(7) Constantinopolitanos intelligit.

(8) Nicetam et Belissariotas duos intelligit.

horem, quo Josephi exercitus, cum Jacobo justa persolveret, commotus fuisse fertur. Nam si hoc pacto luctus nostros instituissemus, nihil omnino fuisset, quod nobis hac in re defuisse merito quisquam objicere potuisset.

At vero cum nunc alii ab aliis sejuncti simus, conjux quidem digna quæ tecum vulgo decantatam cornicis vitam transigeret, aliquo in angulo, mediaque humi procumbentium filiorum scilicet, et puberum et impuberum, corona, pullis induta vestibus sedens, et seipsam marito, et filios parente orbatos, ejulatu miserabili lamentatur. Ex liberis autem ætate provecioribus alter aliis, nescio quibus errans in locis tacitus apud se luget querulamque monauliam prosequitur. Propinqui denique alii consanguineique quotquot Asiam incolunt, lugubris hujus tragædiæ actus, ad eos qui in Græcia habitant, transmiserunt.

Ego porro longe infelicissimus et miserrimus frater hesterno quidem die, nudiusque tertius amplam aliunde luctus materiam nactus, cum ex publicis, tum privatis meis ipsius incommodis (9) : eo præsertim nomine, quod opulentissimum juxta et celeberrimum templum Atheniense (illud, inquam, sancte domine, augustissimum templum, quod Dei Genitrici consecratum est, talique præside in perpetuum eget) mihi commissum, cujusque adeo spirituali altari præessem, ubi quam maxime poteram sacro ministerio exhibendo assiduus invigilabam, me præsentem, proh dolor! atque his oculis vidente a nefangis sacrilegis expilatum et vastatum est. Ego autem qui ante tres annorum decadas ibi velut insitus fueram, ex aula Domini avulsus, ut sicceus quidam et prorsus inutilis truncus, vehementiore procellæ flatu, nunc in littora variis fluctibus adobruta, vel confragosos aliquos scopulos ejectus, nunc in depressam convallem æstuantis maris exundatione protrusus fui : his scilicet exsul in locis, sine clero, sine ulla dierum festorum celebritate, sine civitate, denique mediastinus desertæ ululæ in morem, lugubre, nescio quid, apud me tacitus de publica et privata pernicie queritor. Nunc autem, si luctus hujusmodi de rebus ulterius mihi protrahendus non sit, sola saltem memoria nunquam excidet.

At vero ille charissimi capitis obitus, qui tot meis malis instar decimæ Egyptiorum plagæ, nimirum primogenitorum internecionis, accessit, omnem ad se planctum, omne lamentum, nœnias omnes, omnes denique lacrymas attraxit. Hæc enim ille qui suæ indignationi vitam præparat, quasi manifesta quædam tormentorum gymnasia mihi præstendisse videtur, hoc autem certamen iusuper accumulasse, maximum quidem illud et summum, nec omnino periculi expertum. Ex quo fit, ut pristina illæ plagæ leves, tuberculisque summam cutem delibantibus similes, atque adeo facile medicabiles

(9) Hic videtur alterum periodi membrum deesse, quamvis in exemplari nulla lacuna sit.

A evadant, hæc autem contra certo totu inflieta sit animique recessus intimos penetret: vel fieri quidem potest, ut tentationum fumus indignatione Numinis ascenderit, qui futurum incendium prænuntiaret, et crebras ex oculis lacrymas eliceret. post quem afflictionum ignis exardesceret. Longe vero calidiores et diuturniores esse, quas jam luo pœnas, dies hodiernus ostendit, quo quidem carbones exarserunt, qui mihi nunquam restingui aut a cordis mei sanguine depascendo cohiberi posse videntur. Ex quo evenit, ut illæ me lacrymæ destituerint, sive quod pristinis meis malis exhausta sit aqua illa, quæ meo de capite distillabat, sive quod majore nunc sim metu percussus, atque adeo cor meum mille antea modis afflictatum, tandem sicut fenum aruit, nec in posterum tantus aut lacrymarum rivus, aut lugubrium sermonum fons ex illo scaturire possit, quantum perturbationis ipsius magnitudo requirit, ut quo doloris illius, quem animo concepi meo, tandem ejecto pondere, levior et expeditior evadam. Quare jam mihi siccis oculis, mutisque singultibus intolerabilis, hic aliqui dolorum fetus necessario tolerandus est, cui etiam breviusculo miserabilis hujus vitæ, si quod superesse videtur, excursu spatio, commoriar, atque nescio quam subterraneorum barathrorum, marinorumque sinuum in partem projectus, jacebo : atque ita fratri, senior juniore, decrepitis perfectæ ætatis crudæque senectutis viro, conjungar.

O divina providentia, quam nullius hominum industria conjecturave ulla assequi potest, quæ modis inenarrabilibus res divinas et humanas moderaris, quæ mens, quæso, fatali judiciorum tuorum abyssu se credere in eaque natate audeat! quamlibet illa philosophiæ addictissima studio, nodos dissolvere, implicataque explicare possit? Differor equidem dolore, qui me ita exstimulat, ut tale quid profari cogar, ex quo periculum est, ne temeritatis mihi nota inuratur. Qui fit, ut canus ego, telluris inutile pondus (10), qui gravi senio premor, nihilque sum, quod aiunt, quam vulnus, in quod omnia naturæ fata confluerunt, diutius captivus hoc in terreno carcere supersim? spectaculum

D certe nec satis rerum universitati conveniens, nec jam tale quod jubari solis exponendum sit. Ille vero qui nondum pedem limini senectutis intulerat, longe dignior qui vita diuturniore frueretur, eo præsertim nomine, quod uxoris et filiorum non paucorum servator, majoribus suis sua virtute præluxerat, atque adeo multa in communem totius orbis utilitatem contulerat, tanquam gloriæ splendorisque mei corona, et qui ad hanc meam vitam concinnitatis aliquid in dies afferret : ille, inquam, immatura morte, quod me ad insaniam prope adigit, non sine communi externorum propinquorumque jactura præreptus est. Illo enim non exter-

(10) Alludit ad illud Homeri : Ἐρώων ἀχθος ἀρούρητος.

porum tantum bonum, quod de justo viro sapientes dicitant, sed nostrum quoque repositum erat.

Ubi gentium nunc, quæso, degunt, et qui genuina sanguinis cognatione freti, et qui eandem contingentes ad illum accedebant, illoque auspice quæ ab imperatoribus petierant, ea celerius gratis consecuti, tandem hilares domum suam revertebantur, et gratias multo uberiores beneficiorum auspici quam collatoribus agebant? Illorum certe plures vel etiam nulli huc unquam in medium processerunt.

Hæc rhodum omnes concurrere, eodemque mecum luctu præditi nostræ gentis encomia planctibus meis intermiscete, ut justî hujus viri memoriæ merita laudum præconia tribuamus, nec solis eam lacrymis decoremus. Neuter enim modus ab honesto seu decoro alienus est. Siquidem justî viri mors lacrymas provocat, efficitque ut illius desiderio laboremus: memoriam autem laudibus non excolere non possunt ii, qui ab illo quæ imitentur, virtutis exemplâ petunt.

Ubi vero nunc mihi virgo illa vultu tam liberali, cui barbarus hostis, cum primum nostra Megalopolis capta est, ut raptæ jam stuprum illaturus erat, nisi acer hic honestatis et pudicitie amator ut videtur, ut misertus ejus est! qui sine ulla mora in hostem irruens, tametsi Phineem in illa defendenda imitari non potuerit, quamlibet eodem quo illo olim, noster hic quoque zelo flagraret, puellam saltem sibi vindicavit, uxorem legitimam esse clamitans, seque fida conjuge privari, atque ideo acerbissimis afflictari modis queritans. Ambarum itaque tenacitate manuum prehensam pancratice cum hoste colluctatus, cujus animum amore ebrium furor efferat, ad se retraxit, nec prius conquievit, quam a violenti hostis manibus virginem ereptam, virginem patri restitueret. Præsto sit vero nunc et illa, ut lamentis, gemituque et femineo ululatu suæ libertatis vindicem conclamet, illum, inquam, a quo servata, nec secus a stupro liberata est, atque si pudicitie ejus conservandæ integritatique custodiendæ jam olim præfectus fuisset.

O præclarum facinus! cuique ex priscis illis nullum respondeat. Fertur Hercules Hesionem quondam liberavisse, cum bellus marinæ objecta fuisset: itidem et Perseus Andromedam. At illi armati, ferroque accincti belluas aggressi sunt, et virgines tandem matrimonii sibi nexu conjunxerunt. Hic autem inermis armatam belluam invasit, eamque tot mendaciunculis aspersit, tot astutiis circumvenit, vir alioqui verax, minimeque mendax. ut intactam puellam patri tandem ejus restituerit.

Cæterum Simeon et Levi sororem raptoribus extorserunt, et jam violatam et constupratam, idque certaminis vix, ac ne vix quidem sine crebra in ancipitem gyrum circumcursatione, nec

sine cædibus innumeris, totiusque civitatis excidio peregerunt. Quare non sunt illi cum hoc nostro conferendi, qui puellam integram et illæsam sola certans oratione sine cæde receptam reduxit. Equidem præclarum illum fratrem meum in Abrahami filium propter fidem adoptatum fuisse certo scio: quin et hoc audacter ac libere dicere non verebor, patribus illis Abrahamicis nostrum hunc multo præstantiorem fuisse: Abrahamus enim primum apud Pharaonem, deinde apud Abimelechum Saram suam esse sororem, non conjugem professus est, ut et Rebeccam Isaacus. Illi nimirum terrefacti conjuges suas dicere verebantur, ne propter illas interirent: hic vero virginem necdum sibi in matrimonium collocatam, suam tamen uxorem nominabat, ad se retrahebat, sibi vindicabat: vitæ pro illa discrimen subire, si res îtaferat, haudquaquam detrectans.

Quod si Susannam Daniel a violentorum amatorum et iniquorum judicum furore asseruit, at pro tribunali prius sederat, libidine excecatis judices seorsum abduxerat, utrumque interrogaverat sigillatim, suo ipsorumque judicio convictos, et capitis, damnatos, lapidibus cooperiri jusserat atque hoc pacto pudicam ab iniqua sententia liberaverat. Delicie vero meæ, vir hic nimirum, qui natura sic comparatus erat, ut nemo nostrum votis omnibus similis illi evadere non expetat, non judicans, ut Daniel, sed hostem adulterii crimine accersens: non constupratæ fratrem fingens, ut Abrahamus; non id mentitus, quod in reprehensionem incurrere merito posset, ut Isaac (11): sed virginis etiamnum viro crudæ virum (quod sapientius juxta ac virilius fuit) se dicitans, violentum illum raptorem fefellit et repulit.

Hinc perspicuum est ea quæ nunc recenseo priscis illis longe præstantiora esse; quippe quæ Christum redoleant, atque ita legali illa justitia longe excellentiora sint. Quemadmodum enim seipsum Christus Ecclesiæ nomine tradidit, cum tamen adhuc Ecclesia nusquam esset, nedum Christo desponsata (adhuc enim peccatores eramus, cum pro nobis mortuus est Christus, ut Apostolus ait²); ipsa quoque ignominie sibi conscia, quam impietate pristina sibi contraxerat: *Nigra sum*, inquit alicubi, *filie Jerusalem*³; ita etiam frater meus pro illa, quam nondum in uxorem duxerat, nec adhuc omnino ducturus erat, parum abfuit quin vitam profunderet, dum certis se periculis objicit, et qui virum simulaverat, patris revera munere perfunctus est, atque patris in quo naturalis erga liberos amor, eorumdemque salutis propugnatio, multo magis quam in eo qui puellam genuerat, elucesceret. Ille siquidem victoribus cessit, fugaque salutem quæsit: hic vero

² Ephes. v. 25; II Cor. v. 15, ³ Cant. 1, 4,

(11) In codice Græco δαδ. pro ὁραία male suppositum videtur.

puellæ, cum ad supra durumque servitium abdu-
ceretur, vindex adfuit, eamque tandem, extrema
pericula prius expertus, liberavit.

O sapientissime frater, tu procul dubio in cœlo-
rum regia institutus es, idcirco etiam lingua
tua subitam virginis quæ abducebatur libertatem,
veluti *calamus scribæ velociter* ⁴ conscripsit. Quin
etiam labia tuatanquam funiculus coccineus con-
torto brevique sermone, et, qui tuus erat zelus,
exardescente barbari manus constrinxerunt, im-
petumque violentum represserunt: nec non oratio
illa tua tempestita, quæ non intempestitè virum
mentita, sed in tempore commenta injusto raptori
justam dicam inpegit. O qui fieri potuit, ut tu
mendacium cui nunquam assueveras antea, pro-
tuleris? Mendacium enim non secus atque mor-
tem semper es detestatus. Perspicuum est haud
dubie, quod quemadmodum vitam, si res ita fer-
ret, pro salute periclitantis puellæ profundere pa-
ratus eras, ita etiam mentiri non detrectasti, men-
daxque fieri, vir alioqui veri amantissimus et qui
mendacio labia nunquam conspurcasti. Enim vero
id quoque Christi imitatione perfecisti: qui pro no-
bis peccatum et maledictio factus est usque adeo,
omnibus omnia fieri studebat: tutore carentibus
tutor, viduis procurator et maritus, orphanis pa-
ter, pauperibus frater, amicis fidissimus amicus,
cognatis jus cognationis observans, ut qui ma-
xime, fratri denique supra modum omnem et
quam fieri poterat, fratris amantissimus.

Quare minime profecto conveniebat, ut illius
morte vel conjux vidua, vel orphani liberi tanta
intempestitate fierent (insanire mihi quoniam
rursus libet), vel etiam frater ego illius, quæ mihi
in posterum sola supererat, consolatione privarer,
vitamque acerbiorè experirer, eoque nunc gra-
viorè, quo leviorè ille antea vegetiorè que
reddebat. Quamvis enim una mecum non esset,
quoties tamen ille valere atque vivere nuntiaba-
tur, me non aliter recreabat, atque si mihi vita-
lem quampiam auram afflavisset. Et quemadmo-
dum divinus ille Davides suam ipsius animam
acerbitate tanta tantoque cruciatu circumval-
latam esse aiebat ut consolationem respueret,
quæ cum primum in Dei mentionem incidisset,
confestim exhilararetur: ita et ipse ego, quoties
præsentium malorum gravitate premebar, sicunde
ad me nuntium aliquod advolaret, quo fratris
memoria refricaretur, illum nimirum adhuc vivere,
beneque rem gerere significans, mox mirabilem
quandam animo consolationem concipiebam.
Quodsi quando mihi litteras charissimo charissimi
fratris autographo subsignatas recipere continge-
ret, tunc tunc et jucundissimum illum conspec-
tum, et dulcè colloquium in memoriam revocabam
totumque adeo fratrum caput accipere, et deos-
culari mihi videbar, tunc etiam afflictionum nubes

illa, quæ animo circumfundebatur, quasi serena qua-
dam tempestate subito exorta, discutiebatur et eva-
nescebat: gratumque mox lætitiæ lumen affulgebat.
Nunc vero morte illius audita *dolores inferni me
circumvallant* ⁵, opacæ anxietudinis caligo cooperit,
umbra mortis adoritur: quandoquidem meus ille
clavus undis absorptus est. O qualis ego sacre
jacturam anchoræ feci! cujus quidem adminiculo
antea Atheniensium Ecclesiæ gubernator, fluctus
omnes superabam: nunc autem cum *multiplici
reciprocantium fluctuum cursu naufragi proximus
jacter*, illam mihi abstulit et vitam contraxit.
Totus enim ab illa dependens vitam, quæ vel
proverbio fertur *ἀβυσσος*, ad hoc usque temporis
egi mortique me jam pridem vocanti parere cuncta-
tus sum. Jam vero cum anchora illa mea cassa
sit, quid mihi cum hac vita? quive ditius descen-
sum ad inferos omni dolorum genere redundan-
tes comperendinare poterò? siquidem miserrima
hæc vita idcirco mihi prorogata videtur, ut diu-
turniores luam pœnas, omniaque cruciamentorum
genera perferam: atque ex illo calice sæpe bibam,
quem Dominus mero vino plenum in manibus
habet, ex quo etiam peccatores omnes bibere
solent; cum vero ad sæcem usque ebiberim, jam
commodum hinc abeundi tempus adesse videtur,
cum præsertim pœnas omnes pertulerim, quæ a
mortali corpore expendi possunt.

Nec tamen hinc libenti lætoque animo discedo,
quasi vitam cum bono aliquo commutaturus. Ter-
ret enim me timor aliunde prorepens, ne simul
atque hinc abivero, gravioribus tormentis obji-
ciar, qui vitam variis criminibus obtriverim.
Grave quidem hoc est, illud vero gravius, si pro-
cul a fratre se jungar, maximo alio molestissimo-
que chasmate, quo intermedio eorum qui apud
inferos torquentur, locus a felici beatorum vi-
rorum quiete longissime disjungitur: ad quam
profecto transductum hinc fuisse fratrem meum
facile credo. Illum enim plane mihi constat omni
ope atque opera eniti solitum, ut ad illorum
archetypa exempla vitæ suæ regulam efformaret
et excoleret, eumdemque dum in vivis adhuc
esset, quoad ejus fieri poterat, omnibus votis
exoptare, ut una cum illis conversaretur et exul-
taret, cum præsertim sanctorum corporum reli-
quias et imagines undique conquireret et compa-
raret, extractisque templis impositas et consecra-
tas, summis honoribus prosequeretur. Etenim
sanctorum omnium, qui circulari dierum totius
anni albo inscripti sunt, nullus est quem ille pri-
valim die commemorationi ejus dicata, festivo
solemnique ritu, et spiritualibus hostiis faciens,
et hymnis omniumque fructuum primitiis cohone-
stans, non veneraretur. Nec enim cultu illo con-
tentus, quem cum cæteris civibus in publico
conventu tribuebat, Ecclesia quoque privatis in

⁴ Psal. xlv. 2. ⁵ Psal. cxvi. 3.

œdificiis consecrata annum ei sancto festum dicabat, quem ubi vis gentium coli videret: ita ut ex ejus tentorio sine intermissione vox exultationis et salutis, justique illius viri Psalterium exaudiretur.

His itaque de causis illum ad amicos pervenisse et in eadem illa sempiterna tentoria, in quibus illi quiescunt, in vectum fuisse, æterna cum illis beatitudine frui, denique jam pro nobis quoque

A audacter et libere cum aliis de causis, tum quia fratris amantissimus est, intercedere certo scio, ut ille qui non aliter atque fusorius ignis, herbæ balneatoria sordidos expurgat, nos quoque tentationibus quibus hic objicimur, velut igne et aqua expiet, sicque tandem suum in refrigerium transducatur, et justificatis per fidem concedat, ut eodem in loco, atque admirandi illius tentorii æterni loco simul inhabitemus.

ΥΠΟΜΝΗΣΤΙΚΟΝ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ

ΚΥΡΙΟΝ ΑΛΕΞΙΟΝ ΤΟΝ ΚΟΜΝΗΝΟΝ.

ΥΠΟΜΝΗΣΤΙΚΟΝ

AD IMPERATOREM

DOMINUM ALEXIUM COMNENUM.

Τολμῶντες οἱ ἀνάξιοι καὶ πανευτελεῖς δούλοι τῆς Β
κρατικῆς καὶ ἁγίας βασιλείας σου δέομετα, δέσποτα
ἡμῶν ἅγιε.

Τὸ καθ' ἡμᾶς ὄριον τῶν Ἀθηναίων, παλαι τοῦ πλήθους
τῶν ἰσχυρῶν αὐτοῦ διὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐπιχειρίας
ἐκκαυόμενον αἶε, νῦν κινδυνεύει καὶ εἰς αὐτὴν περιστῆ-
ναι τὴν παροιμιάζομένην ἐρημίαν Σκυθικὴν. Τὸ δὲ αἴτιον
ὅτι πολλὰς ἐπιχειρίας βαρυνόμεθα, μᾶλλον δὲ πλείοσι
καὶ βαρυτέροις, ἢ περὶ οἱ γειτονοῦντες, ἡμῖν λοιποὶ κατο-
ιχοῦντες. Οὐ μόνον γὰρ ἡμεῖς δις καὶ τρίς καὶ πολλάκις
παρὰ τὰς γείτονας ἡμῶν χώρας ὑπέστημεν ἀναγραφὰς
καὶ ἐπιτερήσεις ἀναφορῶν γεωμετροῦσάν ἔχουσι ψυλλῶν
ἀντικρυς τὰ ὑπόψαμμα ταυτὶ καὶ λυπρόγεα ἡμῶν γῆδια,
καὶ σχεδὸν καὶ τὰς τρίχας αὐτὰς τῶν κεφαλῶν ἡμῶν
διαριθμουμένων, πόσω γέ μᾶλλον ἀμπέλου φύλλον ἢ
φυτοῦ τινοῦ. Ἀλλὰ καὶ αἱ καθεκάστην λοιπαὶ κοσμικαὶ
ἐπιχειρίας ἐν μὲν ταῖς λοιπαῖς χώραις ἢ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν
ἐπιτεροῦνται, ἢ παρὰ τῶν πραιτέρων κουφίζονται, χαρι-
ζομένων αὐταῖς τὰ τοιαῦτα, ἅτε καὶ τὰς ἐπιχειρίας ταυτὰς
ἐπιτεροῦντων αὐτῶν ὡς τὰ πολλὰ, ἢ συνεργούντων πάντως
ἢ ἀπασαι καὶ τῶν ἄλλων πρώτιστα, καὶ ταῦτα ἐν τῇ

Indigni nos atque humiles Majestatis tuæ servi
hocce abs te petere audemus.

Ager Atheniensis quem habitamus, inde a longo
tempore civibus qui olim plurimi fuere, privatus
jacet et omnis generis malis vexatur, imo in eo est
ut deserto Scythico comparari possit. Hujus rei
causa est quod vectigalibus gravioribus quam vic-
inæ gentes premimur, siquidem publicani et vec-
tigalium exactores triplicibus molestiis vexant;
agros enim nostros arenosos ac parum fertiles non
humana, sed pulicosa mensura ac proportione me-
tiuntur; imo ut capillos capitum nostrorum, ita
vitis folia numerant. Adde quod cæteræ insuper
exactiones fisco destinatæ in cæteris regionibus
commode ac sine vexationibus efficiuntur, siqui-
dem prætores sæpissime debita condonant, aliter
ac apud nos qui, et ultimos quidem Græciæ fines
incolentes, durissima quæque perpetimur.

τοῖς ἐπιτεροῦσιν ἢ ἐν ἡμῖν δὲ πᾶσαι ἐπιτεροῦνται, καὶ ἐπιτε-
ροῦσιν τῆς Ἑλλάδος κειμένοις ἰσχυρατῶ.

Καὶ μαρτυρεῖ τὸ προσεχῶς παρελθὸν εἶθος, ὅτε
κτίσιως κατέργων ὀρισθείσης, ἡμεῖς πρώτοι καὶ
μόνοι τῶν ἄλλων, καίπερ μὴ κισθέντων, ἐζημιώθη-
μεν ὅτι τοῦ Πανσιίου (Πανσιίου?) Στεριόνου κατα-
πεπλευκότος, μόνοι πάλιν ἡμεῖς ὑπὲρ πλωϊμῶν
κατεβαλόμεθα ἢ νῦν πάλιν ὑπὲρ πλωϊμῶν τῶ

Hoc ita esse annus proxime elapsus testatur. Cum
enim navium constructio juberetur, grandissima
nobis pecunia summa imperabatur, nec tamen
classis ædificata fuit. Cum dein Pansias Stirionos
mare lustraret, novæ nobis pecuniæ imperatæ
sunt. Sguro quoque ac prætori ad navis ædifican-

das majores quam Thebæ, quam Euripus, pecunias persolvimus, qui ex norma antiqua ab imperatore ipso præscripta minus sine dubio debebamus solvere.

Sed censi pecunias expostulatas, piratarum extorsiones patiamur. Quomodo autem prætorum arbitrarias vexationes siccis oculis referemus? Prætori quidem, quem nunc habemus, nullum jus est, pecunias tributii titulo exigendi, nedum jurisdictionem in nos exercendi, siquidem chrysobullum imperatorum eum ab Attica prohibet. Nihil secus idem censum supererogaturus cum omnibus suis venit, nebulonum turba ac hominum nequam stipatus, qui rapto vivunt quasi hostes terram barbaram invasissent. Aliud raptorum genus, subpublicanorum inquam, quingentos singuli medimnos quotidie exigunt; item armentorum ac volatilium greges, piscium quantum mare dat, vini plus quam vineæ nostræ producunt, non sine minis efflagitant. Hæc facientes mercedem, tanquam benefactores nostri essent, eamque satis grandem, imo auri pondus postulant quod ipsorum avaritiæ par sit. En prætorem ipsum qui, antequam Deiparam salutavit, hunc objurgat quod non obviam se ei dederit, illum ob aliam causam in vincula conjicit et pecuniis multat. Sic quotidie de nostro vivens, vectigal ecclesiasticum a nobis exigit plane ignaris utrum in sanctissimæ Deiparæ honorem an ad alium finem extorqueatur. Nec solus: logariastes enim, protovestiarius, protocentarchus et alii similes succedunt, non prius quam pecuniam obtinuerint, se inde cesuros declarantes. Postremo deprecantibus ac negantibus nobis, rem sine maxima difficultatē obtineri posse, condonavit, et, relictis exacturis, cum præda profectus est. Quod jumentum ad publicam servitutum non rapitur? Quam sæpe raptum, non semel sed bis a possessore redemptum est? Quæcunque possedimus rapi et agi ab istis inhumanis vidimus.

παραπέμνοιο άπαντες· και διακίνεταί, μη πρότερον έντεύθεν άναστήναι, πρινάν έν ταίς αύτου χερσί τούτο δέξαιτο· Όμως πολλά δειομένων ήμών και διομυμένων, μη άλλως δύνασθαι τούτο καταβαλείν, ει μη κοινός έρως γένοιτο, πείθεται μόλις, και τόν εισπραξόμενον έίσας, άπαιρειν παρασκευάζεταί. Είτα ποίον υποζύγιον ούκ άγγαρεύεται; Μάλλον δε ποίον άγγελρευόμενον ού τῶ οικείῳ δεσπότῃ πιπρασκεταί, ούχ άπαξ, αλλά πολλαίκις και δεύτερον; Η ποίον έτερον οιοδηποτούν είδος ού διαρπάζεταί και έκπεμπολείταί εκαστον αύτων, ή αιρόμενος οίχεται;

Cur, sacratissime domine, ista mala cervicibus nostris impendent? Sic enim fiscus jus perdit suum, siquidem plerique nostrum emigrant, et sic regio nostra hominibus exuta solvere jam nequit. Pauca itaque eorum quæ patimur enarrantes, Majestatem tuam obsecramus ut nostri miserearis, ut calamitatem hanc nostram missam facias, ac onera portatu minus graviora imponas. Nihil sane novi, incommodi nihil petimus quod regno perniciosum esse possit. Ante omnia vero a prætorum rapinis, violentia ac crudelitate nos libera, et defensorem imperatorio tuo nomine concede qui

Α Σχο[υ]ρῶ και τῶ πραιτωρι πεσότητά δεδωκαίμεν άπαντηθέντες και άκοντες, όπόσην ούδῃ τῶ όριον Θηβῶν, και Εύρίπου καταβαλετο· και ταύτα του καθ' ήμῶς όριου έατε παλαιου έθους, αλλά δῆ και από τῆς γνησομένης καθ' όρισμόν άπογραφῆς πολλοστημόριον επιβαλλοντας, έν έκείνω καταβαλίσθαι ώφειλον.

Έδωμεν αναφέρειν τήν του κήνσου άπαιτησιν, τήν λεηλασίαν τών θαλαττίων ληστῶν. Άλλά τήν πραιτωρικήν επήρειαν και δυναστείαν πῶς άν άδακρυτι και διεγησαιμεθα; Μηδεμιάς γάρ ούσας ένοχης υπέρ του όριου ήμών τῶ κατά καιροῦ πραιτωρι, ού πραιτωρικῆς ενεργείας, ού πραιτωρικῆς δικαιοδοσίας, καθότι προσκυνητόν χρυσοβούλλον και αύτην άπειργον τήν εις Άθήνας αύτῶ πάροδον — ο δε σκηπτεται μὲν τήν ένεκά γε προσκυνήσεως εισίλευσιν αιδοι τάχα τών χρυσοβούλλων, επέρχεται δε πανστρατιᾷ μετά τών έαυτου, και τούς εγγχευται κρηνας συνεπισπώμενος, άνδράρι' άττα τριοβολιμαία, και τήν εφήμερον τροφήν εξ άρπαγῆς και κλοπῆς ποριζόμενος, ώσπερ άν ει κατά πολεμίας τινός και βαρβαρικῆς χώρας εισβαλείν έμελλεν. Έμπροσθεν δε αύτου (τῶ τῆς Γραφῆς ειπειν) τρέχει άπόλωια, υποδοχάτορες τινες καλούμενοι, πεντακοσιομεδιμνους ζητούντες εκάστης άνδρών τε και ίππων τροφῆς, και θρεμμάτων όλα ποιμνια και όρνίθων όλας άγέλας, το σύμπαν τῆς θαλάττης όσον εισπραττόμενοι, οίον τε χρῆμα, όσον ούδ' άν αι καθ' ήμῶς άμπελοι γεωργήσαιεν, και ίνα μη μακρηγορώμεν, τοις κατά μέρος επεξιόντες. Και μισθόν επί τούτοις άπαιτούσιν ως ευεργέται τινές, και μισθόν ού φαύλον τινα και κοῦρον, άλλ' όλκήν χρυσιου, όσον άν αύτοις περιστήση τῶ τῆς άπλήστου ψυχῆς αύτων εφιέμενον. Έπί τούτοις έπισιν ο πραιτωρ αύτός· και πρινῆ πολλάκις τήν προσκύνησιν άφοσιώσεται τῇ θεομήτορι, του μὲν κατέχυρος (I. κατοχοριτί) μη άπιστωσαντος, άλλον δε κατ' άλλην αίτίαν καθειργνυσι και ζημιοι· και ούτω κατεωχηθεις ήμών, έφ' όσον άν βούλοιο ταίς ήμέραις, ζητεί προσκυνητικιον· ούκ οίδαμεν, είτε ως προσκυνήσας τήν θεομήτορα· και ού μόνον αύτός, αλλά και λογαριαστές και πρωτοβεστιαριος και πρωτοκένταρχος, και καθιεξῆς οι

Δ Είς τί γοῦν ή τοιαύτη άπόλωια ήμών, δέσποτα ήμών άγιε, του δημοσίου μηδεν έντεύθεν κερθαίνουτος, μάλλον μὲν οὖν ζημιουμένου, δι' ών κατά βραχύ μεταναστεύουσιν οι πλείους ήμών, και έρημοῦται όσον ήδη ή χώρα ή ήμετέρα, ως και άνωτέρω ειρηται, και κολοδούται τῶ έγνωσμένου εκρόστιχον; Διά τούτο όλίγα ών πάσχουμεν άνευγαίνοντες, δεόμεθα τῆς φιλαθρωποπέτης άγίας βασιλείας σου, γενέσθαι και έφ' ήμίν έλεος, και κοπάσαι ποτε τόν κατακλυσμόν τών επαιρειών· ή διορισθῆναι, μετρωτάρις και ήμιν φορητάς γενέσθαι και κατά τούς κρησόντας ήμιν όρισμούς (ούδεν γάρ καινώτερον ζητούμεν, ή

ἄλλως τῆς δημοσίας ἐπιζητήμιον)· καὶ πρῶτα ἀπαλλέ-
ξαι ἡμᾶς τῆς πραιτωρικῆς ἐφόδου, καταδρομῆς τε
καὶ διαρκυῆς τοῦ δοθέντος ἡμῖν δεφενδαρίου, με-
γαλυκυρόχου μυστικοῦ, τὸ παρ' ἡμῶν ἀφαιρούμε-
νον ὑπεραπεινῶτος ἐκ τῶν εἰσκομιζομένων παρὰ
τῶν πραιτέρων, ὡς δῶρισται, καὶ ἑτέρας τινὸς
ἐγγράφου ἐπιφωνήσεως καὶ ἀπειλῆς ἐπανατεινομένης αὐτοῖς, τὰ ἴσχυα πείθεσθαι, εἰ μὴ ἀποσχοῖντο
τοῦ ὄριου τῶν Ἀθηνῶν· ἔπειτα καὶ συνδοσίας πλωίμων καὶ πλωίμους δίδοναι, ὅσους ἡμῖν ἐπέθη-
κεν ἡ ἀπογραφή τοῦ χρηματίσκατος λογοθέτου τοῦ δρόμου, κυροῦ, Ἰωάννου τοῦ Δούκα, καὶ μὴ πλείους
αὐτῶν· μήτε ἀντὶ τῶν ἐπιβαλλόντων ἡμῖν πλωίμων ἐκ τῆς τοιαύτης ἀπογραφῆς συνδοσίας ἀπαιτεῖν
ὡς ὀρισμοῦ. Καὶ τοῦτο γὰρ ἐφ' ἡμῖν τελεῖται τοῖς ταλαιπώροις ἄνιοι.

Ἐπεὶ δὲ καὶ πολλὰς ἀναγραφὰς ὑπέστημεν, ὡς
μικρὸν ἄνωθεν ἀνηνέγκαμεν, δεόμεθα, μὴ καὶ
αὐθις βάρος ἀναγραφῆς ἐπιβρίθῃται τῇ χώρᾳ ἡμῶν
εἰ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις τυχὸν χώραις τῶν κατωτέρων
ὀρισθῆ γενέσθαι ἀναγραφὴ· ἀλλ' ἐπικυρωθῆναι καὶ
τὸν ἕνεκα τούτου ἔπορευχέντα ἡμῖν προσκυητόν
ὄρισμόν τῆς ἁγίας βασιλείας σου· καὶ μὴ μόνον
τοῦτον, ἀλλὰ καὶ τοὺς διαφόρους ἐπολυθέντας, καὶ
ἀπειρογόντας τοὺς πειρωμένους ἐκ τῶν καστρητῶν
κατέχειν ὅπως δέησθε καὶ νύμεσθαι χωρία καὶ στά-
σεις χωριτικὰς. Εἰς συντριβὴν γὰρ τοῦτο τῶν
δρούγγων καὶ ἀλεθρῶν ἀφερᾶ· ἢ δὲ τῶν δρούγγων
ἀπώλεια τοῦ καθ' ἡμᾶς ὄριου παντός ἐστὶν ἀπώλεια. Καὶ τούτων γενομένων, σωζοίμεθ' ἂν ἡμεῖς, σώ-
ζουτο δ' ἂν καὶ τῆς δημοσίας τὰ ἐξ ἡμῶν συνεισφερόμενα· καὶ σωζόμενοι οὐ παυσαίμεθα τοῦ ὑπερύ-
χου τῆς ἁγίας βασιλείας σου, ἡς ὡς ἀνάξιοι δούλοι Τολμησαντες ἐδέηθημεν.

A decretis tuis insistendo ad res nostras rite compo-
nendas procedat. Tum naves et pecunias in usus
maritimos dabimus quantas logotheta dromi dom.
Joannes Ducas nobis imperaverit, decretis impe-
ratoriis obtemperando, quibus sæpe a populi adver-
sariis contrahitur.

Eorum quæ nobis rite imposita sunt pecuniarum
onerum magna est summa, quam ne augeas suppli-
citer rogamus, et si alicubi in patria nova insti-
tuere tributa necessum fuerit, nos quidem immunes
esse statueris, nec permiseris ut milites præsidarii
stativa apud nos habeant, unde boni nihil, pestis
autem inter milites, ideoque communis ruina se-
queretur. Salvari possumus ea conditione ut iis quæ
petimus pro munificentia tua annuas, sic enim
solvendo nos pares semper habebis. Salvi autem
facti pro sacra tua Majestate preces fundere humil-
limi tui servi ex grato animo non desinemus.

C
Καὶ τούτων γενομένων, σωζοίμεθ' ἂν ἡμεῖς, σώ-
ζουτο δ' ἂν καὶ τῆς δημοσίας τὰ ἐξ ἡμῶν συνεισφερόμενα· καὶ σωζόμενοι οὐ παυσαίμεθα τοῦ ὑπερύ-
χου τῆς ἁγίας βασιλείας σου, ἡς ὡς ἀνάξιοι δούλοι Τολμησαντες ἐδέηθημεν.

ΣΤΙΧΟΙ

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟΥ ΚΥΡΟΥ

ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΧΩΝΙΑΤΟΥ

Ἐπί τῆ ἀρχιεπίσκω ἀνιστορήσει αὐτῶν, τουτίστι τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν.

Ἔρωσ Ἀθηνῶν τῶν παλαι θρυλλουμένων
Ἐγραψε ταῦτα ταῖς προσαθύρων,
Καὶ τοῦ ποθοῦ τὸ θάλπον ὑπαναψύχων·
Ἐπεὶ δ' ἔτ' οὐκ ἦν οὐδαμοῦ, φεῦ! προσδέπειν
Αὐτὴν ἐκείνην τὴν αἰδιδιμον πόλιν,
Τοῦ δυσαρίθμου καὶ μακραίωνος χρόνου
Λίθοις, βυθοῖς κρύψαντος, ἠφαντωμένην,
Ἐρωτολήπτων ἀτεχνῶς πάσχω πάθος·
Οἱ τὰς ἀληθεῖς τῶν ποθουμένων θείας
Ἀμηχανοῦντες τῶν παρόντων προσδέπειν,
Τὰς εἰκόνας ὄρωντες αὐτῶν ὡς λόγῳ
Παραμυθοῦνται τῶν ἐρώτων τὴν φλόγα.
Ὡς δυστυχεῖς ἔγωγε, καινὸς Ἰξίων,
Ἐρῶν Ἀθηνῶν, ὡς ἐκαίνος τῆς Ἥρας,
Εἶτα λθὼν εἰδῶλον ἠγλαῖσμένης,

A Φεῦ! οἶα πάσχω καὶ λέγω τε καὶ γράφω!
Οικῶν Ἀθήνας οὐκ Ἀθήνας, που βλέπω,
Κόιν δὲ λυπρᾶν καὶ κενὴν μακαρίαν.
Ποῦ δὲ τὰ σεμνά, τλημονεστάτη πόλις;
Ὡς φρούδα κέντα καὶ καταλλελα μύθοις,
Δίκαι, δικασταί, βήματα, ψῆφοι, νόμοι,
Δημηγορίαι τε πιθανάγκη ρητόρων,
Βουλαί, πανηγύρεις τε καὶ στρατηγίαι
Τῶν πεζομάχων ἅμα καὶ ναυμάκων.
Ἢ παντοδαπῆς Μοῦσα, τῶν λόθων κράτος!
Ὅλωλε σύμπαν τῶν Αῤηνῶν τὸ κλέος·
Γνώρισμα δ' αὐτῶν οὐδ' ἀμυδρόν τις ἴδη.
Συγγνωστὸς οἶκον, εἰπερ οὐκ ἔχων βλέπειν
Τῶν Ἀθηναίων τὴν αἰδιδιμον πόλιν,
Ἴνδαλμα τούτης γραφικὸν ἐστησάμην.

IAMBI

SAPIENTISSIMI ATHENARUM METROPOLITÆ

DOMINI

MICHAELIS CHONIATÆ

De pristina urbis Athenarum dignitate.

Athenarum amor quondam celeberrimarum hæc
dictavit verba, in umbris rerum præteritarum de-
siderio ardenti solamen affectando. Nusquam, heu!
splendidissimæ illius urbis nisi ruinæ visuntur per
sæcula turpiter cumulatæ sursum deorsum proje-
ctæ, nulli flebiliore quam mihi ipsi! Ii quibus ocu-
lis intueri id quod amant non contingit, simulacro
rei amatæ contenti nihilo secius cupiditate ardent.
Me miserum! qui, ut Ixion Junonis, Athenarum
amore teneor, nec potis sum dolores quibus crucior
describere! Athenas habitans, nullas video Athenas,

B et quæ felicitatis quondam sedes fuerat, jam non
nisi foedas trahit ruinas. Ubi tandem sacra tua,
civitas infortunatissima? Cuncta in nihilum abie-
runt: tribunalia, iudices, populi suffragia, leges,
oratorum potestas, concilia, opes terrestres ac
maritimæ; Musa ipsa multicolor, eloquentiæ vis,
omnia quæ Athenis gloriæ fuerunt, periire, ne vi-
lissimo quidem pristini ævi monumento relicto.
Quare certe me haud deceat in mediis Athenis
habitantem, hujus urbis veram imaginem me-
moriæ prodere.

THEODORUS ALANIÆ EPISCOPUS

NOTITIA

(Ex Leone Allatio *De Theodori ap. Maium Biblioth. nov. PP. t. VI.*)

Theodori episcopi Alanie *ethicorum libri x*, Græce in bibliotheca quadam Italiæ. Gesnerus. Sunt vero hæc : Θεωδώρου ἐπισκόπου Ἀλανίας ἠθικά, ἐν τμήμασι δέκα Theodori episcopi Alanie *ethicorum sectiones decem. I. Sectionis P.* Καὶ τοῦτο μοι τοῦ λόγου τὸ σύγγραμμα σῆς ἕνεκα κηδεμονίας ἐπιανεόηται. II. Ἐν τούτοις μὲν δὴ τὴν ἡμετέραν σπουδὴν, ἢ τίς ποτε ἦν. III. Ἄρα σοι, ὦ οὗτος, τὰ νῦν λεγόμενα τοῖς πρότερον ἀκουσθεῖσιν ἔχει τί συγγενίς. IV. Ἄμα μὲν, ὦ βέλτεστε, τῷ λόγῳ τούτῳ ἐπιβαλόμην. V. Ἄ μὲν δὴ ὁ πρῶτος εἶχε θεῖος σκοπὸς καὶ πρὸς ὃ τῆς δημιουργίας. VI. Ἐν τούτοις μὲν δὴ παρὰ τοῦ φυσικοῦ νόμου μὴν του βίου διεξαγωγῆν. VII. Μικροῖς μὲν διαλόγοις τὴν πρὸς σὶ ὁμιλίαν οἶδα περαίνων. VIII. Ὅπως μὲν οὖν ὁ φυσικὸς νόμος κωρὸς τὸ πρότερον ἦν. IX. Ἄσι μὲν ἀνακινεῖν τὸν λόγον εἰς αὐτὰ δὴ πάλιν τὰ προλεχθέντα. X. Ἄλλ' ἐπειδὴ τῆς ἐγγλεικῆς περιωπῆς ἐντὸς ἐγενόμεθα.

Ejusdem λόγος ἐπιστολιμαῖος πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλειως, καὶ τοὺς ἐνδημοντας τῶν ἐπισκόπων, εἰ καὶ διὰ τὰ συμβῆντα παρεκτίταται, καὶ τοὶ τὰ πλείω συντέμνων· ἐπιγράφεται δὲ, μετὰ τὴν χειροτονίαν ἢ Ἀλαϊκός. *Oratio per modum epistolæ ad patriarcham Constantinopolitanum, et alios advenas episcopos; quanquam propter rerum eventus longius protracta est, etsi majorem rerum partem compendio decurtet. Inscritbitur vero, post ordinationem, vel Alanicus* (1). P. Ἦως ἡμῖν ἂν ἔχοι τὰ τῆς ὁδοῦ, ἐκ πολλοῦ οἶδ' ὅτι καὶ πρότερον μαθεῖν ἐζητεῖτε.

Ejusdem λόγος σχεδιασθεῖς εἰς τὴν ταφὴν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ Θεοῦ ἡμῶν. *Oratio ex imparato dicta in sepulturam Servatoris Christi Dei nostri.* P. Ἀναβάλλεται μὲν ὁ Ἰησοῦς, καὶ φῶς ὡς ἰμάτιον, πηνίκα τοῖς μαθηταῖς ἀστράπτων ἐπὶ τὸν ὄρουσ Θεωῶρ.

Ejusdem Μαθηαῖος, ἢ λόγος *Mattheus, sive oratio*, in septem sectiones distincta. I. P. Ὅτι μοι τὰ τῆς ἡθικῆς μελέτης εἰς τὸν ἐγγλεικὸν κατήντησε λόγος. II. Ὁ τέλειος ἀληθεύει ἂν, εἰ πρὸς τὸν μόνον ὄρωπν τέλειον. III. Τὰτα μὲν ἐπὶ τοῦ ὄρουσ ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς διαλέγεται. IV. Ἐν μετὰ τοῦ λόγου συνάγειν τὰ διεσκηδασμένα λαδῶν. V. Ταῦτα μὲν δὴ κρυφιώτερα καὶ μυστικώτερα· νῦν δὲ ἄλλ' ἐξίρχεται ὁ λόγος ἐκ τούτων. VI. Ὁ λόγος εἰ τοῖς περὶ αὐτῶν ἐκφραθεῖν, οὐκ ἔδῃ καὶ πᾶσαν ἐκφραθεῖσθαι βούλεται. VII. Ἐν πᾶσι μὲν οὖν τοῖς προλαβοῦσι διδάγμασι τὰ ὁ λόγος εἶχεν. Et hæc Theodori Alanie indigna ratus, quæ diu in tenebris delitescerent, doctissimus Vincentius Riccardius ex autographo exscripta Latine reddidit, editurus in lucem aliquando, quod exoptare debemus omnes, qui antiquitatis optima monumenta, ne pereant, totis viribus incumbimus. Ex hoc Riccardii exemplari exscripta, ne in uno tantum exemplari res tanti momenti periclitaretur, in munificentissimi principis Barberini bibliotheca conservantur (2).

(1) Hanc Alanicam orationem in manibus habeo (cum cæteris Theodori scriptis) et jam Latina veste me donatam editurus libenter sum propter historicam utilitatem. A. M.

(2) Vidi olim in bibliotheca Barberina exemplar Græcum Theodori Alanie; sed Latinam interpretationem Riccardii (si forte ea superest) non memini me vidisse. A. M.

NOTITIA ALTERA

(*Biblioth. nov. PP. t. VI.*)

De hoc Theodoro, vel potius de ejus scriptis, dixit Allatius in Diatriba n. CXV. Ea scripta omnia nos præmanibus habemus in codice Vaticano; ex quibus interim delegimus typis vulgandum iter

ejus Constantinopoli per Bosphorum Cimmerium in Alaniam, quia hanc præ cæteris lucubrationem lectoribus jucundam fore speravimus. De Alania et Alanis non semel Constantinus Porphyrogenitus in op. De adm. imp. Est autem ea regio ultra Mæotim circa Tanaim, atque ut Constantinus ed. Paris. p. 113 affirmat, των ὀρίων Καυκασίων ἀνωθεν ἡ χώρα τῆς Ἀλανίας. Itidem noster infra n. 5. Denique copiose optimeque describit Alaniam Cellarius in Geogr. antiq., multis veterum citatus auctoritatibus. Ad ejus sedem episcopalem quod attinet, ea in catalogo Leonis Sap. erat metropolis sexagesima secunda, et in illo Andronici senioris numeratur quarta supra septuagesimam : ὁ Ἀλανίας · καὶ αὐτῆς ἕξ οὖσα, οὗ γέγονεν (post Codin. ed. Paris. p. 402). Hæc de Alania. De ipso autem Theodoro nihil fere cognoscebatur præter id quod ex Dosithei Hierosol. Historia adnotaverat Lequintus Or. Ch. t. I, col. 1348, nempe eum fuisse episcopum tempore Germani II, qui fuit patriarcha Constantinopolitanus ab anno 1222 ad 1240. Nunc demum ex hoc luculento Theodori sermone plura et quidem historiarum utilia compertimus. Namque et Alaniarum fines vicesque describit, et miserandam populi conditionem, cum religionis amore viz tamen Christiani : Χριστιανοὶ δὲ μόνον ἐνόματι Ἀλανοὶ (n. 24), propter pastorum scilicet raritatem, et infirmam rei sacræ constitutionem. Prorsus est hoc Alanicarum antiquitatum rarum monumentum nec contemnendum. Lepida autem est illa Lazorum episcopi in Alaniam excursio, ejusque supina in conferendis sacris ordinibus inscitia et irreverentia, quem pravum morem apud hæreticos quoque Habessinorum vigere, a nostri orthodoxiarum illic præconibus audivi. Cæterum de non facile repetendo sacramenti illius ritu, prudenter auctor loquitur. Incommoda sua et pericula præsertim Chersone, et a latronibus, et ab illarum regionum satrapis memorat. Item suum pastorale regimen modeste exponit. Quædam tamen, initio præsertim, non sine ænigmate dicuntur. Sacra sæpe Biblia, canones interdum, nec non ipsum Homerum, utpote homo Græcis disciplinis imbutus, recitat. Cæteroque stylus Theodori plerumque durior est, narratio veluti abrupta, prout ipse interdum fatetur, et nullo artificio contexta, et mihi interpreti ægre quandoque pervia. Sed rem hæc quærimus, bona elocutionis exempla aliunde petemus.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΑΝΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΙΜΑΙΟΣ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΝ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΕΝΑΗΜΟΥΝΤΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ.

εἰ καὶ διὰ τὰ συμβάντα παρεκτρέπεται, καίτοι τὰ πλείω συντήμων.

Ἐπιγράφεται δὲ, Μετὰ τὴν χειροτονίαν, ἢ

ΑΛΑΝΙΚΟΣ.

THEODORI EPISCOPI ALANLÆ

SERMO EPISTOLARIS

AD CONSTANTINOPOLIM MORANTESQUE IN EA EPISCOPOS,

qui propter rerum eventus prolixus, quanquam pleraque sunt breviate.

Inscribitur autem : Post ordinationem episcopi, sive

ALANICUS

1. Quænam fuerit itineris nostri ratio, jamdiu scio vos et antea cognoscere expetisse, et nunc potissimum, o magne pastor, et post primum proxime (1), nec non vos compastores; qui nimirum fuerit longæ peregrinationis exitus, quid in ea gestum sit, præcipue vero quomodo nos Spiritus deduxerit; a quo, esti non semper permoti

α'. Πῶς ἡμῶν ἂν ἔχοι τὰ τῆς ὁδοῦ, ἐκ πολλοῦ οἶδ' ὅτι καὶ πρότερον μαθεῖν ἐζητεῖτε, καὶ νῦν ἐτι μάλλον, σὺ τε ὁ μὲν πρῶτος ποιμὴν, καὶ μετὰ τὸν πρῶτον εὐθύς, καὶ ὑμεῖς οἱ συμποίμηνες, πῶς τὰ τῆς μακρᾶς ἐκδημίας, καὶ τίς ἡ ταύτης ἐργασία, μάλλον δὲ τῆς ὁδηγίας τοῦ Πνεύματος ὥπερ, εἰ μὴ καὶ ἐεὶ, κεκλήμεθα, ἀλλὰ γε νῦν ἐκ τοῦ χριστιανότητος.

(1) Confer sermonis clausulam. Utroque enim in loco primus pastor videtur intelligi Christus.

Ἄρα χρησιωτέρως τῆς ὁδοπορίας ἐτύχομεν, καὶ ἂν εὐθὺ τῆς ποίμνης ἐτέμνομεν; ἢ λησταῖς περιπέσοιτες, τὴν περὶ ψυχῆς ἐτραπόμεθα; Ὡς δ' ἂν ἔχουσι, εὖ τι καὶ αἷλις τὰ συμπεσόντα ἡμῖν; Ἄρα μάλισ' ἔστημεν τῆς ὁρμῆς, ἢ καὶ εἰστέτι φέρομεν; Καὶ ποῦ ποτε δευτεῖν θάτερον; καὶ τίως εἰ μὴ πάντα τοῦ σκοποῦ διημάρτομεν; Ταῦτα μὲν οὖν ὑμῖν σκοπίσθαι συμβαίνει, καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐρευνᾶν· καὶ πᾶσαι ὡς ἔστι σπουδαῖον τὸ πρᾶγμα, καὶ τῶν οὐκ ἔκιστα φροντίδος τετυχακότων, εἰ ποῦ τι τῶν ἡμετέρων ἀκριβολογοῖτό τι· καίπερ ὅποια φιλοκατακριβωμένως οὐδὲν, ἢ πᾶσθημος φήμη προφέρειοί ἂν. Ἐγὼ δέ, εἰ μὲν οὕτως εὐκαιρίας καὶ παρασκευῆς εἶχον, ὡς πάντα λέγειν καὶ γράφειν, καὶ τῶν ἐμοὶ σπουδαζομένων τὸ ἔργον ἔν, διεγυμνῶν τὸ βέλτιον εἰς παραψυχὴν καὶ συμπαθεῖς τοῖς ἀκούουσι· νῦν δὲ οὐκ ἔστι· πολλῶν γὰρ ἂν ἡμῖν λόγων ἰδέσθην· πνεῦν δὲ ἄρτι ὡς ἐν συγγράμμασιν ἴδιον ἂν εἴη ὡσπερ εἰ τις ἐν νυκτομαχίᾳ τὸ δεξιῶς ὀπλοσθῆναι, καὶ τοιῶσθε ἐπιβαίνειν σκοπεῖ· καί-οι καὶ ἄλλως οὐδ' ἂν δυναίμην, πεπλανημένος, ἤδη τὴν ἐνοσίαν ὑπὸ τοῦ μεταμανθάνειν τὰ βάρβαρα. Εἰ δὲ καὶ ταῦτα μὴ παρῆν παρακαλοῦντα με σιωπᾶν, ἀλλὰ τὸ διήγημα ἡλιγρον ἔχει οὐ φορητόν, ὡς καὶ ἡπειρώτη κεντία, καὶ τοῖς τρυφῶσι καὶ θρυπομένοις τὰ φάρμακα.

Σ'. Ποθεῖσι δὲ ὑμῖν, ὦ πάτερ καὶ ὄμιλις ἀδελφῶν, οὓς συνάγει καὶ διστάσας τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ οἶδ' ὅπως ἐπίσχω τῶν ἡμετέρων τὴν γνωριμότητην. Καὶ μὴ ποῦ τις Ἰωσήφ ἐνταῦθα; Ὁ γὰρ πατριάρχης Ἰακώβ δῆλος πενήθων οἶδ' ὅτι τὸν ὕστατον ἐν νύκτι κατὰ πνευματικὰ ψελλίζοντα ἔτι· καὶ ταρὰ τοῦτο καὶ ἀγαπώμεθα. Ἐγεώργουν μὲν οὖν οἱ μάλιστα ἀδελφοὶ τὸν ἄσταχυν τῆς ζωῆς, καὶ εἰς διακονίαν αὐτὸς ἐτετάγηκεν ὑπερητούμενος ὅποσα προσέταπεν ὁ πατὴρ· οἱ δ' ἀπεμπολοῦσιν, οὐκ οἶδ' ὅ τι παθόντες. Πλὴν ὅμως καὶ τραγωδία τὰ ἐντευθεν οὐδ' ἀπαράλληλα· πλὴν ὅ τι γνωρίσω μὲν ἑμαυτὸν, εἰ καὶ σκιωδῶς οὐδ' ἀπαρκαλύπτως· παραδραμοῦμαι γὰρ τὰ πολλά. Βασιλεύω δὲ οὐκέτι τῶν Αἰγυπτίων διὰ τὸν Φαραῶν, εἰ καὶ παραχωρηκέναι τινὸς δυναστείας, οὐ βούλεται μὲν, πείθεται δὲ ὑπὸ τοῦ ὀρασίης διδόντος καὶ ἐνυπνιάζοντος πνεύματος· ὑποχωρεῖ γὰρ ἢ αἰσθησις τῶ νοί, παρ' αὐτοῦ διδασχθεῖσα ὅσα συμβολικῶς ὑποδέχεται· οὐ γὰρ ἡ νύξ τοῦ βίου κεχώρηκε τὴν ἀλήθειαν· εἰεν.

Ζ'. Τὴν μὲν οὐ ὁδὸν ἅπασαν ἐξ ἀπαρχῆς ἀναλέγεσθαι ὑπὲρ τὸν παρόντα καιρὸν ἔστι, καὶ τὴν τοῦ λόγου σπουδῆν· ὅσα τε ὑπενεγκόντας ἡμᾶς τρίτος ἴσκακεν ἡλιος. Καὶ μὴν γε τούτων οὐ πολλοστὰ αἰτετικμένοις τισὶν ἐκδεδώκαμεν, ἐπιθρομάδην διεξέλιθοντες ἐκ τοῦ παρήκοντος, εἰ μὴ καὶ τὴν ἡμετέραν φιλοπευστίαν παραδεδράμηκεν. Ὁ πρῶτος ὁδοστατήσας ἐξέθλιψέ με· κατέλαβέ με διώξας, διμερίσατο σκύλα, εἰ καὶ μὴ τὴν ἐπιθυμίαν ἐπέπλησεν. Ὁ δεύτερος λυμῶν, εὐποριστότερος ἐν κα-

A fuimus, nunc certe postquam nobis unctionem largitus est. Num ergo felicius iter nacti simus, rectaque ad gregem nostrum venerimus? an in latrones delapsi, animæ retinendæ causa fugerimus? Qui status rerum sit, et num satis bene nobis evenerit? Num fortunæ impetus vix demum desiverit, an adhuc in cursu simus? Et horum duorum utrum teneamus? et num hactenus scopo prorsus aberraverimus? Hæc ergo vobis considerare contingit, et inter vos disquirere. Sane arbitrator grave esse negotium, et non minima cura dignum, si quis velit nostra diligentius inspicere. Quanquam, ut in his solet contingere, alia quælibet, nihilque publice satis probatum, popularis fama divulgat. Ego vero si certe tantum otii et commoditatis haberem, omnia dicerem ac scriberem: etsi præcipuam curam gererem meliora narrandi ob solatium mutuumque affectum audientium. Nunc id non licet, quia longo mihi sermone opus foret. Laborem autem scribendo impendere, perinde nunc esset, ac si quis ad nocturnam pugnam elegantè se armis exornaret, atque ita ornatus procederet. Sed et alioqui id minime possem, mente adhuc vaga, dum res barbaricas discere incipio. Jam quamvis hæc me ad silentium non compingerent, narratio tamen intolerabilem vertiginem crearet, veluti homini mediterraneo fit in mari nausea, et sicut delicatis et mollibus pharmaca accidunt.

2. Cæterum cupientes vos, o pater et fratrum cætus, quos licet distantes sanctus Spiritus congregat, nescio quomodo celem rem inter nostras longe notissimam. Et numquid hic est Joseph aliquis? Patet enim quod patriarcha Jacob luget postremum ex suis filiis, qui adhuc spiritu infans est; et idcirco diligimur. Excolebant igitur majores fratres vitæ messem, atque ego ipse ministerio fui addictus, operam impensurus prout pater imperavisset. Illi autem vendiderunt nescio quo animi pravo instinctu permoti: sed certe tragœdia hic fuit, ne veteri dissimilis. Novi tamen me ipsum, quanquam in umbra nec sine velamine. Etenim multa prætereo. Neque impero jam Ægyptiis per Pharaonem, qui etsi cedere alicui potentiæ renuit, persuadetur tamen ab eo qui visiones et somnia immittit spiritu. Cedit quippe sensus intellectui ab illo edoctus quidquid per symbola suscipit. Neque enim nox mundi veritatem comprehendit. Sed hæc missa faciamus.

3. Igitur viam quidem universam jam inde ab initio describere, præter hujus temporis spatium est, et præter sermonis officium; et quanta nos perpessos tertius sol viderit. Et quidem horum haud pauca postulantibus nonnullis cursim significavimus, transitorie narrando, nisi hæc forte vestram curiositatem fugerunt. Primus viarum custos vexavit me, comprehenditque persequens, et spolia divisit, etsi cupiditatem suam non explevit. Secundus vastator, magis adhuc malitia

abundans, sed tamen non prævaluit. Nam prodigia rursus patrat Deus famigeratis illis haud minorā: mare divisit, deduxit inermes homines, non tam persequentibus quam jam comprehendentibus hostibus, quod pluris est. Cæcitate percussit secundum: erat enim etiam apud nos confidentissimus Paulus, gentium apostolus, qui præ Evangelio cuncta flocci æstimabat, zelo flagrans, mysteriorum Spiritus gnarus, pastor meus, imo vero pater potius spiritualis quam corporalis. Erepti vinculis æque ac Petrus, transivimus primam alteramque custodiam. Ut autem divinæ dispensationis mos est, parumper ea remisit, ut mox majora prodigia patraret. Hæc nos breviter exposuimus; neminemque fore credimus, qui si inquirat, minime ei manifesta appareant.

4. Res porro hic gestas novit Cherson et Scythica regio, quæ nos liberaliter viatores tractavit, auditis nostrarum calamitatum casibus. Nam postquam is qui improborum malitiam irritam reddit, persuasit tyranno nostro, ut contra suam voluntatem ageret, ille nos exsules expulit et victos, civitas autem liberos esse sivit. Verumtamen hoc ejus non placuit animo (2), misitque malos nuntios ad magistratus, et gravia verba addidit (3). Et hi quidem, nullo vetito interposito, civibus permittebant, ut pro suo libito nobis uterentur. Sed Deus aderat cohibens, qui unum de Chersonis proceribus permovit, hominem prorsus celebri Joanni parem: qui tamen libertatem fugiendi periculum non concessit, quia plebis impetum metuebat, ne forte a sanguinario illo viro occideretur, contraque se commoveretur populus qui undique alieno impulsu agebatur. Itaque medios inter libertatem et vincula retinebat. Quid porro is qui omnia sola sua voluntate perficit? Erat enim et hic ferrea fornax, nova Ægyptus, et Israel de libero captivus, et Moyses majorum mysteriorum mysta et cognitor. Nam et hic missus fuit, ut ex luto et opere lateritio me liberaret, invito licet regnante Pharaone duro, et coram divinis prodigiis cæco. Prope aderat exterminator; et civitas propria mala deflebat: namque orbam reddebant foris quidem ethnicorum gladius, intus autem bellum consurgebat civile. Non vero statim fugam arripuimus.

5. Neque vero hic substitit perditus ille, et sinistra parte vere dignus. Sed quoniam haud procul Chersone in Alanica regione exsules eramus (etenim dispersa admodum gens Alanica est, atque a Caucasii montibus usque ad Iberas pertingit, qui erat illorum priscus patriæ finis; solet autem et nonnullas colonias emittere, ita ut Scythiam prope universam et Sarmatiam impleverit); illic etiam nos persecutus est calliditate sua et machinationibus, necem adeo inferre conatus: nihil enim aliud jam insuper erat. Miscurrit igitur hic

(2) *Ibid.*, I, v, 24.

A κοίς, εἰ καὶ μὴ κατῖσχυσε· τερατουργεῖ γὰρ καὶ πάλιν Θεὸς τῶν ὑμνουμένων οὐκ ἔλαττον· θαλάσσαν ἔταμε, διέγαγεν ἀόπλους ἀνδρας, οὐδὲ διωκομένους, ἀλλὰ κατεχομένους τὸ μείζον· ἀρασιὰ πλήττει τὸν δεύτερον· ἦν γὰρ καὶ παρ' ἡμῖν παρόρησιαζόμενος Παῦλος ὁ τῶν ἐθνῶν ἀπόστολος, ὁ τῷ Εὐαγγελίῳ μικροῦ τὰ πάντα περιλαβών, ὁ ζηλωτής, ὁ θεωρὸς τῶν μυστηρίων τοῦ Πνεύματος, ὁ ἐμὸς ποιμὴν, καὶ μᾶλλον ὁ πνεύματι πατὴρ ἢ τῷ σώματι· ἠροπάγημεν τῶν δεσμῶν μετὰ Πέτρου, δειλόμενοι πρῶτην φυλακὴν καὶ δευτέραν. Ὡς δὲ νόμος τῆς θείας οἰκονομίας, μικρὸν ἐνδιδῶσιν ἵνα μείζω θαυματοργηῖ. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν μικρῷ τε ἡμεῖς ἐκθεώκαμεν· καὶ τῶν ἱερωνυμένων οἶμαι μηδένα εἶναι, ὥπερ οὐκ ἂν εἴη ταῦτα γε δεῖλα.

B

δ'. Τὰ δ' ἐντεῦθεν οἶδε Χερσῶν καὶ γῆ Σκυθικὴ, φιλοξενούσα τοὺς παραδεδούτους τοῖς τῶν ἡμετέρων παθημάτων ἀκούσμασιν· ἐπειδὴ γὰρ ὁ σφαλῶν τὴν τῶν πονηρῶν πανουργίαν ἐπειθε καὶ τὸ ἡμέτερον τύραννον τὰ τῆ γνώμῃ πράττειν ἀντίθετα, ὁ μὲν ὑπερορίους, ἐπέμπεν ἡμᾶς καὶ δεσμώτας, ἐλευθέρους δὲ ἡ πόλις ἐδίδου. Ἄλλ' οὐκ ἐκείνου ἠνθσανε θυμῷ· κακοῦς δὲ ἀγγέλους ἤφιει τῷ πολιτεύματι, κρετεροῦς δ' ἐπὶ μύθους ἐτέλλε· καὶ οἱ μὲν ἀντέτεινον οὐδ' ἐπὶ μικρὸν εὐθύς ἐνδιδόντες αὐτοῖς ὁ τί ποτε πράττειν βεβουλημένοις ἡμᾶς· Θεὸς δὲ ἦν ὁ ἀνέχων, κινήσας τῶν τινα περιφανῶν ἐν Χερσῶνι, καὶ αἰὶς οὐκ ἄλλος, Ἰωάννην τὸν πάνυ· ἐδίδου μὲν οὐδ' οὕτως ἐλευθέριον ἡμᾶς τὸ ἀποδράναι τὰ χεῖρω, ὑφορώμενος τὴν ὁρμὴν τοῦ δήμου, μήποτε κατασφάζοιτο παρὰ τοῦ μαιφόνου ἀνδρός, καὶ κατ' αὐτοῦ κινεῖτο δῆμος ὡς ἑτεροβριθῆς καὶ φερόμενος παντοθεν. Ἐτήρει δὲ μέσους ἐλευθερίας τε καὶ δεσμοῦ. Τί δὲ ὁ πάντα ποιῶν καὶ μόνῳ τῷ βούλεσθαι; Ἦν μὲν κἀνταῦθα σιδηρὰ κάμινος, Αἴγυπτος ἄλλη, καὶ Ἰσραὴλ καταδουλούμενος ὁ ἐλεύθερος, καὶ Μωσῆς μυστηρίων μειζότων μύστης καὶ θεωρὸς· πέμπεται γὰρ καὶ οὗτος, ἐκ τοῦ πληοῦ καὶ τῆς πλινθείας ἐλευθερώσῃ με, κἄν ἀντιτυπῇ ὁ δυναστεύων Φαραὼ ὁ σκληρὸς, καὶ πρὸς τὰς θεοσημαίας τυφλώτων, Ἐγγύς δὲ ὀλοθρευτῆς· καὶ ἡ πόλις μὲν ἐπέθνε τὰ οἰκία κακὰ; ἠτέκνου γὰρ μάχαιρα ἐξώθεν τῶν ἐθνῶν, καὶ ἐνδοθεν ὁ ἐμφύλιος ἀνεκυπτε πόλεμος. Ἡμεῖς δ' εὐθύς ἀποφεύγομεν.

D

ε'. Ἰσταται μὲν οὖν οὐδὲ μέχρι τούτου ὁ κάκιστος ἀπολούμενος ἐκείνος, καὶ τῆς ἀριστερᾶς μοίρας ὄντως ἀξίος· ἀλλ' ἐπειδὴ περ τῆς Χερσῶνος ἐγγύς ἐν Ἀλανικῷ χωρίῳ φυγάδες ἡμεν (πολυσχιδῆς γὰρ τὸ ἔθνος τοῦτο, καὶ διεῖκον μὲν ἀπὸ τῶν Καυκασίων ὄρων ἐς Ἴβηρας, τὸ ἀρχαῖον καὶ πάτριον ὄριον· ἀγαπᾷ δὲ καὶ μετοικεσίας πολλοστῶν τινῶν πέμπειν· ὡς μικροῦ Σκυθικὴν τε πᾶσαν καὶ τῶν Σαυρομάτων ἐκπληροῦν)· κἀντεῦθεν ἡμᾶς ἐδίωκε πολλοῖς ὁ τε πανουργήμασι τε καὶ μηχανήμασι, ζητῶν ἤδη καὶ θανατώσαι· ἦν γὰρ τὸ λειπόμνον οὐδὲν

(3) *Ibid.*, v, 25.

ἔταραν· καὶ κατέδραμεν ὁ θεοστυγῆς, γενόμενός τε εἰς Α Χερσῶνα, πόλεμον ἠπέλει τοῖς μικροῖς Ἀλανοῖς, μόνον εἰ μὴ προδῶσιν ἡμᾶς. Οὕτως ἐκείνος πονηρὰ φύσις ἦν ὁ γλωβίος Τζαμάκης καὶ τοῦ μηδενοῦ ἀξίος, πλανῶν ὅτι κακίης πλήρης καὶ τοῦ Πονηροῦ ὑπερέτης. Ἐγνώσθη δὲ ὅτι πᾶν ὁ τι κακὸν εἶναι τε γὰρ σπουδάσας καὶ λέγεσθαι ἀξίος, ὡς Θεοῦ ἡμεῖς ἀπόστολοι νεανίσσοι γὰρ, καὶ Θεοῦ τερατουργεῖ ἡμῖν· ὁ γὰρ διακρινῶν καὶ συνάψας τὴν Ἐρυθρὰν, καὶ τὸ μὲν φησὶ διασώσας λαόν, τὸ δὲ τὸν διώκοντα καταπίσας, τέμνει τὴν πόλιν τὸ πρότερον οἰκίῳ πολέμῳ καὶ ἀλλοτριῳ, καὶ τὸ διεχθὲς ἐκείνης εἰδίδου ἡμῖν τὴν δίοδον. Συνάπτει δὲ πάλιν τῇ ὁμοιοῖα, ὡς μικροῦ κινδυνεύσασαι τὸν ἀλιτήριον βουλόμενον κατατραρρανεῖν, εἰ μὴ δρασμαῖο τὴν σωτηρίαν ἐπραγματεύσαστο. Οὕτω δὴ ταῦτα.

ζ. Ἄ δε θεοὶ καὶ ὁ ἱερός ἡμῖν ἀνερόρισις πάλαμος, λεγέσθω γὰρ καὶ οὕτως, ὡσπερ τυραννικός, τί χρῆ καὶ λέγειν ἀλλὰ κακὴν ὁμῶνικαν; ἵνα πύργος βλασφημίας ἀνυψωθείς τοῦ ὕψους περιτρουρουμένου τοῦ ἀξιώματος· εἰ καὶ ἡ τῆς γλώσσης ἐγγὺς σύγχυσις· ἢ ἀνδρομῆ τῶν τῆς αἰσχύντης ἰσοῦν κατὰ τοὺς Ἡλίου· ἦν γὰρ ὁ ζῆλωτής παρ' ἡμῖν, εἰ καὶ κατασφάττει τοῦτο τῇ μαχαίρᾳ τοῦ πνεύματος· ἢ κατὰ τῆς Ἱερουσαλὴμ τῶν Ἀσσυρίων παρεμβολῆ ἐπισημῶς ἐκσυρτήσασα, καὶ ἐπικινδύνως ἀνθοποστρέψασα. Τὸ δὲ ἦν, ἵνα μικρὸν τι ἐνδιατριψώμεν τοῖς παθήμασι· Παροικεῖσι τῇ Χερσῶνι καὶ Ἀλανοῖ, οὐχ ἤττον θεληθέντες ἢ θελήσαντες, ὡς οἷον τι περιεπίχισμα ταυτη καὶ περιουρήμα. Τοῦτους ἐγὼ καὶ εἶδον, καὶ περιχαρῶς αὐτῶν τὸν πάτριον ποιμίτα περιετρέχον τε καὶ περιέστατο· βουλόμενοι τε παρ' αὐτοῖς ἡμᾶς ξενισθῆναι, πάντα ποιοῦν τὰ ἐπιτήδεια. Ἡμεῖς δὲ ἀποσιγήσαμεν τὸν τῆς παραινέσεως λόγον, ὡς ἂν βίβην ἀξίως τῆς κλήσεως τοῦ Χριστοῦ. Ἦσαν δὲ ἀληθῶς (οὐ γὰρ ἀν αἰσχυνοίμην λέγειν, μηδὲ μοι γένοιτο ὑφορᾶσθαι μικροψυχίας τινός) ποιμίοντες ἰσχορπισμένοι εἰς ὄρε καὶ ἱρήμους καὶ βάραθρα, οὐκ ἔχον μάνδρα οὐδὲ καὶ ὄρε, ἔτοιμον εἰς κατέβρωμα τοῖς θηρίοις· οὐ γὰρ ἐν ὁ ποιμαίνων, εἰ καὶ πολλῶν τὸ ἐπάγγελμα· καίτοι καὶ βουλόμενοι οὐδ' ἂν εἴξεσται· ὅτι μὴ πρότερον, οἷον ἰσὺν δὲ τὸν ἐπίσκοπον, ἔκουσαν· εἰ καὶ Παῦλος ἐκβοᾷ, ἢ μεγάλη σάλπιγξ, ὁ τῶν ἔθνων διδάσκαλος, καὶ διὰ τοῦτο ἡμέτερος. Οἴονται δὲ τυχερόν εἶναι ἐπισκοπεῖν D καὶ σπουδάζον τὰ κοσμικά.

leat esse episcopum, cognoverant; quamvis Paulus clamat, magna tuba, gentium doctor, ideoque noster¹. Sed illi existimant deliciosum quid esse episcopatum, et mundanis curis deditum.

ζ. Οἶδατε τὸν Χερσῶνος· καὶ τί ἂν ἀκριβολογοίμην εἰδῶσιν; Οὗτος ὁ γέρον καὶ ἀρχαῖος ἐπίσκοπος ἠκουσῶν εἶδοξεν, ὅτι παρ' ἡμῖν Ἀλανοί, ἢ μᾶλλον ὅτι παρὰ Χερσῶνι ἡμεῖς· καὶ ὁ τῆς ἐνορίας λόγος εὐθύς· καὶ ὡς ἐγγῶριος ἐπισκοπῆ, καὶ τὸ ἐμὸν παρρητικὸν καὶ παρόριον· τὰ γνώριμα ταῦτα τῶν νῦν ἐπιστάτων τῆς μικροψυχίας καὶ τοῦ φθόνου περικαλύμματα, ἵνα μὴ λέγω καὶ τῆς ἀβελτηρίας γνώρι-

Deo odibilis Chersonem, et pusillis bellum Alanis interminatus est, nisi nos dederent. Tam improbae naturae erat ridiculus iste Tzamanes et nulla re dignus, nisi quatenus malitia plenus erat, et Diaboli administer. Porro ignorabat hic, nihil praeter nequitiam sapiens, et flocci faciendus, nos esse Dei apostolos, dicam enim audacter, et Deum pro nobis miracula operari. Qui enim divisit recollectitque Erythræum, et fugitivum populum servavit, et persecutorem pari tempore aquis submersit, civitatem hanc in partes scidit, bello concitato simul civili et extraneo; idque discidium ansam nobis evadendi obtulit. Sed civitatem Deus rursus ad concordiam reduxit, ut parum a periculo abfuerit perditus ille, qui tyrannidem affectabat, nisi fuga salutis suae consulisset. Haec hactenus.

6. Quae autem mala a sacro etiam illata nobis sunt bello, ea pariter narranda sunt, utpote quae vim tyrannicam in nos exercuerunt; quae res nullo alio nomine appellari potest, nisi pravae conspirationis: ut blasphemiae nimirum turris in altum attolleretur sub dignitatis munimine. Et quidem prope abfuit a linguarum confusione; vel quaedam fuit sacerdotum ignominiae adversus Eliam aggressio. Erat enim quidam zelotes apud nos, etsi et hunc interficit gladio spiritus. Vel contra Jerusalem Assyriorum exercitus periculose semet inferens, nec tuto revertens. Res ita se habuit, ut breviter calamitatem narremus. Habitant prope Chersonem etiam Alani, non minus expetiti quam volentes, ut sint circa eam urbem quasi vallum quoddam et custodia. Hos ego vidi, illique admodum exhilarati, ad patrium suum pastorem accurrebant, eumque circumstebant, volentesque nos apud eos hospitari, nullum officii genus praetermittebant. Nos vero vicissim adhortationis verbum adhibebamus, ut digne Christi vocatione viverent. Erant autem (neque me subdedit dicere, neque offensionem quamdam subverbor) grex palans in montibus locisque desertis et foveis, neque ovile neque caulam habens, ideoque ferarum devorationi expositus; neque enim aderat qui ei pastoralem curam impenderet, etsi multorum erat ambitio. Caeteroqui ne volentibus quidem id licuisset; quia nondum, qualem oporteat esse episcopum, cognoverant; quamvis Paulus clamat, magna tuba, gentium doctor, ideoque noster¹. Sed illi existimant deliciosum quid esse episcopatum, et mundanis curis deditum.

7. Nostis Chersonis episcopum; cur enim gnaris verba multa faciam? Senex hic et priscus episcopus mori sibi videbatur, quia Alani apud nos essent, vel potius quia nos Chersone morabamur. Statim ergo de jurisdictionis limitibus sermo, et quod episcopatus loci proprius esset, meum vero officium transitorium et extraneum. Noti sunt hi hodiernorum episcoporum praetextus, quos suae

¹ Tim. III, 2.

pusillanimitati et invidiæ obtundunt, ne dicoam nequitia evidentiâ indicia. Sed neque canones norunt; quidve per hos liceat: neque enim nos publice docuimus, neque sacras ordinationes invasimus, ita ut videremur illi negotium facessere: sed interrogantibus nonnullis Alanis, responsum privatim dedimus. Sed esto fidei doctrinam publice nos nuntiaverimus; neque enim prædicantem cohibuimus: sed doctrinam mortuam, et modo resurgentem spectandam exhibuimus. Testor veritatem: urebat nos zelus: etenim jactabant se audacter irreligiöse partis homines et alioquin jam hæretici, quia nemo contradicere poterat, propterea quod tempus non patiebatur, ideoque nihil fiducialiter ausi sumus. Erat in ecclesia præclarus ille et bonus præsul, multumque cum illo synedrium: conjuratio quædam et conspiratio oeu quondam adversus protomartyrem Stephanum; neque enim plus dicere audeo; atque in judicium sum pertractus, haud quidem ut alter Paulus, sed tamen in Christo vincetus.

8. Ecce autem quæ apud tribunal gesta sunt. Judicii præses ignem spirans; oonsessores et assistentes, ad ministrandum atque imperata facienda parati: ego reus in medio, et sententiam expectans. Quis tu, et unde ad nos obrepisti? Quasi ego, tunc dixi, alieni dogmatis et doctrinæ homo sim; et non ambo potius ecclesiæ ejusdem, et sub eodem pastorem principis. At tu in malam rem inquit, cum impiis Alanis et irreligiosis, qui Scythis quoque pejores sunt. Quid ergo, inquam ego, nos agere æquum est, nisi apostolatam Protocleto favente circumferre? Atqui, inquit ille, cur hanc meam civitatem concursare prorsus audes? Sane, inquam ego, si tu, o bone, te geris episcopum, recte ais, recte reprehendis, et damnare poteris: sin potius hic te ceu mercatorem et advenam geris, vel omnes expelle vel me quoque tolera: imo vero quia invitus ego huc excurri, miseratione potius dignus sum, ob ea quæ patior: nihil autem sponte ago: qui enim id vincetus queam? Ad hæc graviter torviterque aspiciens, haud scio utrum ut basiliscus quidam an ut leo, non tam ob cætera quæ tamen graviora erant, sed audaciæ potius nos reos pronuntiavit, quia liberius quid dixeramus. Qui vero adstabant, tantum non in oculis nos percusserunt. Interim alius hinc, alius inde, nos rejiciebant, urgebant et repellebant joculariter simul et iracunde, et conviciis onerabant, capto a judice exemplo. Et volebat sane damnare, sed non potuit; non enim tantas habuit nequitia vires; attamen iis qui nos interficere avebant cooperabatur. Sed Deus liberator aderat. Talis in nos exstitit frater, tam jucundus, tam favens, atque hu-

Α σματα. Οἶδασι δὲ οὐδὲ τοὺς θεσμοθετοῦντας κακῶς καὶ ὁ τί ποτε βουλομένοις ἐκείνοις ἐστίν· οὐ γὰρ δημοσίῃ τοῦ διδάσκειν προέστημεν, οὐ χειροτονίᾳ ἤρπασαμεν, ὡς δοκεῖν ἐκείνων ἐνδιαβῶλλεσθαι· ἐρομένοις δὲ τισιν ἰσως Ἄλανοῖς ἐπὶ γωνίας ἀπεκρινάμεθα. Δεδόσθη δὲ καὶ δημοσιεῦσαι ἡμᾶς τὸν λόγον τῆς πίστεως· οὐ γὰρ ἂν παρεστείλαμεν τὸν κηρύττοντα· θανάτῳ δὲ τὸν λόγον καὶ ἀναστάντα βλέποντα τοῦτον ἐδώκαμεν ἂν. Μαρτύρομαι τὴν ἀλήθειαν, ἐφλογε μὲν ἡμᾶς ὁ ζῆλος· ἐνεκαυχῶντο γὰρ παρήρσις ὡς ἐξ ἀσεβοῦς μοίρας καὶ ἄλλως αἰρεσιῶται, ὅτι μηδεὶς ἀντιλέγειν καὶ δύναιτο· οὐκ εἶδον δὲ ὁ καιρὸς· ὡστ' ἐπαρήρσις καίμεθα εἰς οὐδέν. Ἐν μὲν ἔπ' ἐκκλησίας ὁ πάντα καλὸς καὶ ἀγαθὸς ἐκείνος ἀρχιερεὺς, καὶ πελὺ περὶ αὐτὸν τὸ συνέδριον· συναμοσία τις τάχα καὶ συμπαιγνία ὡς ἐπὶ Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος· οὐ γὰρ προσωτέρω τομῆσω· καὶ εὐλογοῦν εἰς κρίσιν αὐτὸς, οὐκίτι μὲν ὡς ὁ Παῦλος, πλὴν ἄλλῃ δέξιμος ἐν Χριστῷ.

η'. Καὶ τὰ τοῦ δικαστοῦ βήματος ἐφεξῆς· ὁ τῆς δίκης προστάτης πνέων ἐμπύριον, οἱ παρεδρεύοντες, οἱ παριστωτές, ὅσων ὑπηρετεῖν καὶ πρὸς τὰ κλησόμενα εἴμενον· καὶ ὁ κατακρίτης· ἐγὼ παριστάμενος, καὶ τὴν ἀπόφασιν ἐκδεχόμενος. Τίς πόθεν ἡμῖν, φησὶν, ἐπισεφέρησας; Ὡσπερ εἰ ἐτέρου δόγματος, φησὶν, ἢν ἐγὼ καὶ κηρύγματος, ἀλλὰ μὴ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀρχιεροῦ ἡμεῖν. Ἄλλ' ἐξ ἐκείνου ἐβρε τοὺς ἀσεβεῖς Ἄλανοὺς καὶ ἀθέτους, οἱ καὶ Σκυθῶν εἴσι χεῖρονες. Τί οὖν, αὐτὸς φησὶν, καὶ δρῶ ἡμᾶς δίκαιον, ἀλλ' ἢ φέρω τὴν ἀποστολήν, καὶ σὺν γε τῷ Πρωτοκλήτῳ (4); Ἄλλὰ τί βουλόμενος τὴν ἐμὴν ταύτην πόλιν περιπολεῖν ἐτάλησας ὅλως; Καὶ μὲν, ὦ γὰρ, εἰ μὲν ἐπισκοπεῖς, εὐ λέγεις, καὶ φανερώς ἐλέγξας, εἴτα κατακρίνε· εἰ δ' ὡς ὅδε τις ἔμπορος, καὶ ὅδε τις ἔπυλος, ἢ πάντας δίκαια, ἢ καὶ ἡμᾶς ἀνάσχει· πλείον δὲ, ὅτι καὶ ἀκουσιάζω τὴν ἑταυθα περιδρομήν, εἰλοῦς τε μᾶλλον ἂν ἐξιοίμην ὡς πεπονθῶς· ἐκὼν δὲ πράττω οὐδέν· πῶς γὰρ ὁ θεσμιος; Πρὸς ταῦτα σφοδρὸν ἰδὼν τι καὶ βλοσυρὸν, καὶ οἶον βασιλικὸν καὶ λεόντειον, ὁ πῶς ἂν εἶπω, πλὴν οὐκ ἐν τοῖς ἄλλοις τοιοῦτο καὶ μάλιστα θέουσι, καὶ τολμῆς ἡμᾶς ἐγράφετο, ὅτι κἂν τι λέγειν ἔθρασυνάμεθα. Οἱ δὲ περισσώτερος μικροῦ καὶ κατὰ πόρην ἡμᾶς ἔπαιον· τίως ὁ μὲν ἔθθεν, ὁ δὲ ἔθθεν παρέρριπτον, αἴθουν τε καὶ ἀντάθουν πατηγνιμῶνας καὶ μετ' ὀργῆς, ὑβρεσί τε βάλλοντες ἦσαν ἐκ τοῦ θεσμοῦ λαθόμενοι τῆς ἀρχῆς. Ἡ δὲ ἀπόφασις ἐθεύλατο μὲν, οὐκ ἠδύνατο δέ· οὐ γὰρ ἐπὶ τοσοῦτον ἢ κακία κατισχυσε· πλὴν ἀλλὰ συνήργει τοῖς θανατοῦν ἡμᾶς βουλομένοις· Θεὸς δὲ ὁ ἐξαιρούμενος ἦν. Τοιοῦτος ἡμῖν ὁ ἀδελφός, οὕτως ἠδύς, οὕτως ἀντιληπτικός καὶ φιλόνηθρος, τοῖς ξένοις ὁ ἐπιχώριος, τοῖς κατακεκο-

(4) Id est sancto Andrea, quem Byzantini Ecclesiæ suæ fundatorem volunt asserere, ut eam apostolicam esse jactent, et Romanæ opponant. Quare et illum catalogum tot episcoporum ante Metro-

phanem fabricaverunt. De re hac dixi in adnotationibus ad Ephræmum chronographum Script. vet. t. III, p. 226 (PATROL. t. CXLII, col. 349).

μένους ὁ καὶ τοῦ κρίνειν κύριος ἄν· ἐὼ τὰλλα· δίκαιον ἂν
γῆρ.

η'. Ἄλλ' ἐπειδὴ τινος ἐλευθερίας λαβόμενοι, καὶ
τὴν ὁδὸν ἐσκοπούμεν ὡς ἂν ἕκαστος τὸν σκοπὸν τῆς
ἀρετῆς εἶδε, τὴν ἰθὺ Βοσπόρου ἐτίμονομεν· εἰδέν-
δου δὲ ὅτι τὸ καιρὸς χειμῶνος ἄγων τὰ μέσα, καὶ τῶν
Σκυθῶν ἢ κατὰ τοῦ Βοσπόρου τυνικαῦτα ὁρμῇ διε-
κώλυον· εἰ καὶ ἡμεῖς ἐδιαζόμεν τὴν ὁδὸν, ἐξ οὗ καὶ
διαλέγημεν ἀπρακτοί. Τίς ἂν εἴποι τὰ σκυθικά; ἢ
τίς ἠρῆσει ἅτε ἴδοιμεν, ἅτε πάθοιμεν; Ἄφίστα-
ται δὲ ἄρα εὔτε τοῦ κυβερνήτη καὶ περαπλείου ὁ ναύ-
αρχος, καὶ ὅσα τοῖς ἀνέμοις ἐκπεπολιώμηναι, μέχρις
ἂν εἰς λιμένα καταγάγῃ τὴν ναῦν· καὶ τὸν αὐτὸν
ἡμεῖς σκοπὸν εἶχοντο· καὶ πάλιν ὁδοῦ φροντίς, καὶ ὅσα
παρέθια· καὶ πάλιν τὰ πρῶτα παθήματα ἐπὶ τοῖς Β
αὐτοῖς· ἐντὸς ἢ νόσος ξηνοίται, καὶ ἀπορία συμ-
βαίνουσα, καὶ τοῦ σκοπομένου μᾶλλον διαμαρτεῖν.
Καὶ αὐτὸς μὲν ἦγον τὸ συμβεβηκός ὡς ἂν ἔχοι· τὸν δὲ
πατέρα καὶ πάλιν πρὸς τὰ οἰκία τρέχειν ἠνάγκαζον.
Τίνα τὰ ἐπὶ τούτοις; Μόνος ὁ πρῆσθες ἀρχιεὺς, καὶ
γε σὺν τῷ ὑστάτῳ τῶν τέκνων ἐπὶ Βοσπορον ἀπεισι-
τ'. Καὶ πάλιν ἑτέρα συμφορὰ καὶ κάκωσις ἄλ-
λη· οὐ γὰρ ἐδέχθη τῷ ἀρχοντι. Οἰδαμεν πάντες τὸ
καλιῶν ἑαῖνο κακόν, τὴν ἀρχαίαν εἶχθραν καὶ
πρώτην, καὶ τὸ θεινότερον, καὶ ὅπερ ἐκ πάσης
καρδίας ἐκκαλοῖτ' ἂν καὶ δάκρυα· ἐγγεῖνοι ὁ ποι-
μὴν καὶ τοσοῦτον ὅσον ὀρεῖσθαι τε καὶ ὄρεῖν· καὶ ὁ
μὲν, τῷ καλῶν θρηνώδες μέλος ἐνέπνει καὶ ἀνακλή-
τως· τὸ δὲ περὶ τρέχειν μὲν ἤθελε τὸν ποιμένα καὶ
περὶ σκαίρειν· ἦκου γὰρ τῆς φωνῆς καὶ ἐγίνωσκεν. C
ἠδύωπε δὲ εὐδαμῶς. Φασὶ παυσυδι τὴν πόλιν προσ-
τέμνει τῷ θυγατρῶν· καὶ ἡ τιθνηκέναι πάντως οἴ-
τήσασθαι, ἢ τὸν ἀρχιεὺς λαβεῖν· οὐκ ἔκαμπτε
δὲ τοῦτον οὐ πρῆσθες πενθῶν, οὐκ ἀνὴρ σκυθρω-
πῶν, οὐ παῖς ἀλαλάζων, οὐδ' ὀλοφυρομένη γυνή,
οὐ πάλαι ἅλη τῷ πᾶθει νικηθεῖσα καὶ δυσωπούσα.
Τίνας ἔβλεπον; Ὅτι ζῆλος τὸν ἄνδρα κατέφαγε, καὶ
ὅτι στεγνός καὶ ἀντιτυπός, οὐδ' ὡς τὰ πολλὰ τοῖς
ἀρχουσιν ἀπειθής· εἰ μὲν ἀκαίρως τε καὶ ἀλόγως,
δεικνὺν τὸ πρᾶγμα, καὶ οὐδ' ἡμεῖς ἐπαινέσομεν· εἰ δ'
ἀθλητικῶς καὶ γενναίως, καὶ ὡς τῶν πρῶσθεν ἐπευ-
θύμεθα κλέα ἀνδρῶν (5), μετ' ἐκείνων ἂν ὡς ἂν
συμπέσει τὰ πράγματα.

ια'. Ἐπεὶ δὲ ἀπειρήκειμεν τὸ ἐκείθεν ἔλθειν, ἐτί-
μον μείζονα πολλῶν καὶ σκληροτέρων, τί γὰρ ἂν D
καὶ πάθοιμεν; ἐτραπόμεθα. Καὶ ὁ μὲν πατὴρ αὐτοῦ
τῶς μένει παρὰ τοῖς ὀλιγοστοῖς Ἄλανοις, πάντα
φέρων, πενίας, θνητισμούς, χλευασμούς· οὐ γὰρ χω-
ρεύσει πάντες τὸν λόγον τοῦ πνεύματος, καὶ εἰσὶ κρι-
ταὶ τῶν τεταγμένων μάλιστα κρίνειν· καὶ τὸ χεῖρον,
ὅτι καὶ κατακρίνουσιν· ἡμεῖς δὲ μέσην Σκυθίαν
ἀλιπύμεθα ὅλην ἐξηκοντάδα τῶν ἡμερῶν, πένητες
ἄνθρωποι, οὐδὲ τῶν ἀναγκαίων εὐποροῦντες. Πλὴν ανε-
πτόν, ὅτι μὴ πολὺ πόρρω τῆς ἀποστολικῆς καὶ πρῶ-
της ὁδοῦ· καὶ Θεοῦ διδόντος νεῦμα τῷ ὑμᾶς εὐξα-
σθαι, ὡ πατέρ καὶ ἀδελφοί, τὸ ἐπιθυμητὸν ἔμοι καὶ
πρᾶγμα καὶ ὄνομα, τῆς ποιμνῆς ὁρῶμεν, ἀγαπητὸν
(5) Illiad. ix, 520.

manus; peregrinis scilicet, is qui suam patriam
tenebat; reis, is qui iudicii arbiter erat, ut cætera
omittam, prout par est.

9. Age vero postquam aliquam libertatis partem
nacti fuimus, de via cogitavimus prout quisque iti-
neris sui scopum habebat, rectaque ad Bosphorum
tetendimus. Timebatur vero et mediæ hiemis tem-
pus, et Scytharum circa Bosphorum præsens incur-
sio impedimento erat: nihilominus nos vi iter arri-
puimus, quamvis successu fortasse carituri. Quis
mala scythica narret? quis satis defleat, quæ vidi-
mus aut passi sumus? Sed enim neque clavum
regere, neque navigare gubernator desiit, quibus-
libet repugnantibus ventis, donec navim in portum
deduxisset. Idem nobis scopus erat; ideoque rursus
itineris cura atque apparatus: rursuque priores
ærumnæ viæ comites. Et nobiscum quidem morbus
peregrinabatur, et quæ solet comitari egestas, et a
proposito scopo aberratio. Porro res ego prout se
dabant ferebam; sed patrem denuo in patriam re-
dire cogebam. Quid vero postea? Solus senex præ-
sul, cum postremo filiorum ad Bosphorum venit.

10. Et en rursus alia calamitas atque afflictio:
quippe a principe receptus non fuit. Nostis omnes
antiquum illud malum, priscam et primam inimi-
citiâ; quodque gravius, et lacrymas de corde ex-
primit, in propinquo erant pastor et grex, in tan-
tum ut invicem cernerent: et ille quidem fistula
lamentabilem sonum invitandi causa edebat; grex
autem accurrere quidem volebat ad pastorem et
circumsistere; nam vocem ejus audiebat atque
agnoscebat; neque tamen poterat. Aiunt globatim
civitatem ad potentem virum accessisse, se vel mori
velle dicentem, vel præselem suum recipere: quia
tamen illum flecteret sive senex flens, sive vir
mcestus, sive puer ejulans, sive mulier lamentans
sive universa civitas dolore consternata et lugubris.
Cur id, inquam? Quia livor hominem consumebat,
et quia durus contumaxque erat, neque pro more
suo principibus non obsequens. Quod si intempe-
stive atque absurde egit, grave negotium est neque
a nobis laudandum. Sin potius fortiter atque stre-
nue, ac veluti priscorum audivimus facinora viro-
rum, cum his simus utcunque res evenerint.

11. Postquam vero prohibiti fuimus illuc acce-
dere, ad aliam longe ampliorem atque asperio-
rem, quidquid passuri essemus, conversi regionem su-
mus. Et pater quidem illic remansit interim apud
exiguum Alanorum numerum, ærumnarum omne
genus ferens, egestatem, contumelias, convitia.
Neque enim omnes capiunt spiritus sermonem; et
fiunt iudices illorum qui judicando potissimum
sunt præpositi; et quod pejus est, illos condem-
nant. Nos autem mediam in Scythiam progressi
sumus, sexaginta omnino dierum itinere, homines
pauperes, et omni re necessaria destituti. Verum
tamen hoc fuit tolerabile, quod haud procul aposto-
lico primo itinere recessimus; Deoque vestris pre-

cibus annuente, o pater et fratres, desiderata mihi sodalitas et nomen, gregem videmus, rem mihi charissimam et præ omnibus æstimatam. Quidni? quoniam a Deo mihi hæreditas ista, et quidem optima².

12. Hactenus mihi sermo facile decurrit, et ordine ferme suo processit. Verum quæ supersunt, ea ab alio dici malim, ipse autem silentium tenere; nam neque lingua eloqui patitur, neque manus scribendo operam facilem præbet: « Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est³! » ut in execrandos dies jam fortasse incidimus, in quibus ipse quoque Antichristus fortasse emersurus est. Jam enim fumus ejus mordaci nos humore contigit, unde et lacrymari cœpi, neque dum a plorando desino, ausimque dicere me neque desitutum! Heu jam nostra mala inceperunt, et nunc primum fortasse nobis inflammabitur supremæ calamitatis fornax, minutis succensa sarmentis! Nonne enim illico arbores corripit, quoniam sinceriorum quoque fidem Satanas subvertit? Heu mihi, quia facti sumus quasi in principio, cum non dominareris nostri, dicit Scriptura⁴! Heu mihi, quia super fundamento apostolorum paleæ et arundo ædificatæ sunt, et igni statim consumptæ fuere! O quis hic gemebundus propheta nos defleat sicut olim Jerusalem! Certe nec ego, o vos qui adestis, neque sermo meus mendax est; non, inquam; per fornacem hanc juro calamitatis quam media in anima recepi.

13. Ad hanc partem sermonis cum devenerim, ad lacrymandum tantum permoveor, et dolore perturbor, nec qui sim, nec quali narratione utar, explicio: sentio autem me non nisi abrupte rem narraturum. Sum enim non mediocriter conturbatus, neque pote est, ut mens animam regat: « Pastores, inquit Scriptura, demoliti sunt vineam meam⁵. » Nunc autem pseudopastores desiderabilem Christi portionem ignominia affecerunt. Neque dubito affirmare, quod in desertis et carentibus viva doctrinæ aqua locis, et qui erant impervii evangelizantium speciosis pedibus, rosa fidei efflorescebat, ex radice primæ vix prædicationis humore irrigata. Unde et nos forsitan ad ejus amorem ascensi fuimus, ut ignotam plerisque rem revelem, et controversam hujus meæ peregrinationis causam aperiam: nempe ut arvom inaquosum in sudore vultus colerem, et rursus struere vitæ culmum possem, vel antiquæ damnationis. Utique id Deus concedat! si modo haud remisso animo curam suscepti muneris arripuimus, zeli flamman suscitantes.

14. Multa vero tempus attulit, quæ nec enumerare quis facile queat. Solent enim tempore rerum vices semper innovari; sed rem huic parem nunquam obtulit. Ex anonyma quadam regione et per hiemem cænosa, infidelitatis ignobilis quidam spiritus commotus, hoc populorum mare contur-

Α ἰμοὶ χρῆμα καὶ παντὸς τιμώμενον ἄλλαν. πῶς γὰρ; ἐπειδὴ παρὰ Θεοῦ κληρονομία μοι αὕτη, εἴη δὲ καὶ κρατίστη.

ιβ. Μέχρι μὲν οὖν τούτων εὐδρομος ἦν ἡμῖν ὁ λόγος, καὶ πῶς εὐτάκτως φερόμενος. τὰ δ' ἐνταῦθα ἐτέρῳ μᾶλλον ἐβουλόμην εἰρησθαι, καὶ ἡσύχῳ ἄγειν αὐτὸς. οὐτε γὰρ ἀνεκτῶς ἔχει λέγειν ἢ γλώσσα, καὶ ἡ κεῖρ οὐκ ἂν ὑπερετῆσαι ῥάδια. « Οἰμοὶ! ὅτι ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη, » ὡς τὰς ἐπαράτους ἡμέρας ἤδη καταλαβεῖν, ἐν αἷς ἰσως καὶ ὁ Ἀντίχριστος ἐκτραγήσεται. ἤδη γὰρ οὐκ εἴπω καπνὸς ἡμᾶς ἐδραμύεν. ὑφ' οὗ καὶ θαυρῶν ἀρξάμενος, ἐπαυσάμην οὐδέπω, καὶ πείθομαι λέγειν οὐδὲ πεπύσσομαι. Οἰμοὶ! ὅτι ἀπ' ἡμῶν κατήρξατο τὰ θεία. καὶ τάχα γε πρῶτον ἡμῖν ὑπαναφθήσεται καὶ ἡ τῆς ἰσχάτης συμφορᾶς κάμινος, μικροῖς ὑπανακακιομένη φρουγάνοις. οὐ γὰρ ἂν εὐθὺς τῶν δένδρων ἐπάψοιτο, ἐπειδὴ καὶ τῶν ἀφελειστέρων τὴν πίστιν ὑποσκελίζει ὁ Σατανᾶς. Οἰμοὶ! ὅτι ἐγενήθημεν ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς, ὅτε οὐκ ἤρξα ἡμῶν, φησὶν ἡ Γραφή. Οἰμοὶ! ὅτι ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων ἄχυρα καὶ καλάμη ἐπωκοδομητο, καὶ τῷ πυρὶ εὐθὺς εἰς φροῦδον ἐγένετο. Ὡς ἐνταῦθα θρηνητικὸς προφήτης καὶ ἀπωδύρατο ἂν ἡμᾶς ὡς τὴν Ἱερουσαλήμ! Ὡς ἔγωγε, ὦ παρόντες, καὶ οὐ ψευδῆς ὁ λόγος, οὐ μὰ τὴν κάμινον τῆς συμφορᾶς ἦν ἐδεξάμην κατὰ μέσης ψυχῆς.

ιγ. Ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενος, μόνον θαυρῶν παρακινουῖμαι, καὶ ὑπὸ τοῦ πάθους συγκέχυμαι, καὶ οὐκ ἔχω τίς γένομαι καὶ ὅπως τῷ διηγήματι χηρήσωμαι. καὶ οἶδα ὡς ἀδιάρθρωτά μοι τὰ τοῦ πράγματος λαληθήσεται. ἔχω γὰρ οὐ τὸν τυχόντα θέρυσον. οὐδ' ἐν ὁσῶ κυβερνήτῃ ὁ νοῦς τὴν ψυχὴν. « Ποιμένες, » φησὶ, « διεφθεράν μου τὴν ἀμπελον. » νυνὶ δὲ ψευδοποιμένες τὴν ἐπιθυμητὴν Χριστοῦ μερίδα κατήσχησαν. Καὶ οὐκ ἂν ἐκνήσαιμι λέγειν ὅτι ἐν ἐρήμῳ; καὶ ἀνύδροις τόποις τοῦ τῆς διδασκαλίας ὕδατος ζῶντος, καὶ ἀβάτοις τοῖς τῶν εὐαγγελιζομένων ὠραιῶς ποσὶ, τὸ ῥόδον ἤνθει τῆς πίστεως, μόνου ὑπὸ τῆς ρίζης τοῦ πρώτου κηρύγματος ἀρδευόμενον. ὑφ' οὗ τάχα καὶ ἡμεῖς πρὸς ἔρωτα ἀνεκαύθημεν, ἵνα τὸ πολλοῖς ἀπορρήτων ἐκκαλύψω, καὶ τὴν ἀντιλεγομένην αἰτίαν τῆς ἐμῆς ταύτης ἐκδημίας ἀναπαύξω. εἰ φυτηκομαίην γεώργιον ἀνδρῶν ἐν ἰδρωτί προσώπου, καὶ τῆς ζωῆς ἐκκαλαμάσθαι θυνάμην τὸν ἀσταχυν ἐμπαλιν, ἢ τὸ τῆς παλαιᾶς κατακρίσεως. Θεοῦ δὲ εἴη ἂν, εἰ καὶ τῆς προθυμίας οὐ δεύτεροι ἀπαντῶμεν ἐν τῇ μελέτῃ τοῦ ἐπαγγέλματος, τὸ πῦρ ζήλου ὑπανακαίοντες.

ιδ. Ἦνευχε μὲν οὖν ὁ χρόνος πολλὰ, καὶ ὅσα περ οὐδ' ἂν ἀριθμηθῆσαι τίς ἔχοι ῥᾶον. καινοτομεῖν γὰρ οὗτος οἶδε τὰ πράγματα. τοῖον δὲ οὐδέποτε Ἦνευχε. Ἐξ ἀνωλύμου χώρου ποθῖν καὶ τελεματώδους τῷ χεῖμαίνῃ τῆς ἀπιστίας ἀγεννὲς τι πνεῦμα ἐκταναχθῆν τὴν τῶν ἐθνῶν ταύτην διετίραξε θάλασσαν, καὶ τὴν

² Psal. xv, 6. ³ Psal. cxix, 5. ⁴ Isa. lxiii, 19.

⁵ Jerem. xii, 10.

ἀλάτεια τῆς Ἐκκλησίας, οὐ γὰρ ὁ κηρυγώμενος ἦν, ἀ ἐπὶ μικραῖς ἑλπίσι σαλευούσων ἤδη καὶ εἰς βυθὸν κατήνεγκεν ἀπογνώσιως. Ἰοῦ, ἰοῦ! ἤλικον τῇ τολμημα! Πῶς ἂν ἔμοι καὶ γενήσεται ἐκφορον προῆμα; Οἶδ' ὅτι παθεῖς ἀπάσας ἀνάξιον. Εἶχε μὲν ἡ τῶν Ἀλαόνων ἐκκλησία τῆς κεφαλῆς τὸν κόσμον ἀραιρηθεῖσα, τὸν ἱερὸν ἐκείνου λέγω ποιμένα καὶ τὸν ἀποστολὸν μὴ ψευδόμενον· αὐτοῦ γὰρ καταλύει τὸν βίον διακονίης καλῶς εἶχε δὲ καὶ ὁ τῆς κακίας πρόβουλος γυμνῆ, ὃ δὲ λέγεται, κεφαλῇ τὸν κατ' αὐτὴν ἀπευθεμαίνας ἀγῶνα καὶ οἷα τὰ ἐκείνου μηχανήματα καὶ προδλάματα, τὴν φιλοχρημάτων λύσσει ὑπανακαίει τὴν τεινὴν πρὸς ὑπουργίαν ἐκείνου ἐπιτηδείων, τὴν τοῦ ἔθνους ἀφέλειαν προδεικνύς, καὶ τὸ δυσπραγῆς τοῦ κηρυχτοῦ καὶ ὅτι τοὺς Ἀλανοὺς εὐθύς ὑποσύροιτ' ἂν.

εἰ. Ἦν γὰρ αὐτοῖς οὐκ ἀφανὴς ὁ ἀνὴρ, ἔγγυς ἔστι τοῦ γένους ἔχων πρὸς τὴν ποιμένα ἐκείνου. Οὗτος σκίπτεται βουλὴν τῆς ἐκεῖνου κεφαλῆς ἀξίαν καὶ ὄντως ἀβουλον· παραλαβὼν γὰρ μεθ' ἑαυτοῦ, ὡς ὁ ἐν Εὐαγγελίοις ἐκείνος θριαμβούμενος δαίμων ἐπὶ τὰ δαιμόνια ἔτετα, τοὺς περὶ τὴν ποιμένα λύκους, τὸ δὲ παράδοξον, ἀνδρας τῆς σὴν ἐκείνου ἀνακτροφῆς ἀνάξιους, ἀλλως ἀλλαχόθεν φυγάδας, καὶ τὸ πᾶν οὐδὲν ὑγίης, καὶ τινὰ λαζάρους ποθέν, μετενδυτοῦντα ἴμην τάχα που καὶ ἐπίτηδες, καὶ σεσπαρωμένην εἰρήνην, καὶ τοῦ τὰ πάντα πληροῦντος ἀγαθοῦ κενὴν Πνεύματος, εἰσεῖσιν ἑλευθέρῳ ποδί, καὶ γίνεται τὰ ἐσχάτα χεῖρα τῶν πρώτων ἦσαν γὰρ σὺδ' ἐκείνα πως ὑγίη. Πῶς ἂν εἶπω τὴν τοῦ πονηροῦ προσβολὴν, καὶ ὅπως ἰχθυὸς ἐλάβετο, καὶ τὴν ἀξέιλγουμένην τῶν ἐπιτηδείων ὑπερσίαν; Δότε μοι συγγνώμην, ὡ παρόντες, συγκεχυμένω, καὶ τὸν λόγον ἰουτενῶς προσάγει [μὴ] δεδυνημένω. Καίτοι γε σπεύδοντες εὐ- τως ὑπὸ τοῦ πάθους καὶ τῶς πολυελέκτου φορᾶς τοῦ πράγματος ἠμηχάνησα καὶ οἶδα εἰρηκῶς οὐδὲν ἐτι καὶ συσκιάζειν γὰρ τὰ πλείω ἀνάγκησμαι ὑπ' οὗ καὶ ἡμῖν ἂν ἀπορεῖν συμβαίη καὶ πᾶσι. Τίως εἰσίστησιν οἱ γεννάδα; καὶ ὁ μὲν, ὁ λυμῶν ἐκείνος λαζάρους, ἐπίσκοπος ὀνομάζεται· οἱ ἡ' ἀεχνῶς καὶ γέρα αἰτούμενοι, ὅτι μὴ τὴν Ἀλαϊάν οὕτως περιεῖδον ἀποίματον, ἀλλὰ πάντα καμόντες καὶ πᾶν ἐνεγκόντες, πλὴν ἀλλὰ ταῦτα προικί τὸν νυμφίον δεδωρῆνται. **præmia exspocunt, quod Alïanam absque pastore laboro tali gratuito dono sponsum munerati sunt.**

εἵ. Πρώτῳ μὲν οὖν εὐθύς τῷ βατῆρι ὡς Αἰγυπτιακῆ τις ἐπισκῆπτει πληγῆ· πλὴν ὅτι μὰ καὶ ἡ πρώτη, ἡ γὰρ μὴν ὑστάτη ὅσα καὶ βαρυτέρα τῇ γὰρ πρωτότετα καὶ ἀπερ ἀφιερῶσθαι ὠσίωται, ταῦτα δὴ ὁ ὀλεθρευτῆς περιέδραμεν. Ἦν δὲ ἄρα οὐδέ τις σφοδρὸς Μωϋσῆς, ἵνα τὸ τοῦ χρίσαντος προερμηνεύοι μυστηριώδες περὶ τοῦ αἵματος τοῦ Ἄμνοῦ· καὶ προφυλακῆ μὲν οὐδεμία, καὶ ἄρδῃ ὁ ὀλεθρος· ἔρχεται γὰρ ὁ κλέπτης ἵνα λήψῃ καὶ θύσῃ καὶ ἀπολέσῃ. Ὡς ἀπέλοιτο ἡ κακία, ἣν παρυφισταμένην οἶδα τῇ ἀμείλιχῃ τοῦ κρείττονος! εἰ γὰρ ἔργηγόρει ὁ οἰκοδεσπότης, οὐκ ἂν ὁ κλέπτης τὴν οἰκίαν κατὰρῃζε· Βούλεσθε μικρὸν ὑμῖν καὶ τὰ τῆς ποιμαντικῆς ἀναλεξώμαι;

A bavit, et Ecclesiæ navim, gubernatore carentem, jam levi cum spe periclitantem in desperationis abyssum conjecit. Heu! heu! quantum facinus! Quomodo rem enarrare queam? Sentio enim prorsus esse incredibile. Erat quidem Alanorum ecclesia capitis honore spoliata, sacro, inquam, pastore illo, qui minime mentiebatur apostolum: illic enim is vitam finivit, præclare functus officio. Erat etiam quidam nequitie protector. impudens nuda, ut aiunt, capite pro illa bellum gerens. Et quæ ejus artificia et machine esse solent, avaritiæ rabiem succendit nonnullorum ministerium illi præbentium, gentis simplicitatem imprimis prætendens, et temporis difficultatem, et quod Alanorum gens facile seduceretur.

15. Erat quippe apud eos homo prædictus non obscurus genere, pastorem illum attingens. Hic consilium inquit capite suo dignum, et vere inconsumptum. Etenim secum assumens, velut ille in Evangeliiis jam devictus dæmon septem alia dæmonia, circumstantes pastori lupos, et quod mirere, viros illius conversatione indignos, quorum alii aliunde fugitiverant, et nihil omnino sanum habebant; nec non quemdam ex Lazorum aliquo angulo emersum, idoneo ut videtur habitu ornatum, nec indecoram, ut aiunt, barbam gerentem; hic, inquam, Alanorum ecclesiam scopis mundatam inveniens, et illo qui omnia replet bono spiritu vacuam; libero pede ingreditur, et fiunt novissima pejora prioribus: nam neque illa satis sana fuerant. Quibus ergo verbis improbi illius incursionem narrem, et quibus vestigiis insitit, et illud nactus fuerit non aspernandum digniorum hominum obsequium? Date mihi veniam, o qui adestis, mentem turbatam habenti, et orationem recto cursu provehere impotenti. Et quidem festinanter, sic dolore animi, et ob varium negotii cursum anceps, video me nihil adhuc dixisse: nam pleraque silentio premere coactus fui; quo fiet, ut mihi et omnibus in perplexitate versari contingat. Interim ingrediuntur egregii illi; et ille quidem pestilens Lazus, episcopus nominatur: isti autem aperte et esse non siverint, sed cum omni patientia ac labore tali gratuito dono sponsum munerati sunt.

16. Ergo primo statim in limine, tanquam Ægyptiaca quædam plaga incumbit; nisi quod hic prima fuit, quæ illic postrema et gravior. Nam primogenita, et quæ Deo consecrari sanctum erat, hæc iste exterminator circumibat. Neque aliquis aderat sapiens Moyses, ut illius unguentis mysterium explanaret, de Agni videlicet sanguine: neque ulla tutela, sed internecivum exterminium. Venit enim fur, ut rapiat, et mactet, et perdat⁶. Male sit nequitie, quam obstrusam vidi, obrecte negligentiam! Nam si vigilasset pater familias, nequaquam domum fur effodisset. Vultis et acta ejus pastoralia aliquantum enumerem? Quid enim illud Pauli

⁶ Jean. x, 10.

præceptum, ut manus cito nemini imponantur? ⁷ At iste intra paucos dies, formicarum veluti examen sacerdotes emisit: et hos viginti, ajunt ab eo tanquam equite prætereunte ordinatos, pauca intra dentes neminique intellecta murmurante, et certe labiis minime prolata. Alios quinquaginta dum cibos in mensa manderet, et calicem manuteneret: alios dum noctu in lecto jaceret. Sunt enim qui diro cum juramento affirmant, eum ne de lecto quidem consurrexisse. Sed cur plura inquiram, mihi quidem haut dictu facilia, vobis autem audientibus intolerabilia? Denique his actis, diffugit in Lazicam, ligonis sui rursus cupidus. Non est, ut puto, homo ignotus mercatoribus nonnullis illuc commeantibus.

17. Sentio equidem multas interrogationes apud vos qui auditis commotum iri ab hoc sermone. Alii autem ne sibi quidem persuaderi patientur; id quod probe agnosco, dum mea cum vestris comparo. Nam nec ego auditis statim credidi; per otium primo hæc intellexi, deinde vero et multa interrogando cognovi. Sed ita facile fuit volenti decipere; et sic lupum sequebantur oves, quasi neminem unquam vidissent pastorem, neque ejusdem vocem audissent. Quid vero? nonne ab heri et nudius tertius egregius hic pastor erat? nonne ipsius episcopatum inordinatum sciebant? Rem certe haud obscuram neque non manifestam pluribus: etsi autem haud omnibus, sacerdotibus certe qui ordinationem ab eo susceperunt. Alterutrum itaque esse oportet: vel enim nesciebant, quod est incredibile, nam qui ignorare poterant, qui experti sunt? vel aliter, id est, rem sciebant; et cur sic magnum chrisma negotium spreverunt, atque ab eo gratiam suscipere putarunt, qui nihil sanum habebat? Præsertim quia sunt nonnulli, qui trium episcoporum successionem viderunt, et nunc me quartum; qui et insignia magni sacerdotii illis exponebam, sive obvia in vestibus sive in bematicis ornatu: quæ omnibus palam prostabant, ut inde episcopum agnoscerent. Gradus etiam ipsius enumerabam, quibus is promovetur qui sacerdotio functurus est. Hæc, inquam, et his plura mihi suadebant, ne me accurate tuteque rem audisse crederem; sed imperitiam damnabam et tædio habebam talia narrantes. Sed auditis sermonibus agnovi postea non temere fidem adhibuisse.

18. Num ergo videar, si sermonem confusione spoliem, meum ad vos alloquium juste refigere? Atqui hujusmodi non est lex loquentibus posita. Voluissem autem ab alio potius quam a me hæc vos audire, atque ita in abdito denuo reponere orationem; publicare vero litteris hoc negotium non auferem. Ipse porro accusatorem me gerere haud didici: neque judicare velim evangelico monito obtemperans; nam ubi sermo volucer, ibi et damnatio alas sumit ⁸. Interim hæc sunt acta, atque hoc benignitatis genere nos grex excepit. Exterius

⁷ I Tim. v, 22. ⁸ Matth. vii, 1.

Τί γὰρ ἡ τοῦ Παύλου, ὅς μηδενὶ χεῖρας ταχέως ἐπιτιθέναι νομοθετεῖ; Ἄλλ' οὗτος ἡμερῶν ὀλιγοστούι τινῶν μυρμηκίας ἱερῶν ἡμῖν ἀνάωξε· τὴν εἰκοσάδα ταύτην φασὶν παρόδιος ἵππότης ἐχειροτόνησε, μίαν ἅπτα ψευδίστικας καὶ ὑποδόντινας καὶ τέως ἀνάκουστας. τῶν γὰρ χειλέων ἦσαν ἀνάφορα· καὶ τὴν πεντηκοντάδα ἐκείνην, διαμασσώμενος ἐπὶ τραπέζης, καὶ τῆ χειρὶ κυλικοφορῶν ἑτέρους νύκτωρ ἐπὶ στραπέμης. Ἐαυτοῖς ἐπαρώνται τὰ φρικώδη οἱ λέγοντες ὡς οὐδὲ τῆς κοίτης ἐξενιστάμενος. Καὶ τί ἂν τὰ πλείω διερευνῶν, ἔμοι τε λέγειν οὐ ράδιον, καὶ ὑμῖν ἀκούειν οὐ φορητὰ; Τέως οὕτω θράσας, οὕτω καὶ διαπέφυγεν ἐν τῇ Λαζικῇ, καὶ πάλιν τῇ σκαπάνῃ φιλοτιμούμενος· οὐ γὰρ ἴστιν ἀφανὴς ἐκεῖ παροδεύουσι ἐμπόροις ἰσως τίσιν.

17. Οἶδα μὲν σὺν ὅτι πολλὴν τὴν πῦσιν ὠδίνει πρὸς ταῦτα τῶν ἀροασαμένων ὑμῶν, ὡ πῦροντες, λόγος· καὶ ποῦ γε καὶ οἱ οὐδ' ἂν ἐνέγκοιεν τὸ πεπεισθαι· καὶ οἶδα, τοῖς ἐμοῖς παραμετρῶν τὰ ὑμέτερα· οὐ γὰρ οὐδ' αὐτὸς εὐθὺς ἐπεπίσμην μαθῶν ἀργῶς τε τὰ πρώτα περὶ τούτων ἤκουσα· ἐπεὶ δὲ καὶ ἐπὶ πλέον αἶτι, πολλὰ ἤρομην. Ἄλλ' οὕτως εὐχέρης τῷ βουλομένῳ πλανῆν, καὶ οὕτω λύκῳ τὰ πρόβατα ἠκολούθησαν, ὡς εἰ μηδὲ ποιμένα εἶδόν ποτε μηδὲ ποιμένος φωνὴν ἤσθοντο. Τί δέ; οὐ χθρὴ καὶ πρὸ τρίτης ὁ καλὸς ἐκεῖνος ποιμὴν; οὐ παρ' ἐκείνου τὴν ἐπισκοπὴν ἀταξίαν ἤδεισαν; Τὴν γοῦν τοῖς πολλοῖς οὐκ ἀφανῆ οὐδ' ἀνέφορον· καὶ εἰ μὴ πάντες, πλὴν ὅμως οἱ τοῦ βήματος, παρ' ἐκείνου τὴν χειροτονίαν δεξάμενοι· Δυσὶν τοίνυν θάτερον ἢ οὐκ ἤδεισαν, καὶ ὁ λόγος ἀπίθανος· πῶς γὰρ οἱ πεποιθότες οὗτοί; ἢ τὸ ἕτερον· καὶ πῶς ὑπερέιδον τὸ μέγα χρέμα τοῦ χρίσματος, καὶ μετέσχηκται τῆς χάριτος πιστεύουσαι, οὕτω παρὰ τοῦ μηδὲν ὑγιᾶς; Καίτοι γὰρ εἰσὶν ὅποσοι καὶ τρεῖς τῶν ἐπισκόπων παρήμασαν· καὶ τέταρτον ὁρῶσιν ἄρτι ἐμὲ· ἐγὼ δὲ καὶ τὰ ἐπίσημα τῆς μεγάλης ἱερατείας κατέλεγον· ὅποσα τε ἐν ἀμφίλοις ἀπλῶς, καὶ ὅσα τοῦ βήματος· ἄπερ εἶδέναι πάντα εἰκός, κάκειθεν οὐκ ἄγνωσιν τὸν ἐπίσκοπον. Καὶ τοῖς βαθμοῖς ἀνελογώμητον ὅποσος προβάζεται ὁ ἱεραῖος λαχῶν. Καὶ ταῦτα, καὶ τούτων ἐπιπλεῖω ἐπειθὲ με μὴ κατηκριθωμένως ἀκούειν μηδ' ἀσφαλῶς ἀγροικίαν δὲ κατηγοροῦν καὶ καταλαζονεῦμας τοῦ λέγοντος· ὅπερ οὐν εἶχεν ὁ λόγος, οἶδα πρὸς ταῦτα οὐκ εὐχερῶς πεπεισθαι ἡμᾶς.

18. Ἐὰρ τοίνυν δοκοῖν ἂν τὸν λόγον ἐκπερῆσαι ἀποστερῶν, τῆς πρὸς ὑμᾶς ὁμιλίας ἐνδίκως μεταποιεῖσθαι; Καίτοι νόμος οὐχ οὕτω τοῖς λέγουσιν, Ἐβουλόμην δὲ παρ' ἑτέρου μάλλον ἡμᾶς ἢ παρ' ἐμοῦ κατακοῦσαι, καὶ οὕτως ἐν ἀροβήτῳ αὐτῶν ἀποθεῖσθαι τὸν λόγον· σταλιτεῦσαι δὲ γράμμασι τὸ πρᾶγμα οὐκ ἂν θαρρήσαιμι· αὐτὸς τε γὰρ αἰτιᾶσθαι μεμᾶθησα οὐδαμῶς· μὴ γὰρ ἂν κρίναμι κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν ὑπόθεσιν· καὶ ὁ λόγος περὶ εἰς, καὶ ἡ κατάκρισις ἂν περὶ εἰς. Τέως γέγονε ταῦτα, καὶ τούτοις ἡμᾶς ἡ ποίμνη φιλόφρο-

νησαμένῃ ἐδαξιώσατο. Ἐξώθεν ἡμᾶς ἔτακτον ἠπειλήσει μάχιαιρα ἢ θηριώδης ἐκείνη καὶ δίστομος· ἐφιλονέικει γὰρ ἡμῖν περὶ τῆς τῶν Ἀλανῶν πατριᾶς, καὶ ἐκ τῶν ταμιέων φόδος οὕτως ἀνέκυπτεν ἕτερος· ναὶ γὰρ ὁ φόδος ἡμεῖς, ὅτι μὴ ἐκατανοῆσαι εἶχον ὅπως τῷ πράγματι χρῆσθαι.

ιβ'. Πρὸς ταῦτα τί ποτε οἴσθε με παθεῖν τὸν δειλὸν ἱερὰ καὶ τὰ τῆς ποιμαντικῆς ἀμαθῆ; Δανιὴλ ἐκείνος τῶν πρεσβυτέρων κριτῆς προκαθίσταται, καὶ τῶν βιασαμένων καταψηφίζεται· καὶ ἡ βιασθῆσα τὴν δίκην ἐπέφευγε· καὶ πεῦ τὸ πνεῦμα Δανιὴλ; Καίτοι βιαίτερον τὸ ἡμέτερον· τὴν γὰρ σωφροσύνην ἢ καθ' ἡμᾶς Σωσάννα κατεζημιώται, τὸ μὲν ἀγνοία, τὸ δ' ἐρημία τοῦ βοηθήσοντος. Ὡς δυσπραγὴς ἀνθρώπος ἐγώ, καὶ τοῦ ζυγοῦ βαρέος εὐθύς αισθόμενος! Ἡ μὴ ποτε ὁ μὲν ζυγὸς χρηστός, καὶ τὸ φορτίον ἔστιν ἄκαρπός· τολμηρῶς δ' ἐπυχευισάμενα αὐτὸς, καὶ παρὰ τοῦτο τῆς ἐλαφρίας οὐδὲ πεπειράμενος; Ὁ γὰρ μὴ τὸν σταυρὸν ἐπ' ὤμων ἀράμενος πρότερον καὶ περὶ τὴν κοσμικὴν ἀργίαν γινόμενος ἐντριβὴς πῶς ἀν καὶ τὸν αὐχένα κλίνας, τὸ πνεῦμα παραίτηται τῷ Πατρὶ; ἔπει καὶ τῆς ἐν τῷ ἀγαθῷ βασιμίου ἰδρύσεως τὸ ποτήριον προτεθεῖται καὶ τὸ βάπτισμα. Ὡς δυσμήχανος ἐχθρὸς ὁ ἀρχαῖος πολέμιος, ὅς τὸν μὲν δίκαιον ἐξαετίζεται· οὐ γὰρ αὐτῷ περᾶσαι δεδύνηται· τὸν δ' ἄλλως ἀδείτερον, καὶ κατακταῖν δοκιμάζει! Εἰ δὲ περὶ ἡμᾶς οὕτω τοὺς ἀπεισιτέρους καὶ τοὺς μικροὺς παλαισμασιν ἔτοιμος κατακτεῖν ἡλικὸς ἀν ἐνσκήπτει τοῖς μεγάλοις ἀγωνισταῖς καὶ οὕτως σταδιοδρόμοις τοῦ πνεύματος;

κ'. Τὸ γὰρ μὴν ἡμῶν εἰς ἀμηχανίαν ἐμὲ περιέστησεν· οὐ γὰρ εἶχον ἀποσκοπῆσαι πρὸς οὕτω γενόμενον ἕτερον· οὐδὲ τις πατήρ ἐγγύς οὐδὲ τις μείζων ἀδελφός τῷ λόγῳ καὶ τῇ πείρᾳ δοκιμασθεὶς, ἐν ὑπόθεσιν. Καὶ ἦν μὲν τὸ πρῶγμα ὑπὲρ τὴν ἐμὴν σκέψιν, καὶ μείζονος δεδμημένου καὶ οὕτως ὑμετέρας, ἢ πάτερ καὶ ἀδελφοί, τῆς ἐν πνεύματι διακρίσεως. Καὶ ἠγνόησα οὐδ' αὐτὸς, καίπερ οὐδ' ἔγνω ἀν ἐπιχειροῖ τι περὶ τούτων ἔργων· Ἐθέμην δὲ ἀργίαν κατὰ σκοπόν, ἕως ἀν ἐξενέγκῃ ψῆφον μετ' ἐπιστημονικῆς δοκιμασίας ἢ κοινωνητικῆς τῶν τοῦ λόγου προεστώτων ὁμοτονοία. Ἄλλ' ἢ βαρβαρικὴ ἐπίθεσις καὶ ἢ ἀλογος βία, καὶ τὸ ἀναγκαῖον τοῦ χρήματος, καὶ τὸ ἀπ' ὑμῶν δυστυχὲς διάστημα ὡς ἀπὸ τῶν κόλπων τοῦ Ἀβραάμ, τὸ τῆς κακώσεως δυσχερές. Καὶ τὰς αἰτίας, εἰ βούλεσθε ἀκούειν, ἐχοῖμ' ἀν λέγειν. Εἰ μὲν ἀκυροί, φησὶν, ἢ νομισθεῖσα χειροθεσία, ἀλλὰ σὺ κανονικῶς χειροτόνει· εἰ δὲ κατακτεῖς τὸ ἔργον, ἔα ἱερατεύειν τοὺς ὁπωσοῦν ἀξιοθῆναι νομισσάντας. Τοῦτο μὲν οὐκ ἀν αὐτὸς, ἔργον, ὑποσταλὴ ποτε, οὕτω δίδουαι τούτους ἱερατεύειν, ὁ καὶ τῷ γεγεννημένῳ δυσφόρως ἔχων· χειροτονοῦν δὲ πῶς ἀν οὐκ ἀκῆσαιμι, οὐκ ἐκείνο δειδιῶς μὴ ποτε καὶ ἀναχειροτονεῖν δεῖξαιμι; ὅπερ ὁ ἱερὸς ἀπεδοκίμασε νόμος. « Ὅσα γὰρ ὁ νόμος λέγει, τοῖς ὑπὸ νόμον λαλεῖ· » καὶ ἡ ἀναχειροτονία δῆθεν, εἰ κανονι-

A nos liberis orbare minabatur gladius ille sævus utrinque exacutus. Invidebat enim nobis Alanorum patriam, et quasi de promptuario alius emergebat timor. Utique in timore versabar, qui neque excogitare poteram, quemadmodum ea in re me gererem.

19. Ad hæc quid me existimatis tunc passum fuisse, timidum sacerdotem et pastoralis artis ignarum? Daniel ille seniorum iudex sedet, et turpis violentiæ reos damnat; et illa vim passa damnationem vitavit. Et ubinam Danielis spiritus? Et tamen status noster violentior erat. Etenim Susanna nostra majorem pudicitiam detrimentum passa est, adjutoris partim inscitia, partim ejusdem privatione. O infelix ego homo, et grave jugum statim expertus! An potius jugum quidem suave est, et onus leve, ego vero contumacius collum subduxi, ideoque nec levitatem illius agnovi? Nam qui crucem humeris non tulit, et in mundana ignavia versatus est, quomodo cervicem inclinans spiritum Patri commendet? Quandoquidem et ante stabile in bono fundamentum, calix proponitur et baptisma. Callidus hostis, et priscus adversarius justum hominem expetit; neque enim illic tentare potuit; at hominem per se vecordem, vorandum etiam existimat. Quod si tales adversus nos est teniores et levibus quoque certaminibus succumbere solitos, quantus ille ingruet magnis athletis, et vere in spiritus stadio currentibus?

C 29. Ad me quod attinet, in perplexitate prorsus incurri: non enim ad alium quemvis tali in facto respicere poteram: neque aliquis pater aderat, neque major frater, doctrina et experientia probatus, qui consilium suppeditarent. Eratque plane supra meam intelligentiam negotium, ac majore indigens vereque vestra, o pater et fratres, spirituali discretionem. Neque ipse ignoravi, quanquam haud noveram fore ut aliquod ejusmodi opus ille aggrediretur. Et otium interposui studiose, donec non sine prudente experimento suffragium ferret communis illorum qui Evangelio præsumt æquabilitas. Sed barbarica incursio, et insana vis, et negotii necessitas, et infelix mea a vobis absentia tanquam ab Abrahami sinu, ærummæ molestiam gravavit. Quin et causas, si avetis audire, dicam: Si irrita est, aiebam, illa quæ creditur ordinatio, tu quidem canonice ordina. Sin id agere renuis, sine eos sacerdotio fungi qui utcumque se ordinatorum existimant. Atqui hoc nequaquam ille, aiebam, feret unquam, neque his permittet sacerdotio fungi, qui et factum ægro animo fert. Ordinare autem quidni cunctarer, neque timerem quominus forte iterum ordinare viderer? quod sacra lex vetat: « Nam quæcumque lex loquitur, iis qui in lege sunt loquitur ».¹⁰ » Propterea quoque iterata ordi-

⁹ Luc. xxii, 31. ¹⁰ Rom. iii, 19.

natio, dummodo quis canonicè antea ordinatus fuerit, apud nos non agnoscitur. Quis ordinationem existimet ab eo fieri, qui gratiam non accepit quam vicissim impertiatur?

21. Atque hæc in transcurso, prout sacra doctrina tradit. Sed quod absurdus est, videbatur illis satis id esse, quantumlibet quispiam hinc falleretur. Non hoc igitur, sed quia in legis violationem inciderant profane sacerdotio fungentes: etsane insurrabant surdis et carnalibus quæ sunt spiritus. Me tamen non tam insana illorum violentia, quam urgens rei necessitas, permovit: « Nam messis, inquit Evangelium, multa; operarii autem pauci¹¹; » quamcunque demum quis dicat hanc messem, et quoscunque hos operarios. Audio enim peregrinatos fuisse aliquando etiam patriarchas illos, qui et sibi panes habebant, et jumentis pabula. Neque profecto nos rejicit, corpori licet terræque deditos, bonus ille agricola; pastores, inquam et greges, et congrue alteri alterum assignat; tali, inquam, messi, tales operarios. Ego igitur ita comparatus eram, ut nihil absque vestro consilio essem acturus.

22. Sed quia nemo viæ intermedius erat, et properans negotium urgebat; nam Ecclesiæ communitati periculum impendebat, cunctis ita infirmis, nulloque ad sacerdotale officium idoneo jam exstante (dicam, et vos mihi indulgete): non sine examine, nec cito, sed tamen manus denique his imposui: docens primo ut suam priorem sententiam damnarent, et ut misericordiæ operibus Deum pro viribus placarent; neque omnes ordinavi, sed quorum vita dignitati non repugnabat; denique, quod pluris interest, ignorantie illorum indulgens, quidquid majus perfectius deerat. Hæc si forte haud digne acta sunt, cum venia vos corrigite; ego enim in numero vestrorum discipulorum me esse profiteor. Quod si sero et post factum interrogo, quid agam? cum et longinquitate, et necessitate, et in his perplexitate gravatus fuerim? Constat autem, cum nunc interrogem, ne tum quidem id omisurum: neque ante interrogandum, aliquid acturum, si certe ambiguum foret. Quidni enim, cum nunc post factum interrogem? Utrum vero res hæc haud omnino procul scopo vestro spirituque sit, vos ipsi statuite. Atque hæc ita sunt.

23. Quæ autem populus Alanie mala alit, quis ego sum qui eis mederi coactus fui prædicatione mea? Nam si exhibere Domino populum electum destinatus sum, cur ego de spinis ficus colligo, aut de rubo uvam, ut ait Scriptura¹²? Nunc intelligo evangelicam parabolam, quando semen quidem bonum est, sed tamen haud pura zizaniorum inde spica consurgit: præter quam quod illic quidem post semen intervenit ignavia, nobis autem pejus

κῶς τις πρῶτον ἐχειροθετεῖτε ὡς τὸ οὐκ ἔφ' ἡμῶν: τίς γὰρ χειροτονίαν λογίσαιτο παρὰ τοῦ μὴ λαβόντος χάριν ὡς καὶ δίδοναι;

κα'. Καὶ τὰυτα παροδευτικῶς, ὡς ὁ λόγος εἰδῆλωσε· τὸ δ' ἀτοπώτερον, ὡς εἶδοξεν ἂν τοῦτοις ἰκανῶς ἔχειν, κἂν ὅστις αὐτοὺς καὶ ὅπως ἄπατρη τὸ ἀπὸ τοῦδε. Οὐ τοῦτο τοίνυν, ἀλλ' ὅτι περὶ εἰς παρανομίαν κατώλισθον τὸ ἀνιερώς ἰσρατεύσαι· ἐπεβλήθησαν δὲ ἄρα παρακωφοὶ καὶ τοῖς σαρκικοῖς τὰ τοῦ Πνεύματος. Ἐμὲ δὲ οὐ τοσοῦτον ἢ ἀλόγος ἐκείνων ἐπειθε βία, ὡς τὸ κατεπίγρον καὶ ἀναγκασίον τοῦ πράγματος· « Ὁ γὰρ θερισμὸς, » φησί, « πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι· »¹¹ » ὅποιον ἂν τις τούτου θερισμὸν εἶποι, καὶ ὁποῖους τούτους ἐργάτας· ἀκούω γὰρ ἐπιξενουμένους καὶ πατριάρχας ἐκείνους ποτὲ, καὶ ἑαυτοῖς ἔχοντας ἄρτους καὶ τοῖς ὄνοις χορτάσματα· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοὺς σωματικωτέρους καὶ προσγειοὺς ἡμᾶς ὁ καλὸς ἀποπέμπεται γεωργός· ποιμένας ἅμα καὶ ποιμνία, καὶ ἀναλόγως ἐκάτερω προσίμεν ἐκάτερον, τῷ τοῖωδε θέρει, φημί, τοιούσδε καὶ τοὺς ἐργάτας. Παρασκευῆς μὲν οὖν αὐτὸς οὕτως εἶχον καὶ γνώμης, ὡς μηδὲν ἄνευ τῆς ὑμῶν ἐργασάμενος ὑποθήκης.

κβ'. Ἐπεὶ δὲ παρῆν τῆς ὁδοῦ μεσίτης οὐδαίς, καὶ ταχὺ τὸ πρᾶγμα κατήπειγε· τῷ γὰρ κοινῷ τῆς Ἐκκλησίας κίνδυνος περιίστατο, πάντων οὕτω λεωβημένων, καὶ μηδενὸς ἄλλου ἐπιτηθείου ἰσραθσᾶ παρευρημένου (πῶς ἂν εἶπω, καὶ σύγγνωτέ μοι). οὐκ ἀβασανίστως μὲν οὐδὲ ταχέως, πλὴν ὅμως χείρας ἐπιτέθεικα τοῦτοις· ἑαυτῶν τῆς γνώμης κατὰ τῶν ἀντιβαίνων τῷ ἀξιώματι· καὶ τῆ ἀγνοίᾳ συγγνοὺς τὸ μείζον καὶ τελειώτερον. Ταῦτα εἰ μὲν οὐκ ἀξίως εἰργασται, μετὰ τοῦ συγγνώμης καὶ διορθώσασθε· ἐγὼ γὰρ τῶν μαθητευομένων εἶναι καθωμολόγησα· εἰ δὲ πυνθάνομαι ὀψιμαίτερος καὶ τοῦ ἔργου δεύτερος, τί ποτ' ἂν πάθω; καὶ μακρομῶ καὶ ἀνάγκη, καὶ τῆ ἐπὶ τοῦτοις ἀμηχανία βιβαρημένος. Δῆλον δὲ οἷς ἄρτι πυνθάνομαι, ὡς οὐδὲ τὸτ' ἂν κατώκρουσεν, οὐδ' ἂν οὐδὲ πρὸ τοῦ πυθέσθαι ἐνήργουν οὐδὲν, εἰ οὐκ ἀμηχανον ἦν· πῶς γὰρ ὁ καὶ μετὰ τοῦτο πυθόμενος; Εἰ δ' οὐ πάντα πόρρω τοῦ ὑμέτερου σκοποῦ καὶ τοῦ πνεύματος, καὶ οὕτω πλὴν ὑμεῖς κυρώσατε. Εἶεν.

κγ'. Ἄ δὲ τὸ κοινὸν τῆς Ἀλάνιας τρέφει κακὰ, τίς γένωμαι ταῦτα θεραπεύειν ἠναγκασμένος τῷ ἐπαγγέλματι; Εἰ γὰρ παριστάνειν τῷ Κυρίῳ λαὸν περιούσιον τέταγμαί, πῶς ἂν ἐξ ἀκαθῶν τρυγῶ αὐτὸς σύκα; ἢ ἐκ βᾶτου σταφυλῆν, ὡς ὁ λόγος¹²; Εἶδον ἐγὼ τὴν εὐαγγελικὴν ἐνταῦθα παραβολὴν, πηνίκα ὁ μὲν σπόρος ἀγαθός, ἀνατελλεῖ δὲ οὐ καθαρὸς ζιζανίων ἀσταχυς· πλὴν ὅσον ἐκεῖ μὲν μετὰ τὸν σπόρον ἡ ῥαθυμία· ἐν ἡμῖν δὲ τὸ χεῖρον ὅτι καὶ

¹¹ Matth. ix, 37. ¹² Luc. vi, 44.

ἐν αὐτῷ. Καὶ λοιπὸν τὸ τῆς ἐτέρας συμβαίνει παρα-
βολῆς· κατὰ γὰρ τῶν ἀκανθῶν ὁ σπόρος γηγίνεται
καὶ αὐτὰ μὲν ἀρχαίθην ἐρρίζωνται· ὁ δὲ λόγος τῆς
πίστεως ἔστι μὲν οὐ καὶ πάντῃ συμπίπτει· ἐνια-
χοῦ δὲ καὶ σὺν ταῖς ἀκανθαῖς ὑπανακύνται· τάχα
γε καὶ ὑπὸ τῆς ἐξέως ἀκαθώδης γηγίνεται καὶ
αὐτός· ὡς ἦν ἄμεινον, εἰ παρὰ τοῦ πυρὸς ἐλθόντος
βαλεῖν ἐπὶ γῆς ἀναφλέντης, εὐθύς τὰς ἀκάνθας τίως
ἀπετηρώσαμεν· εἰ παρὰ τοῦ μαχαίραν ἐλθόντος
βαλεῖν προθελύμως ταῦτα ἐτίμνομεν. Καὶ καθαροὶ
μὲν ἡ γῆ, καθαρὸν δὲ τὸ σπέρμα, καὶ οἱ φύλακες
ῥητόγχοι, καὶ Χρυσὸν τὸ θῆρος, καὶ ὁ θειστής
εὐθηνόμενος· ὡς νῦν γε οὐχ ὅτι ἐκαστοτεύειεν ἄν
αἰτασαιμένη τῇ ἐνεργείᾳ τῆς ἀρετῆς μέχρι τοῦ παν-
τός ἐπεκτείνεσθαι· οὐδ' εἰς ἐξηκοντάδα προκό-
πτειν τὸ ὅλως ἐργάσασθαι· ἱκανὸς δ' ἂν εἶχον
καὶ τοῖς τριακόντα, εἰ τοῖς φυσικοῖς ὅροις τὸ ἴδόν
γεωργίον ποιεῖται τὸ ἐνεργῆς. Ἄλλ' ἐγὼ δίδοι-
κα, μὴ ποτε οὐδὲ τὴν χεῖρα θειρίζων πληρώσασμαι,
μηδὲ τὸν κόλπον ὁ δραγματιζόμενος· ἔσθι ὀπισθιαί-
τερος, καίτοι γε ἦν ἄν οὐ πάντα δ'ύσαιπτις, ὁ δυσ-
κλετῆς ἐγὼ ποιμὴν καὶ γεωργὸς οὐκ εὐδαίμων·
ἀλλ' ὡς ἐπὶ δομάτων γούν ἐκαρπίζομεν μικρὰ, τοὺς
ὑπεραναδάντας ὀλίγου τὴν παμμητέρα πλάνην, καὶ
τὸν λόγου θηρισμαίνους ὡς ἐφικτὸν, εἰ μὴ καὶ τού-
ταις ἦσαν πάλιν οἱ τοῦ αἱετος ὄρνεις ἐπιβουλοὶ. Οἴμοι,
ὅτι ἀκάνθας καὶ τριβόλους βρύει μοι τὸ γεωργίον!
τὴν κατάρρισιν τῆς ἀπὸ Θεοῦ διαμαρτίας, ὡς ὀπίσω
τῆς κεντρώδους πλάνης τὸν διαμαρτόντα πορεύε-
σθαι· καὶ πορεύει μοι τὸ ποιμνιον οὐκ ἐν τῷ ξύλῳ
μόνον ὡς γέγραπται¹³, ἤδη δὲ καὶ λίθοις πᾶσι καὶ
δαίμοσι καὶ προσκυνούσι μὲν οὐ γλυπτοῖς, δαιμο-
νίοις δὲ τισιν ἐν τοῖς ὑψηλοῖς.

κα'. Χριστιανοὶ δὲ μόνον ὀνόματι Ἄλανοι· εἰ δὲ
πού τις καὶ μερὶς Ἰακώβ, ὁ ἐχθρὸς ἐνέσπειρε τὰ ζι-
ζάνια· εἰ γὰρ καὶ πρὸς τῷ γῆρας τίως σὺν ἡ Σάρρα
γένηται· πονηρεύεται δὲ κατὰ τοῦ Ἰσαὰκ
Ἰσααὴλ· καὶ τίς Ἀβραάμ, ἵνα τῆν θούλην Ἄγαρ,
καὶ τοῦ τῆς πλάνης ἀνελεύθερον σκότους, τῆς συνοί-
κίας ἀκώσαιο; Ἔστι τις ὀλίγη παρεμβολὴ καὶ ἐμοὶ
ἦν Θεὸς ἐξάγει τοῦ νοητοῦ Φαραῶν· καὶ διεξάγω
ταῦτα ἐγὼ κατὰ Μωσῆν μὲν οὐκέτι, πλὴν ὅμως·
ἀλλ' οἱ Αἰγύπτιοι τρισταται καταδρομοῦσι, ἢ τῷ
θυμῷ φονῶσα ψυχῆ, καὶ τὸ πρὸς τὰ χαμαίζηλα λι-
χνον, ὁ κείθει τοῖς ἀλλοφύλοις συγχραίνεσθαι· καὶ τὸ
τοῦ λοξοῦ περίτρεπτον περὶ τινος ἀτόπους δόξας
οὐκ ἀντιτείνον ὡς διὰ πολλά. Καὶ ποῦ στῦλος νεφέ-
λης ἐν-σῦθα τὸ διεστάναι διδοῦς; ἢ τὼς ἂν τῶν
ἐθνῶν διέστη ἡ θάλασσα; Οἴμοι ὅτι ποιμαίνου μὲν
ἀγέλας πεπίστευμαι ἀναβαίνουσας ἀπὸ λουτροῦ τοῦ
βαπτίσματος! ποιμαίνει δὲ ταύτας μᾶλλον τῆς ἀπι-
στίας ὁ θάνατος· σμῶματι μὲν γὰρ ὁμολογοῦσιν,
ἰσῶ δὲ λέγειν εἰς σωτηρίαν· ὅτι μὴ καὶ εἰς δι-
καιοσύνην πρώτον τῇ καρδίᾳ πιστεύουσιν. Ὅμοιόν
τι, Ἀπόλωλεν εὐλαθῆς ἀπὸ τῆς ἐμῆς ταύτης γῆς·
καὶ οὐκ ἔστι μοι ἀνάπασις αὐτῇ.

κα'. Ἄρα ἀναστάς πορεύσομαι; Δίδοια περὶ τῆ

¹³ Jerem. III, 9.

A accidit, quod in ipsa seminatione vitium gliscit.
Tum et reliquæ congruunt parabolæ partes: in
spinis fit seminato quæ quidem olim evulsæ sunt;
at fidei verbum alicubi prorsus suffocatur: inter-
dum etiam cum ipsis spinis nascitur: item for-
tasse affectione quadam fit et ipsum spinosum.
Melius certo foret, si ab eo qui ignem venit mit-
tere in terram inflammati, statim spinas combure-
remus: si ope ejus, qui gladium pariter venit
mittere in terram, funditus hæc excideremus. Et
quidem pura terra, purum semen, custodes vigi-
les, aurea messis messor, robustus. U' tamen
nunc res se habent, haud equidem ad centuplicem
usque fructum postulem virtutis viribus extendi;
neque ad sexagesimum optem provehi, sed satis
habeam, si quatenus physicis regulis licet, trice-
simum fructum opera exæquet. Imo ego vereor,
ne forte manum, quidem metens impleam, neque
sinum qui manipulos colligo. Sim sane tardior
post alios, quanquam non omnino desperans, in-
felix ego pastor non beatus. Quippe qui super
tecta serentes parum fructus effecimus, nempe
illos lucrando qui matrem omnium malorum hæ-
resim vitaverunt, et verbum pro viribus messue-
runt; nisi forte et his pariter insidiati sunt aeris
aves. Heu mihi, quia spinas et tribulos campus
germinat! damnationem scilicet ob recessum a
Deo, dum spinosum errorem vagus grex sectatur;
dum fornicatur non in ligno solum, uti scriptum
est¹³, verum etiam in lapidibus cunctis et aquis;
C dum non sculptilia adorant, sed quosdam demones
in locis excelsis.

24. Christiani nomine tenus sunt Alani. Quod si
alicubi est pars Jacob aliqua, inimicus homo
zizænia superseminavit. Nam etsi in senectute,
Sara tamen peperit; sed insectatur Isaacum
Ismael. Et quis est Abraham qui famulam Agar et
hæreseos serviles tenebras, domo procul ableget?
Est mihi quoque pusillus exercitus, quem Deus ab
intellectualī Pharaone eripit. Hunc ego ducto, non
quidem ut alter Moyses, sed tamen ducto. Se!
Ægyptii tribuni persequuntur, nempe animus
furens cædi inhians, et terrenam rerum cupidi-
tas; quæ suadent ut cum alienigeni, commaculen-
tur; denique obliquæ mentis volubilitas ad absur-
das quasdam opinioniones, minime ut plerumque fit
renitens. Et ubinam est nebula columna, quæ se-
parationem præstat? vel quomodo gentium recessit
mare? Heu mihi, cui pascere greges commissum
est de baptismatis lavacro ascendentes! Pascit au-
tem hos potius infidelitatis mors. Ore quidem,
ægre dico, confitentur ad salutem; neque tamen
antea credunt corde ad justitiam. Simile est illud:
Periit religiosus ab hac terra mea; neque hæc
mihi stationis requies est.

25. Num ergo surgens abibo? Vereor ne forte

hocmalum participem. Num enim sum ego Abdias? Hic quidem cum Achaabo famularetur, genua tamen Baali non flexit¹⁴. Metuo etiam pusillæ justorum sorti; nam virga impiorum commovetur. Quid faciam? Ubi Jesu flagellum, ut Patris domus purgetur? Odi ecclesiam malignantium: sed in hanc projectus fui, qui sacerdotium temere assumere ausus sum: « Nonne odientes te, Domine, oderam et super inimicos tuos tabescebam? » Cur maledictioni illi audacter me objeci? Cælum æneum reputatus ego sum, terra ferrea neque arata neque sata hæreditas mea. Quisnam Paulus rursus hos parturiat, donec formetur in eis Christus? Nothi adhuc et non filii, quia fascinavit eos Satanas, ne quis veritati forte credat, atque ut sint deinceps infidelitatis filii. Iram timeo, revera enim sunt vasa iræ ad perditionem formata. Heu! ferarum dentes video, cum furore rapientium super terram! Nam meorum insignia veluti sunt, homicidia in primis et alia mortium genera. Heu Dathan atque Abiron mihi inhiant: et quis adest Aaron, ut Deus miracula edat? Sacerdotii dignitas conculcata est, et quis adest Samuel, ut Deus injuriam ceu sibimet illatam reputet? « Invocabant enim illi Dominum, et ipse exaudiebat eos: in columna nubis loquebatureis. » Nempe ego sacrorum testimoniorum custodiam serio observo. Fortasse aliq̄is calvitiam quoque irridet, si forte pileo me exuam, ut cum fide haud velata sacro munere fungar. Quis adierit Elisæus ut culpam ultio mox subsequatur? Elisæi disipulum audacter me dicam: sed non idcirco Elisæus sum. Et gratiam quidem suscepi, sed non idcirco extra caducarum rerum impetum sum, neque in pacem extra omnem animi perturbationem ingressus sum. Et quid mirum, si rursus Moyses dux sit, et nihilominus itinerantium membra in deserto ceciderint? Nam ex vocatis pauci sunt electi.

26. Sed quousque in his dilatabo orationem, et non illum potius scopum attingam? nempe ut rogem pastorem meum, et fratres simul deprecer. Utique ex ventre inferi audient clamorem meum. Eleva ad Deum oculos, o pater: sanctas extende manus, unde mihi sacerdotii gratiam postulasti. Pete nunc ut cursum consummem, fidem servem, prævaricantes doceam vias Domini, irreligiosos convertam: si quando hæc nobis Dominus beneficia addat. Ferte in hoc opem patri vos quoque amatissimi fratres: communi ac principi pastori commendate me, qui regi potius quam regere indigeo. Fortasse recordabitur mirabilem suorum is qui parvulos custodit: fortasse memoriam faciet operum suorum, qui terram inaquosam in aquarum scaturiginem mutat. Nam si exsiccat fluvios Ethan, et terram fructiferam ponit in salsuginem, idem nihilominus dat mel sugere de petra,

¹⁴ III Reg. xviii, 3.

Α τοῦ κακοῦ μεταλήψει· μὴ γὰρ ἐγὼ 'Αβδία· Ἰακωβὴτας δὲ ἄρα ἐκείνος τῷ 'Αχαάβ, γόνυ τῇ Βάβελ οὐκ ἔκαμψε. Δέδια¹⁴ καὶ περὶ τῷ μικρῷ τῶν δικαίων κλήρω· ἡ ράβδος γὰρ τῶν ἀμαρτωλῶν ἐκίσταται. Τίς ἐγὼ γίνωμαι; Ποῦ τὸ φραγγέλιον 'Ἰησοῦ, ἵνα ὁ οἶκος τοῦ Πατρὸς ἐκαθαίροιο! Ἐίστησα ἐκκλησίαν πονηρευομένων· ἀλλ' εἰς ταύτην ἀπέβριμμαι, ὅτι προπετῶς ἱεροσύνην ἐθάρρησα, « Οὐχὶ τοὺς μισούντάς σε, Κύριε, ἠμίσησα, καὶ ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς σου ἐξετηκόμην; » Ἴνα τί τὰ τῆς ἀρεῆς ἐκείνης ἐθάρρησα; Καὶ χαλκοῦς μὲν οὐρανὸς ἐνομίσθη ἐγὼ, σιδηρᾶ δὲ γῆ, καὶ ἀσπαρτος καὶ ἀνήσθη ἐκληρονομία μου· Ὡς τίς Παῦλος καὶ πάλιν ὠδινε τούτους, ἄχρις οὐ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν αὐτοῖς; Νόθοι δὲ ἄρτι καὶ οὐχ υἱοὶ ὅτι ἐδάσκησεν αὐτοῖς ὁ Σατανᾶς, ἵνα μὴ, τῇ ἀληθείᾳ εἰ καὶ πείθονται, καὶ λοιπὸν τῆς ἀπειθείας υἱοὶ. Καὶ δέδοικα τὴν ὀργὴν· ὅπως γὰρ σκεπὴ ὀργῆς καταρητισμένα εἰσω εἰς ἀπώλειαν. Οἶμοι! ὅτι θηρίων ὀδόντας ὄρω μετὰ θυμοῦ συρόντων ἐπὶ τῆς γῆς· τὰ γὰρ ἐπίσημα τῶν ἐμῶν φόνος τὸ πρῶτον, καὶ ἄλλων ἔθνη κηράν. Οἶμοι, ὅτι Δαθὰν καὶ 'Αβειρών με περιεχέθηνας· καὶ τίς 'Ααρὼν ἵνα τερατουργήσῃ Θεός; Καὶ τὸ τῆς ἱεροσύνης καταξουθενῆται· καὶ τίς Σαμωνὴλ, ἵνα τὸ γεγονός εἰς ἑαυτὸν Θεὸς ἀναδέξοιο; « Ἐπεκαλοῦντο γὰρ ἐκείνοι τὸν Κύριον, καὶ αὐτὸς εἰσήκουσεν αὐτῶν· ἐν στύλῳ νεφέλης ἐλάλει πρὸς αὐτούς. » Ἄρ' οὖν ἐγὼ τῶν μαρτυρίων τὴν φυλακὴν ἐθέμην περὶ σπουδῆς. Τάχα τις καθυβρίζεται καὶ τῆς φιλίας, εἰ τῶν καλυμμάτων ἀπογυμνοῖτο, ἢ ἀκαλυψαί τῆ πίστιν ἰσραελῶν. Καὶ τίς 'Ἐλισσαῖος, ἢ ἡ δίκην παρτίοιο; Ἡλιοῦ μὲν γὰρ θαρρήσω λέγειν ὡς μαμαθῆταιμαι· ἀλλ' οὐκ ἐντεύθεν 'Ἐλισσαῖος ἐγὼ· καὶ χάριν μὲν ἐδεξάμην ἀλλ' οὐ ταύτη καὶ τὴν τῶν βρόντων παρελθόν φορέαν. οὐδ' εἰς τὴν ἐρήνης εἰσῆλθον ἀπάθειαν. Καὶ τί καινόν, εἰ καὶ πάλιν Μωϋσῆς ὀδηγεῖ, τῶν ὀδηγούμενων δὲ τὰ κῶλα ἐν τῇ ἐρήμῳ κατέπεσον; Τῶν γὰρ κλητῶν ὀλίγοι εἰ ἐκλεκτοί.

κς'. Ἀλλὰ μέχρι τίνας τοῦτοις ἐμπλατυθήσομαι καὶ οὐκ ἐκεῖνου μᾶλλον γίνωμαι τοῦ σκοποῦ; αἰτήσομαι τὸν ἐμὸν ποιμένα, δυσωπήσω τοὺς ἀδελφούς. Ἄρα ἐκ κοιλίας ἄδου κραυγῆς μου ἀκουσονται. Ἄρον πρὸς θεῖον ὄφθαλμούς, ὦ πάτερ· ἔκτεινον ὅσας χεῖρας, ὅθεν ἡμῖν τὴν χάριν ἤτήσω· καὶ τὸν δρόμον ἐκτελέσει νῦν αἰτησαι, τὴν πίστιν τηρήσαι, διδάξαι ἀνόμους ὁδοῦ Κυρίου, ἁσθεῖς ἐπιστρέψαι. εἰ ποτε προσθῆις Κύριος ἐφ' ἡμᾶς. Συμπουνησατε τῷ πατρὶ καὶ ἡμέτε, ἀδελφοὶ καὶ φιλόδαλοι· παραθέσθε με τῷ κοινῷ καὶ πρώτῳ ποιμένι τῶν ποιμαίνεσθαι μᾶλλον ἢ ποιμαίνειν δεόμενον. Ἰσως μνησθήσεται τῶν θαυμασίων αὐτοῦ ὁ φυλάσσω τὰ νήπια· ἴσως μνείαν τῶν ἔργων αὐτοῦ ποιήσεται ὁ γῆν ἀνυδρον εἰς διεξόδους ὕδατων μεταποιῶν. Εἰ γὰρ καὶ ξηραίνει ποταμοὺς Ἠθὰν, καὶ γῆν καρποφόρον εἰς ἄμην τιθῆσεν, ἀλλὰ καὶ μέλι θηγάζειν ἐκ πέτρας δίδωσι, καὶ ἐκ στερεῆς πέτρας ἕλαιον· τίς οἶδεν εἰ ἀντὶ κούσε καὶ

στοιβῆς μυρσίνη καὶ κυπαρίττος ἀναθήσεται; μόνον εἰ ὁ ξηρὰ συναρμολογῶν ὄσῳ καὶ ζωὴν ἐμπνέων καὶ ἐν ἡμῖν δοξασθήσεται. Τοῦτο παρ' ὑμῶν ἐμὸν αἶτημα· τοῦτο μετὰ δακρύων αἰτούμενος, οὐδ' ἂν ἀποκῶμ. Δότε μοι τὴν χάριν ταύτην, χαρίσασθε μοι τὴν αἴτησιν, ὡ σκεῦος ἐκλογῆς, ὡ στόμα Θεοῦ, ὡ πρωτεύων ἐν πᾶσι μετὰ τὸν πρῶτον· ὡ λαμπτήρ-σων ἐν κόσμῳ λόγον ζωῆς ἐπέχοντες.

A et de lapide duro eleum. Quis scit, an pro urtica et herba inutili, myrtus et cyparissus exurgat? Modo ille qui arida ossa rursus compingit, vitamque inspirat, in nobis quoque glorificetur. Hæc est mea a vobis postulatio: ita cum lacrymis de precari non desinam. Date mihi hanc gratiam, petitioni huic annuite, o vas electionis, o Dei os, o prime omnium post primum, o luminaribus mundi verbum vitæ præbentes.

Diximus supra Theodorum sub patriarcha Germano II claruisse; quo videlicet tempore Constantinopolis, pulsus Græcis, in Latinorum potestate erat. Reapse Theodorum in primo adhuc inedito opusculo, quod ad fratrem natu minorem scripsit, ait f. 1: 'Εἰλω μὲν ἡ πατρίς, ἀλλ' ἀνδρὶ σοφῷ πᾶς τόπος Ἑλλάς: Et f. 2: Τῆς πατρίδος ἡμεῖς ὑπὸ δυσσημρίας ἀπογενόμενοι, ὁ μὲν πατὴρ ἦδη πρίσθυς ἦν, καὶ πρεσβυτέρη μήτηρ, ἐπιλαμβανομένη καὶ αὐτὴ βίου τελωτέρου, εἴ οὐπερ ἐν ἐπισκόποις ἐκείνος. Nimirum patre nostri Theodori creato episcopo, uxor religiosam vitam sectata est. Adhuc Theodorus de patre suo: Σχολάσας δὲ τε καὶ τῆς ἐπισκοπῆς παροικίας, ἐπειδὴ αὐτὴ περὶ Σαυρομάτους καὶ Σκύθας ἦν· Reuera in Alicano n. 9 indicium est, Theodori patrem in borealibus illis regionibus episcopatum gessisse: quare et verba eius τὰ οἰκία non tam patriam fortasse quam diocesim denotant. Illic etiam complura Theodorus dicit de suis litterarum studiis, quarum minori fratri magister fuit, et de libris etiam poeticis lectis loquitur, nec non de compositis. Et quidem dum in barbaricis regionibus versaretur, ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἦδη βιούντων ἡμῶν, οὕτω τῆς ἀνάγκης κατεπευγούσης. Interim vero ait se ad infulas fuisse vocatum: Ἡ χάρις εἰς ἐπισκοπὴν ἐκκαλεῖ ἰθῶν.

ANNO DOMINI MCC... (?)

THEODORUS ANDIDENSIS

(Ang. Mai Biblioth. nova PP. tom. VI, p. 845.)

Postremum hunc reservaveram Theodorum Andidensem, quia verebar, ut huic forte capiendo tomus sufficeret. Nunc moræ longioris impatiens, tot Theodororum agmen hoc Andidensi concludam: ejus brevem oppido ac prope nullam biographicam notitiam tradidit Allatius in diatriba de Theodoris n. XCVII. In libro autem Contra Creyhtonum p. 819, ubi locum ejus recitat, *auctorem dicit non recentem, sed satis antiquum*. Hæc tantum Allatius. At Lequinus in *Or. Ch. t. I, col. 1030*, nomen hoc, apud Allatium *De concensu lib. in, cap. 15*, a se lectum, ponit inter episcopos Andidorum, quæ fuit urbs secundæ Pamphylie; neque tamen ætatem ejus definit. Dicit insuper scribendum esse *Σανδίδων*, ut est in notitiis episcopatum, pro *Ἀνδίδων*; quod haud recte opinari videtur Lequinus; etenim in tribus hujus operis codicibus Vaticanis, constanter *Ἀνδίδων* scribitur. Quin adeo Basilium quoque Phytie episcopum (in Phrygia Salutari) cui suam hanc lucubrationem Theodorus mittit, ignorat prorsus Lequinus in Phytie episcopologio, *Or. Ch. t. I, col. 844*. Quamobrem ne ex Basilii quidem utpote ignota ætate lumen ad Theodori sæculum cognoscendum accedit. Sane Theodorus noster n. 5 ad magni Basilii tractatum quemdam liturgicum provocat; sed quia id scriptum non magno Basilio, sed Germano (primove an secundo?) Byzantino patriarchæ bibliographi tribuunt; hinc saltem appareret Theodorum nostrum prædicto certe opere esse recentiorum. Verumtamen, quia putatum Germani opus valde fuit interpolatum, jam nescimus quid Basilii, quid Germani, quid aliorum antiquorum aut paulo recentiorum in eo cinnopersit: ideoque ad ferendum de Theodori ætate judicium parum ea libri nominatio prodest. Igitur in sola adhuc Allatii affirmatione acquiescendum est, quod haud recens auctor sed satis antiquus sit hic Theodorus. Ne autem diu de ipso opere loquar, cujus dignitas et utilitas per se ipsa legentibus innotescet, dicam tantum me id reperisse in tribus bibliothecæ Vaticanæ codicibus, nempe 1. in 856, bombycino, sæculi ferme duodecimi. 2. in 430, chartaceo, sed bonæ nitidæque scripturæ, cujus textus ab illo prioris codicis in paucis differt, 3. in codice 632, item chartaceo, sed antiquiore; in quo quidem omittitur exordium, ut infra suo loco dicam, verumtamen in textu permultæ sunt additiones ac varietates. Primum codicem ac tertium viderat Allatius (nam de secundo silet), laudatosque ab eo locos in-

fra nos adnotabimus. Titulus autem operis ille est, quem nos typis imprimimus : nisi quod mendose in secundo codice *Nicolaus* scribitur pro *Theodoro*, librarii nimirum ἀνεψία, qui tunc fortasse de Nicolao Cabasila cogitabat, cujus liturgicus commentarius jamdiu editus subsequitur in codice post illum Theodori.

Parergon de alia sacræ missæ expositione, et de canone 44 Nicæno.

Stephanus Aldoensis, anno 1670 factus patriarcha Antiochenus Maronitarum, et anno 1705 vita defunctus, ut tradit Assemanus in Catalogo codicum *Or. Vat.* t. III, p. 503, complura ingenii atque industriæ suæ monumenta reliquit, nempe Annales orientales ; de origine Maronitarum ; horum vindicias ; item de metro carminum ; nec non Orationale juxta ritum Maronitarum, ut videre est in nostro prædicti Catalogi supplemento *Script. vet.* t. V. codd. Syr. 392, 393, 394, 395, 396, 397, 411, 444. Quod vero ad rem præsentem attinet, in carsciunico apud nos codice 400 continetur ejusdem Aldoensis magnum opus de sacrificio missæ, duobus tomis comprehensum, quorum tamen primus deest. Sed ecce, fortunæ beneficio, desideratus hic carsciunicus tomus, suppletur ab ejusdem interpretatione Latina, quæ in codice Vaticano 7410 conservatur. Reapse cum totum opus in decem partes (seu candelabra, ut Orientales malunt dicere) distribuatur, sex quidem priores partes in Latino continentur, quatuor vero postremæ in carsciunico : quo fit ut ab utroque conjunctim codice liturgicum hoc Aldoensis opus nobis totum suppeditetur. Quisnam vero fuerit Latinus interpres, codex non docet ; sed suspicari licet de Petro Benedicto illo S. Ephræmii notissimo interprete. Namque Naironus apud Assemanum, loco supradicto, affirmabat Romæ se quædam Aldoensis exemplaria accepisse a Petro Benedicto Maronita commodata. Et nos quidem ab Aldoensis opere typis tradendo, moles, ipsa deterret ; nihil tamen vetat, quominus hujus tenuem saltem imaginem delineemus.

Etenim operis partium decem, ut diximus, in plures unaquæque tractatus subdividitur, hique rursus in sectiones, tantaque est argumenti abundantia, et tam copiosa tractatio, ut nihil hac super re indictum relinquatur. I. Pars de missa fere generatim, id est de ejus nominibus, definitione, partibus, etc. II. De loco conveniente celebrandæ missæ, id est de ecclesiis, earumque partibus, altaribus, suppellectile, etc. III. De sacerdote missæ ministro, et de sacerdotii gradibus, officiis, etc. IV. De præparatione sacerdotum ad missam, vestibus, etc. V. Singillatim de missæ partibus. VI. Adhuc de reliquis missæ partibus. Hactenus codex Latinus. In carsciunico autem, parte VII. Prosecutio est ordinis missæ, scilicet, de pace danda, et de altaris velamine, nec non apertione mysteriorum. VIII. De consecratione sacramenti, quod est secundum missæ segmentum. IX. De signaculo crucis super calicem, de Oratione Dominica, et sacramenti elevatione X. De fractione specierum panis, et aspersione sacratissimi sanguinis super illas, et de sacramenti distributione fidelibus.

Jam vero in tractatu tam ubere, multa esse bona et utilia, et quandoque etiam peregrina, quis dubitet ? Imprimis testimonia clarissima de Christi corpore in Eucharistia præsentem, et quod Christi ipsius institutoris verbis fiat consecratio. Item de Petri et Romani pontificis primatu, quem summis viribus propugnat, et ad universam Ecclesiam, prout in Florentino œcumenico definitum est, extendit. (Par erga Petri successorem proficitur obsequium etiam auctor libri ms. quem præ manibus habeo cærimoniarum Ecclesiæ Maroniticæ, ubi in prologo dicitur Deus fundasse Ecclesiam ac stabilivisse supra patrem fidei Petri). Deinde de patriarchatu Antiocheno agit Aldoensis ; de SS. imaginum veneratione ; de vestibus atque ornatibus pontificalibus, etc. Postremo copiose disseritur de trisagio, cujus etiam celebre additamentum *qui crucifixus est pro nobis*, in Ecclesiis Orientalibus vulgo usurpatum, Aldoensis tuetur ; non ad Trinitatem tamen relatum, sed ad Filium ; imo non additamentum tantummodo, sed trisagium totum, ad solum Filium ab Orientalibus referri narrat ; secus vero a Græcis et Occidentalibus, omisso semper additamento, id ad solam Trinitatem referri solere : qua distinctione adhibita, pacem Ecclesiarum circa hanc controversiam conciliari posse judicat. Interim pro illa ultima particula profert testimonia 1. Ephræmii, patriarchæ Antiocheni. 2. Joannis Maronis item patriarchæ Antiocheni. 3. Dionysii Barsalibi, Amidensis episcopi ; 4. concilii Armeniorum Tarsensis. 3. librorum liturgicorum. Concedit tamen Petrum Fullonem sensu hæretico illam clausulam usurpasse ; atque hinc ortum totum ejus rei odium et disceptationem. Hæc de patriarcha Maronitarum. Alium vero æque ingentem commentarium liturgicum Nersis Lamprunensis, Armeniorum sæculo duodecimo episcopi, Latine item Ecclesiæ reverentissimi, alio nos tempore fortasse exponemus.

Notissimus est canon 44 Nicænus Arabicus, cujus clausulam de Romani pontificis auctoritate supra omnes etiam patriarchas, ponam accurate translata ex Arabico textu, quem recitat Coptus *Ben-Assali*, sæculi XII Monophysita auctor, in codice Arabico Vaticano 151, ubi ejus tractatus cononicus legitur. Is ergo in parte 1, cap. 4, postquam dixit, primum, imo et caput, patriarcharum esse Romanum, diserte scribit : « Sicut patriarcha imperio et auctoritate erga sibi subjectos præditus est, ita Romæ Dominus

auctoritate erga omnes patriarchas pollet : quoniam ipse primus est, tanquam Petrus ; quatenus hic videlicet auctoritate super omnes Christianitatis præsules fruebatur, et erga multitudinem, ex qua illa conflatur : utpote Christi Domini nostri successor, populo ejus Ecclesiisque præpositus. » (Et sic Leo noster magnus, serm. IV, 2 : « Petrus cunctis Ecclesiæ Patribus præpositus. » Et Joan. Cæsariensis in inedito opere de conc. Chalc. dicit ipsum Leonem caput episcoporum). Quo canone post Coptum Ben Assali usus est etiam Naironus Maronita in *Evoplia*, p. 276 et 293. Præter illa quæ de primatu Romano disputavit alter clarus Maronita, Abrahamus Ecchellensis, in tractatu *De origine nominis papæ*. Adde, quæ S. Anselmus Lucencis amplissime de hac re scribit lib. I et II. in sua collectione canonica, cujus nos titulos edidimus. Adde item duo nova testimonia in nostris Augustini sermonibus Vaticanis LII, 1 et CXX, 13. Denique Casin. Parisiensis sermo XXIII, quia nobis in item cod. Vat. Ottob. 977, f. 262, legebatur, ita concluditur. « Communicet Petro, qui vult partem habere cum Christo. »

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΝΔΙΔΩΝ

ΠΡΟΘΕΩΡΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΩΔΗΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ Τῇ ΘΕΙᾳ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΓΙΝΟΜΕΝΩΝ ΣΥΜΒΟΛΩΝ ΚΑΙ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

Πενθεΐσξ

ἐκ προτροπῆς καὶ ἀξιώσεως τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Φυτιᾶς Βασιλείου

THEODORI EPISCOPI ANDIDORUM

BREVIS COMMENTATIO

DE DIVINÆ LITURGIAE SYMBOLIS AC MYSTERIIS

Composita

hortante ac postulante Deo charissimo episcopo Phytiae Basilio.

α'. Πολλοὶ τῶν ἱερασθαι ἠξιωμένων ἴσασι μὲν Α καὶ ὁμολογοῦσι τὰ ἐν τῇ θείᾳ ἱεροουργίᾳ τελούμενα τύπον εἶναι τοῦ Σωτηρίου πάθους καὶ τῆς ταρῆς καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν· ὅτι δὲ καὶ πάσης τῆς αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς σωτηριωδούς ἐπιδημίας· τε καὶ οἰκονομίας σημαίνουσι τὰ παρηκολουθηκότα γνωρίσματα, ἀπ' αὐτῆς ἀρχῆς τῆς συλλέψεως τούτου, γεννήσεως τε καὶ ἀναλώσεως τῆς τριακονταετούς· πρὸς δὲ καὶ τῆς τοῦ Προδρόμου αὐτοῦ λειτουργίας, καὶ τῆς ἐν τῷ βαπτίσματι αὐτοῦ ἀναδείξεως· καὶ μὴν καὶ τῆς τῶν ἀποστόλων ἐκλογῆς, καὶ τοῦ τῶν θαυμασίων τριτοῦς χρόνου, ἐξ ὧν ὁ φθάνος (αἰ. cod. φόνος) καὶ ὁ σταυρὸς κατεσκευάστο οὐκ οὐδ' ὅπως ἐπιῖν, ὡς οἶμαι ἀγροοῦσι. Καίτοι γε οὐδὲ σῶμα καλοῖ· ἂν ποτε τὸ μόνον κεαλὴν ἔχον, ποδῶν δὲ καὶ χειρῶν καὶ τῶν ἄλλων μελῶν ἀπεστέρηται. Ὅτι δὲ σῶμα τελειὸν τὸ θυόμενον, ἀκούων αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· « Λάβετε, φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου. » Ἄλλ' οὐδὲ θίον καὶ πολιτίαις εἰκῶν ἢ λογικῇ ἱστορίᾳ παρά τινας ὑπογράψαι, εἰ μὴ τὰ ἐξ ἀρχῆς ἐν τῇ γεννήσει παρηκολουθηκότα, καὶ τὰ ἐν μέσῳ γεγονότα, καὶ ἐν τῷ τέλει συμβεβηκότα, ἐνσημανθῶσιν. Εἰ οὖν παρά ἀνθρώπων γινόμενα οὕτω συμπλέκονται, ὡς εἶναι πάντη συμπλεγμένα καὶ ἀνιστόρητα, πῶς ἂν τὰ περὶ

1. Multi qui sacerdotii officio funguntur, sciunt equidem et confitentur, ea quæ in divina liturgia fiunt, figuram esse Salvatoris passionis, et sepulture ac resurrectionis Salvatoris Christi Deinostri. Quod autem ejusdem quoque salutaris adventus et incarnationis præ se ferant consequentem notitiam, jam inde ab initio, conceptionis ejus, et nativatis, actæque per triginta annos vitæ ; nec non et ipsius Præcursoris, et Christi in baptisate manifestationis ; præterea et electionis apostolorum, et triennalis patratorum miraculorum temporis quæ ipsi invidiæ et crucis causa exstiterunt ; id, inquam, haud scio cur isti, ut puto, ignorent. Atqui ne corpus quidem illud appellabitur quod caput tantummodo habens, pedibus ac manibus aliisque B membris careat. Sane quod corpus perfectum sit, quod immolatur, audi Christum ipsum dicentem : « Accipite, manducate, hoc est corpus meum !. » Sed nec actæ vitæ imago probabilis a quoquam describetur, nisi ab initio res quæ nativitatem comitatæ sunt, et quæ in medio cursu evenerunt, et quæ in fine contigerunt, adnotentur. Si ergo rehumanæ ita conectuntur ut sint plane inter se copulatæ atque involutæ, quis ea, quæ divinus Spiritus figurat ac representat, tam imperfectam imagi-

¹ Matth. xxvi, 27.

nem habere dicat? Ergo ne hujus quidem vivifici corporis per omnia similis imago, manca ullatenus comperietur, neque ullo membro destituetur. Verumtamen quia adoperata sunt divini Spiritus oraoula, et quia sub brevibus sæpe verbis atque figuris, multæ sensuum difficilesque intellectu divitiæ comprehenduntur; id, inquam, nostræ ætatis hominibus purgatam mentem minime habentibus, offendit nebulas, et imperfecta esse quæ sunt perfecta suadet.

2. Quod autem prolata hæc indubia veritate verba, maximis demonstrationibus firmissime fulciantur, inde fit exploratum, quia graphica sacrorum evangelistarum historia, tanquam ab ipso Christo Deo nostro inspirata, sic jam inde ab ejus conceptione, utitur imaginibus vocis et verbi, amici et sponsi, lucernæ et solis, usque ad postremam Christi in cœlos ascensionem, et ejusdem illinc novissimo reditu, non sparsim neque abrupte, sed simul omnia complectitur. Cui rei sapienter mentem intendentes ii, qui primitus pontificali munere digni fuerunt, et qui post eos sancti Patres exstiterunt, usque ad tempora quibus orta sunt magna luminaria, et ecclesiarum Dei œdificatores, Basilius, in quam, et Joannes Chrysostomus, primi pontificis circa ritum hunc mandata, sanoto Spiritu deducendo, exsecuti sunt. Quænam autem hæc mandata fuerunt? multa quidem et alia, sed præcipue quæ ad purgationem nostram et quasi reditum in vitam pertinent: » Accipite, manducate, ait, hoc est corpus meum. » Nihil enim vetat, quominus denuo necessaria hæc verba repetamus. Et paulo post: « Hoc facite in meam commemorationem. » Igitur tantopere cordi fuit his beatis commemorationem Christi facere, ut et corpus per divina symbola incolume perfectumque conficerent, mente atque anima præditum, injecto in massam fermento, et substantialiter deitate plenum; adeo ut qui digne participent, sanctificatione et gratia donentur, magnarumque passionum medelam consequantur.

3. Sed enim tertia quoque accedit prædictarum rerum confirmatio, quæ cum sacra liturgia ecclesiis Dei præclare pieque tradita est. Quænam vero hæc? Sacrarum nimirum imaginum ope colorum exhibitio. In his enim incarnationis Christi Dei nostri mysteria omnia a religiosis hominibus cernuntur exposita, ab archangeli Gabrielis ad virginem adventu usque ad Domini in cœlos assumptionem ac novissimum reditum. Habes et alium

(1) Hoc dicit secundum constantem Græcorum sententiam ac ritum consecrandi fermentatum; quem ritum non improbat Latina Ecclesia, ita tamen ut a Græcis vicissim azymum nollet damnari. Itaque paulo vehementius loquitur S. Petrus Damiani in sua præclara et religiosissima canonis missæ expositione (n. 1.) a nobis edita *Script. vet. t. VI: Panis fermentatus non debet offerri in sacrificium, tum ratione facti, tum ratione mysterii. Græci tamen in suo pertinaces errore de fermento*

τοῦ θεοῦ Πνεύματος τυπούμενα καὶ εἰσθηγόμενα οὕτως ἑλλειπῆ τὴν εἰκόνα φαίη' τις αὐθάρκῃ; Οὐκοῦν οὐδὲ ἢ τοῦ ζωαρχικοῦ τούτου καὶ θεοῦ σώματος ἀπαρλλακτος εἰκὼν ἑλλειπῆς ὅλως εὐρεθήσεται, εἰ τῶν μελῶν τι ἔρει περιηρημενον· ἀλλ' ἐν τῷ εἶναι συγκαλυμμένα τὰ τοῦ θεοῦ Πνεύματος λόγια, καὶ ἐν βραχέσι πολλάκις ῥήμασι καὶ τύποις πολλὸν περιχέσθαι νοημάτων πλοῦτον καὶ δυσθεώρητον, τούτο τοῖς κατ' ἡμῖν τῶν ἰουὼν μὴ καθαρομένοις γνώσει καθίσταται, καὶ ἀτελὴν εἶναι τὰ τέλεια ὑποτίθεται.

β'. Ὅτι δὲ τὰ προβεβλημένα ταυτὶ ῥήματα ἀληθεῖα ἀναμφηρίστῳ μεγίστοις σταριζοῦνται ὑποδείγμασι κραταιότατα, ἐντεῦθεν ἔστι δῆλον· ὁ γὰρ ζωγράφος τῶν θείων εὐαγγελιστῶν λόγος, ὡς ἐξ αὐτοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ὑποσημασθεὶς, οὕτω τὰ ὑπὸ τῆς συλλήψεως, τῆς φωνῆς καὶ τοῦ λόγου, τοῦ φίλου καὶ τοῦ νυμφίου, τοῦ λύκνου καὶ τοῦ ἡλίου, ἄχρι τῆς τελευταίας ἀπόδοῦ Χριστοῦ τῆς εἰς οὐρανοὺς, καὶ τῆς ἐκείθεν αὐτοῦ δευτέρας παρουσίας, ἄριστα ἐξεκόνισεν, οὐ δισπαρμένως, οὐδ' ἀπερρηγμένως, ἀλλ' ὑφ' ἐν πρὸς πάντα καταρτισμένως. Ὡς δὲ καὶ νουνεχέστερον προσεχόντες οἱ πρῶτως ἀρχιερατικοῦ καταξιοθέντες χαρίσματος, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ θεοὶ Πατέρες, ἄχρι τῶν χρόνων τῆς γεννήσεως τῶν μεγάλων φωστῆρων καὶ τεχνουργῶν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, Βασιλείου, φημί, καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τὰς ἐν αὐτοῖς ἐντολὰς τοῦ πρώτου ἀρχιερέως Πνεύματι θεῶν ποδηγούμενοι ἀνεπλήρωσαν. Τινες δὲ ἀρα αἱ ἐντολαὶ; Πολλαὶ μὲν καὶ ἄλλαι, ἐξαιρέτως δὲ αἱ πρὸς τὴν ἡμετέραν κάθαρσιν καὶ οἰονεὶ ἀναζώωσιν. « Δάδετε φάγετε », φησὶ· « τοῦ ὅ ἐστι τὸ σῶμά μου· οὐδὲν γὰρ καλύβει καὶ αὐθις τοῖς ἀναγκαίοις τούτο ἐπαναλαμβάνειν· καὶ μετ' ὀλίγον· « Τούτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἡμῶν ἀνάμνησιν. » Οὐκοῦν οὕτως ἔσπευσαν οἱ μακάριοι ποιεῖσθαι τὴν ἐκείνων ἀνάμνησιν, ὡς καὶ τὸ σῶμα διὰ τῶν θείων συμβόλων σώσειν καὶ ἄριον ἀποτελεῖν, ἔκνον καὶ ἔμψυχον, δια τῆς ζύμης ἐμβαλλομένης τῷ φυράματι (1), καὶ θεότητος κατ' οὐσίαν πεπληρωμενον· ὥστε τοὺς ἀξίως μεταλαμβάνοντας ἀγιασμοῦ καὶ χάριτος ἀξιοῦσθαι, καὶ μεγάλων καθῶν ἴασιν δέχισθαι.

γ'. Ἄλλ' ἔστι καὶ τρίτη βεβαίωσις τῶν προτεθειμένων, ἥτις μετὰ τῆς θείας ἱερουργίας ταῖς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις καλῶς καὶ θεοφιλῶς παραδίδεται. Τίς δὲ αὕτη; Π τῶν ἱερῶν εἰκόνων διὰ χρωμάτων ἀναστήλωσις (2)· ἐν ταύταις γὰρ τὰ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἅπαντα μυστήρια τοῖς εὐσεβέσιν ὁρῶνται καθιστορούμενα ἀπ' αὐτῆς τῆς τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ πρὸς τὴν Παρθένον ἀφίξεως μέχρι καὶ τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναλήψεως

conficiunt. Verumtamen idem Petrus semet emendat aut explicat in Collectaneis tom. cit. p. 243, cum nostra adnotatione.

(2) Græci prima Quadragesimæ Dominica festum venerationis imaginum celebrant, sub titulo ὀρθοδοξίας, ob eam dogmaticam disciplinam in septimo concilio definitam. De quo festo multæ extant homiliæ, quas inter memini me legere Marcii Chrysocephali, et aliam in collectione Agapi monachi Cretenais.

τῷ Κυρίου καὶ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας (3). Ἐχεις καὶ ἄλλον ἀπαράγραπτον μάρτυρα ἐνάγοντά σε πρὸς τὴν τῶν θείων μυστηρίων τοῦ ὅλου σώματος ἕνωσιν καὶ συνάφειαν, τὸν μέγαν φημί ἐν θεολογοῖς Γρηγόριον, ὃς ἐν τῷ τῶν Χριστοῦ γενεθλίων λόγῳ οὐ μόνον τὰ ἐν τῇ γεννήσει παρακολουθηκότα, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ὅλης οἰκονομίας συντάζει· καὶ αὖθις ἐν τῷ τοῦ Πάσχα καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ τὰ ἐν τῇ γεννήσει εἰρημῶνα αὐτῷ, ἀμετάθετα εἶπεν· ὁ δὲ καὶ φανερώτερον ἀποδείκνυς, τοιοῦτόν φησι τὸ τοῦ γεννηθέντος γενεθλίον, καὶ τοῦ παθόντος ἐντάφιον. Διὰ ταῦτα προηγουμένως μὲν κατὰ τὸν πρόχειρον λόγον καὶ νῦν τοῦτο (4) πᾶς πιστὸς εἶδέναι ὀφείλει ὡς ἢ τῆς θείας ἱερωργίας ἅπαντα τελετὰ αὐτὴν ἐκείνην τὴν ὅλην οἰκονομίαν τῆς περὶ ἡμῶν σωτηριώδους συγκαταβάσεως τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς προεῖρηται, διὰ τῶν ἐν αὐτῇ τελουμένων μυστηρίων συμβολικῶς διηλοῖ (5)· εἰ καὶ χαλεπὸν ἐφ' ἐκάστῳ τῶν παρὰ Κυρίου γεγενημένων, καὶ τῶν παρὰ Ἰουδαίους εἰς αὐτὸν πεπραγμένων, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀραιρῆσαι πρᾶξιν ἐν τοῖς συμβόλοις· πολλὰ γὰρ τὸ ἐν τῶν ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ τελουμένων ἐπὶ δυοῖ καὶ τρισὶ τῶν τότε νοοῦνται καὶ ἀναφέρονται, ὡς προῖων ὁ λόγος δείξει σαφέστερον.

δ'. Αὐτίκα γοῦν ἡ θεία καὶ ἱερα τράπεζα, καὶ εἰς τὸ ἰσραημίνον ἀνώγειον [al. cod. ἀνώγειον] ἐκλαμβάνεται, καὶ φάτις κατονομάζεται, καὶ τάφος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐπικέκληται (6). Ταῦτα δὲ, εὐσεβῶς νοούμενά τε καὶ δεχόμενα, οὐδὲν τῷ λόγῳ τῆς εὐσεβείας λυμνίσται, καὶ μᾶλλον ὅταν ὁ προκείμενος λέθος ζῆται τὸ οἰκίον καὶ πρόσφορον τῷ καιρῷ· καὶ τὰ ἄλλα δὲ ὁμοίως· ὥστε εἰ τις τῶν ἐν τῷ τίλει τῷδε συντάγματι ἐντυγχάνων, εὐρήσει τινα ἑτέρως ὀνομασθέντα παρὰ τίνος, καὶ οὐ καὶ τὴν ἡμετέραν ἐξέγνησιν· μηδαμῶς ξενίζέσθω, μόνον εἰ πρὸς εὐσεβείας λόγον καὶ ταῦτα ὀρθῶ· πολλὰ γὰρ καὶ τοῦ τότε καιροῦ τὰ θαυμάσια· καὶ ἴσως τοῖς ἱεροῖς καὶ θείοις ἀποστολαῖς, καὶ αὐτοῖς τοῖς θεοφόροις Πατράσιν ἴδοξε τὸ ἐν τῶν νῦν λεγομένων, ὡς εἴρηται, πρὸς πλείονα τῶν τότε ἐναποδίδοσθαι· ἢ καὶ τοῦτο αὐτοῖς ἀνεγκαῖον νοούμεσται, ὥστε τὰ μείζονα καὶ συνεκτικωτέρα τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἐντάξει τῇ θείᾳ μυσταγωγίᾳ, κατὰ τὴν τῶν θείων εὐαγγελιστῶν παρατήρησιν· τούτων γὰρ ἡ σαφέστερα πραγματεία τε καὶ σπουδὴ οὐκ ἄλλο τι ἐναργέστερον δεικνυσιν· ἀλλ' ἢ τὸ ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου τε καὶ θεοτόκου συλληφθῆναι τε καὶ γεννηθῆναι τὸν τοῦ προανάρχου Πατρὸς ὁμοούσιον Υἱὸν καὶ Λόγον· εἴτα βαπτισθῆναι μαρτυρούμενον ὑπὸ τοῦ ζωοποιοῦ καὶ ὀνουσίου αὐτοῦ Πνεύματος· ἐπει-

(3) SS. imaginum venerationi addictissimi Græci sunt, eorumque ecclesiæ his passim ornantur. Sic etiam in Occidente toti templorum parietes olim studiosius venustabantur Veteris Novique Testamenti et martyrum sanctorumque virorum pictis historiis; quem morem in hodiernarum ecclesiarum parietibus non ita frequentatum dolemus. Certe nullum decorus ornamentum, aut populo Christiano edocendo aptius, adhiberi posse censuerunt,

sine exceptione testem, qui te ad illam totius corporis in divinis mysteriis unionem et conjunctionem deducit, magnum dico inter theologos Gregorium, qui in sermone de Christi natali, non solum ea quæ nativitatem comitata sunt, verum etiam totius dispensationis res conexuit. Rursusque in sermone de Paschate et resurrectione, ea quæ in natali dixerat, loco suo non commovit. Quod ut apertius significet, talis, inquit, fuit geniti Christi nativitas, talis et ejusdem passi sepultura. Propterea principaliter juxta præsentem tractatum, nunc fidelis omnis scire debet a divinæ liturgiæ universo ritu, illam ipsam totam dispensationem salutaris condescensionis veri Dei ac salvatoris nostri Jesu Christi, uti dictum est, per ea quæ fiunt in eodem ritu mysteria, symbolice ostendi; quanquam difficile est, circa singula quæ Dominus egit, vel Judæi contra eum gesserunt, unum eundemque spectare in symbolis actum. Sæpe enim unum aliquid in divina nunc liturgia operatum, de duobus vel tribus tunc temporis actibus intelligitur, ad eosque refertur, sicut in sequentibus fiet clarius.

4. Ecce enim divina et sacra mensa et pro strato cœnaculo accipitur, et præsepe appellatur, et sepulcrum quoque Christi Dei nostri vocitatur. Et tamen hæc pie cogitata et accepta, nullatenus rectæ religionis doctrinam lædunt, tunc præsertim cum propositus sermo temporis propria et accomodata requirit. Et similiter cætera. Quare si quis eorum qui sacra dignitate eluent, hunc meum legens commentarium, forte aliqua abs quovis aliter nominata comperiet, et non secundum nostram expositionem, ne, quæso, miretur, dummodo et ista rectæ religionis doctrinam respiciant. Multa enim illius quoque temporis admiranda fuerunt. Et fortasse sacris divisque apostolis, ipsisque a Deo inspiratis Patribus, quod nunc uno nomine comprehenditur, ut diximus, tunc ad plura referre placuit. Vel etiam hoc necessarium illis visum est nempe ut majora et summaria salutis nostræ documenta in divinam mystagogiam insererent, juxta sanctorum evangelistarum traditionem. Horum quippe manifestum præcipue negotium studiumque nihil aliud apertius demonstrat, quam quod de sancto Spiritu Maria semper Virgo et Deipara conceperit genueritque consubstantiali æterno Patri Filium ac Verbum; cui deinde baptizato testimonium dederit vivificus et consubstantialis ejusdem

(4) Hinc tantummodo incipit codex 632.

(5) Sic Algerus scholasticus in brevi opusculo *De sacrificio missæ*, quod nos edidimus in tomo IX *Script. vet.* ait: *Solemne celebratio totius missæ hoc instituta est, ut memoriam exprimat Christi venientis in carnem*, etc.

(6) Concha sive lacunar Græci altaris denotat Bethleemi antrum seu præsepe. Ibidem autem modo cœnaculum pingi solet, modo sepulorum Domini.

Spiritus. Postea propter triennalem miraculorum A cursum, Judæorum invidiam incurrisse, et a discipulo proditum, illustumque et crucifixum, sepulcro conditum, denique in vitam revocatum, in cœlum conscendisse, et judicem denuo venturum expectari. Quæ omnia perspicue divina liturgia sistit per ea quæ in ipsa fiunt, secundum Domini traditionem et mandata singula.

5. Verum hæc quidem tanquam adumbrata quædam futurarum rerum proponuntur descriptio. At nostra particulatim rituum Dei gratia statutorum explanatio, quantum infirmis ingenium nostrum valuerit, vim interim eorum palam faciet, quorum symbola intellexisse arbitramur. Neque enim mente talem tantumque conatum concepimus, utpote nimis contemplativum, ut fortasse in cunctis nostræ audaciam expositionis ostendamus. Imo et diserte veniam a legentibus imploramus, quos scire volumus, nos obediendi præcepto obsequentes, vel potius viro per omnia Deo amabili adhortanti cedentes, negotium ultra vires audacter aggredi; non autem scientia inflatos, res humano nisui intactas attingere. Quod si quid vel circa pontificalia indumenta, vel alia aliquot in ecclesiæ more posita, sermo noster præterierit, id, inquam, haud absque causa factum est. Cum enim harum rerum, scriptam quamdam sub magni Basilii nomine interpretationem invenerimus, de iis dicendum a nobis non judicavimus. Quamobrem, circa illa etiam de quibus loqui jussi fuimus, si quando invenire nobis licuit præcedentium Patrum aliquam expositionem aut declarationem; ad hanc potius hortatorem nostrum episcopum ablegavimus: dum nos interim quietum tutumque silentium tenere maluimus. Sed agesis Dei benignitati propositum aggrediamur.

6. Initium doctrinæ arcanæ, et sanctissimorum symbolorum, illud ipsum spiritualis sermo proponit, quod tum humana natura ceu quamdam oblationem ex universa humana massa Domino Deo nostro offert; tum prophetica gratia divini Spiritus multis diversisque vocabulis significavit, congruas operato mysterio appellationes imponens, typis quibusdam ac symbolis præmonstratas. Sed congrua et cōnnaturalia nomina rei gestæ modo

(7) Verissime Theodorus noster dicit inscriptum se vidisse divo Basilio opusculum de quo loquitur; D etenim nos quoque in cod. Vat. 430, post Theodori tractatum legimus f. 151: titulum excerptorum ἐκ τῆς τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρός ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκοπικῆς Καππαδοκίας μυσταγωγικῆς ἐκκλησιαστικῆς. Tum vero in cod. Vat. 662, f. 238, exstat idem opus plane integrum sub ejusdem Basilii nomine, cum titulo: Ἱστορία μυσταγωγικῆ ἐκκλησιαστικῆς. Attamen nihil aliud id est, nisi cum varietatibus, quam opusculum illud sub patriarchæ Germani nomine non semel vulgatum, imprimis autem in pulcherrima Parisiensi Morelii editione. Richardus quoque Simonius codicem hujus operis habuit sub Basilii nomine, ut ait in Catalogo p. 287, post notas ad Gabrielem Philadelphensem. Ejusdem generis aliud opusculum S. Sophronii edidimus nos

τα τὸ ἐπὶ τρισὶν ἑκατοῦσις θαυματουργῶντα ἐπιφθονοῦν γενέσθαι τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ ὑπὸ μαθητοῦ προδοθῆναι, ἐμπαιχθῆναι τε καὶ σταυρωθῆναι: εἶτα καὶ ἀναστάντα ἀναληφθῆναι, καὶ ὡς κριτὴν προσδοκώμενον πάλιν ἐλεύσεσθαι: ἅ πάντα σαφῶς καὶ ἡθεῖα ἱερουργία συνίστησι διὰ τῶν ἐν αὐτῇ ταλομίων, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου παράδοσιν, καὶ τὰς διερημένας ἐντολάς.

ε'. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὡς σκιαγραφία τῶν μελλόντων προτίθεται ἢ δὲ κατὰ μέρος τῶν παρ' ἡμῶν Θεοῦ χάριτι νομοθετηθέντων ἐξηγήσεις, κατὰ γὰρ τὴν ἡμετέραν ἀσθενεστάτην διάνοισιν, θῆλωσι τίως τὴν δύναμιν, ὥστε συμβόλων ἐπιείσθαι ᾤθημεν: οὐδὲ γὰρ εἰς νοῦν τοιαύτην ὁρμὴν ἐδείξαμεθα, ὡς ἄγαν θεωρητικὴν τάχα ἐν πάσι τὴν τέλμασιν τῆς ἐξήγησεως ἐπιδείξασθαι: ἐπεὶ καὶ τοῖς λόγοις συγγνώμην αἰτούμεν τοῖς ἐντυγχάνουσιν, εἰδόντι ὡς ἐντολῆ ὑπακοῆς πειθόμενοι, μᾶλλον δὲ τῷ πρὸς ταῦτα προτροφεύματι ἀνδρὶ τὰ πάντα ὄντι θεοφιλεῖ εἰκόντι, τῶν ὑπὲρ δύναμιν κατετολήσαμεν: ἀλλ' οὐχὶ γνώσει βρενθόμενοι, τῶν καθ' ἡμᾶς ἀψαύτων ἠψάμεθα. Εἰ δὲ τίνα τῶν περὶ τῶν ἀρχιερατικῶν ἀμφίων καὶ ἑτέρων τινῶν τῶν τῇ ἐκκλησίᾳ δεδομένων ὁ λόγος παρήκεν, οὐκ ἄνευ λόγου πρέποντος διδάσκει. Εὐρόντες γὰρ περὶ τούτων ἐπ' ὀνόματι νοῦ μεγάλου Βασιλείου (7) ἱερμηνείαν τινὰ γεγραμμένην, οὐδὲ φθίγγασθαι περὶ τούτων δέον ἐλογισάμεθα: ὥστε εἰ καὶ περὶ ὧν εἶπεν ἠναγκάστημεν, εὐρεῖν ἠδυνήθημεν τίνα τῶν προειληφθέντων Πατέρων θῆλωσι ἢ σαφῆναι, πρὸς ἐκείνην αὐτὸν ἡμᾶς συνοδοῦντα ἀρχιερέα παρεπιμύθεμα: αὐτοὶ δὲ τὴν ἀπρακτον καὶ ἀκίνδυνον εἰλόμεθα σιωπῆν ὁμοῦ Θεοῦ φιλοθυροπία θαρρόντες, καὶ ταῖς εὐχαῖς τοῦ προτροφεύμενου τῆς ὑποθέσεως ἀρχόμεθα ὡδε et hortatoris nostri precibus confisi suseeptum

ζ. Ἀρχὴν μὲν τῶν μυστικωτάτων λόγων καὶ θεοσιωπῶν συμβόλων (8) αὐτὴν ἐκείνην ὁ πνευματικὸς ὑποτίθησι λόγος, ἦν εἴτε ἀνθρωπεία φύσις οἶον τίνα προσφορὰν ἐξ ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου φερέματος Κυρίου τῷ Θεῷ ἡμῶν προσήγαγε: καὶ ἡ προφητικὴ χάρις τοῦ Θεοῦ Πνεύματος πολλοῖς καὶ ποικίλοις ὀνόμασι παρεθῆλωσε, καταλλήλους τῇ ὑπουργίᾳ τοῦ μυστηρίου τὰς προσσηγορίας ἐπιφημίασα, τύποις (9) τισὶ καὶ συμβόλοις προθεωρηθείσας. Ἄλ-

in *Spicilegio rom.* t. IV, quanquam fine multatum. Sed exstat in cod. Vat. 790. f. 38-40, scriptum aliud: Ἐξηγήσεις τῆς θείας λειτουργίας, quo Sophronii defectus suppleri utcunque videtur.

(8) Sacramenta, et res simul et symbolum sunt. Verbi gratia Eucharistia, res est propter veram Christi præsentiam: simulque, ut ait Critopulus in *Confess. eccl. cap. 9*, symbolum τῆς συνσωματώσεως καὶ ἐγκεντρύσεως ἡμῶν πρὸς τὸν ἐκθεωρηθέντα Υἱὸν καὶ λόγον τοῦ Θεοῦ.

(9) Præcludendo eorum ori qui panem eucharisticum typum tantum seu figuram corporis Christi blasphemant, adest antiquissimus quoque Iestis Cyrillus Hierosol, in *Mystag. IV, 3*: Ἐν τύπῳ ἄρτου δίδοται σοι τὸ σῶμα in typo (id est specie) panis datur tibi corpus. Itaque non corpus est figura, seu species, panis est; sed corpus sub spe-

λά τὰ πρόσφορα καὶ συμμυθὴ ὀνόματα τῆ οἰκονομία A
πρὸς λόγον φερωνυμίας τῶν συντελουμένων συμ-
βόλων τοῦ μυστηρίου τοῖς θεοκλήρυσιν ἀποστόλοις
καὶ ἱεροῖς Παπράσι περὶλακται, ἄρτον αὐτὸν ἔπι-
σνομιάσασιν, εὐλογίαν, πρόσφορὰν, ἀπαρχὴν ἄρτον
μὲν (10), ὡς τὸν οὐράνιον ἄρτον, αὐτὸν, δηλαδὴ τὸν
Χριστὸν, σωματικώτερον ἐκ τῶν ἰδίων αἱμάτων αἰ-
σθητῶς ἀποποιήσασιν τῆς πανάχραντου Θεοτόκου
εὐλογίαν δὲ ὡς τῆ; ἀρᾶς τῶν πρωτοπλάστων ἀναι-
ρισιν· πρόσφορὰν δὲ, ὡς ἐξ ὄλου τοῦ ἀνθρωπίνου
φυσμάτος οἶαν τινὰ φιλοτιμίαν τῷ Θεῷ καὶ κτίστη
εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων προστενεχθεῖσαν· ἀπαρχὴν δὲ,
ὡς πάντων ἀπαρχμάτων Θεῷ προστενηγμένων τυγ-
χάνουσαν ἱερωτέραν καὶ ἁγιωτέραν. Τάυτην τοῖσιν
τῆν εὐλογίαν καὶ πρόσφορὰν, καὶ τοῖς εἰρημένους B
ἄλλοις ὀνόμασιν ὀνομαζομένην, εἰς τύπον τῆς παν-
μυθῆτου Θεοτόκου (11) πιστῶς δεχομεθα καὶ δοξά-
ζομεν.

ζ'. Π πρόσθεσις δὲ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας ἰσο-
δύναμος πεφυκε τοῖς τῶν ἁγίων ἁγίοις τῆς σκιά-
δους λατρείας τῶν Ἰουδαίων· μᾶλλον δὲ πολὺ ταύ-
της μείζων· ἡ γὰρ θεία τράπεζα, ἐν ἣ θύεται ὁ
'Αμνὸς ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἀσυγκρι-
τως ἐστὶν ὑψηλότερα τῆς παλαιᾶς ἐκείνης τραπέζης
ὅση πρὸς ἁγιασμοῦ λόγον καὶ συγχώρησιν πταισ-
ματων τοῖς μετὰ πίστει καὶ καθαρᾶς συνειδήσεως
προσερχομένοις· οὐ μὴν πρὸς σύγκρισιν ὕλης·
χρυσῷ γὰρ ἐκείνη διεκκόσμητο. Τὸ δὲ μίαν αὐτοῖς
ὠρίσθαι τράπεζαν, καὶ ἐπ' ἐπ' ἐν ταύτῃ τόπῳ περι-
γραπτῶς εἶναι νομοθετεῖσθαι, ἀλλοχοῦ δὲ μήτε C
θυσιαστήριον πῆγνυσθαι ἀπαγορεύσαι, ἄρ' οὐχὶ
σαφές ἐστὶ γινώρισμα τοῦ καὶ ταύτην καὶ τὰς ἐν
αὐτῇ τελουμένης θυσίας καιρῷ τῷ προσήκοντι παν-
τελῶς ἀφανίσαι; Ἐν μὲν γὰρ ἀρχαῖς τῆ γνώμη
τῶν γαστριμάργων καὶ παχυτάτων Ἰουδαίων συγ-
κατων, Ἑλληνικῶς ἐθελόντων βιοῦν, συνεχώρησε
τὰς θυσίας ἐπ' ὀνόματι μόνῳ τῆς αὐτοῦ Θεοῦ ἀγα-
θότητος ταύτης καθιερούσιν, ἐν' ἐν καιρῷ τῆς χριστο-
κτονίας ἐκείθεν ἀπελαθίντες οὐδαμῶς ἔχουεν πά-
ροδον ἐν ἑτέρῳ τόπῳ ταῦτα δρᾶν, τῷ σφῶν καλυψ-
μενοὶ νόμῳ· κἀντεῦθεν ἐκποδῶν γίνεταί καὶ ἡ

cie panis. Pergit Cyrillus dicere: Μὴ πρόσθετε ὡς
ψιλοῖς τῷ ἄρτῳ καὶ τῷ οἴνῳ· σῶμα γὰρ καὶ αἷμα
Χριστοῦ κατὰ τὴν Δεσποτικὴν τυγχάνει ἀπόφασιν.
Jam ut longinuioribus quoque nationis testimonia
aliquot inaudita nobis accersamus, adest sapiens
ille Armeniorum episcopus Nerses Lamprunensis,
qui in sacrae liturgie explanatione, patrio ser-
mone conscripta, p. 161, disertè ait: *Panis fit
corpus Christi*. Similiter p. 389: *Spiritu sancto
operante, de pane fit corpus Christi*. Item p. 397:
*Materia exanimis (panis) vitam suscipit: anima-
tum id fuit, cui deerat spiritus; symbolum in rem
conversum est: species corporis Christi, substan-
tialiter omnino Christi corpus effecta est*. Deni-
que p. 468: *Per sacerdotis orationem descendit
Spiritus ad speciem (panis) vivificandam*. Quibus
in locis quomodo pars aliqua dubitationis restet,
prorsus non video. Et disertè alibi, ut per-
gunt dicere RR. PP. Mechitaristæ in Apologia
pro Nersete, venerabile dogma veraciter tra-
dit. Nimirum, p. 158, pluribus verbis asserit non
figuram Christi esse Eucharistiam, sed ipsum ejus

imponere, ita ut ipsum vocabulum peracta mysterii symbola proprie denotaret, id, inquam, divinis præconibus apostolis, sanctisque Patribus curæ fuit. Itaque appellarunt panem, benedictionem, oblationem, primitias: panem quidem, tanquam cælestem panem, ipsum videlicet Christum, solidius ex propriis sanguinibus sensibilibiter confectum ab immaculata Deipara; benedictionem, utpote maledictionis primis creatis hominibus impactæ extinctionem; oblationem, tanquam ex universa humana massa munus quoddam Deo creatori ad sancta sanctorum delatum; primitias denique, tanquam omnium primigeniorum Deo oblatorum rem sacratissimam et sanctissimam. Hanc igitur benedictionem dictam, atque oblatio-
nem, aliisque supradictis nominibus appellatam, augustis exhibitam templis, et prothesi, ut vocitamus impositam, ceu figuram laudatissimæ Deiparæ, fideliter suscipimus et honoramus.

7. Nostræ autem Ecclesiæ prothesis pari dignitate est atque sancta sanctorum umbratilis Judæorum cultus, imo vero his superior. Nam divina mensa, in qua immolatur Agnus, qui tollit peccatum mundi, incomparabiliter sublimior est mensa illa vetere, propter sanctitatis rationem, et peccatorum remissionem, quam iis confert qui cum fide pura-
que conscientia accedunt. Neque tamen materiæ facienda est comparatio; illa quippe auro tota exornata erat. Quod autem una illis præfinita fuerit mensa, et quidem uno in loco circumscribi jussa, alibi vero neque mensam neque altare statui permissum, nonne manifestum indicium erat, tum hanc, tum immolatas ibi victimas, congruo tempore prorsus antiquatum iri? Et olim quidem voluntati indulgens gulosorum crassiorumque Judæorum, ethnico more vivere volentium, sivit ut victimas nomini tantum bonitatis Dei ipsius sacrificarent; ut deicidii tempore patria expulsi, copiam minime haberent, alio in loco hos ritus peragendi, propria videlicet ipsorummet lege interdicti: atque ita talis cultus memoria quoque aboleretur. Certe nisi ex mera erga Judæorum

D corpus et sanguinem. Et mox, p. 160, negat symbolum Dei esse panem (id est speciem panis) sed ibi corporis substantiam contineri propugnat. Rem perspicuis verbis adfirmat etiam pp. 130, 164, 351, 361 atque ut noster Hieronymus ep. 146. ad sacerdotum preces ait Christi corpus sanguinemque confici, sic et Nerses, p. 45, sacerdotum dignitatem suspicit, dirigendi Spiritum sanctum, et materiam in Deum consecrandi. Denique Armenii in hymno eucharistico canunt: *Hic panis est corpus Jesu Christi*. De hoc sacramento præclare etiam Stephanus Aldoensis patriarcha Maronitarum in Commentario de Missa, quem jam retro laudavimus.

(10) Petrus Damiani op. cit. n. 2: *Idea panem et vinum in sacrificium corporis et sanguinis sui Christus instituit, quod sicut præ cæteris cibis corporalibus panis et vinum reficiunt, ita corpus et sanguis Christi præ cæteris cibis et potibus spiritualibus interiorem hominem reficiunt et saginant.*

(11) Confer infra, n. 9.

infirmatam indulgentia Deus illis sacrificia indixisset, quid causæ erat, quominus in universum terrarum orbem diffundi ea decrevisset, æque ac illa, quæ per prædicationem apostolorum, jubente Deo instituta sunt, quæ soli et aeri, cæterisque mundi ornatibus assimilantur? Sed, ut diximus, Judæorum sacrificia condensatione Dei permissa fuerunt. Etenim dum hæc adhuc peragebantur, millies divino Spiritu per prophetas loquente, recusata sunt, quemadmodum Isaias ait: « Si affe ratis ad me similes, vana est oblatio, abominatio, iniquitas, mihi est. Quis enim hæc de manibus vestris exquisivit? » David autem: « Num manducabo carnes taurorum, et sanguinem hircorum potabo? » Et alibi: « Sacrificium et oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi ». Quibus

verbis Propheta, Christi Dei nostri, ante veteres generationes dispositum incarnationis mysterium denotat. Quomodo igitur post novæ gratiæ adventum, vestigium aliquod veterum sacrificiorum, quicumque mentis est compos, dicat superfuisse? Sed hæc hactenus de legalium sacrificiorum cessatione vel abiectione et vetito.

8. Sed fortasse dicet aliquis ex adversariis: Vos, ex quibus prophetarum indicationibus panem vinumque ceu typum corporis ac sanguinis Christi offerre didicistis? In primis igitur respondemus, Christi Dei, qui est ipsa veritas, facta et traditiones neminem posse scrutari: « Hoc enim facite, inquit (ut denuo dicam) in meam commemorationem. » Quod si propheticas de his prædictiones quaeris, audi virum prophetæ simul regisque auctoritatem habentem; imo vero ipsum cœlestem Patrem, genito ab se ante luciferum ineffabiliter et impassibiliter Filio dicentem: « Juravit Dominus, et non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec ». Quid hic porro Deo offerebat? panem ac vinum, quibus Abrahamum divinitus muneratus est, post victoriam ab eo patratam. Si ergo oriundus ex alieno populo Melchisedec, figura Christi existimatur et creditur, utique expulsum est leviticum sacerdotium. Impossibile enim est Deum mentiri, postquam jurejurando promisit se excitaturum aliquem secundum ordinem Melchisedec, qui carnaliter esset de Davidis semine pontifex simul Deusque ante sæcula. Ejectis igitur qui de Levi tribu erant, ut suprascriptum est, necesse vicissim fuit ut veteris tum legis tum cultus immutatio fieret; sicut alicubi magnus quoque Paulus dicit: Universum enim Judæorum cultum per levitas et contribules exerceri, lege cautum erat; quibus cessantibus, lex quoque irrita evasit. Sed et per alium prophetam, de nostro sacrificio et cultu hæc Deus prædixit dicens: « Ecce thymiamata mihi exhibetur in universa terra ». Atque hæc dicta sunt de abolitione Judaicorum sacrificiorum ac rituum et

A μνήμη τῆς τοιαύτης λατρείας· εἰ γὰρ μὴ σωματικῶν τῆ ἀσθενείᾳ τῶν Ἰουδαίων τὰς θυσίας προσέταξεν ὁ Θεός, πῶς οὐκ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐφρακλῦσθαι αὐτὰς διωρίσατο, ὡς καὶ τὰς ὑπὸ τοῦ κηρύγματος τῶν ἁγίων ἀποστόλων κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ἐπιθεύσας, αἰτίνας ἡλίου καὶ ἀέρι καὶ τοῖς ἄλλοις κοινῶς ἐντρυφήμασιν ἐξωμοιώνται; Ἄλλ' ὡς προεῖρηται, συγκαταβάσεως ἕνεκεν αἱ θυσίας τῶν Ἰουδαίων συνεχωρήθησαν· εἰ γὰρ ἐτε τοῦτων τειλούμενων μωριακίς ὑπὸ τοῦ θεοῦ Πνεύματος διὰ τῶν προφητῶν ἀνετράπησαν, καθὼς διὰ Ἰσαίου φησὶν· « Ἐὰν φέρῃτέ μοι σιμιδάλιν, μάταιον θυμίαμα, βδέλυγμα μοὶ ἐστὶ· τίς γὰρ ἐξεξήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; » Διὰ δὲ Δαβίδ· « Μὴ φάγομαι κρέα ταύρων, ἢ αἷμα τράγων πίωμαι; » Καὶ ἐτέρωθι· « Θυσίαν καὶ προσφοράν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ καταρτίσω μοι· » τὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν πάντων σωματώσεως πρὸ γενεῶν ἀρχαίων εὐτρεπισμένον φάσκων μυστήριον· πῶς ἄρα μετὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς νέας χάριτος ἔχνος ὑπολειφθῆναι τῶν παλαιῶν θυσιῶν φήσειεν ἂν τις τῶν νοῦν ἔχόντων; Ἄλλὰ ταῦτα μὲν περὶ τῆς τῶν νομικῶν θυσιῶν παύλης ἢ ἀποβολῆς καὶ ἀπαγορεύσεως.

ἢ. Ἄλλ' ἴσως ἔροισι τίς τῶν ἀντιθέτων· Ἔμεῖς δὲ ἐκ ποίων προφητικῶν ἀποδείξεων τὸν παρ' ἡμῶν προσφερόμενον ἄρτον καὶ οἶνον εἰς τύπον τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ προσφέρειν παρελάβετε; Φαμὲν οὖν κατὰ πρῶτον λόγον ὡς τὰ παρὰ τῆς αὐτοαληθείας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ πραχθέντα καὶ παραδοθέντα οὐδεὶς ἠντιξέταξεν δύναται· « Τοῦτο γὰρ ποιεῖτε, » φησὶν, ἵνα καὶ αὐθις ἐρῶ, « εἰς τὴν ἑμὴν ἀνάμνησιν. » Εἰ δὲ προφητικὰς περὶ τούτων προρρήσεις ζητεῖς, ἀκουσον προφήτου καὶ βασιλέως ἀμφοῖν τὸ ἀξιοπίστον ἔχοντος· μᾶλλον δὲ αὐτοῦ τοῦ ἰπουρανίου Πατρὸς πρὸς τὸν πρὸ ἑωσφόρου γεννηθέντα ἐξ αὐτοῦ ἀρρήτως καὶ ἀπαθῶς· « Ὄμοσε Κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται· σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. » Καὶ τί τὰ παρ' αὐτοῦ προσφερόμενα τῷ Θεῷ; Ἄρτος καὶ οἶνος, οἷς τὸν Ἀβραάμ ἐδεξιοῦτο θεοπροπῶς, νίκην ἐπεργασάμενον. Εἰ οὖν ἐξ ἐτέρας φυλῆς ὁ Μελχισεδέκ, τύπος δὲ τοῦ Χριστοῦ καὶ λογίζεται καὶ πιστεύεται, ἐκδέχεται ἄρα ἡ λευιτικὴ ἱερωσύνη· ἀδύνατον γὰρ ψεύσασθαι Θεόν, καὶ ταῦτα μεθ' ὄρκου ἐπαγγειλάμενον κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ ἑωσφῆσθαι τὸν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ τὸ κατὰ σάρκα, ἀρχιερέα τὸν αὐτὸν ὄντα καὶ Θεὸν προαιώνιον. Τῶν ἐκ τῆς λευιτικῆς τοῖνον φυλῆς ἐκδεχλημένων, ὡς προγράφεται, ἀναγκαῖον πάλιν ἐστὶ καὶ τοῦ πλαιου νόμου καὶ τῆς λατρείας γενέσθαι μετάθεσιν· ὡς ποὺ καὶ Παῦλος ὁ μέγας φησὶ· Πᾶσα γὰρ ἡ τῆς λατρείας τῶν Ἰουδαίων πραγματεία καὶ ἐντολὴ διὰ τῶν λευιτῶν καὶ συμπυλετῶν αὐτῶν ἐνεργεῖσθαι τῷ νόμῳ ἐπέταχται. Παιουμένων δὲ ἐκείνων, καθήρηται καὶ ὁ νόμος. Ἄλλὰ καὶ δι' ἐτέρου προφήτου περὶ τοῦ ἡμετέρου θύματος καὶ τῆς λατρείας τοιαῦτα προαναφωνεῖ λόγων· « Ἴδού θυμίαμά μοι

² Isa. 1, 13. ³ Psal. XLIV, 73. ⁴ Psal. XXXIX, 7. ⁵ Psal. CXX, 4. ⁶ Hebr. VII, 11. ⁷ Malach. 1, 11.

προσφέρεται ἐν κτήσῃ τῆ γῆ. » Ταῦτα μὲν εἰς ἀπα-
γόρευσιν τῶν Ἰουδαίων καὶ θυσιῶν καὶ ἰθῶν, πρό-
χριστιν δὲ τῶν ἡμετέρων καὶ πάσῃ τῆ γῆ τελουμένων
διὰ τῆς ἀνωμίαιου θυσίας.

β. Ἄλλ' ἐκνακτίον τὸν λόγον ὅθεν ἐξεβημεν·
εἰ καὶ παραβατικῶς εἰρηται ταῦτα, διὰ τὸν τῶν
χριστοκτόνων ἔλεγχον. Οὕτω τὸν καὶ διὰ τὰ προ-
ειρημένα ἢ προσφορά, καὶ ὁ ἄρτος, καὶ ἡ εὐλογία,
καὶ ὁ ἀπαρχῆ, εἰς τύπον τῆς ἀειπαρθένου καὶ Θεο-
τόκου λαμβάνεται (12). ἦτις κατ' εὐδοκίαν τοῦ Πα-
τρὸς, καὶ θέλεισιν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ καὶ Λόγου, καὶ
ἐπιπέσει τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸν ἕνα τῆς ἁγίας
Τριάδος, Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγον εἰσθεξαμένην, τέ-
λειον Θεὸν καὶ τέλειον ἄνθρωπον ἀπεκύησεν· ὥσπερ
δε πάλιν ὁ ὑπερούσιος Θεός, σάρκα ἐκ ταύτης λα-
βομένος ἐν μιᾷ ὑποστάσει, τέλειος ἦν καὶ ἄνθρωπος, B
ὁμοιος ἡμῖν κατὰ πάντα χωρὶς ἁμαρτίας· οὕτω καὶ
τὸ Κυριακὸν σῶμα, ὡς ἐκ τινος κοιλίας καὶ αἱμάτων,
καὶ σαρκὸς τοῦ παρθενικοῦ σώματος, τοῦ ὄλου ἄρ-
του, φημί, τῆς εὐλογίας καὶ τῆς προσφοράς, παρὰ
τοῦ διακόνου, ὡς ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία (13) περιλαβε,
διατίμεται σιδήρῳ τετῆ, ὅπερ καὶ λόγῃν λέγου-
σιν (14), εἰ καὶ μήπω ταύτης ἐστὶν ὁ καιρός· καὶ
οὕτως ἰδιουπόστατος (15) ἐκ μέσου ταύτης ἀφιερού-
ται. Ὁ μόντοι διάκονος, ὁ τοῦτο διενεργῶν, ἐτοι-
μάσας σὺν αὐτῷ καὶ τὸ μέλλον ἀποτελεῖσθαι Δεσπο-
τικὸν αἶμα ἐν τῷ προσήκοντι τοῦ πάθους καιρῷ
διὰ τῆς τοῦ ζωοποιῦ Πνεύματος ἐπιφοιτήσεως,
ἀφήσει ταῦτα ἐν τῇ προθέσει, τὴν ταύτης εὐχὴν
ἐπιλέγοντος τοῦ ἱερέως.

γ. Αὐτὸς δὲ ὁ τὸ θεῖον σῶμα διατίμων διάκονος C
ἀπὸ τῆς εὐλογίας, τὸν ἄγγελον μιμῆται, τὸν τῆ
Παρθένου τὸ « Χαιρε » προσφθεβῆζάμενον. Εἰ δὲ καὶ ἱε-
ρεῖς τοῦτο τέμνουσιν, ἀλλ' ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ
οὕτως ἐτελεῖτο πάλαι, καὶ παρὰ τῶν διακόνων ἢ
προσφορά διατίμετο. Ὁ μόντοι διάκονος, ὁ κατὰ
τὸν τύπον τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας πάλαι τοῦτο
διενεργῶν, ἐτοιμάσας σὺν αὐτῷ καὶ τὸ μέλλον ἀπο-
τελεῖσθαι Δεσποτικὸν αἶμα ἐν τῷ προσήκοντι καιρῷ
τοῦ πάθους διὰ τῆς τοῦ ζωοποιῦ Πνεύματος ἐπιφοιτή-
σεως, ἀφήσει ταῦτα ἐν τῇ προθέσει, τὴν ταύτης εὐ-
χὴν ἐπιλέγοντος τοῦ ἱερέως. Οὕτω τοιγαροῦν ἀφίεται
τὸ θεῖον σῶμα ἐν τῇ προθέσει, ὥσπερ Βηθλεὲμ, ὅπου
γεννήθη ὁ Χριστός, οὐ αἰ ἐξοδοὶ ἀπ' ἀρχῆς ἡμερῶν
αἰῶνος. Ὁμοῦ δὲ καὶ ὡς ἐν τῇ Ναζαρέτ, πρὸς δὲ καὶ
τῆς ἐν Καπερναοῦμ διατριβῆς, τὸν τόπον ἢ πρόθεσις D
ἐκπληροῦ· τούτου γὰρ ἕνεκεν ἐν προοιμίῳ προέφημεν,
ὅτι τὸ ἐν τῶν νῦν τυπουμένων ἐν δυοὶ καὶ τρισὶ τῶν
τότε τελεῖται καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν τὸν τριακονταετῆ χρόνον

(12) Ita Christophorus Angelus, Græcus homo,
in *Enchiridio de statu hodiernorum Græcorum*
cap. 14 : Σημαίνει δὲ οὗτος τὴν Παρθένον.

(13) Magna Ecclesia intelligitur Constantinopoli-
tana, id est S. Sophiæ templum.

(14) Stephanus Aldoensis patriarcha Antioche-
nus Maronitarum in *Expositione missæ*, sect. 3,
cod. Vat. 7410, f. 90 b. sic. ait : *Cultro utuntur*
Græci quasi ad cogitationem lanceæ, qua transfos-
sum est latus Christi, unde quando sacerdos immo-
lat panem, ante quam sacrificet, ferit illum acumi-

A de prelatione nostrorum quæ in universa terra
per incruentum sacrificium fiunt.

9. Sed enim illuc jam oratio revocanda est, unde
discessit : etsi hæc ipsa transeunter dicta fuerunt
ob occisorum Christi reprehensionem. Sic itaque,
uti dictum est, oblatio, et panis, et benedictio, et
primitiæ, in typum semper Virginis Deiparæ assu-
muntur ; quæ beneplacito Patris, voluntate Filii
ipsius, et adventu sancti Spiritus, unum de sancta
Trinitate, Filium Dei ac Verbum in se excipiens,
perfectum Deum et perfectum hominem peperit.
Sicque pariter supersubstantialis Deus carnem ex
hac sumens, unica sub hypostasi, perfectus æque
homo fuit, similis nobis per omnia absque peccato.
Sic etiam dominicum corpus, tanquam ex quodam
utero et sanguinibus et carne virginei corporis, ex
toto, inquam, pane et benedictione et oblatione,
a diacono, ut in Magna Ecclesia mos est, ferreo
instrumento secatur, quod lanceam vocant, etiamsi
necdum hac utendi tempus est ; atque ita per se
subsistens ex media eulogia consecratur. Et dia-
conus quidem, hujus divisionis auctor, parans si-
mul illum qui consecrandus est sanguinem, con-
gruo passionis tempore, per vivifici Spiritus ad-
ventum, deponit hæc in prothesi, dum interim
propriam hujus rei orationem dicit sacerdos.

10. Ipse vero qui divinum corpus desecat dia-
conus ab eulogia, angelum imitatur, qui virgini
dixit : « Ave. » Quod si etiam sacerdotes id desecant,
attamen in Magna Ecclesia sic ab antiquo fiebat,
et a diaconis oblatio secabatur. Igitur diaconus qui
ex Magnæ Ecclesiæ more sic olim agebat, parans
simul mox futurum Dominicum sanguinem congruo
passionis tempore, per vivifici Spiritus interven-
tum, relinquit hæc in prothesi, dum hujus precem
sacerdos recitat. Sic itaque relinquitur divinum
corpus in prothesi, veluti in Bethlehem ubi natus
est Christus, cujus exitus ab initio dierum sæculi.
Simul etiam tanquam in Nazareth, insuperque in-
star incolatus in Capharnaum, vice fungitur pro-
thesis. Quam ob rem in præmio jam diximus,
quod unus ex præsentibus typis, duobus vel tribus
tunc actis rebus æquiparetur. Ut summam di-
cam, tricennale spatium et vitam ante baptismum
prothesis repræsentat. Concedit ergo tempus pon-

ne cultri in parte dextera, ita ut capulus attingat
calicem ; appareatque sanguinem qui est in calice,
eumdem esse qui e latere Christi manavit. Legatur
etiam Allatius de templis Græcorum, ed. Paris.
p. 145.

(15) Adverbialiter. Sed et pro adjectivo εἰσοπέ-
στατος citantur a cl. Boissonado in nova Lexici
Stephaniani editione exempla Areopagitæ, et
scholiastæ ad Epictetum ; cui Lexico nunc hoc
adverbium adjiciatur.

titifex primo sacerdoti, qui divinam incipere mystagogiam debet: id autem temporis spatium significat illud a propheta Isaias prædictum tempus, nativitatis videlicet prophetæ Joannis præcursoris, Christi ad nos adventus. Horum enim amborum, nempe et nativitatis tempus, et Christi adventum, præter alios deiloquos viros, Isaias perspicue vaticinatus est, de Joanne quidem ita dicens: « Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui parabit viam tuam coram me ⁹. » Item alia quotquot de eodem prænuntiavit. De Christo autem: « Ecce virgo in utero habebit ¹⁰. » Et quidquid ille de passione, sepultura, ac resurrectione prædixit. Namque hoc tempore, reconditi quoque a constitutione mundi mysterii manifestatio exitum nacta est.

καὶ ἀναστάσεως προηγόρευσεν· ἐν τούτῳ γὰρ τῷ καιρῷ κόσμου ἢ φανερώσεως τὸ πῖρας εἰδέξατο.

11. Jam vero sacerdos, qui initium divinæ liturgiæ facit, imaginem gestat Joannis Baptistæ præcursoris, qui videlicet prædicationem exorsus est dicens: « Pœnitentiam agite; appropinquavit enim regnum cœlorum ¹⁰; » et accedentes omnes baptizabat. Cœpta igitur ab hoc liturgia, accedunt post primam precem prophetiæ lectiones, quas Antiphona appellamus, tum quia prophetæ prædixerunt eum qui jam natus est; tum quia reapse Vetus Testamentum præcessit, cujus legislator fuit hic modo natus in fine dierum. Sciendum vero est, quod initio cujuslibet officii, tum matutini tum vespertini, primo Veteris Testamenti canuntur Psalmi; deinde novæ gratiæ cantica, ut omnes agnoscant unum eundemque esse Dominum, qui et hæc et illa mandavit, Christum. Canuntur igitur, ut diximus, post primam precem Antiphona; quæ primo ingerunt, quod bonum sit confiteri nato Domino pro humani generis salute; deinde elata voce clamant illud: « Dominus regnavit; » id est nunc magis regnat æternus Rex et Dominus, postquam humilem hanc sibi carnem induit, quam fortitudinem appellaverunt: sicut multis æstimatam ignominiam, crucis scilicet, gloriam Salvator nominavit ¹¹. Sicut enim rex, quanquam semper potentia ac fortitudine præditus, haud interdum his utitur ad reprimendos hostes qui subditis suis vim inferunt; postea vero ulciscendi capto consilio consurgens, exigua aliqua cum armatura, propriarum virium pondere hostes prosternit; atque his in barathrum perditionis projectis, cunctos quos tyrannide hostili liberavit, audit sibi dicentes: « Nunc regnavit Dominus noster, nunc induit fortitudinem, » quia nimirum propositum ejus ac voluntatem ulciscendi, regni et fortitudinis nomine appellant; sic etiam Propheta prævidens venturi in carne Dei Verbi tempus, et humani generis defensionem, simulque hostis et sociorum ejus dæmonum cladem supremam, insuper ipsius mortis

τὸν πρὸ τοῦ βαπτίσματος· καὶ τὰς διατριβὰς ἀκράδεις ἐκπληροῖ. Δίδεται τοίνυν καιρὸς παρὰ τοῦ ἀρχιερέως τῷ πρώτῳ τῶν ἱερέων μέλλοντι ἀρχεῖσθαι τῆς θείας μυσταγωγίας· οὗτος δὲ ὁ καιρὸς σχηματίζει τὸν παρὰ τοῦ προφήτου Ἰσαίου προαναφωνηθέντα καιρὸν, τῆς τοῦ προφήτου Ἰωάννου καὶ Προδρόμου γεννήσεως, καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημίας· ἀμφοτέρων γὰρ τούτων τῆς τε γεννήσεως τὸν καιρὸν, καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίας, μετὰ τῶν ἄλλων θεηγόρων ὁ Ἡσαίας ἀριθμήτως προεφητέυσσε· περὶ μὲν τοῦ Ἰωάννου οὕτως εἰπὼν· « Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου. ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν μου. » καὶ τὰλλα ὅσα περὶ αὐτοῦ προηγόρευσε· περὶ δὲ τοῦ Χριστοῦ, « Ἰδοὺ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἐξει. » καὶ ὅσα ἐκείνος περὶ τοῦ πάθους, καὶ τῆς ταφῆς, καὶ τοῦ ἀποκεκρυμμένου; μυστηρίου πρὸ καταβολῆς

αἰ'. Ὁ δὲ γε ἱερεὺς ὁ τὴν ἑναρξιν τῆς θείας ἱερουργίας ποιούμενος εἰκόνα φέρει τοῦ Προδρόμου Ἰωάννου καὶ Βαπτιστοῦ, προκαταρξαμένου τοῦ κηρύγματος καὶ λέγοντος, « Μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, » καὶ βαπτίζοντος πάντας τοὺς προσερχομένους. Ἀρχομένου δὲ τούτου τῆς θείας ἱερουργίας, παράγονται μετὰ τὴν πρώτην αἴτησιν τὰ προφητικὰ ἅπερ ἀντίφωνα καλοῦμεν· αἶμα μὲν ὡς προανακηρύξαντα τὸν προαναφανέντα, αἶμα δὲ καὶ ὡς προηγησαμένης τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἧς νομοθέτης οὗτος ὁ γεννηθεὶς ἐπ' ἐσχάτῳ τῶν ἡμερῶν ἐχρημάτισεν. Χρῆ δὲ γινώσκωμεν ὅτι ἐν ἀρχῇ πάσης τελετῆς ὀρθρινῆς τε καὶ λυχνικῆς πρώτου τῆς Χαλκαῖας ἄδονται οἱ ψάλλοι, εἶτα τὰ τῆς νέας χάριτος ἄσματα, ἐν ἔχοιεν εἰδέναι πάντες ὡς εἰς καὶ αὐτὸς Δεσπότης ἐστίν ὁ ταῦτα κάκιστα νομοθετήσας Χριστός. Ἄδονται τοιγαροῦν, ὡς εἴρηται, μετὰ τὴν πρώτην αἴτησιν ἀντίφωνα· πρώτου μὲν προτραπόμενα τὸ ὡς ἀγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι τῷ τεχθέντῳ Κυρίῳ ἐπὶ σωτηρία τοῦ ἀνθρωπίου γένους παραγενομένου· δευτέρου κηρύττονται μεγαλοφώνως τὸ, « Ὁ Κύριος ἐβασίλευσε, » τουτίστι νῦν μειζόνως βασιλεύει ὁ πρὸ αἰῶνων βασιλεὺς καὶ Κύριος, ἐνδυσάμενος τὴν ταπεινὴν αὐτῆν σάρκα, ἣν καὶ δύναμιν προσηγόρευσαν· καθάπερ τοῖς πολλοῖς δοκοῦσαν αἰσχύνῃ τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ δόξαν ὁ Σωτὴρ ἐπονόμευσεν· ὡς περὶ γὰρ τις βασιλεὺς, αἰεὶ μὲν τὸ κράτος καὶ τὴν δύναμιν ἔχων ἐν ἑαυτῷ, οὐ κίχρηται τούτοις πρὸς ἄμυναν τῶν ἐχθρῶν τῶν τυραννούντων τοὺς ὑπακόους αὐτοῦ· ὕστερον δὲ βουλευθεὶς ἐκδικῆσαι τούτους, διαναστάς ἐν μικρῷ τιμὴ ὄπλων, οἰκεία ῥοπή θραύει τοὺς πολεμίους, καὶ βυθῷ ἀπολείας τούτους παραδούς, ἰακούμεν παρὰ πάντων τῶν ἐλευθερωθέντων τῆς τυραννίδος, « Νῦν, ἐβασίλευσεν ὁ Δεσπότης ἡμῶν, νῦν ἐνεδύσατο δύναμιν, » τὴν βουλὴν αὐτοῦ καὶ τὴν θέλησιν τῆς ἐκδικήσεως βασιλείαν καὶ δύναμιν ὀνομαζόντων· οὕτω καὶ ὁ προφήτης προερῶν τῆς ἐν σαρκὶ παρουσίας τοῦ Θεοῦ Λόγου τὸν χρόνον, καὶ τὴν ἐκδικῆσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὴν τε τοῦ

⁹ Isa. xl, 3. ¹⁰ Isa. vii, 14. ¹¹ Matth. iii, 1. ¹² Joan. xii, 32.

ἔχθρου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ δαιμόνων κατάλυσι, ἐτι γέ μὴν καὶ τὴν θανάτου νέκρωσι, καὶ τὴν τῶν παρ' αὐτοῦ κατεχομένων ἐλευθερίαν, καὶ τῶν τῆ γεννήσει Κυρίου παρὸν τὸ σπῆλαιον, τὸ, « Νῦν ἐδικαίλευσεν, » ἐξεφώνησεν· καὶ « Νῦν ἐνεδύσατο δυνάμειν » οὐχ ὡς οὐ πρὶν μὴ ὑπάρχουσαν παρ' αὐτῷ, ἀλλ' ὡς αἰετὸν συνούσαν, εἰς παρωρισμένον δὲ καιρὸν ταμεινομένην ἐκλάμψαι. Εἶωθε δὲ ἡ τοῦ θείου Πνεύματος χάρις τὰ μέλλοντα ὡς ἐνεστώτα καὶ γεγενημένα ἀνακηρύττειν.

β'. Συντίθεται δὲ τῷ τέλει τοῦ πρώτου ἑπιφώνου τὸ, « Τῆς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου σώσον ἡμᾶς. » Τίνος χάριν; ἢ πάντως ἵνα βεβαιωθῇ τὰ πρότερον εἰρημίνα περὶ τοῦ τύπου τῆς Ἀειπαρθένου, ὅτι αὐτῆ τῆς τοιαύτης προηγεῖται διακονίας καὶ ἀληθοῦς οικονομίας· τοῦ δευτέρου δὲ τὸ ἐφύμιον (16), « Ταῖς πρεσβείαις τῶν ἁγίων σου » ἐπεὶ γὰρ ὑπὲρ σωτηρίας ψυχῶν καὶ συγχωρήσεως παισιμάτων τὴν θείαν τιλοῦμεν μυσταγωγίαν, εἰκότως ὡς ὑπερέτερον οὖσαν τὴν Θεομήτορα πάντων τῶν ἁγίων, ἢ καὶ αὐτῶν ἑπουρανίων δυνάμειν, εἰς ἐκείνην προσκαλούμεθα· εἶτα τοὺς εὐαριστήσαντας τῷ ταύτης Υἱῷ· εἰ γὰρ καὶ προῖων ὁ λόγος εὐρίσκει τοὺς ἁγίους ἅπαντας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν πανάρχαιον οἰονεὶ παρὰ τοῦ ἀρχιερέως μεσιτευομένην εἰς τὸ, « Ἐπι προσφέρω σοι τὴν λογικὴν (17) ταύτην λατρίαν, » Ἀλλὰ καθ' ἕτερον λόγον λέγεται τοῖς Πατράσι ταῦτα διορίζεσθαι, ὃν ἀποδώσομεν Θεῷ χρηροῦτος ἐπ' αὐτὸ τὸ χωρίον τῆς ἀκολουθίας ἤκουτες. Νυνὶ δὲ τῶν ἐφεξῆς ὁ λόγος ἐχέσθω· ἤδη γὰρ πρὸς τὸ τρίτον ἀντιφώνον ἐπεραιώθημεν. Τὸ δὲ τροπάριον τὸ κατὰ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου ἀντιφώνου λεγόμενον, τὸ, « Ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, » παρὰ τοῦ τῆ θείᾳ λήξει βασιλείας Ἰουστινιανοῦ ἐπιφώνηται· σφόδρα φάρ καὶ αὐτὸ τοῖς συμβόλοις καὶ τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως ἐφαρμόζον· Οὗτος γὰρ, φησὶν, ὁ γεννηθεὶς, ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ προανάρχου Πατρὸς ὑπάρχων, καταδεξάμενος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου, ἀτρέπτου μειώσεως τῆς θεότητος καὶ ἀσυγχύτου, εἰς ἐστὶ τῆς ἁγίας Τριάδος ἐνανθρωπήσας, καὶ σταυρωθῆναι καταδεξάμενος· ἀνεκφοιτητῶς γὰρ καὶ ἀχωρίστως τῶν Πατρικῶν κόλπων καταβᾶς, σεσάρκωται· ὁ καὶ ἐν τῷ τρισαγίῳ ἁμῶν συνδοξαζόμενος ὑπὸ τῶν νοερῶν καὶ ὑπουρανίων δυνάμεων· αὐτὸς οὖν ἐστὶν ὁ σώζων ἡμᾶς.

γ'. Οὕτω συνάρμωσται παρὰ τῶν Πατέρων καὶ Δ ὁ τρισάγιος ὕμνος, ἵνα καὶ ὁ διὰ τοῦ τροπαρίου ὑμνοῦμενος εἰς ὧν κηρυχθῇ τῆς ἁγίας Τριάδος, ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι καὶ συμφυτῆς καὶ ἀδιαιρέτος· τὸ γὰρ Ἅγιος ὁ Θεὸς οἱ τὰς ὑποστατικὰς ιδιότητας διακρούντες τῷ Πατρὶ προσνέμουσι· τὸ δὲ Ἄφιος ἰσχυρὸς τῆ ιδιότητι τῆς ὑπο-

(16) Citatur hic Andidensis locus ex ms. ab Alalio contra Hottingerum p. 182. Item de Purgat. p. 108.

(17) Nicolaus Cabasilas in comm. cap 51, λογικῶν, quod dicimus *rationalem*, mavuit *verbalem* intelligere, quia nihil aliud a sacerdote, quam verba sacramentalia precesque fiant in hoc sa-

A extinctionem, et ab ea detentorum liberationem, et nati Christi speluncam coram aspiciens, verba: « Nunc regnavit, » inlclamat; et: « Nunc sibi fortitudinem induit: » non quod antea hæc illi non adesset, sed quia tanquam perpetuo inhærentem, certo tamen tempori reservatam ad comparendum. Solet enim divini Spiritus gratia, futura tanquam præsentia et jam acta prædicare.

12. Subjunguntur autem fini primi Antiphoni verba: « Intercessionibus Deiparæ, salva nos. » Quam ob causam? prorsus ut confirmentur dicta antea de typo perpetuæ Virginis, quod nempe ipsa huic ministerio et œconomiae præeat. Secundi vero B Antiphoni subsequens carmen est: « Intercessionibus sanctorum tuorum. » Quia enim pro salute animarum, et peccatorum venia divinam peragimus mystagogiam, merito ceu excelsiorem Dei Matrem sanctis omnibus, ad intercedendum invocamus, et deinde charos ejusdem Filio sanctos. Nam etsi sequens noster sermo, omnium quoque sanctorum inveniet invocationem, attamen ipsam immaculatam, tanquam ab ipso episcopo interpositam illis verbis: « Adhuc exhibemus tibi hunc rationalem cultum. » Sed enim id a patribus institutum dicitur, secundum aliam etiam rationem, quam cum ad proprium pervenerimus officii locum, Deo favente, trademus. Nunc reliqua sermo prosequatur. Jam enim ad tertium antiphonum devenimus. C Troparium autem in fine secundi antiphoni dictum « Unigenitus Filius et Verbum Dei » a beato rege Justiniano additum fuit, quod ipsum nativitatis Christi symbolis valde congruit: Hic enim, inquit, unigenitus Filius et Verbum æterni Patris, dignatus pro nostra salute incarnari ex Deipara, immutabili manente et inconfusa deitate, unus est de sancta Trinitate, qui inhumanari et crucifigi sustinuit. Etenim sine discessu et sine separatione a paternis sinibus descendens, incarnatus est: qui etiam in trisagio hymno a spiritalibus celestibusque virtutibus collaudatur: ipse ergo est Salvator noster.

13. Sic ei accommodatus est a Patribus trisagii quoque hymnus, ut te ille qui in tropario laudatur, unus de sancta Trinitate prædicetur, consubstantialis Patri et sancto Spiritui, naturæ ejusdem et inseparabilis. Jam verba « sanctus Deus, » ii qui hypostaticas proprietates distinguunt, patri attribuunt: tum verba « Sanctus fortis, » propriæ hypostasi Filii

crificio. Nimirum λόγος, et ratio est, et verbum seu locutio. Posteriorem autem sensum Cabasilas prætulit. Aliter tamen Germanus, seu quisvis sub ejus nomine latens, ed. Paris, p. 160: Λατινοὶ χέγονσι ραζιονάδεια· Ἕλληνας δὲ λεγοῦσι φρόνησι καὶ λογίότητα.

Verbi assignant. Denique: « Sanctus immortalis, vivifi-
fici et consubstantialis Spiritus personæ tribuunt:
quanquam et unicuique trium personarum unius
deitatis, triplicatum hoc vocabulum « sanctus »
convenit. Harum enim unaquæque et sancta est et
fortis et immortalis. Coniunctus autem fuit tropa-
rio trisagii hymnus, ob significandam naturæ uni-
tatem et consubstantialitatem Filii cum duabus per-
sonis reliquis. Natura sane et substantia tribus una
est, nomen vero commune unicum deitas; etiamsi
singulæ tres personæ appellentur perfectus Deus
In his vero brevibus verbis præclare intelligitur
etiam illud magni Theologi dictum: Nam dividitur
indivise, ut ita loquar, et coniungitur divisim. Et
alibi idem Pater: Non possum tria dividere, sed
in unum confero. Nemo vero testimonia hæc tri-
sagii audiens, existimet initium cepisse trisagium
a Christi Dei nostri inhumanatione. Antiquitas
enim a deiloquis prophetis mystice in spiritu præ-
cantatum erat. Hujus enim formam ac verba evol-
vens David, breviter idem exhibet: « Sitivit,
dicens, anima mea ad Deum fortem vivum ¹². » Et
alibi: « Verbo Domini cæli firmati sunt, et spi-
ritu oris ejus omnis virtus eorum ¹³. » Et alio loco:
« In lumine tuo videbimus lumen ¹⁴. » Jam ille
cantatus ab Isaia hymnus seraphicus ¹⁵, qui san-
cta tria et unam dominationem confert atque dei-
tatem, quamnam præ se fert differentiam ab eo
quod a nobis cantatur trisagium? Itaque troparii
cum trisagio connectitur dictio, propterea quod
utrumque ad deitatem refertur; eaque dictio me-
dium dividit episcopi procedentem introitum.

παρίου μετὰ τοῦ τρισαγίου συνῆπται ὁ λόγος διὰ
τὴν ἐν μέσῳ προβαίνουσαν τοῦ ἀρχιερέως εἰσοδὸν·

14. De hoc ergo introitu, prout Deus dederit,
nostræque valent vires, loquamur. Putamus enim
Christi Dei nostri ostensionem apud Jordanem, et
manifestationem, ab episcopi introitu innui. Hinc
itaque, ut videtur, flumina appellantur illa in Ma-
gnæ Ecclesiæ pavimento stricta et nigra marmorea
quasi ordines, mediocribus intervallis inter se
distantia. Nam usque ad introitum quanquam pon-
tiffex Christus erat, haud omnibus manifestus erat
et cognitus; tametsi in medio versans, supernatu-
ralia et immensa faciebat. Tunc capto tempore
sacerdos, qui in medio altari consistebat ante epi-
scopi introitum, velut Præcursor tunc ministrabat
pœnitentiæ baptismum, introeuntem cernens epi-
scopum, secedit; propemodum illud tacite dicens,
quod Joannes aiebat: « Hunc oportet crescere, me
autem minui ¹⁶; » ideoque confestim cedit episcopo
majora operari. Jam cum in introitu canunt psal-
tæ: « Venite exsultemus Domino, verba post
baptismum significat apostolorum, quæ de Christo
dicebant: Namque ante vocationem alii quidem
aiebant: « Venite, invenimus, quem exoptaba-
mus; alii vero. « Veni et vide. » Alii denique:

σκέψας τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου ἀφορίζουσι τὸ θε-
ῖον ἅγιον ἀθάνατον τῆ τοῦ ζωοποιοῦ καὶ ὁμοουσίου
Πνεύματος ἀφαιρούσιν. Ἀρμόττει δὲ καὶ ἐν' ἐνὶ
ἐκάστῳ τῶν τριῶν προσώπων τῆς μιᾶς θεότητος
τὰ τρία ταυτὶ ἅγια· ἕκαστον γὰρ τούτων καὶ
ἅγιός ἐστι, καὶ ἰσχυρὸς καὶ ἀθάνατος, Συνῆπται
μὲν οὖν τῷ τροπαρίῳ καὶ ὁ τρισάγιος ὕμνος, εἰς
δήλωσιν τῆς συμφύσεως καὶ ὁμοουσιότητος τοῦ Υἱοῦ
μετὰ τῶν λοιπῶν ὑποστάσεων δύο φύσεις μὲν γὰρ
καὶ οὐσία τοῖς τρισὶ μία, ὄνομα δὲ κοινὸν ἐν
ᾧ θεότης· εἰ καὶ ἕκαστον τῶν τριῶν προσώπων
θεὸς ὀνομάζεται τελείως. Ἐν τούτοις δὲ τοῖς βρα-
χέσι ῥήμασι καλῶς νοεῖται καὶ τὸ κατὰ τοῦ μεγά-
λου θεολόγου οὕτω πως εἰρημένον· Διακρίεται γὰρ
ἀδιακρίτως, ἐν' οὕτως εἶπω, καὶ συνάπτεται διηρη-
μένως καὶ ἀλλοχού ὁ αὐτός· Οὐ φθάνω τὰ τρία
διελθεῖν, καὶ εἰς τὸ ἐν ἀναφέρομαι. Ἀλλὰ μὴ τις,
τὰς μαρτυρίας ταύτας τοῦ τρισαγίου ἀκούων, νο-
μίσῃ τὴν ἀρχὴν λαθεῖν ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ
Θεοῦ ἡμῶν ἐνανθρωπήσεως· πάλαι γὰρ ὑπὸ τῶν
θεαγῶρων προφητῶν μυστικῶς τῷ πνεύματι προ-
καταφρονούμενον ἦν· τούτου γὰρ τὸν τύπον καὶ τὰς
ῥήσεις ἱστορῶν ὁ Δαβὶδ, διὰ βραχυλογίαν παρίστησι
τούτον· « Ἐδίψησε, » λέγων, « ἡ ψυχὴ μου πρὸς
τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν, τὸν ζῶντα » καὶ ἀλλαχού·
« Τῷ λόγῳ Κυρίου οὐρανοὶ ἰστερωθήσονται, καὶ
τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις
αὐτῶν » καὶ ἐτέρωθεν, « Ἐν τῷ φωτὶ σου ἀψῆ-
μεθα φῶς. » Ὁ δ' ὑπὸ Ἡσαίου ἐκφωνηθεὶς σεραφι-
κὸς ὕμνος, καὶ τὰ τρία ἅγια εἰς μίαν κυριότητα
συνάγων καὶ θεότητα, τίνα διαφορὰν φέρει τοῦ
κατ' ἡμῶν ἁδομένου τρισαγίου; Τοῦ μὲν οὖν τρο-
παρίου πρὸς τὴν θεότητα τούτων ἀναφορὰν, διατεμῶν

ιδ'· Λεγέσθω τοιγαροῦν περὶ ταύτης ὅσα δοίη
θεὸς κατὰ τὸ ἡμῖν ἐγχεωρῶν. Λοκοῦμεν γὰρ τὴν
ἐπὶ τοῦ Ἰορδάνου ἀνάδειξιν καὶ φανέρωσιν τοῦ
Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν τὴν τοῦ ἀρχιερέως εἰσοδὸν
ὑπαινέττεσθαι. Ἐκ τούτου οὖν, ὡς εἰοικε, ποταμοὶ
ὀνομάζονται τὰ ἐν τῷ ἐδάφει τῆς Μεγάλης Ἐκ-
κλησίας κείμενα μαμαρίνα στενά καὶ μέλανα
δίχην ὀρθίνων, καὶ μεταξὺ μετρίων διαστειμάτων
ἀλλήλων διαιρούμενα· μέχρι γὰρ τῆς εἰσόδου, εἰ
καὶ ἦν ἀρχιερεὺς, ἀλλ' οὐχὶ πᾶσι δῆλος καὶ γνώ-
ριμος· εἰ δὲ εἰς μέσον ἰστώσ, καὶ τὰ ὑπερφυῖ
καὶ ἐξαίσια διατελών· ἀλλ' ὁ τὸν καιρὸν λαθῶν
ιερεὺς, ὁ καὶ μέσον τοῦ θυσιαστηρίου ἰσθμῶνος,
πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ἀρχιερέως, ὡς Πρόδρομος
ἐνήργει το διὰ μετανοίας βάπτισμα· ὅς εἰσελθόντα
ἰδὼν τὸν ἀρχιερέα, μεθίσταται· μονονοχὶ τούτ'
εἰκίνο ἡρέμα διαλεγόμενος, ὅπερ ἔφησε καὶ Ἰωάν-
νης, « Τούτον δεῖ ἀξάνεσθαι, ἐμὲ δὲ ἔλαττουσθαι »
διὸ καὶ εὐθύς παραχωρεῖ τῷ ἀρχιερεὶ τὰ μερίζονα
τελειουργεῖν. Τὸν δὲ ἁδομένον παρὰ τῶν ψαλτῶν,
« Δεῦτε, ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ, » τοὺς μετὰ
τὸ βάπτισμα λόγους ἐμφαίνει τῶν ἀποστόλων, οὓς
ἔλεγον περὶ τοῦ Χριστοῦ· καὶ πρὸ τοῦ κληθῆναι

¹² Psal. xli, 3. ¹³ Psal. xxxii, 5. ¹⁴ Psal. xxxv, 10. ¹⁵ Isa. vi, 3. ¹⁶ Joan. iii, 30.

οὐ μὲν ἔλεγον, « Δεῦτε, εὐρήκαμεν τὸν ποθοῦμενον » A
οὐ δὲ, « Ἐρχου καὶ ἴδε » καὶ ἔπειτα, « Ἦλθον, φησι,
καὶ εἶδον ποῦ μένει, καὶ παρ' αὐτῷ ἔμειναν τὴν
ἡμέραν ἐκείνην » καὶ τὰλλα ἀπλῶς ὅσα ἐχόμενα
τοῦ βαπτίσματος πρὸ τῆς καθολικῆς κλήσεως οἱ
μαθηταὶ πρὸς ἀλλήλους ἔλεγον. Τὸ δὲ, « Προφθά-
σωμεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἔξομολογήσει, » τοῦτο
δηλοῖ Ἐπειδὴ, φησὶν, οὗτος ὁ νῦν φανεῖς προ-
αιώνιος μὲν ἐστὶ Θεός, καὶ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ
θαλάσσης δημιουργός, γέγονε καὶ νῦν ἄνθρωπος
καθ' ἡμᾶς, πάντα τὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἴδια
ἔχων, πλὴν μόνης τῆς ἀμαρτίας· μάλιστα δὲ αὐ-
θις ἐν ὑστέροις καιροῖς μετὰ τοῦ αὐτοῦ προσώπου
καὶ τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως ἔρχεσθαι κρίναι ζῶντας
καὶ νεκρούς, οὐκέτι μὲν τοιοῦτω σώματι, οὐκ ἀσώ-
ματος δὲ. οἷς οἶδεν αὐτὸς λόγους θεοειδιστέρου σώ-
ματος, δεῦτε προσκυνήσωμεν αὐτῷ, πιστεύοντες
ὡς Θεῷ, προσπίπτοντες ὑπὲρ ὧν ἡμάρτομεν. Προ-
φθάσωμεν δὲ καὶ προκαταλάβωμεν τὸ πρόσωπον
αὐτοῦ ἐν ἔξομολογήσει καὶ συντριβῇ καρδίας· ἵνα
αὐτὸν ἐκείνον ἐκείθεν ἴλων εὐρωμεν κρίνοντα·
ἐν γὰρ τῷ ἁθῆ οὐκ ἔστιν ἔξομολόγησις· διὸ χρὴ
νῦν καὶ προκαταλαβεῖν καὶ προφθάσαι.

14. Εἰθὺς οὖν μετὰ τὴν εἰσοδὸν, καὶ τὸ τέλος
τοῦ τρισαγίου, ἢ ἄνω καθέδρα (18), ἦτις τὴν ἀπὸ
γῆς εἰς οὐρανὸν ἀνοδὸν, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς χαμαι-
ρεπνῆς πολιτείας τῶν Ἰουδαίων, καὶ τὴν ἐκ τοῦ
νόμου καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης συγκαταβατικῶς
ἐγχαρωθείσας αὐτοῖς, δηλοῖ μεταβάσιν· ὡς ἐν-
τεῦθεν δῆλον ὅτι μετὰ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ βαπτί-
ματος ἀρχὴν λαμβανούσης τῆς θείας χάριτος· ὧν
μέσον ἐστὶ τὸ λεγόμενον προκειμενον· ὅπερ
οὕτως εἴρηται. διότι πρόκειται πάντων τῶν συμ-
βόλων τῆς νέας χάριτος· μετὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἡ
τῶν ἀποστόλων κλήσις, καὶ ἡ ἀνάδειξις αὐτῶν
ἀναφαίνεται διὰ τῆς τῶν Ἠραξίων αὐτῶν, ἢ τῶν
ἐπιστολῶν ἀναγνώσεως· πρὸς δὲ, καὶ ἡ εἰς αὐτῶν
τῶν γεγραφότων τὰ θεῖα Εὐαγγέλια χάρις. Ἡ
δὲ σφραγὶς ἦν ὁ ἀρχιερεὺς ἐσωθεν ποιεῖν εἰσὼθεν
ἐν τῷ τέλει τοῦ τρισαγίου, εἰς πλήρωμα μὲν καὶ
οἰονεὶ ἐκσφράγισμα τῶν περὶ Χριστοῦ προειρημέ-
νων προφητικῶν φωνῶν χαρακτηρίζεται· ἢ γὰρ
διὰ σαρκὸς αὐτοῦ παρουσία σφραγὶς ἐγένετο ἐπι-
κυρούσα τὰ ὑπ' ἐκείνων προηγουμένα ὡς ἀληθῆ·
αὕτη δὲ καὶ εἰς ἀρχὴν τῶν θεοπεπῶν ἔργων,
καὶ τῆς τοῦ ἀνθρωπείου γένους ἀναπλάσεως τέ-
τακται· ἀλλὰ καὶ σφραγὶς ἐστὶν, Εἰρήνης, ἥτις
τάς τότε μερικῶς ἀρχὰς κατέλυσε, καὶ τοῖς μακρῶν
ἔννευσιν εἰρήνην ἐβράβευσεν. ὅθεν καὶ εἰρήνη
ὁπῶς ὁ Χριστὸς ὁ τῆς εἰρήνης Πατὴρ εἰς ἐνόσητα. ἤγαγε
καὶ τὰ ἐπίγεια καὶ τὰ οὐράνια.

15. Καὶ μὴ τις σκανδαλιζέσθω ἀκούων ταῦτα,
καὶ λέγων, Πῶς τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν γεγονότα
παρὰ τῶν ἀποστόλων, ταῦτα σὺ ἐν ἀρχῇ τῶν πρὸ

¹⁴ Joan. 1, 38, 39.

(18) Cathedra hoc loco idem videtur quod *bema*, a Latinis dictum *presbyterium*. Alioqui tamen pontifex post dictum introitum, revera in cathedram suam, id est sedem, conscendit.

« Iverunt, inquit, et viderunt ubi maneret et apud eum manserunt die illa ¹⁷; » et alia quæcumque, circa tempus baptismi, ante generalem vocationem, discipuli inter se aiebant. Porro verba : « Præoccupemus faciem ejus in confessione, » hoc indicant : Quoniam, inquit, hic qui apparuit, sempiternus est Deus, cæli terræ marisque creator, et nunc factus est similis nobis homo, omnia humanæ naturæ propria habens, excepto peccato : rursusque postremis temporibus cum eadem persona et substantia eadem venturus est judicare vivos et mortuos : haud equidem in ejusmodi corpore, neque tamen incorporeus, sed ea ratione quam ipse novit diviniore corporis : venite, adoremus illum, credentes ei ut Deo, proidentes propter ea quæ peccavimus. Præveniamus autem et præoccupemus faciem ejus in confessione et cordis contritione, ut eum illic misericordem judicem comperiamus : in inferno enim nulla est confessio : propterea oportet nunc et præoccupare et prævenire.

15. Statim itaque post introitum et trisagii finem, ad cathedram conscenditur, quæ res a terra in cælum conscensum, et ab infima Judæorum vita, et a lege ac veteri fœdere indulgentem ipsis concessio, significat transitum : ut hinc fiat exploratum, quod post baptismi institutionem, initium cepit divina gratia. Porro illud interponitur quod dicitur *προκειμενον*, propterea quod cunctis novæ gratiæ symbolis præit. Posthinc enim apostolorum quoque vocatio et designatio divulgatur, actibus illorum atque epistolis legendis : nec non ipsorum qui divina Evangelia scripserunt gratia. Benedicendi vero actus seu signaculum, quod episcopus intus facere solet in fine trisagii, plenitudinem et quasi sigillum prophetorum de Christo prælectorum verborum denotat. Namque hujus in carne adventus, sigillum fuit quod prædictorum ab illis veritatem obsignavit. Atque hoc benedictionis signaculum initio quoque divinorum operum et creationis hominis adhitum fuit. Est insuper signaculum pacis ejus, quæ partiales principatus dissolvit, cunctisque sive proximis sive longinquis gentibus pacem sancivit. Ideoque : « Pax omnibus, » episcopus inelamat : innuens videlicet, quod Christus pacis Pater, terrestria ac cælestia unum fecit.

πᾶσιν (19), ὁ ἀρχιερεὺς ἐκφωνεῖ, αἰνιττόμενος,

16. Nec vero quisquam hæc audiens scandalum patiatur, dicatque : Curnam quæ ab apostolis post resurrectionem acta fuerunt, hæc initio ante pas-

(19) Latinus episcopus dicit : *Pax vobis* ; Græcus, itemque Armenius, *Pax omnibus*, quæ locutio latinis patet ; quanquam et Latinus et Græcus non nisi astantes omnes alloquantur.

sionis symbola collocasti? At velim scias, quisquis A ita loqueris, neque ænigma, neque symbolum, neque parabolam servare posse invariabiliter eorum quæ imitantur paritatem, neque item personæ, temporum, ordinis prioris aut posterioris, et reliquorum hujusmodi similitudinem, nedum idem eum illis esse posse: verum hæc ita figurantur, ut imaginem prototypi gerant: sed certe æqualitatem servari impossibile est. Dicimus ergo, lectionem apostolicorum Actuum et Epistolarum, electionem simul representare et finem promissionum Christi Dei nostri: unde hujus potentia, et veritatis firmitas comprobatur. Dixit enim illis: « Venite post me, faciam vos piscatores hominum ¹³. » Specta igitur, quomodo mundum universum prædati sunt de abyso erroris hi pisca- B tores et illiterati: atque ab ortu solis usque ad occasum horum dogmata prædicantur, ac præ aliis cunctis legibus et statutis, horem valent traditiones. Quodque omnium mirabilissimum est, vis horum artificum haud eatenus tantum operata est, quatenus ii vixerunt, quod piscatoribus cæteris usuvenit, et post mortem evanuit; sed potius, facta aliqua ab iis per omnes gentes satione, jactum manu ipsorum semen, piscatores multos cepit, venatores, milites, mercatores, agricolas, multiplicem Domino et creatori fructum reddentes: ita ut videre liceat usque ad hodiernum diem, et usque ad sæculi hujus consummationem, infideles multos ad baptismum accedentes, piscatorum horum sagena captos. Atque hæc quidem de Actuum C apostolorum atque Epistolarum lectione dita sunt. πτίσματι, τῇ σαγήνῃ τῶν ἀλιέων τούτων ἀγρευομένους. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἀποστολικῶν Πράξεων καὶ τῶν θείων τούτων ἐπιστολῶν ἐπιδίδονται.

17. Jam venerabilium ac divinorum Evangeliorum elata voce lectio, ipsius Christi Dei nostri demonstrat sermones, mandata, leges ipsas quas nobis tulit, passionem, sepulturam, resurrectionem, assumptionem. Nam miraculorum levem oppido mentionem evangelistæ fecerunt, uno tantum verbo innumerabilem prodigiorum multitudinem significantes. Quia vero quem decantamus, Deus simul homoque est mistos pariter hymnos ei composuerunt beati Patres. Et sicut trisagii hymnus, ita etiam Alleluia, angelica est hymnodia; ut Christum Deum esse ex angelicis, hominem item esse, ex nostris hymnis palam fiat. Thuribolum autem, quoddum canitur Alleluia, cum thymiamate agitur, gratiam Spiritus sancti denotat datam discipulis, quando eos misit ad omnem morbum languoremque sanandum in Israel. Tum post evangeliorum lectionem preces et postulationes, usque ad cherubicum hymnum, triennale magisterium Christi Dei nostri innuunt, et paratorum ad baptismum catechesim; quia hos videlicet prædica-

¹³ Matth. iv, 19.

(20) Hanc regulam criticam intelligendarum parabolarum jam tradiderat S. Cyrillus in Com-

τῶν πάθους συμβόλων τέθεικας; Ἄλλ' ἴσθι ὅ ταῦτα λέγων ὡς οὔτε αἰνίγμα οὔτε σύμβολον οὔτε παραβολὴ δύναται φυλάξει ἀπαρραλλάκτως τῶν ὧν μιμνῆται πάντων τὴν ἐμφέρειαν (20). ἄλλ' οὔτε προσώπου καὶ καιρῶν καὶ τάξεως πρώτης καὶ δευτέρας καὶ τῶν ἐξῆς τὴν ὁμοίωσιν, μᾶλλον δὲ τὴν ταυτότητα. Ἄλλ' οὕτως ἐσχημάτισται, ὡς τὴν εἰκόνα φέρειν τοῦ πρωτοτύπου· τὸ μῆντοι παραπλήσιον παρατηρηθῆναι ἀδύνατον. Εἶπωμεν τοίνυν ὡς ὁ τῶν ἀποστολικῶν Πράξεων ἀνάγνωσις, καὶ τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν, παρίστησι τὴν ἐκλογὴν, καὶ τὸ τέλος τῶν ὑποσχέσεων τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν· ἐξ ὧν ἡ δύναμις τούτου, καὶ τὸ ὀδύπρωτον τῆς ἀληθείας συνίσταται. ἔφησε γὰρ πρὸς αὐτούς, « Δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων. » Ὅρα τοίνυν πῶς κόσμον ὅλον ἐξώγησαν ἐκ βυθοῦ τῆς πλάνης οἱ ἀλιεῖς καὶ ἀγράμματοι· καὶ ἐξ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν τὰ τούτων κηρύττεται, καὶ παντῶν τῶν ἄλλων νόμων καὶ θεσπισμάτων τούτων κρατοῦσιν αἱ παραδόσεις· καὶ τὸ δὴ πάντων θαυμασιώτερον, ἡ τῆς τέχνης τούτων ἐνέργεια, οὐκ ἐφ' ὅσον χρόνον ἐν τῷ βίῳ διέτριβον ἐνήργησεν, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν ἀλιέων, εἴτα μετὰ θάνατον καταργηθῆ· ἀλλὰ μᾶλλον τότε μερικὸν οἰοῖται σπόρον ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι κατασπειράτων αὐτῶν, τὸ παρ' ἐκείνων καταβληθὲν σπέρμα πολλοὺς ἀλιεῖς ἐξώγησε καὶ θηρεύσας στρατιώτας καὶ ἐμπόρους καὶ γεωργοὺς, πολύχουν τὸν καρπὸν τῷ δεσπότῃ καὶ δημιουργῷ προσφέροντας· ὡς ἐξῆναι ὄρα· ἕως καὶ σήμερον καὶ μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος τούτου πολλοὺς τῶν ἀπίστων τῷ θεῷ προσερχομένους βα-

13· Ἡ δὲ τῶν σιπτῶν καὶ θείων Εὐαγγελίων ἐκφώνησις, αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν δὴλοῖ τοὺς λόγους, τὰς ἐντολάς, τοὺς νόμους αὐτοῦς, οὓς ἡμῖν ἔθετο, τὰ πάθη, τὴν ταφήν, τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὴν ἀνάληψιν· τῶν γὰρ θαυμάτων οἱ εὐαγγελιστῆς ὀλίγον ἐποιήσαντο λόγον, ἐν ῥήματι πλήθοντα ἀπειρα θαυμάτων παραδηλώσαντες. Ἐπεὶ δὲ ὁ ὑμνοῦμενος Θεὸς ἐστὶ καὶ ἄνθρωπος ἅμα, συγκεκρασμένους καὶ τοὺς ὕμνους αὐτῶν διατετάχασιν οἱ μακάριοι Πατέρες· καὶ ὡσπερ ὁ τρισάγιος ὕμνος, οὕτω δὴ καὶ τὸ Ἀλληλούϊα ἀγγελικὴ ἐστὶν ὕμνωδία, ἐν ᾧ μὲν ἐστὶ Θεὸς ἐκ τῶν ἀγγελικῶν ὕμνων γινώσκον γίνηται, ὅτι δὲ ἄνθρωπος ἐκ τῶν παρ' ἡμῶν· ὁ δὲ θυμιατὸς ὁ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ Ἀλληλούϊα μετὰ θυμιαματος κινούμενος τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος δηλοῖ, τὴν δεδομένην τοῖς μαθηταῖς, ὅτι τούτους ἀπέστειλε, τοῦ ἰάσασθαι πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ Ἰσραὴλ· αἱ δὲ μετὰ τὴν τῶν θείων Εὐαγγελίων ἀνάγνωσιν εὐχαί τε καὶ αἰτήσεις ἄκρι τοῦ χειροδικίου ὕμνου τὴν ἐπὶ τρισὶ χρόνοις διδασχολίαν ὑπεμφαίνουσι τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν,

mentario ad Lucam cap. xvi, apud nos t. II p. 347.

καὶ τῶν πρὸς τὸ βήπτισμα ὑπερεπιπέμων κατήχησιν ἕρ' ἢ τούτους ἢ τῶν λόγων δύναμις, καὶ ἡ τῶν θαυματῶν ἐνέργεια συναφελκτο. Τότε δὲ καὶ οἱ καταχούμενοι, καὶ μὴπω καταξέλωθεντες τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, ἔξω μεθίστανται. Αἱ δὲ ἐν τῷ μεταξύ τούτων γινόμεναι εὐχαὶ ὑπὲρ αὐτῶν τε γίνονται τῶν καταχουμένων, καὶ τῶν πιστῶν, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ ἀρχιερέως· ἐννοοῦντες γὰρ οἱ θεσπίσαι Πατέρες, ὅποισιν εἶναι χρὴ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν χεῖρα τοῦ μέλλοντος ἀπτεσθαι τοῦ παναχράντου σώματος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ὅτι καθαρῶταρον τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ταύτην δεῖ τυγχάνειν, τὰς ὑπὲρ τῆς συγχωρήσεως τούτων εὐχὰς διὰ φιλοφροσύνης Θεοῦ ἰσομένης ἐξέθεντο.

ιη'. Ἡ δὲ τῶν ἁγίων μεταθέσις, τοῦ σώματος, φημί, τοῦ Δεσποτικοῦ καὶ τοῦ αἵματος ἀπὸ τῆς προθέσεως (21), καὶ ἡ τούτων πρὸς τὸ θυσιαστήριον εἰσόδος κατὰ τὸ χερουδικόν, τὴν ἀπὸ Βηθανίας πρὸς Ἱερουσαλὴμ δηλοῖ τοῦ Κυρίου εἰσέλυσιν· τινικαῦτα γὰρ καὶ ὁ πλείστος ὄχλος καὶ οἱ τῶν Ἑβραίων παῖδες ὡς βασιλεῖ καὶ νικητῇ τοῦ θανάτου τὸν ὕμνον ἀνέφερουν αἰσθητῶς· νοητῶς δὲ ἀγγελοῖ μετὰ τῶν χερουδικῶν τὸν τρισάγιον ἀπεδίδοσαν ὕμνον· καὶ τὰ σκῆπτρα καὶ τὰς ῥομφαίας (22), ἃς τὸ παλαιὸν ἔφερον, ὡς σύμβολα βασιλείας ἐπιφέρουσιν οἱ διάκονοι· καὶ τὰ ριπίδια, ἃ καὶ ριπίδες γράφονται, εἰς τύπον εἰσι τῶν χερουδικῶν. (23) Ὁ δὲ ἀδόμενος χερουδικὸς ὕμνος προτρέπεται πάντας ἐντεῦθεν καὶ μέχρι τοῦ τέλους τῆς ἱερούργιας προσεκτικώτερον ἔχειν τὸν νοῦν πᾶσαν βιωτικὴν μέριμναν κἀπὼθεν ἀπειμένους, ὡς βασιλεῖα μέγαν μιλῶντας δέχεσθαι διὰ τῆς κοινωνίας. Ἡ δὲ πρὸς τὴν ἁγίαν τραπέζαν τῶν ἁγίων ἀπόθεσις μίμησιν ἔχει τινικαῦτα μὲν τοῦ ἐστρωμένου ἀνωγίου, μετ' ὀλίγον δὲ ἡ αὐτὴ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὑψώσιν· ἐν δὲ τῷ τέλει τὴν ταφὴν εἰκονίζει, καὶ τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὴν ἐκείθιν ἀνάληψιν· ἵνα γὰρ μὴ τὸ καθ' ἕκαστον τῶν τότε γενομένων τὴν ὥραν καὶ τὸν καιρὸν καὶ τὸν τόπον ἀφορίζοντες οἱ μακάριοι Πατέρες, εἴτι καὶ μεταθέσεων ἐτίθον καὶ θυσιαστηρίων πλείονων δεηθῶσι, καὶ τούτων ὡσανεὶ μωμετῶν τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον καταστῆ, ἀξίον τῆς θεουργοῦ δημιουργίας τρόπον ἐμιμήσαντο, ὡς οἶόν τε ἀνθρώπων τὰ θεῖα μιμεῖσθαι καὶ κατεργάζεσθαι. Καὶ δὴ ὡς οὐρανὸν μὲν τὸ ἐπάνωθεν τῆς ἁγίας τραπέζης ὀρόφιον ἀπαρτίζουσι· ὡς ὄλην δὲ γῆν ὀρίζονται τὸ ὑπὸ τεσσάρων κίωνων τοῦ κιβωρίου συγκλειόμενον ἢ περιγεγραμμένον ἱερὸν ἔδαφος· ἐν ᾧ πληροῦται καὶ ὁ προφητικὸς λόγος, ὁ, « Εἰργάτατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς ὁ Θεός· » πάντων γὰρ ὁμολογούντων ἐν Ἱεροσολύμοις περιγεγράφθαι τῆς γῆς τὸ μεσαιτατόν, ἐνθα δὲ καὶ πάντα τὰ τοῦ

A tionis vis, et miraculum operatio attraxit. Tunc vero catechumeni, nondum Christi sacramentorum digni, extra mittuntur. Quæ autem hoc intervallo funduntur preces, tum ipsorum catechumenorum, nec non et fidelium, atque ipsius denique episcopi causa fiunt. Cogitantes enim divi Patres, qualem esse oporteat animam itemque manum illius qui immaculatum contrecturus est Christi Dei nostri corpus, nempe oportere solaribus radiis esse puriorem, ideo preces pro impetranda his venia, quam a Dei clementia exspectant, instituerunt.

18. Age vero sanctarum rerum a prothesi translatio, corporis, inquam, Dominici et sanguinis, et horum ad altare introitus resonante hymno cherubico, indicat Domini ex Bethania ad urbem Jerusalem processum. Tunc enim et turba plurima, et Hebræorum pueri, tanquam regi mortisque victori, hymnum voce sensibili cecinerunt; intellectualiter autem angeli cum cherubinibus trisagii hymnum dixerunt. Et sceptrum gladiusque, quorum olim usus erat tanquam regni symbola gestant diaconi. Tum et ventilabra, figuram cherubinarum gerunt. Qui autem canitur hymnus cherubicus, admonet omnes, ut nunc, et usque ad liturgiæ finem, attentiore animo sint, omnia omnia mundana terrenaque cura, ceu qui magnum Regem in sacra communione suscepturi sunt. Jam et rerum sanctarum in sancta mensa repositio, imitatur stratum illud cœnaculum, et paulo post, in crucem exaltationem; et in fine demum sepulturam representat, et resurrectionem et deinde assumptionem. Ne enim si omnium sigillatim tunc actorum horam ac tempus locumque definirent beati Patres, adhuc aliis translationibus, pluribusque altaribus indigerent, atque hinc quasi risui expositum œconomix mysterium evaderet, decoram mundanæ Dei creationis rationem imitati sunt, quatenus homini divina imitari licet atque operari. Itaque cœli instar superius sanctæ mensæ lacunar fabricarunt. Instar vero universæ terræ esse constituerunt sub quatuor ciborii columnis clausum et circumscriptum sacrum pavimentum. Qua in re impletur propheticum illud dictum: « Qui operatus est salutem in medio terræ ¹⁹. » Nam cum omnes confiteantur Hierosolymam in media terræ statione esse collocatam, qua in civitate universam passionem suam sustinuit Dominus, proditionem, iudicium, et ea quæ crucem præcesserunt ac subsecuta sunt; cum in-

¹⁹ Psal. LXXIII, 12.

(21) Al. codex addit ἡ σκευοφυλακίου, aut a scevophylactio; quod mendum videretur, cum non eadem mensa fuerit πρόθεσις et σκευοφυλάκιον, quod etiam diaconicum nonnulli appellant. Sed tamen in libello Delineationis ecclesiæ Orientalis Græcæ, auctore Eustrathio Joannide Rutheno, p. 117, legitur: Prius quam ad altare, consecrationis gratia, deferrentur oblationes, in gazophylacium (idem quod scevophylactium) porta-

bantur, donec inquisitio facta fuisset, num ex tales essent, quæ Domino digne offerrentur. Sed legesit Allatium De Græcorum templis, ed. Paris. p. 136.

(22) Hinc in picturis Græcæ missæ vides angelos, quorum vicem gerunt diaconi, gladiis armatos. Et cæremoniarum apud nos magistris baculus instar sceptri est.

(23) Hic quoque tractus, usque ad κοινωνίας, exstat in solo codice 632, p. 6. a.

super sanctam mensam medium inter cælum ac terram tenere locum appareat, eademque media inter columnas ac ventilabra sit, merito ipsa cælo supposita esse dicetur: atque sive in India sive in Britannicis insulis ea consistat, salutem in medio terræ patratam fuisse denotat per ea quæ in ipsa peraguntur mysteria. Quod si quis dicat, non omnem ecclesiam habere ciborium et crepidines atque columnas, satis, inquam, erit si semicirculare bema habeat, quod in qualibet ecclesia fieri constitutum est, cujus curvum lacunar cæleste hemisphærium representat, mediam habens ex adverso sanctam mensam.

19. Jam post sanctorum donorum repositionem, precem episcopus pro se et populo recitans, postulat ut gratum sit Deo Patri sacrificium Filii ejus unigeniti qui immolatur. Etenim hic immolatus hostiam se in sui Patris honorem obtulit, quamquam id Pater non exigeret. Atque sanguis ejus liberando universo hominum generi pretium existit, et quasi redemptio. Postea elata voce: Amemus invicem, clamat diaconus; ita ut sensibilis quæ tunc fit salutatio, intellectualiter intra cor recipiatur, et omnis injuriarum memoria abstergatur. Tum bis diaconus inolamans ait: « Portas, portas; in sapientia attendamus; » id est, Ne insipienter neque inconsiderate sancta hæc tractare ausimus, nec quasi quotidiana consuetudine involvibile hoc peragamus officium et actum, ut acceptabile videamur Domino sacrificium offerre: sed postquam cum puritate cognoverimus cui vel quali modo singula prototypa, quæ nunc fiunt, utiliter congrueque competant. Oportet itaque ut mystæ atque initiatores harum rerum, sacerdotes, inquam, atque episcopi, cunctique ministri, rationem noverint officiorum horum, et cui unumquodque referatur. Quod est enim rationalis naturæ proprium, id his verbis, « In sapientia attendamus, » imperatur. Sequitur: « Stemus honeste, stemus cum timore attendamus sanctæ anaphoræ. » Quænam porro anaphora? Nempe ad prototypa perficiendorum symbolorum respectus. Demonstrativum enim est, et similitudinis indicativum, anaphoræ vocabulum. Ideoque trementes pariter et lacrymantes, quasi ipsum nunc cerneremus patientem pro nobis theanthropum, ita stemus sobrie et compositè, ut cum pace, et sine terrenarum cogitationum perturbatione, hæc exhibentes, digni fiamus inclytam ejus resurrectionem cernere, atque hinc gaudio repleri; præcipue qui, prout loci sanctitas postulat, corpus suscipiunt. Hi enim et ei compatiuntur, et consepulti, postea simul resurgunt. **D** μάλιστα οἱ ἄξιως τοῦ θεοῦ τόπου μεταλαμβάνοντες σώματος · οὔτοι γὰρ καὶ συμπάσχουσιν αὐτῷ, καὶ συνθεπτόμενοί συνανίστανται.

(24) Male apud Germanum βενετικαῖς, venetis. Item alibi ἀνώγειον ἐσταυρωμένον pro ἐστρωμένον.

(25) Diceret cum poetis ἐν ὀμφαλαί τῆς γῆς.

(26) Vides legem Græcam de semicirculari præ-

πάθους ὑπέστη ὁ Κύριος, τὴν προδοσίαν, τὴν κρίσιν, τὰ πρὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ τὰ μετὰ τὸν σταυρὸν · ἐπεὶ καὶ ἡ ἁγία τράπεζα μεθόριον οὐρανοῦ καὶ γῆς ὡς παραδεικνύεται, καὶ κατὰ τὸ μέσον τῶν κίωνων καὶ τῶν κύκλων βεπίθων ἔχει τὴν στήσιν, εὐκρίτως ἐπ' οὐρανὸν εἶη αὐτῆ, εἴτε ἐν Ἰνδία, εἴτε ἐν Βρετανικαῖς (24) νήσοις, ἐν μέσῳ τῆς γῆς (25) τὴν σωτηρίαν ἐργάζεσθαι ὑπεμφάνει διὰ τῶν τελουμένων ἐν αὐτῇ · τῷ δὲ λέγοντι, Ἄλλ' οὐ πᾶσα ἐκκλησία κιβώριον ἔχει καὶ κρηπίδας καὶ κίονας, ἀρκεῖσι τὸ τοῦ βήματος ἡμικύκλιον ἐν πάσῃ ἐκκλησίᾳ νομοθετηθέν (26) · οὐ καὶ ὁ μύαξ τὸ οὐράνιον ἡμισφαίριον σχηματίζει, ἐν μέσῳ ἔχον καταντικρὺ τὴν ἁγίαν τράπεζαν.

εθ'. Μετὰ δὲ τὴν ἀπόθεσιν τῶν ἁγίων δώρων, τὴν εὐχὴν ὁ ἀρχιερεὺς ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ λαοῦ ποιούμενος, αἰτεῖται εὐπροσδόχτων γενέσθαι τὴν προτεθείσαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ θυσίαν τοῦ θυομένου μονογενοῦς Υἱοῦ αὐτοῦ · οὗτος γὰρ ὁ θυόμενος εἰς τιμὴν τοῦ οἰκείου Πατρὸς, ἑαυτὸν εἰς θυσίαν ἐπέδωκε καὶ ταῦτα μὴ αἰτήσαντος τοῦ Πατρὸς · καὶ τὸ εἰς τιμὴν πατρικὴν χυθὲν αἷμα, τοῦτο τιμὴ ἐγένετο πρὸς ἐλευθερίαν πάσης ἀνθρωπότητος, καὶ οἰσίνε τις ἐξώνησις · εἶνα τὸ, « Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, » ἐκφωνεῖ ὁ διάκονος, ὥστε τὸν αἰσθητὸν γινόμενον ἄσπασμόν νοητῶς ἐν τῇ καρδίᾳ εἰσδέχεσθαι, καὶ πᾶσαν ἐξορίζειν μνησικακίαν. Ἀναδιπλασιάζει δὲ παρεγγυόμενος ὁ διάκονος λέγων, « Τὰς θύρας, τὰς θύρας · ἐν σοφίᾳ πρόσσχωμεν. » τουτίστι, Μὴ ἀσέφως καὶ ἀλογίστεως τολμῶμεν ταυτὶ τὰ ἅγια, μηδ' ὑπὸ τῆς καθ' ἑκάστην ἡμέραν συνηθείας τὸ ἀνεπισφαλὲς κατορθοῦντες τῆς πράξεως καὶ τῆς ἐνεργείας αὐτῶν, δοκῶμεν θυσίαν εὐπροσδέχτον τῷ Κυρίῳ προσφέρειν · ἀλλ' ὅταν μετὰ καθαρότητος ἐπιγενώσκωμεν, τινὲ καὶ ποίῳ τρόπῳ τῶν πρωτοτύπων ἕκαστον τῶν νῦν τελουμένων προσφέρως καὶ καταλλήλως συνάπτεται. Χρηὸν οὖν τοὺς μύστας καὶ μεταγαγούς τῶν τοιούτων, ἱερεῖς, φημί, καὶ ἀρχιερεῖς, καὶ πάντας τοὺς ταῦτα διακονομένους, εἰδέναί τὸν λόγον τῶν τελουμένων, καὶ πρὸς τί ἕκαστον ἀναφέρεται · τοῦτο γὰρ ἴδιον τῆς λογικῆς φύσεως, ὡς καὶ τὸ, « Ἐν σοφίᾳ πρόσσχωμεν, » διεντέλλεται. Τουτίστι ἐπιταί καὶ τὸ, « Στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου · πρόσσχωμεν τῇ ἁγίᾳ ἀναφορᾷ. » Τίς δὲ ἡ ἀναφορά; Ἡ πρὸς τὰ πρωτότυπα τῶν τελουμένων συμβόλων ἐποψίς θηλονότι · δεκτικὸν γὰρ καὶ ὁμοιωματικὸν τὸ τῆς ἀναφορᾶς ὄνομα · καὶ διὰ τοῦτο τρέμοντες ὁμοῦ καὶ θακρύνοντες, ὡς νῦν αὐτῶν ὄρωντες πάσχοντα ὑπὲρ ἡμῶν τὸν θεάνθρωπον, οὕτω στῶμεν νηφοντως καὶ εὐσταθῶς, ὅπως ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀταραξίᾳ τῶν κάτωθεν λογισμῶν, ταῦτα προσφέροντες ἢ ἀναφέροντες, καταξιοθῶμεν ἰδεῖν αὐτοῦ τὴν θείαν ἀνάστασιν, καὶ τῆς ἐνευθεν χαρᾶς ἐμπλησθῶμεν · καὶ

sbyterio, ut apud Allatum *De templis Græc.* ed. Paris. p. 166. Quin adeo decoram hanc legem servatam videmus in priscis etiam Romæ et civitatis Toscaniæ basilicis.

κ'. Παρεγγυᾶται δὲ πρὸς τοῦτους ὁ ἀρχιερεὺς ἄνω ἅς τὰς καρδίας ἔχειν, καὶ ἔλεν τὸν νοῦν. Οἱ πιστοὶ δὲ, τούτων λεγομένων, ἐπαγγέλλονται προσφέρειν πρῶτον μὲν ἔλεον, εἶτα εἰρήνην ὡς θυσίαν αἰνίσεως. Ὁμολογοῦσι δὲ καὶ τὰς καρδίας οὕτως ἔχειν πρὸς Κύριον, ὡσπερ ἐπέλλονται. Ἐπι τοῦτοις τὸ θεῖον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως σύμβολον λέγεσθαι διατίταται, ἵν' ἐκ τούτου γνώριμον εἴη τοῖς πᾶσιν ἕτι ὁ εἰς τῆς Τριάδος ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ ἐνάρχου Πατρὸς, οὗτος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν καὶ ἀνθρώπος γέγονε, σαρκωθείς ἐν τῇ ἁγίᾳ Παρθένῳ, σταυρωθεὶς, καὶ ταφαις, καὶ ἀναστάς· οὐ κατὰ τὰς θείας ἐντολάς τὰ τελούμενα ταῦτα πράττομενα, ἵνα μὴ λόγοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργοις εἴσαι τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐνεργουμένους, οὕτω φαινόμεθα ζῶντες ὁμοῦ καὶ πολιτευόμενοι· καὶ τὰ μὲν πάθη σαρκὶ τούτου ὑπομμενῆναι ὁμολογῶμεν, ἀπαθῆ δὲ τούτου φυλάττεσθαι τὴν θεότητα· ἅμα δὲ ἵνα τῇ ἐκφωνήσει τοῦδε τοῦ θείου συμβόλου καὶ οἱ ἀγνώτες καὶ ἀμαθεῖς, τούτου ἐκούοντες τοῦ ἀδοξμένου, διὰ παντός ἐν γνώσει ἔχωσι τὰ ἔκφορα τοῦ μυστηρίου τῆς πίστεως καὶ ταῖς τῶν πολλῶν ἀποκαῖς οὐκ ἀπόρητα.

κα'. Ἡ δὲ τῶν θυρῶν κλείσις, καὶ ἡ ἐπάνω τούτων ἐξάπλωσις τοῦ καταπετάσματος, ὡς ἐν τοῖς μοναστηρίοις εἰῶθαι, καὶ ἡ τοῦ λεγομένου αἴρος (27) τῶν θείων δώρων ἐπικάλυψις, ὡς αἶμαι, τὴν νύκτα ἐκείνην δηλοῖ, καθ' ἣν ἡ τοῦ μαθητοῦ προδοσία προέβη, καὶ ἡ πρὸς Καϊάφαν ἀπαγωγή, καὶ ἡ πρὸς Ἄνταν παράστασις, καὶ αἱ ψευδομαρτυρίαι, καὶ μὴν καὶ οἱ ἡμπαργοὶ, καὶ οἱ κολαφισμοὶ, καὶ τᾶλλα ὅσα τὸ τρικαῦτα συμβέβηκε· διὰ τι γὰρ τὸ κάλυμμα τοῦτο αἴρ ὠνομάσθη, ἢ πάντως διὰ τὸ τὸν ἐπικαλύπτόμενον παρ' αὐτοῦ σκτεινὸν αἶρα τῆς εἰρημένης νυκτὸς εἰκονίζεσθαι; καθ' ὃν καὶ Πέτρος ὁ μέγας ἔξω τῆν θύρας ἐστώς, πρὸς τὴν τοῦ ἐγνωμένου τῷ ἀρχιερεὶ μαθητοῦ, ἐνδον ἐγένετο τῆς αὐλῆς· ἐνθα καὶ ἡ παιδίσκη τούτῳ ἐντυχούσα· καὶ οἱ πρὸς τῇ πυρᾷ παρεστῶτες, διήλεγχον· καὶ τὰ λοιπὰ τούτῳ ἐπηκολούθησαν ὅσα πρὸς τὸν κρημνὸν τῆς ἀρνήσεως καταπίεγοντο, διὰ τὸ πτώμα συχωρηθέντι οὕτω γενέσθαι τῆς ἐπάρασις ἢ καυχῆσις. Αἰρουμένου δὲ τοῦ αἴρος καὶ τοῦ καταπετάσματος συσταλλομένου, τῶν θυρῶν τε ἀνοιγομένων, ἡ πρῶτα διατυπούται, καθ' ὃν ἀπήγαγον αὐτὸν καὶ παρέδωκαν Ποντίῳ Πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι· ἐν τούτῳ γὰρ τῷ καιρῷ τῆς τῶν θυρῶν δηλαδὴ κλείσεως καὶ τοῦ καταπετάσματος τοῦς ὑποδιακόνους ἔξωθεν ἵστασθαι ἐν τῷ πλάτει τοῦ θείου ναοῦ, ὡς ἐν αὐτῇ τάχα τοῦ σεπτοῦ θυμαστηρίου, οἱ θεῖοι Πατέρες διατετάχασιν, τὰ σκάνδαλα ἐκ μέσου αἶροντες, καὶ τοῦς ἀναιδῶς καὶ ἀνευθριάστως ὧδε ἀκείσει περιτρέχοντας ἐπιβλάβη τῶν ἀφελεστέρων, οἳ τινὰ παιδίσκην ἀποσοθεύοντες καὶ ἀναστῆλλοντες, οἱ γε καὶ τὸ, « Ὅσοι πιστοὶ, » ἐκφωνοῦντες τοῦς παρεστῶτας ἀσφαλίζονται, τοῦ πτώματος τοῦ κορυφαίου μυστικῶς κατὰ ταύτην τὴν ὥραν ἀναμνησκοντες, ὡς ἂν

20. Hortatur mox episcopus, sursum corda totamque mentem habere. Fideles autem, dum hæc dicuntur, promittunt exhibere primo quidem misericordiam. deinde pacem, seu sacrificium laudis. Fatentur item, se ita habere corda erga Dominum, ut jubentur. Post hæc divinum orthodoxæ fidei symbolum dici ordinatum est, ut hinc omnibus fiat exploratum, quod unus de Trinitate unigenitus Filius et Verbum principio carentis Patris, propter nostram salutem homo sit factus, incarnatus de sancta Virgine, crucifixus, sepultus, et resuscitatus : cujus divino mandato hæc sacra facimus ut haud verbis tantum, verum etiam operibus salutem nostram assidue operantes, sic non vivere tantum sed cum virtute vivere videamur : atque cruciatus ipsum quidem carne passum confiteamur, sed ejusdem impassibilem mansisse divinitatem ; simulque ut dum hæc divini symboli elata voce recitatio fit, idiotæ ignarique homines, canticum hoc audientes, mente percipiant mysterii notitiam, quæ jam multorum auribus divulgatur.

21. Portarum vero clausura, nec non veli his superimpendentis apertio, ut in monasteriis fieri solet, tum et illud divinorum donorum operimentum, quod vulgo dicitur aer, illam, ut reor, noctem in qua discipuli proditio evenit, denotant, et ad Caiphæ deductionem, et coram Anna præsentationem, et falsa testimonia, et illusiones, et colaphos, et quæcunque hujusmodi tunc contigerunt. Cur enim operimentum hoc appellatur, aer, nisi quia adpertas tenebris aer noctis illius ab eo figuratur ? qua et magnus Petrus, cum extra januam staret, rogatu discipuli, qui erat pontifici notus, intromissus in atrium fuit : ubi et ancilla ei occurrens, et qui sedebant ad prunas, eum coarguerunt ; et alia ei evererunt, quæ ad negationis præceptum impulerunt ; dum hos lapsu corruere permissus est elationis suæ causa et gloriationis. Ablato autem aere, et retracto velo, portisque patentibus, mane illud figuratur, quo Christum abductum Pontio Pilato prætori tradiderunt. Hoc enim tempore, nempe dum portæ clausæ sunt, et velum prætensum, subdiaconos foris manere in venerabilis templi spatii, quasi in sacri altaris atrio, sancti Patres mandarunt, scandala e medio subducentes, et eos qui inverecunde impudenterque huc illuc discurrunt cum simpliciorum damno, ancillæ cujusdam instar abigentes et cohibentes. Item illi qui illa verba inclamant : « Quicumque fideles, » præsentem omnes a lapsu cavere monent ; dum illis coryphæum hoc tempore in memoriam revocant ; ne quis horum, metu aut dolo subripiente, ab iis qui semper in punitiois prunis sunt dæmonibus, igneas cogitationes injicientibus in corda potissimum virtute sublimiorum, mente

(27) Velum nempe persubtile, quo res sacræ in altari operiuntur.

torpeat; etiamsi non sputa tantum et colaphos reputet, verum etiam sanguinem et passionem mortemque Dei memorari audiat: et nihilominus quasi Dei impassibilitati favens, omnino et indolentiam absque ulla molestia insipienter largiatur: atque ita in hæreticorum phantasticorum bathrum deferatur, et totam Christi œconomiam in arcana mentis suæ officina videatur negare.

καὶ οὕτως εἰς τὸ φανταστικῶν κατανεχθῆναι βάραθρον, καὶ ἀρνησθαι οἰκονομίαν τῆς ὅλης Χριστοῦ ἐν τῷ κρυπτῷ τῆς διανοίας ἐργαστηρίῳ ὀφείη ποιούμενος.

22. Videtis autem quomodo divi Patres res magni Petri hoc loco representari voluerint, ut reputare possimus, quod si Ecclesiæ fundamentum, super quo ipsa ædificanda mox erat, Providentia sic disponente, sacro episcopatu spoliari, et tali tantoque lapsu proruere periclitatum est, qui fieri poterit, ut hodierni aliqui sacrum episcopatum minime sibi convenientem adepti, in tale bathrum non incidant? Nonnulli vero aiunt subdiaconos quasi imaginem gestare legalis virgæ, quam olim manu tenebant ii qui pascha illud comedebant: quia nimirum subdiaconi foris consistentes quietem a fidelibus exigunt, ut commoditatem habeant qui intus sunt sacerdotes divina mysteria imperturbate peragendi.

23. Quid autem dicendum de ventilabris, quæ diaconi interim manu tenent, et celeriter commovent supra res sanctas, quasi attoniti, usque ad complementum augustæ precis: « Mitte Spiritum sanctum tuum super nos et super proposita dona hæc? » Audacis sanæ linguæ est de his dicere, sed quia semel mandato jubentis cessimus, agesis de his quoque loquamur, prout Deus concesserit et siquidem aliis quoque dicta nostra fuerint accepta, Deo sint gratiæ; certe haud omnino vituperanda fore scio, neque extra fidei christianæ dogmata. Dicimus ergo, ubique et semper astūtisse cœlestes potestates Christo Domino, illa vero potissimum nocte qua traditus fuit. Ipsæ igitur videntes abductionem ad Caipham, coram Anna præsentationem, falsa testimonia, virgæ percussiones, sputa, colaphos, illa Judæorum convicia, coccineum a militibus impositum indumentum, spineam coronam, adorationes cum risu, et quæcunque alia divinatorum evangeliorum enumerat narratio, et quotquot propter multitudinem fortasse præterii; ad hæc singula ambigentes, et patientiæ magnitudine obstupescentes, facies suas velantes, semet avertabant: rursusque Domini sui majestatem reverentes, redibant. Idque agebant usque ad elationem in crucem. Finis enim corporis cruciatuum, et ignominie ex his manantis, crux fuit; quæ reapse gloria exstitit, non ignominia; hinc enim operationum ac virtutum deitatis initium; hinc ille generalis universalis terræmotus, et trium horarum tenebræ in universa terra; nec non veli ac petrarum scissio, et monumentorum apertio, denique mortuorum resurrectio, et quæcunque ad inferos descendens Salvator fecit.

Α μή τις τούτων, φόβω ἢ δόλῳ κλαπεί, ὑπὸ τῶν ἐν τῇ πυρᾷ τῆς κολάσεως αἰεὶ ἐστηκότων δαιμόνων, πυρίνους τοὺς λογισμοὺς ἐνιέντων εἰς τὰς καρδίας, μάλιστα τῶν ὑψηλοτέρων κατ' ἀρετὴν, ὀκλάση τὸν λογισμόν οὐ μόνον ἐκπτυσμοὺς καὶ κολαφισμοὺς ἐνοῶν, ἀλλὰ καὶ αἷμα καὶ πάθος ἀκούων Θεοῦ καὶ θάνατον· κἀντεῦθεν ὡς συνήγορος δῆθεν Θεοῦ, τὸ παντελῶς ἀνάλογον αὐτῷ καὶ ἀνώδυνον ἀνοήτως χαρίζεται·

κβ'. Σκόπει δι πῶς οἱ θεοπέποιτοι Πατέρες τὰ τοῦ μεγάλου Πέτρου παραδεδώκασιν ἐνταῦθα εἰδοποιεῖσθαι, ἐν ἔχοιμεν λογίζεσθαι ὡς, εἴπερ ὁ θεμελιος τῆς Ἐκκλησίας, ἐφ' ἣν αὐτὴ οἰκοδομῆσθαι ἐμελλεν, οἰκονομικῶς τῆς θείας ἐπισκοπῆς ἀμοιρῆσαι τῷ τῆνικαῦτα καὶ πτώμα τοιοῦτον κατανεχθεὶς ἀπόλλυσθαι ἐκινδύνευε, πῶς δυνατόν τινος τῶν νῦν ὄντων, μὴ τῆς προσηκούσης θείας ἐπισκοπῆς καὶ ἐπιμελείας τυγχάνοντας, πρὸς τοιοῦτον μὴ καταπεσεῖν βάραθρον; Τινὲς δὲ λέγουσιν ὡς τύπον φέρειν τοὺς ὑποδιακόνους τῆς νομικῆς ράβδου τῆς ἐγκεχειρισμένης τοῖς τὸ Πάσχα ἐκεῖνο ἐσθίουσι· διότι τῶν ὑποδιακόνων ἔξωθεν ἀπαιτούντων τοὺς πιστοὺς, τὴν ὑπ' αὐτῶν ἀταραξίαν ὡσανεὶ βάσιν ἔχοντες ἔνδον οἱ ἱερεῖς, ἀταράχως τῶν θείων μυστηρίων μεταλαμβάνουσι.

κγ' Τί δ' ἂν τις εἴποι περὶ τῶν θείων ῥιπίδιων, ἀρτι ἐγκεχειρισμένων τοῖς διακόνοις, καὶ ὑπ' αὐτῶν στρεφομένων ἐπάνω τῶν ἁγίων, ὡς ἐν ἐκπλήξει, ἄχρι συμπληρώσεως εἰς τὸ, « Κατάπεψον τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκειμένα ὄντα ταῦτα, » τῆς θεολέκτου προσευχῆς; Τοῦ μὲν οὖν τὸ περὶ τούτων φθέγγεσθαι ἐτι· ἐπεὶ δ' ἀπαξ ὑπέξαμεν τῇ ἐντολῇ τοῦ κελύσαντος, φέρε καὶ περὶ τούτων εἰπώμεν, διδόντος Θεοῦ· εἰ μὲν καὶ τοῖς ἄλλοις δεκτὰ, τῷ Θεῷ χάρις· οὐ γὰρ πάντα ψεῦκὰ εὐ οἶδα, οὐδ' ἔξω τῶν δογμάτων τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως. Φαμέν οὖν ὡς πάντοτε μὲν ἀδιαστάτως παῖσαι καὶ δυνάμεις οὐράνιαι τῷ Δεσπότη Χριστῷ, ἐξαιριῶς δὲ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ ἢ παρεδόθη. Αὗται τοίνυν ὀρώσαι τὴν πρὸς Καϊάφαν ἀπαγωγὴν, τὴν πρὸς Ἄνναν παράστασιν, τὰς ψευδομαρτυρίας, τὰ ραπίσματα, τὰ ἐμπύσματα, τὰ κολαφίσματα, τὴν χλεύην ἐκείνην τῶν Ἰουδαίων, τῶν στρατιωτῶν κόκκινον ἔνδυμα, τὸν ἐξ ἀκανθῶν στέφανον, τὸς μετὰ γέλωτος προσκυνήσεις, τὰλλα πάντα ὅσα ἢ τῶν θείων Εὐαγγελίων ἱστορεῖ διήγησις, καὶ ὅσα διὰ τὸ πλῆθος ἴσως παρέλειψεν, ἐφ' ἑκάστῳ τῶν γινομένων διαποροῦσαι καὶ ἐκπληττόμεναι τῆς μακροθυμίας τὸ μέγεθος, καλύπτουσαι τὰς αἰνῶν ὄψεις, ἀπεστρέφοντο· καὶ πάλιν τὴν δεσποτικῶν αἰδοῦμεναι, ἀνθυπέστρεφον. Τοῦτο δὲ ἐποίησαν ἄχρι τῆς ἐπὶ σταυροῦ ἀνυψώσεως· τέλος γὰρ τῶν τοῦ σώματος παθῶν καὶ τῆς ἐπὶ τούτοις αἰσχύνης ὁ σταυρὸς γέγονε· ὃς δόξα μᾶλλον καὶ οὐκ αἰσχύνῃ· ἀρχὴ γὰρ οὗτος ἐνεργειῶν καὶ δυνάμεων τῆς θεότητος· ἐντεῦθεν γὰρ ὁ κοσμικὸς ἐκείνος σεισμός καὶ τὸ τρίωρον σκότος ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, ἢ τε τοῦ καταπετάσματος καὶ τῶν πετρῶν διάρρηξις, καὶ ἡ τῶν μνημάτων ἐξάνοξις· ἐτι γε μὴν ἢ τῶν νεκρῶν ἀνάστασις, καὶ ὅσα ἐν ἔθου κατελθῶν ὁ Σωτὴρ εἰργάσατο.

κδ'. Καὶ διὰ τοῦτο παρ' αὐτῶ τόπων τῆς σταυρώ- A
σεως γενομένη τῷ Χριστῷ τὰ τῆς ἐκπλήξεως καὶ
τοῦ θαύματος εἶδη αἱ θεῖαι δυνάμεις ἀπέθοντο. Εἰς
μίμησιν οὖν ἐκείνων, ὡς εἶρηται, στρέφουσιν οἱ διά-
κονοι τὰ θεῖα ῥιπίδια. Κάντιθεν δὴλον ὡς τὰ πρό-
του σταυροῦ πάντα ὄνειδα, αἱ χλευαστικαὶ τιμαί, καὶ
οἱ καταγλιώτες, πλείον ἔπτοντο τοῦ πάσχοντος, ὡς-
περ καὶ τῶν νοερῶν καὶ θεῶν δυνάμεων. Ἐπεὶ οὖν
ὁ ταῦτα πάσχων, ἄνθρωπος ὦν τέλειος, καὶ θεὸς
ὁμοίως τέλειος ἦν, ἐν μιᾷ ὑποστάσει τὰς δύο φέρων
φύσεις, ἀσυγχύτους, ἀτρέπτους, ἀβάλλουτους, τῆς
μὴ ἀνθρωπίνης τὰ πάθη ὑφισταμένης, τῆς θεότη-
τος δὲ ἀπαθoῦς τυρουμένης· καὶ κατὰ τοῦτο καὶ οἱ
μύσται τῆς σωτηρίας ἡμῶν καὶ οἱ μυσταγωγοὶ ποτὶ
μὲν τὴν διὰ πάθους οἰκονομίαν καὶ μακροθυμίαν
ἔμυθοι· ποτὶ δὲ θεοπροπῆ καὶ καθαρὰν τῆ ὑπερ- B
ουσίῳ φύσει τὴν δοξολογίαν προσφέρουσιν, ὡς ἐξ αὐ-
τῶν χειροῦδι καὶ τῶν σεραφίμ ἀποδιδόμενην αὐ-
τῷ· εἰς τοῦτο γὰρ ὁδηγεῖ ἡμᾶς ἡ λέγουσα ἐκφώ-
νησις τῶν ἐπικύκλιον ὕμνων· δεῖ γὰρ ἡμᾶς ἀναδραμεῖν
ὄθεν ἐξέβημεν.

κε'. Πρὸς δὲ καὶ ὁ μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τρισάκιος
ἕμνος· τούτου δὲ ἄδομένου, ἡ εὐχὴ μάλιστα μὲν τοῦ
μεγάλου Βασιλείου, ἀλλὰ καὶ τοῦ θεοῦ Χρυσοστό-
μου, ἀπὸ τῆς θείας ἀρχομένη φύσεως εἰς τὴν σάρ-
κωσιν κάτεισι, καὶ πάσαν τὴν σωτήριον οἰκονομίαν
διαγορεύσαντες, ἐκφωνοῦσι τὸ, « Λάβετε, φάγετε. »
Ζήτησεν οὖν τινὰ δοκεῖ ἔχειν ἢ ἔλλειψις τοῦ « πάν-
τες, » ἐν τῷ « Λάβετε, φάγετε. » καὶ αὐθις ἐν τῷ
« Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, » προσθήκη. Φαμὲν οὖν ὅτι
ὅτιτάν ἔχει τὴν σημασίαν τὸ, « πάντες, ἱστορικῶς ὁμοῦ C
καὶ πνευματικῶς· ἱστορικῶς μὲν, διὰ τὸν παρὰ
τοῦ προδότου κὰν τοῖς μυστηρίοις γενεῶτα δόλον
πνευματικῶς δὲ ὡς οἱ θεόπται ἀπόστολοι καὶ θεῖοι
Πατέρες. Εἶτα λεκτικόν τὸ πνευματικώτερον· Πάντων
τῶν μαθητῶν τὸν θεῖον ἄρτον ἐν ταῖς χερσὶ δεξαμένων
ἐκ τῶν χειρῶν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, φόβῳ τε καὶ
πίστι μετεληφότων, ὁ μόνος Ἰούδας λαβὼν ἐκρύψε
τοῦτον, καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἐκφανίσας, τὸ μυστήριον
ἐξέπόμπευσε (28)· τούτου γὰρ ἕνεκα, ὡς φασι, τὸ,
« Οὐ μὴ γὰρ τοῖς ἐχθροῖς σου τὸ μυστήριον εἶπω, »
πρόσκειται [τῷ], « Ἐπι τοῦ δειπνοῦ σου τοῦ μυστικοῦ. »
Τὸ μέντοι θεῖον αἶμα ὡς ἐξ ἐνὸς ποτηρίου χεῖλεσι
πάντων καὶ στόμασι δεχομένων, ἀποκρύψαι οὐκ
ἔδυνάθη ὁ δόλιος, ἀλλ' ἐπ' ἰσῆς τοῖς ἄλλοις μετα-
λαβὼν, ἔπιεν· ὅπερ εἰδὼς ὁ πάντα πρὶν γενέσθαι D
ἐπιστάμετος Κύριος, ἐπι μὲν τοῦ ἄρτου τὸ, « πάν-
τες, » παρέδραμεν· ἐπι δὲ τοῦ ποτηρίου, ὡς μετα-
ληψόμενον καὶ τοῦ Ἰούδα, προσθέεικε. Καὶ τοῦτο
μὲν οὕτως εἶρηται.

(28) Quicquid sit de hac Theodori opinione, aut
vulgari traditione, circa sacrum arcanum Judæis
absum Juda revelatum, ipsum quidem participasse
cum cæteris mysteria, ait etiam Petrus Laodicensis
apud nos p. 544. Item S. Petrus Damiani, quem
supra citavimus, ad canonem missæ n. 6: *Solet
inquit, dubitarian Judas acceperit, quod videtur,*

24. Propterea postquam ad crucifixionis locum
Christus pervenit, stuporem et admirationem cœ-
lestes illæ potestates seposuerunt. Illorum ergo
imitatione, uti dictum est, agitant diaconi sacra
ventilabra. Atque hinc exploratum est, cuncta
ante crucem opprobria, derisorios honores, ludi-
bria, magis affecisse patientem, itemque spiritalis
cœlestes potestates. Quoniam igitur, qui hæc
passus est, perfectus homo pariterque perfectus
Deus erat, una in persona duas gerens naturas,
inconfusas, non mutabiles, invariabiles; humanam,
dolores excipientem; divinam impassibilem man-
nentem: idcirco mystici salutis nostræ ministri
et mystagogi, modo quidem passionis dispensatio-
nem ac tolerantiam celebrant; modo Deo dignam
puramque supersubstantiali naturæ doxologiam
extollunt, tanquam ab ipsis Cherubinis ac Sera-
phinis ei tributam. Ad hoc enim nos deducit elata
prolatus voce triumphalis hymnus; nam nos oportet
illuc, unde discessimus, regredi.

25. Post vocis itaque relationem, trisagii canitur
hymnus; quo cantato, oratio præsertim dicitur
magni Basilii vel etiam divi Chrysostomi, quæ a
divina natura exordiens pergit ad incarnationem:
totamque Salvatoris œconomiam hi sancti prædi-
cantes, elata voce proclamant: « Accipite, man-
ducate. » Quætionem quamdam videtur commo-
vere defectus vocabuli « omnes » in dictione:
« Accipite, manducate: » vicissimque additio
ejusdem vocabuli « omnes » ad verba: « Bibite
ex eo. » Dicimus ergo duplicem habere signifi-
catum *omnes*: nempe dici historice ac spiritaliter.
Historice quidem, propter proditoris inter hæc
ipsa mysteria dolum: spiritaliter vero, ut Dei
spectatores apostoli, divique Patres. Postremo
dicendum id quod præcipue spiritale est. Cum
omnes discipuli divinum panem in manus suas
recepissent a Christi Dei nostri manibus, et cum
timore ac fide communicassent, solus Judas ac-
ceptum panem abscondit, Judæisque manifestans,
mysterium publicavit. Ilanc ob causam, ut aiunt,
illud, « Non enim inimicis tuis revelabo myste-
rium, » addit verbis: « Super mystico tuo con-
vivio. » Divinum quidem sanguinem ex uno ca-
lice labiis et ore cunctis suscipientibus, clam agere
proditor non potuit, sed æque ac cæteri partici-
pans bibit. Quam rem cognoscens, qui omnia ante
quam fiant scit Dominus, de pane agens, præter-
misit « omnes: » de calice autem, quia Judas
quoque sumpturus erat, additamentum vocabuli
fecit. Atque hætenus de hoc dictum esto.

*cum dicat: Bibite ex hoc omnes. Sed quaeritur qua
ratione medicus salutaris medicinam dabat ægroto,
quam ei sciebat mortiferam? Ad hoc scilicet dabat,
ut suo doceretur exemplo, quod sacerdos non debet
ulli communionem negare, cujus crimen, etsi sibi
sit notum, non tamen Ecclesiæ; ne forte non sit
corrector, sed proditor.*

26. Reliquum est, ut etiam quod ad communem A utilitatem ac magisterium postea mystici exposuerunt, dicamus. Absolute dictum est. « Accipite, manducate, » stylo didascalico et hortatorio tanquam ad omnes homines, quos paterno affectu divi Patres cohortantur; ut infideles quidem ad fidem accedant, haud vi vel necessitate ducti, sed persuasione potius atque animi proposito, quæ reapse est cultus fideique lex. Postquam vero accesserimus, et sacro baptismate mundati fuerimus, sic demum digni simus solidiorem dogmatum alimoniam recipere. Ait enim magnus Basilius sacro baptismate nondum tinctis: « Mellis dulcedinem quomodo significem ignorantibus? *Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus* ²⁰. » Qui tamen jam crediderunt, et orthodoxi cætus membra sunt, B ne omnino indifferenter et sine probatione sumant. Dicit enim Apostolus: « Probet autem se ipsum unusquisque, et sic de pane illo edat, et de calice bibat ²¹. » Unumquemque autem hoc loco dicit fidelem. Qui ergo conscius est se esse indignum horum participatione, neque sumere audeat neque manducare. Idcirco dictioni « accipite » non est additum « omnes. » Id est, accipite, qui probata conscientia estis. In locutione autem « bibite omnes » lex fertur participantibus divinum corpus, mandans his dicensque: Nemo eorum qui ad sacram synaxim admittuntur, secum dicat, necessarium non esse de sanguine quoque bibere, sed omnes quotquot divinum corpus sumpsistis, de calice quoque divinum sanguinem bibite: ut hoc etiam ritu naturas duas in persona una Christi Dei nostri confiteamini; atque hunc, tanquam libertatis mundi pretium sponte collatum sumentes. postremo vos ipsi libertatem consequemini. Hoc autem in illius commemorationem facere admonemur. Et quidem locutio: « Quotiescunque manducabitis panem hunc et calicem bibetis, » demonstrat, debere hoc quotidie fieri ab iis qui possunt, ejusque pro nobis passionem glorificari, et usque ad secundum ejus gloriosum adventum concelebrari.

27. Et post recitatam precem ostendit episcopus res sanctas dicens: « Et fac ut panis hic sit ipsum pretiosum corpus Domini Dei ac Servatoris nostri Jesu Christi; quod autem est in hoc calice, sit ipse pretiosus sanguis Christi tui, immutans sancto Spiritu tuo, qui effusus fuit pro mundi vita. » Quæ

²⁰ Psal. xxxiii, 9. ²¹ I Cor. xi, 28.

(29) Proponit hic Græcus homo tanquam perempionem Christi legem de communione sub utraque specie. Sed videsis apud theologos apologias plurimas pro communione sub unica specie ritu, quo utuntur Latini. Exstat quoque Allatii hæc de re disputatio pro Latinis; neque enim omnes Græci contradicunt.

(30) S. Petrus Damiani op. cit. n. 8: *Faciât unusquisque quod pium crediderit esse faciendum; hortor tamen omnibus diebus Dominicus esse su-*

κς. Λοιπον δε και τὸ εἰς κοινὴν ἁφθίμων και διδασκαλίαν μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῶν μυστηρίων διατυπούμενον διηγησίον. Ἀπλῶς εἶρηται τὸ « λάβετε, φάγετε, » νόμος διδασκαλίας και παραίνεσις πρὸς πάντας ἀνθρώπους, πατριώτερον τούτους τῶν θείων Πατέρων παρακαλοῦντων, ἵνα οἱ μὲν ἀπίστοι τῇ πίστει προσέλθωσιν, οὐ βία τινὴ ἢ ἀνάγκη ἀγόμενοι, πειθοὶ δὲ μᾶλλον και προαιρέσει ψυχῆς, ὅσπερ δὴ νόμος λατρείας και πίστως· προσελθόντες δὲ, και διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος καθορθέντες, οὕτω καταξιοθώμεν δέξασθαι τῆς στερωῆς τῶν δογματικῶν τροφῆς· λέγει γὰρ ὁ μέγας Βασίλειος τοῖς ἀμύτοις τοῦ θείου βαπτίσματος, « Γλυκύτητα μέλιτος πῶς ἀναγγέλω τοῖς ἀγροῦσι; Γεύσασθε και ἴδετε ὅτι χρηστός ὁ Κύριος. » Οἱ μόντοι ἤδη πιστεύσαντες, και τοῦ τῶν ὀρθοδόξων συστήματος μέρος τυγχάνοντες, μὴ πάντως ἀπλῶς ἀδοκιμάστως λαβῶσι· λέγει γὰρ ὁ Ἀπόστολος· « δοκιμαζέτω δὲ ἕκαστος ἑαυτὸν, και οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθίτω, και ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω. » Ἐκαστον δὲ ἐνταῦθα τὸν πιστὸν φησιν. Ὅς γοῦν σύνοιδεν ἑαυτὸν ἰσχυρὸν ὄντα τῆς τούτων μεταλήψεως, μήτε λαβεῖν τομῆσιν μήτε φαγεῖν· τούτου γὰρ ἕνεκεν ἀπλειψον ἐν τῷ « λάβετε » τὸ, « πάντες. » τουτέστι, λάβετε οἱ δοκιμασμένοι τὴν συνείδασιν. Τὸ δὲ ἐν τῷ, « πίστε πάντες, » νόμος ἐστὶ τοῖς μετεληφόσι τοῦ θείου σώματος, παρακαλειόμενος τούτοις και λέγων· Μακάριος τῶν τοῦ θείου σώματος καταξιοθέντων μεταλαβεῖν εἶπει πρὸς ἑαυτὸν ὡς οὐκ ἀναγκαῖόν ἐστιν πιεῖν και ἀπὸ τοῦ αἵματος (29)· ἀλλὰ πάντες ὅσοι ἐκ τοῦ σώματος μεταλάβετε, και ἐκ τοῦ ἐν τῷ ποτηρίῳ θείου αἵματος πίστε· ἵνα και τούτω τὰς δύο φύσεις τοῦ ἐν μιᾷ ὑποστάσει Χριστοῦ Θεοῦ ἡμῶν ὑπογράψητε· και ὡς τιμὴν τοῦτο ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ἐλευθερίας ἐκουσίως καταβληθεῖσιν δεχόμενοι, τελείως και αὐτοὶ τούξασθε τῆς ἐλευθερίας. Τοῦτο δὲ ποιεῖν διὰ παντός εἰς τὴν ἐκείνου ἀνάμνησιν ἐπετραπήμεν· τὸ γὰρ « Ὅσακις ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τούτον, και τὸ ποτήριον τοῦτο πίνετε, » τοῦτο δηλοῖ, ὡς καθ' ἐκάστην ἡμέραν χρὴ τοῦτο τελείσθαι παρὰ τῶν δυναμένων (30), και τὰ ὑπὲρ ἡμῶν αὐτοῦ πάθη δοξάζειν, και ἀνυμνεῖν ἄχρι τῆς δευτέρας αὐτοῦ και ἐνδόξου παρουσίας.

κς. Και μετὰ τὴν ἐπαγομένην εὐχὴν ἀναδείκνυσεν ὁ ἀρχιερεὺς τὰ ἅγια, λέγων· Καὶ ποιήσων τὸν μὲν ἄρτον τούτον αὐτὸ τὸ τίμιον σῶμα τοῦ Κυρίου και Θεοῦ και Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ αὐτὸ τὸ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου, μεταβαλὼν (31) τῷ Πνεύματί σου τῷ

mendum, si tamen mens non sit in affectu peccandi. Græci hodierni, ut audio, quater saltem in anno communicant.

(31) Concorditer Græci mutationis dogma confitentur, sed non omnes modum explicant. Critopulus cap. 9: *Ἐστὶ γὰρ ἀληθῶς σῶμα Χριστοῦ ὁ ἱερουργούμενος ἄρτος, και τὸ ἐν τῷ ποτηρίῳ αἷμα Χριστοῦ ἀναμφιδόλως· ὁ δὲ τροπος τῆς τεσσάρων μεταβολῆς ἀγνωστος και ἀνερμίνευτος. Ἐν τamen in alia Ecclesia Orientalis confessione Nectarii*

ἀγίῳ (32), τὸ ἐκχυθὲν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. » Αὐτίκα δὲ καὶ γινώσκοντες καὶ πιστεύοντες, οὕτως μεταποιῆσθαι ὡς ἡ ἐπίκλησις ἔχει. Ἄλλ' ὁ μέγας Βασίλειος ἀντι (33) τοῦ μεταβαλῶν τῷ Πνεύματι σου τῷ ἁγίῳ, τὸ Ἐκχυθὲν ὑπὲρ τοῦ κόσμου ζωῆς τέθεικε. Ταῦτα δὲ οὐκ ἔστιν ἀλλήλαις ἐναετία· ὁ μὲν γὰρ τὴν ιδιότητα τοῦ ζωαρχικοῦ δηλῶν Πνεύματος, τοῦτο ἔγραψεν· ὁ δὲ εὐρακοφάντωρ τὸ ταυτὸν τῆς οὐσίας καὶ ἐνεργείας, πρὸς δὲ καὶ θελήσεως καὶ δυνάμεως τῆς Τριάδος παρίστησι, ἀποδιδούς τὴν συνέργειαν τῆς μεταποιήσεως τῷ Πατρὶ· κεντυθὲν συνιστάσθαι ἀμρότεροι τὸ, Ὅσα ὁ Πατὴρ ἐνεργεῖ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ ὅσα ὁ υἱὸς, ταῦτα καὶ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Παράκλητος· καὶ ὅσα οὗτος, ταῦτα καὶ ὁ Πατὴρ καὶ Μονογενής. Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἡ μετὰ τὴν ἀνάδειξιν τῶν θείων δώρων λεγομένη εὐχή, διπλῆν φέρουσα καὶ αὐτὴ τὴν σημασίαν ἀπὸ τε τοῦ νοῦ τοῦ μεγάλου Βασιλείου καὶ τοῦ χρυσοῦ παντὸς τιμιώτερον ἔχοντος στόμα, Ἰωάννου τοῦ πάνυ, τοῖς ζητοῦσι τὰ κάλλιστα καθορᾶται· ὁ μὲν γὰρ θεὸς Βασίλειος τὴν μνήμην τῶν ἁγίων οὕτως πῶς παριστάγει λέγων· Ἴν' εὐρωμεν ἕλεον καὶ χάριν μετὰ πάντων τῶν ἁγίων Πατέρων, προπατέρων, καὶ τῶν ἐξῆς πάντων δικαίων· ὁ δὲ χρυσορρήμων, ὡς γέγραπται, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν δικαιοῖ προσφέρεισθαι τὴν θυσίαν (34). Καὶ εἰκότως· οὐ γὰρ ὑπὲρ ἀμαρτολῶν μόνον τὸ αἷμα ἐξέχει, ὁ Ποιμὴν ὁ καλὸς, καὶ θυσία τῷ Πατρὶ εἰς καταλλαγὴν τούτων γέγονεν, ἀλλ' ἤδη καὶ ὑπὲρ αὐτῶν τῶν δικαίων· οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ὅς ζῆσται καὶ οὐκ ἀμαρτήσῃ, σὺ δ' ἂν εἰ μίαν ἡμέραν ἢ ζωὴ αὐτοῦ ἢ· ἐκεῖ δὲ ὑπεύθυνος πάντες, ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν· ὅτι καὶ οἱ πρὸ τοῦ σταυροῦ πάντες ἐκ τῆς τοῦ πρωτοπλάστου παραβάσεως καὶ τῶν προσηγομένων ἄλλων κακῶν ὑπεύθυνοι ἐτυγχάνον, καὶ δέσμοι τῷ θανάτῳ. Ἄλλ' οὐδὲ νόμος Μωϋσείως τινὰ τούτων ἐτελείωσεν. Εἰς οὖν τότε ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν. Τὸν αὐτὸν δὲ θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν ὁμολογοῦμεν ὁρᾶν διὰ τῶν μυστηρίων· πάντα δὴλον καὶ νῦν πληροῦται τοῖς κατ' ἀξίαν προσφέρουσιν, ὅσα τοῦ τότε καιροῦ.

αθ'. Καὶ μή τις λέγῃτω, Πῶς ἂν αὐτοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐνὸν ὑπὲρ τοιούτων μεσιτεύειν ἁγίων (35); Μά-

Hierosolymorum patriarchæ, ubi de hoc sacramento agitur (p. 167) ita affirmatur: Μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα ἡ μεταποιήσις (transubstantiatio) παρενθύς γίνεται· καὶ ἀλλάσσει ὁ ἄρτος εἰς τὸ ἀληθινὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ etc. Denique tertia Orientalis Ecclesiæ confessio seu apologia, auctore Gabriele metropolita Philadelphensi, p. 4 (et sæpe alibi) ed. Paris. utitur pariter vocabulo *transubstantiationis*: Κατὰ μεταποιήσιν, ὅταν τὴν ἰδίαν ἀποβάλλῃ ἅπασαν οὐσίαν τῆς ψωμοτήτος, καὶ εἰς σαρκα καὶ αἷμα Χριστοῦ μεταποιήσῃ, Sed de hac re præclare diuque Richardus Simonius in notis uberioribus ad Gabrielem. Cæsterum quod ait Anglicanus Cavæus art. *Innocentius III ab hoc papa monstruosum transubstantiationis signentium* inter fidei articulos fuisse repositum, nunc videmus in citato Petri Damiani (qui sæculo ferme ac dimidio senior est) n. 7, et 14, vocabula *transubstantiatio*, et *transubsantiare*. Recole dicta hoc nostro volumine p. 449. (*supra* col. 419.)

utique agnoscimus et credimus, ita transmutaris, ceu invocatio habet. Sed magnus Basilius loco illius μεταβαλῶν Spiritu sancto tuo, posuit: qui effusus est pro mundi vita. Hæc autem inter se non discrepant; ille enim (Chrysostomus) proprietatem vivifici Spiritus indicans scripsit; deiloquus autem (Basilius) unam eandemque essentiam et operationem, nec et voluntatem ac virtutem Trinitatis demonstrat; cooperationem transmutationis Patri regerens. Indeque uterque comprobatur, quæcunque Pater operatur, illa eadem et Filium et Spiritum sanctum operari: et quæcunque Filius, eadem et Patrem et Paracletum: et quæcunque Paracletus, eadem et Patrem et Unigenitum. Deinde oratio post divinorum donorum ostensionem dici solita, quæ et ipsa duplicem habet significatum, nempe et illum juxta mentem magni Basilius, et alium magni Joannis præciosius omni auro os habentis; ut curiose scrutantibus egregie apparebit. Nam divus Basilius sanctorum memoriam ita inducit dicens: Ut inveniamus misericordiam et gratiam cum sanctis Patribus, patriarchis, et cunctis deinceps justis. Chrysostomus autem, ut ibi scriptum est, etiam pro ipsis æquum judicat offerri sacrificium. Et merito; neque enim pro peccatoribus tantum sanguinem fudit Pastor bonus, et hostiam se Patri ob horum reconciliationem obtulit, sed pro ipsis quoque justis. Non enim est, non, inquam, est, qui vivet, et non peccabit, etiamsi unius diei vita ejus fuerit: ideo ergo quia omnes obnoxii, pro omnibus mortuus est. Nam et illi qui ante crucem exstiterunt omnes, ob protoplasti transgressionem, et supervenientia alia peccata, obnoxii erant, et morti dediti. Sed neque lex Moysis quemquam horum justificavit. Unus tunc igitur pro omnibus mortuus est. Eandem porro mortem ac resurrectionem confitemur contemplari in mysteriis, atque omnia nunc perinde compleri exploratum est ab iis qui digne offerunt, prout illo tempore actum fuit.

28. Nec quisquam dicat: Quomodo ipsis episcopis licet pro talibus sanctis intercedere? Enim-

(32) Hunc quoque locum citat ex ms. Allatius *De purgatorio*, p. 108.

(33) Ita codices ἀντι, cujus loco mihi videretur scribendum πρό, ante. Etenim in editionibus certe missæ sancti Basilius non desunt verba μεταβαλῶν etc., sed postponuntur. At noster Theodorus aliter se legisse demonstrat, id est omisso τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ quandoquidem mox conversionis miraculum Patri tribuit. Judicent eruditi.

(34) Hic in cod. 430, f. 142, b, nec non in codice 856, f. 335, b, desideratur nonnullorum versuum comma; quod cum casu comperissem recitari ex ms. ab Allatio *contra Creyghtonum* p. 519, recurri ergo ad meos codices, idque reapse inveni in solo codice 632 f. 9, b.

(35) Quod attinet ad preces, quasi pro sanctis, in liturgia præsertim Chrysostomi scriptas, audiat Augustinus mentis Ecclesiæ legitimus explanator in Joan. tract. LXXXIV, 1: *Ideo quippe ad ipsam mensam non sic martyres commemoramus,*

vero, inquam, quoniam digni facti sunt, ut magni A pontificis personam gerant, id fieri potest. Nam et alioquin isti, quæ quidem ex persona propria dicunt vel agunt in divina liturgia, velut accepta ab hominibus auctoritate; ut episcopi factitiam videntur; illa tamen quæ supra hominis conditionem exhibent, velut hymnos cherubicos ac seraphicos et alia orania, utique hæc præter ipsorum dignitatem, tum elata tum submissa voce pronuntiari ab eis constat, sicut magnus quoque Dionysius manifestius nobis sistit. Is enim nostram hanc divinam liturgiam ad imitationem fieri cœlestium potestatum, et ordinum illorum, quorum figuram gerunt sacri ministri, alii quidem primam sortiti stationem et ordinem, alii secundum, et sic reliquos. Et diaconum quidem appellat expiantem; sacerdotem, illuminantem; episcopum, perficientem. Cum itaque verba audies: « Adhuc offerimus tibirationalem cultum hunc, et aliorum sanctorum nomina mystice submissa voce insurrantem episcopum; et mox clara voce clamantem: » Præcipue sanctissimæ, immaculatæ, et præ cæteris benedictæ Domine nostræ Deiparæ, » qualem quantumque tu hæc dicentem esse arbitraris? Mihi certe hæc ex Domini persona videtur pronuntiare. Namque alia inprece dicit: « Tu enim es qui offers et offeris et excipis et das. » Sic ergo demonstratur, ipsum solum carere peccato theanthropum Dominum, et pro omnibus simpliciter satisfacisse; et illa ejus temporis acta, passionem, inquam, sepulturam, resurrectionem, nunc per symbola a credentibus recte C omnia perfici. Atque idem pari modo a deiloquis magistris confiteri statutum fuit.

29. Simplicem autem rei intelligentiam nos docet illa post recitatam hanc orationem exclamatio, quæ tum etiam a magno Basilio, tum etiam a Chrysostomo dicitur. Quomodo enim concordabit dictum: « Ut inveniamus misericordiam et gratiam, » præcipue cum, « sanctissima immaculata? » in quo et aliud prorsus significat deiloquus: nempe quoniam omnes justi in dextra iudicis parte constituti sunt, ibique et ipsa theanthropi Domini Mater, et uniuscujusque gradus et statio distinctus erit; nihilominus, tanquam in una omnes partes siti fuerimus, D rogat sacerdos ut illorum statione digni habeamur, qui sine peccato videlicet Christo placuerunt; non autem cum sinistris et damnatis connumeremur. Sed longe est melius hæc intelligi tanquam a Christo dicta et acta. Est enim Filius et Verbum, sine immolatione immolatus, agnus et victima idem et pontifex in æternum. Ipse ergo orat pro nobis Patrem suum. Reapse dum dicit sacerdos: « Accipite, manducate, hoc est corpus meum; » nonne hoc tanquam ab ipso Christo dicitur? Sic ergo tripliciter intelliguntur ab episcopo dicta in divina mystagogia; alia quidem ut a mediatore

quemadmodum alios qui in pace requiescunt, ut etiam pro eis oremus, sed magis ut ipsi pro nobis,

λιστα μὲν οὖν τοῖς ἀξίοις, ὡς τὸ τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως φέρουσι πρόσωπον, οὐκ ἀδύνατον· καὶ ἄλλως δ' οὕτοι τὰ μὲν τῶν παρ' αὐτοῖς λεγομένων ἢ πραττομένων ἐν τῇ θεῖᾳ ἱερωσίᾳ ὡς ἐξ ἀνθρώπων λαμβανόμενοι ἀρχιερεῖς ποιεῖν φαίνονται· τὰ δὲ ὑπὲρ ἀνθρώπων πεφυκότεα προσφέρουσι, τοὺς χερουδικούς καὶ σεραφικούς ἕμους, καὶ τὰλλα πάντα ὅσα ὑπὲρ τῶν ἑαυτῶν ἀξίαν ἐκφωνοῦντες ἢ καθ' ἑαυτοῦς ἐπιόντες δείκνυνται· καθὰ καὶ ὁ μέγας Διονύσιος ἀριθμώτερον περίστησεν (36)· ἐκεῖνος γὰρ τὴν παρούσαν θέλει λειτουργίαν κατὰ μίμησιν φησὶ τελείσθαι τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων, καὶ τῶν ταγμάτων ἐκείνων, ὧν τύπον φέρουσιν οἱ λειτουργοῦντες, οἱ μὲν τῆς πρώτης λαχόντες στάσεως καὶ τάξεως, οἱ δὲ τῆς δευτέρας, καὶ τῶν ἑξῆς. Καὶ τὸν μὲν διάκονον καθαριτικὸν ὀνομάζει, τὸν δὲ ἱερέα φωτιστικὸν, τὸν δὲ ἀρχιερέα τελειωτικὸν. Ὅταν δ' ἀκούσης τὸ, Ἐτι προσφερόμεν σοὶ τὴν λογικὴν λατρίαν ταύτην, καὶ τῶν μὲν ἄλλων ἁγίων τὰς κλήσεις μυστικῶς ὑποψιθυρίζοντα τὸν ἀρχιερέα, ἐκφωνοῦντα δὲ τρανότερον τὸ, « Ἐξαιρέτως τῆς παναγίας ἀκράντου ὑπερευλογημένης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, » ποταπὸν εἶνοι οἴη τὸν τοῦτο λέγοντα; Ἐμοὶ δοκεῖ ὡς ἐκ προσώπου τοῦτο λέγεσθαι τοῦ Κυρίου· λέγει γὰρ ἐν ἑτέρᾳ εὐχῇ· « Σὺ γὰρ εἰς προσφῆρον καὶ προσφερόμενος, ὁ προσδεχόμενος καὶ διαδισόμενος· » ἐν' οὖν δειχθῆ ὅτι μόνος αὐτὸς ἐκτὸς ἀμαρτίας ὁ θεάνθρωπος Κύριος, καὶ ὅτι ὑπὲρ πάντων ἑαυτὸν ἀπλῶς δέδωκε, καὶ ὅτι ὅσα τότε, τὸ πάθος, ἡ ταφή, καὶ ἡ ἀνάστασις ἐργάσατο ταῦτα πάντα καὶ νῦν διὰ τῶν συμβόλων τοῖς πιστεύουσι κἀπορθοῦται· καὶ ταλτὸ τοῖς θεηγόροις καὶ διδασκάλοις τοιουτρόπως τελείσθαι τεθέσπισται.

κθ'. Εἰς τὴν ἀπλῆν δὲ εἶνοιαν ἡμᾶς ἀνάγει ἡ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς τοιαύτης εὐχῆς ἐκφώνησις οὕτως εἰρημένης καὶ παρὰ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ὡς καὶ παρὰ τοῦ Χρυσοστόμου· πῶς γὰρ ἂν συνταχθεῖν τὸ εἰρημένον, « Ἴνα εὐρωμεν ἔλεος καὶ χάρις, » μετὰ τοῦ, « ἐξαιρέτως τῆς παναγίας ἀκράντου; » ὁ πάντως τάχα καὶ ἄλλο ὁ θεοφάντωρ ὑποσημαίνει· ὡς ἐπεὶ πάντες οἱ δίκαιοι ἐν τοῖς δεξιόις τοῦ χριτοῦ μέρει μέλλουσιν ἵστασθαι, πρὸς δὲ καὶ αὐτὴ ἡ τεκούσα τον θεάνθρωπον Κύριον, καὶ ἡ τάξις, καὶ ἡ στάσις ἐκάστου ἀποδιήρηται· ἀλλ' ὁμως ὡς ἐν μέρει ὄντας ἀπαντας, αἰτεῖ τοῦ μέρους τῆς στάσεως αὐτῶν καταξιοθῆναι ἡμᾶς τῶν ἀμέμπτως δαλαδῆ εὐαρεστησάντων αὐτῶ, ἀλλὰ μὴ τοῖς ἀριστεροῖς καὶ καταδεδικασμένοις. Κυριώτερον δὲ τοῦτο νοεῖν, ὡς παρὰ τοῦ Χριστοῦ λέγονται τε ταῦτα καὶ πράττονται· Ὑἱὸς γὰρ καὶ Λόγος τὸ ἀθύτως θυόμενον, καὶ ἄμνος καὶ θῦμα ὁ αὐτὸς καὶ ἀρχιερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα. Αὐτὸς οὖν ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Πατρὶ αὐτοῦ. Αὐτὸ δὲ τὸ λέγειν τὸν ἱερέα, « Λάβετε, φάγετε, τοῦτό μού ἐστιν τὸ σῶμα, » οὐκ ὡς παρ' αὐτοῦ λέγεται τοῦ Χριστοῦ; Οὕτως οὖν τριχῶς νοεῖται τὰ παρὰ τοῦ ἀρχιερέως λεγόμενα ἐπὶ τῇ θεῖᾳ μυστικῇ

ut eorum vestigiis adhæreamus.

(36) *De ecclesiastica hierarchia, cap. 5.*

γωγία· τὰ μὲν ὡς παρὰ μαστίου ἐξ ἀνθρώπων, καὶ Α
προχειριζομένου τῷ Πατρὶ, τὰ δὲ κατὰ μίμησιν τῶν
ἐπουρανίων δυνάμεων· τὰ δὲ, ὡς παρ' αὐτοῦ τοῦ
Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν. Τίνος δὲ ἔνεκεν συνήψαν
τοὺς τῆς Παλαιᾶς πάντας ἁγίους καὶ τοὺς τῆς Νέας
Διαθήκης; Πρῶτον μὲν διὰ τὰ προειρημένα πάντα.
ἔπειτα δεικνύντες ὅτι εἰς Θεὸς ἔστι κάκεινων καὶ
τούτων, ὁ τὸ παρὸν τοῦτο μυστήριον εὐδοκίας τε-
λέσαι πρὸ τῶν αἰώνων· καὶ ὅτι πάντες τῷ μῶλωπι
αὐτοῦ ἰάθημεν, καὶ ὅτι ὑπὲρ πάντων ἐχύθη τὸ αἷμα
αὐτοῦ.

λ'. Ἐἶτα τοῦ διακόνου τὰ δίπτυχα ὑποψιθυρίζου-
τος τῶν κοιμηθέντων, ὁ ἀρχιερεὺς πάλιν ἀρχὴν
ποιεῖται τῶν τῆς Νέας Διαθήκης ἁγίων, τὸν Πρόδρο-
μον Ἰωάννην ταύτη προτιθεὶς ὡσπερ οἱ εὐαγγελισ-
ταιί τούτου τῆ ἐπιδημία τοῦ Σωτῆρος προῦθησαν, Β
οἷα πρῶτον ἀγγεῖλον καὶ κήρυκα τῆς παρουσίας
Χριστοῦ· καὶ ὡς ἐπικυροῦντες τὸν τοῦ Χριστοῦ
λόγον, « Μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν οὐκ ἐγγήγε-
ται τούτου. » εἶτα τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς ἁγίους,
ὧν τὴν μνήμην ἐπιτελοῦμεν. Διὰ τί δὲ Διαθήκην
λέγομεν αὐτά; Ἐπειδὴ ὁ τύπος ταύτης ἢ δοθεῖσα
νομοθεσία τῷ Μωϋσῆϊ, καὶ αὐτὴ ἢ σκηνὴ τοῦ μαρτυ-
ρίου προχαράγματα ταύτης ἐτύγχανον, ἅτινα παρὰ
τοῦ νομοδότου Διαθήκη ἐκλήθησαν. Εἰ οὖν ὁ τύπος
λαοτήκη, πολλῶ μᾶλλον ἢ φανερωθεῖσα ἀλήθεια.
Εἶχεν οὖν ἐκείνη πρῶτον σκηνή, κατὰ τὸν θεῖον
Παῦλον, δικαιοματά λατρίας, καὶ ἄλλα τῶν
μυστηρίων θαυμασίων μαρτύρια· εἶχε δὲ καὶ ἐντο-
λάς Θεοῦ καὶ προσταγήματα καὶ ἐπαγγελίας τοῖς C
ταῦτα φυλάττουσι· περὶ ὧν ὁ νομοθέτης ὅρον
ἔπραξε λέγων, ἀκούετε μὲν αὐτοῦ καὶ τῶν δοθέντων
προσταγμάτων, ἄρχοι ἂν ἔληθῃ ἢ ἀποκείται, καθὼς
φησιν Ἰακώβ· αὐτὸς δὲ Μωϋσῆς οὕτωςι κατὰ ῥῆμα
διέξεισι· « Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὡς
ἐμὲ αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα ὅσα ἂν εἴπῃ
ὑμῖν. »

λα'. Τοῦ προφητευθέντος τοίνυν ὑπ' ἐκείνων,
τοῦ τε Ἰακώβ καὶ τοῦ Μωϋσῆως, πρὸς δὲ καὶ τῶν
μετὰ ταῦτα θεοπνευστῶν προφητῶν. ἐηλυθότος
καὶ πληρώσαντος τὰ ἐλλείποντα τοῖς παλαιοῖς νό-
μοις, καθὼς αὐτὸς ἔφη, « Οὐκ ἔλθον καταλύσαι
τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι. » πεπλήρωκε δὲ, ἅτε δὴ
τὰς ρίζας καὶ τὰς ἀρχὰς τῶν ἀμαρτημάτων ἀποτε-
μῶν· ὧν φυλαττομένων, οὐδεὶς πρὸς ἀμαρτίας D
τίλος χωρήσει ποτὶ· τοῦ γὰρ παλαιοῦ νόμου
λέγοντος, « Οὐ φονεύσεις, » ὁ τούτου τε καὶ τῆς νέας
δοτῆρ Χριστὸς, « Οὐδὲ ὀργισθήσῃ, » προσέθετο. « Οὐ
μοιχεύσεις, » ἐκείνος οὗτος, « Οὐδὲ ἐπιθυμήσεις »
ὅσα ἐξῆς τῶν θείων Πατέρων μᾶλλον ἔστιν ἀκούειν.
Ἐν αἵματι ἢ προτέρα ἐγκεκαίνισται Διαθήκη· καὶ
αὕτη ὁμοίως τοῦ ἀπολύτου Ἄμνου βεβαιωθεῖσα
οἷα τις Διαθήκη ἐν Ἐρυθρῷ τινι βασιλικῆς βαφῆς,
χειρὸς γράμματι δι' ὅλου τοῦ ὕφους σσημασμένη,
ἀρρηκτος καὶ ἰδιάπτωτος διαμένει τῇ Ἐκκλησίᾳ·
καίτοι πολλὰς ἐπαναστάσεις ἐχθρῶν ὑποστάσα, ἀλλὰ
καὶ πυλῶν ἄθου ἰσχυροτέρα δέδεικται τῇ δυνάμει

inter homines, et Patri exhibita : alia ad imitatio-
nem celestium potestatum ; alia denique ab ipso
Christo Deo nostro. Cur vero globatim omnes tum
Veteris tum Novi Testamenti sanctos memorarunt?
Primo, ob ea omnia quæ diximus ; deinde, ut de-
monstrarent unum esse tum horum tum illorum
Deum, cui ut præsens mysterium conferret, ante
sæcula placuit. Deinde quia omnes livore ejus sa-
nati fuimus, et quia pro omnibus sanguis ejus
effusus fuit.

30. Postea diacono defunctorum diptycha sub-
missa voce recitante, episcopus rursus incipit Novi
Testamenti sanctorum commemorationem, præpo-
sita in hac Præcursore Joanne, sicut evangelistæ
hunc adventui Servatoris præposuerunt, ceu pri-
mum Christi adventantis nuntium et prædicatorem ;
et Christi verba quasi confirmantes ; quod major hoc
inter natos mulierum non surrexerit. Deinde ponun-
tur apostoli et sancti, quorum memoriam agimus.
Cur autem hæc Testamentum appellamus ? Quia
nostri hujus figura fuit, data a Moyse legislatio ; et
ipsum testimonii tabernaculum, delineatio quædam
hujus prævia erat. quæ a legis datore dicta est Testa-
mentum. Si ergo figura est testamentum, multo
magis veritas quæ apparuit. Habuit ergo Testamen-
tum illud tabernaculum, juxta divum Paulum ²² jus-
tificationes cultus et alla mysteriorum mirabilium
testimonia. Habuit etiam præcepta Dei et mandata,
et promissiones hæc observantibus ; de quibus le-
gislator decretum edidit dicens obaudiendum esse
ipsi datisque præceptis, donec ille veniret cui re-
positum est, ut ait Jacob. Ipse vero Moyses sic ad
litteram locutus est : Prophetam vobis suscitabit Do-
minus, tanquam me : illum 'audietis in omnibus
quæ vobis loquetur ²³.

31. Ergo ille ab eis prædictus, a Jacobo nimirum
et Moyse, aliisque postea inspiratis a Deo prophetis,
venit complevitque quæ priscis legibus deerant,
sicut ipse dixit : « Non veni solvere legem, sed ad-
implere ²⁴. » Et re sane vera adimplevit, dum ra-
dices originesque peccatorum amputavit : cui si
mos geratur, nemo unquam peccatum consumma-
bit. Nam vetere lege dicente : « Non occides, » da-
tor illius ac novæ Christus, « Non irasceris, » adjun-
xit. Illa, « Non adulterabis ; » hic Non concupisces
²⁵ ; » et quæcunque alia a sanctis præcipue Patribus
discenda sunt. Et prius quidem Testamentum san-
guine dedicatum fuit ; et nostrum hoc similiter
immaculati Agni sanguine firmatum quasi testa-
mentum in Erythræo quodam regis tincturæ, ma-
nuali scriptura per totum contextum signatum,
infragile et non caducum manet Ecclesiæ, multas
ea licet inimicorum aggressiones pertulerit ; firmior-
que portis inferi apparuit, virtute illius qui hanc
in cordibus fidelium impressit. Dicit enim ipse

²² Hebr. ix, 1. ²³ Deut. xviii, 15. ²⁴ Math. v, 17. ²⁵ Exod. xx, 13-17 ; Matth. v, 21 seqq.

propheta ore: « Ecce dies veniunt, et statuum fœdus, non secundum fœdus quod statui cum patribus vestris ²⁶; sed dabo leges meas in corda ipsorum, et cognoscent me cuncti a parvo ad maximum, et erunt omnes docibiles Dei ²⁷. » Propterea nihil scriptum reliquit Christus, sed verbatim doctrinam atque mandata, id est legem nostram, dedit; et per practicam traditionem, mysterium. Insuper promisit dicens: « Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, ille vos docebit omnia, et in mentem revocabit quæ vobis dixi, et alia annuntiabit, quæ nondum audire et ferre valetis ²⁸. » Factum vero id est, cum advenit Paracletus.

ἐκούμεν ἢ βαστάζειν οὐ δύνασθε ἄρτι. » Γέγονε διόπερ ὑπέσχετο, τοῦ Παρακλήτου ἐλθόντος.

32. Tunc apostoli exstiterunt episcopi; et divino B qui in ipsis inhabitabat, sibi ignearum linguarum specie, Spiritu erudiente eos quæ oportebat, et unicuique gentem suam assignante, cujus eosdem linguam docebat, divinas mysteriorum preces et sacra officia, prout gens quæque pati poterat, et temporum adjuncta ferebant, et persequentium insidiæ, sic peragebant. Et precibus quidem ac proclamationibus fortasse inter se differebant; sed tamen traditorum mysteriorum forma ea prorsus fuit quam Dominus noster Jesus Christus tradidit. Post deiloquos autem apostolos, nonnulli sanctorum Patrum, peculiariter singuli, preces faciebant et proclamationes, et absolutæ liturgiæ officia; veluti sanctus illustris Epiphanius, et magnus Basilius, C et divus Chrysostomus. Cuncti autem ex vivifici fontis Paracliti fluentis hauserunt dogmata, quæ orthodoxorum Ecclesia, seu ab ipso Christo dicta et facta recepit: et nunc præ cæteris divina liturgia magni Basilii, nec non divi Chrysostomi in more est, cum illa præsanctificatorum, quam nonnulli Jacobi esse dicunt, qui frater Domini appellatus fuit; alii Petri apostoli ac summatis; alii aliorum.

μὲν Ἰακώβου εἶναι φασὶ τοῦ ὀνομασθέντος ἀδελφοῦ Κυρίου, καὶ ἄλλοι ἄλλων.

33. Post prædictorum apostolorum sanctorumque commemorationem, nomina nuntiantur defunctorum, quorum fit mentio, nec non illorum pro quibus fiunt oblationes; mox sacerdotum ac regum et omnium simul. Atque hi magistri liturgiæ, volentes Deo similem esse episcopum, pro inimicis quoque ab eo preces fundi, æquum censent: talem enim esse oportet episcopum, inter Deum videlicet et homines mediatorem. Deinde elata voce: Memento in primis, Domine, archiepiscopi nostri; quibus verbis odedientia ostendi-

²⁶ Jerem. xxxi, 31. ²⁷ Isa lvi, 12 ²⁸ Joan. xv, 26.

(37) Animadvertite auctoris nostri opinionem, quod unusquisque apostolus doctus fuerit divinitus linguam nominatim gentis ejus, cui peculiariter destinandus foret.

(38) Ita etiam sanctus Sophronius apud nos *Spicil. Rom.* t. IV. p. 31.

A τοῦ ταύτων ταῖς ψυχαῖς τῶν πιστῶν ἠγχαρίζεσθαι· λέγει γὰρ διὰ τοῦ προφήτου· « Ἴδού ἡμέραι ἔρχονται, καὶ διαθήσομαι ὑμῖν διαθήκην, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν διεθήκην τοῖς πατράσιν ὑμῶν, ἀλλ' ἴσομαι διδοῦς νόμους μου εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν· καὶ εἰδήσουσι με πάντες ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου αὐτῶν· καὶ ἴσονται πάντες διδακτοὶ Θεοῦ. » διὰ τοῦτο οὐδὲν ἐγγράφως κατέλιπεν ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ διὰ λόγων μὲν τὰ διδάγματα καὶ τὰς ἐντελὰς τὸν καθ' ἡμᾶς νόμον ἐπέταξεν· διὰ δὲ παραδόσεως πρακτικῆς τὸ μυστήριον. Ἐπὶ δὲ ὑπέσχετο λέγων· « Ὅταν ἔλθῃ ὁ Παρακλήτος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος διδάξει ὑμᾶς καὶ ὑπομνήσει πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν· καὶ τὰλλα ἀναγγελεῖ, ὅσα

λβ'. Τότε δὲ· καὶ ἀρχιερεῖς οἱ ἀποστόλοι ἐχρημάτισαν, καὶ τοῦ ἐν εἰδει πυρίνων γλωσσῶν ἐνοικησαντος ἐν αὐτοῖς θείου Πνεύματος, διδάσκοντος αὐτοὺς οἷα δεῖ, καὶ προχειρισμένου ἕκαστον αὐτῶν ἐν τῷ ἔθνει, οὗ τὴν διάλεκτον λαλεῖν τούτους ἰσοφίσι (37), εὐχὰς (38) μυστηρίων θείας καὶ ἱεουργίας καταλλήλους τῇ καρτερίᾳ τοῦ ἔθνους, καὶ τοῖς καιροῖς τῶν περιστάσεων, καὶ ταῖς ἐνέδραις τῶν διωκόντων, ἵποιοῦν. Καὶ ἐν μὲν ταῖς εὐχαῖς καὶ ταῖς ἐκφωνήσεσιν, ἴσως διεφέρον ἀλλήλων· ὁ δὲ γε τύπος (39) τῆς παραδόσεως τῶν μυστηρίων, καθὰ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τούτου παρέδωκε. Μετὰ δὲ τοὺς θεγγόρους ἀποστόλους τινὲς τῶν ἁγίων Πατέρων ἰδιαζόντως ἕκαστος καὶ εὐχὰς ἐποιοῦντο, καὶ ἐκφωνήσεις, καὶ ἀπηρτισμένης ἱεουργίας ἀκολουθίαν (40) ὡς ὁ ἐν ἁγίοις ἐπιφανὴς Ἐπιφάνιος, καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος. Πάντες δ' ὁμοῦ ἐκ τῶν ναμάτων τῆς ζωαρχύτου πηγῆς τοῦ Παρακλήτου ἐρρύσαντο τὰ δόγματα· ἅπερ ἡ τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησία ὡς παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ λεχθέντα τε καὶ πραχθέντα ἐδέξατο· καὶ νῦν πρὸ τῶν ἄλλων ἡ θεία λειτουργία τοῦ μεγάλου Βασιλείου καὶ τοῦ θείου Χρυσόστομου κρατεῖ μετὰ γε τῆς τῶν προηγιασμένων, ἣν τινες Κυρίου, ἕτεροι δὲ Πέτρου τοῦ ἀποστόλου καὶ κορυ-

λδ'. Μετὰ δὲ τὴν μνήμην τῶν προσημασμένων ἀποστόλων καὶ ἁγίων καὶ ὁ κατάλογος γίνεται τῶν μνημονευμένων νεκρῶν, καὶ ὑπὲρ ὧν αἱ προσφοραὶ εἶτα ἱερέων καὶ βασιλέων καὶ πάντων ὁμοῦ. Οὗτοι δὲ σπεύδοντες ἐξομοιοῦσθαι τῷ Θεῷ τὸν ἀρχιερέα, καὶ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν εὐχεσθαι δικαιοῦσι· τοιούτων γὰρ εἶναι δεῖ τὸν ἀρχιερέα, μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Εἶτα ἡ ἐκφωνήσις (41)· Ἐν πρώτῃς μνήσθητι, Κύριε, τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν· ἐπ' ἧς δεικνύται ὑποταγὴ ἢ πρὸς τὸ ὑπερέχον· καὶ ὅτι τούτου μνημονευομένου ἀρχιερέως κοινωνός ἐστι καὶ

(39) Citat hunc locum ex ms. Allatii *Contra Holtingerum* p. 11.

(40) Deest mendose apud prædictum Allatium vocabulum ἀκολουθίαν.

(41) Laudat hinc particulam ex ms. idem Allatii in opere *De consensu*, col. 1185

ὁ προσφέρων τῆς πίστεως, καὶ τῆς παραδόσεως τῶν μυστηρίων διαδόχος, ἀλλ' εὐχὴ καὶ οὐκ ἐστὶν ἡ εὐρητὴς των παρ' αὐτοῦ προσφερομένων συμβόλων. Μετὰ δὲ τὰς τοιαύτας ἐκφωνήσεις τῆ διπτυχα τῶν ζώτων, οἷον ἀρχιερίων βασιλείων, καὶ λοιπῶν, ἐκφωνοῦντες τοῦτο τοῦ διακόνου, λέγονται· καὶ ὁ ἀρχιερεὺς εἰρήνην πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις ἐπέμψεται καὶ τὴν τῶν αὐτῶν πλημμελημάτων συγχώρησιν ἐξαίρει· καὶ εὐχὴ καὶ ἑτέρα εὐχὴ ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τοῦ λαοῦ· εἶτα μετὰ τὴν ἐκφωνησιν ἀναγινώσκεται παρὰ πάντων τοῦ λαοῦ ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν προδιδαχθεῖσα εὐχὴ. « Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. »

λδ'. Αὕτη δὲ καὶ δὲ ἑτέρα μὲν πολλὰ καὶ ἀναγκαῖα ἐτύπεται ἐν ταῦθα λέγεσθαι ἀπὸ μόνου τοῖς δυναμένοις ἀνακαλύπτειν μυστήρια Θεοῦ εἰσι γνώριμα· ὅσον δὲ εἰς τὸν ἡμέτερον ἦκει νοῦν, διὰ τὸ εἶναι καὶ ταύτην συνημμένην τῇ κυριωτέρα ἱεροτελεστία, ὡς πάντος περιεκτικὴ καὶ ἵνα μὴ ἔχωσιν χωρᾶν τινὲς λέγειν ὅτι ταύτην τὴν εὐχὴν μόνην ἐκείλευσεν ὁ Χριστὸς λέγειν ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἄλλο τι, ὡσπερ λέγουσι καὶ οἱ λεγόμενοι Εὐχίται αιρετικοί, οὐς καὶ Μασσαλιανούς καὶ Φουνδαίτας κατονομάζουσιν· οὗτοι γὰρ διεπίστανται, ὅτι, κἄν μοιρᾶς εἴπῃ ταύτην, πάλιν αὐτὴν χρῆ λέγειν, καὶ ἄλλο τι μὴ προστιθέναι, βλατολογίαν δὴ ἦθεν τοὺς λοιποὺς Ἰμνους καὶ τὰς ἐξομολογήσεις ἀφρόνως κατονομάζοντες τοῦ Χριστοῦ γὰρ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις ἀκασιν, οὕτω κἄν τῇ εὐχῇ τύπου καὶ εἶδος τῶν αἰτημάτων ἐκφαίνοντος καὶ διδάσκοντος, πῶς δεῖ ὑπὲρ ὧν χρῆ προσεῦχέσθαι, καὶ διὰ τῶν τῆς προσευχῆς ῥημάτων ταύτης τὴν αἴτησιν τῶν φθειρομένων καὶ τῶν προσκαίρων ἀπαγορεύοντος, μόνον δὲ τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, εἴτ' οὖν τὴν οὐσίαν τοῦ σώματος συγκατατόντα καὶ συνέχοντα, πρὸς τὸ μὴ παντελεῖ λιμῶ διαφθεῖρεσθαι πρὸς δε, καὶ τὸ μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν, ἐντεῦθεν αἰτεῖν συγχωρησάντος, τὰ δ' ἄλλα πάντα πνευματικὰ, καὶ τῶ ἐκείθιν αἰῶνι πρέποντα, καὶ κατὰ τὴν εἰκόνα, καὶ τῶν νομοθετούντων πᾶσιν.

λε'. Αὗτοι οὗτοι οἱ θεοκατάρτοι Εὐχίται, οἱ καὶ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦδε τοῦ παντός κόσμου τῶ πονηρῶ νέμοντες ἀλογίως, ὡ τῆς ἀνοίας! πᾶσαν τὴν εὐχὴν παντός εὐχομένου ἐν τούτοις μόνου τοῖς ῥήμασι περιγράφουσιν· ἀλλ' ὁ τῶν θεηγόρων ἀποστόλων χορὸς, καὶ ὁ μετ' αὐτοὺς τῶν ἁγίων Πατέρων κατάλογος διδάσκοντες ὁμοίαις μὲν χρήσειν αἰταῖσθαι τοὺς εὐχομένους, καὶ τῶ αὐτῶ χαρακτῆρι προσευκαίαις, ῥήμασι δὲ πλείστοις, καὶ διαφόροις δοξολογίαις τὸν ἀγαθὸν Δεσπότην ἐξευμενίσθαι, πολλαῖς καὶ ἄλλαις εὐχαῖς συνῆψαν καὶ ταύτην. Τί γὰρ; Ὅτι μὴ θαυρούειν τῇ εὐχῇ ταύτῃ προσέθετο ὁ Χριστὸς καὶ στενάζειν, κατὰ τοῦτο ἀπαγορεύων καὶ ταῦτα χρῆ; Καὶ πῶς Δαυὶδ ὁ μέγας προφήτης καὶ Βασιλεὺς, ἐκ πόνων τρόπων τῆς μοιχείας καὶ τοῦ φονοῦ ἀπήλειψεν ἐγκλήματα; Οὐχὶ λούων καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην καὶ τὴν στρωμνὴν ἐν θαυρούει; Πῶς δὲ οἱ τρεῖς παῖδες ἐν μέσῳ τοῦ

tur erga superiorem potestatem; et quod illius quem commemorat episcopi communicat fidei, is qui offert, et traditionis mysteriorum successor est, non autem neotericus quidam mysta, aut oblatorum a se symbolorum inventor. Post hujusmodi proclamationes, diptycha vivorum, puta episcoporum, regum, et reliquorum, elata voce a diacono pronuntiantur, episcopus autem pacem cunctis ecclesiis precatur, et peccatorum ipsis remissionem postulat. Et statim alia oratio pro se et pro populo. Postea elata voce recitatur ab universo populo illa a Christo Deo nostro dictata oratio: « Pater noster qui es in caelis. »

34. Hanc autem cum ob alia multa et graviora decretum est hoc loco recitari, quæ solis mysteriorum Dei conscis nota sunt; tum mea quidem sententia, quia hæc cum principaliore liturgiæ parte cohæret, utpote omnia continens: et ne insuper ansam caperent quidam dicendi, hanc solam a nobis recitari Christum mandasse, nihil præterea aliud, ut aiunt Euchitæ hæretici quos et Massalianos et Phundaitas appellant. Quippe hi præfracte affirmant quod etiamsi decies millies eam recitaverimus, eandem denuo dicere oporteat, nihilque addere, loquacitatem meram reliquos hymnos et confessiones stulte nominantes. Jam vero Christus Deus noster sicut in reliquis omnibus, ita etiam in hac prece typum nobis formamque precandi ostendit ac docuit, quomodo nempe quæ necessaria sunt petere oporteat: et hujus precis verbis petitionem rerum caducarum et temporalium vitare; solum petere panem substantialem, id est, qui corporis substantiam corroboret atque conservet, quominus fame conficiatur, Insuper ne intremus in tentationem, simul postulare indulsit. Reliqua vero omnia spiritalia, et futuro sæculo convenientia, secundum formam et characterem hujus divinæ orationis contexere omnibus imperavit.

χαρακτῆρα τῆς θεολόγου ταύτης εὐχῆς ἐξυφαίνεσθαι

35. At hi a Deo maledicti Euchitæ, qui et potestatem atque principatum hujus universi mundi diabolo stultissime attribuunt (tanta ipsorum insaniam est!) omnes orantis preces in his tantum verbis circumscribunt. Sed enim deiloquorum apostolorum chorus, et post illos sanctorum Patrum series, etsi docent ut paribus sententiis orantes precentur, eidemque formæ analogis, verbis tamen plurimis diversisque doxologiis bonum Dominum placare student, et cum aliis precibus hanc quoque copularunt. Quid enim? Quia lacrymari et gemere in hac oratione non docuit Christus, num proinde hæc vetare oportet? David magnus propheta et rex quibusnam modis adulterii et homicidii crimina abstersit? Nonne lavans singulis noctibus lectum suum stratumque lacrymis? Quomodo tres pueri in medio igne rorem experti sunt? Nonne his verbis dicendis: Peccavimus, inique egimus? »

²⁰ Dan. iii, 29,

Et nunc haud nobis os aperire licet : ignominia et opprobrium facti sumus servis tuis, et colentibus te : et quaecunque alia comprehenduntur illa oratione. Nam veluti haud his contenti, creaturam universam ad agendas gratias decantandumque Creatorem invitant. Num et hæc loquacitas fuit, o Antichristi discipuli, ejusque adventui præeuntes ? neque enim vos præcursores illius appellare dubito. His ergo a sanctis Patribus compositis orationibus Deus potissimum propitiatur, atque ad misericordiam flectitur.

36. Age vero ad hunc sermonis locum delatus post recitatam elata voce orationem, quæ dicitur inclinationis capitis, ea quæ fiunt juxta ecclesiasticam traditionem hic interserenda esse putavi. Dictum enim jam fuit, quod cum instruitur prothesis, præparatur cum divino corpore etiam Dominicus sanguis a diacono, qui et exigam aquæ partem immittit : eaque ita manent sanctificata et transmutata a sancto Spiritu, usque ad tempus, quo elevatur pretiosum Christi corpus Dei nostri. Tunc vero affertur aquæ ferventis parva phiala, ex eaque infundunt in sanctæ mensæ imposita vasa, sive crateres sint sive pocula ; ut quemadmodum ambo (aqua et sanguis) ex vitali sacri lateris fonte calentes prodierunt, ita aqua fervida sumpcionis tempore injecta, perfectum typum absolvat, dum communicantes papillam veluti calicis, quasi ipsum vitale latus attingunt. Sed ad sermonis seriem redeamus.

37. Post proclamatam itaque orationem quæ dicitur inclinationis capitis, et post episcopi profundam adorationem, fit elevatio venerandi corporis Christi Dei nostri, ut attestans ait sacerdos, prope modum ita dicens : « Exaltate Dominum Deum, nostrum et adorate scabellum pedum ejus, quia sanctus est : ecce prædictus sanctus Dominus elevatur. Quisquis igitur sanctus est, accedat. Nam sancta sanctos decent. » Auditores vero, humanæ naturæ infirmitatem reputantes, dicunt : « Unus sanctus Dominus Jesus Christus, peccato omnino inaccessus. » Statimque divini perficitur corporis divisio. Sed quanquam in partes scinditur, manet tamen impartibilis et indivisus in unaquaque divisarum partium idem totus Deus homo etiam in partes sectus. Etsi enim et corruptibilitati fuit obnoxius ac morti, attamen caro ejus in inferno non agnovit corruptionem. Elevatio autem venerandi corporis elevationem in crucem representat, ibique mortem, ipsamque resurrectionem. Porro et participatio denotat illam ante passionem in mystico convivio traditionem panis et communis calicis ; de quo dixit Servator noster : « Amodo ex hoc non bibam, donec novum bibiturus sum in regno Patris mei ; » quem reapse post resurrectionem bibit mirabiliter et insolite : non enim quasi

πυρὸς ἰδρωσίζοντο ; οὐχί, Ἠμάρτομεν, ἠνομήσαμεν, λέγοντες ; Καὶ νῦν οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἀνοιξάει τὸ στόμα· αἰσχύνῃ καὶ οὐκ εὐδοκίᾳ ἐγενήθημεν τοῖς δούλοις σου, καὶ τοῖς σιδομένοις σε· καὶ ὅσα τῆ εὐχῆ ταύτῃ συντίτακται· εἶτα ὡς μὴ ἀρκοῦντων αὐτοῖς τούτων, καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν εἰς εὐχαριστίαν καὶ ὕμνον ἀνακαλοῦντες τοῦ Ποιητοῦ. Μὴ ἄρα καὶ ταῦτα βατολογία, ὡς τοῦ Ἀντιχρίστου μαθηταὶ καὶ προτρέχοντες οὐτοῦ παρουσίας ; Οὐ γὰρ προδρόμους ὑμᾶς ἐπέχουμι ὀνομάζειν ἐκείνου. Τούτοις οὖν τοῖς πρὸς τῶν ἁγίων εἰρημένους τὸ Θεῖον μᾶλλον ἐξελιούται καὶ πρὸς συμπάθειαν κἀμπτεται.

λς. Ἄλλ' ὦδε τοῦ λόγου γινόμενος, μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τῆς εὐχῆς κεφαλοκλισίας πραττόμενα κατὰ παράδοσιν ἐκκλησιαστικὴν παρηνθῆναι ᾤθηται· εἰρηται γὰρ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς προθέσεως ὡς ἰτοιμάζεται μετὰ τοῦ θεοῦ σώματος καὶ τὸ Διαιποτικὸν αἷμα παρὰ τοῦ διακόνου, ἐπιμεβάλλοντος δηλονότι καὶ μέρος μικρὸν ὕδατος· καὶ μένουσιν οὕτως ἀγριζόμενα καὶ μεταποιούμενα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἄχρι τοῦ καιροῦ τῆς ὑψώσεως τοῦ τιμίου σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν· τότε δὲ κομίζεται ὕδωρ θερμότερον εἰς λεητάριον, καὶ κερνώσιν ἐξ αὐτοῦ τὰ προκείμενα ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ, εἴτε κρατῆρες εἴτε ποτήρια εἶεν· ἢ ὡς περὶ ὡς ἐκ ζωῆς προβληθῆν τῆς θείας πλευρᾶς, ἀμφοτέρω θερμότητος πεπληρωμένα, οὕτω δὲ τὸ ὕδωρ θερμότερον ἐν τῷ καιρῷ τῆς μεταλήψεως ἐπιμεβαλλόμενον, τέλειον τὸν τύπον ἀναπληροῖ τῶν μεταλαμβανόντων τῇ θηλῇ τοῦ ποτηρίου, ὡς αὐτῇ τῇ ζωοπαροχῶν πλευρᾷ ψαύσων. Ἄλλ' ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ λόγου ἐπαναδράμωμεν.

λς. Μετὰ τὴν ἐκφώνησιν οὖν τῆς κεφαλοκλισίας καὶ τὴν ὑπόπτωσιν τοῦ ἀρχιερέως γίνεται ὑψώσις τοῦ τιμίου σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν. ὡς διαμαρτυρόμενος λέγει ὁ ἱερεὺς, μονουχλῶ οὕτως φάσκων ὅτι ἐπιειδῆ οἱ προφῆται πρὸ πολλῶν γενεῶν προετρέψαντο λέγοντες. « Ὑψοῦτε Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν, καὶ προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὅτι ἅγιός ἐστιν· ἰδοὺ ὁ προῤῥηθεὶς ἅγιος Κύριος ὑψοῦται. Ὅστις οὖν ἅγιος, προσελθέτω. Τὰ γὰρ ἅγια τοῖς ἁγίοις πρέπει. » Οἱ δὲ ἀκραταί, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὸ ἀσθένει ἀναλογιζόμενοι, λέγουσιν· « Εἰς μόνος ἅγιος Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ ἀμαρτίας παντελῶς ἀνεπὶ δακτος. » Καὶ εὐθὺς ὁ μερισμὸς τοῦ θεοῦ τέλειται σώματος. Ἄλλὰ κἂν μερίζεται, ἀμέριστος διαμένει καὶ ἀτμητος ὕψ' ἐπὶ ἐκάστῳ μέρει τεμονομένων ὁ αὐτὸς ὅλος θεάνθρωπος μερίζομενός τε καὶ εὐρισκόμενος· εἰ γὰρ καὶ φθορᾷ ὑπέστη καὶ θανάτῳ, ἀλλ' ἢ σὰρξ αὐτοῦ ἐν τῷ ᾄδῃ οὐκ εἶδε διαφθεραίν. Ἡ δὲ ὑψώσις τοῦ τιμίου σώματος εἰκονίζει τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὑψώσιν, καὶ τὸν ἐν αὐτῷ θάνατον, καὶ αὐτὴν τὴν ἀνάστασιν. Ἀηλοῖ δὲ καὶ ἡ μεταλήψις τὴν πρὸ τοῦ πάθους ἐπὶ τοῦ μυστικοῦ δείπνου μετάδοσιν τοῦ ἁρτου καὶ τοῦ κοινοῦ ποτηρίου· περὶ οὗ εἶπεν Σωτὴρ ἡμῶν, « Οὐκέτι ἐκ τούτου πίνω, ἄρχις ὅτου κἀνὼν αὐτὸ πίνω ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς μου. »

ὁ καὶ ἐπεὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ζῶντος ὁμοῦ καὶ A
καινοπραπίως· οὐ γὰρ ὡς χρεῖαν ταυκαῦτα τοῦ σώ-
ματος ἔχοντος τροφῆς, ἀλλ' εἰς πληροφορίαν τῶν
μαθητῶν τῆς ἀναστάσεως ἔνεκα.

λθ'. Μετὰ ταῦτα ἡ εὐχὴ τῆς εὐχαριστίας, καὶ ἡ
ἄρσις τῶν καταλειφθέντων θείων λευφάνων, ἧτις τὴν
ἀναλήψιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν ὑπαινίττεται·
λέγει γὰρ τότε ὁ ἱερεύς· « Ἰψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρα-
νοῦς, ὁ Θεός, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου. »
Ἰψυμένου γὰρ ἐν τῇ ἀναλήψει, ἔλεγον οἱ ἄγγελοι
τοῖς ἀποστόλοις· Οὗτος ὁ ἀναληφθεὶς ἔφ' ὑμῶν
παλιν ἐλεύσεται ὡς κριτής. Τότε δὲ πᾶν γένος καμ-
ψεῖ αὐτῶ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων, καὶ ἔσται ἐπὶ
πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα αὐτοῦ. Εἰ γὰρ καὶ νῦν εἰσὶ B
τινες τῶν μὴ ὁμολογούντων αὐτόν, ἀλλὰ τότε οὐδεὶς
ἄντερι. Τότε γὰρ, ἣσιν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος.
πιστεύουσιν, ὅταν ἴδωσιν αὐτόν ἐξ οὐρανοῦ κατορ-
χόμενον, καὶ ὡς κριτὴν καθεζόμενον. Ὁ δὲ τελευ-
ταῖος θυμιατὸς τὴν χάριν τοῦ ἁγίου δηλοῖ Πνεύ-
ματος τὴν δι' ἐμφυσήματος δοθείσαν τοῖς ἀποστό-
λοις μετὰ τὴν ἀνάστασιν· ἡ δ' ὀπισθὰ μῦθος εὐχὴ
οἰοεὶ σφραγὶς ἐστὶ πάντων τῶν αἰτημάτων, καὶ
ἀνακεφαλαίωσις τακτικῆ, πρέπουσα τοῖς πρώτοις
καὶ τιμωτέροις ἐπιλόγοις (42)· ἐπειδὴ γὰρ πᾶσα
ἡ θεία ἱεουργία, προσηγομένως μὲν ὑπὲρ τῶν
προσηγομένων, καὶ δι' οὓς προσήγαγον τελεῖται·
ἐπεὶ δὲ καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν καταλειφθέντων
κατὰ μόνον εὐχὴν· ἐπειδὴ γὰρ τινες τῶν ἔξω τοῦ
θυσιαστηρίου ἐστώτων εἰς ἀπορίαν πολλὰς χω-
ροῦσι, γνωσμαχοῦντες καὶ λέγοντες, Τίς ἄρα ὁ C
σκοπός, καὶ ἡ τῶν παρὰ τοῦ ἀρχιερέως ὑποψιθυρι-
ζομένων εὐχῶν ἔνοιά τε καὶ δύναμις; καὶ ἐφίονται
τινα εἶδῃσιν καὶ τούτων λαβεῖν· κατὰ τοῦτο οἱ θεοὶ
Πατέρες ὡς ἀνακεφαλαίωσιν πάντων τῶν διὰ τῶν
εὐχῶν αἰτουμένων τὸν χαρακτήρα ταύτης ἐποιή-
σωσα, διδάσκοντες τοὺς ἐπιζητούντας ἐκ τοῦ
κρᾶσπίδου τὸ ὕφασμα. Τί δ' ἄλλο ἐστὶ τὸ λειπόμε-
νον ἢ ὁ τοῦ παρθενικοῦ σώματος τύπος, ὁ μερισμὸς
τῆς εὐλογίας καὶ προσφορᾶς (43); Κλᾶται γὰρ ὁ
ἄρτος, διατέμνεται δὲ ὡς ἀρῆτου εὐλογίας μετὰ-
λψις τοῖς μεταλαμβάνουσι μετὰ πίστεως· ὡς
προσφορὰ δὲ τοῖς ἐνηνοχῶσι πλήρως ἁγιωσύνης ἐκ
τῶν ἁγίων ἀντιπροσφέρεται· καὶ οὕτως ἀπὸ μὲν
τῆς μεταλήψεως τοῦ ἀχράντου σώματος τοῦ ἐξ αὐ-
τῆς τεχθέντος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ τοῦ τιμίου αἵματος, ὁ ἁγιασμὸς καὶ ἡ εὐλογία τοῖς πιστοῖς
περιγίνεται.

λθ'. Ἐν ἐπι προσθεῖς, τέλος ἐπιθήσω τῷ λόγῳ· D
Ἐπειδὴ τινες τῶν ἱερέων, οἱ μὲν πεινίας προφάσει,
οἱ δὲ ἀκαρίστῳ πλουεξίᾳ δύο ποιεῖν λειτουργίας οὐ
φείδονται, ἀλλὰ τολμηρῶς σταυροῦσι τὸν Χριστόν,
καὶ αὐθις ἀνασταυροῦσι πολλὰς καὶ ἐφ' ἐνὶ ταῦτα
θρῶντες θυσιαστήριον, τὸ φρικωδέστατον καὶ κατὰ
τοῦτο σπουδάζοντες· πολλὰς δὲ καὶ κατὰ περιπέ-
τειαν βίου ἢ ραθυμίαν ἀφίᾳσι τὰ δῶρα ἀτέλειστα,

(42) Haec oratio respondet quodammodo postremæ Latinorum orationi, *Libera nos, quæsumus, Domine*, quam S. Petrus Damiani, n. 17, appellat *embolismum*.

tunc corpus esca egeret, sed ut discipulis resurrectionem suam suaderet.

38. Exin fit oratio gratiarum actionis, et sublatio divinorum quæ relicta sunt fragmentorum, quo actu assumptio Domini Dei nostri innuitur. Tunc enim dicit: « Exaltare super cœlos, Deus; et in universa terra gloria tua. » Namque eo, dum assumeretur, exaltato aiebant angeli apostolis: Hic qui assumptus est a vobis, sic denuo veniet tanquam iudex. Tunc autem omne genu flectetur ei cœlestium et terrestrium, eritque in universa terra gloria ejus. Quanquam enim nunc sunt nonnulli qui eum non confitentur, tunc tamen nemo contradicet. Tunc sane, inquit Gregorius Theologus, credent cum eum videbunt de cœlo venientem, et iudicis more sedentem. Jam postremus suffitus gratiam sancti Spiritus significat, quam flando dedit apostolis post resurrectionem. Denique oratio post ambonem, sigillum veluti est omnium precum, et ordinata recapitulatio, quæ primis et æstimabilioribus epilogis æquiparatur. Nam quia tota divina liturgia, præcipue pro offerentibus, et propter quos ii obtulerunt perficitur, postremo et pro reliquis omnibus, una hac oratione suppletur. Quippe quia nonnulli extra altare consistentes, in perplexitate sæpe versantur fluctuantes animis dicentesque: Quinam scopus est, et quinam susurratarum secreto ab episcopo precum sensus ac vis? optantque harum quoque notitiam percipere; propterea divi Patres, tanquam recapitulationem omnium per preces postulationum, talem hujus orationis formam excogitarunt, edocentes, tanquam ex fimbria contextum, rei curiosos. Quid autem reliquum est, nisi virginalis corporis typus, diribitio nimirum eulogiæ atque oblationis? Frangitur enim panis, dividiturque tanquam ineffabilis eulogiæ participatio sumentibus cum fide: ut oblatio autem, iis qui attulerunt, plena sanctitatis ex sacro ritu redhibetur. Atque ita a participatione immaculati corporis ex Virgine nati Chriti Dei nostri, et pretiosi sanguinis, sanctificatio et benedictio fidelibus contingit.

39. Uno adhuc addito, finem sermoni imponam. Quoniam nonnulli sacerdotes, partim inopiæ prætextu, partim insatiabili avaritia, duas celebrare missas non dubitant, audacterque Christum semel et iterum crucifigunt, sæpe id in uno etiam peragentes altari, rem tremendam hac quoque ratione attentantes; nec raro propter vitæ fortuitos casus, vel ob negligentiam, imperfectum opus derelin-

(43) Legesis Christophorum Angelum cap. 14. Armenii quoque more Græcorum dispensant, sed probucellis fermentatis, asymi tenues formas cum typo agni.

quentes; acciditque ut post triduum vel ultra etiam A comperiantur sacra dona madore aut fuligine plena, ideoque a nemine possint absumi; propterea, inquam, necesse est hæc igne consumere, et reliquos ex iis cineres, in loco nobili collocare. Sic enim etiam relicta agni illius veteris ossa igne comburebantur. Neque vero qui hæc neglexerit sacerdos, pœnas a canonibus impositas vitabit: namque Agni nostri nihil non edule est, nihil durum aut osseum. Quippe est enhypostaticum Verbum. Suscipitur autem Verbum ab omni anima semet digne parante ut sit habitaculum ejus: ad quam non ipsum solum Verbum, sed et Patrem secum dixit esse venturum, nec non Spiritum sanctum, et mansionem sapud ipsam facturos. B

40. Hæc pro nostra imbecillitate raptim conscripsimus, propter assiduum jubentis hominis ferventissimam deprecationem. Qui vero hæc leget, nondum plenam sacrorum mysteriorum explanationem hoc scripto factam existimet. Sed hoc sibi evenisse putet, ceu si quis spectare cupiens urbis pulchritudinem eximiam et incognitam, ducem aliquem nanciscatur, a quo manuductus, tanquam ex aliqua fenestra videre queat radiorum velut inde missorum lucem atque splendorem, non tamen ipsam naturam honorum illic reconditorum. Nam secreta mea, inquit Dominus, mihi misce 30. Quomodo autem ego, qui non solum a Deo me elongavi, sed etiam appropinquantibus ei procul absum, dignum aliquid Deo cogitare aut eloqui queam? Attamen gratum est, quidquid pro viribus fit, dummodo id ab illius dogmatibus atque præceptis haud videatur discedere. Quod si quis utile aliquid in his scriptis deprehendet, is pro me qui elaboravi, precem pro venia impetranda Deo offerat, errorum meorum causa. Deinde etiam gratiarum actionem, propterea quod ille solet eos illuminare a montibus æternis, qui digni habitus fuerint intellectualiter contemplari. Quia ipsum decet omnis gloria, honor, et adoratio, Patrem scilicet, et Filium, et sanctum Spiritum, nunc et semper et per sæcula sæculorum. Amen.

³⁰ Isa. xiv 16.

(44) Sic omnino solebat S. Petrus Damiani op. cit. n. 4. *Ego quod residuum est, igne comburo* :

και συμβαίνει μετὰ παρεδρομὴν ἡμερῶν τριῶν ἢ και πλείονων εὐρεθῆναι ταῦτα πεπληρωμένα νοτιθοῦς και λιγνύος, και διὰ τοῦτο ἀδύνατον, τινὰ προσίσθαι, δέον ἐστὶ ταῦτα πυρὶ ἀναλωθῆναι (44), και τὴν ἐκ τούτων καταλειφθεῖσαν σποδὸν, ἐν τύπῳ ἐπισήμῳ ἐγκαταθεῖναι· οὕτω γὰρ και τὰ καταλειφθέντα ἔσται τοῦ ἀμνοῦ ἐκείνου τοῦ καλικοῦ πυρὶ κατακαίοντο· οὐ μὴν ὁ ταῦτα καταλεμπάνον ἱερεὺς, τῶν ἐκ τῶν κανόνων ἐρισθέντων ἐπιτιμίων ἐλεύθερος ἐστὶ· ἐπὶ περ τοῦ ἡμετέρου Ἀμνοῦ ἀδρωτοῦ οὐδὲν οὐδὲ τραχὺ και ὀσπῆδες· ἐπὶ και Λόγος ἐνυπόστατος οὗτος· και χωρητὸς ἐστὶν ὁ Λόγος εἰς πᾶσαν ψυχὴν τὴν ἀξίως ἐτοιμάσασαν ἑαυτὴν εἰς κατοικίαν αὐτοῦ· πρὸς ἣν οὐκ αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ και τὸν Πατέρα ἔφησε σὺν αὐτῷ ἐλεύσεσθαι και τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, και μόνῃ παρ' αὐτῷ ποιήσεσθαι.

μ'. Ταῦτα μὲν κατὰ τὴν ἡμέτεραν ἀσθένειαν ἐσχεδίασται, διὰ τὴν ἐπίμονον τοῦ ἐνταλαμμένου ἀνδρὸς θερμωτάτην ἀξίωσιν· ὁ δὲ γε τούτοις ἐντυγχάνων, μήπω πάσης ἐξηγήσεως τῶν σιπτῶν μυστηρίων ἐν τούτοις τελείσθαι νομίση· ἀλλὰ τοιοῦτο τινὶ οἰίσθω ἐντετυχηκέαι, ὡς ἐάν τις τῶν ποθεινῶν ἰδεῖν κάλλη πόλειως ὑπερφυῆ και ἀθέατα, τύχοι τινὸς ὀδηγοῦντος, ὑφ' οὗ χειροαγωγούμενος, ὡς διὰ τινος θυρίδος ἰσχύσει κατιδεῖν τὴν ἐκείθεν ἐκπεμπομένων ἀκτίνων αἴγλην τε και λαμπρότητα· οὐ μὴν αὐτὴν τὴν φύσιν τῶν ἔνθεν ἀποκειμένων ἀγαθῶν. Τὰ γὰρ μυστήριά μου, φησὶν ὁ Κύριος, ἐμοὶ και τοῖς ἐμοῖς. Πῶς δὲ αὐτὸς ἐγώ, ὁ μὴ μόνον ἐξ αὐτοῦ μακρύνας ἑμαυτὸν, ἀλλὰ και τῶν ἐγγιζόντων αὐτῷ μακρῶν ἀπεσχισμένος· ἐπαξιόν τι τῶν ἐκείνου νοῆσαι ἢ φθέξασθαι δυναθεῖν; Ἀλλ' ὁμως φίλον κάκεινο τὸ κατὰ δύναμιν, εἰ μόνον μὴ πόρρω τῶν ἐκείνου δογμάτων και ἐντολῶν εἶη τὸ θεωρούμενον· εἰ δὲ τις ὀνησιφόρον τι εὔροι τοῖς γεγραμμένοις, ὑπὲρ ἐμοῦ μὲν τοῦ πεπονηκότος, εὐχὴν συγχώρησεως Θεῷ ἀποδοῦναι τῶν ἐπταισμένων μοι ἔνεκα· ἐπειτα δὲ και εὐχαριστίαν, ἀνθ' ὧν ἀνωθεν εἰσθε φωτίζεσθαι ἀπὸ ὀρέων αἰώνων, τοὺς νοερῶς ἀξιωθέντας ὀρεῶν· ἐπὶ αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, και προσκύνησις τῷ Πατρὶ και τῷ Υἱῷ και τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν και ἀεὶ και εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

D

nam credere jubemur, distinguere prohibemur. Vide ibi cætera quæ sunt præclara,

CIRCA ANNUM DOMINI MCCXI.

MANUEL

MAGNUS RHETOR CONSTANTINOPOLITANUS.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

ΤΟΥ ΦΡΑΡ ΦΡΑΤΖΗΣΚΟΥ

Καθώς ἐκείνος ἔγραψε

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΕΓΑΝ ΡΗΤΟΡΑ

FRATRIS FRANCISCI QUÆSITA

PER EPISTOLAM

AD MAGNUM RHETOREM (a)

Ταῦτα τὰ κεφάλαια καὶ δόγματα τῆς εὐσεβείας Ἀ
κρατῶ, καὶ παρὰ σοῦ, μέγα ῥήτωρ καὶ διδάσκαλε,
ποῦ σφάλω διδασχθῆναι ἐπιζητήτων.

Συμπεράσματα θεολογικῶ καὶ ὀρθόδοξα τοῦ φράρ
Φρατζήσκου Πορδικατόρου.

Πρῶτον. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ
ἐκπορεύεται.

Δεύτερον. Εὐλόγως τὴν ἀναπτυξιν τῶν ῥημάτων, καὶ
ἐκ τοῦ Υἱοῦ, προστεθῆναι χρῆ.

Τρίτον. Ἐν ἀζύμῳ καὶ ἐν ζύμῳ ἄρτω σιτηνῶ τὸ σῶ-
μα τοῦ Χριστοῦ τελειοῦται.

Τέταρτον. Καθαρικὸν πῦρ πρὸ τῆς κρίσεως πι-
στευτέον.

Πέμπτον. Τῶν ἁγίων αἱ ψυχαὶ εἰς τὸν οὐρανὸν εὐθὺς,
εἰς τὸν οὐρανὸν προσλαμβάνεσθαι καὶ καθαρῶς τὸν
Θεὸν θεωρεῖν δεῖ.

Ἑκτον. Πρῶτός ἐστι τῆς ἱερωσύνης θρόνος ὁ τῆς
Ῥώμης πάππας.

Ἑβδομον. Ἐν βάπτισμα φράγγων καὶ Γραικῶν.

Ὄγδοον. Ὁ ἀπολύσας τὴν γυναῖκα αὐτοῦ μὴ ἐπὶ
πορνείᾳ ἢ γυμῆσας ἄλλην, καὶ μετὰ λόγου πορνείας
ἀπὸ τῆς πρώτης ἀποστᾶς, μοιχᾶται.

Ἐνατον. Ὁ Χριστὸς ἄρτον ἀζύμων ἔδωκεν ἐν τῷ
Δείπῳ.

Δέκατον. Μόνον ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ, « Ἀβετε,
φάγετε. τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, » τέλειον σῶμα ποιεῖ,
καὶ οὐδαμῶς τοῦ Χρυσσοστόμου ἢ εὐχῆ ἢ λέγουσα, Καὶ
ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον.

Hæc capita et religionis dogmata credo et profi-
teor. et quæro a te, rhetor magne, ut ubi me errare
contigerit, docere non dedigneris.

Conclusiones theologicæ et orthodoxæ fratris Fran-
cisci Prædicatoris

Prima. Spiritus sanctus a Patre et Filio procedit.

Secunda. Recte voces istæ, et ex Filio, addi de-
buerunt. Nimirum Symbolo Constantinopolitano.

Tertia. In azymo, et in fermentato pane triticeo
conficitur corpus Christi.

Quarta. Ignis purgatorius credendus et admit-
tendus ante ultimum iudicium.

Quinta. Animæ sanctorum recta tendunt in cælum,
et in cælum receptæ, debent Deum pure videre.

Sexta. Primus hierarchiæ thronus est papa Ro-
manus.

Septima. Baptisma Francorum, seu Latinorum,
et Græcorum, est unum et idem.

Octava. Qui uxorem repudiat propter aliam cau-
sam quam propter fornicationem, vel qui repudiata
uxore propter fornicationem, aliam sibi matrimo-
nio jungit, ille mœchatur.

Nona. Christus in Cæna dedit panem azymum sine
fermento.

Decima. Sola verba Christi : « Accipite, comedite,
hoc est corpus meum, » conficiunt corpus Christi,
nuspian vero oratio et liturgia Chrysostomi, in
qua dicitur, Et fac hunc panem, etc.

(a) Lemoine, *Varia sacra*, tom. I.

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΤΡΟΠΗ
ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ
ΤΟΥ ΦΡΑΡ ΦΡΑΤΖΗΣΚΟΥ
—
ΑΡΟΛΟΓΙΑ ΕΤ REFUTATIO
CAPITUM
FRATRIS FRANCISCI

Manuel magnus rhetor Magnæ ecclesiæ, fratri A Francisco prædicatori veteris Romæ, salutem.

Scripta tua epistola ad nos pervenit et simul ubique tuæ mentis exiguitatem prodidit, tam circa alia, quam circa grammaticam Græcam; erras enim in dictionibus, litteris, et accentibus, et declaras id quod est longe a vera theologia constitutum. In scripto quippe tuo capita continentur, et quædam problemata multoties jam agitata, et explorata, illa vero inscribis Conclusiones theologicas, cum sint potius cacodoxæ et pessimæ, et a veritate et recta doctrina penitus alienæ. Conclusio enim, ut hoc obiter dicam, est rei determinatæ et demonstratæ probatio. Istæ vero tuæ questiones sunt potius assertiones, theses iniquæ, et B propositiones mentis non sibi cohærentis et decipientis, quæ sufficienter tractatæ sunt, multoties, et variis diversisque temporibus, tam a veteribus quam recentioribus divinis hominibus, perfecta sapientia et sanctitate ornatis et præstantibus; et ut blasphemata, contraria et opposita ipsi veritati, nimirum Christo Deo nostro, reprobata sunt et rejecta. Quapropter nos armati luce veritatis et veræ theologiæ.

Tuam primam questionem quæ asserit Spiritum sanctum procedere a Patre et Filio blasphemam et hæreticam declaramus (1). Non enim in Evangeliiis Dominus sic loquitur, sed illum ex Patre tantum C procedere, ubi dicit: « Cum venerit Paracletus quem ego vobis mittam a Patre, Spiritus veritatis qui a Patre procedit, ille de me testabitur¹; » missio vero et processio non sunt idem. Processio enim importat modum et conceptum existentie, missio vero legationem et apostolatium nota. Et secundum processionem Spiritus sanctus ex persona Patris tanquam ex causa immediate habet esse, secundum missionem vero Filius et Pater una mittunt Spiritum sanctissimum in fideles et eos

Μανουὴλ ὁ μέγας ῥήτωρ τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας φράρ Φρατζήσκω τῷ Πρεδικατορῷ παλαιᾶς Ῥώμης χαίρειν.

Τὸ ἐπιστολαῖόν σου πρὸς ἡμᾶς ἔλθον γράμμα δίδειχεν ἀμωσγέπως γε τὸ τε βραχυτάτον τῆς διανοίας τῆς σῆς πρὸς τε τὰ ἄλλα, καὶ πρὸς τὴν καθ' ἑλληνικὰς γραμματικῶν ἐν τε γὰρ λέξεσι καὶ ἀντιστοιχείοις καὶ προσωδίας ἐσφαλμένον ἔστι, καὶ τὸ πόρρω δηλῶν καθιστάται τῆς ἀληθοῦς θεολογίας. Τὰ γὰρ ἐν αὐτῷ κεφάλαια, ζητήματα, καὶ προβλήματα ὄντα, καὶ τῶν ζητημάτων πολλάκις διακωδωνισθέντα, ἐπιγράψεις αὐτὰ συμπεράσματα, καὶ ὀρθόδοξα, κακοδόξα μᾶλλον ὄντα, καὶ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ ἀληθείας ἀποπεπτωκότα. Καὶ τοὶ γε συμπεράσμα ἔστιν, ὡς ἐν τύπῳ εἰπεῖν, ἀποφασίαι δειρωρισμένου καὶ ἀποδεδειγμένου πράγματος. Ταῦτα δὲ τὰ ζητήματα ὄντα, μᾶλλον δὲ θέσεις ἢ προθέσεις ἀθεσμοὶ, καὶ προτάσεις διανοίας ἀσυλλογιστοῦ καὶ κακόφρονος, ἀρχοῦντως ἐτραχταίσθησαν πολλάκις καὶ πολλαχοῦ ὑπὸ πολλῶν καὶ διαφόρων ἑτῶν ὑπὸ τε παλαιῶν καὶ νέων θείων ἀνδρῶν, τελεία σοφία τε καὶ ἀγιωσύνη κεκοσμημένων, καὶ ὡς βλάσφημα καὶ τὴν ἐναντίωσιν εἰσάγοντα προφανῶς καὶ τῆ αὐτοαληθείᾳ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν ἀντιφερόμενα, ἀπεδοκιμάσθησάν τε καὶ ἀπερρίφησαν, διὸ καὶ ἡμεῖς καθωπλισμένοι ὄντες τῷ τῆς ἀληθείας καὶ ἀληθοῦς θεολογίας φωτι.

Τὸ πρῶτόν σου ζήτημα, λέγον ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἐκπορεύεται, βλάσφημον καὶ αἰρετικὸν ἀποφανόμεθα. Ὁ γὰρ Κύριος ἡμῶν ἐν Εὐαγγελίοις οὐκ οὕτω φησὶν, ἀλλ' ἐκ πατρὸς τοῦ Πατρὸς ἐν οἷς λέγει: « Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει, περὶ ἐμοῦ. » Πέμψεις δὲ καὶ ἐκπόρευσις οὐ ταῦτόν· ἢ μὲν γὰρ ἐκπόρευσις ἔννοιαν ὑπάρξεως εἰσάγει, ἢ δὲ πέμψεις ἀποστολῆς καὶ κατὰ μὲν τὴν ἐκπόρευσιν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως ὡς ἀπ' αἰτίας ἀμέσως ἔχει τὸ εἶναι· κατὰ δὲ τὴν πέμψιν ὁ Υἱὸς συναποστέλλει τῷ Πατρὶ τὸ πανάγιον Πνεῦμα πρὸς τοὺς

¹ Joan. xv, 26.

(1) Vides Græcorum insaniam.

πιστοὺς καὶ τοὺς τῆς χάριτος αὐτοῦ ἄξιους. Ἐπὶ Α ταῖς τρισὶν ὑποστάσεσι μία ἐστὶ βουλὴ καὶ δύναμις καὶ ἐνέργεια, ὡς μία οὐσία τῷ ἀριθμῷ καὶ μία θεότης. Ὅθεν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀποστέλλει τὸν Υἱὸν κατὰ τὴν χρονικὴν γέννησιν, ὡς ἐν Ἡσαΐα γέγραπται τῷ προφῆτῃ « Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὐ εἴνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπίσταλέ με » ὥστε μόνου ἢ τοῦ Πατρὸς ὑπόστασις οὐκ ἀποστέλλεται, ὡς ρίζα καὶ πηγὴ τῆς θεότητος· ἢ δὲ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος ἀλλήλοις ἀποστέλλονται τῇ τοῦ Πατρὸς εὐδοκίᾳ, ὁ μὲν Υἱὸς κατὰ τὴν χρονικὴν γέννησιν, τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κατὰ τὴν χρονικὴν πρόοδον, καὶ τὴν εἰς τοὺς πιστοὺς ἐπιφοίτησιν· οὐ μὴν κατὰ τὴν ἀχρονον ἐκείνην ἐκπορεύσιν, τὴν ἀμέσως ἐκ τῆς πατρικῆς ὑπόστασις οὐσαν, καθ' ἣν ἔχει τὸ εἶναι ἐκπορευτῶς, ὡς καὶ ὁ Β Υἱὸς αἰδίως ἔχει τὸ εἶναι ἐκ τῆς αὐτῆς ὑπόστασις ἀμέσως γεννητῶς. Ὅθεν καὶ ὁ θεὸς ἀπόστολος Παῦλος, τὴν ἐκ τοῦ Πατρὸς δι' Υἱοῦ τοῦ Πνεύματος χρονικὴν καὶ μεταδοτικὴν δηλῶν πρόοδον, φησιν· « Ἔσωσεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ δηλονότε διὰ λου-ρου καὶ ἀνακαινίστους Πνεύματος ἁγίου οὐ ἐξέχευεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσιῶς διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. » Εἰ τοίνυν γνωριμώτερα εἶναι δεῖ καὶ δηλᾶ τε καὶ σαφῆ, ὅσα εἰσὶν ἐγγυτέρω τῶν ἀρχῶν φύσει φανερωτάτων οὐσῶν, ἀρχαὶ δὲ εἰσὶν ἡμῖν τῆς πίστεως οἱ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λόγοι, οἷς οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ διδασκαλοὶ ἀσφαλῶς ἐπίμονοι συμφωνοῦσιν· εὐδηλον ὅτι καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ὁρθότης τῶν δογμάτων τῆς πίστεως ἐν ἡμῖν ἐστὶ καὶ ἐν τῇ ἡμετέρα καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ τοῖς καθηγηταῖς καὶ διδασκάλοις C ἡμῶν, καὶ προστάταις αὐτῆς· Ὡν πρώτος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης ἐν δευτέρῳ κεφαλαίῳ περὶ ἡνωμένης θεολογίας καὶ διακεκριμένης φησὶ πως· Ἄκουσον τοῦ, Τάδε λέγει Κύριος, ὁ ὢν, ὁ ἦν, ὁ ἐρχόμενος, καὶ ὁ παντοκράτωρ, καὶ σὺ δὲ αὐτὸς εἶ, καὶ τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας τὸ ὄν, ὁ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται. Καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῇ πρὸς Σεραπίωνα αὐτοῦ ἐπιστολῇ· Οὐκ οὐκ καλῶς φρονούντες περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐδὲ περὶ τοῦ Υἱοῦ καλῶς φρονοῦσιν· εἰ γὰρ ἐφρόνου ὁρθῶς περὶ τοῦ Υἱοῦ, ἐφρόνου ὑγιῶς καὶ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὁ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, καὶ τοῦ Υἱοῦ ἰδίον ἐστὶν, ὁ παρ' αὐτοῦ δίδοται τοῖς μαθηταῖς, καὶ πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. Ὅρα τίς δύο προόδους τοῦ παναγίου καλῶς θεολογήσαντος D Πνεύματος, τὴν μὲν ἐκ μόνης τῆς πατρικῆς ὑπόστασις τὴν αἰδίον ἐκείνην καὶ ἀόρητον, καὶ ὑπαρτικὴν, καθάπερ καὶ ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις εἰρήκει, καὶ τὴν ὑπὸ χρόνον καὶ μεταδοτικὴν, τὴν δι' Υἱοῦ. Ὁ αὐτὸς καὶ ἐν τῷ περὶ Τριᾶδος αὐτοῦ λόγῳ· Θεὸς ἐστὶν ἡ πάντων ἀρχὴ κατὰ τὸν Ἀπόστολον λέγοντα· Εἰς Θεὸς ὁ Πατὴρ ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ γὰρ ὁ Λόγος ἐξ αὐτοῦ γεννητῶς, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορευτῶς. Καὶ ὁ θεὸς καὶ μέγας Βασίλειος ἐν τῇ πρὸς τὸν ἴδιον ἀδελφὸν Γρηγόριον ἐπιστολῇ αὐτοῦ οὕτω φησίν· Ἐπειδὴ τοίνυν τὸ Πνεῦμα τὸ

qui sunt digni gratia sua. In tribus personis unica est voluntas, unica virtus, unica est operatio, sicut unica numero essentia, et unica divinitas. Unde fit ut Spiritus sanctus mittat Filium secundum temporalem suam generationem, sicut hoc scribitur apud Isaiam prophetam : « Spiritus Domini est super me, ideo me unxit, et misit me ad Evangelium annuntiandum pauperibus » ; adeo ut sola Patris persona non mittatur, cum sit radix et fons divinitatis ; persona vero Filii et persona Spiritus sancti alternatim et a se invicem mittuntur secundum Patris beneplacitum ; Filius quidem secundum temporalem generationem, Spiritus sanctus vero, secundum temporalem processum, et in fideles accessum et adventum, non vero secundum æternam illius processionem, quæ immediate originem trahit a persona Patris, et secundum quam habet esse processionaliter seu per processionem, sicut Filius ab æterno habet esse immediate ab eadem persona Patris per generationem. Quapropter divus apostolus Paulus, ostendens temporalem et gratiosam missionem Spiritus a Patre per Filium, dicit : « Servavit nos Deus et Pater per lavacrum, et renovationem Spiritus quem super nos abundanter diffudit per Jesum Christum » . » Si notiora clariora, manifestiora ea debent esse, qua viciniora sunt, et propius accedunt ad ipsa prima principia et initia, cum ipsa principia sint per se clariora et magis perspicua, principium vero fidei nostræ sit verbum Domini Jesu Christi, cui sine ulla aberratione adhærent et consentiant apostoli et doctores ; manifestum est veritatem et recta fidei dogmata obtinere apud nos, et apud catholicam Ecclesiam nostram, et apud ejus informatores doctores et præsules. Horum vero primus fuit Dionysius Areopagita qui in secundo capite de unita et separata theologia sic inquit : Audi illud : Hæc dicit Dominus qui est qui erat, et qui venturus est et omnipotens, et tu ipse es, et Spiritus veritatis qui est, qui procedit a Patre. Et magnus Athanasius in sua ad Serapionem epistola : Non bene sentiunt de Spiritu sancto, nec bene sentiunt de Filio ; si enim rectam de Filio haberent sententiam, utique et sanam sententiam foverent de Spiritu sancto, qui procedit a Patre, et proprius est Filii, qui ab illo datur discipulis suis, et iis qui in illum credunt. Vide duas processiones sanctissimi Spiritus quas docet optima et recta theologia. Unam ex sola persona Patris, illamque æternam, invisibilem, ineffabilem, personalem, sicut Dominus loquitur in Evangeliiis ; aliam vero temporalem et gratiosam quæ fit per Filium. Idem Athanasius in suo de Trinitate tractatu, Deus, inquit, est rerum omnium principium, secundum apostolum dicentem : Unicus Deus, scilicet Pater a quo sunt omnia ; nam Filius ipse est ab illo per generationem, et ipse Spiritus per processionem.

• Isa. LXI, 1 ; Luc. IV, 18. • Tit. III, 5.

Et divinus et magnus Basilius in sua ad Gregorium germanum suum epistola : Quoniam igitur Spiritus a quo omnis velut ex fonte ad creaturas promanat bonorum suppediatio, a Filio quidem dependet quocum una sine ulla distantia concipitur mente, causæ vero Patris insertam habet essentiam, unde et procedit, hanc notionem, et cognoscibile signum ejus quæ secundum personam est proprietatis habet, quo cum Filio simul et ipse se facit internosci, et quo ex Patre subsistit ; Filius vero qui ex Patre procedentem Spiritum per seipsum et cum seipso notum facit, solus Unigenitus ex ingenito lumine reluxit, nullamque prorsus notionem communicationem secundum proprietatem suam tam cum Patre, quam cum Spiritu sancto habet ; sed ex dictis jam signis solus agnoscitur.

Et Gregorius Theologus in tractatu De Spiritu sancto, Dic mihi, inquit, ubinam constitues processum seu id quod procedit? quod interjectum patet inter duas divisionis tuæ partes et ab theologo te multo præstantiori, Servatore nimirum nostro, est introductum. Nisi propter tuum tertium Testamentum, ex Evangeliiis tuis, existimaveris hæc removenda verba. « Spiritus sanctus qui a Patre procedit, » qui quatenus illinc procedit non est creatus, quatenus vero ingenitus est, non est Filius. Et in suo de Filio sermone primo idem dicit : Propter nostris decretis inherentes, introducimus et asserimus, ingeneratum, generatum, et procedentem a Patre, ut alicubi loquitur Verbum ipsum. Et in suo contra Sabellianos sermone dicit magnus Basilius : Pater habet esse perfectum et nullius rei indigum, et est radix et fons Filii et Spiritus sancti. Tria vero nomina fontis declarant, esse principium, esse plenum et esse indesinens. Ille ergo qui vere et principaliter est fons, ista tria in se complectitur. Est principium illius naturale quia ab eo procedit, existit, et habet suum esse ; illo etiam plenus est : nam totum comprehendit suum coexistentem, et indesinenter ab ipso emittitur, et infinito quodam et æterno invisibilique generandi modo illum producit, et ab illo secundum naturam non potest discedere, licet secundum existentiam et personam ab illo supernaturaliter distinguatur.

Insuper divus Cyrillus in sua ad Evangelium secundum Lucam enarratione dicit : Sicut digitus insertus est manui, non diversus ab illa, sed in illa naturaliter existit, sic Spiritus sanctus conjungitur Filio et ratione consubstantialitatis unitur cum Filio, procedit vero a Deo Patre. Idem asserit sanctus Damascenus. Dicimus, inquit, Spiritum Filii, non vero Spiritum ex Filio Et sanctissimus Gregorius Nyssenus in libro suo de theonymia : Est una persona Patris a quo Filius generatur et a quo Spiritus sanctus procedit. Et sanctus Nilus in suo de sancta Trinitate sermone : Ecclesia catholica docet unum Patrem qui sit ingenitus, unum Filium genitum a Patre, et unum Spiritum sanctum procedentem a solo Patre, non vero ex Filio. Et omnes magnæ catholicæ noetræ Ecclesiæ doctores et

ἅγιον, ἀφ' οὗ πᾶσα ἐπὶ τὴν κτίσιν ἡμῶν ἀγαθῶν χορηγία προέρχεται, τοῦ Υἱοῦ μὲν εἰρηκαί, ὡς ἀδιστακτικῶς συγκαταλαμβάνεται, τῆς δὲ τοῦ Πατρὸς αἰτίας ἐξηγημένον ἔχει τὸ εἶναι, ὅθεν καὶ ἐκπορεύεται τούτου γνωριστικὸν τῆς κατὰ τὴν ὑπόστασιν ιδιότητος σημεῖον ἔχει, τὸ μετὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ σὺν αὐτῷ γνωρίζεσθαι, καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς ὑφίσταται· ὁ δὲ Υἱός, ὁ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ Πνεῦμα δι' ἐαυτοῦ γνωρίζων μόνος μονογενῶς ἐκ τοῦ ἀγεννήτου φωτός ἐκλάμψας, οὐδεμίαν κατὰ τὸ ἰδιάζον τῶν γνωρισμάτων τὴν κοινότητα ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα ἢ πρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀλλὰ τοῖς εἰρημένοις σημεῖοις γνωρίζεται.

Καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λόγῳ· Ποῦ γὰρ θῆσες τὸ ἐκπορευτὸν, εἰπέ μοι, μέσον ἀναφανέν τῆς σῆς διακρίσεως καὶ παρὰ κρίσιν ἢ κατὰ σὲ θεολόγου τοῦ Σωτῆρος, εἰσαγόμενον, εἰ μὴ τὴν φωνὴν ἐκείνην τῶν σῶν ἐξήλθες Εὐαγγελίων, διὰ τὴν τρίτην σου Διαθήκην, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται. Καθόσον μὲν ἐκείθεν ἐκπορεύεται, οὐ κτίσμα, καθόσον δὲ οὐ γεννητὸν, οὐχ Υἱός. Καὶ ἐν τῷ περὶ Υἱοῦ πρώτῳ αὐτοῦ λόγῳ ὁ αὐτὸς φησὶ· Διὰ τοῦτο ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ὄρων ἰστάμενοι, τὸ ἀγεννήτου εἰσάγωμεν, καὶ τὸ γεννητὸν, καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, ὡς ποῦ φησιν αὐτὸς καὶ ὁ Λόγος· Καὶ ἐν τῷ κατὰ Σαβελικῶν λόγῳ αὐτοῦ ὁ μέγας Βασίλειος λέγει· Ἔστι γὰρ ὁ Πατὴρ τέλειον ἔχων τὸ εἶναι καὶ ἀνευθείας, ρίζα καὶ πηγὴ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. Τρία δὲ τὰ τῆς πηγῆς ὀνόματα συνεκφαίνεται· τὸ ἀρχικόν, τὸ πλήρες, καὶ τὸ ἀνεκλείπτου. Ἦτις οὖν ἐστὶ κυρίως πηγὴ, καὶ τὰ τρία ταῦτ' ἔχει, Ἀρχὴ τε γὰρ ἐστὶν αὐτοῦ φυσικῶς, ὅτι ἐξ αὐτοῦ ἐκπορεύεται, καὶ ὑφίσταται, ἦγον τὸ εἶναι ἔχει, καὶ πλήρες ἐστὶν αὐτοῦ· ὅλος γὰρ ὅλος ἔχει τὸ συνόν, καὶ ἀνεκλείπτως αὐτῷ προβάλλεται. Ἄπειρον γὰρ τι καὶ αἰδίῳ γονιμότητι τοῦτο προάγει, καὶ ἀνεκφροίτητος ἐστὶν ἐν αὐτῷ κατὰ φύσιν, εἰ καὶ καθ' ὑπόστασιν ὑπερφωδῶς διακρίνεται.

Ἔτι δὲ καὶ ὁ Θεὸς Κύριλλος ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου ἐξηγήσει λέγει· Ὅσπερ ὁ δάκτυλος ἀπὸ τῆς χειρὸς, οὐκ ἄλλοτριος ὢν αὐτῆς· ἀλλ' ἐν αὐτῇ φυσικῶς· οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῷ τῆς ὁμοουσιότητος λόγῳ συνῆπται μὲν πρὸς ἐνωσιν τῷ Υἱῷ, ἐκ τοῦ Θεοῦ δὲ καὶ Πατρὸς ἐκπορεύεται. Τὸ αὐτὸ φησὶ καὶ ὁ ἱερός Δαμασκηνός· Πνεῦμα Υἱοῦ μὲν λεγόμεν, ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ οὐ λεγόμεν. Καὶ ὁ ἱερωτάτος δὲ Νύσσης Γρηγόριος ἐν τῷ περὶ Θεωνυμίας· Ἐν γὰρ πρόσωπον καὶ τὸ αὐτὸ τοῦ Πατρὸς, ἐξ οὗ ὁ Υἱὸς γεννᾶται καὶ τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται Πνεῦμα. Καὶ ὁ ἅγιος Νεῖλος ἐν τῷ περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος αὐτοῦ λόγῳ, Ἡ ἁγία, φησὶ, καθολικὴ Ἐκκλησία τὸν μὲν Πατέρα δογματικῶς ἀγεννητον, τὸν Υἱὸν δὲ γεννητον ἐκ τοῦ Πατρὸς, τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορευτὸν ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς, ἀλλ'

οὐχὶ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Καὶ πάντες δὲ οἱ τῆς καθ' ἡμᾶς μεγάλης καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας ἁγιώτατοι καθήγ-
 μόνες καὶ διδάσκαλοι τὸ αὐτὸ φρονοῦσιν τε καὶ κηρύτ-
 τουσιν, ὡς Χριστῷ τῷ Θεῷ καὶ τοῖς αὐτοῦ ἱεροῖς
 προσεχῶς ἐπεπόμενοι μαθηταῖς. Ἀλλὰ καὶ Δάμασος ὁ
 ἁγιώτατος πάππας Ῥώμης, πρὸς Παυλῖνον ἐπίσκοπον
 γράφων, φησὶν· Εἴ τις μὴ εἴποι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ
 τοῦ Πατρὸς εἶναι ἀληθῶς καὶ κυρίως, ὡς καὶ τὸν Υἱὸν
 καὶ Θεὸν Θεὸν Λόγον, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ ἡ ἐκδόμη δὲ
 σύνοδος καὶ αὐτὴ φησιν· Ἡμεῖς τῇ ἀρχαίᾳ θεσμοθεσίᾳ
 τῆς Ἐκκλησίας τῆς καθολικῆς ἐπακολουθοῦμεν, ἡμεῖς
 τοὺς θεσμούς τῶν ἀποστόλων καὶ Πατέρων φυλάττομεν,
 ἡμεῖς τοὺς προστιθέντας ἢ ἀφαιρούντας· τε ἐκ τῆς Ἐκ-
 κλησίας ἀναθεματίζομεν. Ἀκούεις τὰς ἀποφάσεις τῶν
 ἁγίων καὶ τῶν συνόδων, τί ἀποφαίνονται, ὅτι ἐκ μόνης
 τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως ἀμείσως τὸ θεῖον ἐκπορεύεται
 Πνεῦμα, δὲ Υἱοῦ δὲ τοῖς υἱοθετουμένοις ἐκλάμπου καὶ
 χορηγούμενον διὰ τε τὸ συναφές τῆς οὐσίας καὶ τὴν
 ὁμοουσίαν. Καὶ ὁ θεὸς δὲ καὶ μέγας ἀπόστολος Παῦλος
 τῷ ἀναθέματι παρακείμενον φαίνεται τοὺς προστεθέντα τε
 τοιμησάντας τοῖς τῆς πίστεως δόγμασι, παρ' ὃ παρέ-
 λαβον ἐξ αὐτοῦ πρώτον Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἔπειτα
 ἐκ τούτου τε καὶ τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις καὶ διδασκά-
 λοις. Καίτοι γε αὐτοὶ ἴστε ὑμεῖς οἱ προστιθέντες, καὶ
 προσθήκην ἐσφαλμένην ἄραν τε καὶ αἰρετικὴν καὶ
 ἀκτίθων. Μὴ τοίνυν τοῦ λοιποῦ ἀμαθῶς τοιμησῆς
 σοφίζεσθαι, καὶ ψευδοδοξεῖν ἐφ' ὅλη καὶ ὑποθέσει, ἥ
 ἢ ἀλήθεια ἡμῖν ἐκλάμπει ὡς μέγας ἥλιος ἐπ' αὐτῶν
 πρώτων τῶν θεῶν ῥημάτων τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ τῶν
 ἁγίων ἀποστόλων, καὶ σοφῶν θεολόγων, οἱ γενόμενοι
 φωστῆρες ἐν κόσμῳ, λόγον ζωῆς ἐπέχοντες.

Καὶ ταῦτα μὲν ἀπελογησάμενά σοι πρὸς τε τὸ
 πρῶτον σου ζήτημα καὶ τὸ δεύτερον.

γ'. Πρὸς δὲ τὸ τρίτον σου ζήτημα, ἐν ᾧ λέγεις ὅτι
 ἐν ἄζυμῳ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ τελειούται, πῶρρον τῆς
 ἀκθίας ἄραν καὶ τοῦτο καθίστασκεν. Οὐκ οἶδας γὰρ
 ὅτι τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, ἐνθα ἦν ἄζυμα, καθαρῶς αὐτὰ
 ἄζυμα ἐπονομάζει, ἐνθα δὲ ἦν ἄρτος, ἤγουν ἐνζυμον
 φύραμα, ἐμφανῶς ἄρτου φησὶ. Διὸ καὶ λέγεται, Ἦν δὲ
 τὸ Πάσχα καὶ τὰ ἄζυμα. Τὸ γὰρ τριημέριον Πάσχα,
 ὅτε αὐτοὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐτίλουν, ὁ Χριστὸς ἀπηώρητο τῷ
 σταυρῷ· καὶ σύνες τὸ λέγον εὐαγγελικὸν ῥητόν, Καὶ
 αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ πραιτώριον, ἵνα μὴ μιανθῶ-
 σιν. ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ Πάσχα. Καὶ τὸ μὲν Πάσχα οἱ
 Ἰουδαῖοι ὀρθοστάδην ἐσθίειν νομοθετήνται· ὁ δὲ Κύ-
 ριος προλαβὼν ἐν τῷ μυστικῷ δείπνῳ τὸ ἀληθινὸν Πάσχα
 τοῖς μαθηταῖς μυσταγωγῶν καὶ παραδιδούς ἀνακείμενος
 μετ' αὐτῶν ἐσθίει, καθὼς τὸ ἱερὸν δεῖξεισιν Εὐαγγέλιον.
 Ὁψίας δὲ γενομένης ἀνέκειτο μετὰ τῶν δώδεκα·
 ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς ἄρτον, καὶ εὐλο-
 γήσας ἔκλασε καὶ εἰδίδου τοῖς μαθηταῖς. Καὶ δὴλον
 ἐπέθετο ὅτι τὸ Ἰουδαϊκὸν οὐκ ἦν Πάσχα, ἐνθα ἦσαν τὰ
 ἄζυμα, ἀλλὰ τὸ μυστικὸν καὶ ἀληθινόν. « Ἐπιθυμία γὰρ
 ἐπέθύμησα, » φησὶν, « τοῦτο τὸ Πάσχα φαγεῖν μετ' ὑμῶν
 πρὸ τοῦ με παθεῖν, » δικτικῶς τοῦτο ἀποφαινόμενος. Διὸ
 ἄρτος ἐν ἀληθείᾳ ἦν, ἤγουν ἐνζυμον φύραμα, κἄν μυρίας
 λόγων ματαίως συμπίρητε λεσχηνείας καὶ φλυαρίας.

A magi-tri ilem sentiunt et annuntiant, Christi et
 discipulorum suorum jure vestigia prementes.
 Quod et ipse Damasus sanctissimus papa Romanus,
 epistola ad Paulinum episcopum dicit : Si quis non
 asserat Spiritum sanctum a Patre, sicut Filius Dei
 et Verbum Deus, esse, sit anathema. Denique ipsa
 synodus septima idem asserit dicens : Nos decreta
 apostolorum et Patrum observantes, nos antiquis
 legibus Ecclesie catholice insistentes, nos adden-
 tes aliquid, aut tollentes, ex Ecclesia removemus,
 et anathematis vinculo innodamus. Audis declara-
 tiones sanctorum, et synodorum, quid declarent
 et asserant. ex sola nimirum persona Patris divi-
 num Spiritum immediate procedere, per Filium
 vero, effulgentem et suppeditam filiis adoptio-
 nis, propter conjunctionem essentiae et unitatem
 voluntatis. Et divus magnus apostolus Paulus vi-
 debitur anathemati tradere eos qui eo temeritatis
 abripiuntur, ut aliquid addant fidei dogmatibus
 quae primo accepta sunt et tradita a Christo Deo
 nostro, et postea ab illo et caeteris apostolis et
 doctoribus. Vos vero ipsi estis qui additis, et qui-
 dem additionem vehementer erroneam, haeretica-
 m, et Deo contrariam. Ne ergo in posterum
 audeas sophisticum agere, et falsa dogmata cudere
 in materia et hypothesi, cujus veritas nos illustrat
 sicut sol magnus, quae lumen suum mutuatur
 primo a verbis ipsis Domini nostri, deinde ex ver-
 bis sanctorum apostolorum, et theologorum sa-
 niorum et sapientiorum, qui ut sidera in mundo
 radiarunt, servantem verbum vitae.

Et haec sunt vindiciae nostrae ad primam et se-
 cundam tuam quaestionem.

3. Accedimus vero ad tertium quaesitum tuum in
 quo dicis quod corpus Christi conficitur in azymo,
 quod certe a veritate tam est alienum quam quod
 maxime. Nescis enim quod sanctum Evangelium,
 ubi azymorum occurrit mentio facienda, ea azyma
 clare et rotunde pronuntiat. Ubi vero est panis et
 fermentata massa, manifeste panem memorat et
 notat. Ideo dicitur. Erat Pascha et solemnitas
 azymorum. Eo vero quo Judaei Pascha celebra-
 bant tempore, Christus in crucem raptus et elatus
 fuit, et animadvertenda sunt verba evangelica.
 Illi non ingressi sunt praetorium, ne polluerentur,
 sed comederent Pascha ; et Judaeis lex erat posita
 qua stantes festum Paschatis debebant celebrare.
 Dominus vero antevergens, et quasi anticipans, in
 mystica cena, verum Pascha mystice peragens et
 tradens discipulis cum illis mensae *accumbens* co-
 medit, sicut hoc declarat sanctum Evangelium.
 Vespertino tempore accubuit cum duodecim
 Apostolis, illis vero comedentibus, cum Jesus pa-
 nem accepisset, illum benedixit, et fregit, et dedit
 discipulis, hinc manifeste ostendens, quod non
 erat Judaicum Pascha, in quo azyma solebant
 usurpari, sed verum et mysticum Pascha « Desi-
 derio, inquit, desideravi comedere vobiscum hoc
 Pascha antequam patiar », hoc ipsum manifeste

et demonstrative declarans. Ideo constat vere panem fuisse, seu massam fermento maceratam, etiamsi contra innumeras congeratis verborum ineptias, nugas et futilitates.

4-5. Quod ad ignem purgatorium, nullus existit post mortem, seu hinc migrationem et exitum. Est quippe fetus hæreseos Origenianæ, ideoque illum ut blasphemum rejicit et divinæ veritati contrarium Ecclesia nostra sancta et orthodoxa, et eos qui istam sententiam tuentur jure anathemati subjecimus. « In inferis quippe quis tibi confitebitur? » inquit Psalmographus⁵, id est, nullus. Tentationes vero iis qui præsentī vita fruuntur illatas a Deo propter quædam peccata, et cum patientia toleratas, et ad Deum cum gratiarum actione relatas, eas dicimus esse speciem quamdam ignis purgatorii; probatione quippe istarum tentationum ad instructionem infictarum contingit quosdam emendari et a peccatis purgari. Ut cum dicitur: « Transivimus per ignem, et per aquam, » et, « Nos tandem deduxisti ad locum refrigerii⁶. » Et si post mortem talis daretur ignis qui purgaret animas ante diem judicii, ut male existimatis, omnes animæ purgarentur tam longo et infinito temporis intervallo, et nulla reperiretur tempore judicii, quæ adhuc pœnis et suppliciiis esset obnoxia. Adeo ut frustra dictum fuisset a Domino: « Et isti ad æternum supplicium abibunt, justi vero ad vitam æternam⁷. » Ævum vero est particeps æternitatis. Æternitas vero nec est tempus, nec pars temporis, nam non est mensurabilis. Unde dicitur sine fine et termino. Vides ergo quod in eo etiam Domino manifeste contradicitis.

δ'-ε'. Ἐτι καθαρτῆριον πῦρ οὐδ' ὄλως ὑπάρχει μετὰ θάνατον καὶ τὴν ἐνθίδη ἀπαλλαγὴν καὶ ἀποβίωσιν. Τοῦτο γὰρ τῆς Ὀριγίνους αἰρέσεως ἴστιν ἀποκύημα, διὸ ὡς βλάσφημον καὶ ἰστίθετον τῇ θεῖᾳ ἀληθείᾳ μακρὰν ἀπερὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ὀρθοδόξου ἀγίας Ἐκκλησίας, καὶ τοὺς οὕτως φρονούντας τῷ ἀναθέματι ἐνδίκως ὑποβάλλομεν. « Ἐν γὰρ τῷ ᾄδῃ τίς ἐξομολογῆσται σοι, » φησὶν ὁ Ψαλμωδῆς, ἀπὸ τοῦ, οὐδεὶς. Τοὺς ἔτι δὲ τῷ παρόντι περιούσι βίῳ ἐπιφερομένους πειρασμούς τοῦ Θεοῦ συγχωροῦντος διὰ τινὰς ἀμαρτίας, καὶ μεθ' ὑπομονῆς ἀνεχομένοις, καὶ εὐχαρίστως πρὸς Θεὸν ἀνακειμένοις, τοὺτους φημὲν ἡμεῖς εἶναι ὡσπερ τι καθαρτῆριον πῦρ. Τῇ γὰρ χρονίᾳ πείρᾳ τῶν τοιούτων πειρασμῶν παιδευτικῶς ἐπιφερομένων, καθαιρεσθαι συμβαίνει τινὰς ἐξ ἀμαρτιῶν· ὡς τὸ « Διήλομεν διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος, » καὶ, « Ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψυχὴν. » Εἰ δ' ἦν τοιούτων τι πῦρ καθαρτῆριον μετὰ θάνατον τῶν ψυχῶν πρὸ τῆς κρίσεως, ὡς φρονεῖτε ἡμεῖς κακῶς, αἱ ψυχὰι δὲ πᾶσαι τῷ τοῦ χρόνου ἀπέρω μῆκει ἐκαθάρθσαν ἂν, καὶ οὐδεμία ἐν τῷ τῆς κρίσεως εὐρέθῃ καιρῷ κολάσει ὑπόδικος. Ὡστε μάτην λέλικται τῷ Κυρίῳ τὸ, « Καὶ ἀπελείπονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον. » Αἰώνιον δὲ τὸ μετέχον αἰώνος. Αἰὼν δὲ οὔτε χρόνος οὔτε χρόνον τι μέρος· οὐδὲ γὰρ μετρητὸν· ὡσεὶ ἔλεγεν ἀτελεύτητον καὶ ἀπείροντον. Ὁρᾷς ὅτι κἂν τούτῳ προφανῶς ἀντιθεγγόμενοι ἴσθητε τῷ Κυρίῳ.

Responsum ad quintam interrogationem, quæ est *De primatu papæ*, consulto omittimus.

6. Baptisma vero in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti, cum tribus immersionibus administratum, secundum morem apostolorum et Patrum, admittimus, quod non est idem cum eo quod apud vos usurpatur. Nos quippe dicimus in formula administrandi baptismi: « Baptizatur servus Dei, » ista ratione ostendentes spontaneum, liberum, et voluntarium motum baptizandi, accedentis ad sacrum baptismum. Vos vero cum vanitate et superbia dicitis: « Ego te, N., baptizo, » quod certe non in eundem scopum et consilium nobiscum collineat. Quomodo ergo unum et idem esset baptismum, quandoquidem certissime hæc facitis et dicitis?

8. Insuper autem quod cum contumelia ac injuria nobis objicis, nos scilicet a viro separare uxorem quæ in adulterium et fornicationem incidit, est indicium te nescire quid dicas. Nam hoc facimus recte, et secundum leges, et erga Deum charitate et reverentia ducti. Sic enim loquitur Dominus ipse in Evangeliiis: « Qui uxorem suam dimiserit et repudiaverit alia ratione quam propter fornicationem

ζ. Βάπτισμα δὲ τὸ εἰς Πατέρα, καὶ Υἱόν, καὶ Πνεῦμα ἅγιον ἐν τρισὶ γινόμενον καταδύσεις, καὶ κατὰ τὴν ἀποστολικὴν καὶ πατρικὴν ἱεροτυπίαν ἀπεκδεχόμεθα, ὅπερ οὐκ ἴστι ταῦτόν τῷ γενομένῳ ὑφ' ἡμῶν. Ἡμεῖς μὲν γὰρ λέγομεν, « Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ, » δεκνύντες ἐντεῦθεν τὴν αὐθαίρετον καὶ ἐξ ἰδίας θελήσεως κίνησιν τοῦ βαπτιζομένου πρὸς τὸ θεῖον βάπτισμα· ἡμεῖς δὲ ἀλαζώνως πως καὶ ὑπερηφάνως φατέ· « Βαπτίζω ἐγὼ τὸν δεῖνα· » ὅπερ οὐ τὸν αὐτὸν τῷ ἡμετέρῳ ἔχει σκοπὸν. Πῶς οὖν ἐν γένειτ' ἂν; Ἐπισηφῶς γὰρ τοῦτο καὶ ποιεῖτε καὶ λέγετε.

η'. Ἐτι ὅπερ ὀνειδιστικῶς προσφέρετε ἡμῖν, ὅτι χωρίζομεν τοῦ ἀνδρὸς γυναῖκα, τὴν πορνείᾳ περιεσούσαν, ἴσκειν ὅτι οὐκ οἶδας τί λέγεις. Καὶ τοῦτο γὰρ καλῶς μάλιστα, καὶ θεοφιλῶς, καὶ νομίμως ποιοῦμεν. Οὕτως γὰρ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐν Εὐαγγελίοις φησὶν, « Ὅς ἂν ἀπολύσει τὴν γυναῖκα αὐτοῦ μὴ ἐπὶ πορνείᾳ, καὶ γαμήσει ἄλλην, μοιχᾶται. » Ὡστε δίκαιόν ἴστιν αὐτὴν ἀπολύσαι, ἐὰν περ πορνείᾳ πε-

⁴ Luc. xxii, 15. ⁵ Psal. vi, 6. ⁶ Psal. lxxv, 12. ⁷ Matth. xxv, 46.

ρικής, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀπόφασιν· ἢ κατα-
 κολουθοῦντες ἡμεῖς, τὴν περιπεσούσῃ γυναῖκα πορ-
 νείας μολυσμῶ, τοῦ ἀνδρὸς ἀποδυστάθμην καὶ χω-
 ρίζομεν. Ὑμεῖς δὲ εἰ κατ' ἑκ' πολλὰς δικαιοσύνης
 ἐνούσης ὑμῖν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν παρανοίας καὶ ὑπο-
 κρίσεως, καὶ αὐτῶ ἀντιφρογγόμενοι ἔστε ἀναιδῶς
 τῷ Κυρίῳ· διὸ δὴ καὶ μετὰ λόγου πορνείας οὐ
 διαχωρίζετε, ἰώντες τὸν ἄνδρα ἀμαρτάνειν εἰς τὸ
 ἴδιον καὶ σῶμα, ὅπερ ὁ θεὸς ἀπαίρει Παῦλος.

impudenter et inverecunde contradicistis, ideo quia uxorem propter rationem fornicationis a viro non separatis, permittentes virum in suum proprium corpus peccare, quod ipse D. Paulus arguit et prohibet. ².

γ'. Ἐτι περὶ τῶν θείων καὶ μυστικῶν λέγει
 συμβόλων, τοῦ θείου καὶ Διοποτικῶ δὴλαδὴ σώμα-
 τος, ὅτι μόνῃ τὰ ῥήματα τοῦ Κυρίου, « Ἄβετε,
 φάγετε, καὶ πίστε, » μεταβάλλουσι καὶ τελειοῦσιν
 αὐτὰ, οὐ μὴν καὶ αἱ θείαι τῶν ἁγίων εἰχαί, καὶ
 ἱεραὶ ἱπώδαι. Ἡμεῖς δὲ καὶ αὐτὰ τὰ θεία καὶ
 Διοποτικὰ ῥήματα πρὸς τελείωσίν φάμεν αὐτῶν,
 καὶ ἡ τῆς ἱεροσύνης δύναμις διὰ τῶν θείων εἰχῶν
 καὶ ἱπώδων τοῦ ἱεροῦ τυχόν Χρυσσοστόμου ἢ τοῦ
 μεγάλου Βασιλείου. Τὸ γὰρ θεῖον τῆς ἱεροσύνης
 χάρισμα διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ δίδεται τοῖς
 ἀποστόλοις, καὶ εἰς, ἐκείνων ἀλληλοδιαδόχως, καὶ
 πρὸς ἡμῶν τοῖς ἱεροῖς εἰς τὸ τελειοῦν κατὰ τὰ θεία
 δῶρα, διὰ τῆς ἐπικλησέως καὶ ἐπιφοιτήσεως τοῦ
 παναγίου Πνεύματος. Οὕτως ἡμεῖς περὶ τούτων
 φρονούμεν καὶ λέγομεν ὀρθοδόξως, καὶ ἀποστολικο-
 πατροπαράδοτως, οὐ καθάπερ ὑμεῖς φρονεῖτε καὶ
 λέγετε ὡσὺν ἢ ἐν ὑμῖν δοξέειν ἢ ὑπερόφρως ἀλαζο-
 νεία καὶ εἰησις. Ἀλλὰ περὶ τούτων τσαῦτα ὑμῖν
 ἀποχρώντως σχιδόν τι εἴρηται· Καίρος δὲ ἔστι ὡς
 εἰπεῖν ἤδη καὶ περὶ τῶν ψυχῶν τίνα γε ἡμεῖς
 περὶ αὐτῶν δέξασθαι ἔχομεν.

tionem, et aliam uxorem matrimonio sibi junxe-
 rit, fornicatur et adulteratur. » Quapropter ju-
 stum et æquum est illam repudiare, si in fornica-
 tionem inciderit, secundum Domini nostri senten-
 tiam et declarationem. Cui nos adherentes,
 fornicationis labe et impuritate contaminatam uxo-
 rem a viro segregamus et separamus. Vos vero
 qua estis insigni æquitate, sanctitate, et justitia,
 imo insipientia, et hypocrisi, ipsi Domino nostro

8. Quod vero dicis de divinis et mysticis symbolis
 divini et Dominici scilicet corporis et sanguinis,
 quod sola verba Domini: « Accipite, comedite,
 bibite, » illa symbola transmutent et perficiant,
 non vero divinæ sanctorum preces, et sacræ ora-
 tiones et cantilenæ, nos vero etiam dicimus ipsa
 divina et Dominica verba ad eorum perfectionem ;
 sacerdotii vero virtus exseritur per divinas preces
 et liturgias sancti videlicet Chrysostomi, aut
 magni Basilii. Nam divinum sacerdotii donum
 propterea a Christo communicatum est apostolis,
 et eorum successoribus, et sacerdotibus nostris,
 ad perficienda divina dona, per invocationem et
 adventum sanctissimi Spiritus. Sic de rebus istis
 loquimur et sentimus orthodoxe et secundum tra-
 ditionem apostolorum et Patrum, non vero sicut
 vos sentitis et loquimini, secundum placita vœ-
 stræ superciliosæ superbiam et opinionis et præ-
 sumptionis. Sed de istis forsitan abunde et suffi-
 cienter. Nunc jam tempus est disserendi de statu
 animarum, et quam de illis post mortem senten-
 tiam foveamus, tandem significare.

Cætera desunt.

² Matth. xix, 9. ³ I Cor. vi, 16.

ANNO DOMINI MGGĒ

PANTALEONIS

CP. DIACONI *

TRACTATUS CONTRA GRÆCORUM ERRORES

Ex manuscripto codice bibliothecæ Bavaricæ, in lucem prolatus studio Petri Stevartii Leodii, SS. theologiæ professoris, et in tomo IV *Lectionum antiquarum* Canisii edit. Basnagii repetitus

LECTORI STEVARTIUS.

Reprimus tractatum istum in bibliotheca Bavarica absque speciali auctoris nomine. Itaque neque nos de auctore divinabimus. Codex Bavaricus perquam vitiosus erat. Quocirca ne mireris, si et liber iste inemendatus in manus tuas veniat. Satius et aliquid, quam nihil. Forsan alius in exemplar correctius incidet, præstabitque, quæ a nobis præstari nequiverunt. Interea his qualibuscumque frui, et studium nostrum illustrandi orthodoxæ antiquitatis facore tuo juva. Cum enim novatores hujus temporis studiose in lucem extrahant quidquid olim chartarum seu a Græcis, seu a Latinis a versus cathedram Petri a male sanis ingenis conscriptum est; nihil laborantes de sermonis elegantia vel inelegantia, par non est ut ea que pro S. Petri successore Romano pontifice etiam rudi stylo exarata sunt, a blattis et tineis absumi sinamus, quisquillisque hæreticis et schismaticis solidas refutationes, licet cultu styli carentes, non opponamus. Vale.

* De hoc Pantaleone vel homonymo seniore vide Fabricium cum Harlesii notis in tomo nostro XCVIII, col. 1239. Ibi exstant Pantaleonis, quisquis sit, *Homilia de luminibus sanctis*, ex Ducæo; item in *Jesu Christi Transfigurationem* homiliæ duæ, ex Combefisio; *Encomium Michaelis archangeli*, ex eodem; *homilia in Exaltationem crucis*, ex Gretsero. Scripta sequentia seriem absolvunt eorum quæ Pantaleoni tribuantur quæque fortasse præstabat in unum fasciculum colligere. EDIT. PATR.

JACOBI BASNAGII

IN TRACTATUM CONTRA GRÆCOS OBSERVATIO.

Pantaleoni tribuitur hic tractatus; id sensisse videntur novissimæ Bibliothecæ Patrum editores in admonitione ad lectorem tom. XXVI, ubi de Joanne Caleca agitur. Id sensit etiam Ciampinus, quanquam alias dubius hæreat, utpote qui tractatum ut anonymum citaverit. Revera hæc leguntur ad finem operis, auctorem, ut prima fronte videtur, indicantia: *Ego Pantaleon cum essem ibi, Constantinopoli, ubi hoc actum est, hoc idcirco Memorabile feci.*

Fuit autem Pantaleon diaconus et chartophylax Ecclesiæ Constantinopolitanæ, et ex eo quod dicatur apud Gretserum, qui ipsius tractatum in exaltationem crucis edidit, presbyteri monasterii Byzantinorum, ex diacono presbyterum alicujus monasterii factum conjicit Combefisius. Ipsi tribuit idem Combefisius Orationes in transfigurationem Domini. Quanquam ei sit aliqua suspicio, eas orationes stylo discrepantes binos habere parentes. Denique eidem Pantaleoni asseruit opusculum de miraculis Michaelis, quod legitur apud Surium, indeque concludit, Pantaleonem vixisse diu post Theodoram, cum miracula longo tempore post imperatricis obitum patrata narraverit.

Quæ Combefisii conjectura satis indicat, ipsi fuisse incertam Pantaleonis ætatem, ideoque non ipsi vindicasse *Tractatum contra Græcos* cujus parens procul dubio an. 1252 vixisse debuit; aliter tamen alii, ut superius observatum.

Nos hunc tractatum, in quo multa occurrunt observatione digna, in tres partes distinguimus, quæ tot habeant auctores.

Prior pars, quæ quatuor dissertationes adversus Græcos continet, non modo edita est *Constantinopoli in ædibus Fratrum Prædicatorum an. 1232*, ut fert titulus; sed ab ipsis Fratribus Dominicanis fuit consignata. Sic enim ipsi loquuntur: *Hæc scripta sunt anno 1252, in civitate Constantinopoli a Fratribus Prædicatoribus ad ædificationem et profectum animarum, ad laudem et gloriam Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen.*

Duo sunt notanda: 1º. Hic desinere opus illud, quod tentaverant Fratres; illi quippe quatuor capitula adversus Græcos probaverant, deinde clausulam *Amen*, qua finis operis indicatur, adjecerunt: denique, ut patebit inferius, quæ sequuntur ex aliis scriptis sunt excerpta. 2º. Inde patet Pantaleonem non esse hujus scripti auctorem, utpote qui diaconus aut aliquando monasterii presbyter, non vero monachus dicatur. At indubium est, illum tractatum a monachis confectum fuisse, et anonymum remanere debuisse, ut solent quæ jussu et opera congregationis alicujus scripta sunt: ideo plurimos auctores præfert et semper plurali numero sese indicant auctores: *In proemio hujus opusculi testati sumus.*

Secunda pars non fuit Dominicanorum, sed Hugonis Ætheriani, qui sæculo præterito Græcos confutaverat. Miror hoc non vidisse viros eruditos, quippe, 3º, sic loquuntur Fratres Prædicatores: *Quod licet jam quatuor dictis articulis demonstratur, tamen adhuc in his quæ subjecta sunt ostenditur, quæ ex dictis magistri Hugonis Ætheriani nuper extracta huic operi duximus inserenda. Dicunt enim et scribunt, etc.* Vides hic finito opere, quædam ex Hugonis Ætherii scriptis adjici. Quid evidentius? Unum tamen addi potest, multa ibi dici quæ Fratribus Prædicatoribus non conveniant. Asserit auctor, sese velut singularem personam indicans, vidisse sacerdotes sacris manibus *qui viri sanguinum essent*, dum sequerentur imperatorem per Cappadociam Persarumque regiones. Subjicit deinde se vidisse clericos fustigatos et verberatos. sublata prius *τιματίω*, hoc est *veste clericali*, idque ipsi evenisse in *Nicæa civitate*. An credas Fratrum gregem vestigiis imperatoris adhæsisse, dum Orientales peragraret regiones? Deinde, quis imperator ille? An Balduinus II, qui e parte Latinorum præerat? Sed hic adversus Persas bellum nunquam gessit. Verum quidem est, Joannem Vatatzem, quem *Ducam* appellant plurimi, Nicææ sedem imperialem habuisse. Sed verisimile non fit Prædicatores eo tempore in ejus aulam admissos itinera cum ipso varia confecisse. Hæc non modo verisimilia, sed vera sunt de Ætherio, qui, cum gratia summa polleret apud Manuelem Comnenum, Latinis faventem et sæpius adversus Turcas Saracenosque belligerantem, ipsum per varios casus et discrimina rerum sequebatur. Unum objici potest, quæ leguntur in *Tractatu contra Græcos* non reperiri apud Ætherium; sed inde nova oriri potest conjectura, plurima edidisse Ætherium opuscula adversus Græcos, ex quibus quæ hic proferuntur fuerint excerpta.

Tertia denique pars hujus scripti, ab aliis plane diversa, continet tantum narrationem portentis cujusdam quod temporibus Michaelis Cerularii debuit evenisse. Sed non potuit habere Fratres Prædicatores auctores, qui prius fuse egerant de schismate Michaelis, et ne verbum quidem de illo portento dixerant, quodque huic operi sine fibula fuit affixum. Illa brevis narratio potest esse Pantaleonis, cui male totum opus adscribitur.

TRACTATUS CONTRA ERRORES GRÆCORUM,

DE PROCESSIONE SPIRITUS SANCTI. DE ANIMABUS DEFUNCTORUM.
DE AZYMIS ET FERMENTATO,
DE OBEDIENTIA ROMANÆ ECCLESIAE,

Editus Constantinopoli, in ædibus Fratrum Prædicatorum, anno Domini 1252.

Licet Græcorum Ecclesiam virtutum floribus et philosophiæ studiis olim decoratam noverimus, nec non et sanctorum Patrum, prophetarum, et apostolorum veloci cursu calcans vestigia, quam plures ex se vivos et ignitos lapides in ædificium supernæ Jerusalem dudum transmiserit construendum, nunc tamen in fine temporum, quod sine gravi mœrore proferre non possumus, innumeris et diversis errorum obfusata turbinibus, in eadem caligine suarum opinionum, diversa a sancta Romana Ecclesia perseverat. Et quamvis infinita hæresium germina a trecentis octoginta annis, et circa, id est, a tempore Photii, vel Photini (1), primi hujus schismatis inventoris, in diversis suis partibus, propter defectum scientiæ, et invidiæ amaritudinem, manifeste pullulaverint: præcipue tamen in quatuor articulis generaliter, seu communiter dignoscitur deviare a nobis. Quorum primus, quia ab ipsa divina majestate inchoans, ore polluto affirmat contra opinionem, imo fidem catholicam, tertiam personam in Trinitate, id est, Spiritum sanctum « a Filio minime procedere, » vel spirari, aut existentiam habere.

Secundus autem, secundum theologos, virtutum numero secundam, id est spem fidelium, virulento conanime interimere studens. asserit, « defunctorum animas nec Paradisi gaudiis perfrui, nec infernorum suppliciiis, vel igne purgatorio, » citra diem iudicii, aut ante latam sententiam extremam, iudicii posse subjacere.

Tertius vero ipsam omnipotentis Dei potentiam

creaturæ fermenti termino volens coarctare, voce blasphema prædicat, non nisi in fermentati panis materia perfici posse mysterium sacramenti. His itaque fidei, et charitatis, speique virtutibus, a cordibus fidelium dicto studio et ordine deletis: ultimo, in totius consummationem nequitiae, quartum eam (ad quam horum et similium errorum spectat correctio), id est, sanctam Romanam Ecclesiam, aggreditur; nec ei obediendum communiter asserendo prædicat, moribus affirmat, et factis dicit.

Contra quos errores pestiferos quamvis multorum jam fidelium desudavit labor, et plurima scripta ad defensionem veræ fidei catholicæ dimiserint perlegenda: quia tamen moderni Græci, novi pariter, et antiqui schismatici, nec argumentis vel rationibus, nec sacræ Scripturæ testimoniis, nisi suorum scriptis sanctorum, quibus plurimum innituntur tam apocryphis, quam veris, nolunt superari: fraternis quoque precibus inclinatus, qualiter ex suis libris eorum convincatur pertinacia, virtute, qua potero, ostendere laborabo.

Si quid ergo vobis, frater charissime, in his gratum fuerit, ad fontem bonorum omnium Deum referentes, ei, cui omne cor patet, et omnis voluntas loquitur, orationum frequentia me sedulo commendate. Si qua vero, præter intentionem meam, minus veritati consona forsitan apparebunt, vestræ correctionis lima depuretis, ad lumen veritatis charitatisve reducentes, meæ imperitiæ et brevitatis inopiæ veniam concedatis.

SEQUUNTUR OPINIONES GRÆCORUM.

Rationes Græcorum ad primum articulum: quod Spiritus sanctus non procedat a Filio.

Igitur Græci primum articulum suis rationibus, et auctoritatum testimoniis defendere volentes, ita procedunt.

Primo: Si Spiritus sanctus, inquit, procedit a Patre, secundum Evangelium, aut procedit perfecte; sive, illa processio perfecta est, aut non: si perfecta, ut concedetis, quare necesse est, ut a Filio

procedat Spiritus sanctus? Ergo superfluit secunda processio, quod est superfluum, aut inconveniens in Divinitate. Ergo, etc.

Item, cum una sit causa et fons in Divinitate, scilicet Pater, tam Filius quam Spiritus sanctus existunt a Patre, ille per generationem, iste per processionem. Sed si a Filio existit aut procedit Spiritus sanctus, etiam Filius erit causa Spiritus sancti, et ita duæ causæ: et per consequens, duo

(1) Male; Photius enim a Photino fuit plane diversus. BAS.

principia in Divinitate. Sed hoc est inconueniens. A Spiritum Filii, vel quod Spiritus mittatur a Filio hoc habuistis : sciatis, vos vel non intelligere Scripturas, vel intellectas studiose pervertere, aut certe per ignorantiam multum a veritate et sanctorum expositionibus deviare. Quare ad nos, qui fontes sumus, redeuntes, audire poteritis veritatem. Dicitur igitur Spiritus Filii, non quia procedit ab eo, sed quoniam ratione divinæ essentiæ, est ei consubstantialis.

Tertio : Item in Joanne dicit Veritas discipulis suis : *Omnia quæcunque audivi a Patre meo, nota feci vobis* ¹. Ubi dicit Glossa : « Omnia necessaria ad salutem scripta sunt in Evangelio. » Sed illud non est scriptum in Evangelio ; ergo non est de necessariis ad salutem. Ergo non tenemur credere. Sed quæ vera sunt tenemur credere, et venerari, maxime quæ divinam essentiam videntur prædicare. Sed istud non tenemur credere. Ergo non est verum.

Quarto : cum Veritas faceret mentionem de processione Spiritus sancti ait : *Qui a Patre procedit* ², non dixit : Et a Filio. Quod si Veritas aliud intellexisset, aliud dixisset ; ego autem verbis ejus addere non audeo, nec præsumo.

Item : Non solum Christus hoc tacuit, sed nec aliquis apostolorum tale aliquid dixit ; nullus sanctorum hoc prædicavit. Imo, quod plus est, in editione veræ fidei, sancta concilia nihil super hoc definierunt ; sed ponentes in Symbolo, quæ necessaria sunt ad salutem, omnem additionem, expositionem, declarationem sub anathematis vinculo concluderunt et rejecerunt.

Item multi nostrorum doctorum quorum antiquissima scripta apud nos usque hodie perseverant, ut Theodorus, et quidam alii, contrarium hujus opinionis vestra scripserunt et mandaverunt. Damascenus quoque, cujus scriptis certe contradicere non potestis, volens ostendere, quod tam Filium quam Spiritus sanctus existunt a Patre, et quod Spiritus sanctus non procedit a Filio, metaphoram vocis et intellectus adducens in medium, ait : » Primo est intellectus, deinde verbum exterius, scilicet vox ; spiritus autem vehiculum est verbi. Intellectus igitur format vocem, et in ipsa spirata ostenditur intellectus. Et intellectus Patri, et verbum Filio, spiritus Spiritui sancto attribuitur. Sicut ergo videmus, quod ab intellectu procedit spiritus et vox et non spiritus a voce ; sic a Patre procedit Filius et Spiritus sanctus, et non Spiritus sanctus a Filio. »

Epiphanius sanctus, episcopus Cypri, in libro *De una Deitate*, de Spiritu sancto sic testatur : « Spiritus sanctus Deus est, et Spiritus Christi est, non secundum aliquam compositionem, quemadmodum in nobis corpus et anima : scilicet in medio Patris et Filii. » Non ergo mediante Filio, ut vos deliratis, procedit Spiritus sanctus a Patre ; cum secundum Patris hujus vocem, medius inter Patrem et Filium ordinetur Spiritus sanctus.

Item, quis vobis hoc revelavit ? Unde habuistis ? Quare etiam nobis hoc non fuit revelatum ? Quare in Symbolo tale quiddam inseruistis, quod nusquam positum fuit a sanctis Patribus ? Si vero quorundam verborum occasione divinæ Scripturæ, dicentium

Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos si autem abiero, mittam eum ad vos ³. Quod vero alibi dicit ipse Filius : *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet* ⁴, intelligendum est, de meo Patre. Omnia enim, quæ Patris sunt, exceptis proprietatibus personalibus, communia sunt utrique : proprium dicimus esse Patri, ut ab ipso tantum, et non ab alio procedat Spiritus sanctus.

Item, dicitur mitti, vel dari a Filio Spiritus sanctus, quia ab ipso mittitur, ad sanctificandum creaturas, sicut in Joanne ipse testatur dicens : *Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos si autem abiero, mittam eum ad vos* ³. Quod vero alibi dicit ipse Filius : *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet* ⁴, intelligendum est, de meo Patre. Omnia enim, quæ Patris sunt, exceptis proprietatibus personalibus, communia sunt utrique : proprium dicimus esse Patri, ut ab ipso tantum, et non ab alio procedat Spiritus sanctus.

Responsio contra prima duo objecta.

His aliisque quam plurimis conaminibus, quæ causa brevitatis non sunt posita (illa autem quæ magis usitata sunt, posita sunt), sanctam Romanam Ecclesiam errasse, et in canonem latæ sententiæ incidisse, mendaciter fatentes Græci, debitam obedientiam et reverentiam devotam eidem Ecclesiæ juste se subtraxisse, hominibus simplicibus persuadere laborant. Nos vero Latini, his et aliis contumeliis loco suo dimissis,

Ad primum et secundum objectum unam dantes responsum sic solvimus : Concedimus quod plena et perfecta processione procedit a Filio : nec tamen sequitur quod sint duæ processiones, et una earum superflua, quia in illa simplicissima Divinitatis natura, nec numerus vicissitudinum, nec temporis varietas, nec localis positio, nec fluxus, nec incisio, nec interstitium, aut spatium temporis cadere potest. Inde est, quod illa processio qua Spiritus sanctus procedit a Patre et Filio nec intervallo temporis, nec spatio loci, cum non sit prius vel posterius, alias perficitur : sed simul et semel est a Patre et Filio ; a Patre tamen procedens, mediante Filio, secundum testimonia inferius posita, procedit : id est, hoc habet Filius a Patre, ut ab ipso procedat et spiretur Spiritus sanctus, mittatur et detur. Unde et ad ipsum Patrem, de quo etiam habet Filius omne quod suum est, referens, et ei totum attribuens, dicit apud Joannem : *Mea doctrina, non est mea, sed ejus qui misit me* ⁵. Et iterum : *Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit* ⁶ ; ac si diceret Filius : Patrem tantum in processione Spiritus nomino : quia omne quod habeo, ratione esse et principii, ab ipso Patre, qui est causa et principium in di-

¹ Joan. xv, 15. ² ibid. 26. ³ Joan. xvi, 7. ⁴ Ibid. 14. ⁵ Joan. vii, 16. ⁶ Joan. xv, 26.

vinitate, me habere cognosco. Nam ut a Filio procedat Spiritus sanctus, hoc habet Filius a Patre; Pater vero non ab alio, sed a se tantum.

Istam itaque differentiam sacri doctores, fidei oculo interioris hominis et sane discernentes, in multis locis inveniuntur dixisse, quod Spiritus sanctus procedit a Patre *principaliter*. Alii dixerunt, quod *proprie* a Patre: alii quod a Patre per Filium, vel Filio *mediante*. Et licet verum sit quod sancti asserunt, et contradicere non possit: non tamen sequitur, quod Græcus intelligit, scilicet, quod idem Spiritus prius a Patre, postmodum a Filio, vel quod magis a Patre quam a Filio procedat: aut quod sint duæ processiones, et una earum superflua; sed quia Pater gignendo ab æterno Filium, dedit ei totum esse suum, est enim verus Deus de Deo: et quod idem Filius, æternaliter existens, a Patre nascendo accepit omne quod habet, et ut Spiritus sit et procedat ab eo. Quam essentiam Spiritus a Filio sancti doctores, maxime Græci, considerantes, Filium causam et fontem Spiritus sancti nominant, nec non et ipsum Spiritum imaginem Filii. Quemadmodum utique Filius imago est Patris, et talem numerum et ordinem Spiritus ad Filium assignant, qualem habet Filius ad Patrem: secundum quod in sequentibus plenius apparebit.

Diximus ergo, quod procedit Spiritus sanctus pariter et æqualiter a Patre et Filio, tanquam donum amborum, et amor utriusque: sed procedit a Patre per Filium, vel mediante Filio, ut diximus: aut certe principaliter et proprie a Patre, quia ut ab eo procedat, Pater a nullo habuit: Filius vero non a se, sed a Patre accepit. A quo enim habet, ut sit, ab eodem etiam habet ut Spiritus sanctus sit ab eo, et procedat, detur, et mittatur, ut ab eo esse accipiat. Quæ cuncta vocabula sane intelligentibus unum et idem, id est, essentiam Spiritus a Filio prædicant et manifestant. Quod tamen, sicut diximus, Græcus non confitetur.

Assertio catholicæ veritatis. Et primum ex Græcorum Patrum auctoritatibus.

Quod Spiritus sanctus procedat a Patre per Filium, vel mediante Filio, ut dictum est; vel quod idem Filius dicatur fons, et causa Spiritus sancti: et etiam quod idem Spiritus sanctus vocetur imago Filii, et esse accipiat ab eo: omissis argumentationibus multis, quas nec recipiunt, nec plane intelligunt, sanctorum suorum testimoniis insistentes, sic probamus:

Gregorius Nazianzenus in sermone, qui incipit *Odibiles*, etc., ita dicit: « Spiritus ex essentia Patris per Filium æternaliter missus sanctificat omnem creaturam, » etc.

In Epistol. Dionysii: « Credo in Spiritum san-

ctum, Deum et vivificum, ex Patre per Filium procedentem. »

Basiliius in sermone de Trinit. qui sic incipit: *Cognitio Patris*, etc.: « Antiquitas Divinitatis non ignorabatur mysterium. Verbo enim Domini, inquit Psalmista, *caeli firmati sunt, et Spiritu oris ejus, omnis virtus eorum*⁷; sed nec alio Verbo, quam Filio, nec alio Spiritu, quam Spiritu sancto. Unus est enim Spiritus. Et sicut ex ore Dei proveniens Filius, sic Trinitatem Verbo unit, et antiquus, et nunc. »

Item in eodem, ante finem: « Via Dei cognitionis est ab uno Spiritu per Filium unum ad unum Patrem. Naturalis bonitas, et quæ secundum naturam sanctificatio, et regalis dignitas ex Patre per Unigenitum ad Spiritum pervenit. »

Item Athanasius in editione fidei, cujus est initium: *Credimus in unum unigenitum Deum*, etc., parum ante finem: « Spiritus autem sanctus processivum ens Patris, et ferentis Filii, per quem implevit omnia. »

Item in Epistola Athanasius de Spiritu sancto, ad Serapionem, cujus est, initium: *Litteræ tuæ devotionis*, etc.: « Uno existente Filio viventium oportet esse plenam, perfectam, et sanctificativam vitam: quæ est operatio ejus, et donum, quod ex Patre dicitur procedere: quia ex Verbo, quod ex Patre est, manifeste resplendet, et mittitur et donatur. »

Gregorius Nyssenus in Epistola ad Eulalinum, quæ sic incipit: *Vos quod justum*, etc., parum ante finem: « Immutabilem vere confitentes eum, qui secundum causativum et causatum est, differentiam non negamus; in quo solum discerni alterum ab altero comprehendimus, hoc quoddam causativum credentes; hoc autem ex causativo est ejus quod ex causativo est; alteram iterum differentiam intelligimus, hoc enim proxime de primo: hoc autem per proximum de primo. »

Item, idem libro contra Eunomium, quasi in fine, ibi loquitur: « Sicut enim copulatur Patri Filius, et ex ipso esse habens, non est posterior secundum existentiam: sic iterum et ab Unigenito habetur Spiritus sanctus, intellectu solo secundum causæ rationem præspeculata Spiritus hypostasi. »

Item Athanasius in sermone contra Aerios cujus initium est: *Qui malitiose*, in fine loquens de aqua saliente in vitam æternam, sic ait: « Propter hoc David psallens Deo sic ait: *Quoniam apud te est fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen*⁸. Sciebat enim apud Patrem esse Filium fontem Spiritus sancti; sicut per prophetam Filius dicit: *Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ*⁹, » etc.

Item Cyrillus in sermone septimo, cujus initium est: *De humanatione Unigeniti*, quasi post duas partes sermonis: « Solvens enim a peccato eum qui sibi consentit, proprio jungit de cætero Spi-

⁷ Psal. xxxii, 6. ⁸ Psal. xxxv, 10. ⁹ Jerem. ii, 13.

ritu, quem immittit ipse : ut sicut ex Deo Patre A *pimus*¹². Et ipse inquit Dominus : *Quoniam de meo accipiet, et annuntiabit vobis.* »

Quod autem hic *refundi* dicimus, in Græco dicitur ἀναρράζειν, et a fontis nomine secundum ἀνα præpositionem derivatur. Ex quo liquide apparet, sanctum Patrem intellexisse Filium esse fontem Spiritus sancti.

Beatus Gregorius, cognomento Thaumaturgus, in suæ editione Fidei, quæ in Vita ejus legitur, sic ait : « Unus Spiritus sanctus ex Deo esse essentialiter habens, et per Filium lucens liquide hominibus, imago Filii perfecta. »

Item Magnus Athanasius, in ea quæ ad Serapionem est de Spiritu sancto, Epistola, cujus est initium : *Litteræ tuæ sacræ affectionis*, etc., sic dicit : B « Sicut in propria imagine est Filius in Spiritu : sic et Pater in Filio. » Et post modicum : « Imago Filii dicitur et est Spiritus sanctus, dicente Paulo : *Quos præcivit, inquam, et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii Dei*¹⁰. » Item in eadem : « Manifestum enim erit, quod neque creatura Spiritus, neque angelorum essentia, in eo quod illi convertibiles sunt, sed imago Verbi et Patris propria est. » Item in ejusdem Epistolæ abbreviato sermone : « Si autem bonus odor et forma Filii est, manifestum est quod non erit Spiritus creatura. »

Item Basilius in quarto sermone contra Eunomium, qui sic incipit : *Si natura Deus Filius*, etc. : « Imago quædam Dei Christus est : *Qui est, inquam, imago Dei invisibilis*¹¹, imago autem Filii C *Spiritus.* »

Item in eodem libro cap. cujus titulus : *Quod sicut Filius ad Patrem se habet, sic Spiritus ad Filium* ; in ipso initio capituli, sic ait : « Propter hoc et Dei quoddam verbum Filius ; verbum autem Filii Spiritus : *Portans, inquam, omnia verbo virtutis suæ*¹². »

Item beatus Cyrillus in libro Dialogorum cum Hermia (2), de Spiritu sancto loquens, cujus est initium, *Labor beatorum fructus gloriosus*, etc. : « Character verus et naturalis ad summum certitudinis, quæ secundum similitudinem intelligitur, ipse est Filius ; similitudo pura et naturalis Filii Spiritus est ; scribente audies beato Paulo : *Quia quos præcivit, et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii Dei, quos autem prædestinavit, hos et vocavit.* »

Athanasius ad Serapionem in Epistola de Spiritu sancto, ut supra adnotatum est : « Et Filius inquit, *Quæ audiivi a Patre, hæc loquor in mundo*¹³. *Spiritus autem a Filio accipiet, et annuntiabit vobis*¹⁴. »

Item Basilius ad Amphiloichium, cap. 5 : « Scribens ad Ephesios Paulus ait : *Veritatem autem facientes*, etc. *Ex plenitudine ejus nos omnes acce-*

Item Gregorius Nyssenus in sermone contra Arium et Sabellium, qui sic incipit : *Quid dico ? Dic mihi : Spiritus sanctus immortalis est*, etc. « Sanctus, principalis, justus, verus, profunda scrutans Dei, ex Patre procedens, ex Filio esse accipiens, » etc.

Item Epiphanius in libro qui *Ancyrotus* seu *Ancoratus* dicitur, sic dicit : « Spiritus autem sanctus, Spiritus Dei ens cum Patre et Filio, non est alius Deus a Deo ; a Deo autem ens a Patre procedit, a Filio accipit, et in eodem Filius revelat Patrem. Nullus enim novit Patrem nisi Filius, a quo procedit, a quo accipit. »

Ecce patet ex præmissis, qualiter Spiritus sanctus sit ex Filio, sive, quomodo precedit æqualiter ab utroque : quia nil aliud est Spiritum sanctum a Patre esse, vel a Filio, quam procedere ab eis. Quia cum non sit alius modus, quo persona sit ab alia, nisi generationis, aut processions, necesse est ut, si est a Filio Spiritus sanctus, quod negare Græcus non potest, sit etiam ab eo per modum processions : nisi forte novam velint fingere hæresim, ut dicant, quod idem Spiritus sanctus generetur a Filio, et sint in Divinitate duo Filii, et unus eorum nepos.

Ostensum est insuper, quod Spiritus sanctus, ut sit a Filio, hoc habet Filius a Patre : propter quod a Patre per Filium, vel mediante Filio, vel certe principaliter et proprie dicitur Spiritus pro edere vel spirari a Patre. Terminatum est enim, quomodo idem Spiritus a Filio, qui est ejus causa et fons, propter modum essendi a Filio, catholice dicitur esse ratio et forma Filii. Unde et verbum et imago Filii propter eandem rationem Spiritus nuncupatur. Quæ prudens lector si consideret diligenter, multa quæ a Græcis objiciebantur, soluta inveniet ; et licet breviter, tamen et catholice, et vere terminata.

Solutio ad tertium objectum.

Ad tertium autem objectum, quod dicit : *Omnia quæcunque audiivi a Patre meo, nota faciam*¹⁶. Concedimus sicut et ipsi glossant, omnia necessaria ad salutem. Hoc tamen necessario addimus in glossa, quod, aut implicite, aut explicite nota facit eis omnia. Nam cum verba sint Veritatis, Veritas mentiri non potest. Dicit enim : *Multa alia habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem*¹⁶, quasi dicat : Horum et aliorum verborum meorum intelligentiam relinquo magisterio Spiritus sancti, qui docebit vos, et suggeret omnia, quæcunque dixero vobis¹⁷.

Item, quamvis non inveniatur secundum vocem

¹⁰ Rom. viii, 20. ¹¹ Coloss. i, 15. ¹² Hebr. i, 3. ¹³ Joan. viii, 26. ¹⁴ Joan. xvi, 14. ¹⁵ Joan. i, 16. ¹⁶ Joan. xv, 15. ¹⁷ Joan. xvi, 13. ¹⁸ ibid.

in Evangelio, quod Spiritus procedit a Filio in-
venitur tamen secundum veritatem intellectus, in
pluribus locis. Dicitur enim Spiritus Veritatis, id
est Filii, quia de se Veritas increata loquebatur
tunc, Christus. Si ergo est Spiritus Veritatis, aut
quia Spiritus est a Veritate, aut quia Veritas est
a Spiritu. Sed quod Veritas sit a Spiritu error
est, quia Filius a Patre solo est et non a Spiritu :
confiteri necesse est, quod sit Spiritus Veritatis,
id est Filii, hoc est, a Filio. Si autem a Filio, aut
generatione, aut processione, ut supra. Quia vero
[id] est bonæ expositionis, patebit in sequen-
tibus.

*Spiritum sanctum esse Spiritum Veritatis, hoc
est Filii, ex Græcorum Patrum expositionibus
comprobatur.*

Beatus Cyrillus, in recapitulatione de Spiritu
sancto, dimembrationibus sexaginta sex, demon-
stratione sic ait : « In Evangeliiis quidem Salvator
sic ait de se : *Ego sum veritas*¹⁸. Beatus autem
Joannes ex Patris essentia, et Filii Spiritum os-
tendens, in Evangeliiis quidem ait : *Spiritus veri-
tatis, qui a Patre procedit.* »

Idem sanctus, in quarta epistola ad Nestorium,
cujus est initium : *Salvatore nostro dicente*, etc.,
parum ante finem : « Et si in hypostasi Spiritus
sanctus propria, et intelligitur secundum se, vel
quod Spiritus est, et non Filius, tamen non est
alienus ab ipso Filio. Spiritus enim Veritatis no-
minatus est. Est autem Christus Veritas, et pro-
funditur ab ipso, quemadmodum utique et ex
Patre. Quid autem sit profundere, exponit idem
Cyrillus in expositione Symboli Nicæni, tractans
verbum illud, *Qui ex patre procedit*, dicens :
« Transacto de Christo ipso sermone, cum beati
Patres sancti Spiritus memoriam facerent : Credo,
dixerunt, in eum, quemadmodum in Patrem, et
Filium ; consubstantialis enim eis, et funditur
Spiritus, et procedit tanquam a fonte Deo et Patre. »

Beatus quoque Basilius, in libro *De Spiritu
sancto*, ad Amphiloichium, cap. 18 : « *Si quis Spi-
ritum Christi non habet, hic non est ejus. Unde
solus glorificat Deum. Ille me clarescabit*, inquam,
quia de meo accipiet et annuntiabit vobis non si-
cut creatura, sed sicut Spiritus sapientiæ, Chri-
stum, Dei virtutem et Dei sapientiam, in sua
magnitudine revelans : et sicut Paracletus Spiritus
characterizat ejus, quæ promisit per Spiritum, Pa-
raclleti bonitatem, et in sui dignitate majestatem
demonstrat ejus. » Unde et *provenit* ; quod idem
est, quod *procedit*.

Idem sanctus Epiphanius in libro *De Anco-
rato* : « Pater veri Filii est Pater, lumen totus Fi-
lius, Patris Verbum, lumen ex lumine, non uti-
que facta vel creata applicatione sola ; et Spi-
ritus sanctus, Spiritus veritatis, lumen tertium ex
Patre et Filio. »

A Item, alia auctoritas Evangelii, Spiritum ex Filio
procedere comperte clamat. Dicit enim Filius :
*Qui credit in me, sicut dicit Scriptura : flumina de
ventre ejus fluent aquæ vivæ. Hoc autem dixit* (ait
evangelista) *de Spiritu, quem accepturi erant cre-
dentes in eum*¹⁹. Audisti, Græce, quod Spiritus
procedit ab eo qui credit in eum ? Nonne etiam
fluit a Filio Spiritus ? Imo. Quomodo a credentium
mentibus fluere dicit Spiritum, nisi quia fluit ab
eo, quem habet in se credens in eum, hoc est, a
Filio ? Quid est vero, Spiritum a Filio fluere, nisi
procedere ab ipso ? Quod autem flumina Spiritus
sancti procedunt, monstratur manifeste in libro
Jesu filii Sirach : *Ego, inquit, Sapientia effudi flu-
mina*²⁰. Quid enim in hoc loco per Sapientiam,
B nisi Filium, et quid per flumina, nisi Spiritum
sanctum intelligimus ? Effudit ergo Sapientia flu-
mina, quia Filius ex se emittit Spiritum, qui pro-
cedit ab ipso.

Item dicit de eodem Filio in Evangelio : *Sicut
Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio
habere vitam in semetipso*²¹. Quid aliud in hoc loco
per vitam, nisi Spiritum sanctum intelligimus,
quem Pater habet in se, et dedit Filio : ut ipse
ita Spiritum habeat in se ipso, sicut habet Pater ?
Ergo Filius non solum habet Spiritum, quem ha-
bet Pater, sed etiam ita habet Spiritum, sicut ha-
bet Pater. Videamus itaque, quomodo Pater habet
Spiritum in semetipso. Pater autem sic habet
Spiritum ut semper sit in Patre, et semper proce-
dat a Patre : et ita semper procedit a Patre, ut
semper in Patre maneat, et ita semper in Patre
manet, ut tamen semper a Patre procedat. Si Fi-
lius isto modo habet Spiritum in semetipso, verum
est, quod ipse dicit : *Sicut Pater habet vitam in
seipso, sic dedit et Filio habere vitam in semetipso*.
Si autem isto modo non habet, quomodo erit ve-
rum, quod dicit : *Sicut Pater habet vitam in seip-
so, sic dedit et Filio habere vitam in seipso* ? Sed
falsum esse non potest, quod a Veritate est dic-
tum. Ergo verum est quod Veritas dixit.

Item : *Sicut Pater suscitavit mortuos et vivificavit, sic
et Filius quos vult vivificavit*²². Vivificare Spiritus
sancti est, etc., sicut Veritas dicit : *Spiritus est qui
vivificat*²³, etc. Quando ergo Pater mortuos vivi-
ficat, de Spiritu sancto, quem mittit in eos, vivi-
ficat. Spiritus sanctus enim est, qui mortuos vivi-
ficat vitam dando mortuis operatione sua, et etiam
vitam gratiæ mortuis in peccatis inspiratione sua.
Si igitur Filius ita de Spiritu sancto vivificat, sicut
Pater, sequitur quod sicut ad Patrem pertinet
Spiritus, etiam illo modo pertinet ad Filium. Sed
ad Patrem pertinet, ut ab ipso procedendo det vi-
tam mundo, sicut alias scriptum est. Ita ergo et
ad Filium.

Sed dicit Græcus : « Non ita pertinet Spiritus
ad Filium, sicut ad Patrem, quia Pater dedit Fi-

¹⁸ Joan. xiv, 6. ¹⁹ Joan. vii, 38. ²⁰ Eccli. xxiv, 40. ²¹ Joan. v, 26. ²² Ibid. 21. ²³ Joan. vi, 64.

lio, ut possit mittere; sibi autem retinuit, ut procedat ab eo. » Absit ab animis fidelium hoc deliramentum, ut Spiritus sanctus cœterus et consubstantialis Patri et Filio, aliter et aliter detur et sit: vel quod aliquid aliud temporaliter accipit vel aliud æternaliter existat. Ista enim varietas non cadit in Deum, sed in creaturas. Nunquam etiam Filius ad mensuram accepit Spiritum, sicut et nos, et uti est scriptum. Legimus enim: *Non ad mensuram dat Deus Spiritum*²⁴; supple, Filio suo. Si verum est, quod Pater ita dedit Filio Spiritum, ut aliquam gratiam dominationis in se Filius (Pater) retinisset, tunc revera dedisset Filio Spiritum ad mensuram, ita ut nos possemus illam donationem mensurare dicentes: Hoc quidem dedit Pater Filio, hoc autem non dedit; sic dedit, etsi non dedit. Nonne Græcus mensurat Filio Spiritum, quando dicit: Filius sic habet Spiritum ut mittat, et donet illum; sed non sic habet, ut procedat ab ipso.

Item Filius de Spiritu sancto ait: *Novi de me virtutem exisse*²⁵. Et Evangelium similiter: *Virtus de illo exibat et sanabat omnes*²⁶. Quæ autem erat illa virtus, quæ sanabat omnes? De qua virtute iterum scriptum est: *Vos autem sedete in civitate Jerusalem, quousque induamini virtute ex alto*.²⁷ Qui ergo negat Spiritum a Filio procedere, negat pariter verba sua ab ipso esse. Verumtamen evangelista: *Mirabantur omnes in verbis gratiæ, quæ procedebant ore ejus*²⁸.

Quid plura? Ipsa namque Veritas, Salvator noster, volens omnem ambiguitatem istam de medio remove, post gloriam resurrectionis suæ jam immortalis factus et impassibilis, Spiritum sanctum ex se procedentem ostendit, cum inspirans discipulis ait: *Accipite Spiritum sanctum*²⁹, etc. Quam auctoritatem beatus Athanasius exponens in sermone de ea, quæ in carne, dispensatione Verbi Dei, et de Trinitate contra Arianos, cujus initium est: *Qui malitiose*, etc., sic dicit: «Propter hoc insufflat in faciem apostolorum dicens: *Accipite Spiritum sanctum*, ut discamus, quod de plenitudine Divinitatis est, qua datur Spiritus sanctus discipulis: *In Christo* enim, inquit, hoc est, in carne ejus, *habitat omnis plenitudo Divinitatis*³⁰. Sicut Joannes Baptista dicit: *Nos autem omnes de plenitudine ejus accepimus*³¹, » etc. Corporalietiam specie visus est Spiritus sanctus sicut columba descendens, et manens super eum. In nobis autem pignus et primitiæ Divinitatis habitant, in illo autem plenitudo Divinitatis, ne quis pulet, quod non habens Spiritum, ipsum tunc accepit. Ipse enim ipsum desursum mittebat ut Deus, et ipse ipsum deorsum recipiebat ut homo. Ex ipso ergo in ipsum descendebat, ex divinitate ejus in humanitatem. » Et hoc quidem Athanasius.

²⁴ Joan. III, 34. ²⁵ Luc VIII, 46. ²⁶ Luc. VI, 19. ²⁷ Luc: XXIV, 49. ²⁸ Luc. IV, 22. ²⁹ Joan. XX, 24. ³⁰ Coloss. II, 9. ³¹ Joan. I, 16. ³² Matth. X, 20. ³³ Joan. X, 30. ³⁴ Matth. XXIV, 36. ³⁵ Galat. IV, 6.

³⁶ Rom. VII, 9. ³⁷ Joan. VI, 64.

A Beatus Cyrillus de eodem Spiritu, quod Spiritus sanctus sit ex Filio, et quod ipse Filius dederat tunc Spiritum sanctum apostolis cum insufflavisset, et dixit: *Accipite Spiritum sanctum*, super Genesim sic testatur: «Sicut beatus Moyses ostendit hominem a Deo accepisse spiraculum vitæ, hoc Christus innovans in nobis post resurrectionem a mortuis, insufflavisset discipulis dicens: *Accipite Spiritum sanctum*, ut iterum reformati ad pristinam imaginem, conformes appareamus Creatori per participationem Spiritus.»

Quando ergo Spiritus sanctus in nobis factus, conformes nos Dei ostendit, procedit autem a patre et Filio, manifestum, quia de eadem essentia est essentialiter in ipsa, et ex ipsa procedens, velut ex humano ore excurrit insufflatio: etsi parvum et non dignum sit exemplum. Omnia enim superabit Deus.

Item Anastasius patriarcha Antiochenus, in sermone de recta veritate dogmatum, qui sic incipit: *Dominus Deus meus fortitudo mea*, etc., de Spiritu sancto sic testatur: «Etenim Dominus ipsum Spiritum ex se ostendens existere, insufflans aiebat: *Accipite Spiritum sanctum*.»

Ecce, ut diximus, omnia que necessaria sunt ad salutem, aut explicite, aut implicite scripta sunt in Evangelio: quod ex dictis, et subsecutis sanctorum testimoniis probavimus, et in sequenti capitulo manifestius apparebit.

Ad quartum solutio

Ad quartum objectum, quo dicitur: «A Patre tantum dixit Filius procedere Spiritum, et non addidit, a Filio, » dicimus quod non est necesse, quod ubicunque subiectetur una persona, excludatur ipsa, et non intelligatur; quod isto modo in multos errores præcipitasset nos ipsa Veritas, Filius Dei. Verbi gratia, in Evangelio Scriptum legimus: *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis*³². Item: *Ego et Pater unum sumus*³³, dixit Filius, et nullam mentionem fecit de Spiritu sancto. Et iterum: *De die autem et hora illa nemo scit nisi Pater*³⁴. Item Paulus: *Misit Deus Spiritum Filii sui*³⁵, non dicit, suum. Et iterum: *Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est ejus*³⁶. Item Filius in Evangelio: *Spiritus est qui vivificat*³⁷. Si igitur illa sola persona intelligitur in his auctoritatibus, de qua fit mentio, et non alia: ergo Spiritus, Patris tantum est Spiritus, et non Filii, quia de Filio non fit mentio, nisi de Patre. Item solus Spiritus loquitur, et non pater, vel Filius. Item sic Pater novit quæ ventura sunt novissimis diebus, et non Sapientia ejus, id est, Filius, vel Spiritus sanctus.

Item: Quis est iste Spiritus Filii, quem immittit Pater in corda credentium? numquid alius erit ab

ipso, de quo scriptum est : *Spiritus veritatis, qui a Patre procedit* ³⁸ ? Item de persona Patris Dominus in Evangelio loquens ait : *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, Pater vester dimittet vobis peccata vestra* ³⁹ ; et iterum : *Quicumque fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis est* ⁴⁰ . Nunquid et in his persona Filii, non intelligitur ; quare excluditur, cum dicitur, *Spiritus veritatis, qui a Patre procedit* ? præsertim cum de se Veritate loquatur Filius, prout in præcedentibus demonstratum est. Nulla est ratio, nisi quia sic placuit Græcis adversari volentibus. Verumtamen firmiter credimus, et catholice tenemus, quod aliquando solius Patris nomen ponitur in locutione, et ipsius Filii nomen intelligitur : et aliquando nomen Filii in his non intelligitur, vel Spiritus sancti, et ipsis tantum personis convenit, et non Patri. Sed tunc considerare oportet, si id quod de una persona dicitur, possit convenire aliis, servatis proprietatibus uniuscujusque personæ sine confusione. Unde dicimus quod quædam conveniunt soli Patri, quædam soli Filio, quædam soli spiritui sancto. Quædam Patri et Filio, et Spiritui sancto, et quædam simul tribus personis. Patri tantum convenit hoc nomen *ingentus, inprincipiatus et genitor* ; Filio, *genitus, et principiatus* ; Spiritui sancto *procedens* ; et hoc nomen, Spiritus sanctus, appropriato vocabulo Patri et Filio est commune, tam secundum Græcos sanctos, quam secundum Latinos ; *dare, mittere, et habere, et spirare*, sancto Spiritui vero et Filio commune est, quod ambo existunt æternaliter a Patre : hic per processionem, ille autem per generationem. Omnia vero alia communiter conveniunt tribus personis. Ea ergo, quæ non auferunt proprietatem, nec confundunt distinctionem, non est necesse, si dicantur de una tantum, quod alia propter hoc excludatur. Quia in talibus licet non nominetur, tamen semper subintelligitur, etsi non specificetur, ut in præmissis est ostensum.

Quod Spiritus sanctus procedit a Filio, secundum apostolos, et Græcos.

Ostendo igitur quod Spiritus procedit a Filio secundum Evangelium, secundum quod sacri doctores nobis exposuerunt : restat, et necesse est, ut in pluribus mendaciis adversarii veritatis deprehensi, eorum assertionibus nulla de cætero fides adhibeatnr.

Cyrillus ita exponens istud verbum, quod in Actibus apostolorum positum est : *Ministrantibus autem Domino, et jejnantibus, dixit Spiritus sanctus : Segretate mihi Bernabam et Saulum* ⁴¹, ita dicit : « Si igitur vocante ipsos in apostolatu Spiritu, a Jesu vocatos eos dicunt, ostenditur manifeste,

A quod non alienus est ab essentia Filii Spiritus sanctus, sed in ipso, et ex ipso, quasi operatio quædam naturalis omnia potens explere, quæcunque et vult. »

Et post pauca, verbis respondens hæreticorum, dicentium, Spiritum imperfectum esse, et nihil habentem ex se, sed ex participatione existentem, propter hoc, quod de ipso dicit Dominus : *Non enim loquetur a semetipso* ⁴², etc., sic ait : « Non enim imperfectum Spiritum ostendens hoc de ipso ait Salvator, sed ut magis certificet audientes, quod essentiæ existens ejus, non aliud quid loquitur, quam quod ipse vult, et sensus existens ejus juxta B. Paulum dicentem de Spiritu : *Nos sensum Christi habemus* ⁴³ : ille prorsus rationabitur et ordinabit, quæ et ipse, cujus est sensus. Propter hoc nihil ex se ipso Spiritum locuturum affirmavit, quasi dicat : Ego sum iterum qui loquor ; velut si et qui in homine est sensus, dicat de procedente ex se ipso ratione : Non loquetur a se ipso aliquid, sed quæcunque audiet loquetur. »

Et statim post aliqua verba interposita ait sanctus Cyrillus : « Talem quemdam intellectum oportet accipere de Spiritu sancto. Cum enim existat Spiritus sanctus Christi, omnia quæ ipse loquitur discipulis, non inseparata quadam voluntate ab eo, in quo est, loquitur : sed tanquam ex essentia illius naturaliter procedens, et totam voluntatem ejus habens, sicut et operationem. » Quod autem hic transtulimus *procedens*, in Græco dicitur *προϊόν* et ex dictis sanctorum, et vi grammaticæ æquipollens dignoscitur τῷ ἐκπορευόμενον participio. Cujus participii verbum legitur in Evangelio, ubi ex Patre dicit Spiritum procedere.

Idem sanctus exponens aliam autoritatem beati Pauli, idem repetit dicens : « Scribit Paulus quibusdam dicens taliter : *Notifico autem vobis quod nemo loquens in Spiritu Dei dicit anathema Jesu : et nemo potest dicere : Dominus Jesus nisi in Spiritu sancto* ⁴⁴. Manifestum est ergo, quod qui participat Spiritum sanctum, novit esse Dominum Jesum : qui autem non participat, ignorat. Qualiter qui participat Spiritum, novit esse Dominum Jesum : sicut qui de melle gustaverit, scit quod dulce est mel : sic et Spiritus participes. Ergo ex essentia Filii Spiritus sanctus qualitas quædam, ut ita dicamus, Dominationis omnis Dei. »

Cyrillus in serm. 2, ad Hermiam (3). parum ante medium super id, *Ecce ego vobiscum sum* ⁴⁵, etc., dicit : « Misit nobis Filius de celo Paracletum, per quem et in quem nobiscum, et in nobis moratur : non alienum sive extraneum nobis effundens, sed essentiæ suæ, et Patris personæ Spiritum. »

³⁸ Joan. xv, 26. ³⁹ Matth. vi, 14. ⁴⁰ Matth. xii, 50. ⁴¹ Act. xiii, 2. ⁴² Joan. xiv, 10. ⁴³ I Cor. ii, 16. ⁴⁴ I Cor. xii, 3. ⁴⁵ Matth. xxviii.

(3) Dial. vii de Trinit. in quo probatur divinitatis Spiritus sancti, sicut in sex prioribus dialogis divinitas Filii.

Item Anastasius Antiochenus patriarcha in præfato sermone de recta veritate dogmatum sic ait : « De sana nostra fide, et rectis Ecclesiæ documentis diligenti et subtili ratione corporis et proprietatis assumentis, tanquam exemplum distinctionum divinarum personarum, statuimus per membrorum proportionem et proprietatem comparare. Etenim Spiritus oris ejus, scilicet Dei, dicitur Spiritus sanctus, ore existente Unigenito. Et Spiritus iterum ex ipso procedens, et missus non solum a Patre, sed etiam a Filio. »

Epiphanius Cypri in memorato libro *Ancorato* de processione Spiritus a Filio testatur : « Spiritus enim Deus est, et Spiritus Patris, et Spiritus Christi, non secundum aliquam compositionem, quemadmodum in nobis corpus et anima : sed in medio Patris et Filii, ex Patre et Filio. »

Idem sanctus in libro *De una Deitate* : « Ait ergo Petrus his, qui circa Ananiam erant : Ut quid tentat vos Satanas mentiri Spiritui sancto ? Non estis mentiti hominibus, sed Deo. » Ergo : « Deus ex Patre et Filio Spiritus, cui mentiti sunt, qui de pretio fraudaverunt. »

Item in eodem opere : « Vita tota Deus, ergo vita ex vita Filius : *Ego enim*, inquit, *sum via, veritas et vita*. Spiritus enim sanctus ab ambobus Spiritus et vita. Nam Spiritus Deus est. »

Et iterum. « Numquid dicimus duos esse Filios ? Et quomodo Unigenitus ? Imo, tu quis es, qui respondeas Deo ? Si Filium quidem vocat, id est, procedit ex se, Spiritum vero sanctum ex ambobus ? »

Quid ergo dicemus ? Adhuc egemus testibus ? Audivimus Græcorum blasphemias dicentium : Spiritus sanctus non procedit a Filio, quia perfecte procedit a Patre : quasi etiam non perfecte mittatur et detur a Filio ?

Item, Non procedit, inquiunt, a Filio, quia duo essent causæ, et duo principia. Ergo cum Scripturæ sacræ et Evangelium Filium principium scilicet de principio nominent, ut illud : *Ego principium, qui et loquor vobis*⁴⁵. Et Psalmista : *Et tu in principio, Domine, terram fundasti*⁴⁶.

Idem, non procedunt quæ dicunt, quod Christus hæc tacuit, apostoli non dixerunt, sancti etiam de hoc nil prædicaverunt. Sed ex præmissis auctoritatibus, mendaciis eorum jam patefactis, restat nunc ostendere qualiter et in his quæ sequuntur, suis rationibus mentiantur.

Dicunt enim : « Sancti Patres in conciliis super hoc nil definierunt : sed ponentes in Symbolo, ea quæ sunt necessaria ad salutem, eos qui aliud addiderunt excommunicaverunt ; sed vos addidistis : ergo estis excommunicati. »

Responsio Latinorum.

Ad quod respondentes breviter sic dicimus :

⁴⁵ Joan. VIII, 25. ⁴⁶ Psal CI, 26.

(4) Fuit synodus secunda Constantinopolitana.

A Sancti hoc in Symbolo non posuerunt, quia minime dubitaverunt. Non enim proponebant in Symbolo, vel definiebant in synodis, nisi ea quæ in quæstionem ab hæreticis vertebantur, et mundum vel universalem Ecclesiam in errorem ducebant. Unde nec Symbolum tunc temporis exposuissent, nisi eos ad hæc hæreticorum pravitas compulisset. Unde in prima et sancta universali synodo, quæ sub sanctissimo papa Sylvestro, tempore Constantini principis, a trecentis octodecim Patribus sanctis in provincia Bithyniæ, civitate Nicæa, contra impiissimum dogma Arii, dicentis Filium Dei factum et creatum, est celebrata, nil aliud definierunt de Spiritu sancto, nisi quod in ipso credi debeat, et quod sit Dominus, et vivificans.

B In secunda vero synodo, quæ sub beato papa Damaso, tempore Theodosii principis, a centum quinquaginta Patribus in urbe Constantinopolitana contra Macedonium, præfatæ urbis episcopum, dicentem Spiritum sanctum minorem Patre et Filio, vel certe ministrum Trinitatis, celebrata est, definierunt prædicti Patres, Spiritum non factum nec creatum, sed potius creatorem, ab ipso fonte in Divinitate, Patre, tanquam a primaria vena procedentem. Et hoc in secundo Symbolo, quod Constantinopolitanum dicitur, diligentius notaverunt. Quia vero non fuit quæstio, sive dubium: Utrum Spiritus a Filio procederet, vel non ? sancti Patres, sicut et multa alia quæ postmodum in aliis conciliis catholice definita sunt, sub silentio transierunt. Processu vero temporis, increcente quorundam malitia, in Occidentalibus partibus, dicentium Spiritum sanctum non procedere a Filio, pro eo quod in Symbolo non ponatur, aggregati in unum episcopi illarum partium, de licentia et auctoritate summi pontificis, veritatem fidei, quam tenemus in Symbolo declarantes, cantari etiam hoc in Ecclesia ab omnibus mandaverunt. Græci vero et cæteri Orientales vocati non sunt, aut quia nimis distabant, aut quia non dubitabant etiam hoc adducere in quæstionem.

C Quod autem eis tunc licuerit, et liceat hodie nobis aliquid scribere, prædicare, et cantare, quod in Symbolo non est expressum, docemur ex quarto, quinto, sexto, septimo conciliis, quorum quædam definiunt, quod non est expressum in Symbolo : ut de sacris imaginibus, super quibus septima fuit synodus, nihil in Symbolo continetur. Sic nec de duabus voluntatibus et operationibus in Christo Symbolum manifeste determinat, de quibus sexta synodus definivit ; sic nec Theodorus Mopsuestiæ, nec Theodoriti scripta, quæ contra beatum Cyrillum composuit, condemnat Symbolum, quamvis secunda universali synodo (4) condemnentur. Sic nec duas naturas inconfusas et impermixtas in

Christo in unitate personæ, sine omni conversione A per Symbolum habemus expressum, cum sic esse definierit quarta universalis synodus, Leonem papam primum secuta: epistolam quoque ejus quem prædiximus, fidei orthodoxæ columnam usque hodie Græcus appellat: et quod forsitan aliquis miretur, sancta et universalis synodus prohibet, ne alicui liceat proferre, vel scribere, vel componere alteram fidem ab ea quæ definita est a sanctis Patribus Nicææ congregatis, quamvis secunda synodus Symbolum ediderit, ut supra ostensum est, in quo aliqua continentur, quæ in Nicæno concilio non habentur: quod ex collatione utriusque synodi manifestum est lectori. Ipsam vero prohibitionem ad verbum sic continet, tertie synodi cap. ult.: Iis igitur lectis definit sancta B synodus, alteram fidem nemini licere proferre, vel scribere, vel componere, præter eam, quæ definita est a sanctis Patribus Nicææ cum sancto Spiritu; præsumentes alteram fidem, proferre, vel offerre, converti nolentes ad agnitionem veritatis ex judaismo, vel hæresi qualicumque, hos, si quidem fuerint, anathematizari. »

Sed dicit Græcus: Quid ultra quæritur? Ecce habemus propositum ex definitione.

Responsio Latinorum.

Ad quod respondentes sic dicimus: Prohibitio sancti concilii sicut sancta et vera esse ostenditur. ita nil contra veritatem dignoscitur continere. Dicit enim: Si quis aliam fidem a veritate prædicaverit, scripserit, anathema sit. Sed Latinus scribit C et prædicat illud, quod sanctorum auctoritatibus et sacræ Scripturæ testimoniis probat esse verum. Ergo non aliam, sed eandem minus expressam olim in Symbolo, tam fidelibus quam infidelibus, prædicat fidem.

Quod autem vera sit expositio, probatur per auctoritatem Apostoli, et per ipsos tractatores sacræ fidei, qui in dictis conciliis personaliter interesse meruerunt. Dicit ergo Paulus quibusdam sic: *Quicumque vobis aliud prædicaverit, præter id quod accepistis*, hoc est, si quis vobis aliud, id est, contrarium evangelizaverit, vel contrario modo docuerit, *anathema sit*⁴⁷. Non dicit: Si quis vobis addiderit. Nam si illud dixisset, sibi ipsi præjudicasset, qui cupiebat venire ut suppleret, quæ D eorum fidei deerant. Sed qui supplet, quod minus erat addit, non quod inerat tollit.

Qui prætergreditur fidei regulam, non addit ad omnia, sed recedit a via. *Aliud* ergo positum est pro opposito. Nam, quæ de Deo est, veritatem nullus hominum prohibere potest, quin possit cantari, legi, et prædicari in ecclesiis. Unde idem Apostolus ait: *Nihil possumus adversus veritatem*⁴⁸. Cum igitur Romana Ecclesia aliud, aut contrarium

sanctorum definitionibus non scribat, vel prædicet, sed quod verum est, et ejus oppositum facti hæresim, nec non et ejus veritas periculoso silentio petentibus denegatur: patet quod, si propter pietatis naufragium, quod imminebat, addidit veritatem fidei, in Symbolo non expressam, non est excommunicata.

Si vero propter declarationem fidei talem, ut Græciasserunt, additionem factam in Symbolo, excommunicationis sententiam Latini incurrerunt, confiteri necesse est omnes qui in secundo, quarto, quinto, sexto, septimo, conciliis fuerunt, pro eo quod præter ea quæ in Symbolo Nicææ continebantur, aliqua imo multa de fide definierunt, anathematis gladio fuisse percussos. Sed quæ major dementia, et major cæcitas, quam dicere, aut proferre, aut prorsus cogitare, quod tertium concilium excommunicaverit præteritos, et futuros, qui aliquid plus, quamvis verum, definierunt in Ecclesia, quam illud, quod definitum est a sanctis Patribus in sancta Nicæna synodo constitutis?

Item, numquid Nicænum, aut Constantinopolitanum Symbolum omnia continet, quæ necessaria sunt ad salutem, ubi nullum de septem sacramentis Ecclesiæ, excepto baptismo, aliud expressum ibidem continetur? Cui ergo dubium videtur, quædam vera esse de Deo, quæ in libris non continentur? Et ut de his nunc taceamus, (5) qui non lecta expletis sequuntur: Patrem et Spiritum, Filio incarnato, incarnatos non esse, aut passos, ubi in Scriptura poteris invenire? quod tamen ita verum est, ut oppositum vel mente concipere, sit absurdum.

Item, quomodo tertium concilium excommunicat primum et quartum, quintum, et sextum, et septimum? cum in fine cujuslibet concilii hanc eandem prohibitionem factam ab eis recipiat, scilicet: *Si quis alteram fidem*, etc. Si vero excommunicati quomodo sancti, si autem sancti non excommunicati. Quomodo tamen non excommunicati, nisi prohibitionis juxta sententiam, alteram fidem, id est, contrariam rectæ fidei præsumpserunt prædicare? Quod vero tam studiose et sollicitè in omni concilio hoc ipsum prohibuerunt, contra hæreticos, non in præjudicium veritatis factum esse aperte probant quæ in sequentibus continentur.

Dicit enim beatus Cyrillus in Epistola ad Nestorium: « Non tibi sufficet confiteri Symbolum fidei solum editum pro tempore in Spiritu, a magna synodo pro tempore congregata Nicææ. Intellexisti enim non recte: sed interpretatus es non recte: sed perverse contra hæreticorum importunitates dictum est, plus vel minus aliam fidem affirmare conscribere, componere, docere, vel sapere: quæ aliquid superinducere, vel subtrahere moliuntur

⁴⁷ II Cor. XI, 4, ⁴⁸ II Cor. XIII, 8.

(5) Locus mendosus.

sanæ mentis intellectui eorum qui in Nicææ Syn-
bolum conscripserunt. »

Item de eodem Athanasius : « Nil amplius de-
bere scribi de fide, sed contentos esse ea quam
in Nicæa sancti Patres conscripserunt, fide, propter
hæreticorum cautum est cavillationes : » non ut
pietati præjudicium inferretur ; alias omnes san-
ctos, qui postea aliquid de fide dixerunt, et sex
venerabiles synodos in contemptum egisse pone-
mus.

Item Cyrillus in Epistola, cujus est initium : *Legi
commonitorium* : « Athanasius dixit, sanctam syno-
dum non fecisse memoriam dictionis Genitricis :
ego autem scripsi, quod et si non fecit synodus
memoriam, bene fecit. Neque enim erat motum
aliquid hujuscemodi tunc temporis, propter quod
non erat necessitas quæ non quærebantur ferre in
medium. »

Item Basilius in Epistola quam scripsit Epipha-
nio, ita dixit : « Nihil possumus addere fidei nos,
neque præter eam quæ in Spiritum sanctum, glo-
rificationem, quam in transcurso Patres nostri
hujus memoriam fecerunt nondum de ipso tunc
mota quæstione. »

Patet igitur ex præmissis, quod contra hæreti-
corum importunitates, quæ veritatem pervertere
nituntur, facta fuit hæc pro his, non ut pietati præ-
judicium inferretur. Et quod ea quæ in transcurso
dicta sunt, declarare licet etiam cum additionibus,
nec non et veritatem tacitam pro tempore in ma-
nifestum prodire, scribere, et cantare licet. Quod,
cum negare Græci non possunt, nisi forsân scripta
sua et Patres suos sanctos velint condemnare, ne-
cesse habent nobiscum et ipsi fatendo dare, Ro-
manum pontificem propter additionem factam in
Symbolo (quam veram esse nullus sanctorum du-
bitavit) non esse excommunicatum, vel hæreticum,
sed pium doctorem, et catholicum et fidelem dis-
pensatorem ⁴⁹ quem Dominus super familiam
suam, id est, universalem Ecclesiam constituit, ut
det illis cibum in tempore opportuno ⁵⁰.

Opinio Græcorum.

Dicunt igitur Græci iterum : Multorum docto-
rum nostrorum hactenus, quorum scripta apud nos
usque hodie perseverant, ut Theodoritus et cæteri,
vestræ opinioni erroneæ contraria scripserunt.

Responsio Latinorum.

Quibus responsum reddentes dicimus : Quod si
omnes quos doctores nominant, tales sunt, quales
Theodoritus fuisse probatur ; eos tanquam pestem
fugimus, et tanquam hæreticos reprobamus. In quin-
to (6) namque concilio, cum dictus Theodoritus
nisi temerario ausus erat se opponere (7). B. Cy-

⁴⁹ Luc. xii, 42. ⁵⁰ Psal. cxxiv, 15.

(6) Imo in tertio, hoc est, in Ephesino. STEW.

(7) Non fuit hæc controversia inter Cyrillum et
Theodoretum, sed utrum Christus una, an duæ

A rillo, pro eo quod in pluribus scriptis suis
Spiritus sanctum ex Filio esse fateatur ; excom-
municationis sententiam in pleno concilio susti-
nuisse meruit : donec ea quæ contra prædictum
Patrem dixerat et scripserat, publice retractaret.

Auctoritatem ergo hujus (8) Theodoriti tanquam
blasphemam respuentes, ad illam Damasceni, quæ
sic incipit : « Primo est intellectus, deinde verbum
exterius, spiritus autem est verbi vehiculum, »
accedamus.

Item solutio ad verbum Damasceni.

Sciendum est Græcis, quod est verbum exterius,
et verbum interius. Verbum interius, sicut sancti
doctores dicunt, est intellectus, vel cogitatio. Ver-
bum exterius, sermo est. Similiter est spiritus du-
plex : interior spiritus, et exterior. Interior spi-
ritus amor est ; exterior vero, aer. Jam ergo do-
ctores, sicut sanctus Augustinus et alii, exemplifi-
cantes de Verbo incarnato et Spiritu increato, com-
parant spiritum interiorem ad verbum exterius,
de quibus dicit sanctus Augustinus : « Prius est
mens : dictum est verbum, sive cogitatio, quia co-
gitatio in mente concepta, verbum dicitur. » Con-
sequenter sequitur, quod ex utroque spiretur affe-
ctus sive amor. Mens namque Patri attribuitur ;
verbum Filio ; amor Spiritui sancto. Ex hoc ergo
dicimus Spiritum ab utroque procedere, sicut amo-
rem ex mente et verbo interiori, sive cogitatione.

Auctoritas Damasceni aliter ista accipit, et ideo
in errorem multos induxit. Aliam vero auctori-
tatem Damasceni, quæ dicit : « Nos Spiritum san-
ctum ex Filio esse non dicimus, » si tanquam
authenticam per concilia recipere vellemus (quam-
vis non sit) sicut sanctorum, de quibus su-
pra memoriam fecimus, sic exponemus : « Nos
dicimus, » id est, « Non cantamus. » Quod quidem
verum est. Illud enim : *Filioque procedit* : om-
nino in Ecclesiis subticetur ab eis. Si autem fiat
vis in præpositione, *ex*, secundum quod importat
aliquando universalem auctoritatem principii, aut
principalem causam, potest sustineri. Nam quod
Spiritus procedat a Filio, hoc habet a Patre ; secun-
dum quod in præcedentibus testificati sumus.

Ad aliam autem auctoritatem Epiphani, quæ
fatetur Spiritum medium inter Patrem et Filium,
dicimus id intelligendum, quod Spiritus est con-
nexio et amor utriusque. Nam ipse Epiphanius, et
omnes alii cum eo, Spiritum sanctum ex ambobus,
sicut supra notatum est, et ordine mediante confl-
tentur. Unde cum dixisset Epiphanius in auctori-
tate præallegata, « non secundum aliquam com-
positionem, quemadmodum in nobis anima et cor-
pus, sed in medio Patris et Filii, » statim sub-

persona esset. Id.

(8) Resipuit Theodoretus, et a concilio Chalce-
donensi receptus est. ID.

junxit, quod Græcus occultaverat: « Spiritum ex A Patre et Filia. »

Sed et Basilius in sermone qui incipit: *Non erat. ut videtur*, etc., vicesimo septimo capitulo, cujus est initium: *Sed forte dicet quis*, etc., sic testatur: » Pater quidem sine principio, et ingenuus, et semper intelligitur. Ex ipso autem secundum propinquum, sine interstitio, unigenitus Patri communis est. Per ipsum autem Unigenitum etiam cum ipso antequam alia (9) majus, et subsistens per medium intercedit intellecto, statim et Spiritus sanctus copulatione comprehenditur. » Dicitur ergo medius, prout diximus, quia amor est utriusque. Ordinatur vero post Filium, quia ex ambobus procedit.

Unde in *Ancorato* Epiphani: « Pater semper B ingenitus, increatus, incomprehensibilis: Filius, genitus, et semper increatus, et incomprehensibilis: Spiritus sanctus, semper non genitus, non creatus, non confrater, non ex Patre frater, non proles Patris, non proles Filii; sed ex eadem essentia Patris et Filii Spiritus sanctus, Spiritus omnium Deus est, »

Ad illud, quod quærebatur: « Quis vobis revelavit hoc? Unde habuistis? Quare, et nobis non fuit revelatum? Quare in Symbolo tale quid intrusistis, » etc., quia in superioribus ostensum est, vel responsum est et solutum, ideo hic sub silentio prætermissum.

Ad auctoritates etiam Evangelii, quas prave exponunt, dicentes: « Dicitur Spiritus Filii, quia C mittitur ab eo ad sanctificandas creaturas: vel quia est consubstantialis ei, » sic respondemus:

Quærimus a Græcis: Aut Spiritus erat ab æterno Filii, aut si dicunt, Non, contra Gregorius Thaumaturgus in editione fidei suæ, quæ in sua Vita legitur, Spiritus esse Filii ab æterno claro sermone denuntians ait: « Neque defecerit unquam Filius Patri, nec Spiritus Filio, sed inconvertibilis et inalterabilis eadem Trinitas semper. »

Item Gregorius Theologus in sermone de Penetecoste, qui sic incipit, *De hac solemnitate breviter philosophemur*, circa medium sermonis, sic testatur de eodem Spiritu: « Erat semper Spiritus sanctus, et est, et erit, neque incepit neque deficiet: sed semper Patri et Filio coordinatur et connumeratur. Neque decebat deficere Filium Patri unquam, et Spiritum Filio. »

Item Epiphanius, episcopus Cypri, de perfecta humanatione Dei Verbi: « Et quoniam animam et intellectum suscipit, et quanquam est homo. » Et de Trinitate post unum folium: « Pater erat semper, et Filius ex Patre erat semper, et Spiritus sanctus ex Patre et Filio erat semper. Et neque Filius creatus, neque Spiritus, creatura, etc., sed ab æterno, ut sancti testantur, fuit Spiritus Filii, et a Filio. » Quomodo ergo dicit Græcus, quod dicitur

Spiritus Filii, pro eo quod mittatur ad sanctificandas creaturas, cum ab æterno non esset qui sanctificaretur, eo quod creaturæ incipiunt sub tempore? Ergo non dicitur Filii, quia mittitur ad sanctificandas creaturas, sed quia æternaliter existat ab eo. Si autem existit ab eo æternaliter, aut generatione, aut processione, ut supra.

Sed dicit Græcus iterum: Spiritus sanctus Filii esse dicitur, quia ratione divinæ essentiæ ei est consubstantialis.

Latinus: Absit ab auribus fidelium hoc deliramentum. Quia si ista ratione dicitur esse Spiritus Filii, scilicet quia est ei consubstantialis: eadem ratione Filius ipse, et Pater etiam dicerentur Spiritus sancti, vel a Spiritu sancto, quia similiter sunt ei consubstantiales.

Videtis, Græci, quorsum tendunt hic congruæ expositiones vestræ? Nam prima Macedonium, altera Sabellium blasphemus imitantur. Primus enim Spiritum sanctum inter creaturas ordinat; secundus in Trinitate ordinem confundit. Ubi ergo nunc est vestra gloriatio, quia impudenter vos de pulchritudine scientiæ jactatis, dicentes: « Si autem occasione quorundam verborum, » et cætera. Ast rursus ad nos redeuntes audire poteritis veritatem. Estne ista veritas primæ veritatis, ut relictis sanctorum Patrum sententiis, sequamur Macedonium et Sabellium hæreticos jam condemnatos? Quid ergo est? Dicitur Filii Spiritus, secundum omnes sane intelligentes, quia procedit ab eo: quod utique ita verum est, ut qui contrarium sentit vel prædicat, secundum quod patebit inferius, est in via perditionis.

Quia igitur multo conamine nisi sunt Græci Romanum pontificem, et totam Occidentalem Ecclesiam ostendere in canonem latæ sententiæ incidisse, et quod juste, et sine culpa aliqua sint separati a nobis, et minime potuerunt: restat nunc ostendere, qualiter ipsi in laqueum, quem ipsi paraverunt nobis, inciderunt, et utrum dicendi sint hæretici, vel tantum excommunicati, vel quod magis dolendum, utrum utrumque simul. *Ostendit Græcos incidisse in canonem ob errorem de Spiritu sancto.*

Quod in canonem latæ sententiæ inciderunt sic probatur: Constat jam omnibus, quod ipsi dicunt Spiritum sanctum non procedere a Filio, nec esse omnino ex ipso: et quod nec datur ab eo, nec mittitur, nisi temporaliter ad sanctificandas creaturas. Et constat similiter, in cunctis Scripturis authenticis, et receptis conciliis, hoc quod prædiximus, scilicet, quod Spiritus sanctus est essentialiter a Filio, et procedit ab eo, manifestius contineri. Quæ scripta ita recepta et approbata sunt per concilia generalia, ut qui eorum aliud contrarium sentit vel prædicat, ipso facto et jure sit excommunicatus.

(9) Locus valde corruptus.

Definit enim secundum concilium (10) sic : **A** « Condemnamus et anathematizamus cum omnibus aliis hæreticis condemnatis et anathematizatis a catholica et apostolica Ecclesia, etiam Theodorum, qui fuit episcopus Mopsuestiæ, et impias ejus conscriptiones, nec non et impia scripta a Theodorito adversus rectam fidem, et contra capitula Patris nostri beati Cyrilli et tertiæ sanctæ synodi Ephesiæ; et quicquid ad suggestionem Theodori et Nestorii (11) »

Esse audivimus; beati Cyrilli duodecim capitula, ubi maxime existentia sancti Spiritus a Filio tangitur, ita universaliter sunt recepta, ut qui eorum sentit contraria, vel prædicat, ipso jure sit excommunicatus cum aliis hæreticis et olim condemnatis. Dicit itaque Cyrillus, in nono capitulo prædictorum duodecim : « Si quis dicit, unum Dominum Jesum Christum glorificatum esse a Spiritu, tanquam aliena virtute ab ipso data utentem et ab ipso recipientem, ut operari possit contra spiritus immundos et implere in homines divina signa; anathema esto. » Hunc autem anathematismum ipse idem sanctus Pater interpretans sic ait : « Homo factus Unigenitus Dei Verbum permansit, et sicut Deus omnia existens quæcumque et pater, præter solum esse Patrem, et proprium habens, quod ex Patre est, et essentialiter inhærens illi Spiritus sanctus, signa illa divinæ potentiae operatus est. » Istam igitur expositionem accepit tertia synodus, quinta confirmavit, et **C** *contradicentes excommunicavit*; Ecclesia universalis tenet, et tenuit, et approbavit. Sed Græci nostri temporis contradicunt nono capitulo expositionum ejusdem, et allegant pro se scripta Theodoriti hæretici, et per concilium excommunicati; ergo, secundum vim propositæ definitionis hæretici sunt judicandi. Unde beatus Augustinus in libro *De fide ad Petrum*, cum in octavo capitulo ejusdem, Spiritum sanctum ex Patre et Filio procedere firmasset testimoniis, in fine omnium capitulorum (12) subjunxit, et ait Petro : « Hæc interim quadraginta capitula ad regulam veræ fidei firmissime pertinentia, fideliter crede; fortiter tene, firmiter defende. Et si quem contraria his **D** dogmatizare cognoveris, tanquam pestem fuge, et tanquam hæreticum abjice. » Ita enim ista quæ posuimus, fidei catholice congruunt, ut si quis non solum omnibus, sed etiam singulis voluerit contraire, in eo quod singulis horum contumaciter repugnat, et his contraria docere non dubitat, hæreticus, et fidei Christianæ inimicus, atque ob hoc omnibus catholicis anathematizandus appareat.

Propter eandem insuper causam, hoc est, quia obstinato animo negant processionem Spiritus sancti a Filio, et plurimos etiam alios errores, in quibus sanctæ Romanæ Ecclesiæ adversantur,

(10) Constantinopolitanum.

(11) Deest aliquid.

anno ab incarnatione Domini millesimo quinquagesimo quarto, excommunicationis sententia contra eos in urbe regia Constantinopolitana lata est. Et magnum ejusdem civitatis ecclesiæ altare hanc ipsam continet sententiam impositam, scriptam a sedis apostolicæ legatis, tempore Leonis papæ IX ut videndum exhibent quæ apud eam urbem sunt, tam Græca quam Latina hujus rei monumenta.

Sed Innocentius papa III, in editione quam fecit catholice fidei temporibus nostris, præsidens in generali consilio Laterani celebrato, et dicens : « Patrem a nullo, Filium a Patre solo, Spiritum sanctum ab utroque, » omnem excommunicavit et anathematizavit hæresim, extollentem se adversus eam quam composuit, sanctam orthodoxam et catholicam fidem. Sed Græcus manifeste se erigit contra articulum de Spiritu sancto. Ergo, etc.

Item : Falsarii Scripturarum authenticarum sunt excommunicati per concilia; sed ipsi falsificant Scripturas, et utuntur falsis, et scienter. Ergo anathematis gladio percussi incedunt per viam damnationis.

Et beatus Athanasius in Symbolo rectæ fidei, cum dixisset : « Pater a nullo est factus, nec creatus, nec genitus : Filius a Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus; Spiritus a Patre et Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens, » in fine libri subjunxit et ait : « Hæc est fides catholica, quam nisi quisque fideliter : firmiterque crediderit, salvus esse non poterit. » Sed Græci non credunt, quæ in eo continentur; salvari ergo non possunt.

Nos autem sanctorum Græcorum et Latinorum sententias secuti, credimus et confitemur, cantamus, et scribimus, et docemus Patrem a se, non ab alio : Filium a Patre solo genitum : Spiritum sanctum a Patre et Filio æqualiter procedentem, et pariter tres quidem discretas, distinctas, et perfectas hypostases; sed unam essentiam, unam deitatem, unam potestatem, unam causam : a quo omnia, et per quem, et in quo sunt omnia : et ipsi est gloria, et honor, et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

Illos vero qui dicunt : Spiritus sanctus procedit quidem a Patre, sed non a Filio, vel aliter, et plus a Patre, quam a Filio : aut prius a Patre, quam a Filio, et similia, ratione fidei adversantia : et hoc asserendo credunt, prædicant et scribunt, sicut jam dudum definitum est a sanctis Patribus, tanquam hæreticos a catholica Ecclesia abjicimus, et vitamus, maledicimus, et reprobamus.

Distinctio de animabus.

Expedito in præcedentibus primo articulo, scilicet de processione Spiritus sancti a Filio, in quo, ut singulis versutis Græcorum objectionibus

(12) Cap. 44.

respondimus, et ipsos tanquam veritatis falsarios ex libris suis, quibus se jactant, et contra Romanam erigunt Ecclesiam, non solum errasse, verum etiam in Canonem latæ sententiæ incidisse probavimus; forsitan plus necessario præter propositum prolixi fuimus; restat nunc videre per eadem testimonia, ubi animæ talium, id est, infidelium et male credentium, exeuntes a corpore recipiantur. Opinio enim eorum est, sicut diximus: quod neque in paradysum bonæ, neque in infernum ante diem iudicii vadunt animæ reprobatorum: sequentes quemdam hujus hæreseos inventorem, archiepiscopum quondam Cæsareæ Cappadociæ, Andream nomine, qui dicit propria corpora præstolari, ut cum eis, cum quibus bona vel mala commiserint, retributiones similiter factorum recipiant. Qui etiam ad confirmandam suam opinionem erroneam, auctoritatem Apostoli ad Hebræos pro se introducit, qua dicitur: *Et hi omnes testimonio fidei probati, non receperunt repromissionem Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur*⁵¹.

Cui Andree obviat beatus Joannes Chrysostomus in expositione ejusdem Epistolæ, et talia testatur: « Perceperunt quidem juxta coronas debitas. Si unum corpus sumus omnes, major efficitur isti corpori delectatio sive fruitio, quando communiter, et non particulariter coronantur. Etenim etiam justi in hoc sunt admirabiles, quia gaudent fratribus bonis tanquam in propriis. Itaque et hoc ipsum secundum voluntatem eorum est, ut simul cum propriis membris coronentur; nam simul glorificari magna est ei fruitio. » Quasi dicat sanctus, juxta illud Apocalypsis: *Datæ sunt singulis stolæ albæ*⁵², prætentibus vindictam proprii sanguinis, id est, desiderantibus mutationem in melius corporum. Singulæ stolæ albæ, id est, prima stola, quæ est glorificatio animæ: *Et dictum est eis, ut quiescant adhuc modicum tempus, donec impleatur numerus fratrum vestrorum*⁵³; hoc erit in fine mundi, quando resumptis corporibus gloriosis, in utroque, et de utroque gaudebunt. Tunc quidem habebunt perfectum gaudium sancti, qui quoniam habent modo adhuc oculus mentis ad corpus naturale, eorum gaudium imperfectum aliquo modo etiam a sanctis nostris doctoribus judicatur.

Beatus quoque Athanasius, in libro *Quæstionum* suarum, cum interrogatus fuisset, ubi essent nunc animæ defunctorum? respondit quærenti: « Extra nea quidem, et metuenda quæstio, et hominibus occultata. Non enim permisit Dominus, quemlibet eorum solvi, qui ibi sunt, et ad nos venire, ubi vel quomodo sint præassumptæ animæ defunctorum. »

Verumtamen ex divinis Scripturis docemur, quod peccatorum animæ in inferno sunt, subitas omnem terram et mare, sicut, docet Psalmista: *In tenebrosis et umbra mortis, et lacu inferiori*⁵⁴. Et sicut scriptum in Job: *In terram tenebrosam et turbulentam, in terram tenebrarum æternarum, ubi non est claritas, nec videre vitam*⁵⁵. Justorum autem animæ post adventum Christi, sicut in latrone didicimus, in paradiso sunt. Non enim propter animam solam latronis Christus Dominus paradysum aperuit, sed et propter reliquas sanctorum animas.

De isto insuper latrone Joannes Chrysostomus, exponens illud verbum Lucæ: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso*⁵⁶, ita loquitur: « Quidam dicunt nondum assecutum esse latronem paradysi mansionem, sed propter promissionis firmitatem, et immutabilitatem dicunt dominum dixisse: *Hodie mecum eris in paradiso*. » Alii autem, et ad vocabulum cogunt. Dicunt enim: Oportet nos distincte et punctatim legere sic: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso*; quasi in futurum tempus æstiment respicere promissionem. Impossibile est, inquiunt, ipsum nunc esse in paradiso, cum Apostolus dicat de sanctis in Epistola ad Hebræos: *Hi omnes non receperunt promissiones, ut non sine nobis consummarentur*⁵⁷. Et post pauca adjungit idem sanctus, reprobatis istorum opinionibus, dicens: « Et latro quidem paradysum possidet, sive assecutus est. Non enim mentiri potest, qui dicit: *Hodie mecum eris in paradiso*. »

Item in prædicto libro *Quæstionum*, cum iterum diceret quærens: « Numquid non memores erunt animæ præassumptæ, sicut angeli memores sunt? sanctorum quidem animæ prorsus memores sunt; peccatorum vero animæ cum sint in inferno, neque Dei, neque nostri memores sunt. » Et addidit David dicentem ad Dominum: *Quoniam non est in morte qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi*⁵⁸? Et iterum: *Non mortui laudabunt te, Domine, neque omnes qui descendunt in infernum*⁵⁹.

Idem sanctus in prædicto libro, ad aliam quæstionem sibi factam: Quid, scilicet, ibi operentur nunc animæ præassumptæ, respondit: « Anima a corpore soluta, nec bonum, nec malum valet operari (13). Nam visiones, quas vident quidam de his qui mortui sunt, dispensatione Dominus ostendit ad nostram utilitatem. Sicut enim lyra non habens pulsantem, otiosa jacet et absque opere: sic anima et corpus ab invicem separata nihil operari queunt. Sanctorum autem animæ a Spiritu sancto impulsæ sive tactæ cum angelis in terra viventium Dominum laudant, et exsultant. »

⁵¹ Hebr. xi, 39. ⁵² Apoc. vi, 11. ⁵³ ibid. ⁵⁴ Psal. lxxvii, 7. ⁵⁵ Job x, 21. ⁵⁶ Luc. xxiii, 43. ⁵⁷ Hebr. xi, 40. ⁵⁸ Psal. vi, 6. ⁵⁹ Psal. cxiii, 17.

(13) Meritorie scilicet, vel demeritorie.

Ecce habemus ex his magnis duobus testibus A) Athanasio et Chrysostomo, quod sanctorum animæ, secundum fidem et spem Romanæ Ecclesiæ, re-
gnant etiam nunc cum Christo; animæ reprobo-
rum, factorum suorum dignam mercedem reci-
pientes, cruciantur in inferno in sæcula sæcu-
lorum.

Quod similiter ita fuit olim certum Ecclesiæ Græcorum, quod non solum in libris, verum etiam parietibus ecclesiarum suarum, antiqui Patres manifestis indicis imprimere curaverunt. In quibusdam enim picturis, angelos lucis deferentes sanctorum animas in cœlos conspiciamus. In nonnullis vero Satanæ angelos ex corporibus morientium reproborum, cum quadam violentia extrahentes animas, et in tartara secum ferentes reperi-
mus. Unde quomodo nunc ad tantam dementiam devenerunt ut dicant, defunctos nec paradisi perfrui gaudiis, nec cruciatus infernales pro varietate meritorum sustinere, nescimus, sed solum mirari possumus. Præsertim cum de hoc populi aures repleant in ecclesiis in officio suo frequentato. Dicunt enim de martyribus sic: « Famosissimi martyres, vos terra non absorbit, vel occultat, sed cœlum suscepit, et intus existentes ligno vitæ remunerati estis: apud Christum intercedite, ut detur nobis pax et magna misericordia. »

Item: « Vos, qui pro Verbo passi estis usque ad mortem, athletæ, animas quidem habetis in cœlis in manu Dei, et per universum orbem honoramini. Vestras reliquias sacerdotes et reges adorant, et omnes populi exsultantes assueti clamant: Somnus pretiosus est in conspectu Domini mors sanctorum ejus. »

Item in eodem officio talia cantantur: « Chorus sanctorum invenit fontem vitæ, januam paradisi. Inveniam et ego veniam per pœnitentiam; ovis errabunda ego sum: revoca me, Salvator, et salva me. »

Item: « Per vos, qui prædicantes Agnum Dei occisi estis ut oves, et ad vitam quæ sine senio est, et sempiternam transpositi estis. Hunc enim Agnum attentius martyres petite, debitorum solutionem nobis donantes. »

Item in Officio mortuorum talia pro defunctis orant: « Dona requiem, Deus, famulis tuis, et ordina eos in paradiso, ubi chori sanctorum sunt, Domine, et justî fulgent in gloria, « His ita se habentibus, quis eorum potest excusari de ignorantia? »

De quatuor receptaculis defunctorum.

Sed et si plus aliquid scire cupiunt Græci de animabus defunctorum, legant et intelligant libros suos, et invenient quatuor receptacula defunctorum, scilicet cœlum empyreum, quod et paradisu

beatorum dicitur, infernum, limbum et purgatorium.

De primo et secundo dicta sufficiant.

De tertio respondebit Athanasius vice nostra. In prædicto siquidem libro *Quæstionum* suarum, movetur iterum a quærente quæstio talis: *Ubi, quæso, sunt, vel perveniunt pueri defuncti, vel in tormentis vel in regno?* Et ubi infidelium pueri? Ubi etiam non baptizati, et defuncti? cum fidelibus vel infidelibus? Ad has itaque quæstiones breviter satisfaciens quærenti respondit: « Domino nostro dicente: *Sinite parvulos venire ad me, talium est regnum cœlorum*⁶⁰; iterumque Apostolo dicente: *Nunc autem filii vestri sancti sunt*⁶¹, manifeste constat, quod tanquam mundati et fideles, in regnum intrant Christianorum filii baptizati. Non baptizati autem, et etiam gentilium pueri, neque in regnum intrant, neque iterum ad tormenta vadunt: sunt enim expertes peccati (14). » Cum igitur Pater sanctus asserendo dicat, animas puero-
rum non baptizatorum nec paradisi perfrui gaudiis, neque iterum cruciatus inferni, cum sint sine actualibus peccatis, sustinere, reliquit in nostra intelligentia locum tertium, ubi animæ talium, Deo jubente, post hanc vitam recipiuntur, in quo scilicet nec boni præsentiam, nec mali sensibilem pœnam aliquam experiantur. Et licet huic loco Pater sanctus nomen non imposuerit, sancti tamen Latini, ut Augustinus, Gregorius et cæteri, quippe qui eodem spiritu repleti fuerunt, determinantes de nomine loci, hunc locum *sinum Abraham*, sive limbum nominaverunt, in quem ante adventum Christi sancti Patres descendebant. Nunc vero pueri, qui absque baptismo decedunt, sine pœna sensibili, ut dictum est, detinentur,

Probatio, quod sit purgatorium.

De quarto loco, id est purgatorio, multa sanctorum Patrum testimonia reperimus. Et primo in Epistola ad Corinthios, ubi loquitur Apostolus: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus. Si quis autem superædificat supra fundamentum hoc, aurum, argentum, pretiosos lapides, lignum, fœnum, stipulam: uniuscujusque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit, qui in igne revelabitur; et uniuscujusque opus, quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificavit, mercedem accipiet; si opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit; sic tamen quasi per ignem*⁶². Cum quidam doctorum suorum inter eos attentius ut dictum locum exponeret, adjecit: « Ignem istum credimus καθάρτηρον, id est mundificatorium, in quo animæ defunctorum probantur tanquam aurum in fornacè. »

⁶⁰ Matth. x, 13. ⁶¹ I Cor. vii, 14. ⁶² I. Cor. iii, 11-15.

(14) Actualis scilicet.

Sancta quoque Macrina, soror beati Basilii, cum A esset liberalibus studiis imbuta et Spiritu sancto repleta, inter alia quæ de sacris eruditionibus divinarum Scripturarum exposuit, deigne purgatorio talia testata est dicens: « Oportet animam ad similitudinem Dei factam, ad ipsum redire; non redit autem nisi purgata; purgatur vero per ignem, post hanc vitam paratum. »

Istud testimonium reperitur in tractatibus qui *Macrina* nominantur. Sed forsán dicent nobis: Nos testimonium mulierum non credimus. Esto! Audiant igitur fratrem ejusdem virginis magnum doctorem Ecclesiæ beatum Gregorium Nysseum, quæ, et qualia in sermone, qui in primo Sabbato post Pentecosten in commemoratione defunctorum, legitur, de igne purgatorio referat testimonia. B Dicit enim: « Si humanam naturam voluntarie juxta liberi arbitrii motum quidem indecenter præcipitantem se, violenter ac coacte ad suum beneplacitum transponeret, id est, ad se traheret Deus, vel induceret, ablatio esset hæc utique præhabitiæ bonitatis et æquipollentis Dei dignitatis privatio. Æquale Dei est liberum arbitrium. Ut ergo et potestas maneret naturæ, et malum aboleretur, hoc invenit Dei sapientia consilium, dimittere scilicet hominem in his, in quibus voluit esse, ut gustatis malis, quæ operatus est, rursus redeat per desiderium voluntarium ad pristinam beatitudinem, omneque vitiosum et irrationabile quoddam pondus postponens, et removens a natura, sive præsentibus C vita per orationes et observantiam mandatorum expleatur: vel post hanc vitam penitus per purgatorii ignis conflationem purgetur. »

Item beatus Basilius, introducens personam defuncti loquentem in Officio mortuorum talia dicit: « Imago sum ineffabilis gloriæ tuæ. Et si stigmata vel punctiones porto delictorum, miserere tuæ plasmationis, Domine, et purga per viscera misericordiæ tuæ: et desiderabilem pœnitentiam concede mihi, paradisi civem rursus faciens me. »

Item Damascenus, in sermone mortuorum, volens probare quod eleemosynæ, et orationes, et alia beneficia Ecclesiæ prosint defunctis, introducit, verbi gratia, exemplum, quod in *Vitis Patrum* de quodam discipulo cujusdam Patris legitur, et dicit: « Cum D autem defunctus esset discipulus ejus, scire volens senex, quæ et qualia meruisset in vita sua juvenis ille, cœpitaures Domini orationum instantia pulsare. Cumque ista per aliqua horarum spatia fierent, vidit senex prædictum juvenem in fluvio igneo usque ad gulam demersum. Cum vero orationi anxius incumberet, prospexit eundem usque ad cingulum. Ultimo autem orationis beneficio ex toto liberatum aspexit. »

Sed dicent forsán Græci: « Ignem istum credimus ignem infernalem, a quo etiam quidam virtute orationis liberantur, ut Trajanus imperator, qui

per beatum Gregorium, qui *Dialogus* dicitur, fuit sustentatus. » Sed contra beatus Basilius in *Officio mortuorum*, de infructuosa pœnitentia existentium in inferno talia fatetur: « Quid turbaris importune, o homo? una hora, et omnia prætereunt: non est in inferno pœnitentia; nec est ibi requies. Ibi vermis, qui non dormit, ibi terra obscura et tota nebulosa. »

Item beatus Athanasius, cum quæreretur a quodam, quæ essent illa peccata, quæ per orationes, et alia beneficia, et suffragia diluuntur post mortem, respondit de his: « Magnus Dionysius sic dicit: Si quidem levia et subtilia existunt peccata defunctorum, percipiunt utilitatem de beneficiis, quæ pro eis fuerint: si vero gravia vel turpia fuerint peccata hominis, conclusit contra eum, vel adversus eum Deus. Verum tamen oportet nos curam gerere de propriis animabus, et non sperare post mortem per alias oblationes consequi veniam delictorum. » Hæc et his similia in *Vitis Patrum*, et in *Dialogo beati Gregorii*, quem similiter recipiunt, de animabus defunctorum reperiuntur testimonia: quæ purgatorium locum post mortem esse sufficienter indicant, etsi Paulus tacuisset. Græci nostri temporis terrenarum rerum sollicitudine, non tam pro se, quam pro uxoribus suis et filiis occupati, tenent libros pulchros quidem et veros, nisi quos corruperunt, clausos, quin et sibi penitus ignotos; unde nobis veritatem, quam tenent, et ignorant, prædicantibus, quasi falsariis Scripturarum, et nova inaudita dogmatizantibus contradicere non verentur.

Alii vero obducto supercilio grandia verba trutinantes, auctoritatem Apostoli ad Corinthios repugnantem, pro se exponere conantur. Dicunt enim: *Fundamentum aliud nemo ponere potest præter id, quod positum est, quod est Christus Jesus* ⁶³. Fundamentum unum, sicut jam diximus, est ille lapis angularis Christus, super quem ædificati sunt apostoli et prophetæ, et qui pro tempore fuerunt Patres Spiritus Dei pleni. Aurum vero, et argentum, et lapides pretiosi sunt evangelica præcepta, et altitudo divinarum dogmatum, contra quæ portæ inferi non possunt prevalere. Conati sunt nihilominus super illud fundamentum immobile, malitiosi sectatores, hæresiarchæ dico, adulterantes et corrumpentes sermonem veritatis, ædificare; id est omnem materiam pravæ doctrinæ superinducere, putantes, ut ita dicamus, in hoc se obsequium præstare Deo. Sed veniet secundus Domini adventus, sive apparitio, et inutilia quædam ædificationis opera cæterorum doctorum cum detrimento consumentur, sive comburentur; ipsi autem sic salvi erunt, quasi per ignem, inextinguibilem scilicet. Salvabitur ergo talis, *sanabitur, servabitur* per ignem sicut adamas, qui nunquam consumitur per ignem. Sic et ipsi hæretici et malitiosi sectatores salvabuntur, non ad purgandum, sed ad cruciatus

⁶³ I Cor. iii, 11.

æternos sustinendos, Hæc est, inquit, expositio vera, et hic sensus auctorum.

Ad quod, licet superius satis determinatum sit, dupliciter respondemus. Primo, per virtutem verbi, quod dicitur, *salvabitur*. Istud namque verbum σωζω, quod Latine redditum, sonat, *solvo*, ita proprie significat salutem, id est, liberationem ab omni molestia: quod nunquam, et maxime in pœna conservationem. Et cum abundantissima et copiosissima existat lingua Græca, ita appropriatæ sunt verborum significationes suis terminis: quia nunquam, aut rarissime, præcipue in sacra pagina ponitur unum pro reliquo. Unde aliter definiunt, *custodire*, aliter *conservare*, aliter *sanare*. Primum namque dicunt φυλάσσω, secundum τηρῶ, tertium σωζω, quod salutem, id est, liberationem ab omni incommodo, quod est electorum: quo verbo usus est Apostolus in præmissa auctoritate, definiunt. Sic σωζω, unde σωτηρία salus, et σωτήρ, id est, Salvator. Unde iste expositor præmissæ auctoritatis Apostoli aut virtutem verborum ignoravit: aut, quod magis præsumendum est, sciens et prudens veritatem fidei malitiose abscondit.

Secundo respondemus, quod præpositio verbi hujus, *per*, sumitur aut cansative, aut instrumentaliter. Quocunque istorum modorum sumatur, nusquam adamas salvatur secundum eos per ignem: quia non habet hoc ab igne, ut conservetur lapis illæsus, sed potius a natura taliter sibi a Deo insita, ut scilicet ab elemento ignis non possit corrumpi. Similiter et homo corruptibilis cum sit, non habebit hoc ab igne sive gratia ignis, ut in æternum sive vivens in igne crucietur; sed Deo iubente, supra naturam ad malum suum, tale quid post resurrectionem recipiet, ut sit in æternum vivens, sine fine per ignem, et in igne, non jam salvetur, id est, conservetur secundum Græcos, sed potius crucietur. Salvari ergo hominem dicimus, cum a peccatorum venialium maculis, mediante illo igne temporali et purgatorio, liberabitur: ut sic videlicet anima purgata, seu purificata propriis maculis, digna conspectui iudicis quandoque presentetur. Scriptum est enim *Nihil coinquinatum intrabit in eam*⁶⁴; sed anima portat inquinamenta venialium, ut supra ostensum est per illam antiphonam: *Imago sum ineffabilis*, et cætera. Ergo, non nisi purgata. Et sicut habemus de divite et Lazaro, quod irrefragabiliter responsum accepit, quod non posset transire aliquis a loco tormentorum, igitur purgabitur alibi. Istum locum dicimus locum purgatorii, ad quem transeunt animæ, quæ dum adhuc viverent, de suis excessibus plenarie non satisfecerunt. Habemus igitur ex præmissis quatuor receptacula defunctorum, id est, paradysum bonorum, infernum damnatorum, lymbum puerorum non baptizatorum, et purgatorium poenitentium.

⁶⁴ Apocal. xxi, 27.

Incipit tertia distinctio. De sacramento altaris.

Dicto superius de processione Spiritus sancti, quam Græci negant et de paradiso, et inferno, nec non et de purgatorio, de quibus similiter male sentiunt: nunc de sacramento charitatis, id est, Eucharistiæ, consequenter videamus. Verum quia quasdam frivolas rationes videntur prætere in suam defensionem sui erroris, illa postponenda sunt, quæ sub prætextu pietatis errore huiusmodi nutriunt, ut non solum visis rationibus et auctoritatibus, reprobentur: verum unde, et a quo habuerunt originem declaremus, ut cum absque robore firmitatis, velut domus sine fundamento, apparuerint, ad modicum impulsum fidelium, omnis eorum structura nequitiae, ruinæ exponatur.

Anno itaque ab incarnatione Domini millesimo quinquagesimo tertio, tempore Leonis papæ noni, fuit quidam patriarcha in urbe regia Constantino- poli, nomine Michael Circularios [Cerularius.] Hic si quidem secutus per omnia prædecessorem suum Photium patriarcham, qui prius superbam cervicem suam contra summum pontificem erigere attemptavit, nisus est quantum potuit, etsi non quantum licuit, Latinos, qui in eadem urbe tunc temporis sub imperatore Græco degebant, ad Græcorum ritus, et præcipue ad sacrificandum in fermentato, tandem per censuram ecclesiasticam invitare. Sed quia tantum nefas diu Romanam curiam latere non potuit, missi sunt a pontifice summo legati ad prædictam civitatem, qui huiusmodi furentium impetum per auctoritatem sedis apostolicæ refrenantes, eum et sequaces ejus anathematis gladio percusserunt, ex tunc itaque Græci majoris invidiæ stimulis agitati, quam plures libros, seu tractatus in confusionem Romanæ Ecclesiæ ediderunt, et suis posteris legendos, tanquam authenticos, et fidei catholicæ firmitatem habentes, districte mandaverunt; eos vero, qui in his contraria dogmatizare præsumerent, annuatim in ecclesiis, voce præconis, quod usque hodie in eorum ecclesiis conventionalibus observatur, hæreticos denunciarent.

Hunc igitur Michaellem Græci usque hodie sequentes, Latinos *Azymitas* voce publica asserere non verentur. Unde in tantam excæcationem et contemptum apud eos devenit mysterium sacramenti, ut non solum in mortis articulo ex eo sumere recusent, verum etiam incendii supplicium potius eligant sentire, quam simpliciter confiteri. Probat hoc Cyprius, qui nostris temporibus duodecim monachos Græcos, isto errore laborantes, novos diaboli martyres, per flammam ignis produxit. Dicebant enim prædicti monachi: Sacramentum Latinorum lutum esse, et non sacramentum: et quod sacrificantes, vel sumentes ex eo, more gentilium dæmoniis immolarent. Rationes autem quas contra Latinos allegant, et quibus se tueri videntur, sunt istæ

Rationes Græcorum contra Latinos in azymo conserantes.

Primo dicunt, quod Dominus noster, qui in sui memoriam hoc fieri mandavit, non in azymo, sed fermentato pane tradidit discipulis suis. Constat enim, quod secundum legem Moysi, quarta decima luna fiebat immolatio agni et esus azymorum, sicut scriptum est Levitici xiii, quæ dies Pascha proprie vocabatur. Sed Dominus juxta Evangelium Joannis, *antediem festum Paschæ*^{65 66} celebravit. Cœnam cum discipulis suis, et mysterium corporis et sanguinis sui tradidit. Si in tali die, qui erat tertia decima luna, celebravit Pascha, tunc utebantur fermentato; ergo de fermentato tradidit corpus suum,

Item: *Non introierunt prætorium, ut non contaminarentur, sed manducarent Pascha*⁶⁷. Sed tunc fuit luna quarta: decima ergo in præcedenti, fuit luna tertia decima, quando Dominus tradidit corpus suum, et inde ut prius.

Item cum evangelista de materia illius panis faceret mentionem, non dixit: Jesus accepit azyma, sed: Accipiens Jesus *ἀζυμῶν* Et *ἀζυμῶν* supponit pro fermentato. Ergo, etc.

Item cum scriptum sit, quod stando et cum lætucis agrestibus et festinanter deberet comedi agnus paschalis, nullum tale quid in Evangelio reperitur. Unde constat, quod illa cœna non fuit Pascha Judæorum, sed potius cœna et Pascha Christianorum, et non cum azymis, sed cum fermentato pane, quod significat Christi perfectionem, fuit celebratum. Nam Christus noster Dominus duas naturas in unam personam sibi univit, et sicut divina est simplicissima, ita humana est composita ex anima et corpore, sive carne. Sicut ergo in Christo fuit et est divinitas, anima, et corpus: ita in mysterio sacramenti nostri, quod ex perfecto pane, id est fermentato, perficitur, similiter tria reperiuntur, scilicet forma, fermentum, et aqua. Vestrum autem sacramentum non solum non est verum sacramentum, sed nec sacramentum quidem, quod tantum discrepat a veritate. Hæ sunt rationes, quas in eorum libris me invenisse recolo, et ab ore ipsorum audivisse in disputatione.

Responsio ad rationes Græcorum.

Ad primum igitur objectum respondemus sic: Quod fecit Dominus Pascha tempore et modo debito, aut non. Si dicat, non: contra Joannes Chrysostomus, homilia octagesima quarta super Matthæum, ita dicit: « Non enim Christus transgreditur Paschæ tempus, sed Judæi, qui omnia præsumunt, Christum conculcant et leges; quia diligenter fervebant furore, et sæpe conantes interficere, non valuerunt: tunc accipientes ipsum ex insperato, voluerunt etiam Pascha dimittere, pro homicida sua voluntate implenda. Propter quod congregati sunt omnes, » etc.

Idem super Joannem: « Non ergo, ut aliter opinantibus visum est, Dominus Salvator, qui et ipse ait: *Non veni solvere legem, sed adimplere*⁶⁸, Pascha suum anticipavit: sed tempore, et modo debito cuncta consummavit. » Fecit ergo Pascha Dominus cum discipulis suis, sicut evangelista testatur, quando fecit cum azymis et agno immaculato, ut in lege scriptum est.

Item Theophylactus, *Bulgarie* episcopus, exponens illud quod legitur ad Corinthios: *Convenientibus vobis in unum*⁶⁹, etc. ita dicit: « Non possum non concedere, quando ipse Dominus corpus suum ex pane, quem habebat, scilicet azymo, cum dies essent Azymorum, tradidit discipulis suis, si secundum Evangelia et sanctorum Patrum sententias, celebravit Dominus tempore debito Pascha; unde tunc fermentatus apparuit contra legem? Sicut enim scriptum est in Exodo xii *Septem diebus fermentatum non apparebit in domibus vestris*⁷⁰. Quod si credimus verbis Veritatis dicentis: *Non veni solvere legem, etc.*, credendum est, et prædicandum, Dominum Jesum nec unum iota, nec unum apicem legis præterisse, et ut totius transgressionis immunem, dixisse insidiatoribus suis: *Quis ex vobis arguet me de peccato*⁷¹? alioqui nec peccata multorum tulisset, nec pro transgressoribus orasset ut non perirent, nec pro nobis passus, sed pro sua prævaricatione *juste punitus*⁷² fuisset, præsertim quod non solum transgressor legis inventus esset fermento tunc apud se reperto; sed insuper multos discipulos reos mortis effecisset, cibans eos fermentato, et in injuriam divinæ legis; quod est impossibile. »

Unde quamvis principes sacerdotum falsum testimonium quæsisent adversus eum, ut eum morti traderent, nullum tamen tale quid objecerunt, quale Græci nunc objiciunt. Quod si fuisset objectum, solum suffecisset ad perdendum eum. Nec Pilato dicente: *Accipite eum vos, et secundum legem vestram judicate eum*, dixissent: *Non licet nobis interficere quemquam*⁷³, quia ipsi præcepto legis interfecissent fermentati participem, et dixissent: *Nos legem habemus, et secundum legem debet mori*⁷⁴, quia fermentatum comedit in Pascha, aut certe apud eum apparuit.

Sed forte dicit Græcus: Non in publico, sed in occulto hoc egit. Absit! Quia non solum de factis suis, sed etiam de dictis ait ipsi summo pontifici: *Ego palam locutus sum mundo, et in abscondito locutus sum nihil. Quid me interrogas? interroga eos qui audierunt*⁷⁵. Sed etiam numquid dominum domus, in qua Pascha celebravit, latuit? aut certe si ipse consensit, numquid et Judam complicem malignorum latere potuit? qui juxta Psalmistæ vocem: *Dux meus et notus meus vocatur*⁷⁶; præsertim cum fuerit dispensator, quem Dominus dilecto

^{65, 66} Joan. xiii, 1. ⁶⁷ Joan xviii, 28. ⁶⁸ Matth. v. 17. ⁶⁹ I Cor. ii, 18, ⁷⁰ Exod. xii, 20. ⁷¹ Joan viii 46. ⁷² Isa. liii, 1 seqq. ⁷³ Joan. xviii, 31. ⁷⁴ Joan. xix, 7. ⁷⁵ Joan. xviii, 20, 21. ⁷⁶ Psal. lvi, 14.

suo Joanni demonstrans ait : *Ipsa est, cui intinctum panem porrexero*⁷⁷; et : *Qui mecum intingit manum in paropside, hic me tradet*⁷⁸. Quod si ita est, quæ res prohibuit infelicem Judam, de memorato fermentato ipsum prodere sanguinem justum palam, quem omnibus modis quærebat prodere clam? aut quid necesse habuit dicere : *Peccavi tradens sanguinem justum*⁷⁹; cum tradendo transgressorem legis, avertit a se et a populo furorem Domini, et gratiam promeruit? Sicut enim scriptum est in Deuteronomio : *Si propheta quilibet, aut filius tuus, aut filia, seu uzor, et amicus quem diligis ut animam tuam, voluere clam persuadere tibi, ut avertaris a cæremoniis leges, non acquiescas eis, nec audias : nec parcat ei oculus tuus, nec miserearis, et occultes eum, et statim prodito populo interficies, ut avertatur Dominus ab ira furoris sui, et misereatur tui, multiplicetque te*⁸⁰, etc.

Sed iterum dicunt Græci : Si creditur omnipotens, potuit utique subito fermentatum undecunque exhibere, aut certe ipsum azymum benedicendo fermentare. Quod quam sit frivolum, nemo est, qui non intelligat : quia quocunque modo apud eum in ipsa solemnitate fermentatum apparuisset, legis transgressor fieret, et plane dignus puniri, qui in sanctæ legis contumeliam fermentatum tractasset. Sed et si quolibet modo tantum miraculum factum fuisset, aliquis evangelistarum narrasset; cum etiam quædam minima, nec narratione adeo digna, ut de contentione discipulorum, diligenter fuerint narrata. *Omnia ergo tam obstinato silentio reticuerunt necessarii sacramenti initium, quod totius Ecclesiæ existat fundamentum. Unde quamvis sit omnipotens, istud facere non potuit, quia noluit. Quare noluit? Quia transgredi legem noluit. Unde? Non veni solvere legem, sed adimplere*⁸¹. Quod autem omnipotentia sua ligetur ratione necessaria et utili, probatur per evangelistam Matthæum, dicentem de patria Christi : *Non potuit tibi virtutes multas facere, propter incredulitatem eorum*⁸².

Responsio ad auctoritatem Joannis.

Ad secundum objectum de auctoritate Joannis : *Ipsi non introierunt*⁸³, etc., dicimus, quod Pascha multipliciter accipitur. Aliquando enim est dies immolationis : unde Levitici : *Decimo quarto die mensis ad vesperam Pascha Domini est*⁸⁴; et in Matthæo : *Scitis quia post biduum Pascha fiet*⁸⁵. Aliquando agnus immolatus, ut : *Unde vis paremus tibi Pascha*⁸⁶? Quandoque vero dies azymorum, sicut habetur in Actibus apostolorum de Petro : *Volens post producere eum populo; erant enim dies azymorum*⁸⁷. Aliquando autem panes azymi, sicut hic : *Non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha*⁸⁸, id est, panes

A azymos. Unde, licet Dominus dixerit discipulis suis : *Scitis quia post biduum Pascha fiet*⁸⁸, etc., Matthæus tamen ipsius diei, in cujus vespera, qua Pascha fiebat, mentionem faciens ait : *Primo die azymorum accesserunt discipuli*⁸⁹, etc. Cui concordans Marcus ait : *Erat autem Pascha et azyma post biduum*⁹⁰. Et post pauca : *Prima die azymorum, quando Pascha immolabant*⁹¹, etc. Si igitur videretur non accipiendum Pascha et azyma, ut modo Pascha, pro festo azymorum, et modo festum azymorum intelligatur pro Pascha; quomodo stabit : *Erat Pascha et azyma post biduum*? Sed beatus Lucas omnem solvens hæresis controversiam ait : *Appropinquabat dies azymorum, qui dicitur Pascha*⁹²; et quia cum eo, qui proprie Pascha dicebatur, subsequentes quoque dies azymorum abusive nuncupantur Pascha, quem diem vellet intelligi, in sequentibus ostendit dicens : *Venit autem dies azymorum in qua necesse erat occidi Pascha*⁹³. Quod plane in decima quarta luna fiebat ad vesperum, quando agnus occidebatur; quem etiam Pascha dici, evangelista sic perhibuit, ut in ipso Pascha occidendum diceret.

Porro, qualiter intelligi debeat, quod ait : *Ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha*⁹⁴,⁹⁵. Paulo post ait : *Erat autem Parasceve Paschæ hora quasi sexta*¹. Parasceve Paschæ, præparatio Paschæ interpretatur : quando jam præparabatur, et instabat celebritas diei magni Sabbati, qui celebrior cunctis diebus tunc habebatur paschalibus apud Judæos : adeo ut observantia ejus gentilis hominis cohabitatione, veluti introitu prætorii, pollueretur. Igitur : *Ne in cruce remanerent corpora in Sabbato, rogarunt Pilatum, ut tollerentur*². Pascha igitur, in præmissa auctoritate, accipitur pro azymis : quo necessario concesso, cessat adversariorum objectio.

Solutio ad tertiam.

Ad tertiam, quod dicunt, quod ἀζυμοι; supponitur pro fermentato, dicimus, quod multum discrepant a veritate : quia ἀζυμοι; in sacra Scriptura non solum pro azymo, verum etiam pro quolibet pane sumitur, prout in sequentibus apparebit. Scriptum est in Luca, quod Dominus apparuisset in specie peregrini, coactus fuit a duobus discipulis, ut discumberet, et post : *accepit ἀζυμοι, et benedixit, et quæ sequuntur*³. Sed constat, quod hæc facta sunt in die Resurrectionis, hoc est, in die azymorum, qui per septem dies secundum legem durabant, in quibus non solum non comedi, verum nec in domibus, nec in finibus illis omnibus, panis fermentatus poterat inveniri. Constat ergo, quod ille panis, qui secundum Græcos ἀζυμοι; dicitur, non fuit fermentatus, sed azymus. Ἀζυμοι; ergo supponit pro azymo.

⁷⁷ Joan. xiii, 26. ⁷⁸ Matth. xvi, 23. ⁷⁹ Matth. xxvii, 4. ⁸⁰ Deut. xii, 6-10. ⁸¹ Matth. v, 17. ⁸² Matth. xiii, 58. Marc. vi. ⁸³ Joan. xviii, 28. ⁸⁴ Exod. xii, 18. ⁸⁵ Matth. xxvi, 2. ⁸⁶ Ibid. 17. ⁸⁷ Act. xii, 3, 4. ⁸⁸ Joan. xviii, 18. ⁸⁹ Matth. xvi, 2. ⁹⁰ Marc. xiv, 1. ⁹¹ Ibid. 12. ⁹² Luc. xxii, 1. ⁹³ Ibid. 7. ⁹⁴⁻⁹⁵ Joan. xvii, 28. ¹ Joan. xix, 14. ² Ibid. 31. ³ Luc. xxiii, 13.

Atque hoc ipsum habemus in Levitico, ubi Moyses de panibus propositionis fecit mentionem, qui azymi erant, secundum legem ⁴. Item, ubi ait: *Comeditis panes azymos cum lactucis aqrestibus*⁵, habens in Græco, comedetis *ἄζυμον*. Item in Sapientia, ubi scriptura de pane cœlesti, id est manna, *paratum de cœlo* ⁶, etc., dicit Græcus, *ἄζυμον*. Item Psalmista, ubi nos dicimus: *Panem angelorum* ⁷, in Græco habetur *ἄζυμον ἁγγέλων*. Item Salomon: *Suavis est panis mendacii* ⁸. Ecce manifesto constat, quod hoc nomen *panis* indifferenter accipitur, tam pro azymo, quam pro fermentato; et tam de eo quod replet ventrem, quam pro eo quod satiat mentem, hoc est, desiderium hominis, sive in bono, sive in malo.

Sed dicit iterum Græcus: Veritas debet correspondere umbræ. Sed quarta decima luna ad vespeream immolabatur agnus typicus. Ergo in die Parasceve fuit luna quarta decima, quia quarta decima luna immolatus fuit Agnus verus. Ergo et in quinta feria præcedenti fuit luna tertia decima, et tunc fecit Christus Pascha suum. Ergo Christus comedit azyma Pascha.

Dicimus quod veritas respondet umbræ, quia in Pascha typico erant duo, scilicet agni immolatio, et comestio. Agnus typicus immolabatur luna quarta decima; et immolatio veri Agni inchoata est luna decima quarta, qua captus erat Dominus. Et immolatio respondet immolationi. Comestio autem comestioni totaliter respondet; quia agnus typicus comedeatur quarta decima luna, et Dominus dedit corpus suum discipulis suis.

Si autem objiciatur de mulieribus, quod paraverunt aromata, quod non fecissent in die festo: dicendum est, quod opera misericordiæ non prohibebantur, sed tantum opera servilia, sicut dixit Dominus de Magdalena: *Sinite illam, ut in diem sepulturæ meæ servet illud* ⁹. Item, circumcidere licebat in die Sabbato, quia hoc erat opus spirituale, non servile, sicut dicitur Matth. xii, 5: *Sabbatis sacerdotes in templo Sabbatum violant circumcidendo hominem, et sine crimine sunt*.

Si vero opposuerint nobis de die Sabbati: *Quia erat magna illa dies* ¹⁰; dicendum est quia dies Sabbati magnus dicebatur, quia erat dies Sabbati, et insuper festum azymorum; non quia esset primus azymorum; quia omnes dies illi septem erant magni; primus tamen et ultimus majores erant. Hic autem dicebatur magnus esse, quia, sicut dictum est, duo concurrebant, scilicet Sabbatum, et festum Azymorum, id est una dies de septem diebus. De hoc vero, quod Judæi clamaverunt: *Non in die festo*; ergo non erat festum, quando crucifixus erat Dominus, dicimus quod licet clamaverunt, tamen fecerunt contra se, tan-

quam prævaricatores legis. Primo igitur die azymorum, qui erat dies, fecerunt Christum occidi.

Responsio ad aliud.

Ad id, quod sequitur, quoniam illa tria, quæ sunt in Christo, scilicet corpus, et anima, et divinitas, si ista fabula aliquo modo digna esset responsione, possumus dicere, quod præter illa tria, aliæ duæ proprietates possent in suo fermentato assignari. Est enim in farina fermentata sal, aqua, et ignis, sine quo unquam panis ad essentiam suam potest pervenire. Et ita non ternarius, ut ipsi mentiuntur, sed quaternarius et quinquarius numerus in pane invenitur fermentato.

In nostro vero sacramento, in quo nihil est superfluum, etiam secundum significationes suas, tria tantum reperiuntur, scilicet farina, aqua et ignis; mediante quo farina et aqua conjunguntur. Farina supponit pro carne; aqua, pro anima; ignis vero pro divinitate; quæ utraque assumpsit in unitatem personæ. Sed quid nobis de istis fabulis veterum? Audiant Græci super hoc beatum Gregorium in Dialogis, quæ, et qualia sacramento detrahentibus responderit Græco sermone, cum in Græcia translegatione fungeretur. Dicit enim: « Solet plane moveri quæstio, quod in Ecclesia alii fermentatum offerunt; alii panes azymos. Esse namque Ecclesiam distinctam quatuor ordinibus, novimus, scilicet Romanorum, Alexandrinorum, Hierosolymitanorum, et Antiochenorum: quæ Ecclesiæ generaliter nuncupantur, cum unam teneant catholicam fidem, diversis tamen utuntur officiorum mysteriis. Unde fit, ut Romana Ecclesia offerat panes azymos, propter quod Deus sine ulla commistione carnem suscepit. Scriptum est: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* ¹¹. Sic ergo pane azymo efficitur corpus Christi. Nam cæteræ supradictæ Ecclesiæ offerunt fermentatum, pro eo, quod Verbum Patris indutum est carne, et est verus homo; ita quod fermentatum commisceatur farinæ, et efficiatur corpus Domini nostri Jesu Christi verum. Sed tam Romana Ecclesia, quam prædictæ pro ineffabili mysterio, tam fermentatum, quam azymum, dum sumimus, unum corpus nostri Salvatoris efficitur. » Hæc sunt verba Gregorii, quæ in Vita ipsius Græco sermone reperiuntur (15).

Sed Joannes Chrysostomus, cum hujusmodi litteram vellet de medio remove, in quadam epistola sua, quam Græcis de sacramento et aliis consuetudinibus Latinorum dubitantibus, de Constantinopoli transmisit, ita dicit: « Volentibus nobis aliquid dicere de sacra communione, utrum ex azymo, vel fermentato in sacra Dominica cœna facta fuerit: longioris temporis, et etiam perfec-

⁴ Levit. xxi, 17. ⁵ Exod. xii, 8; Num. 9, 11. ⁶ Sap. xvi, 20. ⁷ Psal. lxxvii, 24, 25. ⁸ Prov. xx, 17. ⁹ Joan. xii, 7. ¹⁰ Joan. xix, 31. ¹¹ Joann. i, 14.

(15) Vide S. Thomam opusc. extremo, de error. Græcor.; Gennad. scholar. pro concil. Flor. c. 2, sect. 8.

tioris scriptoris indigemus spatio. Sed multis A onissis, id quod utile et pacificum est, imo ut ita dicam, quod magis est secundum dispensationem et necessarium, et quod magis continet veritatem, dicendum est; panis antequam consecratur, et conficiatur, sive azymus, sive fermentatus fuerit, indifferenter panis est et dicitur sacris Eloquiis, prout postmodum ostendemus. Postquam consecratus fuerit, neque azymus neque fermentatus dicitur, vel est; sed corpus et caro Domini, eadem nec alia, quam quæ ab incorrupta Virgine a Verbo Dei assumpta, et in dextera collocata, a nobis orthodoxis et catholicis mystice sumitur. Propter quod et mysterium, hoc est, absconditum nominatur. Et ideo nonnullis est incomprehensibile hoc sacramentum; transmutatur autem B divina virtute a Spiritu sancto in corpus et sanguinem Jesu Christi, secundum quod ipsa sacra secreta indicat, et etiam manifestat. Dicimus enim: Te rogamus, Sancte sanctorum, ut beneplacito tue bonitatis veniat Spiritus sanctus tuus super nos, et super omnia hæc tua dona (sive munera) et benedicat, et sanctificet, et ostendat quidem hunc panem ipsum pretiosum corpus Domini et Dei Salvatoris nostri Jesu Christi. »

Si igitur divina virtus, sive Deus transmutat proposita dona in corpus et sanguinem Jesu Christi, superfluum est contendere, utrum ex azymis, sive fermentis fuerit, sive album, sive rubrum forsitan vinum, et hujusmodi quasdam stultas curiositates de metuendis et tremendis mysteriis perscrutari.

Quia vero quidam eorum volunt ex sola etymologia nominis, azymum non esse ἀζυμον, id est, panem, eia de hoc breviter disputabimus: « Dicitur enim ἀζυμος ab ἀρθωσις, id est, perfectione: azymus autem non est perfectus: quia caret et fermento: ergo non est ἀζυμος. Dominus autem ἀζυμος benedixit. » Talis est mirabilis eorum syllogismus. Nos vero ad syllogismi hujus machinamentum, cum nullius valoris sit, infirmum, et debile, nullam faciamus responsionem; ne videamus, ad ostensionem ejus, quæ in nobis est rationalis scientiæ, multa loqui et inutiliter. A sanctis tamen Evangeliiis ἀζυμον vocatum esse azymum probabimus, sive ostendemus, et mendax istorum D etymologia apparebit. In Luca enim scriptum est: Et factum est, discumbente eo cum eis ¹². Et post pauca: Cognoverant eum in fractione ἀζυμων ¹³. Ecce, ibi azymum ἀζυμον nominavit. Quod autem azymus fuerit ille, qui tunc in Emmaus Cleophæ et concomitanti sibi datus est, hinc est manifestum. Post immolationem agni septem diebus comedebant Judæi azyma, quibus diebus fermentatus panis non inveniebatur apud eos. Infra autem septem dies, benedixit Dominus panem istum, de quo memoriam fecimus, in Emmaus, sicut indi-

cant Eloquia sacra: Sed super his omnibus tertin dies est, quo hæc facta sunt ¹⁴, infra autem septem dies. erat dies illa. Ἄζυμος ergo vocatur, ut ostensum est, azymus. Nam hoc nomen ἀζυμος genus est fermentati et azymi; et de ambobus prædicatur, sicut de speciebus. Ex his ergo verbis, ut dictum est, Chrysostomi, et aliis pro ista materia allegatis, satis manifeste colligitur, quod sancti Patres antiqui, tam Græci, quam Latini, tam de sacramento altaris, quam de aliis fidei articulis, sicut Ecclesia Romana, catholice et sancte senserunt. Moderni vero Græci quia jugum obedientiæ sacrosanctæ dictæ Romanæ Ecclesiæ a collo suo indebite excutere voluerunt, multis eam involutam esse erroribus prædicare non verentur. Quia tamen ipsi suam rebellionem pertinacem quibusdam suis rationibus palliare non verentur: quid eorum libri contra clament, ex multis pauca in medium proferemus.

Quarta distinctio. In qua ostenditur quod papa est caput Ecclesiæ.

Sciendum vero, quod ad probandam obedientiam et debitam reverentiam Ecclesiæ Romanæ oportet nos quærere primo: « A quo habuit Ecclesia istam potestatem? secundo, quando? tertio an super omnes universaliter, an particulariter? »

Quantum ad primum, distingue: Quia aut habuit a Deo, mediante Petro, aut a principibus sæcularibus; aut simul ab istis tribus; aut a conciliis generalibus; aut simul ab istis tribus; aut a nullo istorum: sed usurpato sibi honore utitur Ecclesia violenter et indigne. Et istam ultimam concedunt Græci. Et dicunt quod nullus apostolorum fuit major altero: sed omnes fuerunt æquales et fraires, juxta illud: Omnes autem vos fratres estis, et patrem nolite vocare vobis super terram, quia unus Pater vester cælestis est ¹⁵.

Ad quod respondentes dicimus, quod Dominus hic non removet officium prælationis, cum Paulus apostolus dicat: Obedite præpositis vestris, et subjacete eis ¹⁶, sed libidinem dominandi. Unde non dixit: Nolite statuere: Nolite vocari: unde cum nos eligimus pastorem Ecclesiæ, non eligimus nobis patrem, vel matrem simpliciter, sed potius vicarium Patris nostri veri et Magistri, qui in cælis est, sed, nec quem eligere volumus nos, sed quem Deus dare, juxta sanctiones et canones apostolorum suorum, constituit et ordinavit, juxta illud: Nemo sumit sibi honorem, nisi vocatus a Deo, tanquam Aaron ¹⁷. Unde Glossa super illum locum: Patrem nolite vobis vocare super terram ¹⁸, sic ait: Quod Deo debetur, vobis non præsumatis; nec alios Rabbi vocetis, nec divinum honorem hominibus deferatis. » Item alia Glossa: « Deus dicitur Pater et Magister, nam indulgentia Pater, ut honor ætati deferatur, non auctor vitæ habeatur: magi-

¹² Luc. xxiv, 30. ¹³ Ibid. 35. ¹⁴ Ibid. 21. ¹⁵ Matth. xxiii, 8, 9. ¹⁶ Heb. xiii, 17. ¹⁷ Hebr. v, 4. ¹⁸ Matth. xxiii, 9.

ster. ex consortio veri Magistri tanquam ejus nuntius, et pro reverentia ejus, qui mittitur, honoratur.

Petrus autem habuit prærogativam dignitatis super apostolos, et plenitudinem potestatis super omnes homines. Quod probatur sic: In Evangelio Joannis, cum Dominus ter requisisset a Petro singulariter et specialiter, an ipsum diligeret, audivit: *Pasce oves meas* ¹⁹. Super quem locum dixit Joannes Chrysostomus: « Quia igitur finis erat Cænæ, Petro præposituram orbis omnium committit, non alteri dat, sed huic tantum. Quare? Quia omnium præcipuus et caput totius chori. Et ideo etiam, ut ostendat ei, quod potest confidere, tanquam negatione obliterata; quia ei neque illam improperat, nec profert in medium: sed: Si diligis me, præsto fratribus, et ferventem amorem, quem in me habere dicebas ita ut mori velles pro me, nunc ostende. Interrogat autem eum ter, simul quantam curam habeat de ovibus sibi commissis. » Et post aliqua dicit ei: *Sequere me* ²⁰. Commisit quidem Petro prælationem omnium fidelium. Quia etsi Jacobus Hierosolymitanam sedem suscepit, Petrus tamen totius orbis: quasi dicat: Sanctus vocatus est Jacobus in partibus Hierosolymitanis; sed Petrus in plenitudine potestatis. Unde in mandato: *Tibi dabo claves* ²¹, tibi discretive quasi ab aliis, dabo claves. » Super quo Joannes Chrysostomus ita: « Sicut Pater dedit tibi revelationem confessionis veræ fidei; sic ego dabo tibi claves cælestes. Divinorum ergo dignitates tradidit Petro, potestative in terris existens, et cælestibus intrans. »

Item Chrysostomus: « Et quidem alios præmittens, huic, id est, Petro, de ovibus disponit, cum sit princeps apostolorum, et caput chori. Propter quod Paulus ascendit Hierosolymam, tunc videre ipsum præ cæteris. » Hæc sunt verba Chrysostomi.

In quibusdam tamen codicibus reperiuntur, quæ videntur sapere, quod non solum Petro, sed etiam apostolis communiter eandem tradidit Dominus potestatem. Super quo volumus admonitum esse lectorem, ut habeat, quo debeat adversariis respondere, si quæ inveniuntur in Glossa Chrysostomi posita, quæ dicunt plenitudinem potestatis non esse traditam tantum Petro, sed omnibus aliis, absque dubitatione aliqua dicit, quicumque legerit, quod illa non sunt verba Chrysostomi, sed potius Theophylacti, archiepiscopi Bulgarorum, qui missus est a Photio, tempore schismatis in Bulgariam, ut ipsos Bulgaros, tunc temporis Ecclesiæ Romanæ devotos et obedientes, ad Græcorum ritus et obedientiam revocaret. Quod et factum est. Iste itaque Theophylactus, cum omnia fere scripta beati Joannis Chrysostomi suo ingenio abbreviasset, quidquid pro Latinorum Ecclesia facere videbatur, aut

A omnino tacuit, aut de suo superaddendo verum intellectum corrupit. Inveniuntur tamen quædam originalia Chrysostomi adhuc illæsa in armariis monasteriorum Græcorum.

Item Græci in officio suo de apostolis Petro et Paulo talia testantur, cuilibet laudem cantantes: « Petro, qui divisi sunt corpore (16), uniti sunt spiritu. Divinorum prædicatorum præpositos; Petrum quidem tanquam apostolorum principem; Paulum vero tanquam præ cæteris laborantem. »

Item Dominus in Evangelio de Petro: *Tu vocaberis Cephas* ²², quod in Latino redditum sonat *caput*; ut ex ipsa impositione nominis *caput* Ecclesiæ eundem demonstraret. Quod sacri tractatores fidei considerantes, ubicunque de Petro mentionem aliquam fecerunt, *κερυραϊον τῶν ἀποστόλων*, id est, caput vel verticem apostolorum, vel apicem nominaverunt. Quam prærogativam nominis nunquam alibi legi. Quanquam Germanus Nicænus archiepiscopus, iste scilicet, qui nuper defunctus est, in quibusdam suis litteris, quas contra Latinorum fidem nuper transiisit, etiam apostolum Paulum *κερυραϊον τῶν ἀποστόλων* nominavit. Quia autem quidam Græcorum episcopus nunquam talem abusionem se audivisse testatus est, unde et derisit hominem. Sed esto. Quid ad rem? Romanus namque pontifex, non solum Petri, sed etiam Pauli meruit esse successor. Petro successit in potestate clavium, Paulo in discussione causarum. Nam sicut Petrus auctoritatem ligandi atque solvendi accepit a Domino, ita Paulus scientiæ plenitudinem. Et licet omnes apostoli ligandi et solvendi claves a Domino susceperint, nullus tamen plenitudinis potestatem sibi aliquo tempore vindicavit. Sunt vero vocati in partem sollicitudinis, sicut archiepiscopi a papa, episcopi ab archiepiscopis, et ab episcopis sacerdotes. Unde factum est, ut successores aliorum apostolorum, non summi pontifices, sed archipræsules, vel archiepiscopi nuncupentur. Romanus vero pontifex, quia Petro, id est, Christi vicario successit, non immerito summus pontifex et papa, hoc est, *Pater Patrum*, singulariter nuncupatur.

D Aliorum etiam locorum episcopi, in quibus ipse personaliter præfuit, ut Antiochiæ, vel ad quam vicarium suum misit, ut Marcum Alexandriæ, et item Cæsareæ Palæstinæ, ubi concilium ordinavit, et ei vices suas commisit, propter Petri reverentiam singulare privilegium et dignitates præ cæteris Ecclesiis meruerunt, ut dictarum Ecclesiarum episcopi, non solum episcopi vel archiepiscopi, sed patriarchæ, hoc est, principes Patrum, vel principales, appropriato vocabulo, a cunctis nominarentur.

Si vero quæritur, Unde ergo Jerusalem et Constantinopolis habent patriarcham? respondemus:

¹⁹ Joan. xxi, 17. ²⁰ Ibid. 22. ²¹ Matth. xvi, 19. ²² Joan. i, 42.

(16) Locus corruptus.

In primo generali concilio, Patres sancti, qui aderant, considerantes loci reverentiam, de Jerusalem scilicet, quam Redemptor omnium sua presentia et suo cruore piissime dignatus est consecrare, honorem hujusmodi, et patriarchatus ejusmodi loci episcopo dispensative concesserunt. Dixerunt enim: « Statuimus, ut Æliæ episcopus propter reverentiam Domini, præminentiam vel prerogativam honorem patriarchatus habeat: salvo jure et reverentia metropolis, » hoc est, archiepiscopi Palæstinæ Cæsareæ. Quod ideo factum est, quia Cornelius centurio, sicut diximus, a Petro apostolo episcopus ibidem ordinatus vices ipsius apostoli apostolorum principis in vita sua gerebat. Distinctio sexagesima quinta ita habet, quam mos antiquus et vetusta traditio obtinuit, ut Æliæ, id est, Jerusalem episcopo honor deferatur, habeat consequenter honorem, manente tamen metropolitanæ civitatis propria dignitate.

Constantinopolis « proprie sedem non habet; » sed Theodosius imperator in secundo concilio coegit centum quinquaginta Patres, clam summo Pontifice, sine cujus consensu fieri non potuit, prout legentibus hunc libellum patebit, ut Constantinopolis sedem sublimarent, nomen ei patriarchatus attribuentes, quod ante non habebat. Processu vero temporis, crescente Græcorum malitia, et potentia invalescente, Patres, qui convenerant in quarto concilio, suasu principis Martiani, quædam privilegia Romanæ sedis similia, et hoc nomen *επισκοπῆς*; patriarcha, quod sonat, orbicularis, sive universalis patriarcha, eidem Constantinopolitano episcopo, contradicentibus apostolicæ sedis legatis, contulerunt. Et, ut habeat primum locum post papam: cum Alexandrinus archiepiscopus primitus eam dignitatem habuerit, in primo, et secundo, et tertio concilio, propter reverentiam beati Marci, discipuli beati Petri. Verumtamen quia ea definiebantur in conciliis sine consensu papæ, vel legatorum ipsius, robur firmitatis habere non poterant, dicti Patres IV concilii cuncta, quæ egerant, ad ipsum transmittentes, petunt humiliter eorundem confirmationem. Sed quia tale ambitionis nomen et potestatem usurpatam indebite, non sine magna injuria aliorum patriarcharum et maxime papæ, sibi arrogaverunt Græci; ideo beatus Leo papa petitioni concilii nullo modo assensum præbere voluit, sed scripsit eis sic (17): « De negotiis fidei synodum congregari permisimus, et ut sanctorum Patrum canones conserventur, quæ in Nicæna synodo inconcussis dogmatibus edita fuerunt. Quapropter, inquam, consideratione vestræ sanctitatis innotesco, quod Ecclesiarum, prout ab illis trecentis decem et octo Patribus divinitus inspiratis edita sunt, volumus ut permaneant; ut nil inverecunda ambitio desideret. » Inde Anatolio

A prædictæ civitatis episcopo, petenti confirmationem suæ dignitatis, et querenti de legatis sedis apostolicæ, eo quod non consenserunt prædictæ ordinationi, ita dicit: « Sed temetipsum accusas, quod eis (legatis) parere nolueris, dum illicita moliris; superflue non concedenda appetens et insalubriter contraria concupiscens, quæ nullum unquam potuerunt nostrum obtinere consensum. Absit enim a conscientia mea, ut tam prava cupiditas meis studiis adjuvetur, » etc. Hæc autem scripta sunt in gestis quarti concilii, de quo præfati sumus.

Sed Gregorius Dialogus episcopum ejusdem urbis Eleemosynarium reprehendens, eo quod tale nomen habere præsumpserit, ita scribit in suo Registro: « Papa insuper Romanus cum oblatum esset ei a conciliis nomen illud, nunquam voluit suscipere: » Et post pauca: « Sufficiet, inquit, tibi, quod dignitatem patriarcharum dedimus tibi, cum non habeas sedem. » Sedem vocat auctoritatem Petri videlicet: locum quem per se, vel per alium præsidendo auctorisabilem et reverendum reddidit, ut merito sedes apostolica nominetur. Hoc semper Constantinopolis curavit. Propter quod et inter sedes apostolicas non numeratur vel computatur.

Unde Leo papa in IV concilio ad Martianum imperatorem, de Anatolio, præfatæ urbis episcopo temere usurpante jus non sibi concessum, ita scribit: « Sufficiat prædicto, scilicet Anatolio, quod tuæ pietatis auxilio et studio seu sollicitudine, nostro assensu tantæ civitatis episcopatum obtinuit: nec indignum se faciat habere regalem civitatem: quam quidem apostolicum locum, sive sedem facere non poterit. Sed nec aliquo modo speret, quod offendendo alios, possit ipse crescere. Nam prerogativæ honorum sanctarum ecclesiarum Patrum canonibus, et venerabilis synodi Nicææ celebratæ decretis, constituta, nulla possunt temeritatis audacia moveri, nec etiam aliqua novitate mutari. » Unde beatus Gregorius Dialogus dicit, cum de sedibus generalibus faceret mentionem, sicut supra in tractatu de sacramento Eucharistiæ ostensum est, Ecclesiam quatuor ordinibus distributam esse, id est, Romanorum, Hierosolymorum, Alexandrinorum, et Antiochenorum: qui generaliter, inquam, Ecclesia nominetur.

D Hic se sic habentibus, multum videtur oppositio quorundam Latinorum infirmari, quod dicunt, quod patriarchiæ dictæ sunt, quia in his locis apostoli præsiderunt. Sed eo, quod apostolus præsidet, id est Petrus, vel per se, vel suum vicarium, valeret quod dicitur. Si simpliciter intelligi volunt, quomodo stare possit non videmus: quoniam essent plures, quam hæc. Nec omnia supra nominata loca patriarchali, honore ornarentur. Nullus enim apostolorum sedit. Constantinopoli, vel Alexandriæ, nisi Petri dicipulus sanctus Mar-

(17) S. Leo ad concilium IV

cus. Sedit enim Mediolani Barnabas, electus apostolus gentium cum beato Paulo, et aliqui de apostolis quibusdam regionibus specialiter præfuerunt. Sed si quorundam apostolorum, et discipulorum Domini sessio faceret sedem: necessario esset, sicut diximus, quod essent plures, quam quinque patriarchæ in mundo. Sed quoniam hoc non videmus, sequitur. quod gratia Petri prædictarum civitatum sedes honorem huiusmodi præ cæteris Ecclesiis meruerunt. Suscepit Petrus in plenitudine potestatis, et eam posteris suis successivo jure dimisit; ut qui in ea sede, quam, ut ita dicam, martyrio crucis consecravimus pro Domino, isque secundum canonem fuerit electus, Christi vicarius non immerito cognoscatur. Quod ut ne scientibus antiquas historias innoscat, quoquo modo de multis pauca in medium adducimus.

Scribit enim Leo papa (18) congregatis sanctis Patribus in quarto consilio sic: « Misit nobis imperator. ut venerabili synodo nostram præsentiam præberemus; quod quidem nec necessitas temporis, nec ulla consuetudo poterat permittere. Tamen in his fratribus Paschasino et Lucentio episcopis, Bonifacio et Basilio presbyteris, qui ab apostolica sede directi sunt, me synodo vestra fraternitas existimet præsidere: nec se junctam a vobis præsentiam meam confidat, qui nunc in vicariis meis adsum, et jamdum fidei catholicæ prædicatione non desum, » etc. Qui legati auctoritatem summi pontificis functi, sic in concilio locuti sunt:

« A beatissimo et apostolico episcopo Romano, qui est caput omnium Ecclesiarum, mandata habemus, ut Dioscorus, patriarcha Alexandriae, in concilio non sedeat. Quod si sedeat, expellatur. » Item, legati dant contra Dioscorum sententiam, rogati a concilio sic: « Rogamus sanctitatem vestram, qui locum obtinetis sanctissimi archiepiscopi Leonis, ut sententias contra eum, et pœnas quæ in canonicis continentur, definiatis in ipsum. Omnis enim et tota universalis synodus vestræ sententiæ non discordabit. » Qui definiens dixerunt: « Manifesta fiant omnibus ea quæ dixit Dioscorus. » Et post pauca sententiam dantes, deposuerunt eum. Cui sententiæ concordans patriarcha Constantinopolitanus, et tota synodus: « Ego, ait, ea, quæ apostolicus thronus per omnia sentit, sentio, et consentio deponi, » etc.

Item Leo papa dicto patriarchæ sic scribit: « De Eutyche non cognovimus, quia justitia a communione est separatus. Quapropter cognoscere volentes de causa, volumus tui facti rationem cognoscere: ut omnia suspendantur, usque ad nostram notitiam. Quoniam nos, qui volumus sacerdotum Domini justa esse judicia, non possumus non cognitis rebus in præjudicium alicujus partis ferre sen-

tentiam, antequam ea quæ gesta sunt, cum veritate audiamus, » etc.

Idem Leo papa his, qui in concilio Ephesi celebrato erant, ita scribit: « Itaque ad perfectionem divinitus statutorum apostolicæ cathedræ petiit imperator apponi confirmationem tanquam a B. Petro fuerit facta. »

Item principes qui intererant concilio loco imperatoris, de papa ita loquuntur: « Quia igitur lecta est epistola domini nostri sancti Patris archiepiscopi Leonis, qui cathedram apostolicam ornat, expedit etiam ut beati Cyrilli epistola, quæ contra Nestorium scripta, legatur. »

Item dicti Leonis papæ epistolam de duabus naturis in Christo, plenam fidem continentem tota perfecta synodus devote suspiciens et approbans, in episcopis singulis, et per singulos dicit: « Fateor epistolam archiepiscopi nostri Leonis apostolicæ sedis patriarchæ, consonam esse editioni trecentorum decem et octo Patrum, qui in Nicæna, et centum quinquaginta, qui in Constantinopolitana, nec non in ejus, quæ in Epheso sub B. Cyrillo fuit celebrata. Et eidem epistolæ consentio et subscribo. »

Alii autem ex ipsis vocant eum *episcopum omnium Ecclesiarum*. Nonnulli, *papam, plures patrem suum: alii patriarcham œcumenicum*, id est, *universalem*. Quidam vero *dominum suum*, addentes plures, *apostolorum sedi præsentem*, et similia, quæ causa brevitalis hic non ponimus. Et tamen si de singulis velint verificari, legant concilia generalia, et maxime quartum concilium, Græcorum Chronica inspiciant, ubi dictorum omnium absque dubio reperient veritatem.

Item patriarcha Constantinopolitanus ad eundem papam Leonem pontificem, illa scribit: « Sanctissimo et beatissimo Patri, » etc. Narratis his, quæ in concilio gesta fuerunt, dicit: « Oportet hæc omnia ad notitiam sanctitatis tuæ pervenire, necessario mittens ea illuc per talem, et talem episcopum, » etc. Et infra: « Quæ per eos manifesta facimus, optamus ut per prosperam responsionem, quam vos decet, æti ad nos redeant, landantes in omnibus charitatem et providentiam vestræ beatitudinis, quam erga sedem hujus regie urbis, paternam semper consuevistis sollicitudine habere. » Et infra: « Etenim sedes Constantinopolitana patrem habet apostolicum thronum vestrum. Unde ea quæ in sancta synodo consecutive gesta sunt confirmare dignemini: nec non definitioni, de qua dictum est, hujus Constantinopolitanæ sedis. »

Et fine totius dicti concilii ex parte omnium scribunt; sic ad eundem narrantes, quæ in concilio gesta sunt, et confirmationem eorundem postulantes. Dicunt ergo: « Beatissimo et sanctissimo, » etc. Et post: « Repletum est gaudio os

(18) Epist 47, ad synodum Chalcedonensem.

nostrum, et lingua nostra exultatione. » Et infra: « Quam fidem tu veluti aureum flumen usque ad nos præcepto conditoris deductum custodisti, omnibus beati Petri interpres, vel expositor constitutus. Unde nos te tanquam auctorem boni ad utilitatem utentes, sortem veritatis filiis Ecclesiæ demonstramus. » Infra: « Si enim ubi sunt duo, vel tres congregati in nomine ejus, id est, Dei, ibi dixit se esse in medio, quantam putas circa ducentos viginti sacerdotes in habitationem ostendere, et familiaritatem, quæ etiam (9) patientiæ, et labori, cognitioni, quæ in confessione ipsius præposuerunt, quibus tu utique ut caput membrorum presidebas? »

Et infra: « Dioscori Alexandriae præsulis causas depositionis exponentes inter multa intulerunt de vinea Domini, et custode ejus. Insuper inquirunt: Contra ipsum vineæ custodem, qui a Salvatore deputatus est custos, insaniam suam ostendit, dicimus scilicet sanctitatem tuam et incommunicabilem eum qui corpus Ecclesiæ unire sollicitus est, meditatus fuit facere. » Et infra: « Ea igitur, quæ definimus ad remotionem totius confusionis, ad robur vero ecclesiasticæ ordinationis propria et amabilia, ad decorem congrua, stabilire digneris, sanctissime et beatissime Pater. Nam hi, qui locum tuum obtinent sanctissimi episcopi Paschasius et Lucentius, et hi, qui cum eis directi presbyteri, Bonifacius et Basilius, dictis definitionibus fortiter assisterunt, volentes prorsus, ut hoc bonum a vestra providentia incipiatur, » etc. Et in fine ejusdem sic loquitur: « Ut autem sciatis, quod non ad gratiam, aut ad odium fecerimus alicujus, sed tanquam divino nutu gubernati et directi sumus, cuncta vobis gestarum rerum nota facimus, ut a vobis, quæ gesta sunt, statuantur, roborentur, et concedantur. » Pariter quædam consimilia, etc.

Imperatores vero Petri auctoritatem et successorum ejus non ignorantes, ad eundem Leonem ita scribunt: « Victores Valentinianus, et Marcianus, gloriosi triumphatores, semper Augusti, sanctissimo Patri et venerabili archiepiscopo Leoni: Beatitudinem tuam syllabis nostræ serenitatis velocissime valere optamus: inquirentes, ut cura omnipotentis Dei, vestrarum precum interventu nobis concedatur, ita ut pia et pacifica sua magnificentia, omnia prospera et optata nostro imperio concedere dignetur. Miramur maxime, quod post synodum Chalcedonensem, et litteras venerabilium episcoporum, qui ad tuam in Deo amicitiam missæ sunt, per quas omnia in ipsa facta, vobis nuntiaverunt: nequaquam a tua sanctitate tales litteræ missæ sunt, quæ videlicet in sanctissimis ecclesiis lectæ ad omnium notitiam pervenirent, pro quorumdam animabus, quæ Eutychetis pravam adhuc opinionem sectantur,

(19) Locus corruptus.

A ambiguitatem immisit: utrum videlicet tua beatitudo, ea quæ in synodo sancta edita sunt, confirmaverit. Et propter hæc vestra reverentia litteras mittere dignetur, per quas omnibus ecclesiis et populis notum sit, universa, quæ in sancta synodo gesta sunt, a tua beatitudine esse confirmata. Illud tamen, ut decebat episcopum apostolicæ sedis, tua sanctitas excellenter dixit, quod ecclesiasticos canones conservans, nihil ab antiqua consuetudine in ordinatione olim edita, et immobili, usque hodie perseveranti, aliquid patitur diminui: » Et infra: « Cum autem confirmaverit catholicam fidem et veram orthodoxam, noveritis Chalcedonense concilium, omnibus episcopis consentientibus, fuisse secutam. Propter hoc, quod et tua venerabilitas, proprias et speciales velocissime mittat, per quas confirmare vos ipsam, quæ in Chalcedonensi celebrata est, synodum manifestissime ostendatis: ut nec illi, qui desiderant, ignominiosam possint habere aliquam suspicionem de iudicio tuæ sanctitatis gloria, id est, quod tua sanctitas de his, quæ acta sunt, iudicari esse tenendum. » Hoc autem dicit, quia sine confirmatione papæ, vel legatorum ejus, infectum negotium habebatur. Ista autem quæ diximus, colliguntur ex IV concilio:

Sed ne aliquibus videatur, quod propter dictam definitionem, editam in memorato concilio, quid videatur imminutum de potestate papæ, de consequentibus conciliis, quæ multo post celebrata sunt, aliqua proponamus. In sexta enim synodo (20), quæ sub papa Agathone, tempore Constantini principis, et Heraclii, et Tiberii fratrum suorum, in urbe Constantinopoli, contra Monothelitas celebrata est, Patres qui convenerant, auctoritatem principis apostolorum non ignorantes, de successione ipsius, in octava sessione ejus libri talia fatentur et scribunt. Demetrius [Domitius] episcopus Phisiadis [Prusiados] civitatis ita dicit: « Relationibus missis ab apostolica et principali sede antiquioris Romæ, id est Agathone, ad a Deo coronatum et mitissimum dominum nostrum magnum Victorem imperatorem, tanquam a Spiritu sancto editis, per os sancti, et principis apostolorum Petri, et per digitum B. benedicti papæ, Agathonis scriptis, ego assentior, et sic credo, et sic sentio, istas duas nostras voluntates in Christo unitas personæ, etc.

Item, Theodorus episcopus Berissensis Armeniæ: « Ego audiens relationes missas ad Dominum nostrum benignissimum, a Patre nostro, Romano papa Agathone, et auctoritatum quæ in ipsis feruntur, intentionem capiens; credo, sicut credit ipse Pater noster papa antiquioris Romæ. » In hunc modum omnes episcopi consurgentes dixerunt: « Nos omnes illa credimus, et illam fidem tenemus, et istam sequimur. » etc. Et peractis rite omnibus referentes Deo gratias, et papæ, qui eos direxit ad

(20) Conc VI act. 8.

bonum in laudem ipsius, totum concilium ista A scripsit: « Sanctissimo et beatissimo, » etc. Et infra: « Unde et nos omnes tibi, tanquam principali sedi Ecclesie totius orbis, quod gestum est, attribuimus, vel committimus supra firmam petram fidei stanti, litterisque a vestra beatitudine ad piissimum imperatorem missis, in quibus vera confessio continetur, libenter consensimus, quæ tanquam summo Japice apostolorum enuntiata, agnosimus. »

Item Joannes, episcopus Constantinopolitanus, Constantino papæ ita scribit: « Sanctissimo, » etc. Et infra: « Licet suæ divinitatis et potentie indicium ipsam magnitudinem creationis, quæ in visibilibus est, posuit Deus: præcipue tamen in pretiosissima sensibili creatura, hoc est, in nostro B plasmate, illa, quæ suæ gloriæ et sapientie sunt, demonstravit. Ex quo etiam admirandam esse Dei sapientiam Propheta exclamavit ipse. Itaque nostræ naturæ Conditor diligenti operatione toti corpori caput præposuit, in quo perfectionem, sive integritatem sensuum apponens, sive attribuens, omnem inde reliquorum membrorum motum et perfectionem fieri et conservari fecit, ita ut si horum aliquod offendi contigerit, aut alio modo affligi, non sine provisione eorum cura sit posita, sed etiam in novissimis, membris, sive viribus naturalem compassionem ostendit, per manuum submissionem et oculorum pervisionem ducatum, sanatur, quod afflictum est et dolet; non injuriatur, despicit, aut rejicit horum cooperationem vel officium, tanquam inutile. Et his itaque, quæ circa C vestram præsentiam sunt, habemus parabolice loqui, o sanctissime. Nam cum caput sacerdotii, quod in Christo est, canonicè vos esse reputamus, congrue quærimus per vos auxilium dolori, qui contingit, et tristitiæ. Ecclesiastico ergo corpori, quod in nobis est, propter pestilentem et morbidam plagam animarum a tyrannica potestate inflictam, consolationem mittite. Prorsus enim ratione proprietatis capitis, nos inconsulte, vel non voluntarie infirmos non despiciatis, neque identitatem a natura obliti, repellatis nos (21), sed magis plagis nostris condoleatis. Cum enim patitur unum membrorum, secundum Pauli vocem, compatiuntur merito omnia membra ²³. Nunc igitur et recursum, D quoad sanitatem sit, ad restitutionem perfectam nobis concedite justissime. Et maxime, quando infirmitas occasione non sine causa corporis sui stabilimentum acceperit, sed ad extrinsecus coacto et improvise impensa, sive casum suum acceperit. »

Postea mutat personam, quia loquitur concilio, quod congregaverat papa, propter eandem causam, de qua hic igitur, scilicet propter Iconomachos, scilicet impugnatores imaginum. Inde subdi-

tur: « Propter quam causam nobis necessario, fratres adeo honorabiles, præsentem litteram manifestæ certitudinis misimus vobis, et ostendimus, quam sit importabile pondus plagæ, propter quod et usque ad vestram sanctitatem, secundum quod exigit consuetudo synodalis attestationis, seu proclamationis, devenire prohibeamur, tyrannice detenti, » etc.

Quem in favorem Ecclesie ponendum decretum Constantini, quod post receptam gratiam in urbe Romana beato Petro et Papæ successoribus condidit, et tam Latinis quam Græcis litteris cunctis fidelibus in æterna memoria reliquit. Scribit enim sic:

Privilegium Constantini (22).

« Necessarium judicamus cum omnibus satrapis nostris et toto consulto, et principibus et populo, qui est sub potestate Romanæ Ecclesie, ut sicut sanctus Petrus ex persona fidelis Dei est in terra, sic episcopi et successores principis apostolorum, potestatem in terra habeant magis, quam imperium nostrum gloriæ nostræ. Et hoc concessum a nobis, et ab imperio nostro et volumus nos ipsum principem apostolorum, et successores ejus ex persona ejus, primos ad Deum Patres esse et defensores. Et sicut imperialis potestas nostra in terra veneratur et honoratur, sic faciamus, ut veneretur et honoretur Romana Ecclesia, et magis quam imperium nostrum. Et æternam sedem sanctam cathedram beati Petri volumus glorificari et exaltari: dantes ei potestatem, et gloriæ dignitatem, et discernentes sancimus ut habeat potestatem principalem, et sit ipsa caput quatuor sedium, scilicet sedis Alexandriæ, Antiochiæ, Hierosolymorum, et Constantinopolis. Et similiter in omnibus Ecclesiis totius orbis episcopus, qui est in sancta Romana Ecclesia sacerdos mundi. Et quidquid est ad sanctitatem, vel utilitatem Dei, et correctionem, et firmitatem fidei Christianorum, ut ab ipso judicetur. Justum est enim, ut ibi sancta lux habeat caput et principium, qui sanctus Legislator, id est, Salvator noster Jesus Christus beato Petro jussit tenere cathedram, et etiam ubi passionem sustinuit crucis, et beatæ mortis calicem bibit, factus imitator Magistri et Domini sui, et ut ibidem gentes inclinent capita sua propter confessionem nominis Christi, ubi doctor eorum beatus Paulus apostolus propter Christum extendens cervicem, coronam martyrii suscepit, et usque in finem mundi ibi requirant doctorem, ubi sanctorum reliquie requiescunt. »

Et infra: « Propter hoc utile æstimamus, imperium nostrum et potentiam imperii ad partes orientales transferri, et in regionem Byzantii, in loco

²³ I Cor. xii, 29.

(21) Locus obscurus et mendosus.

(22) Hæc Constantini donatio fidem non meretur et a criticis omnibus reprobatur.

ntili civitatem condere, et imperium nostrum ibidem collocare. Quoniam ubi est principium sacerdotii, et caput Christianæ religionis a Rege cœlorum traditum, indignum est, ut ibi rex terrenus habeat potestatem. »

Hæc et his similia quam plurima continentur in dicto privilegio Constantini, quod ad honorem et reverentiam sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, illo tempore Græcis et Latinis, ut dictum est, litteris promulgavit. Hoc tamen a semetipso non habuit, sed cum esset tunc tempore Christianissimus, sanctorum trecentorum decem et octo Patrum concilio interesse meruit vel studuit; et eodem Spiritu quo et ipsi pleni, sedem apostolorum principis, prout in Evangelio a Domino didicerat, in honore dignam esse decrevit. Ibi enim prædicti sancti Patres prærogativam dignitatem Ecclesiis per universum orbem dispensantes, Romanam Ecclesiam esse caput omnium Ecclesiarum in suis definierunt sententiis; prout in præallegatis conciliis necessario comprobatur.

Sed et reliqui imperatores orthodoxi thronum Petri omnibus aliis præferentes, tales de ipsa leges condiderunt: « Volumus, ut omnis regio ecclesiastica consuetudines Romanæ Ecclesiæ imitetur. » Et iterum: « Dictam sedem omni honore dignam decrevimus, quia quidquid ad correctionem fidei spectat, ab illa sede fuit semper receptum, correctum et emendatum. »

Quæ cuncta si diligens lector discutere velit, inveniet illa tria, quæ in principio istius partis fuerant quæsitæ, esse soluta. Videlicet quo tempore Romana Ecclesia habuit istam potestatem, vel a quo, et utrum super omnes universaliter, vel particulariter super aliquos. Quod iterum repetentes dicimus: Quod auctoritatem habuit Ecclesia a Christo, mediante Petro, cui cura omnium spiritualium specialiter singulariterque fuit commissa: executionem tamen potestatis, vel auctoritatis habet Ecclesia a primo concilio Nicææ celebrato (23): in quo unaquæque sedes secundum plus et minus, honorem ab apostolis receperat, et minus fuit privilegiata et exaltata: dignitatem vero et potentiam temporalem recepta fidelibus imperatoribus, qui a tempore B. Sylvestri, pro ea publicas leges promulgantes, ei pacem dederunt. Unde, et donis largissime dotata, jus suum libere super omnes, et ubique ex tunc cœpit extendere. Unde et duos patriarchas Photium, et quemdam alium (24) in urbe Constantinopolitana deposuisse dignoscitur, et quosdam alios excommunicasse. Imo in cuncta reverentia habita est ante schisma sedes apostolica,

(23) Hoc sano sensu accipi debet. STEW.

(24) Anthimum forsitan, ab Agapeto depositum temporibus Justiniani, voluit indicare. BASN.

(25) Romani pontifices Constantinopoli suos habere responsales sive apocrisarios, sed illi non dicebantur legati, nec fuerunt cardinales, nec id a temporibus Constantini, sed Justiniani potius institutum. Nec tunc temporis palatium fuit car-

quod legati missi ab ea Constantinopolim summo cum honore et laudibus reciperentur. Inde est, ut ipse imperator de equo proprio resiliens, equum legatorum pedester traheret (25) usque ad palatium quod Cardinalium vocabatur, imitando scilicet Constantium I, Christianorum principem, qui beato Sylvestro talem reverentiam dignoscitur fecisse, prout in præfato privilegio continetur manifeste. Ait enim: « Et teneutes frenum ejus, propter timorem et reverentiam B. Petri, stratoris officio usi sumus, per scripturam publicam cunctis innotescant. » Unde tanta cæcitas modernis Græcis, et mentis hebetudo, ut dicant, se non teneri ad obedientiam Ecclesiæ Romanæ?

Item quæramus, et ipsi respondeant: Aut reliquit Petrum ut vicarium sedis suæ, aut non. Si sic, habemus propositum, et cessat omnis quæstio, et sumus in pace. Si non: sed eadem ratione, quia Petrus non relinquitur, nec Andreas, nec Jacobus, nec aliquis alius apostolus. Unde ergo in Ecclesia multitudo sedium, et dignitatum diversitas, et ligandi atque solvendi animas tanta potestas? Inde etiam Constantinopolitano præsuli tanta vel talis potestas, unde dicat se primum post papam, vel super alios patriarchas? Sed dicunt, quod a conciliis. Sed concilia sedem Petri, prout ostensum est, aliis præferunt. Unde beatus Stephanus *vis*, id est, novus martyr (supple, his, qui vocabant eum ad quoddam falsum concilium) respondit: « Quomodo vestra synodus universalis vocabitur, in quo Romano non placuit præsuli, sine quo impossibile est prorsus, res ecclesiasticas canonizari? » Istud testimonium invenitur passione sua confirmare. Et alioqui infirmare ante legatos non poterat concilium, nec congregari similiter sine consensu papæ. Ergo et Romanus pontifex habet potestatem similiter principalem a conciliis; et inde ut prius.

Si vero dixerint: Nos reputamus eum excommunicatum ethæreticum; quia addidit in Symbolo: *Filioque*; et ideo non obediemus ei (26).

Item quæritur ab eis: In quo concilio, aut in qua synodo tantus pastor et Pater Ecclesiæ fuit convictus de mendacio et hæresi, communi sententia condemnatus: quæ cum ostendere non poterunt, quia nunquam factum est, dicimus, quod etiamsi verum esset, quod ei imponitur, tamen falsum est, sicut supra demonstravimus. Antequam convincatur principaliter per concilium, manet semper penes eum auctoritas; nec debet vitari, sed omnes tenentur ei obedire, quousque, sicut diximus, in sua presentia cognoscatur causa. Hoc

dinalium; quippe non in ædibus propriis, sed in palatio regio habitabant apocrisarii, ut patet ex epistola Phocæ ad Gregorium Magnum. Nec ullum occurrit palatium cardinalium apud Constantinopolim. Nec denique mos fuit imperatoribus tantos honores legatis deferendi. BASN.

(26) Deest responsio.

docent concilia, ratio docet et suggerit, et canones compellunt. Unde in quarto concilio patriarcha Alexandrinus Dioscorus, et Eutyches archimandrita, cum per suam facinorosam hæresim forent deponendi, ante tamen latam sententiam et causam cognitam, manifeste loca sua tenuerunt in concilio, et semper *venerabiles Patres, et sanctissimi* vocabantur.

Cum igitur nec in hoc se possint excusare Græci, unde est, quod a matre Ecclesia tanto tempore recedentes, redire ad obedientiam tam obstinato animo recusant? Puto quod longiturnitas temporis hanc cæcitatem interioris hominis induxit eis. Transacti sunt enim trecenti octoginta anni et amplius, ut creditur, quod istud schisma et scandalum cœpit orri. Sed nunquid tempus præjudicat in talibus? imo tanto magis rei schismatis, apud examen æterni Judicis, quanto indultæ pœnitentiæ temporibus ingrati abutuntur; præsertim cum semel, bis, ter, sicut in Græcis reperiuntur historiis, per legatos Romanæ curiæ, et nuper per fratres nostri ordinis, et Fratres Minores tempore Gregorii IX papæ, a suo errore fuerint dulciter revocati: ut tandem, licet sero, ad sinum matris Ecclesiæ redeuntes, uno ore, quamvis diversis sonorum vocibus, benediceremus pariter Redemptorem nostrum Jesum Christum, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

Constat ergo ex his quæ dicta sunt, quod Romanus pontifex caput est omnium Ecclesiarum, sive universalis Ecclesiæ cum una sit, et non plures, successorque Petri et vicarius Dei in terris; et ei tanquam ipsi Domino oportet fideles, in hisquæ secundum Deum sunt, devote et humiliter obedire. Eos vero, qui contumaciter impugnant, et ipsam sedem Ecclesiæ non asserunt esse caput, sicut jam a pontificibus ejusdem sedis decretum est, anathematis gladio percussi, cum Dathan et Abiron schismatis incursum dicimus dispendium damnationis æternæ.

De quatuor causis schismatis.

Causas vero sive excusationes schismatis credimus esse quatuor. Prima fuit divisio imperii. Licet enim imperatores, qui regnabant Constantinopoli, post recessum Constantini ab urbe Romana, pro eo quod totum contulerant Ecclesiæ, sicut supra diximus, nullum jus haberent in Italia, interdum tamen ubique regnaverunt. Sed cum infra Italiam usque ad Romam barbara gens irruisset, et summus pontifex auxilium imperatoris Leonis, qui erat Constantinopoli, requisisset, et ille negligenter agendo, auxilium præstare Ecclesiæ refu-

²⁴ Prov. xxviii, 9. ²⁵ Isa. xxiv, 2.

(27) Eadem prorsus fuit Lutheri et Lutheranorum olim querela, quando defectionem ab Ecclesia moliebantur; iniqua prorsus, mendax, et calumniosa utrobique. STEW.

(28) Illic erat finis tractatus adversus Græcos,

A tasset, compulsus est prædictus papa magnum Carolum de Gallicis partibus evocare, et in Italia imperatorem constituere, et Ecclesiæ defensorem. Etenim erat ille Leo, ut legitur, valde voluptuosus, et ideo in regimine imperii sui valde remissus. Unde suo tempore Saraceni Syriam, Turci vero Cappadociam obtinuerunt, et sic facta est divisio imperii Romani.

Secunda occasio divisionis fuit, quia non fuerunt vocati ad concilium Ultramontanum, quando illa dictio: *Filioque*, fuit apposita. Verum, quia superius causam signavimus, hic subicemus.

B Tertia occasio fuit, quam ipsi aliquando nobis in familiari colloquio assignaverunt, scilicet superba nimis exactio legatorum papæ. Dicebant namque (27) referentes, quod quando legati summi pontificis ab ipsa sede apostolica annuatim Constantinopolim chrisma deferebant, nisi octoginta libras auri a clero et urbis populo, præter alia dona et munuscula eisdem impenderentur, non recedebant. Taceo age, aiebant, de pompa, et superbia, quam ipsi ostendebant.

Quarta vero et potissima, quantum ad clerum, fuit depositio Photii patriarchæ, et excommunicatio ipsius, et aliorum prælatorum, et quorundam abbatum. Sed numquid hæc sufficiunt ad excusationem tanti schismatis, et perditionem tot animarum? Minime Sed « occasionem pro facto quærit, qui vult recedere ab amico. » Sed quid sequitur in auctoritate? *Omni tempore*, inquit Salomon, *erit execrabilis* ²⁴, id est, vitandus ab omnibus, aspectus et vilis; quod præsens dies indicat in ecclesiis Græcorum. Nam incarcerationum eorum clerici et monachi, sicut cæteri rustici, et populares exactiones et pedagia fiunt super eos, quemadmodum super laicos, ut verum sit, quod per prophetam scriptum est: *Sicut populus, sic sacerdos* ²⁵. Translata est quippe gloria ab eis sacerdotali, dignitas et ecclesiastica libertas in contemptum redacta. Nam quæ vult ipse, qui imperat instituire, instituit; et quem vult deponere, similiter deponit. Et merito. Ut qui subesse Ecclesiæ Romanæ et personis ecclesiasticis contempserunt, subjaceant nunc laicis principibus vel inviti. Recognoscant distantiam servitutis, et dominorum orbis terrarum et convertantur, et clament ad Dominum, et summum pontificem, et liberet eos.

Hæc autem scripta sunt anno Domini millesimo, ducentesimo quinquagesimo secundo in civitate Constantinopoli, a fratribus Prædicatoribus, ad ædificationem Ecclesiæ, et profectum animarum, ad laudem et gloriam Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen (28).

quem composuerunt fratres Dominicani. Quæ sequuntur sunt alterius auctoris, *Hugonis nempe Etheriani*, qui scripserat an. 1170. Id patet ex ipso titulo: *Quæ admista prædictis*. Vide obs. præf. BASN.

Quædam admista prædictis.

Sicut in præfatio hujus opusculi testati sumus, Græcorum Ecclesia doctorque olim sua venustate quam plurimos ad æmulationem fidei provocabat et morum, ita et nunc erroris caligine obfuscatus, quod horrorem sua fœditate aspicientibus incutiat, ut jam non Ecclesia fidelium, sed potius congregatio non immerito hæresiarcharum possit appellari. Quod, licet jam quatuor dictis articulis demonstratur, tamen adhuc in his, quæ subjecta sunt ostenditur. Quæ ex dictis magistris Hugonis Ætheriani nuper extracta, huic operi duximus inserenda. Dicunt enim, et scribunt de Latinis sic:

Contra Romanum pontificem (29).

Romanus Pontifex, et omnes partium occidentalium Christiani, sacerdotes et laici præter Calabros, ante multa tempora extra catholicam Ecclesiam pervagantur evangelistarum et apostolicarum traditionum ignari, et a fide alieni. Nam Theotonicus (30) a ritibus gentium parum discordant, in Deum impii; sed Calabri, et cæteri orthodoxi, sicut antiquitus, et apostolicæ, et Ecclesiæ nostræ alumni ejus moribus informati sunt. Cæteri omnes exciderunt, impios a corpore Ecclesiæ non solum mores alios et ignotos amplectentes, verum ipsam Trinitatem sanctam blasphemantes. Etenim sua concinnantes, et alienis adherentes, neque divinis Scripturis redarguentibus illorum errores, neque illis, qui eos miserunt, volunt morem gerere.

Magis sanctos Patres nostros et doctores, sic sensisse, et inde se habere talem traditionem mentiuntur. Nam in sancto Symbolo, quod a Patribus nostris, qui apud Nicæam convenerant universali prima synodo consequenter manifeste sic definitum est: « Et in Spiritum sanctum Dominum, et vivificantem, ex Patre procedentem, » sed et in sancto Evangelio evidenter clamitante de Spiritu sancto: *Qui a Patre procedit*, supra nominati virtutem addiderunt: *Et ex Filio*, fallaciter, et ad suum periculum. Verum tamen, ut opinor per angustiam suæ linguæ idem esse arbitrati sunt, Spiritus ex Patre processionem, et causam quæ per Filium sit, ad nos missionem barbaram et inconvenienter intellexerunt.

Pro fermentato azyma offerunt, et calumniantur sanctum Petrum, et sanctos Patres Romanos pontifices auctores exstisse talis traditionis.

Sacerdotes principes cum laicis ad bella proficiscuntur armati, et in acie bellant ante alios gradientes. Jejunant in Sabbatis; et si festa dies Nativitatis sit, vel Epiphaniæ, non solvunt jejunium Septimanam edulio casei dicatam non agnoscentes carnes comedunt. Secunda die Jovis ova, caseum, et lac manducant, a quibus minime, per totam

²⁹ Act. xv, 28, 29.

(29) Notandum, in hoc sequenti opusculo plurima dici ex auditione et rumore vulgi ignobilis et ignari. Item, ex odio et invidia contra S. Rom. sedem. Novatoribus pleraque potius con-

A quadragesimam suos pueros prohibent. » Historias sanctorum præter passionem Christi, in Ecclesiis suis non designant. » Et ipsam non pictura, sed opere plumario in similitudine sculpsilium, et in terra similium [tictilium] faciunt. In sancta templa ingredienti super pavimenta cadunt in faciem, et primo susurrant. Deinde crucem uno digito insurgentes osculantur, et hanc orationem consummantes surgunt, et sacras imagines renunt osculari. Sanctam Dei Genitricem, Matrem Domini nostri Jesu Christi, tantum sanctam Mariam vocant. Secus altare ecclesiarum quælibet accedit, cujuscunque sit sexus, ætatis, vel ordinis. Et in solemnitate missarum mulieres sedere possunt, si velint, in sede sacerdotum. Sic sciunt distinguere inter sacra et profana! comedunt suffocata, capta a bestiis, morticina sanguinem, ursos, fibros, quos vocant castores, ericios, quæque his spurciora contra apostolicum decretum: sicut Lucas in apostolorum historia refert his verbis: *Visum est enim Spiritui sancto, et nobis, nihil ultra imponere vobis, quam hæc necessaria, ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, et sanguine, et suffocato, et fornicatione* ³⁶.

Sacerdotes et episcopi sacerdotales stolas, id est, casula non de lana, sed de sericis natura contextentes eis operiuntur, diurnas (31) ipsas præparantes; cum hujusmodi stola, id est, casula vel planeta Christi habitum representant, sive habitum quem habuit, quando exutus fuit vestimentis, indutus est chlamyde coccinea, quæ de lana contexta erat, qua nos utimur Quadragesimali tempore. In alienis vero diebus utimur albis, eo quod Christus agnus immolatus dicatur. Et ideo ex vestimentis ovium nobis casula præparamus. In signum sanctæ Ecclesiæ desponsationis annulos portant, et chirotheas, in dextra quidem scribunt: *Domini dextra*, in sinistra vero: *Agnus Dei*. Sacerdotes eorum solum in aqua baptizant, et salem in os mittentes baptizandi; baptizandos postquam spuunt in sinistra manu et dextra miscentes salivam, inungunt. Postquam ad ætatem pervenerunt, peccatis obnoxios oleo perungunt in remissionem peccatorum et bis baptizari videntur. Idem sacerdotes quasdam purgationes faciunt jugiter, et aspersionem, quibus alligantur culparum Judaicis servientes ritibus: quinque digitis quomodo aliqui benedicunt, et cum pollice faciem signant, tanquam Monothelæ. Cum igitur debeant disponi digiti in consignationibus, quod per eos duæ naturæ significantur, et tres personæ, prout Christus monstravit, quando in cælum ascensurus discipulis manibus elevatus benedixit. A Septuagesima usque ad Pascha non cantant *Alleluia*. Affirmant non de-

veniunt. Stew.

(30) *Teutones*.

(31) Videtur locus mendosus.

bere aliis linguis Dominum venerari, nisi istis tribus, scilicet Hebræa, Græca, et Latina. Mortuos sepeliunt manibus eorum nequaquam constitutis in modum crucis, sed deorsum missis circa inferiora instrumenta.

Omnia cera oppilant. Sacerdotes ter quater in die celebrant super uno altari, ubicunque contigerit. Ut unus sacerdos ter, vel quater celebrat quater in die cum felix sit, qui unam digne possit cantare. Tradunt filias suas nuptui accipientes consoris filiam filio suo, aut fratri, aut consanguineo. Si quis monachus in episcopum promoveatur, carnes manducet intrepide. Et monachi parva vexati ægritudine carnibus vescuntur. Communiter autem omnes pinguedine porcina utuntur.

Venerabilem quidem crucem in aliis diebus in ecclesia vident et adorant; in sancta Quadragesima velant sindonibus, cum qua et occultant *Alleluia*. Et in sancto magno Sabbato de penetralibus educentes ipsam, tanquam de sepulcro resurgentem demonstrant populo; et de subito cum magno clamore cantant: *Alleluia*, et multoties, et per multas horas vociferantur, quemadmodum Christus surrexit. Cum missæ celebrantur et mysteria conficiuntur, plerique assistentium laicorum, si placet eis, loquuntur et sedent. Participationem sanctæ communionis, non similiter ut nos Græci, perficiunt sed dicunt quod qui missam celebrat sacerdos, osculatur volentem communicare, promotiones episcoporum et laicorum non per omne tempus perficiunt antistites, sed tantum in anno quater, et per observabilem diem. Nam cum anni quatuor tempora sunt, scilicet ver, æstas, autumnus, hiems, horum temporum initia, primo eum (32) mensi Martii scilicet, et Junii, Septembris, atque Decembris observant. In primis hebdomadibus clericos, et diaconos, presbyteros, episcopos, promovent: male sentientes, et barbarice, adventum Spiritus sancti non secundum virtutem promoventis et promoti arbitantes descendere; sed in diebus quibusdam putant hunc venire, ut insipientes. Non patiuntur sacerdotes habere uxorem, et sacramentorum peragere mysteria. Duos fratres duabus sororibus carnaliter copulari permittunt. Radunt barbas presbyteri more suorum militum, præter apostolicam institutionem. Sanctam Eucharistiam negligentissime spectant: nam ad ægros proficientes sine lumine ipsam deferunt et tribuunt. Et qui castra sequuntur, in marsupio ponunt, et portant in vestibus, in pileis. Clerici eorum et laici non sunt distincti; altare velato capite accedunt. Sanctis ac terribilibus locis nultam aut modicam exhibent reverentiam. Ad tempus sonum recæsitando in nocte Nativitatis Domini, Matutinæ cantantur; vesicas explodi permittunt circa altare, ut habeant risus materiam. In diebus Passionis, cum

²⁷ Psal. LVII, 4. ²⁸ Prov. xx, 21. ²⁹ Ephes. v, 4.

(32) Locus mendosus; forte eorum.

A ambulat extinctis luminibus in œcolis, terræmotus faciunt, sedes, tabulas, parietes percutiunt malleolis et lagenas confringunt; et cum deberent vigilare in orationibus alii in stuporem mentis, alii in risum convertuntur, et alia quædam in ipsis tenebris fiunt, quæ nec fatu digna judicavi. Verum hac de greco (33) laicorum lapsus excerpseri, ut si quando ad aures eorum devenerint, ad se reversi correctionibus vacent.

Græcorum malæ consuetudines.

Græcorum intolerabilis est, redargutio, Vulcanum imitando, qui altero pede claudus dicitur. Matrem suam scilicet sedem Petri apostolorum principis, contra faciens contemnit, et abhonorat. Porro stultam fecit Deus talium sapientiam. Nam vanitatis opinione pleni, poma, ut Tantalus, fugacia quæritant. At vero munda vult [debet] esse manus, quæ alias debet tergere sordes. Quare collyrio primum inungant oculos suos, abstersuri saltem deinceps lippitudinem aliquando, et aliorum vitia nequibunt discernere subtiliter. In scatebris quidem temeritatum, in præsumptionis aculeo, in jactantia amaritiam proferendo, quod prius auditum non est, Spiritum sanctum scilicet ex solo Patre procedere, talparum formicarumque cuniculos male fortes extruxerunt. Dividunt utrique cum Ario divinam substantiam. Nam ex eorum disputatione, Patre minor necessario Filius reperitur. Confundunt nascentis et procedentis differentiam, quæ in hoc tamen bene dignoscitur, quod *Filius* ex uno solo, Spiritus vero ex duobus provenit. Nam cum Spiritus imago Filii sit naturaliter, sicut magnus Basilius, Theologus Gregorius, atque Damascenus tradunt, necesse est habere de ipso existentiam, et procedere. Propterea liber sub imperio Manuelis editus, quem *De immortalis causa* præsignat titulus, cui Græci contradicere non possunt, scilicet Spiritum ex duobus pariter procedere, inexpugnabilibus argumentis demonstrat. Ergo Græci locuti sunt *falsa*, et *erraverunt ab utero*²⁷ matris suæ Ecclesiæ, quam Christus in synodo, et imperatores omnium Ecclesiarum principem constituerunt. Obliti sunt illud Salomonis: *Conserva, fili mi, patris tui præcepta, et ne dimittas legem matris tuæ. Liga eam in corde tuo jugiter, et circumpono gutturi tuo*²⁸, atque a stultitiis, quæ ad rem non pertinent, avertere²⁹. Arefacti conversi sunt in arbores autumnales expositi, non solum scilicet in rebus, verum etiam in plerisque fructibus veritatis, quod ex tractato capitulo et reliquis quæ subscribuntur, patet.

Contra instructionem Christi Salvatoris, nostri, fermentata offerunt, cum supercilio anim ignorant, quis dux fuerit illius traditionis; Christo in Cœna benedicente azyma, quod trium exangelistarum

(33) Monstrum varbi.

firmatur testimonio. Dicunt, et quod nequaquam A relatu dignum esset, nisi quod ei omnes, tanquam magno propugnatori innituntur, asserentes fermentati panis vitam et animationem conferre, Sed omne corpus artificii, sicut ex se simile non producit, ita vita caret et animatione. Nimirum causam extrinsecus habet moventem, ut stannum, domus, arca, fermentatus panis, et similia. Quæ vero intrinsecus habent moventem causam, naturalia sunt, ut quæque animata. Non autem est in pane vis sanctificationis, sed in verbo. Unde non videtur fidei consentire huiusmodi eorum factum et assertio, quæ penuriam monstrare volentes, ut Armeni, qui nil aquei laticis suæ immolationi apponunt, superflui inveniuntur. Nam simul frigidam, calidamque denuo, quasi benedictio impotens conficiendi fuerit, Dominico sanguini ad consummationem admiscetur.

Diebus paschalibus cum populus communicaturus aride præparant, insuper abundantiam conficiunt in Dominicum corpus, et post distributionem, reliquiarum acervos, quia durable non est, sepe-
liunt. Communicandis panem intinctum præparant, et accedentibus offas porrigunt tecum cochleario: quod Christus nequaquam fecisse legitur. Diaconi eorum qui ad aliquam promotionem incedunt, accipiunt uxores, ne honores perdant, quod contrarium est decimo canoni Nicænæ synodi. Sacerdotes eorum in plerisque locis, viri sanguinum exsistunt, et inferunt (34) sacratis manibus; quod propriis oculis imperatorem sequendo per Cappadociam (35) Persarumque regiones, intuitus sum. Sacerdotibus debitum honorem subtrahentes, inter convivia sibi assistere faciunt. Pro facili occasione, pœnis et flagellis sacerdotes et clericos instar paganorum affligunt. Et ut habeant ridendi materiam, in capitibus eorum pileos pugnis conquassant: cum scriptum sit (36): « Si quis manum in clericum jecerit, aut sine causa seu confingens occasionem, anathema esto. »

In sorte Simonis Magi de jure ponendi sunt Græcorum pontifices, qui nullis ecclesias sine pecunia largiuntur. Quos vere tangit illud apostolicum: *Pecunia tua tecum sit in perditionem* ³⁰. Sacros ordines, qui gratis deditur, nisi manus eorum ære graventur, non tribuunt; sepulturas in cœmeteriis non faciunt, nisi accepta pecunia, a quibuslibet, prorsus inficiant. Patriarchæ eorum, et archiepiscopi, et archimandrite, secundum quod aliquando fuit in primitiva Ecclesia hæreticorum, ad obtinendos honores, celsitudines, a laicis promoventur. Quod prorsus hoc in tempore tricesimus apostolorum canon inhibet fieri, qui est huiusmodi: « Si quis episcopus per mundanos principes digni-

³⁰ Act, viii, 20.

(34) Videtur deesse vocula *mortem*, aut similis quæpiam,

(35) Hæc non conveniunt Fratribus Prædicatoribus, sed, Ætheriano, qui Manuelem, Græcorum

tatem obtinuerit, excommunicetur, et separetur, et omnes ejus consortes.» Sed etenim et tertius canon synodi, quam Græci septimam vocant, pronuntiat omnem electionem a principibus sæculi factam fore irritam. Unum solum Sabbatum, quod nos sanctum vocamus, pro sepultura Domini Salvatoris jejunio commendaverunt: reliqua vero anni Sabbata, epulæ, balnea, et ludicra, et quælibet penes illos celeberrima esse prætendunt. Sed errore satis jucundo traducuntur, quomodo apostolis sancitum esse sub anathemate mentiendo astruant, dicentibus: Maledictus, qui in Sabbato jejunaverit, præter unum. Nam si propter singularem Domini resurrectionem omnes dies Dominici cultu digno venerantur, et propter singularem mortem, sexta feria, nonne et propter singularem sepulturam, singulis Sabbatis, nisi solemnitas inhibeat, a qua et jejunium, et tristitia abducenda non sint beatus Sylvester asseruit?

Natura quidem hominis a principio in ruinam posita est, verum Græcorum gula cum ea certet, quæ e corruptine inest malitia. Nam non solum bis, sed quotiescunque opportunitas aliqua præbet, alimenta ori immittunt. Hinc est quod in quibusdam diebus Veneris, postposita omni verecundia, carnibus vescuntur; septem solis diebus in anno jejulant: quinque pro tota Quadragesima, in principio suæ illorum septimanæ, Sabbato sancto, in vigilia Epiphaniæ Domini. Etenim per omnem magnam Quadragesimam cœna minime abstinent, sed posito persingulos semel comedunt; nec secundum opinionem suam Quadragesimam celebrant, cum Quadragesima jejunium quadraginta dierum significet. Ipsi vero majorem septimanam a numero Quadragesimæ secludentes sex hebdomadis Quadragesimam claudunt. Tot enim sunt a prima eorum septimana usque ad Sabbatum, quod palmarum arborumque ramos præcedit, in quo universaliter ab illis cantatur: « Quæ animæ utilis est, complemus Quadragesimam, » a quibus sex septimanas, si sex dies Dominici cum totidem Sabbatis subtrahantur, triginta solum dies inveniuntur. De Dominicis vero diebus supervacuum est disserere: in quibus Christianis omnibus prohibetur jejunium. At igitur si Græci jejulant in diebus Dominicis (nameisdem cibariis vescuntur in Sabbatis), anathematis rei sunt canonis, dicunturque anathema: sic qui in Sabbatis jejunaverit, præter unum Cum igitur die Sabbatorum jejuniis valefaciant, et omnia illa de festivitate (37), etiam si major septimana reliquis numeretur, evidentissime constat, eos non habere Quadragesimam.

Monachi extra claustrum pernoctantes, ut pecudes, singulis horis in plateis ipsi comedunt, de

imperatorem, sequebatur, dum bella gereret in Ægypto, Asia, etc. BASN.

(36) Can. Apost.

(37) Locus corruptus.

sinu, tanquam ex arca fructus, vel aliquid vescibile extrahentes, manducant. Declinant ut caupones, et calido lyæo comesta inferiora credunt.

Penes monachos non est unum marsupium, sed oblitii dicentem: *Nisi quis renuntiaverit omnibus, quæ possidet* ³¹, etc., singuli habent singula. Græci nequaquam venerantes præceptum apostolicum illud: *Vir si comam nutriat, ignominia est illi* ³². Omnes cum maximo studio incrementis operam præstant. Hujus lapsus clerici maxime rei sunt, et etiam, quos nullo modo decet, monachi nutriunt. Etenim in coronæ modum, sicut regula præcipit, tonsuram capillorum non faciunt, sed penè ut mulieres in fronte dividendo discriminant, servatis undique capillis, ut colli nuda, et aurium cartilagineas protegant. Mulieres deserto naturali cultu capillorum, comis mortuorum densissimis subornantur, contra monitionem beati Petri apostoli, dicentis: *Mulieribus non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumentivestimentorum cultus* ³³. Mulieres fusco [fuo] et puniceo facies suas pingunt, et variis coloribus insignantur.

Viri et mulieres sacramentum conjugii pro futili reputant. Nam quoties alter displicet, vel altera alteri, coram prætore urbano voluntatibus eorum expositis, instrumentis et cingulis præcisiss. sine contradictione viri uxores, et mulieres viros pro libitu accipiunt, contra mandatum, quod dicit: *Quod Deus conjunxit, homo ne separet* ³⁴. In domibus suis mansiunculas construunt, in quibus sanctorum imagines collocant, et eis omne obsequium exhibent lampadarum, cereorum, et incensi; et synodales, quas patres eorum construxerunt, ecclesias, in solitudinem sinunt et in paupertatem redigi: et pene in cubitibus suis faciunt missarum solemnias celebrari, beato Sylvestro hoc inhibente. Can. « Nullus presbyter celebrare præsumat, nisi in sacratis locis, in villis, in oppidis provinciarum. » Uxores sacerdotum, chorum ingredientes, oblatos panes de altari tollunt, et obsequium diaconi peragentes, cuncta quæ in cunctis suis necessaria sunt officiis missarum, præparant. Missam circa horam tertiam, pene nullos auditores habens sacerdos celebrat. Et quod nefas puto, uxori, vel puero filio associatus, quos non habet socios, vel comites salutando dicit: « Pax vobis. » Omnibus in Quadragesimali tempore Sabbatis, et Dominicis diebus missas celebrant, et Dominicum corpus conficiunt. Reliquis vero cum major incumbit necessitas, missarum solemnitates prorsus abdicantes, præsanctificatis utuntur. In Quadragesima silentio commendant: *Deus Dominus, et illuxit nobis* ³⁵, quod reliquis anni temporibus decantant. Sacerdotes eorum more Judaico, promittunt barbas, quæ sunt Dominico sanguine, cum ab illis bibitur, madentes.

A Suffocatorum nec abstinent sanguine; nam turbos comedunt laqueis strangulatos, et alias aves, et intestina sanguine porcino implentes, pro deliciis vescuntur, contra apostolorum decreta. Sanguine humano porcos alunt, qui artem minuendi (38) exercent. Cum ad mortuum sepeliendum conveniunt, noti amici et cognati accedentes, ei osculum præstant singuli, tanquam licentiam accepturi, more paganorum, qui ad mortuos intendebant verba hæc « Vade, cum natura te vocaverit; sequemur te. » Misturam sanguinis prohibitam a sanctis Patribus faciunt jugiter. Nam consobrini consobrinas uxores ducunt. In baptizando præter Salvatoris præceptum apostolorumque consuetudinem, duo faciunt multum superstitiosa. Unum quidem, quod oleo per totum, baptizandum perungit sacerdotes, ne aquæ tinctura illum pertingat; alterum vero, quod aquam fieri mandant calidam infantulum perpurgaturam: quod neque, Christus neque aliquis discipulorum fecisse legitur: quare duo baptismata faciunt, cum scriptum sit: *Unus Dominus, unum baptisma, una fides* ³⁶.

Frustra quidem arguunt Latinos Græci, aquæ causa, quæ per dies Dominicos in ecclesiis ad sanctificandum populum benedicuntur; cum si hæc culpa sit, ipsi multipliciter rei sint. Nam singuli papyris oleo lampadarum ardentium coram imaginibus sanctorum intinctis, frontes suas perungunt, et aqua se aspergunt, a reliquiis sanctorum contacta; et in singulis Kalendis diligentissime aquam sanctificant. Ad quam tollendam, de vicinia venientes atque asportantes in domos suas, non solum ipsi aspergunt, sed verius delibant. Apostoli apostolorumque successores prorsus etiam cum uxore coire, ne sacerdotium polluerent, omiserunt; Græci vero sacerdotes, derelictis sanctorum vestigiis, ut animales, contrahentes matrimonium, non percipiunt ea quæ Dei sunt ³⁷. Et quod abominabilis est, a concubitu mulieris surgentes, sancta profanant mysteria, quæ pollutos et receuter cum mulieribus inquinatos nullo modo admittunt. Christum minus posse, quam *ἁγίον* putant. Nam ex hoc probari potest, quod *Christe eleison* nunquam concinunt: *Kyrie eleison* frequentissime cantant in officiis suis. Prælatio sacerdotii apud eos tantum inter monachos esse videtur. Soli enim monachi potestatem solvendi atque ligandi exercent, quæ Petro, Petrique successoribus principaliter est tradita. Qua de causa studium singulare pecuniæ sacerdotes in monastico habitu constitutos complectitur, multaque inde facinora profluunt, ut evanescant in cogitationibus suis et redargutionibus suis truces. Nam quod in magno Constantini palatio diligentissime observatur, hoc Latinos facientes coarguunt. In Ecclesia utique dicti palatii,

³¹ Luc. xiv, 33. ³² I Cor. xi, 14. ³³ I Petr. iii, 3. ³⁴ Matth. xix, 6. ³⁵ Psal. cxvii, 27. ³⁶ Ephes. iv, 5. ³⁷ I Cor. ii, 14.

ubi sanctæ constituunt reliquias, sanctæ Dei Genitricis imago post altare sita, quam quodam excellentiæ privilegio vecant dominam domus; statim a capite jejunii in conclavi clauditur usque ad magnum Sabbatum, panno illius portæ operiuntur, similiter autem sancti mantellis, sanctique Koramidii (39) locos, Quadragesimæ tempore, usque ad illud Sabbatum velaminibus tectos custodiunt; sanctæ Dei Genitricis imaginem, ut filios parturiant compellant, eaque mediante ipsam Domini Matrem, ut commater fiat, accersunt, hoc modo. Imagini sindonem connectunt, ut baptizatum puerum de manu sacerdotis, ipsa ut commater accipiat. Quam superstitionem a se fieri sermone profitentur. Sed quid imagoloquatur, aut fidem spondeat pro puero, aut testimonium reddat baptismi, nisi Deum contemnat, quis audeat asserere? Nullam superstitionis speciem volentes omittere, et vivos fratres habentes odio, sanctos per suas imagines invitos sibi fratres faciunt. Qui enim non diligit fratrem suum, quem videt, Deum, quem non intuetur, neque cognoscit, quomodo diliget? Magis autem cum ficta et simulata est et inunita fraternitas hujusmodi, ære conducunt sacerdotem, cum in Ecclesia cantatur missa; funduntur pro execrabili fraternitate preces non exaudiendæ. Animalis enim est hujusmodi fraternitas, non spiritualis. Cerei ad minus accenduntur duo, et perungitur oleo fictus frater, et sanctam amplectitur imaginem, quam ausus est dicere fratrem; qui homicida esse convincitur, cum fratres suos viventes odio habeat.

Contradicunt Christo patenter, et super sanctissimo illius corpore verbis operibusque occurrant. Nam cum ipse azymorum panis specie carnem suam discipulis dederit hi asserunt azymos panes in carnem non posse converti per benedictionem. Qua ex re, sacramenti corporis Domini Latinos aiunt expertes. Sed o Pelagiana incredulitas! si non credas Latinum sacerdotem incruentam immolare hostiam, conficere corpus Christi, hæreticus es. Nam multi per ipsam immolationem sanctificantur per quorum reliquias jugiter fiunt miracula. Rursus si credis, hereticus. Nam detestaris quod Ecclesia Latinorum conficit corpus Dominicum; et potius vis in sorte Judæ traditoris annumerari, quam illius sanctissimi corporis participare; sed attendere debet Christianus, quod sicut vina diversa verbum Dei in sanguinem, ita panes azymos et fermentatos, non adeo differentes permutat in carnem. Si forte Latinus sacerdos, quod vix permittitur in Ecclesiis eorum, Dominica peragat, Græcus non nisi abluto altari ibidem celebrat. Ulterius, Latinus cum Græca muliere volens matrimonium contrahere, juramento compellitur deserere communionem suam, confessionem suam, baptismum, jejunium Sabbatorum, et Christi

carnis edulium. Omnis enim, qui in regia urbe de fratribus Græcorum uxorem ducit, scripto spondet juramento quod deinde non manducabit in azymis carnem Domini, nec filios secundum ritum faciet baptizari, neque sacerdoti Latino peccata confitebitur, neque in Sabbato jejunabit præter unum solum, neque non a Dominica Quadragesimæ usque ad Pascha vescetur carnibus.

Græcorum sacerdotes omnibus modis laborant ostendere plus factis quam dictis, quod inviolata fides sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ irrita sit. Nam quemcunque Latinum sibi associant per fidem, sive latenter, sive patenter baptizant. Unde Latinorum filios, mediantibus matribus, dicti sacerdotes, patribus nescientibus, rebaptizant, baptizatos jam secundum ritum Latinorum. Quod omnibus dictis supra abominationibus detestabilius est. Ex indice hoc mellitum lac inter cæteras Græcorum consuetudines repertum expressi: ut cum eo ipsi pectora purgaverint, ter plurimum animarum se reos recognoscant.

De conciliis generalibus.

Consequenter post prædicta videndum est de conciliis generalibus et particularibus, videlicet ubi, quando, et a quibus, et pro quibus causis fuerunt celebrata: et etiam qui sint, qui dictis conciliis fuerunt condemnati.

Sciendum, quod licet septem vel octo dicantur concilia apud sapientes Græcorum, in libro qui *Nomocanon* dicitur, invenimus tamen quinque tantum ex ipsis quæ generalia habentur concilia, et non plura, et ideo contigisse credunt, quod non intercessit in eis pontificis Romani auctoritas; et episcopi non fuerunt universaliter citati, vel certe quia non ediderunt canones, fidei doctrinam continentes, sed tantummodo illa quæ ad honestatem et mores Ecclesiæ pertinebant. Verum sive generalia, sive particularia, vel quocunque nomine censeantur, cuncta tamen, quæ in ipsis fideliter gesta sunt, communiter sunt recepta: et eorum auctoritas, tam in negotiis fidei, quam in aliis, parem obtinet firmitatem.

De prima sancta et universali synodo Nicæna; homousion Filium Patri definit, verum Deum et hominem, creatorem omnium, non creaturam.

Prima igitur sancta et universalis synodus in provincia Bithyniæ, civitate Nicæa, tempore Constantini Magni principis, quem Græci in Catalogo sanctorum numerant, sub beatissimo papa Sylvestro, ubi interfuit Osius episcopus Cordubæ, et Victor de Italia, vicarii domini Papæ, Metrophanes archiepiscopus Constantinopolitanus, et Alexander patriarcha Alexandrinus, Eustathius Antiochenus, Macarius Hierosolymitanus. Fuerunt autem cum istis et alii Patres sancti, numero trecenti et octo et decem.

Convenerunt autem contra Arium vana sapien-

tem, qui fuit tunc temporis presbyter Ecclesie Alexandrinæ. Hic quidem Arius blasphemavit Dominum nostrum Jesum, Deum verum, et verum hominem. Dicebat enim illum esse creaturam. Ideo impius, et consubstantialem Deo Patri nec unquam confiteri, nec considerare cum aliis catholicis viris voluit; cum ista confessio communis esset omnibus, cunctis prædicata, scilicet quod omnis filius ejusdem naturæ sit cum genitore et substantiæ; et, qui Filium inter creaturas computat, de necessitate etiam Patrem creaturam confitetur. Unde, hunc tanquam inimicum veritatis, simul cum illis, qui idem sapiebant, anathematizantes, ab Ecclesia ejecerunt, hoc est, Eusebium Nicomedie, Eunomium et Macedonium. Hi enim quamvis in dictionibus suis different, tamen ut Arius a veritate exciderunt. Orthodoxam autem fidem confirmaverunt, consubstantialem Patri Filium confirmantes et prædicantes, creatoremque universitatis, et non creaturam, sed verum Deum et dominatorem [in Symbolo] declararunt, quod ipsi sancti Patres in inspiratione sancti Spiritus tunc temporis ediderunt.

De secunda synodo, Constantinopolitana prima, quæ Spiritum sanctum Patri et Filio consubstantialem pronuntiat.

Secunda autem sancta et universalis synodus fuit Constantinopolitana, tempore magni Theodosii imperatoris, sub Damaso papa. Ubi fuit Nectarius ejusdem urbis archiepiscopus, et Timotheus patriarcha Alexandriæ, Meletius Antiochiæ, qui et in ipsa synodo vitæ finiit cursum; Cyrillus Hierosolymorum, Gelasius Cæsareæ Palæstinæ, Gregorius Nyssenus, Gregorius Theologus sive Nazianzenus, qui tunc temporis thronum obtinebat Constantinopolis: qui quidem, discessione facta, voluntarie in ipsa synodo renuntiavit honori, secedens in locum, qui dicitur Nazianzum. Fuerunt autem cum istis et alii sancti Patres numero centum quinquaginta.

Convenerunt autem contra impium Macedonium, qui patriarchalem sedem civitatis furtive et tyrannice rapuerat, et blasphemavit in Spiritum sanctum dicens, quod non esset Deus. Quo justo deposito, ordinatus fuit statim Nectarius de quo supra fecimus mentionem. Eapropter Macedonium ut inimicum pietatis, ibi cum suis complicitibus anathematizantes condemnaverunt. Deum autem verum, ac universitatis dominum sanctissimum Spiritum in Symbolo ampliaverunt: et quod consubstantialis sit Patri, et Filio, et ejusdem divinitatis, prout in Symbolo fidei continetur, quod ipsi latius et diffusius gratia ejusdem Spiritus sancti prædicaverunt.

Insuper contra Apollinarium Laodiceæ, et Sabelium Libyæ, blasphemos, et qui cum his similia sentiunt, excommunicationis sententiam protulerunt. Qui dicebant carnem Domini nostri Jesu Christi inanimatam, id est, sine anima rationali, et in-

tellectu humano et in morte corporis commortuam divinitatem, asserebant, Sancti vero prædicti Patres ipsam carnem animatam et intellectualem confirmaverunt, habentem animam nostris animabus similem et rationalem.

In sancta tamen synodo dictus imperator Theodosius multum excessit, faciens quædam, contra primæ et sanctæ synodi, ac reverendæ instituta. Etenim coegit supra nominatos centum quinquaginta Patres clam summo pontifice et vicario ejus, ut Constantinopolitanam sedem sublimarent nomine patriarchæ. illi attribuentes, quod ante non habebat. Quæ res vehementis discordiæ et perturbationis sentina et causa exstitit, et usque hodie perseverat.

B De tertia synodo, Ephesina prima: Dei Genitricem confitetur Mariam

Tertia sancta et universalis synodus celebrata fuit apud Ephesum temporibus Theodosii Junioris sub Cælestino papa Romano. Ubi interfuit Cyrillus magnus doctor, et patriarcha Alexandriæ et propugnator Ecclesie, Joannes Antiochiæ, Juvenalis Hierosolymorum, et Memnon Ephesiorum. Præerat autem tunc temporis sedi Constantinopolitanæ impius Nestorius Cum his itaque sanctis Patribus fuerunt et alii sancti quam plures, numero ducenti. Convenerunt autem contra ipsum Nestorium anthropolatriensem, id est hominis cultorem: Christum separantem et dividentem. Dicebat ipsum hominem esse purum, et non Deum incarnatum. C Duos filios in uno Christo Deo docens et duas personas. Unde nec sanctam Mariam Virginem, quæ peperit ipsum Christum Jesum, θεοτόκον id est, Dei Genitricem, sed Χριστοτόκον nominabat. Hujus rei gratia dicta synodus perseverantem in dicta blasphemia deposuit, tanquam Judaice, ἑθρωπολάτρην et proprie, et vere Dei Genitricem, omnifariam sanctam Virginem Mariam demonstrarunt, et eum, qui ex ipsa sine semine incarnatus est, Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, et Deum verum prædicaverunt.

Joannes vero, Antiochenus patriarcha, contristatus, quod sine ipso depositus fuisset Nestorius, accipiens qui secum venerant episcopos, in quibus et erat Theodorus deposuit Cyrillum, quod nefas est dicere, qui etiam in ipso Ephesino concilio locum summi pontificis obtinebat, veluti præter canones Ecclesie dictam fecisset synodum. Et ita fecit schisma inter eos. Postea vero cura et sollicitudine ejusdem imperatoris iterum uniti fuerunt consentientes in unum. Nestorius itaque impius missus est in exsilium.

Secunda ergo synodus, quæ eodem Theodosio Juniore in Epheso facta est, tanquam furtiva et reproba habetur. Et quoniam Dioscori prava sapientis, et Eutychetis fatuitates consensit tenere, et approbavit, a sancta catholica et apostolica Ecclesia merito est repulsa prædicta synodus.

De quarta synodo Chalcedonensi: verum hominem, A et verum Christum confitetur in duabus naturis, sine confusione et divisione.

Quarta vero sancta et universalis synodus celebrata fuit in Chalcedonensi urbe, tempore Marciani imperatoris, sub sanctissimo Leone papa, magna columna Ecclesie. In qua fuerunt Anatolius archiepiscopus Constantinopolitanus, Maximus Antiochenus, Juvenalis Hierosolymorum; Alexandrie vero fuit Dioscorus superbus, cum quibus et alii sancti Patres numero DCCL [DCXXX].

Convenerunt autem contra ipsum Dioscorum et Eutychem archimandritam monasterii, cognomento Studii, quod in ipsa regia urbe est. Hi enim Salvatoris et Dei nostri Jesu Christi incarnationem recusabant, facientes prorsus ipsum phantastice indutum carnem. Unde et in una natura ipsum existere dicebant, divinitati attribuentes quas sustinuit passiones. Propter hoc ergo, ipsis perseverantibus in hujusmodi errore, excommunicavit et anathematizavit et omnes eis consentientes sancta synodus.

Promulgavit ergo super hæc sacramenta definitionem, quod ipse sit perfectus Deus, et perfectus homo in duabus naturis, sine confusione et divisione.

Epistolam quoque sanctissimi Leonis, quam misit Flaviano episcopo Constantinopoleos, tanquam columnam orthodoxæ fidei, susceperunt, et usque hodie sic appellatur.

Scire etiam oportet, quod hi, qui dicuntur Theodositæ a quodam Theodosio, et Jacobitæ a quodam Jacobo, et Severiani a quodam Severo, similia scilicet prædictis Dioscori et Euthychetis abominabilium hæreticorum et execrandorum erroribus, tanquam ipsi execrati, seu execrandi, sentiunt et sapiunt, et resistunt, cum aliis hæreticis, seipsos alienantes a sancta Ecclesia catholica.

Tempore ipsius Marciani pervenit ad aures beati Leonis, de quo facta est mentio, quod Anatolius, Constantinopolitanæ sedis antistes, invaderet paulalim alienas sedes suoque illas adderet pontificio, ideoque dictus papa Anatolio, ut ab hujusmodi rapina cessaret, scripsit. Sed omnis ejus monitio cum nihil proficeret, cessit in irritum. Ex quibus tunc non cessaverunt dictæ sedis præsules fovere discordiam, et ob depositum cum Romana Ecclesia contendere. Unde et in quarto concilio sine consensu papæ et legatorum ejus, sicut alias, in tractatu *De potestate papæ* dictum est, canonem pro se ediderunt, de quo in fine hujus operis aliqua disseremus.

De quinta synodo, Constantinopolitana secunda.

Quinta sancta et universalis synodus celebrata est Constantinopoli, temporibus Justiniani imperatoris, sub papa Vigilio Romano. Ubi interfuerunt Eutyches archiepiscopus Constantinopolitanus, Apollinarius patriarcha Alexandrinus, Domnus

Antiochiæ, et Eutyches Hierosolymorum cum aliis centum septuaginta.

Quæ sancta synodus in primis approbavit et confirmavit Chalcedonensem synodum sanctam nec non et orthodoxa et salutaria ejus dogmata. Et quæ a diversis exortæ sunt hæreses anathematizavit, et excommunicavit eadem sancta synodus Origenem, et omnia ejus impia scripta, Evagrium, et Didymum, et similes, et æqualia sapientes, et doctrinis gentilium contententes [*inhærentes vel insistentes*]. Etenim ipsi corpora, in quibus nunc sumus, dixerunt, tanquam sine intellectu et insipienter, non esse resurrectura, et quod paradisi sensibilis non est factus a Deo, nec est; et quod Adam non fuit formatus a Deo in carne; et quod B præna reprobatorum finem habeat; et quod dæmones reducentur in statum pristinum, quem habuerunt, scilicet antequam caderent. Non solum autem hoc, sed et alias infinitas blasphemias colligentes seipsos immerserunt in profundum. Quæ tamen usque in publicum, vel in manifestationem non prædicaverunt, sed apud aliquos in occulto habebantur, nec potuerunt perfecte æstimari prædicta dogmata de sancta synodo. Quia cum dicti tres hæretici multo antiquiores fuissent prædicto quinto concilio, multos in diversis partibus mundi attraxerunt sibi. Cumque multum populum cepissent hujusmodi impia dogmata corrumpere, statim et quintum concilium voluntate Dei fuit celebratum, ubi ipsos, et eorum blasphemias reprobandos, eos et omnes similia sequentes anathematis gladio percussit.

Insuper et Theodorum Mopsuestiæ impii Nestorii discipulum cum suis execratis dogmatibus excommunicavit et eiecit ab Ecclesia. Cum quibus et Antiochum, et Petrum Zoam eliminavit, nec non et Theodoritum, qui contra propugnatorem pietatis et veritatis, beatum Cyrillum, multum impie et male scripserunt, et etiam contra primam sanctam synodum Ephesinam, et contra fidei nostræ documenta mentitus est, donans se infideli Nestorio et profano, ab Ecclesia tanquam hæreticum eiecerunt, donec omnia revocaret; quæ omnia tanquam pestifera cum illa epistola, quæ Ibæ dicitur, quæ missa fuit in Persidem ad Marim, penitus exstiparverunt; non solum rectis doctrinis adversantia eranthujusmodi, sed cum omni impietate participabant. His itaque rite peractis confirmaverunt, ut dictum, dogmata Ecclesie, et roboraverunt.

De sexta synodo, Constantinopolitana tertia. Damnat unam in Christo voluntatem et operationem.

Sexta sancta et universalis synodus facta etiam fuit Constantinopoli, Constantini Pogonati, filii Justiniani, temporibus, sub Agathone papa Romano. In qua fuit Gregorius patriarcha Constantinopolitanus, Theophanes Antiochiæ, et Petrus monachus vicarius Alexandriæ (vacabat enim sedes), cum aliis centum septuaginta,

Congregati autem fuerunt contra quosdam, qui novam hæresim confinxerunt in sancta catholica et apostolica Ecclesia. Dico autem contra Theodorum episcopum de Pharan, Honorium Romanum, Cyrum Alexandriæ, Sergium et Pyrrhum, Paulum et Petrum episcopos Constantinopolitanos, nec non contra eos qui denuo hæresim ipsorum innovaverunt in ipsa sancta synodo, hæreticos; dico contra Macarium præesulem Antiochiæ, qui depositus fuit, eo quod obviaret his quæ ab ipsa synodo catholice definebantur, et Stephanum ipsius discipulum. Hi præscripti hæretici ausi fuerunt temerarie dicere, unam voluntatem et unam operationem esse in Christo post incarnationem; conjunctionemque, quæ orthodoxæ fidei est, solvere volebant. Hujus gratia sancta universalis synodus sexta prædictos hæreticos tanquam impugnatores Dei anathemate perculit, et omnia eorum dogmata, et omnes similia eis sapientes, et qui unquam sapuerunt, vel futuri sunt sapere, et non penitentes, cum his et Polychronium, puerilia sapientem senem, qui mortuos resurrecturos negabat, similiter excommunicaverunt.

Roboravit igitur sancta synodus fidem catholicam de duabus voluntatibus naturalibus et operationibus post unionem Verbi ad humanam naturam, non in divisione autem personarum, quod absit! sed quia unitæ, quæ in Christo sunt naturæ, suam quælibet habuit voluntatem propriam et operationem. Alii enim, qui hujusmodi naturæ auferunt proprietates, aut destruunt operationes et voluntates, aut naturas confundunt, quarum existunt proprietates. Nullum tamen canonem hæc synodus edidit, prout etiam ipsi Græci mirantes testantur. *Secunda sexta synodus reprobata, et canones ejus.*

Hujus Constantini (39) filius Justinianus, Rhinotmetus nomine, post obitum patris sui, cum suscepisset sceptri moderamina, in fraudem et injuriam apostolicæ sedis synodum congregavit in Trullo palatii sui, et appellavit eam similiter sextam synodum, quæ non sancta, sed execrabilis est dicenda: cum clam pontifice Romano ad condemnationem sanctæ Dei Latinorum Ecclesiæ, canones ediderunt centum numero cum duobus. Adversantur autem sanctæ Dei Romanæ Ecclesiæ, præcipue tertius, decimus, tricesimus, quadragesimus quintus, et quinquagesimus secundus canones: qui infra in objectionibus Græcorum subnotantur.

De septima synodo, Nicæna secunda, adversus Iconomachos.

Septima quoque fuit synodus Nicææ, ubi et prima omnium fuit celebrata, tempore Adriani papæ Romani. Constantinus namque cum Helena matre sua cum pariter a piissimis prædecessorum scitis deviare*t Nasimutuli* Justiniani pertinaciam secutus est. Verumtamen ad sacrarum memoriam imagi-

num populum revocare gestiens, synodum congregari jussit, quam septimam et universalem visus est vocare, cum nullum favorem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et apostolicæ sedis haberet, secundum quod quidam volunt (40). Attamen in libris Græcorum legitur contrarium in hunc modum.

Septima sancta et universalis synodus convenit Nicææ, ubi et prima omnium fuit celebrata, tempore Constantini principis; qui filius Herenæ reginæ sub Adriano papa Romano, in qua fuit Tharasius patriarcha Constantinopolitanus, Alexandriæ, Theodorus Antiochiæ, et Helias Hierosolymorum, cum quibus et alii sancti Patres, in numero sexaginta sex (350). Vicarii vero dicti papæ fuerunt Petrus presbyter, cardinalis, monachus, et Petrus abbas monasterii Sanctæ Sabinæ, quod est in ipsa urbe Roma.

Hi omnes congregati sunt contra *εικονομάχους*, id est, contra impugnatores imaginum, figurarum Christi, crucis et beatæ Mariæ Virginis, et aliorum sanctorum, quas asserebant nullo modo esse colendas: ignorantes tales infelices hæretici, quod honor, qui talibus impenditur, non propter se, sed propter illum, quem imago representat, exhibetur. Et quod propter hujusmodi picturas, antiqua et strenua facta sanctorum infinguntur memoriæ simplicium, qui per scripturas eas capere non sufficiunt, et successivo ordine transmittuntur in posterum, ut eorum gloriosi triumphii oblivione non deleantur, sed cum omni pietate venerentur, eorum imitentur facta per exemplum bonorum. Ideo barbaram et erroneam opinionem multorum sacræ Scripturæ testimoniis confutantes ab Ecclesia eliminaverunt, perpetuo anathemate damnantes eos qui de cætero super hoc aliquid tenere attentarent. Hic est tenor septimi concilii, qui supradictis multum repugnare videtur.

Sed ista contrarietas citius solvitur, si rei gestæ tempus et ordo videantur. Revera dicti monachi nuntii fuerunt sedis apostolicæ, non ut synodum celebrarent, sed ut dictum imperatorem ex parte papæ cum litteris suis diligentius monerent, ut relicto errore sacrarum imaginum, quo tunc tota Græcia infecta erat, ad antiquum et pristinum honorem ecclesiarum picturæ restituerentur, sicut et fecit. Accepta igitur occasione dictus imperator, ex litteris papæ, congregavit septimum concilium in ipsa regia urbe primitus, sed facta dissensione, cum non possent concordare, discesserunt ab invicem, qui convenerant.

Verum detenti fuerunt in eadem urbe per annum integrum, et sic postmodum jussu dicti imperatoris convenerunt. Cui concilio præfuerunt dicti nuntii papæ, et Tharasius patriarcha, quem sanctum nominant, et alii prælati supra nominati. Pace in Ecclesiis per istum modum restituta, retulit, ut mos erat, Tharasius patriarcha Constantinopolitanus

(39) Pogonati. Vide Baron. tom. III Eccl. Histor. anno Christi 680.
(40) Perperam isti sentiebant. Stew.

totum processum summo pontifici, ut sic tale concilium sua auctoritate confirmaretur. Nam colliguntur septem concilia in libro, qui *Nomocanon* appellatur. Quid tamen papa responderit, non inveni.

De synodis particularibus.

Dicendum quoque, præter istas septem universales synodos, fuit et una alia, universalis quidem, sed quia non agit de articulis fidei, non ponitur in numero generalium synodorum ab antiquis Græcis sed inter alias quæ locales nominantur. Moderni vero Græci, schismatici cum sint, ab omni numero illam excluderunt, et nomen ejus audire subtraxerunt, eo quod eorum patriarcha Photius, hæresiarcha, fuit in ipsa dignitate patriarchali quam sibi injuste usurpaverat, nuper depositus. Et beatus Ignatius, qui studio dicti Photii a dicta sede injuste expulsus fuerat, honorifice restitutus. Testatur hoc *Chronicon nomine Paphlagonis*, in quo pene inaudita enarrantur de Photio execranda maleficia in damnationem ipsius. Fluxerunt autem a septima universalis synodo usque ad istam octavam, anni octoginta duo; ab eadem autem sexta trecentis septem.

Particulares, sive locales synodi in partibus Orientis fuerunt istæ:

Prima fuit celebrata in Antiochia Pisidiæ, tempore Aureliani imperatoris, contra Paulum Samosatensem, qui primus ausus est blasphemare Christum Dominum nostrum Filium Dei, dicens purum eum fuisse hominem; sed per gratiam fuisse insignitum et sublimatum. Quod audientes prelati Ecclesiarum, confluerunt undique complures ad dictam civitatem, obviantes errori novo, et primitus exorto. Præfuit autem isti synodo tunc temporis Hymenæus Hierosolymorum episcopus, et beatus Gregorius Neocæsareæ Cappadociæ, qui agnominatur Thaumaturgus, id est, mirificus, et alii, qui Paulum communi sententia deponentes ab Ecclesia ejecterunt. Utrum vero ediderit canones, non habetur.

Post istam immediate fuit secunda in civitate, quæ dicitur Anguria [Ancyra]; in provincia Galatiæ, cui præfuit Iutellius [Vitalis] Antiochiæ Syriæ præsul, et Agricolaus Cæsareæ Cappadociæ. Convenerunt prædicti Patres, et multi cum eis in dicto loco propter quosdam, qui tempore persecutionis in Ecclesia, propter nimia tormenta negaverunt Christum; scire volentes, utrum tales recipiendi essent ad fidem de cætero, et quomodo essent reconciliandi. Unde, inquisitione facta, definierunt multa super hoc, et fecerunt canones viginti quinque.

Fuit et tertia synodus consequenter post illam, et in Neocæsarea Ponti: quæ similiter canones edidit quatuordecim.

Hanc secuta est prima generalium in civitate Nicæa, contra Arium, ut superius expressum est, cujus canones sunt viginti.

Alia synodus celebrata fuit postmodum in An-

tiocchia Syriæ, tempore Constantini [Constantii] principis, filii Constantini Magni, quæ viginti canones ecclesiasticos promulgavit. Post istam fuit et alia synodus in civitate, quæ dicitur Gangra, in regione Paphlagonum. Quæ viginti quinque canones pro honestate clericorum edidit et ordinavit.

Alia fuit in civitate, quæ Sardis dicitur (41), propter Constantium imperatorem, filium magni Constantini, qui declinavit in hæresin Arianorum. Huic frater suus [Constans], qui regnabat in occidente, ad monitionem papæ, misit litteras comminatorias, scilicet, quod pugnaret contra eum, nisi a dicto errore desisteret. Tandem de utriusque voluntate exstitit, ut synodus congregaretur in partibus Orientis, et quidquid Patres super hoc definirent, eorum starent consilio et sententiæ. Et cum factum esset, definivit prædicta synodus Sardica, Symbolum Nicænum summe esse tenendum: addens viginti unum canones ad doctrinam fidei pertinentes.

Similiter in Laodicea metropoli quædam alia fuit synodus, quæ 39 canones promulgavit.

Post hanc vero congregata est secunda et universalis synodus, quæ Constantinopolitana dicitur, contra Macedonium, præfatæ urbis episcopum, sicut supra fecimus mentionem, qui contra Spiritum sanctum impie blasphemavit. Sed canones non edidit nisi quinque.

Hanc secuta est tertia generalis, in civitate Epheso celebrata, contra impium Nestorium, sicut habetur supra. Cujus canones fuerunt sex.

Post istam vero fuit tertia in urbe Constantinopolitana contra Eutychem, sed particularis: nullos tamen canones edidit, nec habentur.

Deinde secuta est illa, quæ in Chalcedone urbe a sexcentis triginta Patribus sanctis celebrata fuit. Cujus canones sunt viginti quinque.

Fuit et alia synodus Constantinopolitana, particularis tamen contra Severum. Anastasius siquidem imperator, declinans in hæresim Eutychetis, multos et magnos prelatos ejecit de locis suis, suscitans per universum imperium suum persecutionem universæ Ecclesiæ Christi. Unde cum præstitisset favorem Severo hæretico, ut fieret patriarcha Ecclesiæ Antiochenæ sine irrita electione Flaviani, quem canones advocabant martyrem (42); scandalis, et persecutionibus, et homicidiis implevit Ecclesiam Christi prædictus Severus: ita ut Anastasius ipse protector suus et fautor, per litteras ipsi comminaretur, quod nisi desisteret a tali insania, eum ab honore patriarchatus deponeret. Quo Anastasio defuncto, suscepit Justinus homo catholicus sceptrum imperii. Quod timens et videns Severus, voluntarie cessit honori, latenter fugam iniens, et pergens Alexandriam ad suos complices. Cum que ibidem in prædictum errorem plurimos induxisset, Justinianus imperator, qui prædicto Justino suc-

(41) Synodus ista est universalis, tametsi Nicænae synodi appendix quædam censeri soleat.

(42) Locus mendosus.

cesserat, rogatu episcoporum orthodoxorum illius A patriæ, congregari synodum petiit in urbe Constantinopolitana. Eodem tempore papa Agapetus, propter persecutionem, quæ totam Italiam occupaverat, cum multis clericis et episcopis venit Constantinopolim. Hujus autem autoritate dicta synodus condemnavit impium Severum et omnes ejus similes. Nam Anthemium, præfectæ urbis episcopum, complicem Severi, qui contra jura canonum dictæ civitatis occupaverat sedem, beatus papa Agapetus ab honore deposuit et condemnavit.

Post illam fuit illa quinta synodus generalis, quæ fuit ab Justiniano principe, contra Origenem et theodorum Mopsuestiæ, et reliquos hæreticos, prout superius fecimus mentionem : quæ habuit canones viginti duos.

Post istam fuit sexta et septima, quæ ultimo describuntur, inter quinque ; et superius nominata fuit. Celebratum est illud famosissimum concilium (43). Plurimos canones edidit, scilicet centum triginta tres.

Sed et Photius patriarcha, qui erat hæresiarcha, duo successive concilia celebravit in urbe Constantinopoli. Primum in templo Sanctorum Apostolorum : reliquum, cui præbuit, ut dicunt, papa Joannes favorem, in ecclesia Sanctæ Sophiæ.

Ista igitur sunt concilia quæ recipit Græcorum Ecclesia et retinet : de quorum canonibus adversus Romanam Ecclesiam gloriatur addens istis canones apostolorum, quos a beato Clemente se accepisse testatur ; quorum numerum in suis libris assignans, ponit eos esse octoginta quinque.

Furtiva insuper synodus, quæ in Trullo palatii fuit facta, fecit canones ad libitum imperatorum, ut dictum est supra, centum et duos.

Sed et synodus Photii, cui præstitit favorem Joannes papa, ut ipsi volunt, fecit canones septem et decem. Quorum ultimus videtur multum facere pro Latinis.

Sunt igitur in universo omnes canones nominati, computati canonibus apostolorum, cum his, et qui in furtiva synodo de Trullo editi fuerunt, cccxxi. Habent insuper quasdam epistolas sanctorum suorum, Basilii, Cyrilli, Athanasii et aliorum, in quibus continentur canones plures, quos inter alios authenticos recipiunt, et pari veneratione imitantur.

Horum igitur auctoritate Græci suffulti, quam plurimos latratus contra Romanam Ecclesiam latrando emittunt : pro eo, quod multa in eis, quæ contra Latinos, et pro Græcis prima facie agere videntur. Quorum tenorem diligenti investigatione considerantes, de Græco in Latinum pro legentium exercitatione tractabimus, huic operi superimmissentes.

²⁷ I Petr. II, 23.

Oppositiones Græcorum.

Sit ergo unus canon apostolorum : » Episcopus, aut presbyter, aut diaconus uxorem suam occasione honestatis, vel castitatis non ejiciat. Si autem ejecerit, excommunicetur. Perseverans autem, deponatur. » Sed vos, iniqui, accedentes ad sacros ordines, votum emittere castitatis adigitis. Ergo compellit vos uxores dimittere, si volunt assequi talem gradum. Ergo, etc.

Item vicesimus septimus canon dicit : » Episcopum, presbyterum, aut diaconum verberantem fideles, qui peccant, aut infideles inique agentes, et per hoc timeri volunt, deponi præcipimus. » Nequaquam autem hoc docuit vos Dominus ; sed cum malediceretur, non remaledicebat²⁷. Sed vos Latini manifeste disciplinatis eos, quos absolvitis, et quandoque usque ad effusionem sanguinis. Ergo juxta sanctiones Patrum estis deponendi.

Item sexagesimus tertius dicit : » Quod si episcopus, aut sacerdos aut diaconus, seu omnino de catalogo clericorum carnes comederit in sanguine animæ ipsius, aut captum a bestia, vel morticinium, deponatur. Hoc enim lex prohibet. Si vero laicus fuerit, excommunicetur. » Sed constat, dicunt, quod Latini indifferenter vescantur talibus. Igitur, etc.

Item sexagesimus quartus præcipit : « Neque quis jejuret Sabbati die, nisi sit vigilia Paschæ. Si quis clericus inventus fuerit diem Dominicum jejunans aut Sabbatum, præter unum solum, deponatur. Si laicus est, excommunicetur. » Sed Latini fere omni die Sabbati jejunant. Ergo, etc.

Item octogesimus clamat sic : « Episcopus vel presbyter aut diaconus militiæ vacans, et volens utrumque tenere, scilicet mundanum principatum et sacerdotalem diœcesim, deponatur. » Nam quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ Dei, Deo. Sed prælati Latinorum, et etiam ipse Papa, assumit sibi talium dignitates, et vocantur quidam *duces*, quidam *comites*, quidam etiam *marchiones*. Ergo, etc.

Item canon tertius consilii in Neocæsarea celebrati jungit pœnitentiam bigamis. Et multo majorem his, qui in trigamia, et ultra ceciderunt, et indicat beatus Basilius tale matrimonium fornicationem. Dicit enim concilium : « De his, qui in pluribus nuptis ceciderunt. Equidem tempus pœnitentiæ manifestum est, quod definitum est, sed conversatio eorum et fides abbreviat tempus. »

Item septimus canon ait : « Presbyter in nuptiis bigami non comedat : quia cum veniam petat bigamus, quis erit ille presbyter, cui propter comestionem quærat bigamus confiteri ? »

Item in canonibus beati Basilii de eodem habetur sic : de trigamis, et pluribus nuptiis copulatis, eundem definimus canonem, quem et de

(43) Locus mutilus. Forte Carthaginiense, cujus apud Balsamonem exstant canones 136.

bigamis proportionaliter, annum quidem super A bigamis; alii dixerunt duos. Quidam trigamos, et ultra, tribus, et quatuor puniunt, quidam insuper excommunicant eos. »

Item eodem dicto canone : » De nuptiis pluries celebratis Patres conticuerunt, tanquam incentivum essent, quod et omnino alienum a genere humano : nobis autem evidens est, quod plus sit quam peccatum fornicationis. » Sed Latini celebrant tales nuptias sine contradictione. Ergo faciunt contra instituta canonum, et sanctorum Patrum. Sed qui talia agunt, excommunicandi sunt. Ergo, etc.

Item canon Timothei episcopi Alexandriae dicit : « Quod mulieres menstruatae non debent accedere ad ecclesiam, etiam pro baptismo recipiendo, sed debent abstinere ab ingressu ecclesiae, et differre baptismum, quousque purificentur. »

Item Laodicensis concilii canon quadragesimus quartus prohibet ne mulieres partem illam aliquomodo ecclesiae, quam nos chorum dicimus, intrent. Item canon ejusdem concilii septimus prohibet, ne quis presbyterorum, aut episcopus offerat sacrificium in aliqua domo, nisi ubi est ecclesia. Quae cuncta, qualiter in Ecclesia Latinorum servantur et a viris, et a feminis, omnis, qui oculos habet, videre potest.

Item tertius canon secundi concilii ita dicit : « Constantinopolitanum episcopum habere prerogativam honoris post Romanum episcopum, » C *supple, decrevimus* : eo quod ipsa sit nova Roma. Cui convenit vicesimus octavus canon Chalcedonensis concilii, qui sic definit : » Ubique sanctorum Patrum definitiones sequentes, et canonem, qui nuper lectus est, centum quinquaginta Dei amantissimorum episcoporum (sub piæ memorie Theodosio Magno, qui fuit imperator, in regali Constantinopoli urbe, nova Roma), cognoscentes, » eundem et nos definimus et statuimus de prerogativis sanctissimæ ejusdem Ecclesiae Constantinopoleos, novæ Romæ. Etenim throno antiquioris Romæ, eo quod regnaret illa civitas, Patres congrue et decenter tradiderunt tunc primitivum honoris : et eodem respectu moti, centum quinquaginta Dei amantissimi episcopi, æqualem prerogativam honoris attribuerunt etiam sanctissimæ D novæ Romæ; et ut in ecclesiasticis rebus, sicut ipsa, magnificetur, secunda post ipsam existens.

Hoc idem definit sexta synodus. Sed etsi non eandem potestatem habet patriarcha Constantinopolitanus, quam habet papa, constat quod par est et similis in potestate. Sed par in parem non habet imperium. Unde ergo ei tanta presumptio, ut dicat se principem super omnem terram? et etiam, quod dicta sedes novæ Romæ subdita sit sibi? Hoc nihil est, nisi invadere sedes alienas. Sed qui hoc agunt, anathema sunt. Ergo, etc.

Item canon quinquagesimus secundus septimi concilii, quod factum fuit in Trullo, prohibet celebrationem Missæ in Quadragesima, diebus Sabbatis et Dominicis exceptis, dicens : « In omnibus diebus jejunii sanctæ Quadragesimæ, præter Sabbatum et Dominicam, Annuntiationisque diem, fiat de præsanctificatis sacra missa; » sed Latini omni die in Quadragesima celebrant, et ubique, etiam bis in die. Ergo faciunt contra instituta. Ergo sunt excommunicati et anathematizati.

Responsio Latinorum ad auctoritates canonum.

His, ut dictum est, auctoritatibus Ecclesia Græcorum se muniens et erigens contra Latinos. non cessat iisdem insultare, rabiem prævaricationis et anathematis imponendo. Et licet nostræ facultatis et ingenii non sit, ad singula, prout competit, respondere : quædam tamen lectorem, juris ignarum, cautiorem facere possunt, sicut possumus compendiosius pro parte Latinorum, Deo auctore, obviabimus supradictis.

Respondentibus igitur primis, generali modo loquendi, dicimus : quod omnis scriptura, quam Græcus pro se contra Latinum, præter textum Bibliæ, adducit, suspecta est et esse debet cuilibet viro sapienti, eo quod ab initio nascentis Ecclesiae, tantum exercuit [se exseruit] perversum dogma hæreticorum in gente predicta, quod eorum studium et intentio fuit, semper dicta sanctorum vera removendo, aut falsa inserendo, corrumpere, destruere, et dilacerare, Probat hoc concilia, et maxime unum; ubi ex parte Monothelitarum, libris corruptis in medium prolatis, imponebant beato papæ Vigilio, quod quosdam anathematizaverat qui non confitebantur duas naturas, et unam voluntatem et operationem fuisse in Christo. Imo ita fuit et est familiare Græcis et proprium, Scripturas sacras corrumpere; quod ad compescendam hujusmodi insaniam sancti Patres sub anathematis attestatione hoc in suis fieri prohibuerunt, utentes verbis Apocalypsis ³⁸ cum tali additione : « Quicumque apposuerit his, vel diminuerit : si clericus est, deponatur; si laicus, excommunicetur, » etc., ut supra fecimus mentionem. Et ut omnis via eisdem hæreticis præcluderetur, ordinaverunt insuper, ut communiter dicitur, ut libri, præcipuo sanctorum conciliorum, in chartis bombycinis scriberentur, eo scilicet, quod rasuram non sustineat hujus pergameni (f. sicut pergamena).

Contra canones vero apostolorum et aliorum, qui nobis objecti sunt, multiplex erit responsio, et diversimode possunt adversarii confutari. Constat enim, sicut ipsi dicunt, canones, quot apostolis inscribuntur, de Latino in Græcum a beato papa Clemente fuisse translato. Cum igitur omnis aqua fluens in fonte et origine naturalior et verior, quam in rivulis, qui procedunt ab eo, inveniat, et

³⁸ Apoc. xxi, 7 seqq.

supponendum et credendum est, quod in Ecclesia Latina, a quibus tanquam a fonte rivuli processerunt, dicti canones veriores et puriores sunt, quam in Ecclesia Græcorum: præsertim cum per ora plurium hæreticorum et schismaticorum, a trecentis octoginta annis, et citra transierunt: quod multas alias soliti sunt corrumpere scripturas. Sed cum in Ecclesia Romana plures ex eis, et maxime, qui modo Latinis objecti sunt, minime reperiantur, sequitur, quod aut superadditi sunt ab eis: cum sit verissimum, quod de Latino in Græcum fuerunt assumpti,

Sed si verum est, quod sint ficti ab hæreticis et schismaticis, et aliis canonibus veris inserti, merito et absque quæstione aliqua sunt repudiandi. Si vero ab aliquo, nescimus quo, talem scripturam suscepit et tenuit Ecclesiæ Græcorum, dicimus, quod in Græca auctoritate ignoratur ipsius veritas, et inter apocrypha et dubia sunt computanda: apocrypha autem Ecclesiæ nescit, ubi maxime eorum silentio veritati penitus convincitur obviare. Quid ergo est? Nos sane primam partem hujus argumentationis eligentes, dicimus cum expositore canonum, re et nomine maxime inter Græcos (44) quod Photius, vel Photinus patriarcha, auctor schismatis, qui multa de corde suo fixit contra Latinos, dubios canones, et plures alios apostolorum canonibus, et aliorum sanctorum Patrum interseruit, et in multis locis libens veritatem condemnavit.

Secundo ad idem dicimus, quod beati apostoli et sancti Patres etiam complura definiunt et ordinaverunt in Ecclesia, pro variis causis et eventibus, locorum nimirum et temporum, etiam personarum, quibus procul dubio causis de medio sublatis, eorum similiter effectus debuit, et debet rationabiliter et sine causa removeri. Hinc est, quod interdum rigida, interdum remissa imperant. Quandoque etiam in his quæ sunt suis prædicationibus contraria, inveniuntur dispensasse. Probant hoc actus eorumdem apostolorum, ubi de consensu unanimi pauca quædam, sed tamen gravia gentibus imponentes, scilicet *abstinere ab idolis immolatis, et sanguine suffocato, et fornicatione*³⁹; quædam postmodum Paulus doctor gentium, qui eodem spiritu plenus erat, ut infra dicitur, salubriter revocavit. Idem etiam Apostolus, pro tempore, pro causa etiam utili, circumcidit Timotheum, et postmodum dixit Galatis: *Si circumcidimini, Christus vobis nihil prodest*⁴⁰. Hinc est quod Cephæ quædam legalia coram Judæis tenuit, licet apparet reprehensibilis, propter infirmos. Et Paulus similiter totondit sibi caput in Cenchris, coruscante jam Evangelio, et purificandus secundum legem ascendit Hierosolymam, ut tractaret cum quibusdam, qui votum fecerant in templum Domini. Hinc est etiam, quod Salvator noster, et

³⁹ Act. xv, 20. ⁴⁰ Galat. v, 2

(44) *Nominato*, vel simile quid defuit in ms.

legum Dominus pro varietate temporum diversa visus est imperare apostolis, cum scilicet eos modo cum unica tunica, et sine sandalis, et absque baculo, modo cum duabus, et calceatos mittit ad prædicandum.

In definitionibus quoque Patrum, sicut diximus, multa inveniuntur, quæ hoc idem probant similiter, hoc est, quædam pro tempore, et ad tempus statuta fuisse. Dicunt enim in quibusdam suis definitionibus, prout Græcorum probant exemplaria, tali modo: *Si quis carnes et caules in die Dominico non comederit, si clericus est, deponatur; si laicus est, excommunicetur. Et iterum: Si quis diem Dominicum jejnare inventus fuerit, vel Sabbatum præter unum, anathema sit. Hæc et iis similia multa statuerunt. Quod, ut sæpe diximus, factum est, ut ex talibus statutis errores, qui erant in Ecclesia, evellerent; non, ut legem perpetuam ex hoc hominibus persuaderent. Cui enim dubium est, quod multi fidelium abstinent a carnibus omni tempore? et tamen non peccant; et quod plures alii tam in festis, quam in aliis pro salute corporis, quidam pro salute animæ? et tamen in tali opere nullo modo peccant, quia intentio finem imponit operi, non opus intentioni, secundum quod iidem Patres sancti in plerisque suis tractatibus aperte exposuerunt. Sed ne nostrorum adversariorum manus, sic generaliter respondendo, effugisse videamur, redeamus ad singula, et videamus, utrum nos objecta, an Græcos, qui ea objiciunt, miserabiliter damnent.*

Dicit unus canon, quem apostolorum nominant, sicut supra ostensum est, isto modo: *« Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus suam uxorem, »* etc.

Dicimus, quod in Ecclesia Dei occidentali nusquam tale vidimus, nec permittimus fieri quale nobis Græci objiciunt; videlicet, ut aliquis matrimonio legitime copulatus sub prætextu alicujus religionis vel honestatis, suam dimittat uxorem, ipsa reclamante, aut renitente. Sed potius nos tales per censuram ecclesiasticam compellimus, si quam religionem ingressi sunt, dimittere, et suæ sponsæ legitime copulari. Verum si soluti sunt, et ad sacrum ordinem sponte et voluntarie confugere volunt, cum mos antiquus in occidentali Ecclesia, ob religionem fidei et sacramenti reverentiam, obtinuerit, ut ministri immaculati altaris, et non umbræ et carnalibus sacrificiis, sed veritati et spiritui servirent, exiguntur revera votum castitatis emittere, quemadmodum hi, qui seipsos propter regnum cælorum castraverunt ingressu religionis, votum obedientiæ, castitatis et paupertatis profiterentur; et quædam alia secundum regulæ instituta. Non ergo cogimus clericos ad continentiæ sortem descendere, sed eis religiose et pie prædicimus,

quod, si talem ordinem et gradum ascendere desiderant, oportet eos jura sui ordinis inviolabiliter observare. Congruum est quippe, et consonum rationi, ut si sacerdos legalis ingressurus tabernaculum, vel templum ad immolendam victimam, vel incensum Domino, tempore vicis suæ, carnem suam freno continentis moderabatur; quod sacerdos evangelicus qui *hostiam immaculatam*, Agnum scilicet verum, non obumbraticum quotidie offerre debet, quotidie et continue castitatis et puritatis veste induatur, si omnipotenti Deo sacrificium acceptabile offerre concupiscit. Non igitur nos illa inhibito, sed Græcorum Ecclesiam tangit, quæ in istam maledictionem ab initio corruit, et usque hodie miserabiliter in eo perseverat. Ipsa namque est, quæ laicos et plebeios viros, uxoratos tamen, assumens in episcopos, vel contra, cogit eos contradicentibus eorum uxoribus, castitatis votum emittere, vel monasterium aliquod introire, ipsas sponsas, continentiam profiteri. Istud probatione non indiget, quia pene tot testes sunt, quot gentis illius consuetudines non ignorant. Nonne hic caput Goliathi proprio ense inciditur? nonne gladius eorum, super Latinos vibratus, *intrat in corda eorum, et arcus* ⁴¹ indebite tensus, in suis manibus fractus esse monstratur?

Sed canon apostolorum est, qui dicit: « *Si quis episcopus,* » etc. Quare non observatur ab eis? Cur nobis innocentibus suam damnationem et turpitudinem tam obstinato animo objiciunt? Cum ergo respondere non possint, transeamus ad vicesimum *septimum* canonem, qui dicit: « *Episcopum, sive presbyterum, vel diaconum verberantes fideles,* » etc.

Respondeo: In quolibet peccato manifesto tria ad minus reperiuntur, scilicet, libido interior, opus exterius, et evidentiæ libidinis. Interiori offenditur Deus. Difformatur quippe anima ad imaginem Dei facta, et Deus, qui tibi prohibuit, despicitur a creatura. Opere exteriori corrumpit homo seipsum et alium. Evidentiæ vero, vel enormitate, quæ est clamor cum voce, totam Ecclesiam offendit. Oportet ergo, si vult recte pœnitere, ut contra istos tres morbos tria quædam objecta remedia penitus adhibeat, scilicet dolorem contritionis, contra libidinem mentis; laborem satisfactionis, per executionem operis; privatim tamen pro privatis, publice pro manifestis.

Item peccatorum quædam sunt ex ignorantia, quædam ex infirmitate, quædam ex studio et malitia perpetrata. Quando ergo aliquis de numero fidelium non privatim, sed publice, non ignoranter, sed studiose et superbe peccans, separatus est ab Ecclesia, tam merito delicti, quam sententiæ prælati, *justum* est, ut si vult reconciliari Ecclesiæ, a cujus integritate abscissus est peccando, quod condignam et congruam delicti satisfactionem offerat ad arbi-

trium sacerdotis. Discernentes autem sacerdotes Ecclesiæ, quorum est discernere inter fidelium lepram, et non lepram, judicaverunt, ut is qui per contumaciam ab unitate fidelium separatus est, et matrem suam, id est Ecclesiam, imo Deum in ipsa contristat contemnendo, prostratus coram eo petat veniam, et in signum subjectionis et humilitatis corpus percutiendum et verberandum offerat, imitatus eum; qui dicit: *Corpus meum dedi percutientibus, et genas meas vellentibus* ⁴². Et iterum: *Disciplina pacis nostræ super eum* ⁴³, etc. Et ut ex hoc ostendat pœnitens, Ecclesiam Dei matrem et magistram esse vitæ et moribus parvulorum, in quorum nimirum cordibus secundum Sapientiæ voces, *stultitia colligata est, et virga disciplinæ fulgabit eam* ⁴⁴. Esto etiam, quod verum sit, quod canon ille sit apostolorum sanctorum; Latinos tamen non tangit, quia non dicitur ibidem: « Quod quicumque episcopus voluerit, etc., quacunque ex causa, » sed dicitur: « Episcopus, etc., verberantes fideles, » et propter hoc timeri volunt, » etc. Non enim hoc agit Ecclesia Romana in suis filiis, tanquam tyrannicam exercens potestatem, vel odio commota, sed propter illas causas, quas prædiximus, et alias, quas propter brevitate judicamus reticendas.

Sed Ecclesia Græcorum, quæ trabem gestat in oculo, quam non videt, sed potius festucam modicam in oculo fratris sui ⁴⁵, hoc, quod nobis objicit, studiosius implet, non dico in suis laicis, ad quos nimirum manus extendere non præsumit, sed in suis papatibus et clericis, quos tanquam viles et rusticos, pugnis faciunt verberari, sublato tamen prius τὸ ἱερωτικόν, id est, veste clericali, ad horam, prout propriis oculis aspeximus in civitate Nicææ.

Nunc ergo, si ita est, imo quia ita est, stultam fecit Dominus Græcorum sapientiam. Hunc igitur canonem tanquam inutilem relinquentes ad sexagesimum tertium, qui de sanguine et suffocato loquitur, sermonem convertamus.

Et licet generalis responsio supposita sufficiat, tamen aliquid latius respondeamus. Fatemur sane, verum decretum fuisse ab apostolis in Actibus eorum, ut hi, qui conversi erant de gentibus, abstinerent ⁴⁶. Quod quidem expediebat tempori illi et statui infirmorum, eo quod synagoga conversorum Judæorum, cum honore et obsequio, sicut dicit beatus Augustinus, ducenda erat ad sepulturam. Processu vero temporis, roborata prædicatione Evangelii, et multitudine gentium ad fidem currente, per Paulum doctorem gentium et apostolum specialem earum, imo per ipsum Dominum, qui per Apostolum loquebatur, hujusmodi sententiæ revocata est. Dicit enim ad Corinthios: *Omne quod in macello venit, comedite, nihil interrogantes, propter conscientiam* ⁴⁷. Item: *Omnia munda mundis* ⁴⁸. Et alibi: *Scio et confido in Domino Jesu; quis es, qui judicas alienum: servum* ⁴⁹?

⁴¹ Psal xxxvi, 13. ⁴² Isa, L, 6. ⁴³ Isa. LIII, 5.
⁴⁴ I Cor x, 25. ⁴⁵ Tit, I, 15. ⁴⁶ Rom. xiv, 4.

⁴⁶ Prov. xxii, 15. ⁴⁵ Matth. vii, 3. ⁴⁶ Act. xv, 29

Scilicet, qui salva pura conscientia comedit, quid a majoribus comedendum accepit. Idem: *Nemo vos iudicet in cibo et potu*⁵⁰. Ac si dicat: Nemo vos velut Judæos discernat ab his, inter quos habitatis, in differentia ciborum, et in reliquis, quæ idem apostolus adjecit. Ad idem facit quod Dominus in Evangelio dicit: *Non quod intrat in os, coinquinat hominem*⁵¹, etc. Quod quidem primo pastori declarare volens Dominus in visione illa cælesti et admirabili, quia idem pastor Ecclesiæ Petrus linteum quatuor initiis de cælo ad terram submitti videbat, post admirationem, quam habuit, dixit ei: *Quod Deus permundavit, tu nō commune dixeris*⁵².

His auctoritatibus et multis rationibus Ecclesia Dei Romana suffulta loco et tempore talibus utitur absque officulo et conscientia peccati. Sed Ecclesia Græcorum, cui omnia in scandalum et offendiculum conscientie versa sunt, non absque macula criminis talibus abutitur. Quis Latinorum cum tanto studio et attentione utitur porcino sanguine, sicut populus Græcorum? Et ut oculis propriis vidimus, pro summis reputat deliciis: quoties illo sanguine confecto, quod ut credimus cipuncti (45) vocant in suis epulis, velut canes impudentissimi, ingurgitari possunt? Item numquid non utuntur suffocatis, et captis a bestia, quando venatitiis carnibus, ut leprum, qui canum dentibus præfocantur, et aliorum animalium, nec non et avium, quæ loqueo captæ sunt, vel reti, et manibus aucupum eorum capita retorquentur, et tam diligenter et curiose vescuntur? Unde ergo eis tanta insania, ut hoc, quod ipsi tam summo studio peragunt, in se approbent, in aliis reproberent, derideant, et depravent? Obmutescant saltem nunc eorum dolosa labia, et impudentes frontes decidant jam confusæ.

Post hunc sequitur canon sexagesimus quartus, qui sic incipit: « Si quis clericus inventus fuerit jejunans diem Dominicum, vel diem Sabbati præter unum, » etc.

Respondeo: Canon iste non est apostolorum, sed quorundam, qui, propter causam superius assignatam, talem sententiam promulgaverunt. Si enim esset canon apostolicus, fuisset utique tempore Sylvestri papæ. Constat autem, quod in diebus suis mota fuit quæstio a Græcis, quod videlicet non jejunaret Sabbatum, præter unum, allegantibus quibusdam de lege Moysis, sicut habetur in Vita ipsius papæ; sed cum nullum assensum præbere voluisset. Sylvester papa ait: « Si omnis Dominicus resurrectionis est colendus in gaudium Christianorum, et omnis Sabbati dies sepulturæ est deputandus ad exercitationem Judæorum. Om-

nes enim discipuli Domini fletum habuerunt Sabbato, sepultum suspicantes, et Judæis epulantibus lætitia inerat; discipulis autem jejunantibus tristitia imperabat. Tristemur ergo cum tristantibus de sepultura domini, si volumus cum iisdem de Domini resurrectione gaudere. Neque enim fas est ut distinctiones ciborum, et cæremonias Judæorum more Judaico observemus. »

Hæc et his similia dicente beato Sylvestro, placuit quibusdam orientalibus conventibus illa traditio apostolicæ sedis. Sed magis elegerunt Sabbatum celebrare cum Judæis. Cujus sententiæ concordans beatus Innocentius papa ait: « Sabbato jejunandum esse, ratio evidentissima demonstrat. Nam si diem Dominicum ob reverentiam Domini non jejunamus, Sabbatum prætermittere non debemus: quod inter tristitiam et lætitiâ temporis illius videtur inclusum. Nam utique apostolos constat biduo isto, et in mœrore fuisse, et propter metum Judæorum se occultasse. Quod utique non est dubium, et in tantum jejunasse biduo memorato, ut traditio Ecclesiæ habeat, isto biduo sacramenta penitus non celebrare. Quæ forma per singulas hebdomadas est tenenda. Hic loquimur secundum modum, qui tunc erat, propter quod commemoratio illius (47) diei semper est celebranda. Quod si putant semel, atque uno Sabbato jejunandum; ergo et dies Dominica, et sexta feria, semel in Pascha erit utique celebranda. Si autem Domini diei, aut sextæ feriæ per singulas hebdomadas reparanda est imago, dementis est, bidui agere consuetudinem, Sabbato prætermissio, cum non disparem habeat causam, a sexta feria, in qua Dominus passus est, quando et apud inferos fuit, ut die tertia resurgens redderet lætitiâ, post biduanam præcedentem tristitiâ. Non ergo nos negamus, sextam feriam jejunandam; sed dicimus, et Sabbato hoc agendum, quia ambo dies tristitiâ apostolis, ac iis qui Christum secuti sunt, » indixerunt, qui die Dominica exhilarati, non solum ipsum festivum esse voluerunt, sed etiam per omnes hebdomadas frequentandum esse dixerunt.

Ut ergo ad primum verbum nostrum revertamur, caon iste, quem Græci apostolorum esse mentiantur, si fuisset tunc temporis, suffecisset illis in adiutorium suæ petitionis, seu opinionis, hoc decretum apostolicum, quod nimirum immutabile secundum eos permanet; maxime, si istud Dei apostoli immutabiliter omnibus servandum mandaverunt. Quæ fuit ergo causa, quæ eorum clausit labia, ut non haberent recursum in diebus illis ad certitudinem apostolicæ sanctionis? Nulla prorsus fuit: quia nec editus erat, nec canon dici poterat, quia nec erat.

⁵⁰ Coloss. 11, 16. ⁵¹ Matth. xv, 11. ⁵² Act. x, 15.

(45) Barbara lexis, fartorum, *Blutwurst oder Rosenswurst*.

(46) Epist. 4, ad Decentium.

(47) Quæ utique forma per singulas tenenda est hebdomadas, propter id quod commemoratio illius etc.

Sed octogesimus, inquit, qui sic incipit : « Episcopus, vel presbyter, seu diaconus militiæ vacans, » etc., rursus clamat contra Latinos.

Respondeo, si vim canonis inspiciat lector, supposito etiam quot sit apostolorum, Latinis non obviat. Quia nec militiæ vacant episcopi nostri, eo modo quo canon accipit; nec [quisquam eorum] utrumque principatum unquam tenuit, vel tenet, ut simul rex et sacerdos sit, vel vocetur, nisi spiritualiter, sicut dicit Scriptura : *Fecit inos Deo nostro regnum et sacerdotium*⁵³. Si vero ipsam exhortationem, quam fecit Ecclesia principi sæculari, vel auctoritatem, quam dat, vel adjutorium, quod præstat contra persecutiones ipsius Ecclesiæ, et viros nefandos, militiam reputant, quis in hoc non offenditur? Nonne Ecclesia Græcorum dat coronam imperatoribus gestandam in signum pulchritudinis, et gladium in manu tenendum ad vindictam sanguinis exercendam? Nonne cum ipsis vadunt in exercitium, et pugnaturis exhibent sacramenta sua, et orant pro eis generaliter et specialiter in secreto Missæ? sicut scriptum est : « Memento, Domine, piissimorum et fidelissimorum imperatorum, » etc. Et post pauca : « Robora eorum brachia, exalta eorum dextram, confirma eorum regnum, subijce eis omnes barbaras nationes, et eos qui bella volunt, » etc. Nec recusamus utrumque gladium esse, materiale scilicet et spirituale. Sed unum concedit militi ad nutum sacerdotis educendum, alterum vero retinuit sibi. Ecce, inquit apostoli in Evangelio gladii duo hic⁵⁴. Et rursus loquens de materiali Dominus ait : *Converte gladium tuum in vaginam*⁵⁵. Dicendo tuum, materiale gladium significat, quo percusserat servum principis Sacerdotum. De spirituali vero nemini venit in dubium, cum idem Petro per cuiusdam specialitatis apicem, ligandi atque solvendi concessit potestatem. Uterque igitur gladius Ecclesiæ traditur. Sed ab ipsa Ecclesia unus exercendus; alius, sicut supra diximus, pro Ecclesia manu sæcularis principis eximendus. In quo ergo peccat Ecclesia, si suo jure utitur a Domino sibi concessio? Uterque igitur gladius, ut dictum est, ad Ecclesiam pertinet, et de utroque disposuit, sicut sibi videtur, ad tuitionem fidelium, et reipublicæ conservationem.

Quam dignitatem seu potestatem Constantinus primus Christianorum imperator providens in spiritu mox postquam ad fidem conversus est, contulit eo modo eidem Ecclesiæ libere, quo supra in quarta distinctione hujus operis plenius est expressum. Quamvis enim quidam prælatorum, pro terris et regionibus, quas ad usus Ecclesiæ retinent, vocentur duces, comites, seu marchiones, et interdum procedunt in expeditionem, tamen manus suas semper mundas custodiunt a sanguine peccatorum. Non enim pugnant ipsi personaliter sed pugnaturis fidelibus contra iniquos assistentes, eos sic, puta

A verbo et opere, reddere satagunt animæ quiores. Et ita, quæ Cæsaris sunt Cæsari persolvunt, et quæ sunt Dei, Deo exhibent.

De bigamis autem, et ultra, nobis brevis incumbit responsio. Aut enim qui talia statuerunt, de clericis, et non de laicis, intelligi voluerunt : aut, si de omnibus accipiendum est, de illis solis loquantur, qui vivente prima contrahunt cum secunda, et tertia : aut certe, ut quidam eorum sane interpretati sunt, non est hoc accipiendum de copula matrimoniali, sed de benedictione nubentium et solemnitate nuptiarum, quæ aliter erga viduas, aliter erga virgines observatur. Cui etiam sententiæ concordare videtur littera canonis, qui dicit : « De nuptiis pluries celebratis patres contulerint, » etc. Si autem, ut Græci autumant, simpliciter et nude intelligenda sunt verba canonis, verbi gratia, ut dicatur, non licere homini prima uxore mortua contrahere cum secunda, dicimus, quod cum sit contra doctrinam Apostoli, et salutem infirmorum, nulla ratione debet exaudiri. Ait enim Apostolus ad Corinthios *Mulier est alligata legi, quandiu vir suus vivit. Si autem mortuus fuerit, cui vult nubat, tantum in Domino*⁵⁶. Dominus quoque in Evangelio de muliere, quæ causa suscitandæ prolis septem viros fratres successive habuerat, non redarguit talem copulam toties repetitam, sed tantum erroneam opinionem eorum qui futuras carnales nuptias in regno justorum sperabant⁵⁷. Item Samaritanæ, quæ plures viros habuerat, juxta puteum loquens, de illo solo illam redarguit, quem suum non esse virum divinitus intellexit. Ait enim : *Quinque viros habuisti, et hunc, quem habes, non est tuus vir*⁵⁸. Copulari ergo pluribus vicibus successive non est prohibitum, sed concessum; etiam status talium non est condemnandus, sed tolerandus, cum nec ab aliquo homine possit prohiberi, id quod per Spiritus gratiam pro salute infirmorum cernimus esse indultum.

Item queritur a Græcis, Potestne fieri dispensatio alicujus concilii? Si dicunt, quod non, quis ergo Græcorum salvabitur, posito, quod sint in fide catholica, seu orthodoxa vere obedientes? Nonne contra istum canonem, et illos supra positos, quotidie veniunt? Si dicunt, quod sic; sed, si prælatus aliquis, multo magis summus pontifex, qui potestatem plenitudinis obtinet a Christo, mediante Petro apostolo. De qua require supra quarta distinctione.

Interea consulimus Græcis aurum sapientiæ ab Ecclesia Romana emere, quam despiciunt, ut locupletes fiant, et caliginosis oculis collyrium apponant : ut in speculo sacri Eloquii clare inspicientes recognoscant Romanam ecclesiam, quæ omnium Ecclesiarum caput est, insuper et magistra : eo quod nil in dictis evangelicis et Epistolarum, et etiam doctorum, contrarium invenit, quod, interpretative, vel dispensative secundum statu-

⁵³ Apoc. v. 10. ⁵⁴ Luc. xxii, 38. ⁵⁵ Joan. xviii, 11. ⁵⁶ I Cor. vii, 39. ⁵⁷ Matth. xxii, 24 seqq.

⁵⁸ Joan. iv, 18.

ta sanctorum Patrum, in unitate Spiritus non concordat.

Distinguentes, itaque inter ea quæ dispensationem recipiunt, et illa, quæ aliter se habent dicimus quod sunt præcepta primæ necessitatis, quæ assimilant animam Deo, sicut præcepta Decalogi; et illa non recipiunt dispensationem. Item sunt præcepta secundæ necessitatis, ut unus uni jungatur et hæc quandoque fuerunt dispensata, ut patet in patre Abraham, et Jacob, David, et aliis sanctis, quibus pluribus conjuncti fuerunt. Sunt et præcepta tertie necessitatis, ut est votum voluntarium et hoc quadruplex, continentie, religionis, abstinence, peregrinationis. Duo prima non recipiunt dispensationem (48); alia duo recipiunt, cum æquipollenti. Sunt insuper et quartæ necessitatis, ut institutiones prælatorum; et hæc recipiunt dispensationem, quoties et quando eis pro causa utili et necessaria, videtur expedire.

Hisce sit habentibus, et rite intellectis, patet solutio ad plurima, quæ nondum etiam fuerunt quæsitæ. De his autem, quæ sequuntur et de mulieribus menstruatis, et quæ ingrediuntur chorum, propter sui ignobilitatem auditum præstare nolumus: nisi tantum de patriarcha Constantinopolitano, qui suæ superbiæ consulens, plures fingi fecit canones talis ambitionis, ut super omnes prælatos videatur prælatus. Vocat autem se οὐνοκρατορ patriarcham, id est orbicularem patriarcham: et licet in quarta distinctione hujus operis, satis de eo disputatum sit, tamen adhuc, in detestationem et scriptionem hujus superbi nominis, pauca repelemus.

(49) Canon iste de ambitione dictæ sedis editus fuit in secunda synodo, clam summo pontifice, ut magister Hugo Etherianus refert, vir utique sapiens, et peritus in utraque lingua. Responsio supra est in secunda synodo in fine. Et quia fieri non potuit, nec debuit, ipso facto suscitavit scandalum et discordiam inter Græcos et Latinos non modicam, usque ad tempora papæ Vigili. Nullum tamen in favorem præbuit dicto canoni, quod nos scimus, etiam dato, quod posset in præjudicium prædecessorum suorum præbere assensum. Interea post Ephesinam celebratur quarta synodus in civitate Chalcedone: in qua quidem Anatolius præsul regie urbis, satis egit pro principatu sui sacerdotii. Et factus est inde canon. Verum quia legati Leonis primi viriliter obstiterunt, petiit totum concilium pro se, et imperator seorsum, nec non et dictus Anatolius a dicto Leone humiliter dicti canonis confirmationem. Sed cum omnes preces incassum caderent, remansit dictus canon infirmus et inutilis de jure, etsi non de facto, prout supra in quarta distinctione, et in quarta synodo continetur. Nam, sicut supra dictus Anatolius superbus alienas sedes paulatim et occulte rapiens suo illos ansus est addere pontificio; in synodo quoque, quam sextam

nominant, quæ dicitur furtiva fuisse, similiter dictum canonem renovaverunt. Itaque usque hodie Ecclesia Græcorum non concessa possidet, tenet, et utitur, sicut patet. Quis enim in pontificatu Romanæ sedis potuit se exspoliare potestate propria, et dare alteri? ut sint in uno corpore duo capita, scilicet in Ecclesia Dei; Res utique monstruosa.

Item: Si habuerunt in jure ex vi constitutionis in secunda synodo factæ, quæ necessitas fuit repetere in quarta? et, si in quarta obtinuerunt suum propositum Græci, quare iterum in sexta synodo, quæ post multa tempora fuit, hoc idem repetierunt? Non fuit alia, nisi quia urgebat eos prava eorum conscientia, quia videre poterant, et per concilia intelligere, quod nullus canon vigorem et firmitatem obtinet aliquam, nisi favorem pariter et assensum summi Pontificis obtineat. De quo supra in quarta distinctione. Unde istum canonem, tanquam inutilem et furtive intrusum respuentes, dicimus, sicut alias: omnes illos, quiasserunt Romanum pontificem non esse caput universalis Ecclesiæ, per viam incedere damnationis vel perditionis et esse de numero Core, Dathan, et Abiron schismaticorum, qui in signum damnationis æternæ absorpti sunt a terra.

De celebratione autem Missæ in Quadragesima, et de quibusdam aliis, non respondemus, tum quia frivola sunt tum quia in furtiva synodo de Trullo similiter fabricata sunt. Si vero obijciunt nobis illud decretum sextæ synodi, quod papa Adrianus approbavit: *Quia in eo statutum est*, etc. et illud Innocentii, *Renovantes*, etc. Respondemus, quod illa propriam interpretationem et catholicam recipiunt, et non secundum pravum intellectum Græcorum. Alia vero discussioni jurisperitorum et arbitrio relinquamus.

(50) Tempore, quo victoriosissimus imperator Constantinus, cognomento Monomachus, imperii perspicaciter moderabatur dignitatibus, erat quidam Michael Constantinopolitanæ sedis patriarcha actibus et intellectu stultissimus, qui, prout verba ejus attestantur, hæresiarcha potius, quam patriarcha esse omnibus innotuit. Hic læva suasionem sui cordis exactus, sanctæ Romanæ sedis Eucharistiam nefanditer infamabat, tractans secum, quod melius esset Græcorum sacrificium, quam Latinorum, eo quod ipsi fermentatum, et Romana Ecclesia, ut ab apostolis acceperat, azymum sacrificat. Interea dum præfatus patriarcha, ut libelli sui apices asseverant, sacrificium Latinorum arguere conaretur, hoc sanctissimus Leo papa IX audiens, more solito ad nefandam alterationem exstirpandam, dominum Stephanum cancellarium religiosissimum virum qui tertius post eum papa Romanæ sedis exstitit, et honeste sedis pontificem, et cum illis Petrum Melphitanum magistrum, et doctos cum suis apicibus transmisit. Qui Constantinopolitanam urbem in-

(48) Cur non auctoritate summi pontificis? STREW.

(49) Hæc addita sunt a Fratribus Prædicatoribus

qui superiora e libris Etheriani excerpterant.

(50) Hæc sunt Pantaleonis meræ fabulæ. BASN.

gressi, et imperiali honorificentia sublimati, ejusdem urbis patriarcham (adeuntes) quater cum eo colloquum de nominato sacrificio habuerunt... (51) per nuntium asciverunt. Quod ipse audiens se ab eorum colloquio deviavit. Mox ipsi Sanctæ Sophiæ basilicam ingredienti, super altare paginulam posuerunt. Exeuntes autem ab ecclesia sublatis pedum sandaliis pavimentorum marmora percussientes, in mari pulverem projecerunt, et hoc secundum Evangelii vocem egerunt dicentes: *Quamcunque civitatem introveritis, et renuerint dogma vestrum, nihil exinde efferatis. Sed inde abeuntes pulverem pedum vestrorum excutite* ⁵⁹. Præterea ipsis e civitate discedentibus stupendum valde mi-

⁵⁹ Matth. x; Marc. vi; Luc. i.

(51) Lacuna in ms.

A raculum actum est. Liminare marmoreum ejusdem ecclesiæ miræ magnitudinis dissolvitur; statimque talis est clades subsecuta, ut diebus paucis sexaginta Græcorum millia morerentur, nec ullus alienæ gentis: interim et per triduum inestimabiles coruscationes, et tonitrua, et imbrum et grandinum multitudines exstiterunt.

Hæc vero gesta sunt anno ab Incarnatione Domini millesimo quinquagesimo quinto, indictionis octava. Quod ego Pantaleon, cum essem ibi Constantinopoli, ubi hoc actum est, hoc idcirco memorabile feci, quo legentibus pateat Latine serenitatis institutio, et nemo audeat talia præsumere.

PANTALEONIS

DIACONI ET CHARTOPHYLACIS MAGNÆ ECCLESIAE

NARRATIO

MIRACULORUM MAXIMI ARCHANGELI MICHAELIS

I. Magnæ et multæ et variæ sunt tuæ incorporeæ et magnificæ archangelicæ virtutis et dignitatis notionis, donaque et gratiæ, O gloriosissime Michael princeps militiæ, ampliusque et revera sublimis et multiplex decoræ tuæ materiæ, expertis formæ, et vitæ status. Est autem parva et nihili facienda humanæ linguæ carnea potestas, angustusque ethumilis et artificio carens, qui per instrumenta corporea a nostro corde sermo proficiscitur. Quomodo ergo te, o omnipotentis Dei princeps militiæ, pro dignitate, licet conemur, laudibus affecerimus? Quam vocem incorpoream, incorporeo tuo intelligenti ordini respondentem, per materialia et corporea labra offeremus? Quibus utemur sonis, quæ significant ineffabilem et inexplicabilem tuam gloriam? Dubitat revera universa natura terrigenarum te laudare et celebrare, quies princeps ordinis supercælestis. Enarrari enim et verbis explicari non potest locus divinæ tuæ pulchritudinis et splendoris. Quomodo enim mirabilis facta est scientia Dei ex nobis! invaluit, non poterimus nos

¹ Psal. cxxxviii, 6, ² I Joan. i, 4.

* In codice Græco 308 apud Nanios asservato leguntur hujus sermonis titulus et initium: Tit. Πανταλέοντος διακόνου και χαρτοφύλακος τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας διήγησις θαυμάτων τοῦ πανμεγίστου ἀρχαγγέλου Μιχαήλ. Inc. Μεγάλοι αἱ πολλοὶ και ποικίλοι τῆς

B homines ab eam: ita etiam archangelicæ essentialis tuæ bonitatis et potestatis infinita multitudo, a qua arcana et divina emanant fidelibus, apprehendi et investigari non potest humanis cogitationibus.

II. Sed quoniam alicubi dicit divinum Eloquium: «Quod didicimus, prædicamus: et quod scimus, annuntiamus²;» ea de causa mittentes infinita magna tua miraculorum, pauca quædam, apposite et convenienter collecta ex divini. Spiritus eloquiis, conamur exprimere nostrorum verborum coloribus, et graphice narrare magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ, et terribilium tuorum miraculorum eructare potentiam, et prodigia tua annuntiare iis qui hodie fide sunt congregati in divino tuo festo, ut salutis jam propositum argumentum omnibus, qui ardentem ad id accurrunt, o maxime et imprimis admirabilis Michael princeps Dei militiæ. Hodie enim tanquam magnificentissimus quidam convivator, convocas nos omnes spirituales convivas ad epulum tui festi, quod exortum est sole

ἀσωμάτου και μεγαλοτροπέου ἀρχαγγελικῆς σου ἀρετῆς και ἀξίας ἐνομοίαι και δωρεαί τε και χάριτες, πανσοῖδιμος Μιχαήλ ἀρχιστρατήγου και πλατεῖα και τῶ ὄντι μετώρες και πολυειδῆς τῆς πανευποσπούς αἴλου σου μορφῆς, και ζωῆς ἡ κατάστασις Cod. Nan. pag. 521.

luminosius, quod positum est ad principia orbis terræ, qui est a finibus usque ad fines: in quo miraculorum et animæ utilitatis deliciis se explent omnia corda fidelium. Sed nunc quoque, ut semper, miserere nostræ bumilitatis, qui es excelsus assessor regni cælorum, et exorere nobis splendoribus benignæ tuæ providentiæ, qui a benigno Deo accepisti benignitatem, benigne Michael princeps militiæ. Qui es lecta et luminosa, significansque et splendida stella solis gloriæ. Qui es fortissimus pugnator et propugnator ac defensor eorum qui Dominum diligunt. Qui provides et prospicis, eosque firmo tuo patrocinio adjuvas et defendis, qui te invocant, et magno desiderio ad te accedunt in divinam tuam ædem et maxime venerandam. Tu illumina nostros intelligentes cordis oculos, ut intelligamus, menteque apprehendamus et enuntiemus, quoad ejus fieri poterit, miracula tuæ majestatis. Nam per te universa copiosa omnium bonorum suppeditatio datur ab omnipotenti Dei providentia, iis qui in te sperant citra ullam dubitationem, et se conferunt ad omnem tui laudationem.

III. Quid autem cogitantes, aut quibus verbis utentes imprimis, poterimus sufficienter ostendere divinæ providentiæ et benignitatis infinitum pelagus? Ad primum enim bonum et quod præcipue primo operatur, quoad ejus fieri potest, oportet aperte omnes extolli. Principaliter ergo et aperte et ex debito debemus mente cogitare, qui figuram ferimus et imaginem ejus, qui ex se habet potestatem et dominium divinæ essentiæ, quod unus est solus Deus, qui propter infinitam bonitatem est omnia fabricatus, quæ sunt in cælis et in terra, ut dicit divinus Apostolus: « sive visibilia, sive invisibilia, sive Throni, Dinationes, sive Potestates, sive Virtutes, sive Principatus, sive Archangeli, sive Angeli, sive Seraphim, sive Cherubim: et ipse est ante omnia et omnia in ipso constant³. » Qui hanc etiam variam condidit creatam naturam in unam unius mundi harmoniam et complementum. Qui solus est ingenitus et æternus. Qui solus est expers principii, et in quem non cadit interitus et finis. Qui solus est ejusmodi, ut comprehendi et investigari et videri nequeat. Qui omni circumscriptione et comprehensione essentiæ habet superiorem. Qui nullam potest suscipere mutationem et alterationem: estque omnipotens, et ab exitu et interitu aliena natura, fons perennis, et qui nunquam exinanitur, miserationum et bonitatis: omnium divinorum donorum et gratiarum, qui exhauriri minime potest, abyssus: misericordiæ, quod non potest exprimi, pelagus: beatissima et summa pulchritudo, et sola revera digna, quæ ametur. Universi, quod dicitur et intelligitur, boni efficiens et impertiens et largiens causa, et prima causa. Hic est, qui propter solam bonitatem essentialem et naturalem, ea quæ non erant aliquando, vocavit

ad hoc ut essent, et omnia ad essentiæ deduxit et constituit, eaque comprehendit et continet, dirigit et ducit, ferens solo nutu suæ majestatis et potentiæ.

IV. Atque primum quidem, convenienter et quod dicit Theologus Gregorius, mente agitavit angelicas et cælestes potestates: et quod mente agitavit, fuit opus verbo completum, et spiritu perfectum. Sicque constiterunt secundi splendoris, ministri primi splendoris, sive intelligentes spiritus, sive ignem, utpote materiæ expertem et incorporeum, sive aliquam aliam naturam, quod quam proxime ad ea quæ dicta sunt, accedat, eos existimare oporteat. Volo quidem, inquit, dicere eos primum ad malum immobiles, et qui solum habent boni motum, ut qui sint circa Deum, et primo a Deo illuminantur, nam quæ hic sunt, sunt secundæ illuminationis, Mihi autem persuadet, ut non immobiles, sed ad movendum difficiles eos existimem, qui propter splendorem Lucifer, et factus est et dicitur tenebræ propter elationem, et quæ sub eo consistunt potestates, architectatrices vitii, boni fuga, et nobis conciliatrices. Atque sic quidem qui apprehenditur intelligentia, et propter hæc mundus fuit constitutus.

V. Cum autem prima ei recte se haberent, secundum mente agitavit mundum materia præditum, et qui cernitur. Et is quidem est id, quod ex cælo et terra, et iis quæ intercedunt, est constitutum et coagmentatum. Luciferum autem, eum qui a Deo defecit et cum eo pugnavit et est insolens et jactabundus, diabolum vocat Theologus, ex voce Isaïæ prophetæ, qui ejus casum deplorat, et dicit: « Quomodo cecidit e cælo Lucifer qui mane oriebatur, et contritus est super terram⁴? Deo enim divinus quoque David, ad eos qui similiter a divina charitate defluerant, atque sceleratus ille et malitiosus, qui defecerat, dicit: « Et tanquam unus ex principibus cadetis⁵. » Princeps enim erat unius angelici ordinis in cælis diabolus, non diabolus ab initio productus et factus, sed bonus ex bono, et pulcher ex pulchro et qui solus bona facit, opifex universorum. Postremo autem præter legem naturæ, decretumque et rationem divinæ justitiæ, imperii cupiditatis œstro percitus, rebellavit adversus Creatorem, regnum et gloriam sibi conans usurpare. Secum autem attraxit etiam infuitam rebellium multitudinem, quæ suæ stultitiæ et malitiæ eum accepit adjutorem. Nam propter hanc causam impiæ cogitationis, ex cæli convexis vehementi impetu cecidit exsecrandus. Nam simul atque ei venit in mentem sceleratissima et maxime impia cogitatio, fuit confestim contritus ab omnipotenti Domino, qui dixit: « Videbam Satanam tanquam fulgur e cælo cadentem⁶. » Similiter autem de eo quoque dixit per Ezechielem prophetam: « Simul atque elatum fuit cor tuum propter pul-

³ Coloss. 1, 16. ⁴ Isa. xiv, 12. ⁵ Psal. lxxxi, 7. ⁶ Luc. x, 18.

chritudinem tuam, et dixisti in cogitatione tua, **A** Deus ego sum : statim a sancto monte meo in terram te dejeci per Cherubim, et interii scientia tua cum pulchritudine tua : et dabo te in cinerem super terram coram omnibus te videntibus ⁷, » fidelibus scilicet. Quomodo etiam dixit Dominus in divinis Evangeliiis : « Ecce do vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones, super omnem potestatem inimici ⁸. »

VI. Nonnulli autem discendi cupidi inquirunt, num propterea sit ejectus, quod Adam eum non adoraverit. Est autem stultorum et insipientium hoc dicere. Cecidit diabolus priusquam factus esset Adam, quomodo Patres aperte pronuntiant omnes angelos fuisse factos ante cœlum et terram. Diabolus vero est probabile quarto die cecidisse, **B** quando Deus facit luminaria, sicut scriptum est in Job : « Quando facta sunt astra, laudarunt me magna voce omnes angeli mei, et hymnis celebrarunt ⁹. Semper enim etiam non tacite angelis Dominum glorificantibus, tunc majori voce eum laudibus celebrarunt, ut significavit Scriptura, propter justum scilicet casum maligni illius, qui defecerat. Oportet autem scire ex nostris scriptis, o dilecti, quod omnis chorea et ordo habet ducem ordinis, qui incipit melodiam. Sic etiam de sanctis angelis dicit Dionysius, angelicorum ordinum divinissimus interpres : Non absurde divina et cœlestia, materiali nostræ hierarchæ, pro viribus sensiliter, quoad ejus fieri potest, sunt assimilata. Ducem vero ordinis angelicæ choro lucidissimum et maximum militiæ **C** principem Michaellem intelligere, a superis acceptus.

Miraculum primum de rebelliet superbo Satana, et immundis ejus spiritibus.

VII. Hic ergo fidelissimus et sanctissimus, magnus exercitus dux Michael, divini consilii pius minister, qui propter Dominicum et omnipotentem divinum jussu, in terram jecit ex cœlestibus absidibus rebellem et superbum Satanam cum ejus immundis, et malignis spiritibus : tunc in eos in-
D vectus, et triumphum agens de eorum malitia, congregatis cunctis angelorum populis, magna voce laudavit Deum universorum et omnipotentem Dominum, angelicos greges eo veluti ducens ut status meminissent immobilis, et quæ bona facit stabilitatis, et dicit : Attendamus, perinde ac si diceret : Qui creati fuerant, et quibus obtigerat, ut Deus increatus et inaspectabilis eos produceret propter naturalem suam bonitatem, quid eis accidit qui nobiscum hucusque divinis illustrabantur splendoribus ? An imadvertamus quam repente mutati sunt in tenebras propter arrogantiam et contumeliam ejus qui eos fecerat. Cognoscamus quos fructus conciliet liberi arbitrii voluntas inconsiderata, et stemus immobiliter in timore, quotidie divinum officium offerentes. Porro autem quam-

dam quæ eos contineret hymnodiam, ut qui in primo loco staret, cum Seraphim et omnibus simul divinis et cœlestibus potestatibus, magna voce cecinit, divinam illam et quæ nunquam potest desinere omnipotentis divinitatis, quæ est principium luminis, unicaque est trina, per sanctam glorificationem : Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Sabaoth : plena est universa terra gloria ejus ¹⁰. A Dei vero administrativa divina gloria alienatus maleficus diabolus, cum vidisset terrestrem hominem esse quavis re creata honoratiorem, ut qui Dominicis manibus factus esset ad suam imaginem et similitudinem, statuit eum totis viribus separare et eripere ad ejus, qui ipsum fecerat et honoraverat, salutari præcepto. Videns enim malignus et scleratus se in extrema esse ignominia, valde cruciabatur : et cum non posset ad Deum converti, in Dei imaginem suam effudit improbitatem, et effecit ut homo esset obnoxius interitui et morti, eo ejecto e divinis et vivificis paradisi deliciis, Et statuit Deus Cherubim et flammeam rhomphæam versatilem, ut custodiret paradisum. Sed etsi sic quidem cecidisset homo, qui liberum habebat arbitrium, et a bono statu defluxisset, non eum despexit Deus, sed ut qui sit natura benignus et ingens mare habeat bonitatis, veluti quædam arma ad conservandum validissima ei præbuit magnum Michaellem militiæ principem adversus diaboli potentiam : ut custodiret et defenderet hominem, qui lapsus fuerat, ut quomodo ceciderat per imperitiam, per laboriosiore cursu vivendi rationem et divinam virtutem instaurato prælio, victor effectus coronetur.

VII. Porro autem archangeli Michaelis suasionibus et monitis instructus Adam, et ligone terram fodiens, et sudore et labore frugaliter nutritus, non fuit amplius seductus ad hominis inimico et Dei hoste, nec passus est aliam commotionem. Nam ab eo tempore omnino eum valde habebat odio mente agitans per propheticum rorem, qui adhuc in eo inerat illud : « Ne des in commotionem pedem tuum, et non dormitabit, qui te custodit ¹¹, » angelus. Ab eo enim tempore credimus nos habere angelum unicuique animæ ducem, ut dicit Dominus in Evangeliiis : « Videte ne despiciatis unum ex his parvis, qui sunt minimi : angeli enim eorum assidue vident faciem Patris vestri, qui est in cœlis ¹². » Similiter etiam dicit Jacob patriarcha : « Angelus, qui me liberat a malis omnibus ¹³. » Non dixit : Qui me liberavit, sed : Qui me liberat. Quin etiam beatum apostolum Petrum a manu Herodis angelus Domini liberavit ¹⁴. Simul atque angelus enim constitutum fuit humanum genus, jussi sunt angeli ejus vitæ curam gerere, et unumquemque hominem fidelem sortitus est bonus angelus, ut ejus vitam componeret, et ejus animam perficeret. Multi autem cum eo luctantur dæmones a via recta eum facientes aberrare. Immundis enim dæmonibus

⁷ Ezech. xxxviii, 7 seqq. ⁸ Luc. x, 19. ⁹ Job xxxviii, 7. ¹⁰ Isa. vi, 3, ¹¹ Psal. cxx, 3. ¹² Matth. xviii, 10. ¹³ Gen. xlvi, 16. ¹⁴ Act. xii, 6 seqq.

non sunt curæ infideles, sed ii qui pie vivunt; eis enim invident, et cum eis bellum gerunt. Quando autem ambulat quidem in sanctitate et justitia homo fidelis, lætatur angelus, qui et fuit datus ad ipsum custodiendum. Quando vero a via recta declinaverit, tristis quidem est bonus angelus, demones autem exsiliunt. Jam vero magnus quoque dicit Basilius: Sunt angeli, qui in utraque ecclesia describunt eos qui orant et jejulant. Vide, o homo, ne propter parvam voluptatem et brevem hoc damnnum accipias, quod te non descripserit angelus.

IX. Et in fidelibus quidem, ut prius diximus, unus angelus a Deo datus est unicuique. In infidelibus autem unamquamque integram gentem sortitus est unus angelus, ut dicit Scriptura: « Statuit terminos gentium secundum numerum angelorum Dei ¹⁵. » Et ut Judæorum quidem gentem custodiret, constitutus est Michael, magnus Dei militiæ princeps ¹⁶, utpote quod in Deum credidissent. Alius vero præfectus fuit Persis, alius vero Græcis, et deinceps similiter. Cæterum divinus quidem et magnus dux exercitus Michael est princeps omnium cœlestium potestatum, præestque et curam gerit totius gentis fidelis: et rursus fideles, qui laborant prævenit et conservat, ut qui a Deo jussus sit celere habere naturam, et tamquam fulguris adeptus velocitatem, universam terram et ætherem uno momento percurrere. « Exsiliit enim inquit, angelus, qui ambulabat ante castra filiorum Israel ¹⁷. » Hunc autem angelum, militiæ principem Michealem esse dicit Scriptura in Jesu Nave ¹⁸. Nam nomen ejus aperte declaravit in propheta Daniele ¹⁹.

X. Hic ergo magnus et gloriosus Dei militiæ princeps Michael, et veteri, ut convenit, fuit administrator, et novo magis administrat, quæ sunt salutaria. Postquam enim valde irritarunt et penitus dereliquerunt Dominum Deum increduli Israelitæ, et ea de causa fuerunt penitus exterminati, et advocati sumus qui credidimus ex gentibus, et factus est novus Israel, a Christo denominatus, et Christum intelligens (nam si interpreteris Israel, is est *mens videns Deum*), tunc divinum quoque militiæ principem Michealem removit a Judæorum consuetudine bonus Deus, et ab eo tempore eum nobis electis Christianis constituit maximum defensorem et servatorem, aliarum gentium curam suscipientibus aperte aliis minoribus angelis. Nam quo est gens quidem sancta Christianorum reliquis omnibus præstantior, eo necesse est esse majorem dignitatem archangeli Michaelis, qui curam gerit generis Christianorum. Non enim essentia angelorum habet differentiam, sed dignitatis excellentia. Vult enim omnes homines esse salvos, qui universorum curam gerit et est natura benignus.

XI. Sed cum miseri homines sua stultitia in errore perseverarent et cultu simulacrorum, et nequaquam vellent id quod oportebat intelligere, et

A effectorem agnoscere ex magnitudine et pulchritudine rerum ab eo creatarum, pius ille Abraham, cum ex rebus creatis me ite comprehendisset Creatorem, et infinitæ potentiæ admiratus esset artificium, valdeque ægre ferret et indignaretur in stultos, et incredulos, qui rem creatam colebant ultra Creatorem, Deus e cælo eum est allocutus, dicens: « Egredere e terra tua et ex cognatione tua et domo patris tui, et veni in terram, quam indicabo tibi ²⁰. » Deinde sic ei apparuit in specie trium angelorum ²¹. Ab eo autem hospitii acceptus apud quercum Mambræ, præclare ejus hospitalitatis mercedem præbuit ei jam seni, et cum sterilis esset uxor Sara, pium filium Isaac et in moribus et virtute ei similem ²². Postquam autem præter spem natus esset filius, omnibus probatiorem reddens ejus animi maguitudinem, fideique et animi pietatem, ei rursus dixit: « Abraham. Abraham, accipe filium tuum dilectum, quem genuisti Isaac, et eum mihi offer in sacrificio. Ille autem simul atque fuerat ei imperatum, rem exsequebatur, et cum ligasset Isaac, et extendisset manum quæ tenebat gladium, jam guttur illius tacturum, eum repressit angelus Domini, Michael scilicet, dicens: « Ne immittas manum tuam in filium. Nunc enim novi, quod tu timeas Dominum; sed aspice tuis oculis, et vide ad te missum arietem ligatum, et eum offer pro Isaac filio tuo ²³. » Hunc autem angelum, qui hæc dixit patriarchæ, militiæ principem Michealem aperte esse credimus. Etenim Jacob quoque, quem frater persequabatur Esau, militiæ princeps liberavit et servavit. Qui etiam ei animum addens, ne timeret eum qui persequabatur, cum eo luctatur in nocte, et tangit ejus femur, propemodum dicens: « Si cum angelis valuisi luctari, quid times hominem in quem cadit interitus ²⁴? »

XIII. Cum autem multiplicati essent, qui ex pii Abraham genere descenderant, ut pollicitus ei fuerat angelus, ii vero in Ægypto male haberentur, eorum misertus est Deus, qui est natura benignus, et elegit Moysen famulum suum, et per ipsum archangelum Michealem, eum constituit ducem totius generis Abraham, ut educeret eos e terra Ægypti, et per mare Rubrum tanquam per siccam terram eos transmitteret, properante populo ad terram eis promissam, quæ fluebat lacte et melle, Michael archangelo parante viam ejus ante ipsum ²⁵. Cum autem pervenisset in regionem Moabitarum, ut transiret per eorum fines, ei restitit Balac rex Moab, prohibens eum transire. Accersit quoque ipse rex Balac vatem quemdam senem insignem, nomine Balaam, ad exsecrandum populum Moysi, ut vinceretur. Proficiscenti autem Balac in via occurrit angelus Domini, Michael scilicet defensor Israelitarum. Quem cum vidisset asina Balac, declinavit, et allisit pedem Balac ad parietem, et eum arguit asina humana voce, ostendens terribilem ar-

¹⁵ Deut. xxxii, 8. ¹⁶ Dan. x, 27. ¹⁷ Exod. xiv, 19. ¹⁸ Josue v, 13. ¹⁹ Dan. xii, 1. ²⁰ Gen. xii, 1. ²¹ Gen. xviii, 1. ²² Gen. xxi, 1 seqq. ²³ Gen. xxxii, 1-14. ²⁴ Gen. xxxii, 28. ²⁵ Exod. xiv, 1 seqq.

changeti visionem. Balaam autem cum aspexisset splendorem qui ex eo emicabat, valde territus, dixit: Parce mihi, parce mihi Domine. Nam ignorans peccavi. Sed hanc licet visionem aspexisset Balaam, non statim est reversus; sed venit ad regem Balac, qui eum accerserat, ut desiderio ejus satisfaceret. Sed ambo a scopo exciderunt. Nam cum in altissimo loco stetisset Balaam, et conspexisset castra Israel tanquam cedros propter aquas, propheticam benedictionem loco execrationis vel invitus vates effatus est populo Israelitico, dicens: « Orietur stella ex Jacob, et surget homo ex Israel et confringet duces Moab, » etc. Propter malum autem omnino et execrandum suum consilium, quod merebat, Balaam accepit exitium

XIV. Quod autem esset Michael princeps Domini militiæ, qui occurrit Balac, et ei denunciavit, ut qui esset dux populi Judæorum, eumque præcederet et educeret, aperte ostendit Scriptura in corpore Moysis, ut divinissimus Judas apostolus frater Domini, dixit in sua Catholica Epistola: Michael autem archangelus, quando contendens cum diabolo, dissererat de corpore Moysis, non ausus est efferre judicium blasphemie, sed dixit ei angelus: Increpet te Dominus. Quid autem cum diabolo dissereret militiæ princeps Michael, sciemus. Conabatur hostis, et inimicus, et profanus diabolus cum summa impudentia, et contendebat in decessu Moysis, qui Deum maxime est contemplatus efficere, ut ejus corpus redigeretur sub potestatem interitus, ut nullus videret bonum signum in futurum ad humanam essentiam. Et ideo dicebat tenebrosus Satan luminosissimo Dei militiæ principi Michaeli, Moysen fecisse cædem Ægyptii, et alia in eum confingebat calumnias et criminationes. Superbo ergo et jactabundo maligni animo resistens Michael archangelus et contradicens, et nunc hoc, nunc illud respondens ad ea confutanda, quæ ab illo dicebantur improbe, postremo videns ejus insignem impudentiam, eum increpavit, dicens: Increpet te Dominus; hoc est: Te, o diabole, perdat Deus. Statimque evanuit sceleratus adversarius. Talis est enim potentia divini et Deum contemplantis Michaelis, et hæc est, quæ fuit disputatio et contentio in decessu Moysis, quando ejus corpus abscondit Michael princeps militiæ, qui est angelicarum potestatum præstantissimus.

XV. Sedis quoque etiam post decessum divini Mosis, cum Jesus Nave divinitus in populum Israeliticum obtinuisset imperium, et eum duceret in terram promissionis, et struxisset aciem contra adversarios et de committendo prælio dissereret, visus ei tanquam fortissimus miles militiæ princeps Michael, stans omnino erectus, læto vultu et veste insignis, eratque strictus gladius in manu ejus. Accedens vero Jesus, qui erat armatus, ei

acerbe dixit, ut est verisimile: Nosterne es, an adversariorum? Præclarus enim tuus et varius aspectus incitat me, ut te interrogem. Dic ergo mihi ocius, priusquam te cæsim aggrediar. Non enim convenit, ut acie relicta in discrimine, ego te pergam alloqui. Arbitror enim te venire nos speculatum. Sin autem venisti transfuga, abjecto hoc tuo micante gladio, sis cito nobiscum, et liberare ab exitio, quod impiæ urbi Jericho imminet, Sin autem es noster, cur solus stas extra aciem, quæ versatur in certamine? Dic mihi autem ocissime, ego enim ex lingua Hebraica te agnoscam. Hæc cum interrogaret Jesus Nave, respondit ei Michael magnus ductor Dei ordinum: Ego præcipuus dux copiarum Domini nunc accessi. Protinus autem, abjectis armis suis, Jesus Nave humi cecidit in terram, et eum adoravit, dicens: Domine, domine, quid imperas tuo famulo? Nam ego quoque sum tuus famulus, sicut etiam dominus meus Moyses. Tu mecum quoque duc exercitum, me perpetuo, sicut illum, corroborans. Ecce enim adversus hostes fortiter direxi aciem, fretus invictis tuis viribus, per quas sævus et immanis Pharaon cum toto exercitu, colligatis simul currum axibus, ut mari funditus obrueretur effecisti: et qui dominum meum Moysen in via obsistendo impediunt, impios Moabitas ad interneconem delivisti. Quid imperas famulo tuo, domine? Sanctissimus autem princeps Dei militiæ dicit ei: Solve calceos ex pedibus tuis. Locus enim in quo stas, est sanctus. Quod cum statim factum esset, jussit ut audacter invaderet urbem illam, septem muris circumdatam et inexpugnabilem: et simul atque invasisset cum septem sacerdotibus tuba canentibus, eam ad solum usque diruit admirabiliter, et eam totam cum omnibus ædibus et divitiis exussit, ut qui eam Domino, tanquam consecratum donarium et prædæ primitias, obtulerit. Deinde sic postea viginti et novem reges, præter Jericho cum eorum exercitibus et urbibus Jesus Nave filius consumpsit, non habens civitatem, non ullam belli sedem, non milites, qui ullam haberent belli peritiam, sed divino nutu, et auxilio maximi ducis omnium cælestium potestatum.

XVI. Erat enim hic militiæ princeps, qui etiam in Goliath pone est jaculatus, et eum pronum prostravit, quando divina funda fuit percussus Dei parentis David. Nisi enim angelus Domini eum pone percussisset, supinus cecidisset iu fronte accepto vulnere²⁹.

XVII. Eundem autem maximum militiæ principem videt etiam Dei summus contemplator propheta Daniel, arguens sceleratos, qui adversus castam Susannam insanierant, et dicit alteri eorum: « Expectat angelus Dei jam tenens gladium, ut te secet medium³⁰. » Quin etiam postquam venit in mentem Dei parenti et regi David, facti ab eo pec-

²⁶ Num. xxii-xxxii. ²⁷ Judæ, 9. ²⁸ Josue v-xii. ²⁹ I. Reg. xvii, 1 seqq. ³⁰ Dan., xiii, 59.

cati, et egregiam illam compunctionem et pœnitentiam cito ostendit, cum qua flens ex profundo cordis clamavit: « Peccavi Domino; » postquam vidit propheta Nathan angelum, qui erat paratus, recessisse, dixit divino Davidi: « Dominus quoque absulit peccatum tuum; non morieris ³¹, » magnam et ineffabilem benigni Dei bonitatem ei annuntians, et eum consolans.

XVIII. Jam vero cum execrandus Sennacherib rex Assyriorum, plurimas gentes redegisset in servitutem, et multas Judææ in unitas cepisset civitates: venit et circumdedit Jerusalem cum maximis copiis, et statuit Rasphacen sævissimum suum ducem ad piscinam viæ superioris, et clamavit Hebraice ad Ezechiam et Judæos, qui erant in civitate, blasphema verba dicens et satanica: « Hæc autem dicit vobis rex magnus Assyriorum: Quæ est hæc fiducia, qua confiditis, quod dicitis: In Dominum Deum confidimus? Egredimini ad dominum meum potentem regem Sennacherib, et vivetis, et non moriemini: et comedet vir ficum suam, et bibet vitem suam: et accipiam ex vobis in terram meam, et glorificabo valde et magnificabo: et ne audiat Ezechiam, quoniam vos decipit, dicens: Dominus nos liberabit. Num liberantes liberarunt dii gentium unusquisque suam regionem a manu regis Assyriorum? » Hæc cum audiisset Ezechias, induit saccum, et ingressus est in domum suam, et flevit vehementer, dicens: » Domine Deus Israel, qui sedes super cherubim, et in orbem circumdaris et glorificaris non tacite a seraphim, et ab omnibus sanctis angelis. Tu Deus solus in omnibus regnis terræ. Tu fecisti cælum et terram, et omnia quæ sunt in eis. Inclina, Domine, aurem tuam, et audi: aperi, Domine, oculos tuos, et vide, et attende sermones Sennacherib quos emisit, exprobrans Deum viventem, Quoniam in veritate, Domine, desertas reddiderunt gentes reges Assyriorum. Et nunc, Domine Deus noster, serva nos a manu ejus, et cognoscent omnia regna terræ quod tu es Dominus Deus solus. Et egressus est angelus Domini nocte illa, et interfecit ex castris Assyriorum centum octoginta quinque millia. Et cum mane surrexissent, invenerunt corpora mortua. Et dum averteretur et fugeret Dei hostis Assyrius Sennacherib, eum interemerunt duo filii ejus graviter in gladio, cum permansisset nulla ductus pœnitentia ³². Cujus autem fuit hoc stupendum, præclarumque et admirabile facinus et potentia? nonne omnium regis Domini Sabaoth principis copiarum Michael, qui non visus duxit exercitum, et adversarios temporis momento sine gladio aperte concidit, in auxilium et custodiam suorum, qui spem suam collocarunt in Deum vivum ultionum, et qui solus potest servare?

XIX. Sed ingrati Judæi, et stulti, et increduli, et ignari, qui plurimorum divinorum beneficiorum fuerunt immemores, post manu angeli hostium il-

lorum infestissimorum factam cladem, et turpem illorum fugam, ne sic quidem potuerunt intelligere et agnoscere, sed dicebant: Manus nostra excelsa fecit hæc omnia prodigia. Propterea tradidit eos Deus omnino in manus Nabuchodonosor regis Chaldæorum, qui etiam diruit omnes muros Jerusalem, et incendit civitatem totam, et domum Domini, et bello capta accepit vasa sacra, et multitudinem divitiarum eorum, et duxit omnia Babylonem. Et fuerunt Judæi servientes in captivitate cum magno metu Chaldæis, colentes omnes eorum simulacra, præter sanctos tres pueros et prophetam Danielem.

XX. Hi enim soli viri pii, etiamsi plane infantes abducti essent in captivitate, Dei timorem semper habentes, non cum sui generis pontificibus, Scribis et Pharisæis eo deducti sunt, ut colerent deos, qui non sunt neque regum illud jussum timuerunt: sed in Deum vivum, qui dat salutem, confidentes, cum ducti essent ad tyrannum, audacter dixerunt: Notum tibi sit, rex, quod deos tuos non colimus, et imaginem auream, quam posuisti, non adoramus. » Tunc Nabuchodonosor rex in ira et furore injecit Ananiam, Azariam et Misael in fornacem ignis ardentem. Dei autem angelus, Michael scilicet, simul cum eis descendit in fornacem; et nec omnino quidem eos tetigit ignis, sed excussit angelus flammam fornacis, et transiit ignis circumcirca, et combussit viros omnes, qui ipsos injecerant, hoc est, ministros regis. Tunc tres tanquam uno ore lætantes, laudabant et benedicebant et solum Deum glorificabant. Rex autem audivit ipsos Deum laudantes in medio fornacis, et cito surgens, dixit magnatibus suis: » Non tres viros vinctos injecimus in medium ignis, et aspectus quarti est similis Filio Dei? Tunc cum rex eos accersisset, egressi sunt illæsi. Cum autem divini pueri egressi essent absque ulla læsione, coram eis adoravit rex, et dixit: « Benedictus Dominus Deus Sidrach, Misach, et Abdenago, qui misit angelum suum, et eripuit pueros suos ex igne fornacis ardentis. Tunc rex constituit eos principes, et maximo eos honore affecit cum propheta Daniele ³³ Pulchre revera divinus cantor David psallit: » Castrametabitur angelus Domini in circuitu timentium eum, et liberabit eos ³⁶. »

XXI. Simile autem rursus miraculum ostendit Deus admirabilem, per gloriosum archangelum suum Michaelem, in famulo quoque suo Daniele, injecto in lacum leonum. Nam postquam regnarunt reges alii a Nabuchodonosor, diligebatur ab omnibus sapientissimus Daniel, ut qui ex Deo somnia conjiceret. Babylonii autem invidia moti, insurrexerunt eo tempore adversus Cyrum, qui tunc apud eos regnabat, sicut prius adversus Darium, et dicunt ei: « Rex, da nobis, ut morte afficiamus Hebræum Danielem: quoniam Bel deum nostrum

³¹ II Reg. xii, 13. ³² IV Reg. xviii, 28-33. ³³ IV Reg. xix, 15-57 ³⁴ IV Reg. xxv, 1 seqq. ³⁵ Dan. iii, 1 seqq. ³⁶ Psal. xxxiii, 8.

contrivit, et venerandum draconem interfecit, et sacerdotes et incantatores nostros occidit. Sin minus, te interimemus et domum tuam, ut judaizantem. » Cum vere vidisset rex: quod eum valde urgerent, coactus, tradidit eis Danielem. Illi autem injecerunt eum in lacum leonum et fuit illic sex dies. Erant autem in lacu septem leones. Oclussit vero archangelus Michael ora leonum, et non molestia affecerunt Danielem, neque attigerunt omnino corpus ejus. Cum vero venisset rex septimo die, ut lugeret Danielem in lacu, invenit salva quæ fixerat signacula, et lacu aperto, videt Danielem stantem rectum, et manus habentem extensas, et Deum laudantem, et dicentem: « Benedictus es, Deus, qui misisti angelum tuum, et obstruxit ora leonum, et mihi non nocuerunt. » Tunc rex cito cum gaudio Deum glorificans, sustulit Danielem e lacu illæsum et adoravit eum; viros autem, qui Danielem accusaverant, injecit in lacum leonum³⁷. Non prius autem fuerunt in solo lacus, quam eos invadentes leones devoraverunt, et omnia ossa eorum, tanquam in pulverem comminuerunt. Hic ergo vir desideriorum Daniel, sanctissimum archangeli nomen nobis ostendit, quod vocaretur Michael, id est, *dux Dei exercitus*, ut qui hoc mysterium acceperit ab alio angelo.

XXII. Porro vero Habacuc quoque propheta erat in Judæa. Ipse autem coxerat pulmentum et panes intinxerat ad nutrimentum, et ibat ut id ferret suis messoribus. Angelus Domini apprehendit verticem Habacuc, et impetu suis spiritus eum portavit a Judæa Babylonem cum lentis alimento; et intulit ipsum archangelus in lacum leonum, non solutis illic signaculis. Comeditque Daniel servus Domini, et lætatus est. Et rursus idem angelus Michael restituit confestim Habacuc in locum suum, nihil ei impedimenti afferens, quominus eadem hora veniret et eodem cibo messorum suos copiose aleret³⁸. Papæ, quanta est divini archangeli pernicitas.

XXIII. Validissimo quoque suo impetu, divino nutu, similiter rursus alias assumpsit divinum quoque prophetam Ezechielem, ut dicit ipse Ezechiel in sua prophetia: « Et aspexi, et ecce similitudo, viri a lumbis suis, et inferius ignis: et a lumbis ejus et superius tanquam visio electri. Et accepit me a vertice in spiritu suo in medio cæli et terræ, et deduxit me Jerusalem³⁹. »

XXIV. Quid etiam apostolum quoque Philippum similiter rapuit angelus Domini mei, et transtulit in Azotum, et non vidit amplius ipsum eunuchus reginæ Æthiopum, postquam ab eo accepit baptismum salutarem⁴⁰.

XXV. Mentem autem impellit, et mihi animum excitat eximia gratia et virtus divini ordinum ductoris supernarum potestatum, et ducit ad narrantum unum solum ejus miraculum. Vincitur

enim et caligat omnis vis dicendi, intuens ad altitudinem et multitudinem et excellentiam infinitorum et variorum et omnino generis ejus miraculorum, et recusat omnino de iis scribere. Deficiet enim plane tempus nos ut divinus ait Apostolus, narrantes. Est enim pelagus metiri facilius, et stellas numerare, quam maxima, quæ a maximo incorporeo quotidie in nos fiunt, miracula. Ex magnis ergo et insignibus ejus miraculis, audebo pauca quædam vobis narrare admirabilia opera.

XXVI. Tempore Michaelis imperatoris et Theodoræ ejus matris, erat vir quidam, nomine Marcianus, qui a teneris unguiculis fuerat ceifer venerandi hujus templi. In ipso enim divino et venerando et pulcherrimo templo archangelico, omnes qui mari agitantur omne genus morborum, et accedunt in fide, et ex intemerata illa ejus imagine bibunt unguentum emanans, statim assequuntur, quæ speratur, curationem. In hoc ergo divino et religioso templo assidue perseverabat prædictus Marcianus archangeli ceifer, usque ad senectutem cum magno amore et fide neque unquam omnino opus habuerat medico, sed simul atque aliquando incidisset in illum morbum, protinus procidebat in dicto templo ductoris ordinum Michaelis brevique sanus redibat in domum suam propter totam suam in eum affectionem.

XXVII. Cum eum ergo aliquando gravis morbus et plane desperatus invasisset, jacuit in inferiori parte templi archangeli aliquot dies cum stabili et firma in eum fiducia. Cum plurimi autem amici et medici ad eum congregarentur, et dicerent alii alia, quæ ad ejus pertinebant curationem, ipso vero ne eos quidem omnino de hic audire sustinente, ausus est unus ex medicis facere ea, quæ dicuntur fomenta, et jussit iis qui ipsi ministrabant, ut ei mederentur ante matutinum, vellet an non. Cum autem fomenta composuisset medicus, domum rediit. Illa autem nocte Marcianus cum a se veluti discessisset et esset in exstasi, quomodo et vir hic pius narravit, et subjectum argumentum ostendit veritatem, omnes templi portas vidit repente apertas, et lavacrum, quod exstabat, virum terribilem cum impetu e cælo equitem descendisse. Cum is autem ex equo descendisset in purpureo, quod illic erat, marmore, ingressus est in templum, a plurimis stipatus, tanquam præpositi veste indutus, et impletum est universum templum odore ineffabili. Paulo post vero cum accessisset ad lectum Marciani, finxit se ea attrectare, quæ erant in scamno, et rapere quæ in eo erant posita ad alimentum et usum; et cum invenisset in catino posita, quæ dicta sunt, fomenta, ea accepta tulit ad Marcianum, rogans quid hæc sibi vellent, et quisnam esset, qui ea temere fecisset in domo sua. Cum is autem respondisset cum tremore, dicit ille terribilis et gloriosus duobus suis satellitibus: Tollite ea, et eun-

³⁷ Dan. xiv, 1-42. ³⁸ Ibid. 33-38. ³⁹ Ezech. viii, 2. ⁴⁰ Act. viii, 26-39.

tes, quamprimum perforate caput ejus, qui me contempsit, et ipsa in id injicite. Cumque intinxisset summum digiti sui in candela, quæ impen-
debat ejus admirabilium rerum effectrici imagini, signavit caput Marciani sancto oleo in figuram crucis, et ex ecclesia egressus, equo rursus conscenso, sublatu-
s est ad cælum, statimque clausæ sunt omnes portæ ecclesiæ, ita ut, quomodo, videri non potuerit. Marcianus autem magno timore affectus, et animo anxius usque ad matutinum, propter terribilem visionem, accersit presbyterum ecclesiæ, et narra-
vit ei omnia. Tunc presbyter cum quæsiisset, quæ a medico parata fuerant, fomenta, nec invenisset, Marciani quoque caput animadvertisset, et vidisset sanctam crucem in eo per sanctum oleum expressam, obstupefactus abiit quamprimum ad medicum, ut ei narraret omnia, et consulere-
t, ut ipse quoque peteret veniam ab ordinum ductore Michaeli de iis, quæ ipse admiserat.

XXVIII. Cum autem venisset presbyter in domum medici, invenit illic multitudinem innumerabilem et luctum qui non poterat comprimi, cognatorum et amicorum ejus sociorum : qui omnes defebant repentinum, et non prius animadversum, lethalem ejus morbum, ipsum autem jacentem in medio omnium, totamque ejus faciem ustulatam, clamantemque graviter, et magna voce ejulantem : Misere-
mini mei, qui Deum timetis. Scindite, Christiani, caput meum, non fero enim dolores. Postquam vero audivit a presbytero verba terribilia, quæ audiverat a pio Marciano, tunc intellexit medicus esse plagam dignam sua audacia, et statim acerbe exclamavit: Ego sum causa gravis hujus meæ mortis: sed me tollite et abducite, et jacite in sanctam ædem ejus, et si quid jubet ejus misericordia, faciet in me indignum suum servum. Portantes autem eum, tulerunt una cum lecto. Marcianus autem cum sensisset tumultum assedit: et cum causam rescivisset, se ipsum consideravit, et inventus est omnino sanus. Tunc cito descendens de lecto suo, Deum glorificavit, suumque defensorem et dominum et magnum medicum et militiæ principem Michaeli: cursimque egressus, processit obviam, et sustulit medicum e lecto, et portavit eum suis manibus simul cum presbytero, et posuit eum ante sanctam aram, miserabiliter deflentem et confitentem, ut ei esset propitius sanctus princeps militiæ. Marcianus autem cum per se manare fecisset unguentum e sacra illa imagine, unxit caput patientis medici statimque fugatum est. Tunc illud tormentum, et ardentem faciei pustulam sunt extinctæ, et factus est sanus omnino sicut prius, glorificans Deum et sanctissimum ejus militiæ principem Michaeli. Mansit vero de cætero medicus ille perseverans et munifice offerens in eodem glorioso templo archangelico, toto tempore vite sue Dominum laudibus extollens, et eum qui

fuit velox ad ferendum auxilium et eum defendendum, militiæ principem Michaeli.

XXIX. Atque nonnulli quidem dicunt esse novem eorum ordines, convenienter paraboli Servatoris, quæ dicit : » Si mulier aliqua habens decem drachmas, unam ex eis perdiderit, non accensa lucerna eam quærit, et quando eam invenerit, convocat amicas, dicens : Gratulamini mihi, quoniam inveni drachmam quam perdideram ⁴¹. » Sunt autem novem ordines in corporeorum, nempe Angeli, Archangeli, Principatus, Potestates, Virtutes, Dominationes, Throni, Cherubim, Seraphim : et decimus ordo est hominum. Nonnulli vero dicunt nonaginta novem esse eorum partes : centesimam autem esse hominum, convenienter paraboli centum ovium, de quibus dicit Christus : « Si fuerint alicui homini centum oves, et aberraverit una ex ipsis, non relictis nonaginta novem in montes profectus, quærit eam quæ errat? et si contigerit eam invenire, de ea magis lætatur, quam de nonaginta novem, quæ non aberraverunt ⁴². » Revera enim nos sumus, fratres, qui male aufugimus, et aberramus super montes et colles nefariæ actionis et incredulitatis : quos non despexit pastor bonus et benignus, sed quæsiivit, et supra suum humerum portavit, et retulit in numerum gregis boni et non errantis.

De S. archangelo Gabriele.

XXX. Laudemus ergo omnes Dominum, fratres, et nomen ejus simul extollamus, qui facit magna et quæ investigari nequeunt, gloriosaque et admirabilia quorum non est numerus, per sanctissimum Michaeli quotidie, et olim et nunc, et hic et alibi, et multis et singulis. Nam etiam per alios sanctos angelos innumerabiles, fecit Deus admirabilia innumerabilia miracula per universum orbem terræ, trium tamen solum ostendit divina Scriptura pretiosa et veneranda nomina, Michaelis et Gabrielis, et aperte colendi Raphaelis. Et quod sanctissimus quidem Michael fecerit hæc omnia, quæ sunt simul posita terribilia miracula, hinc patet ex divinis Scripturis. Divinissimus autem Gabriel missus fuit ab omnipotente Deo et Patre, tempore divini et benigni in terram descensus, veluti quidam pronubus Dei Verbi, ad sanctam Virginem, et dixit : « Ave gratia plena, Dominus tecum, » et hac voce depulit antiquissimam et diuturnissimam molestiam primæ parentis Evæ, et implevit lætitia universum orbem terræ ⁴³. Prius vero sterili quoque clarissimæ Annæ, quæ in horto suo obsecrabat Dominum, prædixit fore, ut ex ea nasceretur Dei parens. Quin etiam prophetæ Zachariæ in templo sufficienti ipse dixit fore, ut in senectute gigneret Præcursores : quo tempore eum etiam fecit obmutescere in penam incredulitatis ⁴⁴. Eundem ergo divinissimum Gabrielem vidit rursus idem Zacharias in sanctis sanctorum, cibum e

⁴¹ Luc. xv, 8, 9. ⁴² Ibid. 4-6. ⁴³ Luc. 1, 26-38.

⁴⁴ Ibid. 5-20.

caelis afferentem ad Dei matrem. Eundem autem A Gabrielem viderunt etiam pastores in ortu Christi, annuntiantem eis magnum gaudium et universo mundo ⁴⁵. Alii quoque similiter plurimi boni, insignes et divini fratres, sunt ab eo in divinis initiati mysteriis. Nam per hos duos, Michaellem, inquam, et Gabrielem, descendit omnis datio bona et omne bonum perfectum, quod desuper mittitur in terram a Deo omnipotente. Hæ enim sunt duæ maximæ et paræ momenti lucernæ Divinitatis, quæ est principium luminis, et est unica et trina: et quæ non occidunt luminaria totius orbis terræ, qui est sub cælo, mystæque arcanorum, et ad futurorum introducentes mysteria.

De archangelo Raphael.

XXXI. Inducitur autem præclarus Raphael, quando Tobie excæcatus oculos artificiose illuminavit ⁴⁶. Hic enim Tobias fuerat abductus captivus in prima Hebræorum captivitate Ninive. Cum autem esset pius justus, convenienter legi, eorum qui erant sui generis, morientium in captivitate corpora clam sepeliebat, qui contemptui habebantur, et non sepeliebantur. Quodam autem die cum reversus esset ex hoc pio opere, deposuissetque ligonem et bipalium, dormiit extra domum suam, propterea quod ipse esset pollutus, convenienter legi, quæ dixit: « Quicumque tetigerit mortuum, immundum erit usque ad matutinum ⁴⁷. » Illa autem nocte calidum excrementum in ejus oculis demisit passer, et statim fuit excæcatus. Nequaquam vero blasphemias incessens, perpetuo agebat gratias Deo, qui id permiserat. Post hæc autem cum accersivisset Tobias filium suum, dixit ei: « Ecce ergo, ut vides, fili et cæcus et senex factus sum propter multitudinem meorum peccatorum. Age ergo, mittam te ad Gabelum cognatum meum. Deposui enim apud eum ante captivitatem aliquot auri talenta: et affer ea ad sustentandas meas calamitates. Sed viam, o fili, nescis, quoniam est magna. Inveniamus autem hominem, qui sciat viam, timentem Deum, et cum eo conveniamus de justa mercede. Qui tibi sit comes post Deum et te rursus reducat ad meos obscuratos oculos illæsum et lætum. Cum autem talis homo ab eis quærerentur, accessit ab eos divinus archangelus Raphael humana specie, præ se ferens se velle conduci mercedula, et dicit eis: « Paciscimini mecum, ut par est, et ergo ipsum concervabo post Deum. Recte enim scio et locum, et cognatum tuum Gabelum, et ejus uxorem, et filiam ejus. »

XXXII. Cum ii ergo sic convenissent, et accepisset puerum angelus, qui videbatur mercede conductus, cum plurimis votis ex senis manibus, ambulaverunt sine labore multos dies. Eos vero consecutus est canis quoque e domo. Cum ipsi

autem venissent ad Tigrim fluvium, sedit puer Tobias ad lavandos pedes, et aspexit piscem exsiliantem, ut eum devoraret: et exclamavit puer. Dicit ergo ei viæ comes angelus: Ne timeas, sed cum teneas audacter. Id autem cum factum esset, rursus dixit ei: Disseca eum, et cor quidem et jecur diligenter serva in vase, fel vero in altero vase. Habet enim senex quidam, ad quem proficiscimur, formosam filiam habentem spiritum immundum, qui vocatur Asmodæus. Qui propter ejus amorem suffocavit septem viros, qui eam desponderant. Loquar autem ego cum sene de contractu, et persuadebo ei, ut accipias filiam ejus in uxorum. Suffumiga autem eam ex jecore et corde, et fugiet ab ea Asmodæus, homines occidens dæmonium, in supremas partes Ægypti per me ligatum vinculis insolubilibus, et non repente morieris. Et revertetur ipsa quoque nobiscum cum multis facultatibus in domum tuam. Quod etiam factum est, ut summam dicam. Tunc puer servavit cor et jecur et fel, piscem autem comederunt.

XXXIII. Cum autem venissent, et alacriter accepti essent a sene Raguele, et verba movissent de contractu, nolebat senex, timens maxime propterea quod esset ei propinquus genere, et ostendebat eis sepulcra septem virorum. Tandem autem persuasus cum celebrasset nuptias, et eum aspexisset virum, quomodo ei suggesserat ejus viæ comes, Deo magnas egit gratias, et eam dedit senex uxorem Tobie, et dimidium suorum honorum, et misit eos cum magno gaudio. Ipsi vero reversis, et simul cum ea ancillis et famulis et infinita pecunia accepto etiam a Gabelo deposito, cum venissent prope domum Tobie, canis loco agnito procurrens, ingressus est domum, et complexus pedes Tobie, ei blandiebatur. Ille autem cum ex eo cognovisset adventum filii, surrexit propere, et ivit ei obviam, et hic et illic offendebatur ad parietem non videns. Viæ vero comes dicit Tobie « Accipe fel piscis, et cum in foribus occurreris patri tuo, priusquam ipse te amplectatur, unge oculos ejus, et statim ascipiet. » Quod cum factum esset et protinus visum recepisset, steterunt obtupefacti, Deum laudantes propter omnia bona, quæ eis fecerat. Volentibus autem ipsis magnas referre gratias viæ comiti, qui existimabatur mercenarius, et prompto et alacri animo ei dare dimidium pecuniæ quam attulerant, se eis aperuit archangelus Domini, et dixit: « Ego sum Raphael, unus ex septem archangelis, qui Deo offerunt preces justorum: et neque comedi, neque bibi etiamsi vos putaretis. Domino vero perpetuo agite gratias, et semper ei confitemini, quod magnificavit misericordiam suam super vos. Quæ cum dixisset, statim fuit sublatus ab eorum oculis. » Hoc ergo solum dixit Scriptura fecisse Raphaellem,

⁴⁵ Luc. II, 9-12. ⁴⁶ Tob. XI, 14, 15. ⁴⁷ Levit. XI, 39.

quod fuit optimum et maximum miraculum. Dicit autem se unum ex septem archangelis, quoniam omnium ordinum supercœlestium, et quæ intelligentia apprehenduntur, classium et cœtuum duces sunt et principes ⁴⁸, sicut dictum est superius.

XXXIV. Celebremus autem nos hic quoque sincère, ut debemus, o sacrosancte et a Deo collecte cœtus, lætum et illustrem et admirabilem diem festum ordinum ductoris Michaelis, qui animas et corpora beneficio afficit: et ei offeramus dona accepta et digna, et pios ei hymnos perpetuo non cœsemus psallere, ut ipse quoque moveat vehementiores intercessionibus ad communem Dominum et Creatorem, ut nobis det veniam, qui multiplicium peccatorum humana imbecillitate circumdati sumus et miseria. Ad eum ergo clamemus et dicamus: **B**enigne minister benigni Domini, qui in mysteriis initias, Michael princeps militiæ, assiduis tuis apud Regem gloriæ intercessionibus, omnes tuos laudatores et fideles tuos famulos, cum per pœnitentiam, ut meliores evadant, deduxeris, et ut sanctos decet vivant, erudieris, illic colloca in statione justorum. Te enim omnis cœtus Christianorum, post Deum et intemeratam ejus Matrem, patronum habemus maximum et salutis defensorum. Te nostri auxilii arma validissima et mœnia adversus omnes hostes, tam qui in intelligentiam cadunt, quam qui sub sensum, opponimus. Te nostræ defensionis divinam et evidentissimam circumferimus gloriationem. Per te fideles reges

A assequantur trophæa victoriæ. Per te duces exercitus Christiani populi, vincunt et dedecore afficiunt phalanges gentium infidelium. Per te omnis gratia illuminans, et prædictio, et sapientia, et virtus ut est fidelibus hominibus. De cœtero ut qui habeas etiam quod potes, da etiam vicissim eventum petitionum. Protege semper et conserva vitam nostram pennis tuis archangelicis, et nos libera ab omni nocumento. Cura affectiones eorum qui ægrotant. Fac ut in auram evanescant, et dissolvantur spiritus eorum qui probris insultant et injuriis. Adhuc magis deprime et dejice elatum et gloriosum supercilium et magniloquentiam perversi et Dei hostis, et hominibus infesti Satanæ, et fac ut cessent et otiose reddantur improbæ ejus machinationes. Depelle dæmonum insidias, quæ adversus nos structæ sunt. Evelle, quæ ab inimico sata sunt zizania in agro Ecclesiæ. Purga veri Patris familias et Domini sementem. Oppugna, et ignominia affice, et dissolve cœtus eorum qui male sentiunt, et sunt impii. Nos perpetuo confirma et corrobora intercessionum tuarum defensionibus ad hoc, ut citra impedimentum faciamus Dominicam et divinam voluntatem: ut pertuam providentiam et defensionem digni habiti, qui vitam agamus in veritate et justitia, assequamur æterna Christi bona in regno colorum, gratia et misericordia Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et potentia in sæcula sæculorum. Amen.

⁴⁸ Tob. 1-xiv.

ANNO DOMINI MCCXL

MANUELIS CHARITOPULI

CP. PATRIARCHÆ

SOLUTIONES QUARUMDAM QUÆSTIONUM,

DE JURE PATRONATUS

DE TRANSLATIONE EPISCOPORUM.

Vide tom. CXIX, col. 807-815.

ANNO DOMINI MCCXL

GERMANUS II

PATRIARCHA CONSTANTINOPOLITANUS

NOTITIA

(Loquien *Oriens Christianus*, tom. I.)

Manueli successit Germanus II, sapientissimus sanctissimusque vir, Callisto, imo et Acropolitæ cap. 42 aliisque Græcis, ex Anaplo Proponditis oriundus, piscatoris, ut ferebatur, filius; qui, cum Magnæ Ecclesiæ diaconus esset, Constantinopoli expugnata, in Achyrenæ monasterium S. Georgii Paneumorphi secesserat. Anno 1232, mensis Augusti die sexta, indictione v, acceptis litteris Manuelis Ducæ, Epiri et Thessaliæ principis, synodum habuit aliquot metropolitaram, Christophori scilicet Ancyra Galatiæ, Joannis Nicomediæ, Nicolai Amastridis, Basilii Serrarum, Agapeti Lupadii et Melitopolis, Leonis Prusæ, Nicephori Pontoheracleæ, Leonis Pompeiopolis, Basilii Præconnesi, Georgii Didymothici; cujus synodi gesta indicantur a Lambecio ex cod. Cæsareo Græco 241, atque ad Manuelem Ducam ab ea delegatus dicitur Christophorus Ancyranus. Germano patriarchatum gerente, Joanne Batatzi imp., anno 1231, die 26 Aprilis concilium Nymphæi in Bithynia habitum est, propter nuntios quatuor Romani papæ Gregorii IX, qui Ecclesiæ unionis restituendæ gratia advenerant; quorum duo ex ordine Prædicatorum, duo alii ex Minorum erant: cujus synodi acta Græca Latinaque exstant. Concilii nullus qui sperabatur exitus fuit: Gregorio tamen papæ Germanus patriarcha epistolam dedit. Nicephorus Callistus addit, Germanum contra Latinos scripsisse; ejusque profecto opuscula aliquot exstant, jejuna prorsus et inficeta, ut fere nullum aliud Græcorum deterius prodierit. Morti proximus monasticum institutum resumpsit, accito sibi *Georgii monachi* nomine; cumque Ecclesiæ suæ annos decem et octo præfuisset, vitam morte commutavit. Onuphrius in Chronico sex menses addit, eumque obiisse censet anno 1240. Ephræmius, quem Leo Allatius laudat lib. II *De consens.* cap. 14, in sua patriarcharum CP. Chronologia, quam versibus politicis composuit, hunc inter sanctos pontifices ascriptum tradit, quem proinde in tribus catalogis abesse per mirum est.

GERMANI II SCRIPTA.

(Ex Fabricii Bibliotheca Græca ed. Harles tom. XI.)

Scripta inedita.

- I. *De processione Spiritus sancti adversus Latinos.* Incipit: 'Ἐάν ὑμεῖς μένητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἱμῶ, ἀληθῶς μαθηταί μου ἴσση. Collegit auctoritates Patrum etiam Latinorum, Græcis tamen verbis expressas, teste eodem Allatio II, 14 pag. 712. Libro I contra Latinos, responsione 10 (a), citatur a Nic. Commeno p. 356 *Prænot. mystagog.* (b) Ex epistola ad patriarcham Cpol. Latinum (Nicolaum) Allatius p 300, 568, II. *De azymis* ad Theodorum Studitam juniorem, scriptum inficetum prorsus et inscitæ plenum,

(a) S. *De Ecclesiæ Orientalis et Occidentalis consensione*, cujus locum repetiit Lambec. III, p. 312 sq. HARL.

(b) Vindobon. in cod. Cæsar. LXIV, n. 27, est synopsis testimoniorum S. Scripturæ et SS. Patrum contra Latinorum hæreses et errores *de processione*

Spiritus sancti, azymis et baptisate ex Germani patriarchæ CPolitani, Niceæ residentis responsione ad epistolam papæ Gregorii IX. V. Lambec. III, pag. 318 sqq. ed. Kollar. Paris. in bibl. publ. cod. MCCCLXVII, ff. 2. Conf. Oudin *De script. eccles.*, III, p. 56. sqq. HARL.

judice Stephano de Altimura Ponticensi in Panoplia contra schisma Græcorum p. 358. FABR. Exstat in cod. Vindob. Cæs. modo laudato, et Paris, in bibl. publ. cod. MCCXV, n. 3, HARL.

III. *De purgatorio*, et IV. *De tribus modis administrandi baptismum*. Aliatus I. c. pag. 712.

V. *Homiliæ plures et Catecheses*, cum *epistola ad Nicolaum grammaticum*, servatæ in codice Coisliliano, cujus notitiam ex eruditiss. Montfauconicatalogo pag. 391 hic apponere non gravabor. « Codex CCLXXVIII, olim CCCLXIII, bombycinus, xiv circiter sæculi, foliorum 236. Sancti Germani patriarchæ CP. Sermones et homiliæ.

« Fol. 4. S. Germani archiep. CP. Sermones. Primus in ordinatione ejus in patriarcham CP. init. : Πάλιν ἐπ' ἐμὲ χρίσμα καὶ πνεῦμα. FABR. Hic et sequens alique sermones quatuor, nec non epist. ad populum Cpol. postquam episcopus factus esset, et epistola ad *Nicolaum grammaticum*, qui ad partes Musulmanorum transierat, et scripta ignominiosa contra orthodoxam fidem vulgaverat, postea vero ad sanam mentem redierat, Oxon. in cod. Barocc. CXXXI. — Germani sermo, quando archiepiscopus ipse consecratus esset; ejusdem sermo indictionis initio; ejusdem homilia contra clericos avaros et parænesis ad parentes de liberis; homilia de sacra synaxi, et quod adhuc durant miracula, denique sermo in Annuntiationem B. Virginis, in Thomæ Gale cod. XLVI, f. 5880 cat. mss. Angl. vol II. HARL. — 2) Εἰς ἀρχὴν ἰνδίκτου. Init. Χαίριτε ἐν Κυρίῳ πάντοτε, πάλιν ἔρω. — 3) In Exaltationem S. Crucis. Init. Πάλιν ἐορτῆς μυστήριον, καὶ πάλιν. — 4) Epist. post ordinationem ejus. Init. Ἀβδακούμ πάλαι ἐκαίνον τὸν ἐν προφήταις θαυμ. — 5) Ad Constantinopolitanos, contra Bogomilos. Init. Ἀνάγκη ἰλθεῖν τὰ σκάδαλα. [Conf. Schroeckh. libr. cit. tom. XX, p. 475. HARL.] — 6.) Contra eos, qui conveniunt in ecclesiam. Init. Ἥδη μὲν ὁ τῆς ἡμέρας ὀφθαλμός ἤλιος. — 7) Cratiarum actio pro concursu populi, et contra vanitatem vitæ. Init. Εὐλογητός Κύριος ὁ ποιῶν θαυμάσια. — 8) Gratiarum actio de Sampson, de Davide, et contra mæchos. Init. Ἥσπερ τὰ ἐν αὐχμηρία φυτὰ, ὅταν μὲν ἀρθ. — 9) Πρὸς τοὺς ἰερομένους, etc. Init. Τὸ τοῦ προσώπου ἐρύθημα. — 10) De misericordia et futuro judicio. Init. Ἐβουλόμην καὶ τὸ σήμερον καιριώτερα. — 11) Quo scopo homo compositus factus sit, etc. Init. Ἀσπάζομαι σε, πρωτίστητῶν. — 12) De bono in Ecclesia ordine, etc. Init. Αἱ μητέρες ὅταν ἀπογαλακτίζουσιν. — 13) De eodem argumento. Init. Ἀδολεσχίσω καὶ πάλιν, ἐν' ὑμῖς ἀσχολή. — 14) De præparatione ad mysteria accipienda. Init. Ἄλλ' οὐδὲ ὁ παλαιός ἐκαίνος, καὶ τῆ σιγῆ. — 15) De superhumerali summi pontificis, etc. Init. Ὁ μὲν νομικός ἐκαίνος ἱεράρχης, καὶ τυπικός. — 16) Contra clericos inordinatos, etc. Init. Οὐκ ἀφύης ἐγὼ τὴν ποιμαίνετε. — 17) De amore Dei erga homines, etc. Init. Τίς ἡ τυραννίς ἦν ἐκ τῆς πρὸς ὑμᾶς. — 18) Post reditum ex Lydia, et de condemnatione hæretici Leontii. Init. Λυεῖ μου τὴν γλώσσαν ἢ παροῦσα πανήγορις. — 19) Homilia κατασκευαστική. Init. Ἢ μὲν ἀπολογία τῆς ἐμῆς ἐμῆς σιωπῆς. — 20) De conventu in Ecclesia, etc. Init. Τί ἂν ἀνθρώπος πάθοι ἐπιστάσιαν. — 21) Quod Deus multum curet de hominibus, etc. Init. Φέρε δὲ καὶ πάλιν ἐπὶ τὸν τεχνίτην. — 22) Cum Canicleus (a) diaconum percussit. Init. Ὡ γλυκεῖα ὄψις, ὦ γάνος ψυχῆς. — 23) De eodem Canicleo. Init. Οἰμοὶ ἐγὼ, μητὲρ, ὡς τινα με ἔταξες. — 24) Ad populum, quod non semel per hebdomadem ad vigilias in ecclesiam concurrant. Init. Τί ποτε, ὦ ταρόντες, οἴσθε. — 25) Quod oporteat os psalmodiis sanctificare. Init. Κύριε, ἡγάπησα εὐπρέπεια οἴκου σου, κία. — 26) In parabolam cœnæ apud Lucam. Init. Ἐχεῖ μὲν τῆς εὐαγγελικῆς περικοπῆς τῆς σήμερον. — 27) Gratiarum actio, quod incidit in morbum in adornanda hac homilia, et de mysteriis sacris. Init. Ὑπολαμβάνειν μοι ἔπεισα, ὦ φιλοχρ. — 28) Homilia μεθεόρτιος Christi nativitatibus. Init. Τῆς περι λόγοις μεγαύτης πτωχείας μου. — 29) Hom. post festum Luminum. Init. Ὅν τρόπον ἐπιποθεῖ. — 30) Εἰς τὰ ἀπό κρεωφαγίας. Init. οἶδα, ὡς ἐν θαύματι κίσσεται τοῖς πολλοῖς. — 31) Homilia apologetica de diuturniore silentio. Ἀγαθόν μοι, ὅτι ἐταπεινώσας με, ὅπως. — 32) Post nativitatē Christi et ante Lumina. Init. Χθες τοῖς λαμπροῖς γενεθλίοις τοῦ. — 33) In primam Dominicam Jejuniorum. Init. Ὡς ἐνεργάλυθη τὰ ἔργα σου, Κύριε. — 34) In infanticidium. Init. Τίς Θεός πλὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ὁ Θεός. — 35) De eodem festo. Init. Οἱ μικρολόγοι τῶν ἐστιατόρων. — 36) Alia sine titulo. Init. Ὅρατε, μὴ καταφρονήσητε ἐνός. — 37) Alia sine titulo. Init. Τῷ καιρῷ εἰσῆρχετο. — 38) In primam Dominicam Jejuniorum. Init. Ὡς ἀγαπητὰ τὰ ἀκηνόματα σά. — 39) In secundam Dominicam Jejuniorum. Init. Ἦνυσται μὲν ἰδοῦ πὺν Θεῷ καὶ ἡ. — 40) In tertiam Dominicam Jejuniorum. Init. Ἢ μὲν τῶν Εὐαγγέλιων πανίερος βιβλος. — 41) In quartam Dominicam Quadragesimæ. Init. Τῷ καιρῷ ἐκαίνω ἀνθρώπος τις. — 42) In quintam Dominicam Jejuniorum. Init. Τὸν μὲν δὴ τῆς τεσσαρακονθήμερον. — 43) In Dominicam ante nativitatem, et in tres pueros. Ἐπειδὴ πολυαυθρῶπότερον σήμερον τὸ ἀθροισμα. — 44) Quod non sit accedendum ad divinos et præstigiatores. Init. Χριστὲ ἀναξ αὐτοσυμπαθὲς, αὐτόσυυκτε. — 45) In tertia Dominica Jejuniorum et in sanctam Crucem. Init. Ἰδοῦ ἡ κλίνα Σαλομών ἐξήκοντα θύνατοι. — 46) Homilia sine titulo. Init. Ὅταν στρατοπεδεύσμενον ἐνταῦθα κατῖδω. »

(a) Ὁ Κανίκληος, vel ὁ Κανίκλης, vel ὁ Κανικλείωσ a Byzantinis scriptoribus is appellatur qui *caniculo*, sive atramento imperatoris præerat. Vas

enim illud, *caniculum*, a caniculis fletibus sustentabatur. Vide Villosion in *Anecdosis Gr.* tom. II. p. 72. HARL.

« Deinde sequuntur catecheses ejusdem : Primæ catechesis initium : Οἶδατε, ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας. — Secundæ init. Ἐπὶ τῆς φυλακῆς μου. — Tertię catechesis init. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέραι καὶ Νενεὶ. — Quartæ catechesis init. Τὴν ἀλλοίωσιν ἐλάτω. — Quintæ init. Ὅσοι τὸ πῶμα, ἔχει συν. Sine titulo, init. Ἀλλὰ καὶ Ἰωάννης ἐκεῖνος. — « Fol. 193. Epistola ad Nicolaum grammaticum, qui in Musulmanorum religionem se contulerat, etc. Hæc epistola est inter primam et secundam catechesim. Init. Εἶπα, ἐξαγαγέσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου. [« Vide paulo ante de cod. Coisl. ad n. 1. HARL.] ».

Hactenus codex Coislinianus. Ex his solæ editæ homiliæ quatuor, quibus asteriscum præfixi, 3, 34, 38 et 45.

VI. *Epistola ad Manuelem Ducam*, despotam Epiri et Thessaliæ, ms. in bibl. Cæs. [Vindob.] Inc. Ἡ-τῆμθα νῆ τὰς σὰς ἀριστείας, ἡττήμθα, πανευτυχίστατε Δέσποτα. Vite Lambecium V, p. 107 (a). Ubi etiam memorat Manuelis Ducæ epistolam ad Germanum, ad quam hic respondet, et in qua Germanum (b) ille vocat παναγιώτατον δεσπότην καὶ τῶν ἐν τῇ οἰκουμένῃ Χριστιανῶν ἀπλωστάτων ὁδηγόν.

Mandatum seu Commonitorium synodale, traditum Christophoro, metropolitæ Ancyrano, cum is ex synodo Nicæna A. C. 1232 celebrata tanquam legatus patriarchalis ad Manuelem Ducam esset profecturus. Ms. in eodem Codice Cæsareo, [n. 4, pag. 227 sqq., ubi conf. not. Kollarii, A.] sed posteriore parte mutilum. Incipit : Καίρὸς τοῦ βαλεῖν λίθους καὶ καίρὸς τοῦ συναγαγεῖν λίθους. [conf. Oudin. l. c. III. p. 59 sqq. HARL.

VII. *Oneirocriticon*. Lambec. V, p. 237., seq. sive p. 478 ed. Kollar. — Oudin. l. c. tom. III, pag. 61 et pag. 236, illam somniorum interpretationem in cod. Vindobon, pertinere arbitratur ad Nicephorum II patriarcham Cpol. a. 1250. Sed forsam Lambec. tutius judicat, Nicephori oneirocriticon esse brevius, quam Germani, et ab hoc illum sua videri per compendium accepisse. — In Montfauc. Bibl. bibliothecar. mss. I, pag. 708. D, inter codd. bibl. Sfortianæ cod. sic citatur : « Germanum Cpol. scripsisse adversus eos qui dicunt, dæmones convertendos, meminit Photius. » HARL.

Scripta edita.

I. *Epistola ad Gregorium IX* papam Rom. de unione, quæ Latine sæpius prodiit inter Gregorii IX epistolas et apud Matthæum Paris, ad. a. 1237, cum alia Germani *id cardinales* epistola ; et apud Odo-ricum Raynaldum ad a. 1232, n. 46, et in conciliorum tomis, cum Gregorii IX responsione duplici, ut tom. IX Labbei, pag. 318, et tom. VII Harduin., pag. 149. Sed Harduinus primus etiam Grece dedit p. 1961 acceptam a Michaele Le Quien, qui ex codice regio MMDIII descripserat. Incipit : Ὡ Κύριε, σῶσον δὴ ὦ Κύριε, εὐόδωσον δὴ. Apud eundem Harduinum pag. 157-162. Græce et Latine exstat definitio apocrisiariorum Gregorii IX ad Germanum missa, quod Spiritus sanctus a Patre Filioque procedat æqualiter hæc in codice Cæsareo apud Lambecium III, p. 118 (c) inscribitur : Ἐκθεσις τῆς ὁμολογίας τῆς πίσ-τωσ τῶν Λατίνων συγγραφείσα καὶ ἀποσταλείσα παρὰ Γρηγορίου πάππα Ῥώμης πρὸς Γερμανὸν τὸν ἀγιώτατον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως. In eodem codice Cæsareo subjuncta Germani responsio Græce adhuc inedita : Τοῦ ἀγιωτάτου Γερμανοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τῆς σὺν αὐτῷ ἱεράς συνόδου ἀπάν-

(a) S. p. 225 sq. ed. Kollar. in. cod. CCLI, n. 2 et 3, et Oudin. l. cit. III, p. 58 sq. HARL.

(b) Nicephoro Gregoræ, Ἄνηρ συνειτός, καὶ ἀρετῆ καὶ λόγῳ βίον κοσμήσας.

(c) Sive p. 305 sq. n. 24 et 25, in cod. LXIV ed. Kollar. Add. ibid. p. 311, n. 27. Synopsis argumentorum etc. supra de ineditis Germani II scriptis ad n. II citata : — Infra, in vol. XI pag. 530. ed. vet. — Schroekh. *Hist. Eccl. Christ.* tom. XXIX, pag. 414 sqq. — In codd. dudbus bibl. Sfortianæ secundum Montfauc. Bibl. biblioth. mss. I, pag. 706. D. E. Epistola Gregorii papæ ad patriarcham CPolitan. in qua loquitur ille de duplici gladio Ecclesiæ, temporali et spirituali. et usu utriusque; atque Germani, patriarchæ CPol. et synodi ejus disputatio de Spiritu sancto adversus legatos sedis apostolicæ. — Ibid. II, pag. 1319 C, n. 36, papæ epist. ad patriarch. CPolit. ejusque ad ipsum *super unione, Manuele imperatore*; — et n. 41-45 inder codd. Mazarin. Germani epist. ad Gregorium papam; Gregorii papæ ad ipsum: Fratrum Minorum, legatorum Romani pontificis, fidei editio; Germanii cum iis disputatio. — Oxon. in cod. Baro. XCI, Germani CPol. patriarchæ epistola ad papæ Romani legatum qui presbyteros quosdam Græcos male tractaverat, et in carcere detinuerat : inc. Δέσποτα. — Ibid. in

cod. Guil. Laudi LXXVIII, n. 18-21. (sive n. 720 cat. codd. Angliæ etc., tom. I.) Germani ep. ad Gregorium papam; Gregorii papæ ep. ad Germanum; Determinatio *Fratrum Minorum*, f. confessio de processione Spiritus sancti a Patre Filioque, etc., et Germani ac synodi, quæ cum ipso, oppositio adversus Phræmenarios, a Gregorio papa missos reliquosque — ibid. inter adversaria mss. Gerardi Langhæni (cat. cit. pag. 268, n. 6). Germani epistola ad Latinorum CPoli patriarcham, græcos sacerdotes, ut papæ in supplicationibus memoriam facerent, cogentem. — Paris in bibl. publ. cod. CMLXX, n. 4, Gregorii papæ fidei expositio missa ad Germanum; n. 5, Germani responsio ad illam expositionem, et Gregorii ad legatos Minoritas : ibi de processione Spiritus sancti imprimis disputatur. — In cod. MCCLVII, n. 1, Gregorii expositio, etc. et n. 3, Germani et synodi, cui præerat responsum, quo Latinorum dogma de processione Spiritus sancti refutatur. — Venetiis in bibl. Marc. cod. DLXXV, Gregorii papæ epistola ad Germanum, et hujus epistola ad illum Gregorium de unione : Ἀπάντησις τοῦ Γερμανοῦ, καὶ τῆ, σὺν αὐτῷ ἱεράς συνόδου πρὸς τοὺς ἀπο τοῦ παππα Γρηγορίου σταλέντας φραιμηνουρίου καὶ τοῦς λοιπούς. Inc. Εἶπατε ἡμῖν, etc. V. cat. codd. Gr. Maro., p. 303. HARL.

τησις πρὸς τὴν τοιαύτην ὁμολογίαν τοῦ πάππα, καὶ πρὸς τοὺς ὑπ' ἐκείνου σταλέντας Φραμενουρίους (α) καὶ λατρός περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Hanc Latine vulgavit Lucas Waddingus in Annalibus ordinis Minorum. diversam a priore Germani scripto de processione Spiritus sancti quod ex Allatio paulo ante memoravi, illiusque veluti summa ac compendium. Confer Altimuram pag. 359, 360. *Panopliæ contra schisma Græcorum.* FABR. Edita est Græce ex cod. Cæsareo Vindobon. a Franc. Carolo Altero, ad calcem editi libri: Χρονικὸν Γεώργιου Φραντζῆ, etc. Vindobon. Austr. 1796, fol., pag. 139 seq. Gregorii ἐκθεσις — missa ad Germanum. In fine: ὑπογραφαὶ τῶν ἀποκρισιαρίων. Pag. 140 seqq. sequitur Germani et synodi cum illo responsio, f. ἀπάντησις, etc., in qua multa et sacrorum et ecclesiasticorum scriptorum loca testimoniaque afferuntur. In præfat. autem pag. II seq. Alter. agit de codd. Vindobonensi atque Vaticano. HARL.

II. *Homiliæ variæ.* 1) *In infantes Bellsheemiticos.* Κυροῦ Γερμανοῦ εἰς τὴν σφαγὴν τῶν ἁγίων νηπιῶν, καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ κατὰ Μάρκον Εὐαγγελίου, ἀνεγινωσκομένη Κυριακῆ πρὸ τῶν Φώτων. Incipit: Τίς Θεὸς πλὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Græce ex codice Augustano edidit David Hoeschellius inter homilias sacras variorum Patrum, Augustæ Vindel. 1586, pag. 154-181. FABR. De Germani homiliis et codd. in biblioth. Angliæ asservatis, in quibus illæ aliaque Germani scripta exstant, copiose agit Oudin. l. c. tom. III. pag. 61 seq. — In cod. Augustan. Vind. secundum Reiseri indicem mss. bibl. Augustanæ, pag. 8, n. 20, sunt septem sermones Germani, archiep. Cpolitani: 1) *In sepulturam Christi*, dictus die magni Sabbati; 2) *In annuntianem Mariæ*; 3) *In primam jejuniorum Dominicam*, deque imaginum restitutione; 4) *In venerationem vivificæ crucis*, dictus tempore jejunii; 5) *De infantibus, ab Herode occisis*; 6) *In exaltationem sanctæ Crucis*; 7) *In Dominicam ante Natalem Christi, deque tribus pueris in fornacem missis.* — Ex Germani sermonibus permultis plura collegit excerpta Macarius Chryscephalus in opere, Ῥωδικῆ inscripto, quod exstat in cod. Veneto CCCCLII bibl. Marc. Vide Villoison, in *Anecdotis Græcis*, tom. II, p. 72. — In indice ad hunc tomum, voc. *Germani*, citatur fragmentum ex quadam illius oratione, in qua explicatio allegorica arboris illius, in medio paradiso positæ. HARL.

2) *In exaltationem venerandæ crucis, et contra Bogomilos.* Εἰς ὕψωσιν τοῦ τιμίου σταυροῦ, καὶ κατὰ Βογομιλιῶν. Incipit: Πάλιν ἰορτῆς μυστήριον, καὶ πάλιν ὁ ἱμὸς λαὸς χορευτῆς μυστικός. Græce et Latine edidit Jacobus Gretserus tom. II *De cruce*, pag. 156-173. Ingolstadt. 1600, 4.

3) *In vivificam crucem, tertia Jejuniorum Dominica.* Τῆ τρίτῃ Κυριακῆ τῶν Νηστειῶν, καὶ εἰς τὸν ζωοποιὸν σταυρὸν. Incipit: Ἰδοὺ ἡ κλίνη Σολομών. Græce et Latine apud eundem Gretserum, pag. 294-308.

4) *In adorationem Crucis, tempore mediæ Jejunii.* Εἰς τὴν προσκύνησιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιου σταυροῦ ἐν τῷ καιρῷ τῆς Μεσονηστειῆς. Incipit: Φωτίζου, Ἰερουσαλήμ. Græce et Latine apud eundem Gretserum, p. 308-311.

5) *In primam Jejuniorum Dominicam, et in sanctarum imaginum restitutionem.* Εἰς τὴν πρώτῃ Κυριακῆ τῶν Νηστειῶν, καὶ εἰς τὴν τῶν ἁγίων καὶ σεπτῶν εἰκόνων ἀναστήλωσιν. Incipit: Ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου, Κύριε τῶν δυνάμεων. Græce et Latine apud eundem Gretserum, pag. 549-565. In hac quoque homilia Bogomilorum mentio pag. 552. Ἠρώτησέ μὲ τις τῶν δαιμονοπροσώπων τούτων Βογομιλιῶν· Διὰ τί, φησί, προσκυνεῖτε τοίχους, καὶ σκευὰς καὶ ἄσβεστον καὶ διάφορα χρώματα; Latine exstat etiam ex Gretseri versione in supplemento Bibl. Patrum Morelliano Paris. 1639, tom. I, pag. 70, et in Bibl. Patrum Coloniensi a. 1618, tom. IX, et in Lugdunensi a. 1672, tomo XX. [V. cat. bibl. Leidens. pag. 44].

6) *In Dominici corporis sepulturam, et in magnum Sabbatum.* Λόγος εἰς τὴν θεόσωμον τάφην τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ῥηθεὶς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ μεγάλου Σαββάτου. Incipit: Σάββατον μὲν ἴσθι σήμερον. Græce et Latine vulgavit Combefisius tom. I auctarii novi, pag. 1469, 1524. Paris. 1648 fol. Latine ex Combefisii versione in tom. XX Bibl. Patrum edit Lugd. et in Bibliotheca Patrum concolationaria Combefisiana. FABR. In cod. antea citato Augustano Vindel. — Oxon. in cod. Baroco. CCXLI. — Vindobonæ in cod. Cæsar. LXIV, n. 20. V. Lambec. III, p. 299, Kollar. — Paris, in bibl. publ. codd. DCCCLIV, n. 14, et MCLXXXVI, n. 22. HARL.

[In dedicationem templi B. Mariæ, etc. Paris, in bibl. publ. codd. MCLXXXVI, n. 42; MCLXXXVII, n. 34, et MCXCIV, (1. Add. supra, vol. X, pag. 285 bis. HARL.)

In decollationem Sancti Joannis Baptistæ homiliam Germani a Combefisio editam tradit præstantissimus Caveus, lapsus memoria: Andreæ enim Cretensis, non Germani sermonem eo de argumento Combefisius publicavit. Andreæ etiam est, non Germani Idiomelon in Annuntiationis festum ab eodem Caveo memoratum.

III. *Epistolæ duæ* suo et synodi nomine missæ ad *Cyprios, eorumque archiepiscopum Neophytum, cum*

(a) Al. Φραμενουρίους, *Fratres ordinis Minorum* intellige. [V. Jo. Meursii Glossar. Gr. barbar. voc. Φραμηνωραῖος.]

cogerentur a Latinis (a), illis subijci. Prior incipit: 'Ἡ νῆσος ἡ Κύπρος· altera; 'Ἄνδρες φιλοχριστοτάτοι καὶ φιλευσεβεῖς. Græce et Latine edidit Cotelerius tom. II *Monument. Ecclesiæ Græcæ*, pag. 462 et 475, 482. Paris. 1681, 4, Fabr. Venetiis in cod. bibl. Marc. DLXXV epistolæ duæ, Germani et synodi nomine missæ ad Cyprios, eorumque archiepisc. Neophytum; it. ex Germani epistola, quam misit Nicæa ad Patres Cpolit. V cat. codd. gr. Marc., pag. 303. — In cod. Mazarino LXXXVII, n. 37 seqq. Germani epist. 1) ad Neophytum; 2) altera ad Cyprios; 3) ad Latinorum patriarcham Cpoli, cogentem Græcos presbyteros papæ nomen recitare. V. Montfauc. Bibl. biblioth. mss., II, p. 1319. HARL.

IV. *Decreta tria in jure orientali* Enimundi Bonafidii, a. 1573, 8, apud H. Stephanum edito libro II, Græce p. 89 seq. et Latine p. 156 atque in *Jure Græco-Romano* Marquardi Freheri Francof. 1596, fol; Græce et Lat. p. 232 238: *primum* contra Joannem (b) metropolitanum Naupacti de quibusdam episcopalis monasteriis, et de virgine quæ ante pubertatem, nuptialem benedictionem accepit: datum indicatione VIII, a. 6743, hoc est anno Christi 1235; *secundum* et *tertium* de paralauris patriarchalium monasteriorum, ad quem pertinere debeant (c). In his et synodi mentio et ὑπομνημάτων συνδικῶν de patriarchalibus stauropégiis factorum 27 novembr. et 8 Januar. indictionis v, hoc est anno 1232. Fabr.

De Germani *scholiis in Dionys. Areopagitam* v. supra, vol. VII, p. 10, pag. 15 de cod. Laurent. p. 16 de cod. Marc. — et de cod. Veneto bibl. Marc. CXLIII, confectorem catal. codd. Gr. Marc., p. 81, atque cel. Morell. bibl. mss. Gr. et Lat. I, p. 88 seq., qui laudat de illis Jo. Fr. Betnard. de Rubeis in dispræliminari edit. ipsius operum Areopagitæ, Venet 1755, fol. HARL.]

(a) Willebrandus ab Oldenburg, illorum temporum scriptor, in *Συμμετρίαις* Allatii, pag. 141 *Græci, quibus Latini per totam Cyprum dominantur tredecim habent episcopos, quorum unus est archiepiscopus. Omnes ipsis Francis obediunt, tributum tanquam servi persolventes.*

(b) Male interpres dominum Joannis pro, dominum Joannem, κατὰ μητροπολίτου Ναυπάκτου κυρίου Ιωάννου.

(c) Florent. in cod. Laurent. II, n. 94, plut. V. *Sigillum Germani de Paralauris patriarchalium monasteriorum, ad quem pertinere debeant, factum mense Junio, v indiction. et insinuatum secreto sacri chartophytacii, ubi agitur de patriarchalibus Stauropégiis.* Inc. τὰ περί τῶν πατριαρχικῶν σταυροπηγιῶν. Sequitur alterum ejusdem. Inc. τὰ κατὰ συναρχαγὴν λαβόντα σύμμηξιν V. Bandin. Cat. codd. Gr. Laur., tom. I, p. 10. HARL.

Germani Epistolæ ad Gregorium IX papam et ad cardinales De unione Ecclesiarum, cum Gregorii IX responsione duplici; Definitio apocrisiariorum Pontificis quod Spiritus sanctus a Patre Filioque procedat æqualiter, cum Germani responso; item acta concilii Nymphææ in Bithynia pro unione habiti: hæc omnia post Regesta exstant Gregorii IX, quem vide in Patrologia Latina ad an. 1241.

GERMANI EPISTOLÆ

AD CYPRIOS.

(Ex Joannis Baptistæ Cotelerii *Monumentis Ecclesiæ Græcæ*, tom. III)

Γερμανοῦ (1) τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κάν- A Germani sanctissimi patriarchæ Constantinopoleos epistola missa in insulam Cyprum, tam ab ipso quam a sacra synodo, cum in ea insula summum sacerdotium teneret dominus Neophytus, et cogeretur a Latinis, illis subijci.

α'. Ἡ νῆσος ἡ Κύπρος, ἡ περιάλητος, ἦν πόντου μὲν ὕψρον στόμα κύκλῳ προσπτύσσεται, περιμεσῆ δὲ χεῖλη ρητόρων καὶ γραφῶν διαφημίζουσαν, εὐ μὲν θέσεως, εὐ δὲ κράσιως ἔχουσαν, οἷα

(1) Γερμανοῦ. Est Germanus II CP. qui vixit sæculo decimo tertio sub imperatoribus Latinis. Ad eum pertinent Decreta Juris Græco-Romani p. 232, etc., non vero ad illum qui antea fuerat pontifex Adrianopolitanus, ut dicitur in margine, quique

1. Cyprus insula, illa percelebris, quam liquidum quidem ponti ostium undequaque cingit, ignea vero oratorum scriptorumque labia prædicant, commodo situ bonaque temporis gaudentem quasi

est Germanus III. Patet ex p. 235, ubi notatur aenno mundi 6743, qui est Christi 1235. De Cypro autem et Cypriis per illa tempora lege inter alios Wildebrandum ad Oldemborg Itinerarii, p. 141, 142 in Symmictis Allatii.

maris uber bonis abundans, et in loco sterili hotum, salsuginis solum dulcem succum fundens, aliam beatorum, insulam terram lacte manantem; quæ non modo ex seipsa feracitatem omnem profundat, sed etiam externis repleatur bonis, quotquot nimirum per liquidum in eam inferuntur.

2. Hæc porro ipsa Cyprus, antea felix atque splendida, non adeo ex naturæ donis insignis erat, quemadmodum jam sermo repræsentavit, neque eam quidquam e cæteris aliud tantum decorabat, quantum ipse pietatis fructus, atque Evangelii seges, ad centuplum bonis spicis feta, quantum large fluentes doctrinæ latices, Scripturarumque floridum pratium, et Ecclesiæ filiorum multitudo instar omnigenarum herbarum agri; velut insulam innovatam, ut cum Scriptura loquar¹, et quotidie in melius renovatam ac proficientem. Unde factum est, ut in unam maximarum provinciarum promoveretur, et ad archiepiscopatus eveheretur dignitatem, sors eximia Christi effecta, atque per semetipsam directa propriumque sub pastoribus suis ordinans gregem.

3. Verum non erat scelesti Satanæ, hanc absque invidia intueri, qui terram minatur atque mare se deleturum. Scilicet armat manus barbaricas, et gentem inimicam excitat adversus Ecclesiam, imo beneficam; gentem, quæ hæc quidem dentibus comedit, illa vero unguibus dilacerat, alia autem pedibus conculcat, prorsusque omnia ad dispersionem vastat, juxta Danielis visionem². Constipati enim Latini, etiam Cyprios adorti sunt: alius quidam pontus immensus et obvia quæque inundans, conspicuo illo insulamque ambiente impetuosior; quandoquidem conspicuus non eam obtegere contendit, sed propriis terminis circumscribitur, in semetipso fluctus confringens, et Creatoris providentiæ frenis obsecundans³.

4. At Italorum audacia proprias transilit stationes, et fluctus iræ volvit, extra terminos currit, atque in externos irruit. Ejusmodi atrox tempestas excitata est in præclara Cypro; cum qua fœdus servat mare, et cicurem se reddit unda. Id sane diluvium, ad aliquod usque tempus venustiora quæque corruptit, et in terram prostravit quæcunque eminebant. Mox vero et hominum corpora attigit. Verumtamen tolerabilis erat calamitas, licet esset admodum gravis; quoniam ad corpoream spectabat noxam, et corporum perniciem, quæ ad

¹ Isa. XLV, 16, ² Dan VII, 7, 19. ³ Job XXXVIII, 11.

(2) Καθ' ἑαυτὴν διεξαγομένη. Hoc est αὐτοκέφαλος. Qua de re vide Allatium *De Ecclesiæ Occidentalis et Orientalis perpbtua consensione*, lib. 1, cap. 25, et Adnotationes Beveregianas in canones p. 58, 59, 147.

(3) Τοῦ γῆν ἀπειροῦντος. Habuit in animo illud Isa. X, 14: Καὶ σείσω πόλεις κατοικουμένας, καὶ τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψομαι τῇ χειρὶ ὡς νοσσιαν, καὶ ὡς καταλειμμένα ὡς ἄσῳ *Et concutiam*

Ἀ θηλὴν θαλάσσης βριθοῦσαν ἀγαθοῖς, καὶ ἐν ἀπύργῳ παράδεισον, καὶ τῆς ἄλμης πίδακον γλυκύχυμον, καὶ νῆσον ἄλλην μακάριων, καὶ μελιτόδρυτον γῆν· οὐ μόνον ἐξ ἑαυτῆς τὸ πάμφορον βλύσασαν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐξωθεν περιαντλουμένην καλοῖς, ὅποσα αὐτῇ παρὰ τῆς ὑγρᾶς ἐπεισβαλλουσιν.

β'. Ἦδε ἡ Κύπρος αὐτῇ, ἡ πρὶν εὐδαίμων τε καὶ λαμπρὰ, οὐτόσον ἐκ τῶν φυσικῶν χαριῶν ἐπίσημος ἦν ὡς ὁ λόγος προδιεμέρφωσεν, οὐδ' οὕτω ταύτην ἄλλο τι τῶν ἀπάντων ἐπέμνησεν, ὡς ὁ τῆς εὐσεβείας μᾶλλον καρπὸς, καὶ ὁ τοῦ Εὐαγγελίου σπόρος, ἑκατοσταύων εἰς εὐσταχυν, τὰ τε τῆς διδασκαλίας εὐρυτά ναίματα καὶ ἡ πολυαυθὴς λιμωνία τῶν Γραφῶν, καὶ ἡ τῶν τέκνων τῆς Ἐκκλησίας πληθὺς, ὡς τοῦ ἀγροῦ τὸ καμδοτανον ὡσπερ νῆσον ἐγκαινιζομένην, τὸ τῆς Γραφῆς, καὶ ὅσημίραι πρὸς τὸ κρείττον ἀνασκευαζομένην τε καὶ προβαίνουσαν. Ἐντεῦθεν εἰς μίαν προήχθη τῶν μεγίστων ἐπαρχιῶν, καὶ πρὸς ἀρχιεπισκοπῆς ἐπήρθη ἄξιωμα· λέχος ἑκκρεῖτον καθοστακηνία Χριστοῦ, καὶ καθ' ἑαυτὴν διεξαγομένη (2), καὶ τὸ οἰκείον ὑπὸ ποιμῆσι διατάττουσα ποίμνιον.

γ'. Ἄλλ' οὐκ οὐκ [Ἀπ οὐκ ἦν] ἄρα τοῦ τελεῖτος Σατάν μὴ καὶ ταυτῇ βάσκανον [Ἀπ προ βασκανως] ἐνιδεῖν, τοῦ γῆν ἀπειλοῦντος (3) ἐξαλείφειν καὶ θάλασσαν. Ἀμίλει καὶ χεῖρας ὀπλίξει βαρβαρικὰς, καὶ πολέμιον ἔθνος ἐπάγειρε κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ μᾶλλον ὑποδραστεῖον αὐτῆ· ἔθνος, τὰ μὲν τοῖς ὀδοῦσιν ἐσθίον, τὰ δὲ σπαράσσει τοῖς ὄνουξιν, ἀλλὰ δὲ ποσὶ συμπατοῦν, καὶ ἀπλῶς τὰ πάντα πρὸς ἀφανισμόν ἀχραιοῦν, κατὰ τὸν Δανιὴλ θεαματισμόν. Οἱ γὰρ φρακτοὶ Λατῖνοι καὶ τοῖς Κυπρίοις ἐπέβρισαν. πόντος ἄλλος τις ἄχανῆς καὶ κατακλυζῶν τὸ προστυχόν, τοῦ προφανοῦς καὶ τὴν νῆσον ὑπανέχοντος βιαϊότερος, παρ' ὅσον μὲν οὐ καλύψαι ταύτην φιλονεικεῖ, ἀλλὰ τοῖς οἰκείοις ὅροις συμπεριγράφεται, ἐν ἐκντῶ συνθραῦσων τὰ κύματα, καὶ προνοικῆς χαλινοῖς ἐυπέικων Δημιουργοῦ.

δ'. Τὸ δὲ θράσος τῶν Ἰταλῶν τοὺς οἰκείους ὑπερβαίνει σταθμούς, καὶ κύματα κυλίνδει θυμοῦ, καὶ ὑπερόρια τρέχει, καὶ τῶν ὀθνείων κατεμνησθῆ. Τηλίκος ἐπερράγη τῇ καλῇ Κύπρῳ κλύδων ἀλλόκοτος· πρὸς ἣν ἡ θάλασσα σπένδεται, καὶ ἡμεροῦται τὸ ῥόδιον. Ὁ δὲ τοιοῦτος κατακλυσμὸς μέχρι μὲν τινος τὰ ὠραία διέφθειρε, καὶ πᾶν ἀνάστημα κατάρριψε γῆς. Ἦδη δὲ καὶ σωματῶν ἀνθρώπων κάρηψατο. Ἄλλ' ἦν ὁμως φορητὸν τὸ δεινόν, καίπερ ὄν βαρυσύμφορον· ἐπεὶ καὶ πρὸς σωματικὴν ἀπέβλεπε λύμην καὶ σκηνωμάτων ἀπώλειαν, συντιθεμένων

civitates habitatas, et orbem terræ totum apprehendam manu quasi nidum, et quasi ova derelicta tollam. Unde Gregorius Nyssenus orat. 5 in Canticum canticorum, p. 551 D: Ὁ καταλαμβάνων τὴν οἰκουμένην ὡς νοσσιαν. καὶ ὡς καταλειμμένα ὡς αἶρων αὐτὰ, seu potius αὐτὰν, cum interprete, ac ems. Reg. 1797, Apud Cæsarium quest 121, περιλήψομαι.

ἐπὶ βραχὺ καὶ λυομένων μετ' οὐ πολὺ. Τὰ νῦν δὲ ἄλλα καὶ ψυχῶν τὸ πρᾶγμα κατακαυχῆσατο, καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον τῆς εὐσεβείας διασαλεύειν ἐπιχειρεῖ. Τοῖς γὰρ πολέμισταις Λατίνοις, καὶ ἱερατικὸν ἐκ τοῦ γένους οὐκ ὀλίγον τῆ νήσω προσέπιθάν, τὰς ἐκκλησίας συνέχευε, καὶ πρὸς ἑαυτὸ πάντα τὰ θεία ἐφελκύσαι νειανεύεται.

ε'. Ἐνθεν ὁ μὲν γνήσιος καὶ κανονικὸς πρωτοπόιμην, ὁ μακαριώτατος ἀρχιεπίσκοπος Κυπρίων, ὁ κῆρις Νεόφυτος, τοῦ οἰκείου θρόνου ἀποδιώκεται· παρούθετος δὲ τις καὶ ἀλλόθροος ἄνθρωπος ἐκ Λατινικῆς φυλῆς τῷ τοιοῦτῳ θρόνῳ ἐγκαθεσθεῖς, οὐκ ἂν ἄλλως ἀνήσειν τοὺς ἡμετέρους ἱερατικοὺς ἰσχυρίζεται ἐπισκόπους τε καὶ λοιποὺς τὸν Ῥωμαϊκὸν παιμαίνειν καὶ διδάσκειν λαόν, εἰ μὴ πρότερον τὴν παρ' αὐτοῖς ὑποταγὴν ὑπεισέλθωσι, καὶ συνθήκας καταθυμίους τῷ νέῳ ἀρχιερεῖ καὶ νόθῳ παρέξουσιν· ἢ μὴν καὶ τούτους ἐξοστρακισθῆναι τῆς νήσου παντάπασιν· ὡς τῶν ποιμένων καὶ διδασκάλων διασπαρέντων κινδυνεύειν τὴν ἀγέλην Χριστοῦ εἰς κρημνοὺς ἀποπλανᾶσθαι καὶ βάραθρα.

ς'. Ἦν μὲν πρὸ πολλοῦ θρυλούμενα ταῦτα, καὶ εἰς ἀκοὰς τῆς ἡμετέρας ἐρχόμενα μετριότητος· τὰ νῦν δὲ καὶ ὁ θεοφιλέστατος τῆς κατὰ τὴν Κύπρον ἀγιώτατος ἐπισκοπῆς Σολείας Λεόντιος, καὶ ὁ εὐλαβῆς καθυγούμενος τῆς τῶν Ἀψινθίων μονῆς ἱερομόναχος Λεόντιος, πρὸς τὴν ἡμῶν ἀναπεμφθέντες μετριότητα παρὰ τε τοῦ οἰκείου μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων, ἀλλὰ δὴ καὶ παντὸς τοῦ ἱερωμένου πληρώματος καὶ τοῦ ὀχλώδους λαοῦ, τὰς τοιαύτας συνοδικῶς ἀνήγγειλαν συμφορὰς ἐνώπιον τῆς ἡμῶν μετριότητος· καὶ παραστάντες τὴν σήμερον ἐπὶ τοῦ μέσου, διεπρεσβεύσαντο ὅποσα παρ' ἐκείνων ἀνευχεῖν ἐπετράπησαν. Ἐφασκον γὰρ ὡς τῷ ἀρχιεπισκόπῳ κυρῷ Νεοφύτῳ παρὰ τῶν Λατίνων οὐ συγκεχώρηται τῆ νήσω ἐνδιατρίβειν τὸ σύνολον· ἅτε τοῦ σφῶν καὶ ἐτέρου ἀρχιεπισκόπου μηδὲ ἄλλον ἀκούειν ἀρχιεπίσκοπον στέγοντος. Ἀμίλει καὶ τέλειον ἐκείνους [ἢ ἐκείνων] ἀπήλασαν. Καὶ νῦν ἐν τοῖς μέρεσι τῆς ἀνατολῆς διάγει πλανώμενος.

ζ'. Αὐτούς δὲ γε τοὺς ἐπισκόπους, φασί, καὶ τοὺς λοιποὺς ἱερατικοὺς, εἰς ὑποταγὴν ἐκβιάζεται ὁ τῶν Λατίνων ἀρχιερεὺς, καὶ οὕτως ἑάσειν τούτους καθυπισχνεῖται τὰς οἰκείας ἔχειν ἐπισκοπὰς καὶ ἱερατικῶς ἐνεργεῖν. Καὶ παρεγκλήτευσεν τὸ ποιητέον μαθεῖν παρὰ τε τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς ἱερατικῆς ἀδελφότητος. Διὰ γὰρ τῆς τούτων γλώσσης τὰς τῶν Κυπρίων πάντων ἔλεγον παρεστάναι ψυχὰς, καὶ τὴν ἡμῶν γονάξασθαι μετριότητα τῆς ἐκείνων σωτηρίας ἀντιποιήσασθαι, καὶ μὴ χάραν οὕτω πλατεῖαν καὶ πολυάνθρωπον καταλιπεῖν ἀπροστάτητον, ὡς λιμὸν λιμῶξαι (4) καὶ δίψαν παθεῖν, οὐ βρώματος οὐδὲ πόματος, ἀλλὰ τοῦ ἀκούειν λόγον Θεοῦ.

⁴ Amos VIII, 11.

(4) Αἰμὸν λιμῶξαι. Fames spiritalis, de qua expono locum obscurum Leonis imperatoris orat. 6 Auc. Combef. I, c. 1690, D: Ἄδς πεινῶντι τροφήν, ὁ λιμῶ κινδυνεύων, καὶ τῷ ἐξ οὐρανοῦ κατὰ-

A breve temporis spatium compinguntur, et solvuntur paulo post. Jam vero et res adversum animas sese superbe extulit, conaturque rectum pietatis sermonem concutere. Nam una cum bellatoribus Latinis non pauci ejusdem generis sacerdotes in insulam ingressi, Ecclesias conturbarunt, et ad se cuncta divina pertrahere petulanter nituntur.

5. Hinc legitimus et canonicus pastorum primus, beatissimus Cypriorum archiepiscopus, dominus Neophytus, a sua sede pulsus est, adscitius autem quidam et peregrinæ linguæ homo, e Latinorum genere, in eodem throno insidens, non alia ratione se permissurum asseverat, ut nostri sacri homines, tum episcopi, tum cæteri, populum Romanum seu Græcum pascant et doceant, nisi prius subjectionem illam eorum subierint, et astipulationes novo nothoque pontifici gratas præstiterint; alioquin eos omnino ex insula ejicientos esse, adeo ut pastoribus et doctoribus dispersis, periculum sit ne Christi grex in præcipitia et barathra divagetur.

6 Atque hæc quidem jam a longo tempore divulgata fuerant, et ad aures mediocritatis nostræ pervenerant. Nunc vero religiosissimus sanctissimi episcopatus Solæ in Cypro, Leontius, et reverendus monasterii Apsinthiorum præpositus, sacer monachus Leontius, ad nostram missi mediocritatem, tum a suo batissimo archiepiscopo, tum a reliquis episcopis, necnon ab omni sacro cœtu, ipsaque plebe, hæc synodice calamitates coram nostra mediocritate retulerunt; hodieque in medium prodentes, ex legatione quæ ab illis demandata sibi fuerant prolocuti sunt. Nempe dixerunt, nequaquam a Latinis concessum esse domino Neophyto archiepiscopo ut illo modo in insula maneret, cum alter ille eorum archiepiscopus nullatenus alium sustineret audire archiepiscopum. Unde penitus eum expulerunt, Et nunc per Orientis plagas oberrat.

7. Addiderunt legati, quod episcopus ipsos cæterosque sacri ordinis ad subjectionem, Latinorum pontifex cogit, atque ea conditione pollicetur se iis permissurum habere episcopatus suos, sacraque obire munia. Tum obsecraverunt, uti a nobis et sacra fraternitate discerent quid agendum esset. Aiebant nitippe, cunctorum Cypriorum animas per suam linguam adesse, et mediocritatis nostræ genua amplecti, suppliciterque orare ut salutis eorum curam suscipiamus, nec regionem adeo amplam et populosam patrocínio destitutam relinquamus, ita ut esuriat et sitim patiatur, non defectu cibi et potus, sed audiendi verbum Dei ⁴.

δάντι ἄρτω τραφεῖς. Id est: *Da cibum esurienti qui fame perclitatis, et pane illo qui de cælo descendit nutriris.* Sic idem Augustus orat. ult. c. 1 743. ⁴ de Maria. Χαῖρε ἃ τὸν κινῶς καὶ ὑπερφυῶς

8. Ista cum episcopus oraret supplex, et abbas A obsecraret, rem mediocritas nostra una cum sacra fraternitate deliberandam proposuit. Visumque est duplex utrinque imminere periculum, et casum ex utraque parte præcipitem. Tantum enim populum absque pastoralis patrocinio deserere, quorum sanguis per Deum e manibus pastorum requirendus est ⁵, peccatum est ingenti censura condemnandum: Latinorum autem voluntati cedere, et cum schismaticis consensionis facere foedus, dissonum videtur a canonum rigore, alienumque ab ecclesiasticis consuetudinibus. Erat igitur anceps disceptatio, et ad alterutrum propensio dubia. Verum postquam et mediocritas nostra et sacra fraternitas multas volutavit considerationes, demum censuit mediocritas nostra, ipsa speciem subjectionis quam Latini postulabant proferri ad synodum debere. Unde cohortata est episcopum et abbatem, ut spiritaliter cum veritate explicarent quænam illa essent quæ a Latinis postularentur.

9. Responderunt illi tria hæc Latinos inevitabiliter requirere: primum, manus manibus immittere, sacerdotales sacerdotalibus, nostros Latinis: hoc namque esse infestis tutam cautionem, servilis in negotiis demissionis; secundum, ut Romanus ad sacerdotalem honorem provehendus, post electionem a popularibus suis factam, sive in episcopum promoveatur, sive ad aliam ordinationem vel ad monachalem præfecturam assumptus fuerit, nullus omnino absque Latini notitia constituatur in dignitate ad se pertinente. Id porro Latinos propter turpe lucrum duntaxat expetere contestati sunt. Tertium ad hæc adjecerunt, ut Græci a suis quidem episcopis, cum necesse fuerit, judicentur; si quis tamen e judicatis forsitan voluerit ad Latinorum archiepiscopum provocare, tanquam oppressus videlicet, seu clericus seu laicus sit, ab illo controversia discutatur. Super his mediocritas nostra post disquisitionem una cum fratrum congregatione, et inchoato definitivo decreto, necnon ea quæ visa sunt declarans, hunc in modum pronuntiavit.

10. Omnes sacros canones, cunctas traditiones divinas, universas venerabiles piissimæ nostræ Ecclesiæ ritus amplecti et servare illæsos ac inviolatos, jam sanximus tam manu quam lingua adhucque sancimus, Christi gratiæ confisi. Ita siquidem et scripsimus et confessi sumus, tum singulis diebus pro iis decertamus, atque oramus, ut manus pariter et vox Jacobi patriarchæ consistent, qui etiam antequam nasceretur a Deo dilectus est ⁶.

⁵ Ezech. 12, 18. ⁶ Rom. 1, 11-13.

γεωργηθέντα ἄρτον φέρουσα τράπεζα· οὐ τραφέντες οἱ τῆ γεωργίας τῆς ἀκάνθης λιμῶ ἀπολλύμενοι, τοῦ κινδύνου διασσωσάμεθα· Ave, mensa quæ panem illum novo naturamque superante modo excultum,

α'. Ταῦτα τοῦ ἐπισκόπου καθικελεύμενος, καὶ τοῦ ἡγουμένου προσεπαροῦντος, ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῆς ἱερᾶς ἀδελφότητος εἰς σκῆψιν ἔθετο τὰ τοῦ πράγματος. Καὶ ἰδέει διπλοῦς ἐκατέρωθεν κίνδυνος καὶ ἀμφίερημος ἐπισθος. Τό τε γὰρ τοσούτου ἐγκαταλειφθῆναι λαὸν προστασίας ἄτερ ποιμαντικῆς, ὧν τὰ αἵματα ἐζητήται [An. ἐζητείται· vel ἐζητήσεται] παρὰ τῷ Θεῷ ἐκ τῆς τῶν ποιμανόντων χειρὸς, μεγάλην τὴν εὐθύνην ἔχει τὸ κατὰ κριμα, καὶ τὸ ἐνδοῦναι δε θελήσει Λατινικῶν καὶ σχισματικοῖς συνθέσθαι καὶ σκείσασθαι ἀπ᾽ αὐτοῦ τῆ τῶν κανόνων ἐκρίβειά· δευτῶν, καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἐθίμων ἄλλοτριον. Ἐν γούν ὁ λόγος ἐκρίβειος, καὶ ἡ πρὸς ἕτερον νεῦσις ἀμεισθητόσιμος, ὡς δε πολλοῦς ἢ τε μετριότης ἡμῶν καὶ ἡ ἱερά ἀδελφότης ἐνελεῖτε λογισμοῦς, τέλος καὶ αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ἀπαιτουμένης παρὰ τῶν Λατίνων ὑποταγῆς συνοδικῶς ἡ μετριότης ἡμῶν χρωματισθῆναι [f. χρῆμ.] διανοήσατο. Ὅθεν παρεγγυήσατο τῷ ἐπισκόπῳ τε καὶ τῷ καθηγουμένῳ πνευματικῶς διευκρινῆσαι μετ' ἀληθείας, τίνα γε ἄρα τὰ παρὰ τῶν Λατίνων ἀπαιτούμενα εἴσι.

θ'. Καὶ οὗτοι τρία ταῦτα ζητεῖν ἀπαραίτητως ἔρασαν τοὺς Λατίνους· χεῖρας χερσίν ἐμβαλεῖν ἱερατικαῖς· τοῦτο γὰρ εἶναι τοῖς ἐκκλησιασταῖς ἐχέγγυον ἀσφαλές, δουλωτικῆς ἐν πράγματι ὑποκλίσεως· δεύτερον τὸ τὸν μόνον τῶν Ῥωμαίων εἰς ἱερατικὴν προβαίνειν τιμὴν, μετὰ τὴν τῶν ὁμοφύλων ἐπιλογὴν, εἴτε εἰς ἐπίσκοπον προδιδάσκειται, εἴτε καὶ εἰς ἄλλοιον χειροτονίαν ἢ καὶ ἡγουμενίαν ἐγείρεται, μὴ δίχα τῆς τοῦ Λατίνου ἐιδήσεως τῆ προσφύρου ἀξία ὁποιοῦντίνα ἐγκαθίστασθαι· τοῦτο δε χάριν ἀισχροκαρδίας καὶ μόνης ἀπαιτεῖν τοὺς Λατίνους διεμαρτύροντο· τρίτον ἐπὶ τούτοις ἐπέταγον τὸ τοὺς Ῥωμαίους κρίνεσθαι μὴν παρὰ τοῖς οἰκείοις ἐπισκόποις ὅτε δεήσειεν· εἰ δ' ἴσως τῶν κρινόμενων θελήσει πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῶν Λατίνων, ὡς δεθὲν βαρυνόμενος, ἵνα παρ' αὐτῷ ἡ ὑπόθεσις ἀνακρίνηται. Ἐπὶ τούτοις ἡ μετριότης ἡμῶν συνδιασκεψάμενη μετὰ τῆς τῶν ἀδελφῶν ὁμογύρεως, καὶ τῆς ἀποφαντικῆς ἀπαρχομένης ἀπαγγελίας καὶ τὰ δεξάντα διασφουσα, οὕτως εἴρηκε.

ι'. Πάντας μὲν ἱεροὺς κανόνας, πάσις παραδόσεις, πάντα σιδάσματα ἴδιμα τῆς καθ' ἡμᾶς πανευσθεοῦς Ἐκκλησίας, στήργειν καὶ φυλάττειν ἀπαράτρωτά τε καὶ ἀπαρτοχειρήτα καὶ χεῖρι καὶ γλώττῃ διεδοκαιοσάμεθα τε καὶ εἰστί διαδεδαιούμεθα τοῦ Χριστοῦ τῆ χάριτι ποσειθότες. Καὶ γὰρ οὕτω καὶ ἐνεγραψάμεθα καὶ ὠμολογήσαμεν, καθ' ἡμῶν καὶ ὑπὲρ τούτων πυκτούμεν καὶ εὐχόμεθα, ὅπως αἱ τε χεῖρες, ἢ τε φωνὴ, τοῦ πατριάρχου

et confectum gestas; quo nutriti qui spinæ cultura et messe fame enecabamur, e discrimine evasimus. Gen. 11, 18.

εἶν Ἰακώβ, τοῦ καὶ πρὸ γενέσεως ἀγκαθηθέντος ὑπὸ Θεοῦ. Ὅπου δὲ γε οὐκ ἐπισείεται τις ἀθέτησις τῶν κανόνων, τῶν παραδόσεων, τῶν ἰθίμων, αὐτῆς τῆς πίστεως, εἴ τί που εὐμεθόδως καὶ ἀπροσκόπως τῇ Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ μεταθεῖν δυνήσονται οἱ Κύπριοι ἐπίσκοποι, καὶ τοῦ δοκεῖν ὑποπίπτειν, καταπιπτούσας ταῖς ἀληθείαις, τὰς ἑαυτῶν ὑποστηρίξαι ἐκκλησίας, καὶ τῆς ἀπειλουμένης ψυχολέθρου συντριβῆς ἀπαλλήξαι, συγγνωστίον ἂν οἶμαι τῆς τοιαύτης οἰκονομίας, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ὑποκρίσεως, καὶ ἀκαταίτητον [ἢ ἀκαταίτητοι] λογισθῆσονται, τὸν μέγα Παῦλον εἰς τοῦτο συνήγορον ἔχοντες.

ια. Ἐπὶ οὖν οὕτως ἢ τῆς ἡμῶν μετριότητος διάγνωσις ἀπηγγέλλετο, καὶ παρίστατο τινικαδὲ πλῆθος οὐ μετρητῶν τῶν τῆς Κωνσταντινου θρημαμάτων, τριχθῆν δεδασμένον, εἰς κληρικούς, εἰς μονάζοντας, εἰς λαϊκοὺς, τῶν μὲν ἤδη καὶ δεδιωγμένων ἐκείθεν, καὶ μητέρα ταύτην, τὴν Κωνσταντινου φωνή, μεμισαθέντων διὰ τὴν πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα τελείαν ἐγάπησεν καὶ ὁμολογίαν, ἰδῶσι σεμνονομένων · τῶν δ' αὖθις, ὡς τὸ ἀπογεγαλιτισμένον, ἐπὶ τὴν μητέρα ἀναστρεφάντων, καὶ τοῖς γυρκαῖς αὐτῆς καὶ πτωχικαῖς ἀγκάλαις καὶ ἐπι ἐνθαλομένον, οἱ τοιοῦτοι τὴν καρδίαν ἐξέσαντες ὑπὸ τῶν πυρανθράκων τοῦ ζήλου, καὶ πῦρ οἰοεὶ πνεύσαντες, τὸν λόγον σφοδρυνόμενοι, πρὸς ἡμᾶς ἀμετείνοντο ·

ιβ. Δαμψάτω, λέγοντες, τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων μὴ μόνον ἐξ ἔργων, ἀλλ' ἤδη καὶ ἐκ τῶν λόγων αὐτῶν · καὶ σκοτεινὸν μηδὲν μηδὲ ἀσαφὲς ταῖς ὑμετέρας διαγωγύσεις ἐγχυπέσθω. Ἐμάθομεν ἕρ' ὧν ἐπάθομεν τὴν Λατινικὴν δολοπλοκίαν. Ἡμεῖς ἀρκούντως αὐτοῖς συνεπλάκημεν, πολλὸν ἀπέτλημεν κάρματον, ἐγκατερέψαντες φυλακὰς, τῆς ἐνεκαμμένης ἀπελαθέντες, ἐξυβρισθέντες εἰς τὸ τοῦ πάγωνος σέμνωμα (5) · καὶ τούτων πάντων τὰς αὐτῶν ραδιουργίας ἐκμεμελέτηκαμεν ἀκριδῶς. Λατῖνοι ἄλλα μὲν βάζουσιν, ἄλλα δ' ἐν φρεσὶ κεύθουσι. Χερσὶ χεῖρας ἐμβαλεῖν ἐπαίτουσι τὰς ἡμετέρας ταῖς ἑαυτῶν, καὶ τοῦτο παντάπασιν ἀκαταίτητον καὶ ἀνεπιληπτον ἰσχυρίζονται. Τὸ δὲ οὐδὲν τι ἴτερον ἔστιν ἄλλ' ἢ πατροπαραδότου πίστεως προδοσία καὶ χειραγωγία πρὸς ὑποταγὴν τῆς σφῶν Ἐκκλησίας, καὶ εἰς πάνθ' ὅσα τὰ τῆς γυρκαῖας εἴθισται Ῥώμης παραληραφρονήματα.

ιγ. Οἷα γάρ ἐσι πολέμοις ἀναστρεφόμενοι, καὶ καθαρῶς τυγχάνοντες κρείμανοι πάντες ὁμοῦ λαϊκοὶ τε καὶ ἱερεῖς αὐτῶν, καὶ ἔθιμα τῶν πολέμων ἠκρίβωθέντες, καὶ τοῦτ' αὐτὸ τὸ δίδοναι χεῖρας σημεῖον ἤττης καὶ παντελοῦς δουλοσύνης νομίζουσιν, ὡς ἐν ταῖς μάχαις εἰώθησιν οἱ ἀλισκέμενοι δρᾶν. Παρα-

Psal. lxxix, 2. Matth. xvi, 5.

(5) Ἐξυβρισθέντες εἰς τὸ τοῦ πάγωνος σέμνωμα. Et intra n. 15: Τὸ περιχωμένον τοῦ πάγωνος κρείμανα κέσμαμα. De barbæ decore, et de injuria erga barbam, ad Willelmum Tyrium, aliosque a clarissimis viris citatos, adde præcipue Vitam Stephani junioris in Damasceno f. 489, dum historicis Orientaliumque synodica ad Theophilum imperatorem, de Copronymo, necnon Vitam S. Sabæ cap. 22, et Clementis Alexandrini *Pædagogicum*. In

Verumtamen ubi nulla injicitur abdicatio canonum, traditionum, rituum, ipsius fidei, si quid episcopi Cyprii ex industria et citra Ecclesiæ Christi offensionem potuerint exsequi, atque ex eo quod videntur delabi per id Ecclesias suas revera decedentes, suffulserint, liberaverintque ab animæ perniciosa contritione quæ intentatur; in hac ego æconomia seu dispensatione veniam dandam arbitror, aut ut verius dicatur in hac simulatione; et culpæ immunes reputabuntur, ut qui eo in negotio magnum Paulum patronum habeant.

11. Postquam igitur hoc pacto pronuntiata fuit nostræ mediocritatis sententia, cum tunc temporis adesset non modica Constantinopoleos alumnorum pars, eaque tripliciter divisa, nempe in clericos, in monachos, in laicos; quorum alii jam illinc fugati fuerant atque odio habiti propter perfectam erga cœlestem Patrem charitatem et confessionem qui et sudoribus laboribusque suis decorabantur; alii rursus, tanquam *ablactatum* ¹, ad matrem redierant (matrem dico hanc Constantini urbem), adhucque anilibus et inopibus ejus ulnis confonentur; hujusmodi homines corde ex ignitis selli carbonibus fervidi, ac velut ignem spirantes, acriter voci usi, in nos contendebant.

12. Dicentes: Luceat lux vestra coram hominibus, non solum ex operibus, sed et jam ex ipsis verbis ²; nihilque tenebrosum aut obscurum in vestris decretis occultetur. Ex iis quæ perpessi sumus, Latinorum fraudes didicimus. Nos abunde cum iis congressi sumus, multum laboris toleravimus, perdurantes in carceribus, a patria expulsi, in barbæ decus contumelia affecti; atque ex iis omnibus, plene illorum fallacias edocti sumus. Latini alia quidem loquuntur, alia vero in mentibus oculunt. Postulant ut manibus manus injiciantur, nostræ suis, idque omnino extra culpam et reprehensionem esse asseverant; cum hoc nihil aliud sit, quam fidei a majoribus traditæ proditio, et manuductio ad obedientiam illorum Ecclesiæ exhibendam, atque ad omnia plane deliramenta, quæ in senili Roma usurpantur.

13. Nam utpote semper in bellis versati, quique sint plane Martii cuncti, laici simul et sacerdotes eorum, atque bellorum instituta probe noverint, id ipsum, tradere manus, censent esse signum devictionis et omnimodæ servitutis: quemadmodum in præliis illi facere solent qui superati fuerunt.

oratione historica de festo restitutionis imaginum, Auct. Il Combef. refertur quod Theophilus imperator quæstorem iniquum, graviter flagellatum, caputque cum barba adustum, et oblitam picæ, exilio perpetuo multaverit. Teste autem Joanne Cinnamo *Historiarum* lib. II, cap. 10, Niphon, hæreticus Bogomilus synodali, judicio condemnatus, barba, quam ad talos usque protensam gerebat, derasa, in carcerem conjectus est.

Hortamur ergo ut synodicis decretis hoc etiam A
 expresse inseratur, ne Italis Cyprii manus tradant;
 licet res non digna visa fuerit, cujus per sacros
 canones mentio fieret. Nam nisi ita fiat, apertum
 periculum est, ut mox concidat quadrangulum
 firmumque ac irreprehensibile pontificum qui te
 præcesserunt ædificium, quod illi permultis sudo-
 ridus longisque operum laboribus construxerunt,
 quotidie suis nos firmantes monitis, et super apo-
 stolorum fundamentum stabilientes, neve tenta-
 tionum fluvios ac ventos timeremus adhortati.

14. Quæ cum astans piissima plebs, fervido zelo
 prosequeretur ad nostram mediocritatem synodo
 præresidentem, conspiciens mediocritas nostra, quod B
 hic œconomix ratio juvaret nihil, sed magis fieret
 tumultus; quodque non modo non recta ipsa ad
 servandam percelebrem Cyprum jam naufragium
 facientem, tenderet, dum juxta nauticas leges,
 pedem refert, velumque intinctum laxat; sed
 etiam periculum esset, ne propriæ navis vectores
 compelleret ad seditionem; et quasi ad vexationem
 non sufficerent externi piratæ, aperte metuendum
 esset, ne ipsos inter se committeret navigationis
 socios; hæc ad Cyprios prolucuta est: Chri os
 Paulus, per os meum profert sententiam, atque ad
 interrogationem vestram ita respondet: *Rogo vos,
 fratres, ut observetis eos qui dissensiones et offendi-
 cula, præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt;
 et declinate ab illis hujusmodi enim Christo Domino
 non serviunt, sed suæ nequitix; et per dulces sermo-
 nes et benedictiones seducunt corda innocentium* 9 .
 Nobis omnino sufficit hæc defensio, et ad interro-
 gationem aptissime se habet' abundeque potest id
 quod utile futurum est edocere.

παντως ἡμῖν ἡ ἀπολογία, καὶ ἀρμοδιωτάτως πρὸς τὴν ἐρώτησιν, καὶ ἰκανῶς ἔχουσα τὸ συνοῖσον ἀντιδᾶσαι.

15. Vos autem, o fratres in Christo Cyprii, imi-
 tatores sitis Constantinopolitanæ Ecclesiæ; hujus
 pastores imitentur qui Cyprii pastores sunt, ser-
 monum fistula indesinenter insufflantes, et alli-
 cientes canticis adhortatoriis et salutaribus. Cyprii D
 greges' Constantinopoleos pecora æmulentur Hæc
 quippe longo intervallo a pastoribus dissita, cum
 immanibus lupis communem pastum habentia, ca-
 pillatum barbæ ornamentum detonsa, et carnibus
 concisa, fidei sigillum ab insidiis tutum servarunt,
 luposque frustra hiantes arguerunt. Quod si ex iis
 nonnulli, perpauca numero, alicujus scabiei, vel
 etiam rabiosi morsus participes fuerint, verum ad
 resinam in Galaad 10 et ad spiritales hujusce loci
 medicos accurrerunt; per quos et ad pristinam
 redierunt sanitatem, non minorem ac illiESI invul-
 neratique laudem ipsi quoque consecuti, ob suæ
 infirmitatis agnitionem, et quod velociter medelam
 quæsierint.

οἰκείας ἀσθενείας ἐπίγνωσιν, καὶ τὸ ζητῆσαι ταχέως τὴν ἰατρικὴν.

9 Rom. vi, 17, 18, 10 Jerem. vii, 22.

καλούμεν οὖν ἐπιθεῖναι ῥητῶς ταῖς συνοδικαῖς δια-
 γνώσεσι καὶ τὸ μηδὲ χεῖρας δοῦναι τοῖς Ἰταλοῖς
 τοὺς Κυπρίους· εἰ καὶ τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ἀμνημό-
 νευτον παρατεθεώρηται τοῦτο. Εἰ γὰρ μὴ οὕτω γε-
 νήσεται, κίνδυνος προφανῆς τὴν τετράγωνον καὶ
 στερεάν καὶ δίχα ψόγου τῶν πρὸ σοῦ ἀρχιερίων οἰ-
 κοδομῆν ἄρτι καταπεσεῖν, ἣν ἐκεῖνοι συχοῖς
 ἰδρῶσι καὶ ἰργομοχθίας μακροαῖς ἀνδειμανο-
 ῖ, ἰπεριείδοντες καθεκάστην ἡμᾶς ταῖς νοθεσίαις αὐ-
 τῶν, καὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστολῶν ἰδράζοντες,
 καὶ μὴ δεδοικέναι τοὺς τῶν πειρασμῶν ποταμοὺς
 μηδὲ τοὺς ἀνέμους ὑποτιθέμενοι.

ιδ'. Ταῦτα τοῦ παρεστηκότος φιλευσεβιστάτου λαοῦ
 θερμῶ τῷ ζήλῳ πρὸς τὴν ἡμῶν ἀποτεινομένου με-
 τριότητα προκαθημένην συνοδικῶς, ἡ μετριότης
 ἡμῶν συνιδούσα ὡς ἐνταῦθα ὁ τῆς οἰκονομίας λόγος οὐ-
 δὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ μᾶλλον θόρυβος γίνεται· καὶ ὡς οὐ
 μόνον οὐκ εὐθυπλοεῖ αὕτη πρὸς τὴν περιώνυμον Κύ-
 προν ναυαγοῦσαν ἤδη διασώσασθαι, ἐνδιδούσα τὸν πόδα
 κατα νόμους ναυτηλικούς, καὶ τὸ ἰστίον βάπτον ἀπο-
 κενοῦσα· ἀλλὰ γε δὴ καὶ τοὺς τῆς οἰκείας φροντίδος
 [φ. φορτίδος] ἐπιβάτας στασιαστὰς ἐργάζεσθαι κιν-
 δυνεύει καὶ ὡς μὴ ἀρκοῦντων εἰς κάκωσιν τῶν
 ἔξωθεν πειρατῶν, καὶ αὐτοὺς καθ' ἑαυτῶν ἐκπο-
 λεμῶσαι τοὺς συμπλητῆρας φόδος οὐκ ἀξυμπα-
 νῆς· πρὸς τοὺς Κυπρίους ταῦτα ἐξείπε· Παῦλος τὸ
 τοῦ Χριστοῦ στόμα, διὰ τοῦ ἰμοῦ στόματος γνωμο-
 δοτεῖ, καὶ πρὸς τὴν ὑμῶν ἐρώτησιν ταυτὶ ἀποκρί-
 νεται. Παρακαλῶ ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, σκοπεῖν τοὺς
 τὰς διχοστασίας καὶ τὰ σκάνδαλα παρὰ τὴν δι-
 δαχὴν ἣν ὑμεῖς ἐμάθετε ποιοῦντας, καὶ ἐκκλί-
 νετε ἀπ' αὐτῶν. Οἱ γὰρ τοιοῦτοι τῷ Κυρίῳ ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστῷ οὐ δουλεύουσιν, ἀλλὰ τῇ ἑαυτῶν
 κακίᾳ· καὶ διὰ τῆς χρηστολογίας καὶ εὐλογίας
 ἔξαπατῶσι τὰς καρδίας τῶν ἁκάκων. Ἀρκοῦσα
 τὴν ἐρώτησιν, καὶ ἰκανῶς ἔχουσα τὸ συνοῖσον

ει'. Ὑμεῖς δὲ, ὡ κατὰ Χριστὸν ἀδελφοὶ Κύπριοι, μι-
 μηταὶ γίνεσθε τῆς τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλη-
 σίας· τοὺς αὐτῆς ποιμένας οἱ τῆς Κύπρου ποιμέ-
 νες μιμίσθωσαν· τῇ τῶν λόγων ἀπαύστως ἐμ-
 πνέοντες σύριγγι, καὶ ἀνακλητικὸν ἐπάθοντες καὶ
 σωτήριον. Τὰ Κύπρια ποιμνία ποιμνία τῶν τῆς
 Κωνσταντινου ζηλοῦτωςσαν θρεμμάτων. Καὶ γὰρ
 ταῦτα τοῖς μακροῖς ὅροις τῶν ποιμένων διστακῶτα,
 καὶ λύκοις δεινοῖς συμβοσκομένα, καὶ τὸ τετριχωμένον
 τοῦ πώγωνος κειρόμενα κόσμημα, καὶ κρεουργούμενα.
 ἀντιβούλευτον τὴν σφραγίδα τῆς πίστεως διεφυλά-
 ξαντο, καὶ τοὺς λύκους χανόντας μάτην ἀπέπλεξαν.
 Εἰ δὲ καὶ τινες ἐξ αὐτῶν σφόδρα δλίγοι ψωρας τινὸς
 μετέσχον, εἰ καὶ λυσσώδους τοῦ δήγματος, ἀλλὰ τα-
 χέως πρὸς τὴν ἐν Γαλααδ καὶ τοὺς ἐν τῷδε τόπῳ
 πνευματικούς ἀκέστορας [Απ. ῥητίνην] ὑπαινέττεται
 [Απ. ὑπανίστανται] παρ' ὧν καὶ πρὸς τὴν προτέραν
 ἐπανήλθον ὑγίειαν· οὐκ ἔλαττον τῶν ἀθλήτων καὶ
 ἀτραυματίστων καὶ οὗτοι ἐπαινεθέντες διὰ τὴν τῆς

ιζ'. Καὶ τοὺς Κυπρίους τοιγαροῦν ποιμένας, εἰ ἂν συμβῆσεται τοῖς λύκοις συμπλεκόμενους, καὶ τῶν οἰκείων ὑπερμαχοῦντας ποιμνίων, καὶ τῆς αὐτῶν φροντίζοντας σωτηρίας, ὑποκλάσαι τι καὶ ὑπενδύναμι μικρὸν, ὅπερ ἀπέη, παρακαλοῦμεν μὴ εἰς ἀπόγνωσιν εὐθύς ἐμπιστεῖν, μηδὲ ἀπελπῖσαι τὴν σωτηρίαν, μηδὲ ἀνομίαν ἐπὶ τὴν ἀνομίαν προσθεῖναι, καὶ τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἀσπάσασθαι προκοπὴν, καὶ μεγῆναι τοῖς ἔθνεσι, καὶ μαθεῖν τὰ ἔργα αὐτῶν ἄλλ' εὐθύς ἀνανεῦσαι τοῦ πτώματος, καὶ πρὸς τὸν ἱατρὸν ἐπαναστραφεῖν. Ἄλλο ταῦτα μὲν οὕτως.

ιζ'. Τὰ μὲντοι ἕτερα δύο κεφάλαια τὸ μὴ δίχα δηλαδὴ τῆς τῶν Λατίνων εἰδήσεως τῆ προσφόρῃ πνευματικῆ ἀξία ὁποιοῦνδήποτε ἐγκαθίστασθαι, καὶ τὸ μὴ κωλύεσθαι τοὺς Ῥωμαίους, εἴτε ἱερωμένοι εἰσὶν εἴτε λαϊκοί, ἐγκλητεῖν πρὸς τοὺς Λατίνους, ἐν ταῖς περὶ βίαιοτέρων πραγμάτων φιλονεικίας οἰομένουσιν παρὰ τῶν ὁμογενῶν κριτῶν ἀδικεῖσθαι ἄδιαφορα δοκεῖ τῆ ἡμῶν μετριότητι, καὶ διὰ μόνον φανερώς αἰσχροκέρδειαν τοῖς Λατίνοις ζητούμενα. Οὐ μικρὸς γὰρ ἐντεῦθεν αὐτοῖς ὁ χρηματισμὸς ἀναφαίνεται, καὶ ἡμῶν μετριότης συμβουλεύει τοῖς τῶν Κυπρίων ποιμῖσιν, ἐν ὅσοις ἰστατικοί τινες καὶ φιλονεικοὶ φαίνονται οἱ Λατίνοι ἐπίσει λημματισμῶν, ἐνδιδόναι τούτοις, καὶ μὴ ἀνθίστασθαι. Ἐπαινετὸν γὰρ σωματικῆς ζήτησεως ψυχικὸν ἀλλάττεσθαι κέρδος ἡ καθάπερ καὶ τὸ χαλκίων ἀνταμείβεσθαι χρύσεια. Ἰσως γάρ, πλωρωσαντες χρημάτων τὰς χεῖρας, ἀπολύσουσι τούτους τοῦ τῆς χειροδοσίας ζητήματος ἡμῶν κατασπασθεῖσάν κάτω τῷ βάρει, ἐξίσθαι αὐτοῖς ὅσας χεῖρας ἐπαίρειν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ δίχα σκινδαλοῦ τινος καὶ προκρίματος, τὰ τῆς ἱεροτελεστίας ἀποπληροῦν.

ιη'. Ταῦτα παρεβληθέντα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνόδων [Ἀπ. συνοδικῶν] παρασημαίωσεν, καὶ τῆ γραφῆ [ἴ. ὑπογραφή] καὶ σφραγίδι τοῦ τιμιωτάτου χαρτοφύλακος τῆς ἀγιοτάτης τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας Θεοδώρου τοῦ Στιλβῆ βεβαιωθέντα, ἐπεδόθη μὲν καὶ ἐπιμεθήσει τῆς προγεγραμμένης [ἴ. τοῖς προγεγραμμένοις] ἔτους ς'β'λά [Christi 1223].

Τοῦ αὐτοῦ ἀγιοτάτου κυροῦ Γερμανοῦ ἐπιστολὴ δευτέρα πρὸς τοὺς Κυπρίους.

α'. Ἄνδρες φιλοχριστότατοι καὶ φιλευσεβεῖς, ὅσοι τὴν περιώνυμον νῆσον τὴν Κύπρον ἐλάχετε κατοικεῖν. Ῥωμαῖοί τε καὶ Σύροι, πάντες ὀρθοδόξιας ἐρασταί, φύλακες ἀκριβεῖς τῆς πατροπαράδοτου ἡμῶν πίστεως, ἐφ' ἧς ὁ παντοδύναμος βραχίων τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ ὠκοδόμησε, καὶ πύλαι ἁθροῦ οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς ὅσον γὰρ ἂν αὐτὴ πολεμῆται, τοσοῦτον μάλλον κρατύνεται, ἐγκαλλωπιζομένη τῆ τοῦ Χριστοῦ ἐκμμήσει. Ἀποῦ γὰρ ἐστίν, ἀψευδέστατος λόγος οὕτωςι φάσκων. Εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν ἢ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμῶν

16. Itaque sic etiam contigerit, ut pastores Cyprii, cum lupis congressi, et pro ovilibus suis pugnantes, eorumque salutis curam gerentes, non nihil labascant, paulumque cedant, quod absit, hortamur eos, ne statim in desperationem incidant, neve salutis spem abjiciant, neque iniquitatem iniquitati adjungant, et in deterius progressum apprehendant, misceantur cum gentibus, earumque discant opera; sed confestim a lapsu erigant sese, et ad medicum recurrant. Atque hæc quidem ad hunc modum.

17. Cæterum quod spectat ad duo alia capita, videlicet, ne citra Latinorum notitiam quilibet in congrua sibi dignitate spiritali constituatur, et ne Romani sive clerici sive laici prohibeantur ad Latinos appellare, in contentionibus vehementiorum negotiorum, si putaverint se a gentis suæ iudicibus injuria affici; ea nostræ mediocritati videntur indifferentia, aperteque ob solam turpis lucri comparationem a Latinis requisita. Non parvus enim illis inde quæstus exhibetur. Atque mediocritas nostra hoc Cypriorum pastoribus consilium dat, ut in quibuscumque Latini perveraces contentiosique apparebunt, cupiditate capturæ ac emolumentum, in iis cedant, nec ipsis oblucentur. Est quippe res laude digna, corporali detrimento lucrum animæ comparare; quemadmodum cum areis compensare aurea. Forsitan enim postquam manus pecuniis repleverint, eos absolvent a petita manuum traditione; illorumque manibus pondere depressis, hisce licebit sanctas manus elevare ad Deum, et absque ullo astu et præjudicio sacra celebrare mysteria.

18. Ista desumpta e diurnis synodorum adnotationibus, et per subscriptionem sigillumque reverendissimi sanctissimæ Dei magnæ Ecclesiæ charophylacis Theodori Stilbe confirmata, data sunt mense et indictione supra scriptis, anno 6731.

Ejusdem sanctissimi domini Germani epistola secunda ad Cyprios.

1. Christianissimi viri et pietatis amantes, quotquot Cyprum percelebrem insulam inhabitatis, Romani et Syri, cuncti orthodoxiæ amatores, accurati fidei nobis a Patribus traditæ custodes, super quam omnipotens Dei et Patris brachium Christus, Ecclesiam suam ædificavit, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam¹¹. Quanto enim magis ipsa oppugnata fuerit, eo plus corroboratur, per Christi imitationem sese efferens. Ipsius quippe verissimus est sermo, quo ita ait: *Si me persecuti sunt, et vos persequentur; si sermonem meum servaverunt; et vestrum servabunt*¹². Igitur, fratres,

¹¹ Matth. xvi, 18. ¹² Joan, xv, 20.

Gaudete in Domino semper; et iterum dico, gaudete ¹³. Dei frater Jacobus cum Paulo cœli ascensore charitatem vestram ad spirituales agones perungant atque incitent. Jacobus quidem cum dicit: *Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in tentationes varias incideritis* ¹⁴. Hic vero, dum libenter gloriatur in infirmitatibus suis, et sibi in tribulationibus complacet ¹⁵.

2. Ego certe minimus et inutilis inter pontifices, beatum me censui in infirmitatibus, quod ad populum obedientissimum et ad aures audientium locutus fuerim. Neque enim cecidit super petram semen verbi nostri ¹⁶, neque in aquis scripsimus, neque doctrinæ retia frustra laxavimus ¹⁷; sed seminavimus potius in terra bona et spicis ferace, scripsimus autem in cordibus illuminatis ac puris, mota lingua nostra instar calami scribæ illius de quo in Psalmis ¹⁸; cumque in verbo Christi demississemus rete, cepimus vos ad obedientiam fidei, et Christo obtulimus opsonium cœlesti ejus mensa dignum. Unde et lætitia affecti ob primam capturam, ipsosque nos beatos rati quod propositum successisset, rursus in Christi nomine linguam velut verriculum ad doctrinam demittimus.

3. Nequaquam vos latet, homines litterarum disciplinarumque studiosissimos, quod qui a principio exstiterunt Deiferi et divini præcones Patres nostri, Spiritu divino moti, et apostolica dogmata secuti, cuncta quæ ad catholicam Ecclesiam spectant, in funiculo spiritalis distributionis ordinarerint ac determinaverint, juxta Dei inspirationem, variisque Ecclesiarum determinationibus, septa circumposuerint, atque singulas ubique provincias circumvallaverint ad cautionem, ne ambitiosi et arrogantes facile a suis ad aliena insilirent; sed veriti macerias terribilissimarum excommunicationum atque a Deo alienationum, excolerent singuli spartam sibi designatam, propriaque sorte ac hæreditate accommodata essent contenti.

4. Sed, o mea errata! o inexplebilem ambitionem! quæ omnem modo canonicam disciplinam abjecit, omnemque Christianam institutionem evertere connititur, imo vero et adversus ipsum Ecclesiæ caput quod est Christus, confidenter desilit, neque stimulos formidat, quos olim Saulo comminatus est Christus, dicens ad eum: *Durum est tibi contra stimulos calcitrare* ¹⁹.

5. Novimus enim cuncti qui Christiano intincti fuimus baptismo, quod unus est magister et ductor noster, Christus, ipseque est omnium per orbem Christianorum caput; universi autem pontificali honorati dignitate, fratres sumus et membra cor-

Α τερων τερήσουσι· χαίρατε οὖν ἐν Κυρίῳ, ἀδελφοὶ πάντοτε, καὶ πάλιν ἐρῶ χαίρατε. Ἰάκωβος· ὁ θεὸς ἀδελφός σὺν Παύλῳ τῷ οὐρανοδόμῳ πρὸς τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας τὴν ὑμῶν ἀγάπην ἐκαλειφέντωνσαν· ὁ μὲν δὲ Ἰάκωβος, Πᾶσαν χαρὰν ἠγάπησαθα, λέγων, ἀδελφοί μου, ὅταν πειρασμοῖς περιπίπτετε ποικίλοις· ὁ δὲ, ἤδιστα καυχώμενος ἐν ταῖς ἀσθενείαις οὗτου, καὶ ἰπυδοκῶν ἐν ταῖς θλίψεσιν.

Β β'. Ἐγὼ μὲν ὁ ἐλάχιστος καὶ ἀχρεῖος ἐν ἀρχιερεῦσι μακάριον ἑμαυτὸν ἐν ταῖς ἀσθενείαις ἤγημαι, ὅτι πρὸς λαὸν εὐπειθέστατον, καὶ πρὸς ὧτα ἀκουόντων λελαληκα. Οὐ γὰρ εἰς πέτραν ὁ σπορός τοῦ λόγου ὑμῶν ἔπεσεν, οὐδὲ καθ' ὑδάτων ἐγράψαμεν, οὐδὲ τὰ δικτυα τῆς διδασκαλίας διακενῆς ἐχάλισαμεν· ἀλλ' ἐσπείραμεν μᾶλλον εἰς τὴν ἀγαθὴν γῆν καὶ εὐσταχυν, ἐγράψαμεν δὲ εἰς περωτισμέναις καρδίαις καὶ καθαρὰς, ὡς καλάμεν τοῦ ψαλμικοῦ γραμματέως τὴν γλῶτταν κινήσαντας· καὶ ἐπὶ τῷ βῆματι τοῦ Χριστοῦ καθέντες· τὸ δικτύον, ἠγρεύσαμεν ὑμᾶς πρὸς ὑπακοὴν πίστει, καὶ ὀφώνιον τῷ Χριστῷ προσηγόμεν ἀξίον τῆς οὐρανοῦ τραπέζης αὐτοῦ. Ἔσθην τοι καὶ εὐφρανθέντες ἐπὶ τῇ πρώτῃ ἀγγρα, καὶ τῆς εὐστοχίας ἑαυτοὺς μακαρίσαντες, ἐν τῷ ὄνοματι τοῦ Χριστοῦ πάλιν τὴν γλῶτταν ὡσπερ ἀμφίβληστρον ἐπὶ τῆς διδασκαλίας κατακαλώμεν.

Γ γ'. Οὐκ ἀγνοεῖτε πάντως, φιλόλογοτατοι ἄνθρωποι καὶ φιλομαθέστατοι, ὡς εἰ ἀνέκαθεν θεοφόροι καὶ θεοκάρυκες Πατέρες ἡμῶν, θείῳ κινούρνοι πνεύματι καὶ ἀποστολικαῖς διδασκαλίαις ἐπόμεινοι, πάντα τῇ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐν σχοιρίῳ πνευματικῆς κληροδοσίας θεοκινήτως ἔταξαν τε καὶ ὠροθίτησαν, καὶ ταῖς διαφόροις τῶν Ἐκκλησιῶν ὀροθεσίαις φραγμοὺς περιέθηκαν, καὶ περιτείχισαν τὰς ἐκάσταχου ἑνορίας πρὸς ἀσφάλειαν· ὥστε μὴ τοὺς φιλοδοξοῦς τε καὶ ἀλαζόνας ἀπὸ τῶν οἰκείων ἐπὶ τὰς ἄλλοτριας εὐκόλως ἐπιπηδῶν· ἀλλὰ διδοικότες τὰς αἱμασίας τῶν φρικωδεστάτων ἀφορισμῶν καὶ τῶν ἀπὸ Θεοῦ ἄλλοτριώσεων, στέργειν ἕκαστον ἢν ἔλαχε Σκάρταν, καὶ ἀρκεῖσθαι τῷ ἰδίῳ λάχει καὶ τῇ προσαρμοσάσῃ κληροδοσίᾳ.

Δ δ'. Ἄλλ' ὡ τῶν ἑμῶν ἀγνοημάτων! ὡ τῆς ἀπλήστου φιλοδοξίας! πᾶσαν ἀρτίως κανονικὴν εὐταξίαν ἐξουθενώσασα, καὶ ἀνατρέπειν ἐπιχειροῦσας τὴν Χριστιανικὴν κατάστασιν πᾶσαν· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ κατ' αὐτῆς τῆς κεφαλῆς τῆς Ἐκκλησίας, ὅτις ἐστὶν ὁ Χριστὸς, θρασέως κῆθαλλομένης, καὶ μὴ φοβουμένης τὰ κέντρα ἃ καὶ τῷ Σαύλῳ ἐπηπειλήσατό ποτε ὁ Χριστὸς, Σκληρόν σοι, φάμενός πρὸς αὐτόν, πρὸς κέντρα λακτιζειν.

ε'. Οἶδαμεν γὰρ ἅπαντες ὅσοι τὸ Χριστιανικὸν βεβαπτίσματα βάπτισμα, ὡς εἰς ἐστὶν ἡμῶν ὁ καθηγητὴς, ὁ Χριστὸς· καὶ αὐτὸς ἐστὶ κεφαλὴ τῶν ἀπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης Χριστιανῶν· πάντες δὲ οἱ τῷ ἀρχιερατικῷ τετιμημένοι ἀξιώματι ἀδελφοί

¹³ Philipp. iv, 4. ¹⁴ Jac. i, 2. ¹⁵ II Cor. xii, 9, 10. ¹⁶ Luc. vii, 5. ¹⁷ Luc. v, 5. ¹⁸ Psal. xlii, 2. ¹⁹ Act. ix, 5.

ἴσμεν καὶ μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τὸ μὲν ἀληθὲς οὕτως ἔχει· καὶ μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἢ αὐτοαλήθεια, καὶ οἱ αὐτόπαι τούτου καὶ ὑπερέται· ὁ δὲ γε Ἰταλικὸς τύφος τοῦτο οὐ βούλεται, οὐδ' ἀνίχεται τὸν Χριστὸν κεφαλὴν καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι· ἀλλ' ἐκβάλλον τούτον ταύτης τῆς τάξεως, τῷ ἀρχιερεῖ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ταύτην χαρίζεται· καὶ ἀναχωνεύει ἐπιχειρεῖ τὰ πενταδικῶς ἀριθμούμενα πατριαρχεῖα, καὶ ἐν ἐκ τούτων ἀποτελεῖν, καὶ τιθέναι τὸν θρόνον αὐτοῦ ἐπὶ τῶν τριπλῶν ἀποθραύεται [*f. ἀποθρασύνεται*], καὶ τῷ Ἰψίστῳ ἀφομοιοῦν. Νεφέλας δ' ἐγὼ φημι τοὺς ὑπερέχοντας ἀρχιερατικούς θρόνους καὶ ὑψηλοὺς, καὶ ἀποτέταγμένους εἰς πατριαρχεῖα· ἐξ ὧν ὑψίζεται τὸ περιγεῖον ἅπαν, βροχὴν ἐκούσιον καὶ μυστικὴν τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας δεχόμενον. Ὡς πόσων ταῦτα θαυράτων ἀξία, πόσων στεναγμῶν ἵδι ὅτι τὸ τῆς ὑπερηφανίας πνεῦμα τὸ σκοτεινὸν καὶ μεγίστων πτωμάτων παραίτιον τοῦ μεγάλου τούτου γένους καὶ πολυανθρώπου κικρόσθηκε.

ζ. Πρῶτη μὲν οὖν καὶ μεγίστη τόλμα τῶν Ἰταλῶν ἢ ἐν τῷ ἀγίῳ συμβόλῳ τῆς πίστεως ἀπηγορευμένη προσθήκη· ὅπερ ἵνα μήποτε ἀποτολμηθῆ, ἀνάθεματι αἰωνίῳ αἱ οἰκουμενικαὶ καὶ ἀγίαι σύνοδοι τοὺς τολμήσαντας καθυπέβαλον. Καὶ ὁ βουλόμενος ἀναγινωσκέτω τὸν τῆς οἰκουμενικῆς ἐκτῆς συνόδου πρῶτον κανόνα, οὕτως ῥητῶς περὶ τὸ τέλος λέγοντα. Εἰ δέ τις τῶν ἀπάντων μὴ τὰ προσηρμμένα τῆς εὐσεβείας δόγματα κρατεῖ καὶ ἀσπάζεται, καὶ οὕτω δοξάζει τε καὶ κηρύττει, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας εἶναι τούτων ἐπιχειρεῖ ἔστω ἀνάθεμα, κατὰ τὸν ἤδη ἔκτεθέντα ὅρον ὑπὸ τῶν προδηλωθέντων ἀγίων καὶ μακαρίων Πατέρων· καὶ τοῦ Χριστιανικοῦ καταλόγου ὡς ἀλλότριος ἐξωθεῖσθαι καὶ ἐκπιπέτω. Ἡμεῖς γὰρ οὕτε προστιθέμεθα, οὕτε μὴν ὑφαίριεν κατὰ τὰ προορισθέντα παντελῶς διεγνώκαμεν, ἢ καλ' ὀντιναοῦν δεδουγῆμθα λόγον. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ δηλωθεὶς κανὼν· Ὅτι δὲ κατὰ πᾶσαν οἰκουμενικὴν σύνοδον συνεδοκῶν ἦν καὶ ὁ κατὰ τὴν ἡμέραν πάππας διὰ τοποτηρητῶν τοῖς κεκυρωμένοις δόγμασι τε καὶ κανόνι, οὐδεὶς τῶν τροφίμων λόγον ἠγγόησε.

ς. Τί νῦν τὸ ἐνταῦθα συναγόμενον; Ὅτιπερ οἱ νῦν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἀρχιερεῖς οὐδὲ τοὺς ἐπὶ τῶν οἰκουμενικῶν καὶ ἀγίων ἐπὶ τὰ συνόδων ἀρχιερεῖς τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἀποδέχονται καὶ ἀσπάζονται· ἀλλ' ὡς ἡμᾶς τοὺς Γραικοὺς, κάκεινους ἀποστρέφονται καὶ ἐξουθενοῦσι, μὴ δεχόμενοι τὰ παρ' ἐκείνων συνοδικῶς λαληθέντα καὶ κυρωθέντα. Ὡς εἶναι τοὺς νῦν Ἰταλοὺς νέας πίστεως δογματιστάς, καὶ ἑτέρων κανόνων ἐφευρετάς. Ζητεῖωσαν οὖν καὶ Χριστὸν ἕτερον καὶ ἀποστόλους ἑτέρους. Καὶ γὰρ οἱ ἐπὶ τῶν συνόδων θεοφόροι καὶ θεοκλήρυκες Πατέρες οὐ πεπιστεύκασι εἰς Πνεῦμα ἅγιον ἐκ δύο προσώπων τὴν ὑπαρξὴν ἔχον· ἀλλὰ πεπιστεύκασι τῷ Χριστῷ, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασι, καὶ ἐν τοῖς περὶ τοῦ Πνεύματος.

A poris Christi. Ac veritas quidem ita habet; testaturque ipse Christus, qui est ipsa veritas, necnon qui eum ipsi viderunt, et fuerunt ejus ministri ²⁰. Verum fastus Italicus id non vult, neque sustinet Christum caput esse et vocari; sed eum ab hoc ordine ejiciens, senioris Romæ pontifici illum largitur; tum quinarium numeri patriarchatus reconflare ac unum ex iis conficere tentat, audetque thronum illius ponere super nubes, atque Altissimo assimilare ²¹. Nubes autem ego dico eminentes pontificias sedes, altasque, et in patriarchia destinatas; per quas exaltantur cuncta terrestria, voluntarium mysticumque spiritualis doctrinæ imbrem suscipientia. O quantis lacrymis hæc digna sunt, quantis gemitibus! quod superbiæ spiritus, tenebrosus, quique maximorum delictorum auctor est, magnum hoc hominibus refertissimum genus devicerit.

6. Primum equidem maximumque Itolorum facinus est interdicta illa ad fidei Symbolum additio; quod ne aliquando tentaretur, anathemati perpetuo eos qui ausi essent subjecerunt œcumenicæ sanctæque synodi. Legat qui voluerit, generalis sextæ synodi canonem primum, qui ita ad verbum circa finem habet: *Si quis autem ex omnibus prædictæ pietatis decreta non tenet et amplectitur, sicque opinatur et predicat, sed iis contra adversariconatur, sit anathema, secundum jam expositum prius declaratorum sanctorum et beatorum, Patrum decretum; et a Christiano catalogo, ut alienus extrudatur et excidat. Nos enim neque aliquid adjicere, neque quidquam adimere, juxta ea quæ prius definita fuerunt, omnino statuimus, vel ullo modo potuimus*. Et hæc quidem memoratus canon. Quod autem in omni œcumenica synodo, constitutus dogmatibus et canonibus consensum per vicarios præbuerit papa illius temporis, nullus eruditionis alumnus ignorat.

7. Jam quid inde colligere est? Quod hujus temporis veteris Romæ pontifices nequaquam suscipiunt et amplectuntur eos veteris Romæ pontifices, qui temporibus vixerunt septem generalium sanctorumque conciliorum; sed sicuti nos Græcos, ita et illos aversantur et nihili pendunt, dum ea non recipiunt quæ ab illis synodice pronuntiata sunt atque confirmata. Adeo ut nunc Itali sint novæ fidei novique dogmatis introductores, et aliorum inventores canonum. Quærant igitur tum alium Christum tum alios apostolos. Etenim synodorum illi Patres Numine afflati, ac Dei præcones, nullatenus in Spiritum sanctum crediderunt, qui ex duabus personis existentiam habeat, sed fidem adjunxerunt Christo, ut in cæteris omnibus, sic

²⁰ Luc. I, 2. ²¹ Isa. xiv, 13, 14.

etiam in verbis de Spiritu, quando docuit eum a Patre procedere ²².

8. Et hæc quidem vestræ charitati compendiario declaravi, ut intelligeretis quantum malum sit subjici spiritualiter atque parere senioris Romæ specialibus institutis: abstineo enim ab asperiore dictione. Quocirca omnibus laici injungo, vobis qui catholicæ Ecclesiæ genuini estis liberi, toto pede fugere ab iis sacerdotibus qui Latinorum obedientiæ sese submitserunt: neve in ecclesiam cum illis convenite, nec ullam e manibus eorum suscipite benedictionem. Præstat enim, in domibus vestris Deum solitarie precari, quam in ecclesia collectas cum subjectitiis Latina sententibus facere. Si quis autem dicatorum sacerdotum vita quidem honesta, decoratur, pietatemque amplectitur, in eo vero duntaxat delinquit, quod aut per vim aut per surreptionem succubuerit Latinorum tyrannidi quæ illic ecclesiam invasit, profesusque fuerit se papam pro pontifice suo agnoscere; non aliter permittatur vobiscum coire in ecclesiam et sacerdotaliter operari, nisi prius conversus, coram Latinorum archiepiscopo et episcopis ei subditis, dixerit: Non erit ad hunc modum; sed robor habeat quæ ante missa fuit synodica segregatio. Rursusque, donec juxta id quod illa scriptura complectitur, ad divinam sacramque synodum mediocritatemque nostram recurrerint.

9. Et clerici iis subjecti, quotquot nostræ adherent Ecclesiæ, voluntque fidem a Patribus traditam retinere, non subdentur pontificibus suis qui præstiterint obedientiam; neque si ii, cum Ecclesiæ Latinæ obtemperant, illos excommunicaverint, ulla ex parte quidquam ullatenus curabunt. Ejusmodi quippe censura irrita est, quin imo ad censores revertitur; quoniam et scandalorum conciliatores exstiterunt populo Dei, cum sacrorum canonum disciplinam conculcarunt, invasores et alienorum appetitores ²³ receperunt, atque iis dederunt manus, quod est signum obedientiæ et servitutis, licet contendat dicendo: Patrios mores nostros nequaquam prodidimus, neque aliquid extra sacrorum canonum præscripta peregrimus; ignari ejus quod loquuntur. Nam sanctorum apostolorum divinorumque Patrum canones segregationi subjiciunt episcopos qui alienas regiones invadunt; sed et eos anathemati

²² Joan. xv, 26. ²³ I Petr. iv, 15.

(6) Τῆς Λατινικῆς ὑποταγῆς. Idem Germanus Græcorum patriarcha CP. Epist. ad æmulum suum patriarcharum Latinorum CP., productus ab Allatio *De lib. eccles. Græc.*: Ἐγὼ δὲ καὶ τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Γραικοὺς ψεύσας ἀφορισμῶ καθυπεβάλον, μηδενὶ τῶν ἱερῶν διὰ χανύσων ψυχῆς ὑπογαλασθέν τῶν εἰς ὑποταγὴν καὶ θέλημα τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, μηδὲ προσφορὰν δέχεσθαι ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν, μηδὲ συμψάλλειν αὐτοῖς, ὡς προδόταις τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, καὶ τῶν πατροπαραδότων ἐθῶν. *Ego vero et Græcos qui Constantinopoli degunt jam ex-*

λόγοις, παρὰ τοῦ ἱατροῦ ἐκπορεύεσθαι τοῦτο διδάξαντι.

7. Ταῦτα μὲν συνοπτικῶς τῆ ἡμετέρᾳ ἀγάπῃ ἐδήλωσα, ἵνα γνῶτε πόσον ἐστὶ κακὸν τὸ πνευματικῶς ὑποτάττεσθαι καὶ πειθαρχεῖν ταῖς τῆς πρεσβυτέρως Ῥώμης ἰδιορρυθμίαις. φείδομαι γὰρ τραχύτερόν τι εἰπεῖν. Ὅθεν καὶ ἐπισκῆπτομαι πᾶσι τοῖς λαϊκοῖς, ὅσοι τῆς κατολικῆς Ἐκκλησίας ἐστὲ τέκνα γνησία, φεύγειν ὅλῳ πόδι ἀπὸ τῶν ὑποπεισόντων ἱερῶν τῆς Λατινικῆς ὑποταγῆς (6) καὶ μηδὲ εἰς ἐκκλησίαν τοῦτοις συνάγεσθαι, μηδὲ εὐλογία ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν δέχεσθαι τὴν τυχούσαν Κρεῖσσον γὰρ ἐστὶν ἐν τοῖς οἴκοις ὑμῶν τῷ Θεῷ προστύχεσθαι καταμόνας, ἢ ἐπ' ἐκκλησίας, συνάγεσθαι μετὰ τῶν Λατινοφρόνων ὑποταγᾶτων (7). Εἰ δὲ τις τῶν εἰρημῶν ἱερῶν βίῳ μὲν κοσμεῖται σεμνῶ καὶ εὐλαβείας ἀντέχεται, τοῦτο δὲ μόνον ἐστὶν ἡμαρτηκῶς τὸ διὰ βίαν ἢ συναρπαγῆν ὑπεκδοῦναι τῆ ἐπισφρησάσῃ ταῖς αὐτοῖ ἐκκλησίαις τυραννίδι Λατινικῆ, καὶ τὸν πάππαν ἔχειν ἀρχιερίαι ὁμολογήσαι: ὁ τοιοῦτος ἄλλως μὴ παραχωρήσῃθω σὺν ὑμῖν ἐκκλησιάζεσθαι καὶ ἱερατικῶς ἐνεργεῖν, εἰ μὴ πρότερον κατὰ πρόσωπον τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῶν Λατίνων, καὶ τῶν ὑπ' αὐτῷ ἐπισκόπων ἐπιστραφεὶς εἴποι: Οὐχ οὕτως ἐστὶν· ἀλλ' ὁ προαπισταλμένος συνοδικὸς ἀφορισμὸς κρατεῖται· καὶ πάλιν, μέχρις αὖ κατὰ τὴν περιλήψιν τῆς τοιαύτης γραφῆς πρὸς τὴν θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον καὶ τὴν ἡμῶν μετρίότητα ἀναδράμωσι.

8. Καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς κληρικοὶ, ὅσοι τὴν ἡμετέραν ἀσπάζονται Ἐκκλησίαν, καὶ τῆς πατροπαραδότου πίστεως ἀντέχεσθαι βούλονται, οὐχ ὑποκείσονται τοῖς τὴν ὑποταγὴν ποιουσαμένοις ἀρχιερεῦσιν αὐτῶν· οὐδὲ ἀφορίζοντων αὐτῶν ὑνεκα τοῦ πειθεσθαι τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας μικρόν τι ἐπιστραφεῖσονται. Ὁ γὰρ τοιοῦτος ἀφορισμὸς ἀκυρὸς ἐστὶ, καὶ πρὸς τοὺς ἀφορίζοντας μᾶλλον ἐκαναστρέφει· ὅτι καὶ σκανδαλῶν γεγονῶσι πρόξενοι τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ, καταπατήσαντες τὴν τῶν ἱερῶν κανόνων ἀκρίθειαν, καὶ τοὺς ἐπιθήτορας καὶ ἀλλοτριεπισκόπους δεξάμενοι, καὶ χεῖρας δόντας [i. δόντες] αὐτοῖς σημεῖον εὐπειθείας καὶ δουλώσεως· καὶ διςχυρίζονται λέγοντες, ὡς Οὐ καταπροδεδώκαμεν τὰ πάτρια ἡμῶν εἴθη, οὐδὲ δι τῶν ἱερῶν κανόνων ἔξω πεπράχαμεν· μὴ εἰδότες ὁ λέγουσιν. Οἱ γὰρ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν θείων Πατέρων κανόνες ἀφορισμῶ καθυπεβάλλουσι τοὺς τῶν ἀλλοτρίων ἐνοριῶν κατεπεμβαίνοντας ἐπισκόπους ἀλλὰ

communicationi subjecti, si aut a manu cujusquam sacerdotum, qui propter animi mollietatem in obedientiam et voluntatem veteris Romæ delapsi sunt, oblationem accipiant, aut una cum iis psallant, ut divinorum sacrorumque canonum et a majoribus traditarum, consuetudinum proditoribus.

(7) Ὑποταγᾶτων. Michael Balsamon in *Anaphora cleri CP. apud Leonem Allatium De Eccl. Occident. et Orient. consensione lib. III, cap. 2, II, 4*, Ἐσμεν ὑποθησιάρηαι κώστα.

καὶ τοὺς καιροποιῶν εἰσάγοντας εἰς τὴν ἀμάμητον A
πίστιν τῶν Χριστιανῶν ἀναδέματι καθυποβάλλουσι.
Καὶ ἔχει μὲν οὕτω τὸ ἀληθές.

ι'. Ὑμεῖς δὲ, λαὸ περιούσιος τοῦ Χριστοῦ, στή-
κατε ἐν τῇ πίστει, ἀνδοξίσηθε, κραταιούσηθε·
τοὺς ἀτάκτους σωφρονίζοντες, ἐλέγχοντες τοὺς τὴν
εὐσέβειαν παραποιούντας· μηδὲν τῶν ὀρθῶν δογ-
μάτων καταπορθεύοντες, ὡν ἀνέκαθεν παρειλύ-
φατε· πᾶσαν θλίψιν βιωτικὴν καὶ πᾶσαν ζημίαν
χαρῶν καὶ κέρδος ἠγούμενοι ἵνα μόνον ἐν ὑμῖν
ἄσυλος διαφυλαχθεῖσθε ὁ τῆς ὀρθοδοξου πίστεως θη-
σαυρος· ὃν ἐν τῷ τέλει τῆς ζωῆς ἕκαστος ἡμῶν ἐπι-
φειρομενος, ἐξέλθοι τοῦδε τοῦ βίου· γυμνός μὲν ἐξ
ἀπάντων τῶν κατὰ κόσμον πραγμάτων, ἐπὶ μόνῳ
δὲ τούτῳ τῷ θησαυρῷ τὰς ἐλπίδας σαλεύων· καὶ
τῆς εὐκατίας ἐκείνης φωνῆς προσδοκῶν ἐπακούσαι· B
Ἢ πίστις σου σέσωκέ σε· πορεύου εἰς εἰρήνην·
ἧς οὐκ ἔστιν ὄριον οὐδὲ τέλος.

ια'. Εἶητε φυλαττόμενοι πάντες τῇ παντοκρατο-
ρικῇ δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ, Ῥωμαῖοι τε καὶ Σύριοι, ὅσοι
τε ἱερῶν κοσμεῖσθε ἀξιώματι θαὶ ἀκαταδούλωτο,
τὴν γνώμην φυλάττετε ἀπὸ τῆς περὶ τὴν πίστιν
νέας παρεκτροπῆς, καὶ ὅσοι ἐν λαϊκοῖς ἔστε ζηλω-
ταὶ τῆς ὀρθοδοξίας θερμοί.

ιβ'. Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ ἡ κοινωνία
τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.
Ἀμήν.

Μηνὶ Ἰουλίῳ, ἐπισημαῖται β'.

²⁴ I Cor. xvi 13. ²⁵ Marc. v, 34. ²⁶ II Cor. xii 15.

submitunt, qui novitatem inducunt in inculpa-
tam Christianorum fidem. Atque ita quidem habet
veritas.

10. Vos vero, peculiaris plebs Christi, *state in
fide, viriliter agite, confortamini* ²⁴; inordinatos
compescite, pietatem adulterantes redarguite;
nullum rectorum dogmatum prodentes, quæ ab
origine accepistis; omnem hujusce vitæ ærumnam,
omneque detrimentum gaudium atque lucrum
rati, dummodo inviolatus in vobis conservetur
orthodoxæ fidei thesaurus; quem in fine vitæ
unusquisque nostrum importans, ex hoc sæculo
egrediat; nudus quidem a cunctis mundanis
rebus, et in hoc solo thesauro spem figens, illam-
que optabilem vocem expectans audire: *Fides
tua te salvum fecit; vade in pace* ²⁵; cuius non da-
tur terminus neque finis.

11. Incolumes custodiamini universi per omni-
potentem Dei dexteram, tam Romani quam Syri,
quotquot sacra ornati estis dignitate, mentemque
servatis ab ea servitute liberam quæ ex novo ori-
tur circa fidem deflexu, et quotquot inter laicos
fervidi estis orthodoxiæ æmulatores.

12. Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas
Dei et Patris, et communicatio sancti Spiritus, sit
cum omnibus vobis ²⁶. Amen.

Mense Julio, indictione secunda.

GERMANI II

CONSTANTINOPOLITANI PATRIARCHÆ

HOMILIÆ

—
C

Εἰς Ὑψωσιν τοῦ τιμίου σταυροῦ καὶ κατὰ Βογο-
μίλων (1).

In exaltationem venerandæ crucis et contra Bogomilos.

(Gretser de cruce opp. t. II, p. 112)

Πάλιν ἐορτῆς μυστήριον, καὶ πάλιν ὁ ἑμὸς λαός
χορευτῆς μυστικῆς, καὶ ἐκκλησιάζεται Χαίρων ἐν-
ταυθα, καὶ συναθροίζεται πᾶμπληθεὶ καὶ μετὰ κύ-

Rursus festivitatis mystica solemnitas nobis il-
luxit. Rursus populus meus mysticas choreas agitat,
et in concionem plenus gaudio huc convenit, con-

(1) Ex codice manuscripto reipublicæ Augu-
stanæ n. 66, descripsimus quatuor orationes Ger-
mani patriarchæ, tres de cruce, quartam in pri-
mam jejuniarum Dominicarum, et in imaginum
restitutionem. In eodem codice exstant aliæ ejus-
dem, ut in sepulturam Christi, εἰς εὐαγγελισμόν.
(Calvinianus interpres apud Curopalatam vertit
Annuntiationem evangelicam. Satis evangelice,
nam catholicus vertisset: *Annuntiationem D. Virgi-
nis* vel certe *annuntiationem incarnationis Christi*.

De infantibus ab Herode occisis, inque principium
evangelistæ Marci, quam Græce edidit Hoeschelius.
In Dominicam ante Natalem Christi, deque tribus
pueris in fornacem missis. — Titulus habet *κυροῦ*
Γερμανοῦ domini Germani. Usurpant enim recen-
tiores Græci *κυρός* per syncopen pro *κυριος*, et
κυρά pro *κυρία* ut et Latina ecclesiastica monu-
menta, *Domnus* pro *Dominus*. Curopalata: *κυρός*
πατριάρχης Dominus patriarcha; *κυρός* Ἀνδρό-
νικος, *dominus Andronicus*. Cedrenus: *Μάρκος ὁ τῷ*

fertimque congregatur, et orbem circumquaque
me ambiunt, et omnium oculi in me rescipiunt,

πετραγῶδιν του μεγάλου Σαββάτου ἀναπληρώσας τοῦ κυρίου Κοσμά. Quem locum non intelligens Xylander, ita vertit: *Marcus, qui Tetraodidium magni Sabbati complevit, quod habet Cyri Cosmæ, cum vertendum sit: Marcus, qui Tetraodidium magni Sabbati complevit, compositum a domino Cosma.* Est autem is Cosmas Majumensis, clarus inter melodos ethymographos grecos. In actis synodi octavæ contra Phœthiam quæ calamo exarata asservantur in bibliotheca Bavarica, reperio eodem significato, κύριος Μᾶξιμος, dominus Maximus. Et in manuscriptis codicibus Operum sancti Maximi exstat Epistola πρὸς κύριον Νικανόρον, ad dominum Nicandrum. Quid quod Græci unicum syllabam κυρ pro integra voce κύριος, in compositione tamen, ponunt. Ex quo more illa in typico S. Sabæ, c. 8: κυρθιογῶδης, κυρκοσμάς, κυρῖωσιφ, κυρῖωκῆνης, et in Turco-Græcia, κυρθεδοσιος, dominus Theophanes, dominus Cosmas, etc. Ad quorum similitudinem Hispanis don dicitur dominus. Similes apocopas amarunt prisca Latini, hinc cæl pro cælum, teste Lipsio, lib. iv *Antiq. lect.* c. 5. Rudinus: *Divinum domus allisonum cæl, Fanul pro Famulus* apud Ennium, lib. viii, citante Nonio v. *famul. Famul optimus esset. Lucret. Famul improbus esset. Facul pro faculiter et difficeul.* Non v. eod. Lucill. lib. vi, *Facul propellere iniquos*, plura testimonia affert Nonius ex Pacu vio, Afranio, Accio, Valerio. *acul pro debilis.* Ennius, lib. viii: *debil homo*, citat Nonius v. *Debil.* — Γερμανός patriarchæ hujus proprium nomen est. Quò nomine non pauci inducti crediderunt, Germanum istum esse veterem illum Germanum sanctitate et famæ celebritate clarissimum, cujus in septima synodo crebra et honorifica mentio, qui cum Gregorio II Pontif. Maximo Iconomachis fortiter et genere sese opposuit: quicquid tandem ob veritatis defensionem a Leone Isauro impio imperatore de sede sua deturbatus est. Cæterum isti nunquam mihi suam sententiam persuaserint. Nam Germanus auctor homiliarum quæ in supradicto codice Augustano exstant, vixit post extortos Bogomilos hæreticos, ut ex hac ipsa oratione liquet, qua Bogomilos acerrime refellit, et ex altera pro imaginibus, quam ex eod. cod. nunc primum in lucem edimus. At Bogomili exorti sunt sub Alexio Comneno auctore Basilio quodam medico, ut docet Euthymius in sua *Panoplia*, p. ii, tit. 23, qui postea, cum in impietate persisteret, jussu imperatoris, rogo blasphemias suas expiavit. Fieri ergo non potest, ut Germanus iste noster sit antiquus ille Germanus Iconoclastarum oppugnator invictus. Nec refert, quod Cedrenus in compend. Hist. p. 242, et p. 257, ut et Constantinus Harmenop. lib. *De hæres.* dicunt, veteres hæreticos Massalianos (qui et Euchitæ et Enthusiastæ) appellatos esse Bogomilos; non enim nomen hoc adepti sunt Massaliani a primo suo ortu, cum nec ab Epiphano, nec a Theodoro, Bogomilorum nomine appellentur. Sed postquam Bogomilorum secta exstitit, derivatum est hoc nomen ad ipsos quoque Massalianos, eo quod *secta Bogomilorum esset pars sectæ Massalianorum. et cum eorum dogmatibus majore ex parte consentiens*, ut inquit Harmenopulus, *excogitavit tamen nonnullis aliis, et aucta peste*, ut idem auctor loquitur. Sicut ergo ille, qui Hussitis Lutheranorum nomen tribueret, eo quod Lutherani cum Hussitis in non paucis capitibus conveniant; non negaret, Hussitas ante Lutheranos exstitisse, sed nomen recentius tantummodo derivaret ad vestustiores hæreticos, propter similitudinem perfidiæ; ita Cedrenus et Harmenopulus non negarunt Massalianos longe antiquiores esse Bogomilis, sed quia Bogomili plurima dogmata a Massalianis acceperant, ideo nomen recentius, vel ut planius dicam, recentioris

κλον (2) λαδόντας περιστοιχιζουσι, και οι ὀφθαλμοι πάντων εις ἐμὲ βλῖπουσι, και δοῦναι τοῦτοις τρο-

sectæ nomen sectæ longe antiquiori ascripserunt: nam Massalianos ante Bogomilos infausto sidere natos fuisse, haud ignoravit Cedrenus aut Harmenopulus, ut ex his ejusdem verbis planum evadit: *Hæc Bogomilorum hæresis non multo antea nostram ætatem exorta fuit.* At Massalianorum hæresis aliquot sæculis ante Harmenopulum exst. tit. quod ipsum ex Epiphano, et Theodoro, nequaquam fugere potuit. Cui addo *Glycam iv p. Annaliun*, qui hæc: *Cum Franci trajecissent in Asiam (quod sub Alexio Comneno factam), Nicæam Bithyniæ Turcis quicam obtinebant adeptam, pro certo pretio vendiderent, tunc et Bogomilorum exorta fuit hæresis auctore Basilio, qui medicus usurpatur.*

Satis de exortu Bogomilorum, ex quibus perspicuum fit, Germanum nostrum diversum esse ab illo veteri Germano, quod hoc etiam argumento ostenditur quia germanus iste vixit eo tempore, quo Itali cum Constantinopolitanis imperatoribus gravissima, et infestissima bella gerebant, ut apparet ex acerbo illo epilogo, quem in hac ipsa oratione contra Italos instituit. Non potest igitur ætas hujus Germani ad prisca illa tempora referri, sed ad posteriora, quibus Itali cum Græcis pertinacissime de imperio dimicant; de quibus bellis copiose Choniates, Gregoras, alii.

Tertio, Germanus iste vixit post excitatum schisma inter Græcos et Latinos, hoc est, postquam natæ sunt inter utramque nationem quæstiones de processione sancti Spiritus, de azymis, de junio, et id genus aliis, quod manifestum fit ex oratione de restitutione imaginum, ubi Germanus iste stylum aspere stringit in Latinos ob quasdam jestuniorum consuetudines, Græcis inusitatas. At sanctus Germanus conjunctissime vixit cum Romano pontifice Gregorio, ut apparet ex epistolis ab utroque ultro citroque datis, nec quidquam tunc *audiebatur* de ullo schismate inter Græcos et Latinos, quod ad quæstiones nunc inter eosdem controversas attinet. Fieri ergo nequit, ut Germanus iste sit vetus ille Germanus, apud Latinos æque ac Græcos longe clarissimus.

Quis igitur Germanus iste, et quo tempore vixit? Omnino Germanus auctor harum homiliarum, ille ipse est cujus meminit Gregoras, lib. iii *Hist.* 1, fol. 25, his verbis: *Πρὸ βραχίος ἄφθη γέννηστος εἰς ἀνθρώπων ὁ πατριάρχης Γερμανός, ἀνὴρ συνετός, και ἀρετῆ και λόγῳ τὸν βίον κοσμησας* *Paulo antea ex vivis decesserat patriarcha Germanus, vir prudens, qui et virtute et doctrina vitam ornaverat.* Successorem habuit Arsenium monachum, ut idem Gregoras ibidem scribit, postquam sedisset annos vii, ut habetur in manuscripto Catalogo imperatorum et patriarcharum Constantinopolitanorum, qui adjunctus est libello *De originibus Constantinopolitanis* inscripto, et sub Georgii Codini nomine non ita pridem edito. Notat idem Genebrardus in sua *Chronologia*; licet Onuphrius in *Chronico* tribuat Germano successorem Methodium hoc nomine secundum. Esse autem hunc Germanum auctorem harum homiliarum, demonstro primum inde, quia in fine hujus orationis, quam præ manibus habemus, vocat imperatorem sub quo vivebat, Joannem, et optat illi faustos successus contra Latinos, et prædicet ejusdem contra eosdem prælia et facta heroica. At Joannes iste alius non est, quam Joannes Ducas, qui capta a Latinis Constantinopoli, rebusque Græcorum mirum in modum afflictis, sedem imperii in Asia posuit, paulatimque res Græcorum collapsas in melius restituere cœpit. Scribit quidem

(2) Μετὰ κύκλον, fort. μετὰ κύκλου, vel. μετὰ κύκλον.

φῆν ἐν εὐκαιρία παρακαλοῦσι. Κἀγὼ διαύρας κύκλω τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἰδὼν μου συνηγμένα τὰ τέκνα τῆ μητέρι αὐτῶν τῇ Ἐκκλησίᾳ, σικρῶ μὲν ὑφ' ἡδονῆς, καὶ χαρμονῆς ἀμέτρου πληροῦμαι, ἐνηθάμμενος τῷ καλῷ τούτῳ χύματι τοῦ λαοῦ, οἷονεὶ κυμαγωγομένην καὶ περιεκλύζουσι προσηνῶς τὸν ἱερόν τουτονὶ σκόπελον, ἐφ' ὃν ἐπιβέθηκα· ὅτι δὲ πτωχὸς καὶ πένης εἰμὶ. ἢ τῶν λόγων ἀρτοθάκη κεκένωται παρ' ἐμοί, καὶ θείων τρέφειν τὰ τέκνα οὐκ εὐπορῶς ἀλγύνουμαι σωθῆρα, καὶ δριμυτιὰ μοι ὀδύνη μέση τῇ καρδίᾳ ἐνσταλάττει. Οὕτω πτωχὸς καὶ ἀλγῶν εἰμὶ ἐγὼ, καὶ, ἢ καρδία μου τετάραται ἐντὸς μου, κακὰ τὸν Ψάλτην εἰπεῖν βασιλεία.

Προσάψει δὲ μοί τις προσγῶρω; ἀποτειμῶν τῆς Ἡσαΐου προφητείας; ἐκεῖνο τὸ λόγιον, ὃ δὴ περὶ τινος εἶπε φεύγοντος προστασίαν λαοῦ διὰ τὴν ἐνούσαν αὐτῷ πρὸς τοῦτο πένιαν· καὶ ἀποκριθεὶς λέγει· Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐρεῖ, Οὐκ ἴσομαι ἀρχηγός· οὐ γὰρ ἴσται ἐν τῷ οἴκῳ μου ἄστος, οὐδὲ ἱμάτιον. Οὐδὲ γὰρ στηρίζειν καρδίας ἀνθρώπων τῷ ἄστω τῶν λόγων ἰσχύουσι, οἷον ὑφαίνειν χιτῶνας· ἔχομεν εὐφρῶς ἕκ τε τῶν τῆς Παλαιᾶς στημόνων Γραφῆς, οἷτινες προὔποικεῖται καὶ τῆς ὑστερον ἐπιβεβλημένης κροάκης τῆς εὐαγγελικῆς, ἐν ἧ τὸ ποικιλτὸν πολὺ καὶ τὸ διάχρυσον, δι' ὧν ἀσχημοσύνη ψυχῆς συγκαλύπτεται, καὶ γύμνωσις περιστέλλεται. Διὰ ταῦτα καὶ τὴν ἀρχὴν ἀνεβαλλόμεν καὶ ἀνεδύομεν πρὸς τὸ λειτούργημα. Καὶ γοῦν ὅλην τὴν ἡμέραν σκυθρωπάζω

¹ Psal. cii, 27. ² Psal. lxxviii, 30. ³ Psal. xxxviii, 11. ⁴ Isa. iii, 7.

quidem Nicephorus Gregoras, lib. iv, de alio Germano patriarcha Constantinopolitano, successore Arsenii; sed huic homiliae istae attribui nequeunt, quia posterior iste floruit sub Michaelae Palaeologo, qui urbem recuperavit, et postea sub eodem imperatore patriarchatu cessit, successore relicto Josepho monacho, teste eodem Nicephoro Gregora. Denique in Catalogo patriarcharum Constantinop. cuius antea mentionem fecimus, ponitur sub Joanne Duca imperatore Ἰερομανὸς ὁ μέγας. Germanus Magnus, ut de aetate ejus nullum amplius dubium relinquitur.

Non est autem hic praetereundus error Cedreni, fol. 375, qui Gregorium pontificem Romanum eum qui pro sacris imaginibus cum sancto Germano patriarcha Constantinopolitano adversus Leonem Isaurum egregie pugnavit. Διάλογον vocat; cum Gregorius Germani aequalis fuerit hoc nomine secundus, is autem qui a Graecis Dialogus appellatur, (ob dialogos de Vitis sanctorum Patrum Italiae a se conscriptos, et in Graecam linguam a Zacharia pontifice conversos) sit Gregorius Magnus, hac nomine primus. Qua Dialogi appellatione nominatur itidem Gregorius Magnus ab Jeremia, patriarcha Constantinop; cap. 12 ejus libri, quo de doctrina Lutheranorum censuram tulit: ubi Tubingenses decepti Cedreno male id accipiunt (in scholio ad marginem) de Gregorio, qui tempore Leonis Iconomachi floruit, cum accipiendum sit de Gregorio Magno, cui omnes recentiores Graeci, ut Gennadius, Bessarion, Dialogi nomen tribuunt ut et Damascenus, seu quisquis ille auctor est Orationis pro fidelibus defunctis inter opera Damasceniet Lutprandus episcopus Cremonensis in legatione ad Nicephorum Phocam, edita Othonis Magni imperatoris nomine, licet Carolus Sigonius et alii docti viri Gregorium II Dialogi nomine indigent; forsitan Cedreni aucto-

A hortanturque, ut dem illis escam in tempore opportuno. Et ego oculis undique circumactis, vidensque filios meos ad matrem suam Ecclesiam collectos, exsilio praevoluptate, et immensa laetitia conpleor, delectatus insigni hoc confluxu populi, qui instar undarum ferit et leniter circumluit sacrum hunc scopulum, in quem ascendi. Quia vero inops et pauper ego, omnisque orationis copia jam consumpta est, volentemque cibum praebere filiis meis facultas destituit, mirum in modum angor, acerbisque dolor medium cor meum occupat. Sic pauper et dolens ego sum.² et cor meum intra me conturbatum est³ ut cum regio Psalte loquar.

Commode autem objecerit mihi quispiam illud ex Isaiae prophetia dictum quod de quodam protulit, qui praefecturam populi refugiebat, propter eam qua laborabat inopiam et respondens ait: In illa die dicet: Non ero dux, non enim est in domo mea panis, neque vestimentum⁴, neque enim possumus pane orationis corda hominum confirmare; neque scite et eleganter tunicas texere novimus ex Veteris Scripturae quasi staminibus, quae subter nuntur ei, quod postea interitur Evangelio tramati seu subtegmini, in quo illud variegatum et deauratum consistit, quo animae nostrae verecundi contegitur, et nuditas velatur. Propterea magistratum quoque initio inire cunctabar, et ministerium hoc detractabam, toloque die maestus incedo, et ob pe-

ritatem secuti, quam ego rationi, et aliorum auctoritati longe majori non injuria posthabeo.

De Bogomilis contra quod Germanus disputat ita Constantinus Harmenop. lib. De haeresibus: Significat Bogomili juxta Mysorum linguam, qui Dei misericordiam implorat. Nicetas, tom. XIX Contra haereses (exstat manuscriptus in Bibliotheca Bavarica): Βογ μὲν ἢ τῶν Βουλγαρῶν γλῶσσα καλεῖ τὸν Θεόν, μιλῶν δὲ τὸ ἐλέησον. Εἶπ δ' ἂν Βογόμιλος κατ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ τὸν εἰσὶν ἐπισπώμενος. Bog Bulgarorum lingua Deum vocat, miloni vero, Misere, ut proinde Bogomilus idem sit ac misericordiam Dei attrahens.

De erribus Bogomilorum haec paucis Harmenopulus: Veteris et Novi Testamenti libros repudiant, una cum exposito in eis Deo, quasi qui per afflatum Satanae scripti fuerint; septem duntaxat exceptis, in quorum numero et Evangelium est. Hos ipsos quoque libros falso interpretantur, et sacrilegis execrandis que sensibus ad ea, quae ipsis videntur, detorquent. ignominia crucem divinam afficiunt, veluti quae Dominum necaverit, itidemque reverentia dignum illud faciunt Dominici corporis atque sanguinis; quod qui dem inhabitantium templis demonum sacrificium appellant. Nam in omnibus sacris aedibus habitare demones aiunt. Nostrum baptismum Joannis; sum vero Servatoris esse dicunt. Solam vocant precationem « Pater noster, » caeteras repudiant, battologiam nominant. Deiparos dicunt illos, quolquot apud ipsos hoc consecuti sunt, ut Spiritus sanctus in eis habitet, quasi qui Verbum in docendo gignant. Non modo per somnum, sed vigilantes etiam videre se dicunt Patrem, ut senem, cui proluxa barba sit admodum: Filium ei similem, qui recens primam lanuginem mutet: Spiritum sanctum, instar juvenis; cui valde nude sint genae. Haec Harmenopulus de Bogomilorum deliriis et blasphemis.

nuriam frequenter ingemisco. Terret enim me terribilis illa sententia, quæ dicit: *Esurivi, et non dedistis mihi manducare. Nudus eram, et non operuistis me*⁵. Neque enim mihi os aperire fas est, et exemplo Pauli populum meum admonere, et dicere: *Habentes alimenta et quibus tegamur, his contenti erimus*⁶: Neque enim victum ego vobis suppeditavi.

Nihilominus, quamvis in hac tanta inopia constitutus, utrumque præstare conabor, quantum vires ferunt, ut et esurientes pascam, et nudos vestiam, omni mea spe ex illo, qui panis vivus est, suspensa qui de cælo descendit, mundumque a fame: animus pendente, liberavit; qui et ipse est vestimentum salutis, et tunica lætitiæ ex cælestibus contexta, qui omnium Adami posterorum nuditatem textit. **B** Quicumque enim *in Christo baptizati sumus*, Christum *induimus*⁷. Sed quidnam populum meum huc convocavit? Unde ista tam insignis concio? Qua conventionem sacer iste exercitus coactus est? An quia cum sceptrum ubique regnantis Regis hoc loco hodie exaltetur, signumque omnia tenentis imperatoris eximium in hujus templi altari collocatum sit et erectum, consequens est, ut et Imperatoris milites et satellites circa hoc sceptrum castra ponant, et tentoria figant? Macte popule fidelis Conditori. Macte benevolentia erga Dominum; macte et obedientia.

Quid igitur, o egregii Christi milites, et electa Dei castra? Num satis vobis erit huc convenisse, neque quidquam amplius præstabitis, quam ut Regis **C** sceptrum adoretis? Num et arma sumere cupitis, et bellum inire, et tela jacere in corda inimicorum Regis nostri? Ipsamque, quæ ab illis blasphematur et calumniis incessitur, crucem, tanquam tropæum contra illos erigere? Scio vos jam ad conflictum properare, et quærere, quinam sint inimici crucis, ut totum impetum contra illorum cohortem dirigatis, eisque ad sanguinem resistatis, et glorificetur in vobis ille; qui propter vos in gloriam crucis motem subiit. Age igitur induamus vos armis fidei, vestramque mentem prægnantem pietatis telis efficiamus, ut jaculis impetere possitis Deo invisos et scelestos homines, quos multi barbære Bogomilos nominant. Cum enim multi sint inimici crucis, **D** Judæi, Agareni, et alii, omnes tamen istos abominatione et impietate longe superant Bogomili, quos manifestum est esse os diaboli, et præcursores Antichristi, et ejus jam instantis præsentis perspicuos præcones, et summationis mundi non dubios indices. Nec sine teste hoc dico. Habeo enim Paulum mihi consentientem, dum ita scribit; *In novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, et doctrinis dæmonum in hypocrisis loquentium mendacium et cauteriatam habentium suam conscientiam; prohibentium nubere, abstinere a cibis, quos Deus creavit ad percipiendum*

A πορεύομαι, καὶ πυκνὰ στενάζω ἐξ ἀπορίας. Φοβῆ γὰρ με ἡ φοικώδης ἐκείνη ἀπόφασις, Ἐπεινάσα, λέγουσα, καὶ οὐκ ἔδωκατέ μοι φαργῖν. Γυμνός ἤμην, καὶ οὐ περιεβάλετέ με. Οὐκ ἔστι δὲ μοι στόμα ἀνοίξει καὶ μετὰ Παῦλον τὸν ἐμὸν νοουθετήσαι λαὸν καὶ εἰπεῖν Ἐχόντες διατροφὴν καὶ σκεπάσματα, τοῦτοις ἀρκεσθεσόμεθα. Οὐδὲ γὰρ αὐτὴν ἐγὼ ἐχορήγησα.

Ὅμως δὲ καὶ οὕτως ἐνδεῶς ἔχων περὶ ἀμφοτέρα, πειράσομαι κατὰ τὸ δυνατόν καὶ θρέψαι τοὺς πεινώντας, καὶ περιβαλεῖν τοὺς γυμνητέοντας. τὸ πᾶν τῆς ἐλπίδος ἐπιχορηγίας εἰς τὸν ζῶντα, καὶ τὸν ἐξ οὐρανοῦ καταβιβηκότα, καὶ τῆς ψυχολέθρου λιμώξεως τὸν κόσμον ἐκλυτρωσάμενον. Ἔστι δὲ αὐτῆς ἰμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτῶν εὐφροσύνης ἐκ τῶν ἀνωθεν ὑφαντός, ὁ πάντων τῶν ἐξ Ἀδάμ περιστεύλας τὴν γύμνωσιν. Ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν βεβαπτίσμεθα, Χριστὸν ἐνδεδύμεθα. Ἀλλὰ τί τὸ συγκαλίεσαν τὸν ἐμὸν λαὸν ἐνταυθοῖ; Ποθεν ἡ καλὴ παρατάξις αὕτη; Κακὸς τίνας συνθήματος τὸ ἱερὸν συνηροτήθη στρατόπεδον; Ἢ πάντως, ἐπεὶ τὸ τοῦ παμβασιλείως σκηπτρον ἐνταῦθα σήμερον ἀνυψοῦται, καὶ ἡ τοῦ παντοκράτορος σημαία ἐπὶ βωμοῦ τούτου τοῦ ἱεροῦ λαμπρὰ λαμπρῶς ἀνεστηλώται, ἀκόλουθον ἔστι καὶ τοὺς τοῦ παντοκράτορος στρατιώτας περὶ τοῦτο τὸ σκηπτρον στρατοπεδεύεσθαι: Καὶ εὐγὲ σοι, λαὸ πιστὲ τῷ ποιήσαντι, εὐγε τῆς πρὸς τὸν Δεσπότην εὐνοίας· εὐγε καὶ τῆς ὑπακοῆς.

Τί οὖν ὦ καλοὶ στρατιῶται Χριστοῦ, καὶ παρεμβολῆ Θεοῦ ἐκλεκτῆ; Ἀρκεῖσθε μόνον τῇ ἐνταῦθα **C** συνδρομῇ καὶ οὐδὲν τι πλεόν τοῦ προσκυνήσαι τὸ τοῦ παμβασιλείως σκηπτρον ἐνδείξεσθε; Ἢ προθυμείσθε καὶ ὄπλα κινήσαι καὶ πόλεμον συνηροτήσθαι, καὶ ἀφίεσθαι βέλῃ κατὰ καρδίαν τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλείως ἡμῶν, καὶ τρόπαιον συτήσασθαι κατ' αὐτῶν, αὐτὸν τὸν ὑπ' αὐτῶν βλασφημούμενον σταυρόν; Οἶδα ὅτι πρὸς παρατάξιν ἤδη ἐπίεγθε, καὶ ζητεῖτε τίνες οἱ ἐχθροὶ τοῦ σταυροῦ, ὡς ἂν τὴν πᾶσαν ὁρμὴν κατὰ τῆς αὐτῶν κινήσητε φάλαγγος, καὶ μέχρις αἵματος αὐτοῖς ἀντικαταστήτε καὶ δοξασθῆ ἐν ἡμῖν ὁ τὸν ἀδοξὸν δι' ἡμᾶς τοῦ σταυροῦ καταδείξάμενος θάνατον. Φέρε οὖν ἐνθύσωμεν ὑμᾶς τὰ ὄπλα τῆς πίστεως καὶ τῶν τῆς εὐσεβείας βελῶν ἐγκύμονα τὴν ἡμετέραν διάνοιαν ἐργασώμεθα, ἵν' ἔχοιτε κατακοντίζεσθαι αὐτὰ τῶν θεοστυγῶν ἀνθρώπων καὶ **D** μικρῶν, οὓς Βογομίλους βαρβαρικώτερον οἱ πολλοὶ ὀνομάζουσι. Πολλῶν γὰρ ὄντων ἐχθρῶν τοῦ σταυροῦ Ἰουδαίων, Ἀγαρηῶν καὶ ἑτέρων, οἱ τοιοῦτοι Βογομίλοι βδελυκτότεροι καὶ δυσσεβίστεροι πάντων τούτων εἰσὶ, καὶ στόμα τοῦ διαβόλου προδήλως, καὶ πρόδρομοι τοῦ ἀντιχριστοῦ, καὶ τῆς ὅσον ἤδη παρουσίας αὐτοῦ κέρυκες ἐκδηλοὶ, καὶ τῆς συντέλειας τοῦ αἰῶνος ἀναμφίβολα σήματα. Καὶ ὁ λόγος μοι οὐκ ἀμάτηρος. Ἐχὼ γὰρ τὸν Παῦλον συνηροοῦντά μοι καὶ οὕτως γάσκοντα, ὅτι Ἐν ἰστέροις καιροῖς ἀποστήσονται τινες τῆς πίστεως, προσέχοντες πνεύματι πλάνης καὶ διδασκαλίᾳ δαιμονίων,

⁵ Matth. xxv, 42, 43. ⁶ I Thim. vi, 8. Galat. iii, 27.

ἐν ὑπεκαρίσει· ψευδολόγων, κακαυταριασμένων ἅ τὴν ἰδίαν συνειδήσιν, κωλύοντων γαμῆν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ ὁ Θεὸς ἔκτισεν εἰς μετέληψιν μετ' εὐχαριστίας τοῖς πιστοῖς καὶ ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν. Ὅτι πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλόν, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον μετὰ εὐχαριστίας λαμβανόμενον. Ταῦτα κηρύττοντες νῦν οἱ ἀποστάται τῆς πίστεως καὶ λατρευταὶ τῶν πνευμάτων τῆς πλάνης, καὶ θαιμόνων διδασκαλαῖς προσέχοντες, φανερώς παριστώσιν ὅτι περὶ οὗς ὁ Παῦλος ὑστέρους λέγει καιροῦς, οὗτοί εἰσι, καθ' οὓς τὰ μικρὰ ταῦτα καὶ δυσσεβείας μετὰ φλυαροῦνται διδάγματα.

Λέγει δὲ καὶ ταῦτα ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Θεσσαλονικεῖς δευτέρᾳ ἐπιστολῇ· Μὴ τις ὑμᾶς ἐξαπατήσῃ κατὰ μηδένᾳ τρόπον· ὅτι ἴαν μὴ ἔλθῃ ἢ ἀποστασία πρῶτον καὶ ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ὁ ἀντικείμενος, καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεόν, ἢ σέβασμα, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ ὡς Θεὸν καθίσει ἀποδεικνύντα ἑαυτὸν, ὅτι ἐστὶ Θεός. Περὶ τίνων οὖν, ἔφη, ὅτι ἴαν μὴ ἔλθῃ πρῶτον ἢ ἀποστασία; Περὶ αὐτῶν, οἶμαι, τῶν Βογομίλων, περὶ ὧν καὶ πρὸς Τιμόθεον γράφων εἰρήκει, ὡς ἀνωτέρω διεδήλωται, ὅτι ἀποστήσονται τινες τῆς πίστεως. Ὅτι δὲ τὸν ἔνομον γάμον κωλύουσι, καὶ ὅτι πάντων βρωμάτων ἀκαθαρτίαν καταψηφίζονται, καὶ ὅτι Θεὸν κηρύττουσι τὸν διάβολον οἱ διαβολικαοὶ τῶ ὄντι Βογόμιλοι, καὶ τὴν δημιουργίαν τοῦ φαινομένου κόσμου τούτου ἀποχαρίζονται, ἔξεστιν αὐτῶν λεγόντων ἀκούσαι. Ἄλλ' ὦ τῆς ἀνοχῆς σου, Χριστέ βασιλεῦ! ὦ τῆς πάντα νοῦν νικησάσης μακροθυμίας σου! ἀληθινὴ δημιουργὴ καὶ ποιητὰ πάσης κτίσεως, ὁραμένης τε καὶ ἀόρατου, ὅτι τῶν τηλικούτων ἀνέχῃ βλασφημιῶν. Καὶ ἔτι τοὺς κερανοὺς ἐπέχεις καὶ συνέχεις τὴν γῆν, καὶ οὕτε τούτους κατακοντίζεις τῶν μιαρῶν κεφαλῶν, οὐ ταύτην ἀνοίγεις καὶ καταγεις τοὺς ἐναγείς, ἀνθιστάντας τῶ πιστῶ σου οἰκέτῃ Μωσῆ θρασύτερον ἢ οἱ περὶ Δαθάν καὶ Ἀθειρών. Καὶ σὺ τιμῶν τὸν οἰκέτην σου τῶ χάσματι τούτους συγκαλύπτεις τῆς γῆς. Ἄλλοτριον πῦρ οἱ παῖδες τοῦ Ἀαρὼν τῶ θυσιαστηρίῳ προσφέρουσι, καὶ ὁ οὐρανὸς ἀνωθεν ἐκδικῶς πυρεκβολῶν ἀστραπᾶς κατὰ τοῦτον τῶν ὑβριστῶν. Τούτων δὲ τῶν ἀθίων, οὐ κατὰ Μωσέως ἀνθισταμένων, ἀλλὰ κατὰ τοῦ παμβασιλέως καὶ παντοδυνάμου Θεοῦ, καὶ σεαυτὸν τῶν σῶν πονημάτων καὶ δεσποτείας καὶ προνοίας ἐξοικιζόντων, συνέχεις ἔτι τὸ στόμα τῆς γῆς, καὶ οὐκ ἐξ καταποθῆναι τοὺς μιαρῶς. Οὐκ ἄλλοτριον προσφέρουσι πῦρ, ἀλλὰ δημιουργὸν χειροτονοῦσιν ἄλλοτριον εἰς τὰ τῆς χειρὸς σου ποιήματα τὸν ἀνάρτην καὶ ἀποστάτην σου, ὃν ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν σοι ἢ δὲ κατὰ τούτων ἐκτέφρωσις; Τί ἔτι καὶ μέλλεις;

Ἄλλὰ τὸν μὲν ἄλλον τῆς αἰρέσεως αὐτῶν βόρβορον, καὶ τὸ πολὺ τῆς τοῦ στόματος αὐτῶν ἀποκλυζούσης ἀκαθαρσίας ἐν ὑπονόμῳ μετοχετεύσω τῆς σιωπῆς. Φοβοῦμαι γὰρ μὴ ποτε τὸ πᾶν σήμερον ἐπιχειρῶν ἐξαιτῆν δυσωδίας, τὸν εὐώδη τούτου τόπον πληρώσω, τὰς καλάς ὑμᾶς περιστράς ἐξε-

*cum gratiarum actione fidelibus, et iis qui cognoverunt veritatem. Quia omnis creatura Dei bona est, et nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur*⁸. Hæc cum annuntient jam desertores fidei, et cultores spirituum erroris, et dæmonum doctrinis attendentes planum faciunt, tempora, quæ Paulus novissima vocat, esse illa ipsa, quibus isti adeo scelestam et plenam impietate doctrinam effutunt.

Idem Apostolus hæc quoque monet in secunda ad Thessalonicenses Epistola: *Ne quis vos seducat alio modo, quoniam nisi venerit discessio primum et revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui adversatur et extollitur, super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se, tanquam sit Deus*⁹. De quibus igitur dixit, nisi venerit discessio primum? De ipsis, ut puto, Bogomilis. De quibus et ad Timotheum scribens dixerat, ut supra jam vidimus, fore ut quidam a fide deficerent. Quod autem legitimas nuptias prohibeant, quodque omnia esculenta immunditiæ damnent et quod diabolici plane Bogomili diabolium tanquam Deum annuntient, eique hujus aspectabilis mundi effectorem ascribant, quibus ipsis id affirmantibus et profitentibus intelligere potest? sed, o tuam Christe patientiam! o longanimitatem, quæ omnem cogitationem excedit! Unice et verissime creator et effector omnis creaturæ aspectabilis et inaspectabilis, cur tales blasphemias sustines? Cur adhuc fulmina cohibes, tersamque contines, neque illa in hæc tam nefanda capita vibras, neque hanc aperis, et detrudis scelestos istos, qui fideli servo tuo Moysi audacius obsistunt, quam Dathan et Abiron cum suis? Et tu honorans famulum tuum, hiatu terræ istos contegis. Alienum ignem filii Aaron altari inferunt, et ecce superne in ultionem exsurgit cælum, fulguribus contra injuriosos missis¹⁰. His vero atheis et sceleratissimis, non jam Moysi obloquentibus, sed tibi, qui universorum Rex es et omnipotens Deus, teque tuis ex operibus, ex dominatione, imperio, cura et providentia ejicere conantibus fauces terræ alluc concludis, neque permittis, ut exsecrandos istos deglutiant. Non alienum imponunt ignem, sed alium conditorem statuunt, et in opera manus tuæ subintroducunt adversarium et desertorem tuum, quem pedibus in te credentium subjecisti. Ubi vero fulmina? Cur non vertuntur in cineres. Quid adhuc moraris? πεπιστευκότων ὑπέστρωσας. Οἱ δὲ κερανοὶ ποῦ;

Verum alias quidem hæreseos illorum sordes et ingentem illam immunditiam, quam ore suo evomunt, silentio, velut fossa quadam et canali transmittam, et alio derivabo. Vercor enim, ne si hodie coner totam illam fœtoris sentinam exantlare, suaevolentem hunc locum compleam, vosque pulchras

⁸ 1 Tim. iv, 1-4. ⁹ II Thess. ii, 3, 4. ¹⁰ Num. xvi, 1 seqq.

columbas procul hinc expellam. Nam columbis A
fœtor valde adversatur. Quam vero blasphemiam
contra benedictam crucem eructent illi qui animam
omni abominatione refertissimam habent, dum ego
explico, vobis ad patienter audiendum vim inferte,
ut eum cognoveritis, quo stultitiæ processerint, ri-
deatis illorum insipientiam, vel potius ob illorum
perniciem et interitum lamentemini. Adeste igitur,
lignumque in blasphema illorum ora immittamus
et conteramus illos de terra viventium, lignum,
inquam, crucis vivificum illis qui ei fideliter labia
admovent: mortem vero afferens illis quibus os est
blasphemum et execrandum, more unguenti, quod
odorantibus hominibus voluptatem parit, scarabæis
antem exitium. Cujus figura olim adversus aquam
expressa, populum quidem fidelem confirmat, du-
rum vero et impium Pharaonem submergit ¹¹.

Quæ sunt igitur illa, quæ contra adorandam cru-
cem garriunt? Non oportet, inquiunt, crucem adora-
re et osculari, sed inhonorare et aversari, ut
illam, quæ Christum sustulit e medio et occidit.
Allatoque argumento, vos videlicet in dubitationem
conjiciunt. Si quis, inquiunt, tuum patrem in ligno
suspensum interfecisset, num lignum illud hono-
rasses et adorasses? Nequaquam vero; sed et ad-
versatus illud fuisses, et pessime odisses, et vel
procul intuitus, fugisses, tanquam inimicum, quippe
quod dilectum tibi parentem peremit. Jam audi-
vistis blasphemiam illorum. Quid vobis videtur?
Vultis, ut tanquam telam aranæ totam hujus ar-
gumentationis connexionem dissolvam, redargu-
amque nugastis impietate plenas? Agedum refel-
lamus. Insitum est a natura hominibus, ut benovolens
sint animo in benefactores, vicemque et grates re-
ponant: neque solum ipsos de se bene meritos
honorant, debitoque cultu prosequuntur, sed et illa,
quæ ut media ad beneficentiam intercesserunt, et
instrumenta salutis procurandæ illis, qui periculum
subeunt, beata prædicant: fidemque tibi faciat sa-
pientissimus Salomon, qui ait *Benedicite lignum
quo salus obtingit* ¹². Multi etiam gladium regium
honorarunt; sublato per eum tyrannorum quopiam
et restituta oppressis civitatibus libertate, imo et
ad loca, et ad tempora, quibus vel quies et tran-
quillitas, vel emolumentum aliquod aliquibus ob-
venit honos processit.

Et ut rem in pauca conferam, omne illud quod
hominibus aliquo modo adjumento est, ut benefi-
cium vel gaudium obtineant, laude dignum apud
homines et charum habetur pro ratione utilitatis,
quam affert. Quomadmodum e contrario ea, quæ
nocuenti alicujus causa fuerunt, et molestiæ effi-
cientia, odimus et aversamur sive instrumenta
sint, sive loca, sive tempora. Fuit, qui ense, quo
frater peremptus erat defoderit, virgamque filii in-
terfecticem confregerit. Maledicit David montibus
Gelboe, quod ibi amicus occubisset ¹³. Maledicit

λάσω μακαρίων. Ἐχθρὸν γὰρ ἐκριβῶς ἢ δυσωδία ταῖς
περιστεραῖς Ἦν δὲ δυσφημίαν κατὰ τοῦ πανευφή-
μου σταυροῦ ἀπερεύγονται οἱ πάσης βδελυγμίας
ἀνάμειστον ἔχοντες τὴν ψυχὴν, ἀναγγέλλοντές μου
καὶ διασαφούντες παραδιασάμενοι ἑαυτοὺς καρτε-
ρήσατε, ἵνα, γνόντες πόσον εἰσὶν ἀνόητοι, καταγε-
λάσατε τῆς ἀνοησίας αὐτῶν, μᾶλλον δὲ τῆς ἀπωλείας
καταθρηνήσατε. Δεῦτε οὖν καὶ ἐμβαλλώμεν ξύλον
εἰς τὰ βλάσφημα τούτων στόματα, καὶ ἐκτρίψωμεν
αὐτούς ἀπὸ γῆς ζώντων, ξύλον τὸ τοῦ σταυροῦ τὸ
ζωοποιὸν μὲν τοῖς πιστῶς προσψάουσι χεῖλεσι,
νεκροποιὸν δὲ τοῖς βλασφήμοις στόμασι, καὶ μιαιοῖς
κατὰ τὴν φύσιν μύρου, ὃ τοῖς μὲν ὀσφραϊνομένοις ὡς
θρώποις εὐφραντικόν, τοῖς δὲ καθάραις νεκρωτικόν.
B Καὶ ὁ τύπος δὲ αὐτοῦ γραφαῖς ποτε καθ' ὑγρῶν, τὸν
μὲν πιστὸν λαὸν διασώζει, τὸν δὲ γε σπληρὸν κατα-
κοντίζει καὶ βλάσφημον φαραῶν.

Τίνα γοῦν εἰσὶν, ἃ τοῦ προσκνητοῦ καταφλυα-
ροῦσι σταυροῦ; Οὐ χρῆ, φασί, τὸν σταυρὸν προσ-
κυνεῖν καὶ ἀσπάζεσθαι, ἀλλ' ἀτιμάζειν καὶ ἀπο-
στρέφεσθαι, ὡς τὸν Χριστὸν ἀνελόντα καὶ θανατώ-
σαντα. Καὶ ἐπάγουσιν εἰς ἀπορίαν δῆθεν ὑμᾶς
ἐμβαλόντες. Εἰ τις, λέγοντες, τὸν σὸν πατέρα ἐπὶ
ξύλου κρεμάσας ἀνείλεν, ἰτιμησας ἂν καὶ προσεκύ-
νησας ἐκεῖνο τὸ ξύλον; Πάντως οὐχί· ἀλλὰ καὶ
ἀπιστρήφης αὐτὸ καὶ ἐμίσησας, καὶ πόρρωθεν βλέ-
πων ἀπέφηνες ἂν, ὡς ἐχθρὸν, οἷα τὸν σὸν φίλον
πατέρα ἐναποκετεῖναν. Ἦδη ἠκούσατε τὴν βλασφη-
μίαν αὐτῶν. Τί ὑμῖν δοκεῖ; Θέλετε ὡς ἰστὸν ἀρά-
χνης διαλύσαι τῆς ἀπορίας ταύτης τὸν σύνθετον;
C καὶ τὸν λῆρον τούτου δυσσεβείας ἀπέλεγξαι μετὸν·
Φέρε καὶ ἀπελέγξωμεν. Νόμος ἐστὶ τοῖς ἀνθρώποις
ὑπὸ τῆς φύσεως περὶ τοὺς εὐεργέτας εὐγνωμονεῖν
καὶ ἀντιχαρίζεσθαι τὰ εὐχαριστήρια· καὶ μὴ μόνον
αὐτούς τοὺς εὐεργέτας τιμᾶν, καὶ τὸ προσήκου
σέβας ἀπονέμειν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ μεσι-
τεύσαντα πρὸς τὴν τῆς εὐεργεσίας ἐκπλήρωσιν,
καὶ ὄργανα σωτηρίας τοῖς κινδυνεύουσι χρημα-
τίσαντα μακαρίζειν· καὶ πεθεῖω σε ὁ πύκτωρος
Σαλομῶν οὕτω λέγων· Εὐλογεῖτε ξύλον, δι' οὗ
γίνεται σωτηρία. Πολλοὶ καὶ σπάθην βασιλικὴν τε-
τιμήκασιν ἀνθρωποκτόνου τύραννου ἀνιλοῦσαν, καὶ
πόλεσι τυραννομετένας ἐλευθερίαν χαρισάμεναι
ἀλλὰ καὶ μέχρι τόπων καὶ χρόνων καθ' οὓς εὐμε-
D ρίας τινὸς ἢ ὠφελείας μετίσχον, ἔτεροι ἐσθὲ-
σθησαν.

Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ἅπαν τὸ κατὰ τι μεσιτεύσαν
τοῖς ἀνθρώποις εὐεργεσίαν καὶ χαριμονὴν παρηχο-
μενον ἐπαινετὸν τοῖς ἀνθρώποις καὶ ἡγαπητὸν κατὰ
τὸ μέτρον τῆς ὠφελείας· ὡσπερ αὖ τούναντίον καὶ
τὰ βλάστης αἰτιὰ τισι γεγρόντα, καὶ ἀνιαροῦ τινος
πρόξενον, καὶ μισοῦμεν, καὶ ἀποστρεφόμεθα, εἴτε
ὄργανά εἰπιν, εἴτε τόποι, χρόνοι. Καὶ μάχαιραν
γὰρ τις ἀδελφοκτόνου κατώρυξε, καὶ ῥάβδον παιδο-
κτόνου διάθραυσεν. Ἐπαράται Δαυὶδ τὰ ὄρη τὰ
Γελβοῦ διὰ τὴν ἐκείσε τοῦ φίλου ἀναίρεσιν· ὁ Ἰωβ
τὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ ἐγεννήθη, διὰ τὰς ἐπισυμβάσας

¹¹ Exod, xiv. 26 seqq. ¹² Sap. xiv, 7. ¹³ II Reg. 1, 21.

συμφορὰς καὶ τὰς κυμαγωγίας τῶν πειρασμῶν. Ἰδομεν οὖν τὸν σταυρὸν, τίσιν ὠφελίμος γέγονε, καὶ τίσιν ἐπιβλαβής· καὶ ὁ μὲν ὠφελήθεις ἀναλογοντῆ ὠφελεία καὶ τὴν τιμὴν προσφερέτω, ὃ δὲ βλάβης αἰτίος γέγονε, τοῦτον οὗτος ἀποστρέψισθω καὶ βδελυττέσθω δικαίως· Ἀνακρινωσάσθω τοίνυν τὰ τῶν κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίῳ, οὕτως ῥητῶς ἐμπερόμενα, καὶ παρὰ τοῦ Σωτῆρος λεγόμενα. Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου· νῦν ὁ ἀρχῶν τοῦ κόσμου ἐκβληθήσεται ἔξω· καὶ γὰρ ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐκύσω πρὸς ἑμαυτόν· Ἰδοὺ ἐν τοῖς ὀλίγοις τούτοις ῥήμασιν ἔξεστι διδάχθῆναι τίς ὁ εὐεργετηθεὶς διὰ τοῦ σταυροῦ, τίς δὲ ὁ συντριβὴν ὑποστάς. Ὅτι δὲ περὶ τῆς ἔκουσίου σταυρώσεως ὁ Χριστὸς ταῦτα ἔφη, ἔχομεν αὐτὸν τὸν Εὐαγγελιστὴν μάρτυρα τοῦ λόγου ἀξιόπιστον· Ἐπάγει γάρ· Τοῦτο δὲ ἔλεγε, σημαίνων ποῖον θανάτῳ ἡμελλερ ἀποθνήσκειν.

Πάλιν οὖν τὸν λόγον ἐπαναληψομαι. Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου· κρίνει δὲ ὡς βασιλεὺς ἐπὶ θρόνου βεδνηκῶς βασιλικῶν τοῦ σταυροῦ. Ἡ δὲ κρίσις εἰς ταύτην ἐκφέρεται τὴν ἀπόφασιν, ἵνα ὁ τοῦ κόσμου ἀρχῶν ἔξω τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς ἐκβληθῆ, καὶ ἡ κατὰ τῶν ἀνθρώπων τυραννὶς αὐτοῦ καὶ ἡ πολυχρόνιος κάκωσις σῆθ, καὶ ὁ τύραννος ὑπὸ τοῦ πόδας τῶν τυραννουμένων τεθῆ διὰ τοῦ Σωτῆρος ἀδίκου θανάτου καὶ τὴν κατὰ τοῦ παμβασιλείως ἀναίσχυντιαν τὴν πάντολμον, καὶ οὐκ εἶτι λέγεται κοσμοκράτωρ. Ἐκδιέληται γὰρ σταυρωθέντος Χριστοῦ, καὶ τῶ οἰκίῳ αἵματι τὸν κόσμον ἐξαγορσάντας. Καὶ ὁ ἀγοράσας εὐαγγελιζόμενος τοῖς ἑαυτοῦ φίλοις ἔφη· Ἐδόθη μοι πάντα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Καὶ ἀπὸ τούτου οἱ γηγενεῖς, οἱ χθῆς που καὶ πρότερον ἐκ γῆς εἰς ἀθῆν καταφερόμενοι, νῦν ἐν οὐρανοῖς πολιτογραφοῦνται. Απαφύνατο γάρ, ὡς ἔκω ὑψωθῶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, πάντας ἐκύσω πρὸς ἑμαυτόν, ἵνα ὅπου εἰμι ἐγὼ, καὶ αὐτοὶ ὡσι μετ' ἐμοῦ.

Τίς οὖν ὀφείλει τὸν σταυρὸν ἀγαπᾶν; Οἱ τῆς τυραννίδος ἀπαλλαγέντες τοῦ διαβόλου τῆ σταυρικῆ συνεργείᾳ, καὶ πρὸς οὐρανὸν ἐξ ἀθῆν ἀναδραμόντες, καὶ ἰσχυροῦ δόξης ἀξιωθέντες, ἡ ὁ διαβόλος; ὁ τῆς προτέρας ἐξουσίας ἀποπεσὼν διὰ τοῦ σταυροῦ, καὶ εἰς τὸ καταπαύεσθαι, καὶ καταπαύεσθαι, ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων οἰκτρῶς ὑποκειμένος; Πάντες οἱ μὲν ἀνθρώποι πολλῶν ἀξιωθέντες τῶν ἀγαθῶν διὰ τοῦ σταυροῦ, καὶ ζωὴν εὐρόντες αἰώνιον, δικαίως ὀφείλουσι καὶ προσκυνεῖν καὶ ἀσπάζεσθαι τὸν σταυρὸν, δι' οὗ τῶν ἀγαθῶν ἐπιγέγονεν ἡ ἀπόλαυσις· τῶ δὲ γε διαβόλου ἀνάγκη μετεῖν τὸν σταυρὸν, καὶ φεύγειν μακρὰν ἐξ αὐτοῦ, ὡς φεύγει τις ἐκ πυρός· δι' αὐτοῦ γὰρ ἡ συντριβὴ αὐτοῦ καὶ ἐκνευρίσις καὶ παντελής ἐξολόθρευσις· Ὅσοι γοῦν τὸν σταυρὸν μισοῦσι, καὶ ἀποστρέφονται, φανερὰν εὐνοικον ἀποδείξουσι τῷ διαβόλῳ, καὶ πιστοὶ οὐτῶν χρηματίζονται, ἐχθρὸν ἠγείσθαι τὸν αὐτοῦ ἐχθρὸν ἐποφείλουσιν.

A et Job diei, in quo natus est, propter eas, quæ sibi evenerant, calamitates procellasque tentationum ¹⁴. Videamus igitur crucem, quibusnam utilitatem, et quibus damnum attulerit, isque qui emolumentum aliquid accepit, parum utilitati honorem depromat; cui autem crux detrimenti causa exstitit, hic eam merito suo aversetur et abominetur. Legantur igitur ea quæ in Evangelio secundum Joannem repertiuntur, quæ sic ad verbum habent, et ab ipso Salvatore nostro pronuntiata sunt: *Nunc iudicium est mundi hujus; nunc princeps hujus mundi ejicietur foras; et ego cum exaltatus fuero a terra, omnes ad meipsum traham* ¹⁵. Ecce ex his pauculis verbis discere licet, qui crucis ministerio beneficiis sit affectus, et quis damnum et contritionem passus. Quod vero Christus hæc dixerit de voluntaria illa, quam subiturus erat, crucifixione, testem fide dignum ipsum Evangelistam habemus. Subjungit enim: *Hoc vero dicebat, significans, quam morte moriturus esset* ¹³.

Eundem igitur sermonem resumam: *Nunc iudicium est mundi hujus; judicat vero ut rex in thronum regalem crucis conscendens. At iudicium in hanc sententiam terminatur, ut princeps mundi extra suum imperium ejiciatur, ipsiusque adversus homines tyrannus et diuturna violentia cohibeatur, et tyrannus pedibus eorum qui tyrannide opprimebantur, subjiciatur propter mortem inique Salvatori illatam, et propter effrenatam illam impudentiam in omnium Regem et Dominum, et ut non amplius mundi princeps appelletur. Ejectus est enim Christo crucifixo, postquam proprio sanguine mundum emit, quique mundum emit, is ad amicos suos concionans dixit: *Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra* ¹⁶. Et ex isto tempore, terrigenæ, qui heri et nudius tertius ad inferos deferebantur, nunc tanquam cives in cælo conscribuntur. Asseruit enim: *Si exaltatus fuero in cruce, omnes traham ad me ipsum*, ut ubi ego sum, et ipsi sint mecum.*

Qui igitur crucem honorare debent? An qui beneficis crucis ex diaboli tyrannide erepti, et ad cælum evecti, et æqualis cum angelis gloriæ participes effecti sunt; an diabolus, qui ex priorie potestate per crucem excidit, quique nunc hominum pedibus miserabiliter substratus est, ut ab illis ludibrio haberi et conculcari possit? Universi quidem homines multis affecti et aucti commoditatibus per crucem, vitamque æternam adepti, merito debent et adorare et osculari crucem, ex qua tanta bonorum copia ad illos manavit. At vero diabolus necesse habet, ut crucem oderit, et procul ab ipsa aufugiat, sicut qui ex igne aufugit; per ipsam enim contritus, et enervatus, et funditus aversus est. Quicumque igitur crucem oderunt et aversantur, manifesta suæ erga diabolium benevolentiae documenta edunt; et ut ei fideles et obnoxii, id quod ei inimicum est, inimici loco ducere

¹⁴ Job iii, 1. ¹⁵ Joan. xii, 32, 33. ¹⁶ Ibid. 33. ¹⁷ Matth. xxviii, 18.

debet; quemadmodum vicissim amare id quod A ipse amat. Consentaneæ igitur et convenienter affectioni suæ erga diabolum, et inviolato fœderi conformiter, affirmant Bogomili, iniquum esse ut lignum, in quo pater alicujus aut amicus interfectus sit, adorent filii aut amici ejus. Ecce enim pater illorum diabolum infinita mala per crucem passus est, sicut ostendimus, et propterea crucem oderunt patris sui interfectricem et perditricem. Salvator enim mundi Christus, licet sponte sua cruci sit suffixus, et sanctissimam suam animam in paternas manus libens volensque deposuerit, attamen denuo eamdem propria potestate et libertate resumpsit, juxta verissimum illud ejus oraculum: *Potestatem habeo iterum sumendi eam*¹⁷, morsque B hujus hominibus vitæ æternæ causa exstitit.

Vere verbum crucis *pereuntibus* quidem *stultitia est*, nobis vero, qui salvamur, *Dei virtus est*¹⁸. Quid igitur tibi videtur, amice diaboli Bogomile? An Apostolo obtemperandum est asseveranti crucem esse virtutem Dei, an tibi perditio et profligatio, qui crucem stultitiam nominas? Si vero tu diabolo gratam faciens, nunquam cessas, quin crucem voces stultitiam, at ego iterum fidenter et audacter aio, Deum *quæ stulta sunt mundi elegisse*¹⁹. *et animalem hominem non percipere ea quæ sunt Spiritus*²⁰. Si vero tu, diaboli discipulus, dedecus esse arbitraris crucem, sed magister meus, *Mihi absit, inquit, in alio quopiam*, quæ in mundo gloriosa et splendida censetur, *gloriarî, quam in cruce Christi*²¹. Quid Petro firmius, cui neque sanguis, neque caro Filium Dei revelavit, sed ipse solus Pater, et solus ingenitus? Nihilominus cum ei adhuc passionis mysterium ignotum et absconditum esset, magistrumque ad crucis patibulum festinantem intelligeret, conatus quidem est, tenero quodam amoris affectu, cursum illum et festinationem prohibere, illudque, *Propitius esto tibi, Domine, non erit hoc tibi*²², commiseratione quadam ductus protulit, sed contra audit cum gravi indignatione illud: *Vade post me, Satana, scandalum mihi es, quia non sapis ea, quæ Dei sunt, sed ea, quæ hominum*²³. O miraculum ingens! *Satanas* appellatur magnus Petrus quod crucem detrectet, quam ut commodum toti mundo longe fructuosissimum Christus arripere cogitabat, et ut petra scandali et lapis offensionis retro abjicitur infractum illud Ecclesiæ fundamentum; quo supplicio non eris dignus, qui blasphemias contra crucem clatras et crucifixum accusas? In vitam enim comminisceris crucifixionem, et non modo non fructuosam et conducibilem, sed et ipsi crucifixo damnosam, ipsosque qui Christum crucifixerunt, potentiores crucifixo statuis, tanquam qui nolentem et reluctantem ad crucem rapuerint.

ὡςπερ αὐθις φιλεῖν τοὺς φίλους αὐτοῦ. Ἀκολούθως οὖν καὶ ἀρμοδίως τῇ πρὸς τὸν διάβολον διαθεσει αὐτῶν καὶ πίστει ἀπαρασπόνδῳ οἱ Βογομίλοι λέγουσιν ὅτι ἀδικὸν ἔστι τὸ ξύλον ἐν ᾧ πατὴρ τινος ἢ φίλος ἐθανατώθη προσκυνεῖσθαι ὑπὸ τῶν τέκνων ἢ τῶν φίλων αὐτοῦ. Ἴδού γὰρ καὶ ὁ πατὴρ αὐτῶν καὶ φίλος διάβολος μυρία θεινὰ πέπονθε διὰ τοῦ σταυροῦ, καθὼς ἀπειδείξαμεν, καὶ διὰ ταῦτα τὸν σταυρὸν μισοῦσι, τὸν τοῦ πατρὸς αὐτῶν ἀκαιρέτην καὶ ὀλοθρευτὴν. Ὁ γὰρ Σωτὴρ τοῦ κόσμου Χριστός, εἰ καὶ ἐκουσίως τῷ σταυρῷ προσπέσῃ, καὶ τὴν ὑπεραγίαν ψυχὴν εἰς χεῖρας αὐταξουσίως τὰς πατρικὰς ἐναπέθετο, ἀλλὰ πάλιν αὐτὴν αὐτεξουσίως προσελάβετο κατὰ τὴν ἀψευδιστάτην αὐτοῦ πρῶρρησιν, τὴν ἐξουσίαν ἔχω τὴν ψυχὴν μου θῆναι, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν ταύτην λαβεῖν, λέγων, καὶ ὁ θάνατος τούτου ζωῆς αἰωνίου τοῖς ἀνθρώποις γέγονε πρόξενος.

Ὅντως ὁ λόγος τοῦ σταυροῦ τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστὶ, τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῖν δύναμις Θεοῦ ἐστίν. Τί οὖν σοι δοκεῖ, φίλε τῷ διαβόλῳ Βογομίλε; Τῷ Ἀποστόλῳ χρὴ πείθεσθαι τῷ λέγοντι ὅτι δύναμις Θεοῦ ἐστὶν ὁ σταυρός, ἢ σοὶ τῷ ἀπολλυμένῳ μωρίαν τὸν σταυρὸν ὀνομάζοντι; Εἰ δὲ σὺ τῷ διαβόλῳ καταχαριζόμενος οὐ παύη μωρίαν ἀποκαλῶν τὸν σταυρὸν, ἀλλ' ἐγὼ καὶ πάλιν ἐρῶ μετὰ θάρρους ὅτι τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξέλελετο ὁ Θεός, καὶ ὅτι ψυχικός ἀνθρώπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος· μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστίν. Εἰ δὲ καὶ διαβόλου σὺ μαθητὴς αἰσχύνῃν ἤγῃ τὸν σταυρὸν, ἀλλ' ὁ διδάσκαλος ὁ ἐμός, Μὴ μοι γένοιτο, λέγει, ἐν ἄλλῳ τινὶ τῶν κατὰ κόσμον ἐνδοξῶν καυχᾶσθαι εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ. Τί τοῦ Πέτροῦ στέρροτερον, φῆτιν οὐκ αἷμα οὐδὲ σὰρξ τὸν Υἱὸν ἀπεκάλυψεν, ἀλλ' αὐτός ὁ μόνος Πατὴρ, καὶ μόνος ἀγέννητος; Ὅμως ἐπεὶπερ ἔτι ἀποκεκρυμμένον ἦν αὐτῷ τὸ τοῦ πάθους μυστήριον καὶ πρὸς τὸν σταυρὸν ἐπισπεύδοντα τὸν διδάσκαλον κατενόει, ἐπειράθη μὲν φιλοστοργῶ δῆθεν διαθέσει τῆς ὁρμῆς κωλυσαὶ καὶ τῆς ἐπειξέως, καὶ, Ἰλαῖός σοι, Κυριε, οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο, συμβαθῶς ἀπεφθέγγετο. Ἀντήκουσε δὲ μετ, ἐμβριμάσκεις ὅτι σφοδρᾶς, Ἵπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ. Σκάνδαλον μοι ἐγενήθη· οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων. Τοῦ θαύματος! Σατανᾶς ὁ μέγας Πέτρος ἀκούει διὰ τὸ ἀπανανίσθαι τὸν σταυρὸν, ὃν ὡς κοσμοφεισίστατον ἀρπάξεν ἤθελεν ὁ Χριστός, καὶ ὡς πετρα σκανδάλου καὶ λίθος προσκόμματος ὀπίσω ἐναπορρίπτεται ἀρρώστῆς τῆς Ἐκκλησίας θεμελίος. Τί δ' ἂν πάθους αὐτός ὁ βλάσφημα καθυλακτῶν τοῦ σταυροῦ, καὶ τὸν ἐσταυρωμένον κατηγορῶν; Ἀκούσιον γῆρ εἰσάγεις τὴν σταυρώσειν, καὶ οὐ μόνον οὐκ ὠφελήσασαν, οὐδὲ λυσιτελεῖν φανεῖται, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν κατακλίψασε τὸν ἐσταυρωμένον· καὶ οὐτοῦς δὲ τοὺς σταυρωσάντας ἰσχυροτέρους τοῦ σταυρωθέντος εἰσάγεις, ὡς καὶ μὴ βουλόμενον ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἐφελκύσαντας.

¹⁷ Joan, x, 18. ¹⁸ I Cor. 1, 18. ¹⁹ I Cor. 1, 27. ²⁰ I Cor. 11, 14. ²¹ Galat. vi, 14. ²² Matth. xvi, 22. ²³ Ibid. 25.

Καὶ ταῦτα οἱ πάντολμοι κατὰ τοῦ παντοδυνέμου Α βλασφημοῦντες Χριστοῦ, Χριστιανούς καλοῦς ἑαυτοὺς ὀνομάζουσιν οἱ τὰς ἀληθείας ἀντιχριστικοί. Τὰ γὰρ τοῦ ἀντιχρίστου πρεσβεύουσι, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύουσι, καὶ πρὸς αὐτὸν τὰς ἐλπίδας ἀνατίθεισιν. Ἄλλ' οὗτοι μὲν οἱ ἀποστάται μετὰ τοῦ συναποστάτου αὐτοῖς ἑρρέτωσαν δαίμονος, καὶ εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἠτοίμασμένον αὐτῷ συμπαραπεμπέσθωσαν. Τοιοῦτον καὶ γὰρ τοῖς τέκνοις αὐτοῦ θησαυρὸν ὁ πατὴρ αὐτῶν ἐθησαυρίασεν· ὅπου τῶν θησαυρῶν αὐτῶν εὐρήσουσιν ἀνθρακας ἐκπυρίζοντας, καὶ ὁ ἀντιχριστος τὰ τοῦ Χριστοῦ ἱεροσυλήσας περὶ τῶν αὐτοῦ λεγίτω μαθητῶν· Θέλω, ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, καὶ αὐτοὶ ὦσι μετ' ἐμοῦ. Καὶ ὁ ἄρχων τοῦ σκότους μετὰ τῆς τάξεως αὐτοῦ πρὸς τὸν ἴδιον τόπον συγκατερχέσθω. Ἡμεῖς δὲ, ἡ κληρονομία Χριστοῦ Β τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ὁ περιούσιος, ἦν διὰ τοῦ σταυροῦ περιποιήσασθε, καὶ τῷ ἴδιῳ ἐξηγορασεν αἱματι, δεῦτε προσκυνώσωμεν, καὶ προσπέσωμεν αὐτοῦ τῷ σταυρῷ, καὶ οἱ πολυτρόπως εὐεργετηθέντες· δι' αὐτοῦ πολυωνύμως τοῦτον ἐγκωμιάσωμεν, θρόνον λέγοντες αὐτὸν τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἀναβῆς τῷ κόσμῳ, καὶ τὸ κόσμου τυράννω κρίσιν πεποίηκε· καὶ τὸν μὲν κόσμον τῆς τυραννίδος ἀπῆλλαξε καὶ διέσωσε, τὸν δὲ τῶν δορυφόρων αὐτοῦ, καὶ καθεῖλα δυνάστας ἀπὸ θρόνου, καὶ ὕψωσε ταπεινοὺς.

Καὶ ὁ μὲν διάβολος, τῆς πάλαι δόξης ἀπωπεσῶν διὰ τὴν ἐπαρσιν ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τὰς νεφέλας, κατ' ἀναποδισμὸν κάτεισεν· θῆσεν γὰρ ἐπ' αὐτῶν τὸν θρόνον αὐτοῦ βουλόμενον, ὑπετοπασεν ἀπὸ τῶν νεφελῶν ἐπὶ τὴν γῆν, ἦν καὶ ἐξαλείφειν ἠλάζονυσσας, ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸν τάρταρον· Σειραῖς γὰρ ζόρου ταρταρώσας παρέδωκεν εἰς κρίσιν τηρούμενον· ἡμεῖς δὲ ὅσοι διὰ τοῦ σταυροῦ σισώσμεθα, κατὰ προποδισμὸν καὶ προκοπὴν ἀνατρέχομεν· Εἰ γὰρ καὶ πρότερον ὑποσκελισθέντες τῷ πονηρῷ ἀντιπάλῳ καὶ θολερῷ μέχρις ἄθου κατενηνέγημεθα, ἀλλὰ νῦν διὰ τοῦ σταυροῦ ἐκ γῆς πρὸς οὐρανὸν ἀνατρέχομεν. Καὶ μοι διὰ ταῦτα καὶ εἰς κλίμακα θεωρεῖν ἐπιόχεται τὸν σταυρὸν, ἐν ᾧ καὶ ἀνάβησις φαίνεται καὶ κατὰβασις. Ἀναβαίνουσι μὲν γὰρ ἕως τῶν οὐρανῶν οἱ ἄνθρωποι· καταβαίνουσι δὲ ἕως τῶν ἀβύσσων οἱ δαίμονες. Σκηπτρον ἔστι βασιλικὸν ὁ σταυρὸς τοῖς ἐξ Ἀδάμ μέχρι συντελείας ἀνθρώποις περιβλεπτον, καὶ αὐτοῖς αἰδέσιμον τοῖς ἀγγέλοις. Τότε γὰρ, φησὶ, φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ Υἱοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τότε κόψονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, ὅσαι διπλαθῆ μὴ τῆς αὐτῆς πίστεως οὕσας τῷ Ἀβραάμ οὐκ ἠγαλλιάσαντο, ἰδεῖν τὴν ἡμίραν τοῦ πάθους αὐτοῦ, ἢ καὶ ἰδοῦσαι οὐκ ἐχάρησαν ἐπὶ τῇ δοξῇ αὐτοῦ· μᾶλλον δὲ καὶ θρασέως ἀντίειπον, Οὐ θέλομεν τοῦτον βασιλεύσαι ἐφ' ἡμᾶς.

Θυσιαστήριον ἔστιν ὁ σταυρός. Ἐν αὐτῷ γὰρ ἐτύθη ὁ ἁμῶν τοῦ Θεοῦ, ὁ αἰῶν τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, καὶ τῇ θεοῦποστᾷ σαρκὶ καὶ τῷ θεοῶν αἵματι ὀλοτελέως καθηγιασται. Μείζον γὰρ ἐν ταῦτα τὸ δῶρον τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὑπὸ τοῦ δῶρου τὸ θυσιαστήριον καθαγιαζεται. Πλὴν οὖν καὶ

Hæc dum audacissimi adversus omnipotentem Christum blasphemom ore evomunt, egregios Christianos se ipsos appellant, cum revera sint Antichristi. Rem enim Antichristi et legatos ejus agunt, eique soli serviunt, et in ipso spes suas repositas habent. Sed abeant isti desertores cum dæmone æque apostata, et in ignem æternum ipsi paratum ablegentur. Talem enim filii suis thesaurum pater ipsorum thesaurizavit, thesaurorum suorum carbones ignitos reperient. Et Antichristus ea quæ Christi sunt, sublegere solitus de suis iidem discipulis dicat: Volo, ut ubi ego sum, et ipsi sint mecum. Et princeps tenebrarum cum cohorte sua ad proprium locum descendat. Nos vero, hæreditas veri Dei peculiaris et electa, quam cruce acquisivit, proprioque sanguine emit, adeste adoremus, et accedamus ad ipsam crucem, et qui varia ab illa beneficia accepimus, variis itidem nominibus eamdem celebremus. Thronum illam Dei nominemus, in quem ascendens mundo mundique tyranno judicium indixit, et mundum quidem ex tyrannide liberavit et servavit, condemnatum vero et confusum ejecit cum satellitibus suis. et *deposuit potentes de sede. et exaltavit humiles*²⁴.

Et diabolus quidem ex antiqua gloria excidit, eo quod ex cælo supra nubes sese sublevare cogitavit; revocatoque quasi gradu descendit. Volentem enim in nubibus thronum suum collocare deturbavit e nubibus in terram, quam se etiam delaturum jactaverat, et ex terra in tartara: *Rudentibus enim caliginis in tartara detractum tradidit in judicium reservari*²⁵. Nos vero, qui per crucem salvati sumus, progressu et profectu sursum tendimus. Licet enim prius subnervati et prostrati a maligno et doloso adversario ad inferos usque descenderimus, at nunc opera crucis ex terra in cælum usque sublevamur. Horum gratia scalæ etiam similitudinem mihi crux habere videtur, in qua et ascensus et descensus cernitur. Ascendunt quidem usque ad cælos homines, descendunt usque ad abyssum dæmones. Regium sceptrum crux est, Adami posteris usque ad finem sæculi admirandum et conspicuum, ipsisque angelis reverendum. *Tunc enim, inquit, parebit signum Filii hominis in cælo, et plangent omnes tribus terræ*²⁶, quæ videlicet, fidem Abrahami non complexæ, non exultaverunt videre diem passionis ejus, vel si viderunt, non gavisæ sunt ob gloriam ejus, quin potius audacter contradixerunt: *Nolumus hunc regnare super nos*²⁷.

Altare est crux. In ipsa enim sacrificatus est Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi, et carne in Deo subsistente, et divino sanguine consecratum est; majus enim in proposito munus est quam altare, et a munere altare ipsum sanctificatur. Cæterum et qui in hoc crucis altari jurat, jurat quo-

²⁴ Luc. i, 52. ²⁵ II Petr. ii, 4. ²⁶ Matth. xxiv, 30. ²⁷ Luc. xix, 14.

que in vivifica illa hostia, quæ super eo posita est: nam cum cruce animo et cogitatione simul concipitur Christus. Crux lectulus est Dominicus, quem non lacrymis, more Davidis, sed sanguine lavit, qui ex Davide secundum carnem procreatus est Christus, non proprium expians peccatum, natura enim sua immaculatus est, sed destruens et abolens peccatum mundi natum ex ligno, et in totum mortale genus propagatum, dormiensque in illo somnum, vitæ et vigiliæ æternæ causam et effectorem, surrexit propria potestate, in matutino interficiens omnes peccatores terræ ²⁸,

Quin honore et cultu dignum nunc lectulum invenio, ejusque rei testem do Isaiam, qui disertis verbis prædixit: *Et erit requies ejus honor* ²⁹. Requies appellatur, quia peregrinationis labor et sudor, et aliæ naturales et indetrectabiles passionnes et affectiones concessu divinitatis, quando opus erat, commotæ et concitatæ in humana Christi natura usque ad crucis supplicium; de cætero consopitæ sunt, Christique morte mortuæ. Nam si quando post resurrectionem aliquo ivit, itio illa supra naturam, et plane admiranda fuit quemadmodum nova itidem fuit manducandi illa actio. Dies me deficiat, si omnia vivificæ crucis miracula persequi velim.

In Rubro mari crux adumbratur; eratque hoc præsignificatio et prædelineatio ejus ruboris, qui ei postea per Domini sanguinem est illitus ³⁰. Amritudinem aquæ transmutat in dulcedinem: populum que errabundum et fugitivum vivificat ³¹. Sauviantes serpentes perimit, servatque ictos et saucios ³². Utinam et venenatas istas viperas, Bogomilos inquam, in crucem injuriosos, a facie terræ exterminasset, qui omnia perreptantes, populum Dei mordent, venenumque impietatis suæ infundunt piorum animis; quos non sine commiserationis affectu jure sic alloquar: *Genimina viperarum*, quomodo, et quo a judicio gehennæ fugietis ³³, quam vos vobismet ipsi accendistis, abnegata pietate absque persecutione et tormentis? Sed res illorum in hunc finem desinent, nisi resipuerint penitentiamque egerint.

Nos vero agedum populum Christi communiamus sacris precationibus, ne mortiferum hujus hæresis venenum animam ejus contingat. Largiter enim ubique malitia diffusa est, et circumcirca obambulant impii, ut egregio Christi gregi aliquid nocuenti inferant. At vos videte graves lupos, videte canes;

²⁸ Psal. c, 8. ²⁹ xi, 10. ³⁰ Exod. xiv, 1 seqq. ³¹ Exod. xv, 23-25. ³² Num. xxi, 6-9. ³³ Luc. iii, 7.

(3) Ita 70 Interp. Isaiæ xi, ubi vulg. edit. *Et erit sepulcrum ejus gloriosum*. Locum etiam secundum LXX accepit S. Hieron. de sepulcro Christi, his verbis epist. ad Marcellam, nomine Paulæ et Eustochii: *Cujus sepulcri gloria multo antequam excideretur a Joseph, scimus Isaiæ vaticinio prophetatum; dicentis: Et erit requies ejus honor: quod scilicet sepulturæ Domini locus esset ab omnibus honorandus*.

ἁμοσας ἐν τῇ θυσιαστηρίῳ τούτῳ τῷ σταυρακῷ ὀμνύει ἐν αὐτῷ, καὶ ἐν τῷ ἐπάνω αὐτοῦ ζωοποιῶ θύματι. Τῷ γὰρ σταυρῷ συνεννοεῖται καὶ ὁ σταυρωθεὶς. Κλίση ἐστὶ Δεσποτικῆ ὁ σταυρὸς, ἦν οὐχὶ δάκρυσι, κατὰ τὸν Δαυὶδ, ἀλλ' αἵματιν ἔλουσεν ὁ ἐκ Δαυὶδ τὸ κατὰ σάρκα Χριστὸς· οὐχὶ τὸ ἑαυτοῦ ἐκπλύων ἀμάρτημα, κατὰ φύσιν γὰρ ἐστὶν ἀχραντος, ἀλλὰ καταίρων τὴν ἀμαρτίαν ταῦ κόσμου τὴν ἐκ τοῦ ξύλου ἀναφύισαν, καὶ εἰς ἅπαν ἐκδραμοῦσαν τὸ γένος τὸ βρότειον, καὶ ὑπνώσας ἐν αὐτῷ ζωῆς καὶ ἔργηγόσσης αἰωνιζούσης προξενον ὑπὸν ἀνάστη αὐτεξουσίας εἰς τὴν πρῶταν ἀποκτείνων πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς.

Ἄλλὰ καὶ σεβασμῶτος ἀξίαν εὐρίσκω ταύτην τὴν κλίσην· καὶ τὸν Ἡσαΐαν παράγω σοι μάρτυρα, καὶ ἐστὶ ἡ ἀνάπαυσις αὐτοῦ τιμὴ (3), προλιγόντα φανερώς. Ἀνάπαυσις δὲ, ὅτι καὶ ὁ ἐκ τῆς ὀδοποιρίας κόπος καὶ ἰδρῶς, καὶ ἅλλα τὰ φυσικὰ καὶ ἀδιάβλητα πάθη, ἐκχωρήσει τῆς θεότητος, ὅτι καὶ εἶδε κεινημένα ἐν τῷ κατὰ Χριστὸν ἀνθρωπίνῳ μέχρις αὐτοῦ τοῦ σταυροῦ· τὸ ἀπὸ τοῦδε ἐναντιόγητα μεμενήκασι, καὶ τῇ νεκρώσει τούτου συνενεκρώθησαν. Ἡ γὰρ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ὀδοπορία ἑτέρα ἦν, ὑπερφυῆς καὶ παράδοξος, ὡσπερ δὴ καὶ ἡ βρώσις καινοπρεπῆς. Ἐπιλείπει με καὶ ἡ ἡμέρα τὰ θαυμασία διεγυόμενον τοῦ ζωοπαρόχου σταυροῦ.

Ἐν Ἐρυθρᾷ θαλάσῃ ὁ σταυρὸς εἰκονίζεται· καὶ ἦν τοῦτο προχάραγμα τοῦ ἐν τῷ Δεσποτικῷ αἵματι ἐπιχρωσθέντος αὐτῷ ἐρυθήματος. Πικρίαν ὑδάτων εἰς γλυκύτητα μεταποιεῖ, καὶ λαὸν πικρῆται καὶ φυγάδα ζωογονεῖ. Δάκνοντας ὄρει ἀναίρει καὶ διασώζει τοὺς δακνομένους· ὡς εἶθε καὶ τὰς ἰοδόλους ταύτας ἐχίδνας, τοὺς ὑβριστὰς οὐτοῦ Βογομίλους, ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς ἐξηράνισεν, οἵτινες ἔροντες πανταχοῦ δάκνουσι λαὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν ἰὸν τῆς δυσσεθείας αὐτῶν ἐγγίονσι ταῖς τῶν εἰσεδούτων ψυχαῖς, πρὸς οὓς περιπαθῶς ἐν ἑοίμην ὄφεις· Γεννήματα ἐχιδνῶν, ποὺ φύγοιτε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γενένης; ἦν αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἐξεκαύσατε χωρὶς διωγμοῦ καὶ βασάνων τὴν εὐσεβίαν ἀρησάμενοι. Ἄλλὰ τὰ μὲν κατ' αὐτοὺς εἰς τοῦτο λήξει τὸ τέλος, ἐὰν μὴ μετανοήσωσι.

Ἡμεῖς δὲ (4) ἀλλὰ φέρε καὶ κατασφαλισμῶμεθα τὸν λαὸν τοῦ Χριστοῦ ἐπιδοαῖς ἰσραῖς, ἵνα μὴ τῆς θανατηφόρου ταύτης αἰρέσεως ὁ ἰὸς καθάπτηται τῆς τούτων ψυχῆς. Δαψιλῆς γὰρ τὸ κακὸν ἐκείχεται πανταχοῦ, καὶ κύκλω οἱ ἄσεβοις περιπατοῦντες τὴν καλὴν ποιμνὴν λυμαίνονται τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλ'

(4) Sequitur aculeatus in Latinis Epilogus, scriptus eo tempore, quo Veneti et alli Itali, sicuti et Franci, gravissima bella cum Græcis gerebant, ipsa imperii sede Græcis adempta. Quo minus mirandum, Germanum istum Latinæ gloriæ inimicum, linguam et calamum asperius et mordacius in Latinos strinxisse. Similes invectivæ in Latinos exstant apud Nicetam, Gregoram et alios Græcos.

ὑμεῖς βλέπετε τοὺς βαρεῖς λύκους, βλέπετε τοὺς κύνεας. Βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας, καὶ σκοπεῖτε τοὺς οὕτω περιπατοῦντας, καθὼς ἔχετε τύπον ἡμᾶς· ὅνα καὶ ἐγὼ τοληήσω μετὰ Παύλου κυχήσασθαι. Πολλοὶ γὰρ περιπατοῦσιν, οὓς πολλάκις εἶπρον ὑμῖν, καὶ νῦν κλαίω λέγω, τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, ὧν τὸ τέλος ἀπώλεια· φυλάξατε τὴν καλὴν παρακαταθήκην τῆς πίστεως ἀσυλὸν καὶ ἀνεπιβούλευτον. Μίλλομεν γὰρ ἄκαστος ταύτην ἀπαιτηθῆναι σώαν καὶ ἀνελλιπῆ ἐπὶ τοῦ ὁδοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλὰ μοι τὸν λόγον ἔδη ἐπισφραγιστέον ταῖς ὑπὲρ τοῦ κρατίστου σισιν.

Ἄρατε οὖν, εὐσεβῆς λαός, χεῖρας ἅπαντες πρὸς Θεὸν ὑπὲρ τῶν ἐκείνου χειρῶν πολλὰ καμύσας ἤδη ἐν ταῖς κατὰ τῶν ἐχθρῶν συμπλοκαῖς, ἵνα θεῖη τῆν χεῖρα αὐτοῦ εἰς πόλεμον, εἰς τὸ ἀποβαλεῖν τὴν ἰταλικὴν ὀξύχειρῶν εἰς τὸ καθαράζειν τὰ ἀλλότρια ἵνα ἐπιστρέψωσιν εἰς ἰσπέραν, τῆς ἰδίας πατρίδα, εἴγε τινὲς ἀπολειφθεῖν, καὶ λιμώξωσιν ὡς κύνες, οὐκ ἔχοντες οἱ αἰμοχαρεῖς ἐτι λείχων αἷματα τὰ αὐσονικά. Καὶ κυκλώσει τὴν ἰδίαν πόλιν λιμαρχοῦμενοι καὶ βαύζοντες μάταια. Ἰωάννης ὁ βαπτίσας αὐτοὺς τοῖς αἵμασιν ἰαυτῶν, ὁ θεοφορήτος ἡμῶν ἀποκράτωρ, ὑμῖν τοῖς ὑπὸ χεῖρα εὐαγγελίζεται, Πᾶσα φάραγξ, λέγω, πληρωθήσεται, ἢ τεταπεινωμένη γενεὰ τῆς τῶ χρόνῳ μὲν νεαζούσης Ῥώμης, ταῖς συμφοραῖς δι' ἡγερακίας ἐλευνῶς, καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται. ἢ καθ' ἡμῶν ἐπαρουμένη ἄθερωχος ὄρη ἢ ἰταλική. Καὶ ἴσονται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθείαν, ἐκείνου προσδοπιούντος, καὶ ἐπανάγοντος τοῦ καὶ τὰ ἡμῖν ἀδύνατα θυμαμένου Χριστοῦ. Ἦδη δὲ καὶ ἡ ἀξίση πρὸς τὴν ρίζαν τῶν δένδρων κείται. Τῶν κλάδων γὰρ ἀποτεμμένων ἄρτι καὶ κατὰ γῆς ἐτρωμένων καὶ κορηθῶν ἐρριμμένων εἰς τοῦδαρος, οὐκ ἀπελπιστία καὶ ἢ ριζοτόμησις. Τάχα δι' ἀσθενῆς ἢ ριζοδόλησις, ὡς ἐκ μεταφυτεύσεως. Πίστει τῷ Θεῷ τῷ πάντα θυμαμένῳ, βασιλέων εὐσεβέστατε καὶ πραότετε, κατὰ τὸν Δαυὶδ, ὡς ὄπλον κυκλώσει σε τῷ σταυρικῷ ἢ ἀλήθεια αὐτοῦ, ὃς ἐστὶν ὁ Χριστός, καὶ οὐ φοβηθήσῃ ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ τοῦ ἀφανῶς σοι προβάλλοντος, καὶ δειλανδρίαν ἐμποιοῦντος, οὐδ' ὑπὸ βέλου πετομένου ἡμέρας, καὶ φανερώς σοι ἀνθισταμένου ἐχθροῦ. Πάντα γὰρ ταῦτα ὁ τοῦ Χριστοῦ σταυρὸς ἀποσοθήσει μακρὰν, καὶ ὀδηγός σοι πρὸς ἅπαν τὸ καταθύμιον, καὶ ὡς ὄπλον εὐδοκίας στεκώσει σε, τροπαιόροον, μεγάλουκτον ἀναδείξας σε παρὰ τοὺς ἐμπροσθεν βασιλεῖς, ἐκτελούσης τῆς πανυκεράγνου Θεομήτορος, καὶ πανυπεραμώμου δι' ἐσποίνης ἡμῶν, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ τῶν καλλινίκων μαρτύρων Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἀπάντων. Γένοιτο ταῦτα, Τριάς παντοδύναμη καὶ παντάνασσα, ἢ ἐν προσώποις προσ-

A videte malos operarios, et observate eos qui sic ambulat sicut habetis formam nos, ut audeam cum Paulo gloriari: *Multi enim ambulat, quos sæpe dicebam vobis, et nunc flens dico, inimicos crucis Christi, quorum finis interitus*³⁴. Custodite insigne fidei depositum intactum et illibatum. A quolibet enim salvum et integrum reposcetur, cum ad terribile tribunal Christi assistemus. Verum orationem nunc quasi obsignemus precibus votisque ardentibus et assiduis pro optimo imperatore nostro.

ἡμῶν ἀποκράτωρ; προσευχαῖς καὶ ἐκτενίσαι δεή-

Tollite igitur, o fidelis popule, manus vestras ad Deum pro illius, quæ tot jam labores subierunt in conflictibus et præliis adversus hostes, ut *ponat brachia ejus velut arcum æreum et doceat manus ejus ad prælia*³⁵, ut repellant Italicam illam velocitatem rapiendialiena, ut revertantur in occasum, propriam suam patriam, si qui supersint, et esuriant ut canes³⁶, non habentes amplius sanguinari cruentem Ausonicum, quem lingant. Et *circumeant propriam civitatem fame pressi, incassum latrantes*³⁷. Joannes, qui baptizavit eos in proprio ipsorum sanguine, custoditus a Deo imperator noster evangelizans, acclamat nobis subditis: *Omnis vallis implebitur*³⁸, abjecta et afflicta generatio, annis quidem novæ Romæ, calamitatibus vero miserabiliter jam vetustæ. *Et omnis mons et collis humiliabitur*³⁹, elatum videlicet. Italorum supercilium *Et erunt prava in directa*⁴⁰, illo tanquam viæ dux præeunte, et omnia revocante Christo, qui et ea, quæ nobis sunt impossibilia, potest. Jam vero et *securis ad radicem posita est*⁴¹. Ramis enim modo amputatis, et in terram dejectis, truncatimque solo allisis, non desperandum est, quin et radix incidi possit. Forte enim, ut ex transplantatione, infirmæ sunt illæ, quas miserunt, radices. Fide igitur Deo, qui omnia potest, imperatorum piissime et mitissime, teque. ut David ait, tanquam *scuto circumdabit veritas ejus*, et non timebis a timore nocturno⁴² ejus, qui occulte te aggreditur, formidinemque immittit, *nec a sagitta volante in die*⁴³, et hoste palam tibi resistente. Omnia enim hæc longe crux Christi repellat, et dux tibi erit ad omnia, quæ desideras, et *ut scutum bonæ voluntatis coronabit te*⁴⁴, triumphatorem et victorem supra superiores imperatores effectum; precibus et interventu castissimæ Deiparæ, et immaculatæ Dominæ nostræ, et semper Virginis Mariæ, fortissimisque victoribus Christi martyribus, et omnibus sanctis intercedentibus isthæc eveniant, o sanctissima et omnia gubernans Trinitas, in tribus personis et in una Deitate adorari solita, quam decet omnis gloria, honos et adoratio in infinita sæcula. Amen (5).

³⁴ Philipp. III, 18, 19. ³⁵ Psal. XVII, 35. ³⁶ Psal. LVIII, 7. ³⁷ Ibid. 15. ³⁸ Luc. III, 5. ³⁹ Ibid. 10. ⁴⁰ Ibid. 9. ⁴¹ Psal. XC, 5. ⁴² Ibid. 6. ⁴³ Psal. 5, 13.

(5) Disquistio de isto Germano revocat mihi in memoriam, quod est apud Possavinum in Apparatu

sacro, vº Germanus, sub prisci illius Germani, patriarchæ Constantinop. nomine circumferrilibrum De

κινουμένη τρισε και διά τῆ θεότητι, ἣ πρέκει πῆσα δοξα, τιμή, και προσκύνσεις εις τοὺς ἀτελευτήτους αἰώνας. Ἀμήν.

II.

In vivificam crucem tertia jejuniornm Dominica. Τῆ τρίτῃ Κυριακῇ τῶν νηστειῶν και εις τὸν ζωοποιὸν σταυρὸν.

(Gretser, *ibid.* p. 228.)

*En lectulum Salomonis, sexaginta fortes in circuitu ejus ex potentibus Israel, omnes tenentes gladios, bellumque docti*¹. Rigauda enim sunt statim radix et principium encomiorum, quæ de venerando crucis Dominicæ ligno instituemus, idque fluentis aquarum e Canticis deductarum, et liquores sapientie a Salomone profectæ, ut si secundum fluvium oratio decurrat, fructus lætitiæ inde illis existat, qui umbram ejus desiderant, et sub ea consistunt. Salomon igitur, si interpretari hoc nomen velimus, *pacificum* significat, Christus vero *pax nostra est*, ut Paulus testatur, *qui fecit utraque unum et medium parietem inimicitarum dissolvit*². Lectulus autem hujus Salomonis crux est, in quo consopitus, dormivit vitalem somnum, et quo eum, qui corruerat, Adamum denuo excitavit, cum sponte sua super hoc caput suum reclinasset.

Sexaginta vero fortibus lectulus circumsepitur et ambitur a potentibus Israelis suntque illi, qui sub veteri et nova lege vixerunt. Nam qui ex duodecim tribus Israelitici populi, Dei amantes fuerunt, in duos diversos status distributi sunt; alter enim vite status ante legem latam fuit alter post tabulas (legis) et tabernaculum. Similiter et illi, qui oculis suis divinum Verbum coram aspexerunt, et gratiæ præcones et nuntii exstiterunt, ad æqualem duodenarium numerum redacti sunt, omnes tamen triplici quasi classe continentur ob Trinitatis cul-

¹ Cant. iii, 7² Ephes. ii, 14.

processione sancti Spiritus, et librum De pane in fermentato et de purgatorio, et de tribus modis administrandi baptismi. Isti tractatus nullo modo ascribendi sunt sancto Germano, qui sub Leone Isaurico floruit, quia fuit orthodoxus, cum Romano Pontifice conjunctissimus; et necdum controversiæ istæ inter Græcos et Latinos exstiterant. Si sunt alicujus Germani, erunt forte hujus ipsius, de quo nobis sermo est; schismaticus enim fuit, et acer hostis Latini nominis.

Neque etiam sancti Germani sunt ea responsa, quæ exstant lib. in *Juris Græco-Romani*, fol. 232, ut sentire videtur Baronius, tom. IX *Annalium* anno 730, num. 6, in margine; quia repugnat numerus annorum mundi subscriptus. Et in primo responso mentio fit Constantini Comneni, quem clarum est, vixisse nonnullis sæculis post Germanum. Scholiastes *Juris Græco Romani* tribuit Germano, qui prius Adrianopoleos, postea Constantinopolis pontifex fuit, de quo Gregoras, et Catalogus patriarcharum Constantinop. in fine libri quartii *Juris Græco-Romani*.

Nec sunt sancti Germani homiliæ in D. Virgînem, ex quibus Canisius multa citat lib. I *De beata Virgine*, et quæ Græce exstant in Bibliotheca Augustana, num. 51 et 66. Sed sunt vel nostri Germani, vel alicujus posterioris, quia stylus et genius prorsus idem est. Nec refert, quod homilia de Præsen-

A Ἰδοὺ ἡ κλίνη Σολομών, εἰχόντα δυνατοὺς κύκλω αὐτῆς ἀπὸ δυνατῶν Ἰσραὴλ, πάντες κατέχοντες ῥομφαίας, δεδιδραγμένοι πόλεμον. Ἀρδεντέον γὰρ εὐθύς τὴν ῥίζαν και τὴν ἀρχὴν τῶν ἐγκωμίων τοῦ παυσίπτου ξύλου τοῦ σταυροῦ Κυρίου, ταῖς διεξοδοῖς τῶν ἀσματικῶν ὑδάτων και τῷ χύματι τῆς Σολομώντος σοφίας, ἵνα καταρῶν φερομένου τοῦ λόγου καρπὸς εὐφροσύνης ἐκείθεν ἀναβῆλῃ τῶς ὑπὸ τὴν σκιάν αὐτοῦ ἐπιθυμήσασι και καθίσασι. Σολομὼν μὲν οὖν εἰς εἰρηνικὸν μετεγλώττισται· Χριστὸς δὲ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνὴν, ὁ ποιήσας ἀμφοτέρα ἐν και τὶ τῆς ἐχθρας μισοτοχοῦν καθελὼν. Κλίνη δὲ τοῦτου τοῦ Σολομών ὁ σταυρὸς, ἐν ᾧ ἐκοιμήθη, και ὑπνωσε τὸν φυσίζων ὑπνον, και τοῦ πεσόντος Ἀδὰμ ἀναστάσιμον, ἐπικλίνας αὐτῷ τὴν κεφαλὴν ἐκουσίως.

Ἐξήκοντα δὲ δυνατοῖς ἡ κλίνη περιστοιχίζεται και περιέπεται ἀπὸ τῶν δυνατῶν Ἰσραὴλ, τοῦ τε παλαιοῦ και του νέου νόμου. Ὅσοι τε τοῦ δωδεκαφύλου τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ ἀνέσχον θεοφιλεῖς ταῖς διαφοροῖς δισσοῦμενοι καταστάσεις (ἐτέρα γὰρ ἡ πρὸ τοῦ νόμου διαγωγή, και ἐτέρα μετὰ τὰς πλάκας και τὴν σκηνήν), και ὅσοι τοῦ θείου Λόγου αὐπόπται, και τῆς χάριτος κήρυκες εἰς τὴν ἴσταν μὲν ἀνακεφαλαίουμενοι δώδεκα, τρισσοῦμενοι δὲ ὁμως τῇ λατρειᾷ τῆς Τριάδος, και ταῖς ἰσαριθμοῖς τοῦ βαπτίσματος καταδύσει τελειούμενοι. Προφητῶν

C tatione D. Deiparæ dicit apud Surium haberi in Simeone Metaphraste, qui istos posteriores Germanos ætate antecessit: quia volumina illa Metaphrastæ centones sunt, quibus posteriores Græci perpetuo aliquid assuerunt. Quare non probo, quod doctissimus vir Petrus Pantinus homiliam in præsentationem D. Virginis, a se editam, sancto Germano attribuit, eumque eundem esse putat cum illo Germano, cujus exstat homilia in cædem infantium, ab Herode patratam. Nam utraque homilia est recentioris Germani, de quo supra. Nec Cyrus ei loci est nomen proprium, vel prænomen, sed vocabulum honoris a recentioribus Græcis iis qui in dignitate sunt tribui consuetum. Nec iste Germanus sanctus est, sed schismaticus.

D Et quia semel censoris munus suscepimus, addo, mihi jampridem eam suspicionem injectam esse, ne ipsam quidem *Theoriam rerum ecclesiasticarum* quæ tomo VI *Bibliothecæ SS. Patrum* inserta est, pertinere ad sanctum et vetustum illum Germanum, sed ad aliquem ex posterioribus; quod vel unus ille locus de *fidelibus, in Veneticis insulis habitantibus persuadet*, nam temporibus præsei illius Germani paucæ, imo forsau nullæ insulæ Græcæ sub Veneto imperio tenebantur. Et auctor *fideles* vocare videtur eos qui, Græcorum opinionibus addicti, in inculis Veneticis a Latinorum ritibus abhorrebant.

γὰρ καὶ ἀποστόλων καύχημα ὁ σταυρός, δι' οὗ παν-
 τὸς γεγόνασι δυνατώτεροι δυνάμεις πολλὰς καὶ ση-
 μεία ἐκτελέσαντες, καὶ δι' οὗ αὐτοῖς κόσμον ἐσταύ-
 ρωται, καὶ τούτων ἕκαστος τῷ κόσμῳ, οἷος ἦν ἐκεί-
 νος ὁ εὐδοκῶν ἐν ταῖς ἀσθενείαις αὐτοῦ καὶ λέγων,
 Ὅταν ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι.

Πάντες, φησί, κατέχοντες ῥομφαίας διὰ τῶν
 μηρῶν αὐτῶν ἀπὸ θάμβους ἐν νυξί. Προκείμεθα
 γὰρ τὸ λειπόμενον τῆς ἀσματικῆς ταύτης περιχο-
 πῆς. Ῥομφαίας ἐπὶ τῶν μηρῶν, τοῦ λόγου νοουήτος
 τὰς ἀναιρετικὰς ἐγκρατείας τῶν ὑπογαστρίων πα-
 θῶν, καὶ ἔστι τοιοῦτος ῥομφαιοφόρος τῶν ἀλ-
 λων ὁ μέγας στρατιώτης τῆς χάριτος, ὃς ἐπιστέλλων
 φησίν. Ὑποπιᾶζω μὲν τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ,
 μήπως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδούκιμος γένωμαι.
 Ἐφῆρμωσται δὲ ἀρίστως τῇ ἐνοσίᾳ ταύτῃ καὶ τὸ,
 ἀπὸ θάμβους ἐν νυξί. Καθὼ τῆς Λαυιδικῆς ὀπλο-
 θήκης τῆν ῥομφαίαν ταύτην ἀναλεγόμενος συμμαχῶ
 τῷ λόγῳ ἀγωνιζομένῳ πρὸς τὴν ἀπόδειξιν. Ὅπλων,
 φησί, κυκλώσει σε ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ· οὐ φοβη-
 θήσῃ ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ. Τὸ γὰρ ὄπλον ἀναι-
 ρετικὸν τῶν ἱπαναστάσεων τῆς σαρκός, καὶ τῶν
 ἐντεῦθεν νυκτεριῶν φαντασμάτων. Τοιοῦτόν μοι
 τοῦ λόγου τὸ ὄρημα σήμερον ἐκ κλίνης μὲν ἀνι-
 στάμενον, καὶ τῆς κινήσεως ἀπαρχόμενον, εἰς δὲ γε
 τὰς πρωίας ταύτας τὰς προσκυνησίμους τοῦ παν-
 σεβάστου σταυροῦ ἀποκτεῖνον πάντας τοὺς ἁμαρ-
 τωλοὺς τῆς γῆς. Οὗτοι δὲ εἰσι δαίμονες, δημιουργοὶ
 τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς κακίας γεννήτορες. Ἄῃρ γὰρ
 ἢ τῇ χειρὶ τυπούμενος, ἢ τῇ γλώττῃ τυπόμενος,
 τῇ γραφῇ, τῇ κλήσει τῆ σταυρικῆ, τὰ ἐναέρια
 πνεύματα μακρὰν ἀπελαύνει, Βαρὺς ἐστὶν ἡμῖν
 καὶ βλέπομενος, καὶ ἀκούμενος, λέγοντα, ὁ
 σταυρός.

Ὅτι τοίνυν ὀφθαλμοὶ μὲν τῶν πιστῶν, ὀπτικάς
 ἀπορροίας ἐξακοντίσαντες ἐπὶ τὸν σταυρὸν, καθη-
 γιάσθησαν. αἱ δὲ τοῦ αγιασμοῦ κορροσθεῖσαι πλήρεις
 χάριτος παλιέροι πρὸς τὴν ἰδίαν πηγὴν ἀνεχύθη-
 σαν χεῖλη δὲ διασταλέντα πρὸς ἀσπασμὸν, εἰτ'
 ἀθρόον συμπτυχθέντα καὶ τὸν ἐποχοῦμενον ἀέρα τῷ
 θείῳ σταυρῷ ἀνιμησάμενα, καὶ συνεφελκίζόμενα
 ἐνδοθεν, πᾶσαν τὴν τῶν σπλάγχων οἰκονομίαν
 ζωοποιοῦ ἐμπνεύσεως ἐπλησαν, καὶ ὁσφρησίς διὰ
 τῆς ἐκείθεν ἀποπνεομένης εὐωδίας ἡγαλλίαστο-
 μέτωπα δὲ, βλέφάρᾳ τε καὶ κορυφαῖ ταῖς ἀραις
 καθηγιασθησαν· φέρε καὶ τὰς ἀκοὰς κατακοσμή-
 σωμεν, ὡς ἔν τισι ἐνωτίοις χρυσοῖς ταῖς τοῦ σταυ-
 ροῦ ἐγκωμίοις, οὐχ ὅτι τὰ ἡμέτερα χρύσεια, οὐ
 ταῦτό φημι, ἀλλ' ὅτι δι' αὐτὸν ἐγκωμιαζόμενον
 τίμια. Τιμάται γὰρ καὶ ξύλον χροσὶ δρυτόμου
 ἀπερρώγος δένδρου τινός, καὶ τούτου ἀκάρπου,
 εἶτα εἰς κοντόν ἀποτετορευμένον, καὶ σκῆπτρον
 ὑπάντηχον τὸ βασιλικόν. Οἶδα μὲν οὖν ὅτι καὶ τὰς
 ἀκοὰς ἠγαλλίασθητε μελουροῦμένων τῶν ὕμνων τῶν
 σταυρικῶν. Πλὴν ἄλλὰ πεφεισμένως, καὶ οὐ κατὰ

tum, todidemque baptismi, quibus perficiuntur,
 immersiones, Prophetarum et apostolorum glo-
 riatio crux est, qua omnibus potentiores effecti
 sunt, multis virtutibus et signis patrat, per quam
 mundus illis crucifixus est, et quilibet illorum
 mundo, qualis erat ille, qui sibi placebat in infir-
 mitatibus suis, dicens : *Quando infirmor, tunc po-
 tens sum* ³.

*Omnes, inquit tenentes gladios super femora sua
 propter timores nocturnos.* Addendum enim est id
 quod restat de sententia ex Canticeis. Per gladios
 super femora nil aliud intelligitur, quam coerci-
 tiones illæ et cohibitiones, quæ cupiditates ad ven-
 trem spectantes de medio tollunt. Hujusmodiense
 ante alios præcinctus erat magnus ille gratiæ miles,
 qui in quadam epistola ita loquitur : *Castigo corpus
 meum, et in servitutem redigo, ne forte aliis prædi-
 cans, ipse reprobus efficiar* ⁴. Huic sententiæ aptis-
 sime quadrat etiam illud, *propter timores noc-
 turnos* ⁵. Et ego ex Davidico armamentario gladium
 hunc depromens, orationi ad propositum demon-
 strandum aggressus quasi suppetias feram : *Scuto,*
 inquit, *circumdabit te veritas ejus; non timebis a
 timore nocturno* ⁶. Nam scuto hoc impressiones
 carnis, et omnia, quæ hinc enascuntur, nocturna
 phantasmata et spectra comprimit. Tale mihi hodie
 dicendi exordium erit, ex lectulo quidem exsur-
 gens, et ad hoc progredi incipiens ad matutinas
 vero istas omni veneratione dignæ crucis adora-
 tiones, *omnes peccatos terre interficiens* ⁷. Isti
 autem. sunt demones, satores peccati et malitiæ
 genitores. Aer enim vel manu formatus, vel lingua
 percussus, signo et invocatione crucis aerios spiritus
 procul abigit. Gravis, inquiunt, nobis est crux et
 visu et auditu.

Quando igitur oculi fidelium emissiones illas
 visivas ad crucem ejaculantes sanctificati sunt,
 illæque donis cœlestibus cumulatæ, gratia plenæ,
 reciproco cursu ad suam originem remearunt,
 labia vero diducta ad salutationem et osculum ;
 deinde confestim conductæ et compressæ, et aerem
 divinæ cruci circumfusum haurientia, et introrsum
 trahentia, omnem membrorum fabricam et disposi-
 tionem vivifica quadam inspiratione compleverunt,
 olfactus insuper voluptate perfusus est ob sua ve-
 olentiam inde manantem ; frontes præterea, et su-
 percilia, et vertices contactu sanctificationem per-
 ceperunt : *agedum aures quoque ornemus, quasi
 quibusdam in auribus aureis crucis præconiis, non
 quod nostra existimemus aurea ; non ita sentio ; sed
 quod sint ad ipsam, quæ laudatur, omni veneratione
 digna. Honoratur enim et lignum [manibus
 lignatoris ex arbore, eaque infructuosa recisum, si
 postea in contum efformetur, sceptrumque regium
 sustineat. Non me fugit igitur, vestras quoque aures
 sanctificatas esse hymnis in crucem decantatis.*

³ II Cor. xii, 10. ⁴ I Cor. ix, 27. ⁵ Cant. iii, 8. ⁶ Psal. xc, 5. ⁷ Psal. c, 8.

Cæterum parce, non ad satietatem, nec nisi ad gustum, nunc autem lautius et copiosius id facere oportet, si princeps vitæ novi Israelis Christus, qui et ad supernam Jerusalem nos deducit, *virga virtutis suæ*⁸, quæ est crux, arentem meum animum percusserit. Tunc enim per gratiam suam vestras aures exsatiabit abunde, effusa aqua benedictionis, non contradictionis. Hinc ergo dicendi initium sumemus.

Cum sacrarum Litterarum paradisum perlustro, duo ligna reperio propriis et distinctis nominibus, ab aliis, quæ erant in Edem, lignis innominatis, se junctæ: *lignum scientiæ* et *lignum vitæ*⁹. Quorum illud primis parentibus propositum erat quasi in adversarium; hoc vero repositum erat in præmium. Sic enim visum fuit Agonothetæ et certaminis præsidis ne mens hominum sine lucta languesceret, desequæ et extra omnem pugnam aleam degeret; nam ejusmodi vita, omni profectu caret, nec ullam coronam parit. Extendit ergo lignum scientiæ velut manus quasdam, ad manubrii apprehensionem, suavitatem et pulchritudinem fructus, hominemque et oculis, et lingua traxit, ut illo fructu frueretur, qui ei magnam ciadem allaturus erat, si intemperantia devictus eundem gustasset, quod et evenit; nam succubuit. Cum enim fructus hujus assultibus quasi obsideretur, manus cupiditati dedit, captusque et in servitute redactus est infelix, et miserabilis homo: et ex hoc tempore a ligno vitæ, exoptatissimo illo victoribus præmio, excidit, et ab ejus communione repellitur, abjectus et confusione plenus: vivere vero jam peccatum incipit, et dominatur *ad Adam usque ad Moysem*¹⁰, ut ille in cælum raptus Paulus disserit, per *Moysem* legem intelligens, quæ hujus ministerio Israeli data est. Porro *vitæ* appellationem accipit mulier a viro post transgressionem et maledictionem; nam cum ex cælesti et immortalis vita excidissent, facti sunt primi parentes nostri auctores hujus tot incommodis et peccatis obnoxiiæ vitæ. *In iniquitatibus enim conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea*¹¹ Eva; quia ipsa mater est omnium, qui in hac corruptioni exposita vita degunt.

Hæc quidem in hunc modum sese habebant; et ego præ ignavia implicor et illaqueor ligno scientiæ, et casu gravi corruo, et a ligno vitæ abstrahor, jamque nil nisi mortalitatem redoleo. Quid enim immortalitas cum mortalitate commune habet? Exsurgit autem mihi altera ex parte aliud lignum, manusque remissas et genua dissoluta ex ruina excitat; nam *virga virtutis* crux a Davide picta est. Quam vero admirabilis est reparationis ipsius modus? Commovetur propriis visceribus ad misericordiam Dominus et Agonotheta noster; neque sustinet videre figmentum manum suarum cujus gratia totam rerum universitatem, et quidquid in ea continetur, condiderat, dæmonum manibus illudi,

⁸ Psal. cix, 2. ⁹ Gen. ii, 17. ¹⁰ Rom. 5, 14.

κόρον και μέχρι γέυματος, ἄρτι δὲ θαυμάσιον, εἴπερ ὁ ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς τοῦ νέου Ἰσραὴλ ὁ Χριστός, ὁ και θεμαγωγῶν ἡμᾶς πρὸς τὴν ἀνω Ἰερουσαλήμ τῇ ῥάβδῳ τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως, ἥτις ἐστὶν ὁ σταυρὸς, τὴν ἀνικμὸν μου πλήξει διάκοναι. Τότε γὰρ διὰ τῆς ἑαυτοῦ χάριτος προσκορθεὶς τὰς ἀκοὰς ὑμῶν ἀπεργάσσεται ὕδατα ἐκκρουνίσας εὐλογίας, οὐκ ἀντιλογίας. Ἀρξώμεθα δ' οὖν ἐντεῦθεν.

Εὐρίσκω περιερχόμενος τὸν παράδεισον τῆς Γραφῆς ξύλα ὀνόμασι ῥητοῖς τῶν ἄλλων τῆς Ἐδέμ ἀνωρύμων ξύλων ἀφοριζόμενα, τὸ ξύλον τῆς γνώσεως, και τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, ὧν τὸ μὲν εἰς ἀντίπαλον τοῖς γενάρχαις καθίστατο τὸ δὲ εἰς ἐπαθλον ἱεταμίευστο. Τῷ γὰρ Ἀγονοθήτῃ οὐκως ἐδόξεν, ἵνα μὴ ὁ νοῦς τῶν ἀνθρώπων ἐκτὸς ἀγῶνων καθίζοιτο, και ἀργὸς εἴη και ἀργύμαστος; τὸ γὰρ τοιοῦτον ἀπρόκοπον μένει και ἀστεργάνωτον. Προὔτεινε μὲν οὖν ὡς τινὰς χεῖρας πρὸς τὰς λαβὰς τὸ ξύλον τῆς γνώσεως, τὴν τε γλυκύτητα και τὴν ὠραϊότητα τοῦ καρποῦ, και τὸν ἀνθρώπου και δι' ὀφθαλμῶν εἶλε και διὰ γλώσσης εἰς ἀπόλαυσιν τοῦ καρποῦ. Ἐκεῖτο γὰρ τουτο ἤττημα εἶναι τῷ λεχνευσάμενῳ περὶ τὴν βρώσιν. Γέγονεν οὕτω, και ἤττηται, πολιορκηθεὶς γὰρ ταῖς τοῦ καρποῦ ἄλλοιαις χεῖρας δέδωκε τῇ ἐπιθυμίᾳ, και εἴλω, και δεδούλωται ὁ βαρυσύμφωρος και πολυστένακτος ἀνθρώπος. Ἐντεῦθεν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς τοῦ πολυεύκτου ἐπάθλου τοῖς νικηταῖς ἀποτυγχάνει, και ἐκβάλλεται τῆς τούτου μεθίξεως τεταπεινωμένος, κατησχυμμένος. Ἐξὴν δὲ ἡ ἀμαρτία ἀπάρχεται, και βασιλεύει ἀπὸ Ἀδάμ ἕως Μωϋσέως, ὡς οὐρανοβόλων Παῦλος μυσταφώγει, Μωσῆα κατονομάζων τὸν διὰ τούτου δεδομένον νόμον τῷ Ἰσραὴλ. Ζωῆς δὲ κλησιν ἡ γυνὴ μετὰ τὴν παραβάσιν και τὴν κατάραν παρὰ τοῦ ἀνδρὸς δέχεται; τῆς γὰρ οὐρανοῦ και ἀθανάτου ἐκπεσόντες ζωῆς τῆς ἐμπαθοῦς, και ἐγαμάρτου οἱ προπάτορες ἀρχηγῆται γεγονάσιν. Ἐν ἀνομίαις γὰρ συνελήφθην, και ἐν ἀμαρτιαῖς ἐκύησέ με ἡ μήτηρ μου Εὐα; ὅτι αὐτὴ μῶτηρ πάντων τῶν ζώντων τὴν φθειρομένην ζῶν.

Εἶχε μὲν οὕτω ταῦτα; και συμποδίζομαι τῷ ξύλῳ τῆς γνώσεως ἐκ ῥαθυμίας, και κατολισθαίνω πτώμα παγγάλεπον, και ἀφείλομαι τοῦ τῆς ζωῆς ξύλου, νεκρότετος ἤδη ἀπόξω. Τί γὰρ κοινὸν ἀθανασία και θνητότητι; Ἀντακίστησαι δὲ μοι ξύλοῦτερον, και χεῖρας ἀνιμένας, και γόνατα παραλελυμένα ἐκ τοῦ ὀλισθημάτος παρακαλεῖ ῥάβδος και γὰρ δυνάμειος ὁ σταυρὸς τῷ Δαυὶδ εἴρηται. Και ὁ τρόπος τῆς ἀνορθώσεως ὡς θαυμαστός; Κινεῖται σπλάγγχοις οἰκείοις εἰς ἔλεον ὁ Δεσπότης και Ἀγωνοθήτης μου, και οὐκ ἀνίχεται βλέπειν τὸ πλάσμα τῶν οἰκείων χειρῶν, ὑπὲρ οὗ τὴν πάντοτε γῆ συνεπέξατο σφαῖραν, και ὅσα ταύτης ἐνδύθεν φέρονται, χροσὶ δαιμόνων παιζόμενον, και ὡσανεὶ σφαῖραν

¹¹ Psal. l, 7.

κατὰ γῆς κυλιόμενον, καὶ περισυρόμενον. Γίνεται ἄ-
 τόνον ὁ νέος Ἀδάμ, καὶ ἐμφανίζεται τῷ κόσμῳ
 ἀνθρωποτροπικῶς, τὸ θεοπρεπὲς οἰκονομικῶς ἐν
 πολλοῖς συγκαλύπτων διὰ τὸν ἀντίπαλον. Καὶ ἦν
 ἐμπρακτος τοῦτο διδασκαλία τῷ προπάτορι μυστα-
 γωγουμένῳ προδῆλως, ὅπως καὶ αὐτὸν εἶδει τὴν
 πάλην τότε μεταχειρίσασθαι. Εἰ γὰρ ἐγώ, φησί,
 κατὰ φύσιν Θεὸς ὢν κἄν τοῖς οὐρανοῖς κατοικῶν,
 εἰς γῆν ἀφίγμαι, καὶ μέχρι δούλου μορφῆς ἐμαυτὸν
 ἐταπείνωσα, διὰ τί σὺ γῆνιον ἑαυτὸν εἶδως, πλήρη
 οἰκίαν οἰκούντα, ἐνὶ πηδῆματι τῶν οὐρανίων ὑπερ-
 θεν ἀντύγων ἐπειράθης ὑπερῶλλεσθαι; Ἐδέησε τοι-
 γαρὸν τὸν ἴσον ἀγῶνα ὑπὲρ ἡμῶν ἀναδείξασθαι τὸν
 ἀγωνοθέτην, καὶ ἐντίχνως ὑποσκελίσει τὸν ἡμίτερον
 πτεροιστήν.

Φυτεύετε τοιγάρων ξύλον ἐν τόπῳ Κρανίου. Τὸ Β
 δὲ Κρανίου, λόγος φιλαλήθης, προπάτορος τυγχάνει
 Ἀδάμ, καὶ ὡσαυτεῖ ἐπ' αὐτῷ θεατῆ τὸ στάδιον ὑπέρ-
 χεται τοῦ παλαισματος ὁ Χριστός. Ὁ καρπὸς δὲ τοῦ
 ξύλου τούτου θάνατος ἦν προδηλότατος, μηδὲν προ-
 βεβλημένος ἐπαγωγὸν, μηδὲ ἐνδοξόν, ἀδοξίαν δὲ
 μεγίστην καὶ ὄνειδος φρουροῦσι τὰ τῶν ἀνθρώ-
 των. Καὶ ὁ μὲν καρπὸς ἐκείνος τῆς γνώσεως,
 ὡραῖος ἦν εἰς ὄρασιν καὶ καλὸς εἰς βρώσιν, καὶ
 ὑψηλὰς ἐλπίδας τῆς θεώσεως προὔτεινεν· ὁ δὲ
 σταυρικὸς, τούταντιον ἄπαν, ὥστε πῶρόωθον τὸν
 Ἰσαίαν τούτου ἰδόντα, καὶ παθηγόμενον λέγειν·
 Εἶδομεν αὐτὸν, καὶ οὐκ εἶχευ εἶδος οὐδὲ κάλλος,
 ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλείπον παρὰ
 πάντας ἀνθρώπους. Καὶ οὐ μόνον ἀδοξὸς ὁ τοῦ
 ξύλου τούτου καρπὸς, ἀλλὰ καὶ πικραίνων τὴν αἰ-
 σίησιν. Χολὴν γὰρ ἀπέβλυσε· τὰ γὰρ γλυκία τῷ
 προπάτορι εἰς χολὴν ἐστράφη τῶ τὴν πτώσειν τοῦ-
 του ἀναπαλαίοντι· καὶ γίνονται τὰ ἐναντία ἰμάτια
 τῶν ἐναντίων, καὶ ὁ πικρανεὶς σώζει τὸν ἡδυν-
 θέντα τῷ καλῷ πρὸς βρώσιν καρπῷ, καὶ ἐκουσία
 γύμνωσις τὸ τῆς φθορᾶς ἐνδυμα θεραπεύει, καὶ ὁ
 ἀδικὸς θάνατος τὸν δίκαιον ἀναίρει, καὶ τὸ ξύλον,
 τὸ πρῶτον ἐπάρατον καὶ θανατοποιόν, εἰς εὐλογίαν
 ἀποτελεστέῃ, καὶ ζωὴν αἰώνιον ἀναθάλπει.

et ligam jam pridem exsecrandum et mortiferum in benedictionem desinit, vitamque æternam producit.

Κάντευσεν παιδαγωγούμεθα πρὸς τὸν μέγαν
 ἀγῶνα, καὶ ἐπιγινώσκουμεν τὴν μέθοδον τοῦ παλαι-
 σματος· καὶ μωθάνομεν τὰ ἡδύνοντα πάντα, ὡς
 ὀδύνηρά, παρατρέχειν, γυμνοὶ προσθαθείας εἶναι D
 τοῦ κόσμου, ἵνα μὴ ἔχη κοσμοκράτωρ λαβῆς·
 ὑπερεύχεσθαι ἐπηρεαστῶν ὡς ἐνεργητῶν, ἂν διαμε-
 ρίζωνται τινες τὰ ἰμάτια τὰ ἐκ τῆς τετρατύος τῶν
 στοιχείων συμπελεγμένα, μηδ' ἐπιστρέφεισθαι τί
 γὰρ ἂν καὶ βλάβειαν τοῦ ἀνωθεν ἐξυφασμένου χι-
 τῶνος, φημί τῆς ψυχῆς, σώου καὶ ἀρραγοῦς διαμέ-
 νοντος; τὸν θάνατον τύτῶν ὡς ὄναρ λογίζεσθαι.
 Ἔσται γὰρ ὅταν διυπνισθῶμεν, καὶ τὴν ἀνεσπερον
 ἡμέραν ὀφόμεθα καὶ κατάσχουμεν ἀσφαλῶς τὴν ἐν
 νυκτὶ τοῦ βίου φανταζομένην ἡμῖν βασιλείαν.

et velut pilam quamdam in terra volvi et trahi. Nascitur ergo novus Adam, mundoque specie humana innotescit, divinam majestatem, certa dispensatione in multis tegens ob adversarium. Quod primo parenti efficacis institutionis loco erat; quippe perspicue edocto, quomodo et ipsum tunc ad pugnam accingi oportuerit. Si enim ego, inquit, qui natura Deus sum, et in cœlis habito, in terram descendi, et usque ad formam servi me demisi et abjeci, quare tu, qui te terrestrem esse, et in lutea domo habitare non ignorabas, uno saltu super omnes cœlestes orbis saltare conatus es? Quamobrem necesse fuit, ut ipse Agonothetes noster parem pro nobis pugnam iniret, eumque qui calcaneum nostrum observat, artificiose supplantaret.

Eapropter lignum plantatur in loco Calvarie. Hæc vero Calvaria, ut vera traditio habet, primi parentis Adami est, quo velut spectatore ingreditur Christus stadium locumque certaminis. At fructus ligni hujus mors erat certissima et præsentissima; nihil, quod recreare posset, nihilque glorie continens, quin potius plena dedecoris et opprobrii, judicio illorum, qui humana tantum sapiunt. Et fructus ille quidem scientiæ pulcher erat visu, et jucundus gustatu, et magnifica divinitatis adipiscendæ spe implebat. At crucis fructus contrario prorsus modo sese habuit; ut Isaias eminus eundem conspicatus et miseratus dixerit: *Vidimus illum, et non habebat formam, neque pulchritudinem, sed species illius sine honore fuit*¹², ut, quod ad illam attinet, omnibus hominibus forma inferior fuerit. Neque solum fructus hujus arboris inglorius fuit, sed et sensum amaritudinis infecit; nam fel stillabat; quæ enim primo parenti fuere dulcia, ea in fel conversa sunt ei, qui casum illius reparavit, fiuntque contrariorum contraria medicamenta, et is qui amaritudinem expertus est, servat illum qui pulchro fructu sese oblectarat, et voluntaria nuditas corruptionis in dumentum curat, morsque injusta justum perimit,

Quæ omnia ad ingens certamen nos erudiunt, et hinc pugne rationem cognoscimus, discimusque omnia jucunda ut tristia et acerba defugere, quo nudi simus ab omni erga mundum affectione, ne princeps hujus mundi occasionem adversus nos accipiat. Discimus etiam hinc orare pro iis qui nos lædunt tanquam pro benefactoribus: et nihil morari, si qui dividant vestimenta ex quadruplici elementorum serie coagmentata; quid enim nocenti inferre queant, si tunica superis in oris texta, anima inquam, salva et integra permaneat? Discimus denique ipsam mortem tanquam somnium quoddam reputare. Erit enim tempus cum expergefimus, diemque sine vespera intuebimur, secureque occupabimus illud, quod in nocte hujus vitæ animo et cogitatione concepimus regnum

¹² Isa, LIII, 2.

Videte, qualis schola virtutis sit crux. Videte, quo ferat imitatores Christi crucifixio. In caelum subducit, cœli cives facit, hæredes Christi. Quam adorandum mihi hoc lignum, quam colendum, quam venerandum! ut ego illud reputem pro scala illa cœlos tangente, in qua Christus innixus est. Mortuus enim pro vita mea in cruce tenebatur, more hominis, et in eadem firmatus est, ne ad terram propter corpus exsanguie inclinatus decideret, qui divinitate omnia complectitur vitæque functis vitam inspirat. Angeli vero ascendebant et descendebant per hanc scalam. Ascendebant enim quodammodo, Jesu modicum quid præ ipsis *minorato et humiliato*, propter cruciatum mortis. Confestim autem descenderunt descensu infinito, cum crucifixum viderent supra omnem principatum et potestatem evectum. Et quidnam aliud, quam creatorem suum, et regem, et Dominum gloriæ? At sub hac scala dormit diuturnum illum somnum, universalis ille patriarcha, pater omnium viventium, et princeps omnium, quæ ab initio fuerunt familiarum, Adam. Et lapis ad caput ejus; siquidem locus Calvariæ Lithostrotos est appellatus.

Ex hac sublimitate ad aliam quamdam sublimitatem recurrit oratio, Dominique vocem ita dicentem audit: *sicut exaltavit Moyses serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam*¹³. — *Quam magnificata sunt opera Domini! nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. Vir insipiens non cognoscat, et stultus non intelliget hæc*¹⁴. Vellem modo et Judæos et Bogomilos adesse, et audire orationem reprehendentem et refellentem eorum maledicta contra benedictam omniumque vocibus laudandam crucem. Sed quid commune Ecclesiæ Dei, et mutis illis canibus? ut propheta ait¹⁵; præsertim cum, ne profanos istos ad hæc audienda advoce, impediatur psalmus, qui affirmat Judæum *insipientem* hæc non percepturum, et *stultum* Bogomilum non intellecturum. In vestram quoque merito incidam reprehensionem, si acceptum a filiis vestris panem objecero canibus. Sed illi quidem abeant ad corvos, qui sub intelligentiam cadunt, scelesti, tanquam morticina quædam et lacrymis digna cadavera, illorumque oculos animales effodiant. Vere enim nec cognoverunt, neque intellexerunt: nam in tenebris ambulant.

At vos filios cœlestis Patris alemus pane nutriende animas, in quem panem injiciemus lignum crucis, non ut comminuetur, sed ut coagmentetur. Iterum ergo verba Evangelii recitentur: *Sicut exaltavit serpentem Moyses in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam*. Principio

Ὁρᾶτε οἶον ἀρετῆς παιδευτήριον ὁ σταυρός. Ὁρᾶτε πῶς φέρει τοὺς μιμητὰς ἢ τοῦ Χριστοῦ παύσασθαι. Εἰς οὐρατὸν ἀνάγει. Οὐρανοπολίτας ποιεῖ, κληρονόμους Χριστοῦ. Ὡς προσκνητὸν μοι τὸ ξύλον τοῦτο, ὡς ἀσπαστὸν, ὡς σθένισμιον, ὡς ἐγῶσι καὶ εἰς οὐρανομήκη τοῦτο θεαματίζομαι κλίμακα, ἐν ᾗ Χριστὸς ὑπεστήρικτο. Νεκρὸς γὰρ ὑπὲρ τῆς ἐμῆς ζωῆς γεγονώς τῷ σταυρῷ συνέχεται ἀνθρωποπρεπῆς, καὶ ἠδράζετο, μὴ καὶ καταρρέσῃ πρὸς γῆν ὑπεκδιδούς διὰ τὸ ἀψύχον, ὁ τῆ θεότητι πάντα συνέχων καὶ τοῖς νεκροῖς ἐμπνέων ζωῆν. Ἄγγελοι δὲ ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον ἐπὶ ταύτην τὴν κλίμακα. Ὑπανέβαινον γὰρ πῶς, βραχύ τι παρ' αὐτοῦ ἡλαττωμένου τοῦ Ἰησοῦ, καὶ τεταπεινωμένου διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου. Γοργῶν δ' αὐτίκα κατέβαινον κατάβασιν ἀπειρον, ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς, καὶ ἐξουσίας ἀγγελικῆς τὸν σταυρούμενον θεωροῦντες. Καὶ τί γὰρ ἕτερον, ἢ ποιητῶν ἑαυτῶν, καὶ δεσποτῶν, καὶ Κύριον τῆς δόξης τῷ Πατρὶ συμπροσκυνοῦμενον καὶ τῷ Πνεύματι; Ὑποκάτω δὲ τῆς κλίμακος ταύτης ὁ οἰκουμηνικός πατριάρχης καθέσθαι τὸν πολυχρόνιον ὕπνον ὁ Πατὴρ πάντων, τῶν ζώντων, καὶ ἀρχῶν τῶν ἀπ' ἀρχῆς πατριῶν ὁ Ἀδάμ. Καὶ λίθος πρὸς κεφαλῆς αὐτοῦ, εἴπερ τόπος τοῦ Κρανίου τὸ Λιθόστρωτον κέκληται.

Ἐξ ὕψους τούτου πρὸς ἕτερον ὕψος ὁ λόγος μου ἀνατρέχει καὶ τῆς δεσποτικῆς ἀκούει λεγούσης φωνῆς· Καθὼς ὕψωσε Μωϋσῆς τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον. — Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου! σφόδρα ἐθαυμάθησαν οἱ διαλογισμοὶ σου. Ἄνθρωποι ἀφρων οὐ γινώσκονται, καὶ ἀσύνετος οὐ συνήσει ταῦτα. Ἦθελον ἄρτι καὶ Ἰουδαίους καὶ Βογομίλους παρεῖναι, καὶ τοῦ λόγου ἐπακροῦσθαι ἐλέγχοντες τὴν κατὰ τοῦ πανευφήμου σταυροῦ δυσσημίαν αὐτῶν. Ἀλλὰ τί κοινὸν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῖς ἐνεοῖς τούτοις κυσί; ὡς φησὶν ὁ προφήτης· καὶ ἄλλως γὰρ ἀνακόπτει μοι τὴν πρὸς τοῦτο πρόσκλησιν τῶν βεβήλων τούτων ἀνδρῶν ὁ ψαλμὸς, ἀποφανόμενος, ὡς ἄνθρωποι ἀφρων Ἰουδαῖοι οὐ γινώσκονται, καὶ ἀσύνετος Βογομίλος οὐ συνήσει. Ἐπεγαλιέσθε δὲ, μοι καὶ ὑμεῖς, εἰν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων ὑμῶν λαβὼν ἐπιδώσω τοῖς κυναρίοις. Ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἐπρέψωσαν ἐς κόρακας τοὺς νοητοὺς, οἱ παμμίκαροι, ὡς τινα θνησιμαῖα καὶ θρήνων ἀξία πτώματα, καὶ ὑπ' αὐτῶν τοὺς ψυχικοὺς ἐξορτυττίσθωσαν ἐφ' αλμύς. Τῷ ὄντι γὰρ οὐκ ἐγνώσκων οὐδὲ συνῆκων ἐν γὰρ σκότει διαπορεύονται.

Ἐγὼ δὲ τὰ τέκνα τοῦ οὐρανοῦ Πατὴρ θερέψωμεν τῷ ἄρτι τῷ τρέφοντι τὰς ψυχὰς, εἰς ὃν ἄρτον τὸ ξύλον ἐμβαλλόμεν τοῦ σταυροῦ, οὐκ εἰς συντριβὴν, ἀλλ' εἰς σύστασιν. Ἰάλιν οὖν λογίσθω τὸ Ἐκαγγέλιον· Καθὼς ὕψωσε τὸν ὄφιν Μωϋσῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπό

¹³ Joan. iii, 14, 15. ¹⁴ Psal. xvi, 6, 7. ¹⁵ Isa. lvi, 10.

ληται, ἀλλ' ἔχρη ζωὴν αἰώνιον. Πρῶτον οὖν πρὸς τὴν ἱστορίαν ἀπορηματικῶς ἀπαντήσωμεν. Τί δὴ ποτε θαυνομένου τοῦ λαοῦ ὑπὸ ὄφως, καὶ ἀποθνήσκοντος, εἰς τὸν ἐπὶ μετώπῳ χαλκοῦν ὄφιν ἀναρτῆσαν τὴν ζωῆς ἐπιπέτασαν ὁ Θεός; Καὶ μὴν ἀπ' ὄρχης δι' ὄφως θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ἀπεστέρηται. Διὰ τί δὲ μὴ πρὸς τὴν κειβωτὸν ἐκείνην τὴν σιδάσμιον, τὴν θαυμαστοποιὸν ἀνεῖξεν ἐπέτρεψεν ὁ Θεός, καὶ τὴν θρασυαίαν λαμβάνειν; Ἡ δὲ Μωσαϊκὴ ῥάβδος ποῦ, ἢ τοὺς ὄφεις καταναλώσασα τῶν ἱεραστῶν; διὰ τί μὴ καὶ αὐτὴ ἀποθνήσκουσα, καθὼς καὶ τὸ πρότερον, τοὺς ἐρημικοὺς κατέπιεν ὄφεις; Τὸ δὲ Οὐ ποιήσεις πᾶν ὁμοίωμα, οὔτε τῶν ἐν οὐρανῷ, οὔτε τῶν ἐν τῇ γῆ, πῶς παρὰ τοῦ νομοθέτου ἠκρόωται, καὶ δοξάζεται ὄφιν χαλκοῦς ψιλᾶς ἐντραπίσει ζωοποιῶν (1);

Ὁρᾶς τὴν τῆς ἀπορίας σειράν ὡς πολύπλοκος, ὡς ἰσχυρὰ, ὡς δυσδιαλυτός; ἢ βλάβος πλοῦτος καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ. Ὅπως προωρισμένον ἦν πρὸ αἰῶνων τὸ μυστήριον τοῦ σταυροῦ καὶ ἄλλως οὐκ ἴδμεν πραγματευθῆναι τῶν ἀνθρώπων τὴν σωτηρίαν ἢ μόνον διὰ σταυροῦ. Ὁ δὲ προετύπωνται μὲν πρότερον καὶ τῷ μονογενεῖ παιδί τοῦ Ἀβραάμ τῷ ἐξ ἐπαγγελίας, τῷ εὐλογημένῳ καὶ δεύτερον ἐν τῷ καλῷ τὰ πάντα Ἰωσήφ· ἀλλ' ὅτι ἐνδοξα τὰ προσκείμενα ἦσαν καὶ πίνακας, ἔφερον ταῦτα εὐλογημένου γένους, καὶ μεμακαρισμένου ἀπειξεσμένοι, οὐχ ἴστησι μέχρι τούτου τὴν προτύπωσιν ὁ δὲ ἑαυτοῦ τὰ εἰκονοργήματα πρὸς τὸν ἐντελέμορπον διαζωωγράφης λόγος Θεοῦ, ἀλλ' εἰδῶς ὅτι μετὰ ἀνόμων λογισθῆσεται, καὶ τοῖς ἐν κατάρτα συναριθμηθῆσεται διὰ τὸν θάνατον τοῦ σταυροῦ, καὶ τὸ δὲ ὄφως συμπαλαμβάνει προχάραγμα, οἰονοί τινος χρώματος μελανοῦ· ἔστι γὰρ οὗτος τῶν ἐπικαταράτων, καὶ συμμυολογογραφῆ δι' αὐτοῦ τὴν εὐλογίαν τοῦ κόσμου. Προσέλαβε γὰρ τὴν καταραθεῖσαν φύσιν ἡμῶν, καὶ δείκνυσι ταύτην σωτηρίας αἰτίαν, καὶ ζωῆς ἀθανάτου πηγαστικὴν. Ὁμοιοῦται δὲ τοῖς ὄφεισι, τουτίστι τοῖς κατηραμένοις ἀνθρώποις ἄνευ ἁμαρτίας, καὶ ὁ χαλκοῦς ὄφιν εὐχρος κήρυξ τῆς ἀναμαρτησίας τοῦ προσλήματος, ἰοῦ θανατοφόρου ἀπαλλαγμένου. Ὁφεις δὲ τὸν ἰὸν ἐπὶ σώματος φέρει, καὶ ἐβλάψεν ἐν τῷ παραδείσῳ ὁ προελθὼν ἐκείθεν μετὰ θόλου ψιθυρισμός. Χριστὸς δὲ ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρήθη θόλος ἐν τῷ στήματι αὐτοῦ, καὶ σώζει τὸν κόσμον ἀπὸ τῆς φθορᾶς.

Ἰώδεις οἱ ὀδόντες τοῦ ὄφως καὶ θανάτου μελανοῦ πρόξενοι, Χριστοῦ δὲ οἱ ὀδόντες λευκοί, ἢ γὰρ κατὰ τὴν προφητείαν Ἰακώβ, τοῦτο μὲν, ὅτι πρὸς τὴν γῆν ἡμᾶς ὀδηγεῖ ὁ λόγος αὐτοῦ ῥέουσαν μελι καὶ γάλα, τὴν νοστήν Ἱερουσαλήμ· τοῦτο δὲ, διὰ

¹⁶ Exod. xx, 4. ¹⁷ Rom. xi, 33. ¹⁸ I Petr. ii, 24. ¹⁹ Gen. xlix, 12.

(1) Verba illa referri possunt ad ipsum Moysen, si lectio hoc modo constituatur: Καὶ δοξάζεται ὄφιν χαλκοῦς ψιλᾶς ἐντραπίσει ζωοποιῶν. Et tamen

historiam dubitationibus quibusdam percurreremus. Quæ de causa, cum populus a serpente morderetur et moreretur, præcepit Deus, ut spem vitæ suspensam haberent ab æneo serpente in altum elato? Atqui statim a condito mundo mors per serpentem in mundum intraverat, lignoque vitæ homo privatus fuerat. Cur non permisit Deus, ut oculos converterent ad venerandam illam et miraculorum effectricem arcam, sicque curarentur? Ubi vero virga Mosaica, quæ serpentes magorum devoravit? cur non et ipsa in serpentem, ut olim, commutata, absumpsit illos in eremo serpentes? Illud autem: *Non facies omnem similitudinem, neque eorum, quæ in cælo, neque eorum, quæ in terra* ¹⁶; quomodo a legislatore violatum est, et irritum redditum, dum æreus serpens non sine gloria, solo et nudo intuitu, vitam largitur?

Vides dubitationis quasi catenam. Quam est multiplex, quam firma et quam indissolubilis! *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei* ¹⁷! Vere ante sæcula jam prædefinitum erat crucis mysterium, nec aliter hominum salus procuranda fuit, quam per solam crucem, quæ quidem prius etiam præfigurata est in unigenito filio Abrahæ, in eo, qui ex promissione, in illo benedicto. Et rursum in Josepho illo formoso in omnibus. Verum quia istæ figuræ illustres erant, insigniaque ferebant benedictæ et beatæ stirpis, non contentus fuit hæc præsignificatione divinus sermo, qui seipso imagines futurorum plena, et omnibus numeris perfecta figura describit; sed quia sciebat Christum cum iniquis reputatum iri, et inter maledictos numerandum, propter crucis supplicium, eam ob causam asciscit quoque effictam speciem serpentis, tanquam nigri cujusdam coloris, qui maledictis et devotioni obnoxiiis proprius est, tacite que per serpentem mundi salutem insinuat. Prius enim assumpsit execrationi subjectam naturam nostram, eamque salutis causam et vitæ immortalis fontem, et originem esse ostendit. Similis autem fit serpentibus, hoc est, maledictioni obnoxiiis hominibus sed absque peccato, clarusque testis et præco immunitatis a peccato ejus, qui cruci appensus, est ipse æreus serpens, veneni mortiferi expers, Serpens vero venenum fert in ore, nocuitque in paradiso dolosus ille et fraudulentus susurrus, qui inde prodiit. At Christus *peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus* ¹⁸, servatque mundum a corruptione.

Venenati sunt dentes serpentis, mortisque atræ auctores; at Christi dentes candidi sunt, vel potius lac secundum prophetiam Jacob ¹⁹, partim quidem quod sermo ejus nos ducat in terram melle et lacte manantem, ad Jerusalem illam spiritualem,

laudatur et celebratur Moyses quod æreos serpentes effinxerit, ita ut ζωοποιῶν non sit vivificare, sed animalis speciem effingere.

et solo intellectu cognosci aptam; partim vero, quod typicarum representationum non sit capax, nam solum lac ex omnibus humidis speciem nullam effigiat, neque formas corporeas reddit et repercutit. Serpens autem exuvias quotannis ponit. At Christus nihil habuit de veteri homine, qui corrumpitur secundum desideria deceptionis neque quidquam abiecit; sine peccato enim novus Adam vixit novæque creaturæ auctor. Talis cum esset, in crucem ascendit, seque statim omnis maculæ expertem esse publice testificatur; accedensque ille, qui jam deprimebatur serpens, nihil in eo reperit. Omnibus enim modis superior erat venenum jacente malitia, præfocaturque perniciosus ille serpens, et draco apostata qui calcaneum nostrum observat, conservatur autem Israel, animus videns Deum, cognoscensque salutem æternam repositam in hoc Deo, carne quidem crucifixo, per divinitatem vero vivificante mortuos; in quem vespiscie competit et desinit oraculum Moysis sic vaticinantis: *Videbitis vitam vestram pendentem ante oculos vestros* ²⁰. Necessè enim habuerunt et illi, qui prius a serpentibus icti fuerant, ad eum, qui ex columnas suspensus erat, serpentem, oculos levare quasi aliter eis vita non esset obventura, quam ab intento aspectu in illum.

Et nunc nos quibus ante oculos Jesus Christus depingitur consona divino psaltæ Davidi canamus: *Oculi omnium in te sperant et tu das illis escam in tempore opportuno* ²¹. Sacrificatus enim et suspensus Agnus Dei propriam carnem edendam apponit illis qui in te spem salutis reponunt. Aperis tu manus tuas, expandens eas in cruce, et imple omne animal Patris tui beneplacito. Patris vero beneplacitum est, ut omnes homines salvi fiant, per voluntariam tuam passionem et crucem, et ut omnes in agnitionem veritatis veniant. Agnitionem autem veritatis est fides recta in te, tuumque Patrem principio carentem, sanctumque Spiritum. Quis non adorabit scutum salutis nostræ, quis non celebrabit profligatricem homicidæ Satanæ? Crux videlicet lumen vultus Dei est *signatum super nos* ²². Nam sceptrum Regis lumen ejus est, ignaros ut lucerna ad ipsum deducens. Hæc significatio est, data timentibus Dominum, *ut fugiant a facie arcus* ²³ et diabolicarum impressionum. Hæc et lignum plantatum secus exitus aquarum fontiumque salutis. In omnibus enim divinæ Scripturæ locis, hymnis et laudibus crux decantatur, quæ fructum suum *dedit in tempore suo* ²⁴, quo in Lithostroto depacta est. Gaudet vero crux iis, qui vita fluxa, molli et delicata contempta, asperitati et severitati Christianæ disciplinæ sese dedunt. At fructus ejus est remissio peccatorum, quam in

τῶ τῶν τυπικῶν ἐμφάσεων ἀπαράδεικτον. Γάλα γὰρ μόνον ἐξ ἀπάντων ὑγρῶν οὐκ οἶδεν ἐνδεδιαιεῖ χερμακτέρων ἐμφάσεις, καὶ τύπους ἀποπαλαῖν σωματικούς. Ὅπως δὲ τὴν λεβηρίδα δι' ἑτοῦς ἀπαμείνωται. Χριστὸς δὲ οὐτ' εἶχεν τι τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου τοῦ φθειρομένου κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, οὐτ' ἀπιθάλιστο, ἀκαμαρτήτως νέος Ἀδάμ γεγονώς, καὶ τῆς κρινῆς κτιστῶς ἀρχηγός. Τοιοῦτος ὢν ἀνατρέχει ἐπὶ τὸ ξύλον, καὶ σταλιεῖται ἑαυτὸν εὐθύς ἀκαμαρτητον, καὶ ὁ κάτω συρόμενος ὄφεις ἐλθῶν, εὐρίσκει ἐν αὐτῷ οὐδέν. Παντελῶς γὰρ ἔν τῆς ἰοδόλου κακίας ὑπέρτερος, καὶ κατὰ γὰρ μὲν ὁ δεινός ὄφεις καὶ δράκοντος ὁ ἐπιτηρων τὴν πτέρων ἡμῶν, σωζέται δὲ ὁ Ἰσραὴλ ὁ ὄρων νοῦς τὸν Θεόν, σωτηρίαν αἰώνιον ἐπιγνωσῶν τοῦτον Θεόν, σαρκὶ μὲν ἑσταυρωμένον, θεότητι δὲ ζωοποιούντα τοὺς νεκρωθέντας, εἰς ὃν ἐκβαίνει προδήλως ἡ προφητεία Μωϋσέως προλέγοντος· Ἰὼησθε τὴν ζωὴν ὑμῶν κρεμασμένην κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν· Ἀνάγκην γὰρ εἶχον καὶ οἱ τοῖς ὄφεισι πρότερον διδραγμένοι πρὸς τὸν ἀνίσταλόμενον ὄφιν ἐπεντρανίζεσθαι, ὡς οὐχ ἑτέρως χερμαγομένου τούτοις τοῦ ζῆν ἢ ἀπὸ τῆς εἰς αὐτὸν ἀτανίστως.

Καὶ νῦν ἡμεῖς, οἷς κατ' ὀφθαλμούς Ἰησοῦς Χριστὸς ἑσταυρωμένος γράφεται, συναθῆ τῶ θεοπισίῃ ψαλτωδοῦμεν Δαυὶδ. Οἱ ὀφθαλμοὶ πάντων εἰς σὲ ἐλπίζουσι, καὶ σὺ δίδως τὴν τροφὴν αὐτοῖς ἐν εὐκαίρῃ. Τειθυμένος γὰρ καὶ κρεμασόμενος ὁ Ἄμνος τοῦ Θεοῦ τὰς οικίας ἑστία σαρκὸς τοῖς εἰς σὲ τὰς ἐλπίδας ἀναθεμένοις τῆς σωτηρίας. Ἀνοίγεις σὺ τὰς χεῖρας σου ἱραπλῶν αὐτὰς τῷ σταυρῷ, καὶ ἐμπιπλᾷς πᾶν ζῶον τῆς πατρικῆς εὐδοκίας. Εὐδοκία δὲ Πατρός τὸ πάντα ἐκθρώπους σωθῆναι διὰ τοῦ ἰκουσίου σου πάθους, καὶ τοῦ σταυροῦ, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθειν. Ἐπίγνωσις δὲ ἀληθείας ἢ πρὸς σὲ καὶ τὸν ἀναρχὸν σου Πατέρα καὶ τὸ πνεῦμα Πνεῦμα πίστεως ὀρθόδοξης· Τίς οὐ προσκυνεῖ τὸ ὄπλον τῆς σωτηρίας ἡμῶν; Τίς οὐ δοξάζει τὸν ἀναίρετον τοῦ βρωτοκτόνου Σατανᾶ; Τοῦτο φῶς τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ σημειούμενον ἐφ' ἡμᾶς. Σκῆπτρον γὰρ βασιλείας φῶς αὐτοῦ ὡς λύχνος, πρὸς αὐτὸν τοὺς ἀγνωστὰς ἐποδηγούν. Τοῦτο σημείωσις δεδομένη τοῖς φοβούμενοις τὸν Κύριον τοῦ φρυγῆν ἀπὸ προσώπου τοῦ, καὶ τῶν δαιμονικῶν προσβολῶν. Τοῦτο καὶ ξύλον πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων καὶ τῶν τοῦ σωτηρίου πηγῶν. Ἐν πάσαις γὰρ ταῖς θεαῖς Γραφαῖς ὕμνοις περιαντλούμενος ἑστὶν ὁ σταυρός, ὃς τὸν καρπὸν αὐτοῦ δίδωκεν ἐν καρφῇ αὐτοῦ, καθ' ὃν ἐν τῷ Λυθοστρώτῳ (2) ἐπιφύτευτο. Χρίρει δὲ ὁ σταυρός τοῖς τὸν ἔνυγρον μὲν βίον καὶ πλάδαρον διαπτύουσι, τῇ

²⁰ Deut. xxviii, 66. ²¹ Psal cxliv, 15. ²² Psal. lv, 7. ²³ Psal. lxx, 6. ²⁴ Matth. xxiv, 45.

(2) Vocat Germanus Calvarie montem Lithostroton quod et ab aliis Græcis factum observavimus. Nec satis mihi notum qua ratione; cum Li-

throstolos fuerit tribunal Pilati, ex quo sententiam mortis in Christum dixit.

τραχύτητι δὲ καὶ σκληραγωγία τῆς κατὰ Χριστὸν A
 διαγωγῆς προσανέχουσιν. Ὁ δὲ κέρπος αὐτοῦ ἀρε-
 σις ἀμαρτιῶν, ἣν ὁ ἐν αὐτῷ προσπαγεῖς Ἄμνός τοῦ
 αὐτὸν πιστεύουσιν ἰδωσάσαστο.

Ἄλλὰ δεῦτε πάντες προσκυνήσωμεν υἱὸν ὑποπόδιον
 τοῦ παμβασιλείως Χριστοῦ. Προσπίσωμεν ἰκόντες,
 ἵνα μὴ ἀκοντες τοῦτο πάθωμεν, ὅταν ὁ Πατὴρ τοῦς
 ἐχθρούς τοῦ Υἱοῦ ὑποπόδιον θῆ τῶν ποδῶν αὐτοῦ.
 Δεῦτε τοίνυν προσπίσωμεν καὶ κλάσωμεν ἑνω-
 τίον Κυρίου τοῦ πλάσαντος, ἡμᾶς, εἴ-α φθαρίν-
 τας τῆ παρακοῆ ἀναπλάσαντος διὰ σταυροῦ, ἵνα μὴ
 κλαύσωμεν, ὅταν αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθῆ-
 σονται, καὶ ὀφθῆσται τὸ σημεῖον τοῦ Υἱοῦ τοῦ
 ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ κόβονται πᾶσαι αἱ
 φυλαὶ τῆς γῆς. Ὡς γὰρ ἀψευδὴς Θεὸς ὁ Χριστός B
 προειδήσαστο, προπορεύσασται τῆς δευτέρας παρουσίας
 αὐτοῦ ὁ σταυρός, ὡς βασιλικὴ σημαία πανεπιστήμιος,
 καὶ γνωρίσασται πάντες οἱ ἐξ Ἀδάμ μέχρι τῆς συν-
 τελείας ἀνθρώποι, ὡς ὁ ἑσταυρωμένος Χριστός ἐρ-
 χεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Προφθάσωμεν
 οὖν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἐξημολογήσει. Οἰ-
 κειωθῶμεν τῷ βασιλεῖ τῶν αἰώνων καὶ κριτῇ πάσης
 πνοῆς τῷ ἑσταυρωμένῳ Χριστῷ οικειώσασιν τὴν διὰ
 μιμήσεως. Μιμείται δὲ τὸν Χριστὸν ὁ καθηλώσας
 τῷ θεῷ φόνῳ τὰς ἰαυτοῦ σάρκας, καὶ τῷ κόσμῳ
 σταυρωθεὶς καὶ ἀπονεκρωθεὶς

Κάμυσόν σου τοῦς ὀφθαλμούς, ἐπὶ τὴν τι τῶν
 θελγόντων αὐτοῦς προσβῆλη ποθῆν, πρὸς ἀδονῆς
 βλαβερῆς παρασύρον σε διελθρον. Κλείσον τὸ στόμα
 σου ἐν τῷ συστῆναι τὸν ἀμαρτωλὸν διάβολον ἐναντίον C
 σου ἐριθίζοντα πρὸς ὕδρας καὶ καταλαλοῦντα τοῦ
 πλῆσιον. Κωφώθητι καταλαλούμενος, ὑβριζόμενος,
 καὶ ψάλλε μετὰ Δαυὶδ κατὰ νοῦν· Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ
 κωφὸς οὐκ ἤκουον, καὶ ὡσεὶ ἀλαλὸς οὐκ ἀνό-
 γων τὸ στόμα αὐτοῦ. Δίσμυσόν σου τὰς χεῖρας,
 ἵνα μὴ πρὸς τὰς ψυχοβλαβεῖς ἐκτείνοντο πράξεις,
 μηδὲ πρὸς τὴν ἀρπαγὴν τῶν μὴ ἀνηκόντων σοι.
 Συνδέσμυσον καὶ τοὺς πόδας περιομένους τρεῖς
 πρὸς ἀσπίδας βάραθρα, καὶ ἀπλῶς εἰ πεῖν, καθήλω-
 σον καὶ χεῖρας καὶ πόδας τῷ φόβῳ τοῦ διὰ μολυ-
 σμὸν τοῦ ψυχικοῦ ἐνδύματος διθέντος χεῖρας, καὶ
 πόδας, καὶ ἀπορρέφεντος εἰς κόλασιν. Ἐάν οὕτω
 συσταυρωθῆς τῷ Χριστῷ, συσδοξασθῆσθαι αὐτῷ, ὅταν
 ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέ-
 λων τῶν ἁγίων. Τότε προσκυνήσεις τελειότερόν τε
 καὶ ὑψηλότερον τὸν πολυπόθητον τοῦ Κυρίου σταυ-
 ρόν, κατιδῶν ἡλιακὰς ἀκτῖνας φωτοβολοῦντα, καὶ
 ταῖς ἀγγελικαῖς περικυκλούμενον ταξιαρχίας, καὶ
 συνθηματίζοντα τοῖς πιστοῖς τὴν πρὸς τὸν βασιλέα
 συνδρομήν, καὶ ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ἀφορίζοντα, καὶ
 πρὸς τὴν κληρονομίαν τῆς ἀδιαδόχου βασιλείας
 συγκαλούμενον, ἧς γίνοντο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχίῳ
 ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν, ᾧ πρὶς πᾶσα
 δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις οὖν τῷ ἀνάγκῳ αὐτοῦ
 Πατρὶ, καὶ τῷ παναγκῳ, καὶ ἀγαθῷ, καὶ ζωοποιῷ
 αἰώνων. Ἀμήν.

ea affixus Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi²⁵,
 donavit credentibus in ipsum.

Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου, τοῖς εἰς

Cæterum adeste omnes, adoremus scabellum
 ubique regnantis Christi, procidamus volentes, ne
 id nolentes facere cogamur, quando Pater inimicos
 Filii posuerit scabellum pedum ejus. Adeste igitur,
 procidamus et plorems coram Domino qui fecit
 nos²⁶. perditosque ob inobedientiam reparavit per
 crucem, ne plorems, quando virtutes cælorum
 commovebuntur, apparebitque signum Filii homi-
 nis in celo, et plangent omnes tribus terræ²⁷; ut enim
 mentiri nescius Christus Deus prædixit, crux se-
 cundum ejus adventum antecedit, tanquam regale
 vexillum ab omnibus facile cognitu. Et cognoscent
 omnes ex Adamo progeniti usque ad consummationem,
 Christum crucifixum venire judicatum vivos
 et mortuos. Præoccupemus igitur faciem ejus in
 confessione²⁸. Similes flamus Regi sæculorum et
 judici omnis spiritus Christo crucifixo, similitudi-
 ne, quæ est per imitationem. Imitatur vero Chri-
 stum, qui divinæ morti carnem suam clavis affigit,
 mundo crucifixus et mortuus.

Claude tuos oculos, cum quid delectabilium in
 eos incurrerit, abripiens te ad perniciosæ voluptatis
 exitium. Claude os tuum, cum consistit adver-
 sum te peccator calumnians, et irritans ad injurias.
 et obtrectans proximo. Surdus esto ad oblocutio-
 nes et injurias, et cane cum Davide mente tua : Ego
 vero tanquam surdus non audiebam, et sicut mutus
 non aperiens os suum²⁹. Liga manus tuas, ne ex-
 tendantur ad actiones animæ damnosas, neque ad
 rapinam earum rerum quæ nihil ad te attinent.
 Colliga simul et pedes, si conentur currere ad de-
 via et barathra, et ut paucis dicam, confige ma-
 nus et pedes timore ejus, qui ob contaminatio-
 nem animalis indumenti manibus et pedibus liga-
 tus et ad pœnam expositus est. Si ita simul cum
 Christo crucifigaris, gloriam cum ipso consequeris,
 quando venerit in gloria Patris sui cum sanctis
 angelis. Tunc adorabis perfectiorem jam et subli-
 miorem desiderabilem Domini crucem, cum vide-
 ris solares radios ejaculantem, angelicisque turmis
 circumdatam, signumque fidelibus, ut ad Regem
 confugiant, præbentem, et ab hostibus segregan-
 tem, et ad hæreditatem expertem successionis
 convocantem, quam omnes nos assequi contingat
 in ipso Christo Deo nostro, quem decet omnis glo-
 ria, honor, et adoratio, cum Patre principio ca-
 rente, sanctoque et bono et vivificante Spiritu,
 nunc et in infinita sæculorum sæcula. Amen.

Πνεύματι, νῦν καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν

²⁵ Joan. 1, 29. ²⁶ Ps xciv, 6. ²⁷ Matth. xxiv, 30. ²⁸ Psal. xciv, 2. ²⁹ Psal. xxxvii, 14.

III.

A

Γ'

In adorationem venerandæ et vivificæ crucis, tempore mediæ jejunii.

Εἰς τὴν προσκύνησιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιῦ σταυροῦ ἐν τῷ καιρῷ τῆ μεσσηνητίμῃ.

(Exstat Patrologiæ, tom. XCVIII, col. 221, inter Opera S. Germani I.)

VI.

Δ'.

In primam jejuniorum Dominicam, et in sanctarum et venerabilium imaginum restitutionem.

Εἰς τὴν πρώτην Κυριακὴν (3) τῶν νηστειῶν καὶ εἰς τὴν τῶν ἁγίων καὶ σεπτῶν εἰκόνων ἀναστήλωσιν.

(GRETSER, t. II, p. 437.)

» Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum, concupiscit et deficit anima mea in atria Domini³⁰⁻³⁵, » non propter pulchritudinem creaturarum, murorumque elegantiam et marmorum splendorem, aliorumque, quæ solers et industrius homo ingeniose excogitavit. Hæc enim secundas apud Deum obtinent, et exigua ratio horum vita animaque carentium habetur. Quod vero potissimum Dominus curat, quodque omni sollicitudine dignum judicat, est homo, pretiosa illa res, quem Deus præ omnibus aliis honorat, cælestis simul et terrestri, nexusque cælestium et terrestrium, parvus mundus, cujus gratia totus hic est mundus. Si igitur tabernacula Dei hominibus replentur, et si in domo Domini, et in atris Dei nostri, justî sunt plantati sanguine Christi, et si florent ut palma, multiplicanturque tanquam cedrus in Libano, vere dilecta sunt hæc tabernacula: neque merito quis ea terrena appellaverit. Nam universorum Dominus in his talibus habitat; ubi vero ipse, ibi et cælestes ordines, et exercitus angelorum flammis specie imitantium. Itaque ego si unquam alias totius anni decursu, hodie profecto dilexi divinum hoc et sacrum tabernaculum: adeo enim repletum est hominibus, ut propemodum quasi effusi templo capi nequeant, tam arcte uniti et conjuncti cum

³⁰⁻³⁵ Psal. LXXXIII, 2.

(3) Vocabatur hæc Dominica Κυριακὴ τῆς ὀρθοδοξίας, ut manifestum est, tum ex aliis Græcorum libris ritualibus, tum ex Typico sancti Sabæ, cap. 42, cujus titulus est: Διάταξις τῆς πρώτης Κυριακῆς τῶν ἁγίων νηστειῶν, ἥτοι τῆς ὀρθοδοξίας. *Dispositio seu ordo primæ Dominicæ sanctorum jejuniorum, vel Orthodoxiæ.*

Instituatur eo die, in memoriam restitutæ Orthodoxiæ, processio non sine crucibus et imaginibus. Typicum Sabæ, cap. 42: Λειτουργίαν κοινῶς μετὰ τῶν ἁγίων τοῦ σταυροῦ ἔξλων καὶ τῶν σεπτῶν εἰκόνων. *Supplicationem in communi instituiimus cum sacrosanctis crucis lignis, et venerandis imaginibus.* Legebatur eodem die decretum concilii secundi Nicæni de imaginibus reparandis, retinendis et honorandis. Ἀπερχόμεθα, inquit Typicum, ἐν τόπῳ ὁρισμένῳ ὅπου δεῖ ἀναγιγνώσκω τὸ συνοδικόν. *Abimus in locum destinatum, ubi legendum synodale decretum.* Dominicæ τῆς ὀρθοδοξίας, et synodici tum publice recitari consueti, meminit etiam Ciropalata lib. *De off. aulæ Constantinop.*, ex quo item liquet imperatorem eo die divinæ rei gratia templum Sophiæ, veteri et solemnî ritu, petiisse. Ἀπερχεται, inquit ille, εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν καὶ κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς ὀρθοδοξίας, καὶ ὅτε μὲν ἀναγιγνώσκει τὸ συνοδικόν, ἵσταται τῆς εὐφημίας δε λεγομένης, κάθηται ἐπὶ θρόνου αὐτοῦ. *Abit ad S. Sophiæ etiam die Dominico orthodoxiæ, et cum legitur synodale decretum, stat: cum vero fausta*

» Ὡς ἀγαπᾷ τὰ σκηνώματά σου, Κύριε τῶν δυνάμεων ἐπιποθεῖ καὶ ἐκλείπει ἡ ψυχὴ μου εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ Κυρίου. » οὐχ ἕνεκα καλλοῦς κτισμάτων, καὶ τοίχων ὑαρμοστίας, καὶ μαρμάρων στιλπνότητος, καὶ τῶν ἅσα χειρίσσοφο ἀνθρώπος ἐφιλοτέχνησεν ἀρμολογῶν εὐφυῶς. Ταῦτα γὰρ ἐν δευτέρῳ κείνται παρὰ Θεῷ, καὶ λόγος τῶν ἀψύχων τούτων μικρὸς. Τὸ δὲ προηγουμένως περιμάχχεται τῷ Δεσπότη, καὶ πάσης φροντίδος κρινόμενον ἄξιον ὁ ἀνθρώπος, τὸ πολύτιμον κρῆμα καὶ τοῦ παντός τιμώμενον τῷ Θεῷ, ὁ οὐράνιος καὶ ἐπίγειος, καὶ σύνδεσμος οὐρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων, ὁ μικρὸς κόσμος καὶ δεῖ ἅπας ὁ κόσμος. Εἰ μὲν οὖν τὰ σκηνώματα τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπων πλήθουσι καὶ ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου, καὶ ταῖς αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν πεφυτευμένοι εἰσὶν οἱ δικαιοθῆτες τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀνοῦσι μὲν ὡς φοῖνιξ, καὶ ὡσεὶ κάδρος ἐν τῷ Λιβάνῳ πληθύνονται, ὄντως ἀγαπᾷ τὰ σκηνώματα ταῦτα. Καὶ οὐδ' ἐπίγεια ταῦτά τις δικαιοῦσαι καλῶν. Ὁ γὰρ τῶν ὀλων βασιλεὺς ἔνοικός ἐστι τοῖς τοιαύτοις ἔπου δε αὐτός, ἐκεῖ καὶ τὰ οὐράνια τάγματα, καὶ τῶν φλογιστῶν ἀγγέλων τὸ στράτευμα. Ὡς εἶπα, εἶπερ ποτὶ τοῦ ἔτους, σήμερον ἀγάπησα τὸ θεῖον τοῦτο καὶ ἱερὸν σκηνώμα· πεπλήρωται γὰρ ἀνθρώπων οὕτω πολλῶν, ὡς καὶ τοῦ ναοῦ σχεδὸν ὑπερχεισθαι, οὕτως προσκυνωμένων τῷ πρὸς Θεὸν συνδέσμῳ, καὶ πρὸς ἐαυ-

acclamatio dicitur, sedet in throno suo. Nam lecto synodico, solebat concio imperatorem faustus acclamationibus prosequi et consalutare, eique vitam diuturnam comprecari. Typicum: Καὶ μετὰ τὸ τέλος πολυχρονίζομεν τοὺς βασιλεῖς, καὶ τὸν προστάτην. *Omnibus peractis vitam diuturnam precamur imperatoribus et antistiti.* Ex his planum esse arbitror, quam verescripserit Calvinianus scholiastes Ciropalatae, Dominicam orthodoxiæ aut junctam aut certe proximam fuisse Pentecostæ. Qui junctam vel proxima, si fuit prima Dominica Quadragesimæ? Et ut maxime juncta aut proxima, fuisset Pentecostæ, non debebat temen conjici in vicissimum primum diem Maii; tum quia nulla Dominica stabilem et fixum locum habet inter dies mensis, tum quia Pentecoste est festum mobile dependens a Paschate. Non ergo semper cadere potest Dominica orthodoxiæ in 21 diem Maii; cum ipsa Pentecoste hunc diem vel antecedere vel subsequi possit.

Nec minus errat idem Scholiastes, cum docet Dominicam orthodoxiæ fuisse festum τοῦ μεγάλου κανόνος, magni canonis. Minime vero. Nam Dominica orthodoxiæ fuit prima Quadragesimæ: festum magni canonis agebatur τῇ πέμπτῃ τῆς πέμπτῃς ἑβδομάδος τῆς τεσσαρακοστῆς. *Quinta feria quintæ hebdomadis Quadragesimæ; docent hoc rituales Græcorum libri.*

τούς, ὡς καὶ σώματα παραβιάζειν πρὸς ἕνωσιν, καὶ εἰς πῆγμα ἐν συσφίγγεσθαι καὶ συνάγεσθαι.

Ἡ δὲ τηλικαύτη πανήγυρις ὑπόθεσιν ἔχει τὴν ἀνάμνησιν τῆς τῶν παναγίων εἰκόνων ἀναστηλώσεως. Ἐκεῖτο μὲν γὰρ ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ οὐ τριήμερος, ἀλλὰ πολυχρόνιος ὑπὸ τὸν τῆς ὀφανεύσεως τόπον, βασικανία τῶν Ἰουδαιοφρόνων αἰρετικῶν. Νῦν δ' ἄλλ' ἐκείθεν εὐδοκία Πατρός ἐξανίσταται, καὶ πρώτη τῆς ἀναστάσεως ταύτης εὐαγγελίστρια ἡ σεμινοτάτη ἐν γυναιξὶ καὶ μαθήτρια τοῦ Χριστοῦ, ἡ τῆς θείας δωραῖς (4) φερώνυμος βασίλισ, καὶ δεῖ αὐτῆς πρὸς πάντας τοὺς τότε ἀποστολικούς ἀνδρας καὶ χριστοκάρυκας τῆς ἀναστάσεως διαβαίνει τὸ κήρυγμα, καὶ καλλωπίζεται αὐθις ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία τοῖς ἱερομόρφοις, καὶ εὐωδιάζεται πλείστον ἀπαλλαγείσα τῆς εἰκονομαχικῆς βδελυρίας. Μυροφόρον γὰρ τάξιν ἀποπληρώσασα ἡ καλὴ αὕτη μαθήτρια καὶ θεοστεφῆς ἀνασσα τοὺς μεταλαβόντας τῆς τοῦ Κοπρωνύμου αἰρέσεως, ὡς τινὰς κοπρογενεῖς κανθάρους, ἀποπνίξασα ὤλεσε, καὶ τὸν οἰκτεῖον σύνευνον τὸν βασιλεῖα Θεόφιλον ἀθλίως αἰχμαλωτισθέντα ὑπὸ τῆς τυραννικῆς δυσσεβείας, ὡς ἐκὸ κοπρίας πτωχὸν ἐξήγειρεν, ἡ κοινωνὸς μὲν τοῦ βίου, τοῦ δὲ φρονήματος ἀκοινωνητος. Ὡ καλῆς γυναικὸς πολλῶν γυναικῶν ἀναπαλασάσης ἠττήματα! Εὖα τὸν ἀνδρα τοῦ παραδείσου ἐβάλλει, μολύνασα τὸ κατ' εἰκόνα διὰ τῆς παρακοῆς. Ἐπὶ τῆς κοπρίας ὁ Ἰῶβ ἐκάθητο, τὸ μὲν σῶμα δύσσοδμος, τὴν δὲ ψυχὴν εὐσομος, καὶ ἡ πονηρὰ ἐκείνη γυνὴ συνεβούλευε τούτῳ, ἵνα καὶ τὴν ψυχὴν ρυψώσῃ διὰ βλασφημίας. Ἄλλ' οὐχ οὕτως ἡ θεόφιλος αὕτη γυνὴ· αὐτῇ γὰρ ἰμφορμῶσει μᾶλλον τὸ τοῦ ἀνδρὸς ὄνομα. Θεὸν γὰρ ἀγαπήσασα, ὑπὸ Θεοῦ ἠγαπήθη, καὶ διὰ τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἀνδρα (5) ἐφίλησεν οὕτω σφοδρῶς, ὡς ἐξ ἄθου ἀρπάσαι καὶ τῶν ἐκεῖ δικαιοτηρίων, καὶ πρὸς παράδεισον ἀντισταγαγεῖν σπουδασματι φιλοθίῳ καὶ μόχθῳ πνευματικῷ, ἐπὶ δὲ τῆς κοπρίας καθήμενον τῆς τοῦ Κοπρωνύμου βδελυρωτάτης αἰρέσεως τῆς κατ' αὐτὴν βλασφημίας μᾶλλον ἐρόρυσσασα, καὶ θερμὸν εἰσήνεγκε τὸν ἀγῶνα προσοικειῶσαι τούτῳ τῷ Χριστῷ, οὐ μύρον ἐκκενωθὲν τὸ ὄνομα.

Οὕτως ἀγαπᾶτε, γυναῖκες, τοὺς ἀνδρας· οὕτω βοηθεῖτε· ἀλλὰ μὴ μόνοις τοῖς σαρκικοῖς τὸ κοινωνικὸν ἔχετε πρὸς τοὺς συζύγους ἀνδρας, διὰ ἡδυπάθειαν φιλοῦντες αὐτούς· ἀλλὰ συνεργεῖτε καὶ πρὸς τὴν ψυχὴν ὠφελοῦντες, καὶ συμβουλευετε τὰ πρὸς τὴν σωτηρίαν. Κἂν πρὸ ὑμῶν ὁ θάνατος ἐκείνους ἀρπάσειεν· εἴτε ἐπιλωμένους κατὰ ψυχὴν, θείσθε φροντίδα τῆς σωτηρίας αὐτῶν διὰ προσευχῶν, διὰ δακρύων, δι' ἐλεημοσυνῶν, διὰ θαλασσιῶν ἱεροουργιῶν. Δύνασαι γὰρ, ὡ γύναι, καὶ θανόντα τὸν ἀνδρα σώσαι (6) διὰ τῶν

(4) Theodora imperatrix uxor Theophili, mater Michaelis de qua Zonaras. Cedrenus, et alii. Al-ludit ad Theodoræ nomen verbis illis: Ἡ τῆς θείας δωραῖς φερώνυμος βασίλισ.

(5) Sunt qui scribant Theophilum imperatorem sub finem vitæ respiciisse, et ab Iconomachorum impietate destitisse. Ita refertur in Perioche, seu

A Deo, et inter se vinculo, ut et corpora quodammodo ad unionem et conjunctionem compellant, utque in unum quasi pegma coagmententur et concrecant.

Tanti vero concursus causa est commemoratio sanctarum imaginum restitutarum. Jacebat enim Christi imago, non triduo, sed longissimo tempore in obscuro et tenebricoso loco invidia hæreticorum idem cum Judæis sentientium: sed nunc inde voluntate Patris exurgit et prima hujus resurrectionis annuntiatrice existit gravissima inter mulieres et discipula Christi regina, quæ a divino munere nomen habet: et per ipsam ad omnes, qui tunc erant apostolici viri, Christique præcones, resurrectionis hujus præconium manat, rursusque exornatur Christi Ecclesia sanctorum imaginibus et typis, gratumque odorem acquirit, ab Iconomachorum abominatione liberata. Vasis enim unguentarii vice functa egregia illa discipula, et a Deo coronata regina, omnes qui Copronymi hæresi infecti erant, tanquam scarabæos quosdam, ex cæno progenitos, suffocans perdidit: et proprium conjugem imperatorem Theophilum miserabiliter a tyrannica impietate captum, tanquam de stercore inopem excitavit, vitæ quidem consors, et sententiæ exsors. O eximiam mulierem, quæ multarum mulierum clades et damna præstitit! Eva virum ex paradiso ejicit' contaminata per inobedientiam illa, quæ secundum Deum est, similitudine. Sedebat Job in sterquilinio, corpore quidem graviter olens, anima autem gratum odorem halans. Et improba illa mulier suadebat ei, ut et animam blasphemis proferendis inquinaret. Non ita Dei amatissima hæc femina. Ipsi enim mariti nomen competit. Nam cum Deum diligeret, a Deo dilecta est, propterque Deum virum quoque tam vehementer amavit, ut eum ex inferno, eoque, quod inibi est, tribunali eripuerit, et ad paradysum conatu et studio superis grato, et spirituali labore traduxerit, hærentemque in cælo exsecranda hæreseos Copronymi, ab hac blasphemia expedit, validumque certamen subiit et sustinuit, ut eum vindicaret Christo, cujus nomen unguentum effusum.

In hunc modum, o mulieres, amate maritos vestros; sic opem ferte, neque in solis carnalibus communionem cum viris vestris habete, amantes illos propter voluptatem; sed et subministrata eaque animæ conducunt; et suggerite quæ ad salutem pertinent. Etsi prius mors illos abripuerit adhuc vitis inquinatos, curate illorum salutem precibus, lacrymis, eleemosynis et divinis sacrificiis. Potes enim, o mulier, mortuum quoque virum his operibus salvum reddere. Quia vero adhuc

summa libri vicesimi primi Nicephori Callisti: qui liber simul cum aliis post decimum octavum sequentibus necdum prodiit. Clycas tamen ait iv p. *Annal.* Theophilum moriturum petiisse ne imagines sacræ rursus erigerentur. Idem Zonaras in Theophilo.

(6) Locus pro purgatorio probando.

supersunt retrimenta quædam de abominatione Copronymi, audentque rabidi illi canes et amici luto sues contra adorandas et sacras imagines Christi, omniumque sanctorum, fenem et stercus evomere (sic enim impia et blasphema illorum dicta apello, sunt autem isti, qui vulgo Bogomil; vocantur, verissimi Antichristi discipuli, et proditoris Judæe condiscipuli), ideo ad ipsos orationem convertam. Etenim non raro illis in faciem restiti, illorumque impudentes vultus confudi, subsidio Christi, qui ab illis injuria et contumeliis afficitur. Paucula vero quædam ex disputatione illa selecta et delibata, cum vestra etiam charitate communicabo, ut cognita illorum errore, fraudulentis verbis inscientes non circumveniamini. Multi enim nunc circumeunt, inque domos sese insinuant, in tenebris ambulantes, et pietatis specie multos simul abripiunt. Nam cum sint tenebricosi diaboli, transfigurant sese in angelos lucis.

Rogavit me quidam ex diabolicorum Bogomilorum numero : Quare, inquit, adoratis parietes, et asseres, et calcem, et diversos colores? Illis vero sacras imagines tacite significabat. Ad quem ego : Quando vidisti aliquem Ecclesiæ nostræ alumnum ad fornaces, ubi calx est vel ad rudera, ubi lapidum curvuli visuntur, vel ad officinas, ubi venduntur colores, properare, et ista adorare et colere? Si enim lapidibus et coloribus cultum exhiberemus, necesse esset ut ubicunque lapidem vel asserem conspiceremus, ea adoraremus. At longe aliter se res habet. Neque tu quantumvis inimicus veritatis, id affirmare ausis. Cultum enim exhibemus non simpliciter materiæ, sed ei, quæ in materiis elucescit, figuræ; neque omni figuræ, sed Christi, castissimæ Dei Matris, aliorumque sanctorum. Nam honor imaginis transit ad prototypum. Et forte quidem historice Christus expressus est vel in hac tabula, vel in pariete, cruci affixus, nudus. Astant autem Judæi porrigentes acetum cum felle latus fodientes, Pilatusque in throno considens, assistentibus ei multis satellitibus : omnia hæc illis in coloribus et historiis representantur. At nos, relicto eo, qui sedet in throno, relictis illusoribus Judæis, militibusque Christum vulnerantibus, eum, qui nudus in cruce pendet et ab ipsis illuditur, adoramus et salutamus. Hic sunt colores et ibi colores : hic figuræ et ibi figuræ. Quare igitur illas quidem odimus et aversamur, has vero amplectimur et osculamur? Qua de causa?

Ego tibi explicabo : Scimus eorum, quorum prototypa et exemplaria sancta sunt, sanctas itidem imagines esse. Quorum vero prototypa execrabilia sunt, eorum itidem imagines detestandae esse. Iterum ergo interrogabo te, tu iterum responde. Librum Evangeliorum sanctum esse confiteris, eumque, ut thesaurum æternorum bonarum colis, an et hunc

τοιοῦτων, Ἄλλ' ὅτι καὶ νῦν εἰσὶ τινες τῆς Κοπρονύμου βδέλυγας ἀποσκυβαλίσματα, καὶ ἀπέτολμῶσθε οἱ λυσσητῆρες κυνὲς καὶ φιλοδόρβοιοι χοῖροι κατὰ τῶν προσκυνητῶν καὶ ἱερῶν χαρακτήρων τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων πάντων κόπρια ἐναποπτύου (οὕτω γὰρ ἐγὼ καλῶ τὰ ἐκείνων βλάσφημα ῥήματα οὗτοι δὲ εἰσὶν οἱ νῦν Βογομίλιοι κεκλημένοι, οἱ γνήσιοι μαθηταὶ τοῦ Ἀντιχρίστου, καὶ τοῦ προδότου Ἰουδα συμμαθηταί) πρὸς αὐτοὺς τὸ τοῦ λόγου πρόσωπον τρέψω· καὶ γὰρ αὐτοῖς ἐγὼ πόλλαις κατὰ πρόσωπον ἀντίστην, καὶ τὰ μακρὰ τούτων κατήσχυνα πρόσωπα, συνοργία τοῦ παρ' αὐτῶν ὑβρίζοντος Χριστοῦ. Ὀλίγα δὲ τινὰ τῆς τότε διαλίξεως ἀποτεμνόμενος καὶ πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ἱερῶ, ὡς ἂν ἐν εἰδήσει τῆς πλάνης ἐκείνων ὄντες, μὴ λάθητε τοῖς ἀπατηλοῖς ῥήμασι τούτων ἐξ ἀγνοίας περιπαρῆντες. Πολλοὶ γὰρ ἀορίως περιπατοῦσι, καὶ τὰς οἰκίας εἰσδύουσιν ἐν σκότει διαπορευόμενοι, καὶ σχήματι εὐλαβίας πολλοὺς συναρπάζουσι· σκοτεινόμενοι γὰρ ὄντες διάβολοι εἰς ἀγγέλους φωτὸς μετασχηματίζονται.

Ἡρώτησέ μί τις τῶν δαιμονοπροσώπων τούτων Βογομίλιων. Διὰ τί, φησὶ, προσκυνεῖτε τοίχους, καὶ σανίδας, καὶ ἄσβεστον, καὶ διάφορα χρώματα; Τούτο δὲ οὕτω λέγων τὰς ἁγίας εἰκόνας ἠνίττετο. Καὶ ἐλὼ πρὸς αὐτόν· Πότε δὲ εἶδες τινὰ τῶν τῆς ἡμετέρας Ἑκκλησίας τροφίμων ἐπὶ τὰς καμίνους πορευόμενον, ὅπου ἢ ἄσβεστος, ἢ ἐπὶ ἐρείπια, ὅπου αἱ τῶν λίθων σωροὶαί, ἢ ἐπὶ τὰ τῶν χρωμάτων πωλητήρια, καὶ προσκυνῶντα ταῦτα καὶ σίδοντα; Εἰ γὰρ τοῖς λίθοις καὶ τοῖς χρώμασι τὸ σέβας ἐνέμομεν, ἀνάγκη, ἔχομεν, εἶθα ἂν εἶδομεν ἢ λίθον ἢ σανίδα, προσκυνεῖν αὐτά. Νῦν δὲ τούτο μὲν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ σὺ ὁ τῆς ἀληθείας ἐχθρὸς τολμήσεις τούτο εἰπεῖν, ἀπνέμομεν δὲ τὸ σέβας οὐχ ἀπλῶς ταῖς ὕλαις, ἀλλὰ τῇ ἐμφαινόμενῃ ταῖς ὕλαις μορφῇ, καὶ οὐ πάση μορφῇ, ἀλλὰ τῇ τοῦ Χριστοῦ, τῆς ὑπεράγνου Θεομήτορος, καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων. Ἡ γὰρ τιμὴ τῆς εἰκόνης ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει. Καὶ ἰσθόρηται μὲν ὁ Χριστὸς τυχὸν ἐπὶ τῆς σκιδῆος ταύτης, ἢ ἐπὶ τοῦ τοίχου, ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἢ πλωμένος γυμνός· Ἰουδαῖοι δὲ παρίστανται ποτιζόντες ὄξος μετὰ χολῆς, τὴν πλευρὰν κεντοῦντες αὐτοῦ· ὁ Πιλάτος καθήμενος ἐπὶ θρόνου, παρισταμένω αὐτῷ πολλῶν δορυφόρων. Ταῦτα πάντα ἐν χρώμασι καὶ ἐν ἱστορίαις. Καὶ ἡμεῖς ἀρέντες τὸν κατήμενον ἐπὶ θρόνου, τοὺς ἐμπαίζοντας Ἰουδαίους, τοὺς τιτρώσκοντας δορυφόρους, τὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ κομμάμενον γυμνόν καὶ ὑπ' αὐτῶν ἐμπαιζόμενον προσκυνῶμεν καὶ ἀσπαζόμεθα. Ἐταῦθα χρώματα, καὶ κεῖ χρώματα, ἐταῦθα μορφαί, καὶ κεῖ μορφαί, διὰ τί γοῦν τὰς μὲν μισοῦμεν καὶ ἀσπαζόμεθα, τὰς δὲ ἀγαπῶμεν καὶ ἀσπαζόμεθα; Διὰ τί;

Ἐγὼ σοὶ ἰεῶ. Οἶδαμεν, ὅτι ὦν τὰ πρωτότυπα ἅγια, καὶ τὰ εἰκονίσματα ἅγια· ὦν δὲ τὰ πρωτότυπα μακρὰ, καὶ τὰ εἰκονίσματα μικρὰ. Πάλιν οὖν ἐρωτᾷ σε· καὶ πάλιν μοι ἀποκριθεῖτε. Τὴν βίβλου τῶν Εὐαγγελίων ἅγιον εἶναι λέγεις, καὶ σέβῃ ταύτην ὡς θησαυρὸν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, ἢ καὶ ταύτην ἀποστροφῆς καὶ ἐν τοῖς ἀτίμοις γάττοις; Οὐγί, φησὶ, ἀτίμων

ἀλλὰ πολλῆς ἀξίαν τιμῆς ταύτην ἠγοούμενος καὶ προσκυνοῦν καὶ ἀσπάζομαι. Τοῦτο καλῶς εἶπας. Ἔστι γὰρ ἀληθῶς καὶ τιμωτάτη, καὶ ἀγιωτάτη, καὶ βίβλος ὄντως ζωῆς διαιωνιζούσης. Ἰδοὺ οὖν ἐκ τοῦ στόματός σου κατακριθήσῃ, Βογόμιλε. Εἰπέ τοίνυν, ἢ βίβλος αὕτη οὐκ ἀπὸ σαυίδων σύγκαιται; οὐκ ἀπὸ δερμάτων; οὐκ ἀπὸ νημάτων τῶν τὰ δέρματα συσφιγγόντων; οὐκ ἀπὸ μελανοῦ καὶ ἑτέρων πολλῶν χρωμάτων; Ἄρ' οὖν καὶ σὺ τὸ βιβλίον τῶν Εὐαγγελίων προσκυνοῦν καὶ ἀσπάζομενος, τὰς σαυίδας, καὶ τὸ μέλαν, καὶ τὰ δέρματα προσκυνοῖς καὶ ἀσπάζῃ, ἢ τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ τοὺς ἐγγεγραμμένους τῇ βίβλῳ; Ναί, φησί, τοὺς λόγους τοὺς ἐγγεγραμμένους τῇ βίβλῳ. Δύνασαι δὲ ἄλλως τοὺς λόγους τούτους γραφῇ παραδοῦναι καὶ εἰς ἀνάγνωσιν χωρὶς μελανοῦ καὶ χάρτου; Οὐχί, φησί. Τί οὖν λοιπὸν τὸ συναγόμενον; Ὅτι πρὸς τὴν τῶν εὐαγγελικῶν ῥημάτων ἀναγραφὴν παραλαμβάνονται τὰ δέρματα, τὸ μέλαν, καὶ τὰλλα τὰ δὲ τιμώμενον οἱ λόγοι εἰσὶ τοῦ Κυρίου οἱ τῇ βίβλῳ ἀναγράπτοι. Ὡστε εἴ τις ἀπαλείψει τοὺς λόγους, συναπλήσει καὶ τὴν τῆς βίβλου τιμὴν, καὶ τὸ ἐναπομείναν ἀσέβαστον καὶ ἀπροσκόνητον. Οὕτω μοι νόησον, αἰρετικὴ καὶ ἀνόητε, καὶ εἰ ταῖς τῶν ἁγίων ζωγραφίαις εἰκόνων, ὅτι τὸ τιμώμενον καὶ προσκυνούμενον ὁ χαρακτήρ ἐστὶ καὶ τὸ ὄνομα εἴτε τοῦ Χριστοῦ, εἴτε τῆν Θεοτόκου, εἴτε τινὸς τῶν ἁγίων. Ταῦτα δὲ μορφωθῆναι ἢ γραφῆναι ἀδύνατον, εἰ μὴ ἐκ διαφόρων χρωμάτων τοῦ δὲ χαρακτήρος ἀπαλειφθέντος (7), ἀτιμὸς τὸ ἀπὸ τοῦδε ἢ ὕλη καὶ κεκοινωνῆται.

Ὡς ἐν παραδείγματι δὲ εἰπεῖν, ἔστω που ἰστάμενον ἑσόπτρον ἢ ἐξ ὕλου ἢ ἐκ σιδήρου, καὶ ὑπόθου τὸν Χριστὸν ἰστασθαι ἀντὶ προσώπου τινὸς τῶν τοιούτων ἑσόπτρου. Εἶδοποιεῖσθω δὲ καὶ ὁ χαρακτήρ αὐτοῦ τῇ τοῦ ἑσόπτρου σιλιπνότητι καὶ ἐμφανισθῶ καθαρώς ἐν αὐτῇ. Ἐάν οὖν ἐκ πόθου τις προστίωσιν τῷ ἑσόπτρῳ, ἐν ᾧ ἡ μορφή ἐμφαίνεται τοῦ Χριστοῦ, καὶ προσψύσῃ τοῦτο τοῖς χεῖλεσι καὶ ἀσπάζεται, ἄρ' οὖν τὸ ἑσόπτρον ἐτίμησεν ἢ τὴν ἐν τῷ ἑσόπτρῳ μορφήν τοῦ Χριστοῦ; Εὐδὴλον, ὅτι τὴν μορφήν. Εἰ γὰρ τὴν φῶσιν ἐτίμησε τοῦ ἑσόπτρου, καὶ τὸ σέβας ταύτῃ ἀπένειμεν ἀκόλουθον ἦν αὐτῷ πάντα ὕλου καὶ πάντα σιδήρου προσκυνοῦν. Εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησε, πόποτε, ἐκεῖνο δὲ μόνον ἠσπάζετο, ἐν ᾧ ἐφάνη τὸ μὶκροσκόπου τοῦ Χριστοῦ ὄψιν ἐστὶ καὶ τυφλῷ, ὅτι τὴν ἐν τῇ ὕλῃ ἐμφαινόμενῃ μορφήν ἐτίμησε τοῦ Χριστοῦ. Τὸν ὁμοίον τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων λογίζου. Ἀλλὰ σὺ ὁ αἰρετικὸς οὐχ ἁπλῶς οὕτως εἰκονομάχος εἶ, ἀλλ' ἀντικεινὸς Χριστομάχος, καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τῆς ἁγίας αὐτοῦ εἰκόνος ἐκπεπολέωσαι, καὶ ἐκτεθηρώσαι ὑπὸ τοῦ ἐνοικοῦντός σοι δαίμονος. Καὶ γὰρ καὶ τὰς παρθάλαιας φανὶν ἀπεχθῶς ἔχειν πρὸς τὰ τῶν ἀνθρώπων πρόσωπα, καὶ λυτὰς κατ' αὐτῶν μακρῶς, καὶ που ἰστοροῦμένην ἴδοι ἐνανθρωπιαν μορφήν,

(7) Hæretici interpretes Cedreni et Glycæ, Iconomachos et Iconoclastas vocant *simulacripertas*, nomine hæretico, et ad fraudem prorsus apto; et ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων, *voeant restitutionem simulacrorum*, ut et εἰκόνας, *simulacra*; ἰγνοῦσερον,

aversaris, et honore indignum ducis? Nequaquam, inquis, honore indignum, sed plurimo honore dignum existimans, eum adoro et osculor. Recte hoc dixisti. Vere enim omni veneratione dignus et sanctissimus est, vereque liber æternæ vitæ. Vide igitur, ex ore tuo condemnaberis, Bogomile. Dic igitur, nonne liber hic ex asseribus compactus est? Nonne ex pellibus? Nonne ex filis pelles connectentibus? Nonne ex atramento, et aliis non raro coloribus? An igitur et tu librum Evangeliorum adorans et deosculans asseres et atramentum et pelles adoras et oscularis, an verba Dei libro illi inscripta? Vere, inquit, verba Dei in libro scripta. An potes vero verba Dei scribere, et ut legi possint, efficere absque atramento et charta? Non, inquit. Quid igitur hinc concluditur? Videlicet ad Scripturam evangelicorum verborum adhiberi pelles, atramentum, et his similia; id vero quod honoratur, esse ipsa Domini verba in illo libro exarata. Itaque si quis verba deleat, simul etiam libri honorem et reverentiam obliteravit, idque, quod remanet, inglorium, et inhonorem, et adorationis expers effecit. Sic, hæretice et fatue, de sanctis itidem imaginum picturis cogita, id nimirum quod honoratur et adoratur, esse figuram et nomen sive Christi, sive Deiparæ, sive alicujus ex cœlitum numero. Hæc vero formari aut pingi aliter nequeunt, nisi ex diversis coloribus; figura autem expuncta inhonora de cætero remanet materia et communis.

Et ut exemplo rem illustremus: sit speculum aliquod vel vitreum vel ferreum, et finge e regione alicujus vel speculis consistere Christum. Effigietur vero forma etiam illius, splendore speculi et claritudine, et in ea clare reluceat. Si igitur quis desiderio tactus ad speculum accedat, in quo species Christi relucet, illudque labiis attingat et osculetur, num talis speculum honoravit, an eam, quæ est in speculo, formam Christi? Perspicuum est, quod formam. Si enim speculi naturam coluisset, eique cultum exhibuisset, consequens esset, ut omne vitrum et omne ferrum adoraret. Si autem hoc nemo unquam fecit, illud vero duntaxat osculatus est, in quo Christi species apparuit, planum est vel cæco, eum illam, quæ in materia elucescebat, formam honorasse: idem de sacris imaginibus statue. Sed tu, qui hæreticus es, non simpliciter Iconomachus, hoc est, imaginum hostis, sed adversa fronte Christomachus, hoc est, Christi oppugnator es, eaque de causa contra sacram ipsius imaginem arma corripis, et efferatus es. Nam et pardales ferunt hostili animo esse in humanam figuram, et in eam rabiose furere, et sicubi speciem hominis efformatam viderint, in eam insanire, et iracunde insilire, unguisque expromere et exacuere. Tales sunt et filii

nisi scirem, qua mente hanc vocem usurpent, et quo et quonam usurpando alludant Magis probo interpretem in rebus ecclesiasticis magis ecclesiasticum, quam Latinum, etsi nomen imaginis æque Latinum, ac illud alterum.

perditionis, et Antichristi præcursores diabolici vera Bogomili, qui Christum insigniter oderunt, neque vel oculis usurpare sustinent venerandam ejus imaginem, quin et idolum illam nominant.

σούντες ἐκτόπως, οὐδὲ τὴν πανσείαστον αὐτοῦ μορφὴν ὀνομάζουσιν.

Vere «sepu'crum patens est guttur eorum⁵⁶, » halans multam fetoris blasphemiam, filii tenebrarum, et ad lumen veritatis cæci sunt. Christus, mundi conditor, cum vidisset similitudinem quamdam Tiberii Cæsaris, hominis impii et idololatræ, non affectit eam injuria, neque idolum nominavit, sed imaginem. Tu vere, miser, non cohorrescis, cum impium illum hominem, quoad honorem et cultum præponis Christo, cælorum Regi, sanctisque angelis inaccessio, cumque imaginem illius idolum esse blasphemias? Ubi autem figuram Cæsaris Christus imaginem appellet, audi. Interrogarunt aliquando Christum Judæi, tui amici, et fratres, et fœderati, nihil enim a Judæo differt Bogomilus; quin potius omni Hebræo sceleratior est Bogomilus: Hebræus enim licet cætera improbus sit, attamen Deum rem conditorem esse confitetur. At Bogomilus diablo rerum procreationem ascribit. Obstupesce, cælum, super hoc, et fundamenta terræ, movemini, et disrupta absorbete desertores istos, et in communem rerum effectorem et creatorem injuriosos, ut et olim Dathan et Abiron cum suis.

Quod igitur dicere instituebamus, hoc erat: interrogarunt aliquando Christum Judæi, « si liceret census dare Cæsari, an non? » Ille vero respondit dicens: « Ostendite mihi numisma census. » Illisque ostendentibus, rursus respondit: « Cujus est imago hæc et superscriptio? Dicunt ei: « Cæsaris. » Et Christus: « Reddite, inquit, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ sunt Dei, Deo⁵⁷. » Audisti, execrante Bogomile, Christum dicentem: *Cujus est hæc imago et superscriptio?* quodque similitudo Cæsaris in numismate expressa imago fuerit, non idolum. Sed objicit: Scriptura testatur, « simulacra gentium argentum et aurum⁵⁸ » esse, et nec loqui nec videre, neque ambulare. Cum igitur etiam imagines nihil eorum operentur vel agant, quæ agere solent illi, quibus ex appetitu sese movendi, et loquendi, et ambulandi facultas inest, affirmamus illas idolis non esse ab-imiles. Insiapiens, et stolido corde homo! Si loquerentur imagines, si viderent, si audirent, si circumirent, non essent imagines, neque similitudines sed prototypa et homines perfecti. At imago est tantum similitudo prototypi, et imitatio quædam notis expressa. Divina vero Scriptura idola appellat dæmonum similitudines. Dæmones enim erant gentilium dii. Num igitur, quod dæmones fuerint dii gentium, abnegabimus nos verum Deum, et ut athei in hoc mundo versabimur? Hoc enim affirmare tuæ tenebriose

ἐπιμαίνεσθαι ταύτην, καὶ ἐκθύμως καθάλλεσθαι, καὶ ἐκτύσσειν τοὺς ὄνυχας. Τοιοῦτοί εἰσι καὶ οἱ τῆς ἀπωλείας υἱοὶ, καὶ τοῦ Ἀντιχρίστου πρόδρομοι οἱ διαβολιανοὶ τῶ ὄντι Βογόμιλοι, οἱ τὸν Χριστὸν μὴ ἀνέχοντα καθορᾶν, ἀλλὰ καὶ εἰδῶλον αὐτῆν Ἀληθῶς « τάρως ἀνωγέμενος ὁ λάρυγξ αὐτῶν, » πολλὴν ἀποπνέων τὴν δυσωδίαν τῆς βλασφημίας, υἱοὶ τοῦ σκότους καὶ περὶ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, τυφλοὶ. Ὁ Χριστὸς, ὁ ποιητὴς τοῦ κόσμου, ὁμοίωμα θεοσάμενος τοῦ Τιβερίου Καίσαρος, ἀνθρώπου δυσσεβοῦς καὶ εἰδωλολάτρου, οὐχ ὕβριση, οὐδὲ εἰδῶλον κατανόμασεν, ἀλλὰ εἰκόνα. Σὺ δὲ οὐ φρίττεας, ἀθλιε, τοῦ ἀσεβοῦς ἐκείνου ἀνδρὸς ἀτιμότερον ἠγούμενος τὸν Βασιλεῖα τῶν οὐρανῶν, καὶ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους ἀπρόσιτον, καὶ τὴν εἰκόνα τούτου εἰδῶλον εἶναι βλασφημῶν; Ποῦ δὲ τὴν μορφήν τοῦ Καίσαρος ὁ Χριστὸς εἰκόνα κατονομάζει, ἀκουσον. Ἡρώτησάν ποτε τὸν Χριστὸν οἱ σοὶ φίλοι, καὶ ἀδελφοὶ, καὶ ὁμόφρονες. Οὐδὲν γὰρ διαφέρει Ἑβραίου Βογόμιλός, μᾶλλον δὲ καὶ παντὸς Ἑβραίου δυσσεβέστερος ἐστὶν ὁ Βογόμιλος. Ἑβραῖος μὲν γάρ, κἄν τάλλα εἴη κακός, ὁμῶς ποιητὴν τῶν κτισμάτων τὸν Θεὸν εἶναι ὁμολογεῖ ὁ Βογόμιλος δὲ τῶ διαβόλῳ τὴν δημιουργίαν ἀποχαρίζεται. Ἐκστῆθι, οὐρανέ, ἐπὶ τούτῳ, καὶ τῆς γῆς. σαλευθήτε, τὰ θεμέλια, καὶ διαρραγέντα καταπίετε τοὺς ἀποστάτας τούτους καὶ ὕβριστάς τοῦ κοινοῦ Ποιητοῦ καὶ Δημιουργοῦ, ὡς τάλαι τοὺς περὶ Αδὰμ τε καὶ Ἀβιρων.

Ὅπερ οὖν ἐλέγομεν, ἠρώτησάν ποτε τὸν Χριστὸν οἱ Ἰουδαῖοι, « Εἰ ἔξεστι δοῦναι κῆσον Καίσαρι, ἢ οὐ; » Ὁ δὲ ἀπεκρίθη λέγων « Ἐπίδειξάτέ μοι τὸ νόμισμα τοῦ κῆσου. » Κάκεινον ἐπιδειξάντων, πάλιν ἀπεκρίνατο « Τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἐπιγραφή; Λέγουσιν αὐτῷ· Καίσαρος. » Καὶ ὁ Χριστὸς « Ἀπόδοτε, ἔφη, τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ. » Ἦκουσας, Βογόμιλε βδελυρῆ, εἰπόντος τοῦ Χριστοῦ, Τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη, καὶ ἡ ἐπιγραφή; καὶ ὅτι ὁ ἐν τῷ νομισματι τύπος Καίσαρος εἶη εἰκὼν, ἀλλ' οὐκ εἰδῶλον. Ἀλλὰ λέγει, φησὶν ἡ Γραφή· « Τὰ εἰδῶλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον » καὶ ὅτι τὰ τοιαῦτα οὔτε λαλοῦσιν, οὔτε βλέπουσιν, οὔτε περιπατοῦσιν. Ἐπεὶ οὖν καὶ αἱ εἰκόνες οὐδέ τι τῶν καθ' ὁρμὴν κινουμένων, καὶ λαλούντων, καὶ περιπατούντων ἐνεργοῦσιν ἢ ποιοῦσιν, οὐκ ἀπεικείναι λέγομεν τῶν εἰδῶλων. Ἀνόητε καὶ τὴν καρδίαν ἀναίσθητε! Ἐὰν ἐλάλουν αἱ εἰκόνες, εἴν ἔδλεπον, εἴν ἤκουον, εἴν περιπάτου, οὐκ ἄν ἦσαν εἰκόνες, οὐδὲ ὁμοιώματα, ἀλλὰ πρωτότυπα καὶ ἀνθρώποι τέλειοι. Ἡ δὲ εἰκὼν ὁμοίωμα μόνον ἐστὶ πρωτοτύπου καὶ μίμημα χαρακτῆρος. Ἡ δὲ θεία Γραφή εἰδῶλα τὰ τῶν δαιμόνων ὁμοιώματα λέγει. Δαίμονες γὰρ ἦσαν οἱ τῶν Ἑλλήνων θεοί. Λέγει γὰρ οὕτως· « Οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια. » Ἀρ' οὖν, διότι δαιμόνια ἦσαν τῶν ἐθνῶν οἱ θεοί, ἀρνησόμεθα ἡμεῖς τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινόν, καὶ ὡς ἀθεοὶ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ περιπατήσομεν; Τῆς σῆς γὰρ ἐστὶ

⁵⁶ Psal. v. 11; xiii, 3. ⁵⁷ Matth. xxii, 17-21. ⁵⁸ Psal. cxiii, 4.

ταῦτα εἰπεῖν ζαφώδους φρενός· ὡς, ἐπεὶ οἱ θεοὶ τῶν ἠθνῶν δαιμόνια ἦσαν, μηδ' ὑμεῖς τιμῆσητε Θεοῦ, ἵνα μὴ νομισθῆιτε δαιμονολάτραι, ἀλλ' ἔσθε ἄθεοι. Εἰ δὲ τοῦτο ἄθεον καὶ ἄσεβες, ὁμοίως ἔσται καὶ περὶ τῶν ἔκτυπωμάτων. Οἱ γὰρ Ἕλληνας δαιμόνων μορφάς προσεκύνουν· ἡμεῖς δὲ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ. « Τίς [γὰρ] κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος, ἢ συμφωνήσεις Χριστῷ πρὸς Βελιάλ; »

Εἰ γοῦν ἔστι τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος ἐν καὶ τὸ αὐτὸ, ἔσται ἢ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ εἶδωλον ἐν. Ἄλλὰ τρέποιο κατὰ τῆς σῆς βδελυρᾶς κεφαλῆς ἢ βλασφημία, Βογόμιλε τρισκατάρατε. Μάθε τοιγαροῦν τὴν ἀλήθειαν, τῆς ἀληθείας ἔχθρῶν, ὅτι τὰ ἔθνη ἐκείνα τὰ πολυθεα καὶ ἄθεα δαιμόνων γλυπτὰ ὁμοιώματα κατασκευάζοντα ὡς θεοὶς τούτοις ἰδάρουν, καὶ κηδεμόνας τῆς ζωῆς αὐτῶν τὰ ἐστερημένα ζωῆς ὑπετόπαζον· καὶ ἦσαν ὁμοῦ, καὶ τὰ πρωτότυπα, καὶ τὰ ὁμοιώματα, δαίμονες, καὶ δαιμόνων ὁμοιώματα. Ὁ δὲ Χριστὸς Θεὸς ὢν ἀληθινός, ὡς μονογενῆς Υἱός, καὶ Λόγος τοῦ ἀνάρχου Πατρὸς, γέγονε δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος κατὰ ἀλήθειαν, καὶ οὐ κατὰ φαντασίαν, μείνας ὅπερ ἦν, καὶ τὸ εἶδος τῆς ἀνθρωπείας αὐτοῦ μορφῆς καθιστοῦμεν, καὶ τιμῶμεν ὡς ἅγιον· ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς πανάγιος. Ὅμοίως δὲ τοῦτο ποιοῦμεν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἁγίων, ἀλλὰ καὶ τιμῶντες, καὶ προσκυνῶντες τὰς ἁγίας εἰκόνας διὰ τῆς τῶν πρωτότυπων ὁμοιότητα, οὐχ ὡς θεοὺς αὐτὰς σεβόμεθα, μὴ γίνετο· ἀλλὰ καὶ ἀναθέματι καθυποβάλλομεν τοὺς εἰς τοῦτο συκοφαντοῦντας ἡμᾶς· ἐπεὶ τοῦ Χριστοῦ ὑπεξηρημένου, οὐδὲ αὐτὰ τὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων πρωτότυπα θεοὺς κατὰ φύσιν ἠγοῦμεθα· δούλους δὲ μᾶλλον γνησίους τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀγαπῶμεν αὐτούς, διότι ἐν ἀληθείᾳ τὸν Θεὸν ἠγάπησαν, καὶ πιμῶμεν, ἐφ' οἷς ὑπὲρ τῆς τιμῆς τοῦ Χριστοῦ μέχρι τέλους ἠγωνίσαντο.

Πάλιν οὖν ἐρωτῶ σε· Τίς ἐστὶν ὁ λόγος· « Τὰ εἶδωλα τῶν ἠθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, » καὶ τὰ ἐξῆς; Ὁ Δαυὶδ, πάντως ἐρεῖς. Αὐτὸς δὲ ὁ Δαυὶδ ποίου νόμου μαθητὴς τε ἦν καὶ λατρευτῆς; Τοῦ παλαιοῦ καὶ σκιάδου, ἢ τοῦ νέου καὶ φωτεινοῦ; Τοῦ παλαιοῦ φανερώς. Καὶ πῶς ὁ Βογόμιλος σὺ τὰ βιβλία τοῦ παλαιοῦ νομοῦ ἐξοβελίζων, καὶ τὴν νομοθεσίαν ἐκείνην τοῦ πονηροῦ λέγων εἶναι, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ, καὶ πάντων τούτων σιγῆν καταψηφισάμενος, μόνον τὸ τεμάχιον τοῦτο τῶν στίχων ἀποδιελών, προτίεινες ἡμῖν; Δεῖ γὰρ σε ὅλον τὸν νόμον καταδέξασθαι, ἢ ἐκείνον μὴ καταδεχόμενον, μηδὲ τὸ βραχυσύλλαθον τοῦτο διάφαλα καταδέξασθαι. Ἄνόητον γὰρ μίαν ἀκτίνα ἐξ ὅλου τοῦ ἡλίου ἐπαινίσαντα ὡς λαμπρᾶν, ὡς χρυσοειδῆ, τῶν ἄλλων ὅλων ἀκτίνων ζῶφωσιν καταγνώσκειν. Ἡ πῶς δυνήσῃ τῆς μιᾶς πηγῆς τὸ ῥεῦμα διελεῖν ὡς γλυκὺ καὶ πικρὸν; Τοῦτο δὲ πῶς ἐκὼν παρατρέχεις, ὅτι ὁ παλαιὸς νόμος, μᾶλλον δὲ ὁ ἐν τῷ νόμῳ λαλήσας ἀληθινὸς Θεὸς διαπαττούμενος τῷ Ἰσραὴλ καὶ λέγων, « Οὐ ποιήσεις πᾶν ὁμοίωμα οὔτε τῶν ἐν οὐρανῷ, οὔτε τῶν ἐν τῇ γῆ, » ὁ αὐτὸς διατάξατο ὅσοι Χερουβιμ κατασκευάσαι

mentis est, ut cum dii gentium dæmonia fuerint, neque vos honoretis Deum, ne censeamini dæmonum cultores, sed athei sitis. Si vero hoc atheum et impium est, eadem quoque ratio erit imaginum. Gentiles enim dæmonum formas adorabant, nos Christi et sanctorum ejus. » Quæ (enim) participatio luci ad tenebras, vel quæ conventio Christo ad Belial ⁵⁹ ? »

Si igitur lux et tenebræ unum et idem sunt, tunc itidem imago Christi et idolum unum et idem erunt; sed in sceleratum tuum caput, ter exsecranda Bogomile, hæc blasphemia expetat. Disces igitur, o hostis veritatis, veritatem gentes illas multorum deorum cultrices et atheas, dæmonum sculptiles similitudines effecisse, eisque ut diis servisse, et vitæ suæ curatores, vitæ expertes constituisse, erantque simul et prototypa et similitudines, dæmones et dæmonum effigies. Christus vero cum verus Deus sit, tanquam unigenitus Filius et Verbum Patris principio carentis, factus est homo propter nos secundum veritatem, et non tantum imaginarie, manens id quod erat, speciemque humanæ ipsius formæ exprimimus et honoramus, ut sanctam, quia et Christus sanctissimus est. Idem et in cæteris sanctis præstamus, honorando et adorando sanctas imagines propter exemplarium similitudinem. Nec ut deos istas colimus, absit! quin et anathemati subjicimus illos, qui hanc calumniam nobis irrogant; cum Christo excepto, neque ipsa sanctorum imaginum prototypa, deos natura sua arbitremur: sed potius legitimos Dei servos, amamusque illos, quod in veritate Deum amarint, et honoramus, quod pro gloria Christi usque ad finem decertarint.

Iterum ergo interrogo te: Quis est, qui dicit « idola gentium argentum et aurum esse ⁶⁰ ? » et cætera quæ sequuntur. David, inquires. Ipse vero David cujus legis discipulus et cultor exstitit? Num veteris et umbratilis, an novæ clareque lucentis? Veteris certe. Et quomodo tu, qui Bogomilus es, libros veteris legis expungens, totamque legislationem illam a maligno, non a bono Deo profectam asseverans, et omnia illa silentio condemnans, solum hoc frustillum versuum abscissum nobis proponis? Oportet enim te totam legem recipere, vel si illam non recipis, neque hunc paucarum syllabarum versiculum approbare. Stultum est enim unum duntaxat radium ex toto sole, ut splendidum, et ut aurifluum laudare, reliquias omnibus ut caliginosis condemnatis. Vel quomodo poste unius et ejusdem fontis aquam dulcem et amaram internoscere? Et qua tandem ratione volens libensque hoc prætervolas: nimirum veterem legem, vel potius Deum verum, qui in veteri lege locutus est qui mandando Israeli hoc præcepit: « Non facies omnem similitudinem, neque eorum, quæ in cælo, neque eorum,

⁵⁹ II Cor. vi, 14. ⁶⁰ Psal. cxiii, 4.

quæ in terra ⁶¹; » illum eundem jussisse præparari duos aureos tornatiles cherubinos, et utrinque ad sacram arcam collocari? Testis verbis meis accedit et Paulus, ille in caelis gradiens apostolus, facta eorum mentione in ea, quæ est ad Hebræos Epistola, ubi sic ad verbum scribit: « Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur Sancta sanctorum: aurum habens thuribulum, et arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna, et virga Aaron, quæ fronderat, et tabulæ testamenti, superque eam erat cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium ⁶²; » super quibus cherubinis sæpe iis, qui digni erant, Dominus apparebat. Ea enim de causa a Paulo cherubim gloriæ nominata sunt.

Vides, cæce, quomodo, ut supra dicebamus, sanctæ sint similitudines sanctorum prototyporum. seu exemplarium. At vero dæmones exsecrandi et penitus detestandi sunt, eorumque idola exsecranda et penitus detestanda sunt; et qui colunt illos, eorumque simulacra, pariter eum ipsis ignem æternum hæreditabunt. Ignis vero est funiculus hæreditatis Bogomilorum; cum et illis competat illud: « Dii gentium dæmonia ⁶³. » Et attendas velim ad orationis seriem. Omnis homo qui ratione et oratione regitur, Deum quem colit, eundem confitetur conditorem cæli et terræ, et omnium quæ in terra; et qui vere horum effector est, ipse est et Deus. At vero Bogomilium effectorem mundi diabolo assignant ut proinde si sibi constare velint, eundem et Deum existimare et adorare debeant: quo fit ut Bogomilorum deus sit dæmon, idolumque horum demonum quilibet ex Bogomilis assimilatus ad unguem suo prototypo. Sunt enim et isti tenebricosi informes, et, ut uno verbo dicam, dæmonis quasi vultum et personam induti. Similes illis fiant, qui colunt eos, quique eorum blasphemias recipiunt, subiacentque omnes æterno anathemati.

Suppetebat quidem et alia quæ prædictis adde-rem, refutandæ Bogomilorum stultitiæ, sed modo vocat nos divinæ mystagogiæ et sacrificii offerendi tempus: quod dum auspicamur, omnes veritatis hostes et amici mendacii, ab omnium qui Christiano nomine censentur, linguis, anathemati subduntur. Ego vero, charissimi filii, si perbreve cohortationem ad utilitatem animarum adjecero, dicendi finem faciam. Memini me et alias vos instruere et monere ut quinque hebdomadis diebus semel duntaxat circa horam nonam cibum capiat Et nunc denuo de eodem vestram charitatem com-

⁶¹ Exod. xx, 4. ⁶² Hebr. ix, 5. ⁶³ Psal. cxix, 5.

(8) Græci, non modo Dominicis non jejunant, ut mos Ecclesiæ habet, sed nec Sabbatis. Quo fit ut quinque tantum dies hebdomadis jejuniis concedant. Carpit autem paulo post Latinos Græcus schismaticus, et hostis Latini nominis. Habent Græci duas Quadragesimas; alteram quoque ita dictam, verno tempore, ante Pascha, de quo hoc loco Germanus. Constat septem septimanis; ut numerus Quadragesimæ compleatur quia Sabbatis

Α χρυσᾷ τορευτὰ, καὶ στήσαι τῆς ἱερᾶς κιβωτοῦ περὶ ἑκάτερα; Συμμαρτυρεῖ μοι τῷ λόγῳ καὶ Παῦλος ὁ οὐρανοδόμων ἀπόστολος, μνημονεύων τούτων ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ, καὶ λέγων οὕτω ῥητικῶς· « Μετὰ δὲ τὸ δευτέρον καταπίτασμα σκαυῆ ἢ λεγομένη Ἁγία ἁγίων, χρυσοῦν ἔχουσα θυσιαστήριον, καὶ τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης περικεκαλυμμένην πάντοθεν χρυσίῳ, ἐν ἧ στάμνος χρυσοῦ ἔχουσα τὸ μάννα, καὶ ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν ἢ βλαστῆσασα, καὶ αἱ πλάκες τῆς διαθήκης ὑπεράνω δὲ αὐτῆς Χερουβιμ δόξης κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον, » ἐφ' ὧν δὴ Χερουβιμ πολλακίς ὁ Θεὸς τῆς δόξης ἐνεφανίζετο τοῖς ἁγίοις. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ Παῦλος Χερουβιμ δόξης ταῦτα κατωνόμασε.

Β Ἐλεπεις, τυφλὲ, πῶς, καθὼς ἀνωτέρω ἐλέγομεν, ἀγία εἰσι τὰ ὁμοιώματα τῶν ἁγίων πρωτοτύπων. Οἱ δὲ δαίμονες μιαιοὶ καὶ παμμίαιοι, καὶ τὰ τούτων εἰδῶλα μιαιρὰ καὶ παμμίαιρα, καὶ οἱ σέβοντες αὐτοὺς καὶ τὰ τούτων εἰδῶλα σὺν αὐτοῖς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον κληρονομήσουσι. Τὸ δὲ πῦρ σχοίνισμα κληρονομίας τῶν Βογομίλων ἐστὶν ἐπὶ καὶ αὐτοῖς ἀρμόδιον τὸ, « Οἱ θεοὶ τῶν ἔθνῶν δαιμόνια. » Καὶ πρόσσχες τῇ τοῦ λόγου σκευῇ. Πᾶς ἄνθρωπος νοὶ καὶ λόγῳ διοικούμενος, τὸν Θεὸν ὃν σέβεται, τὸν αὐτὸν ὁμολογεῖ καὶ ποιικτὴν οὐρανοῦ, καὶ γῆς, καὶ πάντων τῶν ἐν τῇ γῆ· δαί ὃ ἦν ἀληθεία τούτων δημιουργὸς αὐτός ἐστι καὶ Θεός. Οἱ Βογομίλοι τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου τῷ διαβόλῳ ἀποχαρίζονται, ὡς ἀκόλουθον εἶναι αὐτοῖς, καὶ Θεὸν τούτον ἠγείσθαι καὶ προσκυνεῖν, καὶ ἐστὶν ὁ Θεὸς τῶν Βογομίλων δαιμονίου, καὶ εἰδῶλα τούτων ἕκαστος τῶν Βογομίλων παρομοιούμενος πρὸς τὸ πρωτότυπον ἀντικρυς· Σκοτεινὸμορφοὶ γὰρ καὶ οὗτοι καὶ δυσειδεῖς, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, δαιμονοπρόσωποι. Ὅμοιοι αὐτοῖς γίνονται οἱ τιμῶντες αὐτούς, καὶ τὰς βλασφημίας τούτων παραδεχόμενοι, καὶ ἔστωσαν οἱ τοιοῦτοι πάντες ὑπὸ τὸ αἰώνιον ἀνάθεμα

Γ Ἐχόν μὲν οὖν καὶ ἕτερα προστιθέναι τοῖς προειρημένοις εἰς ἐλεγχὸν τῆς τῶν Βογομίλων παραφροσύνης, ἀλλ' ἡ τῆς θείας μυσταγωγίας πανίερος τελειότης, ἃς προσκαλεῖται ἡμᾶς τελείσθαι ἀπαρχομένης, πάντες οἱ τῆς ἀληθείας ἐχθροὶ καὶ φίλοι τοῦ ψεύθους ὑπὸ ταῖς ἀπάντων τῶν Χριστιανῶν γλώσσαις ὑποκισσύνται τῷ ἀναθέματι. Ἐγὼ δὲ μικρὰν παραινεσὶν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ὃ τέκνα τριπόθητα, πρόβαλλόμενος εἰς ὠφελίαν τῶν ψυχῶν καταπάσσω τὸν λόγον, Μίμνημαι καὶ ἄλλοτε ποτε κατηχηκίνας παραινεσᾶς ὑμῖν ἐν αὐταῖς πέντε τῆς ἐβδομάδος ἡμέραις τῆς ἁγίας νηστείας (8) μονο-

similiter ut diebus Dominicis non jejunant Græci. Inchoatur dies lunæ; Dominica proxime sequens est prima Dominica Quadragesimæ, Orthodoxiæ nomen adepta. Tertia est τῆς σταυροπροσκυνήσεως Adorationis crucis; sexta, Palmarum; pridie celebratur resuscitatio Lazari. Dominicam Palmarum sequitur magna hebdomas, quæ est septima Quadragesimæ; primam septimanæ Quadragesimæ antecedit Κυριακὴ τριπλή, seu τῆς τυροφάγειας, ab esu

φαγίαν ἀσπάζεσθαι καθ' ὥραν ἐνάτην· καὶ νῦν αὖ-
 θις περὶ τούτου τὴν ὑμετέραν ἀγάπην παρακαλῶ.
 Τεῦτο γάρ ἐστι νηστεία, ἢ περὶ τὸ βραδύτερον τῆς
 ἡμέρας μετρία τροφή. Εἰ δ' οὐχ οὕτω ποιεῖς, ἀλλὰ
 κατὰ τὴν συνήθη πάλιν ὥραν ἐσθίεις, νηστείας τούτο
 καταλυσις, οὐχὶ σύστασις, κἄν τῶν εὐτελῶν ἢ τρά-
 πιζα εἴη, καὶ τῶν ἀπερίττων. Οὐδὲ γὰρ ὅτι ἀπίχθεις
 κριῶν, ἤδη καὶ νηστείαν ἄγεις· μὴ ἀπατῶ, ἀλλὰ
 δεῖ σε τὴν γαστέρα πρὸς τῆς ὥρας εἰς βρῶσιν ὀργῶ-
 σον ἐπίχειν. Δούλος εἶ τοῦ Χριστοῦ. Πρῶτόν σου
 τὸν Δεσπότην θεράπευσον· παύσθητι προσευχόμενος·
 δὸς αὐτῷ φαγεῖν τὴν φροντίδα τῆς σῆς σωτηρίας·
 ταύτης γὰρ σφόδρα πεινᾷ. Εἰθ' οὕτω τράπηθι πρὸς
 τὴν τῆς σῆς γαστρός ἐπιμελείαν. Εἰ δὲ ταύτην τοῦ
 σου Δεσπότης προτιμότεραν ἤγῃ, οὐκ εἶ Χριστόδου-
 λος, ἀλλὰ κολιέδουλος. Καὶ τούτο πάντοτε μὲν ποιεῖ
 ὀφειλομέν, εἴτουν προτιμᾶσθαι τὴν θείαν παύσασα-
 σιν, καὶ δοξολογίαν τῆς σωματικῆς τροφῆς· ἀλλ' ὅτι
 ἀσθενεῖς ἐσμεν μᾶλλον δὲ ῥάθυμοι καὶ νοηχεῖς.
 Κἄν γοῦν ἐν ταῖς νηστείαις ταύταις ἡμέραις τούτο
 ποιήσωμεν, καὶ στήσωμεν τὸ καθ' ἡμῶν οὐνεδος τῶν
 Λατίνων, ὁ περὶ τῆς διαφάγίας ἡμῖν ἐπάγουσιν, ἀπαξ
 τῆς ἡμέρας καὶ βραδύτερον ἐσθίοντες.

Ἄλλ' ἐκεῖνοί φασιν· Εἰ καὶ βραδύτερον πρὸς τρο-
 φὴν τρέπονται, ἀλλὰ καὶ βραδύτερον τῆς τραπέζης
 ἀνιστάντες, λιπαρώτερον τὸ ἐστιατόριον ἔχοντες,
 φύρδην ὁμοῦ ἰχθύας, λάχανα, ὄσπρια ἐλαίω λιπανόμε-
 να καθ' ἐκάστην κατακόρω, ἐσθίοντες, ὡστε σχολῆ
 γ' ἂν περὶ τὸ τῆς κύριον βραδύτερον τὰ βεβρωμένα
 πρὸς πέψιν ἐλθεῖν. Ἐπέχε τὴν γλώτταν, ἀνθρώπε,
 πρὸς τοὺς λόγους, ὡς καὶ πρὸς τὴν βρῶσιν τὸ στόμα,
 καὶ ὁ μὴ ἐσθίων σὺ τὸν ἐσθίοντα μὴ κρίνει. Πλὴν
 ἐγὼ οὐ λέγω σοι, Ὅλην τὴν κατάστασιν ζήλωσον τῆς
 Λατινικῆς νηστείας, ἀλλὰ τὸ ἐν αὐτῇ ὁπωσοῦν θεω-
 ρούμενον ἀγαθόν. Οἶδε γὰρ πολλάκις ὁ νονηχεῖς οὐ
 μικρὰν ὀφείλειαν ἐκπορίζεσθαι τοῦ ἰχθροῦ τε καὶ
 βλαπτικοῦ. Ὅταν οὖν ἡμῖν ὁ Κύριος παραγγέλλει,
 » Γίνεσθε, λέγων, φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι
 ὡς περὶστραῖ, » οὐχὶ τὸ ἰοδόλον καὶ ἀκαιρικόν τοῦ
 ὄφως ἐκμιεῖσθαι ἡμᾶς συμβουλεύει, οὐδὲ τὸ ἄνου

“ Matth. x, 16.

casei, respondetque nostræ Quinquagesimæ. Do-
 minica quæ hanc antecedit, respondetque nostræ
 Sexagesimæ, vocatur a Græcis Κυριακὴ τῆς ἀποκρίτου,
 seu ἀπόκριω, quasi dicas, *Carnispriviū*; et tam hæc,
 quam prior illa Dominicæ appellatio desumpta est
 ab hebdomade Dominicam antecedente, quarum
 una dicitur τυροφάγος, altera ἀπόκριως· utraque
 nomen suum Dominicæ, tanquam termino suo tri-
 buit. Alterum jejunium quadragesimale observant
 Græci ante Natalem Domini; illudque inchoant
 14 Novembris, ut docet Balsamon in Scholiis super
 interrogationes quorumdam monachorum, quæ
 habentur post commentarium illius in Photii *Nomo-
 canonem*. Idem constat ex Typico sancti Sabæ,
 cap. 14. Nec introductum est hoc jejunium ab
 apostolis, ut jejunium magnæ Quadragesimæ; quod
 ex canone 69 apostolorum manifestum evadit, ubi
 unius tantum Quadragesimæ fit mentio; sed suc-
 cessu temporis consuetudine receptum est. Nec
 omnes æqualiter obligat toto illo 40 dierum nu-
 mero; ait enim Balsamon satis esse si quis jejuset
 septem dies ante Natalem, et hoc necessario fa-

moneo. In hoc enim consistit jejunium ut scrius in
 die cibus, isque mediocris sumatur. Quod si non
 ita agis, sed consueta hora manducas, non est hoc
 jejunii observatio, sed dissolutio; etiamsi mensa
 cibus tenuibus et minime superfluis sit extracta.
 Non enim hoc ipso, quod carnibus abstines, jeju-
 nium observas: ne fallaris, sed oportet te ventrem
 ante horam præfiniam cibos appetentem continere.
 Servus Domini es. Prius Dominum tuum cura. Vaca
 orationi. Appone illi curam salutis tuæ quasi co-
 medendam. Hanc enim esuriens quærit. Quo facto
 ad curam ventris tui convertere. Quod si huic Do-
 mino tuo præponis, haud Christi famulus, sed
 mancipium ventris appellandus eris. Et hoc quidem
 semper facere debemus, nempe divinum cultum et
 venerationem corporali nutrimento præferre, sed
 infirmi sumus, vel potius ignavi, desides et tardi.
 Si igitur his jejunii diebus hoc fecerimus, Latino-
 rum adversus nos probum de duplici cibi sum-
 ptiōe cohibebimus et evitabimus, si nimirum se-
 mel quotidie et serius comedamus.

Sed aiunt: Licet serius cibum sumant, at se-
 rius quoque ex mensa surgunt, lautius instructo
 et præparato convivii loco, promiscue simul, pi-
 sces, olera, legumina oleo pinguefacta, in dies
 singulos, usque ad satietatem comedunt, ut vix
 usque ad eandem crastini diei tardior horam,
 omnia, quæ vocarunt, digerere possint. Contine
 linguam, o homo, ad hæc verba, sicut et os ad
 cibum, et tu qui non manducas, manducantem ne
 sperne. At ego te hortor, non ut totam Latini jejunii
 formam et rationem seceris, sed ut quæquale,
 quod in ea apparet, bonum amplectaris. Prudens
 enim, et intelligens novit non modicum ex eo
 etiam, quod inimicum et noxium est, utilitatem
 reportare. Quando igitur Dominus nos monet:
 « Estote prudentes sicut serpentes, et simplices
 sicut columbæ⁶⁴, » non vult, ut morem serpentis,

ciendum esse, sive a laicis, sive a monachis: *Et
 qui non ita facit ab orthodoxorum communione
 separabitur*, ait Balsamon. At monachis ex statutis
 suorum ordinum jejunandum esse ait a 14 Novem-
 bris: *Quia hoc est canonicum et salutare; sicut et
 laici, qui sua sponte ita jejulant, laude et gratiarum
 actione digni habebuntur*. De hac Quadragesima
 loquitur Curopalata lib. *De off. aulæ Constantinop.*
 cum ait, ad mensam imperatoris protopapam
 accedere, καὶ ποιῆν εὐχὴν τῆς βασιλικῆς τραπέζης, διὰ
 τὸ τὴν τισσαρακοστὴν παρελθεῖν: *Quod Quadragesima
 præterierit*. In quæ verba Calvinianus scholiastes:
*Græci jejunium quadragesimale ante γενεσθαι
 Χριστοῦ, id est, in Adventu, celebraverunt; expli-
 candum erat, quale hoc jejunium fuerit, quando
 inchoari consuetum: num in Adventu, an ante
 Adventum, num solum et unicum, et id genus alia,
 ne quis ex verbis tam generalibus, vel scholiasten
 errasse crederet, vel ipsemet errandi occasionem
 abriperet, existimans vernum quadraginta dierum
 jejunium Græcis fuisse ignotum.*

quem habet, venena spargendi et interficiendi, A vel ut insipientiam columbæ imitemur; sed ut serpentis instar curam et solertiam capitis custodiendi ostendamus. Id enim unum elaborat serpens, ut præreliquo corporis tractu, caput illesum conservet. A columba autem mutuari nos cupit animum malitiæ expertem, et ut eos, qui nos injuria afficiunt, toleremus, neque vindictam exspectamus, privata enim pullis suis susinet, neque ob id domo excedit: et hæc tantum ad imitationem proponenda, alia omnia procul abjicienda sunt. Hoc et tu fac; idque quod in Latinis jejuniis inesse cernitur bonum, quod est, tardius cibum sumere uberiorem illis relinque.

Si dicas: A fame superior et esuriens manducare cogor, præsertim cum alias venter mala B bestia sit, et nescia cicurari; audi quid respondeam. Idcirco tempus hoc jejunii, dilecte, et est et dicitur, ut esuriamus. Et qui famem fugit, is fugit et jejunium, et satietatem sequitur. At satietas et jejunium ita sibi adversantur, sicut aqua et ignis. Quando autem esuris, in mentem revoca et reputa paradisi delicias, et eorum quæ istis sunt bonorum fruitionem, futuramque gloriam, et aperi os tuum, et imple Davidicis cantibus, et libere ad Christum dicit: « Ego vero in justitia apparebo conspectui tuo, satiabor cum apparuerit mihi gloria tua ⁶⁵, » cum veneris cum sanctis angelis tuis reddere unicuique secundum opera sua. Summa orationis sit: Per multas tribulationes oportet nos ingredi in regnum cælorum, cum C « angusta et arcta sit via, quæ ducit ad vitam, lata vero et spatiosa, quæ ducit ad perditionem ⁶⁶. » Si ad vitam æternam pervenire velis, amplectere ea, quæ sensum affligunt et contristant. Alia enim via in eam ingredi non licet, si autem fugiendo id, quod asperum et laboriosum, declinaveris ad id, quod spatiosum est, noveris finem hujusmodi viæ esse ignem inextinctum, et vermem irrequietum. Ecce testificatus tibi sum, et ostendi duas istas vias, et utriusque exitus. Gradere quacunque voles. Hoc unum te ignorare nolo, licet quis centum sæcula in hoc mundo affligatur, id totum nihil esse ad cruciatum vel unius diei, qui sunt in gehenna. Utinam vero nobis contingat per pusillas tribulationes, et mediocres ærummas malorumque perpassiones æternam invenire in D cælis requiem, gratia et humanitate Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi; ipsi gloria cum Patre principio carente, et cum sancto et vere vivificante Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

V.

In divini corporis Domini ac Salvatoris nostri Jesu Christi sepulturam, in die Magni Sabbati.

(Exstat inter homilias Germani I, Patrologiæ tom. XCIV, col. 243).

⁶⁵ Psal. xvi, 15. ⁶⁶ Matth. vii, 14.

τῆς περιστερᾶς ἀλλ' ἐκ μὲν τοῦ θρωῶς τὸ περὶ τὴν ἰδίαν κεφαλὴν προφυλακτικὸν τε καὶ προμηθεῖς ἐπιδεικνυσθαι· σπουδῇ γὰρ τῶ ὄφει τὴν κεφαλὴν πρόπαντός τοῦ ὀλκοῦ ἀνεπιβούλευτον διατηρεῖν· ἐκ δὲ τῆς περιστερᾶς τὸ ἀκακον, καὶ τὸ ἀνίχεσθαι τῶν ἀδικούντων, καὶ μὴ ἀμύνασθαι· ἀφαιρουμένη γὰρ τὰ νεώττια στίργει τὴν ἀδικίαν, τῆς οἰκίας οὐκ ἐξισταμένη· καὶ ταῦτα μόνα ζηλοῦν, τὰ δ' ἄλλα πόρρω που ἀπορρίπτειν. Τοῦτο καὶ σὺ ποίησον· καὶ τὸ εὐρισκόμενον ἐν τοῖς Λατίνοις καλόν, τὸ δὲ ἴστι τὸ βραδύτερον ἰσθίειν, ζήλωσον· τὸ δὲ πολυφαγεῖν ἴασον παρ' ἐκείνοις.

æmulare. Crebriorem vero cibi sumpcionem et

Εἰ δὲ λέγεις, Ἀλλὰ νικάμαι ὑπὸ τῆς πείνης, καὶ πεινώς ἰσθίειν καταναγκάζομαι. Ἄλλως γὰρ τὸ δεινὸν θηρίον, ἢ κοιλία, οὐχ ἡμороῦται· ἐμοῦ ἀποκρινομένου σοι ἄκουε. Διὰ τοῦτο, ἀγαπητέ, ὁ καιρὸς οὐτοσί νηστειμὸς λέγεται καὶ ἴστιν, ἕνα πεινώμεν. Ὁ δὲ φεύγων τὴν πείναν φεύγει καὶ τὴν νηστείαν καὶ τὸν κόρον μεταδίδωκε· κόρος δὲ καὶ νηστεία οὕτως ἐναντία, ὡς ὕδωρ καὶ πῦρ. Ὅταν δὲ πεινάς, ἀναλογίζου τὴν τοῦ παραδείσου τρυφήν, καὶ τὴν τῶν ἐκεῖ ἀπόλαυσιν ἀγαθῶν, καὶ τὴν μέλλουσαν δόξαν, καὶ ἀνοιξόν σου τὸ στόμα, καὶ πλήρωσον ἁσμάτων Δαυιδικῶν, καὶ εἰπὲ πρὸς τὸν Χριστὸν μετὰ παρρησίας. « Ἐγὼ δὲ ἐν δικαιοσύνῃ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ σου, χαρτασθήσομαι ἐν τῷ ὀφθῆναι μοι τὴν δόξαν σου, » ὅταν ἔλθῃς μετὰ ἁγίων ἀγγέλων ἀποδοῦναι ἐκάστην κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Κεφάλαιον τοῦ λόγου· Διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐπεὶ « στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς, ἢ ἀπόγουσα πρὸς τὴν ζωὴν, πλατεῖα δὲ καὶ εὐρύχωρος ἡ φέρουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν. » Ἐὰν θέλῃς καταστῆσαι εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν, κατέδειξε τὰ θλιβερά καὶ λυπούμενα τὴν αἰσθησὶν· ἀλλὰχάθειν γὰρ εἰς ταύτην ἐπινεχθῆναι ἀδύνατον. Ἐὰν δὲ φεύγων τὸ τραχὺ καὶ ἐπίπονον πρὸς τὴν εὐρύχωρον παρεκνεύης, γίνωσκε, ὅτι τὸ τέλος τῆς τοιαύτης ὁδοῦ πῦρ ἴστιν ἀσβεστον, καὶ σκόληξ ἀκοίμητος. Ἴδού διημαρτοράμην καὶ ὑπέδειξά σοι τὰς δύο ὁδοὺς, καὶ τὰ ἀμφοτέρων καταστήματα· ἦν ἂν θέλῃς βιάδιζε. Ἐν δὲ τοῦτο θέλω εἰδῆναι σε, ὅτι κἂν ὅλους ἑκατὸν χρόνους κακοπαθήσῃ τις ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, οὐδὲν ἴστι πρὸς μέαν ἡμέραν τοῦ ἐν τῇ γέννησιν βασιανισμοῦ. Γένοιτο δὲ ἡμῖν καὶ διὰ μικρῶν τινῶν θλίψεων καὶ μετρίας τῆς κακουχίας αἰωνίαν εὐρέσθαι ἀνάπαυσιν ἐν τοῖς οὐρανοῖς χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· αὐτῷ ἢ δόξα σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀληθῶς ζωοποιῷ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Ε.

Εἰς τὴν θεόσωμον ταφὴν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου.

MONITUM.

Sermonem sequentem e Monachiensis bibliothecæ codice primus Græce edidit novaque versione donavit Ant. Ballerini, S. J., in opere cui titulus: *Sylloge monumentorum ad mysterium conceptionis immaculatæ Virginis Deiparæ illustrandum*. Romæ 1856. Tom. II, pag. 293. In prælatione, quam editor inscribit *De Germani homilii in Deiparæ Annuntiationem*, ac veluti appendicem præbet alterius Dissertationis *De Germani homilii in SS. Deiparam*, orationi in *Præsentationem* præfixæ, evincit, e duabus quæ hujus argumenti feruntur, Germani homilii, alteram quidem, a Combefisio Græce et Latine editam, senioris esse Germani (*Patr. t. XC VIII, col. 319*); præsentem vero recentioris esse Germani II, qui titulum Constantinopolitani episcopi tenens in urbe Nicæna sedem habuit, quo tempore urbs regia Constantinopolis a Latinis occupabatur.

ζ.

Εἰς τὸν Εὐάγγελισμον.

A'. Επ' ὄρος ὄψηλόν ἀνάβηθι, ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών· ὕψωσον τῇ ἰσχύϊ τὴν φωνὴν σου ὁ εὐαγγελιζόμενος Ἱερουσαλήμ. Ἐκ τῆς κατηνθρακωμένης τοῦ Ἡσαίου γλώττης τῷ τοῦ θεοῦ ἀνθρακὸς γεύματι θανειστῶν τὸ προσιμιον, ὡσπερ ἀπὸ γείτονος γείτων μεταλαμβάνει πυρὸς. Ἀγγιθυροῦσι γὰρ τὰ τῆς νέας χάριτος τοῖς παλαιοῖς, καὶ φῶς ἔν ἐξ ἀμφοτέρων ἀνάπτεται· καὶ λύχνος γίνεται τοῖς ποσὶ τῶν τρεχόντων εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἀνεύρσειν.

Ἀναφορέισθω τοῖνυν ὁ λόγος οὕτω πεπυρωμένος πρὸς τὸ τῆς ἡμέρας ὕψος μετέρσιον· καὶ συνιπτάσθω Γαβριὴλ τῷ πυριμόρφῳ ἀγγέλῳ. Τοῦτον γὰρ ὁ προφητικὸς λόγος πρὸς τὴν τῆς πανυπεράγνου Παρθένου εὐαγγέλια συντονώτερον καταπέιγει· τὴν δὲ εἰς Ἱερουσαλήμ καὶ Σιών ἢ προφητικὴ διόπτρα προσέβλεψε, τὸ μὲν ὡς πόλιν του Βασιλέως τοῦ μεγάλου, περὶ ἧς κυρίως διδοξαμένην λελαλήτα· τὸ δ' ὅτι πρὸς κατοικίαν ἑαυτοῦ τὴν ὄψηλὴν αὐτὴν Σιών ἠρετίσατο.

B'. Τὸ δὲ συναγόμενον ὡς ὑπερφύεις. Τῷ οὐρανοδόμῳ γὰρ, τοῦτω τῷ τοῦ Θεοῦ πρωταγγέλῳ προδήλως ὁ λόγος διακαλύπτεται, ὡς ἀπὸ πειθίου τινος ἤκεντι καὶ ἀγχωμαίου, ἀνατρέχειν εἰς ὕψος, καὶ τὴν φωνὴν ἰσχυρῶς ἀνυψοῦν.

Ἔστι γὰρ ἔστιν ὡς ἀληθῶς ἢ Παρθένος τῶν οὐρανίων ἀψίδων ὕψηλοτέρα, καὶ τῶν θεοιδῶν ἀγγέλων θεοειδέστερα· καὶ περὶ που βαδίξῃ τῆς Γαλι-

(1) Isa. xl, 9. Cum Græca SS. Bibliorum exemplaria constanter hic legant, ἐπὶ ὄρος ὄψηλόν., patet, mendoso codice usum esse Nicodemum monachum, qui (*Heortodrom.* pag. 208) initium hujus homiliæ refert hisce verbis: *Ἐπὶ ὄρος ὄψηλόν...*

(2) Isa. vi, 6-7. *Et volavit ad me unus de seraphim, et in manu ejus calculus, quem forcipe tulerat de altari: et tetigit os meum.*

(3) Psal. cxviii, 105.

(4) Adeo non Græcis modo, sed et Syris, Coptis Armenis consuetum fuit celestibus spiritibus quamdam veluti formam igneam tribuere, ut ad eos indicandos non raro absoluta voce *ignei* seu *flammei* utantur. Neque admodum repugnandum, si quis hunc morem contendat deductum esse ex Psaltis verbis (Psal. ciii, 4): *Quifacis angelos tuos spiritus,*

A

VI.

In Annuntiationem.

I. *Super montem excelsum ascende, tu qui evangelizas Sion; exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jerusalem* (1). Ab Isaiæ lingua e divini carbonis tactu ignita (2) dicendi proœmium mutuandum fuit, non secus ac vicinus a vicino petere ignem solet. Et proxima sane veteribus illis sunt quæ spectant ad novam gratiam, et utraque ad accendendam conspirant unam facem, quæ lucerna fit pedibus eorum (3), qui ad inveniendam veritatem properant.

Hoc itaque incensa igne ad excelsam hujus diei sublimitatem sese attollat oratio, et cum angelo Gabriele adinstar flammæ rutilante (4) simul advolet. Hunc enim ad nuntium felix Virgini illi supra captum purissimæ (5) deferendum propheticus sermo vehementius provocat; eam vero in Jerusalem et Sion a longe prophetica dioptra prospiciebat, sive tanquam civitatem magni Regis, de qua (6) proprie *gloriosa dicta sunt*, sive tanquam excelsam hanc Sion, quam *in suam* ipsius *habitationem Deus elegit* (7).

II. Quod vero conficitur, quam sublime supra naturæ fines eminet! Illi enim inter angelos Dei principi, qui per cœlos graditur, quasi ex humilli atque ima regione proficiscatur, (propheticus) sermo manifeste indicit, ut in altum ascendat, ac vocem vehementer attollat.

Est enim Virgo, est omnino cœlorum verticibus sublimior, ac præ angelis divina forma præstantibus, Deo longe similior (8), etsi in angulo quodam

et ministros tuos ignem urentem, seu, ut Græci legunt, *πῦρ φλέγον*, seu *πυρὸς φλόγα*, seu *πυράδρον*, seu *πυρίμν φλόγα*, vel *φλογερόν πῦρ*. Conf. Joan. Lorinum in h. l.

(5) Vide singulare studium exquisitissima usurpandi vocabula ad singularem Deiparæ puritatem denotandam: alias autem innuimus (*in not. ad § VI Orat. Isidori Thessal.* part. 1, pag. 423), vix aliam vocem proferri posse, qua puritas et intensive et extensive summa significetur.

(6) Psal. lxxxiii, 3.

(7) Psal. cxxxi, 13.

(8) Postulat contextus, ut sanctæ Virginis eminentia atque expressissima cum Deo similitudo non ad divinæ maternitatis honorem, sed ad prærogativas animæ insitas referatur: lis ergo anima ejus

Galilæa versetur (Galilæa autem, vi vocis spectata, humilem locum significat), atque, ut humana fert conditio, vitæ hujus vallem perambulet, etsi paupere fabri tecto in Nazareth se contineat.

III. Qua quidem in re magnum præterea latet mysterium; et quod utique etiam in proverbio est, e domo præsto est testimonium (9). Nam paterfamilias, et ars fabrilis, quam ipse exercet, compendiaro totum oculis mysterium subjiciunt. Et sane vel ipse rex David testatur, *Verbo Domini cælos firmatos esse* (10); Verbum porro subsistens (11) intellige et supersubstantiale, qui non modo hæc cæli convexa, sed et universas, quæ hoc omnia circumcingente ambitu continentur, creaturas earumque ordinem firmavit. Nunc autem hic advenit ad collapsum Davidis tabernaculum rursus erigendum, ac jucundius (12) restaurandum. Defecerant jam principes e tribu Juda; Davidis quoque regnum dissolutum erat, et simul tabernaculum ejus corruerat. Ast hodie in domo David cornu salutis erigitur (14); siquidem e familia David suam Josephus ducit originem. Cornu autem nostræ salutis est Christus, qui cum et *Patris dilectus sit Filius* (15), filius unicornium appellatus est, canente Psalmista: *Et dilectus quemadmodum filius unicornium* (16). Nam ipse et in cælis ut unigenitus ex solo Patre natus effulsit, et in terris e sola matre ortus est in tempore, ipse, inquam, qui et *expectatio gentium* (17) vocalus fuit. Hoc itaque tabernaculum rursus ædificat, æternam suam ipsius deitatem quamdam veluti basim ac fundamentum inconcussum supponens, et super hanc illud exstruens ac firmans, quod (sancto) Spiritu operante assumpsit. Et hac quidem ratione regnum statuit sempiternum: nam *regni ejus non erit finis* (18.)

IV. Hæc et per prophetas prædicta sunt. Cum enim ista et ille polliceretur, qui fallere nescius est: *Post hæc, inquit, revertar, et reædificabo tabernaculum David, quod decidit, et diruta ejus reædificabo, et erigam illud, ut requirant cæteri hominum Dominum, et omnes gentes, super quas invocatum est nomen meum super eos* (19). Hic porro et tanquam *lapis angularis* (20) Judæus cum gentibus conjungit; ac *pacem se annuntiare profi-*

splendoribus, etiam antequam ab angelo salutaretur, enitebat, ut angelis eminentior, sanctior, purior, pulchrior prædicanda foret.

(9) Haud eodem plane sensu, uti patet, Auctor usurpat adagium, *ἀρ' ἐστίας ὁ μάρτυς*, ac veteres Græci dicere consueverunt, *οἰκοθεν ὁ μάρτυς*. Hoc enim postremum in testem quadrat, cui, tanquam suspecto, vix ulla fides haberi possit: id autem prorsus alienum est a scopo Germani. Putaverim itaque, *testem domesticum* hic appellari Davidem, e cujus progenie sancta Virgo exorta est. Testatur autem David, in fabrilis arte Josephi prostare mysterii typum, quatenus Dei Verbum exhibet veluti hujus universi artificem, qui dein ad collapsum tabernaculum restaurandum manum admovet.

(10) Psal. xxxii, 6. *Verbo Domini cæli firmati sunt.*

(11) Ἐνούσιος, cui opponitur λόγος προφορικὸς et

λαϊκός, εἰς κατακλιεστὴν δὲ ἡ Γαλιλαία μεταγλωττίσσεται, καὶ τὴν τοῦ βίου κοιλάδα πατὴρ ἀνθρώπων πρῶτος, κἀν ἐπὶ τῆς Ναζαρέτ τῷ πενιχρῷ τοῦ τέκτονος συγκλείεται οἰκῆματι.

I'. Ἐν ᾧ δὲ καὶ τὸ μέγα μυστήριον ἐνθαλαμύεται· καὶ ἀρ' ἐστίας ὁ μάρτυς, ὁ δὲ πῶς καὶ λέγεται. Ὁ γὰρ οἰκοδεσπότης καὶ τὸ τοῦτου τεχνουργημα τὸ πᾶν ἐν ὀλίγῳ διαγράφει μυστήριον. Τῷ λόγῳ μὲν οὖν Κυρίου ἐστερωῶσθαι τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ὁ βασιλεὺς Δαυὶδ μαρτυρεῖ· ὁ δὲ λόγος ἐνούσιος καὶ ὑπερούσιος; καὶ οὐ τὸν ὄροφον τοῦτον ἐστερωῶσε μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν ἐντὸς τῆς παντοσθενούς σφαίρας ἐμπεριελημμένην σύστασιν τε καὶ σύγκρισιν. Ἦκει δὲ νῦν τὴν πεπτωκυῖαν τοῦ Δαυὶδ σκηνὴν ἀναστήτων, καὶ ἀνανεώσων ἐπιτερείστερον. Ἐκλειοίπασιν οἱ ἐκ τῆς Ἰουδα φυλῆς ἄρχοντες· συνδιωλείται καὶ ἡ βασιλεία Δαυὶδ, καὶ ἡ τοῦτου σκηνὴ κατηρείπεται. Ἐγείρεται δὲ κίρας σωτηρίας σήμερον ἐν οἴκῳ Δαυὶδ, εἴπουν τοῦ ἐκ φυλῆς Δαυὶδ γενεαλογουμένου Ἰωσήφ. Κίρας δὲ σωτηρίας ἡμῶν ὁ Χριστός, ὃς καὶ ἡγαπημένος ὢν Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, υἱὸς μονοκερῶτων ὠνόμασται καὶ ὁ ἡγαπημένος, ἄθροτος τοῦ ψαλμοῦ, ὡς υἱὸς μονοκερῶτων. Καὶ ἄνω γὰρ μονογενῶς ἐκ μόνου προεξηγήσατο τοῦ Πατρὸς, καὶ κάτω προσγάτως ὁ αὐτός ἐκ μόνης μητρὸς ἀνατίταλκεν· ὁ αὐτὸς δὲ καὶ προσδοκία ἔθνων προηγόρευται. Ἀνοικοδομεῖ τοίνυν τὴν σκηνὴν ταύτην, οἷον τενα βᾶσιν καὶ θέμεθλον ἀράργῃ τὴν ἑαυτοῦ αἰδίον ὑποστήσας θεότητα· καὶ ταύτην ἐπικοδομήσας καὶ ἐπιστηρίζας τὸ πρόσλημμα τῆ ἀρχιτεκτονία τοῦ Πνεύματος (13), οὕτως ἀπαθανατίζει τὴν βασιλείαν· τῆς γὰρ βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος.

Δ'. Ταῦτα καὶ διὰ τῶν προφητῶν προελέλληται. Καὶ ὁ ἀπαγγελῆμενος ἀψευδής· Μετὰ ταῦτα γὰρ, φησὶν, ἀναστρέψω, καὶ ἀνοικοδομήσω τὴν σκηνὴν Δαυὶδ τὴν πεπτωκυῖαν, καὶ κατεσκευασμένη αὐτῆς ἀνοικοδομήσω, καὶ ἀνορθώσω αὐτήν, ὅπως ἂν ἐκζητήσωσιν οἱ κατάλοιποι τῶν ἀνθρώπων τὸν Κύριον, καὶ πάντα τὰ ἔθνη, ἐφ' οὓς ἐπικίχεται τὸ ὄνομά μου ἐπ' αὐτούς. Ἐνταῦθα δὲ καὶ ὡς ἀερογωνιαῖος λίθος Ἰουδαίους συνάπτει

ἐνούσιος. Ea de re Cyrillus (lib. v in Joan. cap. v, v. 29): Οὐκ ἔστιν ἀνυπόστατος, ὡσπερ ἀνθρώπινος λόγος ἀλλ' ἐνούσιός τε καὶ ζῶν ὡς ἴδιον ἔχων ἐν Πατρὶ καὶ μετὰ Πατρός τὴν ὑπαρξίν· *Non caret substantia, ut humanum verbum, sed subsistens est ac vivens, ut qui propriam in Patre et cum Patre existentiam habet.*

(12) Nisi forte pro ἐπιτερείστερον (jucundius), legendum sit ἐπιπρεπέστερον (magnificentius), prout res malle videtur.

(13) Cod. particulam καὶ bis repetit.

(14) Luc. i, 69.

(15) Luc. iii, 22.

(16) Psal. xxviii, 6.

(17) Gen. xlix, 10.

(18) Luc. i, 33.

(19) Act. xv, 15, 16 ex Amos ix, 11, 12.

(20) Isa. xxviii, 16: Eph. ii, 20: I Petr. ii, 6.

τοῖς ἔθνεσι, καὶ τοῖς μαρκαν καὶ τοῖς ἑγγύς ἐπαγ-
γέλλεται εἰρήνην εὐαγγελίζεσθαι · καὶ οὐ μόνον
ἐπὶ θρόνου Δαυὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ κατὰ σάρκα
ἐνδρεύεται, ἀλλὰ καὶ βασιλεύει ὁ Θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη.
Πότε δὲ, τὸ ἐπαγόμενον τῆς προφητείας δηλοῖ.
Εἰπὼν γὰρ · Ὁ Θεὸς ἔδρασε ἐπὶ τὰ ἔθνη,
ἐπήγαγεν · Ὁ Θεὸς κάθηται ἐπὶ θρόνου ἁγίου
αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἴσθι ἡ Παρθένος, καθ' ἣν ἐνθρο-
νίσθεις διὰ τῆς ἐξ αὐτῆς σαρκώσεως, τῆς τῶν ἑθνῶν
βασίλειου πανσπερμίας, ὑπέκκα ταῦτα παρα-
στησάμενος ἑαυτῶ.

Ὅτω μὲν οὖν νομισθεῖς Πατὴρ τοῦ ἐπὶ γῆς ὄφθεν-
τος Θεοῦ, τὴν βουλὴν προσηματίει τῷ σπετέρῳ
ἐπιτηδεύματι τῆς κοινῆς τοῦ γένους ἡμῶν ἀμαπλά-
σεως. Καὶ ἡ Παρθένος δὲ ἀξιοχρῶσις δαίμωνος εἰς
τὴν ταύτης ἀνοικοδομήσει, οὐκ ἐξῶθεν, ἀλλ' ἐξ
ἑαυτῆς χορηγοῦσα τὰς πανάγους ὑλας καὶ τῆ
ἀλλῆ ἐπιτηδεΐας, ἐξ ὧν ἡ ζωσα σοφία τοῦ Θεοῦ τὸν οἴ-
κον ἑαυτῆ ἀνοικοδομήσει, ἱεροειπεῖνον στύλοις
ἐπτά · τοσαυτάριθμα γὰρ τοῦ Πνεύματος τὰ χα-
ρίσματα · ἐκ Πνεύματος δὲ ἁγίου καὶ ἡ σύμψηξις
τοῦ προσλήματος (21).

Ε'. Ἀλλὰ πῶς ἂν ὁ ἐμὸς λόγος, χαμπερῆς ἂν
καὶ διανοίας ἀγγελοῦ χαμαιζήλου, ἐπὶ τηλικούτου
ὑψος ἐπιτολήσειεν, ὡς θεοειδεῖ συμπεριῦξασθαι
πρωταγγέλω, καὶ πρὸς ὄρος τοῦτο φθάσαι το θεο-
βάδιστον, ὡς πρὶν Μωσῆς ἐπὶ τὸ Σινά; Εἰ γὰρ καὶ
ἡμεῖς κατὰ τὴν ἐνεστώσαν ταύτην ἡμέραν τὸ τῆς
νηστείας ἀνύμεν τεσσαρακονθήμερον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ
τὴν ἐκείνου φέρομεν κάθαρσιν · ὅτι μὴδὲ κατ' ἐκεί-
νον ἡμεῖς νηστεύται, καὶ οὐδὲν τῶν θαυμαστωσάν-
των ἐκείνου πλουτοῦμεν, ὅτι μὴ τὴν βραδυγλωσσίαν
μόνον καὶ τὸ ἰσχνόφωνον. Ἡ πῶς ἂν ἀπρόσκοπα
εἴην ἐπὶ τὴν Ναζαρετ βαδισομεν φέρουσαν, εἰ μὴ
Θεὸς ἐξαποστείλῃ τὸν ἀγγελὸν αὐτοῦ πρὸ προσώπου
τοῦ Λόγου, καὶ τὴν ὁδὸν ἔμπροσθεν αὐτοῦ κατα-
σκευάσει εὐδιάβατον; Ἰπὸ τοίνυν προηγῶ τῷ
φωτοειδεῖ τούτῳ ἀρχαγγέλω ἀγόμενοι, εὖ οἶδα,
κατευθυνθησόμεθα εἰς ὁδὸν εἰρήνης. Ἰεροῖσι γὰρ
εἰσιν οἱ πόδες αὐτοῦ εὐαγγελίζομένου τῆ παν-
ἀγνω εἰρήνην καὶ ἀγαθὰ · Χριστὸς δὲ ἴσθι ἡ
εἰρήνη ἡμῶν. Ἦκει γὰρ τὰ διστώα συναΐαι, καὶ
τὰ διαμαχόμενα εἰρνεύσαι, ἀγαθὰ, τὰ ἐκ τῆς εἰ-
ρήνης ταύτης δαφιλῶς τῷ κόσμῳ πηγάζοντά τῆ
τῆς Θεομήτορος μεσιτεία.

(21) Cod. προσλήματος.

(21*) Isa. LVI, 19.

(22) Psal. CXXI, 11; Isa. IX, 7; Jerem. XXXVI, 30.

(23) Psal. XLVI, 9.

(24) Ibid. sec. LXX, qui legit ἔδρασε (re-
gnavit), ubi Vulgatus habet regnabit.

(25-26) Luct III, 33: Putabatur filius Joseph.

(27) Prov. IX, 1. Quod dicitur vivens sapientia
(σοφία ζωσα), palam facit, sermonem esse de sa-
pientia subsistente, videlicet de Filio Dei. Hinc ut
paulo ante vidimus, viventem (ζῶντα) Cyrillus dicit
Λόγον (Verbum), ut subsistentem fateatur.

(28) Hinc patet, hominiam habitam esse postremo
Jejunii quadragesimalis die; annus autem, quo Pa-

A tetur tum iis qui longe tum iis qui prope sunt (21'),
neque solum sedet in throno David patris ejus (22)
secundum carnem, sed etiam regnat Deus super
gentes (23). Quando autem (hæc futura sint), de-
clarat, quod in ipso vaticinio additur. Cum enim
dixisset: Regnavit Deus super gentes, protinus sub-
didit: Deus sedet super sedem sanctam suam (24).
Hæc autem sedes est Virgo, in qua per carnem ex
ipsa assumptam veluti in throno sedens, cum va-
riarum mentium universalitatem sibi obsequentem
effecisset, super omnes regnavit.

Sic igitur ille, qui Dei in terra apparentis pater pu-
tabatur (25 26), ejusdem de universo nostro genere
restaurando consilium arte sua fabrili in anteces-
sum adumbravit. Virgo autem dignissima insuper
hujus reedificationis cooperatrix fuit, non aliunde,
sed ex semetipsa plane immaculatam ac (Deo) ma-
teriæ experti congruentem materiam suppeditans,
e qua vivens Dei sapientia ædificavit sibi domum,
columnis septem innixam (27); totidem enim nu-
mero sunt charismata (sancti) Spiritus; idem autem
Spiritus et assumptæ carni formam indidit.

V. Verum quomodo oratio mea, humi repens ac
mentis humo defixæ interpres, ad tantam sese ef-
ferre celsitudinem audeat, ut simul cum angelo-
rum principe, Dei speciem habente, alas explicet,
et ad hunc montem, in quo Deus deambuleat, non
secus ac olim Moyses in montem Sina, subito
ascendat? Licet enim nos quoque quadraginta die-
rum jejunium præsentī hæc die absolvamus (28),
non eadem tamen ac ille puritatem consecuti su-
mus; quoniam neque jejunium nostrum cum jeju-
nio illius comparandum est, neque, præter unam
linguæ tarditatem exilitatemque vocis, quidquam
eorum possidemus, quæ illum admirabilem effece-
runt. Aut quomodo inoffenso pede viam, quæ ducit
ad Nazareth, teremus, nisi Deus miserit angelum
suum ante faciem Verbi (29), et facilem ante eum
viam paraverit? Hunc porro refulgentem archange-
lum cum ducem habeamus, in viam pacis, certe
scio, dirigemur (30). Speciosi enim sunt ejus pedes
evangelizantis purissimæ (Virgini) (31) pacem et
bona (32); pax vero nostra Christus est (33). Adve-
nit enim, ut dissita conjungat, ac pugnancia ad pa-
cem componat, quæ quidem bona ex hujusmodi
pace profluentia, madiatrice Dei Matre, uberrime
D in universam terram effusa sunt.

scha sequenti die 26 Martii recurrebat, sub Ger-
mano II reperitur 1228.

(29) Malach. III, 1; Luc. VII, 27; Marc. I, 2. Quod
de incarnato Dei Verbo scriptum est, non sine ali-
quo abusu ad sermonem suum auctor transferre
videtur.

(30) Luc I, 79.

(31) Vides Deiparam indicatam absoluta appella-
tione τῆς πανάγνου, quod significat ἀγνήν κατὰ
πᾶ, ac proinde omni ex parte puram autonoma-
stice compellatam.

(32) Rom. X, 15; Isa. III, 7; Nahum, I, 15.

(33) Ephes. II, 14.

VI. Salutaris itaque ex natura sua est pax, quæ est a Deo et imperturbatæ beatæque vitæ conciliatrix et custos, et semper bona, sibi que perpetuo constans, undique turbulentis, dissidiis, ac levi etiam scissioni omnino inaccessa. Quæ vero inter homines pax est, atque e terrenis enascitur animorum consensio, haud semper est bona : quin imo fit ut quandoque scelestæ existat, et cum illorum, qui pacem eam habent, studiis componitur, bello ipso infestior reperiatur; quemadmodum e contrario plus pacis inest interdum in ipso bello, plusque salutis in discordia, quam in ea quæ humana paritur voluntate, concordia.

VII. Pacem habuit prima parens mea in paradiso cum serpente, et convenerunt simul ad colloquendum hinc amans recti natura, inde osor humani generis animus, Satanas. Et erat illa quidem sincere agens in simplicitate sua; iste vero indutus amictu fraudulentis erat, cujus exterior quidem species fulgorem æqualitatis cum Deo ac splendidissima quæque callide proponebat; quod vero interius abscondebatur, ad vulpinos tantum dolos tendebat, subducebatque paulatim in deceptionem, atque ad leonem, vulpina pelle indutum, prædæ inhiantem pertrahebat.

Ethoc colloquio atque unione concipiebatur dolor, et, vulnere divinæ legi per exitialem ligni esum inflictio, pariebatur peccatum (34); peccatum vero generavit mortem (35), crudelem viperam, quæ primam matrem occidit.

Rex autem pacis inter hominem ac serpentem inimicitiam ponit (36), bellumque implacabile in omnia sæcula duraturum. Ipse, inquit (37), observabit caput tuum, tuque observabis calcaneum illius; id est, jugis inter utrumque et ab initio ad finem usque erit pugna, quandoquidem homo primæ illius fraudis laqueum memoriæ delixum semper retinebit, et cladem rependere, teque ultionis ac pœnæ timore terrere conabitur. Erit enim, erit, quando tu, spiritualis serpens, calcaneum hominis observabis. Nam postremis illis diebus in expugnationibus ipsi potestas calcandi supra serpentes ac scorpiones (40), tuamque omnem, inimice, potentiam proterendi tribuetur.

VIII. Et hæc quidem mihi in Eden (obvenerunt) antiquissimæ clades; sed e Nazareth omne per mulierem, quidquid est boni dimanat. Ad hanc advocat angelus pacis, mysticæ unionis nuntius allaturus. Nam cum serpenti olim præbuissemus aures, contumaces in Creatorem fueramus, et ad apostatam deficientes, eramus a Rege divulsi. Maledicta fuit Eva, repleta autem fuit gratia Maria; radix acerba, sed fructus melle dulcior (41): radix in

Α ζ'. Εστι μὲν οὖν ἡ ἐκ Θεοῦ εἰρήνη σὺντήριος φύσει, καὶ τῆς ἀστασιάστου καὶ μακαρίας διαγωγῆς ἐπιστάτης καὶ ἔφορος, πάντοτε ἀγαθὴ, αἰὶ ὡσαύτως ἔχουσα, πάντη πάντως ἀνεπίδεκτος θορυβοπέφυ διχονοίας καὶ σκινδαλίου. Ἡ δὲ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις εἰρήνη, καὶ ἡ χαμαὶ ἐρχομένη ὁμόνοια, οὐ πάντοτε ἀγαθὴ· ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ πονηρεύεται, καὶ πολεμιωτέρα πόλεμου εὐρίσκειται τῶν εἰρηνευόντων συνδιατιθεμένη τῇ προαιρέσει· ὡσπερ αὐτὸν κεντρίον καὶ πολεμὸς ποτε εἰρήνης εἰρηνικώτερος, καὶ τῆς κατὰ γνώμην συνεχίας σωτηριωδέστερα ἡ δὲ χεῖρα.

Β Ζ'. Εἰρήνευσεν ἡ προμήτωρ μου ἐν παραδείσῳ μετὰ τοῦ ὄφρατος, καὶ εἰς ὀμίλιον συνῆλθον ἡ τε φιλόγαθος φύσις καὶ ἡ μισάνθρωπος προαιρέσις, ὁ Σατάν. Καὶ ἦν ἡ μὲν γυμνὴ τῇ ἀπλότητι, ὁ δὲ τὴν διπλοῖδα περιβεβλημένος τῆς δολιότητος, ἧς τὸ μὲν ἐκτός καὶ ὑπόψιον τὸ στιλπνὸν τῆς ἰσοθείας καὶ φωτοειδὲς ὑπεφάνταζε, τὸ δ' ἐνδον καὶ ὑποκρυπτομενον μόνον ὑπῆρχεν ἀλωπεκῆ, καὶ ὑπέκλεπτε πρὸς ἀπάτην, καὶ τῷ τὴν ἀλωπεκῆν ὑποδυομένῳ λέοντι, μακρομένῳ εἰς βρώσιν, ὑπέστρεψεν.

Ἐκ ταύτης τῆς ὀμιλίας καὶ τῆς ἐνώσεως συναλαμβάνετο πόνος, καὶ ἐτίκτετο ἀνομία, τοῦ θεοῦ νόμου παρεκτραωθέντος τῇ δηλητηριώδει βρώσει τοῦ ξύλου· ἡ δὲ ἀνομία θάνατον ἀπεγέννησεν, τὴν πικρὰν ἐχιδναὶ τὴν τῆς προμήτορος ἀναίρετιν.

Γ Τίθησιν ὁ βασιλεὺς τῆς εἰρήνης ἔχθραν ἀνὰ μέσον ἀνθρώπου καὶ ὄφρατος, καὶ πόλεμον ἀκατάλλακτον τῷ παντὶ αἰῶνι παρεκτεινομενον. Αὐτὸς σου τηρήσει, φησὶν, κεφαλὴν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν· εἴπου ἐν ἀμφοτέροις διηνεκίζον ἔσται τὸ μάχιμον καὶ ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους· ἐπ' αὐτὸν (38) ὁ μὲν ἄνθρωπος τῆς πρώτης ἐκείνης ἐξαπάτης (39) ἀείμνηστον ἔξει τὸν θόλον, καὶ πειρώτο τὴν ἤτταν ἀναμαχέσασθαι, σὲ δὲ φοβείσθαι τὴν ἀμυναν καὶ τὸ ἀντίποινον. Ἔσται γάρ, ἔσται, ὅταν σὺ, ὁ νοούμενος ὄφρις, τὴν τοῦ ἀνθρώπου πτέρναν τηρήσεις, Ἐφ' ἡμερῶν γὰρ τῶν ἐσχάτων δοθήσεται οἱ ἀμαχὸς ἐξουσία τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφρατος καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δυνάμιν σου, ἐχθρέ.

Δ Η'. Τοιαῦτά μοι κατὰ τὴν Ἐδέμ ἀρχαιοτάτα πτώματα· ἐκ δὲ τῆς Ναζαρέτ πάν, εἰ τι ἀγαθόν, διὰ γυναῖκος ἐκπηγάσεται. Εἰρήνης ἐπ' αὐτὴν ἐπίπταται ἄγγελος, τὰ τῆς μυστικῆς ἐνώσεως εἰσηγούμενος μνηστρα. Τῷ γὰρ ὄφρι πάλαι πεισθέντες, ἠπειθήσαμεν τῷ δημιουργῷ, καὶ προσρύντες τῷ ἀποστάτῃ, τοῦ βασιλεῖος ἀπερράθημεν. Κεκατάρταται ἡ Εὐά, κεχαριτωταὶ δὲ ἡ Μαριὰμ· ἡ ῥίζα πικρὰ, ὁ δὲ καρπὸς γλυκύτερος μέλιτος· ἡ ῥίζα τῆ

lam ἐπ' αὐτὸν tantum de tempore usurpari: at palam est, alio sensu hic eam adhiberi.

(39) Cod. ἐξ ἀπάτης.

(40) Luc, x, 19.

(41) Iste ergo fructus, Maria scilicet, particeps

(34) Psal. vii, 15.

(35) Jac. i, 15.

(36) Gen. iii, 15.

(37) Ibid.

(38) Vigerus, nemine diffidente, tradit, particu

γῆ κατορώρκεται πρὸς φθορὰν, ὁ καρπὸς τὴν γῆν ἄ
 ὑπερίπταται τῇ ἐξ ἀγιότητος ἀφθαρσία· ὅπου γὰρ
 ἡ ἀγιωσύνη, ἐκείσε καὶ τὸ ἀκήρατον· ὅπου φρόνη-
 μα κοιλαινόμενον, οἷον ἐκ μετριοφροσύνης, καὶ τα-
 πεινούμενον, ἐκεῖ ὁ ἐπουράνιος ὄμβρος κατιῶν
 ἔλλιμαζέται. Ὅπως ἐπαγγελλομένου τῇ προμήτορι
 θέωσιν, τῷ λογῷ εὐθὺς ἐπεβήθησεν· οὐρανοβάμονος
 ἀρχαγγέλου εὐαγγελιζομένου, Θεοῦ μητέρα γενέ-
 σθαι τὴν Μαριάμ, αὐτὴ καθυποστέλλεται, καὶ διευ-
 λαβῆται, καὶ τὰ εὐαγγέλια πολυπραγμονεῖ· Οὕτω
 τὸ εὐχολον τῆς γυναικείας φύσεως ὑπερανέθη.
 Οὕτως ἦν πάντοθεν κατεσφραγισμένη τοῦ μεγάλου
 βασιλέως ἡ πύλη.

Θ'. Κατωκάρρα, φησί, τὰ δένδρα βιοῦν, καὶ τὰς
 ρίζας ἔχειν ὡς κεφαλὰς, κακίθεν βδάλοντα τὴν
 ὑγρότητα περὶ τοὺς καρπούς διασωληνίζειν καὶ
 ἀνασφύρειν μετέωρον. Οἱ τῆς φύσεως ἡμῶν ἀρχηγοὶ
 πρὸς γῆν ἐπὶ κεφαλὴν κατωρῶγησαν, καὶ σκώληκες
 ῥιζορῶχοι τὰς ρίζας ταύτας κατεδοσκῆθησαν. Τὸ δὲ
 τελευταῖον καὶ ὁ καρπὸς ἀφθαρσίας ἐμπέλησται,
 καὶ μεταγγίζει ταύτην κατὰ τὰς ρίζας ἐναλλαγμένως
 τῇ τάξει τῆς φύσεως· καὶ ἀναγενᾶ τὸ γέννημα
 τοὺς γεννήτορας· ζωογονεῖ τὰ νεκρωθέντα, καὶ
 γλυκαίνει τὰ ἐμπικρα. Ὡς γὰρ ὑπερκειμένη καθ'
 ὑπέροχην ὑπερβολικὴν τῆς συγγενούς φύσεως ἐξ
 ἀγνείας καὶ καθαρότητος καὶ κορυφαία, οἷον ὑπερι-
 δρυμένη καταβαίνοντα οὐρανῶθεν τὸν θεῖον ὑπέτον
 πρώτη καθυπεδέξατο· κατέθη γὰρ, ὡς ὑπέτος ἐπὶ
 ποικον, ἐπὶ τὴν ὑπέραγνον ταύτην καὶ πανυπερα-
 μώμητον Μαριάμ, ὡς ἂν τὴν γῆς ξηρασίαν μυστι-
 κωτέραις θεραπεύσειε ταῖς ἀρθείαις. Χρονος μὲν
 ἐπὶ τῆς μακρῆς, ἐξ ὅτου (46) ταῖς νεφέλαις ταῖς
 προφητικαῖς ἐντελιζόμενος ἔχει, του μὴ βροεῖται
 ὑέτον ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα μὴ ἐπὶ ἀλλίον ἢ του ἀ-
 πελώνος ὕλομανήσειεν ἀκαυθητορικῶς. Νυν ὁ ἀλλ'
 ἐπεὶ εὐρηται κρίνον ἐν μέτρῳ των ἀκαυθῶν, ὑπερ-
 χιονα λευκόν, ὑπερ μύρον εὐώδες, στίλβοντα
 ἡμπερισμένον παρθενικὴν, ἢ καλλογῆ, φημί, τοῦ
 Ἰακώβ, κάτεισιν ἐπ' αὐτὴν ὁ ἐπουράνιος ὄμβρος

non fuit acerbatis illius et corruptionis, quæ ra-
 dicem inferat. Si enim fingas, sermonem esse de
 dulce:line, quæ acerbitati ejusdem fructus succes-
 serit, jam nulla Evam inter ac Mariam oppositio
 intercederet: nam tenemus omnes, etiam Evam
 divinæ gratiæ ope a peccato mundatam fuisse, at-
 que adeo etiam Evam hoc sensu, acerbitate exuta,
 dulcem fructum evasisse.

(42) Audi Germanum proclamantem, Mariam
 fructum exstitisse, qui non modo corruptionem non
 contraxit, sed e corruptione radicem liberavit.

(43) Gemina habes in oratione Isidori Thessalo-
 nicensis in Nativ. Deiparæ, ubi (§ IX) de Anna et
 de Adam scribit: *Anna, mater veneranda, cum ge-
 neraret, filia sua indigebat ut regeneraretur.... ne-
 que ipsa solum.... sed et progenitor opus habuit, ut
 ipsam (Mariam) veluti matrem nancisceretur.* Por-
 ro cum sermo sit de generatione spirituali, qua
 indigent quotquot in Adam perierunt, plane liquet
 non posse eadem ruina interemptam eam haberi,
 quæ regenerationis interemptorum est causa.

(44) Deipara ergo inter demortuos non censetur:
 mortui autem quoniam hic intelliguntur, nisi, ut
 diximus, quicumque peccati originalis labe infecti
 sunt?

terra ad corruptionem sepulta est; fructus terram
 supervolat in sanctitatis incorruptibilitate; ubi enim
 sanctitas ibi est et integritas; ubi animi sensus,
 quantum per modestam sui opinionem licet, se de-
 primit ac humiliat, illic celestis imber delabens
 stagnat. Cum serpens primæ parenti divinitatem
 polliceretur, exsiliens illa verbum arripuit; (contra)
 dum archangelus per æthera gradens Mariæ de-
 nuntiat, ipsam electam in Dei matrem esse, semet
 hæc colligit sibi sollicite cavet, et quæ nuntiantur,
 diligenter perscrutatur. Sic a muliebris generis fa-
 cilitate se longe extulit! Sic obfirmata unde quæque
 erat magni Regis porta!

IX. Aiunt, arbores capite inverso vivere, ac ra-
 dices pro capite tenere, inde autem (a sepulto ca-
 pite) sugentes humorem per canaliculos transmit-
 tere ac sursum attrahere ad fructus producen-
 dos. Generis nostri auctores primi in caput humo
 defossi erant, ac radicum arrosores teredines hæc
 radices depascebantur. Verum hic tandem fructus
 incorruptionis munere ditatus est. et, inverso na-
 turæ ordine, hanc in radices quoque iucorruptionem
 transfundit (42); et quod genitum est generatores
 suos regenerat (43), quæ demortua erant, ad vitam
 parit (44), et quæ amara, dulcia efficit. Superemi-
 nentissima enim prærogativa propter innocentiam
 et puritatem (45) super cognatam naturam elevata et
 coryphæa constituta, tanquam sublimum locum
 tenens divinum e cælo depluentem imbrem
 prima in se excepit: *Descendit enim sicut pluvia in
 vellus* (47), scilicet in purissimam hanc ac supra
 capillum ex omni parte immaculatam Mariam (48), ut
 ariditati, qua omnis terra squalabat per mysticas ir-
 rigationes præseus remedium afferret. Longum sane
 tempus effluerat, ex quo secundum prophetas
*mandaverat nubibus ne pluerent imbrem super ter-
 ram* (49), ne vepres videlicet ac spinæ amplius in
 vinea succrescerent. At vero postquam in medio
 spinarum nunc lilium inventum est (50), nive can-

(45) Puritas, quæ Mariam supra universum ho-
 minum genus elevabat, ratione habita contextus, ea
 est, qua a communi omnium squalore sejungebatur.
 Atqui communis ille squalor nihil est aliud, quam
 primævum vitium ab Adam in posteros propaga-
 tum. Apertissime ergo Deipara a lapsorum homi-
 num sensu sejuncta describitur.

D (46) Cod. ἐξοτου.

(47) Psal. LXXI, 6.

(48) Ut puritatem auctor designet, propter quam
 in Dei matrem ac salutis humanæ mediatricem
 electa est Maria, hanc ὑπέραγνον, atque πανυπερα-
 μώμητον appellat; quibus sane vocibus quod sum-
 mum excogitari potest puritatis, exprimitur.

(49) Isa. v, 6.

(50) Ecce tibi tristissimam illam penes Patres
 imaginem, qua universam Adie progeniem ceu du-
 metum exhibet sentibus horreus. sanctam vero
 Virginem unicam inter tot spinas lilium. Ratio au-
 tem oppositionis satis evincit, privilegium illud
 Virginis hic designari, vi cuius a reliquis omnibus
 seornitur, immunitatem nempe ab eo originis rea-
 tu, qui solus omnibus est communis. Neque præ-
 terea, quam accurate ac vigilanter hoc Virginis
 privilegium designet Germanus. Postquam enim

didius, unguentis, suaveolentius, ac virgineo indutum splendore (*species*, inquam, (51) *Jacob*), cœlestis iu illam ac vivificans imber descendit. Quænam huic mysterio inest significatio? Quænam hæc humilitas in sublime evehens? Aut qualis hæc celsitudo humillima?

X. Israelitico olim populo necessaria fuit legum constitutio, quæ eorum ruditati prospiceret, eosque compelleret ad timorem Domini, qui ipsos plasmaserat et mira prorsus ratione servaverat. Repente ac specie nunquam visa intuentibusque terrificata in monte Sina se sistit legislator. Personabant enim omnia magnis tubarum clangoribus: densa montem undequaque involvebat caligo: tubarum clangori respondebat ex adverso turbo horrendum stridens, et quæcunque circumstabant, multiplicis plena erant terroris. Ejusmodi scilicet terriculamenti Jucæi animis puerascentes indigebant.

Quid porro post hæc sequitur? Lex tabulis insculptur, quæ nempe tacite innuerent cor subditorum lapideum, durumque adeo, ut neque perpetuo manantibus divinæ providentiæ guttis ullatenus excavatnm, neque vel paululum fecundatum ex ipsis unquam fuerit. Et saue statim ac misericorditer cum illis actum est, miserationis imbrem repellente duritie, gratia incassum decidit. Cum enim Moyses præceptor e monte, ubi edoctus fuerat, jam descenderet, tabellasque in manibus ferret, quibus elementa legis insculpta fuerant atque has hominibus illis puerilem mentem gerentibus in manus traditurus esset; isti, cum jam manducassent et bibissent, surrexerunt ludere (55), præceptorem ac præcepta ridentes. Quapropter divinorum interpres gravissimo dolore simul et indignatione percitus, tabellas quidem in terram projecit, easque contrivit ebriis se præstare abnuens præceptorem; discipulis autem ludendi studiosis congruam sane adhibet disciplinam, non quidem virgam aliquam ullatenus quærens; quid enim hæc cum lapideo ac durissimo eorum corde profuissent? Sed quoniam lapis ferro utitur, ac ferri locum tenuerunt pugiones (56).

XI. Porro antiqua ista, ut plena terrore ac severitate, propter recordiam tamen illius populi cervicis durissimæ, et propter duritiam cordis illorum, nihil eorum quæ sperari possent obtinebant.

At posterior, quæ hodie celebratur, descensio priori illa multo est admirabilior. Pacifica enim et tumultus experts adeo fuit, ut descendisse Deum

Mariam liliū dixit, hinc quidem illud nive quoque candidius, ad excludendam scilicet ejusvis nævi vel levissimam suspicionem, prædicat ac suaveolentissimum, inde vero virgineo præterea decore nitens idem celebrat, quo innuat, purissimum illum candorem, cujus gratia liliū nomen Mariæ competit, alium a virginitatis candore intelligendum esse.

(51) Psal. XLVI, 5

(52) Cod. *μη δε*.

(53) Cod. *διδασκαλον*, quæ vox sane Græca est, sed ad rem non pertinet.

(54) De mendo, quod hoc loco occurrit in codice, placet ea subjicere, quæ vir clarissimus Georgius Krabinger in exemplari ad me transmissio adnotavit; « Codex (inquit in clausula lineæ habet *ως* et

A και ζωοποιός. Τίς ἡ τοῦ μυστηρίου δύναμις τούτου; Τί τὸ βάθος τὸ ὑψοκοῦν; Τί τὸ ὕψος τὸ ταπεινῶν; Quænam huic mysterio inest significatio? Quænam hæc humillima?

I. Ἐδέξασε νομοθεσίας ποτὶ τοῖς Ἰσραηλίταις, ἐπανορθουμένης τὴν ἀπαιδευσίαν αὐτῶν, καὶ εἰς φόβον συνωθούσης τοῦ πλάσαντος καὶ σώσαντος σωτηρίαν παράδοξον. Ἐρίσταται ὁ νομοθέτης τῷ ὄρει Σινᾶ ἔμφανειά ξένη καὶ τῶν θειωμένων καταπλακτικῆ. Σάλπιγγες γὰρ ἤχουν μέγα· γνώρος βαθύς τὸ ὄρος περιεκλήχυτο· θύελλα τις σφοδρὰ φοβερὴν ἀντήχει ταῖς σάλπιγγι, καὶ πλήρη τὰ ἰκεῖσε ποικίλων ἐκδειματώσεων· ἔχρηζον γὰρ τοιοῦτων φοβήτρων οἱ νεπιόφρονες Ἰουδαῖοι.

B Τὰ δὲ μετὰ τοῦτο οἶα; Λογογραφεῖται ὁ νόμος ἐπὶ πλακῶν ὑπαινισσομένων τὸ τῶν ἀπροσῶπων λιθοκαρδίων οὕτως ἀπρόσῶπον, ὡς οὐδέποτε κοιλιοθησόμενον ταῖς ἐνδελχοῦσαις ῥάνισι τῆς θείας ἐπισκοπῆς, μηδὲ (52) λιπανθησόμενον ἐξ αὐτῶν· ἅμα γὰρ ἕλθονται, καὶ ἡ χάρις ἐξέρρουσε τῆς ἀντιτυπίας ἀποπτυσάσης τὸν τοῦ ἰλίου ὑτόν. Ἦδη γὰρ τοῦ διδασκαλοῦ (53) κατιόντος, καὶ τὰς πινακίδας ἐπὶ χειρῶν φέροντος, αἱ τὰ τοῦ νόμου στοιχεῖα ἐγχεράραται καὶ μέλλοντος ἐγχερίζειν ταύτας τοῖς νεπιόφροσιν, ἰκεῖνοι φαγόντες καὶ πιόντες ἀνίστησαν παίζων κατορχόμενοι καὶ διδασκαλοῦ καὶ μαθημάτων. Ἐφ' οἷς ὁ μυσταγωγός, περιπαθὲς τι βαρυθυμήσας, τὰς μὲν πινακίδας ἔβαλε κατὰ γῆς, καὶ συνίτριψε μεθύοντας διδάσκων ἀπαγορεύσας· τοῖς γέ μὲν φιλοπαίγμοσι μαθηταῖς τὴν παιδείαν ἐπάγει προσήκουσαν· ῥάβδου μὲν οὐδὲν ὡς (54) τὸ παράπαν τινὸς δεηθείς· τί γὰρ ταῦτα πρὸς τὴν λιθοκαρδίαν ἰκεῖνων καὶ τὸ ἀνύδοτον; Ἄλλ' ἐπὶ λίθος σιδήρῳ συντριβεται, οὕτω μεθοδεύει τὴν παιδευσιν, καὶ ἦσαν αἱ παραξίτριβες ὁ σιδηρός.

contunditur, sic ista demum erudiendi methodo

IA. Τὰ μὲν παλαιὰ τοιαῦτα, φοβερὰ μὲν καὶ ἀπρόσῶμα, ἔγνω δὲ τῶν ἐπιζομένων οὐδὲν διὰ τὴν ἀαληθείαν τοῦ σκληροτραχήλου λαοῦ καὶ τὸ τῆς καρδίας ἀπρόσῶπον.

Δευτέρα κατάβασις σήμερον πολὺ τῆς προτέρας παραδοξότερα. Εἰρηνικὴ γὰρ καὶ ἀθόρυβος, ὡς καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν λειτουργοὺς καὶ παραστάτας τοῦ

D

initio sequentis male τὸς pro τως. Scribi potius debebat ὡς et supra lineam οὕτως, ita ut vera lectio sit ὡς, et οὕτως tanquam glossa voculæ ὡς compareat; nam οὐδὲν ὡς pro οὐδὲν οὕτως (ut apud Thucydidem et Platonem οὐδὲ ὡς μηδὲ ὡς, καὶ ὡς) poni solet. Vid. Astius ad Platonis Protagoram, p. 148 in Plat. Opp. tom. X.

(53) Exod. xxxii, 6.

(56) Exod. xxxii, 26, 27: *Congregatique sunt ad eum (Moysen) omnes filii Levi: quibus ait: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ponat vir gladium super femur suum: ite et redite de porta usque ad portam per medium castrorum, et occidat unusquisque fratrem et amicum et proximum suum.*

θρόνου τον κατερχόμενον Θεόν διαλαθεῖν, μήτοιγε ἄνθρωποι μόνον· καὶ ἵνα τὸ τῆς Γραφῆς ἔρω, ὡς ὑπὸς ἐπὶ πόκον κάττεισιν ἀφορητῆ, καὶ ἀνεπαίσθητως καὶ αὐτοῖς τοῖς πλησίον κατὰ συγγίνειαν Ἰσραηλίταις. Ἡμεῖς γάρ, φησὶν, οἶδαμεν, ὅτι Μωσαεὶ λελάληκεν ὁ Θεός· τοῦτον δὲ οὐκ οἶδαμεν. πόθεν ἐστὶ. Πολλάκις γὰρ σκληρότας καρδίας ἠπαλύθη λόγους ἡμέροις, καὶ σχολαιοτέρᾳ βῆδισι καὶ ἀτάραχος τὸν ἀτίθασσον θῆρα ἐζώγησεν.

IB. Ἐχω μὲν οὖν καὶ ἐτέρως μεθοδεῦσαι τὸν λόγον, καὶ τὰ κατὰ τὸν πόκον ὑψηλολογῆσαι διεξοδικώτερον. Οἶδα γὰρ τοὺς τοῦ γένους προπάτορας, δερματίνους χιτῶνας ἡμφισμένους, καὶ ξηρούς καὶ ἀλίαντας διὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς νεκρώσεως. τῆς εὐδρίας ἐξοριζομένους τοῦ παραδείσου. Ἐκεῖνων θυγάτηρ, ὡς ἄνθρωπος, ἡ Παρθένος, πλὴν ὅτι λεπτά γνωρίσματα περιφέρει τῆς ἐκεῖνων ζωῆς, θνατόν μὲν περικείμενον τὸ σῶμα, καὶ φθαρτῶ συναναστρεφόμενα, τὰ δ' ἄλλα λίαν ὑπέρτερα καὶ θεϊότερα. Τοὺς γὰρ ἀρραβῶνας τῆς ἀφθαρσίας προειμνηστεύετο, καὶ ἄνθρωποις συνδιαιωμένη πρὸς ἀγγελικὴν ἀυλίαν ἀνέβαινε, καὶ κλίμαξ οὐρανομήκης ἐπεγνώσκειτο, ἥς ἡ κεφαλὴ ἀφικνεῖτο εἰς τὸν οὐρανόν, τὰ ἐκεῖσε καλλὴ διανοουμένη καὶ θεωμένη, εἰ καὶ κατὰ γῆν τὴν βῆσιν ἤρειθε, καὶ ἐστῆριζε τῷ τῆς οὐσίας κατωδριθεῖ. Ἐπὶ ταύτην ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ· ἀνέβαινον τῇ κατὰ φύσιν τῆς ἀυλίας ὑπεροχῇ κατέβαινον ὑπὸ τῆς παρθενικῆς ἡττώμενα καθαρότητος· καὶ ὁ Κύριος ἐπιστήρικτο ἐπ' αὐτήν.

præstantia quadam conditionis omni materia ex natura sua carentis ; descendebant autem virginea illius puritate victi ; eidem vero Dominus ipse innitebatur.

Βαβαὶ τῶν χαρίτων! Βαβαὶ τοῦ τῆς Παρθένου ἀξιώματος! Πάντα δεύτερα τῆς δόξης αὐτῆς· πάντα μειονεκτούμενα, κἂν τὰ φρικωδέστατα ἀξαπτέρυγα διενθυμηθῆς· ἡ γὰρ λαβὴ, ὁ τύπος αὐτῆς, εὐλαβῶς τοῖς ἐξαπτέρυγος τούτοις κατέχεται· κἂν τὰ πολυόμενα Χερουδιμ ἔρῃς, ἃ καὶ εἰς θρόνους ὁ θεὸς θαυματίζεται Ἰεζεκιήλ, ἐπ' ὧν περισσόμενον εἰσάγει τὸν Ὑψιστον, καὶ ἐπὶ τροχῶν ἐπιπτάμενον· ἐκινεῖτο μὲν γὰρ ἀπ' αἰῶνος, τῇ ἐμφύτῳ χρηστότητι, ἐπὶ τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως, καὶ τῆς πρὸς ἄνθρωπος φανέρωσιν· οὕτω δὲ προσήκων ἐνιστῆχει καιρός, ὃν ἡ ὑπεράπειρος τῶν κριμάτων αὐτοῦ ἐπεγνώσκειν ἄδυσσος· Ὁ μέντοι πατριαρχικὸς νοὺς ἐκεῖνος καὶ τὸν Θεὸν ὁρῶν, ἐστηριγμένον ἐπὶ τὴν Παρθένον ὁρᾷ. Ὅτι γὰρ εὐρηται

(57) Psal. LXXI, 6.

(58) Joan. IX, 29.

(59) Numquid non se clare prodit hoc etiam loco doctrina veterum Græcorum de conditione Mariæ communis lapsis hominibus probri expertis? Sane nisi filiam fatearis illius reatus exsortem, qui primos parentes e felici statu in abyssum miserimum deturbavit, inanis est oppositio, quam filiam inter ac parentes auctor instituit.

(60) Gen. XXVIII, 12, 13: Viditque (Jacob in somnis scalam stantem super terram, et cacumen illius tangens cælum; angelos quoque Dei ascendentes et descendentes per eam, et Dominum innixum scalm. In-

nudem homines solum, sed et angelos latuerit qui circa ipsum ministerium obeunt, ac throno ejus assistunt, et ut Scripturarum effatum usurpem, descendit sicut pluvia in vellus (57), sine strepitu et clam iis quoque Israelitis, qui viciniore ipsi se eundum cognationem erant. Nos scimus, inquit (58), quia Moysi locutus est Deus : hunc autem nescimus, unde sit. Videlicet contumacia cordium sæpe mansuetis verbis mollitur, ac lentior tranquillisque incessus vel indomitas feras sæpe vivas cepit.

XII. Enimvero et alia mihi se offert ratio disserendi, et copiosiori enarratione ea, quæ ad vellus hoc spectant, celebrandi. Etsane compertum nobis est, primos generis nostri parentes, tunicis indutos pelliceis, ac propter mortis sententiam terrore prostratos ac veluti exanimis, a paradisi deliciis expulsos fuisse. Virgo autem, eorum filia utpote homo, si quasdam levioris momenti excipias proprietates cum eorum vita communes, quod nempe mortalem hanc carnissarcinam gereret, et corruptibili cum corpore viveret (59, quoad reliqua longe illis sublimior erat ac divinior. Incorruptibilitatis enim arrhas sibi comparabat, et inter homines vivens ad materiæ expertem conditionem angelicam assurgebat, ac cernebatur ceu scala quædam celsissima, cujus summities ad cælus usque pertingeret (60), quæ illic portenta sunt considerans atque contemplans (quanquam basim firmaret in terra), nec terrenæ substantiæ pondere ad hæc infirma deprimebatur. Juxta ipsam ascendebant et descendebant Dei angeli ; ascendebant nimirum

C Oh quantum gratiarum cumulum ! Oh quantum Virginis dignitatem ! Omnia gloriæ ejusdem cedunt ; omnia sunt inferiora, vel si animo cogites tremendissimos illos (Seraphim) sex alas habentes (61) ; reverenter enim hi forcipem, quæ erat illius typus (92), apprehendunt ; aut etiam si in medium proferas plenos oculis Cherubim (63), quos divinus Ezechiel repræsentat ceu thronos, supra quos exhibet Altissimum alas agitantem, et supra rotas volitantem (64), siquidem a sæculo insita sibi bonitate ad incarnationis mysterium complendum, et ad manifestandum se hominibus ferebatur ; at nondum opportunum tempus advenerat, quod imperscrutabilis judiciorum ejus abyssus noverat. Illud sane (mysterium), ac Deum in spiritu pa-

D

pice porro, quomodo hinc auctor occasionem arripiat, puritatem Virginis præ angelorum puritate celebrandi : quod quidem encomium abs re esset, si olim Virgo peccati deformitate fœdata fuisset.

(61) Isa. VI, 2 : Seraphim stabant super illud : sex alæ uni, et sex alæ alteri.

(62) Consuetum scilicet SS. Patribus fuit, ut forcipem, qua Seraphim calculum sumpsit de altari, habeant uti sanctæ Virginis typum.

(63) Ezech. X, 12 : Et omne corpus ..., et colla, et manus, et pennæ .., plena erant oculis.

(64) Ezech. X, 28, 29,

triarcha (Jacob) videns, Virgini innixum Deum conspicit (65). Quando enim dignum incomprehensibilis Deitatis inventum est domicilium (66), tunc *consilium antiquum ac verum* (67) finem attingit, atque in opus deductum est; et puro Virginis sinu, prout infantes solent, incomprehensibile fertur Patris Verbum, Adamiticæ massæ ex sancta hac et superimmaculata terra desumptæ atque efformatæ secundum hypostasim conjunctus.

XIII. Omnia itaque, quæ ad eam attinent, divinæ majestati congrua, omnia magno digna mysterio (69); verumtatem (jam enim priorem sententiam resumit oratio) nec Evæ se secundum naturam filiam esse diffitebatur, neque omnino tunicas illas pelliceas respuebat., Limus (70) enim, quo constabat, eandem illi cum aliis natura inesse fidem faciebat; neque tamen pellium crassities in ipsa locum habebat, hujus nempe vitæ tumultus ac importunæ curæ, quæ mortalem hanc vitam comitari solent. A tertio enim ætatis suæ anno Deo consecrata est; a tertio ætatis anno angelus memsam ipsi instruens, victum suppeditabat; a tertio ab ipsa quoque paterna domo abstinebat.

Quod quidem ita faciendum esse, præsignificatum jam fuerat. Nam rubus ille (71) fiamma undique correptus, qui subobscura ac levis erat Virginis figura, haud tulit, ut pastor Moyses propius progressus accederet; quia nimirum pedes aliis circumvestiverat pellibus, quibus naturali plantarum pelli prospiceret, ne forte nudus pes incedens a terræ asperitate doleret. Haud aliter enim vero opus esse dixerim, ut quisquis vias Domini terere aggreditur, a terrenarum rerum affectu spirituales pedes expeditos servet, neque hujus vitæ sollicitudinibus implicari se sinat.

Talis nimirum fuit anima innocentissima undequaque immaculatæ Mariæ; quin imo et super hæc omnia longe sesse extulit. Sanctior enim quibusvis sancti, et præ omnibus Deo charis charissima ipsa Deo exstitit. Ac propterea unigenitus in ipsam descendit Verbum *sicut pluvia in vellus et sicut stillidum stillans super terram* (72), squalentem ter-

(65) Gen. xxviii, 13.

(66) Nondum scilicet inventum fuerat dignum tremende Deitatis domicilium, quia quotquot exorti fuerant ex Adam filii, ad unum omnes paterna labe turpes erant ac Deo invisibiles. Dignum propter eam Dei domicilium Maria fuit, quia ab illa labe immunis servata est. Vide quæ gemina habet Isidorus Thesalonice. *Hom. in Deip. Nativ.* § VI. part. 1, pag. 213, 214.

(67) Isa. xxv, 4, *secundum* LXX; nam Vulgatus habet, *cogitationes fideles, antiquas.*

(68) Col. v, 27.

(69) Quisnam, quæso, sciscitanti de ratione conceptionis, quæ et Dei Genitrici congrua et digna tanto mysterio haberi queat, quis, inquam, respondendo affirmare audeat, ejusmodi conceptionem eam esse, quæ filios iræ mundo profert? Ergo si quæcumque ad Virginem spectat, ea divinæ majestati congrua fuerunt, ac digna incarnationis Dominicæ mysterio, sane et conceptio Virginis ea fuerit oportet, quæ cum reatu filiorum iræ nihil

α τῆς ἀσκήτου θεότητος δοχείον ἐπέξιον, τότε καὶ ἡ ἀρχαία βουλή καὶ ἀληθινὴ τὸ πῆρας εὐλαΐα, καὶ εἰς πράξιν ἐκδέχεται καὶ ἐπιστηρίζεται βραχέως ὁ τοῦ Πατρὸς ἀπερίγραπτος Λόγος τῆ καθαρῆ τῆς Παρθένου νηδύει (68), καθ' ὑπόστασιν ἐνωθεὶς τῷ Ἀδαμιαίῳ φυράματι ἐκ γῆς ταύτης ὑποστάντι τῆς ἀγίας καὶ ὑπεραμώμου.

ΓΓ. Πάντα μὲν οὖν τὰ κατ' αὐτὴν θεοπροπέη καὶ τοῦ μεγάλου μυστηρίου ἐπέξια· ἡ δὲ γὰρ καὶ πάλιν ὁ λόγος ἀντίχεται τοῦ προτέρου νοήματος· οὐκ ὁμοῦς τὸ κατὰ φύσιν εἶναι θυγάτηρ τῆς Εὐας οὐκ ἀπληροῦτο· οὐδὲ τοὺς δερματινοὺς ὀλοεῖως ἀπέσειτο χιτῶνας· ὑποκίχους γὰρ ἐμαρτύρει τὸ συγκρινεῖν· παχύτης μὲν δερμάτων οὐκ ἦν ἐν αὐτῇ, εἰπόν τὺρβαι βιωτικαὶ καὶ ἀκαιροὶ μέριμναι τῷ θνητῷ τούτῳ βίῳ συνεξυγμῆναι. Ἀπὸ γὰρ τριετίας τῷ Θεῷ ἀνετίθη· ἀπὸ τριετίας ἀγγελοῦ τραπεζοκόμου τὰ τῆς τροφῆς διεκόνει· ἀπὸ τριετίας ἐπελάθετο τῆς λαϊκῶδους ὀχλήσεως καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρικοῦ.

ætatis anno non a popularibus modo turbis, sed

Σημεῖον δὲ· ἡ γὰρ πυρὸνδύτος βιάτος, τύπος οὔσα ταύτης σκωῶθης καὶ ἀνυδρῶς, τὸν προβατῖα Μωϋσῆν οὐκ εἰδέχετο πλησιάζειν ἐπιβαλόμενον· διὰ τὰ ἐπι τῶν ποδῶν ἀσκητὰ δερματὰ, οἷς τὰς συμφύτους τῶν πελμάτων ἐπιδερμίδας ἐφύλαττεν ἵνα μὴ τὰς ἀμίσησις ἐπιβολαῖς τῇ τραχύτητι τῆς γῆς κατατριβῶντο. Χρῆναι γὰρ φημι τὸν τὰς ὁδοῦς Κυρίου ποτεύεσθαι ἀπαρχόμενον, ἀδέτους τοὺς νοουμένους πόδας διαφυλάττειν ἐκ τῆς ἐμπαθοῦς προσπαθείας τῶν κάτω, καὶ ἀπροσκόλλητως εἶχει τοῖς βιωτικοῖς τυρβασμοῖς.

Τοιαύτη τις ἦν ἡ πάναγρος τῆς παναχράντου Μαρίας ψυχῆ· μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ ταῦτα. Ἁγιοτέρα γὰρ τῶν ἁγίων, καὶ τῶν φιλοθέων φιλοθεωτέρα. Διὸ καὶ, ὡς ὑπέρος ἐπὶ πόνον, ὁ Μουσογενῆς ἐπ' αὐτὴν καταβίβηκε Λόγος, καὶ ὡσεὶ σταγῶν ἢ στάζουσα ἐπὶ τῆν γῆν, τὴν ἀγχομηρῶν καὶ γηίνων φύσιν ἡμῶν ὀραῶς ἐπέσθων, καὶ πρὸς καρποροσίαν ἡμῶν

commune habuerit.

(70) Græce habes ὑποκίχους, vocem scilicet lexicographis incomptam, a mendicis plane aspectam. Haud tamen obscure contextus vocem postulat quidpiam significantem, e quo evincatur Virginis natura cum aliis hominibus communis. Et ejusmodi sane est *terrena substantia*, in quem sensum pertrahi utcumque possent nonnullæ voces Græcæ quæ aliquo modo ad formam vocis ὑποκίχους accedunt. At viderint ea de re sapientiores.

(71) Licet prodigium rubi, flammis correpti neque tamen combusti, a Patribus habeatur uti figura miraculi, quo Virgini Dei Genitrici sua servata est integritas, unde illud in sacris officis: *Rubum, quem viderat Moyses incombustum, conservatam agnovimus tuam laudabilem virginitatem*; auctor tamen, uti ex sequentibus patet, ad summam illam potius puritatem spectat, quæ Verbum Dei ad se attraxit.

(72) Psal. Lxxi, 6. Etiam Complutensis editio et Aldina cum ea, habent σταγῶν ἢ στάζουσα pro

διανιστῶν. Ἀυαλία γὰρ γέγονε καὶ τέφρας αὐχμω-
δεστέρα, ἐξ οὗτου (73), ὡς ἀστραπή πρησ-
ηριώδης, ὁ Σατανᾶς πεσὼν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καιρίως ταύτην
βαλὼν, κατηθάλωσε, καὶ ἀνικμον ἀπειργάσατο καὶ
πρὸς καρποφορίαν θείων ἔργων ἀδέξιον. Ἀνατελεῖ,
φησὶν, ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη καὶ
πλήθος εἰρήνης, ἕως οὗ ἀνταναιριθῆ ἢ σελήνη.
Ἐπεξερχέσθω γὰρ ὁ λόγος καὶ τοῖς ἐξῆς τοῦ ψαλ-
μοῦ, καὶ καθ' ὅσον προερχέσθω ἐπὶ τὴν τῶν κρυ-
πτομένων σαφήνειαν. Ἦδη γὰρ τοῦ ἡλίου τῆς δι-
καιοσύνης ἀνατελεῖν ἀπαρχομένου, τὰ ἐν τῷ
σκιάδει τοῦ γράμματος συγκρυπτομένα εἰς φῶς
ἐξαγέσθωσαν.

ΙΔ'. Ἄλλ' ὦ, τίνες οἱ κατόπι ἡμῶν ἀρτίως βαύ-
ζοντες, καὶ θροῦν μέγαν καὶ τάραχον ἀνεγείροντες,
καὶ κατὰ τοῦ λόγου βρύχοντες τοὺς κυνόδοντας (75);
Ἰουδαῖοι πάντως εἰσὶ, τὸ φιλοτάραχον φύλον καὶ
κραυγάζον· ὧν καρποφορῆμα κραυγῆ ἀντὶ σταφυ-
λῆς, φάναι καθ' Ἡσαίαν.

Τί οὖν ποιήσομεν; Ἐάσομεν ταῖς ὑλακαῖς διαβ-
ρήγνυσθαι, μηδεμίαν ἐπιστροφὴν τῶν πεφλυαρη-
μένων αὐτοῖς ποιοῦμενοι; Ἡ ἐπιστραφίντες ὀλίγ'
ἄττα (76) λιθίδια τοῦ ἀναιδοῦς αὐτῶν κατακοντίσο-
μεν στόματος; Δοκεῖ μοι τὸ δεύτερον ἰσχυρότερον.
Κἂν γὰρ ἐπιδράμωσι διαδριπτομένους τοῖς λιθοῖς
ἐπιχαυνότες τούτοις, ὡς σύνθεσις· ἄλλ' οὐχὶ καὶ
διαμασσήσασθαι ἂν δυνηθεῖεν, τὸ στερόν ἀπὸ τῆς
ἀληθείας ἀρχοῦντας. Ἀλήθεια δὲ ὁ Χριστός, ὁ
τοῦς τῶν ἀμαρτωλῶν συντριβὼν ὀδόντας, ἵνα μή
τὸν τῆς πίστεως ἄρτον ἀδίκως διαλυμοῖνται (77).

ΙΕ'. Ἀλλὰ τί κράξεις ὀπισθὲν μου, ἀναιδὲς ἀν-
θρώπιον καὶ φιλοτάραχον, Ἰουδαῖε; Εἰ ἔχεις ἀπο-
κρίσειν λόγον, εἰπέ. Εἰς Σολομῶντα, φησὶν, ἀπο-
τείνονται ταῦτα τὰ ῥήματα, καὶ λόγον τοῦτον
ἀγαθὸν ἐκ τῆς καρδίας ἐξεύγεται ὁ Δαυὶδ τῷ ἐκ
τῆς κοιλίας αὐτοῦ γεγεννημένῳ διαδόχῳ τῆς
βασιλείας, ἀλλ' οὐχ ὡς σὺ λέγεις ὁ Χριστιανός,
περὶ τοῦ Χριστοῦ τὸν λόγον ποιεῖται. Ἐα, μα-
ταιολόγε καὶ φλύαρε, κατ' εὐθυωρίαν προτρέχειν τὸν
λόγον, καὶ μὴ ἀντιπερίσπα πρὸς ἑαυτὸν. Οὐ γὰρ
ἔστιν ἄρτι δικανικῆς ἀντιστασίας καιρὸς, ἀλλὰ
ψαλμωδικῆς ἀντιφωνίας χορὸς. Ἦκει γὰρ οὐρανῶθεν
ὁ ἐμὸς Δεσπότης ἐπὶ τὴν γῆν, οὐχ ἵνα κρίνῃ τὸν
κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον. Ὅμως, ἵνα
μὴ δοξῶμεν δι' ἀπορίας ἀντιλογίας τὸ τῆς πορείας
προρατίζεσθαι σύντονον, ὡς οἷόν τε συνεπτυγμένως,
τὴν σὴν ἐλεγγόμεν ανοικαν.

Ις'. Ὁ ψαλμὸς οὗτος τρία ταῦτα τὰ μέγιστα εἰσ-
ηγείται περὶ τοῦ ἐν αὐτῷ διειλημμένου εἰρηνικοῦ,

σταλόνας στάγουσαι, quod non modo in reliquis
Græcis editionibus, sed et in textu Hebraico ac
Vulgata legimus,

(73) Cod. ἐξοῦτου.

(74) Psal. LXXI, 7.

(75) Cod. κυνόδοντας.

(76) Cod. ὀλιγάττα.

(77) Cod. διαλυμοῖνται.

(78) Isa. v 4, 7.

A renamque naturam nostram copiose irrigavit, atque
ad suaves fructus ubertim ferendos excitavit. Squa-
lida enim, et cineribus ipsis siccior evaserat, ex
quo Satanus, ceu fulgur comburens e cælo lapsus,
cum lethaliter ipsam sauciasset, omnem ei virorem
abstulit, aridamque et ad divinorum operum pro-
ducendos fructus ineptam reddidit. Orietur, in-
quirit (74), in diebus ejus justitia et abundantia pacis,
donec auferatur luna. Par enim fuerit, ut et quæ
reliqua sunt hujus Psalmi, oratio persequatur,
rectaque via ad eorum quæ in eo lateant, expla-
nationem progrediatur. Cum enim illucescere sol
justitiæ jam incipiat consonum fuerit ut quæ oc-
cultantur umbra litteræ, in lucem apertam edu-
cantur.

XIX Verum oh, quinam sunt, qui nobis a tergo
nunc latrant, magnumque strepitum ac tumultum
excitant, et caninis dentibus in sermonem
(nostrum) fremdent? Prorsus Judæi sunt, turbu-
lentum clamosumque genus; quorum fructificatio,
ut cum Isaia loquar (78), pro uva clamor.

Quid ergo faciemus? Sinemusne, ut suis ipsi
latratibus dirumpantur, nihil adversus ea quæ
garrunt vicissim reponentes an vero parvos
aliquos lapillos in impudens eorum os jaciemus?
Efficacius postremum hoc mihi videtur argumen-
tum. Etsi enim in coniectos hos lapides hiante
ore, ut solent, occurrant, haud tamen et mandere
eos facile poterunt, utpote qui soliditate, quæ est
a veritate, gaudeant. Veritas autem est ipse Chris-
tus (79), qui dentes peccatorum conterit (80), ne
forte panem fidei impie discernant.

XV. Porro, quid post me clamas, Judæe, effrons
ac contentiose hominior? Si quid habes, quod
regeras, dicto. Ad Salomonem, inquit, hæc dicta
referuntur, et hoc verbum bonum e corde eructat
David successori (81) regni ejus, qui ex utero ipsius
egressus est (82); non autem, prout ita Christianus
contendit, sermonem de Christo instituit. Sine, quæso
o ineptenugarum venditor, rectum suum tramitem
prosequatur oratio, neve eam ad te ipsum nitaris
divertere. Neque enim nunc tempus est contentiosis
forensis, sed hymnos alternis choris canendi. Domi-
nus enim meus e cælo venit in terram non ut ju-
dicet mundum, sed ut mundum vivificet (83). Verum-
tamen ne properandi cursum sollicitos nos ideo
finegre videamur quod nobis non suppetant quæ
contra reponamus, summam, quoad licuerit, rem
perstringentes, inscitiam tuam convincemus.

XVI. Iste Psalmus (84) de eo, quem celebrandum
sumit, pacifico (85) (id enim significat Salomon)

(79) I Joan. v 6.

(80) Psal. III, 8.

(81) Psal. XLIV, 1.

(82) II Reg. VII, 12.

(83) Joan. XII, 47.

(84) Scilicet Psalmus LXXI.

(85) Notissimum est Salomon שְׁלֹמֹן reddi paci-
ficum; quocirca cum Psalmus inscribatur in Sa-
lomonem, jure inquit auctor, de Pacifico eum Psal-

tria hæc, eaque potissima proponit; sunt vero A ista: prænuntiati illius e cælo descensio, et hæc pacifica sane etsine strepitu. *Descendet*, inquit (86), *sicut pluvia in vellus, et sicut stillicidium stillans super terram*. Et hoc quidem primum est; alterum vero, dominatio ac potestas plenissima in universam terram ac postremos ejus terminos. Subdit enim: *Et dominabitur a mari usque ad mare, et a fluminibus* (88) *usque ad terminos orbis terrarum* (89) scilicet ab oriente usque ad occidentem ac per circuitum. Tertium est, quod nullum ipse existendi initium, neque ullum finem prorsus agnoscebat. Nam et in hac sententiam inducunt Psalmi dicta.

XVII. Porro Salomon neque exstitit, antequam ipsum partu Bersabee eniteretur, neque e cælis B descendit. Quod enim nondum existit, nec substantia constat, id profecto neque ascendit, neque descendit. Sed neque ullo pacto Salomoni congruit illud: *Sicut pluvia in vellus*. Nam quæ facta fuerunt adversus fratrem Adoniam, ejus in regnum ingressum tumultu ac consternatione impleverunt. Memorare autem parco, eum fraterno sanguine, quod scelerum omnium terriberrimum est, (thronum) contaminasse, et alterum post Cain propter regnum temporale fratricidam reperiri.

Neque rursus universi, qua late patet, terrarum orbis imperium obtinuit; sed ditionis ejus terminos circumscribentia duo hinc inde flumina intra se concludebant. Euphrates videlicet et Nilus, quæ uti opinor, Judaici regni instabilitatem et celerrimam horum finium mutationem subobscura indicabant. Porro juxta ac Danieli ostensum fuit (91), regnum Christi nullum finem habiturum est.

XVIII. Quod si Salomonem præexistisse neque tu ipse admittis, neque asseris, eum e cælo descendisse, et tamen perverse dicta (Psaltis) interpretaris, atque ea quæ prolata sunt de existentia, accipis de præscientia, adeo ut contendas Salomonem in incomprehensibili ac divina cognitione exstitisse, et ab eo qui cuncta novit antequam fiant (92), et cognitum et prædestinatum in regem fuisse; iterum ipse sciscitor: Quomodo potuit id descendere, quod non exsistebat? Ceterum scias velim, te demum ea de Salomone tradere, quæ quispiam vel de rana aut culice affirmabit. Quoniam vel rana quæpiam atque iste etiam culex infinitam atque ad universa se porrigentem divinæ naturæ scientiam non effugit. Nam cuncta cogno-

num esse. Hæc autem appellatio si regni Salomoni convenit, a fortiori competit Christo, de quo Isaias (ix, 6): *Vocabitur nomen ejus ... Pater futuri sæculi, Princeps pacis*. Hinc ille voces, quibus nascentem Dominum collaudat Ecclesia: *Rex pacificus magnificatus est, cujus vultum desiderat universa terra*.

(86) Psal. LXXII, 6.

(87) Cod. σταζουσα.

(88) Ista lectio *fluminibus*, non modo a Vulgata Latina discedit et a veritate Hebraica, sed etiam a

τούτο γὰρ ὁ Σολομών· καὶ εἰσι ταῦτα ἡ ἐξ οὐρανοῦ κατὰ βῆσιν τοῦ προφητευομένου, καὶ αὐτὰ εἰρηναία καὶ ἀθόρυβος. Καταβήσκει γὰρ, φησὶν, ὡς ὑπέρος ἐπὶ πόκον, καὶ ὡσεὶ σταγῶν ἢ στάζουσα (87) ἐπὶ τὴν γῆν. Καὶ τούτα μὲν πρώτων δεύτερον δὲ ἢ πρὸς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην καὶ τὰ πέρατα ταύτης κατακυρίευσιν καὶ κράτος τὸ παντελοῦσιον. Ἐπάγει γὰρ· Καὶ κατακυρίευσιν ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ποταμῶν ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης, ὅπερ ἐστίν, ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν καὶ τῶν κυκλόθεν. Τριτον, ὅτι ἀναρχὸς ἐστὶν ἢ τούτου ὑπαρχὸς, καὶ παντελοῦς ἀτελείτητος. Εἰς τοῦτο γὰρ ἐννοίας φέρι τὰ ψαλμικὰ ῥήματα.

12'. Σολομών δὲ οὔτε πρὸ τοῦ τὰς ὠδίνων λύσαι τῆς Βηρσαβεί προὔπῃρχεν, οὔτ' ἄνωθεν καταβήσκει. Τὸ γὰρ μὴ πῶς ὄν, μηδὲ οὐσιωμένον, οὔτ' ἄνυσιν, οὔτε κάτυσιν. Ἄλλ' οὔδὲ τὸ, ὡς ὑπέρος ἐπὶ πόκον, ἀκολουθίαν ἔχει πρὸς Σολομῶντά τινα. Τὰ γὰρ κατὰ τὸν ἀδελφὸν Ἀδωνίαν τὴν βᾶσιν εὐθύς τῆς βασιλείας ἐκείνου θορύβου καὶ ταραχῆς ὑπανέπλησε. Φεῖδομαι δὲ εἰπεῖν, ὅτι καὶ ἀδελφικοῖς κατέχρανον αἵμασι, τὸ πάντων χεῖριστον (90) ἐγκλημάτων, καὶ μετὰ Καὶν δεύτερος οὗτος ἀδελφοκτόνος εὐρίσκειται διὰ τὴν πρόσκαιρον βασιλείαν.

Οὔτε τοῦ οἰκουμηνικοῦ παντός κατακράτησεν ἐξ ἀπλώματος· ἀλλὰ τὰ ὅρια τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ ἐκατέρωθεν περισχόντες δύο ποταμοὶ συνέκλειον ἐνδοθεν, Εὐφράτης οὗτοι καὶ Νεῖλος, τὸ ἄστατον, οἶμαι, τῆς Ἰουδαϊκῆς βασιλείας καὶ ὀξύτερον παρερχόμενον ῥεύματος τῶν ὀρίων τούτων ὑποδηλούντων. Τῆς γὰρ τοῦ Χριστοῦ βασιλείας, κατὰ τὴν ὄρασιν Δακνὴλ, τέλος οὐκ ἔσται.

13'. Εἰ δὲ τὸ προὔπῃρχεν τὸν Σολομῶντα καὶ αὐτὸς οὐδέχρη, οὔδ' ἄνωθεν λέγει καταβήσκειναι, παρεξηγῆ δὲ τὰ ῥητὰ, καὶ τὴν πρόγνωσιν ἀνθ' ὑπέρβως ἐκλαμβάνεις, καὶ ἐν τῇ ἀκαταλήπτῳ καὶ θεῖα γνώσει τὸν Σολομῶντα ὑπάρχειν διεσχυρίζῃ, καὶ ὑπὸ τοῦ τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν εἰδότες ἐγνωσμένον εἶναι, καὶ εἰς βασιλεία ἐψηφισμένον· πάλιν αὐτὸς ἐρωτῶ· Πῶς τὸ μὴ ἐν ὑποστάσει ὄν καταβήσκει; Πλὴν ἴσθι, ἐκεῖνα περὶ Σολομῶντος ἀποφανόμενος, ὅσα ἂν τις ἐρεῖ περὶ βατράχου καὶ κώνωπος. Ὅτι ὁ δεινὰ ὁ βᾶτραχος καὶ οὗτος ὁ κώνωψ τὴν ἀπεριόριστον γνώσιν καὶ περιδρακτικὴν τοῦ παντός τῆς θείας οὐ διεφυγε φύσεως. Οἶδε γὰρ τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν, καὶ ἐν τῇ χεῖρι αὐτοῦ τὰ πέρατα παλαμφορεῖται τῆς γῆς καὶ τὰ

communis LXX versione, quæ habet ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ: consentientes tamen habet editiones tum Complutensem tum Aldinam, quæ cum auctore legunt, ἀπὸ τῶν ποταμῶν.

(89) Psal. LXXI, 8.

(90) Cod. χεῖριστον.

(91) Dan. vii, 14: *Potestas ejus potestas æterna, quæ non auferetur; et regnum ejus, quod corrumpetur*. Et rursus (ibid. v, 27): *Cujus regnum, regnum sempiternum est*.

(92) Dan. xiii, 42.

ἐντὸς τῆς καλέμας ἀξίως ὄρῃ, κἄν τῶν ἄγων εἴη A
λεπτεπιλείπτων, κἄν τῶν μῆκω παρενηνεγμένων.

ΙΘ'. Μέγα δὲ σοι, ὅτι καὶ εἰς βασιλεία κέχρισται
τοῦ Ἰσραὴλ. Μείζων ἂν εἴη τούτου ὁ Σαοὺλ· ὅτι καὶ
κατὰ θεῖον κέχρισται ψῆφον· καὶ ὁ χρίστης πολυ-
θρύλλητος τὰ εἰς ἀγνωσύνην, Σαμουὴλ γάρ· καὶ ὅτι
πρῶτος βασιλεὺς καὶ ἀρχὴ πάντων τῶν μετ' αὐτόν.
Καὶ οὕτε εἰδωλολατρήσας εὐρίσκειται, οὐτ' ἀλλοφύ-
λοις συμφθαρεῖς γυναιξίν, ἢν τὰς ἐπιμιξίας ὁ Θεὸς
ἀπηγόρευεν. Ἄλλ' ὅτιπερ ἐν πολλοῖς παρήκοος
ᾤφθη τῶν τοῦ παντοκράτορος προσταγμάτων, εἰς
τὴν τῶν κατακεκριμένων μοῖραν ὠδελίσται, καὶ πι-
κρῶ θανάτῳ τὸν βίον κατέστρεψε, καὶ ὠφέληται
οὐδὲν ἄρ' ἢν ὁ Θεὸς δι' οἰκίαν συμπάθειαν αὐτῶ B
ἐχαρίσατο· μᾶλλον δὲ καὶ καταδικῆ καθυποβέβλη-
ται τῇ ἐσχάτῃ, ὅτι τὸν εὐεργέτην ἐξώργισεν, ἀντὶ
ἀγαθῶν κακοῖς ἄμειψάμενος.

nium damnationem propterea provolutus est, quod, mala pro bonis, rependens, benefactorem concitavit.

Κ'. Πάλιν οὖν ἐρωτῶ σε, καὶ πάλιν μοι ἀποκρί-
θητι· Ἐν τίνι τῶν τοῦ Σολομῶντος μεγαλαυχίαι,
καὶ ὑπὲρ τίνος πολλοὶ ἐπαίνοισι αὐτὸν καταντλῆις;
Ὅτι, φησί, σφωτέρως τῶν τε πρὸ αὐτοῦ καὶ τῶν
μετ' αὐτὸν βασιλείων φανερώς μεμαρτύρηται· καὶ
δόξης ὑψώματος καὶ πλοῦτου ὀγκώματος βασιλικῶ
τῷ πήχει τοὺς ἄλλους νενίκηκεν·

Εἰπέ οὖν μοι, πρὸς τοῦ σοῦ Σολομῶντος· Θεὸς τοῦ C
χορήματος τούτου δοτῆρ τῷ ἀνθρώπῳ, ἢ συχῶν ἰδρώ-
των καὶ μακρῶν πουνημάτων τῆς ἀρετῆς ἐπαθλον
ἔλαβεν; Οὐ, φησί· πῶς γάρ, δωδικαίτης που τῆς
βασιλείας δραξάμενος; Θεία δὲ ἡ χάρις, καὶ τὸ δῶ-
ρον θεοπέμπτον.

Σύμφημί σοι κίχῳ· καὶ προσκυνῶ τὸν δοτῆρα,
καὶ τὸ δῶρον ἀσπαζομαι. Ἀποδείδειται οὖν, ὡς ἡ
σοφία, ἢ δόξα, ὁ πλοῦτος, ὁ τῆς κατασχέσεως πλα-
τυσμός θεοδώρητά ἐστι φιλοτιμήματα. Ναι, ἢ τί
φῆς; Καὶ πάνυ γε. Οἷς δὲ πολὺ πιστεύεται, καὶ
πολὺ ἀπαιτηθήσεται· καὶ οἱ δυνατοὶ δυνατῶς
ἐτασθήσονται. Τίθεμαι· αὐτοῦ γάρ ἐστιν ἡ ἀπόφα-
σις Σολομῶντος. Ὁ γούν τοσοῦτων καὶ τηλικούτων D
ἀπολαύσας θεῖον χαρίτων διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγαθό-
τητα, μακαριστῶ τέλει τὸν βίον ἐσφράγισε καὶ ἀξίω
τῆς δωδωρημένης τούτῳ σοφίας; ἢ ἐπὶ κεφαλῇν εἰς
βύραθρον ἀτεθείας κατεκυλίσθη, καὶ ἐβιβήλωσε τὰ
ἄγια ταῦτα δωρήματα;

Τί σιωπῆς, Ἰουδαίε; Ἐπίλειπέ σε λόγος τῆς ἀπο-
κρίσεως οὕτω ταχέως; Ἐγὼ σου τῇ ἀπορίᾳ βοηθήσω,
τὸν θεσπέσιον Ἰεζεκιὴλ παραγαγών, μᾶλλον δὲ τοῦ
ἐν αὐτῷ λελαληκότος Θεοῦ, δεηθείς, ἵνα τὴν διὰ τοῦ
Ἰεζεκιὴλ ἀπόφασιν πάλιν ἀποφανῆται (96). Ἐν τῷ

(93) Psal. xiv, 4.
(94) Luc. xii, 48.

A scit antequam fiant, et in manu ejus omnes fines
terræ (93) sustentur, et quæ constricta cujusvis
manu abundantur, acutè perspicit, etsi minutissima
sint, etsi necdum in luce prolata.

XIX. At magnum quid tibi videtur, quod in re-
gem Israel (Salomon) unctus sit. Atqui potior in
Saul hæc prærogativa videri posset; tum quia
nutu divino unctus fuit; tum quia qui eum unxit, ce-
leberrimus erat sanctitate; nam unxit eum Samuel;
tum quia inter reges primus fuit, et cunctorum,
qui post ipsum fuerunt, exorsus; sed neque usquam
deprehenditur idololatriam lapsus, neque ab
alienigenis, quarum Deus consuetudinem interdi-
xerat, feminis corruptus. Attamen cum Omnipoten-
tis mandatis pluries se male obsequentem exhibu-
isset, in reproborum sortem deputatus est, et
vitam acerba morte absolvit; et nihil ei profuerunt
beneficia, quibus illum Deus ex benignitate sua
sponte cumulaverat, imo vero in gravissimam om-
quod, mala pro bonis, rependens, benefactorem

XX. Rursum itaque te interrogo, ac mihi rursum
responde: Quamobrem ex omnibus, quæ ab Salo-
monem spectant, tantopere jactas? Qua de causa
tam multis eum laudibus obruis? Quia, inquit,
universis regibus, qui eum seu præcesserunt seu
subsecuti sunt, sapienterem illum fuisse, omnibus
exploratissimum est: et quia gloriæ sublimitate et
opum superbia regio cubito reliquos superavit.

Die ergo mihi, gratuite, quod ad tuum Salo-
monem attinet, Deus homini cuncta hæc tam am-
pla dono dedit, an vero tanquam sudorum jugi-
ter manantium, diuturnorumque laborum justam
mercedem iste ea retulit? Nequaquam, inquit;
quomodo enim puer duodennis regnum usquam
obtinuisset? Hoc sane beneficium fuitdivinum, ac
donum cœlitus collatum.

Ego quoque tecum sentio, et largitorem adoro,
donumque ipsum exosculor. Compertum est igitur
sapientiam, gloriam, divitias ac possessionum
amplitudinem totidem gratuita divinæ munificen-
tiæ munera exstitisse. Faterisne ita prorsus esse?
Fateor enimvero. Porro quibus multum concredi-
tum est, multum requiretur ab eis (91); et potentes
potenter tormenta patiuntur (95). Certum id habeo;
est enim sententia ipsius Salomonis. Hic igitur,
qui tot tantisque c Deī bonitate cœlestibus mune-
ribus cumulatus est, num exitu admodum beato ac
digno sapientia sibi donata vitam coronavit? An
non potius in impietatis barathrum usque ad ca-
put devolutus est, ac divina illa munera profana-
vit?

Quid taces, o Judæe? Adeone cito nullum tibi
suppetit responsum? Suppetias hærenti egomet fer-
ram, divinitus doctum Ezechielem in medium pro-
ducens, seu potius Deum ipsum, qui per eum locu-
tus est, deprecans, ut sententiam per Ezechielem

(95) Sap. vi, 7.
(96) Cod. ἀποφανῆται.

latam rursus ipse edoceat : *Si conversus justus a justitiis fuerit, et fecerit iniquitatem, in peccatis suis morietur, et non erunt in memoria justitiæ ejus, quas fecit*(1). Quandoquidem igitur eo impietatis adversus Altissimum in his proventus est Salomon, ut abierit post Astartem et Chamos aliaque ejusmodi execranda idola atque abominationes; id vero propheticum Davidis et perspicacissimum oculum non effugit, atque adeo multo minus latuit præsentiam illius, qui *incerta et occulta sapientiæ suæ Davidi manifestaverat* (2) : quomodo fieri potuit, ut adeo sublimis ac prorsus divina de Salomone prædicaverit, homine scilicet fratricida, idololatra, mulierum voluptatumque cupidine tam facile ad insaniam percito ?

Credisne, Deum per Davidem locutum fuisse ? Omnino, inquit. Eorum igitur, quæ sequuntur, professionem anticipato præmisisti. Quid, inquis, illud est ? Nimirum ante solem et lunam præcognita Deo fuisse, quæ ad eum (Salomonem) spectabant ; et non quidem partim cognita, partim incognita, sed perspecta plane omnia tum mala tum bona (Deo fuisse). Quo igitur pacto Davidi per Spiritum suum magna illa, quæque Deum decent, de eo inspirasset, quem noverat, more juvenæ, ut Ephraim, insaniturum ? Sane id summe vertatur.

Quem itaque locum hic habet insulse a te memorata præsentia ? Dictum est enim non modo eum exstiusse ante solem et ante lunam ; sed et illud additur : *Permanebit cum sole* (3), et illud : *Donec auferatur luna*(4). Stat sane præsentia, si illud quod prævisum est, impletum fuerit : et sum, quod ad id spectat, exitum sortitur. Ad vero ille, de quo prophetavit hæc David cum sole et luna permanet ; et nunc quidem Salomon non exsistit, ac thronus regni ejus eversus prorsus evanuit ; sol autem et luna consuetos sibi cursus adhuc perficiunt. Cquerite igitur, et eum invenietis, qui permanet cum sole, simulque ante solem existentiam habet. Et cum inveneritis, *accedite ab eum, et illuminamini, et facies vestræ non confundentur* (7).

XXI. Esto, inquit, de Christo ea prædicta fuisse. Si Christus solari cursui commensurabitur, ergo deficiente sole, deficiet pariter qui cum eo permanet Christus,

Obmutesce, os blasphemum. Virtus Christi sempiterna (est) et indeficiens. Nam si (de illo) dictum est etiam : ante solem, jam temporaneæ eximitur existentia.

Deinde vero, tu quoque mihi responde : quo-

(97) Discedit auctor a communi Græca lectione (Ezech. iii, 20) ἀποστρέφειν.

(98) Ita cum communiori LXX lectione : codex tamen Alex. habet τῆς δικαιοσύνης.

(99) Græca lectio communis habet διότι, non vero καί.

(1) Ezech. iii, 20.

ἀποστραφῆναι (97) δίκαιον ἀπὸ τῶν δικαιοσυνῶν (98) αὐτοῦ, καὶ ποιήσει παρόπτωμα, ἐν ταῖς ἀμαρτίαις αὐτοῦ ἀποθάνεται, καὶ (99) οὐ μὴ μνησθῶσιν αἱ δικαιοσύναι αὐτοῦ, ἃς ἐποίησεν. Ἐπεὶ οὖν ταυτ' οὕτω καὶ ἠσέθησε Σολομών εἰς τὸν Ἰψίστον, κορευθεὶς ὀπίσω τῆς Ἀστάρτης καὶ τοῦ Χεμῶς καὶ ἑτέρων τοιούτων βδελυγμάτων τε καὶ προσεχθισμάτων · τοῦτο δὲ τῶν προφητικῶν τοῦ Δαυιδ' οὐ διεφυγεν ὀξυδέρκεα, μάλλον μὲν οὖν τὸ προγνωστικὸν τοῦ τὰ ἀθήλα καὶ τὰ κρύφια τῆς ἰδίας σοφίας ἀποκαλύψαντος τῷ Δαυιδ' · πῶς ἐμίλλε τὰ ὑψηλὰ ταῦτα καὶ θεοπροπέῃ περὶ Σολομώντος προαγορεύσαι, τοῦ ἀδελφοκτόνου, τοῦ ἐδωλόατρου, τοῦ κερωθέντος ὀπίσω γυναικείας φιληθοῦναι ;

πιστεύεις, ὅτι ὁ Θεὸς λελάληκεν ἐν Δαυιδ' ; Ἐκ παντός, φησὶν. Τὸ δ' ἐφεξῆς προφθάσας αὐτὸς ὁμολόγησας. Ὅποιον, φησὶ : Ὅτι πρὸ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης ἐν γνώσει ἔκειτο τὰ κατ' αὐτὸν τῷ Θεῷ · οὐ τὰ μὲν, τὰ δ' οὐ, ἀλλ' ἅπαντα πονηρὰ τε καὶ ἀγαθὰ. Πῶς οὖν τὰ μεγάλα ταῦτα καὶ Θεῷ πρόποντα διὰ τοῦ ἰδίου Πνεύματος ἐμίλλεν ἔμπνευε τῷ Δαυιδ', εἰδῶς αὐτὸν παροιστρήσοντα, ὡς δάμαλιν κατὰ τὸν Ἐφραϊμ ; Βλασφημίας τοῦτο ἰσχυρῶς · τρέποιτο δὲ ἡ βλασφημία ἐπὶ τὴν σὴν κεφαλὴν.

blasphemum : in caput tuum blasphemia ista

Ποῦ τοίνυν χώρον ἐνταῦθα ἔχει ἡ ἀγνοήτως εἰρημένη σοὶ πρόγνωσις ; Οὐ γὰρ μόνον πρὸ τοῦ ἡλίου εἰρηται καὶ τῆς σελήνης, ἀλλὰ καὶ τὸ, συμπαρομοῦναι τῷ ἡλίῳ, καὶ τῷ. ἴω ; οὐ ἀνταναιωθῆ ἡ σελήνη. Ἴσταται γὰρ ἡ πρόγνωσις, τοῦ προγνωσμένου πεπληρωμένου · καὶ το γὰρ ἔχον εἰς τοῦτο τέλος λαμβάνει. Ὁ δὲ, περὶ οὗ τῷ Δαυιδ' πεπροφῆτεται ταῦτα, συνδιαιωνίζεται τῷ ἡλίῳ καὶ τῇ σελήνῃ · καὶ Σολομών μὲν νυν οὐκ ἔστι, καὶ ὁ ἥρονος τῆς βασιλείας αὐτοῦ καταρράγεις ἤφανώθη · ὁ δὲ ἡλῖος καὶ σελήνη τοὺς οἰκείους δρόμους ἀνύουσι. Ζητήσατε οὖν καὶ εὑρήσετε (3) τὸν συμπαρομοῦντα τῷ ἡλίῳ καὶ πρὸ τοῦ ἡλίου τὴν ὑπαρξίν ἔχοντα. Καὶ εὑρόντες, προσέλθετε πρὸς αὐτὸν, καὶ φωτίσθητε, καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταισχυνθῆ.

ΚΑ'. Ἔστω, φησὶ, περὶ τοῦ Χριστοῦ προλελεῖσθαι τὸν λόγον. Εἰ οὖν ὁ Χριστὸς τῷ ἡλιακῷ συμμετροθήσεται δρόμῳ, ἡλίου ἐκλείψαντος συνεκλείψει καὶ τὸ συμπαρομοῦν του Χριστοῦ.

Φιμώθητι, βλάσφημον στόμα. Ἄϊδιον τὸ τοῦ Χριστοῦ κράτος καὶ ἀτελεύτητον. Εἰ γὰρ καὶ εἰρηται, πρὸ τοῦ ἡλίου, τὴν χρονικὴν ὑπαρξίν διαφεύγει.

Ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἀπόκριναί μοι · πῶς νοεῖ, τὸ

(9) Psa. l. 5

(3) Cod. εὑρήσετε.

(4) Osee x, 11 ; *Ephraim vitula docta diligere rituram.*

(5) Psa, lxxi. 5.

(6) Ibid. 7

(6) Psa lxxxii, 6

Πρὸ τοῦ ὄρου γενεθῆναι, καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν καὶ τὴν οἰκουμένην καὶ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ; Ἄρ' οὖν ὁ Θεὸς τοῖς οἰκείοις ποιήμασι σύγχρονος ἢ καὶ ὀλίγον τι πρόχρονος, ἐπειδὴτερ εἴρηται, πρὸ τοῦ ὄρου γενεθῆναι καὶ αλασθῆναι τὴν γῆν τοῦτου τὴν ὑπαρξιν εἶχει; Οὐχί, φησί· προτεθὲν δὲ ὁμῶς τὸ ἀπ' αἰῶνος, τὴν πεπλανημένην διάνοιαν ἀνωσθώσατο· εἴρηται γὰρ οὕτως· Καὶ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ.

Ἐπαινῶ σε τῆς ἀποκρισεως, εἰ καὶ τῆς ὑποκρισεως προσοχθίζομαι. Τὰ συνωδὰ γὰρ καὶ ἰσοδύναμα εἶρην ἤδη μου ἐρχομένου (9), δέδοικα, μὴ ἀποδύς πετάσῃς εὐθύς, καὶ πρὸς ἀδιανοήτους πάλιν χωροήσῃς μωρολογίας. Ὅμως αὐτὸ, φησί, τὸ πρᾶγμα φανεῖ.

Εἴρηκας, ὅτι τὸ, ἀπ' αἰῶνος, προσκειμένον τὸ ἀναρχον διατρανοῖ τοῦ Θεοῦ. Πρόσσχες οὖν ποιολοῖς, ὅτι κἀνταῦθα τῷ, πρὸ τῆς σελήνης, προστεθὲν τὸ γενεᾶς γενεῶν, τὸ ἴσον ἀναρχον ὑπέσῃμανε, καὶ ἔστιν ἰσοδύναμον τῷ ἀπ' αἰῶνος.

ΚΒ'. Εἰ δὲ καὶ ἔτι τρανοτέρως χρῆσεις τῆς ἐπιλύσεως, τὴν αὐτὴν Δαυιδικὴν λύραν ἑμμελιστερως κινήσομεν, εἴπερ μὴ καὶ πρὸς ταύτην ὄνος φανείς λύρας οκοῦων, τὸ παροιμιωδοῦμενον. Βασιλεύσει Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα, ὁ Θεὸς σου, Σιών, εἰς γενεάν καὶ γενεάν. Τί τούτου σαφέστερον; Δείδεικται γὰρ, ὅτι ταυτὸν ἔστι τῷ εἰς τὸν αἰῶνα τὸ εἰς γενεάν· καὶ μὴν ἐκεῖσε πλέον εἴρηται. Πληθυντικῶς γὰρ τὸ πρὸ τῆς σελήνης γενεᾶς γενεῶν, τοῦτ' ἔστι πρὸ τῶν αἰώνων. Ἐνταῦθα δὲ γενεῶν εἴρηκε καὶ γενεῶν. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς προφήτης φησί· Κύριε, τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ τὸ μνημόσυόν σου εἰς γενεάν καὶ γενεάν. Διὰ πάντων τούτων ἐνός θηλουμένου, τοῦ τὸν Θεὸν ἀναρχον εἶναι καὶ ἀτελεύτητον, ἀλλ' οὐχὶ τῷ αἰῶνι τούτῳ ταῖς ὑποχρονίοις λειπαῖς συμπαρακεινόμενον· ἐξ ὧν καὶ τὸ τῆς αὐτῆς εἶναι διακρίσις συνίσταται, τὸ πρὸ τῆς σελήνης γενεᾶς γενεῶν.

que cum tempore defluunt, quasi coextendi. Ex

generationes generationum, eamdem prorsus continere sententiam. Το δὲ προὑπάρχον τῶν ποιημάτων πάντων οὐ ποίημα· εἰ δὲ οὐ ποίημα, ἀκτιστόν· τὸ δὲ ἀκτιστόν, ομοιολογουμένως ἄχρονον· τὸ δὲ ἄχρονον, ἀτελεύτητον· τὸ δὲ κατὰ φύσιν ἀτελεύτητον, καὶ ἀναρχον. Συνῆκται τοιγαροῦν ὡς ὁ πρὸ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης γενεᾶς γενεῶν διακειμένων καὶ ἀναρχός ἔστι τὴν ἀπὸ χρόνου ἀρχὴν. καὶ ἀτελεύτητος.

nam per generationes generationum permanet, et carere, ac nullum nosse finem.

(8) Psal. LXXXIX, 2.

(9) Quispiam forte suspicabitur, legendum potius ἀρχομένου.

(10) Psal. LXXI, 5.

(11) Psal. CXLV, 10, sec. LXX, qui habent εἰς τὸν αἰῶνα, ubi Vulgatus legit, in sæcula.

(12) Psal. CXXIV. Auctor in principio secundi hemistichii cum communiori lectione Græca habet particulam καὶ, ubi Vulgatus Latinus repetit vocem,

A modo illud intelligis: Priusquam montes fierent, aut formaretur terra et orbis, et a sæculo et usque in sæculum tu es (8)? Num igitur Deus operibus suis coævus aut paulo anterior pronuntiabitur, propterea quod dictum est eum existentiam habere, priusquam montes fierent aut formaretur terra? Nequaquam inquit: verum tamen illud a sæculo, quod præmittitur sententiam forte errantem corrigit: sic enim tibi legitur: Et a sæculo et usque in sæculum tu es.

Laudo responsum tuum, etsi ægre feram simulationem. Vereor enim, ne si consimilia quædam et æquipollentia dicere jam aggrediar, protinus resiliens effugias, et rursus ad insulas ineptias revertaris. Id vero, inquit, facta demonstrabunt.

B Dixisti illud a sæculo, quod adjungitur, perspicue evincere, Deum principio carere. Igitur mihi et reliquum concede, nimirum illud generationes generationum (10), quod ibi sequitur illud ante lunam, pariratione significare expertem principii, idemque valere atque illud, a sæculo.

XXII. Quod si evidentiore præterea cupis explicationem, eamdem Davidis lyram (nisi tamen etiam ad hanc, ex veteri proverbio, apparebis lyram audiens asinus) diligentius pulsabimus: Regnabit. inquit (11), Dominus in sæculum, Deus tuus, Sion in generationem et generationem. Quid hoc manifestius, quid hoc præclarior? Evidentissime enim constat, idem prorsus valere in generationem atque in sæculum; quin imo ibi plus aliud dictum invenitur. illud enim, quod per numerum pluralem dicitur, ante lunam generationes generationum idem est ac ante sæcula. Hic vero dixit, generationem et generationem. Et rursus inquit idem propheta: Domine, nomen tuum in æternum, et memoriale tuum in generationem et generationem (12). Ex his omnibus illud unum perspicue evincitur, Deum principio æque ac fine carere, non autem ipsum huic sæculo et generationibus quibus exurgit, etiam illud, ante lunam generationes generationum.

Porro quod præexistit universis quæ facta sunt, haud factum ipsum est, si autem non factum, est increatum; increatum vero in confesso est temporis esse expers; quod autem est extra tempus, non novit finem; et quod ex natura sua non novit finem, neque principium ullum habet. Exploratum est igitur eum qui ante solem et lunam principio quod spectat ad initium temporis (13),

Domine. Neque tamen Latina lectio penitus Græcis incomperta fuit: nam suffragatur ei Alexandrinus codex, qui ibidem repetit, Κύριε.

(13) Cum sermo sit de Filio Dei, scite Germanus eum ἀναρχον non infinite, sed quadantenus, id est, κατὰ τὴν ἀπὸ χρόνου ἀρχὴν, appellat, ubi ἀναρχος idem valet ac αἰδιος. Hæc sententia et vetustioribus Patribus familiaris fuit; e quibus S. Gregorius Nazianz. sic breviter ac dilucidè, quo sensu Filium

Posuisti, o Judæe, custodiam ori tuo, et faciem A tuam obscuro pudoris velo abscondisti, dum magna hæcluminariatibisuum ipsorum conditorem clare manifestant (14).

XXIII. Quod si rursus supercilium vel ipso templi pinnaculo altius præ fastu attollens, ad jactantiam Salomonem ejusdem templi exstructorem sermoni velis subinferre (enarrans) quomodo impensissimum studium ad Dei gloriam contulerit, eximia nempe arte Dei tabernaculum varie auri gemmarumque splendore exornans, nihil non molitus, quod intuentium oculos delectaret, et manuum hominum operibus Deo lætitiā afferre se posse existimans, cum ipsemet Dei opus reliquis omnibus præcellens foret, ac sciret, Deum et *cælos implere* (17), omnemque terram palmo metiri;

Hæc si fastuose forte jaetes, Cyrus Persarum rex, vir licet idololatra (18) et incircumcissus, vanum fastum tuum comprimet. Hic siquidem templum a Salomone exædificatum, dirutum deinde ac funditus eversum, ingentibus auri ponderibus et animo maxime alacri, hic inquam, multo post tempore denuo et erexit atque instauravit, populumque e captivitate in suam patriam restituit. *sustinuistis enim qui simul constrictastaretur, et non fuit; et qui consolaretur* (20), et ex tribus vestræ gentis *nemo unus inventus est*; hic vero, vir alienigena, beneficium se vobis ac redemptorem præbuit.

XXIV. Et sane per eam Ecclesiam, quæ est ex gentibus, filii quoque Israel quotidie ad pristinam paradisi hæreditatem vocantur et introducuntur. Ac templum animatum, quod Nabuzardan (21) accendens cupiditatum flammam animas dire lædantem, incendio absumpsit, Verbum omnium conditor atque artifex, renovat, et jucundissime exornat, illud in semetipso excitans purissimum, sanctissimum, fulgentissimum. Ecquid enim aliud est templum hoc excoitasse, quam deificatione (22) factum fuisse Deum et divinam gloriam participasse? Quæ autem (huic templo exædificando) purissimam materiam suppeditat, præstantissimum

ἀναρχος dicendus sit aut non dicendus, tradit (orat. 39, § 12): Πατήρ ὁ Πατήρ, καὶ ἀναρχος· οὐ γὰρ ἐκ τινός. Υἱὸς ὁ Υἱός, καὶ οὐκ ἀναρχος· ἐκ τοῦ Πατρὸς γὰρ· εἰ δὲ τὴν ἀπὸ χρόνου λαμβάνοις ἀρχὴν καὶ ἀναρχος. ποιητὴς γὰρ χρόνων οὐχ ὑπὸ χρόνον. *Pater Pater est et principii expers; neque enim ex ullo est. Filius Filius est, ac non principii expers; ex Patre siquidem. Quod si temporis principium accipis, etiam principio caret; neque enim temporum effector tempori subest.* Hic gemina prope ad verbum legere est in ejusdem Gregorii orat. 20. al 29, § 7.

(14) Luminaria auctor dicit *solem et lunam*, de quibus in Psalmi loco, de quo disserit, sermo est.

(15) Cod. μεταρῶντα quod μετρίωτα a μετρίω emendandum censui: at aliter Græca versio loci Isaïæ, e quo sententia desumpta est (Isa. xl. 12) Τίς ἐμέτρησε... τὸν οὐρανὸν σπιθαμῆ, καὶ πᾶσαν τὴν γῆν ὄρακι;

(16) Cod. σπαθαμῆ, scilicet consueto iotacismi vitio.

Ἔθου τῷ στόματί σου φυλακὴν, Ἰουδαίε, καὶ τὸ πρόσωπόν σου αἰσχύνῃς σκοτομήνη περιτεκλιψαί, τῶν φωστῶρων τῶν μεγάλων τούτων τὸν ἑαυτῶν δηλοποιεσάντων σοι ποιητῆν.

ΚΓ'. Ἦ καὶ παλιν τὴν ὄφρυν αἶρεις ὑψηλοτέρῳ τοῦ ἱεροῦ, τὸν εἰσοδόμον τοῦδε Σολομῶντα εἰς καύχημα τῆς λόγῃ παρεισυλῶν· ὅπως τε σπουδῆν ὑπέρθερμον καταβάλλετο εἰς δόξαν Θεοῦ, ποικίλων τῶ τοῦ Θεοῦ σκῆνωμα καλλιτεχνίαις, εὐχροίαις χρυσοῦ, εὐχροίαις λίθων, ἀνθρωπίνων ὄψεων θηλυτρα πάντα ἐπιτεχνώμενος, καὶ χειρῶν ἀνθρωπίνων ἐργαίς τὸν Θεὸν ἠδύνηται οἰόμενος, αὐτὸς ἔργον ἂν τοῦ Θεοῦ τὸ πάντων εἰσείρετον, καὶ Θεὸν εἰδὼς τὸν οὐρανὸν πληροῦντα, καὶ τὴν γῆν πᾶσαν μετρίωντα (15) τῆ σπιθαμῆ (16).

Ἐάν ἐπὶ τούτοις κομμάξῃς, Κύρος ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς τὸ φρύαγμα κατασβέσει σου, ἀνθρώπος εἰδωλόλατρες καὶ ἀπερίμητος. Τὸ γὰρ ὑπὸ Σολομῶντος ἀνεγερθὲν ἱερὸν, κατερειπωθὲν καὶ ἀφανισθὲν εἰς τὸ παντελὲς, βρωταλάτοις ὀλκαῖς χρυσοῦ καὶ ψυχῆ θερμότητι, οὗτος μακροῖς ὑστερον χρόνοις ἐξανίστησὶ τε καὶ ἀνενώσαστο, καὶ τὴν αἰχμαλωστικὴν τοῦ λαοῦ τῆ οἰκείᾳ πατρίδι ἀποκατίστησεν. Ὑπεμείνατε γὰρ συλλυπούμενον, καὶ οὐχ ἔρξε· καὶ τὸν παρακαλοῦντα, καὶ οὐχ ἔρξε ἀπ' οὐδεμιᾶς τῶν τοῦ ἡμετέρου γένους φυλῶν· ὁ δὲ ἄλλογενὴς οὗτος ἀνθρώπος εὐεργέτης ὑμῶν ἐγνωρίσθη καὶ λυτρωτῆς.

ΚΔ'. Διὰ τῆς ἐξ ἔθνῶν γὰρ Ἐκκλησίας καὶ οἱ τοῦ Ἰσραὴλ παῖδες πρὸς τὴν προτέραν κληρονομίαν τοῦ παραδείσου τὸ καθ' ἡμέραν προσκαλοῦνται ται εἰσοικίζονται. Καὶ τὸν νεὸν τὸν ἐμψυχον, ὃν ὁ Ναβουζαρδάν ἐνεπύρισε, τὴν ψυχολέθρον (19) ἐκκαύσας κείμενον τῶν παθῶν, ὁ τοῦ παντός ἀρχιτέκτων Λόγος καὶ παντεχνώμων ἀνακεῖ καὶ ἐπιτεπέστατα καθωραίζει, ἐν ἑαυτῷ ὑποστήσας πανάχραντον, πανάγιον, πανυπέρφωτον. Καὶ τί γὰρ ἕτερον, ἢ τῆ θεώσει Θεοῦ καὶ τῶν θείων αὐχημάτων μετεσχηκότα καὶ γεγονότα, ὅπερ τὸ ὑποστήσασαι; Ἦ δὲ χορηγὸς τῶν πανάγων τούτων ὑλῶν, τὸ τῆς γυναικείας φύσεως ἐξοχώτατον καύχημα, τὴν τῶν οὐρανίων ἀγγέλων ὑπέρ-

(17) Jerem. xxiii, 14: *Numquid non cælum et terram ego impleo dicit Dominus?*

(18) Utique idolorum cultui addictus fuerat Cyrus; ac non eque eertum est idololatram eum permansisse, aut talem adhuc, fuisse cum templum Hierosolymitanum reædificandum jussit.

(16) Cod. ψυχολέθρον.

(20) Psal. Lxviii, 21.

(21) Quemadmodum Cyrus, qui restaurandum curavit templum Domini, habitus est a SS. Patribus ceu typus Christi Salvatoris; ita Nabuzardan, qui (IV Reg. xxv, 8 seqq.; et Jerem. lii, 12 seqq.) templum atque urbem Jerusalem incenderat et destruxerat, habitus est ut typus diaboli, qui humanum genus impulit in ruinam.

(22) Deificatio (θεώσις) dicitur tum ea, qua natura Christi humana assumpta fuit in unitatem personæ, tum ea, qua homines, in filios Dei adoptati, divinæ illuminationis participes fiunt.

λαμπρον καθαρότητα κάτω βαλλουσα (23), κατά σύγκρισιν ὡς ὑπεροχαίς ἀσυγκρίτοις αὐτὴν ὑπερβάλλουσα.

ΚΕ'. Τὸν ναὸν τοῦτον καὶ αὐτὸς Σολομών προβλεπτικοῖς ὄμμασιν ἐθεάσατο, καὶ τὸ μέλλον ὡς ἐνεργούμενον κατενοήσεν, Ἡ σοφία, λέγων, ἠκοδόμησεν ἑαυτῆ οἶκον, καὶ ὑπήρξε στήλους ἑπτὰ· ἔσφαξε τὰ ἑαυτῆς θύματα, οὐχ οἷα τῶ ὑπ' αὐτοῦ ἠκοδομημάτων ναφί προσεφέροντο, τὰ κνίσσης καὶ καπνοῦ τοῦ ναοῦ τὸν χώρον ἀποπληρύντα· ἀλλ' ὁποῖα; Ἐλθετε, φησὶ φάγετε τὸν ἑμὸν ἄρτον, καὶ πίετε οἶνον, ὃν κεκράκα ἕμιν. Τοιαῦτα γὰρ ἢ κατὰ Χριστὸν θεόδεκτος καὶ ἐναίμακτος ἱερουργία. Ἀπολείπετε (27), φησὶν, ἀφροσύνην, καὶ ζήσεσθε. Ἀφροσύνη γὰρ ὄντως τὸ οἰεσθαι χαίρειν τὸν Θεὸν θύμασιν ἄλογων καὶ καπνῶ καὶ κνίσσῃ καὶ τοῖς τοιούτοις. Μὴ γὰρ, φησὶ, φάγομαι κρέα ταύρων, ἢ αἷμα τράγων πῖομαι; Καὶ τίς ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν;

ΚΖ'. Πῶς δὲ, Ἰουδαίε, τῷ Σολομῶντι ἐναρμοσθήσεται τὸ· Ἔσται τὸ ὄνομα αὐτοῦ εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας; καὶ τὸ· Πάντα τὰ ἔθνη μακαριοῦσιν αὐτόν; Εἰ εὐλογημένος ὁ Σολομών, ὁ θεόπτης ἱερωτάθω Μωσῆς. Ἐπικατάρατος ἄνθρωπος, ὅστις ποιῆσει γλυπτὸν καὶ χωνευτὸν, βδέλυγμα Κυρίου, ἔργον χειρῶν τεχνίτου. Εἰ γοῦν ἀλώσιμος τῷ ἐκλήματι τούτῳ Σολομών, πῶς εὐλογημένος ἔσται ὁ ἐπικατάρατος; Πῶς δὲ πάντα τὰ ἔθνη μακαριοῦσιν αὐτόν, ὡς ἡμεῖς γε τῶς ἡ ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία, τὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ εὐλογοῦμεν καὶ μακαριζομεν ὄνομα, ὅτι αὐτὸς ἡμᾶς ἱερώσατο τῆς τῶν δαιμόνων ἀπάτης; Ἀπίστευτε γὰρ, φησὶν, ὁ Θεὸς τὸν Λόγον αὐτοῦ, καὶ ἱερώσατο αὐτοὺς ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν καὶ τῶν τῆς ἀσθεῖας ἐπιτηδεύματων. Οἱ δὲ τῆς καλλίστης ταύτης ἐξωιόμενοι ἀπολυτρώσις πῶς ἂν μακαριστομεν, ἢ πῶς εὐλογησομεν Σολομῶντά, τῷ κατ' αὐτὸν ὑποδείγματι τῆν εἰδωλοκρατίαν ἐπιβεβαιούντα, καὶ ὀπίσω τῶν ψευδωνύμων θεῶν πορεύεσθαι ἀντικρυς εἰσηγούμενον;

(23) Nisi quis malit legendum unica voce καταβάλλουσα.

(24) Si nitentissimam angelorum puritatem tam onge excedit Virginis Deiparæ puritas, ut eam plane obscuret, quis suspicari potest, Virginis animam aliquando tenebris ac fœditate peccati obvolutam? Hæc vero diligentius in Germano advertenda. Cum enim disertissime deinceps originalem hanc Deiparæ puritatem profiteatur, hinc sensus istarum quoque sententiarum luculentior evadit.

(25) Prov. ix, 4. Germanus cum LXX habet ὑπήρξε, suffulsi: Aquila tamen et Symmachus vertunt ἀκατόμασε, excidit, uti et Vulgatus Latinus legit.

(26) ix, 5. Auctor habet ἔλθετε (venite) sed communis LXX lectio est, ἔλθατε.

(27) Apud LXX legitur ἀπολείπετε.

(28) Disertissimum habes testimonium fidei nostræ de incremento altaris sacrificio.

(29) Prov. ix, 6. Lectio hujus loci, quam Germanus exhibet, consentit cum Complutensi edi-

sane muliebri generi ornamentum, ipsorum quoque cœlestium spirituum nitentissimam obscurat puritatem (24), utpote quæ, comparatione instituta, istam immenso superat intervallo.

XXV. Hoc porro templum et ipse Salomon propheticis oculis conspexit, et futurum velut jam ædificatum contemplatus est, ubi inquit: *Sapientia edificavit sibi domum* et suffulsi *columnas septem, immolavit victimas suas* (25); non quales in templo, quod ille (Salomon) extruxit, offerebantur quæ nidore et fumo templi ambitum replebant; quales igitur? *Venite*, inquit (26) *comedite panem meum, et bibite vinum, quod miscui vobis*. Hujusmodi est enim secundum Christum Deo acceptabile et incruentum sacrificium (28): *Relinquit* inquit (29) *insipientiam, et vivetis*. Prorsus enim insipientia est existimare, Deum brutorum animalium victimis, et fumo et nidore atque his similibus oblectari. *Numquid enim*, inquit (30), *manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Ecquis ista e manibus vestris exquirit?*

XXVI. Præterea quamam, o Judæe, ratione Salomoni convenient illa: *Erit nomen ejus benedictum in sæcula* (31)? Quomodo et ea: *Omnes gentes illum beatum prædicabunt* (32)? Moyses, qui Deum vidit, ipse interrogatur, num benedictus sit Salomon. *Maledictus*, hic inquit, (33) *homo quicumque fecerit sculptile, et conflatile, abominationem Domino, opus manuum artificis*. Si itaque Solomon hujus oriminis reus convincitur, quomodo habebitur benedictus, qui maledictus deprehenditur? Quomodo insuper omnes gentes beatum illum prædicabunt, sicuti interim nos utique Ecclesia e gentibus collecta nomen Christi et benedicimus et beatum prædicamus quoniam a dæmoniorum errore ipse nos eripuit? *Misit enim*, inquit (34) *Deus Verbum suum, et eripuit eos de interitionibus eorum*, et a studio impietatis. Nos autem, qui eximia hac redemptione digni habiti sumus, quomodo beatum jactabimus, et quomodo benedictionibus Salomonem cumulabimus, qui exemplo suo idololatriam confirmabat, et post falsos deos abire aperte dicebat?

tionem, quæ pariter habet, ἀπολείπετε ἀφροσύνην, καὶ ζήσεσθε, et sic utraque suffragatur Vulgatæ Latine editioni, *relinquite infantiam, et vivite*. Communior Græcorum lectio habet, ἀπολείπετε ἀφροσύνην, ἵνα εἰς αἰῶνα βασιλεύσητε. Aldina autem editio utrumque sensum sic jungit: Καὶ ζήσεσθε εἰς τὸν αἰῶνα βασιλεύσητε.

(30) Psal. κλιχ, 13. LXX tamen habent φάγομαι ... πῖομαι.

(31) Psal. lxxi, 17. Germanus cum Aldina editione ἔσται τὸ ὄνομα... communior tamen Græca lectio, cum Vulgata Latina consentiens, habet: ἔστω τὸ ὄνομα κ. τ. λ.

(32) Ibid Paulo aliter Vulgata Latina: *Omnes gentes magnificabunt eum*.

(33) Deut. xxvii, 15. Auctor cum cod. Alexandrino et editione Complutensi habet τεχνίτων pro τεχνιτῶν, uti communior fert Græca lectio Latine Vulgatæ consentiens.

(34) Psal. cvi, 20.

Quod vero benedicendum et adorandum inter omnes gentes sit nomen Christi, auctor nobis est altisonus Isaias, seu ille potius, qui Isaias prophetica inspiravit oracula, sic omnino aperte pronuntians: *Vocabitur servus meus nomen novum, qui benedicetur in terra; laudabunt enim Deum verum* (35). Populus enim Dei non amplius Jacob (appellatur), non amplius Joseph aut Ephraim; vetera illa et obsoleta sunt nomina sed novo vocatur nomine (36), quoniam et testamentum novum est, et novus populus. Quodnam vero istud? Christianus, et a Christo hoc nomine cognominatus, vere nomen suum gerit. Quicumque autem benedicit eum, qui vere nomine suo sic appellatur, (eo ipso) Deum verum benedicit, scilicet Christum, a quo Christianus nomen sortitur.

Age itaque, et exinde sta mecum, atque ambo simul Christum verum Deum adoremus; et fac nobiscum signeris (57) lumine vultus illius ac novi Testamenti sanguine, sicque mortis auctorem et tenebrarum principem effugias.

XXVII. At scriptum est, inquit, quod *Orietur in diebus ejus justitia et et abundantia pacis* (38). Ethoc oraculum profecto Salomon operibus implevit, utpote qui sapientibus rectisque judiciis lites diremperit, et irruentes hostes per circuitum sibi subjecerit.

At vero, quomodo, o sacrilege tacuisti quod sequitur? Quomodo, filii ministerii, quod merito nocti comparatur, lunam abscondisti ut thesaurum veritatis suffurari posses? Quodnam vero hoc furtum? Hoc nempe: *donec auferatur luna*. Verum cum lumine veritatis dubitationibus tuis occurram.

Scriptum est (nam et ego consimilia quædam tibi narrabo) quod *Suscitavit Dominus satan Salomoni Ader Idumæum, et Esrom et Baramæeth, et Andraezêr; et convenerunt adversus eum; et erat dux agminis et occupavit Damasec: eratque satan Israeli cunctis diebus Salomonis* (39). Satan porro dicit hic hostem et oppugnatorem.

Sed dicam tibi etiam de justitia Salomonis, seu potius non ego, sed Regnorum liber ista enarrat: *Et locutus est populus ad regem Roboam, dicentes: Pater tuus durissimum jugum imposuit nobis (pater autem Roboam fuit Salomon). Tu itaque nunc imminue paululum de imperio patristui durissimo et gravissimo jugo, quod ipse imposuit nobis* (40). Audisne gratiarum actiones, quas Salomon recipit pro sua erga populum justitia? Adeo ut ipsa quoque populi defectio ad Samariam, et ad vitulos (42)

(35) Isa. LXX, 15 sec. LXX; nam Vulgatus Latinus paulo aliter: *Servos suos vocabit nomine alio; in quo qui benedictus est super terram, benedicetur in Deo, amen.*

(36) Referri huc possunt quæ leguntur Isa. LXII, 2, 12.

(37) Psal. IV, 7.

(38) Psal. LXXI, 7.

A "Οτι δὲ τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα εὐλογητὸν ἔστι καὶ προσκυνητὸν ἐν πᾶσι ταῖς ἔθνεσσιν, ἔγραψα τὸν Ἡσαΐαν συνήγορον μεγαλοφρονότατον, μᾶλλον δὲ τὸν αὐτῶ τά τῆς προφητείας ἱμπνεύσαντα, καὶ οὕτως διαρρήδην ἀποφαναμένον· τοῖς δουλεύουσι μοι κληθήσεται ὄνομα καινόν, ὃ εὐλογηθήσεται ἐπὶ τῆς γῆς· εὐλογήσουσι γὰρ τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινόν. Οὐκ ἔτι γὰρ τοῦ Θεοῦ λαὸς Ἰακώβ, οὐκ ἔτι Ἰωσήφ καὶ Ἐφραΐμ, τὰ παλαιὰ ταῦτα καὶ σισσηπότα ὀνόματα· ἀλλὰ καινὸν ὄνομα, ἐπὶ καὶ καινῇ Διαθήκῃ καὶ καινῆς λαός. Καὶ ποῖον τοῦτο; Τὸ Χριστιανός, καὶ ὁ ἀπὸ Χριστοῦ παρωνομασμένος ὄνοματι τούτῳ φερωνυμίζεται. Καὶ ὁ τὸν οὕτω φερωνυμούμενον εὐλογῶν εὐλογεῖ τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινόν, τοῦτ' ἔστι Χριστόν, ἀφ' οὗ ὁ Χριστιανός παρωνομασται.

B Δεῦρ' ἴθι, καὶ στῆθι λοιπὸν μετ' ἐμοῦ, καὶ προσκυνήσωμεν ἀμφω Χριστόν τὸν ἀληθινόν Θεόν· καὶ σημειώθητι μεθ' ἡμῶν τῷ φωτι τοῦ προσώπου αὐτοῦ, καὶ τῷ αἵματι τῆς νείας Διαθήκης, καὶ διαφύγησόν τὸν ολεθρεύοντα καὶ τοῦ σκότους τὸν ἄρχοντα.

KZ. Ἄλλὰ ἔγραπται, φησίν, ὡς ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη καὶ πλῆθος εἰρήνης. Καὶ ἐπὶ τῶν Ἰσραῆλ ὁ Σολομὼν τὸν λόγον ἐκύρωσε, σοφαῖς εὐθυδικταῖς τὰς ἀντιδικίας διαλύσας καὶ τῶν κύκλων συνεπιθεμένων κατακυριεύσας ἔχθρων.

Ἄλλὰ πῶς, ἱερόσυλε, τὸ εἶξῃς ὑπεκράτησας; Πῶς, ὦ νίε τῆς νυκτί παρωνοιωμένης λατρείας, τὴν σελήνην ὑπέκρυψας, ἵνα ὑποκλήψῃς τὸ χρῆμα τῆς ἀληθείας; Καὶ τί τὸ κλέμμα; Τὸ, ἕως οὗ ἀναιρεθῆ ἡ σελήνη. Ὅμως ἀπαντήσω σου μετὰ τοῦ τῆς ἀληθείας φωτός τοῖς προβλήμασι.

Γ' ἔγραπται, καὶ γὰρ σοι τὰ ἴσα ἐρῶ, ὅτι Ἠγεῖρε Κύριος σατάν τῷ Σολομῶν τὸν Ἄδερ τὸν Ἰδουμαῖον, καὶ τὸν Ἐσρώμ, καὶ τὸν Βαραμῆθ, καὶ τὸν Ἀνδοαίεζο· καὶ συνηθροίσθησαν ἐπ' αὐτῷ· καὶ ἦν ἄρχων συστρέμματος, καὶ προκατελάβετο τὴν Δαμασκή· καὶ ἦν σατάν τῷ Ἰσραὴλ πάσας τὰς ἡμέρας Σολομῶν. Σατάν δὲ τὸν ἀντικείμενον φησι καὶ πολέμιον.

Ἐρῶ δὲ σοι καὶ περὶ τῆς δικαιοσύνης τοῦ Σολομῶν· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐγώ, ἀλλ' ἡ τῶν Βασιλειῶν βίβλος· καὶ ἔλαλησεν ὁ λαὸς πρὸς τὸν βασιλεῖα Ῥοδοάμ, λέγοντες· Ὁ πατὴρ σου ἔδάρυνε τὸν κλοιὸν ἡμῶν· πατὴρ δὲ τοῦ Ῥοδοάμ Σολομῶν. Καὶ σύ νῦν κούφισον ἀπὸ τῆς δουλείας τοῦ πατρός σου τῆς σκληρᾶς, καὶ ἀπὸ τοῦ κλοιοῦ αὐτοῦ τοῦ βάρους, οὗ ἔδωκεν ἡμῖν. Ἀκούεις τῆς εὐχαριστίας (41), ἧς εὐχαριστεῖται ὁ Σολομῶν περὶ τῆς εἰς τὸν λαὸν αὐτοῦ δικαιοσύνης; Ὡστε καὶ ἡ ἀποστασία

(39) III Reg. IX, 14, sec. LXX versionem, a qua valde hic differt Vulgata Latina, adeo ut nonnulla, quæ apud LXX hoc 14 versiculo continentur, in Vulgata legantur vv. 23 et 25.

(40) III Reg. XII, 3-4 sec. LXX.

(41) Cod. εὐχαριστίας.

(42) Vitulos aureos auctor innuit a Jeroboam erectos. Vide III Reg. XII, 28-32.

τοῦ λαοῦ, καὶ ἡ πρὸς τὴν Σαμάρειαν καὶ τὰς δαμά-
 λεις αὐτοῦ μετανάστευσις (43) κίτριαν ἔχουσι τὴν τοῦ
 Σολομῶντος ἐπήρειαν.

ΚΗ'. Οὐδὲ τὸ, ἕως οὗ ἀνταναιοθίσεται ἡ σε-
 λήνη, κοινωνίαν ἔχει τινὰ πρὸς Σολομῶντα. Νῦν
 γὰρ καὶ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, ὡς ἀρχῆθεν ἐτάχθησαν,
 τὸν οἰκεῖον διελκύνουσι θρονον, καὶ ὑπηρετοῦσι τοῦ
 δημιουργήσαντος τῷ κελύσματι· ἡ δὲ τοῦ Σολο-
 μῶντος θόξα εἰς χροὺν καταστλήνωσε.

Χριστὸς δὲ φιλοκθρωπευσάμενος τοῦ κατασκηνώ-
 σαι δοξᾶν ἐν τῇ γῆ ἡμῶν, ὅπερ ἐστὶ, τὸ τὴν γῆν ἐν
 σάρκα τῇ θεῷσαι Θεὸν ἀπεργάσασθαι, βασιλεύει
 ἀθάνατα. Εἰρήνη δὲ ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ οὐδαμῶς. Παν-
 ταχρόθεν γὰρ ἐκάνεται, λιθολευστεῖται, ῥαβδίζεται,
 ὡς κόσμος δυσωδέστατον μίσημα, Μονος Χριστοῦ
 αἰώνιος βασιλεὺς, καὶ τῆς εἰρήνης αὐτοῦ οὐκ ἐστίν
 ὄριον. Ἡσαίου καὶ τοῦτο, οὐκ ἐμὸν, ὅπερ ἐστίν, ὡς
 οὔτε ἀρχὴν ἔχει, οὔτε τέλος. Τὸ δὲ ἀναρχον καὶ ἀτε-
 λεύτατον μόνου Θεοῦ, καὶ τῆς ἀκτίστου ἴδιον φύ-
 σεως.

ΚΘ'. Ὡσπερ καὶ ἡ δικαιοσύνη Χριστοῦ ὑπὲρ πᾶσαν
 ἀνθρώπων δικαιοσύνην. Οὐ γὰρ περὶ διανομῆν καθέλ-
 κεται πραγμάτων φθειρομένων, καὶ τῷ βίῳ τούτῳ
 καταλιπαρομένων, καὶ παιζόντων τοὺς ἔχοντας. ἐν
 τῷ ἕλῳτε ἀλλαχθὲν μεταπίπτειν καὶ φέρεσθαι· ἀλλ'
 ὅποια; Ὡς λίαν ὑψηλῆ, καὶ περὶ τὸν ἀνθρώπον καμ-
 πτομένη, δι' ὃν ὁ σύμπας κόσμος καὶ τὰ ἐν κόσμῳ.
 curam gerens hominis, propter quem et totus
 mundus.

Ἐπειδὴ γὰρ ἐκλέλεκται τῷ Θεῷ ἐκ πάντων τῶν τη-
 νικῶν ἀνθρώπων ὁ θεοφιλέτης καὶ μακάριος Ἀβραάμ,
 ὅτι τὸν Θεὸν ὑπὲρ ἑαυτὸν ἠγάπησε, καὶ οὐ μόνον
 πατρίδα καὶ συγγένειαν καταλείπων, καὶ πάντα
 τὰ κτήματα, μετανάστης ἐπὶ τὴν ἄλλοτριαν ἐχώρει,
 καὶ οπότε οὐκ ἔβλεπεν, ἤγειτο· ἀλλ' οὐδὲ τοῦ
 μονογενοῦ καὶ κληρονομοῦ ἐρεῖσατο δι' αὐτὸν·
 ἐπήγγελλται τῷ πατριάρχῳ ὁ Θεός, ὅσα δῆτα ἐπήγ-
 γελλται, σπέρματος πληθυσμὸν, καὶ γῆς πλατυσμὸν·
 καὶ, ἵνα μὴ μέγαν κινῶ τὸν ἀνάγκρον, διέθετο τὰ τῆς
 εὐλογίας καὶ ἅπαν τὸ σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ.

Ἄλλ' οὐ πατρῶζον εἰδείχθη τὸ σπέρμα ποτὲ· ἀλλὰ
 τὴν ἐκ διαμέτρου ἐνακτιουμένην οἱ Ἀβραμιαῖοι ἐβά-
 λυσαν, καὶ γεγενῆσιν τῶν ἐθνικῶν ἀσεβίστηροι. Κε-
 φάλαιον τῆς ἀσεβείας ἐκείνων, ὅτι ἔθυσαν τοὺς
 υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας τοῖς δαίμονιαις.
 Οὕτω τὴν θεοφιλεστάτην θυσίαν τὴν ἐπὶ τῷ μονογε-

(43) Nisi quis malit mendose positum μετανά-
 στευσις pro μετανάστασις, addenda erit lexicis græci-
 cialis serioris et hæc vox quasi a μεταναστεύω.

(44) LXXXIV, 10.

(45) Germani verba ἵνα μὴ μέγαν κινῶ τὸν ἀνά-
 γκρον, adagium continent Græcis familiare, de quo
 Suidas (ad v. κινεῖς): Κινεῖς τὸν ἀνάγκρον ἐπὶ
 τῶν ἐπισπωμένων ἑαυτοῖς τὰ κακά: *Moves annagy-
 cum; de illis dicitur qui mala in suum caput at-
 trahunt.* Et hoc sensu idem adagium referunt et

A suos conversio nullam præter iniquas Salomonis
 vexationes causam habuerit.

XXVIII. Sed nec quidquam cum Salomone com-
 mune habet et illud, *donec auferatur luna.* Hucus-
 que enim tum sol tum luna cursum suum, prout
 constitutum ipsis ab initio fuit, perficiunt, et Con-
 ditoris sui nutui obsequuntur; at Salomonis gloria
 in pulverem abiit.

Christus vero, qui ob suam in homines charita-
 tem voluit ut *inhabitaret gloria in terra nostra* (44),
 hoc est, ut per unionem cum Deo terrestris caro
 nostra Deus fieret, Christus, inquam, regnat in
 æternum. Adde, quod Israelitica gens et nuspiam
 pace fruatur. Ubique enim terrarum vexatur, la-
 pidibus petitur, cæditur virgis, tanquam pestilen-
 tissima mundi labes. Solus Christus rex est æternus,
 et pacis per ipsum partæ nullus est finis. Atque hoc etiam, Christum nempe neque initium
 habere neque finem, non meum est, sed Isaiæ pro-
 phetæ. Initio autem ac fine carere solius Dei est,
 naturæ videlicet increatæ proprium.

XXIX. Atque eadem pariter ratione etiam justitia Christi humanam omnem justitiam longe præ-
 tergreditur. Non enim exhauritur in tribuendis
 bonis, quæ corruptibilia ex natura sua sunt. et
 cum præsentī vita amittuntur, dumque huc illuc
 decidunt et transferuntur, possessores suos illu-
 dunt; verum qualis ea est? Perquam altissima, et
 mundus, et quæ sunt in mundo, condita fue-
 runt.

Et vero postquam Abraham, vir Deo charus ac
 beatus ex omnibus, qui per eam ætatem vivebant,
 electus a Deo est, quippe qui Deum magis quam
 semet dilexit, et non modo patriam et cognationem
 ac possessiones omnes relinquens, peregrinus venit
 in terram alienam, et quocunque jussit ille, qui
 eum regebat, alacriter sese contulit: sed propter
 Deum ipsum neque unigenito atque hæredi suo
 pepercit; vicissim patriarchæ Deus promisit, quæ-
 cunque demum promisit, innumeram scilicet pos-
 teritatem ac terram late possidendam, atque, ne
 plura congerens tædio sim (45), benedictio in uni-
 versam Abrahæ posteritatem transiit.

Verum posteri ejus haudquaquam paternos
 mores in semetipsis aliquando expresserunt; imo
 vero viam diametro oppositam terebant, et filii
 Abrahæ vel ipsos ethnicos impietate prætergressi
 sunt. Caput autem impietatis eorum fuit, quod
filios suos et filias immolaverunt demoniis (56). Sic

explicant Erasmus (Opp. tom. II. p. 52) et Henr.
 Stephamus (Thesaur. Vol. V, ad V. ἀνάγκρις). At
 hic sensus, uti patet, ad rem non facit. Itaque cum
 Suidas addat: Ἔστι δὲ φυτὸν ὁ ἀνάγκρος δυσώδης
 τριβομενον, *Anagyris autem est planta, quasi tera-
 tur, malum spirat odorem; putaverim adagium la-
 tiori sensu a Germano usurpatum de iis qui utcu-
 que alicui rei diutius insistendo molesti evadunt.*
 (46) Psal. cv, 37.

gratissimum Deo sacrificium, quod in unigenito Abrahamæ perfectum fuerat, imitati sunt isti perpetuam ex Abrahamæ lumbis et progeniti et progressi ! *Insensus igitur fuit Deus generationi huic et dixit: Semper hi errant corde* (47). Cæterum ethnicorum permistæ multitudinis nulla tunc ratio habita fuerat. Et vero cum *idem Deus esset Judæorum et gentium* (48), utpote communis utrorumque creator et conditor, et omnes opera manuum ejus essent ; at gentibus neque legem (scriptam) dederat, neque prophetas ad eos miserat, neque vi miraculorum ad se atrahere illos voluit. Æquum igitur Deus censuit, hos quoque atque eorum res providentia sua visitare, et experientia probare, an gentes divinis mandatis obsequentes se præberent. Et rursus tamen memor promissionum, quibus se erga patriarchas obstrinxerat, et *semen Abrahamæ (apprehendit)* (49), et inter Judæos versatus est, licet nosset, se ab illis haud receptum iri. Factus est homo : conspiciendum se præbuit : *cum hominibus conversatus est* (50) ; beneficia sua instar fluenti effudit in Judææ totius conspectu. Ast illi, quasi gravissimam injuriam passi, livore in eum exarsunt, et non secus ac fragranti unguento scarabæi solent, salutaribus aquis extincti sunt. Tradiderunt, crucifixerunt, morti addixerunt benefactorem suum. Hæc longanimitatis fuerunt : quæ vero potestatis, e mortuis resurgit : per apostolos suos ad gentes transmigrat : effunditur in universam terram *aqua saliens in vilam æternam* (51) ; et *quemadmodum desiderat cervæ ad fontes aquarum* (52), ad undas Siloë leniter fluentes avidiori siti (gentes) desideraverunt : et *repleta est universa terra scientia Domini* (53). Hoc disposuit Dei justitia. Nam longe alia hominum perquam iniquissimorum sententia est. Decernunt hi scilicet, e multis fratribus eum solum dignum esse, ut a Patre honoribus cumuletur, qui et contumax, et duræ cervicis, et parricida fuit ; reliquos vero, qui nullius iniquitatis rei deprehenduntur, imo ad mortem usque Patri obsequi parati sunt, ab hæreditate paterna excludendos esse. Porro si hoc est iniquum, uti profecto iniquissimum est, igitur quod ei opponitur, justum est, imo nihil hoc æquius inveniri unquam poterit ejusmodi, quidem fuit justitia, quæ per eos dies orta est (54), quando in terris versabatur Salomon meus ; atque eadem de causa jam antea ab alio propheta (55) hic appellatus est *sol justitiæ*.

XXX. Quid adhuc (postulas) ? Salomoni (inquit) D divinitus collata sapientia fuit.

Esto ; sed et terrestres paradisi a Deo plantatus fuit, et paradisi divinitus plantati habitator Adam ipse quoque a Deo conditus est : ipse quoque divinitus sapientia ditatus fuit, idque testantur aptissimæ significationes nominum, quæ sane

(47) Psal. xciv, 19, sec. LXX.

(48) Rom. iii, 29.

(49) Heb. ii, 16.

(50) Bar. iii, 38, sed apud LXX, v, 37.

(51) Joan. iv, 4.

(52) Psal. xlii, 1, sec. LXX.

A ναὶ τοῦ Ἀβραάμ ἐμιμήσαντο οἱ κακῶς καὶ φόντες καὶ ἀνατραφέντες ἐξ ὄσφυος Ἀβραάμ. Προσώχθισαν οὖν ὁ Θεός τῇ γενεᾷ ἐκείνῃ, καὶ εἶπεν· Ἄσὶ πλεονῶνται τῇ καρδίᾳ. Τῆς δ' ἐθνικῆς πανσπερμίας τότε λόγος οὐδαίς. Καὶ μὴν κοινός ὁ Θεός καὶ Ἰουδαίων καὶ ἐθνῶν, ὡς πλάστης καὶ δημιουργός, καὶ πάντες ἔργα χειρῶν αὐτοῦ, καὶ οὔτε νόμον τοῖς ἔθνεσιν ἔδωκεν, οὔτε προφῆτας ἐξαπέστειλεν εἰς αὐτούς οὔτε τῇ τῶν θαυμάτων ἀνάγκῃ ἠθέλησεν ἐφ' ἑαυτὸν ἐπισπάσασθαι. Ἐδικαίωσεν οὖν σκοπῇ ἐπισκέψασθαι καὶ τὰ κατ' αὐτούς, καὶ γνῶναι τῇ πείρᾳ, εἰ πειθηνίως ἔχει τὰ ἔθνη πρὸς τὰ θεῖα κειμήσια. Πλὴν καὶ πάλιν μνημονεύων τῆς πρὸς τοὺς πατριάρχας ἐπαγγελίας, καὶ τοῦ σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται, καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἐπιφοιτᾷ, καὶ ταῦτ' εἰδώς, ὡς οὐ παραδείξονται. Ἐνεκθρώπησεν ἡ ἰσραήλ ἄνθρωποις συνκεστρωφῆ· ποταμηδὸν τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ ἐπὶ πρόσωπον τῆς Ἰουδαίας ἐξέχευεν. Οἱ δὲ, ὡς τὰ μέγιστα ἠδικημένοι, τῷ φθόνῳ ἐνεπυρίζοντο· καὶ τῷ ὕδατι, ὡς μύρῳ οἱ κύνθαροι, ἀπεπνίγοντο. Προῦδωκαν, ἐσταύρωσαν, ἐθανατώσαν τὸν ἴδιον εὐεργίτην. Ταῦτα τὰ τῆς μακροθυμίας· τὰ δὲ τῆς ἐξουσίας, ἀνίσταται ἐκ νεκρῶν· μεταβαίνει δὲ τῶν ἀποστόλων ἐπὶ τὰ ἔθνη· κενούται πρὸς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τὸ εἰς ζωὴν αἰώνιον ἀλλόμενον ὕδωρ· τὰ δὲ ὅν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, πρὸς τὸ ὕδωρ τοῦ Σιλωὰμ τὸ ἡσυχῇ ῥέον διψητικώτερον ἐπέπθησεν· καὶ ἐπλήσθη ἡ σύμπασα γῆ τοῦ γνῶναι τὸν Κύριον. Τοῦτο ἡ δικαιοσύνη Θεοῦ. Ἐπεὶ τὸ ἕτερον τῶν λίαν ἀδικωτάτων ἐστίν, τὸ πολλῶν ὄντων ἀδελφῶν τὸν σκληροτράχηλον μόνον καὶ πατραλοῖον καὶ ἀπειθῆ ἄξιον τιμᾶσθαι παρὰ τοῦ πατρὸς· τοὺς δὲ μηδὲν ἠδικηκότας, ἀλλ' ἐτοιμῶς ἔχοντας μέγχε θανάτου πειθεσθαι τῇ πατρὶ, τῆς κληρονομίας ἐκβάλλεσθαι. Εἰ τοῦτο ἀδικον, ὡσπερ οὖν καὶ ἐστὶ, τὸ τοῦτ' ἄντικείμενον δίκαιον, καὶ μίζουσα ταύτης τῆς δικαιοσύνης οὐδαίς ἂν εὐρήσει ποτέ. Τοιαύτη ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς κατὰ γῆν διατριβῆς τοῦ ἐμοῦ Σολομώντος δικαιοσύνη ἀντίειλεν· οὗτος καὶ δικαιοσύνης ἕλιος ὅφ' ἑτέρου προφῆτου προηγορεύθη τῆς αὐτῆς ἐνεκα δικαιοσύνης.

Α'. Τί ἐτι ; Θεόδοτος ἡ σοφία τοῦ Σολομώντος.

Ἄλλὰ καὶ ὁ παράδεισος, θεοφύτευτος καὶ τοῦ θεοῦ φυτεύτου τούτου ἐνδιακτητῆς (56) ὁ Ἀδάμ, καὶ οὗτος θεόκτιστος· καὶ οὗτος θεόσοφος, καὶ μαρτυροῦσιν αὐτὸν καταλλήλοι σημάσια τῶν κλήσεων, ὥσπερ ἅπασιν τοῖς ζώοις ἐν παραδείσῳ προσήρμοσεν. Ἄλλ' εἰ καὶ

(53) Isa. xi, 9.

(54) Isa. xl v, 8.

(55) Malach. iv, 1 : *Et oriatur vobis, timentibus nomen meum, sol justitiæ.*

(56) Cod. ἐνδιακτητῆς.

τὰ πρῶτα μακαριστά, τὰ γε μὴν δευτέρα ταλαι-
 στέα, καὶ τὰ τῆς εὐλογίας μεταστράφησαν εἰς κατάρ-
 ραν διὰ τὸν ὄφιν καὶ τὴν γυναῖκα. Ὁ μὲν γὰρ εἰ-
 ηγήσατο τὴν πολυθείαν· Ἔσθε γὰρ, φησὶν, ὡς
 θεοὶ· ἡ δὲ τῶν εἰσηγήσεων διάκονος πρὸς ἄνδρα γε-
 γίνηται. Καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν ἐπιγείων ἀπάντων,
 γυμνός, αἰχμάλωτος, ἄθλιος, τοῦ παραδείσου ὑπερ-
 ορίζεται.

pentis) consiliorum administra apud virum facta
 terram, nudus, captivus, miserabilis e paradiso expellitur.

Μὴ τὸ κατὰ τὸν Σολομῶντα δράμα τῆς κατὰ τὸν
 Ἀδὰμ ἀπάτης ἀπίστευται; Μὴ τὰ κατὰ τὸν Ἀδὰμ
 ἀκατάλληλα πρὸς τὸν Σολομῶντα; Τῶν θεῶν χαρι-
 σμάτων πλήρεις ἀμφότεροι· γυνή καὶ ὄφιν καὶ πολ-
 λυθεία ἀπαλλοτριούσι τοῦ Θεοῦ (58) ἡμετέρους
 προπάτορας· ταυτοπαθεῖ τοῖς προπάτορσι καὶ ὁ
 ἀπόγονος καὶ ὑπὸ τῶν ὁμοίων ἀλίσκεται. Ἐπεὶ κἀν-
 ταῦθα συμβουλή γυναικῶν, καὶ πρὸς πολυθείαν
 παρεκτροπὴ· καὶ οὐδὲ ὄφιν ἀπίστευται κακοσύμβουλος.
 Τοῦτο οἶδεν ὁ πεπονηθὸς· ἐξείνουν γὰρ λόγος τὸ, Κα-
 θαιρούμενα φραγμὸν δὴξεται ὄφιν· εἰς φραγμὸν δὲ
 μοὶ ὁ τὰς ἐπὶ ταῖς ἀλλοφυλοῖς ἐπιμεξίας ἀποτειχίζων
 νόμος ἐξείληπται· καὶ τὴν ἀπάτην ταύτην ὁ νοητὸς
 γεγέννηκεν ὄφιν.

ΑΑ'. Ταῦτά σοι τῷ πεπλανημένῳ Ἰουδαίῳ καὶ
 σκληρογνώμονι ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγα. Οὐδὲ γὰρ συγ-
 χωρεῖ ταῖς ἀντιρρήσεσιν ἐμπλατύνεσθαι ἢ ἐπιστώσα
 πανήγυρι. Δικαιωτικὸν γὰρ τὸ σφοδρῆνεσθαι κατὰ
 τῶν ἀντιλεγόντων, καὶ ταῖς ἀντιθέσεσιν ἀντιπαρα-
 τάττεσθαι. Πανηγυριστοῦ δὲ τὸ ῥυθμίζειν τὸ ἐπιθυ-
 μοῦν τῆς ψυχῆς ταῖς εἰρηναῖα καταστάσεσιν, καὶ
 τὸ ἀτάραχον καὶ ἀθόλωτον κατάστημα τῆς καρδίας
 τὴν ἑρτίον ἡδονὴν θαλαμῶν ἀστενοχώρητον. Ἄλλ'
 οὗτοι μὲν οἱ χριστομάχοι θῆρες οἰχέσθωσαν, καὶ κατα-
 σχυμῆνοι φευγίτωσαν· Καὶ γενηθήτω ἡ ὁδὸς αὐτῶν
 σκότος καὶ ὀλισθηρὰ· καὶ ἄγγελος Κυρίου καταδιω-
 κέτω αὐτούς, ὁ τὰ εὐαγγέλια κομιζὼν τῇ Ἀειωκοθίνῳ·
 ἡμῶν δὲ οὗτος προπορεύεσθω, καὶ εἰς αἴσιον τέλος τὸν
 λόγον ἀγέτω· εἶεν.

ΑΒ'. Ἄλλ' ἑρῶ προφητικὸν χορὸν ὁμοθυμαδὸν τῇ
 πανηγύρει συντρέχοντα γεγανωμένῳ προσώπῳ καὶ
 μειδιῶντι, καὶ βίβλους ὑπαγκάλους βαστάζοντα, καὶ
 ἐτοιμῶς ἔχοντα τῷ ἐσφραγισμένῳ τοῦ Θεοῦ βιβλίῳ
 ἀπὸ βιβλοῦ προσομιλεῖν. Χοραρχεῖ δὲ τῆς πανηγύ-
 ρεως ὁ Μωϋσῆς, οὐκ ἔτι μογγαλῶν (60), ὡσπερ τὸ
 πρότερον, ὡς ἐν τῇ γλώσσῃ βαστάζων τὸ βαρὺ φορ-
 τίου τοῦ νόμου, ἀλλὰ τετρανωμένη γλώττη φθεγγό-
 μενος. Φθέγγεται δὲ τί; Παρελθὼν ὄψομαι τὸ ὄραμα
 τὸ μέγα τοῦτο, τί ὅτι οὐ κατακαίεται ἡ βῆτος,
 καὶ ταῦτα τὸ πῦρ τὸ ἐπτόμενον τῶν ὀρέων καὶ

(57) Gen. III, 5.

(58) Cod. τῆς.

(59) Eccle. x, 8.

(60) Cod. μογγαλῶν.

(61) Psal. xxxiv, 6. Fortasse Germanus non vitio
 PATROL. Gn. CXL.

A ipse in paradiso universis animantibus convenien-
 ter imposuit. Verum si prima hæc uti fortunata
 laudanda sunt, enimvero ut valde ærumnosa de-
 ploranda sunt posteriora, ac benedictionis illius
 conditio in maledictionem propter serpentem at-
 que mulierem conversa est. Nam serpens quidem
 deorum invexit multitudinem, quoniam dixit :
Eritis sicut dii (57); mulier autem malorum (ser-
 pentis) est. Hinc rex ille universorum, quæ erant super

Numquid non Adæ ruinæ par invenitur Salomo-
 nis tragœdia? Nunquid non simillimi Adæ ac Sa-
 lomonis casus? Ambo divinis muneribus cumulati;
 mulier et serpens et deorum multitudo nostros a
 Deo primos parentes alienant: eadem, quæ primis
 parentibus, et nepoti obveniunt mala, iisdemque
 laqueis hicprehenditur. Nam etiam hic suasiones
 mulierum, et ad polytheismum conversio; et ne
 serpens quidem deest mali auctor consilii. Id sen-
 sit et ille, qui horum malorum particeps fuit; ip-
 sius enim vox illa est: *Qui dissipat sepem, morde-
 bit eum coluber* (59). Sepes autem hic, mea quidem
 sententia, pro lege accipitur, quæ instar muri a
 permissione cum mulieribus alienigenis arcebat; et
 hanc quoque ruinam spiritalis serpens peperit.

XXXI. Atque hæc pauca e multis tibi, o Judæe,
 aberranti et in errore pervicaciter perseveranti
 dicta fuerint. Neque enim longioribus refutationi-
 bus insistere, quæ nunc celebratur festivitas, pa-
 titur. Et causidici quidem fuerint, adversus contra-
 dicentes vehementius contendere, atque objecta
 refellere. Panegyrim vero celebrantis magis munus
 est animi motus ad tranquillum ordinem compo-
 nere, et exinde in corda, quæ serena ac tranquilla
 pace fruuntur, jucundissimam inducere festivitatis
 voluptatem. Sed abeant sane belluæ istæ Christo
 infensæ, et pudore suffusi discedant; *Fiatque via
 illorum tenebræ, et lubricum: et persequatur eos
 angelus Domini* (61), qui felix nuntium ad perpetuam
 illam Virginem defert: ipse autem nobis
 præeat, et orationem nostram ad felicem exitum
 perducat. Ac de his hactenus.

XXXII. At ecce universum chorum prophetarum
 video, ad hanc celebritatem læto ac subridenti
 vultu una simul omnes accurrentes, libros ulnis
 gestantes, paratosque obsignatum illum Dei librum
 (sc. sanctam Virginem) e suis voluminibus alloqui.
 In hac porro celebritate primas agit partes Moyses,
 non amplius, ut olim, ore blæso, quippe qui in
 lingua grave legis onus ferebat, sed expeditissime
 loquens. Quid porro clamat? *Transiens videbo
 visionem hanc magnam, quare rubus non combu-
 ratur* (62), idque, licet in semetipsa illum gerat

codicis, quem manu terebat, sed ratione syntaxeos
 posuit καταδιωκίτω pro καταδιώκων, prouti con-
 sone cum Latina Vulgata habet et Græca LXX
 versio.

(62) Exod. III, 3.

ignem qui tangit montes et fumigant (64). Nam oterum haud timeo illud : *Ne appropies huc* (65). Corporeum enim calceamentum, quo medio caelestis anima terræ insistit, jamdiu tum dimisi. Insuper ignis iste haud *ignis consumens est* (66), sed suaviter illuminans et exhilarans : *Neque enim venit, ut judicet mundum, sed ut mundo salutem ferat* (67). Rursus video Deum *inclinantem cælos et descendantem* (68) in montem sanctum, qui universæ terræ supereminet, et nihil nisi caeleste sapit (69). Video *terram promissionis lacte et melle remissionis manantem* (70). Pro veteri illa mihi horisona voce, dulcissimam nunc exaudio : *audiui olim : Ascende in hunc montem, et morere ibi* (71); *et cum ascendissem, statim inde ad inferos descendendi : nunc vero per hunc inambulantis Dei ac miræ celsitudinis montem ad caelestem vitam et immediatam Dei visionem evehor.*

XXXIII. Una vero cum Moyse prodit in conspectum et frater (Aaron) nuceam virgam (72) manu tenens, eamque ob oculos Virgini ponens, ut ne cogitationibus ipsa incerta fluctuet, neve hæsitans ad archangelum respondeat : *Quomodo fiet istud mihi, quoniam virum non cognosco* (73) ?

Ecce enim et puellæ cognatus rex David, propheticum agmen perrumpens, in medium prosilit, ac lyram pulsans virginei cordis conturbationem leniter sedat : *Audi, filia, inquit (74), et vide. Audi angelum ; cerne virgam non irrigatam et plane aridam, utpote omni humore carentem, quomodo (tamen) germinat, quomodo fert fructus, quomodo suave olet, tantummodo ut tui supra naturæ ordinem partus figuram præsignet. Ne turberis ad Gabrielis dictum ; verissimum illud est, licet naturæ fines prætergrediens : In duobus vel tribus testibus stabit omne verbum* (75). Partum tuum admirandum, qui verbis Gabrielis annuntiat, cæli insuper enarrant. Inde enim adest archangelus ; adest præterea *testis in cælo fidelis* (76), qui promisit, *de fructu ventris mei positurum se esse super sedem meam* (77) *et thronum meum sicut dies cæli* (78) jugiter servaturum, atque ad ejusdem cæli celsitudinem evecturum, adeo ut non terrestris modo, sed et caelestis, non ad tempus tantummodo, sed et in æternum sit duraturus.

XXXIV. Et hæc quidem David. Sed et venerandi patriarchæ, qui primam honoris sedem obtinent, divina prorsus de partu tuo prædicant ac testantur. Ethinc quidem Abraham in exiguo et concinno ta-

A κατακινούνται (63), φέρουσα ἐν αὐτῇ. Καὶ ὁμοίως γὰρ τὸ Μὴ ἐγγίσης ὡδε, οὐ δέδοικα. Τὸτε γὰρ ὡρατικὸν ὑπόδημα, ὃ μέσῳ ἢ οὐράνιος ψυχῇ προσδι- τριβεῖ τῇ γῆ, φθάσας ἀπελυσκέμην. Καὶ τὸ πῦρ δι τούτου οὐ πῦρ ἐστὶ καταναλισκόν, ἀλλ' ἡμερο φωτίζον καὶ ἰλαρόν. Οὐ γὰρ ἦλθεν, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον. Πάλιν ὁρῶ θεὸν οὐρανοὺς κλίνοντα, καὶ εἰς τὸ ἅγιον καταρ- χόμενον ὄρους, τὸ πάσης τῆς γῆς ὑπερκείμενον καὶ μόνον φρονεῖν τὰ οὐράνια · ὁρῶ τὴν γῆν τῆς ἐπαγ- γαλίας, τὴν γάλα καὶ μέλι τῆς ἀρίστως ῥέουσας. Ἄντι τῆς προτέρας δυστυχούς μοι ἐκείνης φωνῆς, τῆς γλυκυτέτης ἐμακροῶμαι · ἤκουσα πάλαι · Ἄνά- βηθε εἰς τόδε τὸ ὄρος, καὶ τελευταίαι καὶ ἀνα- βὰς, εὐθύς ἐκείθεν κατέβην ἐπὶ τὸν Ἄθην · νῦν δὲ διὰ τοῦ θεοβαδίστου τούτου ὄρους καὶ ὑπερυψηλοῦ πρὸς τὴν οὐράνιον ἀνυψοῦμαι ζῶν καὶ τὴν ἀμεσῶν θεοπτικῶν.

ΛΓ'. Τῷ Μωσῆι τούτῳ καὶ ὁ ἀδελφὸς συνεισέρχεται, τὴν καρυένην ράβδον βαστάζων, καὶ ὑποδεικνύς κατ' ὀφθαλμούς τῇ Παρθένῳ, ἵν' ἔχοι τοὺς λογισμοὺς ὑποστηρίζειν ἐν ταύτῃ, καὶ μὴ ἀπορούσα λόγοι πρὸς τὸν πρωτάγγελον · Πῶς ἔσται μοι τούτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω ;

Ἴδού γὰρ καὶ ὁ συγγενὴς τῆς κόρης βασιλεὺς, ὁ Δαυὶδ, τὸ προφητικὸν σύστημα διακόψας, ἐπὶ τὸ μέσον ἐξέλλεται, τὴν λύραν κινῶν, καὶ κατευαζῶν τῆς παρθενικῆς καρδίας τὸν θόρυβον · Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε. Ἄκουσον τοῦ ἀγγέλου · ἴδε τὴν ράβδον τὴν ἀπότιστον, τὴν κατεξηραμένην, ὡς ἱμά- ρθος πάσης χηρεύουσας, πῶς βλαστάνει, πῶς καρποφορεῖ, πῶς εὐωδιάζει, ἵνα μόνον τὴν ὑπερφυῆ σου προχαράξῃς κυοφορίαν. Μὴ διαταραχθῆς πρὸς τὸ ῥῆμα τοῦ Γαβριὴλ · πικαληθῆς γὰρ, εἰ καὶ ὑπερφυῆς · Ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτυρῶν πᾶν ῥῆμα σταθῆσεται. Τὸν δὲ σὺν παράδοξον τεκον, τὸν ὑπὸ τοῦ ῥήματος Γαβριὴλ μηνυόμενον οὐρανοὶ διηγούνται. Ἐκείθεν γὰρ ὁ ἀρχάγγελος, καὶ ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῶ πιστός, ὃς ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας μου θήσει ἐπὶ τοῦ θρόνου μου ἐπηγγελίατο, καὶ τὸν θρόνον μου ταῖς ἡμέραις συμπαρακτεῖναι τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῷ ὕψει τούτου συμπαρανύσασαι, ἵνα μὴ μόνον εἴη ἐπίγειος, ἀλλὰ καὶ οὐράνιος, μὴ πρόσκαιρος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀτελεύτητος.

ΛΔ'. Καὶ ὁ μὲν Δαυὶδ ταυτα. Οἱ δὲ πατριάρχαι σεμνοὶ, σεμνῶς προκαθήμενοι, τὰ θεοπεπῆ τῆ σῶ τόκῳ πρόσμαρτυροῦσιν. Ὁ μὲν ἐν βραχυδιαστάτῳ σκηνῇ καὶ εὐπεριγράπτῳ εἰσοικίζων τὸν ἀπερίγρα-

missionis.

(71) Deut. xxxii, 49.

(72) Virga Aaron, quæ non irrigata floruit, SS. Patribus fuit typus Deiparæ, quæ sine tactu pudoris inventa est mater Salvatoris.

(73) Luc. i, 34.

(74) Psal. xliv, 11.

(75) Deut. xvii, 6 ; I Tim. v, 19.

(76) Psal. lxxxviii, 38.

(77) Psal. cxxxii, 11.

(78) Psal. lxxxviii, 30.

(63) Cod. κατακινούνται.

(64) Psal. ciii, 32.

(65) Exod. iii, 5.

(66) Deut. iv, 24 ; Hebr. xii, 29.

(67) Joan. xii, 47.

(68) Psal. xvii, 10.

(69) Audis, Virginem Deiparam sancto monti comparari, qui non modo universæ terræ supereminet, sed nihil terram sapit.

(70) Deut. xxxi, 20. Frequenter porro SS. Patres sanctæ Deiparæ symbolum habuere terram pro-

πτον, ὁ Ἀβραάμ· ὁ δ' ἐκ τοῦ λίθου τέκνον Ἀβραάμ· ἡ γὰρ ἡ Σάρρα κείνη, ἡ Ἰσαὰκ· λιθώθη γὰρ ἡ τῆς Σάρρας νηδὺς, καὶ πρὸς παιδογονίαν ἀνύπαικτος.

Ὁ τρίτος δὲ ὁ Ἰακώβ χριστὸν εἰαίω ἀναδείκνυσι λίθον, καὶ οὐκ ὀνομάζει Θεοῦ τῆς λίθου τούτου τὴν κεφαλὴν ὁ ἀληθὴς Ἰσραὴλ ὑπανέκαυσε, τὸν ἐκ τῆς ὁδοπορίας παραμυθούμενος κόπον, μονονουχὶ κράζοντος τοῦ λίθου τούτου προὔπακούσας. Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πορορισμένοι. καὶ ἀναπαύσω ὑμᾶς· ὁ δὲ λίθος ἦν ὁ Χριστὸς. Εἰ δὲ ὁ Ἰακώβ οὗτος καὶ Ἰσραὴλ λέγεται, ὁ Ἰσραὴλ δὲ τοῦ ὁμοίου Θεοῦ διηραμεύεται, ἴσται ὁ λίθος οὗτος τὴν κεφαλὴν, ἢ, σαφέστερον φάναι, τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς ὑπανέχων τῶν αὐτοῦ θεραπευόντων, καὶ τῆς γῆς ἐκμετωριζῶν ἐν τῇ γῆνιστον μηδὲν, μηδὲ χαμαίζηλον ἐν κόσμῳ φρονεῖν ὑποτίθεται.

Καὶ μάρτυς ἡ κλίμαξ τῆς ἀναβάσεως, ἐκ γῆς ἀφικνουμένη πρὸς οὐρανόν. Ἐπιστήρευτο δὲ ταύτη Θεός ὡ καὶ τὴν κεφαλὴν κάτω ὑπῆρειθεν ὁ Ἰακώβ, ἵνα τὴν διὰ μέσης τῆς νοτιῆς κλίμακος, τῆς Παρθένου, ἀρρήτων ἔνωσιν τῆς τε θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως ὑποτυπώσειεν· ὁ αὐτὸς γὰρ καὶ εἷς, καὶ κάτω ἴσται καὶ ἄνω, τὸ κερύρακτον ἔχων θεότητι, τὸ δὲ περιγράφτον ἀνθρωπότητι.

ΑΕ. Ταῦτα μὲν οὖν οἱ τρεῖς πατριάρχαι συμμαρτυροῦσιν. Ἐμοὶ δὲ καὶ πάλιν παρρησιαζέσθω Δαυὶδ, καὶ τῆς κινύρας (85) διπλασιαζέτω τὰ κρούματα. Τοῦ ποταμοῦ, φησι, τὰ ὄρηματα εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ. Εἰς ποταμὸν δὲ εἰρήνης ὁ Ἡσαΐας τὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου προθεάσατο σάρκωσιν, ἢ τὰ ὄρηματα καὶ ἡ ἐξ ὑπερβαλλούσης φιλανθρωπίας κίνησις εἰς τὴν παράδοξον ἐνανθρωπήσιν εὐφραίνουσι τοῦ Θεοῦ τὴν πόλιν τὴν ἐμφύχον. Ταύτης γὰρ ἴσται ἡ φωνὴ, ἢ, Μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον, λέγουσα, καὶ ἠγαλλίασε τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ σωτῆρι μου.

Φέρε δὲ, καὶ τὸ χύμα τῆς Σολομωντείου σοφίας μετοχτευτέον πρὸς τὰ τοῦ εἰρηνικοῦ ὄρηματα ποταμοῦ, τοῦ ἐπικλύζοντος δόξαν ἔθνεσι, καὶ νάματα ναμάτων τὰ ἄσματα τῶν ἀσμάτων δεικνύσθωσαν, Ἰδοὺ εἰ καλὴ ἡ πλησίον μου, καὶ μῶμος οὐκ ἴσται ἐν σοί. Τοῦ ἀθανάτου νυμφίου τὰ ῥήματα, συμμαρτυροῦντα τῇ νύμφῃ Μαρίας τὸ πάντων κτιστῶν ὑπερβαίνειν, καὶ δὲ ὑπερβολὴν καθαρότητος τῷ ἀκτίστῳ προσγγίζεν ἐν φύσει κτιστῷ.

(79) Gen. xviii. Abrahami tabernaculum typus fuit Virginis Deiparæ, quæ immensi Dei hospitium facta est.

(80) Matth. iii, 9,

(81) Gen. xxxv, 14, 15.

(82) Matth. xi, 28.

(83) I Cor. x. 4.

(84) Gen. xxviii, 12.

(85) Cod. κινύρας.

(86) Psal. xlv, 5 sec. LXX.

(87) Isa. xlviii, 18: *Ultimam attendisses mandata mea! facta fuisset sicut flumen pax tua, et iustitia*

A *bernaculo eum excipiens, qui nullis finibus circumscriptur (79); inde vero Isaac suscitatus de lapide filius Abrahæ (80); lapideus enim Saræ uterus erat, et ad liberos gignendos clausus.*

Tertius autem se sistens Jacob, lapidem oleo inunctum ostendit, domumque Dei nominat (81)! super hunc lapidem caput reclinavit versus Israel a labore itineris semet reficiens, quasi in antecessum, clamante hoc ipso lapide, illud audierit: *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis et ego reficiam vos (82); lapis autem erat Christus (83).* Porro si Jacob iste recepit nomen Israelis, Israel vero, vi vocis, est *mens Deum videns; lapis erit iste, qui caput, seu, ut clarius dicamus, mentem servorum suorum suffulciat, et sursum e terra elevet, dum nihil terrestre, abjectum nihil in mundo eos sapere docet.*

Testis est et scala ascensionis, quæ e terra ad cælum usque pertingit (84). Hujus autem summitati innitebatur Deus, qui tamen etiam Jacobi caput inferius sustinebat, ut divinæ scilicet et humanæ naturæ ineffabilem unionem mediante spiritali hac scala, nempe Virgine typice designaret: unus enim idemque erit et in terra, et in cælo, e divinitate habens quod sit immensus, ex humanitate vero quod loco circumscribatur.

XXXV. Hæc utique tres illi patriarchæ testantur. At mihi vel iterum David eloquatur, modulosque citharæ suæ ingeminet; *Fluminis impetus, inquit, lætificat civitatem Dei (86).* Porro in symbolo *fluminis pacis* prævidit (87) Isaias incarnationem Dei Verbi, cujus impetus, immensæ scilicet in homines charitatis ad nostram naturam ineffabiliter assumendam impulsus, animatam *Dei civitatem (88)* lætificat. Hujus enim est vox illa, inquit: *Magnificat anima mea Dominum, et exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo (89).*

Sed agendum, et effluvium quoque sapientiæ Salomonis derivetur ad impetus pacifici illius fluminis, quod exundans in gentes gloriam effundit, et Cantica canticorum semet præbeant fluentia fluentorum: *Et ce tu pulchra es, amica mea, et macula non est in te (90).* Immortalis Sponsi ista sunt verba, quæ testimonium de Spouza Maria ferunt eam scilicet universis creaturis supereminere, et ut inter creatas res censeatur, suæ tamen puritatis præcellentia (91) ad eum, qui est increatus, accedere,

tua sicut gurgis maris.

(88) Vide sanctam Deiparam symbolo expressam civitatis Dei, de qua in Psalmo xlv.

(89) Luc. i, 47.

(90) Cant. i, 14, et iv, 7.

(91) Eximium habes puritatis Deiparæ encomium, qua scilicet et omnibus antecellat creaturis, atque ad divinam puritatem, quantum creaturæ fas est accedat. Atqui utrinque necessario profuit, ejusmodi puritatem nedum fedissima aliqua labe turpatam, sed ne levi quidem nævo obnubilatam haberi posse.

XXXVI. Cum itaque ad Sponsum, qui ex natura sua imperscrutabilis est sanctitatis abyssus, Sponsam accedere, præstantissimum quid sit omnem mensuram excedens, continenter hujus accessus eucomium oratione prosequitur; et iterum: *Surge, inquit, propera, amica mea, formosa mea, columba mea: ecce enim hiems transit, imber abiit recessit sibi; flores apparuerunt in terra, tempus putationis advenit, vox turturis audita est in terra nostra* (94). Hæ Canticorum figuræ et adumbrationes obvio quidem sensu veris adventum et primi apud Judæos mensis initium significant: quo tempore omnium mater (terra) frigoris soluta vinculis, et ipsa feturam absolvit, omnigenasque herbas progignit. Dei autem Mater et vere sancta terra, ac sola non accepto semine fetum progerminat nullo humano opere excultum, atque implementum accipiunt illa Isaiæ oracula: *Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ascendet* (95).

XXXVII. Verni itaque temporis venustatem, vel existentiæ suæ fundamentum, in ipsis rerum initiis invenit prima naturæ humanæ plasmatio; et vernum hunc ornatum invenit modo naturæ nostræ regeneratio et renovatio mundi. Et sane alicubi sacram Scripturarum dictum est, quod vidit Dominus Deus terram, et erat corrupta; quippe omnis caro corruperat viam suam super terram (98) et terra repleta erat iniquitate (99). Ad hanc igitur iniquitatem sistendam aperiuntur cataractæ cæli (1) et omnes fontes abyssi, et horrida fit e diluvio facies terræ, ac pristinæ elegantie loco ad integrum annum facies terræ aquis inundatur, simulque cum iis omnibus, quæ ex ipsa assurgunt, affligitur, insuetamque hanc hiemem subit. Verum quid eadem rursus dicit Scriptura? *factum est sexcentesimo primo anno vitæ Noe, primo mense, prima die mensis, defecerant aquæ a facie terræ, et aperuit Noe operculum arcæ, quod fecerat, et vidit quod defecisset aqua a facie terræ* (2). Videsne, quomodo et secundi mundi exordium a primo veris tempore incipit? Omnia ex æquo vetera illa ad præsentem spectant solemnitate, qua et divini vultus aversio, et iræ ejusdem profunda hiems finem sumunt: tum vero terram salutari visitatione Deus lustrare, et isto vere ceu florida corona ipsum exornare incipit, et ejus sulcos bonitatis suæ muneribus inebriare. Sed et David vernantem prope dixerim vultum explicans, ac vocem citharæ sono conjungens, huic terræ renovationi congrua sic canit: *Dominus dabit benignitatem, et terra nostra dabit fructum suum* (3).

(92) Cod. καλι.

(93) Excidit e cod. μου.

(94) Cant. II, 10-12 sec. LXX.

(95) Lect. com. εφθασι.

(96) Isa. XI, 1 sec. LXX, qui legunt de radice ubi Vulgata Latina habet, de radice ejus.

A. C. Ὡς τοίνυν ὑπερβολικῶς ἐξαιρίτον ὄν τὸ πλησιάζειν τῷ νομίῳ τὴν νόμφον, κατὰ φύσιν ὄντι ἀπειρῶ ἀδύσσω τῆς ἀγιότητος ἐνδολειχέστερον τοῖς λόγοις ἐπισυναίρει τοῦ πλησιασμοῦ τὸ ἐγκώμιον καὶ, Ἀνάστα, ἔλθι, ἡ πλησίον μου, πάλιν φησί, καλῆ (92) μου περιστέρα μου (93). ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμῶν παρελθὼν ὁ ὑπὸς ἀπῆλθεν ἵπορεύθη ἑαυτῷ. τὰ ἄνθη ὄφθη ἐν τῇ γῆ. καιρὸς τῆς τομῆς ἐφθασε (94) φωνὴ τῆς τρυγόνος ἠκούσθη ἐν τῇ γῆ ἡμῶν. Ταῦτα τὰ ἀσματικά προβλήματα καὶ αἰνύματα, κατὰ μὲν τὴν πρόχειρον ἔννοιαν, τὴν τοῦ ἔαρος δηλοῦσιν ἐπιδημικῶν, καὶ τὴν τοῦ πρώτου παρὰ Ἰουδαίους μηνὸς ἐπιφάνειαν καθ' ἣν ἡ παμμήτωρ, τῶν τοῦ κρύους ἀπολυθεῖσα δεισιῶν, λυεῖ καὶ αὐτὴ τὰς ὠδίνων καὶ ἀπογενεῶν τὸ παμβότανον. Ἡ δὲ Θεομήτωρ, καὶ ἀγία ὄντως γῆ, καὶ ἀσπορος μόνη τὴν ἀνήροτον ἀναπλαστάνει κυοφορίαν. καὶ τὰ τῆς προφητείας Ἡσαίου πέρας ἀπολαμβάνει, Ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ρίζης ἀναθήσεται.

B. AZ. Εὐρὴ μὲν οὖν κατ' ἀρχὰς ἡ πρώτη πλάσις τῆς ἀνθρωπότητος τῆς κατ' αὐτὴν ὑποστάσεως θεμεθλον, τὴν ἑαρινὴν εὐκοσμίαν εὐρίσκει δὲ ταύτην ἀρτίως καὶ ἡ παλιγγενεσία τῆς ἡμῶν φύσεως, καὶ τοῦ κόσμου ἡ ἀνανέωσις. Εἴρηται μὲν ποῦ τῷ γράμματι τῷ ἱερῷ, ὡς εἶδε Κύριος ὁ Θεὸς τὴν γῆν, καὶ ἦν κατεφθαμένη· ὅτι κατεφθίρει πᾶσα σὰρξ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας. Κατὰ ταύτην τοίνυν τῆς ἀδικίας ἀνοίγονται οἱ καταράχται τοῦ οὐρανοῦ καὶ πᾶσαι αἱ πηγαὶ τῆς ἀδύσσου, καὶ ἀχραιοῦται τῆς γῆς τὸ πρόσωπον ἐκ τοῦ κατακλισμοῦ, καὶ ἀντὶ τῆς προτέρας ὑπέρχειας ὑδαριᾶ εἰς ὄλον ἐνακύνον καὶ συμπάσχει παντὶ τῷ ἐξ αὐτῆς ἀναστήματι, καὶ τὸν ἀσυνήθη τοῦτου χειμῶνα ὑφίσταται. Ἀλλὰ τί πάλιν τὸ αὐτὸ φησι γράμμα; Ἐγένετο ἐν τῷ ἐντὶ καὶ ἐξακοσιοστῷ ἔτει ἐν τῇ ζωῇ τοῦ Νῶε, ἐν τῷ πρώτῳ μηνί, μιᾶ τοῦ μηνὸς, ἐξέλιπε τὸ ὕδωρ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς καὶ ἀπεκάλυψε Νῶε τὴν στέγην τῆς κιβωτοῦ, ἣν ἐποίησε, καὶ εἶδεν, ὅτι ἐξέλιπε τὸ ὕδωρ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Οὐρα, ὅπως καὶ ἡ τοῦ δευτέρου κόσμου ἀρχὴ τοῦ πρωτοκαιρίου ἔαρος ἐξάρχεται; Ὁμῶς (97) ἅπαντα ἐκεῖνα τὰ παλαιὰ πρὸς τὴν ἐπιστάσαν βλέπουσιν ἐροτῆν καθ' ἣν τὰ μὲν τῆς ἀποστρεφῆς τοῦ θεοῦ προσώπου, καὶ ὁ βαρὺς χειμῶν τῆς τοῦτου ὄργης τέλος λαμβάνει. ἄρχεται δὲ τὴν γῆν ἐπισκέπτεσθαι σωτήριον ἐπισκοπῆν, καὶ τῷ ἀνθεῖνῳ στεφάνῳ τῷ ἱερὶ καταστέφειν αὐτὴν, καὶ μεθύειν τὰς αὐλακὰς ταῖς τῆς χρηστότητος δωρεαῖς. Ἐνταριζῶν δὲ καὶ ὁ Δαυὶδ. καὶ τῇ ἀνακαινίσει τῆς γῆς τὰ πρόσφορα ψαλμῶδων Ὁ Κύριος δώσει χρηστότητα, ἐπάθει, καὶ ἡ γῆ ἡμῶν δώσει τὸν καρπὸν αὐτῆς.

(97) Cod- δμοις.

(98) Gen VI, 12.

(99) Ibid. 11,

(1) Gen. VIII, 11.

(2) Gen. VIII, 13 sec. LXX.

(3) Psal. LXXXIV, 13.

ΑΗ'. Ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ ἵσταται τῆς μακρᾶς Α περιπλανήσεως καὶ ξένης κυμαγωγίας ἡ κοσμικὴ κίβωτος, καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ἀνυπόστατον τέλειον ἐκλιμπάνει. Ἀποκαλύπτεται τὰ συγκαλυμμένα μυστήρια τῆς ἀρχαίας βουλῆς τῆς ὄντως ἀληθινῆς · ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος ἐπιλάμπει τῷ κόσμῳ · καὶ φῶς μέγαλ' ἰδεῖν οἱ χρονίως ἐν σκότει καθήμενοι καὶ σκιᾷ τοῦ θανάτου καταξιοῦνται, καὶ τὸ στερεὸν τῆς πνευματικῆς καταστάσεως τοῦ ἐνύγρου καὶ πλαδαροῦ βίου ἀντιλαμβάνουσι. Περιστερὰ μὲν οὖν ἔκεισε ἀγγελος τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ κατακλυσμοῦ · ἦτι χειμῶνος ἐκείνου ἔτι ἐπικρατοῦντος οὐκ ἐπαρρησιάζετο · ἐπεὶ δὲ παρῆλθεν οὗτος, ἐξῆλθεν ἐκείνη. Καὶ ὑπὲρ χιόνα δὲ λευκὴ ἐκ τοῦ κατὰ ψυχὴν φωτισμοῦ ἢ πάνυγνος καὶ λογικῆ περιστερᾶ, τοῦ νοητοῦ κατακλυσμοῦ ὑπαρρέυσαντος, τῷ κόσμῳ ἐνφανίσθη. Ἀεὶ τοι τοῦτο, Ἐλθε, ἡ πλησίον μου, λέγει ὁ νυμφίος, καλὴ μου περιστερὰ · ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμῶν παρῆλθεν, ὁ ὑπὸς ἀπῆλθε. Περιστερὰν δὲ τὴν κεχαριτωμένην ἢ ἀμαρτίζουσα ὀνομάζει, καὶ διὰ τὸ ὅλην δι ὅλου πρὸς τὸ πνευματικὸν μετέρρυθμισθαι καὶ οἰοῦναι πεποιῶσθαι · ἀλλὰ καὶ ὅτι τὴν παῦσαν τοῦ τῆς πλάνης χειμῶνος τοῖς ἀνθρώποις ἐμήνυσε, καὶ τὸν χρισθέντα τῷ ἑλαίῳ τῆς ἀγαλλιάσεως πρὸς τοὺς μετόχους αὐτοῦ τῷ κόσμῳ ὑπέδειξε. Καὶ πάλαι μὲν ἐλέγετο πρὸς τοῦ Θεοῦ, ἐξοργιζομένου κατὰ τῶν ἀμαρτωλῶν, ὡς Οὐ μὴ μείνη το Πνεῦμά μου ἐπ' αὐτούς, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας · τοῦ Πνεύματος γοῦν ἐξοικισθέντος ἐκείθιν τοῦ ζωοποιού, ὁ νεκροποιὸς κατακλυσμὸς ἐπενηνεκται. Ἐνταῦθα τί : Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις τοῦ Ἰησοῦ ἐπισκιάσει σοὶ τῆ πανυπεραμωμήτη,

ΑΘ'. Ἀλλ' ἐπιπλεείσθω καὶ τὰ ἐξῆς τοῦ Ἄσματος τῆ τοῦ λόγου ὕψη · Καιρὸς τῆς τομῆς ἔφθασε · φωνὴ τῆς τρυγοῦς ἠκούσθη ἐν τῇ γῆ ἡμῶν. Ἐν τούτοις ὁ προδραμὸν τοῦ παρθενικοῦ τόκου, τὴν στείρας βλαστὸς, παρεμφαίνεται. Καὶ γὰρ καὶ εὐάγγελος ἀγγελος ἐπισυνύρει ἀμφοτέρα. Εἰπὼν γὰρ πρὸς τὴν Παρθένον · Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ἰησοῦ ἐπισκιάσει σοὶ · διὸ καὶ τὸ γεννωμενον ἅγιον κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ · ἐπισυνῆψε τούτοις εὐθὺς τὴν προδρομικὴν σύλληψιν · Καὶ ἰδοὺ Ἐλισάβετ, ἡ συγγενὴς σου, εἰπὼν, καὶ αὐτὴ συνειληφύτα υἱὸν ἐν γήρει αὐτῆς. Οὗτός ἐστιν ἡ τρυγὼν ἢ φιληρημοῦς · οὗτος τὴν τομὴν ἐγγίσει διαμαρτύρεται, ὅπου φησὶ · Ἦδὲ δὲ καὶ ἀξίτη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων καίται.

(4) De voce ἀνυπόστατον ita Henric. Stephanus: Hieronymus enarrans, quod Græci Bibliorum interpretes reddiderunt ὕδωρ ἀνυπόστατον, verbum, inquit, apud Græcos ambiguum est, et potest sonare, quod non subsistat, et quod intolerabile sit.

(5) Isa. xxv, 1 sec. LXX.

(6) Malach. iv, 2.

(7) Isa. ix, 2, et Matth. iv, 16.

(8) Spirituale diluvium est ruina in universum genus per Adam inducta. Porro res ipsa postulat, ne eo diluvio periisse putetur columba illa purissima, quæ nuntia communis salutis apparet.

(9) Cant. ii, 10. Hoc etiam loco Germanus omittit μου, quod ex communi vers. LXX adjungitur

XXXVIII. Jam circumferri tandiu huc illuc, ac funesta procella jactari cessat arca mundi, et instabiles (4) aquas omnino deserit. Jam revelantur abscondita antiqui illius et sane veri consilii (5) mysteria : mundo illucescit. Sol justitiæ (6) : et qui diu in tenebris et in umbra mortis sedebant, digni facti sunt, ut magnam lucem videant (7), et pro fluctuanti illa et flaccida vita soliditatem spiritalis mansionis adipiscuntur. Ibi itaque recedentis diluvii nuntia (apparet) columba ; quæ quidem dum adhuc procella obtineret, prodire nequam audebat : prodit vero, postquam diluvium cessavit. Sed et cum deflueret spiritale diluvium, candidior nive ob animæ splendorem, purissima ac rationalis columba (8) mundo apparuit. Ac propterea dicit Sponsus (9) : *Veni, amica mea, pulchra mea, columba mea : ecce enim hiems transiit, imber abiit*. Nomine autem columbæ vox Canticorum *gratia plenam* (10) appellat, tum quia tota et semper ad normam Spiritus semetipsam expresserat, eamque normam quamdam veluti naturam induerat ; tum etiam quia finem hiemis errorum annuntiavit hominibus, atque unctum oleo exsultationis præparticipibus suis (11) mundo ostendit. Et olim quidem a Deo, adversus peccatores irato, dictum, fuit : *Non permanebit Spiritus meus in ipsis, propterea quod caro sunt* (12) ; proinde cum vivificans Spiritus inde recessisset, mortiferum inductum est diluvium. Hic autem quid? *Spiritus sanctus*, inquit archangelus, *superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi* (13), quæ præ omnibus creatis prorsus es immaculata, *λέγει ὁ ἀρχάγγελος*.

XXXIX. Verum et quæ sequuntur in Cantico, orationis texturæ inserantur ; *Tempus putationis advenit ; vox turturis audita est in terra nostra* (14). In his germen quoque sterilis præcursor virginæ partus, simul exprimitur. Et sane angelus faustus ille nuntius utrumque simul connectit. Nam postquam Virgini dixit : *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi ; ideoque quod nascetur sanctum vocabitur Filius Dei* (15) ; continuo præcursoris conceptionem his adjunxit, inquit : *Et ecce Elisabeth cognata tua et ipsa concepit filium in senectute sua* (16) Hic est turtur solitudinis amicus : hic tempus putationis appropinquasse testatur, ubi ait : *Jam enim securis ad radicem arborum posita est* (17). Postquam enim

voci περιστιτόν.

(10) Vibe Deip ram antonomastice τῆς κεχαριτωμένης, *gratia plenæ*, appellatione designatam.

(11) Psal xliv, 8

(12) Gen. vi, 3 sec. vers. LXX, cujus tamen Vulgata editio paulo aliter habet, *μη καταμείνη... ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις* : voces autem εις τὸν αἰῶνα etiam in edit Aldin. desunt.

(13) Luc. i, 35.

(14) Cant. ii, 12.

(15) Luc. i, 35.

(16) Ibid. 36.

(17) Luc iii, 9.

hiems pertransiit, et vivificus Sol justitiæ resplenduit, flosque e radice Jesse germinavit, plane oportet ut quæcunque arbores, hujus solis radiis circumfotæ in pristina sterilitate, nullum frugiferæ vitæ succum promittentes, perseverant. Jam excidantur, et in ignem conjiciantur et comburantur (19) Namque æquissimum et id ita judicavit Sol justitiæ: *Ut quid enim, inquit, etiam terram occupat* (20)?

XL. Quanta vero mihi exemplorum copia suppetit, quibus veluti coloribus hodiernæ festivitatis mysterium pridem jam ad vivum designatum reperitur! Mensis iste, principium mensium et totius anni orbis caput, ipse est, qui in Ægypto Israellem vidit tum in mediis calamitatibus intuentem suave libertatis lumen, tum exemptum per sanguinem ab angelo exterminatore; cujus rei testis erat sacer paschalis ritus. Verum illi temporaria servitute, atque laboriosis ærumnis, quæ saltem per mortem cessant, ea occasione liberati fuerunt. At illi, qui ab Adam vel usque ad hunc Christi adventum vitam finierunt, tyrannidem sane acerbioram, in tenebrosas inferorum sedes descendentes passi sunt. Et certe aptius his, qui vinculis mortis atque inferorum captivi detinebantur, convenerit quæ in Psalmis dicta sunt: *Et clamaverunt (inquit) ad Dominum, cum tribularentur, et de necessitatibus eorum liberavit eos: Misit Verbum suum, et sanavit eos, et eripuit eos de interitionibus eorum* (12). Nemo quippe alius de morte tropæum erexit, et naturam a corruptione liberavit, nisi Patris subsistens et cœternum Verbum, qui secundum paternum beneplacitum ecce advenit, ut incarnatus ex virgineo sanguine sit *primogenitus in multis fratribus* (22), et cognatos suos invisat. Manifeste enim compertum est. Dominum e tribu Judæ ortum esse. Erit autem, quando propter fratrum invidiam in Egyptum, in tenebrosa nempe inferni regna, descendet.

XLI. Quia etiam vidit hic (primus mensis) opere completum (23) tabernaculum illud vectile, cujus princeps artifex fuit Beseleel, nulli utique subnixum fundamento, intus vero nihil continens, nisi figuras veri tabernaculi, et animatæ illius vere *sanctificationis Arcæ*, de qua etiam cantatum in Psalmis fuit: *Deus in medio ejus et non commovebitur* (24) Tum dedicatio tabernaculi, hoc ipso mense ab Israelitis celebrata est (35). Adeo nempe dignum maxima cura Domino Deo visum est divinum illud ac magnum mysterium, quod hodierna die perficitur, ac propterea variis ante symbolis descriptum fuit.

XLII. Nunc etiam *Sapientiæ Dei* domus con-

(18) ζωογόνον.

(19) Luc. III, 9.

(20) Luc. XIII, 7.

(21) Psal. CVI, 20 et 28.

(22) Rom. VIII, 29.

(23) Exod. XI, 2 et 15: *Mense primo, prima die mensis, erige tabernaculum testimonii, .. Igitur pri-*

A Δεῖ γὰρ, ὅτι ἐπεὶ ὁ χειμῶν παρήλθε, καὶ ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης ζωογόνος (18) ἐκίλαψε, καὶ τὸ ἐκ τῆς ρίζης Ἰσσαι ἄνθος ἐβλάστησεν, ὅσα τῶν δένδρων, μετὰ τὴν ἐκ τοῦ ἡλίου περιθάλψιν, ἐπὶ τὴν πρώτης μένουσιν ἀκαρκίαν, μηδεμίαν ἰκμάδα τῆς εὐζωίας ἐπαγγελλόμενα, ἐκκόπτεσθαι, καὶ εἰς πῦρ βάλλεσθαι, καὶ καίεσθαι. Δίκαιον γὰρ καὶ τοῦτο οὕτω τῆς δικαιοσύνης ὁ ἥλιος κέκρικεν· Ἴνα τί γὰρ, φησὶ, καὶ γῆν καταργεῖ;

M. Ὡ πόσων μοι τῶν παραδειγμάτων, ὡς χρωμάτων τὸ θαύμα, δι' ὧν τὸ τῆς παρουσίας ἐορτῆς προεζωγραφεῖτο μυστήριον! Ἡ πρωτευητικὴ αὕτη κορυφαία, καὶ παντὸς τοῦ χρονικοῦ κυκλοφορήματος ἔξαρτος, καὶ τὸν τληπαθέστατον κατ' Αἴγυπτον Ἰσραὴλ εἶδεν ἰδόντα φῶς γλυκὺ τῆς ἐλευθερίας, καὶ φυγοντα δι' αἵματος τὸν δλοθρεύοντα ἄγγελον· μαρτύριον δὲ τούτου τοῦ Πάσχα ἡ τελετὴ. Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν προσκαίρου δουλείας, καὶ ἐργομαχίας θανάτω ἀναπανομένης, κατ' ἐκείνο καιροῦ ἀπέλυοντο· οἱ δὲ ἀπὸ Ἀδάμ ἕως καὶ εἰς αὐτὴν τὴν παρουσίαν Χριστοῦ τὸ ζῆν καταλύσαντες, τὴν πικροτέραν ὑφίσταντο τυραννίδα, ἐπὶ τὴν σκοτεινὴν παροικίαν καταβάντες τοῦ ἄδου. Καὶ τὰ ἐν Ψαλμοῖς εἰρημένα τοῖς τῷ θανάτῳ καὶ τῷ ἔθῳ τυραννομένοις μᾶλλον ἀρόσειεν· Ἐξέκραξαν, φησὶ, πρὸς τὸν Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτούς, καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἴσωσεν αὐτούς. Ἀπέστειλε τὸν Λόγον αὐτοῦ καὶ ἴσωσεν αὐτούς, καὶ ἔρρύσατο αὐτούς ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν. Οὐδεὶς γὰρ ἕτερος κατὰ θανάτου τρόποιον ἴστωσε, καὶ τῆς διαφθορᾶς τὴν φύσιν ἀπέλλαξεν, εἰ μὴ οὗ τοῦ Πατρὸς ἐνυπόστατος Λόγος καὶ συναΐδιος, ὃς κατ' εὐδοκίαν ἰδοῦ πατρικὴν ἀφικνεῖται, ἵνα γένεται πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς διὰ τῆς ἐκ παρθενικῶν αἱμάτων σπικώσεως, καὶ τοῦ συγγενεῖς ἐπισκέψῃται. Πρόδηλον γὰρ ὅτι ἐξ Ἰουδα ὁ Κύριος ἀνατέταλκεν. Ἔσται δὲ, ὅτε φθονηθεὶς ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν εἰς Αἴγυπτον καταβήσεται, καὶ τὰ σκοτεινὰ τοῦ ἄδου βασιλεύει.

M'. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν σκηνὴν ἐκείνην τὴν μεταφόρητον, ἧς ἀρχιδομάτωρ Βεσιλεὴλ, τὴν θεμελίους μὲν οὐκ ἔχουσαν, τύπους δὲ μόνον ἐνδοθεν περικλείουσιν τῆς ἀληθινῆς σκηνῆς, καὶ ἐμφύχου, περὶ ἧς καὶ ἐψάλτωθηται, Ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς καὶ οὐ σαλευθήσεται, τῆς ὄντως κίβωτου τοῦ ἁγιάσματος, ὃ μὴ οὕτως τὴν πῆξιν λαβοῦσαν τεθέεται. Καὶ τὰ ἐγκαίνια τοῖς Ἰσραηλίταις ἐν τούτῳ πεπανηγύρισται. Οὕτω μεγίστης φροντίδος ἤξιατο τῷ Δεσπότῃ Θεῷ τὸ τελούμενον σήμερον θεοπροπεῖς καὶ μέγα μυστήριον, καὶ παρὰ τοῦτο ποικίλοις τροχαράγμασι προϊστόρηται.

MB'. Πήγνυται καὶ νῦν τῇ Σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ ἄθε-

mo mense anni secundi, prima die mensis, collocatum est tabernaculum.

(24) Psal. XLV, 6. Particulam et, quæ et a Vulgata Latina, et a communi Græca LXX lectione abest, retinent tamen cum Germano editiones Aldina et Complutensis.

(24) Conf. Exod. XI,

μελιώτος οἶκος τὰ γε εἰς ἀνδρικὴν συνεργίαν καὶ φύσεως ἐκελευθείω. Ἐνταῦθα γὰρ ὁ ἐνοικὸς ἐστὶ τοῦ οἴκου θεμελίος καὶ ἐπὶ τῷ οἰκοδόμῳ παραδόξως ὁ οἶκος ἐστήρικται. Ἡ αὐτὴ γὰρ τοῦ Λόγου ὑπόστασις καὶ θεμελίος ἐστὶ τῷ οἴκῳ· τὸ γὰρ πρόσλημμα θεοὑπόστατον, καὶ αὐτὸς αὐτῷ ἐνοικεῖ, ἐν ἑνῶν ἐν τῷ ἐνὶ Χριστῷ δύο φύσεων τὸ διάφορον πρόδηλον· ἐπιπερ ἄλλο τὸ ἐνοικούν τι (26), καὶ ἄλλο τὸ ἐνοικούμενον. Κατὰ ταύτην οὖν τὴν διάνοιαν εἰρήσθαι καὶ τὸ τοῖς Ψαλμοῖς ἐμπερόμενον. Ἐστὶ στήριγμα ἐν τῇ γῆ ἐπ' ἄκρων τῶν ὀρέων, αὐτὸς εὐθυβόλος, ὡς οἶμαι, νεότηκα. Στήριγμα γὰρ καὶ ὑπόστασις ὁ Μονογενὴς γενοῦν τῇ γῆνι σαρκί, ἣν ἐκ τῆς Παρθένου προσειληφεν, ὑπερύψωσε ταύτην, καὶ σαροφόρος ἐπ' ἄκρων τῶν ὀρέων δοξάζεται, τοῖς χειροβίκοις ἐποχοῦμενος νότοις θεοκρεπῶς· εἰς ὅρη γὰρ

πολλαχοῦ οἱ ἄγγελοι ἔκλαμβάνονται. Τετραχῶς δέ ποτε τοῦ δωδεκαφύλου τῶν Ἰουδαίων εὐτάκτως διαιρεθέντος, καὶ προηγουμένης (28) τῆς κιβωτοῦ, ἕτερον ἐκ τούτου μυστήριον προσημαίνεται. ὡς τῇ ἐκ πανάγνω καρθενικῶν αἱμάτων θεοὑποστάτῳ σκηνῇ κάμψουσι γόνυ τὰ οὐράνια, καὶ οἱ ἐπὶ γῆς ἄνθρωποι εἰς Ἑλλάνας καὶ Ἰουδαίους διηρημένοι (29), καὶ αὐτὰ δῆπου τὰ καταχθόνια

ret (31); præsignabatur nempe futurum, ut tabernaculo, ex purissimo sanguine Virginis ædificato et in Deo subsistentiam habente, tum cœlestium tum terrestrium, hominum nempe, qui distinguebantur in Judæos et Græcos, et ipsorum utique inferorum genera flecterentur.

MI'. Αἰεὶ λοιπὸν τῶν σκωδῶν ὑποδειγμάτων καὶ τυπικῶν· αἰεὶ τῶν Δαυιδείων ψαλμωδημάτων καὶ τῶν Σολομωντείων ἁσμάτων. Ἰτίον ἐπ' ἐκεῖνα τοῖς γὰρ, ἃ πολλοὶ προφηταὶ καὶ βασιλεῖς ἐπεθύμησαν ἰδεῖν, καὶ οὐκ εἶδον.

Ὁ παριστάμενος ἄνω μετὰ θεοὺς τῷ παντοκράτορι γυναικί παρίσταται σήμερον μετὰ πλείστης τῆς εὐλαθείας πρὸς ταύτης ὁ πυρὶμορφος ἀνταστράπτει· ὁ ἄλλος τὴν ἐνυλον δίδοικε· Ζαχαρίας ὁ ἀρχιερεὺς ἐπὶ τῆς ἀμφιβολίας ἐπιτίμια καρτερῶς τὴν ἀφωσίαν, τὴν κώφευσιν. Οἶδε τοῦτο ἡ Παρθένος ἢ συγγενῆς, καὶ εἰδυῖα, ὅμως ἀντιλέγει πρὸς ἀρχαγγέλου. Πῶς ἐστὶ μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; Οὐ δὲ οὐκ ἐπιτιμᾷ, ἀλλὰ τὸ ἀμφισβητήσιμον διαλύει, μεθ' οἷας ἂν τις φαίη δουλικῆς συστολῆς· Οὐ γὰρ μόνου τοῦ ἀρχιερέως μείζονα ταύταν ἐγίνωσκον, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐν τοῖς ἁγίοις τῶν ἁγίων ἱστορηίου ἐνθα ὁ ἀρχιερεὺς θυμῶν πεπύρωται τὰ αἰσθητήρια, ἵνα μὴ πρὸς τὰ κατ' αἰσθησιν ἔχων τὸν νοῦν τοῖς ὑπὲρ κατάληψιν ἀπιτη. Ἡ δὲ Παρθένος τὰ ὑπὸ τὴν αἰσθησιν διαβεβηκότα εἶχε τὸν νοῦν, καὶ μετὰ τῶν ἁγίων νόων Θεῷ παριστάμενον. Οἶδε τοῦτο καὶ

(26) Cod. ἐνοικούντι.

(27) Adverte discrimen Nestorianam inter et catholicam sententiam. Utrisque enim, Catholicis ac Nestorianis, familiare fuit hanc imaginem usurpare et in Christo Domino habitaculum simul et inhabitantem contueri. At Nestoriani, dum in habitaculo et habitante alium et alium vident, duas in Christo personas impie distinguunt: Catholici vero dum mere aliud et aliud dicunt in-

struitur, eaque, quod ad humanam cooperationem et ordinem naturæ spectat, carens fundamentis. Hic enim inhabitator ipse est habitationis fundamentum; et modo plane mirabili domus super ipsum ædificatorem suum cernitur fundata. Quæ enim Verbi est hypostasis, eadem et domui est fundamentum; quoniam illud, quod assumptum est, in Deo subsistentiam habet, ac Deus in eo inhabitat; adeo ut duarum, quæ in uno Christo sunt, naturarum discrimen manifeste appareat: quoniam aliud sane est, quod inhabitat in aliquo, aliud vero, quod inhabitatur (27). Recte igitur, ut mihi videtur, in eamdem sententiam dici et illud ipse censui, quod continetur in Psalmis: *Erit Armenamentum in terra super summis montium* (30).

Unigenitus enim fundamentum et hypostasis factus terrestri carni, quam ex Virgine assumpsit, hanc exaltavit; et humanam gerens carnem, glorificatur super summis montium, cherubicis scilicet, prout Deum decet, invectus humeris, cum angeli frequenter montium nomine accipiantur. Sed et aliud mysterium in eo præsignabatur, quod aliquando duodecim Judæorum tribus pulchro ordine quadrifariam distributæ sint, arca vero præcederet (31); præsignabatur nempe futurum, ut tabernaculo, ex purissimo sanguine Virginis ædificato et in Deo subsistentiam habente, tum cœlestium tum terrestrium, hominum nempe, qui distinguebantur in Judæos et Græcos, et ipsorum utique inferorum genera flecterentur.

XLIII. Cæterum jam satis symbolorum typo rumque adumbrationibus perscquendis immoratus sum; satis ex multiplicibus variisque prophetarum oraculis attulimus. Satis Davidicorum psal-morum, et Salomonis canticorum delibavimus. Ad illa itaque pergendum, quæ multi prophetæ et reges cupiverunt videre, et non viderunt (32).

Ille qui in cœlis cum timore astat coram Omnipotente, maxima cum reverentia hodie astat coram muliere; ab hujus splendore, utut ignea ipse fulgens forma, percellitur; materiæ expers corpore constantem veretur. Summus sacerdos Zacharias adhuc diffidentis suæ penam mutus, elinguis luit Non nescit id cognata Virgo; cumque id noverit, archangelo tamen illud objicit: *Quomodo erit mihi istud, quoniam virum non cognosco* (33)? Ast hic non penam intentat, sed cum ea demissione, qua servulus uteretur, propositam dubitationem solvit. Hanc quippe noverat non modo summo sacerdoti præcellere, sed vel ipsi, quod in Sanctis sanctorum latebat, propitiatorio, ubi sacerdos, dum thymiana adoleret, extasi a sensibus abstractus est, ne scilicet sensibilibus mentem adhibens, ab iis credendis, quæ mentis captum superarent, avocaretur.

habitatorem et habitaculum, duas naturas, servata personæ unitate, profitentur.

(28) Cod. προηγουμένου, sed mendose, nam (Num. x, 35) Scriptura testatur, arcam prævisse

(29) Cod. διηρημένον.

(30) Psal. LXXI, 16.

(31) Num. x, 33.

(32) Luc. x, 24.

(33) Luc. i, 34.

At Virgo mentem supra omnia, quæ sensus afficiant, longe evectam, et simul cum incorporis mentibus Deo astantem gerebat. Percepit id et Gabriel; quodque contra sibi responsum fuerat, non sane ex incredulitate, sed ex diligenti cautela quæ purissimam deceret Virginem, profectum videbat. Propterea neque ad pœnas intentandas movetur.

XLIV. Agedum igitur, cum principe hoc psalte, cum archangelo, festivis vocibus ad Virginem clamemus, dicentes: *Ave, gratia plena, Dominus tecum* (34). Nunc enim Deus cum hominibus reconciliatur. Dixit alicubi, quisquis ille est, Israelitis: *Iniquitates vestræ dividerunt inter me et vos* (35); at postquam dignum gloria sua habitaculum te reperit, vetustum divortium aufert, et versatur tecum, et per te ad omnes, quibuscum communem habes naturam, accedit. Ne, quæso, dicas, o super omnes purissima: *Quomodo hoc erit mihi, quoniam virum non cognosco?* Propterea enim id erit, quoniam virum non cognoscis. Propterea in te, volumine scilicet adhuc integro, inscribetur subsistens Patris Verbum, quia virilis consuetudinis atramento es inaccessa. E terra virgine Dei manibus plasmatus est ab initio Adam; nunc autem Adæ illius plasmator ex te (39) oritur novus Adam, ut veterem illum jacentem erigat, et corruptione resolutum

Quomodo fiet istud mihi, quoniam virum non cognosco? Hoc solum dicis? At præstantiora silentio premis, o quæ gloria cœlis es sublimior, terrestris vero modesta tui opinione. Haud magnum in te illud est, quod virum non cognoscas, sed potius quod mentem, supra modum omnem purissimam, imperviam habeas vel minimo motionis inordinatæ minusve decentis vestigio (40). Paradisus es a Deo plantatus, et ex quo (41) genitalibus naturæ legibus tibi propriis sata fuisti, Deus mandavit Cherubim, ut et *gladium flammeum atque versatilem* in orbem circum te rotarent, teque undequaque inaccessam fraudulentis serpentis insidiis servarent.

XLV. *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi* (43). Cum Eva, paradisum inhabitans, huc illuc vagaretur, tortuosus ad eam spiritus, sinuosis utens serpentis flexibus, accessit. In te vero rectus et sanctus superveniet Spiritus: quoniam, ut vox tibi Canticorum concinit (44), *rectitudo dilexit te*.

(34) Luc. 1, 28.

(35) Isa. LIX, 2. *Iniquitates vestræ dividerunt inter vos et Deum vestrum*.

(36) Cod. ὑπερηγνόμενος.

(37) Cod. ἔχνη.

(38) Cod. ἐπὶ μώμου.

(39) Ecce Virginem Deiparam comparatam habes terræ illi, quæ maledictionem nesciebat.

(40) Cernis Mariam a pugna illa exemptam, quæ originalis peccati est consecrarium.

(41) Perspicua juxta atque eleganti imagine oculis subjicitur originalis innocentia Deiparæ. Est enim sermo de primo existendi initio, cum creari anima illa sanctissima non potuerit antequam secundum naturæ leges generaretur; non prius vero genita exhibetur, quam Deus cherubim illam custodiendam tradiderit, ne ullus ad eam aditus antiquo serpenti pateret. Neque advertere omittas,

ὁ Γαβριὴλ, καὶ τὴν ἀντιλογίαν οὐκ ἐξ ἀπιστίας, ἀλλ' ἐξ ἀσφαλείας πανήγυρῳ προσηκούσας Παρθένου, ἠγίνωσκε προελθεῖν. Διὸ οὐδ' ἐκφέρεται πρὸς τὴν ἐπιτίμησιν.

ΚΑ Ἀγε οὖν ὑπὸ πρωτοψάλτῃ τούτῳ, τῷ πρωτο-αγγέλῳ, τὴν χαρμέσσυνον φωνὴν ἀλαλαξώμεν τῇ Παρθένῳ· Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος, λέγοντις, μετὰ σοῦ. Νῦν γὰρ καταλλάσσεται Θεὸς μετ' ἀνθρώπων. Οστις ἴψῃ που πρὸς τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ. Λι ἁμαρτίαι ὑμῶν διιστάωσιν ἀνά μέσον ἰμοῦ καὶ ὑμῶν. ἀλλ' ἐπὶ σὲ κατοικητήριον ἔξῃον τῆς ἰαυτοῦ δοξῆς ἐφεύρεκε, τὴν παλαιὰν διάστασιν καταλύει, καὶ γίνεται μετὰ σοῦ, καὶ διὰ σοῦ πρὸς ἅπαν τὸ συγγενές σοι. Μὴ λέγε, ὦ πανυπέραγνε· Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; Διὰ τοῦτο γὰρ ἔσται, ὅτι ἄνδρα οὐ γινώσκεις. Διὰ τοῦτο ἐγγραφήσεται σοι τῷ καινῷ τόμῳ τοῦ Πατρὸς ὁ ἐνυπόστατος Λόγος, ὅτι μέλανος ἀνεπίδεκτος εἶ τῆς ἀνδρικής συνουσίας. Ἐκ Παρθένου γῆς ἐπλάσθη πρότερον Θεοῦ χερσὶν ὁ Ἀδάμ· καὶ νῦν ὁ τοῦ Ἀδάμ πλάστης, νέος Ἀδάμ, ἐκ σοῦ γίνεται, κείμενον ἀναστήσων τὸν παλαιόν, καὶ ἀναπλάσων διαλυθέντα.

Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; Τοῦτο μόνον λέγεις; Τὸ δε μείζον παρποκρατεῖς, ὦ ὑπερουρανια τῇ δόξῃ, καὶ χθονία τῇ μετριοφροσύνῃ. Οὐ μέγα σοι, ὅτι ἄνδρα οὐ γινώσκεις ἀλλ' οὐ καὶ ὁ ὑπερηγνόμενος (36) σου νοῦς ἄβατος ἔχνη (37) καὶ ὁ ὑπερηγνόμενος (38) καὶ ἀπρεπούς. Παραδείσος εἶ θεοφύτετος· καὶ ἐξ ὅτου τοῖς σοῖς πεφυτούργησαι φυτοσπόροις φύσεως νόμοις, τὰ Χέρουδιμ ἔταξεν ὁ Θεός, καὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν τὴν στρεγομένην κυκλῶθεν σου στρέψῃσαι, καὶ πάντοθεν ἀνεπιβούλευτον συντηρεῖν ἐκ τοῦ δολιόφρονος ὄφειος.

ME' Πνεῦμα ἅγιον ἐπιελύσεται ἐπὶ σὲ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. Οτι τῷ παραδείσῳ ἔνοικος ἡ Εὐα ἐστρέφετο, τὸ στρεβλόν ἐπ' αὐτὴν ἤλλυθε πνεῦμα τὰς τοῦ ὄφειος ὑπολοξώσεις οἰκειωσάμενον. Ἐπὶ δὲ σὲ Πνεῦμα εὐθὲς (42) καὶ ἅγιον ἐπιελύσεται· ἐπειδὴ καὶ ἡ εὐθὲς ἡγάπησεν σε ὡς ἡ ἀσματική μελωδί σοι φθογγή.

D quomodo hoc Virginis privilegium commemoraturus, de ejusdem conceptione auctor loquatur. Ita enim eam fatetur genitam secundum naturæ leges, ut tamen aliquid, quod ad eam solam pertineat, intercessisse subindicet, inquires, τοῖς σοῖς... φύσεως νόμοις. Et lex sane naturæ obtinuit, quia eonsueto naturæ ordine concepta est: singulare vero illud fuit, quod *parens Anna*, ut cum Niceta Paphlagona loquar (Hom. in Nativ. Deip. Auct. Combesis. vol. III, pag. 437) *in se ipsa malitiæ vitii que torrentem stilerit*; atque adeo, cherubico flammeo gladio serpentem arcente, ex polluta radice impollutus fructus progerminavit.

(42) Apud LXX εὐθὲς pro εὐθὲς.

(42) Luc. 1, 35.

(44) Cant. 1. 3 sec. LXX; nam Latina Vulgata, *Recti diligunt te*

Καὶ δύναμις τοῦ Ἵψίστου ἐπισκιάσει σοι· ἥτις ἄ
 ἔστιν ὁ τοῦ Ἵψίστου Υἱός· Δαυὶδ· μὴν οὖν ὁ βασιλεὺς
 Ἰουδαίων, Ποῦ, φησὶ, πορευθῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύμα-
 τός σου, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω;
 πρὸς τὸν Πατέρα τὸν λόγον ποιούμενος, οὐ πρόσω-
 πον ὁ Υἱός, καὶ ἀπαράλλακτος χαρακτήρ· ὁ γὰρ
 ἰσραελῶς τὸν Υἱὸν ἰώρακε τὸν Πατέρα· καὶ τούτοις
 τοῖς λόγοις τὸ τῆς Τριάδος ἐκφαίνει μυστήριον.
 Ἄνθρωπος δὲ ὢν, καὶ στραφεὶς εἰς ταλαιπωρίαν
 ἐν τῷ ἐμπαγήναι τούτῳ τῆς ἀμαρτίας τὴν ἀκαν-
 θαν, φοβούμενος τὴν Δεσποτικὴν ἐπεξέλευσιν, δρα-
 σμὸν μελετᾷ· καὶ ὑποσκάζων ἐπὶ τὸν πόδα τῆ πληγῆ
 τῆς ἀκάνθης, ἀπορεῖ, ποῦ ποτ' ἂν καὶ ἀποδράσῃ
 καὶ τὸν ἀλάθητον λήσεται ὀφθαλμόν. Ὁ μὲν Δαυὶδ
 ταῦτα· ἡ δ' ἐκ Δαυὶδ Παρθένος μυσταγωγούτος
 τοῦ ἀρχαγγέλου, τὸ ὑπερουράνιου μάθημα ἐκμανθάνει
 τῆς μιᾶς ἐν Τριάδι θεότητος, Πνεῦμα ἅγιον καὶ
 δύναμιν τοῦ Ἵψίστου, ἐξ οὗτινος Ἵψίστου ἡ δύνα-
 μίς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον προαιωνίως ὑπέστησαν.
 Πλὴν οὐχὶ δρασμὸν διανοεῖται καὶ αὐτῆ· ἀλλὰ τί
 φησὶ πρὸς τὸν μηνυτῆν; Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου,
 γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου. Οὐκ ἄγνοῶ, φησὶ,
 τὴν πάλαι προωρισμένην ἐπὶ γῆς κατάβασιν τοῦ
 Θεοῦ. Οἱ γὰρ προφηταί, χεῖλος ὡσπερ ἐν γεγονότες,
 τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ μέλλειν ἐκ γυναικὸς σισαρκώ-
 σθαι πολυτρόπως ἐκήρυξαν· καὶ χαίρω τῇ σωτηρίᾳ
 τῶν ὁμογενῶν, καὶ προσκυνῶ τὸν Ἵψίστον, τὸν διὰ
 τῆς ἐμῆς ταπεινώσεως εὐδοκήσαντα τὴν φθονηθεί-
 σαι φύσιν ἀφθόου χάριτος καταξιώσαι, καὶ μεστῆν
 με δεῖξαι τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας καὶ θεώσεως.

Μίγ'. Ἐγὼ δ' ἄλλ' ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενος,
 καὶ ὑπ' ἐκπλήξεως ἔνθους γεγενημένος διαπρῦσιον
 ἀνακράζω· Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε·
 σφόδρα ἐθαυμάσθησαν οἱ διαλογισμοὶ σου. Ἄνηρ
 ἄγρων, Ἰουδαῖος, οὐ γινώσεται, καὶ ἄσύνετος, Νε-
 στόριος, οὐ συνήσει ταῦτα. Καὶ ὄντως τὸ τῆς
 ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου μυστήριον πρὸ τῆς
 καταβολῆς τοῦ κόσμου προῶρισται· καὶ, ὡς ἐν πί-
 νακι ἀύλω, τῷ θεῷ ἀρχιστρατήγῳ διὰ τοῦ Πνεύμα-
 τος προεζωγράφηται. Τὸ γὰρ Γαβριὴλ ἐξ Ἑβραϊδὸς
 εἰς Ἑλλάδα μεταφερόμενον γλῶτταν θεανδρικός
 διερμηνεύεται, τοῦτ' ἔστιν ἄγγελος θεανδρικός.
 Αἰὰ τοῦτο καὶ πρέσβυς (51) τῆς πρὸς ἄνθρωπος
 καταλλαγῆς τοῦ Θεοῦ ὁ Γαβριὴλ κειροτονοῦται ἀπ'
 αὐτῆς τῆς κλήσεως, ὡσπερ ἀπὸ σημείων βασιλικῶν
 τὸν σκοπὸν παριστάνων τοῦ ἀμοστελιαντος βασιλέως,
 οὔτις τί ἐστι, καὶ ὁ τι βούλεται.

Βούλεται δὲ συνελθεῖν τοῖς ἄνθρώποις εἰς ἔνωσιν·
 οὐχ, ὡς ἂν τες εἴπη αἰρετικὸς, φιλικὴν τε καὶ σχε-
 τικὴν καὶ κατὰ μόνης ταυτοβουλίας συνορχόμενος·

(45) Psal. cxxvii. 7.

(46) Joan. xiv. 9. *Qui videt me, videt et Patrem.*

(47) Psal. cxxi. 4 sec. LXX: Ἐστράφην εἰς τα-
 λαιπωρίαν ἐν τῷ ἐμπαγήναι ἀκανθάν.

(48) *Habes hic mancam fidei confessionem, quæ Spiritus sancti, æque ac Filii, originem a solo Patre repetit. Nil mirum cum noverimus hoc quoque*

Et virtus Altissimi obumbrabit tibi: quæ virtus plane Filius est Altissimi. Et sane Judæorum rex David, Quo, inquit (45), ibo a spiritu tuo et quo a facie tua fugiam? Patrem scilicet alloquitur, cujus facies et per omnia similis imago est Filius; qui enim vidi Filium, vidit Patrem (46); et sic Trinitatis mysterium in illis verbis ostendit. Cum porro homo (hic) esset, et conversus in ærumna, dum configitur ipsi peccati spina (48), timens ultionem Domini, fugam meditatur; et e spinæ vulnere adhuc pede claudicans, hæret incertus, quo tandem et aufugiat et lateat oculum, quem nihil latet. Ita quidem David: at Virgo e Davide exorta archangelo sublimia edocente, supercæleste unius in Trinitate Deitatis mysterium (et ipsa) discit, nempe Spiritum sanctum, et Virtutem Altissimi, e quo Altissimo Virtus (Filius et Spiritus sanctus (48) ante omnia sæcula subsistentiam habuerunt. Verumtamen nequaquam et ipsa fugam cogitat, sed quid nuntio reponit? Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum (47). Non ignoro, inquit, jam præstitutum ab antiquo fuisse, ut Deus in terram descenderet. Prophetæ enim veluti uno labio loquentes, Dei Verbum carnem e muliere assumpturum multifariam prænuntiaverunt; læstor autem de eorum salute, qui communem mecum habent naturam, Altissimumque adoro, cui per humilitatem meam complacuit, naturam, invidia perditam, uberrima gratia dignam efficere, meque salutis, imo et deificationis mundo conciliandæ mediatricem constituere.

XLVI. Ego vero oratione mea huc appellens atque exstasi quadam divina præstupore correptus, ad vehementer exclamandum feror: *Quam magnificentæ sunt opera tua, Domine! Nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ! Vir insipiens, Judæus non cognosces, et stultus, Nestorius, non intelliget hæc (50). Et vere incarnationis Verbi Dei mysterium ante mundi constitutionem prædestinatum fuit; atque in divino illo exercitus duce, velut in tabula quadam incorporea, antea per Spiritum ad vivum fuit expressum. Vox enim Gabriel, ex Hebræa in Græcam linguam conversa theandricum quid sonat id est angelus theandricus. Idcirco Gabriel vel ex ipso nomine designatus apparet reconciliationis Dei cum hominibus internuntius, non secus ac si quis regis, qui eum miserit, consilium in regis insignibus præferat, et quisnam nempe sit, et quid velit.*

Vult porro (rex) arctam cum hominibus conjunctionem inire, non quidem, ut hæreticus quispiam forte diceret, et amicitia solum et habitu, et vo-

doctrinæ caput in causa fuisse, quod legatis a Gregorio IX missis ad extorres Græcos Ecclesiæ reconciliandos Germanus cum suis obstiterit. Vid. Raynald. ad an. 1233 n.6 et 13.

(49) Luc. i. 38.

(50) Psal. xc. 6, 7.

(51) Cod. πρέσβυς.

luntatis tantummodo consensione semet cum illis A
conjungens; sed summam (inire vult) unionem, et
quamdam sine confusione permisionem, utque
in unam hypostasim concurrens: adeo ut propter
personæ identitatem ea quæ uniuntur, uno eo-
demque nomine appellentur, et unica adoratione
propter personæ unitatem honorentur, etsi quæ
tant, neque dupliciter recussent

Consimilem huic dignitatem tu quoque, o Chri-
stiane, participas, si tamen huic appellationi et
obsequium per opera erga Altissimum, et manda-
torum ipsius custodiam præterea adjicias. Tunc
enim et ipse theandricus minister et astator regis
Christi proprie vocaberis. Nam si Christus Deus
homo est, ergo Christianus ipsi administrans the-
andricus appellabitur, non secus ac *regius* dicitur
regis administrer. Videsne, ad qualem et quam sub-
limem dignitatem nos Verbum evexit? et quo-
modo ipsi archangelo nos per nominis communi-
nem conjunxit (52)?

XLVII. Immensi hujus beneficii conciliatrix no-
bis illa est (Virgo), quæ: cælos sublimitate superat.
Et quid dico, pari cum angelis honore per eam
nos dignos effectos fuisse, quando humanam sub-
stantiam, quæ ex ipsa est, subsistentem (in) Deo
Verbo, in eodem throno cum Patre et Spiritu san-
cto sedentem, et a cunctis angelorum ordinibus
glorificatam atque adoratam cerno? Namque unico
Christo, qui Deus est et homo, perfectus quoad
utramque naturam existens, simul cum Patre C
et sancto Spiritu honores divini deferuntur.

XLVIII. Ast tu o homo, quæ per primum ho-
mitem es e terra; et simul, Deipara, quæ per
secundum hominem es itidem e cælo! O filia pa-
tris mortalis, et Mater Filii immortalis! O quæ
Deum corpore induisti, eos vero, qui constant
corpore, in Deos evexisti! O universi hominum ge-
neris salus communis! O indissolubile cælestium
cum terrestribus vinculum, quæ Deum cum mi-
nistrantibus angelis in terram attraxisti, et ho-
mines cum congenita sibi terra ad cælos elevasti!
O sola e sæculo et proprie Dei Genitrix! Hac
enim appellatione velut quodam Domine sigillo et
aureo et honorificentissimo sermonem meum ob-
signo. Hoc nomen et ore et corde et anima tota
amplector: et utinam hoc idem tum etiam in ore D
habens deprehendar, cum instans vitæ finis ad po-
stremos ducendos spiritus me adiget! Firmiter
enim credo, crudeles humanoque generi infensos
aeris exactores illud formidaturos, ac transitum ab
exactione liberum mihi permissuros. Hoc ipsum
tuum Dei Genitricis nomen sit mihi ultimus lingue
loquentis motus, ut illud velut olivæ ramum in ore
ferens, instar columbæ avolem, et in salutari pa-
radisi arca requiescam (54). Vehementissime enim

(52) Communem cum Gabriele archangelo appellationem ex Germani sententia sortimur, quia vi nominis Gabriel dicitur *theandricum*; theandrici autem et nos merito nuncupamur, utpote administri

ἀλλὰ πρὸς ἑνωσιν ἄκραν καὶ κράσιν ἀσύγχυτον καὶ
τὴν εἰς μίαν ὑπόστασιν συνδρομήν· ὡς· καὶ ἐν ἐπι-
ματι τὰ ἠνωμένα καλεῖσθαι διὰ τὸ ὁμοπόστατον, καὶ
μὴ προσκυνῆσαι τιμᾶσθαι διὰ τὸ τοῦ προσώπου μο-
ναδικόν, εἰ καὶ τὰ ἑνωμένα τῆς κατὰ φύσιν διαφο-
ρᾶς οὐκ ἐξίστησαν καὶ τὸ δουδικόν οὐκ ἠρνήσαντο.

Τοῦ Ἰσοῦ ἀξιώματος καὶ σὺ μετέχεις, Χριστιανέ,
εἰ καὶ τῇ κλήσει ταύτῃ προσθήσεις καὶ τὸ διὰ τῶν
ἔργων θεραπεύειν τὸν Ἰψίστον, καὶ τοῖς αὐτοῦ κε-
λεύσμασι πείθεσθαι. Τότε γὰρ καὶ αὐτὸς θεανδρικός
ὑπηρέτης κυρίως κληθήσῃ, καὶ παραστάτης τοῦ σοῦ
Δεσπότου Χριστοῦ, Εἰ γὰρ ὁ Χριστὸς θεάνθρωπος
καὶ ὁ Χριστιανὸς θεράπων θεανδρικός, ὡς ὁ τοῦ βα-
σιλέως ὑπηρέτης βασιλικὸς ονομάζεται. Ὅρα, εἰς
οἷον ἀξίωμα φέρων ἡμᾶς ὁ λόγος ἀνάγκη; καὶ ὅπως
τῷ ἀρχαγγέλῳ τούτῳ καθ' ὁμωνυμίαν συνῆψι;

MZ. Τοῦ ὑπερμεγέθους τούτου εὐεργετήματος
πρόξενος ἡμῖν ἡ ὑψηλότερα τῶν οὐρανῶν. Καὶ τί
λέγω ἀγγελικῆς ἰσοτιμίας ἀξιοθῆναι διὰ ταύτης
ἡμᾶς, εἰδὼς τὴν ἐξ αὐτῆς ὑποστάσιν τῷ Θεῷ Λόγῳ
ἀνθρωπίνην οὐσίαν, σύνθετον Πατρὶ τε καὶ Πνεύ-
ματι, καὶ ὑπὸ πάσης ταγματαρχίας ἀγγελικῆς δοξα-
ζομένην τε καὶ προσκυνουμένην; Τῷ ἐνὶ γὰρ Χρι-
στῷ προσφέρεται ἡ λατρεία μετὰ Πατρός τε καὶ
Πνεύματος, ὅδε ἐστὶ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ἐν ἀμφοτέ-
ροις τὸ κατὰ φύσιν τέλειον ἔχων.

MH. Ἄλλ', ὦ ἄνθρωπε, διὰ τὸν πρῶτον ἄνθρω-
πον ἐκ γῆς· καὶ, ὦ θεοποιέ, διὰ τὸν δεῦτερον καὶ
ἐξ οὐρανοῦ! Θύγατερ τοῦ θνητοῦ, καὶ μήτηρ τοῦ
ἀθανάτου! Ὡς θεὸν σωματώσασα, καὶ τοὺς ἐνσωμά-
τους θεώσασα! Ὡς κοινὴ σωτηρία τοῦ τῶν ἀνθρώπων
πληρώματος! Ὡς σύνδεσμος ἀρρήκτε τῶν ὑπερκο-
σμίων τε καὶ ἐγκοσμίων! Θεὸν μετὰ τῶν ὑπηρε-
τούντων ἀγγέλων εἰς γῆν ἀγαγούσα, καὶ ἀνθρώπους
μετὰ τῆς συμφύτου γῆς εἰς οὐρανοὺς ἀνυψώσασα!
Ὡς μόνη ἐξ αἰῶνος καὶ κυρίως Θεομήτορ! Ταύτη γὰρ
τῇ κλήσει, ὡς σφραγίδι δεσποινικῆ ἐπισφραγίζω τὸν
λόγον μου τῇ χρυσῇ τε καὶ ὑπερίτιμῳ· ἦν καὶ στό-
ματι καὶ καρδίᾳ καὶ ψυχῇ κατασπάζομαι· ὡς εἶθε
ταύτην ἐπὶ γλώττης φορῶν εὐρεθίστην, καὶ ὅτε τὰς
ὑστάτας πνοὰς πνέειν με τὸ τέλος τῆς ζωῆς ἀπαι-
τήσεται (53). Πειστέωκα γὰρ ὡς αἰδεσθήσονται
ταύτην τοῦ ἀέρος οἱ πράκτορες οἱ πικροὶ καὶ
μισάνθρωποι, καὶ μοι τῆς διαβάσεως ἀφορολογη-
τοῦ παραχωρήσουσιν. Αὕτη μοι ἔστω ἡ σὴ θεοτό-
κειος κλήσις ἔλλογον γλώττης κίνημα τελευταῖον,
ἐν ὧς κάρπος ἐλαίας ταύτην ἐπὶ στόματος φέρων
πετασθήσομαι, καὶ καταπαύσω δίκην περιστερᾶς
εἰς τὴν τοῦ παραδείσου σωστικὴν κιβωτόν. Φίλυπο-
στροφῶ γὰρ σφοδρὰ σφοδρὰ· ἐκείθεν γὰρ ὁ τοῦ

famulantes Christo, qui θεάνθρωπος seu θεάνθρωπος,
Deus et homo est.

(53) Cod ἀπαιτήσεται.

(54) Psal. LV, 7.

πρώτου κόσμου Πατήρ ἀποστῆναι με ἠνάγκασε, καὶ Ἀ πρὸς τὸν ἑνυγρον τούτου βίον φέρεσθαι προετρέφατο.

ΜΘ'. Ναὶ δὴ, κοσμοσώτειρα κίθωτι, κύρωσέν μου τὴν δέησιν, καὶ τὸν πενυχρὸν μου τούτον λόγον καὶ οὐτιδανὸν πρόσδεξαι. Καὶ ὡς νεφέλη κόφην καὶ φωτεινὴ ἐπισκίασον ἐπὶ τὴν κεφαλὴν μου ἐν ἡμέρᾳ πολέμου. πολλοὶ γάρ εἰσιν οἱ ἀπ' ὕψους με πλεμούντες, καὶ πυφρόροις βάλλοντες βέλεσιν Ἐπαρον τὰς χεῖράς σου ἐπὶ τὰς ἐπάρσεις καὶ ὑπερηφανίας αὐτῶν, καὶ σύντριφον ἐν τάχει τούτους ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν. Εἰ δὲ καὶ χροὺς τίς ἐστὶν ἐν τοῖς ποσὶν ἡμῶν, ἐκ τῶν ἐπιτηρούτων τὰς πτέρνας ὄρων ἐπιτριθεῖς, λειξάτωσαν τούτου αὐτοὶ ἐν τῷ ἐπιστρέφει τὸν πόνον αὐτῶν εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ κορυφὴν αὐτῶν τὴν ἀδικίαν κατα-

illuc remeare cupio ; quoniam inde avolare me pristini mundi pater coegit (55), perque hanc vitam fluctibus diluvii demersam jactandum tradidit.

XLIX. Tu itaque, o arca mundi servatrix, precibus meas, obsecro, ratas habe, et meum hunc missellum ac nullius pretii sermonem excipe. Ac velut levis ac lucida nubes (56), *obumbra caput meum in die belli*. (57) Multi enim sunt, qui ab alto me oppugnant, et sagittis ignitis jaculantur. *Leva manus tuas in superbias tumoremque eorum* (58), et cito contere eos sub pedibus nostris. Quod si pedibus nostris etiam pulvis aliquis per serpentes calcaneo insidiantes (59) injectus, adhæret : *huic ipsi lingant* (60), *cum convertetur dolor eorum in caput illorum, et in verticem ipsorum iniquitas eorum descendet* (61),

Ν'. Ἰλέωσον ἡμεῖν τὸν ἐκ σοῦ γεννηθέντα Θεὸν · χρεωλυσίαν τῶν ὀφλημάτων αἴτησαι παρ' αὐτοῦ. Ὁρᾷς, ὅσον τὸ κατὰ χρεῶν ἡμῶν ἐγχειρίζομέν σοι λοιπὸν τὸ χειρόγραφον · μὴ πρὸς τὸν ὄφρον ἀπίδης αὐτοῦ, καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὀφλημάτων. Ὡς γὰρ ὁ χρόνος ἡμῶν εὐπερίληπτός ἐστι καὶ ἡ κατὰ γῆν διατριβὴ, οὕτω καὶ τὰ χρεῖα ἀπεριόριστα. Κἄν τὸ δυσαρτέμητον ἔχουσι παρ' ἡμῖν, ἢ δὲ τοῦ σοῦ Υἱοῦ ἀγαθότης οὐθ' ὑπ' ἀρχὴν πίπτει, οὕτε τέλει περιορίζεται · Μὴ κατὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν ποιησάτω ἡμῖν, μηδὲ κατὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἀνταποδῶτω ἡμῖν. Καὶ γὰρ κατὰ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς ἐκραταίωσι τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐπὶ τὸ βρότειον πλήρωμα, κλίνας οὐρανοὺς, καὶ καταβάς ἐπὶ γῆν διὰ φιλανθρωπίας ὑπεράπειρον αἰθυσσον. Καθ' ὅσον (62) ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν, ἐμάκρυνεν ἀπ' ἡμῶν τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, ἀνατολὴ μὲν ἀέφωτος καὶ ὦν καὶ ὀνομαζόμενος · δύνας δὲ δι' εὐσπλαγγχνίαν (63) ἀνεΐκαστον ἐπὶ τὴν σκοτίαν (64) τοῦ καθ' ἡμᾶς βίου καὶ τοῦ σαρκίου · εἰ καὶ οὐ κατέλαθεν αὐτὸν ἡ σκοτία · μᾶλλον οὖν καὶ διεσκέδασε τὸ ζοφῶδες καὶ μετεστοιχείωσε πρὸς τὸ φωτισιθεές. Λοιπὸν ὀλίγα τὰ τραύματα τὰ ἡμέτερα πρὸς τὴν ἀπεριόριστον ἐμπλαστρον, ἣν τῷ παντὶ συνεξείτεινε, ἵνα θεραπεύσῃ τὰ πάντα. Ἐγχεῖται δὲ τῇ ἐμπλάστρῳ τὸ δραστηκώτατον φάρμακον, τὸ αἶμα αὐτοῦ τὸ θεόρρυθτον, καταναλίσκον τῶν ἡμέτερων τραυμάτων τὴν κακοήθειαν, ὡς καὶ τὰς οὐλὰς ἐξαλείφειν, καὶ πρὸς τὴν προτέρων ὑγίαν (68*) ἀποκαθιστᾶν.

L. Redde nobis propitium Deum, qui ex te natus est; exora ab ipso debitorum nostrorum remissionem. Vides, quam ingens sit debitum nostrum : hoc unum nobis superest, ut chirographum tibi in manus tradamus : ne, quæso, propter ejus pondus et propter debitorum cumulum oculos tuos avertas : sicut enim exiguum nobis tempus, ac breve reliquum est presentis vitæ spatium, sic immensa quoque sunt debita nostra. Quanquam ista a nobis vix numerari possint, at Filii tui clementia quemadmodum expers est principii, sic nullis finibus circumscribitur. *Non secundum peccata nostra faciat nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuatur nobis* (65). *Quoniam secundum altitudinem cæli a terra corroboravit misericordiam suam super universum mortalium genus*, propter immensam amoris sui erga homines abyssum *celos inclinans et in terram descendens* (66). *Quantum distat ortus ab occidente, longe fecit a nobis iniquitates nostras* (67), *oriens quidem semper lumine splendidus et existens et appellatus ; occidens vero propter inestimabilis misericordiæ suæ viscera ad vitæ nostræ et ad humanæ carnis tenebras se demittens*. *Quantum tenebræ eum non comprehenderunt* (68) ; quinimo et quidquid tenebricosum erat, dispulit et in lucidum transformavit. Cæterum levia censerī possunt vulnera, nostra, si cum illo infinitæ virtutis pharmaco comparentur, quod omnibus ex æquo porrexit, ut omnia sanaret. Inest enim huic pharmaco efficacissimæ virtutis elementum, ejus

(55) Mundi pristini, id est corrupti qui redemptionem antecedit, pater est Adam, qui totum genus humanum quodam veluti diluvio demersit. Cum vero paulo post Maria designetur ceu arca Noetica hinc plane concludas licet, hoc symbolum, quo sæpius penes Patres Deipara celebratur, ad prærogativam quoque devitatæ ab ea communis ruine denotandam spectare.

(56) Isa. xix, 1.

(57) Psal. cxxxix, 8.

(58) Lxxiii, 3.

(59) Gen. iii, 15.

(60) hsal. lxxi, Καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ χροὺν λειξουσι :

Et inimicie ejus terram lingent. Eamdem sententiam legere est Isa. xlix, et Mich. vii, 17.

(61) Psal. vii, 17.

(62) Cod. καθόσον.

(63) Cod. ἐσπλαγγχνίαν.

(64) Cod. σκοτίαν.

(65) Psal. cii, 10, 11.

(66) Psal. xvii, 10.

(67) Psal. cii, 12.

(68) Joan. i, 5.

(68*) Ita cod cum dialecto vulgari, ut Hedericus censet, pro ὑγίαν.

nompe sanguis divinitus fluens, qui vulnerum nostrorum ita malignitatem absunit, ut ipsi quoque cicatrices abstergeat et in pristinam sanitatem integram restituat.

LI. Tui itaque (o Deipara), sume chirographum, A quo tam multa debita nostra continentur, et illud dilacera immaculatis illis tuis manibus, quibus uti mater eum, qui portat in manu sua universum mundum, gestati; hac enim de causa eum gestasti, quo sicut humano generi debita solventur. Etiam nobis igitur Deum ex te natum propitium redde, ipsumque a veteri (quo tibi obstructus teneatur) debito libera. Fenoris enim, quod ipsa universorum Domino commodasti (69), carnis scilicet hypostatice a Deo assumptæ, rationem ipse habet, et gratiam tibi gratis omnibus potiorum debet, quod hoc idem fenus, purum prorsus supra quam dici possit, et omni auro splendidius ac sincerius sonans, et dignum, quo ipse uteretur, ei servaveris. Quod quidem nos contrectare digni B facti sumus inter sacra mysteria, ac veluti collybistæ mysticæ ac sanctæ mensæ minutas in partes tribuimus, et per gratiam ipsius pauperes spiritu ab antiquis debitis, uti credimus, liberos dimittimus.

Introduc, o Domina universorum, in cœleste regum omnes qui tibi se dedunt, teque vere ac proprie Dei Genitricem credunt, et corda hac fide sanctificant, et linguam hac voce purificant, quique auxilio tuo gloriantur ac spei anchoram tuæ meditationi adnectunt post Deum, quem iu Patre et Filio et sancto Spiritu adoramus et glorificamus; C oī soli patriæ cultum deferimus, et quem solum omnium nostrum conditorem novimus, et a quo creata omnia pendent, ut consistant et conserventur; soli increatæ ac sempiternæ naturæ, cui decet omnis gloria, honor et adoratio, decusque ac magnificentia nunc et in infinita sæcula sæculorum, Amen.

VII.

In sanctorum Innocentium occisionem, et in initium sancti Evangelii secundum Marcum. Lecta Dominica ante Lumina.

(Inter Homilias variorum Patrum ed. Hæschelius. Augustæ Vindelic. 1586, 4°.)

I. « Quis Deus præter Deum nostrum, Deus ille qui præcingit me virtute et instruit pedes meos tanquam cervorum, et in excelsa statuens me¹? » Rursum David orationi præcurrat cum solito decachordo et suavi melodia animam meam remissam et dormientem quasi inungens ad doctrinæ stadium eamque ad Dei laudes excitans, qui me virtute præcingit scientiæ, sterilemque meam mentem inhabitare facit in sacra hac domo, matrem filiorum lætantem; ipsis inde genitis doctrinæ sermonibus. Non enim meus est ille fructus, sed totus a gratia Dei procedit; non quod sim ego illa dignus, sed quod dilectus est Deo populus meus: et propter nos me roborat et dat verbum in apertione

¹ Psal. xvii, 32-34.

(69) Conf. I Reg. ii, 20.

ΝΑ'. Ὄθεν λαβοῦσα τὸ πολύστιχον χειρόγραφον τῶν ἡμετέρων χρεῶν, διέρρηξεν ταῖς σαῖς πανήγυρι χερσίν, αἷς τὸν ἐν χειρὶ αὐτοῦ τὸν κόσμον βασιλεύοντα ὡς μήτηρ ἐθάσασας· ἐθάσασας δὲ διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην τῆς τῶν ἐνθρώπων χρωλωσίας. Ἦλιον οὖν καὶ ἡμῖν τὸν ἐκ σοῦ τεχθέντα Θεόν, καὶ τῆς πολυχρονίου ἀπαλλάξον ὀφειλῆς. Αἰδεῖται γὰρ τὸ χρέος, ὅπερ αὐτῇ τῷ τοῦ παντός Λεσπότη δεδάνεικας, τὴν σάρκα λέγω τὴν θεοὑπόστατον· καὶ χάριν σοι ὀφείλει πασῶν χαρίτων τὴν μέγιστον, ὅτι τὸ δάσκειον τοῦτο πανυπερκάθαρον διετήρησας, καὶ χρωσίου παντός ἡλιοειδέστερόν τε καὶ ὀβρυζώτερον καὶ ἄξιον τῆς αὐτοῦ χρήσεως. Ὅπερ μεταχειρίζεσθαι ἀξιωθέντες ἡμεῖς ἱερουργικῶς, κατακερματίζομεν οἱ τραπέζῃ τῆς μυστικῆς καὶ ἀγίας τραπέζης, καὶ τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι πολυχρονίων λυτροῦμεθα τῶν ὀφειλῶν διὰ τῆς αὐτοῦ χάριτος, ὡς πιστεύομεν.

Πάντας εἰσάγαγε πρὸς τὴν οὐράνιον βασιλείαν, ἡ Δέσποινα τῶν ἀπάντων, τοὺς ὁμολογούντάς σε καὶ φρονούντας κυρίως καὶ ἀληθῶς Θεοτόκον, καὶ καρδῖαν ἀγιαζόντας τῷ φρονήματι, καὶ γλώσσαν ἀγγίζοντας τῷ φωνήματι, κάπῃ ταῖς σαῖς ἀντιλήψεις καυχωμένους, καὶ τὴν ἀγλαυρὰν τῆς ἐλπίδος τῆς σῆς ἐξάψαντας μεσιτείας, μετὰ Θεόν τὸν ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι προσκυνούμενόν τε καὶ δοξαζόμενον· ᾧ μόνῳ λατρεύομεν, καὶ ὃν μόνον δημιουργὸν ἡμῶν ἐπιστάμεθα, καὶ οὐ τὰ κτίσματα πάντα ἐξέχεται πρὸς συνοχὴν τε καὶ σύστασιν, τῇ μόνῃ ἀτίστῳ φύσει καὶ προσηνάρχῳ, ἣ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Z. ♣

Εἰς τὴν σφαγὴν τῶν ἁγίων νηπίων, καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ κατὰ Μάρκον ἁγίου Εὐαγγελίου.

Ἀναγιγνωσκόμενη Κυριακῇ πρὸ τῶν Φώτων.

Α'. « Τίς Θεὸς πλὴν τοῦ ἡμῶν, ὁ Θεὸς ὁ περιζωνύων με δύναμιν, ὁ καταρτιζόμενος τοὺς πόδας μου ὡσεὶ ἐλάφου, καὶ ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ἰστῶν με; » Πάλιν ὁ Λαυτὸς προτρεχέτω τοῦ λόγου μετὰ τῆς συνήθους κινύρας καὶ τῶν ἠδυσφύγγων μελουργῶν ἐπαλείφον ὡσπερ τὸ τῆς ψυχῆς ἀνεμῆνον καθυπτιάζον πρὸς τὸ στάδιον τῆς διδασκαλίας καὶ πρὸς δοξολογίαν διερεθίζον Θεοῦ, τοῦ περιζωνύοντός με δύναμιν γνώσεως, κατοικίζοντος τὴν στείραν μου διάνοιαν ἐν οἴκῳ τούτῳ ἱερῷ, μητέρα ἐπὶ τέκνοις εὐφραينوμένην, τοῖς αὐτόθεν ἀποτικτομένοις λόγοις διδασκατικοῖς. Οὐ γὰρ ἔμῳ τούτῳ κατόρθωμα, ἀλλ' ὅλον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ· οὐχ ὅτι ἀξίος ταύτης ἐγώ, ἀλλ' ὅτι ἀγαπητός ὁ ἰμὸς λαὸς τῷ Θεῷ, καὶ δι' ἡμᾶς ἐμὲ δυναμοῖ, καὶ

δίδωσι λόγον ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος, καὶ μοῦ κατ-
 αρτίζει τοὺς πόδας εὐαγγελιζομένου εἰρήνην καὶ
 ἀγαθὰ· καὶ ἐπὶ τὸ ὑψηλὸν τοῦτο ἰσθᾶ ξυλολόφιον
 κήρυκα εὐσεβείας καὶ διδάσκαλον ἀρετῆς. Καὶ πάλιν
 αὐτὸς ὡς σημαῖα ἐπὶ βουνού, καὶ ὡς ἰστός ἐπ' ὄρους,
 συναθροίζων τὸ ἱερὸν στρατολόγιον. Οὐ γὰρ ἂν τολ-
 μήσω εἰπεῖν ὅτι ὡς πόλις ἐπάνω ὄρους, καὶ ὡς λυ-
 χνος ἐπὶ λυχνίας· ταῦτα γὰρ τῶν ἀναβάσεις ταῖς
 σφῶν καρδίαις τιθεμένων καὶ τὰς τῶν ἀναβαθμῶν
 ψαλλόντων ᾠδὰς, ὧν καὶ τὸ φῶς τῶν ἔργων ἐμπρο-
 σθεν τῶν ἀνθρώπων λάμπει, κατὰ τὸ εὐαγγέλιον.
 φέρε τοίνυν ἐξ ἰορτῆς μεταλευσώμεθα εἰς ἰορτὴν τῆς
 παρασχήμενης τὴν μέλλουσον, ἐκ τῆς Δεσποτικῆς
 κατὰ σάρκα γεννήσεως ἐπὶ τὴν τῶν δούλων ἡμῶν
 ἀναγέννησιν· ἐκ τοῦ ἀστέρου πρὸς τὸν μέγαν λύχνον,
 τοῦ προφθόμου τῶν ἀστρολατρῶν ἐπὶ τὸν προφθό-
 μου τοῦ Ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, οὐ τριττὰ προσφέ-
 ροντες δῶρα, πίστιν δὲ μᾶλλον τὴν εἰς Πατέρα καὶ
 Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα ἢ ἐπισφραγίζει τὸ βάπτισμα.
 Μετ' ἀγγέλων ἰδοξάσαμεν πρότερον τὴν ἐνανθρώ-
 πησιν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὑπὲρ ἀγγέλους ἰδοξάσθημεν διὰ
 ταύτην· « Οὐ γὰρ ἀγγέλων ἐπελάβετο, καθὼς ἂν ὁ
 Παῦλος ἔρει· ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ, ὅθεν κατὰ
 πάντα ἡμῖν ὁμοιώθη χωρὶς ἁμαρτίας. » Μετὰ ποιμέ-
 νων περιεάμφθημεν τῇ δόξῃ τοῦ γεννηθέντος, καὶ
 ὅπερ ποιμένας τὸ ἀράταστον τῆς σαρκώσεως ἐπ-
 εγνώκειμεν οὐκ ὀφθαλμοῖς μόνον παραλαβόντες κεί-
 μενον ἐν φάτνῃ τῇ μουσικῇ, ἀλλὰ καὶ στόματι δια-
 ψηλαφήσαντες τὸν οὐράνιον ἄρτον εἰς βεβαιότεραν
 τὴν πίστωσιν. Ὄφθαλμῶν μὲν γὰρ ὠτίων πιστότεροι,
 ὀφθαλμῶν δὲ ἀφ' ἑβραϊότερα, στόμα δὲ καὶ ἄμφο-
 τέρων πιστότερον.

Β'. Πάντων οὖν τῶν ἐν Βηθλέμ ἱεροπρεπῶς τελε-
 σθέντων χαρμονικῶν ὄντων καὶ τερπωλῆς ἐμπορη-
 τικῶν διαβαινούσης εἰς τὴν ψυχὴν, ἐν ἣν τὸ ἀνιάσαν
 καὶ συγχίαν τὰς δικαιοῖας τῶν φιλοχρίστων, ἢ τῆς
 ἀπειροκαίου νεολαίας ἀναίρεισις, ὁ θερισμός τῆς αἰ-
 ῶρου χλόης καὶ ἀρτιφυοῦς. Πλὴν καὶ τότε τοῖς μὲν
 θερίζουσι μᾶλλον ἐπεδακρύσαμεν, τοῖς δὲ θερίζομέ-
 νοις ἐφηθύνθημεν δράγμασιν· ὅτι ἐν μαλακῇ τῇ ποσ
 καὶ νεοθαλεῖ ἄδρῶν τὸν στάχυν ἀποδεδωκασιν, ἀπο-
 θηκῶν τῶν ἄνω ἐπάξιον. Καὶ οὐκ εἶπομεν, Εὐλογία
 Κυρίου ἐπὶ τοὺς θερίζοντας· ἀλλὰ τὴν εὐφορίαν τῶν
 δραγμάτων ἐμακαρίσαμεν. Εἰ γὰρ καὶ παραπλη-
 σίως τοῖς ἐπὶ τῶν δωματίων ἐσχῆκασιν τὸ εὐμάραντον,
 ἐν ὀλίγῳ ἀνθήσαντά τε καὶ ἄκωθῆσαντα· ἀλλὰ τὸν
 κόλπον ἐπλήρωσαν τοῦ Ἀβραάμ τοῦ τὰ τοιαῦτα συλ-
 λείξαντος δράγματα καὶ συγκλείσαντος. Ἀλλὰ ἔλαθεν
 ἑαυτὸν ὁ μεμηνὼς Ηρώδης καὶ ἔκνου, ὁ τῷ ὄντι
 θερμάτιος. Εἰς τοῦτο γὰρ ἡ κλῆσις αὐτοῦ με-
 ενλώττισται. Ἐλαβε τὸ ἠρυθροδανωμένον ἐκεῖνο
 δέρμα ἐξ ἄθων αἱμάτων, τὸ συντελοῦν εἰς τὰ σκη-
 νώματα τῆς Κεδάρ, ἐθα ὁ τοῦ σκότους ἄρχων καὶ
 ἄπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος ἱπαναπαύεται. Καὶ γε πῶς
 ἐλπίδος ἐσφάλη, καὶ ὑπὲρ ἐνὸς δεδιώς βασιλείας,
 πολλοὺς αὐτὸς ἀπέτελεσεν, οὐς τὴν ἐξ αἱμάτων ἡμ-
 φάσις πορφυρίδα. Οἱ δὲ συμβασιλεύουσι τῷ ἀθανάτῳ.

oris mei, et erigit pedes meos ad evangelizandum
 pacem et bona; et me super hanc excelsam cathedram
 statuit pietatis præconem et virtutis magistrum. Et rursus ipse tanquam vexillum in colle
 et tanquam malus in monte, congregans sacrum exercitulum. Non enim audebo dicere me esse tanquam urbem supra montem aut tanquam lampadem supra candelabrum: hæc enim eorum sunt qui in vestris cordibus progressus statuere, et graduum psallentium cantus posuere, quorum lux ex operibus coram hominibus lucet secundum Evangelium. Eia igitur e festo transeamus ad festum, ex celebrato ad futurum, ex Domini secundum carnem generatione ad nostram servorum regenerationem; ex stella ad magnam lampadem, ex stellarum adoratorum itinere ad totius justitiæ Solis progressum, non tria afferentes dona, sed potius fidem in Patrem et Filium et Spiritum sanctum quam consignat baptismum. Triduo ante cum angelis glorificavimus Dei incarnationem, ac per eam super angelos sumus glorificati. « Non enim angelos suscepit, ut inquit Paulus, sed semen Abraham unde in omnibus nobis similis factus est absque peccato » Cum pastoribus gloria nati Salvatoris splendide circumdati sumus, et magis quam pastores quod in incarnatione invisibile erat cognovimus, non oculis modo eum qui in mystico stabulo jacebat percipientes, sed et ore contrectantes cælestem panem in firmiorem fidem. Oculi enim auribus fideliores sunt, oculis autem tactus sincerior os vero et ambobus fidelius.

II. Omnia igitur quæ Bethleem divine peracta sunt, jucunda sunt plenaque lætitia quæ mentem penetrat; unum autem fuit quod Christianorum animas mœrore afficit ac turbat, innocentium parvulorum ablatio, immaturæ et recentis herbæ messis. Quanquam et tunc metentibus potius illacrymavimus, demessis autem lætati sumus manipulis. In tenera enim et florente herba plenam spicam tradiderunt, horreis cælestibus dignam. Et non diximus: Benedictio Domini super metentes; sed manipulorum ubertatem beatam diximus. Etsi enim quemadmodum et ii qui in domibus sunt marcescere possent, brevi florentes ac deflorentes: sed sinum Abraham impleverunt, qui tales congregavit et conclusit manipulos. Sed seipsum latuit furens Herodes et demens ac revera coriaceus. Sic enim ejus nomen interpretati sunt. Accepit illud rubrum corium innocentati sanguine effectum, pertinens ad tabernacula Cedar, ubi princeps tenebrarum et qui ab initio homicida est, requiescit. Sed sua eum spes fefellit, et unius causa timens regis, multos ipse interfecit, quos sanguinea induit purpura. Illi cum immortalis rege regnant atque in æternum vivunt. Insecutores autem, propter suas adversus innocentes injurias, occidentur; et zelus perdet impios,

ut optime dicit Salomon ³; violenta etenim morte crudelem et homicidam animam erupit impius postea. Et ut largius in scena eum cohibeam, coriaceus ille uter et vetus tempore ac malitia, ut novum vinum, recenter effusus infantium sanguinem accipiens, discissus est ac distractus, et postquam has immaturas uvas comedit, ipsius imminatam subiere proprii filii, ab ipso interfecti, ut narrat Josephus. Videbatur enim furens ille ac in Deum pugnans Hebræorum dementia precludere, rex malorum subjectorum, ac illud omnino vociferare de innocentibus, quod postea ab eo constitutus populus de Christo: « Sanguis eorum super nos et super filios nostros ⁴;» sic rabidus ille ac insatiabilis lupus, assuetus in teneros agnos irruere, et in proprios catulos quasi furens rabie excanduit. Sed gratias Deo qui injustos non sinit justitiæ manus diutius effugere, sed glorificatur in Pharaone, et in iis qui, quemadmodum ille, contumaces sunt et divina mandata contemnunt et humilem plebem despiciunt. Sed et nunc audire mihi videor Deum dicentem: « Loquere filiis novi Israel, et parente non ex Ægypto ad mare Rubrum, sed ex sanguinis purpura quæ novum Pharaonem et puerorum occisorum perdidit (innocentis enim sanguinis effusio mors est ei qui eum effudit), ad pulchrum Jordanem, facilem illam et laboris expertem purificationem. Dum enim tria sunt quæ purificant eos qui procedunt ad ablutionem et abstersionem veterum macularum, nempe baptisma, lacrymæ et persanguinem martyrium, ostendit incarnatus Deus ab initio sui adventus has sacras oblationes victimasque, accipiens excelsiorem esse eam quæ per sanguinem est, purificationem, non modo quia secundis maculis non inquinatur, sed quia et lacrymis ipsis perseverantior est. Purificatio enim per baptismum alia est, cum gratiæ et Spiritus sancti muneris sit. Charitatis autem in Deum immensæ manifestissimum testimonium non aliud tantum est quantum pro eo qui nos diligit proprii sanguinis effusio « Majorem enim hac dilectionem nemo habet quam ut si quis animam suam ponat pro amicis suis ⁵; » si pro amicis vero, quanto magis pro Domino ac Creatore? Sanguis enim ardentem dilectionem indicat; lacrymæ autem, ut solet fieri, ob pœnarum timorem effunduntur. Paucorum enim et virtute perfectorum est ex dilectione lacrymas effundere; qui Dei desiderio flagrant, quorumque animæ quam citissime cum dilecto conversari et uniri peroptant. Qualis erat ille dulce sonans protopsaltes, citharæ chordas scite contrectans et cantum blandum accinens et amore plenum. « Quando veniam, ait, et apparebo ante faciem Dei? Factæ sunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus ⁶? » Perinde ac si quidam obrectatores venerandæ ac sapienti uxori quæ modo sponsi societatem gustavit, ab-

A βασιλει και συζώσιν αλώνια. Οἱ δὲ δικάται, ἐνθ' ἡδίκου νηπίου, φάνευσθησονται καὶ ἐταπεινῶσιν τοὺς ἀσεβεῖς, ἐπικαίρως φάναι τὸ Σολομώντων βίαιω καὶ γὰρ θανάτῳ τὴν ἀνήμερον καὶ μαιεθὴν ψυχὴν ἐξέβρῃξεν ὁ ἀνόσιος ὕστερον. Καὶ, ἵνα πλατύτερον κωμωδῆσω τὸν τῆς τραγωδίας ταύτης δραματοργόν, ὁ δερμάτινος ἐκεῖνος ἀσὸς καὶ παλαιὸς τῷ χρόνῳ καὶ τῇ κακίᾳ, ὡς οἶνον νέον τὸ νεοθλιθεῖς τῶν νεογνῶν δεξιόμενος αἶμα διεσχισται καὶ διεβρῃχεται, καὶ δρυφακας τούτους φαγόντος αὐτοῦ, τὰ ἴδια τέσσα αἰμαδιὰν ὑπέστησεν, ὑπ' αὐτοῦ καὶ ταῦτα ἀναιρεθέντα, καθὼς Ἰώσηπος ἱστορεῖ. Ἔσκει γὰρ ὁ ἐκμανὴς ἐκεῖνος καὶ θεομάχος προλαμβάνει τὴν Ἑβραίων ἀπόνοιαν, ὁ βασιλεὺς τῶν κακῶς βασιλευσμένων, κακείνο φθέγγεσθαι ἀντικουρὸς περὶ τῶν βρεφῶν, ὅπερ ὕστερον ὁ ὑπ' αὐτὸν λαὸς περὶ τοῦ Χριστοῦ, « Τὸ αἶμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν » οὕτως ὁ λυσσώδης ἐκεῖνος καὶ ἀπληστος λύκος ἐνεθισθείς ἀπαλοῖς ἀρνίοις ἐπιπηδᾶν, καὶ τοῖς οἰκείοις λυκιδέσιν ὡς μεμηνὼς ἐπελύττησεν. Ἄλλὰ χάρις τῷ Θεῷ, τῷ μὴ συγχωροῦντι τοὺς ἀδικούντας τὰς τῆς δίκης χεῖρας ἀποδιδράσκειν ἐπὶ πολὺ, ἀλλ' ἐνδοξαζομένῳ ἐν Φαραῶ, καὶ εἰ τις κατ' ἐκεῖνον σκληροκάρδιος, καὶ θείων κατολιγωρῶν κελυσμάτων, καὶ κατοφρυώμενος λαοῦ ταπεινοῦ. Ἄλλ' ἐπάειν ἀρτι δοκῶ λέγοντος τοῦ Θεοῦ. Ἀλλήσον τοῖς υἱοῖς τοῦ νέου Ἰσραὴλ, καὶ ἀναξευξάτωσαν, οὐκ ἐξ Αἰγύπτου πρὸς τὴν Ἐρυθρὰν, ἀλλ' ἐκ τῆς τῶν αἰμάτων ἐρυθρᾶς ἥτις τὸν νέον Φαραῶ καὶ παιδοκτόνον ἐξώλεσεν (ἀθώου γὰρ αἵματος χύσις θάνατος τῷ ἐκχιάσῃ) πρὸς τὸν καλὸν Ἰορδάνην, τὴν ἀπονον καθαροῖν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀμοσχθον. Τριῶν γὰρ ὄντων καθαρτηρίων. τῶν διαβιδαζόντων εἰς τὴν ἐκπλευσιν, καὶ τὰ ἐπιτρέμματα τῶν παλαιῶν μολυσμῶν τέλειον ἀπονεκτότων, βαπτίσματος, σακρύου, καὶ τοῦ δι' αἵματος μαρτυρίου, εἶδειεν ὁ ἐνανθρωπήσας Θεὸς ἐκ προομιῶν αὐτῶν τῆς αὐτοῦ παρουσίας προσδεξιόμενος τὰ ἐπὶ ταῦτα προσθύματα καὶ προσφάγια τὸ δι' αἵματος εἶναι το ὑπεροχικώτερον, οὐ μόνον ὅτι δευτέροις ῥύποις οὐ μολύνεται, ἀλλ' ὅτι καὶ τῶν σακρύων αὐτῶν πολλοῖς τοῖς μετοῖς ἐπιμονώτερον. Τὸ γὰρ διὰ βαπτίσματος καθαρτήσιον ἄλλως ἔχει, ὅλον τῆς χάριτος ὄν καὶ τῆς δωρεᾶς τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου. Ἀγάπης δὲ ἀκραιφνοῦς τῆς πρὸς Θεὸν τεκμήριον ἐκδαλότατον, οὐχ ἕτερον τι οὕτως ὡς τὸ ὑπὲρ τοῦ ἀγαπῶντος τοῦ ἰδίου αἵματος ἀφειδῆσαι. « Μείζονα γὰρ ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ » κεί δὲ φίλων, πολλῶ μᾶλλον Δεσπότου καὶ Ποιητοῦ. Τὸ μὲν γὰρ αἶμα, ἀγάπης ἐνθέριμου θαλατικόν, τὸ δὲ δάκρυον, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διὰ τὸν φθόνον τῆς τιμωρίας· ὀλίγων γὰρ καὶ τούτων τῶν τελειοτάτην τὴν τὸ ἐξ ἀρετῆν ἀγάπης δακρύειν, καὶ πύθου τοῦ πρὸς Θεόν, ὀριγνωμένης τῆς ψυχῆς τῷ πούθῳ μὲν τάχιον προσομιλήσκει καὶ προσνωθῆσκει τῷ ἐρωμένῳ. Οἷος ἦν ἐκεῖνος ὁ καλλικλάδος πρωτοψάλτης εὐφυῶς ἐπαφώμενος τῆς νευρᾶς τῆς κενύ-

Prov. vi. 34. ⁴ Matth. xxvii, 25. ⁵ Joan. xv, 13. ⁶ Psal, xli. 2, 3,

ρας, και τι προσπάδων ἐπαγωγὸν και ἐράσμιον, Α
 « Πότε ἤξω, λέγων, και ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ
 Θεοῦ; Ἐγενήθη τὰ δάκρυά μου ἐμοὶ ἄρτος ἡμέρας
 τε και νυκτός, ἐν τῷ λέγεσθαί μοι καθ' ἐκάστην
 ἡμέραν · Που ἐστὶν ὁ Θεός σου; » Ὡσπερ εἶ τινες
 τῶν βασκανῶν σεμνοτάτῃ τινὶ και σώφρονι νόμφῃ,
 ἀρτι γευσαμένη τῆς τοῦ νυμφίου ὀμίλλας, διαστάν-
 τος ἐκείνου ἐπὶ μικρὸν ἐπεμβαίνοντες ἔλεγον · Που
 ἐστὶν ὁ ἐραστής σου; ὦχετο καταλιπὼν σε μεμονω-
 μένην. Ὅτι μὲν οὖν οὐ πρόκειται ἀρτι τῷ λόγῳ τὸ

τοῦ βαπτίσματος ἐκθειάζειν · ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ τὰ
 τῶν νηπίων ἀδικήματα τρόπον ἕτερον διεκδικούμενον
 ἀποτελεῖται γαστέρα, και διὰ τῆς τοῦ ἀγίου Πνεύματος
 Γ'. Καὶ τῇ μὲν Βηθλεὲμ ἀτεκνονμένη βερυνηχὲς
 τὸ τραγώδημα ὁ πολὺδακρυς Ἱερειῖας ἐπέπλεκε,
 « φωνὴν ἐν Ῥαμᾷ λέγων ἀκουτισθῆναι, και θρήνον
 και ὀδυρμὸν πολὺν. » Ἐπὶ δὲ τῆς πνευματικῆς ταύτης
 εὐτέκνου γουῆς ὁ μεγαλοφρονότατος Ἡσαίας τὰ
 γενέθλια μελωδήματα χαρμῶσυνα ἐξυφαίνει · « Εὐ-
 φράνητι, στεῖρα, ἢ οὐ τίχτουςα, ριζὸν και βόησον
 ἢ οὐκ ὠδίνουσα · ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου
 μᾶλλον ἢ τῆς ἐχοῦσης τὸν ἄνδρα. » Ὡ τῆς παγκο-
 σμίου χορείας! ὦ τῆς μεγαλοφρονίας τῶν κερύκων
 τοῦ μυστηρίου, πανταχόθεν μοι καταλούνται τὰ
 ὄτα · ἐξ οὐρανοῦ, ἐξ ἀνύδρου ἐρήμου, ἐξ ὑδάτων
 αὐτῶν. Οὐρανόθεν ὁ Πατὴρ τῶν φῶτων βοᾷ · « Οὗτος
 ἔστω Υἱὸς ὁ ἀγαπητός μου, ἐν ᾧ ηὐδόκησα » ἐπὶ γῆς
 « φωνὴ βρώματος ἐν τῇ ἐρήμῳ · Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν
 Κυρίου » ἐξ ὑδάτων, « Ἐπήρασαν οἱ ποταμοὶ φωνὰς αὐ-
 τῶν, ἀροῦσιν οἱ ποταμοὶ, ἐπιτρέψις αὐτῶν ἀπὸ φω-
 νῶν ὑδάτων πολλῶν. » Ἐπὶ τοισὶ τούτοις μάρτυσιν ὁ
 ἐπιφανεὶς ἐν τῷ Ἰορδάνῃ θεῶνθρωπος τοῦ κόσμου
 μαρτυρεῖται δεσπότης και πνευτής · και ὁ τὰ πάντα
 πληρῶν κατὰ κύκλον δοκεῖ περιοδεῦειν τὸν κόσμον ·
 ἵνα τὸν ἐξ οὐρανοῦ πεσόντα ἐνωσφόρον, και γῆν, και
 θάλατταν ἐξαλείψῃν καυχώμενον πάντοθεν ἐκδιώξῃ,
 τὴν αὐτοῦ καθελὼν τυραννίδα. Ὅρα γὰρ, ἐξ οὐρανοῦ
 κατήλθεν ὁ Κύριος, ἐπὶ γῆς σαρκοφόρος ἐτέχθη, ἐν
 ὑδασι ἐπιβαίνει, ἐξ ὑδάτων ἀνερχομένη οἱ οὐρα-
 νοὶ πάλιν αὐτῷ ὑπανοίγονται, ἀπεκδεχόμενοι τὸν οὐ-
 ράνιον μετὰ τῆς γηίνης σαρκὸς ἀνελευσόμενον, τὴν
 ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν πληρώσαντα. Ὅν γὰρ τρόπον
 ἀγαθὸς τις ποιμὴν και κηδεμονικὸς προβάτου ἀπολω-
 λότος και τῶν συννόμων μεμακρυσμένου κατ' ἴχνια
 τούτου ἐπόμενος πρόεισι, φιλοπραγμονῶν τὰς ὀπλάς,
 κἂν εἰς φάραγγα φέρῃ τὰ ἴχνη, κά-εισιν, ἔρευνῶν
 κἂν εἰς σπήλαιον εἰσδύνη, συνεισδύνη, κἂν δι' ὑδα-
 τος ἐπορεύθῃ, ἀκολουθῶν διαβαίνει μέχρις ἂν τὸ
 πεπλανημένον καταλάβῃ, και καταλάβων ἐπὶ τῶν
 ὤμων βαστάσῃ και συναγαλάσῃ τοὺς εὐπλανέισιν ·
 οὕτω δὲ και ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ τιθεὶς τὴν ψυχὴν
 ὑπὲρ τῶν προβάτων, τοῦ ἀνθρώπου καταπεσόντος ἐξ
 ὕψους τῆς ἀρχαίας εὐκλείας, εἰς γῆν πορευθέντος, δι'
 ὑδάτος κατακλυσθέντος και εἰς ἐσχάτην παρασυρέν-
 τος ἀπώλειαν, διὰ τῆς αὐτῆς τῷ πεπλανημένῳ ἔρχε-
 ται ἀτραποῦ ἰκουσίως και ἀναμαρτήτως · ἐξ ὕψους

sente paululum temporis conjuge, dicant; Ubi est
 amator tuus? Abiit relinquens te. Quoniam autem
 non suscepimus martyrum agones verbis celebrare
 sed baptismi gratiam laudibus efferre, ad flumen
 nostros cursus, nostrum ardorem dirigamus, et in-
 fantium injuriam alio modo vindicalem exquiramus.
 Jordanica enim ablutio in mysticum sinum
 perficitur, et sancti Spiritus operatione multiplicem
 pulchrumque partum profert.

μαρτυρικούς ἀγῶνας ἐγκωμιάζειν, ἀλλὰ τὴν χάριν
 ὀρμήματα, τὴν ὀρμὴν τοῦ λόγου κινήσωμεν, και τὸ
 κατοφώμεθα. Ἡ γὰρ Ἰορδάνειος χύσις εἰς μυστικὴν
 κατεύσεως πολυτεχνίαν ὁμοῦ και καλλιτεχνίαν προφέρει.

III. Et quidem Bethlehem filii orbatæ lamentabilem
 tragœdiam lacrymosus Jeremias contextuit:
 «Vox in Rhama audita est, inquit, et ploratus et
 ululatus multus⁷.» De spirituali autem, illa et
 fecunda generatione eloquentissimus Isaias natalia
 canticalætitiaque plena connectit; «Lætare, sterilis,
 quæ non paris; erumpe et clama, quæ non parturis;
 quia multi filii desertæ magis quam ejus quæ habet
 virum⁸.» O universalem saltationem! O mysterii
 præconum eloquentiam! Undique mihi aures
 personant: e cælo, ex inaquosa solitudine, ex
 aquis ipsia. E cælo hominum Pater clamat: «Hic
 sit Filius meus dilectus, in quo bene complacui⁹;»
 in terra: Vox clamantis in deserto: Parate viam
 Domini¹⁰; » et aquis: Elevaverunt flumina vo-
 cem suam, elevabunt flumina fluctus suos avocibus
 aquarum multarum¹¹.» A tribus his testibus
 monstratus in Jordana Deus homo declaratur mundi
 Dominus et conditor. Et qui omnia replet, per cir-
 cuitum videtur mundum obire; ut eum qui e cælo
 decidit, luciferum, terramque et mare deleturum
 jactitantem undique expellat, ejus destruens ty-
 rannidem. Vide enim, e cælo descendit Dominus
 carne indutus natus est, in aquis incedit, ex aquis
 egresso cæli rursus illi aperiantur, accepturi
 cœlestem cum terrestri carne rediturum, postquam
 nostræ naturæ damna reparaverit. Quemadmodum
 enim bonus pastor et misericors, si ovis perdita sit
 et longe ab aliis erraverit, ejus vestigia sequens,
 procedit ungulas observans, et si in præcipitium
 duçant vestigia, descendit investigans, et si in spel-
 uncam introierit, intrat et ipse et si per aquas in-
 cesserit, transit et ipse aquam, donec errantem re-
 ceperit receptamque in humeris portet congreget-
 que cæteris feliciter vagantibus; ita sane et bonus
 Pastor qui animam suam pro ovibus ponit, homine
 a pristinæ gloriæ summitate dejecto in terram, per
 aquas inundantes incedente et ad extremam mise-
 riam adducto eadem semita ac homo errabundus
 libenter et absque peccato venit. De excelso in
 terram venit, speluncam ingreditur, errantem in-
 quirens; præsepescrutatur propter eum qui jumen-
 tis comparatus est; in aquam descendit fluvialem

⁷ Jerem. xxxi, 15. ⁸ Isa. ltv, 1. ⁹ Matth. iii, 17; xvii, 5, ¹⁰ Isa. xl, 3; Matth. iii, 3. ¹¹ Psal xciii, 3.

propter eam ovem quæ aquis submersa est. Invenit quod erraverat, et statim cœlestes januæ aperiuntur, imo vero, ut Scripturæ verbo utar¹³, patefactæ sunt cataractæ cœli, unde et prius eruperunt inundantes pluvie, et hominem per aquas salvatum, qui prius per aquas perierat, suscipiunt, non autem, per aquas tantum, sed et per divinum Spiritum. Atque id per ingeniosam consequentiam. Audiit; enim ante diluvii immissionem hominum genus:» Non remanebit Spiritus meus in illis hominibus, quia caro sunt¹³;» unde ei postquam Spiritus ille, tanquam columba, evolavit (non enim tantam corruptorum hominum pestilentiam sustinebat), spiritus procellæ ejus in locum adductus est, et per aquas destructio; atque ita Deo odibile scelus hominum diluvio perditorum erat, ut renasceretur pro aquæ natura. Non enim tunc Spiritus Dei super aquas ferebatur. Dum enim adhuc aquæ tumescerent, cadaveraque ut verisimile est, innatarent, corvus quidem ex ea quæ omnia continebat, arca evolans, redire noluit, mortuis corporibus insidens, et corruptis gaudens, symbolum effectus dæmonis qui hominum casibus lætatur, sanguine gaudet nobisque jacentibus irridet. Columba autem non reperiens ubi pedes sisteret, ad eum qui miserat rediit. Sanctus enim Spiritus non habitabit in corpore peccatis serviente. Columba porro solet adhiberi ut Spiritus sancti symbolum. Ita res se tunchabebant, et vitalis aqua hominibus perniciem attulit. Nunc autem, secunda, ut aiunt, navigatio, et puppim nostræ naturæ impellens substantia ab eo qui nobis invigilat nostraque curat, refluxus venit et via viæ priori contraria incedit. Ex aquis in Spiritum, a Spiritu in cœlum, et desideratam deificationem. Quam intempestive olim invadere conata mulier, extensione dexteræ, perdidit et quæ in manibus habebat, et cum Deus fieri tentaret homo, parum abfuit quin et homo esse desineret. Homo enim constat anima et corpore; quem mortis gladius scindit, unionemque dissolvit, quacum solvitur et appellatio, et terra solum modo nominatur. Ait enim: » Terra es, et in terram revertaris¹⁴. » Cum enim uno impetu et confestim in cœlum ascendere cogitaret, fraude seductus lapsus est, et decidit, et tanquam gleba ruptus est super terram, et in infernum dissipata ossa ejus. Accinat enim David suum¹⁵ primo homini dejecto opportunum epitaphium. Oportebat autem non ita, sed quodam ordine et consequentia eum ascensionem suam curare excellenti humilitate tanquam duce utentem.

γῆς ἐρράγη ἐπὶ τῆς, γῆς δισκορπίσθη τὰ ὄστα αὐτοῦ
χρ κειμένων τὸν ἐπιτάφιον πρόσφορον· ἔδει δὲ οὐχ
μελετῆσαι ὁδηγῶ ἀρίστη ταπεινοφροσύνη χρώμενον.

IV. Sed agedum et conabimur explicationem agredi verborum Evangelii quæ hodie legenda sunt. Quæ quidem divinissimum Marcum extollunt, par-

A κείσιν, ἐπὶ γῆς ἔρχεται, σπῆλαιον εἰσέρχεται, τὸ
πεπλανημένον ἀναζητῶν, τὰς φάντας διερευνᾷ διὰ
τὸν παραβληθέντα τοῖς κτήνεσι· εἰς ὕδωρ κατα-
βαίνει ποτάμιον διὰ τὸ κατακλυσθῆναι τοῖς ὕδασι
πρόβατον· εὐρίσκει τὸ πλανηθῆναι, καὶ εὐθύς αἰ οὐρέ-
ναι πτύχες ἀναζυγούνται, μᾶλλον δὲ φάναι τὸ τῆς
Γραφῆς, ἀνοίγονται οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ,
ὄθεν καὶ ὁ κατακλύσας ὑπέτος πρότερον κατερράγη,
καὶ δι' ὕδατος σωζόμενον, τὸν ἐξ ὕδατος ἀπολωλότα
πρώην ἀνθρώπων ὑποδέχονται, πλὴν οὐ δι' ὕδατος
μόνον, ἀλλὰ καὶ Πνεύματος θείου. Καὶ τοῦτο κατ'
ἀκολουθίαν ἐμήχανον· ἤκουσε γὰρ πρὸ τῆς ἐπιτρο-
ρᾶς τοῦ κατακλισμοῦ τὸν ἀνθρώπινον ὡς « Οὐ μὴ
καταμείνῃ τὸ Πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις
διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκα » ὄθεν καὶ τοῦ Πνεύματος
B τότε δίκην περιστερᾶς ἀποπτάντος (οὐκ ἔφερε γὰρ
τὴν τσαῖνδε τῶν ἀκαθαρσιῶν δυσωδίαν) πνεῦμα
καταιγίδος ἀντεπηνέχθη, καὶ ἡ ἐξ ὕδατων πανωλε-
θρία καὶ οὕτω θεοστρυγίς τὸ μῦθος ἦν τῶν κατακλυ-
σθέντων ἀνθρώπων ὡς ἀναβλαστῆναι τοῦτο καὶ τὴν
φύσιν τοῦ ὕδατος. Οὐ γὰρ ἐπιφέροτο τότε Πνεῦμα
θεοῦ ἐπάνω τοῦ ὕδατος· τεκμήριον δὲ, καὶ γὰρ ἔτι
τούτου ἐπικυμαίνοντος καὶ τῶν πτωμάτων ὡς εἰκὸς
ἐπινηχομένων, ὁ μὲν κόραξ ἀποπτερυξίμενος τῆς
παντοδῆγμονος κίβωτοῦ τὴν ὑποστροφὴν ἀπηνέματο,
ἐφιζάνων τοῖς νεκροῖς σώμασι καὶ τοῖς θνησιμαίοις
ἐπεντυφῶν, σύμβολον ὦν τοῦ χαίροντος τοῖς ἀνθρω-
πίνοις πτώμασι δαίμονος καὶ αἰμοχαροῦς καὶ ἐπεγ-
γλῶντος κειμένοις ἡμίῃ· ἢ γε μὴν περιστέρᾳ μὴ ἐν-
ροῦσα τοῖς ποσὶν αὐτῆς ἀνάπασιν καλίμπερος ἀνθ-
υποστρέφει τῶ ἀποστειλάντι. Πνεῦμα γὰρ ἅγιον οὐ
C κατοικῆσει ἐν σώματι κατὰ χρεω ἁμαρτίας· ἐπεὶ περ
συμβολογραφεῖν οἶδε περιστέρᾳ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.
Ἦν μὲν ταῦτα τὸ τανικᾶδε, καὶ τὸ ζωτικὸν ὕδωρ ὀλέ-
θριον γέγονε τοῖς ἀνθρώποις. Τὰ νῦν δὲ δεύτερος, ὁ
φασί, πλοῦς, καὶ πρύμναν κρουσαμένη τῆς ἡμῶν
φύσεως ἡ ὑπόστασις παρὰ τοῦ συμφερόντος καὶ
κυβερνήσαντος γὰ κατ' ἡμᾶς ἀνάρρους ἦκει καὶ τὴν
ἐναντίαν τῇ προτέρᾳ καταθίσει πορεύεται, ἐξ ὕδα-
τος εἰς τὸ Πνεῦμα ἀπὸ τοῦ Πνεύματος εἰς τὸν οὐρανὸν
καὶ τὴν ἐπιθυμουμένην θέωσιν. Ἦς ἀκαιρῶς
πρώην ἐπιδραξασθαι πειραθείσα τῇ ἐκτάσει τῆς δε-
ξιᾶς ἀπόλωσε καὶ τὰ ἐν χειρὶ, καὶ θεὸς γενέσθαι
προσδοκῆσας ὁ ἀνθρώπος κεινδύνεικε μηδ' ἀνθρώ-
πος εἶναι. Ἀνθρώπος γὰρ τὸ σύνθετον ἐκ ψυχῆς τε
καὶ σώματος· τὸν δὲ τὸ τοῦ θανάτου ξίφος διχοτομεῖ,
καὶ τὴν συμπλοκὴν ἀναλύει, καὶ ἡ κλησις συνανα-
λύεται, καὶ γῆ ὀνομάζεται μόνον. « Γῆ γὰρ εἰ, φησί,
καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση. » Ἐπεὶ γὰρ ἐνὶ πηδῆματι
καὶ ἀθρόον πρὸς οὐρανὸν ἀναβῆναν ὤψα· τῇ ἀπάτη
D συναρπαγίς ὀλισθήσας κατέπεσε, καὶ ὡσεὶ πάχος
παρὰ τὸν ἄδην. Ἐπιψαλλέτω γὰρ ὁ Δαβὶδ τῶ γυνάρ-
οῦτως, ἀλλὰ τάξει τινὶ καὶ ἀκολουθίᾳ τὴν ἀνάστασιν

Δ'. Ἀλλὰ φέρε καὶ πειρασόμεθα τῇ ἐξηγήσει ἐπι-
βαλέσθαι τῶν τοῦ Εὐαγγελίου ρημάτων τῶν σήμερον
ἀναγνωσθησομένων. Τὰ δὲ συγγραφεῖα τὸν θεοτόκετον

¹³ Gen. vii, 11. ¹⁴ Gen. vi, 3. ¹⁵ Gen. iii, 19. ¹⁶ Psal lvi, 6.

Μάρκον ἀκούουσι, μικρὸν μὲν ὄντα πρῶτον ἐν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ (τῆς γὰρ τῶν ἑβδομήκοντα συναγωγίας ὁ ἀνὴρ), ἀλλ' ὅτι αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐποίησαν ὄργανον σωτηρίας, καὶ οἱ δάκτυλοι αὐτοῦ ἠρμόσαντο τὸ τῆς βασιλείας γράψαντες Εὐαγγέλιον· εἰς μέγιστον κλέος ἐπήρθη καὶ πρὸς ἰσοτιμίαν ἀνέβη τῶν κορυφαίων· εὐαγγελίστατο γὰρ δικαιοσύνην ἐν Ἐκκλησίᾳ μεγάλη πάσης τῆς οἰκουμένης, καὶ εἰς πάσαν γὰρ τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτοῦ. Καὶ ἐνίω μὲν τῶν ἐν τοῖς δώδεκα τὰ ὀνόματα τάχ' ἂν τοῖς πολλοῖς ἀρωσταῖ· τοῦ δεῦτε ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομα ἐν πάσῃ τῇ γῆ, καὶ ἐν ὑψηλῷ τῷ κηρύγματι ὁ εὐαγγελιστὴς τῷ Εὐαγγελίῳ συμμετρίως ἀγορεύεται καὶ συνεκφωνεῖται τραυῶς ἐπὶ τοῦ ἰεροῦ τῆς Ἐκκλησίας ὀνομασθέντος. Κἄν εἰς τὴν βασιλικὴν ἐκκλησίαν εἰσέλθῃς, Χριστιανικὴν δ' ὁμῶς, τῶν μὲν εὐαγγελικῶν ῥημάτων ἐστὶν ἄσύνετος διὰ τὸ ἀλλόγλωττον· ὁ Μάρκος δὲ ἀπαρκαποίητος εἰσδύσειταί σου τὰς ἀκοάς, καὶ ἀνάγνωσται εὐαγγελικῶν ῥημάτων τεκμήριο καὶ δοξάσεις τῶν Κύριον· Οὗτος τοίνυν ὁ τηλικούτος εὐαγγελιστὴς, ὁ τὴν φράσιν ἐπίταμος, τὴν δὲ γνώσιν πλατῦς, ἀρχὴν τοῦ κατ' αὐτὸν Εὐαγγελίου ποιεῖται τὴν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ φανέρωσιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Πρῶτον οὖν ἱερῶς πρὸς ὑμᾶς, ὅπερ τινὲ τῶν τοῦ Εὐαγγελίου σωμάτων ἐξηγητῶν χαριέντως νενοήται τι καὶ γέγραπται. Τῆς τῶν εὐαγγελιστῶν ἕνεκα τετρατύος ὁ ἐπὶ τῶν Χερουβιμ, φησὶ, καθήμενος Θεός, ἃ τετραπρόσωπα ἢ Ἰραφὴ λέγει, παρέδωκεν ἡμῖν τετραμόρφον τὸ Εὐαγγέλιον ἐν ἐνὶ πνεύματι συνεχόμενον. Ἐπερ οὖν τῶν Χερουβιμ ἕκαστον ἐν μὲν πρόσωπον εἶχεν ὁμοῖον λέοντι, ἕτερον δὲ ἀνθρώπῳ καὶ ἕτερον ἀετῇ, καὶ ἕτερον μόσχῳ· οὕτω καὶ ἡ τοῦ εὐαγγελικῶν κηρύγματος πραγματεία. Καὶ τὸ μὲν κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον εἶχει λέοντος πρόσωπον, βασιλικὸν γὰρ ὁ λέων καὶ ἡγεμονικόν· ὁμοίως οὖν καὶ ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τοῦ βασιλικῶν καὶ δεσποτικῶν ἀξιώματος τῆς Θεότητος τοῦ Λόγου ἤρξατο, εἰπὼν· « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος » τὸ δὲ κατὰ Ματθαίου ἀνθρωπόμορφον ἀπὸ γὰρ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως καὶ ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου ἤρξατο. Τὸ δὲ κατὰ Μάρκον ἀετῶ παρεκασόμενον· ἀπὸ γὰρ τῆς προφητείας ἤρξατο Ἰωάννου· ἡ δὲ προφητεία, χάρις προορατικῆ οὖσα, ὁξείως τὰ πόρρω βλέπουσα ἀετός ἐστι· ὁξυδερκίστατος γὰρ ὁ ἀετός. Μόσχῳ δὲ ὁμοῖον τὸ κατὰ Λουκᾶν, διότι ἀπὸ τῆς ἀρχιερατικῆς ἀξίας τοῦ Ζαχαρίου ἤρξατο ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ λαοῦ θυμωμένος καὶ μόσχος δὲ ἦν ὁ θυόμενος τότε· Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω κατ' ἀστέριαν τινὰ τὴν ἐπιβολὴν ὑψολογεῖται. Τῶν τριῶν τοίνυν παρεθέντων προσώπων ὁ ἀετός ἄρτι παρρησιαζίσσω, τὸ κατ' αὐτὸν λέουσα πτερόν, καὶ ἐπιτάσθω ἡμῖν τοῖς νεοσσοῖς αὐτοῦ· διὰ γὰρ τοῦ Εὐαγγελίου τοῖς ἀποστόλοις ἡμεῖς γεγενῆμεθα. Καὶ δεῖς τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐπισκιάζετω διὰ τοῦ ἐν αὐτῷ Πνεύματος· καὶ ὁξυδερκείας μεταδίδωτω εἰς τὸ κατοπτεῦσαι τὰ ἐν τῷ βίβει τῶν θείων λόγων ἐγκεκρυμμένα νοήματα. Ἐπαινώ μὲν τὸν αὐτὸν τὸ κατὰ Μάρκον παρεκασάντα Εὐαγ-

vum prius inter fratres Christi (ex septuaginta enim discipulis erat), sed ejus manus salutis instrumentum confecere et digiti ejus ordinavere scribentes Evangelium regni· Ad maximam gloriam elatus est et usque ad coryphæorum honorem ascendit. Evangelizavit enim justitiam in magna totius orbis Ecclesia et in omnem terram exivit sonus ejus. Et quorumdam quidem ex duodecim nomina multis forte sunt ignota ; hujus autem mirabile est nomen in universa terra, et excelso præconio evangelista una cum Evangelio clare magnificatur et proclamatur in sacro Ecclesie suggestu. Et si in barbarorum ecclesiam intres, Christianam tamen, fieri potest ut evangelicas voces non intelligas propter linguæ diversitatem ; Marcus autem non adulteratus tuas aures penetrabit, et evangelicorum verborum lectionem meditaberis et laudabis Dominum. Hic igitur tantus evangelista dictione brevis, scientia autem latus, initium sui Evangelii facit Filii Dei in Jordane manifestationem. Prius igitur vobis dicam quod ab uno ex sapientissimis Evangelii interpretibus excogitatum et scriptum est de quatuor evangelistarum numero : Qui super cherubim, inquit, sedet Deus, quibus quatuor vultus Scriptura tribuit, tradidit nobis quadruplici facie Evangelium, in uno spiritu comprehensum. Quemadmodum enim cherubim unumquodque unam quidem faciem habebat leonim similem, aliam vero homini, et tertiam aquilæ, et quartam vitulo ; ita et evangelici præconii actio. Et quidem Evangelium secundum Joannem habet Iconis faciem ; animal enim regium est et imperatorium leo ; similiter igitur et Joannes a regia et Dominica divinitatis dignitate sermonem cepit, dicens : « In principio erat Verbum, et Deus erat Verbum ¹⁶. » Evangelium autem secundum Matthæum faciem hominis habet : a nativitate enim secundum carnem et Verbi incarnatione narrationem incipit. Evangelium vero secundum Marcum aquilæ comparatur ; a Joannis enim prophetia incepit ; prophetia porro, cum res prævideat, rapide ea quæ longe sunt prospiciens, aquila est ; acutissime enim videt aquila. Vitulo simile est Evangelium secundum Lucam, eo quod incipiat a sacerdotali Zachariæ dignitate pro peccatis populi sacrificium offerentis, et tunc temporis vitulus immolabatur. Et hæc quidem eleganti conceptu celebrat. Tribus igitur aliis vultibus omissis, aquila jam eloquatur alas solvens et nobis suis pullis supervolitet, per Evangelium enim ab apostolis geniti sumus ; et alas suas extendens nos obumbret per Spiritum qui in ipsa est ; et participes nos faciat sui acuminis ut possimus intueri ea quæ in divinorum sermonum profunditate abscondita sunt. Laudo quidem eam Evangelii secundum Marcum cum aquila comparisonem. Accurata enim est comparatio non modo propter Joannis prophetiam, sed quia sermonis facies statim Jordanem aspicit, ubi sol justitie recens oritur.

¹⁶ Joan. 1, 1.

Aquila autem sola ex omnibus animalibus potest intentis oculis et absque dolore solis radios intueri. Ostendit evangelica aquila et in flumine Jordane celebratum divinum mysterium. Quemadmodum enim humana facies Evangelii secundum Matthæum festivitatis mysterium designavit, ita et Evangelii secundum Marcum aquila mysterium revelat divini baptismatis quo renovatur, ut aquilæ, veteris Adami juvenus, abluta hodie in Jordane et eam quæ ex transgressione prodierat, corruptionem excutens. Et aliunde aquila sola inter volucres ex aquis generationem habuit Creatoris mandato; et hoc secundum Marcum Evangelium a divino baptismo incipit, et in altum conscendens in cælo requiescit, Dominicæ assumptionis modum edocens, volatumque concludens per Salvatoris Christi ad Deum et Patrem ascensionem. Ac nisi longior videri deberem, in medium quoque afferrem aetitem lapidem mire aquilæ huic in pullos utilem. Petrus autem hanc faciem aquilæ præbens Evangelium plurimum juvat dictando, bene ad volandum movens historiam ad hunc salutarem conatum. Sed hæc ambitiosius dicta sunt, cum erectus mihi sermo sit ad magnam hanc aquilam. Hujus igitur initium est evolendum abundantius. Initium corporis cujuslibet omnino est caput. Caput autem evangelicæ hujus narrationis est Christus, etsi caput in modum servi ante Baptistam inclinet.

ἔγχεῖρσιν. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν φιλοτιμότερον εἰρηται συμμετεωρισθέντος μοι τοῦ λόγου τῷ μεγάλῳ τούτῳ ἀετῷ. Τὴν ἀρχὴν τοίνυν τούτου περιεργαστέον ἐξηγητικώτερον. Ἀρχὴ δὲ σώματος πάντη πάντως ἡ κεφαλὴ. Κεφαλὴ δὲ τῆς εὐαγγελικῆς ταυτησὶ πραγματείας Χριστός, καὶ τὴν κεφαλὴν δουλικῶς υποκλίνῃ τῷ Βαπτιστῇ.

V. « Initium Evangelii Jesu Christi, Filii Dei, ut scriptum est in prophetis: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam qui præparabit viam tuam ante te. Vox clamatis in deserto: Parate viam Domini⁴⁷, » et reliqua. Granum frumenti in terræ sinu absconditum et solum principium fit abundantis messis et spicam profert multis pro uno granis refertam. Veteri lege nimium arcta jam cessante et soluta (omnes enim prophetæ et lex usque ad Joannem prophetaverunt), initium quoddam alterum et altera germinatio inde apparet, vita secundum Christum et Evangelium regni. Quemadmodum igitur in terram injectum frumentum finis quidem est spicarum unde ortum est. initium autem fit aliarum quæ inde nasci debent spicarum; sic et tibi baptisma et Præcursor venit ut sit quidem finis legis et prophetarum sigillum concludens, principium autem et radix Novi Testamenti et gratiæ plenitudinis. Et postquam principium illud et semen corruptum est, ille qui semen Abrahæ suscepit Dominus, spicam emisit vitæ, evangelicum dico præconium, unde conficitur purus angelorum panis, panis quidem, sed immaterialis, per eum qui in ignis figura sponte descendit, sanctissimum Spiritum; panem angelorum dico, angelicam vitam

ἄγλιον· εὐστοχος γὰρ ἡ παρεκκασία εὐ μόνου δεῖκ τῆν προφητεῖαν Ἰωάννου, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ πρόσωπον εὐθύς τοῦ λόγου κατευθῦ τοῦ Ἰορδάνου ἀρῆ, ὅπου ἡ τῆς δικαιοσύνης ἡλιος ἀρτι ἀνίσχει· ἀετοῦ δὲ μόνου τῶν ἀπάντων ζῶων τὸ ἐπαντρανίζειν ἀσκαρδαμικῆ καὶ δίχα καταμύσεως τοῖς ἡλιακοῖς ἀκτινοβολήμασι. Δηλοῖ δὲ ὁ εὐαγγελικὸς ἀετός καὶ τὸ ἐν Ἰορδάνῃ τῷ ποταμῷ ἱερουργούμενον θεῖον μυστήριον. Ὡς γὰρ τὸ ἀνθρωπόμορφον τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου τὸ τῆς ἑορτῆς μυστήριον ὑπεσήμεναι, τοῦ Θεοῦ λέγων τὴν ἐνανθρώπησιν· οὕτω καὶ ὁ κατὰ Μάρκον ἀετός τὴν τέλει τὴν ὑπεμφάνειν τοῦ θεῖου βαπτίσματος, δε' οὐ ἀνακαινίζεται ὡς ἀετοῦ ἡ νεότης τοῦ παλαιοῦ Ἀδάμ, λουομένη σήμερον ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, καὶ τὴν ἐκ παραβάσεως ἀποσειομένη φθοράν. Καὶ ἄλλως δὲ ὁ ἀετός οἶα δὴ πτηνὸν ἐξ ὑδάτων ἔσχε τὴν γένεσιν κελύσματι δημιουργικῷ· καὶ τὸ κατὰ Μάρκον τοῦτο Εὐαγγέλιον ἐκ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος ἀρχεται, καὶ προῖον εἰς τὸ ὕψος καταλήγει τοῦ οὐρανοῦ, τῆς Δεσποτικῆς ἀναλήψεως ἐκδιδάσκον τὸν τρόπον καὶ συμπεραῖνον τὴν πτῆσιν τῇ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα ἀναβάσει τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Εἰ δὲ μὴ περιεργότερος ἐμῆλλον δοῦμαι πλέον τοῦ δεόντος, καὶ τὸν ἀετὶ τὴν λίθον εἰς μέσον ἂν παρηγαγον ἐπειρικῶς τῷ πτηνῷ τούτῳ πρὸς τοὺς τόκους συμφέροντα. Πέτρος δὲ τῷ ἀετομόρφῳ τούτῳ Εὐαγγελίῳ τὸ πλείστον συνεβάλετο, ὑπαγορευτῆς αὐτοῦ γεγονώς, εὐ ἀναπερῶσας τὸν συγγραφεῖα πρὸς τὴν σωτηριώδη ταύτην

C E. « Ἀρχὴ τοῦ Εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὡς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις· Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἐμπροσθέν σου. Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, » καὶ τὰ ἐξῆς. Ὁ κόκκος τοῦ σίτου, ἔγκαταχυθεὶς ταῖς λαγύραις τῆς γῆς καὶ λυόμενος, ἀρχὴ γίνεται πολυφόρου σιτοδοσίας, καὶ στάχυν προφέρει πολλοῖς ἀνθ' ἑνὸς βροίθοντα κόκκοις. Τοῦ τοίνυν παλαιοῦ νόμου καὶ λίαν ἐστενωμένου ἤδη λήγοντος καὶ λυομένου (πάντες γὰρ οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος εἰς Ἰωάννου προεισήτευσαν) ἀρχὴ τις ἑτέρα καὶ βλάστη ἐκείθεν προφαίνεται ἡ κατὰ Χριστὸν πολιτεία καὶ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας. Ὡσπερ τοίνυν ὁ καταβαλλόμενος ἐν τῇ γῇ σίτος τέλος μὲν τῶν σταχυῶν ὄθεν ἐξέφυ, ἀρχὴ δὲ γίνεται αὐθις τῶν ἐξ αὐτοῦ ἀναφρησομένων ἀσταχυῶν ἑτέρων· οὕτω σοι συνηλθε κατὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ Προδρόμου, ὡς εἶναι αὐτὸν πέρας μὲν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἐπισφράγισμα, ἀρχὴν δὲ καὶ ρίζαν τῆς Νέας Διαθήκης καὶ τοῦ τῆς χάριτος πληρώματος· καὶ ταύτης τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ σπέρματος τούτου φθιόντων ὁ τοῦ σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαβόμενος Κύριος, τὸν στάχυν ἐξῆνθησε τῆς ζωῆς, τὸ εὐαγγελικὸν φημι κήρυγμα, ὄθεν ἀρτοποιεῖται ὁ καθαρὸς τῶν ἁγίων

⁴⁷ Marc. I, 4.

ἄρτος, και ἄρτος και αὔλος διὰ τοῦ ἐν εἶδει πυρός Α et virtutis amicam conversationem, quam et Deus
 αὐτέξουσίως κατεληλυθός Πνεύματος πανουργίου. esurit, et non eam præstantes valde increpat ;
 ἄρτον δὲ ἀγγελικὸν φημι τον ἀγγελικὸν βίον και τὴν « Esurivi, inquit, et non dedisti mihi mandu-
 φιλάρετον διαγωγὴν, ἣν και ὡς Θεὸς πεινᾷ, και τοῖς care 18. » Esurit enim omnino nostram salutem ;
 μὴ παρέχουσιν ἐπειδριμώμενος. « Επεινάσα, » λέγει, salus autem vita pura est et in proximum dilectio.
 « και οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν. » Πεινᾷ γάρ πάντοτε Quemadmodum igiturdixi, seminantis typum præ-
 τὴν σωτηρίαν ἡμῶν. Ἡ δὲ σωτηρία βίος ἐστὶ καθα- bunit Joannis Baptistæ præconium et baptismum. Quo
 ρός και ἡ πρὸς τοῦ πλησίον ἀγάπη. Ὅπερ οὖν εἶλεγον, soluto et subterlapso, effloruit gratiæ spica. Et prop-
 σπόρου τύπον ἐπέειχε τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ priam quidem diminutionem conspiciens Baptista,
 κηρυγμα και τὸ βάπτισμα. Και αὐτοῦ λυθέντος και progressum autem et incrementum gratiæ illius
 ὑπορρέυσαντος, ἐξήθησεν ὁ τῆς χάριτος ἀσταχυς. spiceæ, sincere ad eos qui se adibant clamabat :
 Και τοῖσιν τὴν ἑαυτοῦ μὲν μείωσιν ὁ Βαπτιστῆς « Me oportet minui, illum autem crescere 19, » de
 συνορών, προκοπὴν δὲ και αὐξησιν τοῦ τῆς χάριτος Christo dicens, non de hoc contristatus, sed læta-
 στάχυος, ἐβόα παρρησια πρὸς τοὺς συνιόντας, « Ἐμέ tus. Hujus enim corruptio et Evangelii seminatio
 δεῖ ἐλαττοῦσθαι, ἐκείνον δὲ αὐξάνειν, » περὶ τοῦ Χρι- et germinatio in unum coibant et concurrebant,
 στοῦ λέγων, οὐκ ἀλγυνόμενος ἐπὶ τούτου, ἀλλ' ἀγα- B hominis nempe concinnationem. Et aliunde legis
 λιώμενος ἢ τε γάρ φθίσις τούτου και ἡ τοῦ Εὐαγ- coarctatio granum unum emittebat propter unita-
 γελίου φύσις εἶπουν βλάστησις εἰς ἐν συνέβαινον tam gentis quæ sub lege erat : « Notus enim in Ju-
 και συντρέχον, τὸ συνθεῖναι τὸν ἄνθρωπον. Και ἄ- dæa Deus 20, » neque ultra. Gratia vero gentium
 λως δὲ τὸ τοῦ νόμου ἐστεινωμένον κόκκου λόγον omnimodum semen congregavit et in centum et
 ἐπέειχε διὰ τὸ τοῦ ἔθνους τοῦ ὑπὸ τὸν νόμον μονοειδέ- in sexaginta et in triginta bonorum ejus actuum
 γνωστός γάρ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ Θεός, και οὐ περαιτέ- productio multiplicata est. Ita initium Evangelii
 ρω ἢ δὲ χάρις τὴν τῶν ἔθνῶν συνήγαγε πανσπερ- Christi est Joannis ad homines revelatio. Ideo et
 μίαν και εἰς ἑκατόν και εἰς ἐξήκοντα και εἰς τριάκον- inquit : « Ut scriptum est in prophetis : Ecce ego
 τα ἐμφορία [εὐφορία] τῶν ἀγαθῶν αὐτῆς πράξεων mitto angelum meum ante faciem tuam qui præpa-
 ἐπληθύνθη. Οὕτως ἀρχὴ τοῦ Εὐαγγελίου Χριστοῦ ἢ rabis viam tuam ante te. » Ut ex Patre venit vox
 τοῦ Ἰωάννου πρὸς τοὺς ἀνθρώπους φανέρωσις. Διὸ qui vitam angelorum ducit Joannem, ne solum-
 και φησι, « Ὅς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις· Ἰδοὺ modo nativitati ex Virgine præcurrat Gabriel,
 ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, sed hujus in Jordane regenerationis, qua pro me
 ὡς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἐμπροσθέν σου. » Ὡς regeneratus est (mea enim est Christi regeneratio),
 ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐστὶν ὁ λόγος τὸν ἐξ αὐτοῦ Μο- C angelus Joannes adduceretur. Sed tunc quidem im-
 νογενῆ λελεγμένους, και ἄγγελον ὀνομάζων τὸν ἄγγε- materialis et invisibilis, quia adhuc abscondebatur
 λόβιον Ἰωάννην, ἵνα μὴ μόνον τῆς ἐκ Παρθένου γεν- incarnationis œconomia, ac nemini nisi Virgini nota
 νήσεως ἄγγελος προτρέχει ὁ Γαβριήλ, ἀλλὰ και τῆς erat hujus vis mysterii. Nunc autem indutus carne
 ἐν Ἰορδάνῃ ἀναγεννήσεως, ἣν ὑπὲρ ἐμοῦ ἀνεγεννήθη angelus Domini presentię præcurrit, gratia ange-
 (ἐμὴ γάρ ἡ τοῦ Χριστοῦ ἀναγέννησις), ἄγγελος ὁ lica plenus, vocem autem sinceritate plenam emit-
 Ἰωάννης προεισάγεται. Ἀλλὰ τότε μὲν αὔλος και tens. Diceres tonitru scorpiones stimulum gerentes
 ἀορατος διὰ τὸ ἐπὶ κεκρυφθαι τὴν τῆς σαρκώσεως stupore percellens venenatosque serpentes terrore
 οἰκονομίαν, και πλὴν τῆς Παρθένου ἀγνωστον εἶναι implens tanto ut fere sub terram descendere cu-
 πσι τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν· τὰ νῦν δὲ ὁ ἔνσαρ- pient. Quid enim sibi vult illud, quod genimina vi-
 κος ἄγγελος τῆς τοῦ Δεσπότητος παρουσίας πρότρεχει, perarum nominati silent et austera hæc verba reti-
 χάριτος μὲν ἀγγελικῆς ἐμπλεως, φωνὴν δὲ ἀφίεις nent, et stupefacti stant, quasi fulmine percussi ?
 γέμουσαν παρρησίας. Βροντὴν ἄλλην φαίη τις ἂν Indutus igitur carne angelus, imo vero vitam an-
 τους κεντροφόρους σκορπίους καταπτήσσοις, και gelorum ducens homo Christi Dei manifestationi
 ἰοδόλους ὄφεις φοβοῦσαν, και μόνον οὐχὶ δύνεν ὑπό præcurrit, sed non immaterialis et incorporeus,
 γῆν εὐχομένους τῷ φόβῳ. Τὶ γάρ ἕτερον βούλεται D multas ob rationes. Oportebat enim coram Judæis
 τὸ γεννήματα ἔχιδνῶν τούτους ὀνομαζομένους σιγαῖν stantem dicere et audire et tanquam digito eis in-
 και ἀνέχεσθαι τῶν αὐστηρῶν τουτωνί ρημάτων, και dicare ac ostendere Christum manifestatum quem
 ἐνεοῦς ἐστηκέναι ὡς ἐμβροντήτους ; Ἐνσαρκος οὖν ignorabant. Si enim natura fuisset angelus, qui
 ἄγγελος, μᾶλλον δὲ ἀγγελόβιος ἄνθρωπος, τῆς θεοφα- eum vidissent, id passi essent quod Manue, dicen-
 νείας προτρέχει Χριστοῦ, ἀλλ' οὐχὶ αὔλος και ἀσω- tes : « Perimus, Deum vidimus 21, » formam hanc
 ματος πολλῶν ἕνεκεν τρόπων. Ἐδεῖ γάρ ἀντεμέτω- nusitatum non ferentes. Sed et quia ad baptismatis
 πον ἰστάμενον τοῖς Ἰουδαίοις λέγειν τε και ἀκούειν ministerium necesse erat ut ille assumeretur, ne-
 και οἷον δακτυλοδεικτοῦντα ὑποδεικνύειν τοῖς ἀγνω- cesse erat ut manibus Dominum tractaret, humili-
 οῦσι τὸν φανεῖτα Χριστόν. Εἰ δὲ φύσει ἄγγελος ἦν ὁ itatisque exemplar eo ipso baptismate præberetur,
 τὰ τοιαῦτα τελίσων, ἔπαθον ἂν και τότε τὸ τοῦ Μανιέ Domini capite inclinato, tacto et ad aquas descen-

18 Matth. xxv, 42. 19 Joan. iii, 30. 20 Psal. lxxv, 2. 21 Judic. xiii, 21.

dente. Arrogantium enim et ostentatorum Hebræorum erat illud : » Noli me tangere ²¹, » quod et iis Isaias ²² exprobrat dicens : « Vae iis qui dicunt : Longe a me, noli me tangere, mundus enim sum. » Omnium autem rationum solidissima hæc est : Cum deberet revelatus Deus vitam in terris degere angelos plane decentem et edocere jejunium indesinentes preces, humi cubationem extremam paupertatem, sinceritatem in veritate adversus potentes usque ad mortem propugnanda, peccato resistantiam, hæc autem impossibilia viderentur et impracticabilia audientibus : hanc enim viventem et divine descriptam vitæ imaginem introduxit Christus ex omnibus qui modo dicta sunt coloribus conflata ac juxta accuratam formam depictam ; quam ut imitarentur, eos qui vellent incitavit. Licet enim, dummodo velint. Una enim est natura apud omnes, et omnium horum capax est, si ei vis adhibeatur. Propter hæc omnia per hominem, non autem per angelum facta est Christi adventus manifestatio. Inhærendum igitur nostro proposito.

λομένους ἀνέκιν· ἔξιστι γὰρ, ἐὰν μόνον βουληθῶσι. Μία γὰρ ἡ φύσις ἐν πᾶσι καὶ πάντων τούτων χωρητικῆ, ἐὰν βιάζῃται. Διὰ ταῦτα πάντα δι' ἀνθρώπου, καὶ οὐ δι' ἀγγέλου, ἢ φανέρωσις τῆς παρουσίας ἐγένετο τοῦ Χριστοῦ. Ἀντικείμενον οὖν πάλιν τοῦ προκειμένου.

VI. « Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam qui præparabit viam tuam ante te. » Ita major omnibus prophetis est Joannes, et tanto, quanto major est homine angelus. Maximus igitur inter prophetas et Ezechiel ; atque hujus viri magnificentia exhibetur ei qui ejus librum tractat, oculisque mentis terribiles illas visiones intuetur. Hoc quidem ministro et propheta usus Dominus Sabaoth ut Judæis suam voluntatem intimet : « Fili hominis, inquit, mittam ego te ad domum Israel exacerbantis me ²³. » Joannem autem non ita advocat. Sed quomodo? « Ecce mitto angelum meum » Deinde quid? Angelus quidem nominatur : num autem eorum est qui longe sunt a Domini facie (etenim propter divinam qua gaudent familiaritatem longe distantium cohors, ut aiunt, magis proprium angelorum nomen sortita est)? Minime. Illud enim : « ante faciem tuam, » significat, prope faciem tuam ; « qui præparabit viam tuam ante te : » hominum animas disponet ad tuam cognitionem, scandalorum lapides disjiciet, verretque eas pœnitentiæ prædicatione, abluet introductorio baptismate et si pali quidem emergant e terra, et infructuosæ arbores inutiliter solum occupent, prope est securis, et tam prope ut jam ad radicem mittatur. Et propter hæc omnia faciles vias faciet ante præsentiam tuam.

« Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini. » Angelus et vocis repressio Joannis prænuntiavit conceptionem. Natus deinde qui conceptus

²¹ Joan. xx, 17. ²² Imo Thren. iv, 15. ²³ Ezech. ii, 3.

Α καμίν' » τὸ τῆς μορφῆς μὴ φέροντας ἐξέκλιν. Ἄλλ' ὅτι καὶ πρὸς λειτουργίαν τοῦ βαπτίσματος ἴδεν τούτων παραλαβῆναι, ἴδεν χειραπτηθῆναι πρὸ αὐτοῦ τῶν Δεισποτῶν, ἴδεν τοῦ τῆς ταπεινώσεως τύπου ἐξ αὐτοῦ τοῦ βαπτίσματος ὑποδειχθέντος διὰ τῆς ὑποκλίσεως τῆς Δεισποτικῆς κεφαλῆς ἀπτομένην καὶ καταβιβάζουσαν ἐπὶ τὰ ὕδατα. Τῶν γὰρ οἰκτιματιῶν τούτων καὶ ἀλαζόνων Ἑβραίων ἦν το, « Μὴ μου ἄπτου » ὁ καὶ ὁ Ἰσαίας τούτων κατηγορεῖ λέγων « Οὐαὶ οἱ λέγοντες, Ἠρόδω ἀπ' ἐμοῦ, μὴ μου ἄπτου, καθάρως γὰρ εἰμι. » Τὸ δὲ κηφαλαϊωδέστερον τῶν ἄλλων αἰτίων τούτου ἐστίν· Ἐπὶ ἑμίλλῳ ὁ ἐπιφανεὶς Θεὸς πολιτείας ἐπὶ γῆς εἰσάγειν ἀγγέλους προΐπουσαν ἀντικρυς καὶ διδάσκειν νηστειαν, ἀδιάλειπτον προσευχὴν, χαμευτικαν, ἐσχάτην ἀκαταμοσύνην, παθήσειαν, ὑπὲρ τῆς ἀληθείας πρὸς τοὺς ἐν ὑπεροχῇ μέχρι θανάτου, πρὸς τὴν ἀμαρτίαν, ἀντικατάστασται, ταῦτα δὲ ἀδύνατα τοῖς ἀκούουσιν ἐδόκει καὶ ἀκατόρθωτα τὴν ζωσασαν ταύτην εἰκόνα καὶ θεόγραφον ὁ Χριστὸς εἰσήγαγεν ἐν τῇ βίῳ, ἐκ πάντων τῶν ἀνωτέρω εἰρημίνων συγκειμένην χρισμάτων, καὶ πρὸς ἀκριβῆ τὴν μόρφωσιν ἐξωγραφημένην, καὶ μεταγράψεν ἐκεῖθεν τοὺς βου-

ς. « Ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἀγγέλον μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἐμπροσθέν σου. » Οὕτως μείζων πάντων τῶν προφητῶν ὁ Ἰωάννης, καὶ τοσοῦτο μείζων, ὅσον ἀγγέλος ἀνθρώπου. Μείζωτός μὲν οὖν ἐν προφήταις καὶ Ἰεζεκιήλ καὶ μᾶλλον ἂν τις τὸ τοῦ ἀνδρὸς μεγαλείον ἐν τῇ κατ' αὐτὸν παρακύνφας βίβλῳ, καὶ νοός διμύσει τὰς φοικωθεὶς ἐκείνας ὁράσεις ἰδῶν. Τούτῳ δὲ ὁ βασιλεὺς Σαβαώθ ὑπερέτη καὶ λειτουργῆ χρωόμενος εἰς τὸ γνωρίσαι τοῖς Ἰουδαίοις τὸ ἑαυτοῦ βούλημα, « Ἰὲ ἀνθρώπου, φησίν, ἐξαπόστειλὼ ἐγὼ σε πρὸς τὸν οἶκον Ἰσραὴλ τοῦ παραπικραίνοντος. » Τὸν Ἰωάννην δὲ οὐχ οὕτω καλεῖ. Ἀλλὰ πῶς ; « Ἰδοὺ, ἀποστέλλω τὸν ἀγγέλον μου. » Εἶτα τί ; Ἀγγέλος μὲν ὀνομάζεται· ἐστὶ δὲ ἄρα τῶν ἀρισταμύμων πορρότερον τοῦ δεσποτικῶν προσώπου (καὶ γὰρ κατεγγύς θεῖας οἰκίωσις διεσταμίνων, οἷον φασι τὸ τάγμα τὸ ἰδικωτέρων τῶν ἀγγελονομιῶν λαχόν) ; Οὕμενον. Τὸ γὰρ, « πρὸ προσώπου σου, » τοῦτο δηλοῖ, τὸ ἐγγύς τοῦ προσώπου σου· « ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἐμπροσθέν σου, » προετοιμάσει τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς εἰς τὴν σὴν ἐπίγνωσιν· τοὺς τῶν προσκομιμάτων λίθους διαδύρειμα μακράν· σαρώσει ταύτας τῇ τῆς μετανοίας κηρύγματι, ἐκπλυνεῖ τῷ εἰσαγωγικῷ βαπτίσματι· κἄν σκόλοπις τινες τῆς ἀνακύπτωσι καὶ ἄκαρπα δένδρα καταργῶσι τὸν τόπον, ἢ ἀξίνη ἐγγύς, καὶ τοσοῦτον, ὡς καὶ τῆς ρίζης ἀπεισθαι ἤδη· καὶ διὰ τούτων πάντων λείας τὰς ὁδοὺς ποιήσει τῆς παρουσίας σου.

Ζ'. « Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου. » Ἀγγέλος καὶ φωνὴ ἐποχῆ τὴν Ἰωάννου προεδήλωσε σύλληψιν. Εἶτα γεννηθεὶς ὁ

συνελημμένους και μικρὸν φανεῖς ἀπεκρύβη, και ἐφ' ἄλλην τριακονταετίαν πατρῶζων ἦν τὰ εἰς ἀφωμίαν, οὐ κωλυομένης τῆς φύσεως ἐκ πάθους τινός, ἀλλ' ὡς μὴ ὄντος τοῦ ἀκρωμένου ἀνθρώπου · ὁ δὲ ὠμίλει, τῷ Θεῷ ὠμίλει, ὃς και σιωπῶντων ἀκούει. Οὗτος τοῖνον ἄγγελος και φωνὴ ἐν παρουσίᾳ τοῦ Χριστοῦ ἀναφαίνεται · ἄγγελος, διὰ τὸν Κύριον Σαβαώθ ἐλθόντα πληρῶσαι τὴν γῆν ὡς και τὸν οὐρανὸν τῆς ἐκεῖ τοῦ δόξης · φωνή, διὰ τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ τὸν πρὸς τὸν Θεὸν ὄντα και Θεόν. Τοῦτο δὲ παραδραμαῖ ὑμᾶς, οὐ βούλομαι ὅτι δύο προφητείας ὁ Εὐαγγελιστῆς, ὡς μίαν, παρέθηκε. Τοῦτο δὲ ἐστὶ τῆς κατ' ἐξαιρέτου συντομίας τοῦ Μάρκου. Τὸ μὲν γάρ, « Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου, » τῆς Μαλαχίου ἐστὶ προφητείας, ὃς ἐρχέται ἄγγελος · τὸ δὲ, « Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, » τοῦ μεγαλοφωνατάτου Ἰσαίου προσφωρῶτα ἐρημίτου · « Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου. » Ἐρχομαι δ' ἂν εἶη και ἡ τῆς Ἰουδαίας ἅπαντα χώρα και ἡ τῶν πόλεων αὐτῆς μητρόπολις Ἰερουσαλὴμ και κατὰ τὸ ἐνεστῶς και τὸ μέλλον · κατὰ τὸ ἐνεστῶς μὲν, ὅτι καρπὸς δικαιοσύνης οὐκ ἦν ἐν αὐτοῖς, γῆ δὲ ἦσαν ἄβατος και ἀνυδροσ. Ταύτη τοι και ὁ Ἰωάννης τὴν ἀκαρπία αὐτῶν διορθοῦμενος ἔλεγε · « Ποιήσατε καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας. » Αἱ δὲ ψυχὰι αὐτῶν ἐρημικαὶ ἄβατοι τε τῇ θεοργωσίᾳ και ἀνυδροὶ ἀπὸ τῶν προφητικῶν νεφελῶν ἐντέταλται γὰρ αὐταῖς παρὰ Θεοῦ τὸ μὴ βρέχειν ἐπ' αὐτούς. Και παντελῶς τὸ τῆς προφητείας ἤρηψε χάρισμα. Δαβὶδ δὲ, ὡς τὰ ἀθῆλα και τὰ κρύφια τῆς σοφίας αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε, τὴν ἐναλλαγὴν τῶν πραγμάτων ἐπὶ τὸ κρεῖττον (ὃ και σισμὸς παρὰ τῇ Γραφῇ ὀνομάζεται) και τὴν τῆς ἀβάτου ταύτης ἐρήμου ἐξημέρωσιν και διόρθωσιν προεξυμῶν ἐψάλλεν · « Ὁ Θεός, ἐν τῷ διαβαίνειν σε ἐν τῇ ἐρήμῳ γῆ ἐσαίσθη. Και γὰρ οἱ οὐρανοὶ ἔσταξαν ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ τοῦ Σινᾶ. Βροχὴν ἐκούσιον ἀφροεῖς, ὁ Θεός, τῇ κληρονομίᾳ σου, και ἐσθῆνσε · σὺ δὲ κατηρτίσω αὐτήν. » Ἐκδηλώτατα οὖν τὴν τοῦ Υἱοῦ παρουσίαν και τὴν τοῦ νόμου πρὸς τὴν χάριν μεταθέσιν ἢ προφητεία δηλοῖ, κατ' εὐδοκίαν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐν τῷ Σινᾶ ἐλεησουργηθεῖσαν. Θεὸν δὲ τοῦ Σινᾶ τὸν Πατέρα ἐκάλεσε διὰ τὴν ἐκείσε νομοθεσίαν. Τὴν γε μὴν δεδωρημένην παρὰ τοῦ Υἱοῦ θαψίλειαν τῶν θείων δωρεῶν και τὸ τῆς χάριτος Εὐαγγέλιον, βροχὴν ἐκούσιον, ἀφωρισμένην τῇ κληρονομίᾳ αὐτοῦ τῇ ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίᾳ, ὁ Δαβὶδ, ὡς ἐγὼ οἶμαι, κατονομάζει · ἢ γὰρ παλαιὰ νομοθεσία οὐ καθ' ἐκούσιον οὐδὲ κατὰ προκηγουμένην εὐδοκίαν ἐπέθειται, ἀλλὰ κατὰ συγκυτάθασιν, ὡσπερ ἂν εἰ και πατὴρ προσπαίξει τοῖς τέκνοις, ἀνθέλων αὐτὰ τῶν βλαβερῶν ἀθυρμάτων και τῆς μετὰ τῶν ἐξωλεστέων συνδιατριβῆς. Τί γὰρ εἶδει τῷ Θεῷ τῆς πολλῆς κρωμαγευρίας και τῆς ἐντεῦθεν κνίσσης; ἢ τὸ ἀήδεις και τὸ δυσπρόσιτον και ἀνθρώποι ἀποστρέγουσιν. Ὅτι δὲ ἀκούσιος, αὐτὸς ὁ πρὸς τοῦτο συγκραταθῆς ὑστερον τὸ οἰκεῖον ἀνεκάλυψε βούλημα, « Τίς ἐξεζήτησε ταῦτα, » λέγων, « ἐκ τῶν

A fuerat et paululum visus se abscondit et ad usque triginta annos patris silentium imitatus est; non quod impediabatur quodam morbo naturæ, sed quod non erant homines qui audirent. Cum Deo autem conversabatur, qui et tacentes audit. Ille igitur angelus et illa vos in Christi præsentia revelatur. Angelus, quia Dominus Sabaoth venerat implere terram et cælum sua gloria; vox, propter vocem Dei ad eum qui erat Deus et homo. Hoc autem vos præterire nolo, duas prophetias ut unam tradidisse prophetam; quod ex solita Marci brevitate procedit. Illud enim: « Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam. » e Malachiæ prophetia sumitur, qui angelus interpretatur. Id autem: « Vox clamantis in deserto, » convenientissime abeloquentissimo Isaia dictum est: « Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini. » Desertum fuerit omnis Judææ regio et ejus urbium metropolis Jerusalem et in præsentem et in futuro. Præsentem quidem tempore, quia justitiæ fructus apud eos non erat. Terra enim erant invia et inaquosa ²⁵. Ideo et Joannes sterilitatem eorum corrigens dicebat: « Facite fructus dignos pœnitentiæ ²⁶. » Animæ autem eorum desertæ et Dei cognitioni invia et nubibus prophetis inaquosæ. Mandavit enim illis Deus ne pluerent super eos. Atque omnino prophetiæ gratia cessavit. David cui obscura et abscondita sapientiæ suæ revelavit Deus, conversionem in melius (terræ motus enim in Scriptura nominatur) et hujus invii deserti fecunditatem et correctionem prophetans cecinit: « Cum Deus pertransiret in deserto, terra mota est. Etenim cæli distillaverunt a facie Dei Sinai. Pluviam voluntariam segregavit Deus, hæreditati tuæ, et infirmata est; tu vero perfecisti eam ²⁷. » Manifestissime igitur Filii præsentiam et legis ad gratiam transitum prophetia ostendit, secundum Dei Sinai benevolentiam perfectum. Deum autem Sinai Patrem appellavit propter legem in hoc monte datam; donatam autem a Filio abundantiam divinorum munerum et gratiæ Evangelium, pluviam voluntariam, segregatam ejus hæreditati, gentium ecclesiæ, David, ut opiuor, nominavit. Vetus enim lex non secundum voluntatem, neque secundum præcipuum benevolentiam exposita est; sed secundum accommodationem, quemadmodum pater cum filiis ludis, retrahens eos a periculosis ludis et perditorum societate. Quid enim Deo opus erat carni mactatione et adipe inde provenienti? quam etiam ut injucundam et odibilem homines aspernantur. Quod autem id inivium fecerit, ipse qui ad id se accommodabat, propriam deinde manifestavit voluntatem, Quis exquisivit, inquit, hæc de manibus vestris ²⁸? » Et David: « Hostiam et oblationem noluisti ²⁹. » Non modo autem propter bonorum actuum absentiam deserta Judæa nominata est, sed et propter futurum excidium et vastationem. Id enim et ipsa ve-

²⁵ Gen. i, 2. ²⁶ Luc. iii, 8, ²⁷ Psal. Lxvii, 8, 9, 40. ²⁸ Isa. i, 12. ²⁹ Psal, xxxviii, 7.

ritas Christus prædixit : « Ecce relinquitur domus A vestra deserta ³⁰. » Et dum esset in cruce et passione et descenderet ad inferos, terra mota est, et petrae scissæ sunt, et cæli distillaverunt lacrymas pro rore.

« Ἰδοὺ ἀφίεται ὁ οἶκος ἡμῶν ἔρημος. » Καὶ ἐν τῷ διαβαίνειν ἐκ τοῦ τε διὰ σταύρου καὶ τοῦ πάθους καὶ καταβαίνειν πρὸς ἄθην, γῆ ἐσεισθη, καὶ πέτραι διερράγησαν, καὶ οἱ οὐρανοὶ ἔσταξαν δάκρυον ἀντὶ δρόσου.

VIII. « Rectas facite semitas ejus. » Si enim rejecerint similitudinem cum genitis viperis, et qui decepti, serpentis vias omiserint, rectas semitas facient. Sic enim iis transgressionem corrigere licebit, et eos quæ in Cantico laudatur justitia amabit, et regenerationem quæ per baptismum est obtinebunt, et Patris cœlestis vere filii erunt. Si vero in priore via permanserint rursusque inveterationis et claudicationis incessum tanquam perversi et depravati filii, serpentium more circumvolunt, pectore et ventre incedentes, cupiditatibus et helluatione fruentes, futuram iram non effugient : furor enim illis, ut ait David, secundum similitudinem serpentis qui ab initio homicida est ; ventris autem cupiditate et cetaceos ventres supergrediuntur : domos enim viduarum comederunt, et orphanorum miseriis lætati sunt immiseri cordes.

IX. « Venit Joannes baptizans in deserto et prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Et accedebant ad eum omnis Jubææ regio et Jerosolymitani, et baptizabantur omnes in Jordane, confitentes peccata sua ³¹. » Rursum Marcus per brevioram viam procedit, et distantia colligit et in unam vallem derivare videtur duo baptismata et pari efficacia introductorium et perfectum ostendere. Foras aliquis credet Evangelistam dicere Joannis baptismum peccatorum remissionem præstare. Sed non ita est, non ita. Tantæ enim fons gratiæ solus est domini baptismus. Verba autem sic coherent : « Venit Joannes baptizans in deserto. » Et hic distinctionem interjice, lector, tanquam baptismati Joannis solidum murum opponas illudque a dominico baptismate sejungas. deinde dicit : « Et prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum ; » quod est Christi baptismata. Et patet aliunde ; illic enim dictum est, Baptizans, id est actum baptizandi operans ; hic vero ubi remissio est peccatorum, Prædicans, ut de futuro altero baptismate, cujus præco erat, non operator. Præparatio enim erat Joannis baptismata Dominici baptismatis et ut quædam præcursorio ; ut non modo vox præcureret Verbo, sed et baptismati baptismata.

καὶ οἶον τις προσδοκῶν ἵνα μὴ μόνον φωνῇ

μα.

X. « Erat autem Joannes vestitus pilis cameli et zona pellicea circa lumbos ejus ³². » Volebam bene cinctum illum et instructum viatorem paululum

χειρῶν ὑμῶν ; » Καὶ ὁ Δαβὶδ, « Θυσίαν καὶ προσφοράν οὐκ ἠθέλησας. » Οὐ μόνον δὲ διὰ τὴν ἄκαρπIAN τῶν ἐναρέτων πράξεων ἔρημος ἡ Ἰουδαία ὠνομάσθη, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν χρόνιον καταστροφήν καὶ ἐκπόρθησιν. Τοῦτο γὰρ καὶ ἡ αὐτοαλήθεια προσέειπε Χριστός

H'. « Εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. » Ἐάν γὰρ τὴν πρὸς τὰς γεγεννηκυίας ἐχθίδνας ὁμοιότητα διακτύσαι καὶ τοῦ ἀπατήσαντος ὄψεως ἐκκλίνειν τὰς ὁδοὺς, εὐθείας τὰς τρίβους ποιήσουσιν. Οὕτω γὰρ αὐτοῖς καὶ τὰ διαθήματα κατευθυνῆναι προσέεται, καὶ ἡ ἐν τῷ Ἄσματι εὐθύτης αὐτοῦ ἀγαπήσει, καὶ τῆς διὰ βαπτίσματος νεοποιήσεως ἐπιτελοῦνται, καὶ τέκνα γνήσια τοῦ ἐπουρανοῦ Πατρὸς ἔσονται. Εἰ δ' ἐπὶ τῆς προτέρας μενοῦσι, καὶ αὐθις παλαιώσεως καὶ χλωάνσεως, ὡς ἄλλοτριοι υἱοὶ καὶ ὡς γενεὰ σκολεὰ καὶ διστραμμένη, ὀφιωδῶς ἐλιξοῦσι τὴν πορείαν, ἐπὶ τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ πορευόμενοι, θυμῷ καὶ γαστριμαργίᾳ χαίροντες · ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς οὐ διαφυεζοῦνται · ὁ μὲν γὰρ θυμὸς αὐτοῖς, καθὼς φησὶν ὁ Δαβὶδ, κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ ὄψεως τοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνου · τῇ δὲ κοιλιομανίᾳ καὶ κητώσας πάσας γαστέρας ὑπερπεπαίκασι. Τὰς γὰρ οἰκίας τῶν χηρῶν κατεσθίοντες ἦσαν, καὶ ταῖς τῶν ὀρφανῶν συμφοραῖς εντρυφῶντες οἱ ἀνελετήμονες.

Θ'. « Ἐγένετο Ἰωάννης βαπτίζων ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφρασιν ἁμαρτιῶν. Καὶ ἐσπορεύοντο πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἡ Ἰουδαία χώρα καὶ οἱ Ἱεροσολυμίται, καὶ ἐβαπτίζοντο πάντες ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. » Πάλιν ὁ Μάρκος τὴν ἐπιτομωτέραν βαδίζει καὶ τὰ διστακῶτα συνάπτει, καὶ εἰς μίαν μισογάγκισαν δοκίᾳ μεταχτεύειν τὰ δύο βαπτίσματα, καὶ ἰσοδύναμον φαίνειν τὸ εἰσαγωγικὸν τῷ τελειωτικῷ · ἴσως γὰρ τίς οἰηθήσεται λέγειν τὸν εὐαγγελιστὴν ἄφρασιν ἁμαρτιῶν παρέχειν τὸ τοῦ Ἰωάννου βάπτισμα. Ἄλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν. Τῆς γὰρ ταύτης πηγαστικὸν χάριτος, μόνον τὸ Δεσποτικόν. Ἐχει δὲ οὕτως ἡ τοῦ λόγου ἀκολουθία · « Ἐγένετο ὁ Ἰωάννης βαπτίζων ἐν τῇ ἐρήμῳ · » καὶ στίξον ὄψε, ὁ ἀναγινώσκων, τὴν στιγμὴν ὡς ἔρυμα κραταίων τῷ τοῦ Ἰωάννου ἐπιστήσας βαπτίσματι, καὶ ἀποτεριχίας τοῦ Δεσποτικοῦ · εἶτα λέγει, « Καὶ κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφρασιν ἁμαρτιῶν, » ὁ ἔστι τὸ τοῦ Χριστοῦ. Δῆλον δὲ καὶ ἄλλως, ὅτι ἐκεῖ μὲν εἴρηται τὸ βαπτίζων, τουτέστιν, ἐνεργῶν τὸ βαπτίζειν, ἐνταῦθα δὲ ὅπου ἡ τῶν ἁμαρτιῶν ἄφρασις τὸ κηρύσσων ὡς ἐπὶ μέλλοντος ἑτέρου βαπτίσματος, οὐ κηρυξῆν, οὐχὶ τελειῆς. Προτοιμασία γὰρ ἦν καὶ προπαρασκευὴ τὸ τοῦ Ἰωάννου βάπτισμα πρὸς τὸ Δεσποτικὸν προτρέχη τοῦ Λόγου, ἀλλὰ καὶ βαπτίσματος βάπτισμα.

I'. « Ἦν δὲ ὁ Ἰωάννης ἐνδεδυμένος τρίχας καμήλου καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφύν αὐτοῦ. » Ἐβουλόμην τὸν εὐζωνον τουτον καὶ εὐσταλῆ ὁδοιπό-

³⁰ Luc. xiii, 35. ³¹ Marc. i, 4, 5. ³² Ibid, 6,

ρον τῆς στενῆς τε καὶ τεθλιμμένης μικρὸν ἐπίσχειν καὶ τὸ αὐτοῦ περιεργάσασθαι ἔνδυμα, καὶ τὸν ἰστουργήσαντα ἐκζητῆσαι καὶ διὰ τῶν τριχῶν καμήλου ἐξυφάνθη ζώου ἀκαθάρτου, καὶ οὐχὶ μάλλον ἐρίου προβατικού, ἢ μηλωτῆς ὀλοκλήρου, οἷον ἦν καὶ τὸ τοῦ Θεοσβῆθεν Ἠλιοῦ. Ἄλλ' ἐπειδὴ διακορεῖς ὀρώμεν τοῦ λόγου γεγονότας ὑμᾶς καὶ πρὸς τὸ μῆκος τῆς διδασκαλίας ἰλιγγιάσαντας, ἐνταῦθα ὅπου τὸ ἀσκητικὸν ἔνδυμα τοῦ Ἰωάννου, τὴν ὑφὴν διοπερανοῦμεν τοῦ λόγου. Καὶ οὐχ ὑπωπτεύσαμεν εἰς νοῦν ὑμᾶς συμβαλεῖν ὡς εἰς ἀπορίας ἀνερμήνευτον τὸ τοῦ Ἰωάννου παρεδράμομεν ἔνδυμα, μόνα τὰ τοῖς πᾶσιν εὐληπτὰ διαλύειν δεδυνημένοι, καὶ χαριεντιζομένους λέγειν, ὅτι τὴν καμήλον κατέπιες, τοὺς τῆς ἀναγωγῆς περὶ αὐτῆς μὴ προσνεγκῶν τοῦ στόματος λόγους, διύλισας δὲ τὰ κατὰ κώνωπας συμικροπρεπῆ καὶ εὐνόητα νοήματα οὐ μόνον οὕτω ταχύποτος ἐγὼ καὶ εὐσκανδαλιστος ὡς εἰς νοῦν τοῦτο περιεργάσειν. Πέποιθα δὲ ὡς ἢ τοῦ Θεοῦ χάρις χαρίσαιοτο ἡμῖν ἰσχὺν γνώσεως, καὶ λόγων εὐροικῶν εἰς ὠφελειαν τῆς ἀγάπης ὑμῶν, καὶ τὰς Γραφικὰς ἀπορίας ὑμῖν διαλύσομεν ὅσαι τίως διέφυγον τοὺς θεοπνεύστους Πατέρας καὶ διδασκάλους· μόνον μὴ διαλιμπάνητε πάσαις ταῖς κυριωνύμοις τῶν ἡμερῶν ἐνταῦθα ἐκκλησιαζόμενοι καὶ ἐν οἴκῳ τούτῳ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ἀυλιζόμενοι καὶ τῶν θυμάτων αὐτῆς κατατρυφῶντες, καὶ τοῦ κρατῆρος ἐκπίνοντες. Καὶ γὰρ μεθ' ὑψηλοῦ τοῦ κηρύγματος ο ἄχρητος αὐτῆς δούλος ἐγὼ καθ' ἐκάστην Κυριακὴν συγκαλέσω ὑμᾶς ἐπὶ τὴν ἐστίασιν. Καὶ δοίη Κύριος ο Θεὸς ὑμᾶς σὺν ἐμοὶ δαιτυμονας γενέσθαι τῆς οὐρανοῦ καὶ ἀδιαδόχου τραπέζης καὶ τῆς βασιλείας ἀξιοθῆναι τῶν οὐρανῶν· ἧς γένοιτο πάντας ὑμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τῆς μιᾶς Θεότητός τε καὶ βασιλείας, ἣ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις νῦν καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας. Ἀμήν.

A in hac arcta et constricta via tardare ejusque vestimentum observare, et eum qui illud contextuerat interrogare, cur ex pilis cameli contextum erat, animalis immundi, nec potius ex lana ovina, aut integra ovina pelle, quemadmodum erat Thesbitæ Ellæ vestis. Sed quoniam videmus vos nostris verbis satiatos, hujus prædicationis extensione fatigatos, hic ubi de ascetico Joannis vestimento agitur, sermonis, ordini finem imponemus. Neque nobis suspicio est vos in mentem vobis injicere nos ex indigentia non explicatum Joannis vestimentum prætermisisse, tanquam ea tantum quæ ab omnibus facile capiuntur, interpretari possimus; neque irridentes dicere: Camelum deglutiisti, nullum ea de re institutionis verbum ore proferens, despumasti autem sordida, ut culices, et faciles cogitatus sensus; non adeo male suspicor, nec tam facile scandalizor ut id in animum inducam. Spero imo fore ut Dei gratia largiatur vobis vim cognoscendi et eloquendi facultatem in vestræ charitatis utilitatem, et Scripturæ difficultates vobis solvemus, quæ usque modo a Deo inspiratos Patres et magistros latuerunt. Tantum ne cessetis omnibus Dominicis diebus huc convenire, et in hacce sapientiæ Dei domo commorari, et ejus victimis delectari ejusque poculum bibere. Ego enim excelso præconio inutilis ejus servus singulis Dominicis ad convivium vos congregabo. Det autem Dominus vos mecum cælestis et æternæ mensæ convivas fieri et regni cælorum dignos esse; quod utinam omnes vos assequamini gratia et bonitate Patris et Filii et Spiritus sancti, quibus una Divinitas et unum regnum, cui convenit omnis gloria, honor et adoratio nunc et in infinita sæcula. Amen.

Germani decreta quædam synodalia vide in tomo CXIX, col. 795 sqq.

ANNO DOMINI MCCXLVIII

MANUEL II CP. PATRIARCHA

Pater Le Quien in *Orientis Christiani* tom. I. p. 286, huic Manuelli decreta tribuit quæ Leunclavius Manuelli Charitopulo ascribit.

ANNO DOMINI MCCLVIII.

MICHAELIS CHUMNI

THESSALONICENSIS METROPOLITÆ

DE GRADIBUS COGNATIONUM

Vide tom. CXIX, col. 1298.

ANNO DOMINI MCCLIX

THEODORUS DUCAS LASCARIS

NOTITIA

(Ex Leonis Allatii Diatriba *De Theodoris* ap. Maium in *Bibl. nov. PP.* tom. VI, II, p. 190.)

Theodori Ducæ Lascaris imperatoris non minima laus est, quod in minime pacatis reipublicæ rebus, sed plurimum turbulentis, tempus quod illi supererat ex publicis negotiis excussum studiis et *scriptioni* tribuebat: ideoque varia sui ingenii monumenta, quæ doctissimis quibusque admirationi sunt, posteris reliquit (7). Excusus est illius canon paracleticus in sanctissimam Virginem, quo illius opem temporibus difficillimis! et calamitosissimis implorat, elegantissime scriptus post Paracleticem librum Græcorum ecclesiasticum. A Ludovico Maraccio de Græco Latine redditum dabit in suis Cæsaribus seu imperatoribus Marianis φιλοπαρθενώτατος; Hippolytus Marraccius, dicti Ludovici frater. Ejusdem *de communitone naturali* libros sex primus in linguam Latinam vertit Claudius Aubertus triacurianus Gallus, qui denique Calviniana ejurata hæresi. Divione catholice obiit, Basileæ apud Episcopium 1571, in-8. Exemplar Græcum Joannes Sambucus Joanni Leunclavio transmiserat. Habentur etiam manuscripti Græce in bibliotheca regia Scoriaci et in Vaticana. Incipiunt: Ἐκ πολλῶν μὲν πραγμάτων καὶ ἄλλων γινόμενοι ἄνθρωποι.

Ejusdem habentur ibidem manuscripta ἐγκώμια εἰς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, εἰς τὸν βασιλεῖα τῶν Ἀλαμανῶν καὶ ἄλλα. *Laudationes in patrem, in regem Alemanorum, et alia* Item canones εἰς τὴν Θεοτόκου εὐχαί, καὶ ἄλλα πλείεστα. *In Deiparam preces, et alia plurima.* Nec non Περὶ Χριστιανικῆς θεολογίας λόγοι ἑπτὰ. *De Christiana theologia libri septem.* Quos eosdem esse puto cum iis qui in Vaticana sunt num 1113; etsi non sunt integri, deest etenim primus et pars secundi. Tertius est, ὅτι τὸ ἓν ἐστὶ τρία, unum esse tria. P. Ὅσπερ δὲ τὸ ἓν, ἐστὶν ἓν, οὕτω δὴ καὶ τὸ ἓν ἐστὶ τρία Quartus, Περὶ θεωνυμίας, *de divinis nominibus.* P. Ἐπει δὲ τὸ Θεῖον μετὰ τῶν ἄλλων πολυωνύμως καὶ ὀνομάζεται. Quintus, περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, *de sancta Trinitate.* P. Ἔστι μὲν οὖν Θεὸς τρισυπόστατος, ἀρχὴ τῶν ὄντων τε καὶ ὑπὲρ τὸ ἓν. Sextus, κατὰ Δατιῶν περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, *adversus Latinos de processione Spiritus sancti.* P. Δεῖ μὲν αἰετὴ τὴν φύσιν τῶν ὄντων ἐν τοῖς ἰδίοις ἐπικτείνεσθαι πράγμασιν. Septimus item: Κατὰ Λατίνων περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, *contra Latinos de processione Spiritus sancti.* P. Ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ Θεοῦ ἰσχύς ἐκπορεύομένη τῆς δημιουργικῆς τοῦ Υἱοῦ Θεοῦ δομῆσιως τελειώσας.

(1) Theodori hujus imp. magister fuit magnus ille Nicephorus Blemmida, cujus monitoriam orationem Ὅποιον δεῖ εἶναι τὸν βασιλεῖα, *qualem oportet esse regem* (cum ejusdem paraphrasi) ad regium discipulum scriptam vulgavimus nos in secundo volumine *Scriptorum veterum*, Vitam autem

resque gestas præclari hujus imperatoris scribit Inculenter Ephræmius chronographus. Ibi v. 9269, dicitur Theodorus ἰδρὸς σόφιας παντοδαπῆς καὶ λόγων, *omnimoda sapientia doctrinisque instructus.* Mai.

Ejusdem οικαιστικῆς ψυχῶν υποτυπώσεως βιβλία τρία μεθ' ἱερμυελίας, *gubernatricis animarum hypotyposeos libri tres cum expositione*. Pats tamen titulum mendosum, et quod Leonis imperatoris est, Theodoro tribui Ejusdem ἰγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Τρύφωνα, *laudatio in sanctum martyrem Tryphonem*. In Vaticana. Ejusdem εἰς τὸν εὐαγγελισμον τῆς Θεοτόκου, καὶ περὶ τῆς ἐκθρωπήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ *in annuntiationem Deiparæ, et de incarnatione Domini nostri Jesu Christi*. Ρ. Νοῦς μόντοι γε βροτῶν, καὶ δεινόια τῷ καθ' ἡμᾶς μὲν γινόμενά τε καὶ χωριζόμενα. Scoriaci et in Vaticana. Ejusdem χαιρετισμὸς εἰς τὴν Θεοτόκον, κανὼν ψαλλόμενος εἰς τὴν θαυματουργοῦσαν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου ἐν ᾧδαίς η. Ἐτερος κανὼν ψαλλόμενος εἰς τὸν ἀκάθιστον ὕμνον τῆς Θεοτόκου, *salutatio in Deiparam, canon qui concinitur in imaginem Deiparæ miraculis conspicuam, odis octo. Canon qui canitur in acathisto*. Ejusdem *processione Spiritus sancti contra Latinos* περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατὰ Λατίνων Scoriaci in regia. legitur præterea ejusdem in bibliothecis Italicis χαιρετισμὸς εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον, *salutatio in sanctissimam Deiparam*. Ρ, Χαίρει Ἰλαστήριον χυχῶν, παρθενομήτορ, χαράν ἢ κυήσασα.

NOTITIA ALTERA.

(Cave ad. an. 1253).

Theodorus Lascaris, junior, *Ducas* etiam dictus, ortu Nicænus, Theodori senioris, qui capta a Latinis Constantinopoli imperii sedem Nicæam translulerat, ex Irene filia nepos, Joannis Ducæ Irenes conjugis et Theodori successoris filius natus major, patri in imperio successit an. 1253. Rem adversus Bulgaros, Thessalos, aliosque imperii hostes fere per triennium feliciter egit, verum infirma valetudine morbisque fractus, habitum monachalem induit, et in Sydandronum monasterium, ut nos docet Dorotheus Monembasiensis (a) (in Magnesia id situm erat) secessit, ibique breve quod vitæ remansit, tempus consummandæ pœnitentiæ et otio pio ac litterario consecravit. Regnavit annos 3, defunctus anno 1259, ætatis 36. Princeps omnino eruditus, meliori sorte sæculoque dignus. Certe summum ejus tum in pietatem, tum in rem litterariam studium ex ipsius nummis imperiique insignibus luculenter constat, in quibus dextra crucem, sinistra volumen tenens describitur, Vid. cl. et litteris non minus quam dignitate illustrem D. du Fresne *Famil. byzant.* pag 223. Scripsit jam monachus ad Joannem episcopum Coronensem prolixum satis *tractatum adversus Latinos de processione Spiritus sancti*. Exstat ms, sed mendose exaratus, et in fine multilis in bibliotheca coll. Gonv. et Caii Cantab. Titulum et prologum, quos in usum meum descripsit D. Whartonus Græce hic subjungam: Θεοδώρου μοναχοῦ τοῦ Λάσκαρι λόγος ἀπολογητικὸς πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Κορώνης κατὰ τῶν Ἰταλῶν, ἦγον κατὰ τῶν Λατίνων περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου. Ἐπειδὴ ἐρώτησιν ὑπεγράβετο ἡ βασιλεία μου πρὸς σὲ, ᾧ ἐρώτατε ἐπίσκοπε Κορώνης, ἀπολογησασθαι τῇ βασιλείᾳ μου, ὅπως ἡ ἀγιωσύνη τοῦ Θεοῦ μεγάλη Ἐκκλησία ἢ πρεσβυτέρα Ῥώμη δογματίζει περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἀπολογίαν ἔθου παρὰ τὴν βασιλείαν μου, ὅτε ἡ ἀγιωσύνη τοῦ Θεοῦ μεγάλη Ἐκκλησία οὕτως σοῦεται [συνίσταται] περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὡς οὐ μόνον ἐκ τοῦ Πατρὸς ἔχει τὴν ἐκπορευσιν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀπολογεῖται σοὶ ἡ βασιλεία μου ὅτι ἡ καθ' ἡμᾶς ἀγιωσύνη τοῦ Θεοῦ μεγάλη Ἐκκλησία, καθὼς μέλλεις γνωρίσαι ἐκ τῶν κατωτέρω ρηθησομένων ἐγγράφων μαρτυριῶν καὶ ῥήσεων εὐαγγελικῶν, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ μόνου ἐκπορεύεσθαι δογματίζει, ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ οὐκ ἐκπορεύεσθαι μὲν φαμέν, διὰ τοῦ Υἱοῦ δὲ χορηγεῖσθαι ἡμῖν πρὸς κάθαρσιν καὶ ἁγιασμόν, καὶ πιστεύομεν καὶ δοξάζομεν ἃς δὴ χρήσεις ἀναλιξαμένη ἡ βασιλεία μου συντόμως, τῇ σῇ παρατιθησιν ἐρώτητι. Ἄρχεται δὲ ἐκ τῆς αὐτοαληθείας αὐτῆς· κληθὲν γὰρ ἐκ Θεοῦ τ' ἀρχεσθαι, καὶ εἰς Θεὸν ἀναπαύεσθαι « Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος ὃν ἐγὼ πρὸς ὑμῖν » Pergit deinceps illustrissimus auctor varia sacræ Scripturæ loca plurimaque SS. Patrum testimonia proferre, quæ quidem acute satis urgere solet. (*De aliis Ducæ scriptis vide notitiam Allatii, supra.*)

(a) Συνοψ διαφορ. Ἱστορ. Ρ. φκ'.

DE SEQUENTE OPUSCULO MONITUM.

Mai, Bibl. nov. Patrum, VI, II, 258).

Suprascriptis episcoporum Heracleæ et Tarsi commentariis. breve aliud regii auctoris longe recentius proxime subteximus hanc præcipue ob causam, quia ejusmodi scriptum est ut non nisi græce exhibendum

videatur; quia nominibus scilicet præsertim compositis totum constat quæ latine expressa non elegantiam tantummodo, verum etiam vim sæpe suam viderentur amittere aut infringere (a). Locutus est Allatius in præcedente dissertatione n. CXXXII de inedito opere Theodori junioris Ducæ Lascaris imp., id est de ejus theologiæ Christianæ libris septem; qui tamen reapse octo sunt, ut idem Allatius in opere de consensu col. 722 correctius scripsit. Dixit etiam de codice Vat. 1113. quem ego nuper observans, satis lacerum comperi et madore corruptum. Porro hujus regii theologi (qui imperavit Nicææ ab anno 1255 ad 1259) unum saltem ex octo libris edere constituit, qui præ cæteris conspicuus sanusque in codice est; et qui hanc certe utilitatem præbet, ut Pollucis Onomasticon ac Dionysium De divinis nominibus, et græca generatim lexica, permultis vocabulis locupletet, quæ grammaticis curiose adnotabunt. Titulus universi operis est Τοῦ σφραγισμένου βασιλείως κυροῦ Θεοδώρου Δούκα τοῦ Λάσκαρι Χριστιανικῆς θεολογίας λόγος ἑκτὸς. Quartus autem libri ille est titulus, quem in nostra editione max proferimus.

(a) Prologum tamen Latine vertimus. EDIT. PATR.

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

ΚΥΡΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΔΟΥΚΑ

ΤΟΥ ΛΑΣΚΑΡΙ

ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΠΕΡΙ ΘΕΩΝΥΜΙΑΣ.

REGIS DOCTISSIMI

DOMINI THEODORI DUCÆ

SERMO QUARTUS DE NOMINIBUS DIVINIS

Numen divinum cum diversis, tum non explici- A
tis nominibus appellatur, quod quidem illius ma-
jestati et naturæ mysticæ ac celsitudini proprium
est. Ea enim res ad omnia quæ sunt spectat, nec
tamen eorum quæ sunt, in numero est. Oportet
igitur nos de ejus nominibus pro virili parte dis-
serere, non ad unguem vero, hoc enim fieri non
potest; nec prius dicta repetenda sunt, quod
fastidiosum foret; nec diversimode, sed secundum
ejus præscriptum ac voluntatem. Igitur ex operibus
ejus divinis Dei qualitates abstrahamus. Omne
enim quod fit in mundo a Deo venit, et quidquid
de Deo venit, miraculum est; omne autem mirum
divino honore afficiatur necesse est. Magnum igi- B
tur Deum secundum manifestationes ejus nomi-
nabimus, non tamen e nominibus naturam mon-
strantes, aut ex innominato vim prædicando, sed
mera nomina exponentes, id tantum agentes ut
eum cum Paulo apostolo omnium Dominum ac
nemini subjectum declaremus.

τοῦ παντός αὐτόν, ὡς ἀποφαινόμενοι πάντα ἐν πᾶσι, κατὰ τὸν Παῦλον, ὄντα τὸν Κύριον, καὶ οὐδὲν τῶν ὄ-
των ὑπάρχον.

Igitur centum, imo mille aut potius innume-
rabilia nomina philosophiæ strenuus discipulus

Ἰπεὶ δὲ τὸ Θεῖον μετὰ τῶν ἄλλων πολυωνύμως
καὶ ἀνονόμως ὀνομάζεται· τοῦτο γὰρ τῆς ἐκείνου
μεγαλειότητος καὶ τῆς ὑπερφυῶς κρυφιομυστίας καὶ
τῆς ὑπερφυῶς τε λαμπρότητος, ἐπειδὴ μετῆκε
πάντων τῶν ὄντων, καὶ οὐδὲν τῶν ὄντων ἐστὶν
ἀνάγκη πᾶσα καὶ περὶ τῶν αὐτοῦ ὀνομάτων διαλα-
βεῖν ἡμᾶς ὅσον γε δυνατόν, οὐ πάντη δὲ πάντων.
τοῦτο γὰρ καὶ ἀδύνατον· οὐδαμῶς δὲ τῶν μηδενός,
τοῦτο γὰρ ὀκνηρόν· ἀλλὰ τὸ μὲν ὡς, τὸ δ' ὡς οὐ· κατὰ
τὴν ἐκείνου πρόσταξιν τε καὶ θέλησιν· διὸ καὶ ταῖς ἐκ
τῶν ἐνεργημάτων ἐκείνου θεοσημιῶν ἀνεργείας ἀνα-
λαβομενός· πᾶν γὰρ τὸ γινόμενον κατὰ κόσμον θεο-
θεν ἐστὶ· καὶ πᾶν τὸ θεοθεν, θαῦμά ἐστι· καὶ πᾶν
θαῦμα θεοδόξαστον ὑπάρχει τε καὶ σεβάσιμον· τὸν
μέγαν Θεόν καὶ σεβάσιμον ἐκ τῆς τῶν ἐνεργημάτων
τούτου θεοσημίας ὀνομάσομεν ὡσεὶ δυνάμεις, οὐ
δεικνύντες ἐκ τῶν ὀνομάτων τὴν φύσιν οὐχὶ κηρύτ-
τοντες ἐκ τοῦ ἀνωνόμου τὴν δυνάμειν, ἀλλ' εἰπόντες
τὰ ὀνόματα, ἔξω τῶν ὀνομάτων καταλιμπανόμεν·
καὶ συστέλλομεν ἐν ταῖς λέξεσιν ἰδραν συνεκτικῆν·

Διὸ ἑκατοντάδας τε καὶ χίλιοντάδας, ἢ καὶ μυριά-
δας μυριάδων περιουσίας ὀνομασμούς εὐρη τίς φι-

λομνήμων και πεπαιδευμένος φιλοσοφία, εἴπερ ἐπι-
στατικῶς τὰ ἐν κόσμῳ ἐξερευνήσει ἐνεργήματα· ἐγὼ
δὲ εἴτε μὲν ἐρευνησας εὐρήσω, εἴτε δὲ κατὰ τὴν
ἐκείνου δύναμιν ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου κατὰ
τὸν Παῦλον τὰ ὡς εἰκὸς ἐρεύξομαι εὐσεβῶς, οὐ τῷ
ἀριθμῷ μεγαλύνω τὴν εὐρεσιν, οὐτε μὲν τῷ ἑλλίπει
δειλιάσω, καὶ τὸν ὄκνον ἀξω ἐμπόδιον, ἄλλὰ τὴν
ἀγαθὴν καὶ μεσαιτάτην ὁδὸν βαδίσας, ὡς δεῖ, κατὰ
τὴν ἐνοῦσάν μοι χάριν τὴν ἐξ ἐκείνου, ὡσεὶ δύναμις,
ἐκ πάσης γραφικῆς πηγῆς τῆς ἐντός τε καὶ τῆς ἐκ-
τός, ἢ καὶ τὰ πλείω ἐπιστήμη εὐσεβῶς συντίθειμο-
νος, τὰς ῥανίδας σπόγγω Πνεύματος θεοῦ ἀνιμισά-
μενος, κατασταλαξῶ διὰ γλώττης τὸ γλύκιον· καὶ
ὀνοματοθετήσω τὸν ἀθεώρητον, τὸν πάντη ξένον ἀν-
θρωπίνῳ τῷ λογισμῷ, τὸν ἀνίδεον τῇ αἰσθήσει, τὸν
ἀνευρόνητον φύσει, τὸν ὑπερφυῆ, τὸν ὑπέρθρον· καὶ
τοῦτο πάντως εἰς τὸν αὐτοῦ δοξασμὸν· ἐνεῦθεν τὴν
μὲν τὸλμαν ἀμβλύνας διὰ τοῦ θάρρους, τὸ δὲ θάρρος
παρακινήσας τῇ προαιρέσει περὶ θεωνυμίας οὕτως
βοῶ, τὸν τῆς εὐσεβείας καρπὸν τοῖς εὐσεβέσιν ὡς
ἀρίστην πανδαισίαν προθέμενος. Διὰ τοῦτο μὴ τῇ
λέξει μόνον ὁ ἀναγινώσκων τοῦ νοῦς ἀργήσῃ τὴν δύναμιν,
ἀλλ' ἐρευνᾶτω τὸ βάθος, ἢ καὶ ἐξηγήσῃ τὸ
κατὰ δύναμιν· ἔχει δὲ ἡ τῶν ὀνομάτων σημασία ἐτέραν
τινὰ θειοτάτην· οὐ γὰρ ἀπλῶς καὶ τυχῶτως τὰ
ὀνόματα ἔχκενται, ἀλλ' ἐνεργείας ὑποδηλοῦσιν ὑποδεικτικῶς
τῆς θείας μεγαλειότητος· διὰ τοῦτο φι-
ευσθεῖα πολλῇ τὸ σύνταγμα θέμενοι, πρὸς τοὺς ἐπιστήμονας
καὶ φιλοθεοῦς τὴν κρίσιν ἐπανατείναντες τὴν τοῦ
Πνεύματος χάριν ἱκετικῶς προσκαλοῦμενοι, μετὰ θάρρους
καὶ προθυμίας οὕτως ἀπαρχόμεθα.

Ὁ Θεός· ὁ οἰκτίρμων· ὁ τοὺς οἰκτίρμονας ἀγαπῶν.
ὁ πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν· ὁ φιλόκαλος· ὁ φιλόγαθος·
ὁ φιλόσπλαγγχος· ὁ καλός· ὁ ἀγαθός· ὁ εὐσπλαγγχος·
ὁ ἐλεῶν· ὁ ἐλεοποιός· ὁ ἐλεοδοχεύς· ὁ χορηγός τοῦ
ἐλεός· ὁ ἐλεῶν τοὺς ἀξίους· καθ' ὃν ὁ ἐλεός· δι' ὃν
ὁ ἐλεός· δι' οὗ ὁ ἐλεός· ἐν ᾧ ὁ ἐλεός· ὁ δίκαιος· ὁ
δικαιοδότος· ὁ δικάζων· ὁ δίκας ἄγων· ὁ καταδικίας
ἐπάγων· ὁ φωτεινός· ὁ φωτοδότος· ὁ φωτοποιός· ὁ
φωτάρχης· ὁ φωτανυγαστής· ὁ τῶν φώτων παραγω-
γεύς· ὁ τηλεφανής· ὁ πρύτανις· ὁ προνομεύς· ὁ τα-
μίας τῶν ἀγαθῶν δωρημάτων· ὁ ἀνίκητος· ὁ νικητι-
κός· ὁ νικοποιός· ὁ νικάρχης· ὁ νικοδέσποτος· ὁ τῆς
δόξης δεσπότης· ὁ κύριος τῶν κυριεύοντων· ὁ βασι-
λεὺς τῶν βασιλευόντων· ὁ Θεός τῶν νομιζομένων
θεῶν· ὁ ἐλεγχος τῶν δοκῆσει· ὁ συνίστωρ τῆς ἀλη-
θείας· ὁ κριτὴς ὁ ἀπροσωπώλητος· τὸ βῆμα τὸ ἀδέ-
καστον· ὁ ἀλάθητος ὀφθαλμός· τὸ πανθερπές ὄμμα·
ὁ ὦν· ὁ ἀναρχος· ὁ ἀναίτιος· ὁ ἀθεώρητος· ὁ ὑψι-
στος· ὁ ἀκατάληπτος· ὁ ἀπερίγραπτος· ὁ ἀγνωστος·
ὁ ἀσυφής· ὁ σκότος ἔχων περικύκλω αὐτοῦ· τὸ τῆς
ἀγαθωσύνης βάθος· ἡ πηγὴ τῶν δωρημάτων· ἡ αὐ-
τοζωή· ἡ ζωή· δι' ὃν αἱ ζωαὶ· δι' οὗ αἱ ζωαὶ· εἰς ὃν
τὰ πάντα· ὁ ἀμετάπτωτος φύσει· ὁ ἀτρεπτος τῇ οὐσίᾳ·
ὁ ἀναλλοίωτος φύσει· ὁ αὐτάρκης· ὁ τέλειος· ὁ τελε-
ταρχικός· ὁ ὑπερούσιος· ὁ ὑπέρθρον· ὁ ὑπεράγα-
θος· ὁ ὑπέρφωτος· ὁ τηλεπρεπής· ὁ ζωοφόρος· ὁ
ἐντελής· ὁ πλάστης· ὁ δημιουργός· ὁ γλυκὺς δε-
σπότης· ὁ πωλοδομήτωρ· ὁ ὑψιμέδων· ὁ ξένιος· ὁ
ἰκανός· ὁ μέγας· ὁ ἰσχυρός· ὁ ἰσχυροποιός· ὁ ἀθά-
νατος· ὁ τῶν ὄντων παραγωγεύς· ὁ τῆς ὕλης καὶ τοῦ
εἶδους ἐνοποιός· τὸ ἀρχηγόνον φάος· ἡ πηγὴ τῆς
ἀγαθωσύνης· ἡ πλημμύρα τῶν δωρημάτων· ὁ πε-

A enumerabit, mundanas activitates recensendo.
Equidem aut cum illius facultate aut in oris aper-
tione, sicut Paulus, laudes meritas pronuntiabo, et
impedimentis evitatis mediam, ideoque bonam
viam sequar, secundum inhabitantem gratiam, et
sacra Scriptura duce et scientia auspice, rorem
et guttas Spiritus divini ope per linguam distillabo,
et vocabo eum qui invisibilis est et intellectui hu-
mano inaccessum, a sensibus alienum, suprana-
turalem, vere Deum, idque unice ad ejus gloriam;
et sic divinorum nominum celsitudine fisus vocem
meam tollo, et pietatis fructum piis dapes lautas
offero. Hanc ob causam qui legit, non solum in-
genii acumen augebit, at rei profunditatem scrutetur
et secundum vires exponat. Sed nominum illo-
rum significatus aliam etiam vim habet. Non enim
fortuito imposita sunt, sed qualitates divinæ majes-
tati inhærentes indicant. Hinc opus nostrum, ma-
xima cum pietate inchoatum, hominibus piis ac stu-
diosis oblaturi, Spiritus sancti auxilio ac gratia rite
invocatis cum fiducia hunc in modum exordimur.

ταμός τῆς εὐφροσύνης· ὁ ροὺς ὁ ἀένναος τῆς εὐερ-
γεσίας· ἡ ἀκτίς ἡ ἐκτός ἀντονακλήσεως θέλγουσα· ἡ
C σταγὼν τῆς ἀγαλλιάσεως· τὸ πέλταος τῆς μακροθυ-
μίας· ὁ μακροθυμος· ὁ πραύς· ἀνεξίκακος· ὁ με-
τανωσὼν ἐπὶ κακίαις ἀνθρώπων· ὁ πρωταίτιος· ἡ λαίμ-
ψις ἡ ἄσκιος· ὁ προνοητής· ὁ ἐφορος· ὁ κυβερνήτης·
ὁ λιμὴν τῶν χειμαζομένων· ἡ γαλήνη τῶν κλυδωνι-
ζομένων· ἡ ἀναψυχὴ τῶν ὀδυνομένων· ἡ ἐπιστροφή
τῶν ἀμαρτανόντων· ὁ ἀδύτος ἥλιος· ἡ λαμπρὴ ἡ
ἄσβεστος· ὁ διδούς φῶς τοῖς ἐν σκότει· τὸ ἀνεπι-
ρον σέλας· ὁ γαληνός· ὁ γαληνοποιός· ἡ παγκρατὴς
παλάμη· ὁ παιδαγωγός τῶν αἰσθήσεων· ἡ βακτηρία
τῆς ἀσθενείας τῆς φύσεως· τῆς ἀρετῆς ὁ διδάσκα-
λος· τῆς κακίας ὁ ἐλεγχος· ὁ νομοθέτης· ὁ νομοδό-
της· ὁ νομοφύλαξ· ὁ σεβαστός· ὁ σεβάζων· ὁ σεβά-
σμιος· ἡ ὁδὸς τῆς ζωῆς· ἡ ἀνεκκλήτος θυμηθία· ὁ
τῶν κρυπτῶν γνώστης· τῆς διανοίας ὁ ἐλεγχος· ὁ
D ἀσώτους ἀνακαλούμενος· ὁ παιδεύων καὶ τῇ θανα-
τῶν· ὁ κατάγων εἰς ἄδου καὶ ἀνάγων· ὁ δεσμῶν ἐν
ἀσθενείᾳ· ὁ ἀπολύων ἐν δυναστείᾳ· ὁ τροπαιοφόρος·
ὁ τροπαιοῦχος· ὁ διοσημίας ποιῶν· ὁ θαυμαστος· ὁ
τιμῶν τοὺς ἀξίους· ὁ ἰατρός τῶν ψυχῶν καὶ τῶν
σωμάτων ἡμῶν· ὁ πανταχοῦ παρών· ὁ τὰ πάντα
πληρῶν· ὁ θησαυρός τῶν ἀγαθῶν· ὁ ζωῆς χορηγός·
ἡ γέννησις τῶν ἰδεῶν· ὁ ἀποσος· ὁ ἀσχημάτιστος· ὁ
ἀνίδεος· ὁ ἐγγὺς τῆς δυνάμει· ὁ πόρρω διὰ τὴν φύ-
σιν· ὁ μόνος ἀγνός· ὁ ἀγνίζων· ὁ μόνος καθαρός· ὁ
τοὺς καθαρὸς προσείμενος· τὸ καθαρτικὸν πῦρ· ἡ
φλόξ ἡ ἀστεκτος· τὸ ὕδωρ τὸ καθαῖρον τοὺς μολυ-
σμούς· τὸ ἀπρότατον ἐφετόν· ὁ πανουργός· ἡ ῥίζα
πάσης ὄντοτητας· τὸ ἀθεώρητον ὕψος· τὸ ἀμέτρητον
βάθος· ὁ ἀναφής· ὁ πηγεστικός· ὁ λόγου παραίτιος·

ὁ τούς σοφούς ἐν σοφίᾳ ὄρασσόμενος · ἡ ἀρχὴ τῆς σοφίας · τῶν ὁσμῶν ἢ πύτρα · ὁ παντάναξ · ὁ παντοπύτας · ὁ παντεργάτης · ὁ παντοδύναμος · ἡ τῶν ἀπεγνωσμένων ἐλπίς · ἢ τῶν πεπωκότων ἀνάστασις · ὁ βεβημένος ποικίλας χρώμασιν · ὁ τὰ ὄρη στέσας βαθμῶν · ὁ παναίτιος · ὁ ἀρίστῳ · ὁ ἀριδείκτετος · ὁ μίγακλής · ὁ ἀριστοβουλος · ὁ ἀσύμβουλος · ὁ παγὰς ἐκχίων · ὁ λίμνας ἀναδιούτος · ὁ κυριοκράτωρ · ὁ τὸν ἄκτιστον ἔχων λόγον · ὁ κηδεμών · ὁ κοσμορῦσθης · ὁ ψυχοτρόφος · ὁ ψυχοτερπής · ὁ λογοτερπής · ὁ φιλόλογος · ὁ φιλολόγιος · ὁ φιλαλήθης · ὁ αὐτοφύς · ὁ παυπέροστος · ὁ μωρελιέμων · ὁ πανηρομανής · ὁ ἀρκοτόλιος · ὁ ἀνταρκτηκοπολόστροφος · ὁ μεσημβρινόστομος · ὁ ἰωσάβαελ · ὁ βλεπομενοζώδιος · ὁ μὴ ὀρμηνοζωδιοστροφύς · ὁ νημεποίας · ὁ τοῦ ἀσθενεῖς καὶ συνετριμμένου βραχιονίως ἀνακαλούμενος · ὁ φυτεύσας παραδείσον · ὁ ἀνδρεινούκτης · ὁ δίκης ἐξισωτής · ἡ γενική πηγὴ τῶν καλῶν · ἡ ἰδικὴ πάντων πρόνοια · καὶ κοινὴ πάντων πρόνοια · ὁ μόνος ὑπάρχων οὐσιωδῶς βασιλεὺς · ὁ κατὰ πάντα πολὺς · ὁ τοῖς ὑπερφύσει βασιλικὸς θησαυρὸς δωρημάτων · ὁ ἀρήτωρ ξυναγαγὼν τὰ πόρρω τῶ ἑναντίω · ὁ μίξας καιροῖς ἰδίους τὰ ἀμικτα · ὁ τὰ ἀπ' ἀρχῆς ἀχρι τέλους ριπῆ τοῦ κόσμου εἰδώς · ὁ τακτικός · ταγός · ὁ τῆς φερεσθίου οἰκοστροφός · ὁ τυφωνοκαλυμίας · ὁ τρικυμιοθραύστης · ὁ ἰώμενος · ὁ ἐπισκίπτομενος · ὁ φεραιγής · ὁ αἰωνάρχης · ὁ χρονάρχης · ὁ μηνάρχης · ὁ ἡμεράρχης · ὁ ὥρμαρχης · ὁ ἀγαθηργάτης · ὁ ἀγαθηροδοτής · ὁ καινεργάτης · ὁ παραδοξοποιός · ὁ τεραστουργός · ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος · ὁ δημιουργός · ὁ ποιμὴν ὁ καλός · ὁ ποιμενικός · ὁ φύσει βασιλεύς · ὁ ἀταύτιστος · ὁ ἀπαράλληλος · ὁ δυσόρητος · ὁ ἀόρητος · ὁ ἀφθονός · ὁ ἀχολός · ὁ πολὺς ὄντως · ὁ ἀπειρος · ὁ πλησων τοὺς δαίμονας · ὁ μαστιζῶν τοὺς ἄφροντας · ὁ πλάσας κατὰ μόνας τὰς καρδίας ἡμῶν · ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροῦς · ὁ πειράζων τοὺς ἐκλεπτὺς · ὁ δοκιμάζων τοὺς ἁγίους αὐτοῦ · ὁ ἔχων θρόνον τὸν οὐρανόν · ὁ ὑποπόδιον κεκτημένος τὴν γῆν · ὁ δόμασι μεγαλοπρεπῆς · ὁ πᾶσιν ὀνομαστός · ὁ εὐσυμπάθητος · ὁ περὶ τὰς ἀπειλὰς φοβερός · ὁ περ τὸν οἶκτον διαφιλῆς · ὁ ἐνδραῖος ἀδικτος · τὸ ἐκδεικματῶν πῦρ · ἢ τῶν ἐν συμφοραῖς παραμυθία · ὁ ἐτοιμος δευόμενος · ὁ ἐκτείνων τὸν οὐρανόν ὡσεὶ διόρον · ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ · ὁ τιθεὶς νέφεα τὴν ὑπόβασιν αὐτοῦ · ὁ περιπατῶν ἐπὶ περσῶν ἀνέμων · ὁ παντεπόπτης · ὁ καινοτομῶν τὰς φύσεις · ὁ ὀδριμοεργός · ὁ ἴφθιμος · ὁ ἀστεροποιητής · ὁ ἕλιος τῆς δικαιοσύνης · ὁ πάντων προμηθεύμενος · ὁ πάντων κηδόμενος · ὁ ὑπερένδοξος · ὁ εὐλογητός · ὁ σθεναρόχειρ · ὁ βριαρόχειρ · ὁ τοῖς χερουβὶμ ἀθεώρητος · ὁ τοῖς σεραφὶμ ἀπρόσιτος · ἢ δυναμοδύναμις τῶν δυνάμεων · ὁ ἀπειράκις ἀπειρος · ὁ παλαῖος ἡμερῶν · ἢ ἐτοιμασία τῶν θρόνων · ἢ κυριότης τῶν κυριοτήτων · ὁ ἀναξ ἀνάκτων · ὁ ἀμύλοντος · ὁ ὀροφουργός οὐρανιας ἀφίδος · ὁ κλειῶν τεύς χασματίας · ὁ πέμπων ὄστας · ὁ διαστέλων κλείστας · ὁ ζώντων ὄρος ζωῆς · ὁ ζωῆς καὶ θανάτου γνώστης διέσεως · ὁ χύσας τὸν ἀριθμόν · ὁ εἰκονίζομενος ἐν μονάδι · ὁ πάντων ἀρμονικός · ἢ ἀρμονία

A παντός · ὁ ἀπαλινώθητος · ὁ εὐθύδικος · ὁ εὐθυδικόφρων · ὁ μεψίμορος · ὁ μὴ ἀνειδέξων · ὁ πρῶτος ἐλιγχος · ὁ ἀστασίαστος · ὁ ἀνεπιβούλευτος · ὁ ἐπαραχος · ὁ ἀπλοῦς · ὁ ἀτύπωτος · ἢ ἐνὰς ἢ ἐνοπιῶς ἀπάσης μονάδος · ὁ νοῦς ὁ ἀνόητος · ὁ λόγος ὁ ἀρρητος · ὁ κατὰ μηδὲν τῶν ὄντων ὦν · ὁ πάντων ἐξηρημένος · ὁ ἀβάτος · ὁ θεαρχικός · ὁ ἀναμορφωτής τῶν ἀπολισθησάντων τῆς θεοειδείας · ἢ συνειτικὴ ἀγαθήτης · ὁ ἀνετεροίωτος · ὁ ἀγῆρωξ · ὁ ἀγαπητός · ὁ ἐν ἀῖρα λεπτῇ · ὁ ὑπερφανής · ὁ ἐτερόνυμος · ὁ λαμπτήρ τῶν ψυχῶν · ὁ σοφώδωρος · ὁ ἀνίδεος · ὁ ἰδεάρχης · ὁ παντεπίσκοπος · ὁ ἐγαθάρχης · ὁ ζωογονος · ὁ ζωοτρόφος · ὁ εὐθυδολογώμων · ἢ βάσις τῶν ὄντων · ἢ στάσις τῶν κινουμένων · ἢ ἀρχὴ τῶν αἰώνων · τὸ μέτρον τῶν αἰώνων · ἢ χρόνων ὄντοτης · ὁ αἶων τῶν ὄντων · ὁ χρόνος τῶν γινομένων · ἢ γένεσις τῶν ὀψωσῶν γινομένων · ὁ αἶων τῶν αἰώνων · ὁ ὑπάρχων πρό τῶν αἰώνων · ὁ προῶν · ὁ ὑπερών · ὁ μὴ τότε μὲν ὦν, τότε δὲ μὴ ὦν · ὁ μὴ πῆ μὲν ὦν, δὲ μὴ ὦν · ὁ πολύσχημος · ὁ πολυειδής · ὁ ἀνύσχημος · ὁ πανίδεος · ὁ ἀμορφος · ὁ ἀκαλλής · τὸ τέλος πάντων · τὸ τέρας πάντων · ἢ ἀπειρία · ὁ ἀπειροδύναμος · ὁ ὑπὲρ πᾶσαν ἀπειρίαν · ὁ ἐπὶ πάντα προῶν καὶ μέντων ἐφ' ἑαυτοῦ · ὁ ἐστῶς · ὁ κινούμενος · ὁ μὴτε ἐστῶς · ὁ μὴτε κινούμενος · ὁ μὴ ἀρχὴν ἔχων · ὁ μὴ μείσην ἔχων · ὁ μὴ τελευτῆν ἔχων · ὁ γνώστης · ὁ πάσης αἰσθήσεως ὑπεριδρυμένος · ὁ αὐτοτελής · ὁ ἐνιαῖος πολλαπλασιασμός · ὁ ἴσος · ὁ πολυώνυμος · ὁ πᾶσιν ἐπέραστος · ὁ παλιός · ὁ νέος · ἢ αὐτοειρήνη · ὁ νοῦσι αὐτεπάγγελτος · ὁ στεγμάρχης · ὁ τοῦ νῦν ἀρχῶν · ὁ τοῦ παρωχηκότος δεσπότης · ὁ τοῦ ἐνέστῶτος βασιλεὺς · ὁ τοῦ μελλόντος κύριος · ὁ φθογαίτιος · ὁ νικητὴς πάντων · ἢ στάσις ἀπάντων · ὁ ὑπερπύροπος · ὁ ἐν ἀγίοις ἀναπαυόμενος · ὁ τέκτων οὐρανοῦ καὶ γῆς · ὁ πάντων δομητῶν · ὁ τὴν πρᾶότητα ἀσπαζόμενος · ὁ συντρίβων πόλιμους ἐν ἰσχυρῶ βραχιονί · ὁ αὔλος · ὁ ἀνίδεος · ὁ προνοητικός · ὁ ἀσώματος · ὁ ἀλάθητος · ὁ ἀπειροόριστος · ὁ ἀνεξερεύνητος · ὁ ἀνεξιχνίαστος · ὁ ἀχρονός · ὁ ἀμιγής · ἢ ταχύτης · τὸ αὐτόταχος · ὁ ὑπερφύς · ὁ βασιλεύς τῶν ἀγγέλων · ὁ τοῖς δαίμοσι φοβερός · ὁ φρικτὸς νοηθῆναι · ὁ ἱερός · ὁ θεῖος · ὁ ἱεροτελεστής · ὁ ποδηγός · ὁ θεμαγωγός · ὁ ἄνω · ὁ κάτω · ὁ μέσος · ὁ περὶ ὅλου · ὁ δοξαζόμενος · ὁ ὑμνούμενος · ὁ τοὺς ὕμνους δεχόμενος ὁ χρησιμοδοτής · ὁ καρδιογνώστης · ὁ καρδιαστατής · ὁ χρησιμοτελεστής · ὁ ψυχοσώστης · ὁ θυμοκράτωρ · ὁ ὀμφοδοτής · ὁ ἀποιοιός · ὁ ἀκατηγόρητος · ὁ ἀτελεύτητος · ὁ μὴ ἔχων πρὸς τι ἀντιστροφῆν · ὁ μὴ πρὸς τι λεγόμενος · ὁ ἀκάματος · ὁ ἀόριστος · ὁ ἀτλαντικός · ὁ ὑπεραιθέριος · ὁ ὄμβροποιός · ὁ σκηπεργάτης · ὁ ἐπιδύων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν · ὁ στερεῶν βροντῆν · ὁ κτίζων πνεῦμα · ὁ ἐξαπλῶν αἶρα · ὁ χθονεδραστής · ὁ ὤραις ἀσύγχριτος · ὁ βρονταντίπνος · ὁ ἀστραποποιός · ὁ κλωθοφόρος · ὁ ὑπὲρ τὴν εἰμαρμένην ποιῶν ὁ τύχης ἀνώτερος · ὁ νεμέσεως αἴτιος · ὁ λάχσει πρυτανεύων · ὁ ὦν κοινός πᾶσιν · ἄλλος ἐν καθεκάστοις · ἢ γέφυρα τῶν ἄνω καὶ κάτω · ὁ δεσμός τῶν δίχα φρονούντων · ὁ τῶν πόρρω συνακτικός · ὁ

D

χάραξ τῶν παρὰ φύσιν · ἡ διάβασις τῶν μετατιθεμένων τῶν βίῳ · ὁ γνώμων τῆς ἀληθείας · ὁ κανὼν τῆς εὐθύτητος · ἡ στάθμη ἢ ἀπαρξυγλίτος · τὸ ὕδωρ τοῦ ἐλεγμοῦ · ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα · ὁ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα · ὁ θεμελιῶν τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφαλίαν αὐτῆς · ὁ ἐξανατέλλον χόρτον τοῖς κτήνεσιν · ὁ χλόην τῆ δουλεία τῶν ἀνθρώπων · ὁ ἀπτόμενος τῶν ὀρέων καὶ καπνίζοντας · ὁ διδοὺς πάσῃ σαρκὶ τροφήν · ὁ σιτοδότης · ὁ νομοδοτήσας τὸν Ἰσραὴλ · ὁ ὑπέρθεος · ὁ κληρὸς τῶν φοβουμένων αὐτόν · ἡ αἰωνία ζωὴ · ὁ ἄστυλος θεσσαυρός · ὁ ἐπιστήμων · ὁ προτρίπων προφήτας · ὁ τελίων ἱερεῖς · ὁ ἱερωσύνην νομοθετήσας · ὁ θυσίας ἀναλαμβάνων · ὁ γινώσκων τὰ πάντα ὡς οὐδεὶς ἐν · ὁ ἀνάγων ὕδωρ ἐν ταῖς νεφέλαις · ὁ τὰς ἐπάρσεις τῆς πολυφλοίσθου συντριβῶν ἐν ἑαυτῷ · ὁ περιτειχίζων τὴν θάλασσαν ψάμμω · ὁ θυμὸδοξος · ὁ θυμὸδοξαστος · ὁ κυδοφόρος · ὁ ἀέσιωτο · ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου · ὁ φῶς οἰκῶν · ὁ ἀπόσιτος · ὁ γεωργὸς τῶν φρενῶν · ὁ αἰθίος · ὁ ἀνώλεθρος · ὁ ἀπροσκορῆς · ὁ ἀνευθεὶς · ὁ ἀνυπέροβλητος · ὁ ἀσύγκριτος · ὁ ἄσυν_απτος · ὁ ἀκαταμάχητος · ὁ προνομεὺς · ὁ τὰ λειτουργικὰ κτίζων πνεύματα · ὁ ἀδωροδοκῆτος · ὁ ἀπροσωπὸληπτος · ὁ λυτρωτὴς τοῦ κόσμου · ὁ βυθὸς τῆς σοφίας · ὁ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον οἰκονομῶν · ἡ ἐλπίς πάντων τῶν περᾶτων τῆς γῆς · ὁ μιστῶν τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ · ὁ ὄρακι κατέχων τὴν γῆν · ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς · ὁ αἶρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου · ὁ προμηθεὺς · ὁ καταλαμπτίζων · ὁ ἀμόλυτος · ὁ ἀσπίλος · ὁ ἀπκθῆς · ὁ σκεπαστῆς · ὁ βοηθὸς · ὁ ἐνοποιὸς · ὁ μόνος λυτρωτὴς · ὁ ὑπεράρχιος · ὁ ἀκίνητος πρὸς κακίαν · ὁ αἰνιτὸς · ὁ ὑπερυψούμενος · ὁ λύχνος τοῦ φωτός · ὁ πλαστουργός · ὁ φρουρός · ὁ προστάτης · ὁ φύλαξ · ὁ συνουσιουσιωτής · ὁ φίλιος · ὁ νικαγωγέας · ὁ λαμπαδικανόπητος · ὁ τεινοδοκιδας · ὁ βοθνοποιός · ὁ πιθοδεικτῆς · ὁ κεντροπήκτῆς · ὁ σφαιροεργάτης · ὁ ἠλιοκινήτωρ · ὁ μηχανουργός · ὁ πλανήτων ὀδοποιός · ὁ ζῶν · ὁ αἰεὶ ζῶν · ὁ ποιητὴς τῶν ἀγγέλων · ὁ ζωνοσφρανοληγοτροπέας · ὁ ἠλδανο_χευς (ila cod.) · ὁ χθονεργίτουεμετεργάτης · ὁ ἀνώ_νυμος · ὁ πολυώνυμος · ὁ παντώνυμος · ὁ ἐποχος (ila cod.) σῶφροσύνης · ὁ ἀνόμοιος · ὁ ζωννύων τοῖς βασιλευσιν ἰσχύν · ὁ ὑπερέρανος · ὁ θίβην κρινῶν · ὁ ἀνδρομειδῶν · ὁ ὄσιος · ὁ ζηλωτῆς · ὁ Σαβαώθ · ὁ ἀπαρ_αλόγηστος · ὁ μὴ ἔχων ἀναλογίαν · ὁ ἑτεροίωτησι ποιητικὸς · ὁ εἰς ἐν τῇ φύσει · ὁ εἰς ἐν τῇ βασιλείᾳ · ὁ εἰς ἐν τῇ δεσποτείᾳ · ὁ εἰς ἐν τῇ κυριότητι · ὁ εἰς ἐν τῇ δυνάμει · ὁ μόνος πλούσιος · ὁ μόνος ἀγαθ_οδότης · ὁ Ὀλύμπιος · ὁ χθόνιος · ὁ ὑψηλότης τῶν δεόν_των · ὁ κραταίος · ὁ τερπικέρανος · ὁ νεφεληγε_ρτις · ὁ ὑψιβρεμέτης · ὁ ὑπερτάτα δώματα ναίων · ὁ ε_πὶ γῶν · ὁ ἀσκληπαργός · ὁ θαροσποιός · ὁ

A ὁ εἰρηναρχῆς · ὁ εἰρηνώνυμος · ἡ αὐτοπάγη · ὁ ἀμβροσιοδότης · ὁ τοῦ νέκταρος παροχευς · ὁ κοσμη_σας τὸν οὐρανὸν · ὁ καταγων ὑετοῦς · ὁ ταπεινοῦς ὑψῶν · ὁ συντριβῶν τοὺς ἐπηρμένους · ὁ ἀνυψῶν κέ_ρας τῶν χρηστῶν αὐτοῦ · ὁ βασιλεὺς κρατύνων · τὸ καταναλίσκων πῦρ ἀμαρτίας · τὸ ἀνύστακτον ὄμμα · ὁ τὴν ταπεινώσειν προσιέμενος · ὁ ἀντιτάσσω τοῖς ὑπερηφάνοις · ὁ καταβράσσω τοὺς ἀλαζόνας · ὁ πᾶσι χείων τὸν ἔλεον · ὁ ἐπὶ πονηροῦς καὶ ἀγαθοῦς βρέχων · ὁ ἀνατέλλων τὸν ἥλιον ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους · ὁ πάντα ποιῶν καὶ μετάσκευάζων · ὁ τῶς φύσεις ἀλ_λοίων · ὁ εἰδὼς τὰ πάντα καὶ πρὸ γενέσεως · τὸ τῆς εὐσπλαγγχίας ἀεξιχρίαστον πέλαγος · ἡ θάλασσα τῶν ἀγαθῶν · ἡ πλημύρα τῶν καλῶν · ὁ τῶν ἐσθλῶν πρύτανις · ὁ μόνος φοβερός · ὁ ἔχων θρόνον τὸν οὐ_ρανόν · ὁ ὑποπόδιον αὐχῶν τὴν γῆν · ὁ χαλιῶν ψάμ_μη τὴν θάλασσαν · ὁ τὴν ἀγοριότητα τοῦ πόντου ἀνα_χαιτίζων · ὁ λειοκύμονα ταύτην ἀπειροαζόμενος · ὁ τὸ εὐπλοεῖν ταῖς ναυσὶ παρεχόμενος · ὁ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον οἰκονομῶν · ἡ μάχηρα τῆς κακίας · ἡ ἀξίτη τῆς ἀδικίας · ἡ ρομφαία τοῦ σατανῆ · ἡ σπάθη τῆς πονηρίας · ἡ τῆς θολιότητος θραύσις · ὁ τὴν δια_βολὴν μιστῶν · ὁ ποιητὴς τῶν ὀρατῶν · ὁ πλάστης τῶν νοητῶν · ὁ παραγωγέας τῶν αἰσθητῶν · ὁ δη_μιουργός τῶν μὴ φαινομένων · ὁ κτίστης τῶν αὐλῶν · ὁ συνοχευς τῶν ἐνύλων · ὁ ἐσθλός · ἡ οὐτοκαθότης · ὁ ἐλτήμων · ὁ ἐλευργός · ὁ αὐτόνουκτος · ὁ οἰκτε_ρων · ὁ μετ' ἠθονῆς ἐλεῶ χρών · ὁ τοὺς δικαζόντας δικάζων · ὁ τοὺς ἐλεούντας ἐλεῶν · ὁ τοὺς ἀγαπῶντας ἀγαπῶν · ὁ τῶν μελλόντων γνώστης · ὁ ἐραποίησας αἰθέρα · ὁ τὸ ἀρχέγονον διατμηξας φῶς · ὁ φωτει_δῆς · ὁ τῶν φωτῶν δοτήρ · ὁ χειρὶ κατέχων πᾶσαν ζωὴν · ὁ τὸ ἔαρ κοσμήσας · ὁ τοῦ θέρους παραγω_γευς · ὁ τὸ φθινόπωρον τεκηνάμενος · ὁ τῶ χειμῶνι ἀφορίσας τὸ ψῦχος · ὁ χειμάρρους ἀνατέλλον · ὁ πο_ταμοὺς ξηραίνων · ὁ κυκλοφορῶν τοὺς ἀστέρας · ὁ κῆττητος · ὁ ἀπολίμητος · ὁ ἄψυστος · ὁ ἀμερῆς · ὁ ἀμερίστως πάντα ὀρών · ὁ χαροποιός · ὁ θυμὸδιο_δότης · ὁ σοφριοδότης · ὁ νημερτῆς · ὁ ὕπατος · ὁ παντόφυλαξ · ὁ παντοθρέμμων · ὁ πάντα ὡς ἐν βλέ_πων · ὁ ἀδέκαστος · ὁ πνοοκράτωρ · ὁ ὑγειοδότης · ὁ ἀδιὰδλητος · ὁ ἀπαθῆς · ὁ ἀνείκαστος ἐν ἀγαθότητι · ὁ αὐτονοῦς · ἡ αὐτογνωσίς · ἡ αὐτονόησις · ἡ αὐτο_τελειότης · ὁ τὰ ἀσθενῆ ἐνδυναμῶν · ἡ μεγαλόβρυ_τος δύναμις · ὁ βροτουργός · τὸ βῆμα τὸ ἀλάθητον · ὁ ἀμεγέθης · τὸ μὴ ἰσὸρρόπον μέγεθος · ἡ ἐνάξ ἡ ἐνοποιὸς τῶν ἐνάθῶν · ὁ πάντων ἐντός · ὁ νοσοφθ_ορας · ἡ τρυτάνη τῆς θίμδος · ὁ χινοβλήτης · ὁ γι_γαντορρύκιστης · ὁ ἀκπτος · ὁ ἀπροσπέλαστος · ὁ ἀκῆρατος · ἐν ᾧ ζῶαί · ἡ αὐτοπνοή · δι' ὃν αἰ πνοαί_δι' οὐ αἰ πνοαί · ἐξ οὐ αἰ πνοαί · ὁ ἀπλητος · ὁ ὦν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.

ΚΑΝΩΝ ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΟΣ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΥΠΕΡΑΓΙΑΝ ΘΕΟΤΟΚΟΝ

ΠΟΙΗΜΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

ΚΥΡΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΔΟΥΚΑ ΤΟΥ ΛΑΣΚΑΡΕΩΣ

CANON EXHORTATORIUS
AD SANCTISSIMAM DEIPARAM,

OPUS

DOMINI THEOD. DUCÆ LASCARIS

Ex Paracletice Græcorum cum interpretatione nostra. Aliam versionem ediderat P. Raynaudus S. J. Opp. tom. VII. ab Hippolyto Maraccio acceptam, qui eam e Græco codice Leonis Allatii per fratrem suum Ludovicum Maraccium fieri curaverat. At omnino abludit a textu Græco Paracletices.

1. *Hirmus.*

Pharaonem aurigam virga Mosis vi miraculosa diebus illis submersit. Postquam enim mare in crucis formam divisisset, Israelitas ex Ægypto migrantes, pedibusque iter facientes salvavit; qui Deo hymnum cecinerunt.

Adversitatum impetus animam meam humilem vexant; calamitatum nubes cor meum obscurant. Tu autem, Mater Dei, quæ lucem divinam atque æternam genuisti, illustra me lumine salutis.

Ex angustiis vitæ et tribulationibus ab inimicis illatis forti tuo brachio, o immaculata, liberatus, misericordiam tuam infinitam et erga me charitatem carmine celebros.

Igitur fiducia plenus in gremium tuum confugio, et apud te consolationem quærens adsum et humili prostratus, o Domina, lacrimabundus ac gemebundus precor ne me miserum spernas, tu qui Christianorum es refugium.

Absit ut magnalia tua silentio præteream. Nisi enim tu, Virgo, apud Filium tuum divinum causam meam egisses, quis me e tanta malorum voragine liberasset?

Eripe nos, servos tuos, o Deipara, e periculis. Secundum Deum enim ad te ut murum inexpugnabilem confugimus.

Respice, illustrissima Deipara, pro misericordia tua. ad miseras quibus corpus meum vexatur, et animæ doloribus medere.

A

α'. Ὁ εἰρμός.

Ἀρματῆλάτην Φαραῶν ἐθύθισε τερατουργοῦσά ποτε Μωσαϊκῆ ράβδος, σταυροῦπως πλήξασα, καὶ διελούσα θάλασσαν, Ἰσραὴλ δὲ φυγάδα, πιζόν οὐδέτην δέισωσεν, ἄσμα τῷ Θεῷ ἀναμείποντα.

Τῶν λυπηρῶν ἐπαγωγῶν χειμάζουσι τὴν ταπεινὴν μου ψυχὴν, καὶ συμφορῶν νέφη τὴν ἐμὴν καλύπτουσι καρδίαν, θρονύμψευτε, ἀλλ' ἡ φῶς τετοκυῖα, τὸ θεῖον καὶ προσιώνιον, λάμψον μοι τὸ φῶς τὸ χαριόστυνον.

Ἐξ ἀμετρήτων ἀναγκῶν καὶ θλίψεων, καὶ ἐξ ἐχθρῶν δυσμενῶν, καὶ συμφορῶν βίου, λυτρωθεὶς, πανάχραντε, τῇ κραταιᾷ δυνάμει σου, ἀνυμνῶ, μεγαλύνω τὴν ἄκρετον σου συμπάθειαν, καὶ τὴν εἰς ἐμέ σου παράκλησιν.

Νῦν πεποιθώς, ἐπὶ τὴν σὴν κατέφυγον ἀντίληψιν κραταιῶν καὶ πρὸς τὴν σκέπην ὀλοφύχως ἔδραμεν, καὶ γόνυ κλίνω, Δέσποινα, καὶ θρηνώ καὶ στεναίξω, μὴ με παρίδῃς τὸν ἄθλιον, τῶν Χριστιανῶν καταφύγιον.

Οὐ σιωπήσω τοῦ βοᾶν τρανώτατα τὰ μεγαλεῖα τὰ σά· εἰ μὴ γὰρ σὺ, Κόρη, πάντοτε προΐστασο, ὑπὲρ ἐμοῦ πρεσβεύουσα τῷ Υἱῷ καὶ Θεῷ σου, τίς ἐκ τοσούτου με κλύθωνος καὶ δεινῶν κινδύνων ἐρρύσατο;

Διάσωσον ἀπὸ κινδύνων τοὺς δούλους σου, Θεοτόκε, ὅτι πάντως μετὰ Θεόν, εἰς σὲ καταφύγομεν ὡς ἀρρήχτων τεῖχος καὶ προστασίαν.

Ἐπίβλεψον ἐν εὐμενείᾳ, πανύμνητε Θεοτόκε, ἐπὶ τὴν ἐμὴν χαλεπὴν τοῦ σώματος κάκωσιν, καὶ ἴασαι τῆς ψυχῆς μου τὸ ἄλγος.

γ. Ὁ εἰρμός.

Οὐρανίας ἀψίδος ὀροφουργὲ Χριστὲ καὶ Ἐκκλησίας
δομητορ, σὺ με στερέωσεν, ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ σῆ, τῶν
ἐφειτῶν ἢ ἀκρότης, τῶν πιστῶν τὸ στῆριγμα, μόνε
φιλόθρωπε.

Τροπᾶριον.

Ἀπορρήξας ἐκ πάντων, ὀδυνηρῶς κράζω σοι πρό-
φθασον, θερμὴ προστασία, καὶ σὴν βοήθειαν δός μοι
τῷ δούλῳ σο, τῷ ταπεινῷ καὶ ἀθλίῳ, τῷ τὴν σὴν
ἀντίληψιν ἐπιζητοῦντι θερμῶς.

Ἐθαυμάστωσας οὕτως νῦν ἐπ' ἐμοί, Δέσποινα,
τὰς εὐεργεσίας σου, Κόρη, καὶ τὰ ἔλεή σου, ὅθεν
δοξάζω σε, καὶ ἀνυμῶ καὶ γεραίρω τὴν πολλὴν καὶ
ἄμπετρον κηδεμονίαν σου.

Καταιγίς με χειμάζει τῶν συμφορῶν, Δέσποινα,
καὶ τῶν λυπηρῶν τρικυμῖαι καταποντίζουσιν· ἀλλὰ
προφθάσασα χεῖρά μοι δός βοήθειας, ἡ θερμὴ ἀντί-
ληψις καὶ προστασία μου.

Ἀληθῆ Θεοτόκον ὁμολογῶ, Δέσποινα, σὲ τὴν τοῦ
θανάτου τὸ κράτος ἐξαφανίσασαν, ὡς καὶ φυσίζωος
ἐκ τῶν δεσμῶν τῶν ἄδου πρὸς ζωὴν ἀνήγαγες
εἰς γῆν με βύσαντα.

Διάσωσον ἀπὸ κινδύνων τοὺς δούλους σου, Θεο-
τόκε, ὅτι πάντες μετὰ Θεὸν εἰς σὲ καταφεύγομεν ὡς
ἄρρηκτον τεῖχος καὶ προστασίαν.

Ἐπίβλεψον ἐν εὐμενείᾳ, πανύμνητε Θεοτόκε, ἐπὶ
τὴν ἐμὴν χαλεπὴν τοῦ σώματος κάκωσιν καὶ ἴασον
τῆς ψυχῆς μου τὸ αἶγος

δ. Ὁ εἰρμός.

Σὺ μου, Χριστὲ, Κύριός μου καὶ δύναμις, σὺ Θεὲ,
σὺ μου ἀγαλλίαμα, ὃ περὶ κυρίους κόλπους μὴ λιπὼν
καὶ τὴν ἡμετέραν πτωχείαν ἐπιστακφάμενος, διὸ σὺν
τῷ προφήτῃ Ἀββακούμ σοι κραυγάζω, Τῇ δυνάμει
σου δόξα, φιλόθρωπε.

Τροπᾶριον.

Καὶ ποῦ λοιπὸν ἄλλην εὐρήσω ἀτίληψιν ; ποῦ
προσφύγω ; ποῦ δὲ καὶ σωθῆσομαι ; τίνα θερμὴν
ἐξω βοηθὸν θλίψει τοῦ βίου καὶ ζάλαις, οἴμοι ! κλο-
μούμενος ; Εἰς σὲ μόνην ἐλπίζω, καὶ θαρρῶ, καὶ καυ-
χῶμαι, καὶ προστρέχω τῇ σκέπῃ σου, σώσον με.

Τὸν ποταμὸν τὸν γλυκερὸν τοῦ ἐλείου σου, τὸν
πλουσίαις δωραῖς δροσίσαντα τὴν παναθλίαν καὶ τα-
πεινὴν, ἀνάγκην, ψυχὴν μου, τῶν συμφορῶν καὶ τῶν
θλίψεων καμίνῳ φλογισθεῖσαν, μεγαλύνω, κηρύττω
καὶ προστρέχω τῇ σκέπῃ σου, σώσον με.

Σὲ τὴν ἀγνὴν, σὲ τὴν Παρθένον καὶ ἄσπιλον, μό-
ναν φέρω, τεῖχος ἀπροσμάχητον, καταφυγὴν, σκέπην
κραταιάν, ὄπλισμα σωτηρίας, μὴ με παρίδῃς τὸν
ἄσωτον, ἐλπίς ἀπέλπισμένων, ἀσθενῶν συμμαχία,
θλιβομένων χαρὰ καὶ ἀντίληψις.

Πῶς ἐξεπεῖν σου κατ' ἄξιαν δυνήσομαι τοὺς ἡμέ-
λους οἰκτιρμούς, ὦ Δέσποινα, τοὺς τὴν ἐμὴν πάντοτε
ψυχὴν δεινῶς θλιβομένην ὡς ὕδωρ περικυκλώσαν-
τας ; Ἀλλ' ὦ τῆς σῆς προνοίας καὶ τῆς εὐεργεσίας,
ἧς ἀφρόνως ὁ τύλας ἀπόλεσα.

Διάσωσον ἀπὸ κινδύνων τοὺς δούλους σου, Θεοτόκε,
ὅτι πάντως μετὰ Θεὸν εἰς σὲ καταφεύγομεν ὡς ἄρ-
ρηκτον τεῖχος καὶ προστασίαν.

Ἐπίβλεψον ἐν εὐμενείᾳ, πανύμνητε Θεοτόκε, ἐπὶ

A

3. *Hirmus.*

Apsidis caelestis constructor, et Ecclesiae moder-
ator, Christe, tu me firma in amore tuo, summum
animae desiderium, fidelium fulcrum et adminicu-
lum, Deus misericors.

Troparium.

Ab omni malo, praesidio tuo benigno, me eripe,
et auxilium fer servo tuo humili et infortunato,
qui salutis spem in te uno ponit.

Miram te mihi praestitisti, Domina, Virgo, in
beneficiis quae in me contulisti ; quare magnificen-
tiam tuam laudibus atque hymnis celebrare nun-
quam desisto .

Tempestates, Domina, in me irruunt et ærum-
narum gurges me devorat ; sed tu manum mihi
auxiliatricem porrige, praesidium et adjutrix mea.

Veram te Deiparam confiteor, quae mortis impe-
rium abolevisti, et quae vi tua vivifica ex inferni
vinculis ad vitam hac in terra me revocasti.

Eripe nos servos tuos, o Deipara, e periculis.
Secundum Deum enim ad te ut murum inexpugnabilem et adjutricem confugimus.

Respice, illustrissima Deipara, pro misericordia
tua ad miseria, quibus corpus meum tribulatur,
et animae doloribus medica adsis,

4. *Hirmus.*

Christe, Domine et Deus, exsultatio mea, qui
pro divina tua misericordia paupertatem meam
res existi : ergo cum Ambacum exclamo : Virtuti
tuae gloria, misericors !

Troparium.

Ubi tandem aliud inveniam refugium ? quo con-
fugiam ? ubinam salvus ero ? quodnam auxilium
in vitae ærumnis et tribulationibus habebō ? Tibi
soli confido ; in te glorior ; sub alas tuas confugio.
Serva me !

Dulce flumeu misericordiae tuae, quo animam
meam ærumnosam ac humilem beneficiis recrea-
vit ; animam dico in malorum ac tribulationum
camino purificatam ; te magnifico, te carminibus
celebro. Salva me !

Te Virginem sanctam, immaculatam solam ha-
beo, murum inexpugnabilem, refugium salutis ; ne
te avertas a me misero, hominum desperantium
spes et propugnaculum, agrorum gaudium et con-
solatio.

Quomodo, o Domina, misericordias tuas pro
dignitate predicabo, quae animam meam undique
vexatam, ut aquae insulam, circumdederunt ? o
solicitudines, o beneficia, quorum ego miser jactu-
ram feci !

Eripe nos servos tuos, o Deipara, e periculis.
Secundum Deum enim ad te ut murum inexpu-
gnabilem confugimus.

Respice, illustrissima Deipara, pro misericordia

B

C

D

tua, ad miserias quibus corpus meum vexatur, et animæ doloribus medere.

5. *Hirmus.*

Cur me a Vultu tuo rejecisti, Lumen inaccessum? Tenebræ diræ me circumdant miserum. Sed ad me convertere, quæso, et vias meas secundum lumen mandatorum tuorum dirige.

Troparium.

Grato ex animo ad te clamo: Ave, Virgo Mater, salve, sponsa Dei; salve, refugium divinum; salve, velum et murus inaccessus; ave, præses, salvatrix eorum qui cum fide ad te confugiunt.

Qui, me odio habent, tela, enses et fossas in vanum apparant, ut miserum meum corpus dilacerent et in ima terræ deprimant. Tu autem ex eorum insidiis me libera,

Quodnam grati animi donum tibi offeram pro donis quæ infinita tua magnificentia in me contulit? Age, misericordiam tuam in me ineffabilem sine me prædicare et carmine celebrare.

Libera nos servos tuos, Deipara, e periculis. Tu enim, secundum Deum, murus noster æneus et refugium existis.

Respice, clarissima Deipara, pro clementia tua ad ærumnas quibus corpus meum tribulatur, et animæ doloribus remedium affer.

6. *Hirmus.*

Precationes effundo erga Dominum eique tribulationes meas aperio; ærumnis enim satiata est anima mea, et vita mea morti appropinquat, et jam precor, sicut Jonas: A malo, Domine, me delibera!

Troparium.

Calamitatum nubes animam meam miseram et cor obscuraverunt, et tenebris replent. Sed tu, Virgo, quæ lumen inaccessum genuisti, vocationis tuæ divinæ instigatione hæc longe fuga.

Te in miseriis consolatricem et morborum medicam cognovi; te mortis destructricem et vitæ fluvium inexhaustum, et in omni tribulatione promptam et efficacem novi consolatricem.

Misericordiæ tuæ abyssum et miraculorum, quæ innumera perpetras, charitatisque in me inexhaustæ fontem non sileo, Domina, imo una cum omnibus prædico et alta voce annuntio.

Vitæ ærumnæ me undique circumdederunt, ut apes alveare, o Virgo, et miseræ tela cor meum vulnerant. Sed, te auxiliatricem et liberatricem obviam habeo.

Libera nos servos tuos, o Deipara, e periculis. Secundum Deum enim ad te ut murum inexpugnabilem et præsidem confugimus.

Respice, inclytissima Deipara, pro clementia tua, ad miserias quibus corpus meum vexatur, et animæ dolenti medere.

τὴν ἐμὴν χαλεπὴν τοῦ σώματος κάκωσιν, καὶ ἴασαι τῆς ψυχῆς μου τὸ ἄλγος.

ε'. Ὁ εἰρμός.

Ἴνα τί με ἀπόσω ἀπὸ τοῦ προσώπου σου, τὸ φῶς, τὸ ἄδυτον; καὶ ἐκαλύψέ με τὸ ἀλλότριον σκότος τῆν δειλαίον, ἀλλ' ἐπίστρεψόν με, καὶ πρὸς τὸ φῶς τῶν ἐντολῶν σου τὰς ὁδοὺς μου κατεύθυνον, δέομαι.

Troparium.

Εὐχαρίστως βοῶ σοι, χαῖρε, Μητροπόρθει, χαῖρε, θύνημπε, χαῖρε, θεία σκέπη, χαῖρε, ὄπλον καὶ τείχος ἀπόρθητον, χαῖρε, προστασία καὶ βοήθη καὶ σωτηρία τῶν εἰς σὲ προστρέχόντων ἐκ πίστεως.

Οἱ μισούντες με μάτην βέβαινα καὶ ζήνη καὶ λάκκον ὑπὲρῆπισαν, καὶ ἐπιζητοῦσι τὸ πανάθλιον σῶμα σπαράξαι μου, καὶ καταβιάσασαι πρὸς γῆν, ἕρην, ἐπιζητοῦσιν, ἀλλ' ἐκ τούτων προφθάσασα σώσῃ με.

Τί σοι δῶρον προσάξω τῆς εὐχαριστίας ἂνθ' ὧν προῦπελαυσσα τῶν σῶν δωρημάτων, καὶ τῆς σῆς ἀμνηστῆτος χρηστότητος; Τοιγαροῦν δοξάζω, ὑμνολογῶ καὶ μεγαλύνω σου τὴν ἄρατον πρὸς με συμπάθειαν. Διάσωσον ἀπὸ κινδύνων τούς δούλους σου, Θεοτόκε, ὅτι πάντως μετὰ Θεὸν εἰς σὲ καταφεύγομεν ὡς ἀρήρηκτον τείχος καὶ προστασίαν.

Ἐπίβλεψον ἐν εὐμνησίᾳ, πανύμνητε Θεοτόκε, ἐπὶ τὴν ἐμὴν χαλεπὴν τοῦ σώματος κάκωσιν καὶ ἴασαι τῆς ψυχῆς μου τὸ ἄλγος.

ς'. Ὁ εἰρμός.

Τῆν δεῖξιν ἐχρῆσιν πρὸς Κύριον καὶ αὐτῷ ἀπαγγεῖλω μου τὰς θλίψεις ὅτι κακῶν ἢ ψυχῆ μου ἐπέσθη, καὶ ἡ ζωὴ μου τῷ ἄδῃ προσήγγισε, καὶ δέομαι ὡς Ἰωάνης, Ἐκ φθορᾶς, ὦ Θεε, με ἀνάγαγε.

Troparium.

Τὰ νέφη τῶν λυπηρῶν ἐκάλυψαν τὴν ἀθλίαν μου ψυχὴν καὶ καρδίαν, σκοτασμὸν ἐμποιοῦσί μοι Κόρη· ἀλλ' ἡ γενήσασα φῶς τὸ ἀπόρρητον, ἀπέλαυσον ταῦτα μακρὰν τῆ ἐμπνεύσει τῆς θείας πρεσβείας σου.

Παρακλήσιν ἐν ταῖς θλίψεσιν οἶδα καὶ τῶν νόσων ἰατροῦν σε γινώσκω, καὶ παντελῆ συντριμμὸν, καὶ θανάτου καὶ ποταμὸν τῆς ζωῆς ἀνεξάντητον, καὶ πάντων τῶν ἐν συμφοραῖς ταχινῆν καὶ ὄξειαν ἀκτιλίψιν.

Οὐ κρύπτω σου τὸν θυτὸν τοῦ εἰλίου καὶ τὴν βροσίν τῶν ἀπείρων θυμμάτων καὶ τῆς πηγῆν τὴν ἀεινανον ὄντως τῆς πρὸς ἐμὲ συμπαθείας σου, Δέσποινα ἀλλ' ἄπασιν ὁμολογῶ καὶ βοῶ καὶ κηρύττω καὶ φθέγγομαι.

Ἐκύκλωσαν αἱ τοῦ βίου με ζάλαι, ὡσπερ μέλισσαι κηρίον, Παρθένε, καὶ τὴν ἐμὴν κατασχόουσαι καρδίαν, κατατιτρώσκουσι βέλη τῶν θλίψεων· ἀλλ' εὐροίμει σε βοηθὸν καὶ διώκτην καὶ ρύστην, πάτερ χραντε.

Διάσωσον ἀπὸ κινδύνων τούς δούλους σου, Θεοτόκε, ὅτι πάντως μετὰ Θεὸν εἰς σὲ καταφεύγομεν ὡς ἀρήρηκτον τείχος καὶ προστασίαν.

Ἐπίβλεψον ἐν εὐμνησίᾳ, πανύμνητε Θεοτόκε, ἐπὶ τὴν ἐμὴν χαλεπὴν τοῦ σώματος κάκωσιν, καὶ ἴασαι τῆς ψυχῆς μου τὸ ἄλγος.

ζ. Ὁ εἰρμός.

Παῖδες Ἑβραίων ἐν καμίνῳ κατεπάτησαν τὴν φλόγα θηρσαλῶς, καὶ εἰς δρόσον τὸ πῦρ μετέβαλον, βοῶντες, Εὐλοητὸς οἱ Κύριε ὁ Θεὸς εἰς τοὺς αἰῶνας!

Τροπάριον.

Φῶς ἢ τεκοῦσα Θεοτόκε σκοτισθέντα με νυκτὶ ἀμαρτημάτων, φωταγωγήσον σὺ, φωτὸς εὔσα δοχείου, τὸ καθαρὸν καὶ ἀμωμον, ἵνα πόθῳ σε δοξάζω.

Σκέπη γενοῦ καὶ προστασία καὶ ἀντιληψὶς καὶ καύχημα, Παρθένη, γυμνωθέντι μοι νῦν ἀπάσης βοήθειας, ἀβοηθήτων δύναμις καὶ ἐλπίς ἀπελπισμένων.

Ὅλη ψυχὴ καὶ διανοία καὶ καρδίᾳ σε καὶ χεῖρσι δοξάζω, ἀπολαύσας τῶν σῶν μεγάλων χαρισμάτων, ἀλλ' ὦ τῆς σῆς χρηστότητος καὶ ἀπειρῶν σου θαυμάτων!

Βλέψον ἰλέῳ ὀμματί σου, καὶ ἐπίσκεψαι τὴν κάκωσιν ἣν ἔχω, καὶ δεινῶν συμφορῶν, καὶ βλάβης καὶ κινδύνων καὶ πειρασμῶν με λύτρωσαι ἀμνηστῶ σου ἰλίε.

Διάσωσον ἀπὸ κινδύνων τοὺς δούλους σου, Θεοτόκε, ὅτι πάντως μετὰ Θεοῦ εἰς σὲ καταφεύγομεν ὡς ἀρρήκτον τείχος καὶ προστασίαν.

Ἐπίβλεψον ἐν εὐμνεΐᾳ, πανύμνητε Θεοτόκε, ἐπὶ τὴν ἐμὴν χαλεπὴν τοῦ σώματος κάκωσιν, καὶ ἰασαι τῆς ψυχῆς μου τὸ ἄλγος.

η. Ὁ εἰρμός.

Τὸν ἐν ὄρει ἁγίῳ δοξασθέντα καὶ ἐν βράτῳ τόκου τῆς Ἀειπαρθένου τῷ Μωϋσῇ μυστήριον γνωρίσαντα Κύριον ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε, εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Τροπάριον.

Διὰ σπλάγγνα ἑλίου σου, Πάρθενη, μὴ παρίδης σιμνὴ ποντούμενόν με σάλη βιωτικῶν κυμάτων, ἀλλὰ διδοῦ μοι χεῖρα βοήθειας καταπονουμένῳ κακώσεσι τοῦ βίου.

Περιστάσεις καὶ θλίψεις καὶ ἀνάγκαι εὐροσάν με, Ἄγνη, καὶ συμφοραὶ τοῦ βίου καὶ πειρασμοὶ με πάντοθεν ἐκύκλωσαν, ἀλλὰ πρόστηθι μοι καὶ ἀντιλαβοῦ μου τῇ κραταίᾳ σου σκέπη.

Ἐν ταῖς ζῆλαις ἐπειρόν σε λιμένα, ἐν ταῖς λύπαις χαρὸν καὶ εὐφροσύνην, καὶ ἐν ταῖς νόσοις ταχεινὴν βοήθειαν, καὶ ἐν τοῖς κινδύνοις ῥύστην καὶ προστατίην ἐν τοῖς πειρατηρίοις.

Χαῖρε, θρόνε πυρίμορφε Κυρίου, χαῖρε χρυσῇ λυχνίᾳ, λαμπρᾷ ἀσβεστοῦ, χαῖρε τῶν παρθένων δόξα καὶ μετῆρων ὠραίσιμα καὶ κλέος.

Διάσωσον ἀπὸ κινδύνων τοὺς δούλους σου, Θεοτόκε, ὅτι πάντες μετὰ Θεοῦ, εἰς σὲ καταφεύγομεν ὡς ἀρρήκτον τείχος καὶ προστασίαν.

Ἐπίβλεψον ἐν εὐμνεΐᾳ, πανύμνητε Θεοτόκε, ἐπὶ τὴν ἐμὴν χαλεπὴν τοῦ σώματος κάκωσιν, καὶ ἰασαι τῆς ψυχῆς μου τὸ ἄλγος.

θ. Ὁ εἰρμός.

Ἐξίστη ἐπὶ τοῦτο ὁ οὐρανὸς, καὶ τῆς γῆς καταπλάγη τὰ πέρατα, ὅτι Θεὸς ὤφθη τοῖς ἀνθρώποις σωματικῶς, καὶ ἡ γαστήρ σου γέγονεν εὐρυχωροτέρα

PATROL. GR. CXL.

A

7. *Hirmus.*

Hebræorum filii in fornace flammam strenue extinxerunt, et ignem ipsum in rorem transmutarunt, clamantes: Benedictus es Domine Deus, in sæcula!

Troparium.

Deipara, quæ lumem procreasti, nocte me peccatorum circumfusum illumina, quæ lucis es conservatrix pura et immaculata, ut ex intimo te corde glorificem.

Præsides mihi, Virgo consolatrix, qui omni auxilio destitutus sum; tu enim potentia tua egenorum auxiliatrix es et spes eorum qui jam de omnibus desperaverunt.

Ego omni ex corde ac mente et labiis te magnifico, cujus magnis donis fruor: o benignitatem tuam, o innumerabilium miraculorum quæ tu penetras, numerum indefinitum!

Respice oculo propitio miserum, in quo sum, statum, et pro infinita tua misericordia e miseriis, periculis ac tentationibus me eripe.

Erue nos, servos tuos, o Deipara, e periculis; quia secundum Deum, ad te ut murum inconcussum confugimus.

Respice, clarissima Deipara, pro misericordia tua, ad ærumnas quæ corpus meum obruunt, et animæ dolorosæ succurre.

8. *Hirmus.*

Dominum, qui in monte sancto et in robo Moysi Virginis partum mysticum indicavit, laudate et superexaltate in sæcula.

Troparium.

Ob misericordiæ quæ habes viscera, ne me undarum maris hujus vitæ immersum deseras, sed manum mihi auxiliatricem porrige ærumnis vitæ tribulato.

Miseriæ calamitates et rerum angustię, o Virgo sancta, me invaserunt; ærumnæ autem vitæ ac tentationes me undique obruerunt; tu igitur mihi cum brachio tuo forti auxiliabunda adsis.

In tempestatibus tu mihi portus, in tristitia tu gaudium et lætitia ades; in morbis tu mihi promptam fers opem, e periculis me eripis; in tentationibus tu mihi liberatrix assistis.

Ave, throne ignite Domini: ave lumine aureum, lampas inextincta; ave, virginum gloria, matrum illustratio!

Eripe nos, servos tuos, e periculis; qui secundum Deum ad te ut murum inconcussum et munimen confugimus.

Respice misericorditer, illustrissima Deipara, ad morbos corporis mei, et animæ dolorosæ auxilium feras.

9. *Hirmus.*

Cælum obstupuit, terræ termini tremuerunt, quia Deus hominibus secundum carnem apparuit; venter autem tuus amplior quam ipsum cælum est

factus. Hanc ob causam angelorum et hominum A
chori te magnificent.

Troparium.

Ad quam, queso, aliam me convertam, sanctis-
sima? quo confugiam ut salvus fiam? quo profici-
scar! Quam consolationem, quam auxiliarem
reperiam? In te unam spero, de te sola glorior,
et ad te cum fiducia confugio.

Nemo sane, o Sponsa Dei, magnalia tua et
abyssum imperscrutabilem miraculorum tuorum
enarraverit, ob quæ ardentem te venerantur et om-
nes ut veram Dei Genitricem adorant. In hymnis
gratiarum referendarum officium implentibus mise-
ricordiam infinitam celebros, et magnam tuam vir-
tutem et beneficia in me tua omnibus prædico et
ex mente, corde, animo et voce annuntio.

Suscipe preces meas humillimas, et clamori meo
aures præbe, et lacrymas, vide et quæ te precor
annue; omnipotens enim es ut Domini omnipotentis
Mater, dummodo humilitatem meam respec-
teris.

Libera nos, servos tuos, o Deipara, e periculis.
Secundum Deum enim ad te ut murum inexpugnabilem
et antistitam confugimus.

Respice, illustrissima Dei Genitrix, pro clemen-
tia tua ad miseras, quibus corpus meum vexa-
tur, et animæ tribulatæ doloribus remedium affer.

τῶν οὐρανῶν · διό σε, Θεοτόκε, ἀγγέλων καὶ ἀνθρώ-
πων ταξιαρχία μεγαλύνουσιν.

Tropæion.

Πρὸς τίνα καταφύγω ἄλλην, Ἄγνη; ποῦ κρη-
δράμω λοιπὸν καὶ σωθῆσομαι; ποῦ παρευθῶ; ποῖαν δι-
ἐψέρω καταφυγὴν, ποῖαν θερμὴν ὀντίληψιν, ποῖαν
ἐν ταῖς θλίψεσι βοήθην; εἰς σὲ μόνην ἐλπίζω, εἰς σὲ
μόνην καυχῶμαι, καὶ ἐπὶ σὲ θαρρῶν κατέφυγον.

Οὐκ ἔστιν ἀριθμῆσασθαι δυνατόν, μεγαλεῖα τὰ σὺ
Θεονόμειτε, καὶ τὸν βυθὸν τὸν ἀνεξερεύνητον
ἐξεπέιν τῶν ὑπὲρ νοῦν θαυμάτων σου, τῶν τετέλε-
σμένων διηγεῖς τοῖς πόθῳ σε τιμῶσι, καὶ πίστει
προσκυνοῦσιν ὡς ἀληθῆ Θεοῦ λογιύτρια.

Ἐν ὕμνοις εὐχαριστοῖς δοξολογῶ, καὶ γραιρω τὸν
ἄμετρον ἔλεος, καὶ τὴν πολλὴν δυνάμιν σου πᾶσιν
ὁμολογῶ, καὶ τὰς εὐεργεσίας σου ἅς ὑπερεκείνωσας
B εἰς ἐμὲ κηρύττω, μεγαλύνω ψυχῆ τε καὶ καρδία καὶ
λογισμῶ καὶ γλώσση πάντοτε.

Τὴν δέησίν μου δέξαι τὴν πενιχράν, καὶ κλαυθμὸν μὴ
παρίδῃς, καὶ δάκρυα καὶ στεναγμὸν, ἀλλ' ἀντιλαβοῦ
μου ὡς ἀγαθὴ καὶ τὰς αἰτήσεις πλήρωσον · δύνασαι
γὰρ πάντα ὡς πανσθενοῦς Δεσπότου Θεοῦ μήτηρ, ἡ
νεύσεις ἐτι μόνον πρὸς τὴν ἐμὴν οἰκτράν ταπεινώσιν.

Διάσωσον ἀπὸ κινδύνων τοὺς δούλους σου, Θεοτόκε,
ὅτι πάντως μετὰ Θεοῦ εἰς σὲ καταφεύγομεν ὡς ἀρ-
ρηκτον τείχος καὶ προστασίαν.

Επίβλεψον ἐν εὐμνείᾳ, παρήμεντε Θεοτόκε, ἐπὶ
τὴν ἐμὴν χαλεπὴν τοῦ σώματος κάκωσιν, καὶ ἴασαι
τῆς ψυχῆς μου τὸ ἄλγος.

Theodori librum de communicatione naturali ex mss. producimus in Addendis.

ANNO DOMINI MCCLXI

METHODIUS MONACHUS

NOTITIA

(Angelo Mai, Script. vet. tom. III, p. 246.)

Dum Ephræmii Catalogum patriarcharum Byzantinorum Latinum facerem typisque excuderem, multa mihi in Vaticanis codicibus scripta prædictorum patriarcharum occurrebant luce sæpe digna, et quæ singulorum præsulum temporumque historiam augebant, resque apprime ecclesiasticas illustrabant. Ac tantum sane numerum in manibus habeo epistolarum sermonum decretorum tractatum synodorum, ut peculiaris ex his scriptis tomus in hac mea collectione conficiendus postea videatur. Nunc, his omnibus prætermisiss, unum delegi Methodii monachi libellum ineditum, quo nullum fere vidi aptius ad Byzantinæ sedis vices varias oculis subjiciendas. Scribendi autem opusculi hæc causa fuit; Michael VIII imperator Palæologus anno Christi 1261, post recuperatam Latinis ejectis Constantinopolim, Joannem III Ducænum Lascarium, qui pupillus a patre relictus in Michaelis veluti tutela adolescebat, cumque ipso postea regnaturus erat, immani scelere excæcavit, atque ita omni spe regni proturbavit. Rei atrocitatem tulit ægerrime Arsenius patriarcha Byzantinus; eoque processit, ut imperatorem Michaelē ab ecclesiastica communione removeret: qui mox culpam suam, ut par erat, profitens, cononicam absolutionem implorabat. Quam ubi parum credulus patriarcha indignabundus negavit, coacta episcoporum synoda dedit operam Michaeli, ut Arse-

nus sededepelleretur, eique Germanus III substitueretur. Rem plenius cognoscere licet ex Arsenii testamento quod Cotelerius Monum. eccl. Gr. t. II p. 168, vulgavit. Germano item Josephi abbatis artificis expulso, Josephus ipse patriarchalem sedem, adnidente Cæsare, obtinuit. Interim Byzantina Ecclesia gravi schismate laboravit, dum alii Arsenio ut inique exauctorato studerent: alii, ut fit, Josephum patriarcham novellum seclarentur. Hoc animorum fervente æstu, atque in his ecclesiasticis motibus, Methodius monachus, ut schismati (quod sane pessimum, Ecclesiæ malum est) obviam iret, libellum scribendum censuit, quo demonstraret Byzantinam Ecclesiam, quanquam sæpe a præpotentia Cæsarum (de qua legendus est Lequinius Or. Ch. t. I, dissert. præv. cap. 17) contra æquissimas et sanctissimas canonum normas, pastores invita accepisset, nihilo tamen minus perpetuo cavisse, ne schisma in populo fieret; dummodo hi præsules orthodoxam fidem retinerent. In hoc scilicet vertitur totius summa opusculi; cujus notitiam seu titulum tradidit olim Allatius in Diatriba de Methodiis, p. 383, neque tamen ubinam id latitaret nobis indicavit: mihi vero in Vaticanis codicibus deprehensum est, et typis dignum atque utile visum. Etsi enim idem argumentum anonymus alius auctor versavit, quem e codice Barocciano anno 1691 vulgavit Oxonii Humphredus Hodijs (a), Baroccianum tamen opusculum et brevius est, et ab hoc Vaticano satis diversum, ut legens comperi.

(a) Opusculi ab Humfredo editi titulus hic est: Anglicani novi schismatis redargutio seu tractatus ex historiis ecclesiasticis, quo ostenditur, episcopos, injuste licet depositos, orthodoxi successoris communionem nunquam refugisse. EDIT.

DE SCHISMATE VITANDO

LIBELLUS.

ΜΕΘΟΔΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ Συλλογή ἐκ διαφόρων Α συνοπτικῶν βιβλίων, ὅτι οὐ δεῖ σχιζισθαι τοὺς λαοὺς ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων ὀρθοδόξων δυτων, εἰ κατὰ τινα ἐγκληματικὴν περίστασιν ἢ χειροτονία αὐτῶν προβῆ.

α. Ἰστέον ὡς παραιτησαμένου μεγάλου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀναχωρήσαντος, Νεκτάριος πατριάρχης κεχειροτονηται, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ μέγας Χρυσόστομος τούτου ἐκδιληθέντος ἀδίκως, Ἀρσάκιος ὁ τοῦ εἰρημένου Νεκταρίου ἀδελφὸς εἰς τὸν θρόνον ἀνήχθη παρά πᾶσαν κανονικὴν παρατήρησιν οὐ μόνον διὰ τὴν τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου ἀδικον ἐξορίαν, ἀλλ' ὅτι, ὡς λέγεται, καὶ ζηλοτυπούμενος πρὸς τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ Νεκταρίου, ὤμοσεν αὐτῷ τὸν τῆς βασιλίδος θρόνον μὴδέποτε καταδέξασθαι. Μετὰ τούτον ἀνάγεται Ἀττικὸς Β εἰς τὸν θρόνον, ἐπὶ τοῦ Χρυσοστόμου ζῶντος· εἴκοσι γάρ οὗτος ἐπιζήσας χρόνους τῷ θρόνῳ, θνήσκει. Ἐλύθη δὲ τὰ σχίσματα τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ ζῶντος Ἀττικοῦ τῷ συντάξει αὐτὸν τὸν θεῖον Χρυσόστομον μετὰ τῶν ὀρθοδόξων πατριαρχῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις. Μετὰ Ἀττικὸν Σισίνιος μετὰ τούτον Νεστόριος. Τούτου καθαιρεθένος ἐν τῇ τρίτῃ συνόδῳ, Μαξιμιανὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως χειροτονεῖται ἐπίσκοπος. Τούτου τελευτήσαντος, ὁ ἱερός ἐκ Κυζίκου μετατιθεταί Πρόχλος εἰς Κωνσταντινουπόλιν εἰδῆσει καὶ συναινεῖσι τοῦ τῆνικαῦτα Ῥώμης ἀρχιερέως, ὡς ὁ Ζωναρᾶς ἱστορεῖ ἐν τῷ Χρονικῷ αὐτοῦ (1) καὶ ἀλλαχοῦ δε φέρεται. Ο δὲ θεῖος Προ-

METHODII MONACHI ex diversis libris synopticis Sylloge, qua demonstratur haud oportere populos ab orthodoxis episcopis semet se jungere, quamquam ex aliqua criminosa ratione electio eorum processerit.

1. Postquam magnus Gregorius Theologus Constantinopolitanam sedem abs se abdicatam dimisit creatus est patriarcha Nectarius; et post hunc Chrysostomus; quo inique expulso, Arsacius prædicti Nectari frater ad sedem evectus est, sane contra omnem canonicam regulam: non solum ob injustum Chrysostomi exsilium, verum etiam quia ut traditum est, sollicito ob æmulationem fratri Nectario juraverat Arsacius nunquam se regiæ urbis infulas fore recepturum. Arsacio successit, superstite adhuc Chrysostomo, Atticus, qui nonnisi post vicesimum episcopatus annum mortuus est. Ecclesiæ vero schisma sublatum est, cum nondum extincto Attico divi Chrysostomi nomen in sacra Diptycha relatum fuit. Attico successit Sisinius, huic Nestorius: quo decretis tertie synodi deposito, Maximianus Constantinopoleos fit episcopus. Atque hoc mortuo, transfertur Cyzico Constantinopolim sanctus Proclus, sciente et comprobante qui per illud tempus erat Romæ hierarcha, ut et Zonaras in Chronico narrat, et aliunde etiam comperitum est. Porro divus Proclus cum sancto Proclo Alexandrino communicabat; neque is tantummodo verum etiam præcessor ejus Maximianus, nec non

(1) Lib. XIII, 22. Notitiæ tamen hujus partem aliunde sumit Methodius, ut ipsemet innuit; nam Zonaras de Romani pontificis suffragio nihil dicit.

Sisinius et Atticus. Nemini enim adversabantur sive Cyrillus sive reliqui patriarchæ propter vel sedis translationem, vel alienam a summo jure canonico electionem. Neque vero episcoporum horum ordinationes a quopiam repudiabantur. Qui enim id fieri poterat, prædictis summatibus consentientibus?

2. Quod vero res ita se habuerit, cum aliunde constat, tum etiam ex epistola ad Nestorium sancti Cælestini papæ Romani palam fit, quæ incipit: « Aliquantis diebus vitæ nostræ. » Et paulo post: « Sanctæ recordationis Atticus catholicæ magister (2) fidei, et vere beato Joanni etiam ad ista successor. » Et multis interjectis: « Cur tamen ea quæ adversus hos tunc sunt acta, quærentur, cum certum sit illinc ad nos a catholico episcopo Attico tunc commentarios esse directos? » Idem ad clementem Constantinopoleos, atque ad tunc versantes ibidem, episcopos, presbyteros diaconosque scribens contra Nestorium, sic loquitur: « Nam ut a recentioribus inchoemus, quid non animos vestros magisterium edocuit sanctæ recordationis Joannis episcopi, cujus oratio catholicam astruens fidem toto orbe diffusa est? qui nusquam per doctrinam suam defuit, quia ubicunque lectus est, prædicavit. Illius diligenti prudentiæ constantia celebrata successit. Rexit enim sanctæ recordationis episcopus Atticus Christianum populum decessoris exemplo, et sacrilegos persecutus est hæreticorum furores. » Cyrillus item in sua ad Nestorium epistola ait: « Testor, vivente adhuc beatæ recordationis Attico, scripsisse me de sancta et consubstantiali Trinitate libellum. » Sic ergo isti se gesserunt locutique sunt.

3. Quis vero ignorat, quod jam ego dicturus sum, nempe illorum qui injustissimam sclestissimamque magni Chrysostomi depositionem curaverunt, principem fuisse Alexandrinum Theophilum, proximos autem huic Severianum, Gabalitanum, et Berrhoensem Acacium? Attamen hi post Chrysostomi obitum, quanquam apud Innocentium papam postulati fuerunt, tamen neque depositi sunt neque increpiti; quia pœnas propter Chrysostomum de ipsis sumendas Dei judicio papa permisit. Ipsum vero Theophilum quis a propria communione removet, qui omnium Chrysostomi calamitatum verbo operaque auctor fuit propter invidiam adversus hunc susceptum? Sane et in Patrum Vitis sic legimus: « Dixit sanctus Theophilus episcopus Alexandriæ. » Quod autem hos Ecclesia in venerabilium habeat patriarcharum atque pastorum numero, testimo-

(2) In Appendice prima ad jur. civ. Vat., p. 144 jum demonstravi, textum genuinum epistolæ hujus in codice antiquo Bobiensi habere *amator pro magister*, hic tamen sequi debeo Methodii lectionem *διδάσκαλος*, cujusmodi est in vulgatis Græcis editionibus.

κλος κοινωνικός ἦν τῷ ἁγίῳ Πρέσβηρι τῷ Ἀλεξανδρείας· οὐ μόνον δ' οὗτος, ἀλλὰ καὶ ὁ πρὸ αὐτοῦ Μαξιμιανός, καὶ δὴ καὶ Σισίνιος, καὶ Ἄττικός. Πρὸς οὐδένα καὶ γὰρ διεφέρουτο οὔτε Κύριλλο; οὔτι λοσκοὶ πατριάρχαι ἔνθα τῆς μεταθέσεως καὶ τῶν παρὰ τὴν κανονὴν ἀκριβείαν χειροτονίων· Ἄλλ' οἱ αἱ τούτων χειροτονία ἀδεκτοὶ τινι ἐγγυόνισσῳ πῶς γὰρ, αὐτῶν ἐπαινουμένων;

β'. Καὶ ὅτι ἀλήθης ὁ λόγος, δῆλον μὲν ἐξ ἄλλων, δῆλον δὲ ἐκ τῆς πρὸς Νεστόριον ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου Κλεστίνου, πάππα Ῥώμης, ἕς ἡ ἀρχῆ. « Ἐφ. ἡμέρας τινὰς τῆς ζωῆς ἡμῶν. » καὶ μετ' ὀλίγα « Αὐτίκα ὁ τῆς ἁγίας μνήμης Ἀττικός, ὁ διδάσκαλος τῆς καθολικῆς πίστεως, καὶ ἀληθῶς τοῦ μακαρίου Ἰωάννου καὶ εἰς ταῦτα διάδοχος. » καὶ μετὰ πολλὰ β' « Ὅμως διὰ τί τὰ κατ' ἐκείνων πεπραγμένα ζητῶνται, ὅποτε δῆλον ἔστιν ὅτι ἐκείθεν πρὸς ἡμᾶς παρὰ τοῦ τότε ἐπισκόπου τοῦ καθολικοῦ Ἀττικοῦ τὰ ὑπομνήματα ἀπεστύλη; » Ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τὸν κλῆρον Κωνσταντινουπόλεως γράφων καὶ εἰς τοὺς αὐτοὺς τότε διαγόντας ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ δικόνους κατὰ Νεστορίου, τάδε φησιν « Ἴνα γὰρ ἀπὸ τῶν Νεσῶν ἀρξώμεθα, τί οὐκ ἐπέβαλεν ἡμῶν ταῖς ψυχαῖς ἡ παιδευσίς τοῦ τῆς ἁγίας μνήμης Ἰωάννου ἐπισκόπου; οὐ λόγος εἰς πάντα τὸν κόσμον ἐξεχύθη οἰκοδομῶν τὴν καθολικὴν πίστιν· ὅς οὐδαμοῦ κατὰ τὴν διδασκαλίαν ἀπῆν· ὅπου γὰρ δῆποτε ἀνεγνωσθῆ, ἐκῆρυξε. Τὴν δὲ ἐκείνου ἐπιμελῆ σύνισιν στερότης διαβεβημένη διεδέξατο· ἐκυβέρνησε γὰρ ὁ τῆς ἁγίας μνήμης ἐπίσκοπος Ἀττικός τὸν Χριστιανικὸν λαὸν τῷ τοῦ προσηγησαμένου ὑποδείγματι, καὶ ἐδίωξε τὰς ἱεροσύλους τῶν αἰρετικῶν μονίας. » Καὶ Κύριλλος ἐν τῇ πρὸς Νεστόριον λέγει· ε' Ἐπ' ἀληθεία δὲ λέγω ὅτι καὶ περιόντος ἔτι τῆς τῆς μακαρίας μνήμης Ἀττικοῦ συντίθειται μοι βιβλίος περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος. » Καὶ οὗτοι μὲν ταῦτα.

γ'. Ἐκεῖνο δὲ τίς οὐκ οἶδεν ὅ τι φημί; τῶν τῶν ἀδικωτάτων καὶ παρανομωτάτων τοῦ μεγάλου Χρυσοστόμου καθαιρέσειν ἐργασαμένων πρῶτος μὲν ἦν αἴτιος ὁ Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος· μετ' αὐτὸν δὲ ὁ Γαβαλῶν Σεβριανός, καὶ ὁ Βερόϊας Ἀκάσιος. Ἄλλ' ὅμως οὗτοι μετὰ τὴν τοῦ Χρυσοστόμου κειμήσειν ἐμφανισθέντες· Ἰνοκεντίῳ τῷ πάππῳ, οὔτε καθήρθησαν, οὔτ' ἐπιτιμήθησαν, τὴν ἀπ' αὐτῶν τοῦ Χρυσοστόμου ἐκδίκησιν τῷ Θεῷ τοῦ πάππα ἐνεβέβησεν (3). Αὐτὸν δὲ τὸν Θεόφιλον τίς ἀπεβάλετο; τὸν πάντων τῶν κατὰ Χρυσοστόμου κακῶν αἴτιον (4) καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ γεγενημένον δια τὸν πρὸς αὐτὸν φθόνον· ὅποτε καὶ εἰς τὰ Πατερικὰ ἀναγνωσκόμεν οὕτως· ε' Ἐπεὶ ὁ ἅγιος Θεόφιλος ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας. » Ὅτι δὲ ἅγιοι τῆ Ἐκκλησίᾳ εἰσὶν οἱ προτιρεμένοι καὶ ἀρχιερεῖς καὶ ποιμένες, ἀναγνωσκόμεν καὶ εἰς τὰ συναξάρια ἐκκλησιῶν οὕτως· « Τῆ ἔνθεν

(3) Ergo falsa narrare videtur Nicophorus Calistus *Hist.* xiii, 34, apud quem Innocentius Theophilum anathemate percūit. Reapse illa Innocentii epistola a Callisto relata inter spurias ponitur.

(4) Non legitur ob causam istam.

κάθη τοῦ Ὀκτωβρίου μνήμη τῶν ἐν ἀγίοις Πατέρων ἡμῶν ἀρχιεπισκόπων Κωνσταντινουπόλεως, Νεκταρίου, Ἀρσακίου, Ἀττικοῦ, καὶ Σισινίου. » Τροπαρίου ἤχος δ' · » Ω θεοφόροι κυβερνήται λαῶν, τῶν ὅλων κυβερνήτη Θεῷ ἐκτενῶς πρεσβεύσατε, ἱεραρχικῶς ὁδηγοῦντες καὶ νῦν τὴν πείμνην ἡμῶν ἀνωθεν εἰρήνην αἰτήσασθε ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν. »

δ'. Μετὰ Προκλον ὁ μέγας Φλαβιανός, ὁ τὸν ἀρχιμανδρίτην καθελὼν Εὐτυχῆ, τῆς Βυζαντίδος κατέστη ἐπίσκοπος· οὐ καθαιρέθεις ἐν Ἐφέσῳ γενομένη ληστρικῆ συνόδῳ, ἐπειδὴ καθεῖλε τὸν Εὐτυχῆ ὁμόφρονα Διοσκόρου ὄντα, καὶ φονευθέντος, λάξ ἑναλαμῆναι αὐτῷ Διοσκόρου, ἢ ὡς ἕτεροι λέγουσι, Βαρσουμᾶ παρεληφέντος αὐτὸν εἰς ὑπερορίαν, καὶ κατὰ τὴν ὁδὸν σπαγῆναι αὐτὸν παρασκευάσαντος, Ἀνατόλιος ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὸν αὐτοῦ θρόνον ἀνήχθη πρὸς Διοσκόρου· ὃς καὶ αἰρετικὸς ἦν, ἤπερ εἴρηται, καὶ φόνου αἰτίος τῷ ἀγίῳ γέγονε Φλαβιανῷ. Τούτου ἐν τῇ τετάρτῃ συνόδῳ καθαιρέθεις, οὔτε Ἰουβενάλιος ὁ Ἱεροσολύμων, οὔτε τις ἄλλος τῶν συμπραξάντων ἐν Ἐφέσῳ Διοσκόρῳ ἐν τῇ ἀδικίᾳ μὲν καθαιρέσει τοῦ ἀγίου Φλαβιανοῦ, Ἀνατολίου δὲ οὐκ ἀνεπιλήπτῳ προβίβασια, κατεκρίθη ἢ ἐπιτιμῆθη τὸ σύνολον· ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς Ἀνατόλιος, οὕτως, ὡς εἴρηται, χειροτονθεῖς. Μαρτυρεῖ τοῦτο καὶ ἡ πρὸς τὸν βασιλεῖα Μαρικιανὸν ἐπιστολὴ τοῦ παππα Λέοντος, γραφεῖσα διὰ τὴν τότε γενομένην παρακλήσιν τῶν ἑνοριῶν· φησὶ γάρ ἐν αὐτῇ ὁ πάππας Λέων οὕτως· « Διὰ δὲ τὸ προστεθῆναι αὐτὸν, ἤγουν τὸν Ἀνατόλιον, τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει, εἰάσαμεν τὰ περὶ τῆς χειροτονίας αὐτοῦ ἀνεξέταστα. Ἀρχιεσθῆτω γοῦν ἐν τούτῳ, καὶ περαιτέρω μὴ προβαίνειτω

ε'. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἴσως ἂν τις ἐρῆ τῶν σήμερον πάντα ῥαδίως φθεγγόμενον, προφάσει τοῦ κυροῦ Ἀρσενίου ἐκείνου (5), οἱ γε καὶ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδῶντες πᾶσαν τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν διέφθειραν, καὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἀνεστάτωσαν ὅσον τὸ κατ' αὐτοῦς, καὶ πάσας ἀγυαῖς καὶ οἰκίας ἐμφιλονείκων καὶ μαχιῶν συζητήσεων καθεκάστην ἀναπιμπλῶντες· ὧν οἱ πλείους οὐδὲ εἶδῆναι δύνανται περὶ ὧν οὕτω μάχονται· ὅτι τι ταῦτα; ἄλλων ἀδικουμένων, ἄλλοι τὰς τῆς δίκης ἐξήγον μὴ φους (6); οὐκοῦν ὅτι ἢ ὀλίγον ἢ οὐδὲν αὐτοῖς ἐμελλεκαθὼς εὐρίσκον τοὺς καιροὺς, τὰχα δὲ καὶ τὰ πράγματα ἔκρινον· τῆς οἰκείας ἐπιτιμίας ἐπιμονῆν, καὶ ὅτι καὶ τὸν πρὸς τινῶν ἔπαινον ἑαυτοῖς οὕτω περιπόουμένοι. Καὶ περὶ τῶν εἰρημῶν τάχ' ἂν τις ταῦτα ἐρῆ· περὶ δὲ τοῦ τῆς οἰκουμένης λαμπτήρος Ἰωάννου τοῦ τὴν γλώτταν χρυσοῦ τί ἂν τις καὶ εἴποι; Οὐχὶ αὐτὸς ἴστιν ὁ φθονηθεῖς; οὐχὶ αὐτὸς ἴστιν ὁ ἀδικηθεῖς; Ἀλλ' ὅμως στάθμη τῆς ἀληθείας ὧν, τὴν μὲν ἀδικίαν ἦν ἔπαθε, τῷ Θεῷ ἀνέθετο, τῷ κρίναι μέλλοντι πᾶσαν τὴν γῆν· αὐτὸς δὲ, ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τοῦ μὴ σχισθῆναι φρονιζῶν τὸ

A nium dant ecclesiarum synaxaria, in quibus sic legimus: «Octobris die undecima, commemoratio sanctorum Patrum nostrorum Constantinopoleos antistitum, Nectarii, Arsacii, Attici, atque Sisinii.» Item troparium tono quarto: « O divi gubernatores populorum, apud communem gubernatorem Deum estote intercessores, pro vestro officio nunc etiam gregem vestrum cœlitus dirigentes : pacem animabus nostris postulate. »

4. Post Proclum magnus Flavianus: is qui Eutychem archimandritam profligavit, Byzantinæ urbis episcopus exstitit. Is tamen in latrociniali Ephesi synodo, propterea quod Eutychem cum Dioscoro consentientem damnaverat, interemptus fuit; sive calcibus insiliente Dioscoro, sive, ut alii dicunt, a Barsuma in exsilium compulsus, atque inter eundem a sicariis interfici jussus. Tum Anatolius in Flaviani sedem a Dioscoro substituitur, homine, ut dixi, hæretico, et qui sancto Flaviano necem attulerat. Etsi autem Dioscorus a quarta synodo depositus fuit, attamen neque Juvenalis Hierosolymitanus, neque alius quisquam ex iis qui Dioscoro ad injustam sancti Flaviani depositionem, culpabilemque Anatolii promotionem, Ephesi faverant, nemo, inquam, vel damnatus est vel omnino objurgatus; ne ipse quidem ea, quam diximus, ratione ordinatus Anatolius. Testatur hoc epistola quoque Leonis papæ ad Marcianum imperatorem scripta dediecésium per illud tempus commotione, ubi hæc leguntur: « Quoniam vero ipse (nempe Anatolius) orthodoxam fidem amplexus est, de ordinatione ejus quæstionem instituere prætermisimus. In hoc ergo rerum statu maneat, neque ulterius quidquam moliatur»

5. Verum ad hæc fortasse respondebit aliquis eorum qui tam intemperanter nunc obloquuntur, dominum illum Arsenium obtentui suentes: qui omnem egressi modestiæ limitem, universam Dei Ecclesiam pessum dederunt, quique totum quoque terrarum orbem, quantum in ipsis est, permiscuerunt; qui fora omnia domosque contentiosis pugnacibusque quæstionibus quotidie onerant, quin tamen plerique eorum id, pro quo depugnant, intelligere queant; hi, inquam, dicent: Quorsus hæc? alii nunc sunt qui injuriam pertulerunt alii item qui pœnæ sententiam scripserunt: res autem parum vel nihil horum intererat: pro re nata judicarent: fortasse etiam hoc judicio æquitatis famam stabiliendam sibi putarunt, seque alicubi laudem consecuturos existimarunt. Sane in predicto negotio sie quispiam loquatur. Verum enimvero de mundi luce Joanne, lingua aurea prædico, quis ita dicere ausit? Nonne ipse invidiæ atque injuriarum tela perpetiebatur? nihilo tamen minus, cum esset veritatis exploratissimæ exemplar, inficiam sibi injuriam Deo permittebat, qui universi orbis judex

(5) De Arsenio et schismate ob ejus depositionem coorto dixi in prævia notitia opusculi.

(9) Intelligit judices qui Arsenium patriarchatu exactoraverunt.

futurus est: deque Ecclesiae pace sollicitus, cavens- A que ne Christi corpus laceraretur, interrogatus a quadraginta suarum partium episcopis, quidnam eis in tanta injuriarum nequitia contemptuque canonum agendum suaderet, respondit orans simul atque adhortans, communicarent cum adversariis suis, ne schismatis, rei fierent. Reatum porro haud in eos contulit qui se inique et præter canones condemnauerant, verum his veluti ascripsit, qui sibi favebant, sanctis episcopis, nisi cum cæteris communicarent concordiamque servarent, videlicet, quia adversarii pariter orthodoxiam retinebant. idem sanctæ quoque Olympiadi in allocutione, quam templo egressurus atque in exsilium profecturus habuit, hæc ait: « Fieri non potest, ut Ecclesia Dei sic viduata permaneat. Si quis ergo ordinatus fuerit, et tanquam patri subeste. neque secus ac mihi caput docile inclinate. » Hæc legentibus Chrysostomi Vitam explorata sunt. Sed de ea re haec tenent.

6. Imperator Anastasius, prout in Sabæ magni Vita descriptum est, Euthymio sede dejecto; qui Acephalorum hæresim, cujus ipse studiosus erat, non recipiebat, Macedonium huic substituit, quem consecraneum suum judicabat. Sed quia orthodoxus vir apparuit, ipse quidem confestim sede atque urbe pellitur; ordinatur autem Timotheus: qui pariter brevi expellitur ab impio Cæsare, quia orthodoxus deprehensus est. Atque hi fortunam ejus modi experti sunt. Interim vero sanctæ urbis patriarcha sanctus Helias, his auditis,angebatur quidem animo propter injustam prædictorum patriarcharum depositionem: nihilo tamen minus communicabat cum nuper electo post præcessoris expulsionem, quoniam uterque orthodoxus erat. Quin adeo ab hujusce hæreseos viribus divus quoque hic Helias propria sede detractus in vincula conjectus est: ipsi autem substitutus Joannes qui hæresi consentiebat, et ab imperatoris sententia non discedat. Verum tamen hic Joannes divi Sabæ familiaris amicusque erat: cujus obtemperans admonitionibus ab hæretica sententia et statim recessit, fidemque Heliae sanctorumque Patrum Sabæ ac Theodosii toto animo amplexus est.

7. Etenim cum aliquando imperiali mandato cunctus de more populus, monachorumque innumera multitudo in sancti protomartyris templo coivisset; tanquam si patriarcha Joannes anathema iis dicturus esset qui synodum quartam admitterent, Severum Acephalum repudiarent; id enim se facturum promiserat ministris regiis Joannes; am-

(7) Intellige Palladii Dialogum de Vita S. Joannis Chrysostomi ed. Montf. tom. XIII, cujus videsis pag. 28 et 36. Cæterum Palladius ait, Chrysostomum præcepisse Olympiadi ut subesset futuro post se episcopo, ita tamen si ille consensu omnium electus esset, et reluctans nedum ambiens, Kai õs ãn ãκων ãχθῆ ἐπὶ τὴν χειροτονίαν, μὴ ἀμβιτεύσας τὸ πρᾶγμα, κατὰ συναίνεσιν τῶν πάντων. Quas recipiendi

σῶμα Χριστοῦ, τοῖς μετ' αὐτοῦ οὐσί τεσσαρῶντα ἐπισκόποις ἐρωτήσας, περὶ τοῦ τί χρὴ ποιεῖσθαι τοὺς ἐν τοῖς οὕτω κατ' αὐτοῦ πραχθεῖσιν ἄδικτοις, καὶ παρὰ πᾶσαν κανονικὴν διάταξιν, ἀπεκρίθη, παρακαλῶν ἅμα καὶ προτροπόμενος, Κοινωνήσατε, φησὶν, αὐτοῖς, ἵνα μὴ αἰτιοὶ σχισμάτων ἔσεσθε· καὶ τὴν αἰτίαν οὐ τοῖς ἄδικτοις καὶ παρὰ κανόνας αὐτῶν κατακρίνασιν ἐπέγραψεν, ἀλλὰ τοῖς οὕσι μετ' αὐτοῦ καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἁγίοις ἀρχιερεῦσιν, ἂν μὴ ἐκείνοι συνέλθωσι καὶ συγκοινωνήσωσι. Καὶ πρόδηλον πάντως διὰ τὸ κἀκείνους τῆς ὀρθοδοξίας ἀντιποεῖσθαι.

Ὁ αὐτὸς καὶ πρὸς τὰς περὶ τὴν ἁγίαν Ὀλυμπιάδα ἤδη τοῦ νεῦ ἐξερχόμενος καὶ πρὸς ἐξορίαν ὑποπεμπόμενος οὕτω φησὶν. « Ἀδύνατον οὕτως εἶναι τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Εἴ τις οὖν προδῆ, ὡς πατρὶ αὐτῷ ὑποτάγηται, καὶ ὡς ἐμοὶ τὴν κεφαλὴν ὑποκλίναται. » Τῆντα οἱ ἐναγιωσκοντες τὸν αὐτοῦ εἶναι ἴσασιν (7). Καὶ περὶ μὲν τούτων ἄλλοις.

ς. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀναστάσιος, ὡς ἐν τῷ τοῦ μεγάλου Σάβα ἀναγέγραπται βίῳ, τὸν Εὐθύμιον (8) τοῦ θρόνου καταγαγὼν, τὴν τῶν Ἀκεφάλων μὴ παραδεχόμενον αἵρεσιν, τὸν Μακεδόνιον ἀντ' αὐτοῦ χειροτονηθῆναι παρεσκεύασεν, ὁμόφρονα αὐτοῦ τοῦτο εἶναι οἰόμενος. Ἐπεὶ δὲ ὀρθόδοξος ἦν ὁ ἀνὴρ, αὐτὸς μὲν αὐτίκα τοῦ χρόνου καὶ τῆς πόλεως ἐξορίζεται. Τιμόθεος δὲ ἀντ' αὐτοῦ προβάλλεται· ἀλλὰ τάχιον καὶ οὗτος ἐξοστρακίζεται παρὰ τοῦ δυσσεβοῦς βασιλέως· ὀρθόδοξος γὰρ εἶναι εὐρηται. Καὶ οὗτοι μὲν οὕτως· ὁ δὲ τῆς ἁγίας πόλεως ἀρχιερεὺς, ὁ ἅγιος Ἡλίας, ταῦτα ἀκούων ἤχθητο μὲν, φησὶ, τὴν ψυχὴν, τὴν ἄδικον ἀποδεχόμενος τῶν εἰρημίων ἀρχιερέων ἐκβολὴν· εἰδέχτο μὲντοι τὸν χειροτονούμενον μετὰ τὸν πρὸ αὐτοῦ ἐκδηθέντα, τῷ καὶ αὐτὸν ὀρθόδοξον εἶναι, ὡς καὶ τὸν πρότερον. Ταύτης τῆς αἰρέσεως ἕνεκα καὶ ὁ θεὸς οὗτος Ἡλίας τοῦ οἰκείου καταβιβασθεὶς θρόνου, εἰς φυλακὴν κατεκλείσθη· ἀντ' αὐτοῦ δὲ προεβλήθη Ἰωάννης, συνθήμενος τῇ αἵρεσει, καὶ σύμφρων γενόμενος τῷ βασιλεῖ. Οὗτος ὁ Ἰωάννης συνήθης ἦν καὶ φίλος Σάβα τῷ θεῷ· οὐ καὶ τὴν ὑποθήκας διεξάμενος, τοῦ αἰρετικοῦ μὲν φρονήματος καὶ σεβιάσματος ἐαυτὸν συντόμως ἀπίστησε· τῇ Ἠλίου δὲ πίστει καὶ τῶν θείων Πατέρων Σάβα καὶ Θεοδοσίου ὅλον ἑαυτὸν ὅλην ψυχὴν εἰδεδώκεν.

ς. Καὶ δὴ ἐν μιᾷ προσταγῇ βασιλικῇ συνάθως πᾶς ὁ λαὸς καὶ τῶν μοναχῶν πληθὴ ἀπειρα ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Στεφανοῦ τοῦ πρώτου ἐν μάρτυσιν ἱερῷ σπηεῖ ἤθροιστο, ὡς μέλλοντος δῆθεν ἀναθεματίσαι τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου τοὺς τὴν τετάρτην σύνοδον δεχόμενους, Σευῆρον δὲ τὸν Ἀκέφαλον μὴ παραδεχόμενους· τοῦτο γὰρ ἦν ἤδη ποιῆσαι τοῖς τοῦ βασιλέως ὁ

episcopi condiciones nescio cur Methodius retinuerit. Palladii locum recitat etiam Baronius tom. VI, ad an. 404 .n. XLI.

(8) Cum Methodio scribit Euthymium etiam anonymus Baroccianus; sed dicendum esse Euphemitum, prorsus constat ex historia; et sic recte habet e tam Ephraemius v. 4060 et 9256.

Ἰωάννης ὑποσχέθεις· ἀνάχθη οὖν ὁ αὐτὸς ἐπὶ τοῦ ἁμβωνος· σὺν αὐτῷ δὲ καὶ Σάβας καὶ Θεοδοσίος οἱ τῶν μοναχῶν ἐξαρχοὶ, καὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως πρόμαχοι· ἐσήτην οὖν ἄμφω τοῦ πατριάρχου παρ' ἐκάτερα· Παρῆν δὲ τῷ νεῷ καὶ τοῦ βασιλέως ἀνεψιὸς Ὑπατικός τῆς αἰχμαλωσίας τότε ἐπανασθθεῖς. Ἐψεύσατο τὰς ὑποσχέσεις ὁ Ἰωάννης ἄς πρὸς Ἀναστάσιον ἐποίησατο ταῖς ὑποθημῶσιναις Θεοδοσίου καὶ Σάβας· ἐξερῶντες καλῶς ποιῶν τὸ ἀνάθημα κατὰ τῶν μὴ δεχομένων τὴν τετάρτην οἰκουμεικὴν σύνοδον μετὰ τῶν πρὸ αὐτῆς τριῶν· ἀπεβάλετο Σευήρον, ἀπεβάλετο Ἀκεφάλους, καὶ πάντας ἁπλῶς τοὺς τὰ τῶν αἰρετικῶν φρονούντας. Ἠσχύνθησαν οἱ τὰ τοῦ βασιλέως φρονούντες καὶ τῷ θείῳ παρόντες νεῷ· ἠνδριόθησαν οἱ ὀρθόδοξοι, καὶ τῷ πατριάρχῃ αὐτίκα πανδημείᾳ προσετέθησαν, τῆς μὴ κατὰ τοὺς ἱερῶς κανόνας χειροτονίας αὐτοῦ μὴ φροντίσαντες. Ἦν οὖν, φησὶν, ἔκτοτι Σάβας ὁ μακαρίτης καὶ Θεοδοσίος τὸ σέβας ἀπομένοντες καὶ τὴν τιμὴν τῷ πατριάρχῃ Ἰωάννῃ μὲν ἐν τῷ θρόνῳ καθιζομένῳ ὡς ὀρθοδόξῳ γεγονότι, Ἠλία δὲ πάλιν ὡσαύτως κατακλείστω ὄντι ἐν φυλακῇ τῆς ὀρθῆς ἐνεκα πίστεως, τὸν ἱερὸν πάντως Ἠλίαν ἐκμμετῆσάμενοι· οὕτω γὰρ αὐτὸς προτερον πρὸς Κωνσταντινουπόλεως Εὐθύμιον (9) τε καὶ Μακεδόνην, καὶ τὸν ἀπὸ σχολαστικῶν Ἀντιοχείας ὄντα ἀποκρισιώριον καὶ πρὸς τοῦτοις διετέθη Τιμόθεον (10).

η'. Ἀλλὰ καὶ Ἰουστινιανὸς ὁ βασιλεὺς τὸν ἅγιον Εὐθύχιον τοῦ θρόνου καταγαγὼν, ἐξορίστον ἐποίησατο ἐν τῇ εἰς τὴν Ἀμάσειαν αὐτοῦ μονῇ· καὶ εἰς τὸν αὐτοῦ δὲ θρόνον ἀνήγαγεν Ἰωάννην· ὃς καὶ αὐτὸς δεκτὸς τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐστίν, ὀρθόδοξος ὢν. Ἀλλὰ καὶ Ἀνθίμου τοῦ ἐκ Τραπεζούντος μετατεθέντος εἰς τὸν τῆς βασιλείδος θρόνον παρὰ τοῦ βασιλέως, εἶτα καθαιρεθέντος πρὸς τοῦ πάππα Ἀγαπητοῦ διὰ τὸ μὴ θέλειν αὐτὸν μεταβαλεῖν τὴν αἵρεσιν, Μηνᾶς ὁ θεῖος χειροτονήσεται· οἱ δὲ παρ' αὐτοῦ χειροτονηθέντες ἐδέχθησαν, τὴν αἵρεσιν ἀποθέμενοι· τὰ Σευήρου γὰρ ἦν φρονῶν ὁ Ἀνθιμος. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ τῶν Μονοθελιτῶν κακίστη αἵρεσις ἐπεκράτησε, τίς μετὰ ταῦτα τῶν ἐξ αὐτῶν χειροτονιῶν δεξαμένων οὐκ ἐδέχθη ἐν τῇ ἕκτῃ συνόδῳ, ἧς ἠγοῦντο Ἀγάθων πάππας Ῥώμης, Γεώργιος Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Θεοφάνης Ἀντιοχείας, μόνον εἰ τὴν αἵρεσιν ἀνεθεμάτισε, καὶ τῇ ὀρθοδόξῳ προσετέθη πίστει; Ἀλλὰ καὶ Ἰουστινιανὸς ὁ Ῥινότμητος Κάλλιστον (11) μὲν τὸν ἀγιώτατον Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ἀόλιως καθεῖλε τοῦ θρόνου, καὶ τῆς πόλεως ἐξορίστον εἰς τὴν πρεσβυτέραν Ῥώμην πρότερον ἀποτυφλώσας τέθεικε· τὸν δὲ ἐγκλειστον Κύρον ἐκ τῆς πόλεως Ἀμάστριδος ἐνεγκῶν, εἰς τὸν ἐκείνου θρόνον ἀνήξεν, ἐπειδὴ προείπεν αὐτῷ τὴν εἰς τὴν πόλιν πάλιν ἐπάνοδον, καὶ τὴν τῆς βασιλείας αὐτῆς ἀνάληψιν. Φίλιππικός δὲ ἡ καὶ Βαρδάνης τῆς βασιλείας τετυχῆκώς, καὶ τὴν ἕκτῃν οἰκουμεικὴν σύνοδον ἀκρωσας, ὡς ἐδοξε, σύνοδον ἀθροίσας ὁ μάταιος κατ' αὐ-

(9) Nempe *Euphemium*, ut jam dīxi.

(10) Hic tamen *Timotheus* creditur fuisse hæreticus.

bonem patriarcha conscendit, cum eoque Sabas ac Theodosius monachorum summates fideique orthodoxæ propugnatores, qui ex utroque latere patriarchæ astiterunt. Aderat in templo nepos quoque imperatoris Hypaticus captivitate nuper redux. Tum vero fefellit prorsus Joannes promissam Anastasio fidem, consiliis Theodosii obtemperans atque Sabie. Etenim sublata voce anathema egregie dixit iis qui œcumenicam quartam synodum cum prioribus tribus non reciperent; Severum, Acephalosque, atque omnes omnino hæreticos execratus est. Tum enim pudore suffusi sunt quotquot regiarum partium studiosi in templo aderant; orthodoxi autem fiduciam receperunt, et patriarchæ omnes adhæserunt, insuper habentes quod præter canones sacros ordinatus fuisset. Ex eo igitur tempore beatus Sabas ac Theodosius honorem venerationemque patriarchæ Joanni exhibebant sedem occupanti, quia jam orthodoxus erat: simulque Helix qui rectæ fidei gratia carcere tenebatur. Quia in re ipsum prorsus sanctum Heliam imitabantur: sic enim et ipse superiore tempore cum Constantinopolitanis Euthymio Macedonioque se gesserat; postea vero cum Timotheo, scholastico olim Antiocheno et apocrisiario, æque communicaverat.

8. Justinianus quoque imperator sanctum Euthychium sede dejectum ad Amasæe monasterium relegavit, eique Joannem subrogavit; quem item Ecclesia, quia orthodoxus erat, admisit; prætereaque Anthimum e Trapezuntis Ecclesia ad regiæ urbis infulas translatum ab eodem imperatore. Et quanquam deinde Anthimus ab Agapeto papadepositus fuit, propterea quod hæresim retineret, divusque Mennas subrogatus; ordinati tamen ab Anthimo sacri viri, ad communionem admissi sunt quotquot hæretico errori valedixerunt: Severi enim hæresim fovebat Anthimus. Postquam vero Monothelitarum pessima hæresis exorta est, quemnam ab his ordinatum sexta synodus non admisit (cuj cæteroqui præerat Agatho Romanus papa, Georgius Constantinopolitanus, ac Theophanes Antiochenus) si modo hæresim ejuravit, orthodoxamque fidem professus est? Item Rhinotmetus Justinianus Callistum sanctissimum Constantinopoleos episcopum injuste depulit sede, regiaque urbe fugatum et excæcatum ad veterem Romam ablegavit: Cyrum autem monachum inclusum, ex Amastride urbe accitum, in prædicti statione collocavit, quia prædixerat ipsi reditum in regiam urbem, atque imperii recuperationem. Philippicus vero Bardanes imperium adeptus, et sextam synodum antiquavit, ut ipse putabat, celebrato stulte adversus eam concilio (id enim se facturum promiserat Callistratici cœnobii monacho qui ei imperium ominatus fue-

(11) Imo hic dicitur *Gallinicus* ab Ephræmio, anonymo Barocciano, aliisque.

rat); et patriarcha exauctorato. Joannem consecra-
neum suum elegit, qui fervidus nefariæ Monothe-
litarum hæreseos amator erat. Artemius autem,
qui et Anastasius dicebatur, cum regium sceptrum
affectavisset, Cyzico transtulit ad regiæ urbis se-
dem sanctum Germanum, Joanne ejecto, qui ad-
versus sacram sextam synodum, ut dixi, fure-
bat.

ἅγιον Γερμανὸν μετέθηκε, κατασπᾶσας τὸν Ἰωάννην, τὸν
τίσαντα.

9. Ex quo autem arcanis Dei judiciis Leo Isau-
rius imperii habenas corripuit, postque nonum
regni sui annum iconomachiam commovit, is san-
ctum quidem Germanum, objurgationum ejus im-
patients, extorrem fecit, sedemque metropoleos
Anastasio concessit. Jam quinquaginta et septem
annorum intervallo, quo iconomachia debacchata
est, complurium, ut necesse erat, hujus metropoleos
patriarcharum successio fuit: donec ætate patriar-
chæ Tarasii, regnantibus Irene magna cum filio
Constantino, septima synodus coaluit; cujus tamen
jussu nemo depositus est, qui ab Iconomachis or-
dinationem accepisset, si modo sectam ejuravit;
exceptis hæreseos auctoribus et antesignanis, vel si
quis ad finem usque pertinaciam retinuit. Sed ecce,
post religiosissimum Curopalatum imperatorem,
Leo Armenius occupata tyrannide, consopitam icon-
omachiam suscitavit, sanctumque Nicephorum
erepto pedo in exsilium pepulit. Leoni successit
Michael Balbus, huic filius Theophilus. Cunctis au-
tem sex et viginti annis, quibus hi hæretici ty-
rannidem exercuerunt, nemo fere orthodoxus existi-
tit patriarcha. Verum tamen post Theophili obitum
magna Theodora patriarcham fecit Methodium san-
ctissimum; qui quidem, suffragatore inter cæteros
consiliiique auctore magno ascetico Joannicio, ut in
hujus Vita legere est, cunctos ab hæresi resipi-
scentes iu communionem recepit.

10. Nunc animum attende ad ea quoque scan-
dala quæ Ecclesiæ propter improbissimum contu-
macemque Josephum, ipsius Ecclesiæ œconomum,
acciderunt, Tarasii et Nicephori patriarcharum
sanctissimorum, nec non Theodori Studitæ, tem-
poribus. Hic enim Josephus, cum Constantinus ma-
gnæ Irones filius repudiata uxore adulterinam
aliam per nefas toro reciperet, Josephus, inquam,
nuptiis benedixit contra sancti Tarasii velitum:
a quo Josephus improbus excommunicatus est, non
tamen in perpetuum: etenim invitus licet plane-
que nolens Tarasius coactus est illum rursus in
communionem recipere a Constantino imperatore;
qui impiam iconomachiam feliciter compressam,
suscitaturum se scelestè minabatur, nisi qui bene
dixerat nuptiis suis Josephum patriarcha recipe-

A τῆς (τούτε γὰρ ἦν ὑποσχεθεὶς τῷ ἐν τῇ τοῦ Κων-
στάντου μονῆ ὄντι ἐγκλίσειν, ὅτι αὐτῷ τῆς βασι-
λείας ἐπισημοδοτήσει), τὸν μὲν πατριάρχην ἐξώθησε,
Ἰωάννην δὲ ὁμοδοξὸν αὐτῷ προσβάλλετο, διακριν-
όντα τῆς τῶν Μονοθελιτῶν διωνῆς αἰρέσεως ἐραστὴν.
Ἀρτέμιος δὲ ὁ καὶ Ἀναστάσιος λεγόμενος, τῶν
σπῆτρων τῆς βασιλείας ἐραστὴς γενόμενος, ἀπὸ
Κυζίκου πρὸς τὸν τῆς βασιλευούσης θρόνον τὸν
κατὰ τῆς ἰσραὴς ἐκτῆς συνόδου, ὡς εἴρηται, λυ-

B θ'. Ἐπὶ δὲ κρίμασιν εἰς οἶδε Θεός, Λέων ο Ἰσαυ-
ρος τῆς βασιλείας ἐγκατέστη κύριος, καὶ μετὰ χρό-
νον ἑννατὸν τῆς βασιλείας τὴν εἰκονομαχίαν ἐκίνησε,
τὸν μὲν ἅγιον Γερμανὸν ἐξόριστον ἰποικῆσατο, μὴ
πρὸς τὸν παρ' αὐτοῦ ἐλθῆναι, Ἀναστασίῳ δὲ τὸν
τῆς πόλεως ἐνεχείρισεν θρόνον· καὶ τῆς εἰκονομαχίας
ταύτης πενήκοντα καὶ ἑπτὰ διαμεινάσας ἐναντιῶν,
πλείους, ὡς εἰκός, κατὰ διαδοχὴν ἐγένοντο πατριάρ-
χοι τῆς πόλεως ταύτης· ὕστερον δὲ ἐπὶ ἡμερῶν μὲν
Ταρασίου πατριάρχου, βασιλείῳ δὲ Εἰρήνης τῆς με-
γαλῆς καὶ Κωνσταντίνου τοῦ ταύτης υἱοῦ, ἡ ἐβδόμη
συνεκροτήθη σύνοδος· καὶ οὐδεὶς ἀπόβλητος γέγονεν
ἐκ παρὰ τῶν εἰκονομάχων τὴν χειροτονίαν δεξάμε-
νος, μόνον εἰ τὴν αἴρεσιν ταύτην ἀπεβάλλετο· πλὴν
τῶν πρωτακτιῶν καὶ ἀρχηγῶν τῆς αἰρέσεως, καὶ εἰ
τίς περὶ δειμίειν εἰς τέλος ἀνένδοτος. Πάλιν δὲ
ὕστερον μετὰ τὸν Κουροπαλάτην εἰσεβίστατον βασι-
λέα Λέων ο Ἀρμένιος, τὴν βασιλείαν τυραννικῶς
δεξάμενος, τὴν εἰκονομαχίαν παυθεῖσαν ἤδη ἀνάγει-
ρε· καὶ τὸν ἅγιον Νικηφόρον τοῦ θρόνου καταγα-
γῶν, ἐξώρισε. Τούτου δευτέρου Μιχαὴλ ο Τραυλός,
καὶ ο τούτου υἱὸς Θεοφίλος. Ἐν ὅλοις δὲ εἰκοσι καὶ
εἴς ἔτεσιν, εἰς οἱ ρηθέντες ἤδη αἰρετικοὶ τυραννήσαν-
τες ἀναγράφονται, οὐδεὶς σχεδὸν διαμεινῆκεν ἀρ-
χιμερὺς ὀρθόδοξος. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον Θεοφίλου
τὸν ἀγιώτατον Μεθόδιον πατριάρχην ἡ μεγάλη Θεο-
δώρα ἀποκατέστησεν (12)· ὃς πάντας ἐδέξατο συναι-
νεῖσαι καὶ συμβουλή καὶ τοῦ μεγάλου ἐν ἀσκηταῖς
Ἰωαννικίου, ὡς ἴσμεν ἐκ τῶν ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ περὶ
τούτων φερομένων, ὅσοι δευτέρου αἰρέσιν ἐξωμόσαστε.

C
D ε'. Ζήτησον καὶ τὰ περὶ τὸν παρνομοῦτατον καὶ
ἀφηνικιστὴν Ἰωσήφ, τὸν τῆς Ἐκκλησίας τότε οἰκο-
νόμου, γενηθέντα σκάνδαλα ἐν τῇ ἐφημερίᾳ Τα-
ρασίου καὶ Νικηφόρου τῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν,
καὶ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου καὶ ὁμολογητοῦ· ἐπειδὴ
ἐκεῖνος τὸν τῆς μεγάλης Εἰρήνης υἱὸν Κωνσταντί-
νον ἐκβαλόντα τὴν οἰκίαν γαμετὴν, καὶ ἄλλην μοι-
χικῶς ἐπισαγαγόντα τῇ σφετέρᾳ κοίτῃ παρανομί-
αυ ἐλόγησεν, ἀπειπαμένου τούτου Ταρασίου τοῦ ἰσραὴ
ὃς, καὶ καθαιρέσει τὸν ἀθεσμον ὑποβαλὼν Ἰωσήφ,
οὐ μόνον εἰς τέλος οὐκ ἴσχυσεν, ἀλλὰ καὶ εἰς κοσμι-
κῶν αὐθις τοιοῦτον ἐδέξατο· ἄκων μὲν πάντας καὶ
μὴ βουλόμενος· πλὴν ἐδέξατο βιασθεὶς πρὸς τοῦ βα-
σιλέως Κωνσταντίνου, ἀνεγείρει ἀπειλουμένου κα-
κῶς τὴν ἤδη καλῶς παυθεῖσαν δυσσεβῆ εἰκονομα-
χίαν, εἰ εἰς τέλος ἀδέκτος μείνη τῷ πατριάρχῃ ὁ

(12) Hunc locum de Michaele, Theophilo et Theodora, citat ex Methodio ms. Allalinus. *Contra Gregh.* p. 344.

εὐλογήσας αὐτὸν, ὡς εἶρηται, Ἰωσήφ· τούτου ὑπερ-
ρου καὶ Νικηφόρος ὁ πατριάρχης καὶ ὁμολογητῆς
κατεδέξατο, κατασπασθεὶς παρὰ Νικηφόρου τοῦ
ἀπὸ γενικῶν ἀρπάσαντος τὴν βασιλείαν βίαιως, καὶ
τὴν μακαρίαν Εἰρήνην ἐξώσαντος· Ἐπεὶ δὲ εἰς τὸν
κατὰ τῶν Βουλγάρων πέπτωκε πόλεμον αἰσχυρῶς ὁ
Νικηφόρος, καὶ ἡ βασιλεία εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σταυ-
ράκιον μεταβίβηκε, θανόντος καὶ τούτου μετὰ δύο
μῶνους τῆς ἀρχῆς μῆνας, ὁ Κουρσπαλάτης Μιχαήλ
τῶν σκῆπτρων ἐγκρατῆς γίνεται· καὶ Ἰωσήφ ὑπερ-
αξίως, ὡς ἂν τις ἐκ περιχαρείας εἶποι, καθαιρεῖται
παρὰ τοῦ ἱεροῦ Νικηφόρου τοῦ πατριάρχου.

α'. Οὗ γεγονότος, εἰς κοινωνίαν ὁ θεῖος συνῆλθε τῇ
Ἐκκλησίᾳ Θεόδωρος· καὶ τῷ πατριάρχῃ ἀξίως τῇ
ἐαυτοῦ καὶ γνώσει καὶ ἀρετῇ ποιῶν ἤνωτο, ὡς ἐν τῷ
βίῳ αὐτοῦ ἀναγίγραπται, καὶ ἐν τινι τῶν αὐτοῦ ἐπι-
στολῶν φέρεται· φησὶ γὰρ ὁ τὸν βίον αὐτοῦ συγγρα-
ψάμενος οὕτως· « Μετὰ τὸ ἐπανελθεῖν τὸν θεῖον
Θεόδωρον καὶ τὸν πατριάρχην Νικηφόρον ἐκ τῆς
ἐξορίας, τὸν φιλοεἶν καὶ φιλόνοιον τρόπον ἀπορρί-
ψάμενος ὁ Θεόδωρος, ὅπως μετὰ τοῦ πατριάρχου ἕ-
ομόφρων, ὁμόστεγός, ὁμοδίατος, καὶ πολλαῖς αὐτὸν
ταῖς εὐφημίαις ἔταπε. » Τοῖς εἰρημίνοις συνάδει
καὶ τὰ τοῦ μεγάλου ἐν ὁμολογηταῖς πατριάρχου
Μεθοδίου· φησὶ γὰρ οὗτος ἐν μιᾷ τῶν ἐπιστολῶν
αὐτοῦ πρὸς τοὺς Σακκουδιανούς καὶ Βοσκητιανούς
εἶτι μὴ συνιροχούμενοι τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἄλλ' ἀποσχί-
ζομένους αὐτῆς. « Ὁ γὰρ μακάριος Πατὴρ ὑμῶν
Θεόδωρος, εἰ μὴ πρότερον ὑπεβύλετο ἂ εἶπε πάντα
καὶ ἔγραψε κατὰ τῶν ἁγίων πατριαρχῶν Ταρασίου
καὶ Νικηφόρου, οὐκ ἂν εἰς κοινωνίαν τούτου ἰδεχό-
μεθα. » Ταύτην δὲ τὴν ἐπιστολὴν ὁ βουλόμενος ἰδεῖν
ζητήσασθε ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ ἁγίου Πατρὸς ἡμῶν Νι-
κάνου (15). Ὁ μὲντοι μέγας Μεθόδιος τέσσαρας
ἐπιζήσας τῷ θρόνῳ χρόνους, ὁσίως καὶ εὐσεβῶς
ἀπαίρει τῶν τῆδε.

ιβ'. Καὶ τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου πατριάρχου ἀναδει-
χθέντος, Βάρδας ὁ τοῦ βασιλέως Μιχαήλ θεῖος, Καί-

(13) Epistolam hanc in Niconis inedito opere
alii quaerant. Ego quidem eam lego in perdocto
quodam proluxoque Græci auctoris tractatu non-
dum typis impresso, sed, ut reor, in hac mea Col-
lectione postea vulganda, in quo rursus luculenter
demonstratur ex ecclesiastica Historia scriptis Pa-
trum, synodorumque decretis, quantopere a schis-
mate cavendum sit. En autem Methodii patriarchæ
epistolam, sive potius duarum epistolarum excer-
ptum :

Ἀναγνωσθήτω ἐνταῦθα καὶ ὅσα ὁ μέγας ἐνομολογη-
ταῖς καὶ πατριάρχαις Μεθόδιος πρὸς τοὺς σπουδιώ-
τας μοναχοὺς εἶπεν, ἀποσχίζομένους τῆς Ἐκ-
κλησίας διὰ τὰ συγγραμμένα τῷ Πατρὶ αὐτῶν τῷ
ἁγίῳ Θεόδωρῳ τῷ σπουδίτῃ κατὰ τῶν ἁγιωτάτων
πατριαρχῶν Ταρασίου καὶ Νικηφόρου· ἃ δὲ εἶπεν,
εἰσὶ ταῦτα·

« Εἰ μὴ ἀναθεματίσσετε τὰ γεγραμμένα κατὰ Νι-
κηφόρου τοῦ πατριάρχου καὶ Ταρασίου τοῦ τρισολβίου
βιβλία, ἡ σήμερον ἐμπροσθεν τῶν ἀδελφῶν καὶ συλ-
λειτουργῶν, ἢ εἰς ὠρισμένην ἡμέραν ἐλθόντων αὐ-
τῶν πρὸς τῇ ὑμετέρᾳ μονῇ καὶ ἀκοουμένων, καὶ
θεῖτε τὸν ἐν αὐτοῖς ὅρον κείνιν τὴν καὶ ἀναθεματι-
ζειν αὐτὰ, καθὼς ἀπολογούμενοι ἐν ταῖς περὶ τῆς
Ἐκκλησίας διοικήσεως γεγραμμένοι, γινώσκοντες, ἀδελ-
φοί, ὅτι ὑμᾶς τε αὐτοὺς τοὺς πῆριχομένους αὐτῶν
ἔχο ἀπλῶς ἀναθεματίσμενοι, ἀλλὰ αἰσχυρῶς καὶ

A ret : quem ipsum postea Nicephorus quoque pa-
triarcha et confessor admisit, coactus videlicet a
Nicephoro generali qui explosa beata Irene impe-
rium vi usurpavit. Postquam autem in prælio ad-
versus Bulgaros Nicephorus sæde cecidit, regnum-
que ad ejus filium Stauracium devenit, qui mensi-
bus haud plus duobus dominatus obiit, Michael
Curopalates sceptro potitur ; moxque Josephus di-
gnissime, ut lætanter dicere solent, a divo Nicephoro
patriarcha excommunicatus est.

11. Post id factum ad Ecclesiæ communionem
rediit divus Theodorus, qui etiam patriarchæ pro
sua sapientia ac virtute reconciliatus est, prout in
ipsius Vita narratur, necnon in quadam epistola
ejusdem scribitur. Ait vero Vitæ auctor : « Post-
quam divus Theodorus ac Nicephorus patriarcha
ab exsilio in patriam redierunt, omni acerbitate
inimicitiaque abjecta Theodorus totum se in pa-
triarchæ familiaritatem tradidit, sententiâ, tecto,
mensa communi utens, multisque eum laudibus or-
nans, » Prædictis consonat magnus quoque confes-
sor patriarcha Methodius. Ait enim in quadam ad
Saccudianos Bescetianosque scripta epistola, qui
nondum Ecclesiæ reconciliati erant, sed in schis-
mate permanebant : « Nisi enim vester beatus
Pater Theodorus cuncta improbasset, quæ in san-
ctos patriarchas dicto scriptove jecerat Tarasium
atque Nicephorum, nunquam eum ad communi-
onem recepissemus. » Jam hæc epistolam si quis
avet inspicere, iu sancti nostri Patris Niconis libro
quaerat Porro magnus Methodius quatuor in ponti-
ficatu exactis annis pie sancteque vitam clausit.

12. Mox sancto ad patriarchatum evecto Ignatio,
Bardas Michaelis imperatoris avunculus atque Cæ-

καταθεματίσμενοι· ὁ γὰρ μακάριος ἡγούμενος ὑμῶν
καὶ διδάσκαλος, τὸ πέρας τῆς αὐτοῦ βιοτῆς αἵτιον
καὶ σὺν ἡμῖν ὑπάρχων λαιτουργήσας, ἔργῳ τοῦς
ἰδίους λόγους ἠθέτησεν· ἐπεὶ οὐκ ἂν ποτ' ἐγένετο
μεθ' ἡμῶν, εἰ τὰ γραφέντα αὐτῷ καθ' ἡμῶν ἔφην
ἐν τῇ διανοίᾳ ἐαυτοῦ. »

Ἀναγνωσθήτωσαν καὶ ταῦτα ὅσα ὁ αὐτὸς μέγας
ἐν πατριάρχαις Μεθόδιος ἐν ἐπιστολαῖς κατὰ τῶν
αὐτῶν σπουδιωτῶν δικαιοτάτων ὑπεφώνητο, ἵνα
D γινώτε, κ. τ. λ.

Πρὸς οὖν τοὺς σπουδιώτας τούτους ῥητέον ταῦτα·
καὶ κἂν μὴ παρέσιν ἀκουσάτωσαν· ὅτι εἰ μὴ ἀνα-
θεματίσασιν τὰ κατὰ Νικηφόρου καὶ Ταρασίου τῶν
παναγιωτάτων συγγραμμένα τῷ Πατρὶ αὐτῶν, οὐ
κατ' αὐτὸν ἐκείνον μὴ γένοιτο. Particulam quamdam
hujus epistolæ recitavit jam Allatius in dissert. de
Methodiis p. 377.

In codicis autem margine sic rei historia scri-
bitur : Χρὴ εἶδέναι ὅτι οἱ μαθηταὶ τοῦ Σπουδίτου
μετὰ τὸν τοῦ ἁγίου ἐκείνου κοίμησιν μὴ θελοντες
ὑποτάσσασθαι τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ τῷ οἰ-
κείῳ θελήματι προϊέμενοι, τὰς πρώτας ἐκείνας
κατηγορίας λαβόντες εἰς ἀφορμὴν, διεφύργησαν πά-
λυ καὶ ἀπίστως ἐαυτοὺς ἀπὸ τῆς καθολικῆς Ἐκκλη-
σίας καθ' ὧν καὶ ὁ ἅγιος Μεθόδιος κινήθει, συνο-
δικῶς τὸ ἀνάθεμα ἐξεφώνησεν.

sar, nulum suam flagitiose deperiens, uxori propriæ misso repudio, cum incestum amorem illum a sancto Ignatio omittere juberetur, ob vitandas oburgationes atque ex his consequentem infamiam (nam etiam ecclesia secluserat eum patriarcha) sede Ignatium deturbavit, abutens scilicet Michaelis levitate, ad explendam suam cupiditatem. Quo expulso, studio quidem consilioque Bardæ, Michaelis autem auctoritate, collocatur in sede Photius. Verumtamen Macedo Basilius Michaele interempto ad regnum connisus. Photium exactoravit, Ignatiumque restituit. Causa vero rei fuisse traditur, quod Photius, misso nuntio, sacræ mensæ communionem Basilio interdixerat, manum adhuc cruentam gerenti Michaelis cæde. Sed enim Ignatio mortuo, rursus ad Photium dignitas ab eodem imperatore defertur: cujus filius Leo philosophi nomine clarus Photium denuo sede removit; timens, ut aiunt, ne Santarenum defenderet in causa calumniæ quam ille olim contra se apud patrem imperatorem struxerat. Hoc enim obvertebatur Leonis menti nuper regnum adepti. Ergo Stephanum fratrem suum vi regia patriarcham creavit. Atqui nemo ex his patriarchis repudiatus fuit; sed admissi omnes atque in honore habitus apud fidelium Ecclesiam fuerunt et adhuc sunt atque existimantur. Idque fit palam ex libro synodico, ubi hæc habentur: « Ignatii, Photii, Stephani, atque Antonii sanctissimorum patriarcharum æterna memoria sit. » Et rursus: « Anathema iis, quæ dicta scriptave fuerunt adversus sanctissimos patriarchas Ignatium atque Photium. »

αἰωνία ἡ μνήμη · καὶ πάλιν · « Τὰ λαλήθητα καὶ πατριαρχῶν ἀνάθημα. »

13. Ego vero cum synodici mentionem fecerim, addam et alia verba, quorum pene oblitus eram, Sic enim ibidem præterea legitur: « Tarasii et Nicephori sanctissimorum patrum æterna memoria sit. » Rursusque: « Iis quæ dicta scriptave fuerunt adversus laudabiles patriarchas Tarasium atque Nicephorum, anathema. » Videte rectum Deoque gratum sanctæ et catholicæ Ecclesiæ iudicium, sanctorum Evangelii præconum apostolorum, sanctorumque Patrum nostrorum, vos, inquam, qui generali orthodoxorum cœtui resistitis. Exhorrescite, oro, in quantum malorum barathrum per discordiam vestram ruatis, emendationique curam impendite. Nam prædicti omnes quibus sacer honor habetur, quoniam homines erant, humani aliquid passi sunt: nostis enim quibus invicem verbis atque scriptis adversati sint: quia videlicet probabiles in speciem causas controversiarum nacti erant et suum quisque per æqui jus credebant: quod ipsum vestri quoque nonnulli homines nuperis temporibus egisse videntur. Etenim quæ multi faciunt, ex iis qui vestrum summæ rectitudinis studium simulant, silentio magis commendare oportet

Ἀσάρων, καὶ τῆ σφετέρᾳ πανασελγῶς συμφειρόμενος νόμφῃ, τὴν ἰδίαν ἀναίτιως ἀποκεμφάμενος μετὸν, ἐπεὶ ἀποστῆσαι ἑαυτὸν τῆς μυσαρᾶς ταυτιῆς μίξως πρὸς τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου κατηναγκάσθη, θέλων ἐκφυγεῖν τοὺς ἐλέγχους καὶ τὴν ἐντελευθὲν ἐπιτριβομένην αὐτῷ αἰσχύνῃ ἀποβαλεῖσθαι (ἀπειρήξῃ γὰρ αὐτὸν καὶ τῆς Ἐκκλησίας ὁ πατριάρχης), τοῦ θρόνου κατὰγει αὐτὸν, καὶ τῆ ἐξορία δίδωσι, τῆ τοῦ Μιχαὴλ κούφότητι χρησάμενος εἰς τὴν τοῦ ἰδίου θελήματος ἀποκλήρωσιν. Τούτου δὲ ἐκδηθέντος, σπουδῆ μὲν καὶ συναίνεσι τοῦ Βάρδα, προβλήσει δὲ τοῦ Μιχαὴλ εἰς τὸν θρόνον ἀνάγεται Φώτιος. Ἐπεὶ δὲ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν, τὸν Μιχαὴλ ἀποκτείνας, κατέσχε τὴν βασιλειαν, τὸν Φώτιον μὲν τοῦ θρόνου κατὰγει, τὸν δὲ ἅγιον Ἰγνατίου αὐθις ἀνάγει. Ἡ δὲ αἰτία, φασίν, ὅτι πέμψας αὐτὸν Φώτιος, τῆς ζωοποιου κοινωνίας οὐ μετεδίδου αὐτῷ, ἡμαγμένην ἐπιέχοντι τὴν χεῖρα τῷ τοῦ Μιχαὴλ θρόνῳ. Ἀλλὰ τοῦ Ἰγνατίου τὸν βίον ἀπολιπόντος, αὐθις εἰς τὸν θρόνον ἀνήχθη Φώτιος παρὰ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως· οὗ ὁ υἱὸς Λέων, ὁ πολὺς τὴν φιλοσοφίαν, τὸν Φώτιον αὐθις τοῦ θρόνου παρακεκρινῆκώς (δεῖσας, ὡς φασί, μὴ οὐκ εἰσὶν ἀνάσασθαι Σαυταβαρηνὸν τῆς εἰς τὸν πατέρα καὶ βασιλέα διαβολῆς κατ' αὐτοῦ ἔνεκα· τοῦτο γὰρ ὁ Λέων αὐτάρχης ἤδη ἀναδειχθεὶς κατὰ νόον ἐστρεφε), Στέφανον τὸν ἰδίον ἀδελφὸν καθιστᾷ πατριάρχην ἐξουσιαστικῶς. Καὶ τούτων πάντων οὐδεὶς ἀπόβλητος γέγονεν. Ἄλλ' ὅλοι δέκτοι καὶ σεβάσμιμοι τῆ τῶν πιστῶν Ἐκκλησίᾳ καὶ εἰσὶ καὶ γνωρίζονται. Καὶ τοῦτο δὴλον ἐκ τοῦ συνοδικοῦ (14) γέγραπται γὰρ ἐν αὐτῷ οὕτω ταῦτα· « Ἰγνατίου, Φωτίου, Σεφάρου, καὶ Ἀντωνίου τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν γραφέντα κατὰ Ἰγνατίου καὶ Φωτίου τῶν ἁγιωτάτων

ἰγ'. Ἐγὼ δὲ τοῦ συνοδικοῦ ἄρτιως ἐπιμνησθεὶς, καὶ ὧν ἤδη ἐπιλέλησμαι ἐμνημόνευσαι φέρεται γὰρ ἐν αὐτῷ τάδε· « Ταρασίου καὶ Νικηφόρου τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν αἰωνία μνήμη » καὶ αὐθις. « Τὰ λαλήθητα καὶ γραφέντα κατὰ τῶν ἁοιδίμων πατριαρχῶν Ταρασίου καὶ Νικηφόρου ἀνάθημα. » Ὅρατε τὴν ὀρθὴν καὶ τῷ Θεῷ εὐαποδεκτὸν κρίσιν τῆς ἁγίας καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἱεροκηρύκων ἁγίων ἀποστόλων, καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν, οἱ νῦν ἀντιλέγοντες τῷ κοινῷ τῶν ὀρθοδόξων πληρώματι. Φριξάτε, παρακαλῶ, ἐννοήσαντες ἢ κακοῦ φέρεσθε, καὶ πρὸς διήρθωσιν ἑαυτῶν ἐπάχθητε· οἱ γὰρ εἰρημένοι μικρὸν ἀνωτέρω πάντες ἅγιοι, οὗτοι πάντες ἄνθρωποι ὄντες ἐπαθὸν τι ἀνθρώπινον· καὶ οἶδατε πάντες ὅσα καὶ εἶπον καὶ ἔγραψαν ἄλλοι κατ' ἄλλων· ἐπειδὴ εὐλόγοις δέθεν ἐπέπεσον ἀφορμαῖς, καὶ τῆς ἀκριβείας ἀντιποιεῖσθαι ἐνόμισαν· ὅπερ καὶ τινες ἐξ ὑμῶν κατὰ τοὺς ἄρτι χρόνους παθεῖν ἔδοξαν. Τὰ γὰρ τῶν πολλῶν ἃ καὶ πράττουσι καὶ διδάσκουσιν οἱ τὴν ὑμετέραν δέθεν ὑπὲρ τῆς ἀκριβείας ἐλλήθειαν ὑποκρινόμενοι, σιωπῇ μᾶλλον προσήκει δοῦναι ἢ γραφῆ· τὰ γὰρ κρυφῆ, φησὶν ὁ θεὸς Ἀπόστολος, γινόμενα ὑπὸ τινῶν αἰσχροῦν ἐστί

(14) De synodico legi solito quotannis Constantinopoli et in cuncta Græcia loquitur Allatus *Contra Creightonum*, p. 533.

καὶ λέγειν. Ἄλλὰ τὰ τῶν τοιούτων οἱ καὶ ἡμῖν ὑποστρέψαντες ἀπὸ τῆς καθ' ὑμᾶς πλάνης ἐκδιηγούνται, καταλύει ποαλλῆ καὶ δάκρυσι ποιούμενοι τὴν ἐξομολόγησιν· ἐγὼ δὲ ὅπερ ἔλεγον, ἀνθρώπινον τι παθόντες οἱ εἰρημίνοι ἅγιοι, εἶπον καὶ ἔγραψαν ἃ ἔγραψαν. Ἡ δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἐνθεος κρίσις τὰ μὲν εἰρημίνα καὶ γεγραμμένα ἐν τῷ τῆν φιλονεικίας καιρῷ καὶ πάθει τῷ ἀναθέματι συνοδικῶς καθυπέβαλε· τοὺς δ' εἰπόντας καὶ γράψαντας πάντας ἀσπασίως ἐδέξατο· καὶ τὸ, Αἰωνία ἡ μνήμη, περὶ πάντων ἐπίσης ἀναφωνεῖ.

ιδ'. Τί ἐντεῦθεν ἡμᾶς ἐκπαιδεύουσα; Ὅτι τοι κρείσσον ἐστὶν ἡ ὁμόνια καὶ εἰρήνη τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, ἀσπασίως καὶ ὁμονοητικῶς τηρουμένη μετὰ φόβου Θεοῦ καὶ ἀγάπης, ἢ τῷ τῆν ἀκριβείαν δοκεῖν διώκειν, καὶ τὸ καλὸν σχίζειν σῶμα τῆν Ἐκκλησίας Χριστοῦ· « Ἐν τούτῳ γάρ, » φησι καὶ ὁ Κύριος, « γνῶσονται, ὅτι μαθηταὶ μοῦ ἐστε, » οὐχὶ τῷ τῆς ἀκριβείας δοκεῖν ἐξέγχεσθαι, ἀλλ' ἵνα ἀγαπάτε ἀλλήλους. » Ὁ γοῦν δι' ἀκριβείαν δῆθεν κανόνος τινὸς ταραχὰς ποιῶν, στάσεις κινῶν, καὶ τὸ σῶμα σχίζων τῆς Ἐκκλησίας, ὀρθοδοξία τῆς εὐσεβείας συντηρουμένης, ὁ τοιούτος, εἰ καὶ ἀπὸ εὐλαβείας κινεῖσθαι οἶεται, λήθηθεν ἑαυτὸν (εἰρήσεται γάρ, εἰ καὶ ἐπαχθεῖ) λύκος ὢν ἐξῶθεν μὲν ἐν δορᾷ προβάτων ἐρχόμενος, ἔσωθεν δὲ γέμων δόλου καὶ ἀρπαγῆς. Καὶ μὴ ταῦτ' ἡμῶν ἀγανακτήσης ἀκούων· οὐδὲ γὰρ ἡμέτερος οὗτος ὁ λόγος, ἀλλὰ τῆς πάσαν τὴν ὑφίλιον ἀγασσομένης καὶ λόγῳ καὶ βίῳ σεπτῆς ξυνοριδος, Ἰγνατίου τοῦ θεοφόρου, φημι, καὶ Ἰωάννου τοῦ χρυσοστόμου· ὁ μὲν γάρ, « Ὁ τοιοῦτος, » φησὶ, « λύκος σοὶ ἀρπάξῃστω, προβάτου φθορὰν ἐν προβάτου δορᾷ καταργᾷσθαι· ὃν μηδὲ μαρτυρίου αἷμα πλῆναι ἰσχύσειν τρανῶς ἀπογαίνεται. » ὁ δὲ τὴν γλιώτταν χρυσοῦς καὶ τῶν αἰρετικῶν φρονούντων δόγματα χειρόνα τὸν τῆν Ἐκκλησίαν σχίζοντα εἶναι διαμαρτύρηται· καὶ οὐχ ἁπλῶς χειρόνα, ἀλλὰ καὶ μετὰ πλείστης ὄσης τῆς ἐπιτάσεως πολλῶν μᾶλλον χειρόν φησιν (15). Ἄλλος δὲ τις τῶν ἁγίων, Ὁ σχίζων τὴν Ἐκκλησίαν, » φησὶ, « δηλονότι ὀρθοδοξίας οὐστῆς, ταυτὸν ποιεῖ τοῖς λόγῳ διατρέχασιν ἐν τῷ πάθει τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα. » Ὅπηνίκα δὲ τις ἐπικρατεῖ αἰρεσις, τηνικαῦτα ὁ ἀντιλέγων οὐ σχίσμα παρεισάγει τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀλλ' ἀπὸ σχισμάτων αὐτὴν λυτροῦται· ὡς που τοῖς ἱεροῖς καὶ θείοις κανόσιν εὐστόχως εἴρηται. Ἄλλ' ἐπαντιῶν ὅθεν ἐξέβημεν, καὶ τὰ ὁμοία τοῖς ἤδη ῥηθεῖσι προσθεῖτον τῷ λόγῳ.

ιε'. Λέων ὁ Σοφός, οὗ καὶ πρότερον ἐμνήσθην, Νικόλαον τὸν Μυστικὸν τοῦ θρόνου ἀδικῶς ἐξώσας, ὅτι μὴ παραχωρῶν ἦν αὐτῷ τὴν τετραγαμίαν, Εὐθύμιον τὸν σύγκελλον πατριάρχην ἀπέδειξεν. Ἄλλ' ὅτε μὲν ὁ Λέων οὗτος ἀπέβη, Ἀλέξανδρος δὲ ὁ ἀδελφός αὐτοῦ τὴν βασιλείαν ἀρχὴν ὤκειώσατο ἑαυτῷ, τὸν

A quam scriptis. Nam quæ in occulto, inquit divus apostolus, a nonnullis fiunt, ea dictu quoque turpia sunt. Sed enim hæc vestrarum partium homines maxime norunt, qui deinde a vestro errore resipiscentes, nobis patefecerunt, non sine multo dolore ac lacrymis rem confitentes. Age vero quod jam dixi, venerabiles illi viri lingua et scriptis intemperanter sane usi sunt : divinum autem Ecclesiæ iudicium, quidquid inimicitiarum tempore et æstu dictum scriptumve fuit, anathemate synodali percudit : verborum vero scriptorumque auctores peramanter omnes recipit, æternæque memoriæ honorem cunctis æque per sacrum ritum acclamat.

14. Quid autem hinc docemur ? Nempe rectius fieri si consensio et pax inter orthodoxos Christianos firmiter concorditerque cum Dei timore et charitate servetur, quam si, dum jus summum videmur persequi, formosum Ecclesiæ Christianæ corpus discernamus. « In hoc enim, » inquit Dominus, « cognoscet mundus quod discipuli mei estis, (non si summo juri mordicus adhæseritis, verum) si invicem dilexeritis. » Qui igitur ob alicujus tutelam canonis turbas ciet seditionesque commovet, atque Ecclesiæ corpus discindit, (si modo ea fidei puritatem retineat), hic, inquam, quantumvis se religione permotum autemet, nescit tamen (fremat quisque licet, dicam quod sentio), nescit, inquam, se lupum esse ovis pelle confectum, rapinaque et dolo concretum. Neque vero mihi quisquam succenseat ; non enim meus hic sermo est, sed duorum qui terram universum verbo ac moribus illustravere virorum, Ignatii, inquam, theophori et Joannis Chrysostomi. Ait enim disertis verbis Ignatius : « Hic tibi lupi instar rapacis sit, qui gregi exitium sub ovis pelle molitur. Hunc ne martyrii quidem sanguis mundabit. » Chrysostomus autem hominem qui schisma in Ecclesia facit, pejorem hæretico esse testatur ; neque tantummodo pejorem dicit, verum cum summa emphasi multo pejorem esse pronuntiat. Alius vero sanctus vir quidam : « Qui Ecclesiam, inquit (dummodo sit orthodoxa), scindit, eodem se obstringit scelere, atque illi olim qui Dominicum corpus lancea transfoderunt » Verumtamen si qua hæresis forte inciderit, tunc demum is qui adversatur, haud schisma in Ecclesiam invehit, sed hanc a schismate prohibet ; veluti in sacris divinisque canonibus sapienter animadversum est. Sed illuc, unde discessimus, redeundum est, et susceptæ materiæ tenor continuandus.

15. Leo Sapiens, quem jam antea commemoravi, Nicolao Mystico per vim injustam depulso, quia nuptias ei quartas non annuebat, Euthymium syncellum patriarcham fecit. Sed enim mortuo Leone, Alexander frater ejus, imperio ad se translato. Euthymium deposuit, propriæque sedi restituit Nico-

(15) Utrumque dictum tam Ignatii quam Chrysostomi exstat in hujus postremi homilia XI in epist. ad Ephes. Porro Ignatii dictum citat etiam

Joannes Antiochenus apud Cotelerium Monum. Eccl. Gr. t. I, pag. 176., ut jam observavit Græbius.

laum. Jam hos ambos Ecclesia recepit, quia scilicet orthodoxi erant, et quia sacras leges protegebant: nam et Euthymius plurimum laborasse dicitur ne quartas nuptias Leo imperator lata lege sanciret: quod reapse impetravit. Sed ad recentiores jam accedamus. Manuel imperator Comnenus sanctum patriarcham Cosmam cognomento Atticum injuste sede detraxit, alio substituto; quam rem sacri canones vetant. Sed tamen Ecclesia hunc quoque recepit, neque ordinatos ab eo repudiavit, Quod vero prædictus Cosmas patriarcha multa erga Deum fiducia polleret, hinc innouit; mœrens enim Ecclesie malis, quam regnantium tyrannide oppressam videbat, jam sede decessurus, Augustæ uterum imprecatione conclusit, ne masculam prolem unquam pareret. Tum Cantostephanus tempore velificans, cum dominæ astartet, manum intendit ut patriarcham alapa percuteret: prohibitus tamen a præsentibus est. Tum patriarcha conversus, Sinite hunc, inquit, paulo post enim Petream suam excipiet; id quod reapse accidit. Brevi enim elapso tempore bello Coreyræo Contostephanus periit, lapide ictus a nescio quo de superiore urbis muro; quo ictu vitam fœde misereque amisit, prout patriarcha prædixerat. Augustæ quoque uterus masculo fructu expers fuii, post patriarchæ quam diximus imprecationem. Etsi enim natusest Manuelli filius Alexius haud ex illo tamen, sed ex Maria Latina, susceptus fuit.

ἄρχου πρόρρησιν· ἀλλὰ καὶ ἡ τῆς Λύγουσσης γαστήρ ἐπιτίμησιν, ὡς εἴρηται, δεξαμένη· εἰ γὰρ καὶ γέγονε ρημένης αὐτὸν ἐγένετο, ἀλλ' ἀπὸ Μαρίας τῆς ἐκ Λατίνων.

16. Quid vero Isaacius Angelus? Nonne præter omnem justam causam titulumve canonicum, Camatero deposito, Nicetam saccellarium obtulit? Nonne hunc ut imbecillum, anno uno exacto, removens, Leontium patriarcham fecit quem etiam Marianum vocitavit, testans, hunc sibi a Deipara ostensum cum mandato, ut dejecto Niceta Leontium in sede poneret? Nonne postea Leontium exauctoravit, affirmans pariter id sibi a Deipara imperatum, et Dositheum Hierosolymitanum Constantinopolim transtulit patriarcham? Obloquente autem magnopere ob hanc rem populo, nonne etiam Dositheus sede excidit, alio substituto? Quinque igitur patriarchas Byzantina in urbe intra novennium constituit Isaacius, quanto scilicet tempore ipse regnavit; rationem quidem vel canonicas causas nullas secutus, sed propria tantum voluntate et arbitrio illum ejiciens, hunc oggerens. Et tamen horum neminem, vel eos qui ab his sunt ordinati, Ecclesia exclusit: quodque festivus fuit, vel potius turpius, omnes hi regnante Isaacio vivebant,

(16) Hæc erant apud Ephræmum v. 10165 ssqq. absque notitia tamen quod Contostephanus perierit bello Corcyræo.

(17) Hunc locum de Isaacii Angeli promotionibus

Ἄ μὲν Εὐθύμιον τοῦ θρόνου καθέλιε, Νικολάου δὲ αὐθις τῶ οἰκίῳ θρόνῳ ἀποκατίσθησεν. Οὗτοι δὲ καὶ ἀρρήτοι δακτοὶ πάντως τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰσὶν ὡς ὀρθόδοξοι ὄντες, καὶ ὑπὲρ τῶν θείων νόμων ἠγωνισμένοι· καὶ γὰρ καὶ τὸν Εὐθύμιον πολλὰ φασιν ἀγωνισασθαι καλύσαι τὸν βασιλεῖα Λέοντα μὴ νόμον τὴν τετραγαμίαν γράψαι καὶ καταλείψαι. Καὶ δὴ καὶ ἐκώλυσεν. Ἐλθωμεν δὲ ἐπὶ τῶν νεωτέρων. Ὁ ἐκ Κομνηνῶν βασιλεὺς Μανουὴλ, τὸν ἅγιον ἐν πατριάρχαις Κοσμάν τὸν Ἀττικὸν ἀδίκως τοῦ θρόνου καταγαγών, ἕτερον ἀνῆξεν· ὅπερ τοῖς κανόσι τοῖς ἱεροῖς οὐ δοκεῖ. Ἄλλ' ὁμως Ἐκκλησία καὶ τοῦτον ἰδέετο· καὶ τοὺς δι' αὐτοῦ χειροτονηθέντας οὐκ ἀπέβαλετο. Ὅτι δὲ πολλὴν τὴν παρρησίαν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἐπλοῦτε ὁ εἰρημένος Κοσμάς ὁ πατριάρχης, ἐντεύθην δῆλον· φασὶ γὰρ ὅτι ὑπεραγῆσας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς κατ' αὐτῆς δυναστείας τῶν οὐκ εὐαγῶς τῇ βασιλείᾳ χωρῶν, μέλλων ἡδὴ ἐξέρχασθαι, τὴν Λύγουσταν κατὰ γαστρός σφραγίσας, ἐπιτίμησε μακρῆτι τικαῖν παιῖδα ἄρρηκα. Ὁ δὲ Κοντοστέφανος, τῷ καιρῷ χαριζόμενος, ἐπεὶ παρεστῶς ἦν τῇ δεσποίνῃ, ἐξέτεινε τὴν χεῖρα ραπίσαι τὸν πατριάρχην· ἀλλ' ἐκώλυθη πρὸς τῶν συμπαριστώων. Ὁ γοῦν πατριάρχης ἐπιστραφεὶς, Ἄφετε αὐτὸν, ἔφη, μετ' οὐ πολὺ τὴν οἰκίαν Πέτριαν ληψόμενον· ὃ καὶ γέγονεν (16)· ὀλίγου γὰρ διελθόντος καιροῦ, πίπτει ὁ Κοντοστέφανος εἰς τὸν κατὰ Κίρκυραν πόλεμον, λίθῳ βληθείς πρὸς τινος τῶν τοῦ ἄσπεος ἀνωθεν· ὅφ' οὐ λίθου καὶ τὴν ψυχὴν αἰσχροῦς ἀπέβαλε καὶ ἐλευνῶς, κατὰ τὴν τοῦ πατριάρχου ἐξ ἀρρήτικῆς γωνῆς ἔμεινε τὴν παρ' αὐτοῦ τῷ Μανουὴλ υἱὸς Ἀλέξιος, ἀλλ' οὐκ ἐκ τῆς εἰ-

εῖς. Τί δὲ καὶ Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγλος (17); οὐ χωρὶς πάσης αἰτίας εὐλόγου καὶ κανονικῆς αἰτίας τὸν Καματηρὸν τοῦ θρόνου παρακινήσας, Νικήταν τὸν σακελλάριον ἔθετο; Οὐχὶ τοῦτον αὐθις ὡς ἀρετῆ μετ, ἐν αὐτὸν ἄνα καταγαγών, τὸν θεοτοκίτην Λεόντιον πατριάρχην πεποίηκεν; ὃν καὶ θεοτοκίτην ἐκάλεσε, διαβεβαιούμενος τὴν Θεοτόκον ἐμφανισθῆναι οἱ, καὶ προστάξει Νικήταν μὲν καθελεῖν, Λεόντιον δὲ ἄπ' αὐτοῦ τῷ θρόνῳ ἐγκαταστήσαι; Οὐχὶ αὐθις τὸν μὲν Λεόντιον τοῦ θρόνου ἐξίωσε, τῆς Θεοτόκου αὐτῷ καὶ πάλιν τοῦτο ποιῆσαι διαταξαμένης ἰσχυριζόμενος. τὸν Ἱεροσολύμων δὲ Δοσίθεον τῆς Κωνσταντινου ἱεράρχην ἀπέδειξε; Ἐπεὶ δὲ ὁ γογγυσμὸς πολὺς περὶ τούτου γένηται, οὐχὶ καὶ Δοσίθεος, τούτου ἕνεκα τοῦ θρόνου ἀποπεσών, ἕτερος ποιεθῆθη; Πάντε γοῦν οὕτω πατριάρχης τῆς Κωνσταντινου ὁ Ἰσαάκιος κατέστησεν ἐν χρόνοις ἑννία, οὓς καὶ ἔν βασιλεύσας αὐτός· λόγῳ μὲν καὶ κανονικοῖς ἐγκλήμασιν οὐδαμῶς ἀπλῶς δὲ οἰκίῳ θελήματι καὶ ὀρέξει, τὸν μὲν κατάγων, τὸν δ' ἀνάγων. Καὶ ὁμως οὐδεὶς τούτων, ἢ τῶν δι' αὐτῶν χειροτονηθέντων

sen potius perturbationibus ecclesiasticis profert ex Methodio nostro Allatius *Contra Creygh.* exerc. xvii, p. 330. Rem narrat etiam Ephremius v. 6010 ssqq.

ἀδεκτος τῇ Ἐκκλησίᾳ γεγίνηται. Τὸ δὲ δὴ ἀστυίωτε- A propter brevem imperii ejus periodum. Sed de his
ρον, μᾶλλον δὲ ἀτιμώτερον, ὅτι πάντες ἔζων ἐν ταῖς hactenus. Nunc alia subtexere placet.
ἡμέραις Ἰσαακίου, διὰ τὸ ὀλιγοχρόνιον τάχα ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτὸν γεγενῆσθαι. Καὶ περὶ μὲν τούτων ἐπὶ
τοσοῦτον. Ὡς δὲ καὶ ταῦτα προστίθημι.

εἰ. Μαξίμος ὁ τῶν Ἱεροσολύμων ἱερός πρόεδρος
καὶ ὁμολογητῆς, ἐπειδὴ σύνοδον συνήθροισε τοπικὴν,
καὶ τὸν μίγαν Ἀθανάσιον εἰς κοινωνίαν ἐδέξατο ἐξ
Ἀντιοχείας ἐρχόμενον, καὶ τὴν ἰαυτοῦ πόλιν κατα-
λαβεῖν σπεύδοντα, δεξάμενον ἤδη ἐν Ἀντιοχείᾳ πρὸς
τοῦ βασιλέως Κωνσταντίου τὴν τοῦ οἰκείου θρόνου
ἐκχώρησιν, διαβολαῖς τοῦ Καισαρείας Παλαιστινῆς
Εὐσεβίου (18), τοῦ οἰκείου θρόνου ἐκπεπωκώς,
ἀνάγεται εἰς αὐτὸν σπουδῇ τοῦ αὐτοῦ Καισαρείας,
Κύριλλος ὁ θαυμαστάς, ὃς καὶ τῆς Ἀρείου αἰρέσεως
τὸ πρότερον διάπυρος ἐραστής ἦν. Καὶ τοῦτο δὴλον
καὶ ἐξ ἄλλων μὲν πόλλων, οὐχ ἤττον δὲ καὶ τοῦ Μά-
ξιμον μὲν τὸ ὁμοούσιον πρεσβεύοντα τοῦ θρόνου ἐκ-
πείσειν, Κύριλλον δὲ πρὸς Ἀρειανῶν ἀντὶ Μαξίμου
καταστῆναι πρόεδρον τῆς ἁγίας Σιών. Λέγει δὲ ὁ
Νύσσης θεῖος Γρηγόριος ἐν τῷ εἰς τὴν ἀνακομιδὴν
Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος λόγῳ (19) οὕτως ·
« Ἦν δὲ ὁ Κύριλλος ἐκ μεταμελείας τῷ ὁμοουσίῳ
προσθέμενος. » Οὗτος καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ συνόδῳ
παρῆν ὑπὲρ τοῦ ὀρθοῦ ἀγωνιζόμενος δόγματος · καὶ
συγγράμματα δὲ πλείστα καὶ πάσης ὠφελείας γέ-
μοντα ἢ τῶν ὀρθοδόξων καταλείπειν Ἐκκλησίᾳ.
Οὗτος οὐ μόνον οὐκ ἀπόδητος γέγονε τῷ ἐπιθῆναι
τοῦ θρόνου, ἐτι ζωντός τοῦ ἱεροῦ Μαξίμου καὶ ἐν
ἐξορίᾳ ὑπὲρ τοῦ ὀρθοῦ διάγοντος λόγου, ἀλλὰ καὶ
ἐπαινετός πάνυ καὶ ὑπόδεκτος· ἕνα γὰρ τῶν ἁγίων
ἢ Ἐκκλησίᾳ καὶ τούτων πλουτοῦσα σεμνύνεται.

ιη'. Τί δὲ καὶ Μελέτιος ὁ μίγας ἐν ὁμολογηταῖς ;
οὐ Σεβαστίας καὶ Βερρόϊας τῆς κατὰ Συρίαν, καὶ
τελευταῖον Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης τὸν θρόνον πι-
στύεται πρὸς Ἀρειανῶν ; οὐ συμπράκτωρ αὐτοῖς
καὶ συναγωνιστῆς ἦν, καὶ τὰ δοκούντα αὐτοῖς κρα-
τύνειν ἠπέριγετο, οἷς καὶ τὸν ὑψηλὸν τούτου θρόνον
δίκαίως ἐκρίθη λαβεῖν ; Καὶ γὰρ τινες τοῦ ὑμετέρου
φρονήματός ποτε εἰς λόγους ἐλθόντες ἐμοί, διαβε-
βαιούμενοι ἔφασκον μεθ' ὅσης ἂν τις εἴποι τῆς ἀπο-
νοίας, ὅτι Μελέτιον τὸν Ἀντιοχείας, Γερμανὸν τὸν
ὁμολογητὴν, καὶ Πρόκλον τὸν ἐκ Κυζίκου μετατε-
θέντα εἰς πόλιν τὴν βασιλεύουσαν, καὶ σὺν τούτοις
Γρηγόριον τὸν Θεολόγον φωνῆν, μετὰ διακρίσεως
κατὰ χάριν δεχόμεθα, ἀλλ' οὐχ ὡς γνησίως ἀρχιερα-
τεύσαντας. Ἄρ' οὖν τοῦτο δοκεῖ καὶ πᾶσι ὑμῖν ; Ἦ
τοὺς εἰπόντας δυσσεβῶς ταῦτα καὶ ὑμῶν ὅποσοι τὰ
θεῖα ἴστε εὐλαβέστεροι, καταπτύετε, ὡς ἡμεῖς, τὸ
σεβᾶς τοῖς ἁγίοις προνέμοντες οὐ κατ' οἰκίαν χάριν
οὐδὲ διάκρισιν, ἀλλ' ὡς γνησίως τῆς ἀληθείας προ-
στάταις, καὶ νομίμως τὴν Ἐκκλησίαν ἱερατεύσαντι ;
Ἄλλ' ὅπερ μὲν πρὸς τοῦθ' ὑμεῖς ἔχετε βούλεσθε,
αὐτοὶ ἂν εἰδῆτε · ἢ γὰρ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ (20)
γνησίως προστατάς καὶ διδασκαλὸς καὶ προμάχους

17. Hierosolymorum patriarcha et confessor
Maximus, postquam, congregata Palæstina synodo,
magnum Athanasium Antiochia profectum atque
ad suam urbem accedentem in communionem ac-
cepit, qui jam decretum Constantii imperatoris
nactus erat Antiochiæ, quo sede sua deponeretur,
propter Eusebii Cæsariensis in Palæstina episcopi
calumnias, ipse quoque Maximus sede sua detra-
hitur; habetque successorem, adnitente eodem
Cæsariensi, Cyrillum illum mirificum, qui antea
fervidus Arii assecla fuerat: quæ res cum aliunde
constat, tum inde etiam, quod Maximus homou-
sianus honore excidit Cyrillus autem ab Arianis
ad sanctæ urbis pontificatum promotus est pro
Maximo. Porro divus Gregorius Nyssenus in ora-
tione de reliquiarum Stephani protomartyris trans-
latione, sic ait : » Cyrillus post respicientiam
vocabulum *homousion* admittebat. « Hic secundæ
etiam præsens synodo recto dogmate pugnavit:
et plurima atque utilissima scripta orthodoxæ Ec-
clesiæ reliquit. Jam vero hic Cyrillus non solum
Ecclesia ejectus non est, propterea quod sedem
occupavisset, vivente adhuc Maximo et recti do-
gmatis causa exsulante, verum etiam laudatissimus
fuit atque pergratus: namque et hunc in sanctorum
numero Ecclesia recensere gloriatur.

18. Quid porro magnus inter confessores Mele-
tius? Nonne Sebastię, et mox Berrhœæ Syræ,
postremo Antiochiæ magnæ sacras infulas ab Aria-
nis accepit? nonne his ipse favebat navabatque ope-
ram? nonne horum placita firmare satagebat, quo-
rum favore pontificatus apicem adeptus erat? Verumtamen quidam vestræ sectæ homines mecum
colloquentes summa eum stultitia affirmabant, se
quidem Meletium Antiochiæ episcopum, Germa-
num confessorem, Proclum Cyzico translatum
Constantinopolim, simulque Gregorium Theologum
exceptione quadam et quasi gratiose episcopos
agnoscere, non tamen ut genuinos præsules. Itane
vos cuncti reapse judicatis, an potius eos qui sic
irreligiose loquuntur, vos quoque quotquot pii
estis, pari nobis non contemptu aversamini; san-
ctos autem hos homines veneratione prosequimini,
non exceptione quadam et quasi gratiose, sed ut
veros reapse veritatis patronos, legitimosque Ec-
clesiæ ministros? Verumtamen quid hac in re agere
velitis, ipsi demum constituite. Dei quidem Eccle-
sia prædictos viros ceu genuinos antistites, rectæ
nostræ fidei magistros ac defensores ubique præ-

(18) Imo *Acacii*. Anonymus vero Baroccianus episcopi Cæsariensis nomen reticet.

(19) In sanctum Stephanum duæ exstant laudationes Nysseni: una in priscis editionibus, altera ex codice Vaticano a cl. Zacagnio edita. Neutra

tamen loquitur de translatione reliquiarum ejus: quare nec verba a Methodio citata in iis leguntur. Superest ergo ut tertia Nysseni oratio de S. Stephano detegatur.

(20) Deest Ἐκκλησίᾳ in codice.

dicat, eisque gloriatur; atque ita vincit omnem hæresim, et horum freta magisterio atque exemplis malitiam illorum aversatur ac procul abjicit, qui sub religionis obtentu fidelium corpus nituntur discindere.

19. Divus certe Chrysostomus de Meletii Antiocheni episcopi sacris manibus primo quidem regenerationis sacrum lavacrum, postea diaconatus quoque accepit ordinem quanquam, probe sciebat, magnum Eustathium in exsilio inter plurimas miseria versari, recte fidei causa. Is etiam utrumque laudationibus exornavit, Meletium, inquam, atque Eustathium, rixarum indecentium stultarumque contentionum amatores præclare contemnens, nec non excogitatas ab hominibus appellationes contra decorum atque officium. Quippe illi Meletianos appellabant adversarios suos; hi rursus Eustathianos illos vocitabant. Quæ flagitia doctissimus quoque sacræ rei Basilium jam pridem detestans, flagitiosos miserabatur. Quare et ad magnum Athanasium sic scribebat: « Antiochiæ morbus magno medico indiget: ejus enim Ecclesiæ etsi vitalia sana sunt, vultus tamen laceratur. » Idem in alia epistola ait: « Ego Meletium non ignoro: usa est enim communione ejus Ecclesia mea, et adhuc utitur, et cum Domini gratia deinceps utetur. » Et in alia: « Si omnes, omissis contentionibus, homini Dei Meletio adhererent. » Adhuc in alia: « Illa Ecclesiæ membra esse judicamus, quæ cum, homine Dei Meletio coherent. » Et rursus: « Oportet omnes ad hominem Dei Meletium se adjungere. » Reprehensus autem a nescio quo, ita se defendit: » Ego Antiochiæ episcopum novineminem nisi Meletium. Neque omnino sic dixit, quod Eustathium rejiceret, sed ut eos refelleret confunderetque qui Meletium non recipiebant: simul etiam, quia is interim Ecclesiam tenebat regebatque, dum Eustathius in exsilio otiosi cogebatur. Fortasse etiam his verbis dolorem Arianis inurere voluit.

20. Hoc, inquam, saltem exemplum spectare vos oporteret, neque tanta inconsiderantia repudiare sanctissimum Josephum, præclarum religionis nostræ duces, sacrumque nostrum patriarcham. Et alium quemdam per epistolam admonens magnus Basilium, hortatur ut omnia schismatum discordia, Meletium sequatur. Sed cur plura dicam? Nonne hic magnus Basilium presbyteratus ordinem a Meletio suscepit? Legite Socratis ecclesiasticam Historiam, itemque magni Basilii Vitam ab Amphiloquio Iconiensi scriptam, ut rem cognoscatis. In Vita quoque sancti Antonii scribitur: Fide autem admirabilis erat Antonius et prorsus orthodoxus:

(20) Aliter mox divus Antonius, cui Hieronymus noster consonat in Epistola ad Damasum: *Non novi Vitalem. Meletium respuo, ignoro Paulinum.* Consule Catalogum episcoporum Antiochenorum in collect. Val. t. I, part. II, p. 15. Hæc est nimirum episcoporum schismatum natura ut veritas rectum-

Α τοῦ ὀρθοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς πίστεως λόγου πανταχοῦ τούτους προβαλλομένη σημνύνεται, καὶ νικᾷ πᾶσαν αἵρεσιν καὶ πᾶσαν κακονοσίαν τῶν ἐν προσχῆματι εὐλαβείας κατατέμνειν τὸ τῶν πιστῶν σῶμα σπουδῆν τιθεμένων, ταῖς τούτων διδασχαῖς τε καὶ πράξεσιν ἀποτροπομένη καὶ πόρρω βαλλουσα.

ιβ'. Ὁ μόντοι γε θεῖος Χρυσόστομος ταῖς Μελετίου τοῦ Ἀντιοχείας χερσὶν ἱεραῖς πρότερον μὲν τὸ τῆς παλιγγενεσίας θεῖον λουτρὸν, ὕστερον δὲ τὴν τῆς διακονίας χειροτονίαν ἱερῶς δέχεται· καὶ ταῦτα εἰδὼς τὸν μέγαν Εὐστάθιον ἐν ἔξορίᾳ πλείσταις ὅτι κακώσσει προσπαλαίοντα τῆς ὀρθῆς ἐνεκα πίστεως, ὅς καὶ ἀμφοτέρους ἐγκωμίους ἐτίμησε, Μελετίου δηλαδὴ καὶ Εὐστάθιον, τοὺς ἱεροσχάλιας ἀσιμένους καὶ ματαιαῖς ἐνστάσεσιν χαίρειν ἰθίλοντας θεοφρόνως ἀπορριψάμενος σὺν ταῖς ἐξ ἀνθρώπων ἐπωνυμίαις, ἃς σφίσι ἐθεντο, ὡς μὴ ὠφελον· οἱ μὲν γὰρ Μιλιτιανούς τοὺς ἀντιδιατιθεμένους ὀνόμαζον· τούτους δ' αὖθις ἐκεῖνοι Εὐσταθιανούς ἐκάλου· ταῦτα δὲ καὶ ὁ πολὺς τὰ θεῖα Βασίλειος πρότερον μυστατόμενος, τὸν πάσχοντα κατηλεί· διὸ καὶ πρὸς τὸν μέγαν ἔγραψεν Ἀθανάσιον οὕτως· « Τὰ γὰρ τῆς Ἀντιοχείας ἀρρώστιατα μεγάλου τινὸς ἱατροῦ δέονται· ἦτις περὶ τὰ καίρια ὑγιαίνουσα, περὶ τὰ πρόσωπα σχίζεται. » Ὁ αὐτὸς καὶ ἐν ἄλλῃ φησὶ τῶν ἐπιστολῶν· « Ἐγὼ δὲ Μελέτιον οὐκ ἀγνοῶ, ἀλλ' ἔσχεν αὐτὸν ἢ ἐμὴ Ἐκκλησία, καὶ ἔχει κοινωνικὸν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ εἶθις εἶχει χάριτι τοῦ Κυρίου. » καὶ ἐν ἄλλῃ· « Εἰ τὸ φιλόνηκον ἀφίμενοι πάντες προστεθεῖν τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ Μελετίῳ. » καὶ ἐν ἄλλῃ· « Μέρους Ἐκκλησίας ἐκεῖνο κρίνομεν, τὸ προσκειμενον τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ Μελετίῳ, » Ἐγκαλούμενος δὲ πρὸς τινος, ἀπολογεῖται καὶ φησιν· « Οὐκ οἶδα ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας ἔπειρον εἰ μὴ Μελέτιον (21). » Καὶ πάντως οὐκ ἀποβαλλόμενος τὸν Εὐστάθιον τοῦτο εἴρηκεν, ἀλλὰ προτροπέμενος καὶ ἐντρέπων τοὺς μὴ παραδίχομένους Μελέτιον· ἅμα δὲ καὶ ὡς τούτου τὴν Ἐκκλησίαν τίως κατέχοντος καὶ ἰδύοντος, Εὐσταθίου ἀργούντος ἐν ἔξορίᾳ· ἔτι δὲ ἀγῶν τοὺς ἐξ Ἀρείου τῷ βήματι.

κ'. Ὁ δὲ, καὶ εἰ μὴ τι ἄλλο, ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἶδη σκοπεῖν καὶ ὑμᾶς· καὶ μὴ ἀποπέμπεσθαι οὕτως ἀκρίτως τὸν τῆς ἡμετέρας καλῶς προϊστάμενον ἐσθεῖας ἀγιώτατον Ἰωσήφ, τὸν ἱερὸν ἡμῶν πατριάρχην. Καὶ ἄλλῳ δὲ τινι παραινῆν δι' ἐπιστολῶς ὁ μέγας Βασίλειος, ἀφίμενον τὴν τῶν σχισμάτων ἔριν προστεθῆναι Μελετίῳ παρακελεύεται. Καὶ τί δεῖ πλειόνων ἡμῶν; Οὐχὶ αὐτὸς οὗτος ὁ μέγας Βασίλειος παρὰ τοῦ Μελετίου τὴν τῶν πρεσβυτέρων (22) χειροτονίαν ἐδέξατο; Ἀνάγνωτε τὴν τοῦ Σωκράτους ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν, καὶ Ἀμφιλοχίου τοῦ Ἰκωνίου εἰς τὸν Βίον τοῦ μεγάλου Βασιλείου, καὶ γινώσκει· γράφει καὶ εἰς τὸν Βίον τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου· « Τῆ

que jus ægre dignoscatur, nec nisi fere tempore inclarescat, quod idcirco Pindarus ait *omnium rerum sapientissimum.*

(22) Imo diaconum factum a Meletio Basilium dicit Socrates lib. IV, 26, ut certe in editionibus legitur.

πίστει δὲ θαυμαστός ἦν ὁ Ἀντώνιος καὶ εὐσεβής· ἄ
οὔτε γὰρ τοῖς Μελετιανοῖς τοῖς σχισματικοῖς ποτε
ἰκοινωνήσεν, εἰδὼς αὐτῶν τὴν πονηρίαν καὶ τὴν ἀπο-
στασίαν, οὔτε Μανιχαίους, ἢ ἄλλοις τισὶν αἰρετικοῖς
ὡμίλει φιλονεικῶς, ἢ μόνον ἄχρι νοουθεσίας. » Καὶ
μετὰ τινα νοουθετῶς τοῖς μαθηταῖν τὰ τελευταῖα ἤδη,
ἐνετέλλετο αὐτοῖς μὴ ἐγγίξαι Μελετιανοῖς σχισματι-
κοῖς· « Οἰδατε γάρ, » φησὶν, « αὐτῶν τὴν πονηρίαν
καὶ βίβηλον αἵρεσιν· μὴτε κοινωνίαν ἔχειν πρὸς
τοὺς Ἀρειανούς· » καὶ μετὰ τινα, « Μνημονεύετε, »
φησὶν, « ὧν ἠκούσατε παρ' ἐμοῦ παραίνεσιν· καὶ
μηδὲμία κοινωνία ἔστω ὑμῖν πρὸς τοὺς σχισματικούς
Μελετιανούς, μηθ' ὅλως πρὸς τοὺς αἰρετικούς Ἀρει-
ανούς (23)· οἰδατε γάρ, » φησὶ, « πῶς καγὼ τούτους
ἔξε-ρεπόμην. » Διδάχθητε καὶ παρὰ τοῦ ἁγίου Ἀν-
τωνίου ὅτι ἔξω τῆς Ἐκκλησίας ἐστέ ὑμεῖς οἱ σχι-
σματικοί· καὶ οὐκ ἔστι δικαίον δεχέσθαι παρ' ἡμῶν
εἰς κοινωνίαν ὑμᾶς, ἂν μὴ γνησίως μετανοήσητε,
καθὼς καὶ τοῖς ἱεροῖς κανόσι δοκεῖ. Ἄμα δὲ σημειώ-
σασθε καὶ ὅτι τοὺς Μελετιανούς, σχισματικούς ὄντας,
αἰρετικούς ἐκάλεσεν· « Οἰδατε γάρ, » φησὶν, « αὐ-
τῶν τὴν πονηρίαν καὶ βίβηλον αἵρεσιν. » Οὕτω καὶ
ὁ Ἀπόστολος αἰρέσεις τὰ σχίσματα ἐν τῇ πρὸς Κο-
ρινθίου καλεῖ, κ. τ. λ. (24).

(23) Idcirco cum Arianis Meletiani conjungun-
tur, quia Meletius ab Arianis promotus fuerat, ut
ait, præter Methodium, etiam Hieronymus in
Chronico. Cæteroque si magnus Athanasius (præ-
ter Basilium) cum Meletio communicare optabat, ut
ex Basilii epistolis noscimus, id prorsus Meletium C

nam neque cum Meletianis schismaticis communi-
cavit unquam, quorum noverat improbitatem et
apostasiam, neque cum Manichæis, neque cum aliis
quibusvis hæreticis partium amore versabatur,
nisi forte aliquando commonendi causa. » Et paulo
infra ait biographus : « Cum suprema monita di-
scipulis daret, mandabat ipsis ne cum Meletianis
schismaticis versarentur : Nostis enim, inquit, il-
lorum improbitatem profanamque hæresim. Item
ne cum Arianis communicarent. » Rursumque
paulo post : « Mementote, inquit, quas audistis a
me, admonitionum : nullaque vobis cum Meletianis
schismaticis communio sit, neque omnino cum
Arianis hæreticis : scitis enim quomodo et ego
ejusmodi consortia vitaverim. » A sancto ergo An-
tonio cognoscite extra Ecclesiam vos esse, o schi-
smatici ; neque vos oportere a nobis recipi, nisi
sincera pœnitentia tangamini, fiatque Ecclesiæ
filii per conversionem, velut sacri quoque decer-
nunt canones. Illud etiam animadvertite, quod
nempe Meletianos Antonius hæreticos appellavit
dicens : « Nostis enim illorum improbam profanam-
que hæresim. » Sic etiam Apostolus hæreseos nomine
schismata indigitat in Epistola ad Corinthios, etc.

fuisse Arianos, qui Meletium consentire secum
putabant, ait auctor Calalogi episcoporum retro-
citatus.

(24) Hactenus Methodius visus mihi est utilis
propter ea quæ ex ecclesiastica sedium orientalium
historia defloravit. Reliqua erant in codice usque
ad opusculi finem perpauca.

ANNO DOMINI MCCLXII

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ

ΠΑΤΡΙΑΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΛΕΓΟΝΤΩΝ

ΟΤΙ ΧΡΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ ΕΥΧΕΛΑΙΟΝ ΠΟΙΕΙΝ ΕΝ ΝΕΚΡῳ

NICEPHORI II

CP. PATRIARCHÆ

CONTRA EOS QUI DICUNT MORTUOS SACRO OLEO UNGENDOS ESSE.

(Mai, Nova Bibl. PP. tom. IV, p. 61, in not.)

Οὐκ οἶδα ποῖαν ἀβελτηρίαν καὶ ἀτασθαλίαν με-
στὴν περιπίπτουσί τινες ἱερεῖς ἐν πολλοῖς τόποις,
ὡς ἔμαθον παρὰ τῶν εἰδῶτων. Λάγουσι γάρ, ὅτι μετὰ
τὸ θανεῖν πολλοὺς τούτοις ποιούτοις εὐχέλαιον, καὶ

Pravæ nescio cui consuetudini et stoliditate ple-
næ in multis locis adhærent sacerdotes quidam, ut
ab oculatis testibus audiui. Aiunt enim eos defun-
ctis oleum sanctum admovere et corpus mortuum

¹ De eo Mich. Lequien, *Orient. Christ.* I, 281.

inungere. O perversa doctrina! oculi omnino non videntur. Sancta enim et œcumenica synodus prima hoc fieri edixit erga eos qui anima et corpore infirmantur, secundum Apostoli præceptum: « Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini. Et oratio fidei salvabit infirmum et alleviabit eum Dominus; et si in peccatis sit, remittentur ei¹. » Vides mandatum? Disce modum et irrationabiliter agere noli. Similiter et Pater noster, Arsenium dico Constantini egregiæ urbis patriarchæ, cæremoniam hanc persepse ministros fieri jussit etiamsi episcopi sint vel metropolitæ; ideo preces ipse aliquando præstitit. Vide precum adhibitarum metem, et disce quod ignorabas. Rursus eis dico: Ait Dominus noster: « Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum². » Et iterum ipse Dominus noster et Deus in Evangelio secundum Lucam cum de eo loquitur qui in latrones inciderat, ejus vulnera oleo et vino fota fuisse ait. Hæc ergo ad vivos spectant, non ad mortuos. Tu vero qui hoc facere præsumis, animi nescio qua insatiabilitate laboras. Dico igitur: Nemo hoc facere audebit; sin, ut transgressor prædictorum habebitur. Quod si mihi dicas, hoc ut opus pium erga mortuos fieri; apage! Ex eleemosynis enim et quæ a Christianis fiunt mortuorum commemorationibus fructum spiritualem apud Deum animæ percipiunt; tu autem corpus mortuum inungens et dicens: Commoretur Spiritus tuus in servo tuo ut reliquum tempus in mandatis tuis perseveret; et rursus: Leva eum ex doloris lecto et a stramento afflictionis; cum hæc profers, quod agis non intelligis. Sed finem dicendi facimus allato ex Salomone testimonio: « In viro intelligente sermo simplex et brevis solerti et prompto auditui sufficit. »

κλήνης ὀδυνηρᾶς, καὶ ἀπὸ στρωμνῆς κακώσεως· ὅταν ταῦτα ἐπιφωνεῖς, οὐ γινώσκεις τὸν νοῦν τοῦ πράγματος. Τοῖνον τῷ λόγῳ τὸ τέλος δῶμεν, καὶ τοῦ Σολομῶντος ῥητοῦ μνήμην ποιήσωμεν, ὅτι τῷ ἔχοντι σύνεσιν αὐτάρκης καὶ εἰς λόγος πρὸς ἀκοὴν εὐθεῖαν καὶ συνειτωμάτην ὑπάρχει.

¹ Jac. v, 14. ² Matth. xviii, 20.

ANNO DOMINI MCCLXX.

CONSTANTINUS ACROPOLITA.

NOTITIA

(Cave ad an. 1270; Fabric. Harl. t. VII.)

Constantinus Acropolita, magnus logotheta, υἱὸς Μεταφράστης, sive *Metaphrastes junior* dictus, in aula Constantinop. vir summus, claruit, imperante Michaelae Palæologo, circa an. 1270. Causam Græ-

corum adversus Latinos fovebat maxime, contra quos plures de processione Spiritus sancti tractatus reliquit. Duos in scriptis Græcorum laudatos se vidisse refert L. Allatius *De Consens. Orient. et Occident*, lib. II, cap. 15, num. XIV, col 780. Unum, cujus illud principium, Ἄνδρες Ῥωμαῖοι alterum, cujus illud, Ἐμνήσθη καὶ ἄλλου λόγου τῶν ἀντιλεγόντων ἡμῖν. Quorum, inquit, frustra, eaque satis polita, in codicibus mss reperiuntur. Qua occasione, quo animo logothetæ nostri commentarium una cum propriis comburendum igni obtulit Theodorus Muzalo, in eadem dignitate successor et protovestiarius plene te docebit Pachymeres lib. VII, cap. 8. Scripsit etiam Constantinus *Orationem* in sanctam martyrem Theodosiam, patria Constantinopolitanam, quæ sub Leone Isauro pro cultu sacrarum imaginum Constantinopoli passa est. Cujus hoc initium, Γυναῖκα μὲν ἀνδρείαν ποῦ τις ἂν καὶ ὅπως εὖροι ὁ σοφὸς ἠπόρησε Σολομών, καὶ μᾶλα γε εὐκότως ἠπόρησε. Πρὸ γὰρ τῆς χάριτος, etc. Hanc orationem etiam in suum indicem retulit L. Allatius *De script. Simeon*. pag. 84, qui et alibi quædam ex ea profert. *advers. Holting*, p. 200. Exstat ms. in biblioth. Vindob. cod. theol. Lambec. CXI, Nessel CCLXXXIX, num. XVII, f. 217, iterumque *cod. histor.* CXV, num. II, fol 73, pag. 2. Confer. Lambec. *Comment*, lib. IV, pag. 63. Exstant et aliæ ejus historici argumenti orationes; nempe in *S. martyrem Neophytum*. Princ.: Παραδόξων πραγμάτων δυσπαραδέκτος ἡ διήγησις, ἀλλ' οὐ τοῖς τοῦ ἡμετέρου κοί θείου πληρώματος, apud L. Allat. *De script. Simeon.*, pag. 105. In *S. Theodorum Tyronem*. Princ. Σὺ μὲν, ὦ ἀγαθὲ τοῦ ὑπεραγάλθου δοῦλε Θεοῦ. *Ibidem* pag. 109. In *S. Joannem Damascenum*. Princ.: Τῷ Ἰωάννῃ τὸν λόγον τῷ ἐκ Δαμασκοῦ τὰ ἐγκώμια, *ibidem* pag. 112. Hunc sermonem a se descriptum, Lutetiam ad J. Aubertum, in futurum novæ editionis Damasceni ornamentum (a), se ms. misisse testis est ibem Allatius in *catal. Oper. S. Damasc.* ad calc. *Symmict.* num. 28, p. 450. Ex eo quædam profert in *Consens. de purgat.* p. 761. CAVE.

Ex orationibus Constantini Acropolitæ in sanctos, quas mss. memorant Allatius De Simeonum scriptis, p. 84 et Caveus parte altera Hist. litterariæ scriptorum eccles. ad a. C. 1270, illa in *martyrem Theodosiam*, Græce ex ms. Vaticano cum Dan. Cardoni S, J. versione exstat in Actis Sanctorum tom. VII Maii, p. 69 — 86: et altera in *S. Joannem Damascenum*, itidem e ms Vaticano Græce cum versione. J. Francisci de Rubens. Icti Romani, tom. II Maii, pag. 731 — 760 FABR. Vindobonæ in cod. CXI, n. 17, et cod. XXXV, n. 2, est Τοῦ σοφωτάτου μεγάλου λογοθέτου κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ἀκροπολίτου *oratio* in *S. martyrem Theodosiam*, quæ sub imp. Leone Isauro pro cultu sacrarum imaginum passa est. De priore cod. Lambec. comm. IV, p. 140, ubi Kollarius verba Lambecii ex indice pag. 526 repetit. Lambec. vero, Meminit, ait, hujus Constantini Acropolitæ Joannes Cantacuzenus, *Historiæ Byzantinæ* lib. I, cap. 14, ubi refert, eum fuisse unum ex imp. Andronici senioris assessoribus in judicio contra nepotem ipsius, Andronicum secundum s. juniorem. Ipsa Cantacuzeni verba sunt hæc: Πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ ὁ Ἀκροπολίτης ἦν Κωνσταντῖνος, μέγας λογοθέτης ὢν καὶ αὐτός. De posteriore cod. vide Lambec. VIII, pag. 789, ibique Kollar. — Paris, in bibl. publ. est in cod. MCCXII Const. Acrop. homilia in Theodosiam martyrem — In cod. CMI. XXVI, n. 14, in laudem Constantini M. et Helenæ ejus matris. — In cod. eod. in n. 13, in laudem Georgii martyris. — Mediolani in bibl. Ambros. Const. Acropol., sermones et epistolæ, teste Montfauc. in *B. biblioth. mss.* I, p. 495, A. inter epistolas Georgii Cyprii sunt quædam ad Constantinum et Georgium Acropolitam, in cod. Vindob. Cæsareo LXXVII. V. Lambec. Comm. VIII, p. 1068 sq., 1077 sqq. IIARI.

(a) Omissus est in editione Mich. Lequien.

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΚΥΡΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ
ΑΚΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΙΩΑΝΝΗΝ
ΤΟΝ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΝ.

SAPIENTISSIMI DOMNI

CONSTANTINI LOGOTHETÆ

ACROPOLITÆ

SERMO IN S. JOANNEM DAMASCENUM

(Ex ms. bibliothecæ Vaticanæ Interpretate Joanne Francisco de Rubeis Jurisconsulto Romano.
Acta SS. Bolland. ad diem 6 Maii.)

Benedic, Domine.

1. Joanni orationem! Damasceno encomia! Quo igitur pacto in ipso limine non torpebo, et priusquam ad certamen exuar non aufugiam? Ad immittendam in inexpletum sapientiæ profundum vastumque sermonum pelagus orationis naviculam impetum arripui; et quomodo non cum horrore navigationem aggrediar? ingressus vero, quomodo non subito repletus terrore, neglectis gubernaculis depositoque ulterius progrediendi conatu, non protinus ad regressionem convertar? Fateor equidem quod non satis mature consideravi magnitudinem argumenti, neque ut sic dixerim substiti, speculando quo me propositum meum proveheret. Circumdedit me fluctuum inter se collisorum æstus, et tanquam in tempestate conturbatæ menti effusa est caligo; ideoque ab ipsis carceribus, ut proverbio dicitur, me subiit pœnitentia, seu potius in ipsa navis solutione anchoram tollendo fatiscens, penitus defeci atque ambiguus substiti, incertus quomodo gubernarem aut quo mentis dirigerem intentionem. Magnum est profecto, quod faciendum suscepi: verum, sicut in maximis quandoque tempestatibus, fax opportune elata apparuit, et fausius quidam splendor pertransiit, qui illuminato mentis oculo et mentem implevit fiducia, et universum gubernandi modum indicavit, ac bonam quodammodo spem felicis in portum appulsus ostendit. Qualis vero splendor? aut quæ fax? Beati hujus divinique et mundum illustrantis luminaris ra-

A

Δέσποτα, εὐλόγησον.

α'. Τῷ Ἰωάννῃ τὸν λόθον! τῷ ἐκ Δαμασκοῦ τὰ εγκώμια! Πῶς δὲ ἄρα μὴ εὐθὺς ἀποκνήσω. καὶ πρὸς τὸν ἄλλον ἀποδύσασθαι διαδράσω! Τῷ τῆς σοφίας ἀπλήτῳ βυθῷ, τῷ τῶν λόγων ἀχανεῖ πελάγει τὸ τοῦ λόγου ἐπαρῆναι παρωρμηθῆν ἀκάτιον· καὶ πῶς ἂν οὐ φρίκης τὸν πλοῦν εἰσιῶ; καὶ εἰσιῶν, πῶς οὐχὶ δειλίας παραυτὰ πληρωθεῖς, καὶ τῶν οἰάκων ἔνθεν ὀλιγορήσας, καὶ τῶν πρὸσω μεθίμενος, καθέπερ πρὸς τὴν ἀναγωγὴν ἀναπέσοιμι; Οὐκ ἔβθην τὸ τῆς ὑποθέσεως συννοησάμενος μέγεθος, οὐδ' ἴσταν, ἐν οὕτω φαίην. ἀποσκοπεύσων, ὅπη με πρῶγμα τῆς προθέσεως· καὶ οἰοεῖ με κυμάτων ἐμβολῇ περιεκύκησεν ἄλλεπάλληλος, καὶ ὡς ἐν ζάλῃ διατετάραγμα, καὶ τὰς φρένας σκοτοδινία συγκέχυμαι. Ἐξ οὖν ἀφετηρίας αὐτῆς, τὸ τοῦ λόγου, μετέγνωκα· μᾶλλον δὲ ἅμα τῷ ἀνέλθῃ πρὸς ἀπόπλου ἀγκυρῶν, ἀπειρήκα τε, καὶ παντελῶς ἀπηγορεύσα, καὶ γέγονα ἐν ἀπόρῳ, ὅπως τε κυβερνήσαιμι καὶ κατὰ τί τῆς ψυχῆς διεθύναιμι, βούλημα, τὸ μέγα δαλαδὴ τοῦθ' ὄρημα καὶ εγχείρημα. Ἀλλὰ παρευθὺς ὡς ἂν ἐπὶ τῶν μεγίστων κλυδῶνων πυρσὸς ἔρπει, καὶ αἰσία τις αἰγλή διῆξεν· ἢ καὶ περιαιργάσασά μοι τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα, τὸν νοῦν θάρσους τε εὐπέπλεσε, καὶ τὴν διόλου κυβέρνησιν ὑπέστημνε, καὶ πῶς δὲ χρηστὴν ἐλπίδα δεξιᾶς ὑπέτεινε καθορμησέως. Τί δὲ ἢ αἰγλή καὶ ὁ πυρσὸς; Ἡ τοῦ μακαρίου τοῦθι τοῦ θεοῦ καὶ κοσμολαμποῦς φωστῆρος, προσβολῆ καὶ ἐπιφανοῦς. Ὡς γὰρ δὴ τῶν μνημονικῶν μὴ ἐξανασχῶν τοῖς λογιστικοῖς ἐναπήστραψεν, ὅσα τε

B

εὐθύς αὐτῷ παρὰ τῷ Θεῷ παρρησία παρέστησε, καὶ Ἀ
τὴν ἐκείθεν ἰσχύον διεδύλωσε· καὶ ὅπως ἐν ἀπύροις
δοῦναι πόρον ἰκανός ἐστιν, ἅτε ἐγγύς ὢν τοῦ Θεοῦ,
καὶ θεῖος ὅλος γενόμενος, τοῦ ἐν ἀμηχάνοις δεικνύ-
τος τὴν δυναστείαν αἰεὶ, καὶ τερατουργοῦντος μόνῳ
νεύματι τὰ παράδοξα.

plicatisque negotiis libenter ostentat potentiam, et
cedentia.

β. Ἀπαίρω τὸ λοιπὸν μετ' αἰσίων, ὃ φασί, συμ-
βόλων, καὶ σὺν λαμπροῖς ἀνάγομαι τοῖς κελύμασι·
πέποιθα καὶ γὰρ, ὡς ὁ μέγας οὔτος, περὶ οὗ τὸν
λόγον πεποιθῆναι, καὶ ὃν νῦν ὑπόθεσιν λαμπρὰν τοῦ
λόγου προέβληται, τῷ λόγῳ ἢ αὐτολόγῳ, τῇ σοφίᾳ
Θεοῦ καὶ αὐτοσοφίᾳ, παρεστῆκώς τῇ μακαρία τε
καὶ αὐταγάτῳ Τριάδι συνῶν, ἣ καὶ περιῶν ἀκραι-
φῶς ἐλάτρευσε, καὶ ὡς ἐφικτὸν ἐμμήσατο· οὐχ Β
ὅπως ἀνέξεται τὸ κατ' ἐμὴν εἰσφέροντος δύναμιν,
ἀλλὰ καὶ ἐπαρήξει, καὶ χεῖρα βοήθειας ὀρέξει, καὶ
τῷ λόγῳ τὴν εὐδρομίαν παρέξει, καὶ ὀλοσχερῶς,
ἐν' οὔτος εἶπω, τῆς ἐγχειρήσεώς μοι συναντιλήψε-
ται. Ἄγε δὴ, ὦ μέγα τὴν ἀληθείας φωστῆρ, καὶ
πυρρῆ θεογνωσίας, ἐπίφανε, καὶ δειθύνε μοι τὸν
λόγον, καὶ πρὸς τὸ θεόν κατεύθυνε· ἔμοιγε δ' ἐντεῦ-
θεν ἀρκτέον ἤδη τοῦ ἐγχειρήματος, τὸν σὸν ἐπικαλε-
σαμένῳ Θεόν, ὡς ἂν δὴ κἀμέ, σῆς εἵνεκα καὶ τοῦτο
δοξῆς, παρὰ προσδοκίαν πᾶσαν σοφίσεις, καὶ συχνοῖς
σε τιμήσας ἄλλοις, καὶ τῷ ἐπ' ἐμοὶ οὐχ ἥκιστα
διάρῃ τερατουργήματι. Ἄλλ' εἰ μὴ προὔλαβόν τινες
τοῖς ὁμοίως σοὶ τὴν κατὰ Θεόν διαπρέψαι πολιτείαν,
καὶ τῆς τῶν χθονίων ὑπεραρβείσει ζωῆς ἐτι ὑπὲρ γῆς
οὔσι, καταλιποῦσι τὴν γῆν, καὶ ἀγγέλοις μετὰ τοῦ
πηλοῦ καταστᾶσιν αὐτόχρημα, ἐτέρων ἐπιφημίσαι
πατρίδα, ἄλλῃν τε φρατρίαν ἐναπογράψαι, καὶ ἀπλῶς
ἄλλοθεν ἐκείνοις ἰσομολογήσαι τὴν γένεσιν· αὐτὸς
ἂν ἐγὼ πρῶτος ἐπὶ σοὶ ταυθ' ἐθάρρησα, καὶ πατρίδα
σὴν τὸν οὐράνιον ἀνέικον χῶρον, καὶ φυλέτας ὄντως
καὶ φράτορας τοὺς θεῖους νόας, τὰς ὑπερτέρας
φύσεις καὶ ἀνωτέρας τῆς ὕλης καὶ τῶν ἐνιεῦθεν
ὑψηλοτέρας παθῶν· καὶ τάχ' ἂν εὐστόχως ταῦτ'
εἰπεῖν ἀπεθάρρησα, καὶ ἐπεφήμισα τὰ καθήκοντα.
Ἐπεὶ δὲ φθασαντες ἐπ' ἄλλοις ἄλλοι τὴν ἀρετὴν
ὁμοτίμοις ταῦτά πως εἰρηχότες τυγχάνουσιν, ἐτέρων
ἔγωγε βαδισῶμαι, τὴν τετριμμένην ταύτην καὶ πρό-
χειρον, ἢ πρὸς τὴν τοῦ ἐγκωμιαζομένου γενεαλογίαν
προάγει τὸν λόγον, κἂν τῶν ἀνωθεν καὶ πρὸ αὐτοῦ
ἀρχομένη, εἰς αὐτὸν τε τὸν εἰς ἔπαινον προσκειμένον
κάτειςιν.

γ. Ἐξ ἐφᾶς οὖν ὁ θεολαμπῆς φωσφόρος ἀνέτει-
γεν, ὅθεν καὶ ὁ Σωτῆρ ἐκάνθρωπησας, ὁ νοητὸς καὶ
ὑπέρχρονος ἐπίφανεν ἡλιος, κἀκείθεν δὴ τὰ πέρατα
τοῖς αὐτοῦ θεοπνεύστοις λόγοις οἶά τισιν ἀκτίσι κατ-
ηύγασε, καὶ τὸν τῆς πλάνης ζόφον ἀπήλασε, θεο-
γνωσίας τε τὸ φῶς ἐξεδίστευσε, καὶ τὴν εἰς οὐρα-
νοῦς ἡμῖν ἀνάγουσαν ἐφανέρωσεν. Ἐδεῖ γὰρ, καὶ
καλῶς εἶδει, τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐκ τῶν ἐφῶν τοῖς ἀν-
θρώποις ἀναφανέντος μερῶν, καὶ πρὸς σωτηρίαν
καθοδηγήσαντος (ἐπειδὴ πως περιτραπήναι καὶ
αὐθις ἐμῆλλε τὸ εὐμετάβολον τῶν ἀνθρώπων φύλον,
ὡς καὶ προχόψαι τὰ μεγάλα, καὶ τῆς εὐθείας καὶ

dius atque exortus. Hic enim statim atque confir-
mata memoria mentem ad ratiocinandum illumina-
vit, manifestavit etiam quanta apud Dominum
valeat gratia; simulque ostendit quomodo per in-
via possit mihi viam aperire Deo proximus ac veluti
deificatus; Deo, inquam, qui suam in arduis im-
plicitatisque negotiis libenter ostentat potentiam, et
solo nutu patrat miracula, opinionem omnem ex-

2. Faustis ergo auspiciis solvo, et claris in altum
provehor plausibus: confido etenim quod magnus
hic vir, de quo sermonem institui, quemque nunc
mihi proposui in nobile orationis argumentum, sub-
sistenti in se Verbo increataeque Dei sapientiae ad-
stans, et cum beata ac per seipsam bona Trinitate
conversans, cui dum viveret sincere servivit ejus
quoad licuit imitator, non tantum tolerabit quod
pro mea tenuitate offero, verum etiam adjuvabit et
auxiliarem dexteram porriget, felicemque cursum
praebit sermoni, et mecum, ut ita dicam, suscipiet
conatum effectui mancipandum. Age ergo, magna
fax veritatis et luminare cognitionis Dei, appare,
meamque orationem rege, et quo decet flecte.
Hinc meus jam incipiendus est labor: Deo tamen
prius invocato, ut me, gloriae tuae causa, supra
spem omnem, edoceat sapientiam; aliisque fre-
quentibus in te collatis honoribus adjiciat istud,
quod ostendes in me adjuvando, miraculum. Equi-
dena licet ante me alii nonnulli iis, qui divinam
sicut tu conversationem excoluerunt, et supra huma-
nae vitae normam elevati terrena deseruerunt
adhuc in mundo viventes, tanquam angeli cum
luto compacti; licet, inquam, alii nonnulli haud
praesumpsissent patriam istiusmodi hominibus
aliam ascribere, aliam nuncupare civitatem, ip-
sosque aliunde natos profiteri, primus id de te
auderem, et caelum patriam tuam esse assererem,
contribulesque ac cives tuos divinas istae mentes
praestantioresque naturas, materia et perturbatio-
nibus nostris superiores; atque hoc faciens forte
attingerem scopum, certe non nisi veritati congrua
praedicarem. Quoniam tamen praevienientes me alii,
de aliis tibi in virtutis honore similibus ita sunt
locuti; per diversam ego viam progrediar, scilicet
per tritam vulgo expeditamque, quae ad ejus qui
commendatur genealogiam perducit, atque a ma-
joribus ipsumque praegressis incipiens, in ejus,
quem sibi proposuit, laudes descendit.

3. Ab Oriente exortus est hic lucifer, divino
effulgens lumine, unde etiam Salvator humanam
indutus carnem, veluti sol mente perceptibilis tem-
pora excedens apparuit, exinde terminos mundi
suis divinis sermonibus veluti radiis quibusdam
illustrans, et abacta erroris caligine, luminosum
cognitionis divinae orbem explicans, ac viam in
caelum tendentem manifestans nobis. Decebat enim,
et plane decebat, ut cum divinum Verbum ab
Orientalibus plagis apparuisset, ad viam salutis sese
ducem praebens (quoniam rursus subverti debebat
hominum genus mutabilitati obnoxium, ita ut ma-

guis licet evectum profectibus a regio tamen rectoque tramite haud deflecteret), decebat, inquam, hunc erroris expertem theologum, quasi divinum lumen indidem consurgere, nosque successive deducere per iter, infallibilis veritatis splendoribus illustratum, per rectam scilicet verorum dogmatum confessionem, qua ad eam perveniremus sortem, quæ supra cælos nos manet, atque ad sublimiores illas divinioreque mansiones, quas ante tempus, futuris sub tempore, universi opifex præparavit, intendens ut ad easdem pertingeret lubrica et versatilis natura humana. Quomodo autem a recto tramite cito aberraverit, et ad perniciem festinaverit per intemperantiam, suo in loco mea explicabit narratio; seu potius, quando istuc pervenerit, deplorabit; nostramque ut par est lugens infirmitatem, gravem et assiduum contra nos Satanæ incursum lamentabitur: nunc vero redeundum nobis in materiam est, et quæ beati concernunt originem, quæque ipsam præcedunt, jam sunt enarranda.

4. Ab Oriente ergo, ut supra dixi, magnus hic vir et plane cælestis apparuit: in vicinioribus paradiso plagis et voluptatis horto propinquioribus divina hæc planta germinavit: ex auroræ cubili surrexit nobilis iste inter Orientis, addam etiam et Occidentis, Boreæque et Noti atque universi mediterranei incolæ; ut qui neminem non antecessit vera ingenitaque nobilitate. Quomodo autem et unde, significabo. Natus est Damasci, celebri supra modum civitate, quam inter primas urbes numerari nescio quis non audiverit; quique ea visa non ante rem aliam omnem, dignam auditu velit de ea narrationem instituisse, descriptionemque contexere, iis etiam, qui ipsam prius nunquam viderint, admirabilem. Quid enim in hac urbe invenies, quod non suscipias? situmne? et qualis talem nacta est positionem? quam sic venustant flumina, prata ornant, montes muniunt, condecorant planities; quæ pecoribus referta atque ubertim ea alens et hinc affluentiam habens rerum, optima est nutrix juventutis: quam is, de quo loquimur, pacem ipsam diserte nominavit. Sed quamvis ea talis esset, totque afflueret bonis, et propter ista sic etiam ab illo laudaretur, nulla tamen re alia permisit deinceps gloriari ipsam natus in ea, qui alios, ex aliis natos locis, antecellens et supra modum celebris factus effecit ut a se solo celebraretur, tanquam parvarum et obscurarum urbium alias una foret. Cognomentum enim ab ea sortitus Joannes, continuo egregium quid visus est; domesticisque ac peregrinis incomparabilis demonstratus, atque hinc longe lateque celeberrimus, effecit ut nunquam laudari posset ipse, quin

(1) Themanitis regio Arabiæ hic antonomastice pro toto Oriente, adeoque et pro Syria accipitur, in qua Damascus Joannis patria.

(2) Si recte sensum capio, ipse Joannes intelligitur: sed velim discere quo operum suorum loco

A βασιλικῆς ἐξολισθῆσαι μακρῶν), ἐκείθεν ποθεῖν καὶ τὸν ἀσφαλῆ τουτοῦ θεολόγου φωστῆρά τινα θεπίσιον ἀνασχέειν, καὶ διαδείξει τὴν ἀπλανῆ τοῖς τῆς ἀληθείας φωταυγείαις ἡμῖν κατὰ θεὸν δηλωθῆ παρείαν, εἴτ' οὖν ὀρθῶν τῶν ἀληθινῶν δογμάτων ὁμολογίαν, ἢ πρὸς τὴν ἀνω λῆξιν ἐπαναγείν ἡμᾶς ἔχει, τὰς οὐρανόους καὶ θειοτέρας δῆπου μονάς, ἃς πρὸ τοῦ χρόνου τοῖς ὑπὸ χρόνον ὁ τῶν ὄλων δημιουργὸς κατασκεύασεν, ἐφ' οἷς καὶ ἡμελλε προσκόψειν τὸ εὐόλισθον τῶν ἀνθρώπων φύλον καὶ εὐπερίτριπτον. Ὅπως τε τοῦ ὀρθοῦ παρεσφαλῆ κατὰ βραχὺ, καὶ πρὸς τὴν ἀπώλειαν ἀκρατῶς καὶ πάλιν ὑπήγγοτο, λόγος κατὰ καιρὸν διεγῆσται, ἡ μᾶλλον ἐκείσῃ πη γενόμενος ἀποκλαυσταί, καὶ τὴν ἡμετέραν ὡς εἰκὸς θρηνησέμε ἀσθενείαν· οὐχ ἔκιστα δ' ἂν καὶ τὴν βαρείαν καθ' ἡμῶν ἰαί τοῦ Σατάν ἐπίθεισιν ἀποδύραϊτο· νυνὶ δὲ καὶ αὐθις ἐπανιτέον καὶ τὰ τῆς γενέσεως, τὰ τε πρὸ τῆς γενέσεως διηγητήτων τοῦ μάκαρος.

δ. Ἀπὸ Θαμιάν (1), ὡς ἐφθην εἰπὼν, ὁ μέγας οὗτος ἀνεβάνη καὶ οὐράνος ἀληθῶς ἀνθρώπος· ἐκ τῶν ἐγγυτέρων παραδείσου καὶ τῆ θείᾳ πλησιαϊτέρων Ἐδέμ τὸ θεῖον ἐδιδάσθησιν τότε φυτὸν· ἐκ τῶν ἐφών ἀνέσχε μερῶν ὁ εὐγενῆς τῶν ἀπ' ἡλίου ἀνατολῶν, προσθείην δ' ἂν καὶ τῶν ἐκ δυσμῶν, βορρᾶ καὶ νότου καὶ μεσογείου πάσης· τίνα καὶ γὰρ τῆ κατ' ἀλήθειαν εὐγενείᾳ οὐχ ὑπερήλασεν; Ὡς ἂν δὲ καὶ ὄθεν παραδηλώσασαιμι. Ἐκ τῆς περιωνύμου γέγονε Δαμασκού, ἣν οὐκ εἶδ' ὅστις οὐκ ἐν ταῖς πρώταις τυγχάνειν ἤκουσε πόλεων, καὶ ἦν πᾶς τις εἰδὼν οὐκ ἔστιν ὅπως οὐ πρὸ παντός ἂν ἄλλου ἀξιάκουστον ποιεῖτο δῶγμα, κἄν τοῖς μὴ πεφθακόσι θεάσασθαι θαυμάσιον περιελάλημα. Τί καὶ γὰρ τις τῆς πόλεως οὐ θαυμάσει; τὴν θέσιν; καὶ ποῖα τοιαύτης ἐτυχε θέσεως; ἦν ποταμοὶ κοσμοῦσι, καὶ λιμνῶνες καθωραϊζοῦσιν, ὄρη τε ἀσφαλίζουσι, καὶ πεδιάδες κελύουσιν· ἡ πληθουσα θερμημάτων, ὡς ἀφθῶνος ἐκτρέφουσα, κέντεῦθεν ἀνευδῶς ἔχουσα, καὶ ἀγαθὴ κουροτρόφος καθέστηκεν, ὅποιον τε τὴν εἰρήνην αὐτὴν ὁ φάμενος ἐγνωμάτευσεν (2). Ἀλλὰ καίτις τοιαύτην οὖσαν αὐτὴν, καὶ τοσοῦτοις εὐθνηοῦσιν τοῖς ἀγαθοῖς, καὶ οὕτω μέχρι γε καὶ αὐτοῦ, ἐκ τῶν τοιοῦτων περιεδομένην ἀπανταχῆ, εἴξ οὐδέ τις ἄλλου σημνύνεσθαι παρακεχωρήκει (ὁ εἴξ αὐτῆς (3)) γινόμενος· ἀλλ' ὡς ἂν τινα τῶν φαύλων τε καὶ ἀσέμων τοὺς εἴξ ἐτέρων γενομένους ὑπερβολῶν καὶ περιώνυμος καταστάς, εἴξ αὐτοῦ καὶ μόνου περιθρυλλεῖσθαι πεποίηκε. Τὴν γὰρ τοι κλήσιν εἴξ αὐτῆς εὐλαχῶς, τάχα γε ὡς ἐξαιρέτῶν τε χρῆμα φαίνεις, καὶ πρὸς τε οἰκίους πρὸς τ' ἄλλοτριούς ἀναδειχθεῖς ἀπαράμιλλος, κέντεῦθεν δὲ γεγονώς περιεβέβητος, οὐκ ἔστιν ὅπως τὸ κατ' αὐτὴν οὐχὶ καὶ ταύτην περι-

ita Damascus appellet.

(3) Hoc modo supplendum censeo, expuncto εἰς αὐθις quod sc. in ms. legebatur εἴξ οὐδέ τις εἰς αὐθις ἄλλου.

λαλείσθαι προύξηνσε, και προς τούτου οἶον ἀντονομάζεσθαι, ἢ κακ τούτου ἱπονομάζεσθαι. Ἄμα γάρ τις και ἀκούσειεν, ἔξοτε ὁ οὔτος γέγονε, Δαμασκόν τὸν πολύν και τὰ θεῖα και τὰ ἀνθρώπινα Ἰωάννην ὡσπερ συνήκουσέ· μέγιστόν τε εὐθύς ἐξ ἀμφοτέρων αἰσθόμενος φαντάζεται μετ' ἐκπλήξεως, κἀντεῦθεν ἀναπεμπάζων τῷ λοθισμῷ οὐ μετρίου τοῦ θάμβους ἐμπίπταται.

ε'. Ἄλλ' εἰς ἑαυτοὺς ἐντεῦθεν οἱ γεγεννηκότες μεθελκονται, και πως δὴ μὴ παριδεῖν ἀνιστορησαι τὰ κατ' αὐτοὺς ἐκδιάζονται· οὐδὲ γὰρ οὐχ οὕτω ταῦτα μικρὰ, ὡς παραδρομῆς ἀξιοθῆναι και παραλείψωσι, ἀλλὰ και λίαν περιφανῆ τε και ἀξιάγαστα, και συγγραφῆς ἀκριβοῦς και μνήμης ἀλλελοδιαδόχου δέομενα· τὰ τε γὰρ κατὰ κόσμον, και οἷς ἐπιεικῆ- νασιν ἀνθρώποι, και διάσημοι και περίελοποι, και κατὰ Θεὸν οὐχ ἥττον περιφανεῖς και θαυμάσιοι. Ἄνωθεν γὰρ και ἐκ προγόνων τῆν εἰς Χριστὸν πίστιν οἰοῖναι τινα κληρον ἐκ διαδοχῆς ἔλκοντες, τῷ πρὸς αὐτὴν ζῆλῳ μακρῶ τοῖς πρὸ αὐτῶν ὑπερήλασαν· και γὰρ τοῖς μέχρις αὐτῶν, καθά τις ἢ πίστις συγκρυπτομένη σπινθῆρ, πυρσὸς ἐν αὐτοῖς τε και ἐξ αὐτῶν ἀνήφθη, ἐμφανὴς και διάδηλος. Ὡς γὰρ δὴ χρίμασιν ἀκατάληπτοις Θεοῦ τὰ εἴωα μικροῦ πάντα τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς κατέδραμόν τε και ἐλήϊσαντο, και τὰς ἐκάστω πόλεις οἱ τῆς δούλης Ἄγαρ ἀπόγονοι παρεστήσαντο, και ἡ ῥάβδος τῶν ἀμαρτωλῶν κατὰ τοῦ κληρου τῶν δικαίων ἀφεισάσῃ ἢ πάντως γε τῶν καλῶς ἐγνωκότων Θεὸν και μόνῳ λατρευόντων αὐτῷ τὰ πάντα σχεδὸν κατηλόησεν, ἢ μάλλον ὡσαύτως χυοῦν ἀπέλιμνησεν· ὑπὸ τοῖς ἀσεβείαι, φεῦ συμφορᾶς και ἡ καλῆ γέγονε Δαμασκός. Τῶν οὖν ἐν αὐτῇ πάντων, τῆν μὲν μικρὸν ἀντισχόντων, τῶν δὲ ἐκ πρώτης τῆν εὐσεβίαν ἀπομοσμαιμένων, ἐνίων δὲ και τηρησάντων (πάνου δὲ τούτων βραχίων) τὸ σέβας διὰ τίλους ἀμύλωντο, και οἱ τοῦ μεγάλου τούτου τῆς εὐσεβείας διδασκαλοῦ και κήρυκος πρόγονοι, σετῆρῶς τε ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀντίστησαν, και διὰ βίου τῆν πίστιν ἐφύλαξαν, και καθαροὶ καθάρων τοῖς ἐξ αὐτῶν ἐνεπίστευσαν, και οἱ ἀπ' αὐτῶν ὡσαύτως και μετ' αὐτοῦς κατὰ διαδοχὴν ποιοῦντες ἐτύγγανον, και οἶον ὀχετὸς ἦσαν ρεύματος καθαροῦ διὰ βορβόρου τῶν ἀσεβῶν ρίοντες, και δι' ἰλύος ὡς περὶ τῶν ἐν τοῖς βαρβάρους ἐναγισμάτων διήεσαν, τῆ τῶν ἀρετῶν οὐτωσὶ πως εἰπεῖν πυκνότητι διεθούμενοι.

ς'. Οὕτω μὲν οὖν ἐκ διαδοχῆς οἱ τοῦ ἁγίου γεννητορες εὐσεβεῖς και τὸν κατ' ἀρετὴν βίου ἐπιφανεῖς. Μὴ γὰρ δὴ διεξώμεθά τινας, ἑτεροῖα περὶ αὐτῶν ἱστορηκότας, ἀπερισκέπτως, οἴμαι, τὰ κατ' αὐτοὺς ἀκηχοῦτας, και τὰ τῆς ἀληθείας και τῶν ἁγίων προγόνων μὴ διεκκριβωκότας (και γὰρ ἀληθῶς ἅγιοι, μίσση ἀσεβῶν εἰλικρινῆ τῆν πίστιν τηρήσαντες, τῶν ἁγίων τε φυτοσπάρων), τοῦ ἁγιοτάτου οὐ τούδε και θειοτάτου καταψευδομένους ἀνδρῶς, και οἶον ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦς ἐξ ὧν οἱ προελήλυθε στηλιτεύοντας· ἀλλ' εὐσεβεῖς μὲν οἱ γεννήρχαι τῷ μάκαρι, ὡς ἢ ἀλληθῆς ἀνέκασθη ἱστῶρία περιδωκεσ· εὐσεβεῖς δ' οἱ

A etiam ejus patria laudaretur, et quasi pro ipso nominaretur aut cognominaretur ex ipso. Ex illo sane tempore quo natus ibi Joannes est, simul ac nominari aliquis audit Damascum, divinis humanisque rebus insignem, etiam ipsius nomen audit, et utrinque grande quiddam atque admirabile sibi representans, suamque cogitationem supra se reflectens ratiocinando, stupore prorsus ineffabili completur.

B 5. Verum nos hinc ad se genitores trahunt. et ne res suas taciti prætereamus cogunt: non enim ita parvæ hæ sunt, ut transcurso atque omissione censerì possint dignæ; sed valde conspicuæ ac mirabiles accuratam scriptionem memoriamque ordinatam merentur: fortunæ siquidem bonis, et his quibus homines inhiant commodis præclare fulti, nihilo minus insignes fuerunt divinis animi dotibus. Jam pridem enim fidem in Christum, velut hæreditatem quamdam a majoribus per manus traditam tenentes, longe auteiverunt decessores suos, quodam zeli impetu ulterius elati. Scilicet ad ipsorum usque ætatem fides, in hominibus parvæ adinstar scintillæ delitescens, in ipsis atque ex ipsis accensa est ad modum facis luculentæ. Cum enim oculis Dei judicii omnes fere Orientis partes, Romano imperio subditas, posteri ancillæ Agar suis excursionsibus vastarent ac depopularentur, etiam subjugarent civitates plerasque, et virga peccatorum contra justorum sortem immissa eorum qui recte Deum noverant eique soli serviebant omnia diriperet, vel potius excuteret velut pulverem; pulchra quoque Damascum (heu cœlमितas!) sub impiorum illorum potestatem devenit. Ex omnibus itaque illius incolis, aliquibus nonnihil reluctantibus, quibusdam Dei cultum ab initio ejurantibus, nonnullis vero (qui valde pauci erant) impollutam usque ad finem servantibus religionem, majores magni hujus magistri atque præconis fidei intrepide constanterque pro eadem sese opposuerunt et tota vita sua custodiverunt illam, puri puram suis tradentes posteris; quod eorum quoque descendentes successi faciendo erant veluti rivus mundissimi fluenti; et lutum impietatis permeantes profanationes barbaricas veluti litum transibant; virtutum, ut sic dixerim densitate eos impermistos transmittente.

6. Hoc igitur pacto, veluti per successionem hujus beati viri parentes vita omnino religiosa et præstanti virtute emicuerunt. Nec enim recipientes putamus eos qui diversa quædam de ipsis nararunt, eo quod res eorum indiscriminatim audiverint, ut existimo, neque de exquirenda accuratius veritate auditorum solliciti fuerint. Sancti namque atque ex sanctis prognati fuisse credi debent, qui in medio impiorum constituti fidem intemeratam servare potuerunt. Sanctissimo igitur ac divinissimo viro calumniam impingunt, et veluti ex ipsius odio illos, a quibus processit, su-

gillant : quandoquidem vir beatus et majores habuerit sanctos, et parentes quoad vixerunt sectatores pietatis ; idque cum publicas essent dignitates nacti, et multa apud Persas potentia præditi, utpote cum præfectis eorum dominantes et curam urbis partientes universa ferme Damasco sub patris Mansuris ditione constituta. Sub barbaris namque, sicut jam dixi, geniti majores sese aptaverant tempori : et licet a vera religione non recederent, appellationibus tamen nominum et amictuum speciebus, barbari (ut sic dixerim) et Persæ fuerant facti.

7. Vocabatur itaque pater ejus Mansur, Persico vocabulo, et in maximo apud Persas honore positus circumfluebat divitiis, atque indutus gloria ambiebatur a frequenti comitatu. Indigentibus interim suppeditabat pecunias, ferebat injuriam patientibus opem et redimebat captivos ab exsecrabili Persarum superstitione simul et a gehenna, ipsos alioqui manente, vindicans in futurum. Non autem hoc faciebat perfunctorie, vel sicut sors tulerat, eorum peragebat negotium, satis habens redemisse eos atque de cætero neglectos dimittere : sed maxima circa eos utebatur providentia iterumque et iterum iis assistens, omnes insimul ac seorsim singulos curabat. Imprimis namque eorum contegebat nuditatem, et imbecillitatem corporum diligenti competentis victus ratione fovebat congruo deinde numero dierum ipsis velut dominis suis intendens, et quidquid ad eorum commodum pertineret studiose complens: postquam ab ærumnis suæ captivitatis exemptos sufficienterque recreatos videbat ad pristinam rediisse valetudinem, jubebat benevole, utrum mallent, edicere, manere cum ipso vel edire ad propria. Quicumque igitur ad redditum in patriam propendebat, sufficientia sibi sumebat viatica et inter felicis itineris vota dimittebatur : quibus vero nihil erat potius quam cum eo versari in suburbanis agris quos possidebat plurimos, iis sufficientem largeque abundantem ibidem subministrabat victum, delicias eisdem exhibens nullo ipsorum labore quæsitas. Talis erat vita genitorum Joannis, talis virtus eorum : sic vacantes Deo ac puro ejus famulatu, annos suos cum omni, honestate emetiebantur, semper illum habentes præ oculis, et sua omnia ipsi consecrantes, cui totum ferebant acceptum, et propter quem fortunas omnes promptissime communicabant poscentibus.

8. Quid autem bonus remunerator Deus? Magna extremis reservans, temporibus, magnum quid largitus eis fuit. Etenim diuturna laborantes sterilitate et sobolem jam diu desperantes, parentes effecit, et quidem masculæ proliis parentes, talisque filii quem simul cum Gratiiæ natum quis dixerit, eo quod non solum illos a præteritæ infecun-

A πατέρες, και ἀρετῆς διὰ πείσης ἀνυποκείμενα βιωτῆς, και ταῦτα δημοσίων ἀρχῶν ἐπιτελημένοι, και τὰ μεγάλα παρά Πέρσαις δυνάμενοι, ἀτε και ἡπαρδυνασ-εῖοντες τῷ Περσάρχῃ και τὰς ὑπὲρ τοῦ κοσμοφροντίδας συμμεριζόμενοι, πᾶσάν τε σχεδὸν εἶχεν τὴν Δαμασκὸν ὁ πατὴρ Μανσοῦρ ὑπ' αὐτόν. Ὑπὸ γὰρ τοῖς βαρβάροις, ὡς ἐβῆν εἰπὼν, γεγονότες οἱ πρόγονοι, και χρόνους αὐτοῖς συναμείψαντες, εἰ και μὴ τὴν θρησκείαν μεταπεπτώκεσαν· ἀλλ' οὖν ἐν κλήσειν ὀνομάτων, ἐν ἀναβολῶν σχήμασιν ἐβαρβάρισαν, ἐν οὕτως εἰπομι, και ἐπέρισαν.

ζ'. Ἐκαλεῖτο γοῦν Μανσοῦρ ὁ πατὴρ Περσικώτερον, και πλείστα παρά Πέρσαις (4) ἐτιμᾶτο· πλούτω τε περιεβρίετο, και δόξαν ἐνεδιδύσκετο, και ὑπὸ B συχῶν πάνυ περιεβέβλητο, δεομένοις ἱπαρχῶν, ἀδικουμένοις βοηθῶν, αἰχμαλώτους ὠνούμενος, και τῆς ἀναγοῦς θρησκείας Περσῶν και σύναμα τῆς περιμενουσης εὐθα γείνης ρυόμενος. Οὐκ ἄλλως δὲ ἐζῶναιτο, και ὡς ἐτυχεν ἐποιεῖτο τὰ κατ' αὐτοῦς, ἀκαμλητούς ἐπειτα παρῆεις και περι ελαχίστου τεθίμνος, ἀλλὰ σὺν πάνυ γε πολλῇ τῇ προνοίᾳ εἰσαυθίς τε αὐτοῖς ἐπιστάμενος, και ἀθρόους ἑμοῦ πάντας και ἰδίαις και καθ' ἓνα ἐπισκεπτόμενος. Τὰ πρῶτα και γὰρ τὴν τῆς αἰχμαλωσίας ἐκείνης περίε-ελλε γύμνωσιν, και τῷ τῆς διαίτης ἐπιμελεῖ ἀνελάμβανεν· C ἱκαναῖς δ' ἡμέραις οἰοῖσι τισι δεσπότης προσανέχων αὐτοῖς, και πᾶν ὅπερ εἰς θεραπείαν συντεῖνον ἤδει διὰ σπουδῆς ποιούμενος ἐκπληροῦν, ἐπειδὴν ἤδει και εἶλετο, τῆς ἐκ τῆς ληλασίας τέλεον τληπαθείας ἀπαλλαγίντας και ἱκανῶς ἀναρρωσθέντας, πρὸς τε τὴν ἑαυτοῦ ἑκαστον ἐπανελλυθότας ὑγίειαν, τὸ πρὸς βουλήσιν ἐξαγορεύειν δεξιαῖς ἀνέπειθεν ἐρωτήσσειν. Ὅς οὖν ἤρειτο συνεῖναι συνῆν· ὅς δὲ τὴν πρὸς τοὺς οἰκίους προθύμειτο δῆπουθεν στεῖλαισθαι, ἐφοθέο τε ἐλάμβανεν αὐτάρκως, και εὐχαῖς εὐδοκίαις συνεξέκίμπετο· ἔστι δὲ και οἷς πρὸ παντός ἄλλου τουτοῖ στέρξασιν ἐν προσαστείοις, ἐν ἀγροῖς (πλείστοι γὰρ αὐτῷ προσόντες ἐτόγγαχον) ἀνετον τὴν διαίταν ἰδί- D δου και ἀρθον, και τροφὴν ἐκείσε παρῆιχεν ἀμυχθον και ἀνήρτονον. Τοιοῦτος τῶν γεγεννηκένων ὁ βίος, ταιαύτη ἐκείων ἡ ἀρετὴ· οὕτω τε τῷ Θεῷ λατρεύοντες καθαρῶς τὴν ζωὴν καλῶς ἐξεμέτρησαν, Θεὸν αἰετὸν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες, και Θεῷ τὰ κατ' αὐτοῦς ἀναρτῶντες, και τούτω πᾶν ἀνατιθέντες, και δι' αὐτόν προχείρωσ ἀγαπᾶ τὰ προσόντα τοῖς βουλομένοις παρέχοντες.

η'. Τί γοῦν ὁ ἀγαθὸς μισθοδοτῆς Θεός; Μεγάλη ἐπ' ἰσχάτων ταμειῶν, μεγάλῃ κἀναυθα ταύτους δωδῶρηται. Και γὰρ τίθεικε πατέρας, μακροῦς εἶδη χρόνους τὴν ἀπαιδίαν δυστυχοῦντας, και τὴν τίκνωσιν τὸ παντέλις ἀπελπίσαντας· και πατέρα ἀρρένεσ τε παιδός, και αὐτοθεν εὐθὺς συγγεννηθέντος (εἶπεν ἂν τις) ταῖς Χάρισιν· οὐχ ὅτι γοῦν τῆς προτέρης

Chosroe et filiis ejus, imperium Orientis ereptum Persis tenuerunt.

(4) Videtur anctor, veluti ex sui temporis usu, honoratori Persarum appellatione Saracenos dignari, ut qui jam inde ab anno 628, extincto

ἐπὶ τῇ στειρώσει λύτης ἀφαιρείται, ἀλλὰ καὶ πλείστης ἤδη τῆς εὐθυμίας ἐπιπλήσει, τῇ τοῦ γενημένου ἕξ αὐτῆς προόδου καλλοῦν τε καὶ ὠραιότητι, τὸ τοῦ ἤθους ἐς νέωτα κόσμιόν τε καὶ χαρίεν δούτος αὐτοῖς προφοιβάζεσθαι. Ἐκ τοιούτων ὁ μέγας οὗτος γεγέννηται, ἐκ τοιαύτης ὁ θεὸς καρπὸς τῆς ρίξης τετελεσφόρηται, ἐκ τοσούτων τῶν ἀρετῶν ὁ ταύτην ἀπαράμιλλος προελήλυθεν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ προελήλυθε, παραυτὰ τῷ βαπτίσματι καθαρνίζεται. Ὡς ζήλου γονέων! ὡς πίστεως ἀκραιφνοῦς! ὡς διακρύου φίλτρου πρὸς Κύριον! Οὐκ ἔρασαν τὸν ἀσεβῆ δεσπότην, οὐ τοὺς ἐν τέλει καὶ συνάρχους ἔπηξαν, οὐ δῆμον ἄλογίαν, οὐκ ἔθνος ἀπόνοιαν ἰδουλίαν· οὐ δόξης ἐφρόντισαν, οὐ χρημάτων, οὐκ ὄλβου πολυειδοῦς, οὐδενὸς ἀπλῶς τῶν τοῖς πολλοῖς περὶ πολλοῦ τυγχάνοντων τούτοις ἀμωσγέπως ἐμελήσαν· ἀλλὰ τῶν πάντων ἡ στέρησις ὡς οὐδὲν ὑπεριωρᾶτο, καὶ μόνος ὁ τοῦ Θεοῦ πόθος προετιμᾶτο, καὶ λαμπρῶς προετίθετο. Οὐδὲν οὖν ὅπερ ὑπέβραξαν ἀναβολὴν τινὰ καὶ ὑπέβρασαν ἐμπειοποιήσαν· ἀλλ' ἐξ αὐτῆς αὐτὸν ἠγάσαν τῆς γενέσεως ἀναφανδόν, οὐχ ὡς ὁ πρὸ αὐτῶν λάθρα τοῦτο διεργασάμενοι, ἕμοιγε δοκεῖν, καὶ ἀνωθεν εἰς τοῦτο κατεπειγόμενοι. Ὅν γὰρ προέβγαλεν ὁ Θεός, καὶ πρὸς τὸν τῆς ἑαυτοῦ πόρρωθεν ἀφώρισεν Ἐκκλησίας καταρτισμόν, οὐκ ἠνέσχετ' ἂν δὴ αὐτίκα τῷ προελθεῖν καθαρνισθῆναι, καὶ ἅμα τῷ ἀναπνεῦσαι ἀναγεννηθῆναι τε καὶ ἀναπλασθῆναι τὴν κρείττω τε καὶ θειοτέραν ἀναγέννησιν καὶ ἀνάπλασιν.

θ'. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὴν βρεφικὴν παραμείψας, ὠραῖος ὡν ἐτύγχανε καὶ παιδείσεως, οὐκ ἀπέιδον οἱ σωματικοὶ γεννητοὶ καὶ θεσπέσιοι εἰς παιδοτριβὰς σωματικούς, ὡς ἂν ὁ παῖς αὐτοῖς εὐφυῶς ἀσκήσειε τόξον μεταχειρίζεσθαι, καὶ καθάπαξ περὶ μάχας καὶ πολέμου εὐδοκίμειν· ἀλλ' οὐδὲ τοὺς ἐπὶ τοῖς γυμνασίοις γυμνάσοντας ἀγῶσιν ἐζήτησαν, ὡς ἂν δὴ πυγμὴν παιδοτριβηθεὶ διαγωνίζεσθαι, κούφως τε θέειν τὸν διαυλον, καὶ διασκεῖν εὐχερώς, καὶ δόλιχον ἀλλεσθαι, ἢ καὶ ὡλὴν τοῦς εἰς χεῖρας ἰόντας δεξιῶς καταβάλλειν καὶ νικηφόρος ἀνίστασθαι· ἀλλ' ἐζητεῖτο παιδευτὴς ἀξιόχρεως, ὃς ἂν εἰδείη βυθμίσασθαι ψυχὴν, κοσμήσαι σῶμα, καὶ Θεῷ παραστήσαι, καὶ ἀπλῶς ἀντὶ χθονίου καταστήσαι ἀγγελικόν τινὰ καὶ οὐράνιον. Ἐζητεῖτο μὲν ἀξίος παιδευτῆς· ἀλλ' οὐ μόνου οὐχ εὐρίσκατο· ἦν γὰρ καὶ παντελῶς ἄπορον ἐν βαρβάροις τὸν Ἕλληνα διεκτριβικότα λόγον εὔρειν, καὶ μέσον ἀσεβῶν ἀνδρῶν κατὰ Θεὸν ζῶντι περιτυχεῖν, καὶ ἱκανῶς γὰρ πρὸς ἐπὶ τούτοις ἦθος ἀνθρώπου πρὸς τὸ κρεῖττον καὶ θειότερον ἀγαγεῖν. Ἦν οὖν ὁ πατὴρ ἐν ἀπορίᾳ (τούτῃ γὰρ μάλλον ἢ περὶ τοῦδε φροντὶς ἐνέκειτο), καὶ οὕτω πάντοθεν ἀνεζήτηει, ἄτε ἐπὶ πάσης ἰσχύων τῆς ἀρχῆς μεγάλα Περσῶν, καὶ πανταχόθεν ταύτης περιφοιτῶν, καὶ τὸν τοιοῦτον ἀνευρέων ὅθεν ἂν καὶ θηράσαιτο. Θεὸς δὲ ἄρα, ὁ διὰ τῶν ἐναντίων τὰ ἐναντία οἰκονομῶν καὶ λόγοις ἀπορρήτοις διεξάγων τὰ κατ' ἡμᾶς ἀνωθεν, καὶ τὰ περὶ τούτου σοφῶς διετίθει, καὶ πόρρωθεν συνήλαυσε τὸν κατὰ πρόθεσιν, καὶ μακρόθεν προσῆγε τὸν κατὰ βού-

ditatis mœstitia liberavit, verum etiam jucunditate quam maxima implevit, insignem ab ipsius uteri egressu formam vultus atque elegantiam præferens, unde eis dabatur occasio, augurandi bene de ea qua adultior complendus esset, morum gratia ac venustate. Ita genitus, lustralibus mox undis per baptismum purgatur. O fides genitorum! o sincerus zelus! o amor fervens erga Dominum! Non timuerunt impium præsidem, non magistratus aut eorum ministros formidarunt, non irrationabilem vulgi dementiam, non gentis vecordiam exhorruerunt: non gloriæ, non pecuniarum, non multiplicis in speciem beatitudinis rationem habuerunt, nullum denique earum rerum respectum, quæ apud plerosque in magno sunt pretio: sed honorum omnium privatio contemnebatur, ut nihili damnum: et solum placendi Deo desiderium cunctis rebus præferabatur. Nullam igitur consiliis suis moram dilationemve interponentes, sanctificaverunt puerum statim ac natus fuit; non sicuti alii ante ipsos clanculum id facientes, sed propalam, idque superno (ut mihi quidem, videtur) instinctu moti. Quem enim Deus prænoverat atque a longo temporum intervallo ad suæ Ecclesiæ reparationem destinaverat, non tolerasset non statim ut prodiit sanctificari, et simul atque spirare cœpit non regenerari præstantiori quodam generationis modo.

9. Postquam infantilem prætergressus ætatem Joannes, institutioni cœpit maturus videri, honesti ejus admirandique parentes non reppererunt ad corporalium exercitationum magistros, quorum cura filius suus scite tractaret arcum et bellicæ gloriæ conquierendæ aptaretur, decertare inter pugiles discens, aut stadium levi pede percurrere, disco ludere, saltare agiler, conserere manus, adversarium supplantare atque prosternere: sed quærebatur pædagogus idoneus, qui sciret animum excolere, ornare corpus, et utrumque admovere Deo, atque ex terreno homine angelicum quiddam et cœleste formare. Magister quærebatur vere profuturus. sed qualem inveniendi spes nulla apparebat: prorsus enim difficile erat reperire aliquem inter barbaros Græci peritum sermonis, et in medio impiorum nancisci virum, qui secundum Deum vivens sufficeret homini ad meliora perduciendo. Pater igitur (quem acrius hæc torquebat cura) hærebat ambiguus, et omnes imperii Persici, in quo poterat plurimum, partes lustrans, indagabat num alicubi ejusmodi hominem venari posset. Deus interim, qui sæpe ex contrariis contraria procurat et res humanas rationibus occultis ab alto temperat, etiam negotium istud disponebat sapienter, atque jam pridem e longinquis mundi partibus accersebat virum, juxta intentionem mentis ejus: arte enim quadam recessus in speciem contrarii usus, providerat quo modo ei largire-

tur id quod tantopere desiderabat : quisnam autem fuerit hic modus, audite.

10. Posteri ancillæ Agar, qui liberæ Saræ nomen sibi nescio quo jure usurpaverunt, quique servi existentes, tanquam servæ filii et servilia cogitare soliti, semper circa dominos pravæ mentis, et animi erga heros improbi apparuerunt, non satis habuerunt in Romano imperio occupasse pleraque Orientis loca, et dominorum sceptrâ vehementer imminuisse, sed reliquis etiam partibus inhiantes, consilium iniverunt insulares atque maritimas urbes et regiones invadere. Classe igitur delati percurrerant littoreas civitates, et incolarum accolarumque multos vivos capiebant, quorum alios quidem perimebant gladio, quam plurimos vero subjiciendos pretio crudelissime distrahebant, Postquam autem (heu calamitatem!) malle tantis ex animi sententia patratâ, redierunt ad sua, cum immensa quam adduxerant turba, quia vendere omnes non poterant (nam plurimi cum essent, magno tamen pretio taxabantur), simul universos decreverunt jugulandos. Fortassis autem hoc consilii sumebant, quia eos magistro suo execrabillissimo Mahometh malebant sacrificare, contra fas quidem naturæ acturi, aliquam tamen etiam in hoc rationem sequentes : siquidem ille diaboli ab initio homicidæ discipulus imitatorque dum viveret, lætabatur cædibus permisitque occidere, aut potius præcepto inter posteros inviolabili mandavit ; quemadmodum aliud quoque scelus C omne incunctanter docuit perpetrare.

11. Igitur ad cædem et sacrificium adducebantur myriades integræ, interque eos velut unus de vulgo æstimabatur quidam, ad eadem cum cæteris ferenda damnatus, qui unus dici poterat pretiosus mundi thesaurus et dignum terrarum orbis ornamentum, ille, inquam, qui secundum Deum se ornaverat Cosmas, vir et externa sapientia insignis, et ea quæ domestica est nobis incomparabilis : qui cum a mundo recessisset, inter homines ex Dei consilio viventes conscriptus, non solum cum ipsis cito venit in vitæ morumque societatem, eorumque virtutes perfecte æquavit ; verum etiam longo ipsos præcelluit intervallo, propositus cunctis ut conversationis perfectioris idea atque irreprehensibilis regula. At non hoc uno fuit contentus, neque satis habuit tantum seipsum dirigere ac propriam vitam juxta Dei voluntatem componere ; sed vitæ communis homines circumiens eosdem curare et ad Deum studuit promovere : ut, si fieri posset, abduceret eos ab indulgentiori et affectibus mancipata ac brutali conversatione, atque ad honestum et ornatum vivendi genus traduceret, quale revera hominem condecet. Denique suo egrediens monasterio, et ab Italia (unde erat oriundus) recedens atque ultiores regiones ex ordine pertransiens, et per viam cunctos instruens ad saniozem vitæ formam cum pervenisset ubi piratæ facturi erant

λησων, και τρόποις διαφανόμεναι παραχωρήσασαι ἑαυδοκῆσαι τουτοὶ τὰ πρὸς ἔρσειν · και οἷος ὁ τρόπος, ἀκούσατε.

Γ'. Οἱ τῆς δούλης Ἄγαρ ἀπόγονοι, και τὴν ἐκ τῆς ἐλευθέραι· Σάρρας οὐκ οἶδ' ὅπως (ἰκωνυμίσαι) σφειτερισάμενοι, δούλοὶ τε ὄντες ὡς ἐκ δούλης τυγχάνουσας και τὰ τῶν δούλων φρονεῖν ἔχοντες, και αἰκίπως περι τοὺς κυρίους δύσνοι περηνότες και πρὸς τοὺς δεσπότας κακοὶ, οὐκ ἀρκετὸν ἐνόμισαν τῆς ἡμετέρας τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς τῶν πρὸς ἑω τὰ πλείστα κατεσχόντες, και τὰ τῶν δεσποτῶν οὐ μετρίως σκηπτρα μειώσαντες · ἀλλ' ἤδη και κατὰ τῶν λοιπῶν μερῶν ἐμελέτησαν, τῶν ἐναλίω και παραλίω κατεπιχειρήσαι πόλεων και κωμῶν ἐδουλεύσαντο. Νευαστοληκότες οὖν κατέτρεχον τὰ παραλία, και πολλοὺς μὲν ἐζώγρουν, σφρηοὺς δὲ ξίφους ἔργον ἐτίθουν, πλείστους δὲ και ἀπεμπέλον τιμιουλκούντες ἀσυμπαθέστατα. Ἐπεὶ δὲ ποτε, βαβαὶ συμφορᾶς ἐκείνης ! τὰ δεινὰ ταῦτα κατὰ θυμὸν ἐκτέλεσαντες, και νόστου μνησάμενοι, πλείστους ἐπὶ τοὺς ξυλληφθέντας ἀνήγαγον, πάντας ἀποδόσθαι μὴ ἔχοντες, πολλῶν τε ὄντων και πολλοῦ τιμωμείων, σφρηγῆ συλλήβδην παραδούνα βεδούλενται · τάχα γε τῷ σφειτέρῳ αὐτῶν διδασκάλῳ τῷ ἐναγεσάτῳ Μωάμειθ, προσαγοχέιναι προεὶλόμενοι θύματα · και εἰκότως ἔρα, εἰ και παρὰ τὸ εἰκόσ τῆς φύσειως ἐδουλεύσαντο · τοῦ γὰρ ἀθρωποκτόνου Σατὰν μύστης ὦν ἐκεῖνος και μεμητῆς, φόνους τε παρίων ἔγανύσκειτο, και τὸ φονεῖν ἐνδέδωκεν, ἢ μᾶλλον, ὡς τῶν ἀμεταθέτων ἐντέταλται. ὡσπερ δὲ και πᾶν ἔτερον ἐναγίς ἀπαραβάτως δεδίδαχεν ἐκτελεῖν.

α'. Ἀπῆγον οὖν μυριστάς ὄλας, ἐφ' ᾧ γε σφραγιάσαι και θυσίαν θεῖναι τῷ Σατανᾷ · ἀλλὰ συνῆν ἐκείνοις, και τῶν πολλῶν εἰς ἐνενόμιστο και τὰ αὐτὰ συγκαταδεδίκαστο, κόσμου θησαυρὸς ἀξιοχρηωας και οἰκουμένης ἀξίον ἀληθῶς ἐγκαλλώπισμα, ἐκεῖνος οὗτος ὁ κατὰ Θεὸν ἑαυτὸν κοσμήσας Κωσμάς, ἀνὴρ τὴν ἐκτὸς σοφίαν πολὺς και τὴν ἐντὸς και ἡμετέραν ἀξυμβλητος · ὃς ἀποκχωρηκῶς κόσμου και σφραταλεγίς ἀνδράσι ζῶσι κατὰ Θεὸν ἐν μετρίῳ πένυ τῷ χροῖνῳ οὐχ ὅτε γε σφίσι συνημιλλήθη και ἀκριβῶς τὴν ἀρετὴν ἐξισώθη, ἀλλὰ πολλῶ τινι τῷ μέτρῳ και ὑπερβέβηκε, και τύπος οἶον τοῦ κατ' ἀρετὴν ἐγκατέστη βίου και κανὼν ἀπαρέγκλητος. Ἀλλ' οὐκ ἐγκήπησε τουτο, οὐδ' ἀρκετὸν ἐνόμισε τὸ μόνον ἑαυτὸν ρυθμίσαι και ζῆν ἀπειθύνου κατὰ Θεὸν · ἀλλ' ἤδη και τοὺς ἐν βίῳ περινοστων ἐπισκέπτεσθαι ἤβηλεν, ὡς ἂν, εἰ οἶον τε, τῆς ἐμπαθεστέραις πάντας και κτηνώδους ζωῆς ἀπαλλάξαι, και πρὸς εὐπρίπειαν μεταγῆγοι, τὴν ὡς ἀληθῶς ἀνθρώπων καθήκευσαν. Ἀμείει τοι και τῆς μονῆς ὑπάκου, και τῆς τῶν Ἰταλῶν ἐξορμήσας, ὄθην ποθῆν και γεγένετο, και τὰ ἐπιξῆς ἀπαντα δειῶν, τάχα δὲ και πρὸς τὸ κρείττον μεταγαγῶν, ὄπησπο οἱ πειραταὶ ἐπεισφρῆσαι ἡμελλον (κοιμάτων ἀκαταληψίας Θεοῦ) προὔλαβε γεγῶνῶς και ξυνεῖληπται. Συναπέγαστο γοῦν συσφρηγῆναι συνελεγίς · ἀλλ' οὐκ ἐτόκαττε τουτοὶ θεάνάθῃ, οὐχ ἢ ἐπ' ἀλλοθπαῆς, τὸ γὰρ δὲ τοῖς πᾶσι.

ἀπεικαιοτάτου, τελειντή· ἐνὶ δὲ καὶ μόνῳ πάνυ Α
λίαν λελύπητο, καὶ δὲ ἔν ἐπαθαίνετο, καὶ ὑπὲρ τὸ
δέον (εἰ γε δέον εἶπειν) ἐδυσχίρειναι τε καὶ ἐχαλί-
παινε (φιλαγάθως πάντως, οὐ φιλοτίμως), ἀλλ'
εἶχε ἐν ἀπορρήτῳ πρὸς οὐ οὐκ ἔχων εἶπειν.

formidanda videri : sed una re solum valde tristabatur et commovebatur, ac pene ultra quam debebat ferebat moleste (probitatis tamen potius quam ambitionis studio sese affligens, id ipsum autem in pectoris arcano fovebat, quia cui aperiret non habebat.

εβ'. Ὡς δὲ δὴ καὶ συναπήγοντο τὴν ἐπὶ θανάτῳ εἰ
συγκατάσχετοι, καὶ τοῖς ἐκείνου ποσὶν ἄλλος ἄλλον
προσλαμβάνειν ἐσπευδον ἐπικυλινθούμενοι, καὶ ὑπὲρ
τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας θυσωπούντες ἕκαστος συχνὰ
τῶν ποδῶν κατέρραινον δάκρυα, ἰδόντες οἱ βάρβαροι
τὴν πρὸς ἐκείνον πάντων ἐκείνων αἰδῶ, καὶ ἅμα τὴν
διάπυρον αἰτήσιν ἠ-τις ἀδιάπτωτον ὡσπερ τὴν ἐλπίδα Β
σφῶν ὑπενέφαινε, σεμνὸν καὶ ἄλλως τὸ εἶδος ὀρών-
τες, κἄν τοῦ ἤθους κατανοοῦντες σεβάσμιον· τίς τε
εἶη προῆχθησαν ἐρεῖσθαι, καὶ ὄθεν ἐσχῆκει τὴν γένε-
σιν, καὶ ὁ τε γέ τοῦτῳ τὸ ἐπιτηδεύμα, κλησὶν τε πρὸς
τούτοις, καὶ ὑπὲρ τίνος (καὶ αὐτὸς τοῖς ἄλλοις ἐπί-
σης [ἔχων] τὸ ἐξ ἀνθρώπων γενέσθαι) οὕτως ἀπὸ
ψυχῆς ποιούμενος φαίνεται, τὸν μονάδα βίον ἅπαξ
ἐλόμενος (ἐκ γὰρ τῆς ἀναβολῆς συνιέντες εἶχον τὴν
πολιτείαν) καὶ βίωτικὸν ἅπαν ἀπεστραφώς, μόνος
δὲ τῆς ἐκείθεν λήξεως ἐρείμενος, κἀκεῖ γενέσθαι
περὶ πλείστου πάνυ τιθέμενος· οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἐλάν-
θανε τοὺς ἁλιετήριους ἐκείνους, ὅποια κατὰ εὐσεβῶν
ἢ προθεσεις μοναστῶν, καὶ ὁ τε γε σφίσι τὸ διὰ παν-
τός σκοπούμενον καὶ ζητούμενον, ὑπὸ χεῖρά τε πολ-
λοὺς πολλὰκις συλλαβόντας, καὶ τότε δὴ συχνούς C
πάνυ κατασχόντας, καὶ παιδιᾶς χάριν (τάχα δὲ καὶ
τῶν ἡμετέρων εἰρωνείας) τὰ κατ' αὐτοὺς ἀνετάζον-
τας. Καὶ ὅς δὴ βαθύ στένάξας καὶ μύχιον· Καὶ ἄλ-
λως μὲν ἔχρῃν ἀπαραμύθητα λυπεῖσθαι, τοὺς ὁμο-
εθνεῖς τούτους βλέποντι καὶ ὁμόφρονας βοσκημάτων
δίκην ἀπαγομένους πρὸς τὴν σφαγὴν· καὶ ὑμᾶς τῇ
ἀπωλείᾳ σφῶν ἐπιχαιρόντας, ἀνθρώπους ὄντας καὶ
ἡμῶν ἐξίτης Θεοῦ τυγχάνοντας πλάσματα· εἰ καὶ τὴν
θηρσκιαν ἀντιδιήρησθε, ὑποβολαῖς ὄντως τοῦ ἄρχε-
κάκου σατάν, ὃς πάλαι μὲν ἡμᾶς ἀπατήσας, τοῦ
Θεοῦ τε διέστηκε, καὶ τῆς θείας τρυφῆς ἐξωστράκισε
καὶ εἰς τὸν κλαυθμῶνος τόνδε χώρον κατήκτισεν· οὐ
παύεται δὲ καὶ νῦν εἰσεῖτε, φύσις ἢ πονηρά καὶ χαι-
ρέκακος, καὶ ἀλλήλων διασκηνῶν καὶ ἀπομακρύνων
Θεοῦ ταῖς πολυπλόκοις αὐτοῦ μαργαρίταις καὶ τοῖς D
δένουσις ἄγαν σοφίσμασιν. Ἄλλ' ἔστι μοι πρὸς τού-
τοις καὶ ἔτερον, λίαν ἀποκαίων καὶ ἀνίων ἀπαρά-
κλητα διὰ πάσης καὶ γὰρ παιδείας ἐληλυθώς, καὶ
σοφίας ἐς ὄχρον ἐληλακώς, μέρος τε αὐτῆς μηδὲν
λελοιπώς ἀνεξέταστον οὐδενί πως ἄχρι δὴ καὶ τῆς
τῆμερον τοῦ τοιοῦτου θεσσαυροῦ μεταδέδοικα, καὶ δέ-
δοικα ἐπ' ἐσχάτων ὁ μίλειος τὸ παρὰ τοῦ ἐπιπι-
στευκότος κατὰκριμα.

εγ'. Ἀκούει τὸν λόγον ὁ τοῦ Ἰωάννου πατῆρ-
συμπαρωμάσσει καὶ γὰρ, ἐφ' ᾧ γε ἐκθέσθαι τοὺς
κατασχόντους πάνυ δεξιῶς συνωθῶν, καὶ ὅτι σαχνούς
ὑφαιρούμενος. Ἐγγιστά που τοίνυν ἐκείνου γινόμε-
νός, ἡρέμα καὶ σὺν αἰδοῖ ἐπὶ ἀνῆρετό. Ἀληθῶς ἀρα

excensionem, ex incomprehensibili Dei judicio in
eorum incidit manus, et captus fuit. Simul itaque
abductus, nunc inter jugulatos assistebat: non ta-
men eum conturbabat mors præsens, eamque per-
ægre subeundi necessitas, quæ solet imprimis

12. Cum ergo concaptivi ejus per viam supplicii
rapiebantur ad mortem, videre erat illos confertim
ad pedes ejus provolvi, eosque humectare lacry-
mis et ut salutis singulorum consuleret pro se orare
unumquemque. Quorum erga ipsum reverentiam
precandique instantiam, indicem fiduciæ ac spei
immobilis, quam in ipso repositam habebant,
considerantes barbari, et cæteroqui gravem specie
sc moribus venerabilem conspicientes cœperunt
interrogare eum, quis esset, unde natus, quod ei
studium, quod nomen foret; et qua de causa
(cum ipse quoque similem aliis haberet originem
ex hominibus) ita præter naturam agere videretur,
monastica vita in perpetuum electa (ex am-
ictu namque agnoscebant ejus professionem), ut a
sæcularibus rebus aversus, solam quæ in religio-
sorum claustris est quietem desideraret, illic esse
quam maximi faciens. Neque enim fefarios illos
latebat monachorum institutum. et quem scopum
considerationibus ac meditationibus suis haberent
propositum; ut qui eorum multos sæpe fecerant
captivos, et tunc eorum plures tenebant; eurio-
sitate gratia, forte etiam nostra ridendi studio
res illorum soliti explorare. Ille vero, profundo
arcanoque suspirio edito, Me quidem, inquit,
oportebat inconsolabiliter tristari, intuentem con-
tribules hosce et unanimes meos, pecudum more
ad lanienam protractos, vos autem eorum pernicie
gaudentes, cum sitis homines et æquali nobiscum
sorte creaturæ Dei quanquam religione dissidea-
tis a nobis, opera auctoris malorum diaboli, qui
jam pridem genus humanum decipiens ipsum se-
junxit a Deo et a paradisi deliciis exterminavit,
atque in hanc luctus regionem transtulit; non au-
tem desistit etiam nunc ejus pessima indoles ac
malis gaudens ab invicem nos disjungere fallaci-
bus suis præstigiis, et dolosis illusionibus magis
magisque elongare a Deo. Verum tamen aliud quid-
dam est, multo dignum mœrore, quod me affligit
inconsolabiliter, videlicet quod disciplinarum om-
nium emensus stadium et sapientiæ fastigium
consecutus: nullam ejus partem dimittendo quam
non sim perscrutatus, nemini ad hunc usque
diem de hoc thesauro communicavi; et ab eo, qui
hæc mihi tradidit, metuo socordiæ ad extremum
damnari.

13. Audiit hunc sermonem pater Joannis: se-
quebatur enim, dextere satagens; ut ex iis qui de-
tinebantur differrentur multi, nec paucos exitio
subtrahens. Quam proxime itaque accedens ad
eum, sensim et reverenter interrogavit, dicens:

Verene, ut dixisti, tantum in te bonum occultatum est? Ille autem, effusis ad hæc lacrymis eodemque animi sensu motus, eadem iterum affirmavit, et quæcunque noverat distinctiori enumeratione percurrens, singula distinctius diffusiusque explicabat. Dicebat ergo quomodo numerorum rationes et cohærentiarum proprietates pulchre caleret; et plani ac solidi perimetros ac diametros atque figuras edoctum sese, etiam laudatissimam astrologicæ compositionis scientiam tenere, ac veluti constitutum in celo dimensum esse motus corporum æthereorum; sapientiæ quoque sublimioris sacris initiatum se; quodque (ut uno dicam verbo) possideret aliquid inter humana pretiosissimum, bonum profecto, quale nunquam huc aut venit aut veniet, sicut quidam e veteribus sapientibus dixit Et tamen in neminem incidi, inquit, quocum hæc possem communicare. Ad quæ ille: Scito quod ego implebo desiderium animi tui, neque abire te sinam tali laborantem egestate et confectum dolore, partim quia pro tibi creditis examen formidans, pœnam times, partim quia periculum est ne ignotus hinc exeas, et in oblivionis profundo occulteris, eo quod nullos post te relinquo filios, acquisitos per magisterium, qui longe præstantiores ad futuram memoriam quam naturales esse videntur, et, sicut audio, diutius vivunt quam geniti secundum carnem. Sunt enim mhi filii, forma præstantes filii, maturi, filii capaces disciplinarum quas enumerasti, velut receptacula purissima et amplissimi alvei, sed adhuc inanes, defectu talia largientis et quasi per rivum infundentis. Hos ego tibi adoptandos tradam; tuum erit eas quas dixisti disciplinas ipsis tradendo eosdem quodammodo regnare.

14. Hæc cum dixisset, festinanter abijt ad Persarum principem, quæ sibi cum Cosma intercessissent denuntians, eumque petit dari sibi, et cujus rei gratia id petat, manifestat. Ut vero assensum ejus obtinuit (multa enim apud ipsum gratia et auctoritate valebat), non minori gaudio quam Cosmas perfusus, domum eum perducit. Quomodo autem inter varia humanitatis officia ipsum exceperit, et quam jucunde complexus fuerit, longior verborum circuitu prolixius explicare superfluum puto. Cæterum cum super omnes domesticos eum constituisset et sicut allerum se coli a cunctis jussisset, tradens ei filios suos, ipsius quasi filios efficit. Isti erant, Joannes, splendidum nostræ orationis argumentum; et ille qui ante ipsum, defectu prolis naturalis, fuerat adoptatus a Mansure, admirabilis, inquam, suoque ut nomine sic et moribus Cosmas; de quo quid vel in transitu dixerim? quandoquidem si quis res ejus susceperit ex proposito recensendas, vix eas prout dignum est exsequeretur. Accepit ergo puerorum sibi commissorum par divinus pædotriba, tanquam pullorum generosorum domitor exercendum ad

Α τοι, και ὡς ἐφησθα, τοσοῦτον ἐγκατακείμεναι ἀγαθόν, και οὕτω χρῆμα τοῦ παντός ἀξίον ἐνακίωται; Και ὁ δὲ θαυρούσας και τὴν ψυχὴν αὐτὴν παμπύως, τὰ αὐτὰ και αὐτὴς εἰρήκει· πλατύτερόν τι διεξέει τὰ τῆς παιδείουσεως, και τὰ ἐξακριβωθέντα παραγεγυμνώσει λεπτότερον. Φησὶ γοῦν ὡς λόγους τε αἰθιμῶν, και ἀναλογίας ἀρμονιῶν καλῶς ἀγνοῦν ἔκριβωκώς, τῶν ἐπιπέδων και στερέων περιμέτρους και διαμέτρους, και σχήματα, και αὐτῆς γε τῆς πολυθρῦλλήτου τῶν ἀστέρων συντάξεως τὴν πολυύμνητον ἐπιστήμην συνειλοχῶς, και ὡς ἐν οὐρανῷ γεγονῶς και τῶν αἰθερίων σωμάτων τὴν κίνησιν ἀναμετρησάμενος, τὰ τε τῆς ὑπερίρας σοφίας μνηθεῖς ὄργια, και (ὡς ἐπος εἰπεῖν) τὸ τιμιώτατον τῶν ἐν ἀνθρώποις κτήμα κτησάμενος, λόγους δὲ πλάθῃ και σοφίαν (χρῆμα, ὡ οὗτος, οἷον οὔτε ἔχω ἑσθῆδῃ, οὔτε μὴν ἔξει τῶν χρόνων ποτὲ, ὡς και τῶν κῆλαι τις σοφῶν ἰσχυρίσατο) οὐδενὶ τυχῶν ὅτω τοῦτοῦ μετιδῶκα. Και ὁ δὲ: Ἄλλ' ἐγὼ τοι, τοῦτ' ἴσθι, ἐκπλήσω τὸ καταθύμιον, και οὐχ οὕτως ἀπαλθεῖν εἰσῶ καταδῆ και περίλυπον, τοῦτο μὲν, οἷς τὴν ὑπὲρ τοῦ ἐμπειστευμένου δίκην ὑποπτεύεις, και τὴν εὐθύνην ἐπιλογίζῃ και δέδιας, τοῦτο δ', οἷς ἀνώνυμος οἴχθῃσθαι κινδυνεύεις και λήθης ἐναποκρυβῆναι βυθοῖς μὴ παιδας ἄτε καταλοιπῶς τῷ βίῳ διὰ παιδείουσεως, πολλῶ τινι τῶν ἐκ σαρκὸς πρὸς τὴν ἰσαυθῆς μνήμην κρείττονας περηνότας, και μονιμωτέρους. ὡς ἀκούσας ἔχω, μακρῶ τῶν ἐξ αἵματος. Εἰσὶ γὰρ μοι παιδες, καὶδεις ὠραῖοι, καὶδεις καλοὶ, καὶδεις παιδευμάτων οἷων ἀπαριθμῆσω καθαρὰ πάνυ δοχῆια και εὐραῖα δῆπου δεξαμεναὶ, κενοὶ δὲ εἰσῆτι, χῆται τοῦ τῶν τοιοῦτων μεταδώσοντος και οἷον ὄχρητῆσοντος, καθεστήκατον. Τούτους, γίνωσκε, τοῦ λοιποῦ παιδας ἐγῶγε θῆσω σοι· σοὶ δ' ἂν τὸ ἐντεῦθεν εἴη ὅσοις τε και οἷοις εἰρήκεις ἀναγεννησῆαι παιδεύμασι.

ἰδ' Ταῦτ' εἰπὼν, σπουδῇ παρὰ τὸν Περσάρχην ἀπεισι, και τὰ κατὰ τὸν Κοσμῶν ἀπαγγέλλει, και αἰτείται, και ὅτου γε χάριν διασαφεί. Ὡς δὲ δῆ και εἴληψε τὸ ἐνδοσίμον (πάνυ γὰρ ἤυχει πολὺ πρὸ αὐτῶ τὸ αἰδέσιμον), οὐχ ἤττον αὐτὸς χαιρων ἢ χαιρόντα ἐκείνον οἶκαδε ἀπάγει λαβῶν. Ὅπως μὲν ἦν ἐφιλοφρονήσατο, και οἷοις τὴν πρώτην ἐδεξιώσατο, περιττὸν ἴσως μακρογορεῖν. Πλὴν ἄλλ' ἐπὶ πᾶσι τοῖς αὐτοῦ καταστήσας, και ἄλλον ἑαυτὸν ἅπασιν ἐναποτεταχῶς, τοὺς αὐτοῦ παιδας ἐγχειρίζει, καὶδεις αὐτοῦς εἰσποιήσας αὐτῷ. Οὗτοι, Ἰωάννης, ἢ λαμπρὰ τῶν ἡμετέρων λόγων ὑπόθεσις, και ὁ πρὸ αὐτοῦ θεῖς εἰς υἱὸν γνησίου στερεῖσει γεννήματος, ὁ θαυμάσιος κλήσιν τε και τρόπον Κοσμῶς· περὶ οὐ τί περ ἂν και φαίην, οὕτως ἐκ παρέργου εἰδῶς; ὡς εἰ και πρόύργου τις τὰ κατὰ τοῦτον ποιήσαιτο, μὲλις ἂν τῶν πρὸς ἀξίαν ἐφίκοιτο. Πλὴν ἄλλ' ἐγχειρίζεται τὴν ἱερὰν ξυνοριδα ὁ θεῖος ἐκείνος παιδοτροῖβης ἢ γυμναστής, ἡδιστα δ' ἂν φαίην, και ἱερὸς μουσχοδάμνης, ὅπως ἂν πρὸς τὴν τῆς οἰκουμένης δῆπουθεν νέωσιν, και τὴν τῶν θείων δογμάτων διασπορὰν ἐγγυμνάσει. Περὶ μὲν δῆ τοῦ θεοῦ λέγειν Κοσμῶ τὸ γε νῦν εἶναι ἀναβολῆ παραπέμπω και

ὑπερτίθειμαι· ὅς γὰρ περί τοῦ ἐνὸς πρὸς ἀξίαν λέγειν οὐκ ἔχω, τί ποτ' ἂν γενοίμην καὶ τοῖς τοῦ ἐτέρου φιλοχωρήσας; ἄλλως τε καὶ τῆς παροιμίας ἀκηκῶς πρὸς δ'ὸ μὴ ἀποδύεσθαι, τὰ κατὰ τοῦτον παρήμι· δυσχεραίνων μὲν οἷς οὐκ ἐξισχύω ἅμα καὶ ἀμφοῖν ἐπιβαλέσθαι, καὶ τῶν κατ' αὐτοὺς ἀμφιφῶς δράξασθαι, καὶ ἐνὶ τούτῳ λόγῳ τὰ ἑκατέρου διεξιέναι πλεονεκτήματα, ἢ μᾶλλον τὰ θεῖα τούτων ἔργα καὶ κατορθώματα· οὐκ ἔχων δ' ἔτι καὶ δράσαιμι, πρὸς τὰ τοῦ Ἰωάννου καὶ πάλιν ἐπ' ἀνείμι, ἀγωνίων τε καὶ πνευστιῶν, καὶ ὄλος τῷ ἰδρωτὶ διάβροχος, ὡσάν τις τῶν διωδευκότεων μακρὰν, καὶ μακροτέρων ἀφορώτων τὴν εἰς τὸ ἔμπροσθεν.

agendum sim impotens, revertor ad Joannem, animo ad defectionem usque laborans, atque anhelitum ægre ducens, et totus sudore madidus, velut eorum aliquis qui longam emensi viam, longiorem ante conspectum habent.

15. Ἄλλ' ἐπεὶ τοῖνυν ὁ Ἰωάννης ἀξίου τοῦ παιδευτοῦ, τοῦ Θεοῦ καλῶς προνοησαμένου, τετύχηκεν, ὕδωρ, ὃ φασί, κοταπρανούς τῷ τῆς φορᾶς ἀκατασχέτῳ διεδείχθη, ἢ πῦρ ἐν καλάμῃ τῷ τῶν μαθημάτων δραστικῷ τε καὶ περιληπτικῷ, ἢ εἰ τι ἂν εἴη ἄλλο τῶν οἰξέως ἀπτομένων ἢ προβαλλόντων, καὶ σχεδόν ὑπερεκπιπτότων τὴν αἴσθησιν· μᾶλλον δὲ καὶ τὰ τῆς παροιμίας ἐνεκίχηκε, καὶ ὑπερβαλλόντως τὰ καθ' ὑπερβολὴν λεγόμενα παρελήλυθεν, ἀπανθ' ὁμοῦ παρελθὼν τὰ ταχύτατα, παραδραμῶν καὶ πτηνῶν αὐτῶν τὴν ὠκύτητα, καὶ χαμικρῆ τινα καὶ δυσκίνητα φαίνεσθαι ἀφείς, συγκρινόμενα· ἄλλα δ' ὃ δὴ μοι ἐπεισιν ἐπὶ τούτοις ἔρῳ. Ἐρῳ γοῦν ὡς ὄσσην τὴν ταχύτητα ὃ νοῦς αὐτόθεν αὐχθεῖ, μᾶλλον δ' ὑπόσση τὴν ἀεικινήσιαν πλουτεῖ, ὡς ἀπ' ἀκρων ἀθρόον εἰς ἄκρα διικνεῖσθαι, καὶ εἰς αὐτὸν ἐκ τῶν τῆδε καὶ κάτῳθεν ἀνατρέχειν τὸν οὐρανόν, καὶ ὑπὲρ ἑκείνου δ' ἐνίοτε γίνεσθαι, τοσαύτην ὃ αὐτόχρομα νοῦς Ἰωάννης, ὡσπερ μὴ ἐπιπροσθούμενος σώματι μηδὲ σαρκὶ παραποδιζόμενος, περὶ τὰς τῷ μαθημάτων ἀναλήψεις εὐδρομίαν ἠύχει καὶ συλτονίαν, ἀπροσπταίστως, ἀπαραποδίστως, ἀθρόον ὁμοῦ διῶν σύμπαντα καὶ εἰς βάθος τῶν νοημάτων κατανοῶν ἕκαστον· Καὶ μοι δοκεῖν οὐκ ἀπεικίως ἂν εἰ τοῦτον Πλάτων θεότατο, τὴν μάθησιν ἀνάμνησιν ἰδογμάτισε, καὶ ἴσως ἂν ἐδέχθη καὶ πιθανώτερος ἔδοξε· παρήκε δ' ἂν ἐπὶ τούτῳ τὰ φαῦλα καὶ μικρὰ παραδείγματα, τοῦ ἐλαίου δηλαδὴ τὸ ἀψοφόν τε καὶ εὐδρομον, καὶ ἄλλ' ἅττα τούτοις παρόμοια, παιδαρίων μικροφυῖαν πᾶν μικροφυῶς παριστάνοντα.

15. Τὴν τε καὶ γὰρ ἐγκύκλιον παιδευσιν ἅπασαν ἀχρόνως σχεδόν ἠκριβώσατο· ἐν ἀκαρεῖ γὰρ καὶ μετρίῳ πᾶν τῷ χρόνῳ πρὸς Ἑλληνισμόν τε τὴν γλῶτταν ἱερόθυμιση, καὶ συχρῆν ἱστορίαν ἐνθόνδε συνειληχῶς τὰς φρένας πεπύκνωτο· μύθους δὲ καὶ λόγους πλασματῶν ἀναλεξάμενος, φλυαρίας μὲν Ἑλληνικῆς καταγνώκει, προσφυῶς δ' ἐντεῦθεν ἀλληγορεῖν θαυμασιῶς ἄγαν ἐξήσκηται, ἐνθεν δὲ καὶ πρὸς ὑποδοχὴν εὐτρεπῆς μειζῶνων γεγέννηται, ὑψηλοτέρων, λέγων, μαθημάτων καὶ καταλήψεων. Τοῖνυν καὶ

A universi orbis culturam et ecclesiasticorum dogmatum sementem. Ego autem de eximio Cosma in presentiarum dicere omitto, differens eum et in aliud tempus rejiciens. Qui enim de uno pro dignitate dicere non valeo, qualisnam existerem, in alterius actionibus ad placitum immoratus? cum cæteroque proverbium audierim, Adversum duos ne exultor. Ea igitur quæ ad Cosmam spectant prætereo; ægro quidem animo ferens quod simul ambobus nequeam intendere, et res ab eis gestas utraque (ut dicitur) manu complecti, unaque oratione enarrare prærogativas utriusque, aut potius divina opera actaque egregia. Cum itaque ad id

B 15. Postquam ergo Joannes dignum se præceptorem, Deo id procurante, nactus est; aquæ, ut dicitur, per declive fluenti apparuit similis irrevocabili impetu et celeri comprehensione disciplinarum; aut sicut ignis in stipula, aut si quid est aliud eorum, quæ progredientia celeriter, ad metam suam pertingunt celerrime, oculorumque aciem ferme prævertunt. Qui etiam superavit ea quæ in exemplum velocitatis populari sermone usurpantur, et quæ hyperbolice adducuntur antecessit, omnes insimul artes citissime emensus, ipsasque prævertens volucres, atque efficiens, ut collatæ secum, animalia quædam tardigrada aut humi repentiâ possent videri. Dixerim ergo quod quanta celeritate gloriatur spiritus, quantaque pollet agilitate, ut ab extremis ad extrema subito impetu transeat, et in cælum ipsum ab inferioribus hisce partibus recurrans, interdum super illud constituitur; tanta etiam Joannes, qui erat veluti purus spiritus, non obtenebratus corpore neque implicitus vinculis carnis, gloriari poterat cursus felicitate contentioneque circa liberalium artium disciplinam, nusquam labens, nusquam offendens, sed omnia continuo impetu pertransiens, et usque ad profundum quarumcunque notitiarum mente pervadens. Non incongrue igitur, si hunc vidisset Plato, doctrinam esse reminiscentiam definivisset, et fortasse meruisset probari, magis verosimile quid loqui visus, quam si proposuisset quædam ignobilia parvaque exempla, puta silentem ac faintulorum tenue ingenium valde exiliter ex-

D 16. Universum namque orbem litterarium fere sine temporis spatio absolvit, et quassi momentaneo, certe perquam brevi temporis impendio ad Græci sermonis usum conformavit linguam; multamque cognitionem hinc adeptus, ea mentem instruxit: lectis vero fabulis figmentisque, Græcas quidem nugæ damnavit, in allegorica tamen locutione apparuit vel exinde mirabiliter exercitatus, atque ad susceptionem majorum idoneus, ad sublimiorum dico disciplinarum speculationumque

comprehensionem. In divisione itaque earum partium, quas ignem spirans facultas complectitur, perbene versatus, inspectis orationum ideis ac methodis, collegit ex iis obiter multiplicem inventionum copiam affluentiamque, velut mercator sedulus, qui ad alium tendens locum in quo magnum sperat lucrum facere, sicubi per viam quid offenderit neutiquam contemnendum, non recusat ejus causa tantillum ibi commorari. Ita ergo etiam Joannes, rhetoricam rhetoricæque methodos quoquo modo mercatus, continuo ad philosophiam accurrit. Et primum quidem hujus primordia, rationalem scilicet facultatem exacte perdiscit, figurarum resolutionesque syllogismorum explorat, propositionum affluentiam et promptum usum colligit; atque enuntiativa orationis naturam speculatus, demonstrationem aggreditur, velut ratiocinii regulam et perpendiculararem normam veritatis, aut potius ut scalam quamdam introducentem ad naturalium rerum investigationem, quæque ad contemplationem evehit mentem, ad sublimiorem scilicet aliam præstantioremque supernaturalium rerum indaginem. Loquacitatem vero quæ cum ipsa et post ipsam discitur (ita namque veterum non nemo dialecticam nominavit, quæ primam philosophiæ partem mire excolit et omnium artium est ministra, earumque tradit ac declarat principia et axiomata: ad omne siquidem quod perquiratur aut accidat opportunas etiam ipsa vias aperit), dialecticam, dico, facultatem ecquis diligentius quam ille, aut sicut ille perdidicit? quis tanta perspicacitate ingenii in ea versatus est? Nullus sane eum eo disceptavit, quin e vestigio cœpti poenitens se ipsum condemnarit temeritatis. Expeditius enim aliquis Cretæ Labyrinthum, aut Cæadam Lacedæmoniorum effugisset, quam elenchorum ipsius evasisset retia, si semel iis esset irretitus.

17. Ast quando ad investiganda naturalium rerum arcana processit, Stagiritæ discipulis superior apparuit: non enim solum videbatur naturæ peritus arbiter, verum optimum explorator rationum, juxta quas naturæ rerum fuerint ordinatæ. Quare ipsius Aristotelis, et omnium quotquot ante et post illum de natura deque naturalibus rebus disseverunt examinerator sedulus, aut etiam explanator tutissimus habitus est. Animæ vero immortalitatem non ambigue ex ambiguis illius argumentis credidit; neque ex altiloquis, ut non dicam fabulosis commentis Platonis, erronea quædam circa illam sophismata fuit amplexus, per incorporationes quasdam et transformationes totam de

(5) Τὴν πυρίπνοον hic pro *rhetorica* usurpari, ut quæ animos dicendo inflammet, patet ex sequentibus; ne quis autem de hujus lectionis sinceritate scrupulus cuiquam incideret, operæ pretium consuit Possinus noster ipsum archetypum codicem inspicere.

(6) Notus passim Cretensium labyrinthus, Lacedæmoniorum Cæadas non item. Fuit autem hæc, ut ex Strabone, Titucydidæ et Pausania colligitur,

A διαίρεισι τῶν τῆς πυρίπνοου (5) κεφαλαίων ἡγυμνασάμενος, λόγων τε ιδέας καὶ μεθόδους διαπαρήμενος, κἀνταύθην συγχῆν εὐπορίαν καὶ εὐρησιαν παροδικῶς συλλεξάμενος, ὡσπερ ἂν τις μεγαλέμπορος ἀλλοθὶ που τὸν σκοπὸν ἔχων καὶ τὸ μέγα κερδίην κέρδος ἀπειδεχόμενος, μεταξὺ που τῆς πορείας τῶν τινι μὴ εὐκαταφρονήτων περιτυχῶν, βραχύ τι διακρίψας προσπειρεθῆναι μὴ κατοκνήσειεν· ὡς δὲ καὶ οὗτος ῥητορικῆν καὶ τὰς τῆς ῥητορικῆς μεθόδους ἀμηγέπως ἔμπορευσάμενος, τὸ τάχος πρὸς φιλοσοφίαν ἀπέδραμι. Καὶ πρῶτα μὲν τὰ προτέλεια ταύτης τῆν λογικὴν πραγματείαν ἐξακριβοῦνται, σχήματά τε καὶ ἀναλύσεις συλλογισμῶν σκιπτεται, καὶ προτάσεων χορηγίαν συλλέγει· καὶ καθάπαξ τὸν ἀποφαντικὸν λόγον ἐκμελετήσας τὴν ἀπόδειξιν ἐγχειρίζεται, κανόνα λόγων καὶ σταθμῶν ἀληθείας, ἣ καὶ ἀναγωγὸν τινα πρὸς τὰ φυσικὰ κλίματα· ἅττα δὲ πρὸς θεωρίαν μεταβιβάσει, ὑψηλοτέραν ἄλλην καὶ κρείττονα, τὴν τῶν ὑπὲρ φύσιν λέγω καὶ θεοτέρων ἐξέτασιν. Τὴν δὲ δὴ σὺν ταύτῃ καὶ μετ' αὐτὴν, τὴν ἀδολεσχίαν λέγω (οὕτω γὰρ τις τῶν πάλαι τὴν διαλεκτικὴν κατωνόμασεν, ἣ φιλοσοφίαν τὴν πρώτων ὑποκρίνεται δεξιότατα, τὴν ἀπάσαις τέχναις καὶ ἐπιστήμαις πρεσβεύουσαν, καὶ τὰς ἀρχὰς τε παρήχουσαν, καὶ διασαφούσαν τὰ ἀξιώματα), τὴν οὖν ἐκείνην ἀντικρυς εἰκονίζουσαν (πρὸς γὰρ ἅπαν τὸ ζητούμενον ἢ προβαλλόμενον εὐχερῶς καὶ αὐτὰ τοὺς λόγους ἐπάγει, εὐλόγους ἅμα καὶ ἀρμόζοντας κεκατημένα πρὸς ἕκαστον) τις ὑπὲρ ἐκείνου ἢ κατ' ἐκείνου ἠκριβώσε, καὶ οὕτως μετ' ἀγχινοίας ἐχρήσατο; Οὐδέεις ἂν εἰς λόγους ἔλθῶν ἐκείνω, μὴ παρανότα μετέγνω, καὶ τῆς προπετείας ἐκείνου κατεμύψατο. Εὐχερέστερον ἂν τις ἐν Κρήτῃ λαβύρινθον, ἢ τὸν παρὰ Λακεδαιμονίοις Καϊάδαν (6) ἐξέφυγεν, ἢ τὰς ἐκείνου τῶν λόγων ἀρχὴς διέδρασεν, εἰ γὰρ οἱ τοιοῦτου μοτὲ καὶ ἐδίεσεν.

18. Ἄλλ' ἐπειδὴ περὶ φύσεως ἐξετάζειν ἤδη προήγετο, ὑπὲρ τῶν ἐκ Σταγείρας ἐδείκνυτο· οὐ γὰρ δὴ μόνον δεξιὸς τις τῆς φύσεως ἐπιγνώμων ἐφάνητο, ἀλλὰ καὶ τῶν λόγων ἀκριβοτῆς ἀριστος κατ' οὐς οὕτω πως τετάχεται τὰ τῆς φύσεως· ἔθεν καὶ αὐτοῦ τε Ἀριστοτέλους καὶ τῶν ὅσοι πρὸ ἐκείνου καὶ μετ' ἐκείνου περὶ τε φύσεως καὶ φυσικῶν διασέψαντο, ἀκριβοτῆς ἄγαν ἀνεδείχθη διαίτητῆς, καὶ τὸ ἀληθὲς διορθωτῆς ἀσφαλίστατος. Τὴν δὲ τῆς ψυχῆς ἀθανασίαν οὐκ ἀμφιβόλως ἐξ ἀμφιβόλων τῶν ἐκείνου λόγων ὑπέληφεν· ἀλλ' οὐδ' ἐκ τῶν τοῦ Πλάτωνος ὑψηγοριῶν, ἐῷ δ' εἰπεῖν μυθολογιῶν, σεσοφισμῶν τε καὶ πεπλανημένα περὶ ψυχῆν δοξάσας, μετασυναματώσας τινὰς ἢ μεταμφιάσεις ταύτης τὸ σύνολον

« custodia publica, in quam malefici conjiciebantur; » addit Strabo, apud Persas sic dictum « ædificium plenum cineribus, » et alibi memini legisse me quidpiam de supplicio per cineres, cui destinatus illis ex improvise involvatur suffocandus, quod forte occasionem præbere possit suspicandi, ex καίω υἱο, et ἀδης infernus etymologiam petendam esse; Ms. Vatic. καὶ δὲ ἔχει.

παροδίζατο · ἄλλ' ἀληθῶς καὶ ἀναμφηρίστως ἀθάνατον ἐπιγινώσκουσι, ἀθάνατα πρὸς τοῦ δεδημιουργηκότος ἢ δοξασθῆσθαι ἢ κολασθῆσθαι, ὅπως ἄρα τῆ σαρκὶ συμβιώσει, καὶ κατέλιπε καὶ δεδίδαχε · καὶ γινωμένην εὐθύς, ἐνὶ τῇ καὶ ἀπαξ ἐπίπειστο συνδύσθαι παχυλῶ σώματι, ὃ καὶ αὐθις ἀναλήψεται, πλὴν λεπτότερον καὶ θειότερον. Ἄλλ' ἐντεῦθεν ὁδῶ προϊόντων καὶ τοῖς ὑψηλοτέροις προσκαίνευε μαθήμασιν, ὡς θεωρεῖν λόγους τε καὶ ἀναλογίας, ἁρμονίας τε συζητεῖν, καὶ ἀνερευθῶν σχήματα καὶ κινήσεις ἀστέρων, καὶ συνόδους πλανήτων ἐξαιριθεῖν, σχηματισμούς (ἐπ' οἷς δὴ καὶ ὡς ἀληθῶς τις ἀπόγειος καὶ ἀντικρυσ οὐράνιος ἀνθρώπος ἀναπέφανται) Εὐκλείδης ὑπερακοντίστας, Πτολεμαίους ὑπερβαλῶν, τοὺς πρὸ τούτων Χαλδαίους παῖδας ὡσπερ ἀποφῆνας καὶ τὴν ἐπιστήμην ἡμιτελεῖς.

rans, et qui illis antiquiores fuere Chaldæos, quasi

18. Ἄλλ' ὁ μικροῦ τε παρέδραμε. Τοῖς γὰρ ἠθικοῖς ἐντυχῶν τῶν παλαιτέρων συντάγμασιν, ὅσα ὁ ἐκ Σταγείρας, ὅποσα ὁ ἐκ Χαιρωνείας (7), καὶ γε ὁ σεμνότητι παρ' Ἑλλήσι διαβόητος Πλάτων συνέθετο, οὐκ ἀπερισκέπτως τοῖς δεδομένοις ἑαυτὸν ἐμπάρεισχετο · ἄλλ' ἐξ ἅμα πάντων, ἃ μὲν ἐνέκρινε ταῖς τῆς καρδίας πλαξίν ἐνεχάραξεν, ἃ δ' ἑλληνικῆς διεκρίνει ἐμπαθείας ἢ προσπαθείας, ἀρίστως ἀποκρίνας, ἐκθύμως ἀπίστευξε. Ἀμφίλοι τοὶ καὶ τὴν Πλάτωνος κοινογαμίαν, εἰ δὲ βούλει, τὴν Κράτητος (8) ὡς κυνώπῃ βιοτῆν ἐπιλογισάμενος καὶ ψυχῆς αὐτῆς εἰποῦσιν, ἐς Κυνόσαργες (9), τὸ τε ἐκείνων εἰπεῖν, ἀπειπέμψατο · τὸν τε Ἀριστοτέλη τοῦ γάμου μὴ κακίστας, ἄλλ' ὑπερφρονήσας, ὑπέρτερα τῆ φρονήσας καὶ ἐνθιώτερα, τὸν ἀσπίλον αἰεῖται βίον καὶ κρείττονα. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ γέγονε κρείττονος τῆς ἡλικίας καὶ πρὸς γάμους πρὸς τε τῶν γεγενηκότων αὐτῶν ἐδιόχετο, καὶ πρὸς τ' ἄλλων συγχῶν ἐν τέλει δῆτα καὶ μεγάλων ἐφιέλκετο, καθέπερ τις ἀπαθῆς φύσις καὶ πάντα πρὸς τὰ τῆδε ἀπόστροφος, ἄκλινης ἄγαν ἦν καὶ ἀνένδοτος, ἄλλοθι πού τὸν σκοπὸν ἔχων καὶ ἀλλαχού μεταθεῖναι διανοοῦμενος τὸ πολιτεύμα · ὅπη γε καὶ Παῦλος ὁ μέγας εἶχε τὴν πρόθεσιν, Ἰωάννης τε καὶ Ἰωάννης, ὃ τε σκιρτήσας πρὸ τῆς γεννήσεως καὶ τὸν Δεσπότην προσκυνήσας μὴ θεασάμενος, καὶ ὁ ἐπὶ τῷ τοῦ Κυρίου στήθει ἀναπεσῶν κάκειθεν τὰ τῆς θεολογίας ἀρυσάμενος νάματα.

et alter Joannes, is scilicet qui in utero matris ante nativitatem exsilivit, et quem necdum videbat Dominum adoravit; et ille qui supra ejusdem Domini pectus recubuit, hauriens inde theologiæ fontem.

19. Καὶ δὴ λοιπὸν οὕτως ἑαυτὸν ἐρρύθμισε, τὰς τε τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἐκόσμησε, καὶ τῷ νῷ καλῶς καθυπέταξεν, ὡς θείαν ὄντως ἁρμονίαν ἐμπαίνεσθαι τοῦτω, καὶ ἀγγελικὴν ὡς ἀληθῶς σεμνοπρίπειν. Ὅθεν δὴ καὶ οὐ μόνον τοῖς γεννήτορσιν ἐράσμιος ὄμοῦ καὶ τίμιος ἦν, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἄλλοις, καὶ αὐ-

(7) Plutarchum intellige, Chæroneæ in Bœotia natum.

(8) Crates Thebanus, Diogenis Cynici discipulus qui nihil pessidere sapientem voluit.

A anima doctrinam suscipiens: sed vere atque indubitanter intelligens ipsam esse immortalem, a conditore Deo etiam in æternum aut glorificatum aut punitum iri, juxta vitam in corpore actam, et cognovit et docuit; persuasumque habuit, statim atque creata foret, semeleam colligari uni materiali corpori quod rursus esset assumptura subtilius diviniusque. Hinc vero progrediens ad sublimiores disciplinas, accessit ad speculandas astrorum rationes proportionisque, eorumque inter se congruentia conquirendas et investigandas figuras: propter quorum nolitiam terrigena quispiam posset velut ex opposito, dici homo cœlestis. Properavit etiam ad planetarum progressus figurationesque eorum et transfigurationes varias indagandas, Euclidas in hoc genere antecellens, Ptolemæos exsuperans, et qui illis antiquiores fuere Chaldæos, quasi pueros semiperfectos scientia fuisse demonstrans.

B 18. Verum illud parum abfuit quin me præteriret. Cum in veterum commentarios de morali philosophia incidisset, quos Stagirita et Chæronensis ac gravitate morum apud Græcos commendatissimus Plato composuit; non semetipsum omnibus incircumspecte tradidit, quæ ab iis memoriam fuerunt tradita, sed inter ea optime discernens, quæ bona judicabat imprimebat cordis tabulis, quæ vero ad licentiam videndi gentilem et cupiditatum illecebras putavit pertinere omnino respuit. Sic communionem uxorum, a Platone adinventam, et a Cratere institutam communis vitæ societatem, caninam reputans atque ex animo detestans sectatores ipsorum in malam crucem amandabat: Aristotelis vero de conjugio opinionem non improbens, sed excelsius ea aliquid sapiens, sublimioraque et diviniora cogitans, incontaminatam longeque præstantiorem conjugali vitam præelegit. Ut enim provecioris evasit ætatis, compellebatur quidem a genitoribus ipsis ad nuptias, atque ab aliis, et his quidem multis positisque in dignitate, eodem pertraheretur: sed veluti impassibilis quædam natura, a terrenis rebus omnino aversus, ad eas inflecti recusabat obstinate, utpote alibi suum habens scopum, eoque studium suum transferre cogitans, quo magnus Paulus suum intendit propositum, unusque ante nativitatem exsilivit, et quem necdum videbat Dominum adoravit, et quem necdum videbat Dominum pectus recubuit, hauriens inde theologiæ

D

19. Deinceps autem taliter concinnavit seipsum animique potentias ita adornavit ac mentis imperio subordinavit, ut in eo reipsa apparent divina quædam harmonia et decor morum angelicus gravitasque: quapropter non solum erat charus atque amabilis genitoribus, sed et aliis omnibus ip-

(9) Ad canem album, verbatim diceretur: erat autem Κυνόσαργες Athenis dictum gymnasium, in quo procul a pudice natis remoti, exercebantur nothi ac spurii.

aisque heterodoxis multum venerabilis. Postquam vero pater ex hac vita egressus transiit ad aliam, suffectus statim filius paternam assumpsit dignitatem, atque inter proceres fuit ascriptus. Invitus tamen. A pueris enim et ab initio cogitaverat semetipsum Deo consecrare eique soli vivere, Samuelis exemplum non solum sequens, sed etiam in hoc fortasse superans, eo quod ex seipso hoc elegit, non autem a parentibus, sicut ipse, promissus Deo et exhibitus fuit. Verumtamen supposituit humeros curæ civilium rerum, qui spirituales adhærebat ex animo. Sed oh! quam dextre, quam prudenter et consulte creditum sibi munus administrabat! Diffundebatur ergo per omnium ora admiratio ejus, sed præcipue ab ipso urbis præfecto honorabatur, post quem erat immediate primus ac velut collega dignitatis. Atque hinc orditur majora dicere, exantlatos nempe in causa Dei labores quæque pro veritate sustinuit certamina admiratione quam maxima digna.

20. Sed quando huc devenit oratio, agedum nostras lamentemur calamitates, et humanam lugentes imbecillitatem, faciamus spectabile inveteratum adversus nos odium auctoris malorum, atque de iis quæ ab ipso passi sumus et patimur, ut par est, conqueramur. Bene eatenus habebant se nostra, et res Christiana florebat, prævalente ubique orthodoxa fide, omniaque universimoptimo erant in statu adeo ut cælestis quædam, ut sic dixerim, regio videretur esse orbis terrarum, quia rebus nostris præsens aderat Deus, seque adversus contraria nobis præbebat curatorem. Verum malignis ac fascinantibus oculis aspexit nos, qui jam pridem nobis invidit Satan, atque (ut gentiles loquuntur) gravi Saturnalique aspectu nos intuitus est. Modum igitur acer ille atque ad malefaciendum industrius adinvenit, quo non solum repelleremur a gubernatione et visitatione divina, sed ipsum Deum nobis efficeremus inimicum, et ad summam contra nos iracundiam concitaremus. Quoniam autem plerumque consuevit impetum in homines non facere nisi per medium, quemadmodum olim in protoplastos per serpentem, rursus quemdam sibi invenit pravum moribus, varium mente, refertum improbitate, conglomeratis fraudulentis contortisque in orbem commotis serpentem, iracundiæ vero impetu et intolerandi furoris vehementia bellum, ac congrua sui nominis appellatione leonem, Leonem, inquam, ex Isauris apostatam, qui primum domino suo imperatorique acceptus, potentiam ejus atque imperium supplantavit, non generosa quadam strenuitate usus (ne quis hoc putet), sed dolis et fraudibus: vafrities siquidem haud raro peragit magna quædam, et

A τοῖς δὲ τοῖς ἑτεροδόξοις σφόδρα λίαν αἰδέσιμος. Τού-
νυν καὶ τελευτῆ τὸν βίον ὁ πατὴρ, καὶ πρὸς τὰ ἕκαστα
μαθίσταται. Ἐγκρίνεται δ' οὗτος εὐθύς, καὶ τῆ
πατρικὴν ἀξίαν ἀναλαμβάνει, καὶ τοῖς λογίσει συ-
καταλέγεται· ἄγων μὲν· ἀλλὰ γὰρ ἐκ παιδῶν καὶ ἐξ
ἀρχῆς εἰς νοῦν ἐστρεφεν ἑαυτὸν τῷ Θεῷ καθοσιώσκει
καὶ δοτὸς αὐτῷ χρηματίζαι, πρὸς τὸν μέγαν ὄντως
καὶ οὗτος ἀπευθυνόμενος Σαμουὴλ· ὅτι δ' αὐτὸν
αὐτὸς τοῦθ' εἶλετο, καὶ μὴ πρὸς τῶν γεννητόρων
ὑποσχεθεὶς δέδοτο, τάχα γε καὶ ὑπερτιθέμενος. Πλὴν
ἀλλὰ τὴν τῶν πολιτικῶν ἐπιωμίσκει φροντίδα ὁ τῶν
πνευματικῶν ἀπριεξ ἀντιχόμενος· Τί γούν; ὡς δε-
ξιῶς, ὡς νουνεχῶς, ὡς εὐσεπθῶδως τὰ ἐγχεχρησμένα
διωκόμεναι! Καὶ πρὸς μὲν ἀπάντων ἄλλων περιελα-
λεῖτο καὶ ἐθαυμάζετο, πρὸς δὲ τοῦ κρατοῦντος αὐτοῦ
B τὰ πρῶτά τε ἐτιμάτο, καὶ μετ' αὐτὸν ἦν εὐθύς, καὶ
σύναρχος ἐνενομίστο. Ἐνὸν ἰδοῦ λέγειν τὰ μάλιστ' αὐτῷ
τιμιώτερα, τὰ κατὰ Θεὸν τούτου παλαισμάτω, καὶ
τὰ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀξιάγαστα ἀγωνίσματα.

κ'. Ἀλλ' ἐπεὶ ἐνθαδὶ τοῦ λόγου γεγονένηται,
ἀγε δὴ τὰ ἡμέτερα θρηνησῶ πάθη, καὶ τὴν ἀνθρω-
πίνην ἀσθένειαν ἀποκλαύσωμαι, τὴν τε παλαιὰν
πρὸς ἡμᾶς τοῦ ἀρχιερέως θριαμβεύσω δυσμένειαν,
καὶ ὡς εἰκὸς ἀποδύρωμαι ὑπὲρ ὧν πρὸς αὐτοῦ πε-
πόνθαμεν τε καὶ πάσχομεν. Εἶχε μὲν τῶς εὖ τὰ
ἡμέτερα, καὶ τὰ τῶν Χριστιανῶν ἦνθει· τὰ γὰρ τῆς
ορθοδοξίας ἐκράτει, καὶ τὸ πᾶν ἀπλῶς καλῶς εἶχε,
καὶ κοσμίως ὡς ἀληθῶς ἔσταλτο, καὶ ἴν' οὕτω φαίτην,
εὐράνιος τις χῶρος τόπος ἦν ὁ περιγίσιος, καὶ Θεὸς
C τοῖς ἡμετέροις ἐπεχωρίαζε, καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ὡς
εἰπεῖν ἐπετρόπευεν. Ἀλλ' ἐπεὶ δε βιάσκαλον ὁ ἀνωθεν
καὶ ἐξ ἀρχῆς φθορῶς ἡμῖν ἐποφθαλμίζων σατανά,
καὶ (ὁ φασιν οἱ ἐκτός) τελεχινῶδες καὶ κρόνιον ἐν-
τείνει· τρόπον οὖν ἀνευρίσκει ὁποῖνος ἐκεῖνος ῥε-
διουργῆσαι δεινός, καὶ πρὸς τὸ κακὸν πολυμήχανος·
ᾧ γε οὐχ ὅπως ἂν κατοστρακισθῶμεν τὴν θείας ἐπι-
σκοπῆς τε καὶ κυβερνήσεως, ἀλλ' ἐκπολεμήσωμεν
καὶ Θεὸν, καὶ τὰ ἔσχατα καθ' ἡμῶν ὀργισθῆναι δι-
ρεθίσωμεν. Ἐπεὶ δ' ὡς τὰ πολλὰ διὰ μέσου προ-
βάλλειν ἡμῖν εἶωθεν (ὡς καὶ ἐπὶ κατὰ πρωτοκλι-
C στων παλαιὰ διὰ τοῦ ὄφως), εὐρίσκει καὶ αὐτὸς τὸν
σκολιὸν τοῦς τρόπους, τὸν ποικίλον τὴν γνώμην, τὸν
πονηρίας ἀνάπλεον, τὸν ἀντικρυς ὄφιν τοῖς σκιω-
D ρήμασι, τὸν συνεπιειραμένον τε καὶ περιστραμμέ-
νον τοῖς σκέμμασι, ἢ μᾶλλον τὸν ἀνήμερον φερ-
νύμως θῆρα, τὸν αὐτόχρημα λέοντα τὸν ἀστυκτον·
τὴν ὀρμὴν, τὸν ἀνύποιστον τὴν ὀργὴν, τὸν τὴν κα-
κίαν ἀφόρητον. Λέων οὗτος ὁ ἐξ Ἰσαύρων, ὁ ἐπο-
στάτης τὰ μὲν πρῶτα τοῦ δεσπότητος καὶ βασιλείας
γενόμενος (10), καὶ τὸ κράτος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀρχὴν
ὑφελόμενος, οὐκ ἀνδρία (μὴ εἰρηθεῖα τις τοῦτό ποτε),
μηχαναῖς δὲ καὶ δόλοισι ὑποσπασάμενος· οὐ μικρὰ
γὰρ πολλαίς καὶ πανούργως ἤνυσσε τρόπος, καὶ τὰ

(10) Theobosius Adramytenus hic esset intelli-
gendus, qui Anastasio deposito suffectus an. 715
Leoni cessit imperium: verum non a Theodosio,
sed ab Anastasio præfecturam Orientis assecutus
erat Leo; Theodosium vero nunquam agnovit im-

peratorem, sed mox ut electum audivit contra eum
foedus cum Artabasso Armeniæ prætore iniit. Fac-
tus autem imperator non statim, ut infra dici vi-
detur, sed anno regni sui nono primum coepit
insanire contra sanctorum imagines.

μέγιστα ἔστιν ὅτε ἦθος ἐπίκλοπον ἐξετέλεσε, καὶ ἂ γενναία ποτὲ χεῖρ σὺν μακρῷ νῶ πόνῳ οὐκ ἴσχυσε παραστήσασθαι, ἐκ τοῦ ῥάπτου δόλος κατέστρεψεν. Οὐκ οὖν δὴ θαυμαστὸν εἶ καὶ οὗτος κατὰ τοῦ εὐσεβοῦς μελετηκῶς αὐτοκράτορος καὶ ἐπαναστάσει ἐπιχειρηκῶς, τάχα γε τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ καταστοχασάμενος (δὲ ἦν καὶ πρὸς τὴν βασιλείαν ἐνεκρίθη ὁ πάντ' ἐκείνος καλὸς Θεοδόσιος) τοῦ κατὰ βούλησιν οὐκ ἀπέτυχεν· εἰσὶ γὰρ οἱ φασιν ὡς καὶ ἐκ μαντείας καὶ ἀπορρήτοτέρων μυσῶν καὶ τελετῶν ἀθέσμων ἐκ πολλοῦ πρὸς τοῦτο διεθρήστο. Πλὴν ἄλλ' ὁ μὲν τῶν σκέπτρων ἀφέμενος, καὶ ὑποχωρήσας τῶν βασιλείων (ὡς μὴ ὠφέλου) τοῖς τῆς Ἐκκλησίας φέρων ἑαυτὸν ἐγκατέλεξεν· ὁ δ' ἐπεὶ τοῦ κράτους ἐπέληπται, κατὰ τῶν θείων, φεῦ! εἰκόνων λελύττηκε, ταυτὸν δ' εἰπεὶν καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἀνασχόμενος μὴ τὰ ὑπεσχημένα τοῖς μάντε-
σιν ἐκπλησάι, καὶ τὸ χρεῖος σφίσι ἀποτίσαι τῆς τῶν προφειδασμάτων ἐκβάσει.

κα'. Ἐγείρει τοίνυν μέγαν κατὰ Θεοῦ πόλεμον, ἀχρειοῦνται τὰ τεμένη καὶ τοὺς νεῶς διεγείρεται, τὰ τε θεῖα καὶ τίμια ἐκτυπώματα διαξίειν τε καὶ ἀπαλείφειν ἐπαίρεται, καὶ ἀπλῶς ἀμορφοὶ ἢ μᾶλλον καταστρέφει τὴν Ἐκκλησίαν Θεοῦ, ἣν αὐτὸς ἐνανθρωπήσας ἐθεμελίωσε, καὶ θεόπνευστοι τούτου περιστοιχισαν κήρυκες, μάρτυρές τε θεῖοι τοῖς αἵμασι φοινίζαντες καταγλαΐσαν, καὶ θεοφόροι Πατέρες πρὸς ἀσφάλειαν διωρόφωσαν (τί πολλὰ λέγειν;) ἦν αὐτὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ παλαμφορεῖ, τῷ τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου ἐξωνησάμενος αἵματι, τὸ τε θεῖον Πνεῦμα συνέχει,
Πνεῦμα τὸ Πατρὸς καὶ Λόγου μονογενοῦς, Πνεῦμα τὸ ἐκ Πατρὸς ἀρρήτως ἐκπορευόμενον, ὡς ὑπὲρ λόγον καὶ ὁ Λόγος τοῦ αὐτοῦ γεννάται Πατρός. Κατὰ τοιαύτης Ἐκκλησίας, ὦ τολμῆς παραβόλου! ὦ θράσους ἀλογίστου! ὅμως ὁ ἀλιτήριος ἐκείνος κεχώρηκε, τοσούτου κατετόλμηκε πράγματος· ἀλλὰ, φεῦ κριμάτων Θεοῦ! εἰς πέρας τὸ πρὸς βούλησιν ἤγαγε, καὶ τὸ κατὰ θυμὸν ἐξετέλεσε. Τοιοῦτόν τε καὶ γὰρ τὸ ἡμέτερον, ἀνέμου πεδίον, ὃ φασιν, ἢ κάλαμος πρὸς αὔραν στρεφόμενος καὶ μεταστρεφόμενος, λόγος τε ἄγαν λεπτός καὶ ἀκρόρριζος, πρὸς ὅστις ἂν καὶ τύχοι βιαζόμενος, ἀγόμενός τε καὶ μεταγόμενος. Οὐ κατηγορῶ πάντων, τῶν πλείονων δὲ καταφέρομαι συνήγορος ἐπικαίρως, καὶ τοῦ τῶν παλαιτέρων προσλαμβάνων ἀπόφθεγμα. Εἶδον γάρ, εἶδον, ὡς μὴ ὠφέλου, τοιαῦτα κάγω, καὶ ὁμοίοις καιροῖς, βαβαὶ τῆς συμφορᾶς! περιέτυχον· τοιαύτη τε σκοτομήνη ἐγκύρσας, μεγάλα προσκέκρουκα, καὶ ἀνιάτα μικροῦ τετραυμάτισμαι (14). Ἄλλ' ἐμὲ μὲν ὁ τῶν ψυχῶν ἰατρός καὶ τῶν σωμά-

(14) Videtur infelix schismaticus dolere, vel quod non satis constans fuerit in tuendo schismate sub imperio Michaelis, qui unionem cum Ecclesia Romana fecerat, eique se opposcentes removebat ab officiis, sicut et hunc Constantinum, quem educarat apud se informarique optimis artibus curarat, privavit propterea loco gratiæ, quem prius habuerat et a sua familiaritate removit, » uti scribit Pachymeres part. 1, l. vi, c. 27. Si tamen ille sic castigatus vel modicum remisit de pertinacia, Michaele sesquianno post mortuo, rediit ad vomitum an. 1282, sub Andro-

grandia patrat frandulentia; quæque manus robusta diuturno labore non valuit edomare, quandoque facillime expugnat astutia. Non igitur mirum, si etiam ipse, contra pium Cæsarem impia meditatus eumque rebellando aggressus, ac forte ipsa illa ejus bonitate confusus, propter quam ad imperium evectus fuerat, non est frustratus suæ voluntatis proposito. Sunt autem qui dicant occultioribus sortilegiis divinationibusque superstitionis ac nefariis præstigiis jam pridem ad hoc fuisse invitatum. Et ille quidem, præclarus scilicet Theodosius, abdicato sceptro imperium dimittens (quod utinam non contigisset!) ecclesiasticis ministeriis semetipsum dedicavit; Leo vero postquam accepit regnum, furere, eheu! adversus sacras imagines cœpit, sive quod eodem recidit, adversus Deum, ne non adimplevisse diceretur quod vatribus suis promiserat, sed debitum fideliter persolvissse quod sub conditione eventus successuri contraxerat.

21. Magnum igitur bellum contra Deum excitat, inutilia faciens templa et loca sacra subvertens, simulque ad divinas imagines abolendas et comburendas tota vi consurgens, deformem omnino reddit, potius dixerim, subruit Dei Ecclesiam, quam ipse assumpta humanitate fundavit, quam præcones ejus divinitus afflati circummunierunt, quam martyres cruore suo purpuratam illustraverunt, quam sancti Patres tanquam turribus ad securitatem comparatis vallarunt, quam denique Deus ipse et Pater in palma manus suæ gerit, Filii et Verbi sui sanguine redemptam, et divinus Spiritus ex Patre indicibiliter procedens, sicut et Verbum modo quodam a nulla ratione comprehendendo ex eodem Patre generatur. Contra hanc Ecclesiam, o grandem audaciam! o temerariam præsumptionem! perniciosus ille pedem extulit; et tantum facinus molitus, o Dei judicia! ad finem quod volebat perduxit, quidquid animo volutarat adimplens. Erant ergo res nostræ quasi campus, ut ajunt, ventorum, vel arundo ad auram versa inversaque, aut virgultum tenue levibus ac brevibus innixum radicibus, et quocumque libuerit cuivis ductile et flecti facile. Equidem non omnes accuso, sed potius plerisque advocatum me opportunum offero, sicut unus ex antiquioribus dixit. Vidi etenim, vidi (quod utinam non vidissem!) etiam ego talia et in similia tempora, pro dolor! incidi, atque in noctem hujusmodi tenebris obvolutam incurrens graviter offendi, immedicabilibus pene vulneribus

nico, a quo denique factus est logotheta circa annum 1294. Vel (quod potius crediderim) dolet ob eam divisionem, qua sub Andronico schismatici ipsi divisi fuerunt in Josephitas et Arsenianos, quorum hi severius, isti benignius agi volebant cum iis qui unioni Romanæ (quam utrique detestabantur) renuntiarant; de quibus idem Parchymeres parte II, lib. I, cap. 21 et 22. Sed et alia deinceps schismata plura exstiterunt Constantinopoli, per justam Dei retributionem, ut nec unionem haberent inter se qui nolebant habere cum Romana Ecclesia.

confossus. Sed oro ut animorum et corporum curator Deus medeatur mihi, istorumque verberum livores aboleat benignus medicus nostræque infirmitatis misericors reparator. Sed agendum ad propria revertatur oratio et superioribus rursum insistat.

22. Subversi fuimus a malo, malum in res humanas divinasque usurpante imperium: qui vero hæc restaurans ad pristinam reduceret integritatem inveniebatur nemo, omnia autem ad impossibilitatem desperationemque extremam reciderant: nam magnus Joannes, qui tam densam impietatis dominatricis noctem poterat illuminare, absens in Perside vivebat Damasci; et qui vere noster erat rerumque nostrarum etiam exinde provisor circumspectissimus, in aliena commorabatur regione. Quid ergo? an suæ istic studens utilitati, res quæ hic erant, publicas neglexit? Minime vero. Sicut enim loci alicujus indigena et amator in alieno constitutus solo, ibique negotiis suis curandis intendens, sicubi intellexerit res patriæ præter animi sui votum agi, etiam e longinquo iisdem consulit studiose, non sine conturbatione atque anxietate propria: sic quoque vir hic divinus, animo quidem consternatus est statim atque id contigit et internis motibus conturbatus, tamen Domini sui hæreditatem anxie curans, consulit populo Christiano, et frequentium epistolarum scriptione curavit ubique omnibus notum facere errorem, manifestare corruptelam, et in demisso ad animarum perniciem homo occultatam escam sub conspectum adducere. Forte etiam præsens intervenire voluit iis quæ hic agebantur, et nostris calamitatibus coram opitulari, ipsum Cæsarem redarguendo juxta consuetum sibi zelum, multa loquendi libertate præditum; zelum, inquam, igneum pro Deo, Eliæ instar; et posita juxta Psalmistam¹ iniquitate ejus in conspectu ejus, coercere impetum multitudinis imperitæ, et quatenus posset ipsam erudire. Verumtamen absens (ubi autem et quomodo diximus supra) istiusmodi propositum non poterat facile executioni mandare; aliis ergo modis debitum Deo obsequium persolvere cupiens, quaquaversum suas direxit epistolas, quibus monebat ritus priores capessere et patriis legibus ac religionibus inherere. Has autem epistolas ad eos qui hic degebant mittens multas ac fere innumerabiles (quamvis eas conarentur occultas habere qui recipiebant) non potuit evitare, quo minus venirent in notitiam imperatoris, ejusque furorem adversus sapientem scribam suscitarent et contra generosum palæstritam incenderent, suaderentque fraudulentis dolis eum adoriri: quod quomodo actum sit, licet breviter explicare cœperimus, nunc iterum dicemus distinctius.

23. Erat is, ut dixi, Leo Isauricus, belluinus ille quidem et iracundiæ modum nullum ponens, non tamen usque adeo Iconinus, ut palam auderet

¹ Psal. LXXXIX 8.

των ἰάσαιτο, καὶ τὰς τῶν μολώπων ἐκείνων οὐλὰς ἀκαλείψειν ὁ φιλόθρωπος ἀκίστωρ, καὶ τῆς ἡμέρας ἀσθενείας οἰκτίρμων θεραπευτής. Ὁ δὲ λόγος, ἄγε, τῶν προτέρων ἐχέσθω, καὶ ἐπιλήθῃω αὐτίς τῶ ἀνωθεν.

κβ'. Ἀνετράπη μὲν ὑπὸ τοῦ κακοῦ κακῶς βασιλεύσαντος τὰ θεῖά τε καὶ ἡμέτερα · ὁ δ' ἀναστήσων ἢ ἀνορθώσων ἔν, ὡς ἔφην, οὐδεὶς · πάντα δ' ἐν ἀμηχανῷ καθεισθήκει, καὶ ἐν ἀπόρῳ τὰ τοῦ πράγματος κατηντήκει, καὶ τὰ τῶς διορθώσεως ἀπαξασπλῶς ἀπηγορεύετο. Ὁ γὰρ τῆς ἀσθεῖας φωστήρ, ὁ μέγας Ἰωάννης, ἐν Δαμασκῷ καὶ Περσίδι διεῖχε, καὶ ἐπ' ἀλλοδαπῆς ἐτύγχανεν ὡς ὁ ὑμῶν ἀληθῶς, καὶ τῶν ἡμετέρων κἀκεῖθεν κηδεμῶν προσηθίστατος. Ἄλλὰ τί γούν; τὸ καθ' αὐτὸν ἐκεῖ στέρεας, τῶν τῆδε καὶ κοινῶν κατημέλτεσε; Πολλοῦ γι καὶ δεῖ. Ὡς γὰρ τις αὐτόχθων τε καὶ φιλόπατρις, ἐπ' ἀλλοτρίαις γενόμενος, καὶ τῶν ἰδίων αὐτίς φροντίζων, εἴ πως δὴ τὰ ἐν τῇ πατρίδι μὴ ὡς βουλευτὸν ἔχριν ἀκούσει (κἂν παρὰ τὴν καρδίαν πάθοι, καὶ σκῆψι τῶν λογισμῶν ἐνδοίη), κακ τῆς ἀλλοδαπῆς τε καὶ πόρρωθεν περὶ τῶν ἐν τοῖς ἰδίοις ἂν διασκέψατο · ὡς δὲ καὶ ὁ θεὸς οὗτος ἀνὴρ βάλλεται τὴν καρδίαν αὐτίκα τῷ συμβάντι, παθαίνεται τὴν ψυχὴν, κήδεταὶ τοῦ θεοῦ λάχους, προνοεῖται τοῦ Χριστωνόμου λαοῦ, καὶ συχνοῖς πάνυ τοῖς γράμμασι πᾶσι πανταχῇ τὰ τῆς πλάνης ἀναγνωρίζει, καὶ τὰ τῆς λύμης διασαφεί, τὸ γε ἐγκακρυμμένον δέλεαρ τῷ καθιεμένῳ κατὰ τῶν ψυχῶν ἀγκίστρον πᾶσιν ὑπ' ὄψιν ἄγει καὶ διεάδηλον τίθησι. Τάχα δ' ἂν καὶ τοῖς ἐνθαδὶ προϋπεθύμητο, ὡς καὶ παρανομον διειλέγχει βασιλεῖα, κατὰ τὸν πολὺν τὴν παρῆρσιαν καὶ τὸν ὑπὲρ Θεοῦ ζῆλον ἐμπύρινον Ἡλίου · καὶ παραστήσας τούτῳ, κατὰ τὸν Ψαλμῶδον, τὴν ἀνομίαν αὐτοῦ κατὰ πρόσωπον, λαὸν τε ἀσύνητον νοουθετήσαι, καὶ ὡς ἐνὸν παιδαγωγῆσαι καὶ διορθώσασθαι. Ἄλλ' ἀπὸν (ὄπη δὲ καὶ ὅπως προδιετλώκαμεν) οὐκ εὐμεταχειρίστον εἶχε τὸ κατὰ πρόθεσιν. Τούτου γούν ἕνεκα τρέποις ἄλλοις ἀποπλήσαι Θεῷ τὰ τῆς ὀφειλῆς δισποῦδάκεν · ἐμίλει καὶ γραφὰς ἀπανταχῇ πέπομφεν, ἀντιποιεῖσθαι τε τῶν προτέρων ἐπιτακτούσας ἐθῶν, καὶ τῶν πατριῶν θεσμῶν καὶ θεῶν ἐξέχουσθαι · ἄς δὴ καὶ πάνυ πολλὰς τοῖς ἐνταῦθα δίσπειρον, ἀφειδῶς πάνυ κατακυκλώσας, καὶ δαμιλῶς ἄγαν διασκορπίσας τοσαύτας. Καὶ γὰρ, ὡς καὶ κρυπτόντων τῶν ἀναλαμθεσόντων, καὶ διὰ πολλοῦ τὸ λαθεῖν τιθεμένων, (συμβάλλει) γνωσθῆναί τε τῷ βασιλεῖ καὶ κατὰ τοῦ σοφοῦ γραμμαιῶς ἐκμῆναί, καὶ κατὰ τοῦ γενναίου ἀλείπτου διακνάψαι, καὶ δολεροῖς ἀναπέισαι καταπιχειρησαι τοῖς τρέποις · ὅποιον δὴ περ ἐκείνο, εἰ καὶ διὰ βραχίων, δεδελωκότες πεφθάκαμεν.

κγ'. Θηριώδης μὲν γὰρ, καὶ τὴν ὄργην ἀκατάσχετος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τᾶλλα Ἰουδαίου κακ τοῦ φανεροῦ τὴν μάχην κατατολμών, ὁ Ἰσάυρος ὡς ἐτύγχανεν

Λέων ἄλωπεκος δεκτύων ἦν τρόπος, καὶ ὡς ἀληθῶς ὑπὸ λουγῆ τῆ βασιλικῆ καὶ φρικαλεῆ στολῆ τὴν δολορᾶν τε καὶ ἀτιμον ἄλωπεκῆν περιέστειλε. Αὐτῶ γοῦν κατὰ τοῦ ἁγίου, εἰ οἷον τε διαχρησασθαι ἐκμακείς, ἢ μᾶλλον διασπάσαι, καὶ ὠμότατα τὴν γένυν ἐμβάψαι τῷ αἵματι, καὶ θηρὸς δίκην τὸν πρῶον καταδροχθίσασθαι· οὐκ ἔχων δ' ὅ τι καὶ δράσειεν, ἐπὶ τὴν συνήθη κακουργίαν χωραῖ. Καὶ γοῦν συνάγει τοὺς ὑπογραμματεῖς, πάντας τε γραμματεῖς, καὶ Φαρισαϊκῶς κατὰ τῆς ἀληθείας τραχηλιάσαντας, εἰπέ τις ἂν ἐκείνους, καὶ τὴν κακίας ἀκριβεστάτους γραφεῖς· καὶ δὴ σὺν τοῖς ἱαλίμοις ἐκείνοις σκίπεται βουλευταῖς, καὶ κατὰ τῆς χάριτος Υἱοῦ Θεοῦ καὶ Χριστοῦ Κυρίου βουλεύεται, ὡς Ἡρώδης ἄλλος καὶ αὐτὸς ἐκμακείς· πλὴν ἕνα καὶ τέλειον σφαδάζει τοῦτον διαχειρίσασθαι, πλείστους ἄλλους περιδῶν νηπιώδεις ἅτε κρίνας καὶ ἀτελεῖς. Ἐνυ καὶ γὰρ τοῦτον πάντων ἐκείνων ἁλίπτῃ ἐγνώκει, καὶ πρὸς ἐνὸς ἦδει τὴν μάχην δέσαντι παράτακτον ἐσχηκῶς. Μακθάνει μὲντοι παρὰ πάντων ἐπίσης τὸ κατὰ πάντων περὶ λόγου αὐτοῦ κράτος, τὴν ἐν λόγοις διαρρήθῃν ἀνωμολογηκῶτον ἰσχύον, καὶ τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα διὰ λόγου πάλην κοινῆ ἀπειρηκῶτον φωνῆ· καὶ μηδ' ἂν ποτε ἐκ τοῦ φανεροῦ κατισχύσειν διεσχυρισμαμένων τὰ ἐκείνου ἀναλύσαι συγγράμματα, πανταχῆ τε διασπαρέντα, καὶ πολλῆς ὅτι τῆς πειθούς (οὐ γὰρ ἀληθείας ἠθέλον λέγειν) πλήρη τυγχάνουσα.

κδ'. Τότε δὴ λοιπὸν τύραννος, ὡς πάντων ἀπειρήκει, ἐν ἑαυτοῦ γίνεται, καὶ τοῖς οἰκείοις ἐπιτρέπει λογισμοῖς τὰ τῆς σκέψης· καὶ ἀθροῖτε ποριωμάτων πρὸς τὸ κακὸν φύσει, δαιμόνιον ὡς ἀληθῶς εὔρεμα. Προσάττει ζητῆσαι τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ μίαν, καὶ διὰ πλείστου ὡς εὐρίσθαι ποιήσασθαι, ἰδίαν δὲ αὐτῷ διαχαραχθεῖσεν χειροῖν. Καὶ γοῦν οἱ ἀνθρώπων ἐκείνοι καὶ μὴ Θεῶ ἀρέσκων διὰ σπουδῆς ἔχοντες, ὡν καὶ τὰ ὁστᾶ διεσκόρπισεν ὁ Θεός, καὶ ὡν μετ' ἔχον τὸ μνημόσυνον ὠλετο, ἐζητήκασι εὐρήκασι, δρομαῖοι προσενηόχασιν. Ὁ δ' ὡσπερ ἱομαίου λαθόμενος, τῶν τινι ταῦτα δεξιῶν. Εἰ γο, φησί, δυνήθεις ἀπομνήσασθαι τὴν ἰδίαν τῆς τοῦ ἐν τῆ Λαμασκῶ Ἰωάννου γραφῆς (Ἰωάννου λέγω τοῦ τοῦ Μανσεύρ, ὃν δεινὸν κἀκείθεν ἔσθα τῶν ἡμετέρων ἐχθρῶν καὶ πολέμιου) καὶ τὸν τῶν γράμμάτων τύπον ἐξακριβώσασθαι, μεγάλῃν εἰσομαί σοι τὴν χάριν, καὶ μεγίστων ἀξιώσω τῶν ἀμοιβῶν. Ἀκούει τῶν λόγων ὁ δεξιὸς τὴν κακίαν ὑπογραφεῖς, καὶ ὑπισχνεῖται τὴν μεταχείρισιν, καὶ οὕτω πως εὐστόχως ἐκπληροῖ τὸ πρὸς βούλησιν, ὡς οὐχ ὅτι πρὸς ἄλλους διαλαθεῖν, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ γε τῷ ἀγχινουστάτῃ καὶ πρὸς παντὸς οὐτινοσοῦν ἔξυτάτῃ κατάληψιν τὰ τῆς σκαιωρίας ἀνωστῆπως ἀγνοηθῆναι, καὶ τὰ τῆς κακουργίας παραδραμεῖν· καὶ τοσοῦτον, ὡς τὰ μὲν χαρρακτῆρος ἀμφισθετεῖν καὶ τῶν γραμμάτων ὡς ἰδίων ἀντιποιεῖσθαι, τὰ δ' ἐμπεριελημμένα σφίσι ὡς οὐκ ἴδια παρακρούεσθαι. Καὶ γὰρ πίπλασται τῷ δεινῷ τυράννῳ ἐπιστολῆς ἐκδοσις, δῆθεν ἐκ τοῦ Ἰωάννου πρὸς Αὐγουστον, καὶ συντίθεται τῷ εὐφρεῖ

A prodire ad pugnam; sed vulpini moris multum quoque habens, sub regia ac leonina et terribili specie vulpinam vilemque et fraudulentam occubabat mentem. Furit ergo contra sanctum, occidere eum, si possit, aut verius laniare cupiens cruentasque maxillas sanguine ejus tingere, et mansuetissimum virum ferino more quam crudelissime devorare : sed non inveniens quomodo id perficeret, ad familiarem sibi vafritiem convertitur. Coactis undequaque subnotariis notariisque, Pharisaice contra veritatem insurgere audentibus, quos aliquis haud inepte dixerit iniquitatis expertissimos scribas; cum perditis illis consiliariis, contra gratiam Filii Dei et Christum Domini deliberationem instituit, tanquam Herodes alter etiam, ipse insaniens : multosque despiciens, veluti parvulos atque imbelles angitur animo, ut unum illum, virum utique perfectum, interficiat. Unum siquidem illum noverat cæterorum omnium esse instructorem ad luctam, et cum uno sibi congregandum sciebat ad pugnam paratissimo. Intelligebat enim ex concordia omnium relatione vim atque potentiam sermonum ejus contra universos qui palam omnes confitebantur, quod non audent cum homine congregi disputando, desperabant autem quod ejus scripta possent abolere, utpote jam ubique dispersa, multumque persuasionis (nec enim volebant dicere veritatis) habentia.

24. Tunc tyrannus aliis diffusus omnibus atque in seipsum conversus, cognitionem propriis committit cogitationibus, et ingenii ad malum vaferrimi machinamentum vere diabolicum reperit. Imperat epistolarum Joannis unam aliquam requiri, studio quantocunque adhibito, sed epistolam autographam: ministri vero ejus, qui non Deo sed homini placere nitebantur, quorum ossa dispersit Deus et quorum memoria cum sonitu periit, perquisiverunt, invenerunt, cursimque attulerunt ad eum, tanquam ad magnum quoddam inexpectatumque lucrum gaudentem : qui accersito ad se viro cuidam industrio, Si characterem, inquit, Joannis apud Damascum degentis, Joannis dico filii Mansurquem gravem infestumque rerum nostrarum hostem etiam inde patimur sicut nosti, potueris imitari ejusque simillimum exemplar conficere, magnam a me inibis gratiam et grandi præmio remuneraberis. Audit hæc dexter ad nequitiam scriba, et falsificandam Joannis manum pollicetur deinde quod erat pollicitus tam scite explet ad imperatoris voluntatem, ut non solum alios latere suppositio posset, sed etiam ipsummet Joannem, licet ad cujusvis rei comprehensionem acerrimum, sic fugere valeret fraus occulta et maleficus astus, ut, quod ad characteris proprii formam attinet, litteras pro suis deberet agnoscere, quæ vero iis continebantur ut non sua repudiare. Conficta siquidem fuit epistola, velut ab ipso ad Augustum scripta, sicut solers ille scriptor acceperat in mandatis,

secundum propositi in autographo characteris similitudinem et diabolicam tam scribentis quam jubentis industriam; et ad Persarum præfectum missa: cum hac vero missa est etiam alia de Joanne. Quæ autem, ab hoc, velut ad Cæsarem missa epistola, suggerebantur, hæc erant quoad sensum; neque enim verba referre ipsa possim, partim; oblitus eorum, quæ non credebam in memoriam nostram mereri, partim dedignatus tam execrabilem imposturam. Sensus ergo talis quadamtenus erat.

25. Servile collum etiam longinquo submitto tibi, Cæsar tuorumque pedum extremitates amplector. Equidem, ut Christo denominationem habens, tibi, ut Christianorum ubique degentium præsi manifestare debeo, quæ pertinent ad impiissimos Saracenos; quemadmodum scilicet ea se nunc habeant, et qualia ipsis acciderint, quoque malorum processerint furiosi illi. Sciat igitur majestas tua, ipsos omnino destitui militaribus copiis (divisi enim inter se sunt. mutuoque ab invicem atteruntur conflictu) atque adeo superato faciles esse cuicumque volenti: meam insuper patriam, urbem antiquam et claram, quæ a fundamentis multo jam tempore subruta jacet, et in miseriarum plenitudinem dejecta est, nullo pariter negotio subjugabilem apparere. Ne cuncteris igitur, ter maxime imperator, sed præsens assistens solum te videndum præbe, atque ad ea quæ hic geruntur improvisus accede: brevi enim ac sine certamine Damascus, famæ celebritate notissimam, sub tuam rediges potestatem, et magna gloria acquisita redibis; me siquidem in multis adiutorem reperies, utpote potentem in Perside et rerum summam quocumque libuerit ducentem ac traducentem. Et hæc quidem aut hujusmodi alia figmento isto continebantur: quæ vero ab imperatore ad Persarum præfectum addebatur epistola in hunc fere modum conscripta erat.

26. Admodum inclyte ac nobiliter nate et præpotens Persarum præfecte, bene valeas, et quæ ad tuam attinent potentiam ac dignitatem cedant prospere, meæque dominationi denuntieris plena felicitate frui, atque de magnitudine nostra idem intelligas. Nosti quam ego sim in fœderibus et pactis conventis nulli obnoxius mutabilitati: tempus enim, magnus (ut quidam dixit) magister rerum, nihil non detegit atque revelat. Tuorum interim subditorum quidam, improbitate gaudens, inimicus pacis, et hostis virtutis, convellere nititur fœdera inter nos jam olim sancita, et jusju-

(12) Videtur præsumere, quod textus epistolæ in Vita expressæ sit originalis, hoc autem ex illa Vita adeo non intelligitur, ut potius contrarium dici existimem.

(13) Anno Christi 730, motæ a Leone persecutionis quarto, Masalmas, Saracenicus exercitus veteranus et plurimis victoriis illustris ductor, « in Turcorum terras expeditionem suscepit, conserto-

A γραμματεῖ πρὸς ἰδίαν, ὡς ἐπέταχθη, γραφῆς, πρὸς γραμματέων ὁμοίωσιν, πρὸς δαιμονίαν ἐπιπέσασα κατ' ἀμφοτέρα, καὶ ἀπέσταλται τῷ Περσάρχῃ, καὶ ἑτέρα περὶ αὐτοῦ συνεπέσταλται. Ἄ τοίνυν τῆς ἐκ τοῦ Ἰωάννου πρὸς τὸν βασιλέα ἐπιστολῆς πειδηλούμενα ἦν, ταῦτά γε ἦν· πλὴν οὐκ ἐπὶ λέξεσι εἶπομι ἐπιλέλησμαι γὰρ· ἐπεὶ πως (12) οὐδ', ἰδικαίωσά μοι ἐναποθέσθαι τῷ μνήμονι, ἀπαξιώσας ὁμοῦ καὶ τοῦ πλάματος καὶ τοῦ σκευωρήματος βδελυξάμενος. Εἶχον δὲ ἄρα οὕτωςι πως αὐτά.

Κε'. Δούλειον αὐχένα καὶ πόρρωθεν ὑποκλίνω σοι, βασιλεῦ, καὶ σοὶ τοὺς ἑταίρους προσηπύσσομαι κόπιδας, ὁ ἀπὸ Χριστοῦ παρωνομασμένος ἐγὼ τῷ τῶν Χριστιανῶν ὀνηδῆποτ' ἂν καὶ εὐρίσκαστο διαγόντες ἄρχοντι, καὶ διασαφῶ τὰ τῶν ἀποδοκίμων Ἀγαρηνῶν, ὅπως τε τὰ νῦν ἔχουσι, καὶ ὅποια δέξου κατὰ τούτους συμπίπτωσι, καὶ εἰ κακῶν οἱ δυσμενεῖς ἐληλακασιν. Ἴστω σου τὸ κράτος τὰ τῆς στρατιᾶς παντελῶς ἐξηπορηκότας (πρὸς τε γὰρ ἀλλήλους δέβρηνται (13), καὶ ὑπ' ἀλλήλων ἐκδαπανῶνται) ἔθνη καὶ ἐπιχειρήτους ὥσπερ ἂν καὶ εἴη βουλήμην τυγχάνοντας· προσπειτούτοις δὲ καὶ τὴν ἐμὴν πατρίδα, τὴν ἀρχαίαν πόλιν καὶ περιώνυμον, ἀγμελῆτον ἐκ μακροῦ τε οὖσαν καὶ ἐς τὸ παντελὲς ἦδη καταβληθείσαν καὶ εὐάλωτον περηνίαν καὶ λίαν ἐπιχειρήτων. Μὴ γοῦν ἐπιπλέον ἀναβαλοῦ, τρισημίγιστε βασιλεῦ· ἀλλ' ἐπίστηθι, ἐπιφάνηθι μόνον, παραγενεῖ τοῖς τῆδε· διὰ βραχίους γὰρ καὶ ἀκονεῖ τὴν Δαμασκὸν παραστήσῃ τὴν πολυθρόλλον, καὶ μέγα κλέος ἐπαναστάσεις ἀράμενος· εὐρήσεις γὰρ ἐμὲ οὐκ ἐπὶ μικροῖς πάντως συνέριθον, μεγάλα ἐπὶ τῇ Περσίδι πάση δυνάμενον, καὶ τὸ πᾶν ὄπη τε καὶ ὅπως μοι βουλήτων καὶ ἄγοντα καὶ μετέγοντα. Κε' ταῦτα μὲν ἢ τοιαῦτα δὴ τὰ τοῦ πλάματος· ἃ δὲ ἐκ τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν Περσάρχην διεσημαίνων ἐπιστόλιον ταῦτά γε ἢ τοιαῦτ' ἄττα κειμένα τῆς ἐκθεσιν ἦν.

ΚΖ'. Μεγακλείς, ὑψηγείς, κρατάρχα Περσῶν, εἴης ὑγείας ἔχων καλῶς. Τὰ τῆς ἐξουσίας εἶ σοι διέποιτο, κάμου τῷ κράτει παντοίας τῆς εὐθυμίας ἐπαπολαύων ἀγγέλοις εὐ ἔχοντα· καὶ τὰ κατὰ τὴν ἐμὴν μάνθανε μεγαλειότητα. Οἶσθα οἷος ἐγὼ τὰς σπονδὰς ἀσφαλῆς καὶ οἷος τὰς συμβάσεις ἀρταμιλήτος· ὁ γὰρ τοι χρόνος μέγας (ὡς τις ἔφη) πάντων διδάσκαλος, καὶ οὐδὲν ὅπερ οὐκ ἀνακαλύπτειν ἔχει, καὶ παραγυμνοῦν εἰς ἀλήθειαν. Τῶν μόντοις τς ὑπὸ σοί, χαϊρέκακος ὄντως καὶ τῆς εἰρήνης πολέμιος· καὶ τῷ ἀγαθῷ δυσμενῆς, συγγίαι τὰς ἀνέκαθεν ἡμῶν πειράται σπονδὰς, καὶ τοὺς ὄρκους παραλύσαι δια-

D

que prælio plures utrinque cecidere, Masalmas autem in fugam actus est. » Et rursum anno 732, « in Turciam exercitum induxit: cumque jam Caspiae portas attigisset, metu correptus retræ concessit, » sicuti scribit Theophanes ad annum Leonis 13 et 15, quæ sane non male conveniunt cum chronologia alibi a nobis deducta.

θίζει οὐσπερ ἄλλήλοις ἐκ μακροῦ συνεθέμεθα (14), A και κατεπιχειρήσαι σου τῆς χώρας παραβιάζεται, ἐφ' ᾧ και οὐ μικρὰ συνάρασθαί μοι κατεπαγγέλλεται. Ἄλλ' ἔγωγε, φιλίας οὐδὲν ἀραιφνοῦς λογιζόμενος ἰσοστάσιον, περιφρονῶ τοὺς λόγους, και τὰς τούτου ξυμβουλὰς ἀπαναίνομαι. Πόσον γὰρ ἂν και εἴη μοι τὸ ἐντεῦθεν κέρδος, ὑπὲρ τοῦ τῶν συνθηκῶν ἀλογῆσαιμι, και τὸν φίλιον παροργίσειμι; Ὅστις και ἂν και τυγχάνει ὁ ταῦτά γε μεταχειριζόμενος, ὁ φασιν, αὐτὸς δείξει· τὸ γὰρ δὴ πρὸς με γράμμα σαφῶς γνωριεῖ, ἰδίαιν αὐτῷ χεροῖν συντεθέν. Ταῦτα τὰ τοῦ βασιλέως ἀρχικὰ και κοινωφελῆ βουλευματα και διανοήματα· ταῦτα ἢ ἀλουργίς αὐτὸν ἐξοπαίδευσεν· οὕτω τὰ τῆς περιόπτου και τιμιωτάτης ἀξίας διάσσημα σύμβολα και περιβλεπτα μῆτε πανούργως ἀνείμῃ μηδ' οὐδ' ἀνέχσθαι φθέγγεσθαι, B μῆτε δολερῶς τὸ παράπαν μεταχειρίζεσθαι.

κζ'. Ἄλλ' ἐπειδὴ και ἐνελάβετο τὰς γραφὰς ὁ βάρβαρος ἐκείνοσι τύραννος, και τὰ ἐν αὐταῖς ἀνελέξατο, οὐδὲν (15) ... ἀλλ' ἢ βάρβαρος εὐθὺς ἂν, ἀπερίσκεπτος τὴν ὁρμὴν και τὸ ὄλον φάναι παράβολος, αὐτίκα τὸ ἐπελθεῖν ἀληθῆ τὰ δεδηλωμένα παραδειξάμενος. Ὡς γὰρ δὴ και μετακαλέσαιοτο τὸν Ἰωάννην, και εἰ τὰς ἐπιστολὰς ἐγγχειρίσειε τίνα τε ταῦτ' ἔστιν, ἔροιτο, ὁ δ' ἐκ τοῦ εὐθὺς μὲν οὐκ εἶχεν ἀνανεῦσαι, μηδὲ τὰ τοῦ γράμματος ἀπομόσασθαι (τοιοῦτος και γὰρ ἐτύγγανεν ἂν ἀκριβῆς ἄγαν, οὐ προπετῆς και τὴν συναρπαγὴν διαφυγγάνων ἐφ' ἅπαντι), συνειδέναι δὲ αὐτῷ τοιόνδε τι μεταχειρισμένῳ θαρράλως ἐπέφασκε· μὴ δούς ἀναβολῆ τὰ τῆς σκέψεως, μὴ καιρὸν ἐφεῖς ἐξετάσεως, ὡς ἂν ἐπὶ C τῶν ὁμολογουμένως κατακρίτων και πάσαις καταδικασμένων, τὴν τιμωριαν ἀνηλιῶς ἀποφαίνεται. Καί γοῦν τὴν τῆς δεξιᾶς ἀφαίρεσιν ὁ τῶς δεξιᾶς τὰ πάνθ' ὑπερέτας καταδικασταί, οὐχ ἦττον εὐλόγως ἢ φιλοανθρώπως, ὡς ὁ ἀπηνῆς και τὰ πάντα παρὰ λόγος ὤτε· τὴν γὰρ τοι καθυπηρετήσασαν ἐστρηκῶς και τὴν τοῦ ἔργου κατατομῆσασαν ἀποκεκοφῶς, οὕτ' οὕτὸν ἐκείνον τοιαῦτ' ἀφῆκεν εἰσέτι διαπραττέσθαι δύνασθαι, οὐθ' ἕτερόν ποτε κατεπιχειρήσαι τῶν ὁμοίων ἐστέρον.

κη'. Οὐ μόντοι γε μέχρι τούτου σταίη τὰ τῆς ὀργῆς, οὐδ' εἰς τὸδε τὸ δεινὸν λήξειεν· ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰς χλευασμὸν τοῦ ἐκλωκότος δῆθεν ἐπι τοιοῦτου, τοῦτο δὲ και τῶν ἑτέρων σωφρονισμῶν, τοῖς ὁμοίοις ὡς ἂν γε μὴ περιπέσοιεν, ἅμα δὲ και ἐξ ἄκρας ὀργῆς D τε και μίσους ἐπιγενομένου ἀνθ' ἧς τῶς στοργῆς τε και εὐμανίας ἐκείνητο πρὸς αὐτὸν (οὕτω και γὰρ ἐιώθαμεν ἄνθρωποι, οὐς πρὸ μικροῦ ποθοῦντες ἤμεν, εἰ γέ τι μικρὸν ἀμηγέπου προσκρού-

(14) Hyperbolice id accipiendum, sive cum respectu ad tractatus pridem initos, sed sæpius violatos, per irruptiones iteratas Saracenorum in Romanum imperium. Nam idem Theophanes testatur, quod prædictus Masalmas, anno Leonis 10 « Cresaream Cappadociæ armis aggressus, eam occupavit » et rursus anno 14 « Romanam ditionem armis infestavit, atque in Cappadocia Charsiani castrum sibi dolo subiecit » et rursus anno 16 « Mavias filius Isam bellum Romanis intulit, pe-

trandum dissolvere quo nos ad invicem pridem obstrinximus, urgendo ut regionem tuam subjungere coner, atque auxilium ad hoc non modicum mihi se laturum pollicendo. Verum ego sinceræ amicitia: nihil comparabile esse existimans, hujusmodi suggestiones atque consilia abominor· quod enim tam magnum lucrum mihi posset aliunde emergere, propter quod fœdus violem et amicum provocem ad iracundiam? Cæterum quis talium machinator sit, ipse (quod aiunt) prodet: idenim manifestum facit epistola, ipsius propria exarata manu. Hæc nempe sunt imperatorio apice digna et in commune utilia cogitata; sic eum sua docuit purpura: ita sublimis illius honoratissimæque dignitatis insignia non patiebantur vafre dissimulantem aut omnino reticere quidpiam, aut agere fraudulententer.

27. Postquam tales scripturas accepit barbarus iisque contenta perlustravit oculis, inhumanus jam antea cum esset et inconsiderato impetu ferri in iracundiam solitus præcepsque ad quidlibet effutiendum; vera esse mox creditit quæ significabantur sibi. Accersitum ergo Joannem cum interrogasset, utrum ipse eas scripsisset epistolas et quid hæc sibi vellent; cumque ille, ut in re improvisa non auderet suam esse scripturam abnuere (erat enim perquam circumspectus in verbis cautusque, ne qua in iis sibi obreperet falsitas), fidenter tamen inficiaretur, se talis ullius facinoris habere conscientiam, vel quidpiam ejusmodi tractavisse, tyrannus neque moram disquisitioni indulgens, neque tempus examini, tanquam in re proprii oris confessione comperta et undequaque certissima, decernit supplicium. Ita ad dexteræ manus abscissionem dexter per omnia minister damnatur; idque (ut crudelis ille ac prosus irrationalis existimabat) non minus merito quam clementer: dexteræ siquidem ministerio privatum, et, qua facinus fuerat ausus, parte multatum, impotentem reddebat ad simile quidpiam molendum patrandumve deinceps.

28. Non tamen hic stetit effrænis iracundiæ impetus; sed addidit aliud, partim ad contumeliam ejus qui fuerat in delicto comprehensus, partim ad aliorum ne in talia unquam prolaberentur exemplum, eodem etiam facto suæ obsecutus gravissimæ iræ odloque, succedenti in locum prioris amoris ac benevolentia. Sic enim ferme comparati sumus, ut quibus paulo ante afficiebamur tenerius si quid offenderint quoquo modo, magis

netrataque cum armato milite Paphlagonia, multa captivorum præda ditatus in patriam rediit; » atque ita deinceps singulis fere annis, quandiu vixit Leo, modo Mavias, modo Suliman, filii ejusdem Isam, provincias has autillas ingressi leguntur; dum ille orthodoxis imaginum cultoribus vexandis intendit.

(15) Videtur versus vel saltem verba aliquot excidisse

etiam aversemur: et quod heri impensius amabamus, hodie, si tegula intercidat, ut proverbio dicitur, oderimus ac reprobemus. His ergo de causis rescissam dextram jubet præfectus tolli in altum ac medio foro suspendi ad spectaculum omnium. Nec mora, suspenditur dextera, dextera utique Domini, dextera præstantiori glorificanda virtute, dextera quæ confregit inimicos, auctores scilicet ac reptores imposturæ, quæ magnitudine suæ gloriæ contrivit adversarios: adversarii autem erant innovatores divinarum ac patriarum traditionum, improbitatis pugiles generosi, eorumque instructores dæmones, qui nos jam inde a principio oderant. Detrium phatur dextera etiam a remotissimis partibus virtutem operata, quænovum simul ac veterem Israel, hunc tempore, illum revelatione perfectiori ac cognitione divini sic dictum, contra inimicos vehementer corroboravit. Porro statim atque in omnium conspectum dextera illa venit, omnes simul et crediderunt culpam et pœnam agnoverunt, noti, ignoti, domestici et alieni, bene ac male affecti (quamvis promptum esset suspicari aliquem viro per omnia honesto ac probo inimicum), quasi a natura sit insitum seu potius a consuetudine prava inolitum plerisque, mala etiam de optimis facile credere. Aliqui enim aut potius plerique, eos a quibus nec in minimo quidem læsi sunt, hoc ipso quod vel tantillum præcellant, oderunt et aversantur, contra creatorem eorum Deum agentes impudenter, ipsiusque magnificentiam ægris oculis intuentes.

ἀποστρέφονται, πρὸς τὸν πλάστην ὄντως ἀπαναισχυντοῦντες Θεόν, καὶ τὴν φιλοτιμίαν τούτου μὴ στέγοντες.

29. Ut ut sit, per omnium ora divulgata fuit et culpa et pœna, ita volente Deo per quem denuo faciendæ erant magna et antiquis illis non absimilia miracula; si non mediante Moyse, Josue, Elia, aut aliquo prophetarum ac divinorum istorum virorum, certe immediate, per non indignum si quis alius, neque invitum. Referantur igitur et conferantur inter se, et præponantur etiam hodierna veteribus. Postquam detumuerat furor barbari, mittens aliquem Joannes reposcit manum, prætexendo doloris vehementiam, et cruciatus acerbitatem supplicationi alias non excusabili; allegandoque rationem verosimilem, quod nunquam mitigandus esset pœnæ sensus, quandiu suspensa manus maneret. Nec pluribus opus fuit ad cicurandum ferinum tyranni animum, et eum qui implacabilis videbatur componendum. Ita enim sese habet homo, iracundiæ succumbens fera efficitur ex homine, sumpta autem ut voluit vindicta mansuescit, et ex fera rursus transformatur in hominem. Indulgetur ergo Joanni, ut dexteram recipiat; mox autem et recepta fuit, et admota parti unde fuerat abeissa, est eidem adnata. Quid vero hic justius admirabitur aliquis? vel potius quomodo exæquabit sermone rei factæ dignitatem? Utrum deinde obstupescet prius, an fidem Joannis, an vero potentiam

Α σιασ, τὰ μέγιστ' αἰφνης ἀπεχθανόμεθα - καὶ εἰ τῆ χθις ἐρωτικῶς περὶ τοῦτε τι διακειμένοι, τῆρου ὀστράκου, τὸ τοῦ λόγου, μεταπεισόντες, μισοῦμῶ π καὶ κακίζομεν) · τούτων μὲν οὖν χάριν καὶ δι ταῦτα ἐπ' ἀγορᾶς μίσσης τὴν ἐκκοπίεσσαν αἰωρηθῆνα διακελεύεται. Τοι γὰρ τοι καὶ πρὸς θεῶν πάντων ἡ δεξιὰ κρέμαται, δεξιὰ ὡς ἀληθῶς Κυρίου, δεξιὰ δεδοξασμένη ἐν ἰσχύϊ, τῆ θειοτέρῃ δειλονότι καὶ κρείττονι, δεξιὰ ἡ θραύσατα ἐχθρῶν, τοὺς προσητάς δηλαδὴ καὶ εὐρετάς τῆς εὐρέσεως, καὶ τῶ πλήθει τῆς δόξης τοὺς ὑπεκκλίτους συντρίψασα · (τίς ἡ δόξα, ἡ παρὰ Θεοῦ συναρσις;) ὑπεκκλίτοι δὲ εἶσι οἱ κενετόμοι ἐκείνοι τῶν θείων καὶ πατρικῶν παραδόσεων, οἱ γενναῖοι τῆς κακίας ὑπεκκλιταί, καὶ οἱ ἀλείπται τουτωνὶ δαίμονες, οἱ ἀρχῆθεν ἡμῖν δυσμενεῖς καὶ πολέμιοι. Τεθριάμβενται δεξιὰ, ἡ κοίσεσσαν καὶ τῶν ἀπωτάτω καὶ πόρρωθεν δυνάμει, καὶ τὸν πρόσφατον ὁμοῦ καὶ προσδύτατον Ἰσραὴλ, τὸ μὲν τῶ χρόνῳ, τὸ δ' ἀποκαλύψει τελωτέρα καὶ ἐπιγνώσι θειοτέρα καὶ κρείττονι, τὰ μεγάλα κατ' ἐχθρῶν ἰσχυράσσαν. Ἄλλ' ἐπὶ γούν εἰς θεῶν ἤκε πάσι, καὶ πάντες τὴν καταδίκην καὶ τὴν τιμωρίαν ἐπέγνωσαν, συνήθεις, ἀγνωστες, οἰκεῖοι, ἀλλότριοι, ἐπιτηδέσσει, δυσμενεῖς, εἶγε καὶ ὑπολειπτόν εἶναι τινα τὸν ἐχθραίνοντα τῶ τὰ πάντα καλῶ, τῶ πρὸς πάντας χρηστῶ. Περυκός δὲ ἦρα ξυμβαίνει · καὶ γὰρ τῆ ἡμετέρα τουτοῖ φύσει, μᾶλλον δὲ καὶ εἰσθεν ὡς τὰ πολλὰ ἐπεγίνεσθαι. Ἔνοι καὶ γὰρ, μᾶλλον δ' εἰς οὗτω φαῖν οἱ πλείους, καὶ τοῖς μὴ ἡδικηκόσιν οὕδεν, εἶγε μόνον ἐκείνοι σφῶν ὑπερφέροισιν, τούτου δὲ μόνου καὶ οὐκ ἄλλου μισοῦσι, καὶ ἐκθύμωσιν αὐτοῦς

Κ κθ'. Πλὴν ἀλλὰ πάσι καὶ τὰ τῆς καταδίκης, καὶ τὰ τῆς χλῆνης ἐπέγνωσται, προνοία πάντως Θεοῦ, παρ' οὗ δὴ τὰ μεγάλα καὶ κατὰ τὰ πρὶν ἐκείνα θαυματοποιηθῆναι καὶ αὐθις αὐ ἤμαλλεν · εἰ δὲ μὴ δὲ ἀξίου τοῦ μέσου Μωσέως, ἡ Ἰησοῦ, ἡ μὴν Ἠλιοῦ, ἡ τῶν τινος ἑτέρου προφητῶν καὶ θείων ἀνδρῶν, ἀμείσως δὲ ἐπ' ἀξίῳ ἑτερός τις ᾧ γε ἂν καὶ εἰς βουλομένη. Καὶ λεγίτω καὶ συναγίτω τὸ ὑπεβάλλον, καὶ ὑπερτιθέτω καὶ τῶν νῦν ὁμοῦ καὶ τῶν πικτε. Ὡς γὰρ δὴ τῶ βαρβάρῳ λήξειαν οἱ θυμοί, πέμφας ὁ Ἰωάννης, αἰτεῖται τὴν χεῖρα, τὸ περιπαλγὲς δὲθιν σχηματιστάμενος, καὶ τὸ τῆς ὀδύνης εἰς δυσώπησιν ἀφόρητον προβαλλόμενος, λόγους τε εὐλόγους προφασιστάμενος, ὡς ἐς τ' ἂν ἡ χεῖρ ἀπρωρημένη τε εἰς τὰ τοῦ ἀλγους οὐχὶ λώρησειεν. Ἐπὶ τούτοις καὶ ἰλαρύνει τὸν ἄγριον, καὶ τὸν ἀμελικτον μελίσεια. Τοιοῦτόν τι καὶ γὰρ ἄνθρωπος · ὀργίζεται συμπεσὼν οὕτω καὶ θηρίον εἰς ἀνθρώπου καθίσταται · ἡμερεύεται τὸ κατ' ὀρεξιν ἐκπλήσας, καὶ εἰς ἀνθρώπου εἰς θηρίου πάλιν μεταπιπίσται. Τοῖνον δὴ καὶ ἐνδίδοται τούτῳ τῆς δεξιᾶς ἡ ἀνάληψις · παρουστὰ γούν καὶ ἀνεληπται, καὶ ὄθεν ἐκκίκοπται καὶ ἐπιτέθειται, καὶ περὶέρμοσται. Ἄλλὰ τί γε τις ἐντεῦθεν ἂν καὶ θαυμαμάσει; μᾶλλον δὲ, πῶς ὁ λόγος πρὸς ἀξίαν διεγῆσται τὰ τοῦ πράγματος; Πότερα γὰρ τοῦ ἀνδρὸς τὴν πίστιν ἀγάσεται, ἢ τὴν τῆς Πανήγνωου δύνάμει

επιλαγέσεται τῆς ἀειπαρθένου καὶ Θεομήτορος; Ποῖόν τε τούτων τοῦ ἑτέρου προθεῖς, ἐνθεώτερον θιασύσειν; ἢ δηλονότε καὶ ἀμφω συλλήψοιτο, καὶ δι' ἀμφω περιεκροτήσῃ, καὶ ὡς εἰκὸς ἀμφω ἐνθεάσει;

Χ. Τὸ γὰρ τοι εὐκτῆριον εἰσιῶν, καὶ τῆς σεπτῆς ἔμπροσθεν εἰκόνας τῆς Δεισποίνης καὶ Θεομήτορος καταβαλὼν ἑαυτὸν, καὶ ἐφ' ἱκανὸν τῷ ἰδάψει προσφύς, μετὰ δὲ καὶ συγχὰ ταῖς κατὰ γῆς ὀλοψύχοις καταποραῖς προσαρῥάξας τὴν κεφαλὴν, τὴν ἐκκοπίσαν ἀνανύσας ὑπὲρδιδεῖ· καὶ ὡς ἐκείνη αὐτῇ παρουσίᾳ τῇ Παναγίᾳ ἐπεφώνησέ τε καὶ τὴν θεραπείαν ἐζήτησε, δάκρυα θεορῶ κατακρίων, καὶ οὗτου χάριν ὑποσταίῃ τὴν τιμωρίαν ὑπομιμνήσκων, Ὑπὲρ τῆς σῆς, λέγων, εἰκόνας, καὶ τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, τῶν εὐηρεσθηκότων τε διαφόρως αὐτῷ, πρὸς τοῦ τῆς ἀληθείας ἔχθρου τὰ τοῦ δράματος ἰσκαίωρηται, καὶ τὰ τῆς σκηνῆς καθυποκρίεται μοι καὶ πεπλαστούργηται· ὅθεν δὴ καὶ μετὰ θάρρους ἀντιβολῶ, ἐπάκουσόν μου, καὶ τὴν χεῖρα σώαν αὐθις κατὰστησον· ἵνα σοὶ τὰ τῆς θαυματουργίας καλλιγραφῆσω παράδοξα, καὶ μελωδήσω καὶ ἀναμιγψωμαι τὴν πολλὴν πρὸς Θεὸν παρῥησίαν σου, καὶ τὴν διηνεκῆ πρὸς αὐτὸν ἡμῶν ἔντευξιν. Μαρτυροῦμαι τε διαπρυσίως ἀπασὶ πανταχῇ τὴν ἀλήθειαν, ὑπὲρ ἧς πέπονθα, καὶ δι' ἣν τὴν διεξιάν κεκολοδομαί· Ναι, τοῦ εὐσπλαγγχνοῦ καὶ τοῦ συμπαθοῦς μητῆρ συμπαθῆς καὶ φιλεύσπλαγγχε· ναί, τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ γεννήτρια, ὅς μόνῃ βούλησει τὸ πᾶν τόδε παρήγαγε, καὶ τὸν κόσμον διειθύει τῷ νεύματι· ἐπιθεῖ ἴλεων πρὸς σοῦ τὸ ἐκέτηριον, πρόσδεξαι τὴν δέησιν καὶ εἰς πέρασ ἀγάγέ μοι τὴν αἴτησιν.

λά. Ταῦτα δὲ καὶ πλέω τούτων εἰπὼν, μικρὸν τι τῶν ὀδυνῶν ἀνεθείς, ὑπνωσε· καὶ (ὡ θαυμασίῶν Θεοῦ! ὡ μητῆρ παρῥησίας! ὡ πόσῃν ταύτην ἢ Πάναγνος πρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν πλουτεῖ καὶ Θεὸν, οἷαν τε ἐκείθεν ἔχει τὴν δύναμιν!) ἐπιφαίνεται τουτῷ καθύδοντι, καὶ ὡς ἐγρηγοροῦσι ζῶσα ὡσπερ ἡ εἰκὸν διαλέγεται. Σῶαν γοῦν ποιῆσθαι τὴν διεξιάν ὑπισχνῆται· Πλὴν τὰ τῆς ἐγγύης, φησί, μείνησον· καὶ τούνη τεύθεν τῇ χειρὶ χρῆσαι πρὸς ἃ δὴ καὶ εἴρηκας. Κόσμησον ὡς ἐνὸν τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ, δι' ἣν κενώσας ἑαυτὸν τέλειος Θεὸς ὢν καὶ τέλειος ἄνθρωπος ἐξ ἐμοῦ τε καὶ δι' ἐμοῦ... αὐτὸ σὺ καλῶς ἀν ἐκρήνειας, ὡς καὶ τᾶλλα, δὴ τῶν ἀπορῥήτων ὑποθυμοσύνη τοῦ σοφίσσαντος Πνεύματος· σέμνυνον τὴν Ἐκκλησίαν, ὑπὲρ ἧς τὸ ἑαυτοῦ αἷμα ἐξέχευεν ὁ ἐπὶ τῶν Χερουθιμ ἐπιβεβηκώς, καὶ ὃν τὰ Σεραφίμ πέφρικε, καὶ ὡ πᾶσα σὺν δίδει ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων παρίστηκε δύναμις. Καὶ ὅς, Ἐγὼ μὲν οὐδὲν τι προθυμίας ἐλλείπομαι· σὺ δ' ἄλλ' ἀντιλαμβάνου μου, Δείσποινα· ὑπὲρ τὴν ἑμὴν γὰρ ὁμολογῶ τούπιταγμα δύναμιν, ὑπὲρ τὴν ἑμὴν ἰσχύν τὸ ἐγγείρημα. Ἐπὶ τούτοις διύπνισται, ἐπὶ τούτοις σῶαν τὴν διεξιάν εὐρηκεν. Οὐ γοῦν εἶχεν ὁ τι καὶ γένοιτο, τοῦτο μὲν εὐφρανόμενος, καὶ ἄλλος ἐξ ἄλλου τῆς τερατουργίας γινόμενος. Ἐκεῖ τις ὢν καλῶς ἐπένεγκε τὸ τοῦ Ψαλμοῦ, τὸ «Ἐσπέρας ὑψίσθη κλαυθμός, καὶ εἰς τὸ πρωὶ ἀγαλλίασις»· Ἄνθ' ὧν γὰρ ἐσπέρας ὠλόλυξεν,

A semper virginis Deiparæ Mariæ? Quodnam horum denique majoribus præconiis efferet, aut quomodo utrumque simul comprehendet, utrumque ut par est celebrabit?

30. Oratorium namque domesticum ingressus Joannes, cum ante venerandam imaginem Deiparæ angelorumque reginæ prostravisset sese, et pavimento adhærens crebris capitibus allisionibus intimum animi sensum esset testatus, rescissam protendit dexteram et veluta præsentem medelam magno clamore deprecans, ac profusis cum lacrymis irrogati sibi supplicii causam commemorans, propter tuam, inquit, imaginem ac Filii tui, et eorum qui multifariam ei placuerunt, icones, inimici veritatis hoc drama subornarunt, et totam hanc scenam contra me composuerunt: itaque fidenter pelo, ut me exaudias, et manum salvam mihi reddas, valeam miraculi tanti laudem ascribere tibi, ac celebrare magnificeque extollere gratiam, qua vales apud Deum, et assiduam tuam deprecationem pro nobis. Testabor autem omnibus manifeste ipsam pro qua passus sum veritatem, et propter quam truncata mihi dextera fuit. Eia, pii ac misericordis Domini mater pia atque misericors: eia, omnipotentis Dei genitrix, ejus inquam Dei, qui sola voluntate cuncta produxit et nutu regit universum mundum: et quoniam propitiabilis est supplicatio tua, orationem meam excipe et petitioni meæ largire effectum.

31. Hæc atque his plura cum dixisset, dolore non nihil se remittente obdormivit: et (o mirabilem Deum! o potentiam apud eundem! et apud Filium auctoritatem!) apparet dormienti Sanctissima, ac velut vigilantem non secus ac si viveret ex imagine colloquetur, sanam quidem dexteram ei se facturam pollicetur; Verum, inquit, tu vicissim recordare sponsionis: et ad ea quæ dixisti imposterum manu eadem utere. Exorna ut poteris Ecclesiam Christi, propter quam semetipsum exinanivit, cumque perfectus esset Deus, perfectus etiam homo ex me atque per me apparuit: quod vide ut pulchre exponas, uti et cætera ineffabilia mysteria ex suggestione Spiritus, sapientiam tibi prebituri. Exorna Ecclesiam propter quam sanguinem suum fudit, qui super Cherubim ambulat, quem tremunt Seraphim, cui virtus universa angelorum atque archangelorum multo cum metu assistit. Ad hæc Joannes: Nihil equidem, quod in me erit prætermittam: sed tu, Domina, succurre mihi: fateor enim supra vires meas esse, quod imperas quodque ego conabor. Tunc vigilans salvam sibi dexteram suam esse invenit, nec habuit mentem in potestate, partim quidem præ gaudio, partim ex admiratione et ex alio in alium affectum propter miraculi magnitudinem distractus est. Atque hic opportune quis istud Psalmistæ usurpavit: « Ad

vesperam demorabitur fletus, et ad matutinum lætitia². » Ea enim pro quibus familiares atque vicini omnis conditionis et ætatis ejularant, gemuerant, suspiraverant vesperi, mox atque illuxit agebant contraria omnia, exsultantes, gratulantes, jubilantes communi cunctis gaudio cum præter expectationem viderent dexteram salvam, adhærentem

A ἄμωζον ὠλοφύροντο πρόσπολοι τε καὶ παρῆται, ἡλικία καὶ τύχη διάφορος, πρῶτας εὐθύς ἀντιφεύγοντες γαγγῆσαι τε καὶ σκιρτῆν, καὶ λαμπρῶς ὀμοῦ πᾶσιν ἀγάλλεσθαι, ὑγιᾶ παρά προσδοκίαν ἀπασαν ἐπιδόντας καὶ ἐμπεφυκυῖαν αὐθις τὴν χεῖρα, καὶ ἐπιγόν πρὸς ὃ γε αὐτῶ βουλητόν.

tem brachio, atque ad quidlibet habilem.

32. Neque porro intra parietes domesticos hic plausus, vel penes solos familiares hæsit notitia rei gestæ: sed longe lataque procurrit fama; quidam etiam festinaverunt præfecto suo nuntiare (ex Agarenis hi erant, erga nos semper malevoli propter detestabilem suam sectam) quod salvus sit Joannes, ac membris integer gaudeat gratuleturque sibi, et veluri laureatus quidem præana concinat, palamque exsultet. Ille vero continuo accersens sanctum, quid sibi factum, esset jubet veraciter explicare, extrema quæque comminatus, nisi ut acta erant omnia loqueretur. Divinus autem Joannes tanquam seipso jam melior, ut quoad meliora vocabatur a Deo et ex hinc majora suscepturus erat, nihil veritus, non iram quam paulo ante expertus fuerat, non furorem ejus intolerabilem, non terribiliorem sententiam, libera voce et animo confidenti, Ne existimes, inquit, quod vel donis vel dolis evaserim pœnam, aut alio aliquo modo me eidem subtraxerim; multo minus quod humana arte vel pharmacorum virtute sectionem curaverim: sed omnino crede quod et passus sum quidquid jussisti, et a solo Deo medelam sim consecutus, membrorumque integritatem salvam quemadmodum potes intueri. Atque hæc dicens ambas manus extendit, atque in altera demonstravit circumductam lineam, quæ perquam manifestam faciebat sectionem factam, et restaurationem secutam.

B λβ'. Οὐ μέχρι δὲ τῶν κατ' οἶκον κρέτος, οὐδ' εἰς τοὺς εἰκείους ὁ λόγος δειμνεν· ἀλλὰ διέδραμεν ἡ φήμη καὶ τοῖς κυκλόσει καὶ τοῖς πόρρωθει τοῖνυ καὶ φθάνουσι τινες τῷ σφετέρῳ προσαγγελιστοῖς ἀρχοντι (τῶν Ἀγαρηνῶν ἦσαν οὗτοι, τῶν δυσμενῶν ἡμῖν καὶ πολεμίων ἐκ τοῦ ἐναγαστάτου θρησκείματος) ὅτι τε σῶς ὁ Ἰωάννης μένει, καὶ τὰ μέλη ἀδιαλώθητος, καὶ ὅτι χεῖρει, καὶ ὅτι περικρατεῖ, καὶ τις στεφανίτης καθάπερ εἰ παιανίζῃ, καὶ λαμπρῶς γέγηθε. Καὶ ὅς παραυτὰ τὸν ἅγιον μπισπέλλεται· καὶ τὰ κατ' αὐτὸν ἐξεπεῖν διακαλεύεται πρὸς ἀλήθειαν, τὸ ἔσχατα ἐπαπειλησάμενος, εἰ μὴ ἂν ὡς ἐσχῆκεσαν παραστήσειε. Καὶ γοῦν ὁ θεῖος Ἰωάννης κρείττων ὡσπερ αὐτοῦ γεγονώς, ὅτι πως ἦδη καὶ πρὸς κρείττονα μετακαλεῖτο πρὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ πρὸς μείζονα τούντων ἐνελαδάνετο, μηδὲν ὑποτρέσας, μὴ τὴν πρὸ βραχέος οργὴν, μὴ τὸν ἀστεκτονοῦ ἐκείνου θυμὸν, μὴ τὴν φρικαλεῖαν ἀπόφασιν, πεπαρῆρησιαισμένη γλώττη καὶ ἀποτότῃ τῆς ψυχῆς παραστήματι. Μὴ οἶον με, φησὶ, δῶροις τισὶν ἢ δόλοισι τὴν τιμωρίαν ὑπαλύξαι, ἢ ἄλλῳ τῶ τῶν ἀπάντων τρόπῳ διαφυγεῖν, μῆτε μὴν ἀνθρώπου τέχνη καὶ φαρμάκων ἐπιθέσει τὴν διαρτίαν ἀπολαθεῖν· ἀλλ' ἴσθι σαφῶς καὶ πεπονθότα ὃ γε δὴ καὶ προστίταχας καὶ πρὸς Θεοῦ μόνου τὴν ἴσασιν ἐσχηκότα, καὶ ὡσπερ δὴ καὶ ὄρα ἔχεις, ἀνελλιπῆ γεγονότα τὴν ὀλομέλειαν. Ἐκτείνων ἐπὶ τοῖσδε τῶ χεῖρε, καὶ τὴν ἐπὶ θάττη περικυκλοῦσαν δειξας γραμμὴν, ἣ τὴν τε διακοπήν καὶ τὴν μετὰ τοῦτο ἐφαρμογὴν, πάνυ καθαρῶς ὑπέδεικνεν.

33. Ad hæc obstupefactus barbarus, Vere, inquit, innocens eras, Joannes; et nos quidem fraus decepit, tu vero contra omnem justitiam damnatus ac passus es: sed deinceps majoribus apud me honoribus extolleris, et supra cæteros constitutus subditis meis universis eris illustrior. Joannes vero in terram se prosternens, et lacrymis calentibus profluens, Absit, inquit, ut amplius in mundo maneam, a solo Deo extractus ex iis ærumnis, quas proferre solet hæc terrestris habitatio, seu potius pratum noxarum, sicut externorum sapientum nonemo dixit, vel, ut consueto nobis vocabulo utar, vallis lacrymarum. At præfectus, Nunquam ego tibi, Joannes, concedam. Hic autem; Caput inquit, si velis, aufer: nam paratus sum mille potius, si possibile sit, mortes obire, quam ex eo quod nunc cœpi proposito excidere. Ille tamen manebat immotus, nec minus Joannes suam urgebat petitionem, a sententia neutiquam revocabilis. Grave ergo inter utrumque

D λγ'. Ἐφ' οἷς καὶ καταπλαγῆντα τὸν βάρβαρον, ὄντως ἀνεύθυνος ἦσθα, φάναι· καὶ δόλος μὴ ἡμῶς ἐξηπάτησε, παρὰ δὲ πάντα δίκαιον λέγων αὐτὸς, Ἰωάννη, καὶ κατεδικάσθης καὶ πέκονθας. Ἄλλ' ἴσθι μείζονων ἀξιώθησόμενος πρὸς ἐμοῦ τὸ μετὰ τοῦτο τιμῶν, ὑπὲρ τοὺς ἄλλους τε ταξόμενος, καὶ τῶν ὑπ' ἐμοῦ τοῦ λοιποῦ καταστησόμενος ἀπάντων περιφανέστατος. Ὁ δὲ πρηνῆς αὐτίκα πεσὼν, δάκρυά τι θερμὰ καταχέων, Μὴ μοι γένοιτο καὶ εἰστέτι τῷ κόσμῳ περιπολεῖν, ὑπὸ Θεοῦ μόνου ῥυσθέντι ὧν ἐπιφέρειν εἰωθεν ὁ περίγειος οὕτως εἰ τόπος δεινῶν, ὃ τῆς ἄτης λειμῶν (ὡς τῶν τις θυραίων σφοδρῶν ἐγνωμάτευσεν) ἢ καθ' ἡμᾶς ἐρεῖν, ἢ κοιλάς τοῦ κλυθμῆνος, ὅ δ' ὑπολαβὼν, Ἄλλ' οὐκ ἐνδώσω σοι, Ἰωάννη, τοῦτο ποτε. Καὶ ὅς· Ἀπέλθ μοι καὶ τῆς κεφαλῆς, εἰ βούλει· καὶ γὰρ, εἰ οἶόν τε μυρίους ἔτοιμός εἰμι θανάτου ἀποθανεῖν, ἢ τὸ ἀπὸ τοῦδε τοῦ κατὰ βούλησιν ἐκπεσεῖν. Κἀκεῖνος αὐθις ἀκλινῆς δειμνεν καὶ ἀνένδοτος· ὡς δὲ καὶ οὗτός τὴν αἰτησίαν ἰσχυρῶς, καὶ τὴν πρόθεσιν ἀμετάθετος, ἤκαρτος γοῦν ὤσπερ

συνέστη σφίσιν ἀγών, καὶ ἰσχυρά τις ἐκείνουν διαμάχη συμπεπτωκεν· ἐκάτερος γὰρ θατέρῳ μὴδ' ἂν πῶς ποτε ὑπείξει· ἀπισχυρίζετο, καὶ ὅλη ἀντέπιπτεν ἰσχυρῷ, καὶ ἐκθύμως ἐπὶ τῷδε διηγωνίζετο. Ἄλλὰ νενίκηκεν Ἰωάννης τῇ συνάρσει τοῦ κρείττονος· ἤττηται δ' ὁ παλαμναῖος ἐκείνος καὶ βάρβαρος τύραννος, καὶ συνήττηται οἱ ἀόρατοι ἀλείπται τε καὶ συνασπισταί, οἱ τοῖς ἀγαθοῖς ἡμῶν αἰὶ βασκαίνοντες ἔργοις τε καὶ βουλευμασι δαίμονες.

λδ'. Τί γοῦν καὶ ποιεῖ, ἐπιπερ, Ὅ τι ἂν σοι καὶ εἴη βουλομένη, ἄγε δὴ ἐκτίρανον, ἤκουσε ; πῶς τε τὰ κατ' αὐτὸν διατίθεται ; Ὁ πιστός μὲν οἰκονόμος καὶ φρόνιμος, ἐξῆτε καὶ οἰκονομεῖν ἀνεδέξατο, τότε δὲ συναρπαστομένου Θεοῦ καὶ συνετώτερα βουλευσάμενος, ἅπαντα μὲν τὸν πλοῦτον τοῖς θεομίνοις δίδεικεν, ἀγρούς δὲ καὶ τὴν κτήσιν ἄλλην τοῖς προσήκουσιν ἀπεκλήρωσεν· ἐπὶ δὲ σοφῶς τὰ κατ' αὐτὸν διεθετο, εἰλωτικὴν ἀναβολὴν περιέμενος, πρὸς τὴν ἀγαθὴν ἀπαιρεῖ πορείαν, τὸ μὲν φαινόμενον πενιχρὸς πρὸς δὲ τὴν τοῦ ἐριτίμου μαργαρίτου ἐζώνησεν πλοῦτον βαρύν τὴν ἀρετὴν ἐπαγόμενος. Καὶ γοῦν τῆς Ἱερουσαλὴμ καταλαμβάνει, ἵνα τε τὸ σωτήριον ἐξετελέσθῃ μυστήριον, κάκεισε σептῶς τῷ Θεῷ καὶ Δεσπότῃ τὴν προσκύνησιν ἀφοσιωσάμενος, παρὰ τὴν τοῦ μεγάλου Σάβα μονὴν ἄπεισι, Σάβα τοῦ τὴν ἀρετὴν περιβοήτου καὶ τὴν κατὰ Θεὸν πολιτείαν περιβρῦλλητου, Σάβα τοῦ λαμπρότητι βίου τὴν ὑφ' ἧλιον καταγύσαντος, ὃν εἶπερ τις ἂν φαίη τύπον τοῦ μοναδικοῦ βίου ἀνωθεν τοῖς ἐν γῆ καταπεμφθῆναι, εὐοῖδα, τῆς ἀληθείας οὐχ ἄμφοτῆστα. Παρὰ γοῦν τὴν ἐκείνου φοιτῶ· λαύρας τὰς τοιαύτας μονὰς κάκειν εἰώθασιν οἱ πολλοί. Ὡς οὖν παρ' αὐτῇ γένοιτο, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ προστώτι εἰς ὅσιν ἔλθοι, πεσών πρὸ τῶν ἐκείνου ποδῶν, τῷ παρὰ τῷ Εὐαγγελίῳ ἑαυτὸν ἀπολωλότε προβάτω προσείκαζεν, ἀφαρπάσαι τε τοῦ νοητοῦ κατεδυσώπει θηρός, καὶ τῇ ἰδίᾳ ἐνσηκάσαι μάνδρα πάντων λιπαρῶς καθικέτευε, μὴδὲ τοὺς ὀφθαλμούς εἰς οὐρανοὺς ἀραι τολμών, ὡς ὁ τῷ Σωτῆρι παραβολικῶς ἐπισκυκληθεὶς τελώνης, καὶ πρὸς μετανοίας σχεδίασθεὶς ὄντως ὑπογραμμόν, καὶ ἀτρεποῦς τύπον ἐξαγορεύσεως· καὶ ταῦτ' ἄγε τίς, ὁ ἐξ οὐχῶν ἀπαλῶν καθαρὸς καὶ ἀπὸ γνώσεως. Ὡ καρδίας συντετριμμένης ! ὦ πνεύματος τεταπεινωμένου ! ὦ ψυχῆς Θεὸν ὀρώσης, Θεὸν φανταζομένης αἰεὶ ! ὦ ψυχῆς τὴν ἀνείκαστον Θεοῦ δόξαν ἀναπολούσης διὰ παντός, καὶ μόνον τὰ ἐκείνου δικαιοσύνης διηνεκῶς, καὶ ἀμέσως ἀμέσῳ νοεῖ συναρπασμένης τῷ πρώτῳ νῷ καὶ νῦν ἐνσωμάτων καὶ ἀσωμάτων δημιουργῷ ! Ὡ ψυχῆς εἰς τηλικούτον διαρθείσης ἐξ ἀρετῆς, καὶ εἰς τοσοῦτον ὑποπιπτούσης ἐκ ταπεινώσεως, καὶ ὡς τὸ μὴδὲν ἑαυτὴν ἀχραιοῦσης, θριαμβευούσης τε καὶ στηλιτευούσης ὡστερ ἐξαμαρτούσων ἀνήκεστα !

λε'. Πλὴν ἀλλὰ τῇ τοῦ μεγάλου Σάβα μονῇ ὁ μέγας Ἰωάννης προσεἰληπται, ὁ ὅσον οὐδέπω συχνοῦς ὑπερβαλεῖσθαι μίλλων καὶ τῶν μεγάλων εἰς ἀρετὴν. Καὶ γοῦν ὁ τῷ τότε τῆς μονῆς προστατῶν τοὺς προύχοντας τῶν μοναχῶν μεταπέμπεται· καὶ πρῶτα μὲν τῷ πρὸ τῶν ἄλλων καὶ εἰσιόντι καὶ σπῆντι τῆν τοῦ νεφ-

A certamen ac veluti colluctatio pertinax fuit, cum unus alterum niteretur viribus omnibus superare, totoque robore velut irruere, planeque ex animo ad hoc incumberet. Sed victoria penes Joannem, utpote causa meliorem, stetit : victus est autem sanguinarius ille barbarusque tyrannus, et cum eo invisibiles luctatores atque adutores ipsius dæmones, qui bonis nostris operibus atque consiliis perpetuo invident.

34. Quid ergo fecit aut quomodo res disposuit, postquam audivit, Quidquid placuerit, age, exsequere ? Fidelis ille et prudens dispensator, jam inde ab eo tempore quo sui ipse juris potuit res proprias ordinare, tunc autem adjuvante ipsum Deo utiliora etiam consilia capiens, pecuniam quidem omnem distribuit pauperibus, agros vero et reliquas possessiones inter propinquos divisit. Cum autem sic omnia prudenter ordinasset, servilem indutus habitum, in bonam sese viam dedit, externa quidem specie pauper, sed ad emendam pretiosam margaritam multas opes, virtutem scilicet, secum efferens. Ingreditur ergo Hierosolymam, ut ibidem salutis nostræ mysterium susciperet ; Deoque ac Domino suo reverenter adorato sanctificatus, ad magni Sabæ monasterium abit. Sabæ inquam illius, virtute celeberrimi et conversatione nominatissimi : Sabæ, totam quæ sub sole est terram vitæ suæ claritate illustrantis, quam quidem ejus vitam aliquis dixerit in exemplum monasticæ professionis de cælo missam esse hominibus super terra commorantibus, cumque hoc dixerit, nihil præter veritatem dixerit certo scio. Ut autem ad illius monasterium (lauras plerique solentistiusmodi loca nominare) atque in conspectum abbatis venit, ad ejus pedes procidens, similen sese exhibuit ovilli in evangelio perditæ, supplicans ut spirituale ostium apprehendere sibi liceret, et in illius proprium ovile recipi ; interim vero nec oculos audebat levare in cælum, sicut ille in parabolis a Salvatore memoratus publicanus, propositusque in exemplum pœnitentiæ atque sinceræ confessionis ; idque cum a teneris, uti dicitur, unguiculis ipsaque nativitate purus fuerit. O cor contritum ! o spiritum humiliatum ! o animam Deum videntem, Deum semper cogitantem ! o animam divinæ gloriæ semper intentam, eaque sola spectantem quæ illuc conducunt, mentique illi primæ ac mentium corporearum æque ac incorporearum opifici immediatius inhærentem ! o animam tam excelsa virtute evectam, tam, tam profunda humilitate depressam, ut se quasi inutilem ad omnia existimans de seipsa triumpharit, seque ut gravissimorum peccatorum ream traduxerit !

35. Ergo in magni Sabæ lauram magnus Joannes receptus est, quasi qui necdum multos eosque in virtute præstantes superasset. Monasterii autem præfectus monchorum præcipuos accersit : ac primo quidem ei, qui ante alios ingressus astabat, curam injungit novitii, quem ei monstrabat, ge

rendam. Ille vero tanquam attonitus, uti vultu ipso monstrabat, ministerium hoc recusavit suscipere, postquam se utcumque collegisset, hoc solum effatus: Tibi nunc, Pater, videor inobediens esse, nihil tale, sicut nostis unquam passus, ex quo me tibi regendum commisi, sed neque alias idem commissurus: nunc autem causam intellige et ignosce, Ego a longo jam tempore novi celeberrimum hunc virum: ejus enim laudes manifesta vulgavit fama, tanquam facundia et vita clarissimi: quapropter vereor ejus curam suscipere, Pater reverende, imparem eidem me judicans. Ad alium deinde se convertit abbas, et hic similiter sese excusat: indeque ad tertium, qui æque toto nisu resilit: prout etiam alii aliique fecerunt, quos abbas appellabat, æque eos inveniens impersuasibiles ex formidine prænotata. Ut enim verbo absolvam, omnes illi venerabiles senes, licet a plurimis annis monasticam vitam professi, ejusque officia omnia perspecta habentes, in hoc conspirabant ut magisterium sibi propositum declinarent.

36. Post omnes denique vir ille divinus, tanquam istos despiciens, accersivit alium, ætate proveciorem, fortassis et virtute, simplicitate verorum Abrahamium senem, multum etiam Jacobi præferentem sinceritate sua, vereque antiqui moris hominem. Huic institutionem Joannis commendat, huic præcipit ipsum deducere per viam Nazarenæ secundum Deum conversationis. Cum ergo ille Joannem perquam libenter accepisset, manu prehensum in suam deducens cellulam, ipse quidem revertebatur gaudens velut grande lucrum adeptus, Joannes vero ineffabili repletus lætitia ac si ipsum paradisum ingrederetur. Nam et huic beato dabatur præceptum: sed præceptum haudquaquam ex levioribus, quale imperfecto alicui proponeretur. Siquidem mandabat senex voluntati propriæ omnino nihil indulgere, neque facere quidpiam quo per se inclinabatur; sed ea solum quæ imperarentur conatu omni ad finem perducere perfecteque implere: Deum assidue habere præ oculis, et cum eo versari continuo ac pro delictis deprecari, crebro genua flectendo et ferventes lacrymas effundendo. Nihil enim, filii, inquietabat, sic acceptum habet aut pluris facit Dominus quam spiritum humiliatum et cor contritum. Atque hæc quidem ipso in limine præcipiens ac veluti fundamentum jaciens, ostendebat quasi primordia quedam: quæ autem ad animam transformandam in melius atque perfectius coaptandam faciunt, nec non ad potentiarum ejus perpurpationem ejectionemque, quæ demum oratio possit digne exsequi? Incipit autem a cognitivis facultatibus, ut appetitivas etiam animalesque poten-

(16) Quæ pars tertia hominis? Corpus, nisi fallor, ad quod spectant quinque sensus externi, subjecti appetitui ac voluntati, quam concipio ve, aut alterum hominis partem, sitam in animâ partim-

λυδος ἱερωϊαν, δειξας αὐτόν, ἀνατίθεισι. Καί ὃς καθάπερ εἶ τις ἐκπλακτος, ὡς διεδήλωκεν ἐκ τοῦ σχήματος, τὴν λειτουργίαν ἀπαγορεύει, τουτο μίση εἰπών, ὅτι ποτε ἀνεκλήφως ἑαυτὸν μόλις. Σοὶ Πάτερ, νῦν ἀνήκοος ἀναφαινομαι, ἐξότου τοι καὶ ἐχειρίσεια ἑμαυτὸν, μήπω γε, ὡς εἶσθα, τουτοὶ πεπωθώς, ἀλλὰ μηδ' εἰς αὐθις εἶθε ποτέ· τὸ δ' αἴτιον τοῦτο γε, οὐκ ἄλλο, καὶ σύγγνωθι. Ἐκ μακροῦ τὸν ἀνδρα περιβόητον ἐγνωκα· ἢ γὰρ μοι φήμη τὰ κατ' αὐτὸν ἀκριβεστάτα διστράκωσι, καὶ λόγῳ τε καὶ βίῳ τὸν περιφανεστάτων παρίστασιν, ἐφ' ᾧ καὶ δέδοικα τὴν ἰπιστάσιαν, ὑπὲρ ἐμῆ κρινων, Πάτερ θεσπέσια. Ἐπί τὸν μετ' ἐκείνον τρέπει τὸν λόγον· κάκεινος τῷ πρό αὐτοῦ συνάδει τὴν ἀπαγόρευσιν. Ἐπί τὸν ἕτερον, καὶ οὐδ' οὗτος συντίθεται· ἐπί τὸν μετ' αὐτῶν, καὶ ὅλῳ κάκεινος ὑποχωροεὶ τῷ ποδι· ἐπ' ἄλλον οὖν μετ' ἄλλον ἰστρίφετο, καὶ ὁμοίως τὴν ἐκ τῆς δευτέρας ἀπειθείαν περιετύγχανε· συνελόντι γὰρ φάναι, ὁμογνωμονήσαντες ὁμοῦ πάντες οἱ γηραλέοι ἐκεῖνοι καὶ σεβάσμιμοι ἄνθρωποι, καὶ τὸν μονάδα βίον ἀνηρημένοι ἐξ ἄγαν μακρῶν τῶν ἑκαυτῶν, τὴν τε πολιτικῶν ὑπερηρημένοι, καὶ ἀκριβεῖς τῆς μοναχικῆς ἐπιστάμονες, τὴν τῆς προστασίας παραίτησιν ὡμοφώνησαν.

37. Μεταστύλλεται μετ' αὐτοὺς ὁ θεὸς ἐκείνος ἀνὴρ, πάντας ὡσπερ ἐκείνους περιειδών, ἕτερον τὴν ἡλικίαν προήκοντα, τάχα δὲ καὶ τὴν ἀρετὴν ὑπερβαίνοντα, τῇ δὲ τοῦ ἤθους ἀπλότῳ Ἀβραμιαῖον ἀντικρυς γέροντα, πολὺ κατὰ τὸν Ἰακώβ ἀυχοῦντα τὸ ἀπλαστον, καὶ ἀρχαῖον ὡς ἀληθῶς ἀνδρῶπον. Τοῦτω τὴν ἡγεμονίαν ἐπιτρέπει τοῦτω τὴν ὁδηγίαν τῆς Ναζωραϊκῆς καὶ κατὰ Θεὸν πολιτείας ἀνατιθεῖ. Καὶ ὃς εὐθύμως ἄγαν τῆς χειρὸς τὸν Ἰωάννην λαβόμενος, ἀπεισι πέρα τὸν οἰκίσκον τὸν ἴδιον· ὁ μὲν καθὰ τινος ἱρμαίου τυχῶν, ἐπαναστρέφας περιχαρῆς, ὁ δ' ὡσπερ ἑαυτὸν τὸν παρόδισσον εἰσιών, ἤθενης ἀρρήτου πλησθεῖς. Καὶ δὴ τῷ μακαρίῳ δίδεται ἐντολή, καὶ ἡ ἐντολὴ οὐκ ὡς πρὸς ἀτελή τῶν ελαφροτέρων τις ἦν. Ἐπισκῆπτει, γὰρ ὁ γέρον τῷ ἴδιῳ μηδὲ ὡς στέργειν βουλήματι, μηδ' ἐκτελεῖν τε τοπαράπαν αὐθικαστον· ἀλλ' ὅσπερ ἂν προσεπνεῖ μόνον, καὶ τοῦτο ἰσχύς· ὅση πέρατι δίδονται καὶ καλῶς· ἐκπληροῦν, αἱ τε τὸν Θεὸν ἔχειν πρὸ ὀφθαλμῶν, καὶ Θεῷ δίνεσθῶς ἐντυγχάνειν, καὶ ὑπὲρ τῶν ἀκλιμακμάτων ἐκλιπαρεῖν, συχνά γονυπετοῦντα καὶ δάκρυα θεομά καταχέοντα. Οὐδέν γὰρ, ἔφασκε, τέκνον, οὕτω προτίεται, καὶ περὶ πλείονος τίθεται, ὡς πνεῦμα τεταπεινωμένου καὶ καρδίαν συντεταπειμένου ὁ Κύριος. Καὶ ταῦτα μὲν ἐξ αὐτῆς ὑπετίθει, καὶ οἶόν τε βάθρον ὑπέβαλεν, ἢ καὶ τινα προτίετα παρῆδῃκυνεν· ἃ δὲ μεταποιοῖν κοιτιτόνως οἶδε ψυχῆν, καὶ πρὸς τελειώτερον συμβάλλεται μεταστροφῆσιν, τῶν αὐτῆς τε δυνάμεων καθαρίσιν καὶ ἀνάβασιν, τίς ἂν παραστήται λόγος ἐξῆκοιτο; Ἀπὸ μὲν γὰρ τῶν γνωστικῶν ἀρχεται, ὡς ἂν δὴ καὶ τὰς ὀρεκτικὰς τε καὶ ζωτικὰς, καὶ σὺν ταῦταις τὰς ὑπ' αὐτάς· τὰς τῆς τρίτης λέγω μοίρας καὶ χεῖρονος (16), μεταθεῖσιν

partim in corpore: cui denique superstat ratio sive intellectus, totus spiritualis; eoque pars primâ et dignissima hominis:

πρὸς τὸ κρείττον, καὶ μεταβαλοὶ πρὸς τὸ θεϊότε-
ρον.

λζ. Ἀλλὰ μὴ θαυμάσῃ τις ὅπως ἄρα καὶ ἐπαιδα-
γώγει τὸν τέλειον, καὶ τὸν ἄκρον κατήρτιζεν· εἰ γὰρ
καὶ μέγας αὐτόθεν ὁ Ἰωάννης ἐτύγγανεν ὧν, σοφία
πεπυκνωμένος, καὶ ἀρετῇ κεκοσμημένος, καὶ ὑψη-
λὸς ἀμφοῖν καὶ θεσπίσιος· ἀλλ' ἔστι τις καὶ ἐπίδοσις
τοῦ καλοῦ, καὶ τοῦ τελείου πύφυκε τελεώτερον, καὶ
τοῦ διασήμου περιφανέστερον. Οὐκ ἔπεικός δ' ἐστὶ καὶ
τὸν ἀπλοῖκόν γέροντα, τῶν πρὸ τοῦ μὴ συνέντα, ὡς
μὴ ἀκριδωσάμενον πως ἢ καὶ παντελῶς ἀλογήσαντα,
ὡς τῶν τινα παιδοτριβεῖν ἄτελών, καὶ κατὰ μικρὸν
οἰάν ἐνάγειν πρὸς τελειότητα. Κολάζει τοίνυν τὴν
αἰσθησιν, μὴ θ' ὀρεῖ περιέργως, μὴ τ' ἀκούειν ἐνηθό-
νος, ὅτι μὴ περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων ἐγχελευσά με-
νος, μὴ δὲ λιχνεύσθαι πως περὶ τὴν γεύσιν ὥστε δὴ
καθηθύνεσθαι· ἀλλ' ὅσον γ' ἀποζῆν τρέφεσθαι, μί-
μνημένον τῆς παραβάσιως, καὶ τῆς ἐκείθεν διὰ τὴν
λιχνείαν τῶς καλλίστων ἐκπτώσεως, τῆς ἀκράτου
δὴ ποῦθεν ἐκείνης τρυφῆς, καὶ τῆς ἀφράστου γ' ἐ-
θνοῦς· πρὸς δὲ τὰς τῶν χειρὸς συστέλλειν παραλογον,
καὶ ἀγῆς κατέχειν τὸ ἄντιον, εἰς νοῦν διηνεκῶς
ἀγροντα τὸ ἐκ τοῦ τολμηρῶς ἀψασθαι τῶν προπατό-
ρων ὀλίσημα· ἄνθων τε καὶ μύρων ὀσμῆς ἀποπίμ-
πεσθαι μονοῦ διαπακτὸς τῶν ἐν Ἐδέμ ὀσφραϊνό-
μενον, κἀκείνων ἐπιτυχεῖν ἐφείμενον.

contactu natalam. Florum deinde atque unguentorum odores jubebat ablegare, sola mente semper olfa-

λη. Καὶ ταυτὶ μὲν περὶ αἰσθησῶς καὶ αἰσθητη-
ρίων ὁ σεμνὸς ἐκείνος γέρον καὶ πρακτικῆς φιλοσο-
φίας ἐπιβολώτατος τῶν τὰ πάντα μὲν εὐνόησεν, καὶ
τοῦτος ἀμαθίας ἄκρας ὑποκριτῆ, τῆ δ' ἠληθεία
θεωρίας ὁμοῦ τελείας καὶ πράξεως ἐπιμελητῆ, σο-
φώτατα ἐπίσκηψε μαθητῆ· περὶ δὲ φανταστικῶν τε
καὶ φαντασίας τοῦ παθητικῶν δὴτα νοός ὅποια· Ὡς
λίαν θαυμαστά, καὶ μόνως τῆς τοῦ μεγάλου γλώττης
θεόμνημα, τοῦ πρακτικωτάτου καὶ θεωρητικωτάτου,
καὶ τῆ κατ' ἀμφω φιλοσοφία λαμπρῶς ὑπερβαλόν-
τος καὶ τοὺς νῦν ὁμοῦ καὶ τοὺς πάποτε· Μηδὲν τι
συνόλες τῶν γηίνων καὶ ὑλιδῶν παρηγγύησεν ἀνα-
ματτεσθαι· εἰ μὲν δὲ πως καὶ ἐναπολείπειται οἱ ἀνα-
πολούμενον, ἀποβαλεῖν τὸ τάχος καὶ διακρούσασθαι
(τοῦτο γὰρ τῆς τῶν χθονιωτέρων φαντασίας καὶ πά-
θος καὶ σύστασις, καὶ τῆς κατ' αὐτὴν ἐνεργείας
τοῦ· αὐθις διάλυσις)· μόνον δὲ φαντάζεσθαι τὰ ὑπὲρ
ἡμᾶς, κἀκείνα ὄντα δοξάζειν ὡς ἐκείπτωτα,
κἀκείνων ἐξαργῶν τὴν διάνοισιν, κἀκείνων ἐπιστηρί-
ζεσθαι· ἐν ὅπως ἐκ τοῦ δυνάμει νοῦν περηνέαι
ἐνεργεία ταύτη νοῦν ἀποφῆναι· τὸν δ' αὖ ἐντελε-
χία νοῦν ἐνεργέστερον μακρῶ καὶ θεϊότερον, ὡς τὸν
νοητὸν, ἀμείσως ἀντικαθίστασθαι, μὴ δὲ τινι τῶν
ὑποδειστέρων δυνάμειν κατασπώμενον, τὰς δ' ὑπ'
αὐτῶ πάσας ἀνέγροντα, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἔλκοντα,
καὶ δ' αὐτοῦ καὶ σὺν αὐτῶ πρὸς Θεὸν μεταφέροντα.

mediate susciperet, efficaciorum multo atque diviniorem, utpote intellectualem, neque ulli interiorum facultatum obnoxium, sed has omnes elevantem atque trahentem ad se, et per se ac secum trans-

ferentem ad Deum.

λθ. Καὶ ταυτὰ μὲν ὁ καλὸς γέρον ὑπέθεκε νοῦ-

tias, quæque his subjectæ sunt spectantque ad
tertiam deterioremque hominis partem, parti sub-
jiciat meliori atque ad diviniora transferat.

37. Atque hic fortasse mirabitur aliquis, quo-
modo perfectum jam virum docere præsumpserit
senex, et jam summum perficere adhuc magis;
etenim per seipsum magnus erat Joannes utpote
plenus sapientia, ornatus virtute et utrinque
venerabilis quam qui maxime. Verumtamen adjici
semper aliquid potest ad bonum, et perfecto per-
fectius, præclaro præclarius invenitur. Non igitur
incongruum fuit quod simplex hic senex, ignarus
præteritorum (ut qui ea nec scrutatus erat for-
tasse nec scire curaverat) instituerit eum, velut ex
imperfectioribus aliquem, paulatim ad virtutis per-
fectionem inducendo. Castigat itaque sensus ejus,
ut assuescat neque superfluum videre quidpiam,
nec deliciosum audire, nisi Dei vel rerum divina-
rum causa, neque gulæ aliquid indulgere per gu-
stum voluptatis ergo: sed solum comedere quod
ad tuendam vitam sit satis, memorem antiquæ
transgressionis, et quomodo per gulam maximis
bonis olim exciderimus; cogitantem etiam sinceram
aliterius vitæ delicias ineffabilesque voluptates.
Vetabat quoque vel manum extendere inconside-
rate vel aliquid molle contingere, præ oculis ha-
bentem ruinam protoplastorum ex audaciori con-
tactu natalam. Florum deinde atque unguentorum odores jubebat ablegare, sola mente semper olfa-

38. Et hæc quidem circa sensus eorumque or-
gana venerabilis ille senex et philosophiæ practi-
cæ scientissimus docebat discipulum ad omnia
obsequentissimum, et dum summam ignorantiam
simulat, actionis æque ac speculationis perfectio-
nem sedula meditatione consecutum sapientissime
docebat. Quæ autem circa phantasiam phantasiæ-
que obnoxias animi passiones præcipiebat, qualia
demum erant? Vere admiranda, quæque ut expli-
cari possint, egeant ipsa magni illius viri lingua,
utpote in praxi ac theoria summi, in eaque quæ
ex his duobus exsurgit philosophia præcellentis
manifeste cunctis, qui eo tempore aut etiam ali-
quando exstiterunt. Imperabat scilicet, terrenarum
atque materialium rerum nulli omnino adverteret
animus, siquid vero ejusmodi reliquum ei esset,
id continuo enectum ejiceret atque exturbaret (in
hoc enim consistit passio phantasiæ, circa res ma-
gis terrenas versantis, et hoc virtutem eidem ad-
versantem dissolvit), sola autem ea cogitando vol-
veret, quæ supra nos sunt et quæ vere subsistunt,
ut quæ excidere nequeant, magni faceret: ad ea
sola mentem attollere, ad ea conniti jubebat: ut
qui per virtutem factus esse spiritus videbatur,
ipsam quoque operationem spiritualem monstra-
ret animumque ad perfectionem evectum imme-
diate susciperet, efficaciorum multo atque diviniorem, utpote intellectualem, neque ulli interiorum
facultatum obnoxium, sed has omnes elevantem atque trahentem ad se, et per se ac secum trans-

39. Talia venerandus ille senex prudenter atque

eordate suggererat injungebatque suo per gratiam filio, licet sapientia cano et prudentia seni, qui alioqui etiam a puero virtutem sibi veluti collataneam et ubique familiarem habuerat. Insuper, ne se omnino aliquid esse putaret seque propter eloquentiæ cultum extolleret, vetabat illius ullam sive magnam sive parvam rationem habere, sed foras excludere simul ac semel quidquid didicerat externum atque ipsam etiam memoriam quantum posset eliminare jubebat: neque solum non permittebat aliquid numerose componere, vel encomiis historiisve scribendis vacare, sed neque epistolam mittere notorum alicui. Scio equidem hæc spiritualia parvi facienda ab imperitis, quasi qui de mysteriis disciplinæ arcanæ loquor apud nondum initiatos; eo quod non sint apti ad cognoscendum, quantum habeat voluptatem, quantum que faciat animum dilatari perfecta expressio cogitationum suarum et conceptuum, mentis accurata manifestatio, Sed quid dicerent illi, quando audirent quod etiam præscribatur silentium et omnimoda linguæ compressio imperetur, ita ut nec gry proferre discipulus sudeat, nisi cum a magistro jussus ex divinis libris aliquid legerit ad Deum propitiandum confitendumque?

40. Quid vero innocens ille et Deo tota mente affixus, cujus cor rectitudinem semper dilexit, quomodo in istis se habet? Num labascit, tantum pondus præceptorum dedignans? aut sublevari petit, ne scilicet in principio prægravatus succumbat? Longe istud a Joanne. Libenter cuncta in humeros suscipit, et viam hanc quæ ducit ad Deum generose ingreditur, seu potius ad vitæ monasticæ stadium alacriter percurrendum exiit, et non solum ad quintuplum, sed ab decies millicuplum certamen inungitur. Sed forte suscepit generose, quod non tulit fortiter; aut ingressus intrepide, non certavit constanter? Absit hoc omnino, absit. Non tamen velut victor aliquis in Olympiacis, Nemeis, vel Isthmicis viliter coronatus apparuit, aut ut unus eorum qui in Panathenæis prævaluerunt corona oleagina magnifice reinctus comas, aut pineam quatiens, eoque vehementer intumescens, vel sacris quibusdam pomis (profanis potius dixerim) gloriosus, ridentibus quidem illum sapientioribus, pueris vero applaudentibus et succinentibus in scena theatris; aut sicuti sors tulerit inunctus et brevi admodum tempore laudatus, idque solis fositan promiscuæ conditionis turbis ac vili plebecula: sed exiit cœlitus coronatus, angelis et angelicis hominibus cum admiratione circumstipantibus, spectaculum vere factus, ut loquitur Paulus²², et angelis et hominibus, visibilemque atque invisibilem naturam obstupesciens.

²² I Cor iv, 9.

(17) Festus: » Pentathlum antiqui quinquertium dixerunt: id autem genus exercitationis ex

A νεῦως καὶ ἐπίσκηψεν ἐμβριθῶς τῷ κατὰ χεῖρα κρ. τῷ πολὺ μὲν τὴν σοφίαν καὶ πρῆσβυτή τὴν φησίν· εἰ καὶ ἄλλως ἐκ παιδὸς σύντροφον εἶχε τὸ ἀρετὴν καὶ δι' ὅλου συνδίατον. Προσεπιτούτοις, μὴ τί πως οἴεσθαι τοπαράπαν τυγχάνειν, ἢ γοῦν τῶν ἐκ τῆς τῶν λόγων ὑπερφέρειν παιδείσως, μέγα τι ἢ μικρὸν μὴ φρονεῖν ἐπὶ λόγοις τὸ σύνολον, ἀλλ' ἐποθέσθαι καθάπαξ λόγον τὸν θύραθεν, καὶ πάντα τρόπον ἀποπέμπεσθαι τοῦτον τῆς μνήμης· καὶ οὐχ ὅπως λόγους πλατυκῶς [πλατυκῶς] συντιθέναι, καὶ ἰγλωμίους ἢ καὶ ἱστορίας ἐπιχειρεῖν, ἀλλ' οὐδὲ τῶν συνήθων ἐπιστέλλειν τινί. Οἶδα μὲν οὖν ὡς μικρὰ ταῦτα νομισθίεν τοῖς ἀμνήτοις τῇ λογικῇ καὶ τὰ τῆς παιδείας ἀτελέστοις οὕτωςί πως ἔρεθι δρῶναι, ἔθεν καὶ οὐχ ἱκανοὶς διαγῶναι οἶον τῶν ἡδονῶν ἔχει καὶ ὅποιον τῆς καρδίας ἐπιπέτῃ πλατυσμένον ἢ τῶν διανοημάτων εἰστοχοῖς ἐκφρασεὶς καὶ τῶν νομάτων ἀκριβῆς ἀνεκαλυψίς· ἀλλὰ τί ὅν οἱ τοιοῦτοι καὶ φαῖν ἀκούσαντες, ὡς καὶ σιωπῆν ἐπισκῆψει, καὶ τελείαν τῆς γλώττης κατοχὴν ἐπιτάξειεν, ἢ μὴδε γρῦ, τὸ τοῦ λόγου, τολμᾶν φθίγγισθαι. ἔκτε εἰ μὴ πρὸς αὐτὸν προσκαττόμενος τῶν θειότερων ἀναγγέλοιτό τινα βίβλων πρὸς ἐξίλασμον Θεοῦ καὶ ἀνομιολόγησιν;

μ'. Τί τοίνυν ὁ πρᾶυς; τί τοίνυν ὁ ἀκακος καὶ τῷ Θεῷ διόλου κολλώπηνος, οὐπὲρ εὐθύτητας ἠγάπησεν ἢ καρδία, πῶς ἐπὶ τοῦτοις διατίθεται; Μὴν ὀκλείζει τῷ τοσούτῳ βάρει δυσανακασχθήσας τῶν ἐντολῶν; ἢ μὴν ἐπιλαφρῆσαι ζητεῖ, ὡς ἂν μὴ ἐκ πρώτης βαρηθείς ἀναπέσῃ; Πολλοὺ γὰρ καὶ δεῖ· εὐθύμως καὶ γὰρ τῆς ἐντολᾶς ἐπωμιζέται, καὶ γενναίως τὴν πρὸς Θεὸν ταύτην ἀγούσαν εἰσαισιν, εὐθαρσῶς δὲ μᾶλλον εἰπεῖν πρὸς τὸ τῆς μοναδικῆς στάδιον ἀποδύεται, καὶ οὐχ ὅτι γὰρ εἰς πένταθλον ἐπαλείφεται, ἀλλ' ἀληθῶς εἰπεῖν εἰς μυριάθλον (17). Ἄρ' οὖν ὑποδέχεται μὲν θαρσαλέως, οὐ φέρει δὲ καρτερῶς· ἢ εἰσαισιν μὲν ἀποπέσῃ, οὐ στεῆρῶς δὲ ἐπαγωνίζεται; Οὐκ ἔστι τοῦτο εἰπεῖν, οὐκ ἔστιν. Ἀμέλει τοι καὶ οὐχ ὡς Ὀλυμπιάσιν, ἢ ἐν Νεμέαι, ἢ Ἰσθμοὶ νενικηκῶς στεφανίτης μικροπρεπῆς ἀναδεικνύται, ἢ καὶ τῶν τις κεκρατηκότων τὰ ἰσναθήνια στεφάνῳ τάχα τῷ ἐκ κοτίνης μέγα κομῶν ἢ ἀνασοδῶν τὸν ἐκ πίτους καὶ τὰ μέγιστα ἐπιβρενθυόμενος, ἢ γοῦν ἱεροῖς τισι μάλοισ, μᾶλλον δ' ἀνιέροις περιθρυλλούμενος, ὑπὸ μὲν νουνεχεστέρων οὐχ ἤττον ἐμπαιζόμενος ἢ θριαμβευόμενος, ὑπὸ δὲ παιδισκαρίων περιδοόμενος, καὶ τοῖς ἐκ τῆς σκηνῆς συριττόμενος ἢ καὶ τῷ ἐκ τῆς μοίρας ἀηλιμμένος, καὶ βραχὺ τῷ χρόνῳ περιελαλούμενος, μόνους γὰρ τάχα τοῖς τῆς χυδαίας τύχης καὶ σύρφακος· ἀλλ' ἔξεισι στεφανίτης οὐράνιος, ἀγγέλοις τε καὶ ἰσαγγέλοις ἀνδράσι περιστοιχιζόμενος τε καὶ θαυμάζόμενος, θίατρον ἀληθῶς καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, γινόμενος· ἐκπλήττων δηλονότι καὶ τὴν ὁρατὴν φύσιν καὶ τὴν ἀόρατον.

his quinque artibus constabat, Jactu disci, cursu, saltu, jaculatione, luctatione.»

μα'. Ἄλλ' ἐπεὶ γούν ἐπὶ πᾶσιν οὕτωςί τελειον ὁ Α
 ἐμβριθῆς ἐκεῖνος ἐπιστάτης διέγνωκε, τὴν ταπει-
 νωσιν ὑψηλὸν, τὴν ὑπακοὴν εὐεικτον, τῆς ἀρετῆς
 ἐργάτην ἀκαταγώνιστον, καὶ καθάπαξ τοῖς ὄλοις
 ἀποδεικνύειν ἄλλου τρόπον ἀπειράσασθαι ἔσκε-
 πται, καὶ ἑτέρως δοκιμάσαι τοῦτον βεβούλευται, ἵνα
 πως εἰδέη, καὶ τοῖς γνωστοῖς καὶ συνήθεσιν ὅπως
 αὐτὸ μέτριον τηρῆσαι δυναθῆῃ καὶ ἄτυρον. Ὅτι
 τοῖνυν συχνὰς σπυρίδας συναγωγῶν, τὰς μὲν ἔγχε-
 ρίζει, τὰς δ' ἐπωμίζει, εἰς Δαμασκὸν πάσας εἰπὼν,
 ἔαθου, μετακάμισον, καὶ τοσούτου γε ἐκάστην ἀπο-
 κήρυξον, ὑπερεκτιμᾷ δὲ τὰ εὐτελῆ ἐξοπλήθεις, δο-
 κιμάζων καὶ τούτω τὴν μαθητὴν, καὶ πρὸς τελείαν
 γυμνάζων τοῦτον ὑπακοῆν. Τί τοῖνυν ὁ τὴν ἀρετὴν
 ἀκρος, τὴν δ' ὑπακοὴν ἀπαράμιλλος; Ἄρ' ἀναβαλ-
 λεται; μὴν ἀποδυσπετεῖ; ἢ τίνα γούν δυσαραιστίας
 ἔμφρασιν ὑποδείκνυται, ὡς τις αὐτὸν οὐχ ὅτι τῶν κατ'
 αὐτὸν μεγίστων τὰ βεῖα καὶ μεγάλων τὰνθρώπινα,
 ἀλλὰ καὶ τῶν θατέρω ὀποτέρω γε τούτων καὶ φαίης
 ἐπιφανῶν; Καὶ πῶς; Ὡς ἐπ' εὐεργεσία καλούμενος,
 προθύμως ἄγαν ἐξήει, καὶ σὺν σπουδῇ τῆς ἰσοπο-
 ρίας ἤψατο, ὡς αὐτὸν εἰ πρὸς λαμπρὸν ἀπήγετο τὴν
 ἀνάδειξιν, καὶ εἰς θρίαμβον μετακαλεῖτο παγκό-
 σμιον. Ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰσῆει τὴν Δαμασκὸν, πνι-
 χρὸς, πιναρὸς, μηδενὸς ἐκ τῆς ἀναβολῆς ἀξίος, ὁ
 τῶς πλείστου τοῖς πᾶσι καὶ τιμώμενος καὶ περι-
 βλεπόμενος, καὶ παρὰ τὴν ἀγορᾶν γίνετο, ἐγκαλ-
 λωπίσματι καθαπερὶ περιτιθέμενος τὰς σπυρίδας,
 ἀπεμπολεῖν τε ἀνεβόησε, καὶ ὅσπου γε ἀποδίδωσιν
 ἐκάστην προσεπέδωλυσεν ἦν δὲ, ὡς ἐκ τοῦ συν-
 ἠθους πᾶς τις αὐτῶν ἐγχωρίων ἐπέρισε, πλείον τὸ
 τιμήμα καθ' ὑπερβολὴν ἀκαίτων χλεύης τοῖς πα-
 ρατυχοῦσιν ἀρορμῇ καὶ γέλωτος γίνετο. Ὁ μὲν οὖν,
 τί ληρεῖς, ἔφρασκον, ἀνθρώπε; ὁ δὲ, Παραπαίεις,
 καὶ τὰς φρένας ἐγχεύομαι ἄλλος δ' ἄλλο τι ἐπιστώ-
 θασεν ἄλλοθεν ἔνιοι δὲ οἱ καὶ κονδύλους ἐνέτεινον,
 καὶ κατὰ κόρρησ ἐνέπαιζον, εἰωθὸς ὅν τοῖς ἀγοραίοις
 οὗτο καὶ ξυγκλυσὶ τῶν εὐθεσιτέρων κατειρωνεύε-
 σθαι, καταμωκάσθαι τε τῶν σπατατημένων τὸ
 φρόνημα, καὶ τῶν οὕτω λεγομένων κρονελήρων, τῶν
 παρασεσαλυμένων δηλαδὴ κατεπαίρεσθαι, τῷ τε
 τῆς ψυχῆς ἀλογωτέρω ἐπειδιαχρῆσθαι σφισι, καὶ οὐχ
 ὅτι γε μυσὶ καὶ νεύροις ἐκλύεσθαι καὶ ἀτακτὰ πως
 ἐπικαγχάζειν, ὡς ἀπονεῖν καὶ δάκρυα ἄλλ' ἐπα-
 ριέναι τούτοις καὶ χεῖρας, καὶ ραπίζειν ἀνέτως,
 καὶ ἀπλῶς τὴν ἀποτυχίαν διαπαίζειν τῆς φύσεως ἢ
 τὴν τῆς διοργανώσεως, εἶγε δὲ καὶ τούτο. τύχοι συμ-
 πεσόν, ἀμβλωσιν.

μβ'. Ἐφ' ἱκανὸν μὲν οὖν ὁ σπουδαιότατος ἐνεπαί-
 ζετο, καὶ ὁ τὰ πάντα κόσμιος ἔνθεν κάκειθεν διω-
 θεῖτό τε καὶ ἀπωθεῖτο καὶ παραλόγως ὠστίζετο,
 μᾶλλον δ' αὐτὸς τὸν ἀόρατον ἐμάστιζε δυσμενῆ ὁ
 μὲν γὰρ τοῦ Ἀσιπτότου τραχηλιάσας ἔλεινῶς πέ-
 πτωκεν ὁ δ' οὕτωςί μετριάσας καὶ εἰς τοσόνδε τα-
 πεινώσας αὐτὸν εἰς οὐρανοὺς αὐτοὺς πέφθακε, θαῦμα
 καὶ αὐτοῖς ἀγγέλοις γενόμενος. Ἄλλ' ὅψι δὴ ποτε
 τῶν παλαιῶν εἰκετῶν, ἐνιδῶν τούτω περιεργότερον,
 καὶ τὰς θύεις ἐρείσας ἐπιμενότερον, τοῦτον ἐκεῖνον

41. Cum ergo gravis ille magister cognovit Joannem humilitate sublimem, obedientia morigerum, virtutis exercitatione infatigabilem, omnique ex parte probatum, advenit modum alium quo eum tentaret: aliter enim adhuc probandum censuit, ut videret, utrum et quomodo etiam inter notos familiaresque posset eandem modestiæ mediocritatem tenere. Sportulas itaque multas colligens, easque partim humeris ejus imponens, partim in manus tradens, Damascus ferre omnes jussit: Tanto, inquiens, venales offeres,—idque aucto immodice rerum tam vilium pretio, ut vel sic experiretur discipulum suum atque ad consummatam obedientiam exerceret. Quid porro Joannes, virtute summus, obedientia incomparabilis? An cunctatus est vel affectus tædio, aut aliquod displicentis signum ostendit, ut alius forsan faceret minus quam ille in rebus divinis humanisque magnus, aut etiam alterutris duntaxat illustris? Quomodo autem? Tanquam vocatus ad beneficium recipiendum exivit quam promptissime, et magno cum studio in viam se dedit, velut si mitteretur ad illustrem sui ostentationem atque ad triumphum pulcherrimum invitaretur. Ingressus vero Damascus, pauper, obsoletus et quantum ex habitu dignosci poterat, omnino contemptibilis, qui pridem ab omnibus honorabatur et circumspiciebatur, mox ut forum intravit, sportis tanquam ornamento insigni circumcinctus, convocavit turbam, et quanti venderet singulas indicavit: erat autem, quemadmodum incolarum quilibet judicabant, præter morem exorbitans pretium, cujus petitio advenientibus omnibus risus et cachinni occasione præbebat. Igitur, Quid deliras? o homo, inquietabat unus: alius, Nugaris et mente captus videris; tertius aliud quidpiam ei objiciebat; nec deerant qui colaphos ei infligerent, aut in faciem cæderent; quemadmodum fieri assolet in promiscua fori plebe, ut rideantur stolidi, et cerebro læsi ludibrio habeantur. Ita contra jam pridem stultos atque deliros insurgitur passim; et judicii imbecillitas, naturali nervorum musculorumque dissolutioni imputanda, tribuitur ipsis sæpe cum risu tam effuso, ut lacrymæ ab oculis exprimantur: quin etiam contingit ut talibus injiciantur manus, raptenturque inclementer, et ludibrium de se præbeat naturalis organizationis infelicitas, vel cæcutientium oculorum caligo, si hæc quoque eis acciderit.

42. Ludificabatur ergo satis diu vir gravissimus, et qui per omnia decorus erat, impellebatur hinc inde ac repellebatur, et præter rationem cædebat, seu potius cædebat ipse hostem invisibilem: hic enim contra Dominum extollendo cervicem miserabiliter corruit, ipse vero sic modeste humiliterque se gerens, usque in cælum extollebatur, factus etiam angelis admirabilis. Tandem vero antiquorum ejus famulorum quispiam, curiosius eum intuitus, et oculis in eundem constanter de-

figens, cognovit ipsum esse, cujus famulatio fuerat ascriptus. Mox autem in mentem recurrerunt opes et gloria viri pristina, fors etiam benignitas ac mansuetudo erga famulos observabatur animo; eumque egere reapse suspicabatur, ei, qui in adversam, ut aiunt, fortunam impegerat, bene velle incipiebat. Bonus ergo ille famulus, bona etiam cogitans (solent enim dominis suis, ut dicitur, servi esse similes) indiscriminatim numeravit, quantum pro sportis exigebatur: et veluti de contractu sibi gratulatus, a negotio importuno eum subtraxit, qui ut procul a curis sæcularibus viveret, negotia omnia abdicaverat. Sic qui antea plurimis stipabatur equitibus, nunc solus Damasco egrediens, retro unde venerat rediit: neque enim regressus fuisset, nisi mandato expleto, quamvis contigisset ei immorari diutius: et potius circuisset tota vita sua inter ludibria exprobrantium, quod viles reculas tam charo exponeret, quam Patris sui spiritualis præceptum non esset exsecutus: rediit autem tropæis gravis, quæ superbo hosti generose obluctando detraxerat.

43. Sed excipit nos aliud, non dixerim de peccato tropæum, verum ex parva quadam occasione ne ingens facinus. Beato viro vicini habitabant fratres duo, fraterna inter se charitate conjuncti; nec enim minus sibi conjungebantur spiritus eorum ex propositi similitudine quam corpora ex natura. Horum alter sublatus e vivis alterum pene mortuum reliquit: nam is calamitate ista prorsus victus, non admittebat consolatores, non recipiebat hortatores; sed cuicunque rationi aures penitus ocluserat. Post alios ergo plures, ad eum quoque accessit illa compassione plenissima anima, Joannes, vultu hilaris, sermone suavis, et utroque venerabilis, conabaturque mœrorem eximere. Quid autem non excogitavit quo ejus animum ad se revocaret? quid non contulit ex sacris Scripturis quo passionem consolando leniret? Omnem, uti dicitur, lapidem movit; sed nihilo plus proficiebat, quam statuæ colloquens vel adamantem terens. Tandem tamen (nam etiam gutta cadens assidue petram excavat) rediit utcumque ad sese monachus, sibi que ac sensui restitutus, Siquidem. inquit, consolari me velis, age, compone melos aliquod, quod memetipsum succinendo dolores infortunii mei leniam, qui in animam meam incurrentes, intellectum conturbant et cor meum quodammodo depascuntur.

44. Cui Joannes, Et qua, inquit, ratione fieri poterit, ut Patris mandatum transgrediar, absolute jubentis abstinere a quocunque ejusmodi cogitatu vel opere? Levis, respondet alter, hæc inobedientiæ culpa, respectu utilitatis e converso provenientis: animam enim mœrentem consolaberis seu potius retinebis deficientem, ætne jam egressam

ἄγνωκον εἶναι, οὗ τῶς τοῖς προσκόλοις συντέτακτο. Παραυτὰ γοῦν καὶ πλοῦτου ἀνεμιμηθήσαστε, καὶ δόξαν ἀνελογίζετο, τάχα δ' ἂν καὶ τὴν πρὸς τὸ εὐαγλικὸν εὐμένει· αὐτοῦ καὶ γαλήνιον παρειστεύκλει τὴν λογισμῶν, καὶ χρῆναι πάντως ἐπελογίζετο καὶ ἐπινοῖα γε, ὃ φασί, περιτυχόντι τῷ δαίμονι εὐνοεῖν. Χρηστὸν γοῦν οὕτως ὁ χρηστὸς ἐκεῖνος τοῖς τρόποις οὐκ ἔστιν ἐπινοήεις (εἴθε καὶ γὰρ τοῖς ἀρχουσιν, ὡς φασί, συνεξομοιοῦσθαι τὸ ὑποχείριον) ἀδιακρίτως ὅπως ἐπὶ ταῖς σπυρίσιν ἀπετίετο καταβαλόμενος, καὶ ἐπευχριστήσας ὡσπερ τοῦ συναλλόγηματος, μέλις ἀπήλλαξε πραγμάτων τὸν ὑπὲρ τοῦ ἀπραγμόως ζῆσαι πλείστα πάντων τῶν πραγμάτων ἀποβαλόμενος. Καὶ γοῦν ὁ πρὸς τοὺς πλείστοις ὅτι τοῖς ἰκπότης παραπεμπόμενος, μονώτατος τὴν δάμνασεν ἐξῶν, παλίνορος βαδίζων ἀνέστειξεν· οὐδὲ γὰρ ἂν ἐπινοήθη μὴ τὸ κατ' ἐντολὴν ἐκπλήσας, κἄν οὕτω γε τυχόν εἰς μακρὸν ἄγαν ὑπερημέρησε· θάπτον γὰρ ἂν περιωὴν καὶ παιζόμενος οὕτως πολλοῦ τὰ φανότατα ἐκτιθέμενος τὴν ζωὴν ἐξεμέτρησεν, ἢ τοῦ πνευματικοῦ Πατρὸς ἀτελῆ παρήκε τὴν ἐντολὴν· πλὴν ἀλλ' ἐπινοήκε τροπαιοφόρος καὶ ὑπέροφρον γενναίως κατακαλαίσας ἀντίπαλον.

μγ'. Ἄλλ' ἐκδέχεται ἡμᾶς ἕτερον, οὐκ ἂν εἴποιμι ἀποπτόματος τρόποιον, ἀλλ' ἐκ μικροῦ τινος τοῦ συμβάματος μέγα λίαν ἀρίστευμα. Μοναχῶ τινε τῷ μακαρίῳ μὲν ἀγχιθύρω ἐτυγχανέτην ὄντι, ἀδελφῶ δὲ ἦσαν ἀλλήλοισιν, καὶ ἐφρονεῖτην ἀδελφικὰ· οὐχ ἦττον γὰρ ἐκ προαιρέσεως συνεπίεστην τῷ πνεύματι ἢ τοῖς σώμασιν ἀπὸ φύσεως. Τούτων ἄτερος ἐξ ἀνθρώπων γινόμενος, μικροῦ νεκρὸν κατέλιπε θάτερον· τῇ γὰρ συμφορᾷ κατὰκρας ἐκεῖνος ἐαλωκῶς παρακλήτορας οὐ προσέτο, πάριναίτας οὐ παρεδέχετο, καθάπαξ δὲ πρὸς πάντα λόγον τὴν ἀκοὴν ἀποκέλευστο. Ἄλλὰ πρόσεισι τούτῳ μετὰ συχνοῦς ἄλλου καὶ ἡ συμπαθειστάτη ψυχῇ, ὃ γλυκὺς Ἰωάννης, ὃ καὶ τὴν ὄψιν ἠδύς, καὶ τὸν λόγον πραγῶς, καὶ ἐπιεικῶς αἰδέσιμος κατ' ἀμφοτέρα, καὶ δὴ ἐπιπράτο τῆς ἀκηδίας ἀναλαμβάνειν, τί μὲν μὴ ἀνευρίσκων παρ' ἑαυτοῦ ἰκανὸν παρακαλέσαι ψυχὴν; τί δὲ μὴ παρὰ τῶν Γραφῶν ἐπισυνείρων πρὸς τὸ κατασχεῖν τὸ κῆθος παραμυθήσασθαι; Πάντα κάλων, ὃ φασίν, ἐπὶ τὸ ἀνύσαι κεκίνακεν· ἀλλ' ἦν ὡσπερ ἀνδριάντι προσομιλῶν ἢ περιζῆϊον ἀδάμαντα· Ἄναθήφει μόνος ὁ μοναχὸς (κοιλαινὴ γὰρ ἐνδελειχῆς καὶ πέτραν ῥακίς), καὶ ἐν ἑαυτῷ γίνεται, καὶ εἰς συναίσθησιν, φασί, καὶ καὶ γοῦν, Ἐἴ με βούλει παρακληθῆσιν, ἔρχεται· εὐθυμότερον ἐθέλεις θεάσασθαι, ἄγε σύνθεσις τι, καὶ μελωδῆσον, ἢ περ ἂν ἑμαυτὸν καταπέδων τὰ ἐκ τῆς συμφορᾶς πάθη κοιμίζοιμι, ἄττα μοι τὴν ψυχὴν ἐκβαίνει, καὶ δεινῶς ταράττει τὸν λογισμὸν, καὶ τὴν καρδίαν ὡσπερ καταδαρδάπτει μου.

μδ'. Καὶ ὅς, Καὶ πῶς ἂν τὴν πατρικὴν ἐντολὴν περιείδοιμι, ἀπαξάπλῶς ἐπισκέψασαν ἀποστρέφασθαι ἅπαν γε τοιοῦτον καὶ μελέτημα καὶ ἐνέργημα; Ὁ δὲ, Μικρὸν ἴσθι τὸ τῆς παρακοῆς ταύτης ἀμπλακμα πρὸς τὸ ἐκ τῆς ὑπακοῆς τῆσδε κατόρθωμα· ψυχὴν οὐκ ὀδυνωμένην παρακαλέσεις, ἢ μάλλον ἐκλείπουσαν ἐφέξεις, καὶ μικροῦ δαῖν ἀποίχοιμένῳ

συντηρήσεις, ἣ καὶ ἱπανασώσεις τῷ σώματι. Ὁ δὲ Ἰωάννης καὶ αὖθις ἀνένευε, καὶ αὖθις αὐτὴν ἐντολήν προσβάλλετο · ὁ δὲ πολὺς καὶ πάλιν ἐνέκειτο, καὶ φορτικώτερος ὑπετίθετο, λιπαρῶν, ἀναγκάζων, μελίσσων, ἐκβιαζόμενος, τί μὲν οὐ λέγων, τί δὲ μὴ πράττων τῶν ὅσα δυσωπεῖν οἶδεν ἄνθρωπον ; ἀκριβιστάτην ἐν ἑαυτῷ τὴν τῶν Λιτῶν (18) εἰκόνα διετύπου · καὶ ὁποίας ὁ προσωποποιήσας ταύτας ἐνέγραψε, τοιαύτας ἐκεῖνος ἀντικρὺς ἐξεκόνιξεν · εἶπέ τις ἄν, εἰ παρήτυχεν, ὡς ἄριστος ὄντως τῶν τῆς ῥαφιδίας οὗτος ὑποκριτής. Ὁ δ' ἀκαμπῆς καὶ οὕτως ἦν, καὶ ἀνένδοτος διέμενεν εἰς τὸ παντελές, τῆς ἐντολῆς αἰὲ μνημιένος καὶ προτεινῶν διαπαντός εἰς παραίτησιν, καὶ μὴ ἄν γε τῷ τρόπῳ ἀπισχυριζόμενος ἀθετήσαι, ὡς ἐνθένδε τὴν σωτηρίαν ἀπικδεχόμενος. Καὶ ὁς, ἐκφρων μὲν ἄλλως τῷ πάθει γενόμενος, ἐπὶ δὲ τῷ ζετουμένῳ καὶ λίαν ἐμφρόνως διασκεπτόμενος, νουνεχῶς ἀπατών καὶ ν' διομιλῶν συνειτώατα, Ὑφρέξεις, φαίη, τῆς ἐμῆς ἀκηδίας ἐν καιρῷ κρίσεως τὸ κατὰ κρίμα · οἶσθα δὲ ὅποσα τοὺς ἀκηδιῶντας οἱ Πατέρες καταδικάζουσιν · οὐδὲν γὰρ τῶν ὅσα πλάζεται παρ' ἀνθρώποις ἱκανὸν τυγχάνει μοι πρὸς παρακλήσιν, οὐκ ἐντευξίς. οὐχ ὑποθήκη, οὐ προστάτων πατήρ, οὐ παραμυθούμενος ἐπιτήδειος, οὐ φίλος ὁράμενος, οὐ συγγενῆς ἐπιστάμενος, συνελών εἶπω τῶν ἀπάντων οὐδὲν · πάντα γὰρ ἐξίστη ἀπέστραμμαι, πάλαι μὲν ἀποταξάμενος, νυνὶ δ' ἀληθῶς βδελυξάμενος. Ἄγε γοῦν, Πάτερ σεβάσμιε, διὰ λόγου μοι προσενέγκαι φάρμακον τῇ δεμιωτάτῃ σου γραφίδι · ἐμπλαστρὸν τινα θεραπευτικὴν ἐπισκέψασον, ἣτις ἀνακαλιέσται πρὸς ὑγίειαν, καὶ μοι τὴν ψυχὴν παρακαθέξει τῷ σώματι, λειποθυμοῦντι, καὶ μικροῦ θείν ἐν ῥίσιν αὐτὴν φέροντι, καὶ ὡσπερ ἐξαποπνέοντι. Ἴσθι γάρ, ἴσθι ὡς ἐν ἀπορρήτῳ τὰ τοῦ πράγματος κρίσεται, καὶ οὐδοπωσοῦν ποτε φωραθεῖς τῷ γέροντι · διὰ γὰρ φροντιδος ἄν ἔχοιμι, καὶ προορώμενος αἰεὶ, περικαλύπτωμι τὸ συντεθεὶν καὶ συστέλλωμι.

μή. Πείθει τούτοις τὸν συμπαθῆ, μελίσσει τὸν οἰκθον εὐεικτον, ἐφέλκεται πρὸς ὃ καὶ βεβοῦληται τοῖς πᾶσι τὸ γε εἰς αὐτὸν ἤκον εὐέντευκτόν τε καὶ εὐμετάφορον. Συντίθησι τοῖσιν τροπάριον (19), οὕτω γὰρ ταχθέν ἐκείνῳ τὰ τοιαῦτα καλεῖν, οὐκ ἄλλως δέον εἰπεῖν · τροπάριον, οὐ πολύστιχον μὲν, πολυδύναμον δὲ · ὁ δὲ καὶ ἐμμελίστατα μελωθεῖ, τὴν πρώτην ὄντως ἀρομοίαν ἀρμωσάμενος · (βούλει πυθέσθαι) καὶ ὁ, Πάντα ματαιότης τὰ ἀνθρώπινα, ὅσα οὐχ ὑπάρχει μετὰ θάνατον, οὐ παραμένει ὁ πλοῦτος, οὐ συνοδεύει ἡ δόξα · ἐπιθῶν γὰρ ὁ θάνατος, ταῦτα

(18) Litas, id est, preces primas in dearum numerum retulit Homerus, cujus etiam poemata distinguuntur in *Rhapsodias*, quas Latine *libros* dicimus.

(19) De *tropariis*, quæ Latine *versiculos* vocare possis, ita scribit Zonaras ad Canonem anastasiimum Damasceni, *Τροπάρια* λέγονται, ὡς πρὸς τοὺς ἱρμούς τρεπόμενα, καὶ τὴν ἀναφράν τοῦ μέλους πρὸς ἐκείνους ποιούμενα, ἣ καὶ ὡς τρέποντα τὴν φωνὴν τῶν ἀδόντων πρὸς τὸ μέλος καὶ τὸν ῥυθμὸν τῶν ἱρμῶν · εἰ μὴ γὰρ πρὸς ἐκείνους ὁ τῶν αὐτῶ

A conservabis vel etiam corpori suo restitues. Abnuebat nihilominus Joannes et iterum prætendebat datum sibi præceptum ; nec instabat minus alter, graviterque incumbebatur supplicando, cogendo, blandiendo, nihil non faciendo, quo persuaderi homini posse credebat genuinam ipsarummet Litaniarum seu precum imaginem in se exprimens qualescumque repræsentavit is qui primus deas fecit, tales assimilavit, ut dici posset tanquam ipsemet optimus poematis imitator. Verum adhæc etiam obfirmatus Joannes persistebat immotus, semper memor præcepti, ipsumque in excusationem prætendens, quod nulla ratione posset infringere, quia per illud salvandum se sperabat. Sed alter, et jam ante mentis impos præ dolore, et tunc in unum quod quærebat toto incumbens ingenio, prudenter omnino ac sapienter, Reddenda tibi erit, inquit, in die judicii ratio hujus mei mœoris : scis autem quomodo condemnentur a Patribus, qui mœrentes afficiunt injuria. Quidquid hacenus adhiberi ab hominibus potuit, nihil ad solatium meum valuit, non deprecatio, non pollicitatio, non præcipiens pater, non familiaris consolans, non amicus invisens, non cognatus præsens, ut uno dicam verbo, nihil omnino : omnia enim æqualiter aversor, quæ et jam pridem dimisi et nunc plane abominor. Eia ergo, Pater reverende, stylo tuo elegantissimo applica mihi sermonis pharmacum, velut emplastrum quoddam salutare, quo sanitatem recipiam et anima retineatur in corpore jam deficiente, ipsamque, ut ita dixerim in naribus habente, tantumque non exspirante. Scias autem, et certo scias, fore ut res tota occulta maneat neque unquam ad notitiam senis deferatur: hoc enim mihi curæ imprimis erit, semper provisuro, ut quod compositum fuerit occultum et arcanum habeam.

43. His vincit hominem misericordem, demulcet sua natura flexibilem, et ad quod vult, trahit per se ducibilem. Componit ergo Joannes troparium, sic enim istiusmodi solent nec aliter debent appellari: troparium paucorum versuum, sed multæ energiæ plenum, quod etiam suavissime canit, secundum harmoniæ vere primæ tenorem: estque (si lubet audire) hujusmodi: Humana omnia vanitas, quæ post mortem non existunt. Non permanent opes, non comitatur gloria, subsequens enim mors omnia ista fecit evanescere. Quapropter immortal

ψαλλόντων φθόγγος εὐθύνοιο, οὐκ εὐρυθμον ἔσται τὸ μέλος οὐδὲ ἑναρμόνιον, οὐδὲ μέλος λέγοιο, ἀλλ' ἀπηχῆς καὶ ἀνάρμωστον καὶ ἀρρυθμον φώνημα.

« Troparia dicuntur quia se convertunt ad tractum, et cantus mutationem ad illud faciunt, seu vertunt quodammodo ad tonum modulationemque tractum: nisi enim cum illis concordet tonus, ipsa troparia canentium non dicuntur esse melos, sed confusus, incompositus et inconcinnus clamor ».

jam Christo clamemus : Requiem dona translatis A
hinc illuc, ubi omnium salus est. O quantæ sapien-
tiæ plenæ sunt hæ paucæ syllabæ! paucæ, inquam,
syllabæ respectu amplissimi quem continent sensus:
qualem philosophiæ latitudinem, hoc definitu ac memoratu facile dictum ! Universim ostendit,
planeque demonstrat, et absolute concludit, nihili
faciendam vitam, nihili præsentia hæc æstimanda
esse. Similia dixisset etiam is, qui omnium sapien-
tissimus declaratus est Salomon, et dixisset ei,
quam cælitus adeptus est, sapientiæ consona : dic-
ta autem, ut admiranda, fuissent usum proverbii
sortita, non tamen prorsus consona verbis ejus vitæ
etque dixisset, motus reverentia doni exinde, sicut
ipæ testatur, procedentis, ut taceam passionum
omnium humanarum, potius dixerim irrationabili
B compressionem, Beatus hic certe et vere perfectus
homo fuit, qui sibi omnino conscius erat collateralem
Deo sapientiam non quidem petiisse palam, sed vere
accepisse, etsi non propalaret quomodo eam receperit,
utpote jactantiam oris usquequaque declinans;
quam id tamen verum esset sermone simul et opere
declaran, Prorsus enim aversus a mundo et omni
affectu irrationali superior, atque ut verbo absolvam,
æque faciendo ac speculando philosophari edoctus,
omnia simul contemnebat et nihili faciebat omnia;
quippe qui temporalia et terrena cuncta potius non
esse quam esse credebat; atque illius præcipui boni
duntaxat cupiditate flagrabat, quod supra nos est
atque, ineffabile, et quod universa quæ sunt suam
habent vel accipiunt essentiam.

46. Sed, o repentinum casum ! aut potius, euge
præclaram beati nostri exinde probationem ! qua
manifestius debebat monstrari, quam subditus et
quam promptus esset ad Patris sui spiritualis mandatum,
quantamque obedientiam ei deferret. Carenti præter
expectationem supervenit senex, verba audit, rem
intelligit, indignatur ut contemptus. Ingre-
ditur ergo ira tumens et plenus furore ac veluti
meram bilem spirans: neque intueri eum voluit,
sed plane aversans serioque repellens, vix demum
verbo, eoque acerbitate pleno, dignatur mœrentem:
Ita, o miser, præcepti oblitus es ? Hæcine promisi-
sti ? Hæcine elegisti, quando renuntians mundo,
cogente nemine accessisti ad nos ? Non meministi,
D quot quantisque rejicientibus te, eo forsitan quod
morum tuorum pravitatem intractabilitatemque
introspecterent, solus ego te (quod utinam non fecissem)
susceperim indisciplulum, mea te instructione dignatus ?
non sane in spes ejusmodi ac talem finem non profecto,
per ipsam vitæ, monasticæ regulam: non, per ordinem
illum pulcherrimum quem a principio observarunt,
qui vere solitudinem elegerunt : non, per speciosissimam
clarissimamque nigredinem habitus, venerabili Pachomio
de cælis monstrati; sed utte prout oportet corrigerem,
et omnem qua infiaris

πάντα ἐξηφάνισαι. Διὸ Χριστῷ τῷ ἀθανάτῳ βοήθησον·
Τοὺς μεταστάντας ἐξ ἡμῶν ἀνάπαυσον, ἔνθα πᾶ-
των ἐστὶν ἡ σωτηρία. Ὡ πόσην τοῦτο γέμει φιλοσο-
φίας τὸ βραχυσύλλαβον ! βραχυσύλλαβον γὰρ, πρὸς
ἣν παριστάνει πλατυκῶς ἔννοϊαν· ὡ πόσην σοφίας
αὐχρῆ μεγαλονοϊαν τὸ εὐόριστον τοῦτο καὶ εὐμημέ-
νυτον ! Γενικῶς ἀποφαίνεται, ὀλικῶς ἀποδείκνυσι,
σεμνῶς ἀναγκάζει μηδὲν ἠγεῖσθαι τὸν βίον, μηδὲν
τὰ παρόντα λογίζεσθαι. Εἰπέ που τῶν αὐτοῦ λόγων
καὶ Σολομῶν παραπλήσια, ὁ πάντων μετὰ πάντων
μεμαρτυρημένος σοφώτατος· καὶ εἶπε μὲν ὄξια τῆς
ἥς ἀνωθεν ἐσχέκει σοφίας, καὶ ἔγνωροδότησεν ὡς
θευμάσια· ἀλλ' οὐ μνησκον διαπαντὸς συνήδη τοῖς
λόγοις καὶ τὰ τῆς διαγωγῆς ἐπεδείξατο· αἰδοῖ γὰρ
τῆς ἐκείθεν ὡς αὐτὸς ἐκείνος μεμαρτύρησε θρωαῖς,
B παρήκει λέγειν παθῶν ἀνθρωπίνων ἢ μᾶλλον ἀλο-
γωτέρων κατὰσχισιν. Ὁ δὲ γε μακάριος οὕτοσι καὶ
τέλειος ἀληθῶς ἄνθρωπος, ὅτι καὶ διὰ πάντων ὁμο-
λογῶν διετέλεσεν ἑαυτῷ, ὁ τὴν πάρεδρον Θεῷ σοφίαν
οὐκ αἰτήσας μὲν φανερῶς, εἰληφῶς δ' ἀληθῶς, εἰ
καὶ μὴ ἐξείπεν, ὡς εἰληφε, πάντα πως ἐκκλίνων
προκίεσθαι μεγαλαρβήρημοσύνην τοῦ στόματος, καὶ
λόγοις ὅπως ἀληθείας ἔχει καὶ στάσεως ἔγνωμά-
τευσαι, καὶ ἐργοῖς αὐτοῖς διαχλεύασαι, καθάπαξ τοῦ-
τον ἀποστραφεῖς, καὶ παντὸς ἀλογωτέρου πάθους
ἀνώτερος φυλαχθεῖς· ἀπλῶς τε εἰπέεν καταλληλα
τῇ θεωρίᾳ τὰ περὶ τὴν πρᾶξιν ἐφιλοσόφησεν, ἀπανθ'
ἰσοῦ περιφρονήσας καὶ τοῦ μηδενὸς ἀξιώσας, ὡς
οὐκ ὄν μᾶλλον ἢ ἐν λογισάμενος ἀπαν ἰσοῦ χροῦνιόν
τὸ καὶ χρόνιον, οὐδὲ μόνον καὶ κυρίως ὄντος τοῦ ὑπὲρ
ἡμᾶς ἐκείνου καὶ ἀπαρόρητου, παρ' οὗ πᾶν ἐσχέκει ἢ
C λαμβάνει τὴν ὄντως, διάπυρον τὴν ἔρεσιν ἐσχηκῶς.

μζζ'. Ἄλλ' ὡ περιπτώματος αἰφνιδίου ! ἢ μᾶλλον
εὔγε τῆς ἐνθένδε λαμπρᾶς δοκιμασίας τοῦ μάκαρος !
δὲ ἥς ἐτε μᾶλλον ἐμφανίσαι τὸ εὐπειθές ἡμέλλει καὶ
εὐήκοον ὅπως εἰς τὸν πνευματικὸν ἤχη Πατέρα,
καὶ οἶαν ἐκέκτητο τὴν ὑποταγήν. Ἐφίσταται οἱ
παρὰ προσδοκίαν μελωδοῦντι ὁ γέρον, ἀκούει τῶν
λόγων, συνίεσι τοῦ ἔργου, ἐκβαίνεται περιφρονη-
θείς. Εἰσεῖσι γοῦν γέμων θυμοῦ καὶ πλήρης ὄργης
χόλον ὡσπερ ἀποπνέων, καὶ μηδ' ἐνιδεῖν δέξω ἰθί-
λων, ἀλλὰ τελῶς ἀποστρεφόμενος, κάκ ψυχῆς τοῦ-
τον ἀποποιούμενος· ὅψι δὲ ποτε καὶ μόγις λόγου
καὶ λόγου μιστοῦ πεκρίας ἤξισεν· Οὕτως, ἀθλιε,
τῆς ἐντολῆς ἐπιλάθου ; Ταῦθ' ὑπέσχου ; Ταῦτα προ-
εἶλου ὅτι τοῦ κόσμου ἀποκεχώρηκας, καὶ παρ' ἡμᾶς
ἀναγκάσαντος μηδενὸς γέγονας ; Οὐκ οἶσθα ἐφ' ὅτι
σε προσεἰληφα, δειλαίε ; Οὐ μὲνησαι πόσον σε καὶ
οἶον οὐ προσδεχομένων, τὸ τοῦ τρόπου τάχα κατε-
πευσάντων σκαῖόν καὶ δυσάγωγον, μόνος ἔγωγε
προσηκάμην, ὡς εἶθε μὴ ὄφελον, καὶ μαθητείας
ἤξισσα, οὐκ ἐπὶ τοιαύταις ταῖς ἐλπίσιν, οὐκ ἐπὶ
τοιοῦτω, οὐ μὰ τοὺς τῶν μοναχῶν ἱρωτάτους θε-
σμούς, οὐ μὰ τὴν συντηρηθείσαν ἀρχαῖον εὐταξίαν,
τοῖς πρὸς ἀλήθειαν τὸν μονάδα βίον ἐσελομένους,
καὶ τὴν κατὰ Θεὸν πολιτείαν ἀσπασομένους, οὐ μὰ
τὴν ὁραθείσαν ἀνωθεν Παχωμίου τῷ θεσπίῳ (20)

(20) S. Pachonii proliza et antiquissima Acta damus 14 Mail, ubi nam. 18 refertur regula,

φαιδροτάτην ταύτην καὶ λαμπροτάτην μελανειμόνη· A
 σιν· ἄλλ' ἐν' ὡς δέον σε καταρτίσαιμι, καὶ σε φυ-
 σιοῦσαν καθυποτάξας ἄπασαν οἴησιν, ἀπροσκόπως
 τὴν πρὸς σωτηρίαν διαβαίνειν καθοδηγήσαιμι. Νῦν
 δ' ἄλλ' ἔλαθον ἐμαυτὸν ἀποσμῆχων Αἰθιοπα, ἡ καρ-
 κίνον βραδίξειν ὀρθὰ μεταμανθάνειν ἐκβιαζόμενος, ἡ
 ξύλον σαμβῶν ἀψυθῦναι πειρώμενος, ἡ εἰ τί γε
 ἄλλο τῶν αὐτόθεν δυσμεταβλήτων, καὶ ἀπὸ φύσεως
 μεταποιῆσαι κατεπειγόμενος. Ἔνθεν ἂν καὶ εἰς πα-
 ραβολὴν γενοίμην, καὶ ἡ παροιμία καθηκόντως
 ἐπὶ ῥήθει μοι, ἦν κατὰ τῶν ἀφρόνως τε καὶ μάτην
 μεταχειριζομένων ἐπιφέρειν οἴδασις οἱ πολλοὶ· καὶ
 γὰρ ἀνηνύτοις ἐπικεχίρηκα, καὶ ἐπὶ ματαιοῖς
 ληκα. Ἄλλ' ἔξελθε τὸ τάχος, ἀπ' ἐμοῦ γυνού, καὶ τῆς σῆς
 ὀπίσω πονηρᾶς διανοίας παρεύθητι.

μζ. Ὁ δ' ἀπαράκλητα ἐθρήνη πεισῶν, καὶ τὴν B
 αἰτίαν τε ἐξηγόρευε, καὶ πλείστα ὑπὲρ συγγνώμης
 ἐδέετο. Ὁ δ' αὖ γέρον σοδαρὸς ἴστατο, συχνούς
 κατατίνων τοὺς λόγους, μᾶλλον δὲ μακροὺς ἐπισυ-
 εῖρων τοὺς χλευασμούς· τέλος τὴν χειρὸς τόνδε
 λαβόμενος, Οὐδὲν τὸ ἀπὸ τοῦδε σοι τε κάμοι κοινόν,
 ἔφησεν, ἄνθρωπε· ὅκη γοῦν σοι καὶ βουλητόν, ἀπιθι.
 Ἔξεισι ἐπὶ τούτοις. Ἄλλὰ τίς ἂν ἐντεῦθεν ἐκφρά-
 σαι τὰ δάκρυα, τὸν κόπετόν, τὴν κατήγειον, τὸ τῆς
 ψυχῆς πάθος, τὴν τοῦ σώματος τῆξιν, τὸ ἀφόρητον
 πένθος, τὸ ἀπαράκλητον ἄλγος; Οὐχ οὕτω πάλαι
 πέπονθεν ὁ Ἀδάμ τῆς Ἐδέμ ἐξωσθείς, ὡς γε οὗτος
 ὁ μὴ ματαῖα κατ' ἐκείνον ἐπίδει κλαπείς, ἀλλὰ συμ-
 παθεία τῇ πρὸς τὸν ἀδελφὸν ὑπαχθείς, καὶ τῆς τοῦ
 ἀτρὸς ἐστίας ὑπὲρ φιλαδελφίας ἀπειλαθείς. Ἄλλὰ
 μόλις εἰς νοῦν ἔπαισιν (εὐρετικὸν γὰρ ἡ ἀνάγκη,
 καὶ πως δὴ τὸ βιαζόμενον πολυμήχανον) ὡς, εἰ τοὺς
 προύχοντας τῶν μοναχῶν προσιῶν καταδυσωπήσει,
 καὶ πρέσβεισι σφίσι ἀποχρήσεται πρὸς τὸν γέροντα,
 ἰκέτας τε αἰδεσίμους προβάλοιτο, ἴλεων αὐθις ἦν
 ἐαυτῷ θεῖν, καὶ τῆς προτέρας μαθητείας καταξιο-
 θεῖν, καὶ τῆς ἐντεῦθεν σωτηρίας οὐκ ἀστοχήσει.

μη. Τοῦτο δὴ καὶ ποιεῖ· καὶ ἀπίασιν οἱ σεμινοί
 καὶ θεοπίστοι γέροντες, ὡς ἂν δὴ τὸν παιδευτὴν τῷ
 μαθητῇ καταλλάξειαν, καὶ τὸν υἱὸν ἱκανογάγοιεν
 τῷ πατρὶ. Ἄλλ' εὐρήκισαν καὶ ἀδάμαντος ἐκείνου
 σκληρότερον· οὐδὲν γὰρ ὅ τι καὶ παρεδέχτο, οὐδὲν
 πως διεμειλίσσετο. Ὡς δὲ σφοδρῶς ἐνέκειντο, καὶ
 βαρυτάταις αὐτὸν ὑπὲρ τῆς ἀσυμπαθείας ταῖς ἐπιτι-
 μίαις ἀπεδείκνυον ἐνεχόμενον καὶ μείζοσιν ἤπερ ἐκ
 τῆς παρηκοίας [παρακοῆς] ἐκείνου (ἐξὸν γὰρ, ἔφα-
 σκον, [δευτέρᾳ] ἐντολῇ τὸ τοῦ μαθητοῦ διορθώσασθαι D
 πταῖμα ἰσχάτης ἁμαρτίας, μῆτε μὴν μετανοοῦντα
 προσιεσθαι, μῆτε τὴν ὑπὲρ τοῦ ἐπικλήματος εὐθύνην
 παραγυμνοῦν), οὗτος ὑπολαβὼν, Ἄλλ' εἰ παριδεῖν
 ἐθέλει τὴν τῆς πρώτης παράθεσιν ἐντολῆς, τῆς δευ-
 τέρας δεῦρο δὴ γενέσθω ταύτης ἐκπληρωτῆς. Ὅλην
 τὴν λαύραν περιελθῆτω, καὶ τὰ τῶν οἰκιδίων, ἃ δὴ
 καλοῦμεν σωτήρια (21), σαρωσάτω τὰ λύματα.

eidem præscripta ab angelo, in qua fit mentio me-
 lotes albæ, lebitonis seu superpellicii linei, et cu-
 culli: cujus licet non explicetur color, nigrum
 tamen hunc fuisse facile quisvis credet

(21) Ad verbum, *ædiculârum*, quas *sellas* appel-

tui æstimationem subigens, per viam salutis sine
 offendiculo transeundam deducerem. Nunc autem
 deceptum me video lavando Æthiopem, et cancrum
 docendo recti gressus rationem, ac lignum tortum
 erigendo, aut si quid aliud difficile mutatur, contra
 naturam tentando. Quapropter in derisum factus
 sum, quadratque in me proverbium, quo plerique
 utuntur contra eos qui aliquid imprudenter ac stulte
 aggressi sunt: etenim cœpi facere, quæ perfici non
 poterant, et super aquas scribere volui. Nunc ergo
 exi statim, discede a me, vade post perversam cogitationem tuam.

ἰσπρῦδακα, καὶ ἀληθῶς καθ' ὑδάτων γράφειν τειθή-

47. Joannes vero prostratus humi flebat inconsolabiliter, causam exponens multumque pro venia
 exoranda supplicans. Econtra senex stabat rigidus,
 increpantia verba in longum protrahens, seu potius
 prolizas invectivas colligens: denique manu eum
 apprehendens, Nihil, inquit, ex nunc tibi ac mihi
 commune sit, o homo; quo voles abito. Egreditur
 ergo: verum quis valeat explicare ejus lacrymas,
 planctum, gemitum, afflictionem animi. emaciationem
 corporis, doloris intolerabilis et inconsolabilis
 tristitiæ acerbitem? Non sic olim e paradiso eje-
 tus Adam luxit, quemadmodum hic, non vana ut
 ille spe deceptus, sed affectu fraternæ commiserationis
 supplantatus: et charitatis causa domo pa-
 terna expulsus. Ut vero aliquantulum in se rediit
 (industria autem res est necessitas, et quisquis
 vim patitur, multum contra molitur). Quid si, in-
 quit apud se, primoribus monachorum supplex
 fiam, iisque ut legatis ad senem deprecatoribus
 utar, ut me priori disciplina dignetur, neque re-
 pellat a salute, quam inde exspecto?

48. Dictum, factum. Abeunt venerandi illi et
 sancti senes, ut discipulum magistro reconcilient,
 filium reducant ad patrem. Sed adaments reperient
 duriozem illum, nihil enim suscipiebat neque se pa-
 tiebatur emolliri. Cum tamen instarent vehementius,
 ostenderentque quod graviores pro sua inole-
 mentia daturus esset poenas, quam pro inobedien-
 tia alter, Licebat enim, inquebant, iterato præcep-
 to corrigere in discipulo quantumcumque gravis
 delicti lapsus; neque convenit non admittere poenitentem,
 ac ne satisfactionem quidem quam pro culpa
 vellet explicare; reposuit ille: Si primi præcep-
 ti transgressionem dissimulare me vult, age, se-
 cundum adimpleat, Circumeat lauram totam et
 latrinarum sordes expurget. Hoc audito illi avert-
 erunt vultus, discesseruntque pudore prægravati,
 cum ex una quidem parte considerarent viri vene-

latus, ita, ad hujusmodi necessitatem honestiori
 vocabulo explicandam, variæ apud nos gentes
 utuntur voce *sedis*; Suidas autem, quæ hic neu-
 traliter σωτήρια, feminine scribit σωτηρίας, vult-
 que dici ut σάλλας, σάλλάρια, ἰδρας.

rabilis honestatem, ex altera vero obscenitatem A sordium cogitent.

49. Quid porro Joannes? Vidit revertentes illos (ex quo enim ingressi erant, lætum aliquid ad iis se auditorum præstolans, ferventi ad Deum deprecationi instabat) et accedens interrogat, quid velit Pater, et quid pro delicto fieri jubeat. At illi primo non audebant rem eloqui, reverebantur enim virum ob generis in eo claritatem, nec minus ob virtutis excellentiam. Ut ergo vidit nihil se interrogando proficere, ad eorum sese prosternens pedes, magna voce, Edicite, inquit, Patres, quid velit Pater meus: ecce enim paratum me ad mandatum explendum et quidquid voluerit executioni mandandum. Tunc rem, ut erat, exposuerunt, avertentes vultum et prout decebat erubescences. Ast o cor contritum! o spiritum humiliatum! propter quæ non solum non despexit illum Deum aut salute qualicunq; dignatus est, sed omnino magnifice et splendide eundem excepit, admirandis omnino præmiis ipsum cumulans. Etenim vix audierat verbum, cum mox apprehensis manu scopis et cophinum humero suscipiens abivit, velut qui animo, Deum ubique præsentem vidente, et statim mandatum capessente, non secus quam de antiquo Israelis populo confitebatur David, hæc Psalmi verba opportune concineret. Avertit ab oneribus dorsum ejus³, a gravioribus utique et magis pudendis sarcinis; et manus ejus in cophino servierunt. Ferens igitur necessaria ad sordium exportationem instrumenta, non scopis solum, sed etiam manibus eadem in cophinum collegit.

80. Audit hæc senex, statimque emollitus, in occursum ejus velociter egreditur, colloque infusus deosculatur frequenter, alloquitur dulciter et dicta retractans appellat filium obedientiæ, divinumque hominem nuncupat; se ipsum vero beatum prædicat, partim quia præfectus fuerat tantæ virtutis viro, tam magno, tam perfecto, tam incomparabili; partim quod submotis aliis ejusmodi munus ipse esset sortitus. Denique amplexibus ejus utcumque satiatus, ingreditur cellam, læva quidem manu dexteram ejus tenens, dextero vero brachio dorsum ejus circumdans; atque ex eo tempore illo utitur, non ut magister discipulo. neque ut filio pater, sed tanquam nobiliorum naturarum uni cum verecundia accedebat, vehementer ipsum honorans, et sicut conveniebat colens.

81. Quoniam vero non expediebat lucernam abscondi sub modio (neque enim parva hæc calamitas erat fideli populo, profundis in tenebris oberranti, et graviter valde prolabenti), nec æquum erat omnino obstrui fontem (dum plebs Christiana

Τουθ' ὡς ἤκουσαν, ἀπεστράφησαν τὰς ὄψεις· καὶ οὐχ ἤττον μετ' αἰσχύνῃς ἢ βάρους ἀπήσαν, τὸ τε τοῦ ἀνδρὸς σεμνὸν καὶ περιδοξὸν ἀναλμυγιζόμενα, καὶ τὸ τῶν ῥυπασμάτων ἄγος διενθυμούμενοι.

μθ'. Ἀλλὰ τί περ ὁ Ἰωάννης; Ὁρᾷ τούτους ὑποστρέψαντας (ἦν γὰρ, ἐξότε καὶ εἰσήσαν, πυθίσθαι τι χρῆστον ἐκδεχόμενος, καὶ θερμῶς ὑπὲρ τοῦδε τὸν Θεὸν δυσωπῶν)· τοῖνυν καὶ προσιών εὐθύς ἐρωτᾷ, τί τε ὁ Πατὴρ ἐθέλει, καὶ ὁ τι γε ὑπὲρ τοῦ ἀμπλακῆματος διαπράξασθαι βούλεται. Οἱ δὲ τῆν μὲν πρώτην ἐξεμπεῖν οὐκ ἔνεύχοντο· ἡσχύνοντο γὰρ τὸν ἀνδρα τῆς τε ἐκ τοῦ γένους περιφανίας καὶ τῆς ἐξ ἀρετῆς οὐχ ἤττον σεμνότητος. Ὡς δ' οὐκ ἄνευ ἀνερωτῶν, πρὸ τῶν ποδῶν τε πετῶν, Ἐξείπατέ μοι, Πατέρες, ἐβόα, ἐξείπατε τί περ ὁ ἰμὸς θέλει Πατὴρ· ἔτοιμος γὰρ ἐκπληρῶσαι τούτῳ τὸ θελητὸν, καὶ εἰς πέρας ἀγαγεῖν τὸ πρὸς βούλησιν. Μόγις δὴ τότε τὰ τῆς ἐπιτιμίας ὡς εἶχεν ἐξαγορεύουσι, τὰς ὄψεις ἀποστραφέτετε, καὶ τὰ εἰκότα ἐρουθραΐσατε. Ἄλλ' ὦ καρδίας ἐκαίνης συντετριμμένης! ὦ τεταπεινωμένου πνεύματος! οἷς καὶ οὐχ ὅτι γε Θεὸς τούτου οὐκ ἐξουδένωσεν ἢ σωτηρίας ψιλῆς κατηξίωσεν, ἀλλὰ καὶ λαμπρὸς ἄγαν προσήκατο, καὶ μεγαλοπρεπῶς προσεδίξατο, καὶ θαυμαστοῖς οἰοῖς ἡμίψατο γέραςιν. Οὐκ ἔφθη γὰρ ἀκούσας, καὶ λαβὼν μετὰ χειρᾶς τὸ πτύον καὶ ἐπωμισάμενος κόφινον, ὥσταν δὴ καὶ ἐπὶ τῷ διαπαντὸς τούτῳ Θεὸν ὁρῶντι καὶ αὐτόχρημα καταστάντι νοῖ, οὐχ ἤττον αὐθις ἢ ἐπὶ τῷ πάλαι Ἰσραὴλ ἀνθομολογοῖτο Δαβὶδ καὶ εὐκαιρότατα ψαλμοῦδοι, ὡς Ἀπῆστησεν ἀπὸ ἄρσεων τὸν νότον αὐτοῦ, μαχθηροτέρων τε καὶ αἰσχροτέρων δηλαδὴ βασιγμάτων, καὶ ὡς αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐν τῷ κοφίνῳ ἐδόυλευσαν. Διαγκαλιεσάμενος οὖν τὰ πρὸς ἐκφόρησιν ὄργανα, τῷ πτύῳ δὲ μόνῳ, ἀλλὰ καὶ χερσὶν αὐταῖς διεχειρίζετο τὰ μολύσματα, καὶ πληρῶν τὸν κόφινον ἀνετίθετο.

ν'. Τοῦτ' ἔκουσθεν ὁ γέρον μείλισσεται, καὶ δραμαῖος ἐπίσταται, καὶ περιφύς τῷ τραχήλῳ, περιεπτύσσειτο συχνῶ, προσωμίλει ἡδέα· παλινοφθίωσεν τὸ ἄγαν, τέκνον ὑπακοῆς ἀπεκάλει, καὶ οἷον κατωπύμαζεν ἀνθρώπων· πλείστα τε ἑαυτὸν ἰμακάρησεν, οἷς ὅτι τοιούτῳ τὴν ἀρετὴν ἐπιστάτησεν, οὕτω μεγάλῃ, οὕτω τελείῃ, οὕτω τοῖς ὄλοις ἀπαραιμιλλῶν, καὶ οἷς δὴ τοὺς λοιποὺς παρκακωνισμένους, τὴν ἡγεμονίαν αὐτὸς ἐκλήρωσατο. Ἐπεὶ δ' αὐτάρκως ἔσχε τῶν ἀσπασμῶν, εἴσεισι τὴν οἰκίαν, τῇ λαῖᾳ μὲν τῆς δεξιᾶς ἐχόμενος, θατέρᾳ δὲ τῶν νότων αὐτὸν διαγκαλιεζόμενος, καὶ τὸ ἐξ ἐκείνου οὐθ' ὡς μαθητῆ παιδευτῆς, οὐθ' ὡς πατὴρ τέκνω χρωόμενος ἦν, ὡς τινι δὲ τῶν κραιπτόνων φύσεων προσανείχε καὶ δι' αἰδοῦς ἤγε, καὶ τὰ μεγάλα ἐτίμα, καὶ ὡς εἰκὸς ἐσιδύζετο.

να'. Ἐπεὶ δ' οὐκ ἔχρην ἐπιπλεῖν τὸν λύχνον ὑποκρυφθῆναι τὸν μέδιμνον (οὐδὲ γὰρ οὐδὲ μετρία πως ἐντεύθεν ἦν ἡ ζημία τῷ εὐσεβεῖ καὶ θεῷ σχολίῳ σματι, ὡς ἐν βαθεί τῷ σκότῳ πλανώμενον καὶ δευτὰ πᾶν προσπταίοντι) μήτε μὲν διαπαντὸς τὴν πηγὴν

³ Psal. LXXX, 7.

ἀνακόπτεσθαι δικαίον ἐτύγχανεν ὄν, τοῦ λαοῦ δεψίαι A
θεῶν λιποψυχουόντος ῥημάτων, καὶ τὰ ἴσχατα μι-
κροῦ πνέοντός τε καὶ κινδυνεύοντος, πῶς καὶ τίνα
τρόπον ὁ τε λύχνος παρρησιάζεται, καὶ τὸ ἄφθονον
τῆς θείας ταύτης ἀνασπασθῆναι ῥεύμα πηγῆς, τὸ τε
Χριστιάνημον καταρδεύει λάχος, καὶ τὸ θεῖον ἀνα-
ζωοῖ πλήρωμα, Θεῷ τῷ σοφῷ τῶν ἡμετέρων προ-
νοητῆ, καὶ τὰ κατὰ τοῦτο διακονοῦνται. Θεός γάρ
αὐθις παρρησιάζεται, πλὴν οὐχ ὡς τῷ Ἀβρααμ ἐν
τῇ σκηνῇ κατὰ πάροδον ἐπιφαίνεται, οὐθ' ὡς τῷ ἐκ-
γόμφῳ Ἰακώβ διὰ πᾶλης τε καὶ νίκης διασημαίνεται,
πᾶλης, ἐκείνης, ἢ ἰὸ μῆγα προδιετύπου τῆς κοινῆς
ἡμῶν σωτηρίας μυστήριον τὴν κίνωσιν φρενῶν καὶ
τὴν πρόσληψιν, καὶ τὴν τοῦ προσληφθέντος ἐξ αὐτῆς B
ἐκνεκρωθῆναι προὔπεφαινε, τὸ τὴν ἡμετέραν ἐπ' ἐτχά-
των φύσιν, τὴν τῶς ἰσχυρῶν τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἁμα-
τάθροτον, ξυμπλακῆναι Θεῷ, εἴτουν προσληφθῆναι
καὶ τοσοῦτον ἐξ οὐπερ ἦν πεσιῖν, εἴτουν μεταπεσιῖν,
ὡς οὐχ ὅτι γε ἁμαρτήσθαι (ἀλλ' ὡ φρικτοῦ μυστη-
ρίου! ὡ τεραστίου καὶ νοῦν καταπλήττοντος, καὶ
λόγον συστέλλοντος!) καὶ θεωθῆναι, καὶ ὑπὸ πάσης
προσκυνηθῆναι τῆς κτίσεως. Πλὴν οὐχ οὕτω γε Θεός
καὶ αὐθις παρρησιάζεται (ταῦτα γὰρ ἄλλου τύπου,
καὶ οἰκονομίας μείζονος προχαράγματα) νυνὶ δὲ διὰ
τῆς αὐτοῦ πανάγνω μητρὸς, τῆς θείας καὶ ἀχειρο-
τεύκτου σκηνῆς, ἐξ ἧς προελθὼν κατηγωνίσαστο τὸν
ἐχθρόν, διαγγέλλει τὸ βουλητόν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐξ αὐ-
τῆς τε καὶ δι' αὐτῆς ἐνανθρωπήσας τῇ κοινῇ τῶν
ἀνθρώπων προσωμίλησε φύσει, διὰ ἧαύτης καὶ νῦν C
αὐθις, ἦν ἀγγέλων καὶ ἄρχαγγέλων καὶ πασῶν δυ-
νάμων προτετίμηκε, καὶ ὁμιλεῖ καὶ διασαφεῖ τὰ
πρὸς βούλησιν.

ἡ 5'. Μιᾶ γούν τῶν νυκτῶν ἐπιφαίνεται τῷ πρε-
σβύτῃ ἢ πάναγνος αὐτῇ Θεοτόκος, καὶ, τί, φησί, τοῦτο
ποιεῖς; ἵνα τί τε πηγὴν ἀναπράτεις θεῶν πολυχεύ-
μονα λόγων, καὶ φωστῆρα περικαλύπτεις καὶ, συ-
σκιάζεις τὸ φῶς, καὶ νύκτα μισημβρίας ποιεῖς;
Ἄφες τὸν Ἰωάννην κοσμηῖ καὶ λόγοις τὴν Ἐκκλησίαν
Θεοῦ. Ἄφες στηριξάει ταύτην τοῖς ὀρθοῖς δόγμασιν.
Ἄφες ἀναλύσαι τὰ τῶν σοφιστῶν τῆς κακίας περι-
εργὰ καὶ γριφώδη προβλήματα. Ἄφες διελύξαι τὰς
ἀπάγας τούτων καὶ τὰ σοφίσματα. Περίπλευσ οὖν
τρόμον καὶ φρενῶν ὁ μοναχὸς ἀφυπνίζεται, καὶ τὸν
Ἰωάννην μετακαλεῖται, καὶ ἴ, φησιν, ἄνθρωπε
τοῦ Θεοῦ, ἄγε τὸ ἀπὸ τοῦδε τὴν δοθείσάν σοι χάριν D
πρὸς τοῦ κρείττονος παρρησιασον, ἐν ἰσχύϊ τὴν φωνὴν
ὑψώσον, φθέγγαι ῥήματα θεῖα, καὶ σύνθεσις λόγους
σοφίας πλήρεις τῆς ἀνωθεν. ὦπταί μοι γὰρ ἡ τοῦ
ἡμετέρου σώτειρα γένους, ἢ πάναγνος Μαριάμ, οἷς
τε πρὸ τοῦ διεκόλυον χαλεπαινοῦσα, καὶ ἀνεῖναι τοῦ
λοιποῦ σφοδρῶς κατεπέγουσα. Τοίνυν μοι καὶ τῆς
εἰσέτι κατασχέσεως σύγγνωθι· σύγνωθι τῆς ἀφελείας
τῷ γέροντι. Καὶ ὅς μὴ μῆγα φρονήσας, μηδέ τι
παρηλαγμένον ὄλω; ἐπιδειχόμενος, ἀλλ' ἐπι ταυτοῦ
μείνων, καὶ τὴν σύντροφον διακτηρῶν μετριότητα,
τὴν τε ἀντισυγχώρησιν ἅμα καὶ τὴν εὐχὴν ἀπῆται
πρὸς τὴν ἐχλίρησιν.

ἡ γ'. Τίνα δὲ ἄρα τούντεσθεν ἐξίθετο, καὶ ἐποικία

PATROL. GR. CXL

A verborum divinatorum siti fatiscit et extreme pericli-
tans ægre spiritum ducit) age videmus qua ratione
producta lucerna sit, et fluente copiosi fontis hu-
jus reserato irrigata hæreditas Christianorum, et
divina plenitudo restaurata, Deo rebus nostris sa-
pienter providente, et circa id satagente. Iterum
enim libere egit Deus: non tamen sicuti Abrahamo
tanquam in trausitu apparuit intra tabernaculum
neque sicuti nepoti ejus Jacobo per luctum et pu-
gnam se manifestavit; illam, inquam, luctam, quæ
communis nostræ salutis magnum præfigurabat
mysterium exinanitionem scilicet et susceptionem,
atque ejus qui susceptus fuerat ex ipsa susce-
ptione deificationem. In quo sane natura nostra, ut
existimo, extremis hisce temporibus visa est Israe-
lem superavisse, quod eatenus incommutabiliter ac
firmiter peccato inhærens, congressa cum Deo sit
atque ab eo assumpta, atque ex eo ipso per quod
labi ac relabi debuerat, non solum sanctificata, (o
tremendum mysterium! o prodigium obstupescere
faciens animam rationemque transcendens!) sed
etiam deificata et ab omnibus creaturis adorata.
Non tamen, ut dixi, ad eumdem modum nunc li-
bere egit (istæ enim figuræ erant alterius rei altio-
risque providentiæ), nunc autem per suam purissi-
mam matrem, illud scilicet divinum et non manu-
factum tabernaculum, ex quo prodiens inimicum
superaverat, voluntatem suam significavit. Quoniam
enim ex ipsa et per ipsam factus homo cum homi-
nibus dignatus est conversari; per eamdem, quam
supra angelos archangelosque et omnes virtutes
honoravit, locutus est et manifestavit quæ vo-
lebat.

52. Ergo nocte quadam apparuit seni Deipara
et, Cur, inquit, hoc facis? Quare obstruis fontem,
divinis sermonibus copiose scatentem, et luminare
abscondis, ac lucem obumbrans, noctem efficis in
meridie? Permite Joannem exornare verbis Ecclē-
siam Dei; permittite ut rectis eam dogmatibus
stabiliat, permittite ut dissolvat perplexas intrica-
tasque pessimorum sophistarum objectiones, per-
mittite ut eorum sophismata et fraudes redarguat.
Ad hæc timore ac tremore impletus monachus ex-
pergiscitur Joannem advocat, et, Eia, inquit, vir
Dei, data tibi ad meliora gratia libere ex nunc
utere, exalta in fortitudine vocem, loquere verba
divina, et compone sermones delapsa ex alto sa-
pientia plenos: apparuit enim mihi generis nostri
salvatric, intemerata virgo Maria, succensens mihi
quia te impedi, severeque injungens, ut tuo te
arbitrio sinam agere. Ignosce igitur quod te cohi-
buerim, ignosce senili simplicitati. Econtra Joan-
nes, non elatus animo, neque ullam omnino in se
mutationem ostendens, sed in eodem statu perman-
ens, atque familiarem sibi modestiam retinens,
ipse potius ignosci sibipetiit, et pro se ut oraret
ad rem aggrediendam supplicavit.

53. Qualia vero exinde composuerit et quæ scri-

psarit, longi temporis prolixique sermonis opus foret exponere : igitur neque omnia neque ordine suo dicam, sed pauca admodum, quæ mihi in mentem venient, indicabo : partim ut iis, qui ipsa, jam antea noverunt, memoriam renovem ; partim ut nota faciam iis, qui eorum cognitionem necdum sunt assecuti. Exornavit ego primam concinnis suis melodiis præclaram Salvatoris resurrectionem, idque non simpliciter sed multifarie ac diversimode, inventione variarum cantionum, alternaque earumdem inter se mirabiliter connexarum vicissitudine. Sed et pro reliquis festis, quibus religiosa plebs congregatur, unum aliquod sibi proponens eorum mysteriorum, quæ Dominus ac redemptor noster homo factus complevit, plurima eaque pulcherrima composuit. Deinde etiam sanctorum memorias similiter honestavit, ita ut tantum non omnes ad similem zelum evehat, atque ad ipsam eorum imitationem disponat ; facit enim ad exemplum martyrum generosos, quicumque ad concinendos martyrum hymnos accesserint, et ad omne, quod terrenum vel carnale est, sic affectos, quemadmodum ii qui istis superiores sancte vixerunt, quandoque laudatorias de iis componit odas qui vitam sic egerunt : eosque suis glorificans cantibus alios ex aliis, canentes dico et audientes, simul omnes ad meliora ac diviniora transfert. Illa porro, quæ aliter diffuse exposuit, quis valeat sigillatim numerare ?

54. Cæterum hæc aliaque dimittam, quomodo præteribo encomiasticos sermones, quibus venerandæ festivitatis circumsonant, quique ad diviniorum vere melioremque choream invitant ? quomodo transiliam fontem scientiæ inde emanantis, ut non saltem in transitu exinde hauriam ? ut ad reliquæ festivitatis cursum robustior evadam, quando me deficere in stadio sensero ac desperare coronam. Cum enim illius memini, evagantem foras mentem continuo revoco ; cum ejus memini vere magis rationalis videor, ipsa ratione prudentius uti valens ; cum ejus memini, repente inveniri esse solidus præ aliis cunctis theologis et multo illis intelligentior. Oh quot mysteriorum notitiam brevi temporis spatio mihi sentio infundi ! ad quantam evehor magnanimitatem ! Calco humana, scindo aerem humidiorum hunc et circumfusum terræ, quin et alterum puriorem transcendendo, et tantum non procuro ultra æthera atque ad tertium cœlum pertingo, et quæ non licet loqui, effari doceor, plenus enthusiasmo multumque meipso melior : parum enim abest quin illius causa in cœlum ascendam totusque divinus flam et plane spiritualis, atque intelligendi facultate æqualis angelo factus videor. Disco quæ ad immateriales substantias pertinent, et quomodo novenarius chorus ad trinarium reducatur, prout ordinatus est, cognosco et admiror ; insonant mihi ineffabiles eorum doxologiæ, et pene compellor una cum iis diversimode canere atque laudare

A γε συνεγράφατο, μακροῦ πάντως τοῦ χρόνου καὶ τοῦ λόγου δειόμενα· οὐχ ἅπαντα μὲν κατὰ ῥυθμὸν εἶποι μιν, ὀλίγα, δὲ λίαν, καὶ ὅσα νῦν ἡμῖν εἰς μνήμην ἤκει δηλώσομεν, τοῦτο μὲν τοὺς φθάσαντας ἐπελθεῖν ἀναμνησκόντες, τοῦτο δὲ καὶ τοῖς μῦθω περιτυχοῦσι γνωρίζοντες. Κοσμεῖ μὲν οὖν τὰ πρῶτα τοῖς στιχηροῖς αὐτοῦ μελωδήμασι τὴν τοῦ Σωτῆρος φαιδρᾶν ἐξανάστασιν· καὶ οὐχ ἄπλῶς οὕτω κοσμεῖ, πολυειδῶς δὲ καὶ ποικίλως, μελῶν τε διαφόροις εὐρέσει καὶ θαυμαστῶς οἴως ἐναλλαττομέναις ἔγγυτῆσι καὶ ταῖς λοιπαῖς δὲ τῶν πανηγύρεων, ἐφ' αἷς ὁ εὐσεβῆς λέως ἐνθεάζομεν, ἐν τε πάντως προτιθέντες τῶν ὁσαπερ ὁ Λεσπότης καὶ Ῥύστης ἐνεκθροπήσας διατετέλεκε, καὶ τὰ εἰκότα ἐπαγαλλόμενοι, καλλιστά τε καὶ πλεῖστα ξυνήθετο. Πρὸς δὲ καὶ μνήμας ἁγίων τοῖς ὁμοίοις λαμπρῶς κατεκόσμησε μόνον οὐκ ἐπαίρει πάντας πρὸς ζῆλον τὸν ὁμοῖον, καὶ ὑπαλείπει πρὸς τὴν αὐτὴν μίμησιν· καὶ γὰρ πῶς ἀνδρείους τίθησι κατὰ μάρτυρας, εἰ τῶ ἂν τύχοι τῶν μαρτύρων συνείρων τὸν ὑμνητήριον· καὶ πρὸς ἅπαν ἢ προσκαθεῖ σαρκικόν τε καὶ γήϊνον, κατὰ τοὺς ὁσῶς καὶ ὑπὲρ τὰ τῆδε βιώσαντας, εἰ τι πάλιν τῶν οὕτωςι ζησάντων τοὺς αἰνετηρίους εἶη συνθέμενος· καὶ καθωραΐσας τοῖς ἄσμασιν, ἄλλους ἄπλῶς ἐξ ἄλλων τοὺς τ' ἄθρονας, τοὺς τ' ἀροωμένους· μεταποιεῖ, καὶ σύνεμα πάντας πρὸς τὸ κρεῖττον καὶ θεώτερον μεταστοιχειοῖ. Ἄ δ' εἰς πλάτος ἄλλως ἐξέθετο, τίς ἂν κατὰ μέρος ἀπαριθμῆσται ;

νδ'. Ἐάσω τᾶλλα. (Ἄλλα πῶς) παρήσω τοὺς ἐγκωμιστικὰς τοὺς τὰς σεβασμίους ἑορτὰς περιετρονύοντας, οἳ δὲ πρὸς χορείαν μετακαλοῦνται θεοτρονύοντας καὶ κρεῖττοια ; τὴν δὲ πηγὴν πῶς ἄρα παρεδραμοῦμαι τῆς γνώσεως ; ἢ πῶς οὐχὶ καὶ ἐκ πάροδου ταύτης ἀρύσομαι ; ἔνα πῶς πρὸς τὸν ἐφεξῆς δρόμον ἀκμαϊότερος γίνομαι, λειποψυχῶν ἰδοῦ ἀποσιμῶσκων τὸν διαυλον, καὶ ἀπαγορεύων τὸν στέφανον. Ἄλλα φάρ ἐμνήσθη ἐκείνης, καὶ νοῦν παραυτὰ τὸν θύραθεν συναγῆσθα ἐμνήσθη ἐκείνης, καὶ τῶ ὄντι λογικώτερος ἀναδείξιμαί, χρῆσθαι συνετώτερον τῆ λογῆ δυναμένος· ἐμνήσθη ἐκείνης, καὶ, τὸ μείζον πάντων, ἀσφαλῆς θεολόγος παρευθὺς εὐρημαί, καὶ νεωρότερος δὲ πῶς γεγένημαι. Ὡ πόσων ἐν ἀκαρεῖ μυστηρίων ἠξιώθη ! ὦ εἰς οἷαν κατήντακα μεγάλουσαν ὑπερπηθῶ τὰ ἀνθρώπινα, διασχίζω τὸν αἶρα τουτονι τὸν ὑγρότερον καὶ περιγίον, υπερβαίνω τῶν καθαρωτέρων, ὑπὲρ τὸν αἰθέρα θέω μικροῦ, καὶ εἰς τρίτον οὐρανὸν φθάω, καὶ ἂ οὐκ ἐξὸν λαλῆσαι γλώσση μουμαί, καὶ ἐνθουσιασμοῦ πληροῦμαι, καὶ μακρῶ κρεῖττων ἑμαυτοῦ γίνομαι· μόνον γὰρ οὐκ ἐν οὐρανῷ διὰ ταύτης ἀνέρχομαι, καὶ θεῖος ὅλος καθίσταμαι, καὶ νοὺς ἀντικρυς χρηματίζω, καὶ ἰσηγηλος τὴν καταλήψην ἀναδείκνυμαι. Μανθάνω τὰ τῶν αὐλων ὡς παρῆκται δυνάμεων τὸν ἐνεσθεῖκόν δὲ αἰετισμόν, τὸν εἰς τριαδικὸν συναγόμενον, μόνον οὐχ ὡς διατέτακται καὶ γνωσῶκα καὶ ὑπεράγαμαι· ἐνεχούμαι τὰς ἀπορρήτους ἐκείνων δοξολογίας, καὶ πῶς δὲ συνεπαίρομαι τὴν ἀπλὴν Τριάδα καὶ ὄντως μονοθετικῶν διαφορῶς ἀνυμνεῖν καὶ γεραίρειν πολυειδῶς. Ἐντοῦ

μα τὰς τρεῖς τῆς ὑπέρφυοῦς οὐσίας καὶ ὑπερου-
 σίου φύσεως ὑποστατικῆς, ἰδιότητος, πρὸς δὲ, ἥττω
 δὴ ταύτην καὶ μίαν οὐσίαν τῶν τριῶν καταλαμβάνω
 προσώπων, οὕτω καὶ μίαν ἐξουσίαν ἐπιγινώσκω καὶ
 δύναμιν ἕθεν καὶ ἓνα καὶ ἀληθὴ ταύτην Θεόν, καὶ
 μόνον τῶν ὄντων τριττῶς ἀπεριγὰπτον καὶ ἀληθῶς
 ἀκατάληπτον τὸ θαυμάσιον καὶ καταλαμβάνω καὶ
 σέβωμαι. Οὐ γοῦν φθάνω διακρίων εἰς τρία, καὶ συν-
 ἄπτω πρὸς ἓν, τὸ μὲν τοῖς χαρακτῆρσι, τὸ δὲ τῆ
 ἐξουσίᾳ, τῆ μοναρχίᾳ, τῆ ὁμοουσιότητι, τῆ τε πρὸς
 τὸ πρῶτον αἰτίον τῶν ἐκ τοῦ πρῶτου καὶ αἰτιατῶν
 συμφυῖα καὶ ἀπαραλλάκτω ταυτότητι, οὕτως ἐπαί-
 ρομαι, οὕτω κουφίζομαι, οὕτω θαυμασιῶς ἀνάγω-
 μαι, καὶ ὅλως τῶν ἐνταῦθα μετρωρίζομαι καὶ θεο-
 τερὸς ἀποκαθίσταμαι καὶ φαιδρότερος.

νέ. Μῦθος μὲν γὰρ τις καὶ ποιητικὴ τερατεία,
 μᾶλλον δὲ γραμμῶδης ἀνάπλασις, ὅτι καὶ ἐξίσις ἃ μὲν
 τὰ βρεφύλλια, οἱ δὲ τοὺς νηπιώδεις ψυχαγωγεῖν
 ἔχονσι τοῖς καινοτέροις ἀκούσμασι· μῦθος οὖν, τὸν
 ἦλιον ἐς Ὀκεανὸν κατέγειν, κάκειθεν λελουμένον
 ἀνάγειν λαμπρότερον. Πλὴν ἔστι μῦθος, πάλαι μὲν
 θρυλλοῦμενος, νῦν δὲ διαπαιζόμενος· τῆς δὲ γε
 ζωηρότου ταύτης πηγῆς, μᾶλλον δὲ τοῦ ἀπλήτου
 τοῦδε τῶν λόγων πλάγους, καὶ ἀδιεξιτήτου τῆς σο-
 φίας βάθους, οὐκ ἔστιν ὅς ἂν εἰ καὶ τι μικρὸν ἀπο-
 στίλθοι, ἀστερίσκος εἴ γε τύχοι ὦν ἀφανής, καὶ οὐχ
 ὅτι κατὰ τὸν μέγαν τοῦτον ἦλιον ἀκτινοβολῶν, καὶ
 τὰ πέρατα διαυγάζων, ὡς ἀπ' ἄκρων φθάνων εἰς
 ἄκρα, καὶ πᾶνθ' ὁμοῦ τῆς αἴγλης πληρῶν· ὅποιοι
 τινες οἱ πρὸ τοῦτου καὶ μετὰ τοῦτον ἐκλάμπαντες
 φωστῆρες παγκόσμιοι, τὴν οἰκουμένην λαμπρύναν-
 τες, Βασιλεῖον φημι καὶ Γρηγόριον τοὺς ἀκλονήτους
 τῆς εὐσεβείας προβόλους, τοὺς στερόρους τῆς Ἐκκλη-
 σίας θεμιθλους, τὰς ἀρραγεστάτας βύσεις τῆς πι-
 στειως (ταῦτα γὰρ οὗτοι πάντα θεόντως ἀκούοιεν,
 τάχα δὲ καὶ τὰ ὑπὲρ ταῦτα καθηκόντως ἄγαν κατ-
 ονομάζοντο)· πρὸς δὲ τοῦτοις καὶ μετὰ τοῦτων
 Ἰωάννην τόν, τὴν γλωτταν χρυσοῦν, τοῦ ὁμώνυμον
 τουτωῖ καὶ ὁμότροπον, καὶ τοῖς πᾶσι πάντη κατὰ-
 ληλον· οὐ δὲ γὰρ ἂν φαῖν ἐφάμιλλον ἢ συνάμιλλον,
 ἀλλ' οὕτως ἀκριβὲς ἀπεικόνισμα, ὡς πρὸς εὐφυῆς
 ἐκεῖνον ἀρχέτυπον, καὶ διαγιγνώσκω τοῦτον καὶ ἀπο-
 φαίνομαι. Πλὴν ἄλλ' οὐκ ἀρρυσάμενον [ἐρρίζωμέ-
 νον], καὶ τῶν τινα καθ' ἡμᾶς τῶν ἀμυδρῶς δῆτα
 πεφωτισμένων, καὶ ἀκτίνος ὡσπερ ἀποπλάσει δεικ-
 νωμένων, ὅλον ἀνελεθεῖν φωτεινότητων, καὶ ὅλον
 φαιδρότατον, καὶ ὅλον θεοειδέστατον :

νς. Τί μοι λέγειν λοιπόν; ὡς παρῆται Σταγειρί-
 τῆς μετὰ τῆς γριφώδους τεχνολογίας καὶ τῆς πολυ-
 σχιδούς περὶ φύσεως καὶ φυσικῶν ἀρχῶν ἐκθεσίως;
 ὡς παρῶπται μετὰ τῆς ὑψηγορίας (ὅκνῳ γὰρ φάναι
 θεολογίας) καὶ τῶν οὐκ ἀσφαλῶν περὶ ψυχῆς γνω-
 ματευμάτων, ἢ τερατευμάτων μᾶλλον εἰπεῖν, ὁ πο-
 λὺς Ἀθηναῖος Πλάτων καὶ τοῖς Ἕλλησι διαδόητος;
 ὡς ὁ λοιπὸς τῶν φιλοσόφων ὄμιλος ἐκείνοισι δοξῶν,
 μᾶλλον δ' ἐναντίων, κατέγνωσται; Ἄλλὰ ταῦτα μὲν
 ἑατίου, εἰ καὶ μεγάλα ἄττα τυγχάνει, καὶ ἀληθῆς

A simplicem ac vere unicum Trinitatem. Intelligo
 supremæ essentiae ac supersubstantialis naturæ hy-
 postaticas proprietates, imo ipsam unam trium
 personarum essentiam quodammodo comprehen-
 do, sic unam potentiam potestatemque cognosco:
 quo fit ut ipsam intelligam adoremque unum ac ve-
 rum Deum, solumque inter omnia quæ existunt tri-
 pliciter indefinibilem ac prorsus incomprehensum.
 Cum igitur in tres divido et in unum conjungo,
 tres in proprietatibus, unum potentia, auctoritate,
 consubstantialitate, et ea quæ est causatorum om-
 nium cum prima causa dependentia, indissolubili-
 que ipsius identitate; sic extollor, tam levis fio,
 tam mirabiliter sursum agor, ut ex iis quæ istic
 sunt totus suspendar, atque inde divinior splendi-
 diorque mihi ipsi restituar.

B
 55. Fabula est figmentumque poeticum, seu potius
 anile commentum, quo æqualiter hinc quidem
 infantuli, inde pueruli consueverunt oblectari,
 novitatibus audiendis gaudentes; fabula est, in-
 quam, qua dicitur sol in oceanum mergi, ibique
 ablutus illustrior resurgere. Ut tamen hæc sit fa-
 bula, olim celebrata, nunc explodenda: qui vivi-
 fluo isti fonti, aut potius inenavigabili sermonum
 pelago et impenetrabili sapientiæ profundo se im-
 merserit, fieri non potest, quantumcumque parum
 ipse scintillet, tanquam exigua atque inconspicua
 stellula, quin instar magni hujus solis radios suos
 diffundat atque extrema quæque collustret, tan-
 quam a summis ad summa procurrens et splen-
 dore suo simul omnia replens: quales nonnulli
 ante et post ipsum quoque effulserunt, velut pulcher-
 rima luminaria, universum terrarum orbem
 illuminantia, Basilium atque Gregorium intelligo,
 inconcussa pietatis antemuralia, firma Ecclesiæ
 fundamenta, integerrimas fidei bases; ita siquidem
 ipsos nuncupabimus non incongrue, quin et emi-
 nentioribus cognomentis appellari possint; cum
 illis vero atque post illos Joannem, aureum illud
 os, huic nostro cognominem ac moribus similem
 eique comparandum; neque enim ausim dicere
 æqualem vel cœqualem; sed vere accuratum
 exemplar, velut ad archetypi elegantis formam
 expressum, agnosco illum atque demonstro. Ve-
 rum tamen nunquid sine fundamento quis dixerit,
 aliquem nostri temporis modice duntaxat, illumina-
 tum et velut radii unius evibratione coruscantem,
 non posse fieri totum clarissimum, totum
 splendidissimum, totum deiformem?

56. Nunc vero quid attinet dicere, quomodo præ
 Joanne contemnendus sit Stagiritæ cum sua ænig-
 matica disserendi arte atque multiplici expositione
 naturæ et naturalium principiorum? quod parvi
 faciendus sit cum sua grandiloquentia (non enim
 ausim dicere theologiam) cumque sua male funda-
 ta, aut, ut verius loquar, monstrosa de animabus
 sententia ille apud Athenienses et Græcos cæteros
 nominatissimus Plato? quod despicibilis fuerit
 tota philosophorum turba, eadem cum illis seu

potius contraria sentiens? Prætermittenda namque hæc mihi sunt omnia, quamvis magnifica et consideratione dignissima; iterumque dicendum de libertate beati, qua pro pietate decertavit, et zelo quem habuit instar Phinees contra fornicantes in suis adinventionibus sive temerariis ausis, et imprudenter agentes contra immaculatas venerandasque imagines. Imagines (vah audaciam!) quas in memoriam incarnati Salvatoris, et eorum qui pro ipso decertaverunt aut alias religiose juxta legem Christi vixerunt sanctorum, jam inde a principio prædicatæ fidei efformare didicit universitas Christianorum. Quamvis nimine præsens, eminens tamen emisit jacula contra improbes, qui opinione ac fædo ratiocinio suo conspurcaverunt aut etiam omnino aboleverunt sancta: et epistola sua, veluti hasta bene collimata, confixit filium Leonis, ejus qui primus a veritate exciderat, de quo etiam jam ante dixi, pauca ex multis circa eum in historiam relatis seligens: nunc autem nominandus est mihi (velle enim vos credo) is, qui ex eo natus, secundum ejus exemplum regnavit. Constantinus hic fuit, qui nihilominus, quin etiam multo magis quam ille, insanivit, animo utique impudentissimo et homo stercoreus; de quo non possum; imo abominor enarrare, quid ei, nescio qua ratione, in baptismo contigit, contra rectam doctrinam aut potius contra ipsum baptismum, in præsagium, sive ut potius dixerim, in manifestam futuri eventus prænotionem.

57. Hic ubi ad virilem pervenit ætatem, quod utinam non fuisset! quid non admisit sceleris? quid turpitudinis non patravit? Fædius quam pater suus inquinavit Dei populum. Sed o solertissimum consilium sancti! o plagam opportunissimo tempore inflictam! Phinees quidem Israelitam in sua observavit nequitia, et hastam intorsit, atque prolapavit peccatum, et cæteros eo exemplo emendavit: sed uno solum in loco repressit crimen, solosque præsentis avertit a scelere. Joannes vero vehementer zelosus pro Deo, et supra nos intelligens, ac circa nos satagens jaculatus est quidem, et una cum peccato peccatorem confodit; sed statim id fecit ubique notum, et momento pene temporis omnes sustulit iniquos, litteris ipsis revelans scelus ubique locorum in conspectu omnium, et de impietate triumphans. Macte tuo isto in Dei causa zelo, martyr incruente! Macte ferventi tuo erga eumdem amore! Macte animi tui ad pietatis defensionem fiducia! Macte illustri tua intrepidaque constantia in prædicanda veritate!

58. Quid autem? an erga Deum resque divinas ita affectus hic fuit, et Deus eum non promovit, atque ad maxima quæque suscepit? Igitur quomodo cum eo egerit Deus, disce; et quomodo eum susceperit, audi. Suggestit Hierosolymorum antistiti, tunc obtinenti thronum fratris Domini, Jacobi scilicet fervidi illius magistri atque præconis veritatis (quomodo autem suggererit taceo, quia invisibiliter per internam Spiritus motionem id factum)

A ἀξιώματα. Ἄγε δὲ καὶ αὐτὸς τὴν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας παρρησίαν τοῦ μάκαρος ἀναλάβωμεν, καὶ τὸν ζῆλον ὃν κατὰ τὸν Φινεὶς ἐσχῆκε, κατὰ τῶν ἐκπορευσάντων ἐν τοῖς σφιτέροις αὐτῶν διανοήμασιν, εἰτ' οὖν τολμήμασι, καὶ αἰσχροῦς ἄγαν ἀπερυθρίαςτων κατὰ τῶν ἀχράντων καὶ σιθασμίῳν εἰκόνοισιν (ἀβάλε τολμῆς!) ἃ εἰς ἀνάμνησιν τῆς ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ Σωτῆρος ἐνανθρωπήσεως, καὶ τῶν ὑπὲρ ταύτης διαθλησάντων ἢ καὶ σιμῶς ἄλλως καὶ κατὰ Χριστὸν ζήσαντων ἁγίων, ἀνοθεῖν εὐθύς καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ κηρύγματος τὸ Χριστοῦνομο ἀνατυποῦν παρελήφαμεν πλήρωμα. Καὶ γὰρ ἀκοντίζει, εἰ καὶ μὴ παρών, ἀλλὰ πόρρωθεν, κατὰ τῶν ἀκολάστον γυμνῆ καὶ αἰσχροῦ λογισμῶν βεβηλωσάντων ἢ καὶ πεπελιωσμένων διαγραφάτων τὰ ἅγια βάλλει, καθά τινα δόρατι, εὐστόχῳ λίαν ἐπιστολῇ, τὸν τοῦ πρώτου τῆς ἀληθείας ἐξολισθῆσαντος λίουτος ἔγγονον, περὶ τοῦ δὴ καὶ ἐφθην προειρηκῶς μέτρι' ἄττα, καὶ ἐκ πολλῶν ὀλίγα τῶν ἀνιστορημένων περὶ ἐκείνου ἀναλεξάμενος: γνωριῶ δ' οὖν ὑμῖν καὶ τὸ ἐξ ἐκείνου, κατ' ἐκείνον (βούλεσθε γὰρ ἴσως) δεδηλωκῶς ἐξ ὀνόματος. Κωνσταντῖνος οὗτος, ὃς οὐχ ἤττον, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον, κατὰ τῆς εὐσεβείας λελύττηκεν, ἢ δυσωδεστάτῃ ψυχῇ, ὃ κοπρόφυρτος ἄνθρωπος. Οὐκ ἀνέχομαι, ἢ μᾶλλον βδελύττομαι τὸν ἐν τῷ βαπτισματι κατὰ τοῦ ὀρθοῦ δόγματος, μᾶλλον δὲ κατ' αὐτοῦ τοῦ βαπτισματος, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἐπισυμβάντα τούτω, πρὸς φοιδασμόν ἢ ἀληθεσιτερον εἰπεῖν, σαφῆ τοῦ γεννησμένου προδῆλωσιν, εἰς ἐπάκουον εἰσεπίειν.

νζ. Οὗτος εἰς ἄνδρας ἔλθων, ὡς εἶθε μὴ ὦφελε, τί μὲν τῶν ἀθέσμων οὐκ ἐπραξῆς; τί δὲ τῶν αἰσχροῦν οὐκ ἐποίησες; Χεῖρον τοῦ γεγεννηκότος τὸ τοῦ Θεοῦ βῆλος ἐμίανεν. Ἄλλ' εὐγε εὐστοχωτάτης τοῦ ἁγίου θουλής! εὐγε καιριωτάτης πληγῆς! Φινεὶς μὲν γὰρ τὸν Ἰσραηλιτὴν τῇ κακίᾳ συνδιετήρησε, καὶ ἀνεκτινιτὸ δόρυ, καὶ ἐστηλίτευσε τὸ ἀμάρτημα, καὶ τὸ ἀπ' ἐκείνου τοὺς λοιποὺς ἐσωφρόνισε: πλην ἐφ' ἐπὶ τὸ τόπω ἀνίσχηκε, καὶ μόνους τοὺς παρατυχόντας τῆς ἀμαρτίας ἀνακαχεαίτισεν: ὁ δὲ τὸν ὑπὲρ Θεοῦ ζῆλον οὗτος πολὺς, ὃ τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς συνιτός, καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς νοουηχῆς, κατηκόντισε μὲν, καὶ τῷ κατὰ τὴν κακίαν συνεξέπλητησιν ἄπανταχῇ δ' ἄθροον ἐπίδειξε, καὶ ἐν ἀκαρεῖ τοῦ χρόνου πάντας συνεστειλεν, γράμμασι τοῖς αὐτοῖς πᾶσι πανταχῇ τὴν ἀμαρτίαν ἀνακαλύψας, καὶ θριαμβεύσας τὸ παρανομημα. Εὐγε σοι τοῦ κατὰ Θεὸν ζήλου, μάρτυς ὄντως ἀκαίμαχτι! Εὐγε τοῦ διαπύρου πρὸς τὸν Θεὸν φίλτρον! Εὐγε τῆς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας παρρησίας! Ἰπτερευγὲ σοι τοῦ περιφανοῦς καὶ ἐξ ἀπίστου τῆς ψυχῆς παραστήματος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας κηρύγματος!

νη'. Ἀλλὰ τί γοῦν οὗτος μὲν οὕτω πρὸς τὸ Θεὸν καὶ τὰ ὑπὲρ Θεοῦ Θεός δ' οὐ προσίτο, ἢ οὐκ ἐν τοῖς μάλιστα προσεδέχτο; καὶ ὅπως τούτων εἶχς Θεός μάνθανε, καὶ ὅπως προσελάμβανεν ἄκουε. Ἰποβάλλει τῷ τῶν Ἱεροσολύμων προστατοῦντι καὶ τὸν θρόνον κατ' ἐκείνο καιροῦ τοῦ Ἀδελφοθέου διεπόντι, Ἰακώβου λέγω τοῦ διαπύρου τῆς ἀληθείας διδασκάλου καὶ κήρυκος (τὸ δ' ὅπως ὑποβάλλει παρρημίαν, ἀοράτως γὰρ καὶ δι' ἐπινοίας τοῦ Πνεύματος),

πρεσβυτέρους τούτον συγκαταλέξει, καὶ τῶν κάτω Ἀθύτην μυστηρίων ἐκτελέσαι τὸν τῶν ἄνω καὶ οὐρανίων ἐπάξιον. Καὶ ὁ χρεῖς τὸ τάχος μεταπεμφάμενος, καὶ τοῖς ἱεροθύταις συντάττει, ὡς ἂν δὴ τὸ μέγα θύμα καλλιεροίη Χριστὸν, τὸ τυθεὶν μὲν ἀπαξ, θυόμενον δ' εἰσαίει, ὑπὲρ τῶν ἀπαξ μὲν πεπτωκότων, καθ' ἑκάστην δὲ διασαλευομένων ἡμῶν. Τί δὲ Θεὸς μὲν οὕτω πως ἔχρισε, καὶ οὕτως ἀνείδειξεν, ὅποιόν τε εἶχε καὶ τοῖς πόρρωθεν διεδήλωσεν; ὁ δ' ἐλιγώρησεν, ἢ καθυβήκεν, ἢ τῆς κατ' ἀρετὴν συντονίας ὁλως ἡμίλησεν; Οὐ μὲνον οὐδαμῶς, μακρῶ γὰρ πλείων ἐντεθεὶς τὴν προθυμίαν ἐφάνη, καὶ πολλῶ τινι θερμότερος τὸν τοῦ σώματος ὑπωπιασμὸν ἀνείδειχθη, τὴν τε ταπεινώσιν ὑψηλότερος, καὶ πρὸς πᾶσαν ἀλλήν ἀρετὴν ἀκμαιότερος. Ὡς γὰρ ἂν τις τῶν τὰ τῆδε περιπολούντων ἀρχαία, μείζονος ἐπιβάς ἀξίας, B ἐνεργίστερος κατασταίη καὶ προθυμότερος, εἴπερ εὐλόγως πρὸς τοῦ τιμηκότες ἐγκριθείη, καὶ αὐτὸς γε πρὸς αὐτὴν ἐπιλογίσαιτο οἱ τὸ ὀφειλόμενον, καὶ τὸ δίκαιον ἐπικρίνειν· ὡς δὲ καὶ οὗτος, πρὸς τοῦ ἄνω Βασιλείως, τοῦ μόνου ἀγαθοῦ, τοῦ μόνου ἀλαθῆτου Δεσπότη, τὸ τῆς ἱερωσύνης δεδεδυμένος ἀξίωμα, τὸ μέγιστον ἀξιώματων καὶ τιμωτάτων, καὶ μόνος τοῖς κατὰ τὸν μέγαν τούτον πρὸς ἀλήθειαν καταλαβανόμενον τε καὶ συντηρούμενον, εὐθυμότερόν τε τῆς λειτουργίας ἐπιληπτο, καὶ πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν συντονώτερον διεγύγερτο. Ἄλλ' ἐπειπερ οὕτω γενναίως, οὐχ ὅτι πρὸς πένταθλον, ἀλλ' εἰς μυριάθλον (ὡς καὶ φάμενος ἔφθην) ὀποδυσάμενος, θαυμαστά οἶα ἐπιδείξατο· καὶ ὅτι γε πλείστην ἐμβάλοιο τῶ θεάτρῳ τὴν ἐκπληξιν· ἦσαν δὲ ἄρα τὸ θέατρον θεοὶ τε πληροῦντες ἄγγελοι, οἱ καὶ τῶν ἀγῶνων ἦσαν τούτου ὑπερογάμενοι· καὶ δαίμονες περιτρέχοντες, οἱ καὶ ἀντικαθιστάμενοι τούτῳ καὶ πολυτρόπως ἀντεπιόντες, καὶ πολύμηχάνως ἀντεγειρόμενοι, οὓς καὶ οὐχ ἤττον εὐτέχνως ἢ γενναίως κατηγωνίσαστο.

ἦθ'. Ἐπεὶ δ' οὖν οὕτω ταῦτα δεινυτο, ἀγύραστον δ' ἐπιπλέον καταλιπεῖν οὐκ ἦν τάχα πρὸς τοῦ στεροδοῦ Θεοῦ, ὃν καὶ ἀγωνοθέτην προὔστησαστο, καὶ πρὸς ὃν ἀρχῆθεν ἄφορων· ἑαυτοῦ τε ὁσημέραι πλείων ἐγένετο, τοῖς ἀθλοῖς ἀκμαιότερον ἐπετείνετο, τέλος δὲ καὶ τὰ μεγάλα διεπράξατο καὶ κατώρθωσε. Τί τὸ ἐντεθεὶς καὶ γίνεται; Τῶν μακρῶν ἀναλαβεῖν ἐθέλει πόνων Θεός, καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν λογασί συγκαταλέξει, καὶ τῶν καρτερῶν ἀγῶνων διαναπαῦσαι, τοῦτο D δὲ καὶ ποιεῖ. Τοίνυν καὶ ἐπιτρέπει τοῖς τῶν ἀγῶνων θεαταῖς ἄγγελοι ἢ ἄγασταις, καὶ οἱ λαμπρὰν λαμπρῶς τὴν μακαρίαν ἀνειληφότες τοῦθε ψυχὴν, εἰς οὐρανὸς ἀναφέρουσι, καὶ ταῖς τῶν ἁγίων ψυχαῖς σεπτῶς ἄγαν συγκατατάττουσιν. Ἄλλ' ἴσως οὐ μικρά τις ἂν ἀμφισβήτησις τοῖς τῶν ἁγίων ἐκεῖ συνεπιπτώκει χοροῖς, ὅπη τε ὁ θεὸς ἀνὴρ οὗτος τετάξεται, ἴσως δ' ἂν καὶ ποίου προσταίη χοροῦ τῶν περὶ Θεόν. Ἡ μὲν γὰρ ἱερά τῶν μαρτύρων πληθὺς εἰς ἑαυτοῦς ἂν μετακαλοῦντο, ἐπειδὴ καὶ λαμπρῶς ἄγαν οὗτος ἀνωμολόγηκε τὴν ἀλήθειαν, καὶ μικροῦ δεῖν τὰ ἴσχατα πέπονθε, κἂν εἰς μετριώτερον οἱ θυμοὶ τῶ τυράννου λωφῆσειαν, καὶ ἀφαιρεθείη μόνος τῆς δεξιᾶς, τάχα

suggerit, inquam, ut presbyteris ascribat Joannem, et supernis atque celestibus mysteriis dignatum ordiet ad ea quæ in terris geruntur. Ille ergo mox accersitum inungit, et inter sacerdotes collocat, ut magnam hostiam, Christum ipsum nempe, rite consecret, quæ semel immolata immolatur quotidie pro nobis, semel quidem lapsis, quotidie vero impelli ad lapsum solitis. Quem vero sic unxit et sic evertit Deus, quantique faceret etiam longa positus demonstravit; an deinceps negligentius egit, remisitque industriam et circa virtutis exercitationem elanguit? Minime vero: sed exhinc majorem multo animi alacritatem adhibere visus est; in subjungendo corpore ferventior, in se humiliando sublimior, atque ad omnem aliam virtutem robustior. Sicut enim eorum aliquis qui versantur in palatio, si ad majorem ascenderit dignitatem, promptiorem se ad obsequia exhibet, ut ab eo qui ipsum honoravit judicetur id meritis, secum ipse rationem iniens quo pacto debitum suum juste exsolvat: ita etiam Joannes, a rege regum, solo bono ac solo vero domino nostro, sacerdotii donatus honore, omnium honorum maximo et venerabilissimo, et a solis ipsi revera similibus suscipiendo gerendoque, promptius capessivit ministerium sacrum, atque ad virtutis cultum vigilantior exsurrexit. Postquam autem sese tam generose, non ad pentathlum (ut superius dictum est), sed ad myriathlon præparavit, quam maxime admiranda patravit facinora, totumque in sui admirationem theatrum rapuit: theatrum vero implebant angelici spiritus, ejusmodi certaminibus plus quam dici possit oblectari soliti: diaboli autem circumcursabant, ipsi resistentes ac multipliciter repugnantes, variis ex adverso machinis adhibitis, quos ille nihilo minus industrie generoseque pugnando superavit.

59. Talibus perfunctum, non erat par, relinqui irremuneratum a Deo, quem sibi proposuerat agnoscere, et in quem jam inde a principio intentus, seipso quotidie fiebat major, et ad pugnas fortior procedebat, maxima denique opera ad finem perducingens. Quid igitur? Prolixos ejus labores suscipere voluit Deus, eumque sanctis suis associare, a certaminibus generosis deinceps quieturum, sicut et fecit. Imperat ergo spectatoribus ac laudatoribus facinorum ejus angelis, ut beatam illius animam ac virtutibus splendidam splendide accipiant deferantque in cælum. Hic vero non mediocris forsitan exstitit concertatio inter choros sanctorum, ubinam divinus vir iste locaretur, et cuienam eorum, qui Deo assistunt, ordini præficeretur, Etenim multitudo martyrum ipsum invitabat ad se, quia præclare fuerat veritatem confessus et tantum non extrema perpressus; quamvis, emollita ad mediocritatem tyranni iracundia, sola fuerit dextera privatus: qui verosimiliter idcirco differrebat, superna quadam providentia, ne ante tempus cito auferretur vir tam insignis, et ætas

nostra privaretur sermonibus, quos componens Ecclesiam Christi velut de novo fundaret et mirabiliter adornaret: ut non dicam, tanquam exile nimis. quod opes et generis claritatem abdicarit, quod jam inde a puero amorem sæculi a se removerit, quod simul omnia transitoria nihili aestimavit. Qui vero aliter quam fuso sanguine stabiliverunt Ecclesiam, ad se illum traducebant, de eoque jure meritissimo gloriabantur, ut qui circa religionem plurima scripserat docueratque. Illi porro, qui fluxam hanc nostram solutamque vivendi rationem dimiserunt, solitariam austeriorumque amplexi, numquid ejus societate ornari etiam ipsi desiderabant, idque optima ex causa? Quis enim magis illo sæculum et quidquid in sæcula est aversatus est, et plura ac majora despexit, nihilique omnino aestimavit, quidquid plerique hominum maximi faciunt, atque in sola cruce vixit, nudus omnino Christum secutus.

60. Existimo autem quod etiam is, qui tonitruum filius cognominatus est, propter suam grandiloquentiam et verendam omnino theologiam, non solum judicavit ipsum secum sociisque suis apostolis collocari debere: sed id etiam reipsa effecerit, rationes ad id perquam justas adducens, et propemodum æqualem sibi Joannem contestatus. Nunquid enim studiosissimum hunc virum juxta secum esse theologum demonstravit? nuquid virginem? nunquid mysteriorum a sæculo abditorum præconem, et eorum quæ postremis temporibus circa nos agentur ferventem prædicatorem? Quod si non requibuit supra pectus Domini, acquievit tamen verbis Domini, atque exinde etiam ipse tanquam e fonte inexhausto copiosam hausit sapientiam. Si purissima Dei Mater ei commendata non est (hæc enim ut aliis temporibus agerentur, magna atque inscrutabili Dei providentia constitutum fuit, nec ejus fuerunt sæculi, cujus noster sanctus), commendatam tamen sibi habuit ejus causam, et ipsammet in suis numerans exornavit; neque solum ipse multa eam est reverentia prosecutus, sed etiam hunc affectum ingessit omnibus. Si ei non contigit sub cruce consistere, crucem tamen adamavit et quoad vixit præ oculis habuit, Jesum mortis damnatum intuens, et nudum in ea pendentem Salvatorem cum memoria passionis ejus, et communis salvationis per eum patratæ, unde excitabatur ad corpus magis subigendum subjiciendumque spiritui. Cæterum, uti soli Deo Deumque circumstantibus notum est, an iste cum sociis sive alius ex divino choro, eum sibi vindicare cupiens, prærogativam tulerit a totius causæ diribitore Deo, ita ex iis quæ diximus quæque multo plura prætermisimus manifestum atque certissimum est, quod a Deo collocatus sit inter eos qui proximi sibi assistunt.

61. Nunc age chorus omnis justorum, oremus et

A γε ἀνωθεν ἐπισηχθέντος, ὡς μὴ ἂν ἐξ ἀθρώπων πρὸ ἄρας καλὸν γένοιτο, καὶ στερηθεῖη λόγῳ ὁ βίος, οὗς ἤματι συνθεῖς εἰς νέωτα στηρίξει τε καλῶς τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ καὶ καταποσμήσει θευμασιώτατα. Μικρὸν γὰρ πρὸς τὰδε πλούτου τε μανησούετω, καὶ περιφανείας λέγειν ἀφαιρέσειν, ὅτι καὶ ἀποστεργὼς πρὸς τὰ τῆδε ἐκ παιδὸς εὐθύς εἶχε, καὶ ἀπαξέπαυτα τοῦ μηθενὸς ἤξιον. Οἱ τε δὴ ἄλλως τὴν Ἐκκλησίαν στηρίξαντες πρὸς ἑαυτοὺς ἂν μεθίσταν, καὶ τὰ εἰκότα ἐπισεμνύνοντο πάνυ γε ὡς πλείστα περὶ εὐσεβείας καὶ συγγραφέμενον καὶ διδάξαντα. Τί δὲ καὶ οἱ τὸν ὑγρὸν καὶ λιλυμένον τὸν ἡμέτερον τουτοῦ βίον ἀποστερξάντες, τὸν δ' ἐρημικὸν ἀλόμωσι καὶ τραχύτερον; οὐκ ἂν δὴ ἐγκαλλωπισθῆσαι καὶ οὕτοι συνταχθέντι σφίσειν ἠσπάσαντο; Καὶ μαλα ἂν εἰκότως· τίς καὶ γὰρ τοῦδε μᾶλλον τὸν βίον καὶ τὰ τοῦ βίου ἀπίστραπται, καὶ πλείω καὶ μαίζω περιωύρακα, καὶ ἀπλῶς τοῦ μηθενὸς διακέρειμα ἀξια τὰ τοῖς πολλοῖς τιμώμενα τοῦ κεντῶς, καὶ μόνω συνήζηκε τῷ σταυρῷ, γυμνὸς ἀπάντων πατηκολουθηκῶς τῷ Χριστῷ;

Ξ'. Οἴμαι δ' ὡς καὶ αὐτὸς ὁ βροντῆς υἱὸς μεταμομασθεῖς διὰ τὴν ἠψηγορίαν πάντως καὶ τὴν φρικτὴν θεολογίαν οὐχ ὅπως ἂν ἑαυτῷ καὶ τοῖς κατ' αὐτὸν τε καὶ σὺν αὐτῷ συγκαταλεγῆσαι χρῆναι τοῦτον ἐπέειπεν· ἀλλὰ καὶ δι' ἔργου ἂν ἐπεποιήκει, καὶ λόγους εὐλόγους ἐπενηνόχει, καὶ μικροῦ ἐπεμαρτύρατο τὴν ἰσότητά. Ἡ γὰρ οὐ θεόντως ἀκριβῆ καὶ τοῦτον ὡς ἑαυτὸν θεολόγον παρίστασεν; οὐ παρθένον; οὐ τὸν πρὸ αἰώνων μυστηρίων ἐκφάντορα, καὶ τὸν ἐπ' ἐσχάτων καὶ δι' ἡμᾶς διακρύσιον ὡς ἀληθῶς κήρυκα; Εἰ δὲ καὶ μὴ ἐπὶ τὸ τοῦ Κυρίου στήθος ἀνεκπεσὼν ἐτυχεν, ἀλλὰ τοῖς τοῦ Κυρίου λόγοις ἀνεπαύσατο, κἀκεῖθεν δὲ καὶ οὗτος ὡς ἐξ ἀκενώτου πηγῆς θαυλώως ἄγειν τὴν σοφίαν ἤρυσσάτο· εἰ μὴ τὴν πείναντων ἐνεχειρίσθη καὶ Θεομήτορα (ἐπ' ἄλλοις γὰρ διοικουμένηθῆναι ταῦτα τοῖς χρόνοις πρὸς τῆς μεγάλης καὶ ἀκατάληπτου Προνοίας ἀφώριστο, καὶ οὐ του κατὰ τὸν μέγαν τοῦτον ἦσαν καιροῦ), ἀλλ' οὖν καὶ ἀνελάβετο τὰ ὑπὲρ αὐτῆς, καὶ ὡσπερ ταύτην ἰδιωτισσάμενος κατεκόσμησε· καὶ οὐχ ὅτι γε πολλῶ ἐπὶ ταύτῃ τὴν αἰδῶ συντέρησεν, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἄλλοις ἐπέβαλε· καὶ εἰ μὴ παρέτυχε τῷ σταυρῷ, ἀλλ' ἠσπίσατο τὸν σταυρὸν, καὶ παρ' ὅλον τὸν αὐτοῦ βίον μόνον οὐ παρίστατο δ' ἀναπολήσεως· καὶ κατεψηφισμένον εἶρα τὸν Ἰησοῦν καὶ γυμνὸν ἐπὶ τοῦτον τὸν Σωτῆρα κρεμάμενον, καὶ τὸ πάθος συνενεῖ, καὶ τὴν κοινὴν σωτηρίαν ἀνελογίζετο, ὅθεν δὴ καὶ ἐπὶ μᾶλλον τὴν σάρκα τε ταπεινοῦν καὶ τὸ πνεῦμα συστέλλειν ἐπέρετο. Πλὴν ἀλλ' εἴθ' οὗτος καὶ οἱ σὺν τούτῳ, εἴτε μὴ ἄλλος, εἴθ' ἕτερος θεῖον τοῦτον προαγορεύσας χερσὶ, παρὰ διαικτητῆ Θεῷ τὴν νικῶσαν ἠνέγκαστο, μόνω ἂν Θεῷ καὶ τοῖς περὶ Θεὸν εἰη γνωστῶν· ὅτι δὲ καὶ κατὰ Θεῷ καὶ ἐν τοῖς μάλιστα τῶν περὶ Θεὸν τέτακται, εἴ ὧν τε εἰρηκαίμεν καὶ εἴ ὧν πάνυ δὲ πολλῶν παρελίπομεν, εἰδῆλόν τε καὶ γνωριμώτατον.

Ξα'. Τοῖνυν δεῦτε εἴη, χορὸς εὐσεβῶν, δυσωπήσω

μεν καὶ θερμῶς αὐτὸν ἱκετεύσωμεν μνησθῆναι ἡμῶν πρὸς Θεὸν καὶ ὑπερευτυχάνειν τούτῳ διηνεκῶς τοῦ κοινού τε ἅμα καὶ τῆς Ἐκκλησίας πληρώματος· ὃ καὶ νῦν οὐχ ἤττον ἢ τούτου περιέντος ὁ ἀρχαίκακος διενοχλεῖ σατανᾶς, καὶ ἰδίᾳ ὑπερηγορεῖν τοῦ καθ' ἕκαστα ὡς καταρτίσαι μὲν πάντως κοινῇ εἰς τὴν κατὰ Θεὸν ὁμόνοιάν τε καὶ σύμπνοιαν, ῥυθμίσει δὲ καὶ ἕνα καθ' ἑαυτὸν ἕκαστον διαλύσαι τε τὴν ἐπίχουσαν τὸ πᾶν τότε σκοτόμαιναν, καὶ διεσχιδᾶσαι τὴν καταγιγῆσα, καὶ τὸ δεινὸν καταστορέσαι τῆς Ἐκκλησίας κλυθῶνιον, καὶ ἰδίᾳ δ' αὐτὸν καὶ καθ' ἕνα πρὸς ἑσθιον καὶ σωτήριον διειθύναι λιμένα, τὰ τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν κατευνασάσαντα κύματα, τὰς βιωτικὰς δῆτα μερίμνας, τὰς ἀγρίας τῆς ψυχῆς λαίλαπας, ὑφ' ὧν ὁ κυβερνήτης νοῦς περιτρέπεται, καὶ οἰάκων ἄκων μεθίσταται τῆς ἐπιστατικῆς τῶν ψυχικῶν δυνάμεως, καὶ ναυτιᾶ, καὶ ἰλιγγιᾶ, καὶ καθάπαξ ἐξαπορεῖ, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὸν δυνάμει συγκαταδαπτίζεται, καὶ βυθῷ ἀπωλείας συγκαταδύεται· ἃς σύμπλους μὲν ἔλαχε καὶ πρὸς ἐμπορείαν συννερίθους γαλήνιον, συναναγάσας δὲ πως καὶ συμπεριτραπείς, ἀπόλλυσι τε καὶ συναπόλλυται.

ξβ'. Ἄλλὰ δεόμεθά σου, μάκαρ, καὶ πρόσου τὸν ἰκίσιον· καὶ νῦν μὲν αὐτόθεν τὰ καθ' ἡμᾶς ἴθουε, καὶ πρὸς σωτηρίαν καθοδήγηε, καὶ τὴν θείας Ἐδέμ κατασκηνώσιν, εἰς δὲ αὐθις καὶ μετὰ τὴν ἀνάλυσιν πρόστηθε θερμῶς, ὡς ἂν γε τῆς αἰωνίου μὴ ἀστοχῆσαιμεν ἀπολαύσεως, καὶ τῆς ἀκράτου τρυφῆς μὴ ἐκπίσοιμεν. Κάμοι λιπαρῶ σύγγνωθε, καὶ τῆς ἔγχειρησεως ἴλαθε· οὐδὲ γὰρ ἐξ αὐθαδείας ἢ πρὸς ἐπίδειξιν, ἀλλ' ἐκ πολλῆς, ὡς οἴσθα, τῆς εὐνοίας καὶ εὐκρινούς τοῦ φίλτρου, ἣν παιδῶθεν ἔσχον πρὸς σὲ καὶ τὰ σὰ συγγράμματα καὶ ποιήματα, τοῖς περὶ σοῦ τε λόγοις ἐπεβαλόμην, καὶ τοῦ κατὰ δύναιον οὐχ ὑστέρησα. Ναὶ σύγγνωθί μοι, καὶ δεῖξαι τόνδε τὸν λόγον εὐφημητήριόν τε ἅμα καὶ ἱκετήριον, καὶ περιέπει μὲν τῆδε καὶ τὰ εἰκότα κατέρτιζε, ἐν λόγοις ἐν πράξεσι, ἐν διανοήμασιν, ἐν βουλευμασιν, ἐπὶ πᾶσι μοι καθάπαξ συνιστάμενός τε καὶ συναϊρόμενος· μετὰ δὲ τὴν ἐνθένδε καὶ ἐξ ἀνθρώπων μεταστάσιν ἀντιλήπτωρ θερμὸς ἐπιφάνηθε, καὶ δεξιὸς πρὸς Θεὸν ὑπερήγορος· ὡς ἂν μὴ τῆς κρείττονος γενοίμην λήξεως ἐκπτώτος, ἀκαδικασθεὶς ἐκ τῶν πράξεων, ἀλλὰ συνταχθεῖν τοῖς τῷ θεανθρώπῳ Λόγῳ παραστησομένοις ἐκ δεξιῶν, καὶ τῆς μακαρίας ἐκείνης φωνῆς ἀκούσαιμι, καταξιοῦσης τῆς παρὰ τοῦ ἀνάρχου Πατρὸς κυρνωθείσης ἁνωθεν εὐλογίας, καὶ μεταδιδούσης τῆς ἀλλήκτου μακαριότητος, χάριτι καὶ φιλευθροπία αὐτοῦ τε τοῦ ἀγενήτου Πατρὸς, τοῦ συναϊδίου Υἱοῦ, καὶ τοῦ παναγίου καὶ ἀγαθοῦ καὶ ζωοποιοῦ Πνεύματος, τῆς μιᾶς ἐξουσίας, τῆς μιᾶς βασιλείας, τῆς μιᾶς καὶ φύσεως καὶ θεότητος, ἣ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A ferventer supplicemus illi, ut velit nostrum meminisse apud Deum, eumque perpetuo interpellare pro universa multitudo Ecclesiae, quam non minus hoc, quam quo ipse vivebat tempore, auctor malorum satanas infestat, et singulis quod maxime convenit impetrare patrocinando; ut omnes quidem communiter stabiliamus in vera secundum Deum animorum concordia, singuli vero sigillatim liberemur ab ea, quae universum nunc occupat, caligine; ut dissipetur tempestas et gravis Ecclesiae jactatio conquiescat, atque ita omnes et singuli ad quietum salutis portum dirigamur, componendo fluctus perturbatarum cogitationum et saeculi curas, quibus tanquam saevissimae procellis, mens gubernatrix circumagitur, et invita quoque dimovetur a gubernaculo praesidentis circa res spirituales potentiae, tanquam nausea vertigineque et deliquio laborans, simul cum subjectis sibi potentiis submergenda et profundo perditionis involvenda; iis, inquam, potentiis, quas socias navigationis et tranquillae negotiationis participes futuras mens accepit, naufragium autem quomodocunque patiens atque subversa, perdit, et una cum ipsis perditur.

92. Ego vero, o beate, oro te, supplicem tuum suscipe: et nunc quidem mei curam assumens res meas ad salutem caelestisque paradisi habitationem perducas, postquam vero fuerit anima soluta corpore ardentem instans, ne aeterna privatus requie, excidam sincera voluptate. Ignosce etiam infelici mihi, et huic conatui propitius esto. Non enim ex arrogantia ad ostentationem, sed multa, ut nosti, devotione sinceroque amore, quem a pueritia habui erga te et tuas compositiones lucubrationesque, ad hanc de orationem scribendam me ingressi, nihil quod potui praetermittens. Eia ergo condona mihi, et hunc laudatorium simul deprecatoriumque sermonem suscipe; atque in hac quidem vita me reforma in omnibus verbis, operibus, cogitationibus atque consiliis adjutor atque opitulator, postquam autem e vivis translatus hinc fnero, ostende te mihi susceptorem et opportunum advocatum apud Deum, ut meliori sorte non excidam ex operibus meis damnatus, sed cum iis collocer, qui incarnato Verbo a dexteris stabunt felicemque illam vocem audiam, quae dignum facit hominem benedictione jam olim ab aeterno Patre decreta, eumque ad perennem beatitudinem transfert, gratia et beneficio ipsius ingeni Patris et coaeterni Filii sanctissimique et optimi atque vivifici Spiritus, unius essentiae, unius potentiae, unius auctoritatis, unius naturae ac deitatis, quam decet omnis gloria, honor, et adoratio, nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

DE SANCTA THEODOSIA

MARTYRE CP.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

Auctore Godefrido Henschensio in Actis SS. Bolland. Maii t. VI, die 29.

Causa et series martyrii ex mss. Synaxariis : encomium a Constantino Logotheta scriptum ; hujus ætas et dignitas.

1. Decimum Leonis Isaurici annum funestavit A sacrarum imaginum abolitio, quam pridem ille animo decretam meditans, effectui tandem mancipavit, amoto sanctissimo Germano patriarcha et in ejus locum substituto impio Anastasio. Mox enim atque idolum istud suum supra thronum Ecclesiæ collocavit, illarum removendarum initium fecit a vestibulo palatii, quod ab ænea Christi statua ibidem collocata nomen acceperat, ut Χάλκη diceretur. Vestibulum istud, teste Codino libro *De originibus* CP. magnus Constantinus fundarat, in eaque statuam prædictam erexerat, « quæ ibi stetit annos quadringentos et quindecim ; cujus virtute mulier, sanguinis profluviolaborans, sanata fuerat, et multa alia facta erant miracula : » adeoque posita illa esset anno 315. Sed decepti B Codinum supputatio sua, vel librarii in numeris transcribendis errarunt; constat enim quod ante annum 328 Constantinus non applicuerit animum Constantinopoli ædificandæ.

2. Ad rem ipsam quod attinet, testem de ea habemus, qui tunc vivebat, Stephanum Magnæ ecclesiæ Constantinopolitanæ diaconum, in Vita S. Stephani Junioris, memorabile martyrium ea occasione passus, danda a nobis xxviii Novembris, unde hæc accipe : » In his per potestatem agens hæreseos tyrannus, tentavit continuo Dominicam Christi Dei nostri imaginem, supra regias fores positam, eo loco quæ ab ipsa dicitur Sancta Chalce demoliri et igni tradere : quod et fecit. In ipsa autem demolitione zelo corroboratæ quædam mulieres venerandæ generose insurrexerunt : apprehensisque scalis demolitorem sacræ imaginis spatharium devolverunt in terram, eumque carpentes tradiderunt morti ; nulla deinde interposita mora procurentes, invaserunt patriarchalem domum, lapidibus impetentes impium Anastasium, vociferantesque. » O caput impurissimum ! « o inimice veritatis ! Ideone præsulatum arripisti, ut sacrosanctas statuas everteres ? » Quam contumeliam non ferens profanus ille, fuga sese subduxit e conspectu religiosarum mulierum ; atque ad tyrannum sese recipiens, effectus ut illæ omnes morti traderentur ! »

3. Hæc ille, quæ pene iisdem verbis legere est in eaquam Metaphrastes scripsit, ejusdem S. Stephani Junioris Vita, quamque invenire est apud Lipomanum et Surium, nec non inter Opera S. Joannis Damasceni, propter vicinitatem argumenti de cultu imaginum, ab eodem S. Joanne egregiis orationibus propugnato. Ex dictis autem facile est corrigere Theophanem, de tentata Dominicæ imaginis subversione, imo et perfecta, agentem uno anno citius quam de S. Germani depositione et Anastasii intrusione. Interim ei credere possumus dictarum mulierum supplicio non ita repressum esse zelum orthodoxorum, quin viri plures, muliebri stimulati exemplo, conati sint ab eadem imagine arcere injuriam, vel factam ulcisci ; verique addiderit, quod « Constantinopolitanus populus, ob novam istam doctrinam maximo dolore percitus, tum ipsum Leonem statuit invadere, tum multos ex imperatoris famulitio, qui ab ærea porta Domini imaginem deturbabant, neci dedit : quo factum est ut in multos, pietatis ergo, membrorum mutilatione, verberibus, exsiliis, damnis illatis animadversum fuerit. »

4. Sed quantumcunque animose egerint viri, egregii tamen conatus initium feminis scribi debet : imprimis autem earum duci sanctæ, de qua agere institimus, Theodosiæ : cujus nomen et vitam mortemque ut non ignoraremus, effecit religiosa Constantinopolitanorum civium pietas, qui crudeli laniæ subtractum corpus, tum quidem pie condiderunt, postea autem, reddita Ecclesie pace, extulerunt religiosius. fortassis in eo ipso, ubi sanctimonialis vixerat, cœnobio. Quoniam autem diem, quo mactata crudeliter fuerat, adduxerat in oblivionem sævæ persecutionis diuturnitas et taciturnitas scriptorum, placuit assumere hunc diem 19 Maii quod Orientalis omnis Ecclesia celeberrimo cultu prosequitur S. Theodosiam, martyrem Cæsariæ in Palæstina, de qua nos egimus die 2 Aprilis.

5. Ita nomen ejus inscriptum reperitur Menæis excusis, quæ fere sequitur Maximus Cytheræus ἐν βίαις Ἀγίων, ubi post encomium prædictæ antiquæ Theodosiæ additur memoria sanctæ hosiomaryris Theodosiæ Constantinopolitanæ, cum al-

lusione ad arietinum cornu, quo cervix ei confra- A
cta est, per hujusmodi distichon :

Κέρασ κριοῦ κτείναν σε, Θεοδοσία,
Ἦρθη νέον σοι τῆς Ἀμαλθείας κέρασ.

Alterum *Amalthæe visum est, Theodosia. cornu*
Hoc tibi, quo Christo victima pulchra cadis.

6. Eadem memoria, cum simili disticho reperi-
tur in ms. Synaxario Chiffletiano : ubi insuper hoc
de vita, martyrio et cultu ejus elogium additur,
quod ex ipso collatum cum textu Synaxarii Cla-
romontani ad 18 Julii, sic sonat : Ἀὐτὴ ἦν ἐν τοῖς
χορόνοις Θεοδοσίου [τοῦ Ἀτραμυτηνοῦ] γονίω ἐυσε-
βῶν θυγάτηρ, ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεωσ · καὶ
γενομένησ ἐπταίτουσ ὁ πατήρ ἐτελεύτησεν, ἡ δὲ
μήτηρ λαβοῦσα τὴν παιδα ἀπέκειρεν ἐν τινι τῶν ἐν
Βυζαντίω μοναστηρίων · εἶτα καὶ ἡ μήτηρ τελευτᾷ
καταλείψασα τῇ Μακαρίᾳ τὴν ὄλην περιουσίαν αὐ-
τῆσ · Ἡ δὲ ἐκ χρουσοῦ καὶ ἀργύρου τρεῖσ ἁγίας εἰ-
κόνας κατασκευάσασα [τοῦ Χριστοῦ], τῆσ Θεοτόκου,
καὶ τῆσ ἁγίασ Ἀναστασίασ, τὰ λοιπὰ δίδειμι τοῖσ
πτωχοῖσ [καὶ ὀρφάνοισ]. Μετὰ δὲ τινα χρόνον Λέον-
τοσ τοῦ δυσσεβοῦσ τῆσ βασιλείασ δραξαμένου, ὡσ
τοῦ εὐσεβεστάτου Θεοδοσίου ὑποχωρήσαντοσ, διὰ τὸ
μὴ πείθεσθαι τοῖσ ἀσεβέσιν αὐτοῦ δόγμασι τὸν μέ-
γαν ἐν πατριάρχαισ Γεραμόν [τοῦτον μετὰ ῥοπάλων
καὶ ξιφῶν τοῦ πατριαρχείου κατήνεγκε] · ἀλλὰ καὶ
τὴν ἁγίαν καὶ Δεσποτικὴν εἰκόνα Χριστοῦ τοῦ
Θεοῦ ἡμῶν, τὴν [ἰδρυμένην] ὑπεράνω τῶν πυλῶν,
ἐν αἰσπερ [διὰ τὸν χαρακτῆρα] ἡ ἁγία Χαλκῆ λέγε-
ται, ἔσπευθεν ὁ θηριώδης κατενεγκεῖν καὶ πυρὶ
παραδοῦναι. Καὶ ἐν ᾧ ταῦτα ἐτελείτο, καὶ ὁ σπα-
θάρτοσ ἦν ἐπὶ τῆσ κλίμακοσ [μετὰ τῆσ ἀξίνησ], βου-
λόμενοσ τὴν [ἁγίαν] εἰκόνα καταβαλεῖν, εὐθύσ, ἡ μα-
καρία Θεοδοσία μεθ' ἑτέρων γυναικῶν εὐσεβῶν, τῆσ
κλίμακοσ δραξαμένοι, καὶ τὸν σπαθῆριον τῇ γῆ
προσριψασαι, τῷ θανάτῳ παρέδωκαν · καὶ κατα-
λαβοῦσαι τὸ πατριαρχεῖον, ἐλιθοβύλουν τὸν δυσσεβῆ
Ἀναστάσιον τὸν πατριάρχην. Παρατυκία οὖν αἱ μὲν
λοιπαὶ τῶν γυναικῶν ἀπεκεφαλίσθησαν, τὴν δὲ
ἁγίαν ὡμόσ τις καὶ ἀπάνθρωποσ ἔλκων δῆμιος
πρὸ τὸν Βοῦν, λαβὼν κέρασ κριοῦ, καὶ μανιωδῶσ
κατὰ τὸν κύχλα ἐλάσασ, τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφα-
νον αὐτῇ προὔξηνεσσε. Περὶ δὲ τῶν ἀπέριων θαυμά-
των, τῶν καθ' ἐκάστην δι' αὐτῆσ ἐνεργουμένων,
ἔξεστι πάντι τῷ βουλομένῳ μακθάνειν. Τελεῖται δὲ ἡ
αὐτῆσ συναξίσ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Διοκράτουσ, ἐνθα
κεῖται τὸ ἅγιον αὐτῆσ λείψανον. Hæc ibi ; verbis
quæ [] inclusi e Claromontano sumptis, ubi finis
etiam sic diversus reperitur : Λαβὼν κέρασ ἀπέσφα-
ξεν αὐτὴν. Οὕτωσ οὖν καλῶσ ἀγωνισάμεναι εἰσ χει-
ρασ Θεοῦ τὰ πνεύμακα ἱαντῶν παρέθετο. Τελεῖται
δὲ ἡ ταύτησ συναξίσ, ἐν τῇ ἁγίᾳ μονῇ τοῦ Σωτῆροσ
Χριστοῦ τοῦ Εὐεργέτου

7. « Fuit hæc in diebus Theodosii [Adramyteni]
piorum parentum filia ex urbe Constantinopoli,
quæ cum septennis facta amisisset patrem, mater
accepit filiam, et in uno monasteriorum Byzantio-
rum attondit ; deinde obiit etiam ipsa, relinquens
filie suam omnem substantiam. Hæc ex auro argen-

toque tres sibi imagines comparavit, [Christi scilicet],
Deiparæque sanctissimæ, et S. Anastasiæ, cætera
distribuit in pauperes. Post aliquod vero
tempus, cum impius Leo arripuisset imperium, piis-
simo Theodosio sese subducente ; magnum patriar-
cham Germanum, eo quod nollet impio ejus dog-
mati adhærere, [cum gladiis et fustibus e patriar-
chio] expulit, et sanctam atque Dominicam imagi-
nem Domini nostri, supra portam quæ, [ab ipso
simulacro, sancta] Ænea dicitur, collocatam, co-
natus est dejicere efferus atque igni tradere. Cum
autem hoc ageretur, et spatharius [cum securi] jam
esset in scalis, volens sacram effigiem amoliri ; con-
tinuo S. Theodosia aliæque piæ mulieres arripuere
scalas, et dejectum in terras spatharium neci de-
derunt ; incurrentesque in patriarchium, Anasta-
sium pseudo-patriarcham cœperunt lapidare. Sta-
tim igitur reliquæ quidem mulieres capite plexæ
sunt, Sanctam vero crudelis quidam atque inhu-
manus carnifex trahens ad locum Bovis dictum, et
cornu arietis rapiens, illud in cervicem furibundus
impegit, eique martyrii coronam attulit. De infi-
nitis porro miraculis, quæ quotidie per ipsam fiunt,
cuivis scire volenti promptum est discere : agitur
autem illius festivitas in monasterio Diocratis, ubi
sancta ejus lipsana requiescunt. »

8. Eadem, sed ad 18 Julii, quando forte aliqua
elevati translative corporis memoria agitur, habentur
in ms. Synaxario Claromontano, aliisque mss.
in bibliotheca Ambrosiana Mediolani, et Ducali
Sabaudica Taurini repertis : sed in Ambrosiano
codice, pro tempore Theodosii Adramyteni, qui
Leoni imperium cessit, notatur tempus Constantini
Copronymi, per manifestum errorem : et mona-
sterium, quod alibi *Diocratis*, istic *Dexiocratis* ap-
pellatur. Sic autem revera appellandum docet Co-
dinus, ex quo Cangius in sua *Constantinopoli Chri-
stiana* asserit, Dexiocratem hunc patricium fuisse,
et sub Theodosio Juniore floruisse, et ecclesiam
una cum gerocomio ipsi addito de suo nomine ap-
pellasse. In Claromontano autem, omissa miracu-
lorum aut reliquiarum mentione, hæc ponitur
clausula : « Accipiens cornu mactavit eam. Sic igitur
pulchre decertantes, animas in Dei manus tra-
diderunt : illius vero festivitas agitur in sancto
monasterio Salvatoris Christi, dicti Benefici. » Can-
gius in sua *Constantinopoli Christiana* de hoc mo-
nasterio fuse agit, docetque haud procul a Blacher-
nis juxta littus fuisse : cum quo videtur facere
quod sequitur Encomium, dum num. 34 ait, prope
littus sedisse contractum quemdam, indeque subla-
tum humeris esse ad tumbam Sanctæ, ubi curatus
est. Fortasse sociarum mulierum corpora sepulta
in Dexiocratis monasterio fuerant ; et propter com-
munem earum cum Theodosia passionem, hujus-
quoque festivitas ibidem agi ibidemque corpus
requiescere censetur.

9. Præactum miraculum, aliaque deinceps in
Encomio narrata, sæculo primum xin exeunte aut

xiv inchoato patrata sunt : ante quæ tempora oporteret pridem accidisse illa, quorum mentio fit in Synaxariis, et antiquiora aliqua ipsius Sanctæ exstitisse acta unde accepta sint Synaxariorum mss. elogia : quæ Acta modo non inveniuntur. Utorumque jacturam utcumque supplebit Τοῦ σφαωτάτου μεγάλου Λογοθέτου κυροῦ Κωνσταντίνου, τοῦ Ἀκροπολίτου, λόγος εἰς τὴν ἁγίαν ὁσιομάρτυρα Θεοδοσίαν : « Sapientissimi et magni logothetæ, domni Constantini Acropolitæ, sermo in sanctam hosiomartyrem Theodosiam : » descriptus ex codice Vaticano. Constantinus iste, propinquas sepulcro ædes habitans, magnisque ad ea tam in sua quam in generi sui persona affectus beneficii, hanc illius laudationem publice recitandam composuit, qualem invenimus in ms. Vaticano. Intelligimus autem Viennæ quoque in Cæsarea bibliotheca exstare, et hic primum Græco-Latinam exhibemus : sed antea quærimus, quis Constantinus iste fuerit, et quo tempore vixerit. Ad hoc indagandum ipse nobis suggerit, generum sibi fuisse filium principis Cholcorum, eundemque nepotem defuncti imperatoris ex filia, regnantis sorore ; quæ Constantinopolitanæ historis, periti facile intelligunt ad Michaelis Palæologi, filiique ejus Andronici senioris tempora sic aptari, ut ad nulla alia æque possint accommodari. Cœpit autem imperare Michael anno 1260 ; et filium Andronicum, conjugio Annæ filis regis Pannoniæ junctum, ascivit imperii sui consortem anno 1272, ipse autem obiit sub finem an. 1281. Ejus ac filii res gestas accuratis commentariis prosecutus est Georgius Pachymeres, non ita pridem Latinitate donatus a nostro Petro Possino, et Græco-Latine editus Romæ magnificentissimis ac plane regis typis Barberinis. Ex eo discimus, quod filis Michaeli fuerint tres, etiam nominatæ a Christodulo in epistola prævia ad historiam Joannis Cantacuzeni, Irene scilicet, Eudocia, et Anna. Irene nupsit Asano Juniori, Bulgariæ regi ; Eudocia principi Lazorum collocata, marito mortuo in monasterium sese recepit ; Anna, filio cralis seu regis Servis desponsa quidem, sed conjuncta nunquam, anno 1278 Michaeli consanguineo suo nubens, attulit ei titulum despotæ : et huic potuit datus esse principatus Colchorum, ut ex eo matrimonio natus filius potuerit, circa annum 1295, ducere uxorem filiam Constantini logothetæ, de quo nobis in præsentiarum est quæstio.

10. Leo Allatius, in sua de Georgiis Diatriba, edita post Georgii Acropolitæ historiam, inter legatos a Michaelis missos ad Gregorium X, anno 1273, nominatum inveniens apud Pachymerem lib. V, cap. 17, « ex senatorio ordine, primum magnum logothetam Acropolitam, » dubitat, locusne hic intelligendus sit de prædicto Georgio, (quem etiam magni logothetæ functum officio constat), an de « Constantino, cujus complures orationes in sanctorum festiuitates tempus non

invidit : » ia Diatriba autem de Simeonum scriptis, præter hanc de S. Theodosia, tres earum a se conspectas numerat, « in S. Neophytum, in S. Theodorum Tironem, et in S. Joannem Damascenum. » Sed dubium ipse suum solvere videtur Allatius, quando ex Pachymere prælaudato allegat locum, ubi dicitur Andronicus Palæologos, post obitum patris, « ante alios usus Muzalone Theodoro, quem illus pater in magni logothetæ Acropolitæ demortui locum subrogat : » utique Georgii : nam Constantinus noster vixit cum Andronico, uti jam supra dictum est.

11. Quin imo Georgii illius filius fuisse Constantinus, plane colligitur ex lib. vi, cap. 26, ubi narratur, quomodo Michael *Constantinum* Acropolitam, « quem a patre magno logotheta acceptum educarat apud se, informarique optimis artibus curarat, » propter pertinaciam in schismate, « privarit loco gratiæ quem prius habuerat, et a sua familiaritate removerit : » quod factum antepenultimo imperii anno. Verum cito apud filium Andronicum recuperavit Constantinus, quod apud Michaelis amiserat : uti et Theodorus, ob eandem causam gradu logothetæ motus : qui cum eundem ad Andronico recepisset, in ipso perseveravit, protovestiarii titulo insuper auctus, usque ad an. 1294, quo obiit ; et ipso logothetæ munere successorem habuit prædictum Gregorii filium Constantinum, imperatoria mox affinitate, uti supra diximus, honoratum. Quandiu hic postea vixerit non reperio : unum verosimiliter videor posse dicere, Encomium S. Theodosiæ ab eo scriptum fuisse ante annum 1306, alioqui non omisisset celeberrimum istud miraculum quod lib. v, de *Andronico*, cap. 32, narrat Pachymeres quoque eodem contigit anno. Est autem « magni logothetæ officium proprium, ut ait Codinus libro de *Officiis*, mandata regia et aures bullas ad reges, sultanos, satrapas expedire : » isque ab eodem Codino numeratur in ordine *officialium* Palatinorum duodecim. Nec aliud præterea notandum circa hæc occurrit, quam Acropolitæ appellationem non fuisse patriæ, sed familiæ cognomentum : cum satis certum videatur, tam Georgium quam ejus filium Constantinum Constantinopolitanos fuisse : alia autem gentiliū ejusmodi cognominum sæculis illis usitatorum exempla, quæ nequaquam credi possint patriam, uti alias viderentur, notare, vide apud Leonem Allium, in præcitata de Georgiis Diatriba ubi de Acropolita agit.

12. Hactenus de auctore et tempore scripti Encomii. De loco martyrii a S. Theodosia tolerati verbum unum hic præmittendum superest. Constantinus num. 29 in macello pertractam sanctam ait : Synaxaria, utique ex antiquioribus Actis, τὸν Βοῦν ad *Bovem*. Hic locus an olim, vel saltem Constantini ævo, macellum sibi adjunctum haberit, eaque occasione mactatorum animalium cor-

nua ibidem ad manum essent: an vero id Constan- A
tinus per conjectandi licentiam ita scripserit, non
divino: de Bove scio ex Joanne Tzetze inter fora
publica nominatum fuisse, Βοὸς ἰγοράν, ἤτοι Βοῦν
τὸν τόπον, *Bovis forum, seu locum qui Bos dicitur*:
ex Codino vero *De originibus* eum fuisse non valde
remotum a palatio: siquidem inter quatuor portio-
us, quibus urbem ornavit Eubulus, duas numerat,
« a Chalce per Milium et Forum usque ad Taurum
e: Bovem et Hexakyonium ductas: » postea vero
de statuis agens: « In loco, inquit, nuncupato
Bove, maxima erat fornax, Bovis caput habens, in
qua malefici puniebantur: quare etiam Julianus
multos Christianos in ea combussit. Erat vero for-
nax illa in figuram bovis conformata spectaculum
longe maximum... et mansit usque ad Phocam, B
sed Heraclius eam conflavit, folium (æreæ monetæ
genus erat) cudendorum causa. » Torsit hic locus
Codini interpretem Joannem Leunclavium, quod

pro, ἰχονεύθη *conflatus est*, in ms. legebatur,
ἰφονεύθη *mactatus est*: quæ si metaphora non est
bovi æneo aptata, sphalma est librariorum; ille au-
tem eo non animadverso ita vertit, integra au-
tem permansit fornax illa usque ad tempora Phocæ
tyranni, qui ultimus omnium ab Heraclio in eo
combustus. » Hoc e Phocæ morte nemo hactenus
somniavit, neque vel per umbram extundi ex hisce
verbis potest ἦν δὲ ἡ κάμινος ἕως Φωκᾶ· ἀλλὰ ὑπὸ
Ἡρακλείου ἐφονεύθη λόγῳ φολίων, unde vides quam
parum possimus interpretibus nimium in opere fe-
stinantibus fidere. Est tamen verum, quod in Chro-
nico Constantinopolitano, Alexandrino perperam
dicto, pag. 576 legatur, Phocæ cujusdam et Leonis
scellarum corpora, trunca et diu raptata, ad Bovem
delata tandem et concremata fuisse. Plura de Bove
apud Cangium vide in *Constantinopoli Christiana*
lib. 1. cap 24, ubi de foris publicis num. XI multa
lectu et scitu dignissima invenies.

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ

ΚΥΡΟΥ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΑΚΡΟΠΟΛΙΤΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΟΣΙΟΜΑΡΤΥΡΑ

ΘΕΟΔΟΣΙΑΝ.

SAPIENTISSIMI MAGNI LOGOTHETÆ

DOMINI

CONSTANTINI ACROPOLITÆ

SERMO IN SANCTAM MARTYREM

THEODOSIAM.

(Ex codice Vaticano 800, fol. 91; interprete R. P. Daniele Cardono, S. J.)

PROLOGUS.

Ἄ Γυναῖκα μὲν ἀνδρείαν πῦρος ἀνὴρ καὶ ἔπος εὐ- C
ροι, ὁ σοφὸς ἠπόρησε Σολομῶν. Καὶ μακάρι γε εἰκότως
ἠπόρησε. Πρὸ γὰρ τῆς χάριτος ἀσθενεὺς καθαπαῖ
τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως πεφηνυῖα διὰ τὴν τοῦ
δυσμενοῦς ἡμῶν ἐξαπάτην σατάν, καὶ τὴν τῆς δεισπο-
τικῆς παράδοξου ἐντολῆς, τσαυτῆς ἦν ἀνδρανοστι-
ρον, ἐξ ἀδολουθίας ἐβίβλην. Ἄφ' οὗ δὲ Θεὸς γέγονεν

1. Mulierem fortem ubi quis terrarum et qua ra-
tione facile posset reperire, non parum addubita-
bat sapientissimus Salomon. Neque id sane imme-
rito. Ante enim quam uberiore divinæ gratiæ copia
cœlitus nobis uti esset concessum, et quo tempore
natura humana, tum ob nunquam non infesti nobis
satanæ insignes fraudes, tum ob mandatorum divi-

norum prævaricationem continuam, suis admodum A viribus erat defecta; nil profecto mirum, si in majorem semper, imbecillitatem delapsa, magis etiam quotidie magisque corrumperetur. At vero postquam hominis naturam Deus assumere, eamque miserabiliter sane habitam rursus erigere, quin etiam eum, quem ut infestum, sic longe quoque nobis esse valentiolem tristi experimento sentiebamus graviter vulnerare non dubitavit; omnesque, communi ac sufficiente adversus demonem gratia instructi, victoriam sperare potuimus, tum sane non viri modo, qui robustiorem sortiti sunt indolem, eandem præclare demonstrare sunt aggressi, etiam supra naturæ limites sese efferentes, verum imbecillioris quoque sexus virgines quædam et matronæ exstitere illustres, quæ adversus eos, B quorum vires nostris longe sunt superiores, animo plus quam muliebri decertare non fuerunt veritæ, angelicam, si verum dicamus, in terra vitam ducentes, et veluti ex alto despicientes quæcunque in orbe hoc non sunt, sed videntur magni facienda: animæ profecto seipsis altiores effectæ, quæ cum corpora sua ubique circumferrent, sic tamen quasi extra corpora, absque ulla eorum cura, versabantur. Earum igitur, quas modo dicebam, mulierum non paucae, post ingens illud ac sacro quodam horrore plenissimum Dei ac Salvatoris nostri, carnem nostram suscipientis, arcanum, ingentes ad virtutum quantumvis arduarum exercitationem subeundam animos, et virile quoddam mentis robur ac propositum in iis certaminibus ostenderunt, C quæ pro Christo et exemplo Christi sustinuerunt. Verum illa quæ laudanda hodie nobis est proposita, et velut pulcherrimum quoddam donum a Deo mortalibus concessa, non a rei veritate alienum sortita est nomen, Theodosia, interque alias virgines sanctissimas ferventissimæ fidei prærogativa insignis, et inter martyres celeberrima, cum iis omnibus quæ ante ipsam exstiterunt pulchre contendit de victoria. Harum enim aliis nihil admodum de gloria concessisse, alias etiam non sine præclara sua laude visa est superasse; cunctis vero quæ ipsam aut sæcutæ jam fuerunt aut porro sequentur, præses certaminum fortissima, et inexpugnabilis facta est propugnatrix; partim ad fortiter certandum impellens verbis et pulchras in pugnam vires sufficiens; partim ad propius cum hoste congregiendum fortiterque pro Deo audeandum, rebus instruens et sermonibus incitans, atque etiamnum certantes ipsa pro cujusque meritis auxilio suo fovens ac protegens; nisi discere malis scintillæ cujusdam rationem habuisse Theodosiam. Quod si dicas, vivam intellige pietatis huc religionis scintillam, aud sordido illo repertam cinere, quo universa Ecclesiæ facies, veluti caliginosa quadam nocte, id temporis obtegebatur: quæ quidem paululum prius delitescens, at dein repente excitata, in flammam erupit clarissimam, ut ea duce quotquot non omnino cæcutiebant, in rectum pulcherrimæ salutis tramitem ultro reducerentur. Sed de his modo satis: ideo autem ea præmittenda duxi, ut operis suscepti adjutor mihi Deus adsit. Nunc igitur B. martyris in certaminibus fortitudinem, et in arena pro Deo suo gloriose depugnantis constantiam exhibeamus.

CAPUT I.

S. Theodosiæ natales, adolescentia, vita monastica.

2. Atque ut inde initium ducamus sermonis unde D ars dicendi (quæ et ipsa positus a natura sanctionibus religiose obsequitur) incipiendum esse præscribit, ex iis quæ in terra sunt posita, et ex quibus principium omnes ducimus; a loco, inquam, et aliis nascendi adjunctis, principium quoque faciemus dicendi: Nativitas igitur locum nacta

ἄνθρωπος, καὶ τὴν πεπτωκυῖαν ἀνθρώπουσιν, καὶ τὸν τῶς καθ' ἡμῶν ἰσχύοντα καταδίδρακε, καὶ χάριτι κατ' αὐτοῦ κοινῇ πάντες τὴν νικῶσαν ἐλάχομεν, οὐχ ὅτι γε ἄνδρες κρείττους ἀνεδείχθησαν φύσεις καὶ ὑπὲρ φύσιν ἤριστευσαν, ἀλλ' ἤδη καὶ γυναῖκες ὑπερφυεῖς τινες ἀνεφάνησαν, καὶ τοῖς ὑπὲρ ἡμῶν ἡμιλλήθησαν ἀγγελικῶς ἐπι γῆς ταῖς ἀληθείαις παιτευσάμεναι, καὶ τῶν τῆδε καὶ γενηρῶν ὅσα δὴ καὶ ὑπὲρ τῆρας φύσεις ὑπεριδῶσαι, καὶ ὡς ἀσώματοι τὸ σῶμα περιφρονήσασαι. Συχνὰ μὲν οὖν γυναικῶν, μετὰ τὸ μέγα καὶ φοικτὸν τῆς ἐνανθρωπίσεως τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος μυστήριον ἀνδρείον πρὸς τοὺς κατ' ἀρετὴν ἀθλοὺς ἐνεδείξαντο φρόνημα, γενναῖόν τε ψυχῆς πρὸς τοὺς ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ κατὰ Χριστὸν ἀγῶνας πρῶσθημα· ἢ δὲ νῦν ἡμῖν ἤδη προβεβλημένη πρὸς εὐφημίας ὑπόθεσιν, τὸ φερωνύμως θεόσδοτον ἀγαθόν, Θεοδοσία, ἢ ἐν ὁσίοις πυρίπιστος, καὶ ἐν μάρτυσι περιόδοτος, ταῖς μὲν τῶν πρὸς αὐτῆς ἡμιλλήθη, τῶν δ' οὐ πάμπαν ἀπέλειφθη, τὰς δὲ λαμπρῶς ὑπερήλασε, τῶν δὲ μεθ' ἑαυτῆν ὅπασῶν προβολὸς τις ἀτριστος ὡς ἀληθῶς ἀνεδείχθη καὶ ἀκαταγώνιστα πρῶμαχος· τοῦτο μὲν νοουθετοῦσα καὶ καλῶς καταρτίζουσα, τοῦτο δὲ ὑπαλείφουσα, καὶ πρὸς τοὺς κατὰ Θεὸν ἀγῶνας ἐπαίρουσα, καὶ τὰ εἰκότα ὑπερασπίζουσα, ἢ μᾶλλον σπινθήρ τις εὐσεβείας εὐρέθη ὡς ἐν σποδιᾷ τῇ τότε κατεχούσῃ σκοτομήνῃ τῆς Ἐκκλησίας τὸ πλήρωμα· ὅς πρὸς μὲν μικρὸν, ὃ τι διάλασεν, ἤρθη δ' εὐθύς, εἰς πυρσὸν καὶ τοὺς μὴ τυφλωττοντας ἐκοντι καθωδηγᾷ καὶ πρὸς τὰ σωτήρια. Ἀλλὰ τούτων μὲν ἄλις· τὸ δ' εἰωθὸς προσφθεγμαίνων καὶ νῦν, ὡς εἴη τοῦ προκειμένου συλλήπτῃ Θεός, ἐγχειρητέον ἀγα τοῖς τῆς μακαρίας ἀγῶσι, καὶ τοῖς κατὰ Θεὸν ταύτης ἐπιβλητέον παλαίσμασιν.

βόητον ὄνομα, ἣν, μυρίαὶ καθ' αὐτὴν εὐθνηομένη ἀγαθοῖς, οὐδ' ἐν οὕτως ἐκόσμησε καὶ εἰς τὸ διηγεῖσθαι ἔχει κοσμεῖν, ὡς ὁ ταύτης πολιστὴς τε καὶ πολιούχος, Κωνσταντῖνος ὁ μέγας, τοῖς κατὰ Θεὸν ἀριστεύμασι ἢ τῶν κατὰ Χριστὸν ὡς ἀληθῶς βασιλείων βάσις, τὸ τῆς εὐσεβείας ἔρεισμα, τὸ τῆς πίστεως στῆριγμα, ὁ μετὰ τοὺς ἀποστόλους ἀπόστολος. Τοιαύτης ἢ μακαρίας πατρίδος ἔτυχε, τοιοῦτον πολιστὴ καὶ πολιούχῳ σεμνύνεσθαι ἔλαχε· ἐρῶ δέ, καὶ τάχα γε εἰκότως ἐρῶ, τοιοῦτον ἔσχε τὸν πρόγονον, τοιοῦτον διδασκάλῳ, τοιοῦτον γε ὁδηγῶ πρὸς τὴν ὀρθὴν περὶ Θεοῦ δόξαν ἐχρήσατο.

sanctissimæ propugnaculum sane validum, ac post præcipuos illos apostolos ipse quoque dicendus apostolus. Tali itaque natali solo virgo ista beata prodiit, tali civitatis suæ patriæ gavisa est principe et inclaruit patrono, Dicam equidem, et quod res est dicam; eumdem illum, quem modo descripsi, ipsa habuit progenitorem, eumdem instituendæ vitæ præceptorem, eumdem ad veram, quæ in Deo et a Deo est, ad gloriam ductorem.

γ. Ἄλλα ποθεῖ τις ἴσως μαθεῖν καὶ ὁποῖον ἡ μοιρήκει τῶν ἀρχηγῶν τῆς γενέσεως, καὶ ὁποῖοί περ οὗτοι τὰ πρὸς Θεὸν ὄντες ἐτύγχανον; Εὐσεβέστατοι, καὶ φιλόθεοι, καὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ ἀκριβεῖς φύλακες. Τί δαὶ πολλὰ λέγειν; ἔω γὰρ ὡς ἐκόμων πλοῦτῳ, καὶ δόξης ἀπήλαυον· ἐν βραχεῖ δέ φημι, γεννήτορες τοιοῦτου τῷ ὄντι γεννήματος ἀξίόχρηστοι. Ἄλλ' οὕτω τελείας γέγονεν ἡλικίας, καὶ ἀπορφάνισται τοῦ πατρὸς, ἰπταίτης ἐτι τυγχάνουσα, καὶ πολλῆς ἐτι δεομένη τῆς προμηθείας ὡς ἀμειπτως τὸ ζῆν ἐκμετρήσει, καὶ τῶν παγίδων ἀνωτέρα γενομένη τοῦ θυμαμένου, ὡς τῷ Θεῷ βουλευτὸν τὸν τοῦ βίου δρόμον ἀνύσει· ἀλλὰ ταύτης οὐ μόνον οὐκ ἠμοίρησεν. Ὁ γὰρ εἰδὼς τὰ πάντα πρὸ τῆς τούτων γενέσεως, ὁ ἀφορίζων ἐκ κοιλίων μητρικῶν ἀνδράς τε καὶ γυναικῶν ὁμοῦ, καὶ ἐκλογὴν αἰετὴν ποιούμενος ἑαυτῷ, καὶ τῆς μακαρίας ταύτης, ὅσα καὶ πατὴρ, προύνοησατο. Ἄμα τε γὰρ ὁ πατὴρ τὸν βίον μετέλλαξε, καὶ ἄμα γε ἡ μήτηρ κόσμῳ καὶ τοῖς ἐν κόσμῳ χαίρειν εἰπούσα, ἑαυτὴν καὶ τὴν ἑαυτῆς παῖδα σεμνίῳ τε περιέκλεισε, καὶ σεμνῶς βίου προύξηνσεν ἐκπαιδεύεσθαι.

jam tum tempore quo materno adhuc utero coercemur, pro sapientia sua optime disponit; et quos vult præcipua quadam cura, sive e maribus sive e feminis, fovendos eligit; hic, inquam, paternam suam providentiam erga tenellam adhuc virginem desiderari non est passus. Simul enim parens Theodosiæ vitam hanc cum morte seu meliori potius vita commutavit, simul et mater caducis mundi rebus, mundoque ipsi nuntium remittens secretæ ac religiosæ domus septis seipsam filiamque inclusit, ubi ad vitam præclare ducendam pulcherrimis eam præceptis curavit imbui.

δ. Τρεῖς τε γὰρ ὄλους ἐνιαυτοὺς αὐτῇ συνασκήσασα, καὶ πᾶν εἴ τι συμπραξαμένη καλὸν καὶ θεόρεστον, κατέλυσε τὸν βίον κακῶν τῶν γένων μετίστη πρὸς τὰ οὐράνια, πλοῦτον ὄρατὸν αὐτῇ καταλιπούσα, ὅσως γε ὑπέλειψθη καὶ μήπω διαδοθεὶς ἔφθη τοῖς πένησι, καὶ πρὸς γε τὸν κρείττω καὶ ἀληθέστατον, ὃς καὶ περιούσιος σύνεστι, καὶ μετισταμένους συνάπεισιν, ὃς οὐχὶ κατὰ τὸν ἐμῶν μῦθον αὐτῷ τυφλώττει, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐξυθροκεῖ, καὶ τὸ δὴ μείζον πρὸς τὴν κατὰ Θεὸν πορείαν καθοδεύει, καὶ πρὸς τὴν εἰς οὐρανούς ἄγουσαν, ἀπρόσκοπτα βαδίζειν ποιεῖ. Τί γοῦν ἢ μακαρία; πῶς τοῖς διαφόροις αὐτοῖς κληροῖς ἐχρήσατο; μὴν ὡς ἀτελής; μὴν ὡς ἀνήλιξ; Πολλοὺ γὰρ καὶ δεῖ. Τὸν μὲν γὰρ φθειρόμενον πλοῦτον παρ-

A est Theodosia, ipsam magni Constantini urbem decantatam adeo Ausoniorum imperatorum sedem regiam, universi quondam orbis complexam imperium, cujus ad quatuor mundi partes extremas fama nomenque inclytum pervasit; quam innumeris abundantem bonis, nihil ita ad posteros ornavit, aut unquam est exornaturum, quam ipse qui eam condidit, et præsentia sua præsidioque fulcivit, magnus Constantinus, pulchris in Dei causa laboribus ad finem perductis memorandus, et regum omnium Christianorum longe primus, firmum religionis ac pietatis fulcrum, fidei nostræ

B 3. Estne autem qui illud quoque cognoscere fortassis desiderat, quales Theodosia quantosque felici sorte nacta sit parentes? Ita profecto habeat, supremam illos Dei majestatem præcipuo quodam cultu et amore fuisse prosecutos, tum vero summa accurratione universa ejusdem Dei mandata semper implevisse. Quid opus pluribus? Quantis circumfluxerint divitiis, quantaque gloria, silentio prætereo; breviter pronuntio, parentem utrumque habuit Theodosia, prole tam sancta tamque illustri dignissimam. Ipsa autem, cum tenera adhuc virguncula septimum ætatis suæ annum nondum esset prætergressa, cumque ad hoc ut sine reprehensione vitam hanc mortalem decurreret, et cacodæmonis insidiis facta superior, illud vivendi institutum, quod Deo potissimum esset visum, arriperet, patris etiamnum consilio et providentia indigere videretur, eodem orbata fuit. Sed nec ita necessariis ad instituendam recte vitam præsidii fuit destituta. Idem quippe ille qui omnia nostra, diu etiam ante quam lucem hanc ingrediamur, cognoscit; qui nobis deinde obventura, ab eo

C secretæ ac religiosæ domus septis seipsam filiamque inclusit, ubi ad vitam præclare ducendam pulcherrimis eam præceptis curavit imbui.

D 4. Tribus omnino annis una cum filia traductis in loco illo et exercitatione, nihil quod laude dignum aut Deo placitum cognosceret omittens, pia Theodosiæ mater vivendi finem fecit, et terreno relicto domicilio in cœlestem sese habitationem transtulit. Tantum vero earum quæ hic videntur filię suæ reliquit divitiarum quantum a piis in egenos elargitionibus ipsi superfuit: illas videlicet meliores ac veriores rata esse opes, quæ et hic viventibus nunquam non adsunt, et hinc emigrantes possessores suos minime deserunt; quæ eos, qui ipsis potiuntur, non secundum id quod habent nominis, excæcare, sed ad acutissime videndum oculos aperire ipsis possunt et solent; quæ deni-

que ut plurimum suos ad Deum amatores recto tramite perducunt. et, cum ipsissimam in cœlos viam absque errore demonstrent, in eosdem quoque sine impedimento ullo ut perveniatur efficiunt. Quid igitur B. Theodosia? Qua, putatis, ratione divitiis, parentum morte sibi relictis usa est? an imperfecte? an sine fructu? Minime vero. Dona quippe corruptioni et amissioni obnoxia in pauperes distribuit omnia, tantum sibi imagines coemendas necessarium fore arbitrabatur, Domini ac Salvatoris nostri Jesu Christi, purissimæ Dei Parentis alteram, unam insuper sanctæ martyris Anastasiæ, tot Dei causa labores perpersæ, quam ob singularem divinitus acceptam gratiam, populus Christianus cognominare solet Veneficiorum dissolutricem (1).

5. Atque hæc sunt quæ de iis quas dixi divitiis B Theodosia sibi facienda, et mente concepit, et reipsa exsecuta est. Bonis vero iis quæ vere sunt, nec falsa nomenclatura dicuntur bona, quomodo animum intenderit, quisquam ne interrogat? Sapienter profecto, nec aliter quam illis uti par est. Non enim differendum sibi amplius existimavit quin, secundum altissimæ perfectissimæque sapientiæ placita, iis sese omnibus quæ ad mundum spectant bonis exspoliaret, ut plura et meliora deinde consequeretur. Cum vero curam omnem et sollicitudinem non necessariam abiciens, sic quasi ad perfectam jam pervenisset ætatem, et ad summum prudentiæ omnis vocata esset apicem, a continuo ad virtutem conatu ita non recessit, ut potius a pulcherrimis ejusdem initiis et ipsa sumens initium, ad summum tandem perfectionis culmen pertigerit. Nihil interim in virtutum cursu nacta impedimenti, nec circa postrema vitæ suæ tempora iis quæ ante egerat maculam ullam inferri passa, quæ multis jam tum putabatur ad summa quæque curriculo pervenisse, magnum nihil de se sibi persuasit; quin potius secundum id quod a Domino inculcari probe noverat, famulam se ducebat inutilem; et veluti nihil omnino quod ad profectum suum faceret peregisset, miseram se et bonorum operum inopem reputabat; nec, non, secundum divinam et salutarem Pauli admonitionem, quæ totum erant obliviscens, ad anteriora se extendebat; abstinentiaque corpus suum emacerans, et nequam non vigiliis se exercens, atque assiduas Deo preces offerens, continenter proficiebat in melius.

6. Ad Deum igitur et divina quod attinet, dicta jam ratione erat operosa atque assidua. Cum iis autem virginibus quæ in eodem monasterio sacris cum ipsa exercitationibus vacabant, Deus immortalis! quo modo se gerebat? quo modo conversabatur? quo modo reliquas omnes de suas spiritualium donorum copia reddebat participes? Insuper illarum pluribus habebat se inferiorem; neque id solum, sed quasi rerum bonarum incuria, et ad omnia foret inutilis, divinatorum mandatorum nulum non negligeret, cum ingenuo quodam pudore ultro accedebat universas, propterea quod in sanctæ cum Deo conversationis studio ab omnibus se

A αυτὰ σκορπίζει τοῖς πίνησι, τοσοῦτον καρ' ἑαυτῆ κατασχούσα, ὅποσον εἰς θεῖους ἀποχρήσεν τύπου ἐνόμισε. Δι' οὗ καὶ τρεῖς εἰκόνας ἐκτίησθε, τὴν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν τῆς πανάγνου τοῦδε Μητρὸς καὶ πρὸς γε τὴν τῆς πολυάθλου μάρτυρος Ἀναστασίας, ἣν ἐκ τῆς δοθείσης ταύτης περὶ αὐτὰ χάριτος Φαρμακολυτρίαν ὁ Χριστῶνυμος κατονομάζειν οἶδε λέως.

duntaxat ex eis reservans, quantum ad sacras ex quibus tres sibi præcipue comparavit, primam Dei Parentis alteram, unam insuper sanctæ martyris Anastasiæ, tot Dei causa labores perpersæ, quam ob singularem divinitus acceptam gratiam, populus Christianus cognominare solet Veneficiorum dissolutricem (1).

Ε'. Ἄλλ' οὕτω μὲν περὶ τούτου διενοήθη καὶ διεπράξατο. Περὶ δὲ τοῦ λοιποῦ πλοῦτου, τοῦ ὡς ἀληθῶς πλοῦτου, καὶ μὴ διαψευδομένου τὴν κλήσεν, πῶς ἄρα ζητεῖ τις, ἐσκέψατο; Λίαν συνετῶς, καὶ ὡς οὐκ ἄλλως ἐχρῆν. Οὐδὲ γὰρ ἠνέσχετο μὴ παραυτὰ φιλοσοφῆσαι τελειωτέρων τε καὶ ὑψηλότερων, καὶ ἀποστέρεται μὲν τὰ τῆδε, περὶ δὲ πλείστου τὰ ἐκείσιν ποιήσασθαι. Ἄμμιαι τοὶ καὶ ὡσεὶ τελείας οὔσα τῆ; ἡλικίας, καὶ ὡς εἰς ἄκρον ἐληλακία φρονήσεως, τῆς κατ' ἀρετὴν συντονίας οὐ καθυψήκει, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀρχαιοδεσπότην ἀρξαμένη, τῶν ἀκροτάτων μέχρι ἀφίκετο, οὐδὲν οὐδὲ ὄλως παραποδισθεῖσα. Οὐδ' ὁ καὶ τελείους κατὰ καιροῦς ἐσφῆλε περὶ τὰ μίσα· καὶ ἂν δὴ τοῖς πολλοῖς ὑπὲρ τὰ ἄκρα νενόμισται φθάσασα, μείζον τι περὶ ἑαυτῆς ἐφαντάσθη· ἀλλὰ κατὰ τὴν δεσποτικὴν διὰ παντὸς προσταγὴν ἀχρείαν ἑαυτὴν δούλην ἐνόμιζε, καὶ ὡς οὐδὲν οὐδὲ ἄμωρ τῶν ὀφειλομένων ἐκπλήσασαν ἐταλάμιζε· κατὰ τε τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου θεῖαν καὶ σωτήριον, ὑποθήκην, ἐπυλαθνομένη τῶν ὀπισθεν, ἐπεκτείνεσθαι τοῖς ἐπροσθεν ἐσπευδὲν, ἐγκρατεῖα τὸ σῶμα μακαρίων, ἀγρυπνίας ἀδαλείπτως ἐμμένουσα, διηγεκεί τις πρὸς Θεὸν ἐκετηρίας ποιουμένη, καὶ ὅλη καθάκατι γινομένη τοῦ κρείττονος.

operum inopem reputabat; nec, non, secundum divinam et salutarem Pauli admonitionem, quæ totum erant obliviscens, ad anteriora se extendebat; abstinentiaque corpus suum emacerans, et nequam non vigiliis se exercens, atque assiduas Deo preces offerens, continenter proficiebat in melius.

Ζ'. Ἀλλὰ τὰ μὲν πρὸς τὸ Θεῖον καὶ τὰ θεῖα οὕτως ἦν ἐνεργῆς, οὕτως ἦν σύντονος· πρὸς δὲ τὰς συνασκουμένας αὐτῆ μοναχάς, ὅπως εἶχεν; ὅπως δίκαιε; Ἄρα γε ἐκ τοῦ ὑπερέχοντος ἄμμιαι; ἀρετῆς ὑπερετίθη σφῶν ἐν τισιν ἑαυτῆν; Οὐ μόνον οὐδὲ ἄμωρ. Ὡς γὰρ τις ἀμείλις, ὡς τῶν ἐπαγγελμένων ἐκπληρούσα μηδὲν, μετ' αἰδοῦς ἀπάσας προσήει, ἐπὶ δὴποτε τῶν πρὸς Θεὸν ἐντεύξεων ἦγε σχολῆν, καὶ πάσας ἑαυτῆς ὑπερφέρειν ἠγάτο, καὶ ἠὲ δαιμόνιζε. Τὸ τε μείζον, οὕτω φρονούσα, οὕτω δεαλογίζομαι περὶ τῶν ἀδελφῶν, οὐδὲ μίση τούτων ἐφρόνυσε, πρὸς οὐδεμίαν ἐζηλοτύπησεν· ἀλλ' ἠγάπα πάσας καὶ ἑσπεργε· καὶ ὡσπερ τις ἀρετικῆς, ὡς τῆς κατὰ

(1) S. Anastasia cognomento φαρμακολύτρια colitur hoc nomine a Græcis 22 Decembris. quæ an distinguenda sit a Romana istius appellationis Probi uxore, nobilissima martyre sub Diocletiano, videbimus, si non ante, certe ad 25 Decembris Co-

dinus de Originibus ait templum illi ædificatum eo in loco, ubi fuerat domus cujusdam patricii, cognomento Pharmaci: quæ an sit prima occasio cognominis, aut ipsam contra pharmaca, id est veneficia, invocandi, alias quaeri poterit.

Θεὸν πορείας ἀθήτης, ἐζητεῖ παρ' ἐκάστης ποδῆ-
γείσθαι, καὶ πρὸς ἀρετὴν παρ' ἐκάστη ἰθύνεσθαι.
Οὕτω τε πνεῦμα τεταπεινωμένον, καὶ καρδίαν συν-
τετριμμένην ἐπέκθητο, ἃ μὴ ἐξουθενοῦν τὸν Θεὸν
φθάσει μεμαρτυρηκῶς ὁ Δαυὶδ.

vidia prosequeretur, sed amore cunctas et benevolentia complectebatur singulari. Non aliter quo-
que quam si in divino obsequio fuisset novitia, et methodi ad Deum appropinquandi ignara aut in-
sueti, a singulis petebat instrui, et in rectam virtutis semitam, si forte aberrare contingeret reduci.
Ita spiritum ipsa habebat humiliatum, et cor contritum, quæ duo despiciere Deus nequaquam solet,
quemadmodum sanctus testatur David.

ζ. Ἀμέλει τοι τῷ θυμῷ ἔχουσα ἐφ' οὐκ τῆς
ψυχῆς ὄρωπερ ἂν χρῆσαιτο, ὅλον κατὰ τοῦ ἀρχε-
κάκου τὸν θυμὸν ἐξέχεε σατανᾶ, πόρρωθεν αὐτὸν
ἀπερύκουσα, πόρρωθεν ἐκδιώκουσα, καὶ μὴ παρα-
χωροῦσα τὸ παράπαν προσεγγίσει, μηδ' ὁ φασιν,
ἐξ ἀγχωμάλου συμπλέεσθαι. Οὐ γὰρ ὅτι γε πρὸς
βολαῖς ἀπροβολίζειν οὐκ ἐνεδίδου τὸν πολυμήχανον,
οὐδ' εἰς πάλιν ὅλως ἀνίει χωρεῖν καὶ συμπλέεσθαι
ἀλλ' εὐ μάλα πόρρωθεν εἶργε, καὶ ὡσεὶ τις ἀριστος
στρατήγος, ὡσεὶ τις δεξιὸς ἀνταγωνιστῆς, ἐκ τῶν
ἀπωτάτων κατηγωνίζετο φθάνουσα. Μηδὲν δ' ἀσχο-
λουμένη τῶν ἐνταυθοί, μηδὲν ἐπιστρεφόμενη τῶν
κόσμου τερπνῶν, ὅλον τὸ ἐπιθυμητικὸν ἀνένεινε
πρὸς Θεὸν, καὶ τῆς αὐτοῦ κατακρας ἀγάπης ἐάλωκεν,
ὅλη Θεοῦ καὶ τῶν θείων ἱμετρομένη ψυχῇ. Οὕτως ἐκ
πρώτης, ὁ φασιν, ἡ μακαρίατριχός, πᾶσα μὲν καὶ ἐντο-
λὴν ἐπλήρου Δεσποτικῆν, μέχρι κεραίας καὶ ἐνός ἰῶτα,
τὰ τοῦ θείου νόμου φυλάττειν, ὡς αὐτὸς ὑπέθετο, σπυ-
δουσα. Ἀλλὰ τὸ μείζον, ἀλλὰ τὸ μέγιστον, ἐρῶν ἔρχομαι.
capietur amore, toto animo diu noctuque Deo ac
unguiculis virgo ista beatissima præscriptas a Deo
cite curans, ut ne punctum quidem unum unusve
modum ipsemet Dominus id faciendum constituit. Sed nunc majus quiddam, imo maximum, aggre-
dior dicere.

A superari arbitrabatur, miseram sese et infelicem
appellans. Quodque longe est majus, cum tanta ei
inesset prudentia, tamque præclara agendi ratio,
inter ejusdem contubernii sodales, nulla elatioris
animi edebat signa, nullam suarum sodalium in-
vidiam prosequeretur, sed amore cunctas et benevolentia complectebatur singulari. Non aliter quo-
que quam si in divino obsequio fuisset novitia, et methodi ad Deum appropinquandi ignara aut in-
sueti, a singulis petebat instrui, et in rectam virtutis semitam, si forte aberrare contingeret reduci.

7. Omnem animi fastum et motum vehementio-
rem plane exuerat, cum nihil accideret quod vir-
ginem sanctam ad iracundiam posset provocare;
illud solum retinuerat zeli et animositatis, quod
in dæmonem effundere non sine gloria posset
B Longe igitur illum a se abigere, longe fugientem
persequi, neque omnino appropinquandi, aut ex
æquo, quod aiunt, congregiendi secum occasionem
permittere. Non enim adversus hosti vaferrimi
impetus vel eminus suas experiri volebat vires,
nec in palæstram omnino sustinebat descendere
et cominus cum eo congregi, sed meliori longe
consilio procul illum a se jubens facessere, egre-
gii prorsus militis et antagonistæ partes omnes
implebat, dum e longinquo et quasi fugiens ini-
micum suum caute impeteret. Nulli earum rerum
quas hic miramur intenta; nullis mundi hujus
voluptatibus irretita, omnia sua vota desideriaque
in unum Deum defigere fuit solita: illius unius
rebus divinis intendens. Ita primis, quod aiunt,
hominibus vivendi leges implebat omnes, id solli-
apex divinæ legis custoditus elaboretur, quemad-
modum ipsemet Dominus id faciendum constituit. Sed nunc majus quiddam, imo maximum, aggre-
dior dicere.

CAPUT II.

*Leo Isauricus, imagines aboliturus, Gymnasium publicum cum magistris sibi adversantibus in-
cendio perdit.*

η. Ἦν μὲν οὕτως ἡ μακαρία διάγουσα ἀρέτης C
ἐπιμελούμενη, ἑαυτὴν τῇ μονῇ περικλείουσα, καὶ μο-
νῷ Θεῷ διὰ παντὸς προσανέχουσα. Ἀλλ' ἕως τὰ
καθ' ἡμᾶς εἶχε καλῶς, καὶ περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων
φρονούντες ἡμῶν ὀρθά, τὸ εἰς κληρονομίαν ἰδιωθῆν
αὐτῷ σχοίνισμα, ὁ νέος Ἰσραὴλ, ὁ περιούσιος λαὸς
καὶ ἐξαιρετός. Ἐπεὶ δ' ὁ ἀνωθεν βασκαίνων ἡμῶν
πολλάκις πολλάκις καθ' ἡμῶν ἐχρήσατο μηχαναῖς
(οὐδὲν δ' ὅ τι καὶ ἦνυσε), κἀντεῦθεν ἐξηπορήθη καὶ
ἡμηχάνησε, πάντα μὲν, ὁ φασιν, κάλων κινήσας,
κατὰ τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ, μηδὲν δ' ἐκπλῆσαι
δυνηθείς τῶν πρὸς βούλησιν, ἀλλὰ καὶ πλατὺν ὀφλή-
σας κατάγελων, ὅλως ἑαυτῷ γίνεται καὶ καινότερόν
τι τεχνάζεται. Οὐ γὰρ τι τῶν θείων παραποιῆσαι
δογματῶν ἐπαίρει· διὰ γὰρ πάντων ἐπιχειρήσας,
διὰ πάντων καὶ ἀποκέρουσαι. Τί οὖν ὁ σκαίωρε; D
τί μηχανάται ὁ πολυμήχανος; Τὰς θείας εἰκόνας,
τὰ ἱερά καὶ πάνσεπτα ἐκτυπώματα, ἐκ μέσου, ὡς
ἱκανοῖς ταῦτ' ἐνεργῆσαι διέγνωκε, ποιήσασθαι ὑπο-
τίθεται· καὶ ἡ ὑπόθεσις, τὸ δοκοῦν, δεξιὰ, δεξιὰ δ'
ὁποῖαν ἐκκλίνειν ὡς δοκοῦσαν, ἀλλὰ μὴ εὐσεῖ, καὶ

8. Hanc pulcherrimam sane vivendi rationem
tenebat Theodosia, virtutis studio continenter
intendens, virginem sacrarum cœnobio clausa,
et mente in Deum semper erecta. Notum autem
est, quomodo cum omnia nostra salva adhuc esse
et incolumia, et de Deo divinisque rebus recte
omnes sentiremus, eramus populus eximius et
electus, qui velut novus Israel, ipsi proprie obti-
gimus in funiculum hæreditatis suæ. At postquam
e cœlo pulsus superbiæ spiritus suam in homines
invidiam in apertum cœpit proferre, multis ac
variis frequenter machinis animos nostros oppu-
gnare est aggressus. Ut vero adversus illos parum
valuit, et hac ex parte proficiendi quidpiam spem
omnem machinasque abjecit inutiles, alia deinde
ratione omnia susdeque, ut dicimus, vertere, et
ipsam Dei Ecclesiam aggredi instituit. Cumque
rursum nihil eorum quæ singulatim conceperat
efficere valuisset, quin etiam effuso risu meruisset
excipi, ad suas se artes totum convertit, ac novum
plane consilium excogitare cœpit. Non enim

unum quodpiam divinorum dogmatum suspicioni falsitatis obnoxium reddere est aggressus, sed adversus cuncta simul insurgens, in ea rabiem suam omnem conatus est effundere. Quid igitur mali molitus est? quas machinationes adhibuit pessimus genius? Venerandas Dei divorumque imagines, sacras illas et omni honore dignissimas effigies, utpote quas pluribus non parum ad recte agendum prodesse judicabat, statuit e medio sibi esse tollendas. Et via quidem ad hoc tetendit, recta in speciem: sed recta qualem declinandam monuit sapiens Salomon, utpote quæ talis videatur, sed non sit, verum ad sequiora ducat. Suggesterit, ipsas æstimandas esse idola, et omne circa eas studium, veteris esse erroris atque antiquæ superstitionis evanidum vestigium, inter Christianos relictum. Vah audaciam pessimi dæmonis, et impiam stultitiam! vah insanas molitiones! Modo scilicet hanc, modo illam perdendi homines rationem inquit: a dextris et a sinistris miseros impetit, ambidexter ad inferendum nocumentum.

9. Quinam autem fuere quos judicavit idoneos aut quibus usus rei est administris, quando Dei permissu regnum sibi erat vindicaturus? Leo is fuit ab Isauria dictus, sævissima absque dubio bellua, eademque iudomita: qui contra Domini gregem continuo infremere aggressus, in eum non aliter quam carnivora quædam fera insiluit. Quemadmodum et is qui per antiphrasim vocatus fuit Anastasius; quippe post B. Germanum in Dei Ecclesiam magno ejusdem malo introductus, mortem non paucis et interitum attulit. Sed qua tandem ratione pro rei dignitate, quæcumque id temporis misera acciderunt atque acerba, verbis efferam? episcoporum exilia, comprehensiones sacerdotum, virorum principum calamitates simul et ignominias, sanctorum hominum et virginum sacrarum e monasteriis violentas detrusiones, et publice constitutas earumdem proscriptiones, vexationes non ferendas vincula, cruciatus, violenter allatas mortes, et pejora mortibus tormenta? Verum ut sanctæ hujus virginis illustrem prorsus ac intrepidam magnitudinem animi clarius in medium adducam, feram, reliqua iis quibus lubitum fuerit inspicienda penitius relinquens.

10. Superiorum regum temporibus, cum qui regnorum moderabantur habenas, eo quod gerebant nomine sese haud ostendebant indignos, subiectamque sibi ditionem ex æquojustoque administrabant fulciebantque, rerum nonnisi honestarum amore ac prosecutione exornantes principatum suum, et quidquid eundem ad posteriores illustriorem poterat reddere magno studio promoventes ad incrementum. Horum, inquam, regum temporibus plura tradentis diciplinis loca exædificata sunt, quæ certa quadam ratione sejuncta erant ab invicem, eademque conjuncta; sejuncta quidem locis et ædificiis, at vero mutua quadam conjunctione et communi porticu in unum veluti ædificium coalescenti; ita ut, quamvis exterioris formæ varietate et numero distinguerentur, non plures tamen, sed una duntaxat domus dici posset. In his porro ædificiis, quæ duodecim omnino censebantur, nunquam non collocati erant præceptores, atque inter eos uhus aliquis, qui alios omnes cunctarum disciplinarum peritia superaret. Hic, ut omni scientia

πάντα φέρουσαν ἐπαρίστερα, ὁ σοφὸς ὑπέθετο Σολομῶν. Εἰδῶλα νομίζειν ὑπέβαλε, καὶ τὴν περὶ ταῦτα σπουδὴν τῆς παλαιᾶς εἶναι πλάνης, καὶ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης τερθρείας ἀπάδον πάντη περηνέαι Χριστιανοῖς λείψανον. Βαβαὶ τῆς τόλμης! βαβαὶ τῆς σκαιότητος! φεῦ τῶν μηχανῶν τοῦ ἀλάστορος! Νῦν μὲν οὕτως, νῦν δ' ἐτέρως ἐπιχειρεῖ, κάκ τῶν δεξιῶν βάλλει, κάκ τῶν ἀριστερῶν, ὁ περὶ τὸ κακοῦργεῖν ἀμφοτεροδέξιος.

θ'. Τίνας δ' οὐς καὶ ἐνέκρινε, καὶ τίς τις ὑπερί-
ταις ἐπὶ τούτοις ἐχρήσατο; Ὁ τε δὴ τὴν βασιλείαν
Θεοῦ παραχωρήσει σφετερισάμενος, Λέων ὁ ἐξ
Ἰσαύρων, ὁ ἀγριὸς ἀτόχηρα θῆρ καὶ ἀτίθαστος
ὃς κατὰ τῆς ποιμνῆς εὐθύς Θεοῦ θεινὸν ἐδρυχῆσατο,
καὶ κατὰ μίσης αὐτῆς καθά τις ὠμησ-τῆς ἤλατο,
καὶ ὁ κατ' ἀντίφρασιν Ἀναστάσιος, ὁ μετὰ τὸν μα-
κάριον Γερμανὸν ἐπὶ κακῶ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπιεσφρή-
σας Θεοῦ, καὶ πολλοῖς ὅτι θανάτου καὶ ἀπωλείας
γενόμενος αἴτιος. Ἀλλὰ πῶς ἂν πρὸς ἀξίαν ἐκτρα-
γηθῆσαιμι τὰ τότε θεινά; τὰς τῶν ἀρχιερίων ὑπερο-
ρίας; τὰς τῶν ἱερίων καθιέρξεις; τὰς τῶν ἐν τέλει
ζημίας ἅμα καὶ ἀτιμίας; τὰς τῶν ὁσίων ἀνδρῶν τε
καὶ γυναικῶν, ἐκ τε τῶν ἀσκητηρίων ἀπελάσεις καὶ
ἐπὶ πλατειῶν δημησίους; τὰς ἀνυποίτους τούτων
κολάσεις; τὰ θησμὰ; τὰς στρεβλώσεις; τοὺς βιαι-
οὺς θανάτους; τὰ χεῖρω θανάτου βασιανιστήρια
'Ἄλλ' ἵνα μᾶλλον τὸ τῆς μακαρίας γυναικῶν καὶ
ἀριστον παραστήσαιμι φρόνημα, ἐν τῇ τῆς βασι-
κῆς ἀπηνειας, τᾶλλα τοῖς βουλομένοις ἐνθεν ἀρεῖς
συνορᾶν, διηγήσομαι.

unum quodpiam crudelitatis regie exemplum pro penitius relinquens.

ι'. Πρὸς τῶν ἀνω βασιλείων, οἱ καὶ τὴν κλῆσιν
ἤληθευσαν, ὡς ἐνὸν διὰ βίου συνέχοντες τε καὶ στα-
ρίζοντες τὸ ὑπήκοον, καὶ τῇ φιλοκαλίᾳ τῆν ἀρχὴν
κατεχόμενοι, ἅπαν ὁ αὐτὴν ἐκλειστήτως καθι-
στῆσι, διὰ σπουδῆς αὐξέειν ποιοῦμενοι πρὸς οὓς τῶν
μεγαλοργῶν ἐκείνων ἀνθρώπων διδασκαλεῖα ἐν ταύτῃ
δὴ τῇ μεγαλοπόλει δεδόμηται, διηρημένα πως καὶ
συνημμένα τυγχάνοντα διηρημένα μὲν τοῖς οἰκῆ-
μασι, τῇ δ' ἄλληλουχίᾳ καὶ τῷ κοινῷ περιέδωκεν εἰς
ἐν δῆπουθεν συναγόμενα, ὡς ἵνα γε δοκεῖν τοῖς
ἐξουθεν ποικίλον καὶ πολυόρορον καὶ διδασκαλεῖ
ἐπ' αὐτοῖς, ὅσα δὴ ταῦτα δυοκαιδεκά δ' ἦν, εἰς ἀπὸ
καθιδρύοντο, καὶ ἐπὶ τούτων ὁ τῶν ὄλων κατὰ πᾶν
εἶδος παιδείας ὑπερφύρων, καὶ ταῖς ἐπιστημῶν
ἐπιστημότερος, ὃς καὶ οἰκουμηνικός διδασκαλὸς ἔκει-
ται γὰρ τὴν τιμὴν πρὸς τοῦ βασιλέως ἐλάμβανε,
καὶ τὴν ἐφορείαν μυσταγωγῶν ὁμοῦ καὶ μυστικῶν
ἐπιπέτρατο. Ἦν μὲν οὖν οὕτω τοῦτο διενεργούμενον
ἀνωθεν, καὶ ὁ λόγος ἐνθεν εἶχεν αὐξάνεσθαι, καὶ
τὸ κατὰ φύσιν ἀνθρώπων πρὸς τοῦ αὐτολόγου,
πρὸς τῆς αὐτοσφρίας αὐτῆς τῆς γενέσεως ἐγκατα-

σπαρῆν, καὶ ὁ δυνάμει πᾶσι κοινῶς ἔνεστι, πρὸς τὴν κατ' ἐπιτηδεύματα ἐπίρρητο κίνησιν, καὶ πολλοῖς εἰς ἐνέργειαν, εἰ καὶ μὴ πᾶσι προήγετο, τῆ δὲ διοικεῖν εἰδυῖα φιλοσοφία, καὶ πρὸς τὸ κρείττον τὰ καθ' ἡμᾶς μεταφέρειν καὶ ὑψηλότερον, καὶ βασιλεία πεπαιδευγώγητο, καὶ πολιτεία κατῆρτιστο, καὶ τὸ δημῶδες καὶ ὡς ἐπίπαν ἀστάθμητον, ὡς ἐνὸν ἐρρύθμιστο καὶ συνέσταλτο.

gignitur a natura communiter insitum est, ut intellectu discurrere atque sapere per seipsum valeat, ad congruum, prout opus foret. motum excitaretur; multisque, si non omnibus, daretur. commoditas recte philosophandi; adeo ut et imperium istuc erudiretur, et civilis status ordinaretur, ipsaque etiam plebs, quamvis inconsiderata et vaga, qua fieri potest ordinaretur componereturque.

α'. Ἦν μὲν οὖν ἐκ μακροῦ τοῦθ' οὕτως ἔχον· κατ' ἐκεῖνο δὲ γε καιροῦ ἄνδρες ἀριπρεπεῖς καὶ διαίσημοι τοὺς παρὰ τὰς σπουδᾶς θρόνους ἐπὶ κόσμῳ σφῶν ἔλαχον, καὶ μᾶλλον ὁ τῶν ἄλλων πρωτεύων, καὶ τὴν τιμὴν ὑπατος. Οὐ γὰρ δὴ τὰ ἐκτὸς οὗτοι καὶ θύραθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐνθον καὶ θεῖα φιλοσοφεῖν ἤθελον. Ἀμέλει τοι καὶ θεῖα ἤσκηνο δόγματα, καὶ παραδόσεις ἐκκλησιαστικὰς ἠκριβώκεσαν· εἰχοντό τε τούτων καὶ περιείχοντο, καπὶ ταύταις πάντας συντηρεῖν ἔργον πεποιήντο, ὅθεν καὶ διὰ τιμῆς πάσης, διὰ πολλοῦ τε σεβιάσματος εἶχον σφᾶς ἀπαντες. Οὐ δὴ βασιλεὺς εἴνεκα τούτους πρὸ πάντων ἄλλων ὁμόφρονάς τε καὶ ὁμογνώμονας σχεῖν ἐπειράσατο, ἐνόμισε γὰρ ὡς, εἴπερ ὁμοδόξους αὐτοὺς κτήσαιτο καὶ ἔξει σχεδὸν πάντας ὁμόφρονας. Ἄλλ' οὐκ ἴσχυσεν οὐδένα σφῶν μεταστῆσαι, οὐ πρῶτον, οὐκ ἔσχατον, οὐ μέσον· πᾶσι μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν δὲ τρόποις ἐχρήσατο, οὐδὲν δ' ὅ τι καὶ ἤνυσε. Τὰ μὲν γὰρ πρῶτα μετὰ πολλῆς ὁμιλίας ἐπὶ τῆς γνώμης ἐξηγγέλλε, καὶ οἱ σύμφρονας σχεῖν ἤθελον· ὡς δ' ἐλέγχοντας εἶδεν αὐτοῦ τὴν ἀπόνοιαν, καὶ μὴδ' ἂν, εἴ τι καὶ γένοιτο, τὴν τῶν ἁγίων εἰκόνων διεισχυρίζομένους ἀθετῆσαι προσκύνησιν, πρὸς ἀπειλᾶς καὶ ὕβρεις ἐχώρησεν.

cere valuit; et quamvis modos omnes viasque tentasset, nihil tamen omnino effecit. Principio quippe cum omni mansuetudine et modestia suam illis mentem renuntiari fecit, quod illos opinionis suæ socios ac suffragatores habere plurimum desideraret. Verum ut ab eis suam amentiam acriter incusari perspexit, neque, quacunq̄ue demum fortuna periculove proposito, adduci viros posse ut sanctarum cultum inaginum ac venerationem rejiciendam dicerent, ad minas et contumelias conversus est.

ιβ'. Ὡς δ' οὐδὲ οὕτω μετέπειθε, πάττων ἀπογνοῦς ἄλλων, ὅλος τῆς ἀπηνείας ἑαυτοῦ γίνεται· ὅθεν καὶ χῶραν δούς αὐτοῖς σκέψεως, πέμπει τοὺς αὐτοῖς οἰκῆμασι καταύσαντας. Καὶ οἱ τὴν ὥραν τερήσαντες ὅτε καὶ οἱ πρὸς τὸν κοινὸν ἀπάντων δυνάστην ἑπιβαίνοντες ὑπνον, ἠττῶνται τούτου καὶ ἀνακλίνονται, ἄλλος ἄλλοθεν περιελθόντες, πῦρ ὑπανάπτουσι, καὶ τὸ τῆς σοφίας ὡς ἀληθῶς ἐνδιαίτημα τῆ φλογὶ πανταχόθεν περιλαμβάνουσι, καὶ πᾶσαν τοῖς ἐνθον ἀποκλείουσιν ἐξοδόν. Ἐν οὖν πάνυ βραχεῖ τῷ παμφάγῳ πάντες πυρὶ αὐταῖς βίβλοις, αὐταῖς οἰκίαις· κατακλίνονται. Ὡς πάθους, ὡς ζημίας ἢ ἢν ὑποστατῆ μὲν τὸ δοκοῦν ἢ Κωνσταντίνου, ταῖς δ' ἀληθείαις γένοσ ἀπαν Ῥωμαίων, καὶ οἱ τὴν σοφίαν ζητοῦντες ἀνέκαθεν Ἑλλήνας, ὥσπερ καὶ ὁ θεῖος Παῦλος δειμαρτύρατο. Οὐ γὰρ ὅτι γε τοιοῦτων ἀνδρῶν ἐστέρηται, ἀλλὰ καὶ σοφῶν ἀνδρῶν συγγραμμάτων πλείστων τε καὶ καλλίστων

PATROL. GR. CXL.

rum genere cæteros inter plane eminebat, universalis quoque magister appellari solitus erat: ut autem isto nomine honoris causa vocaretur, ab ipso videlicet rege acceperat, et tam in eos qui sacris initiandi, quam qui iis initiati jam erant, auctoritatem suam exercere poterat. Res autem sic erant dispositæ ab initio, ut tibi ratiocinandi augetur facultas; et quod homini ex quo in mundum

11. Hac igitur, quam dixi, ratione res sese habebant antiquitus. Iisdem vero temporibus viri insignes prorsus atque præclari eas quæ per studia honoris causa obtinentur sedes in maximum sui accipiebant ornamentum, potissimum autem is qui reliquis omnibus et erat et habebatur præstantior, quique consulari præfulgebat dignitate. Non enim externam solum et sæcularem philosophiam illi, sed interiorem quoque religionis nostræ tractabant, seque cum otio divinis dogmatibus exercebant, et magna cum diligentia traditiones scrutabantur ecclesiasticas. His ipsi intendebant, harum studio toti occupabantur, nullaque earum ut negligeretur suis curis suaque vigilantia efficiebant; unde et illud conseq̄uebatur, ut secundum omnes honestatis ac religionis leges vitam ducerent. Tales cum essent, nihil prius habuit imperator quam ut eos in suam sententiam pertraheret; ita sibi scilicet fore persuadens, ut si viros illos impietati suæ haberet consentientes, aliorum quoque animos facili negotio expugnaret. At vero eorum nullum, non primum, non infimum, non medium a sana doctrina rectoque vivendi instituto deducere valuit; et quamvis modos omnes viasque

12. Cumque hoc etiam modo apud viros fortes nihil proficeret, et aliud nihil quo eos cogeret superesse animadverteret: suæ se ferocitati abripiendum totum tradidit; concessoque ipsis deliberrandi spatio, submitit qui ædibus eorum flammam injicerent. Hi opportunum maxime observantes tempus, cum sapientissimi homines qui ad multum noctis adversus omnium domitorem somniferius fortiter pugnare soliti erant, eidem etiam succumbere essent coacti, et cubitum tantisper se contulissent; alii alias ædium partes circumeuntes ignem spargere, verissimumque sapientiæ ipsius hospitium flammis undique involvere cœperunt; omnem intus manentibus exitum præcludentes. Modico igitur spatio temporis omnes devorantibus cuncta flammis hausti atque absumpti sunt, una cum libris atque ipsis ædibus. O cladem, o afflictionem!

quam sustinuisse videtur urbs Constantinopolitana, A *συναπεστέρηται*. Ἄλλὰ τούτω μὲν, ὡς ἔφθην, εἰπὼν ἐν τι τῶν τοῦ βασιλέως καθ' ἡμῶν ἔργων, ἐν τι τῶν τότε δεινῶν, καὶ τῆς μελλούσης ὡς εἰπεῖν κακίας προεμίον· τὰ λοιπὰ δ' εἰ βούλοιτό τις μαθεῖν, τῇ περὶ αὐτῶν ἱστορίᾳ περιτυχέτω.

vera autem natio Romana sustinuit universa, ipsique etiam gentiles, quotquot, teste Paulo, sapientiam ab initio quæsierunt. Non enim talium virorum duntaxat facta est jactura, verum etiam plurium ac pulcherrimorum librorum, quos sapientissimi homines conscripserunt (2). Sed huc deveni, dicere volens unum nostri Imperatoris facinus, ac veluti proœmium ejus quæ secutura esset calamitatis; cætera si quis cognoscere cupiat, ipsam quæ de illis conscripta est, historiam consulat (3).

CAUT III.

Spatharium, Christi imaginem dejecturum, præcipitat Theodosia, et fidei suæ rationem tyranno reddit.

13. Cum igitur tam gravia tamque intolerabilia supplicia inferrentur sacras imagines venerantibus, illæ autem abolerentur, et funditus, ut sic loquar, extirparentur, spathariorum aliquis etiam contra Salvatoris Christi divinam effigiem, stantem in ea porta quæ Ænea dicitur, suum est aggressus furorem exercere, eamque in terram prosternere. Hoc B autem ut beatæ Theodosiæ est renuntiatum, Phinees mox illam zelus et Eliæ invasit. Plures deinde religiosas matronas, quæ mundum mundique ornamenta omnia a se removerant, toto animo soli adhærentes Deo, socias sibi adjungens, sancto quodam furore ad hominem virgo fertur. Ex eorum hic erat ordine, qui gladio, non securi, instructi regem stipant, qui ordo est ordine satellitum, uti indicat, nomenclatio (4), posterior; regem autem custodit, et a tergo subsequens atque ab imperatore nusquam discedens, regium noctu conclave servat, principemque in publicum prodeuntem cingit. Contra hujusmodi hominem, generoso plane atque intrepido animo, virgo progreditur.

14. Quibus autem illa sermonibus audientium mentes, ut zelum Dei conciperent, excitabat? quibus Deum ipsum verbis alloquebatur, ut justam ejus adversus homines iram placaret? quam generosos comitantibus se sororibus indebat spiritus, et ad pulchrum pro veritate certamen subeundum quam fortiter animabat? Sic enim vero secum ipsa cogitabat, sic ratiocinabatur: Oportebat equidem eam me, quam ultro suscepti, rationem vivendi sartam tectam conservare. Hoc enim coram Deo et hominibus facturam me proposui, ad hoc sacramento me obstrinxi, cum Deo solo et mecum ut versarer, reliquorum autem hominum societatem effugere conatu omni contenderem. Postquam autem generis humani osor acerrimus, et nullo non

γ'. Ἄλλ' οὖν οὕτω δεινῶν οὕτως ἀνυπόστατον ἐπαγομένον κατὰ τῶν τὰς ἱεράς εἰκόνας προσκυνούτων τιμωριῶν, ἀμαυρουμένων δὲ τῶν θείων ἐκτυκωμάτων, καὶ ὡς εἰπεῖν κατεριπεωθέντων πάντων ἱκανταχῆ, τῶν τις σπαθαρίων, καὶ κατὰ τῆς θείας εἰκόνης τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, τῆς ἱσταμένης ἐπὶ τῆς οὕτω καλουμένης Χαλκῆς, ὤρμησεν ἀπελθεῖν, ἐφ' ᾧ γε ταύτην καταβαλεῖν. Ἄλλ' ἀγγελία τοῦτο τῇ μακαρίᾳ καὶ ἡ ζῆλον πᾶσαντὰ Φινεῆς, ζῆλον ἀνέλαβεν Ἡλιοῦ τῷ τοι καὶ γυναῖκας, κόσμου καὶ τῶν κοσμικῶν ἀπορραγείσας ὀλοσχερώς καὶ προσκολληθείσας ὅλας Θεῷ, μεθ' ἑαυτῆς λαμβάνει, καὶ ὄλω κατὰ τοῦ σπαθαρίου κινεῖται θυμῷ. Τέγμα τοῦτο τῶν περὶ τὸν βασιλεῖα σπαθηφόρων, οὐ πτερυφόρων, ὡς καὶ ἡ κλησις δηλοῖ, δευτερεῖα μὲν φέρον τῶν ἐπωμίους ἀνεχόντων τοὺς πέλεις, συντηροῦν δὲ σφίσι τὰ τῶν βασιλέων ὀπίσθια, συμπαραμένον τοῖς ἀνακτόροις, καὶ τοὺς βασιλείους νυκτὸς θαλάμους περιπολοῦν, καὶ τὰς προόδους τὸν βασιλεῖα περικυκλοῦν. Κατὰ δὲ τοῦτου γενναίῳ πάνυ καὶ ἀπτόητῳ βάλειν φρονήματι.

δ'. Τί μὲν οὐ διαλογιζομένη τῶν πρὸς τὸν ἰσὺ τοῦ Θεοῦ ζῆλον ἐπαιρόντων; τί δὲ τῶν πρὸς δυσπνησιν ἱκανῶν οὐ διαλεγόμενη Θεῷ; τί δὲ οὐ νοθετοῦσα ταῖς σὺν αὐτῇ καὶ περὶ αὐτὴν ἀδελφαῖς, καὶ πρὸς τὸν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἄλλον ἀλείφουσα; Πρὸς μὲν γὰρ ἑαυτὴν τοιαῦτα δὴ τινα διανοεῖτο καὶ διεσκέπτετο· Ἔδει μὲν ὅν εἰλόμην βίον φρεσὶν διὰ παντός· τοῦτο γὰρ προῦθέμην, τοῦτ' ἀγγελία μὲν Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἐπιπροσθεν, ἑκαυτῇ μὲν προσλαλεῖν καὶ Θεῷ, ἀλλ' οὐδ' ἐπιστρέφασθαι μηδενός· ἐπεὶ δ' ὁ βασκαίνων ἡμῖν ἀνωθεν καὶ καθ' ἡμῶν τέκτων ἄει τὴν Ἐκκλησίαν Θεοῦ διετεραξε, καὶ δεινὸν ἐπήγειρεν αὐτῇ κλύδωνα· ἀγὼ δὲ προῖτέον, τὴν ἡσυχίαν παρορατέον, ψυχῆς ἀπειδέτεον ἅμα καὶ σώματος, ὑπὲρ τοῦ προαγαγόντος

(2) Teophanes ad annum Leonis 10, adversum in eos præcipue ait, qui sanctitate et doctrina clarebant: adeo ut scholæ una cum sacra doctrina exciderint, quæ a sæculo S. Constantini Magni usque de ea tempora floruerant. Græcæ σδισθῆναι, exstinguerentur. Profecto (nisi scholæ istæ extra communem civium habitationem fuerint positæ) vix est credibile, ædibus fuisse subjectas flammis, cum vicinæ totius manifesto periculo.

(3) Nullam de hoc argumento historiam singularem nunc novimus, nec alibi citatam reperimus: mirum autem foret eam auctoris ætate existitisse, nunc ignorari; quare ad Theophanis chronogra-

D phiam aut simile aliquod opus lectorem hic remitti existimo.

(4) Securigeri scilicet præcedebant, sequebantur spatharii. Sed quomodo in ordine stipatorum regionum secundum locum tenuisse spatharios dicat ἡ κλησις? Suspicio non tam nomen ἱσθῆναι, cui ejusmodi notio haudquaquam persεσθῆναι juncta est, quam matriculam palatii, seu nomenclaturam officiorum, qualis passim in manibus erat, indicabatque officii cujusque ordinem, observandum quoties in publicum progrediebatur imperator, in iis quos προκέντους vocabant, nos processiones diceremus.

ἡμᾶς καὶ προνοουμένου τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ τὰς τῶν A tempore insidias nobis struens, Ecclesiam Dei cœpit
πρακτικῶν ἐπ' ἐσχάτων ἀμοιβὰς ἡμῖν ταμιεύοντος. perturbare, et gravem adeo contra eam excitare
tempestatem, tum sane prodeundum etiam nobis, quieta tantisper vita deserenda : non vitæ parcen-
dum, non corpori ; illius potissimum gratia, qui pulchrum hac in parte exemplum nobis præbuit,
quique nos et nostra non minus bene quam provide gubernat, et operum nostrorum mercedem
nobis ad extremum servat repositam.

15. Τῷ δὲ γὰρ σωτῆρι Θεῷ ἐκεῖνά πως τῶν Ψαλ-
μῶν ἀναλεξαμένη καὶ ὑπαλλάξασα, ἀνωμολογεῖτο
καὶ διελέγετο· Δίκασον, Κύριε, τοὺς ἀδικούντάς σε,
πολέμησον τοὺς πολεμοῦντάς σε. Ἐπιλαβοῦ ὄπλου
καὶ θυροῦ, καὶ ἀνάστηθι εἰς τὴν βοήθειαν τῆς τῆς κλη-
ρονομίας σου. Ἴδου γὰρ ἦσαν οἱ ἀνομοῦντες κατ'
αὐτῆς κεφαλὴν, καὶ τῶν σῶν θυσιαστηρίων κατορ-
χουνται οἱ ἀναιδέεις, καὶ τὰ ἁγία σου βεβηλοῦσιν οἱ
παναγίστατοι. Ἄλλ' ἐπισκεψαί ἡμᾶς ἐν τῷ σωτηρίῳ B
σου, τοῦ ἰδεῖν ἐν τῇ χρηστότητι τῶν ἐκλεκτῶν σου,
τοῦ εὐφρανθῆναι ἐν τῇ εὐφροσύνῃ τοῦ ἔθνους σου.
Εὐφροσύνη δὲ σου τῷ λάχει ἢ τῶν σῶν σεβασμῶν
εἰκόνων προσκύνησις, ἢ πρὸς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς
τῶν θείων ναῶν εὐπρέπειαν ἀναμόρφωσις. Καί μοι
νῦν καὶ ταῖς ὁμογνώμοσι ταύταις ἐμοὶ καὶ ὁμό-
φροσι, πρὸς τὸν ὑπὲρ τῶν σῶν θείων εἰκόνων ἄλλον
χωρούσαις καὶ τῆς σῆς παναμώμου μητρὸς, τῶν τε
ὑπὲρ σοῦ κατὰ διαφόρους καιροὺς καταπροσιμένων
τὸ ζῆν, καὶ τῶν ἄλλων σοὶ εὐαρεστησάντων, χεῖρα
βοηθείας ἐξ ἁγίου σου κατοικητηρίου κατέπεμψον·
ἐνίσχυσον, μόνε δυνατὲ, τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν,
δὸς ἡμῖν δύναμιν καὶ κραταίωσιν.

quam, universis auxiliū tui dexteram ex habitaculo tuo sancto porrigere ; infirmitatem nostram, qui
solutus potes, confirma ; largire vires et fortitudinem.

16. Ταῖς δὲ γὰρ σὺν αὐτῇ καὶ περὶ αὐτὴν τοιαῦτα C
δῆπουθεν προηγόρευε . Νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος,
νῦν ἡμέρα σωτηρίας. Ἐνδυσώμεθα ὄπλα τοῦ φωτός·
κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας χωρήσωμεν. Θάνατος
ἡμῖν πρόκειται· μὴ φιλοψυχῆσωμεν. Βάσανοι πρὸ
θανάτου καὶ κολαστήρια· μὴ δειλιάσωμεν μηδὲ φο-
βηθῶμεν τοὺς τὸ σῶμα μὲν ἀποκτείναι, τὴν δὲ ψυ-
χὴν μὴ παρασβλάψαι δυναμένους, ὡς προσετάχθη-
μεν. Ἡ γὰρ οὐ τῆς ἡμετέρας φύσεως ἐτύχωνος ἐτύγχανον
οὐσαί αἱ ἀνωθεν καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς πρὸς ἀνθρώπους
ἐπιδημίας Θεοῦ ὑπὲρ Θεοῦ καὶ τῶν θείων θεσμῶν
διαθλήσασαι ; Ἴσμεν τοὺς τῆς πρωτομάρτυρος Θέ-
κλης ἀγῶνας καὶ τὰ παλαίσματα· οὐκ ἀγνοοῦμεν
τοὺς τῆς μακαρίας ἄθλους Βαρβάρας, τοὺς τῆς γεν-
ναίας Εἰρήνης, τοὺς τῆς μεγαλόφρονος ἐκείνης Μα-
ρίνης, ἢ καὶ τυράννοις ἀντίστη, καὶ δαίμοσι προσ-
επάλαισε, καὶ λαμπρὰ καθ' ἑκατέρων ἔστησε τρό-
παια.

17. Μικρὸν μὲν ἴσως δοκεῖ τισὶ τὸ τολμώμενον·
ἀλλ' ἴστε μέγα κακὸν τὸ παρὰ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας
θεσμοὺς ἀπαναχθῆναι νῦν ἐνεργούμενον. Τὸ γὰρ τοι
τὰς θείας ἀπαλείφειν εἰκόνας, καὶ τοὺς ἱεροὺς νεῶς
ἄχρηστοῦν, ὅλην ἀπλῶς παραποιεῖ τὴν εὐσέβειαν, ὅλον
ἀθετεῖ τὸ τῆς ἐκκοινωνήσεως τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος
μυστήριον. Ἄλλ' εἰ καὶ μικρὸν ἦν, ὅποσον ἴστί, τὸ

15. His dictis, selectas quasdam e Psalmorum
libro sententias proferens, alterno cantu Deo Sal-
vatori ita concinebat ac confitebatur : Judica, Do-
mine, nocentes me, expugna impugnantes me : ap-
prehende arma et scutum, et exsurge in adjuto-
rium hæreditatis tuæ. Ecce enim legis tuæ præva-
ricatores contra te levaverunt caput, profanarunt
impiis tripodibus altaria tua, et sacra tua homines
impuri ac scelerati polluerunt. Sed respice nos in
salutari tuo ut videamus in bonitate electorum
tuorum, ut exsultemus in lætitia gentis tuæ. Lætitia
porro tua in eo posita est, ut cultu et veneratione
omni dignissimæ, sacræ tuæ tuorumque sanctorum
adorentur imagines, utque secundum eam quæ
antiquitus erat decentiam templa iisdem exornen-
tur. Nunc igitur mihi, et cunctis meis sodalibus,
unum mecum idemque sentientibus, quæque pro
sacrarum imaginum, pro matris tuæ purissimæ,
pro eorum qui variis temporibus vitam tui causa
et sanguinem effuderunt, pro aliorum denique qui
quoquo modo grati tibi exstiterunt honore, certa-
men mecum subire minime detrectant ; nobis, in-
firmam nos, quæ apud superos modo versantur, quæque
ab ipso Dei in terras adventu pro Deo divinisque
legibus decertarunt? Theclæ, inter martyres primæ
agones et certamina novimus : non beatissimæ
Barbaræ, non generosæ Irenes, non magnanimæ
illius Marinæ (5) ignoramus prælia, quæ tyrannis
pariter et dæmonibus opposita, gloriosum de utris-
que tropæum posuit.

17. Exigui fortassis momenti quibusdam videat-
ur ista nefariorum hominum machinatio : sed
vos longe melius institutæ, illud optime scitis,
non mediocre esse malum, quod contra veteres
Ecclesiæ sanctiones impii ubique nunc sunt aggressi.
Divinas enim imagines, calce oblitæ, ex oculis
tollere, et sacra templa informia ac inutilia reddere

(5) Coluntur, S. Barbara 4 Decembris, S. Irene
5 Maii, S. Marina, Latinis Margarita, 30 Julii :

quas CP. præcipuam venerationem habuisse, alibi
docuimus.

quid aliud est quam pietatem, quam religionem omnem evertere funditus, et universum Incarnationis divinæ mysterium inane reddere atque nullum? At faciamus parvi quod conantur. Quanti tamen illud faciendum sit quod vel mediocre quidpiam de lege divina et mandatis infringatur, Salvator noster ac Dominus in sacrosanctis Evangeliiis docuit, viam perfectionis unius iota uniusque apicis rigore circumscribens. Jam vero quam gloriosum erit, si divinarum legum ne minimam quidem partem infringere sustineamus. Illustres quondam Machabæi, nec non beatissima illorum mater, præsentis assistunt: quale illi exemplum observandæ legis similiter certaturis reliquerunt? Porcinas carnes solum ut gustarent, a tyranno compulsæ, non modo ei non obediverunt, sed innumeros quoque propterea cruciatus sustinuerunt: ignique ac ferro traditi et quantumcunque gravia tolerantia tormenta, inconcussi perseverarunt. Nunc igitur et nos, illustre adeo exemplum mente animoque versantes, ad pulchrum pro religione certamen subeundum fidenter accinctæ nos conferamus, et festinemus spatharium istum, qui impuras manus in divinam Salvatoris nostri imaginem parat injicere, cohibere a scelere.

18. Hæc illa, et confestim ad Chalceam accedit: et (oinsignem animi fiduciam!) mox ut fuit in loco, a nemine mortalium prohiberi se passa, quin et fidenti vultu cunctos præsentis intuita, scalas ipsa omnium prima arripit, ac sodalibus, idem ut ipsæ faciant, fortiter imperat. Qui igitur in scalarum summitate jam fere consistebat impius, sacram effigiem antequam corripere, iis excussus, in profundum inferni corruit; dejectus est enim: et qui paulo ante insolenter se jactans, os suum in cælum aperire, et cælis omnibus Excelsiorem impetere blasphema lingua fuerat ausus, miserandum ante oculos omnium cadaver jacuit, sepulturæ etiam honore privatus. Repentina quippe hominis nefarii punitio omnes qui spectaculo fecit abscedere; ita B. Theodosiæ et cunctis quæ cum ipsa erant virginibus, domum se tutis referre licuit.

19. Verum quod factum fuerat, latere minime potuit ferocissimum regem, qui magna mox rabie in sacras Deo virgines concitatus, infrenduit. Quidquid igitur habebat supercilli, ni ita dicam, in unum congregans: Per caput, inquit, meum (hic scilicet regibus pridem usitatus jurandi mos est) haud equidem credam ex vobis aliquem amare me, si vel una quæpiam e facinorosis istis mulieribus manus meas effugiat, aut non omnes continuo, ex abditis suarum ædium in publicum protractæ, audaciæ tantæ pœnas persolvant. Hæc vix edixerat imperator, cum e ministris ejus plurimi, per alia alli urbis loca dispersi, religiosarum virginum domos et urbis totius monasteria perscrutari sunt aggressi; requirent quidem et alias omnes, quæcunque injicere in spatharium manuum fuerant ausæ, sed beatam Theodosiam cum primis comprehendere cupientes. Non enim mediocria quænam aut vulgaria adversus illam meditari suis visus fuerat rex, quam omnium primam facinus fuisse aggressam didicerat, et rei totius exstitisse causam.

καὶ μικρόν τι νόμου παραβῆναι καὶ ἐντολῆς, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν καὶ Δεσπότης ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἐδίδαξεν, εἰς ἐν ἰώτα καὶ μίαν κεραίαν τὸ τέλειον περιγεγραφώς· ἢ λίκην τε φέρε τὴν εὐκλειαν τὸ μὴ ἀθετῆσαι τῶν θεοσπισμένων βραχὺ οἱ γεναῖοι πάλαι Μακκαβαῖοι, καὶ πρὸς γὰρ ἡ μακαρία τούτων μήτηρ, παρίστησαν, καὶ πῶς ὑπόδειγμα τοῖς ἰσαυθις ἀκριβοῦς φυλακῆς τῶν νομίμων καταλειοίπεσαν· οὐκ ἐκείνου κρῖως ἀπογεῦσαι μόνον ἀναγκαζόμενοι, οὐ μὲν οὐ κατένευσαν, ἀλλὰ καὶ μυρίας ὑπὲρ τοῦδε βασιάνους ὑπέστησαν· καὶ πῶς γὰρ καὶ σιδήρῳ παραδοθέντες, καὶ πᾶν ὑπενεγκόντες δεινόν, διέμειναν ἀπεριτρεπτοί. Τοῦτο δὲ ἐν νῶ βαλλόμενοι καὶ ἡμεῖς, ἄγε πρὸς τὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἄθλον μετὰ θέρους ἀποδυσώμεθα, σπεύσωμεν φθάσαι τὴν κατεπιχειρηθῆσαι βουλόμενον τῆς θείας τοῦ Σωτῆρος εἰκόνης σπαθῆριον.

18. Ταῦτ' ἔφη, καὶ ἡ τέχος παρὰ τὴν Χαλκῆν γέγονεν. Ἄλλ' ὡ γεναίου ψυχῆς παραστήματος! αὐτίκα τῷ παραγενέσθαι, μὴδ' ἐνὸς ἐπιστραφείσα, πάντας ὁμοῦ παραβλέψασα, τῆς κλίμακος δρᾶνται, καὶ ταῖς σὺν αὐτῇ συνεπιλαβέσθαι οἱ διακελεύεται. Καὶ γοῦν ὁ μετέωρος τολμητῆς, πρὶν ἢ τι τῆς θείας εἰκόνης λωδῆσασθαι, εἰς ἄθου βύραθρον κατενήκταται· πίπτει καὶ γὰρ, καὶ ὁ τῶς αὐριῶν, καὶ τὸ στόμα εἰς οὐρανὸν θέμενος, καὶ τὸν ὑπερουράνιον ἀντικρυς βλασφημῶν, πτόμα δύστηνον γέγονε, μὴδ' ἐκφορᾶς ἀξιούμενος. ὁ γὰρ ἀπρόσπεκτος θάνατος τοῦς περὶ αὐτὸν διεθρόσε, καὶ ἄλλον ἄλλοχού διεσχίδασε, τὴν τε μακαρίαν καὶ τὰς σὺν αὐτῇ πάσας ἐλευθέρως ἀνῆκε τὴν ἐπ' οἴκου πορεύεσθαι.

interfuere, attonitos reddidit, atque alium alio

19. Ἄλλ' ἤσθετο τοῦ γενομένου ὁ θηριώδης βασιλεὺς, καὶ μέγα τι καὶ ἄγριον κατ' αὐτῶν εὐθὺς ἐμνήσαστο. Συναγχοῦς γὰρ, ἐν οὕτω φαίτη, τὴν ἐπισκύνιον, οὐ μὰ τὴν ἐμὴν, εἰρηκε, κεφαλή (τοῦτο δὲ τὸ εἰς ὄρκον τοῖς βασιλεῦσιν ὡς ἐπὶ παλῶ προφερόμενον), οὐ τίνα με φιλεῖν ὑμῶν ἠγάσσομαι, εἰ τῶν τῶς κακούργων τούτων γυναιῶν χεῖρας τὰς ἐμὰς διαφύγοι, καὶ μὴ διὰ τάχους ἐκ τῶν σκοτίων σφῆς οἰκημάτων συναθροισθῆσαι, δίκας τοῦ τολμήματος τίσειαν. Ταῦτ' ἔφη, καὶ οἱ παρευθὺς, ἄλλοι ἄλλοχοὶ διαμερισθέντες, τὰ τῆς πόλεως σημειῖά τε καὶ φροντιστήρια διεκλήφεσαν, ἀναζητούντες μὲν καὶ τὰς ἄλλας, ὅσαι γὰρ τοῦ σπαθαρίου κατεπεχειρήθη, πρὸ δ' ἄλλων ἀπασῶν τὴν μακαρίαν ταύτην Θεοδόσιαν· οὐκ ὀλίγα καὶ γὰρ ἰδιαιτὰ φθαίτη σφῆς περὶ αὐτῆς ἐπισκήψας ὁ βασιλεὺς, πρωτευροῦν ἐπὶ μεμαθηκώς καὶ τὸ πᾶν δ' αὐτῆς γονίσθαι διεγνώσθη. Καὶ δὲ ταύτας συλλέξαντες, εἰς ἐν ἀπάσας συνέθροσαν· σὺν δ' ἀπάσαις τὴν ὑπὲρ ἀπάσας καὶ ἡλίου δεκκῆν ἀστέρως τὰς ἄλλας ὑπερανυγάζουσιν μέσον αὐτῶν ἵστησάν καὶ τῷ βασιλεῖ συμπαρίστησαν.

Comprehensas ergo omnes in publicum pariter protrahunt : sed et cum omnibus eam quoque, quæ præcellens omnibus, uti sol præ stellis, alias superabat fulgore, ipsarum in medio, coram imperatore constituunt.

κ. Ὁ δὲ καὶ πρὸς μὲν τὰς ἄλλας βλοσυρὸν ἔβλεψε, καὶ, Ἴνα τί, φησί, δύστηνα γυναῖκα, εἰς τοσοῦτον ἤκατε τόλμης, ὡς καὶ προσπαγῆς ἐμῆς ἄλογῆσαι, καὶ τὸν ἐμὸν σπαθῆριον οὐχ ὅτι γε τοῦ ἔργου παραποδίσαι, ἀλλὰ καὶ βιαίῳ θανάτῳ παραπέμψαι ; Πρὸς δὲ τὴν μακαριάν ταύτην Θεοδοσίαν ἐπιστραφεῖς, Οὐκ ἔλαθές μοι, κακοῦργον, ἔφη, καὶ μιαιώτατον γυναῖκα· οὐκ ἠγνοῦσά σου τὸ ἀλόγιστον θράσος, οὐ τὴν παράβαλον τόλμαν, οὐχ ὁ περὶ τὸν σπαθῆριον ἔδρασας, καὶ ὡς ἀνεῖλες τῷ ἐμῷ προστάγματι ὑπηρετούμενον. Ἔμοιγε ἀντήρας, κατ' ἐμοῦ τὰς χεῖρας ἐκίνησας· τοιγάρτοι διαναστάς ἔγωγε, τὰς ὑπὲρ ἐμαυτοῦ δικὰς ἀπαιτήσω, καὶ δικαίως ὅτι λήψομαι, καὶ τῇ εἰκότα σε τὴν ἀλάστορα τισομαι, ὡς μὴ τὸν βουλόμενον τῶν βασιλευόντων εἰς νέωτα κατεπαίρεσθαι, μηδ' οὕτω κατὰ τῆς ἀρχῆς αὐθαδιάξῃσαι. Ἄλλ' ἐνεῖσι μεταβουλευσαμένη καὶ πεισθείση συμβουλευόντι πλέον, ἢ ὡς βασιλεῖ σοι προστάσσοντι, περισθῆναι μὲν τῆς καὶ διαβιῶσαι περιφανέστατα, ἐκεῖ δὲ γενομένη τῆς μακαρίας ἐκείνης τυχεῖν λήξεως. nere, aliue ratione audeat contra principem efferre. Potes tamen (si vis mutare mentem, et suaudenti, aut potius, ut regem decet, imperanti parere) hic quidem salvari et splendidissime vivere, in altero autem sæculo beata perfrui requie.

κα'. Ἀλλὰ πῶς ἂν ἀζῶως παραστήσασαι λόγῳ τὴν μετὰ παλλῆς ὅτι συνέσεως τῆς Μάρτυρος ἀπόχρισιν πρὸς τὸν τύραννον ; ποῖαν λόγου πεπλουτηκῶς δύναμιν ; ἢ μᾶλλον ποῖαν εἰληχῶς ἐπίπνοιαν ἀνωθεν, δι' ἧς αὕτη καὶ σοφῶς ἀπεκρίνατο, καὶ νονεχῶς ἐπεστόμισε τὸν βλοσυρὸν τὴν ὄφρυν, τὸν τὴν γλωτταν πολὺν, τὸν ἀντικρυς καταπιεῖν αὐτὴν βρευθυόμενον κατὰ τὸν ἑνοικουόντα οἰ, τὸν τὴν γῆν καὶ θάλασσαν ἐξαλείφειν ἐπαίρομενον, ὡς ἐνὸν μοι ταῦτα διεννοήσομαι ; καὶ ὡς ἐξ εἰκότων ἐρῶ. Ἔγωγε, φησί, βασιλεῦ, ἐκ παιδὸς εὐθύς τὴν ἡσυχίαν ἐπόθησα, καὶ τῇ ἐμῇ σωτηρίαν ἐζήτησα, καὶ οὐδὲν με τῶν τοῦ κόσμου τερπνῶν, Θεοῦ συναραμένον, τῆς προθέσεως μεταστῆσαι κατίσχυσε· καὶ νῦν ἴσθι τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης τῶν ἀπάντων οὐδὲν ἀποστήσειν. Ὁ γοῦν ἂν εἴη σοι βουλομένῳ, μὴ κατοκνήσας ἄγε δὴ πέρανον· σάρκα ἐδοῦ ξαίνειν αὐτὰς πρόσταττε, ἀρμονίας μελῶν διασπᾶν, ὅσα συνθλάττειν, κεφαλῇ τὴν τομὴν ἐπενεγκεῖν· ἐν βραχεὶ φημι, τῆς ἐνθάδε ζωῆς στέρησον, ὡς ἂν με θάττον τῇ αἰωνίῳ καὶ κρείττονι παραπέμψῃς.

mora, necem affer : exhibeo corpus meum ad supplicia : verberibus illud jube discerpi, membrorum quoque omnium compagem dissolvi, confringi ossa ; capitis abscissionem impera, atque, ut brevis dicam, vitæ hujus usura privari me jube, ut citius ad immortalem melioremque vitam per te transmittar.

κβ'. Τοῦτοις ὁ τύραννος ἐξαπορηθεὶς, καὶ πρὸς τὰς λοιπὰς τὸν λόγον τρεψάμενος, Ἄλλ' ὑμεῖς γε, φησί, μὴ τῇ ματαιόφρονι ταύτῃ κατακολουθήσητε, μηδ' εἰς τοσοῦτον μανίας ἔλθητε, ὡς καὶ τῶν ἐνταῦθα ἡδέων στερηθῆναι καὶ τῶν ἐκείσε οὐχ ἤττον, εἰ μὴ μᾶλλον, ἀμοιρῆσαι τερπνῶν, καὶ πρὸς γε καταδικασθῆναι θάνατον τὸν ἀθάνατον. Αἱ δὲ, ὡς καλῆς διδασκαλοῦ καλαὶ τῷ ὄντι μαθήτριάι, Μὴ γένοιτο

20. Ille vero, in alias quidem omnes torvum intuens, Ut quid, ait, infelices mulierculæ, eo processistis audaciæ, ut non mea modo mandata contemnere, sed meum quoque spatharium ab eorumdem mandatorum executione prohibere, neque id solum, verum funesta etiam morte delere non sitis veritæ ? Ad beatam deinde Theodosiam conversus : Non, inquiebat, latere me potuisti, facinorosa et mulierum omnium pessima : non mihi fuit ignota tua illa infrænata jactantia, non audacia insignis. Novi profecto quidquid adversus satellitem meum, te hortatrice ac duce, gestum fuerit, et qua ratione ministrum regis obtemperantem mandatis interimere minime dubitaveris. Mihi cum eo modo ausa es adversari, tuas contra meipsum manus a te compulsas fuisse ignorare non potes. Nunc igitur haud sane injusto adversum te furore consurgens, pro sceleris magnitudine pœnas repositam ; nec minus juste reipsa sumam supplicium simul et vindictam, ut nemo regis sesejussis imposterum opponere, aut potius, ut regem decet, imperanti parere) hic quidem salvari et splendidissime vivere,

21. Qua nunc ego dicendi facultate sapientissimam martyris ad tyrannum responsionem in medium proferam ? qua verborum ac sententiarum copia instructus, vel potius qua de cælo inspiratione commotus ? per qualem scilicet ipsa et prudenter respondit, et obmutescere fecit illum, supercilio ferocem et ore turgidum ; illum, instar dæmonis se inhabitantis, freudentem ex adverso ad deglutendam ipsam, terramque et mare se posse abolere præsumentem ; quomodo talia mihi credam comprehensibilia esse, aut ea convenienter valebo eloqui ? Ego, respondit Theodosia, jam inde a prima ætate quietioris et ab omni hominum strepitu remotioris vitæ desiderio accensa fui, o imperator, nec minus consequendæ salutis meæ studiosa ; sed nec ex iis quidquam, quæ mundus in bonis suis gaudiisque habet, a suscepto consilio revocare me, Deo bene propitio, valuit. Nunc quoque hoc tibi est sciendum, e rebus omnibus nullam reperiri, quæ a Dei charitate possit me modo ullo abducere, Si igitur ita tibi videtur, age, nulla interposita

22. Hoc responso ad summam consilii inopiam adductus tyrannus, virgines alias hoc iterum sermone compellat : Vos certe nolite insanæ huic mulieri pertinaciter adhærere, eoque dementiæ progredi, ut vos et iis quæ hic sunt bonis orbis esse, et quæ in altera vita reperuntur, paribus certe, si non majoribus, voluptatibus privari, quin etiam ad mortem condemnari æternam, pa-

tiimini, Illæ autem, quemadmodo egregiæ magistræ discipulas decebat non minus egregias: Absit, inquit, ut cum divinitus inspirata matre ac magistra nostra non eadem sentiamus, ut tuis morem geramus blanditiis, ut minis terreamur. Hujus nos instituta ac mores sequimur, ab hac ne separemur, cum obsecratione petimus. Quæcunque igitur ab ea tibi dicta sunt, eadem a nobis dicta tibi putato. Ingenti ad hæc verba furore impletus tyrannus: Insanas, exclamat, mulieres e conspectu meo quantocius abripite, aut potius, ut merentur crudeli morte perimite, ut si quæ istius adhuc fortassis sunt dementiae, similia perpetrare exhorrescant.

CAPUT IV.

S. Theodosiæ post sociarum necem crudele martyrium et gloria in cælis.

23. Talia cum dixisset tyrannus, continuo ministri ejus, tanquam ignis ligna corripienti, sanctam auferunt a conspectu ipsius; et cæteras pariter cum ea abducunt, trahunt per crines, maxillas percutiunt, per plateas raptant insolenter. Atque has quidem absque mora crudeliter trucidant, venerandasque revera victimas, religionis causa macclatas, Numini supremo sistunt homines nefarii. postremæ condemnationis in ultimo mundi tempore, non sine insigni suo pudore, futuri rei: beatam vero Theodosiam, de qua plurimus regi fuerat sermo, ad alteram servantes quæstionem, iterum cum ea loqui cœperunt, et quamobrem pertinaciter adeo iis quæ imperabantur contradiceret, pecunctari.

24. At vero beata martyr, summa sapientia summaque animi fortitudine ita eos est allocuta: Ego quoque id, o boni, ex vobis quæro, quid tandem esse possit in causa, cur ad cruciatus et mortem me designetis? An propterea, quod religiose venerari studuerim ejus imaginem, qui cum Deus esset propter me natus est homo, similis mei? aut ejus qui Deum et hominem absque ulla virginitatis suæ labe peperit? aut eorum qui Salvatoris adventum mundo universo annuntiarunt? aut denique eorum qui suum pro Christi doctrina fuderunt sanguinem, quique alia etiam ratione divinam sibi amicitiam conciliare sunt conati? Quomodo vero non optima cum raticne stultam me dicerent et insanam, si vestra profecto deliria ego etiam delirare in animum inducerem? aut ab iis persuaderi mihi sinerem, qui ad absurda adeo pertrahere me conantur? Id autem qua tandem ratione valeam tolerare, quod sacræ et venerandæ imagines odio vobis sint et ludibrio, et pro idolis habeantur? Idola certe novimus esse simulacra rerum non subsistentium, et solerti industria præsentatarum figmenta: quorum prototypa cum vera non sint, neque per sese æstimationis ullius aut pretii, consequens est, ut ipsæ imagines nihil cognoverunt, quam tanta animi firmitate respondentem, tamque sapienter errores confutantem audiverant, immaniter eam cædere cœperunt; quodque oratione persuadere non valuerant, verberum atrocitate extorquere sunt aggressi. Sed quod intenderant non modo non sunt consecuti,

ἡμᾶς, φασί, τῇ θεοπνεύστῳ ἡμῶν ἐναντία φρονῆσαι μυσταγωγῶν, μὴ ταῖς σαῖς ὑπεῖλαι θεοπτασίας, μὴ θρονηθῆναι ταῖς ἀπειλαῖς. Ταύτης ἴσμεν ὄπαδοι, ταύτη καὶ συνταγῆναι ποιούμεθα δι' εὐχῆς· ἃ γοῦν παρὰ ταύτης ἀκήκοας, ταῦτ' ἀντικρυς καὶ παρ' ἡμῶν ἀκηχοῦς γίνωσκε. Θυμοῦ πληθεὶς ἐπὶ τούτοις ὁ τύραννος, Μεταστήσατε, φησί, τὰς ἀπονοημένους ἐξ ἐμοῦ διὰ ταχίος, ἢ μᾶλλον ἐκ τοῦ βίου τὰ κάκιστα ποιήσατε γυναῖκα, βιαίῳ θανάτῳ παράδοτε ὡς ἂν αἱ τῆς αὐτῆς ἀπονοίας μὴ τοῦ λοιποῦ κατατολμῶν τὰ παραπλήσια.

κγ'. Καὶ ὁ μὲν ταῦτ' ἔφη, οἱ δ' εὐθύς, κύρ ὕλης ὡσπερ δραξάμενον, τὴν τε ἀγίαν μεθιστᾶσι καὶ τὰς σὺν αὐτῇ συναπάγουσι, τῶν τριχῶν ἔλκοντες, κατὰ πρυμνῶν τύπτοντες, διὰ πλατειῶν σύροντες. Ἄλλῳ τὰς μὲν ἄλλας εὐθύς σφάττουσι, καὶ θύματα ταύτας τίμια τῷ ὄντι γε καὶ σεβάσματα προσήνεγκαν τῷ Θεῷ οἱ τῆς ἐσχάτης πρὸς τῇ ἀνυπερβλήτῳ αἰσχύνη καταδίκης ἐπ' ἐσχάτῳ καὶ ὑπεύθυνοι· τὴν δὲ γε μακαρίαν ταύτην Θεοδοσίαν, ἧς περὶ καὶ τῷ βασιλεῖ λόγος ὅτι πολὺς ἦν, εἰς δευτέραν ἱταμειύσαν τὴν ἐξέτασιν, καὶ εἰς λόγους αὐθις ἦλθον αὐτῇ, καὶ ὑπὲρ οὗτου τοσαύτην ποιεῖται τὴν ἑστασιν πυνθάνεσθαι ἤθελον.

κδ'. Καὶ ἡ μάλα συνετῶς, μάλα γενναίως πρὸς αὐτοὺς ἔφησεν· Ἄλλ' ὑμεῖς γε, ὦ λῶστοι, πυνθάνομαι, τίνας με εἵνεκα καταδικάζετε θάνατον; ἐπὶ προσκυνεῖν ἐθέλω τὴν εἰκόνα τοῦ δι' ἐμὲ κατ' ἐμὴ γυγνότος Θεοῦ; πρὸς δε γε τῆς ἀχράντους τούτου τελευτῆς; τῶν κηρυξάντων αὐτὸν ἐν ταῖς πέρασιν; τῶν ὑπεραθλησάντων αὐτοῦ; τῶν ἄλλως εὐαρεστεσάντων αὐτῷ; Καὶ πῶς οὐς ἐξω γενοίμην νοῦ καὶ φρονῶν, τοῖς αὐτόχρημα παραπλήξιν ὑμῖν συμνησασα, ἢ καὶ καθάπαξ πεισθεῖσα τοιαῦτα πικρογκάζουσι; Πῶς δ' ἀνασχοίμην, τὰς θῆκας καὶ σιπτὰς εἰκόνας χλευαζόντων ὑμῶν, καὶ κελύοντων αὐτὰς εἶδωλα; Τὰ γὰρ εἶδωλα ἄνυποστάτων καὶ ψιλῆ διατυπουμένων ἐπινοία πλάσματα τε καὶ εἰκόνα διατυπωμένων, οὐδ' ἀληθῆ τὰ πρωτότυπα καὶ τίμια καθ' αὐτὰ καὶ σεβάσματα, τῆς αὐτῆς καὶ αἱ εἰκόνες ἐκ τοῦ εἰκότος τιμῆς καθεστῆκασιν ἄξια.

25. Ut igitur verbis nihil contra eam effici posse cognoverunt, quam tanta animi firmitate respondentem, tamque sapienter errores confutantem audiverant, immaniter eam cædere cœperunt; quodque oratione persuadere non valuerant, verberum atrocitate extorquere sunt aggressi. Sed quod intenderant non modo non sunt consecuti,

κε'. Ὡς οὖν ἔγνωσαν οὐ λόγοις πείσαι ταύτην δυνάμενοι, οὕτω τοι στερρῶς ἀποκρινομένην ὄραντες καὶ συνετῶς αὐτὴν περιτρέπουσαν, ἀνελεύως μαστίζειν προήχθησαν, καὶ ὁ μὴ φθαῖν δυνήθεις πειθοῖ, βία κατισχύσαι διανοήθησαν. Ἄλλ' ἀπέτυχον τοῦ σκοποῦ, ἀλλὰ διήμαρτον τῆς ἐλπίδος πρὸς μὲν γὰρ μικρὸν αὐτὴ θέλξασα, βρατῶν ἀφρονεστάτους,

κατὰ τὸν εἰπόντα, διήλεγξεν. Οἱ μὲν γὰρ τοὺς τύ-
ποντας ἐπέστησαν καὶ τὰς μάστιγας διηυτρίπισαν·
ἢ δ' οὐδένα λόγον σφῶν ποιησαμένη, ὡς εἰς λόγους
αὐθις ἔγνω χωρεῖν μέλλοντας, Ὁ βούλισθε, φησίν,
μὴ μέλλετε διαπράττεσθαι. Ἴστε τῆς, ἧς ἔχομαι
γνώμης, ἐκστητομένην οὐδέποτε· οὐ γὰρ μέ τις
πτοήσει τῶν ἀποκτεῖναι μὲν τὸ σῶμα δυναμένων,
λυμηνασθαι δὲ μηθοπωσοῦν ἰσχυόντων τῶν ψυ-
χῆ, ὡς ὁ καὶ ψυχὴν πρὸς τῷ σώματι δυνάμενος
ἀπολείσαι, αἶτε δημιουργὸς ὧν ἀμφοῖν καὶ δεσπότης
ὑπέθετο.

κζ'. Πῶς οἴσθε ταῦτ' ἀκούσαντες διετίθησαν;
Πῶς οἱ τὴν ὄφρυν ἐκ τοῦ βασιλείου κράτους ἀχούου-
τες τὴν τοσαύτην σφῶν περιφρόνησιν ἠνεγκαν; Β
Βεῖτε καθά τινη τὴν καρδίαν ἐβλήθησαν· τοῖνον καὶ
συνεχύθησαν τῷ θυμῷ, καὶ ἐκμανεῖς ἐγεγόνεισαν,
κακὰ τοῦ ἔργου τοῦτο παρίστησαν· οὐ γὰρ ὅτι γυνή,
οὐδ' ὅτι τὸν βίον ὁσίως τε καὶ ἀμέμπτως διήνυσεν,
εἰς νοῦν ὁλίως ἐβάλον, ἀλλ' ὡσεὶ τινα ληστήν, ὡσεὶ
τινα κακοῦργον, ἢ καὶ τι τῶν ἐξωλεστάτων ἀλλως
γυναιῶν ῥιπτοῦσι κατὰ γῆς, μαστιζοῦσιν ἀπηνῶς.
'Ἄλλ' οἱ μὲν ἔτυπτον, καὶ ὅση γε ἰσχύς ἔτυπτον, ἢ δ'
εἰς οὐρανὸν τὸν νοῦν ἀνατείνασα, καὶ ὅλη γενομένη
τοῦ κρείττονος, εὐγε τοῦ θάρσους! εὐγε τῆς εἰς Θεὸν
πεποιθήσεως! ὑπέρευγε ταῦτα τῆς γενναιότητος!
ὑπέβαλλε κειμένη· Κύριος στερέωμά μου καὶ
καταφυγή μου, καὶ ῥύστης μου· ὁ Θεὸς μου βοηθός
μου, κέρας σωτηρίας μου, καὶ ἀντιλήπτωρ μου,
ὃν ἐπικαλουμένη σωθήσομαι. Καὶ τείχος ἐν αὐτῷ
ὑπερβήσομαι, τὸ τῆς κακοδοξίας τοῦτο διάφραγμα,
ὃ διατειχίζει μὲν Θεοῦ, διατειχίζει δὲ καὶ τῆς ἀφρά-
στοῦ ἐκείνης καὶ ἀλήκτου μακαταριότητος.

in ipso transgrediar murum; murum, inquam,
aeterna ineffabilique in caelis beatudine.

κζ'. Ἦν οὖν ἰδεῖν αἰμάτων ἐκ διαφόρων τοῦ σώ-
ματος μερῶν προχουμένους κρουνοὺς, ἰδαφος, φοι-
νισσόμενον, κέρματα σαρκῶν ἄλλοθεν ἄλλα διασκι-
δνάμενα, σῶμα καθάπαξ καταξανθὲν, σῶμα κατα-
βληθὲν, καὶ πρὸ τῆς φθορᾶς μικροῦ φάναι διαφθα-
ρῆν, ψυχὴν, δ' ἀπαθῆ, καὶ ὄντως οὐρανοδόμονα· τὴν
γὰρ τοὶ κίφαλλον ἢ μακαρία διάρασα, τύπτετε ὡς
ἰσχύς ὑμῖν ἔφη, τύπτετε· ἐμὲ γὰρ, εὐ ἴστε, τῆς
προθέσεως οὐδὲ ὁλίως ἐκστήσετε, οὐδ' ἐ τοῖς ὑμετέροις
θελήμασιν ὑποκλίνει δύνῃσεσθε. Ἄρ' οὐκ ἐμφλοσο-
φώτατα τὸ τοῦ Ἀναξάρχου διανοήσατο; ἄρ' οὐ κρείτ-
τον ἐκείνου, τοῦ ἐπὶ γενναιότητι διαδοῆτου, τοῦ τὴν
σοφίαν πολυβρυλλήτου τὸ σῶμα περιπεφρόνηκεν;
Εἰ γὰρ καὶ μὴ θύλακον ἔφησεν, ἀλλ' ἐνόμισε καὶ τοῦ
μηθενὸς ἐτίμησε, κρείττον ὄντως ἐκείνου καὶ ἐφίλο-
σόφησε καὶ ἠνδρίσατο. Ὁ μὲν γὰρ ἐπ' ὀλίγον ἐμα-
στιχθη, καὶ ὡς ἐν θεάτρῳ τοῖς παρατυχοῦσιν ἐφανί-
ζεσθαι ἠθέλε, καὶ τὴν παρ' ἀνθρώπων δόξαν ἐκαρ-
τέρει θηρώμενος, οἱ τε γὰρ ὀρώντες στιζόμενον,
καὶ ταῖς στιξέσιν οὐ κατακαμπτόμενον ἐτεθήπισαν,

(6) Anaxarchi Abderitæ, cum jussu Nicocreontis
Cyprii tyranni in saxeo mortario contunderetur,
ea vox laudatur a Laertio, Cicerone, Valerio :

A verum etiam omni prorsus exciderunt spe, quæ
paululum eos decipiens, probavit esse, ut ait ille,
stultissimos virorum. Illi enim verberantes instrue-
bant et dirigebant ictus : ipsa vero nihili eos fa-
ciens, ut vidit a verberibus ad verba rursus deve-
nire paratos : Quod, inquit, facere vultis incun-
ctanter peragite. Nostis me ab ea quam nunc habeo
mente discessuram nunquam. Nec sane quisquam
me terruerit eorum, qui corpus quidem istud oc-
cidere possunt, animæ autem meæ molestiam ullam
afferre non possunt, quemadmodum potest is qui
animam una perdere valet cum corpore, quia tam
hujus quam illius factor est et creator.

26. Qua ratione affectos fuisse putatis hæc au-
dientes? quo modo tantum sui ipsorum contem-
ptum excepisse eos, qui ob datam sibi a crudeli
imperatore potestatem, tollebant supercilium?
Transfigebatur cor eorum velut jaculo quodam, et
toti confundebantur præ furore, efficiebanturque
rabidi, et per iracundiam agebant omnia. Non
enim omnino in mentem sibi venire patiebantur,
aut quod mulier esset, aut quod adeo religiose in-
culpateque vixisset; sed, veluti maleficam et femi-
narum omnium ultimam nequissimamque, solo
affixerunt et inclementer flagellarunt. Verberabant
illi, et verberabant viribus totis, ipsa vero mente
in caelum defixa, et majora melioraque omnia co-
gitans (o insignem animi fortitudinem! o præcla-
ram in Deum fiduciam! o nunquam satis laudan-
dam generositatem!) in terram licet prostrata
hæc e Psalmis suaviter concinebat: Dominus fir-
mamentum meum et refugium meum, et liberator
meus. Deus meus, auxiliator meus, cornu salutis
meæ, et susceptor meus, quem invocans salva ero,
perversitatis hujus, qui separat a Deo atque ab

27. Cernere igitur erat rivos quasi sanguinis e
variis virginei corpusculi partibus profluentes, so-
lum purpuratum, carniū frustra alio alia loco
sparsa, corpus prorsus lacerum, corpus dissolutum,
et ante mortem quasi præmortuum, cum anima
interim perturbationis expertus in ipso quodammodo
caelo versari videretur. Etenim sublato aliquantis-
per capite; Verberate, inquit, quantum potestis,
quin etiam cunctas in verbera afferte vires; nostis
enim, a pristina mentis sententia nullo me modo
dimovendam; nec vestris unquam desideriis me
subjicere poteritis. Nonne ergo quod in Anaxarcho
(6) philosopho fuit præclarissimum insigniter te-
nuit? nonne melius quam ille, ob nobilitatem ce-
lebris, et ob sapientiam clarissimus, corpus suum
contempsit? Si enim, femina existens, molle nihil,
nihil sensit aut dixit femineum, nec reverita est
quemquam; sublimius profecto quam ille philoso-
phata est, et generosius egit. Hic videlicet exiguo
solum tempore verberibus contusus, spectatoribus

« Tunde, tunde Anaxarchi follem, Anaxarchum
enim non tundis. »

gestiit quemadmodum in theatro conspicuus esset; ethominum tantummodo laudem consecratus, fortiter fecit; cum scilicet præsentes obstupescerent hominem, sub ipsa contusione ne quidem sese torquentem in latus, ipsique qui eum contundebant commotis animis eumdem demirarentur. Beatam vero hanc, tam qui cædebant, quam qui cæsam spectabant, non modo, non miserebantur, sed infensissimo quoque prosequerentur odio, et dementiam ei objectabant, propter quam eam putabant infelicem.

28. Revera post illam Dei supra naturam omnem positi incarnationem, iis quoque qui sub natura sunt supra naturam agere multa et pati concessum fuit. Neque id immerito; quippe natura omni superior, naturæque effector Deus, et præter naturæ leges natus homo multaque supra ejus vires efficeret valens, naturæ quoque dedit nonnulla supra vires perpeti, quemadmodum in hac beata fecit. Quo enim modo valeret femina, imbecillis sexu pœnitentiis exhausta, corpore verberibus sic lacero, atque, ut ita dicam, discerpto, talia inter medios cruciatus sentire et profari? Equidem sic existimo, divinam Theodosiam, Machabæorum exemplo, corporearum omnium affectionum dominam constituisse rationem, vere invictam, vere insuperabilem. Cæterum, ut tam fortiter tamque constanter cruciatus peracerbos ab ea sustineri viderunt qui eos inferebant, partim quidem quod a femina victos se ipsos erubescerent, partim contra suam ipsorum pravitatem agentes, et in rabiem quodammodo acti, quod tunc unum supererat, in carcerem amandatam carceralibus tradunt ærumnis, ita eam fatigare volentes, et regis tandem subjicere voluntati.

29. Non paucis deinde elapsis diebus, cum de ea iterum periculum facerent, eandemque sicut ante persistere invenirent, ac ejusdem cognoscerent manere sententiæ, mortem ejus decernunt. Mox alii manibus eam accipientes, alii per capitis velum trahentes, alii alii corporis membris eam raptantes, velut pecus quoddam, ducebant ad laniam innocentem Dei buculam, ejusdem stabuli et pascui consortem, neque ab eis divelli unquam se passam. Non deerant interim qui eam percuterent, et inclementer verberarent; nam cæteros qui eam convitiis, e pleno (ut dicitur) plaustro petitis, onerabant omitto dicere. Postquam autem eo venerunt, ubi decreverant finem facere iis quæ intendebant (decreverant autem id facere in macello (7), ut tanquam ovis jugularetur aut veluti jumentum mactaretur tam ad contumeliam ipsius, quam ad aliorum idem cum ipsa sentientium irrisionem); postquam, ut dixi, pervenere quo volebant, carnificum non nemo novum quiddam et insolitum excogitavit: illam enim quæ capitis abscissione aut machææ impulsu peragitur, mortem acerbam quidem accidere, attamen tolerabilem arbitrabatur. Arrepto itaque quod in via publica forte offerebatur cornu (8) virginem sanctam

A και οἱ μαστίζοντες παραυτὰ μεταδληθέντες ἰθαμάζον· τὴν δὲ γε μακαρίαν ταύτην οἱ τύκτοντες σύναμα και οἱ τυπτομένην θεώμενοι οὐχ ὅτι γε οὐκ ἤλειον ἀλλὰ και ἐμίσουν ἐκ ψυχῆς, και ἰλοισδοροῦντο ταύτη τῆς ἀπονοίας, και ἰταλάνιζον.

κῆ'. Ὅντως μετὰ τὴν τοῦ ὑπεφυοῦς Θεοῦ ἐναθρώπησιν καρτερεῖ· τὰ ὑπὲρ φύσιν τοῖς ὑπὸ φύσιν κεχάρισται, και κατὰ λόγον ὄντως. Ὁ γὰρ ὑπὲρ φύσιν Θεός, και τῆς φύσεως δημιουργός ὑπὲρ φύσιν τε γυγονός, και τὰ ὑπὲρ φύσιν ἐπρηγκώς, φέρειν τῇ φύσει τὰ ὑπὲρ αὐτὴν ἰχαρίσκει, ὁποῖά γε κἀν τῇ μακαρίᾳ ταύτῃ πεπλευται· και πῶς γὰρ ἄλλως ἰσχυσεν ἂν γύναιον ἐκκλῆν τῇ φύσει, ἰκτακίεν τῇ ἀσκήσει, τὰς σάρκας οὕτω καταστικθῆν, και ὡς εἰπεῖν διασπαρχθῆν, τοιαῦτα φιλοσοφῆν ἐν τοῖς πάθεσιν; Ὅντως αὐτοκράτορα τῶν παθῶν τὸν λογισμόν κατὰ τοὺς πάλαι Μακακαβαῖοκ παρίστησεν, ὄντως ἀήττητον, ὄντως ἀκαταγώνιστον. Πλὴν ἄλλ' ὡς εἶδον οὕτω γυναικίως τὰς βασάνους, οὕτω καρτερώς φέρουσαν, τοῦτο μὲν γυναικίως ἠττώμενοι και τὴν ἤτταν ἰπαισχυνόμενοι, τοῦτο δὲ τῆς σφῶν κακοδοξίας ἀντικεινόμενοι και οἶον ἐκ θηριούμενοι, τὸ γε νῦν εἶναι φρουρᾶ παραπέμπουσι, και τοῖς τῆς φρουρᾶς παραδιδούσι, δεινοῖς, καμψαὶ ταύτην οὕτω βουλόμενοι, και τῇ βασιλείᾳ καθυποτάξαι βουλήματι.

C κθ'. Ὡ δὲ τῶν ἡμερῶν ὀλίγοι παρεληλύθεισαν, και πείραν αὐτῆς ποιησάμενοι ἐπει τὴν αὐτὴν κῆλῆς εὔρον, τὴν αὐτὴν αὐθις ἀνίγνωσαν, καταδικάζουσα αὐτῆς θάνατον. Ἐνθεν τοι και οἱ μὲν τῶν χειρῶν ταύτης λαβόμενοι, οἱ δὲ τῆς κεφαλῆς καλύπτρας δραξάμενοι, ἄλλοι δ' ἄλλου μέρους τοῦ σώματος ἄλλον, και ὡς βόσκημα ἤγον ἐπὶ σφαγὴν τὴν ἐπιπέκακον ὡς ἀληθῶς Θεοῦ δάμαλι, και τῆς αὐτῆς κῆλῆς τε και μάνδρας ἀντεχομένην, και μὴ μεταστῆναι τὸ παράπαν αὐτῆς ἀνεχομένην. Εἰσι δ' ἐτυπτον ἐν τῷ μεταξῷ, και ἀνηλεῶς ἐτυπτον τοὺς γῆρ ὕβρεσι πλύνοντας και ὡς ἐξ ἀμάξης, ὁ φασι, διαλοισδορομένους παρίημι. Ἄλλ' ἐπειπερ ἐφθασεν ὅποι δὴ τέλος δοῦναι προῦκειτο, τοῖς κατὰ σκοπὸν (ἐν μακείλλῳ δ' αὐτοῖς προῦκειτο, ἐν ὡς ἀμνάσκει παραδῶσι σφαγῆ· και ὡς ἐν τι τῶν κτηνῶν κτείνωσιν, ἅμα μὲν εἰς χλεύην τῆς μακαρίας, ἅμα δὲ και τῶν ὁμοφρόνων ταύτην κατάγειλον), ἄλλ' ὡς ὅποι δὴ και βούλειτο παράγνοιον τῶν τις δημίῳ καινότερον ἢ διανοήσατο τὴν μὲν γὰρ διὰ τοῦ ξίφους τομῆν, κῆκρῶν μὲν και ἄλλως ὀδυνηρῶν, ἄλλ' οὖν φορητῶ δὴ πῶς ἠγήσατο, και τὴν διὰ μαχαίρας ὡσαύτως. Κεράς οὖν τῶν παρειαθῆτων λαβὼν, εἰς γῆν τε τὴν Ἄγιαν καταβακῶν, και τῆς κόμης πρὸς ἐκκλῆν ἀνακλάσας διὰ τοῦ γαργαρεῶνος ὠθεῖ, και

cellum publicum apud Cedrenum.

(8) Arietinum cornu fuisse indicat auctor distichi in Synaxariis.

(7) De loco supra jam actum est. Μάκελλον autem, Latina licet vox sit, etiam Paulus dixit, I Cor, x, 25. Μακελλεῖον alii; hinc λεωμακελλιον, Ma-

σπονδύλους τούτω διατεμών, πικρότατα τῆς τούς πνοῆς αὐτὴν ἀφαιρεῖται σύννεμα καὶ τῆς ζωῆς.

deinde occurrunt vertebris, acerbissimo cum doloris sensu spiritum martyri vitamque ademit.

λ. Καὶ οἱ μὲν οὕτω τὰ κατὰ θυμὸν ἐπλησαν· ἡ δὲ εὐθύς τῶν κατ' ἔφρην ἔτυχε· παραπομπούς γὰρ ἀγγέλους εὐρήκει καὶ προπομπούς, οἱ καὶ προηγούντο ταύτης, καὶ μετ' εὐφημίας, παρέπεμπον, καὶ εἰς οὐρανὸν ἐκ γῆς μετεβίβαζον. Τάχα δ' ἂν ἀναγομένη τοιαῦτα τὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας μετὰ παρρησίας ἐφθέγγετο, Ὑψώθη κέρας μου ἐν Θεῷ μου. Ἐν γὰρ οὕτω τούτους ἐμοὺς ἐχθρούς ἐκεράτισσα, καὶ νῦν ἰδοὺ πρὸς αὐτὸν ἀπειμι, αὐτὸν ἀμέσως τὸν δὲ ἐμὲ γεγονότα κατ' ἐμὲ προσκυνήσουσα, τῆς Θεομήτορος θείας ἀπαπολάσσουσα, τὰς διὰ Χριστὸν ἀθλησάσας, τὰς βιωσάσας ἄλλως κατὰ Χριστὸν ἀσπασομένη, καὶ τῆς σφῶν ὀμιλίας κατατροφῆσουσα, εἶπω συνελούσα, τῶν τέως μοι προσκυνητῶν τύπων ὄψομένη νῦν ἀπέρχομαι τὰ πρωτότυπα· ἀπὸ γούν ἐμοὶ οἱ πονηροῦθιμοὶ πάντες ἀπόστητε. Ἄλλ' ἡ μὲν οὕτως εἶχεν, οὕτως ἀνήρχετο· οἱ δὲ ταύτης προπορευόμενοι, παρεπόμενοι τε καὶ συνεπόμενοι τί ἂν ἐποίουν, καὶ ὅπως διεύκειντο; Εἰ γὰρ ἐπὶ ἐνὶ ἀμαρτωλῷ μετανοοῦντι, ὡς ὁ Κύριος αὐτὸς εἰρηκε, χαίροντες, πόσης ἂν ἐπὶ τῇ ἐκ παιδὸς εὐθύς εὐαρεστησάσῃ τῶν τούτου θεσμῶν χαρὰς τε καὶ χυμηδίας ἐπλήσαν;

modis arbitramur? Etenim si super uno peccatore Dominus testatus est, tantum ipsis sit gaudium, quanta eos lætitia quanto gaudio dicemus fuisse repletos, ob eam, quæ a primis vitæ suæ annis ei placuit per mandatorum ejus observationem?

λα. Ἐγὼγε οἴομαι ὡς οὐχ ἤττον ἢ ὅτε τὴν τῆς C πρωτομάρτυρος παρέπεμπον Θέλης ψυχὴν, καὶ ἐκρότου καὶ ἔχαρον, καὶ τὸν ἀνθρώπου ὑπὲρ ἀνθρώπων γενομένον ὕμνον τε καὶ ἰδοῦσαζον. Ἡ μὲν γὰρ τῷ εἰς τρίτον οὐρανὸν ἀνελθόντι Παύλῳ, καὶ τὰ ἀρρήτα μυθῆντι κατακελούθησε, διὰ τε πολλῆς ὅτε μετὰ σαγωγίας πρὸς τὸ τοῦ μαρτυρίου στάδιον ἀπεθύσατο· ἡ δ' οὐχ ὅπως διδασκάλῳ κατὰ Παῦλον ἐχρήσατο, ἀλλὰ οὐδὲ τῶν πολὺ μετ' ἐκείνου· τὸ δὲ γε μάλιστα, ὅτι καὶ συχοῖς ἀγαν τῶν ὁμογνωμόνων δῆθεν πρὸς τὸν ἀντικτὸν μεθελκομένη, τοῦ ὀρθοῦ περιέσχετο, καὶ ὑπερθελεῖν αὐτοῦ εἴλετο. Καὶ ἡ μὲν ἐπὶ πράγματι τὴν ἐνστάσιν ἐνεδείξατο, παρ' ἅπαντα ὠμολογημένῳ τελείῳ τε ἅμα καὶ ἀτελεῖ· ἡ δ' ἐπ' ἀμφιβαλλομένῳ συχοῖς, ἀτελεῖσι, λέγω, οἱ καὶ πλείους, ὡς φασί, καὶ πολλὰς ὅτι τὰς ἀντιλογίας εὐρίσκουσιν, ὡφθη τε ἀπειρίτρεπτος, καὶ τὰ παραπλήσια ἐνστάσῃ τῇ πρωτομάρτυρι τὰ ἴσα διακατέρισησε. Πόσον δ' ἂν ἠγάσαντο ὅτι καὶ συνάθλους πλείστας πεποίηκε, καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν ὑπὲρ Θεοῦ ζῆλον ἐπέφρα, καὶ τῆς ἀνω βασιλείας κληρονόμους κατέστησεν; Ἄλλ' ἀγγελοὶ μὲν οὕτως ὡς ἔχαρον, ὅσῳν τε δῆμοι καὶ μαρτύρων ἀλλοθεν ἄλλοι προσυπαντῶντες, ὡς τὸ εἶδος, ἐδεξιοῦντο τὴν ὅσῳν ἅμα καὶ μάρτυρα, καὶ τῆς σφετέρως μοίρας ἐκάτεροι ποιῆσοι ταύτων ἐπόθου καὶ ιδιώσασθαι· Θεὸς

prosternit solo; et crinibus eam corripuens magna vi in jugulum (9) cornu impellit, et diffractis quæ

30. Atque hi quidem ea qua dictum est ratione furorem suum expleverunt; Thodosia vero votis ac desideriiis suis omnino potita est. Cælestium quippe geniorum præcedentium subsequentiumque comitatu stipata, non sine insigni laudum præconio, e terris in cælum deducta fuit. Dum autem ascenderet, poterat ad principatus et potestates sic fidenter loqui; Exaltatum est cornu meum in Deo meo; illo quippe propitio, inimicos meos ventilavi cornu; et ecce nunc ad eum proficiscor, ipsummet qui pro me factus est homo. velamine smoto adoratura, et Matris ejus sanctissimæ fruitura conspectu, ac salutatura cæteras quæ vel pro Christo passæ sunt vel secundum ejus præcepta vixere, et ex earum conversatione non exiguum captura gaudium. Abeo, inquebat, earum imaginum, quas religioso semper cultu venerata sum, ipsamet conspectura prototypa. Discedite a me igitur omnes qui operamini iniquitatem. Hoc itaque modo Theodosiæ res sese habere, hac ratione in cælos evasit. Nunc autem, qui illam præcedebant, qui comitabantur quique subsequerentur angeli, quid fecisse aut quibus incessisse penitentiam agente, quemadmodum ipsemet Dominus testatus est, tantum ipsis sit gaudium, quanta eos lætitia quanto gaudio dicemus fuisse repletos, ob eam, quæ a primis vitæ suæ annis ei placuit per mandatorum ejus observationem?

C 31. Ad me quod attinei, non minori illam plausu lætitiæque exceptam, nec pauciores laudum ac gratiarum hymnos Deo propter hominem humanato decantatos fuisse arbitror, quam tunc cum protomartyris Theclæ (10) animam deduxere angeli. Illa quidem Paulo in tertium usque cælum raptò, et arcana non revelanda edocto, discipula adhæsit, a quo cum non pauca de rebus cælestibus didicisset, ad martyrii stadium alacriter decurrendum egregie profecto fuit instructa. Quid autem Theodosia? Non Paulum, Paulive similem, aut etiam eorum unum qui diu sane post Pauli tempora vixerunt, præceptorem nacta est: sed quod pluris faciendum, eum plurimi Christianorum (11) palam in contrarium partem traheret, rectam tamen viam tenuit, et pro veritate mori elegit. Illa constantiam tenuit super re, imperfectis æque ac perfectis indubitata Theodosia, pro ea quæ a multis vocabatur in controversiam, ab imperfectis scilicet, qui multas et magnas in contrarium rationes invenerant, ut aiebant, mansit inconcussa; in cæteris vero pari cum protomartyre perseverantia nihil quam illa minus egit fortiter. Illud porro quanti faciendum est, quod plures ejusdem certaminis effecerit socias, quas ad similem zelum pro Deo excitavit. suoque exemplo in cælestis regni hæreditatem immisit? Hoc ergo

(9) Melius forte Ambrosianum Synaxarium κατὰ ἀρχὴν αἰν ἐν cervice: quis enim nescit vertebras in cervice, non in gutture esse?

(10) S. Thecla, discipula S. Pauli, colitur, 23

Septembris.

(11) Quia τῶν ὁμογνωμόνων, ejusdem sententiæ, de fide circa Christum duntaxat intelligi hic debet, Christianorum verti.

modo lætabantur angeli, sanctorum vero et martyrum turmæ, aliæ aliunde progredientes obviam, sanctæ simul ac martyri occurrebant, ut par erat, et suæ quique parti cupiebant propriam vindicare. Deus autem, cujus ope et cujus causa certaverat, cum utrisque conversans fecit ut cum utrisque præmio perfrueretur æterno.

CAPUT V.

Miracula ad S. Theodosiæ invocationem patrata, ubi Auctor de se et suis.

32. Atque hujusmodi ferme fuere ea quæ Sanctæ in cælo contigerunt, prout congrue conjectare licet; nos vero quin terra positi sacras ejus reliquias feliciter possidemus, quid tandem facere, aut qua ratione affectos esse oporteat, consideremus, præsertim cum tot ejus admiranda opera nullo non die experiamur, videamusque homines, corporis usu viribusque destitutos, hactenus membrorum suorum rectam consequi conformationem; surdos ac mutos, recuperato aurium et linguæ usu, ob insignia adeo miracula gaudio exsultare; et Deo, qui tanta erga homines operatur, gratias exhibere; et illam propter cujus merita tantum beneficiorum accipimus, quæque tanta in cælo gloria, tanta in terris potestate pollet, debitis honorum et laudum titulis, ut par est, prosequi. Multa sunt quidem quæ Sancta quotidie facit admiranda, sed quæ ipsis hisce oculis videre merui, non possum non enarrare.

33. Puer quidam erat ætate ad pubertatis annos jam progressus, ex eorum pagorum uno aliquo, qui in Phrygia ad fluvium Rhyndacum (12) sunt, oriundus, sed a patrio solo peregrinus. Hic quod dictu abominabile, vagorum Agarenorum impietatem sectabatur, et Constantinopolim adveniens, hac illac per civitatem oberrabat. Ecce autem, o rabiem dæmonis, omnium contra nos malorum auctoris! die quadam impletur tenebris et vertigine. Meridianum scilicet erat tempus, quando etiam David ait non habitantibus in adjutorio Altissimi, et in Dei tabernaculo non commorantibus, dæmoniâs imaginationes ingruere. Cum igitur sic ageretur, et ratio ei non parum esset conturbata, derepente etiam contortis ita repertus fuit genibus, ut tibiæ femoribus adhærent, et abortivis illis haud dissimilis appareret, quos ad prætereuntium considendam commiserationem plateis expositos frequenter conspiciamus: quin etiam apoplecticus totus erat, nec plane intelligere poterat quid pateretur. Cum autem natura cogeret ad ea quibus assuevit, tunc satis cognoscens quid malum esset (reptilis enim factus erat, qui eatenus solebat pedibus incedere) manibus æque ac pedibus utens, supra sua se genua non promovebat, sed protrahebat eatenus saltem rationis compos, ut victum quæreret mendicatio. Sic hac illacque repentem seque volutantem (nec enim aliter poterat) ad meas quoque ædes eum contigit devenire, mihi quoque in conspectum venire, non gressu debilem, non claudicantem, sed manifeste repentem et gradientem supra pectus ac ventrem, secundum veterem maledictionem serpentis.

(12) Rhymlacus fluvius Mysiæ (Phrygiæ majoris ea pars est) in Propontidem influit ad cognominem sibi urpem. Sunt qui credant Plinio Lycum dici.

Α δ' ὑπὲρ οὗ και δι' οὗ ἠγωνίσαστο διατῆσας ἀμφοῖν, τῶν αἰωνίω ἀγαθῶν ἀμφοῖν συναπολαύειν ἐνδεδωκεν.

λβ'. Ἐν μὲν οὐρανῷ τοιαῦτά τοι τῆ Μακαρίας τῆδε συνήτηκεν, ὅσα γε ἐκ τῶν εἰκότων ἔστι στοχασασθαι· τοὺς δ' ἐπὶ γῆς εὐρισκομένους ἡμᾶς και τὸ ἱερὸν αὐτῆς κατέχοντας λείψανον τί ποιεῖν ἄρα χρῆ, και ὅπως δεῖ διακείσθαι, σκοπήσωμεν, και ταῦθ' ὁσημέραι τῶν θαυμάτων αὐτῆς ἀπολαβόντας, τοὺς τίως παρειμένους τὴν ὀλομέλειαν τῆς σπῶν διαρτίας ὁρώντας αὐθις αἰ' ἀπολαβόντας, κωφῶς και ἀλάλους, φωνούντας τε και ἀκούοντας ἐπαδύνασθαι, πάντως ταῖς θαυματουργίαις εὐχαριστεῖν τῷ ἐφ' ἡμῶν τοιαῦτα διενεργούντι Θεῷ, και τὴν δι' ἧς ταῦτ' ἐνεργούμεθα τὴν δεδοξασμένην ταύτην ἐν οὐρανοῖς, και οὕτω μεγάλα ἰσχύουσιν ἐπὶ τῆς γῆς τὰ εἰκότα και γεραιρεῖν και εὐφημεῖν. Πλείστα μὲν οὖν ἡ Ἁγία ὁσημέραι τερατουργεῖ· ἀλλ' οὐπερ αὐτόπτης ἐγενόμην οὐκ ἀνήσω μὴ διεγῆσασθαι.

λγ'. Παιδίον τὴν ἡλικίαν ἤδη πρόσηθεν ὄν, πατρὶς τῷδε τῶν περὶ τὸν Ῥυνδακὸν ποταμὸν μία κωμῶν, τῆς προνεργούσης μεταναστῶν τὸ δ' ὅπως λέγειν οὐ φορητὸν, ἀσπεδῶν τὸ κύκλω καταδραμένων Ἀγαρηνῶν, και παρὰ τὴν Κωνσταντίνου γαστήρα, τῆδε κάκεισε τῆς πόλεως ἀλώμενον ἦν. Ἄλλ' ὡ τῆς ἀνέκαθεν τοῦ ἀρχιερατικοῦ πρὸς ἡμῶς δυσμενείας ἰσχύου και θίνης μιᾶς πληροῦται τῶν ἡμερῶν. Μεσημβρίας ἦν ὁ καιρός, ὅτε δὴ και ὁ θάλασσα ἔφη Λασιδ τοῖς μὴ κατοικοῦσιν ἐν βοήθειᾳ τῷ Ὑψίστου, μηδ' ἐν τῆ σκέπῃ τοῦ Θεοῦ ἀυλιζομένους, τὰ δαιμονιώδη συμπίπτειν φαντάσματα· παθὸν οὖν οὕτω και τον λογισμὸν οὐκ ἐπ' ὀλίγον συνταραχθεὶς, τὰς ἰγνύας συνεστραμμένας αἴφνης ἔχον εἰρήνη, τοῖς μηροῖς τὰς κνήμας συμπεφυκυίας, ὅπως τῶν ἐκ γενετῆς ἀμβλωμάτων συχὰ παρὰ τὰς πλατείαις τῆς πόλεως ἔρριπτε, τὸν τῶν παριόντων ἕλωσ ἰδεχόμεθα· ἀλλ' ἦν ὡς ἐπίπαν ἀπόπληκτον τὸ κωδῆριον, και μηδ' ὅ τι πεπόνθει, συνιέναι τὸ παράπαν δυνάμενον. Ἐπεὶ δ' ἡ φύσις πρὸς ἅπερ εἴωθε καταναγκασε, τότε ἔγνωκεν ἀκριβῶς οὐ κακοῦ γέγεσθαι (ἐρπυστικὸν γὰρ κατέστη τὸ τίως βαδιστικὸν) χερσὶ μὲν οἶα και ποσὶ χρώμενον, τοῖς δὲ γόνασιν οὐχ ὅπως λε προβαῖνον, ἀλλὰ συρόμενον, νεῦν εἰ τως ἔχων ἐπιπολὺ, τὰ πρὸς χρείας ἐξ αἰτήσεως περιζόμενον, ἔρπον τε τῆδε κάκεισε και κυλινδόμενον. Ἦτοιαῦτη γε μὴν ἄλη τούτου και παρὰ τὸ ἐμὴν οἰκίαν γενέσθαι πεποίηκε, και μοι πρὸς εἶψον ἦλθεν, οὐ χωλεῦον, οὐκ ὀκλάζον, ἀλλὰ σαφῶς ἔρπον, κάπὶ τῷ στήθει και τῇ κοιλίᾳ κατὰ τὴν παλαιὴν ἐκείτην κατάραν τοῦ ὄφρωσ παρευόμενον.

λδ'. Ἄλλ' οὐ πάνυ γε συχναὶ παρήλθον τῶν ἡμε- A
 ρῶν, καὶ βαδίζων αὐθις πρὸς ἡμᾶς ὁ παῖς γέγονε,
 βαίων ἀπράσκοπτα, ἐπὶ τε τῶν ποδοῖν ἄμφοιν σκη-
 ριπτόμενος, καὶ ἰστάμενος ὄρθιος. ὡς γε δὴ πάντες
 οἱ διὰ πλάσεως εὖ ἔχοντες, τέρας τοῦτο τοῖς προΐ-
 δοῦσιν ἀπασιν ἴδοξε, καὶ ἄλλος ἄλλον εὐθύς μετακα-
 λεῖτο, καὶ ἕτερος ἑτέρου περὶ αὐτῶ ἐπυνθάνετο,
 Οὐχ οὗτος ἐκεῖνος, λέγων, ὃ πρὸ μικροῦ μεταφορη-
 τός; Οὐχ οὗτος ὁ χθις ἔχων καὶ πρότεριτα συγκε-
 χαμμένα τὰ γόνατα; Καὶ ἐπὶ πολὺ πως διεπορού-
 μεθα, εἰ ἐπαληθευόντά εἰσιν ἡμῖν τὰ τῆς ὄψεως,
 εἰς αὐτὸς ἔγωγε ἰγγύτερον ἀγαγὼν ὅπως τε ἠρό-
 μην, καὶ πότε ὑγιεῖς οὕτω τοὺς πόδας ἰγνέτο. Καὶ
 ὅς, Ἐξῆλθον, ἔφη, τῶν ἑνταυθοῖ, παρὰ τὸν αἰγιαλὸν
 γέγονα, ὡς τῶν παριόντων αἰτοίμην ὡς τοῦ παρ' αὐ-
 τῶν ἑλέους τυγχάνοιμι· ἀλλὰ τις τῶν ὁδιδῶν (οὐκ οἶδ') B
 ὅπως τις, οὐ γὰρ ἰώρακα πρότερον, οὐ μετὰ ταῦτα
 τοῦτον θεάεμαι) καινότερον ἐπ' ἔμοι πεποίηκεν
 ἔλεον, ἄρας με· καὶ γὰρ ἐπωμαῖδιον παρὰ τὴν
 Ἀγίαν φέρων κατέθετο· οὕτω γὰρ καλεῖσθαι τὴν
 μακαρίαν ταύτην Θεοδοσίαν ἢ τῶν θαυμάτων συν-
 ἔχεια παρὰ γε τῇ μεγαλοπόλει ταύτῃ πεποίηκεν,
 οἶμαι δὲ καὶ τῶν πόλεων πανταχῆ· πανταχῆ γὰρ
 ἐξαπλοῖ τὴν χάριν· ὅτι καὶ πανταχόθεν ξυβρίοντες
 οἱ κακῶς ἔχοντες τῶν ἰάσεων ἐπανίστανται ἀπολαβόντες.
 mine beatam Theodosiam appellari, in hac magna civitate
 autem sic etiam in aliis ubique urbibus nominari, ubique enim gratiam divinitus sibi collatam expli-
 cat; quare etiam undique confluunt male habentes et discedunt sanitatis restitutionem consecuti.

λε'. Τοῖνον καὶ ἀνωμόως οὕτω τὸ παιδάριον ἀ- C
 πκαλέσεν. Καὶ δὴ με ὑποθείς, ἔφη, τῇ ταύτης σορῶ,
 εἰλαίω τε χριστῶς τῆς ἐπρωρημένης φωταγωγῆς
 ἐξίω εὐχέτο. Ἐγὼ δ' ἐναπολειφθεὶς ἐν ἀμηχάνῳ
 γεγέννημαι· οὐ γὰρ προβαίνειν ὄλω, οὐ μεταβαί-
 νειν ἠδυνάμην, ἀλλ' ὡς τι παρερρίμην ἀχθος καὶ
 τῶν προς χρεῖαν ἑστερούμην ὁ δειλαιος. Τρεῖς τῶν
 ἡμερῶν παρερρήσαν, καὶ μοι ζᾶλη τις περὶ τὸν
 λογισμὸν γέγονεν, οὐχ οἷαπερ ἐκεῖνη ἢ πρὸ μικροῦ
 ξυμπεσοῦσα, καὶ τὰ γόνατα παραρθρώσασα, γρικην
 μοι καὶ μονῆς ἀπὸ μνήμης ἐκεῖνης ποιεῖ, γαλήνης
 δὲ τὴν καρδίαν πληροῦσα, καὶ πρὸς τὸ εὐθυμον
 μεταβάλλουσα· ὅθεν καὶ ὡς ἐν ὑπνῳ πεπεδημέ-
 νος εἶναι δόξας, ὑγιῆς ἀναθορῶν εὐρημαί, ἔ-
 σταν τε ἐπὶ πόδας, καὶ προέβην ἐπὶ μακρὸν, ἐν
 ἑαυτῷ τε γενόμενος, καὶ ὅθεν ἤκέ μοι συνειδῶν ἢ
 βοήθεια, τῇ τῆς Ἀγίας προσεδραμήκειν σορῶ, καὶ D
 τῇ ταύτης περιφύς εἰκόνι, καὶ συχναὶ ταύτην περι-
 πτυξάμενος ἐξῆλθον, ὡς ὁρᾶτε, τοῦ ἐπ' ἔμοι δοξά-
 ζων θαυματουργήματος· καὶ νῦν ἡμέραι τέτταρες
 ἦδη ἐξ οὗ τὴν πόλιν περινοστῶ, ἐλευθέρως ὅποι καὶ
 βούλομαι πορευόμενος.

λς'. Ἄλλὰ μὴδὲ τὰ ἐμὰ ὅτιπερ ἐμὰ παραλειπτόν
 ἐμοί, ὡς μὴ καὶ αὐτὰ λήθης παραπεισθεῖν βυθῶ,
 κάγω μέμψει δικαίᾳ καθυποβληθεῖν ἀχαριστίας,
 μὴδὲ λόγῳ ψιλῶ παραδοῦναι προθυμηθείς, ἄπερ εὖ
 τοῖς ἐργοῖς ἔφην παθῶν· περὶ δὲ τοῦ δευτέρου τὸν
 λόγον ποιήσομαι πρότερον. Γαμβρός ἐμὸς ἐπὶ θυγα-
 τρὶ τῶν εὐγενῶν οὗτος καὶ περιβλέπων, ἀδελφι-

34. Non multi inde effluxerant dies, cum rursus
 ad ædes nostras idem se adolescens contulit, abs-
 que omni impedimento omnique incommodo pro-
 grediens, utroque firmiter consistens pede, et cor-
 pore in altum erecto, quemadmodum solent ii qui-
 bus omni ex parte absoluta membrorum omnium
 conformatio obtigit. Prodigium hoc omnibus qui
 a lerant non mediocriter visum est: ac alii confestim
 alios, ut fit, advocantes, super adolescente illo
 multa ex invicem sciscitabantur. Nonne, inquiebant,
 ille hic est, qui non a multo tempore huc ad nos
 fuit delatus? Nonne idem ipse ab heri et nudius-
 tertius contracta habebat genua? Multum igitur
 dubitabamus, nam vera essent quæ videbamus
 oculis; donec ego ipse propius ad eum accedens,
 percunctari cœpi, qua tandem ratione, quoque tem-
 pore pedum sanitatem consecutus esset. At ille,
 Non ita pridem, inquit, hinc ad littus egressus
 sum, ut a pretereuntibus eleemosynæ aliquid ro-
 gando consequerem; cum ecce e transeuntibus
 unus quisquam (nec enim quis fuerit scio, qui ante
 nunquam hominem videram, et deinde non conspexi
 amplius) insolitam mihi eleemosynam contu-
 lit, dum arreptum me atque in humeros suos sub-
 latum, deposuit apud Sanctam: hoc quippe no-
 mine beatam Theodosiam appellari, in hac magna civitate
 fecit miraculorum multitudo: existimo
 autem sic etiam in aliis ubique urbibus nominari, ubique enim gratiam divinitus sibi collatam expli-
 cat; quare etiam undique confluunt male habentes et discedunt sanitatis restitutionem consecuti.

35. Itaque Sanctam quoque puer iste vocans
 absque proprio nomine. Super hujus, inquit, tu-
 mulum me ponens ille, et desuper appensæ lampadis
 oleo inungens, oravit et abiit. Ego vero dereli-
 ctus, quid agerem nesciebam: nam neque progre-
 di neque digredi inde poteram, sed inutilis instar
 ponderis remanebam, omnibus ad vitam necessa-
 riis rebus destitutus miser. Tres abierant dies,
 cum mihi quædam mentis concussio accidit, non
 qualis ante exiguum tempus superveniens mihi
 genua contraxit, et vel sola recordatione sui hor-
 rorem mihi incutit; sed animum implens tranquil-
 litate, optimeque componens; unde, veluti si som-
 nianti tantum oblatum fuisset pedum impedimen-
 tum, ita me sanum exsiliens reperi, stétique in
 pedes erectus et medicum progressus sum. Tum
 vero in me ipsum regressus, et unde auxilium mihi
 venisset, intelligens, ad Sanctæ sepulchrum cu-
 curri; et sacræ ejus imagini affusus, cum illam
 complexu frequenti strinxissem, exivi, ut videtis
 miraculum in me factum celebrans. Quartus vero
 nunc dies est, ex quo urbem hanc omnem sanus
 obambulo, et quocumque locorum fuerit libitum
 absque impedimento pergo.

36. Sed quæ meæ sunt, tanquam si mea non
 essent, præterire non debeo; ne si profundo eo
 silentio obruam, ingratitude notæ subiciar,
 quod nec sermone quidem exili dignatus ea fue-
 rim, in quibus opere benefico præventus sum cum
 essem infirmus. Quod autem posterius accidit, de
 eo prius sermonem instituum. Gener mihi per

filiam est nobilis atque illustris, utpote nepos ejus qui modo per imperium moderatur; illius vero filius, qui ex legitima parentum, avorum, et proavorum successione Colchidis principatum hæreditate tenuit; quam enim hic imperatoris defuncti filiam matrimonii lege sibi conjunxit, hujus quo de loquor mater exstitit. Hunc cum sub vesperam ex aula imperatoria domum se cum suis referret, cupido subiit equo se exercendi, in eoque nonnihil se exhilarandi, quemadmodum frequenter solent ætatis istius juvenes, in prima præsertim pubertate, qualis ipse erat. Eos autem qui circa ipsum erant, et multo magnoque conatu dissuadere id conabantur, intempestivum esse suggerentes, contemnens, in sententiâ omnino permansit; hoc tantum illis imperans, ut sues, qui propter viam publicam pascebantur, abigerent. Fecerunt illi ut jussi erant: ipse vero multimodis equum tentans ferebatur, donec scilicet sues abactæ, ter quaterve rede untes, sub ipsis equi pedibus volutari cœperunt, eumque impedire. Equus enim, quoties sub pedibus ejus versabantur sues veluti de industria id agentes, cadens simul assurgensque, tandem ita concidit, ut resurgere nequiret; sessor autem excussus tanquam e funda, statim humi jacuit pronus juxta equum, parumadmodum distans a mortuo, nisi quod tenuis quidem artoriæ pulsus, a medicis deprehensus, cum adhuc in vivis numerandum suggererat.

37. Non longue a palatio hæc acciderunt, eo scilicet loco, qui Stagnum rotundum dicitur. Sed, quemadmodum ea solent quæ fama feruntur, repente ubique vulgatum fuit, obiisse ex infelici equitatione juvenem. Tum vero alii, O infelicem, exclamant, casum! o infortunium! alii, Quam, inquam, subito id accidit! quam inexpectato corruit! Ad me quoque e vestigio quidam accurrit, lacrymarum plenus, et cupiens quidem id quod acciderat renuntiare, sed voce non continuis minus singultibus quam multo anhelitu impedita, ex sola demissi in terram vultus mœstitia, et commiserationis quem demonstrabat affectu, triste mihi quidpiam videbatur significare. Atque ego non parum animo commotus. Cui, inquam, meorum et quid tandem infortunii accidit? Tunc, respondit gener equo ferebatur, cum quo pariter in terram corruit; ac etiamnum infelix jacet absque loquela et sensu. His narratis egredior domo: neque aliud audire per viam mihi contigit, quam, O quomodo id intelliget, quomodo videbit socer ejus! Hac illac gemitus et manuum complosiones audiebantur; cum ego ad locum ubi jacebat perveniens, manumque apprehendens et brachia circumdans, Quid pateris, aiebam, quid doles, charissime fili? age indica: ipse vero nihil magis audiebat quæ dicebam quam si exanimis omnino fuisset.

38. Jamque nox illa præterierat, nihil omittentibus medicis eorum quæ hac occasione, ut fiant, ars medica præscribit: utriusque manus apertæ sunt venæ, alia tentata remedia omnia, omnia

δοῦς γὰρ τοῦ νῦν εὐσεβῶς ἡμῶν βασιλεύοντος, καὶ δὲ τοῦ τῆν τῆς Κολχίδος ἀρχὴν ἐκ τε πατέρων, πάππων, καὶ ἐπιπάπων κληρωσαμένου· τούτω γὰρ ἢ τοῦ προβασιλευκότος θυγάτηρ γάμου νομῆ συναφθεῖσα, μήτηρ τοῦδε γέγενται· οὗτος δὲ πρὸς ἐσπέραν τῶν ἀνακτόρων ἐξῆι, καὶ τὴν ἐπ' οἴκου σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν ἐπορεύετο· οἷα δὲ τὰ τῶν νέων ἐπὶ τὴν ἡλικίαν, καὶ μάλιστα τῶν ἐφήβων, ὁποῖος οὗτος, ἐτύγχανεν ὧν, ἱππαλατῆσαι οἱ ἐπέλθον, ἐφ' ᾧ γι διαχυθῆναι μικρὸν. Τοὺς οὖν ἀμφ' αὐτὸν συχνὰ καὶ ταῦτα καλύοντας, καὶ τὴν ἑωρίαν προἰσχομένους περιδῶν, ὄλωσ τοῦ πρὸς θέλησιν γέγονε, τοῦτο μόνον σφίσι ἐγκλειυσάμενος, Ἄπιτε, τοὺς σῆας ἀπάσατε· τῆς γὰρ λεωφόρου πλησίον ἦσαν οὗτοι νεμόμενοι. Καὶ οἱ μὲν ὡς προσετάγησαν πεποιθήσαν· ὁ δ' εὐθύς συχνὰ μυωπίζων ἐφέρετο, ἀλλ' ἐφέρετο ἔως οἱ ἀπελθόντες δὲς τε συστραφέντες καὶ τρίς, τοῖς τοῦ ἵππου ποσὶν ὠφθησαν κυλιεσόμενοι τε καὶ συμποδίζοντες. Ὁ τε γὰρ ἵππος ὁσάκις οἱ σῆας περιεσκελιζον, ἔργον ὡσπερ τοῦτο ποιούμενοι, πίπτει ἅμα καὶ ἐγειρόμενος, τῆος εἰπεῖν, ἀνήγητα πτωκε· καὶ ὁ ἀναβάτης ἐκτεναχθεὶς, καὶ ὡσπερ ἀποσφενδονθεὶς εὐρηται κείμενος παρευθὺς, ἀρχιστάτου τοῦ ἵππου πρηνῆς, μηδὲν ὄλωσ νεκροῦ διενηνοχῶς, πλὴν ὅσον σφυγμὸς ἀμυδρὸς, καὶ πνεύμα τοῖς περιεργαζομένοις λεπτὸν, τοῖς περιοῦσιν ἐπι συγκαταλέγειν τοῦτον ὑπέβαλεν.

λς'. Οὐκ ἄπο ταῦτα τῶν ἀνακτόρων ξυμβέβηκε· τόπος γὰρ ἐν ᾧ ὁ οὕτως πωσ Γυρολίμνη καλούμενος. Ἄλλ' οἷα δὲ τὰ τῆς φήμης, ἐν ἀκαρεῖ διαπεφῆμται πανταχῆ, ὡς τέθνηκεν ὁ δεῖνα ἱππηλατῶν. Ἐοὶ μὲν, ὦ τοῦ συμβάματος! ὦ τῆς δεινῆς ταύτης ἔλγρον, συμφορᾶς! οἱ δ', ὦ οἶον αἴφνης γέγονε! ὦ οἶον ἀπροσδοκῆτως συνέπεσε! Καὶ μοί τις ἐρίσταται δεακρύων ὑπόπλευς, θέλων μὲν ἀγγεῖλαι τὸ γεγονός, τὴν δὲ φωνὴν οὐχ ἤττον τοῖς στεναγμαῖς ἢ τοῖς ἀσθμασιν ἐγκοπτόμενος, ἐκ μόνης τῆς πρὸς προσώπου καταφείας, καὶ τῆς πρὸς με συμπαθείας, ἣν ὑπενέβαινον ἐμὴν γνωρίζων τὴν συμφορᾶν ἔκειγε. Κατὰ διαταραχθεὶς, τίνοι τῶν ἐμῶν συνέπεσε τὸ δεινόν, καὶ τί περ ὁ πέπονθε; διεπυθανόμενον εὐθύς. Καὶ ὅς, Ὁ σὸς ἱππηλάται γαμβρὸς, καὶ οἱ συμπίπτωκεν ὁ ἵππος, καὶ εἰς ἐπι κείται, μηδὲν τι λέγων, μηδὲν εἰσθανόμενος. Ἐξῆειν αὐτίκα τοῦ διεγυμένου, καὶ μοι παρὰ τὴν ὁδὸν οὐδὲν, ἀλλ' ἢ τοῦτο μόνον ἤκούετο, ὦ οἶον ἀκούσεται; ὦ οἶον ὁ κεδεσθῆς τοῦδε θεάσεται; Στεναγμοὶ τε τῆδε κάκισται, καὶ χειρῶν πάταγοι. Ἄλλ' ἐπίστην οὐπερ ἦν κείμενος, καὶ λάβομενος τῆς χειρὸς καὶ περιθεὶς ἀπὸ ταῖς ἀγκάλαις, τί πάσχεις; ἔφην, τί ὀδυνᾷ; ἐτλωσόν μοι, παῖ φίλτατε, Ὁ δ' οὐδὲν τι κρεῖττον ἐψέχου τῶν λεγομένων ἦν ἐπαίων.

λη'. Παρῆλθεν ἡ νύξ ἐκείνη τῶν Ἀσκληπιαδῶν οὐδὲν οὐδαμῶς παριέντων, ὅσαπερ ἐπὶ τοῖσδε πράττειν ἢ ἔχων παρεγγυᾶ, φλίβας δηλαδὴ τεμνοντων ἀμφοτέρων χειρῶν, καὶ βοηθούτων ἄλλοθεν ἄλλως,

κάτω τὰ ἄνω κινούντων, ὃ φασιν οὗτοι, καὶ πάντα Ἀ τρόπον μηχανωμένων ὡς εἰς αἰσθησιν ἀγαγεῖν. Ὁ δ' οὐδὲν ἄμεινον εἶχεν, ἀλλ' ὁμοίως ἀναισθητῶν ἦν. Παρερρήθη καὶ τὸ τῆς διαδεξαμένης ἡμέρας διάστημα, καὶ οὗτος ὁ αὐτὸς ἦν. Ὅψι δ'ε καὶ πρὸς ἐσπέραν ἐφθέγατο βιαίων τι καὶ ἀδιάρθρωτον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν παρεφθέγατο. Καὶ τοῦ λοιποῦ παρασκευαζόμενα λαλῶν ἦν, ἄλλα μὲν ἐρωτώμενος, ἄλλα δ' ἀποκρινόμενος, πλειστάκις τῆς ἡμέρας παραφρονῶν, καὶ οὐχ ἡκιστα τῆς νυκτός, νῦν μὲν τοῦτο, νῦν δ' ἐκείνο φθεγγόμενος, μηδὲν δ' ὃ τι καὶ παριστάνων, μηδὲ δηλοποιῶν, μεταξύ τε βοῶν γεγυῶς, καὶ ὡς πεπονθῶς τι τῶν ἀνηκίστων, μέγα κράζων αἴφνης καὶ ὀδυρόμενος.

λθ'. Ἦσχαλλομεν οὖν, ὡς τὸ εἰκός, ἐδυσορούμεν οἱ κηδίσται· θεός γὰρ ἡμῖν ἐπέειπε μὴ μείνη διὰ παντός οὕτω παραληρῶν, καὶ τὰς φρένας εἴη διὰ βίου παράκοπος. Οὐ γὰρ δὴ πως εἰς ἀγαθὸν καὶ τὸ τῶν χοίρων ἐξελαμβάνομενος, τοὺς ἐξαιτησαμένους τὸν Κύριον ἐμβληθῆναι χοίροις διενθυμούμενοι, τοὺς ἡμῖν ἀρχῆθεν ἐπιβουλεύοντας δαίμονας, καὶ μάλιστα μαθόντες ὡς διωχθέντες ὑπέστρεψαν οἱ χοῖροι, καὶ ὡς οὐχ ἅπαξ εἰσιόντες τε καὶ ἐξιόντες, προσβάλλοντες ὡσπερὶ καὶ ἠττώμενοι, τελευταῖον θρασύτερον ἐπιτεθέντες κατέβαλον. Ὁ τι δ' οὐ πόρρω τῆς ἀληθείας ἐστοχαζόμεθα, αὐτὸς ὁ ταῦτα παθὼν μετὰ τὴν τοῦ πάθους ἀπαλλαγὴν σαφῶς ἡμῖν διεδήλωσεν. Ἐῖρηκε καὶ γὰρ ὡς ἔδοξεν ἄνδρα ὄραν, μέλανα τὴν χοιρίαν, ἄγριον τὴν ὄψιν, ὑπερμεγέθη τὸ σῶμα, σχοίνοις περισχημένους τοὺς σῦας ἐφέλκοντα τοῖς τοῦ ἵππου ποσίν· ἐφρεύγει τε τούτους βιαζομένους, πρὸς δ'ε βίαν ἀπαγομένους, ἕως συμποδισθέντος πεσῶν, οὐ μέμνηται ὃ τι καὶ πέπονθεν. pulsos, alia deinde vi in equum denuo immissos, amplius non meminit.

μ'. Ἐφ' ἱκαναῖς οὖν ἡμεν οὕτω διαπορούμενοι, ὅπως τοῦ ἀνυποκόστου πάθους αὐτὸν ἀπαλλάξαιμεν, ὅπως ἑαυτοὺς τῆς ἐπὶ τῷδε φροντίδος τε καὶ λύπης ἐλευθερώσασαιμεν. Ἄλλ' εἰς νεῦν μόγις ἐβάλομεν τὰ τῆ Ἁγίας καθεικάστην τερατουργούμενα, καὶ ὡς ἐκ ζάλης εἰς λιμένα παρακτὰ καθωρμίσθημεν, καὶ πρὸς τὸ εὐθυμότερον εὐθύς ἐπαυήμεν, καὶ ὡσπερ ἑαυτῶν ἰγγυόμενοι, οἱ πρὸ μικροῦ σχεδὸν ἐξεστηκότες, καὶ τινα τρόπον τῷ πεπονθέντι συμπάσχοντες. Πάντων οὖν ἄλλων αὐτίκα ἠλογηκότες παρά γε τῆ σοφῆ τῆς Ἁγίας γνώμεθα, καὶ ῥιπτούμεν ἐπ' ἐδάφους αὐτὸν· καὶ ὁ νεωκέρως τῆς κιβωτοῦ τὸν ἱερὸν ἐξενεγκῶν θησαυρὸν, τὸν ζῶντα ταῖς ἐνεργείαις ὄντως νεκρὸν, ὅλη ἐπιστηρίζει τῷ σώματι, κεφαλῆς αὐτῆς ἀπαρξάμενος, χρεῖε τε λαβῶν βλαίον τῆς φωταγωγῆς σταυροειδῶς τῷδε τὸ πρόσωπον, καὶ πρὸς γε στήνα τε καὶ μετάφρανα. Καὶ (ὡν θαυμασίων Θεοῦ ἢ ὠδοῆς, ἧς ἀπάλαυσαν ψυχὰι κατὰ Θεὸν τοῖς σώμασι συμβιώσασαι) ὡς οὐδέτερον πεπονθῶς, ὡς οὐ ποτέ τι παραφθεγγόμενος, ἐξῆι βώμης εὐ ἔχων καὶ τῶν

motus deque, ut dicunt, et nihil non adhibitum operæ, ut sensibus redderetur adolescens : qui nihilo tamen melius inde habuit, sed eadem prorsus ratione jacebat sensus omnis expers. Præteriiit quoque ea quæ noctem jam dictam subsecuta erat dies, atque ille in eodem usque statu permanere visus: cum ecce sub vesperam quasdam quasi coactas nec distinctas satis voces, seu potius deliramenta, proferre cœpit; deinceps vero concisa quædam loquebatur, aliud quam quod interrogabatur respondens. Diurnis ut plurimum horis maxime vero nocturnis, modo hoc, modo illud dicens, nihil certi indicare aut exprimere manifeste valebat. Clamores subinde edebat ingentes, quasi intolerabile quiddam cogeret perferre, ac vehementer sane lamentabatur.

B 39. Nos interim, qui curam ejus gerebamus, graviter, ut par erat, angebamus : metus quippe nobis incutiebatur, ne perpetuo delirus, aut tota vita impos mentis perseveraret. Sed nec boni quidquam ominabamur ex porcis: illos enim cogitabamus dæmones, qui et olim a Domino id petierunt, ut in porcos immitterentur, et a principio insidiari nobis non cessant; maxime cum audiremus, quomodo depulsi a via, in eamdem rediissent idque non simpliciter egrediendo redeundoque, sed tanquam assilientes cedentesque, ac denique audacius incurrentes, juvenem sudvertissent. Quod vero haud longe a rei veritate conjectura nostra abesset, ipsemet qui hæc patiebatur, postquam a malo suo liberatus deinde fuit, planissime declaravit. Asseruit quippe visum sibi fuisse virum, atro colore, severo vultu, corporis magnitudine inusitata, qui funibus constrictos porcos sub ipsos equi pedes adigebat. Porcos autem fugere primum comdonec sic impedito collapsus, pateretur ea quorum

40. Non igitur absque ratione angebamus, quomodo e tam grandi malo eximeremus adolescentem, et nos ipsos mœrore et sollicitudine liberaremus. Vix autem ea quæ S. Theodosia quotidie patrat admiranda, cœperamus mente revolvere, cum ecce quasi ex tempestate delati in portum, animos continuo majores sumpsimus, et nobis veluti derepente sumus redditi, qui paulo ante consilii inopes extra nos ipsos versabamur, et iisdem quodammodo, quibus adolescens, excruciabamur doloribus. Omnia igitur alia seponentes, ad Sanctæ sepulcrum pergimus, ipsumque in templi pavimento collocamus. Tum ædituus sacrum e lipsanotheca thesaurum promere, iisque hominia, spirantis quidem, sed quem ob virum naturalium defectum intermortuum æstimasses, totum corpus signare, initium a capite ducens, oleoque e lampade accepto in modum crucis vultum, pectus, ac dorsum jacentis oblinere. Ecce autem (o admiranda Dei opera ! o gloriæ insignis magnitudinem, qua in cœlo perfruuntur animæ, quæ Dei causa in corporibus cer-

taverunt, animæ quæ secundum Deum vixerunt cum corporibus) quasi nihil unquam mali perpessus. neque aliquid præter rationem locutus, integris corporis ac mentis facultatibus exivit, expedite loquens, et ea quæ loquebatur intelligens. Omitto dicere quantum ex eo tempore profecerit, non minus quam ætate, spiritus et corporis prærogati quod ego profecto singulari cuipiam Dei erga illum, providentiæ attribuire, hoc minoris miraculi | habere mihi posse videor.

41. Sed neque aliud, quod eadem Sancta admirandum mihi beneficium præstitit, silentio duxi prætermittendum. Ante non exiguum tempus crus mihi fuit valde affectum ex vulnere quod recalcitrans equus impeggerat, nec magni sub initium esse videbatur momenti. Postquam autem quatuor omnino elapsi erant dies, doloribus oppressus sum non ferendis, non ea solum qua læsus eram corporis parte, sed ima etiam pedis planta digitis, talo. Pessime igitur mihi diu erat: cumque dolor ille nonnihil leniretur claudicabam tamen vehementer, nec sine magna molestia affecto crure niti poteram. Duos in isto cruciatu anno exegeram, nullo mali quod patiebar levamine, annisque deinceps singulis, quemadmodum certi quidem morbi certis recurrere solent temporibus, pedum quoque meorum dolor increcebat. Ac rursus haud ita multum post temporis, anni unius spatio bis terve idem me tenebat malum. Metus erat, ne crescente ætate incrementum pariter dolores acciperent. (Fit enim ex immoderato quadam vitæ amore, ut omnes passim homines, ac ego imprimis, multos hic nobis polliceamur annos, idque præsertim, si mei ad instar vanis mundi hujus rebus, et sensus nostros nimium ad se rapientibus, addictus sit.) Metus igitur mihi erat, ne manibus pedibusque ac toto etiam corpore paralyti dissolutis, affixus omnino lecto hærerem. Ipsi insuper medicorum præstantissimi, qui morbus et ætate et consuetudine propiores mihi erant, non exiguo tenebantur metu, cum nullus artis m dicæ conatus adversum mala mea quidquam valeret efficere.

43. Qualia igitur passum me credis, cum inde veterar exspectare meliora, unde certo mihi adjutori auxilii spes omnis fuerat? Jam animos abjecebam, et quod consequens est, inerte languebam; quando, secundum Davidicam doctrinam, memor fui Dei, et repente delectatus sum; In ipso quippe, aiebam, etsi validissimus sit quo laboro morbus et omni medentium arte superior, attamen potenti illius virtute domabitur. Simul enim atque firmiter credere et sperare in ipsum statuimus, continuo quæ fieri posse non videbantur, Deo fiunt possible, nec est quidquam quod divinam ejus potentiam superet. In memoriam quoque revocare cœpi, quomodo purissima Dei Mater, rerum nostrarum quotidie haud parum satagens, divinam pro omnibus misericordiam implorare non cesset. Sanctos quoque illos cogitavi ac sanctas, quibus ab altissimo in cœlis Deo tantum hic gratiæ fuit concessum, ut insanabiles curare morbos et malis immedicabilibus mederi possent: Demetrium dico, illum inter martyres celeberrimum, nec non magnam

A φρονῶν ἀπρόσκοπτα ὀμιλῶν, καὶ τῶν λεγομένων συνέσει γινόμενος. Ἐὼ γὰρ ὡς καὶ προκόπεται ἀπὸ τοῦδε οὐχ ἤττον ἢ τῇ ἡλικίᾳ ψυχικοῖς τε σωματικοῖς προτερήμασιν· ὁ θεὸς σαφῶς ἐπιπέης ἡγήμαι, ὁ μείζωνος θαυματουργίας λογιζομαι·

B ἀλλ' ἐπὶ σφυροῖς, ἐπὶ δακτύλοις, ἐφ' ὧν τῷ τάρσῳ καὶ τῷ πέλματι· Ἦν οὖν πονήρως ἔχω ἐφ' ἱκῆσαι καὶ τοῦ πάθους λωφίσαντος, χωλεύουσα πόδις ἐποδὸν ποδὶ. Δύο τῶν ἐνιαυτῶν παρεβύθησα, καὶ πόδα αὐτὸν ἤλγησα, καὶ τοῦ λοκκοῦ μοι κατ' ἔτος ὡς τῶν ἐκ περιόδου ξυνοπτῶν εἰσόδων νοσημάτων τῶν ποδῶν ἀλόγος ἐπέσκηπτε. Μετὰ δὲ χρόνους πάντων πολλοῦς δὲ τοῦ ἔτους ξυνέβαινε μοι τὸ πάθος καὶ τρίς. Καὶ μοι δέος εἰσέει ἔθεν, μὴ πως προῖκος τοῦ χρόνου καὶ τοῦ κακοῦ (ἐκ γὰρ φιλοζωτικῆς οἰμίας, πᾶς τις ὡς κἀγὼ φαντάζεται τὸ μακρόβιον καὶ μᾶλλον εἰ κατ' ἐμὲ προστετηκὼς εἶη τοῖς γῆιν τοιοῦτοι καὶ κηλοῦσι τὴν αἰσθησιν)· φόβος οὖν ἰγένοι μὴ χεῖρας τε παραλιθεῖν καὶ πόδας, καὶ τὸ σύμπαν ἐξαρθρωθεῖν, καὶ καθάπαξ κατασταῖν κλινοπετής. Ἐπὶ δὲ μᾶλλον ἐφόβουσι οἱ ἰατρῶν δοκιμώτεροι, ξυνήθεις ὄντες ἰμοὶ καὶ ἡλικίαι, μηδὲν πως ἰσχύειν πρὸς τὴν νόσον τὴν τέχῃ ἰσχυριζόμενοι.

D μβ'. Τί γοῦν ἐπεκόνθειν, ὅθεν μοι δι' ἐλπίδος ἐν βοήθειᾳ, λαβὼν ἐκείθεν τὴν ἀπαγόρευσιν; Ἀλλ' ἀπαγορεύσθην, καὶ ὡς τὸ εἰκὸς ἠκηδίασα· ἀλλ' ἀπαγορεύσθην κατὰ τὴν Δαυιδικὴν εἰσήγησιν τοῦ Θεοῦ, καὶ θυμηθῆς ἐπλήσθην εὐθύς. Ἐν γὰρ αὐτῷ, καὶ γῆ ἐφην, εἰ καὶ ἡ νόσος ἰσχυρὰ καὶ τὴν τέχνην νικήσῃ, ἀλλ' ἠττήσεται τῆς κραταιᾶς ἰσχύος Θεοῦ· ὡς γὰρ πεπιστεύκαμεν, καὶ τὰ ἀδύνατα Θεῷ δυνατὰ, καὶ οὐδὲν ὁ τι τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ὑπερκεῖσται. Καὶ ἐνενοήσαμεν, ὅπως τε ἡ πάνανθος αὐτοῦ Μήτηρ κοινῇ τε καὶ καθέκαστα ἡμῶν κηδομένη, πᾶσι ὑπερευτυχῆσαι διηνεκῶς. Ἁγίου τε καὶ ἀγῆ ἀνελογισάμεν, οἷς καὶ τῇδε χάρις ὅτι μεγίστη ἐπιπέου ἐν οὐρανοῖς δοξάσαντος δίδεται, ὡς καὶ ἐπιπέου ἀνήκεστα καὶ ἰασθῆναι ἀνάτα δύνασθαι· ἐμὴ μῆτριόν φημι τὸν ἐν μάρτυσι διαδόχον, τὸν ἐπὶ χῆρον μέγαν Νικόλαον, Εὐπλὸν τὸν πολύτλαν καὶ τὸν Εὐαγγελίου τῷ ὄντι διάκονον· ἐπὶ δὲ τούτοις ἰμετὰ τούτων τὴν ὁσίαν ταύτην καὶ μάρτυρα, ἧς γειτόνων ὦν τῇ σοφῇ, τὰς ὁσημέραι τε καὶ ὁσῶν θαυματουργίας ἐπὶ τοιοῦσδ' ἐτισιν ἐπυνοθεῶμεν ἰ

λουμένας καὶ χεῖροσι. Τοῖς ὄν ἰατροῖς αὐτίκα χαί. A
ρειν καὶ αὐτοῖς φαρμάκοις εἰπὼν τούτους μόνους
πρὸς τῆσάμην τῆς νόσου θεραπευτάς.

cum hisce sanctam illam martyrem, a cujus tumulo
mirandis non modo in dies, verum etiam in horas operibus,
longe etiam graviore depellere potest, in auxilium vocavi.
Medicorum itaque et pharmacorum ope
valere jussa, hosce solum morbo curatores proponebam.

μγ'. Πῶς τοίνυν παραστήσω, πῶς τὸν ἔλεον, ὃν
ἐνεδείξατό μοι τῷ ἀχρείῳ τούτου δούλῳ Θεὸς διὰ τῶν
εὐρησθηκότων αὐτῷ, διὰ βραχίος ἱρώ: Χρόνοις ἐν
ὀλίγοις ἐξαρθρωθῆναι προσδοκίμος ὢν, πλείστους
ἤδη παρήμειψα, καὶ διαρτίας εὖ ἔχων μελῶν, καὶ
βαδίζω ὡς ὅτε ἦν εἰκοσιετής ἐβάδιζον, καὶ μοι
ἐλευθέρως αἱ χεῖρες, ὅμοι τε βουλητὸν ἐμοί, καὶ τὸ
ψυχικὸν πνεῦμα κινεῖ, φέρονται τε καὶ μεταφέρον-
ται. Τοιαῦθ' ὁρώμενα τῇ Ἁγίᾳ τελοῦμενα, τοιαῦθ'
ὀσημέραι τερατουργούμενα. Τί γοῦν δὴ τὰ παλαι
καταλέγειν, ἢ παραδιδόναι τὰ ἐφ' ἡμῶν συγγραγῆ;
μηδεμίαν σῶν λαμβανόντων διέχθειαν, κυμάτων τε
δίκαν ἕτερον ἑτέρου καταλαμβάνοντος: καὶ γὰρ πως
παραπλήσιον ἂν παθεῖν δόξειεν ὁ ταῦτα συγγράφειν
πειρώμενος τοῖς ἐπ' ἀπροσῆνη διαβοήτοις ἐκείνοις,
ὧν οἱ μὲν ἄριθμεῖν προήχθησαν κύματα, οἱ δ' ἄστέ-
ρας, οἱ δ' ἄλλω τιῶν ἀδυνάτων ἐπιχειρήσαντες;
ἐνεπαίχθησαν.

nonnulli aliud nescio quid ex iis quæ fieri nequeunt non sine stultitia perficere aggressi, omnibus
se ridendos præbuerunt.

EPILOGUS.

μδ'. Ἄλλ' ὅπερ ἔφην, τί γε δέον ἡμᾶς ποιεῖν C
τοιαῦθ' ὁρώμενα, τοιούτων παρ' αὐτῆς ἀπολαύοντας;
Χαίρειν μὲν χαρὰν ἔθεον, πρέσβιν δὲ ποιείσθαι
πρὸς Κύριον, καὶ δεξιούσθαι μὲν εἰς δύναμιν ἑκα-
στον, προστάτιν δ' ἀφιλονεικῶς ἰδιοῦσθαι πάντα
καὶ σφραγεῖσθαι. Καὶ μάλα γὰρ εἰκότως: ἵνα γὰρ
ἰάσω τὰ κρείττω καὶ ὑψηλότερα, ὧν παρ' αὐτῆς ἢ
δι' αὐτῆς ἀπαλαύομεν, ὑπὲρ ἡμῶν εἰς αἰδίον τυχα-
νύσσης Θεῷ, καὶ ἐξελουμένης συχνὰ πλημμυλοῦσι
καὶ παροργίζουσιν. Ἄλλ' εἴπερ ἰατρὸν ἀνιάτων, νο-
σημάτων μόνον νύχομεν αὐτὴν, πόσους ἔχρην
αὐτῇ καταβάλλεσθαι τοὺς μισθοὺς; πόσους γε τιμῆς
ἀξιοῦν Ἐπεὶ δὲ καὶ σωμάτων νόσους ἰάται, καὶ
ψυχῶν θεραπεύει νοσήματα, ἄγε δὴ ὡς ἰσχυρὸς ἑκα-
στος ἀποτινύτω μετ' εὐγνωμοσύνης τὸ ὄφλημα, καὶ
πρὸς ἅπαν πάθος ἐπιτεκλήσθω καὶ νοσημα.

corpore tantum medeatur infirmitatibus, sed animorum quoque morbos tollere non cesset, eia, pro
suis quisque viribus debitum cum gratitudine persolvat, et ipsam adversus mala omnia morbosque invocet.
με'. Ὅ δὲ καὶ γὰρ ποιεῖν εἰσθῶς, οὐκ ἰάσω μὴ D
ποιῆσαι καὶ νῦν εἰς ἐπήκοον. ἄλλ' ὑπὲρ ἐμοῦ τε
τὴν ἰκετηρίαν καὶ τῶν ἐμῶν θέμενος, τύπον ὡσπερ-
εἰ δώσω τὰ παραπλήσια λιπαρεῖν, καὶ τὰ αὐτὸ
δήκουθεν τὴν Ἁγίαν δυσωπειν. Ἡ καὶ σῶμα καὶ
ψυχὴν ἐκ παιδὸς παραθεμένη Θεῷ καὶ σῶμα μὲν
ἀσκήσει χρονία τῆξάσα, ψυχὴν δὲ τῶν ἐνταῦθα
καὶ πρὸ διαλύσεως μεταστήσασα, καὶ τέλος ἀμφο
προεμένη, καὶ τοῦ μηδενὸς ἀξία κρῖνασα, ὑπὲρ τοῦ

acerba quondam Dei causa perpessum, ac sacri
Evangelii verissimum diaconum. Præter hos et
cum hisce sanctam illam martyrem, a cujus tumulo
haud longe commorabar, quæque perpetuis acad-
mirandis non modo in dies, verum etiam in horas operibus,
non mei tantum similes morbos, sed
longe etiam graviore depellere potest, in auxilium vocavi. Medicorum itaque et pharmacorum ope
valere jussa, hosce solum morbo curatores proponebam.

43. Nunc vero qua ratione edisseram quæ acta
sunt? quo modo misericordiam, quam mihi servo
suo inutili, per sanctos suos Deus præstitit, breviter
potero explicare? Ille ego, qui paulo ante membris
omnibus per paralyisin videbar dissolvendus, jam
plures transegi annos, et toto corpore firma com-
page utens sic incedo ut incedebam cum viginti
duntaxat annorum essem: manus quoque mihi
feruntur libere et transferuntur, quocumque animo
collibitum est, aut vitalis spiritus impellit. Tanta
videmus fieri a Sancta et quotidie admirabiliter
perfici. Sed quid attinet vetera commemorare, aut
ea quæ in nobis nunc contingunt scripto tradere
cum nullam ipsa sibi cessationem indulgeant, sed
uti fluctus fluctum, sic aliud alterum consequendo
excipiat? Etenim qui illa omnia seripcione vellet
complecti, iis mihi non videtur futurus absimilis,
quorum alii fluctus maris, stellas alii numerare,
collibitum est, aut vitalis spiritus impellit. Tanta
videmus fieri a Sancta et quotidie admirabiliter
perfici. Sed quid attinet vetera commemorare, aut
ea quæ in nobis nunc contingunt scripto tradere
cum nullam ipsa sibi cessationem indulgeant, sed
uti fluctus fluctum, sic aliud alterum consequendo
excipiat? Etenim qui illa omnia seripcione vellet
complecti, iis mihi non videtur futurus absimilis,
quorum alii fluctus maris, stellas alii numerare,

44. Verum, quod jam ante quoque dicebam, quid
nos tandem par est facere, qui tanta videmus,
tanta accepimus per Sanctam beneficia? lætitia
utique maxima exsultare, mediatricem adhibere
apud Dominum, cum gratiarum actione excipere
singula, patronam in omnibus sine cunctatione
accersere et nobis vindicare debemus; idque ma-
gna cum ratione. Nam ut optima quæque et præ-
stantissima, quæ ab ea et per eam accepimus,
omittam proferre; assiduis illa Deum supplicationi-
bus fatigat nostra causa, nostrique eam magna cap-
it miseratio, qui multis adeo delictis divinam ma-
jestatem ad irascendum nobis provocamus. Quod
si medicam ejus solius manum in morbis gravissi-
mis et imploremus et sentiamus, quantam illi pu-
tatis mercedem esse reddendam? Cum autem non

45. Quod dum ego nunquam non facere sim so-
litus, nunc quoque non omittam id ipsum agere:
sed pro me meisque supplicationes instituens, aliis
quoque formam præscribam similia pro se obse-
crandi, eademque flagitandi a Sancta; O quæ a
primis ætatis tuæ annis corpusculum tuum Deo
voluisti esse sacrum, et hoc quidem extenuavisti
exercitatione diuturna; animum autem, ante etiam
quam ex hac vita migraret, a rebus omnibus crea-

tis alienissimum habuisti : ac demum tam hunc quam illud generose contempsisti ac parvi fecisti illius videlicet causa, quam ex tota anima totaque mente desiderabas; mentem, oro, animamque nostram ab omni labe puram nunc quoque, cum in cælo exsistis, conserva; cogitationem omnem peruersam arcens ab animis nostris mentesque in Deum transferens, atque (ut breviter omnia complectar) universam vitæ nostræ ac sermonis rationem secundum beneplacitum divinum dirige. Misericordem Deum nobis redde placatum, ut recte et absque offenculo vitæ nostræ cursum instituamus ab omni labis periculo remoti, cunctisque malis superiores; ex hac autem vita abeuntibus nobis patrocinare ferventer, supplica instanter, deprecare operose, ut severo exempti iudicio, divinæ illius ac ineffabilis beatitatis partem aliquam capiamus: quod nobis omnibus contingat, per gratiam et benignitatem Dei ac Salvatoris nostri Jesu Christi, cui omnis gloria, honor, et adoratio debetur, cum eo qui principio caret Patre, et sancto ejusdem naturæ Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

Ἐξ ὅλης σοι ψυχῆς, ἐξ ὅλης σοι δεικνύσας πεποθημένον Θεοῦ· βλάβης ἡμῖν ἀπάσης καὶ ἄμφω πρὸς τὸ παρόν ἀνώτερα διατήρει, ἅπαν διανόημα κωνηρὸν τῶν ψυχῶν ἀπελαύνουσα καὶ τὸν νοῦν ἡμῶν πρὸς Θεὸν αἰεὶ μεταφέρουσα· καὶ τὸ σύμπεπαι εἰπεῖν, βίον τε καὶ λόγον ἡμῖν πρὸς τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν ἴθινε, καὶ τὸν συμπαθεῖ Θεὸν ἐξελείψαι, ὡς εὐμαρῶς τε καὶ ἀπροσκόπως τὴν τοῦ βίου τρίβον ὁδεύομεν, πάσης περιστάσεως ἐξαιρούμενοι, καὶ δεινῷ παντὸς ἀνώτεροι συντηρούμενοι· τῶν δ' ἐπαύθα μεταστάντων πρόστηθι, θερμῶς πρόστηθι, ἰκέτευσον λιπαρῶς, δυσώπησον ἐκτενῶς, καὶ ἀφράστου μακαριότητος καὶ τῆς θείας ἐκείνης καὶ ἀφράστου μακαριότητος τύχοιμεν, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς τυχεῖν χάριτι καὶ φιλασθρωπία τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πάντα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ καὶ ὁμοφυεῖ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν·

B Christou, ᾧ πρέπει πάντα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ καὶ ὁμοφυεῖ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν·

ANNO DOMINI MCCLXXIII.

ARSENIUS AUTORIANUS

CP. PATRIARCHA

ANACREONTICON IN DOMINICAM RESURRECTIONIS.

MONITUM

(Matranga, Anecdota Græca, t. II.)

Arsenii Archiepiscopi anacreontico εἰς τὴν λαμπρὰν Κυριακὴν (in Dominicam Resurrectionis) vidi in cod. Vat. 208, versusque cum non invenustos, imo elegantes et poeticam quamdam suavitatem olentes invenissemus statim in meis adversariis retuli, et typothetæ tradidi. Arsenius, de quo nihil comperitur præterquam quod Allatii notitia mox in notis alleganda, fortasse est Corcyræ archiepiscopus, cujus orationes adhuc ineditas, in laudem S. Barbaræ et S. Andræ apostoli (a) a cl. Andrea Mustoxydio exoptatas e membranis xi et xii sæculi nuper exscripsi; alteram scilicet e cod. Vat. 679, alterum e cod. Vallicelliano 34 B, quam bibl. præfectus Rev. A. Theinerus mira liberalitate, ut viris doctis mos est, mihi obtulit. Præmissa exhortatione ad tam præclarum festum celebrandum, Arsenius veris descriptionem poetice persequitur, quæ maximam carminis partem occupat; dein laudes SS. Triadi tribuuntur, et S. Georgius, loci protector ubi Arsenius morabatur, veluti intercessor apud martyras adhibetur. Quapropter est qui opinatur nostrum *Arsenium Monembasie fuisse archiepiscopum, qui Venetiis septuagenarius 1533 decessit (b), et in S. Georgii ecclesia tumulatus est, quamvis ex ejusdem ecclesiæ annalibus constet, Kal. Novembr. anni 1539 sub Marci Samariarii Zacynthii præfectura primum ejusdem lapidem solemniter benedictum, ac 24 annis post absolutam fuisse. Mihi vero styli puritatem in ode sæpe consideranti videtur auctor xvi sæculo longe vetustior.*

(a) Edere proposuerat L. Allatius in *Symmictis* lib. v, 108.

(b) Cf. Ch. F. Boernerii *De doct. hom. Græc.* etc., p. 155. Lips. 1740.

* Vide Cotelieri notam ad Arsenii Testamentum, infra.

ΑΡΣΕΝΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
 ΣΤΙΧΟΙ
 ΕΙΣ ΤΗΝ ΛΑΜΠΡΑΝ ΚΥΡΙΑΚΗΝ
 —
ARSENII ARCHIEPISCOPI
 VERSUS
 IN DOMINICAM RESURRECTIONIS

Ἴτε μοι ζύμπαντες παῖδες,
 ἴτε φίλτάτη χορεία,
 ἴτε μουσῶθρεπτα τέκνα,
 γλυκεράν ὅπα λαλεύοντες,
 λιγυρόν μέλος φωνεῦντες,
 ὕμνον προσφέρωμεν πάντες
 βασιλεῖ καὶ κτίστῃ πάντων,
 βασιλῆϊ ὡρῶν ἐπίστῃ ·

Ἄγε σαλπισσωμεν πάντες,
 ἄγε φορμησωμεν ἄσμα,
 ἄγε τερπνῶς μελαδούντες
 Θεὸν ὑμνήσωμεν πάντες ·
 κατέλιπε γὰρ τὸν τάφον,
 συνέτριψε κλεῖθρα πάντα
 ζοφεροῦ πικροῦ θανάτου,
 δύναμιν θ' Ἄδου παμφόγου,
 ψυχᾶς ἀνίστησι πάσας,
 ἀμαχὸν κράτος δεικνύων.

Πᾶσα σκίρτᾶ νῦν ἡ κτίσις,
 τὸν ὑψωθέντα δοξάζει,
 Θεὸν ὑμνεῖ πᾶσα φύσις
 ἀγαθῶν ὡσπερ δοτᾶρα,
 τὸν ἀναστάντα γερραίρει.

Τίς ἂν ἀξίως λαλήσῃ,
 τίς ἂν ἀξίως ὑμνήσῃ,

ἄπερ ἀνθρώποις παρέσχευ
 ὁ βασιλεὺς τῶν αἰῶνων,
 ὁ μόνος κτίστης ἀπάντων,
 ὁ φανότατος φωσφόρος ;
 νέφεισι γὰρ οὐ ζοφοῦται,
 καθαρὰν ἀπλοῖ λαμπάδα,
 καταφαιδρύνεται πάντα
 ἀπλέτω φάει καὶ κάλλει.

Ἄγλαός κύκλος σελήνης,
 χορὸς ἀστέρων αἰγλήεις,
 καταφωτίζει τὴν νύκτα
 ἀπλότοις λαμπηδουχίαις ·
 κατίδοις ἄνω τὴν Ἄρκτον.
 μεγάλῃν τε καὶ τὴν ἥττω,
 στέφανον τῆς Ἀριάδνης,
 ζωδιακὸν κύκλον ἰδίως
 καθαρὸν σὺν τοῖς ζωδίοις ·
 βορινὸν κύκλον κατίδοις,
 θερινὸν σὺν τούτῳ πάλιν.

Μετὰ ταῦτα δ' αὐ κατόψει
 κύκλον τῆς ἰσημερίας,
 μετὰ τούτου δ' αὐ τοὺς ἄλλους
 χαριέντως νῦν κατίδοις ·
 Θεὸν ἐντεῦθεν ὑμνήσεις,
 ἀγαθὸν τοιοῦτον κτίστην.

Ἴδε λοιπὸν τὰ τῆς γαίας,
 χαρὰν ἀμύθητον λάβε,
 Θεὸν ἀνύμνει προθύμως
 νῦν φυτὰ ζύμπαντα θαλλεῖ,
 ἀγέλαι πτηνῶν σκιρτῶσιν
 ἐπὶ τοῖς δένδροις φωνεῦσαι,
 τὸν ὁδοιπόρον κηλεύσαι,
 Θεὸν ἀπάντων ὑμνεῦσαι ·
 τίς ἂν ἀξίως ὑμνήσῃ ;
 τίς ἂν ἀξίως λαλήσῃ ;
 κελαδοῦσι νῦν τὰ πάντα,
 γλυκίον μέλος φωνοῦσι,
 ψυχᾶς εὐφραίνουσι πάντων

Λογικοὶ νέοι μοι δεῦτε,
 ἔαρὸς καιρὸς, σκιρτάτε,
 ἐλύθη γὰρ ἡ παχύτης
 νεφελῶν ἔαρὸς ὥρη,
 παγετὸς μακρὰν ἤλασθη,
 ἀπεδιώχθη τὸ ψύχος,
 τὰ σκυθρωπὰ παρωχέει,
 καθαρὰ τκνῦν αἰθρία.

Λογικοὶ νέοι μοι δεῦτε,
 ἔαρὸς καιρὸς, σκιρτάτε ·
 Ζεφύρου πνοαὶ γλυκταί,
 ποταμοὶ νόουσι ἀρτι

Accedite ad me, omnes filii, accedite, chori cha-
 rissimi, adeste, pueri Musis nutriti, dulcem filii
 proferentes, suavem cantum miscentes, hymnum
 cuncti offeramus Regi omniumque creatori. Adest
 temporum regina. Age, buccinemus cuncti, age
 cantum modulemur, age dulce intonantes Deum
 laudemus omnes : reliquit enim sepulcrum, claves
 omnes fregit tenebrose et acerbæ mortis, vimque
 inferni cuncta devorantis ; omnes resuscitavit
 animas, in victam potentiam suam ostendens. Nunc
 exsultat omnis creatura, exaltatum celebrat, Deum
 laubat universa natura, tanquam honorum largi-
 torem eum qui resurrexit veneratur. Quis digne
 predicaverit, quis digne laudaverit quæ hominibus
 præbuit Rex sæculorum, solus universi creator,
 Lucifer splendidissimus ? Nubibus enim non obscu-
 ratur, puram diffundit lucem ; omnia ingenti lu-
 mine et pulchritudine ornat. Lucidus lunæ orbis,
 splendidus stellarum chorus, admirabili noctem
 illuminat claritate : videre licet in alto Arctum
 majorem ac minorem, Ariadnes coronam, zodia-
 cum conspicies purum cum signis, septentriona-

lem aspicias orbem et simul meridionalem. Deinde
 intueberis æquinoctii orbem, post hunc autem
 cæteros magna cum voluptate videbis. Hinc Deum
 laudabis optimum talen creatorem. Præterea aspice
 terrena, ineffabili frui gaudio, Deum toto animo
 celebra. Nunc omnes plantæ vigent, avium turbæ
 in arboribus canentes exsultat, viatorem dele-
 ctant, Deum universi hymnis extollunt. Quis au-
 tem digne laudaverit ? quis digne predicaverit ?
 Omnia nunc hymnis resonant, dulces cantus mo-
 dulantur, omnium animos lætitia replent. Adeste,
 juvenes prudentes. Veris tempus advenit, jubilate.
 Nubium densitas soluta est veris amœnitate, gla-
 cies longe discessit, frigus abiit, tristitia disparuit,
 serenum adspicitur cœlum. Adeste, juvenes pru-
 dentes. Veris tempus advenit, jubilate. Zephyri
 lenes spirant ; fluvii placide volunt undas lim-
 pidas ; oves jam in littore secure lascivunt, agi-
 cum matribus per virides saliunt campos. Adeste,
 juvenes prudentes. Veris tempus advenit, jubilate.
 Jam avis purpurea canit, vernale carmen modula-
 tu, ad amœnos fluvios, in umbrosis platanis re-

καθαρόν πόμα συμμέτρως
πρόβατα τανῶν σκιρτάσι
προκάλῃσι χαριέντως .
ἄρνια σκαίρει μητράσι
χλυεροῖς ἀρούραις ἄρτι .

Λογικοὶ νέοι μοι δεῦτε,
ἔαρος καιρὸς, σκιρτάτε .
ὁ αἰμῶν ἤδη τυρίσδει,
ἔαρνον ἄσμα μέλπει,
θαλεροῖς ἐπὶ ρεῖθροις,
σκιεραῖς ἐπὶ πλατάνοις
ἀνάπνευσιν εὐτρεπίζει .
χειλιῶν ἄρτι Τηρῆος
καταλαλεῖ τοῦ φθορῆος .
τὸν Ἴτυν ζητεῖ δὲ πάλιν
κασσιγνήτη ταύτη σφόδρα .
ὁ Πάν τῆς Ἠχοῦς ἱραίει,
ὁ Κύκλωψ τὴν Γαλατείας,
Ἄδωνιδος Ἀφροδίτη .

Λογικοὶ νέοι μοι δεῦτε,
ἔαρος καιρὸς, σκιρτάτε .
γεράνων ἔσμος κλαγγάζει .
λεγυρῶς ἄδει καὶ κύκνος
πετρὸν ἀνείς τῷ Ζεφύρῳ .
κυκκῦζει τανῶν ὁ κόκκυξ

εν ὄρεσιν ἠλιβατοῖς,
λεγυρῶς ἄδει καὶ κίττα
τὸ μμηλὸν τοῦτο ζῶων .
καμαροφάγα νῦν πάντα,
κοτινοτράγοι σὺν τούτοις
καταφωνοῦσι κοιλάδας .

Λογικοὶ νέοι μοι δεῦτε,
ἔαρος καιρὸς, σκιρτάτε .
κύματα θαλάσσης ἄρτι,
πραεῖως λίαν κινούνται .
ὄρεσι καὶ γὰρ τὸ πρῶην
ἀδάτοις παρωμοιοῦντο .
ιστία τοίνυν πετάσας,
ὁ θέλων πλείην θαλάσσην,
μακρὰν ἀπαίρει πρὸς κέρδος
ἀναπέμπει καὶ δελφίνων
ἀγέλη καὶ τῶν πομπῶων .

Τὰ ῥόδα νῦν ἀνακῦπτει
χαροπῶς ἐκ τῶν καλύκων,
τὰ βῆτα νῦν ἀναθάλλει .
ὑάκινθος σὺν ναρκίσσῳ
χαροπὸν χρῆμα τυγχάνει .
μέλισσα τῶν σίμβλων ἤδη
ἀπαναστάσα προθύμως,
περιβομβοῖ τὰς κοιλάδας .

σὺλᾶ τὰ ἄνθη τῶν δένδρων,
τίθεται ταῦτα τοῖς σίμβλοις,
πονεῖ γλυκεῖαν ἔνθεν
χαριστάτην τε βρώσιν .

Λογικοὶ νέοι μοι δεῦτε,
ἔαρος καιρὸς, σκιρτάτε .
Τριάς, ἀμέριστοι φύσις,
ἀκατανόητον βᾶθος,
ἀδιήγητόν τε κράτος,
κόρον οὐκ ἔχον τε κάλλος,
Θεὸς παντάναξ καὶ κτίστα,
Πατὴρ ἀπαύγασμα, δόξα,
ὁ δοτὴρ ἀγαθῶν πάντων,
παροχὴς ὁ τῆς σοφίας,
παρέχους αὐτὸς τὴν γνώσιν
ὑψόθεν τοῖς μικροῖς λάτραις,
ἵνα τὴν σὴν ἐξουσίαν,
ἀγαθωσύνην τε πάσαν
συνίωμεν ἐκ κτισμάτων .
κλῆος ἀγλαῶν μαρτύρων,
προσάγομέν σοι μεσίτην
Γεώργιον, τὸν προστάτην
διατριβῆς Ἀρσενίου .

creationem querit jam hirundo contra Tereum
corruptiorem queritur, soror autem Itym sollicitè
querit. Echo amatur a Pane, Galatea a Cyclope,
Venus ab Adonide. Adeste, juvenes prudentes.
Veris tempus advenit, jubilate, Cœtus gruum vo-
cæm emittit acutam, dulce canit etiam cygnus,
alam versus Zephyrum replicans. Cucullus vocife-
ratur in arduis montibus ; suaviter cantat etiam
cilla, avis illa imitandi facultate conspicua. Omnes
aves quæ plantis olivisque nutriuntur, jam cantu
valles replent. Adeste, juvenes prudentes. Veris
tempus advenit, jubilate. Jam fluctus maris motu
placidissimo feruntur, cum nuper adhuc montibus
altissimis exæquarentur, et qui mare transfretare
conatur, velis expansis nunc longe discedit ad
lucrum faciendum ; delphinorum quoque et pho-
carum cœtus sursum emergit. Nunc rosæ — dulce

aspectu—e calicibus prodeunt, et frutices veri
efflorescunt ; hyacinthus cum narcisso pulch-
rine oculos demulcent. Apis cellam cum im,
relinquens valles [circumvolitat, arborum fl
exsugit, succum ad cellas comportat, dulcen
jucundum inde cibum efficiens. Adeste, juv
prudentes. Veris tempus advenit, jubilate. O
nitas, natura indivisa, profunditas incomprehe-
bilis, potentia inenarrabilis, pulchritudo inexl
sta, Deus omnipotens ac Creator, Patris splen
gloria, omnium bonorum largitor, sapientis
curator, concede humilibus servis intelligen
cœlestem, ut potentiam tuam omnemque ben
tatem e creaturis intelligamus. Celeberrimum
sanctos martyres offerimus tibi tamquam medi
rem Georgium, studiorum, Arsenii patronu

ARSENII PATRIARCHÆ

PRIVILEGIUM PRO MONASTERIO SS. DEIPARÆ MACRINITISSO.

(Pasini codices Taurinenses, tom. I.)

Hymnema patriarchæ domui Arsenii.

Summum malum est negligentia, multorumque
causa malorum, sed qualia exinde proveniant, for-
tibus viris satis notum est: et revera nihil nunquam
boni ex desidia atque inertia proflixit. Hoc autem
et sapientes olim effati sunt, et ipsæ res neglecte
clamant perspicue. Quod dicimus, aperte videre est
in iis quibus debita cura deest ; nihil in illis neque
exquisitum ad considerationem, neque circumscrip-
tum simpliciter sensu deprehenditur. Res igitur ita
se habet, atque operis dilatorem cum damnis luc-

A Ἵπόμνημα τοῦ πατριάρχου κυροῦ Ἀρσενίου.

Κακὸν ἡ ἀμέλεια καὶ πολλῶν αἰτία κακῶν .
οἷα τὰ ταύτης ἐκφόρια, οὐκ ἀγενέσιον ἱστορεῖ
καὶ ὡς ἀληθῶς οὐδὲν τι χρηστόν ἐκ τοῦ καπῆ
θυμῆν, τοῦτο δὲ καὶ σοφοῖς μὲν διείληπτα,
αὐτὰ δὲ τὰ τῶν γραγμάτων ἡμελημένα βροῶσι
τορον. Πάρεστιν ἐν αὐτοῖς τοῖς φροντίδος ἐκτός
θορᾶν ἐναργῶς τὸ λεγόμενον. Οὐ περινενομημέν
πρὸς καταμάθησιν ἐν αὐτῷ, οὐδὲ περισκεμ
ἀπλῶς τῇ αἰσθήσει καταλαμβάνεται. Τοῦτο μὲν
τοιούτου. Καὶ τὸ τὸν ἀμβολιργὸν ἄτρεσι πηλ

σοφοῦ τῶν παλαιῶν γυμνάσιον. Εἰ δὲ καὶ σπου-
 δῆς παρούσης, καὶ μελέτης ἡμερίμου καὶ συνε-
 χοῦς ὑπὲρ τοῦ κατορθωθῆναι τι τῶν ἐπαγγελῶν, τὸ
 δ' οὐδ' οὕτως εὐχερῶς εἰς ἔργον προβαίνει, καὶ εἰ-
 πού τι καὶ ἀντιβαίνειν εἴη, πολλῶν καὶ σθεναρῶν
 συμπράξεως δεῖται πρὸς τελεσφόρησιν· πολλῶν δὲ
 μᾶλλον κἀντεῦθεν, οὗ τῶν κακῶν ἐκκυλίσαι τὰ τῆς
 ἀναβολῆς, διαδραμεῖται. Ἄλλὰ τῇ μὲν ἡμῶν με-
 τριότητι περὶ τούτων οὕτω διαλαθεῖν εὐστόχως ἐγέ-
 νετο· πράγμασι δ' αὐτοῖς ἔγνω ταῦτα τοιαῦτα. Ἡ
 κατὰ τὴν ἑνορίαν Δημητριάδος ἡ ἐπὶ σταυροπηγίῳ
 μὲν πατριαρχικῶ καταπηχθεῖσα μονῆ, ἐπ' ὀνόματι
 δὲ δομηθεῖσα τῆς πανάγου Θεομήτορος καὶ τῆς
 Μακριντίσσης ἐπιλεγομένη, ἔμαθεν αὐτῇ, ἐδάη,
 εἰς ἐπιστήμην ἤλθεν ἀκριβῆ. Ὡς, εἰ μικρὸν τι ἐνέ-
 δωκεν, εἰ βραχὺ τι ἀνέπεσον, εἰ πρὸς ὀλίγον ὄκνος
 αὐτὴν ὑπέδραμε, κίνδυνος καὶ πτώσις περὶ αὐτὴν.
 Καὶ ἐκ τοῦ πατριαρχικῆν ἀνυψοῦσθαι ταύτην, ὡς
 ἔστι καὶ ἀναγορεύεσθαι, μεταλλαγὴ τὴν ἐπισκοπι-
 κὴν τοῦ Δημητριάδος κλήσιν ὀνοματίζουσα. Τίνα
 γὰρ καὶ ὅσα οἱ κατὰ καιροὺς ἀρχιερεῖς Δημητριά-
 δος ὑπὲρ τοῦ ταύτην τὴν μονὴν σφετερίσασθα,
 ἠγωνίσαντο, καθάπαξ ἴλιχον ὀφθαλμὸν ἐπέβαλον
 ἐπ' αὐτὴν; καὶ οὐ μόνον οὐδαμῶς ἠνείχοντο, μὴ
 περιδοῆτον τοιοῦτου καλοῦ καλεῖσθαι μέτοχοι· εἴ-
 δον ὕψος καὶ σεμνώματος μέγεθος, ἠττηθέντες παν-
 τοίων οἴησιν, πάντα κινουντες τρόπον εἰ πως εὐροῖεν
 τὸ ποθοῦμενον. Ἄλλ' εἰς μάτην αὐτοῖς ὁ πόνος,
 παρὰ φαῦλον τὰ διαβούλια, οὐδὲν τῆς κενσοπουδίας
 αὐτῶν ἀπάναντο, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον ἀσφαλέστερα τὰ
 τῆς μονῆς ἔθεντο. Οἱς γὰρ ἡ μονὴ διενέξεις ἐκ τοῦ
 μέρους τῆς ἐπισκοπῆς Δημητριάδος ἔρχε καὶ πράγ-
 ματα, τούτοις λαμπρῶς καὶ ἀναντιρρήτως πατριαρ-
 χικῆ ἀνεφάνη. Καὶ τὸ ἐντεῦθεν διαναστάσα, πα-
 τριαρχικοῖς τε κατοχυρώθη ὑπομνήμασι τῶν ἀγίω-
 τάτων πατριαρχῶν τοῦ τε κυροῦ Γερμανοῦ, καὶ τοῦ
 κυροῦ Μανουήλ. Καὶ πρὸ τῶν ὑπομνημάτων δὲ τού-
 των κατεξέτασιν ἀπειλήσει τοῦ μακαρίτου ἐκείνου
 δεσπότητος κυροῦ Μανουήλ, φέρουσιν ἐπιγραφὰς καὶ
 ἄλλων μὲν ἀρχιερίων, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Δημητριά-
 δος Νικολάου τοῦ Βλαττῆ, τοῦ πρώτως ὑπὲρ τῆς
 μονῆς ἀμφιβαλόντος. Καὶ παρίστησιν ἀριδῆλως
 αὐτῇ ἡ κατεξέτασις ὡς ἡ μονὴ τῆς Μακριντίσσης
 πατριαρχικῆ καὶ ὁ Δημητριάδος ἀμετόχως ὑπὲρ
 αὐτῆς διενίστατο. Ναὶ μὴν καὶ ὁ Δημητριάδος ἐπι-
 σκοπεύσας μετὰ τὸν Βλαττῆν Νεοφυτος δῆλωσιν
 ἐγγραφῶν ἐξέθετο καὶ αὐτὸς, καὶ ὅπως ὁ Δημητριά-
 δος οὐ μετέχει εἰς τὴν μονὴν ταύτην τῆς Μακρι-
 ντίσσης, διασαφεί, ἀναφανδὸν πατριαρχικὴν εἶναι
 ταύτην ὁμολογῶν. Καὶ ἔξῃστι τῶ βουλομένῳ καθέ-
 καστα τῶν δικαιωμάτων ἀναλέγεσθαι, καὶ τὴν τού-
 των ἀναγνωρίζειν δύναμιν, καὶ γνωρίζειν ὅπως ἡ
 μονὴ πατριαρχικῆ, καὶ οὐδεμίαν μετοχὴν ὁ Δημη-
 τριάδος ἐν αὐτῇ κέκτηται· οὐ μόνον δὲ ἐν αὐτῇ, ἀλλ'
 οὔτε ἐν τῶ παραλαυρίῳ αὐτῆς τῶ ἐπ' ὀνόματι τοῦ
 ὁσίου Ὀνουφρίου. Ὅτι γὰρ καὶ ὁ ὁσῖος Ὀνούφριος
 πατριαρχικόν, τὸ γράμμα διατρανοῖ τοῦ τῶ τότε
 καιρῶ τὰ πατριαρχικὰ ἐκείσε διέποντος δίκαια Ἰωάν-
 νου διακόνου τοῦ Ἀττικοῦ, τὸ διὰ τινὰ τοῦ Δημη-

tari, veteris sapientis sententia est. Nam si et præ-
 sens studium, et sollicita cura atque assidua ad
 quidpiam laudabile feliciter gerendum adhibeatur;
 hoc neque tam facile in opus deducitur, et sicubi
 aliquid adversetur, multorum ac fortium virorum
 ministerio opus est, ut perducatur ad finem, multo
 autem magis, si cæteris, quibus res involuta est,
 malis cunctatio addatur. Sed nostræ quidem mode-
 rationi de his ista disserere visum est opportunum,
 reque ipsa novimus hæc talia esse. Monasterium
 prope territorium Demetriadis subditione patriar-
 chali situm, sub nomine castissimæ Dei Matris, et
 Macrinitissum dictum, hæc sane didicit, novitque
 atque accurata peritia percepit. Cum enim modi-
 cum remisisset, et paululum desidia torperet, at-
 que inertia ipsum comprehendisset, lapsus pericu-
 lum statim illi immunit, atque transmutatio ex
 patriarchali ditione, sub qua proclamatum erat,
 in episcopalem Demetriadis denominationem. Quot
 enim, et quibus modis Demetriadis episcopi, suis
 quisque temporibus, monasterium hoc usurpare
 tentarunt, avidosque in ipsum oculos injecerunt?
 imo vero ægre ferebant, se non esse præclari hujus
 boni participes; noverant altitudinem, atque vene-
 rationis magnitudinem, minuentes omnium existi-
 mationem, omnemque moventes lapidem, ut aliquo
 modo voti compotes fierent. Sed in vanum ipsis
 cecidit labor, atque in pejus versa sunt consilia,
 nihilque inane studium ipsis profuit, præterquam-
 quod res monasterii certas magis et stabiles effe-
 cerunt. Quibus enim modis monasterium, facultates
 et bona ex parte episcopatus Demetriados habuit,
 his patenter, ac sine ulla contradictione patriarchale
 apparuit, atque hinc excitatum, patriarchalibus hy-
 pomnematibus sanctorum Patrum domni Germani,
 et domni Manuelis confirmatum est, et ante hujus-
 modi hypomnemata recognitionem recepit beati
 despote domini Manuelis ferentem inscriptionem
 aliorum episcoporum, ipsiusque episcopi Demetria-
 dis Nicolai Blattæ, qui primum de hoc monasterio
 dubitavit. Ipsaque recognitio præclare adprobat,
 monasterium Macrinitissum patriarchale habendum,
 atque Demetriadis episcopum nullam monasterii
 hujus Macrinitissi participationem habere. Imo
 vero et ipse Blattæ successor in episcopatu Neo-
 phytus declarationem scriptam dedit, atque Deme-
 triadis episcopum nullam monasterii hujus Macri-
 nitissi participationem habere demonstrat, palam
 aperteque patriarchale illud esse pronuntians. Li-
 cet porro cuilibet volenti singula instrumenta per-
 legere, eorumque vim deprehendere, ac nosse,
 quomodo monasterium patriarchale sit, nullamque
 illius participationem habeat Demetriadis episco-
 pus; non solum autem illius, sed neque ædiculæ
 ipsi adjunctæ sub nomine sancti Onuphrii. Quod
 enim et sancti Onuphrii ædicula patriarchalis sit,
 perspicue manifestat charta Joannis diaconi Attici,
 eo tempore patriarchalia jura administrantis, facta
 occasione molestiæ cujusdam illatæ a Demetriadis

episcopo, quæ idcirco refertur in dictis patriarchalibus hypomnematis. Ac simpliciter quod vere patriarchalia sint tam monasterium Macrinitissum, quam hujus hospitium sanctus Onuphrius, nulla est dubitatio, sed clarum est atque in confesso. Similiterque indubitata multisque instrumentis confirmata hacre, rursus magis confirmantur, quæ ad monasterium et adjunctam ædiculam pertinent. Non igitur amplius differre voluit, ardentissimum erga hæc amore nutriendi, animo magis adhuc, quam corpore, nobilissimus Commenus dominus Nicolaus Maliasinus moderationis nostræ dilectissimus filius. Hic enim cum laudabilem zelum a patre suo beato Commeno domino Constantino Maliasino derivavit, toto animo totaque mente monasterii hujus Macrinitissi, et hospitii ejusdem utilitatem anhelat; ardet omnino pro confirmatione et beneficio eorum, tranquillitatem atque omnimodam illorum libertatem desiderat, omnemque laborem in hoc opus confert: quoniam memoratus ejus pater beatus ille multum laboravit, et plurimam adhibuit curam ad monasterium confirmandum, ut simpliciter dicam, quale modo est (sed licet hoc nosse, atque perspicere in patriarchalibus relatum hypomnematis). Hic igitur vere religiosi patris religiosus filius, divinis omnino intentus, paternamque suram in iis, quæ ad Deum spectant, æmulari summo opere studens, quales non adhibuit preces apud moderationem meam, quoque postulationibus exorare non destitit non solum, ut præberem monasterio huic meum hypomnema, sed et præfecti electionem et ordinem, valde deprecatus est et maximo ardoris fervoris que impetu obsecrabat, impenseque rogabat supplicationis finem videre. Et hic quidem summum erga Deum amorem hoc modo ostendit: moderatio autem mea optimo proposito benigne annuens, piumque hujus viri votum adimplens, præsens omnimodæ immunitatis hypomnema exhibet, virtute cujus, et Spiritus sancti gratia, definit, omnino liberum esse dictum monasterium Macrinitissum, ipsiusque hospitium sanctum Onuphrium, utpote quæ patriarchalia modo sunt, ac semper erunt, et nominabuntur, secundum ea, quibus instructa sunt, diplomata atque patriarchalia hypomnemata sanctorum patriarcharum antecessorum meorum. Nihil usigitur omnium ordinum, sive ecclesiasticus, sive laicus, sive senator, sive specialis quæpiam persona audeat unquam jus aliquod in iis revocare: sed neque qui pro tempore fuerit Demetriadis episcopus, rationem habeat aut jus quodpiam in dictum monasterium, vel sanctum Onuphrium. Speciali enim ratione illum excludit moderatio mea, utpote qui turbarum causa in monasterio esse soleat. Hæc ita definit moderatio mea, et intemerata in perpetuum servare cupiens, excommunicationem infligit a vivifica Trinitate adversus eos, qui abrogare tentaverint quidpiam eorum quæ definita sunt; excommunicatione damnati,

A τριάδος παρενόχλησιν γηγόνος, και ἐμφέρεται τούτου και ἐν τοῖς διειλημμένοις πατριαρχικαῖς μνήμασι. Καὶ ἀπλῶς ὅτι πατριαρχικὰ και τ Μωκρινιτίσσης μοναστήριον, και τὸ τούτου με ὁ ὄσιος Ὀνούφριος οὐδεμία ἀμφιβολία, ἀλλὰ ρὸν και ὁμολογούμενον. Ὅμως δ' οὖν και ἀναμφιβόλου και πολλοῖς ἐν δικαιώμασι βεβαίαι πράγματος, οὐδ' αὖθις μὴ και πλείον ἐνστηρίξ τῆς μονῆς και τοῦ παραλαυρίου αὐτῆς τούτου. οὖν εὐδοκωσοῦν διανεβάλετο ὁ ὑπὲρ τούτων πυρον φίλτρον τρέφων, ὁ και ψυχὴν οὐχ ἔτ κατά σῶμα εἰ μὴ και μάλλον εὐγενέστατος ὁ νηνός κυρός Νικόλαος ὁ Μαλιασηνός, τὸ τῆς ἡ μετριότητος ἀγαπητὸν τέκνον. Οὗτος γάρ, ἕκα τὸν ζῆλον ἀναλαβὼν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τοῦ μα του ἐκείνου Κομνηνοῦ κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ λιασηνοῦ, ὅλη ψυχῆ και γνώμη ὅλη πνέει ὑπὲρ μονῆς ταύτης τῆς Μακρινιτίσσης και τοῦ μετ αὐτῆς σπεύδει ὑπὲρ συστάσεως αὐτῶν και ἰ σεις, και τὸ ἀπαρενόχλητον και ἀδιάσειστον τ ποθεῖ, και πάντα πένον ὑπὲρ τούτου ὑφίστα Ἐπεὶ τοί γε και ὁ μνημονευθεὶς τούτου πα μακαρίτης ἐκεῖνος κάμπωλα κεκοίτακεν ὑπὲρ τὴν μονὴν καταστῆσαι, ἀπλῶς φάναι, εἰς δ' εἰ Ἄλλ' ἐξὸν τούτο γνωσθῆναι ἐν τοῖς πατριαρχι ἐμφερόμενον ὑπομνήμασιν. Οὗτος δ' οὖν ὁ ἐν ἔρ θεαρίστου πατρὸς θεαρίστου υἱός, ὁ θεαρίστου βουλευόμενος και διαπραττόμενος, και σπεύδων ἀπολεῖψαι τῆς πατριαρχικῆς σπουδῆς ἐν τοῖς Θεῶ φέρουσι, ποῖα τὴν ἡμῶν οὐ παρεκλήτευσε μη τηα; πόσα οὐ καθιέτευσεν; Οὐ περὶ τοῦ ἔ χθῆναι μόνον τῇ μονῇ ταύτῃ και ἡμεδαπὸν μνημα, ἀλλὰ και περὶ τῆς τοῦ ἡγουμένου ἐκ και τάξως πολὺν παρεξέτανε τὸν ἐκείσιον μετὰ μῆς και ζεύσεως ὁρμῆς ἀντιβόλει, ἐξελιπαρεῖ, τῆς ἐκείσιας ἰδέει. Ἄλλ' οὗτος μὲν τοιαῦτα τ Θεὸν ἀγάπην δεικνύς τὴν αὐτοῦ. Ἡ δὲ μετρ ἡμῶν τῆς ἀγαθῆς προθέσεως ἀποδεξαμένη τὸν ε και τὴν αὐτοῦ θεαρίστον ἐκεῖσαν πληροῦσα, τὸ ὄν τῆς καθολικῆς ἐλευθερίας ἐκτίθησιν ὑπὲρ δὲ οὐ και ἐν ἀγίῳ Πνεύματι διορίζεται πωπὴ ἐλευθέρων εἶναι τὴν τε ῥηθείσαν τῆς Μακρινιτ μονῆν, και τὸ ταύτης μετόχιον τὸν ἀγίον Ὀνούφρ ὡς πατριαρχικὰ και ὄντα και ἰσαὶ ἐσόμηνά τε ὀνομασθησόμενα κατά τὰ προσόντα αὐτοῖς δια ματα και τὰ πατριαρχικὰ ὑπομνήματα τῶν ἡμῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν. Οὐδεὶς οὖν τῶν ἄ των εἴτε ἐκκλησιαστικός, ἢ δημοσιακός, ἢ συη τικός, ἢ ἰδιωτικὸν πρόσωπον τολμήσει πώποτε διῆ τε ἀνακαλίσασθαι ἐκ αὐτοῖς. Ἄλλ' οὐδὲ αὐτὸς ὁ καιρούς Δημητριάδης ἐπίσκοπος λόγον εἶξει ἢ δο λογίαν τινὰ εἰς τὴν ῥηθείσαν μονὴν ἢ εἰς τὸν ε Ὀνούφριον. Ἰδικωτέρω και γὰρ λόγῳ ἀποπέμ ἡ μετριότης ἡμῶν τούτου, ὡς αὐτὸν ποτε τῶν ε σίων αἰτίον τῇ μονῇ. Ταῦτα οὕτω διορίζεται ἡ τριότης ἡμῶν και ἀπαράβατα διατηρεῖσθαι λομένη εἰς διένειν, ἀφορισμὸν ἐπιστεῖ τὸν τῆς ζωαρχικῆς Τριάδος κατά τῶν ἀθετησόντων τῶν διωρισμένων. Ἄλλ' ὅτι μὲν ἀλίσκονται τῇ

ρισμῶ οἱ ἀθετῆσαι τι τῶν ἐντεταλμένων πειραθη-
σόμενοι, ἴστωσαν τοῦτο αὐτοί· ἡ δὲ μετρίότης ἡμῶν
καὶ μερὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἐν τῇ μονῇ τῆς Μακρινι-
τίσσης προσετώτος ταῦτα διατυποῖ. Ὅποτεν ἡγού-
μενος τῶν χρεῶν λειτουργήσας πρὸς Κύριον ἐκδη-
μήση, γινέσθω ἐκλογὴ προσετώτος ὑπὸ πάντων τῶν
ἀδελφῶν μετ' εἰδήσεως καὶ τοῦ θεοφιλοῦς ἀνδρὸς
τούτου τοῦ εὐγενεστάτου Κομνηνοῦ κυροῦ Νικολάου
Μαλιασηνοῦ, τοῦ πλείστον ὅσον πνευματικῶν κε-
κτημένου ἔρωτα πρὸς τὴν μονὴν ταύτην καὶ τὰ αὐτῇ
διαφέροντα. Οὕτω γὰρ βούλεται ἡ μετρίότης ἡμῶν,
ἵνα καὶ μετ' αὐτοῦ γίνηται ἡ τοῦ ἡγουμένου ἐκλογὴ.
Εἰς αὐτὸν γὰρ καὶ εἰς τοὺς ἀδελφούς ἅπαντας τοὺς
ἐν τῇ μονῇ ἀνατίθῃσι τὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἡγουμέ-
νου ἡ μετρίότης ἡμῶν. Καὶ χωρὶς εἰδήσεως καὶ ἀρε-
σκείας καὶ τούτου οὐ θλομεν γίνεσθαι τὴν ἐκλογὴν·
ἀλλ' οἱ μοναχοὶ πάντες καὶ ὁ Κομνηνός οὕτως ποιεί-
τωσαν τὴν ἐκλογὴν. Ὅν δ' ἂν κοινῶς ἀρεσθέντες
ἐκλέξονται, εἰ μὲν τύχη ἐν τοῖς ἐκείσε διαγῶν ὁ
τῶν πατριαρχικῶν δικαίων ἐξάρχος, σφραγιζέτω
αὐτὸν προσετώτα κατὰ τὸ ἀνέκαθεν ἐκκλησιαστικὸν
ἔθος· εἰ δ' οὐ τύχη τότε εἶναι τὸν πατριαρχικὸν
ἐξάρχον ἐν τοῖς μέρεσιν, ὁ ἐκλεγείς εἰς προστασίαν
παρὰ τῶν μοναχῶν πάντων καὶ τοῦ Κομνηνοῦ τού-
του, ὡς διατετύπωται, ἐπικρατεῖτω αὐτὸς οὕτω
πάντα τὰ τῆς μονῆς καὶ τὴν πονήν, καὶ διεξαγέτω
πάντα ὡς προσετώτος μέχρι καιροῦ τῆς ἐνδημίας τοῦ
πατριαρχικοῦ ἐξάρχου, οὕτως ὡς ἔμελλε διεξάγειν
ταῦτα καὶ σφραγιθεῖ. Ἄλλ' ὅτε ἐνδημήσει ὁ ἐξάρ-
χος, σφραγιζέσθω παρὰ τοῦ ἐξάρχου. Ἄπλως
γὰρ ὑπ' οὐδενὸς ἑτέρου σφραγισθήσεται ὁ τῆς Μα-
κρινιτίσσης, ἡγούμενος, εἰ μὴ παρὰ τῆς ἡμῶν με-
τρίότητος, ἡ μὴν τοῦ ἐξάρχου αὐτῆς. Ἀνηρέθη δὲ
καὶ περὶ τοῦ καταταχθῆναι εἰς παραλαύριον τῆς
Μακρινιτίσσης, τὴν κατὰ τὴν ἑνορίαν τῆς ἀγιωτά-
της ἐπισκοπῆς Βελεστίνου διακειμένην μονὴν τῆς
πανάγου Θεοτόκου τὴν ἐπὶ σταυροπηγίῳ μὲν ταύ-
της τῆς ἐπισκοπῆς Βελεστίνου, δεδομένην, τοῦ
κυροῦ Ἰλαρίωνος δὲ λεγόμενῃ. Ἐπεὶ τοίνυν τοῖς
ἔχουσι αὐτὴν θελητὸν ἔστι μετόχιον ὑποθεῖναι αὐτὴν
εἰς τὴν μονὴν τῆς Μακρινιτίσσης, διορίζεται καὶ
τοῦτο ἡ μετρίότης ἡμῶν οὕτω γινέσθαι, καὶ κατα-
ταχθῆναι ταύτην τὴν μονὴν τοῦ κυροῦ Ἰλαρίωνος
μετόχιον τῆς Μακρινιτίσσης. Κανονικὸν γὰρ καὶ
τοῦτο καὶ δίκαιον. Πλὴν ὁ ἐπίσκοπος οὐ ἐπὶ σταυρο-
πηγίῳ ἡ μονῇ, ἐχέτω ἐν αὐτῇ τὴν ἀναφορὰν αὐτοῦ
καὶ τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ κανονικόν. Ἐφ' ἅπασιν
οὖν τούτοις ἐγγύονε τῇ διειλημμένη μονῇ τῆς Μα-
κρινιτίσσης καὶ πᾶσι τοῖς αὐτῇ διαφέρουσι τὸ παρὸν
ὑπόμνημα τῆς ἡμῶν μετρίότητος εἰς διηγετικὴ ἀσφάλειαν. Κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τῆς πέντε καὶ δεκάτης
ἐπιμεμήσεως τοῦ ἐξακισχιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ ἐξηκοστοῦ πέμπτου ἔτους. Ἐν ᾧ καὶ τῇ αὐτο-
χείρῳ ὑπογραφῇ ὑποσημανημένη ἡ μετρίότης ἡμῶν, καὶ τὴν συνήθη βούλλαν κάτωθεν ἀπώρησεν.

Στίχοι ὡς ἐκ προσώπου τοῦ κτήτορος.

Ἐμοὶ μοναὶ τρεῖς ἅμα συντεταγμέναι
Καὶ ταῖς μεγίσταις κλήσεσι κεκλημέναι,
Ἡ μὲν γὰρ ἔστιν ἐκ χριστοῦ τοῦ Λατόμου,
Ἡ δ' ἐκ πανάγου καὶ καθαρᾶς Παρθένου,
Ταῖτα δ' ἐπιεῖξας αὐθις ἑνομασμένη

qui præceptorum aliquid abrogare auserint, ma-
neant in eo statu. Moderatio autem mea circa or-
dinem atque electionem præfecti monasterii Ma-
crintitissi hæc præscribit. Cum præfectus debitum
Deo reddens mortuus fuerit, fiat præfecti electio
ab omnibus fratribus, sciente religioso viro hoc
nobilissimo Comneno domno Nicolao Maliasino,
qui plurimo atque spirituali amore monasterium
et quæ ad ipsum spectant, amplectitur. Ita enim
præcipit moderatio mea, ut ipso partecipe fiat
præfecti electio. In ipsum enim et fratres omnes
monasterii transfert jus eligendi præfecti modera-
tio mea, et absque illius scientia et placito nolu-
mus fieri electionem. Sed monachi omnes et
Comnenus hic electionem facere debent. Cum au-
tem quis communi consensu electus fuerit, si qui-
dem contingat ibi diversari patriarchalium jurium
exarchum, cruce insigniatur ab eo præfectum secundum
antiquam ecclesiasticam consuetudinem. Si
autem fortassis absit ab iis partibus patriarchicus
exarchus, monachorum omnium et Comneni con-
sensu electus antistes, sicut præfinitum est, ob-
tineat ipse omnia, quæ ad monasterium spectant
una cum monasterio ipso, et administret omnia tan-
quam præfectus usque ad reditum patriarchalis
exarchi, eo prorsus modo, quo deinceps admini-
straturus est, cum cruce insignitus fuerit. Cum
vero redierit exarchus, tum ab eo cruce insigniatur:
a nullo enim alio Macrintitissi præfectus crucem
recipere potest, præterquam a moderatione mea,
vel illius exarcho. Propositum est autem, ut in
hospitium Macrintitissi redigatur monasterium
sanctissimæ Deiparæ situm prope territorium sanc-
tissimi episcopatus Belestini, sub ditione quidem
hujus Belestini episcopi ædificatum, dictumque
domni Hilarionis. Quoniam igitur illius posses-
sores in hospitium Macrintitissi redigere ipsum inten-
dunt, hoc etiam executioni mandari decernit mo-
deratio mea, et redigi hoc monasterium domni
Hilarionis in hospitium Macrintitissi: hoc enim le-
ditione monasterium est, accipiat ab ipso sensio-
nem debitumque tributum. Propterea igitur dicto
monasterio Macrintitisso et omnibus ad ipsum
spectantibus præsens hypomnema moderationis
meæ impertior ad perpetuam firmitatem. Mense Octo-
bri decimæ quintæ indictionis, anni 8765 (Christi
1257), quod quidem hypomnema propria manu
subscribentes subsignavimus, et consuetam bullam
inferius suspendimus.

Versus tanquam ex persona conditoris.

Tria mihi monasteria simul constructa,
Atque præclaris nominibus nuncupata.
Unum quidem est Christi Latomi.
Alterum castissimæ puræque Virginis,
Tertium autem rursus insignitum

Nomine Præcursoris Novæ Petræ,
Sed jam pro his ex cœlestibus sedibus
Validum mihi auxilium præbe, Dei Verbum,
Mæque conjugii, charissimoque filio.
Quæcunque enim a me gesta sunt,
Inhunc finem collimant, atque hoc consequi solum
[mihi curæ est.

Dum intercedentem habeo optimam Virginem
A prompto auxilio solum,
Maximusque affulget luminis tui splendor,
Hæc vota facile consequi speraverim.

A Ἐκ Προδρόμου τοῦ πάνυ τῆς Νίας Πέτρας.
Ἄλλ' ἀντὶ τούτων ἐκ μονῶν οὐρανίων
Διὰν ἐμοὶ πάρασχε, τοῦ Θεοῦ Λόγε,
Τῇ συζύγῳ τε καὶ τέκνῳ περιμένω.
Ἐμοὶ γὰρ ἅπαν ἐνθαδὶ πεπραγμένον
Εἰς τοῦτο τείνει, καὶ τυχεῖν ζητῶ μόνον.

Ἐχω μεσίτην ἀγαθὴν τὴν Παρθένον
Τὴν ὀξυτάτην εἰς ἐπίσκεψιν μόνον,
Καὶ τὸν μέγιστον ἅμα τοῦ φωτὸς λύχνον·
Καὶ ῥᾶον ἂν τύχοιμι καὶ τῶν ἐλπίδων.

ΔΙΑΘΗΚΗ

ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΑΡΣΕΝΙΟΥ (1) ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ.

TESTAMENTUM

SANCTISSIMI ARSENII ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLIS NOVÆ ROMÆ
ET OECUMENICI PATRIARCHÆ

(Apud Dotelerium in Monumentis Ecclesiæ Græcæ, tom. II.)

I. Vocalissimum Prophetam-Regem, ac Dei patrem Davidem quotidie audio, dicentem : « Homo, sicut fœnum dies ejus : tanquam flos agri, sic efflorescit¹. » Et : « Homo vanitati similis factus est ; dies ejus sicut umbra prætereunt². » Quibus nihil aliud significat quam humanæ naturæ celerem defectionem citantque mortem. Audio pariter sapientissimum Salomonem eadem pronuntiantem, ipsique concinentem, per hæc verba : « Vanitas vanitatum, omnia vanitas. » Quandoquidem igitur omnia vana sunt, nihilque e rebus præsentibus firmum est, nihil corporearum vel corpori adjacentium permanens, anima vero materia caret ac mortem non patitur ; oportet ut cuncti sollicitudinem omnem curamque in eâ et in rebus ad illam pertinentibus impendant, necnon continue mortis horam mente gerant, nec unquam intermittant memoriam obitus.

¹ Psal. cii, 15. ² Psal. cxxliii, 4.

(1) Arsenii Autoriani CP. patriarchæ res, quæque ad Testamentum hoc spectant, traduntur ab historicis Byzantinis, Phrantza, Acropolita, Gregora, Duca, et Pahymere Videntur etiam Leo Allatius *De Methodiis*, p. 383, 384, ubi de Methodio monacho (a), et schismate Arseniano seu Arseniatarum. In Catalogo episcoporum Byzantii, Græco-Romani Juris, p. 304, ὁ ἅγιος Ἀρσένιος ὁ Ἀύτωρριανός, et quinquaginta ante eum annis patriarchatum tenuerat Michael Autorianus, ex eadem, ut videtur, Autorianorum gente.

(2) Ματαιότης ματαιότητων. Eccl. I, 2. Obser-

(a) Cujus opus edidimus supra in hoc volumine.

A'. Τοῦ μεγαλοφρονότατου προφητάνακτος : θεοπάτορος Δαβὶδ καθάαστην ἱπακροώμενος· ἄθρωποι ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ· ὡσεὶ ἄνθος ἄγρου, οὕτως ἐξανθήσει· καὶ, « Ἄνθρωπος ματατητὴ ὡμοιώθη, αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὡσεὶ σκιά παράσιν· οὐδὲν ἄλλο δηλοῦντος ἢ τὸ ταχυμέραντον : ὠκύμορον τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως· καὶ τοῦ πύσφου Σολομώντος τὰ αὐτὰ τούτω φθεγγομένου : συναδόντος ἐν τῷ, « Ματαιότης ματαιότητων (ἢ ἅ πάντα ματαιότης· » ἐπεὶ οὖν τὰ πάντα μέπη καὶ οὐδὲν βέβαιον τῶν παρόντων οὐδὲ μόνιμον τῶ σωματικῶν καὶ περὶ τὸ σῶμα, ἢ ψυχὴ δὲ καὶ αἴσθη καὶ ἀθάνατον· χρὴ πᾶσι τὴν ἅπασαν αὐτῶν μέμνησιν καὶ φροντίδα πρὸς αὐτὴν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν ἐπιλίσκειν, καὶ διηνεκῶς τὴν τοῦ θανάτου ὥραν καὶ οὖν τίθεσθαι, καὶ οὕτω τῆς τούτου μνήμης εἶω φρεσθαι.

vatio S. Augustini lib. 1 *Retractum*, cap. v. variam lectionem *vanitantium* seu *vanitantum* originem ducere a Latinis codicibus minus veris, et Græcæ habebatur *vanitatum*, eatenus vera est, fieri potuerit, quædam exemplaria Græcæ habuit *ματαιότητων*, e quo *vanitantium*. Certe in antiq. versione opusculorum Eusebii ad finem lib. 1 *vanitantium* invenio, quamvis idem Eusebius *Præp. evang.* lib. xi, cap. 7, ponat *ματαιότητων*. Quod vox Hebraica verti potest *vanitatum et vanorum* indeque *vanitantium* ?

Β'. Διά τοι τούτο κάγω ὁ παρὰ τοῦ πρώτου ποιμέ-
νοσ κρίμασιν ἰδίας εὐσπλαγγνίας ἔγχειρισθείς τοὺς
ἐκκλησιαστικούς οἰακας τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου,
ἵνα τὸ τῆς κληρονομίας αὐτοῦ σχοίνισμα ὅπερ ὁ Ποι-
μὴν ὁ καλὸς τῶ ἰδίῳ αἵματι ἐξηγόρασεν, εἰσάγω
πρὸς νομάς των αὐτοῦ ἐντολῶν ὡς ἐνεστηκυίας ἤδη
τῆς ἐξοδίου μου, τὴν τελευταίαν μου βούλησιν πα-
ραδηλῶ τοῖς πάσιν, ἵνα γνώσι τὰ κατ' ἐμέ ὅτι οὐδὲ οὐκ
συνήργησα ἢ ἐνέδωκα μικρὸν τι εἰς τὰς προγεγο-
νυίας ἐπιτορκίας καὶ παραναμίας. Μαρτύρομαι Θεὸν,
μαρτύρομαι τοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ ἀγίους ἀγγέλους.

Γ'. Ὁμολογῶ ὄν, ποιμνιον τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ
παραχώρησιν τούτου ἐμὸν, πιστεύειν με οὕτω, κα-
θὼς οἱ κοσμοσώτηρες καὶ θεῖοι μαθηταὶ τοῦ Κυρίου
μου παρέδωκαν, καθὼς οἱ ἅγιοι Πατέρες καὶ διδά-
σκαλοι τε τῆς οἰκουμένης ἐδογματίσαν, καὶ καθὼς
αἱ ἅγιοι καὶ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἐπτὰ ἐδεδείξαν.
Καὶ οὐς μὲν οὕτοι ἀπεκήρυξαν καὶ ἀνεθεμάτισαν,
καὶ ἀποκηρύττω καὶ ἀναθεμάτιζω· οὐς δὲ πάλιν
ἐδέξαντο, καὶ δεχομαι καὶ προσκυνῶ. Μετὰ δὲ γε
ταῦτα ἀκούσατέ μου. Οὐ γὰρ ὡς καυχόμενος ταῦτα
φηγγομαι, ἀλλ' ὡς ἀληθεύων ὅτι ἐπικαθίστας τοῦ
πατριαρχικοῦ θρόνου, οὐκ ἐνέδωκα ὕπνον τοῖς ἐμοῖς
ὀφθαλμοῖς, οὐδὲ τοῖς βλεφάροις μου νυσταγμὸν· οἰ-
χέσθω φθόνος ἐλέγχων τὴν ἀνομίαν καὶ ἀδικίαν· οὐκ
ἐνέδωκα ὅλως, σὺ κατημέλησα τοῦ ἰδίου ποιμνίου, οὐκ

Δ'. Ἰσασιν οἱ μεμνημένοι (3), ὅσους ἀγῶνας ἠγω-
νισάμην ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ἐν βασιλεύσειν αἰοῖδι-
μου καὶ εὐσεβεστάτου κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Λάσκαρι.
Οὐχ ὑπὲρ εὐσεβείας δὲ ἦν ὁ ἀγὼν, ὡς ἀσεβῶν κατὰ
τὴν εὐσεβεστάτος, ἀλλ' ὑπὲρ χηρῶν, ὑπὲρ ὀρφανῶν,
ὑπὲρ ἀδικουμένων. Ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος ἐλειτούργησε τὸ
χρεῶν ἐν μετανοίᾳ ὑπερβαλοῦσῃ καὶ ἐξομολογήσει
θερμῇ, καὶ τὸν αὐτοῦ παῖδα κληρονόμον τῆς βασι-
λείας καὶ αὐτοῦ διάδοχον κατέλιπε, καὶ ἅπαντες
τούτῳ ὤμοσαν, ὡς καὶ προγενέστερον τούτῳ ὤμοσαν-
τες, καὶ ἀρχιερεῖς καὶ σύγκλητος καὶ ἄπας στρατὸς
καὶ ἅπας δῆμος. Περιέχουσαν δὲ κεφαλὴν λείποντός
μου τὸν Παλαιολόγον πεποιήκαεν οἱ τε ἀρχιερεῖς καὶ
ἡ σύγκλητος διὰ τὸ τοῦ βασιλέως ἀνηθον· καὶ κεφα-
λὴν αὐτὸν εὖρον, ἐκ τῆς Νικαίας πρὸς τὴν βασιλείαν
ἐλθὼν. Καὶ ὄρκους φρικωδιστάτους αὐτὸς ἑαυτὸν
κατησφάλισε, καὶ τόμοι σὺν τοῖς ὄρκοις ἐγένοντο.
Οὐ πολὺ δὲ τὸ ἐν μέσῳ καὶ δεσπότην αὐτὸν οἱ καὶ
κεφαλὴν ποιησάμενοι ἀποκατίστησαν. Καὶ πάλιν
τομοὶ, καὶ πάλιν ὄρκοι, καὶ τῶν προτέρων φρικω-
δέστεροι. Μετὰ δὲ γε ταύτην (4) καὶ τὴν τῶν κοκκί-
νων ἀνδρῶν ἐνέδυσαν, βίαν καὶ τῶν προτέρων βιαιο-
τέρα καὶ πρὸς μέ ἐνδειξάμενοι.

Ε'. Μαρτύρομαι πάντες τοὺς ἐλθόντας τὴν ὑπερ-
πειρον ἐκείνην βίαν, καὶ τὴν τῶν φρικτῶν συνθη-
κῶν καὶ ὄρκων ἀσφάλειαν. Εἰ δὲ γε οὕτω ἠναίσθη-

³ Psal. cxxxi, 4.

(3) Οἱ μεμνημένοι. Gregorius Nyssenus homil. 2 in Ecclesiastem, p. 389 C, 'Ο ἐν παντὶ καὶ ἐν πάσι μεμνημένος Παῦλος. Rescribe cum codice Regio 1797, μεμνημένος. Penico etiam in Paraphrasi Pa-

II. Idcirco ego qui a primo pastore, iudiciis mi-
sericordiae ejus, in manus accepi patriarchicae se-
dis ecclesiastica gubernacula, ut hereditatis ipsius
funiculum, quem bonus Pastor redemit proprio
sanguine, inducerem in pascua mandatorum illius,
jam instante die exitus mei, supremam meam vo-
luntatem cunctis patefacio, ut cognoscant res meas;
quod nullatenus cooperatus fuerim, aut vel mini-
mum consenserim perjuriis ac sceleribus quae praes-
cesserunt. Deum testor, testor electos et sanctos
angelos.

III. Igitur confiteor, o Dei ovile, exque ipsius
concessione meum, ita me credere, sicut mundi ser-
vatores ac divini discipuli Domini mei tradiderunt,
sicut sancti Patres et orbis magistri docuerunt, sicut
confirmarunt sanctae et oecumenicae synodi septem,
Quos illi abjecerunt et anathematizarunt, etiam ab-
jicio ac anathematizo; quos vero receperunt, recipio
atque veneror. Post haec, audite me. Non enim ista
loquor, gloriabundus, sed vera praedicans. Quandiu
con sedi in patriarchali throno, non dedi somnum
oculis meis, nec palpebris meis dormitacionem³:
recedat invidia redarguens improbitatem et inju-
stitiam: nequaquam cessi, non neglexi gregem
meum non cassavi nocte ac die pro illo decertare.

ἐπαναστάμην νυκτός καὶ ἡμέρας ὑπεραγωνιζόμενος τούτου.

IV. Sciunt rerum periti, quot agones decertave-
rim sub imperio celebris inter imperatores piissi-
mique domini Theodori Lascaris. Non pietatis
causa erat certamen, quasi piissimus in aliquo a
pietate desciseret; sed pro viduis, orphanis, in-
juriā passis. Postquam vero ille debitum natu-
rae reddidit cum summa poenitentia et confes-
sione fervida, filiumque suum haeredem impe-
rii suumque successorem dereliquit, cuncti huic
dixerunt sacramentum, sicut antea illi jurave-
rant: nempe pontifices, senatus, omnis exerci-
tus, universus populus. Caput autem supra caeteros,
absente me, constituerunt Palaeologum, cum
pontifices tum senatus, ob imperatoris aetatem im-
puberem: eumque caput factum reperi, quando e
Nicæa veni in regiam. Ille juramentis maxime
horrendis munivit se ac fidem dedit, et tomi cum
sacramentis scripti sunt, Non multo interjecto tem-
pore, qui caput designarant, dominum eundem
creaverunt. Tunc iterum libelli, iterum juramenta
eaeque prioribus terribiliora. Deinde vero etiam
purpura induerunt, cum majorem quam antea
virm mih i, intulissent.

V. Testor quotquot noverunt immensam illam
vim, et horribilium pactorum sacramentorumque
cautionem. Quod si illi sensum amiserunt, seu ma-

chymere cap. 9, De caelesti hierarchia n. 2, μουῦν-
ται τὰ θεῖα.

(4) Μετὰ δὲ γε ταύτην. Intelligo ἡμέραν.

gis voluntaria malitia veritati testimonium non dicunt, testor, Isaïæ instar⁴, cœlum et terram, quomodo restiterim, quomodo contenderim; quo pacto iterum ille juramentorum confirmationem ad me et ad pontifices fecerit. Nam ita juravit: « Si volueronoxii quidquam facere, sive per me, sive per alium, in dominum meum, heredem successorumque imperii, sim segregatus a vivifica et consubstantiali Trinitate, atque traditus diabolo. » Cum hoc iurejurando, etiam aliud factum est erga omnem populum, pontifices sacerdotes, optimates, milites, denique homines privatos, ut, quem e duobus imperatoribus videret populus in alterius insidias declinare, si insidiator quidem occidisset insidii appetitum, ut cuncti congregarentur, atque illum etiam interficerent; proclamarent vero in imperatorem quem vellent e senatu: si vero inaniter caderent insidiæ, populus eum qui insidiator visus fuisset comprehenderet, ac morti traderet haberetque imperatorem illum cui insidiæ structæ essent: quod si non ita ageret populus, idsi quoque essent excommunicati atque anathematizati.

VI. His ipse iuramentis alligavit se omnemque plebem. Nec multo elapso tempore, jam ad coronæ impositionem compulsi me. Qua ratione enumerare possim multiplicem quam sustinui tyrannidem? infinitas illas violentias, noctu, per diem, a pontificibus, optimatibus, sacerdotibus, monachis, hagiortis, solitariis, et ut semel dicam, ab omnibus fere in dignitate, sacerdotio, vita privata constitutis? Sed nec mulieres hujusmodi violentiæ expertes remanserunt. Testimonium mihi dabunt omnes veritati innutriti, quanta ad Syrrhea, Lupadium, Prusam passus fuerim. Ubi autem non invenerunt me suæ voluntati obtemperantem; quadraginta pontifices, et amplius, sua mihi scripta tradiderunt, in propria capita habere se professi sacramentorum violationem, et coronarem Palæologum primum: quod erat nefas. Hoc enim fuit sacramentum atque sacramentorum maxime horrendum ac formidabile, ut haberet Calo-

⁴ Isa. 1, 2.

(5) Ἀγιοριτῶν vel Ἀγιοριτῶν. Hagiortæ, monachi incolentes ἅγιον vel ἱερὸν ὄρος, montem sanctum et sacrum, montem Athos: ἅγιον ὄρος τοῦ Ἄθω. Victor papa tertius, lib. II *Dialogorum* non procul ab initio: *Postmodum vero in Græcia in monte qui Hagionoros dicitur, aliquanto tempore mansit.* Hinc τῶμος Ἀγιοριτικὸς, in fine syuodi Palamitarum, Auctario III Combesisiano.

(6) Σύντροφοι. Dictionem Latinam fecit Tertullianus, *Adversus Valentinianos*. cap 8: *Interim in tricenario secunditas tota deficit: castrata est vis et potestas et libido genitalis Æonum. Quasi non et numerorum tanta adhuc coagula superessent, et nulla alia de pædagogio nomina. Quare enim non et quinquaginta et centum procreantur? quare et sterceiæ et syntrophî nominantur?* Quem locum frustra sollicitant viri docti, in voce *sterceiæ*, quæ per deridiculum facta est, ad designandos puerulos stercore inquinare se solitos, apteque cum syntrophis seu coalumnis conjungitur. Rigaltii vero *stercolæ* nutrices, quid ad Æonum prolem augendam faciunt? Quod si quid mutandum esset, libenter eos

τοῦσιν, ἢ μᾶλλον ἐθελοκακοῦντες τὴν ἀλήθειαν μαρτυροῦσι, μαρτύρομαι, κατὰ τὸν ἅγιον Ἡσαϊ οὐρανὸν τε καὶ γῆν, πῶς ἀντίστην, πῶς ἠγωνίμην, πῶς οὗτος καὶ πάλιν τὴν τῶν ὀρκῶν βεβασιὴν πρὸς μὲ καὶ πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς ἐποίησεν. ἰτω γὰρ ὤμοσεν· « Εἰ βουλευθῶ τι κακωτικὸν ἐσασθαι, εἴτε δι' ἐμοῦ δι' ἑτέρου, εἰς τὸν αὐθῆμου καὶ κληρονόμου καὶ διαδόχου τῆς βασιλείας, εἰμὶ ἀγωρισμένος ἀπὸ τῆς ζωαρχικῆς καὶ ὁμοου Τριάδος, παραδεδωμένος τῷ διαβόλῳ. » Σὺν τῷ τῷ ὀρκῷ καὶ ἕτερος γέγονεν ὀρκος πρὸς ἅπαν τὸν λαόν, ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς, μεγιστᾶνας, στρατευμένους καὶ ἰδιώτας· ὄντικα ἀπὸ τῶν δύο βασιλείῃ οἱ λαὸς ἐκκλίναντα εἰς ἐπιβουλὴν τοῦ ἑτέρου, μὲν φονεύσει τὸν ἐπιβουλευθέντα ὁ ἐπίβουλος, σωρεύονται ἅπαντες, καὶ φονεύσει καὶ τοῦτι ἀναγορεύσει δὲ ἐκ τῆς συγκλήτου βασιλεία ὅν θέλουσιν· εἰ δὲ ματαία φανῆ ἢ ἐπιβουλὴ, ἵνα καὶ ὁ λαὸς τὸν φανέντα ἐπίβουλον, καὶ φονεὴν τοῦ καὶ ἔχη καὶ τὸν ἐπιβουλεύθέντα βασιλεία· εἰ δὲ ποιήσῃ οὕτως ὁ λαὸς, ἵνα ὡσι καὶ αὐτοὶ ἀφωρμνοὶ καὶ ἀναθεματισμένοι.

ζ'. Τούτοις τοῖς ὀρκοῖς συνδεσμησας αὐτὸς ἑαυτὸν καὶ πάντα τὸν λαόν. Καὶ καιρὸς οὐ πολὺς παρελθὼ καὶ πρὸς τὴν στέψην ἤδη κατέπειγέ με. Πῶς ἂν ἀριθμηθῶμαι τὰς τυραννίδας ἃς ὑπέστην; πῶς ὑπεραπίρους βίας ἐκείνας, τὰς ἐν νυκτί, τὰς ἡμέρᾳ; πῶς τὰς τῶν ἀρχιερέων, τὰς τῶν μεγιστῶν, τὰς τῶν ἱερέων, τὰς τῶν μοναχῶν, τὰς Ἀγιοριτῶν (5), τὰς τῶν ἡσυχαστῶν, καὶ ἅπαντῶν εἰπεῖν, σχεδὸν πάντων τῶν ἐν τέλει καὶ ἐν ἱερωσύνῃ καὶ ἰδιωτείᾳ; Ἄλλ' οὐδὲ γυναῖκες ἄρροι τῆς τοιαύτης βίας ἐναπαλεῖθησαν. Μαρτυροῦσι μοι οἱ τῆς ἀληθείας πάντες σύντροφοὶ ὅσα κατὰ τὰ Σύρρεια (7) καὶ τὸ Λουπάδιον (8) τὴν Προῦσαν ὑπέστην. Ὡς δὲ οὐχ εὐρισκόν με τοῦτων θελήμασι πειθόμενον, τίσσασάκοντα ἄρροι καὶ πρὸς, τὰς ἑαυτῶν μοι γραφὰς ἐνεχείρισεν ἔχειν φάσκοντες εἰς τὰς ἑαυτῶν κεφαλὰς τὴν πῶν ὀρκῶν παρατροπήν, καὶ στέψαι τὸν Πελαγονίῃ πρῶτον· ὅπερ ἦν ἀπώμοτον (9). Οὗτος γὰρ ἦν ὁ ὀρ

sequerer codices qui habent, *sterceæ*, a *stercus*. est stercoreus, stercoratus. Atque in eam sententiam nunc pedibus discendo.

(7) Τὰ Σύρρεια. Id est, si interpreteris, *Confluentia*: quo ex aquarum confluxu multa loca Latinum nomen gerunt.

(8) Τὸ Λουπάδιον Forte τὸ Λουπάδιον, pro Λουπάδιον. Urbs nota, quæ Λουπάδιον, Lopadium, Lupadium, Luparium, Lupardum, Lupar, Lupac, Uluhat dicta reperitur.

(9) Ἀπώμοτον. Quid sit ἀπώμοτος, quid ἀπώμοτος et ἐνώμοτος, etiam tirones sciunt. Sed pro forte extricabunt se ex istis Philonis libro *Dei nūs*, p. 1149: Οὕτως ἢ δυστυχῆς (ψυχῆ) ἐξηνεμῶς καὶ ἐνώμοτον γενέσθαι περὶ τοῦ βεβαίως καὶ γίως ταῦθ' ἐστάναι ἀφευδῶς ὑπέλαβεν. Equidem sic existimo, a viro incomparabili scriptum fuisse ἐνώμοτον, et ἄχυσδῶς, ad hunc sensum; Sic *ilix anima e ventilata est, ut etiam iurejurandi strinxerit se, quod firmiter et solide illa consistat quæ falso existimavit.*

κος και ὄρκων ὁ φρικωδέστατος και φοβερώτατος· ἔχειν τὸν Καλοϊωάννην τὸν βασιλέα εἰς πάντα τὰ πρωτεία, και εἰς τὴν στέφην, και εἰς τὴν εὐφήμην (10), και εἰς τὴν προπομπὴν, και εἰς πᾶσαν ἄλλην τιμὴν· τὸν δὲ Παλαιολόγον τὰ δευτερεία· και ἔχειν αὐτοὺς τοὺς ἀρχιερεῖς ἐνοχεῖν και συντηρεῖν και φυλάσσειν τὸν κληρονόμον τῆς βασιλείας, και μετὰ θάνατον τοῦ Παλαιολόγου ἐγχειρίζειν τούτω και τὴν αὐτοῦ βασιλείαν.

Ζ'. Ὡς δὲ τῆς βασιλείας ἐπέβη, και πλείονας ἀνομαίας τῶν προτέρων εἶδον τούτων ἐργαζόμενον, και εἶτι ἐργάσασθαι ἐκ τῶν φαινόμενων πραγμάτων ὑποπεύετο, ἀγανακτήσας ὑπεχώρησα. Καὶ τὸν ἀπὸ Ἐφέσου ἐκείνον εἰς τὸν πατριαρχικὸν ἀνῆξε θρόνον· Ὡς δὲ ἡ τοῦ θανάτου δρεπάνη τούτου ἐξεθέρισα, και πρὸς τὸ ἐκείθιν κριτήριον παρέπεμψεν ἀπολογησόμενον περὶ τῶν πρακτίων, πάλιν ἐμὲ ἀνεκαλέσατο. Ὡς δὲ τοῦ οἰκείου ἐπέβην θρόνου, ποῖα γραφικῆ ἐξήγησις παραστήσει τὰς ἐξ αὐτοῦ μοι συμπεσούσας βίας; Θέλων γὰρ ἵνα τὸν Καλοϊωάννην βασιλέα ἰδιωτίσῃ, και μῆτε εὐφήμην ἔχειν, μῆτε μνημόσυνον, μῆτε βασιλείας τι σημεῖον, τοὺς κακοὺς ποιμένας και τοὺς τῆς Ἐκκλησίας ἐχθροὺς μᾶλλον ἢ προστάτας συνεργοὺς εἰς τούτω ἐχρήσατο· ἤλιπε δὲ καμὲ ἐντὸς τῶν οἰκείων αὐτοῦ ἀρκύων ἀξαι, διὰ τὸ προσταλαιπωρησαί με τῇ ἐξορίᾳ. Ὡς δὲ ἡ τοῦ Θεοῦ εὐσπλαγχνία τὸν αὐτοῦ παγίδων ἐρρύσατό με, και οὐδὲ κἄν τὸν τόμον ὄν κακοὶ και πικροὶ ποιμένες ἐποίησαν ἀκοῦσαι ἠθέλησα, πόσας κακώσους ἐμὲ ἐκάκωσε, και πόσας με θλέψεις ἔθλιψεν, οἶδε ταῦτα ὁ πανθερκίστατος ὀφθαλμός. Ποτὲ μὲν ἐλογέ μοι, Οὐκ ἀπέλθης εἰς τὴν Νίκαιαν, ἐπὶ Κωνσταντινουπόλεως ἐχειροτονήθης· ποτὲ δὲ ἄλλα τῆς αὐτοῦ διπλόης ἀξια.

Η'. Ὡς δὲ ἡ Κωνσταντινούπολις ἐκρατήθη, και πρὸς αὐτὴν ἀπερχόμεθα, πῶς ὑμῖν παραστήσω τὰς κατὰ τὸ Σκουτάριον (11) ἐξ αὐτοῦ ἐπελθούσας μοι θλέψεις; πῶς τὰς βίας; βιάζων με ὀνομάσαι πατριαρχὴν τὸν ἀπὸ Ἐφέσου ἐκείνον, και τοὺς παρ' αὐτοῦ χειροτονήντας ἀρχιερεῖς και ἱερεῖς και διακόνους διέξασθαι· εἰ δὲ μὴ γε, κωλυτῆ μοι ἦν ἡ Κωνσταντινουπόλεως εἰσοδος. Ὡς δὲ πειθύνιον οὐχ εἴωρα με· οὐδεὶς γὰρ τῶν παρ' ἐκείνου χειροτονηθέντων συνελκτοῦρησέ μοι, ἀλλ' ἀποτροπαίους και βδελυκτοὺς, ὡς και θέμις, τούτους εἶχον· ἀγανακτήσας παρεχώρησέ μοι τὴν εἰσοδον. Πάλιν δὲ σκαιωρία και πάλιν ἀπειροὶ κακώσους κατ' ἐμοῦ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει παρ' αὐτοῦ ἐγένοντο.

Θ'. Ἰς γὰρ τὸν αὐτοῦ αὐθόνητην βασιλέα ἠθέλησε φανεῦσαι, ὡς μὴ τι κώλυμα φανείη ἐξ ἐμοῦ, αἰ σκαιωρία κατ' ἐμοῦ σύνεπλάκησεν. Ὡς δὲ μάταια

(10) Εὐφήμην. Est εὐφήμη, εὐφημισμός, εὐφημία τῶν ὀνομάτων, εὐφημία, et φήμη, Latine *laudatio*, et *laudes*, fausta acclamatio imperatoribus fieri solita. Unde εὐφημεῖν, ἐπευφημεῖν, ἐπευφημίζειν, *laudare*, *laudibus diffamare*, bene ac feliciter precari, faustis acclamationibus prosequi, acclamare in laudes imperatoris, *familare*. Item εὐφημίσθαι, εὐφημηθῆναι, acclamationibus salutari. Dicitur etiam τὸ πολυχρόνιον, τὰ πολυχρόνια, ἢ πολυχρόνη-

A Joannes in omnibus primatum, in coronatione, laudatione, processu, et in omni alio honore, Palæologus vero secundum locum; utque ipsi pontifices foverent, tuerentur, conservarent, custodirent hæredem imperii, nec non post mortem Palæologi traderent ei ipsum quoque illius imperium.

B VII. Postquam autem assumpsit imperium, animadvertitque illum plura inique quam antea operari, et verisimile ex rebus ipsis fieri adhuc operaturum, præ indignatione recessi. Tunc Ephesinum illum ad patriarchalem evexit thronum. Quem cum mortis falx demessuisset, atque ad tribunal alterius vitæ transmisisset, rationem de operibus reddidit, iterum revocavit me. Ubi vero proprium thronum conscendi, quænam scripta narratio exhibebit in quas per eum incurrerim difficultates? Volens enim imperatorem Calo-Joannem ad privatum statum redigere, et privare laudatione, monumento, omnique imperii nota; malis pastoribus et Ecclesiæ hostibus magis quam præsulibus et patronis in hoc adjutoribus usus est: sperabat autem etiam me intra suos casses inducere, quod in exsilio multas ærumnas pertulisset. Cum vero Dei misericordia me a laqueis ejus liberavit, et neque vel tomum quem pravi sævique pastores confecerant audire volui, quot malis me vexaverit, quantis calamitatibus affligerit, novit qui omnia contuetur oculus. Aliquando quidem aiebat mihi: Non abeas Nicæam qui Constantinopoleos ordinatus es; aliquando vero alia, digna ipsius versutia.

C VII. Cæterum recuperata Constantinopoli, nobisque eo profectus, quomodo vobis representabo angustias quæ mihi ex eo ad Scutarium supervenerunt? quomodo vim? Urgebat ut Ephesinum illum nominarem patriarcham, atque susciperem ordinatos ab eo pontifices, sacerdotes, diaconos; sin minus, prohibendus mihi erat ingressus Constantinopolis. Videns autem me nequaquam morigerum; nullus enim eorum qui ab illo ordinati fuerant, mihi comministravit, sed pro aversandis abominandisque, prout par erat, illos babui; indignatus concessit mihi ingressum, At Constantinopoli iterum doli, iterum innumeræ vexationes adversus me per eum processerunt.

D IX. Quando enim dominum suum ac imperatorem voluit interficere, ne quod impedimentum ex me oriretur, fraudes adversus me concinnatæ

σε, πολυχρονᾶσθαι, et πολυχρονεῖσθαι, πολυχρονεῖν, βοᾶν τὸ πολυχρόνιον. Quia *Multos annos, Ad multos annos*, εἰς πολλὰ ἔτη, πολλὰ τῆ ἔτη, inter laudes et acclamationes cæteras vociferari præcipue mos erat. Atque hæc pervulgata.

(11) Τὸ Σκουτάριον. Scutarium. Vide præ cæsteris infinitæ lectionis et doctrinæ virum Carolum Fresnium Ad Villharduinum p. 286. Dorotheus Monembasiensis in Synopsi historica, Σκούταρι.

sunt. Sed tunc omnia in vanum reciderunt. Postea oculos domini ac imperatoris sui cum effodisset, resque mihi nota facta esset, excommunicationi eum subjeci. Optaveram autem ut pœnitentiam ageret, multumque onus tributorum, vectigalium e commercio, aliarum iniquitatum, propter huiusmodi peccatum minueret, sicque venia donaretur. Verum quia pœnitentiam non ostendit, nec aliquam malorum minutionem, quinimo additamentum, ei non ignovi; sed post triduum coram patriarchis, metropolitibus, senatu et omni clero, illum ex ecclesia eieci, tanquam indignum qui in eam ingrederetur. Ex eo tempore commenta adversus me, quæ commentus est sine accusatoribus, sine testibus, ex nudo duntaxat sermone. Hoc est, decrevi communionem impertiri sultani pueros. Ecclesia me expulit: idque cum sacratissimus Pisisidias metropolita scripto confessus fuisset, quod ipse illos baptizasset et communionem donasset; ego vero per scriptum professus essem, me nullatenus id scire.

X. Porro post exsilium, mille mihirursus intulit calumnias et ærumnas. Interdum quidem, quasi insidiatores excitassem qui eum occiderent. Quocirca mœcha synodus excommunicationis censuram in me emisit; ac ego ipsum me segregationi subdidi, si de quoquam ejusmodi essem conscius; sin minus, calumniæ auctores insidiarumque, iisque credulos excommunicavi et anathematizavi. Alio vero tempore Barangos Narmaram, locum exsillii mei, misit, custodituros me; tum innumera-
Cabilia mihi incommoda conciliavit. Omitto quæ ad Tricocciam pertinent, quem ad modum mihi eorum insultus imposuerit. Nam si quæcunque in me peregit, et adversus Ecclesiam Dei molitus est, referre contendo, enarrantem deficit tempus. De multis vero pauca repræsentavi, propter sermonis satietatem et nimietatem. quæ nimirum inimica est auribus. Dicebam tamen, Ab hoc tempore satius amentia et tyrannide erga me servosque Dei, desinet, agat pœnitentiam, ut venia donari possit.

XI. Sed quoniam Ecclesiam Dei vertit in speluncam latronum, et lupanar; item quem prius excommunicaveram, in sede mea collocavit, necnon ad illam impietatem omnimodamque perfidiam qua Latini tenentur conatus est adducere Ecclesiam Dei, quæ immenso sanguine ante et post Christum ac per Christum magnam hostiam fuso collecta fuit: demum ingentem persecutionem contra eamdem Ecclesiam excitavit, post tot annos a persecutionibus: eapropter excommunicationem pro-
D tendo, cui ipse subiecit se propria voluntate, pro-

(12) Βαράγγους. Erant Barangi seu Varangi et Varingi, imperatorum Græcorum stipatores et satellites. De iis post Meursium, Fabrotum aliosque, docte ac dilligenter, ut omnia, idem Fresnius noster, historiæ Byzantinæ illustrator præcipuus.

(13) Τὰ τῆς Τρικοκκίας. Expono de Tricoccia arce circa Nicæam, et Tricocciotis, Nicænosque

A πάντα τῷ τότε ἀπεράνθησαν, καὶ μετὰ ταῦτα τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ αὐθέντου καὶ βασιλέως αὐτοῦ ἐξώρμηξε, καὶ γνωστὸν μοι τοῦτο ἐγένετο, τῷ ἀφορισμῷ αὐτὸν καθυπέβαλον. Ἦθελον δὲ ἵνα μετάνοιαν ἐνδείξῃται, καὶ τὴν πολλὴν βαρύτητα τῶν φόρων καὶ κουμερκίων καὶ ἐτέρων ἀδικιῶν διὰ τὴν τοιαύτην ἀμαρτίαν ἐκκόψῃται, καὶ οὕτω συγχωρηθεῖη. Ὡς δὲ μετάνοιαν οὐκ εἰδείκνυσεν, οὐδέ τινα ἐκκοπὴν τῶν κακῶν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον προσθήκην, οὐ συνεχώρησα αὐτῷ· ἀλλὰ μετὰ τριετίαν ἐνώπιον τῶν πατριαρχῶν καὶ τῶν μητροπολιτῶν καὶ τῆς συγκαλήτου καὶ τοῦ αὐτοῦ κλήρου, ἐκ τῆς ἐκκλησίας τούτων ἐξέβαλον ὡς ἀπάξιον τῆς πρὸς αὐτὴν εἰσόδου. Ἐκτεσε αἱ σκαιωρῖαι κατ' ἐμοῦ, ἃς δὴ καὶ ἐσκαιώρησεν ἄνευ κατηγορῶν καὶ μαρτύρων, ἀπὸ ψιλοῦ μόνου λόγου. Τουτέστιν ὥρῖσα κοινωνῆσαι τοὺς τοῦ σουλτάνου παῖδας τῆς Ἐκκλησίας με ἐξώθησε· καὶ ταῦτα τοῦ πανιμερτάτου μητροπολίτου Πισσιδίας ἐγγράφως ὁμολογήσαντος ὡς ἐκεῖνος καὶ ἐδάπτισε τούτους καὶ ἐκώνησε· καμῶ τε ἐγγράφως ὁμολογήσαντος μὴ εἶη με τὸ σύνολον τοῦτο.

I. Μετὰ δὲ τὴν ἐξορίαν μυρίας καὶ πάλιν σκαιωρῖας καὶ θλίψεις μοι ἐπήνεγκε· ποτὲ μὲν, ὡς ἐπιβούλους διεγείραντι τοῦ αὐτὸν φονεῦσαι· ὅθεν καὶ ἡ μοιχοσύνοδος ἀφορισμὸν μοι ἐξάπιστελε· κατὰ τὸν ὑπέβαλον ἐμαυτὸν εἰς ἀφορισμὸν εἰ τοιοῦτόν τι συνοῖδα· εἰ δὲ μὴ, τοὺς σκαιωρήσαντας καὶ ἐπιβουλυσαμένους καὶ πιστεῦσαντας καὶ ἀφώρῖσα καὶ ἀνεθεμάτισα· ἄλλοτε δὲ Βαράγγους (12) εἰς τὸν Ναρμαρῶν ὃν ἐξωρίσθη, ἀπίστευτε φυλάττοντάς με, καὶ μυρίας θλίψεις μοι προὔξῃθησαν. Ἐὼ γὰρ τὰ τῆς Τρικοκκίας (13), πῶς εἰς ἐμὲ καὶ τὴν ἐκείνων ἐπεβάστασιν ἐπιτέθεικεν. Εἰ γὰρ πάντα ὅσα μοι πείνηκε, καὶ ὅσα κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἐμαρτήσατο, ἀγωνίσωμαι ἀρηγήσασθαι, ἐπιλείψῃ με διεγούμενον ὁ χρόνος. Ἐκ τῶν πολλῶν δὲ ὄλεγα παρεδῆλωσα διὰ τὸν τοῦ λόγου κόρον· ἐπειδὴ κόρος λόγου πολέμιος ἰσχοαῖς. Ἐλεγον δὲ, ἀπὸ γε τοῦ καὶ κορεσθεὶς τῆς ἀπονοίας καὶ τυραννίδος τῆς πρὸς ἐμὲ καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ δούλων, καὶ παύσεται καὶ μενοήσῃ, καὶ συγγνώμης ἀξιώθη.

IA. Ἐπεὶ δὲ τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν σπύλαιον ἀπειργάσατο ληστῶν, καὶ πορνείον· καὶ ὃν εἶχε προαφωρισμένον, εἰς τὸν θρόνον μου ἐκάθισε· καὶ εἰς ταύτην τὴν ἀσέβειαν καὶ παντελῆ ἀπίστιον τῶν Λατίνων ἠγωνίατο τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ἀξίαι, τὴν συνειλεγμένην μυρίοις οἰμασι τοῖς πρὸς τὸν Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστὸν καὶ αὐτοῦ τοῦ μεγάλου θύματος· καὶ μέγαν διωγμὸν κατ' αὐτῆς κενήσας, πανθέντων τῶν δεινῶν πρὸ χρόνων πολλῶν· καὶ ἐπιτείνω τὸν ἀφορισμὸν, ὃν αὐτὸς ἐμαυτῷ ὑπέβαλε· δὲ οἰκείαν ἐρεξίει, δὲ οἰκείαν ἀπόλαυσιν, δὲ οἰκείαν

montes incolentibus. li post excommunicationem Joannis Lascaris, adversus Michaellem Palæologum arma ceperunt, ut refertur a Georgio Pachymere, lib. iii, cap. 13, ubi Τρικοκκίωτας nominat. Τρικοκκίας autem arcis mentionem facit lib. xiii, cap. 33; quæ duo loca inter se collata Tricocciotarum nomen illustrent, hominibus insigniter litteratis obscurum

δόξαν καὶ τὸ ἀνάθημα · καὶ παραδίδωμι τοῦτον τῷ Α σατανᾷ, καθὼς καὶ τὸ πρότερον αὐτὸς ἑαυτῷ διὰ τῶν ἐπιτοκίων παραδίδωκε, καὶ νῦν διὰ τοῦ τῆς Ἐκκλησίας διωγμοῦ · καὶ τοὺς μὲν ἄρχιερεῖς τοὺς συγκατατεθέντας καὶ ὑπογράψαντας εἰς τὴν ἀσέβειαν, καὶ τοὺς ἄρχοντας, τοὺς συνεργήσαντας, καὶ τοὺς ἱερεῖς, καὶ τοὺς εὐμοιροῦντας γνώσεως καὶ συγκατατεθέντας. Τὸν δὲ ἀγοραῖον λαὸν καὶ ἄμοιρον γνώσεως, καὶ μὴ εἰδὸτα δεξιὸν ἢ ἀριστερόν, ὡς μαθητῆς τοῦ Κυρίου μου τοῦ πράου, λέγω αὐτῷ · « Κύριε, μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην. »

IB'. Ἀφίημι καὶ τοῖς ἀδελφοῖς μου τοῖς συνεξορισθεῖσι μοι καὶ συμπαραινέσασιν μετ' ἐμοῦ εἰς τὰς θλίψεις μου, εἴ τι ἄρα κίχηται. Καὶ ὁ μελλῶν ὀχλησάσθαι τινα τούτων, ὅστις ἄρα καὶ εἴη, ἵνα ἐνὶ ὑπὸ ἀνάθηματι, καὶ μετὰ τοῦ Ἰουδα ἢ μερὶς αὐτοῦ. Ἄλλὰ καὶ ὁ βουληθεὶς μεταγράψαι μου τὴν τελευταίαν βούλησιν, καὶ διὰ λέξεων ἑτέρων τὸν νοῦν τὸν ἐγκείμενον πειραθῆ μεταλλάξαι, ὅστις ἄρα καὶ εἴη, εἴτε ἐκκλησιαστικὸς, εἴτε ἄρχων, εἴτε τῆς ἄλλης μοίρας, ἔστω καὶ οὗτος ὑπὸ τὸ ἀνάθημα.

⁴ Act. vii, 60.

prio placito, propria sententia; protendo anathema, et illum trado Satanæ, sicut antea ipsum se per perjuriam tradidit, nunquam tradit per Ecclesiæ persecutionem. Etiam Satanæ trado homines nequaquam pontifices habendos, qui consenserunt subscripseruntque impietati; pari modo proceres, qui dedere adminiculum; item sacerdotes, cunctosque conscios ac assensores. Quod vero spectat ad vulgarem populum, cognitionis expertem, nescientem quid dextrum sit vel sinistrum: tanquam discipulus mansueti Domini mei, dico huic: « Domine, ne statuas illis hoc peccatum ⁴. »

XII. Quidquid possideo, relinquo fratribus meis qui mecum relegati fuerunt, mecumque permanserunt in calamitatibus meis. Et qui eorum quemquam vexare in animum induxerit, quicumque ille sit, anathemati subjiciatur, sitque pars ejus cum Juda. Sed et si quis supremam meam voluntatem describendo voluerit corrumpere, ac per alia verba insitum sensum commutare tentaverit, is quilibet sit, seu ecclesiasticus, seu magistratus, sive alterius conditionis, sit pariter sub anathemate.

ANNO DOMINI MCCXV-MCCLXXXII.

GEORGIUS ACROPOLITA

NOTITIA,

(Fabric. *Bibliotheca Græca* ed. Harles, t. VII).

Georgius Acropolita (proprium hoc familiæ (a), non patriæ nomen), pater fuit Constantini Acropolitæ (b), qui parentis exemplo magnus logotheta (c) in aula CPolitana, sed Mich. Palæologi gratia ob repudiatam Jo. Becci, patriarchæ, cum Latinis concordiam excidit, scriptis adversus Latinos, aliisque monumentis, quibus sanctorum memoriam (d) celebravit, *novique Metaphrastæ* nomen meruit, clarus (1). Quando autem a Volaterrano et Jo. Cuspiniano Acropolita citatur, pater Georgius intelligitur, quem Labbeus in *Protreptico ad Hist. Byz.*, p. 49, recte monuit, illum ipsum esse *Prætorem Græciæ*, Chronici a Theodoro Lascari exorsi et in recepta a Mich. Palæologo CPoli desinentis auctorem, quem testem subinde citat Jo. Leunclavius in *Pandectis Historiæ Turcicæ*; nam et Acropolitam Ephræmus in Chro-

(a) Vide Allatium *De Georgiis*, p. 355. et Hancium, *De Byz. rerum scriptoribus*, lib. I. cap. 33, (FABR.) Add. G. Cave *Hist. litt. SS. Eccl.*, tom. II, p. 312; C. Oudin in *Comm. de SS. eccl.*, tom. III, p. 465, Hamberger *Z. N.*, IV, p. 835 sqq., et Saxii *Onom.* II, p. 316. (HARL.)

(b) Pachymeres in *Mich. Palæologo* VI, 26. Confer Papebrochium, tom. VII, *Act. SS. Maii*, p. 68.

(c) Constantinum Acropolitam, perinde ut patrem Georgium, codices mss. magnum logothetam vocant, et ex illis Allatius, Lambecius [v. ad not.

d.], Caveus, etc. Sed et Pachymeri, VIII, 8, memoratur flammis traditum *σύγγραμμα* τοῦ παλαιοῦ μεγάλου λογοθέτου τοῦ Ἀκροπολίτου, *Senioris magni logothetæ*, ad distinctionem nempe Junioris magni logothetæ, Constantini Acropolitæ filii, de quo verba Pachymeræ perperam accipit Allatius, *De consensu*, p. 780. Quæ ipse rectius de patre intellexit, lib. *De Georgiis*, p. 358. Pachymeres, tom. I, lib. IV, c. 28, p. 213, de Georgio logotheta: Ὁ εἰς λογοθέτας μέγας καὶ σοφὸς τὰ μάλιστα, πλὴν καθημερημῶν τῶν εἰς συνείδησιν ἔχων.

(d) Allatius *De Simeonum scriptis*, p. 109.

(1) Vide supra col. 809, ubi exstant Constantini Acropolitæ scripta quæ supersunt. EDIT.

nico metrico (a) refert prætoriam dignitatem decoratum fuisse a Theodoro Lascari, imperatore, antequam rebus omnibus ab eo Orientem repetente, præponeretur: Πλὴν διαθείς τὸ κατὰ τὴν Ἑσπέρην ἀναστὰς μετὰ στρατιάς ἐκτρέχει πρὸς τὴν Ἑω, λεπὼν στρατηγούς, etc.

Πρὸς τοῖσδε Γεώργιον Ἀκροπολίτην
Ἄρχοντα πάντων καὶ πρῶτον δεικνύει,
Πρόσθεν τιμήσας τῆ πραιτωρός ἀξία

His Acropolitem præficit Georgium,
Cunctisque summum principem dat quem prius
Prætoris ipse ad dignitatem evexerat.

Cum A. C. 1241 (b), obiret Irens, Theodori Lascaris filia, uxor Joannis Ducæ Vatazæ, imperatoris. Georgius fuisse se ait annorum XXI (c). Natus ergo est a. 1220, ex illustri genere et imperatorem ipsum cognatione (d) attingens. Ex patria urbe CPoli, quam Latini tum obtinebant, missus deinde sexdecim (e) annorum adolescens et litterarum rudimenta edoctus Nicæam, ubi aulam, habebat eo tempore Græcorumque imperium moderabatur jam dictus Ducas, qui Georgium rhetoricis, logicis et mathematicis disciplinis ab anno ætatis XVII (f) per septennium Theodoro Exapterygo et Nicephoro Blemmidae imbuendum dedit. Inde in aulam iterum ascriptum, et eodem Duca charum habitum nec minus ab illo filioque Theodoro, (cujus tamen gravem indignationem (g) aliquando incurrit, non diu post reconciliatus), variis auctum honoribus, legationibus cum laude functum et ad magni logothetæ dignitatem evectum constat, quæ copiosius ab Allatio Hanckio et Caveo exposita legi possunt. Nec tamen omnittendum, quod A. C. 1274 a Michæle Palæologo missus ad concilium Lugdunense (h) imperatoris nomine schisma ejuravit, et in Latinorum dogmatibus nihil reprehendendum videri est confessus, multis Græcis et filio ipso Georgii, Constantino Acropolita, ægerrime hoc ferentibus. Denique, anno 1282, eodem quo non diu post XI Dec., vivis exemptus Michael Palæologus est, obiit quoque Georgius, peracta legatione ad Joannem, Bulgarorum principem, anno ætatis sexagesimo secundo, successoremque (k) in magnis thetæ munere nactus est Theodorum Muzalonem.

Exstat sub hujus Georgii nomine, quem Gregorius Cyprius (l) Aristotelem et Platonem ætatis suæ appellare non dubitat, *Historia Byzantina* hoc titulo: Χρονικὸν ὡς ἐν συνόψει τῶν ἐν ἱστορίαις, *Epitome chronica, sive historia compendiarie de rebus proximæ ætatis*, sive narratio succincta de iis quæ (rebus per varios principatus divisis, vide cap. 37) *acciderunt a capta A. C. 1204 a Latinis CPoli, usque ad eandem a. 1260 a Michael Palæologo iterum recuperatam et Latino nomini ereptam*. Hanc Galatæ sive Peræ in bibliotheca Georgii Cantacuzeni repertam descripsit Theodosius Zygomala, Nauplius (m), cujus apographum Georgius Dousa, CPoli secum in Belgium attulit, eoque defuncto frater Theodorus Dousa (n) vulgavit cum versione sua Latina notisque, Lugd. Bat. ex officina Godfridi Bason, 1614, 8; recusam minus etiam emendate et sine notis Aureliæ et caloniæ Allobrogum, sive Geneva 1615, fol., cum., Nicephoro Gregoria in Laonico Chalcocondyla (o). Quamvis vero in locis obscuris Meursium se et Scriverium subinde consuluisse Douca profiteatur (p), tamen non ita feliciter in

(a) Verba ejus edidit Allatius *De Psellis* § 79. — (Vide tom. CXLII, col. 336 A). Adde Acropolitam ipsum infra c. 66 sqq. et 70 *Historiæ*.

(b) Cangius *Famil. Byz.*, pag. 223.

(c) Acropolita, cap. 39 *Historiæ*.

(d) Id. c. 97 et 32, ubi γένος ejus περιφανές.

(e) Idem cap. 29, ubi omnino legendum non ἐνδεκάτης, ut vult Allatius sed ἑκαδικαίτης, ut recte conjicit Hanckius, pag. 542; cujus sententiam firmat, quod se jam ἑκκαδίου παιδείας ἀπληγμένον, et mox, postquam ad Joannem Ducam venit et ab eo erudiendus magistris traditus est, septemdecim annos natum Acropolita scribit.

(f) Acropolita, cap. 32.

(g) Id., cap. 63.

(h) Vide Acta concilii Lugd. sub Gregorio X, tomo III edit. Colon. 1618, part. II, p. 714 (tom. XI edit. Labbei. p. 937); Hanckium, p. 560 seq.; Odoricum Raynaldum ad a. C. 1274, n. 18; Bzovium, n. 2, ubi male Gregorius Acropolita vocatur pro Georgio.

(i) Pachymeres in *Mich. Palæolog.* lib. VI, cap. 34 seq.; Possinus ad Pachymerem, tom. II, pag. 516.

(k) Id. in Andronico Palæologo, libro et capite primo. (add. Lambec. Comm. de bibl. Cæs. VIII, p. 1078. HARL.)

(l) Gregorius Cyprius, patriarcha CPol., in Georgii logothetæ encomio: Λόγων δὲ σπέρματα καὶ σπινθήρας, ὡς εἰπεῖν, μαθημάτων ἦν ὄρεον σωζόμενα οὐδαμοῦ ὅτι μὴ παρὰ τῷ Λογοθέτῃ, οὐ μὲγα δ' εἰπεῖν καὶ καθ' ἡμᾶς Ἀριστοτέλει εἶτε καὶ Πλά-

τωνι, ἢ ὅπως ποτὶ τοῖσδε παραπλησίως τὸν ἀπὸ βούλοισι τις καλεῖν, ἢ ἵνα διέλω σαφέστερον, ἢ Ἀριστοτέλη νομίζων χρεῶν οὐδὲν ἰκεῖνου ἀπλοπόμενον, ὅταν τι θῆη τῆς λογικῆς ἐπιστήμης ἢ τῆς τῶν φυσικῶν ἀποφάνασθαι, Πλάτωνα δὲ θεολογῶντα καὶ κατὰ Μοῦσαν φθηγγόμενον Ἀττικῆν.

(m) Qui multa misit scripsitque ad Martinum Casium. V. hujus *Turco-Græcium*, lib. III, IV et V. HARL.

(n) Theodorus Beza dicitur esse editurum in bibl. Leid., pag. 219. HARL.

(o) In bibl. Uffenbachiana quondam fuit codex, præmissis Petri Scriverii carmine in commendationem operis Dousici, et Acropolitæ elogio, ex Gregorio Cyprio sumplo, apographum Georgii Dousæ, ex quo natam esse edit. Theodori Dousæ, L. B. 1614, 8, contendit docetque I. H. Maius, in Bibl. Uffenbach. mss., pag. 566. — Mediolani in Bibl. Ambros. est Georgii Acrop. *Historia de rebus CPolitano*, sed num sit compendiarie, an uberius, non animadvertit Montfauc., in *B. biblioth. mss.*, p. 497. A. — Venetiis, in B. Marc. col. 403 ejusdem historia, fine mutila, nec in cat. odd. Gr., p. 196, discrimen quoddam significatur. (HARL.)

(p) In præfatione, quam, quia brevis est, hic subjicimus: « Quod de Africa olim, malle hodie de Græcia diceretur, ut ea scilicet nobis aliquid novi subinde suppeditaret pareretque. Quod quidem te juxta mecum optare, qui tuus est ergo literas amator, lector candidus, certo certius. Ecce igitur tibi sub hoc omine votoque historicum medietatis Græcum, nunquam ante hac editum

editione versatus est, ut non gratulendum Acropolitæ sit, quod Leo Allatius codicem Vaticanum (a) ejusdem opusculi ms. Græcum sub titulo *Ποίημα χρονικόν ἡμετέλης* nactus, illud emendavit et divisum in capita, novaque versione donatum in lucem iterum edidit Paris. 1651, fol., Dousæ notis ad calcem sub-junctis (b). Observaverat autem jampridem Allatius in *De Psellis* (c), hoc non esse ipsam Acropo-litæ historiam, sed tantum compendium ejus, nec ab auctore ipso (d), sed ab alio quodam, resectis, quæ illi parum necessaria visa fuere, concinnatum. Ipsum porro Acropolitæ opus ejusdem plane argu-menti, sed pulchrius diffusiusque, inter codices mss. Chii (e) invenit ac descriptum Romam advexit, ejusque ope non modo Breviarii mutila hiulcaque et male ab excerptoribus tractata correxit ad men-tem auctoris, sed etiam historiam integram, Latina sua versione et notis historicis illustratam Græce et Latine typis regiis edidit, compendioque in Parisiensi, quam dixi, editione præmisit (1). Titulus est: Ἡ παρούσα χρονική συγγραφή τοῦ μεγάλου Λογοθέτου τοῦ Ἀκροπολίτου ἐστίν, ὃς ἐκτίσει καὶ τὸ μα-ναστήριον τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἀναστάσεως. Ἡερίχει δὲ τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπό-λεως ἄχρι τῆς βασιλείας Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου. Acropolitam libenter sequuntur recentiores scriptores, etiam Nicephorus Gregoras, ut in notis, p. 227 et 239, idem observat, qui tamen p. 249 non diffidetur, pleraque exactius a Gregora tradi. Acropolitæ historia (an compendium ejus, non dixerim) ms. in bibl. Ambrosiana Mediolanensi, et in bibl. regis Christianissimi, num. 734. (FABR.)

In diatriba *De Geogiis*, quæ Georgio Acropolitæ subjuncta est, hæc præterea ejus scripta ab Allatio commemorantur, p. 557. *Forma de Fide. De virtute et anima*, anno mundi 6671 (Christi 1263) ms. in bibl. Antonii Augustini, eod. 174.

Ἑρμηνεία τῶν θεολογικῶν ῥητῶν, *In theologia Nazianzeni sententias*, τοῦ τε ἰστοῖ γὰρ τὸ ἐν στασιάξῳ, πρὸς ἑαυτὸ, πολλὰ γίνεσθαι, *potest unum, si a seipso discedat, multa fieri*, καὶ τοῦ, μονὰς ἀπ' ἀρχῆς εἰς δυάδα κινήσεια μέχρι τριάδος ἐστί. *Unitas a principio in binarium mola, in ternario consedit*. Incipit: Πολλοὶ μὴν καὶ ἄλλοι τῶν φίλων, ὡ θειστάτη καὶ σιδασιμωτάτη κεφαλῇ, εἰς λόγους ἐλθεῖν ἐμὰς κατηνάγκασαν. Ms. in bibl. Palatina.

ex mea bibliotheca postliminio eductum. Reper- tum olim in Galata (Pera vulgo) redemptumque a Georgio Cantacuzeno ex cujus libro apographum transcriptum fuit manu Theodosii Zygomalæ Nau- plii ex petitione domini Georgii fratris mei P. M., qui auctorem illum inter alios Cpolii superioribus annis attulit. Hic cum a me exercitii gratia pro meis viribus Latine translatus esset, vix tamen videbatur idoneus qui per virorum ora oculosque volitaret. Versio rudis erat et nondum recognita; exemplar (quo unico usi sumus) ita corruptum, tot lacunis et maculis oppletum, tam denique ab omni parte culpa amanuensis (qui et ipse cor- rupto exemplari usus erat) vitiosum, ut nihil minus quam historia aliqua inde elici posse videretur. Non mentior, lector: ad singula propemodum verba subsistendum mihi fuit et divinandum. Quid quæris amplius? fregi glaciem, quoad potui, aucto- rem lacerum mutilumque seposui, ut meliori tem- pori reservaretur. Sed cum J. Meursius et P. Scriverius, geminum et incomparabile sæculi no- stri eruditorum jubar, operam suam in hoc aucto- re liberaliter offerentes, non esse procrastinandum dictarent, accidit nescio quo modo ut hic liber una cum versione mea et notis nonnullis, e manibus mihi præreptus, quasi abortivus partus ante tempus nasceretur, ita tamen ut iidem illi quos dixi auctori huic corrigendo non parum lucis deberint, difficultates plurimas et inextricabiles errores explicuerint. Tu interim, amice lector, tan- tis difficultatibus consideratis hunc laborem meum studiumque promovendæ rei historicæ ex æquitate metire, et hac ipsa diligentiam meam compensa, æqui bonique consulens primam hanc Georgii Lo- gothetæ editionem: in magnis enim voluisse sat est: recogniturus eundem, si Deo placet, ali- quando, et luculentior, si vita supersit, pro- ducturus. Interim esto contentus hoc Catone, et vale.

(a) An is est cod. Vaticanus, qui memoratur in Montfauc., *B. dibl. mms.* 1, p. 6, B?—Paris, in

B. publ. cod. 3041, n. 5. (sæc. Catal. codd. Paris); Georgii Acrop., *Hist. de iis quæ post urbem cap- tam acciderunt*. — Venetiis, in cod. Naniano 154, n. 14, Georgii μεγάλου λογοθέτου, τοῦ Ἀκροπολίτου, ποίημα χρονικόν ἡμετέλης. Strategopulus, codicis scriptor, in fine addit: Τὸ παρὸν εἰς γαλανα εὔρον παρὰ τὸ εὐγενεστάτω ἀρχοντι κυρίω Ἀντωνίῳ τῷ Κεν- ηακουζηνῷ, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀντίγραφα μετὰ πάσης προ- θυμίας τοῦτο. Τῷ ἀπο τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ἔτει ἀπὸς ἐνομηνι Φεβρουαρίῳ κη'. Teste auctore Catal. codd. Nanian. p. 347. Sed in primis notandus est codex Vindobon. Cæsar., cujus quidem meminit Nessel. in Catal. bibl. Cæsar. ms., n. 68, 2, part. v. pag. 134, sed diligentius intelligentiusque des- cribit eum Kollarius in Supplem. ad Lambecii Comment. p. 643, ubi numeratur codex 104. Id quidem opus in illo codice caret auctoris nomine, et Tengnagel, tribuerat eum *Prætori Græciæ*, quem Leunclavius multis locis laudat in *Pandecte Historiæ Turcicæ*, nec immerito. V. Fabric. initio hujus para- graphi. Est enim Georg. Acropolita, cujus integrum opus historicum continet hic codex, ex quo Allatii editio, vitii laborans et in fine mutilus (desunt enim, vel incuria Allatii, vel potius operarum in- ertia, tria ultima capita, 86, 87, 88), mirifice potest emendari ac locupletari. (HARL.)

(b) Inscripta est editio Γεωργίου — Georgii Acropolitæ magni logothetæ Historia; Jeolis Chronographia compendiaris; et Joannis Canani Narra- tio de bello CP., Leone Allatio interprete, cum ejusdem notis et Theodori Douzæ observationibus. Accessit Diatriba de *Georgiorum* scriptis. — Re- cusa est hæc edit, in corpore *Byzant. scriptor.* Venet. 1729, fol., tom. XII, part. m. (HARL.)

(c) P. 63 editionis a me curatæ ubi in ima pa- gina typographus pro Paris. 1651, fol., per errorem posuit 1615.

(d) Acropolitæ ipsi tamen tribuit Allatus, p. 368, *De Georgiis*.

(e) Allatius, *De Georgiis*, p. 356.

(1) In hæc nova Acropolitæ editione duplicem nolumus et eandem fere, quæ in Parisiensi ingeritur, textus recensionem admittere, sed Allatianum exhibemus, Dousani (D) præcipuis varietatibus adnotatis. EDIT. PATR.

Precationes XIII, quas Michaeli Palæologo, urbem Cpolin intranti, se composuisse narrat, c. 87 *Historiæ et Oratio de recepta Cpoli* cujus argumentum cap. 89 refert, intercederunt. Addantur :

Oratio in templum Dominicæ resurrectionis instauratum, in cod. 3088, publ. Paris. *Logothetæ dom. Georgii Acropolitæ iambici versus LXIII*, qui sunt Præfationis loco in Theodori Lascaris Epistolas Tum Lascaris epistolæ 38, ad magnum philosophum *Dom. Georg. Acropolitam* ante Marcionis legationem ad Joannem Ducam, Florentiæ, in cod. Laurent, Medic. 35, plut. 59 quem copiose recenset Bandin. in cat. codd. Gr. H. p. 555 sq.

Ἐπιτάφιος τῷ ἀοιδίμῳ βασιλεῖ κυρῷ Ἰωάννῃ τῷ Δούκῃ in cod. Naniano 281, n. 109. V. Catal. codd. Gr. Nan., pag. 474.

Ἐπισηροσκόληκος Georgii Logothetæ interpolator de se ipso : *Παραβολαὶ κατὰ Μάρκον*, Leidæ, in bibl. publ. inter codd. Vossian. Vide Catal. illius bibl., p. 402, n. 17.

Gregorii Nazianzeni orationes 16, cum perpetuis scholiis, in catenæ modum contextis, *Georgii Acropolitæ, Maximi confessoris et Basilii minimi, Cæsareæ* episcopi, cod. Naniano, cod. 64. Vid. Catal. codd. Gr. Nan. pag. 114. Add. infra de Gregorio Nazianz. lib. v, cap. 13, vol. VII, p. 540 edit. vet. HARL.

Index episcoporum et aliorum quorundam, in Acropolitæ Historia memoratorum.

(Numeris capita, non paginæ designantur.)

Acropolita de se cap. 27, 29, 32, 39, *Τὸ γένος περιφανές*, genus ejus illustre 32. Imperatori junctus affinitate, 70. Imperatoris, Joannis Vatatzæ, nomine epistolas scripsit et imperatorum sigillum impressit, 44, 49. Judex de Mich. Comneno, 50. In Theodori Junioris, quem in logica disciplina instituat, indignationem incidit, 63. Ei reconciliatur, *ibid.* Prætor Occidentis constitutus, 66, 67, 68. A Michaele perduelli captus, 72, 79 83. Legatus ad Constantium, Bulgarorum principem, 84. Mich. Comneno solemnium precum tredecim formulas componit post captam Cpolin, 87. Orationis de recepta Cpoli argumentum, 89. Duces exercituum nec omnino laudandos judicat, nec vituperandos, sed omnia Dei nutu fieri, 44, 46.

Andronicus Comnenus, Michaelis imp. filius, 89.

Andronicus Muzalo, magnus domesticus, 63.

Andronicus, Sardensis episcopus, 84.

Arsenius, e monacho una hebdomade diaconus, sacerdos et patriarcha, 53. Theodorum juniorem *ibid.*, et Mich. Comnenum coronat, 77. Depositus, 84. Nicephoro extincto iterum restitutus, *ibid.* Sed Cpoli recepta absens, 88.

Aurea Bulla, a Joanne Duca imp. Melenicensibus data, 44. Alia firmandis Thessalonicensium privilegiis, 45.

Balduini imp. interfecti caput Joanni regi, pro poculo, 13. Regia insignia Cpoli capta, 8 Constantinus Cabasilas, Achridis Bulgaricæ archiepiscopus, 80.

Joannes Camaterus, patriarcha Cpol., cap. 6.

Canipanus *δυσούστατος κατὰ τὸν κωμικὸν* (Aristoph.) *εἰ καὶ μὴ κλεπίστατος*, 45.

Chrysopus, equi nomen, 61.

Constantius, Mesopotamita, metropolita Thessalonicensis, 21.

Cosmidii monasterium prope Blachernas, 88.

Crux imperatoria a Bulgaris capta, 11.

Κύριε ἑλέησον, centies repetitum, 88.

Demetrius, Bulgaricæ archiepiscopus, 21. *Αὐτόνομος*, *ibid.* [Alius Demetrius, Theodori filius, despota, cap. 45.]

Per dulleum et ferrum candens purgatio, 50. *Διὰ θανάτου ἔγγελχος* per mortis intentatæ presentem mentem quæstio, *ibid.*

Ἐγκύκλιος παιδείσις, 29. *Μαθημάτων καὶ ὑψηλοτέρων λόγων παιδείσις*, 32.

Festum Transfigurationis Christi, 63.

Georgius Clida, Cyzici metropolita, 88.

Germanus patriarcha, 33, 42.

Gradibus ad Ecclesia prohibitis connubia imperatoribus permittuntur, 50.

Γράμματα ἔρωτικά, 68.

Hyacinthi monasterium 10, 18, 42.

Imperatoris litteræ, rubro consignatæ, 26, 38. Imperator, scuto insidens, proclamatur, 53, 71.

Irene, imperatoris soror, in monastico habitu Eulogia, 86.

Joannes, Hierosolymorum rex, 27. Hunc octoginta annos natum et mole corporis viribusque insignem, vidit et miratus est Acropolita, *ibid.*

Joannicius, episcopus Philadelphiensis, 84.

Joannes Macrotes, quo ad epistolas magni momenti scribendas usus Joannes Vatatzes imp., 48. Judex de Mich. Comneno, 50.

- Josephus Mesopotamita, grammaticus, 49.
 Jurisjurandi formula, *μὰ τοὺς λόγους*, 65.
 Manuel Lascaris, inter monachos Maximi nomen adscivit, 59. Protosebastus, 60.
 Manuel, Thessalonicensis episc., 84.
 Manuel, patriarcha, 18. Maximi successor, 19. Vere vir philosophus, *ibid.* Pietate insignis, lice litteras parum doctus et uxori junctus, 51. Mortuus paulo ante imperatorem Joannem Vataztem, 53
 Methodius, monasterii Hyacinthi abbas, patriarcha per tres menses Cpol., 42.
 Mariæ Hodegetriæ imago, 88.
 Michaelis archangeli templum, 22, 85.
 Michael Auctorianus patriarcha. 19. *Λόγοις τυγχάνων, καὶ πάσης γραφῆς ἔμπειρος τῆς τε ἡμέτερας καὶ τῆς θύραθεν*, 6.
 Michael Comnenus Palæologus purgationem per ferrum candens prudenter declinat, 50. Ejus epistola, 64. Scripto tomo a patriarcha et aliis episcopis ad imperium suscipiendum invitatur, 76. Cpoli recepta patriarcham in tronum restituit, 89.
 Morotheodorus, 7.
 Joan. Muzalo, e mystico monachus, 40.
 Georgius Muzalo, 75.
 Andronicus Muzalo, 63.
 Mitylenensis archiepiscopus, 74.
 Nazaræi, pro monachis, 42.
 Nicephorus Alyates, grammaticus, 49. Præfectus caniciei, 75, 79.
 Nicephorus Blemmides, philosophus excellentissimus, in logicis Acropolitæ præceptor, 32. Præceptor etiam Theodori Junioris imp., patriarchatum CPol. respuit, 53. Ephesi versatus, 87.
 Nicephorus ex metropolita Ephesino patriarcha, 84. Non per annum integrum, *ibid.*
 Nicephorus, Tarchoniata, magnus domesticus, 36, 40.
 Nicolaus, medicus bonus, philosophæ, rudis, 39. Dignitate actuarius, sive medicus imperatoris, *ibid.*
 Palmarum die triumphantis more urbem ingredi solitus imperator, 52.
 Papa, 2, 14, 17.
 Patriarchæ ab imperatoribus libenter asciscuntur, qui desiderii eorum non refragentur, 42. Nec nimis sapiant, 53.
 Pelagius, legatus, sive nuntius pontificis Rom., 17.
 Joan. Petraliphas, magnus chartularius, sive cancellarius, 37, 40.
 Phidias statuarius, 50,
 Phocas, metropolita Philadelphiensis, 50.
 Poeta (Homerus), 55, 63, 69.
 Praxiteles statuarius, 50.
 Proverbia: 'Επί ξυροῦ *in acie novaculæ*, 9, 65. 'Εν στενώ *res in angustiis constitutæ*, 59. 'Επί κύβου, securæ, *ibid.* Στρεβλὸν ξύλον, οὐποτ' ὀρθόν, καὶ ὁ Αἰθίοψ οὐκ οἶδεν λευκαίνεσθαι, 49. Σκηνὴ τοῦ δράματος εἰς τραγωδίαν μεμορφωμένη, 63. Ἐρών ἄκων, 84, φρόνημα καὶ εἶδος τυραννίδος ἄξιον, ὃ φησὶ τις τῶν παλαιῶν, 65. Φυζακινῆς ἐλάφου κραδίην ἔχων, 39. Διὰ μικρόν τι κέρδος τὸ φίλιας ἀπορρίπτων καὶ καταπατῶν κύπελλον, 70. Πᾶσαν μηχανὴν καὶ πάντα κάλων κινεῖν, 81. Τὸν περὶ ψυχῆς τρέχειν, 81.
 Σωσάνδρων monasterium, 88.
 Studii monasterium, 88.
 Theodorus Junior imp., ἀπὸς ταχύς a militibus appellatus, 58. Morti vicinus in pœnitentiæ fidem monachi induit habitum, 74.
 Theodorus Exapterygus, Acropolitæ præceptor, in mathematicis non admodum præstans, in rhetoricis egregius, 32.
 Theodorus Irenicus, cognomine Copas, patriarcha, 19
 Ad Theodorum Contostephanum instructio imp. Joannis Vatazæ, scripto tradita, quomodo aciem ad versus Latinos componere, quando et ubi configere deberet, 48.
 Trinobi episcopus *αὐτονομίας* jus et patriarchæ nomen sibi vindicat, 33.
 Tzyrithon, magnus charitularius, 45.
 Xerus metropolita Naupacti, 49,
 Acropolitæ ab Allatio subjicitur, p. 146 — 186: ΙΩΗΑΟΥ JOELIS *Chronographia compendiaria* (1), res brevissime perstringens et successiones principum ab orbe condito usque ad captam a latinis anno 1204 CPolin, circa quod tempus vixisse auctor ipse videtur, certe non diu post scripsisse (a), post hanc chronographiam sequitur in eodem volumine pag. 187-199 Joannis Canani (b) 'Ιωάννου τοῦ
 (a) Conf. Cave *Hist. litt. SS. eccl.*, tom. II, p. 281. (HARL.)
 (b) Vixit circ. a Chr. 1421. V. Saxii *Onom.* II, p. 407 sq. et qui ad eo laudantur (HARL.)
 (1) Exstat tom. CXXXVIII. Edit.

Κανανοῦ διήγησις περὶ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει γεγονότος πολέμου κατὰ τὸ ζυγ' ἔτος, ὅτε ὁ Ἀμουράτ Πεῖς παρέπεσε ταύτη μετὰ δυνάμειος βαρείας, καὶ παρολίγον ταύτην ἐκράτει, εἰμὴ ἡ ὑπέρανος Μήτηρ τοῦ Κυρίου ταυτην ἐφύλαξε. *Narratio de bello CPolitano anni ab orbe condito 6930, Christi 1422, cum Amurat Beis (sive Amurate secundus. Turcarum imperator) cum fortissimorum militum exercitum eam irrupit, quam et expugnasset utique, nisi immaculatissima Dei Mater conservasset. Ait autem Cananus, urbem conservatam esse mira S. Mariæ ope, quæ, violaceis amicta vestibus et super propugnacula deambulans, hostibus terrorem ac summam trepidationem incusserit.* Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἔχθροὶ καὶ πολέμιοι ὑμῶν δίδωκαν μαρτυρίαν τοιαύτην, πάνυ ἐστὶν ἀληγίστατον τὸ θαῦμα τῆς Παναγίας. Ἐλιγε γὰρ ὁ Μησαίτης πατριάρχης τῶν Τούρκων, ὅτε ἡ πόλις ἐκπρόκειτό παρ' ἡμῶν αἰχμαλωτισθῆναι ὡς οἱ σοφοὶ τῆς Περσίας εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Μωάμεθ ἐψηφοφόρησαν περὶ τούτου, καὶ εὔρον ὅτι εἰς τὸ ἔτος καὶ τὸν μῆνα καὶ τὴν ἡμέραν (24 Augusti) ταύτης τῆς ὥρας ἡ πόλις παρ' ἡμῶν πρόκειται κρατηθῆναι, καὶ ἐμῆλε τοῦτο γενέσθαι κατὰ τὴν δυνάμειν τῶν ἀστέρων, καὶ τὴν τέχνην τῶν ἀστρονόμων, εἰ μὴ ἡ γυναῖκα ἐκείνη ἡ ὄξια φοροῦσα καὶ περιπατοῦσα τοῦ κάστρου καὶ τῶν προμαχιῶνων ἐπάνω ἀπόδος τοῦ πολέμου τὴν ὥραν ἐκείνη ἀντίπραξε τὰς δυνάμεις τῶν ἀστρῶν καὶ τὴν τέχνην τῶν ἀστρολόγων. Πλὴν οὐκ ἀπὸ γῆς, οὐδὲ ἐξ ἀνθρώπων τὴν δυνάμειν εἶχεν, ἀλλ' ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἀοράτου δυνάμειος. Ὁμοίως καὶ π στρατεύματα πάντα τῶν Τούρκων ἐσυνεμαρτύρουν ἐνάρκως τὸν Μησαίτην ἐκείνον, καὶ ἐδιηγούντο πρὸ πάντας, ὅτι τοῦ πολέμου τὴν ὥραν, ὅταν μὲ θράσους καὶ ὀρμῆς ἀκρατήτου ἐφθασεν εἰς τὰ τεῖχη τοῦ κάστρου, ἵνα ἀναβῶσι ἐπάνω, καὶ διώξωσι τοὺς Ῥωμαίους, καὶ τὴν πόλιν αἰχμαλωτίσωσι, τότε εἶδον γυναῖκα ὄξια ρούχα φοροῦσαν, καὶ περιπατοῦσαν ἐπάνω τῶν προμαχιῶνων τοῦ ἔξω κάστρου. Καὶ ταύτην ἰδόντες, σκότος καὶ τρόμος καὶ φόβος ἄφνω εἰς τὰς ψυχὰς εἰσῆλθε τῶν πάντων, καὶ πρὸς φυγὴν ἐβίβη καὶ εἰς πόλεμον οὐδὲ ὄλωσ καὶ ἀπὸ δυνάμειος τε καὶ τέχνης. Τῆς γυναικὸς γὰρ ἐκείνης ἔγχεον τὴν δαίμ, καὶ ἠλευθέρωθη ἡ πόλις, *Cum vero hostes atque adversarii nostri hoc testimonio suo constabiliverunt multo verissimum est hoc sanctissimæ Virginis miraculum. Namque Mersaita, sive patriarcha (1) Turcarum, affirmabat, propositam tunc illis fuisse civitatem ad prædam, quemadmodum viri docti Persæ ætate Mahometi calculaverant invenerant, que hoc anno, mense, die, dieique hora urbem a nobis debellandam esse; et futurum id erat omnino astrorum vi et astronomorum artificio; sed mulierem illam, violaceis vestibus amictam, per castrum obambulantem, et super propugnacula intrepide, dum pugna inibat, vim astrorum obtudisse, et astrologorum artificia: quamvis illa non a terra neque ex hominibus, sed e cælo et invisibili potestate vim obtinebat. Similiter exercitus universi Turcarum jurejurando Mersaitæ dictum confirmabant, et omnibus narrabant, pugnae hora, dum cum audacio et impetu, qui coerceri non poterat, ad muros castri pervenerant, ut ascenderant, Græcosque fugarent, urbemque caperent, vidisse mulierem. violaceis vestibus indutam, deambulantem super propugnacula exterioris castri; qua vis statim tenebris, procella, timore, ac tremore correptos omnes in fugam se et non ab bellum dedisse, et vi influxuque illius mulieris formidinem sibi immisam, et urbem liberatam. Similiter traditum est Heraclio imperitante CPolin precibus sanctissimæ Virginis liberatam ab obsidiones Persarum, que spectat scriptum Græce et Latine editum a Combefisio, tom. II Auctarii novi, pag. 805, Ἐν τοῖς Χρῆστοῖς Ἡρακλείου Χοσρόης Σάρδαρον, etc. Sic Adolpho IV, comiti Holsatiæ, a. C. 1227, adversus Danos pugnantί, aiunt, visam in nubibus S. Mariam Magdalenam (2) amœno jubare protegentem ipsius copias, dextraque, levata illis benedicentem, in hostes vero radios solares vehementius retorquentem. Sed et Zosimus ethnicus scriptor, lib. v, cap. 6, scribit, Alaricum, ne Athenas cum exercitu occuparet, de terris conspecta Minerva, armata obambulante urbis muros et Achille, stante ante mœnia, additque illam servatæ civitatis neutiquam a se prætermittendam fuisse, utpote θεοπρεπῆ τινα οὖσαν, καὶ ἀκούουσαν τοὺς ἀκούοντας καλουμένην.*

(a) Quam hodie *Mouftium* solent nuncupare, hunc *patriarcham Turcarum* vocat etiam p. 292. Αὐτὸς δὲ ὁ μῆθιστος καὶ πολὺς παρ' ἐκείνοισι ὁ ἐγγενῆς πατριάρχης ὃν εἶχον προρατικὸν καὶ προφήτην τὸ ὄνομα Μησαίτης τῆ Περσικῆ διαλέκτω. Sæpius idem Cananus memorat Turcarum καλογέροισι sive monachos, etiam uno nomine Τουρκοκαλογέροισι. Similiter Chaliphas Turcarum Ursper-

gensis appellat *papas et apostolicos suæ gentis*. Vi cissim fuit, cui papa diceretur *Il Gran Turco dei Christiani*, et Mahometis III legatus *Leoninum*, Gallie regis ministrum, *magnum Vizirium* appellavit, ut refert Tan Faber ad Longinum, p. 17. (b) Vide Lambecium lib. II *Rerum Hemburgensium* p. 41 seq. edit. primæ.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΑΚΡΟΠΟΛΙΤΟΥ *

ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ **

ΧΡΟΝΙΚΗ ΣΥΓΓΡΑΜΜΗ

GEORGII ACROPOLITÆ

ANNALES

PTA ANNO CHRISTI MCCIV A LATINIS CPOLI USQUE AD EAMDEM ANNO
MCCLXI A MICHAELE PALÆOLOGO RECUPERATAM.

(Leone Allatio interprete.)

] Τὸ τῆς ἱστορίας (1-3) χορήσιμον ¹ καὶ πρὸ A 1-3 Historiæ commoda, qui res gestas ante
i συγγραφέμενοι διωρίσαντο, καὶ ἄπειρ ἂν nos scripsere, oratione complexi sunt ; alia nos ab
criptio : Πόνημα χρονικὸν ἡμετελὶς D. ἡ παρούσα χρονικὴ συγγραφή τοῦ μεγάλου λογοθέτου τοῦ Ἀκροπόλιτου
ἔκτισε καὶ τὸ μοναστήριον τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσιως. Περιέχει δὲ τὰ μετὰ τὴν ἄλωσην τῆς
ντινούπολεως ἄχρι τῆς βασιλείας τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου A. Proœmium tale
D : Τὸ τῆς ἱστορίας χορήσιμον καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν συγγραφέμενοι διωρίσαντο, καὶ ἄπειρ αὐ-

Theodori Dousæ et Leonis Allatü notæ.

rima hic sunt, benevole lector, cum in ser-
um in argumento libri, quæ virum etiam πάν-
remorari possint, ex utriusque nimirum in-
a. Insolentes in sermone voces, res pluri-
dstruæ. Difficultatis illius in causa sunt
tas, novitas, peregrinitas. Quæ tria sermoni
rei obscuritatem adferre solent. Sermoni
a vocibus vulgaribus et a sæculi phrasibus
; rem obscurat historiæ varietas, quæ et non
hic distorta est et implexa. Sane accuratio-
nporum et rerum distinctionem desidero. Sed
dm modum illo ævo omnium rerum et imperii
io erat distractioque et quasi chaos quoddam
um, ita etiam existimo hanc historiã. Quæ
ne semper cum lineis certaret et opimum pa-
blattis præberet, manum ad movi extergendis B
dibus et obscuritatibus explicandis Quod si
ania, quorum equidem imparem me fuisse li-
rofiteor, aliquid me tamen assecutum spero.
re fefellerunt in tanta obscuritate, excusabit
uisquis humanus est. Prodititaque (quod felix
nque sit et utile reipublicæ litterariæ) mea
stúdioque nunc primum ex pulvere situque
et vindicatus Georgius Logothetes, auctor
uam aspernandus et meliore (Hercules!) fato
simus, qui rebus gestis quas memoriæ prodit
terfuit solummodo, sed plerumque et præfuit;
non obscure alibi ipsemet indicat. Quid plu-
opus est? Quamvis suo ævo habitus sit, ostendit
n propius novit, maximi nominis et dignitatis
egorius Cyprius, præclaro illo et pene invi-
elogio, quod operi præfiximus (a). Ut taceam
logothetæ quæ summa fuit apud Græcos
ores dignitas; de qua mox infra quædam
sumus. DOUSA.

. ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ]. Logothetes auctoris nomen

proprium possit videri. Sed est officii palatini no-
men; unde haud scio an nomen proprium, quamvis
pereunte officio, in familia permanserit. Quæ autem
fuerint logothetæ partes apud imperatorem, ex
Curopelate seu Georgio Codino petas licebit, cujus
exstat elegantissimus et accuratissimus de officiis
palatii politani et Magnæ Ecclesiæ libellus. Vide
et Joannis Meursii Glossarium Græco-barbarum, ex
quo disces variis fuisse dignitatibus nomen hoc
appositum. Erat e palatinis (ut ecclesiasticos præter-
cam)

(1-3.) Veteres fere omnes ac recentiores historici
id ex animo accurarunt, ut ante alia lectoribus
historiæ, et præcipue quam ipsi tum scriberent,
utilitatem miro verborum apparatu proponentes, ei
quasi illice blanda æque ac impulsoria legentium
animis plectitis, ad sui lectionem vehementius in-
flamarent: utilitate enim videntur omnia probare;
ideoque non incongrue Ovidius, II de Ponto,
Ipse decor recti, facti si præmia desint,
Non movet; et gratis pœnitet esse probum.
Nil nisi quod prodest, charum est. En detrahementi
Spem fructus avidæ, nemo petendus erit.
At redditus jam quisque suos amat, et sibi, quid sit
Utile sollicitis computat articulis.

Idque cum alii fuse abundanterque peregerunt, ait
hic auctor nolle se nunc eadem iterare, ne videatur
eamdem cantilenam canere. Nec alia ratione suam
exorsis est historiã Polybius. Proœmium hoc
in scio editum est a compilatore, licet fere omnia in
eamdem sententiam efferantur, quem edidit Dousa;
ut quilibet ex se animadvertet. Nos tamen codicem
nacti absolutiorem, præfationem illam in compila-
C tione exhibuimus, quam ex eo exscripsimus fere
eamdem cum hac nostra. ALLATIUS.

stat inter alia scripta Gregorii seu Georgii tom. CXL. EDIT. PATROL.
PATROL. GR. CXL

illis quæ ipsi in mentem venire non suggesserimus: Α ἱκαίνοις ἐπῆλθεν εἰπεῖν, ταῦτ' ἂν καὶ ἡμεῖς ἔρειν ἔχομεν. quid enim post tot scriptores. qui totum quod in historia est bonum monumentis editis deman- τὴν γὰρ ἂν καὶ εὐροιμεν καινότερον νόημα τοσούτων ἱστορησάντων καὶ σύμπεσιν καλὸν τῆς ἱστο- τοὶ ἱκαίνοι εἶχον ἂν εἰπεῖν ἀπὸ τῶν παρχθέντων ἀναμαθόντες, ταῦτα ἡμεῖς νῦν προῖοντες ἔσομεν, τῶν ἱστορίαν συγγρα- ψαμένων ὡς ἐνὸν τὸν στυλοῦν ἔχομενοι, καθὰ μεμηταὶ τοῦ καλοῦ τῆς ἱστορίας ἐθέλοντες ἐπακοῦεν. Καινότερων τοίνυν προκειμένων παρχθέντων παρχμάτων καὶ μήπω ἐτι οὐδενὶ συγγραφῇ παροδεδομένου καινότερον συμβαίνει πως γενέσθαι καὶ τὸ ωφέλιμον· ἐκεῖνα γὰρ νῦν διηγησόμεθα ἃ χυδῆν καὶ πολυτροπῶς πολλοὶ ἐσημείωσαν ἐκλεξάμενοι καὶ ἀναμαθόντες τῆν ἀληθειαν τῶν πεποσμένων. Οἱ μὲν οὖν τῶν συγγράφων αὐτῶν ἄλλος πεποιήται τῆν ἀσχητῆν, ἢ ἀπὸ τῆς γενέσεως τοῦ παντός ἀρξάμενοι, ἢ ἀπὸ ἀξιολογῆν ἀρχῆς, ὡς Περσῶν, Ἑλλήνων, Ρωμαίων ἢ καὶ ἄλλων, ἕκαστος πρὸς τὸν σκοπὸν ἐκείνου τὸ οἰκείου ἐξυφαινομενος συγγράμμα. Ἡμεῖς δ' οὐχ οὕτω τὰ τῆς συγγραφῆς ἡμῶν ἔσται τοῦτο μὲν ὡς πολλοῖς συγγραμμένα. τοῦτο δὲ ὅτι πρὸς ἀλλήλους ἀντιλεγόμενα, μὴ καὶ ἡμεῖς ἀντιμάχης τυχόντες τῆν ἀληθειαν ἀδικήσωμεν, ὡς οἱ παραχαράκται ἢ οἱ τὰ βασιλικά κέρματα λυμαινομενοι. Οὐτε γοῦν ἀφανῆ τινα καὶ πολυχρόνια ἀσάφειαν ἔχοντα συγγράφειν ἐπιχειρήσωμεν, οὔτε πρὸς χάριν ἢ ἀπέχθειαν ἢ φθόνον, ἢ ἄλλων τῶν συσκαί- ζόντων τῆν ἀληθειαν καὶ πιθανῶς ἢ καὶ διαλεκτικῶς ἄλλα ἀντ' ἄλλων ἀναπλαττόμεν, ἢ καὶ τὰ μὲν ὑπάρξαντα θαυμαστά μὲν ἄλλ' οὐ πιστὰ τῆ φύσει ἀναπλαττόμεν, ἢ καὶ τὰ μικρὰ μεγαλυνόντων ἢ καὶ τὰ μεγάλα μεικρυνόντων τῆ πανθῆμῶν ῥητορικῇ, ἀλλὰ φιλαλήθως τὰ ἐφανῆ καὶ ἐπὶ τοῖς χρόνοις εἰπεῖν ἡμῶν πεπραγμένα, ἔξ ἂν ἄλλα μὲν ἀπὸ τῶν ἀκριβῶς εἰδῶτων ἀκούσωμεν καὶ πεπληροφόρημεθα, ἄλλα δὲ καὶ ἀπὸ σημειωμάτων σπουδαιότερων, ἄλλα δὲ καὶ εἰδομεν καὶ ἐνωτίσθημεν, νῆα εἰπεῖν καὶ πρόσφατα, ἐν οἷς ἀλθῆναι γυμνῶς ἀναγράφεται, ὡς ἐπὶ στήλης ὁ αὐδοῖας κα τὰ βασιλικά ἀπεικονίσματα τῆς μνήμης χάριν ἐπὶ στήλων ἢ ζωγραφόμενα ἢ πλαττόμενα ἢ ἐγγλυόμενα, ἀνὰ π τοὺς πολυανδρείους τοποὺς καὶ πόρους καὶ συνέλευσεις τετεχνουργημένα, ἀνεστηλωμένα τε καὶ ἰσχυρῶς ἐνιδρυμένα. Ἀρχὴ δὲ ἡμῶν γενέσθω τοῦ παρόντος συγγράμματος τῆς ἱστορίας ἁλωσις Λατίνων ἢ τῆς πασῶν μὲν πόλεων ἐπι- χριστάτης, προκαθημένης καὶ βασιλείδος, τῆς Κωνσταντινου (4), τοῦ Βύζαντος, ποτὶ νῦν δὲ δυστυχεστάτης, ὡς ἐμφυλίας

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

eam) ὁ λογοθέτης τοῦ γενικοῦ, id est ærarii. Erat et ὁ τῶν οἰκιακῶν, qui alias κουράτωρ. Erant præ- terea ὁ τοῦ δρομου, τοῦ στρατιωτικοῦ, τῶν ἀγέλων, τῶν σκερῶν, qui postremus Nicetæ Choniatae in Manuele Comneno, lib. vii, etiam καρχελλάριος dicitur. Inter omnes autem excellabat ὁ μέγας λογο- θέτης, ejusque munus circa mandata bullasque imperatoris et alia (quæ functio quæstoris est) occu- pari. Quæ cum singula diligentissime ab amico illo nostro præstantissimo explicata sint et notata, su- pervacuum esse dixi ea hic repetere. cum ad satietatem illinc haurire quisque possit. Quædam etiam haud propterea suppeditabit summus jureconsultus lac. Cujacius ad lib. x Codicis Justiniani tit. 30, qui est De discussoribus, id est. I. C. interprete, logethis: et discussores aut esse veluti cognitores et disceptatores rationum fiscalium ab aliis tractata- rum vel etiam rationum publicarum. Novella Valen- tiniani De indulg. reliq. refert discussores in provin- cias plerumque proficisci ambitione et suffragio potius quam merito vel electione certa, et ingressos statim exspectare cohortales atque etiam scholares. Exhibet ibidem vir summus, leg. iv ex lib. lvi Basilicon quæ ex- sulabat. Cujus capita præcipua hæc sunt: Non mitti in provincias discussorem sine auctoritate principis; discussis apocham sacram vel a discussore dari; sumptus apocham discussorem sive logethen habere publico, nihil capere a collatoribus. Discussor in Novella Valentiniani s. d., inspector vocatur; sed frequentius λογοθέτης dicitur. Procopius, lib. ii De bello Gothico: Ἦν δὲ Ἀλέξανδρος τις ἐν Βύζαντιῳ τοῖς δημοσίοις ἐρεστώς λογισμοῖς· λογοθέτην ἑλλη- νίζοντες τῆν τιμὴν ταύτην καλοῦσι Ρωμαῖοι. C In vetustis Glossariis discussor alias redditur τράκτωρ στρατιωτικῆς, alias λογοθέτης. Quo autem munere ex iis omnibus noster Georgius functus sit, haud satis mihi haec tenus compertum est. Quare illud medium relinquo, erudito lectori investigandum. Discutiendum itidem doctioribus relinquo unde Acropolis dicitur. Acropolis Libyæ urbs et Etoliæ apud Stephanum Et nographum. Iberiæ Asiaticæ etiam urbs Daoni, hb. xxxvii, diversæ aliæ item Acropoles. Acropolis quoque arx Atheniensium: Athenæ enim in tres partes sive regiones distinctæ olim et divisæ, Acropolin, Astu et Piræum portum: Hinc nonnemo fortassis satis putet constate auctorem hunc fuisse Athenis natum. Aliis aliter videbitur. Dorsæ.

(4) Τῆς Κωνσταντινου. Cpolis et ab aliis scripto- ribus, antequam caperetur a Latinis, id est Italis,

Gallis et Belgis, πόλις πόλεων καὶ βασιλείων πὰ felix ante alias et regina urbium dicta, est, nomenque propter excellentiam Urbis et Novæ Romæ meruit. Nam Byzantium vetus nomen nemo paulo humanior ignorat, situmque ejus, nempe ad Bosphorum Thracicum, imperii Occidentis quondam (et etiamnum hodie, si ita Turcorum tyrannidem nominare liceat) caput. Hæc augusta et regia urbs, veteris Romæ (quæ et septicolis uti hæc ἐπτάλοφος Græcis) æmula, mundi miraculum, orbis epitome ac rerum domina- tum temporis in flore suo non immerito Martialis versibus compellari potuit:

Terrarum dea gentiumque Roma,
Cui par est nihil et nihil secundum.

Enimvero hoc Judæus scriptor testatur. Benjamin (inquam) Tudelensis in Itinerario suo, ubi a Cpolim venisse et inter alia urbis admiranda vidisse Blachernas ad littus maris, opus imp. Emmanuelis, scribit: eo, inquit, loco vidit res narratu incredi- biles. Deferuntur enim in illud palatium quotannis tributa, quibus turres implentur coccinea purpureaque veste et auro ita ut nullibi terrarum par stru- cturæ atque divitiarum exemplum inveniri possit. Affirmatur autem ipsius solius civitatis æmulum, ex foris portu ac mercatorum tributo collectum, ad viginti millia aureorum in singulos dies acce- dere. Vixit hic auctor ante 400 et quod excurrit an- nos. Nicetas Ghoniates non uno in loco nobilissimam hanc urbem mire prædicat, sortemque ejus jam a Latinis captæ deplorat: vide imprimis elogium ur- bis in Alexio Duca Murzuflo. Habet in χειμαλιῶς suis Bonaventura Vulcanius V. C. optime de litteris Græcis meritis, Gregorii Cyprii patriarchæ Cpoli- tani descriptionem et encomium illius urbis, Emmanuelis præterea Chrysoloræ epistolæ, quibus veterem et Novam Romam inter se accuratissime com- parat. Exstantque vulgo Petri Gilii de topographiâ Cpoleos et de illius antiquitatibus doctissimi com- mentarii, uti et de Bosphoro Thracio. Imaginem vero hujus amplissimæ civitatis videre qui volet, adeat is academiam Lugduono-Batavæ bibliothecam, ubi Turca Cpolis in tabula 11 circiter pedes oblonga Manu Melchioris Loricchii felicissime delineata visitur. De eadem non pauca etiam in epistolis et itinerariis suis memoriæ produnt amplissimus Augerius Busbequus et ornatissimus frater meus Georgius Dousa qui annis superioribus, dum vita Deusque si- nebant, Cpoli cum esset, ex Georgii Cantacuzeni,

οφνηαμένων ἐν τοῖς σφετέροις συγγράμμασιν A darunt, inauditum aut cuiquam novum afidere-
χα δὲ ὁ πλεον ἐκείνων ἐν τοῖς νῦν προκειμέ-
ιν λέξειν ἄξιον, τοῦτο γὰρ ἂν τῆς ἡμετέρας a nobiscensetur, id scriptioni nostræ præponemus,
ντυχουσης και πράγμασι γειτονικοῖς καθὼς εἰπεῖν κυκλομερῶς και ἀπανταχοθεν πολιορκηθείσης, ἵνα
της χάραν (5) εἶπω τῆν κομώεσσαν και χαρίτων συρμάδας τὰς παντοίας κλινουσι, και διαμεριούνται

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

gni et imperatorio stemmate oriundi, biblio-
ass. codicibus sic satis instructæ servitute Ge-
logothetam nostrum redemit; cujus primæ
i, lector, si æquum te ac faventem sensero,
micabo tibi post non visas hactenus et a
expeditas Joannis Zonaræ epistolas theolo-
arum mihi que charum opus. Quibus et alia
s succedent, reliqua mihi adhuc ex libris
uos secum P. M. frater meus Cpoli advexit.
m viri illustris Hesychii Milesii elegantissimus B
De rebus patriis Cypoleos, quem recens amicus
Ioannes Meursius Græce et Latine primus
vulostico eruditissimis illustravit, non est sane
eundus, quinimo ambabus manibus amplec-
lum elegans Georgii Codini, origines Cpolit-
nplectans, quod frater meus Georgius Heidel-
olim in linguam Latinam ex Græco transtulit,
ea ab amicis ibidem typis descriptum est,
deinde editum notisque eruditissimis au-
pera ejusdem Meursii. DouSA. — Cpolis lau-
encomia passim ubique prostant; in cujus
us Græci fere omnes et Byzantini præcipue
quaces merito habiti sunt, et garrisse adeo
ue caput neque pes sermonis unquam com-
it. In tantam urbis felicitatem addam et ego
lla, quæ quia non edita et rara, ideo gra-
urioso lectori accedent. Aimonius Sophista
Zucharist. in Iulianum imperatorem inter
is de oúde νῆσον, οὔδε τινα πόλιν. ἀς οὕτω καλοῦ-
ωποιοι, ἀλλ' ἤπειρον ὄλην ὀλίγου δεῖν πόλιν ποιήσασαν,
τῆς ἡ λογοσυνθέτης οὐκ ἂν εἰκότως ὑμνήσειεν; θαυμά-
ου και τὰ λοιπὰ πάντα Σὺ μὲν γὰρ Εὐρώπης
τὺ δὲ και πέρας καθέστηκας, σὺ δὲ και Ἀσίας τὴν
ἴεραν κεκλήρωσαι. Σοὶ μὲν Πόντος κύμασιν ἴστα-
σου δὲ Αἰγαῖος γεννάται. Σὺ δὲ και γείτων ὁ μέ-
σπορος, πορθμὸς πάσης μὲν ποιήσεως πάντων δὲ
εγνώσισμα, ὡσπερ οἶμα και προμαντευόμενος ὡς και
ν βασιλείων φύσιν κολποῖς τοῖς αὐτοῦ τιθνηήσαι το-
γὰρ ἰώ τῆν Ἰνάχου κρίσει Λιὸς εἰς βοῦν ἐκ παρ-
ἦν αὐτῆς φύσιν ἀμείψασαν νῆξασθαί τε ταύτην
λασσαν και δούναί τῷ πορθμῷ κλήσει τῆς τότε
ὁ σύμβολον. Τὸ δὲ σὸν μέγεθος ἡ κάλλος τίς ἂν ἡ
λογων ἡ κάλλει κατὰ τὴν ἀξίαν ὑμνήσειεν; Ἀρξά-
εν ἐκ μέσου, etc. Constantinus Porphyrogenet-
de translata. reliquiarum divi Joannis Chry-
11: Και κανυχῆσεως στέφανος τῆς ὑποδεξαμένης μεγά-
ς. Οὐ γὰρ εἶδει τὴν τοσοῦτοις εὐθηνουμένην καλοῖς D
ούτοις ἐναγλαϊζομένην ἀγάλασιν ἀρετῆς οἶον ἠκρω-
θαι περὶ τὸ καιριώτερον και τὸν οἰκείον περιηρη-
σιμον. Εἰ ναι τέκνα πολιτείας εὐγενούς τε και φιλο-
τῆς εὐδαιμόνος πόλεως εὐτυχέστατα θεόμματα,
νήματα τῆς τιμώσης τὰ τίμια λόγοις και πανδή-
ταις τε και πανηγύρεσιν. Constantinus Manasses
Odeporici;

πολεων ἡγεμονίς αὐτῆ ἦγε τῷ πάσας μὲν παντα-
χοῦ τῆς παντοδαπῆς καλλωνῶν εἰδῶν ὑπέροιον πάντας
εἰς εὐφροσύνην κινεῖ, οὐδὲν δὲ ἤττον ἐξῶν ημμοῖρησε μὲν τὴν
ἀρχὴν οἰκιστὴν και ἀρχηγέτην τὸν αὐθιμον ἐν
βασιλεύσει, τὸν κοηπίδα εὐσθεσίας Ἑλλῆσι και
βαρβάροις καταβαλλόμενον ἐπιγράψασθαι, εὐμοῖρησε
δὲ τοῖς κορυφαίοις τῶν ὑποστόλων ὄρεξι μὲν χεῖρα φιλό-
ξενον, ὅσον δὲ οὐκ ἀγενῆ τῆ θείῳ τεμένει κηρύγματι, ἐν-
ταῦθα μάλιστα τοῦ Βυζαντίου, ἐθ' ὃ νῦν ἐπαινούμενος τὸ
στάδιον αὐτῆ τῶν ἀθλων ἐπέζητο. Ἀῦχει δ' ἐν τῆσιν μαρ-
τύρων μήτρο και τροφῶς ὀνομάζεσθαι, ἡ πάσα μὲν γὰρ και
θάλασσα ὑπήκοος, πάσα δὲ ἠπειρος και γῆ νησιώτις παν-
ταχοθεν ὡς ἀπὸ κύκλου ρέπει πρὸς κέντρον βασιλείας ἐπο-
μένη νεύμασιν, ἀφ' ἧς σοφία και δικαιοσύνη πᾶσα πᾶσαις
πηγάξει ψυχῶις. Πάντων δὲ πρακτέων ἐσθλῶς θεμιστεύ-
ται, τὰ μὲν ἐς ψυχὴν ἐν θεοῦ μοίρᾳ, τὰ δ' ἐκτὸς ἐν τάξει
πατρὸς εὐφροῦς τεταγμένης, και ὡς ἔπος εἰπεῖν ἀντὶ κοινού
χρήματος ἅπασιν τοῖς ὁμοπίστοις τελούσης. Ἦν εἰ τις
ποιητῶν θαυμάζων ἐτύγχανεν, εἴτα πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐγκω-
μίοις και θεοδμητον ἐτολίμησε προσερεῖν καθάπερ τὸ
ἴλιον δεδομηθῆαι μυθεύεται, μόλις ἂν ἐτυχε τῆς ἀξίας,
ἧς ἀγορὰς τε και μαρτύρων ἐστίας και ναῶν κάλλη, και
περιβόλοις, και τ' ἄλλα τοῦ παντός εἶδη κοσμου και μεγα-
θους ὑπὸ τε φύσεως και τέχνης κεκοσμημένα, τίς ἂν ἐξῆς,
εἰ μὴ στόματα δέκα και γλώσσας καθ' ἑαυτὸν ὁμηρον ἐσχηκώς,
δύναται καταλέγειν; Ὅπως μὲν τὰ κατὰ τὴν χώραν γεωρ-
γαίαι κοσμοῖη, και τῶν τε ὑπαρχόντων ἐπικαρτίας και
ἐτέρων κτήσιν παντοδαπῶν διδοῖη, ἐν ἡ παιδῶν τροφῆ
και παιδείᾳ κατὰ νομον Χοῖστιανοῖς πάτριον, και
ξένων ὑποδοχαί, και θεραπείαι ἀνδρῶν εὐαγῶν κατὰ τὰς
θαυμασίας μάλιστα διατάξεις τῶν ἱερῶν μαθητῶν, ἐν ἡ
παντοδαπαί δι' ἔτους τῶν ὤρων προσδοκί εορταί τε και
πανηγύρεις και θυμηθῆαι φέρουσαί τινα τοῖς πένησι ψυ-
χαγωγίαν. Ἐτι δ' ἐκκλησίαι και νόμοι και δικαστήρια,
και ὅσα δὴ καθ' ἕκαστον ἐν πόλεσιν ἐτέροις ἔστιν ἰδεῖν,
ἐν ταῦθα εὐρο τις πάνθ' ἑμοῦ τὰ πανταχοῦ γῆς σπάνια.
Ἄλλοτ' εἰκικεῖται τῆσδε τὴν πόλιν κοινῶν τιμῆς γῆς ἐργα-
στηρίῳ, μᾶλλον δ' ἐν ταῦθα ἔστι τὸ κοινὸν ἀνθρώπων ἐμπό-
ριον και ἡ κοινὴ τῶν ἐν γῆ φρομένων διοικήσις. Πρὸς τὴν
ἀγεται πάνθ' ὅσα πολλαχῶθεν ταῖς ὥραις φύεται, τὰ μὲν
ἐκ τῆς πέραν ἠπειροῦτα δ' ἐκ θαλάττης, τὰ δ' ἐκ τῶν ἀνω
και κάτω Μυσῶν, τὰ δ' ἐκ τῆς Σκυθῶν ἐρημίας παραδῶ-
ξως εἰπεῖν, και Θεμισκύρας τοῦ τῶν Ἀμαζόνων πεδίου.
Και ὡς ἔπος εἰπεῖν πάντα πανταχοθεν, τὰ μὲν δὴ οὐκ ἀκά-
δων, τὰ δὲ δι' ὄχημάτων, τὰ δὲ τρόποις παντοδαποῖς,
ὡς εἰς κοινὸν καταγωγίον τυρρεῖ, ὡσπερ τοῖς ποταμοῖς
οῶσμεν αὐτομάτως συνιόντας εἰς θάλατταν. Ἐνθ' ἰδεῖν ἔσ-
τιν, ὡς οὐκ ἄλλοθι τοῦς οὐχ ἤττον κτήρασιν ἐγγείοις ἡ
ναυτικοῖς ἰσχύοντας. Του γὰρ μὴν λιμένος, θέσιν τε και
κάλλος και μέγεθος, και ὡς εὐ μὲν τῶν ὄρμων και
νεωρίων, εὐ δὲ νεωσοίκων ἔχει και τῆς ἄλλης κατασ-
κευῆς και χρεῖας και τῆς ἐξ ἄκρων εἰς ἄκρα διαβά-
σεως, ὡσθ' ὀλόκληρον ὡς ἀληθῶς θάλασσαν ἐξείναι,
μὴ λιμένα κάλεις, ἐνθ' εὐχερῆς μὲν ὁ ἐκπλους, εὐχε-
ρίστερος

(5) Ἴνα τὴν ταύτης χάραν. Hæc tota periodus
luxata est et distorta : sensus quidem commodus
inde elici potest, sed verba corrupta sunt. Cujus
loci medicinam, ut et aliorum quamplurimorum in
hoc libello, in aliud tempus differre et felicioribus
ingeniis relinquere quam tricas nectere Tellenas
consultius putamus. DouSA.

ἡ Βυζαντίς, ὡ πόλις τρισολβία,
ἀμὲ τῆς γῆς, κόσμη τῆς οἰκουμένης,
υγιῆς ἀστρον, τοῦ κάτω κόσμου λύχνη,
οἱ γενοῖμένη και κατατροφήσαται σου
κὶ περιβάλοισ με και διεξάγοις
ἐπιτρικῶν σὸν ἀγκάλων μὴ χωρίζαις.
Vite Joannis Acacii: Πνευγε μὲν ἡ πιασῶν

rebus scilicet novis objectis nullique scriptorum enarratis novam quoque utilitatem nobis accedere, cum ea in cognitionem hominum veniant, quorum fluxo et popularis strepitus diffuso rumore veritati non recte consulitur. Qui itaque res nostras historia prosecuti sunt, alio atque alio initio facto rem inchoarunt: ex his enim nonnulli ab orbe ipso condito, alii a præclaro quopiam sive Persarum sive Græcorum sive Romanorum sive alterius nationis imperio exorsi, ad exitum sibi propositum narrationem nostram prosequemur. Res quippe actas earumque cursum ab orbe condito multi ac sæpe pertractarunt. Neque hic operæ pretium erit disserere quantum illi in rerum gestarum serie, regionum excidiis, urbium seditionibus, bellis commissis, captivitatibus, 5 victoriis, cladibus et hujuscemodi generis aliis asserendis inter se dissentiant. Cum enim varia sint ac multiplicia, adeo ut neque victoribus ipsi, ut ipse suspicor, innotescant, qui fieri potest ut incorruptam fidem nudamque veritatem ab historicis expectemus? Imo scriptori quæ fama plurimorum celebrantur assumenda sunt, ni veritatem quemadmodum qui obolos frustulis depravant aut adulterant, contaminare velit. Non itaque gratia aut invidentia, non amore aut odio, sed cognitionis tantum causa, ut ne quæ a nonnullis gesta sunt, sive illa prava sive bona, memoria hominum dilapsa oblivione, quæ tempore τὸν ταυτης πλουτισμόν. Ἦν δὲ ἀλυσιν δουπηθασαν ταραχαῖς πολέμοις ἀνθοφτασιαῖς, αἰχμαλι καὶ ἐνωτισθίσαν ἀπανταχοῦ ἔθνεσιν, ἀπασι καὶ σύμπασι φάναί, φήμη, ὡς θεὰ τις καθ' Ὀμηρον (6) καὶ αὐτὰ τὰ πρὸς ἀλλήλους ἐρωτήματα τὰ συνήθη ἀνθρώπων καὶ διηγήματα ἐποίησε γνώριμον καὶ διαδήλον.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

ρίστερος δ' ὁ κατάπλους. Ἐνθα γαλήνην βαθεῖαν εὐρεῖν ἔστιν κἄν ταῖς θυέλλαις καὶ καταγίγιν, ὅτε καὶ τὰ τῆς γῆς θεμέλια κλονεῖσθαι δοκεῖται δοκεῖ. Ταυθ' ἀπαξ πάντα κάκ τοῦ παρηκόντος εἰπόντας ἔνιους ἀποχρώντες ἔχειν σφίσι ηγεῖσθαι ἀνδρῶν ἂν εἴη λίαν βασιλευμενῶν πρὸς τὰ καλὰ. Ἦς ἐκ πάντων τῶν γε εἰρημικῶν συμβαίνει τὴν βασιλίδαν τήνδε τῶν πόλεων περιτῶς ἀμφοτέρωθεν κεκοσμηθῆσαι, τοῦ τε λαχῆν τῶν ἄλλων διαφερόντως ἔστιαν καὶ θῶκον τυγχάνειν βασιλειῶν καὶ νίκην ἀνελεῖσθαι κατὰ πασῶν, καὶ τοῦ διὰ πάσης τῆς τ' ἔνθον τῆς τ' ἐκτός ἀρίστης καὶ ἀλέκτου κατασκευῆς τε καὶ τῶν ἄλλων πλεονεκτημάτων ἐνικῆσαι καλλίστην καὶ ἡγεμονικωτάτην εἶναι τῶν πόλεων ἀπασῶν. Τὸ γε μὴν πάνθ' ὑπερῆρον ἀπίροις μήκεσι πρόσχημα, καὶ ἡ κοινὴ τῶν εἰς Χριστιανούς τελοῦντων φιλοτιμία, ὀφθαλμοῖς τε κῆρον οὐκ ἔχον ὁπῆμα, ὡστ' εἶναι τοῖς ὁρώσι καὶ μόνον μεῖζοντι εὐθύς τὴν γνώμην ἐντεῦθεν γίγνεσθαι, ὁ νῶς ἔστηκεν οὗτος μεσηγὺ γαίης, ποιητῆς ἂν εἶπε, καὶ οὐρανοῦ ἀστερόεντος, κατὰ τὴν Ὀμηρικὴν ἐπὶ γῆς μὲν βαίνουσαν εἰς δ' αἰνίρα φθάνουσαν ἔριν. Ἄτλας τις ἄλλος ἔως, οὐκ οὐρανόθεν κατὰ τὸν ἐσπίριον τὸ δοκοῦν ποιηταῖς κίονος ἀνέχων τρόπον, ἀλλὰ τὴν ὑπ' οὐρανόθεν προταυσίωσιν διὰ τῆς ἐνοικουμένης αὐτῷ χάριτος καὶ δυνάμειος ὡς ποθ' ὁ κατὰ Παλαιστίνην τὸ Ἰουδαίον φύλον πρὶν εἰς ἡμᾶς τὴν ἐκεῖ χάριν κατὰ θεοκτονίας μεταπεσῆν ἔκτισιν. Ὅν πολλοὶ μὲν ὑμνησαν ἰδούσεως καὶ μεγαθους καὶ κάλλους ἀραρότως καὶ ὀλοκλήρως ἔχοντα, πολλοὶ δ' ἐβροήθησαν οὕτως καὶ πτώσεως, ὡς νῦν ὁράται, φεῦ, ἔχοντα. Προλέγω δ' ὅτι καὶ πλείους ὑμνήσουσιν, ἦνίκα ἂν ὁ κόσμος αὐτῶ καὶ ἡ πρὶν ἀξία καὶ κατὰστασις εὐποιούσα ἐκπαύθη. Ὅν χωρὶς τῶν ἄλλων

συγγραφῆς προβαλούμεθα. [P. 2] Τὸ δὲ ἔστιν ὅτι τῶν ἡμῶν προκειμένων πραγμάτων, ἃ μὴπω τις παραδέδωκε, καινότερον συμβαίνει εἶναι καὶ τὸ ὡς ἐκείνων ἐν γνώσει τῶν ἀνθρώπων γενημένων ἀπερδανρίων λόγος οὐκ ἀληθῶς ἀποφαίνεται. Οἱ μὲν ο καθ' ἡμᾶς ἱστορικῶς συγγραφέμενοι ἄλλην ἄλλοσ ηνται τὴν ἀρχήν· οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν ἀπὸ τῆς τοῦ γένεσιως ἤρξαντο, οἱ δὲ ἐξ ἀξιολόγου τινος ἀρχῆς, ἰσῶν ἢ Ἑλλήνων ἢ Ῥωμαίων ἢ ἄλλου οὐτινοσοῦν τῶν ἕκαστος πρὸς τὸν ἑαυτοῦ σκοπὸν τὸ οἰκεῖον καταρτινος σύγγραμμα. Καὶ ἡμῶν οὐχ ἥκιστα οὕτω τὰ τῆς σφῆς τελειοθῆσεται. Τὰ μὲν γὰρ ἀπ' ἀρχῆς γενημέν τοῦ κοσμοῦ γενέσεως πολλοῖς τε καὶ πολλαῖς ἐξιστο οὐ χορῆ δὲ λέγειν καὶ ὡς πρὸς ἀλλήλους οἱ πλείους ἠφώνησαν τὰ τῶν βασιλείων συγγράφοντες, ἀλλοιώσ χωρῶν καὶ πόλεων στάσεις καὶ πολέμων συρρήξαι ἀνδροποδισμούς καὶ νίκας καὶ ἤττας καὶ ὅσα τ συμβαίνει τοῖς καθ' ἡμᾶς. Πολυσχιδῶν γὰρ τοῦτο λούτων καὶ μηδὲ παρ' αὐτῶν ἰσως τῶν ἐνεργούων νωσκομένων, σχολῆ γ' ἂν τοῖς ἐξιστοροῦσι τοῦ ἀληθοῦ τάπασι γενῆσεται ἢ ἐπίτευξις. Ἐκ τοῦ μᾶλλον ὅ ὅσα τῇ κοινῇ φήμῃ γνωρίζεται, ταῦτα τὸν ἐξιστοροῦτ ραλήψεσθαι δεῖν, εἰ μὴ ἀδελφικῶς ἐθελήσῃσι τὴν ἀλή ὡς οἱ τοῦς ὀβολοῦς κερματίους ἐλλυμαινόμενοι ἢ καὶ πα ράττειν βουλόμενοι. Οὔτε γοῦν πρὸς χάριν οὔτε πρὸ νον ἄλλ' οὔτε πρὸς μίσος ἢ καὶ πρὸς εὔνοιαν σ

πολλῶν καὶ μεγάλων, τῶν τε λελεγεμένων καὶ εἰμένων, μόνον εἰς ἐκλειαν ἐξαρκεῖν ἤγο τῇ τῶν πόλεων βασιλίδι οὐκ ἀπὸ οἰμαί γε τῆς ἠκούσης δοκιμασίας ἐπέσοιμι. Ἐνταυθα φῶς τραφεῖς καὶ παιδευθεῖς ὁ τῶ ὄντι χρυσοῦς Ἰε εἰς τοσοῦτον ἤλασεν ἀρετῆς. Tantam urbem in ferro neque armis neque hostium vi et impetu sui magnitudinem, pulchritudinem, castitatem, dotes oppugnari unquam posse existimabant. Et licet sæpius et adversariorum machinis et in his seditionibus mire oppressam, et paucos in annos militi Ilalo prædam datam ut ita cam, vidisset Josephus Bryennius, qui sub nuele vivebat, tamen æternam illi felicitatem terorum hominum vi nunquam interrumpet divino præsgio, quod utinam ita fuisset ne perientia eum mentitum fuisse demonstratiuncula in D. Virginem eucharistica præc sibi autumat, quam in opere nostro de per utriusque Ecclesiæ Occidentalis consensione tam leges. ALL.

(6) Καθ' Ὀμηρον. Cum hærerem ac dubitare hic locus in Homero exstaret, opportune sub ὁ θανμάσιο; Daniel Heinsius, nostrum et Mus decus incomparabile, monuitque Hesiodi Ἔργων β', ipso fine: φήμη δ' οὔτις πάμπαν ἀπόλλυται, ἦν τενα: Λαοὶ φημίζουσι. Θεός νύ τις ἐστὶ καὶ Ad cujus exemplum Famam etiam deam vo Virgilius, iv *Aeneidos*:

Hæc passim dea fœda virum diffundit in ora. D.

φείν χραίων ἐστὶ τὸν συγγραφοῦντα, ἀλλ' ἱστορίας A
μόνον χάριν καὶ τοῦ μὴ λήθης βυθῶ, ἣν ὁ χρόνος
ὁδε γενεῶν, παραδοθῆναι τὰ ὑπὸ τῶν γεγενημένων,
εἴτ' ἀγαθὰ εἴτε φαῦλα τυγχάνουσιν. Ἀρχὴ δὲ ἡμῶν
γενέσθω ἢ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀλωσις, οὕτω
ἐν εἶναι τῶν ἔθνων ὃ μὴ ταύτην ἐγνώρισεν.

β'. Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (7) ἀδελφοῦ τελοῦν
τος τοῦ προβεβαστελευκότος Ἰσαακίου, Ἀγγέλων
καὶ ἀμφοῖν ὀνομαζομένων (8), τὰ τε τῶν Ῥω-
μαίων (9) τότε διελθόντος σκῆπτρα, οἱ εἰς Ἰταλίαν
κατὰ σῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξεστράτευσαν. Ἡ
δὲ αἰτία τοιαύτη. Κατέβαλε μὲν (10) τῆς ἀρχῆς τὸν
τῶν Ἀγγέλων τὰ D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(7) Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. Res gestas Alexii et B
Isaacii Angelorum fratrum, et quomodo Isaacium
Alexis imperio pepulerit obœcaveritque, fuse pro-
sequitur Choniata in Alexio et Isaacio, quem vide.
ALL.

(8) Ἀγγέλων καὶ ἀμφοῖν ὀνομαζομένων. Hinc Ἀγγελῶν-
μοι κασίγνητοι, ἀδελφοὶ nuncupantur a Choniata lib.
III in Alexio Comneno; et alibi sæpius Ἀγγελωνυμία,
ALL.

(9) Ῥωμαίων. Romanorum appellatione accipit.
quemadmodum et multi alii ejus ævi scriptores,
Cpopolitanos Græcos. Et Romania pro imperio Ori-
entali in usu est, quia imperii caput Cpolis Nova Roma
appellata est. Roma utique duplex statuitur in
constitutionibus imperialibus, una vetus Italica,
altera nova, id est Cpolis, quam veteris et antiquæ
Romæ prærogativa lætari imp. voluerunt, l. vi
C. De sacrosanct. Eccles.; l. xl C. De episco. et cler.;
l. iv. De operib. public.; l. ult. C. In quib. caus.
pign.; l. l. ut., De temporibus in integ. Zonaras aliique
infini auctores cum vian Ῥώμην dicunt, Cpolim intel-
ligunt. Quod notum est. Dousa.

(10) Κατέβαλε μὲν. Accidit id anno Domini 1195
Imperasse autem Isaacium Nicetas ait annos
9, menses 7. Post quem Orientis 58 imperator factus,
Cæsar Alexius III Angelus Pius Felix Augustus, qui
imperavit annos 8, menses 3, dies 10 Venit in
Italiam Alexius (puer forte duodecim annorum)
imp., Isaacii Angeli, cæci et captivi ac imperio dejec-
tit, filius; auxiliæ a Latinis sive Occidentalibus con-
tra tyrannidem Alexii patrui petendi causa, anno
1201. Romanæ sedis tum pontifex erat summus-
que antistes Innocentius III. De tota hac re inter
alios videndus Nicetas et Vincentius Bellovacensis,
Spec. histor. lib xxx, cap. 64. quo in loco Vin-
centius patrem pueri Conrezas prodigiose vocat,
itemque cap. 90 et 91 Thursath, et cap. 101 Thur-
sac. Peccavit nempe ipse aut librarii ejus propter
imperitiam linguæ Græcæ vulgaris. Scribendum Kur
Isac, Κυρ Ἰσακ. Idem mendum est apud veterem
chronographum regium, magistrum Rigordum
Gothum, De gestis Philippi Augusti Franrorum
regi, ad annum 1201. ubi legitur Conzerac. Quin
imo in ipsis epistolis Balduini imp. et H. comitis
Saneti Pauli, apud Godefridum Colon. S. Panta-
leonis monachum ad annum 1201, ubi Tirsachius
scriptum est. Non minus imperite apud
Antoninum archiepisc. Florent, legitur vol. III,
tit. 19, c. 2, § 1, Chorean pro κυρ Δ'γγελος. Trun-
cata hujuscemodi vocabula multa posterioribus
Græcis usitata. Τὸ κυρ pro κύριος aut κύριος, dominus.
propriis nominibus præponi solitum, Martino Gr-
sio in Turco-Græcia et Joanni Meursio in Glossario
Græco barbaro notatum. Anthos, qui liber est
linguæ vulgaris Græcæ: Ἐκασίανσεν εἰς αὐτό τότε ὁ
κυρ Κωνσταντίνος ὁ Παλαιολόγος. Sic κυρέ pro κυρίε,

irrepat, obruantur, scribenda historia est. Narra-
tionis nobis principium sit Cpolis expugnatio, ur-
bis sane conspicuæ omnibusque notæ, et cujus
nomen in humano genere nemo est qui non teneat.

6 2. Alexio Comneno, Isaacii, qui ante impe-
rium rexerat, fratre, (utricumque Angelo nomen fuit)
Romani imperii scepra tenente, Itali Cpolim ducto
agmine invaserunt. Expeditionis causa hæc fuit :
Alexius Isaacium fratrem imperio spoliatum ob-
œceat, indeque Romanorum dominatum occupat :

domina dicebant. Atque hinc Jacobus Phillipus
Bergomas liberandus ab insigni hallucinatione, aut
mendo ? Lib. XII Chronici, ubi de Montisferrati
marchionatus primordiis circa annum 985 agit
ejusque marchiones recensent, ait Emmanuelem
Cpopolitanum imp. Reinerio Montisferrati uxorem
dedisse filiam suam nomine Curamariam, Atqui
Nicetæ lib. vi, scribitur Maria Emmanuëlis F. col-
locata fuisse marchioni Montisferrati, imberbi ad
huc adolescentulo ipsa tricesimum ætatis annum
jam egressa. Ergo Curamaria hæc est Κυρά Μαρία,
domina Maria, unde ignobli et inauditum illud
nomen delortum. Et quod monstrosius, ex hæc
Curamaria alii Cunariam fabricarunt pudendo er-
rore. Sed hujuscemodi hallucinationibus plurimi
neoterici vulgo implicantur, qui ad hoc exemplum
castigandi sunt. Sed hæc obiter monuisse sufficiat.
Ad historiam quod attinet, legendi præter Nice-
tam, Rigordum, Godefridum, S. Pantaleonis mo-
nachum Colon., in Annalibus ad annum 1203. quos
dixi, ex recentioribus Blondus Flavius Decad, 2,
lib. vi, et De Gestis Venetorum, M. Antonius Sabel-
licus, Histor. Venet, lib. viii., Platina, in Vita In-
nocentii III : Paulus Emilius, Histor. Gal. lib vi.,
et Petrus Justinianus Venet. Multa ibi de naviga-
tione Latinorum sive Occidentalium cum Alexio
puero Cpolim versus, de Alexii impii fuga, de ur-
bis expugnatione et Murzuffi tyranni de Tauri
columna præcipitatione, de obitu imp. Isaacii et
filii Alexii, de imp. Balduino Flandro; quæ circa
annum 1202 et 1204 peracta sunt. Expugnatam au-
tem urbem invenio, ea parte qua regia est et tem-
plum S. Sophiæ, duabus navibus colligatis et ad
murum admotis, Paradiso et Peregrina nominatis,
apud Vincentium, lib. xxx, cap. 91, ex epistola
(ut videtur) ipsius Balduini imp. Exstant quippe
de hoc bello duæ epistolæ satis prolixæ apud Ar-
noldum Lubecensem Chron. Selavor., lib. vi, cap.
19 et 20. Scribitur in una de prospera Cpolim na-
vigatione, de imperatore superato, de imp. Isaacio
custodia educto, de illustris filii ejus. Alexii in ec-
clesia S. Sophiæ coronatione, de gratitudine ejus
erga Latinos, et alia. Item in altera imp. Alexium
perfidia Græcorum seductum, ne promissa faceret,
a Murzuffo Duca necatum, et latera costasque ejus;
clava ferrea contractas esse; nec multo post do-
minum Isaacium, a quo filius dicebatur fuisse so-
ductus, diem clausisse extremum, Murzuffum oc-
cupasse tyrannidem. Inde 5 Idus Apriles, sexta
feria, Latinos navali prælio infeliciter cum Græcis
dimicasse: sed pridie Idus, secunda feria post
passionem Domini, conscensis muris in urbem ir-
ruisse; imperatorem, qui non procul a muris ste-
terit in tentoriis armatus, conspecto hoste statim
fugisse; Latinos magna cæde facta urbem invasisse.
Postridie Murzuffum iterum repugnantem victum
esse; tum plenam victoriam Latinis obtigisse, et

sed Isaacii filius e priore Illi uxore susceptus, A tum primum e pueris excedens. facinus patrum in parentem ægre ferens, fugam meditatus Romam appulit, et ad pedes pontificis provolutus impenseque exorans acrius ad ulciscendas paternas injurias incumberebat. Sors tunc ut complures in Italiam, non ex Italia modo, sed ex ditone Gallica, aliique ex aliis locis (nec deerant Veneti) in unum convenirent, eo nomine ut Hierusalem, ubi Dominicum erat sepulcrum, suo accessu in libertatem vindicarent. Eos in eundem locum coe-

³ ὁ προσηρμένος Ἀλέξιος om. D. ⁴ καὶ ἦν — ἀρχῆς om. D. ⁵ ἐκ — ἀμείβων om. D. ⁶ προσρ. πατρικὴν ἐκδίκησιν ἐπιζητῶν, omissis reliquis D. ⁷ τῶν Ἰταλῶν om. D. ⁸ ἕτεροι add. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

inestimabilem prædam abactam equorum, auri, argenti, gemmarum et pretiosarum vestium. Si inter singulos (inquit) victoriam partiamur, quilibet ex nostris non pauciores quam centum obsedit et vicit. Nobis non victoriam usurpamus: « A Domino est factum istud; et est mirabile in oculis nostris. » Addit a certis delectis die Dominica *Misericordias Domini* imperatorem electum esse. sequentique Dominica *jubilante Deo* ingenti omnium applausu sublimatum. Ibidem hoc titulo. usus, *Bilduinus Dei gratia fidelissimus imperator Cpolititanus, a Deo coronatus, Romanæ* (ita apud Arnoldum est legendum) *moderator et semper Augustus, Flandrensis et Henne-goviensis comes*. Has epistolas legere volenti in mundo est Arnoldus Lubecensis abbas, continuator Helmoldi Sclavorum chronographi, ipso lib. vi fine. Prior inscripta est *excellētissimo Dn. Othoni, Dei gratia Romanorum regiet semper Augusto*; posterior inscribitur *universis Christi fidelibus, archiepiscopis, episcopis et abbatibus, primoribus præpositis, decanis, cæterisque ecclesiarum prælati ecclesiasticisque pers mis baronibus, militibus, sarziantis omnique populo Christiano*. Atque eadem hæc representatur etiam in Annalibus Godofridi monachi, ceu missa Adolfo Coloniensi archiepiscopo. Conferant quibus otium et lubido est. mutuaque opera eam restituant. Legitur ibidem et alia epistola, quam Henricus (qui aliis Hugo) Sancti Pauli comes Henrico duci de Lovanio, id est Brabantie, misit. Quam vide; et plura si voles, adhibe Guntherum monachum cenobii Parisiensis in Alsatia, qui historiam hanc captæ Cpoleos ex ore Martini abbatis sui, qui expugnationi et victoriæ interfuit, fuisse descripsit, editam nuper ex membranis ab Henrico Canisio Noviomago I. C. antiquæ lectionis tomo V, part. II. Docsa.

(11) Φυγῆν τε μηχανισάμενος. Alexius obsecrati Isaacii filius, ab Alexio patruo a custodia eductus, libertate et licentia utens, quidquid aliter narret Blondus Decad. II, lib. II, Alexium contra protostatorem exiturum ad Democranium sequitur. Is, neq; abnuente patruo, cum Pisano quodam de fuga consilio inito, ubi navigandi opportunitatem captasset, ad Hellespontii Auloniam fertur, et Athyræ commorans per scapham navis ad navem grandem pervehitur. Conatus in eo capiendo Alexii patrum frustra omnes fuere: nam ille coma in orbem rasa et Latina veste induta, et in turba magna obversans, inquisitores latuit. Choniata in *Alexio Comneno*, lib. III, p. 710, 12, Alexii in custodiendo Isaacio fratre excæcato negligentiam non sine periculo notat. Quid ergo nugatur Blondus Histor. decad. II, libro VI? *Frater erat Alexius ætate minor, cum quo indulgentissime agebat, adeo ut nihil sibi ad summam administrationis præter imperatorum deesset nomen; eumque a Turcis sua temeritate captum imperator magna vi pecuniæ impensa redemerat. Qui pessimo vir ingenio piissimum indulgentissimumque fratrem dolo captum*

ἀδελφὸν Ἰσαάκιον ὁ προσηρμένος Ἀλέξιος * x τὰς ὄψεις ἐπῆρσε, καὶ ἦν τὸ ἀπὸ τοῦδε τῆς Ῥωμαίων κρατήσας ἀρχῆς ⁴ ὑπῆρχε δὲ τῶ κίω σίος ἐκ τῆς προτέρας αὐτοῦ γυναικὸς γενν τὸν μείρακα ἢ δὴ ἀμείβων ⁵, ὃς δυσσασχετήσε τοῦ πατρὸς παροινία τὴν φυγὴν τε μηχανη νος (11) ἐπὶ τὴν Ῥώμην χωρεῖ καὶ τῶ ταύτη χειρεὶ ἑαυτὸν προσορίπτει, λιπαρῶς τε τούτῳ κείμενος τὴν πατρικὴν ἐκδίκησιν ἐπιζητεῖ ⁶. δὲ τῶ τότε (12) τύχοι πλήθη πολλὰ εἰς ἓν συναλ τῶν Ἰταλῶν ⁷, οἱ μὲν ⁸ εἰς αὐτῆς Ἰταλίας οἱ

excæcatumque trusit in carcerem, eademque i late Alexium nepotem, Isach genitum, annos a cim agentem, nisi fuga elapsus fuisset, excæca interficere quæsit. Perductus in Siciliam A puer a sorore Irene recipitur et Philippo maritico mendatur, ut patri suo pro virili opem simul et imperio et oculis privato, et fratrem que juvet exsulem et extorrem. His ille præ litteris ad summum pontificem et regem Alexi Philippum progreditur, a quibus classium præ qui ad Palæstinam contendebant, commens ut eum, si fieri posset, in patrium imperium stituerent. Et exceptus humanissime pepigit cramento firmavit ea se præbiturum quæ vi exitum perducere poterant: nam præter pecuniæ acervos auxilium contra Saracenos cum Romi militibus et quinquaginta trirēibus promi Latinorum religionem amplexus privilegiorum mani pontificis ejusque in Orientali imperio ritatis restitutionem pollicetur, *promittens*, sunt Innocentii papæ epistola ad Alexium in torem Cpolititanum, puer nempe Alexius, *qui in subsidium Terræ sanctæ quam in expensis nativis eis magnifice responderet, paratus et omnibus et per omnia nostris stare mandatis, e sacrosanctam Romanam Ecclesiam vellet juvare suum modis omnibus honorare, ac ea efficere nostræ forent placita voluntati*. Sic ille Cpolititanus ducitur. Id cum rescisset Alexius patruus quoque legatos ad pontificem misit, qui pro rent, Christianorum exercitum in subsidium sanctæ destinasse suas regiones invadere et a Christianos arma movere; sui muneris esse ut e tali proposito revocaret, ne eorum manus Christianorum sanguine frædarentur et Dei offensam incirent, ne Alexio filio Isaacii, qui contra imperium dem omnem movebat, opem præstaret, cum itum illud non successione, sed electione confectur, et Alexius, prius quam pater ejus esset itor, natus esset, nec poterat sibi in imperio ejus quod vindicare. Quid ad hæc responderit su pontifex, ex ejusdem litteris ad eundem Alexi quas perperam nonnulli ad Isaacium referunt potest.

(12) Ἐπεὶ δὲ τῶ τότε. Classis Veneta ab Dandulo Venetiarum duce, hominum ob Græcis infensissimo, deducta. Ubretus Folitnuens. Hist. lib. IV: *Michael Palæologus sese n bus opibus, quibus eo tempore omnino carebat, endum ratus adversus Venetos perpetuos Græcorum hostes, quorumque in Græcis expemagna pars operæ fuerat, quique complures ac loca imperii tenebant, in opem Genuenser fugit*. Expeditionis socii adiunguntur Boni marchio Montisferrati, Flandriæ comes Baldi comes Sancti Pauli Ericus, comes Pleæ Lodi et alii complures, tradit Choniata, audaces tores et statura suis hastis propemodum j Navium toto triennio Venetiis fabricatarum

τῆς τῶν Φράγκων [P. 3] ἀρχῆς, ἐκ δ' Ἑνετῶν ἕτεροι A καὶ ἐξ ἄλλων ἄλλοι, καὶ ἡ πρόφασις εἰς ἐλευθερίαν τῆς Ἱερουσαλήμ ἀπέλθειν, ὅπου ὁ κυριακὸς τυγχάνει τάφος, ἦν δὲ ὁ τούτους συναθροίσας ⁹ (13) ὁ ἀρχιερατικῶς τῆς πρεσβυτέρας προϊστάμενος Ῥώμης, ὃν, ὡς προειρήκειν, ὑπὲρ τῆς πατρικῆς ἀρχῆς ὁ τοῦ Ἰσαακίου ἐξελιπάρει υἱὸς, ταῖς παρακλήσεσι τοῦ παιδὸς δυσωπηθεὶς ὁ πάππας, μάλιστα ¹⁰ δὲ ταῖς ὑποσχέσεσιν (ἐτύχχανον γὰρ ἄθραι, (14), παραδίδωσι τὸν παῖδα τοῖς ἡγεμόσι τῶν στρατευμάτων, ὃς ἂν αὐτὸν τῆς προκειμένης ἐκνεύσαντες τῷ πατρικῷ ἐγκαταστήσαιεν ¹¹ θρόνω, ἀναλόιματά τε παρ' αὐτοῦ λάβοιεν ὅποσα ἂν καθ' ὁδὸν ἀναλώσαιεν καὶ ὅποσα περὶ τὴν Κωνσταντίνου βραδύναντες. Ἀνήχθησαν οὖν οὗτοι τριήρεσι τε καὶ ναυσὶ κλιλαῖς. Ἐπει δὲ τῇ Κωνσταντίνου προσώκειλαν εὐτυχῶς ἐν πνεύμασι φοροῖς (15) πεπονημένοι τὴν ἀνοδὸν ¹², γνωρίζουσι τοῖς ἐκεῖ ¹³ τὸν μαῖδα, τὴν ἀδικίαν, τὰ διὰ ταῦτα τοῦ Ῥώμης ἐντάγματα. Μέχρι μὲν οὖν τινος λογοὶ τε ἐξ ἀμφοτέρων ¹⁴ ἐγγόνησαν τῶν μερῶν καὶ μάχαι κατὰ χερσὸν (19) ἰσχυραὶ, ξυμβάσεις τε ἐκ πρεσβειῶν οὐδ' ὄλως συνέβαινον. Ἐπει δὲ ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος τοῖς τοιοῦτοις ἀπάκνησε πράγμασι. μάλιστα δὲ ἀπείρηκε τοῖς ἐντὸς εἰς σύγχυσιν ἀποβλέπουσι καὶ νοσοῦσι τὸ ἀστατόν, τὰ πάντα χαίρειν ἰάσας (19) φυγῇ ἐχρήσατο ἰκῶν ἀκούτιγε θυμῷ ¹⁵, τοῦτο δὲ ¹⁶ προσειπὼν, ὡς οἱ ἀκηχοῦτες ἔφασκαν, τὸ « Δαβὶδ φυγῶν (18) ἰσωθή, » προσεπαγόμενός τε καὶ τὴν γυναῖκα (19) καὶ χρήματα τοῦ βασιλικοῦ ταμείου ἰκανά.

⁹ συναθροίσας — ¹⁰ μάλιστα] ἀθροίσας ὁ πάππας, ὁ ταῖς παρακλήσεσι τοῦ παιδὸς καταδυσωπηθεὶς, μᾶλλον D. ¹¹ καταστήσαιεν. D. ¹² πεπονημένοι τὴν ἀνοδὸν om. D. ¹³ ἐκεῖσε D. ¹⁴ ἐξ ἀμφοτέρων post μάχαι, omisiss τῶν μεκῶν et κατὰ — συνέβαινον D. ¹⁵ ἰκῶν — θυμῷ om. D. ¹⁶ δὲ et μοx ὡς τὸ et προσεπαγόμενός — Κωνσταντίνου om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

non equitum, et militum numerum habes apud C eundem Choniatham, Andream Dandolum *Hist. Venet.* lib. x, cap. 3 et alios. Plura ducum nomina apud Jacobum Meyerum in *Annal. Flandricis* 1203. ALL.

(13) Ἦν δὲ ὁ τούτους συναθροίσας. Maligne admodum noster Acropolis causam Cpolititan expeditionis in Romanum pontificem, ut in eum Græcorum odia excitet, conjicit: quam magis ingenue in Venetos et eorum ducem Dandulum, Græcis, ut diximus, infensissimos, alii referunt. Danduli machinas et artes, quibus classem illam instruxit, Choniata minutatim narrat. Alienum pontificis Innocentii animum ab ea expeditione, quam summis conatibus procurabat marchio Montisferrati Bonifacius, satis nobis indicant ejusdem Innocentii ad Alexium litteræ et auctor illius actorum: *Ipse vero, marchio, de Francia per Alemanniam transitum fecit, ubi cum Philippo duce Sueviæ, qui se regem gerebat, dicebatur habuisse tractatum, D ne Alexium sororium suum, filium videlicet Isaacii quondam Cpolitani imperatoris cujus sororem ipse Philippus duxerat in uxorem, a fædo captivitatis ergastulo fugientem reduci faceret Cpolim ab exercitu Christiano ad obtinendum imperium Romanæ. De quo cum idem marchio ad summum pontificem accessisset, cæpit agere a remotis. Sed cum intellexisset ipsius animum ad hoc non esse directum, expeditis negotiis ad crucis officium pertinentibus ad propria remeavit.* Vide de hac eadem re *Annales* doctissimos Oderici Raynaldi ad annum 1203, qui pluribus Romanum pontificem a Græcorum calumnia liberat. ALL.

(14) Ἐτύχχανον γὰρ ἄθραι Suntque in hanc

gerat, qui tunc tantam summus sacerdos seniori Romæ præerat; quem, uti dixeram, pro paterno imperio recuperando Isaacii filius supplicis oratione exorabat. Adolescentis precibus, imo promissionum (neque enim exigua pollicitus fuerat) expectatione motus copiarum ducibus juvenem committit, ut 7 eum de via decedentes paterno solio restituerent, sumptus sive in itinere sive apud Byzantios mora impenso ab ipso susciperent. Triremibus itaque et navibus conscensis: secundissime rapacibus ventis acti Cpolim perveniunt: ibi manifestant adolescentem, patrata scelera, unde enata jussa pontificis ante oculos omnium proponunt. Congressi sunt per breve tempus; colloquia inter ambas partes processerunt; præliis nec contempnendis ad urbem decernunt; Sed legationibus irritis gravius dissident. His imperator Alexius animum despondens, quin imo tractationibus civium confusis illis quidem ac lubricis diffidens, contemptis neglectisque omnibus fugam arripuit, sponte quidem, sed illubenti animo, cum illud enuntiasset, ut auriti testes referunt, « David fuga salutem sibi peperit, » una secum et uxore et ingenti pecuniarum vi ex imperatorio ærario avecta.

(15) Πνεύμασι φοροῖς. Choniata p. 717, 15 ALL.

(16) Μάχαι κατὰ χέρσων. Vide Choniatham, ibidem. ALL.

(17) Τὰ πάντα χαίρειν ἰάσας. Nam post pugnam detrectatam, et malo genio in fugam impellente, in palatium reversus cum Irene filia et decem auri centenariis, cum alio ornatu imperatorio ex pretiosis gemmis et perspicuis margaritis, sub prima noctis vigiliam Debeltum contendit. Choniata, p. 723, 24. ALL.

(18) Δαβὶδ φυγῶν Regum lib. cap. xxiii: καὶ ἀπηγγέλη τῷ Σαούλ ὅτι διασώσεται Δαβὶδ ἐκ Κεῖλα: Nuntiatumque est Sauli quod fugisset David de Ceila et salvatus esset. Et lib. II, cap. xv, fugit ab facie Absalonis, omnesque suos, quos Hierosolymis habebat, ut fugiant hortatur; quo spectat inscriptio Psalmi III. DOUSA.

(19) Τὴν γυναῖκα. De uxore ne verbum quidem

(19) Τὴν γυναῖκα. De uxore ne verbum quidem

3. Eo itaque Cpoli egresso legationem cives ad Italos mittunt, ut Isaacii filius Alexius, cujus causa, ut videbatur, ad arma profectum erat, invectus imperator acclamaretur. Quare adolescens, quibus se devinxerat deducantibus Italis, conditionibus introducit et uno omnium ore imperator salutatur. Erant interium cives cum Italis imagine tantum pacis et amicitiae specie concordēs, cum Itali promissa impensasque acrius reposcerent, cives earum summam subducta ratione immanem esse existimarent, minimeque se eam persolvere posse contenderent. Interea novæ turbæ Byzantii concitæ sunt, Pater enim Alexii Angelus Isaacius, licet ex urbe declinasset, adhuc in vivis, paululum antequam Byzantium caperetur, sententiam tulerat ut ex donariis sacris in unum collectis divenditisque Italis debitum primum reponeretur; si quod deesset, ex ærario, civiumque facultatibus persolveretur. Dum inter se dissident et hinc illincque legati mittuntur, filius Isaacii Alexius ab Alexio Duca, ab hoc eodem Isaacii filio protovestiarii dignitate insignito, et a civibus nescio quid illi vitio ventibus, Murtzuphlo dicto, obtruncatur. Murtzuphlu postea imperator non dissidente populo eligitur. Hinc magis ac magis Itali in furorē acti graves ac sempiternas inimicitias in Byzantinos susceperunt. Per idem tempus laudabili consilio a civibus deliberatum est: nam qui præerant et dignitatibus præfulgebant, decrevere ut Latini, qui

γ'. Ἐπεὶ γοῦν οὗτος ἐξῆλθε τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τοὺς Ἰταλοὺς οἱ οἰκήτορες, ὁ τοῦ Ἰσαακίου Ἀλέξιος ¹⁷, δὲ ἦν ὡς ἐδόξατο μάχιμος ἦν ¹⁸, ἐντὸς εἰσαχθεῖα καὶ βασιλεὺς ἐρευνθεῖα. Εἰσάγεται γοῦν εἰς τὴν πόλιν ὁ παῖς ταῖς προτέραις σήθηκαῖς, αἷς ὑπέσχετο τοῖς βασιλεῦσι αὐτὸν Ἰταλοῖς, καὶ βασιλεὺς παρὰ τὴν ἀναγορεύεται τοῦ λαοῦ. Ἦσαν οὖν τὰ ἀπὸ τοῦδε πολῖται οἱ τε Ἰταλοὶ τῷ δοκεῖν εἰρηνεύοντες ²⁰ μὲν Ἰταλῶν ἀπαιτούντων ²¹ (20) τὰς ὑποσχέσεις τὰ ἀναλώματα, τῶν δὲ οἰκητόρων τῆς πόλεως ἀριθμὸν ἠγομένων τὸ χρῆμα, καὶ διεσχυρίζου ὡς οὐκ ἂν ἔχοιεν τοσαῦτα τοῖς Ἰταλοῖς ἐπιθεῖν. Συνέβη δὲ τῷ τότε καὶ γοργισμὸν ἐν τῇ πόλει του χάριν γενέσθαι· ὁ γὰρ πατήρ Ἀλεξίου ὁ γελος Ἰσαάκιος (ἔτι γὰρ περιῆν τῷ βίῳ, καὶ μετὰ μικρὸν ²²) μὴπω ἀλόους τῆς Κωνσταντινουπόλεως δίδωκεν ὡς τῶν ἱερῶν κειμηλίων (24) ἀθροισιν γεγονέναι τὰ πρῶτα, ἐκείθεν τε ἀπέβη τοῦ πρὸς τοὺς Ἰταλοὺς χροῖους, τὸ δὲ ἔλλαβε τῶν βασιλικῶν ταμειῶν δοθῆναι καὶ τῶν οἰκῆ τῆς πόλεως. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τῆς ἀμφίσητης οὐσίας καὶ ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν ἀφικνουμένῶν τῶν πρίσθεων, φονεύεται ὁ παῖς τοῦ Ἰσαακίου Ἀλέξιος παρ' Ἀλεξίου τοῦ Δούκα, ὃν πρωτοκρετοριον (32) οὗτος τετιμηκεν, οἱ δὲ τῆς πόλεως ἐπιμετρήσαντες ἐπιμετρήσαντες Μούρτζουφλου ἐκείνου ἀνηγορεύθη γοῦν παρὰ τῶν πολιτῶν ὁ ῥηθείας ξιος Μούρτζουφλος (23) βασιλεὺς. Τοῦ τοιοῦτου

¹⁷ Ἰσαακίου υἱὸς Ἀλέξιος D. ¹⁸ δὲ — ἦν om. D. ¹⁹ ὁ παῖς et mox προτέραις om. D. ²⁰ Ἦσαν — φονεύοντες; om. D. ²¹ τὰς ὑποσχέσεις ἀπαιτούντων D. ²² ἔτι — μικρὸν om. D. ²³ πρίσθεων ἀφικνουμένῶν

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Choniata: tantum advectæ secum filiæ meminit, quam tacuit noster Acropolita. Unde vero hausit Blondus lib. vi, decad. ii *Historiæ? ad eum tumultum in urbe concitum Alexius patricida territus, nocte concubia fugiens, ingentem thesaurum, quod postea rescium est, apud Hirenem filiam virginem in monasterio defossam reliquit.* Et Sabellicus, Ennead. IX lib. v: *Venetis in muros accedentibus et in urbem irrupturis adversa vi Græci resistunt. Ægre urbs prima die est defensa. Nocte, quæ deinceps seculi est, Alexius imperator, desperatis rebus, uxore et liberis relectis occulte fugam occupat, magno auri pondere apud Irenem filiam, unam ex sacris virginibus, humi defosso.* ALL.

(20) Ἰταλῶν ἀπαιτούντων. Postulabant enim auri centenarios quinquaginta statim numerandos, et adiciebantur conditiones durissimæ, tolerabiles tamen nec omnium difficillimæ, quibus captivitatis periculum imminēbat ac publicum exitium. ALL.

(22) Τῶν ἱερῶν κειμηλίων. Consilium Isaacii secutus est Alexius filius, sacrosancta profanans et templa invadens, ut nec sacris imaginibus parceret, quarum ornatum aberptum imaginibus ipsis humi projectis et sacra vasa ab iisdem templis rapta et conflata ut vulgare aurum et argentum hostibus dabat. Gentilium ea fuit opinio, ad conservandam rem publicam templa deorum nonnunquam denudare licere. Seneca, *Controv.* IV: *Pro re publica plerumque templa nudantur, et in usum stipendiū dona constantur.* Nervæ ut impendia con-

traheret, sacrificia non pauca sustulit. Sed p nobis quid gentiles senserint. Christiani Choniata, veram nempe doctrinam amplectimini denudationem templorum similem, si necesse quam leges præscribunt, defuerit, et auctor pontificis concedentis, detestamur. Græci hoc semper et in omnibus supparasitare auctoritate impetibus, rapinam hanc summis etiam maledictis non sine indicatione lacessere. Nicetas de Isaacio Angelo et Alexio filio p. 729, 8. Quocumque cor juvabit quæ Anna Comnena narrat lib. iv. ἐλαθε δὲ τοῦτον — προυρανεύσθαι παρεκλήθη ALL.

(22) Ὁν πρωτοβεστιάριον Choniata p. 74 ALL. — De protovestiarii dignitate vide Glossa Meursii in Βετιύριον. Differebant autem a protovestiario et munere protovestiarii et protovestiarii cuius infra auctor noster meminit. Vide ibi, de *gestis Venetorum* Alexium hunc non protovestiarii facit. Quod tamen amanuensii librarii mendum videri potest, cum decad. II vi, altier sit, et protovestiarii diserte legi Dousæ.

(23) Alexius cognominatus Murtzuphlu vocabulo ob conjuncta et veluti oculis immixta supercilia. Nicetas in Isaacio Angelo et Alexio Μόνος ὁ ἐκ πάντων ὁ Δούκας Ἀλέξιος, ὃς ἐ συνεσπᾶσθαι τὰς ὀφθαλμοὺς καὶ οἶον τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπικρίμασθαι πρὸς τῶν συνερχόμενων ἐπισημῶν Μούρτζουφλος. Forte Μούρφυλος. Vārie autem

χαίρει ἐπὶ πλείον μανέντες οἱ Ἴταλοὶ ἄσπονδον τὴν ἔχθραν ἅμα κατὰ τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν ἐπαίχσαν. Συνέβη δὲ καὶ ἕτερον [P. 4] τε γινέσθαι τοῖς πολίταις βούλευμα ἐπαίνου ἀξίον (24). Τοὺς γὰρ Λατίνους, οὓς οἰκίτορας εἶχεν ἢ Κωνσταντίνου, οἱ προὔχοντες καὶ τῶν ἐν τέλει συνεβουλεύσαντο ἀποπέμψαι τῆς πόλεως, ὡς μὴ ἐπιβούλευς αὐτοὺς ἐντός ἔχοιεν. Οἱ δὲ αὐτόμολοι πρὸς τοὺς πολεμίους χωροῦσι χιλιοστῆς πολλαί, ὄρκοι ἀρρήκτοις τὸ ²⁴ πρῶτον τοὺς πολίτας πληροφοροῦντες ²⁵ μὴ ἂν ποτε μελετήσαι κατ' αὐτῶν προδοσίαν, συναποθανεῖν δὲ εἰ συμβαίη αὐτοῖς ὡς ἰθαγενεῖς καὶ αὐτόχθονας. Καίτοι καὶ γυναικῶν τε καὶ παιδία διδόντες ἐν ἀσφαλεστέροις ταῦτα ²⁶ τόποις ἀπαγαγεῖν οὐκ ἔπεισαν. Ἐξελθόντες δὲ πολλὰ τοῖς ἐναντίοις συνήραυτο ἅτε πλῆθος πολὺ ὄντες καὶ εἰδήμονες τῶν πραγμάτων.

δ'. Τεσσαράκοντα γοῦν παρήλθον ²⁷ ἡμέραι, καὶ ἔλω (25) παρὰ τούτων ἢ Κωνσταντίνου, ἔτους μὲν ὄντος (26) ἀπὸ γενέσεως κόσμου ςψια' ²⁸. εβ' τοῦ Ἀπριλίου ἄγοντος· τῷ γὰρ ε' ἔτει Μαίου ὄντος τῆ πόλει προσώρμησαν, ἐν ἑνδεκα δὲ μηνὶ συνέβη γενέθαι τὴν πόρθησιν. Καὶ ἡ μεγίστη καὶ περιφανεστάτη ²⁹ πόλις ἔλω, ἐνὸς ὡς φασιν, ἢ καὶ δύο ἐπιπεδησάντων πρῶτου (27) τῷ τείχει ἀπὸ κλίμακος ³⁰ εἰς ἰσθμὸν καμμένης μεγίστης κοίλης νηός, Ὅσα μὲν οὖν (28) συνέβη τῇ πόλει, μακροτέρων ἂν εἴη ταῦτα

²⁴ οἱ — τῶ καὶ τὸ D. ²⁵ πληροφοροῦντας D. ²⁶ διδόντες et ταῦτα om. D. ²⁷ παρήλθον γοῦν D. ²⁸ ἔτους — ςψια' om. D. ²⁹ καὶ περιφανεστάτη om. D. ³⁰ πρῶτον add. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

nomen apud historicos vulgo concipitur. In epistola Balduini imp. apud Godefridum monachum *Morchulfus*, apud Vincentium Bellovacensem *Morchulphus* et *Marculphus*, et sic in Chronico Allissiodorensi. Blondo, *De gestis Venetorum*, est *Murtilus*: eidemque deced. II, lib. vi *Murtilus*, vel, ut aliqui *habent scriptores*, *Morchulfus*; Paulo Emilio *Myrtilus* vel *Murzuphlus*, Gunthero monacho in *Historia Cpolitana*, *Murtiphlo*, cum interpretamento *id est flos cordis*. Dousa.

(24). Βούλευμα ἐπαίνου ἀξίον. Cum pro his in apographo ipso in contextu legeretur ἀτόπημα, quod nos in versione secuti sumus, additumque in margine esset βούλευμα ἐπαίνου ἀξίον, quod videtur Græculi cuiusdam sive hominis otiosi commentum, id ipsum perperam in contextum ab operis receptum est. Quod monitum volui, lector ne sciens ne esses. Dousa.

(25). Ἐλω. Ne tantopere decantatam Byzantii oppugnationem, expugnationem et excidium non sine lædio concinamus, vide auctores qui de ea scripserunt, inter alios Nicetam, qui fuisse et non sine lacrymis oculatus ipse testis prosequitur. Dorotheus Monembasiensis in *Synopsi Historiarum*: Καὶ τότε ἐστειλεν ὁ βασιλεὺς ἦτοι ὁ ῥήγας τῆς Φραντζῆς γραμμάτια εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ νὰ ἀρῆσιν τὸ ταξίδη τῶν Ἱεροσολύμων. Καὶ ἐξῆν ἐπὶ τῶν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὴν φρουρὰν τῆς στρογγύλης καὶ τὰ κάτεργα τῶν Βενετῶν τοῦ πειλάγου ἀπέστειλεν ἀπὸ τῶν τοιχεῖα. Καὶ ἔδωκεν μέγαν πόλεμον καὶ φοβερόν, καὶ μὲ ταῖς λουμπάρδαῖς ἐκκαμν χυλαστρίαις τὰ κάτεργα, καὶ ἐμπήκαν οἱ Βενετικοὶ εἰς τὴν πόλιν πρῶτα ἀπὸ τοῦ ἀλλοῦ. Καὶ τότε ἐμπήκαν τὰ φρουρὰ τὰ ἄλλα, καὶ ἔβαλαν παντοῖαις ἦτοι φλάμουρα εἰς τὰ τοιχεῖα, καὶ μὲ μεγάλας χαυρῆς ἐπαίξαν ταῖς τρουμπέταις καὶ τὰ ἄλλα παντοῖα. Καὶ ὡς ἐκυρίευσαν οἱ Φράγκοι τὴν πόλιν, ἐγύρευσαν τὸν βασιλεῖα καὶ δὲν τὸν ἡῦραν. Nullæ hic ad oppu-

A Cpoli veluti accolæ sedem posuerant, urbe ⁹ pel-lerentur, ne Byzantini internis insidiis appeterentur. Illorum multa millia in hostes transfugunt, licet prius fidem suam solemnī jurejurando obligarent nunquam se in cives proditorem meditatos, commoritos potius, si opus fuerit veluti domesticos et indigenas: imo cum uxores ac filios traderent, ut securioribus locis custodirentur, non suserere. Hi urbe egressi, multi nimium rerumque periti, re et opera et consilio quam plurimum hostes juverunt.

4. Post quadraginta itaque dies exactos Cpolis ab istis expugnatur anno ab orbe condito 6711, duodecimo mensis Aprilis. Decimo namque anno mense Maio ad urbem applicant, et mense undecimo diripiunt. Sicque maxima urbium ac celeberrima capta est, uno aut altero, ut rumor increbuit, e scala malo navis maximæ adnexa in muros insilientibus. Quæ vero mala urbs subiit, prolixiorum poscunt orationem longeque sunt ab hoc argumento. Ad ea porro quisque animum defixerit

gnandam Cpolim summi pontificis litteræ. Totum hoc negotium regis Franciæ fuit. Quomodo vero Veneti primi ante alios ingressi Byzantium dicuntur? Cum res civium apud summum patrem gereretur vitæque eorum in dubio esset, pactionibus sæpe confusis, Venetiarum dux Ericus Dandulus cum imperatore de pace acturus triremi juxta Cosmedium appellit. Eodem et imperator equo advehitur. Dum de pace et conditionibus disputatur, Latinorum equestres copiæ ex superiore loco subito erumpentes laxis habenis imperatorem petunt, ut vix equo converso periculum effugerit et comitum ejus aliqui caperentur. Exinde maximæ hostiles naves, in quibus parate erant scalæ cæteraque instrumenta ad oppugnandum necessaria recta ad mœnia accedunt et occupant. Ex Choniata. ALL.

(26) Ἐτους μὲν ὄντος. Acropolis noster facit annum 6711: namque decimo mensis Maii in urbem appulere, continuarunt obsidionem menses undecim, quare 11 mensis Aprilis urbem ingressi sunt. Nam si 58 annos eam tenere Latini, et anno 6769 recuperaverunt Græci, si demas occupatæ numerum, qui remanent erunt anni 6711. Choniata in die mensis consinit, in anno non item, tanquam qui anno uno auctior sit; ait enim eam captam anno 6712. Ex quibus corrigendus est idem Choniata in Balduino: Δεκάς μὲν οὖν ἐπὶ θυάδι τοῦ Ἀπολλοῦ μὴνὸς ἐνεστήκει, τῆς ἐβδόμης ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ (legitur ὀκτακοσιοστοῦ) δωδεκάτου ἔτους, καὶ ἡ βασιλεὺς πόλις πρὸς Λατίνων κεχειρωταί. Et alio quoque loco: Πέμπτην ἄγοντος καὶ εικοστῆν τοῦ Μαρτίου μὴνὸς τῆς τότε τοιχούσης ὀγδόης ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ (legitur ὀκτακοσιοστοῦ) τρίτου καὶ δεκάτου ἔτους. ALL.

(27) Ἀπὸ κλίμακος, Choniata, p. 721, 21, et 753, 14. ALL.

(28) Ὅσα μὲν οὖν. Malorum, infortuniorum ac cædium, quibus in clade illa Cpolitana ac Orientalis imperii humanum genus, sed Græcorum potissimum

quæ in excidio ac direptione urbium accidunt, cædes hominum, mulierum captivitates, prædas, domorum effossiones, cætera omnia, quibus gladii scelere ac facinore in hostes desæviunt. Itali devicta urbe, veluti e loco superiori impetu factorum occidentis **10** oram omnem et orientis partem non minimam excurrere. Primum occidentis partes fugientibus omnibus tanquam ira cœlitum invectum malum eos abigeret, in deditionem subigunt.

5. Imperator Alexius Angelus, quem antea Cpoli declinasse commemoraveram, Philippopolim ve-

²⁶ post Ἴταλοι D διὰ τὰς ἀμαρτίας, ὡς ἦσαν οἱ ἄγιοι

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

afflictum est, post Dei omnia disponentis providentiam et in peccata hominum nunquam non sontium sævientis humanitatem, causam Græci Latinis, quorum sæpius alias furorem et immanitatem experti fuerant, attribuunt. Latini Græcorum perfidiæ et apostolici culminis odio. Latinisne an Græcis fides in hoc negotio habenda est? Latini dicent sibi; nam Græci eloquentia omnia invertunt, homines fallaces et leves et ad nimiam assentationem eruditū, profitentes quemadmodum causa inferior dicendo fieri superior posset, otiosi, loquaces, contentionis cupidiores quam veritatis; quibus, ut finiam, jusjurandum jocus est et testimonium ludus. Græci sibi fidem præstandam esse contendunt. Quæ ipsi de Latinis dicunt, ut fidem elevent, non hic congeram. Græcis de Latinis loquentibus fidem nullam esse asseverabit Latini: contra Græci nullam Latinis de Græci. Sic par pari redditur. Res itaque hæc in obscuro latebit, nec quisquam veritatem inveniet? minime vero. Recurrendum est ad communem judicem, qui momentis rationum ab utrisque auditis sine partium amore aut odio pronuntiat. Is fuerit summus pontifex Innocentius, qui in re gravissima rationibus ponderatis, addito etiam spectatissimorum hominum consilio ad marchionem Montisferrati datis litteris ita deliberavit: Vos nullam in Græcos jurisdictionem aut potestatem habentes a puritate voti vestri temere declinasse videmini, dum non contra Saracenos arma movistis, non intendentes ad recuperandam Jerusalem, sed Cpolim occupandam, terrenas opes cælestibus divitiis præferendo. Illud quoque longe gravius reputatur, quod quidam nec religioni nec ætati nec sexui pepercunt, sed fornicationes, adulteria et incestus in oculis omnium exercentes, non solum maritalitas et viduas, sed etiam matronas, virgines Deoque dicatas exposuerunt spurcitiis gartionum. Nec imperiales suffecit divitias exhaurire ac diripere spolia majorum pariter et minorum, nisi ad ecclesiarum, thesauros, et quod gravius est, ad ipsarum possessiones extendistis manus vestras, tabulas argenteas de altaribus rupientes, et violatis sacrariis cruces, icones et reliquias asportantes, ut Græcorum ecclesia quantumcunque persecutionibus affligatur, ad obedientiam apostolicæ sedis redire contemnat, quæ in Latinis non nisi perditionis exempla et opera tenebrarum aspexit, ut jam merito illos abhorreat plusquam cones. Tu vero contra jurisdictionem et potestatem indebitam, vel potius usurpatam, apostolicæ sedis legati consilium allegasti, tanquam ex eo vobis liceret cum præfato adolescente ad instituendum sibi Cpolitano imperium proficisci, etc. Ista vel similia ad alios eorum serbens summus pontifex repetit: Ecce quod cum mærore referimus et rubore, unde videbatur hac-

ταῦτα λόγων καὶ οὐ πρὸς τὴν παρούσαν ὑπόθεσιν πάντως δεῦν ἐξέσσει πᾶσιν ὁπόσα ταῖς αἰχματιζομέναις πόλεσιν ἐπιπέτωκε πάθη, φόνου ἀνδρῶν, γυναικῶν ἀνδραποδισμοὶ σκυλεύσεις, οἰκῶν κισκάψεις, τὰλλὰ τε πάντα ὁπόσα μαχαίρας ἔργον καθίστηκεν. Ἐπεὶ γοῦν ἐγκρατεῖς γεγονάσι τῆς λεως οἱ Ἴταλοι ³¹, ὡς ἐξ ὑπερδεξίῳ ὁρμῶν τὴν τε δυσμὴν πᾶσαν κατέδραμον, ἀλλὰ δὴ καὶ εἰσας μέρος οὐκ ἔλαττον. Πρῶτα μὲν οὖν χειροῦ τὰ τῆς δυσμῆς, πάντων ὑποφυγόντων αὐτοῦς ὑπὸ τινοσ θεηλάτου ἐλαυνομένων πληγῆς.

ε'. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς (30) Ἀλέξιος ὁ Ἀγγελοῦν ἀποδρᾶναι ὁ λόγος εἰρήκει τῆς Κωνσταντινου, τρεῖς παῖδες ποτε καὶ πᾶσα ἡ θεία Γραφή.

B tenus profecisse, defcimus, et angustamur, ut credebamus potissimum dilatari: quomodo in Græcorum Ecclesia quantumque persecutionibus affligitur, ad unitatem ecclesiasticam et devotionis sedis apostolicæ revertetur, quæ in Latinis nisi perditionis exemplum et opera tenebrarum aspexit, ut jam merito illos abhorreat plusquam cones. Tu vero contra jurisdictionem et potestatem indebitam, vel potius usurpatam, apostolicæ sedis legati consilium allegasti, tanquam ex eo vobis liceret cum præfato adolescente ad instituendum sibi Cpolitano imperium proficisci, etc. Ista vel similia ad alios eorum serbens summus pontifex repetit: Ecce quod cum mærore referimus et rubore, unde videbatur hac-

C in frusta, violates sacraria et cruces et reliquias asportantes, etc. Cum autem tabularum argentearum mentionem fecerit Innocentius, non erit re, quod de tabula sive ara templi sanctæ Sopocomminisior Dorotheus Monembasiensis, ad perterorum memoriam recensere. Inter etiam ipsa sacra ac pretiosa donaria a Venetis aliisque epta rem quoque commemorat hoc modo: Καὶ μόνον ταῦτα ἐπῆραν, ἀμὲ καὶ τὴν ὑπερθαύμαστον καὶ ἡκουστον ἁγίαν τράπεζαν τῆς αὐτῆς ἁγίας Σοφίας, τὴν καί τιμον καὶ ὁραιοτάτην εὐγάλαν ἀπὸ τὸν ναοῦ, καὶ τὴν ἀεὶ λαν εἰς τὸ καράθη. Καὶ καθὼς ἔκαμαν ἀρμυροποι εὐγεν εἰς τὴν Βενετίαν, ὡ τοῦ θαύματος, πλησθε τῆς νεύσου τοῦ μαρμαρᾶ ἀνοιξε τὸ καράθη, καὶ ἐπέγνε εἰς τὴ θάλασσαν ἡ ἁγία τράπεζα, καὶ ἐβούλησεν, καὶ εἰναι ἐκείνη τὴν σήμερον. Καὶ τουτο εἶναι φανερόν, καὶ τὸ μαρτυροοὶ πάντες, διὸ τις ὅλο τὸ μέρος ἐκείνο, ὅταν κάμνη φουροσὸν ἡ θάλασσα ὅλη κάμνη νύκτα φοδεραι, εἰς δὲ τὸν τόπον, οἱ εἶναι ἡ ἁγία αὐτῆ τράπεζα, εἶναι γαλήνην, καὶ δὲν τασσεται ἡ θάλασσα, καὶ ὑπηγένουν τινες ἐκεῖ μὲ περᾶσο καὶ λαμβάνουν ἀπὸ τὴν θάλασσαν ἐκείνην, ὅπου εἶναι ἁγία τράπεζα, καὶ μυρίζει θαυμασιώτατα, μυρωδιά τὸ ἅγιον μύρον ὅπου ἔχει, καὶ τῶν ἄλλων χρομά: Sed de hoc fides sit penes auctorem ALL.

(29) Τῶνλα πάντα ὁπόσα μαχαίρας ἐπῆ. Unde ergo habuit sua Blondus? Sed dante ingenecessitate, cives convocatos in solemnem pomisacerdotes secuti sunt inermes, et crucibus iconibus ad fidem comparandum præmissis, tenentes manus armatas, veniam supplices oraverunt, qua facillimpetrata, portis undique patentibus, Latini multis multitudo undique est ingressa. Quiete urbiproceres in consilio decreverunt etc. ALL.

(30) Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς. Debelatum fugitad Choniata. ALL.

τὴν Φιλιππούπολιν ἀφικόμενος καὶ μὴ πρὸς τῶν Α οἰκητόρων δεχθεὶς ἐπὶ τὴν Μοσυνούπολιν ἀφικνεῖται κάκεισε τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο. Ἀλέξιος δὲ ὁ Δούκας (31), ὃς τὸν υἱὸν τοῦ Ἰσαακίου ἀπέκτεινε (32), βουλόμενος ἐκ κήθους αὐτῷ προσαρμόσασθαι ἅμα τε τὸν τοῦ Ἰσαακίου υἱὸν πεφόνευκε καὶ ἅμα τὴν τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου θυγατέρα Εὐδοκίαν προσηγάγετο εἰς γυναῖκα, ὑστάτην οὖσαν τῶν θυγατέρων ἐκείνου. Τρεῖς γὰρ (33) ὑπῆρχον αὐτῷ, καὶ ἡ μὲν πρώτη Εἰρήνη κατανόμαζετο, ἡ καὶ ἀνδρὶ συνέζευξεν Ἀλεξίῳ τῷ Παλαιολογῷ, ὃν καὶ δεσπότην (34) τετίμηκεν [P. 5] ἀλλὰ προώχθετο οὗτος τῆς Κωνσταντίνου ἀλώσεως. Ἡ δὲ δευτέρα ἐκαλεῖτο Ἄννα, εἰς ἣν Θεόδωρον τὸν Λάσκαριν ἐπεγάμβρευσεν. Ἡ δὲ τρίτη Εὐδοκία κατανόμαζετο, ἣν πρὸ καιροῦ ὁ πᾶτερ αὐτῆς τῷ κράτῃ (35) Σερβίας συνέζευξεν. Ἐπὶ τῆ

Theodori Douse et

(31) Ἀλέξιος δὲ ὁ Δούκας. Πολυμιλητός ἐκ πρώης τριχός, καὶ ρηφηνὴς εἰς κοίτας δεικνύμενος, καὶ κουριδίου ἀλόχους παρὰ δίχην ἀποκαμφόμενος, Choniata. ALL.

(32) Cum Nicolaum Canebum a-lescentem seditiose Byzantii inaugurassent et Isaacius animam ageret, Alexius Bonifacium marchionem accersit, quibus visum est Latinas cohortes in palatium admittendas, quibus Canebus submoveretur. Id cum nuntiassent Ducæ Murtzuphlo, cum multis suis cognatis, et spadone fisco præfecto sibi conciliato, defectio-nem, quam jam animo fovebat, exclusit: namque intempesta nocte Alexium puerum adit, atque cognatos ejus, bipenniferos Barbaros, pluresque alios in foribus esse ad eum ob initam cum Latinis familiaritatem et amicitiam obturcandum. Sic puerum territum complexus per portam plerisque ignotam in tentorium, quod in palatio habebat, quasi liberaturus perducit, et compedibus injectis in teterrimum carcerem conjicit, et sibi insignia imperii sumit, nec non ab aliis imperator de more consalutatur; nec multo post a satellitibus suis Canabum captum custodiæ tradit. Alexio deinceps puero bis venenum propinavit, quod cum ille tum ætatis robore tum antidotis, quibus utebatur, vicisset, eum laqueo tandem præfocat, mense imperii sexto, die octavo. Blondus, *De gestis Venetorum: Et puerum, Alexium, quem datum bis venenum non occiderat, eliso gutture manu propria necavit.* Sabellius, *Ennead.* IX libro quinto: Murtzuphlus est itaque, quod maxime optabat, consecutus, ut pars una multitudinis eum præfectum urbis, altera belli ducem, tertia imperatorem declararit. Ipse ab ea declaratione confestim satellitum propinquorumque caterva stipatus esse ex publico proripuit in Alexii domum. ac puerum, quem antea veneno petulum necare non potuit, eliso gutture propria necavit manu, homo tam perfidus quam ingratus; peperitque summum Isaacii beneficium summam ingratitude. Hic, ut videtur, Sabellius Alexios confundit. Namque Alexius Murtzuphlus Alexium Isaacii filium neci tradidit. Beneficia tamen Isaacii collata Alexio non Murtzuphlo fuere, sed Alexio fratri, quod et ipse Sabellius supra viderat, de Alexio puero Isaacii filio sermonem habens: *Qui Isaacium patrem, cuius beneficio magno auri pondere fuisse olim a Turcis redemptus, atque ita humane tractatus ut quamvis multo minor natu esset, vixerit tamen semper cum eo imperante ex æquo, subita vi oppressum privasset luminibus, privatam artissime vinxisset, vincitum in sedum ac tetrum carcerem conjecisset.* Addit Balduinus epist. ad Innocentium: *Nocte igitur insequenti dominum suum latenter laqueo suffocat in carcere cum quo ipso die*

nies nec ad accolis exceptus Mosynupolim coufugit, ubi moras trahebat. At Ducas Alexius. qui filium Isaacii peremerat, illius affinitatem ambiens, statim atque Alexium jugulavit, imperatoris Alexii filiam Eudociam, filiarum illius postremam, sibi in matrimonio junxit. Tres etenim filias successerat, quarum prima Irene Palæologo, qui despote dignitate honestatus ante direptionem urbis vitam finierat, collocatur; secunda Anna Theodoro Lascari desponsa; Eudociam tertiam impuberem adhuc nec maturam viro crali Servio nuptam dederat, quam ille, ut aiebat, nescio in quo deprehensam patri remisit, cum quo ætatem degebat. Eam Ducas Alexius, exclusa propria, uxorem duxit. Sed potitis Italis Byzantio inde secum inter alia uxorem deferens excessit, certiorque factus Leonis Allatii notæ.

prandium sumpserat Judæ, et clava ferrea, quam tenebat in manu latera orientis et costas inaudita crudelitate confringit, casuque vitam, quam laqueo extorserat, confingit ereptam, ac imperiali sepultura concessa propalatum omnibus, scelus funeris honore dissimulat. Scias quoque, lector, præter historici fidem a nonnullis notari Guntherum appellare Murciphlum tyrannum, cujus consilio Alexii pater antea obcæcatus et in carcerem conjectus fuerat, cum eo temporis Murtzuphli nulla esset apud imperatorem auctoritas, et præcipui illius facinoris auctores censeantur Theodorus Brana, Georgius Palæologus, Joannes Petraliphas, Constantinus Raulus et Michael Cantacuzenus. ALL.

(33) Τρεῖς γὰρ. Choniata, pag. 673, 17. Georgius Phranza lib. 1, cap. 1, præter historiæ fidem duas Alexium Comnenum imperatorem filias generasse scribit, *quarum natu grandiorem Irenem vocabulo purpurea induere sandalia jussit. quod illam, et cui desponderetur, successores et hæredes post obitum suum fore constituisset,* etc.; exscripsit ex Gregora, lib. iv. Volaterannus, lib. xxiii, non minora turbat ab aliis scriptoribus dissentiens: *Alexius Murtzuphlus cognomento, ut est auctor Acropolis, filiam Annam Theodoro Lascari locavit; fugatusque deinde, uti diximus, a Gallis una cum conjuge Euphrosyna et genero fuit.* Acropolites, quem ipse laudat, non ait Alexii Murtzuphli filiam Annam Theodoro Lascari locatam, sed Alexii imperatoris Isaacii fratri filiam; nam agens de filiabus hujus Alexii, ἡ δὲ δευτέρα, scribit, ἐκαλεῖτο Ἄννα, εἰς ἣν Θεόδωρον τὸν Λάσκαριν ἐπεγάμβρευσεν. Nullusque est inter scriptores Græcos qui in hoc ab Acropolita dissentiat. Quis porro æquo animo ferret, dummodo in rebus Græcis omnino jejunos non sit, Euphrosynam uxorem ejusdem Alexii Angeli, Isaacii fratris, uxorem dici Murtzuphli, cujus Eudocia Alexii Angeli memoratur? ALL.

(34) *Despotæ* nomine, quod in hoc libello sæpius occurrit, in aula Cpolitana vocabantur filii, fratres generi imperatoris, sebastocrator, Cæsar et patriarchæ. Sed κατὰ ἔξοχὴν ita dictus fuit imperii successor, filiorum natu maximus. Nonnunquam et aliis principibus amicitie aut affinitatis ergo deferebant. Quæ omnia accuratissime Meursius observavit in Glossario. Dousa.

(35) Κράτης rex. Idem quod Polonorum lingua Crol. Τὸν κράτην Σερβίας Nicephorus Gregoras non semel nominat; et ὁ κράτης Οὐγγρια; in sancito quodam patriarchæ anonymi apud Leunclavium, in *Jure Græco-Romano*; *κράταινα regina* Gregoræ, lib. vii, *κράτης* in *Chronico Cpolitano* ms. apud Meursium. Niceta in Alexio Comneno, lib. iii,

Mosynupoli 11 imperatorem Alexium socerum alis titulis, sed filia potissimum causa ab eodem abhorrebat: affinis nihilominus personam induens Alexium excipit, præparatoque lavacro ut una cum filia lavaret jussit, balneumque ingressum Alexium imperatoris Alexii administri impetu facto invadunt et luminibus spoliant. Traditum est ab oculatis testibus filiam ad balnei fores stantem patrem injuriis lacessere, contra eam a patre pro impudico atque flagitioso amore proscindi. Obcæcatus itaque Ducas Alexium apud Mosynupolim et loca vicina palans vagusque oberrabat: et imperator Alexius inde deflectens Thessalonicam contendit. Itali vero Cpoli excedentes, circaque Mosynupolim immorantes, compertum Alexium Murtzuphium Cpolim avexere, scelusque quod in imperatoris Isaacii filium ediderat ulciscentes auctores fuere ut præceps adigeretur: namque in columnam maximam, cui Tauro nomen est, sublatum egere præcipitem, et hic finis vitæ illius fuit. Sed imperator Alexius Thessalonicam venit.

δὲ βασιλεὺς Ἀλέξιος ἀπάρας ἐκείθεν ἐπὶ τὰ μέρη Κωνσταντίνου οἱ Ἴταλοὶ καὶ ἀπῆλθον περὶ τὴν Μοσυνούπολιν, εὐρόντες ἐκείσε τὸν Μούρτζουφλον τὴν Κωνσταντίνου ἀπήγαγον (39), τοῦ δὲ δηλωθέντος αὐτοῦ μιάσματος ἀμυνόμενοι, ὅπερ εἰς τὸν υ

³⁸ ὁ Μούρτζουφλος D. ³ γενομένου τοῦ λουτήρος οἱ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου ἐπισκιπτοῦσιν αὐτῷ ἰ ῥίται D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

tertium ejus filiam nomine Eudociam, ipso adhuc Andronicum fugiente et Palæstina apud Ismaelitas oberrante, ab Isaacio patruo (non patre, uti logotheta) Stephano filio Neemani Triballorum principi desponsam scribit. *Triballi* igitur et *Servi* iidem *Serbi* Plinio sunt gentes circa Mæotim. lidem cum *Sorabis* Ortelio videntur, *Serbi* Cedreno sunt circa Dalmatiam, quos dicit quoque *Scythas* vocari. *Serviam* Dardanos habitasse scribit Volaterranus et Cuspinianus. *Dardania* Ptolomæo, Orosio et aliis Europæ regio, quæ *Mysia mediterranea* vocatur in codice. Illyriæ pars est *Æliano* in *Variis* et Nicolao apud Stobæum. *Σερβία* habet Sophianus *Triballi* Mæsiæ inferioris, populi sunt Plinio, Ptolomæo et Straboni, qui eos dicit adinsulam Danubii Peucen pertinere. Hos et *Scythas* quidam vocant. *Servi* dicuntur a Niceta; sed *Bulgares* a Laonico Chalcondyla, Sophiano Lazio et aliis. De *serviis* adi *Pandectas Turcicas* Lunclavii, cap. 37. Dousa.

(36) Ἐπὶ τινι δὲ πύθῃ. Rem prosequitur D accuratius Niceta, lib. III *De Alexio Comneno*, tertiam filiam Eudociam, cum adhuc Andronicum fugeret et apud Ismaelitas et in Palæstina oberraret Alexius, Isaacium fratrem Stephano Neomanis filio, Triballorum principi despondisse, qui post exiguum tempus in Papyrio monte monachus fit; filium illius eodem nomine Stephanum, paterni principatus domina Eudocia declarata, eam sibi junxisse ex eaque filios suscepisse; postmodum divulso querimoniis amore, cum alter alteri incestuosos amores objiceret cresceret que in dies dissidium, Stephanum sive conficto sive vere objecto adulterii crimine, Eudociam sola tenui interula, eaque undique præcisa, ut vix pudendas partes tegetet, ignominiose, quo libitum esset abire concessisse; fratrem Stephanum Volscum ejus inhumanitate objurgata orasse ut deposita iracundia, et generis Eudociæ habita ratione, clementius ageret et famæ suæ consuleret, sed cum ingentum illius implacabile movere non

A δὲ πάθει (36), ὡς ἔφασκον, ταύτην οὗτος φησὶ ἐπὶ τὸν πατέρα πάλιν ἐκπέμπει, καὶ ἔμεινεν οὐ Τρύτην εἰλήφει ὁ εἰρημένος Δούκας Ἀλέξιος ³², οἰκίαν καταλιπὼν γαμητὴν. Ὡς γοῦν παρὰ Ἴταλῶν ἑάλω ἡ Κωνσταντίνου, ἀπίδρα καὶ οἱ ἐκείθεν (37), ἐπιφερόμενος καὶ τὴν σύζυγον Εὐκίαν. Μαθὼν δὲ ὡς ἐν Μοσυνούπολει τὰς διατροποιεῖται ὁ πενθερὸς αὐτοῦ βασιλεὺς Ἀλέξιος, ἐρούντως πρὸς αὐτὸν ἀπῆι. Ὁ δὲ τοῦτον πολλῶν ἄλλων χάριν καὶ οὐδὲν ἤττον τῆς θυγατρὸς ἔμμετετο. Κηδεστίας οὖν ὑποδύς προσωπείων ὑποδέχετον Ἀλέξιον, λουτρὸν τε εὐτρεπέσας ἅμα τῇ θυγαλουθῆναι τοῦτον προστίταχεν. Ἐντὸς οὖν τοῦ τῆρος (38) γενομένου τοῦ Ἀλεξίου ἐπισκιπτοῦσιν ἀθρόως αὐτῷ οἱ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου ὑπηρέται, κάκεισε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ἐξορύττουσιν. Ἐσκον δὲ οἱ ξυτυχόντες ὡς ἡ θυγάτηρ ἐστῶσα π τὴν θύραν τοῦ λουτροῦ τὸν πατέρα ὕβρεσιν ἐκκάκεινος ταύτην τῆς ἀναίδειας καὶ τῆς ἀσκη ἀγαπήσεως ἐλοιθόρει. Τυφλὸς οὖν γεγωνὶς ἑαθεὶς Δούκας Ἀλέξιος περὶ τὰ τῆς Μοσυνούπολεως ἐπλανᾶτο μέρη, ἀλήτης διερχόμενος τὰ ἐκείσε.

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

τῆς Θεσσαλονικίας ἐχώρει. Ἐπὶ δὲ ἐξώρμησαν :

Ἰσακίου τοῦ βασιλέως εἰργάσατο, κρημνῶδε θανάτῳ τούτου καταδινάζουσιν· εἰς γὰρ τὸν μέγιστον ἀνάξαντες κίονα, οὗ Ταύρος (40) ἡ κλήσις, κατὰ βάλουσι. Καὶ τοιοῦτον μὲν τὸ τέλος αὐτοῦ, ὃ δὲ βασιλεὺς Ἀλεξίος εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν ἀφίκετο ³⁴ (41).

ζ'. Τῆς οὖν πόλεως ³⁵ κυριεύσαντες οἱ Ἱταλοὶ ἄδειαν Α δεδώκασι (42) τοῖς ταύτης οἰκήτορσι τοὺς θέλοντας μένειν τε καὶ ὑπὸ χεῖρα εἶναι αὐτῶν, τοὺς δὲ μὴ ἀκωλύτως ἀπέρχεσθαι ὅπῃ ἂν βούλοιντο. Ἐξήρχοντο τοίνυν οἱ μὲν φανερώς, οἱ δὲ καὶ κρύφα, ὅσοι τῶν περιφανεστέρων ἐτύγχανον. Ὁ μὲν οὖν Λάσκαρις Θεόδωρος προεξελθεῖν πέφθακεν ἅμα τῇ γαμετῇ Ἄννη, ὃν γαμβρόν ὁ λόγος (43) φθάσας ἐδήλωσε τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου τελειν, [καὶ δεσπότην ὑπ' ἐκείνου τετιμημένον ³⁶. Ἀπελθῶν οὖν οὗτος μετὰ τῆς σφετέρας γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων (ὑπήρχον γὰρ αὐτῷ θυγάτρια τρεῖς, ὧν ἡ μὲν πρώτη Εἰρήνη, ἡ δὲ δευτέρα Μαρία, ἡ δὲ τρίτη Εὐδοκία κατονομάζοντο) καὶ ἐπὶ τὴν Νίκαιαν πόλιν γινόμενος παρεκάλεε τοὺς Νικαίαις εἶσω τούτου τῆς πόλεως δεῖξασθαι καὶ ὡς κυρίῳ προσανέχειν αὐτῷ. Οἱ δὲ οὐκ ἐδέχοντο. Λιπαρώς γοῦν ὁ Λάσκαρις τούτους προσκείμενος, καὶ κἄν τὴν γυναῖκα μόνην δεῖξασθαι Β ἐκδυσωπῶν, μόλις ἐς τοῦτο πεθνηνίους ἐγνώρισεν ³⁷. Ἄφεις οὖν τὴν γυναῖκα οὕτως κατὰ [P. 6] Νίκαιαν ³⁸ διήρχετο τὰ περίεξ Προύσης (44) τε καὶ τὰ περὶ αὐτὴν, ὅπως τε ὑπὸ χεῖρα ταῦτα ποιήσαιο καὶ ὡς βασιλεὺς ἀντὶ τοῦ πενθεροῦ Ἀλεξίου τούτων κατάρξειεν. Οὗ δὲ καὶ τετύχηκε· καὶ γὰρ ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἐπὶ τὸν Περσάρχην (45) ἀφίκετο συνήθη τούτῳ τελούντα, καὶ συμμαχίαν προσεῖληφε, καὶ τὰ πρὸς σκοπον διεπράξατο. Δύο γοῦν παραδραμόντων ἐνιαιτῶν, καὶ ὡς δεσπότην παρὰ πάντων φημιζομένου τοῦ Λασκάρου, ἐπεὶ συνδρομῇ γέγονε κατὰ Νίκαιαν ἀπὸ τε περιφανῶν ἰσχυρῶν καὶ τῶν λογάδων τῆς ἐκκλησίας, σκέ-

³⁴ κρημν. — ἀφίκετο] ἐκ Ταύρου κρημνίζουσι τοῦ κίονος D. ³⁵ Μοσσουπόλεως D. ³⁶ ἅμα τῇ γαμετῇ Ἄννη προεξελθεῖν πέφθακεν τῆς Κωνσταντινου, δεσπότης ὑπ' ἐκείνου τετιμημένος D. ³⁷ ἀπελθῶν τοίνυν μετὰ καὶ τῶν θυγατριῶν Εἰρήνης Μαρίας καὶ Εὐδοκίας εἰς Νίκαιαν παρεκάλεε τοὺς Νικαίαις εἶσω τῆς πόλεως δεῖξασθαι τούτων. Οἱ δὲ οὐκ ἐδέχοντο· ὃ δὲ καὶ κἄν τὴν γυναῖκα δεῖξασθαι δυσωπῶν μόλις ἐπίεισεν D ³⁸ οὕτως κατὰ Νίκαιαν om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

τῶν φραγγῶν· καὶ αὐτοὶ ὡς ἔβραον τὸν βασιλέα, ἐχώρηκαν πολλὰ, καὶ ἐδιελογίζονταν τί θάνατον νὰ τὸν δώσουν, καὶ ἐτίθη ἤσανε τοῦ Λέοντος τοῦ σοφοῦ οἱ χρησμοί, εἰς τὴν κολώνα τὴν γλυπτὴν, ὅπου εἶχε πολλὰς προφητείας περὶ τῆς βασιλείδος τῶν πόλεων, καὶ κατὰ τὸν χρησμὸν ἐκράμασαν αὐτὸν εἰς τὴν κολώνα, καὶ καθὼς ἔκαμεν αὐτός Ἀλεξίου τοῦ βασιλέως, ἐτίθη καὶ χειρότερα ἔπαθεν. Et qui ab et exscripsit Matthæus Cigala in *Synopsi historię*. Hunc imperasse Nicetas ait menses duos et dies sexdecim, ut verosimile est; Monembasiensis et Cigala annos duos et dies viginti; καὶ ἐβασίλευσε χρόνους δύο ἡμέρας εἴκοσι. Nescio tamen undenum hauserint hi nebulones. ALL.

(40) De Tauri columna, qua regione urbis fuerit vide P. Gyllium, *De topographia Cpoleos*, lib. III, cap. 6. Dousa.

(41) Εἰς Θεσσαλονικὴν ἀφίκετο. Ex qua postea a marchione ad Halmyrum fortunæ suæ respondentem locum habitatum missus est. Choniata: Ὁ δὲ δὴ φυγὰς βασιλεὺς εἰς ὄβιν τῷ Μαρκεσίῳ ἔλθων, ἄρτου μετρητοῦ καὶ κοτύλης κεράσματος, τὰ τῆς βασιλείας ἀντάλλαττεται συμβόλα, καὶ εἰς χώραν τῆς τύχη φερόντων, Ἄλμυρος ὁ χώρος κληθῆσκει, τὰς διατριβὰς τελείων ἐπέμπεται διὰ Εὐφροσύνη τῆς ὁμηνίτιδι. Quod antea de Isaacio illius fratre dixerat jussu Alexii: Βίον ἀγρότην ἀντιλόντα, ὅνῳ τε καὶ σίτω μετρητῶ, ὡς τὸν τυχόντα ἰδίωτην διαξάντα. Addit Gregoras lib. I eundem, dum in Thracia vagaretur a Montisferati marehione captum, et opibus quas secum fere-

bat spoliatum, nudumque dimissum, longo tempore circa Achaïam et Peloponnesum oberrasse: tandem Balduino a Bulgaris capto ab eodem marchione una cum conjuge ad Alemaniam principem mittitur: Καὶ τὸν δυσπραγῆ ἐν βασιλοῦσιν Ἀλεξίῳ, καὶ τὴν τούτου σύνευσον Εὐφροσύνην διαποντίους τῶ τῶν Ἀλαμυρῶν ἐξέπεμψεν ἄρχοντι. Φεῦ, φεῦ τοῦ καινοῦ τούτου καὶ ἀνηκούστου παρὰ Ῥωμαίοις ἀκούσματος, εἰπὶν δὲ καὶ ἄθεάτου εἰς δεῦρο θεάματος. Vide quæ sequuntur de Alexio, cap. 8. Villarduinus ait una cum conjuge a marchione missum fuisse captivum ad Montemferratum; in qua re narranda non omnes conveniunt. ALL.

(42) Ἄδειαν δεδώκασι. Non statim initio captivitatibus urbis, sed post captum Balduinum, si Nicetæ credimus, p. 834. ALL.

(43) Ὁ λόγος. Cap. 5. ALL.

(44) Τὰ περίεξ Προύσης. Paruere nempe tum temporis Theodoro Prusæi, Nicæenses, Lydi, Philomolpi, Smyrnæi, Ephesii et interjecta oppida; qui etiam longis navibus fabricatis plerasque insulas postea subegit. Gregoras, p. 13. 14. ALL.

(45) Τὸν Περσάρχην. Iconii nempe Chaichoroem, cum quo pacem facit, et socero illius Manueli Maurozomæ partem imperii concessit, Chonas scilicet Nicetæ historici patriam, et quæ in Phrygia est Laodiceam, et alia loca quæ fluvius Mæander amfractu suo amplectitur, donec in mare immergatur. ALL.

Joannes quippe Camaterus, qui patriarchale solium Italie Byzantium expugnantibus honestabat, Didymotechum abierat ibique commorabatur: accersitus a Lascari aliisque scripto etiam patriarchatu renuntians noluit accedere. Ideo in ejus locum Michael Auctorianus sufficitur, vir disertus litterarumque non nostrarum solum, sed exterarum etiam peritissimus. Is despotam Theodorum imperatorio diademate coronavit.

γραφῆς ἔμπειρος τῆς τε ἡμετέρας καὶ τῆς θύραθεν, ὃς καὶ ἱταίνωσεν.

7. Hinc imperator Lascaris renuntiatus impensius ad res gerendas accingitur, bellisque se plurimis iisque ingentibus exercuit. Itali namque in orientem prætergressi potissimam illius partem debellaverunt, thema siquidem Opsiciei et Ægæi necnon Atramyntium ipsum Italie cesserat. Baris item et Aulonia, Præmanenum, Lentiana ad Lopadium, et Bithyniæ omnia ad Nicomediam Italorum imperium subie-

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(46) Πατριάρχης. Patriarchæ summa erat in Ecclesia Orientali dignitas, ut in Occidentali pontificis Romani. Vide Gl. Meursianum, nunquam sine laude nominandum, in πατριάρχης. Joannes vero hic Camaterus patriarcha Cr. ex diacono et chartulario factus est Alexio imp., præfuitque ad captam usque a Latinis urbem, annis 5, mensibus 8, diebus 7. Post urbem captam Didymotechum (oppidulum Thraciæ, in promontorio, ad Hebrum fluvium, qui illud ambit, situm, *Dimotuc* vulgo) secessit; ubi cum supervixisset annos 2, menses 2, dies 14, diem suum obiit. Videatur Catalogus sive Notitia patriarcharum Cpolitianorum apud Leunclavium *Juris Græco Romani* lib. IV, Nicetas, in Balduino Flandro. Dousa.

(47) Καματηρός Ἰωάννης. Hunc ante excisam Cpolim sua sponte urbe egressum Didymotechum petiisse præter Acropolitam alii quoque narrant. Quid ergo nugatur Ephræmius Byzantinus, qui cum a Latinis tradit ejectum?

— τούτου Σεφιλίνου

Θεωπόντος, ἐγκαθίσταται θρόνον
Ὁ Καματηρός εὐσεπῆς Ἰωάννης,
Ἰδρις σοφίας παντοδαπῆς καὶ λόγων,
Ἐπιβολὸς τε δογμάτων τῶν ἐνθέων,
Ἐκκλησίας ὧν λευίτης χαρτοφύλαξ.
Ἐφ' οὐ παρεστήσαντο Λατῖνοι πόλιν,
Ὅς ἐξελθεῖς δυστυχῶς πρὸς Λατίνων
Θρόνον πατρίδος τῆς ἐμῆς Βυζαντίδος
Θικαί Διδυμότοιχον εἰς ἄστυ φάσας,
Ἐνθα θανάων ἔλιπεν ἡλίου φάος.

De illius morte Niceta, p. 837, 2. ALL.

(48) Μιχαὴλ ὁ Αὐτωριανός. Onufrius Panvinius Historiarum pater in *Chronico ecclesiastico*, ad annum 1206: *Michael IV Auctorianus a Græcis in schismate post obitum Joannis Camateri, contra Thomam Maurocenum Venetum* (a Latinis electum) 99 Cpolitianus patriarcha creatus, sedit in Asia annos quinque, menses sex. Scribendum tamen in logotheta Meursio nostro videtur ψ. δ. π. Μ. ὁ Σαυριανός. Ecce, inquit, in Notitia patriarcharum: Ἐπεὶ ὁ πατριάρχης οὗτος (loquitur de Joanne Camatero, et ei Michaelẽm Saurianum statim subjicit) ἐν Διδυμοτείχῳ ἐκλείψθησιν ἐχέρηνεν ὁ θρόνος χρόνον ἑνα, μῆνας δέκα, εἶτα ἐγένετο πατριάρχης ὁ μέγας σκακίλλιος, κύριος Μιχαὴλ ὁ Σαυριανός, ἐν τῇ βασιλεύσῃ προδραθείς παρα τοῦ βασιλέως καροῦ Θεο-

ἄφης τούτων ἐγένετο ὅπως βασιλεὺς φημισθεὶς ὁ δεσπότης Θεόδωρος. Πατριάρχου (46) δὲ μὴ παρόντος ἔκεισε, — ὁ γὰρ Καματηρός Ἰωάννης (47), ὃς τὸν πατριαρχεικὸν ἐκείκει θρόνον ἕνικα τῆς Κωνσταντινίου ἐλάττησαν Ἴταλοι, περὶ τὸ Διδυμότοιχον ἀπῆρε κάκεισε τὰς διατριβὰς ἐπεποιήτα, καὶ διαμνηυθεὶς παρὰ τε τοῦ Λασκάρου καὶ τῶν λοιπῶν ἀπηνήνατο τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀφίξιν, ἐγγραφον τῆ παραίτησιν ποιησάμενος. Ψηφίζεται γοῦν πατριάρχης Μιχαὴλ ὁ Αὐτωριανός (48), λόγιος τυγχάνων καὶ πάσης τὸν δεσπότην (49) Θεόδωρον τῷ βασιλικῷ διαδήματι

ζ. Ἐντεῦθεν βασιλεὺς ὁ Λάσκαρις (50) ἀναγορευθεὶς συντονώτερον ἐφύλατο τῶν πραγμάτων, μάχαις δὲ προσέκυρσεν οὐκ ὀλίγαις καὶ χυλεπαῖ. Οἱ τε γὰρ Ἴταλοι (51) κατὰ τὴν ἐρίαν τὸν πόρον πεποικότες τὰ πλείω ταύτης ὑφ' αὐτοῦ ἐποιήσαντο. τὸ τε γὰρ ἄπαν θέμα Ὀψικίου καὶ Αἰγαίου (52) καὶ αὐτὸ δὴ τὸ Ἀτραμύτιον τῶν Ἰταλῶν ἐγγράμα, Βάρης (53) τε καὶ Αὐλωνία Ποιμανηόν τε καὶ Λο-

δῶρον τοῦ Λασκάρη, καὶ ἐκάθισεν εἰς Νίκαιαν. Qu locus cum hoc logothetæ debet conferri. Dousa. — De hoc Michaelẽ, quemadmodum et de aliis Nicænis patriarchis ad recuperatam a Græcis Cpolim, egimus in opere nostro de perpetua consensione utriusque Ecclesiæ tum Occidentalis tum Orientalis, lib II ALL.

(49) Ὅς καὶ τὸν δεσπότην. Unde itaque habuit sua Monembasiensis? Ἐμφανήσαν ὄλοι μίον βουλήν, καὶ ἐψήφισαν βασιλεῖα Θεόδωρον τὸν Λάσκαριν τὸν γέροντα, καὶ ἐτζη εὐτρέπισαν τὸν βασιλικὸν θρόνον, ὅπου τὸν ἐπῆραν ἀπὸ τῆν πόλιν, καὶ ὄλα τὰ βασιλικά φορέματα καὶ τῆ κορώναν, καὶ παλλῆτιον βασιλικὸν ἔκαμαν, καὶ εὐτρέπισαν αὐτό. Καὶ ἐτζη ἐπῆραν αὐτὸν τὸν ὑποψήριον βασιλεῖα, καὶ ἐπῆσαν ἐν τῇ μητροπόλει Φιλαδελφίας, ὅτι ἔκαμαν δὲ τὸν θρόνον τοῦ βασιλέως, καὶ ἐκεῖ ἐκαθίστην. Καὶ ἐφόρις τῆ τῆν βασιλικῆς κορώναν κα τὰ βασιλικά φορέματα, καὶ ἐστέθη ὑπ' αὐτὸν τὸν μητροπολίτην τῆς Φιλαδελφίας βασιλεῖας. ALL.

(50) Ὁ Λάσκαρις. Niceta, p. 828, 1. ALL.

(51) Οἱ τε γὰρ Ἴταλοι. Progressus Latinorum in Oriente adversus Græcos et in illis partibus propagatum imperium tum ab Erico Balduino filio, tum a Petro Plancio fuse prosequitur Niceta in Balduino, ex quo tibi pete, si libet. ALL.

(52) Ψικίου καὶ Αἰγαίου. Sic diserte codex ms. Lege Ὀψικίου, quemadmodum noster postea. Vel certe ψικίου truncate dixerunt pro Ὀψικίου, ut D μουλτον pro tumultu, et multa talia quæ passim in Glossario observavit doctissimus Meursius. Στρατος τοῦ Ὀψικίου meminit etiam Zonaras. *Annal.* tom. III in Constantino Copronymo: *Provincia Obsiciei* vertit Hieronymus Wolfius. At θέμα (quod erudite, ut omnia, docet Meursius) primitus pro legione accipiebatur, quæ provincie alicui impoita. Hinc Glossarium vetus H. Stephani: *legio τῆς θέμα*. Postea ipsæ provincie translato nomine appellari cœperunt, quod multis exemplis probè clarissimus glossographus. Quod autem θέμα Ὀψικίου, et quo mundi climate fuerit, discas ex Constantino Porphyrogenneta *Them. Orient.* 4; quem aureolum libellum debemus V. C. Bonaventuræ Vulecanio, ut ejusdem auctoris *Occidentalia Themata* Frederico Morellio, regio apud Gallos interpreti. Dousa.

(53) Hæc Βάρης cum nuspam terrarum mihi occurreret, corruptum esse vocabulum judicavi et

μέχρι τοῦ Λοπαθίου αὐτοῦ δεσπότης ἐγένωσκον ἅπαντες, ἀλλά γε δὴ καὶ τῆς Βιθυνίας πάντα μέχρι κομηθείας αὐτῆς. Ἐντεῦθεν ἕστενοῦτο πολὺ ὁ Θεόδωρος. Οὐδὲν δὲ ἤττον καὶ πρὸς τῶν κατεδιδάχθη. Ἐν γὰρ τῇ συγχύσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀλλοθεν ἄλλος ἡγεμόνες εἶναι τυχόντες οἱ τῶν ἄλλων προύχοντες ὡς οἰκίαν ἀρχὴν τὴν τοῦ ἐποιοῦντο χώραν, ἢ ἐξ αὐτῶν εἰς τοῦτο ἕστενες ἢ καὶ παρὰ τῶν οἰκητόρων μετακληθέντες τῆς χώρας δαφνίσουσι. Αὐτίκα Θεόδωρος (54) καὶ Μωροθεόδωρον ἐπεκάλου, ἀρχὸν ἦν τῆς Ἰβηρίας πολέως, ἕτερος δὲ Σάββας τοῦ Πίπλην τοῦ ἐδέσποζε τοῦ Σαμψών μετὰ καὶ τῶν πλησιον ὄντων αὐτῶ. Παφλαγονίας δὲ πάσης (55) ἐγχερατῆς ἰδὲ, ἀδελφὸς ὦν Ἀλεξίου τοῦ τῆς Τραπεζούντος αυτοῦ, ὃς καὶ μέγας ὠνομάζετο Κομνηνός, οἱ Β σίλειος Ἀνδρονίκου ὑπῆρχον ἔργονοι, Μανουὴλ τοῦ τελευτῆς υἱῶ. Διὰ ταῦτα ἐν πολλῇ στενοχωρίᾳ ὑπῆρξε τῷ βασιλεῖ Θεόδωρῳ [P.7] τὸν μὲν Μωροθεόδωρον καὶ τὸν Σάββαν εὐχετετήληθεν, κἀντεῦθεν ἐδέσποξεν ἀδελῶς Κελδιστοῦ υἱὸς Μαϊάνδρου, Φιλαδελφείας καὶ Νεοκάστρων. Ἄλλ' ἐνταῦθά μοι ὁ λόγος ὠνομαίνεται· ἰσχυρὰ γὰρ βούλεται τὰ τῷ βασιλεῖ Ἀλεξίῳ συμβῆθαι δὲ καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἐπὶ τῇ ἑσπέρᾳ γενέσθαι ταῦτα. Ἀφίκετο μὲν, ὡς εἰρήκειν, εἰς Θεσσαλονικίαν ὁ εἰρημῆνος βασιλεὺς Ἀλέξιος, καὶ ὑπεδέχθη τῆς αὐτοῦ νύμφης, ἢ ἐξ Οὐγγρων μὲν ὤρμητο, ἐβρουθη δὲ τῷ βασιλεῖ Ἰσαακίῳ μετὰ τὴν τῆς C ὃς αὐτοῦ τελευτήν, ἦν καὶ ὠραία καὶ πάνυ τῶν κατεδιδότων ἔρασκον εἶναι. Τῶν γοῦν Ἰταλίων πολυμέρεια τὰ τῆς Ῥωμαϊδος κληρωσα-

runt. Quare imperator Theodorus in summas angustias adductus est. Nec minus a Græcis ipsis urgebatur. Enimvero in perturbatione 14 ac confusione Cpolitane direptionis hinc inde alius atque alius cum exercitu ducerent, sive etiam qui aliis præstarent, partem quam ipsi moderabantur, sive id ex semetipsis tentantes, sive ab accolis in locorum propugnationem accersiti, veluti dominatum proprium occupabant. Sic Theodorus cognomento Morotheodorus Philadelphiam dominatui suo subjecit. Alius item cognomento Sabbas Sampsonis urbem cum his quæ adiacebant tenuit. Paphlagoniam universam David Alexii Trapezuntis domini frater, qui et magnus Comnenus vocabatur, imperatoris Andronici nepos uterque ab illius filio prognatus, obtinuit. Propterea in maximis turbinibus ac fluctibus res imperatoris Theodori nutabant, qui primum quidem Morotheodorum et Sabbam facile oppressit, ideoque tuto et sine metu totius Celtiani Mæandri Philadelphie et Neocastro dominationem tenebat.

8. Sed hic paululum coercenda oratio est: namque mihi in animo est, quæ imperatori Alexio contingere, nec non gesta in Occidente reliqua recensere. Appulerat imperator Alexius uti supra memoravi, Thessalonicam, exceptusque est a nuru, genere quidem Ungara, sed imperatori Isaacio post uxoris obitum desponsata, muliere specie nimium egregia ac decora, ut 15 qui illam viderant fassi sunt. Ab Italis itaque Romana ditione in plurimas partes ac homines divisa, Balduinus Flander

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

landum Βάρης τε: ad quam emendationem Nicetas facem præluxit in Manuele Comneno, πόλις κατὰ τὴν τῶν Αἰγαιοπελαγονικῶν χώρων εἶναι. Βάρις καὶ Αὐλωνία παρανόμως ἐς ἐπίσημη Βαρις ergo ad Ægæum pelagus urbs, et Aulonía, circa Helles pontum alicubi. Dousa.) Θεόδωρος. Theodorus cognomento Mangapatia Philadelphensis, ætate Isaacii Angeli regni affectans, primum ejus urbis in audacissimam sibi conciliat et jurejurando regit, Lydisque omnibus ad defectionem imperatorum nomen usurpavit et argenteam moneta cum imagine sua percussit. Derisa initio fuit. Cum postmodum augeretur, nihil tandem ratus Isaacius hominem Philadelphie let. Cum diuturna obsidione urbem ad deditionem compellere non posset, paciscitur iis conditionibus ut Theodorus depositus regni insignibus, libenter agat civesque ei pareant ut prius, et obsidione acceptis Byzantium revertitur. Non multo Basilii Batatzes plurimos Mangaphæ conjurationibus corrupit, effecitque ut urbe pelle-; qui ad Chacosroem Iconii sultanum profu-uxilia contra Romanos non impetravit, obtinuit n ut Turci liberi, qui arcu et pharetra freti in nos prædabantur, asciscerentur, Sic non s copii contractis Phryges, Laodicenses nec Colossenses innumeris cladibus affecit, man- civium suorum et jumentis abductis, areis o tempore incensis, et obviis qui busque hosti- n modum tractatis. Michaelis quoque archi-

strategi templum, opus maximum et celeberrimum, incendi passus est. Postmodum ad sultanum rediit: sed imperator largitionibus impetravit ut ille desertus a sultano ac proditus ad se mitteretur, ea tamen conditione ut defectionem nec capite nec mutilatione læsioneque ullius membri lueret. Qua de causa ad diuturnum carcerem est damnatus. Cum displicisset sultani fratibus, qui regnum cum eo dividerant, quod hominem profugum et supplicem pecuniæ causa Romanorum imperatori prodidisset, iracundiam eorum placavit. Namque aiebat pacificationis ergo illum remisisse, non prodidisse; et hominem vagum in patria restituisse, ut nec ipse alios nec ipsum alii prosequerentur. Hic Erico circa Adramytium agenti arma infert, et inexpectato superventu et multitudine primum quidem terrorem incutit, sed Errico, cum Martis alea tentanda videretur, ante aleos et per mediam hostium aciem cum suis perrumpente dissipatur: nam Græci equites ad primam Latinorum impressionem et hastarum directionem concitatis equis fugientes, pedestres ordines hostibus trucidandos reliquerunt et spoliandos. Ex Niceta. ALL.

(55) Παφλαγονίας δὲ πάσης. David siquidem et Alexius fratres, Manuele Andronici tyranni Romanorum filio nati, alter Ponti Heracleam et Paphlagoniam occupaverat, alter Alexius Cænæum et Sinopem urbes et Trapezunten. Sed quomodo expeditionem Lucaris in Davidem Latinorum auxiliis fultum susceperit eumque debellaverit, discas e Niceia in Balduino. ALL.

imperator eligitur, dux Venetiarum, cum ipse A præsens adesset, despotæ dignitate insignitur et non perexiguam rerum accipit partem, ut scilicet rerum omnium quas Franci obtinuisent quartam ipse partem quartæque mediam haberet. Cum vero et marchio non parum in suppetiis afferendis adjuviset, a Flandro rex Thessalonicæ fit, et sibi Mariam Ungaram, prius, ut jam diximus, imperatori Isaacio desponsatam, matrimonio jungit. Ab hac Alexius imperator excipitur, nec multo post novis rebus inhiare deprehensus urbe pellitur una cum uxore Eudociaque filia, quam Corinthum veniens Sguro illius regionis dynastæ in matrimonium copulat. Sgurus etenim post Byzantinum excidium solus rebellione facta Corintho et locis adjacentibus imperavit, quemadmodum alii aliis. Paululum autem B ibidem commoratur, cum a nonnullis insidiis

³⁹ τῷ Σθουρῷ συνέστειλε. Μικρὸν δὲ τοῖς, omissis reliquis, D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(56) Τοῦ μὲν ἐκ Φλαντρας. Capta Cpoli, cum designationem imperatoris suffragiis esse committendam decretum esset, ex Francis et Longobardis quinque, alii sex dicunt, ex Venetis totidem lectis iudicibus, plurium suffragiis sors imperii Balduino Flandriæ comiti obtigit, quod plerique putent Danduli fraude et solertia factum esse, qui eam ob cæcitate excluderetur, imperium penes eum esse voluit qui hilarioribus esset moribus et ingenio minus ambizioso: sed quod potissimum fuit, tu privatus imperatoris designati principatus quam remotissimus esset e Venetorum ditione, ne si qua controversia cum illo incidisset, plures copias subito ex suo territorio accessere aut Venetos fines commode invadere aut incursionibus vexare posset, quæ omnia in expedito esse Bonifacio marchioni ex Longobardi a norat. His Dandulus Bonifacium marchionem repulit, Balduinum prætulit, ejus dititionis limites tantum a Venetis distare noverat, quandum Venetiæ a Græcorum provinciis disternerentur. Pactiones inter eos initas Innocentius non omnes laudavit, quasdam etiam reprobat. Vide quoque Gregoram, lib. 1. Hinc, lector, agnosces, quam insulse recentiores et infini nominis scriptores, Dorotheus Monembasiensis et Mathæus Cigala, Venetis, inter quos synopses suas historiarum pessime consinnarunt et ediderunt, supparasitentur, qui scribunt Venetos imperium Cpolititanum tenuisse, λαβόντες τὴν βασιλείαν οἱ Βενέτικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, et quod insulsius est, per annos quinquaginta sex vel, ut tradunt, sexaginta et menses octo, additis etiam diebus tredécim, gubernavisse: ἤρρισαν δὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱ Βενέτικοι χρόνους νς, ἄλλοι λέγουσι ἕ, μήνας ἢ καὶ ἡμέρας ιγ, καὶ ὡς ἂν εἶχαν τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱ Βενέτικοι. ALL.

(57) Τὰ ἐξ ὅλου πρὸς τὸ ὅλον. Auctor Vitæ Innocentii: *Totum quidem habere, quod in civitate inventum fuerit, a quolibet duci decet et poni in commune eo loco quo fuerit ordinatum; de quo tamen habere nobis et hominibus Venetis tres partes debent solvi, pro illo habere quod Alexius quondam imperator vobis et nobis solvere tenebatur. Quartam vero partem nobis retinere debemus, donec fuerimus in ipsa solutione cœquales. Si autem aliquid residuum fuerit, debemus per mediocritatem inter nos et nos dividere, donec fueritis apacati. Si vero manus fuerit, ita quod non possit sufficere ad memoratum debitum persolvendum, undecunque fuerit prius habere acquisitum, ex eo debemus dictum*

μένον, καὶ τοῦ μὲν ἐκ Φλαντρας (56) ὄρμημι Βαλδουίνου βασιλείως αναγορευθέντος, τοῦ δὲ δοῦ Βενετίας, ὃς καὶ αὐτοπροσώπως συνῆν, μερίδα μικρὰν ἐσχηκότος καὶ δεσποτικῶ ἀξιώματι τιθίντος, ἔχειν τε ἐξ ὅλου, πρὸς τὸ ὅλον (57) ὃ τὸ Φράγκων ἐκτῆσατο γένος, τὸ τέταρτον καὶ τοῦ τάρτου τὸ ἡμισυ, ἐπειδὴ καὶ ὁ μαρκησιος ἀξιόλομοῖραν τῆ συμμαχίᾳ ἦν ἐνεγκάμενος, ῥῆξ Θεολονικῆς (58) παρὰ οὐ Φλάντρα τιμίμητο, προδόμενος καὶ γυναῖκα τὴν δηλωθεῖσαν Μαρίαν τὴν ἐξ Ουγγρίας πρότερον προσηρμοσμένην Ἰακίω τῷ βασιλεῖ. Ἰπὸ ταύτης, ὡς ἔφην, ὁ βασιυπέδῃχθη Ἀλέξιος. Μετὰ μικρὸν δὲ φωραθεις ἐκείσε νεωτερίζεσθαι ἀπεδώχη σὺναμα τῆ γυναικαὶ τῆ θυγατρὶ Εὐδοκίᾳ, ἦν καὶ ἐς Κόρινθον ἀφικόμενος τῷ ἐκείσε τῆς χώρας κατάρχοντι ἐστύξατο Σγουρῷ ³⁰ (61) ἦν γὰρ καὶ ὁ Σγι

ordinem observare, salvus tamen victualibus debent observari ei dividi tam vestris quam vestri æqualiter, ita quod utraque pars possit inde et grue sustentari. Quod autem residuum fuerit, p tiri debet in alio habere juxta ordinem prænotatum. Vos etiam et homines Veneti libere et absol absque omni controversia per totum imperium bere debetis omnes honorificentias et possessiones quas quondam consueristis habere tam in spiritalibus quam in temporalibus, et omnes rationes consuetudines quæ sunt inscripto et sine scri. Ex pactis et conventionibus de præda dividenda. ALL.

(58) Θεσσαλονικῆς. De Thessalonica Joaη Tzetzes Chil. 10, v. 175, Historia 316. Joaη Stauracius, *Demiraculis S. Demetrii*: Θεσσαλι πόλις δὲ αὕτη περιφραγῆ καὶ λαμπρὰ, καὶ Μδόνων μὲν κορυφῆ, Θετταλίας δὲ πύσης ὑπερὶ μὲν καὶ ὑπερέχουσα, οἷς τε παντοδαπαῖς ὀδῆι χάρισι καὶ οἷς ἑλλῶν καλῶν ἀπάντων ἐνῆγλοῖσι. Eandem in oculis curioso aspectu ponit Joan Caminata, non intimi temporis scriptor, *De e. dio Thessalonicensi*, c. 4-6. ALL.

(59) Τὴν δηλωθεῖσαν Μαρίαν. Choniata in Balduino p. 792. ALL.

(60) Ἦν καὶ εἰς Κόρινθον. Alexius enim a septentrionalibus littoribus, ad quos fuerat a marchione transmissus, avulsus, in Thessalica tem pervenerat, ac filiam Eudociam Sguro in matrimonium collocarat. Nicetas in Balduino. ALL.

(61) Sgurus Nauplio ortus vi magis quam voluntate popularium principatum tenent a patre susceptum, non sine sanguine imperans. Turbulentis temporibus Argos dolo, Corinthum latroci cepit, et Athenas cum navibus et exercitu Isthmum traducto adoritur. Idius conatus oratione Athenarum præsul Michael Choniata primere tentat, sed frustra. Tandem suorum sa fortiter consulens militari prudentia grassator arcet. Sgurus iram suam in eam urbem emululatus cujus arcem expugnare non potuit; quæ villas incendit, greges armentaque rapit. Et dies aliquot soluta obsidione Thebas oppugnare capit; et Thermopylis superatis per OEtam item descendens, Larissæ cum Alexio imperal conjungitur. Cum postea marchio in Græc transitum tentaret, ipse Thermopylarum angustis ei imminens eis monem, aliaque loca quæ Græc aditum intercludunt, custodiebat. Sed Grærum ignavia in illis a marchione superatis loc

ουτος μετὰ τὴν τῆς Κωνσταντίνου ἀλωσιν νεωτερίσας A καθ' ἑαυτὸν, καὶ Κορίνθου ἀρχῶν καὶ τῶν περὶ ταύτην χωρῶν, ὡς καὶ ἐτέρων ἕτεροι. Μικρὸν δὲ καὶ τοῖς ἐκείσε προσδιατρίψας, γνοὺς παρὰ τινῶν ὡς ἀλίσκεσθαι μέλλει, ἀπέδρα. Ἐκ Λογγιβαρδίας δὲ τισι ξυντυχῶν ἀλίσκεται, πρὸς τὸν πρωτεξάδελφον αὐτοῦ Μιχαὴλ τὰς κινήσεις ποιούμενος· ἦν γὰρ οὗτος τότε μέρους τινὸς τῆς παλαιᾶς Ἠπείρου (62) κρατήσας καὶ πολλὰ τοῖς πρὸς τὰ ἐκείσε μέρη ἀφιγμένοις Ἰταλοῖς παρέχων πράγματα. Καὶ ἦν οὗτος δυναστεύων τῆς τοιαύτης χώρας· Ἰωαννίνων γὰρ ἦρχε καὶ Ἀρτης καὶ μέχρι Ναυπάκτου. Ὡς γοῦν ἔλω παρὰ τῶν Λογγιβάρδων ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος, καὶ ἀπεμπολεῖται παρ' αὐτῶν σύναμα τῆ γυναικί. Μικρὸν δὲ μετὰ τοῦ Μιχαὴλ προσκαρτερήσας βούλεται πρὸς τὸν τοῦ Ἰκονίου σουλτάνου ἀπελθεῖν, ὃν B Ἰαθατίνην (63) ὠνόμαζον. Ἦν γὰρ τούτῳ συνήθη· ὁ γὰρ εἰρημένος Ἰαθατίνης τὰς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ χεῖρας ἀποδράς Ἀζατίνου κατάρχοντος τῷ τότε τῶν Μουσουλμάνων, φυγὰς παρὰ τὴν Κωνσταντίνου ἄχετο, καὶ τῷ βασιλεῖ ὑποδέδεικται Ἀλεξίῳ, βαπτίζονται τε παρ' αὐτοῦ καὶ υἱοθετεῖται ⁴⁰ ὅς καὶ τῷ βασιλεῖ Ἀλεξίῳ συναπέδρα ἀποδράντι τὴν Κωνσταντίνου ⁴¹. Ἀλλ' [P. 8] οὕτω συχναὶ παρήλθον ἡμέραι, καὶ ἀφικνεῖται πρὸς αὐτὸν ἀνὴρ κρύφα μηνύων αὐτῷ τὸν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ μόνον· ὅς καὶ ῥάξει πενυχροῖς ἱσταμένους μετ' αὐτοῦ ἀφικνεῖται, καὶ τοῖς αὐτοῦ καταστάς γνώριμος Περσάρχης ἐπιφημίζεται. Οὗτος καὶ τῷ βασιλεῖ Θεοδώρῳ ἔν τισι καιροῖς στενοχωρηθέντι ⁴² χρήσιμος ἀνεφάνη, συμμαχίαν δούς καὶ τὰ εἰς εἰρήνην σπεισάμενος ⁴³· ὡς ἀδελφὴν γὰρ τὴν βασιλίδαν Ἄνναν ὠνόμαζεν.

θ' Πρὸς τοῦτον ἢ πᾶσα σπουδὴ τοῦ βασιλέως C Ἀλεξίου ἀμείβεσθαι προσῆν· ἐδυσανασχέτει γὰρ ἔλθειν παρὰ τὸν βασιλέα καὶ γαμβρὸς Θεοδώρον ⁴⁴. Ἐφοδίοις γοῦν ἀπάρας τῆς τοῦ Μιχαὴλ γῆς καὶ φορῶν χρησάμενος πνεύματι τῆ τῆς Ἀττάλου προσωρμισεν. Ἀσμενίστατα γοῦν παρὰ τοῦ σουλτάνου προσδέδεικται. Ὁ βασιλεὺς δὲ Θεόδωρος διῆγεν ἐν τῇ Νικαίᾳ, καὶ πρεσβεία πρὸς τοῦ σουλτάνου (64) παρ' αὐτὸν ἀφικνεῖται τὴν τοῦ βασιλέως καὶ πενθεροῦ γνωρίζουσα ἀφίξει, καὶ ὡς ἀδικος εἶν ξενικῆς ἐπειλημμένος ἀρχῆς. Ἐταράχθη (65) γοῦν ἐπὶ τοῖς λόγοις ὁ βασιλεὺς, καὶ δέος αὐτῷ ἐπιστήμη οὐχὶ σμικρὸν· ὁ μὲν γὰρ σουλτάνος πρόφασιν εἶχε τὸν βασιλέα Ἀλεξίον, τῆ δὲ ἀληθείᾳ σκοπὸς ἦν αὐτῷ πᾶσαν τὴν Ῥωμαίων καταδραμεῖν καὶ καταληίσασθαι ἢ καὶ ὑπὸ ξείρα ποιήσασθαι, καὶ ἦν ἐπὶ χυροῦ, ὃ φασι, D τῷ βασιλεῖ Θεοδώρῳ τὰ πράγματα. Συναγαγὼν οὖν τοὺς αὐτοῦ ἐπειράτο τούτων, εἴτε αὐτῷ προσανέχοντες ἂν εἶεν εἴτε τῷ πενθερῷ αὐτοῦ τῷ βασιλεῖ

⁴⁰ φυγὰς — υἱοθ.] ἐς Ἀλεξίον ἦκε τοῦτον καὶ παρ' αὐτοῦ υἱοθ. D. ⁴¹ ἀποδράντι τῆς Κωνσταντίνου om. D. ⁴² ἐν-στενοχωρηθέντι om. D. ⁴³ καὶ — σπεισάμενος om. D. ⁴⁴ πρὸς — Θεόδωρον om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

cedere cogitur; et aliis etiam cladibus fractus cum Argos et finitima oppida occupata esse cerneret a marchione, in Acrocorintho veluti in antro et in spelunca se abdit, in arduo monte sito ac fere inexpugnabili, vir inhumanus ac efferus, cladibus urbium, hominum cædibus et populorum direptionibus summopere gaudens, qui nec patriæ suæ Nauplio pepercit, et Nicolaum Corinthio archiepiscopum, cum quo reconciliatus fuerat, inter epulas effosis oculis primum, postea de rupe præcipitavit.

PATROL. GR. CXL.

sibi parari audisset, sese subterduxit, et parvæ Longobardorum manui impingens, dum ad consobrinum Michaelem contendit, capitur. Michael Buippe parti veteris Epiri tunc temporis dominabatur, Italis circa ea loca excurrentibus **16** molestus operosusque. Hic, inquam, usquequaque Michael dominabatur, cum Joanninis et Artæ usque ad Naupactum imperaret. Captus itaque a Longobardis imperator Alexius pretioque redemptus, una cum conjugæ ad sultanum Iconii Jathatinem sibi familiaritate notum proficisci deliberat: namque Jathatinis e fratris tunc Musulmanarum rerum moderatoris manibus fugiens profugus Cpolim appellit, exceptusque ab imperatore Alexio sacro initiatur lavacro filiusque adoptatur. Hic cum imperatore Alexio Cpoli fugiente una aufugit. Nec multo post vir quidam clam ad ipsum proficiscens fratris obitum nuntiat; qui vili in veste ac squallente cum nuntio iter ingreditur. Et a suis cognitus Persarum principatui præest, Theodoro imperatori belli discriminibus sæpe afflicto debilitatoque non modo auxiliariis copiis, sed fœdere etiam pacto (Annam enim imperatricem sororem compellabat) apprime proficuis.

9. Ad hunc ut accederet sua studia convertit omnia Alexius imperator: ad imperatorem enim et generum Theodororum moleste accedebat. Commetatus itaque subvehens e ditione Michaelis solvit, et **17** ventis operam dantibus ad Attali urbem descendit, et quam cupidissime a sultano excipitur Interim Nicææ Theodoro imperatori degenti a sultano legatio mittitur, quæ et imperatoris et soceri nontiare adventum, et quam injustus esset alieni principatus occupator. Conturbatus animo imperator nimis male timuit totus S. Sultanus enim specie propugnandi Alexii, re autem ipsa Romanis agros omnes excurrere populabundus et ditioni Persicæ addere animum induxerat. Erantque res Theodori in angusto oppido coactæ, et ut aiunt in acie novaculæ. Quare convocatis suis omnibus explorabat, in suamne an in soceri imperatoris Alexii partem abituri essent? Illi omnes uno ore veluti ex tessera inclamare, aut una cum eo se vivere aut una mori

(62) Ἦν γὰρ οὗτος τότε μέρους τινὸς τῆς παλαιᾶς. Blondus, *De gestis Venetorum*, ridicule satis pariter Goffredus de Villa, Callicus, qui in Achaïæ principatu Dominico de la Dosa successerat, et Michael Comnenos Græcus nobilis cum Peloponneso, nunc Morea dicta, per fraudem Venetæ reipublicæ obedientiamque sponderunt. ALL.

(63) Ἰαθατίνην. Gregoras, lib. 1. p. 17. ALL.

(64) Πρεσβεία πρὸς τοῦ σουλτάν. Gregoras ex Acropolis, sua habuit, p. 17. ALL.

(65) Ἐταράχθη, Gregoras, p. 17. ALL.

velle. Recollecto igitur animo subdtiorum vocibus A imperator Nicæa exit, secum legatum sultani convehens, ocyusque approperaus Philadelphiam occupat. Sultanus cum imperatore Alexio, quem veluti Romanorum escam secum conducebat, in Antiochiam irrupit. Est ea civitas Mæandro adjacens illiusque potiundæ propositum erat. Hinc machinis adactis urbem premebat, 18 et tantum non ceperat. Quod pertimescens Theodorus (neque enim dubium erat quin ea subacta sultano nullum in posterum impedimentum foret, quo minus Romani imperii reliquum debellaret) et veluti in cubo belli exitu posito, sive ut verius dicam, Christi domini, cujus nomen veluti tesseram et signum pii nos circumferimus, præsidio nisus, propere celerat, prius commisso, ne quis attegias aut sarcinas vel quid simile prælio inutile præ necessariis tenui victu vestituque deferrent. Exercitus bina millia hominum non excedebat, quorum octingenti Itali, viri strenui et manu fortes, ut occasio palam fecit, reliqui Romani fuere.

τῶν ἀναγκαίων τροφῆς μικρᾶς καὶ ἐνδύματος. Ἦν δὲ ἡμιμένον, ὧν ὀκτακῆσοι μὲν Ἴταλοι, ἄνδρες γενναῖοι Ῥωμαῖοι δὲ οἱ λοιποὶ ἐτύγχανον.

10. Prope itaque Antiochiam factus imperator Porsam legatum, ut remearet ad dominum, dimittit. Ille sultano nuntiat imperatoris accessum, creditu omnino difficilem, adeo ut imperatorem jam adesse jurejurando confirmare necesse fuerit legatum. His auditis sultanus quam celerrime collectis copiis in aciem militem excit. Primum Itali sultani ordines nimium multos adoriuntur, ac manus validæ viriliorisque animi facinoribus effectis fere omnes occumbunt, cum multo plures ac multo numerosiores obruncassent. Exsuperatis a Musulmano Italis nullo negotio Romanorum exercitus usus est, cujus potior pars fugiens terga vertere, 19 pauci se sistere pugnæ exitum exspectantes. Ubi sultanus pugnam indispicitur, imperatorem vestigat. Hærentem illum atque attonitum quispiam ministrat. Sic celeritate qua poterat, corporis robore fidens in imperatorem rapitur. Se cognoscunt invicem, et primus sultanus clava caput imperatoris ferit. Ille plaga vertigine correptus equo (quippe equus etiam plaga, nescio an iterata, externitur) decidit; quo deturbatus et divino auxilio veluti

⁴⁸ ἔγνωσαν — ἐκάτεροι om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(66) Ἐγγραφεὶς γού. Gregoras, p. 18. ALL.

(97) Μαϊάνδρου. Anna Comnena, *Alexiados* lib. xiv: Ποταμὸς δὲ ὁ Μαϊάνδρος περὶ Φρυγίαν σχολιώτατος ποταμῶν ἀπάντων, καὶ καμπὰς συνεχεῖς ποιούμενος.

(68) Ἦν δὲ ἄπαν. Gregoras, p. 18. ALL.

(69) Ἐγγύς που γού γενόμενος. Namque die tertio superat montis Olympi augustias, quæ in maximam porrectæ longitudinem Bithyniam et Phrygiam utramque disterminant, illa versus septentrionem declinante, his versus meridiem et austrum sitis; quo die undecimo cum pervenisset,

Ἄλεξιῳ. Οἱ δὲ πασιδὲ μᾶ φωνῆ, ὡς ἐκ γημιάς, ἢ συζῆν αὐτῷ ἢ συναπολέσθαι εἰρήσει Ἐθαρσαλιῶς γού (66) ὁ βασιλεὺς τοῖς τῶν ὑπὸ γλόγοις γενόμενος τῆς Νικαίας ἐξῆι, ἔχων καὶ τοῦ σουλτάν πρέσβιν μεθ' αὐτοῦ. Ταχύτερόν δὲ δρόμῳ χρησάμενος ἀφικνεῖται τῇ Φιλαδέλφου. Ἐ σουλτάν ἐπάρας μεθ' αὐτοῦ καὶ ὄν ὡς δέλεαρ φέρετο βασιλεῖα Ἀλεξίου, τὴν ἔφοδον ἐν Ἀντιοποιοῖται· πόλις δὲ αὕτη χώρας προκαθη Μαϊάνδρου (67). Κρατεῖν δὲ οἱ ταύτας ἦν ὁ σκα Διὰ ταῦτα καὶ ἐλεπόλεις ἐστήσατο καὶ ἐπόρθην πόλιν. Καὶ ἦν γε αὕτη ἐν χρωῦ τοῦ ἀλώναι. Ὁ δὲ δεδιῶς ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος (ἦν γὰρ καὶ ἀληθῆς εἰ ταύτης ἐκράτησεν ὁ σουλτάν, οὐδὲν ἂν αὐτῷ ποδῶν τοῦ μὴ πᾶσαν τὴν τῶν Ῥωμαίων χερῆσθαι) καὶ οἷον ἐπὶ κύβου τὸν πόλεμον θεῖς, ἢ ἴλον ἀληθῶς εἰπεῖν ἐπὶ τῷ Δεσπότῃ θαρρήσας ἰστῆ, οὐ τὴν κλησιν ὡς σύσσημόν τι ἢ σφραγιδὲ εὐσθεῖς ἐπιφέρομεν, ἐπισκεῖσθαι τὸν δρόμον, καὶ ἀγγεῖλας μηδένα ἢ σκευὴν φέρειν ἢ ἀχθος ἢ ἐπι τῶν οὐ λυσιτελούντων ἐν τῷ πολέμῳ, ἄντι μὴ ἄπαν (68) αὐτῷ τὸ στρατεύμα εἰς διασχίλους ἔρι καὶ τὴν χεῖρα σθεναιοί, ὡς ὁ [P. 9] καιρὸς ἐπι

ἰ· Ἐγγύς που γού γενόμενος (69) τῆς Ἀντιχειάς ὁ βασιλεὺς ἀφίσει τὸν πρέσβιν Πέρσαν πα τὸν σφέτερον ἀφικεῖσθαι δεσπότην· καὶ ὅς ἀπὴ καὶ μνηύει τῷ σουλτάν τὴν τοῦ βασιλείως ἐφοῖ δὺσπιστον ἐκείνῳ (70) πάνυ τυγχάνουσιν. Ὁρ γούν ἐδεβαίου ὁ πρέσβις ὡς ἐγγύς ὁ βασιλεὺς ἰεστιν. Ταῦτα οὖν ἀκηκοὺς ὁ σουλτάν (71), ὡς ἰτάχους, τὰς δυνάμεις συνάγει καὶ παρατάττη πρὸς τὸν πόλεμον. Ἐμπίπτουσι γούν (72) ταῖς σουλτάν πρώτον δυνάμεισιν Ἴταλοι. Ἀλλ' ἦν τὸ Μουσουλμάνων πλῆθος πολὺ. Ἔργα δὲ κρατε χερῶς ἐνδειξάμενοι καὶ γενναιοτέρως ψυχῆς σχεπίπτουσι πάντες, ἀπειροπλάσιους ξίφους ἔργον πεσαντες. Τῶν γούν Ἴταλῶν οἱ Μουσουλμάνοι πὶ γενόμενοι ῥᾶον καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐκράτουσιν ὄν μων· καὶ οἱ μὲν προτροπαδὴν ἔφρουσαν, ὀλίγοι ἐκαρτέρουν τὸ τέλος τῆς μάχης ἀποσκαρπύσαν. Τῆς μάχης οὖν ἐγκρατῆς γενόμενος (73) ὁ σουλτάν ἐξῆι τὸν βασιλεῖα, καὶ δεικνύσιν τις τοῦτω αὐτῷ ἔ ἀμμηχανία γενόμενος. Ὡς εἶχε γούν τάχους, πρὸ τὸν βασιλεῖα ὄρμη, τῇ τοῦ σώματος ἰσχυρῇ θαρρῆ ἐπ' αὐτῷ. Ἐγνώσαν οὖν ἐκάτεροις ἐκάτεροι ⁴⁸. K

Caystrum trajicit, tam longum iter tam breviterum intervallo emesus. ALL.

(70) Δύσπιστον ἐκείνῳ. Gregoras, p. 18. ALL.

(71) Ὁ σουλτάν. Gregoras p. 19. ALL.

(72) Ἐμπίπτουσι γού. Gregoras p. 19. Rara fortitudinis, rarum virtutis bellicæ exemplum! animos æternitate dignos, quam sibi ipsi si morte perperere! o corpora cedro digna plagas illas stellis ipsis illustriores! ὦ τῆς φύσε περισσότεροί! mori potuerunt. vinci aut pede referre non potuerunt. ALL.

(73) Gregoras, p. 20. ALL.

ὁ μὲν σουλτάν κορύνη κατὰ κεφαλῆς πλήττει τὸν βασιλέα, καὶ πίπτει τοῦ ἵππου· ἦν γὰρ τῇ βολῇ σκοτοδιναίᾳ. Συνεμποδίσθη γὰρ, ὡς φασι, τῇ βολῇ καὶ ὁ ἵππος, οὐκ οἶδ' εἰ καὶ τούτου δευτέραν παρὰ τοῦ σουλτάν λαβόντος πληγὴν. Ἐξω δ' οὖν τοῦ ἵππου ὁ βασιλεὺς γενόμενος καὶ οἶον ῥωσθεὶς ὑπὸ θειτέρας δύναμει, ἐπὶ πόδας σταθεὶς τὴν σπάθην ἐξάγει τοῦ κουλεοῦ, καὶ τοῦ σουλτάν ἐνθένδε στραφίντος καὶ ὑβριστικῶς ἐπειποντος, « Ἀλέβετ τουτονί, » πλήττει τοὺς ὀπισθίους πόδας τῆς τοῦ σουλτάν ἵππου ὁ βασιλεύς· θηλείας δὲ ἐπωχεῖτο καὶ ὑπερμεγέθους. Ὡς ἐκ πύργου γοῶν ὁ σουλτάν καταβῆλκεται, καὶ οἱ αἰφνηδὸν (74) ἡ κεφαλὴ ἀπονέμεται, μῆτε τοῦ βασιλέως γνότος μῆθ' ἑτέρου τῶν συμπαρόντων τῷ βασιλεὶ παρὰ τοῦ κεκαρτομέχεται. Νικᾷ γοῦν ἐντεῦθεν ὁ βασιλεὺς τὸ πλεῖστον ἐξηπτημένος· οὐδὲ γὰρ εἶχεν ἐπὶ τὰ πρόσω χωρεῖν μετὰ μετρίων ἑλλειμμένος. Τοῦτο τοῖς Ῥωμαίοις (75) ἀναψυχῆς ἐγένετο πρόφασις· σπονδὰς γὰρ ἐντεῦθεν ἀρρήκτους οἱ Μουσουλμάνοι μετὰ Ῥωμαίων ἐποίησαν. Ἐντεῦθεν τῆς ἐκείσε μάχης ἐκεχειρίαν ἔσχεν ὁ βασιλεὺς, τοῖς δ' Ἰταλῶν πολέμοις ἐσχολάζεν. Προσελάβετο δὲ (76) καὶ τὸν πενθερὸν αὐτοῦ τὸν βασιλέα Ἀλέξιον ἐν τῇ μάχῃ εὐρών καὶ τὰ εἰκότα τιμήσας, ἀπήγαγε τε εἰς Νίκαιαν, καὶ τῶν βασιλικῶν παρασῆμων ἐκδύσας ἐν τῇ τοῦ Ἰακίνθου μονῇ διάγειν ἐκέλευσεν, ἔνθα καὶ θνήσκει· ἡ γὰρ σύζυγος αὐτοῦ Εὐφροσύνη (77) ἐν τῇ τῆς Ἄρτης ἐτελεύτησε χώρα, ἔνθα καὶ ὁ νεκρὸς αὐτῆς κατετίθη.

αἱ. Περιεγένετο δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος καὶ τοῦ τῆς Παφλαγονίας (78) κρατοῦντος Δανιδ, καὶ Ἡράκλειαν παρεστήσατο καὶ Ἄμαστριν καὶ τὴν πᾶσαν περίεξ χώραν καὶ τὰ πολίχνια. Πάλιν δὲ μοι τὰ τῆς ἱστορίας βούλεται τὰ ἐν τῇ ἐσπέρα ξυμβάντα συγγράψασθαι. [P. 10] Ἰνα δέ μοι ἡ ἱστορία τοῖς πᾶσιν εὐγνωστος εἴη, θεὸν ὀλίγ' ἄττα προεξεπέιν.

Τοῦ βασιλέως Ἰσαακίου τῆς Κωνσταντίνου (79)

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(74) Καὶ οἱ αἰφνηδόν. Gregoras tamen, p. 21, ait caput sultani amputasse Theodorum, idque hasta in altum elatum barbaris exercitiis ostendisse. ALL.

(75) Τοῦτο τοῖς Ῥωμαίοις. Gregoras, p. 21. ALL.

(76) Προσελάβετο δὲ. Gregoras, p. 21. ALL.

(77) Εὐφροσύνη. Erat virili animo mulier, ab ipsa natura dicendi suavitate et lepore ornata, ad presentia optime administranda et ad futura providentia solertissima, aliis rebus teterrima pestis: præter enim exquisitum ornatum et luxum regium, et in mutando recepto statu et rebus novandis, quibus maritum superabat, ingenio impudicitiae probro atque infamia maritum dehonestabat. Hæc itaque limites transiliens et superiorum Augustarum instituta contemnens imperium in duos principatus divisit: neque enim imperator quidquid erat libitum mandabat, sed illa etiam pari auctoritate quæ visa erant peragebat, imo aliquando pro sua libidine illius jussis intercedebat. In legationibus audiendis duo pretiosa solia conjungebantur, et illa marito cum magno splendore ac pileo gemmis et perspicuis margaritis ornato assidebat, et torques pretiosissimos de collo suspendebat. Aliquando etiam in aliis palatiis sejuncti per vices adorabantur, subditis ab imperatore ad illam salutandam transeuntibus et genua submissius flectentibus. Nonnulli etiam imperatoris consanguinei, qui summos magistratus gerebant, imperatrici splendidas et altas lecticas tanquam mancipia subibant. Ex Choniata in Alexio Comneno. lib. 1. ALL.

A fultus, erectus strictoque gladio sultani inde reversi, injurioseque conclamantis « Capite hunc, » posteriores equæ, qua immani ille vehebatur, pedes cædit. Indeque tanquam e turri devecti sultani caput humeris avellit: a quonam vero abscissum sit, neque imperator ipse neque ex iis qui aderant quispiam perspexit. Potissima itaque sui parte devictus, cum ultra progredi cum millibus haud posset, imperator devicit. Hinc relaxatis animis Romani respirarunt. Perpetuo namque Musulmani cum Romanis, nunquam rescindendo amicitiae fœdere sociati sunt; quo a Persicis pugnis liber imperator Itolorum præliis animum advertibat. Comprehendit et socerum Alexium in acie, quem debito honore affectum Nicæam conduxit, insignibusque imperatoris 20 spoliatum in Hyacinthi monasterium relegavit, ubi et diem suum obiit. Conjux illius Euphrosyne in Arta urbe, in qua et sepulta est, vita excessit.

B βασιλεὺς, τοῖς δ' Ἰταλῶν πολέμοις ἐσχολάζεν. Προσελάβετο δὲ (76) καὶ τὸν πενθερὸν αὐτοῦ τὸν βασιλέα Ἀλέξιον ἐν τῇ μάχῃ εὐρών καὶ τὰ εἰκότα τιμήσας, ἀπήγαγε τε εἰς Νίκαιαν, καὶ τῶν βασιλικῶν παρασῆμων ἐκδύσας ἐν τῇ τοῦ Ἰακίνθου μονῇ διάγειν ἐκέλευσεν, ἔνθα καὶ θνήσκει· ἡ γὰρ σύζυγος αὐτοῦ Εὐφροσύνη (77) ἐν τῇ τῆς Ἄρτης ἐτελεύτησε χώρα, ἔνθα καὶ ὁ νεκρὸς αὐτῆς κατετίθη.

11 Profligavit deinceps imperator Theodorus et Davidem Paphlagoniæ dominum, et in potestatem redigit Heracleam, Amastrim, loca in eis atque oppidula omnia. Rursum cursus orationis id postulat ut quæ gesta sunt in occidente enarrem: ut vero historia omnibus perspicua sit, pauca quidem prædicenda sunt.

C Cum imperator Isaacius rem regeret Cpoli-

(78) Τοῦ τῆς Παφλαγονίας. Vide supra c. 7. ALL.

(79) Ἰσαακίου τοῦ Κωνσταντίνου. Hic, defuncta uxore, Belæ Ungariæ regis filiam nondum annos decem natam per legatos ambit. Sumptus nuptiarum, ne fisci pecunia in simili celebritate minueretur, ab urbibus et provinciis affatim exigit: sed Anc'ialo finitimas præsertim afflixit et Hæmi montis accolæ, οἱ Μυσοὶ πρότερον ὠνομάζοντο, νυνὶ δὲ Βλάχοι κικλήσκονται, αἱ Choniata. Hi prius etiam Romanis infensi, per causam abacti pecoris et alias vexationes aperte deficiunt. Auctores defectionis fuere Petrus et Alanus fratres. Ne tamen sine causa res novas moliri viderentur, apud Cupressos imperatorem adeunt, rogantque ut legionibus Romanis aversarentur, et prædium exigui redditus in Hæmo monte sibi assignaretur. Re non impetrata, ut contempti, defectionem domum reversi minantur, et potissimum Asanus homo audacior, qui eo ipso tempore ob impudentiam Joannis sebastocratoris jussu colaphis impingitur. Contumeliis etiam irritati homines isti nefarii gravissimum in Romanos incendium suscitavit. Bulgari rei difficultate perterriti ab eo conatu abhorrebant. Hinc fratres, ut popularibus metum adimerent, sub Demetrii martyris nomine templum ædificant, in quo multos coegerunt qui dæmoniacos exquisite exprimerent, et furore acti proloquerentur libertatem Bulgaris Deum concedere, Christi martyrem Demetrium neglecta Thesalonica et Romanorum consuetudine ad ipsos pervenisse, adjuturum ad opus. Tum ac si majori spiritu inflarentur exagitarenturque, majoribus

tanam, uxore demortua, quam supra diximus. Ungaram Ungarorum principis filiam uxorem duxit. Cum appareret nuptias easque regias, magnificis quoque sumptibus decorare decrevit. Hinc ex universa Romanorum ditione pecudes, sues ac boves congregabantur. Sed cum harum rerum Bulgaria omnium feracissima sit, plurima quoque ab ea deposcebantur. Bulgari et antea quidem inimici Romanis, illisque multorum bellorum, captivatum, excidiorum urbium et aliorum sexcentorum infortuniorum per annos plures causa, tandem ab imperatore Basilio, quem non aliam ob causam Bulgaroctionum dictum fama atque **21** auditione accepimus, debellati ad imperatoris usque Isaacii tempora Romanis tributa pendebant. Tum ob ea quæ memoravimus rebellionem moliantur, et ab Asano nescio quo suasore atque impulsore, omnibus quæ intra Hæmum ad Histrum usque excurrunt in potestatem redactis, regio occupatur. Eo res Romana quam maxime afflicta est: Bulgari namque cum Scythæ mutuas operas tradidissent, multi malis Romanos vexarunt. Propterea indignatus imperator Isaacius in unum collectis copiis adversus eos aciem ducit, et mariuma prætergressus atque per Mesembriam civitatem iter faciens Hæmum ingreditur. Asanus cum exercitu in oppidulo cui nomen Strinabo immoratur; et imperator Alexius tentoriis fixis Bulgaros obsidet. Sed ab illis eluditur. Unus enim ex illis transfugam simulans imperatori Scytharum irruptionem denuntiat. Imperator conturbatus nuntio, licet die sequenti oppidulum subacturus esset, loco cedit, nec eam quam inierat redit viam, sed delusus a Bulgaro brevioris nec inconsultus aggreditur. Progredientem itaque et in angusta semita laborantem Bulgari aggrediuntur, militem fundunt, apparatusque omnem bellum deprædantur, ipsam etiam imperatoris suppellectilem diripiunt. Ex Romanis plures cæsi sunt; qui cum imperatore evaserant **22** pauci admodum fuerunt et prorsus nudi. Hac victoria, præda spoliisque Romanorum Bulgari nimis et insolenter animos sublevarunt: quippe ex ipsis imperatoris insignibus pretiosiora acquisierant, et præter ea regias pyramidas, phialas celebres, pecuniæ vim immensam, ipsam etiam imperatoriam crucem, quam sacerdos

A κατάρχοντος, καὶ τῆς γαμετῆς θανούσης αὐτοῦ, γέτο εἰς γυναῖκα τὴν ἣν προειρήκειν, ἐξ Οὐγγωρῶν ὠρμημένην, θυγατέρα οὖσαν τοῦ τῶν Οὐγγωρῶν χοντος. Ἐπεὶ δὲ ἐμελλε τὸν γάμον ποιεῖν καὶ ἵχον οὗτος βασιλικός, ἀξιόλογα εἶδει γενέσθαι τὰ ἀναλώματα. Ἐντεῦθεν ἐξ ἀπάσης τῆς Ῥωμῆς ἐπαρχίας πρόβατά τε καὶ χοῖροι καὶ βόες συνήθη. Ἐπεὶ δὲ πλείω τῶν ἄλλων ἢ Βουλγάρων τρέφει τὰ καὶ πλείω παρὰ ταύτης ἀπητοῦντο. Τὸ δὲ Βορῶν φύλον (80) ἐκπονοῦν μὲν τὰ πρῶτα Ῥωμαίων καὶ πολέμων πολλῶν πρόξενον γεγεγόνος τοῖς ἀνδραποδισμῶν τε καὶ ἀλώσεων (81) καὶ μυρίων ἄλλων θεινῶν, καὶ ταῦτα ἐν πολλοῖς ἔτεσιν, ὑστάτα παρὰ τοῦ βασιλέως Βασιλείου χειροῦται, ὃν διὰ ταῦτα Βουλγαροκτόνον ἢ

B ἐκάλεσε. Μέχρι γοῦν τοῦ βασιλέως Ἰσαακίου ἕρον τὸ γένος ἐτέλει Ῥωμαῖοις, διὰ δὲ τὴν τοῖς πρόφασιν μεμελίτηκεν ἀνταρσίαν, καὶ ἀνίσταται Ἄσαν (83) τοῦνομα καὶ βασιλεύει τῆς χώρας, ἅ τὰ ἐντὸς τοῦ Αἰμου μέχρι καὶ τοῦ Ἰστρου ὑπὸ τὸν ποιησάμενος. Ἐξ τούτου οὐκ ὀλίγα κέρημ Ῥωμαῖοις ξυνέβη. ἔχοντες γὰρ οἱ Βούλγαροι Σκυθικὸν σύμμαχον πολλὰ ἐποίουν τῇ Ῥωμῆς θεινά. Τῷ τοι καὶ ὁ βασιλεὺς ἀναγκασθεὶς Ἰσαάκ τὸ τῶν Ῥωμαίων ἅπαν συναγαγὼν εἰς ἐν στευμα, κατ' αὐτῶν ἐχώρει. Τὴν γοῦν παραλίον ρίων καὶ διὰ τῆς Μεσημβρίας πόλεως τὴν δι ποιησάμενος ἔσω τοῦ Αἰμου γίνεται. Ὁ δὲ μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατεύματος ἐντὸς τοῦ πολιοῦ δὴ τὸ ὄνομα Στρίναδος εἰσέρχεται, ἐνθα καὶ σκηνὰς ποιησάμενος ὁ βασιλεὺς Ἰσαάκιος τοὺς γάρους ἐπολιόρκει. Καταστρατηγείται δὲ παρ' τῶν τῶν τῆς Βουλγάρων γὰρ προσωπίων ὑπ φυγάδος ἀφικνεῖται παρὰ τὸν βασιλέα καὶ μ αὐτῷ Σκυθῶν ἐφοδόν, ὁ δὲ βασιλεὺς τῷ λόγῳ ἰ θείς, καὶ ταῦτα τὴν ἐπιούσαν τὸ πολέχθειον χι σασθαι μέλλων, ἀπανίσταται τοῦ τόπου. Οὐκ θεν οὖν τὴν ἣν ἐπέθθεν ὁδόν, ἀλλ' ἐξαπαταθείς τοῦ Βουλγάρου τὴν ταχυτέραν τάχα διεξίεναι βε λυται. Ἐπεισπίπτουσιν οὖν αὐτῷ διερχομένων Βούλγαροι ἐπὶ τινι στενωπῷ γενομένου, καὶ ἐπι λύουσι τὸ ὑπ' αὐτὸν ἅπαν στρατεύμα, καὶ ἐπιλύου πάσαν τὴν τῆς στρατιᾶς ἀποσκευὴν, ἀλλὰ δὴ τὴν τοῦ βασιλέως αὐτοῦ, πίπτουσι δὲ πολλοὶ Ῥωμαίων. Οἱ δὲ διασωθέντες μετὰ τοῦ βασι

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

vocibus clamitarent jam armis Romanos invadendos, captos omnes ad unum inclementer occidendos, pace et pretio repudiatis. His tota gens concitata ad arma cucurrit, et ex initio defectionis, quæ auspicata fuerunt, animis magnis constabiliuntur, Deum libertati suæ favere. ALL.

(80) Τὸ δὲ Βουλγάρων φύλον. Gregoras, lib. II, p. 26. ALL.

(81) Ἀνδραποδισμῶν τε καὶ ἀλώσεων. Quæ mala Bulgari in Græcos et eorum regiones intulerint variis excursionibus, aliis atque aliis ducibus, et eorum historiæ, donec a Basilio Bulgaroctiono tandem fusi ac debellati sunt, unde illi nomen Bulgaroctiono fuit. ALL.

(82) De Basilio Bulgaroctiono præter nost Acropolitam agit Gregoras, libro secundo; Zeras, Cedrenus, Joannes Tzetzes in Chiliad; fere omnes historici Græci. De ejus cadavere sepultura Georgius Pachymeres, lib. I, p. 1. Porro Basilius in eodem templo sepultum ut Cedrenus: Ταφῆναι δὲ παρεκάλεσε τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν καὶ διάδοχον κατέλιπε τῆς ἀρχῆς, ἐν τῷ κατ' ἑβδόμον καὶ τοῦ εὐαγγελίστου καὶ θεολόγου, ἣ γέγονεν. ALL.

(83) Ἄσαν. Defectionem Bulgarorum, expedit in eos Isaacii imperatoris admodum in cem, et damna illata Romanis fuisse prosequi Choniata. ALL.

γυμνοί τε ἦσαν καὶ ὀλίγοι πάνυ. Ἐντεῦθεν ἐφυ-
σιώθη τὸ τῶν Βουλγάρων φύλον, λαίαν πολλὴν ἐκ
τῶν Ῥωμαίων κερδήσαν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐκ τῶν βασι-
λικῶν παρασήμερον τὰ τιμιώτερα. [P. 11] Τὰς τε γὰρ
τοῦ βασιλέως πυραμίδας (84) ἀνελάβοντο καὶ φιάλας
τῶν ἐπισήμων καὶ χρῆμα εἰς πλῆθος καὶ αὐτὸν δὴ
τὸν βασιλικὸν σταυρὸν (85) τῶν τινῶς γὰρ αὐτὸν
ιερέων ῥίψαντος μετὰ μικρὸν ἐφεύρον ἐν τῷ ποταμῷ,
ἐκ χρυσοῦ μὲν κατεσκευασμένον, φέροντα δὲ μέσον
ἐκ τοῦ ἁγίου ξύλου, ἐν ᾧ περ ὁ Δεσπότης προσηλώθη
μικρὰς παμπόλλας ἔχοντα, ἐν οἷς λείψανά τε πρόσεστι τῶν περιφανεστέρων, μαρτύρων, τῆς Θεομήτο-
ρος τὸ γάλα καὶ μέρος τι τῆς ζώνης αὐτῆς (86) καὶ ἄλλα πλείεστα, ὅποσα τῶν εὐαγῶν καθειστήκει ⁴⁶.
Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰσαάκιος εἰς τὴν Κωνσταντίνου, οἶον φυγὰς ⁴⁷ ἤχιστο.

⁴⁶ καὶ ἄλλα — καθειστήκει om. D. ⁴⁷ οἶον φυγὰς om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(84) Πυραμίδας erat pileus acuminatus instar
pyramidis, Orientalium principum gestamen; cu-
jus postea iterum Georgius meminit: Καὶ τὰ μὲν
ερυθρὰ πέδιλα ἀπεβάλλετο, καὶ τὴν περιμάργαρον
πυραμίδα, ἃ βασιλικὰ σύμβολα. Hoc, adhibito in
consilium viro consultissimo ac Byzantinarum
rerum peritissimo J. Meursio, didici ex duobus illis
auctoris nostri locis. Idemque docetur in Glossario
Græco-barbaro iteratæ editionis, iisdem firmatum
exemplis. Quibus tertium adde ex Niceta in Andro-
nico Comneno, lib. II: Τρέπεται πρὸς φυγὴν, καὶ
τὸ φοινικοβαφῆς πέδιλον τοῦ ποδὸς ἀφλιξάμενος,
καὶ τὸ ἀρχαῖον αὐτῷ περιφύλαγμα τὸν σταυρὸν ὁ
θεοδωδὸς ἀποτραχηλισάμενος ἐκεῖ που, καὶ πῆλον
βαρβαρικὸν τῇ κεφαλῇ περ θέμενος, ὃς ἐς ὅσον λήγων
πυραμίδι εἰκασται, τὴν βασιλικὴν εἰσεισιν αὐθις
τριχῶν. Vocat barbaricum pileum acuminatum et
fastigiatum in metam instar pyramidis. Non absi-
mile genus pilei, aut idem forte, videtur fuisse
τοῦρα, cujus meminit in Basilio Porphyrogenito
Zonaras, *Annal.* tom. III, quem triumphantem
incessisse vult ornatum recta tiara aut tupa, *τιάρα*
ταινωθεῖς ὀρθία, ἣν τοῦραν καλεῖ ὁ δημῶδης. Sub-
dit: *A typho nimirum et superbia quam in animis*
gestantium excitat. Quæ originitio utcumque non-
nemini placitura sit fortassis, mihi certe displicet.
Apage, apage nugæ nugacissimas. Sed et *tufæ* in-
ter signa muta militaria, qualita sunt aquilæ, dra-
cones, vexilla, flamulæ etc., de quibus Vegetius. lib.
III, C. V, in emendata V. C. Petri Scriverii editione.
Henricus Huntindoniensis, *Hist. Anglor.* lib. 2:
Ubique anteregem (Edwinum) vexillagastabantur;
nec non per plateas illud genus vexilli quod Roma-
ni tuffam vocant. Angeli tuf appellant, ante eum
ubilibet ferri solebat. Idem habetur in Venerabilis
Bedæ *Hist.* lib. II, c. 16, unde manifesto desump-
sisse videtur Huntindoniensis iste Henricus. Dousa.

(85) Τὸν βασιλικὸν σταυρὸν. Intelligit (quod etiam
a Meursio habeo) crucem spheræ terrestri imposi-
tam, quam sinistra manu imperator gestabat.
Qua re id nimirum innuebat imperator fidei in
Christum crucifixum beneficio orbis terrarum imperium
se potitum esse. Primusque ita in Auguste-
one effingise Justinianus curavit post ædificatum
augustissimum S. Sophiæ templum; et ab illo mox
religuit imperatores. Refert Codinus in *Originibus*
Cpolititanis, et Suidas v. Ἰουστινιανός. Hæc Meursii
nostri conjectura est, cujus mantissam vide ad li-
brum De *Luxu Romanorum*, cap. 8; de globo im-
peratorio Isidorus *Originum* lib. xvii qui ejus usum
atque originem ad Augustum refert his verbis: *Pila*
in signa constituisse fertur Augustus propter
nationes sibi cuncto orbe subjectas. ut magis (le-
gendum puto imagine) figuram orbis ostenderet.
Huic pilæ Constantinus Magnus imp. crucem addi-
dit, teste Nicephoro, lib. vii, cap. 49, et aliis. Viden-

A abjecerat, non multo post in flumine offendunt, ex
auro compactam, in media ex sacrosancto ligno,
cui Christus Dominus affixus pependerat in modum
crucis efformato complectentem, nec non parvas et
plurimas thecas habentem, in quibus celebrium
martyrum reliquiæ, Deiparæ lac, zonæ ejusdem
pars, et reliqua multa, quæ sanctis oculis asser-
vantur, continebantur. Imperator ergo Isaaci-
us Cpolim fugiens se recepit.

Χριστὸς, εἰς σταυροῦ σχῆμα τετυπωμένον, θήκας δὲ
Χριστὸς, εἰς σταυροῦ σχῆμα τετυπωμένον, θήκας δὲ

B dus amplissimus Cæsar Baronius, ecclesiasti-
corum Annalium scriptor nobilis, anno 325, quo
optimus imperator significare voluit orbem a Christo
crucis virtute triumphatum esse. Exemplum Const-
tantini globum cruciferum manu tenentis sunt reli-
qui imperatores. Vide passim nummos. Sed impe-
ratores non modo in globo imperatorio ferebant cruce-
m, sed et solam absque globo. Quod varia aucto-
rum loca, statuæ et nummi probant. Et Græci, quando
cum hostibus confligendum erat, signum crucis se-
cum in aciem efferre et hostibus in victissimi prop-
ugnaculi vice objicere solebant. Etiam Bulgarorum
regi prodeunti in hostem crucem prælatam Cedrenus
auctor est. Conradus a Liechienen abbas Uspergen-
sis in Chron. anno 1101: *Referebat mihi venerabilis*
abbas Gerardus, qui tunc crucem Dominicam semper
lateri regis contiguus præferbat. Sed loquitur hic
de Christianorum bello adversus Mahometanos Gui-
lielmus Tyrius, lib. xxi, cap. 21 et 22, et lib xxii, cap.
C 21, docebit principes proprium quemdam habuisse
sacerdotem, qui in expeditionibus ex officio crucis
signum ferret quem ille *vivificæ crucis bajulum* ap-
pellat. Iste est *primarius sacerdos palatii* Cendreno in
Constantino Leonis F. Et hoc signum crucis pretios-
ius, majoreque cultu, honore ac reverentia suspi-
ciebatur et religiosius observabatur, in inclusas ha-
beret primæ crucis particulas. Nam S. crucis lignum
per partes (ut ait D. Cyrillus Hierosolymitanus epis-
copus, Catech. IV, 10 et 13) de monte Calvariæ spar-
sum est ac totum terrarum orbem replevit. Ejusce-
modi cruces non pauçæ passim occurrunt antiquo-
rum monumenta evolventi. Tale hoc fuisse mihi
persuadeo quod auctor noster τὸν βασιλικὸν σταυρὸν
appellat, salvo tamen cujusvis judicio. Vide Jaco-
bum Gretserum S. J. theologum, qui hoc omne
crucis negotium exactissime atque uberrime tribus
tomis persequitur. Quibus lectis opinioni meæ sub-
scribere ac calculum adjicere lectorem candidum
nulla erit invidia. Dousa.

(86) Ζώνης αὐτῆς. Ad zonam Virginis Deiparæ
quod attinet, ejus quoque *καταθίσια* Græci cele-
brabant prid. Kal. Septembres. Menologium clare
in mense Augusto: *Εἰς τὴν λα' τὰ καταθίσια τῆς*
τιμίας ζώνης τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου. Et in No-
vella Manuelis Comneni de feriis: *Καὶ ἡ λα' τοῦ*
Αὐγούστου διὰ τὴν τῆς τιμίας ζώνης τῆς ἀχράντου
Θεοτόκου κατάθισιν. suggestit amicissimus mihi
Meursius Menologium Græcorum ex bibliotheca et
interpretatione Guilielmi Sirleti cardinalis, Aug.
die 31: *Commemoratio pretiosæ zonæ sanctissimæ*
Dei parentis Mariæ, repositæ in venerabili ejus æde,
cum zona ipsa relata est ab episcopatu Zelæ sub
Justiniano imp. et factum miraculum per impositionem
pretiosæ zonæ super reginam Zoem, conjugem
Leonis imp. Dousa.

12. Hinc detrimentis noxisque non paucis Romanos Bulgari affecerunt. Sed et imperatore Isaacio a fratre Alexio obœcato, eoque Romani imperii habenas moderante, multis præliis versus Philippopolim Beroemque, ubi protostrator Camytzes depugnans a Bulgariis captus est, Joanne Asani fratre tunc dominante, Romanos Bulgari vexarunt. Asanus enim duos habuit fratres: uni nomen fuit Petro, alteri Joanni. Joannes penes illum residebat, 23 Petro partem e dominio avulsam commisit, ut regeret. Tum magnam Peristhlabam et Probatum et loca adjacentia frater Asanus Petro, ut jure suo ac nutus gubernaret, elargitur. Sic factum est ut ad hunc diem ea loca Petri regio cognominentur. Per integros novem annos cum Asanus regie admodum rem Bulgarorum gessisset, a consobrino suo Ivago, qui se postmodum illico in fugam dederat, jugulatur. Hæres fuit imperii Joannes ipsius frater: renuere namque Bulgari Petro provinciam dominandi tradere.

70ῦ (91), ὃς καὶ παρατυκὰ ἀπέδρα, βασιλεύει δὲ τοῦ θελησάντων τῶν Βουλγάρων εἰς βασιλείαν τὸν Πέτρον ἀναγαγεῖν· καὶ ὁ τοῦ Ἀσάν δὲ υἱὸς Ἰωάννης ἐπιβλήσας ὑπῆρχεν.

13. Joannes itaque Asani filius tenera adhuc ætate rex Bulgaris constitutus multa in Romanos mala ingessit, et in Italos etiam ipsos, prospere et fortunate: erat enim, cum Cpolis direpta est, Bulgarorum rex. Quando itaque Itali universam Macedoniam subegerunt, res eorum, qui primus Cpoli

⁴⁸ ὑπῆρχεν — Βερόης] καὶ τοῦ Ἀλεξίου βασιλεύσαντο ⁴⁹ ἢ τε — χώρα om. D. ⁵⁰ βασ. — γένους om. D. ⁵¹ λαὸς ὄντος τοῦ τοῦ Ἀσάν υἱοῦ Ἰωάννου D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(87) Αὐτοῦ δὲ τῶν Ῥωμαϊκῶν. Namque Græco-imperium non minora infortunia sub Alexio sustinuit quam antea sub Isaacio sustinuerat, quæ narrat Choniata in Alexio. ALL.

(88) Quæ sit protostratoris dignitas, quod munus, unde melius lididiusque constare possit, nullum luculentiorum auctorem quam amicam nostrum Joannem Meursium tibi nominare possum Videatur ejus Glossarium, an thesaurum dicam? in Πρωτοστράτωρ. DOUSA.

(89) Τὸν δὲ Πέτρον. Petrus præterea auream corollam capiti imposuit et pedibus coccineos calceos induxit, ut imperialibus insignibus popularibus suis spectabilior ac dignior appareret. ALL.

(90) Περισθλάβα. Anna Comnena, *Alexiad.* lib. VII: Πόλις δὲ αὕτη περιφανὴς περὶ τὸν Ἰστρὸν διακειμένη, ποτὲ μὲν οὐτ' ὄνομα τοῦτο ἔχουσα βαρβαρικὸν, ἀλλ' Ἑλληνίζουσα ἀπὸ τῆς προσηγορίας μεγάλη πόλις καὶ οὕσα καὶ λεγομένη· ἀφ' οὗ δὲ Μόκρος ὁ τῶν Βουλγάρων βασιλεὺς καὶ οἱ ἐξ ἐκείνου γενόμενοι, καὶ προσέτι Σαμουήλ ὁ τελευταῖος τῆς Βουλγαρικῆς δυναστείας, καθάπερ Σεδεκίας τῶν Ἰουδαίων, τῆς ἐσπέρας κατέδραμον, σύνθετον ἐκτίσαστο τὴν προσηγορίαν ἀπὸ τε τῆς Ἑλληνικῆς σημασίας, μεγάλη ἐπονομαζομένη καὶ τὴν ἀπὸ τῶν Σθλαβογενῶν ἐπισυρομένη τᾶξιν μεγάλη Περισθλάβα πανταχόθεν τούτοις φημιζομένη. ALL.

(91) Non *Ibanus*, sed *Ibanus*, Ἰβανός apud Nicetam semper, et quodam loco Ἰβαγκός ὄνομα τῶδε, σημαίνει δὲ ἡ λέξις τὸν Ἰωάννην. Rectius arbor *Ibanus* sive *Ivanus*, id est *Ivan*, *Iwan*, *Johan*. DOUSA. — *Ibanus* (sic Joannes a Blachis dicitur) natura et moribus Asano similis et intima familiaritate

εἶβ'. Ἐντεῦθεν οὐκ ὀλίγα πράγματα Ῥωμαῖοι Βουλγάρων ὑπῆρχεν. Ἀλλὰ καὶ τοῦ βασιλέως Ἰκίου ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀλεξίου τυφλωθὶ καὶ αὐτοῦ δὲ τῶν Ῥωμαϊκῶν (87) σκήπτρων λημμένου, πόλεμοι πάμπολλοι τοῖς Ῥωμαίοις τῶν Βουλγάρων ἐγένοντο περὶ τὰ μέρη τῆς Φουπόλειως καὶ Βερόης ⁴⁸, ἐνθα καὶ ὁ πρῶτος τῶν (88) Καμύτζης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐάλωχόμενος, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἀσάν Ἰωάννου τότε τάρχοντος· Ὁ γὰρ δηλωθεὶς Ἀσάν δύο ἔσχεν ὁφούς, ὧν ὁ μὲν Πέτρος ἐκαλεῖτο, ὁ δὲ Ἰωάννης· τὸν μὲν Ἰωάννην εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ, τὸν δὲ Πέτρον, τμημά τι κόψας τῆς αὐτοῦ ἐπορχίας ἄρχαιεν εἰς διακελεύσατο, ἢ τε μεγάλη Περισθλάβα (90) καὶ Προβάτους καὶ τὰ περὶ αὐτὰ τῶν Πέτρων παρὰ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀσάν ὡς οἰκείος κληρὸς δεδωῖ ὄθεν καὶ μέχρι τοῦ νῦν τὰ τοιαῦτα τοῦ Πέτρου μᾶζεται χώρα ⁴⁹. Ἐνθά γοῦν ἑναιαυτοῦς διακινεῖ Ἀσάν βασιλικῶν κατάρχων τοῦ Βουλγαρικῶς φρονεῖται παρὰ τοῦ πρωτεῖ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου ⁵⁰ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ (92) Ἰωάννης ⁵¹, καὶ ὁ τοῦ Ἀσάν δὲ υἱὸς Ἰωάννης.

17. Οὗτος οὖν ὁ Ἰωάννης βασιλεὺς Βουλγάρων ὁ μασθεὶς πολλῶν τε τοῖς Ῥωμαίοις αἰτίας (93) ἐγένει κακῶν, εὐτυχῶς δὲ καὶ τοῖς Ἰταλοῖς αὐτῶν· Ἦν γὰρ οὗτος βασιλεὺς Βουλγάρων, ὅποτε ἡ Ἰσταντίνου ἐάλω. Ὡς γοῦν οἱ Ἰταλοὶ πάσαν τὴν Μακεδονίαν (94) χώρῃσιν ὑφ' ἑαυτοὺς ἐποίησαντο, πόλεμοι αὐτῶν ἐκ τούτων πολλοὶ περὶ Βερόρειαν καὶ βασιλεύει ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰωάννης,

πὸ τούτων πολλοὶ περὶ Βερόρειαν καὶ βασιλεύει ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰωάννης,

καὶ βασιλεύει ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰωάννης,

C conjunctus clam cum uxore Asani sorore concebat. Id ubi comperisset Asanus, principio rem acusare et propter facinoris dissimulationis capitis damnare. Sed verbis uxoris deterritus a muliere in Ibanum transfert, eumque statim tempesta nocte ad se accersit. Ibanus access differt, Asanus sollicitat. Tandem causa curam retur Ibanus cognita, gladio sub veste occulata accinctus ingreditur. Asanus nihil materat eum cogitans, ad primum ejus aspectum effertus, ensem querit. Ibanus facinus occupat ense in inguine infixo Asanum occidit. It elapsus statim ad conscios se confert, et ei indicata cum eis consilium defectionis inicit. (92) Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ. Petrus post necem Asani non multum summa rerum potitus est; qui morte naturali, sed miserabiliter a quodam populari confossus vitam finit, et principatus garorum ad Joannem tertium fratrem traiecit. Ita Choniata. Acropolita tamen hic noster ait Joannes non parvo tempore apud Romanos obses fuerat, cum imperator Isaacius secundus Mysis arma retulisset: sed fuga elapsus domum redierat. Gregoras: Ὁ γὰρ τοῦ πρώτου Ἀσάν υἱὸς καὶ διαδόχος Ἰωάννης. ALL.

(93) Πολλῶν τε τοῖς Ῥωμαίοις αἰτίαι. Asanus Petro fratribus spoliandis infestandisque Germanis: cuius res gestas videre est in Choniata. ALL.

(94) Τῆς Μακεδονίας. Quomodo Itali Macedoniam et Græciam reliquam sibi subegerint, narrat Choniata in Balduino. ALL.

σικλιῶς τοῦ πρώτως ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει κατάρξαντος Βαλδουίνου τὰ κατ' αὐτοὺς διευθύνοντος, καὶ πρὸς τὴν πόλιν Ἀδριανοῦ (93) διειμνήσαντο ὅπως ὑπ' αὐτοὺς γίνηται· ὁ γὰρ βασιλεὺς Βουλγάρων Ἰωάννης προύλαβε χειρώσασθαι τὴν Φιλιππούπολιν (96) καὶ ἀνδραποδισμὸν μέγαν τῶν Ῥωμαίων ἐκεῖθεν ποιήσασθαι. Μὴ βουληθέντων δὲ τῶν Ἀδριανουπολιτῶν ὑπὸ χεῖρα γενέσθαι τῶν Ἰταλῶν, ἐκστρατεύουσιν οἱ Ἰταλοὶ οἱ κατ' αὐτῶν⁵³, αὐτοῦ τε τοῦ βασιλέως Βαλδουίνου συνόντος αὐτοῖς καὶ τοῦ τὸν τόπον τοῦ θουκάς ἐπέχοντος Βενετίας ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει. Εἰς στενοχωρίαν γούν οὐ μικρὰν ἐλθόντες οἱ τῆς Ἀδριανοῦ οἰκήτορες ἀποστέλλουσι πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων Ἰωάννην, [P. 12] ἵνα συνάρηται τούτοις καὶ τοῦ ἐπληρμένου κινδύνου ῥύσῃται⁵⁴. Ὁ δὲ ἀσμένως δέχεται τοῦτο, καὶ Σκύθας μεθ' ἑαυτοῦ προσλαβόμενος, ἐπεὶ φανερώς οὐκ εἶχε τοῖς Λατίνοις μαχίσασθαι⁵⁵, περιγενέσθαι βεβούλευται μηχαναῖς⁵⁶. Καὶ ὁ μὲν ἐκεῖτο μακρὰν πον τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐκπέμπει δὲ κατὰ τῶν Ἰταλῶν τοὺς Σκύθας τῇ Σκυθικῇ στρατείᾳ χρῆσασθαι κατ' αὐτῶν⁵⁶. Ἰταλοὶ μὲν οὖν ἔθος ἐφ' ἵπποις ὑψαύχισιν ἐποχίσασθαι καταπράκτοις τε δι' ὄλου εἶναι τοῖς⁵⁷ ὄπλοις τοῦ σώματος, κἀνευθεὶν δυσκινήτως κατὰ τῶν ἐναντίων ὁρῶσι⁵⁸. Σκύθαι δὲ κουφότερον (97) ὀπισθόμοι ἐλευθερώτερον ἐπιπεθῶσι τοῖς ἐναντίοις Οὐ μὴ ξυνιέντες οἱ Ἰταλοὶ παρὰ τῶν Σκυθῶν καταστρατηγούνται, ὥστε καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα Βαλδουίνου (98)

⁵³ αὐτοῦ — Κωνσταντινουπόλει om. D. ⁵⁴ καὶ — ῥύσῃται om. D. ⁵⁵ ἐπεὶ — μαχίσασθαι om. D. ⁵⁶ μηχαναῖς Λατίνων περιγενέσθαι σπεύδει D. ⁵⁷ τῇ — αὐτῶν om. D. ⁵⁸ τε τοῖς om. D. ⁵⁹ τοῦ — ὁρῶσι om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(95) Τὴν πόλιν Ἀδριανοῦ. Adrianopolis obsidionem et Joannismachinas prolixius narrat Choniata in Balduino. De hac urbe auctor Vitæ Athanasii patriarchæ Constantinopolitani : Οὗτος ὁ μέγας τὴν ἀρετὴν καὶ σχεδὸν παντὶ τῷ τόσῳ διαδόχῳ Ἀθανάσιος πατρίδα μὲν ἔσχε τὸν Ὀδρυσὸν πόλιν ἀρχαίαν τε καὶ ἐπιφανῆ, οὐ μόνον παντοίοις βριθούσαν τοῖς ἐξωθεν ἀγαθοῖς, ἀλλὰ καὶ πάσαις ἀρεταῖς κομῶσαν καὶ πάσης ἀγαθῆς παιδείας ὑπερέχουσαν ἐργαστήριον, ἐξ Ὀρέστου μὲν τοῦ πρώτως αὐτὴν ἀνεγείραντος κληθείσαν Ὀρεστιάδα, ἐξ Αἰλίου δὲ τοῦ Ἀδριανοῦ τοῦ πολλοῖς ὑπερὸν χρόνοις πλατύναντος καὶ κοσμήσαντος καλουμένην Ἀδριανούπολιν, ἥτις ὅσοις περιβρέτται πάντοιοις πάντοθεν ἀγαθοῖς καὶ ποταμοῖς πρὸς τούτοις ἀννα ρέουσιν, ἔστι τῷ βουλομένῳ καταμαθεῖν ἐκεῖ δὴ καὶ φοιτήσαντι. De eadem Joannes Tzetzes Chiliad. 8, versu 951. ALL.

(96) Τὴν Φιλιππούπολιν. Choniata in Balduino Flandro, p. 839. ALL.— In hoc ἀνδραποδισμῷ τῶν Ῥωμαίων et miserabili direptione urbis Philippopolis (quæ ab Alexandri Magni patre nomen accepit et incunabula) antiqui scriptores cum Logotheta consentiunt. Inter cæteros testis ἀτόπητος Godofridus Ville-Harduinus, mareschallus Campaniæ, V. N : ait enim Joannem Asanum pulso Reinerio (an Renato) de Utrecht, qui ejus urbis principatum a Balduino imperatore acceperat, ipsam hanc urbem contra fidem datam funditus evertisse, inque incolas plusquam barbarica rabie sæviisse, interemptis crudeliter archiepiscopo proceribusque, ac cæteris in servitutum abductis Dousa.

(97) Κουφότερον Choniata p. 812. ALL.

(98) Βαλδουίνου. Choniata, p. 814. Sic vin-

A imperium tenuit, regie administrante Balduino pro deditione Adrianopolitas sollicitant : namque rex Bulgarorum Joannes Philippopolim magna Romanorum clade præda ditatus præripuerat. Cum Itolorum jugum Adrianopolitæ detrectassent, Itali²⁴ in eos copias, quibus Balduinus imperator et vices ducis Venetiarum Byzantii gerens præsto aderant, educunt ; quare Adrianopolitæ in summas angustias adducti ad regem Bulgarorum Joannem, ut suppetias ferret et a scopulo in tranquillum deduceret, viros delegant. Postulatis ille oblectatus, sociosque sibi Scythas asciscens, cum palam in acie adversus Latinos prodire non posset, ex insidiis eos opprimere statuit. Ipse quidem longe Adrianopoli aberat, Scythas vero in Italos mittit, ut Scythico bellandi modo eos aggredierentur. Italis in more est equis ferocitate exsultantibus vehi, munirique armis circumquaque toto corpore, ideoque segnes ac tardos in hostes ferri. Verum Sycthæ, cum levius armentur, liberius adversarios impetunt. Illud ignorantes Itali a Scythis præter opinionem dolis opprimuntur. Balduinus imperator captus et vinculis gravis ad Bulgarorum regem Joannem adducitur ; illius caput abscissum, sordibusque internis expurgatum et ornamentis undique circumseptum, poculi loco barbaro inseruisse fama est. Adrianopolitæ non statim rem perceperant : nam urbe egressi castris adsultassent Italarum²⁵ ac bona diripuissent. Re-

C culis oneratus longo tempore Ternobi fuit. Cum autem Aspietas ad Latinos defecisset, Joannes vir astutus et dolore in dies ingravescente pene in rabiem actus, Balduino educto e carcere pedes a genibus et manus a brachiis securi amputari, deinde ipsum in vallem præcipitari jubet ; ubi tertio demum die esca volucrum miserabiliter exspiravit. Hinc patet quantum fallantur ii qui Balduinum fatali morte dececessisse aut in bello interfectum tradunt. Et quantum garrit Dorotheus Monembasiensis, qui eum in Oriente post tredecim annos cum pugnaret adversus Theodorum Lascarium defunctum scribit : Καὶ ἐσυναξαν φούσατα πολλὰ, καὶ ἐπῆραν αὐτὰ ὁ βασιλεὺς ὁ Βαλδουίνος, καὶ ἐπέρασεν εἰς τὴν ἀνατολὴν, καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Φιλαδέλφειαν, καὶ ἐπόλεμα μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἐμάχιστον δεκατρεῖς χρόνους, καὶ ἐκεῖ ἀπέθανεν, καὶ τινὲς μὲν λέγουσι ὅτι ἀπέθανεν τὸν κοινὸν θάνατον, ἄλλοι δὲ λέγουσι ὅτι εἰς τὸν θάνατον ἐσκοτώθη. Sabellius quoque de ejus morte varia tradit, lib. vi, Ennead. ix : *Balduinus, qui post Byzantium a Gallis et Venetis captam fuerat imperator declaratus, intra annum quo fuit imperio potitus vita decessit. Sunt qui scribunt ad Hadrianopolim victum in hostium potestatem venisse atque in vinculis morte consumptum, alii Byzantii aiunt fato defunctum.* Addit Choniata lectissimos Latinorum equites et hastis vibrandis celebres eo in conflictu cecidisse, et Pleæ comitem Lodoicum ; callidissimum malum et omnium Romanarum cladum primum auctorem, Venetiarum ducem Dandulum, clade exercitus ex fugientibus cognita, statim conversis frenis in castra properasse et Byzantium rediisse, intestinis fuga tot parasangarum ruptis et scroto in immensum tumefacto.

liquiæ Italorum in tentoriis, clarissimis luminibus accensis, quasi adessent, media nocte pedem Cpolim referunt. Eo mane cognito ab Adrianopolitanis, quæ in tentoriis remanserant, prædatum itum est. Rex Bulgarorum Adrianopolitarum promissionibus fretus, urbem sibi subjicere avens iter arripit: illi se dedere recusarunt. Sed dolo rex Bulgarorum indignatus ad eos obsidendos animum advertit. Verum apparandis obsidionibus Bulgari omnino inepti sunt; neque enim admovendarum machinarum ar-

⁵⁹ τῶν — κεκαθαρμένην om. D. ⁶⁰ ἐξήσαν — και om. D. ⁶¹ ταῖς σκηναῖς ἀφαντες και μέσον νυκτὸς ἀφαντες περι D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Gregoras, lib 1, p. 15, 21. Ephræmius Byzantius in Chronico:

Ὁ δ' ἀσμένως δίδεκτο πρεσβείας λόγους,
Καὶ συμμαχικὸν Σκυθικὸν λαβὼν στίφος,
Ἐπεισεπωτικῶς Ἰταλῶν στρατῶ λάβρα
Τούτου τροποῦται καὶ νικᾷ κατὰ κράτος.
Ζωγρεῖ τε καὶ σφῶν κράτωρα Βαλδουίνου,
Κομῶντα πολλὰς ἀρετῶν νεανίαν,
Μάλιστα πασῶν σωφροσύνη καὶ δίκη.
Ἄς φθὰς προίστόρησεν ἀνόπιον λόγος.
Ὅντερ καθείρξας μακρὰν ἐν τῷ Τρινόδω,
Δράσας τε θεινὰ μυρία κατοτρόπως,
Κατ' ἠλιβάτωι κανακρηνίσας τόπων.
Πέρασ καθυπέβαλεν οἰκτρῶ θανάτω

Quemadmodum itaque nomen Danduli apud Græcos inauspicatum atque infame habitum est, ita Balduini, quamvis eorumdem hostis, gloriosum; cujus etiam vires atque imperium ob amissam libertatem oderant, mores atque ingenium exosculabantur. Græcorum de eo præconia digna quæ lapidi sepulchrali incidantur hic ascribam. Choniata p. 790. Ephræmius in Chronico:

Ἐκ τῆς Φραγγίσκων Βενετικῶν Λωμπαρδῶν
Ἐπιλεγόντες εὐγενεῖς Ψηγηφόροι
Εἰς ἦνακτα χρινοῦσι τῆς Κωνσταντίνου
Βαλδουίνου κόμητα χώρας τῆς Φλάντρας,
Νεανίαν κάλλιστον, ὠραῖον φύσει.
Φιλανσεδῆ τε καὶ φιλοχριστον λίαν,
Πραῦν, ἰκαρὸν, σωφρονέστατον μάλα,
Μερίδα καὶ μέλλοντι δίδόντα βίω.
Πολλῶν ταμεῖον ἀρετῶν θεοδότων,
Μάλιστα ἱραστῆρον σωφροσύνης καὶ δίκης.
Ὅς εἶχε δις κήρυκα τῆς ἐδδομάδος
Τορὸν βῶωντα μὴ καθυδέειν μηδένα
Τῶν βασιλείων ἐνδοθεν καθ' ἐσπέραν,
Μηδὲν νομίμω γυναικί συνημμένον,
Πόρνη δ' ἀθέσμως συμβιωῦν ἤρημένον.
Ἦν καὶ φύλας νόμων τε δίκης τ' ἐνόμου,
Γυναικί προσσχεῖν οὐ θέλησας οὐδ' ὄλωσ,
Ὅσον περ ἄπην τῆς συνείνου τὸν χρόνον.
Μηδ' ἂν μέγρι βλέμματος ἐμπαθῆ θέαν,

[ALL

— Nota fatum Balduini imp. A Scythis captus vivusque in hostium potestatem venit, ac primo Joanni Bulgarorum regi, mox carceri traditus, modico tempore post miserabili exitu periit, circa annum 1205. Fuitque Constantinopoli interregnum non prius explorata, quæ ita contigit teste Niceta Captus diu Ternobi fuit: cum autem Aspietes ad Latinos defecisset, Joannes rex propterea vehementissime exacerbat æstuansque ira, et dolore in dies ingravescente pene in rabiem actus. Balduino educto et carcere pedes ipsi manusque amputari deinde truncum in profundam vallem præcipitari jubet, ubi tertio demum die esca volucrum miserabiliter exspiravit. Hæc Nicetas. Alii in carcere membratim dissectum tradunt, quod uxori Joannis

ὑπ' αὐτῶν ἀλῶναι καὶ δέσμιον ἐπαχθῆναι πρὸς τὴν βασιλεία Βουλγάρων Ἰωάννην, οὐκ ἔστι, ὡς φασὶ, καὶ τὴν κεφαλὴν μετὰ τὴν σφαγὴν εἰς κύπελλον χρηματίζουσα τῷ βαρβάρῳ, τῶν ἐντὸς ταύτης πάντων καταθαρμένην ⁵⁹ καὶ κόσμῳ περιπυκασθεῖσθαι κύκλωθαι. Οἱ μὲν οὖν Ἀδριανουπολίται ἐκ τοῦ παρανομοῦ καὶ γεγονότος οὐκ ἐγνώρισαν· εἰ γὰρ ἤδεισαν, ἐξήσαν ἂν τῆς πόλεως καὶ ⁶⁰ λείπον αὐτῶν ἐπεπονημένους πρὸς Ἰταλικὰς σκηνας. Οἱ γοῦν ἀπολειφθέντες (99) Ἰταλοί φῶτα (1) λαμπρὰ ⁶¹ ἐν ταῖς σφετέραις ἀφαντες

regis matrimonii imperique sui consortium. B ope ejus liberaretur, obtulisse per illam procom rejectamque falso accusaretur. Mathæus Paris Bulgariæ reginam, sed puellam quamdam nobilem fuisse dicit, ut infra videbimus. Quibus pro rollario addit noster logotheta, quod ab aliis permissum est, Barbarum capiti illius in conspectu illuisse, cranio videlicet maximi principis potius vice abusum. Neque tamen hoc ipsum categoria astruit: ait enim ὡς φασὶ. Utunque tamen hoc in medium relinquendum sit, de nece ipsius Balduini ne dubitatur quidem. Quid igitur sibi volunt illi qui eum post longam peregrinationem et captivitatem carcere ductum sospitem ac incolumem in patriam rediisse volunt? Scio repertum fuisse quemdam Balduino non absimilem qui se imperatorem et comitem Flandriæ Hannoniæque mentiretur. Nullo namque non tempore inventi sunt qui infimo loco nati mendacio se conati sunt clarissimum inserere familiis. Hoc exemplo Pseudo-Balduini, quia nobile est, non gravabor hic, tamen etsi parulo longiuscula sit historia, fide veterum chronographorum ascribere. Darem primum locum Alberto abbati Stadensi, qui circa illa tempora vixit. Cui succederet deinde Godefridus sancti Pantaleonis monachus Coloniensis in diligentissimis, quos nuper Marquardi Freheri beneficio accepimus, annalibus sub gestis anni 1225. Possem et alios his adungere, præclaros quidem et fide dignos, sed stilii in faceti homines. Sed horum sordibus omissis audiamus potius sæculi nostri

Florem illibatam populi suadæque medullam. Justum Lipsium. Is in *Monitis et exemplis patribus*, lib. 11, c. 5, num. 8, rem narrat. Nonnihil *Adriano* nebrionisti ac impostori dedisse videtur *Mathæus Paris*, scriptor ejus temporis, in *Historia majore*, ad annum 1225. Adde auctarium *Aquicinctum* ad Sigeberti Gemblacensis Chronico, nuper ab Alberto Mæo canonico Antverpiensi publicatum. Jacobus Meyerus Joannis Iperii (qui anno 1294 vivere desiit) Chronico aliisque *vetustissimis Flandriæ monumentis et annalibus inspectis*, interceputusne sit Balduinus in prælio an *occisus parus* constare scribit nunquam posthac inventum. De nebulone Balduinum mentiente vide ipsum ad annum 1225. Christianus Masseus, in *Chronico*, ad annum 1201, captum Adrianopoli imperatorem ab adversariis et abductum in Syriam tradit. *Variant auctores.* Douca.

(99) Οἱ γοῦν ἀπολειφθέντες. Choniata p. 814 11. Alii (1) φῶτα hic superfluum possit videri, et e glossula in contextum irrepsisse; cujus sententiam auctorem habeo Meursium, ex cujus Glossario hæc, quæ unice huc faciunt, depremta sunt: Τὸ λαμπρὸν, ignis. Constantinus, in *Tacticis*: Θέλον μετκινῆσαι ἐκ τοῦ ἀπλήκτου αὐτοῦ ἐποίησε τοῦτο οὕτω, καὶ ἔψε λαμπρὰ. πλῆθ. Glossæ Græco-Barbaræ: Τίς ἔστω ὅπου ἀπτουσι λαμπρὸν ἔτοι κύρ. Pro eodem τελλε-

σκηναίς, καὶ ὑποψίαν δόντες τοῖς πολίταις ὡς πά-
 ρεισι, μέσων νυκτῶν φυγάδες ἐπὶ τὴν Κωνσταντίνου
 χωροῦσι. Πρωίας γοῦν γνόντες τοῦτο οἱ τῆς Ἀδρια-
 νοῦ οἰκήτορες τὰ ἐλλειμμένα ταῖς σκηναῖς ἐληέ-
 σατο. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Βουλγάρων κατὰ τὰ ὑπε-
 σχημένα τοῖς Ἀδριανου πολίταις ἐγκρατῆς γενέσθαι
 τῆς σφῶν πόλεως ὤρμησεν· οἱ δὲ ἀπηνῆσαντο τοῦτο.
 Δυσανασχετήσας οὖν ὁ τῶν Βουλγάρων βασιλεὺς τῇ
 ἀπάτῃ πολιορκῆσαι τούτους ἠθέλησεν. Ἄλλ' ἀφυεῖς
 παντελῶς εἰς πολιορκίαν οἱ Βούλγαροι· οὗτος γὰρ
 ἐλεπόλεισ οἶδασι στήσαι, οὐθ' ἕτερόν τι τῶν δυναμέ-
 νων πορθῆσαι διανοήσασθαι. Ἀπάρας γοῦν ἐκείθεν
 ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων, μὴ ἔχων τὸ ἐμποδῶν (2)
 ὡς τῶν Ἰταλῶν αὐτοῦ καταπορθηθέντων τὸ ἔσχατον,
 ἑτέρου δὲ μὴ ὄντος τοῦ ἀνθισταμένου, πᾶσαν κατα-
 τρέχει Μακεδονίαν. Δείων οὖν παμπόλλην ἐποιήσατο,
 αὐτάνδρους τὰς πόλεις ἀνδραποδισάμενος καὶ τέλος,
 κατασκάψας αὐτάς. Τὸ δὲ οἱ διανόημα ἦν, ὡς μήποτε
 Ῥωμαῖοι ἀνάκληρον σχεῖν, τῶν σφετέρων ἐπιδρά-
 ξασθαι πόλεων. Κατέσκαψε γοῦν ἐκ βάρων αὐ-
 τῶν (3) τὴν Φιλιππούπολιν, θαυμαστὴν ⁶² ἄγαν
 οὔσαν, ἧτις παρὰ τῷ Ἑβρω κείται, οἶτα τὰς ἄλλας
 πάσας πόλεις, τὴν Ἡράκλειαν, τὸ Πάνιον, τὴν Ραι-
 δεστόν, Χαριτύπολιν, Τραιανούπολιν, Μάκρην, Κλαυ-
 διούπολιν, Γουσσούπολιν, Περιθώριον καὶ ἄλλας
 πολλὰς, ἃς ἀριθμεῖν οὐ χρεῖων. Τὸν δὲ λαὸν ἀπάρας
 ἐκείθεν περὶ τὰς παραρροίας καθίζει τοῦ Ἰστρου,
 ἐκ τῶν ἰδίων ἠνδραποδισμένων κωμῶν καὶ πόλεων
 τὰς κλήσεις ἐπιθείς ταῖς οἰκήσεσιν. Ἀντάμυναν οὖν,
 ὡς ἔφρασκεν, ἐποιεῖτο τῶν ὧν εἰργάσατο πρὸς Βουλγάρους
 κακῶν ὁ βασιλεὺς Βασίλειος, [P. 13] καὶ καλεῖσθαι
 C μὲν ἔλεγον ἐκεῖνον Βουλγαροκτόνον (4), Ῥωμαιοκτό-
 νον δὲ ὠνόμαζεν αὐτόν. Μέχρι γοῦν καταντήσας καὶ
 αὐτῆς (5) τῆς Θεσσαλονίκης ἐκείσε θνήσκει πλευρί-
 τιδι νόσῳ κατασχεθεῖς, ὡς δὲ τινες ἔλεγον ὅτι ἐκ
 θεομηνίας αὐτῷ ὁ θάνατος γέγονεν· ἔδοξε γὰρ αὐτῷ (6)
 καθ' ὑπνοῦς ἔνοπλον ἄνδρα ἐπιστῆναι αὐτῷ καὶ δό-
 ρατι πληξῆσαι οἱ τὴν πλευράν. Ἦν γὰρ καὶ ἀληθῶς
⁶² θαυμαστὴν — κείται om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

πρόν (quod est τὸ λαμπρόν) exstat in Turco-Græcia
 Crusii. Sed de voce plus satis. Simile autem stratagemata
 legitur apud Livium XXI, 32, Annibalis, cum
 superato Pyrenæo saltu ad Alpes pervenisset et
 montanos Gallos debellaret. Leguntur apud eum-
 dem hujuscemodi stratagemata alia, ignibus in
 castris etiam vacuis accensis ad fallendos hostes.
 Nam ad ignem nocturnum accensis in castris vigiliæ ageban-
 tur; cujus rei crebra mentio passim in lectione veterum
 occurrit: Horat. *Od.* 10, lib. 1; Virgil. in *Æneid.*;
 Stat. *Papin. Thebaid.*, lib. 14, lib. 8 et lib. 21;
 Propert. *Eleg.* 4, lib. 14; Tacitus aliique historici
 Vide Homerum sub finem VII *Iliad.* Nocturnum
 signum castræ ignis, diurnum fumus. Notavit
 Scholiastes Homeri ad *Iliad.* XVII; pyrasque in-
 census lego ad speciem majoris exercitus apud Ni-
 cetam in Alexio Comneno Porphyrogenito; sed et
 in militia ignium alius usus, nempe pro litteris;
 quod elegantissimus Lipsius observit, *De milit.*
Romam. lib. 5, dialog. Dousæ.

(2) Μὴ ἔχων τὸ ἐμποδῶν. Gregoras, lib. 1, p.
 16. Vide etiam Choniatham in Balduino. ALL.

(3) Ἐκ βάρων αὐτῶν. Anna Comnena, *Alexiad.*
 lib. XIV. ALL.

A tem callent, neque quippiam aliud capiendis urbi-
 bus opportunum moliri possunt. Propterea inde
 discedens, cum nullus illi se opponeret, Italis ab
 eo penitus debellatis, universam Macedoniam ex-
 currit, præda ingenti locupletatus, urbes cum ipsis
 habitatoribus spoliands funditusque evertens, eo
 animo ut si quando Romani infortunio desæviente
 respirassent, propria oppida recuperare nequiverent.
 Quare e fundamentis sustulit Philippopolim, præcla-
 ram nimium atque egregiam urbem, quæ Hebro
 adjacet, alias deinceps **26** universas, Heracleiam,
 Panium, Rædestum, Chariupolim, Trajanupolim,
 Macrem, Claudiupolim, Mosynupolim, Peritheorion
 aliasque quamplurimas, quas enumerare operæ pre-
 tium non est. Multitudinem abigens circa Istri flu-
 enta collocat et ex jam direptis oppidis et urbibus
 nomina propriis coloniis imponit, damna, ut ipse
 dicitur, compensans, quibus imperator Basilius
 Bulgaros afflixerat, eumque fatebatur dici Bulga-
 roctonum, se vero Romæoctonum indigitabat. Is
 usque Thessalonicam perveniens laterali morbo
 vitam finit, vel ut alii asserebant, ira Numinis tristi
 morte multatus est. Somniavit enim ab armato sibi
 adstante hasta latus confodi: nemo enim, nec men-
 tior, e memoria hominum tot ac iste calamitatibus
 Romanos afflixit, adeo ut a cane nomen illi imposi-
 tum sit, et Scylo-Joannes ab omnibus compella-
 retur. Cum enim Scythas sibi devinxisset affinitate
 cum illis contracta, et mores sibi vindicaret ob fe-
 rociorem naturam immaniores, cædibus Romano-
 rum admodum delectabatur. Hoc fati functo soror-
 is illius filius Phrorilas nomine, Scythide avia in
 matrimonium ducta regnum Bulgarorum occupat.
 Filius vero Asani Joannes clam ereptus, ut diximus,
 ad Scythas asportatur. **27** Et hæc quidem de Bul-
 garis: reliqua oratio, quibus gesta sunt temporibus
 enodabit.

ὡς οὐδέποτε τῇ Ῥωμαίων τσαούτα παρὰ του ξυνέθη

(4) Βουλγαροκτόνον. De bello Bulgarico et Ba-
 silius imp. triumpho circa annum 4016 consulendus
 Zonaras, *Annal.* tom. III, in Basilio Porphyroge-
 nito. Meminit et Nicephorus Gregoras. Dousæ.

D (5) Καταντήσας καὶ αὐτῆς. Minutatim omnia refert
 Choniata in Historia, et Joannes Stauracius, *De
 miraculis S. Demetrii martyris.* ALL.

(6) Ἐδοξε γὰρ αὐτῷ. Hunc fuisse S. Demetrium
 martyrem Thessalonicensium patronum refert
 Joannes Stauracius, *De Miraculis S. Demetrii*:
 Τότε δὴ τότε ἄνωγ' τῶν νυκτῶν εἰς τέλος Θεὸς τὴν ἑαυτοῦ
 τῆς ἐκδικήσεως ῥομφαίαν ἐστίλωσε καὶ ὑπέθηξεν ὡς
 ἐν θηγάνῃ τῷ ζήλῳ τοῦ μάρτυρος. Καὶ αἰφνης ὁ
 ἄγρυπνος τῷ ὄντι φύλαξ καὶ πολιοῦχος ἡμῶν καὶ
 μέγας τοῦ μεγάλου βασιλέως στρατιώτης Δημήτριος
 ἐπιπτος ἐφ' ἵππου λευκοῦ τῷ Βουλγαράνακτι φαίνε-
 ται, καὶ καιρίαν ἀκοντίζει παραχρόνιον τὸν ἄθλιον.
 Ὁ δὲ μέγας παραντίκα ἀνακραγῶν κατεβοῶτο τοῦ
 ἀρχιστρατήγου τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ Μαναστρά ὡς
 δῆθεν τρωθεὶς ὑπ' αὐτοῦ· τοῦτον γὰρ ἔδοκει ὄρα
 ἱππαζόμενον, ὡπερ εὐγενεῖ καὶ λευκῷ ἵππῳ ἱππά-
 ζετο, τῆς σκηνῆς ἐνδον γενόμενον, καὶ λόγῳ ἦν
 περιέφερε τῇ καρδίᾳ τούτου ἐμβάψαντα. Καὶ αὐθις
 κατεβοῶτο τούτου καὶ παλλάκις, ὡς καὶ αὐτὸν ταῖς

κακά ⁶³, ὡς καὶ ὄνομα τεθῆναι τούτων ἐκ κυνὸς τὴν ἐπικλησιν ἔχον ⁶⁴. Σκυλοῖωάννης καὶ γὰρ ἐπακλή τοῖς πᾶσι. Τὸ γὰρ τῶν Σκυθῶν γένος ἰδιοποιησάμενος καὶ κοινωνήσας αὐτοῖς συγγενείας καὶ τρόπ μετασχῶν ἐκ φύσεως θηριωδέστερου, φόνους ἐνετρέφα Ῥωμαίων. Ὡς γοῦν οὕτως ἐτεθῆκει, ὁ ἰ ἀδελφῆς αὐτοῦ παῖς Βορίλας τὸννομα, τὴν Σκυθίδα θείαν γαμητὴν εὐληφῶς, τῆς ἀρχῆς τῶν Βουλγάρ γέγονεν ἑγγραπτής. Τὸν δὲ τοῦ Ἀσάν παῖδα Ἰωάννην ⁶⁵ ἀφῆλκα ὄντα ἐτι κρύφα τις λαβῶν, ὡς εἰ κειμεν, ἐπὶ τοὺς Σκυθὰς κεχώρηκεν. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ περὶ Βουλγάρων · ὁ λόγος δὲ μετὰ ταῦτα ἰ ἰδίους ἐξιστορήσει καιροῖς ⁶⁶.

14. Michaeli porro, quem Epiro imperasse et par- A
tem aliquam dominii Romani obtinuisse supra
enuntiavius, tres fuere fratres, Constantinus
Theodorus et Manuel. Theodorus cum Theodoro
Lascari imperatore vivebat, illi, quemadmodum
et reliqui Romanorum morigerans atque obsequio-
sus. Propterea Theodorum imperatorem Michael
deprecatur ut eum ad se mitteret, quod nullum ge-
nulinum filium adultum possideret (quem enim sus-
ceperat Michael, ex pellice erat, de quo infra di-
cemus), et mortem intemptam pertimesceret, et
alios fratres ineptos ad dominandum iudicaret.
Theodorum imperator fratri Michaeli dimittit, cum
prius iusjurandum fidelitatis in semet et in succes-
sores suos Romanorum imperatores exegisset. Sic
dimissus cum fratre Michaeli in communitate vitæ
atque victus erat. Non multo post a servo Michael
noctu in lectulo una cum uxore cubans (Romæo
nomen erat parricidæ) interimitur. Quare Theo-
dorus frater in dominatu, secum habens Constan-
tinum et Manuelem fratres, succedit. Cum vero ad
principatum incumberet, **28** Imperii sui jura ni-
mium extendit : namque ex Italis non parvam, ex
Bulgaris vero multam regionem suæ ditioni adiecit
sibique Thessaliam, Achrida, Prilapum, Albanum et
Dyrrhachium ipsum subegit ; ubi Petrum cum in-
genti militum vi ex Italia venientem, et quasi Cpo-
lin inter intenderet, a summo pontifice electum, de

18. Ὁ δὲ Μιχαὴλ (7) ὃν ἱστορήσας ὁ λόγος ἰ
φθακε τῆς Ἠπειροῦ κατάρξει καὶ τενος μέρους ἰ
χώρας Ῥωμαίων, τρεῖς ⁶⁷ κασιγνήτους ἐπέκει
τὸν Κωνσταντῖνον, τὸν Θεόδωρον καὶ τὸν Μανώ
ῶν ὁ μὲν Θεόδωρος τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων συνῆν ἰ
δωρῷ τῷ Λάσκαρι, ὑπαρτων αὐτῷ ὡς καὶ οἱ ἰ
τῶν Ῥωμαίων. Διὰ τοῦτο παρακαλεῖ τὸν βασι
Θεόδωρον ὁ Μιχαὴλ, ἵνα τούτον πρὸς αὐτὸν ἐπέκει
διὰ τὸ μὴ εἶτι ἔχειν παῖδα εἰς ἦβην ⁶⁸ ἐλθόντα, ἰ
οὐδὲ γνήσιον (ὁ γὰρ αὐτῷ γεννηθεὶς Μιχαὴλ) ἐκ τῆ
λακῆς ἐκείνῳ γέγεννητο, περὶ οὗ ἐροῦμεν ἐν τῇ
μετέπειτα ⁶⁹), καὶ τοῦ θανάτου δὲ δεδιέναι τὸ ἰ
τοὺς γὰρ λοιποὺς τῶν ἀδελφῶν ἀγνοεῖς ἐγένωσκαι ἰ
ἀρχῆν. Τούτου δὲ τὸν Θεόδωρον ὁ βασιλεὺς πέπει
τῷ ἀδελφῷ Μιχαὴλ, ὅρκους πρώτον ἐμπειθώμαται
B πίστιν δουλείας εἰς τούτον φυλάττειν καὶ αἰς τοῖ
μετ' αὐτὸν ⁷⁰ Ῥωμαίων κατάρξοντας. Ὅς καὶ ἀπε
κόμενος συνῆν τῷ ἀδελφῷ Μιχαὴλ. Μετ' οὗ κολλῶ
φρονεῖται παρά του τῶν ὑπαρτων ὁ Μιχαὴλ νύκτι
ἐπὶ τῆς κλίνης συγκαθεύδων τῇ γυναικί ⁷¹. Ἐ
μαῖος δὲ ἦν τῷ φονεῖ τούτομα. Ἐπιλαμδῶνε
γοῦν τῆς ἐξουσίας ἐκείνου ὁ ἀδελφός Θεόδωρος, ἐχ
καὶ τοὺς ἀδελφούς Κωνσταντῖνον καὶ Μανου
Ἄρξει δὲ βουληθεὶς κένυ ἐπαύξησε τὴν αὐτοῦ ἰ
χῆν (8) · ἐκ τε γὰρ τῶν Ἰταλῶν οὐκ ὀλίγην χῆν
ἐκτησατο, καὶ τῶν Βουλγάρων πολλήν · τῆν τε ἰ
Θεσσαλίαν ⁷² ὑφ' αὐτὸν ἐποίησατο Ἀχρῖδα τε ἰ
Πριλαπον Ἀλδανόν τε καὶ αὐτὸ Δυρράχιον, ἰ

⁶³ ἦν — κακά om. D. ⁶⁴ τὴν ἐπικλησιν ἔχον om. D. ⁶⁵ Ἰωάννου D. ⁶⁶ καὶ — καιροῖς om. D. ⁶⁷ 3
χαλὴ δὲ, ὃν τῆς Ἠπειροῦ κατάρξει εἰσῆκαμεν, τρεῖς D. ⁶⁸ ἔχειν ἐτι παῖδα ἔνησον F. ⁶⁹ περὶ — με
πειτα om. D. ⁷⁰ αὐτοῦ D, ommissis Ῥωμαίων κατάρξοντας. ⁷¹ νύκτι — γυναικί om. D. ⁷² προσπα
σατο γὰρ οὐκ ὀλίγην χώραν ἐκ τε Ἰταλῶν καὶ Βουλγάρων, καὶ τὴν Θεσσαλίαν D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

κραυγαῖς θορυβηθέντα καὶ ἀναπεθῆσαντα τῆς στρω- C
μνῆς (ἐν γειτόνων γὰρ ἦν αὐτῷ ἡ σκηνὴ) εἰσελθεῖν
καὶ ἰδεῖν καὶ φανῆναι, καὶ ἀκούσαι ὡς Σὺ μὲ πρὸ
βραχίος ἐπιπῶς τῷ λευκῷ σου ἵππῳ γενόμενος ἐν-
ταυθα κατέσφαξας δόρατι. Καὶ τὸν γενέσθαι περιδεῖα,
καὶ εἰπεῖν, « Μὴ σὺ γε, βασιλεῦ· συμπάθησον, οἰκτει-
ρον. Οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστι. Φάσμα σοι γέγονεν,
οὐκ ἀλήθεια. » Ἐκείνος εἰς βάθος δεξάμενος τὴν
πληγὴν ἰστροβεῖτο δεινῶς, ἐκέρραγε καὶ ἀνωλόλυξε.
Νυσσεται οὖν τὴν κοιλίαν εὐθύς, καὶ ροῦν ἱκανὸν
ἀκραϊφνεστάτῳ αἵματος κάτωθεν ἀπορρέει, ὅπως ἂν
βαφῆ ὁ πούς σοι, Δημήτριε, αἵματι τῶν ἐχθρῶν σου
ὑπὲρ τῆς σῆς τῆσδε πόλεως. Καὶ ἀρχεται ἡδὴ λιπο-
ψυχεῖν. Ταῦτα ἰδὼν ὁ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἀρχιστρά-
τηγος Μαναστράς, ἡ τάχους εἶχεν, ὑπτιον τούτου
ἐπιβιάσας προτροπᾶδην φεύγει, καὶ κλέπτων τὴν
σωτηρίαν μεθ' ὅσου τάχους ὑποχωρεῖ, καὶ μετ' αὐ-
του καὶ σὺν αὐτῷ ἅπαν ἐκείνου τὸ μυριοπληθές στρα-
τολογικόν, οὕτω ταχέως ὡς εἰ καὶ Βορείαιαι τινὲς
κατὰ τοὺς θρυλλομένους τούτους εἰδῶκον· φόβος γὰρ
αὐτοῖς καὶ τρόμος ἐπέβη κατὰ τινὰ ξένην ἀντιπερί-
στυσιν. Ἀλλὰ γὰρ οὐκ εἰς μακρὸν τύτω τὸ ξῆν,
ἀλλ' αὐθιμῆρον πρὸς ἡλίου δυσμᾶς κατὰ τὸ ἐν ταῖς

ἱστορίαις ζῶον μονήμερον θηῆσαι βιαίως οὕτως
ἄθλιος τῆς οἰκείας κακίας καὶ ματαιότητος δρεψί-
νος τοὺς καρπούς, μέχρις αὐτοῦ τρυγίου τὸ κρι
τοῦ θυμοῦ ἐκπιῶν καὶ τὸ τῆς ὀργῆς Κυρίου ποτῆρ
καὶ μέμθησμένου θεοῦ ξυροῦ εἰς πείρω εἶδη
Ἐπιστράφη γὰρ ὁ πόνος αὐτοῦ εἰς κεφαλῆν αὐ-
καὶ ἐπὶ κορυφῆν μὲν ἡ ἀδιλια αὐτοῦ κατέβη,
βοθρον δ' ὃν ἐργάσατο κέπτωκε, καὶ μία μαρτυ-
βολίς εἰς ἐκδίκησιν ἤρκεσε τῶν πολλῶν ἐκείνου ἰ
κῶν, καὶ αἷμα ἐξέχεε δίκαιον τῶν ἐγκάτων καὶ
πολλῶν αἱμάτων ἀδίκων ἀντίπονον. In codice Val
cano 163 in margine historię Choniatae legitur
Οὗτος ἐστὶν ὁ ἀσεβὴς Σκυλοῖωάννης ἐπικληθεὶς ἰ-
ρον, ὃν ἀνεῖλεν ὁ μέγας Δημήτριος προσδύλας ἐκ
τῆς Θεσσαλονικῆς ἐπιστρατεύσαντα, ὡς ἐν τοῖς ἰ
νου θαύμασιν ἀναγράφεται. Et infra: Ἀσεβῆστ
ἀνθρώπων Σκυλοῖωάννη Βούλγαρι, καὶ ποῖος ἰ
ἀγρωτάτος τοιαῦτα ἐργάσατο; Μὴ εὐραὶ ἢ μι
σου ψυχῆ τὴν τυχοῦσαν ἀνεσίς ποτε. ALL.

(7) Ὁ δὲ Μιχαὴλ. Causa quoque addit Gregor
lib. 1, p. 13. ALL.

(8) Ἐπαύξησε τὴν αὐτοῦ ἀρχῆν. Gregor
lib. 2, p. 28. ALL.

καὶ Πέτρον (9) μετὰ μεγίστης στρατιᾶς ἐξ Ἰταλίας ὀρμώμενον καὶ ὡς πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν πεποιημένον τὴν δίοδον, ἀνηγορευμένον πρὸς τοῦ πάππα (10) καὶ βασιλεία, αὐτοῦ που γεγενημένον προχειρωσάμενον τε καὶ αὐτὸ τὸ Δυρράχιον γενναίως κατετροπώσατο. [P. 14] Ὁ μὲν οὖν ῥηθεὶς Πέτρος γαμβρὸς ὑπῆρχεν ἐπ' ἀδελφῆ τοῦ πρώτως βασιλεύσαντος ἐκ τοῦ Λατίνων μέρους Βαλδουίνου καὶ τοῦ μετ' αὐτὸν Ἑρρῆ, ἐκαλεῖτο δὲ ἡ αὐτῶν ἀδελφὴ Ἰολέντα, ἐξ ἧς παῖδες τῷ Πέτρῳ γεγέννηται τρεῖς, ὁ τε Φίλιππος, ὁ Ῥομπέρτος καὶ ὁ Βαλδουίνος ⁷³, ὧν ὁ μὲν Ῥομπέρτος καὶ ὁ Βαλδουίνος τῆς Κωνσταντίνου βεβασιλεύκασι, τοῦ πρώτου αὐτῶν ἀδελφοῦ τοῦ Φιλίππου τῷ ἀδελφῷ Ῥομπέρτῳ τῆς βασιλείας παραχωρήσαντος. Ὑπῆρχον δὲ σφισι καὶ ἀδελφαί, ὧν μία Μαρία ἦν, ἣ συνεζύγη ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος. Ὁ μὲν οὖν δηλωθεὶς Θεόδωρος ⁷⁴, καθὼς εἰρήκειν, τὸ οἰκεῖον παραλαβὼν στρατεύμα ἀντιτάττεται τῷ Πέτρῳ μικρὸν ὑπερπηδήσαντι τὸ Δυρράχιον καὶ ἐν ταῖς τοῦ Ἀλθανοῦ δυσχωρίαις γεγενημένῳ. Νικῶσι γοῦν κατὰ Πέτρον στρατεύμα, ὡς πάντας ἀρδὴν δεσμώτας ποιῆσαι σὺν πᾶσι σκεύεσι, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν βασιλεῖα Λατίνων ἔργον μαχαίρας γενέσθαι (11). Τοῦτο δὲ τότε μέγα τοῖς Ῥωμαίοις ἐγγένοι βροθήμα.

⁷³ καὶ προχειρωσάμενον τὸ Δυρράχιον, ἐκ τοῦ Λατίνων μέρους Βαλδουίνου καὶ τοῦ μετ' αὐτὸν Ἑρρῆ γαμβρὸς ὑπῆρχεν ἐπ' ἀδελφῆ Ἰολέντα, ἐξ ἧς παῖδες αὐτῷ Φίλιππος, Ῥομπέρτος καὶ Βαλδουίνος D. ⁷⁴ ὁ δὲ τῆς Ἠπείρου Θεόδωρος τὸ D. ⁷⁵ κατὰ κρατος om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(9) Ἔνθα καὶ Πέτρον. Anno 1219 Honorio III pontif. Rom. Petrus hic Cortenæus ex comite Antisiodorensi factus imperator Cpolititanus, eadem hac pagina dicitur in prælio confossus occubuisse. At Antonius Bonfinius (*Res. Ungar.*: Decad. II lib. vii) tradit ipsum in Theodori Dyrrhachini tyranni carcere diem suum obiisse. Iole interim sive Iolanta imperium ejus administrante Alii in Thessaliæ salibus præterjurisjurandi religionem et fidem interceptum scribunt, et toto biennio in squalidoque carcere fatigatum ac pene enectum tandem ob truncatum esse anno 1221. Dousæ.

(10) Ἀνηγορευμένον πρὸς τοῦ πάππα. Latini scriptores rem aliter narrant, ferunt siquidem defuncto Henrico imperium ab iis qui Cpoli erant delatum fuisse Andreæ Ungariæ regi vel socero illius comiti Petro Antisiodorensi, de quo statim Andreas pontificem Honorium III certiorum reddidit. Petrus tamen potioribus suffragiis vocatus e Galliis Romam cum uxore et filiis et alio comitatu advolat, et ab Honorio diademate cingitur in ecclesia S. Laurentii extra muros, nequid juris Orientale imperium in Occidentale comparasse videretur, et ne Cpolitani patriarchæ juribus in unum Orientis imperatoris detractum videretur. Honorius epistola ad patriarcham Cpolititanum: *Nos autem licet pluries denegassemus eisdem, ne quis posset quævis de superfluo suspicari. quod in Ecclesiæ Cpolititanæ præjudicium faceremus, quia timebatur a multis ne, si sic nobis confusus abscederet. non solum sibi sed universo imperio grave dispendium immineret, condendentibus tandem ipsos sine tuo vel alterius præjudicio vel contempso in ecclesia B. Laurentii foris muros urbis duximus solemniter coronandos.* Et ut major auctoritas negotio accederet, comitem illi dedit Joannem Columnan tit. S. Prædedit. ALL.

(11) Ἔργον μαχαίρα γενέσθαι. Hoc quoque aliter narrant scriptores Latini, qui scribunt non armis, sed prodicione et perfidia a Theodoro Comneno captum; nam cum in via fœdus cum Theodoro iniisset, invitatur a Theodoro, et in convivio tum ipse tum legatus capiuntur, reliquis fugatis aut prostra-

claratumque circa eadem loca imperatorem, Dyrrhachio præoccupato fortiter in fugam vertit. Petrus sororem primi ex Latinis Balduini et successoris illius Erici sibi matrimonio junxerat. Sorori nomen Jolentæ fuit, ex qua tres Petrus susceperat filios, Philippum, Robertum et Balduinum, quorum Robertus et Balduinus, cum primus eorum frater Philippus Roberto administrandi imperii potestatem fecisset, Cpolis regionem tenuerunt. Ex eorum sororibus Maria Theodoro imperatori copulatur. Porro, quem supra innuimus, Theodorus, exeroitu coacto, Petro paululum Dyrrhachium prætergresso et inter Albani angustias adducto sese opponit. Ibi Theodori Comneni milites Latinorum copias strenue fundunt, oppressis universis, **29** adeo ut omnes comprehensos vinculis alligarent, impedimenta abripuerint, ipsumque etiam imperatorem Petrum gladio peremerint. Hac victoria res Romana haud minimum sublevata est.

οἱ τοῦ Κομνηνοῦ Θεοδώρου τὸ τῶν κρατος ⁷⁵ κατὰ κρατος om. D.

tis, carceri mancipantur. Leguntur ad eundem Theodorum Honorii epistolæ, quibus eum tanti facinoris accusat, hortaturque ut legatum sedis apostolicæ et Petrum eximat vinculis et solutos abire sinat; et ni pareat, minas gravissimas incutit. Et liberasse postmodum legatum pontificium comperit. De Petro quid actum sit, silent historici. Dubium itaque est an in vinculis e vivis excesserit an libertati restitutus fuerit. Certe imperio redditus non est. Richardus de Sancto Germano in Chronico, nunc primum a doctissimo Ferdinando Ughello in *Italix sacræ* tom. III edito, anno 1217: *Petrus Altissodorensis comes in Cpolis imperatorem electus est. Romam veniens cum consorte sua ab Honorio papa apud S. Laurentium extra muros urbis in imperatorem et imperatricem coronantur. Qui regnum intrantes et se Brundisium conferentes cum honesto militari exercitu, ibi dominum Joannem de Columna card. in Cpol. legatum venturum expectant, cum quo in fausto omine navigio transfretantes ad portum Dyrrhachii pervenerunt. Qui pravo ducti consilio imperatrice eos per mare præeunte ad civitatem Byzantium, obsidere, et expugnare præmiserunt Dyrrhachium. et cum parum proficerent....., ab obsidione civitatis ipsius digressi sunt. Qui errantes per devia et condensa silvarum a Græcis intercepti sunt, de quibus nonnulli in ore gladii perierunt, nonnulli vero capti sunt et carcerali squalore una cum ipso imperatore consumpti. Ipse etiam cardinalis captus est et detentus.* Hic miscet omnia et turbat Blondus *De gestis Venetorum*: *Joannes nunc imperator Venetis promiserat, si ab eis quia Cpoli detulerunt cum habito a pontifice exercitu Cpolim deportaretur, Dyrrhachium eis recuperare, quam urbem Theodorus Epirotes furto dolisque surripuerat. Debellaturus autem Dyrrhachium imperator hinc Iolem uxorem, inde cardinalem Columnam Cpolim jussit accedere, inchoataque est obsidio, et oppugnationes per dies fere singulos intentatæ. Sed urbem veteri muro, quem Venetus instaurasset, munitam Theodorus milite abundans ex Epiro fidei facile defensabat, adeo ut imperator*

15. Verum rursus oratio in Theodorum Lascarium imperatorem deflectit. Huic ex Anna uxore, ut dixi, filiae natæ sunt tres, Irene, Maria et Eudocia. Mariam secundam Ungariæ regis Hierosolymis per illius ditionem revertentis filio nuptum dederat, primam Irenem Andronico Palæologo, quem et despota dignitate insigniverat, uxorem locarat: nec multo post Palæologus despota morte obit, et imperator eam Joanni Ducæ, Batatzæ cognomine, qui e Didymotecho ortum duxerat et hinc protovestiarii officium administrabat, despondit. Imperatrix Anna antea vitam finierat. Hinc ex Armeniis uxorem accipit imperator, cui deinceps subiratus in Ciliciam illius patriam remittit, et cum sorore Italorum principis (Roberto, ut innui, nomen erat et Erico patru successerat) nuptias facit. Per Ericum res Romana et Theodorus imperator multum detrimenti cepit: cum enim esset fortis et ad 30 pugnandum præceps et audax, videreque Romanos depressos, et potissimum postquam sultanum imperator Theodorus leto dedit: tunc enim Italum

⁷⁶ ὡς μὲν τινες ἔρασκον ἐξ ἑρωτικῶν διαθέσεων add. D. ⁷⁷ τοῦ πύπλην, ἐκ Διδυμοτοίχου δὲ πρωτοβίου ὄντα D. ⁷⁸ βασίλισσα Ἄννα προτετελευτήκει, ἤγατο D. ⁷⁹ τὴν Κιλικίαν om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

potiri desperans sibi constituerit abundum. Et quia mediterraneas Macedoniæ urbes invisendi desiderio teneretur, petitam inter solvendam obsidionem a Theodoro fidei publicæ securitatem accepit. Secundum quam scripto sibi datam ad Aretæ amnis portum extensionem in Macedoniæ littora primam fecit. Inde ad nemorosam Tempe delatus, cum ad montium saltus pervenisset, in silvis tectorum structas a Theodoro duce insidias incidit, et abductus in terribilissimum carcerem est conjectus. Primum hic Joannem Hierosolymorum regem cum Petro Altissiodorensi confundit. Res Petri, et quidquid Petro acciderat, Joanni tribuit. Iole fuit uxor Petri, non Joannis, soror Balduini primi. Theodorus Michaelis frater eidem Michaeli in principatu successit, quem armis et virtute bellica auctiorem reddidit. Iole tantum navigio Byzantium transfretavit: cardinalis Columna ejusdem Petri uti laborum comes, ita et carceris fuit. Leguntur etiamnum litteræ Honorii III ad eundem Theodorum et alios, quibus sollicitat sub penis etiam gravissimis Theodorum ut apostolicæ sedis legatum e custodia dimittat, alios ut factam injuriam vindicent et liberationem procurent. Ut dicta aliorum historicorum præteream, qui nec bello pugnassemus cum Theodoro Petrum et legatum affirmant, sed exoratos a Theodoro, etiam promissis expensis ad ipsum Byzantium, per illius ditionem iter arripuisse et in convivio captos carceri fuisse mancipatos, reliqua multitudine, quam secum ducebant, profligata. Chronicon Fossæ novæ, Jordanus, Ricardus de S. Germano, et alii. Liberet in his fidem Blondus, si potest, si vult sibi fidem in aliis haberi. Raphael quoque Volaterranus Theodorum hunc Epiri principem, qui Petro Altissiodorensi insidias struxit, cum Theodoro Lascari Græcorum imperatore confundit; narratque Petrum non carceri mancipatum, sed ab eodem in convivio obruncatum. Sadellius, Ennead. IX, lib. v: Petrus Ahissiodorensis ab Honorio pontifice imperatoris insignibus ornatus cum Joanne Columna supremi ordinis antistite retro abiit: militebatur si in Panoniam ad arma in Turcos comparanda. Ubi vero Brundisium ventum est, imperator Venetis navibus cum uxore et liberis exceptus in Dalmatiam trans-

Α μί· Ἄλλ' ὁ λόγος μοι καὶ καλῶς ἐπὶ τὴν φ Θεόδωρον τὸν Λάσκαρον ἑφορμᾷ. Οὗτος γάρ αὐτοῦ γαμητῆς Ἄννης, ὡς ἔφην, τρεῖς ἐπο θυγατέρας. Εἰρήνην, Μαρίαν καὶ, Εὐδοκίαν. Τὴν Μαρίαν τὴν δευτέραν τῶν αὐτοῦ θυγατέρων τῆ Οὐγγρίας διερχομένην τὴν αὐτοῦ χώρῶν ἐκ τῶν ῥοσολύμων εἰς κῆδος ἐπὶ τῷ υἱῷ παραδίδωσι τὴν δὲ πρώτην αὐτοῦ θυγατέρα τὴν Εἰρήνην ἄνδρι συζεύγνυσι τῷ Παλαιολόγῳ Ἀνδρονίκῳ καὶ δεσπότην τετέμηκε. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ὁ δὲ Παλαιολόγος θνήσκει ⁷⁶, καὶ προσλαμβάνεται σιλῆς εἰς γαμβρὸν Ἰωάννην τὸν Δούκαν, οὗ τᾶτ' ἐστι (14) τὸ ἐπίπλην, καὶ ἐκ Διδυμοτοίχου ἄρμυνης, τὸ τοῦ πρωτοβεστιαρίτου ⁷⁷ δὲ ὄφρ' ἐκίον· Ἡ μὲν οὖν βασίλισ Ἄννα ἔφθη πρὸς τοῦ τελευτήσαι. ἤγατο ⁷⁸ δὲ ἐξ Ἀρμενίων γυναῖκα ὁ βασιλεὺς. Δυσσαριστήσας δὲ πρὸς ἐπὶ τὴν ἰδίαν πατρίδα τὴν Κιλικίαν ⁷⁹ ἐκ ἐπιφέρει δὲ αὐτῷ γαμητὴν τὴν τοῦ βασιλεύοντος Ἰταλῶν ἀδελφὴν, ὃς Ῥομπέρτος, ὡς ἔφην, ἐκ καὶ τὸ θεῖον Ἐρῶν διεδίκατο. Οὗτος καὶ γ

D. ⁷⁷ τοῦ πύπλην, ἐκ Διδυμοτοίχου δὲ πρωτοβίου ὄντα D. ⁷⁸ βασίλισσα Ἄννα προτετελευτήκει, ἤγατο D. ⁷⁹ τὴν Κιλικίαν om. D.

mittit, Joanne antistite ad comparandum bellæ præmissis. Ipse conatus est Dyrrhachium Theodoro, qui Epirum obtinebat, adimere. Gerebat pro imperatore Græciæ, Veneti aliquando (instauraverant, illa ex improviso suo in se præsidio. Veneti utique nomini gratificati imperator, tum quia imperii æmulum infensum rat, aliquando Dyrrhachium frustra oppugnatum. Theodorus interim pacis studium assidue Antissiodorensi insinuat, ex hoste brevi fit hic Imperatorum itaque comiter invitatum in convivio obruncat, neque sædus nuper ictus que hospitalia jura reveritus. Alii circa nemo Thessaliæ loca, quæ Tempe vocant, insidias a Theodoro exceptum scribunt, atque in potestatem redactum invinculis asservatum. ALL.

(12) Ἐπὶ τῷ υἱῷ παραδίδωσι. Belæ 4 ejus minis Ungariæ regi, Andræ 2, cui ex Hierosolymitana expeditione cognomen Hierosolymitæ adhæsit cujusque hic mentio fit, filia ἄννα ἢ Μαρία, testantibus Ungarorum annalibus, quæ Anton. Bonfinius, decad. II, lib. VII. Qui uxor patris exprimeret, præter Eliam Reusnerum, neminem. Hic in Genealogico dicit fuisse Emanuelis imp. filiam; in quo fallitur. Ex Logot' Mariam (Belæ 4, ut opinor, conjugem) clare Theodori Lascaris fuisse filiam discimus. Quare cogendus hic ejus error, aliorumque fortassis, ipsum sequuntur aut quos ipse duces habet Dousa.

(13) Ἄννην. Εἰρήνην scribendum statim cedentia et mox sequentiasatis manifesto ostendunt, ut pluribus opus non si ad vulgare scripturam redarguendam ac convincendam Dousa.

(14) Ἰωάννην τὸν Δούκα τοῦ Βατάτζου. Joannes Baptista Egnatius, Cuspinianus et alii Leonem Joannem, Ducam Batatzem cognomento, corr. Joannem Diplobatazium vocent. Dousa.

(15) Ἠγάγετο δὲ ἐξ Ἀρμενίων hujus Gregon non meminit, qui scribit demortua prima uxor secundam duxisse sororem Roberti imperatoris CPolitani, p. 21, 20. ALL.

Ἐρρῆς πολλὰ πράγματα παρέσχε Ῥωμαίοις καὶ αὐτῷ τῷ βασιλεῖ Θεοδώρῳ. Ἄνδρείος γὰρ ὢν, περὶ μάχας δεξιότροπος, καὶ ταπεινωμένα τὰ τῶν Ῥωμαίων ὄρων, καὶ μάλιστα ἐξ⁸⁰ οὗτου τὸν σουλτάν πεφόνευκεν ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος· τότε γὰρ τὸ ἐκ Φράγκων προσὸν αὐτῷ ἀπολώλεκε στράτευμα, ἐν ᾧ καὶ τὰς πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς τεθαρήκως ἦν μάχας. Οὐς καὶ ὁ βασιλεὺς Ἐρρῆς ἐδεδίει· πολλοὶ γὰρ ἦσαν ὀνομαστοὶ ἀπὸ τε γένους ἀπὸ τε μῆν τῆς προσοῆς ἐκείνοις ἀνδρίας. Διὰ ταῦτα, ὡς φασί τινες, καὶ τῆν τοῦ βασιλέως νίκην ἀκηκόως ὁ Ἐρρῆς, «Νενίκηται,» ἔφη, «ὁ Λάσκαρις, οὐ νενίκακεν.» [P. 15] Ἴνα γοῦν μὴ πολλὴν κατατείνω λόγον τῆς ἱστορίας, τοῦτ' αὖ μόνον εἰπὼν τὸ πᾶν παραστήσαιμι· μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ Νυμφαίου (16) τὰς σκηνάς ὁ Ἐρρῆς ἐπήξατο, κατ' ἐρημίαν πολλὴν, οὐθενὸς κωλύοντος⁸¹. Ἐκειθὲν τε ὑποστρέψας τὸ μὲν τοῖς κρατηθεῖσι κορσεθεῖς, τὸ δὲ καὶ ἐκεχειρίαν ἐθελήσας λαθεῖν (οὐ γὰρ ἄγαν καρτερικόν τὸ Λατινικὸν φύλον ἐν ταῖς μάχαις καθίστηκεν⁸²), εἰς ξυμβάσεις ἤλθε μετὰ τοῦ βασιλέως Θεοδώρου. Καὶ συμφωνήθη τὰ μὲν τοῦ Κιμινᾶ πάντα (οὗτω γὰρ τὸ ὄρος καλεῖται τὸ ἐγγὺς τῆς Ἀχυραίου τυγγάνου) μετὰ καὶ αὐτῆς τῆς Ἀχυραίου παρὰ τοῦ τῶν Φράγκων γένους δεσπόζεσθαι, τὸν δὲ Κάλαιον (κώμη δὲ ἐστὶν ὁ Κάλαιος, ἐξ οὗ τὸ τῶν Νεοκάστρων (17) ἀρχεται ἡμέρα) μένειν ἄοικον, τὰ δὲ ἐντεῦθεν παρὰ τοῦ βασιλέως Θεοδώρου δεσπόζεσθαι· Νεοκάστρα δὲ ταῦτα ἦν καὶ Κελδιανὸν Χλιάρᾳ τε καὶ Πέργαμος καὶ τὰ πλαγίως ἐγκείμενα, Μαγιδία τε καὶ Ὀψίκια (18). Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἄλλη χώρα⁸³ τῷ βασιλεῖ Θεοδώρῳ ἀπὸ τοῦ Λοπαδίου ἀρχομένη, καὶ Προῦσαν περίλαμβάνουσα καὶ Νίκαιαν. Καὶ οὕτω μὲν ξυνήθη τῷ βασιλεῖ Θεοδώρῳ τὰ πράγματα⁸⁴.

15. Ὁ δὲ εἰρημνός Ἐρρῆς (19), εἰ καὶ Φράγκος τὸ γένος ἐτύγγακεν, ἀλλ' οὖν τοῖς Ῥωμαίοις καὶ ἰθαγενέσι τῆς Κωνσταντίνου ἰαρωτέρον προσεφέρατο, καὶ πολλοὺς εἶχε τοὺς μὲν τοῖς μεγάλοις τούτου συντεταγμένους, τοὺς δὲ τοῖς στρατιώταις, τὸ δὲ κοινὸν πλῆθος ὡς οἰκεῖον (20) περιεῖπε λαόν. Καὶ γὰρ περιγενόμενος τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀστέων Λεντιανῶν τε καὶ Ποιμανηνοῦ, καὶ ἀνδρας τὸν Ἀρην πνέοντα καὶ ἐργὰ ψυχῆς γενναίας ἐνδειξαμένους ὡς ἔρμαιόν τι ἐδέξατο ἐφευρών. Ἐν γὰρ τῶν Λεντιανῶν ἄστῳ ὥστε καὶ σῆται φαγεῖν κατηγάκασεν (21)

⁸⁰ βασιλέως Ἰταλῶν Ῥομπέρτου ἀδελφῆν. Καὶ τὸν θείον γὰρ Ἐρρῆν ὁ Ῥομπέρτος διεδέξατο πολλὰ Ῥωμαίους ἠττήσαντα, μάλιστα δὲ ἐξ D. ⁸¹ κατ' — κωλύοντος om. D. ⁸² τὸ μὲν — καθίστηκεν om. D. ⁸³ τὰ δ' ἐντεῦθεν τάδε, Νεοκάστρα, Κελδιανόν, Χλιάρᾳ τε καὶ Πέργαμος καὶ τὰ πλαγίως ἐγκείμενα Μαγιδία τε καὶ Ὀψίκια παρὰ τοῦ βασιλέως Θεοδώρου δεσπόζεσθαι. Ὑπῆρχε δὲ τούτῳ καὶ ἄλλη χώρα ἢ D. ⁸⁴ καὶ οὕτω — πράγματα em. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(16) Μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ Νυμφαίου. Multa de expeditionibus Latinorum in Oriente narrat Choniata in Balduino. ALL.

(17) Νεοκάστρων. Anna Comnena, lib. xiv. ALL.

(18) Μολδία, καὶ ὀψίκια. De themate *Obsequii* supra quædam attulimus in notis, Μολδία videtur *Moldavia*. DOUSÆ.

(19) Ἐρρῆς. Balduini frater post mortem Balduini tenuit et gubernavit imperium Cpolitianum annum unum et menses quatuor absque imperatorio titulo; nemini enim, ita referente Niceta, p. 847, popularium suorum regni inaugurationem condonare voluerunt, nisi Balduini morte explorata, quod summopere laudans Choniata in suos Græcos invehitur. ALL.

A militem, quo fultus cum suæ nationis hominibus audacter bellum conserebat, et quem imperator Ericus metuebat quod in eo et genere nobiles et irato sibi ingenio viribus valentes conspicerentur, perdidit. Præterea, ut quidem memorant, de imperatoris victoria certior factus, «Lascaris,» exclamat, «victus est, non vicit.» Sed ne diutius orationem protraham, vel hoc solo res conspicua erit. Nymphæum usque, cum nullis adversaretur, castra posuit Ericus; indeque rediens, partim præda parta opimus ac saturus, partim a laboribus feriari optans (neque enim in sustinendis bellorum certaminibus Latina natio perdurat), cum imperatore Theodoro fœdus iniiit; concordatumque est Cimeni (sic enim mons Achirao adjacentes appellatur) universa et ipsam Achiraum a Latinis possideri, Calamum vero (id oppidum est, ex quo Neocastrorum thema initium sumit) inhabitatum desereri; quæ sequerentur sub arbitrio esse imperatoris Theodori: ea erant Neocastra, Celbianum, Chliara, Pergamus, et quæ a latere erant Magidia et Opiscia. Præter hæc alius etiam regionis imperator Theodorus 31 dominabatur, quæ a Lopadio principium habens Prusam Nieæamque suo ambitu continet. Et sic Theodoro imperatori res cesserant.

C 16. Sed Ericus licet Italus genere, Romanos tamen et Byzantinos indigenas placidius sedatiusque amplectebatur, et ex illis plures inter primates collocaverat, alios inter militem adnumeraverat, plebem vero veluti proprium populum fovebat. Etenim Romanis urbibus Lentianis ac Pœmaneno expugnatis, viros in illis Martem spirantes et editis facinoribus singulares præter spem inventos in lucro deputavit. Nam Lentianis non modo custodes aquarum penuria afflixit, verum et famis adeo excruciauit ut scutorum nec non sagulorum pelles

(20) Τὸ δὲ κοινὸν πλῆθος ὡς οἰκεῖον. Ephræmius in Chronico:

Μεθ' οὗ κατάρχει Λατίνων τῶν ἐν πόλει Κλησιν Ἐρρῆς σύναιμος ὢν Βαλδουίνου, Ἄνῃρ ἰλαρός, εὐμενῆς ὑπηκόοις, Πρὸς δὲ στρατηγὸς εὐσθενῆς, τολμητίας, Ὁξυρόποδς τε πρὸς μάχας ἀντιπάλων, Καὶ στρατιώτας γεννάδας, Ῥωμαλίους, Ἑλληνας ἀνδρας συντεταγμένους ἄγων, Ἐπίλεκτον φάλαγγα καὶ νικηφόρον. ALL.

(21) Ἐν γὰρ τῶν Λεντιανῶν ἄστῳ ὥστε καὶ σῆται φαγεῖν κατηγάκασεν. Corruptus locus. Sensum qualemcunque expressimus. In quo tamen nobismet ipsis non satisfacimus. Neque etiam amicis. Quorum princeps Dusarumque ac muliarum amor, Petrus Scriverius aliud suspicatus latere

comedere compulsi sint. Murum etiam machinis A
 admotus solo equatum, adeoque vaste ac profunde
 hiantem unus post annum incendio ligna superge-
 rens per quadraginta dies defenderent. Tandem
 urbe perdomita, nullus ex defensoribus præter ger-
 manum imperatoris fratrem, et qui exercitui præ-
 erat Dermocaitem, et Palæologum Andronicum,
 cui Irenem filiam imperator, ut antea diximus, col-
 locaverat, pretio redemptus est. Quin omnibus
 Ericus in unum convocatis et in turmas ac cohortes
 dissipatis, ducibus 32 ex eodem genere assigna-
 tis, omnium principatum Theophilopulo Georgio
 commisit, et orientalium partium custodiam de-
 mandavit.

17. Sub hoc Byzantii imperante ad reginam ur-
 bium a summo pontifice præsul ipsi legatum in-
 digitant) Pelagius nomine papæ prerogativas om-
 nes referens ablegatur : namque calceos rubros

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

adhibuit familiarissimum sibi communemque ami-
 cum nostrum Danielem Heinsium ; cui viro quid
 Græcæ, quid Latine debeant litteræ, limatissimi
 ejus ingenii immortales foetus summorumque ac
 eruditissimorum hominum de illo judicia abunde
 testantur, et sentiet maximo cum emolumento po-
 steritas. Is conjectura ex tempore nata, et divina
 prorsus (ita me Deus amet) divinatione depravatis-
 simum hunc locum ita interpolandum dixit : 'Εν γὰρ
 τῷ τῶν Λεαντίνων ἄστει οὐ μόνον σπάνις ὕδατος
 τοὺς φυλάσσοντας ἐξίκαυσεν, ἀλλὰ καὶ ὥστε παντο-
 φάρῳ κατενέγκασεν ἀπὸ ἀσπίδων καὶ ἑσπερίδων
 αὐτῶν. Hoc est : In Leantinorum quippe oppido
 haud tantum aquæ penuria prædidiarios urgebat ac
 fames, adeo ut clypeorum et sagorum coria mander-
 ent, verum etiam, etc., vel ad verbum adeo ut
 clypeis ac sagis coria manducare cogerentur. De
 cuius lectionis veritate ne dubita Dousa.

(22) πηλόγιον. Fuit hic Pelagius episcopus car-
 dinalis Albanus, legatus in Syria et Ægypto, ubi
 obiit, sub Honorio III pontif. Rom. presbyter card-
 nalis tituli sive ecclesie S. Praxedis. Vide Onu-
 frium Paninium et Alfonsum Ciaconium in ponti-
 ficum et cardinalium historia. Jacobus de Vitriaco
 Aconensis circa illa tempora episcopus in epistola
 ad Lotharingos suos, de captione Damiatæ; *Igitur
 nonis Novembris, Salvatore mundi regnante, do-
 mino Petro Albanensi episcopo apostolicæ sedis le-
 gato solemniter vigilante, anno gratiæ 1219 capta
 est Damiatæ.* Petrum hunc eundem cum Pelagio
 credere quid vetat? An non et sic rescribendum?
 Pelagii Albanensis episcopi ac legati diserte mem-
 nit in eadem historia Oliverius scholasticus Colo-
 niensis epist. ad Engelbertum archiepise. Colon.
 et Mathæus Paris Anglus in historia majore ad an-
 num 1219. Aliique scriptores consentiunt, tam ve-
 teres quam recentes; ex quorum numero videantur
 Paulus Æmiliius, *Histor. Gallor.* lib. vi, et Utho
 Emmius, *Rer. Frisicar.* lib. viii, recentes quidem
 ambo sed elegantes et accurati scriptores. Verum
 Utho noster variare auctores in pontificii legati
 nomine a notat, quosdam Pelagium, quosdam Co-
 lumnam ingerentes, Blondus, *Histor.* decad. II,
 lib. vii; Bonifinius, *Rer. Ungar.* decad. II, lib. vii,
 et alii cardinalem Columnam hic agnoscunt. Cus-
 pinianus (Platinam in Vita Honorii III secutus)
 in Petro Antisiodorensi imp. Cpolitano: *Est tum
 Joannes cardinalis de Columno legatus declaratus
 (ab Honorio pontifice) ad Arisæ res reformandas,*

τα καὶ τῶν ἀσπίδων καὶ ἑσπερίδων κέρως, καὶ
 καὶ τῶν οὐ μακροδύστατων τῶν ἑσπερίδων καὶ
 πῦρος, μετὰ μεγίστης πυρκαϊᾶς περιστάσει ἐν
 ἡμῶν ἐπιπέσει τῶντε, ἀναβάντων τῶν πυρκαϊῶν τῶν
 περιστάσεων; ἦσαν. Καταβάντων γὰρ τῶν ἑσπε-
 ρίδων ἐξ αὐτῶν ὑποβύθισται ἐν μετὰ μῆκος ὁ τῶν ἑσπε-
 ρίδων κέρως καὶ ὁ ἐν ἡγέμενα τῶν σπυρίων
 τῶν περὶ μῆκος, ἀρρομακίτης καὶ ὁ Πηλοδύστατος ἢ
 ἀρρομακίτης, ὅν. ὡς ὁ λόγος πῦρος δὲ λέγουσιν καὶ
 τῶν ἡγέμενα αὐτῶν ἑσπερίων γὰρ ἐστὶν ὁ ἑσπερίων; καὶ
 ἑσπερίων. Πῶτος δὲ τῶν αὐτῶν ὁ ἑσπερίων; τῶν
 μῆκος καὶ κατὰ ἡμῶν σπυρίων, καὶ ἑσπερίων; καὶ
 παραδόντων ἡγέμενα, ὑπερῆσαν δὲ πάντων τῶν
 φησὶν οὖτως Γεωργίου παραστασιακῶν, τῶν τῶν ὡς
 τοιαύτη μῆκος φησὶν αὐτοῖς ἐπιπίπτουσι.

ἰς. Τοῦτοι δὲ τῶν ἑσπερίων τῶν Κωνσταντινῶν ἢ
 ἀρχόντων ἀπιστῶν παρὰ τοῦ κάππα πῦρος; ὁ
 ἑσπερίων τῶν πολεμῶν ἀρχόντων, ὅν καὶ ἡγο-
 αὐτοῖς φασὶ, τοιοῦτα Πηλόγιον (22), ἀκροῦτα τῶν

cum copiis ab Innocentio excitatis. De Pelagiorum
 nymus *Historiæ orientalis et Captæ Damiatæ* r-
 riptor apud Vincent. Bellovacens., *Spec. Histor.*
 lib. xxxi, 138 : *Damiatæ multis laboribus ca-
 pta et per annum vel amplius a nostris possessa,
 postmodum Pelagio cardinali et legato Templari-
 us et Hospitalarius totoque exercitu Christiano-
 rum excepto rege Hierusalem Joanne, qui ob quam-
 dam discordiam inter ipsum et legatum motum
 ab exercitu recessit, a Soldano per insurrectionem
 captis et graviter afflictis, reddita est paganis.* De
 cordiæ hujus fomitem an fortem, nisi fallor, sat
 liquere existimo ex historia Pauli Æmilii, quem vi-
 de loco supra citato; et ex eo Meyer ad annum 1221.
 Dousa.—Pelagius cardinalis Albanensis episcopus
 legatus ab Innocentio III Cpolin mittitur, summa
 auctoritate instructus, ut Græcos, qui Latinis pare-
 bant, a schismate abduceret atque ad Ecclesiæ si-
 num revocaret. Narrathocidem Sabellicus, *Euse-
 ad. IX, lib. v : Henricus imperator Christianæ pi-
 tatis observantissimus se adiutorem præbuit Ro-
 mani pontificis, legato ad hoc Byzantium missæ, ut
 Græcos subigeret ad Romanæ Ecclesiæ ritum ac-
 ciendum. Vix ea res moveri cæpta est, cum
 dilio ingens civitatem invasit. Græcis redempti-
 bus imperatoris officium esse arma curare, non
 sacra; satis superque a se datum, qui suam possi-
 essent Ecclesiam Romanæ subjectam renuntiare.
 Henricus retictis cum sua pertinacia Græcis adim-
 perii constitutionem convertitur. Id tamen non
 Græcorum pertinacia, sed legati imprudentia et
 nimio in rebus exsequendis ardore, colligi potest
 ex aliis quoque hujusce Pelagii actionibus. Nam
 plerique omnes, ut narrat Spondanus anno 1221,
 num. 19, *Damiatæ amissionis dedecus in Pel-
 gium rejiciunt, qui contra omnium militarium
 ducum sententiam, ipse earum rerum inexperius
 alienissimo tempore vi censurarum adversus
 tantum castra movere inconsulte coegerit, et
 tum non ignavissimæ morti vel turpissimæ ser-
 tituti florentissimum Christianorum exercitum
 objecerit, quo vel tum universam Syriam et com-
 modiori tempore etiam Ægyptum et Babylonem
 totumque Orientem subjugare facillimam fuisset.*
 Nec minus hac sua legatione asperius functum
 fuisse, adeoque neque apud imperatorem, neque
 apud Græcos aliquid profecisse traditidem Spon-
 danus anno 1213 num. 24, ALL.*

νόμια τοῦ πάππα φέροντα· ἐρυθροβαφῆ (23) καὶ γὰρ Ἀ ὑπεδέδετο πέδιλα, ἐκ τῆς αὐτῆς δὲ [P. 16] χροιάς καὶ τὰ ἐνδύματα εἶχε, καὶ ἡ ἐφιστρὶς δὲ τοῦ ἵππου καὶ τὰ χαλινὰ τῷ τοιοῦτῳ ἰδάπτοντο χρώματι. Ἦθους δὲ τυχῶν ἀγριωτέρου καὶ ἀλαζονείᾳ χρώμενος πολλὰ δεινὰ ἐνεδείξατο ἐπὶ τοῖς τῆς Κωνσταντίνου οἰκήτορσι. Καὶ ἡ σκῆψις ὡς εὐλογοῦς ἠνάγκαζε καὶ γὰρ τοὺς πάντας τῆ τῆς πρεσβυτέρας Ῥωμῆς ὑποκύψαι ὑποταγῆ. Ἐντεῦθεν καθείργοντο μοναχοί, ἱερεῖς δδασμοῦντο, καὶ ναὸς ἅπας ἐκίχλειστο. Καὶ ἦν ἐν αὐτῷ θουὶν θάτερον, ἡ ὁμολογησαὶ τὸν πάππαν πρῶτον ἀρχιερέα (24) καὶ τούτου τὴν μνήμην ἐν ἱεροταλεστίασι ποιεῖν (25), ἡ θάνατον εἶναι τῷ μὴ διαπραξαμένῳ τούτῳ τὸ ἐπιτίμιον. Τοῦτο εἰς βαρυθυμίαν ἤγε τοὺς οἰκίτορας τῆς Κωνσταντίνου, καὶ μάλιστα τῶν ἄλλων τοὺς προὔχοντας, οἳ καὶ πρὸς τὸν βασιλέα Ἐρῶῃν ἀφιγμένοι, « Ἡμεῖς μὲν, » ἔφασαν, « ἄλλου γεγονότες γένους, καὶ ἄλλον ἀρχιερέα ἔχοντες, ἑαυτοὺς τῷ κράτει σου ὑπετάξαμεν ὥστε σωματικῶς κατάρχειν ἡμῶν, οὐ μὴν γε ψυχικῶς καὶ πνευματικῶς. Σοῦ μὲν γὰρ ἐν πολέμῳ ὑπερμαχεῖσθαι τῶν ἀναγκαίων, τῶν δ' ἡμετέρων ἐκστῆναι σιβασμάτων καὶ θρησκευμάτων τῶν ἀδυνατῶν πάντα καθέστηκεν. Ἡ γοῦν λύσον ἡμῖν τὰ ἐπελθόντα δεινὰ, ἡ ἄψες ὡς ἐλευθέρους ἐν τοῖς ἰθαγενέσι ἀφίχθαι. » Ταῦτ' εἶπον, κάκεινος μὴ βουλόμενος ἐν στερήσει γενέσθαι τοσοῦτων καλῶν κάγαθῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀκοντος τοῦ εἰρημένου λεγάτου τούς

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(23) Ἐρυθροβαφῆ. Ex rerum Latinarum ignoratione factum est ut Acropolis, quod ex more illius gentis esset, ad fastum et insolentiam traheret. Quis enim nescit rubra indumenta et reliqua cardinalium suppellectilis rubro colore inficis. Non tamen inde sequitur, quicumque apud eam nationem rubris utuntur vestibus, cardinales esse ut nugacissime argutatur Zacharias Gergenius in sua Catechesi, qui cum vidisset papam in sede deferri ab hominibus rubris amictis vestibus, inconsiderate et plane ridicule enuntiavit *papam cardinalium quatuor humeris subvehi satellito stipatum, τὸν σταῦσαι τέσσαρες καρδιάλεις μὲ δορυφόρους. ALL.*

(24) Τὸν πάπαν πρῶτον ἀρχιερέα. Nempe jam olim de primatu contentio fuit inter Romanum pontificem et patriarcham Cpolititanum; quam decidit Justinianus et Romæ Cpolim subjecit. Patet ex Novella 131. Fecit idem Phocas rogante Bonifacio pontifice; de quo Paulus Warnefridus, *De Gest. Longobard.* lib. iv, cap. 37. Romanusque pontifex semper primatum asserere studuit, reclamante licet et multum repugnante patriarcha, donec sub Balduino Flandro capta urbe fugatoque patriarcha Græco, Venetoque Thoma Mauroceno (primo ex Latinis patriarcha) electo, *Orientalis Ecclesiae, cujus olim metropolis erat Cpolis, cum imperatore et universo imperio ejus capiti suo Romano pontifici, sicut fuit antiquitus renodata, Romanæ Ecclesiae sese esse filiam recognoceret; ipse etiam patriarcha huic aspirans operi et applaudens, se dignitatis suæ pallium a summo Romano pontifici recepturum promitteret.* Verba sunt Henrici (qui Meyero est Hugo) comitis de Sancto Paulo, ex epi stola scripta Cpoli, quam annalibus suis inserit Godefridus monachus; qui exstat Rerum Germanicarum tomo Freheriano primo. Hæc acciderunt anno 1203. Sed statim, ut videtur, dissiluit hæc concordia, jugumque Occidentale de-

induebat, neque diversicoloribus indumentis amiciebatur, quinimo equi sagulum et fræna eodem inficiebantur veneno. Et cum moribus esset immioribus, fastus ac insolentiae plenus, nimium in Byzantinos sæviit. Et propositum a ratione aberrare non videbatur: omnes enim, ut veteri Romæ colla subjicerent, compellebat. Hinc monachi in carcerem impingi, sacerdotes in vincula, et templa omnia ocludi, nec præter hæc duo tertium statui etenim vel papam primum omnium pontificem faterentur, illiusque inter sacrorum solemniam memoriam facerent, vel qui id abnuissent, morte penderent pœnam. Hoc Byzantii accollæ, et inter eos primas obtinentes, angi excruciarique animo et ad Ericum imperatorem profecti, « Nos, » inquirunt, « alio genere orti aliumque habentes pontificem nosmetimperio tuo et potestati subjecimus, ita ut in corpora, non in animum et spiritum dominareris. Namque in tui defensionem, dum bellum geritur, **33** arma capere necesse est: at nostris ritibus et cæremoniis ut cedamus fieri omnino nequit. Aut itaque nos ab urgenti discrimine libera, aut tanquam liberis ad indigenas additionem dato. » Sic locuti. Ille cum tot probis optimisque viris privari nollet, etiam invito legato templa reseravit, vinculis custodiisque monachos ac sacerdotes liberavit, et tempestatem, qua tunc Byzantium jactabatur, sedavit. Multi vero ex monachis, antequam hæc

tractarunt Orientales. Quo nomine hæc ad ipsos a pontifice Romano videtur instituta legatio, de qua insignis Logothetæ locus. Sed Pelagius legatus surdis cecinit, favente Cpolititanis imperatore Henrico Balduini fratre. Quanquam anno 1215, tempore Concilii Romani, *Orientalis Ecclesiae, quo antea inauditum fuit, se subditam Romanæ Ecclesiae exhibuit. Nam Cpoli duo in patriarcham electi Romam venerunt, quos ambos papa consilio cardinalium deposuit, et tertium substituit et ad sedem propriam remisit.* Refert idem monachus in *Annalibus. DOUSA.*

(25) Τούτου τὴν μνήμην ἐν ἱεροταλεστίασι ἐκφωνεῖν. Hac de re, nempe ut in sacris hymnodiis Græcorum papæ Romani mentio fieret et memoria coleretur, diuturna, ut et de primatu (de quo jam diximus) contentio fuit inter Ecclesiam Romanam et Cpolititanam, duravitque ea ad tempora Michaelis Palæologi, sub quo composita controversia illa unitæque Ecclesiae etsi neque ista unio perseveravit. Hæc tria tum paciscebantur, primo ut a Cpolititanis in hymnodiis papæ Romani cum quatuor patriarchis mentio fieret, secundo ut liceret cuivis Romam veterem tanquam majus tribunal provocare, tertio ut papæ Romano in omnibus deferretur principatus. Auctores Nicephorus Gregoras *Histor. Byzant.* lib. 5, Georgius Phranza *Chronici Orientalis* lib. 4, cap. 6, Georgius Pachymerius in *Excerptis Histor.* lib. 5, aliique. Sed non steterunt postea hoc pacto Græci, et pontificis memoriam dedignati sunt; idcirco monet Palæologos in epis'tola cardinalis Bessarion, inculcatque τὸ μνημόσυνον τοῦ πάππα. Vide eruditissimum Meursium in *Glossario* voce *πατριάρχης*, et in notis ad epistolam illam Bessarionis Græco barbaram, una cum illustris Hesychii opusculis super editam et doctissime explicatam. DOUSA.

gererentur, Cpoli excedentes ad imperatorem Theodorum commigrarunt, quibus illius mandato monasteria ad habitandum assignata sunt. Et sacerdotes Nicæam petentes, partim patriarchali clero adnumerati, partim locis sacris oblectati, libere vitam traduxere. Et hæc quidem hoc modo ac imperatore Cpolitano Erico gesta sunt.

Νίκαιαν ἀπίοτες οἱ μὲν τῷ πατριαρχικῷ κλήρῳ συγκατελέγησαν, οἱ δὲ θείοις ἑνασμίσαντες τοῖς σακεῖ ἐλευθέρως ἐδίωσαν. Καὶ οὕτω μὲν ἐγεγόνει ταῦτα παρὰ τοῦ τότε βασιλεύοντος τῆς Κωνσταντινῆς Ἐρρίκου.

18. Erico fato functo frater illius Robertus mollius negotiis incumberebat. Hujus soror imperatori nupserat. Paucis elapsis annis cum Cpolitano imperator Robertus uxori non esset obnoxius, imperator impium facinus patrare sibi in animo proposuit, studens eum Eudociæ filiæ alligare sibi que generum assumere. Hinc dissidia inter Manualem tunc temporis patriarcham 34 atque imperatorem suborta sunt, cum neutiquam adeo infandis nuptiis consensus ille præstaret. Verum imperator, quod optabat, præstare non potuit. Nondum enim illa Cpolim transmissa, dum apparent nuptias, vitam finit, generi suo Joanni Ducæ imperio relicto: nullum enim habebat puberem filium, namque bini ex imperatrice Anna suscepti ante obierant, et ex Armenia filius unicus erat octennis, cum pater illius et imperator vita defecit. Quod itaque ille masculo filio eoque pubere destitueretur, filiæ suæ maritus imperii hæres fit.

⁸⁵ καὶ τὸν -- κατεστόρεσε om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(26) De monachis et hieromonachis distincte suis locis notavit edecumata quædam idem doctissimus amicus noster in Glossario. Vide in *ἱερομόναχος* et *μοναχός*. DOUSA.

(27) Τούτου δὲ τελευτήσαντος. Henrico succedit Robertus, vir non adeo fortis et acris et magni animi dux, Ephræmius in Chronico:

Τούτων κατάρχει Ῥομπέρτος Βυζαντινός
Πράγμασι κοινοῖς μαλακῶς κεχρημένος
Μετ' Ἐρρίκον κατάρξαντα τὸν τεθνηκότα
Ἀρμένιον ἄνδρα καὶ Ῥωμαλίον. ALL.

(28) Ὁ ἀδελφός αὐτοῦ Ῥομπέρτος. Quod auctor hic dicit Robertum Henrici fratrem fuisse, id vero falsissimum est. Imo nepos fuit ex Jolanta sive Yolanthide, sorore ipsius (filiam quoque perperam vocat Jo. Baptista Egnatius et Cuspinianus) nupta Petro Cortenæo comiti Auxerræ sive Antiodorensi, qui et ipse imperator fuit et cui successit Robertus. Aliud egit itaque Logotheta, si ita scripsit. Nam supra disertis verbis dixit Petrum ex Jolanta Balduini sorore propagasse Philippum, Robertum et Balduinum, Robertumque ac Balduinum ipsi imperio successisse, cedente ultro Philippo maximo natu. Aberravit igitur hic ejus mens, an manus? Visi culpa hæc rejicienda sit in librariorum; de quo me amicus meus sumus, antiquitatis illustrandæ et historiæ vindicandæ studiosissimus, Petrus Scriverius submonuit, nempe hic scribendum ὁ ἀδελφός αὐτοῦ, id est nepos ex fratre vel sorore, vel forte ὁ ἀδελφός αὐτοῦ pro eodem. Vide Eustathium Pollucem aliosque lexicographos. Constantinus Manasses in opere historico versibus politicis concepto vocat Justinum τὸν ἀδελφόπαιδα Justiniani;

Ἐνθεν τοῖς μέλλων τελευτῶν καὶ γῆθεν με τακάνειν]

Ἐπὶ τὸν ἀδελφόπαιδα βλέπει τὸν Ἰουστίνον].

Elige utrum malis. Sane evidentissimus error (Scri-

αὶ τοὺς ὅσοι ταῖς εἰρηκαῖς ἦσαν κατασχημένοι μοναχοὺς τε καὶ ἱερεῖς ἀπολλύουσι καὶ τὸν κατασχόντα τότε τῆ. Κωνσταντινῶν κλύθουσι κατεστόρεσε⁸⁵. Πολλοὶ δὲ τῶν μοναχῶν (26) προσεῖληθον, καὶ αὐτοῖς προστάξει τούτου μοναχὸν πρὸς ἰόντες τῆς Κωνσταντινῆς τῷ βασιλεῖ Θεοδώρῳ προσκαταμονὴν ἐπιδίδονται. Καὶ πρεσβύτεροι δὲ πρὸς τῆ

ἠ'. Τούτου δὲ τελευτήσαντος (27) ὁ ἀδελφός αὐτοῦ Ῥομπέρτος (28) μαλακώτερον ἔχρατο τοῖς πράγμασι. Τούτου τὴν ἀδελφὴν εἰς γαμετὴν εἰλήφει ὁ βασιλεὺς. Οὐ πολλοὶ παρήλθον ἑναυτοὶ, καὶ ἐπεὶ ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως βασιλεὺς Ῥομπέρτος οὐκ ἔθετο συζυγεῖναι γυναίκεν, παράνομόν τι πρᾶγμα βεβούληται ὁ βασιλεὺς διαπράξασθαι. ἐπὶ γὰρ τῇ θυγατρὶ αὐτοῦ Εὐδοκίᾳ προσλαβίσθαι τούτον γαμβρόν ἔρτισατο. Ἐνθεν τοῖς καὶ ἕρις ἐκ τοῦ τότε πατριαρχήσαντος Μανουὴλ τῷ βασιλεῖ ἔμειδθήκει, μετ' ὧν ἡ τοιαύτη ἀθεσμογαμία συγκατακινύοντος. Ἄλλ' ἢ ἔφθασεν ὁ βασιλεὺς τέρματι δοῦναι τὸ θέλωμα ἢ πω γὰρ στελεας ταύτην εἰς Κωνσταντινουπόλιν, ἐνυτρίπει, καταλύει τὸν βίον, τὴν βασιλείαν καταλείπων τῷ γαμβρῷ αὐτοῦ Ἰωάννῃ τῷ Δούκα. Οὐ γὰρ εἶχεν ἄρρῆνα παῖδα [P.17] εἰς ἧσαν εἰσθῆτα· οὐ γὰρ δύο ἐκ τῆς βασιλίδος Ἄννης ἔσχεν ἄρρῆνας παῖδας, τεθνήκοντι προῦφθασαν, ἐκ δὲ τῆς ἔξ Ἀρμενίων ὠρμημένης ἐν παιδίῳ ἄρρῆνα πεποίηκεν (29),

C verii verba sunt) in loco tam conspicuo tolerari non debet. Dousa — Videtur Robertus hic in imperio administrando fuisse tenerior, amoribusque et otio indulsisse. Cui opinioni Paulus Emilios subscribit, lib. vii, ubi verba ejus sic habent: *Robertus Alisiodorensis Græcorum Augustus virginem nobilitatis Byzantiæ formosissimam, sed quæ desponsa jam fuerat Burgundioni cuidam juveni florentissimo, sibi matrimonio consociavit, matre puella auctore, lætaque his multo splendidioribus nuptiis. Lætitia in necem vertit. Burgundio injuria magis irritatus quam Cæsaris nomine deterritus, sese coacta in domum socrus irruptione facta, necem nuptam auribus desectis, truncis naribus detormavit, anum mari proximo mersit, etc.* Tragicum hoc exemplum etiam Joan. Baptista Egnatius, Cuspinianus aliique commemorant, ita ut videatur Robertus fuisse Veneris quam Martis studiosior. Sane hoc loco noster paucis ejus indolem moresque denotat quasi degenerantis a virtute majorum. Balduinus I ita se gessit, ut *ipsis ab hostibus Latini nominis præclarissime laudatus sit* Nam hunc Nicetas ita commendat: *Vir erat pius et modestus, ne impudico quidem aspectu mulierem intuitus, quamdiu ab sua conjuge abfuerat (in hæ parte vel ipsi Scipioni præferendus). Vacabat in laudibus, necessitatibus conflictantes subibat. Sæpe sententiæ adversantes æquo animo edibat. Et quod maximum est, bis qualibet hebdomade vesperi proclamari jubebat ne quis in suo palatio cubaret, qui alienam mulierem attigisset.* Sæpe humanis valedixisse perhibetur Robertus anno 1228, imperii annis 7 vixdum expletis. DOUSA.

(29) Nota Acropolitani unum filium masculinum octennem Theodorum tribuere ex Armenia uxore susceptum, Gregoram p. 24 nullum illum habuisse asserere. ALL.

ὑπὲρ ὀκταετῆς ἦν ἡνίκα ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ αὐτοῦ A ἐτεθνήκει. Διὰ πο ἀμοιρεῖν γούν αὐτὸν ἄρρενος ἐνή-
 του γουῆς ὁ ἐπὶ τῆ θυγατρὶ γαμβρὸς αὐτοῦ τῆς βα-
 σιλείας κληρονομεῖ. Ἦν δὲ ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος ὁ
 Λάσκαρις, ὁπότε τὸ τέλος ἔσχε τοῦ βίου, τῶν μὲν
 τεσσαράκοντα πέντε ἐτῶν ὑπέρκεινα, ἐλάττων δὲ
 τῶν πενήκοντα, βασιλεύσας ἐκ τούτων ἔτη ιη' (30).
 Ἦν δὲ τὸ σῶμα μικρὸς, οὐκ ἄγαν δὲ, μελάγχρους
 ἐφ' ἱκανόν, καθειμένον ἔχων τὸ γένειον καὶ περὶ τὸ
 ἄκρον σχιζόμενον, ἐπ' ὀλίγον ἑτερόφθαλμος, πρὸς
 τὰς μάχας ὄξύς, θυμοῦ τε (51) καὶ ἀφροδισίων ἡτ-
 τώμενος, ἐλευθερώτερος ἐν ταῖς θωρακαῖς· οἷς γὰρ
 ἂν βουλοῖτο, πολὺ τὸ χρυσίον ἐδίδοτο, ὡς ἐν ἰκαρεῖ
 τούτους πλουτεῖν. Τεταλαιπώρηκε δὲ πάμπολλα ἐν
 ταῖς μάχαις ταῖς τε πρὸς Ἴταλους καὶ τοὺς Πέρσας.
 Ἀρχὴ γούν οὗτος ἐγγυνοῖ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς, ἧ καὶ πολλὴν χάριν ὄφλειν τοῖς Ῥωμαίοις πάνυ θεόν καθίστη-
 κέν. Κατετέθη δὲ ὁ νεκρὸς αὐτοῦ ἐν τῇ τοῦ Ἰακίνθου μονῆ, ἐνθα καὶ ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος τέθαπται καὶ ἡ βασιλις
 Ἄννα ἡ τούτου σύζυγος.

ιβ'. Καθὼς γούν εἰρήκειν, μετὰ τὴν τελευταίαν αὐ- B
 τοῦ ἐπιλαμβάνεται τῶν Ῥωμαϊκῶν σκήπτρων Ἰωάν-
 νης ὁ Δούκας ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ, στεφθεὶς παρὰ τοῦ
 πατριάρχου Μανουὴλ (32), ὃς τὸν Μάξιμον διεδέξα-
 το. Μετὰ γὰρ τὴν τελευταίαν τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ
 ὁ Εἰρηνικός Θεόδωρος τῷ πατριαρχικῷ ἐνίδρυται
 θρόνῳ, ὃς καὶ Κωπᾶς (33) ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐκαλεῖτο,
 μετὰ δὲ ἐνιαυτούς ἐξ (34) ἐκείνου τὸν βίον ἀπολιπόν-
 τος ὁ μοναχὸς Μάξιμος (35) εἰς τὸν πατριαρχικὸν
 ἀνάγεται θρόνον, θεραπεύων τὴν γυναικωνίτιδα καὶ
 ὑπὸ ταύτης ἀντιθεραπευόμενος· οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἦν τὸ
 εἰς ταύτην ἀναβιβᾶσαν αὐτὸν τὴν περιωπῆν. Ἐπιθιούς
 δὲ μῆνας ἐξ (36) τελευταῖ, καὶ ὁ Μανουὴλ (37) εἰς τὸν
 πατριαρχικὸν ἀνάγεται θρόνον, φιλόσοφος, ὡς ἐδόκει, C
 ὧν καὶ ὑπὸ πολλῶν κατονομαζόμεπος·

κ' Ἐπ' δὲ τὰ Βουλγάρων καὶ αὐθις ὁ λόγος ἀνα-
 χωρεῖ. Ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Ἀσάν
 δύο ἔσχε υἱούς, τὸν Ἰωάννην καὶ τὸν Ἀλέξανδρον.
 Τοῦ γούν εἰρημέτου Βορίλα (38) βασιλικῶς τῶν Βουλ-
 γάρων κατάρχοντος (39), ὁ τοῦ Ἀσάν υἱὸς Ἰωάννης
 φυγαδία χρησάμενος ἐπὶ τὰ τῶν Ῥώσων χωρεῖ,
 ἐκαίσει τε χρόνον ἐφ' ἱκανὸν διαμείνας, καὶ τινὰς τῶν
 συγγλύδων Ῥώσων σὺν ἑαυτῷ περιεπαγῶν, τὴν πα-
 τρικὴν ἀνακαλεῖται κληρονομίαν καὶ πολεμεῖ τῷ Βο-
 ρίλῃ καὶ νικᾷ τούτου, καὶ χώρας οὐκ ὀλίγης ἐγκρα-
 τῆς γίνεται. Ὁ δὲ Βορίλας ἐνθὸν εἰσέρχεται τοῦ
 Τρινοβίου, καὶ ἐπὶ ἐπτά ἔτεσι τειχέρης πολιορκεῖται.
 Ἐπεὶ δὲ ἀπέλαμον οἱ συνόντες αὐτῷ, τῷ Ἀσάν
 Ἰωάννη προσέρχονται. Φεύγων δὲ ἀλλοιεται ὁ Βο-
 ρίλας καὶ παρὰ τοῦ Ἰωάννου τυφλοῦται, καὶ οὕτως D

Imperator Theodorus Lascaris annos quinque et
 quadraginta et amplius, minor quinquaginta natus
 excessit, e vita, decem et octo regnavit, corpore,
 sed non nimium, pusillus, moderate nigricante
 promissa barba, sed quæ in extremis scinderetur,
 variis, sed parumper, oculis, præceps in prælia,
 iræ ac Veneris impatiens, in muneribus munifi-
 centior : quibus enim illi collubitum erat, ingens
 auri vis donabatur, ut statim opulenti evaderent.
 Pugnis adversus Italos et Persas quammaxime
 conflictatus, prima tamen Romani imperii ipse
 fundamenta jecit, cui a Romanis quammaxime
 35 gratiæ habendæ sunt. Sepultus fuit in Hya-
 cinthi monasterio, ubi et imperator Alexius positus
 fuerat et imperatrix Anna thalami consors.

19. Quemadmodum ergo dixi, post illius obitum
 Romani imperii gubernacula Joannes Ducas gener
 illius suscepit, a Manuele patriarcha, qui Maximo
 successerat, coronatus. Namque post patriarchæ
 Michaelis excessum Irenicus Theodorus, cui a
 plerisque Copæ nomen inditum fuerat, in patriar-
 cham eligitur; post annos sex eo demortuo Maximus
 monachus patriarchale solium ascendit, gynæceio
 palpans ac supparasitans, et vice versa ex eo assen-
 tationes et blanditias aucupans : neque enim aliud
 eum in tam sublime culmen evexerat. Sed post
 menses sex moritur, et Manuel in patriarchali solio
 collocatur, vere vir philosophus, ut apparebat, et a
 multis eo nomine honestatus.

20. Sed ad res Bulgaricas redeamus. Primus
 Bulgarorum rex Asanus duos habuit filios, Joannem
 et Alexandrum. Itaque Borila, cujus supra mentio-
 nem fecimus, regie Bulgaris imperante, Asani filius
 Ioannes fuga se abripiens in Rusos confugit, ibique
 per tempus aliquod commoratus, et convenarum
 Rusorum nonnullis in unum congestis, paternam
 hæreditatem reposcit, 36 et in Borilam arma sus-
 cipit, et vincit, dominusque fit non exiguæ regionis
 Borilas Trinobum ingressus septem annos obsi-
 dionem sustinet ; et cum socii defatigati succum-
 berent, ad Asani Joannem deficiunt. Borilas inde
 inter fugiendum deprehensus ab Joanne oculis
 læditur, sicque universa ditione Bulgarorum Joan-
 nes potitur. Et hæc quidem de Bulgaris.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(30) Ἐτη ιη'. Gregoras, p. 24, ALL.

(31) Περὶ τὰς μάχας ὄξύς θυμοῦ τε. Gregoras lib.
 II, p. 24. ALL.

(32) De hisce patriarchis, Manuele, Maximo, Mi-
 chaele, Theodoro, Cpolitianis, Nicææ tamen seden-
 tibus, diximus nonnulla in opere nostro de perpetua
 utriusque Ecclesiæ, Occidentalis et Orientalis,
 consensione, ex quo lector petat, si libet. ALL.

(33) Κωπᾶς. In Notitia patriarcharum Κουπᾶς
 dicitur. DOUSA.

(34) Μετ' ἐνιαυτούς ἐξ. Notitia patriarcharum
 tradit vixisse tantum ann. I mens. 4 dies 5. DOUSA.

PATROL. GR. CXL.

(35) Μάξιμος μοναχός. Hic antea præerat mo-
 nasterio τῶν Ἀκοιμήτων, ut est in Notitia patriar-
 charum. DOUSA.

(36) Μῆνας ἐξ. Notitia patriarcharum tradit
 menses 8. DOUSA.

(37) Ὁ Μανουὴλ. Hic est Manuel Charitopulus
 in Notitia patriarcharum. DOUSA.

(38) Βορίλα. Dixit supra ut occupaverit Bulga-
 rorum imperium, c. 13. ALL.

(39) De fuga Joannis Asani filii supra agit Acro-
 polita c. 12 et 13. ALL.

γκρατῆς τῆς τῶν [P, 18 Βουλγάρων ἀπάσης ὁ Ἰωάννης γεγνήσθαι. Καὶ τὰ μὲν ἐν τοῖς Βουλγαροῖς τοσαῦτα 25*

21. Comnenus interim Theodorus, cujus paulo ante meminimus, proprium ordinem dedignatus et quæ sunt imperii occupans, postquam Thessalonicam in potestatem recepit, non minimam Romanæ conditionis partem, ex ea quæ suberat Italis et a Bulgaris intercipiebatur, sibi vindicat, purpureaque chlamyde induitur, et rubris calceis convestitur, oblucente illi in hoc quam strenuissime Constantino Mesopotamita metropolita Thessalonicensi, quem diris malis et calamitosis exsiliis canonica statuta propugnantes insectatus misere afflixit. Sed Bulgariae archiepiscopus Demetrius, tanquam qui, ut ipse

25 Καὶ — τοσαῦτα om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(40). De purpureis imperatorum calceis vide quæ Meursius fuse in Glossario, in τζάγγι. Meminerunt passim Nicetas et Cantacuzenus. Vide et Zonaram in Nicephoro Botaniata et Alexio Comneno. Ex Procopii loco, quem vir clarissimus in Glossario adducit, videmus eos ad genua usque pertigisse. Hinc Ville-Harduinus: *Morchuffs caucha les heuses vermoilles*. Et quemadmodum idem amicus ille noster ibidem docet ex Joanne Curopalate in Tzimisce, habebant quoque jus hujusmodi calceorum reges Bulgariae, qui videntur imperatores appellati fuisse. Quo nomine ac titulo Asanum Bulgarum cohonestat Hungariae rex Andreas 2, cognomento Hierosolymitanus, in epistola ad Honorium III pontif. Rom.: *Hujus intentionis studio, ut securum peregrinationis divino fulti consilio pararem transitum, filiam (Mariam) Comnini Theodori Lascari filio nostro (Belæ 2) ducimus in uxorem. Eodem etiam animo inter Azen Bulgariae imperatorem, mediante nostra filia, matrimonium celebravimus*. Cujus loci me commonefecit Scriverius noster, ut et notæ sequentis, logothetam nempe nostrum Bulgarum semper, βασιλία nominare, pari titulo cum imperatoribus Cpolititanis, cum absteineat in aliarum regionum dominis, nec alio nomine quam regis aut principis dignetur. Τῆς Οὐγγρίας ῥῆξ, Σικελίας ῥῆξ, Αχαΐας πρίγγιψ. Joannem etiam τὸν ῥῆγα vocat, cum Hierosolymorum, uti et nos eum vulgo vocamus, regem intelligeret. Quippe vocabulo βασιλεύς quiddam amplius et majus significare voluit quam nos voce rex significare consuevimus. Et quanquam Græci regem βασιλία dicunt, nihilominus eodem vocabulo imperatorem etiam Romanum et Augustum expriment: vix unus et alter veterum αὐτοκράτορα appellant. Quamobrem quoties in hac historia vox βασιλεύς de Bulgarorum rege et Græcorum principe occurrit (occurrit autem passim) non, rex sed imperator reddenda est. In quo (fatendum est) negligentiores quam par erat fuimus. Sane Bulgarum βασιλεύς appellatus jam ab antiquo et Nicephori Phocæ tempore: constat ex Luitprandi legatione ad illum ipsum imperatorem instituta circa annum 968: *Cum, inquit, Christophori filiam Petrus Bulgarorum basileus conjugem duceret*. Notanda quoque ibidem leguntur: *De imperiali vestro nomine magna sumus contentione fatigati: ipse enim vos non imperatorem, id est βασιλία sua linguæ sed ob mdignationem ῥῆγα, id est regem nostra vocabat Cui cum dicerem, quod significatur idem esse, quamvis quod significat diversum*. Vide præterea Glossarium Meursii in βασιλεύς et ῥῆξ Dousæ.

(41) Κωνσταντίνου τοῦ Μεσοποταμίτου. Cui hujus apud Isaacium Angelum imperatorem summa familiaritas. Choniata p. 591. Alexio vero illius fratri et ante principatum invisus et post eum parum gratus, quod plurima in Romana re publica

A κα. Ὁ δὲ Κομνηνὸς Θεόδωρος, ὃν πρὸ μικροῦ λόγου ἱστορήσαμεν, μὴ θέλων μῆναι ἐν τῇ οἰκείᾳ ἀλλὰ τὰ τῆς βασιλείας σφραγιστάμενος, ἐπειδὴ Θεσσαλονικῆς γέγονεν ἐγκρατῆς πολλῆν τε τῆς Ῥωμαϊδοῦ ἐκ τῆς κεκρασημένης παρὰ τῶν ἁπάντων ὑφ' ἑαυτὸν ἐποιήσατο, ἔτι δὲ καὶ τῆς παρὰ Βουλγάρων χειρωμένης, πορφυρίδα τε ὑπέταται (40) καὶ ἐρυθρὰ περιβάλλεται πεδίλα, ἀντίστοιχος αὐτῷ ἐπὶ τούτῳ στερότατος τοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονικῆς Κωνσταντίνου τοῦ Μεσοποταμίτου ὃν καὶ πολλὰς κακουχίας καὶ ἐξορίας διὰ ὑπέβαλε τῶν κανονικῶν ἰθῶν ἀντεχόμενον.

B movisset et omnia conturbasset, artibus et Euphrosynes Alexii uxoris Alexio reconciliata elanguit; et qui dudum ab imperatore pro virginitate putabatur, nunc omnia poterat, et erat una star omnium; unus omnia recte statuere, et omnium moribus se accommodare, omnia nibus pro dignitate posse tribuere existimatur, et ab imperatoris latere non discedebat. vero potentia exciderant, ægre ferebant, tum gnati imperatricis, Andronicus Contostephanus cui Irene illius filia nupserat, et frater illius Belius Cameterus; qui bilem suam contra imperatorem evomuerunt, et imperatori ad Occidentem abituro plura referunt: se plus Alexium diligere et ejus salute propria quoque salus pendere quam Euphrosynem circa ullam reverentiam turpissima facinora delabentem et adulteriis lamum inquinantem. Nam cum quo impudenter concumbit, eum etiam ad imperium evectum le. Quare potentia mulieris restringenda, a medio tollendus, ne posthac simile piaculum mittatur. Dictis indignatur graviter imperator post Batatzii adolescentis cædem, regis spolia vestibus in Nemetarium, muliebri monasterio circa Ponti fauces situm, imperatricem adducit. Post sex menses Euphrosyne delatoris novis conatibus et Constantini Mesopotamita revocata, majorem quam antea potentiam tenuit, et maritum a se abalienatum in illius ditiis reconciliavit. Constantinus vero Mesopotamita illius ætatis vertumnus et homo callidissimus et versutissimus ob dominæ reditum magis ac regis insolescebat, cum posset omnia apud imperatorem. Hinc caniclei officium, quod ab Isaacio obtulerat ac rursus offerebatur, ut suo fastigio infernuum, sed ex lectore diaconum se creari vellet dignitates etiam ecclesiasticas contrectaret. Si lat deinde se imperatori non amplius operam vaturum: neque enim permittere canones eadem et Deo sacra facere et civilibus negotiis plicari. Quare cogitur patriarcha Xiphilinus ut Mesopotamita simul et Deo et imperatori, et tunc et palatio sine fraude canonum inservire liceat, privilegio concedat. Nec multo post Thessalonicæ pontifex designatur. Verum tamen cum cupiditate suæ nullum modum statueret, sed vellet lævatum plum, dextera palatium tenere, fratres suos quam clavos et vectes inserebat, ac potius vinctas in aures de utraque imperatoris auricula suspendebat, ut si quando ecclesiasticis conventibus teresset, nullum dictum aut factum ignoraret, quisquam locum suum se imprudenter occupare Thessalonicam profectus et vix solio collocata summa cum festinatione Byzantium rediit, et

Βουλγαρίας ἀρχιεπίσκοπος Δημήτριος (42), τὸ βασιλικὸν περιδιδύσκει τούτον διάδημα (43), ὡς ἔφασκεν, αὐτόνομος (44) ὢν καὶ μηδενὶ εὐθύνων ἀφελῶν δοῦναι, καὶ διὰ ταῦτα ἐξουσίαν ἔχειν βασιλέως χρίειν⁸⁶, οὗς τε ἂν καὶ ὅπου καὶ ὅτε βούλοιο. Βασιλεὺς οὖν ἀναγορευθεὶς ὁ Θεόδωρος βασιλικῶς ἔχρατο τοῖς πράγμασι, δεσπότης τε προὔδάλλετο καὶ σεβαστοκράτορας μεγάλους τε δομestίλους (45) καὶ πρωτοβεστιαρίους καὶ τὴν λοιπὴν πᾶσαν τάξιν βασιλικήν. Ἄφωδ' ὅτι ἔχων περὶ τοὺς τῶς βασιλείας θεσμούς Βουλγαρικώτερον ἢ μᾶλλον βαρβαρικώτερον ταῖς ὑποθέσεσι προσεφέρετο, οὐ τάξιν γινώσκων οὐδὲ κατὰστασιν οὐδὲ ὅσα ἐν τοῖς βασιλείοις ἀρχαῖα ἔθιμα καθεστῆκασιν⁸⁷. Οὗτος οὐ μίκρως τῷ βασιλεῖ ἀντεφέρετο Ἰωάννη. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ἤξιον αὐτὸν τῶν δευτερείων μετέχειν τῆς βασιλείας καὶ τῆς χάριος αὐτοῦ ἐγκρατῆ εἶναι καὶ τατ' οὐδὲν ἄλλο ὑπέκειν αὐτῷ ὁ⁸⁸, δὲ ἀντέβαινε στερωτέρον.

χβ'. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς (46) Ἰωάννης ἀρτι τῶν σκήπτρων ἐπειλημμένος, καὶ κομιδῇ ἐν στενῷ οὔσαν τὴν τῶν Ῥωμαίων θεθαμμένος ἀρχὴν, οὐκ ἀνασχόμενος ἐν πολλοστοῖς βασιλείοις, δύο παραδραμόντων ἐνικαυτῶν⁸⁹ μάχην ποιεῖται μετὰ τῶν Ἰταλῶν. Καὶ συναγεται στράτευμα Λατινικὸν ἀξιόμαχον, οὗ προὔμαχοντο οἱ τοῦ βασιλέως Θεοδώρου αὐτάδελφοι, οἱ σεβαστοκράτορες (47) Ἀλέξιος τε καὶ Ἰσαάκιος· οὗτοι καὶ γὰρ ἅμα τῷ τὸν βασιλεῖα αὐτῶν ἀδελφὸν θανεῖν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Εὐδοκίαν λαβόντες ἀποδράναι πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐβουλεύσαντο,⁹⁰ τοῦτο ἔχον ἐξουσίαν βασιλεία στέφειν D, omissis οὗς — βούλοιο. ⁸⁷ οὐ — καθεστῆκασιν om. D. ⁸⁸ καὶ — αὐτῷ om. D. ⁸⁹ οὐκ — ἐνικαυτῶν om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

solio collocatus summa cum festinatione Byzantium rediit, et uno digito regebat omnia. Sed hic cum fieret omnibus exosus, aulicorum criminationibus apud imperatorem impeditus de fastigio illo rerum deturbatur; nec excutitur tantum palatio, sed pontificatu etiam dejecitur, et qui malis artibus ad primarias functiones ecclesiasticas usurpandas pervenerat, primariorum conatibus de solio dejecitur. Et hoc modo Mesopotamita Constantinus et duo ejus fratres ab administratione rei publicæ et Ecclesiæ remouentur, et alii succedunt. ALL.

(42) Δημήτριος. Hunc archiepiscopum Jacobum vocat Pachymerius, *Histor.* lib. II. ALL.

(43) Τὸ βασιλικὸν περιτίθησι σχῆμα καὶ διάδημα. Præter honorem illum de quo jam verba fecimus, quod Bulgarorum princeps βασιλεὺς appelletur, legati quoque ejus omnium gentium legatis præponebantur; quod ex Luitprando liquet. Cujus totum ea de re locum hic ascribam: *Cumque indignans abire vellem, Leo curpalates imperatoris frater et protoasecretis Simeon pone me sequuntur, hæc latrantes: cum Christophori filiam Petrum Bulgarorum basileus conjugem duceret, symphona, in est consonantia scripta juramento firmata sunt, ut omnium gentium apoostolis, id est nuntiis, penes nos Bulgarorum apostoli præponantur, honorentur, diligantur.* Præterea Bulgariæ archiepiscopus αὐτοκράτορας supremum in ecclesiis suas jus habebat, neque patriarchæ Cpolitano aut ulli alii subjectus erat. Fidem faciunt Theophylactus in epistol. Balsamon in Privilegiis patriarch. Vide Meursii Glossarium in αὐτοκράτορας. Hactenus de privilegiis Bulgarorum. Dousæ

(41) Αὐτόνομος. De auelonomia archiepiscopi

fatebatur, sui juris esset neminique sui facti rationem reddere teneretur, ideoque in ejus potestate esse, quoslibet et ubicunque et quodocunque illi libitum fuisset, reges ungere, regio eum diademate coronat. Theodorus ergo imperator acclamatus, uti imperatoribus moris est, res disponebat, despolas **37** sebastocratoras, magnos domesticos, protovestiarios creabat, et reliquum universum imperatorium ordinem pro nutu dispensabat. Cum vero inepte circa imperatoria jura stultus esset, Bulgarico magis sive potius barbarico more neque ordinem servans neque decorem, et si quæ alia sunt in imperatoria aula veneranda decreta negligens, negotiis incumberebat. Hic non parum Joanni imperatori adversabatur. Quare eum imperator, ut secundas imperii sibi haberet suoque uteretur dominatu, in nullo sibi obnoxius concedebat. Ipse firmius ac validius reluctari.

22. Joannes ergo imperator tum primam sceptris obtentis, et Romanorum imperium in angustum adductum conspiciens, nec sustinens cum multis aliis imperare, post elapsos duos annos bellum cum Italis suscipit, et exercitum ex Latinis fortissimum atque amplissimum conflat, quem Theodori imperatoris fratres germani sebastocratores Alexius atque Isaacius deducebant. His enim, statim atque imperator eorum frater mortem oppetiit, illius filia Eudocia surrepta Cpolim secedere in animo fuit. Sed spe frustrati fugiunt. Ego apud Pœmanenum,

Bulgarie plura diximus in syntagmate nostro de perpetua utriusque Ecclesiæ, Occidentalis et Orientalis, consensione, lib. I. ALL.

(45) Σεβαστοκράτορας μεγάλους τε δομestίλους. De his dignitatibus consule Glossarium Meursii in σεβαστοκράτωρ et δομestίλος. Dousæ.

(46) Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς. Hinc pelluntur ineptiæ pene aniles Volaterrani, quas ille maximas agit lib. XIII: Joannes Batatzes apud Zacynthum imperii titulum extra patriam annos triginta quatuor tenuit. Huic filius Theodorus Lascaris nomen avi materni referens fuit. Quem Joannes e vita decedens Michaeli Palæologo, viro in armis strenuo, quo duce et administratore utebatur, commendavit. Ille expulsus Latinis, pupilloque luminibus orbat et in carcere conjecto, imperium sibi per nefas vindicavit. Batatzes Nicææ imperium tenuit et administravit, non Zacynthi, quem oculis suis, dum imperio potiretur, vidit, nec intueri licuit. Nunquam Batatzes Michaeli Palæologo Theodorum commendavit, neque Theodorus filium Joannem, sed Theodorus moriens filium suum Joannem Georgio Muzaloni et Arsenio patriarchæ. Obtruncato deinde Muzaloni filius Theodori Joannes ab Arsenio et universo senatu Michaeli Palæologo commendatus est. Falsum est præterea Batatzem Michaele Palæologo duce et administratore usum fuisse, quod verissimum fuerit de Andronico Palæologo Michaelis patre. Qui tandem luminibus orbat est a Palæologo, non fuit ipse Theodorus, sed filius Theodori Joannes, quo ille pupillo decesserat. Hunc cine hominem tantis delectatum esse nugis in paucissimis verbis? ALL.

(47) Οἱ σεβαστοκράτορες. Historiam fuse sequitur Gregoras, p. 25, ALL.

ubi et cœlestium virtutum militiæ duci Michaeli 38 templum positum est, commisso prælio, vi armisque superat imperator Marte ambiguo, primum quidem potiori Romanorum parte debellata, sed imperatore deinceps cum paucis admodum insignem victoriam adeptus. Ipse etenim hastam contorsit, hostem confodit, et magnas cogitationes in bello, quod et antiquioribus minime ignotum fuerat, commonstravit. Victoria hæc mirum est quantum res Romanas sublevaverit, Italas imminuerit ac depresserit. Italorum enim præstantissimos quosque viros in eo conflictu cepit, fratres itidem Lascarides, quos criminis convictos luminibus spoliavit. Alii gladio internecati sunt; qui vero pugna non affuere timore perciti hæserunt. Itali etiam eo temporis Serrarum castellum prementes, ubi suos debellatos esse agnoverunt, Serris liberis derelictis fuga sibi consuluerunt, cum parum abfuisset quin ab ipsis expugnarentur. Exinde res Itala hinc atque illinc per Orientem ac Occidentem divulsa, et valentiores nacta adversarios imperatorem Joannem et Theodorum Comnenum, ipsum etiam imperatorem vocitatum, cadere cœperat. Statim itaque Joannes imperator dicto in loco Italis expugnatis ab illis Romanorum oppida oppressa obsidione tentare, et auxilio 39 opeque destituta expugnare: paululum enim qui in oppidis erant, obsistere; sed cum diuturnioribus et potissimum intempestivis (neque enim vere aut autumno aut ætate, sed hieme media irruptiones faciebat, admovebat machinas et propugnacula dejiciebat) obsidionibus urgeret, qui in illis erant, defatigati ea, jurejurando vitam redimentes, dedere, plerique etiam ex his pugna periclitantes oppressi, tanquam captivi mancipati. Sic ab imperatore Pœmanenum, Lentiana Charioros, Berbeniacum expugnata sunt. Joannes ergo imperator undique bellum in Latinos commovens triremes compegit, pregitque in Hellespontum, ubi Holco nomen est, quibus molestus erat atque negotiosus in occasum irrepens, fortunas uniuscujusque et bona depopulans. Inter ea et Madytarum urbem et Calliopolim et oram maritimam Italis tributariam deprædatur.

³⁸ Δευθέρως — ἦλθον om. D. ³⁹ ἐπειδὴ — καταλελύκει om. D. ⁴⁰ μηδενός — ἀντίχοντό om. D. ⁴¹ παντοίως om. D. ⁴² μαχόμενος om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(48) Michael hic archistrategus, cui in Pœmaneno a Joanne Batatze Græcorum imp templum exstructum dicit Logotheta, est Michael archangelus cujus apud Græcos multa veneratio est magnaque in honore ejus memoria. Hunc τοῦ ἀρχιστρατήγου nomine efficiunt Græci quasi principem angelorum et cœlestis militiæ ducem. Michael Glycas *Annal.* part vi: *Quoniam imp. Basilius Michaellem illum temulentum interfecerat, placandi Dei causi multis per urbem locis novas sedes Michaeli principi copiarum cœlestium duci exstruxit.* Emmanuel imp' Novella de feriis: *Feriamur, inquit, sexta Septembris, ὅτι ἐν αὐτῇ τὸ ἐν Χώναις τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ θαῦμα τερατουργεῖται, quia illa die commemoratio agitur miraculi, quod a Michaele archistratego Chonis patratum est.* Vide *Menologia Græcorum*

ἀλλὰ τοῦ μὲν σκοποῦ αὐτῶν ἡμαρτον, ἐκεῖνοι δραπέται ἔρχοντο. Τῆς μάχης οὐκ ἀνδραγαθίᾳ τοῖς μέρει τοῦ Παιμανηνοῦ, ὅκου καὶ ὁ κατὰ ἀρχιστρατήγου τῶν ἀνω δυνάμεων ἐγκαθίδρυται χατὴλ (48), νικᾷ κατὰ κράτος ὁ βασιλεὺς, τῶν πλείστων Ῥωμαίων σχεδὸν ἐξηττημένων τὸ πρὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ βασιλείως μετ' ὀλίγων πάντων τῶν [P. 19] πάσαν ἐξαιρεγασμένου· αὐτὸς τε γὰρ δόξῃ ἤψατο καὶ πολέμιον ἔβαλε καὶ ἀνδρείον ἐν ἐπὶ τῷ πολέμῳ τὸ φρόνημα ἐνεδείξατο, οὐδὲ τοῖς πρὸ ἀγνωσούμενον. Ἡ τοιαύτη νίκη εἰς μεγίστην αὐτῷ ἐγγόνει τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς, τῶν Ἰταλῶν συστολῆν καὶ καταπτώσιν. Τοὺς μὲν γὰρ ζωη τοὺς κρείττους αὐτῶν ἐν τῷ τοιούτῳ πολέμῳ ἐσσιλεύς κατέσχευε, ἀλλὰ δὴ καὶ τοὺς αὐταδέμ Λατκάριας, οὓς τυφλοὶ ἰπαιτίους εὐρών· ἄλλοι ξίφους ἔργον ἐγενοντο· οἱ δὲ μὴ συνόντες τῷ π μὲν δειλὰ κάτοχοι ἐγενόνισαν. Καὶ μέρος δὲ Ἰταλῶν τὸ Σέρρων κάστρον τῷ τότε πολιορκου τοῦ Κομνηνοῦ Θεοδώρου δεσποζόμενον, ἐπεὶ τῶν οὐκ εἰδῶν τοιαύτην ἐπέγνωκεν ἦττα, ἀπέδρο ἰσθρας τὰς Σέρρας καταλέπων· εἰς μικρὸν γὰρ κομιδῇ τοῦ ἀλῶναι ἦλθον ⁴⁰. Ἐνταῦθεν τὰ τῶν Ἰλῶν ἐνθεν κάκειθεν διαειρούμενα κατὰ τε τὴν εὐ τὴν ἰσπέραν, καὶ ἰσχυροῖς ἀντικαλοῖς προσκταίοντι τῷ τε βασιλεῖ Ἰωάννῃ καὶ τῷ Κομνηνῷ Θεωδωρ βασιλεῖ φημιζομένῳ καὶ τουτῷ, ἀπάρχοντο κα πίπτειν. Αὐτίκα γοῦν ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἐπι τοὺς Ἰταλοὺς ἐν τῷ εἰρημένῳ τόπῳ καταλελύκει τὰ ὑπ' ἐκείνων κρατούμενα τῶν Ῥωμαίων ἐπολι και φρούρια, καὶ ἤλιστα ταῦτα μηδενός τελοῦ τοῦ βοηθήσαντος. Μέχρι μὲν γὰρ τινος οἱ ἐν φρουρίοις ἀντείχοντο ⁴¹. ὡς δὲ χρονιωτέρους ἐπ τὰς πολιορκίας ὁ βασιλεὺς, μάλιστα δὲ καὶ παρα ρίους ⁴² (οὐ γὰρ ἐν ἐπι ἢ θέρῃ ἢ μετοπώρῳ, ἐ ἐν μίση χειμῶνος τὰς ἐφοδούς ἐποιεῖτο), ἐλεπάλ τε συνίστα καὶ τὰς ἐπάλξεις κατέβαλλεν, ἀποκ μνοντες οἱ ἐντὸς τὰ μὲν προὔδιδουν ὄρκοις τὴν ζε ἐξωνούμενοι, ἐκ δὲ τῶν ἐπιπτον μάχη καὶ καθο γνυνο ὡς δεσμοῦται. Ἐάλω γοῦν ὑπὸ τοῦ βασιλεῖ Ποιμανηνόν, Λεντιανῶ, Χαρίορος, Βερβενιασ. Ὁ γοῦν βασιλεὺς Ἰωάννης παντοίως τοῖς Λατκάρια μα χμενος ⁴³ τριήρεις τε κατισκῆυσε (49), καὶ πρὶ τ

hoc die et octavo Novembris. Hujus festivitatis cum alii tum Zonaras tom. III *Annales* memini Isaacio Commeno. Templorum numini ejus deditur et Michaelis nomine nuncupatorum cum multi tum Cedrenus in Basilio Macedone meminit monasterii τοῦ ἀρχιστρατήγου ad Bosphorum alio Nicephorus Gregoras, lib. v, cap. i. Videndus Nicetas, lib. vii *De imp. Manuelis gestis*, item lib. iii *Vitæ imp. Isaacii Angeli* alique passim. Fuit inter imperatoris flammeola, Codino curpalataste, unum archistrategi nomine dictum, ab imagi videlicet τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν ἀνω τάξεων Ἰχατὴλ. Vide, et interpretem corrige. Dousa. (49) Τριήρεις τε κατισκῆυσε. Hæc fusius de rat Gregoras, p. 28. ALL.

Ἐλλήσποντον ταύτας ἔστησεν ἐν τόπῳ ὃς Ὀλκὸς ὀνομάζεται⁹⁵, καὶ ἦν πολλὰ παρέχων αὐτοῖς πράγματα, κατὰ δῦσιν ὀρμώμενος καὶ λίαν τὰ ἐκείνων ποιούμενος, πορθῶν τε τὸ τῶν Μαδύτων ἄστυ καὶ τὴν Καλλιεύπολιν καὶ τὰ παραγιώλια τάντα τοῖς Ἰταλοῖς ὑπόφορα ὄντα.

αγ'. Ἐν τούτοις δὲ ὄντος τοῦ βασιλέως Ἰωάννου, καὶ ἀκρατῶς μαχομένου τοῖς Ἰταλοῖς κατὰ τε χέρσον καὶ θάλασσαν, σκευορεῖται τούτῳ ἐπιβουλῇ. Ὁ δὲ ταύτην συστησάμενος πρωτεῖξάδελφος ἦν τοῦ βασιλέως ὁ Νεστόγγος Ἀνδρόνικος. Οὗτος δὲ καὶ τὴν τῆς συγγενείας σχέσιν παρ' οὐδὲν θέμενος καὶ τὸν τῆς φιλίας ἀπορόηξας δεσμὸν ἀνταρσίαν κατὰ τοῦ πρωτεῖξάδελφου βασιλέως βεβούλευται⁹⁶, ἔχων συνεργὸν εἰς τοῦτο τὸν ἀδελφὸν Ἰσαάκιον καὶ ἑτέρους τῶν ἐπιφανῶν οὐκ ὀλίγους, τὸν τε Φλαμούλιον, ὃν μέγαν ἑταιριάρχην [P. 20] ὁ βασιλεὺς τιτίμηκε, τὸν Ταρχανειώτην Συνασθηνόν, τὸν ἐπ' ἀδελφῇ τούτου γαμβρὸν Στασηνόν, τὸν Μακρηνόν καὶ ἄλλους εἰς πλῆθος τὸν ἀριθμὸν^{97,98}. Ἐγένετο δὲ ἡ ἐπιβουλὴ πολυήμερος. Ἐν τῇ Λαμψάκῳ δὲ διάγων ὁ βασιλεὺς μανθάνει ταῦτα. Πυρὶ οὖν τὰς τριῆρεις καταναλώσας, ἵνα μὴ τοῖς Ἰταλοῖς ὑπὸ χεῖρα γένοιτο, καὶ προύργιαίτερον τὸν ἔσωθεν πόλεμον κρίνας τοῦ ἔσωθεν, ἀπάρας ἐκείθεν ἐπὶ τὴν Ἀχυράους ἀφίκετο. κίαιθεν τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐπιβουλῆς ἐποίησατο. Καὶ ἦσαν οἱ συνωμόται πάντες ταῖς δίκαις ὑπεύθυνοι. Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς φιλοθρῶπότερον τοῖς νόμοις ἐχρήσατο, καὶ τὸν μὲν Νεστόγγον Ἰσαάκιον τυφλώσει καταδικάζει καὶ χειροκοπία, ὡσαύτως καὶ τὸν Μακρηνόν· ἐξελέγητο γὰρ ὡς πολλὰκις ἐφώρμησε, κατὰ νότον τυγχάνων τοῦ βασιλέως, ἐφέλικύσαι τὴν σπάθην καὶ καταρράξαι καιρίαν. Καὶ ἄλλους δὲ τινὰς μικραῖς ποιναῖς καθυπέβαλεν, τοὺς δὲ πλείστους ἀφῆκεν εἰρκταῖς μέχρι τινὸς περικλείσας, καὶ αὐτὸν δὴ τὸν πρωτοεργὸν τῆς ἐπιβουλῆς, τὸν καὶ βασιλείας ἐφείμενον, τὸν Νεστόγγον Ἀνδρόνικον⁹⁹ ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Μαγνησίας συνέκλεισεν. Τοσοῦτον ἡ τῆς ἀγάπης σχέσις τὸν βασιλεῦτα τοῦ κακοποιῆσαι τοῦτον ἐκώλυσε¹. Ὅς καὶ μετ' ὀλίγον ἀπίδρα, ὡς μὲν τινες ἔφασκον, θελήσει τοῦ βασιλέως ἐλευθεριώτερον βαίνειν τοῦτον παρακελευσαμένου καὶ οἷον κλέψαι τοῦτον τὴν σωτηρίαν βουλευσαμένου. Ὅς καὶ νυκτὸς φυγῶν ἐπὶ τὰ τῶν Μουσουλμάνων ἐφώρμησε, καὶ διεῆγεν ἐκεῖσε μέχρι² τῆς αὐτοῦ τελευτῆς. Ἐντεῦθεν ὁ βασιλεὺς προσεκτικώτερον ἐχρᾶτο τοῖς πράγμασι, καὶ τῆς προτέρας ἐλευθεριότητος οὐκ ἀντεποιεῖτο³, φύλακὰς τε περὶ αὐτὸν ἔστησε καὶ φρουροὺς νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν τοῖς ἐκείνου προσέχοντας⁴. Μάλιστα δὲ περὶ ταῦτα συνέτεινε ἡ βασιλις Εἰρήνη, ἀρρηνώπτερον τὸ ἦθος ἔχουσα καὶ τοῖς πᾶσι βασιλικώτερον ἐντυγχάνουσα.

Εἰς συνθήκας δὲ θελήσαντες ἔλθειν οἱ Ἰταλοὶ ἀπέδωσαν⁵ πρὸς τὸν βασιλεῦτα καὶ τὸ τῶν Πηγῶν ἄστυ. Καὶ οὕτω δὴ μετ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης εἰρήνευσεν, πάντων τῶν πρὸς νότον ὑποχωρησάντων αὐτῷ Λατίων, ἐπὶ δὲ κρατούντων πρὸς Βορρᾶν τὰ πλεῖστον ὄντα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆ τοῦ Νικομήδους πόλει ἐγγίζοντα.

⁹⁵ ἐν — ὀνομάζεται om. D. ⁹⁶ οὗτος — βεβούλευται om. D. ^{97,98} τὸν τε — ἀριθμὸν om. D. ⁹⁹ τὸν Νεστόγγον Ἀνδρόνικον om. D. — ¹ τοσοῦτον — ἐκώλυσε om. D. ² ὃς καὶ ὑστρον ἀπίδρα περὶ Μουσουλμάνους καὶ ἦν ἐκεῖ μέχρι D. ³ καὶ — ἀντεποιεῖτο om. D. ⁴ νύκτωρ — προσέχοντας om. D. ⁵ δ' ἐθέλησαντες εἰ Ἰταλοὶ συνελθεῖν D.

23. Cum hæc ageret imperator Joannes, acribusque Italos præliis terra marique divexaret, insidiæ vitæ illius parantur. Facinoris auctor erat Nestongus Andronicus imperatoris consobrinus. Is artissimæ affinitatis conjunctione neglecta spreisque amicitie juribus in consobrinum suum imperatorem conjurat, conjurationis consorte fratre Isaacio et non paucis ex proceribus. **40** Nec deerant sceleris participes Phlamulius magni hæriarchæ dignitate beneficio imperatoris condecoratus, Synadenus Tarchaniota, sororis illius maritus, Stasenus, Macrenus aliique quamplurimi. Cum vero per multos dies conjuratio protraheretur, Lampsaci degens imperator conatus conspiciantur rescivit, et triremibus ne ab Italis occuparentur concrematis, bello domestico magis quam externo invigilandum ratus, inde digressus Achiraum proficiscitur, ibique questionem, ut consortes sceleris indicarentur, habet: et conjurati omnes convicti condemnatique sunt. Attamen imperator humaniorem se præbens Nestongum Isaacium lumine et manu mutilat, Macrenum quoque; sæpius enim cum a tergo imperatoris esset et gladium stringere et vulnus infligere letale tentasse deprehensus est. Alios itidem mitioribus pœnis multavit, plurimos ad tempus detrussit in carceres, et ipsum conspurationis auctorem et imperium affectantem Nestongum Andronicum Magnesiæ in arcem relegavit. Sic amoris illecebræ ab illis maleficiendo imperatorem abstraxere. Nestongus paulo post aufugit, ut quidam tradunt, annuente imperatore, qui illum liberius vagari posse præceperat, ut quodam modo salutem suffuratus esse videretur. Noctu ille in fugam conjectus Musulmanos convenit, inter **41** quos ad extremum vitæ exitum ætatem duxit. Hinc imperator attentius rebus advertere; omnibus ad se adeundi facultatem, qua prius utebantur liberiore, coercere; custodes ac vigiles, qui noctu interdumque se ac rationes suas defenderent, addere. Sed omnium maxime imperatrix Irene, moribus ac ingenio mascula, et cum omnibus magis regie quam par erat conversans, ad conservandum eum incumbere.

D Itali interim cum imperatore concordiam confirmare volentes castro Pegarum cessere; sicque cum eis Joannes imperator pacem composuit, cum ad Austrum omnibus renuntiassent, sed adhuc, quæ circa Boream affinia Cpoli erant urbiq̄ue Nicomediensi proxima, retinerent.

24. Contigit etiam illud prius, Adrianopolitani ciues legationem ad imperatorem obeunt, ut exercitum ad eos conuocato servitute Italica liberet. Ille Isem protostratorum cum copiis misit; militum consors erat Joannes Camytzes. Hi Hellesponto adnavigato per Macedoniam iter facientes Adrianopolim veniunt, urbemque ingressi stativa habuere. Certo vero spes imperatori Joanni inhæserat reliquorum etiam adjacentium locorum dominatum habiturum. Verum Theodorus Comnenus, de quo nos supra diximus, vicinis **42** omnibus potitus præter Rhodopes montem, cui et Achrido nomen est, et in eo oppida, et Melenium, quibus Sthlavus Asani regis affinis et ab imperatore Cpolitano Erico, cujus filiam e pellice susceptam sibi matrimonio junxerat, despote munere decoratus dominabatur. Sthlavus hic, ut seriem orationis paulum abrumpam, castro Melenico potitus, valido illo quidem et hostibus inexpugnabili, suo ipse jure utebatur, nemini vicinorum principum obnoxius; quandoque enim Italiam affinitate cum eis coactus, auxilio erat, quandoque Bulgaris generis fretus conjunctione, quandoque etiam Theodoro Comneno, nemini unquam se neque subdens, neque pacem conciliatam vere servans neque assensus sustinens. Illi, post elatam uxorem, Petraliphæ Theodori Comneni uxoris fratris filia nupserat, de qua infra dicitur. Præter itaque urbes Sthlavo tributarias, reliqua omnia Theodoro Comneno subdebantur. Et cum Mosynupolis, Xanthia, Gratianus sub eo essent, Stagiræ monte, quem Mærem vulgus nominat, decurso, Hebri ex ea parte omnia aperta atque incustodita nec castello ullo munita excurrens, et Didymotæchum **43** appellens, non multos post dies rex eorum acclamatur. Et Adrianopolim usque perveniens, in ea dictum Isem protostratorum et Camytzen cum imperatoris copiis reperit, et fallacibus ac captiosis sermonibus cives

κδ'. Συνέβη δέ τι πρὸ αὐτοῦ καὶ τοιοῦτον. Οἱ γὰρ τῆς Ἀδριανουπόλεως οἰκῆτορες πρὸς αὐτὴν βασιλέα ἐπέειλαντο, ὅπως ἀποστείλῃ πρὸς αὐτὸν στρατεύματα καὶ τῆς Ἰταλῶν ἐλευθερώσῃ χειρὸς. δὲ τὸν πρωτοστράτορα Ἰσην, στρατεύματα δὸς αὐτὸν ἐξαπέστειλεν. Συνῆν δὲ αὐτῷ καὶ ὁ Καμύτζης Ἰωνῆς. Οἱ καὶ διαπεράσαντες τὸν Ἑλλήσποντον διὰ τῆς Μακεδονίας διεθόντες εἰς Ἀδριανούποκα ἀφίκοντο, ἐντὸς δὲ γενόμενοι τῆς πόλεως διεῖξεν ἐκείσε. Ἐλπίς δὲ ἦν τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ διὰ τὰς καὶ τῶν περὶ ἔγκρατῆ γενέσθαι. Ἄλλ' ὁ Κομνηνὸς Θεόδωρος, [P. 21] ὃν φθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσεν, τῶν ἡγμένων πάντων γενόμενος ἔγκρατῆς, ἀνευ μέντοι τοῦ ῥοδόπης ὄρους, ὅπερ καὶ Ἀρχιδῶς ὠνόμασται, τῶν ἐν τούτῳ ἄστεων καὶ τοῦ Μελενίου· τοῦ γὰρ ἤρχεν ὁ Σθλάβος, προσγενῆς ὢν τοῦ βασιλέως Ἀσάν καὶ δεσπότης τετιμημένος ὑπὸ τοῦ βασιλέως Κωνσταντινουπόλεως Ἐρρῆ, οὗ καὶ τὴν θυγατέρα παλλακῆς αὐτῷ γεγεννημένην ἠγάγετο εἰς γαμήλιον. Οὗτος δὲ ὁ Σθλάβος, ἵνα μικρὸν τι τὸν εἰρμὸν τῆς πόλεως διελωμαι, φρούριον τὸν Μελενικὸν εὐρύνει ὄρον καὶ σχεδὸν πᾶσιν ἐναντιουμένοις ἀνάλωτον αὐτοκρατῆς ἦν, μηδενὶ τῶν περὶ ἄρχόντων ὑποσώτων. Ἐνίοτε μὲν γὰρ Ἰταλοῖς ὑπῆρχε σύμμαχος, καὶ ἄλλοτε αὐτοῖς συναγόμενος, ἐνίοτε δὲ Βουλγάρῳ ἐκ συγγενείας ὁμοφροσῶν, ἐνίοτε δὲ τῷ Κομνηνοῦ Θεοδώρῳ· καὶ ἦν οὐδέποτε τινὲς οὔτε ὑποτασσόμενος οὔτε εἰς ἀληθῆ πίστιν καὶ ὁμοφροσύνην ἐρχόμενος. Τούτῳ συνεζύγη μετὰ θάνατον τῆς αὐτοῦ γαμῆς ἡ τοῦ Πετραλίφα (50) θυγάτηρ τοῦ γυναικαδέλου τοῦ Κομνηνοῦ Θεοδώρου, περὶ ἧς παρακατιῶν ὁ γος εἶρε. Ἄνευ μέντοι, καθὼς εἰρήκειν, τῶν ὑπερπυρῶν τῷ τοιοῦτῳ Σθλάβῳ χωρῶν τὰ πάντα ἰσχυρῶς Κομνηνὸν ἐγεγονέει Θεόδωρον. Ἐπεὶ γοῦν ἡ συνοῦπολις καὶ Ξάνθια καὶ ἡ Γρατζιανὰ ¹⁰ καὶ αἰὲν ὑπὸ τούτου ἐτέλει, τὸ τῆς Σταγείρας (51) ὑπερὸ ὄρος, ὃ δὲ Μάκρην ὀνομάζουσι οἱ πολλοὶ, τὰ ἐν

⁶ ἵνα — διελωμαι om. D. ⁷ καὶ — ἀνάλωτον om. D. ⁸ καὶ ἦν — ἐρχόμενος om. D. ⁹ περὶ — Θεόδωρον om. D. ¹⁰ Γρατζιανούς αὐτῷ D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(50) Πετραλίφα. Meminit quatuor fratrum Petralipharum, oriundorum ex Francorum gente, Niceatas sub Manuele Comneno libro II. Dousa.

(51) Σταγείρας. Choniata Isaacii Angeli lib. III. Urbium ac regionum nomina in alia mutata certum est et indubitatum apud omnes. Plurima alii suis notis vel commentariis adnotarunt. Nos in eruditorum gratiam, eorumque potissimum qui recentiorum Græcorum historias legunt, exscribemus hic schedulam nobis Venetiis ex ms. Græco codice per virum fide, doctrina, officio et religione præstantissimum, Angelicum Arosium Vintimiliam, transmissam, ut scias cui debeas hoc, qualecunque sit, eruditionis munusculum: Περὶ ἐπισημαντικῶν πόλεων καὶ τόπων. Ἄμαϊ πόλις ἡ νῦν Χρυσούπολις. Ἀπία ἡ νῦν Κορώνη. Ἀπολλωνία ἡ νῦν Ἰερισσός, ἧτις καὶ Ὀλυνθος ἐλέγετο. Ἄργος Θεσσαλικὸν ἡ νῦν Λάρισα. Ἀσία ἡ Ἐπίσος, Πτολεμαῖς ἡ Φιλαδέλφεια. Ἀχαΐα ἡ νῦν Πάτρα. Βοιωτία ἡ νῦν Λιβαδία. Βεροῦπολις ἡ νῦν Στρούμιτσα. Βελαντιούπολις τὸ νῦν Βελιούσιον. Ἐλισσὸν ὁ Ἐλασσών. Ἐπίδαμνος τὸ νῦν Δυρράχιον. Εὐρώπη ἡ δύσις πᾶσα. Ἡράκλεια ἡ νῦν Πελαγονία. Θεοῦπολις ἡ νῦν Προῦσα. Θέρμη ἡ Θεσσαλονίκη, καὶ

Ἡμαθία. Ἰλλυριοὶ οἱ Ἀλβανῆται. Ἰλλυρικὸν τὸ νῦν Κάνικον καὶ ἡ Σερβία. Κεταίοι οἱ νῦν Μακεδόνικα Κιλίκια ἡ Ἀρμενία. Κίλιξ ὁ Ἀρμένιος. Κολοσσὶ Χῶναι. Ὀδρυσὸς καὶ Ὀρεστία ἡ νῦν Ἀδριανούπολις. Ὀρθαγορία ἡ νῦν Μάκρη. Ὀλυμπία ἐν Ἀρκადίᾳ Πήδαρος ἡ νῦν Μεθώνη, ἧς πλησίον Χαρρόνησος, ἡ καλεῖται Πύλος, ἡ πατρὶς Νέστορος, νῦν Ἀβαρῆ Πύδνα τὸ Κίτρος. Ποτιδαία ἡ νῦν Κασσάνδρεια, ἡ Ἡβέρροια. Ροδόπη ἡ Φιλιπούπολις. Σίρμιον ἡ Οὐγγρία, πρῶτον δὲ Γήπεδον. Φωτικὴ ἡ νῦν Βιθυνία ἡ νῦν ὀνομαζομένη Πελοπόννησος. Εὐβοία Εὐπίπος. Adde etiam ex Anna Comnena Μοναχῶν ποταμὸς ὁ νῦν Βαρνήος. Λιχίτις λίμνη ἡ νῦν Ἀπὸ Τέμπη αἱ νῦν Κλεισοῦραι. Κρηνίδες ἡ νῦν Φιλιππουπολις. Τριβαλλοὶ οἱ νῦν Σέρβοι. Choniata Κολωνία ἡ Τάξαρα. Σαρδικὴ ἡ νῦν Τριαδίτσα. Ἰόπη ἡ νῦν Ἰωάννη Stauracio ὄρος τὸ Ἄθως τὸ νῦν Ἄγιον ὁ Ἰωάννης Tzetze Μαῖονες οἱ νῦν Βουλγάροι. Pachyrio Τοχάριοι οἱ νῦν Ἀτάριοι. Joanne Lydo Ἄνακτα ἡ νῦν Μίλτος. Ὑποπλάκιος ὄθρα τὸ νῦν Ἀτραμυτιον. Georgio Acropolita Εὐρὸς τὸ νῦν Μαρτίτσα ἡ Ξεῖος ποταμὸς ὁ νῦν Βαρδάριος. Nicephoro Gregi Ταυνάρια ἄκρα ἡ νῦν Μαῖνη. ALL.

θεν τοῦ Ἐβρου κατέδραμον, ἀνετα εὐρών πάντα καὶ Α
 μηδενὶ φρουρίῳ περιφραγνύμενα. Ἐνθεν τοι ¹¹ καὶ
 : περι Διδυμότοιχον γεγωνῶς ἐν οὐ πολλῷ χρόνῳ βα-
 : σιλεὺς ἐπεφημίζετο τούτων. Ἀφικόμενος δὲ καὶ ἐπὶ
 : τὴν Ἀδριανούπολιν εὗρεν ἐντός τὸν δηλωθέντα Ἰσῆν
 : τὸν πρωτοστράτορα καὶ τὸν Καμύτζην μετὰ τοῦ
 : στρατεύματος τοῦ βασιλέως Ἰωάννου. Απατηλοῖς δὲ
 : λόγοις ¹² τοὺς οἰκήτορας ὑπελθών, ὡς πλουτίσειε
 : τούτους ἄκρω καὶ τῶν ἄλλων Ῥωμαίων ὑπερυψώ-
 : σαιεν, πείθει τὸ μὲν τοῦ βασιλέως ἐξαγαγεῖν στρα-
 : τευμα ἔξω, αὐτὸν δὲ εἰσαγαγεῖν. Ἐξάγεται οὖν ὁ
 : πρωτοστράτωρ Ἰσῆς καὶ ὁ Καμύτζης μετὰ τοῦ συν-
 : ὄντος τούτοις στρατεύματος, ἐπὶ ὄρκους τοῦ μὴ τινα
 : παθεῖν τούτων δεινόν τι. Ἐξελθόντες οὖν ὁ μὲν πρω-
 : τοστράτωρ οὐδὲ ὅλως τὸν Κομνηνὸν Θεόδωρον θεά-
 : ται (τούτο γὰρ δὴ αὐτοῖς συμπεφώνηται), ὁ δὲ Κα-
 : μύτζης συντυχῶν αὐτῷ οὐκ ἀπέβη τοῦ ἵππου οὐδὲ
 : ὡς βασιλεῖ προσεκύνησεν. Εἰς ὃ βαρυθυμήσας ὁ
 : Κομνηνὸς Θεόδωρος (ἐβούλετο γὰρ ὡς βασιλεῖα ἐκεῖ-
 : νον πάντας ἔχειν Ῥωμαίους, ἐπεὶ περ καὶ ὡς βασι-
 : λεὺς ἐφημίζετο) ὕβρις τε κατέχευε τοῦ ἀνδρός καὶ ¹³
 : μικροῦ ἂν καὶ πληγὰς ἐπέθετο. Τοῦτο τῷ Καμύτζῃ
 : ἀφορμὴ ἐγγενέει πρὸς τὸν βασιλεῖα τιμῆς· ὡς γὰρ
 : αὐτίς τὸν Ἑλλησποντον διεπέρασαν καὶ πρὸς τὸν
 : βασιλεῖα ἀφίκοντο, μέγας ἑταιρειάρχης (52) διὰ ταῦτα
 : ὁ Καμύτζης ¹⁴ τετίμηται. Ὁ Κομνηνὸς οὖν Θεόδω-
 : ρος ἐγκρατῆς ¹⁵ καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως γεγωνῶς
 : πολλὰ παρέσχε [P. 22] τοῖς Ἰταλοῖς πράγματα. Κα-
 : τέδραμε γὰρ πάντα τὰ ὑπ' ἐκείνων κρατούμενα, καὶ μέχρι
 : καὶ αὐτῆς τῆς Βιζύνης γενόμενος τὸ ἔξω κατέσχε τοῦ ἄστους, καὶ λείαν πολλὴν ἐκείθεν ἐποίησάτο ¹⁶, καὶ μέχρι καὶ
 : τῶν πυλῶν τῆς Κωνσταντινου (53) κατήνησε, καὶ πτοίαν πολλὴν τοῖς Λατίνοις ἐπέβαλε ¹⁷. Τότε δὲ καὶ ὁ Ἀσὶλ
 : Δεκαί, ὃς τῆ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως Θεοδώρου τοῦ Λασκάριος συνεζύγη ¹⁸, ὑπὸ τινος τῶν τοῦ Κομνηνοῦ Θεοδώρου
 : δόρατι ἐπλήγη τὸν τραχήλον. Καὶ ἦν ὡς ἐδοξε τὰ τῆς βολῆς ἐκείνου θανάσιμα, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ τῶν ἰατρῶν θερά-
 : πευται. Ἦν δὲ τὸ ἀπὸ τούτου τραχυτέρα αὐτοῦ ἢ φωνῆ καὶ οὐκ εὐχερῶς οἱ τοῦ τραχήλου στρεφόμενοι σπόνδυλοι.
 : κε. Οὕτως οὖν ἐπαυξήσας τοῖς πράγμασιν ὁ C
 : Κομνηνὸς Θεόδωρος ἐπειδὴ ὁμορῶν ἐγγενέει τοῖς
 : Βουλγάροις ¹⁹, εἰς σπονδὰς τε συνῆλθε τῷ τῶν Βουλ-
 : γάρων βασιλεῖ Ἰωάννῃ τῷ Ἀσάν, ὃν φθάσας ὁ λόγος
 : εἰρηκε μετὰ τὸν Βορλίαν βασιλεῦσαι τῆς τῶν Βουλ-
 : γάρων, καὶ συγγένειαν μετὰ τούτου πεποίηκε ²⁰
 : προσλαβόμενος ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ τούτου Μανουῆλ τὴν
 : θυγατέρα αὐτοῦ Μαρίαν, ἧτις ἐκ παλλακῆς ἐκείνου
 : γενένηται ²¹. Ὁ μὲν οὖν Ἄγγελος (54) Θεόδωρος
 : τὰς μετὰ τοῦ Ἀσάν Ἰωάννου σπονδὰς διαλύσας, οἷα
 : ἐκεῖνος ἀνὴρ θρασύτερος καὶ ἀτακτότερον φερόμενος
 : οὐ μόνον ἐν βασιλείοις, ἀλλὰ καὶ ἐν πᾶσιν ἀπλῶς τοῖς
 : πολιτικοῖς, καὶ θαμὰ παραβαίνων τοὺς ὄρκους καὶ
 : παρασπονδῶν τοῖς ἐν γειτόνων, κατὰ Βουλγάρων
 : χωρεῖ, πολλὴν συναθροίσας τὴν στρατιάν ἐκ τε Ῥω-

decipiens, opibus nempe, fortunis, dignitatibus
 aliisque Romanos cæteros quam maxime sui causa
 superaturos, persuadet imperatoris militem ejicere,
 suum admittere. Quare protostrator Ises atque
 Camytzes cum exercitu pelluntur, cum cives se
 prius jurejurando alligassent nemini damnum illa-
 turos. Pulsi, protostrator Comnenus Theodorum
 ne vidit quidem (namque ita con venerunt), Camytzes
 cum illi occurrisset, neque equo descendit neque
 uti decet imperatorem adoravit. Quare ira incitatus
 Theodorus (volebat enim se ab omnibus Romanis
 imperatorem agnosci, cum et imperator diceretur)
 gravissimis injuriis virum cumulat, parumque ab-
 fuit quin etiam plagas infligeret. Hoc Camytzæ, ut ab
 imperatore honores consequeretur, in causa fuit :
 nam ut rursus Hellesponto præterlapso ad impe-
 ratorem accessere, magnus hetæriarcha non aliam
 ob causam Camytzes efficitur. Comnenus itaque
 Theodorus Adrianopoli occupata non minimum res
 Italas turbavit: quæ **44** enim illi tenebant, omnia
 adortus et Byzantium ipsam usque profectus, quid-
 quid extra urbem erat, pro arbitrio duxit, et opima
 præda auctus ad fores Byzis, ingente Latinis timore
 injecto, pervenit. Tunc temporis et A seldecae, filia
 imperatoris Theodori Lascaris maritus, ab iis
 qui cum Comneno Theodoro erant hasta jugulum
 feritur, vulnusque lethale indicatum a perito tan-
 dem medico sanatur. Exhinc postea erat vox aspe-
 rior, nec colli vertebræ, ut antea, flexu faciles.

25. Sic ergo rebus prospere gestis Theodorus
 Comnenus, cum suo imperio fines iidem essent
 ac Bulgaris, fœdus cum Bulgarorum rege Joanne
 Asano, qui, ut dixi, post Borilam Bulgaris præerat,
 init; illiusque filia. Maria ex pellice suscepta fratri
 suo Manueli desponsata affinitate conjungitur. Sed
 enim Angelus Theodorus cum Asano Joanne condi-
 tionibus ac pactionibus perturbatis, cum audacior
 esset, atque inordinatius non solum in regia, sed
 in aliis negotiis civilibus sese immisceret, sæpeque
 jusjurandum **45** negligeret fidemque violaret, in
 affines Bulgaros pedem movet, et ex Romanis atque
 Italis ingentem militem exaggerat, et Adrianopolim
 prætergressus in superiorem partem Hebræ agmine
 ducto cum Bulgaris poscebat, sed exitium sibi

¹¹ καὶ — τοι om. D. ¹² Ἀδριανού, καὶ εὐρών τὸ στρατεύμα τοῦ βασιλέως Ἰωάννου, καὶ ἀπατηλοῖς λόγοις D.
¹³ Θεόδωρος — ἀνδρός καὶ om. D. ¹⁴ ἐπίθετο τούτου. Διὸ ἐτιμήθη παρὰ τοῦ βασιλέως μέγας ἑταιρειάρχης ὁ Κα-
 μύτζης. D. ¹⁵ ὁ οὖν Κομνηνὸς γεγωνῶς καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐγκρατῆς D. ¹⁶ καὶ λείαν — ἐποίησάτο om. D.
¹⁷ καὶ — ἐπέβαλε om. D. ¹⁸ Δεκαί τῆς θυγατρὸς τοῦ Λασκάριος Θεοδώρου σύζυγος D. ¹⁹ ἐπειδὴ — Βουλγάρους
 om. D. ²⁰ ὃν — πεποίηκε om. D. ²¹ ἧτις — γενένηται om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(52) Μέγας ἑταιρειάρχης. De hac dignitate vide
 Glossarium Meursii in ἑταιρεία καὶ ἑταιρειάρχης.
 DOUSA.

(53) Μέχοι καὶ τῶν πυλῶν τῆς Κ. Gregoras, p. 27

et 28. ALL.

(54) Ὁ μὲν οὖν Ἄγγελος. Brevius Gregoras, p. 28.
 ALL.

quærens, acie configere. Videbatur enim sibi A Bulgaro timore percitos nequaquam vel solum sui exercitus impetum sustinere. At non sic Bulgari, sed Asanus Joannes perfidia ac foedere ab Angelo Theodoro fracto potius quam propriis viribus fretus, parva sibi auxiliari manu e Scythis conducta, ne numero quidem millenis, confidentius in conflictum agebatur, signo etiam militari, ut a nonnullis memoriæ proditum est, jurejurando Theodori scripto appenso. Et forte circa locum Hebro proximum, quem Clacotinitzam appellant, milites adversis signis irruunt, et ut verbo singula exprimam, debellatur a Bulgaris et Scythis Theodorus, et ab hostibus una cum eo non pauci illius affines et dignitate conspicui et illustres viri, eorum suppellectile a Bulgaris depopulata, capiuntur, Asanus cum multitudine capta humanius se gerens potiorem copiarum partem, et eos 46 præcipue qui humili loco nati convenerant, liberat inque eorum oppida ac urbes dimittit, seu ex humanitate id gereret, seu ut hac ratione utilia sibi comparans et commodis suis apta disponderet: eorum namque dominium sibi defectionis tempus circumspectans moliebatur. Votique compos effectus est: quippe quos ipse persequabatur, Marte incruento colla omnes subdebant. Illi etiam se submitit Adrianopolis, non multo post Didymotochum, Bolerum totum, deinceps Serræ, Pelagonia, Prilapus et loca contermina. Magnam item Blachiam excurrit Elbanumque occupat et usque Illyrium rapinis omnia vastat. Cum vero quæ sibi animo proposuerat majori ex parte compleret disposuissetque pro arbitrio, patrias repetiit sedes, et castellis nonnullis in custodiam ac dominium Romanorum relictis, plerisque sibi reservatis, milites in illis ac duces quæstoresque, qui vectigalia et tributa exigent, constituit; indicatusque est ab omnibus tunc temporis admirabilis et tuto fortunatus; neque enim in domesticos gladio sævit, neque Romanorum se cædibus polluit, ut qui ante eum Bulgari dominabantur suserant. Hinc non a Bulgaris modo sed Romanis aliisque gentibus charus ac intimus habebatur.

γουν τοῖς πᾶσι τότε καὶ θαυμαστός καὶ μακάριος· οὐ γὰρ ἐχράτο μαχαίραις ἐν τοῖς οἰκείοις, οὐδ' ἐχραίνετο τοῖς Ῥωμαίοις, ὡς οἱ πρό αὐτοῦ τῶν Βουλγάρων ²⁴. Ἐνθεν τοι καὶ οὐ μόνον παρὰ Βουλγάρων, ἀλλὰ καὶ ²⁵ Ῥωμαίων ἐφιλεῖτο (57) καὶ ἐτέρων ἐθνῶν ²⁶.

²² πολλὴν — Ἰταλῶν om. D. ²³ ἐξήτει — ὄλεθρον om. D. ²⁴ καὶ ἐδόκει ὡς οἱ Βουλγαροὶ ὑποκλήσαντες τὴν ὄρμην τῆς D. ²⁵ οὐχ — Βουλγαροὶ om. D. ²⁶ ὡς — κράτος om. D. ²⁷ παρὰ — ὅ] ὁ Ἄγγελος νεῖ ²⁸ καὶ συλλ. — προσγενῶν] ὅς συλλαμβάνεται καὶ οὐκ ὀλίγοι τῶν συγγενῶν D. ²⁹ περὶ — πλῆθος om. D. ³⁰ μάλιστα — συγκλυδας om. D. ³¹ καὶ πρὸς — πόλεις om. D. ³² τῆς — ἀποσπάσας om. D. ³³ καὶ τοὺς — λογήματα om. D. ³⁴ Ῥωμαίοις — Βουλγάρων om. D. ³⁵ οὐ — καὶ om. D. ³⁶ καὶ ἐτέρων ἐθνῶν om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(55) Τῆ σημαία τὸν ἔγγραφον ὄρκον. Pleraque similia exempla apud alios historicos invenies, quibus cognoscitur rem male cessisse perjuris: neque enim fidem frangit homini, qui jurejurando foedus et pacta constabilita amolitur, sed Deo, qui has injurias pulchre ulciscitur. Cf. Nicephorus patriarcha, in *Breviario historico*, p. 24 D ed. Lupp., de Justiniano filio Constantini. ALL.

(56) Τῆ μεγάλης Βλαχίας (a). Thessaliæ montana, quæ magna Blachia dicebantur. in Balduino, p. 841. Hinc illius regionis clæ Μεγαλοβλαχίται vocantur a Pachymerio, cap. 30. ALL.

(57) Παρὰ Ῥωμαίων ἐφιλεῖτο. Hinc plures dem laudes et præconia apud Græcos posuerunt. ALL.

(a) Cf. Bandur. animadvers. in Constantini Porphyrog. *De Them.* I. I, p. 40 in tomo nostro CXII.

μαίων συγκεροτημένην καὶ Ἰταλῶν ²². Παραμεινὼν τὴν Ἀδριανοῦ ἐπὶ τὰ ἄνω τοῦ Ἑβρου τὴν ρεῖαν ποιεῖτο, ζητῶν μετὰ Βουλγάρων σὺν πόλεμον. Ἐξήτει δὲ ἄρα τὸν αὐτοῦ ὄλεθρον ²³. καὶ καὶ γὰρ ὡς οὐδ' ὄλωσ οἱ Βουλγαροὶ ὑποκλήσαντες τὴν ὄρμην καὶ μόνην τῆς ²⁴ στρατιᾶς αὐτοῦ σταῖεν. Οὐχ οὕτω δὲ καὶ οἱ Βουλγαροὶ ²⁵, ἀ Ἀσάν Ἰωάννης ταῖς ἐπιτορκαῖαις καὶ ταῖς παραδῆσει τοῦ Ἄγγελου Θεοδώρου μᾶλλον τεθάρρῃ καὶ ταῖς σφετέραις δυνάμειν, ὀδύγον τι συμμπαρὰ ἀπὸ Σκυθῶν εἰληφώς, οὐκ εἰς χιλίους μετρούμεθα βάρβαρώτερον εἰς τὴν μάχην ἐφέρετο, ὡς φασίνες, καὶ τῆ σημαία τὸν ἔγγραφον ὄρκον (55) Θεοδώρου ἀπαιωρήσας. Καὶ δὴ περὶ πού τὸν ἔθριον τόπον (Κλοκοτινίτζαν αὐτὸν ὀνομαζοῦσαι) βάλλουσι τὰ στρατεύματα, καὶ ὡς ἐν μικρῷ τὸ παραστήσαι, κατὰ κράτος ²⁶ νικάται παρὰ τῶν Ἰγάρων καὶ τῶν Σκυθῶν ὁ ²⁷ Θεόδωρος, καὶ συλλανεται μὲν παρὰ τῶν πολεμίων οὗτος, οὐκ ὀλίκα καὶ τῶν προσγενῶν ²⁸ αὐτοῦ καὶ τῶν ἐν τέλει πλόγαδων, καὶ τὰ ἐκείνων πάντα λεία τοῖς Βούροις ἔγνετο. Φιλανθρωποτέρως δὲ περὶ τὸ ἄπλῆθος ²⁹ ὁ Ἀσάν διατεθεῖς τοὺς πλείους τῶν στραυμάτων, καὶ μάλιστα τοὺς χυδαυτέρους συγκλυδας ³⁰, ἐλευθεροὶ καὶ πρὸς τὰς ἐκείνων ἀπέμπευ κώμας τε καὶ πόλεις ³¹, τάχα μὲν τὸ φῆθρον ἐνδεικνύμενος, τάχα δὲ καὶ τὸ συμμ [P. 23] τούτῳ πραγματοποιέμενος· ἐδοῦλετο καὶ δεσπόσαι τῶν τοιούτων, τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς σπάσας ³². Οὐ καὶ τετύχηκεν· ἐπεὶ καὶ γὰρ αὐτῶν κατόπιν ἐχώρει, πάντα ἐναίμωντι τούτῳ πιπτον, καὶ γίνεται μὲν ὑπ' αὐτὸν ἡ Ἀδριανοῦ τοῦ σχεδὸν δὲ καὶ τὸ Διδυμότοιχον, εἴτα Βολερόν ἐ Σέρραι, Πελαγονία καὶ Πριλαπος καὶ περίεξ τοῦ Κατέδραμε δὲ καὶ τῆς μεγάλης Βλαχίας (56), καὶ τοῦ Ἑλλάδου κατακυριεύει, καὶ μέχρι τοῦ λυρικῆς τὰς λείας ποιεῖ. Ἐπει δὲ τὸ πολὺ τοῦ λεύματος κατεργάσατο καὶ ὡς ἡγάπα τὰ καθ' αἰεὶ διετέτο, εἰς τοὺς οἰκείους ἐπανέστρεψε τόπος μὲν τῶν φρουρίων καταλειπῶς ὑπὸ Ῥωμαίων ἐσπόζεσθαι, τὰ πλείω δὲ ὑφ' αὐτὸν ποιεῖται στρατιώτας ἐν τούτοις τάξας καὶ στρατηγούς καὶ εἰσπραττομένους τὰ δημόσια φορολογήματα ³³. Ἐ

γουν τοῖς πᾶσι τότε καὶ θαυμαστός καὶ μακάριος· οὐ γὰρ ἐχράτο μαχαίραις ἐν τοῖς οἰκείοις, οὐδ' ἐχραίνετο τοῖς Ῥωμαίοις, ὡς οἱ πρό αὐτοῦ τῶν Βουλγάρων ²⁴. Ἐνθεν τοι καὶ οὐ μόνον παρὰ Βουλγάρων, ἀλλὰ καὶ ²⁵ Ῥωμαίων ἐφιλεῖτο (57) καὶ ἐτέρων ἐθνῶν ²⁶.

²² πολλὴν — Ἰταλῶν om. D. ²³ ἐξήτει — ὄλεθρον om. D. ²⁴ καὶ ἐδόκει ὡς οἱ Βουλγαροὶ ὑποκλήσαντες τὴν ὄρμην τῆς D. ²⁵ οὐχ — Βουλγαροὶ om. D. ²⁶ ὡς — κράτος om. D. ²⁷ παρὰ — ὅ] ὁ Ἄγγελος νεῖ ²⁸ καὶ συλλ. — προσγενῶν] ὅς συλλαμβάνεται καὶ οὐκ ὀλίγοι τῶν συγγενῶν D. ²⁹ περὶ — πλῆθος om. D. ³⁰ μάλιστα — συγκλυδας om. D. ³¹ καὶ πρὸς — πόλεις om. D. ³² τῆς — ἀποσπάσας om. D. ³³ καὶ τοὺς — λογήματα om. D. ³⁴ Ῥωμαίοις — Βουλγάρων om. D. ³⁵ οὐ — καὶ om. D. ³⁶ καὶ ἐτέρων ἐθνῶν om. D.

(56) Τῆ μεγάλης Βλαχίας (a). Thessaliæ montana, quæ magna Blachia dicebantur. in Balduino, p. 841. Hinc illius regionis clæ Μεγαλοβλαχίται vocantur a Pachymerio, cap. 30. ALL.

(57) Παρὰ Ῥωμαίων ἐφιλεῖτο. Hinc plures dem laudes et præconia apud Græcos posuerunt. ALL.

κς. Ἐπει γοῦν, ὡς ὁ λόγος ἰστορήσεν, ὁ Ἄγγε- A
λος Θεόδωρος λάφυρον ἐγεγόνει μετὰ καὶ λοιπῶν
προσηκόντων τῷ γενεὶ ἐκκρίτων ἀνδρῶν τῷ Ἀσάν,
ἐφρουρεῖτο μὲν παρ' αὐτοῦ, ἐφιλοφρονεῖτο δὲ τὰ πολλὰ.
Καὶ τοῦτο ἦν ἐπὶ πολὺ· ἐπεὶ δὲ εἰς τὰ οἴκοι νεωτερισ-
μοὺς χρᾶσθαι⁸⁷ πεφώραται (58), ἐκτυφλοῖ αὐτὸν ὁ Ἀσάν.
Ὁ μὲν οὖν ἀδελφὸς αὐτοῦ Μανουὴλ ὁ Ἄγγελος, ὃς
δεσποτικῶ ἀξιώματι παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἐτετίμητο,
φυγῆ χρησάμενος ἤνικα τὸ Ῥωμαϊκὸν ἐπετρέπετο
στράτευμα⁸⁸, ἐπὶ τὴν Θεσσαλονικὴν ἀπῆει καὶ
δεσποτῆς ὠνομάζετο, ταύτης τε κυριεύων καὶ τῶν
περὶ αὐτὴν, ἐρυθροῖς δὲ γράμμασι τὰς αὐτοῦ γραφὰς
ἐπεκύρου⁸⁹. Πρὸς ὃν καὶ ἀπεσκόψη τις τῶν πρέσβειων
παρὰ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου ἀποσταλαίς, ὡς εἰς σὲ
μᾶλλον ἀρμόσει τὸ εἰς Χριστὸν ψαλτωδούμενον, σὲ
τὸν βασιλεῖα καὶ δεσπότην. Καὶ ἦν μὲν τὸ ἀπὸ τοῦδε B
ὁ Ἄγγελος Μανουὴλ τῶν ἐναπολειφθεισῶν πρὸς τὰ
δυτικὰ μέρη χωρῶν καὶ πόλεων ἐγκαταῆς, μὴ παρὰ
τῶν Βουλγάρων τὸ σύνολον ἐνοχλούμενος, ἐπεὶ τῆ ἐκ
παλλακίδος τοῦ Ἀσάν συνεκοιτάζετο θυγατρί.

κς. Ἀλλὰ ἐπὶ τοὺς ἐν τῇ Κωνσταντίνου Λατίους
ἐλθέτω καὶ αὐθις ὁ τῆς ἱστορίας εἰρμός. Οἱ ἐν τῇ
Κωνσταντινουπόλει ἐπειδὴ, ὡς προειρήκαμεν, ὁ
Ῥομπέρτος, ὃν ὡς βασιλεῖα ὁ λόγος ἔχειν τούτους
ἰστορήσῃ⁴⁰, τὸν Εὐριπὸν καταλαβὼν τετελεύτηκεν,
ἐναπολείφθη δὲ ὁ ἀδελφὸς (59) αὐτοῦ Βαλδουίνος ἐπὶ
ἀφῆλιξ ὢν, στέλλουσι πρεσβείαν πρὸς Ἰωάννην τὸν
ὀνομαζόμενον Ἱεροσολύμων ῥήγα⁴¹, φῆμην τε πολ-
λὴν αὐχοῦντα περὶ τὰς στρατιωτικὰς μεθόδους βρια-
ρόν (P. 24) τε χεῖρα καὶ τῷ μεγέθει τοὺς κατ' αὐ- C
τὸν ὑπερβάλλοντα, ὡς ἂν γε ἀφίκοιτο πρὸς αὐτοῦς
καὶ βασιλεῖς Κωνσταντινουπόλεως φημισθεῖν καὶ ἄρχοι
ὡς αὐτοκράτωρ τῶν εἰς αὐτὴν⁴², ἐπιγαμβρεύσει δὲ
ἐαυτῷ καὶ τὸν ὃν εἶχεν εἰς τὴν κληρονομίαν, ὡς φόντο,
Βαλδουίνου (ὑπῆρχε γὰρ τῷ ῥήγι καὶ θυγατρίου), μετὰ
δὲ τὴν τοῦ ῥήγος ἀποβίωσιν βασιλεύσει τούτων ὁ
Βαλδουίνος, αὔξησιν προσδεγμένος τῆς ἡλικίας, ἐπεὶ
καὶ ὁ ῥῆξ ἔξωρος ἄγων ἦν, περὶ ποῦ τὰ ὀγδοήκοντα ἔτη
ἢ καὶ πλείω τούτων διαδιδώσας⁴³. Ὡς καὶ αὐτὸς τούτων
εἶδον, ὑπερεξπλάγην τὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐν πάσῃ διαπλάσει
τοὺς ἄλλους ὑπερβάλλοντος πολὺ κατὰ γε μῆκος καὶ
πλάτος. Ἐνέθετο γοῦν ὁ ῥῆξ (60) τῆ πρεσβεία, καὶ⁴⁴
καταλαμβάνει τὴν Κωνσταντίνου, τὴν πορείαν δια

47 26. Theodorus Angelus, ut dixi, una cum aliis
affinibus et viris illustribus ab Asano spoliū fa-
ctus in custodiam conjicitur; cui Asanus prolixè ac
benigne et ad multum tempus favebat. Sed cum
domi novis rebus inhiare deprehendisset, lumine
privat. Frater illius Manuel Angelus, despote dignitate a fratre cohonestatus, fugam meditatus,
cum Romanus miles terga verteret, Thessalonicam
reversus despota vocabatur, illius et locorum adja-
centium dominus, scriptionesque suas purpureis
characteribus consignabat. In quem et Joannis
imperatoris legatus non inurbana dicacitate jacta-
vit, in eum scilicet magis aptari posse quod de
Christo in Psalmis legitur, « te regem et despo-
tam. » Et ex eo tempore Angelus Manuel urbium
dominus in occidentali plaga oppidorum ac urbium
dominus habebatur, a Bulgaris nulla molestia la-
cessitus, dum ejus matrimonium cum Asani filia
vigeret.

27. Verum in Byzantinos Italos rursus orationis
seriem convertamus. Cpolitani, cum, ut ante nar-
ravimus, Robertus, quem veluti imperatorem vena-
bantur, Euripum profectus exspirasset et frater
ejus Balduinus puer⁴⁸ adhuc ac impubes reman-
sisset, ad Joannem Hierosolymorum regem militari
prudētia, ut tunc fama ferebat, singularem, manu
validum multumque inter suos specie corporis
eminentem, legatos destinant, ut ad illos concede-
ret et Cpolis imperator acclamaretur, res in ea uti
imperator obtineret, nec non filiam, quam ipse
susceperat, Balduino, sicuti ipsi existimabant, im-
perii hæredi, qui tamen post eum ætate jam matura
ac integra imperaret, in matrimonium collocaret.
Ætas regis nimium processerat circa annos octo-
ginta vel ultra nati, quemadmodum et ipse eum vidi,
et admiratus sum viri undequaque exactam molem:
humanæ enim magnitudinis modum longitudine ac
latitudine plus nimio excesserat. Rex legatis ani-
mum advertit, iterque per mare ingressus Cpolim
venit: neque enim multitudo, qua sibi tutum iter
terrestre faceret, suppetebat. Cum Cpolim penetras-
set, neque egredi neque primus pugnam tentare

⁸⁷ Ἐπει — χρᾶσθαι.] Ἐφρουρεῖτο οὖν ὁ Ἄγγελος Θεόδωρος παρὰ τοῦ Ἀσάν φιλοφρόνως. Καὶ ἐπὶ νεωτερίζων D. ⁸⁸ Ἡνίκα — στράτευμα om. D. ⁸⁹ ὀνομαζόμενος ἐρυθροῖς γράμμασι D. ⁴⁰ Ἀλλὰ — ἰστορήσῃ] ὁ δὲ Ῥομπέρτος ὁ τῆς Κωνσταντίνου βασιλεὺς D. ⁴¹ ῥήγα τῶν Ἱεροσολύμων D, omissis φῆμην — ὑπερβάλλοντα. ⁴² καὶ — αὐτὴν om. D. ⁴³ ἐπιγαμβρεύσας δὲ τούτου αὐτῷ, εἶχε γὰρ θυγάτρια, καὶ ἵνα μετὰ τὴν τούτου ἀποβίωσιν βασιλεύσῃ πάλιν αὐτῷ. Ἦν γὰρ ὁ ῥῆξ οὗτος περὶ ποῦ τὰ ὀγδοήκοντα καὶ πρὸς ἔτη καὶ ὑπερόριος D. ⁴⁴ ὡς — πρεσβεία καὶ om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(58) Νεωτερισμοὺς χρᾶσθαι πεφώραται. Acropolis D
non statim post pugnam excæcatum fuisse a
Bulgaro Theodorum, sed domi postquam illum
excepisset humanissime, cum Theodorus post
etiam accepta beneficia res inuovare deprehensus
esset. Gregoras, l. 1, rem videtur aliter narrare.
Et Richardus e sancto Germano in Chronico: *Eodem mense Aprili in Græcorum imperio factum est prælium inter Græcos, in quo Comnenus captus est et utroque lumine orbatus.* ALL.

(59) Ὁ ἀδελφός. Balduinum fratrem Roberti
facit Acropolis, Matthæus Parisius in *Histor. Anglic.*, filium. In eo concordant eum fuisse puerum
nec ferendo oneri parem. Sic quoque historici Latini. ALL.

(60) Ἐνέθετο γοῦν ὁ ῥῆξ. Richardus a S. Germano
in Chronico; Anno 1231 *rex quondam Hierosolymitanus apud Reate ad papam vadit, de cujus assensu oblinet ut cum filio imperatoris Cpolitani de filia sua contrahat, et ipse sit curator impe-*

audebat: sat enim illi comperta erat Joannis imperatoris rei militaris summa prudentia et in conflictu cum hostibus ingenium supra cæteros solertissimum. Quare semet ipsum aggressionis illius incusabat, 49 et quod manus operi injecisset; et male eos asserere contendebat, si ipsi tamen ita sentirent neque ipsum propter propria commoda proritent, eum ad loca accessurum fuisse, quæ dominus illorum ac imperator administrare nesciret: namque apprime callebat, dictoque firmabat, etiamsi decies tot loca ad regendum Joanni imperatori suppeterent, optime eum illa agere moderari tuerique ab hostibus scire. Sive eteterim horum causa, sive etiam quod Cpolitianis luxuriari deliciis ac bonis animum implere vellet, duos in ea annos exegit. Tandem triremibus apparatis et collectis, uti poterat, copiis, in orientem progreditur et apud Lampsacum portum capit; Joanne imperatore a bello cum Cæsare Gabala, quem propter motam seditionem debellaverat, gesto continenter regresso.

28. Imperator in Stadis partibus tabernaculis positus, Andronicum Palæologum magnum domesticum, de quo supra diximus, copiis ac ducibus traditis in insulam Rhodum cum triremibus. quæ satis essent, et aliis navibus dimittit, ut validius rebellem invaderet et militiæ quos noverat artibus opprimeret. Hæc cum ita perfecta essent, resque contra Cæsarem pro sententia imperatoris Joannis successisset, nec non relatum illi fuisset regem C 50 Cpoli egredi eo animo ut Lampsacum appelleret ibique aduersus Romanos conflingeret, cum his quos secum habebat imperator admodum paucos (potissima namque exercitus pars proelio ac tempestate hiberna afflictâ domum remeauerat), Lampsacum petit et apud Sigrenem castra metatur.

29. Tunc temporis et ipse a parentibus sedecim annos natus et ex encyclica, quam vulgus grammaticam vocat litteratura instructus ad imperatorem mittor. Pater etiam e Latinorum manibus se surripere decreverat, licet ab illis et sumptuosius impensis et officiis et beneficiis, quibus eum prolixè

⁴⁸ κατ. οὖν τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ ῥήξ καὶ μὴ ἔχων λαὸν ἀξιόμαχον οὐκ εὐχερῶς εἶχεν ἐξίνααι, ἐπιτηνοὺς τ. D. ⁴⁹ τε εἰ καὶ — εὐμεθοδῶτατον om. D. ⁴⁷ δὲ τῆς ἐγχειρήσεως αὐτὸν καὶ κακῶς ἔφρασκε τοὺς λόγοντας αὐτὸν τῷ βασιλεῖ ἀντιφέρειν. Δύο οὖν ἐνιαυτοὺς D. ⁴⁸ συναθροίσας — δύναμιν om. D. ⁴⁹ τὴν D. ⁴⁹ πε — εἰρήκειν om. D. ⁵⁰ καὶ τοὺς στρατηγούς om. D. ⁵¹ τριήρεις καὶ ναυσὶ στείλας D. ⁵¹ βρ. τὸν ἀποστῆτα κατ. D. ⁵² οἷς — ἐφέρετο] καὶ ἐπὶ ταῦτα κατῶ σκοπὸν συνέβη τῷ βασιλεῖ D.

Theodori Doussæ et Leonis Allatii notæ.

rii, donec in majori constitutus ætate perveniat ad legitimam. Mare apud Venetias intrans vadit collo-lato exercitu Cpolim. ALL.

(81) Δύο ἐνιαυτοὺς. Hoc duorum annorum intervallo Joannem regem in Galliis exercitum comparasse et in Italiam se ad pontificem contulisse Reate, tandem Venetiis copias imposuisse navibus et Cpolim applicuisse, scribit Gregorius. Nonus in

A θαλάττης πεπονηκώς· οὐδὲ γὰρ εἶχε λαὸν ἀξιόμαχον, ἄν γε παρορησέσθαι. Ἐπεὶ δὲ καταλάβοι τὴν Κωνσταντίνου, οὐκ εὐχερῶς εἶχεν ἐξίνααι καὶ μάχης κατάρξαι καὶ γὰρ ἐπέγνω τὸν ⁴⁵ βασιλεῖα Ἰωάννην στρατηγικῶν τὸν τε θῆτα καὶ ταῖς ἐχθρῶν μάχαις εὐμεθοδῶτατος Ἐμέφερο γοῦν ἑαυτὸν τῆς ἐγχειρήσεως, καὶ ὅτι πρῶτον τοῦ ἔργου ἐπιβλέτο, καὶ κακῶς ἔφρασκε τοὺς λόγοντας εἶγε καὶ οὕτως ὑπελάμβανον καὶ οὐκ ἠρέθιζον αὐτὸν διὰ τὸ σφίσι συμφέρον, ὡς καταλάβοι ἄν εἰς χώρους, οὐκ ἐπίσταται ἄρχειν ὁ ἐπ' αὐτοῖς βασιλεύων· καὶ γὰρ ἐγνώκει καὶ ἔλεγεν ὡς εἰ δέκα τοσοῦτοι χῶροι: βασιλεῖ Ἰωάννη πρὸς δεσποτεῖαν ὑπῆρχον, καλῶς γὰρ ταῦτο τοῦτων κατέρχεν καὶ βασιλεύειν καὶ διασώζειν τῶν ἐχθρῶν. Ἐτε γοῦν διὰ ταῦτα εἶτε καὶ τριήρεις εἰς ἄκρον ἐν τοῖς τῆς Κωνσταντίνου βεβουλητῆ καλοῖς, δύο ἐνιαυτοὺς ⁴⁷ (81) ἐντὸς αὐτῆς διαίτης Μόγεις γοῦν τριήρεις οἰκονομήσας καὶ στρατεύματα σθηθροίσας, ὅσον εἶχε πρὸς δύναμιν ⁴⁸, κατὰ ⁴⁹ τῆς ἐχθρήσε, καὶ περὶ τὸ τῆς Λαμψάκου ἐλλειμένειζαι νῆας προσεχῶς τῷ τότε τοῦ βασιλέως Ἰωάννου ἕκα τῆς κατὰ τοῦ Καίσαρος Γαβαλᾶ μάχης ὑποστρέψαντος, ἐνλί νεωτερισμὸν ἐμαχίστατο.

κη'. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς περὶ τὰ τῆς Σταδίας κέρη τ. σκηνώσας ποιούμενος τῷ Παλαιολόγῳ Ἀνδρονίκῳ, ἑ μέγαν δομῆτικον εἶχε, ὡπερ οὐ καὶ μετὰ πρόθεσιν εἰρήκειν ⁴⁹, τὰ στρατεύματα καὶ τοὺς στρατηγούς παραδοῦς, καὶ ἐπὶ τὴν νῆσον Ῥόδον τριήρεις ἑκα καὶ λοιπαῖς ἐξαποστειλάς ⁵¹ ναυσὶν, εἰ πως βριεραρῶτα ἐπιτεθείη τῷ ἀποστῆτῃ καὶ καταδιόψειν ⁵² οἷς οἱ λόγοις τῆς στρατηγίας, ἐπειδὴ ταῦτα οὕτω συμβεῖν καὶ κατὰ σκοπὸν Ἰωάννη τῷ βασιλεῖ τὰ περὶ τ. Καίσαρα γένοιτο, ἀκούσας δὲ καὶ ὡς ὁ ῥήξ εἶξαι τ. Κωνσταντίνου καὶ βουλήν ἔχει προσοκεῖλαι τῇ Λαμψάκου κακῆ ἐξελθεῖν καὶ Ῥωμαίους πολεμῆσαι μεθ' ὧν ἐτυ, διάγειν ὁ βασιλεὺς [P. 25] (ὀλίγοι δὲ ἦσαν οὗτοι, ἐκ τὸ πολὺ τῆς στρατῆς τῇ μάχῃ καὶ τῇ ὥρᾳ τοῦ χειμῶνος τεταλαιπωρηκὸς ἐπὶ τὰ οἶκα ἐφέρετο ⁵³), χωρῆ πρὸ τὴν Λαμψάκου, καὶ τοῖς τῆς Σιγρηνῆς μίσησι τ. σκηνᾶς πῆγνυσι.

κθ'. Τότε καὶ αὐτὸς πρὸς τῶν γονέων ἐκ τῆς Κωνσταντίνου ἀπεσταλῆν τῷ βασιλεῖ ἐκκαλεσθεῖς ἦν καὶ νῦν τῆς ἐγκυκλίου (62) ἀπηλαγμένους παιδείας, ἐν γραμματικῆν κατονομάζουσαν οἱ πολλοὶ Ἐβούλετο δὲ μοι καὶ ὁ πατὴρ λάθρα τῆς τῶν Λατῶν ἀπολισθῆσαι χειρὸς· ἰσχυρῶς γὰρ παρ' αὐτῶν

D Regestis. ALL.

(62) Τῆς ἐγκυκλίου. Anna Comnena, lib. v. H stor. Τοῖς προϊσταμένοις τὴν ἐγκυκλίον παιδείαν, εἰ ταῦτα δὲ λέγω ἀχθομένη διὰ τὴν παρὰ τῆς ἐγκυκλίου παιδείας ἀμίλειαν. Encyclical eruditionem improprie hic Grammaticam intelligit noster Acropolita, licet alii aliter exponant Cf. Tzetzes Chiliad. 2, v. 522. ALL.

ἐκεκράτητο ταῖς τῶν ἀναλωμάτων θαψιλίαις καὶ ταῖς σφῶν δεξιῶσσι, καὶ τὸ πολλὴν ἔχειν περὶ αὐτὸν ὑπηρεσίαν τέκνα τε θεράποντάς τε καὶ θεραπαινίδας οὐκ ὀλίγον ἐποίει τούτῳ τὸ ἐμποδῶν. Ἄλλ' ἦν αὐτῷ κατὰ νοῦν τῷ τότε, καθὼς ἂν ἄρα δυνάμει σχοίη, εἰ δεήσει, παρακινδυνεύσαι πρὸς τὴν ἐξέλυσιν καὶ ἀποπλῆσαι τὸ σπουδαζόμενον. Διὰ τοι τοῦτο καὶ πρὸς τὸν κρατοῦντα προπέμπομε. Κεκώλυκε δὲ τοῦτον νόσος βαρεῖα· ἡμιθνής γάρ σχεδὸν καὶ ἡμίξηρος γεγῶσ, περὶ δύο που ἔτη τῆ κλῆνῃ προσπεπαταλευμένος, ἀπέλιπε τοῦ βίου, αὐτὸς δὲ ἐναπελείφθη τοῖς ἀνακτόροις προμηθείας βασιλικῆς ἀξιούμενος.

Χ. Ὡς γοῦν ἔφημεν, καταλαβὼν ὁ ρῆξ Ἰωάννης, ὁ καὶ βασιλεὺς Κωνσταντινουπόλεως φημιζόμενος, τὴν Λάμψακον περὶ τὸν οὕτω πως ὀνομαζόμενον τόπον Ὀλκὸν τὰς νῆας τούτου καθώρμισεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης ἐπεὶ μὴ εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ στρατὸν ἀξιωμαχὸν κωλύσαι τούτῳ τὴν ἐξοδὸν δι' ἃς εἰρήκειν αἰτίας⁵³, μεθόδοις στρατηγικαῖς μεθ' ὧν εἶχεν ὀλίγων τὰς τῶν πολεμίων κινήσεις ἐκώλυεν. Ἐξῆλθον γοῦν οἱ Λατῖνοι καὶ ὁ τούτων ρῆξ Ἰωάννης, καὶ ἐβάδισαν μὲν τόπους τινὰς παραγυαλίους. Οὐδὲ γὰρ ἠδύναστο μακρότερον τῶν νηῶν αὐτῶν ἀποστηναί· ὁ γὰρ ἀντιστρατηγῶν αὐτοῖς βασιλεὺς ἐπηκολούθει καὶ ὑπῆρχε δεινὸς μετὰ μικρᾶς πανυ δυνάμει ἀναχαιτίσαι τοὺς ἐναντίους⁵⁴. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς περὶ τὰς τῶν βουνῶν ὑπερείας ἐποιεῖτο τὰς πορείας, περὶ δὲ τὰς ἡϊόνας οἱ Ἰταλοὶ. Ὀλίγον οὖν χρόνον διαβιβάσαντες ἐν τῇ τοῦ βασιλέως παραγυαλίῳ χώρα (οὕτω γὰρ παρέδραμον τέτταρες μῆνες) καὶ ὀλίγον τόπον πατήσαντες (ἀπὸ γὰρ τῆς Λαμψάκου μέχρι καὶ τῶν Κεγχριῶν⁵⁵ ἀφίκοντο), μικρὸν ἢ μηδὲν λυμήναντες (προὔφθασε γὰρ ὁ βασιλεὺς τὰ χρεῖωδῆ πάντα τοῖς ὑψηλοτέροις τόποις διασώσασθαι) ἐπὶ τὸ τῶν Πηγῶν ἐχώρησαν ἄστν, ἐν μόνον φρούριον χειρῶσάμενοι, ὃ Κεραμιδᾶς ὀνομάζεται, περὶ που τοὺς βουνούς διακαίμενον τῆς Κυζίκου. Εἶχον δὲ καὶ τὰς ναῦς αὐτῶν ἐτοιμοὺς εἰς τὴν Κωνσταντίνου παλινοστήσαι, καὶ ὄψοντο ἂν ἀσχύνης καὶ ζημίας πεπληρωμένοι, εἰ μὴ τοῦ τῶν Πηγῶν ἄστως περιγένοντο τῇ κλοπῇ· ἀνὴρ γὰρ τις δεινὸς ἀναρρίχασθαι πρὸς ἀκρωρυχίας πετρῶν [P. 26] ὄδῳ ἐφεῦρε, δι' ἧς ὀπλισμένους Λατίνους⁵⁶ εἰς τὴν ἀκρόπολιν νυκτὸς ἀνεβίβασεν, οἱ καὶ τοῖς φύλαξιν αἰφνης ἐπισπεσόντες αὐτούς τε ἐφόβησαν καὶ εἶλον τὸ ἄστν. Τοῦτο πρὸς βραχὺ μὲν εἰς δευλίαν Ῥωμαίους ἐπέβαλε· πλήρης γὰρ ἦν ἡ πόλις ἀνδρῶν καλῶν τε καγαθῶν καὶ τῶν περιφανεστέρων ἐν στρατιώταις⁵⁷. Ἄλλ' ἢ τοῦ βασιλέως περὶ τὰ τοιαῦτα οἰκονομία καὶ στρατηγικωτάτη δεινότης τὴν τῶν Ῥωμαίων δευλίαν τοτε ἀπετινάξατο, καὶ εἰς πτοίαν μᾶλλον τοὺς Λατίνους ἐπέβαλε, καὶ τῆς τε φυσικῆς ῥοπῆς καὶ τῆς ἀλώσεως τῶν κατασχεθέντων γεγενημένης σφίσι δόμης ἀνέστειλε. Καὶ ὑπέστρεψαν εἰς τὴν Κωνσταντίνου, μικρὸν, ὡς ἔφημεν ἢ οὐδὲν εἰργασμένοι⁵⁷.

λα. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης, οἷα ἐκείνος δεινὸς ἐφευρεῖν μεθόδους ἐν περιστάσει σώσαι τε

A admodum prosequabantur, detineretur, nec leve esset domesticæ suppellectilis amplitudo, filii, famuli, famulæque impedimentum : in ea nihilominus perstabat sententia, si quando facultas esset, etiam vires exserturum et exitum tentaturum et concepta vota obiturum, ideoque me ad imperatorem præmiserat. Sed morbus gravis conatus interceptit : namque pene semivivus et media sui parte fere exsiccatus, annosque circiter duos lecto detentus, tandem vitam amisit. Ipse vero in aula imperatorio sumptu necessariis providebar.

30. Rex enim Joannes, ut dictum est, qui item Cpolititanus imperator acclamabatur, Lampsacum appulsus in locum Holcum dictum naves suas **51** subduxit. Joannes autem imperator, cum ad resistendum ac descensum impediendum ob jam dictas causas copias non haberet, militaribus artibus cum exiguo milite hostium motus reprimerebat. Descenderunt Latini et eorum rex Joannes, perque loca quædam maritima iter intendebant, cum a navigiis discedere procul non auderent : nam eos adversis copiis imperator sequebatur, ingenio promptus et acer, qui cum parva etiam manu hostium impetus propulsaret. Imperator per radices montium, Itali per littora iter habebant. Parum itaque in ora maritima imperatori subjecta commorati (neque enim quattuor menses exegerant) nec multo calcato solo, cum a Lampsaco Cenchrias usque ne minimo quidem damno illato processissent (namque imperator eminentioribus locis necessaria quæque antea conducta in custodiam tradiderat), ad Pegarum oppidum deflexere, unico tantum castello, cui Ceramidæ nomen est, circa Cyzici coles sito, devicto. Naves vero promptas, quibus se Cpolim reducerent, habebant, et remeassent utique probris ac damnis pleni, ni furto Pegarum oppidum expugnassent. Vir enim quidam saxorum prærupta scandere dexter ac solers viam invenit, per quam noctu **52** in arcem armatos Italos introduxit, qui improvisa irruptione custodibus contrucidatis oppidum occuparunt. Hoc Romanis non parum timoris incussit : urbs enim ea viris probis ac bonis et inter milites celebrioribus abundabat. Verum imperatoris circa hæc prudentia et plusquam militaris calliditas Romanorum quidem metum excussit, Latinis vero majorem formidinem iniecit, et quos ipsi impetus ex præda facta sumpsere inhibuit. Quare cum parum aut nihil, ut dictum est, profecissent, Cpolim reverterunt.

31. Imperator Joannes impendentibus periculis et rebus in extremum adductis discrimen succur-

⁵³ κωλύσαι — αἰτίας om. D. ⁵⁴ καὶ — ἐναντίους om. D. ⁵⁵ ἄχρις καὶ τῶν Κεγχριῶν D. ⁵⁶ ὀπλ. ἀνδρώπους Lat. D. ⁵⁷ καὶ — στρατιώταις om. D. ⁵⁷ καὶ εἰς — εἰργασμένοι om. D.

re perspicax et acutus, ut suos tueri ac servare posset, quod et magis dignum consideratione erat, et hostes infirmare, et per hæc duo propria constabiliret, ut ambo perficeret, modum invenit. Ex imperatrice Irene filium susceperat, cui ab imperatore Theodoro Lascari patruo nomen dederat, undecim jam annos eo temporis natum. Asanus item filiolum habuit Helenam nomine, ab Ungara ortam, novennem. Imperator ad Asanum Bulgarorum principem oratores mittit, ut sponsaliorum inter 53 pueros et inter se affinitatis mentione inducta de mutuo auxilio mutuisque inter se tradendis operis sermonem consererent. Asanus legationem approbat; pacta conventa conficiuntur et jurejurando confirmantur.

32. Tunc mihi mathematicum et sublimioris disciplinæ amore excitò, omnibus valere jussis, una cum aliis adolescentibus, ita annuente imperatore atque Exapterygo Theodoro informante, logicæ scientiæ aditus foresque aperiuntur. Cum ante imperatorem convenissemus, in me oratione conversa imperator dixit: ». Hos Nicæa desumptos præceptorì tradidi: tibi e domo mea accepto, ut una cum his instruereris, facultatem feci. Ostende itaque te vere e mea domo egressum fuisse, sicque mathematicis incumbere: militarem enim vitam secuto quot ex liberalitate imperatoris stipendia constitui poterunt, tot tibi aut non multo plura propter familiæ claritudinem supererunt. At ubi philosophiæ insinuatæ frugiferis opibus te impleveris, magnos honores ac dignitates tibi comparabis. Namque inter homines maxime omnium conspicui præcellunt imperator atque philosophus. « Hac ratione aula egressus præceptorì me dedidi annos septem et decem natum. Verumtamen Exapterygos in mathematicis non admodum præstabat, sed multum dicendo valuit, utpote rhetoricis studiis eximie institutus et ad eloquendum composite usu atque ingenio comparatus, ideoque nomen illius celeberrimum 54 fuit. Eo demortuo, postquam nobis poematum ambages explicasset et orationis conficiendæ artem tradidisset, ad Blemmidem Nicephorum, quo neminem in philosophicis disciplinis præstantiorem novimus, me ipsum contuli, et qui-

⁵³ ὑπὲρ — λόγου om. D. ⁵⁴ κλήσιν τοῦ πάππου Θεοδώρου ἐμβέτετο D. ⁵⁵ ἔννατον — συγκροτήσεως στίλιν οὖν πρὸς τοῦτον ὁ βασιλεὺς ὑπὲρ μνηστειᾶς τῶν παιδῶν D. ⁵⁶ καὶ πλ. — προὔθησαν om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(63) Ἐγενήθη γὰρ αὐτῷ. Eadem prosequitur Gregoras p. 29, Cætera conveniunt. Intersunt tamen inter Gregoram et Acropolitam: nam in Gregora legati ex Bulgaris veniunt, in Acropolita ab imperatore mittuntur; in Gregora filia Bulgari Helena decennis est, in Acropolita novennis, ALL.

(64) Θεόδωρος. Legi nescio quid hujus Theodori, sed memoria non suggerit quodnam illud fuerit: ad res tamen mathematicas spectasse suspicor. ALL.

(65) De Blemmide pluribus alibi egimus. Edita sunt illius Philosophica et Logica, et orationes duæ

τὸ οἰκίον, ὑπὲρ οὗ καὶ πλείονος ἐδέετο λόγου: ἀναγκασίται τε καὶ τὸ ὑπερνετικόν, ὡς ἂν δι' ἄμφω τὰ οἰκίαι κρατύνοντο, εὐρίσκει τρόπον ἀποκλιμακῶν τοῖν δυοῖν. Ἐγενήθη γὰρ αὐτῷ (63) υἱὸς τῆς βασιλίδος Εἰρήνης, ἧ καὶ κλήσεις τοῦ πάππου καὶ βασιλέως Θεδώρου τοῦ Λασκάρους ἐπιπέθειται ἐνδέκατον δὲ οἱ ἔτος τότε ἠνύετο. Καὶ ὁ Ἀσαν, θυγάτριον ἔσχεν, Ἑλένη αὐτῆ τοῦνομα, παρὰ τὴν εἰς Οὐγγρων γαμηθείσας αὐτῷ ἔννατον καὶ τῷ ἔτος ἦν. Πρεσβείαν γοῦν στέλλει ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν Βουλγάρων ἀρχοντα Ἀσαν, καὶ μνηστειᾶς τῶν παιδῶν μνημονεύει καὶ τῆς ἀμφοῖν ἀγχιστίας καὶ τοῦ δι' ἄλλήλους συνασπισμοῦ τε καὶ συμπροσέσεως ⁵³. Καὶ δέχεται ὁ Ἀσαν τὴν πρεσβείαν, καὶ πληροῦνται αἱ συμφωνίαι. Καὶ ἐπὶ τούτοις καὶ ἔρα προὔθησαν ⁵⁴.

λβ'. Τότε γοῦν καὶ αὐτὸς ἔρωτι τῶν μαθημάτων ἀλοῦς καὶ τῆς ἀψηλοτέρης τῶν λόγων παιδείας, τοῖς πᾶσι χαιρεῖν εἰπὼν, θηλήματι τοῦ κρατῆρος μετὰ καὶ ἑτέρων μειράκιων εἰς τὰς τῶν κερῶν παιδευμάτων θύρας παρήγγισα, Παιδευτῆς δὲ ἢ ἡμῖν ὁ Ἐξαπτέρυγος Θεόδωρος (64). Ἐπεὶ δὲ ἐπὶ προσθεν τοῦ βασιλέως συνήλομεν, πρὸς μετὰ τὸν τὸν λόγον ὁ βασιλεὺς εἰρήκει, ὡς τοῦτους μὲν ἐκ Ν καίας λαβὼν τῷ διδασκαλίῳ παρέδωκα, σὲ δὲ τοῦ ἐμοῦ ἐκβαλὼν οἴκου τουτοισὶ συναρῆκα διδάσκεισθε. Δείξον οὖν ὡς ἀληθῶς τῆς ἡμῶν οἰκίας ἀξίηαι, καὶ οὕτως τῶν μαθημάτων ἀποκλιμακῶν. Στρατιῶν μὲν γὰρ τὸ ἐπιτήδευμα γενοῦς ὅποσα ἂν ἔσχε: τοῦ σιτηρεσίου παρὰ τῆς βασιλικῆς δεξιῶσιν C τοσαῦτα ἂν ἴσως ἢ καὶ ὀλίγον πλείω σοι διὰ τὸ πρὸς τοῦ περιφανεῖς ἔσται. Ἐμπλεως δὲ φιλοσοφίαν φρονεῖς μεγάλων ἀξιώθησιν τῶν τιμῶν τε καὶ τιμῶν. μόνου γὰρ ἀπάντων ἀνθρώπων ὀνομαστός: βασιλεὺς καὶ φιλόσοφος. Οὕτω μὲν τῶν ἐνακτῶν ὑποχωρήσας ὡς διδασκαλῶν φέρων ἐνέβαλον ἐπιτὴν ἐπτακαίδεκατον ἔτος ἄγων. Ἦν δὲ οὗτος, ὡς ἔφη ὁ Ἐξαπτέρυγος, ἀνὴρ οὐ πάνυ μὲν ἐπιστάμων ὁ τοῖς μαθήμασιν, [P. 27] ἀγαθὸς δὲ φράσσει, αὐτῷ ῥητορικῆς κατὰ κράτος ἐνδιατριψίας λόγους καὶ τὸ ἐξαγγέλειν εὐφρῶς μεμλετηκῶς καὶ πολλῶν διὰ τοῦτο ἤξιωμένος ὀνόματος. Ἐκείνου δὲ τελευταῖος μετὰ τὴν εἰς ἡμᾶς τῶν ποιημάτων σφάεισιν καὶ τὴν τῆς τῶν λόγων τέχνης διδασκαλίαν, καὶ τὸν Βλεμμίδην Νικηφόρον (65), ὃν τότε πάντες ο

de processione Spiritus sancti per me in Latine versæ. Multo plura sunt in bibliothecis. Penes sunt ejusdem oratio, ὅποσον δὲ εἶναι τὸν βασιλεῖα et historia de sancto Paulo et aliis Patribus qui in Latro monte solitariam vitam egerunt, elegantissime et ad antiquum succum conscriptæ. In Vaticana legitur ejusdem: Λόγος ὃς ἐπιστάμων: βασιλεῖ, βασιλικῶς κληθεῖς ἀνδριάς: ἔστι δὲ καὶ μονασταῖς καὶ παντὶ σπουδαίῳ λυσιστῆς. Principium: Νόμος ἀρχῆθεν συμβαίνων τοῖς πράγμασι τοῦς ὑπηκόους εἰσφέρειν τῷ βασιλεῖ. ALL.

τελειώτερον τῶν ἄλλων ἐν ταῖς κατὰ φιλοσοφίας ἐπισημαίαις, ἐφοίτησά τε αὐτὸς καὶ ὅσοι σὺν ἐλόντο τὰ λογικά. Καὶ ὁ περὶ ἡμῶν λόγος τοσούτου νυνὶ ἐσαυθίς δὲ ὅπη παρείκοι τῇ παρεμβληθήσεται ⁶³.

Ἐπεὶ δὲ, ὡς προειρήκειν, καὶ ἄμφοιν τοῖν οἰν αἰ σπονδαὶ τῆς συμβιβάσεως γένοιτο, τῷ ἑλπί φημι Ἰωάννη τῷ Δούκα καὶ τῷ κρατοῦντι οὐλγάρων Ἀσάν Ἰωάννη, προκατέλαβε μὲν ὁ ὡς ⁶³ τὴν Λάμψακον, καὶ διαπεραιούται μετὰ εἰων δυνάμεων εἰς Καλλιούπολιν, καὶ πολυμῆν, ἐλεπόλεις στήσας, καὶ ἐν οὐ πολλῷ χρόνῳ ται τοῦτο, τῆς τῶν Βενετικῶν διασώσας τοῦτο ⁶⁴. Μετὰ τοῦτο καταλαμβάνει τὴν Καλλιού- καὶ ὁ Ἀσάν σὺν τῇ οἰκείᾳ γαμετῇ τῇ ἐξ Οὐγγαρία ⁶⁵ καὶ τῇ θυγατρὶ Ἑλένη ⁶⁶, καὶ συνέρ- **B** εἰς Καλλιούπολιν ⁶⁷ τῷ βασιλεῖ, καὶ τὰ εἰς ἀμφότεροι διαπράττονται. Οὗτος μὲν οὖν οὐ σασε τὸν Ἑλλησποντον, ἀλλ' ἔμεινεν ἐν τοῖς ἀλλιοπόλεως μέρεσιν ⁶⁸. ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάν- ν αὐτοῦ σύζυγον σὺν τῇ θυγατρὶ Ἑλένη λαβὼν ⁶⁹ αἰοῦται εἰς Λάμψακον, ἐνθα ἦν ἡ βασιλεῖς ρι, καὶ πληροῦσι τὴν τῶν παίδων ⁷⁰ συνάρειαν, κτριάρχου Γερμανοῦ τὰ τῆς ἱερολογίας ⁷¹ τελέ- ρι. Τότε καὶ ὁ Τρινόβου ἀρχιερέυς (86) ὑπὸ τὸν ἰωνσταντινουπόλεως τελῶν αὐτονομία τετίμηται ατριάρχης ἀναγορεύεσθαι κέρριται βασιλικῶ νοδικῶ τῷ θεσπίσματι ⁷², χάριτας τῶν προῦ- ν ἀποτινύτων τῷ Βουλγάρων ἀρχοντι Ἀσάν ἰδους ἕνεκα καὶ τῆς φιλίας ⁷³. Ἐπεὶ γοῦν ὅσα **C** τοιοῦτα φέροι πεπλήρωται, ἡ μὲν βασιλεῖς τὸν υἱὸν μετὰ τῆς νύμφης λαβοῦσα τοῖς ἐφοί, ἰτάτο χωροῖς, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ τοῦ ⁷⁴ Ἀσάν ος ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις ὑπέστρεψεν, ὁ δὲ ὡς Ἰωάννης καὶ ὁ Ἀσάν τὰς οἰκείας δυνάμεις ληφοτες καὶ ἀμφω τὴν θυτικήν (67) κατέδρα- ὤραν, ὅποση ἦν τοῖς Λατίνοις δουλεύουσα. Καὶ μὲν πολλὴν ἐποίησαντο ⁷⁵ καὶ Σκυθῶν ἐρημίαν ἧς παροιμίας ⁷⁶ εἶπειν) τὴν ἄπασαν ἀπειργά- σφισι δὲ αὐτοῖς κατὰ τοὺς ὄρκους ⁷⁷ τὰ ἄσθη ἰν χώραν διμερίσαντο. Καὶ Καλλιούπολις μὲν, αὶ πρὸ τῆς συνελείσεως τοῦ Ἀσάν παρὰ τοῦ ἕως ⁷⁸ ἕλῳ, ὑπὸ τὸν βασιλέα ἐγένετο, ὁμοίως **D** ἰάδῳτα καὶ πᾶσα ἡ ὀνομαζομένη Χερρόνησος. ὅτε— παρεμβληθήσεται om. D. ⁶³ δὲ—εἰς] ἰκειῶν ὁ βασιλεὺς εἰς D. ⁶⁴ ἀνασώσας χειρὸς D. Καλλιούπολιν om. D. ⁶⁵ οὗτος—μέρεσιν om. D. ⁷⁰ πληροῦται τὰ τοῦ κῆδους τῶν παίδων D. ψηφίσματι D. ⁷³ χάριτας—φιλίας om. D. ⁷⁴ ο om. D. ⁷⁶ τὸ τῆς παροιμίας] ὡς ἔπος D. ⁷⁷ om. D.

A cunque una mecum logicis speculationibus atten- debant. Et de me ipso hæc in præsentis satis dicta sint: in posterum vero reliqua, ubi sese tulerit occasio, historiæ inserentur.

33. Cum itaque, ut prædixeram, ambo Joannes Ducas imperator et Asanus Joannes Bulgarorum rex in unum fœdere icto convenissent, imperator Lampsacum præoccupat, et copiis Calliupolim trajicit, adactisque machinis castellum invadit, et non multo post e Venetorum manibus recuperat. Post hæc Asanus cum uxore Maria Ungara et filia Helena Calliupolim venit, ubi cum imperatore sermonem conserit: ibidemque amicitiam uterque confirmant. Hic Hellespontum non trajicit, sed in Calliupolis partibus remansit. Joannes imperator cum uxore et filia Helena Lampsacum, ubi erat Irene imperatrix, remeat. Et puerorum nuptias apparant, cum Germanus patriarcha **55** inter rem divinam nuptiarum cœremonias absolvisset. Tunc et Trinobi præsul Cpolitano obnoxius imperatorio ac synodico decreto, ut Asano Bulgarorum principi affinitatis et amicitie causa gratificarentur, suo jure vivere et patriarchæ nomine condecorari obtinuit. His ergo ac similibus expletis imperatrix Irene cum filio ac sponsa in orientalibus locis versabatur, Asani uxor in sedes suas reversa est. Joannes deinceps imperator et Asanus conductis copiis uterque occiduum plagam, quæ Latinis serviebat, excurrerunt, ingentique inde præda deportata Scythicam solitudinem, ut proverbio utar, universam effecerunt, urbibus ac regione, ut jurejurando convenerant, sibi divisis. Calliupolis cum ante adventum Asani expugnata fuisset, sub imperatoris potestate venit. Simili ratione et Madyta, et omnis cui Chersoneso nomen est. Habebat præterea imperator et Cissi castrum, et ad fluvium qui Maritza a multis vocatur fines extendit. Potitus est ad hæc et monte Gano, in quo oppidulum exstruxit, cujus in custodiam misit Nicolaum Cotertzem, virum plurimis præliis exercitum, in quibus adeo præstiterat ut **56** apud omnes illud vulgatum fuerit neminem neque ante eum neque **D** post eum fuisse qui tot ac tanta facinora vel atten- **D** δ' αἰ σποδαὶ ἐγένοντο, διαπεραιούται ἐκ Λαμψάκου μετὰ ⁶³ τῇ ἐξ Οὐγγῶν Μαρία om. D. ⁶⁶ Ἑλένη om. D. ⁶⁸ ὁ οὖν Ἀσάν τὴν αὐτοῦ γαμετὴν καὶ τὸ θυγάτριον ⁷¹ ἱεροτελεστίας D. ⁷² τετίμητο βασιλικῶ καὶ συν- ⁷⁴ διητάτο χωροῖς, ἡ δὲ τοῦ D. ⁷⁶ καὶ λείαν — ἐποι- ⁷⁷ κατὰ τοὺς ὄρκους om. D. ⁷⁸ παρὰ τοῦ βασι-

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

) Ὁ Τρινόβου ἀρχιερέυς, Acropolis ὑπὸ τὸν ταντινουπόλεως τελῶν, Gregoras τῷ τέως ὑπὸ ἀρχιεπισκοπῶν τῆς πρώτης τελῶν Ἰουστινιανῆς. in-entit Ephræmius in Chronico: τηνακαῦτα ποιμενάρχης Τρινόβου, Βουλγαρίας ὑποκείμενος θρόνῳ, κ οἷδ ὅπως κέρριτο συνόδου κρίσει πτίσματι τε τοῦ κρατούντος Αὐσόνων μὴν πατριάρχου γε καὶ κλῆσιν ἔχειν,

Κῆδους τινόντων τῶν κρατούντων οἱ χάριν. Acropolis memorie lapsu vel parum rebus ecclesiasticis intentus hæc de Ternobi episcopo scripsit. De Ternobi autonomia nos etiam alibi, Ternobum porro omnium Hæmi urbium munitissimam et præstantissimam dicit Choniata, in montis vertice sitam, fimis circumdatam mœnibus, ALL. (67) Τὴν θυτικήν. Gregoras, p. 30. ALL.

1059

tarit felicius vel prosperius gesserit, ut inde Latinis qui in Tzurulo erant negotia facessero. Asanus dictorum locorum partes superiores ad Aquilonem tenuit. Et ad ipsos usque Cpolis muros Joanne rege in illis adsidente et intuente uterque perveniens ingentem timorem Latinis injecere, resque eorum in extremum discrimen deduxere. Porro cum autumnus præterisset ac hiems instaret, Joannes imperator atque Asanus postquam inter se de gerendis deliberassent, Asanus quidem domum revertitur, imperator in Orientem transfertur.

ὑπεράνω τῶν εἰρημένων χώρων καὶ πρὸς Βορρᾶν νεύοντα ὑφ' ἑαυτὸν ἔσχευε. Μέχρι μὲν οὖν καὶ εἰς τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντίνου καὶ ἀμφοτέρω κατηντήκεσαν, τοῦ ῥηγῶς Ἰωάννου ἐπ' αὐτῶν καθιερμαίον καὶ καθορῶντος, καὶ πτοίαν πολλὴν τοῖς Λατίνοις ἐπέβαλον, καὶ ἐν στενῇ κομιδῇ τὰ κατ' αὐτοῦ ἔθετο. Ἐπει δὲ ὁ τοῦ μετοπάρου πᾶρερρῦν καιρὸς καὶ ὁ χεμῶν ἤγγιζεν, ἀλλήλοις συνταξάμενοι ὁ τε βασιλεὺς Ἰωάννης καὶ ὁ Ἀσάν ὁ μὲν εἰς τὴν οἰκίαν χώραν τῶν Βουλγάρων χωρεῖ, ὁ δὲ Βασιλεὺς εἰς τὴν διακερᾶ ὁ.

34. Cujus filius Theodorus cum adhuc immatura esset ætate, utpote qui annum undecimum, ut diximus, non excederet cum reginam Helenam duceret, integer ab imperatrice Irene una cum puella conservabatur : colebantur enim ab ea pueri atque informabantur, tanquam quæ ingenium ac naturam optimam nacta in omne bonum animum inclinaret. Igitur Latinorum res nimium in angustum deducta, duorum etiam imperatorum affinitate in extremum fastus ille depressus est. Rex interium Joannes cum non diu vixisset, 57 ex hominibus sublatus genero suo Balduino Cpolitano imperium hereditarium reliquit. Asanus pactorum quæ cum Joanne imperatore sanxerat pertæsus, quam raticne filiam a marito Theodoro imperatore avelleret et alii collocaret quærebat : Romanorum namque in meliora C progressum formidabat, gentis ipse Romanis obnoxie occupator. Meditatur itaque causam, justam illam quidem atque conspicuam, ut videbatur, licet expertos rerumque gnaros consilium hominis non præteriret. Mittit ad imperatorem atque imperatricem legatos, qui referrent se cum uxore, dum Adrianopolim venisset, filiolum intueri velle et paterna necessitudine amplecti exoscularique, aliaque, uti par esse videtur, explere, rursumque se eam ad socrum et consortem thalami remissurum. Joannes imperator et imperatrix Irene, etsi fabulam ad amussim callerent et plane technas ac machinas cognocerent, mittunt ninilominus ad Asanum filiam hoc enuntiato, « si ille filiam retinisset et a legitimo conjugè separasset, D esse Deum, qui omnia conspicit, pœnamque

A Εἶχε δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ τὸ τοῦ Κισσοῦ φρούριον, μέχρι ποταμοῦ ὃν Μαρίτζαν ὁ πολὺς μετονομαλὰς τὰ ὁ σύνορα ἔθετο. Ἐκράτησε δὲ καὶ τοῦ ὁ τοῦ Γάνου, καὶ ἐν αὐτῷ ἰδαίματο καὶ πολίχνησι, ἰ καὶ τὸν Κοτέρτζην Νικόλαον φυλάττειν [P. 28] πέμψει καὶ πράγματα παρέχειν Λατίνοις τοῖς ἐν Τζουρουλῶ, ἀνδρα πολλοὺς κατεξήτασμένον πολέμ καὶ εἰς τοσοῦτον εὐδοκίμησαντα ὡς πάντας τοῖσι δόξαν περὶ τούτου σχεῖν, μήτε πρὸ αὐτοῦ μήτε μετ' αὐτὸν ἄλλον φανῆναι τοιοῦτοῖς ἔργοις ἔγχευε κῶτα ἢ τοσαῦτα κατωρθωκῶτα ὁ. Ὁ δὲ Ἀσάν

B λδ'. Ἐπει δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Θεόδωρος ἀφῆλξε ἐπὶ χανεν ὦν, ἐνδέκατον γὰρ δαίηυεν ἔτος, ὡσπερ ἦμεν (68), ἠνίκα τῇ βασιλίδι Ἐλένη εἰς σπασμῆ μνον ἀτελῆ. Ἀνήγοντο δὲ παρὰ τῆς βασιλίδος Ἐρήνης καὶ ἐπαιδεύοντο, οἷα ἐκείνη φύσεως ἠγῆται τυχοῦσα καὶ πρὸς ἅπαν καλὸν ἐπιενύουσα. Τὰ μὲν οὖν τῶν Λατίνων πράγματα συνεστᾶλη τε τότε καὶ τῷ κῆδει τῶν δύο αὐτοκρατόρων εἰς ταπεινῶν ἀγαν κατεπεπῶκει τὸ φρόνημα ὁ. Ὁ δὲ ῥᾶξ Ἰωάννης μικρὸν ἐπιειώσας ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο, τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξουσίαν τῷ αὐτοῦ γε δρῶ τῷ Βαλδουίνῳ ὡς κληρον καταλειπών. Ὁ δὲ Ἀσάν μετὰ μολος ἐπὶ ταῖς τοῦ βασιλείως Ἰωάννη συνθήκαις, ὡς ἐφάνη, γενόμενος τρόπον ἐζήτει ἐπὶ ἂν τὴν θυγατέρα ἀποσπάσῃ τοῦ συζύγου βασιλῆ τοῦ Θεοδώρου καὶ ἐτέρῳ ταύτην κηδεύσῃ - τῶν γὰρ Ῥωμαίων ἐδεδίει πάνυ τὴν εἰς τὰ βελτίω ὁ πρᾶξι, ἔθουσι ἄρχων ὑποτεταγμένου κάλαι Ῥωμαίσι; Ἐκῆπεται γοῦν αἰτίαν, ὡς ἔδοκει μὲν, εὐλογον, καὶ οὐκ ἐλάνθανε τοὺς ἐπισταμένους τὰ πράγματα ὁ, καὶ ἀποστέλλει πρέσβεις πρὸς τὸν βασιλῆα καὶ τὴν βασιλίδαν, ὡς ἐπεὶ πλησιάζει τῇ Ἀδριανου ὁ βόλεται αὐτός τε καὶ ἡ σύζυγος τὸ θυγάτριον ἐπὶ πατρικῶς περιπτύξασθαι καὶ τὰ εἰκότα κεισῆσαι καὶ αὐθις ἀποπέμψαι πρὸς τὸν παυθερόν καὶ ἐκνῆγον ὁ. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης καὶ ἡ βασιλὶς Εἰρήνη, καίτοι γε ἀκριβῶς εἰδότες τὸ δρᾶμα καὶ καθαρῶς ἐπιγνόντες ὁ τὴν σκευωρίαν, ὁμως κειπυσι πρὸς τὸν Ἀσάν τὴν θυγατέρα, ταύτην εἰρηκαίως ὡς εἰ τὴν θυγατέρα κατάσχοι καὶ τοῦ νομίμου συζευχθέντος ἀποστερήσειν ὁ, ἔστε Θεὸς ὁ τὰ πᾶσι ἐφορῶν καὶ τιμωρίαν ἐπάγων [p. 92.] τοῖς τοῦς ὁ

⁷⁹ μέχρι τοῦ ποταμοῦ Μαρίτζας τὰ D. ⁸⁰ κατωρθωκῶτα] τοῦτο δὲ τὸ τῆς Τζουρουλῶ οὐ μετὰ τὸν χρόνον ὑπὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐκλῶ δυνάμεων D. ⁸¹ ὁ — καὶ om. D. ⁸² συνταξάμενοι ὁ μὲν Ἀσάν τὰ οἰκοί, ὁ δὲ βασιλεὺς εἰς ἐὼ διεπέρασαν D. ⁸³ Ἐπει — φρόνημα om. D. ⁸⁴ τῷ γαμβρῷ Βαλδουίνῳ Κωνσταντίνου ὡς D. ⁸⁵ ταῖς συνθήκαις τοῦ βασιλέως φανείς τρόπον ἐζήτει δι' οὐ τὸ θυγάτριον τοῦ συζύγου ἀποσπάσῃ. Τῶν D. ⁸⁶ εἰς τὰ βελτίω om. D. ⁸⁷ ἔθουσι — Ῥωμαίσι om. D. ⁸⁸ ὡς — πράγματα om. D. ⁸⁹ στέλλει πρὸς τὴν D. ⁹⁰ Ἀδριανουπόλει D. ⁹¹ καὶ τὰ — σύζυγον om. D. ⁹² οἱ οὖν βασιλεῖς καὶ ἐπιγνόντες D. ⁹³ καὶ — ἀποστερήσειν om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(68) Ἐφημεν. Cap. 31. ALL.

κους παραβαίνουσι καὶ τὰς συνθήκας, ἃς ἐπὶ Θεῷ μάρτυρι συνεστήσαντο, διαλύουσιν. Ὁ μὲν οὖν Βούλγαρος ⁹⁴ τὴν θυγατέρα λαβὼν ᾤχετο, τοὺς ἐπομένους αὐτῇ πάντα ὀπισθορμήτους ποιήσας, καὶ τὸν Αἴμον διαβῆς ἰχώρει ἐπὶ τὸν Τρίνοβον, κλειούσης μὲν τῆς αὐτοῦ θυγατρὸς καὶ ὀλοφυρομένης, καὶ πενθερᾶς καὶ βασιλίδος Εἰρήνης καὶ τοῦ συζύγου λίαν ἐποδυρομένης τὸν χωρισμὸν ⁹⁵, ὅτε φασὶ τὸν Ἀσάν προσλαβόμενον αὐτὴν τῆς αὐτοῦ ἐφιστρίδος ἐμπροσθεν ἐπικαθίσει καὶ ⁹⁶ τύψαι κατὰ κόρρης τοῖς δακτύλοις καὶ ἐπαπειλῆσαι δεινῶς, εἰ μὴ σιγῇ φέροι ὅσα οἱ διὰ βουλῆς ἔστιν ἐπ' αὐτῇ διαπράξασθαι ⁹⁷.

λέ. Κατ' ἐκεῖνο καιροῦ καὶ τὸ τῶν Σκυθῶν (69) γένος, τῶν Ταρτάρων (70) καταδραμόντων αὐτῶν, ὅποσοι τὸ ξίφος ἐκείνων ἐξέφυγον, ἄσκοις τὸν Ἴστρον διαπεράσαντες τέκνοις ⁹⁸ ἅμα καὶ γυναίξιν, καὶ ἀκόντων Βουλγάρων (πολλὰ γὰρ ὑπῆρχον χιλιούστας) τοὺς τῆς Μακεδονίας χώρους κατέλαβον, οἱ μὲν περὶ τὸν Ἔβρον καὶ τὰ ἐκεῖσε πεδία τὰς νομάς ποιοῦμενοι, οἱ δὲ περὶ τὰ κατωτέρω μέρη καὶ τὸν ποταμὸν ὃν ἡ χυδὴν ρίονσα γλώττα, καθάπερ ἔφημεν, Μαρτίσαν κατονομάζει. Καὶ γὰρ ἔστιν ὡς ἀληθῶς Ἔβρος μέχρι καὶ τῆς Αἴμου (α) τὰς ἐκδρομάς ποιοῦμενος, κἀκείθεν ἐπὶ τὸ Αἰγαῖον ἐκρῶν πέλῃος. ὅτι δὲ συμβᾶλλουσι τούτῳ καὶ ἕτεροι ποταμοὶ καὶ μείζω ποιοῦσιν, ἐναλλάττει τοῖς παροικοῦσι καὶ τὸν ὄνομα ⁹⁹. Ἐλθίζον οὖν τὰ ἐν Μακεδονίᾳ πάντα, καὶ ὡς ἐν ὀλίγῳ ἔρημα πάντα τῶν οἰκητῶρων ἐποίησαν, καὶ Σκυθῶν ἔρημιαν (τὸ -ῆς παροιμίᾳς ἔρειν) ἀπειργάσαντο ¹, καὶ πολίχνιον δὲ ὅποσα ὑπῆρχον εὐχέριωτα πολέμῳ περιεγίνοντο. Καὶ ἐφονεύοντο μὲν πολλοὶ, ἐσκυλεύοντο δὲ πάντες καὶ ἤχμαλωτίζοντο καὶ ἀνημπολοῦντο ἐν τοῖς μείζουσι ἄστεσι, οἷον τῇ ² Ἀδρια-

⁹⁴ ἔσται Θεὸς τιμωρός. Καὶ ὁ Βούλγαρος D. ⁹⁵ καὶ πενθερᾶς — χωρισμὸν om. D. ⁹⁶ τῆς — καὶ om. D. ⁹⁷ εἰ — διαπράξασθαι om. D. ⁹⁸ διαπεράσαντες καὶ τὸν Αἴμον ὑπερπηδήσαντες τέκνοις D. ⁹⁹ περὶ τὸν Ἔβρον — τούνομα] περὶ τὴν Μαρτίσαν D. ¹ καὶ ὡς — ἀπειργάσαντο om. D. ² τοῖς — τῇ om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(69) Σκυθῶν. Cum Joannes Ducas rerum potiretur, maxima Scytharum multitudo ab Hyperboeis effusa ad Caspium mare descendit, et eorum duce Sitziscane defuncto filii ejus Chalaus et Telepuges exercitus dividunt. Chalaus Caspium et laxertem fluvium ad Septemtrionem relinquens per inferiorem Asiam descendit: Telepuges limitibus imperii sui constitutis meridiem versus Caucasi cacuminibus et deinceps mari Caspio, per Massagetarum et Sauromatarum regionem proficiscitur, subigitque gentes omnes quæ Mæotidem paludem et Tanaim accolebant. Deinde Tanai superato adversus Europæas gentes multas ac varias et exiisdem Scythiis ortas impetum facit, quæ impressione illa perterritæ mutandas sibi sedes censuerunt: neque enim illis satis fiduciæ ad resistendum erat, sed omnes et gentes et urbes trepidabant et velut spicæ in area terebantur. Unde et hi Scythico bello desperato pellibus palea plenis pro ratiibus usi cum uxoribus et liberis Istrum transierunt, nec brevi tempore in Thracia oberrarunt,

(a) Legendum est τῆς Αἴνου. Hebrus enim non ad Hæmum fluit, sed ab eo descendit, labiturque usque ad Ænum urbem mari Ægeo appositam, et juxta eam in mare exit. Cf. Frid. Tafel in *Dissertatione de Thessalonica ejusque agro*, Berolini, 1839, p. 301. Edit.

jurisjurandi et fœderum sub teste Deo initorum violatoribus infligit. » Sed Bulgarus recepta filia abiit, omnibus eam sequentibus recessim **58** cedere coactis, ac Hæmum prætergressus Trinobum contendebat. Cum illacrymaretur filia ejularetque, seque a socio, imperatrice Irene, atque conjugè separatam esse anxie ac nimium indoleret, fama est Asanum eam ante suiequi sagulum collocasse, digitisque in faciem percussisse, minatum acriter, ni silentio raptum ferret, se in eam omnia quæ illi probro essent exsecuturum.

35. Per idem tempus Scytharum gens ab excursionibus, latrociniiis ac Tartarorum cædibus reliqua, cum filiis et uxoribus, Bulgaris licet reclamantibus, cum innumera esset multitudo, utribus Istro superato, Macedoniæ loca occuparunt: alii circa Hebrum et æquatatas agri planities victus sibi suppeditant, alii in loca inferiora, et fluvium quem communis lingua, ut diximus, Maritzam vocare solet, deferuntur, Hebrus namque re et nomine usque Hæmum excurrit, indeque in Ægæum pelagus influit. Quod vero in eum alii fluvii ingrediuntur et auctiorem reddunt, nomina accolarum, uti sese offerunt, induit. Diripuerunt itaque omnia quæ in Macedonia erant, adeo ut minimo tempore universa cultoribus spoliata desolaretur, et Scytharum **59** solitudo, ut proverbio dicitur, efficeretur. Oppidulis item capti facilibus bello non sine multorum strage potiti sunt: rapinæ ac populationibus omnia vastata; viri in servitutem abacti in majoribus urbibus, Adrianopoli, Didymotæcho, Bizya, Calliupoli, et si quæ alia erat murorum

idoneam sibi coloniam quærentes, decem millibus haud pauciores. Ex Gregora. ALL.

(70) De Tartarorum colluvie et barbarie varii varia scripserunt, Haithonus Armenius, in *Orientali Historia*; Marcus Paulus Venetus, in *Itinerario*; Alexander Gagninus, in *Sarmatia Europæa*, et complures alii. Omnium luculentissime Vincentius Belvacensis, in *Spec. Histor.* lib. xxxi et xxxii ex Simone de Sancto Quintino et Joanne de Planocarpis; quædam etiam ex *Historia Tartarorum*. Hos Vincentii auctores secutum video Ant. Bonfinium *Rer. Ungar.* decad. ii, lib. viii, ubi statim in initio de mirandis Tartarorum moribus nonnulla præmittit, Ungarorum gesta cum ipsis bella post commemoraturus. Illic vide, si fortasse ulla tibi libido est cognoscendi bipedes nequissimos, homines, ut ita dicam, non homines, aut potius magna parte belluas, si vera sunt quæ de iis vulgo traduntur ab illis qui aut ipsi gentem viderunt, aut a fide dignis ea quæ referunt accepere. DOUSA.

tutiorum strue circumdata aut habitantium multitudine circumsepta, dividiti sunt.

36. Cum hæc ita succederent, Latini quoque perpetuo in nos odio ac furore inflammati, et propter quam in eos Joannes imperator et Asanus irruptionem fecerant, et urbium ac oppidorum privationem magis ac magis infensi, nostra aggrediendi nosque opprimendi occasionem quærebant, et ad vires amissas instaurandas satis illud peropportunum visum est. Primum sibi Asanum conciliant, cum quo pacem componunt; deinceps Scythas barbaros, erroneos, peregrinos et advenas munusculis exiguis, sed uberioribus promissionibus illectos sibi adsciscunt, agendorumque sibi socios allegant. Hinc magnis ex Scythiis et Bulgaris auxiliariis copiis recollectis Itali una omnes simul adversus Joannem imperatorem aciem instruunt. Et cum prope Tzurulense castrum esset, vires ad id oppugnandum convertunt, eodem Asano præsentem cum tot millenis Scytharum et Bulgarorum et Italicis machinis. Tzuruli custodia Nicephoro Tarchaniotæ, qui e mensa tunc erat imperatoris, postmodum magnus domesticus creatus est, magni domestici Palæologi gener, cum primum illius filiam Mariam sibi nuptiis adjunxisset, ab imperatore Joanne demandata fuerat. Erat Tarchaniota miles præstans et optimus dux, et divini præsidii sæpissime particeps, ut exitu fineque rerum patenter innotuit: namque eum plerique aspirante magis fortuna res absolvere quam robore et militari peritia hostes superare existimabant. Postquam castrum a milite circumseptum est, arietes tormentaque Italiis adfuere multa et valida, quibus non hoc solum sed altiores etiam muros et ingentiores urbes quassatas diruissent. Tunc cogitationes magnas et in bellicis disponendis industriam una cum sociis, qui e mensa erat, dilucide satis demonstravit. Verum totum id divinæ opi tribuendum est. Nam Tarchaniota in externas machinas alias ipse machinabatur, et tantæ copiarum multitudini robur ac animum quæ in immensa militum multitudine reperiri possent, opposuit. Hæc anxium ac sollicitum habebant Joannem imperatorem, non tantum de castro pertimescentem, sed tanquam summo ingenio et prudentia bellica præditum suspicantem, si castrum ab hostibus caperetur, quæcumque ipse in occidente possideret, pessum

³ τῷ Διδυμοτοίχῳ om. D. ⁴ καὶ εἰ — ἡσφαλισμένον] καὶ τοῖς μείζοσιν ἀστεισιν D. ⁵ τὰ πρὸς εἰρήνην om. D. ⁶ μείζοσι δ' ὑποσχίσεσιν D. ⁷ ἐκ — Βουλγάρων om. D. ⁸ Τζουρουλῶ D. ⁹ αὐτοπροσώπως om. D. ¹⁰ ἐφρουρεῖ δὲ τὴν Τζουρουλῶ ὁ D. ¹¹ ὅς] ὁ D, omissis τοῦ βασιλέως ὑπῆρχε. ¹² μέγας — ἰσχυρὸν] καὶ ὑπεροχὴν μέγας δομέστικος D. ¹³ καὶ ἀγαθὸς στρατηγὸς om. D. ¹⁴ καθὼς — περιγεγόμενος om. D. ¹⁵ ἀντιπεξῆγε — στρατιώταις om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(71) Ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης. Dignitas in Byzantinorum imperatorum aula non postremo loco habita est, ut apud Cuiuspalatem legimus. Witichindo est mensæ ministrator, aliis dapifer. Quem dapiferatus honorem seu præfecturam mensæ jam tum sub Contantino Magno ita distributis officiis institutam et Russiæ principi assignatam, ut alia aliis,

Α νουπόλει, τῷ Λιδυμοτοίχῳ ³, τῇ Βεζύρ, τῇ Κιλιουπόλει καὶ εἰ τι ἄλλο ἦν τείχεσιν ἐφρουρητοῖσι ὠχυρωμένον καὶ τῷ πλήθει τῶν οἰκούντων ἐπιστημένον ⁴.

λθ'. Ἐπεὶ γοῦν οὕτω ταῦτα συνέβη, τὸ τῶν Ἰταλῶν γένος αἰεὶ καθ' ἡμῶν μακίαν τρίφροντες, καὶ ἰσχυρὸν δὲ διατεθέντες διὰ τὴν πρὸ μικροῦ γενόμεναι σφίσι παρά τε τοῦ βασιλέως Ἰωάννου καὶ τοῦ Ἰωάννου ἐφουδον καὶ τῶν χωρῶν καὶ τῶν πολιχνίων αὐτῶν ἐφρουρῶσιν, καιρὸν ἐζητοῦν ἐπιχειρήσασθαι καθ' ἑμὲ εὐρόντες τῷ τότε δυνάμειον, ὡς φωνοῦν, τὴν ἐπιτοῦτοις ἀνακαλίσσασθαι. Καὶ πρῶτα μὲν τὸν Ἰωάννην ὑποποιῶνται, καὶ τούτῳ τὰ πρὸς εἰρήνην ⁵ ἐπιπέττειν· ἔπειτα δὲ σὺν αὐτῷ καὶ τοὺς Σκύθας, βαρβάρους ἀνδρας ἀλήτας τε καὶ ἐπιλύθδας, μικροῖς τισι πειστικαῖς χάρισμασι, μακροτέραις δὲ γι ταῖς ὑποσχίσεσιν εἰς ἑαυτοὺς ἔλκουσι καὶ συμπράκτορας τῶν ἐργασίῶν ποιοῦσι. Καὶ δὴ συμμαχίαν τοσαύτην ἐκ τε Ἰταλῶν καὶ Βουλγάρων ⁷ συνηθροικότες οἱ Ἰταλοὶ ὁμόσθησαν τῷ βασιλεῶς Ἰωάννου χωροῦσιν. [P. 30] Ἐπὶ σφίσι ἐκ τοῦ σχεδὸν τὸ τῆς Τζουρουλοῦ ἰσχυρὸν ἐτύχασεν, κατ' ἐκείνου τὴν μάχην ἰστώσει, παρὰ αὐτοπροσώπως ⁹ καὶ τοῦ Ἀσάν μετὰ τοσούτων χιλιούτων, τῶν Σκυθικῶν καὶ τῶν Βουλγαρικῶν στρατευμάτων, καὶ τῶν Ἰταλικῶν μηχανημάτων. Ἦν δὲ τῆς Τζουρουλοῦ ¹⁰ τὴν φρουρὰν παρά τοῦ βασιλέως Ἰωάννου προσδεδεγμένος ὁ Τarchaniώτης Νικηφόρος ¹¹ ἐπὶ τῆς τραπέζης (71) τοῦ βασιλέως ὑπῆρχε τότε, μέγας δὲ δομέστικος τιμήθη. Ὑστερον γὰρ γαμβρὸς δὲ ἦν τοῦ μεγάλου δομοστικῶν τοῦ Παλαίου ἐπὶ τῇ πρώτῃ αὐτοῦ θυγατρὶ Μαρίας. Ἦν δὲ Τarchaniώτης καὶ στρατιώτης καλὸς καὶ ἀγαθὸς στρατηγός ¹³, καὶ πολλὰς ἐπαπολαύων τῆς κατὰ Θεοῦ ἀντιλήψεως, καθὼς καὶ μέχρι τέλους ἐπέτησται μάλιστα· καὶ γὰρ εἰδοὺς τοῖς πολλοῖς εὐτυχῶς κατορθούμενος τὰ πολλὰ ἢ εὐανδρία καὶ στρατηγικῶν ἐναντίων περιγεγόμενος ¹⁴. Ἐπεὶ δὲ τῷ ἀσπίδι παρακαθίσαντο, μηχανήματά τε καὶ ἐπιπέττειν οἱ Ἰταλοὶ ἐργάσαντο πολλὰ τε καὶ ἰσχυρὰ, ὡς μόνον τηλικούδε ἀσπίδος περιγεγόμενοι ἰσχύουσαν, αἰεὶ καὶ ὑψηλοτέρων τειχῶν καὶ εὐμεγεθεστέρας πόλεως, τότε τὸ γενναῖον φρόνημα καὶ τὴν στρατηγικὴν μεθοδεῖαν μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης κατὰ πρῶτον ἐνεδείξατο. Ἦν δὲ τὸ ὄλον τῆς τοῦ Θεοῦ ἀντιλήψεως (72)· ἀντιμηχανῶτο γὰρ ἐνθὸν ὁ Τarchaniώτης τοῖς ἐξωθεν μηχανήμασιν, καὶ τῇ τοσαύτῃ πλεονεξίᾳ τῆς στρατιᾶς ἀντιπεξῆγε τὸ ἀνδρικὸν ἐν πολλοσπύχῳ ἀγῶνι τοῖς στρατιώταις ¹⁵. Ἐν ἀμνημονίᾳ δὲ ἦν ὁ β

testatur Nicephorus Gregoras, lib. vii, cap. 8. Vid. V. C. Marquardi Freheri *Origines Palatinas*, par. i, cap. 15 renovatæ editionis, et Meursii Gloss. I. Δομέστικος. Dousæ.

(72) Τῆς τοῦ Θεοῦ ἀντιλήψεως. Non armis sed Dei gratia est quæ pugnat, Gregoras, p. 8 de Alexio Strategopulo. ALL.

Ιωάννης, οὐ τοσοῦτον τῶν ἐν τῷ ἄστυ ὑπερ-
 16 ἰδῶς, οἷα ἐχέφρων καὶ συνειτός τὰ
 17 ὡς εἰ τὸ ἄστυ παρὰ τῶν ἐναντίων 18
 οὐδὲ πάντα τὰ ἐν τῇ δύσει τούτῳ τυγχάνοντα
 19. Τέως οὖν ἠγάπα μᾶλλον ἐν τούτῳ ἐπιτοῆ-
 20 ὤς πολέμιους καὶ τὸ πολὺ τῆς ῥύμης σφίσι
 ἵπτεσθαι· ἔμελε γὰρ αὐτῷ μᾶλλον τὰ ἐν τῇ
 21 ἐλευθέρῳ ὑπαρχόντων τῆς μάχης πλείον
 22 ὁ τῆς εὐφροσύνης ὑπῆν. Πολιορκουμένου γοῦν
 23 Τζουρουλοῦ αἴφνης ἐπέει μήνυμα τῷ
 24 ὡς ἡ σύζυγος αὐτοῦ ἢ ἐξ Οὐγγῶν ἐξ ἀνθρώ-
 25 ἐνετο, τετελεύτηκε δὲ κατὰ ταυτὸ καὶ παιδίον
 καὶ ὁ Τρινόβου ἐπίσκοπος. Θεομηνίαν γοῦν
 26 ἱεροσ ταῦτα πύρι ἀφανίζει τὰς ἐλεπόλεις, καὶ
 27 ὁ δρόμος ἐπὶ τὸν Τρίνοβον ἔκετο. Μόνον γοῦν
 28 ἡμῖνοι οἱ Ἴταλοι, ἐπεὶ μὴ ἀποχρώντως εἶχον
 29 τοῦ ἄστυως πολιορκησιν, ἀκείνοι τὴν κατ'
 30 μάχην λελοιπότες εἰς τὴν Κωνσταντίνου ὄχον-
 31 λευθέρωτο γοῦν τὸ ἄστυ τῆς τῶν ἐναντίων
 32 κίας, καὶ συνηλευθέρωτο καὶ ὁ ἐπὶ τῆς τραπέ-
 33 αρχανειώτης, Νικηφόρος ἐν τούτοις κατὰ τὴν
 34 ἀναφανείας 19. Ὁ μὲν οὖν Ἀσάν, ἐπειδὴ τούτῳ
 35 ὀρθήντα ξυμβέβηκε λυπηρὰ 20, εὐσεβῶς καὶ
 36 οἰηθεὶς ὡς διὰ τὰ παραβασίας τῶν ὀρκων ὧν
 37 οὐ βασιλεὺς Ἰωάννου ξυνέθετο [P. 31] καὶ τὸ
 38 ἄσαι τὴν θυγατέρα τοῦ συζύγου Θεοδώρου
 39 γένοιτο, μετὰ μέλος ἐπὶ τούτοις γενόμενος
 40 εἰς ἐξαπεστάλει πρὸς τὸν βασιλεῖα, ἐαυτὸν τε
 41 ὧν τῆς κακίστης πράξεως καὶ τὰς συνθήκας ἀνακαλοῦμενος 21 καὶ συγγνώμην τῶν πεπραγμένων αἰτούμενος 22.
 42 οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης καὶ ἡ βασιλὶς Εἰρήνη, οἷα ἐκείνοι πρὸς τὰ εὐσεβεστερα καὶ θεϊότερα 23 ἀπονεύοντες,
 43 αὐτὸν τε τὴν πρεσβείαν, καὶ οὐδ' εἰς μᾶκροὺς ἐλθόνται λόγους τοὺς τε ὀρκους καὶ αὐτὴν πεδοῦσι 24 καὶ τὴν
 44 Ἐλένην ἀνακαλοῦνται. Ἀποστέλλεται γοῦν αὐτῇ πρὸς τε τὸν πεντηκόντον καὶ τὸν σύζυγον, καὶ εἰρήνην πάλιν
 45 Ῥωμαίων τε καὶ Βουλγάρων 25.
 46 Ὁ μὲν οὖν τῆς ἱστορίας δρόμος ἐφ' ἑτέραν C
 47 αὐτὴν ὁδὸν καὶ τὰ περὶ τῶν ἐν τῇ Κωνσταντι-
 48 ἀσφῆσει πολυσχιδῶς γὰρ τότε τῶν πραγμά-
 49 κινημένων διὰ τὴν πολυαρχίαν ἐν πᾶσι γενέσθαι,
 50 ὡς δεῖ καὶ τὰ τοῦ λόγου σιστρέφισθαι. Ὁ μὲν
 51 ἀλδουίνος, ὃν ὁ λόγος βασιλευσάει τῆς Κωνσταν-
 52 προσηρῆκεν 26, ἀπειρηκῶν ἐν ταῖς πρὸς Ῥω-
 53 μάχαις, μᾶλλον δὲ τῇ πρὸς τὸν βασιλεῖα Ἰωάν-
 54 ναντιότητι (εἰς μικρὸν γὰρ τὰ ἐκείνου παρὰ
 55 συνέσταται 27), πρὸς τὸν τῶν Φράγκων ἀπο-
 56 χεὶ ῥῆγα, προσωκειωμένον τούτῳ καθ' αἶμα
 57 ἄλλὰ καὶ ὡς ξυμφυλέτην ἄγαν τε Ῥωμαίοις
 58 καὶ βοηθεῖν διὰ ταῦτα ἔτοιμον 28, καὶ συμμα-
 59 χητεῖ ἀξιόλογον, καὶ ἐπιτυγχάνει τοῦ 29 σκοποῦ·
 60 οὐ πολλῶ χρόνῳ ἐξήκοντα χιλιάδες συνηθροί-
 61 ον Φράγκων, ἴν' ὅπως κατὰ Ῥωμαίων χωρή-
 62 30. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἦν αὐτοῖς εὐδρομος διὰ νηῶν
 63 τῆς ἀναγωγῆς προσοπαιτούσης πλείω ἢ κατὰ
 64 τὸν μισθὸν 31, τῆς χέρσου τὴν πορείαν
 65 αἰται. Καὶ δὴ τὰς ἄνω παραμείψαντες Γαλλίας

itura. Delectabatur interim in eo expugnando ad-
 versarios retardari, eorumque potissimam impetus
 partem confringi: nam orientalibus rebus potius
 animum advertibat, quas cum a bello immunes
 conspiceret, magis animo gestiebat. Dum obsidetur
 Tzuruli castrum, Asano derepente nuntiatur uxorem
 Ungaram in vivis esse desiisse, eodem momento
 et filiolum ipsius et Trinobi episcopum obiisse.
 Ideo Numinis iram ratus tormenta igne concremat,
 et quam citissime Trinobem redit. Igitur soli Itali
 cum ad obsidendum castrum ex se non sufficerent,
 quam in Romanos constituerant pugnam dirimentes,
 Cpolim revertuntur, et arx illa ab hostium obsidione
 liberatur. Qui e mensa erat Tarchaniota Nicephorus
 in his victoriam, quod utique suum nomen infert,
 adeptus. Asanus ergo post dicta adversa ac infortu-
 nata pie admodum concipiens propter violatum jus-
 jurandum, quod imperatori Joanni dederat, et filiam
 a thalami consorte Theodoro raptam hæc fieri, pœ-
 nitentia ductus caduceatores mittit ad imperatorem,
 semet ipsum sceleris accusans et pacta conventa
 repescens, deprecansque 62 sibi veniam flagitio-
 rum Joannes imperator Ireneque imperatrix, tan-
 quam qui in magis pia ac magis divina prospicerent,
 legatos excipiunt, nec verbis rem prolatando rursus
 jusjurandum comprobant, sponsamque Helenam re-
 petunt, quæ ad socrum et conjugem redit, et pax
 iterum inter Romanos et Bulgaros peragitur.

37. Sed historiæ series alio deflectit, et quæ
 Cpoli agebantur narrare gestit: namque cum tunc
 temporis ob varios ubique principatus in multas
 etiam partes res divisæ agitarentur, varie etiam
 orationis corpus conformandum est. Balduinus
 quem supra oratio nostra Cpoli imperasse demon-
 straverat, ob conflictus erga Romanos et potissi-
 mum propter sui adversarium Joannem imperato-
 rem, qui in angustum dominatum illius contraxerat,
 diffidens ac plane desperans, ad Francorum regem
 sibi affinitate conjunctum et ejusdem generis et
 Romanis infensissimum, ideoque suppetias ferre
 paratum, proficiscitur, operamque illius nec con-
 temnendam poscit. Fit voti compos, et intra breve
 tempus Francorum sexaginta millia, utin Romanos
 arma caperent, lecta sunt. Et cum navigiis via dif-
 ficilis esset (largiorem enim 63 quam ipsi possent
 facere impensam similis navigatio postulabat),
 terrestri itinere viam ineunt, superiores Callias
 trajicientes percursaque Italia per radices Alpium

ὁ — ἀλλ' om. D. 17 οἷα — πολέμια om. D. 18 παρὰ τῶν ἐναντίων om. D. 19 Νικηφόρος — ἀναφανείας
 20 ἐπειδὴ — λυπηρὰ om. D. 21 καὶ τῆς κακίστης πράξεως τὴν ἤτταν ἀνακαλοῦμενος, D. 22 καὶ συγγν.
 αἰτούμενος om. D. 23 οἱ οὖν βασιλεῖς πρὸς τὰ θεϊότερα D. 24 καὶ — πεδοῦσι om. D. 25 νύμφην αὐτῆς
 ἰοῦνται, καὶ στέλλεται αὐτοῖς, καὶ εἰρήνην νίενται μίσον αὐτῶν D. 26 Ὁ μὲν οὖν — προσηρῆκεν] ὁ δὲ Βαλ-
 27 μᾶλλον — συνέσταται om. D. 28 σύ — ἔτοιμον om. D. 29 συμμαχίας ζητήσας ἐτυχῆς τοῦ D.
 — χωρήσωσιν om. D.

Ostricium proficiscuntur, et per Ungariam commigrantes Istrum tranant, et Bulgaris immiscuntur, omnibus tanquam amicis et affnibus usi; qui et propter semetipsos, nec minus in nos odium amicissime a locorum dominis excipiebantur Bulgari fœderibus cum Romanis spretis facultatem Francis fecere per montana sua transeundi, quasi vi atque factione coacti dedissent. Sic Tzuruli arx a Latinis oppugnantibus cum Scytharum auxiliariis copiis rursus expugnatur. Tunc eam custodiebat Joannes Petraliphas magni cancellarii dignitate a Joanne imperatore decoratus, vir maximis corporis viribus et a puero militaribus negotiis exercitus: verum Latinarum copiarum abundantia et innumera Scytharum vis tormentorumque spissum ac validum Italis deditionem paravit. Tradunt nonnulli clam aliquos defectionem meditato ideoque improvisum expugnationis pertimuisse. Latini itaque Tzurulum cepere, et in ea Romanos comprehensos cum Petralipha 64 vinculis alligatos et Cpolim deductos familiaribus vendiderunt. Dum obsideretur ab Italis Tzurulus, Joannes imperator multis tremibus fabricatis et exercitu non exiguo secum conducto Italos aggrediebatur. A Nicomedia discedens et Characem prætergressus Dacibyzam præter expectationem oppugnatam occupavit. Præterea et Nicetiatum castellum in suam potestatem redegit. Infortunatus nihilominus in tremibus fuit, cum qui in illis confangebant bello essent in experti atque insueti, et Isphreus Armenius classi præses, circa res militares ultra quam par erat signior. Ante eum Manuel Contophreus, vir manu potens, terra marique Martem spirans, tremium erat gubernator: sed cum ante paucos dies de classe audacior illius cum imperatore congressio fuisset (namque dixerat Italicis tremibus nunquam nostra, licet multo plures fuissent, cum ipse ambarum facultates optime nosceret, obviare vel obsistere posse), præfectura spoliatus est, quam in se Isphreus receperat, valde miseranda victoria superatus: cum enim triginta tremes conduceret, a tredecim debellatus est, totque de suis quot erant hostium amisit: singulæ enim singulas cum ipsis hominibus et armis spoliis 65 retulerunt. Et hæc quidem ita se habuerunt. Imperator vero Joannes rursus cum Asano pacem sanxit, et affnitate ambo vinciebantur. Asanus quam

στή γὰρ τούτων μίαν ἐκίρθησι λάφυρον αὐτοῖς ἀνδράσι καὶ

³³ διὰ — αὐτῶν om. D. ³⁴ τῶ — ἐκλογὴν om. D. ³⁵ ἐστρατ. — Σκυθῶν om. D. ³⁶ ὅς] ὁ D, om πρὸς — τετίμητο. Τοῦ βασιλέως Ἰωάννου? ³⁷ γενναῖος — παιδοθεν] ἀνδρείος D. ³⁸ καὶ — ἀλώσεως] ὡς καὶ ὑποψίαν προδόσεως D. ³⁹ κἄν — ἐπιστάμενος] καὶ D. ⁴⁰ ἤτταν φοῶδρα δεινήν om. D. ⁴¹ ἐκαστῆ — οὕτως οἱ

A καὶ διελθόντες τὴν Ἰταλίαν διὰ τῶν ὑπερρείων Ἄλπεων εἰς τὸ Ὄστράκιον ἀφίκοντο, καὶ τὴν Ἰστρίαν παραγγεῖλαντες διαπερῶσι τὸν Ἰστρην, καὶ Βουλγάρων προσέσχον, πᾶσι μὲν ὡς φίλοις καὶ γενέσι καθ' ὄδον γρῶμενοι, καὶ διὰ σφῶν μὲν αἰ οὐχ ἤττον δὲ καὶ διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐχθρὰν ἰφρονούντο παρὰ τῶν κατὰ τόπους κροτονούντων μάλιστα. Οἱ μὲν οὖν Βούλγαροι τὰς μετὰ Ῥωμαίων πειρωκατότες ἀδειαν τοῖς Φράγκοις ἔκασι διὰ τῶν ὄρων αὐτῶν ³³ διελθεῖν, τῶ δὲ κατὰ αὐτῶν βιασθέντες τὴν ἐκβολὴν ³⁴. Τὸ μὲν οὖν τῆς Τζουρουλοῦ καὶ αὐθις ἐάλω ἐκστρατεύσας κατ' αὐτῶν τῶν Λατίνων καὶ συμμαχοῦντων τῶν καὶ τῶν Σκυθῶν ³⁵, εἰς φυλακὴν δὲ ἦν τότε ἰβηλίφας Ἰωάννης, ὃν ³⁶ μέγας χαρτουλάριος (73): B τὸν βασιλέα Ἰωάννην τετίμητο, ἀνὴρ γενναῖος, χεῖρα καὶ πολεμικοῖς πράγμασι κατεξήτασμένος δόθεν ³⁷. τὸ δὲ τῆς Λατινικῆς δυνάμεως περὶ τὸ ἀπειροπληθὲς τῶν Σκυθῶν καὶ τὸ τῶν ἐπιποσυχνόν τε καὶ καρτερόν [P. 32] παραδοῦναι τὸ ἄστυ τοῖς Ἰταλοῖς πεποιθήκεσαν. Φασὶ δὲ καὶ προδοσίαν μελετήσαι τινος κρύφα, κἀντεῦθεν εθῆναι τὸ ἀπρόοπτον τῆς ἀλώσεως ³⁸. Οἱ μὲν οὖν τῶν τῆς Τζουρουλοῦ ἐχειρώσαντο, καὶ τοῦ ἐν τῇ Ῥωμαιοῦς σὺνάμα τῷ Πετραλίφῳ δεσφῶτας ἤγαγαν εἰς τὴν Κωνσταντίνου, καὶ πρὸς τοὺς οἰκίους αὐτῶν ἀπημύνησαν. Τοῦ δὲ ἄστυ τῆς Τζουρουλοῦ λιορκουμένου παρ' Ἰταλῶν, ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης τριήρεις ἱκανὰς συσκευασάμενος καὶ στρατεύματα ὀλίγον μεθ' ἑαυτοῦ προσλαβὼν κατὰ τῶν Ἰβηλίων ἐπέχειρει. Ἀπὸ μὲν οὖν τῆς Νικομηθεΐας ἐκκαὶ παραμείψας τὸν χάρακα ἐπὶ ὄρθησε τὴν Δαζαν πρὸ καιροῦ, καὶ κατέσχε ταύτην, προσέτι δὲ τὸ τοῦ Νικητιάτου φρούριον, καὶ ὑφ' ἑαυτὸν τοῦτο πεποίηκεν. Ἐδυστύχησε δὲ τῷ τότε ἐν τριήρεσιν ἀπειροπεδῶμενον ὄντων τῶν ἐν αὐταῖς μείνων, καὶ τοῦ Ἰσφρέ τοῦ Ἀρμενίου εἰς ταξὶν μόνος ἐν τούτοις τυγχάνοντος καὶ ὀκνηροτέρου λούτος περὶ τὰ μάχιμα. Προὔπηρχε δὲ τῆς τριήρων στρατηγίαν ὁ Κοντοφρὲ Μανουὴλ παρῶσμένος, ἀνὴρ γενναῖος τὴν χεῖρα καὶ ἄλλοις κατὰ τε θάλατταν καὶ ξηρὰν. Ἀλλὰ πρὸ τῶν ἰβηλίων θρασυτέρως τὰς διαλέξεις περὶ τοῦ κατὰ πρὸς τὸν βασιλέα ποιησάμενος (εἰρήκει καὶ γὰρ οὐκ ἂν ἀντωπήσειαν ταῖς Ἰταλικαῖς τριήρεσιν ἡμέτεραι, κἄν πολλαπλάζοντο πρὸς αὐτὰς ἀκριβῶς τὰ περὶ ἄμφω ἐπιστάμενος ³⁹) παρεστῆς ἡγεμονίας, καὶ Ἰσφρὲ αὐτὴν διεδέξατο, κατῆθη ἤτταν σφοδρὰ δεινήν ⁴⁰. Τριάκοντα γὰρ ἰβηλικῶν τριήρων ὑπὸ τρισκαίδεκα ἐκνευκίηται, τοσαύτας ἀπώλεσαν ὅποσαι ἦσαν τῶν ἐναντίων ἰβηλίων. Καὶ ταῦτα μὴ ἴσχειν οὕτως ⁴¹. ὁ δὲ βασιλεὺς

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(73) Ὁ μέγας χαρτουλάριος. De hac dignitate consulat Glossarium Meursii. Dousæ.

ς καὶ αὐθις μετὰ τοῦ βασιλέως Ἀσάν εἰρήνην εἶχε, καὶ τῇ συγγενείᾳ καὶ ἀμφω συνεδέδεντο, οὐκ ἀκριβῶς Ἀσάν τὰς ἐνόρκους συμφωνίαν φυλάττωντος· ἔστε γὰρ ὅτε ⁴¹ διὰ μικρὸν κέρδος παρεσπόνδει (79). Τέως ρανερῶ καὶ πλατυκῶς ἔστεργε τὴν ἀγάπην καὶ τὰ τῶν φίλων ἐποίει ⁴².

Ὁ μὲν οὖν Ἀσάν Ἰωάννης τῆς συζύγου στε- A 38. Hic ergo uxore, quam Ungaram fuisse præ-
 ἦν ἐξ Οὐγγρίας εἶναι ὁ λόγος φθάσας ἰστορη-
 ἰάγετο εἰς γυναῖκα τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀγγέλου
 ρου τὴν Εἰρήνην, καλὴν το εἶδος καὶ εὐμε-
 ἰ, μὴδὲ τὸ τοῦ ἀγαθέλου τοῦ πατρὸς αὐτῆς
 ὑπέδων, ὅτι περὶ τῆ ἐκ παλλακίδος αὐτοῦ θυγα-
 νηυυάζετο. Ἦσαν δὲ τῶ Ἀγγέλω Θεοδώρῳ παῖ-
 ἴνες δύο ⁴³, Ἰωάννης καὶ Δημήτριος, καὶ θή-
 ῦο, ἢ Ἄννα καὶ ἡ ῥηθεῖσα Εἰρήνη ⁴⁵, μεθ' ἧς
 ἰν παῖδας γεγέννηκε τρεῖς, τὸν Μιχαὴλ, τὴν
 ὀαν καὶ τὴν Μαρίαν. Ἀπέλυθη γοῦν τῶν δε-
 ἰαί τοι τοῦτο ὁ Ἀγγέλος Θεόδωρος [P. 33] καὶ
 ἔσει τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ τοῦ Ἀσάν ἐγκρατῆς
 κὶ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ πασης ἧς πρότερον
 χῶρας ἠθέλησε. Καὶ δὴ τινὰς δλίγους παρὸν
 ἰσάν προσλαβόμενος, ἐπεὶ φανερώς κινήσαι B
 κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μανουὴλ οὐκ ἠδύνατο,
 μὴχανᾶται τὴν εἰς Θεσσαλονίκην εἰσοδόν,
 τινὰ ἀμφιστάμενος ῥάκια καὶ τὴν εἰσοδόν
 ἰψας τῆς πόλεως. Ἐπεὶ δὲ εἰσῆει καὶ τισιν
 ὀσθη τοῖς οἷς ἐβούλετο, οὐς ὅτε εὐτύχει ἐπί-
 : καὶ εὐηργέτει, μεθ' ὧν καὶ τεθάρρηκε τὴν
 τοῦ ἀδελφοῦ σκῆψιν, οὐ πολλοῦ δεσθεις τοῦ
 ἰ ἐγκρατῆς τε αὐθις τῆς Θεσσαλονίκης ἐγένετο
 ἰν περίεξ πόλεων καὶ χωρῶν. Βασιλεὺς δὲ ὄνο-
 θαι οὐκ ἠθέλησε διὰ τὸ τῶν ὀφθαλμῶν πάθος,
 ἔε υἱὸν αὐτοῦ Ἰωάννην βασιλεῖα ὠνόμασε, καὶ
 οἷς πεδίλοις τοὺς πόδας ἐκείνου ὑπέδησε, καὶ
 τοῖς γράμμασι ὑπαγόρευεν δῶρισε, αὐτὸν τε
 ἰν τὰ κοινὰ καὶ διεξάγειν τὰ τοῦ υἱοῦ. Τὸν δ'
 ὀν Μανουὴλ τῆς ἐκβαλῶν, καὶ ἐμβαλῶν C
 εἰ τριῆρει, περὶ τὴν Ἀττάλου ἐξώρισε, τὴν δὲ
 ἰον αὐτοῦ πρὸς τὸν πατέρα Ἀσάν ἐξέπεμψεν.
 Ἀσάν τὸν πευθερὸν μᾶλλον ⁴⁶ ἐφίλει Θεόδωρον
 γαμβρόν αὐτοῦ Μανουὴλ· ὑπερηγάπα γὰρ τὴν
 ἰον Εἰρήνην, οὐχ ἦττον ἢ Ἀντώνιος τὴν Κλεο-
 ἰον ⁴⁷. Ὁ μὲν οὖν Μανουὴλ τῇ Ἀττάλου προσ-
 ἰς παρὰ προσδοκίαν τοὺς ἐξ Ἄγαρ εὔρε ⁴⁸ φι-
 ὀπία μᾶλλον πρὸς αὐτὸν χρησαμένους· ἐπεὶ
 ἰρήκει πρὸς τὸν βασιλεῖα Ἰωάννην τυγχάνειν
 τὴν ὀρμὴν, παρεχώρησαν τούτῳ τὴν δίοδον,
 ἰσάμενοι προσηκόντως. Ἐκείθεν πρὸς τὸν βα-
 ἰφίκετο οὗτος, καὶ ὁ βασιλεὺς ἀσμένως τε
 ἰ ἐδέξατο καὶ ὡς προσωκειωμένον τῶ γενέει
 ἰς πάλαι δεσπότην ὠνομασμένον, δούς δὲ αὐτῶ
 ἰα καὶ τριῆρεις ἐξ ἐπὶ τὴν μεγάλην Βλαχίαν D
 ἰν, ὀρκους παρ' αὐτοῦ λαθῶν φρικώδεις, οἷος
 ἰς συνέσεως καὶ ἀγχινοίας πλήρης ὦν ⁴⁹. Κα-
 ἰῶν οὖν τὸν τῆς Δημητριάδος νῶρον ὁ Μανουὴλ,

narravimus, privatus filiam Angeli Theodori
 Irenem, forma conspicuam et corpore proceram,
 fratris paterni consanguinitatem, qui cum filia sua
 e pellice suscepta cubabat, haud reveritus, sibi
 matrimonio jungit. Erant Theodoro Angelo filii
 masculi duo, Joannes et Demetrius, et duæ feminæ
 Anna et dicta Irene; quacum Asanus filios habuit
 tres Michaellem, Theodoram, Mariam. Propterea
 vinculis solutus Angelus Theodorus, ita genero
 ejus Asano annuente, Thessalonicæ et universæ
 regionis, cui ipse prius imperabat, imperium
 recuperare animum induxit, paucisque ab Asano
 acceptis, cum palam in fratrem Manuelem arma
 capere non posset, clam ingressum Thessalonicæ
 molitur. Sic sordidis pannis vestitus urbem furtive
 ingreditur. Cum vero quibus concupierat, illis
 scilicet quos ipse in rebus prosperis sibi et amore
 et beneficio **66** devinxerat, innotuit, adversus
 fratrem consilia aperit, neque diu post rursus
 Thessalonicam et adjacentia loca et urbes sub
 dominium ditionemque suam facit. Is propter
 oculorum imminutionem imperatoris nomen recusat
 eo tamen Joannem filium cohonestat et purpureis
 calceis pedes illius circumvestit, neque dissimilibus
 litteris subscribere jussit; sibi vero summam
 omnium rerum ac filii temperationem reservavit;
 fratrem Manuelem abrogato imperio in triremem
 impositum Attaliam ablegavit, conjugem ad
 Asanum patrem remisit. Asanus Theodoro socero
 quam genero Manuelli addictior erat: non minus
 enim ipse amore conjugis Irenæ quam Antonius
 Cleopatraræ corripiebat. Manuel itaque Attaliam
 appellens ab Agarenis, quod ipse nusquam spera-
 verat, humanissime officiosissimeque excipitur:
 nam dicentise ad Joannem imperatorem contendere
 comteatu, uti par erat, subministrato transitum
 dedere. Indeque imperatorem conveniens, et uti
 genere conjunctus et despota jam olim electus ab
 imperatore lubenti animo visitur; cui cum et
 pecunias et triremes sex tradidisset, id magnam
 Blachiam, prius ab illo jurejurando formidabili
 sane, tanquam qui et prudentia ac solertia excel-
 leret, accepto, direxit. Ubi Demetriadem Manuel
 appulisset et amicis **67** ac familiaribus ad hos
 litteris datis suum significasset adventum, alios
 promissionibus demulsisset, nullo negotio copias
 collegit, Pharsalosque et Larissam et Platamonem
 sibi comparavit convenitque cum fratribus

οὐκ — ὅτε ἀλλ' ὁ Ἀσάν ὅτε καὶ D. ⁴² τέως — ἐποίει om. D. ⁴³ καλὴν — εὐμεγέθη om. D. ⁴⁴ ἄρρενες δύο
 D. ⁴⁵ Θήλεια Ἄννα τε καὶ Εἰρήνη D. ⁴⁶ πευθερὸν αὐτοῦ πᾶλλον D. ⁴⁷ ὑπερηγάπα — Κλεοπάτραν om. D.
 ἰς ἐξ Ἄγαρ ἐνέτυχε D. ⁴⁸ φρικώδεις — ὦν om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Ⓛ) Παραεσπόνδει· Cf. Anna Commena, lib. vii. All.

Theodora et Constantino. Nam Constantinus, ut diximus, despota, quæ commemoravimus, dominabatur, Theodorus erat Joannis, qui Thessaloniciæ acclamabatur, pater. Cum convenissent, ambo fratres Manuelli suadent ut conditiones et pactiones, quas cum imperatore Joanne inierat, perturbaret. Ille volens nolens, ut qui interfuerant et rerum harum periti asserebant, consilio eorum acquievit; indeque inter eos amicitia ac familiaritate intercedente, divisus urbibus contenti, cum Latinis, qui in Euripo atque Peloponneso erant, federe jungebantur.

Ὁ δὲ ἐκὼν ἀέκων, ὡς ἐφασκον οἱ παρατυχόντες καὶ περὶ τῶν τοιούτων εἰδότες, συνήνευσεν αὐτῶν τοῖς βασιλεῦσι P. 34) καὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε ὑπάρχον συνδεδεμένοι, ταῖς σφετερικαῖς χώραις ταῖς μεμερισμέναις αὐτοῖς ἀρχοῦμεν, καὶ μετὰ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Εὐρίπῳ Λατίνων συμβάσεις ἔχοντες εἰρηναίως·

39. Nec diu post Manuel, cum pactorum, quæ cum imperatore Joanne pepigerat, violationis prius eum poenitisset, ex hominum vita migravit. Imperatrix etiam Irene, mulier prudens ac digna imperio, multumque dignitatis ac magnificentiæ præ se ferens, ex hac turba et colluvione decessit. Ea sermonibus delectabatur et sapientum congressibus, quos maximi faciebat, non sine gaudio attendebat, ut hinc manifeste percipitur. Nam cum sol cancrum peragrans meridie defecisset, ipseque casu in regnam accessissem 68 (loca vero Periclystra dicta imperator cum imperatrice incolebat), defectus causam a me poposcit. Ipse tum primum philosophæ arcanis a sapiente Blemmida imbutus accurate rem non poteram explicare, ex memetipso tamen, quod par erat, decernens lunæ interpositionem adumbrati solis causam esse enuntio, viderique solem deficere re vera lumine non spoliatum, sed potius lunæ defectum esse, dum in umbram terræ incidit, quandoquidem illa solis splendore renideat. Sed cum oratio in longum protraheretur, dicta refellebat Nicolaus medicus, vir nullatenus in philosophia versatus, arte vero quam ipse profitebatur eximius, et ea præcipue quæ experientia comparetur, imperatrici summo opere charus, et actuarius dignitate. Cum ille itaque opponeret, ipse vero magis ac magis garrulus blaterarem, inter disserendum me imperatrix μωρὸν quasi puerum compellavit; postmodum ac si indecore fecisset, ad imperatorem conversa, D « Indecenter itaque feci, » ait, « dum hunc μωρὸν nuncupavi. » Et imperator, « Non novum illud est, » inquit : « adolescentulus namque est. » Tunc quippe eram unum et viginti annos natus ; ideoque similis appellatio haud dedecebat. Et imperatrix

⁶⁰ οὖν τὴν Δημητριάδα κάκειθεν D. ⁶¹ καὶ τῶν ποιησάμενος add. D. ⁶² Κωνσταντίνος ὥστε μὲν ἔπειτα ἦρχεν — usque ad καλούμενος (col. 1074 B 16 om D).

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(75) Θνήσκει. Mortis causam, quam hic tacuit Acropoli, narrat Gregoras p. 44. ALL.

76 Σωρονική τε καὶ ἀρχική. Irene et Joannis Ducæ pietatem aliaque ad pios usus opera prosequitur Gregoras ibidem. de hac eadem Pachymenius in Historia. ALL.

κάκειθεν ⁶⁰ τοῖς μὲν τῶν οικειῶν γραφαῖς τὴν ἐκ παρασημείων ἐροδόν, τοὺς δὲ ὑποθέλλας ταῖς ἐσχέσειν, οὐ διὰ πολλῶν συνηθροίκει περὶ τὸ στρατεύμα, ἤρξτε τε Φαρσάλων καὶ Λαρίσσης ; Πλαταμῶνος καὶ τῶν περὶ ταῦτα. Εἶτα δὲ σπῆ ποιησάμενος ⁶¹ συνήλθε τοῦτου τοῖς ἀδελφοῖς, τῷ Κωνσταντίνῳ καὶ Θεοδώρῳ· ὁ μὲν γὰρ Κωνσταντίνος δεσπότης ⁶², ὡς ἐφημεν, ὧν ἦρχεν ⁶³ ὧν ἐκειμεν ἀρχεῖν, ὁ δὲ Θεόδωρος ἦν ὁ τοῦ φημιζου ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἰωάννου πατήρ. Ἐπεὶ δὲ συνήνευσεν πείθουσι καὶ ἄμφω τῷ ἀδελφῷ τὸν Μανουὴλ τὸν σπονδῶν ἐκστῆσαι τῶν πρὸς εἰς βασιλεία Ἰωάννου τοιούτων εἰδότες, συνήνευσεν αὐτῶν τοῖς βασιλεῦσι P. 34) καὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε ὑπάρχον συνδεδεμένοι, ταῖς σφετερικαῖς χώραις ταῖς μεμερισμέναις αὐτοῖς ἀρχοῦμεν, καὶ μετὰ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Εὐρίπῳ Λατίνων συμβάσεις ἔχοντες εἰρηναίως·

B λθ'. Οὐ πολὺς παρερρόη χρόνος, καὶ ὁ Μανουὴλ ἀνθρώπων ἐγένετο, μεταμέλος, ὡς ἔλεγον, τῶν παραβάσεων τῶν πρὸς τὸν βασιλεῖα γενόμενος. Θεσκι (75) δὲ καὶ ἡ βασίλισ Εἰρήνη, γυνὴ σωφρονιστικὴ καὶ ἀρχική (76) καὶ πολὺ τὸ μεγαλεῖον ἐπέκειμένη τὸ βασιλείῳ. Ἐχαιρε δὲ καὶ λόγοις καὶ πᾶσι ἡκροᾶτο μετ' ἡδονῆς, Ἐτίμα δὲ τούτους ὑπεβλήοντως, ὡς ἔστιν ἐκ τούτου γινώσκειν. Καὶ γὰρ ἐκ ψευδῶς γενομένης ἡλίου τὸν καρκίνον διαδύσαντος παρερρόη, ἐπειπερ αὐτὸς οὕτω συμβῆεν ἐν τῇ βασιλείῳ ἀπῆλθον (ἐσκαυότο δὲ περὶ τοὺς τόπους ὀνομάζουσι Περίκλυστρα σὺν τῇ βασιλίδι ὁ βίβλος), ἠρώτηκέ με τὴν τῆς ἐκλείψεως αἰτίαν. αὐτὸς μὲν ἀκριβῶς οὐκ εἶχον (ἀρτι καὶ τῶν τῆς φιλοσοφίας ὑψίστων ὀργίων παρὰ τοῦ σφημιζου διδασκόμενος) ὁμῶς μέντοι παρ' ἐμοῦ τῶν τότε ὄσον ἦν εἰκὸς ἐπιγινούσης τῆν τέ τῆς σελήνης ἐπιπρόσθησεν αἰτίαν τῆς ἐπισκιάσεως ἔλεγον εἰ καὶ δοκεῖν μὲν ἐκλείπειν τὸν ἥλιον, οὐκ ἀληθῆ εἶναι τὴν τῆς φάσεως στέρησιν, μᾶλλον μέντοι τὴν σελήνην πάσχειν, ἐπὶ τῷ σκιάσματι ἐπιπίπτει τῆς γῆς, διὰ τὸ ἐξ ἡλίου τὸ φέγγος αὐχεῖν. Ἐπί τῷ λόγῳ ἐπὶ μήκιστον παρετείχετο, ἀντέλεγε δὲ τὸν λεγομένους ὁ ἰατρός Νικόλαος, ἀνὴρ ἤκιστα μὲν φιλοσοφίας μετασχὼν, ἀπρος δὲ τὴν οικειῶν ἕκαστον μάλιστα τὴν διὰ πείρας γνωσκομένην (ἐπειδὴ οὗτος ἠγαπήτο τῇ βασιλίδι, ἀκτουαρίου δὲ ἔκλειψεν) — ἐπεὶ γοῦν ἀντέλεγε οὗτος, αὐτὸς δὲ ἐκλείπειν ἐστὼ μολλόμην, ἐν τῷ μεταξύ τῶν λεγομένων ἐπέλεσε με ἡ βασίλισ μωρὸν, εἶτα δὴ ὡς πέρ τε οὐκ εἶχον ἐργασαμένη, πρὸς τὸν βασιλεῖα στραφῆ « Ἀπεπῶς ἄρα εἰρήκεν, » ἔφη, « καλέσσασα τὸν μωρὸν (77). » Καὶ ὁ βασιλεὺς, « Οὐ καινόν, με κίων γὰρ ἔστιν. » Εἶκοσι γὰρ σὺν ἐμὲ τότε ὑπέβλητο, καὶ οὐ κάμπαυ ἀπάδει τοῦτου τὸ πρόσθε

(77). Καλέσσασα τοῦτον μωρὸν. Anna Commenæ Histor. lib. vii Καὶ ἡ θατερόν ἀτερον οὐκ ἐλάττω σχέσις. Καὶ αἰς ἔργον οὕτω τὰ τῆς γνώμης ἀπέβη, ἐνθεν τοι καὶ μωρὸν καλέσσα αὐτὸν ἐπυθῆ λέγων, Τί ὡδὲ ποιήσων ἡκεῖς ; ALL.

ἡ βασιλεύς, « Οὐ χρῆν, » φησί, « τὸν φιλοσόφους ἂν προφύροντα οὕτως ἔγε προσαγορευθῆναι παρ' ἡμῶν » Ταῦτ' εἶπον, ὡς ἂν παραστήσαιμι ὅπως ἡ ἐφίλει τοὺς λόγους καὶ τοὺς λόγους εἰδότες ἴσμεν. Ἐπὶ τούτοις, ὡς ἔφη, ἡ βασιλεύς οἶμαι δὲ καὶ τὴν τοῦ ἡλίου ἐκλείψιν τὸν ταύροσσημῶνα θάνατον. Καὶ κομήτης δὲ πρὸς μηρὸς τὸ μέρος ἀνεφάνη τοῦ Βορρῶ· ἦν δὲ πῶς, καὶ διήρκεσε μῆνας τρεῖς, οὐχ ἐνὶ τόπῳ διαφόροις φαινόμενος. Μετὰ βραχὺ δὲ καὶ ὁ ἄστυξ ἄστυξ Ἀσάν ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο, ἀνὴρ θάραξ ἀριστος [P. 35] ἀναφανείς, οὐκ ἐν τοῖς ἴσμοις, ἀλλὰ γε δὴ καὶ τοῖς ἀλλοτρίοις· ἐχρήσθη γὰρ φιλανθρωπότερον τοῖς προσερχομένοις πῆλυσι, καὶ μάλιστα τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ φίλοις αὐτοῖς παρέχευε τὰ σιτηρία. Ἐπὶ οὖν ἐτεθνήκει, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὃν Καλλιμάνον ὠνόμαζον, ἐκ τῆς ἐξ Οὐγγρων τούτῳ γεγεννημένης τὴν ἀνεδέξατο. Ἦν δὲ τῷ τοιούτῳ Καλλιμάνῳ καὶ ἑστέρη, ἧς τὸ ὄνομα Θάμαξ. Ἐκ δὲ τῆς τοῦ αὐτοῦ θυγατρὸς τῆς Ἀσάν τρεῖς παῖδες γεγεννηθῆσαν ὁ Μιχαήλ, αἱ θήλειαι, ὡς εἰρήκειμεν, ἡ καὶ ἡ Ἄννα. Ὁ μὲν οὖν Καλλιμάνος τὴν πατρὸς ἀναξωστήμενος καὶ τὰς μετὰ τοῦ βασιλευσίου σπονδὰς ἀνεπέσπετο, καὶ εἶχον εἰρηνοῦσι τοιοῦτοις τὰ πράγματα. Τοῦ δὲ Μανουήλ θείου Θεοδώρου τετελευτηκότος τὴν κρατουσάν αὐτοῦ χώραν ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Μιχαήλ καὶ τῆ αὐτοῦ προσήρμοσε χώρα· καὶ ἦσαν εἰρηνοῦσι οἱ Θεόδωρος Ἄγγελος, τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰωάννην ἔχων ἐν Θεσσαλονίῃ καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν κῶς φημιζόμενον, καὶ ὁ θεῖος αὐτοῦ Κωνσταντῖνος δεσπότης καὶ οὗτος καλούμενος, καὶ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ λ 54.

Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης, ἐπειδὴ ὁ Βούλ- ἄστυξ 55 ἐκποδῶν ἐγένετο καὶ μετὰ τὸν ἔργον ὡν Βουλγάρων, ἀδείας δραξάμενος ἐπεχείρησε ἐπιχειρῆσαι καταλύσαι κλησιν τὴν ἐπεφραζομένην ἄστυξ τῆς υἱῶ τοῦ Ἄγγελου. Καὶ πρῶτον μὲν ὑποποιεῖται τὸν αὐτοῦ πατέρα Θεόδωρον. ἵνα οἷος ἐκείνος ἀπροόπτως ἐπιχειρῶν ἐν τοῖς ἀστυξ, μηδὲν τι τῶν συμβησομένων ὑπιδῶν 56 χεται τῷ βασιλεὶ Ἰωάννῃ, καὶ ὑποδέχεται αὐτὸς ἀμέτρως καὶ τετίμηκε, θεῖον τι τοῦτον ὡν κῶν τῆ αὐτοῦ συγκαθίζων τραπέζῃ καὶ ἡμῶν φιλοφρονημάτων μεταδιδούς. Ἐπεὶ δὲ ἐν χερσὶν ἔσχεν ὁ βασιλεὺς, ἐτυχε δὲ καὶ ταῖς δυνάμεσι ταῖς Ῥωμαϊκαῖς στρατεύματα ἀξιόμα- ροστέθεν ἐκ Σκυθῶν (τούτους γὰρ πρὸς βρα- 57) δῶροις τε καὶ δεξιῶσσι ποικίλαις ὁ βα- Ἰωάννης χειροῦθεις τε πεποίηκεν ἐξ 58 ἀγριω- τοῦ ἦθους, καὶ τῆς Μακεδόνων ἀπίσπασε καὶ ἄ τῆς ἰω 59 διεπέρασσε μέρη), τοῦτοις μᾶλλον τας, καὶ μηδὲν τι δεινὸν ἐκ Βουλγάρων προσ- τὸ μὲν διὰ τὰς γεγεννημένας σπονδὰς, τὸ δὲ καὶ ὑπὸ μετὰ τὸν τῶν Βουλγάρων διεξάγεσθαι,

Ἰωάννη D. 55 Ἀσάν om. D. 56 καὶ δῆτα — ὑπιδῶν] ὁ δὲ D. 57 πρὸς βραχίους om. D. 58 χειροῦ- ποίηκεν ὁ βασιλεὺς ἐξ D. 59 πρὸς τὴν ἰω D. omisso μέρη.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Τούτους γὰρ πρὸς βραχίους. Gergoras, p. 37, brevissime. ALL.

A « At minime opus est philosophicos sermones pertractantem sic a nobis compelli. » Hæc ideo effatus sum, ut quantum ipsa sermonibus afficeretur et sermonum similibus gnarus honoraret, eluceat, Moritur ergo, ut dixi, hæc imperatrix, existimoque 96 solis defectum illius mortem prænuntiasse. Cometa etiam, ex eorum specie quos barbatus dicimus, ante sex menses in Borealem plagam apparuit, suffecitque menses tres non uno in loco sed alio atque alio divagatus. Nec multo post Bulgarorum princeps Asanus vita excessit, vir inter barbaros optimus, nec propriis modo sed alienis etiam optime usus : humaniorem etenim cum advenis ad eum concurrentibus, et potissimum Romanis, quibus magnifice stipendia numerabat, se præbuit. Eo vita functo Callimanus ejus ex Ungaria filius in dominatu succedit. Callimano soror arat, cui Thamari nomen. Ex filia vero Angeli Asanus tres filios suscepit, Michalem masculum, ut diximus, Mariam et Annam feminas. Callimanus paternum regnum capessens fœdera cum Joanne imperatore renovat. Sicque placida in pace omnia quiescebant. Manuele porro Theodori fratre exstincto loca ab eo oblenta Michael nepos occupavit suisque conjunxit. Rursumque Theodorus Angelus, cum filius Joannes Thessalonie et adjacentibus locis imperator acclamaretur, et patruus illius Constantinus, despota et ipse vocitatus, et nepos ipsius Michael inter se pacem agebant.

C 40. Imperator ergo Joannes, Asano Bulgaro de medio sublato et puero 70 Bulgarie imperante, occasione arrepta appellationem imperatoriam, qua Joannes Angeli filius gestiebat, debere sibi in animo proponens, primum Theodorum illius patrem nuntio seductum sibi conciliat, qui tanquam tunc recens res aggressus, nihil eorum quæ contingere poterant suspicatus, ad Joannem imperatorem se confert. Imperator eum excipit lubentissime, honoribus afficit, patruumque vocans mensa ac reliquis humanitatis officiis communicavit. Postquam eum in potestate habuit, et non contemnendus esset e Scythiis exercitus, quos non multos ante dies muneribus variisque beneficiis sibi devinctos atque ex immanioribus moribus et Macedonia distractos in orientalem oram deduxerat, satis animo certo et confirmato nihil sibi incommodi a Bulgaris pertimescens, partim propter pacta cum eis inita, partim quod res Bulgarorum a puero regebantur, ex Oriente solvens, præternavigato Hellesponto, secum una et Romanarum copiarum et Scytharum auxiliis advectis adversus Joannem

Thessalonicæ imperatoris sibi nomen vindicantem A
 aciem instruit. Et cum Thraciæ ac Macedoniæ
 oppida superasset, Christopolim et Strymonem
 præteriens Rentinæ castello a nonnullis Joannis
 71 militibus custodito applicat, qui nec imperatoris
 Joannis comparatos exercitus intuiti, castello
 neglecto in fugam sese conjicientes, cursim Thes-
 salonicam petunt. Qui cum imperatore erant, viris
 bellatoribus vacuum castellum occupant et in custo-
 diam tradunt. Imperator recollecto exercitu prope
 Thessalonicam stadia circiter octo castra ponit;
 nomen loco Provatæ hortus. Cum illi neque
 tormenta neque arietes, quibus tantam urbem
 oppugnaret et prælio sibi assereret, suppetent,
 milite, sed præcipue Scythico excurrerat, omniaque
 circum loca depopulabatur. Erant cum eo triremes,
 quibus præerat Manuel Contophreus. Viri illustres
 imperatorem sequebantur Demetrius Tornices, qui
 summam rerum publicarum administrabat et
 negotiis intererat, Andronicus Palæologus magnus
 domesticus, copiarum gubernator, aliique multo
 plures duces militibus præfecti, Raulus Alexius
 protovestiarus, qui e mensa erat, Nicephorus
 Tarchaniota, Contostephanus protosebastus. Pe-
 traliphas magnus chartularius, aliique celebrium
 non pauci. Sed Joannes imperator urbi adsidens
 agenda omnia in civitatem moliebatur; nec 72 cives
 desponderant animum, sed foribus egressi ex-
 cursionibus imperatorios divexabant. Nec multos
 post dies Tachariorum natio in Musulmanos inva-
 dens prælio cum illis dimicat et fugat; de quo
 imperator ab imperatore Theodoro filio, quem in
 Pegarum partibus una cum Joanne Muzalone
 mystico quidem, dum cum laicis connumeraretur,
 sed, tum monacho, homine navo, industrio, experien-
 tissimo et rebus imperatoriis administrandis ante
 alios excellentissimo, et Michaele Libadaris magno
 hetæriarcha, reliquerat, certior fit. Id ubi persen-
 sisset imperator, ut silentio scientes tenerent et ne
 cui rem communicarent jubet. Iterum cum Joanne,
 qui Thessalonicæ erat, fœdus ferit, cum pro eo
 Theodorus Angelus Joannis pater legatus accessis-
 set. Inter dies quadraginta sanctiones factæ sunt et
 jusjurandum finem habuit: namque rubri calcei
 dimissi et unionibus interincta pyramis super
 quam lapis rubeus emicabat, quæ imperatorum
 insignia sunt; ab imperatore postea despotæ

ἀπάρας τῆς ἐω ὁ βασιλεὺς καὶ διαπεραιωθεὶς ·
 Ἐλλήσποντον, τὰς ἐκ τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατευμα-
 δυνάμεις καὶ τὰς ἐκ τῶν Σκυθῶν μεθ' ἑαυτοῦ ἤ-
 χωρεῖ κατὰ τοῦ ἐν Οὐσσαλονική φημιζομένου βι-
 λεύειν Ἰωάννου. Ἐπεὶ ⁶⁰ δὲ παρήλθε τὰ τῆς Θρί-
 και Μακεδονίας χωρία, ἤδη δὲ καὶ τὴν Χριστι-
 λην παρήμειψε καὶ τὸν Στρυμόνα, τῷ φρουρίῳ
 Ῥεντίνης [P. 36] προσέχεν ὑπὸ τεινῶν τειρου-
 τῶν Ἰωάννου, οἱ καὶ πρὸ τοῦ τὰ στρατεύματα
 βασιλέως Ἰωάννου ἰδεῖν καταλιπόντες τὸ φρού-
 ρυγῆ χρησάμενοι, δρομαῖοι τὴν Θεσσαλονικίαν εἰς
 σαν. Ἐρημον δὲ ἀνδρῶν πολεμιστῶν εὐρόντες ἰ-
 βασιλέως κατέσχον αὐτὸ καὶ φυλακὴν ἐγκατέστη-
 Ἐ δὲ βασιλεὺς τὴν στρατιάν συλλεξάμενος ἄπει-
 ἐγγύς που τῆς Θεσσαλονικῆς ὡσεὶ σταδίου ἔ-
 τὴν σκηνὴν πηγυσι · κῆπος τοῦ Προβατᾶ ἢ κί-
 τοῦ τόπου ⁶¹. Ἐλεπόλεις μὲν καὶ μηχανήματα οἷα
 αὐτῷ εὐχέρεις κατὰ τῆς τοσαύτης πόλεως ἐπὶ
 κἀντεῦθεν μετὰ μάχης τοιάσδε χειρῶσασθαι ⁶²,
 δρομάς δὲ ἐποίησε διὰ τῶν στρατευμάτων καὶ τὰ
 πάντα ἐληΐζε, καὶ μάλιστα διὰ τῶν Σκυθῶν · τῶ
 γούν λείαν ἐποιοῦν ⁶³. Εἶχε δὲ μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τ-
 ρεις, ὧν ἦρχεν ὁ Κοντοφρὶ Μανουήλ. Ἐκκριτοὶ
 τῷ βασιλεῖ παρείποντο ἄνδρες ὁ Τορνίκης Δημέτι-
 τὸ κοινὰ διέπων καὶ μεσιτείων ταῖς ὑποθέσεσιν
 Ἀδρόνικος ὁ Παλαιολόγος ⁶⁴, ὃς τὴν τοῦ μετὰ
 δομestikou περιεζώνυτο δύναμιν, τὰ τῶν στρα-
 μάτων διεξάγων πράγματα, καὶ ἄλλοι πλείους
 ἡγεμόνας ἀποτεταγμένους, ὃ τε Ῥαοῦλ Ἀλέξιος ἰ-
 τοβεστιάριος ὧν, ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης Νικηφόρος ὁ
 χανιωτῆς, ὁ Κοντοστέφανος ὁ τὴν πρωτοσεβαστοῦ
 ἔχων ἀξίαν, ὁ Πετραλίφας μέγας χαρτουλάριος ἰ-
 μασμένος, καὶ ἄλλοι τῶν ἐπιφανῶν οὐκ ὀλι-
 Ὅ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης πανακαθήμενος
 ὅσα ἦν εἰκὸς ποιεῖν, κατὰ τῆς πόλεως. Οὐδὲ
 ἐντὸς ἀπωκνον ἐράζεσθαι, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἐίδον
 τῶν πυλῶν ἐξιόντες κατὰ τῶν τοῦ βασιλέως ⁶⁵ ἐπὶ
 Οὐ συχναὶ παρήλθον ⁶⁷ ἡμέραι, καὶ τὸ τῶν Ταγ-
 ἔθνος κατὰ τῶν Μουσουλμανῶν χωρῆσαν καὶ πᾶ-
 κατ' αὐτῶν συρρήξαν νενίκηκε. Καὶ ὁ λόγος μᾶλλον
 πρὸς τὸν βασιλέα διαμνηθεὶς ⁶⁸ παρὰ τῶν
 αὐτοῦ τοῦ βασιλέως Θεοδώρου · τοῦτον γὰρ κ-
 λειοῖται περὶ τὰ μέρη τῶν Πηγῶν διατρέχειν, ἢ
 μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν Μουζάλωνα Ἰωάννην, μυσ-
 μὲν ὄντα ὅτε τοῖς κοσμικοῖς συνετάττετο, τότε
 μοναχὸς ἦν, ἀνὴρ ὀξύνοος καὶ δραστήριος καὶ β-
 λικοῖς τῶν ἄλλων πλέον ἐμπρέπων πράγμασι,

⁶⁰ ἐπεὶ δὲ παρήλθον — ἄπασον om. D. ⁶¹ ἐγγύς — τόπου] καὶ πηγυσι: τὴν σκηνὴν κατὰ τὸν κ
 τοῦ Προβατᾶ, ὡσεὶ σταδίου ὀκτώ ἀπέχοντα τῆς Θεσσαλονικῆς D. ⁶² διὰ μάχης πειράται χειρ. D. ⁶³
 μάλιστα — ἐποιοῦν om. D. ⁶⁴ καὶ — ὑποθέσεσιν om. D. ⁶⁵ ὁ Παλαιολόγος Ἀδρόνικος μέγας δομῆ-
 ὧν, ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης Νικηφόρος Ταρχανιωτῆς, ὁ πρωτοσεβαστος Κοντοστέφανος, ὁ πρωτοβεστιάριος
 ξιος ὁ Ῥαοῦλ, ὁ Πετραλίφας μέγας χαρτουλάριος καὶ ἄλλοι. Ὁ D. ⁶⁷ Ἰωάννης παρακαθήμενος om.
⁶⁸ κατὰ — βασιλέως om. D. ⁶⁷ συχναὶ δὲ π. D. ⁶⁸ διαμνηθεὶς παρὰ — ἤσθετο] ὁ δὲ D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(79) Ὁ πρωτοσεβαστος. Adi Glossarium Meur-
 ii in hac voce: facies operæ pretium. Reliqua
 utem quæ hic commemorantur dignitatum nomina
 functiones idem amicus noster longe doctissimus
 uis locis accuratissime explicat. Quem virum quo-

tiescunque nomino, si eum debito honore enco-
 que ab exquisita et excellenti eruditione repe-
 non afficiam, scito quia illa nomen ipsum præ
 causam esse. Dousa.

βαδάριον Μιχαήλ μέγαυν έταιρσιάρχην όντα. A dignitate condecoratur, cujus et amicitiam coluit. His completis imperator in Orientem remeat, cum fecisset ut imperator despota esset et servus; quem jurejurando, uti moris erat, obstrinxerat muneribusque pro dignitate 73 affecerat, et cæteros alios illi subjectos pecunia donaverat. Cum eo etiam patrem Theodorum reliquit.

ον τής φήμης ό βασιλεύς ήσθετο, σιωπην παρ-
 ας τούς είδοτας άγειν και μηδενί περί του-
 ρινωνείν 69, είς συμβάσεις μετά του έντός
 ου χωρεί πρόσθεν έν τούτοις λαβών τον πα-
 τέρωνου τον Άγγελον Θεόδωρον. Πληρουμένων
 μερών τεσσαράκοντα έγινοντο αί σπονδαί και
 οι προσέθησαν τά μέν γάρ έρυθρά πέδιλα (80) άπεβάλλετο και την περιμάργαρον πυραμίδα, είς ή
 ίθος ύπερκάθηται κόκκινος, βασιλικά ταύτα σύμβολα, τετίμηται δε προς του βασιλέως τῷ δεσπο-
 άξιώματι, και εύρους άνωγάνη τῷ βασιλεϊ, Ταύτα δε διαπραξάμενος [P. 57] ό βασιλεύς παλι-
 προς την έω, καταλιπών δεσποτήν τον βασιλέα και ύποχείριον, όρκους συνδήσας τοίς είωθόσι και
 ; είκόσι δεξιοσάμενος, και πάντας τούς ύπ' εκείνον φιλοφρονησάμενος χρήμασι. Καταλείπει
 'αυτου και τον πατέρα τουτου Θεόδωρον.

Ό μόν ούν βασιλεύς 'Ιωάννης κατελήφει την B 41. Igitur imperator Joannes, cum se in Ori-
 εν γούν χειμερινήν τότε παραμείψας ώραν έν
 μαρίω, ώς έθος ήν αυτῷ, άπάρας εκείθεν επί
 άμψακον ήει, κάκείσε τῷ θέρος διαβιβάσας και
 ρς όπωρας ώραν, έπει ό χειμών ήρξατο, του
 μεταβάς επί τά των Πηγών έχώρει μέρη 70.
 του δε χειμῶνος πεπειράται καθ' όδόν, άρξαμέ-
 ν έπει ό βασιλεύς είς την Σιγρηνήν έσκήνωσεν.
 ; δε δύο τῆ δριμύτητι τουτου και τῆ σφοδρα-
 φορά τῆς χιόνος τεταλαιπώρηκεν μέχρις αν
 τήκει είς τῷ των Πηγών άστου. Πολλοί γούν
 όδόν έτεθνήκεισαν και πολλοί · μέχρι γούν
 στίων ώς οι άρηθμήσαντες 71 έφασκον, ύπό τῆς
 ; κατεχώσθησαν, μη δυνάμενοι άνωπῆσαι τῆ
 κεύματος φορά. Ούδεις γούν των ιδόντων έλεγε
 κεν γεγενησθαι ποτε τοιουτου 72 χειμῶνα. C
 δε τῷ τότε όκτωκαιδεκάτην μήη ό Δεκέμβριος,
 ε ήν επί τῷ εξακισχιλιοστῷ και έπτακισιοστῷ
 παρακοστόν οίμαι πρώτον 73. Ό μόν ούν βασι-
 τῶ των Πηγών άστει διημερεύσας μέχρις αν
 υ του χειμῶνος λαφήση, εξίων εκείθεν είς τῷ
 αιον άπῆει, και ήν εκείσε μέχρι και τῆς του
 επιλάμχως. Έπει γούν, ώς είρήκαμεν, ή 74
 Ιουσουλμάνων παρὰ των Ταχαρίων (81) κατα-
 ούς — κοινωνείν om. D, 70 κάκείσε — μέρη] και τῷ επίον έτος περί Πηγάς χωρεί D. 71 οι άρηθμήσαντες
). 72 τοιουτου D, omisiss γεγενησθαι ποτε. 73 ήγε — πρώτον om. D. 74 και ήν — ή] ώς ούν ή D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

De purpureis imperatorum crepidis, an
 ? supra egimus; item de tiara et pileo ad
 plum pyramidis in altum surgente et acumi-
 De quo nunc audiendus Nicephorus Grego-
 rib finem Historiæ suæ, in Nænia: *De capitis
 tegumento, apud superiores imperatores mo-
 ul ut ætate proVectiores aulici proceres pileis
 natis* (καλύπτραις πυραμίδος έχούσας σχήμα se-
 lectis uterentur, pro dignitate cujusque. Atque
 mperiisymbola haberi subdit logotheta. Quod
 nuat Joannes Cantacuzenus, *Histor. Rom sive
 nlinæ* lib. 1, cap. 3, ubi pileum istum συνε-
 ως lapidem appellat, cum in apice pilei lapis
 dæ magnitudinis ac incomparabilis pretii spe-
 ur. Græce est; τον επί τῆς κεφαλῆς λίθον et
 r. cap 37: λίθω κεκοσμημένος πῖλος, notante
 Jacobo Pontano S. J., cui illum auctorem
 tantissimum, hactenus ignotum, luce nuper
 lum. ut et Georgii Phranzæ Chronicon, de-
 is. Sed Latine tantum, quod unice dolemus.
 ndalis imperatoris idem Cantacuzenus, lib.
 . 14, et lib. iii cap. 27. Videndus etiam Leunclan-
 n *Pandecte Historiæ Turciæ*. Prætor Græciæ

historicus, quem sæpe vir magnus producit, ait
*recepta Cpoli venisse in manus Græcorum imperato-
 ria Bulduini II symbola, quæ quidem hæc fuerint,
 καλύπτρα formæ Latinis usitatæ et unionibus di-
 stincto, cum lapillo rubri coloris in vertice capitis*
 (ejus hic meminit Logotheta), *calceamenta rocco tin-
 cta, gladius vagina de coccineo coloris serico facta
 vestitus*. Conjunge hæc cum iis quæ a nobis supra
 de pileo et calceis rubris annotata sunt. Dousæ.

(81) Παρὰ των Ταχαρίων. Chalus Sitziscanis
 filius, ut supra diximus, superatis Tanaidis fondi-
 bus Europam devastavit. Alter Sitziscanis filius
 Telepuges Caspiis augustiis superatis, Sogdiana a
 tergo relicta, Bactrianis et Oxosogdo flumine ad
 radices magnorum montium progressus cum exer-
 citu hibernat. Montes quod una continenti serie
 cohærent, unum veluti montem conflant, et Taurus
 dicitur, qui Asiam universam mediam dividit, inci-
 piens ab occasu proxime Ægæum mare, et Asiam
 secans ad subsolanum ventum, juxta Oceanum sese
 terminans. Vere maximorum gregum aut armento-
 rum instar montium cacumina superant, et populos
 subjectos invadunt, et Indiam penetrant, quanta in

malum degeneraret : potibus namque, libidinibus A
monstruosis exsecrandisque amoribus furens, per-
petuo cum homuncionibus et rationis et naturæ
humanæ penitus ignaris consuescebat. parenti suo
dissimilis, qui libidinibus, non ita tamen, parebat ;
quare et melius progenitoribus ipse suis aciem
struebat, erga imperatorem benevole affectus.
Verum quibus iste delectabatur, iisdem saturitate
non fraudata adjutus est ; qui cum se vellet in
pugna Tacharica experiri, debellatur. Et pene
rebus aversis legatos ad imperatorem Joannem
mittit, consilium præsentissimum petens, quam
tandem ipse ratione hostem repelleret et paululum
a maiis sublevaretur, id scilicet dictitans utrisque
salutare esse : Musulmanis enim a tacharis B
prostratis, in Romanas civitates aditus liberi ac
sine impedimento, quod et verissimum erat, hosti-
bus, cum eos reprimere non possis, patebunt. Porro
imperator Joannes, utpote in rebus similibus sagax
et prudens, legationem libens accipit, et concor-
diam cum sultano conglutinat, ut sic adversarios
repellerent : nam his duabus maximis potentiis
consociatis verosimile fuerit hostem metum con-
cipere, si dum contra unum invehuntur, derepente
contra duos se arma sumpsisse deprehendant.
Propter hæc itaque in unum 75 animis coaluere,
amboque, cum Joannes imperator tum sultanus
lathatinas, apud Tripolim, quam Mæander præter-
fluit, ponte a sultani sociis extemporali lignis
exstructo, ut facilius transeuntibus pateret aditus,
semet humanissime excipiunt, aliique alios magna-
tes ac proceres ; et pactis quibus antea obstringe-
bantur, sanctius confirmatis, ut simul una ambo
hostes prælio lacesserent, abiere, Joannes Philadel-
phiam petens, sultanus Iconium ubi regia illius
erat. Et tunc quidem uterque tranquilla pace usus
est. Nam Tacharorum exercitus suis se finibus
continuit, nec præscriptos, uti moris erat, tran-
scendit, cum rebus domesticis incumberet.

Ἰκονίῳ, ἐνθα ἦν καὶ τὰ βασιλεία. Τότε μὲν καὶ ἐν ἀμφοῖν τὰ τῆς μάχης ἠρέμησαν. Καὶ γὰρ τὴν
Ταχάρων στρατιὰ καθ' ἑαυτῶν ἔμενε, καὶ οὐ κεκίνητο ὡς ἔθος ἐν τοῖς ἑαυτῶν καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν
πράγμασιν 89.

76 οὐ κλησις om. D. 76 υἱὸς Ἀζατίνου D. 77 ὁ — ἀπάνωτο om. D. 78 ἐν — πρέσβεις] πρέ-
σβει D. 79 ὡς ἀποτρέψαιτο D. 80 τοῦ βάρους αὐτοῦ om. D. 81 φάσκω τυγχάνειν] τυγχάνω D. 82 καὶ
ἀληθής om. D. 83 γοῦν — βασιλεὺς Ἰωάννης D, omissis οἷα — πράγμασιν. 84 ἄσμενος om. D. 85 καὶ εἰ
εὐρισκομένοις om. D. 86 γοῦν — συσκευασάμενοι om. D. 87 Ἰωάννης et mox Ἰαθατίνης om. D. 88
φυραν — ἐναντίοις] εἶτα D. 89 ὁ μὲν — πράγμασιν ἠρέμησαν δὲ καὶ οἱ Τάχαροι D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

utraque Indiripa patet, qua subacta in Aræchosiam D
et Carmaniam iter convertunt, et gentibus illis facile
devictis ad Chaldæos et Arabes perveniunt. Deinde
ad Babylonios et Assyrios transgressi Mesopotamia
occupant, et loci amœnitate allecti errores finiunt,
Tertio anno Jaxarte fluvio trajecto Asiam inferiorem
sibi vindicant, nec tum quieverunt, sed tribuni alio
atque alio missi Persas primum et Parthos et Medos
subigunt, deinde Armeniam majorem ascendentes
Colchidem et finitimam illi Iberiam excurrunt. Præ-
dia postmodum amœnissima, et delicatissimi agri,
quibus illi summopere delectati sunt, effecere ut,
quam animo jam possidebant, Asiam inferiorem

λέλυται στρατιὰ, σουλτάνος δὲ ἤρχετο αὐτῶν οὐ κί-
σις 75 Ἰαθατίνης, υἱὸς τοῦ σουλτάνου Ἀζατίνου 76, ἡ-
λος ἐξ ἀρχῆς γεγονώς, — πότοις γὰρ ἔχη
καὶ ἀσελγείαις καὶ κοίταις ἀλλοκότοις τε καὶ ἀτί-
και συνῆν αἰεὶ ἀνθρωπίστοις οὐκέτι λόγον εἶδη
οὐδ' ἀνθρωπίνην φύσιν τὸ σόνολον. Ὁ πατὴρ δὲ
τοῦ οὐ τοιοῦτος ἦν, ἀλλ' ἠττάτο μὲν, οὐ σφόδρα
τῶν ἀσελγείων, διὸ καὶ βέλτιον τῶν πρὸ αὐτοῦ ἔση
τέγει, καὶ φιλιῶς πρὸς τὸν βασιλεῖα διεύκετο. Ἰ-
ούτος οἷς ἔχαιρε, πλησμῖως τούτων ἀπάνωτο 77. |
πεύραται γοῦν μάχης Ταχαρικῆς καὶ ἠττάται
στενῶ γοῦν τῶν πραγμάτων κομιδῇ γεγονώς, ἡ
σβεις 78 ἐκπέμπει πρὸς τὸν βασιλεῖα Ἰωάννη, ἡ
λῆς τε ἀξίῳ ἀρίστῃς ἐξ αὐτοῦ τυχεῖν, ὡς ἐπὶ
τρέψαιτο 79 τὸν ἀντίπαλον καὶ μικρὸν κωρυπ-
τοῦ βάρους αὐτοῦ 80. σωτηριῶδες τούτο φέ-
τυγχάνειν 81 ἀμφοῖν (82)· τοῦ γὰρ γένους τῶν ἡ
σουλμάνων παρὰ τῶν Ταχάρων ἀπολωλότος ἐ-
λείπεται τοῖς ἐναντίοις ἢ κατὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν
ρῶν ἔφοδος. Καὶ ἦν τοῦτο πάνυ γε ἀληθές 83·
γοῦν Ἰωάννης 84, οἷα ἐκείνος δευδὸς ἐν τοῖς πῶ-
πράγμασιν, ἀποδέχεται [P. 38] ἄσμενος 85 τῆν
σβείαν καὶ εἰς ἑνωσιν συνελθεῖν ἡρετίσματο τῶ σ
τάν, ὡς ἂν τούτο τοῖς ἐναντίοις εἰς ἀποστρέπ-
νοίτο· ἠνωμένων γὰρ τῶν τοιοῦτων δύο μεγίσι
ἀρχῶν εἰκὸς ποίαν γενέσθαι τοῖς πολεμίοις, τ
ἐνα μὲν ἔχουσι τὸν σκοπὸν, πρὸς δύο δὲ ἀθρόον, τ
σκομένοις 86. Καὶ γοῦν ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις συσι
σάμενοι 87 συναθροῦν καὶ ἀμφοῖν, ὁ τε βασ
Ἰωάννης 87 καὶ ὁ σουλτάν Ἰαθατίνης, ἐν τῶ ἰ
τῶς Τριπόλεως, ὅπου καὶ ὁ Μαϊάνδρος ρεῖ ποτι
Γέφυραν γοῦν ἐξ αὐτοσχεδίου ἐκ ξύλων οἱ τοῦ σ
τάν ἐργασάμενοι εὐχερῆ τοῖς βουλομένοις πεποι-
τὴν περαιώσιν. Ἀλλήλους γοῦν οἱ ἀρχοὶ φιλοσε
δεξιωσάμενοι, ἐτι δὲ καὶ τοὺς ὑφ' ἑκάτερον ἐκ
προϋχοντας, καὶ συνθήκας ἄς καὶ πρὸ τού ε
κρεττόνας βεβαιωσάμενοι, ὡς ἂν μάχουεντο συνε
ως τοῖς ἐναντίοις 88, διελύθησαν, ὁ μὲν βασι
ὑποστρέψας εἰς τὴν Φιλαδέλφου, ὁ δὲ σουλτάν εἰ-
C

(82) Σωτηριῶδες τούτο φάμενος τυγχάνειν ἀμ-
Gregoras p. 41. ALL.

μβ'. Μετ' ⁹⁰ οὐ πολὺ δὲ καὶ ὃν προσιρήκειμεν Ἀ
 Ἰωάννην τὸν δεσπότην γενημένον παρὰ τοῦ βα-
 σιλέως Ἰωάννου τὸ χρεῶν εἰλήφει. Ὑπῆρχε δὲ αὐτῷ
 ἀδελφὸς Δημήτριος, ὃς μεταστειλάμενος πρὸς εὐθείαν
 εἰς τὸν βασιλεία τοῦ τε δεσποτικοῦ αξιώματος ἐκε-
 κληρονομῆκε τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ δεσπόζειν πάντων τῶν
 ὑπ' ἐκεῖνον προστέαται. Ἄλλ' ἦν οὗτος οὐκ
 ἀδελφὰ φρονῶν Ἰωάννη τῷ ἀδελφῷ, ἀλλὰ πολλῶ
 μέτρῳ διέφευκτο. Ἐκεῖνου μὲν γὰρ εὐσεβεία καὶ
 εὐλαβία καὶ σωφροσύνη χαίροντος — καὶ γὰρ εἴλε-
 γον οἱ τὰ αὐτοῦ εἰδότες μὴ ἂν ποτε ἀπολειφθῆναι
 μηδεμίαν ἡμέραν τοῦ ἔτους τοῦ μὴ τῆς θείας ἱερο-
 τελεστίας ἐπακροῦσασθαι, εἰ μὴ τις ἐκώλυε νόσος.
 Προσείχε δὲ παννυχίαν εὐχαίς, καὶ τὰς καθ' ὥραν
 ὑμνωδίας ὁσημέραι ἐπλήρου Ὀμιλίου δὲ καὶ διηγε-
 κῶς Ναζηραιῶν, καὶ ἦν αὐτῷ διὰ σπουδᾶσματος ὅτι
 πλείστου τοῦ μονήρου βίου τυχεῖν καὶ τῆς ἐντευθεν
 ἡσυχίας ἐν πείρᾳ γενέσθαι, ἢ καὶν ποσφιλῶς δια-
 κείσθαι τοῖς οὕτως ἔχουσιν. Ὁ δὲ ἀδελφὸς Δημήτριος
 εἰς ἐναντίας εἶχε τοῦ τρόπου. Μειρακίους γὰρ ἀβελ-
 τήρους ὠμίλει, καὶ τούτοις τε πλείστα συνήθετο καὶ
 τοῖς ἀρροδισίοις ἡσέλγαινε καὶ παρὰ ταῖς ὑπὸ ζυγὸν
 ἐφρότα, ὥστε ποτὲ καὶ σύμπτομα συνέθη τούτου
 δεινὸν ἐκ γὰρ ⁹¹ θυρίδος τοῦ ἀνδρὸς τῆς μοιχευο-
 μένης ἀθρόον ⁹² ἐπεισελθόντος βουληθεὶς ἀποδρᾶναι,
 ὡς εἰς ὑπερυψήλου τοῦ τόπου ⁹³ πεισῶν, τὸν γλουτὸν
 ἐπλήγη, ἱκανὰς δὲ ἡμέρας νοσηλευθεὶς ἰάθη μὲν,
 ὑπέσκαζε δὲ τῶν ποδῶν θάτερον καὶ οὐκ ἐδημάτι-
 ζεν ὁμαλῶς ⁹⁴. Ἄλλ' οὗτος οὐκ εἰς μακρὰν ἀπάνωτο
 τῆς ἀρχῆς. [P. 39] Ὁ γὰρ βασιλεὺς Ἰωάννης ⁹⁵
 ἀδείας δραξάμενος τῷ τότε ⁹⁶ καιροῦ, ἐπέπερ, ὡς
 ἔφημεν, τὸ των Ταχαριῶν γένος ἐνησχολεῖτο ἐτέροις
 εἴθεσι, καταλιπὼν τὴν πρὸς τοῦ σουλτάν τοῦ Ἰκα-
 νίου μάχην (τῷ γὰρ Βαβυλωνίῳ καὶ τοῖς περίεξ τού-
 του τὰ τῆς μάχης ἐπήγεν, ὃν Χαλιφᾶν εἰώθασε
 καλεῖν τὰ τῶν Μουσουλμάνων φύλα), θέρους ὥρας
 γενομένης διαπεραιούται τὸν Ἑλλάσποντον, κατα-
 λιπὼν εἰς τὴν ἑω τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεόδωρον. Ἐτυχε
 μὲν πρὸ καιροῦ τὸν πατριάρχην Γερμανὸν τὰ τῆδε
 καταλιποντα πρὸς τὰς θείας ἀπάραι σκηναῖς, καλῶς
 καὶ ὁσίως βιώσαντα καὶ καλῶς τὴν αὐτοῦ ποιμά-
 ναντα ποιμνην ἐγένετο δὲ μετ' αὐτὸν Μεθόδιος τις
 καλούμενος μοναχός, ἡγουόμενος ὧν τῆς κατὰ Νί-
 καιαν Ἰακίνθου μονῆς, ἀνὴρ αὐχῶν μὲν εἰδέναι
 πολλὰ, ὀλίγων δὲ ἰδρις ὧν. Ἄλλ' οὗτος τρεῖς καὶ
 μόνους μῆνας ἐπαπολαύσας τοῦ θρόνου τετελευτή-
⁹⁰ Μετ' — usque ad ἡσέλγαινε (R 7) Ὁ δὲ Ἰωάννης ὁ Ἄγγελος ὁ δεσπότης Θεσσαλονίκης τὸ χρεῶν εἰσουργη-
 σε. Καὶ ἀδελφὸς αὐτοῦ Δημήτριος πέμψας τὸ δεσποτικὸν ἐκ βασιλείως εἰλήφει ἀξίωμα. Ἐγένετο δὲ ἐξωλης D. ⁹¹
 ὥστε — ἐκ γὰρ] ὃς ἐκ D. ⁹² ἀθρόον om. D. ⁹³ ὡς — τόπου] καὶ D. ⁹⁴ καὶ — ὁμαλῶς om. D. ⁹⁵ Ἰωάννης om. D.
⁹⁶ τῷ τότε — usque ad τὸ ποιμνιον] (col. 1082 A 8) τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ τῷ τῆδε ἀπάραντος, καὶ Μεθοδίου
 (83) τινός, μοναχοῦ, ἡγουμένου τῆς Ἰακίνθου, πατριαρχεύσαντος καὶ μετὰ τρεῖς μῆνας τετελευτηκός, καὶ τότε
 χηρεύσας τῆς ἐκκλησίας D.

42.] Paulo post Joannes, quem diximus ab impe-
 ratore Joanne despotam factum, spiritum exhaustit,
 fraterque illius Demetrius legatis ad imperatorem
 missis, ut in despotæ dignitate fratri succederet
 omniaque illius sibi sub potestate vindicaret, impe-
 travit. Verum hic non modo Joanni fratri non exæ-
 quatus est, sed longo intervallo ab eo degeneravit,
 ille siquidem, cum pietate, religione et castitate
 summe delectaretur (ut enim illi qui optime virum
 noverant referebant, nullo is unquam anni die a
 sacro audiendo nisi mala valetudine **76** discru-
 ciatus abstinuit), precibus ad Deum effundendis
 perpetuo pernoctabat, laudesque divinas certis diei
 horis ascriptas quotidie celebrabat; quinimo con-
 tinuo cum Nazaræis versabatur, volebatque quam-
 maxime vitæ solitariæ nomina dare et manantem
 inde tranquillitatem experiri, vel saltem sic affecto-
 rum amicissimo commercio uti. At frater Demetrius
 in fraternæ vitæ contraria studia trahebatur, tan-
 quam qui stolidis adolescentulis consuesceret, qui-
 bus potissimum gaudebat, et dediti corporis obse-
 quio vinceretur, alienasque permoleret uxores.
 Hinc aliquando non mediocre infortunium invenit;
 nam cum constupratæ mulieris vir per fenestram
 ex improvise domum esset ingressus, ille fuga sibi
 consulens alto ex loco præcipitatus clunem læsit, et
 cum diu ægro'asset, sanatus quidem est, sed altero
 pede claudicans non recta incedebat. At hic non
 multum imperio potitus est. Nam Joannes impera-
 tor tunc temporis occasione arrepta, quod, ut
 diximus, natio Tacharorum cum aliis natio-
 nibus contendebat, cum sultano pugna post-
 posita, quando Babylico, quem Musulmani
 Calipham solent appellare, et illi proximis
 bellum inferret, ineunte æstate Hellespontum
 tranat filio suo Theodoro **77** in Oriente relicto.
 Ante hæc tempora Germanus patriarcha rebus ter-
 renis dimissis in beatorum sedes avocatur, post-
 quam probe sancteque vixisset, probeque suas
 oves pavisset. Post eum monachus quidam Metho-
 dus nomine, Hyacinthi, quod Nicææ est, mona-
 sterii præses, vir quidem dicto suo tenus cautus ac
 sapiens, revera tamen paucorum sciens, tres tan-
 tum menses throno potitus obiit, et Ecclesia vidua
 pontifice suo carebat. Cum enim Joannes imperator
 in his expediendis non esset admodum promptus,

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(83) Τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ καὶ Μεθοδίου.
 Etiam Onuphrius Panvinius in *Chronico* Germani
 patriarchæ successorem facit Methodium hoc no-
 mine II. Nicephorus Gregoras (tamen, lib. II, cap.
 I et 2, Germanum habuisse successorem scribit Ar-
 senium monachum, illum ipsum puto, cujus Logo-
 theta infra meminit Manuelem Arsenium vocat,
 monachum Apollonia accersitum, unoque die dia-

conum, sacerdotem ac patriarcham factum. Idem
 in Notitia patriarcharum, quantum colligere pos-
 sum (nam ea post Manuelem Charitopolium philo-
 sophum lacera est et interrupta), Arsenius Autori-
 anus appellatur. Sedit Germanus in throno juxta
 Onuphrium annos 17 menses 6. Catalogus ms. pa-
 triarcharum a Gretsero citatus annos tantum 17
 habet. Dousa.

non ita facilè poterat e re nata dignum tali solio, vel potius qui illi probaretur, invenire. Principes enim in hæc munera viros, qui quod illis placitum est faciant nec suis desideriiis adversentur, asciscunt. Igitur multum præterierat tempus, nec aderat qui oves gubernaret.

43. Porro Joannes imperator, ut diximus, in oppositam e regione continentem atque occidentalem, ut urbes in ea ac oppida resque in illis visitaret, iter instituit: nam ad oppidum cui nomen Zichnæ est, prope Serras, omnibus dominabatur. Tunc Bulgarum Asani filius Callimanus duo et decem annos natus principatum tenebat. Cum ad loca Cissi imperator processisset, ibidem commoratus die postero iter continuat, et ad flumen Hebrum, prope Beris monasterium defluentem et ab indigenis Maritzan vocatum, pervenit. **78** In medio fluminis constitutus imperator (equo enim aquas, quando æstas præcipitabatur, nam vicesima septima aut octava erat mensis Septembris, permeabat) litteris a rerum summam Achridæ gubernante ad se datis certior fit Callimanum Bulgarum principem vitam finisse, nonnullorum sententia naturali morbo, aliorum ab adversariis ad hoc clam parato pharmaco extinctum. At hic sive hac sive alia ratione ex hominibus sublatus est. Nec rumor a veritate aberat; crebris enim nuntiis id asseverabatur. Hæc ubi rescisset imperator, iter prosequitur, et Christopolim prætergressus quam celeriter Philippos attingit, ibidemque cum primoribus suis consilium init, an irrumpendum esset in Bulgaros, abripiendumque aliquid quod ab ipsis occupabatur, et an facili negotio posset a nobis Serrarum oppidum expugnari. Quidam imperatori adversus Bulgaros bellum dissuadebant. Non haberet eum militem, cum non ad confliendum sed sua solummodo visitatum venerit, tanto prælio parem. Serrarum arcem primum aggreddendam, eum e planitie emineret, inexpugnabilem esse, nec posse tantillo exercitu circumsepi. Tormenta **79** in eam ut adigerentur fieri omnino non posse. Aggredi vero et arce tentata repelli Romanorum robori ac virtuti, cujus adeo præclara fama in omnes pervasit, probro esse. Bulgaros quiescentes ad prælia concitare minime conducere. Hæc regem ab oppugnatione retrahentes adducebant in medium. Palæologus Andronicus, quem ante magnum domesticum fuisse significavimus hisce contraria imperatori consulebat. Tentandam esse Serrarum arcem; ea potitis multum

⁹⁷ ὁ δὲ βασιλεὺς εἰς τὴν ἀντιπέραν ἐποιεῖτο τὸν βῆδον ἕως τοῦ Ζίχνα ἄστειος. Ἦρχε μὲν οὖς Βουλγάρων D. ⁹⁸ ἐπέφθακε περὶ τὸν Ἑβρον τὸν πλ. D. ⁹⁹ ὀνομαζομένης om. D. ¹ χωριτικῆ διαλέκτῳ om. D. ² κατὰ δὲ τὸ — ὡς] ἐκεῖ δέχεται ἀναφορὰν παρὰ τοῦ τῆς Ἀχρειδῶν δημοσίου κρατούντος ὡς D. ³ ὁ τῶν — ἀρχῶν om. D. ⁴ ὡς τινὲς μαθῶν] καὶ τάχος D. ⁵ παραμείψας τὴν Χριστούπολιν om. D. ⁶ μετὰ — λογάδων om. D. ⁷ καὶ — κρατουμένων D. ⁸ ἀπηγόρευον usque ad ἀποτρέποντες (col. 1083 A 6) ἀπίτρεπον τοῦτο D.

κεν. Ἐστέρητο γοῦν ἀρχιερέως ἡ Ἐκκλησία. Ὁ γὰρ βασιλεὺς Ἰωάννης, ἐν τοῖς τοιοῦτοις μὴ πρόχρησιν, οὐκ εὐχερῶς εἶχεν ἐκ τοῦ προχείρου τὸν ἀεὶ ἐπυρεῖν, ἢ μᾶλλον τὸν ἐκείνῳ ἀρέσκοντα· μάστιγος γὰρ οἱ κρατούντες τοὺς πρὸς ἀρέσκειαν ἐν τῷ πρῶτῳ προσίενται, ὡς ἂν μὴ τινὰς ἔχουσιν ἀντερίζουσι τοῖς βουλήμασι. Παρεῖρήθη γοῦν χρόνος συγχρῶς, οὐκ ἦν ὁ διεξάγων τὸ ποίμνιον.

μὴ. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης, ὡς ἔφη εἰς τὴν ἀντιπέραν καὶ δυτικὴν ἐποιεῖτο τὸν βῆδον χάριν τοῦ τὰς ἐκεῖσε χώρας καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς πεπεύτασθαι ἄσπην· καὶ μέχρι γὰρ τοῦ οὗτου πεπεύτασθαι ἄσπην Ζίχνα, ἐγγύς πεπεύτασθαι Σερρών, ἀπάντων ἐδέσποζεν. Ἦρχε μὲν τότε βῆδον γάρων ⁹⁷ ὁ τοῦ Ἀσαν υἱὸς Καλλιμάνος δωδεκάετην. Ἐπεὶ γοῦν ἐπὶ τὰ μέρη τοῦ Κιστοῦ ὁ βασιλεὺς ἐγένετο, κακείσε διημερεύσας τὴν ἐπαύριον ἰσοπέρας εἶχετο, ἐπέφθακε δὲ ἐπὶ τὸν ποταμὸν Ἑβρον καλοῦσι, πλησίον ⁹⁸ τῆς μονῆς τοῦ Βηρός ⁹⁹ ὀνομαζομένης ⁹⁹ ποιούμενον τὰς ῥοὰς, Μαριτζάνε καλούμενον χωριτικῆ διαλέκτῳ ¹. Κατὰ δὲ τὸ πρῶτον τοῦ ποταμοῦ γενομένου τοῦ βασιλέως (ποσὶ γὰρ ἰππων ὑπῆρχε βατὸς, ἐπίπερον θέρους τέλος ἐτύγγεν· φθίνοντος γὰρ τρίτῃ ἢ καὶ τετάρτῳ Σεπτεμβρίου ἦν) μῆνυμα διακεκλιμένον συστασασμένη γραφῆ σταλείσθαι παρὰ τοῦ τὴν δημοσίαν τῆς Ἀχρειδοῦ κρατούντος ἀρχῆν, ὡς ² ὁ Καλλιμάνος ὁ Βουλγάρων ἀρχῶν ³ τὸν βίβον ἐξεμέτρησεν, ὡς μὲν ἔφασκον, φυσικῆ νόσῳ τούτῳ παθὼν οἱ δ' ἄλλοι ἐλεγον, ὡς ἐναντιώφροσι τούτου πόματι κριτικῆ ἐσκευασμένη πρὸς μῶρον διέφθαρται. Ἄλλ' οὐ μὲν εἰθ' αὐτῶς εἴτ' ἄλλως ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο, ἦν ὁ λόγος ἀληθείας ἐχόμενος· συνεχίσει γὰρ διαδοῦναι τὸ μῆνυμα. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς τὴν μαθῶν ⁴ τοῦ πρόσω εἶχετο, καὶ τέλος φθάσει Φιλίππου, παραμείψας τὴν Χριστούπολιν ⁵, καὶ σκέψιν ἐποιεῖτο μετὰ τῶν μετ' αὐτοῦ λογάδων ⁶ δεῖ προσβαλεῖν τοῖς τῶν Βουλγάρων [P. 48] καὶ λήρωσασθαι τινὰ τῶν παρ' αὐτοῖς κρατουμένων ⁷, καὶ εὐχερῆς ἴσθαι ἀλῶναι ἡμῖν τὸ τῶν Σερρών ἔσθαι. Καὶ τινὲς μὲν ἀπηγόρευον ⁸ τῷ βασιλεὶ τῆς πρῶτης τῶν Βουλγάρων μάχην· οὐ γὰρ ἀξιόμαχον ἔσθαι ἀγεῖν στρατὸν, ἐπεὶ μὴδὲ πρὸς μάχην κῦρτις· ἀλλὰ κατὰ μόνον θίαν τὸν αὐτοῦ ἐποιεῖτο τὴν κῆσιν. Τὸ δὲ τῶν Σερρών ἄσπην, ἢ πρῶτως προσβάδει, ἄμαχον μὲν ἴσθαι ἐκ τοῦ ὑπερκεῖσθαι τῆς· κυκλωθῆναι δὲ τοσούτῳ στρατεύματι οὐκέτι ἴσθαι. Ἐλεπολεῖς δὲ στήσαι κατ' αὐτοῦ τῶν ἀχάνων καθίστηεν. Προσβαλεῖν δὲ καὶ μετὰ πρῶτον ἀνακρούσθηναι αἰδῶς μὲν ὑπάρχει τῷ κράτι Ρωμαίων ἀρχῆς (φήμη γὰρ αὐτῆς ἐπὶ τοῖς πε

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(84) Τῆς μονῆς τοῦ Βηρός. Choniata, p. 595, ALL.

ἴνου πολλή), καὶ τὸ πρὸς μάχην παροτρῦναι Α
 οὺς ἐφησυχάζοντος οὐκέτι συμφέρι. Ταῦτα
 λειον οἱ τὸν βασιλέα τῆς ἐγχειρήσεως ἀπο-
 εις. Ὁ δὲ Παλαιολόγος Ἀνδρόνικος, ὃν μέγαν
 κον ὁ λόγος μοι προϊστῶρθη, τὰ ἐναντία
 τῷ βασιλεῖ συνεβούλευε. Καὶ ἀποπειρᾶσθαι
 ἰάστως τῶν Σερρῶν Ὁ. Καὶ εἰ μὴν κρατή-
 ούτου, κέρδος ἐσχῆκαμεν οὐ μικρὸν, καὶ
 τὰ τῶν Βουλγάρων ταπεινωθήσονται, καὶ
 ἰς ἀγάπης πρεσβείαν εὐχερίστερον δέξαιτο,
 ἰ ἐκποδῶν αὐτῶν ὁ δεσπότης, μέλλει δὲ καὶ
 ἰέφος ἄρξαι τῶν Βουλγάρων ὁ ἐκ τῆς Εἰρήνης
 ὁ Ἀγγέλου Θεοδώρου τῷ Ἀσάν γεννηθείς
 . Εἰ δὲ μὴ περιγενέσθαι ἡμᾶς συμβαίη τοῦ
 τί τὸ ζημίαν ἐπάγον τῆ τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆ ;
 ἰ γὰρ διάπειραν ἠρεμήσομεν, καὶ πάλιν δια-
 σσομεν πρὸς Βουλγάρους, κάκεινοι ἀσμένως
 σβείαν δέξαιτο ὑπὸ βρέφους ἀρχόμενοι, ὁ τὰ
 ἰχην οὐκ οἶδεν. Ἐκαστος δὲ τὰ τῆς εἰρήνης
 τῆς ἀναπαύσεως στοχαζόμενος. ¹⁰ Ἐδοξε
 ἰσιλεῖ ἀρίστα βεβουλεύσθαι τὸν μέγαν δο-
 υ, καὶ γοῦν τῆς πρὸς τὰς Σέρρας φερού-
 ἰ εἶχεν, ἠψάτο. Σχεδὸν δ' ἐκέισε γενόμενος
 ἰ τε τὰς σκηνὰς καὶ κατ' αὐτῶν ἰστρατοπει-
 ἰ, οὐκ οὖν μὲν δὲ ἀξιομάχου στρατοῦ (οὐ γὰρ
 ἰ τοσοῦτου τότε, καθὼς εἰρήκαμεν), στρα-
 ἰε καὶ μεθοδεύμασιν ἐπειράτο τοῦ ἰστως.
 ἰ αἱ Σέρραι πάλαι μὲν ὑπῆρχε πόλις μεγί-
 ἰε δὲ Βούλγαρος ἰωάννης μετὰ τῶν λοιπῶν
 νικῶν πόλεων καὶ ταύτην πολιορκήσας
 ἰψεν, ὡς κώμη τότε ἐτύγχανε, τῆς ἀρροπό-
 ἰνης περιτετειχισμένης καὶ ἠῆτρεπισμένης
 ἰε πόλεμον, ἧς φύλαξ ἦν ἀνὴρ Βούλγαρος
 ἰς (85) τὴν κλήσιν, ἐς Μελενίκου τὰς οἰκῆ-
 ἰοῦμενος. Ἐπεὶ γοῦν ἡ κάτω πόλις Σερρῶν
 ἰτος ἦν (λίθοις καὶ γὰρ μόνις, ἀσδέστου δίχα,
 ἰνηγμένοις εἰς ὕψος τὰ τεθραυσμένα τάχα
 ἰάγνυτο), τοὺς ἐπὶ μισθῷ τοῖς στρατιώταις
 ἰντας, οὓς καὶ Τζουλούκανας ἡ χυδαία γλώττα
 ἰάζει, [P. 41] συναθροίσας ὁ βασιλεὺς κρα-
 ἰταύτης ἡμέθισεν, ἐπεὶ τῶς ἀναγκαίων ἰσπά-
 ἰοὶ καὶ οἰκοθεν ἐκινούτο πρὸς τὸ εὐπορῆσαι
 ἰειωδῶν. Ὁρῶντες δὲ καὶ τὴν χώραν εὐεπί-
 ἰτὰ τόξα λαβόντες, εἶτε δὲ καὶ σπῆδας καὶ
 ἰανίδας ἐξαυτοσχεδιάσαντες ὡς ἀσπίδας, καὶ
 ἰπροβεβλημένοι, τὸ ἀρείκον ἀλαλάξαντες
 ἰε κατὰ τῆς χώρας αὐτοβοεῖ, καὶ ἐν οὐ πολ-
 ἰαις ἐντὸς ἐγένοντο. Σκυλεύουσι γοῦν τὰ παρ-
 ἰα. Οἱ δὲ γε ἐντὸς, ὅσοι μὴ ἐπεφθάμισαν
 ἰε Παλαιολόγος ὁ μέγας δομέστικος καὶ ἀποπειρᾶσθαι Σερρῶν ἰφη D. omissis καὶ εἰ — Mi-
¹⁰ Τοῦ δὲ δεξάμενος ὁ βασιλεὺς τὴν βουλὴν εἰς τὰς Σέρρας ἀφίκετο. Εὕρην οὖν τὴν μὲν πό-
 ἰριμένην, τὴν δ' ἀρροπολιν τετειχισμένην, καὶ φύλακα ἐπ' αὐτῇ Δραγωγῶν τινα. Τοὺς Τζουλούκανας
 ἰοίσας ὁ βασιλεὺς κρατήσαι ταύτης ἠρέθισε, οἱ τὰ τόξα λαβόντες καὶ σανίδας αὐτοσχεδιάσαντε ὡς
 ἰς ἐν οὐ πολλῷ κρατήσαι ταυτης ἰσχυσαν, καὶ σκυλεύουσι τὰ παρευρημένα. Ὅσοι δ' ἰσχυσαν τῶν ἐν-
 ἰεταί πρὸς τὸν βασιλέα ἦγον. Καὶ ὁ Δραγωγῆς διαπρεσβεύεται πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ χρήματα καὶ
 ἰ; δεξάμενος τὸ ἰστου δέδωκεν. Ἰπέσχετο δὲ δοῦναι καὶ Μελενίκον D.

inde utilitatis futurum, rebus Bulgarorum magis
 ac magis afflictis, qui ista ratione legationem pro
 pace ineunda expeditius admittent, cum a nullo
 regantur, et infantis Michaelis ex Irene Angeli
 Theodori filia Asano suscepti dominationem subi-
 turi. Quod si castrum ita ferente fortuna nobis non
 cesserit, quid inde Romanorum imperio incommodi
 impendet? Rem experti cessabimus, rursusque
 viros ad Bulgarios legabimus, qui ab infante, ne
 nomine quidem pugnae conscio, gubernati lubentis-
 sime legatis animum advertent. Quilibet vero
 quietis commoda sibi representans pacem exoptat.
 Optime omnium magnum domesticum consuluisse
 imperatori **80** visum est, et ad Serras iter, utut
 potuit, ingreditur, proximeque accedens tentoriis
 structis castra metatur, non exercitus viribus fi-
 dens, quem exiguum ac pusillum fuisse diximus.
 Hinc militaribus artibus ac insidiis urbem aggre-
 ditur. Serrae antiquo aevo civitas maxima, postmo-
 dum a Joanne Bulgaro una cum aliis Macedonicis
 urbibus obsidione septa soloque aequata, tunc veluti
 vicus apertus prostabat, arce tantum muris circum-
 septa, sicque accomodata ut bellum posset excipi-
 ere. Illius custodiæ vir Bulgarus Dragotas nomine,
 Melenici sedem habens, invigilabat. Cum ergo
 Serrarum urbs inferior absque mœnibus esset,
 quippe quæ saxis tantum absque calce, nec iis in
 altitudinem sublatis, in locis murorum quassatis
 disjectisque cingebatur, mercede conductos mili-
 tum famulos, quos Tzucalonas vulgus lingua pro-
 pria nominat, in unum exaggerans imperator ad eam
 occupandam, cum necessariis destituerentur, qui-
 que domo egressi fuerant ut sibi futura usui submi-
 nistrarent, incitavit. Hi cum locum aditu facilem
 vidissent, acceptis sagittis et ensibus, et nonnullis
 tabulis in modum scuti ex tempore, quibus corpus
 defenderent, detornalis classicum concinentes in
 urbem ipso clamore irrumpunt, et non post multas
 horas introeunt, obvia quæque rapiunt. Ex civibus,
 quicumque in arcem non convolarunt, supplices
 ad imperatorem **81** egrediuntur. Arcis præfectus
 Dragotas, homo Bulgarus, et per multum tempus
 ad tuendas ac defendendas arces plane ineptus, ubi
 audiit inferiorem urbem captam nec non domini sui
 obitum, ita favente fortuna, non diu sustinens, im-
 peratori de arce dedenda significat. Et sic arx illico
 imperatorem recognovit. Dragotas purpurea chlaena
 auro contexta amicitur, et staterum aureorum vim
 non contemnendam accipit. Proin magnificas admo-

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Δραγωγῶν. Ita ms. exemplar. Malim tamen
 dmodum post sequitur, ut sit ὁ Δραγωγῆς.

Dragotes sive Dragutes nomen proprium viri etiam
 alias occurrit. DOUSA.

dum maximeque veras de Melenico promissiones A εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἀναδραμεῖν, ἰκέται πρὸς τὸν imperatori fecit. σιλέα ἐξήεσαν. Ἐπεὶ δ' ὁ κρατῶν τοῦ ἄστυος Δρα
 τῆς τὴν κάτω χώραν εἶδεν ἀλοῦσαν, ἀνὴρ Βουλγαρος καὶ ἥμιστα πεπαιδευμένος ἄστυ χρονίως διαφυ
 τειν, μαθὼν δὲ καὶ τὸν τοῦ δεσπότου αὐτοῦ θάνατον, τύχη ἀγαθῇ οὐ διὰ μακροῦ καρτερήσας δια
 σβύεται πρὸς τὸν βασιλέα. Καὶ τὸ μὲν ἄστυ εὐθύς τὸν βασιλέα ἐφήμιζεν · ἀλουργὸν οὖν χλαῖναν δ :
 γωτᾶς χρυσίῳ συνυφασμένην ἐνεδέδυτο, καὶ στατήρων πλῆθος χρυσῶν ἰδέκτο. Ὑποσχέσεις γοῦν
 τοῦ Μελενίκου μάλα λαμπρὰς πρὸς τὸν βασιλέα ἐπεποιήτο, ὑπεράγαν ἀληθεῖς.

44. His omnibus ab imperatore Dragotas acceptis, μδ'. Πάντα γοῦν ἵ ταῦτα πρὸς τοῦ βασιλέως
 et quasi esca aliis exposilus, discessit, atque Me- βων ὁ Δραγωτᾶς, καὶ ὡς δέλεαρ ὑποβεβλημ
 lenicum veniens omnia ad accolas refert, eosque ἀπήει. Ἐπεὶ δὲ φθάσει εἰς Μελενικόν, πάντα πρὸ
 ut imperatori se dedat, non hæcin aperto edisse- τοῖς ἰποίκους ποιεῖται, καὶ σφᾶς αὐτοὺς δια
 rens, sed clam plurimis sermonum communi- προδοῦναι τὸ ἄστυ τῷ βασιλεῖ, ἐν τῷ φανερῶ
 cans, adhortatur. Cum autem, qui oppidum guber- ταῦτα λέγων, κρύφα δὲ τοῖς πλείστοις περὶ
 nabat, Nicolaus Litoboes ægrotus lecto pedum dor- κοινολογούμενος. Ἐπεὶ δὲ ὁ τὴν ἡγεμονίαν δι
 loribus teneretur, libere omnes arbitrato suo res τῷ ἄστυος ὁ Λιτοβὸς Νικόλαος (86) κατάνο
 quas ipsi vellent agebant. Inter hos Nicolaus Man- καὶ τῇ κλίῃ ταῖς τῶν ποδῶν ἀλγηδῶσι προσκε
 clavites ex nobilioribus unus Melenici incolis, vir ταλευμένος, ἐλευθέρως εἶχον οἱ πάντες διαπρ
 audax et pro re nata, uti tempus daret, varie se ef- σθαι σφίσι τὰ βουλητᾶ. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ Μαγλι
 fingendi sagax ac perspicax, quæ a Dragota mo- τῆς Νικόλαος οἷς ἦν τῶν ἐπιφανεστέρων ἐν τοῖς
 liebantur **82** deprehensis, ac cognito se posse Μελενίκου οἰκίτορσιν, ἀνὴρ δραστήριος καὶ
 imperatori promissa perficere si multitudinis po- καὶ καίριαις περιπετείαις συμμεταβάλλεσθαι, τὰ
 tiorum partem in sententiam suam traxisset, ab oc- Δραγωτᾶ φωρᾶσας καὶ γνοὺς ὡς δυνηθεῖν
 cultis colloquiis sese retrahens palam omnibus ἂν ὑπεσχημῖνα τῷ βασιλεῖ διαπραξασθαι, τοῦ πλῆ
 utilia edixit, « Pueri Callimani. » inquit, « princi- τὸ πλεῖον ὑπαγαγῶν, τοῦ κρύφα λέγειν ἀποστα
 patu iniqua perpessi sumus, ea tamen spe, nos, si τὸ φανερόν τοῖς πᾶσιν ὑπέθετο τὰ συνόλσντα, εἰρ
 puer in virum evasisset, tantæ tolerantie præmia κώς, ὡς « Ἡμῖν μὲν ἰγύνετο προσταλαιπωρῆσαι
 recepturos, postquam ille ætatem illam, quæ virum τοῦ παιδὸς τοῦ Καλλιμάνου ἀρχῆ, καὶ ἦν πρὸς ἐπι
 probum a malo secernere potest, attigisset. Sed ἀνδρωθῆναι τε τοῦτον καὶ πρὸς αὐτοῦ ταῖς ἀμο
 cum id adversa fortuna amiserimus, et infantulus τῆς κακοπαθείας ἀντιλαβεῖν εἰς ἡλικίαν ἔλθον
 alius ad regendos Bulgares præponatur, omni stulto ὅτε διακρίναι δύνατο ἂν τις ἀπὸ φαύλου ἀνδρα
 stuliores essemus, si aliis rursum infortuniis nos λόν. Ἐπεὶ δὲ τοῦτου κακούργου τύχη ἡμᾶρτε
 metipsos dederimus, tanquam qui in omne ævum C πρόκειται δὲ ἡμῖν βρεφύλλιον ἄλλο εἰς τὴν
 absque principe, re omnium perniciosissima, vivere Βουλγάρων ἀρχὴν, παντὸς ἂν ἀνοσι-αίνοντος χι
 vellemus. Sed quando Romanorum imperator ad φανείμην, εἰ πάλιν πρὸ δυσπραγίας ἄλας
 nos accessit, nos illi fido domino et virum probum δοίμην αὐτοὺς, ἀδίσποτοι τὸν πάντα βίον δια
 ac malum optime cognoscenti tradere debemus. αἰρούμενοι, ὑφ' οὗ πολλά τε καὶ μείζω τὰ δι
 Ipse jus ab antiquo in nos obtinet, locus siquidem φύεται. Ἄλλ' ἐπεὶ ὁ βασιλεὺς ἡμῖν ὁ τῶν Ῥωμα
 hic noster imperii Romani est. Bulgari vero alienis προσῆγγισεν, [P. 42] δεῖ αὐτῷ ἑαυτοὺς ἐγγυμ
 avaritia raptis Melenicum quoque occuparunt. Nos σθαι, δεσπότη πιστῷ καὶ εἰδότε ἀνδρα ἠδὲ
 omnes ex Philippopoli orti primodia quoque ge- ἠδὲ καὶ ἔθλόν, καὶ δίκαιον ἐν ἡμῖν ἔκπαλα
 neris liquido ducimus ex Romainis. Quinimo et D Ὁ τε γὰρ ἡμέτερος χῶρος τῆ τῶν Ῥωμαίων
 Romanorum imperator, licet Bulgari essemus, jus ἡκει ἀρχῆ · πλεονεκτικώτερον γὰρ οἱ Βουλγαρι
 tamen in nos habet: filius quippe illius et impe- πράγμασι χρῆσάμενοι καὶ τοῦ Μελενίκου γένει
 rator Theodorus cum Asanos Bulgarorum principe ἐγκρατεῖς, ἡμεῖς δὲ πάντες ἐκ Φιλιππου πόλεως
 affinitate conjungitur, nunc regis Asani filia do- μῶμεθα, καθαροὶ τὸ γένος Ῥωμαῖοι. Ἄλλως τε
 mina a Romanis nuncupatur et est. His itaque om- τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς ἀληθῶς καὶ ἐν ἡμῖν δικ
 nibus verba luculenta **83** in pauca conferentes ad ται, καὶ εἰ Βουλγάρους προσήκοιμεν · ὁ γὰρ
 eum recurrere debemus, colla illi nostra servitute τούτου καὶ βασιλεὺς Θεόδωρος τῷ βασιλεῖ τῶν Β
 constituta addicere. Sapientum namque regum ac

¹¹ Hujus capitis loco hæc habet D : καὶ εὐρῶν τὸν μὲν τοῦ ἄστυος ἐφόρον Λιτοβόον κλητήρα, δὲ Μαγκλαβίτην Νικόλαον Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ἐσκηνοῦτο περὶ τὴν Βαλαβίσταν τόπον, ἐ
 δὲ Μαγκλαβίτην Νικόλαον Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ἐσκηνοῦτο περὶ τὴν Βαλαβίσταν τόπον, ἐ
 Μελενικιώται ἀφικομένοι τὸ ἄστυ τούτῳ παρέσχον. Ἐκράτησε δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ Σενιμάχου καὶ Τζεπ
 καὶ τῶν τῆς Ῥοδόπης πολιχνίων καὶ κομποπόλεων, καὶ ὄρον τὸν Εὐρον πεποίητο. Κατέσχε δὲ καὶ ἐκ
 πρὸς Βορρᾶν Στουμπιόν τε καὶ Χυττοβόν καὶ Βελεθούσδιον Σκόπιά τε καὶ βελισσόν καὶ τὰ μέχρι Πριλ
 καὶ Πελαγονίας χωρία, Νευστάπολιν τε καὶ Πρόσακον, καὶ σπονδᾶς τε ἐκ Βουλγάρων δεξάμενος, ὡς μ
 τούτων στῆ, ἀνέσχεν.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(86) Ὁ Λιτοβὸς Νικόλαος. Choniata, p. 564, meminit cujusdam Litoboes militis in exercitu Ducæ sebastocratoris, qui ex barbarica cohorte ducem

nactus alia via sine ulla noxa Ducam servavi clade Isaacii a Blachis accepta. ALL.

τοῦ Ἀσὴν θυγάτηρ ἢ σύζυγος τοῦ τοιοῦτου βασιλέως A
 δέσποινα παρὰ Ῥωμαίους καὶ ἐστὶ καὶ ὀνομάζεται.
 Τούτων οὖν ἀπάντων χάριν τὰ πολλὰ τῶν λεγομένων
 καταλιπόντας ἐπ' αὐτὸν χρῆ ἵνα καὶ τοὺς αὐχίνας
 ὑποκλῖναι τῷ τῆς δουλείας ζυγῷ· χρηστὸς γὰρ ὁ ζυγὸς
 τῶν φρονίμων βασιλέων καὶ γηραιῶν, καὶ πολλῶν κου-
 φότερος τῶν ἐπι διατελούντων ἐν μείραξι. » Ταῦτ' εἰρη-
 κῶς πέπεικε πάντας ἀμογητὴ καὶ πολλῶν ἄτερ πρα-
 γμάτων γενέσθαι τοῦ βασιλείως. Καὶ δὴ πρέσβεις τινὰς
 τῶν συνεποίκων στείλαντες, τάχα μὲν κρύφα, μάλ-
 λον δὲ γνωσκόμενους τοῖς πλείοσι, συμβάσεις μετὰ
 τοῦ βασιλέως πεποιήθηται. Χρυσόβουλλος γοῦν τῷ
 βασιλεῖ τῶν ἡττημένων σφίσι περιληπτικὸς γεγενη-
 μένος καὶ δεδομένος τοῖς πρέσβεσι τοῖς τοῦ Μελεί-
 κους ἀποσταλῆναι προσετείχετο οἰκήτορσι. Καὶ οἱ
 μετ' οὐ πολὺ ὁμοθυμαδὸν πάντες συνελεγμένοι, B
 ὅσοι τε τῶν προὔχόντων, ὅσοι τῶν ἐν στρατείᾳ κατε-
 λεγμένων, καὶ ὅσοι κρείττους ἄλλοι τῶν οἰκητόρων,
 πρὸς τὸν βασιλέα ἀφίκοντο, σκηνοῦμενον παρὶ τόπον
 Λαβίσσαν οὕτω πως ὀνομαζόμενον, ἄνδρες εὐστατεῖς
 τε καὶ ἐντιμοὶ καὶ μόνης θείας αἰδοῦς καὶ τιμῆς
 ἀξιοί, ὑπὲρ πεντακοσίουσιν τυγχάνοντες· οὓς αὐτὸς
 εἰρήκειν ἰδὼν, « Ποία ὀπλομαχία ἡμῖν αὐτοὺς παρ-
 εστήσατο; ἢ πόσαι φάλαγγες ἰπέων τῶν τοσούτων
 περιγένοντο; ἀλλ' ἐν τῷ κρείττονι ῥᾶστα καὶ τὰ
 μικροῦ δεῖν ἀνεπιχείρητα. Κάντεῦθεν δῆλον ὡς ἀλη-
 θές ἐστὶ τὸ τῷ ἀποστόλῳ Παύλῳ εἰρημένον, « Οὐ τοῦ
 τρέχοντος, οὐδὲ τοῦ διώκοντος, ἀλλὰ τοῦ εὐδοκούντος
 Θεοῦ. » Τῷ τοι καὶ τὸν στρατηγὸν οὐ δεῖ πάμπαν
 ἐπαινεῖν οὔτε μὴν ψέγειν. Πολλὰ γὰρ τινες διαγω-
 νισαμενοὶ σπουδαῖος τε καὶ συντόνωσ, δραστηκώτε-
 ρον τοῖς παρούσι χρησάμενοι, μικρὸν ἢ οὐδὲν κατω-
 ρθώσαντο, ἔνιοι δὲ καὶ ἐσφαλόντο πλείστα. Ἐτεροὶ
 δὲ δεξιᾶς ἡμμορκότες τύχης, ἀμελετήτως ἐπὶ τὰ
 ἔργα χωροῦντες μεγάλων τροπαίων γεγονόσιν αὐ-
 τουργοί, οἷόν τι ξυνέβη τῷ τότε καὶ τῷ βασιλεῖ
 Ἰωάννῃ. Πολλῶν γὰρ ἀστίων καὶ χωρῶν πολλῶν
 ἐγεγόνει δεσποτῆς ἐν ἁκαρεῖ, μὴ τινος πολέμου
 γεγενημένου, μηδὲ τινος πεσόντος ἐν μάχῃ, μηδὲ
 συθέντος αἵματος, μηδὲ ξίφους κατορρησάμενου
 σώματος, ἀλλ' ἡμέρωσ καὶ γαληνῶσ ὡσπερ τινὸς
 κλήρου πατρόςθεν τοῦτω προσώκοντος ἀνιδρωτὶ τῶν
 τοιοῦτων ἀπάντων κατῆρξε [P. 44] Στενίμαχος γὰρ
 καὶ Τζέπαινα, καὶ ὅσα ἦν τῷ τῆς Ῥοδόπης ὄρει (87)
 παρακείμενα πολίγυιά τε καὶ κωμοπόλεις, ὑπόφορα
 τοῦτω γυγέννηται. Καὶ ὄρος οὕτω τε καὶ τοῖς Βουλ-
 γάροις Ἐβρος ἦν ποταμός. Ἐξ δὲ τοῦ πρὸς Βορρᾶν
 μέρους Στούμπιον τε καὶ Χοτοβός ὄχυρά ἄττα φρού-
 ρια καὶ χώρος ὁ Βελεβουδίου ὑπὸ τὸν βασιλέα ἦν,
 Σκοπιὰ τε καὶ Βελεσός καὶ Πέχρι Πριλάπου καὶ τῶν
 Πελαγονίας χωρίων, Νευστάπολις τε καὶ Πρόσακος, τὰ πάντα
 ὑπῆρξε τῷ βασιλεῖ ὑποχείρια. Καὶ σπον-
 δαὶ ἐπι τοῦτοις τῶν Βουλγάρων τῷ βασιλεῖ ἐγγεγόνισαν,
 τοῖς τοιοῦτοις κοὶ μόνοις ἀρκεῖσθαι τοῦτον
 καὶ μὴ περαιτέρω κατεπεμβαίνειν. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως
 ἔσχε τὸν τρόπον, ἐγὼ δὲ αὐτὸς ἐν τοῖς ἐπι-
 στολιμαίσις τῶν λογῶν ὑπύργου, ἐκάστω τῶν ἀλισκομένων
 ἀστίων τε καὶ χωρῶν καὶ γραφῆ-
 ἑγχαράτων βασιλικῆν· ἔθος γὰρ τοῦτο παλαιὸν τοῖ
 βασιλεῦσι Ῥωμαίων, δῆλα τοῖς μακρόθεν διὰ γραμ-

senum jugum suave est, multoque levius quam in-
 fantium. » His sine ullo labore ac molestia omnibus
 suavit ut imperatoris partes sequerentur. Quare ex
 civibus nonnullos clam quidem, ut videre erat,
 sed plurimis tamen cognitis legant, et in foedus
 cum imperatore coeunt. Et bulla aurea, qua res
 gestæ describebantur, per eosdem legatos impera-
 toris jussu ad Melenici defertur cives, qui una
 omnes simul, sive ex primoribus sive militæ ascrip-
 tis sive celebrioribus sive etiam habitatoribus, in
 unum conspirantes ad imperatorem apud Labisdam
 (locum sic appellant) commorantem viri compti
 ac nobiles et ex solo aspectu venerandi ac honori-
 bus digni supra quingentos festinant. Ut ipse eos
 vidi, ita locutus sum : « Quænam nobis armorum
 fulgura vires subegit, aut quot equitum phalanges
 tot devicerunt ? sed melioris præsidio facillime et
 quæ vix unquam vinci poterant depellantur. Hinc
 verissimum est Pauli apostoli dictum, non esse cur-
 rentis neque persequentis, sed illius cui Deus bene-
 placito suo concesserit. » Propterea duces exercitum
 neque laudandi neque vituperandi sunt. Multi nam-
 que diligenter ac prudenter certantes dum animosius
 84 rem peragunt, parum aut nihil profecerunt,
 plerique etiam operum et oleum ut plurimum per-
 diderunt : alii secunda freti fortuna segniter se in
 rebus agendis occupantes, ingentia tropæa consecuti
 sunt, uti tunc imperatori Joanni accidit, qni nulla
 mora multarum urbium multorumque oppidorum
 absque ullo prelio, absque ullius cæde, sine effu-
 sione sanguinis, sine gladii in corpus humanum
 sævitiæ, sed placide ac quiete et sine sudore, ac si
 in hereditatem paternam immitteretur, dominationem
 adeptus est. Stenimachus enim et Tzæpæna,
 et quotquot Rhodopes monti oppidula cujusque
 adjacent, tributaria habuit, et imperatoris ac Bul-
 garorum fines Hebrus fluvijs terminavit. In Boreali
 plaga Stumpium, Chotobos, castra munitione va-
 lida, et Belebudii locus imperatoris cesserant, nec
 non Scopia et Belesus cæteraque usque Prilapum
 et Pelagonios agros ; item Neustapolis et Prosacus
 sese subjecerant. Et super his Bulgarorum rex et
 imperator sic convenerant, ut imperator scilicet his
 solis contentus nihil ulterius attentaret. Et hæc quidem
 ita peracta sunt. Ipse inscribendis epistolis operam
 navabam singulis urbibus ac oppidis captis scribens
 imperatorium sigillum imprimens. Namque id mor-
 erat Romanorum imperatoribus per litteras longe di-
 stantibus egregie a se gesta significare, voluptate
 illis quam ipsi experirentur, conciliare.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(77) Τῷ τῆς Ῥοδόπης ὄρει, Anna Comnena, lib xiv : Κατὰ γραμμὴν παράλληλον κεῖται τῷ Αἵμα. ALL.

μάτων ποιεῖν τα σφῶν αατων κατορθώματα και πρὸς ἡδονὴν ἐπεγείρειν, ἥς δὴ και οὔτοι διὰ τῶν ἔργων μεταχάνουσιν.

85 45. Cum itaque hæc ab imperatore sic essent peracta, quibus magnam ille lætitiā nec minorem Romani omnes conceperant, tanquam qui inde magnum in imperio progressum et amplitudinem virium auspicarentur, de reditu et in Orientem abitione cogitari cœptum est : tempus enim id præstolabatur cum October effluxisset et medius jam November excurreret. Verum rumor nescio quis probus et apprime utilis impetum cohibebat. Thessalonica enim, ut supra narravimus, Theodori filium Demetrium despotam agnoscebat cognominabatque, cum eo honore ab imperatore insigniret. Sed cum, ut ante diximus, puer sceleribus illaquearetur, rebusque ludicris puerorumque nugamentis, non virorum prudentium colloquiis nec justæ rei duplicis administrationi ac regimini incumberet, insidiis a nonnullis appetitur, quorum præcipui et notiores fuere Spartenus, Campanus, Iatropulus, Cutzulatus, insigniores Michæel Lascaris et Tzyrith magni chartularii dignitate **86** ab imperatore condecoratus ; reliquos conspirationis socios nondum novimus : ita una cum multitudine coiere, ut inauditi ignotique pluribus remanserint. Unum ex his Campanum insidiarum instructissimum ad imperatorem Joannem ablegant, quasi illenegotiationis causa proficisceretur, re vera tamen ut bullam auream impetraret, qua antiqua Thessalonicensium jura ac privilegia comprobarentur et libertas civibus asscretur. Imperator in vota eorum concedens pro sententia omnia exsequitur : munerum etiam inter consilii adjuutores distribuendorum promissionibus rem sollicitat, et scripto se obligat. His ita tuto dispositis Melenico egrediens Thessalicam contendebat, prius ad Demetrium viris delegatis, ut ille, si pacta servare vellet, ad se proficisceretur et debitum exsolveret. Sic enim ille convenerat, jureque se jurando obstrinxerat. Ille (neque enim ex se aliquid sapere poterat) insidiatoribus pro consiliariis usus domi mansit : vocationem etenim imperatoris **87** in eum fraudulenta esse concilia affirmabant. Qui cum ineptus esset nec animi

μέ. Ἐπεὶ ¹² γοῦν οὕτω ταῦτα διεπράχθη τῷ σιλεῖ, πολλῆς μὲν ἡδονῆς αἷτια τούτῳ γεγενεμὴ οὐχ ἦττον δὲ και πᾶσι Ῥωμαίοις αὐξησὶν : κατισθῶσι τοῦ κράτους και πλατυσμὸν τῆς ἀρχῆς ἦν μὲν πρὸς βουλήσεως τῷ βασιλεῖ μνησθῆναι νόστου και πρὸς τὴν ἐὼ ἐπαναζεύξαι (και γὰρ ὁ καιρὸς τούτου ἀπῆτει · μὴν γὰρ παρερῆρῆ Ὁκτωβριος, και περί που τὰ μῆσα τούτου διεήρχετο ὁ Νεβριος), ἀλλὰ τις λογος χρηστός και πᾶν ἔργον ἐνεπόδιζε τὴν ὁρμὴν. Ὁ γὰρ Θεσσαλονίκη, κατὰ προϊστορήσαμεν, τὸν τοῦ Θεοδώρου υἱὸν τῆ δεκατριον ἐγνώριζε τε δεσπότην και κατωνόμαζε · διαιτησις γὰρ ἦν και πρὸς τοῦ βασιλέως τετιμημένη Ἐπεὶ δ', ὡς προπεφθᾶκαμεν περί τούτου ἐκτάσταλον ἦν τὸ μειράκιον και παιδειαῖς ἐνσχολαῖς προσῆκον και μειράκιον ἀθύρμασι, μῆτι γε ἐπιπροΐστασθαι συνετῶν και πολιτείας κατάρτου ἠνομίμως ἐπιστατεῖν, ἐπιβουλήν κατ' αὐτοῦ μὴ ἐξαρτῶουσιν, ὧν οἱ ὀνομαστοὶ τε και γνώριμοι ἄντηνός ἦσαν και Καμπανός, ὁ Ἱατρόπουλος τε και Κουτζουλάτος, οἱ δὲ τῶν ἐπιστῆμων ὁ τε Μιχαὴλ Λάσκαρις και ὁ Τζυρίθων, ὧν και μέγαν χαρτοῦριον ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης τετιμηκας. Ἄλλοι δὲ τοῦ σκέμματος κοινωνοὶ οὔπω δῆλοι ὡς αὐτοὶ σφ' τοῦ πράγματος σὺν τῷ πληθει γιγνόασιν, ἀλλ' εἴσαν ἀκάνγνωστοὶ τοῖς πλείστον. Ἐνα γοῦν τῶν εἰρημένων τὸν Καμπανὸν οἱ πάντες συσχεσάμενοι εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην ἐκπέμπουπραγματείας μὲν προφάσει χαρίν, τῇ δὲ ἀληκοινοῦ χρυσοβούλλου ἐπιμνησθῆσαι, τῶν ἀνεκπροσαρμοσάντων Θεσσαλονίκη ἐθίμων τε και διεπερικτικῶν και τῆς σφῶν ἐλευθερίας παρεκτι[P. 44] Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς πάντα τε τούτοις σκοπὸν ἐπεπράχει, και δωριῶν ὑποσχίσεις : ὑπηρετήσουσι νῆ πράξει και ἐγγράφους τίθεταῦτα δὴ εἰς τὸ ἀσφαλὲς οἰκονομήσας ὁ βασιμᾶπάρας τῶν Μελενίκου χωριῶν περί τὴν Θεσσαλην ἐφέρετο, πρότερον ἐξαποστειλας πρίσθαι ἔτὸν Δημήτριον, ὡς ἂν κατὰ τὰς αὐτοῦ ὑποσχίσειςκοιτο εἰς αὐτὸν και ἀφῶσιώσει το ὄφλημα · εἰτε ἴσυνέθετο και κατώμοσιν. Ὁ δὲ (οὐδὲ γὰρ εἶχε η

¹² Ἐπεὶ usque ad χωρεῖ (col. 1096 B 3.)] Hæc ita contrahit D : Ἰκετο δὲ τῷ βασιλεῖ ἀγγελία ὡς ἐπιβουεντες τῶν Ἑσθάλων κατὰ τοῦ δεσπότης Δημητρίου ἐστῶσιν, ὧν οἱ ὀνομαστοὶ Σπαρτηνός ἦσαν και ΚαμπιἹατρόπουλος τε και ὁ Κουτζουλάτος, οἱ δὲ τῶν ἐπιστῆμων Μιχαὴλ ὁ Λάσκαρις και ὁ Τζυρίθων. Ἐνα γοῦν τοῦτὸν Καμπανὸν εἰς τὸν βασιλεία ἐπεμψαν, και ὁ βασιλεὺς τὰ κατὰ σκοπὸν τούτοις ἐγγράφους χρυσοβούλλου, και ἀπάρας Μελενίκου περί Θεσσαλονίκη ἐφέρετο, πρίσθαι ἔως Δημήτριον πέμψας, ὡς ἂν κατὰαὐτοῦ ὑποθῆκας ἀφίκοιτο εἰς αὐτὸν. Ὁ δὲ (οὐδὲ γὰρ εἶχε νοεῖν) οἰκοὶ κατέμεινεν ἐκ τῶν συμβούλων πεισθεῦνθη δὲ τι ὄπερ ὡς ἡδυσμά τι παραστήσω. Τὸν Καμπανὸν (εἰς δ' οὗτος τῶν συνιστῶρων τοῦ δόλου) εἰαὐτῆ ἐξετάσει. Ὁ γοῦν Σπαρτηνός συμμύστης ὧν τούτω τάχος ἐκείσε φέρεται, και, « Τί, » φησὶ· δὲ τοῦ ἀλιτηρίου κατηγοροῦσά τινας, κίεποτα ; ὅς εἰ ἄλλο τοιοῦτος, πολλῶν θανάτων κριθείη ἂν ἄμειος. » ἉΔημήτριος (ἐθαῖρει γὰρ μάλα τούτω ὡς πιστῶ), « Προδότην τούτῶν φασιν εἶναι, Σπαρτηνέ. » Ὁ δὲ πτὸν Καμπανὸν λαβόμενος τούτου τῆς γένους. « Ἐγὼ, » φησὶν, « αὐτὸν ἐν τοῖς οἰκοῖ ἀπαγαγῶν, δεσποτατασμοῖς ἐκπέσας πάντα τούτων καταναγκάσω ἔκφορα ποιῆσαι. » Ταῦτ' εἶπε, και ὡς εἶχε τάχους εἰς τὴνκίαν ἀπῆει. Τὸν μὲν οὖν Καμπανὸν τὸ ἀπὸ τούδε κλίην εἶκεν, ἄσκον δὲ διαφυσῆσας ὁ Σπαρτηνός καισμεύσας και ἐπαιωρήσας ἐτυπτεν ὡς Καμπανὸν, ἀποκαλύψαι δῆθεν τὰ κρύφα. Ἄσχος δὲ ἦν, οὐ Καμπανὸ τυπτόμενος. Εἶτα ἀφίκετο ὡς εἶχε ποδῶν ὁ Σπαρτηνός πρὸς Δημήτριον, και οἱ φησὶν · « Ὁρκω σε πιστετὸ πράγμα, μὰ τὸν σὸν και ἡμῶν ἀπαντων Δημήτριον, τὸν κηθεμόνα Θεσσαλονίκη και πολιοῦχον. Τοιοῖεστιν ὁ Καμπανός ὅποιος ὁ Σπαρτηνός, και οὕτω διαίκεται περί σε καθά και ὁ Σπαρτηνός, ὧν ἀνθρώποι ἀπαντων πλέον σε φιλοῦντα ἐπέγνωκας. » Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπὶ Θεσσαλονίκη χωρεῖ.

οἰκοθεν) τοῖς ἐπιβούλοις συμβούλοις χρώμενος οἶκοι Α καταμένειν ἐπίθετο · σκευωρίαν γάρ ἔφασκον εἶνα, κατ' αὐτοῦ τὴν τοῦ βασιλείως μετάκλησιν, κούφος δὲ ὦν οὗτος τὰς φρένας τοῖς αὐτῶν λόγοις συνεφέρετο, ἔπει καὶ νεύειεν. Ξυνέθη δὲ κἀν τούτοις ὄπερ ὡς ἠδυσμὰ τι παραθήσω τοῖς λόγοις. Τὸν Καμπανὸν (ἓνα καὶ τοῦτον τῶν συνιστόρων τοῦ δόλου προείπαμεν εἶναι) τὰ οὐχ ὑπὲρ Δημητρίου φρονούντα ἀπήγγελλάν τινες, ἐπεὶ καὶ ἐκ βασιλείως ἐπανεζεύξεν. Καὶ ὅς παρέστη τῷ Δημητρίῳ, καὶ κατηγορεῖτο πρὸς τῶν ἀληθῆ κατ' αὐτοῦ φασκόντων, ὡς ῥαδιουργεῖ κρύφα καὶ ἀποπειράται τοῦ λαοῦ, καὶ γραφαὶ πρὸς αὐτοῦ τῷ βασιλεῖ πέμπονται καὶ λόγοι μυστηρίωδεις διαμνησύνονται. Καὶ ἦν πρὸς τῇ τοιαύτῃ ἐξετάσει ὁ Καμπανός. Ὁ γοῦν Σπαρτηνὸς συμμαθητὴς ὦν τῶν πραττομένων, περὶ τῶν τοιούτων, μεμαθηκῶς, τάχος Β ἔκεισε γέρεται, καὶ ὡς εἶχεν ἀσθματικῶς καὶ σπουδῆς, « Τί, » φησὶ, « περὶ τούτου τοῦ ἀλιτηρίου κατηγοροῦσί τινες, δέσποτα, ὅς εἰ ἀλῶν τοιοῦτος, πολλῶν θανάτων κριθεῖν ἂν ἄξιός ; » Καὶ ὁ Δημήτριος (ἐθάῤῥει γὰρ μάλα τούτῳ ὡς πιστῷ, καὶ πάνυ τούτον δυσνοῦστατον κατὰ τὸν κωμικὸν (88), εἰ καὶ μὴ κλεπτίστατον, ἠγείτο), « Προδότῃν τούτον, Σπαρτηνῆν, φασὶν εἶναι οἱ τούτον διώκοντες. » Ὁ δὲ καίει τὸν Καμπανὸν κατὰ τῆς σιαγόνος τῷ καρπῷ, σφόδρα χρησάμενος τῇ βολῇ, καὶ λαβόμενος τούτου τῆς γένουος, « Ἐγὼ, » φησὶν, (89) « αὐτὸν ἐν τοῖς οἴκοι ἀπαγαγὼν, δέσποτα, ἱτασμοῖς ἐκπνέουσας τὸ πρῶτον, πάντα τούτον καταναγκάσω ἔκφορα ποιῆσαι τὰ κρύβδην τούτοις ῥαδιουργούμενα. » Ταῦτ' εἶπε, καὶ ὡς εἶχε τάχος ἐς τὴν οἰκίαν ἀπήει. Τὸν μὲν οὖν Καμπανὸν τὸ ἀπὸ τούτου κλίην εἶχε καὶ σιτιάς ὑψηλὴ πρὸς ἀνάπαισιν καὶ τὰ ἐς τρυφὴν μᾶλλον ἐφευρημένα, οἷς καὶ μᾶλλον χαίρουσιν ἄνθρωποι οἱ τοιαῦτα μεμελετηκότες διαπράττεσθαι πράγματα. Ὡς δὲ καὶ τινες ἔφασαν, ἀσκὸν διαφορήσας (90) ὁ Σπαρτηνὸς καὶ πληρώσας τοῦ πνεύματος, εἶτα καὶ δεσμύσας ὡς ἐντὸς ἅπαν ἐναπειληθῆαι πνεῦμα μὴ τινος οὔσης τούτῳ τῆς ἐκροῆς, ἀπαιωρήσας ἔτυπε ῥά-

compos, eorum sermonibus, quocunque illum traxissent, agebatur. Accidit etiam, quod condimenti loco orationi meae interponam, Campanum, unum ex conspirantibus, ut supra diximus, non a Demetrio, sed ab adversario stare, cum ex imperatore rediisset, non nemo renuntiavit. Iudicio penes Demetrium sistitur, et accusatur ab iis qui vera referebant, eum clam in principem machinari seducereque populum; litteras ad imperatorem scriptitare, quibus arcana imperii revelaret. Et simili quæstioni Campanus supponebatur. Spartenus machinationis consors, ubi id rescivisset, quam citissime eo advolat, et utut potuit, anhelans, « Cujus causa, » inquit, « despota, scelestus iste in jus rapitur, qui si similitum criminum convineatur, næ ille et jure merito multis mortibus condemnabitur? » Et Demetrius illi tanquam fidei spectata viro confidens, cum eum sibi amicissimum, etsi non furacissimum, ut Comici verbis uta, existimaret, « Qui hunc accusant, proditorem esse, Spartane, fatentur. » ipse pugno, eoque vehementissimo, Campani maxillam contudit, arreptaque illus barba, « Ego, » inquit, « despota, domum conductum tormentis primum adhibitis, quæcunque ipse sive consilii occulte pertentantur, cogam confiteri. » Dixit, et qua potuit celeritate domum abiit. Campanus itaque ex illo in lecto pulcherrimo ac magnifico stragulo inter plumas 88 quiescebat; et quæcunque ad augendum luxum et sese oblectandum viri hisce rebus perditum ingenii acumine comparare nituntur, large effuseque illi subministrabantur. Sermo et ille nonnullorum fuit Spartenum utrem inflasse implevisseque flatu, dein illigasse, ne flatus in eo interclusus aliqua ex parte efflueret; eum appensum flagellis, ac si Campanum quateret ut quæ sciret indicaret, cædebat. Verum non Campano, sed utriusque illi incutiebantur. Tandem cum hora, quæ pro habenda quæstione, et ad ea revelanda quæ etiam in occultissimis abdita latebant, plus satis

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(88) Κατὰ τὸν κωμικόν. Chremylus ad Carionem servum in *Pluto* apud Aristophanem: Ἄλλ' οὐ σε κρύψω τῶν ἐμῶν γὰρ οἰκτιρῶν πιστότατον ἠγοῦμαι σε καὶ κλεπτίστατον. ALL.

(89) Ἐγὼ, φησὶν. Eodem astu Juvenis Celsus promeritas poenas, quod adversus Domitianum conjurasset, effugit. Vide Dionem in Domitiano. ALL.

(90) Ἄσκον διαφορήσας. Simile quid legi in Vita S. Theodori Studitæ a Niceta Alexii filio perpetratum, tanti patris infortuniorum miserto. En verba: Ἐγὼ καὶ ταύτην τοῦ δικαίου τὴν παρρησίαν ὁ βασιλεὺς καὶ τὸ ἐν ἅπασιν ἀταπεινῶσαν. Ἀμίλει καὶ αὐτὸν πάλιν ὡς εἶχεν ὀρμῆς τὸν τὸν Νικήταν πρὸς τὸν ἄμων πέμπει, πληγὰς νῦν σφοδροτάτας ἐντέλλει αὐτῷ παρακληνόμενος καὶ κατὰ μέρη καὶ μέλη ταῖς μαστίξιν διαξάναι καὶ ὅλον αἰκισμῶν θείων ὑπόπειν. Οὐ καὶ τὸν ὅσον καταλαβόντος, ὅτου τῆ ἡχοὶ χάριν ἀναγγειλαντος, ὁ δὲ τούτου ἅμα τῷ λόγῳ τὸν χιτῶνα σὺν εὐθυμῖα ψυχῆς ἀποδυόμενον καὶ τὰς σάρκας πρὸς τὸ μαστίξισθαι εὐτρεπίζοντα. « Τοῦτο γὰρ μοι, » φησὶν, « ἐκ πολλοῦ καὶ ἐφ' ἑσπέρην καὶ προσδόκιμον. » Ἄλλ' ὁ συμπαθὴς ἐκείνος ἀνὴρ καὶ αὐτόχρημα ἐλιτήμων, ὡς μόνον ἴδοι τὰς τιμίας ἐκείνας

σάρκας γυμνάς, ἅς καὶ χρόνος καὶ νηστία ἐσχάτως ἐξέτηξεν, ἐκλάσθη ὅλως καὶ τὴν ψυχὴν ἐπάθε, μηδὲ προσσχεῖν ὅλως μηδὲ ψαῦσαι ταύταις τὸ καθόλου τολμήσας, πολλοῦ γε καὶ δὴ χερσὶν αἰκίσαι ἢ μαστίξιν. D Ὅθεν καὶ σοφὸν τι ἐν αὐτῷ βουλευσάμενος, ὡς ἂν καὶ τὸ παρὰ βασιλείως δόξῃ ἀφοσιῶν καὶ τοὺς συνόντας λάθοι, ὡς τετυφῶς εἶη τὸν ἄγιον, προβάτου δορᾶν ἐνεγκῶν καὶ ταύτην ἐπὶ τῶν ὤμων θείῃ τοῦ ἀνδρός, κατὰ ἐκείνης, ὡς εἶχε, τὴν τῶν μαστίγων ποιεῖται καταφορᾶν, τὸ μόνος καταλειφθῆναι μετὰ μόνου προοικονομησάμενος διὰ τὴν περὶ τὸν ἀνδρα, φησὶν, αἰδῶ καὶ τὴν τῶν σαρκῶν ἐκτηξεν. Ἴνα δὲ καὶ ῥανίδας ὑποδεικνύειν ἔχη τοῦ ἀπο τῶν πληθῶν αἵματος, αὐτὸς ἐκείνος, ὃ γνῶμης εὐγνώμονος, τὸν οἰκτιρῶν αἰμάσσει βραχίονα σιδηρίῳ ἐκκεντήσας, καὶ τὸ ἐκείθεν ρέουσας τὴν μαστίγα ἐπιβάψας, οὕτω ταύτην ἐξελθῶν δείκνυσι σαρκὶ φοινηχθεῖσαν καὶ αἵματι, αὐτὸς δὴθεν ἀσθμαινῶν καὶ ὑποκρινόμενος τὸν κατάκοπον, καὶ εὐλογηθεὶς παρὰ τοῦ ὀσίου ὁ θεοφιλεὺς οὗτος, καὶ εὐχαίς ταῖς αὐτοῦ προπεμφθεῖς ὀδοῦ εἶχετο, μισθὸν οὕτως ὑπερφυᾶ καλλίστου ἔργου δεξιόμενος. ALL.

esse poterat, effluxisset, Spartenus velocius ad Demetrium pervolat, et inquit, « Rem tibi sacramento corrobore per tuum et nostrum omnium dominum Demetrium Thessalonices curatorem ac moderatorem, » quo sane sacramento apud Thessalonicensis nil solemnius, nil sanctius excogitari potuit, « non alius a Sparteno Campanus est, qui æque ac Spartenus, quo nullum inter mortales reliquos tui studiosiorem cognoscis, in te animo affectus est. » Sic Spartenus scelus alias detegendum provide exhaustit et questioni finem fecit. Igitur imperator Joannes una cum milite primo diluculo Thessaloniam appellit, ibique castra ponit : nam obsidione eam cingere, cum ad obsidendum necessaria minime suppetere, non poterat. Caduceatoribus porro Demetrium, ut ipse juratus **89** imperatori fuerat, ad se accersit, emporiumque poscebat extra Thessaloniam, in quo milites, quæ sibi usui essent, pretio coemerent. Ille a consultorum insidiis sibi non præcavens, dictis eorum obsecundans, nihil ex his quæ imperator indixerat exsecutus est. Paucissimos post dies parva militum manus apud pusillam urbis portam et mare spectantem adsidens, custodiensque ne quis ex urbe ex improviso irrepens militem læderet, oborto inde clamore portam ab iis qui intus erant apertam fuisse, clamorem insequitur, et universus exercitus post eam armatus cum imperatore confestim Thessaloniam ingressus omnia occupant. Imperator in porta urbis quæ in orientem vergit, stetit. Aderat et Demetrii soror Irene, Bulgarorum Asani uxor, supplex, genibus nixa et lacrymabunda, exorans ne frater oculis obcæretur. Demetrius in arcem prius sese receperat. Soror, spondente ac jurejurando promittente imperatore oculos eum non amissurum, fratrem adolescentis ætatem maturam admodum præ se ferentem, sed adhuc imberbem, forma et specie egregium, ad imperatorem detulit. Eam honore ornavit imperator : ut enim illa exo descendit, imperator etiam a proprio vehiculo exsilens, pedes **90** cum ea stetit. Thessalonica hac ratione sub imperatoris Joannis ditione facta est imo potius sub tutela Romanorum acquievit : illius etenim domini Romanis contraria sentiebant.

τὸν ἀδελφὸν καὶ πρὸς τὸν βασιλεῖα τοῦτον ἐξήγαγεν ἢ δὲ φέρων οὗτος τὴν ἡλικίαν τοῦ μείρακος, προερχῶς εἰς αὐτὴν παραγγείλας καὶ μήπω χυνοῶζων τὸ γένειον, ὠραῖος δὲ τὸ εἶδος καὶ τὴν φυὴν. Τετίμηται δὲ ταύτην ὁ βασιλεὺς ¹⁶ ὡς γὰρ ἀπέδη αὐτῆ τοῦ ἵππου, τηνικαῦτα καὶ ὁ βασιλεὺς τοῦ οἰκείου ὀχλήματος ἀποβάς πεζὸς ἕστηκε σὺν αὐτῇ ¹⁷. Ἡ μὲν οὖν πόλις Θεσσαλονικὴ οὕτως ὑπὸ τὸν βασιλεῖα γέγονε Ἰωάννην, μᾶλλον δὲ ὑπὸ Ῥωμαίους · οἱ γὰρ αὐτὴν κρατοῦντες ἐναντιόφρονες Ῥωμαίοις ἐτέλουν ¹⁸.

¹⁶ οὐ — δυνάμεις om. D. ¹⁴ καὶ ἰππομαζομένης om. ¹⁵ ὡς — ὀφθαλμούς om. D. ¹⁶ ante ὡς — β: οἷα ἐκείνης σχηματιζόμενος τὴν ταπεινῶσιν. ¹⁷ τοῦ οἰκείου — αὐτῆ om. D. ¹⁸ μᾶλλον — ἐτέλουν om. D.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(91) Quomodo S. Demetrius sit Thessalonice κηδεμών et πλιούχος, inter alios pluribus explicuit Joannes Stauracius de miraculis S. Demetrii. Et Nicolaus patriarcha monodia de excidia Thessalonicensi : Ποῦ μοι, Δημέτριε μάρτυς, ἢ ἀπότητος συμμαχία ; πῶς τὴν σὴν πόλιν ὑπερείδες πορθουμέ-

A ἄδοις τάχα τὸν Καμπανὸν ἐταίρων ἐποκαλύψαι : κρύφια. Ἄσχος δὲ ἦν, οὐ Καμπανός, ὁ τυκτόμος Ἐπεὶ δὲ ἡ ἀκούσα ὥρα παρήει καὶ [P. 45] εἰ ἱτασμὸν δεδυννημένη ποιήσασθαι καὶ ἐκπυστον θεῶ καὶ τὸ ἐν μυχοῖς βαθυτάτοις ἐγκείμενον ἀρρήτι ὡς εἶχε ποδῶν ὁ Σπαρτηνὸς ἀφίκετο πρὸς τὸν Δημήτριον, καὶ οἱ φησι · « Δίεστοτα, ὄρκω σε πιστώσω πρᾶγμα. Μὰ τὸν σὸν καὶ ἡμῶν ἀπάντων δεσπῆ Δημήτριον, τὸν κηδεμόνα τῆς Θεσσαλονικῆς καὶ πολιούχου (91) » (οὗτός δὲ ὁ ὄρκος παρὰ Θεσσαλῶν κεύσει πλέον τῶν ἄλλων ὄρκων ἰσχύει), « τοιοῦτῆ ἔστιν ὁ Καμπανός ὁποῖός ἐστιν ὁ Σπαρτηνός, καὶ οὕτως διαέχεται περὶ σὲ καθάπερ δὴ καὶ ὁ Ἰσπαρ-

B νός, ὃν ἀνθρώπων ἀπάντων πλέον σε φιλοῦσι καὶ ἐγνωκας. » Οὕτως ὁ Σπαρτηνὸς τὴν μέλλουσα φηραθῆναι ραδιουργίαν οἰκονομικῶς διεσκέδασεν. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης ἀπάρας τὰ στρατεύματα ἐπὶ τὴν Θεσσαλονικὴν ἐξ ὄρθου χωρεῖ, καὶ πρὸ ταύτης ἱστρατοπεδεύσατο. Πολιορκῆσαι μὲν γὰρ ἦν αὐτῷ (οὐ γὰρ ἀκούσας εἶχε τὰς ἐπὶ τούτῳ νόμους ¹³), πρεσβείας δὲ ἵποισι, καὶ ἐξήτει ἐπιπρὸς αὐτὸν τὸν Δημήτριον, καθὼς ἦν ὁμοσμία αὐτῷ, εἰ δὲ ποιῆσαι καὶ ἀγορὰν ἔξω τῆς πόλεως Θεσσαλονικῆς, ὡς ἂν ἔχουεν ἀνεῖσθαι τὰ χρεώδη τὰ στρατεύματα. Ὁ δὲ τοῖς ἐπιβούλοις συμβούλοις χρώμενος οὐδὲν τι τῶν τοιούτων ποιῆσαι παρεχώρειτο. Πάνυ δὲ ὀλίγων ἡμερῶν παραδραμουσῶν οὐλοῦ τινός στρατεύματος πλησίον ἱσταμένου τῆ μικρᾶς πύλης τῆς παρὰ τῆ θαλάσσης [καὶ ἐπομαζομένης ¹⁴] διὰ τὸ μὴ ἀπροόπτως ἐξελθεῖν τινεσὶ τῆς πόλεως καὶ τινεσὶ λυμαινεσθαι τῶν ἐκ τοῦ στρατοῦ, ἐξαπίνης ἐκ ταύτης ἐγγόνοι βοῆ ὡς ἦνοικται ἡ πύλη παρὰ τινος τῶν ἐντὸς, καὶ τῆ βοῆ συνείπτε ἡ παραφυλάττουσα δύναμις, καὶ σύμπαν δὲ τὸ στρατεύμα ὅπλισθεν μετὰ τοῦ κρατοῦντος ἐφοῖτα. Καὶ ὁ ἀκαρεῖ πάντας εἶχεν ἡ Θεσσαλονικὴ τοὺς τοῦ βασιλέως ἐντὸς. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἕστη παρὰ τὴν πρὸς ἀνατολὰς βλέπουσαν πύλην τῆς πόλεως, καὶ ἐπὶ τῷ Δημητρίου ἀδελφῇ Εἰρήνῃ, ἡ τοῦ Βουλγάρου Ἰωάννη γαμετῆ, γονυπετοῦσα καὶ ποτηνωμένη μὴ αὐτὸν ἀδελφὸν αὐτῆς τῶν ὀφθαλμῶν στέρησα. Ὁ δὲ Δημήτριος ἔφθη εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἀναβάς. Ἐγγὺς δὲ ἐνωμότους πρὸς τοῦ βασιλέως λαβοῦσα ὡς οὐκ ἀπολέσει οὗτος τοὺς ὀφθαλμούς ¹⁵, ἀπῆει τι ἐπὶ

νην ; πῶς ὑπο σοὶ πολιούχῳ ἢ ἐχθροῖς ἄδατος, ἀρ' οὐ χρόνον ταύτην ἡλίου θεάσατο, τοσοῦτων κακῶν ἐκπεῖραν ἐγένετο ; πῶς τῆς τῶν δυσσεβούντων ὀφρῶν ἠνεσχοῦ κατορχουμένης τῆς ἱερᾶς προστασίας ; πῶς ὑπέμεινας ταῦτα καὶ διεκαρτέρησας ; ALL.

Ὀλίγας ¹⁹ δὲ πάλιν ἡμέρας ἐν τῇ Θεσσαλο-
ροσκαροερήσας [P. 46] ὁ βασιλεὺς (κατήπειγε
ἰτόν ὁ τοῦ χειμῶνος καιρὸς· Δεκέβριος γάρ
νε μὴν), ἀφίεις ἐν αὐτῇ τὸν μέγαν δομέστι-
ον Κομνηνὸν Ἀνδρόνικον τὸν Παλαιολόγον, οὗ
ἰς ἐμνήσθημεν, τὰ πρότα φέροντα τῶν ἐν
γίαις τεταγμένων, ἄνδρα συνετώτατον καὶ
αι λαὸν καὶ ἐν πολεμικοῖς καὶ εἰρηνικοῖς τοῖς
; νικητῆς ἐπανεξέβηεν εἰς τὴν ἰω, θαυμαζό-
²⁰ ὑπὸ πάντων καὶ κλειζόμενος τῆς ταχινῆς
κι μεγίστης νίκης, οὐχ ὑπὸ τῶν οἰκειῶν μόνον,
αι ὑπὸ τῶν ἄλλοτρίων· ὑπὲρ φυσικὴν γὰρ
δοξε τὸ κατόρθωμα καὶ τῶν τροπαίων τὸ ἄλλ-
λον, καὶ Θεοῦ μᾶλλον προνοία ἢ στρατηγικαῖς
ἰς ταυτὶ διαπράξασθαι. Καταλείπει δὲ καὶ εἰς
Μελενίκου καὶ τὴν τῶν Σέρρων καὶ τῶν περι
φυλακὴν τὸν τοῦ εἰρημένου μεγάλου δομεστί-
ωτον υἱὸν τὸν Κομνηνὸν Μιχαῆλ, ὃν μετὰ
ἰς τινὰς ἢ τῶν Ῥωμαίων βασιλεία πεπλουτη-
εὐτυχίαν (92) ταύτης καὶ εὐδοξίαν, ἄλλον τε
νὺ ἐπαφῆκεν εἰς ἀσφάλειαν τῶν χωρῶν τε καὶ
; ἐπάνω δὲ πάντων τὸν μέγαν δομέστικον, ὡς
ἰκοιντο πάντες αὐτῷ καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ λεγο-
τε καὶ πρᾶττομένοις. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς
τῆς ἰω μέρη διαπεράσας διῆγε ²¹, καὶ τὸν
ριον, ὃν τῆς Θεσσαλονικίαν ἀρχῆς καθεῖλεν,
φρουρίῳ καθειρξας τῶν Λευτιανῶν ἐτήρει ²².
μέγας δομέστικος ὀλίγον ἐπιβιούς χρόνον καὶ
διοπρέψας ἐν τῇ τούτου ἀρχῇ, νοσήσας καὶ
ρίχα ἀποκαρείς τὸ βιοῦν ἐξεμέτρησεν. Ἄπε-
²³ δὲ ἀντ' αὐτοῦ Θεόδωρος ὁ φιλιῆς ἀντ' αὐτοῦ
; τὰ τῆς ἀρχῆς ²⁴. Ἐπει δὲ ὑπὸ τὸν βασιλεία
ει Θεσσαλονίκη καὶ Βέρροια, τὰ ἐκείθεν αὐ-
κι πρὸς δυσμὰς ἀπὸ τοῦ Πλαταμῶνος ἀρχό-
πὸ τὸν δεσπότην Μιχαῆλ ἐτέλουν, ἔτι τε τὰ
Ιελαγονίαν καὶ Ἀχρίδα καὶ Πρίλαπον. Τοὺς δὲ
οὺς καὶ Σταρίδολα Στρόβον τε καὶ τὰ περι
ὁ τοῦ Δημητρίου πατῆρ, τοῦ Μιχαῆλ δὲ θεῖος
γελος κατεῖχε Θεόδωρος ²⁵.

Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ἐν τοῖς τοῦ Νυμφαίου
εἰμάσας, ἦρος φανέντος, ὡσπερ εἰώθει, ἐξῆμ
; ἐκεχειρίαν (95) δὲ ἐξ ἀπάντων ἔχως τοῖς
ἄζουσι ἄσσει τῆς Κωνσταντινου καὶ παρὰ
ων κερρατημένοις ²⁶, τῇ Τζουρουλῶ φημι καὶ
ἰζύη, ἐπιθέσθαι τεθέληκεν· ἴωρα ²⁷ καὶ γὰρ
τὰ τῶν Λατίνων ἠσθημένα. Διαπεραιωθεῖς
τὸν Ἑλλησποντον ἐν τῇ Τζουρουλῶ τὸ πρῶτον
; ο. Ἦν δὲ ἐντὸς τοῦ ἄσσειας ἢ τοῦ βασιλέως
Ολίγας *usque ad τοῖς καιροῖς* (lin. 10)]. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀφίεις τὸν μέγαν δομέστικον τὸν Παλαιολόγον D-
μαζόμενος *usque ad εὐδοξίαν* (B 6)]. ἀφίεις καὶ εἰς Μελνίκον καὶ Σέρρας καὶ τὰ περι αὐτὰ τὸν τοῦ μεγάλου
τίκου υἱὸν Μιχαῆλ τὸν Παλαιολόγον. ²¹ ἐπάνω—διῆγε om. D. ²² ἐφρουρεῖ D. ²³ τοῦ δὲ μεγάλου δομε-
; νοσήσαντος καὶ ἀποκαρίντος ἑστὰ D. ²⁴ ἀντ' — ἀρχῆς om. D. ²⁵ τοῦ Μιχ. — Θεόδωρος om. D.
περ — κερρατημένοις om. D. ²⁷ ἴωρα *usque ad ἀφίκετο* (D 4)] καὶ πρῶτον ἀφίκετο ἐν τῇ Τζουρουλῶ D.

A 43 Nec multum Thessalonicae commoratus im-
perator hiberna nam que tempestate Decembre
mense exhorrescente pellebatur, in ea magnum
domesticum Comnenum Andronicum Palæologum,
cujus sæpius meminimus, inter viros militia celebres
primas ferente, prudentissimum et quam maxime
mansuetum, aciei instruendæ et digerendi militem
optime gnarum, et belli pacisque artibus clarum,
relinquens, victor triumphans in Orientem reversus
est, ab omnibus laudibus encomiisque ob celerem
ac maximam victoriam, non a suis modo, sed ex-
ternis etiam, condecoratus. Supra enim naturæ
captum facinus et tropæorum crebritas divina potius
providentiâ quam militaribus artibus patrata fuisse
visa sunt. Præterea Melenicum Serras ac loca
adjacentia in fidem ac clientelam Michaelis
Comneni, dicti magni domestici primi filii, quem
post annos non multos Romanorum imperium non
sine et fortunarum et gloriæ incremento sui admi-
nistratorem agnovit, contulit. Nec non arcibus
tuendis ac defendendis urbibus alium atque alium
imposuit, quibus 91 magnum domesticum, ut illius
imperia sæpe ac subditi capesserent, præcepta
sarta tecta haberent, rebus gerendis obsecunda-
rent, præfecit. Ergo imperator egressus in Oriente
degebat. Demetrium a Thessalonicensium dominatu
exturbatum et in arce Lentiana oclusum in custo-
diam misit. Magnus interim domesticus non diu
vita protracta, sed qui non sine nominis et gloriæ
fama in administratione se gesserat, in morbum
incidens capillis detonsis vitam finit; in cujus
locum suffectus est Theodorus Philes, qui loco
illius imperium regeret, Subacta Thessalonica ac
Berroea, quæ inde extendebantur loca ad occasum
ab usque Platomone, et quæcunque ad Pelagoniam,
Achridam et Prilapum attinebant, sub Michaele
despota erant, Bodeni, Staridola, Strobus et circa
ea loca sub Demetrii fratre. Michaellem patruus
Angelus Theodorus penes se habebat.

47. Imperator cum Nymphæi hibernasset,
ineunte vere, suo more faciens, inde egressus, cum
undique pactæ indutiæ cessationem belli fecissent,
proxima Cpoli oppida et a Latinis possessa, Tzu-
rulum scilicet et Bizyam, bello aggredi instituit:
nam collapsas Latinorum vires animadverterat.

D Quare tranato Hellesponto apud Tzurulum primo
sedem locat. Erat eo in 92 oppido Eudocia soror
uxoris imperatoris, quam sibi Aseledecæ, ita impera-
toris uxoris imperatoris, quam sibi Aseledecæ, ita impera-

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

) Ηπελούτηκεν εἰς εὐτυχίαν. Hoc maxime
obatum est a Ge. Phranza, lib. 1, c. 5: *Hoc
ime modo imperium ad Michaellem ex Pa-*
PATROL. GR. CXL.

læologis imperatoribus primum pervenit, quod uti-
nam in unquam pervenisset, ALL.
(93) Εκεχειρίαν. Cf. Joannes Tzetzes, chil. 11,
38

trice Irene et genero et imperatore annuente, in matrimonium conjunxerat. Aseldecæ quippe imperatoris invasione comperta non diu in oppido moratus, præsiidiis loco firmato, profugerat, consortem suam Eudociam ibidem relinquens, ratus imperatorem propter propinquam cognationem oppidum neutiquam oppetiturum. Verum ille hujusmodi rationibus posthabitis oppidum cinxit, tormenta admovit et machinas, quibus propugnacula disjiceret, et post dies non multos occupavit. Uxor suæ sororem unico cum equo, quo vehi posset, Cpolim transmisit; reliquos, qui in arcis custodia erant, pedites dimisit. Imo et Bizya oppidum incitato milite non multo post cepit dominatuique suo subegit.

δέ τούς εἰς φυλακὴν τοῦ ἄστους ὄντας πεζοὺς ἀπέλυσεν. Ἄλλὰ καὶ τῆς Βιζύης ἄστου στρατιῶν ἐκπίμπραχίος κεραιώων, καὶ συνήγαγε καὶ τοῦτο τῆ τούτου ἐπικρατεία.

48 Circa hæc tempora Rhodi insulæ castrum a Januensibus nocturno dolo occupatur. Præfectus enim Joannes Gabalas, Gæsaris Leonis Gabalæ frater, post obitum fratris insulam cum imperio obtinens, una cum imperatore 93 circa Nicomediam degente adversus incursantes e Cpoli Latinos processerat. Statim itaque imperatoris mandato Joannes Cantacuzenus pincerna, eo tempore ducalem Thraciesiorum principatum administrans, mittitur, in eamque ingressus cum paucis admodum copiis arma movat, oppidaque in ea Philereum ac Lietum occupat, et ut ut poterat, cum Januensibus confligebat. Cum vero justum ad opus exeroitum imperator transportasset, ille prope castrum tentoriis collocatis Januenses, sed nullo damno, obsidebat: namque alimentis abundabant, tanquam, qui Rhodiorum domibus, bonis ad vitam sustinendam exuberantibus, expilatis necessaria sibi omnia ad vitam comparaverant. Cum eorum quoque uxoribus, nisi effæta jam ætate aut specie indecora quæpiam fuisset, quas oppido ejecerant, consuescebant. Et continua sane nec interrupta Cantacuzeni obsidione, beneque instructis machinis et opportunis dimicationibus. Rhodiense castrum sub ditione Romanorum 94 venisset, nisi quid tale obtigisset. Achaiæ et Peloponnesi princeps

ἡ γυναικαδέλφη Εὐδοκία, ἣν ὁ Ἄσπλ Δακαὶ ναῖκα ἠγάγετο τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς βασιλίδος καὶ τοῦ γαμβροῦ καὶ βασιλέως θελήματι. Ἄσπλ Δακαὶ οὐκ ἰκαρτήρησεν ἐν τῷ ἄστει τὴν γὰρ τοῦ βασιλέως ἐπεγνωκῶς ἔφεδον ἐκί εἴξει, τὴν δὲ σύζυγον αὐτοῦ Εὐδοκίαν εἰαὶ ἄστει, φυλακὴν ἱκανὴν συνεπιστήσας αὐτῷ γὰρ αὐτῷ ὡς διὰ τὴν αὐτοῦ γυναικαδέλφην βουλευθεῖν ὁ βασιλεὺς πορθέσαι τὸ ἄστει. δὲ τὰ πολλὰ παρορῶν τῶν τοιούτων κατῷ ἄστει, καὶ ἐλεπόλεις ἔστησε καὶ μηχανοῦς ταβλητικὰ τῶν ἐπαλλεων, καὶ διὰ μετρίῳ τῶν ἡμερῶν ἐχειρώσατο, καὶ τὴν μὲν ὁ γυναικαδέλφην εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλει στείλει, ἕνα ἵππον αὐτῇ δοὺς ἐν ἐποχῆται,

μη'. Κατὰ τοὺς καιροὺς τούτους ἐάλω ἄστει τῆς νήσου Ῥόδου ὑπὸ Γενουιτῶν κλοπῆ. Ὁ γὰρ κρατῶν αὐτοῦ Ἰωάννης ἰλᾶς (94), ὁ τοῦ Καίσαρος Λέοντος τοῦ Γαβαλά φός, ὁ καὶ μετὰ θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ σου δισπόζων, ἀποδεδημήκει μετὰ τοῦ βακατὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὠρημημένων, περὶ τὰ μέρη Νικομηδείας διαγόντος. οὖν βασιλικῆ προσταγῆ στέλλεται ὁ ἐπὶ τοῦ σματος Ἰωάννης ὁ Κωντακουζηνός (οὗτος γὰρ τῷ τότε τὴν δουρικὴν τῶν Θρακησιῶν ἀνέβη ἀρχὴν), καὶ εἰσῆλθεν ἐντὸς τῆς νήσου μετὰ τινῶν δυναμειῶν ἑπὶ κενεῖν, καὶ φθαίνει κατὰ ἐν αὐτῇ φρούρια, τὰ τε ἰκονομαζόμενα καὶ Δηϊτὸν τὸ ἕτερον. Ἐμάχητο οὖν ὡς εἰναιμῶς τοῖς Γενουίταις. Ἐπὶ δὲ ἀξιόμαχῆ τοῦ κρατούντος ἀπεσταλῆ τούτω στρατός, ἐγγ τοῦ ἄστειως πηξάμενος τὰς σκηνὰς ἐπολιόρκει ἐντὸς Γενουίτας, οὐ κατέδραπτε δὲ αὐτούς. γὰρ ὑπόρουσεν διαρκῶν. τὰς γὰρ τῶν Ῥοδιῶν πλήρεις εὐρόντες τῶν ζωαρκῶν, οὐδενὸς τῶν καίων ἐσπάνιζον. Συνκοιταζόντο δὲ καὶ τὰς γυναιξίν, εἰ μὴ τινα ἔξωρον οὔσαν ἢ τὸ αὐτῶν ἀγαθὴν ἀπόλασαν ἔξω. Καὶ τάχος μὲν ἐπὶ Ῥόδου ἄστει ὑπὸ Ῥωμαίους ἐγένετο τῆ σπηρῆ. ἰορκιᾶ τοῦ Κωντακουζηνοῦ καὶ ταῖς εὐμαχίαις

ἦν δὲ ἐκείσε ἡ τοῦ Ἀσελδεκαὶ γυνή, ἀδελφὴ τῆς βασιλίδος Εἰρήνης, Εὐδοκία. ὁ — D. 29 ἐν — ἄστει D. 30 ἐκεῖνος δὲ] ὁ δὲ βασιλεὺς D. omittis τὰ — τοιούτων. 31 ἐχειρώσατο τοῦτο καὶ τὴν D. 32 ἀπίστευτε, καὶ τοὺς σὺν αὐτῇ ἄλλὰ — D. 31 καὶ — ἐπικρατεία om. D. 33 Caput 48 tale est D: Τότε καὶ τὸ ἄστει ἰσχυρὸν Ῥόδου ἐάλω ὑπὸ Γενουιτῶν κλοπῆ. Ὁ γὰρ κρατῶν αὐτοῦ Ἰωάννης ὁ Γαβαλά Καίσαρος ἀδελφός ἀποδεδημήκει μετὰ τοῦ βασιλέως περὶ Νικομηδείαν διαγόντος. Εὐθύς οὖν βακατὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὠρημημένων, περὶ τὰ μέρη Νικομηδείας διαγόντος. οὖν βασιλικῆ προσταγῆ στέλλεται ὁ ἐπὶ τοῦ κεράσματος Ἰωάννης ὁ Κωντακουζηνός τὴν Θρακησιῶν ἐξωσμένους εἰ καὶ εἰσῆλθε τὴν εἰσῆλθε τὴν νήσον, καὶ κατέσχε φρούριον ταύτης ὀνομαζόμενον Φιλήρημον καὶ ἐμάχητο Γενουίταις δὲ τοῦ ἄστειως πηξάμενος τὰς σκηνὰς ἐπολιόρκει τοὺς Γενουίτας. Καὶ τάχος μὲν ἐν τῆς Ῥόδου ἄστει Ῥωμαίους ἐγένετο. Εἰ μὴ ὁ τῆς Ἀχαιῶν καὶ Πέλοπος πρίγκιψ Βαλδουῖνος εἰς Συρίαν ἐπάγων συμμαχίαις ὀπλίτας εἶχεν ἵπποτας κάκειθι θείων συνθήκας μετὰ Γενουιτῶν ἐποίησε καὶ ἀφῆκεν αὐτοὺς ἀνκοῦς ἐκατὴν Ῥωμαίους ἐπεισεν ὑποχωρῆσαι εἰς τὸ Φιλήρημον. Ἐξήρχοντο οὖν οἱ τοῦ πρίγκιπος ἱππεῖς, καὶ τὴν ἔλθοντο, καὶ σπάνιν τῶν ἀναγκαίων Ῥωμαίους ἵπποισιν. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης τὸ Νύμφαιον λαβὼν, καὶ στόλον συσκευασμένον καὶ τριακοσίους ἱππεῖς, καὶ δοὺς αὐτοῖς στρατηγὸν τὸν Κωνσταντῖνον πρωτοσεβαστὸν Θεόδωρον ἐξαπέστειλον. οἱ τῆ νήσῳ ἐπίοντες καὶ τοὺς Λατίνους ἔξω καταλαβόντες ἄρην σπάθης ἔργον ἐποίησαν. Οἱ δὲ Γενουίταις παρέδωκαν τὸ ἄστει καὶ αὐτοὶ πρὸς βασιλείαν ἀφίκοντο.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

v. 58, de significatione hujus nominis. ALL. (94) Ὁ Γαβαλάς. Repugnante licet scripto co-

dice legendum ὁ Γλάβας, uti mox infra di perscriptum est. DOUSÆ.

εχθρίας, εἰ μὴ τε ξυνέβη τοιοῦτον. Ὡς γὰρ εἰας καὶ Πιλοποννήσου πρίγληψ Βιλαρδουίνου ἀνήγετο, συμμαχίαν ἐπάγων τοῖς εἰς ἰκομένοις Φράγκοις, κἄν ταῖς τριήρεσιν εἴτας εἶχεν ἰππότας, προσώκειλε δὲ τῇ ᾧ, καὶ συνθήκην μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ Γεννοϊήσατο, καὶ καταλείπει παρ' αὐτοῖς ἀνεῖς καὶ ἀγαθοὺς ἰππεῖς πλείους τῶν ἑκατοῦς Ῥωμαίων ὑποχωρῆσαι τῆς πολιορκίας καὶ κατηνάγκασε καὶ εἰς τὴν Φιλήρημον. Οἱ μὲν οὖν καταλειμμένοι παρὰ τοῦ ἰππεῖς καταλιμπάνοντες τοὺς πεζοὺς Γεννοῖ τὸ ἄστυ ἐξήρχοντο, καὶ τὴν [P 48] πᾶν ἐλήϊζον. Τὰ μὲν οὖν χρειώδη ἑαυτοῖς ντο, σπάνις δὲ τῶν ἀναγκαίων τοῖς Ῥωτοῦτου ξυνέβη γίνεσθαι, ἐφ' ᾧ τυχράνευ καὶ ἕτερα ξύλα τοῖς Γεννοῖταις πειραμένον οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης τὸ Νύμφαιον, καὶ στόλον συσκευασάμενος ἀξιόλογον ἐν ἰ, ἰππαγωγούς (95) τε τριήρεις οἰκονομηχρὶ καὶ τῶν τριακοσίων ἰππων ἐπιφέρεισθαι ἑτρατηγὸν αὐτοῖς ἀποτάξας τὸν Κομποστειδωρον τὴν τοῦ πρωτοσεβαστοῦ ἀξίαν διέει ὅπως μέλλει τὰ τῆς μάχης καταρτίσαι ντάξαι, πού τε καὶ ὅτε, ἐγγράφως αὐτῷ ἐξαπέστειλεν, ἐπευξάμενος τούτῳ τε καὶ τούτου τὰ λῶνα. Ὁ μὲν οὖν πρωτοσεβαστοῦ ταῖς τριήρεσιν ἀναχθεὶς καὶ εἰς ἀφγεμένος Ῥόδον, πάντα τε ὡς ὁ βασιλεὺς διαταξάμενος, τοὺς Λατίνους κατατροπώγὰρ ληϊζόμενοις ἐντυθόντες τοῖς Λατίνους βασιλέως ἀρθὴν πάντας σπάθης ἔργον πετοῦ ἐπὶ τοῦ κεράσματος Ἰωάννου τοῦ Καννὸ ἐπισκηψαμένου μηδενὸς αὐτῶν φείδι μὲν οὖν Φράγκοι οἱ ἰππεῖς βασιλικῆ εὐτως ἀπώλοντο, οἱ πεζοὶ δὲ Γεννοῖται ἐνατες τῷ ἄστυ τῆς Ῥόδου κατεῖχον αὐτὸ μαχομένοι. Ἐπεὶ δὲ οὐ δυνάμεως εἶχον εἰς μακρὸν ἀντέχειν, εἰς ξυμβάσεις ξυνῆλθον, καὶ παρέδωκαν μὲν οἷς Ῥωμαίοις, αὐτοὶ δὲ πρὸς τὸν βασιλέα ἀφίκοντο καὶ κατὰ τὰς γεγνηίας τούτοις συνθήκας τῆς βασιλικῆς ἀπῆλκυσαν. Καὶ οὕτω δὴ καὶ αὐθις ἡ νῆσος Ῥόδος ὑπὸ Ῥωμαίων ἐγένετο. Καὶ ταῦτα μὲν ξυμβέβηκεν οὕτως. μὲν οὖν βασιλεὺς ⁸⁶ Ἰωάννης μετὰ τοῦ

Vilarduinus in yriam contendens ad Francos, qui in ea erant, copias auxiliares trajiciebat, armatos que in triremibus etiam equites deportabat. Hic Rhodum appellens, cum Januensibus pactione inita, equites fortes aqtue ingeuuos centum et amplius illis concessit, qui Romano ab obsidione licet invitos dimovere et Phileremum repulerunt. Hi a principe equites relict, pedites Januenses in castro secludentes, exsilientes rapinis omnia vastabant, sibi que alimenta subministrabant. Hinc Romani rerum inopia laborare, eo que potissimum quod dromonibus aliisque Januensium navigiis piraticis infestarentur. Sed Joannes imperator Nymphæum pergens, Smyrnæ classe valida adornata et hippagogis triremibus ad trecentos etiam transportandos equos aptissime compactis, ductorem classis Theodorum Contostephanum, protosebasti dignitate insignitum, delectum, apprimeque quanam ratione aciem instruere ac componere, quo in loco et quando deberet, etiam scriptione instructum, dimittit, bona illi sociisque ac fausta deprecatus. Protosebastes Theodorus triremibus in altum devectus et Rhodum veniens, et uti præceperat imperator rebus dispositis, Latinos fugat, Romanis siquidem Latini omnia diripientes obviam facti ad internecionem cæsi sunt, cum pincerna **95** Joannes Cantacuzenus id imperasset ut nemini parcerent. Sic Franci equites sapient imperatoris consilio trucidati sunt. Januenses pedites, qui in castro Rhodio remanserant, adversus oppugnatores bellum illud defendebant. Cum deinceps pugnam diutius sustinere nequirent, pacto castrum dedidere Romanis, ipsi vero ad imperatorem accedentes, ut pactione firmata fuerat, imperatoriæ mansuetudinis participes, effecti sunt. Sic rursus Rhodus insula in ditionem Romanorum venit. Et hæc quidem ita peracta sunt.

49 Porro Jonnes imperator cum despota

δὲ βασιλεὺς μετὰ τοῦ δεσπότητος Μιχαὴλ συνθήκας ἐμοίῃσι καὶ εἰς κήδους κοινωνίαν συνῆλθε, τὸν υἱὸν Νικητόρον γαμβρὸν λαβὼν ἐπὶ τῇ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ θυγατρὶ Μαρῖα, καὶ περὶ Πηγᾶς τὴν μνηστειάν ποιῆ τῆς παροιμίας καπὶ τῷ Μιχαὴλ ἐπαληθεύον ἦν· στρεβλὸν ξυλον οὐδέποτε ὄρθον, καὶ Αἰθίοψ οὐκ οἶδε θαι. Εἶτα εἰς ἀποστασίαν ἐχώρησεν ὁ Μιχαὴλ, τῷ θείῳ αὐτοῦ Θεοδώρῳ συμβούλῳ χρησάμενος. Ὁ γνοὺς εἰς διαπεραιούται τὸν Ἑλλησποντον, καὶ καταλαβὼν ἐν τοῖς Βοθηνοῖς ἐστρατοπεδέυσαστο. Ἀπέδρα δ' ἐκείθεν ος Θεοδώρος. Εἰς δὲ πολιορκίαν Βοθηνῶν καταστὰς τὸ ἄστυ παρεστῆσατο. Καὶ ἐν λίμνῃ Ὀστροβῶ παραστρακς πέμπει τὸν Κομνηνὸν Ἀλέξιον Στρατηγόπουλον, Μιχαὴλ τὸν Παλαιολόγον, τὸν Μακρηνὸν Ἰων Τύρακνον Γουδέλων, ἵνα ληϊζοῖντο τὰ τοῦ Μιχαὴλ. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐκεῖ σκηνῶν ἠθύμει ὅτι μὴ ἰοργασατο. Τὴν δὲ τῶν χρειωδῶν σπάνιν ἡμίονοις καὶ καμήλοις ἐκ Βερροίας ἐθεράπευσεν. Ἡκε δ' σφυξὶ ὀλίβας Ἰωάννης ἐκ Καστορίας, καὶ συνεχῶς ὁ Πετραλίφας Θεοδώρος ὁ γυναικάδελφος τοῦ ὅς ἐπὶ προσέλθοι τῷ βασιλεῖ, αἱ Διαβόλεις ἡ τε μικρὰ καὶ μεγάλη τοῦ βασιλέως ἐγένοντο. Καὶ ὁ ἰνου Γουλάμος μετὰ στρατοῦ πρὸς Καστορίαν διαγων, σύζυγον ἔχων καὶ τὴν αὐτοῦ ἀνεψίαν τῆς Εἰρήνης πρωτεξαδέλφης αὐτῆς θυγατέρα, προσῆει τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ Μιχαὴλ ἐν στενῷ ὄρων τὰ

Theodori Douse et Leonis Allatii notæ.

ἰππαγωγούς Joannes Tzetzes chil. vi, v. idas: Ἰππαγωγὸς ναὺς ἡ τοὺς ἰππους καὶ ρας ἄγουσα. Ἰππηγὸς dicetur a Polybio. ῥύμα, Ex hoc monstrum facit Sabellius

Hippagenes, Ennead. IX, lib, v: *Quæ habuit centum viginti arcilia. sic enim dicunt Veneti navigia ad convehendum equos; Græci Hippagones vocant.* ALL.

Michaele foedus init, et affinitatis cognitione conjungitur. Namque Michaelis filio Nicephoro filii sui imperatoris Theodori filiam Mariam matrimonio copulat uxorque illius Theodora Nicephorum una secum in Orientem asportat, et circa Pegarum loca imperatorem degentem alloquitur. Sic filiorum sponsalia constituta sunt. Dein Theodora cum filio, non sine debitis humanitatis officiis ab imperatore **96** utrique exhibitis, ad maritum Michaellem domum revertitur. Attamen proverbio vulgatum in Michaellem quoque nec incompte locum habere compertum est: lignum curvum numquam rectum, nec Æthiops albescere scit; quippe ab imperatore, consilio patris sui Angeli Theodori usus, defecit. Quod cum intellexisset imperator, et eorum conspirationem rescivisset, sibi post Cpolim captam **B** nullos alios præter hos adversarios infensos existimaret, et pace Musulmanica frueretur, et conatus Bulgarorum quiescerent, pro dignitate rei, et ut ita dicam, apparatu regio, militiis omnibus uti par erat compositis Hellespontum transit, secum plerisque militum ducibus conductis. Inter eos accensebantur Nicephorus Tarchaniota mensæ præfectus et vices magni domestici gerens, cujus moribus imperator, sibi amore conjunctissimum judicans, acquiescebat, vir in exercendis militiæ numeris, ut experimento postea deprensus est, præstantissimus. Ille se Thessalonicam contulit, **97** inde collatis signis apud Bodenos castra locavit. Verum Angelus Theodorus Bodenis prius emergens nepotem suum Michaellem despotam **C** adit. Imperator nihilominus obsidione cingit Bodenos, nec multum post tempus castrum in ditionem recipit. Hinc abscedens in loco quodam Ostrobi lacui proximo tabernacula figit, indeque duces militum Alexium Strategopulum, Michaellem Palæologum magni domestici filium, Joannem Macrenum, Gudelem tyrannum, aliosque in Michaelis despotæ loca subjecta mittit, ut fortunas uniuscujusque diriperent, et sicubi exercitum illius offenderent, pugna in eum inveherentur, et si sese offerret occasio, arcem etiam expugnarent. Sic illi exhauriebant omnia ac depopulabantur et ante imperatoris tentorium deferebant. Imperator in Ostrobi locis remanserat, affligebaturque animos, quod nihil dignum ipse exspectione hominum **D** peregisset. Neque minus exercitus ægre ferebat, quippe tempestate hiberna discruciatius magis ac magis necessariorum inopia laborabat. Imperator incommodo providit: mulis etenim camelisque Berrosæ necessaria convehantur. Sic imperatori affecto præter exspectionem Castoria transfuga Gravas occurrit, et non multo post Theodorus **A** δεσπότη (96) Μιχαήλ συνθήκας τε πεποιήκα κ κήθους κοινωνίαν συνήλθε· τὸν γὰρ τοῦ Μιχαήλ Νικηφόρον ἐπὶ τῇ θυγατρὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ βα Θεοδώρου τῆς Μαρίας γαμβρὸν ἠγάγετο. Καὶ ἡ γαμετὴ Θεοδώρα τὸν Νικηφόρον μεθ' ἑαυτῆ δουσα εἰς τὴν ἑω διαπεραιούται, καὶ περὶ τὰ τῶν Πηγῶν τῷ βασιλεῖ διαίγοντι ἐντυγχάνει, τῶν παίδων μνηστῆρα γέγνηται. Καὶ ἡ Θεοδώρα τὸν αὐτῆς υἱὸν λαβοῦσα οἴκαδε ὑπερ παρὰ τὸν αὐτῆς σύζυγον Μιχαήλ, προσηκόντες λοφρονηθέντες παρὰ τοῦ βασιλέως. Ἄλλὰ τὴ παροιμίαν κάπι τῷ Μιχαήλ ἐπαληθεύειν ἐμ στρεβλὸν ξύλον οὐποτ' ὄρθον, καὶ ὁ Λιθίος ἐκ λευκαίνεσθαι. Εἰς ἀποστασίαν γὰρ τοῦ βασιλέως ἐφωρμησε, συμβούλων περὶ τὴν σκῆψιν τῷ θεῷ τοῦ τῷ Ἀγγέλῳ Θεοδώρῳ χρησάμενος. Ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ταῦτα γνοὺς καὶ τὴν αὐτῶν μοσίαν μεμαθηκώς, οὐκ ἄλλους οἰόμενος εἶναι μετὰ τῆς Κωνσταντίνου ἀλωσιν ἄλλ' ἢ τε ἐπειδὴ καὶ ἐκχευρίαν ἦγεν ἀπὸ τοῦ μέγιστου Μουσουλμάνων, ἠρέμουν [P. 49] δε καὶ τὰ ἐ Βουλγάρων, ἄξιόμαχως καὶ ὡς εἰπεῖν βασι παρασκευασάμενος, καὶ τὰς δυνάμεις ἀπάσα εἶδει συντάξας διαπεραιούται τὸν Ἑλλήσποντον, λούς μὲν καὶ ἄλλους ἔχων στρατηγούς, τὸν δὲ χανειώτην Νικηφόρον τὸν ἐπὶ τῆς τρακίτζας οἰόν τὰ τοῦ μεγάλου δομοστῆκου διεκπλήρη Ἐπανεπαύετο δε τοῖς αὐτοῦ ἡγεσί, καὶ εὐνοῦν ἐλογίζετο κἂν ταῖς στρατηγίαις ὡς ἡ πείρα ἐ τύρηκε, δεξιώτατον. Καταλαβὼν γοῦν τὴν Θεο νίκην κακῆθεν τὰς δυνάμεις ἀπάρας ἐν τοῖς νοῖς ἰστρατοπεδέυσαστο. Πέφθακε δε ὁ Θεοδώρας ἐξ αὐτῶν ἀποδράναι καὶ εἰς τὸν αὐτοῦ τὸν δεσπότην Μιχαήλ ἀπελθεῖν. Ὁ μὲν βασιλεὺς εἰς πολιορκίαν τῶν Βοθητῶν καταστὸ οὐ πολλῷ χρόνῳ τὸ τῶν Βοθητῶν παρεστήσαστο Κἀκῆθεν ἀπάρας ἐν τινὶ τόπῳ τῆ τοῦ ὄπι ἐγγίζοντι λίμνη ἐπέξαστο τὰς σκηνάς. Καὶ ἐ στέλλει στρατηγούς κατὰ τῶν χώρων τοῦ δεσπ Μιχαήλ τὸ τε Στρατηγόπουλον Ἀλέξειον, τὸν λαιολόγον Μιχαήλ τὸν τοῦ μεγάλου δομοστῆκου καὶ τὸν Μακρηνὸν Ἰωάννην, τὸν τύραννον τῶν ἐπὶ καὶ ἐτέρους, ἵνα τε ληίζοντο τὰ πέριξ, καὶ πύ τύχοιν καὶ στρατεύματα αὐτοῦ, εἰς μάχην κατὰ τοῦ χωρήσαιεν, καὶ εἴπερ εὐχέρειαν σχοίεν, καὶ πορθήσαιεν. Καὶ οὕτως μὲν ἐκεῖνοι ἐποίουν, προῆγον τῆς τοῦ βασιλέως σκηνῆς ἐμπροσθεν βασιλεὺς προσεκαρτέρει τοῖς τοῦ Ὀστροβοῦ τὸ καὶ ἰδαρυθῆμει ἐφ' ᾧ μὴ πέφθακεν ἀξιὸν τι σασθαι. Ἠγανήκει δε καὶ τὸ στρατεύμα· εἰ γὰρ ἦν χειμῆριος, ἐσπάνιζον δε καὶ τῶν χροῦ Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς τὸ τοιοῦτον τεθεράπευκα, Βερόριας γὰρ ἡμιονοῖς καὶ καμήλοις τὰ χρ

περὶ αὐτὸν πρεσβίαν πρὸς τὸν βασιλέα ἐστείλατο, καὶ ἀπέλυσε πρὸς τὸν βασιλέα ὁ Μιχαήλ Πρίλαπος Βελισσόν καὶ τὸ ἐν τῷ Ἀλβανῷ φρούριον τῆς Κρούας. Καὶ προέβησαν παρὰ τοῦ βασιλέως ἐγγράφοι καὶ δεσπότην τὸν αὐτοῦ υἱὸν τιμήσας ὁ βασιλεὺς διὰ τὴν ἐγγύησιν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐν Βοθητοῖς παραχειμασίας μετρίου στρατεύματος ἀπέπληεν εἰς Ἀχρίδας καὶ εἰς Δεάβολιν καὶ Καστορίαν.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(96) Μετὰ τοῦ δεσπότη. Exactius Gregoras, p. 47-49. ALL.

δικόμιζεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ. Οὕτως δὲ διατεθει-
 μένου τοῦ βασιλέως παρ' ἐλπίδας ἐπιφοιτᾷ τῷ βα-
 σιλεῖ πρόσφυξ ἀπὸ Καστορίας Γλαβᾶς, καὶ συνεχῶς
 ὁ Πεταλίφας Θεόδωρος ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸς τοῦ
 Τορνίκου Δημητρίου τοῦ Κομνηνοῦ, ὃς τὰ κοινὰ διέ-
 πων ἦν τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ, παρ' αὐτοῦ πάνυ φιλού-
 μενος καὶ τιμώμενος· ἀδελφὸν γὰρ αὐτὸν ἐν τοῖς
 γράμμασιν ἀπεκάλει· Ἐξ ἀνθρώπων οὖν πρὸ καιροῦ
 γέγονεν. Οἰκονόμος οὖν τῶν κοινῶν οὐκ ἦν ἐν τιμῇ
 καὶ ὀφφικίου ὀνόματι γνωρίζομενος, τοῖς τυχοῦσι δὲ
 ἔχρατο εἰς ὑπηρεσίαν ὁ βασιλεὺς καὶ γραμματικοὶς
 ἀνωνύμοις, τῷ Μεσοποταμίτῃ Ἰωσήφ καὶ τῷ ἐξυ-
 πηρετήσαντι αὐτῷ Νικηφόρῳ τῷ Ἀλυάττῃ, ἐν δὲ
 τοῖς ἔλλογιμωτέροις γράμμασι καὶ ἀξίους σπουδῆς
 τῷ Μακρωτῷ Ἰωάννῃ καὶ ἐμοί. Ὁ μὲν οὖν ῥηθεὶς
 Πετραλίφας τοῦ Μιχαὴλ γυναικάδελφος ὢν, ἐπεὶ
 προσέθιτο τῷ βασιλεῖ, πολλῆς [P. 50] εὐθυμίας αὐτὸν
 τε τὸν βασιλέα καὶ τὰ στρατεύματα ἐπλησεν· εὐθὺς
 γὰρ ἡ Καστορία καὶ ἡ περὶ αὐτὴν ἅπαντα χώρα
 προσέρρηθη τῷ βασιλεῖ, καὶ αἱ Λιαβόλαις δὲ, ἡ τε
 μικρὰ καὶ μεγάλη, τοῦ βασιλέως ἐγένοντο. Καὶ ὁ
 ἀπὸ τοῦ Ἀλβάνου ὁ Γουλάμος, ἐπεὶ πρὸς τὰ τῆς
 Καστορίας συνδιῆγε μετὰ τοῦ ἐξ Ἀλβάνου στρατοῦ
 μέρη, σύζυγον ἔχων τῆς βασιλίδος Εἰρήνης αὐταν-
 ψιάς πρωτεξάδελφης αὐτῆς θυγατέρα, λόγοις μελι-
 χίοις καὶ γράμμασιν ὑποσχέσεων τῶν ὑπὸ τοῦ βασι-
 λέως θελχθεὶς προσῆει τῷ βασιλεῖ. Φιλοφρόνως γού-
 πους τοιοῦτους πάντας ὁ βασιλεὺς δεξάμενος προ-
 πόντας ἐφιλοτιμήσατο· ταῦτα γνοὺς Μιχαὴλ ὁ δε-
 σπότης, καὶ ἐν στενῷ κομιδῇ βλέπων τὰ περὶ αὐτὸν
 τυγχάνοντα πράγματα, κατὰ ῥοὴν δὲ χωροῦντα τῷ
 βασιλεῖ, πρεσβείαν πρὸς τὸν βασιλέα ἐστειλατο διὰ
 τε τοῦ μητροπολίτου Ναυπάκτου τοῦ Ξηροῦ καὶ τοῦ
 ἐπ' ἀδελφῇ γαμβροῦ αὐτοῦ τοῦ Μαλιασηνοῦ καὶ τοῦ
 Λαμπέτου, οἱ καὶ εἰς λόγους συνελθόντες τῷ βασιλεῖ
 ξυμβάσεις πεποίηται. Καὶ ἀπέλυσε μὲν πρὸ τὸν
 βασιλέα ὁ Μιχαὴλ τὸ ἄστυ τὸν Πριλαπον καὶ τὸν
 Βελεσόν καὶ τὸ ἐν τῷ Ἀλβάνῳ φρούριον τὰς Κρόας,
 καὶ προέβησαν πρὸς τοῦ βασιλέως ἔγγραφοι ὄρκοι,
 καὶ ἀπεστάλησαν πρὸς αὐτὸν καὶ πρέσβεις, ὃ τε Φι-
 λαδελφίας Φωκᾶς καὶ ὁ τῆς αὐλῆς πριμικήριος
 Ἰσαάκιος ὁ Δούκας, ὃν καὶ Μούρτζουφλον ἀπεκά-
 λουν, καὶ ὁ Γαλέας Μιχαὴλ καὶ αὐτὸς ἐγώ. Ἀπή-
 μεν γούν πρὸς τὸν Μιχαὴλ, καὶ εὗρομεν τοῦτον ἐν
 τῇ Χαρίσση, καὶ πεπληρώκαμεν τὰς σπονδὰς, καὶ
 λαβόντες τὸν υἱὸν αὐτοῦ Νικηφόρον, ὃν καὶ δεσπότην
 ὁ βασιλεὺς διὰ τὴν αὐτοῦ ἐγγόνην τετίμηκεν, ἀλλὰ
 μὴν καὶ τὸν τοῦ Μιχαὴλ θεῖον τὸν Ἀγγελον Θεόδω-
 ρον δεσμώτην, πρὸς τὸν βασιλέα ἐπανεξέψαμεν ἐν
 τοῖς Βοδηνοῖς σκηνοῦμενον· καὶ οὕτω μὲν ἐγγόνει
 ταῦτα, καὶ εἰς τοιοῦτο τέλος κατηντήκει τὰ πρά-
 γματα, Παραχειμάσας οὖν (97) ἐν τοῖς Βοδηνοῖς
 βασιλεὺς ἦρος ὥρα, ἐπεὶ καὶ τὴν ἀναστάσιμον ἐωρ-
 τάκει ἡμέραν, τὰ στρατόπεδα αὐτοῦ που καταλει-
 πῶς καὶ εἰς ἡγεμόνα αὐτῶν τάξας τὸν τε πρωτο-
 βεστίαριον Ἀλέξιον τὸν Ῥαούλ, γαμβρὸν ὄντα ἐπ'

Petraliphas, qui conduxerat filiam Demetrii Tor-
 nicii Comneni, cui summa rerum publicarum ab
 imperatore Joanne commissa fuerat, cum eum
 summopere et diligeret et in honore haberet : eum
 enim in litteris 98 fratrem vocabat. Hic multum
 ante hæc tempora vita functus est ; ideoque nemo
 in ea dignitate atque officio, qui publica scilicet
 administraret, agnoscebatur, sed imperator qui-
 buscunque et ut sors tulerat, grammaticisque
 minime notis, Josepho Mesopotamita illiusque
 administro Nicephoro Alyate, sed in spectabiliori-
 bus litteris studioque et diligentia dignis Joannis
 Macroti et meo ministerio utebatur. Petraliphas
 ergo, uxoris Michaelis frater, obviam imperatori
 factus multo cum gaudio, ingenti etiam lætitia
 agmina cumulavit. Statim enim Castoria ei circum-
 jacentia loca imperatori se submisere. Deabolis
 item magna et parva in potestate illius venere. Et
 ex Albano Gulamus, una cum exercitu, quem
 Albano conduxerat, in Castoris partibus degens,
 Irenæ imperatricis nepti, consobrinæ illius filiæ,
 matrimonio copulatus, oratione placida et miti,
 nec non litteris ac promissis imperatoriis illectus,
 imperatori se dederat. Amice humaneque hos
 omnes exceptos imperator, uti par erat, muneribus
 etiam cumulavit. Certior de his factus Michael
 despota, cernens res suas in extrema fortuna
 laborare, imperatoris prospere cuncta ac secundo
 vento procedere, legatus ad imperatorem misit
 Xerum metropolitam Naupacti, Maliassenum sororis
 suæ generum, et Lampetem, qui convenientes
 imperatorem fœdus faciunt. Et Michael quidem
 imperatori castrum Prilapi et Belesum et in Albano
 oppidum 99 Croas dedit. Fœdus etiam per
 imperatorem jurejurando scriptis consignato firmat-
 um est ; et ad eum missi legati Phocas Philadel-
 phiensis, Isaacius Ducas aulæ primicerius, quem et
 Murtzuphlum cognominabant, Michael Hyaleas et
 ego ipse ad Michaelcm accessimus Larissæ com-
 morantem, et pacta complevimus. Et cum filium
 illius Nicephorum, quem propter suam neptem
 imperator despotæ munere decoraverat, accepis-
 semus, nec non Michaelis patrum Angelum
 Theodorum vinculis alligatum : ad imperatorem
 apud Bodenos degentem remigravimus. Et hæc ita
 peracta sunt. talemque finem res habuere. Cum
 Bodenis imperator hiemasset, vere, resurrectionis
 diebus festis celebratis, exercitibus ibidem relictis,
 et ductoribus eorum protovestiario Alexio, Raulo
 neptis marito et Comneno Michaele Palæologo
 constitutis, cum parvo agmine ad urbes jam recens,
 Romano imperio additas revisendas iter ingreditur
 et primum Achridam petit, inde Deabolim profici-
 scitur, ex qua Castoriam pervenit, et autumnno
 agminibus compositis viam ad Orientem me-
 ditatur.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(97.) Παραχειμάσας οὖν. Gregoras, p. 49, ait reditum parasse, quod ibi nollet hibernare.

ἀδελφοπαίδι τοῦ βασιλέως, καὶ τὸν Κομνηνὸν Μιχαὴλ τὸν Παλαιολόγον, πετὰ μετρίου στρατεύματος εἰς θάλασσαν : προσφάτως ἐπιγεγενημένων τούτων χώρων ἀφίκετο. Καὶ ἀπῆλθε μὲν εἰς Ἀχρίδα, ἐπισκεπόμενος δὲ ἐς Δασόβουλον καὶ θέν εἰς Καστορίαν. Καὶ τῆ ὁπίρας ὥρα συσκευασάμενος τὰ στρατεύματα τῆς εἰς ἑω φερούσης ἐφήψατο.

50. Hinc Thessalonicam prætergressus emensusque A 51. Παραμείψας 37 οὖν τὴν Θεσσαλονικίαν καὶ ἰ Bisaltiam apud Philippos non levi ex causa, ut sibi videbatur, castra metatus est. Nam e Melenio Nicolaus Manclavites imperatori adhuc apud Bodenos commoranti 100 Michaelem Palæologum, dicti magnidmestici filium, accusavit: sed cum talium perscrutatio, dum educendi exercitus pugnæque conferendæ tempus instaret, minime opportuna videretur, in opportunius tempus rem visum est imperatori differre. Tunc itaque de iis quæstionem habendam censuit. Quare senatum continuo convocavit, iudices decer-

37 D. Καὶ παραμείψας Θεσσαλονικίαν, καὶ Βισαλτίαν εἰς Φιλίππους ἐπήξατο τὴν σκηνὴν. Ὁ γὰρ Μαγκλαβίτης Νικόλαος κατεῖπε Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, ὃν καὶ ἤθελεν ἐξετάσαι ὁ βασιλεὺς. Ἐτασθέντων οὖν τῶν εἰρημῶν ὁ μὲν ἔλεγχε τὸν εἰπόντα, ὁ δὲ ὠμολόγει εἰπεῖν ἄλλ' οὐκ εἰδῆσει τοῦ Παλαιολόγου Μιχαὴλ. Καὶ ὀπίσθησεν καὶ ζυμβάλωντες ἤτηται ὁ κατηγορούμενος, καὶ συλληφθεὶς ζωὸς αὐθις ἠρνήϊτο, κατεκρίθη Κωνσταντῖν, καὶ πρὸς μετ' ὀρκῶν τὸν Κομνηνὸν Μιχαὴλ ἔλεγε μὴ εἰδέναι. Ἡ οὖν ἐξέτασις πρὸς τὸν Κομνηνὸν Μιχαὴλ, ἢ διὰ μύθρου ἀπόδειξις (2). Ὁ δὲ, εἰ μὲν κατηγορεῖ μὲν τις, πρὸς ἐκείνον ἂν ἐμαχασάμενος, τὸ δὲ πρὸς κρατῆσαι τερατουργοῦ τινος, ὅσος ἦν Φειδίας καὶ Πραξιτέλης (3). Ὁ δὲ Φιλαδέλφου Φωκάς συνένεικε τούτων τὸ τοιοῦτον. Ὁ δὲ « Οὐκ οἶδ' ὅπως τὸ τοιοῦτον κέλῃται ἅγιον » ἔφη, « ἄλλ' ἐγὼ ἁμαρτωλὸς εἰμὶ ὁ θρωπός, καὶ τερατουργεῖν τοιαῦτα οὐ δύναμαι. Εἰ δὲ μοι συμβουλεύῃ μητροπολίτης ὢν καὶ Θεοῦ ἄνθρωπος τοῦτι διαπραξάσθαι, ἔνδυσαι μὲν αὐτὸς τὴν ἱεράν σου στολὴν, εἶτα ταῖς σαῖς χερσίν ἐκπέμψων μοι τὸ σίδηρον, καὶ ταῦταις ἐπιθέσ τῆ χειρὶ μου τούτου. Καὶ εἰ οὕτω γένηται, τεθάρρηκα νῦν Δεσπότη μου Χριστῷ ὡς τὴν μὲν ἁμαρτίαν μου παροράσεται, θαυματοργήσει δὲ τὴν ἀλήθειαν. » Καὶ ὁ μητροπολίτης « Οὐκ ἔσ' οὗτο τῆς ἡμετέρας καὶ Ῥωμαϊκῆς καταστάσεως, οὐδὲ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως, βασιβαρικῆ δὲ παραδόσεως παρῆχται. » Καὶ ὅς « μὲν ἐκ βαρβάρων γένηται, βαρβάρικῶν ἐκτισαίμην τῆς δίκης μου. » Καὶ ὁ μητροπολίτης πρὸς τὸν βασιλέα ἔλεγε ταῦτ' εἶπε. Καὶ ὁ βασιλεὺς « Αἶ τὸ εὐευνὸν οἴας δόξης ἐξέπεσε. »

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(98) Ἐς Φιλίππους ἐπήξατο, Gregoras, p. 49. Et mirum sane Gregoram iudicium adeo celebre, quo forte Græcia et dignitate personarum et probationum veritate et iudicium frequentia nullum vidit illustrius, adeo obtruncasse deartuasque ut neque pes neque caput in eo appareat. Ge. Phranza temere confundit omnia, qui iudicium hoc sub Batacio factum sub Theodoro illius filio ponit: *Quæ res eum in suspicionem captati imperii, cui per id tempus Theodorus Lascaris Junior præsidebat, per calumniam vocavit.* Secundo, quæstioni præfuisse, cujus tum apud imperatorem plurimum valebat auctoritas, Arsenium patriarcham cum aliis iudicibus. Et tamen Arsenius post illud iudicium ex Apolloniade accitus in patriarchatum evectus est. Tertio, episcopus, qui illi suadet ut concilii sui consocios ediceret, etiam iurejurando promittit illos solos ex legibus Poenas datos, Michael em ab omni supplicio immunem ac liberum abiturum. Et hoc fuit præter sententiam imperatoris; et episcopus promittit nunquam postea observanda. Quarto, probationem ferri candentis Michael ad probandam suam innocentiam poscit: *Quod si hoc non est satis obsecro te, domine, hoc mihi da, ferrum in camini flammam immittens sperans Deum, qui tres pueros in camino ignis liberavit, et oculum illum omnia contuentem semperque vigilem, qui scrutatur renes et corda, qui que novit nec cogitasse nec concepisse me de quibus interroges illæsum, si ei placuerit, ab adustione servaturum.* Hoc vero merum mendacium est; semper enim ab huiusmodi ferri candentis experimento abhorruit, palamque edixit se ut Romanum legibus Romanis non barbaris, quando ille mos Barbarorum erat, iudicandum esse. Quinto, ineptissime ab episcopo deterretur Michael ab illa probatione, cum

episcopus ille ad eam suaderet, qui comperta per Michaelis mente verba illa protulit. Cum itaq; omnia confundat et mutilet pro libidine Phranza nos eo neglecto ex aliis scriptoribus rem ad singularem illustrabimus. Henricus quoque Spondanus, in Continuatione *Annalium* mihi anachronismo, ut semper solet, hoc idem iudicium sub Theodoro ponit, sub quo affectasse iudicium Michael em Palæologum scribit. ALL.

(99) Νικόλαος, Nicolai huius quoque mentionem supra loco nimisquam corrupto. Μαγκλαβίτης aliud est quam custos ad aulæ januam, *clavarius*, quam μαγκλαβίτης *manicularium* vocabant. Vide Glossarium Meursii in *μαγκλαβίτης* et *μαγκλαβίτης*. DOUSA.

(1) Κατεῖπε πρὸς τὸν βασιλέα. Sæpe alias etiam in suspicionem affectati imperii sub hoc Batacio venisse Michael em Palæologum habeo ex Ge. Pachymere, lid. 1, cap. 7, qui ibidem exponit quomodo modo Batacius securitatem sibi parabat. ALL.

(2) Ἡ διὰ μύθρου ἀπόδειξις. Ferri candentis experimentum ad innocentiam probationem non etiam Græcis ea tempestate in usu fuisse Georgii Pachymerius, lib. 1 *Historiæ Græcæ testatur* *scilicet* *lescente nonnullos massam ferream candentem manibus citra noxam sustulisse, atque ita innocentiam suam per miraculum testatam reddidisse.* Diu post hæc tempora adhuc *ferrum ignitum* *et illæsam muliere contrectatum* scribit Cantacuzenus, *Histor. Byzant.* lib. iii, cap. 27. DOUSA.

(3) Φειδίας καὶ Πραξιτέλης. Novum mihi hoc serper visum fuit Phidiam Praxitelemque, duos nobilissimos statuarios ac cælatores, magorum ac præstigiatorum loco haberi. Si non nugatur Græculi profecto velim doceri quid sibi velit et quo allud auctor. DOUSA.

καὶ κριτὰς ἐκάθεισε καὶ λαμπρὸν κριτήριον ἄνηκεν. Ἡ δ' ὑπόθεσις ἦν τοιαύτη. Ἐπει ἦσαν ὁ Τορνίκης Δημήτριος, ἔτι δὲ περιῆν ἐν ἰονική ὁ μέγας δομέστικος, ὁ δὲ τούτου υἱὸς λ' ἐς Μελένικον καὶ Σέρρας, ὃς καὶ μαθὼν τὸν ῥνική θάνατον ἐδυσφόρησε καὶ σκυθρωπὸς τοῖς ἀνοῦσιν ἐπεφαινότο· ἦν γὰρ ὁ Τορνίκης σύ- ἔχων τοῦ μεγάλου δομεστίκου πρωτεξαδέλφην. ὕν φιλεῖ ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις γίνεσθαι, ἠρωτή- τῶν ἐκ Μελένικου τοῦνομα... θάτερόν τινα ἔνον... ὅτου χάριν σκυθρωπαίει ὁ Κομνηνὸς λ. Ὁ δὲ (καὶ γὰρ ἠπίστατο τὴν αἰτίαν), « Ὁ ρς, » ἔφη, « Δημήτριος τίθνηκεν. Ἦν δὲ προσ- οῦτοῦ καὶ οἰκονόμος τῶν κοινῶν. Καὶ τούτου χάριν κάκεινον λελύπηται. » Ὁ δὲ, « οὐ μοι » φησὶν « οὐδὲ γὰρ διὰ Τορνίκην οὕτως ἂν B με καὶ ἡσχαλλεν. Ἄλλ' ὡς ἔοικεν, ἐπὶ τῷ νι ἐκείνου τοῦτο συμβέδθηκε. Καὶ εἰ τοῦτο, μὴ ἐν γὰρ παραχαίς καὶ ὀχλήσεσιν αὐθις νται τὰ ἡμέτερα, κατεστορεσμένα νῦν καλῶς ἀπαραξίαν ἐληλυθότα. » Ἦ δ' οὗτος, « Ἄλλ', ς, καὶ εἰ τοιοῦτον ξυνέβη, καὶ οὕτω δὴ οὐ τὰ καθ' ἡμᾶς ἔξουσι. Καὶ γὰρ ὁ μέγας δομέ- ἐν Θεσσαλονίκη διάγει ἡγεμονεύων αὐτῆς, οἱ δὲ ὁ Κομνηνὸς Μιχαὴλ ὁ τούτου υἱὸς τὴν μετέρων χωρῶν διεξάγει κηδεμονίαν. Ἰπὸ ον γούν μεγίστων ἀνδρῶν διακυβερνώμενοι ποτε κοσμικὸν κλυθώνιον ἴδοιμεν, ἄλλως τε οῦ Βουλγάρου Καλλιμάνου ἀδελφῆ (4) Θάμαρ, ς, τελοῦσα, εἰς γάμου κοινωνίαν ξυνέβη τῷ C ἰφ Μιχαὴλ, καὶ γενήσονται σποδαὶ μέσον τε αὶ Βουλγάρων. » Ταῦτα δὴ λελάληται παρ' μηδὲν εἰδότης τοῦ Κομνηνοῦ Μιχαὴλ. Θάτερος ν δνοῖν ἐπέλθων πρὸς τὸν εἰρημένον Μαγκλα- νήγγειλον αὐτῷ τὰ τοιαῦτα, ὁ δὲ ἀνήνεγκε ς, εἰλεῖ. Κατασχεθέντες οὖν καὶ ἄμφω ἠρώτηνται ἰν λελεγμένων. Ὁ μὲν οὖν κατηγορεῖ, θάτε- ὑπεραπελογεῖτο. Ἐφησεν οὖν, ὡς Ἀληθῶς μὲν εἰρήκει, παρ' ἐμοῦ γὰρ ἀκήκουσ' ἄλλ' οὐκ μοι εἰρηται τοῦ Κομνηνοῦ, ἄλλ' ἐξ ἑαυτοῦ ὄγους τούτους προήνεγκα. Ἦναγκάζετο γούν οὔτου· ὁ δὲ ἠρνεῖτο καθάπαξ μὴ εἰδέναι τι οὔτου τὸ σύνολον τὸν Κομνηνὸν Μιχαὴλ. Ἐν- ηῦτέρεπιστο τοῦτοις στρατιωτικῆ τῆς ἀποδει- ς, ἰ μὴ ὑπῆρχον οἱ μαρτυροῦντες, ἢ διὰ μάχης α (5). Ὡπλίσθησαν οὐ καὶ ἄμφω, εἰσῆλθον τάδιον, ξυνέβαλον ἀλλήλοις, [P. 52] καὶ νε- ὁ κατηγορορούμενος, ἀπερρίφη τε τοῦ ἵππου, ν νικῶσαν ὁ κατηγορὸς ἔσχηκεν. Συλληφθεὶς ς, (οὐδὲ γὰρ καιρίαν τέτρωται) καὶ αὐθις ἠρώ- ὡς ἂν καθομολγήσειε τὴν ἀλήθειαν. Ὁ δὲ ἰτέρου λόγου ἀντείχετο, καὶ μὴδ' ὄλως εἰδέναι Κομνηνὸν διεμαρτύρητο Μιχαὴλ. Ἐπεὶ δὲ διὰ

nit, et indicium œlebra constituit. Causa hæc erat. Cum Demetrius Tornicius vitam finisset, essetque Thessalonicæ magnus domesticus, filius vero illius Michael Melenici et Serris, Michael comperta Tornicii morte, ægre rem tulit, tristisque ac vultuurbationem præ se ferens alloquentibus videbatur. Tornicius enim magni domestici consobrinam matrimonio sibi junxerat. Ut in his fieri amat, e Melenico quispiam, alium quidem nomine interrogavit « quanam de causa **101** Michael Comnenus sese animi tristis angeret. » Ille (namque causam optime callebat), « Tornicius, » ait, « Demetrius fato functus est, qui eum propinqua cognatione contingebat et res publicas administrabat, propterea morte illius tristis est. » Alius, « Non hoc mihi ita se habere videtur : neque enim propter Tornicium ita doleret affligereturque. Sed ut apparet, id in melius illi contigit. Quodsi hoc fuerit, vœ nobis : rursus enim res nostræ perturbatæ in magna confusione motuque erunt, quæ nunc sedatæ ac optime tranquillatæ cernuntur. » Tunc alius respondit, « Sed, o carum caput, licet tamen id acciderit, non ideo res nostræ male se habebunt. Namque magnus domesticus Thessalonicæ degens illam moderatur. Ethic ipse Comnenus Michael, illius filius, nostris urbibus operam præstat. Ab his itaque viris, iisque maximis, dum gubernamur, nunquam aliqua tempestate jactari poterimus. Præterea Callimani Bulgarisoror Thamar, nulli nupta, matrimonio Michaeli Comneno jungetur. Et sic inter nos ac Bulgaros pax conciliabitur. » Hæc ab illis inscio Michaeli Comneno dicta sunt. At unus ex his Manclavitæ colloquia inter se inita refert : ille imperatori denuntiat. Comprehensus uterque de iis quæ dixerant interrogatur. Et unus quidem accusabat, alius respondebat « accusatorem vera enuntiare : a me enim audiit. Verum ea inscio **102** Comneno effatus sum, cum ex memetipso verba illa protulerim. Cogebatur ille ut hoc indicaret. Verum ille negabat aliquid omnino de eo Michaeli scire Comnenum. Hinc militaris probatio, cum testimonia aliorum desiderarentur, præparatur, per pugnam scilicet experimentum. Ambo itaque armantur, in stadium intrant, conflagunt invicem, et accusatus vincitur, qui equo dejectus victoriam accusatori concessit. Idem vivus comprehensus (neque enim letali vulnere vocem amiserat) iterum interrogatur, ut rem fateretur. Ille primum sermonem obstinate continuabat, et nihil horum Michaeli Comnenum tenere contestabatur. Cum vero atrocioribus tormentis veritatem extorquendam esse statuisset imperator, quemadmodum ille accuratiora vitæ examina poscebat questionem homini, quæ per

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

καλλιμάνου ἀδελφῆ. Pachymerius, ut supra, scæcum Thamar Callimani sororis nuptias, m filia Michaelis despote secretæ sponsalia ionem affectati imperii movisse tradit. ALL. le purgationibus per monomachiam et fer-

rum candens vide doctissimas et eruditissimas Martini Delrii dissertationes, [et Sixtum Senensem *Biblioth.* lib II, in fine. Sunt a sacris canonibus damnatæ et interdictæ sub pœnis gravissimis. ALL.

mortem infertur, instituit. Manus retro condemnati A alligatæ fuerunt, ut ense periret, oculi linteo involucro operiuntur. Sic enim condemnati solent construi et ictum necis excipere. His ita peractis, et vinctus, ut cervicem ad caput amputandum reclinaret jussus denuo de iis quæ in questione erant exposcitur. Ille jurejurando etiam sacrosancto confirmavit nihil ullatenus horum conscium esse Michaelem Comnenum. Qui postmodum, licet non cæsus fuit, in carcerem abductus est, compedibus ac vinculis constrictus. **103** Universa tandem quæstio in Michaelem Comnenum conversa est, et judices ad id destinati illi dicebant: « Quando de te sermones quidem haud comprobati referuntur a te illos mirando aliquo facinore refellendos esse necessum est, id autem erit per ferrum candens B purgatio. » Tum ille veritate ipsa fretus: « Si quis esset, » dicebat, « qui me accusaret, cum eo utique contenderem, ostenderemque eum mentiri. At vero cum accusator nullus sit, de quo judicor? Porro si me mira vultis conficere, ego sane is non sum qui miracula facere possim. Ferrum candens in manus vivi hominis cadens nescio quam ratione manus non comburat, nisi ille a Phidia vel Praxitele e saxo excisus vel ex ære conflatus sit » Hæc ille, et admodum hercle juste dicebat. Verum enimvero cum et Philadelphiensis metropolita Phocas rebus interesset, unice imperatori dilectus multisque humanitatis officiis acceptus, quod non virtute ac merito, sed imprudentia assecutus fuerat. Namque cum aliquando de rebus publicis nescio quid percunctaretur, libere sententiam suam ostendit, et, « O imperator, » inquit, « quamobrem in præsentem nos consulis, cum ipse semper per te, quod tibi visum fuerit, peragas? » Dixerat hæc, et moleste sane tulerat imperator, quandoquidem eos qui adstabant sicut allocutum ferunt: « An potuit a metropolita afferri quid audacius? et vos tolerastis. » Post brevem horam in eum suavissime effusus beneficia contulit, et honores consiliumque ab eo in negotiis secularibus capiebat. Quare tum **104** etiam imperator tanquam ministro usus est, qui seorsim ab aliis Comnenum Michaelem, cum et ipse sermones audirem¹ in hunc fere modum alloquitur: « Nobilis quidem cum ipse et ex nobilibus prognatus, ea et animo concipere et re præstare debes quæ nec a fide tua nec ab existimatione nec denique a cognitione tua aliena judicantur. Sed enim cum testes ad te convincendum non adsint, operæ pretium erit te ferro candenti veritatem designare » Ille magno ac virili animo, et quemadmodum pi-

πλείστονος βασιάνου ἰδοξεν ἐπιγῶναι τὸν βασιλῆα ἀληθῆς, οἷος ἐκεῖνος τὰς ἐξετάσεις ἀκριβοῦς ποιούμενος, τὸν διὰ θανάτου ἐπήγαγε τῷ ἀνδρὶ τῷ χον. Ἐδίδετο γοῦν αἱ χεῖρες ὀπισθεῖν τοῦ κατὰ καθέντος ξίφους ἔργον γενέσθαι, οἱ δ' ὀφθαλμοὶ ἐν ὑφάσματι ἐκαλύφθησαν· οὕτων γὰρ εἴωθε τοὺς κριτοὺς διασκευάζεσθαι καὶ τὴν πληγὴν λαβεῖν τῆς ἀκαιρίσεως. Ὡς γοῦν καὶ ταῦτα οὕτως γίνεσθαι καὶ ὁ δεσμώτης κλίνει τὸν αὐχένα προστέτακται δέχεται τῆς κάρας τὴν ἐκτομήν, καὶ πάλιν περὶ τῶν ζητουμένων ἠρώτηται, ὁ δὲ μετ' ὄρκων φρακτῶς βαίωσατο μηδὲν τι ὄλως συνιδέσθαι ἐπὶ τοῖς Κομνηνῶν Μιχαήλ, ἐκείνος μὲν τὴν πρὸς τὸν αὐτὸν κλοιοὶ καὶ καθέρξει. Ἡ ἐξέτασις δὲ πρὸς τὸν Κομνηνὸν κατήντηκε Μιχαήλ, καὶ διὰ τὸν σκον αὐτῷ οἱ τάχα κρίνειν τοῦτον λαχόντες, ὡς περὶ σοῦ ἀπειρημένοι τινὲς λαλεῖσθαι λόγοι, ἐπὶ δὲ διὰ τινος θαυματοποιίας τούτους ἀποσκευάσθαι. Τὸ δὲ ἦν διὰ μύδρου ἀπόδειξις (6). Ὁ δὲ κῆρ εἶχεν βοηθοῦσαν αὐτῷ τὴν ἀλήθειαν, « Εἰ μὴ ἦν, » ἔλεγεν, « ὁ κατ' ἐμοῦ τι καταγορῶν, πρὸς ἐνον ἂν ἐμαχισάμην καὶ ἀπέδειξα ψεύδασθαι καὶ γόρου δὲ μὴ παρόντος ὑπὲρ τίνος κρίνομαι; εἰ θαυματουργῆσαι με θέλετε, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ εἰμὶ τοῖς τοῖς ὥστε καὶ τερατοποιίας ἐργάζεσθαι. Σίδηρος πενυρακτωμένος, εἰ ἐν χερὶ ἀνθρώπου ζωοῦ ἐμπέσει, οὐκ οἶδα πῶς ἂν οὐ καύσειεν αὐτήν, ἐπὶ τὴν τὴν εἴσεται τῷ φειδίᾳ ἐκ λίθου ἢ τῷ Πραξίτη καὶ ἀπὸ χαλκοῦ ἐργασταί. » Ταῦτ' ἔλεγε, καὶ μὴ τὴν Θέμιν δικαίως. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ τῆς Φιλαδέων (7) μητροπολίτης Φωκάς συμπάρῃ τοῖς γένεσι, φιλούμενος πρὸς τοῦ βασιλέως καὶ πάντων λοφρονούμενος, — πέπονθε δὲ τοῦτο οὐκ ἐξ ἁπλῶς ἀλλ' ἐξ ἀναιδείας. Καὶ γὰρ ποτε τοῦ βασιλέως θομένου περὶ τινος τῶν κοινῶν πραγμάτων, ἐβήσασατο καὶ, « ὦ βασιλεῦ, » ἔφη, « τίς γὰρ ἀρτίως ἡμᾶς ἐρωτᾷς, αὐτὸς αἰεὶ ἐξ ἑαυτοῦ τίς τὰ σοὶ διαπραττόμενος; » Ταῦτ' εἶπε, καὶ τῷ βασιλεῦς ἐσχετλίασεν, καὶ γε εἰρήκει πρὸς συμπαρασταμένους, « Τί οὕτω θρασύτερον ἐποίησεν πολίτης εἰρηκεν, ὑμεῖς δὲ ἠνέσχεσθε; » μετὰ τὴν δὲ φιλοφρονῶς τοῦτον ἰδεξίωσατο καὶ ἐτίμη σύμβουλον εἶχεν ἐν ταῖς κοσμικαῖς ὑποθέσεσιν. Ἡ δὲ δρυστῆρι γοῦν καὶ τότε ἐχρησατο τοῦτω ὁ βασιλεῦς [P. 53] Καὶ γε καταμόνας τὸν Κομνηνὸν παρατῶν Μιχαήλ, κάμου τῶν λόγων ἀκροωμένου, ταῦτ' εἶπε ὡς « Εὐγενῆς μὲν ἀνὴρ σὺ καὶ ἐξ εὐγενῶν γένεσθαι δεῖ οὖν σε τὸ δέον ὑπὲρ τῆς ὑπολήψεως πιστῶς καὶ πάντως σοὶ τοῦ γένους καὶ νοήσει διαπραξασθαι Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐλεγχος παρὰ μετ'

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(6) Ἡ δὲ διὰ μύδρου ἀπόδειξις. Mirum quid in hoc ipso genere de muliere adultera sed penitente, et episcopo Didymotichensi commemorat Joannes Cantacuzenus, *Histor.* lib. III, cap. 27. Addam ipso tempore Lascarium hanc purgationem ferri candentis maxime fuisse in usu, ut oculatus testis refert Pachymerius lib. I, p. 33. Et nota καὶ εἶδεν ὁ γράφων ἡδῶν τῷ τότε ὑποστάντας τινὰς τοιαῦτα,

πλὴν ἀλωθήτως ἀπαλλάξαντας τὸ θαυμασίον. F. Eversæ probationem in homicidio apud Cyprum apud Theodorum Prodromum de Rhodhes et Dosiclii amoribus lib. I. ALL.

(7) Ὁ τῆς Φιλαδέων. Hic est Phocas Philadelphiensis episcopus, quem cum Arsenio triarcha videtur confundere Phranza. ALL.

ἐν σοί, δεῖ σε τῷ μύθῳ τὴν ἀλήθειαν παραστήσα-
 σθαι. » Καὶ ὁς μάλα γενναίως καὶ ἀνδρικῶς, καὶ ὡς
 ἂν τινα οἱ γραφεῖς ἐν μάχῃ ἀτρεστον διαγράψαιεν,
 « Οὐκ οἶδ' ὅπως τὸ τοιοῦτον κέκληται ἅγιον, ὡ δέσπο-
 τα, » ἔφη. « Ἄλλ' ἐγὼ μὲν ἀμαρτωλὸς εἰμι ἀνθρώ-
 πος, καὶ τερατουργεῖν τοιαῦτα οὐ δύναμαι. Εἰ δέ μοι
 συμβουλευῆ, μητροπολίτης ὢν καὶ Θεοῦ ἀνθρώπος,
 τοῦτι διαπραΐξασθαι, ἐνδύσαι μὲν αὐτὸς τὴν ἱεράν
 σου πᾶσαν στολὴν, καθὼς εἰώθας ἐν τῷ θεῷ εἰσέρ-
 χεσθαι βήματι καὶ ἐντυγχάνειν Θεῷ, εἶτα δὴ ταῖς
 σαῖς χερσὶν ἐκπύρωσόν μοι τὸν σίδηρον, αἷς τοῦ
 θεοῦ ἐπάπτῃ θύματος, τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ὑπὲρ παντὸς τοῦ κόσμου
 τεθυμένου καὶ αἰεὶ θυομένου παρ' ὑμῶν τῶν ἱερέων
 τε καὶ ἱεραρχῶν, καὶ ταῦταις δὴ ταῖς ἱεραῖς σου
 χερσὶν ἐπίθειε τῇ χειρὶ μου τὸν σίδηρον, καὶ ταθάρ-
 ῤηκα εἰς τὸν Δεσπότην Χριστὸν ὡς πᾶσαν μὲν οὕτως
 ἀμαρτιάν μου παρορασεται, οὐκ ἀποργήσει δὲ τὴν
 ἀλήθειαν. » Καὶ ὁ μὲν Κομνηνὸς Μιχαὴλ οὕτως
 εἶρηκεν· ὁ δὲ μητροπολίτης, « Ὡ καλὴ νεανία, » ἔφη,
 « τοῦτο οὐκ ἔστι τῆς ἡμετέρας καὶ Ῥωμαϊκῶς κα-
 ταστάσεως, ἀλλ' οὔτε τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδό-
 σεως, οὔτε μὴν ἐκ τῶν νομῶν οὔτε δὴ πρότερον ἐκ
 τῶν ἱερῶν καὶ θεῶν κανόνων παρείληπται. Βαρβα-
 ρικὸς δὲ ὁ τρόπος καὶ ἀγνώστῃ ἐν ἡμῖν, προσταγῆ δὲ
 μόνον ἐνεργεῖται βασιλικῇ. » Καὶ ὁς, « Ὡ μέγιστε
 ἱεράρχα Θεοῦ, εἰ μὲν καὶ αὐτὸς ἐκ βαρβάρων γεγέν-
 νημαι καὶ βαρβαρικοῖς τοῖς ἤθεσιν ἀνατιθραμμαι
 ἢ καὶ νόμοις τουτοιῖσιν ἐκπαιδευομαι, καὶ βαρβα-
 ρικῶς ἐκτισαίμην τὴν δίκην μου. Εἰ δὲ Ῥωμαίων,
 καὶ ἐκ Ῥωμαίων, κατὰ νόμους Ῥωμαϊκοῦς καὶ
 παραδόσεις ἐγγράφους ἢ κρίσει τερατισθῆτω μοι. »
 Ἐκεῖνος μὲν οὖν τοῖς λόγοις οἷον τοῦ νεανίου ἐκπε-
 πληγμένος (εἰκοστὸν γὰρ καὶ ἑβδόμον διήνυσεν ἔτος
 ὁ Κομνηνὸς Μιχαὴλ) καὶ τῷ μὴ ἐν συμφοραῖς τοῦ-
 του ὄντος τὸ εὐγνῆς τοῦ φρονήματος καταπίπτειν
 μηδὲ τὸ τῶν νοσημάτων χαλᾶν εὐπέθολον, πρὸς τὸν
 βασιλέα ἔλθων ὅσα κεν οὖν εἶπεν ἐκεῖνος αὐτὸς οὐκ
 οἶδα, πάντως δὲ ταῦτ' ἔμελλε λέξαι ὅσα τε καὶ οἷα
 ἤκουσεν. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς διάπειραν πολλὴν πε-
 ποιηκῶς οὐχ εὖρε κατὰ τι τὸν Κομνηνὸν Μιχαὴλ
 ὑπ' αἰτίαν ὄντα, καὶ ταῦτα καὶ τὸν ἀναίτιον εἰς αἰ-
 τίαν ἄγων τῇ βίᾳ ἢ τῶν λόγων ἢ τῶν μαστίγων.
 Πάντες γὰρ ἀπεραίνοντο οἱ τε τῶν Λατίνων οἱ τε
 τῶν Ῥωμαίων, καὶ μάλιστα τῶν Λατίνων, ἐπεὶ γε
 αὐτοὶ ἐλευθρότερον χρώνται τῇ γλώττῃ πρὸς τοὺς
 δεσπότας, ἀθῶον εἶναι ἐπὶ πᾶσι τὸν Κομνηνὸν Μι-
 χαὴλ. Ἦκουσα δὲ καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῇ κρίσει παρών,
 [P. 54] καὶ σὺν ἐμοὶ ὁ Μακρωτὸς Ἰωάννης, τάχα
 καὶ ἡμεῖς συναριθμούμενοι τοῖς κρίνουσι πρὸς τοῦ
 βασιλέως ὡς ξύλων ἂν τινεὶς μηδὲν διαφέροντες
 ἐνταῦθ' ἴστανται. Ἐβούλετο γὰρ πάντας κατ' αὐτοῦ
 συμπηφίζεσθαι. Ἡμῖν δὲ οὐκ ἦν λόγος, ἀνευ λόγου
 τοῦ Μιχαὴλ Κομνηνοῦ κρίνομένου. Ἐφιλέτο γὰρ
 (φιλεῖ γὰρ ἢ ἀληθεῖα) οὐ πρὸς ἡμῶν καὶ μόνον, ἀλλὰ
 καὶ πρὸς παντὸς τῶν ἐν τελείῃ τῶν τε στρατηγῶν τῶν
 τε στρατιωτῶν καὶ αὐτῶν τῶν τῆς ξυγκλήτου τοῖς
 τε γὰρ νάξουσι ἠδύς ἦν καὶ προσηνῆς ὁμιλῶν καὶ
 χαριεὶς ἐν λόγοις καὶ ἐν ἐπιτηθεύματι δεζωώτατος,

A ctiores inter pugnandum imperterritum hominem
 depinxissent, firmus ac stabilis, « Sacrum hoc, »
 inquit, « domine, quonam vocetur nomine, non
 novi. Ipse ego peccator sum nec ejuscemodi admi-
 randa efficere possum. Si vero tu mihi, qui metro-
 polita es et homo divinus, ut id expleam adhor-
 taris, age tu ipse sacramum vestium apparatu in-
 tegro te circumvesti, quemadmodum Sancta sancto-
 rum ingredi soles et Deum alloqui ; dein tuis ma-
 nibus, quibus tangis sacrosanctum sacrificium, cor-
 pus Domini nostri Jesu Christi, qui pro orbe uni-
 verso oblatum est continuoque a vobis sacerdotibus
 et præsulibus offertur, ferrum mihi inflamma, et
 iisdem sacris tuis manibus ferrum acceptum manui
 meæ impone. Sic enim in Domino meo Christo con-
 fido, omnia eum mea delicta dissimulaturum verita-
 temque non sine miraculo patefacturum. » Hæc
 Comnenus Michael dixerat. Et metropolita, « O bone
 juvenis, » inquit, « hoc neque nostri neque Romani
 instituti neque ecclesiasticæ traditionis. Imo ne-
 que ex legibus, neque prius e sacris ac divinis
 canonibus desumptum est. **105** Sed barbaricus
 est iste modus, nobisque minime notus, qui jussu
 tantum imperatorio fit. » Et ille, « O maxime Dei
 antistes, si ex barbaris ipse genus ducerem et
 barbaricis moribus enutritus aut similibus legibus
 instructus fuisssem, barbarico etiam modo pœnas
 lucrem. Sed si Romanus et ex Romanis, Romanis
 legibus et scriptis traditionibus iudicium termine-
 tur. » Ille itaque juvenis sermonibus quasi attonitus
 (Michael namque Comnenus septimum tunc et vi-
 gesimum annum agebat), et quod in infortuniis
 nihil de generosis cogitationibus demitteret nec
 sententiarum ingeniosum ac dextrum laxaret, ad
 imperatorem occurrit, et quænam ipse dixerit nes-
 cio, attamen illum quæcunq; audierat, nec alia
 dixisse iudico. Igitur imperator post varia multa-
 que experimenta nullius criminis aut facti reum
 Michaellem Comnenum deprehendit, eoque potissi-
 mum, quod innocentem et sermonum et flagellorum
 vi reum perageret. Omnes enim sive Latini sive
 Romani, sed maxime Latini, qui ore liberiore ad-
 versum dominos loquuntur, Michaellem Comnenum
 omnium plane in solum iudicabant. Ego etiam quæ
 iudicio interfueram, et una mecum Joannes Ma-
 crotus, uterque ab imperatore inter iudices annu-
 merati, nonnullos nihil a lignis distantes ibidem
 interesse audiivi. Namque ille volebat ut omnes si-
 mul in eum sententiam ferrent. Sed nos his neque
 attendebamus neque advertebamus animum, cum
 Comnenus Michael absque **106** ulla ratione in
 iudicium vocaretur. Diligebatur etenim, ita me
 amet veritas, non a nobis modo, sed ab unoquoque
 dignitate præfulgente, ductoribus copiarum, mi-
 litibus, convenis ; cum junioribus dulcis, usque faci-
 lis, eloquiis suavis, ad agenda tractandaque negotia
 incredibilis, senibus et sermone et prudentia senex
 habebatur, cujus impendio consuetudine illi oble-
 ctabantur. Hæc tamen ita annuente Numine in eum

patrata sunt, quandoquidem, cum ac imperatorum culmen attollere decrevisset eum, et tormentorum igne et experimentorum conflatorio probavit, ne in solium evectus calumniis et accusationibus ex facili crederet, neque eo in loco constitutus, quo quidquid libuerit agere posset, plus justo celerius decerneret ac determinaret. Verum enimvero in aliis etiam, ut subsequens oratio indicabit, Numini probatus est. In extremo negotio imperator, quod etiam ipse auditione acceperam, enuntiavit, « Væ misero tibi, quam gloria cecidisti ! » Id porro erat, imperatorem fixius animo agitasse neptem, primam filiam filii sui imperatori Theodori, Irenen, quæ ipsi Michaelis secundi consobrini sui filia erat, Michaeli Comneno in matrimonium collocare. Quod et in imperatore Joanne aliisque pluribus factum est. Et his affinia non alia ratione evenire consuevere : licet enim ab Ecclesia prohibeantur, attamen publicæ gubernationis causa atque commodi imperatoribus permittuntur.

οὕτω πως συμβαίνειν · κἀν γὰρ τῇ Ἐκκλησίᾳ κεκώλυται, ἀλλὰ τοῖς βασιλεύσιν ἐφέται τῆς κοινῆς κ

51. **107** Igitur imperator, modo in quo diximus quæstioni fine imposito, Orientem progreditur, et Michaellem Comnenum suspectum habebat. Quando vero et generis claritudo et cum ipso conjunctio, necnon cum magnatibus affinitas non permittebant imperatori ut res ab eo gestas haberet contemptui, mittit eum ad Manuelem, qui ea tempestate patriarchatus gubernaculis assidebat, virum pietate insignem et vitæ instituto, licet uxorem duxisset, venerandum, literas tamen haud doctum, cum nec eorum sententiam quæ ipse percurrebat caperet ; quem scripto imperator compellat ut poenis quoque exactis Michaellem Comnenum increparet, jureque jurando fidem illius alligaret, nullas eum imposterum adversus imperatorem insidias moliturum, sed fidum ac incorruptum in dominum amoris obsequium exhibiturum. Ubi ea res sic evenit, imperator Comnenum in gratiam recipit, illique fratris sui Sebastocratoris Isaacii Ducæ neptem Theodoram nuptum dedit quam unicum pater illius Sebastocratoris filius Joannes, in adolescentia fato functus, reliquerat. Obiit equidem ille uxore Eudocia Angeli Joannis filia vidua, pupilla vero filia Theodora, quæ jam tum non infelicibus avibus Comneno Michaeli juncta fuerat, relicta, mater siquidem illius Eudocia, licet florente juventa feruida, **108** viro carere maluit ac virtutem sectari, Deo freta, cui se fortunasque suas devoverat. Hinc Deus virtutum matrimonio compensavit. Et hæc quidem ita se habuerunt.

⁸⁸ D : Καὶ εἰς ἑὼ διαπεραίουται, καὶ συζύγνυσι τῷ Μιχαὴλ τῷ Κομνηνῷ εἰς γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ : σεβαστοκράτορος Ἰσαακίου ἐγγόνην τὴν Θεοδώραν, ἣν μόνην ὁ πατὴρ Ἰωάννης κατέλειπεν σὺν τῇ αὐτῆς μητρὶ Εὐδοκίᾳ τῇ τοῦ Ἀγγέλου Ἰωάννου συνοῦσαν, τῇ θείᾳ τῶν στρατηγουπόλων.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(8) Ὁ Μανουὴλ, Non ergo Arsenius, ut Phranza. Gregoras : Ὅμως ἔδοξεν ὄρκοις αὐτὸν βεβαιώ-

A τοῖς τε γέρουσι γηραῖς ἰδοὺε τὸν λόγον τε καὶ σύνεσιν, καὶ ἀσπασίως αὐτοῖς ἐνομιζέτο. Καὶ τε οὖν. ὡς οἶμαι, γέγονεν ἐπ' αὐτῷ δοκιμασία χρεῖττονος. Ἐπὶ γὰρ εἰς τὴν βασιλείαν ἐμελλε θ ἀναβιβάσαι τοῦτον περιωπὴν, τῷ τῶν βασάνων καὶ τῷ διαπίρας χωνευτηρίῳ δεδοκίμασεν, ἵνα εἰς τὸν βασιλεῖον ἀναβὰς θρόνον ῥᾶον ἔχοι πιστὰ διαβολαῖς καὶ συκοφανταῖς, μὴτε θάπτων τὰς ἐφάσεις ποιεῖν ἐπ' ἐξουσία τοῦ πράττεν τὰ βουλή γεννημένος. Οὐ μὴν καὶ ἐν ἄλλοις καταξήτασεν, πτωῶν ὁ λόγος δηλώσει. Ἐπὶ δὲ τέλει τῆς ἐπιστοῦς ταυτησὶ ἦν ὁ βασιλεὺς εἰρηκῶς, κἀμὲν πάλιν λόγων ἀκροωμένου, « Αἱ ἑλευθέρων, οἷας δόξης ἔμασες, » Τὸ δὲ ἦν ὅτι περὶ πρὸς βουλήσεως ἦν τῷ βασιλεὶ τὴν ἐγγόνην αὐτοῦ, τὴν πρώτην θυγατέρα : υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως Θεοδώρου τὴν Εἰρήνην ἐπιδοῦναι τῷ Κομνηνῷ Μιχαὴλ εἰς ὄμοικετον. Ἡ δὲ αὕτη πρὸς τὸν Μιχαὴλ ἀνεμιά δευτερεξέστη θυγατὴρ. Ἀλλὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῷ βασιλεὶ Ἰωάννῳ ἐγένετο καὶ ἐν πολλοῖσιν ἄλλοις, καὶ εἴωθε τὰ τῶν

να. Ὁ μὲν ⁸⁸ οὖν βασιλεὺς οὕτως ἐπὶ τῆς ὑπὸ θέσεως διαλύσας εἰς τὴν ἑὼ ἀπέει, ὁ δὲ Κομνηνὸς Μιχαὴλ, ὡς εἰρηκῶς, ὑπεδέλετο. Ἐπεὶ δὲ τὸ τοῦ γένους περιφανὲς καὶ πρὸς αὐτὸν συγγενὲς, ἔτι μὴν τὸ πρὸς τοὺς μεγάλους γῆσιον τοῦτου οὐκ ἔτι τὸν βασιλεῖα ἐν περιφρονησὶ φέρειν τὰ κατ' αὐτὸν τί ποιεῖ ; Στέλλει τοῦτον πρὸς τὸν πατριάρχην. Μανουὴλ (8) ἦν τότε τῆς πατριαρχίας διεθὴν κηδάλια, ἀνὴρ εὐλαθεὺς καὶ βίου καὶ πολιτείας σεμνῆς, εἰ καὶ γυναῖκί συνεζύγη, ἄλλως δὲ οὐκ ἔπειραμένος γραμμάτων, οὐδὲ ὡς ἀνεγίνωσκεν ἀλίτων τὴν ἔνοικον. Καὶ γράφει πρὸς τοῦτον ὁ βασιλεὺς ἐπιτιμίων καθυποβαλεῖν τὸν Κομνηνὸν Μιχαὴλ καὶ ὄρκοις αὐτὸν ἐμπεδῶσαι, μὴ ἂν ποτε βουληθῆν ἀπιστίαν κατὰ τοῦ βασιλέως μελετῆσαι, φυλάττει δὲ καθαρὰν αὐτοῦ τὴν πρὸς τὸν κρατοῦντα δαίμονα [P. 55] Γέγονε ταῦτα, καὶ ὁ βασιλεὺς τὸν Κομνηνὸν ἀνεδέξατο Μιχαὴλ, καὶ ζεύγνυσι αὐτῷ εἰς γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰσαακίου τοῦ Δούκα ἐγγόνην τὴν Θεοδώραν, ἣν μόνην ὁ πατὴρ αὐτῆς καταλείπει ὁ τοῦ σεβαστοκράτορος υἱὸς Ἰωάννης ἔτι ἐν μείραξιν ὡς τὸ χρεῶν ἐξέμειρεν χῆραν μὲν τὴν αὐτοῦ γαμετὴν Εὐδοκίαν ἀφείκει, τὴν τοῦ Ἀγγέλου Ἰωάννου θυγατέρα, ὄρφανὴν δὲ τὴν τοῦ θυγατέρα Θεοδώραν, ἣτις εὐτυχῶς τῷ Κομνηνῷ τότε συνέζευκτο Μιχαὴλ. Ἡ γὰρ μήτηρ αὐτῆς Εὐδοκία καίτοι γε νέα οὖσα πάντοτε τὴν χηρείαν φέρει ἡσπασατο, ἀρετὴν δὲ ἐφιλεῖ καὶ καθάπερ προσέχεν Θεῷ. Διὰ ταῦτα καὶ ἀντιμισθίαν ἀντιλαμβάνει πρὸς Θεῷ τὸ κῆδος. Καὶ ταῦτα μὲν ἔσχεν οὕτως.

σαντα, etc. Verba habes superioris capituli. Sed magis distincte et accurate Pachymerius, p. 52, ALL

νβ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς ⁹⁹ τὰ τῆς ἑω μέρη κατελιη-
 φῶς καὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου παρωχηκότος αὐθις ἐπὶ
 τὴν προκαθημένην τῶν Βιθυνῶν πόλιν ἀφίκετο Νί-
 καιαν. Καιρὸς ἦν περὶ τὰ τοῦ χειμῶνος τέλη, καὶ
 φθίνων ἐτύγχανε Φεβρουάριος. Καὶ ὁ βασιλεὺς (9)
 ἐπὶ τῆς κλίνης ἐσπέρας καθήμενος (παρέδραμε δὲ
 καὶ μέρος τι τῆς νυκτός), αἴφνης γεγωνὶς ἀφω-
 νος (10), πρηνῆς ἐπὶ τῆς κλίνης πεσὼν ἦν τὸ ἀπὸ
 τοῦδε ἀναυδος τὸ καθόλου. Χεῖρας δὲ ἰατρῶν ὑπύρ-
 γωνον ἐν τούτῳ, καὶ ἀμυχὰς ἐν τοῖς ποσὶν ἐποίουν,
 καὶ ἐφόλιον (11) ταῖς ἀμυχαῖς ἐπέβαλλον, καὶ ἀλλ'
 ἄττα ἐπραττον, ὅποσα ἡ τέχνη ἐδίδασκειν. Ἄλλ' ὁ
 βασιλεὺς ὄλην τε ταύτην τὴν νύκτα καὶ τὴν ἐπιούσαν
 ἡμέραν καὶ αὐθις τὴν ἑτέραν νύκτα ἀκίνητος ἔκειτο·
 ἀποπληξία γὰρ ἦν ἡ νόσος, καὶ οὕτω βαρεῖα ὥστ'
 διαρκεῖσαι τοσούτον εἰς ἀκίνησιν καὶ ἀφωνίαν. Μό-
 γις οἷν ἀνέπνευσε καὶ εἰς ἑαυτὸν ἦλθεν. Ἐλλοιωμέ-
 νος δὲ ἦν τὸ χρῶμα. Ἔσπευσε γοῦν καταλαβεῖν τὸ
 Νύμφαιον, φθάσας τε πρὸ τῆς βαιοφόρου Κυριακῆς
 καθ' ἣν εἰώθε θριαμβεῦσιν ὁ βασιλεὺς. Ἐπιτείνας
 οὖν τὴν ὁδὸν ἀφίκετο εἰς τὸ Νύμφαιον, κάκεισε τὸν
 κατὰ τὴν βαιοφόρον θρίαμβον ἐξετέλεσε καὶ τὴν
 ἀναστάσιμον ἑωρτάκει ἡμέραν. Καὶ τὰ ἀπὸ τοῦδε
 τοῖς τοιοῦτοις ἐπεχωρίαζε (12) μέρεσι, τῇ κατασχού-
 σῃ τούτων νοσῶ κατὰ διαστήματα ἡμερῶν τρυχόμε-
 νός τε καὶ πιεζόμενος. Ποτὲ μὲν γὰρ ἐν τῷ παλατίῳ
 διάγων εὐθύς ἐπὶ κλίνης ἐπιπτεν ἀφωνος, ποτὲ δὲ
 ἐφ' ἵππου βαίνων καὶ ὁδὸν βαδίζων ὑπὸ τῆς νοσου
 ἐγίνετο κάτοχος, καὶ οἱ συμπαρόντες κατεῖχον τε
 καὶ πρὸς ὥραν παρεφύλαττον, ὥστε μὴ γνωρίσθῃαι

52. Imperator cum in Orientem secessisset, anno
 elapso rursus ad reginam Bithynorum urbem Ni-
 cæam pervenit, Hiemis extremum erat, exitusque
 Februario impendebat, cum imperator vesperⁱ
 lecto assidens, exigua 109 noctis parte procedente,
 ex improvise vocem emittit: hinc pronum effusum
 loquela penitus destituerat. Medici curationem
 ejus recipere, pedes scarificare, scarificationibus
 epholbium imponere, aliaque remedia, quæ ars dic-
 ctat, malo invenire. Verum imperator tota ea nocte
 et die subsequente, et quæ mox advenerat, alia
 nocte motus expers jacuit: morbus enim erat ner-
 vorum resolutio, adeoque gravis ut tanto tempore
 et motu et voce stupens atque attonitus privaretur.
 Tandem aliquando respiravit et in semet, colore
 tamen deperdito, rediit. Nymphæum ergo quam ce-
 lerrime, et ante Dominicam palmarum, qua trium-
 phare ille suserat advehi curat, et accelerato iti-
 nere Nymphæum appellit, in quo die Palmarum
 triumphum egit et Resurrectionis diem celebravit;
 indeque assiduo loca illa frequentabat, morbo per
 intervalla dierum ingruente jactus conflictatusque,
 Quandoque enim in palatio degens subito in lectum
 amissa voce procumbebat; quandoque equitans
 inter ambulandum a morbo corripiebatur. Et qui
 aderant, sustinebant et ad tempus custodiebant.
 ne pluribus innoteceret. Dein sui compos per ostium
 in aulam revertebatur. Quandoque etiam clancu-
 lum in sellula per regiam a familiaribus deduce-
 batur. Sed cum moribus invalesceret, corpus impe-

⁹⁹ D: Εἰς ἐπιὸν περὶ τὴν Νίκαιαν ἀφίκετο, ἐνθα περὶ τὸν Φεβρουάριον ἐπὶ κλίνης τὸ πλεόν τῆς νυκτός καθήμενος
 καὶ πρηνῆς ἐπὶ κλίνης πεσὼν ἦν ἀναυδος. Οἱ δὲ ἰατροὶ ἀμυχὰς τοῖς ποσὶν ἐποίουν, καὶ ἐφόλιον ταῖς ἀμυχαῖς ἐπέ-
 βαλλον. Ἀλλὰ ταύτην τὴν νύκτα καὶ τὸ ἐπιὸν ἡμερονύκτιον ἀκίνητος ἔκειτο· ἀποπληξία γὰρ ἦν ἡ νόσος. Μό-
 γις γοῦν ἀνέπνευσε ἠλλοιωμένος τὸ χρῶμα, καὶ ἔσπευσε καταλαβεῖν τὸ Νύμφαιον πρὸ τῆς βαιοφόρου κυρια-
 κῆς, καθ' ἣν εἰώθε θριαμβεῦσιν. Καὶ ἐκεῖ καὶ τὴν Ἀναστάσιμον διεῖλε, καὶ τὸ ἀπὸ τούδε τοῖς τοιοῦτοις
 ἐπεχωρίαζε μέρεσι, τῇ κατασχούσῃ τούτων νοσῶ κατὰ διάστημα ἡμερῶν πιεζόμενος. Ποτὲ μὲν γὰρ ἐπὶ κλίνης
 ἐπιπτεν ἀφωνος, ποτὲ δὲ ὁδὸν βαδίζων ἐφίππος ὑπὸ τῆς νοσου ἐγίνετο κάτοχος, καὶ οἱ συμπαρόντες κατεῖχον
 καὶ παρεφύλαττον, καὶ ἐπὶ εἰς λογισμὸν ἦκε σχολὴ πρὸς τὰ βασιλεία ὑπανέστρεφεν, ἐνίοτε δὲ καὶ φοράδην ἔγχετο.
 Ἐπεὶ δὲ ἡ νόσος ἐπὶ ἤκεν καὶ τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως κατέπιπτε, συνεχέστερόν γὰρ ἐγίνετο τοῦτο, καὶ ἡ
 ἀτροφία τούτων ἐπίεζε, καὶ ἀφίκετο εἰς Σμύρνην, ὡς τῷ ἐκείσε προσκυνήσῃ Χριστῷ καὶ διὰ παρακλήσεων
 ἔλεον αὐτὸν ἀπεργάσοιτο. Καὶ ἀπελθὼν ἀναχωρῆν οὐχ εὔρεν. Ἄλλ' ἐν τοῖς Περικλύστροις τόποις σκηνοῦμενος,
 ἃ εἰσιν ἐγγὺς Σμύρνης, χείρονος τοῦ πάθους ἐπῆσθετο. Καὶ καταλαμβάνει τὸ Νύμφαιον, καὶ ἐν τοῖς ἐγγύς
 τῆς χώρας βασιλείοις κήποις τὰς σκηνὰς ἐπέθετο. Ἐνθα καὶ τὸ χρεῖον ἐλειτούργησεν, ἐξήκοντα δυο ἑτῶν ὧν
 ἐξ ὧν τριακονταετρεῖς βεβασιλευκεν καλῶς καὶ ἀγαθῶς. Πρῶτος γὰρ ἦν καὶ πρὸς τὸ φιλανθρωπότερον αἰεὶ ἀπονείων,
 πρὸς πάντας φιλόδωρος, μᾶλλον δὲ πρὸς τοὺς μῆχοθεν. Ἐρώτων δὲ θῆλων ἠτάτο, ἐξ ὅτου ἡ σύζυγος αὐτοῦ
 Εἰρήνη ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο, μάλιστα δὲ τῆς ἐξ Ἰταλίας Μαρκεσίνης, ὡς καὶ πέδιλα ὑποδείσθαι ταύτην δοῦναι
 κοκκοβαφῆ καὶ ἐπεστρίδας καὶ χαλινὰ, ἐπισθεῖν τε αὐτῇ πλείους ἢ τῇ κυρίως δεσποίνῃ, ἄλλα τε πολλὰ ἐποίησε
 ταῖς ἐκείνης δουλεύων ὀρέξεισι. Καρτερικὸς δ' ἦν ταῖς μάχαις, καὶ τοῖς μὲν κατὰ συστάδην πολέμοις οὐκ ἔταρει,
 τὸ ἄλλοπρόσαλλον τοῦ Ἄρειος δευλιῶν, τῇ καρτερίᾳ δὲ χρώμενος, καὶ ἐναρίζων εἰς τὴν ἐναντίων καὶ τὴν θέρου
 ὥραν διαδιβάζων, ἐτι δὲ καὶ τὴν φθίνουσαν, ἐνίοτε δὲ καὶ παραχειμάζων τὴν νικῶσαν ἐλάμβανεν. Ἦν δὲ
 εὐσεβέστατος καὶ φιλόπτωχος, φιλοδίκαιός τε καὶ φιλόχριστος, τὴν βασιλείαν τῷ νιῷ Θεοδώρῳ καταλείπων
 ἐτῶν ὄντι λγ'. τοσούτος γὰρ ἦν ὁ χρόνος αὐτῷ ὅσος ὁ τῆς πατρικῆς βασιλείας ἐτύγχανεν σχεδὸν γὰρ τῇ πατρικῇ
 ἀναρῶσει καὶ γέννησις ἐκείνου συνέδραμεν.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(9) Καὶ ὁ βασιλεὺς. Gregoras, p. 49. ALL.

(10) Γεγωνὶς ἀφωνος Gregoras, p. 50. ALL.

(11) Ἐφόλιον. Corrigenum censet Meureius
 φόλιον, barbara et peregrina voce, herbam signifi-
 cante. De qua sic in Glossario; φόλδτον *herbæ ge-
 nus* Demetrius Cpol. *Hieraciosophii* lib. II, cap. 1:
 Φολίου βοτάνης, κόστου, σμύρνης ἀρρηνικῆς, στά-
 χους Ἰνδικίου. Occurrit illi pluries. Videtur que *delta*
 esse, que *Italis foglia molla*. Scrivero vero
 nostro aliter videtur, qui *legandum* putat, le-

vissima mutatione β in x, ἐφόλιον, ut dicat me-
 dicos scarificationem cucurbitularum pedibus adhi-
 buisse et ἐφόλιον sive attractorium quoddam
 medicamentum scarificationi injecisse et applicasse
 ad eliciendum sanguinem, cui rei εὐφόροβτον aptum
 etc. Dioscorides Asclepiadesque alii videntur. De
 morbo autem imp. Jo. Ducæ Batatzis Nicephorus
 Gregoras, lib. II, cap. ult. DOUSA.

(12) Τοῖς τοιοῦτοις ἐπεχωρίαζε. Gregoras, p.
 50. ALL.

ratoris in pejus ruebat, cum solito longe frequentius malo divexaretur carnesque absumerentur, **110** quod deterius habebat et ali non poterat. Cum ergo medicorum ingenium de restituenda valetudine desperasset, ut respirare ipse paululum posset, Smyrnam iter meditatatur, ut Christum, qui in ea insigniter colitur, adoraret precibusque effusis sibi propitium in tanto infortunio redigeret Accessit, omnia, uti instituerat, perfecit, nec tamen ex morbo convaluit. Porro in Periclystris commorans (locus is est prope Smyrnam, quod undique aquarum copia circumfluatur, sic dictus) majori sive potius atrociori malo oppressus, inde discedens, cum gravissime corpore urgeretur, Nymphæum proficiscitur, nec regias ibidem domos invisit, sed in hortis regis prope urbem imperatoria finxit tentoria; ubi et diem suum obiit extremum tertio calendis Novembris, sexaginta et duos annos natus, ut qui illius res exactius possidebant dixere. Ex his triginta tres probe integreque regnaverat. Leni animo fuit, semperque se humaniorem præbebat. Familiars parcius munerabatur; exteros, eosque qui tanquam legati ad eum venissent, magnificentioribus largitionibus, ut ab eis laudaretur, afficiebat. Amoribus muliebribus, postquam ejus uxor Irene Imperatrix ex hac vita excesserat, et potissimum Marcesinæ quæ ex Italia venerat, Annæ quidem imperatrice ex Alemania uxoris pedissequa, sed quæ postea in amore æmula fuerat, deditus. E cujus amore ita **111** ipse pendebat ut illi cocci-
neos calceos gestare permiserit et sagum et frænum non alterius coloris indulserit, plures illi famulos quam verè dominæ donaverit, aliaque quamplurima libidinibus illius deserviens præstiterit. Fuit illi animus belli ingens ac tolerans. Consertis præliis, variam Martis sortem extimescens, et in illis conserendis incertum animo agitans, minime delectabatur, sed fortitudine ac patientia, et verno

Α τοῖς πολλοῖς. Ἐπὶ δὲ εἰς λόγισμὸν ἐπέσκησε, ὡς πρὸς τὰ βασίλεια ἐπανίστραφεν, ἵνα ἴσται δὲ καὶ ἡ δὴν ἐπὶ θρόνου ἐν τοῖς ἀνακτόροις ὑπὸ τῶν οὐκ ἤγετο. Ἐπεὶ δὲ ἡ νόσος ἐπηύξατο, τὸ σῶμα τοῦ σιλήως κατέπιπτε· συνεχίστερον γὰρ ἤρξατο τοῦτω γίνεσθαι. Σύντηξις γοῦν ἦν αὐτῶ τῶν σικῶν, [P. 56] καὶ τὸ δεινότερον ἡ ἀτροφία τοῦτον ζεν. Ἐπεὶ οὖν χεῖρες ἰσθρῶν εἰς τὴν νόσον ἐμῶν, παραμυθίαν βουλόμενος μικρὰν ἐφευρεῖν λησεν εἰς τὴν Σμύρνην ἀπελθεῖν, ὅπως τῷ ἐπροσκυνήσῃ Χριστῷ (13) παρακλήσιν τε ποιήσῃ ἔλων αὐτὸν ἀπεργάσαιο. Ἀφικόμενος οὐ μὴ μὲν διαπράξατο, ἀνακωχὴν δὲ τοῦ πάθους οὐχ ἔτι ἄλλ' ἐν τοῖς Περικλύστροις σκηνοῦμενος (τότε) ἴσται οὗτος ἐγγύς που τῆς Σμύρνης, δειὰ τὸ καὶ τοῖς ὕδασι περικλύζεσθαι οὕτω πως κατονομαζόμενος), μείζονος ἢ μᾶλλον χείρονος τοῦ πάθους ἴσθαιτο. Ἐκείθεν οὖν ἀπάρως πονήρως λίαν ἔχω σώματος καταλαμβάνει τὸ Νύμφαιον. Καὶ ἐν μὴ βασιλικαῖς οὐκ ἀπέθην οἰκήμασιν, ἐν δὲ τοῖς τῆς χώρας βασιλεῖσι κήποις τὰς ἀνακτοῦ σκηνὰς ἐνιδρύσατο. Ἐνθα καὶ τὸ χρεῶν ἐλειπίσσει τρίτην καλανθῶν Νοεμβρίου, ἐξήκοντα καὶ δύο ὡς οἱ τὰ περὶ αὐτοῦ ἀκριβέστερον εἰδότες ἔρασαν ἔτη βιώσας, ἐξ ὧν τριάκοντα καὶ τρεῖς βεθεσίλει καλῶς τε καὶ ἀγαθῶς. Πρῶτος γὰρ ἦν καὶ πρὸ φιλανθρωπότερον αἰεὶ ἀποσειῶν. Δωρεαῖς μὲν τοῦς αὐτοῦ ἦττον ἐχράτε, πρὸς δὲ τοῦς ξένους μᾶλλον τοῦς ὡς πρῶτους ἀφικόμενους, δαψύλλαν (15) τὴν χεῖρα προὔτεινεν, ἐν ὑπ' αὐτῶν νοῖτο. Ἐρώτων δὲ θήλων ἠττάτο. ἐξ ὅτου ἡ σύξις αὐτοῦ καὶ βασιλεῖς Εἰρήνη, ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο. λιστα δὲ τῆς ἐξ Ἰταλίας ἐλθούσης ὡς θεραπείας μὲν τῆς ἐξ Ἀλαμάνων συζύγου βασιλίδος Ἄννης (ἀντιζήλου δὲ ταύτης γεγεννημένης Μαρκεσίνης) τε ὀνομαζομένης τοῦ ἔρωτος ἠττήτο, καὶ ἐς τὸν τῆς ἀγάπης αὐτῆς ἐξεκρίματο ὡς καὶ πρὸ ὑποδείσθαι δοῦναι ταύτη κοκκοβαφῆ καὶ ἔρασε

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(13) Τῷ ἐκείσε προσκυνήσῃ Χριστῷ. in hac ægritudine Joannis pietatem et nummorum in pauperes profusionem fuse enarrat Georgius Pachymerius (p. 70), qui a Christianis principibus omnino audiendus est. ALL.

(14) Ἐξήκοντα καὶ δύο. Gregoras. p. 50. Et nota annos vitæ illius Acropolitam numerare sexaginta duos, Gregoram sexaginta: in annis imperii conveniunt, cum uterque tres et triginta imperii numeret. ALL.

(15) Δαψύλλιστράν. Admirabitur non nemo quam ratione ejusmodi imperatores, qui paulo ante reliquam regiam suppellectilem hostibus cesserant et omnia sua amiserant, exortores, et non sine continuis illisque immensis sumptibus, nunc cum Bulgariis, nunc cum Latinis, nunc cum Christianorum hostibus, et quod majus cuiquam videri poterit, cum Græcis ipsis belligerantes, tot recolligere pecunias potuerint, ut larga etiam manu largitionibus et retributionibus, non familiaribus modis sed exteris, supra etiam imperatorum consuetudinem effusissimam providerint. Cessabit omnino admiratio, si revocentur in memoriam quæ Pachymerio de ærario Joannis et Theodori scribit, p. 68. ALL.

(16) Ἄννης. Mortua namque Irene Annam Ale-

mannam, Manfredi Siciliæ regis sororem materem duxit. Gregoras, p. 45 et 91. Pachymerius lib. iii, p. 181, et infra p. 185. Hujus Annæ post imperium adeptus Michael Palæologus maxime cupiens fuit. Itaque inflammatus libidine feretur, ut neque pudor neque pietas neque hominum fama a cupiditate illa revocarint. Mulieris comoniam et artes et ipsius imperatoris comoniam Pachymerius, lib. iii, p. 181, expressit. ALL.

(17) Μαρκεσίνης. Rem fusius pertractat Gregoras, p. 46. Quæ Gregoras de Nicephoro Blemmyda et exclusa Marcesina ab ecclesia tradit, videtur hausisse ex epistola encyclica ejusdem Nicephori quæ quia adhuc inedita est, quod sciam ipsa digna sit quæ ob pietatem et summum in Christianam religionem zelum teratur omnium manibus hic exscribam Græce; quæ est: Νικηφόρου μοναχοῦ κ. τ. λ. Vide tomum CXL in Nicephoro Blemmyda Spondanus anno 1225, num. 19 mira occulta Nicephorum a Blemmyda dividit: Cum pejus quædam quæm majori pompa quam ipsa Anna incedere consueverat, ab ingressu templi Blemmydæ prohibita ab ejus abbate Nicephoro maxime virtutis atque auctoritatis viro, etc. Sane hic a Nicephorus a Blemmyda delectus non est AL

μαύρας και χαλινά επεσθαι τε αὐτῇ πλείους ἢ Α
 ρίως δεσποίνῃ, ἀλλὰ τε πολλὰ ἐποίει ταῖς ἐκεί-
 ρουλεύων ὀρέξεις. Καρτερικὸς δὲ ἦν οὗτος ἐν
 μάχαις ὁ βασιλεὺς, καὶ τοῖς μὲν κατὰ συστά-
 πολέμοις οὐκ ἔχαιρε, τὸ ἄλλοπρόσβαλλον τοῦ
 ρ δειλιῶν καὶ τὸ παρὰ ταῦτ' ἀθλῶν ὑπολογι-
 ρς· τῆ καρτερία δὲ χρώμενος, καὶ ἐνεαρίζων
 ρ τὴν τῶν ἐναντίων γῆν καὶ τὴν θέρους ὥραν
 δάξων, ἔτι δὲ καὶ τὴν φθίνουσαν ὁπώραν δια-

ἐνίστε δὲ καὶ παραχειμαζῶν τὴν νικῶσαν
 ρ ἐνστάσει τε καὶ ὑπομονῇ. Ἐτεθνήκει μὲν ὁ
 καταλειπωπῶς, τριάκοντα καὶ τριάκοντα καὶ τρία ἔτη
 βασιλείας ἐτύγχανε· σχεδὸν γὰρ τῆ πατρικῇ ἀναρρήσει καὶ ἡ γέννησις ἐκείνου ξυνέδραμεν.
 Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς ⁴⁰ μὲν Θεόδωρος τῶν βασι-
 ἐπιληπτο θρόνων. Τὴν νενομισμένην γούν
 ἀποδοῦς [P. 57] τῷ βασιλεὶ καὶ πατρὶ, καὶ κα-
 ρις ἐπ' ἀσπίδος ὡς ἔθος, καὶ ὑπὸ πάντων φη-
 ρις αὐτοκράτωρ (18), τοῦ Νυμφαίου ἀπάρας ἐπὶ
 ριλαδέφου ἀφίκετο. Μεγίστη δὲ αὕτη πόλις καὶ Β
 ἀνθρωπος καὶ ὑπὸ κλίσεσθαι δεδνημένους οἰκήτο-
 χουσα, καὶ μάλιστα τοξείαν ἀσκούστας· ἀγχι-
 νοῦτα δὲ τοῖς Περσικοῖς ὀρίοις αἰεὶ διαμάχεσθαι
 ὑπεναντίους τούτους ποιεῖ καὶ ἐθάδας πολέμων
 ἴεται. Ἐκείσε οὖν διακαρτερήσας μικρὸν καὶ
 πρεσβείαν στείλει πρὸς τὸν σουλτάν, ἐπὶ τὰ
 ὦν κερῶρηκη μέρη καὶ τὴν τῆς χώρας ταύτης
 κτημέντην πόλιν τὴν Νίκαιαν. Ἐπει δὲ ἐχάρσει
 πατριάρχουτος (19) ἡ Ἐκκλησία (πέφθακε γὰρ
 πατριάρχης Μανουὴλ μικρὸν τι τοῦ βασιλέως
 νου προτελευτήσαι), ἴδρι δὲ πρῶτον πατριάρ-
 προδληθῆναι, ἐν' ἐπὶ τῷ βασιλεὶ τὴν στεφθε-
 ἐν τῷ ἱερῷ τελεσιουργήσῃ τεμένει, ἐζητεῖτο μὲν
 ρς τοῦ τοιοῦτου θρόνου, ἡ δόξα δὲ τοῖς πολλοῖς
 ῶ Βλεμμίδῃ (20) ἐτύγχανε Νικηφόρῳ, τῷ ἱμῶ
 τκάλῳ τῶν τῆς φιλοσοφίας λόγων τε καὶ δογμα-
 ἀνδρὶ ἐκ νεότητος τὸν ζυγὸν ἀραμένῳ τοῦ μονῆ-
 βίου καὶ περιβοήτῳ τυγχάνοντι καὶ περὶ λόγον
 ἱρετῶν, κἂν ἐνίων ὁ φθόνος, καὶ μάλιστα τῶν
 χόντων, οὐ μόνον οὐκ ἐκφανῆ τούτῳ τὰ τῆς ἀρε-
 ποίει, ἀλλὰ καὶ κακίας τινας αὐτῷ προσκόλλα-
 ρς οὖν πρὸς τὸν βασιλέα Θεόδωρον φιλιῶς δέκει-
 ρι παρ' αὐτοῦ ἐφιλεῖτο· τῶν γὰρ λόγων, ἐν οἷς
 ολλὰ ἐπεράννυτο, διδάσκαλον καὶ αὐτὸν ἐπεγρά-
 σσοφὸς γὰρ ἦν εἰς ἄκρον ταῖς ἀληθείαις ὁ βα-
 ρς. Ὁ δὲ ὀκνηρότερος περὶ τὸ πρᾶγμα ἐτύγχα-

D : Ὁς τὴν νενομισμένην ὀσίαν ἀποδοῦς τῷ πατρὶ καὶ ἐπ' ἀσπίδος φημισθεῖς, τοῦ Νυμ-
 ἀπάρας πρὸς τὴν Φιλαδέφου ἀφίκετο. Καὶ ἐκείσε διακαρτερήσας μικρὸν καὶ περὶ τὴν Βιθυνῶν
 ἱ. Καὶ ἐπει ἐχάρσει ἡ Ἐκκλησία (προτέθνηκε γὰρ τοῦ βασιλέως ὁ πατριάρχης Μανουὴλ), Ἀρσένιου
 μοναχὸν ἐξ Ἀπολλωνιάδος λίμνης μεταπεμφόμενος χειροτονεῖ πατριάρχην, ὅς καὶ μονημέρως διάκονος
 ἱεῦς καὶ πατριάρχης τέλειτο. Καὶ παρ' αὐτοῦ στεφθεῖς ἔξεισιν.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

1) Φημισθεῖς αὐτοκράτωρ. *Quamvis enim im-
 um jure hæreditario ad Theodorum Lascarim
 et, quia in a patre vivente non appellatus fue-
 rator, eo defuncto communi totius exerci-
 zonsensu ac nobilium omnium ac procerum
 ursu imperator salutatur : constabat enim
 nem nemini omnium nisi filio imperium relin-
 e voluisse, quod et pius esset in liberos et ne-
 alteri id destinaret. Quare autem filium vivens
) modo designare voluerit, pluribus prose-*

tempore in hostium locis degens et ætate trajiciens
 nec non et senescentes fructus expectans, quando-
 que etiam hibernans victoriam reportabat, imperato-
 ris constantia ac patientia fatigatis hostibus. Mo-
 riturus imperator Joannes imperio filio suo Theodoro
 tres et triginta annos agenti relicto : tot enim æta-
 tis illius anni quot et paterni imperii erant : cum
 paternam enim acclamatione forte et natales illius
 concurrerant.

ἐλάμβανε, ἀποκαμνόντων τῶν ἐναντίων τῆ τοῦ βα-
 βασιλεὺς Ἰωάννης τῷ υἱῷ αὐτοῦ Θεόδωρῳ τὴν βασι-
 διανύοντι. Τοσοῦτος γὰρ ὁ χρόνος αὐτῷ ὀπόσος τὴν πα-
 ρτρικῇ ἀναρρήσει καὶ ἡ γέννησις ἐκείνου ξυνέδραμεν.

53. Igitur imperator Theodorus imperii habenis
 susceptis, justisque imperatori et patri, uti fieri
 amat, factis, et super scutum assidens, uti moris
 est, ab omnibus imperator acclamatus, Nymphæo
 discedens Philadephiam comitat, urbem ingentem
 et frequentem populis oppidanisque arma **112**
 sumere et maxime sagittis adversarium configere
 professis. Ea cum in finitimum agrum Persicum
 extendatur, bella cum hostibus continuo exercens
 gentem belli studiis asperrimam alit. Ibi paucis
 diebus, quibus legationem ad sultanum miserat,
 commoratus ad Bithynorum oras et ad primam il-
 lius regionis urbem Nicæam secessit. Sed cum pa-
 triarchæ orba Ecclesia foret (nam paulo antequam
 Joannes imperator moreretur, patriarcha Manuel
 vitam finierat), nec absque patriarcha imperatoris
 coronatio in sacro templo confici posset, dignus ea
 provincia et honore conquirebatur. Plurimorum
 suffragia in Nicephorum Blemmidam, præceptorem
 meum et philosophicorum sermonum ac dogmatum
 institutorem, virum et litteris virtute perquam
 celebrem et qui juvenis adhuc atque tenella ætate
 jugum monasticæ vitæ tulerat, respiciebant, licet
 nonnullorum, et maxime primatum, invidentia non
 modo tantæ virtutis lumen occuluerat, sed et vitia
 quædam homini appinxerat. Hunc imperator Theo-
 dorus diligebat, cui juncundissimus erat, quippe qui
 sermonum, quibus summopere delectabatur, ma-
 gistrum eum sibi adsciverat : sapientiæ enim culmen
 et re vera attigerat imperator. Ille ad tantam rem
 segnior esse, et imperator etiam ipse non impense
 nimis urgere, cui magnis volupe erat ab eo similem

quitur Gregoras, lib. III, qui subdit : Ἀνηγόρευτο
 δ' ὕστερον παρ' ἐχόντων τῶν ὑπηκόων ἀπάντων καθεσθεῖς
 ἐπ' ἀσπίδος κατὰ τὸ ἐν τούτοις ἐπικρατοῦν ἔθος.
 ALL.

(19) Ἐχάρσει τοῦ πατριάρχουτος. Gregoras,
 p. 55. ALL.

(20) Πολλοῖς ἐπὶ τῷ Βλεμμίδῃ. Gregoras, p.
 55. Acropolita Manuelem vocat patriarcham demor-
 tuum, Gregoras Germanum : sed de his nos alibi
 egimus. ALL.

dignitatem non recipi. Reges scilicet eos qui patriarchatui **113** præsent moribus ac ingenio abjectiores moderatioresque, ut facilius eorum nutibus veluti jussis succumbant, peroptant, quod rusticioribus, cum sermonibus fidere nequeant, potissimum accidit : qui vero sapientiæ operam navant, rigidiores videntur et illorum jussibus adversantur. Propterea imperator Theodorus illius mentes sensumque leviter degustato ad alios se convertit, et cum plures non satisfacerent, monachum quemdam ex Apolloniadis lacu, præter paucas litteras cæterorum inscientem (solum enim rudimenta grammatices attigerat), nullis sacris ordinibus insignitum, Arsenium nomine, accersitum quam celerrime missis hominibus conduxit : nec ille renuit. Et Nicæa exire festinans præsulibus, ut quamprimum eum patriarcham efficerent, imperat. Illi audientes per unam hebdomadam diaconum sacerdotem et patriarcham consecrant.

ροτονῆσαι [P. 58] πατριάρχην αὐτὸν ὁ βασιλεὺς, οἱ τὸν καὶ ἱερέα καὶ πατριάρχην αὐτὸν ἐκτελέσαντες.

54. Causa vero exitum Nicæa sollicitandi ea fuit. Bulgarorum princeps Michael, uxoris Theodori imperatoris frater, socero illius Joanni Asano ex Angeli Theodori filia susceptus, Joannis imperatoris obitu nuntiato, cum occiduas partes imperatoris copiis nudas orbasque conspiceret, animoque **114** agitasset regionem et in ea oppida ab imperatore Joanne Bulgariis surrepta ad Bulgarorum rursus dominatum, quod jam diu Bulgarorum cordi inhæserat, revocare, rem pro tempore opportunam, ut sibi videbatur, ratus, Hæmo prodiens transnatoque Hebræ paucissimo tempore multarum regionum potius est, multaque oppida nullo cum labore sibi devinxit, Bulgari siquidem habitatores externorum jugo dejecto generis consortibus accurrebant. Arces solo Romanorum præsidio munitæ cum ad repellendos hostium impetus non sufficerent in potestatem Bulgarorum nullo negotio ceciderunt, partim timore percussis et deditionem arcium pro salute et domum abitione prodentibus, partim repentinæ Bulgarorum irruptioni, cum obviam ire non possent, aufugientibus easque custodibus vacuas deserentibus, aliis etiam temporis longinquitate defessis, cum præter modum custodiæ terminis illis protraheretur. Pleræque etiam arcium imperfectæ, viris et reliquis necessariis parum munitæ, præda hostibus patuerunt. E vestigio itaque expugnatae sunt Stenimachus, Peristitza, Crytizimus,

⁴¹ D : 'Ο γὰρ Βουλγαράρχης Μιχαὴλ, ὁ τούτου γυναικάδελφος, τὸν τοῦ βασιλέως Ἰωάννου πυθόμενος ἔσταν, ἐπὶ τὰ δυτικά μέρη γυνὰ στρατευμάτων ἑάρα, βουλευθεὶς τὰ ἀφηρημένα ἐκ τούτων ἄσθη ἀπολάσασθαι, τὸν Ἐβρον διαπεράσας πολλὰ ὑφ' ἑαυτὸν ἐποίησατο. Μετετέθη μὲν οὖν ὁ Στενίμαχος, Περισπύ Κριτζιμὸς, Γξέπαινα καὶ τὰ ἐν τῇ Ἀχριδῶ ξυμπαντα πλὴν Μυιάκου· τούτο γὰρ καὶ μόνον ὑπὸ Ῥωμαίων περιφύλακτο. Οὐστρα δὲ καὶ Περτεράκιον καὶ Κρυβούς καὶ τὸ παρακείμενον τῇ τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ καλεῖται νον Ἐρραίμ τοῖς Βουλγάροις χειρίζωτο. Τούτου χάριν ἔσπευδε.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(21) Μοναχὸν τινὰ. Gregoras, p. 55. ALL.

(22) Ἐν μιᾷ ἑβδομάδι. Hujus ordinationem per hebdomadam absolutam, uti usitatam in ea

Α νεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτὸς μαλακῶ αὐτοῦ ἐπειράτο· μᾶλλον γὰρ πρὸς βουλήσεως ἢ τῶ τὴν προστασίαν μὴ καταδέξασθαι. Ταπεινοὶ γὰρ καὶ μετρίους εἶναι τὸ φρόνημα τοὺς χειρόντας οἱ κρατοῦντες ἐθέλουσι, καὶ προσπύχερῶς τοῖς σφῶν αὐτῶν βουλήμασιν ὡς πρῶτα γμασιν. Τούτο δὲ μᾶλλον οἱ ἀγροικότεροι παύσιν· οὐδὲ γὰρ ἔχουσι τοῖς λόγοις θαρραίνειν, οἱ δὲ λόγους ἀκαμπέστεροι φαίνονται καὶ τοῖς ἐκ ὀρισμοῖς ἀντιπέπτουσι. Ὁ γοῦν βασιλεὺς Θεὸς διὰ ταῦτα μικρὰν τινα πείραν λαθῶν τοῦ ἀσπῆ ἐτέρους ἐτρέπετο. Καὶ ἐπὶ δυσαρρεστῶν ἐπίγγεν πολλοῖς, μοναχὸν τινὰ (21) εἶναι μαθῶν ἐπὶ Ἀπολλωνιάδος λίμνη ὀλίγων γραμμάτων πᾶ ἔχοντα (μόνον καὶ γὰρ ἐφήψατο τῆς γραμματικῆς παιδείας), ἀνίερων τελοῦντα καὶ Ἀρσένιον ὄνομα μνον, ὡς εἶχε τάχους, στέλλει τοὺς αὐτὸν ἀσπῆ καὶ ὅς ἀφίκετο. Ἐπει δὲ τὴν ἀπὸ τῆς Νικαίας ἔσπευδε, διὰ τάχους τοῖς ἀρχιερεῦσι προστατῆται καὶ οὕτως διεπράξατο, ἐν μιᾷ ἑβδομάδι (22) ἰ

νδ'. Ἡ δὲ αἰτία ⁴¹ του ἐπισπεύδειν τὴν ἐπὶ Νικαίας ἔξοδον ἦν αὕτη. Ὁ Βουλγαράρχης Μιχαὴλς γυναικάδελφος τοῦ βασιλέως ἐτύγγχευ Θεοδῶ τῶ πνευθῶ αὐτοῦ τῶ Ἀσάν Ἰωάννη ἐκ τῆς Ἀγγέλου Θεοδώρου θυγατρὸς γενηθεὶς, τὸν τοῦ (σιλέως Ἰωάννου πυθόμενος θάνατον, ἐπὶ τὰ δυτικά μέρη γυνὰ στρατευμάτων ἑάρα Ῥωμαϊκῶν, ληθεὶς τὴν ἀφηρημένην πρὸς τοῦ βασιλέως Ἰωάννου χῶραν ἐκ Βουλγάρων καὶ τὰ ἐν τούτοις ἄσθη Βουλγαρικὴν ἀρχὴν καὶ αὐθὺς ἀνακαλίσσασθαι (ἔ γὰρ ἐκ μακροῦ τοῖς Βουλγάροις ὠδίνετο) καὶ καιρὸν, ὡς ἔδοκει, κατιδῶν ἐπιτήδειον, ἔξορμήσας τοῦ Διμου καὶ τὸν Ἐβρον διαπεράσας ἐν οὐ πολλῷ χρόνῳ πολλὴν τε χῶραν ὑφ' ἑαυτὸν ἐποίησατο καὶ τὰ ἄσθη σὺν οὐδενὶ παρεστήσατο πόνῳ. Βούλη καὶ γὰρ τυγχάνοντες οἱ οἰκίητορες τοῖς ἑμοῖς προστρέχον, τὸν ζυγὸν τῶν ἀλλογώσσεων ἀπομαίνοιοι. Τὰ δὲ ἄσθη μετὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν καὶ μὴ ἀπολελειμμένα φυλάξωσι, οὐκ ἀξίον τοιοῦτως εἶναι ἀντιμάχασθαι, εὐχερίωτα τοῖς Βουλγάροις ὑπῆρχε, τῶν μὲν πτοία ταραττομένων καὶ πρῶτα τῶν τὰ ἄσθη καὶ λαμβανόντων τὴν πρὸς τὰ ἐκ ἐλευθερίας, τῶν δὲ πρὸς τὴν ἐξουσίαν γεγενημένων Βουλγάρων ἔφοδον μηδὲν ἔχόντων ἐκ τοῦ χειροῦ νοῆσαι λύσιτελοῦν, ἀποδιδρασκόντων ταῦτα ἔρημα τῶν φυλαττόντων ἀπολεμπακόντων ἄλλων δὲ ἴσως καὶ χρόνῳ ἀποκαμάντων, παρεθάντος αὐτοῖς παρὰ τὸ μέτρον τοῦ χρόνου τῆς ραί

Ecclesia, narrat Acropolita, de qua nos egimus tractu *De ordinationibus Græcorum*. ALL.

(23) Ἐξορμήσας. Gregoras, lib. iii, p. 53. ALL.

κῆς. Τὰ πλείω δὲ τῶν ἀστῶν καὶ ἀπεριποίητα ἦν A καὶ τῶν χειρωδῶν ὄπλων ἀμοιρα· Κατεσχέθη μὲν οὖν ἐκτοῦ παραυτίκα Στενίμαχος, Πριστίτζα, Κρυτζιμός, Τζέπαινα καὶ τὰ ἐν τῇ Ἀχριδῶ ξύμπαντα πλὴν Μνεϊάκου· τοῦτο γὰρ καὶ μόνον ὑπὸ Ῥωμαίων πεφύλακται. Οὐστρα δὲ καὶ Περπερακιον καὶ Κρυβούς καὶ τὸ παρακείμενον τῇ τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ κεκλημένον Ἐφραιμ τοῖς Βουλγαροῖς χειρίζονται. Τούτων οὕτω γεγενημένων καὶ τῶν ἐν δυσμαῖς Ῥωμαϊκῶν κλονομενων πραγμάτων, τῆς φήμης μέχρι καὶ ἐς βασιλείως ἐπιδραμούσης καὶ πλειόνων προτδοκίαν κακῶν τῶν προσόντων φαντασίαν παρεχομένης, οἱ περὶ τὰ βασιλῆα οὐ μικρῶς ἐταράχθησαν· ἠπίστατο γὰρ ὡς τὰ πλείω τῶν δυτικῶν μερῶν Βουλγαροῖς οἰκοῦνται, καὶ ἀποστατήσουσι παλαί Ῥωμαίων, προσφάτως δὲ χειρωθεῖσι τῷ βασιλεῖ Ἰωάννη, καὶ οὕτω πῆξιν τῆς χειρώσεως, λαβούσης, ἔχθραν δὲ αἰετὸς Ῥωμαίους ἐνδομυχοῦσι.

νέ. Διὰ ταῦτα ⁴² καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἠδημόνει B τοῖς πράγμασιν, εἰ οὕτω κατ' ἀρχάς τῆς ἐξουσίας [P. 59] αὐτοῦ δυστυχῶς πράττει. Συναθροίσας οὖν τοὺς ἐν τέλει καὶ τοὺς εἰς στρατηγούς τεταγμένους, σὺν οἷς καὶ οἱ πρὸς πάππου αὐτοῦ τοῦ βασιλέως Θεοδώρου ὑπῆρχον αὐτῷ θεῖοι, ὁ τε Μανουὴλ καὶ ὁ Μιχαήλ, ἐβούλευσατο τί ἂν ἔχοι πρὸς τὰ γεγενημένα διαπράττεσθαι. Οἱ μὲν οὖν πλείους διαπερᾶσαι τὸν βασιλῆα τὸν Ἑλλήσποντον δέον ἔλεγον εἶναι καὶ στήσαι τὴν τῶν βουλγαρῶν φορᾶν. Τοῦτο δὲ τοῖς τοῦ κρατοῦντος θεοῖς τοῖς προειρημένοις οὐκ ἤρεσκον, οἷς καὶ προσεῖχε μᾶλλον ὁ βασιλεὺς, καλλῶν ἔνεκα. Ἡ τε γὰρ γνησιότης τοῦ γένους ἠνάγκαζε καὶ τὸ τῆς ἡλικίας γηραιὸν παρτεβίαζεν, οὐχ ἤττον δὲ πρὸς τοῦτο καὶ τὸ πολλῶν πραγμάτων ἴδρις αὐτοὺς γίνεσθαι παρήπειθε· φυγάδες γὰρ οὗτοι γεγονότες τῆς τοῦ C βασιλέως Ἰωάννου διακρατήσεως πολλοῖς προσωμίλησαν δεσπότηαις καὶ εἰς διαφόρους περιπλανήθησαν τόπους, κἀντεῦθεν, κατὰ τὴν ποιήσιν, εἶδον ἄστρα καὶ νόον ἔγνωσαν. Καὶ ἦσαν μὲν ὡς ἀληθῶς οὗτοι νοήμονες, οὐκ ὀρθὰ δὲ ἐφρόνου τοῖς τῶν Ῥωμαίων πράγμασιν, αἰτίαν ἔχοντες τὸ παρτεδοκιμηθῆναι τὰ πρῶτα παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ βασιλέως, μηδενὸς αὐτῶν εἰς ἀξίαν ἀνηγμένου βασιλέως ἀδελφοῖς διαπρέπουσαν. Εἶτα καὶ παρὰ τοῦ γαμβροῦ καὶ βασιλέως καὶ φυγαδῆαι τῆς Ῥωμαίων γεγενημένοι πρὸς αὐτοὺς ἐδυσμῆναινον. Καὶ ταῦτα μὲν ἴσως ἐρεῖ τις αἰτία εἶναι, τὸ δὲ ἀληθές τὰ D τῶν ἀνθρώπων ἦθη ἀβέβαια ὄντα καὶ ἀστατα τοιούτους τυγχάνειν ἐποιοῦν. Καὶ ταῦτα μὲν οὐ διελάνθανεν οὐδὲ τὸν βασιλῆα Θεόδωρον· τίως οὖν ὡς οἰκείους τοῦ αἵματος καὶ τὸ τιμᾶν αὐτοὺς διὰ παντὸς προελόμενος ἔχρητο πρὸς συμβουλάς. Ὑπετίθεντο γοῦν οὗτοι ὡς οὐ χρεῶν τὸν βασιλῆα διαπερᾶσαι πρὸς κῆν δυσμῆν, ὅτι τε κακῶς πράττει τὰ τοιαῦτα μέρη, καὶ ὡς νοσεῖ σχεδὸν ἀθεράπευτα, στρατεύματ' τε μὴ ἔχειν τὸν βασιλῆα προσῆκον πράξει βασιλικῇ· ὁ γὰρ χειμῶν ἐκώλυε τὴν συνάθροισιν τῶν δυνάμεων. Καὶ

Tzerepa et Achridis præter Mniacum, quod vel solum Romanis devotum perseveraverat, omnia. Præterea Ustra, Perperacium, Cribus et quod Adrianopoli adjacet, Ephrem, Bulgaris cessere. Hæc ubi ita facta sunt, et in occiduis partibus rebus Romanorum in discrimen adactis, cum fama ad imperatoris etiam aures pervolasset, **115** et præsentibus malis atrociora inde ventura repræsentasset, qui in aula erant, nimis conturbati sunt, quippe qui scirent potissimam Occidentis partem in Bulgaros esse propensam, tanquam quæ a Romanis jam pridem defecisset, et recenter a Joanne imperatore debellata nondum solida ac firma in dominio constaret, sed continua in Romanos odia clanculum exerceret.

55. Propterea imperator etiam ipse rebus anxie æstuabat, si tam misere potestatis illius initio haberentur. Illis ergo qui dignitate fulgebant, et exercituum ductoribus, inter quos et ex avo imperatore Theodoro patruī Manuel et Michael advenerant, convocatis, consilium inivit, quid sibi, ut malo occurreret, agendum esset. Potior eorum pars in eam ivit sententiam, ut imperator Hellesponto superato impetum Bulgarorum comprimeret. Sed hoc principis patruis, quos supra nominavi haud ardebat, quibus animum potius adverterat imperator multis de causis. Affinitas quippe generis et veneranda senectus compellat; neque minus ad id conferebat rerum multarum experientia. Hinamque Joannis imperatoris tempore et solo patrio exsules multorum principum familiaritate usi sunt et diversa in loca aberrarunt, hincque, **116** ut poeta cecinit, viderunt urbes et mores hominum cognoverunt. Hi licet, ut verum fatear, pleno pectore saperent, non recte tamen Romanorum rebus consulebant, quod primum a fratre et imperatore neglecti nullo digni habiti fuissent munere, quod fratres imperatoris concederet; dein per generum et imperatorem ab solo patrio extorres, ab eis totos se abolienaverant. Et has quidem causas Romanis illos inimicissimos reddidisse aliquis forte diceret: nobis satis cognitum mores hominum incertos atque instabiles in hujusmodi eos deduxisse simultates, quæ neque imperatorem Theodorum latebant. Nihilominus eos tanquam sanguine conjunctos, et quod perpetuo eos honoribus condecorare proposuerat, consiliis adhibebat. Proponebant itaque illi non esse operæ pretium imperatorem in occasum progredi, quod eas partes male affligerentur et absque remedio vehementer laborarent. Copias esse imperatoris exiles ac tenues nec regis apparatu suppressas, cum tempus hibernum impedimento esset ne cogerentur in unum. Præterea imperatorem, si loco moveatur nes

⁴² D : Βουλῆν οὖν ποιησάμενος, οἱ μὲν πλείους διαπερᾶσαι αὐτὸν τὸν Ἑλλήσποντον δέον ἔλεγον. Οἱ δὲ πρὸς πάππου αὐτοῦ τοῦ βασιλέως Θεοδώρου Μανουὴλ καὶ Μιχαήλ οἱ Λασκάρεις, οἷς προσεῖχε μᾶλλον τῇ τε γνησιότητι καὶ τῷ γέρει, οὐ χρεῶν διαπερᾶσαι τὸν βασιλῆα ἐβούλευσαν. Ἡ τῶν πλειόνων γοῦν ἰσχυρὸς βουλή.

que nomine suo neque expectatione hominum dignum quippiam conficiat, non tantum hostibus ablata confirmare, sed et reliqua sommo adversariorum incremento rerumque Romanarum imminitione disperdere ac dissipare. Et hæc quidem isti. Verum Georgius Muzalo apprime illi carus, qui magni domestici munere fungebatur, imperatorium progressum non **117** consulere modo, sed etiam cogere, nequæ in occusu erant, vel major eorum pars, in inimicorum potestatem venirent. Alii etiam non pauci viri celebres in magni domestici sententiam ierant. Igitur prælatum est plurimorum consilium. Maxime vero imperatoris ingens cupido ac animi ardor, ad itionem impense exagitatus, obvios quosque promptosque, pusillum sane exercitum, eosque qui inter ambulandum occurrebant, alios etiam qui a via non aberant, armis tamen equisque cæteros consequi valentes collegit, quos secum portans Hellespontum trajicit, magno domestico in Oriente relicto.

56. Hinc festinans Adrianopolim venit, ibique unico die commoratus postero die egreditur. Interim ex Bulgarorum speculatoribus unus imperatorem intuitus Adrianopoli exsiliensem citato cursu ad Bulgarum fertur (ille etenim circa Herbrum castra posuerat) et rem aperit, imperatorisque in eum **118** celerem irruptionem exponit, atque iurejurando confirmabat semet oculis propriis imperatorem pontem fluminis Hebri urbi proximam petrans-euntem conspexisse. Hoc quidem Bulgaros turbavit, non ita tamen ut loco, in quo castra fixerant, se moverent; quem retinebant mordicus, quosque accuratius pleniusque de his quæ rumor attulerat certiores fierent. Sed nec imperatorem Bulgarorum tentoria fugiebant, cum locum in quo exercitus erat addidicisset. Igitur celerius iter ingredi, equorum gressus properos urgere, summisque votis exoptare Bulgaris copiis occurrere, Sic ergo irruente forte fortuna ab instituto abducitur. Qui enim Romanis copiis præibant, in Bulgarici exercitus custodes incidunt, quorum plerosque ense trucidant, alios vivos capiunt, inter eos et cui summa belli credita fuerat. Cæteri fuga sibi consulentes summa nocte in Bulgaricum exercitum revertuntur, nuntiantque omnia, et jam imminere imperatorem contendunt. Quare uti quisque Bulgarorum potuit, eorumque princeps in equum insiliens, in interiora Bulgaricæ regionis loca sese reci-

A τὸ ἐπιδημῆσαι κατὰ χώραν τὸν βασιλέα καὶ μὴ ἀξίον τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ καὶ τῆς φήμης ἐργάσασθαι οὐ τῶν ἀφηρημένων καὶ μόνον βεβαίως ἐν τῇ ἐχθροῖς ποιεῖται, ἀλλὰ καὶ τῶν περιλειπῶν ἀφαίρεισιν αὐξῆν τε τῶν ὑπαντιῶν πολλῶν μίξιμα ὡς καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν πραγμάτων ἐλάττωσιν ἰσχυρῶν. Ταῦτα μὲν οὗτοι, ὁ δὲ τὰ πλείεστα κινήσας αὐτῷ Μουζάλων Γεώργιος, τὴν τοῦ μεγάλου δομestίκου δύναμιν περιζωσμένος, τὴν βασιλικὴν στρατιωτικὴν συνεβούλευσε καὶ ταύτην κατὰ πείρην, ἡλαθῆ τὰ πάντα τῶν ἐν δυσμῇ ἢ τὰ πλείετα τῶν ἐχθρῶν χερσὶν ἀλωθῆναι. Καὶ ἄλλοι δὲ τῶν ἰσχυρῶν οὐκ ὀλίγοι τῇ τοῦ μεγάλου δομestίκου στρατιᾷ βουλή. [P. 90] Ἡ τῶν πλείων γοῦν ἰσχυρὸς ἦν, μάλιστα δὲ τοῦ βασιλέως τὸ πρόθυμον καὶ ὁ τῆς κατὰ διὰς αὐτοῦ ζήλος ἐκκατῆς γυγνώσκων πρὸς τὴν κίνησιν. Καὶ προσλαβόμενος τοὺς ὅσοι συνακαλουθεῖν ἴσχυε εἰς μέτριον ἀριθμωμένους στρατεύματα, καὶ τοὺς πλείους ὁδὸν ξυτυγχάνοντας, καὶ τοὺς ἐγγύτερον τῆς πόλεως ὄντας καὶ δυναμένους αὐτοῖς ὅπλοις καὶ ἐπιβῆσθαι, διαπραιούται τὸν Ἑλλησποντον, καὶ ἐπιβῆσθαι εἰς τὴν ἐν τὸν μεγὰν δομestικόν.

νς. Ἐντεῦθεν ⁴³, ὡς εἶχε τάχους, τὴν Ἀδριανὸν πόλιν πέφθακε. Μίαν δὲ καὶ μόνην ἡμέραν διακατερῆσας ἐν ταύτῃ ἐξῆλθεν εἰς νέετα. Καὶ τις τῶν ἐκ Βουλγάρων κατοπητῶν τὸν βασιλέα τεθαμνός τῇ Ἀδριανῷ ἐξερχόμενον δρομαῖς ἐπὶ τὸν Βουλγαρικόν ἴκετο (περὶ τὸν Ἔβρον καὶ γὰρ οὗτος ἐστρατιᾶ δέυετο) καὶ τὸ δρᾶμα διασαφεῖ καὶ τὴν τοῦ βασιλέως ἐξαγγελίαν κατ' αὐτὸν ταχέως ἔφοδον, καὶ ὅρκον ἐβεβαίωτο ἢ μὴν ὀφθαλμοῖς τεθεῖσθαι τὸν βασιλέα τὴν πρὸς τῇ πόλει τυγχάνουσαν τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου γέφυραν διαβαίνοντα. Τοῦτο συνέχει μὲν τοὺς κατὰ τὸν Βουλγαρον, οὐ μὴν τοῦ τόπου καθ' ὃν ἔλαθον στρατοπεδεύειν ἀπίστησαν, ἀλλ' ἐμεινον ἐκάστω μὴχρις ἂν γνοῖεν τὰ τῆς φήμης ἀκριβεστερόν τι καὶ καθαρώτερον. Ἀλλ' οὐδὲ τὸν βασιλέα ἢ τοῦ Βουλγάρου κατασκήνωσις λήθηεν, ἀλλ' ἐμεμαθήθη τὸν τόπον ὅπου δὴ στρατόπεδον εἶχεν. Ταχύτερον γὰρ τὴν πορείαν ἐποιεῖτο καὶ τῶν ἵππων τὰς κατὰ ἐπέτειν, καὶ εὐχετο τῷ Βουλγαρικῷ ξυτυγχάνεσθαι τεύματι. Οὕτω γοῦν ἔχων ὀρημάματος ἐκ τῆς τῆς θάματος ἐσφαλῆ τυχηρῶς τοῦ βουλευμάτος. Οἱ γὰρ προάγοντες τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατευμάτων τοῖς ἐκ φυλακῆν προτεταγμένοις τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοπέδου συμπεπτώκασι, καὶ πολλοὺς μὲν ἕξους ἐρηπεποιήνται, ἄλλους δὲ ζωγρίας εἶλον, οὐκ αὐτῶν δὲ καὶ τὸν τὴν ἡγεμονίαν τῆς στρατείας ἔχοντά. ὁ δὲ ἕτεροι φυγῆ χρησάμενοι νυκτὸς βαθείας εἰς τὸν Βουλγαρικὸν ἀπέδρασαν στρατεύματα, καὶ διεγρήθη

⁴³ D : Ὡς εἶχεν οὖν τάχους, τὴν Ἀδριανῷ πέφθακεν. Κάκειθεν ἐξεῖσι, καὶ τις τῶν Βουλγάρων κατὰ τὸν βασιλέα τῆς Ἀδριανῷ ἐξίοντα τεθαμνός δρομαῖος πρὸς τὸν Βουλγαρικὸν ἴκετο περὶ τὸν Ἐβρον σκηνοῦντα, καὶ τὸ δρᾶμα διασαφεῖ ὅρκους, ἰδεῖν, τὸν βασιλέα τὴν πρὸς τῇ πόλει τυγχάνουσαν τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου γέφυραν διαβαίνοντα. Γνοὺς δὲ ὁ βασιλεὺς τὴν τῶν Βουλγάρων κατασκήνωσιν ἐπέτεινε τὴν ὁδόν. Καὶ οἱ προάγοντες τοὺς φυλακῶν Βουλγάρων ἕξους καὶ ζωγρίας εἶλοντες, ἐκ τίνος φυγάδος διαμαθόντες, πᾶσι ἐφυγον τούτων πρὸς τὰ ἐνδοτέρα, κατεδρύπτοντο δὲ τοῖς συναρῆσι τῶν δένδρων. Ἐωθεν δὲ τὸν τόπον φθάσει ὁ βασιλεὺς λελύπηται, οὐκ εἶχε δ' ὅ τι καὶ δράσειε. Περὶ δὲ τὴν Βερόνιον χωρὶν, καὶ αὐτοβοῖ τὸ φρούριον εἶλε. Καὶ τὰ ἂν περὶ τὸν ὄμιον αὐτὸν κατὰ τὰ ἐν αὐτῷ φρούριον ἐκχωρήσει, εἰ μὴ χειμῶν ἐκώλυεν αὐτὸν μέγας. πολλὰ γὰρ χιῶν τῆς γῆς τὸ πρόσωπον ἐπαλύγασεν. Ἡμέρας γοῦν ἕξ διακατερῆσας ὁ βασιλεὺς, λείπει τὰ ἄλλα πομπῶν, εἰς τὴν Ἀδριανῷ ἐπέστρεψεν.

ι, και τὸ πλεῖστον αὐτῶν ἤδη τυγχάνειν τὸν Α
 δισχυρίζοντο. Ὡς ἔτυχε γοῦν ἕκαστος τῶν
 ἄλλων και αὐτὸς ὁ τούτων ἄρχων, ἐπιβὰς τοῦ
 ἐπὶ τὰ ἐνδότερα τῶν Βουλγαρικῶν ἐφέρετο
 Κατεδρῦπτοντο δὲ τούτων τοῖς τῶν δένδρων
 τὰ πρόσωπα, συνηρηφίσι τούτοις ἐμπί-
 ὃ δὴ και αὐτὸς ὁ Βούλγαρος πέπουθεν.
 Ἐ αὐτῶν και γυμνοῖς ἐφειστροῖδων εἰς τὴν
 οἰς ἵπποις ἐχρήσαντο. Οὕτω γοῦν διαδράντες
 αἰκίην ἀπέφυγον σπάθην. Ἐωθεν δὲ τὸν τό-
 στας ὁ βασιλεὺς και ἔρημον στρατεύματος
 αὐτοῦ κατιδὼν λελύπηται μὲν, οὐκ εἶχε δὲ
 δράσει. Βουλὴν δὲ ποιησάμενος ἐπὶ τὴν
 χωρῆι, κάκεισε δὲ ἀφιγμένοι αὐτοβοοὶ τὸ Β
 εἶλεν. [P. 61] ἅπαν γὰρ τὸ τείχος αὐτοῦ
 τωτο και διεξίδους εἶχε πολλὰς, κοταβελη-
 ἰ τούτο παρά τῶν Βουλγάρων σὺν τοῖς λοι-
 ῶν Ῥωμαϊκῶν, ἄστυ, εἰ και κάμαξι και
 αμαξῶν ξύλοις ἐδόκουν αὐτὸ κατοχυρώσα-
 οἰκῆτορες. Τροφῶν γοῦν ἡμίμορσι τὰ στρα-
 , αὐτοὶ τε και οἱ τούτων ἵπποι· ἐπέπληστο
 τασμάτων τὸ ἄστυ. Και τάχ' ἂν και προσ-
 ἐν ἐκεχωρηθεῖ ὁ βασιλεὺς και ἐπὶ τὸν Αἰμον
 εἰ τὰ ἐν αὐτῷ τυγχάνοντα φρούρια τὴν ἐπο-
 ροίητο (πτοῖαν γὰρ οὐ μικρὰν τοῖς Βουλγά-
 ραῖσι), εἰ μὴ χειμῶν βαρύτατος αἴφνης ἐπισ-
 κάλυπτον αὐτὸν τῆς ὁρμῆς· πολλὴ γὰρ χιὼν πρό-
 τὸ πρόσωπον ἐπηλύγασε, και τὸ ἐπὶ ξένης και
 τὰ Ῥωμαϊκὰ χιονίζειν στρατεύματα οὐ καλὸς ἐδοκεῖ τοῖς
 συμβουλεύουσιν. Ἡμέρας οὖν εἴξ ἐκέισε διακαρ-
 ὁ βασιλεὺς, ἐπεὶ εἶχε τι ἕτερον δρᾶσαι, λείπον τὰ Βερόης
 ἅπαντα ποιησάμενος, ἀνδρας, γυναῖκας, νύπια,
 βόας και σύμπαν ἄλλο κινεῖσθαι δυνάμενον, εἰς τὴν
 Ἀδριανοῦ τὴν ὑποστρογὴν ἐποιήσατο.
 Ἐκεῖθεν ἄ γοῦν ἐπιλεξάμενος ἀξιόλογον στρα-
 τέρη τὰ ἐν Ἀχριδῶ φρούρια ἐπετόμφοι τὰ
 εἰρη τοῖς Βουλγάροις κεχειρωμένα, εἰ πως
 εἰς τῆ τῶν Ῥωμαίων ὑπαχθεῖν ἀρχῆ. Ἐν
 οὖν ἀφιγμένοι σὺν τοῖς στρατεύμασι οἱ τῶν
 ἡγήτορες μηχανήμασι τε και ἐπιπόλεσι
 φρουρίων περιεγίνοντο· οἱ Βούλγαροι και
 τῶν τῶν ἐν ἄστυσι φυλακῶν ἀκαλλάττονται,
 μίους ὄρων και μαχμητέροις συμπλακίεν
 ἡμασι. Ἐν οὐ πολλῷ γοῦν τὰ πλείω αὐτῶν
 ἄντο. Ἀλλὰ και ὁ βασιλεὺς τὸν περὶ αὐτὸν
 ἰσας λαὸν ἐπὶ τὰ ἐν Ῥοδοπῆ ἄστυ κεχώρησε. Και
 Περιστίτξαν τοῖς μηχανήμασι, και μετ' αὐ-
 Στενίμαχον, και ἐπὶ τούτοις τὸν Κρυτζιμόν,
 ατα ταῦτα πάντα και εἰς πρόσωπον κείμενα
 Ῥοδοπῆς ὄρους και τὰ ὀπίσω πάντα φυ-
 ε. Ἀφίκετο δὲ και εἰς Τζέπειναν ἐν ἀκμῆ
 εἰς ἡ δὲ τοῦ τόπου δυσχωρία και τὸ ψυχρὸν
 οὐ οὐδε μικρὸν τι εἶασεν ἐν ταύτῃ προσκαρ-
 . Ἐπεὶ δὲ τὸ ἔαρ ἐπέλαμψεν, προστάγματα
 ὄν Στρατηγόπουλον Ἀλέξιον και Τορνίκην

pere, et cum per loca arboribus frequentibus con-
 sita abigerentur, arborum ramis facies, quod et
 Bulgarus passus est, dilacerari; nonnulli etiam ex
 ipsis sagis omissis equis calcar addere, qui sic in
 fugam dati Romanorum ictus declinarunt. Mane
 cum locum occupasset imperator **119** et militaribus
 copiis vacuum comperisset, indoluit sane, sed præ-
 stare aliquid haud potuit. Tamen consilio inito Be-
 roem proficiscitur, primoque appulsu oppidum cepit,
 Nam murus undique lacer corruerat multisque pa-
 tebat hiatis, cum hoc quoque cum reliquis Ro-
 manorum oppidis a Bulgaro solo æquatum fuisset,
 licet perticis et lignis ex plaustris accolæ illud mu-
 niisse viderentur. Cibis itaque et equi et milites
 cumulate abundarunt: oppidum etenim pabulorum
 omnium abundantia circumfluebat. Fortasse etiam
 imperator ulterius processisset, et circa Hæmum
 et in eo sita oppida incursionem fecisset (timorem
 enim, nec eum pusillum, Bulgari incusserat),
 nisi tempestas asperrima ex improvise irrumpens
 impetum ardoremque restinxisset. Ingens etenim
 nix infusa terræ faciem obtexit, et in aliena ac
 hostili terra exercitus Romanos diutius immorari
 non æqui consultores laudabant. Sex itaque dies
 ibi imperator commoratus, cum nihil suppeteret
 agendum, omnia Beroes, viros, mulieres, infantes,
 pecudes, boves, et quidquid loco moveri poterat,
 depopulatus, Adrianopolim repetit,

C 57. Ibiq̄ recollecto non contemendo exercitu
 ad Achridæ oppida, quæ paulo ante Bulgari sube-
 gerant, si forte rursum ditioni Romanorum redde-
 rentur, **120** transmittit. Duces Romani cum copiis
 advecti tormentis ac machinis facili negotio loca
 expugnant. Bulgari enim vel solo hostium conspectu
 et bellicarum rerum conflictu, arcium custodia
 neglecta, fugam arripiunt. Quare parvo tempore
 potissima quæque eorum occupata sunt. Imperator
 etiam milite proprio coacto ad Rodopeia oppida
 gradum facit, cepitque machinis adactis Peristi-
 tizam, postea Stenimachum, tandem Crytzimum,
 propugnacula omnia in faciem Rodopes montis sita,
 quæ retro posita custodiunt. Tzæpænam quoque
 profectus est ipso vigore hiemis. Verum lociaspe-
 D ritas ac temporis rigor neque minimum in ea mo-
 rari concessit. Sed ubi ver appetebat, ad Stratego-
 pulum Alexium et Constantinum Tornicem, cui
 magni primicerii dignitatem imperator Joannes
 crediderat, apud Serras exsistentes et exercitu po-
 tentes, mandatorum libellum dedit, ut in unum

: Κάκειθεν ἐπιλεξάμενος στρατεύματα περὶ τὰ ἐν Ἀχριδῶ φρούρια ἐπετόμφοι τὰ κρατηθέντα ὑπὸ Βουλγάρων εἰ
 αὐθις τῆ τῶν Ῥωμαίων ὑπαχθεῖν ἀρχῆ. Ἐκεῖσε οὖν ἀφιγμένοι οἱ τῶν Ῥωμαίων ἡγήτορες ῥᾶον τῶν φρου-
 ροῦ τῶν πλείστων. Ἐπεὶ δὲ τὸ ἔαρ ἐπέλαμψε, προστάγματα ἔδωκεν πρὸς τὸν Στρατηγόπουλον Ἀλέξιον
 εἰς, ἵνα κατὰ Τζέπεινην ἀφίκοιτο. Ὅ και ἐποίησαν. Ἀλλὰ μῆτε πολεμίοις ἀξίοις ἐγκύρασαντες, κτύποις ἔχων
 ἄν διαβροθηθέντες ἀκόσμως ἐχρήσαντο τῆ ψυχῆ, πᾶσαν ἀποσκευὴν και τοὺς πλείους τῶν τοῖς Βουλγάροις
 ντες.

universo milite collecto Tzep̄nam progrederen-
 tur. Quod et executi sunt. Sed in eo cobatu mali
 copiarum ductores esse deprehenduntur : nam
 cum neque in hostiles copias incidissent neque
 viros eos cum quibus arma conserere debebant,
 tantum sonis et strepitibus auditis corneisque fra-
 goribus haustis, turpiter sese cōjecerunt **121** in
 fugam, apparatu omni bellico et ex equis plurimis
 Bulgarorum pastoribus ac porcariis derelictis. Hac
 illi ratione fugitantes, equis armisque destituti.
 rursus Serras pervenere. Propterea imperator
 ira furoreque percitus imperavit eisdem ut modo,
 quo recesserant, conflictum eumdem atque pugnam
 exciperent. At illi tanto conatui pares non erant.
 μὲν οὖν βασιλεὺς διὰ ταῦτα θυμοῦ μὲν ἐπέπληστο, καὶ προσέταττον ἐξ ὀργῆς αὐτοὺς ἐκείνους, ὅπως ἐν ἡμέ-
 ρῃ ἐπὶ τὴν αὐτὴν καὶ αὐθις μάχην χωρῆσαι· οἱ δὲ ἀδυνατῶς εἶχον τῆς πράξεως.

58. Hæc cum ita evenissent, gravius quippiam B
 supervenit, quod ingentem adversus Romanos
 noxam minabatur. Nam Meleniciotici exercitus
 præfectus, cui Dragotæ nomen fuit, et natura qui-
 dem uti Bulgarus Romanis infensus, et præter
 innatum odium propter Joannem imperatorem mag-
 nis ac magis alienus : namque ingentia ab eo spe-
 rans, et quæ ab imperatore Joanne acceperat,
 multa licet atque magnifica, haud tanti æstimans
 palam defectionem meditatur. Et jam omnibus e Mele-
 nicis militibus coactis aliisque, **122** nec non etiam
 ex circumjacentibus locis plurimis, Melenici mœ-
 nia circumvenit et obsidione cingit et oppugnare
 totis viribus contendit. Arcis custodia demandata
 erat Nestongo Theodoro et Angelo Joanni, ad de-
 fendendum oppida hostesque debellandos aptissi-
 mis. Oppidani licet necessariis rebus abundarent,
 aquæ tamen inopia laborabant, æstivo tempore
 præ cæteris ad tolerandum maxime arduum ac
 difficillimum. Illi neque enim prorsus aqua defecerat)
 fortiter adversariis resistere, sagittis ferire, lapi-
 dum jactu incessere, et omnium armorum genere
 impetum sustinere. Horum certior factus impera-
 tor ægre animo angi, et cogitatione optima usus,
 celeritate qua potuit militibus in unum coactis, die
 duodecimo, tam brevi temporis spatio tantum iter

⁴ D: Καὶ ὁ τοῦ Μελενικιωτικοῦ δὲ προεξάρχων στρατεύματος Δραγωτᾶς τούνομα ἀποστασίαν φανεράν ἐμελέτησεν, καὶ συναγαγὼν στρατιάν πλείστην παρεκάθισε Μελένικον. Ἐρύλαττον δὲ τούτον ὁ Νεστόργγος Θεόδωρος καὶ ὁ ἡγε-
 τὸς Ἰωάννης, οἱ καὶ γενναίως ἀντίστησαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς εἰς Σέρρας ἀφίκετο, καὶ ἐπεὶ ἐκπέπυστο τὴν τοῦ Ρωμῶν
 δυσχωρίαν, καθ' ἣν ὁ ποταμὸς Στρώμων ρεῖ, Βουλγαρικῆ φυλάττεσθαι στρατιᾶ, οἱ καὶ πύλας ἐν αὐταῖς κατασκευά-
 σπουδῆ περὶ τὸν ἐκεῖσε χώρον ἀφίκετο. Ἀποκόψας οὖν στρατιαν πεζαιτέρων ὑπὲρ κεφαλῆς τῶν Βουλγάρων βαθρῶν
 εἰς τὸ ὄρος προστέταχεν, ἵππεύσει δὲ καθ' εὐθὺ τῶν πυλῶν τὴν ποιεῖν ἐκέλευσεν. Καὶ ἐπεὶ κατείδον οἱ Βούλγαροι
 μὲν ἀνωθεν οἰστοὺς βᾶλλοντας, κατεναντίον δὲ σταδία ὄσαν τὴν μάχην, εἰς φυγὴν ἐτρέποντο. Καὶ τὸ βασιλεὺς
 εἰσέπειτο στρατεύμα, καὶ πολλοὺς σπάθης ἔργον ἐποίησαν. Ὡς δὲ λοιποὶ τὴν βασιλείως ἐφοδὸν τοῖς Βουλγάροις ἐπὶ
 γέιλαν, οἱ καὶ διαταραχθέντες ὡς εἶχον ἐφυγον. Ἐπειδὴ δὲ νύξ ἦν ἀσέληνος τῆ φυγῆ καὶ δυσχερῆς ὁ τόπος, οἱ
 ἐπιπτον τῶν ἵππων, ἕτεροι δ' αὐτοὺς καταπάτουν, ἄλλοι τῶν ἐπεστρίδων ἀπεσφενδονοῦντο κατὰ κρημνῶν, ὡς αἴμα
 διασωθῆναι εἰς τὴν Βουλγάρων. Καὶ ὁ Δραγωτᾶς δὲ ἵππων ποσὴν ἅπαν τὸ σῶμα συντέθειλαστο, καὶ τρίτατος τῆς
 ψυχῆν ἐξέφύσησεν. Ὁ γοῦν βασιλεὺς τὸ ἄστυ καταλαβὼν ἀσπίσιος ὤφθη.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(24) Est Melēnicus civitas non longe a Thessa-
 lonica. Georgius Cedrenus in Basilio Bulgaroctono,
 qui circa annum 1010 imperavit, dicit imperatorem
 ἔλθειν εἰς τὰ Ζαγόρια, ἐνθα τὸ λίαν οὐχρώτατον
 ἵδρυται φρούριον ὁ Μελένικος, venisse ad Zagori

ubi in longemunitissimum castellum nomine Me-
 nicum confugerunt. Bulgari saxo situm ac præ-
 ritius ac vallibus altissimis undique cinctum. Ζα-
 γορὴ Μυσία Nysia, ubi Hæmus mons, ut est apud
 Nicetam. Dousa.

ενος τὴν ἀρίστην, ὡς εἶχε τήχους, ἅπαν ξυν-
 ὡς τὸ στρατόπεδον δωδεκαταῖος τὰς Σέρρας
 εν, ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τοσαύτην διανύσας ὁδὸν
 σοῦτον ἐπαγομένος στρατεύμα, ταῖς κατὰ
 ἢν εἰθισμένον μάχαις, ὅπλοις κατάφρακτον
 ποῖς φορταγωγῶς διοικούμενον καὶ πάσαις
 ἄποσκευαῖς συγκροτούμενον καὶ περιφραγνύ-
 Ἔπει δὲ μέχρι Σερρῶν κατηντήκει, αὐτόθι
 περεύσας, ἅμα προῖ τὰ στρατεύματα συντα-
 ς καὶ τοὺς πεζικτεροὺς καὶ τοξοφόρους ἔμ-
 εν βαίνειν ἐγκλειυσάμενος, ἐπειπερ ἐπέπυστο
 οὐ Ροπελίου δυσχωρίαν, καθ' ἣν ὁ ποταμὸς
 ἦν ρεῖ θύσι συγκλειόμενος ὄρεσιν ὡς μόγις
 διὰ ταύτης ἐρχεσθαι, τοῦ ποταμοῦ στενωτά-
 εργαζομένου τὴν διόδον (κλεισοῦρας τοὺς τοι-
 τόπους ὁ πολὺς κατονομάζει λαός), Βουλγα-
 υλάττεσθαι στρατιᾷ ἵππέων μὲν ὀλίγων [P. 63],
 δὲ πολλῶν (οἱ γὰρ Βούλγαροι καὶ πύλας ἐν
 ; κατεσκεύασαν μοχλοῖς καὶ κλειθροῖς ἡσφα-
 ς, ὡς ἀμαχα τοῦτοις ἐξ ἀμφοτέρων τυγχά-
 ἡς τε δυσκολίας τοῦ τόπου καὶ τῆς γεγενημέ-
 ρ' αὐτῶν προμηθείας τῆς λοιπῆς ἀχυρώσεως),
 ταῦτα οὕτως ἔχειν ἐμεμαθήκει ὁ βασιλεὺς,
 ἢ ἐπὶ τὸν ἐκείσε τόπον ἀφίκετο. Εὔρε δὲ τὰ ἐν
 καθάπερ ἐπέπυστο. Ἀποκόψας οὖν τῆς τῶν
 ἑρῶν στρατιᾶς ὅσον ἦν εἰκὸς σύνταγμα, ὑπὲρ
 ἡς τῶν Βουλγάρων βαδίζειν εἰς τὸ ὄρος προσ-
 εν, ὡς ἂν ἐξ ὑπεροδείων τοὺς Βουλγάρους βάλ-
 ἐξ ὑψηλοτέρων τῶν τόπων ἐν τοῖς χθαμαλοῖς
 υς τυγχάνοντας. Οἱ δὲ θάπτον ἐποίουν τὰ προσ-
 μενα ἦν γὰρ τὸ ὄρος δένδροις μὲν συνηρηφῆς,
 ιον δὲ ποσὶ πεζικτερόν. Ἰππεῦσι δὲ κατευθῦ-
 ἴλων τὴν μάχην ποιεῖν ἐκέλευσεν. Ἐπεὶ γούν
 ἰον οἱ Βούλγαροι ἀνωθεν μὲν ἐκ τῶν βουνῶν
 ἰς αὐτοὺς βαλλομένους, σταδιαίαν τὴν μάχην
 μένους κατεναντίον, καὶ ἐν στενῷ κομιδῇ τὰ
 αὐτοὺς καθορῶντες εἰς φυγὴν ἐτρέποντο, καὶ
 ασικὸν αὐτοῖς ἐφείπετο στρατεύμα. Πολλοὺς
 ἐκείθεν σπάθης ἔργον πεποίηται. Οἱ δὲ ἄλλοι
 ; καὶ τῶν Βουλγαρικῶν στρατευμάτων διασω-
 ; ἀπέδρασαν, καὶ τὰ περὶ τοῦ βασιλέως τού-
 κπήγγειλαν, καὶ ὅσα δὴ ἐπέπονθισαν. Οἱ δὲ τῶ
 ; διαταραχθέντες τῆς ἀκοῆς, καὶ ὡς αἴφνης
 ; ἐπεισπέπτωκε τὰ θεινὰ, ἕκαστος, ὡς εἶχεν,
 ; τοῦ ἐφευρεθέντος αὐτῷ σχεδὸν ἐπιβῆς, φεύ-
 ῶρησαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ νύξ ὑπῆρχεν ἀσέληνος
 ἦν ἡ φυγὴ, καὶ δυσχερὴς ὁ τόπος καὶ τὰ τῶν
 δυσδιάγνωστα, ἐπιπτον μὲν ἐξ ἵππων ἔνιοι, ἕτεροι δὲ αὐτοὺς κατεπάτουν καὶ ἐφθειραν, καὶ ἄλλοι μὲν
 φιστριδῶν ἀπεσφενδοῦντο κατὰ κρημνῶν ἄλλοι δὲ ἄλλως τέλος δύστηνον ἀπελάμβανον, ὡς ὀλίγους ἐξ αὐτῶν
 ἀθέντας εἰς τὴν Βουλγάρων χωρῆσαι. Τότε δὴ καὶ προϊστάμενος αὐτῶν Δραγωγῆς ὁ πρεξάρχων τῆς ἀπισ-
 ἵππων ποσὶν ἅπαν τὸ σῶμα συντέθλασται, καὶ τριταῖος τὴν αὐτοῦ ψυχὴν ἐξεφύσησεν. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς τῆς
 ἰς ἐκείνης τὸ ἄστυ καταλαβὼν τοῖς ἐκείσε φυλάττουσι ξυνομίλησε, κάκεινοι ἀσπασίως τε τὸν αὐτοκράτορα ὑπε-
 ρτο καὶ κρότοις ἐπήγουν καὶ εὐφῆμοις λόγοις ἐκύδαινον καὶ ἀπτόν ταχύν κατωνόμοζον.

A emensus, tantoque exercitu stataria sueto pugna,
 armis circumquaque munito, equis onerariis pro-
 viso, omni alio apparatu atque ornatu visendo fir-
 mato obvallatoque instructus, Serras advenit ;
 atque ibi cum pernoctasset, postero die summo
 mane recensitis copiis pedites ac sagittarios præire
 jussit, cum accepiisset difficilem Ropelii transitum,
 per quem flumen Strymo duobus occlusus montibus
 præterfluit, adeo ut vix per viam currus præterire,
 flumine transitum quam angustissimum efficiente,
 ideoque, locum Clisuras vulgus appellavit, a Bulgaro
 milite, equitibus **123** quidem haud multis, pediti-
 bus plurimis, custodiri. Bulgari enim palis lorisque
 præmunitas fores in illis aperuerant, ut expugnari
 quidem et difficultate loci et per ipsos ex arte reli-
 qua munitione absoluta minime posset. Hoc ita se
 habere ubirescivit imperator, iter ad locum accele-
 ravit, et rem veram esse quam audiverat comperit.
 Expeditam itaque exercitu, quæ sufficere videbatur,
 cohortem separatam supra Bulgarorum capita mon-
 tem ascendere præcepit, ut a superioribus ac op-
 portunioribus locis Bulgaros in humilioribus repen-
 tes ferirent. Dicto citius audiunt : namque mons
 ille frequentibus arboribus consitus viam peditibus
 sternebat. Equitibus adversum portas pugnam conser-
 erer mandatum. Verum ubi Bulgari ex collium emi-
 nentiori facie spicula mitti atque stataria pugna ex
 adverso urgeri sese deprehendunt, resque suas in
 extrema fortuna collocatas conspiciunt, in fugam se
 dedunt. Imperatoriæ cohortes insecutæ quampluri-
 mos contrucidarunt. Reliqui cursu in tentoriis Bul-
 garicis salutem consulere, imperatoris res gestas et
 quæ ipsi passi fuissent enuntiare. Qui improvise
 nuntio et repentinis calamitatibus conturbati, uti po-
 terat quilibet, in oblatum sibi equum conscendens
 fugit ; et cum fugæ tempore luna sileret, locus dif-
 ficilis, nec viæ essent in promptu, **124** alii equis de-
 cidere, alii eos peditibus conculcatis interimere, alii
 es agis per præcipitia ejaculari, alii alio malo vitam
 misere amittere, adeo ux illis pauci incolumes ad
 Bulgaros regressi fuerint. Per id etiam tempus Dra-
 gotas Bulgarorum ductor, defectionis auctor, equo-
 rum peditibus corpus totum dilaceratus tertio die leto
 malo emoritur. Imperator ea nocte in oppidum appel-
 lens custodes alloquitur, qui eum libentissime exci-
 pere, dein plausu et acclamationibus ingenique præ-
 D conio consalutare et celerem aquilam compellare.

Τὰ ἐκείσε ¹⁶ οὖν, ὡς ἦν εἰκος, οἰκονομήσας ὁ

59. Rebus itaque, uti par erat, dispositis impera-

D : Καὶ ἀπάρως ἐκείθεν εἰς Θεσσαλονίκην ἀφίκετο. Κάκειθεν τὸν Βαρδάριον διαπεράσας καὶ
 ἰοδηγὰ παραμείψας ἐνόησεν νοσημα εἰδριακόν. Διακαρτερήσας δ' ἐκείθεν μικρὸν περὶ τὸν Πρίλαπον ὠρμη-
 Ἐκείθεν εἰς Βαλεσὸν ἐχώρη, καὶ ἅμα ᾧ φθάσαι ἐκείσε οἱ φύλακες τούτου ὄρκους λαβόντες ἐξῆς

tor, nec non eorum qui defecerant uxoribus ac filiis oppido in exsilium missis, et universa eorum supellectile fisco addicta, Melenico dicens Thessalonicam advehitur. Inde Bardarium transiens atque Bodena trajiciens castra collocat, quando **125** et morbo hedrico laboravit. Morbus hic per milites etiam divagatus est. Ibi itaque tantum ut malo mederetur cunctatus Prilapum petiit, ubi decenter rebus constructis, machinis comparatis, tormentisque quas helepos vocant cum vehiculis circumlatis Belesum adproperat, ut oppidum obsidione ex hostium manibus ereptum sibi vindicaret. Illi vel sola imperatoris irruptione attoniti, cum neque tormentorum applicationem sustinuissent, de pace pactiones faciunt, ut scilicet nulla eis inferretur noxa, sed cum armis et supellectile ipsis exitus pateret liber civitatis. Pactis sacramento ab imperatore confirmatis Beleso egrediuntur. Quos ubi conspexit plures numero, cum quingenti numerarentur, ingenti corpore conspicuos formaque egregios facti eum cœperat pœnitere, quando tot ac tales inimicorum se protruderent loca, Romanis hostes futuri. Sed iurejurando obstrictus libertatem quam promiserat, concessit. Inde cum toto exercitu exiens per Neustapolim iter arripit, loca arida et habitationum vacua et multitudini copiarum impervia. Exercitus itaque panis inopia per plures dies laboravit, et major equorum pars per duos dies aquam non degustaverat. Nos Strumitzæ oppidum prætergressi et per Melenici loca gradientes rursus Serras devenimus, ubi litteris **126** ex Oriente acceptis ab amico magno domestico Muzalone datis, quibus certior imperator redditur a Tachariis Musulmanos perturbari, omni festinatione properans diurna itinera longiora habere, ast ubi ad Hebrum, quem plebeius sermo Maritzam nuncupat, ventum est, res in Oriente non ita geri percipiens, celeritatem itineris moratus tardius ac per otium intendere, et imperatoribus solitas mansiones conficere. Recta vero e via ad orientem deflectens Didymotechum indeque Adrianopolim transfertur. Verum castella et oppida ab hostibus occupata, duobus exceptis, omnia imperator recuperarat, quorum alterum valde exiguum in collibus Achridæ situm, Patmon nomine, nullo deinceps negotio a Philantropeno Alexio Duca, in custodiam Achridanæ regionis ab imperatore relicto, expugnatum est; alterum Tzepæna firmissime septum munitumque in ipso maximorum montium Hæmi Rhodopesque, inter quos Hebrus fluvius præterfluit, con-

Α βασιλεύς, καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς παῖδας ἀπιστησάντων ἐξήρτισα· τοῦ ἀστέως, πάντα δὲ αὐτῶν χεῖματα δημοσιουθῆναι κελεύσας, ἐπὶ τοῦ Μελενικοῦ εἰς τὴν Θεσσαλονικίαν ἀφίκετο, καὶ κείθεν τὸν Βαρδάριον διαπεράσας καὶ τὰ Βοδὴ παραμείψας ὀλίγον ἐκεῖσε τὰς σκηνὰς ἐπέστη. Ἐσσητε δὲ νόσημα ἰδρικόν· τοῦτο δὲ καὶ ἐπιπέτη τοῖς ἐκεῖσε στρατεύμασιν ἐγενόνη. Διακαρτορικῶν οὖν ἐκεῖσε μικρὸν ὅσον βραῖσαι τὴν νόσον, [P. 6] ἐπὶ τὸν Πριλαπον ὤρμησεν. Ἐκεῖσε οὖν προσεπαύτως συσκευασάμενος καὶ μηχανήματα προσλάβωνος, καὶ ἀμάξαις τὰς ἐλεπόλεις συγκομισάμενος, ἐπὶ τὸν Βελεσόν ἐχώρει πολιορκῆσαι καὶ τῆς τῶν ἰσθμίου χειρὸς ἐξελεῖν. Οἱ δὲ καὶ μόνον τῆ τοῦ βασιλέως ἐπι καταβροντηθέντες καὶ μηδὲ ἀναμείναντες ἵσταναι μηχανήματα, εἰς συνθήκας ἔλθοντες ἐπ' ἑκάστη παθεῖν δεῖνόν, αὐτοῖς δὲ ὅπλοις καὶ πρῶτον τοῦ ἀστέως ἐξελθεῖν, τοὺς ὄρκους πρὸς τοῦ βασιλέως λαβόντες ἐξήρτισαν τοῦ φρουρίου. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπερ αὐτοὺς ἐθέλατο παμπόλλους μὲν τὸν ἄστυ (εἰς γὰρ πεντακοσίους ἠριθμησαντο), εὐμάρκῃ ἢ κεκτημένους τὰ σώματα καὶ ἀγαθοὺς τὰς ψυχὰς, ἐπὶ τῆ πράξει μεταμεμῆλται, εἰ τοσοῦτους παρ τοιούτους ἐάσει πρὸς τὴν τῶν ἐχθρῶν ἐγκαίσθηαι πρὸ ἐναντίους γενέσθαι Ῥωμαίους. Ὑπὸ δὲ τῶν ὄρκων ἀναγκασθεὶς ἀπέλυσε σφᾶς αὐτοὺς τὴν ἑαυτοῦ ἐκείθεν οὖν μετὰ πάσης τῆς στρατιᾶς ὄρησας εἰς τῆς Νευσταπόλεως τὴν πορείαν ἐποίητο. Ἀνυθρὸς ἢ ἴστιν ὁ τόπος καὶ ἀνοικῶς καὶ πλήθει στρατευμάτων δυσβάδιστος. Ἄρτου γούν ἐν ἐνδείᾳ ἐν οὐ μετὰ ἡμέραις διεγεν ἡ στρατιὰ, καὶ δυσὶν ἡμέραις ἐπλείους τῶν ἵππων ὑπῆρξεν ἀγρευτοὶ ὕδατος, ἢ γούν τῆς Στρουμιτζῆς παραμείψαντες ἄστυ, καὶ ἐπὶ τῶν τοῦ Μελενικοῦ χώρων βαδίσαντες, εἰς τὰς Σίρρας καὶ αὐθὺς ἀπῆκειμεν. Ἐνθα καὶ γραφᾶς ὁ αὐτοῦ ἀστυ δεξάμενος ἐκ τῶν τῆς ἀνατολῆς μερῶν πρὸς τοῦ φρουρίου αὐτοῦ πεμφθείσας μεγάλου δομοστικῶν τοῦ Μουζάλωνος, ὡς τὰ τῶν Μουσουλμάνων πρὸς τὸν Ἰσχυαρίων κυμαίνεται, ἐπίπεινε τὴν ὁδὸν καὶ μετὰ τὰς ἡμερησίους ἐποιεῖτο πορείας. Ἐπὶ δὲ τῆς Ἰσχυαρίων ἐπεφθάκει, ὅν καὶ Μαρίτζαν χυδαίον ἐνομάζει λαὸς, καὶ μὴ οὕτως ἔχειν τὰ ἐν τῆ ἰσχυαρίων μαθηκῶς πράγματα, τῆς ταχυτῆτος ἀνεῖς ἐπιπέτηρον ἐπορεύετο καὶ τοὺς συνέθεσις βασιλέως ἐποιεῖτο σταθμούς. Παρακλίνας δὲ τῆς πρὸς τὸν Ἰσχυαρίων εἰς τὸ Διδυμότολιχον ἀφίκετο, κακείθεν εἰς τὸ Ἄδριανου. Καὶ ἐπεὶ μηδὲν ἐναπολλέσκετο ἐκ τῶν τῶν Βουλγάρων κατασχεθέντων φουρίων καὶ ἄστων πάντα ὁ βασιλεὺς ἐχειρώσατο, πλὴν δυοῖν, τὰ φουρίου πάνυ μικροτάτου ἐν τοῖς βουνῶν πρὸ

σαν. Κακείθεν δὲ τὴν Νευσταπόλεως τὴν πορείαν ἐποιεῖτον. Τὸ γούν τῆς Στρουμιτζῆς παραμείψαντες ἐπὶ τῆς Σίρρας ἀπῆσαν, οὐ καὶ γραφᾶς ἐδέξατο ὁ βασιλεὺς πρὸς τοῦ Μουζάλωνος, ὡς τὰ τῶν Ταχარიων αὐθὺς κυμαίνεται. Ἀπᾶρας ἐκεῖθεν εἰς Ἄδριανου μολεῖ. Καὶ ἐπεὶ μηδὲν τῶν περὶ Βουλγάρων κρατηθέντων ἐναπολλέσκετο, πᾶρες ἡμερῶν μικροτάτων Ἀχρῖδου καὶ Πάτμου καλουμένων, ἃ καὶ εὐχερῶς πάνυ ὁ Φιλανθρῶπηγῆς εἶλεν Ἀλέξιος ὁ ἀστέως ἀλλοῦ Τζεπαίνης, μᾶλλον ἰδυσφόροι ὁ βασιλεὺς. Διὸ καὶ τῆς Ἄδριανου ἀπᾶρας κατὰ Τζεπαίνης χωρῆ. Ἐ χειμῶν μέγας γέγονεν, χιόνι τε πολλῇ τῆς γῆς ἐπηλυγίας τὸ πρόσωπον κατὰ τόπον ὃν Μακρολιβάδα φασὶ σκεπῆ τῷ βασιλεῖ. Ἐκεῖθεν δ' ἄρας εἰς Στενίμαλον ἵκετο, καὶ κατευθῦ Τζεπαίνης ἐχώρει, καὶ περὶ Βατκούμιον. Καὶ ἐπὶ τάλκει κατοπεύσαι τὸν τόπον, εἰ εὐχερῆστεραν τὴν εἰς αὐτὸν πορείαν σχοίη. Τίως ἢ κεν ἐκείσε, καὶ ἰδὼν τὸ φουρίον δυσάλωτον καὶ τὸν χειμῶνα βαρύν, τὴν μὲν στρατιάν εἰς τὸ πεδῖον ἀνήκεν, μόνος δὲ μετὰ τριῶν οὐράγει.

Ἰ. Ἀχρίδου καὶ καλουμένου Πάτμον, ὁ καὶ εὐ-
 πάνου ὁ Φιλανθρωπῆρος Ἀλέξιος εἶλεν ὁ Δού-
 καταλειφθεὶς πρὸς τοῦ βασιλέως εἰς φυλακὴν
 Αχρίδῶ, καὶ ἀστειος ἄλλου Τζεπαίνης ὄνο-
 νου, λίαν τυγχάνοντος ἐχυροῦ καὶ περὶ τὴν
 ἡν τελοῦντος τῶν δύο μεγίστων ὄρων, τοῦ τε
 καὶ τῆς Ῥοδόπης, καθ' ὧν μέσον ὁ Ἔβρος
 σταμὸς, ἐν δεινῶ μὲν ἐποιεῖτο ὁ αὐτοκράτωρ
 καὶ αὐτῶν ὡς τῶν ἑτέρων ἐκράτησεν, ἀλλ'
 ἡ χειρὸς αὐτοῦ [P. 65] κρείττω φανέντα ἔξω
 νοῦσιν, μάλιστα δὲ ὑπὲρ τῆς Τζεπαίνης ἐδυσ-
 τὰ μέγιστα. Ἔσπευσε μὲν οὖν καὶ κατὰ ταύ-
 ρα τεύσαι καὶ ὡς εἶχεν ἰσχύος ἀποπειρασθαι.
 οὖν ὥρα τοῦ θέρους ἦδη παρήει, καὶ τὸ μετ-
 ἔγγυς ἦν καὶ τοῦτο παραδραμεῖν. Ὁ δὲ
 τι τοῦ καιροῦ φροντίσας, μηδὲ τὸ τοῦ χειμῶ-
 υσωπῆσας δριμύ (ἐνὸς γὰρ καὶ μόνου τοῦ τὸ
 ἀποπληῆσαι βούλημα ἐστοχάζετο), τὴν στρα-
 τῆσαν ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ κινήσας, ἀμύξας τε
 λλας συλλεγῆναι προστάξας ἀπὸ πανταχόθεν
 ἰν Μακεδόνων χώρας, τὰς μὲν ἐπὶ τῶ τὰ μη-
 ατα καὶ τὰς ἐλεπόλεις φέρειν, τὰς δὲ ἐπὶ τῶ
 ἰζεῖν τὰ ζωαρχῆ τοῦ στρατεύματος, καὶ συν-
 θῆναι κελύσας πληθύν πείρων ἀνδρῶν τοξο-
 αὶ κορυνοφόρων οὐκ εὐαρίθμητον, ἐπεὶ πάντα
 αὐτῶ καὶ ὡς ἔδοξε κατηρτίσατο, τῆς Ἀδρια-
 πάρας κατὰ τῆς Τζεπαίνης ἐχώρει. Τέτταρας
 αἰθμούς παρήμειψεν ὁ στρατὸς, καὶ κατὰ τὸν
 ὄν Μακρολιβάδα κατονομάζουσιν ἐτητύμως
 ὁ σχῆμα τὴν κλησιν οἱ πρώτως ἰδόντες θέμε-
 εινὸς συμπίπτει σπίσι χειμῶν. Ἐξ ἰσπέρας
 ἔαμενος, δι' ὅλης τῆς νυκτὸς τὴν σφοδρότητα
 ἰχους καὶ τοῦ ἀνέμου προσπιτείνας τὸ βίαιον
 τε χιόνι τῆς γῆς ἐπηλυγῆσας τὴν ἐπιφάνειαν,
 τῶ βασιλεῖ πολλὴν προὔξενησε τὴν δυσχέ-
 Ὁ τε γὰρ τόπος ἄοικος ἦν, καὶ ἐγγύτερον
 νον οἱ πολέμιοι, καὶ ἡ προσδοκωμένη σπάνις
 ἀρχαίων οὐχ ἤττον τὴν ψυχὴν ἐπίεζε· τοῦτο
 ἰ μᾶλλον δεινότερον καθέστηκεν ἐν στρατεύ-
 Ἔς τοσαύτην γοῦν τὴν δυσφορίαν συνελᾷθεις
 ἰμύνας συνηθροικειτῶν στρατευμάτων, οὐ τῶν
 κῶν μόνον, ἀλλ' ἦδη καὶ τῶν ἐξ ἔθνους Λατίνων
 Σκυθῶν, καὶ τούτους τί δεῖ ποιεῖν ἠρωτήκει.
 γοῦν σχεδὸν ἐβουλεύσαντο εἰς τὴν Ἀδριανοῦ
 ἰοστροπῆν ποιήσασθαι. Ὁ δὲ τὴν μὲν βουλὴν
 οὐκ ἀπέπεμψεν, ἀλλὰ πρὸς αὐτοὺς εἰρήκει ὡς
 ἰ μὲν ὅπερ κρείττον καὶ συμφέρον ἔδοξε κα-
 βουλεύσασθε· εἰ δὲ καὶ αὐτὸς ἑτερόν τι σύν
 ἰσαιμι, οὐκ ἂν δέξασθε τοῦτο ὡς ἀπὸ δεσπότου
 ἰς εἰρημένον καὶ ὑμῶν ὡς θεῶν προνοουμέ-
 ἰνῆρσαν ἀπαντες, ὡς « Ὅπερ ἂν τῶ σῶ δοξείε
 ἰσπερτὸν αὐτὸ καὶ ἀσπαστὸν λογισαίμεθα. »
 ἰ μὲν οὖν πάντας ἀπέλυσεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὰς
 ἰς ἀπέιναι σκηναὺς ἐφ' ᾧ καὶ τροφῆ διὰ τὸν
 ἰαχρήσασθαι, αὐτὸς δὲ εἰς τὸν αὐτοῦ κοιτῶνα
 μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἐβουλεύετο τί μᾶλλον
 ἰοεῖν. Τινὲς μὲν τῶν ἐξῴθεν βουλευσαμέ-
 ἰουλήν εἰς ἔργον ἐβούλοντο θείναι, ἔτεροι δὲ
 ἰ τὸ κρείττον διανοηθῆναι τῶ βασιλεῖ δικαί-

A cursu. Imperator, quod non horum, sicuti cætero-
 rum, potitus fuisset, quæ, uti potiora, subdi ne-
 quiverant, ægre angi, sed Tzephæna potissimum
 exagitari atque animo discruciaci. Quare in eam
 expeditionem maturavit, viresque voluit experiri
 suas, si quid proficerent. Elapsa jam æstate,
 extremi sub casum autumn, neque tempestatis
127 neque hiberni temporis asperitate deterritus
 (id enim sibi tantum, rem suo modo et more fa-
 cere, proposuerat), motis Adrianopoli cohortibus
 universis vehicula pleraque ex Macedonum regione
 hæc ad machinas et arietes transportandos, illa ad
 militiæ idonea victuique necessaria devehenda,
 undique cogi jubet. Dein peditum, sagittariorum.
 clavigerorum innumera multitudo conducta, cum
 B opportunissime parata esse omnia æstimasset,
 Adrianopoli discedens Tzephænam ferebatur. Man-
 siones quatuor miles emensus in locum, cui ex
 forma ab hominibus, qui primum conspexerant,
 apposite nomen Macrolibada inditum fuit, adve-
 hitur. Ibi fœda tempestas cœlo dejecta, quæ a
 vespere coorta per totam noctem frigoris vim et
 ventorum procellas intense continuans, multa que
 nive terræ faciem inasperans, mane imperatori
 atrox negotium facessit. Locus enim erat habitato-
 rum vacuus; hostes instabant proximi, et de qua
 timebat, necessariorum inopia, quod in exercitu
 omnium pessimum accidit, non minimum animum
 excruciat. Tantis difficultatibus conflictatus co-
 piarum, non Romanorum modo, sed ex aliis gen-
 tibus Latinorum ac Scytharum duces advocat,
 C deque agendis consulit. Omnes fere in id conve-
 nerunt ut Adrianopolim remearent. Imperator
 haud spretæ eorum sententia infert: « Vos quidem
 quod et melius utiliusque fore judicastis, recte **128**
 probeque consulistis. Verum si quippiam etiam
 ipse, Deo auspice, excogitarim, an non illud, veluti
 a prudente domino, eoque qui de vobis, uti adde-
 cet, providet, prolatum æquo animo accipietis? »
 Omnes acclamarant: « Quidquid fuerit majestati tuæ
 visum, acceptum et universis complacitum erit »
 Sic eos ad propria tentoria, ut corpus cibo pro-
 pter hiemem reficerent, mandat: ipse in cubicu-
 lum suum introiens, cum iis qui circa eum ade-
 rant quid facto opus esset consulere. Quidam con-
 silium, quod foris dederant, opere præstandum
 D esse contendere; alii, quorum meliora iudicia cen-
 suerat imperator, adversari: « Iter enim, » aiebant,
 « retro nos ad Adrianopolim ducens exæquat illud
 quod ante ad Stenimachi oppidum fert, et quemad-
 modum ibi necessariorum copia, sic et Stenimachi af-
 fluit. Ubi ita egerimus neque timore, quem ex hosti-
 bus conceperimus, neque tempestatis asperitate re-
 tro cogi judicabimur. » Dictum approbaverat impe-
 rator. Et cum acris hiems mitesceret niviisque impetus
 stetisset, postero die receptui signum dari jussit.
 Inde copiarum cohortes desumens Stenimachum
 contendit, et cum ibidem exercitum exsaturasset,
 recta Tzephænam iter dirigit, pervenitque tandem

in oppidum Vateunium, quod per plures dies maximo exercitui abunde effuseque posset alimenta suppeditare. Ex eo patrum suum Manuelem Lascarium, 129 qui monachis nomine dato nomen sibi Maximi assumpserat, et Allagii præfectum Constantinum Margaritem locum invisere misit, referreque si quis ad eum aditus militi facilis pateret. Isti oculati, omnibus loci partibus perpensis, ascensum facilem esse nuntiant, et maxime Constantinus Margarites, licet alii, qui loca optime noverant, contradicerent, Illius sermonibus fretus imperator cum universo exercitu ascensum tentat. Locus erat præruptus et ascensu arduus : glacies per universam viam conglomerata et levitate lubrica gressui properanti obstabat ; spissæ arbores ac foliis densæ culmen occuparant. Cohortes tota ea nocte focus accensis calefieri : plerorumque enim famuli cum attegiis dominos comperire non poterant. Omnesque parum abfuit quin fletum indesinentem et absque mœstitudine flerent : nam fumus e rogis densitate arborum interceptus, cum in aere liber evagari nequiret, infra referebatur, oculosque ad extorsionem usque lacrymarum lædebat. Hoc ipsum imperator quoque expertus est. Verum, ut nox præterit et dies cœpit, oppidum obsideri haud facile posse cognoscens, militem in planitiem descendere iussit. Illi descenderunt. Imperator custos post eos cum exigua militum, quibus corporis custodia demandata erat, eorumque juvenum, manu remanserat ; dein et ipse, quemadmodum et reliqui, pedes (neque enim erat equo insidentem per collis prærupta iter agere) in campum devenit.

τῶν γὰρ πλειόνων οἱ ὑπηρέται μετὰ τῶν σκηνῶν αὐτῶν οὐκ μικροῦ δαῖν κλαυθμὸν ἀπαυστον, εἰ καὶ ἄλυπον· ὁ γὰρ ἐκ τῶν πυρκαϊῶν καπνὸς ὑπὸ τῆς τῶν δένδρων πυκνότητος συνέχόμενος, καὶ διέξοδον εἰς εὐλύθηρον αἶρα μὴ εὐρίσκειν δυνάμενος, κάτω ὑπνοστέει καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς ἄκρον ἔδρανε καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐκπιέζειν κατηγόραζε δάκρυον. Τοῦτο καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπέπονθε· ὅς κεν ἡμεῖς παρῆι καὶ ἡμέρα ἐπέλαμψεν, ἀνεπιχείρητον εἰς πολιορκίαν εἶναι τὸ ἄστυ γυωρίσας κατείναι προστεταχῆαι ἐπὶ πεδίων τὴν στρατιάν. Καὶ οἱ μὲν ἀπήεσαν, ὁ δὲ φύλαξ ὅπισθεν μετὰ μετρίων ἐναπελείφθη στρατιωτῶν, καὶ τῶν βασιλευσίων τε καὶ νεωτέρων. Κατόπισθεν δὲ καὶ αὐτὸς κατήει πεζός, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ· οὐδὲ γὰρ ἦν δυνατόν ἐπιβῆαι περὶ τὸ κάταντες τοῦ βουνοῦ.

60. 130 lbique per duos dies cunctatus et Batcunium depopulatus, rursus Adrianopolim indeque Didymotechum repetit. Ubi exercitus ductores eligit

κριται, τὸν ἀντίον εἰρήκασιν. Ἐρησεν καὶ γὰρ, « ὅτι μὲν ἡμῖν ὁδὸς ἐστὶν ὀπίσθεν εἰς τὴν Ἀδριανού, καὶ σάυτη [P. 66] καὶ ἔμπροσθεν εἰς τὸ τοῦ Στενίμαχου ἄστυ καθίστηται· καὶ ὡσπερ ἐκεῖ τῶν χρειωδῶν ἐμοιρῆσαι ἔχομεν, οὕτω δὴ καὶ εἰς τὸν Στενίμαχον οὕτω πράξαντες οὐ δοξάμεν τοῖς πολεμίοις ἐπιδειλιά· τῇ πρὸς αὐτοὺς οὔτε μὲν τῇ τοῦ χιμῶν δυσχεραία τὴν ὑποστροφὴν ποιήσασθαι. » Ἀρκετοὺς ἔδοξε τῷ βασιλεῖ, καὶ ἐπὶ τῆς δριμύτητος ὁ χιμῶν ἔλθῃ καὶ ἡ τῆς χιόνος ἔστα φορὰ, καὶ ἐπιούσαν τὸ ἀνακλητικὸν ἠχῆσαι προσέταξεν. Ἐπιούσαν οὖν τὰς συντάξεις τῶν στρατευμάτων ἐκείνη εἰς τὸν Στενίμαχον. Καντεύθεν οὖν τὸ ἐπίσθεν εἰσεπίσασθαι κελύσας στρατεύματα κατεβῆ τῆς περὶ τῆς ἐκείνης ἐχώρι. Κατηντήκει γοῦν εἰς πᾶσαν ἐκκελημένην Βατκούνιον, ἰκανὰς ἡμέρας μετὰ ἐξαρξίσει δυνάμενην εἰς ζωάρκειαν στρατιάν. Ἐπιούσαν οὖν ὅπιστάλλει τὸν θεῖον αὐτοῦ τὸν Διόνυσον (Μανουῆλ), μοναχὸν ὄντα καὶ Μαξιμὸν ὀνομαζόμενον καὶ τὸν τοῦ ἀλλαγίου αὐτοῦ ἀρχοντα τὸν Μάρτυρα τὴν Κωνσταντίνου, κατοπεύσει τὸν τόπον, καὶ εὐχεριστεράν τὴν πρὸς αὐτὸν πορείαν σχοιῶν τὸ στρατεύμα. Οἱ δὲ ἀπίοντες καὶ τὰ περὶ τὸν τόπον κατασκοπήσαντες εὐχερῆ τυγχάνειν τὴν ἄνοδον : βασιλεῖ κατήγγελλον, καὶ μάλιστα ὁ Μαργαρίτης Κωνσταντίνος, καίτοι γε πολλῶν τῶν εἰδῶτων ἐπιλογόντων. Τοῖς γοῦν τούτου λόγους πεισθεῖς ὁ βασιλεὺς μετὰ πάσης τῆς στρατιᾶς ἀνῆκε. Καὶ ἦν : πάντα ἀνάγκη ὁ χῶρος τὴν ἄνοδον, καὶ παρετός : ὁδὸν πᾶσαν πολυτέρος τε καὶ λείως βαδίσει δυνάμενος εὐχεριστεράν ἵποις, συναρπῆ τε καὶ λάσπια δένδρα πρὸς τὴν ἀκρόωριαν. ἦν. Ἡ μὲν οὖν στρατιὰ τὴν νύκτα πᾶσαν ἐκείνην πυρκαϊὰς ἀνάψαντες ἐθερμαίνοντες ἠδυνήθησαν τοὺς σφῶν κυρίους εὐρεῖν. Ἐκλαυσίοντες οὖν ἐπὶ τῶν πυρκαϊῶν καπνὸς ὑπὸ τῆς τῶν δένδρων πυκνότητος συνέχόμενος, καὶ διέξοδον εἰς εὐλύθηρον αἶρα μὴ εὐρίσκειν δυνάμενος, κάτω ὑπνοστέει καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς ἄκρον ἔδρανε καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐκπιέζειν κατηγόραζε δάκρυον. Τοῦτο καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπέπονθε· ὅς κεν ἡμεῖς παρῆι καὶ ἡμέρα ἐπέλαμψεν, ἀνεπιχείρητον εἰς πολιορκίαν εἶναι τὸ ἄστυ γυωρίσας κατείναι προστεταχῆαι ἐπὶ πεδίων τὴν στρατιάν. Καὶ οἱ μὲν ἀπήεσαν, ὁ δὲ φύλαξ ὅπισθεν μετὰ μετρίων ἐναπελείφθη στρατιωτῶν, καὶ τῶν βασιλευσίων τε καὶ νεωτέρων. Κατόπισθεν δὲ καὶ αὐτὸς κατήει πεζός, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ· οὐδὲ γὰρ ἦν δυνατόν ἐπιβῆαι περὶ τὸ κάταντες τοῦ βουνοῦ.

Ἐκεῖσε γοῦν 47 ἡμέρας διανύσας δύο, καὶ εἰς τὴν κώμην πεποιηκώς τὸ Βατκούνιον (25), εἰς τὸν Ἀδριανού καὶ αὐθις ὑπέστρεψε, κάκειθεν εἰς τὸν

47 D : Ἐκεῖ δὲ δύο ἀνύσας ἡμέρας, καὶ λείαν τὴν πόλιν πεποιηκώς τὸ Βατκούνιον, εἰς Ἀδριανού ἦκεν, κάκειθεν εἰς Διδυμότειχον. Καὶ διαπεραιωθεὶς τὸν Ἑλλησποντον, περὶ τὴν Λάμψακον σκηνοῖ, καὶ Γεώργιον τὸν Μουζαλάνα ἐπιστομίσασατον καὶ πρωτοβεστιαρίου (26) καὶ μέγαν στρατοπεδάρχην (26) ποιεῖ, τὸν δὲ αὐτοῦ ἀδελφὸν Ἀνδρόμαχον μέγαν δομίστικον τὸν δὲ Ἀγγέλιον Ἰωάννην πρωτοστρατορά, πρωτοβεστιαρίτην (27) δὲ τὸν Καρυσανίτην πεποιηκώς αὐτοῦ δὲ τὰς ἐορτάς τῶν Χριστουγέννων καὶ γῶτων διαβιβάσας εἰσῆκε τὸ Νύμφαιον.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(25) Βατκούνιον. Nicetas Βατκούνιον scribit Dousa.

(26) Πρωτοβεστιαστων καὶ πρωτοβεστιαρίων. De his dignitatibus consulendum esse Glossarium Meursii supra monuimus. Dousa.

(26) Μέγαν στρατοπεδάρχην. Quantæ dignitatis fuerit magnus stratopedarcha, ostendit idem Meursius in exactissimo opere. Item quis magnus do-

mesticus et protostrator, quæ officii nomina subsequuntur, nullibi melius quam ibi discit Dousa.

(27) Πρωτοβεστιαρίτην. Differabant dignitate munere ὁ πρωτοβεστιαρίος ἐπὶ ὁ πρωτοβεστιαρίτης Clarum, ecce, ex hoc loco, et adnotatum ante ex Codino V. C. Joanni Meursio. Vide Glossarium in βεστιαρίων. Dousa.

τοίχων. Αὐτόθι γοῦν εἰς ἡγεμόνας τάξας τὸν
 κάρην Μανουήλ, ὃν καὶ πρωτοσεβαστὸν ἐπωνό-
 [P. 67] ἀνθρώπιον ἀφελέστατον, κακῶς εἰδὸς
 γεῖν, καὶ τὸν Μαργαρίτην Κωνσταντῖνον, ὃν
 σασ ὁ λόγος ἐδήλωσεν, ἀνδρα ἀγροίκον καὶ
 οἰκῶν γεγεννημένον, μάζῃ καὶ πετύροις ἀνα-
 μένον καὶ λαρυγγίζειν μόνον εἰδὸτα. Ἐκ-
 τρων δὲ οὗτος ἄρμητο, καὶ ἐτέλει τὰ πρῶτα
 οὐ θέματος τουτουὶ στρατιᾶ, εἴτα καὶ τζαού-
 γονεν, δόξαν δὲ παρασχῶν τῷ βασιλεῖ Ἰωάννη
 ῥεχῆς ἐστὶ καὶ ὑπηρετεῖν ἱκανὸς ἐν τοῖς
 οἰς, ἐκείθεν ἐκβαλὼν τζαούσιον τῆς αὐτοῦ
 εἰ τάξῃς, εἴτα αὐτῷ καὶ τὸ μέγας προσέ-
 C δὲ βασιλεὺς Θεόδωρος ἀρχοντα τῆς αὐτοῦ
 μακε τάξῃς, οὕτω μέχρις αὐτοῦ τὸ τοιοῦτον
 γεγονός. Ὁ δὲ καὶ τὸ μέγας προσέγραφε τῷ
 . Τούτους εἰς φυλακὴν τῆς χώρας εἴασε, καὶ
 ἡγεμόνας οὐκ ὀλίγους. Καταλοοίπει δὲ μετ'
 καὶ ἀξιόλογον στρατεύμα, προσετετάχει δὲ
 μὴδ' ὄλω εἰς μάχην ἐγκαταστήναι τοῖς πολε-
 ἴπερ κατὰ τούτων ὁρμήσαιεν Σκύθας προσ-
 εἰς συμμαχίαν· τοῦτο γὰρ ἡ φήμη προῦ-
 αὶ εἰς σκύλευσιν δὲ εἰ κινήθειεν τῆς χώρας,
 ἀτρεμεῖν, ἔκ τε τοῦ Διδυμοτοίχου τὴν ἀσφα-
 ροντας (ἐχυρὸν γὰρ τὸ ἄστυ) καὶ ἐκ τοῦ πο-
 Ἐβρον (μεσον γὰρ οὐτῶν στρατοπεδεύειν
 ἐκέλευσεν), εἰ μὴ που ὀλίγη τις κατὰ τῆς
 ἐπεισφρήσειε στρατιᾶ· κατὰ ταύτης γὰρ
 θται θαρρόντως τὴν ἐφοδον. Οὕτως γοῦν
 πάντα καταρτίσας ὁ βασιλεὺς, τὸν Ἑλλήσπον-
 απραιωθεὶς περὶ τὴν Λάμψακον τὴν σκηνὴν
 Κάκεισε τοὺς αὐτοῦ ὄφφικίους τιτίμηκε καὶ
 τι, καὶ τὸν μὲν Μουζάλωνα Γεώργιον τὸν
 οὺς ἄλλους τούτω φιλούμενον, ὄντα μέγαν
 κον, πρωτοσεβαστὸν τε καὶ πρωτοβεστιαρίον
 ἄν στρατοπεδάρχην τιτίμηκε, τὸν δὲ αὐτοῦ
 Ἄνδρόνικον πρωτοβεστιαρίτην ὄντα μέγαν
 κον κατωνόμασε, τὸν δὲ Ἄγγελον Ἰωάννην
 πριμμικῆριον τελοῦντα τιτίμηκε πρωτοστρά-
 πρωτοβεστιαρίτην δὲ τὸν Καρυανίτην τιτιμη-
 ἄλλὰ ταῦτα μὲν οὕτως· διεξῆει δὲ τὰ περὶ

ὁ τῆς ἱστορίας λόγος, ἵνα τα μετὰ ταῦτα
 ἴτα προσκαρτερήσας ὁ αὐτοκράτωρ, καὶ τὰς τοῦ Χριστοῦ πανηγύρεις τῆς τε γέννας καὶ τῶν φώ-
 πληρωσας, διὰ μετρίων πάνυ τῶν ἡμερῶν ἐπερθάκει τὸ Νύμφαιον.

Ἐκεῖσε γοῦν ⁶⁸ παραχειμάσας, ἐπεὶ τὸ ἔαρ D
 ε, πολλὴν συλλεξάμενος στρατιάν (28), — οὐ

A Manuelem Lascarim, quem et protosebastum cogno-
 minavit, homuncionem ineptissimum militiaeque
 inexpertum, et Constantinum Margaritem, cujus su-
 pra meminimus, rudem ac silvestrem virum et ex
 silvestribus prognatum, hordeaceo furfuraceoque
 pane nutritum, verbaque solum gula praelusa male
 enuntiantem ac distortentem. Is ex Neocastris ori-
 ginem duxerat, et in eo themate primum militiae
 operam navavit; dein tzausius factus est. Deinceps
 imperatori Joanni acer et ministrandi in aula per-
 opportunus judicatus, qui eum inde amotum cohortis
 suae tzausium praefecit, et Magnum ipsi postea
 apposuit. Ac imperator Theodorus suae cohortis
 archontem, ad illa usque tempora nemini conces-
 sus, appellavit. Ille nomini Magnum praescribebat.
 His aliisque multis ducibus custodiam regionis
 tradidit, et militem rei supparem assignavit, illis
 conditionibus, ne ipsi hostium pugnare, si cum
 Scythis illi auxiliariis (id namque fama praevulga-
 tum fuerat) in eos impetum facerent adverso Marte
 sustinerent. Quod si illi regionem direptum ivi-
 sent, **131** ipsi Didymotæchi praesidio firmissimo
 fulti quiescerent: oppidum enim flumine quoque
 Hebro munitum erat. Eisdem inter ea loca castra
 ponere praeeperat, ni exiguus admodum miles in
 regionem irrumperet: tum enim fidenter arma mo-
 verent. His praescriptis imperator Hellespontum
 transfretans apud Lampsacum tentorium figit, ubi
 suos officiis ac dignitatibus auxit. Georgium Muza-
 lonem, tantopere sibi ante alios dilectum, tunc
 magnum domesticum, protosebasti et protovestiar-
 rii magnique stratopedarchæ munere decoravit;
 fratrem illius Andronicum protovestiaritem magni
 domestici, Joannem Angelum magnum primicerium
 protostratoris Caryanitem protovestiaritæ titulo
 insignivit. Et hæc ita fuere. Oratio porro res eor-
 um digere ut futura magis dilucide enuntiet Lam-
 psaci paucis tempestatibus imperator commoratus,
 et Christi diebus solemnibus natalitis ac lumini-
 bus celebratis, post non multos dies Nymphæum
 ingreditur, ibique hibernat.

σαφέστερον ἀπαγγεῖλη. Ἐν τῇ Λαμψάκῃ γοῦν μικρὸν
 ἔτα προσκαρτερήσας ὁ αὐτοκράτωρ, καὶ τὰς τοῦ Χριστοῦ πανηγύρεις τῆς τε γέννας καὶ τῶν φώ-
 πληρωσας, διὰ μετρίων πάνυ τῶν ἡμερῶν ἐπερθάκει τὸ Νύμφαιον.

Ἐκεῖσε γοῦν ⁶⁸ παραχειμάσας, ἐπεὶ τὸ ἔαρ D
 61. Sed vere jam appetente exercitu ingenti
 conflato, neque enim eos tantum qui inter milites

Ἐαρος δ' ἐπιόντος κατευθὺ τῆς δυσμῆς ἐχώρει, ἐλπίζων τοὺς περὶ τὸ Διδυμοτοίχον καταλειμμέν-
 οὺς εὐρεῖν. Ἀλλὰ τούτους κακοβουλίᾳ ἔσφαλεν. Ἐπεὶ γὰρ ὁ τῶν Βουλγάρων ἀρχὼν μακρότεροῦ
 τὸν βασιλέα ἐγίνωσκεν, Σκυθικὸν, στρατεύμα εἰς σφετέραν συμμαχίαν προσκαλεσάμενος κατ-
 ἰαν ἐκπέμπομεν· ἠρίθμνητο δὲ περὶ ποῦ τὰς τέσσαρας χιλιάδας, οἱ τὴν Ἀδριανοῦ παραμείψαν
 περὶ τὸν ποταμὸν Ῥαγίνα ἐληθίζοντες καὶ τὰ περὶ τὸ Διδυμοτοίχον. Οἱ δὲ ἐκεῖσε στρατάρχαι τῶν
 ἄν ἐπιληλασμένοι προστάξων κατὰ τούτων ἐξώρμησαν. Καὶ ἦσαν ὅπλοις κατάφρακτοι, οἱ δὲ Σκυ-
 ἔφοι ὀπλίται καὶ τοξοὶ χρώμενοι. Μακρόθεν οὖν οὗτοι βίβησι Ῥωμαίους ἐβάλλον, καὶ πεζοὺς
 τοτας ῥαδίως ἐποίουν, καὶ τέλος τρέπουσιν. Ὁ μὲν οὖν Λάσκαρις ταχύτατον ἔχων τὸν ἵππον φυγᾶς
 οἰανοῦ ᾤχετο, ὁ δὲ Μαργαρίτης ἐάλω, καὶ ἄλλοι πλείστοι, οὓς καὶ ἀπεμπόλησαν Βουλγάρους. Ὁ δὲ
 ὁ βασιλεὺς ἐσπούσε διὰ τάχους περὶ τὸν τοῦ Βουλγαροφύγου χώραν ἐλθεῖν. Ὡς δ' οἱ Βούλγαροι
 ἰλικὴν ἐγνώσαν ἐφοδον, ἐφυγον, ὡς εἶχον ποδῶν. Οἱ πλείους δὲ τούτων περὶ τὰ μέγη Βιζύης ξίφους
 ἔνοστο. Περὶ τὸν ποταμὸν οὖν Ῥαγίνα τὴν σκηνὴν ἐπηξεν.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Ἰολλὴν συλλεξάμενος στρατιάν. Gregoras, lib. III, p. 56. ALL.

censebantur, sed eos præterea qui nunquam inter militares copias fuerunt asserti, sequi voluit : namque confestim, qui in venationibus 132 capiendis feris, cervis et porcis, nec non accipitrum aucupio imperatoribus inserviebant, universis penitus inter milites conscriptis ingens militum vis exaggerata est. Imperatoris quoque studia animos, ut quid solito cumulatus deferrent concitabant. Hac ratione universas copias conflavit. Et cum Persarum principem Tachariorum molestia liberum legatis missis cognovisset, recta ex Oriente in Occidentem graditur. Namque cum Persarchæ res esse in tuto collocatas et sine discrimine apprehendisset, nihil de suo apud Orientem imperio hostile timebat. Igitur majore quam unquam vel pater illius Joannes vel ipse antea comparasset, exercitu instructo, ad transfretandum Hellespontum Lampsacum proficiscitur, etiam quos Didymotæchi reliquerat incolumes, uti illis mandaverat, offendere, illisque maximum exercitum majorem facere sperans. At illos ducum perversa consilia, prudentiæ et fidelitatis vacua attriverant, quandoquidem Bulgarorum princeps longius 133 abesse imperatorem cognoscens, auxilium Scytharum sibi manum adscitam ad bona oppugnanda timoremque Romanis incutiendum in Macedoniæ loca amandat. Eorum numerus non ultra quatuor millia, ut rerum gnari Scythæ referebant, fuit ; nonnulli plures, alii pauciores affirmabant. Scythæ Adrianopolim prætercurrentes, quæ circum flumen cui nomen Regiæ est, et circum Didymotæchum oppida omnia prædis ac rapinis vestabant. Exercitui apud Didymotæchum præfecti, neglectis imperatoris mandatis arma sumentes in Scythas irruunt. Romani pro more suo gravi armatura præcincti erant, Scythæ levi et sagittarii. Quare de longinquo isti jaculis Romanos incessere, equos sauciare, et gravi casu ex equitibus pedites facere, tandem fugare. Itaque Manuel Lascaris equo velocissimo, quem Chrysopedem dicebat, fuga sese Adrianopolim intrusit. Constantinus Margarites et cum eo plures alii cohortium capita Bulgaris ac Scythis venundata capta sunt. De his certior factus imperator indoluit, maturiusque in Bulgarophygi locum festinavit, et gressum intendens festinationem acceleravit. Sed speculatoribus Scytharum exercitum prope esse denuntiantibus, ubi eos palantes audivit, eo universum exercitum movet, et uno die quadringentas 134 et amplius mansiones permens est. Attamen in eos non incidit ; celere

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(29) Τὸν Περσάρχην. Gregoras, p. 56, ait fœdus cum Turcis, quod pater percusserat, renovasse. ALL.

(30) Καὶ ἦσαν ὅπλοις κατάφρακτοι, οἱ δὲ Σκύθαι κούφοι ὀπλίται. Romanos milites induxit etiam supra gravi armatura munitos et propterea inhabiles, contra Scythas levibus armis expeditos succinetosque, ubi Balduinum a Seythico equitatu circumventum captumque scribit. Herodianus, lib. vii, in expeditione quadam Maximini adversus Germanos, hoc eodem pene cum militiæ genere usum tradit : Μαλιστα δὲ οἱ ἀκοντισταὶ καὶ οἱ

A γὰρ μόνον τοὺς τεταγμένους ὀκαδεῖν προσίταν ἄλλα καὶ τοὺς μὴδ' ὄλως ἐν τάξει ποτὲ τελούτας ἰ στρατιᾶς. Αὐτίκα γὰρ τοὺς ἐξυπηρετούτας ἰ βασιλεῦσιν ἐν θήραις [ταῖς τῶν θηρῶν ἀγραις] ἰ φων τε καὶ [P. 68] χοίρων, καὶ τοὺς δι' ἰρα θηρεύοντας, πάντας ἀπαξιαπλῶς στρατιωτικοῖς ἰ τέταχε τάγμασι. Καὶ ἦν τὸ συνηγμένον πλῆθος καὶ ἡ τοῦ κρατούντος δι' ἀρχὴν ἀνάγκασζε τοὺς καὶ τῶν εἰωθότων φέρειν τι περιττότερον. Οὕτω γὰρ πᾶσαν συναγοχίκει τὴν στρατιάν. Ὡς δὲ καὶ ἰ Περσάρχην (29) μὴ πράγματα ἔχειν παρα τῶν Τηρρίων πρεσβείαν ἐξαποστείλας ἐμμεμαθῆκει, κατὰ πρὸς τὴν θυσμὴν ἐκ τῆς ἐω ἔχώρει · καὶ ἰ ἔχειν τὸν Περσάρχην τῶν ἐκείνου πραγμάτων ἰ μνος καὶ ἀσφαλῶς μένειν, οὐδ' ὄλως περὶ τῆς ἰ κατὰ τὴν ἐω ἐδέδεικε ἀρχῆ. Τὴν πᾶσαν γοῦν ἐπιθροικῶς στρατιάν μείζονα τῶν ποτε παρὰ πᾶ πατρός αὐτοῦ βασιλέως καὶ τούτου συνίληψε εἰς τὸ διαπεραιωθῆναι τὸν Ἑλλησπόντον ἰ εἰς τὴν Λάμψακον, ἐπίσας καὶ τοὺς κατὰ τὴν ἰ μόντοιχον καταλειμμένους σώους τε εὔρεεν καὶ ἰ προστειταγμένα τούτοις καὶ οὐ μικρὰν πρεσβείαν τῆ ἀμφ' αὐτὸν στρατιᾶ ἐμποιήσασθαι. Τούτοις δὲ ἰ κοβουλία καὶ τὸ παρακοῦσαι τῆς βασιλικῆς κελσεως ἔσφηλεν. Ἐπεὶ γὰρ ὁ τῶν Βουλγάρων ἀρχιμακρότερον διάγειν τὸν βασιλέα ἐγίνωσκε, Σκύθου στρατεύματα εἰς σφετέρων συμμαχίαν προσκαλεσένος κατὰ τῶν τῆν Μακεδονίας χώρων ἐκπίπει κέρδους τε χάριν καὶ τῆς πρὸς Ῥωμαίους τῆς φοβήσεως. Ἠρίθμητον δὲ περὶ πού τὰς τίσεις χιλιάδας, ὡς οἱ εἰδοτές ἔφασκον Σκύθαι. Τῶς οὖν καὶ πλείους, οἱ δὲ καὶ ἐλάττους ἔλεγον. Οἱ οὖν Σκύθαι τὴν Ἀδριανοῦ παραμείψαντες τὰ ἰ τὸν ποταμὸν οὐ Ῥαγίνα τούνομα λείαν ἐποιῶν καὶ τὰ περὶ τοῦ Διδυμοτοίχου χωρία ἐσκύλευον δι' ἐπρόληπτοι στρατάρχαι τοῦ εἰς τὸ Διδυμοτοίχον καταλειμμένου στρατεύματος, τῶν βασιλικῶν ἐπιληλησμένοι προστάξων, καθοπλισθέντες π τῶν Σκυθῶν ἐφόρμησαν. Οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖκοῦ ἔθος αὐτοῖς, δυσσυχθεῖσιν ὅπλοις κατάφρακτοι ἰ οἱ δὲ Σκύθαι κούφοι ὀπλίται (30) καὶ τὸξοι ἰ νοι. Μακρόθεν οὖν οὗτοι τοῖς βέλεσι τοὺς Ῥωμαῖκοῦ ἔβαλλον καὶ τοὺς ἵππους ἐτίτρωσκον καὶ πρὸς τὸ ἰππότας ῥαδίως ἐποίουν, καὶ τέλος τρίπυσοι. μὲν οὖν Μανουὴλ ὁ Λάσκαρις ταχύτατον ἔχει ἰ ἵππον, ὃν καὶ Χρυσοπόδην ἐκάλεσε, φυγὰς εἰς ἰ Ἀδριανοῦ ὤχετο · ὁ δὲ Μαργαρίτης Κωνσταντῖνος ἰ ἄλλω, καὶ ἄλλοι πολλοὶ μετ' αὐτοῦ τῶν εἰς τὴν ἰ τεταγμένων τῆς στρατιᾶς, οὓς καὶ ἀπερῶν

ταξῆται πρὸς τὰς Γερμανῶν μάχας ἐπιτήθειοι δεσπῶν ἐπιτρέχοντες τε αὐτοῖς κούφως οὐ προσδοκῶσι ἰ ἀναχωροῦντες ῥαδίως : *Cæterum jaculatores et tartique gerendo adversus Germanos bellomagpere idonei videntur, siquidem expediti hos opprimunt incautum, facileque rursus in sui se recipiunt.* Jaculatores hos domo Mauros, rhoenos, Armeniosque et Parthos fuisse ibi auctor innuit. Eodem militiæ seu malitiæ nere Balduinus imperator a Sythico equi circumventus oppressusque viæetur. Dousæ

ουλγάρους οἱ Σκύθαι. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς τὰ οὐτου μαθὼν ἠλιάθη, ἔσπευσε δὲ διὰ τάχους τοῦ Βουλγαροφύγου χώρον ἔλθειν, καὶ ἐπὶ τὸν δρόμον δεξιέραν ἐποίησε τὴν κίνησιν· δὲ καὶ οἱ πειστηῖρες ἔφασκον ἐγγὺς τυγχάνειν ὑθινὸν στρατεύμα, ἔνθα αὐτοὺς περιπολεῖν, ἐκέισε καὶ πᾶσαν ἐκίει τὴν στρατιάν. Καὶ ἡμέρας μὲν μιᾶς πλείους τῶν τετρακοσίων διεξῆκε [9] σταθμούς, οὐκ ἐνέκυρσε δὲ τοῦτοις· ἐμμεθήκεσαν γὰρ (31) καὶ οὗτοι τὴν ταχέϊαν τοῦ βασιροδον, καὶ ὡς εἶχον ποδῶν ἔφυγον, καὶ πλείους δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ περιφανέστεροι τοῦ ἔθνους περὶ ποῦ ἴρη τῆς Βιζύης ξίφους ἔργον ἐγένοντο. Ἀποτυχῶν γοῦν τῆς ἐγχειρήσεως ταύτης ὁ βασιλεὺς περὶ ποταμῶν ὡς Ῥηγίνα καλεῖται τὴν σκηνὴν ἐπηξεν, καὶ πᾶσαν ἐκέισε συνῆξε τὴν στρατιάν εἰς πλῆθος πολὺ

Ὁ μὲν τῶν ⁴⁹ Βουλγάρων (32) ἄρχων, ἐπειδὴ ἀπράξασθαι τι κατὰ Ῥωμαίων ἐδεύνητο τοῦ ἰσως ἐπιθεδημηκότος μετὰ τοσούτων στρατευ- ἐν τῇ δυσμῇ καὶ πεπλησιακότος τῇ ἰαυτοῦ, οὐδᾶς ἐτράπετο, καὶ τὸν πενθρὸν αὐτοῦ τὸν Οὐρον, τοῦ ῥηγὸς Οὐγγρίας ἐπὶ θυγατρί τα γαμβρῶν, μισιτεύσαι τὰ εἰς εἰρήνην βε- ται. Καὶ πρῶτα μὲν ἔστειλε πρίσθεϊς πρὸς ασιλία προοικονομήσοντας τὴν εἰς αὐτὸν τοῦ B ἀφιξίν ἐξω πτοίας τε εἶναι καὶ ἐντίμως πρὸς ασιλίως δεχθῆναι. Καὶ γέγονε ταῦτα, καὶ ὁ εἰς τὸν βασιλία ἀρίκετο. Ἐδέχθη γοῦν παρὰ ὑτοκράτορος ἀσμένως τε καὶ μετὰ τῆς προσ- ης φιλοτιμήσεως καὶ οὗτός τε καὶ οἱ μετ' αὐ- ται τὴν εἰρήνην πεποίηκεν ἐπομοσάμενος δι- τε αὐτοῦ καὶ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ τῶν ἄρων ἄρχοντος, ἀπολυθῆναι μὲν πρὸς αὐτὸν ἰα τὸ τῆς Τζεποίνης ἄστου (τοῦτο γὰρ καὶ μό- ρα τῶν Βουλγάρων κατείχετο ἀφ' ὧν ὁ βασι- C ωάννης ἐκράτει), εἰρήνην τε πρὸς τοὺς Βουλ- ῆχειν τὸν βασιλία, καὶ ἐκάτερα τὰ μέρη τοῖς ἔροις ὀρίοις ἀρκείσθαι. Ἐπεὶ γοῦν οὕτωςί κατὰ γνώμην τετέλεσται τῷ κρατοῦντι, ὁ μὲν τοὺς τῆς ἀπεχωρήσεως ἐξέειπὼν λόγους ἐξῆει κῶν χαρισμάτων τυχῶν (τὰ δ' ἦσαν εἰς εἰκοσι ἰας ἀποριθιμούμενα ἀπάντων συνεισαγομένων ἔειπὼν τε καὶ ὑφασμάτων καὶ ξοιπῶν), ὁ δὲ ἑπαίνης περιμένων ἀπόλυσιν.

Συμβέβηκε ⁵⁰ δὲ τι ἐν τούτοις τῷ τότε πρᾶγμα- σιον, μνήμης καὶ ἱστορίας ἀξίον. Ἡμέρα ἦν τιφανῶν τε καὶ ἰορτασίμων καθ' ἣν τὴν τοῦ οὔ μεταμόρφωσιν οἱ εὐσεβεῖς ἰορτάζομεν· καὶ ἰει καὶ ἀμφὶ τὴν ἱερίαν μυσταγωγίαν, ὡς τὸ D , παρῆναι τὸν βασιλία, εἰς ἀργίαν ὁ τοῦ ἀρί- αρετᾶθη καιρός. Ἡριστήσαμεν γοῦν καὶ αὐ- κὶ μικρὸν τι καθευδῆσαστες ἀνηγέθημεν· ἦδη ἠλιος τῷ ὀρίζοντι προσῆγγιζέ τῆς δυσμῆς. δὲ ὑπῆρχε τῷ βασιλεῖ περὶ δειλὴν ἰσπέραν D : Ὁ γοῦν τῶν Βουλγάρων ἄρχων πτοία ληφθείς εἰς σπονδᾶς ἐτράπετο, καὶ τὸν πενθρὸν αὐτοῦ ὠσον Οὐρον, τοῦ ῥηγὸς Οὐγγρίας ἐπὶ θυγατρί τελοῦντα γαμβρῶν, μισιτεύσαι τὰς ἐν εἰρήνην εὑται. Καὶ ὁ Οὐρός εἰς τὸν βασιλία ἀρίκετο, καὶ ἐδέχθη προσηκόντως, καὶ τὴν εἰρήνην πεποίηκεν, μωσεν ἀπολυθῆναι τὴν Τζεπαιαν καὶ ἐκάτερα τὰ μέρη τοῖς παλαιτέροις ὀρίοις ἀρκείσθαι. Καὶ ἐς χιλιαδάς βασιλικῶν χαρισμάτων ὁ Οὐρός τυχῶν ἐξῆει. Ὁ δὲ βασιλεὺς διακαρτέρει τὴν τῆς Τζεπαιίνης ῶν ἀπόλυσιν. ⁵⁰ Συμβέβηκε *usque ad σκοποῦ (col. 1125 D 4) om. D.*

A enim adventu imperatoris cognito, citato cursu fugam arripuerunt, et plerique eorum et nationis celebriores circum Bizyæ loca trucidati sunt. Spe frustratus imperator ad fluvium cui Reginæ nomen castra metatur, ibique universum cogit exercitum insolentem sane atque amplissimum.

62. Bulgarorum interim princeps, ubi adversum Romanos imperatoris cum tam ubi ubere milite in Occidentem accessu illiusque vicinitate proficere quicquam non posset, amicitiam et fœdus petiit, et Rosum Urum socium, Ungariæ regis generum, cujus arbitrato communibus negotiis consuleretur, destinat. Primum tamen legati ad imperatorem præmissi, professionem ad eum Uri, ut absque timore esset, quin etiam ut ille honorifice exciperetur, præparant. Et profecto ita se res habuit, et Urus ad imperatorem se contulit. Ipse et alii qui cum eo accesserant, lubentissime et debitis honoribus ab imperatore afficiuntur; quare suo et generi Bulgarorum principis jure **135** etiam jurejurando pacem firmavit, ea conditione ut Tzepænæ oppidum solum ex iis, sub ditione Joannis imperatoris erant, a Bulgaris tum occupatum imperatori restitueretur, imperator vice versa amicitiam et pacem cum Bulgaris continuaret, et uterque antiquis confinium terminis contineretur. Ubi res pro arbitrato imperatoris successit, Urus de reditu sermone collato egreditur imperatoris muneribus auctus. Eorum ad viginti millia, si donariorum omne genus, equorum item ac textilium et aliorum, in unum conferas, summa ascendit, Imperator Tzepænæ restitutionem exspectans Reginæ cunctabatur.

βασιλεὺς διακαρτέρει ἐν τῷ τῆς Ῥηγίνης νόπῳ, τὴν

63. Per id tempus res quidem dictu mira contigit, digna quæ hominum memoriæ et historicis monumentis commendetur. Dies erat solemnis et ex celebrioribus, quo Christi transfigurationem pii nos celebramus; et cum sacro audiendo, ut moris erat, imperator adesse deberet, in diei vesperam prandium dilatatum est. Prandimus et ipsi, paulisper obdormimus, dein somno experrecti assurgimus, cum sol se in occasum præcipitaret. Sueverat imperator nimis sero inequitans universum circumire

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

⁴⁹ Ἐμμεθήκεσαν γὰρ Gregoras, p. 56. ALL.

⁵⁰ Ὁ μὲν τῶν Βουλγάρων. Gregoras, p. 56. ALL.

exercitum, in cujus confine æquum paululum e
planitie assurgentem locum ascendere, indeque
universum exercitum lustrare, quem « urbem se
moventem cæterasque alias Romanas urbes tutan-
tem » nominat ; hocque ita patrabat continuo,
136 et licet vesperugo in occasum esse im-
mergeret, ipse nihilominus id idem neque segnis
præstabat. Castrorum intervallum quadraginta
stadia, nisi etiam plura addere velimus, exæquabat.
Ego itaque, Deo tunc mihi irato, imperatoris ni-
mium amans ac stolidus, ubi imperatorem equo vehi
accepi, in mulam propere saliens contento cursu
sequebar, temporis inopportuno, quod utique
debebam, minime conspicatus. Imperator equo
vectus cursum rapere. Mox me subsequentem con-
spiciens cursui imparem. suspicatus, si longius
ipse processisset, non secuturum, dixit, « Cave,
cursum contineas, sequere tamen commodius. »
Ille in sueta sibi loca advehitur : proceres ac viri
illustres itineris comites, quibuscum et ipse con-
veneram, undique eum constipantes adstant. Tunc
imperator, « Cognovistine », inquit, « quæ nobis
nuper nuntiata sunt ? » Nos, « Minime, imperator, »
diximus. Et imperator : « Quidam ante paucissimum
tempus adveniens, quod sane nobis displicet,
nuntiavit, Rosum Urum nobis fucum fecisse. Lucri
enim causa huc veniens pacem et amicitiam, quam
inter nos et Bulgaros meditatus est, fefellit et
pejoravit. Quæcumque ergo attentavit, fucus fuere
atque fallacia. Nec male compta illi responsio ad
jus deerit violandum, Bulgarorum nempe prin-
cipem, ejus generum, pacem hujuscemodi con-
ditionibus conflatam non recipere. Quid vobis
videtur ? Verumne est hoc, an verbum a mendace
confictum ? » Et nos, « Neutiquam, dicimus sermo
verus esse videtur : omnino namque falsus **137**
est atque incertus. Namque Rosus Urus non pro se
ipso modo, sed et pro genero suo Bulgarorum
principe juravit. At quonam modo id fieri potest,
hominem Christianum tali se perjurio dedecorasse ? »
Et imperator : « Pecuniarum fortassis aviditas in
simile cum flagitium conduxit. Et nos neque Bul-
garorum amicitia fruimur, et tantam nummorum
vim incassum, projecimus, » « Non est, » subdimus
nos, « non est hoc veritati consonum, imperator. »
Et imperator ad me potissimum conversus : « Tu
vero quid ad hæc ais ? » Tum ipse : « Non aliter de
his judico : aliorum approbo sententiam, fraudem-
que esse quam maximam potius quam veritatem,
quod circumfertur, existimo. Verum si, quod etiam
aliquando in nonnullis accidere solet, Urus sacra-
mentum violavit, nobis, ut ipse opinabatur, im-
ponens, attamen Numen ipse sibi iratum, nos vero
id pro nobis ipsis veritate justitiaque ipsa decertans

Α ἐποχεῖσθαι καὶ σύμπαν διέρχασθαι τὸ στρατοπέδον
καὶ ἄμφι τὸ τοῦτου τέρμα εἰς τόπον ἀγγυώμαλόν τε
τελευτᾶ καὶ μικρὸν ὑπεραιεστηκὸτα τῆς πύλης
ἀνέρχασθαι, [P. 70] καὶ τὴν ὄλην καθορᾶν στρατῶν
ἦν καὶ πόλιν κινουμένην (33) ὠνόμαζε, πασαι τῆ
Ῥωμαϊκᾶς ἄλλας πόλεις φυλάττουσαν. Τοῦτο δὲ εἰ-
τως ἐποίει διηγετικῶς, καὶ ὁ φωσφόρος δὲ εἴπε
δουτικὸν εἰσθῆναι ὀρίζοντα ἐμελλεν, οὐ κατώκει τῶν
ἐργάζεσθαι. Τὸ δὲ τοῦ στρατοπέδου διάστημα ἐ-
που τὰ τεσσαράκοντα στάδια ἦν, εἰ μὴ γε καὶ πρὸς
Ἐγῶγε οὖν οὐκ ἀγαθῆ τότε τύχη χρῆσάμενος ὁ βασι-
λεὺς καὶ καὶ μάταιος, πεπυσμένος ἰππότῃ καὶ
τὸν βασιλεῖα, τῆς ἡμίονου ὡς εἶχον τάχους ἐπι-
δρομαῖος ἐφειπόμην αὐτῶ, οὐ τὸ τῆς ὥρας ἐπὶ
κατοπτεύσας, ἔπερ ἴδει. Ἐρ' ἵππου δὲ ὁ βασιλεὺς
ἐπιβάς ταχύτερον ἐπορεύετο, ὡς δὲ εἶδε με κατὰ
αὐτοῦ μὴ δυνάμενον ἐκείνω συνῆκεσθαι, ὑπέλαβον
μὴ πως μακρύνας οὐχ εἶσομαι, εἰρήκει μοι, εἰ μὴ
ὄλως ἀπολειφθῆς, ἀλλὰ καὶ σχολαιότερον ἔρη'
Ἄπῃ γοῦν εἰς τὸν συνῆθη τόπον, καὶ σὺν ἐμῶν
ἄμφ' αὐτὸν λογάδες συνίστασαν, καὶ αὐτὸς ἡμᾶς
συνῆλθον ἐπόμενος, καὶ περιέστημεν κατὰ κἀκῶν
πάντες. Καὶ ὁ βασιλεὺς, « Μιμαθῆκατε, » φησὶ, « τὸ
προσφάτως ἀπηγγελημένων ἡμῶν ; » καὶ ἡμεῖς, « Οἱ
κουν, ὦ βασιλεῦ. » Καὶ ὁ βασιλεὺς, « Ἰληθρῆς τι
πρὸ τίνος βραχείας ὥρας Ἰθῶν ἀπήγγειλῆ τι τὸ
ἀδουλήτων. Τὸ δ' ἦν ὡς ὁ Ῥώσος Οὐρός ἡμᾶς ἐ-
πάτακε· χάριν γὰρ κέρθους Ἰταυθὶ ἀπηγγεμένος ἡ
μεσιταίαν τῆς εἰρήνης ἐθύεσκε καὶ ἐπίορκον ὡμῶν
Φενάκη γοῦν ὑπῆρχε τὰ πάντα ἐκείνα ὄνα πεπεισε
καὶ ἀπολογία εὐἀφορμον ἔχει, ὡς φασὶ, πρὸς τὴν
τῶν ὀρκων διάλυσιν, ὅτι περ ὁ τῶν Βουλγάρων ἡ-
χων ὁ τοῦτου γαμβρὸς τὴν ἐπὶ συμφωνίαις ταύταις
εἰρήνην οὐ καταδύχεται. Τί οὖν ὑμῶν δοκεῖ ; ἀρ' αὐ-
θες ἐστὶ τοῦτο, ἢ βῆμα πεπλασμένον πρὸς ψευδί-
γῶν ; » Καὶ ἡμεῖς, « Οὐδ' ὄλως, δοκεῖ πως » ἔρησεν
« ἀληθείας τὸν λόγον ἔχεισθαι. Θάναυ γὰρ τυγχέτω
οὗτος ψευδῆς καὶ ἀθέβαιος, ὅτι πέρ ὁ Ῥώσος ὄνα
οὐ μόνον ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ γαμβροῦ
αὐτοῦ τοῦ τῶν Βουλγάρων ἀρχοντος ἐπωμώσκει. Ἐ-
οὖν ἐστὶ πεφυκὸς ἀνθρωπων ὄνα Χριστιανῶν ἡ-
κία τοιαύτη περιπέσειν ; » Καὶ ὁ βασιλεὺς, « Ἦ τῶν
χρημάτων ἴσως ἐπιθυμία παρέπεισεν αὐτὸν ἐπὶ
τοιαύτην ἐξολισθησαι κακίαν. Καὶ ἡμεῖς οὐ μὴ
τὴν τῶν Βουλγάρων ἀγάπην οὐκ ἔχομεν· ἀλλὰ τῶν
τοσαῦτα ἐπὶ κενῆς καταναλώκαμεν χρήματα·
« Οὐμενοῦν, » ἡμεῖς ἔρησεν, « ἀληθῆς ταυτί καθιστά-
κα, βασιλεῦ. » Καὶ ὁ βασιλεὺς ἰδέα καὶ πρὸς ἐμᾶς
« Σὺ δὲ τί φάσκεις πρὸς ταῦτα ; » Καὶ αὐτὸς, « Οὐ-
τωσί πως τοῦτοις ὡς καὶ οἱ ἄλλοι διακείμαι, ἢ
ἐπὶ πολὺ μᾶλλον ψεύδισθαι τὸ λαλογμένον ἢ ἐ-
θεύειν οἴομαι. Εἰ δὲ, οἷα συμβαίνει ποτὲ καὶ ἐν ἡμῶν
καὶ Ὁρός οὗτοι τοὺς ὀρκους ἠθετηκέναι βέβαι-
λευται, [P. 71] δόξας ἡμᾶς ἐξηπατηκέναι, ἀλλ' ἔ

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(33) Πόλιν κινουμένην. Et ante Theodorum
Anna Comnena, *Alexind.* lib. XIII : Καὶ ἦν φοβερὸν
θέαμα ἐκεῖνο τὸ σύνταγμα καθάπερ τι πόλεως τεῖ-
χος ἀλλήλοις συναρροσμένοι. Lib. XV : Καὶ εἰπες ἂν

ἰδῶν πόλιν τινὰ ἐμψυχον πεπυργωμένην πορε-
σθαι κατὰ τὴν εἰρημένην ἐκείνην κινουμένην σύν-
ξιν. ALL.

ἴτος τὸ Θεῖον καθ' ἑαυτοῦ πολέμιον, ἡμεῖς δὲ
 κυτῶν τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ δικαίου ὑπερμα-
 ν. » Ταῦτ' εἶπομεν, καὶ ὁ βασιλεὺς τοῖς λελεγ-
 συνῆνεσι. Καὶ ὑποστρέφειν πρὸς τὰς σκη-
 ωρμηκάμεν. νύξ γὰρ ἦδεν. Ἄλλ' ἡ σελήνη
 ηνος οὐσα φῶς ἡμῖν παρέιχεν ὄραν. Καὶ ὁ
 ὕς διερχομενος, » Τί ὑμῖν ροκεῖ περὶ τῶν λελε-
 ; » αὐθις ἠρώτα. Καὶ ἡμεῖς » φευρές τοῦτο,
 ελευ. » Τοῦτο δὲ οὐχ ἄπαξ, οὐδὲ δις ἢ καὶ τρίς,
 καὶ πολλάκις πυθόμενος ἦν. Καὶ ἡμεῖς τὰς
 ἴσεις ἐξ ἴσου πρὸς τὰς πεύσεις πεποιηκότας
 ἴμεν. Ὁ δὲ καὶ πάλιν ἠρώτα· Ἐπεὶ δὲ τοὺς
 σιγῶντας ἑώρα, πρὸς με τὸν λόγον ἀποστρέ-
 ῶτηκε, » Σὺ δὲ τί φῆς πρὸς ταῦτα : » τὴν τοῦ
 ἰου κλήσειν προσθείς· » Ἡ τοιαύτη ὑπόθεσις
 κότε, καὶ ὡς σὴ καθίστηκε μάγιστα. » Ταῦτι
 γε πρόφασιν ὄργης ζητῶν ἐφευρεῖν. Ἦν δ'
 Τίνος χάριν ἐστὶν ἐμῆ ; εἰ γὰρ μὴ καλῶς πε-
 : τὰς γραφάς καὶ τοὺς ὅρκους τετέλεκα, μηδὲ
 κόντως αὐτὸν τε καὶ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν φρονό-
 σφάλμα τοῦτο ἐμὸν καὶ πταῖσμα μακρὸν. Εἰ
 ἐπόντως ταῦτα γυγνέηται καὶ ὡς οὐκ ἄλλως
 τί πρὸς ἐμὲ τὰ παρ' ἐκείνου πρὸς ἀνατροπὴν
 γενημένων τελοῦμενα ; » Καὶ ὁ βασιλεὺς οὐκ
 ἴως (τὴν γὰρ αἰτίαν εἰρήκειν) πάλιν λέγει,
 ἧς περὶ τῶν τοιούτων ; « Καὶ αὐτός, » Ἡλλά-
 ἦκειν, ὦ βασιλεῦ, ὡς ἐπὶ πλεόν μοι δοκεῖ τό-
 νον ψευδῆς, ἐπ' ἑλαττον δὲ ἀληθῆς. Τὸ δὲ ἐπὶ
 ἡλοῖς ἀκριβῶς ἀποφαίνεσθαι οὐ μοι δοκεῖ ρῆθον
 » Ἦν δ' ἐκείνος, » Ἐν τοῖς ἀδῆλοις ἐστὶ χάρις
 ἰς καὶ ἀληθῶς ἀποφαίνεσθαι· ἐπὶ γὰρ τοῖς
 καὶ οἱ ἀεὶδαροι λέγουσιν. » Ἦν δ' ἐγὼ, » Ἰδοῦ
 ὦν ἀεὶδάρων καὶ ἡμεῖς συντετάγμεθα· « Καὶ
 λεὺς χόλου πλησθεῖς » Σὺ πάντων ἐξοχα εἶφη
 ἰς καὶ ἀρτίως πάλιν μωρός. » Καὶ αὐτός
 ἰς πλεόν μὰ τοὺς λόγους ἀνταπεκρίθη, ἀλλ' ἦ,
 ἰ μὲν εἴμι μωρός, καὶ ἴνα σιωπῶ, οἱ δὲ φρο-
 ῆς λαλείωσαν. » Ταῦτ' εἶπον, καὶ ὄργης ὁ βασι-
 ἀπλέτου πλησθεῖς ἐλκῦσαι μὲν ὤρμησε τὴν
 ν τοῦ κουλοῦ, τῆς κώπης ἐπιλαδόμενος.
 τοῦτο μὲν κατέσχε· μακρὸν γὰρ ταύτην ἀπο-
 τας πάλιν εἰσήξει· τῷ μεγάλῳ δὲ δομestίκῳ
 τῷ Μουζάλωνι Ἀνδρονίκῳ καταβαλεῖν με τοῦ
 προσέταξεν. Καὶ ὅς ἠρέμα πως ἦφεν, « Ἐκστηθι
 εστρίδος. » Καὶ αὐτὸς ἀπέβην τῆς ἡμιόνου.
 χρηστότατος περὶ ἡμᾶς βασιλεὺς τοὺς πολλὰ
 ἰὺ πατρός αὐτοῦ δι' αὐτὸν πεπόνθησας, ὡς ἐν
 πλῆθει καὶ πολλάκις διαπρυσίῳ ἐλεξε τῆ φωνῆ,
 ὁλλῶν μοι αἰτίος ἀγαθῶν οὗτος ὁ ἄνθρωπος
 » περὶ τῆς λογικῆς φάσκων παιδείας, [P.27]
 πολλῶν ὀφειλέτης τούτῳ τυγχάνω, » θνοῖν
 ῥοροῖν προσέταξεν τύπτειν με, χθιζὰ καὶ πρὸ
 τούτους χειροτονήσας. ὡς εἰκοσι τέσσαρας
 τὸν ἀριθμὸν, οὐκ οἶδ' εἰ μὴ δι' ἐμὲ, ἐν' εἰη
 νητὸν τοῦ δράματος εἰς τραγωδίαν μεμορφωμέ-
 ἰ οἱ μὲν ἔτυπτον, ἐγὼ δὲ σιγῇ τὰς τύψεις
 νον. Ὁ καὶ μᾶλλον τούτων ἐξέμαινε, ὅτι
 ἴως πρὸς δεήσεις κάμπτομαι καὶ πληττόμενος.
 ἰ πολλὰς κατὰ πικρὸς ἰδεξιάνην τοῦ σώματος

A habebimus. » Hæc imperator effata approbavit, et
 quisque nostrum ad tentoria progredi cœperat :
 namque nox omnia occupaverat, licet luna plena
 lumine collustraret. Imperator dein præteriens,
 rursus nos sollicitare, » quid nobis de prædictis
 videretur. » Et nos ; » Mendacium hoc est, impera-
 tor. » Et hoc non bis aut ter, sed sæpissime inter-
 rogabat. Et nos porro responsionibus interroga-
 tionibus ex æquo satisfaciens tacebamus. Ille
 rursus compellare **138** Sed cæteros obmute-
 scentes intuitus ad me convertens orationem infit :
 » Tu porro quid ad hæc dicis ? « et nomini officium
 addidit. » Hoc negotium ad te spectat, et tua potis-
 simum interest. » Hæc autem irascendi sibi causam
 procurans dicebat. Tum ego : » Quanam causa mea
 interest ? Si fideliter scripturas non executus sum.
 nec iusjurandum persolvi, neque uti par erat illud
 et quæ circa illud pertractari solent disposui,
 error hic quidem meus et imprudens culpa fuerit
 Verum si hæc uti decuit, et ratione, qua nihil
 melius, absoluta sunt, quomodo, quæ ille ad
 evertendum quæ confecta sunt meditatur, mea
 poterunt interesse ? » Et imperator rursus nescio
 quomodo (namque causam exposui) denuo profert :
 » Quid ipse de his sentis ? » Tum ego : » At sæpius
 effatus sum plus in se mendacii quam veritatis
 quod circumfertur, in se continere ; et in dubiis
 exquisite sententiam ferre, non ita facile mihi
 videtur. » Respondit ille : Sed in dubiis vere ac
 firmiter enuntiare, id prudentis est : de manifestis
 quippe et asini pronuntiauerint. » Tum ego : » Jam
 et nos inter asinos collocamur. » Et imperator
 ira inflammatus, « Tu semper, « ait, » haud sanus
 ineptis, et nunc quoque ineptis. » Ipse, nec aliud,
 ita me sermones ament, respondi : » At ego quidem
 ineptio, ideoque silentium est mihi ! qui sapiunt
 ipsi loquantur. » Dixeram. Imperator incredibili
 atque atroci percitus iracundia, ensis capulo manu
 compresso, vagina detegere tentat. Sed motum
 temperat, et quem paululum retexerat ensem, vaginæ
139 reddit. Dein magno domestico Andronico
 Muzaloni me de equo dejicere imperat. Ille voce
 submissa, « Secede, » ait, « sago. « Ego mula de-
 scendi. Tunc optimus erga nos imperator, nos qui
 multa a patre suo sui gratia aspera perpessi
 eramus, ut palam sæpeque multis audientibus
 clarissima voce testatus est virum hunc, me nempe
 intelligens, bona sibi plurima oportasse pro
 disciplina logica, qua eum institueram, nec non et
 alia non exigua se debere confessus, duobus
 clavigeris heri aut nudius tertius, nescio an propter
 me, ut dramatis scena in tragœdiam ad amissum
 converteretur, electis, et eorum numero ad viginti
 quatuor ascendente, verberibus appetere iussit.
 Illi itaque verberare, ego silentio verbera excipere.
 Id magis in furorem agebat imperatorem, quod nec
 verberibus cæsus ad supplicationes effunderer. Ubi
 vero frequentium verberum ictibus universum
 corpus fœdaverant, vix tandem ego voce debili ac

submissa, « Christe rex », inquam, « quot morbis afflictatus sum, quare eorum nullo vitam amisi, sed ad has me tempestates servasti? » His dictis imperator nonnihil, ut videbatur, veritus secessit. cum uni ex iis qui ipsum sequebantur dixisset, « Duc tecum ipsum. » Ille equo advehens interrogat quo abituri simus. Ego : « Præi ; quocumque lubentia trahit, sequar. » Rursus ille interrogans urgere, quando et ipse respondi : « Iter nobis ad Bardariotas, tibi magis expeditum ineundum est. » Res ita gesta est, et ad Bardariotarum tentoria convenimus. Ubi me eorum primicerius 140 conspexit, non sine admiratione percunctatur quænam me occasio in ejus tentorium conduceret. Tum ego, « Ut tantillum placide quiescam », aio. Paululum inibi comoror : jam enim et primicerius de me cognoverat omnia. Neque in multum cunctatus imperator ad tentorium meum conferre præcepit, suspicatus vero ne molestia conflictatus fuga me subducerem, aliqua militum manu tentorium circumsepsit, et sic clanculum me custodiri mandavit. In meum adventus tentorium quiete statem agebam, neque in aulam vadens, neque familiares neque amicos alloquens, sed libris tautum incumbens, eorumque lectione me delectans, ciboque me opportune reficiens. Plerique itaque dies cum hoc vitæ meæ moderamine prætergressi sunt. Et imperator ingenium meum durum ac implacabile videns ægre ferebat. Augustus totus effluerat, neque ego de sententia mihi proposita aliquid movi. Interim præsules non pauci advenere imperatoris jussu, ut ipse cognoveram, licet ipsi id occultare studerent, nutu proprio processisse asseverantes, amicitia et bonæ erga me dispositionis gratia ingenue suadentes ut asperitate mentis aliquantum mollita ad imperatorem accederem rursusque illi me sub servitutis subderem jugo. Illis tamen cohortationibus ad id ipse adduci non potui. Dicebam enim, sive imperator in me optima quæque munifice admodum, quæ nullus ex imperatoribus, qui ante eum imperio præfuerat, 141 administorum cuiquam dedit, contulerit, sive pessima et atrocissima, quibus alius omnibus flagitiis inquinatissimos unquam divexavit, in me attentaverit, sive hac sive illa ratione, nullo me modo illi inservitutum. Ego itaque neque de sententia neque de proposito dimoveri potui. Cum September appeteret, despota Michaelis conjux Theodora cum filio suo Nicephoro ad absolvendas nuptias, uti Joannes imperator, imperantis pater, ante paucos annos convenerat, ad imperatorem proficiscitur,

⁵¹ ἐπεὶ δὲ usque ad ξυνῆλθεν lin. 17 col. sed.] Ἀφίκετο δὲ καὶ ἡ τοῦ δεσπότητος Μιχαὴλ γυνὴ Θεοδώρα τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Νικηφόρου τὸ πρὸς τὸν βασιλέα κηδὸς ἀποπληρώσαντες. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ἐσπευδε τὴν σκλονίην καταλαβεῖν, συνείποντο δὲ τούτῳ καὶ ἡ τοῦ δεσπότητος γυνὴ μετὰ τοῦ υἱοῦ, καὶ καθ' ὅσον τὰς βάσεις ἐποίουν, καὶ συνεπέφοντο καὶ ἄκουσα δοῦναι πρὸς τὸν βασιλέα τὰ Σέρβια καὶ τὸ Δυρράχιον. τούτοις καὶ ὄρκοι προῦθησαν καὶ ἀπιστάλησαν πρὸς τὸν Μιχαὴλ, καὶ ὅς ἐκὼν ἀίκοντι γε θυμῷ ξυνῆλθεν.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(34) Ὁ Σεπτέμβριος ἐπιστήκει μῆν. Gregoras d. 57. ALL.

Α μόγις ἰσχνῆ καὶ ἡρεμαία φωνῆ. » Ὁ Χριστὶ βασιλεῦ, » ἔφην, » πόσας νενόσηκα νόσους, καὶ διὰ τί οὐδεμίᾳ τούτων κατέλυσα τὴν ζωὴν ἀλλ' ἐν ταῖς τοῖς με καιροῖς ἐταμίευες; » Ταῦτ' εἶπον, καὶ ὁ βασιλεὺς εἰρηκῶς, » Ἀάβε τούτον αὐτός. » Καὶ ὅς ἔπειτα σιλεὺς οἷον αἰδεσθεὶς ἀπεκλήθη, ἐνὶ τῶν ἀκολούθῳ πόν με λαβὼν ἡρώτα τοῦ ἀν καὶ ἀπέλθοιμι. ἔπειτα δὲ, » Ὅπου ἀν αὐτὸς βούλει, ἐπίπομαι. » Καὶ πρὸς οὗτος διὰ τῶν ἐρωτήσεων κατηνώκαζε. Τότε καὶ αὐτὸς πρὸς τούτον ἀντίφην, ὡς δεῖ ἡμᾶς πρὸ τούτων Βαρδარიώτας βάδισαι. τούτο γὰρ καὶ καὶ μᾶλλον συμφέρον σοι. Καὶ γέγονεν ὡς καὶ ἐς τῶν Βαρδარიωτῶν ἀπήειμεν τὰς ἀποκρίσεις. Ἰδὼν δὲ με ὁ αὐτῶν πριμικηρίος θαυμάσας ἔφη, τί ἀν βουλόμενος ἐπὶ τὴν αὐτοῦ σκηνὴν ἀφικεῖσαι. Καὶ ἔφην. « Μικρᾶς, » ἔφην « ἀναπαύσεως χάριν βραχὺ γούν τι προσεκαρτέρησα τοῖς ἐκείνοις ἡμέραις, γὰρ καὶ ὁ πριμικηρίος ἐμειμαθήκει τὰ κατ' ἐμὴν δεῖ βασιλεὺς οὐδ' εἰς πολὺ μιλλήσας διεμνήσασθαι τὴν σκηνὴν ἀφικέσθαι με. Διδιώς δὲ μὴ πως τὰ κατασχεθεὶς φυγῆ χρήσωμαι, προσέταξε μίσην στρατιωτικὴν περιστοιχίσαι μου τὴν σκηνὴν καὶ ἐπιλήθῳ φυλάττειν δε. Ἐγὼ μὲν οὖν εἰς τὴν οἰκίαν ἀφικόμενος σκηνὴν ἠσύχως ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ διαβίβασον, οὐκ ἐν ἀνακτόροις βαδίζων, οὐδέ τι ἐπιτηδεῖων καὶ συνήθων προσομιλῶν, ἀλλ' ἡ τε βίβλος προσανέγων καὶ ἀναγνώσει χρόνῳ τροφῆς μεταλαμβάνων κατὰ καιρόν. Ἰκαναὶ ἡμέραι οὕτως πῶς μὲν ἔχουσι παρῶν χήκεσα, ὁ βασιλεὺς ἠγανάκτει τὸ σκληρὸν μου καθορῶν ὀφρονήματος. Ἡάρησι γούν ὅλος ὁ Αὐγουστος, οὐδ' ὅλος ἐνδοῦναι εἶχον τῆς ἡς ἔσπερξα γυναικὸν μικρὸν. Ἄλλοι γούν τῶν ἀρχιερέων ἀφίκετο ἐμὴ βασιλικῆ μὲν, ὡς ἠπιστάμην, τῆ προσεγγί, καὶ ἐκεῖνοι λαυθάνειν ἤθελον, οἴκοθεν λέγοντες ἀφικέσθαι πρὸς ἐμὴ φιλίας χάριν καὶ χρηστῆς διασέως. πολλὰ τε λέγοντες τὸ ἀπόκροτον καταλαβὼν με τῆς γνώμης καὶ τῷ βασιλεῖ ξυνελθεῖν καὶ ἐκ αὐτῷ πρὸς τὸν τῆς δουλείας συναλαθῆναι ζήτησιν εὐρισκον ὅπως πειθήνιον. ἔφασκον γὰρ ὡς ἀπὸ τὰ χρηστότατα ὁ βασιλεὺς ἐπιδείξαιτο, [Ρ. 3] οὐδεὶς τῶν βεβασιλευκότων ἐπὶ τινὲ τῶν κακῶν πάντων αὐτῷ ἐπιδείχων, ἢ τὰ χαίριστα καὶ κατὰ ἐν ἐμοὶ κατεργάσαιτο, οἷα οὐδεὶς ἄλλος τῶν κακῶν περιβοητῶν ἐν οὐδενὶ τῶν ἀπάντων πέποιθε οὐθ' οὕτως οὐτ' ἐκείνως τῷ βασιλεῖ κατὰ τι δόξασαιμι. Ἐγὼ μὲν οὖν οὕτως εἶχον γνώμης καὶ ταυθίτου σκοποῦ. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ Σεπτέμβριος ἐπιστήκει μῆν (34), καὶ ἡ τοῦ δεσπότητος Θεοδώρα παρὰ τὸν βασιλέα ἀφίκετο μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Νικηφόρου τὸ πρὸς τὸν βασιλέα.

οἰσονται, ὅπερ ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ὁ τοῦ Α
 ουτος πατήρ πρὸ χρόνων τινῶν συμπεφώνη-
 ἐν βασιλεὺς ἐσπευθε τὴν Θεσσαλονικὴν κα-
 ν, ἔνθα καὶ τοὺς λάμους ποιῆσαι βεβούληται.
 περ ἀπάραι ἐξ οὐπερ ἔκειτο τόπου τῆς εἰς
 ισσαλονικὴν φερούσης ἤπτετο καθ' ὁδὸν δὲ
 ἧς τοῦ δεσπότης συζύγου τὰς συμβιβάσεις
 Ἦ μὲν οὖν τοῦ δεσπότης σύζυγος Θεοδώρα
 ουσά τοῖς τοῦ βασιλέως λόγους συνήρχετο·
 γὰρ τῶν ἐκείνου χειρῶν οὐσα, καὶ μικροῦ
 ἐν εἰρκτῇ τυγχάνουσα, οὐκ εἶχε τι ἄλλο δρα-
 μπερῶνθε γούν δοῦναι πρὸς τὸν βασιλέα
 ῥον τὰ Σέρβια καὶ σὺν αὐτῷ καὶ τὸ Δυρρά-
 τι. τοῦτοις καὶ ὄρκιοι ἐγγράφως προέβησαν
 στάλησαν πρὸς τὸν δεσπότην Μιχαῆλ. Ὁ δὲ,
 ἢ ποιήσας, ἐκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ τοῖς ὁμο-
 ξυνηλθεῖν ἠύχετο ⁵² γὰρ ἐλευθερωθῆναι καὶ
 ἰτὸν γενέσθαι καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὴν σύζυγον.
 ς τοιοῦτοις τῶν λόγων ὁ βασιλεὺς κάμει τῆς
 ν ἐκμοχλεύσας στερεότητος ἐχειρώσατο. Ἐξα-
 ριας γὰρ τὸν πρὸς πάππου αὐτοῦ θεῖον τὸν
 οιν Μανουὴλ καὶ τὸν πρωτοβεστιαρίον τὸν
 λωνα Γεώργιον ἰλαροῖς καὶ ἀπλοῖς τισιν ἐχρή-
 ὄμοις καὶ με εἰλε, καὶ πρὸς αὐτὸν οἱ ἀποστα-
 λήγαγον. Καὶ γούν προσιῶν τῷ βασιλεῖ, καὶ
 ις κλίνας τὴν κεφαλὴν, μακρότερον ἔστην.
 Βασιλεὺς, « Οὐκ οἶδας ὅπη εἰώθεις ἴστασθαι; C
 τον σου γινώσκεις, καὶ πρόσθι. » Τῇ προσ-
 οῦν ὑπείβας τοῦ βασιλέως ἀπειθῶν ἔστην ἐκ πλαγίου αὐτοῦ, καθὼς περ εἶχον καὶ ἔθος. Τότε γούν μοι ὁ
 ὡς τῆς τοῦ δεσπότης Μιχαῆλ ὑποθέσεις πάσας ἀνεκινώσατο, καὶ ἐξ ἀρχῆς ὅπως προέβησαν διηγήσατο.
 μὲν οὖν ἐν τοῖς τοῦ Λαγγαδᾶ (τόπος δὲ ἐστὶν οὗτος ἐγγὺς πον τυγχάνων τῆς Θεσσαλονικῆς) ἐγένετο.
 Ἐπεὶ δ' ⁵³ ὁ βασιλεὺς τὴν Θεσσαλονικὴν κατ-
 τοῦς ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Μαρίας γάμους μετὰ
 ὦ τοῦ δεσπότης Μιχαῆλ Νικηφόρου, ὃν καὶ
 πν τετίμηκεν, ἐκπεπλήρωκεν. Ἐν τούτοις δὲ
 οὐ βασιλέως γραφὴ τις πρὸς αὐτὸν ἐξεπέμ-
 ἀρὰ τῶν ἐν τοῖς τῆς Βιθυνίας μέρεσιν ὄντων
 ς φυλακὴν εἶναι τοῦ τόπου προστεταγμένων,
 Μιχαῆλ Κομνηνός (35) Παλαιολόγος, [P. 74]
 μέγαν κοινοσταύλον (36) πρὸς τοῦ βασιλέως
 οὐ ὁ λόγος φθάσας τετιμῆσθαι δεδήλωκε καὶ
 ἰς ἀπάσης ταύτης χώρας ἡγεμονίαν ἐμπει-
 αια, φυγὰς ᾤχετο καὶ ἐπὶ τὸν τῶν Μουσουλμάν-
 ῆει χώρον. Ἐταράχθῃ (37) γούν ἐπὶ τούτοις
 ἑλεὺς οὐ μικρῶς, καὶ με προσκαλεσάμενος,
 ως, » ἔφη, « τί γέγονεν; » Καὶ αὐτός, « Οὐδα-
 ἔφη, « ὦ βασιλεῦ, τί δὲ ἐστὶ το προσφάτως
 μένον; » Ὁ δὲ φησιν, « Ὁ μέγας κοινοσταύλος
 ὤχετο usque ad ἐγένετο (in fine §) om. D. ⁵³ D : Ἐπεὶ δὲ ὁ βασιλεὺς τὴν Θεσσαλονικὴν κατέλαβε, τοῦς
 ς πληροῖ, καὶ δεσποτην τὸν Νικηφόρον τετίμηκεν. Ἦκε δ' αὐτῷ γραφὴ ὡς ὁ Παλαιολόγος Μιχαῆλ ὁ μέγας
 αὐλός τὴν Βιθυνίαν διεῖπων φυλακῆς ᾤχετο περὶ τὴν τῶν Μουσουλμάνων, καὶ ἐταράχθη ἐπὶ τούτοις ὁ βασιλεὺς.

Imperator ad urbem Thessalonicam, in qua nuptias
 adornare decreverat, properavit, jamque loco
 abierat. Discedens Thessalonicense iter ingreditur
 et inter eundum pactiones cum despotæ uxore
 adibat. Despotæ uxor Theodora licet invita cum
 imperatore concordabat, quippe quæ in manibus
 ejus cum esset, tantum non carceri mancipata,
 aliud agere nequibat. Convenit itaque Serbia
 castrum et cum eo Dyrrachium imperatori cedere.
 Et hæc jurejurando, quod scripto consignatum est,
 fuerunt stabilita et ad Michaelē despotam trans-
 missa. Ille, quod poeta retulit, lubenti illubentique
 animo juratus consensum præstitit: **142** namque
 uxorem et filium liberari et ad se venire sum-
 moperē exoptabat. Inter hæc imperator me quoque
 ex pertinacia, quæ mihi insederat, summotum
 expugnat. Patruo enim ex avo Manuele Lascari et
 protovestiario Georgio Muzalone ad me transmissis,
 lætisque ac placidis sermonibus captum, ad eum,
 qui missi fuerant, conducunt. Ipse ad imperatorem
 veniens et pro more caput inclinans, diutius stans
 hærebam. Et imperator: « An non tenes ubi stare
 solebas? Locum tuum agnoscis; eum petito. »
 Jussis imperatoris audiens abii, et a latere, quem-
 admodum prius sueveram, steti. Tum mihi Mi-
 chaelis despotæ negotia communicat, et a principio
 omnia dilucide narrat. Et hæc quidem apud Lan-
 gadam locum prope Thessalonicam gesta sunt.

64. Ubi Thessalonicam ventum est, nuptias
 filię suæ Mariæ cum filio Michaelis despotæ Ni-
 cephorō, quem et despotæ munere insignivit,
 adornat. Interea qui Bithyniæ partes tutabantur,
 quique in semet locorum custodiam receperant,
 litteris datis imperatori significant, Michaelē
 Comnenum Palæologum, magni stabuli comitis a
 Joanne imperatore, ut supra narratum **143** est,
 titulo condecoratum, et cui universæ illius regionis
 præfectura fuerat demandata, ad Musulmanos
 confugisse. Quare anxius imperator animo non
 leviter æstuat. Et me accito, « Tenesne, » ait, « quod
 gestum est? » Et ipse, « Nequaquam, » aio, « im-
 perator. Quid autem recens accidit? » Ille subdit:
 « Magnus comes stabuli fuga se surripuit, et ad
 Musulmanos venit. Quid de hoc animus suggerit?
 An ex Musulmanis exercitu conducto in nostras

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Ὁ Μιχαῆλ ὁ Κομνηνός. Gregoras, p. 57.

Ὁ μέγας Κοινόσταυλος. *Magnus comes sta-*
κόντος (Italorum *conto*, et *comite* Gallorum)
 ; σταύλον et σταύλος, sive στάβλος Græco-
 iris *stabulum*. est igitur Κοινόσταυλος sive

Κοινόσταυλος (ita melius quam Κονόσταλος) qui
 Italis *contostabile*, Gallis *connestable*. Ὁ μέγας Κο-
 νοσταύλος non postrema dignitas in palatio Greco
 fuit. Consule Meursium in Glossario. Dousæ.

(37) Ἐταράχθη. Gregoras, p. 57. ALL.

irrupet ille provincia ? » « Neutiquam mihi videtur, o imperator, eum tale quid acturum : illius enim sensum ego et erga Romanos propensum animum pulchre calleo. » Et imperator : « Quamnam ergo ob causam fugitivus abiit ? » « Quod, inquam, ut tu bene nosti, imperator, non semel aut bis, sed sæpius atque sæpius atrocissima minabaris, in eumque iracundia concitatus, plurimis audientibus, te illi oculos effossurum jactabas. De his ille certior factus, cum a multis quidquid inter loquendum diceretur perdisceret, angebatur animo pœnasque exhorrescebat; tandem salutis suæ fuga consuluit. » « Et propter quid, » inquit imperator, « in ditione nostra moratus non est, licet mala hæc subiturus fuisset, in alieno solo felicitati in materno infortunium præferens ? » « Dedecet hoc humanum animum, o imperator ; dura siquidem atque aspera perpeti noxisque variis afflicti nonnulli ingenio validiori ac 144 ferociori et in humanæ vitæ casibus, ut ita dicam, obdurato, sustinebunt : sed vitæ ipsius discrimen et præcipuarum corporis partium imminutionem, dum quis sibi timet, haud videtur fieri posse ut patienter ferat, sed pro vitæ periculo currens, quantum in se est, molesta ac noxia subterfugit. » His dictis siluimus. Et post breve spatium, « Quid autem, » ait imperator, « existimas eum facturum ? » Ipse respondi : « suspicor eum non diu apud Persarum principem commoratum missurum, ut a majestate tua commissorum veniam consequatur, tanquam qui speret etiam in hoc negotio auxiliarem operam dicti principis non defuturam, et in veritate confirmationem sacramentum etiam exposcet, sine quo, ut opinor, neutiquam ad te veniet. » Propter hæc imperator turbatus, rebus in incertis ac dubiis agitatus ; post paucos dies a cohortium Bithynicarum et Mesothyniæ præsidibus epistolæ ad imperatorem datæ sunt ; quæ erant epistolæ magni comitis stabuli de negotiis pertractantes in hunc fere modum, ad unumquemque illorem scriptæ : « Ego quidem imperatorium timorem animo volutans, hærensque ne quam subirem noxam, fugam arripui. Vos caute ac fortiter rerum militarium commissarum vobis curam agite. Custodiæ urbium ac oppidorum in tuto sint, universæque regionis defensio ac propugnaculum, uti moris est, procedat ; et quemadmodum mecum, ita et rursus vos gerite
Subscriptio magnum comitem 145 stabuli connotabat. His imperator litteris inspectis animum utinio gaudio exhilaratus sermonibus meis fidem adhibuit.

ἡ ἐπιγραφή τὸν μέγαν κονοσταύλον ἐσήμαινε. Ταῦτάς ὁ βασιλεὺς θεασάμενος τὰς γραφὰς ἰλαρῶς διετέθη πρὸς τὴν ὑπόθεσιν καὶ τοῖς λόγοις μου ἐμπεπίστευκεν.

65. Sed dum huc oratio perducta est, in historia

64 D. : Ἐπεὶ δὲ ὁ Παλαιολόγος ἐν τοῖς οἴκοις τῶν

ἀπέδρα καὶ ἐπὶ τὰ τῶν Μουσουλμάνων κηχόμην
Τί γοῦν ἄρα περὶ τοῦ τοιοῦτου διακοῆ ; μὴν τῆ
Μουσουλμάνων προσλαβόμενος στρατεύματα κατ' ἐμ
τέρας χωρήσει χωρας ; » « Οὐδαμῶς μοι δοκεῖ τῶ
τον, ὦ βασιλεῦ, » ἔφη « αὐτὸν διαπραΰνασθαι ;
γὰρ γνώμην τοῦ ἀνδρὸς ἐπέγνω, καὶ τὸ τοῦ ῥησι
ματος ἐπίσταμαι φιλορώμαιον. » Καὶ ὁ βασιλεὺς
« Τίνος οὖν χάριν φυγὰς τῶν ἡμετέρων ἔγνω ;
« Ὅτι περ (36), » ἔφη, « ὡς οἶσθα, ὦ βασιλεῦ, ἡ
ἀπαξ οὐδὲ δις, ἀλλὰ καὶ μυριάκις ἠπαίειες αὐτῶν
δεινότερα καὶ ὠργίζου κατ' αὐτοῦ χαλεπῶς, καὶ
πλήθει παρόντι πολλῶν ἔφασκες ἐκπέμψαι καὶ ἔφα
ξαι οἱ τοὺς ὀφθαλμούς. Ταῦτα ἐκεῖνος ἐμάνθανε
καὶ παρα πολλῶν τῶν λεγομένων ἤκουε, καὶ ἔκ
κνυτο τὴν ψυχὴν καὶ ἰδεῖν τὴν τιμωρίαν καὶ ἔκ
φυγεῖν ἐπίσπυσε τὴν ποιήν. » « Καὶ διὰ τί, »
ὁ βασιλεὺς, « οὐκ ἐν τοῖς ἡμετέροις προσκατα
καὶ εἰ παθεῖν ἐμελλε τὰ δεινὰ ταῦτα, τῆς ἐπὶ τῶ
ἄλλοδαπῆς εὐπραγίας τὴν ἐν τοῖς ἰθαγενεῖσι π
μῶν δυσπραγίας ; » « Οὐκ ἔστι τοῦτο ψυχῆς ἐκ
πίνης, ὦ βασιλεῦ, δεινὰ μὲν γὰρ παθεῖν π
πεσεῖν συμφοραῖς ἐνίοι ἂν ἱκανοὶ φανῶσι, σπ
τέρου γεγεννημένοι φρονήματος καὶ οἷον εἰπεῖν ἀκα
παθοῦς ἐν τοῖς τοῦ βίου πράγμασιν τὸ δὲ π
αὐτῇ τῇ ζωῇ δεδιέναι καὶ ἀκρωτηριασθῆναι τῶν κα
ριωτέρων σωματικῶν μερῶν προσδοκᾶν, ὑμῶν
δοκεῖν τινα ἐν τοῦτοις προσκατερεῖν, ἀλλὰ τὴν π
ψυχῆς τρέχων ἀποφυγεῖν τῶν δεινῶν ὅση δὲ
μικ. » Ταῦτ' εἰπόντες σιωπήκαμεν. Καὶ π
βραχὺ, « Τί δὲ οἶαι, » ὁ βασιλεὺς ἔφη, « τοῦτον π
σαι ; » Ἐγὼ δὲ ἔφη ὡς « Μικρὸν ὑπολαμβάνω π
τὸν Περσάρχην προσκατερεῖσας ἀποσταλεῖ συμ
θείας πρὸς τοῦ σου κράτους ἀξιοθῆναι, ἔχων
τὸν Περσάρχην ἐπὶ τῇ ὑποθέσει μεσολαβούντα,
τῆσει δὲ σε ὄρκον εἰς τὴν τῆς ἀληθείας βεβαιω
οὐ ἄνευ οὐκέτι μοι δοκεῖ παρά σὲ ἀφικέσθαι. »
τούτοις ἦν τεταραγμένος ὁ βασιλεὺς, ἐν ἀμφοτέρω
τυγχάνων τοῖς πραγμασιν. Ὡς δὲ μετ' ὀλίγου π
ἡμέρας γραφαὶ πρὸς τὸν βασιλέα ἐπέμψθησαν π
τῶν στραταρχούντων ἐν Βιθυνίᾳ καὶ Μεσοθύνῃ
δὲ γραφαὶ τοῦ κονοσταύλου μεγάλου ἐτύγχανον
αὐτοὺς περιλήψεις ἔχουσαι οὕτως (πρὸς τὸν
ἕκαστον τῶν τοιοῦτων ἐγγραφήκει) ὡς Ἐγὼ π
τὸν ἐκ τοῦ βασιλέως φόβον [P. 75] ἐν τῇ καρδίᾳ π
ἔχων, καὶ δεδιώς μὴ τί που πάθω δεινὸν, π
ἐχρησάμην ὑμῖς δὲ φρονίμως καὶ ἀνδρῶς ;
στρατιωτικῶν ἐγχειρισθέντων ὑμῖν πραγμάτων π
ἔχεσθε, καὶ αἱ φυλακαὶ τῶν πολεχνίων καὶ ἀπ
ἀσφαλεῖς ἔστωσαν, καὶ ἡ τῆς ἀπάσης χώρας π
καὶ συντήρησις παρ' ὑμῶν ὡς ἔθος γενέσθαι, π
καθὼς ἐπράττετε μετ' ἐμοῦ, καὶ αὐθις ποιητέα π

ξί. Ἐνταῦθα δὲ 64 τοῦ λογοῦ γενόμενοι τὰ
Τουρκομάνων ἀφίκετο, τούτῳ ὡς ἔρμαιον ἐντυχ

Theodori Douseæ et Leonis Allatii notæ.

(38) Ὅτι περ. Gregoras, p. 57. Nec diversa sunt
quæ Phranza commemorat. ALL.

(59) Ταῦτα ἐκεῖνος ἐμάνθανε. Pachymeres, I
1, c. 9. ALL.

ις, ὡς δεῖν ἐστίν, ἐμπλατύνωμεν· πολλῶν γὰρ Ἀ
 ἄξια τὰ ἐν τῇ φυγῇ γεγενημένα τοῦ Κομνη-
 χαῆ) ἐγγόνει, Ἐπεὶ γὰρ οὗτος ἐν τοῖς εἰκη-
 ῶν Τουρκομάνων ἀφίκετο (ἔθνος δὲ τοῦτο τοῖς
 ὀρίοις τῶν Περσῶν ἐφειδρῦον καὶ ἀσπόνδῳ
 κατὰ Ῥωμαίων χρώμενον καὶ ἀρπαγαῖς ταῖς
 των χαίρων καὶ τοῖς ἐκ πολέμων σκύλοις ἐπεν-
 μενον, καὶ τότε δὴ μᾶλλον ὁπότε τὰ τῶν
 ἐκυμαίνετο καὶ ταῖς ἐκ τῶν Ταχαρίων ἐφό-
 νηταράττετο), τῷ Κομνηνῷ Μιχαῆλ ὡς ἐρμιαῖω
 ντες τινί, καὶ λίχνον ὄμμα τοῖς αὐτοῦ ἐπιδα-
 πράγμασι, πάντα τὰ αὐτοῦ διηρπάκασι, χρυ-
 ἴργυρον, ἵππους, ὑράσματα καὶ αὐτὰ δὴ τὰ
 τα οἷς οἱ αὐτοῦ ἐνεδίδυτο. Διαμερίσαντες δὲ
 ἄντας τοὺς ἐπεπομένους αὐτῷ, ἕκαστος τὸν
 ἡμέτερον εἰς οἰκίαν δουλείαν ἠγάγετο. Ὁ δὲ Β
 ἰὸς Μιχαῆλ μόγις χεῖρας τούτων διεκφυγῶν
 εἰς προνοίᾳ διασωθεὶς γυμνὸς ἀπάντων παρὰ
 ἱεράρχην ἀφίκετο. Ὁ δὲ οὐ κατὰ νήλην φυ-
 οῦτον εἰδέξατο (40), ἀλλ' ἀσμένως λίαν προσή-
 τό τε γὰρ εὐγενὲς τοῦ ἀνδρὸς ἐμεμαθήκει,
 ἄντες οἱ μετὰ τοῦ Περσάρχου μεγιστάνες
 εἰς τὸ εἶδος αὐτοῦ καὶ τὸ φρόνημα θαυμά-
 και ὁ φησὶ τις τῶν παλαιῶν, τυραννίδος ἄξιον
 ἴ. Εἰς ὀλίγους γὰρ αὐτῷ ξυνιόντες λόγους ἐκ
 τῶν τῆν τοῦ ἀνδρὸς ἐπεγνώκισαν σταθερότητα·
 γὰρ αὐτοῦ στρατιωτικὴν ἐτεκμήρατο τέχνην
 ἣν ἐν τοῖς πολέμοις ἀρίθειαν, καὶ ὡς οὐκ
 ἂν εἴη τῶν προσηκόντων ἐν μάχαις. Χάριν
 ἔν τῶν ἐσκυλευμένων αὐτοῦ πραγμάτων καὶ
 ἰαμεμερισμένων ὑπαρξῶν γραφαὶ τοῦ σουλ-
 εἰ καὶ εἰς μάτην, γέγονενται, ἐν' ἐπισυναχθεῖς
 ντα καὶ πάντες καὶ ἐπικομισθεῖεν αὐτῷ. Ἐπεὶ
 ξυροῦ ἀκμῆς τὰ τῆς μάχης σφίσειν ἐφίστατο,
 τε γὰρ Ταχάριοι τὰ πλείω τῆς χώρας τῶν
 υλμάνων ληισάμενοι περὶ τὰ Ἄξαρα ἱστρα-
 ῦσαντο, πᾶσα δὲ ἀνάγκη ἦν καὶ πρὸς μάχην
 Πέρσας ἀντιστῆναι τοῖς Ταχαρίοις. Τὸν μὲν
 Κομνηνὸν [P. 76] Μιχαῆλ εἰς ἡγεμόνα (41) τῶν
 ἰανῶν στρατευμάτων οἱ Πέρσαι εἶναι διατά-
 Ὁ δὲ ἐπεὶ ἐν ἀλλοδαπῇ ἐτύγχανεν ὢν, συμ-
 μὲν Μουσουλμάνοις ἀπεικταῖον ἠγείτο, μὴ
 ὡς ἐφασκεν οὗτος, ἐν μάχῃ πεσόν τὸ εὐσεβεῖς
 αἱμασι συνακραθεῖν ἀνοσίους καὶ ἀσεβεῖς,
 δὲ θεῖα ἀναρρώσθεις καὶ γενναῖον ἀναλαβῶν
 α πρὸς τὴν μάχην ἐξώρμησε. Τὸ μὲν οὖν
 αὐτοῦ διηρπάκασιν. Οὗτος δὲ μόγις διεκφυγῶν
 γυμνὸς περὶ τὸν Περσάρχην ἀφίκετο. Ὁ δὲ
 ος τοῦτον προσήκατο, καὶ γραφαὶ στέλλονται ἵνα
 τὰ ἐσκυλευμένα ἐξ αὐτοῦ ἐπικομισθεῖεν αὐτῷ.
 δ' οἱ Ταχάριοι τὰ πλείω τῶν Μουσουλμάνων
 ἐληίζοντο καὶ περὶ τὰ Ἄξαρα ἱστρατοπεδεύσαντο,
 νηὸς Μιχαῆλ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ῥωμαίων
 εὐλοφῶς στρατιῶν καὶ χάριτι θεῖα ἀναρρώσθεις
 μάχην ἐξώρμησε, καὶ τοὺς Ταχαρίους νενίκηκε,
 πρῶτος τὸν πρῶτος τούτων βαλὼν. Καὶ τις
 εχοῦρης τὸ ὑπ' αὐτὸν συλλαβῶν στρατεύμα
 τοῖς Ταχαρίοις προσώρμησε, κἀντεῦθεν οἱ
 διώκοντες ν. Ἐπιπτον γοῦν Πέρσαι συχνοί, μέχρι μὲν
 οὖν μακρῶν διαστημάτων τὴν διώξιν οἱ
 νενικηκό-ἰποιήθηται. Ὁ γοῦν Κομνηνός, Μιχαῆλ
 συμβῶν οὕτω τῷ μεγίστῳ στρατοπεδάρχῃ
 τῶν Περσικῶν ὑμάτων, ὃν πεκλάρπακιν οἶδασι Πέρσαι
 καλεῖν, ξυνῆει καθ' ὁδὸν, καὶ ἐπορεύοντο
 πλείους ἡμέρας ἔνων τῶν πολεμίων. Ἐπεὶ δὲ ἡ
 τοῦ λεγομένου πεκλάρπακιν οἰκία περὶ τὴν
 Καστάμοναν ἦν, ἐκίεσε ἰσαν. Τὸ δὲ τῶν
 Ταχαρίων γένος πᾶσαν τὴν ὑπὸ τοὺς
 Μουσουλμάνους κατέδραμε χώραν.

enarranda, uti par est, uberius progrediamur : di-
 gna enim consideratione sunt quæ inter fugiendum
 Michaeli Comneno accidere, quando hic ad Turco-
 manorum sedes pervenit. Gens ista in extremis
 Persarum confinibus assidet, odio adversus Roma-
 nos inexorabili atque inexpiabili furens, et rapinis
 eorum et bellicis spoliis admodum gaudens gestiens-
 que. Hi tunc temporis potissimum, cum Persarum
 res titubaret et Tachariorum irruptionibus affli-
 ctaretur, in Michaelem Comnenum obvium velut
 in thesaurum quemdam incidentes, et oculos avaros
 in illius suppellectile conjicientes, universa illius
 prædam agunt, aurum, argentum, equos, textilia,
 ipsas etiam vestes, quibus qui cum eo erant 146
 induebantur. Socios quoque illius divisos quisque
 suos in propriam servitutem adduxit. Michael ser-
 vatus, spoliatus omnibus ad Persarum principem
 confertur, qui eum non tanquam transfugam ad-
 venam excepit, sed quam humanissime hominem
 amplexus est (viri namque nobilitatem perceperat),
 et omnes regni proceres forma illius et cogitationibus
 obstupescētes, quod antiquorum nescio quis dixerat,
 dignum imperio judicaverunt : paululum etenim cum
 eo congressi ex modico illius effatu constantes ac firmos
 hominis mores assecuti sunt, unde illius in arte mili-
 taria industriam et in rebus bellicis sagacitatem, nec
 non in conflictibus experientiam opportunam conjectura
 etiam prospexere. Igitur pro raptâ suppellectile
 divisisque famulis recuperandis litteras, etsi frustra,
 sultanus dederat, ut omnia in unum recollecta ipsi
 remitterentur. Verum cum in extremo discrimine res
 bellica et, quod aiunt, in novaculæ acie versaretur
 (Tacharii quippe plerumque Musulmanicæ ditionis
 occupatum expilaverant et apud Axara castra loca-
 verant), impellentique necessitate Persæ ad pugnam
 cum Tachariis instaurandam urgerentur, Michaelem
 Comnenum Christianis cohortibus præsidere decrevere.
 Ille extorris et in aliena terra oberrans auxilio suo
 Musulmanis subvenire nefas esse ducebat, ne inter
 pugnandum, ut ille asseverabat, piorum 147
 sanguis impiis ac consceleratis sanguinibus immisceretur.
 Sed enim divino præsidio fretus, et mentem induens
 generosam, pugnam committit. Pars itaque exercitus,
 quæ sub Michaele Comneno armo movebat, adversos
 sibi Tacharios

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Τοῦτον εἰδέξατο. Gregoras, lib. III, p. 58.

Merius, p. 25. ALL.

Τὸν Κομνηνὸν εἰς ἡγεμόνα. Gregoras,

p. 58. Ex Gregora sua habuit Phranza, lib. I, c. 2

ALL.

vi pulsos devicit, a Michaele ipso primum exercitus A hostilis ductore ad mammas vulnerato, qui, ut harum rerum periti affimarunt, ex eo vulnere non diu post animam efflavit. Debellati itaque ex ea parte, cui Comnenus præerat, Tacharii jam fuga terga vertebant. At vir quidam inter Persas celebris dignitate Amyrachures, maximæ apud Persas existimationis, quam multo abhinc tempore in suam gentem parum fidus proditorem conceperat, tunc exclusit, et cum universo milite suo Tachariis adhæsit. Hinc contraria cerni: namque paulo ante victores sese in pedes conjicere tergaque hostibus ad lacerandum dare. Itaque Persæ Tachariorum jaculis dilaniati frequentes cadere, quos per longa spatia victores subsecuti sunt. Michael Comnenus, cum ita sors tulisset, maximo Persicorum exercituum stratopedarchæ, quem Pelarpacim Persæ vocant, socius in itinere conjungitur. Sic per plurimos dies procedentes cum adversariis continuo subsequentibus singulis horis pugnam conserebant, et ad Pelarpacis habitationem quæ Castamon erat, gressum accelerarunt. Tunc Tacharii universam Musulmanorum regionem hostiliter percurrunt. At de his narratio hoc in loco 148 pedem sistat, et de prioribus verba faciat, ut recto ordine continuatio historiæ procedat.

σαν. Τὸ δὲ Ταχαρίων γένος πάσαν τὴν ὑπὸ τούτων μὲν ὁ περὶ τούτων λόγος ἀναμειμάτω, ἐχίσθω δὲ τῶν προτέρων, ἵνα καὶ καθ' ἑαυτὸν τὰς ἐπισημοῦσι.

66. Igitur imperator Theodorus de rebus in Musulmanorum ditione gestis certior factus, magis suis quam illis animum advertens, ingens inde Romanis regionibus imminere periculum suspicatus, in Orientem quam celerrime pedem retuli, cum universis Romanorum copiis iter ad ea loca ingressus. Thessalonice vero et in aliis Occidentis partibus in custodiam reliquit avunculum Michaelem Lascarim, consignata illi exigua nec ampla Paphlagonum manu, et ex Scythis non ultra trecentis. Prilapi et vicinorum exercituum Scuterium, Xyleam dictum, digno ædepol cognomine: Belesi tractusque circa ipsum Calampacem Theodorum, quem tatam aulæ nuncupabant, Constantinum Chabaronem Albanum præfecit: me prætorem creatum omnibus hisce præesse jussit, non alio, ni fallor, scopo D quam ut longiori ab eo discessu præteritorum ma-

⁵⁵ D: Ὁ δὲ βασιλεὺς Θεόδωρος ἐπεὶ περὶ τῶν γεγενημένων ἐπύθετο, ἴσπευσεν πρὸς τὴν ἰω παλινοσθῆσαι, ἐπὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ τοῖς κατὰ δυσμῆν μέρεσιν εἰς φύλαξιν τὸν πρὸς πάππου θεῖον αὐτοῦ τὸν Λάσκαρον Μιχαὴλ μετὰ μικροῦ στρατεύματος, ὅσον εἰς τριακοσίους ἠριθμημένον, τοῦ δὲ Πριλάπου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν στρατευμάτων τὸν ὃν εἶχε Σκουτέριον Ξυλέαν ἀνωμασμένον εἰς δὲ τὸν Βελεσόν καὶ τὰ περὶ αὐτὸν τὸν Καλαμπάκον, ὃν καὶ τατῶν τῆς αὐλῆς κατωνόμαζον, τὸν δὲ Χαβάρωμα Κωνσταντίνου εἰς ἡγεμονίας τοῦ Λεονίου, ἐμὲ δὲ πάντων προϊστάσθαι.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(42) Ἄνηρ δὲ τις. Gregoras, p. 59. ALL.

(43) Πεκλιάρπαις est Beglerbegus apud Turcas (quos hic Persas vocat logotheta), dignitatis nomen satis notum. Beglerbegi significat ἀρχοντες ἀρχόντων, domini dominorum; et ipsi Bassæ appellati. In ms. Chronico Copolitano apud Meursium Μπεγλερπεϊς scribitur; et sæpe ibi occurrit. V. de Glossa-

μέρος τοῦ στρατεύματος τὸ παρὰ τοῦ Μιχαὴλ Κομνηνοῦ τεταγμένον τοὺς ἀντιτεταγμένους αὐτῷ Τηρίου κατὰ κράτος νενίκηκε, τοῦ Μιχαὴλ αὖ πρῶτως δορατὶ παρὰ μαζὸν βαλόντος τὸν τοῦ στρατεύματος προηγούμενον, ὃς, καθάπερ ἔφησαν οἱ νώσκοντες, μετὰ μικρὸν ἐκ τῆς βολῆς ἐπέθην. Καὶ ἦσαν μὲν ἐκ τοῦ κρατουμένου μέρους τοῦ Κομνηνοῦ ἐκνεκικημένοι οἱ Ταχαρίοι, καὶ πρὸς φυγὴν ἔχωνρον ἄνηρ δὲ τις (82) τῶν ἐν Πέρσαις κερμαίων, τὴν ἀξίαν ἀμυραχούρης (μύγα δὲ τοῦτο π Πέρσαις), ἀπιστίαν περὶ τὸ αὐτοῦ γένος ἐγχευσαί ἐκ μακροῦ τότε ταύτην ἐξῶδιεν, καὶ τὸ ὑπ' αὐτῶν συλλαβῶν στρατεύματα τοῖς Ταχαρίοις κερμαίηκε. Καὶ τὸ ἐντεύθεν τάναντία ἦν ἰδεῖν οἱ πρὸ μικροῦ διώκοντες ἔφηνον καὶ νῦτα ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις πλήττεσθαι. Ἐπιπτον γοῦν οἱ Περσικοὶ τοῖς τῶν Ταχαρίων πλαττόμοιοι βέλεσσιν ἔμμεν οὖν μακρῶν διαστημάτων τὴν δίοξιν οἱ μακρότεροι ποιοῦνται. Ὁ γοῦν Κομνηνὸς Μιχαὴλ ἐβάν οὕτω τῷ μεγίστῳ στρατοπεδάρχῃ τῶν Περσικῶν στρατευμάτων ὃν πεκλιάρπαις (43) οἶδασιν ἰσχυροῦσαι καλεῖν, ξυνημι κατὰ τὴν ὁδὸν, καὶ ἐπιπτόμεν πάντων πλείους ἡμέρας ἐπεπομένους ἑαυτοῖς τοῖς πεκλιάρπαις ἔχοντες καὶ καθ' ἑαυτὸν μαχόμενοι. Ἐπὶ δὲ τοῦ λελεγμένου οἰκίᾳ πεκλιάρπαις περὶ τὴν Καστιμονίαν ἐτύγχανεν οὕσα, ἐκείσε σπεύσασθαι ἐτησίαν Μουσουλμάνους κατέδραμε χώραν. Ἄλλ' ἵνα καὶ

C ξς'. Ὁ μὲν οὖν ⁵⁵ βασιλεὺς Θεόδωρος ἐπεὶ π τῶν γεγενημένων ἐν τῇ τῶν Μουσουλμάνων ἐπὶ τῇ χώρῃ, οὐ περὶ τούτων μᾶλλον ἔχων φροντίδα ἢ π τῶν αὐτοῦ (κίνδυνον γὰρ οὐ μικρὸν ἐπισυμβαίη τοῖς Ῥωμαίοις ὑπετόπισε χώρας) ἴσπευσεν πρὸς τὴν ἰω παλινοσθῆσαι. Καὶ δὴ πάσαν τὴν Ῥωμαϊκὴν στρατιάν μεθ' ἑαυτοῦ προσλαβὼν τῆς πρὸς τὴν ἰω φερούσης ἐφῆπτετο. Καταλειοῖται δὲ ἐν τε τῇ Θεσσαλονίκῃ καὶ τοῖς κατὰ δυσμῆν μέρεσιν ὡς πρὸς φύλαξιν δῆθεν τῆς χώρας τὸν πρὸς πάππου θεῖον αὐτοῦ τὸν Λάσκαρον Μιχαὴλ, μικρὸν τι πρὸς τὸν σύνοπτον ἐκ Παφλαγόνων στρατεύματα ἐπιδοῦν καὶ τοῦ Σκυθικοῦ ὅσον εἰς τριακοσίους ἠριθμημένον, τοῦ δὲ Πριλάπου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν στρατευμάτων τὸν ὃν εἶχε Σκουτέριον Ξυλέαν ἀνωμασμένον, εἰς δὲ τὸν Βελεσόν καὶ τὰ περὶ αὐτὸν τὸν Καλαμπάκον, ὃν καὶ τατῶν τῆς αὐλῆς κατωνόμαζον, τὸν δὲ Χαβάρωμα Κωνσταντίνου εἰς ἡγεμονίας τοῦ Λεονίου, ἐμὲ δὲ πάντων προϊστάσθαι.

rium. Prætor Greciæ historicus, Leunclavio sæpius laudatus, Πεκλιάρπαις scribit, et dicit, Beglerbegorum officium respondere dignitati vel officio maximi stratopedarchæ (idem hic innuit logotheta) quem nunc generalem campi vocare solemus. Vid incomparabilis viri Pandectæ Histor. Turc. cap. 14, ubi et emires exponit. Dousa.

εὐδωρον, ὃν καὶ τατὰν τῆς αὐλῆς (44) κατα-
 τὸν δὲ Χαβάρωνα Κωνσταντίνου εἰς ἡγε-
 οῦ Ἀλθάνου κατέστησεν. Ἐμὲ δὲ πραιτόρα
 ἡσας πάντων αὐτῶν ἀφῆκε προϊστάσθαι.
 δὲ, ὡς οἶμαι, πεποίηκεν, ἵνα τῇ ἐξ αὐτοῦ
 ῥα ἀποδημία εἰς λήθην ὧν ἐπιπόνθειν γενοί-
 ἰδὲ γὰρ εἶδέ με ποτε μετὰ τὰς πληγὰς λευ-
 ντα καὶ λόγοις χαρωποτέροις, ὡς εἰώθειν
 τὸν χοῆτασθαι. Ἴνα γοῦν τῇ χρονίᾳ ταύτῃ διατριβῇ τῆς ψυχῆς ἢ σκυθρωπότης διαλυθῆι μοι, πέπ-
 υτο. Τάχα δὲ καὶ ὡς δυσχεραίνων ἦν τὴν ξυναυλίαν μου βαρυνόμενος προσέκρουον γὰρ αὐτῷ πολλὰκις
 ἦδειν οὐ κατὰ τὸν διαπράττεσθαι θέλοντα.

Ἰ μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς πρὸς τὴν ἑω ἀπῆει,
 κατελειμμένη τοῖς ἐν δυσμῇ. Τῆς γοῦν
 νικῆς ἐξίῳ ἀρικόμην ἐπὶ τὴν Βερόριαν
 ἄρ ὑπῆρχον καὶ οἱ τοῦ πάππα πρέσβεις, οὓς
 εἶν βυσιδικῇ προστάγματι ἐμῶν. Κάκιςτε
 προσκαρτερήσας διὰ τὴν τῶν πρέσβειων ἀπεκ-
 αὶ δὲ ἑτέρας τινὰς ὑποθέσεις, ἐκείθεν ἐξίῳ
 εἰς τὸ Ἀλθάνου φερούσης ἡπτόμην. Καὶ δὴ
 ἰα παρελθὼν καὶ παρακλιθεὶς τὴν Καστορίαν
 περὶ τὴν Ἀχρίδα παραγγείλας ἀρικόμην
 Ἀλθάνου, καὶ τούτου μετὰ τῶν τῆς χώρας
 κατείλημα τὸ Δυρράχιον. Κάκιςτε διακαρ-
 ἡμέρας ὀκτὼ ἐξῆεν πάντα τὰ καθ' ὁδὸν
 ἡσας καὶ καταρτίσας ὡς ἔμοιγε δέον ἐδόκει,
 κῆτα δὲ καὶ τὰ τοῦ Δυρράχίου (45). Ἐξορμή-
 ἰν τοῦ Δυρράχίου καὶ διελθὼν τὰ τῆς Χουνα-
 αὶ τὸ ὄρος ὑπερβὰς ὃ δὴ Κακὴν Πέτραν κατο-
 ουσιν, εἰς τὰ περὶ τὴν Μάτην ἀπῆειν, κἀν-
 ἐπὶ τὴν Δέβρην ἀφῆμαι. Πᾶσι δὲ τοῖς δὲ καθ'
 ντυχῶν τοῖς ἀμφὶ τὰ ἄσθη καὶ τοῖς ἀμφὶ τὰ
 στρατεύματα καὶ τοῖς τὰ δημόσια διενερ-
 οὖς πράγματα, διὰ τῆς Κυτζάβειως παριῶν
 Πριλάπου ἐγενόμην. Ταύτην γοῦν τὴν πορείαν
 Θεσσαλονικῆς μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ Πριλάπου
 ἰὼν πεποίηκα τῶν μηνῶν χειμῶνος ὥρα. Δεκέμβριος γὰρ ἦν ὁπότε τῆς Βερόρας ἐξώρμων, καὶ τὸ Φεβρουαρίου
 πὶ τὸν Πριλάπον εἶχέ με.

Ἐκεῖσε γοῦν ἀφῆμαι μοι φήμη πάμπαν
 οἷς ὡστὶν ὠπισσέφρησε. Τὰ δὲ τῆς φήμης, ὅτι
 ἡγεμονίαν τοῦ Ἀλθάνου πρὸς τοῦ βασιλέως
 ἰ Χαβάρων Κωνσταντίνος πρὸς τοῦ δεσπότη
 ἰ ἑλλῶ μηχαναῖς τῆς γυναικαδέλφης αὐτοῦ
 ἰ, ἥτις προεῖχε μὲν ἄνδρα Σφραντζῆν τοῦπί-
 ὅτε δὲ ὑπῆρχε χῆρα· δόλοισ γὰρ αὐτῇ τὸν
 ἰνα μετέλθοῦσα, καὶ γράμμασιν ἔρωτικοῖς
 ασα τούτου τὸ φρόνημα (κουφότερος γὰρ
] οὗτος περὶ τὰ τοιαυτα τυγχάνων ἦν, εἴ καὶ
 καλὸς ἐτύγγανε στρατιώτης), ταῖς πάγαις

duorum capitum loco (67 et 68): Καὶ διελθὼν τὰ τῆς Χουναβίας καὶ τὸ ὄρος τὴν κακὴν Πέτραν, τὴν Μά-
 ἰν Δέβρην, τὴν Κυτζάβειν, εἰς Πριλάπον ἤχθην. Εἶτα τὴν Ἀλθάνου κατέλαβον. Ἦλθον εἰς Ἀχρίδα, τὸν Σιδη-
 ρον, καὶ τῷ Πριλάπῳ προσέσχον.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Ἰ Ο τατὰς τῆς αὐλῆς nomen dignitatis in
 politana, cujus meminit Codinus, de vesti-
 sejus et ornatu. Sed nullum munus suo tem-
 uisse scribit. Non satis liquet an hujus Tatæ
 o fiat in depravata veteri inscriptione Græca
 hæc nobis meditantibus suggestit multijugæ
 is vir mihiq̄ amicissimus Petrus Scrive-
 ETEIMHEAN· TATA. N. OI. FONEIE, BA-

A lorum obliviscerer. Namque post plagas acceptas
 149 nunquam me liberius dicere quæ seniore,
 nunquam verbis hilarioribus more meo uti conspe-
 xerat. Ut ergo longa ista mora mœrorem e pectore
 demerem, id egerat; fortasse etiam mei contu-
 bernii, quod fastidiebat, tædio. Sæpe enim in iis
 quæ ille contra jus fasque intendebat, ipse adver-
 sabar.

67. Imperator itaque in Orientem processit, ego
 in occiduis partibus restiti. Egressus Thessalonica
 Berrœam proficiscor, ubi et papæ legati immora-
 bantur, quos imperatorio mandato dimissurus
 eram. Ibi propter legatorum dimissionem aliaque
 nonnulla negotia paululum cunctatus, dein disce-
 dens Albani viam ingredior, et Serviis a tergo re-
 lictis, et Castoriam prætergressus, nec non Achrida
 elapsus, Albanum convenio, indeque cum nobilio-
 ribus urbis accolis Dyrrachium peto; ubi per dies
 octo rebus inter eundem peropportune præparatis
 adornatisque, ut mihi commodius videbatur, Pyr-
 rachiique negotiis compositis, in viam deducor, et
 Chunavia emensa, et montem quam Malam Pctram
 cognominant permeans, Matem progredior, inde-
 que Derbem appello, cum universis qui in itinere
 obviam facti sunt, quique vel oppida vel privatos
 exercitus vel publicarum etiam rerum summam
 150 peragerent, sermonem conserens; et per
 Cytzabim transiens Philapum contendi. Iter hoc
 Thessalonica cœptum ad Prilapum usque per tres
 menses tempestate hiberna perfecti. Decembri nam-
 que Berrœa egredior, et Februario exeunte Prila-
 pum appello.

68. Ubi eo venissem, vox quædam, sed nimis
 dira ad aures nostras advolat. Rumor erat Chaba-
 ronem Constantinum, cui Albani præfectura ab
 imperatore commissa fuerat, a Michaele despota,
 uxoris illius sororis Mariæ, quæ prius viro Sphran-
 tzæ cognomine nupserat, sed tum vidua ætatem
 agebat, insidiis circumventum captum fuisse. Illa
 etenim dolis subductum et litteris amatoris insi-
 diose compulsam (namque in his erat ille levior,
 licet miles præstans atque egregius) retibus illa
 suis intercipit. Hinc palam Michael defectionem

ΤΑΚΗΣ. ΚΑΙ ΑΠΟΦΗ. Α-ΓΥΝΒΑΒΕΙΣ. ΜΝΗΜΗΣ
 ΧΑΡΙΝ. Exstat in Caraler in Galatia, producitque
 ex schedis Busbequianis V. C. et de republica lit-
 teraria optime meritis Janus Gruterus, Inscription
 p. 1128. Dousæ.

(45) Κατὰ ταῦτα δὲ καὶ τὰ τοῦ Δυρράχίου.
 Cf. Anna Comnena, Alexiad. lib. xii et xiii ALL.

fecit. Ego itaque Prilapi degens, ut primum flagitium audiui, qua potui diligentia litteras, quibus quæ evenerant indico, ad Michaelē Lascarim mitto cui et Pelagoniam accessum, ut eo profectus et ambo in unum coeuntes, de rebus quæ præ manibus erant, consilium iniremus. Ambo ergo Pelagoniam progredimur. Nobiscum Scuterius Xyleas advenerat: **151** eum enim militiam doctum velsaltem Romanorum partium fautorem existimabamus quandoquidem et imperator Theodorus non aliter de eo sentiebat; nam militarem ille experientiam præ se ferebat. ostentabatque se erga imperatorem reliquosque Romanos qua maxima benevolentia affici. Convenimus; deliberavimus Michaelē Lascarim cum universa militum manu, Romanorum nempe ac Scytharum, ex Berceæ locis, ubi castra metabatur, deflectere et Pelagoniam advehi in eaque tentoria locare. Eodem modo Scuterium Xyleam cum suo exercitu, multitudine longe ampliore, Michaeli Lascari conjungi et circa Pelagoniæ loca castra ponere. Locus ad Michaelis despote ac Servorum (hi enim etiam cum despota Michaelē fœdus inierant) impetum comprimentum satis idoneus atque opportunus, ut accepimus, erat. His decreta se completuros pollicitis relictis, ipse cum decenti famulatio atque servitio Achridam venio, si forte potuissem res Albanitarum corrigere. Albanum præmiseram imperatoriæ mensæ præfectum Isaacium Nestongum, cum illi antea, quidquid agendum esset circa administrationem, in mandatis pro more dedissem: nutu namque meo similia peragi injunctum fuerat; ministros item et publica procurantes, nec non ductores exercituum præfectosque urbium, utcunque mihi libuisset permutari. Satius itaque duxi Albanum **152** abire ad loci emendationem, nec non et cognoscendum quid mensæ imperatoriæ præfectus præstitisset. Præfectum mensæ, uti potui, Albano eduxi: gens enim Albanitarum conjurationem inierant et cum defectore Michaelē despota conspirarant. Cum turbata omnia comperissem, Debris discedens (namque plures ibi dies quam opus esset perstiteram) undique me hostibus ambientibus, armata manu Achridam haud multo cum famulatu profectus sum. Ibi que oppidi custodiam mensæ præfecto committens, et Prespam præteriens et quod vulgo Siderocastrum dicitur, Prilapum perveni, et tunc me veluti in portum tranquillum et tutum invectum esse rebar. Mihi nihilo minus, aliisque qui ex nostris ibidem agebant, contraria evenere. Oppidorum enim ac castellorum adjacentium Michael defector Potitus, uno et solo Prilapo destituebatur; ideoque quam cupidissime ad illud occupandum festinabat: eo quippe subacto, sine ullo incommodo tutoque circum circa alia poterat expugnare. Neque diu post nos quoque defector Michael cum suo exer-

Α ταύτης ἀλώσιμος ἐγγίγει. Τούντευθεν εἰς ἄποστασίαν (46) φανερὰν ὁ Μιχαὴλ ἐξωρμήκει. Ἐμὲ μὲν οὖν διάγων περὶ τὸν Πρίλαπον περὶ τοῦ νημέου δράματος ἐπεπέυσμεν. Ὡς εἶχον γοῦν ἐπὶ δῆς πρὸς τὸν Λάσκαριν Μιχαὴλ ἐπιστόλῃν ἐπέφειν, τὰ συμβεβηκότα τούτω διὰ ταύτης δαλασσοῦ καὶ ἐπὶ τὴν Πελαγονίαν ἀφίχθαι τοῦτον γεγραμμένως ἂν καὶ αὐτὸς ἀφιγμένος ἐκείσε καὶ ἄμφω ἐπιγεγονότες περὶ τῶν ἀνὰ χεῖρας ἡμῖν πραγμάτων τὴν συμβουλήν ποιησαίμεθα. Συνήλθομεν γὰρ ἄμφω ἐν τῇ Πελαγονίᾳ, καὶ μεθ' ἡμῶν καὶ ὁ Σκουτέριος. Ὑπελαμβάνομεν γὰρ αὐτὸν ὡς στρατιωτικὸν εἶναι ἢ καὶ ῥωμαϊόφρονα καὶ καὶ ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος πολλὴν περὶ αὐτοῦ ὑπόληψιν, στραταγικὴν τε αὐτὸν αὐχρῆν ἔχει καὶ περὶ αὐτὸν καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων εὐνοίας πείσθαι τὴν ἀκροτάτην. Ἐπεὶ οὖν ξυνήμιον, ἐλευσάμεθα οὕτως, τὸν μὲν Λάσκαριν Μιχαὴλ βεῖν τὸ ὑπ' αὐτὸν ἄπαν στρατοπέδον, τὸ τῆς μαϊκὸν καὶ τὸ Σκυθικὸν, καὶ ἀποχωρῆσαι τῆς τῶν Βέρροιας χώρων (ἐκείσε καὶ γὰρ ἐπὶ τῆς σκηνῆς) καὶ ἐπὶ τὴν Πελαγονίαν ὀρμῆσαι στρατοπεδεύσαι. Ὀσαύτως καὶ ὁ Σουλίας Σκηνῆς ἵνα λάβῃ τὸ ὑπ' αὐτὸν ἄπαν στρατιωτικὸν σύνταγμα (ἐκεῖνο γὰρ μᾶλλον εἰς πλῆθος ἠρίθμητο) καὶ συνάθῃ τῷ Λάσκαρι Μιχαὴλ, καὶ ἠνωμένος ἐν ταῖς τῆς τῆς Πελαγονίαν μέρεσι στρατοπεδεύσασθαι. Ἐπιχειρῶν γὰρ ἦν ὁ σκοπὸς ἐπὶ τὴν τοῦ δεσπότη Μιχαὴλ καὶ ἐπὶ τὴν τῶν Σέρβων, ὡς ἐπιυποθέσει καὶ οὗτοι συμφωνῶντες λόγους πρὸς τὸν δεσπότη Μιχαὴλ ἐπεποιήντο. Ἐκείνους μὲν οὖν ἐκίρησαν τὰ βεβουλευμένα ὑπεσχημένους κατέλειπον, ἡρῶν μετὰ τῆς προσηκούσας ὑπαρξιας μου τὴν Ἀχρῖδα κατέλαβον, εἰ πως ἂν δυναθῆιν τὰ τῶν Ἀλβανῶν διορθώσασθαι. Προῦλαβον δὲ ἐξαποστῆλαι εἰς τὸ Ἄλβανον τὸν ἐπὶ τῆς βασιλικῆς τραπέζης Ἰσάκιον τὸν Νεστόγγον, ἔνταλμα δούς αὐτῷ κατ' εἶδος λαμβάνον τῆς ἡγεμονίας περιλήψιν. Ὀριστὸς μὲν γὰρ ἐπ' ἀδείας ἔχειν με τοιαῦτα ποιεῖν, ἕως οὗ καὶ δημόσια διαπραττομένους καὶ στρατιωτικῶν προϊσταμένους καὶ χωρῶν ἡγεμονίας ἀνταλλάττειν ὡς ἂν βουλοίμην. Εἰλόμην οὖν αὐτῷ ἐπὶ τὸ Ἄλβανον καὶ τῆς τῆς χώρας ἐνεκεν διαφύλαξαι καὶ τοῦ μαθεῖν με τί ἂν ὁ ἐπὶ τῆς βασιλικῆς τραπέζης πεποιήκεν. Ἀπελθὼν γοῦν τὸν μὲν ἐπὶ τῆς τραπέζης, καθὼς ἂν εἶχον ἰσχῦος, τοῦ Ἄλβανου ἐξῆλθον Προῦφθασαν γὰρ τὸ τῶν Ἀλβανιτῶν ἔθνος, καὶ τῆς ἀνταρσίας ἐκπεπληρώκασιν ἄκακτες γὰρ εἶναι τὸν τῷ ἀποστάτῃ δεσπότη Μιχαὴλ. Ἐπεὶ γὰρ ἐπὶ εἰρων τὰ πάντα κυκώμενα, ἐκ τῶν Ἀλβανῶν ἄριστοι (πλείους γὰρ ἐκείσε ἡμέρας ἢ ἔδει διεῖναι πρὸς τὴν κύκλῳ γὰρ εἶχον τοὺς πολεμίους) μετὰ τῶν τῶν ἀνδρῶν τῶν ἐξυπηρετούντων μοι μεθ' ἡμῶν κατέειψα τὴν Ἀχρῖδα. Κάκιστε γοῦν τὸν ἐπὶ τῆς τραπέζης εἰς φυλακὴν τοῦ κάστρου ἀφείκε, δὲ τὴν Πρίσπαν καὶ το οὕτω πως ἐπονομαζόμενος

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(46) Τούντευθεν εἰς ἀποστασίαν. Gregoras, lib. iii, p. 56, jejune admodum. Fustus Pachymerus, B, i, c. 30. ALL.

στρον, τῷ Πριλάπῳ προσέσχον, καὶ οἷον ἄν
 ὡς εἰς λιμένα τινὰ προσοκειλαί με ἀκλυστον.
 δὲ ἐμοὶ καὶ τοῖς ἐκείσε οὖσιν ἡμετέροις τὰ
 τῶν γὰρ περίεξ χωρῶν καὶ κάστρων ὁ ἐπι-
 πιδραξαίμενος Μιχαὴλ ἐνός καὶ μόνου τοῦ
 υἱοῦ εἰλείπετο, καὶ ἔσπευδεν, ὅσων ἦν αὐτῷ
 ὑπ' αὐτὸν ποιῆσαι τὸν Πριλάπον· οὕτω γὰρ
 αὐτῷ καὶ ἀσφαλῶς τῶν περίεξ κρατεῖν.
 γούν καὶ ἡμῖν μετ' οὐ πολὺ τὸ πρῶτον ὁ
 ἡς Μιχαὴλ μετὰ τοῦ περὶ αὐτὸν στρατεύματος ἄπαντος, καὶ ἀπειράσαστο στρατιωτικῆς με-
 τοῦ ἄσπευτος. Τὸ δὲ ἦν ἀσφαλῶς καὶ οὐ ῥάδιον χειρωθῆναι. Ἐθάρρει δὲ οὗτος μᾶλλον ταῖς τῶν οἰκῆ
 ἐπιβουλαῖς. Τῷ τότε μὲν οὖν ἀπεκρούσθη, καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ λαβὼν ἐπανέειυξε καὶ τοῖς
 τόποις περιεπόλευεν, ἡμεῖς δὲ ἐγκλεισάμενοι τῷ τοῦ Πριλάπου ἄσπει καὶ ὡς ἐν εἰρηκτῆ-
 μένοι γεγονάμεν. Καὶ τὰ μὲν ἐν ἡμῖν οὕτω ξυνέβη, ὁ δὲ τῆς ἱστορίας λόγος τῶν ἐπὶ τὴν ἔω
 ἰων ἐχίσθω.

Ὁ μὲν οὖν ³⁷ βασιλεὺς διαπεραιωθείς τὸν Β
 ντον, ὡς εἶχε τάχους ἐπὶ τοὺς τῆς Λυδίας
 κερῶν, καὶ περὶ τὰς Σάρδεας τὰς σκηνάς
 Ὁ δὲ Περσάρχης σουλτάνος φυλακινῆς ἐλά-
 ρίην ἔχων, εἶπεν ἂν ποιητῆς, τὴν χώραν
 καταλιπὼν, ἐπέπερ καὶ τὸ τοῦτου στρατεύμα-
 ται, φυγῆς πρὸς τὸν βασιλεῖα χωρεῖ. Ὁ δὲ
 τούτου, καὶ δωρήμασιν αὐτὸν τε καὶ τοὺς
 οὗτον φιλοτιμῶς ἐδεξιώσατο, καὶ πρὸς τὴν
 ἐπαναζεύξαι τούτου, πεποίηκε, δούς αὐτοῖς
 μα μέτριον· εἰς τετρακοσίους γὰρ καὶ μόνον
 ο. Ἡγεμόνα δὲ τοῦ στρατεύματος τὸν Ἰσαά-
 κην κατέστησεν, ὃν καὶ Μούρτζουφλον ἐπα-
 τῶ γένει τούτου τοῦπίκλιν ἐπιθετῶν τινῶν
 αἰξιν εἰωθῶτον περὶ τὰς κλήσεις, κριμι-
 τότε τῆς βασιλικῆς αὐτῆς τελούντα. Ὁ δὲ
 ρης ἀντίχαριν ἀντιδούνα θέλων τῷ βασιλεῖ
 υ τῆς Λαοδικείας ἀπεχαρίσατο, καὶ εἰσῆλθεν
 ῆ καὶ Ῥωμαϊκῆ φυλακῆ. Ἄλλ' ἐπ' ὀλίγον
 οσεκάρτησι, καὶ πάλιν ὑπὸ τοὺς Μουσουλ-
 τὸ ἄστυ τοῦτο γένηται· οὐδὲ γὰρ ἦν δυνα-
 ὅ Ῥωμαίων φυλάττεσθαι. Ὁ μὲν οὖν σουλ-
 πῆ μὴ ἐξίσχυσεν τοῖς Ταχარიῶς ἀντίστασθαι,
 τῶν αὐτοῦ λογάδων, βουλευσάμενος εἰς ξυμ-
 καὶ συμφωνίας τοῖς Ταχარიῶς ξυνῆλθε,
 φοροὶ τούτοις ἐγένοντο, καὶ ἔκτοτε τυγχά-
 φίσιν αὐτοῖς οἱ Μουσουλμάνοι [P. 80] φορο-
 οιοι. Ὁ δὲ Κομνηνός (47) Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος, οὗ πολλάκις ἐμνήσθημεν, ὄρκον πρὸς τοῦ
 λαβὼν εἰς ἀσφαλείαν πρὸς αὐτὸν ἐπανέειυξε καὶ τοῖς οἰκείοις αὐτῆς ἀποκατέστη καὶ τῶν
 τήλαυσεν.

πω πάνυ ³⁸ ³⁹ πολλὰ παρῆλθον ἡμέραι, καὶ
 ε περὶ δυσμῆν πραττόμενα λίαν ἐπεγνώκει ὁ

· Ὁ δὲ βασιλεὺς διαπεραιωθείς τὸν Ἑλλήσποντον, ὡς εἶχε τάχους ἐπὶ τοὺς τῆς Λυδίας τόπους κερῶν
 ἰ τὰς Σάρδεας τὰς σκηνάς ἐπέπερ Ὁ δὲ σουλτάνος τὴν αὐτοῦ χώραν καταλιπὼν φυγῆς πρὸς τὸν βασιλεῖα
 Ὁ δὲ δωροὶς τούτου ἐδεξιώσατο, καὶ πρὸς τὴν αὐτοῦ ἐπαναζεύξαι πεποίηκε, δούς αὐτῷ καὶ στρατὸν
 τῶν ἐπιλέκτων, στήσας αὐτοῖς ἡγεμόνα Ἰσαάκιον Λούκην τὸν Μούρτζουφλον. Ὁ δὲ Περσάρχης τὸ ἄστυ
 δικαίως τῷ βασιλεῖ ἐχαρίσατο· ἀλλ' ἐπ' ὀλίγον ἦν Ῥωμαίων. Ὁ μὲν οὖν σουλτάνος ἐπὶ αὐτῆς ἐξίσχυσεν
 αριῶς ἀντίστασθαι, εἰς συμβάσεις αὐτοῖς συνῆλθεν ὑπὸ τέλει φόρων. ἐξ οὗ ἔως νῦν φοροῖοιοῦνται.
 ιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος ὄρκον παρὰ τοῦ βασιλεῖος λαβὼν πρὸς αὐτὸν ἐπανέειυξε. ³⁸ ³⁹ D : Καὶ στίλ-
 ούτον κατὰ τοῦ ἀποστάτου Μιχαὴλ μετὰ στρατεύματος. Ὁ δὲ διαβῆς τὸν Βαρδάρην, ὃν οἱ παλαιοὶ
 ὀνομάζουσι, καὶ τῷ Λάσχαρι ἐνωθείς τὴν Βέρροικον ἐλήσαντο. Οἱ δὲ Σάρδοι τὴν Κύρζαδην
 μαντες τὰ περίεξ Πριλάπου ἐσκόλευον. Ὁ δὲ Σκουτέριος ἐμπλακῆς τούτοις ἀσυντάκτως ἤττηται.

A citu universo aggreditur, et militaribus artibus op-
 pidum attentat. Erat illud munitum et aggressu
 difficile, quamvis ille in oppidanorum insidiis spem
 nærentius fixerat. Attamen tunc ille repulsus est,
 qui recollecto exercitu regreditur et in circum-
 stantibus locis oberrat. Nos Prilapi occlusi, ac si in
 carcere **153** circumventi essemus, astringebamur.
 Et res nostra ita se hebebat. Orationis porro se-
 ries, unde digressa est, in Orientem revertatur.

69. Imperator Hellespontum transmittens quam
 celerrime ad Lydiæ loca devenit, et apud Sardes
 castra posuit. Persarum princeps sultanus timidi-
 cervi cor habens, ut poeta loqueretur, propria de-
 serens, quando illius exercitus attritus erat, fugi-
 tivus imperatorem convenit. Ille virum amplexa-
 tus, muneribusque eundem et socios ditatos hon-
 orifice a humanissime pertractavit, et in regionem
 propriam remisit, pusilla etiam militum manu
 concessa (nam quadringenti numero omnes erant).
 et exercitus ductorem instituit Isaacium Ducam,
 Murtzuphlum cognominatum, quod illius generi
 nonnulli, qui in similibus imponendis ludere so-
 lent, cognomen esse addiderant, tum imperatoriæ
 aulæ primicerium. Persarum princeps, par pari
 dare hostimentum cupiens, imperatori Laodiceam
 urbem donavit. ingressaque est in eam Romano-
 rum, quæ paulum perduravit, custodia, urbe rursus
 a Musulmanis **154** occupata; neque enim fieri po-
 terat ut a Romanis custodiretur. Sultanus ad resi-
 stendum Tachariis impar, cum proceribus consilio
 inito, pacem et fœdus a Tachariis accipit seseque
 illis subdit: et ex eo tributa Musulmani Tachariis
 persolvunt. Interim Michael Comnenus Palæolo-
 gus, cujus sæpius meminimus, jurejurando ab im-
 peratore ut tutus ageret suscepto, redit propriis-
 que redditus bona sua recuperat.

70. Inter paucos dies, ubi res quæ in Occidente
 gerebantur quam maxime manifestas habuit impe-

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Ο δὲ Κομνηνός, Gregoras, p. 56. Ex Gregora sua hausit Phranza, lib. 1, c. 2. Cf. Pachyme-
 1, c. 9, p. 25. Διδ.

rator, et pleraque a Michaele defectore occupari, A
transmittendusque esset rei militaris peritia prædi-
tus cum exercitu, qui adversariorum impetum
sustineret, dictum Michaelem Comnenum elegit,
illique exercitum ex Macedonibus collectum tradi-
dit, numero hominum haud amplum, viribus infir-
mum plane atque inutilem. Ipse neque contra ob-
niti neque jussa exuere idoneum ratus, cum pu-
sillo et viribus imbecillo exercitu sese Thessalonica-
m confert. Inde Bardarium, quem antiqui Nasium
appellabant, transvectus, et cum Michaele
Lascari copulatus, cumque eo consilio inito, Ber-
roeam irrumpunt, non quod eam aggredi vellent
(neque enim id poterant), sed ut circa eam loce præ-
dam militibus darent. Etsane maximos 155 quæ-
stus prædasque fecerunt. Nam animalium multitu-
dinem non facili negotio numerandam milites addu-
xerunt. Interim dum isti in agro fertili præda
onerantur. Servorum princeps defectoris Michae-
lis perfidiam edoctus, genere quidem fœdifrago et
semper in beneficos et liberales ingrato et inhu-
mano, et parvi emolumenti gratia amicitias pocu-
lum, ut dicitur, conculcante, exercitu mille homi-
num coacto Romanam ditionem infestat. Hi itaque
Citabim prætergressi Prilapi adjacentem regionem
prædatum ibant. Porro Scuterius Xyleas cum suo
milite, licet oppido appropinquasset. Servus omnia
vastantes atque igne corrumpentes conspicens,
vir belli expertus et qui præliarem experientiam
ne per somnium quidem degustarat (neque enim
speculatores longe dimiserat, ut per eos hostium
irruptionem atque insidias cognosceret), neque
copias disponere edoctus, unumquemque, quo
animus ferret, in Servos impetum facere concessit.
Quare perturbato ordine, pauci ipsi Servis
numerosioribus occursantes capi, quorum alii
ensibus obruncati, alii vivi vinculis colligati deduci.
Ipse quoque Scuterius Xyleas cum reliqua militum
manu in Servos irruens fugatur, et montibus ac
collibus præruptisque locis emensis, vix tandem
salutem consequitur. Et hoc modo exercitus, qui
Prilapi erat, dissipatur. Nos porro in Prilapi oppido
concludimur et carceri, ut ita dicam, mancipamur.

156 71. Qui vero cum Michaele Comneno D

D : Kai o αποστάνης Μιχαήλ στρατιάν εκπέμψας, στρατηγόν επιστήσας αὐταῖς τὸν νόθον υἱὸν αὐτοῦ
δωρον, τοὺς ὄντας ἐκεῖτε ἐν ἀκαρεῖ ἐπέψατο. Ὁ γινὸς ὁ Παλαιολόγος Μιχαήλ κατ' αὐτῶν ὄψε

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(48) Τοὺς αὐτῶ καὶ στρατεύμα. Pachymeres lib. 1, c. 10, p. 26. ALL.

(49) Ἀξιόν, non Ἀξιόν, neque Ναξιόν sribendum nota ex Joannis Tzetæ chil. 10. ALL. — Ναξιόν ὀνομάζουσι. Certa est et liquida emendatio nostri Meursii, qui legendum monuit Ἀξιόν. Nam veteribus Bardarius fluvius Ἀξιόν dicebatur. Testis Zonaras. Annal. tom. III in Basilio Porphyrogenito. De Axio fluvio Nicetas, lib. III, De rebus gestis Isaacii Angeli, et multa Nicephoras Gregoras, lib. VIII Hunc Joannes Tzetzes, ut est apud Ortelium in Thesaurο geographico, Bardare, Sophianus Vardati vocat. Corrigenus in hac re insignis Theophylacti locus in Epist.: Ἐπτερον δὲ τὸ τοῦ γέιτο-

βασιλεύς καὶ τὰ πλείω πρὸς τοῦ ἐντάρτου Μιχαήλ
ἀλίσκομενα, καὶ εἶδει στρατηγὸν ἀνδρα μετ' ἐπι-
τάτας εἰς ἀντιπαράταξιν στείλαι, τὸν εἰρημ
Κομνηνὸν Μιχαήλ) ἐξελήξατο, δούς αὐτῶ καὶ ἐπι-
τεύμα (48) ἐκ Μακεδονίας, πάνυ τε τῷ ποσῷ ἀπὸ
καὶ ἀνωφελέστατον τῇ ποιότητι. Ὁ δὲ (καὶ γὰρ
εἶχεν ἀντιλέγειν τοῖς αὐτῶ προσταττομένοις) ἐπὶ
τὸ μικροπρεπὲς ἐκεῖνο, καὶ ἀπόλεμον στρατὸν
τὴν Θεσσαλονικὴν καταλαμβάνει, καὶ κείθεν δὲ
τὸν Βαρδάριον, ὃν οἱ παλαιοὶ Ναξιόν ὀνομάζουσι
καὶ τῷ Λάσκαρι Μιχαήλ ἐνωθεῖς, καὶ ἀμφοτέρω
ποιησάμενοι κατὰ τῆς Βερροίας ὤρμηξαστο, ἵνα
ἐνα μαχέσωνται αὐτῶ (οὔτε γὰρ εἶχον αὐτοῖς τὸ
τὸν τι διαπράττεσθαι), ἀλλ' ἵνα λείπον τὰ πρὸς τὴν
ποιήσωνται. Καὶ ἐσκύλευσαν πολλὰ ζώων γένε-
θὸν οὐκ εὐχερῶς ἀριθμουμένην οἱ ἀμφοτέρω
ἐληθίσαντο. Ἐν οἷς δὲ οὗτοι αὐτὰ ἐποίησαν, ἐπὶ
Σέρβων ἀρχῶν τὴν τοῦ ἀποστάτου Μιχαήλ ἐπιπέ-
μαθῶν, γένος ἐκπονηδόν καὶ μηδέποτε εἶδος χερσὶ
εἰς αὐτὸ ἐπιδειξαμένοις χρηστον, ἀλλὰ διὰ τὴν
κέρδος τὸ φίλιας ἀπορρίπτου καὶ κατακατοῦ τῶ
λον, στρατεύμα συναθροίσας ὡς εἰς χιλίους ἐπιπέ-
μενον κατὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐκπέπονη χερσὶ
Οὔτοι μὲν τὴν Κύτσαδιον παραμείναντες τὰ
ριξ τοῦ Πριλάπου ἐσκύλευον. Ὁ δὲ Σκουτέριος (δὲ
Συλλας μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατεύματος ἔργου
του τοῦ ἀστῆως κειμένου, ὡς εἶδε τὸ τῶν Σέρβων
στράτευμα τὴν χώραν λαίβον καὶ πύρρα ποσῶ
ἀναπτόμενα, ἀνθρώπος ἀδαῆς τὰ πολεμικὰ καὶ ἐ-
δῶς ἐμπειρίαν ἔχων στρατιωτικὴν (οὔτε γὰρ πο-
πὺς εἶχε μακρῶν, ὥστε πῶρρωθεν μαθεῖν τὴν
πολεμίων ἐφοδόν, οὔτε συνάξει στρατεύμα ἐπιπέ-
κει) ἀπέλυσεν ἕκαστον κατὰ τῶν Σέρβων ὀρεῖ-
ἐβούλετο. Διαλυθέντες γοῦν τῆς συντάξεως καὶ ἄρ-
τοῖς Σέρβοις πλείοσιν οὖσιν ἠλίσκοντο συμπλασ-
νοι. Καὶ οἱ μὲν ἔργον μαχαίρας ἐγίνοντο, καὶ
ἐζωγροῦντο καὶ δισμῶται ἀπήγοντο. Ἰστῶν
καὶ αὐτὸς ὁ Συλλας Σκουτέριος μετὰ τῶν ἐπιπέ-
φθέντων στρατιωτῶν κατὰ τῶν Σέρβων ἑπιπέ-
μῶγος που δισμῶθι, ὅρη διεθῶν καὶ βου-
κρημνώδεις τόπους ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἀπορρι-
Οὔτω μὲν οὖν τὸ ἐν τῷ Πριλάπῳ καταλῆται τὸ
τεύμα, καὶ ἡμεῖς ἐγκλεισμένοι τῶ τοῦ Πριλά-
ἀσται καὶ οἶον ἐγκαθεργμῆνοι γεγονόμεθα.

σα. [P. 81] Οἱ δὲ 60 περὶ τὸν Κομνηνὸν καὶ

vos ποταμοῦ, ὃν ἡ παλαιὰ μὲν καὶ Ἑλλῆσι Ἰσθ-
ἡ νέα δὲ καὶ βάρβαρος ὀνομάζει Βαρδάριον. Por-
ram in ms ὀνομάζει Βαραονάριον. Quod ob-
tum quoque sagacissimo Meursio. Vide Glossarium
in Βαρδαραίωται. DOUSA.

(50) Ὁ δὲ Σκουτέριος. Quid ? an Scuteris hic
men proprium, an scribendum Σκουτέριος ; Ἰσθ-
ρης sive Σκουτέριος officii nomen. Ferebat scutu-
ac labarum imperatoris, Codino teste. Quem videtur
ut et Meursii Glossarium in hac voce et in Ἰσθ-
λιον. Marchionis dignitatem habuisse docet Grop-
ras, lib. VII. Meminit cujusdam Grotius Scuterii
Cantuzenus, lib. III, cap. 96. DOUSA.

λαιολόγον καὶ οἱ περὶ τὸν Λάσκαριν Μιχαὴλ πετόθανασιν. Ἐπεὶ τὴν λείαν ἐν τῇ Βερρόια νται, περὶ τὸν ἐν Βοδηνοῖς χώρον ἐσκήνωσαν, τε οὐτα καὶ εἰς τροφὴν ἵππων χρῆσιμον. στάτης δὲ Μιχαὴλ ὁ δεσπότης τὰ τοῦ Ῥω- στρατεύματος ἀκριθῶς ἐγνωκώς, καὶ εἰς τοῦτο ἠρίθμηται καὶ ὡς πλὴν ὀλίγων τὸ πᾶν ἀνωφελές καὶ ἀχρήσιμον, ἐκλογὴν ποιησά- ἀπὸ παντὸς αὐτοῦ τοῦ στρατεύματος καὶ οἶον ἴνων τοὺς κρείττους χωρίσας καὶ ὡς εἰς πεν- ους αὐτοὺς ἀριθμήσας, καὶ στρατηγὸν χει- σᾶς τὸν νόθον αὐτοῦ υἱὸν τὸν Θεόδωρον (51), οὗ Ῥωμαϊκοῦ στρατεύματος πέπομφεν. Ἐτυχε τότε καὶ ὁ Λαμπαρδᾶς Μανουὴλ μετὰ στρα- ος συρφετῶδους καὶ ξύγκλυδος πρὸς τοῦ βα- ἀποσταλεῖς τοῖς προσούσιον ἡγεμόσι συγκύρ- B καὶ κατεμέμφοτο αὐτοὺς ὡς προλαβόντας καὶ ἰαν ἐργασασμένους, κάκεινον δὲ ἀμοιροῦ γενέ- οῦ κέρθους. Ἐν οἷς γοῦν τὰ τοιαῦτα συνωμι- οί τοῦ στρατεύματος ἡγεμόνες, τὸ ὑπὸ τὸν ρδᾶν Μανουὴλ συρφετῶδες στρατεύμα, ὧν οἱ ἰπωχοῦντο φορβάσι καὶ εἶχον αὐτὰς τὰ ἠ πεποροτισμέναις, μὴ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων εἶχοντο τῆς ὁδοῦ τῆς παρακειμένης τὸ ἄστρ ἰθνηῶν, ἵνα πρότερον τῶν ἄλλων διελθόντες αὐτοῖς ποιήσαιντο. Ξυνηντήκει γοῦν αὐτοῖς λείπει τῶν ἐν τοῖς Βοδηνοῖς ὄρων τὸ ἀποσταλὲν τοῦ ἀποστάτου Μιχαὴλ στρατεύμα πρὸς τὴν Ῥωμαίων καταπολέμησιν. Ἄνδρες γοῦν στρα- γενναῖοι ὑψάχευσιν ἵπποις ἐποχοῦμενοι καὶ ἰλοῖς κατάρακτοῖ ἀνθρωπίσκοις ξυνηντόντες C καὶ ἀγενεῖσι καὶ θηλείαις ἵπποις ἐφεξομέ- ἀκαρεῖ πάντας ἐτρέψαντο τούτους. Φυγάδες οἱ ἐκ τούτων γενηθέντες καὶ πρὸς τὸν ἐν Μιχαὴλ ἀριγμένοι ἀπήγγειλαν αὐτῶ τὰ α. Ὁ δὲ οὐκ ἐβροήθη τῶ ἀίφινιδίῳ, ἰσχυρὸς ἦν χεῖρα καὶ τὴν γνώμην ἀνδρείος καὶ τὰ ἰμπειρος (πολλοῖς γὰρ καὶ πρότερον τοῖς οἷς ἐγγεγύμναστο) ὀπισθεῖς καὶ δόρυ λαδῶν στρατιωτικόν, ὅπερ ἦν ὑπὸ τὸν Λάσκαριν ἐκ Παφλαγονίας ὠρημένον καὶ εἰς πενή- ἰνδρας ἠριθμημένον (ἐκεῖνο καὶ γὰρ μόνον ε τῶν ἄλλων κρείττον καὶ πολεμῆσαι δυνά- κατὰ τῶν ἐναντίων ὄρμα. Ὁ δὲ Λάσκαρις , ὡς εἰώθει, οὐ θώρακα ἀλλὰ θωρακίδιον εἰς, ὡς ἂν ἔχοι ῥαθίως φεύγειν, ἐκ πλαγίου D ρης ἦν καὶ ἐσκόπει τὸ γενησόμενον. Ὁ μὲν ἰνηνός Μιχαὴλ τῶ πρώτῳ ἐρχομένῳ ξυναν- ἰάλλει τῶ δόρατι καὶ ῥίπτει τῆς εφετρίδος ῥηθῆς τοῦ ἀποστάτου Μιχαὴλ νόθος υἱός ες. Τοῦ πτώματος γοῦν ἀναστάς οὗτος προσ- τῶ Κομνηνῶ Μιχαὴλ, [P. 82] καὶ ἰδυσώπει

τηγῶ τοῦ ἀποστάτου Θεοδώρου συρρήξας βάλει τούτον τοῦ ἵππου καὶ ἰκέτην ὑπὲρ τοῦ μὴ θανεῖν δέχεται. ἴωσιν οὖν τούτον Τούρκῳ τινί, καὶ ὡς πεφονεύεε τούτον. Καὶ ἐτρέψαντο τοὺς τοῦ ἀποστάτου. Εἶτα ἀφίκοντο Πριλιαπον, καὶ ὀλίγας ἡμέρας προσμένοντες ὑπέστρεψαν.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Θεόδωρος. Pachymeres, p. 26, vocat Manuelem, ALL.

A Palmologo et Michaelē Lascari erant, talia tulerunt. Berrœs omnia deprædati apud Bodenos castra lo- cant, planitiem fertilem alendisque equis apprime idoneam. Michael despota defector Romanum militem, quantus esset, et illius numerum plane callens, ex illisque præter paucos reliquos omnes neque usui neque ulli bono esse, ex universo suo exercitu electi et ex cunctis probatoribus secretis quingenti numero, filio suo spurio Theodoro du- ctore constituto in Romanas cohortes immittit. Ea etiam tempestate Manuel Lampardas eum tumultuario accollectitio exercitu ab imperatore, ut cum aliis ducibus aggregaretur, mittitur. Sed enim ipse ægre ferebat eos prædam præripuisse, semel lucri expertem labori superesse. Interim dum hæc inter se conferunt copiarum ducores, viles abjectæque Manuelis Lampardæ cohortes. ex quibus plerique gregalibus equis rerum necessariarum onustis vehebantur, insciis aliis ducibus inter, quod ultra Bodenorum oppidum extendebatur, continuant, ut aliis anteversis ipsi quoque prædam præoccuparent. Illis obviam fit in Bodenorum 157 montium claustris Michaelis defectoris agmen ad oppugnandos Romanos transmissum. Milites ergo fortes ac strenui, superbis equis vecti et armis undique septi, homunciones inermes ac putidos, equulis insidentes, nulla mora omnes terga vertere coegere. Ex his nonnulli, qui sibi fuga consuluerant, ad Michaelē Comnenum concedentes, quæcumque acciderant enarrant. Ille re insolita atque im- provisiva minime consternatus, vir manu validus, natura fortis, militiæ magna scientia et animo ingenti celebris, tanquam qui et antea præliis consueverat, armatus, hasta arrepta, et agmine, quod Michael Lascaris e Paphlogonia duxerat, quinquaginta tantum hominum conducto (illud namque solum pugnam sustinere uti cæteris præstantius poterat) in hostes armo movet. Lascaris Michael pro suo more non lorica, sed lorica circumdatus, ut expeditius in fugam sese conjiceret, e latere pugnae eventum observat. At Comnenus Michael primo hostium obviam factus hasta percussus sagulo pellit. Erat is quem diximus, Michaelis defectoris filii spurii Theodorus, qui lapsu sublevatus Michaeli Comneno supplicatum venit, multisque verbis ne neci traderetur effla- gitabat. Eum Michael neque cognoscebat neque quis esset sciebat; quare Turcæ cuidam traditus occiditur. Dein Paphlagonēs pugnae comites cum reliquis confligentes 158 alius alium trucidabant: tandemque pugna extrema Michaelis defectoris milites fugæ se dedere, Michaelis Comneni viginti et

amplius ex electioribus adversariis vivis captis, et pluribus aliis obruncatis, finem conatui fecere. Namque cum essent admodum pauci, aliis militibus. qui ante eos praeliis se immiscuerant, ruptis ac dissipatis, ut antenarravimus, persequi minime poterant. Et sic illis misere ac infelicitate, quemadmodum et iis qui apud Prilapum ceciderunt, res evenit. Postmodum Michael Comnenus, Michael Lascaris et cæteri ductores cohortium a nobis compulsi et ad Prilapum accersiti, ut consilii causa accederent, volentes nolentes concedunt. Et per paucos dies nobiscum morati, cum vires ad cominus et aperto Marte Michaellem defectorem oppugnandum non suppeterent, relictis nobis revertuntur. Accolarum enim perfidiam animadvertunt, et eorum, quibus custodia tradita erat, leve atque inconstans prudenter cauteque ingenium subodorati sunt. Quare ipse cum iis qui in oppidi custodia erant (namque sic mandaverat imperator), Prilapi permansi.

την μαχίσασθαι Μιχαὴλ, ἀφέντες ἡμᾶς ὑπέστρεψαν τὴν ἀμφίβολον τῶν εἰς φύλαξιν αὐτοῦ τεταγμένων νουνεχῶς ἐτακμήσαντο. Ἐναπελείφθη γοῦν καὶ αὐτὸς ἐν Πριλάπῳ τῶν ὄντων εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ ἀστειῶς· οὕτω καὶ γὰρ ὁ κρατῶν μοι προστέταχεν.

72. Michael defector altera vice nos adoritur, et cum in tuto sua vidisset (cognoverat enim imperatorias copias neque ad malum propulsandum neque ad resistendum idoneas) oppidum obsidione cinxit et aptavit arietes. 159 Oppidani, et qui cum nobis erant, una cum eo sentiebant. Igitur primum perferant, et universum militem armatum oppido applicat, ad hoc sagittariis ac funditoribus quam optimis usus; scalas item advehit, ut illis muros ascenderet. Sed tunc quidem rejecti sunt, et ex illis plerique saxis telisque obruti ex hominum vita migrarunt. Et sic per dies nonnullos quiescere, rursusque ab oppidanis et nostris comitatis rursus in oppidum vehementius irrumpunt, et pari ratione rejiciuntur: neque enim aliquid proficere suo potius quam aliorum incommodo. Et tertium quoque vis illa mali incaluit, tertiumque restincta est. Hostis igitur finem turbandi facit, et quieta mente constitit, et appropinquare non audebat, tanquam qui majoribus quam inferret malis affligeretur. Verumtamen qui defectionem meditabantur, in commotione pugnae consilia magis se tuto exsequi posse existimabant. Mirum vero id audituris videbitur, si unius, non plures quam quadraginta famulos habentis, fide sola et veritate freti hominis vi compescerentur. Cum ergo pugna ac praelio infanda consilia malorum machinatores exsequi non possent, scelus in tranquillitate nec alia fraude moliuntur. Agmen enim, cui ad tutandum oppidum in urbe domicilium erat, vitæ sustentandæ causa propugnaculi eductum ad granaria transmittunt. Hæc præmeditati, cum

μὴ φρονηθῆναι. Ἦγνοι δὲ τούτων ὁ Κομνηνὸς, ὅστις ἦν οὐκ ἠπίστατο. Παραδίδωσι γοῦν αὐτὸν τῷ Τούρκῳ τῷ, καὶ ὃν κερύσει τούτων. Εἴτε ἢ πλεονέκτης οἱ ἐν αὐτῷ Παφλαγονέσι τοῖς λοκαῖσι ἢ ἄλλοι ἐβαλλε, καὶ τὸ τοῦ πολέμου τέλος εἰς ἡμᾶς μὲν οἱ τοῦ ἀποστάτου Μιχαὴλ ἀπείδου, οἱ ἀμφὶ τὸν Κομνηνὸν Μιχαὴλ πλείους ἢ εἴκοσι ἢ ἑκατὸν ζωγράφοντες καὶ πολλοὺς ἄλλους ἐπιέρχοντες ποιήσαντες ἐστῆσαν· οὐδὲ γὰρ εἶχον διὰ πάντων ὀλίγοι τυγχάνοντες, προδεδωραμένους καὶ ἐλαλυμένους τῶν προαπερχομένων στρατιωτῶν, ἐκείνην εἰρήκειμεν. Οὕτω μὲν οὖν καὶ αὐτοῖς δυσχερῶς ἐξυμνήθη τὰ πράγματα κατ' ἴσον τοῖς κατὰ τὸν Πριλάπον. Ὁ μὲν οὖν Κομνηνὸς Μιχαὴλ καὶ ὁ Διευθυντὴς Μιχαὴλ καὶ οἱ ἀμφὶ αὐτοὺς ἡγεμόνες τυγχάνοντες τοῦ στρατεύματος, ἐπεὶ κατὰ τῶν ἡμετέρων ἐπιχειρήσεων καταλαβόντες εἰς τὸν Πριλάπον καὶ ἡμῶν ἐξυμνήθησαν ἄκοντες ἀφίκοντο παρ' ἡμᾶς, καὶ ἡμέρας προσκατεργασάντες μεθ' ἡμῶν, ἡμεῖς εἶχον δυνάμεις συστάδην ἐξυμνήθησαν καὶ τὸν ἴσον

τὴν γὰρ ἀπιστίαν τῶν οἰκητῶρων διενοήσαντο, καὶ ἡ ἀπιστία τῶν οἰκητῶρων διενοήσαντο, καὶ ἡ ἀπιστία τῶν οἰκητῶρων διενοήσαντο.

ὁ δὲ Ἐπὶ τῷ ἔργῳ τὸ ἀριστερὸν κατὰ τῶν ἀποστάτου Μιχαὴλ, καὶ ἐπεὶ ἐκείνην εἶχε (ἐπὶ γὰρ ὡς αἱ βασιλικαὶ δυνάμεις ἀδυνατοῦσι τὸν ἀντιστατῆρα μαχίσασθαι), περιστοίχισεν τὸ ἀριστερὸν καὶ ἐπεκράτησε ἴστα. Ἦσαν δὲ οἱ ἐν τῷ καὶ οὐκ ἦμῶν τὰ αὐτοῦ φρονούντες. Πρῶτος γοῦν περὶ ἀπόπειραν, καὶ ἡμῶν τὴν ἐπιπέραν αὐτοῦ ἐπιπέραν τῷ ἀστει προσέβαλε, τοῖσι καὶ σφοδραῖς τῶν ἐπιστόχοις χρησάμενος, καὶ κλίμακας ἐπέβαλε ὡς ἀνὰ τὰ τῶν κλιμάκων ἐπὶ τὸ ἀστὴ ἀναρρήχισεν το. Ἀλλὰ τούτο μὲν ἐτραπήσαν, καὶ πλείους ἐξ ἡμῶν ἔργον φόνου γέγονεν, λίθοις βεβλημένοι ὄντοισι. Καὶ μέχρι μὲν ἡμερῶν τινῶν ἡσυχία καὶ πάλιν οἱ ἐν τῷ καὶ ἡμέτεροι τούτου, ἐκείνη καὶ αὐτὴν προσβολὴ σφοδρτέρα ἐπὶ τὸ ἀστὴ, καὶ ἀπόπειρα ὁμοία· οὐδὲ γὰρ ἠδυνήθησαν τὴν ἐπιπέραν μᾶλλον πεπονθότες ἢ πρῶτον. Μέχρι καὶ τῆς ἐπιπέρας τὸ δεινόν, καὶ τὰ ὁμοία ἐπ' ἴστα ἐπιπέρας, ἠρέμηνσαν γοῦν οἱ ἐναντίοι καὶ ἐν ἡσυχίᾳ ἐπιπέρας ἐπιπέρας. Οὐδὲ γὰρ ἐτάλμων προσεγγίσαι· μᾶλλον γὰρ ἐπασχον ἐγγίσαντες ἢ ἐποίησαν. Οἱ μὲν οὖν ἀπιστίαν νοσοῦντες ἐδόκουν ἐν τῷ κινήσει τῶν μετὰ ὡς τὰ ἐαυτῶν βουλήματα κατορθώσασθαι. [P. 8] θαῦμα δὲ ἂν εἴη τοῖς ἀκούουσιν, εἰ ἐν τῷ ἀστει ἐπιπέρας οὐ πλείους τῶν τετραράκοντα ἑκατὸν ἦσαν καὶ μόνῃ τῇ πίστει καὶ τῇ ἀληθείᾳ τεθαμνισμένοι ἵλι γοῦν ἀδυνάτως εἶχον μάχην καὶ κινδυνὸν τὸ ἐπιπέρας οἱ κατὰ τῶν ἡμετέρων φρονούντες τὰ σφῶν κινήσειν, ἐν ἡσυχίᾳ μεμελετήσαντες τὸ δεινόν καὶ ἐπιπέρας ποιησάμενοι τὴν τοῦ εἰς φυλακὴν τοῦ ἀποστάτου συστατῆρος στρατεύματος ἐπιπέρας χάριτι ἐκείνην, ἐξάγουσιν αὐτὴν τῶν ἐπιπέρας καὶ ἐπὶ

81 D: Καὶ ἐπεὶ ἐκείνην εἶχε, περιστοίχισεν τὸ ἀστὴ καὶ ἐπιπέρας ἐπιπέρας ἐπιπέρας, ὡς ἀνὰ τὰ τούτων· τὸ ἀστὴ ἀναρρήχισεν το. Ἀλλὰ τότε μὲν τραπήσαντες πλείστοι ἐργον φόνου θενοῖσαν, αὐτὴν δὲ προσβολὴν περιπέρας ἐπιπέρας, καὶ ἡ ἀπόπειρα ὁμοία, ἠσυχίᾳ καὶ ἡ τρίτη εἴτα ἡρέμα παρῆκάνθη καὶ οὕτως εἶλε τὸν Πριλάπον

λάχεια ἀπάγουσιν. Ἐξ ἐρήμης γούν ἀνοίγουσι ἄλλας οἱ ταῦτα προμελετήσαντες. Καὶ ἕλω ὁ τοῦ Πριλάπου ἄστου, οὐ πολεμίων ἀσπῆ, οὐκ ἰότητι τόπου, ἀλλὰ τῆ τῶν φυλάκων ἀδελτηρία πιστία. Καὶ ἡμεῖς συναλωμεν καὶ δεσμώται μεν. Οὐδὲ γὰρ ὤνησεν ἡμᾶς τὸ τῆς ἀκροπόρουριον πέτρα γὰρ ἦν, καὶ ἄλωτῃ δεκαθάβ-λίμακι, εἴπερ ἐπήσάν τινες πολεμήσαντες. καὶ νυκτὸς οἱ τάναντία φρονήσαντες ἡμέτεροι σαι καθ' ἡμῶν ἠβουλήθησαν ὡς ἡμᾶς τε ἀποκαὶ τὰ ἡμῶν ξυλλαβεῖν. Ἐπεὶ δὲ αὐτὸς ἐπεγνώκειν, τότε μὲν ἑαυτοὺς ἐφυλαξάμεθα ἦν ἡμῖν δυνατὸν, ἐπιλαμψάσης δὲ ἡμέρας τῷ τῇ Μιχαὴλ εἰς ξυμφωνίας ξυνηλθον. Κάκει-ν πρὸς ἡμᾶς δέδωκεν ὄρκους ἐλευθέρους μὲν καὶ μετὰ τῶν σφετέρων πραγμάτων παρὰ Β ἴρους αὐτοῦ εἰς τὴν χώραν διασωθῆναι τοῦ ως, ἡμεῖς δὲ τὸ μικρὸν ἐκεῖνο πρὸς αὐτὸν ἵκαμεν φρούριον, Ἄλλ' ὥσαν οἱ ὄρσοι τούτου ; ἐπίορκον γὰρ ὠμωμόκει. Ἔσχεν οὖν ἡμᾶς ἐν δεσμοῖς καὶ ἀπὸ χώρας εἰς χώραν μεταδιβαζομέ-ιδήτας.

Ἰὲν οὖν βασιλεὺς Θεόδωρος περὶ τούτων ἀκη-πετόπασε μὲν περὶ ἐμοῦ οὐ καλῶς, ἀνθρωπι-ε λογισμοῖς ἐπόμενος ὑπετόπασεν. Ὡς γὰρ ἤκει τούς κρείττους τῶν στρατηγούντων ἐν σμῆ, ἐν οἷς ἐθάῤῥει καὶ τὰ πολλὰ, ὑπὸ τὸν τῆν Μιχαὴλ γεγενῆσθαι, τούς μὲν καὶ πρὸ κτασχέσεων τῶν φρουρίων, ἤγουν τὸν Σκουτέ-υλέαν, τὸν Ῥαματᾶν Μανουὴλ, τὸν Πουλάχαν C καὶ τοὺς ἐπίορκους τῶν σὺν αὐτοῖς, αὐθις δὲ καὶ μετὰ κατασχέσεις, εἴτ' οὖν τὸν ἐπὶ τῆς τραπέζης του τὸν Νεστόγγου, ὃν αὐτὸς εἰς φυλακὴν, τροῖστορᾶκειν, ἀποκατέστησα τῆς Ἀχρίδος, οὐς οὐκ ὀλίγους τῶν γνωρίμων τε καὶ ὀνομα-ὑπὸ τὸν ἀποστάτην ἐκόντας τελίσει, ἰδεδίει οἱ ἐμοί, μὴ ποτε καὶ αὐτὸς πάθω τὰ ὅμοια· καὶ γὰρ τὸν αὐτοῦ λογισμὸν τὸ ἐξ ὑπογυίου ἐμοὶ παρ' αὐτοῦ. Οἱ δὲ τὰ κατ' ἐπὶ ἀκριε-ἐπιγνώτες διισχυρίζοντο μὴ ἂν ποτε τοιοῦ-ῆναί με. Ἐπεὶ δὲ χρόνος παρεῤῥῆ συγχός, ν ἐπερχομένων δεσμοῶν ἡμᾶνθεν εἶναι με νκτῆ περικλείεσθαι ποδοκάκεις τε καὶ χειρο-συνέχεσθαι, [P. 84] ἠγάπα τε τὴν πράξιν προσφιλέστερον διετέθειτο, ὀρισμούς δὲ ἐπε- D κτημάτων περὶ τῶν ἐμῶν, μηδὲνα τολμῆσαι ε βαλεῖν ἐν αὐτοῖς καὶ ζημίαν ἐπιμεβαλεῖν. οὔτω τὰ πράγματα.

Ὁ μὲν οὖν 68 τῶν Βουλγάρων ἄρχων, ὁ γυ-ἰλρος αὐτοῦ Μιχαὴλ, ὃς πολλὴν τὴν ἔχθραν εἰς αὐτοῦ τοῦ γαμβροῦ καὶ βασιλείως καὶ τῶν ν ἐξέτρεφε, πρὸς τοῦ πρωτεξαδέλφου αὐτοῦ

A abesset 160 exercitus, portas aperiunt. Sicque Prilapi oppidum non virtute hostium, non loci imbecillitate, sed custodum socordia ac perfidia captum est, et nos una cum eo, et vinculis tradimur; quibus nec arcis castellum profuit: saxum namque erat, et expugnatum facilimum, si quis decem graduum scala illud adortus fuisset. In quod noctu, qui ex nostris adversus nos hostilia induerant, ad nos interimendos nostraque rapienda ingruere animum induxerant. Hæc edocti tum, uti vires concesserant, nos custodivimus. Sed ubi dies cœpit, cum Michaele defectore ad pactiones venio. Ille etiam jurejurando se obligaverat nos a noxa immunes et cum re familiari pro viribus salvos atque incolumes imperatoris ditioni redditurum. Sic nos pusillum illud castrum dedidimus. Verumtamen jusjurandum cum ille nefarie jurasset, frustra fuit, quandoquidem ille nos vinculis colligatos de loco in locum transportabat.

ἐν δεσμοῖς καὶ ἀπὸ χώρας εἰς χώραν μεταδιβαζομέ-

Igitur imperator Theodorus, de his certior redditus, de me quidem haud ingenue suspicatus est, suspicatus est tamen humanis considerationibus ductus. Namque ut audiit ductorum celebriores, quibus quam maxime fidebat, in Occidente Michæli defectori cecisisse, partim antequam oppida expugnarentur uti Scuterium Xyleam, Manuelem Ramatam Pulacham aliosque nonnullos, partim post occupatas urbes, veluti mensæ præfectum 161 Isaacium Nestongum, cui ipse, ut antea narravi, Achridæ custodiam demandaveram, aliosque non paucos ex maxime notis atque nobilibus voluntarie se defectori subdidisse, de me quoque timebat, ne quid patrem simile: anxie enim illius animum turbabat, quod nuper ipse in me perpetraverat. At tamen de me rebusque meis enucleatius edocti me nusquam talem futurum contendebant. Post tempus non modicum ex internuntiis me vinculis addictum occludi carcere, compedibus pedes, capulis manus astringi recognoscens, facinus laudare, humanius in me affici, deque rebus meis, ne aliquis in eas intruderetur damnumque inferret, decreta evulgare. Et hæc quidem sic se habuere. Imperatori vero Theodoro res ita evenere.

Καὶ ταῦτα μὲν αὐτως ἔσχε, τῷ δὲ βασιλεῖ Θεοδώρῳ

73. Bulgarorum princeps, uxoris illius frater Michael, qui simulates et inimicitias, easque non leves, et in generum et in imperatorem et rem denique Romanam gerebat, a consobrino suo Callimano-

D : Ὁ δὲ τῶν Βουλγάρων ἄρχων, γυναικᾶδελφος τοῦ αὐτοῦ Μιχαὴλ, ἔχθραν μὲν εἶχε κατὰ Ῥω, ἀλλὰ πρὸς τοῦ πρωτεξαδέλφου αὐτοῦ Καλλιμάνου καιρίαν πληγὴν ἐπέβηκε. Ὁ δὲ Καλλι-τὴν ἐκεῖνου λαβὼν γαμετὴν τὴν Βουλγάρων ἀρχὴν ἐσφετερίζετο. Ἄλλ' ὁ Ῥωσος Οὐρος μετὰ μύτων ἐπελθὼν τῷ Τρινόβῳ τὴν θυγατέρα τούτου, τὴν τοῦ Μιχαὴλ σύζυγον, εἴληπεν· ὁ γὰρ Καλ-ς προπεφόνετο. Ἐπεὶ δ' ἐρήμος ἐναπελείθη κληρονόμου ἢ τῶν Βουλγάρων ἀρχῆ, οἱ προὔχοντες τὸν υἱὸν Κόνσταντίνου εἰς τὸ ἀρχεῖν αὐτῶν ἀνεδέξαντο. Ἴνα δὲ καὶ εὐπρόσωπος αὐτῷ ἢ ἀρχὴ γένοιτο ὕψετον ἀπὸ κληρονομίας κρατεῖν, πρὸ τὸν βασιλεῖα Θεόδωρον πρεσβείαν πεπόμφασιν, ἵνα τὴν πρώτην θυγατέρα Εἰρηρην συζύγῃ τῷ τοῦ Τοίχου, ἐγγόνῃν οὖσαν τοῦ Ἀσάν. Ἐχώρισαν οὖν τὴν ἣν οἶχε γυ-καὶ πρὸς τὸν βασιλεῖα ἀπέστειλαν. Οὔτω γούν ἠρέμησαν τὰ τῶν Βουλγάρων.

consolis nonnullis **162** Trinobi civibus, extra diocetam urbem degens, letali vulnere accepto illico exspiraverat. Qui eum jugulaverat Callimanus, illius uxore ducta Bulgarorum principatum sibi quodammodo vindicasse visus est. Sed Rosus Urus cum exercitu Trinobum aggressus, filiam hujus Michaelis consortem recuperat: quidem enim Callimanum ex loco in locum aberrantem antea trucidarant. Cum vero hærede legitimo Bulgarorum principatus destitueretur, proceres in consilium conveniunt, eliguntque Tœchi filium Constantinum, ut sibi ipsis impetret; et ut speciosas regnandi causas haberet ac hæreditario jure regnum possidere videretur, legatos ad imperatorem Theodorum misere, ut filiam suam majorem cui nomen Irene erat, in matrimonium Constantino Tœchi concederet, quæ illi legitime copularetur, tanquam quæ esset Asani Joannis, qui antea Bulgaris imperarat, neptis, ideoque ad talem dominatum pertineret. Sed quando Tœchi Constantinus alio eoque legitimo matrimonio vinciretur, uxorem a viro separatam ad imperatorem Theodorum deducunt. Sic se res Bulgarorum habebant, sic Theodorus imperator pacem recuperat: sic etiam tranquillitatem uterque aucupatur.

74. Post hæc Theodorum imperatorem morbus gravis invasit. Morbo medicinam facere medicis non poterant; frustra que remedia omnia, quæ **163** malo succurrere posse videbantur, tentata sunt. Longo itaque tempore noxa conflictatus, et corpus omne exsiccatus, prope finem in animo suo dedit pœnitentiæ locum, et monasticum habitum induens, quemadmodum res illius sedulo ac curiose intuiti mihi narrarunt, confessionem peccatorum animo

⁶³ D. Μετὰ δὲ ταῦτα νόσῳ δεινῇ ὁ βασιλεὺς περιπέτωκεν. Ἀπίκαμον οὖν ἐν ταύτῃ καὶ ἰατρῶν χεῖρῃ, ἢ οὐκ ἔλιγῳ γούν χρόνῳ τῇ νόσῳ κατεξετασθεὶς καὶ τὸ σῶμα ὅλον κατασκελετευθεὶς τὸ μοναδικὸν ὑπεισῆει σχῆμα καὶ ἐξομολόγησιν ἐπιποιήκει ψυχῆς γενναίας καὶ μεγαλόφρονος, τὴν εὐαγγελικὴν μιμησάμενος πόνον, τῆ δὲ Μετυλήνης ἀρχιερατικῶς προϊστάμενος εἰς τὴν τῶν αὐτοῦ σφραγιδῶν ἐξαγοσίαν μετακαλεσάμενος, καὶ ἰατρῶν σθεν τῶν αὐτοῦ ποδῶν πίπτει πρὸς τοῦδαφος, καὶ θακρῶν ρεύμασι τὴν γῆν ἐπλυνει, ἐν ἣ κατέκειτο, ἡ δὲ πηλὸν γενέσθαι ἐκ τούτων, καὶ τὸ « Ἐγκατέλιπόν σε, Χριστέ » συχνῶς ἐπεφώνει, τοῖς τῆς ἐξομολογίας τοῦτο συμπεριπέλακον. Ἐκείνος μὲν οὖν οὕτω βιώσας καὶ μήπω ὄλους τέσσαρας ἐνιαυτούς αὐτοκρατορίας κατὰ τὸν Νοεμβρίου γὰρ ἀρξάς ἐν Ἀγούστῳ μηνὶ τὸ τέλος ἔσχκε τῆς ζωῆς. Ὁ μὲν οὖν νεκρὸς ἀπέβη τῆ τῶν Σωτῶνδρων ἀπεικομισθῆ μονῆ, καὶ ἐτάφη ἐκεῖσε ὅπου καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ αὐτοῦ. Τριετίας δὲ τρία καταλείπει παιδί, ἐν μὲν ἀρῶν τὸ νόμα Ἰωάννην, θήλα δὲ δύο τὴν Θεοδώραν καὶ Εὐδοκίαν. Ἡ ἑτέρα γὰρ δύο αὐτοῦ θυγατέρας ἀνδράσι συνέζησεν, τὴν Εἰρήνην τῷ τοῦ Τοίχου υἱῷ. τὴν δὲ Μαρίαν τῷ ἀποστάτῳ Μιχαὴλ υἱῷ Νικηφόρῳ ἦτις καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς τοῦ πενήτερου ἀποστάσεως τὸ κοινὸν ἀπέδοτο γέ.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(52) Ἐπεὶ δὲ ἐναπελείφθη. Grego, p. 60. ALL. D
(53) Ἴνα δὲ καὶ εὐπρόσωπος. Gregoras, p. 61. D
Et nota, quam Acropolis imperatoris filiam vocat Irenom Constantino Tœcho nuptam, a Gregora vocari, non sine memoriæ lapsu, Theodora; quod etiam infra inculcat, p. 63. Namque Theodora, quemadmodum et Eudocia, innuptæ remanserant. Nota etiam Pachymerium. *Histor.* lib. 1, 35, tres tantum illi filias tribuisse. ALL. D
(54) Νόσῳ Gregoras, p. 61. Morbi illius naturam exprimit Pachymerius, lib. 1. ALL. D
(55) Τὸ μοναδικόν. Paulo ante obitum, ut scribit Gregoras, p. 61. Nec dissentit Phranza, lib. 1, cap. 3, ut alii viri principes et imperatores, et ex vulgo quicumque in ea natione pietatem cultumque divinum colere videri volunt, imminente morte fa-

A Καλλιμάνου καιρίαν πληγὴς εἰδήσει καὶ τῶν αὐτῶν τῶν Τρινόβου, ἔξω ποῦ τοῦ τοιοῦτου διαγῶν ἀπεθῆκεν. Ὁ δὲ φονεὺς αὐτὸν Καλλιμάνου τὴν ἐκείνου λαβὼν γαμῆτὴν ἰδοῦς τὴν τῶν Βουλγάρων ἀρχὴν σφετερίσασθαι. Ἄλλ' ὁ Ῥώσος Οὐρός στρατευμάτως ἐπιελθὼν τῷ Τρινόβῳ τὴν θυγατέρα τοῦτου τὴν τοῦ Μιχαὴλ σύζυγον εἴληπε. τὴν δὲ Καλλιμάνου προῦλαβόν τινες πεφονευκέναι ἐκ τῶν εἰς τόπον φεύγοντα. Ἐπεὶ δὲ ἔρημος ἐναπελείφθη ὁ κληρονόμος γνησίου ἢ τῶν Βουλγάρων ἀρχῆ, ἔπειτα οἱ προῦχοντες εἰς βουλὴν τὸν τοῦ Τοίχου Κωνσταντίνον εἰς τὸ ἀρχειν αὐτῶν ἀναδείξαντάς τινες ἐλέυσαντο. Ἴνα δὲ καὶ εὐπρόσωπος (53) αὐτῷ ἐπιγένοιτο, καὶ ὡς ἂν γε δόξειεν ἀπὸ κληρονομικῶν τεῖν, πρὸς τὸν βασιλέα Θεόδωρον πρεσβεύειν παραφασιν, ἵνα τὴν αὐτοῦ θυγατέρα τὴν πρώτην καὶ Εἰρήνην κατονομάζετο, εἰς συζυγίαν τῷ Τοίχῳ Κωνσταντίνῳ ἐκπέμψειεν καὶ συζυγίαν ἰσομίμως αὐτῷ, ἐγγόνῃ οὖσα τοῦ προκαταρξάμενου γάρων τοῦ Ἀσάν Ἰωάννου καὶ προσήκουσα τῷ ἀρχῆ. Ἐπεὶ δὲ ἐτυχε τὸν Τοίχου Κωνσταντίνον γνησίον ἔχειν, χωρισμὸν τοῦ ἀνδρός ἀπέχετο πᾶσι, καὶ τὴν γυναῖκα πρὸς τὸν βασιλέα Θεόδωρον ἐστειλαν. Οὕτω μὲν οὖν ἔσχε τὰ τῶν Βουλγάρων εἰρήνην, καὶ ἡρέμησαν ἐν ἀμφοτέροις τὰ πράγματα. Ὅδ'. Μετὰ δὲ ταῦτα ⁶³ νόσῳ (54) δεινῇ ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος περιπέτωκεν. Ἀπίκαμον οὖν ἐν ταύτῃ καὶ ἰατρῶν χεῖρες, καὶ πᾶσα τις ἄλλη θεμελίω ἀπέειρκεν. Ἐν οὐκ ἔλιγῳ γούν χρόνῳ τῇ νόσῳ κατεξετασθεὶς καὶ τὸ σῶμα ὅλον κατασκελετευθεὶς τῷ τέλει λόγον μετανοίας ἐν ἑαυτῷ προσλαβὼν μοναδικόν (55) ὑπεισῆει σχῆμα. Ὡς δὲ οἱ τῶν αὐτῶν ἀκριβῶς θεθεαμένοι μοι διηγήσαντο, καὶ ἐξομολόγησιν ἐπιποιήκει (56) ψυχῆς ἀξίαν γενναίας καὶ

dere esuevere. Paulum enim antequam vitam daret, quare vero id agent, fuse alibi diximus. Theodorus Monembasiensis et ejus stolidissimus exscriptor Matthæus Cigala, qui aiunt eum sandrorum monasterio monachum factum admodum vixisse tandemque mortem obiisse βασιλεὺς ὁ υἱὸς αὐτοῦ Θεόδωρος δ'. Καὶ εἶδε τὸν κῆρ καὶ τὸν κόσμον, ὅτι εἶναι μάταια καὶ ἡ βασιλεία Θεοῦ εἶναι αἰώνιος. Ἄφησε τὴν βασιλείαν καὶ ὑπέστη τὴν μονὴν τῶν Σωτῶνδρων, καὶ ἔγενε καλόγηρος, καὶ εἰρήσθη τῷ Θεῷ διὰ τῆς τῆς ταπεινώσεως. Καὶ ἀπέθανεν. ALL. D
(56) Ἐξομολόγησιν ἐπιποιήκει. Gregoras hinc p. 61. ALL. D

ίφρους. Τὴν γὰρ εὐαγγελικὴν μιμησάμενος A (57), τὸν τῆς Μιτυλήνης ἀρχιερατικῶς προ-
 νου εἰς τὴν τῶν αὐτοῦ σφαλμάτων ἐξαγορείαν
 κλεσάμενος ἔμπροσθεν τῶν αὐτοῦ ποδῶν πίπτει
 τοῦδαφος, καὶ δακρῶν ἀπλήτοις ρεύμασι τὴν
 ἢ κατέκειτο ἔπλυνεν, ὥστε καὶ πάλιν γεγε-
 ναι ἐκ τούτων, καθὼς οἱ κάτιδόντες ταῦτα σαφῶς
] ἡμῖν παρεστήσαντο, καὶ τὸ « Ἐγκατελιπόν
 οἰστέ, » συχνῶς ἐπιφώνει, τοῖς τῆς ἐξαγορείας
 τοῦτο συμπαρπλέξιων. Ἐκεῖνος μὲν οὖν οὕτω
 ς (58) καὶ μὴπω ὄλους τέτταρας ἐνιαυτοῦς
 νατορήσας· κατὰ Νοέμβριον γὰρ ἀρξας, ἐν
 σπῶ μηνὶ τὸ τέλος ἐσχῆκε τῆς ζωῆς. Ὁ μὲν
 κρὸς αὐτοῦ ἐν τῇ τῶν Σωσάνδρων ἀπεκομίσθη
 (59), καὶ ἐτάφη ἐκεῖσε ὅπου καὶ ὁ βασιλεὺς B
 ἐτήρ αὐτοῦ. Τελευτηκῶς δὲ ὁ βασιλεὺς Θεο-
 δότριον κατελοοῖται παιδίαν, ἐν μὲν ἀρῶν τούνο-
 μάνην, δύο δὲ θήλια, τὴν τε Θεοδώραν καὶ
 ἰαν. Τὰς γὰρ ἐτέρας δύο αὐτοῦ θυγατέρας ἀν-
 πρό τούτου συνέξενε, τὴν μὲν πρώτην τὴν
 ῖρηνην καλουμένην τῇ τοῦ Τοίχου νιῶ, καθάπερ
 , Κωνσταντίνῳ, τὴν δὲ ἐτέραν τὴν καὶ Μαρίαν
 σμένην τῇ τοῦ ἀποστάτου Μιχαήλ νιῶ Μιχα-
 ῆτις καὶ ἐν τῇ καιρῶ τῆς τοῦ πενθεροῦ ἀπο-
 κς τὸ κεινὸν ἀπέδοτο χρεῖος, ὡς μὲν τινες ἐφασκον, ὑπὸ τοῦ συζύγου Νικηφόρου τυφθεῖσα πολλὰς,
 ἔνοι εἰλεον, φυσικῶ περιποισοῦσα νοσήματι.

Ὁ μὲν οὖν ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως Θεοδώρου ὁ
 ης πάνυ ἀρῆλιξ ἐτύγγανεν ὡν ἐν τῇ καιρῶ
 ἰενυτῆς τοῦ βασιλέως καὶ πατρός· οὕτω γὰρ
 ν ἐνιαυτῶν ὑπῆρχεν ὀκτώ (60). Ὁ δὲ πατὴρ

D : Ἦν δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ οὕτω τελείων ἐτῶν ὀκτώ. Ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ διαθήκην πεποίηκε
 μὲν ὡς ἐπὶ τῷ παιδί, τῇ δ' ἀληθείᾳ ἐπὶ τῷ πρωτοβεστιάριῳ αὐτοῦ τῷ Μουζάλωνι Γεωργίῳ· τοῦ-
 ο διετίθετο τὸ κράτος ἔχειν, μέχρις ἂν ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς εἰς ἡδὴν τελείαν ἀρῆκοιτο. Καὶ προῦ-
 ἐπὶ τούτοις προστάξει τοῦ βασιλέως ὅρκοι παρὰ τῶν ἐντυχόντων τῷ τότε. ἥλλ' οὕτω τριταῖος ὡν ἐν
 ὁ τοῦ βασιλέως νεκρὸς, καὶ ὡς ἀπὸ κοινοῦ συνθήματος συνδραμόντες πάντες οἱ ἐκεῖσε (στράτευμα δὲ
 νόν) καὶ οἱ πρὸς βασιλέως κεκακωμένοι ἄνδρες εὐγενεῖς, ὁ Στρατηγόπουλος Ἀλέξιος, οὗ τὸν υἱὸν τε-
 κεν, ὁ Τορονικῆς Κωνσταντίνος, ὃν εἶχε δέσμιον, ὁ Φιλῆς Θεόδωρος, ὃν τετύφλωκεν, ὁ Ζαχαρομίτης
 ιος, ὃν ἐκράτει, οἱ τέσσαρες υἱοὶ τοῦ πρωτοβεστιάριου τοῦ Ῥαοῦλ καὶ αὐτοὶ καθειργμένοι, Νικηφό-
 Ἀλυάτης, οὗ τὴν γλῶσσαν ἐξέτεμεν, αὐτοβοῖ πρὸς τὴν Σωσάνδρων μονὴν κατὰ τοῦ ἐπιτρόπου πρω-
 τιαρίου καὶ τῶν ἀυταδέλφων αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος· ξίφους ἔργον τούτους ἐποίησαν, καὶ τὸν
 ἔα ἐσκωπεῖν ὅτι ἀνδραγῶ οὐτίδανῶ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐνεπιστευσεν.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Τὴν εὐαγγελικὴν μιμησάμενος πόρνην. Lucas C
 gelista, c. vii, v. 37 ; Καὶ ἰδοὺ, γυνὴ ἐν
 ἰλαι ἦτις ἀμαρτωλὸς, etc., peccatricem ap-
 ris prostitutæ pudicitie mulierem. Cujus resi-
 stia in exemplum passim adducitur Hæc γυνή
 ὠλὸς; est Maria Magdalene, soror Lazari.
 Cæsaris Baronii *Annal. ecclesiast.*, ad an-
 Christi 32, n. 16 et seqq. Dousæ.

Ἐκεῖνος μὲν οὖν οὕτω βιώσας. Mores
 lori tanquam illi infensus tacet Acropolis.
 mus, si placet, ex Pachymere, p. 36. ALL.
 Τῇ τῶν Σωσάνδρων μονῇ. Monasterium
 osandrorum Magnesiæ Deiparæ virginis no-
 ipse imp. Joannes extruxit fecit, teste Gre-
 lib. ii, cap. 11 ; eundemque sepultum inibi
 ap. ult. ejusdem libri. Dousæ.

Acropolis octo annos nondum absolutos,
 ras sex annos natum refert, p. 62. Phranza
 ram sequitur. Pachymereus, lib. i, p. 33,
 nem facit. Hinc erroris arguitur Flavius D
 us, qui duos Theodoro filios dat, eorumque
 m Michaelē Palæologum ab eodem consti-
 t refert, lib. viii, Decad. II Hist. *Et forte tunc*
it Theodorum Vatiari (Batatzium vel Batac-

generoso ac magnifico dignam absolvit ; quippe
 evangelicam æmulatus meretricem, Mitylenensem
 archiepiscopum pro delictorum confessione accer-
 sens, ante illius pedes in solum obvolutus lacry-
 marum indesinenter fluentium rivis terram, in qua
 jacebat, conspersit, adeo ut ex illis lutum concin-
 natum sit. Sic qui illa conspexere plane nobis af-
 firmarunt ; etsæpe illud, « Deserui te, Christe, » inter
 confessionis verba immiscens in clamabat. Ita ille æta-
 te peracta, nondum quatuor integros annos imperio
 potitus mortem obit : principium enim regnandi No-
 vembrem, Augustum finem vitæ fecit. Cadaver illius
 in Sosandrorum 164 monasterium delatum, ubi
 imperator et pater illius antea humatum est. Fato
 functus imperator Theodorus tres reliquerat filios,
 masculum unum nomine Joannem, feminas duas
 Theodoram et Eudociam. Namque alias duas, an-
 tequam ipse mortem obiret, viris nuptum dederat,
 primam, cui et Irene nomen erat, Constantino
 Tæchi filio, ut diximus, alteram Mariam nuncupa-
 tam defectoris Michaelis filio Nicephoro ; quæ tem-
 pore defectionis sociari de medio excessit, ut quidam
 asserebant, a marito Nicephoro multis verberibus
 coercita, ut vero alii naturali morbo exstincta.

75. Theodori imperatoris filius Joannes in obitu
 imperatoris patris puer impubes erat et abhuc
 tenellus, octo annos neque eos integros natus.
 Ideoque pater illius ac imperator testamentum

D : Ἦν δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ οὕτω τελείων ἐτῶν ὀκτώ. Ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ διαθήκην πεποίηκε
 μὲν ὡς ἐπὶ τῷ παιδί, τῇ δ' ἀληθείᾳ ἐπὶ τῷ πρωτοβεστιάριῳ αὐτοῦ τῷ Μουζάλωνι Γεωργίῳ· τοῦ-
 ο διετίθετο τὸ κράτος ἔχειν, μέχρις ἂν ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς εἰς ἡδὴν τελείαν ἀρῆκοιτο. Καὶ προῦ-
 ἐπὶ τούτοις προστάξει τοῦ βασιλέως ὅρκοι παρὰ τῶν ἐντυχόντων τῷ τότε. ἥλλ' οὕτω τριταῖος ὡν ἐν
 ὁ τοῦ βασιλέως νεκρὸς, καὶ ὡς ἀπὸ κοινοῦ συνθήματος συνδραμόντες πάντες οἱ ἐκεῖσε (στράτευμα δὲ
 νόν) καὶ οἱ πρὸς βασιλέως κεκακωμένοι ἄνδρες εὐγενεῖς, ὁ Στρατηγόπουλος Ἀλέξιος, οὗ τὸν υἱὸν τε-
 κεν, ὁ Τορονικῆς Κωνσταντίνος, ὃν εἶχε δέσμιον, ὁ Φιλῆς Θεόδωρος, ὃν τετύφλωκεν, ὁ Ζαχαρομίτης
 ιος, ὃν ἐκράτει, οἱ τέσσαρες υἱοὶ τοῦ πρωτοβεστιάριου τοῦ Ῥαοῦλ καὶ αὐτοὶ καθειργμένοι, Νικηφό-
 Ἀλυάτης, οὗ τὴν γλῶσσαν ἐξέτεμεν, αὐτοβοῖ πρὸς τὴν Σωσάνδρων μονὴν κατὰ τοῦ ἐπιτρόπου πρω-
 τιαρίου καὶ τῶν ἀυταδέλφων αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος· ξίφους ἔργον τούτους ἐποίησαν, καὶ τὸν
 ἔα ἐσκωπεῖν ὅτι ἀνδραγῶ οὐτίδανῶ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐνεπιστευσεν.

cium vel Vatacium dicere debuit) *Græcorum, t*
appellabant imperatorem mori, duobus filiis super-
stitibus, quibus pueris Michaelē Palæologum sibi
affinitate conjunctum testamentō dederat tutorem.
 Et infra : *Michael Palæologus tutor crudelissimus*
pueros fidei suæ sub affini nomine ab eo, qui eum ex-
tulerat, commendato cum interfecisset, imperium
assumpsit. In his postremis verbis alius Flavii
 errorprehenditur : Michael enim filium unicum
 Theodori Joannem excæcatum oculosque in
 Nicetiatorum castro custodiisque circummunitum
 magna diligentia asservavit. Pachymereus, lib. ii,
 p. 191. Vide de hoc eodem Joanne excæcato Gre-
 goram, lib. iv, Phranz., lib. i, c. 5, et alios. Imo
 Joannes hic Theodori filius, qui interfectus a
 Nichaele asseritur, post Michaelē ipsum super-
 fuit ; eumque post Michaelis obitum Andronicus
 F. imperans sua presentia honoravit, beneficiis ac
 muneribus cumulavit, pro paterno scelere exora-
 vit, et veniam impetravit. Pachymereus, de Andron.
 Michaelis F., p. 103. Blondum sequitur Sabellicus
 Ennead. IX, lib. iv : *Reliquerat Theodorus Michae-*
lem cognomento Palæologum filiis tutorem, fecitque
ex res fidem Balduino et Venetis futuræ pacis, si

fecerat, ut quidem videbatur, pro 165 filio, re autem, vera pro Georgio Muzalone protovestiarario. Hunc enim testamento Romanarum rerum omnium moderatorem ac dominum instituerat, ita ut penes eum Romani imperii totius esset summa, quoadusque imperatoris filius ad perfectam ætatem pervenisset. Mandata imperatoris eorum qui tunc aderunt jurejurando confirmata sunt. Sed nondum tertius dies, postquam imperatoris cadaver tumulo conditum est, decurrerat, et tanquam ex composito quicumque illic comperiebantur Romani, cum ibidem non exiguo militum manus commeasset, concurrentes, necnon qui ab imperatore noxa atque incommodis attriti fuerunt nobiles et primæ conditionis homines, inter eos et Strategopulus Alexius, cujus filium Constantinum oculis spoliaverat, ipsum carceri constrinxerat; Constantinus Tornices magnus ab imperatore Joanne primicerius constitutus, sed ab ejus filio privatus; Theodorus Philes obcæcatus et ipse; et Zagarommata Georgius, quem imperator Joannes protovestiarium crearat, filius vero illius paracæmomenon elegerat, sed quem non diu postdignitate illa exuerat; Nicephorus Alyattes, paulo ante præfectus canicelli factus, postmodum nullam ob causam ab imperatore lingua imminutus, officio etiam absolutus; et plerique alii veri opportuni ac celebres cum militibus confusi festinanter ad Sosandrorum monasterium, ubi protovestiarium sede locata justa demortui imperatoris faciabat, properant, 166 et adversum protovestiarium ac tutorem illiusque fratres non sine clamore irrumpunt. Quare proto-

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

tutoris nomine contentus esset Palæologus. Sed homo vehementi spiritu multaque prudentia non solum Balduini opes fregit, sed evertit etiam fundidit. ALL.

(61) Μουζάλωνι Γεωργίω. Erat is non claro genere ortus, sed ob cognitionem rerum et ad omnia aptitudinem atque morum urbanitatem a puero in aulam imperatoriam ascitus, ut cum multis æqualibus Theodoro imperatori collisor esset; qui ita se ad mores illius accommodavit, ut unus illi esset omnia faciens dicensque quidquid imperatori gratum erat. Amor eorum crescente ætate concrevit adeo, ut aquid eum jam imperatorem principem et autoritatis et gratiæ locum obtineret, solertissimus conector, quod illi placeret, dexter negotiorum administrator et fidus arcanorum particeps; quas ob res celeriter protovestiarium dignitate ornatus uxorem ex imperatoria familia duxit. Ex Gregora. Vide etiam Pachymerium *Historiarum* libro primo. Quibus notabis monstrum et ανιστορησιαν Sabellici, *Ennead*, IX lib. vi: *Sunt qui Gregorium Imisolum tutorem a Theodoro relictum scribant, quem sacris operantem Palæologus interfecerat, recepta ad se puerorum tutela, quos pari injuria ac nescio an majore etiam sustulit.* Georgius in *Gregorium* evasit, Muzalon in *Imisolum*, obtruncatus ab exercitu et populo in *interfectum a Palæologo*, puer unicus in *pueros*, obcæcatus in *sublatum*. Quid de reliquis exspectandum est? ALL.

(62) Τοῦτον γὰρ ἡ διαθήκη ἐποίησεν. Gregoras, p. 62, Georgio addit secundum curatorem Arsepium patriarcham, quem tacuit Acropolita, Neque

τούτον καὶ βασιλεὺς διαθήκην πεποίηκε, τάχα μὲν ὡς ἐπὶ τῷ παιδί, τῇ δ' ἀληθείᾳ ἐπὶ τῷ πρωτοβυστινῶν τῷ Μουζάλωνι Γεωργίῳ (61) · τοῦτον γὰρ διαθήκη ἐποίησεν (62) τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀπάντων πραγμάτων κύριον, ὥστε τὸ κράτος ἔχειν ἀπάσης τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς, μέχρις ἂν ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς τελείαν τὴν ἡλικίαν ἀφίκοιτο. Καὶ προὔθησεν ἡ τοῦτοις προστάξει τοῦ βασιλέως καὶ ὅρκοι (63) τῶν ἐντυχόντων τῷ τότε. Ἄλλ' οὕτω τριταῖος (64) ἦν ἐν τῷ κείμενος ὁ τοῦ βασιλέως νεκρὸς, καὶ ἀπὸ κοινοῦ συνθήματος συνδραμόντες πάντες (65) ἐφειρεθέντες ἐκείσε Ῥωμαῖοι — στρατεύματα δὲ ἰκανὸν συνηγμένον ἐκείσε, οὐ μὴν ἄλλα καὶ οἱ τοῦ βασιλέως κακακωμένοι (66) ἄνδρες εὐγενεῖς τῆς πρώτης τυγχάνοντες τάξεως, ὧν εἰς μὴν ἔρχεν ὁ Στρατηγόπουλος Ἀλέξιος, οὗ τὸν υἱὸν Κωνσταντῖνον τετύφλωκεν, αὐτὸν δὲ καθεῖρξεν, ὁ Ἰωάννης τε Κωνσταντῖνος, ὃν μάγαν περιμικτήριον ἰβησιλεύς Ἰωάννης εἶχε καὶ πρὸς τοῦ βασιλέως καθωσίωτο, ὁ Φιλῆς Θεόδωρος τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτὸς ἐξορωρυγμένος, καὶ ὁ Ζαγαρομμάτης Ἰωάννης, ὃν πρωτοβυστιναρτὴν μὲν ὁ βασιλεὺς ἀπέπεμψε, ὃ δὲ υἱὸς αὐτοῦ παρακοιμώμενον πρὸς τιμῶσας μετὰ βραχὺ καθωσίωσεν, Νικηφόρος τε Ἀλυάτης, ὃν πρὸ βραχέος ἐπὶ τοῦ κοινολογίου τιμῶσας ὑστερον τὴν γλώτταν ἐπ' οὐδὲμῃ αἰτίᾳ [P. 86] βασιλεὺς ἐκτεμῶν καθωσίωσεν, ἄλλοι δὲ τοῦ τοῦ βασιλέως κακακωμένοι καὶ ὀνομαστῶν ἄνδρα, οἱ τοῦ στρατιώταις ξυγιόντες καὶ ἅμα συνδραμόντες ἐπὶ τῇ τῶν Σωσάνδρων συσκευίοντες μονῇ κατὰ τὸ πρωτοβυστιναρίου καὶ ἐκτεμῶν καὶ τῶν αὐτοβυστιναρίου αὐτοβοῶν (67) ἐφώρμησαν · ἐκείσε γὰρ ἡ

diversus est Phranza ALL.

(63) Καὶ ὅρκοι. Gregoras, p. 63. ALL.

(64) Οὕτω τριταῖος. Gregoras, Pachymerius et Phranza tradunt fuisse perpetratum die nono, forte omnes vera nuntiant. Neque enim subito atque moriturus imperator, sepultura traditur. Quare sex primis diebus funus illius curatum et elatum, propositum populo, terræ tandem nono vero die ab illius obitu, tertio sepultura Muzalones obtruncarunt. ALL.

(65) Συνδραμόντες πάντες. Solemnitas equiarum et frequens omnium concursus non debatur tam indignum spectaculum. Conveniunt enim in templum patriarcha cum clero universa matronæ, omnes nobiles, ut de more lugerent memoriam imperatoris celebrarent. Aderant omnes principes, plebei quoque non deerant, confluxerat omnis exercitus, non eadem omnes sententia, alii luctum preferentes, alii necem spiritibus et quod sane atrocius est, dum hymni concantantur, vel ut Acropolita dicit, dum sacrosanctum sacrificium offerretur et cultus divinus peragebatur. Gregoras, p. 65. Similia sunt quæ narrat Phranza. ALL.

(66) Οἱ πρὸς τοῦ βασιλέως κακακωμένοι. Pachymerius p. 23, 24, 61, 65. ALL.

(67) Καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ αὐτοβοῶν. Gregoras p. 66. Scriba hic ob similitudinem obtruncatum id quoque obiter advertam, Theophylactum nuncupabatur. eratque affinis Georgii Pachyme historici. Audiamus ab ipso libro primo, p. 1. ALL.

νήν ὁ πρωτοβεστιάριος, καὶ τὴν ὄσιν τοῦ βασιλέως ἐπλήρου. Γνοὺς οὖν ὁ πρωτοβ-
 ἰος τὴν ἐφοδὸν τοῦ λαοῦ ὠρμασε τοῦ ναοῦ
 ἔνδον γὰρ ἦν τῆς θείας μυσταγωγίας τελου-
 ἴακροῦ. Ἀλλὰ τινες τῶν τῆς βουλῆς
 συμπαρόντες αὐτῷ, δεισαντες μὴ ἐξῶν καὶ
 εἰς ἐντρέψῃ καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐφελκυσθῆαι τὸν
 ἀντιθέην καὶ αὐτοὶ φωραθεῖεν, πρὸς ὄρκωμο-
 ἴρας (68) ἐχώρουν. Ἦδη γὰρ τοῦ βασιλέως
 εἰς ἐσχάτας ὄντος ἀναπνοῆς Θεοδώρου, καὶ τῆς
 ἡς εἰς ἐπήκοον πάντων ἀναγνωσθείσης αὐτοῦ,
 τιν ἀπαντες τὰ διατεταγμένα τῷ βασιλεῖ φυ-
 ἀπαραποίητα. Εἶτα καὶ μετὰ τὸ ἀποβιῶναι
 μύουσι ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς. Τρίτον οὖν ἤδη διὰ
 κειρημένα ὄρκους καὶ συνθήκας ἐμπεισθέντες
 εἰ τὸν πρωτοβεστιάριον συνίστασθαι τοῦ ναοῦ
 τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Ἀνδρονίκῳ, τὴν τοῦ με-
 ἴομεστικῷ ἀξίαν τετιμημένῳ, καὶ τῷ πρώτῳ
 ἀδελφῷ, ὃς καὶ πρωτοκυναγὸς τετιμητο. Ὡς
 ἄλλοι εἶδον γυμνοῖς τοῖς ἕξτεσι κατ' αὐτῶν
 ἴας, ἐντὸς εἰσήεσαν τοῦ ἱεροῦ βήματος (69),
 ἣν παναγῇ περιπτνυξάμενοι τράπεζαν ἐκείσε
 ἔργον γεγένηνται, μηδὲ μετὰ τὸν φονὸν οἰκόν
 ἂν τῶν φονευτῶν τοιοῦτον γὰρ τὸν θυμὸν (70)
 ἄπας ἐνεδείξατο κατ' αὐτῶν, ὥστε καὶ μελη-
 κτεμόντες αὐτὸν, μᾶλλον δὲ κατὰ ἄρθρα, ἣ καὶ
 τῶν σαρκῶν διελόντες τεμάχια ἕκαστος τὸ
 τμήμα κρατῶν τῆς ἐπιθυμίας ἐνεφορήθησαν.
 Ὡς μὲν τοιοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον.

Οἱ δὲ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ πλήθους ⁶⁸ οἱ τε τῶν ἐν
 καὶ οἱ τῶν στρατιωτικῶν ταγμάτων σὺν τοῖς
 ἱεροῦ καταλόγου (συμπαρῆν γὰρ αὐτοῖς καὶ
 ἀρχῆς (71) καὶ τῶν ἐπιφανεστέρων ἀρχιε-
 ρῶν) σκέψιν ἐπεποιήντο περὶ τῶν κοινῶν

Καὶ οὕτω συνελθόντες ἅμα τῷ ἱερῷ καταλόγῳ καὶ τῷ πατριάρχῳ σκέψιν ἔθεντο τὸ τίς ἐν εἰν ἀξίος
 ἐν κοινῶν πραγμάτων διοίκησιν. Ἐρωτοῦντο γοῦν οἱ Ῥωμαῖοι, εἶτα Λατῖνοι, εἶτα Σκύθαι, καὶ πάντες
 ἀνεκτον Μιχαὴλ τὸν Παλαιολόγον ἐπέλεγον καὶ τοῦ παιδὸς ἐπίτροπον εἶναι καὶ τῶν κοινῶν διοικητὴν.
 ἔν ὀλίγῳ ταινία δεσποτικῆ αὐτὸν ἀναδοῦσαι, καὶ μετὰ μικρὸν εἰς βασιλεῖον ἀνήχθη περιωπῆν.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Πρὸς ὄρκωμοσίαις ἑτέρας. Certe si usquam
 hoc certe ævi Græcis hæc jusjurandum lu-
 sit. et jurare sæpius pejerare fuerit; jurarunt
 em proceres concertis verbis ex sententia
 atoris, antequam ille moreretur, se omnia
 ussum servaturos quæ ille in testamento
 ripserat; deinde statim post ejus obitum
 ant. Nam cum se cognosceret ob rerum novi-
 proceribus invisum Muzalon, qui dignitatis
 astigium ægre ferebant, cum multi essent ad
 simul et tutela pueri et imperii administratio
 pertineret convocatis omnibus in curiam
 esse eis colloctus, haud obstare subintulit se
 nperii administratione tum tutela pueri ces-
 2. Proceres simul velut ex composito id re-
 unt, jusque jurandum priore sanctus datur
 nobilibus tum a plebe militari; sibi que et
 æus quilibet exitum imprecantur, ni quod
 sent sancto servassent. ac Muzalonis tutelam
 atoris vero filio imperium insidlarum expers
 iolatum ad omnem posteritatem tuerentur.
 leinceps exortus in ecclesiam rueret et
 3 peroitus Muzalo elabi conaretur, iidem
 3 simul, ne illæ egrediens templo salutem suam
 leret, denuo jusjurandum adiecerunt, velle

vestiarius cognita multitudinis irruptione templo,
 in quo divina mystagogia sacrum audiebat, egredi
 conatur. Sed quidam consilii ac facinoris fautores,
 qui cum eo erant, timentes ne suo exitu equo in-
 sidens multitudinis animos illectos sibi consocia-
 ret, indeque ipsorum perfidia propalaretur, ad
 novum jusjurandum adiguntur. Nam cum Theodo-
 rus imperator extremum spiritum ageret et illius
 testamentum omnibus audientibus percurreretur,
 universi sese jurejurando ad omnia imperatoris
 mandata sine ulla immutatione conservanda con-
 strinxerant. Præterea postquam animam efflavit,
 pro iisdem sacramentum iterarunt. Tertium propter
 jam dicta novo jurejurando et pactionibus astricti
 protovestiario suadet, ut una cum fratre suo An-
 dronico, magni domestici munere insignito, et ma-
 jore alio fratre, qui protocynegus erat, mordicus
 templo adheresceret. Sed multitudinem strictis
 ensibus adversum se irruentem intuiti sese in sa-
 crarium conferunt, et immaculatam amplexati
 mensam obtuncantur, cum neque post necem par-
 ricidarum animos ad misericordiam allexissent.
 Tantoque populus furore insaniit, ut eo membra-
 tum diviso sive potius in articulos aut minutissi-
 mas carnis particulas discerpto, quicumque pro-
 prium frustum manu tenens pro libidine exsatu-
 rati sint. Et hæc quidem sic evenere.

167 76. Verum ex Romano populo tum in di-
 gnitate constitutum militarium cohortium du-
 ctiores, et cum eis sacri senatus principes, quibus-
 cum una et patriarcha et celebriorum archiepis-
 coporum plerique, de rebus publicis consultarunt,

Καὶ οὕτω συνελθόντες ἅμα τῷ ἱερῷ καταλόγῳ καὶ τῷ πατριάρχῳ σκέψιν ἔθεντο τὸ τίς ἐν εἰν ἀξίος
 ἐν κοινῶν πραγμάτων διοίκησιν. Ἐρωτοῦντο γοῦν οἱ Ῥωμαῖοι, εἶτα Λατῖνοι, εἶτα Σκύθαι, καὶ πάντες
 ἀνεκτον Μιχαὴλ τὸν Παλαιολόγον ἐπέλεγον καὶ τοῦ παιδὸς ἐπίτροπον εἶναι καὶ τῶν κοινῶν διοικητὴν.
 ἔν ὀλίγῳ ταινία δεσποτικῆ αὐτὸν ἀναδοῦσαι, καὶ μετὰ μικρὸν εἰς βασιλεῖον ἀνήχθη περιωπῆν.

se omnia tuta quæ imperator præceperet, et cordi
 sibi esse æque ac propriam Muzalonis vitam. Hinc
 non semel sed sæpius se religione obstrinxerant;
 et tan. en cum res ipsa cogeret. sive vindictæ studio
 sive odio sive neglectu, utinam non impulsu et
 D adhortationibus jura divina atque humana violan-
 tes, necibus Muzalonum manus dedere. Vide quæ
 de his sacramentis et exsecrationibus præter Acro-
 politam referunt Gregoras, Phranza et Pachyme-
 rius. ALL.

(69) Τοῦ ἱεροῦ βήματος. Quid fuerit βῆμα, vide
 Glossarium Meursii in πρόθεσις. Dousæ. — Grego-
 ras, lib. III, p. 65. Paria sunt quæ nobis dat Phran-
 za: sed hujusce rei tragœdiam multo melius ac
 fusius prosequitur Pachymerius, lib. I, p. 55.
 ALL.

(70) Τοιοῦτον γὰρ τὸν θυμὸν. Causas tanti odii
 recenset Pachymerius. lib. I, p. 54. ALL.

(71) Trucidatis jam Muzalonibus et inepto ad
 imperandum Joanne immatura adhuc ætate, quæ-
 ritur ab omnibus qui imperium regat, nutantem
 principatum sustentet, nec oneri cedat; nec aptior
 indicatur Michael Palæologo. Vide Gregoram et
 Phranzam. Pachymerius quoque hæc fusius rem
 prosequitur, ALL.

quisnam earum administrationem in se suscipere dignus atque idoneus haberetur et aliis melius imperio consulere posset. Haud enim conveniens esse existimarunt, Romanum imperium, majestate ac dignitate tantum, a puerulo, qui vel fructibus alluci poterat vel talis adhuc luderet, gubernari: sed necessarium esse judicarunt eum clavum tanti imperii tenere et gubernacula rei publicæ tractare, qui tutam a naufragio navim adversariorum ventorum vi impetitam, variorum fluctuum strepitu turbatam ac fere obrutam, et ut verbo expediam, ingenti tempestate periclitantem, ideoque gubernatore generoso atque accommo ad eam ab imminentibus opprimentibusque miseriis conservandam indigentem, conservare posset. Statim enim Persarum confinia ab irruptione adversus Persas concurrentium Tachariorum, cum non adhuc stabili amicitia firmarentur neque ad certam pactionem ac concordiam convenissent, notabilius turbabantur; et in Occidente ad Naxium flumen, quem plebs Bardarium vocat, defector Michael omnia occupaverat, et in ea regione oppidula et castra sibi addixerat, adeo ut ea **168** sine ullo metu teneret et discrimine potiretur. Præterea et alia suspicio plurimos, sed prudentes potissimum, angebat, defectoris Michaelis inquam generi. Namque Manfredo Sicillæ regi, ut prænarra vimus, filiam Helenam matrimonio conjunxerat, et aliam affinitatem ex filia sua Anna cum Achais principe contraxerat, quin etiam Cpoli Latina gens Romanis adeo inimica, quam Balduinus sustinebat, in se derat. Hac ratione Romanorum imperium graviter ægrum vehementerque undique laborans qui probe regeret, proceres investigare, omnium nihilominus oculi in Michaelem Comnenum, cujus sæpe meminimus, ferri. Verum cum de hoc populus etiam expostulandus esset, ut cujusnam ille sententiæ esset ipsi experirentur, et in quem magis animis propenderet cognoscerent, interrogationes secundum genera et ordines institutæ sunt. Et primum quidem Romani seiscitantur. Illi universi conferunt, unoque ore, non alium præter Michaelem

πραγμάτων, τίς ἂν εἴη ἀξίος τῆν τούτων εἰσαγγελθεῖν καὶ κρειττόνως τῶν ἄλλων διευθετησθῆναι. Οὐ γὰρ προσήκον (72) ἔκριναν τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν τσαούτην οὕσαν ὑπὸ βρεφυλλίου ὀπωριζομένην καὶ ἀστραγαλιζόντος διευθύνεσθαι, 'ἀλλ' ἐμὰ χρεῶν εἶναι τὸν δυνάμενον τὴν τῶν Ῥωμαίων οὐκ ὀκνάδα (73) ἐπὶ τῶν οἰκείων καθῆσθαι βασιλείαν πολλῶν μὲν ἐναντίων πνευμάτων [P. 87] κατακλιπόμενων αὐτῇ, ἀλλεπαλλήλων δὲ κυμάτων καταβοῶντων καὶ παραττόντων, καὶ ἰπλῶς εἰπεῖν ἐπὶ μηδὲν τυγχάνουσαν κλύδωνος, καὶ κυβερνήτου δειδέμενον γενναίου πρὸς τὸ ὑπερανῶ γενέσθαι τῶν ἐπιπέταυτῇ δεινῶν. Αὐτίκα γὰρ μὲν ὁμοροῦντο Πέρσαις τοῖς ἐφόδοις ἐθορυβοῦντο ὑπὸ τῶν ἐπιπέτων κατὰ Περσῶν Ταχαρίων· οὕτω γὰρ εἰς τὴν εἰρήνην ἀποκατέστησαν, οὐδὲ εἰς ζυμβιασάσαι συμφωνίας βεβαίως ἐξηγήσαν. Καὶ τὰ ἐν διασπασίῳ χρι καὶ αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ Ναξιοῦ, ὃν καὶ ἡμεῖς Ῥιον ὁ πολὺς καλεῖ λαός, ὁ ἀποστάτης Μιχαὴλ ἐαυτὸν ἐποίησατο, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πολιτῆσι φρουρία παρεστήσατο, καὶ ἀφόβως τούτων ἐπιπέτων ἀκινδύνως ἐδέσποζεν. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ ἐπιπέτων προσδοκίαν τοὺς πολλοὺς, μᾶλλον δὲ τοὺς ἐχθροὺς ἔθραττε, τὰς ἐπιγαμβρίας φημι τοῦ ἀποστάτου Μιχαὴλ· τὸν τε γὰρ ῥῆγα Σικελίας Μααρή, καθὼς περὶ εἰρήκαμεν, τῇ ἐαυτοῦ θυγατρὶ Ἐλένη συνῆκεν, καὶ κῆδος δὲ ἄλλο ἐπὶ τῇ θυγατρὶ αὐτοῦ Ἄνη· τοῦ τῆς Ἀχαιῶν πρίγκιπος ἐπέκοιτο, Ἦν δὲ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει τὸ τῶν Λατίνων γένος ἐχθρὸν καὶ αὐτὸ τυγχάνον Ῥωμαίοις, ἐν οἷς βασιλεύων ὁ Βαλδουίνος ἐτυγχάνον. Οὕτω μὲν τῶν πραγμάτων δυσχερῶς εἶχεν ἡ τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴ, ἐξήτουν δὲ ἅρα οἱ προὔχοντες τὸν καλῶς τῶν προστησόμενον. Συμπάντων δὲ οἱ ὀφθαλμοὶ πρὸς τὸν Κομνηνὸν Μιχαὴλ ἀφώρων, οὗ πολλὰ λόγος ἀπεμνημόνευσεν. Ἐπειδὴ δὲ εἶδει καὶ ἐπιπέτοις γενέσθαι πρὸς τὸν λαόν, ἵνα σχοίεν σφῶν ἀπόπειραν τῆς βουλήσεως καὶ γνοίεν ἐκάστον πᾶν ἔχει οὗτος ῥοπήν, αἰ πύσεις κατὰ γένη καὶ τάξεις ἐγένοντο. Καὶ πρῶτον μὲν ἤρωτῶντο οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀπαξάπαντες ὁμοθυμαδὸν ὡς ἐκ στόματος τὸν Κομνηνὸν Μιχαὴλ ἐθέλειν εἰσαγγεῖν

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(72) Οὐ γὰρ προσήκον. De his omnibus vide Gregoram lib. III, et qui Gregoram exscribit, Phranzam, lib. I, c. 3. ALL.

(73) Ὀκνάδα. Navis optime confertur cum republica seu imperio, gubernator cum principe, curæ, turbæ, negotia, seditiones, tempora dubia cum marinis fluctibus, cives cum vectoribus. Theophylactus Simocatta *Mauric. hist.*, lib. I, c. I: Χαλίτου λόγῳ τὴν ἐξουσίαν, φιλοσοφία τὸ κράτος οἰκτικῆς. Cicero epist. ad Q. Corificium: *Quamobrem, m. Quinte, conscende nobiscum et quidem ad puppim. Una navis est jam donorum omnium. quam quidem nos damus operam ut tutam teneamus: utinam prospero cursu. Sed quocumque venturunt, ars nostra certa non deerit.* Et in Sextiana: *Navis reipublicæ fluitans in alto tempestatibus seditionum et discordiarum.* Et in Pisonem: *Qui maximis turbinibus ac fluctibus reipublice navim gubernassem.* Choricus Sophasta oratione peracta in Procopium

D Gazæum: Ὅμως ἀπῆλθεν ὁ Δημοσθένης, καὶ πρὸς ἐπιβουλῆν θανάτου, καὶ τὴν Ἀθηναίων τύχην πικρὴν καὶ οὐκ ἐπιθυμητὴν καταλιπὼν δίκην νεῶς περιελθὼν ἀνέμων τε βία καὶ συγχύσει κυμάτων. Ὁ δὲ ἐνεγκοῦσαν ἀφῆκεν εἰς ἀσφαλῆ τε καὶ μέγιστον ἕλκετον λιμένα τὸν ἱερίαν. Sed omnium optime que elegantissime turbas ac seditiones reipublicæ expressit Alcæus: Τὸ μὲν γὰρ ἐνθεν κύμα κινεῖται, τὸ δ' ἐνθεν. Ἄμμες δ' ἂν τὸ μέσσον καὶ ῥῆματα σὺν μελαίνα χειμῶνι μοχθεύοντες μετὰ κύλων. Περὶ μὲν γὰρ ἀντιλος ἰστοπέδαν ἔχει, λαὶ δὲ πᾶν ζάσηλον ἦδη, καὶ λακίδες μεγάλαι κατ' ἄσπερον Χαλᾶσι δ' ἄγκυραι. (Alcæi fragmentum dedi Hermanno Elem. doct. metr. p. 688.) ALL.

(74) Συμπάντων δὲ οἱ ὀφθαλμοὶ, Gregoras, 70. Artes etiam ipsius ad occupandum imperii (neque enim soti aliorum lubenties rem commisset) fusius exprimit Pachymerius, lib. I. ALL.

ἰωμαϊκῶν πραγμάτων κηδεμόνα καὶ φρονι- A
αὶ ὡς οἰκεῖον δεσπότην ἔχειν αὐτόν. Καὶ τὸ
κὸν δὲ φύλον ἐρωτηθεὶν οὐ πολλῆς ἐδεήθη τῆς
σεως, ἀλλ' εὐθὺς τὸν Κομνηνὸν Παλαιολόγον
χαρῆ ἐξήτουν καὶ οὗτοι ἀρχηγὸν ἀπάντων τε-
Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ Σκυθικὸν ἤροντο γένος, οὐ
ικῶς ἀπεκρίνοντο, ἀλλὰ καὶ λίαν Ἑλληνικῶς
συνεπῶς, καὶ οὐ κραιπτότα ἀλλοτρίων δι-
ζουσι εἰς τὸ ἀρχεῖν ἀπάντων τοῦ Κομνηνοῦ
λ. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ ἱερός κατάλογος, ἐπεὶ
κομνηνὸν ἑώρα Μιχαὴλ πρὸς τὸ ἀντιλαβίσθαι
ἰωμαϊκῶν πραγμάτων οὐ μικρῶς δυσχεραίνον-
λλ' οἷον κατοκνοῦντα καὶ ἀναβαλλόμενον τὴν
ησιν καὶ τάχα καὶ ὡς αἰτίαν τιθέντα τὸν πρὸ
ος προδόντα ὄρκον ἐπὶ τῷ τοῦ βασιλέως Θεο-
παιδῆ, οὐ μόνον ἀγράφως αὐτῷ συνεχώρουν
B
ράξεως, [P. 88] ἀλλὰ καὶ ἔγγραφον ἐξέθεντο
ἐν ᾧ σὺν τῷ πατριάρχῃ οἱ ἀρχιερεῖς πάντες
γράφασιν, διαλαμβάνοντα ὡς οὐ μόνον ἐν τῷ
στω βήματι τοῦ Χριστοῦ οὐχ ὑφέξει λόγους τοῦ
ιατος, ἀλλὰ καὶ σέφανοι θεϊότεροι τούτῳ πλα-
ται ἕνεκα τοῦ εἰς σωτηρίαν ἐηλυθῆναι τούτου
ριστωνύμου λαοῦ. Οὕτω μὲν τὸν τοῦ Κομνηνοῦ
ἢ λογισμὸν ἀποτινάξαι τὴν δειλίαν φρονιμῶς,
ς δέον ἦν, ἀπειργάσαντο.

Καὶ οὕτω μὲν ⁶⁸ καὶ ὁ Κομνηνὸς Μιχαὴλ τὸν
C
αὐτῆς βασιλείου αὐλῆς ὑπεσίδου. Καὶ πρῶτα
(76) ἐν τῷ δεσποτικῷ τούτου ἀνήγαγον ἀξιώ-
καὶ ταινίαν δεσποτικὴν τῇ τούτου περιτιθέασιν
ἦ. Μικρὸν τι πᾶν (76) χρονικὸν παρήλθε διά-
α, καὶ ἐκὼν ἄνω εἰς τὴν βασιλείαν ἀνήχθη
D
ἰπὴν, πολλὰ πρὸς τῶν προὔχόντων ἐκβιασθεῖς,
ἰς τὰ κοινὰ τῶν πραγμάτων ἔμαλε • καὶ γὰρ
ἦς βασιλικῆς ἀσπίδος οἱ τῶν ἐν τέλει καὶ οἱ
τῶν στρατευμάτων κρείττους ὄντες καθίσταντες
ικῶς ἐπευφήμησαν. Ἐπεὶ δὲ εἶδε καὶ βασιλικῆ
ἡματι τούτου στερεθῆναι, ἐπὶ τὴν προκαθημένην
τῶν Βιθυνῶν ἀφίκετο Νικαίαν, ἔνθα παρὰ τοῦ
ἀρχῶν (77) Ἀρσενίου τὸ βασιλικὸν ἔταινιάθη
ημα. Ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τῶν τοῦ βασιλέως Θεοδώρου
τῶν δοκούντων εἶναι καὶ μεγιστάνων ὁ Καρυ-
: (78), ὃν καὶ πρωτοβεστικὴν ἔκτεινος προέ-

D: Ἐπεὶ δ' ἀπὸ τῶν μεγιστάνων ὁ Καρυανίτης ἦν, ὃς καὶ φόνον κατεψηφίσαστο τῶν Μουζαλωνων, τούτου
τιλεὺς Μιχαὴλ, ἑνο μήτι νεωτερίσῃ, ἐν εἰρηκῇ ἔθετο. Ὁ δὲ ἀποδράς περὶ τὰ τῶν Περσῶν ὄχετο, κατα-
εἰς δὲ ὑπὸ τῶν Τουρκομάνων πηφόνευσται. Ἐναπολείπειτο δὲ ἀπὸ τῶν περιωνύμων ὁ Ἄγγελος Ἰωάννης
υποστράτωρ, ὃς κατὰ τὴν δυσμὴν ἦν. Τούτου πέμψας ὁ βασιλεὺς ἠθέλει ἀγαγεῖν, καθ' ὁδὸν δὲ βέλει τρα-
ετηνῆσαι. Ὁ γὰρ βασιλεὺς τὸν ἀτάδελφον αὐτοῦ μέγαν χειροτονήσας δομέστικον, καὶ τὰ στρατεύματα
ιδούς αὐτῷ, εἰς δύσιν ἐπέπομφε κατὰ τοῦ ἀποστάτου Μιχαὴλ. Ὡν δ' ἀνηγορεύθη, σεβαστοκράτορα
τούτου πέπομφεν. Συνῆν δὲ αὐτῷ καὶ Στρατηγόπουλος Ἀλέξιος καὶ ὁ πρωτοβεστικὸς Ἐραὺλ Ἰωάννης.
μικρὸν δὲ καὶ τὸν Στρατηγόπουλον μέγαν δομέστικον, καὶ τὸν ἐξ ἑτέρας μητρὸς ἀτάδελφον αὐτοῦ Κωνσταντῖνον
παρατέτμηκε καὶ εἰς τὰ τῆς Παφλαγονίας ἔστειλε μέρη.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

5) Καὶ πρῶτα μὲν, Gregoras, p. 71. Ex Gre-
sua descripsit Phranza. Pachymerus nihi-
inus primum eum ad magni ducæ officium
tum tradit, lib. 1, p. 67. Quomodo postea ex
gno duca despote dignitatem induerit, et tum
ersorum tum favorabilium procerum sen-
ia et concertationes in pleno senatu, ubi
venerat et patriarcha et clerus fusissime
sequitur Pachymerius, lib. 1, 29. ALL.

6) Μικρὸν τι πᾶν Gregoras, p. 78. Similia

Comnenum Romanarum rerum tutorem ac curato-
rem, et eum veluti dominum proprium agnoscere
se velle fatebantur. Cum ex Latina natione quæ-
reretur, non multa exspectatione opus fuit, tan-
quam quæ subito Michaelem Palæologum omnium
summum principem postulavit. Cum Scytharum
quoque genus percontarentur, non barbare sed
Græce admodum prudenterque respondit, et Mi-
chaele Comneno præstantiorem, cui summa im-
perii dedit deberet, se tenere **169** neminem conten-
debant. Quin imo sacer senatus Michaelem Com-
nenum multo nisu rerum Romanarum administra-
tionem detrectantem, procrastinantem atque delu-
dere provinciam conantem, et forte etiam non
multum ante tempus de Theodori imperatoris filio
B
sacramentum causantem, patriarcha et cæteri
omnes præsules non tantum voce, sed scripto
etiam tomo, in quo ea continebantur, tantum
abesse ut pro tali conatu apud justum judicem
Christum rationem redderet, ut coronis divini-
oribus potius coronandus esset, quod in salutem
Christiani populi accessisset, suadebant, atque fa-
cultatem similia in se recipiendi concedebant. Sic-
que ut Comnenus Michael metum animo pelleret,
prudenter sane, et uti necesse erat, effecerunt.

77. Ita Michael Comnenus imperatorii dominatus
certamen adiit. Et primum quidem eum despotica
dignitate exornant: mox tænia etiam despotica
caput coronant. Nec multum temporis processit,
et ipse volens nolens **170** vi ab eminentioribus,
et quibus res publicæ curæ erant adactus ad im-
peratorium culmen ascendit. Etenim imperatorio
scuto, qui in dignitate, et alii cohortium celebri-
res, collocatum acclamationibus prosequuntur,
et imperatorio diademate coronandus ad regi-
nam Bithynarum urbium Nicæam proficiscitur, in
qua a patriarcha Arsenio corona imperii decoratur,
Quando vero ex iis qui apud Theodorum impera-
torem selectiores esse ac præcipui videbantur,
Caryanites protovestiarii dignitate ab eo decoratus
reliquus erat, qui jam dictorum protovestiarii et
fratrum illius necem patraverat et tunc temporis

habent Phranza, c. 4: Pachymerius, p. 98. ALL.

(77) Ἐνθα παρὰ τοῦ πατριάρχου, Acropolita
plurima in hoc negotio silentio prætermittit, ne
invidiam suo confleret Palæologo. Ea tamen ex aliis
subministrantur, Gregora, p. 78. Nec diversa
sunt quæ scribit Phranza.

(78) ὉΚρυανίτης. Pachymerius, p. 63. Reli-
quos, si sibi adversari poterant vel suis conatibus
impedimento esse, ut de medio tulerit, habeto tibi
ex Pachymerio, p. 80. ALL.

Romanam militiam gubernabat, ne quid novi attentaret, in carcerem a Michaele imperator intruditur. Ille fuga sese surripens ad Persas comeat, sed a quibusdam Turcomanis interceptus rebus spoliatur et ipse de medio tollitur. E principibus etiam et magni nominis viris Joannes Angelus, munere protostrator, in Occidente ætatem agebat, non exiguæ militiæ partis præfectum. Hunc post protovestiarium imperator diligebat Theodorus, illique in honoribus aliisque omnibus plane secundas tribuebat. Eum ut ad se duceret, quosdam e familiaribus imperator miserat: sed inter eundem metu obrutus expiravit. Hi itaque inter eos qui in dignitatibus erat et præcipui apud eum habebantur, primas sine controversia ferebant. Ceteri **171** leves homunculi, nulla consideratione digni, ideoque tanquam nullius sortis homines negleximus. Igitur imperator Michael antequam regio more coronaretur, fratrem germanum suum Joannem Comnenum magnum domesticum constitutum Romanis illi conceditis agminibus in occiduas partes adversus Michaelem defectorem dimittit, et illi Alexium Strategopulum, Joannem Raulum, primum protovestiarii Raulis filium, aliosque militiam doctos et eum adversario congregari, uti par est gnaros socios adjungit. Michael ipse imperator acclamatus fratrem suum germanum Joannem Comnenum sebastocratorem fecit, et ad eum in occiduis morantem dignitatis insignia transmisit. Strategopulum Alexium magnum domesticum crevit, et alterum fratrem Constantinum. ex alia ortum matre, Cæsaris munere decoratum, in Paphlagoniam mandavit, ut urbes in ea, exercitum oppidaque inviseret.

Κωνσταντῖνον ἐξ ἐτέρας ὄντα τούτῳ μητρὸς τῷ τοῦ Καίσαρος τετίμηκεν ἀξιώματι καὶ εἰς τὰ τῆς Παφλαγονίας ἴσταις μέρη, τὰς ἐκείσε πόλεις καὶ τὸν στρατὸν ἐπισκεψόμενον καὶ τὰ φρούρια.

78. Sed cum regendi potestatem sibi asseruisset, omnes ex quacunque causa ab imperatore Theodoro custodias mancipatos aut quomodolibet neglectos **172** liberavit et revocavit et munificentioribus donis coonestavit, et ut rem in pauca conferam, erga omnes dominatione splendidius usus est, et large effuseque pecunias distribuit. Tum Romanorum multitudinem, cujuscunque illa ordinis, cujuscunque generis aut instituti fuisset, multa exsultare lætitia et rebus secundis gaudere, intue-

θεωλον, ἐσώζετο, ὃς καὶ τῶν προειρημένων τοῦ πρωτοβεστιαρίου καὶ τῶν αὐταδέλων αὐτοῦ ἐργάσατο (ἐκείνος καὶ γὰρ τῷ τότε τῆν Ῥωμαστρατιὰν ἐπεκράτει), τούτου ὁ βασιλεὺς Μιχαὶνα μὴ τι νεωτερίσῃ, ἐν εἰρητῇ ἴθεο. Ὁ δὲ ἀποἐπὶ τὰ τῶν Περσῶν ἄγχετο, ὑπὸ τέτοιων δὲ Τουρμικῶν κατασχθεὶς ἐσχύλευται μὲν τὰ αὐτοῦ καὶ εἰ δὲ πεφόνευται. Ἐναπολλέσκειται δὲ ἀπὸ τῶν μύλων καὶ περιωνύμων ὁ Ἄγγελος Ἰωάννης, ὃς πρωτοστράτωρ ἦν καὶ κατὰ τὴν θυσίαν δεῖχων ὑφ' ἐαυτὸν οὐ σμικρὰν τινα μοῖραν τῆς στυγῆς. Τούτου μετὰ τὸν πρωτοβεστιαρίου ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος, κὰν ταῖς τιμαῖς καὶ πᾶσιν αὐτῶν τὰ δευτερεία ἔφερον· εἰς δὲ ὁ βασιλεὺς ἐστειλέ τινας τῶν αὐτοῦ εἰς αὐτὸν ἀγαγεῖν, καθ' ἃ δὲ δουλίας οὗτος βίβει τρωθείς ἐτεθνήκει. Οὗτοι οὖν ἦσαν οἱ πρόκριτοι τῶν ἐκείνου καὶ οἱ κρισταῖοι τῶν ἐξωμάτων, οἱ δ' ἄλλοι ἀνθρώπεια ὑπὲρ πολλοῦ λόγου ἀξία· διὰ τούτα καὶ ὡς κατακαταμένοι παρεῖθσαν. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Μιχαὶ τοῦ βασιλικῆς στεφάνου τὸν αὐταδέλφον ὑπὸ Ἰωάννην τὸν Κομνηνὸν, μέγαν χειροτονήσας ἐστειλεν καὶ τὰ Ῥωμαϊκὰ τούτῳ παραδούς στρατάματα, εἰς τὰ δυτικὰ μέρη κατὰ τοῦ ἀπασταίου (P. I) Μιχαὴλ ἐκπέπομφε. Συνεξαπίστευσε δὲ αὐτῷ καὶ ἡ στρατηγόπουλον Ἀλέξιον καὶ τὸν Ῥαυλὸν Ἰωάννη τὸν τοῦ πρωτοβεστιαρίου Ῥαυλὸν πρῶτον υἱόν, τοῖς δὲ καὶ ἄλλους στρατηγῶν εἰδότες καὶ μάχης δόξαν συμπλέκασθαι. Ἐπι δὲ ἀναγορεύθη καὶ βασιλεὺς ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ, τὸν μὲν αὐταδέλφον αὐτὸν Κομνηνὸν Ἰωάννην σεβαστοκρατορα τετίμηκεν ἐξασπαστίας αὐτῷ ἐν τῇ θυσίᾳ ὅτι τὰ τῶν ἀξιωματικῶν σύστημα, τὸν δὲ στρατηγόπουλον Ἀλέξιον μὴ

C ἐτετιμήκει δομῆστικον, τὸν δὲ αὐταδέλφον αὐ-

τοῦ. Ἐπεὶ οὖν ἡ ἐγκρατὴς τῶν βασιλικῶν στρατιῶν ὁ Κομνηνὸς γενόμενος Μιχαὴλ, πάντας μὲν τοὺς ἐξ ὁποιασδὲ τινος αἰτίας κατασχέτους ὄντας τοῦ βασιλικῆς Θεοδώρου ἢ καὶ ἄλλως παρεωρημένους ἀνερρύσατό τε καὶ ἀνεκαλέσατο, καὶ δωρημάτων ἀφ' ἑτέρου τούτους ἐδεξιώσατο. Ἀλλὰ καὶ ὁπῶς πρὸς πάντας φιλοτιμότερον ἐχρήσατο τῇ ἀρχῇ, ἐπιδῶς ἐπιχέων τούτοις τὰ χρήματα. Καὶ ἦν ἰδῶν τῶν Ῥωμαίων πλῆθος, κὰν οἰουδὴ τινος ἔτυχε ἄφ' ἑαυτοῦ κὰν οἰασθὴ τινος τύχης καὶ ἐπιτηθεύματος οὐ.

⁶⁷ D: Καὶ ἦν χαρὰ ὡς ἐκ σκοτομήνης εἰς φέγγος ἢ ἐκ κλύδωνος εἰς γαλήνην ἢ ἐκ χειμῶνος εἰς ἑαρινὴν ἢ λαλιᾶτος εἰς νηνεμίαν ἢ ἐξ ἀθυμίας εἰς ἠδονήν. Οἱ δ' ἐν κόλῳ Λατίνου καὶ ὁ ἐν αὐτῇ βασιλείῳ κρεσσέειον ἴσται πρὸς τὸν βασιλεῖα ἀπὸ Θεσσαλονίκης ποιούμενοι ζήτησιν, ἵνα δοθῇ ταύτ' αὐτοῖς καὶ πᾶσαν τὴν ἄλλην χώραν τῆς Κωνσταντίνου. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀσπειότερον μὲν σφᾶς ἀπελογήσατό, ὡς Ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁ ἐμὸς καὶ ἡγεμονεύων ἐτεθνήκει· ὡς οὖν πατρίδος θελω ἀρχεῖν αὐτῆς. Ταύτ' ἀκηκοότες οἱ πρέσβεις ὑποκνησιώσαν ἡρῆσιν τὴν ἀκοήν, καὶ, « Παραχώρησον ἡμῖν ἐκ τῶν Σερβῶν ἢ αὐτῶ ἔφησαν. Καὶ ὃς, « Ἐκεῖ πρῶτον ἡγεμονεύειν ἠρῆσαι· καὶ οὐ χρεῖον ταύτην καταλείπειν με. » Οἱ δὲ, « Καὶ δός ἡμῖν ἐκ τοῦ Βολερού τὰ μέχρις ἡμῶν. » Καὶ ὃς, « Πολλάκις, » φησὶν, « ἐκείσε ἐθήρευσσα, καὶ οὐ μοι κίτριται ἀξίον ἀρεῖναι τούτου τὸν χώρον. » « Τί οὖν ἡρ δίδως; » οἱ πρέσβεις ἀντήρῃσαν. « Ἐγὼ μὲν, » ἔφη, « οὐδέν. Ἀλλ' εἴπερ τὴν ἐξ ἐμοῦ λαβεῖν θέλατε εἰρήνην ἐθέλω τούτῳ ἐν Κωνσταντίνου Λατίνους πρὸς τὴν Ῥωμαίων τιλὴν ἀρχην μερίδα πένε ἐκ τοῦ κομαρκίου ἡμίσειαν κὰκ τοῦ χρυσοφητείου (79) ὡσαύτως. Εἰ δ' οὖν, ἄλλ' ἴστω μάχη. »

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(79) χρυσοφητεῖον sive χρυσοφητεῖον, fornax in quo aurum coquitur et conflat. Suidas. Χρυ-

σοφητεῖον, ἑθα χρυσοφῆσαι καὶ ἐφῆσαι τὸν χρυσόν. Dousæ.

ος, πολλῆς τῆς ἡθονῆς ἐμφορούμενον καὶ ἐπι-
 τοῖς πράγμασιν. Ὡσπερ γὰρ τινεὶ ἐκ σκοτομή-
 αθείας (80) εἰς καθαρώτατον ἡλίου φέγγος
 ἢ καὶ ἀπο κλύδωνος εἰς γαλήνην ἢ ἐκ χειμῶ-
 ς ἔαρ ἢ εἰς νηνεμίαν ἐκ λαίλαπος, κάκ τῆς
 ; ἀνίας μεταμειφθεῖν εἰς ἡθονήν, οὕτως ἀπαν-
 τεγάνυντο καὶ ἐσκήρων ὑφ' ἡθονῆς, τῆς προ-
 ἐπιλεησμένοι ἀλγεινοτέρας καὶ πικρᾶς διαγω-
 δι μὲν οὖν ἐν τῇ Κωνσταντινου πόλει Λατίνοι (81)
 ἢ αὐτοῖς τάχα βασιλεύων Βαλδουίνος πρεσβεῖαν
 κν πρὸς τὸν βασιλέα, ὑπέρογκά τινα ζητοῦντες
 πόπων ὄντα ἐγγύς καταφρονητικῶς γὰρ δια-
 ρίς πρὸς τὸν βασιλέα ὡς οὖν τῆς ἀρχῆς ἀψάμε-
 ρείας τὰς ζητήσεις ἐποίουν. Καὶ πρῶτον μὲν
 το ἀπὸ τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης ποιῆσθαι τὴν
 εν, ἵνα παράσχη ταύτην τοῦτοις ὁ βασιλεὺς καὶ
 τὴν ἄλλην χώραν ἄχρι καὶ τῆς Κωνσταντινου
 . Ὁ δὲ βασιλεὺς τῶν τοιούτων ἀκροασάμενος
 κτερον πρὸς σφᾶς αὐτοῦς τὸν ἀπόλογον ἐποίησα-
 . « Ἡ πόλις αὐτῆ πατρίσμου οἱ οὐτυγχάνει· ἐκεῖ-
) ὁ ἐμὸς πατὴρ ἠγεμόνευεν, ὃν καὶ ὑμεῖς οἴδατε
 ἦσαν δομέστικον. Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ οὗτος τὸ
 ἰξεμέτρισε, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐκεῖσε τέθα-
 Πῶς οὖν θεὸν ἐστὶ ταύτην τὴν πόλιν ἐξω τῆς
 συγχάνει ἀρχῆς ; » Ταῦτα ἀκηκότες οἱ πρίσβεις
 ηστιάσαν ἔσχον τὴν ἀκοήν, [P. 90] ὡς τάχα
 ὦν ζητουμένων παράσχη τοῦτοις ὁ βασιλεὺς,
 εταβιλόντες τὸν λόγον, « Οὐλοῦν, » ἔφησαν, « ὦ
 εὔ, παραχώρησον ἡμῖν ἐκ τῶν Σερρῶν αὐτῶν
 χεῖν τὰ λοιπὰ. » Καὶ ὁ βασιλεὺς, « Οὐδ' αὐτὴν
 οσοσέκουσαν ποίση τὴν ζήτησιν. Πρῶτως γὰρ
 ἢ πρὸς τοῦ μακαρίτου βασιλέως τοῦ θεοῦ μου
 εὔειν χώρας ἠρέξάμην, καὶ πρῶτως ἐν αὐτῇ
 ἠγήσα, καὶ φιλῶ τὸν τόπον ὡς σύνθετος ἔδα-
 ὦ χρωῶν γούν οὐδὲ ταύτην τὴν πόλιν καταλι-
) Εὐχερῶς γούν οἱ πρίσβεις ἐκ τόπου μετεπή-
 ς τόπου, καὶ μηδὲν ἔχοντες, εἰ καὶ τι λάβοιεν,
 » ὡς κερθήσαντες, καὶ, « Ὁ βασιλεῦ, » ἀντεῖ-
 καὶ δὸς ἡμῖν ἐκ τοῦ Βολεροῦ τὰ μέχρις ἡμῶν. »
 βασιλεὺς « Ἐν τοῦτοις τοῖς τόποις πολλὰκις
 σα, καὶ σχεδὸν τὸ καλῶς χρᾶσθαι ταῖς θήραις
 τω μεμάθηκα, καὶ οὐ μοι κέρριται ἀξιον τοῦ-
 εἶναι τὸν χώρον, ἔνθα καὶ κάλιν ἀγαπῶ θη-
 καὶ ἀγραις ζῶων ἐφήδεσθαι. » Τί γούν ἡμῖν
 ; » ἀντέφησαν οἱ πρίσβεις τῷ βασιλεῖ. « Ἐγὼ
 ἔφη ὁ βασιλεὺς, « οὐδέν. Ἀλλ' εἴπερ ἐθέλετε
 ἐμοῦ εἰρήνην λαβεῖν (καλῶς γὰρ με ἐπίστα-
 αι τὴν ἐξ ἐμοῦ μάχην ξυνίετε, ἦνίκα τὴν ἠγε-
 Βεθυνίας καὶ Ταρσίας εἶχον, ὅπως ὑμεῖς οἴδα-
 ασθαι), ἐθέλω τοὺς ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει
 υς πρὸς τὴν τῶν Ῥωμαίων τελεῖν ἀρχὴν με-
 μῖν τὴν ἐκ τοῦ κομμερκίου (82) αὐτῶν, τὴν
 ὄν ὡσαύτως εἰσοδοῦν. Εἰ ταῦτά μοι παρασχεῖν
 οίητε, εἰς εἰρήνην συνέρχομαι. Εἰ δ' οὖν, ἀλλ'

A ri omnes poterant. Quemadmodum enim, dum quis
 e densissimis tenebris in purissimum solis jubar
 emergens, aut e tempestate in tranquilla aut ex
 hieme in vernalia aut ex procella in quietia accesserit,
 aut etiam ingentem mororem in gaudium transmu-
 taverit, lætitia differtur, ita omnes voluptate quadam
 perfundi et gaudio cumulari atque exsilire, miserri-
 ma deterrimaque prioris vitæ ratione e pectore
 oculisque amota. Latini, qui CPoli erant, et Bal-
 duinus illorum moderator ad imperatorem legatos
 prætumida quædam et pene absurda quæritantes
 miserunt. Contemptius namque erga imperatorem,
 tanquam qui tum primum Imperium assump-
 serat, affecti, immoderatis postulationibus urge-
 bant ; et ab ipsa Thessalonica initium facientes,
 ut eam sibi et reliquam omnem regionem
 CPolim usque imperator concederet, posebant.
 His auditis imperator responsum lepidum sane
 neque invenustum dedit. Eam scilicet ur-
 bem sui patriam **173** quodammodo esse ; in ea pa-
 trem suum, quem ipsi optime noverant, mag-
 num domesticum principatum obtinuisse, in ea
 vitæ finem facisse, in eaque cadaver illius sepultu-
 ræ mandatam. Quomodo itaque ea urbs extra po-
 testatem meam fuerit ? Audiunt legati : adhuc
 tamen pruritu aurium aliqua concessurum impera-
 torem sperabant, et mutata oratione, « Igitur, » aiunt,
 « imperator, concede nobis ab Serris ipsis reliqua
 possidere. » Et imperator : « Neque juste neque de-
 center hæc postulatis. primum enim in ea a bea-
 tæ memoriæ imperatore patruo meo loci dominatum
 habui, illic dominationis meæ exordia, illic militiæ
 prima incunabula ; et loco tanquam familiari solo
 detector. Haud itaque erit operæ pretium illum
 amittere. » Legati de loco in locum facili negotio
 sermonem convertere, et cum nihil haberent, si
 quid impetrassent, eo contentos esse, ac si victo-
 riam fuissent consecuti. Et, « O imperator » excipiunt,
 « saltem nobis e Bolero ad nostra permitte. » Tum
 imperator, « Illis in locis sæpissime venationi ope-
 ram dedi, et venationibus non male uti in illis
 apprehendi. Indignum itaque videtur locis illis
 renuntiare, ubi rursus venationi incumbere gestio
 et ferarum capturis animum oblectare. » « Quid
 igitur nobis donas ? » legati imperatori responde-
 runt. « Ego quidem, » inquit imperator, « nihil. Sed
 si pacem ex me habere concupiscitis (bene namque
 me nostis, et quid pugnando valeam ; jamque satis
 didicistis cum Bithyniis **174** Tarsisæque rerum poti-
 rer, quam ipse ratione bello configam), volo Lati-
 nos, qui CPoli sunt, Romano imperio eam ex tributo
 partem persolvant quæ introitibus proportionate
 respondeat. Hæc si præstare annueritis, pacem
 compono ; sin minus, pugnam edico, quæ Deo au-

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Ἐκ σκοτομήνης βαθείας. Pachymerius, p.
 11.
 Οἱ μὲν γὰρ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει Δο-
 Pachymerius, p. 106. ALL.

(82) Τῶν κομμερκίων. *Commerciorum*. Vox Latina
 tota κομμέριον sive κομμέριον, *commercium*. Vide
 Glossarium Meursii. Dousæ.

spice, ut ita dicam, multo Romanis utilior erit. » Α ἔστω μάχη, ἣτις σὺν Θεῷ φάναι μᾶλλον λυσινεῖς Ῥωμαίους. » Οὕτω κατασχυρθέντες οἱ τῶν Λαῶν πρέσβεις ἀπρακτοὶ πρὸς τὴν Κωνσταντινουῦσι ὑπενόστουν.

79. Ad Michaelem etiam defectorem legatum imperator Theodorum Philem, ab imperatore Theodoro luminibus orbatum, mittit. Legatio lenis erat, tanquam quæ ex pertinentibus ad se urbibus ac oppidis pleraque cederet; quæ defectori imperator, cum secum concilians permittebat, parva vero admodum repetebat, quæ haud decorum videbatur ab eo negligi. Sed durus atque inexorabilis defector oblati sermonibusque magis induruit; qui non modo legationi locum non dederat, sed in responsionibus etiam indecore admodum se gesserat. Inflaverat namque animos non solum cum Siciliae rege Manfredo, sed etiam cum Gulielmo Achaiae principe contracta affinitas: jamenim et hoc quoque matrimonium absolverat. Hinc horrendum turgere et 175 satis tumide ratiocinari. Propterea Theodorus Philes sermonibus illius cordi suo dolens, et illius responsis animo discruciat, ad imperatorem regressitur, illud defectori fassus: » Te stulte agere sat novi, ideoque loqueris indecora. Sed scias velim te quam citissime robur imperatorum ac Romanam virtutem experturum; et duceris, dum nulli usui erit, pœnitentia. » His dictis ad regem revertitur, stultitiæ non modicæ Michaelem incusans, quod ne leve quidem imperatoris postulatam expleverit, vel saltem Constantinum Chabaronem, et me, qui hæc scribo, servitute liberaverit, eum tanquam qui cum imperatore enutritus fuisset, sæpeque militariis industriis concertasset, me vero veluti affinitate cum imperatore conjunctum, quando et uxor lacrymabili gemitu ad pedes imperatoris provolveretur. Sed præcipue quod imperator ab imperatore Theodoro missus plerosque bello apud Bodenos confecto viros, quorum aliqui sanguine conjuncti erant cum defectore, alii ex exercitu magis spectabiles et genere illustriores, e carcere liberasset. Et hoc modo legatio ad defectorem transmissa se habuit. Imperator præterea ad Manfredum Siciliae regem, defectoris generum, ob eandem causam Nicephorum Alyatem canicleo præfectum legatum misit, ab eoque per duos fere annos detentum. Et quamquam ille ratione ex iis quæ quam cupidissime expetebat imperator, semel Michaeli defectori colligatus, et potiora ac utiliora animo 197 sibi fingens, efficeret? Porro imperator et ad Achaiae prin-

νθ'. Καὶ ἔστι πρὸς τὸν ἀποστάτην δὲ Μιχαὴλ ἐσταλατο πρεσβείαν ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦ Φιλῆ Θεοδώρου πρὸς τοῦ βασιλεως Θεοδώρου τετυφλωμένου. ἢ πρεσβεία πρασία καὶ πολλὰ ὑπενδιδούσα τῶν πρὸς τὸν ἀποστάτην ὁ βασιλεὺς, πρὸς ἀγάπην ἐφέλικαν καὶ ὀλίγα δὲ ἄττα ἀνεκαλείτο, καὶ οἷα οὐκ ἦν εἰκος πρὸς τοῦ ἀποστάτην πρὸς τὰς ἀποκρίσεις σκληρὸς καὶ πρὸς τοὺς λόγους ἀπόκροτος· οὐ γὰρ τὴν πρεσβείαν οὐ κατεδέξατο, ἀλλὰ καὶ ἀποκρίσεις οὐ προσηκούσας ἰποιοεῖτο. Ἐφύσα αὐτὸν οὐ μόνον τὸ ἐπὶ τῷ ῥήγῃ τῆς Σικελίας τῷ Μαυρῇ (83) κῆδος, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπὶ τῷ πρίγγιπτι (84) τῆς Ἀχαιίας τῷ Γουλιέλμῳ· ἤδη γὰρ καὶ τὴν τῆς ἀρχιστείαν πεπλήρωκεν. Ἐντεῦθεν μεγάλα πειράματα καὶ ὑπέρογκα διελέγετο. Ἐνθεν τοὶ καὶ ἰδὲ Θεόδωρος πολλὰ τοῖς λόγοις ἀναθεῖς καὶ βραβύσσας ταῖς ἀποκρίσεις πρὸς τὸν [P. 91] βασιλεὺς ἠσπασε, τοῦτο πρὸς τὸν ἀποστάτην εἰπὼν. « Οἶδα ἔγωγε ὡς ἀνοηταίνεις, καὶ διὰ τοῦτο φθέγγω τὰ μὴ προσκοντα. Ἄλλ' ἴσθ' ὡς τάχος πειραθῆσα βασιλικὸς ἰσχύος καὶ Ῥωμαϊκῆς θυνάμειος, καὶ γενήσῃ μεμειλος, ὅτι οὐδὲν σοὶ τὸ ὄφελος. » Ταῦτ' εἰπὼν πρὸς τὸν βασιλεὺς ἀφίκετο, πολλὰ κατακρούς τοῦ Μιχαὴλ ἀδελτηρίου, ὅτι μὴδὲ μακρὰν τινα ἔβουλήθη βασιλεὺς ἀξίωσιν ἀποπλήσασθαι, μὴδὲ τὸν Χαβάρου Κωνσταντινου ἀπολύσαι καὶ ἐμὲ αὐτὸν τὸν ἐγγράφοντα, τὸν μὲν ὡς συνετετραμμένον τῷ βασιλεὺς καὶ πολλὰκις συνημιλλημένον στρατιωτικῶς ἐπιδύμασιν, ἐμὲ δὲ ὡς εἰς κῆδος τῷ βασιλεὺς ξυνεῖθαι καὶ τῆς συζύγου γοερὸν ἀναθεώσεως, τῶν ποδῶν ἐκκυλιθουμένης τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ταῦτα πλείονα τῶν εἰκοσι τῆς εἰρηκῆς λελυκότος τοῦ βασιλεως, ὅτι ἐν τῷ κατὰ τὰ Βοδηνὰ πολέμῳ ζωγρίας ὁ βασιλεὺς εἴλετο πρὸς τοῦ βασιλεως Θεοδώρου ἀποσταλῆς ἄνθρωποι καὶ προσγενεῖς ὑπάρχον τῷ ἀποστάτῃ, ἄλλοι κρείττους τε ἐν στρατιᾷ καὶ τῶν ἐκ τῶν ῥωμαίων. Οὕτω μὲν τὰ τῆς πρεσβείας πρὸς τὸν ἀποστάτην ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ πρὸς τὸν ῥήγα τῆς Σικελίας τὸν Μαυρῆ τὸν τοῦ ἀποσταλάτου γαμβρὸν πρεσβείαν ἐσταλε διὰ τοῦ ἐπὶ τῷ κανικλείου (85) Νικηφόρου τοῦ Ἀλυάτου, ὃν καὶ κατὰ μεθ' ἑαυτοῦ ἐγγύς που δύο ἐτῶν· πῶν γὰρ ἂν εἴη καὶ πληρῶσαι τι τῶν βασιλεως βουλημάτων κατὰ τῷ ἀποστάτῃ Μιχαὴλ συνδεθῆς καὶ εἰς τὸν πρὸς τὸν ἀποστάτην δὲ Μιχαὴλ ἐσταλατο πρεσβείαν διὰ τοῦ Φιλῆ Θεοδώρου, πολλὰ ὑπενδιδούσα τῶν πρὸς τὸν ἀποστάτην ὁ βασιλεὺς σκληρὸς· ἐφύσα γὰρ αὐτὸν οὐ μόνον τὸ ἐπὶ τῆς Σικελίας Μαυρῇ κῆδος, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπὶ τῷ πρίγγιπτι Ἀχαιίας τῷ Γουλιέλμῳ. Ὁ δὲ βασιλεὺς πρὸς τὸν ῥήγα τῆς Σικελίας τὸν Μαυρῆ τὸν τοῦ ἀποσταλάτου γαμβρὸν πρέσβεις ἐσταλε διὰ τοῦ κανικλείου Νικηφόρου τοῦ Ἀλυάτου, ὃν καὶ κατὰ μεθ' ἑαυτοῦ ἐγγύς που δύο ἐτῶν. Καὶ πρὸς τὸν πρίγγιπτι Ἀχαιίας διεπρεσβεύασατο· ἀλλ' οὐδὲ οὗτος εἴξε.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(83) Τῷ ῥήγῃ τῆς Σικελίας τῷ Μαυρῇ. Gregoras, lib. III, p. 71. Pachymerius, p. 82. ALL.

(84) Τῷ Χρίγγιπτι. Iterum pura puta vox Latine, Χρίγγιπτι sive Πρίγγιπτι princeps. Τῶν Φράγγων ῥήγῃ, Francorum rex, etc, DOUSA.

(85) Κανικλείου. Caniclei præfectura erat magna valde dignitas Cpoli. Vide omnino Meursii Glossarium, et adhibe Cantacuzenum, lib. I, cap. 14; et lib. IV, 40. DOUSA.

έρδους (86) κρατηθείς ; Ὁ δὲ βασιλεὺς πρὸς A
 ιπια Ἀχαιοὺς διεπρεσβύσατο· ἀλλὰ καὶ
 ἰ κήδει τῶ πρὸς τὸν ἀποστάτην θεαρῆρη-
 πολλὰ ἐκ τούτου προσγενήσεσθαι αὐτῶ
 υ, εἰς οὐδὲν τοὺς λόγους ἐτίθετο.

μὲν οὖν ⁶⁹ βασιλεὺς, ὡς προείφημεν, τὸν
 υ (87) αὐτοῦ σεβαστοκράτορα ἐν τῇ δυσμῇ
 ἀποστάτου ἐκπέμψας, καὶ τούτῳ τὰς δυ-
 χειρίσας καὶ τοὺς αὐτῶν στρατηγούς, προσ-
 τευθὴ τὴν πορείαν ποιήσασθαι, μέχρις ἂν
 ποστάτου ἐντύχῃ στρατεύματι· Ὁ μὲν οὖν B
 γάτωρ (88) Ἰωάννης κατὰ τὸ προσταχθέν
 δὲ ἀποστάτης Μιχαὴλ μετὰ τῆς συζύγου
 τῶν οἰκείων περὶ τὰ τῆς Καστορίας μέρη
 ἴδεν. Ἄφνω δὲ ἐπήλθε τούτῳ βοή ὡς τὰ
 στρατεύματα τὰ τῶν Βοθητῶν τέμνη δια-
 αὐτῶν χωροῦσιν. Οἱ μὲν οὖν (89) ἀκού-
 ῃς φωνῆς καὶ ποίαν οὐ μικρὰν ἐν φυγῇ
 πρὸς δρακμῶν ἀννοί τε ὤρμησαν καὶ πάν-
 κωντῶν ἐκίνησαν. [P. 92] Ἐπεὶ δὲ ἦν νύξ
 ἑώρα τις ὅπου φέρεται, πολλοὶ γεγόνασιν,
 τὸν δὲ ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν σεβαστοκράτορα κατὰ τοῦ ἀποστάτου ἐκπέμψας προστάξει κατευθὴ τὴν πορείαν
 αὶ, μέχρις ἂν τῶ τοῦ ἀποστάτου ἐντυχοῖ στρατεύματι. Ὁ δὲ ἀποστάτης πρὸς τὰ τῆς Καστορίας μέχρι
 ἴδεν. Ἄφνω δ' ἐπήλθε τούτῳ βοή ὡς τὰ Ῥωμαϊκὰ στρατεύματα τὰ τῶν Βοθητῶν τέμνη διαβάν-
 ἴτων χωροῦσι. Καὶ ποία ληρθεὶς ἄχετο, πολλοὶ δὲ καθ' ὅδον εἰσίνοντο, καὶ ὁ Πετραλίφας δὲ Θεό-
 αὐτοκαταγνητος τῆς τοῦ ἀποστάτου συζύγου, τόπῳ ἐντυχῶν κρημνώδει σὺν τῶ ἵππῳ ἀπάλετο,
 ρσαν οὖν μέχρι τῶν Πηρηναίων ὄρων, ἃ δὲ διορίζει τὴν παλαιὰν τε καὶ νῦν Ἡπειρὸν τῆς Ἑλ-
 αὶ ἡμετέρας γῆς. Ἐπεὶ δ' οὕτω συνέβη, ἄδεικν ὁ σεβαστοκράτωρ δραξάμενος κατὰ τῶν ἄστων
 ἔδεν οὖν Ἀχρίδα, Διάβολον. Καὶ πάσα δὲ ἡ περὶ τούτων χώρα, εἰτ' οὖν Ἡρέσπα, Πελαγονία,
 Μωλιτικός, ὑπὸ τῆν Ῥωμαϊκὴν ἐγγεγονέισαν ἐπικράτεια.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

αἰζονος κέρδους. Gregoras, p. 72, ALL.
 τὸν αὐτὰδελφον. Gregoras, p. 72, Hinc
 r Michaeli Palæologo duos fuisse fratres,
 s non ex eadem matre, Joannem et Cons-
 n. Pachymerius : Ὁ μὲντοι γι μέγας κονο-
 υς ἀδελφούς ἐπιστήσας νέους ὄντας καὶ συνε-
 ἄτερος μὲν Ἰωάννης, ὁ δὲ δεύτερος μετ'
 Κωνσταντίνος ἐλέγοντο, ὀφφικίους οὕτω
 ἑνοὺς τὰς πρεπούσας αὐτῶν φυλακὰς κα-
 LL.

μὲν οὖν σεβαστοκράτων. Plura de his
 id Gregoram, lib. iii, c. ult. ALL.

ὁ μὲν οὖν. Hostes Græcis ipsis longe plu-
 i hinc ad militares artes animus adverti-

Græci propius hostem castris motis mit-
 tinem idoneum, qui hostiles exercitus con-
 onturbet. Is noctu veluti transfuga cum
 e Ætolia princepe congregitur. Nuntiat illi
 n periculum impendere. Illius generos
 et Peloponnesi principem et Sicilia regem D

regatos pacem Græcis largitionibus obtu-
 salus sua sibi curæ esset, antequam illa
 lia iniretur, sibi prospiceret. Michael paucis
 re indicata ante solis ortum fugit, eumque

te alii sequuntur : ita Michaelis milites om-
 ugam se vertere. Mane socii fuga Michaelis

, cum causam consequi non possent et valde
 lum suorum numerum cernerent, in fugam

nt, se a Michaelē proditos esse rati ; quos
 atos aggressi Græci maxima ex parte cæ-

steros paucis exceptis vivos capiunt, inter
 loponnesi et Achaia princeps fuit. Aliam

victoriae causam narrat Pachymerius p. 84

em scilicet et illius equitum proceres Joan-

Michaelis uxoris ante amore captos animoque
 ntes vim inferre pudicitia illius in animo

e. Res Joanni displicet, et ærumnam gravem

cipem legat : sed ille quoque propter affinitatem
 cum Michaelē initam spei bonæ plenus, et ex ea
 multa sibi commoda promittens atque exspectans,
 sermones ac postulata imperatoris contempsit.

80. Igitur imperator, ut prænaravimus, consobri-
 num suum sebastocratorem in Occidentem adver-
 sus Micaelem defectorem misit, et copis illi cum
 eorum ducibus conceditis recta iter ingredi jubet,
 quoad usque defectoris exercitui occurreret. Seba-
 stocrator Joannes dicto audiens recta proficiscitur:
 per ea tempora Michael defector cum uxore atque
 familiaribus in Castoriæ partibus castra locaverat.
 Hinc subito rumor occupat Romanas copias Bode-
 norum Tempe prætergressas in eam penetrare. Qui
 vocem audierant, metu non parvo in animo concepto
 in fugam sese ipsi conjicere, allosque omnes in
 eandem ciere, et cum nox esset tenebrisque omnia
 obducerentur, quo pedem quisque moveret incom-
 pertum habere ; hinc plurimi via æque ac 177

eese vitam dispergere. Theodorus etiam Petra-
 Theodoreus etiam Petra-
 τὸν δὲ ἀποστάτου ἐκπέμψας προστάξει κατευθὴ τὴν πορείαν
 αὶ, μέχρις ἂν τῶ τοῦ ἀποστάτου ἐντυχοῖ στρατεύματι. Ὁ δὲ ἀποστάτης πρὸς τὰ τῆς Καστορίας μέχρι
 ἴδεν. Ἄφνω δ' ἐπήλθε τούτῳ βοή ὡς τὰ Ῥωμαϊκὰ στρατεύματα τὰ τῶν Βοθητῶν τέμνη διαβάν-
 ἴτων χωροῦσι. Καὶ ποία ληρθεὶς ἄχετο, πολλοὶ δὲ καθ' ὅδον εἰσίνοντο, καὶ ὁ Πετραλίφας δὲ Θεό-
 αὐτοκαταγνητος τῆς τοῦ ἀποστάτου συζύγου, τόπῳ ἐντυχῶν κρημνώδει σὺν τῶ ἵππῳ ἀπάλετο,
 ρσαν οὖν μέχρι τῶν Πηρηναίων ὄρων, ἃ δὲ διορίζει τὴν παλαιὰν τε καὶ νῦν Ἡπειρὸν τῆς Ἑλ-
 αὶ ἡμετέρας γῆς. Ἐπεὶ δ' οὕτω συνέβη, ἄδεικν ὁ σεβαστοκράτωρ δραξάμενος κατὰ τῶν ἄστων
 ἔδεν οὖν Ἀχρίδα, Διάβολον. Καὶ πάσα δὲ ἡ περὶ τούτων χώρα, εἰτ' οὖν Ἡρέσπα, Πελαγονία,
 Μωλιτικός, ὑπὸ τῆν Ῥωμαϊκὴν ἐγγεγονέισαν ἐπικράτεια.

C repellere minatur. Equites ridere et verbis etiam
 lacerare non desinunt. Sic Joannes principem tra-
 hit ad pugnam ; dum pugnatur inter eos, a Græcis
 victoria stetit. Sicilia rex cum paucis suorum clam
 effugit. Jacobus Pontanus, not. in c. 4, lib. 1 Phran-
 zæ, mirum in modum in his nominibus sese imp-
 licat. Exsolvamus eum. Ubi asteriscum reposui,
 scriptum est in Græco τὸν τῆς Σικελίας ῥῆγα Μα-
 φρέ Sicilia regem Manfredum. Sequitur continenler
 καὶ τὸν τῆν Πελοποννήσου καὶ Ἀχαιῶν πρίγκιπα et Pel-
 onnesi atque Achaia principem. Demendus est as-
 teriscus, et verba ita ut jacent in textu reponenda,
 si veritatem historiae volumus. Similia Gregoræ ver-
 ha supra posuimus cap. 79. Sequitur Pontanus :
 Manfredus, Friderici secundi ex pellice filius et Si-
 cilia rex, quomodo potuit esse gener despotæ Epiri
 et a Michaelē Palæologo capi, quem Carolus Gal-
 lia rex in prælio interfecit, ut narrat Thomas Fa-
 zellus, Rerum Sicularum decad. XII. lib. viii, equi-
 dem non video. Viderunt qui rem accuratius exa-
 minarunt. An ita arduum fuerit despotam Epiri
 Manfredo Sicilia regi et Peloponnesi et Achaia prin-
 cipi Gulielmo filias suas collocasse in matrimo-
 nium ? Et tamen collocavit, si Acropolitæ, Gregoræ,
 Phranzæ fides adhibenda est, et sane adhiberi de-
 bet. Adde etiam Pachymerio, p. 82. En itaque quo-
 modo Manfredus Sicilia rex et Peloponnesi princeps
 generi Michaelis fuit. Sed Manfredus interfectus
 fuit a Carolo. Quid tum ? Non potuit antequam in-
 terficeretur, uxorem ducere et gener Michaelis esse ?
 Narret quidquid velit Fazellus, oculatis ipse testi-
 bus magis credo. Addit Pontanus, omnino fugit ra-
 tio protovestiarium, et alium nominare voluit aut
 debuit. Sed hoc probandum erat, et ratio pro pro-
 tovestiario stat, nec amore nominare voluit aut de-
 buit, si mentis non desipiebat. ALL.

liphæ, uxoris Michaelis defectoris frater, audentius equum calcans ubi loca prærupta obviam facta sunt, ipse et equus præcipitati vitam posuere. Fugatique sunt ad proprios confinium terminos, sive montes Pyrenæos, qui veterem et novam Epirum a nostra Græcæque regione determinant. Cum hæc ita evenissent, occasione sumpta sebastocrator auxiliarium cohortium præsidio regionem vacuum deprehendens, in oppida quæ in ea erant, impetum facit. Et primum quidem Achridam, quam Bulgariæ archiepiscopatum esse norunt omnes, secum una et illius archiepiscopum Constantinum Cabasilam ducens, contendit. Cabasilas porro ab imperatore Theodoro erat sejunctus, tanquam qui suspectus illi foret non æquo in imperium animo esse. Namque fratres illius germani Joannes et Theodorus cum Michaeli defectore vitam agebant, Theodorus inter illius proceres connumeratus, Joannes fere rerum universarum, publicarum nempe ac domesticarum, dominatum pro nutu agens ferensque. Ob hæc, ut diximus, Theodorus imperator non admodum archiepiscopo fidebat. Verum enim vero Michael imperator magis libere ac ingenue res pertractans, et Numini maximam ab ipso gestorum partem aut cuncta ascribens, archiepiscopo, qui tum sebastocratorem sequebatur, potestatem ad sua revertendi fecit. Itaque cum Achridam pervenissent, ut diximus, sebastocrator militares machinas **178** in eos movere, archiepiscopus sermone alliciendos esse existimare. Nec multum post tempus Achrida potiti sunt. In ea rebus sebastocrator recte compositis Deabolim petit, cujus arcem omnibus machinis sibi adsciscere constituerat, quare tormenta admovit, arietes instruxit, machinas omnis generis applicuit, et frequentibus irruptionibus infestans modis omnibus sibi oppidum expugnandum proposuerat. Et sane eum spes non fefellit: multis enim oppidanis occisis, non paucis vero telorum ictibus confossis, reliqui demissis animis (natura quippe ad tutandas urbes occidua natio mollior existit) Deabolim non contemnendum oppidum sebastocratori dederunt; et universa circa ea oppida regio, necnon Prespa, Pelagonia, Soscus, Molyscus sub potestate

Romanarum virium redactæ Romanis obnoxie factæ sunt. Occidentalium quippe partium incolæ ita nati sunt ut omnibus præpotentibus facili negotio succumbant. Hinc neces cladesque evitant, facultatibus suis majori ex parte consulunt. Et hæc quidem appetente vere gesta sunt.

81 Verum defector Michael in extremum discri-

⁷⁰ D: 'Ο δ' ἀποστάτης πάντα κάλων κινήσας τοὺς οικείους συνέλεξε, καὶ συμμαχίαν παρὰ τὸν γαμβροῦ αὐτοῦ προσέλαβετο εἰς ἱππότητας τετρακοσίους. Ἐτερος δὲ τούτου γαμβρὸς ὁ βασιλέως ἡγεμὼν τὴν πᾶσαν αὐτοῦ στρατιὴν συλλεξάμενος δι' αὐτοῦ τὴν πρὸς τὸν αὐτοῦ πατέρα συμμαχίαν πεποιήσας, ἀγῶν πλῆθος ἱππέων τε καὶ πεζῶν. Συνήθροιστό γοῦν παμπληθῆς στρατιὰ, ἡ

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(90) Ἐλλω· Pachymerius, lib. II, p. 106. ALL.

ὡς περὶ τινὸς ξίφους, ὁδοῦ ἔργον, καὶ ὁ Πέτρος δὲ Θεόδωρος ὁ αὐτοκασιγνητός τῆς τοῦ ἀποστ. Μιχαὴλ συζύγου, θρασυτέρου ἐπιβίας ἵππου, ἐνέτυχε κρημνῶνδε τόπω, αὐτὸς τε καὶ ὁ ἵππος ταβέβληνται, καὶ ἀμφὺ ἀπώλοντο. Συνεστάλησαν μέχρι τῶν οικείων ὄρων, εἰτ' οὖν τῶν Πυρρῶν ὄρων, ἃ δὴ διορίζει τὴν παλαιὰν τε καὶ νέαν Ἰβήρον τῆς Ἑλληνίδος καὶ ἡμετέρας γῆς. Ἐπει δὲ τα οὕτως ἐπὶ τούτοις ξυνέβη, ἀδείας ὁ σεβαστατωρ δραξάμενος, ἔρημον εὐρῶν τῆς ἐπικουρῆ τὴν χώραν δυνάμειως κατὰ τῶν ἐν αὐτῇ ἀστῶν ὁρμῶν ἐποιεῖτο. Καὶ πρῶτον μὲν ἀπέβη ἐπὶ Ἀχρίδα, ἣν καὶ ἀρχιεπισκοπὴν Βουλγαρίας οἱ ἱστορικοὶ οἶδασιν, ἔχων μεθ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπον ταύτης τὸν Καβασίλαν Κωνσταντῖνον, ἃς πρὸς τοῦ βασιλέως Θεόδωρου κατισχημένους. ῥᾶτο γὰρ ἵπ' αὐτοῦ μὴ ὀρθὸς εἶναι περὶ τὴν ἐκ τῆν βασιλείων· οἱ τε γὰρ αὐτάδελφοι αὐτοῦ μετὰ ἀποστάτου ἐτύγχανον Μιχαὴλ, ὁ τε Ἰωάννης ὁ Θεόδωρος, καὶ ὁ μὲν Θεόδωρος συνηρηθῆναι καὶ αὐτῷ προὔχουσι, ὁ δὲ Ἰωάννης σχεδὸν τῶν πραγμάτων τὴν δεσποτείαν ἔφερε, τὰ τε κτήματα καὶ τὰ κατ' οἶκον. Διὰ ταῦτα, ὡς ἔγραψον, ἐθάρρει ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος τῶ ἀρχιεπισκοπῇ. Ἄν βασιλεὺς Μιχαὴλ ἐλευθερώτερον τοῖς πράγμασι χεμενος, καὶ Θεῷ τὸ πλεῖον τῶν πραττομένων αὐτῷ καὶ τὸ πᾶν ἀναρτῶν, ἐλευθερίαν τῷ ἀρχιεπισκοπῇ δίδωκεν εἰς τὴν αὐτοῦ ἀρμίσθαι, καὶ τῆν οὕτως τῷ σεβαστοκράτῳ. Ἐταλθόντες οὖν εἰς Ἀχρίδα, ὡς ἔφημεν, ὁ μὲν σεβαστοκράτωρ τὰ λεμικὰς μηχανὰς κατ' αὐτῶν ἐκίει, ὁ δὲ ἀρχιεπισκοπῇ λόγους ὑπενοῦναι ὑπέλιπεν. Ἐν οὖν τῷ γοῦν χρόνῳ ἑάλω (90) πρὸς αὐτῶν ἡ Ἀχρίδα. Ἐδὲ τὰ ἐκείσε καλῶς ὁ σεβαστοκράτωρ διέβη, τὴν Δεαβόλιν ὠρμησεν καὶ το τῶν Δεαβόλων ἐκ μηχανῶν παντοίοις παραστήσασθαι ἐβόλησε. Καὶ ἔταξε ταῦτα καὶ ἐλεπάλειε ἔστησε, καὶ μηχανῶν παντοίας πεποιήσας, καὶ συνεχεῖς ἐφόδους διεπέτατο, καὶ παντοίως τὴν τοῦ ἀστῶν ἀλωσιν γρηγορῶς προέβητο. Καὶ μὴν καὶ κατὰ σκοπὸν αὐτῷ πρὸς τὸ πρᾶγμα· πολλῶν γὰρ τῶν ἐντὸς κρημῶν τοῦ ἀστῶν, οὐκ ὀλίγων δὲ καὶ ταῖς βολαῖς καὶ τῶν οἰστῶν πεπληγμένων, οἱ ἄλλοι μετὰ τὴν φύσιν γὰρ ὑπάρχει τὸ δυτικὸν γένος πρὸς τὴν ἀστῶν μαλθακώτερον) καὶ τὸ τοιοῦτον ἀστῶν τῆ Δεαβόλῳ τῷ σεβαστοκράτῳ ἐνεχερισσῶν. Ἡ πᾶσα δὲ ἡ περίεξ τῶν τοιούτων ἀστῶν χωρὶς οὖν Πρέσπα, Πελαγονία, Σωσκός, Μολυσκός, καὶ ἡ ἐπικράτειαν τῶν Ῥωμαϊκῶν [P. 93] δυνάμει

ὡς οὐκ εἰς καλὸν ἀποθῆναι μέλλει τούτῳ τὰ
 ἰατα, ἀντιστῆναι ταῖς βασιλικαῖς δυνάμειν
 ἰλευτο, καὶ πᾶσαν μηχανὴν καὶ πάντα κέλων,
 ἢ παροικίας, κακίηκε. Καὶ τοὺς μὲν οἰκείους
 ἰπλῶς συλλέγειν πάντας συνήθροισι, συμμα-
 θεὸν οὐ σμικρὰν παρὰ τοῦ ῥηγὸς Σικελίας τοῦ
 ἰοῦ αὐτοῦ προσελέθετο· ἀπαριθμητο γὰρ οὖ-
 ἰς τετρακοσίους ἰππότητας (91), ὅπλοις ἐχυροῖς
 ῥάκτους καὶ ὑψαύχους ἵπποις καὶ ἀγερῶσις
 ἡμῶν, ἕκαστος τούτων ἐκ τοῦ σφετέρου γέ-
 ἑκχοίτων τυγχάνουτες. Ἄτερος δὲ τουτου γὰρ
 ἰ Ἀχαιῶν πρίγκιψ τὴν πᾶσαν αὐτοῦ στρα-
 (92) συλλεξάμενος δι' ἑαυτοῦ τὴν πρὸς τὸν αὐ-
 ενθρόνῳ συμμαχίαν πεποίηκεν. Ἦγε δὲ οὗτος
 ἰπληθεὶς τὸ ὄπλιτικόν· ἐκ τε γὰρ τοῦ Φραγκι-
 νους ἐτύγγανε καὶ ἐκ τῶν οἰκητόρων Ῥωμαίων
 ας τε καὶ Πελοποννήσου, ὧν οὗτος ἦρχεν· οἱ
 ἰς δὲ τοῦ τῶν Λατίνων ὑπῆρχον γένους. Συνήθροι
 οὖν παμπληθῆς στρατιά, καὶ κατὰ τοῦ αὐταδέλφου
 ἰτοκράτορος τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰωάννου τὴν
 ἐποιούτο. Ὁ δὲ (καὶ γὰρ εἶχε τὰς συμβουλὰς
 ἰς ἐκ τοῦ αὐταδέλφου καὶ βασιλέως) στρατηγικῶς
 ἀντιπάλους μετήρχετο. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ μετὰ
 καταρράκτων καὶ θώραξι κεχηρημένων δυνάμειν
 ἰρώτερα τῶν τόπων ἐκράτει, τοῖς δὲ ἐλαφρο-
 τῶν ὀπλιτῶν, καὶ οἷς τὸ κινεῖσθαι ῥᾶν ὡς
 ἰέροις, τὴν κατὰ τὰς πεδιάδας μάχην πεποιή-
 ἰρός τοῦ ἀντιπάλους προσετέταχεν. Ἦσαν δὲ
 ἰί μὲν ἐκ Σκυθῶν, οἱ δὲ ἐκ Τούρκων, πολλοὶ δὲ
 τῶν Ῥωμαϊκῶν φύλων, οἷς καὶ μᾶλλον ἢ το-
 τὸ ἐπιτήθευμα. Οὗτοι μὲν οὖν τοῖς ἐναντίοις
 ἰλλοντες μακρόθεν τοῖς βέλεσιν ἐπιήττων. Ἦρ-
 μὲν οὖν ἐκ τοῦ τόπου οὗ Βορίλα Λόγγος τοῦ-
 ἰξυμπίπτειν τοῖς ἐναντίοις. Ὅστε γοῦν ἡμέρας
 ἰβαδίξειν αὐτοῖς παρεχώρουσιν οὕτε νυκτός
 ἰ. Συνερόηγγυνο γὰρ αὐτοῖς ἡμέρας μὲν ἐν

οὐ σεβαστοκράτορος Ἰωάννου τὴν ὁρμὴν ἐποιούτο. Ὁ δὲ στρατηγικῶς τοὺς ἀντιπάλους μετήρχετο. Ἐκεῖνο
 ἰ μετὰ τῶν καταρράκτων καὶ θώραξι κεχηρημένων δυνάμειν τὰ ἐχυρώτατα τῶν τόπων ἐκράτει, τοὺς δ' ἐλα-
 οὺς κατὰ τῆς πεδιάδος πρὸς τοὺς ἀντιπάλους ἀνθίστασθαι προσετέταχεν. Καὶ οὗτοι οἱ μὲν ἐκ Σκυθῶν, οἱ δὲ
 ἰρκων, ἔτσοι δὲ ἐκ Ῥωμαίων, οἷς μᾶλλον ἢ τοξία τὸ ἐπιτήθευμα, οἱ καὶ μακρόθεν τούτους τοῖς βέλεσιν ἐπι-
 ἰήξαντο μὲν οὖν ἐκ τόπου οὗ Βορίλα Λόγγος τὸ ὄνομα, καὶ οὕθ' ἡμέρας ἀνέτους βαδίξειν αὐτοῖς παρεχώρουσιν
 ἰκτός συνερόηγγυνο γὰρ αὐτοῖς ἡμέρας μὲν ἐν τοῖς τῶν ἵππων ποταῖς. Συνέπιπτον δὲ τούτοις καὶ καθ' ὄδου
 ἰς ἀμάξαις καὶ τοῖς φοραγωγῶσις υποζυγίοις προσπελαζόντες ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς φορτίων ἐσχύλευον ὑποχωροῦν-
 ἰν φυλάσσοντων. Τούτο δὲ πολλάκις πεποιηκότες εἰς ἄρσος κατὰ τῶν ἐναντίων οὐ μέτριον ἐηλάκασιν, ὥσπερ
 ἰσὶ χεῖρας ἐμβαλεῖν κἄθ' αὐτῶν σκυλεύειν τὰ προστυχόντα. Οὕτω τὸ τοῦ ἀνάρτου Μεγαῆλ συνέσταλται στρα-
 ἰβία καὶ μόγις Στανον καὶ Σωστον καὶ Μωλυσκὸν παραμείψαντες· ἐσπευδε γὰρ ἐς τὸ τοῦ Πριλέπου ἄστυ γα-
 ἰ, ὅπως αὐτὸ διασώσειαν. Ἐκεῖ δὲ γενοῦντες, ἐς οἰκίαν ἕκαστος διασκεδασθέντες βουλήν βεβούλευται τὸν
 ἰχῆς τρέχειν. Καὶ ὁ μὲν ἀποστάτης μετὰ τοῦ υἱοῦ Νικηφόρου καὶ τινῶν νυκτός ἐποχηθέντες ἀπέδρασαν, ὡς
 ἰστο τοῖς λοιποῖς, καὶ αὐτοὶ πρὸς φυγὴν ἐτρέποντο. Τὸ μὲν οὖν Ῥωμαϊκὸν στρατεύμα καὶ ὁ νόθος υἱὸς Ἰωαν-
 ἰ ἀποστάτου τῷ σεβαστοκράτορι Ἰωάννῳ προσῆλθον καὶ τῷ βασιλεῖ τοῦς ὄρκους ἀπέδοντο, ὁ δὲ πρίγκιψ Ἀχαιῶν
 ἰ μετ' αὐτοῦ αὐτοῦ ἄλλο ἀλλαχού διεσπάρησαν. Καὶ ὁ μὲν πρίγκιψ κατὰ τὴν Καστοριαν εἰλῶν ὑπ' ἄχυρμα-
 ἰ κουβείς κἄθ' τῶν ὀδόντων γνωρισθεῖς, (εἶχε γὰρ τοὺς ἐμπροσθίους εὐμεγέθεις), καὶ δέσμιος ἀπήχθη τῷ
 ἰ. Οἱ δὲ κρείττους τῶν πραγμάτων αὐτοῦ καὶ προσγενεῖς, οἷ τε Ἀσελεδουσί, ὁ τῆς Καρυταίνης Ἰοφρέ καὶ
 ἰ τῶν ὀνομαστῶν, οἱ μὲν κατὰ τὸν Πλαταμῶνα, οἱ δὲ κατ' ἄλλο μέρος εἰλῶσαν. Καὶ τὸ συμμαχικὸν στρατεύμα
 ἰ τοῦ ῥηγὸς Σικελίας σταλὲν ὑπὸ τεσσάρων κατεσχέθησαν, ὧν μὲν εἰς ἦν ὁ μέγας δομέστικος ὁ Στρατηγό-
 ἰ, ὁ Ῥιμφᾶς Νικηφόρος, οἱ δὲ δύο τῶν ἀγωνίμων. Καὶ τούτους ὡς δεσμώτας πρὸς βασιλεία ἐπέμψαν.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

In equitum numero multum inter se distant
 olita et Pachymerius. Acropolita non ultra
 entos agnoscit, Pachymerius ad tria millia
 lit. ALL.

(92) Τὴν πᾶσαν αὐτοῦ στρατείαν. Pachymerius
 πὸν δὲ γὰρ πρίγκιπα ὅλον εἶχε σὺν τοῖς στρατεύμα-
 σιν. ALL.

id ubi sæpius perpetrarunt, animis adversus **181** hostes ingentibus resumptis, re ad mucrones et manus adducta, obvia quæque ex illis prædari. Igitur defectoris Michaelis exercitus hac quoque ratione attritus est, timoreque non modico lacessitus de salute propria desperaverat. Vi tandem et maximo suorum incommodo Stanum, Soscum ac Molyscum penetrantes (nam illis in animo erat ad Prilapi oppidum, ut illi suppetias ferrent, proficisci), ubi ad ea loca pervenere, propriæ quilibet opinioni servientes, extrema quæque tentare, et pro anima, ut dicitur, currere pro viribus instituerunt. Interea defector Michael et filius Nicephorus cum nonnullis, sed valde paucis, quibuscum consilia sua et actiones communicare sueverat, noctu equis invecti viasque bene instructi sese repente abripiunt. Mane ubi dies processit, milites Michaelis fugam cognoscens una et ipsi in fugam impelluntur. Romanum agmen, et qui illud ducebant præstantiores, et defectoris spurius filius Joannes Sebastocratori Joanni accurrentes se dedunt, et imperatori fidem sacramento obligant. Princeps vero Achaiæ sociique alius alio dispersi sunt. Princeps apud Castoriam capitur sub palearum acervo absconditus, sed ex dentibus a quodam milite cognitus (namque dentes interiores ingenti magnitudine prominebant) et colligatus ad imperatorem advehitur. Agminum nobiliores affinesque Aseldetusi et Caritanæ **182** Jophredus alique illustrium plures, Platamone alioque in loco capti vincitque ad imperatorem conducuntur. Auxiliaris item manus a Manfredo Siciliæ rege defectori transmissa, ad quadringentos, ut diximus, numerata, cum armis et equis a quatuor hominibus, magno nempe domestico Alexio Strategopulo, Nicephoro Rimpsa, qui Turca origine, Christianus nomen dederat, quorum fidem ingenuissime coluit, et aliis duobus, quorum nomina tempus nobis invidit, debellata est. Et hi quoque constricti vinculis ad imperatorem transportantur. Hac victoria nostri imperatoris consiliis potiti sunt, adeo ut fama illius ad ultima quæque orbis terrarum penetrarit: neque enim tales victorias plures sol vidit. Tunc porro oppida omnia et regionem universam nostri subegerunt.

Ἀλέξιος, ἄτερος δὲ ὁ Ριμψᾶς Νικηφόρος ἐκ Τούρκων ἔλκων τὸ γένος, ὀρθότατος δὲ γεγεννημένος Χριστιανός ἐστιν ὁ ἄριστος τῶν ἀνωμένων ὑπάρχων. Καὶ τούτους γοῦν δεσμώτας πρὸς τὸν βασιλεῖα ἐξέπεμψεν. Τοιαύτην γοῦν νίκην εἶν ἡμετέρων ταῖς βασιλικαῖς συμβουλαῖς κατορθώσαντο ὥστε τὴν αὐτῆς φήμην εἰς πάντα τῆς γῆς περιεῖναι τὰ πρὸς ὀλίγας γὰρ τοιαύτας νίκας εἶδεν ὁ ἥλιος. Τηλικαῦτα γοῦν πάντα τε τὰ ἄστυ καὶ πᾶσαν χώραν ὑφ' ἑαυτοῦ καταστῆσαι οἱ ἡμέτεροι.

82. Postmodum Joannes Sebastocrator Thessa- D πβ'. Ὁ μὲν οὖν ἱεραστατοκράτωρ Ἰωάννης τὸ

ἱ D : Ὁ μὲν οὖν σεβαστοκράτωρ Ἰωάννης τὴν Θεσσαλίαν παρὰ μέγας πρὸς τὴν νέαν Πάτριον ἐκ ταπεινίστατο, ὁ δὲ στρατηγὸς πούλις σὺν ἑτέροις τα Πηριναῖα ὑπερβάντες ὄρη καὶ καταλιπόντες ἡμετέροις Ἰωαννίνοις στρατεύματα εἰς τοῦτον εἰς πολιορκίαν περὶ τὴν Ἀρταν ἦκον. Κατέλιπον δὲ τὸν ἐκείσε λαὸν οὐκ ἐπι

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(93) Ἐωθεν δὲ. Gregoras, p. 74. ALL.

(94) Ὁ μὲν οὖν νόθος υἱός De hoc Joanne Pachymerii verba supra adduximus. ALL.

(95) Ὁ δὲ πρίγκηψ Ἀχαιας. Quomodo potea

Α τοῖς τῶν ἵππων πότις, εἴ ποὺ τις μακρότερον ἐκ τῶν ἵππων ποτίσαι. Συνέπιπτον δὲ τούτοις καὶ ἡ ὁδὸν, καὶ ταῖς ἀμάξαις καὶ τοῖς φορταγωγοῖς ἡ ζυγίοις προσπελάζοντες ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς φασί ἐσκόλευον ὑποχωρούντων τῶν φυλαττόντων. Τὴν δὲ πολλάκις πεποιηκότας εἰς θάρσος κατὰ τῶν ἡτῶν οὐ μέτριον ἐληλάκασιν, ὥστε καὶ χερσὶ χεῖρ ἐμβάλλειν κατὰ αὐτῶν σκυλεύειν τὰ προσταγόντα μὲν οὖν τοῦ ἀποστάτου Μιχαὴλ κατὰ τοῦτον στήματα [P. 94] στρατεύματα καὶ εἰς πτοίαν οὐ μικροῦ πηκνήκει· σχεδὸν γὰρ πᾶσαν σωτηρίαν ἀπεγορεῖται βία γοῦν καὶ μόγις Σταθὸν καὶ Σωσθὸν καὶ Μοῖκον παραμείψαντες (σκοπὸς γὰρ ἦν αὐτοῖς εἰς τὸ τῆς ἐλάπου ἄστυ γενέσθαι, ὅπως αὐτὸ διασώσασιν) ἐγεγονότες εἰς οἰκίαν ἑκάστος διάσκαδασθέντες ἦτον περὶ ψυχῆς τρέχειν, ὅπως ἂν εἶχεν ἰσχυρὰ βούλευται. Καὶ ὁ μὲν ἀποστάτης Μιχαὴλ μετὰ υἱοῦ αὐτοῦ Νικηφόρου καὶ τινων ἄλλων μετρίων ἄνδρων, οἷς καὶ εἰώθεν ἐμπιστεύειν τὰς ἀπὸ πηξίς, νυκτὸς τοῖς ἵπποις ἐποχηθέντες ἀπέδρασαν πλὴν τὰ τῶν ὁδῶν ἐπιστάμενοι. Ἐωθεν δὲ (93) ἦδη γεγεννημένος, ὡς οἱ τῶν στρατευμάτων ἡγετῶν Μιχαὴλ ἀποδράντα, ἦδη καὶ αὐτοὶ πρὸς τὴν ἐτραπὸντο. Τὸ μὲν οὖν Ῥωμαϊκὸν στρατεύματι οἱ κρείττους τῶν ἐπικρατούντων αὐτὸ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀποστάτου υἱός (94) Ἰωάννης τῷ σεβαστοκράτορι Ἰωάννῃ προσῆλθον καὶ χεῖρας αὐτῶν διδώσαν καὶ τῷ βασιλεῖ τοὺς ὄρκους ἀπέδοντο, ὁ δὲ πρὶν Ἀχαιας (95) καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἄλλος ἄλλαχοῦ ἐσπάρησαν, καὶ ὁ μὲν πρίγκηψ κατὰ τὴν Καστηρίαν, ὑπὸ ἀχυρμῆ τινι κρυβείς κατὰ τῶν ὁδῶν τῶν τινι στρατιωτῶν γνωρισθείς (εἶχε γὰρ ἐμπροσθίους εὐμεγέθεις καὶ προδεβλημένους φανωμάτων), καὶ δέσμιος ἀπήχθη τῷ βασιλεῖ δὲ κρείττους τῶν ταγμάτων αὐτοῦ καὶ προσῆλθον ὁ τε Ἀσίλ Δετουσί, ὁ τῆς Καρτετανίας Ἰορρί, ἄλλοι τῶν ὀνομαστῶν πλείους, οἱ μὲν κατὰ τὸ Πηταμῶνα, οἱ δὲ κατὰ ἄλλο μέρος ἐάλωσαν, καὶ ἐπιτάται τῷ βασιλεῖ συναπῆχθησαν. Καὶ τὸ στρατεύματι δὲ στρατεύματα τὸ ἐκ τοῦ Ῥηγὸς Σικελίας τῷ τῷ ἀποστάτῃ ἀποσταλὲν, ὡς εἰς τετραπύλαις εἰρηκίμην, ἐριθμημένον, αὐτοῖς ὅπλοις, ἀπὸ τοῖς ὑπὸ τεττάρων ἀνδρῶν κατασχέθησαν, ἡ δὲ μὲν εἰς ἦν ὁ μέγας δομίστικος ὁ στρατηγός

occupata Cpoli a Græcis dimissus fuerit, et Pachymerius, p. 86. Gregoras, lib. IV, p. 97, tantum urbes recenset. ALL.

ιαν παραμείψας, και τὰ ἐν αὐτῇ ἄστυ τε και Α
 κ ὀχυρωσάμενος, περὶ τὴν νῆσαν Πάτραν
 ὑποπέδυσται, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ και τὸν νόθον
 ὕποστάτην Μιχαὴλ Ἰωάννην. Ὁ δὲ μέγας
 ἰκος ὁ Στρατηγόπουλος Ἀλέξιος και [P. 95] ὁ
 Ἰωάννης τὰ Πυρρήνια ὑπερβάτες ὄρη ἐπὶ
 Ἄρταν ἐχώρουν, καταλιπόντες ἐν τοῖς Ἰωάννι-
 νάτοις μερικὸν εἰς πολιορκίαν τοῦ ἄστυ.
 ὅν οὖν οὗτοι τὴν Ἄρταν, κάκιστε γούν και
 τοῦτοις ξυυτευχῆκειν, οἷς και πρὸς ὀλίγας
 συνομιλήσας κατὰ δὴ συναξάμενος τῆς Ἄρ-
 ῆειν, καταλιπὼν τὸν ἐκεῖσε λαὸν οὐκέτι εὐ-
 πρὸς τοῖς ἡμετέροις διακείμενον · οὐ γὰρ
 οἱ τῶν στρατευμάτων τούτοις ἐχρήσαντο. Διὰ
 και ἡ περιφανεστάτη ἐκείνη νίκη τοῖς Ῥω-
 ἐπιλάμψασα ἐν οὐ πολλῷ τῷ χρόνῳ πρὸς τοῦ-
 κχώρηκεν. Ἀπῆειν οὖν ἐξ ὀρθοῦ πρὸς τὸν
 οκράτορα Ἰωάννην τὸν τοῦ βασιλέως αὐτά-
 περὶ τὴν νῆσαν Πάτραν διάγοντα, και τινὰς
 μετ' αὐτοῦ διακαρτησας τῆς πρὸς τὸν βα-
 ρερούσης ἐψάμην. Ὁ μὲν οὖν νόθος υἱὸς τοῦ
 ἰτου Μιχαὴλ Ἰωάννης τῷ σεβαστοκράτορι ξυ-
 στασίαν μετὰ και ἄλλων τιῶν ἐμελέτα · και
 σεβαστοκράτωρ Ἰωάννης κατὰ τῶν Λατίνων
 και τὴν Λεβαδίαν παράμειψας τὰς Θήβας
 ε, τὴν ἣν ὤδινεν οὗτος ἀπιστίαν εἰς προῦ-
 ροῦφνε, και μετὰ και ἄλλων τιῶν ἀποδράς
 ὑποστάτην Μιχαὴλ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἀπῆει.
 ε μὲν οὖν τῷ ἀθρώῳ τοῦ πράγματος ταρα-
 ῶκ εἶχε ὅπη γῆς σταίη, ἀλλ' ἐν πλοιαρίοις
 ες αὐτὸς τε και ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικηφόρος και ἡ
 ε τούτου και τινες τῶν αὐτοῦ τὰς διατριβὰς
 θαλάττῃ ἐποιουν, τὰς τε νήσους τὰς πέριξ
 γιον εἶχον, Λευκάδα δηλαδὴ και τὰς τῶν Κε-
 ν. Ἀλλ' ἐπεὶ ὁ τούτου νόθος υἱὸς Ἰωάννης
 αὐτὸν ἀπῆει, καθὰ δεδηλώται, ἀνερώσθη τῆς
 ες, και τὸν ὄκνον ὑποσεισάμενος ἐπὶ τὴν
 ἐβάδιζε. Κάκιστε δὴ ἀφιγμένος, ἐπεὶ τοὺς
 οικήτορας προσκειμένους εὔρεν αὐτῷ, εἶχε
 τὸ τῆς Βονδίτζης ἄστυ παρὰ τοῦ μέρους τού-
 ατούμενον, συναγαγὼν τοὺς ἐκεῖσε εὐρισκο-
 τοὺς ἡμετέρους τῶν ὀριῶν τῆς Ἄρτης ἐξῆ-
 Ἀλλὰ και τοὺς πολιορκούντας τὰς Ἰωάννεια
 τῶν Ἰωαννίνων πεποίηκεν. Οὕτω μὲν οὖν D
 κακῶν τὰ τῶν Ῥωμαίων εἴληχε πράγματα,
 καλῶς ταῖς βασιλικαῖς συμβουλίαις γεγενη-
 ταῖς τῶν στρατηγούντων ἀνηκούσιαις και ἀτα-
 ε τὸ μῆδεν σχεδὸν ἡ και πάνυ σμικρὸν κατ-
 τιν. Ὁ μὲν οὖν αὐτάδελφος τοῦ βασιλέως ὁ

liam prætergressus, et in ea oppidis ac castellis
 communitis, ad novam Patram, una secum spurium
183 Michaelis defectoris filium deferens, locat ten-
 toria. Magnus domesticus Alexius Strategopus et
 Joannes Raulus Pyrenæos montes transeuntes, Ar-
 tam properant, Joanninis militum manu ad obsiden-
 dum oppidum relicta. Artam itaque hi penetrarunt.
 In ea cum illis ipse quoque in colloquium veni, et pau-
 cos dies quotidianis congressibus versatus rebusque
 dispositis Arta egredior, cum multitudo illa non
 bene erga nostros afficeretur : milites enim non
 æquos se illis præbuerant. Ideoque victoria illa,
 quæ Romanis illuxerat, omnium ore concelebrata,
 non diu post in contrarium dilapsa est. Ipse recta
 via ad Joannem Sebastocratorem imperatoris fra-
 trem, apud novam Patram agentem, profectus, et
 nonnullos dies cum eo moratus, iter ad imperato-
 rem ingredior. Filius spurius defectoris Michaelis
 Joannes Sebastocratori adsidens cum quibusdam
 aliis defectionem meditabatur; et dum Sebastocrator
 Joannes adversus Latinos progressus præterita Le-
 badia Thebas prædaretur, quam secum conceper-
 at, palam defectionem parturit, et cum quon-
 dam sceleris conscisci fuga arrepta ad defectorem
 Michaelē patrem proficiscitur. Ille re improvisa tur-
 batus, ubi pedem figeret, nescire. Sed naviculas ipse
 et filius **184** Nicophorus et uxoret ex familiaribus
 quidam conscendentes in mari moras trahere, et
 circa insulas, Leucada nempe et Cephalem, di-
 divertere. Sed quando illius filius spurius Joannes ad-
 eum, ut inuimus, accessit, exuta socordia segnitie-
 que deposita animos assumens Artam contendere. Eo
 appulsus cives universos in se propensos compariens
 (sub ditione quoque sua ad illum diem Bonditzæ
 oppidum remanserat), quos ibi offendit, simul col-
 lectis, nostros de finibus Artæ expellit, et Joannina
 obsidentes longius ab obsidione removet. Sic denuo
 Romana res affligi cæpit, et quæ imperatoriis
 adhortationibus prospere gesta fuerant, ducum
 inobedientia ac socordia in nihilum fere aut satis
 parum redacta sunt. Interim imperatoris frater
 Joannes Sebastocrator et socer illius Tornicius
 Constantinus pugna dimissa ad imperatorem Lamp-
 saci eo tempore moras trahentem remeant. Impe-
 rator Sebastocratorem Joannem despotarum digni-
 tate adornavit ob victoriam partam remunerans, et
 ut ea dignitate personis, quibuscum bella gesserat,
 despotacum despotis confligens exæquaret, Socce-
 rum vero illius Constantinum Tornicium, magnum

περὶ αὐτοὺς ἔχοντα · οὐ γὰρ καλῶς ἐχρήσαντο τούτοις. Διὰ ταῦτα και ἡ περιφανεστάτη ἐκείνη νίκη
 δύναντίον κχώρηκεν. Ὁ δὲ νόθος υἱὸς τοῦ Μιχαὴλ Ἰωάννης κατὰ τῶν Λατίνων κχώρηκε, και τὴν
 κ παραμείψας τὰς Θήβας ἐσχύλευσε, τὴν δ' ἣν ὤδινεν ἀπιστίαν εἰς προῦπτον ἐξύφνε, και μετ'
 ἀποδράς πρὸς τὸν ὑποστάτην πατέρα ἦκε, μεθ' οὗ πλοιαρίοις ἐμβάντες τὰς διατριβὰς ἐν τῇ θα-
 ἐποίουσαν. Ὁμοίως ἀνερώσθη, και περὶ Ἄρταν ἀφιγμένος, ἐπεὶ τοὺς πάντας οικήτορας προσκειμ-
 εν αὐτῷ, εἶδε δε και τὸ τῆς Βονδίτζης ἄστυ παρὰ τοῦ μέρους τούτου κρατούμενον, συναγαγὼν πάν-
 ες ἡμετέρους τῆς Ἄρτης ἐξήλασε. Ἀλλὰ και τοὺς πολιορκούντας τὰ Ἰωάννεια. Ὁ μὲν οὖν σεβα-
 ῶρ Ἰωάννης και Τρνικίος ὁ πενθερὸς αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐπανήσαν · ὃν και τῷ τῶν δια-
 ετίμηκεν ἀξιωματι, τὸν δὲ Τρνικίον τῷ τῶν σεβαστοκρατόρων, και τὸν αὐτάδελφον αὐτοῦ Κων-
 ν σεβαστοκράτορα κατενόμασεν. Ἀλλὰ και τὸν Στρατηγόπουλον Ἀλέξιον δεῖ ἐπιστολῆς τετίμηκε
 ε.

primicerium, sebastocratoris munere insigniuit. Sed et fratrem illius germanum Constantinum ex Cæsare sebastocratorem indigitavit. Et in his 185 sebastocratores differebant: nam imperatoris frater in ceruleis calceis aquilas auro contextas deferebat, Tornicius nudo hisce insignibus calceo utebatur. Quinimo et Alexium Strategopulum, magnum domesticum antea condecoratum, per epistolam Cæsarem instituit, missilem illi dignitatem elargitus. Et hæc quidem ita evenere, τῶν τῶν σεβαστοκρατορῶν τετίμηκεν ἀξιώματι. Ἀλλὰ καὶ τὸν αὐτῶν αὐτῶν αὐτοῦ Κωνσταντίνου ἐξ Καισαρὶ σεβαστοκράτορα κατωνόμασεν. Ἐν τούτοις δὲ τὰ τῶν σεβαστοκρατορῶν διαφέρουν, ἐν οἷς ὁ μὲν αὐτῶν αὐτοῦ Κωνσταντίνου ἐξ Καισαρὶ σεβαστοκράτορα κατωνόμασεν. Ἐν τούτοις δὲ τὰ τῶν σεβαστοκρατορῶν διαφέρουν, ἐν οἷς ὁ μὲν αὐτῶν αὐτοῦ Κωνσταντίνου ἐξ Καισαρὶ σεβαστοκράτορα κατωνόμασεν. Ἐν τούτοις δὲ τὰ τῶν σεβαστοκρατορῶν διαφέρουν, ἐν οἷς ὁ μὲν αὐτῶν αὐτοῦ Κωνσταντίνου ἐξ Καισαρὶ σεβαστοκράτορα κατωνόμασεν. Ἐν τούτοις δὲ τὰ τῶν σεβαστοκρατορῶν διαφέρουν, ἐν οἷς ὁ μὲν αὐτῶν αὐτοῦ Κωνσταντίνου ἐξ Καισαρὶ σεβαστοκράτορα κατωνόμασεν.

83. Imperator cum Lampsaci hibernasset, appetente vere Cpolim comeat: namque quam cupidissime appetebat, omnesque suos eo referebat conatus, ut Latinorum e manu in libertatem Cpolim vindicaret. Hinc profectus est adversus Cpolim, non copiis fretus (neque enim tantum exercitum, qui similem civitatem obsidionem posset cingere secum ducebat), sed consobrini sui, cui nomen erat Aseli, sermonibus deceptus. Ille etenim mala fraude imperatorem eludebat, se inquietans penes urbis moenia ædem habere, portasque in sua potestate esse, per quas imperatoris copias intra urbem sine strepitu et sine pugna quiret intrmittere. His sermonibus sibi dicendo fidem conciliabat. Affinitus enim et muneribus et honoribus eum auctum fuisse, et adversus Achaïæ principem pugna multa incommoda passum, multis bonis ac 186 gratis affluenter abundasse tunc, cum imperatori ea promissa dederat aliaque ab imperatore ipse receperat, hominem vera dicere suadebant; Igitur his fidens imperator in Cpolim arma movet et ex adverso Borealis cornu urbis in loco Galata vocato castra metatur. Et, ut quidem videbatur, Galatæ oppidum oppugnabat, re tamen vera clanculum per internuntios Aselem sollicitabat ut fidem, solveret suam. Ille ad lucrum, non ad veritatem inhians, fallacibus ac captiosis responsionibus alia atque alia confingens, rem protrahebat. Verum tamen cum tempus diutinum procederet ipseque nihil efficeret, imo etiam armatis cohortibus noctuque progressis illius ad domum appropinquatum fuisset (id enim ille, ut fieret, denuntiaret), tum mendacio fallere et vera confundere palam deprehenditur. Et cum ipse responsionem, qua objectis fieri satis posset, haud haberet, crimen in urbis principem

⁷¹ D: Ὁ δὲ βασιλεὺς ἔαρος ἐπιλάψαντος κατὰ τῆς Κωνσταντίνου κερῶρηκεν. Ἐπῆλθε γοῦν κατ' εἰ τῶν ἐξαδελφῶν αὐτοῦ Ἀσέλ ἐξηπατημένος ὑπισχνουμένου ταύτην παραδοῦναι αὐτῷ, καὶ ἐν τῷ Γαλάτῃ ἐστρατοπεδεύσατο, καὶ τὸ τοῦ Γαλατῆ ἐμάχητο φρούριον. Ἀπίοντι οὖν ἐκείθεν πρόσβεις ἐκ Λατίνων ἰ περι ἀγάμης, καὶ γέγονε χρόνον ἓνα.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(96) Τὸν μὲν οὖν σεβαστοκράτορα. Gregoras, p. 76. ALL.

(97) Ἀντιπέραν τοῦ Βορείου. Gregoras, p. 80.

σεβαστοκράτωρ Ἰωάννης καὶ ὁ πενθερὸς αὐτοῦ Τορνίκιος Κωνσταντίνος τῆς μάχης ἐξείσθη· πρὸς τὴν αὐτοκράτορα ἐπανέζευξαν περὶ τὴν Λάμψακον ὅτι καὶ τὰς διατριβὰς ἐκέισε ποιοῦμενον. Τὸν μὲν ἱ σεβαστοκράτορα (96) Ἰωάννην ὁ βασιλεὺς τῷ τῷ δεσποτῶν τετίμηκεν ἀξιώματι, ἀντίχαριν οἷον τῆ νίκης τούτου διδούς, καὶ ἵνα τοῖς μαχόμενοις τῶν προσώποις [P. 96] ἀντισταθμίζοιτο, δεσπότης τῆ δεσπότης μαχόμενος· τὸν δὲ πενθερὸν αὐτοῦ τῆ Τορνίκιον Κωνσταντίνου μέγαν πριμικηρίων ἐπ

πγ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἱ παραχειμάσας ἐν τῇ ἐπ φάκῃ, ἔαρος ἐπιλάψαντος κατὰ τῆς Κωνσταντίνου κερῶρηκεν· ἅπαντα γὰρ ἦν αὐτῷ σπουδῆ καὶ σκοπὸς τῆς τῶν Λατίνων χειρὸς ἀναρρόπηση. Ἐπῆλθε γοῦν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως οὐ τῆ στρατεύμασι τεθαρρηκῶς (οὐδὲ γὰρ ἦγεν ἀξίωμα στρατιῶν εἰς τοιαύτης πόλεως πολιορκίαν), ἀλλὰ λόγοις τοῖς τοῦ ἐξαδελφῶν αὐτοῦ, οὐ τῆ ὄψα Ἀσέλ ἐξηπατημένος· ἡπάτα καὶ γὰρ τὸν βασιλέα, ὡς π τὸς ἐν τῷ τείχει τῆς πόλεως τὴν οἰκίαν ἔχει πύλας ἔχει παρ' αὐτοῦ δεσποζομένης. Δε' ὡν δὲν ἂν τὰ τοῦ βασιλέως στρατεύματα ἔνθεν τῆς καὶ ἀφορητῆ καὶ δίχα μάχης εἰσπαγεῖν. Καὶ ἐπιστε λέγων ταῦτα· τὸ τε γὰρ συγγενὲς φαντασίαν ἰδί του ἀληθεύειν τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὸ πλείονον δὲ μάτων τε καὶ τιμῶν [τῆ] ὑποσχέσεις ἐνωμότους· δὸντα φράγκων... ἐν τῇ τοῦ πρίγκιπος Ἀχι μάχῃ, καὶ προσδοκῆσας θειὰ μάλιστα κῆμοιρὶ πολλῶν ἀγαθῶν, ὅτε καὶ τὰς τοιαύτας ὑποσχί τῷ βασιλεὶ δίδωκε καὶ τὰς πρὸς αὐτὸν ἀντιδίδε. Τούτοις οὖν, ὡς ἔφημεν, ἐλπίσας ὁ βασιλεὺς τῆς Κωνσταντίνου ἐπῆει, καὶ ἀντιπέραν τοῦ Βορείου (97) κέρως τῆς πόλεως ἐν τῷ τόπῳ τῆς τῶν κατωνομαζομένων ἐστρατοπεδεύσατο, καὶ τῶ φρουρίον τοῦ Γαλατῆ ἐμάχητο φρούριον, τῆ ἰσθμίου κρύφα πρὸς τὸν Ἀσέλ ἐπέμπευ ὅπως τῆ σχέσεις πληρώσειεν. Ὁ δὲ πρὸς κέρδος ὄψε πρὸς ἀλήθειαν· χιυδεὶς γοῦν ἐποιεῖτο τὰς ἐπι σεις, ἀλλὰ ἐπ' ἄλλοις προφασίζομενος. Ἐπὶ τῆ ἱκανὸς παρερρήν χρόνος καὶ οὐδὲν ἤνυσεν, αἱ μ τῆς στρατιᾶς ὀπλισθείσης καὶ νυκτὸς ἀπίοντι· τῆ οἰκία τούτου προσεγγισάσας (τούτο γὰρ κῆ γενέσθαι διεμνήσασατο), τότε ψεύδεσθαι κῆ φανερώς. Καὶ ἐπεὶ οὐκ εἶχε τινα εὐλογον ἀπίον ποιήσασθαι, τὴν αἰτίαν εἰς τὸν ἀρχοντα τῆς πύ

De hac re pluribus agit Pachymeres, lib. II, c. ALL.

« Ὑπετόπασε » [P. 97] γὰρ εἶρηκεν, « οὗτος A
καλὸν ἔστι τὰς κλεῖς με τῶν τῆς πόλεως κατ-
πυλῶν, καὶ διὰ ταῦτα εἴληφε ταύτας αὐτός,
ἔ- τοῦτο ἔγωγε περὶ τὸ ἔργον ἀδυνατῶ. » Ἐπεὶ
βαρῶς τὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀπάτην ἐπεγνώκει ὁ
εὖς, ἐξῆει τοῦ τόπου. Κα' ὁδὸν δὲ τρεῖς πρέ-
-ιρήνην αἰτοῦντας πρὸς τὸν βασιλέα οἱ Λατίνοι
φασιν. Ὁ δὲ βασιλεὺς πεποίηκε ταύτην, εἰς
ὃν δὲ καὶ μόνον ἓνα, ἐν στενῷ κομιδῇ ἐπισφίγγας τοῦτοις τὰ πράγματα.

Διαπεράσας γοῦν 78 ὁ βασιλεὺς τὸν Ἑλλή-
-τὰ τῶν Πηγῶν κατέλαβε μέρη, κάκεισε τὰς
θῆς ἐποίειτο. Ἐπεὶ δὲ ὁ τοῦ θέρουσ παρῆει
, ἀλλὰ γε δὴ καὶ ὁ τῆς ὀπώρας ἐδρῶν, τῶν
-ν ἀπάσας χώρων πρὸς τὴν ἐξ ἔθους (98) τοῖς
-σιν οὕσαν ἀνάπαυσιν, ἐξ ὅου τῆς Κωνσταν-
-γεγόνασιν ὑπερόριοι, κατηντήκει τὸ Νύμ-
-Ἐμὲ δὲ πρὸς τὸν ἀρχοντα τὴν Βουλγάρων
-αντίου πρέσβυν ἐπέπομφεν. Ἀπῆειν γοῦν
-ῶτον, καὶ διεβίβασα μετ' αὐτοῦ ἡμέρας τινὰς.
- γὰρ τότε καὶ ἑορτάσιμοι τοῦ Χριστοῦ ἡμέραι,
-τῶν γενεθλίων καὶ ἡ τοῦ βαπτίσματος, ἧ οἱ
-Βουλγάρων ἀρχοντες λαμπρύνονται μάλιστα,
-ύλετο ὁ τῶν Βουλγάρων ἀρχῶν τότε Κωνσταν-
-τρίστῃν αὐτοῖς σῦνεῖναι καμὲ καὶ θεατὴν γενέ-
-τῶν τελοῦμένων. Τὰ προστεταγμένα μοι γοῦν
-σας τοῦ Τρινοβου ἐξῆειν, καὶ πρὸς τὸν βασι-
-ῆειν ἐν τῷ Νυμφαίῳ διάγοντα. Ἐκείσε γοῦν
-ιλεὺς παρεχίμισε, καὶ ἐπιλάμψαντος ἑαρος
-νυμφαίου ἐξῆει, τὴν λαμπρὰν τῆς ἀναστάσεως
-υρίου ἡμέραν προεορτάσας ἐν τῷ Νυμφαίῳ.
-ς δὲ τινὰς ἐν τοῖς φλεβίοις διαβιβάσας, ἐπὶ
-οῦτω πως ἐπονομαζόμενον Κλυζόμενην ἀπελ-
-τῆξαστο τὰς σκηνὰς. Ἐκείσε καὶ γὰρ εἰώθασιν
-ιλεῖς τοῦ Νυμφαίου ἐξιόντες χρονοτριβεῖν καὶ
-ον τοῦ ἐαρινοῦ παραμειβεῖν καιροῦ· ὁ τε γὰρ
-πεδιάς ἅπας καὶ χόρτον προβεβλημένη πολ-
-κροῦντα τοῖς ἵπποις, κατὰ ῥυτὸς δὲ τυγ-
-καὶ ὕδασι, ἐγγὺς δὲ αὐτοῦ κώμας ἔχει
: καὶ πόλεις, ἐξ ὧν θαψιλῆ καθιστῆται τὰ
-· Ἐκείσε γὰρ ὄντος τοῦ βασιλέως καὶ ὁ
-οκράτωρ ὁ Τορνίκιος ἐκ τῆς Νικαίῶν
-ἡμπε, καὶ δι' ὄχλου τῆ βασιλεῖ γέγονε διὰ
-οπατριαρχεύσαντα Ἀρσένιον. Ὁ γὰρ πατριαρ-
-ἐχῆρευε θρόνος, τοῦ πατριαρχεύσαντος Νικη-
-ὸς ἀπὸ τῆς Ἐφέσου εἰς τὸν πατριαρχικὸν D
-λη θρόνον, ἀπάραντος τῶν ἐνθένδε πρὸς τὰ
-α, μηδὲ εἰς ὄλον σχεδὸν ἐνιαυτὸν τοῦ πατριαρ-
-ἰπολοῦσαντος θρόνου, Ὁ δὲ Ἀρσένιος αὐτός
-εβλημένος εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον πρὸς
-σιλέως Θεοδώρου, ἀνὴρ καὶ εἰς λόγον καὶ εἰς
-πανευφύεστατος (99), καὶ λόγον μάλιστα τὸν
: Ἦκεν οὖν εἰς Πηγὰς, εἶτα πρὸς Νύμφαιον ἦκε καὶ περὶ Κλαζομένην, οὗ ἦξε καὶ ὁ σεβαστοκράτωρ
-ος, καὶ δι' ὄχλου γέγονε τῷ βασιλεῖ διὰ τὸν πατριαρχεύσαντα Ἀρσένιον. ὁ γὰρ πατριαρχικὸς ἐχῆρευε
- τοῦ πατριαρχεύσαντος Νικηφόρου, ὃς ἀπὸ τῆς Ἐφέσου εἰς τὸν πατριαρχικὸν μετετέθη θρόνον, ἀπάραντος τῶν
: μηδ' ὄλον ἐνιαυτὸν διαρκίσαντος. Ὁ δὲ Ἀρσένιος προεκλήθη ἀπὸ τοῦ βασιλέως Θεοδώρου, ὃς ἐχθρῶν ἔσχε
-ὸν βασιλέως, καὶ ἀνήχθη αὐτὸς Ἀρσένιος.

A referebat : « Neque enim decorum illi videbantur
penes me, » aiebat ille, « claves urbis esse, ideo-
que eas abstulit, et ergo opus perficere nequeo. »
Sic fraude hominis plane detecta imperator loco
egreditur. In itinere tres legati a Latinis ad imperator
ratorem missi pacem petunt : quam illis imperator
non uno amplius anno concessit, cum res eorum in
extremum jam discrimen adduxisset.

B 84. Igitur imperator Hellespontum trans abiit,
et Pagarum partes, ubi 187 moras trahebat, oc-
cupat. Cum vero æstas præterlapsa fuisset necnon
autumni tempus excurrisset, inde discedens ad
quietem imperatoribus de more, ex eo quo Cpoli
extorres tempore oberrabant, destinatam, Nym-
phæum pervenit. Me porro ad Constantinum Bul-
garorum principem legatum mittit. Abii, et cum
eo per aliquos dies versatus sum, Namque ea tem-
pestate festi dies Christi natalium ad baptismatis,
quibus Bulgarorum principes magnificentiam os-
tentant, celebrabantur ; ideoque Bulgarorum prin-
ceps Constantinus, ut cum eis tunc oculatus eorum
quæ fiebant spectator adessem, cogebat. Mandata
itaque mihi imposita exsecutus Trinobo exeo. et ad
imperatorem tunc Nymphæi cunctantem, in quo
et hibernaverat, me confero. Ineunte vere ille Nym-
phæo egreditur, prius ibidem læto ac splendido re-
surrectionis Dominicæ die concelebrato. Et dies
aliquot Phlebiis egit ; inde ad locum Clyzomenem
C dictum veniens tentoria collocat : namque ibi
Nymphæo exeuntes tempus contere et veris ple-
rumque agere imperatores sueverant. Campus un-
dique planitie excurrit, agro fertili atque herboso,
qui plurimis equis 188 alendis suffecerit, aquis
irriguo, et multorum vicorum ac urbium vicinitate ;
unde vitæ necessaria affluenter suppeditantur, per-
opportuno. In eo cum esset imperator, sebasto-
crator Tornicius Nicæa accedens pro expatriarcha
Arsenio modeste imperatorem rogat, patriarchale
siquidem solium Nicephoro patriarcha, qui in pa-
triarchale culmen ex Ephesino metropolita ascende-
rat, ex terreno ad cœlestia promotus, cum nec integro
anno patriarchatus præfuisset, sessore destituebatur
Arsenius ad imperatorem Theodoro in patriarcham
D fuerat electus, vir et verbo et opere quam dexter-
rimus, et sermone præcipue, qui natura inditur :
namque qui eruditione comparatur, parum omnino
degustaverat. Etenim cum nonnulla ex encycliis
philosophatus perdidicisset, ne horum penitus
inexpertus haberetur, neque ea ignorare, quæ
ipse negligere sibi in animo proposuerat, videretur,

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Τὴν ἐξ ἔθους. Gregoras, p. 81. ALL.
Πανευφύεστατος. Gregoras Arsenium usu

rum est imperii administratione nec cum fossore
quidem conferendum tradit, p. 66. ALL.

telo divini amoris corde saucius, rebus terrenis omnibus, a quibus se avelli œgre plerique sustinent, contemptis, monastico instituto nomen dederat. Hic imperatoria corona imperatorem condecoraverat : sed eum suis votis minime obtemperantem conspicatus, iniquior cum eo inimicitias exercuit. Neque ab eo abhorruerat Andronicus Sardensis et Manuel Thessalonicensis, cognomine Opsara. Sed Sardensis quando imperator Cpolim castra movit et prope eam sedem locavit, **189** ab Joannicio Philadelphensi monastico pallio induitur : ille enim continuo, et non sine molestia imperatoris animum sollicitabat, ut proficiscendi sibi daretur facultas Paphlegoniam, unde ipse ortum ducebat ; sed imperator distorta hominis sensu apprime callens, ne in eas partes abiret, impediebat : animo enim proposuerat propter eas quas cum imperatore simultates exercebat, res Paphlagonum perturbare. Verum imperator æquissimo eum sermone laccessit : « Sardium, non Paphlagoniæ metropolitatum tenes : Sardium ideo partes invisendæ, quibus continuo ovescere debes, ibique immorando greges tibi commissos pascere. » Igitur ubi imperatore inexcusabilem vidit, cum quid ageret ipse nesciret, monasticum vitæ institutum complexus est, Thessalonicensis Manuel invitus Nicæa egressus in locis adjacentibus vitam ducebat. Arsenius item expatriarcha et ipse inde exiens in monasterium se intravit. Hinc universi prænes Lampsacum convenientes suffragio omnium mandatoque imperatoris Ephesinum antistitem Nicephorum in patriarchale solum invehant. Sed hic, ut jam dixi, neque per annum integrum cathedram moderatus e vivis excessit. Tunc sebastocrator Tornicidus Arsenio impense deditus imperatorem urgebat, ut Arsenium iterum in patriarchalem sedem promoveret, et mira quædam ac portentosa Arsenii facinoræ in medium afferens continuo imperatorem ad molestiam usque exorabat, ut sibi minime æquum, **190** etiam invitum, in patriarcham eligeret. Sic imperator volens nolens, sebastocratoris consiliis locodato, ad patriarchalem dignitatem Arsenium rursum evehit. Et hæc quidem de Arsenio ita se habuerunt.

πράγματα διηγεῖται προὔξιναι τῷ βασιλεῖ, πατριαρχεῖν τὸν δύσνον αὐτῷ βιαζόμενος. Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς ἄκων τῆ τοῦ σεβαστοκράτορος συμβουλῆ ξυνηθείς εἰς τὸν πατριαρχικὸν καὶ αὐθις θρόνον ἀνάγαγε τὸν Ἀρσένιον. οὕτω μὲν τὰ ἐπὶ τῷ Ἀρσένιῳ.

85. Imperator Strategopulum Alexium Cæsarem Dicit. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν στρατηγόπουλον

74 : Ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν στρατηγόπουλον καίσαρα πέμπει τοῖς δυτικοῖς μέροσι, καθήγγειλε δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀποπειράσασθαι. Ναὺς οὖν τότε μεγίστη ἐκ Βυβυτίας εἰς τὴν Κωνσταντινὴν ἤρκετο καὶ ποταστάτος, ὃς παρεῖχε τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Λατίνους ἐν τριήρεσι καὶ πλοίοις καὶ λεμβάδιοις καὶ δρόμῳ κατὰ Δαρδανελὸν χωρῆσαι. Καὶ γέγονεν οὕτως, καὶ κικίνωτο ἡ πόλις ἀνδρῶν τῷ βασιλεῖ ταύτης Βαλδουίνῳ μετατέμνον μετὰ φυλακτομένην. Αἰφνης οὖν καίσαρ τῆ Κωνσταντινουπόλεως ἐπέειπε, ἔχων καὶ ἀνδραγαθίας ἐκείθιν ὄντας καὶ ἀκούσας ὡς ὄντας τὰ κατ' αὐτὴν. Καὶ μαθὼν ὅτι τινὰ περὶ τὰ τείχη χωροῦσαν εἰσεῖναι ὀπίστην ἐκεῖ ἦεν. Εἰσεῖλθε οὖν ἐπὶ ταύτης ἀνήρ, καὶ ἕτερος, καὶ ἄλλος, καὶ καθέξῃς μέχρι τῶν ἐ. Ἐτε δὲ καὶ πλείους ἄλλοι εἰσιόντες εὗρον ἐνακαρπὶ τείχη φύλλακα, ὃν ἀναβάντες ἐξῶ τῶν τειχῶν ἐβόησαν καὶ πείθεισι τὰς πόλιν ἀκροχλεύσαστες ελευθέρου τῶν εἰς αὐτὴν

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(1) Ἄλλ' ὁ μὲν Σάρδεων δεῖ ὁ βασιλεὺς. Hoc idem pluribus narrat Pachymeres, lib. II, c. 1 ALL.

ἐκ φύσει ὡς προβαλλόμενον · τοῦ γὰρ ἐκ παλαιῶν χρόνων ἐκείνην μετέχει. [P. 98.] Ὁλόκληρον γὰρ τῶν ἐγκυκλίων φιλοσοφίας τοῦ μὴ δοκεῖν παρὰ τῶν τοιούτων ἀπειρώσας ἔχειν καὶ ἀγνοεῖν ἢ ὑπεριδεῖν ἰδοκίμασε, τῷ βίβει τοῦ πρὸς θεὸν ἰσχυρῶς τὴν ψυχὴν, πᾶσι τοῖς κατὰ κόσμον, ἐν αὐτῶν εὐχέρως ἔχουσιν οἱ πλείους ἀφίστασθαι, καὶ εἰπὼν τὸν μονήρη βίον προεῖλετο. Οὗτος τὸν ἀκρατορικὴν ἀπεπλήρου στεφφορῶν τῷ βασιλεῖ ἐπεὶ δ' οὐχ ἴσῳα τοῦτον τοῖς ἑαυτοῦ θείῳ ὑπεικόμενον, δύσνον περὶ τοῦτον ἐγένετο, ἔγραψεν αὐτῷ συνίστορας τὸν Σάρδεων Ἀνδρόνικον καὶ Θεσσαλονίκης Μανουὴλ τὸν καὶ Ὁψαρῶν λαγῶν. Ἄλλ' ὁ μὲν Σάρδεων, ὅτι ὁ βασιλεὺς (1) κατὰ Κωνσταντινουπόλεως ἐστρατοπεδύσατο καὶ ἐπὶ ταύτης τὰς ἐπαύλεις ἐποιεῖτο, τότε τὰ τῶν μετὰ ἐνεδεδυτο ἄμφω ὑπὸ τοῦ φιλαδελφίας Ἰωαννῆ. Ὡς γὰρ συχνῶς διηγήθη τὸν βασιλεῖα ἐπὶ τῆς τῆ Παφλαγόνων (ἐκεῖθεν καὶ γὰρ ὠρμητο), τὸ ἐκβλόνουν τοῦ ἀνδρὸς ὁ βασιλεὺς, ἐπιστάμενος, ἐκ τούτου ἐπὶ τὰ ἐκείσε μέρη ἀφίχθαι · σκοπὸς γὰρ αὐτῶ τὰ τῶν Παφλαγόνων πάντα διαταραξέτω πρὸς βασιλεία δυσνοία. Ὁ βασιλεὺς δὲ δικαιοσύνην πρὸς τοῦτον ἐποιεῖ τὸν λόγον, ὡς Ματροπολίτη χειροτονήσας Σάρδεων, οὐκέτι γε μὲν Πατριαρχίας, καὶ δεῖ σε τοῖς τῶν Σάρδεων ἐμμελοῦν μέρει κἀκεῖσε καὶ διατρίβειν καὶ σου ποιμαίνω ποιμνιον. Ἐπεὶ οὖν ἐγγύς ἀμετάπτωτον εἶνα βασιλικὸν βούλημα, μὴ ἔχων ὁ τι καὶ δράσει, μονήρη βίον προεῖλετο. Ὁ δὲ Θεσσαλονίκης Μανουὴλ ἄκων ἐξῶν τῆς Νικαίας περὶ τοῦ τὰ ἐπὶ ἐκείνης διέτριβεν. Ὁ δὲ πατριαρχεῖσα; Ἀρσένιος καὶ αὐτὸς ἐξῶν ἐκεῖθεν ἐν τῇ σεμνείῳ ἰαν καθιέρως διεῖχεν. Ἐντεῦθεν συνελθόντες πᾶσι ἀρχιερεῖς ἐπὶ τὴν Λαμπάκων, ψήφω πάντων ἡ προσταγῆ βασιλεὺς ὁ τῆς Ἐπίσπου πρόεδρος καὶ φόρος εἰς τὸν πατριαρχικὸν ἀνάχθη θρόνον. Ὡς οὗτος, καθάπερ εἰρήκειν, μήπω ἐναυτίσας τὴν εἰσέμετρησε. Τότε γοῦν ὁ σεβαστοκράτωρ τῶν τῆ φίλια τοῦ Ἀρσενίου προσκείμενος, ἐνάγκη βασιλεία τὸν Ἀρσένιον εἰς τὸν πατριαρχικὸν αὐθις θρόνον ἀναγαγεῖν, θαύματά τινὰ καὶ πρὸς παρὰ τοῦ Ἀρσενίου ἐνεργούμενα διαγοῦμενος ἢ

πράγματα διηγεῖται προὔξιναι τῷ βασιλεῖ, πατριαρχεῖν τὸν δύσνον αὐτῷ βιαζόμενος. Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς ἄκων τῆ τοῦ σεβαστοκράτορος συμβουλῆ ξυνηθείς εἰς τὸν πατριαρχικὸν καὶ αὐθις θρόνον ἀνάγαγε τὸν Ἀρσένιον. οὕτω μὲν τὰ ἐπὶ τῷ Ἀρσένιῳ.

τὸν Καίσαρα μετα στρατευμάτων τινῶν οἰκο-
 ; ἐπὶ τοῖς δυτικοῖς ἐκπέπομφε μέρεισι, τοῖς
 οὔσι τῶν Ῥωμαίων ξυνελθεῖν εἰς μάχην,
 παραγγείλας (2) ὡς ἐν τῷ διέρχεσθαι, ἐπὶ τὰ
 ὅ τῆς ἐκείσε φεροῦσης πλησίον ὑπῆρχε τῆς
 ντινουπόλεως, ἐφοδῶν τινα κατὰ ταύτης
 σθαι καὶ μέχρι τῶν πυλῶν αὐτῆς ἐπιδραμεῖν
 κεύματα, ὡς ἂν ποῖα παρ' αὐτῶν τοῖς οὔσιν
 Λατίνοις ἐγγίνηται. Ἐγένετο δὲ τῷ τότε καὶ
 ἦναι προνοία Θεοῦ. Ἐπεὶ γὰρ ναὺς μεγίστη
 Λατινική ἐκ Βενετίας εἰς τὴν Κωνσταντινου
 , καὶ νέος ἐν ταύτῃ ἐξουσιαστὴς παρεγί-
 νη καὶ ποτεστάτον (3) ἐπονομάζουσιν, ἀνὴρ,
 η, δραστήριος καὶ θρασύτερος εἰς τὰ μά-
 τοὺς ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει Λατίνους
 νιας εἰς μάχην, καὶ ξυμβουλευσας ὡς δεῖ
 ἴς μὴ μόνον ἐντὸς ὄντας τῆς πόλεως τὴν
 καὶ ἑαυτοὺς φυλάττειν, ἀλλὰ καὶ κατὰ Ῥω-
 τι δρᾶν, ὡς ἂν μὴ πάντη καταφρονητικῶς ἐν
 ὅ' ἡμῶν διακίθωνται. Ἐπεισεν οὖν αὐτοὺς
 εἰς ἐν ὅσας εἶχον τριήρεις καὶ τισιν ἑτέροις
 λεμβυαδίσι οἶον καὶ δρόμοσι, κατὰ τῆς
 Δαφνουσίας (4) χωρῆσαι, εἴ πως δυνηθεῖν
 παραστήσασθαι καὶ σκύλων εὐμοιρῆσαι τῶν
 ἴς. Κεκένοται οὖν ἡ πόλις ἀνδρῶν, καὶ ἦν
 καὶ νηπίοις καὶ τῷ βασιλικῶς τάχα ταύτης
 οντι Βαλδουίνω μετὰ τινῶν μετρίων ἀνδρῶν
 μένη καὶ τηρουμένη. Αἰφνης οὖν ὁ Στρατηγός
 Ἀλέξιος ὁ Καίσαρ νυκτὸς ἐπιὼν τῇ Κων-
 ου προσήγγισεν. Ἐπεὶ δὲ μεθ' ἑαυτοῦ εἶχε
 ῖρας τινὰς ἐξωρημένους (5) τῆς πόλεως καὶ

τοῖσιν αὐτῶν στρατεύματι. Οἱ δ' ἐντὸς τῷ αἰφνιδίῳ κατασαισθέντες, ὡς εἶχον ἕκαστος, τὴν ἑαυτοῦ
 ἐν ἐποικματεύοντο. Καὶ ὁ Βαλδουίνος περὶ τὸ μέγα παλάτιον ἐχώρησεν. Οἱ δὲ περὶ Δαφνουσίαν
 ἰς Λατίνους καὶ ὁ ποτεστάτος, ἐπεὶ μὴ κατὰ αὐτῶν τι δρᾶσαι ἴσχυσαν, πρὸς τὴν πόλιν ἐπανε-
 ν ἄντελάβετο γὰρ κἀνακείνων Θεός. Καὶ πλησιάσαντες εἰς τὴν πόλιν ὤρμησαν εἰσελθεῖν. Ἀλλὰ
 μακρὰ στρατεύματα τοῦτο γνόντες πῦρ ταῖς οἰκίαις τῶν Λατίνων ἐπέβαλον περὶ τὸν αἰγιαλὸν κει-
 καὶ ἐπέρησαν ταύτας, πρῶτα Βενετικῶν, εἴτα τῶν ἄλλων γενῶν, ἄς Κάμπους ὠνόμαζον. Ὡς δ'
 οὔτο Λατίνους λαβόντες ἐντὸς τῶν τριήρων ὅσους ἔδύναντο, καὶ μιᾶς εἰς τὸ μέγα παλάτιον χωρη-
 καὶ ὀξευμένους τῶν Βαλδουίνου, ὑπεχώρησαν. Οὕτω μὲν ἡ Κωνσταντινούπολις προνοία Θεοῦ ὑπὸ
 ον ἐγένετο, Ἰουλίῳ ἀγοντὸς κα', οὔσης ἐπινηψέως δ', καὶ ἀπὸ γενέσεως κόσμου ἔτους ὄντος
 ὑπὸ Λατίνων κρατηθεῖσα χρόνους πενήκοντα ὀκτώ.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Ἰαρογγείλας. Gregoras, p. 83. ALL-
 ἰποτίστας. Vox mere Latina, *podestas*. Di-
 sgenus, Italicum *podestà*. Sed et priscis La-
 omen officii et magistratus. Juvenalis Sa-

*Prætextam sumere mavis,
 Videntium Gabiorumque esse potestas?*
 ius in Claudio : *Atque etiam per pr-
 davit.* Apud alios scriptores Græco-Barba-
 ritur ποτεστάτος. Vide Glossarium Meursii.
 et ipsam non multo post auctor noster
 t. Dousæ.

απονουσίας. Gregoras, p. 85. Daphnusiæ me-
 icephorus patriarcha Cpolititanus in Brevia-
 torico (p. 44 A ed Lupar.). In codicis anti-
 ni margine, in quo erat Apoplus maris Eu-
 ne nomine auctoris, diversus ab eo qui est
 adnotatum erat Ἀπολλωνία ἡ νῦν Δαφνου-
 Λ.

λυδρας τινὰς ἐξωρημένους. Gregoras, p.
 n distinctius narrat Pachymeres, lib. II,
 ἠρανza aliter lib. I, c. 4. Vesæue itaque
 abellicus *Rerum Venet.* Decad. lib X, in fi-

A copiis aliquibus fultum in occiduas partes mittit,
 ut cum Romani nominis hostibus confligeret, mo-
 nens sub ipsa protectione, quando via, per quam
 esset incedendum, prope Cpolim erat, in eam ir-
 rumpere et ad portas ipsas conducere agmina, ut
 timor Latinis incuteretur. Evenit vero tunc tem-
 poris, ut tale quid, ita providente 191 Deo, con-
 tingeret. Navis maxima Latinorum Venetiis Cpolim
 appulit ; cum ea juvenis auctoritate potens, quem
 illi potestatem vocant, accessit, vir, ut effectus
 comprobavit, factiosus et in pugnas audacior. Is
 Lalinus, qui Cpoli erant, ad ineundam pugnam con-
 citat, haud decorum esse dictitans, eos qui in urbe
 B essent, urbem seque tutando tempus conterere,
 sed aliquid etiam adversus Romanos machinari de-
 bere, ne nos illi adeo contemptum conterant et pro
 nihilo ducant. Suasit itaque in triremes, quotquot
 haberent, aliaque navigia. Lembadia nempe ac dro-
 mones, ingressos in Daphnusiæ insulam pergere ;
 quam si in potestatem redigere forte potuissent, næ
 illi spoliis locupletarentur. Urbs igitur hominibus
 vacua, mulieribus ac infantibus et forte tunc im-
 peranti Balduino cum exigua aliorum manuguber-
 nabatur et custodiebatur. Interea improvise Cæsar
 C Alexius Strategopulus noctu adveniens in eam im-
 petum fecit, et cum viros secum haberet nonnullos
 ex urbe fugitivos et rerum illius apprime gnaros
 ex iisque sciscitans cognovisset foramen urbis
 muris inesse, per quod armatus miles introire pos-
 set, nulla mora operi incumbit. Et per illud quidam
 ingreditur, quem sequitur alius et iterum tertius,

αἰφνιδίῳ κατασαισθέντες, ὡς εἶχον ἕκαστος, τὴν ἑαυτοῦ
 ἐν ἐποικματεύοντο. Καὶ ὁ Βαλδουίνος περὶ τὸ μέγα παλάτιον ἐχώρησεν. Οἱ δὲ περὶ Δαφνουσίαν
 ἰς Λατίνους καὶ ὁ ποτεστάτος, ἐπεὶ μὴ κατὰ αὐτῶν τι δρᾶσαι ἴσχυσαν, πρὸς τὴν πόλιν ἐπανε-
 ν ἄντελάβετο γὰρ κἀνακείνων Θεός. Καὶ πλησιάσαντες εἰς τὴν πόλιν ὤρμησαν εἰσελθεῖν. Ἀλλὰ
 μακρὰ στρατεύματα τοῦτο γνόντες πῦρ ταῖς οἰκίαις τῶν Λατίνων ἐπέβαλον περὶ τὸν αἰγιαλὸν κει-
 καὶ ἐπέρησαν ταύτας, πρῶτα Βενετικῶν, εἴτα τῶν ἄλλων γενῶν, ἄς Κάμπους ὠνόμαζον. Ὡς δ'
 οὔτο Λατίνους λαβόντες ἐντὸς τῶν τριήρων ὅσους ἔδύναντο, καὶ μιᾶς εἰς τὸ μέγα παλάτιον χωρη-
 καὶ ὀξευμένους τῶν Βαλδουίνου, ὑπεχώρησαν. Οὕτω μὲν ἡ Κωνσταντινούπολις προνοία Θεοῦ ὑπὸ
 ον ἐγένετο, Ἰουλίῳ ἀγοντὸς κα', οὔσης ἐπινηψέως δ', καὶ ἀπὸ γενέσεως κόσμου ἔτους ὄντος
 ὑπὸ Λατίνων κρατηθεῖσα χρόνους πενήκοντα ὀκτώ.

D) dem Græcorum oblatrat, quam sine aperto menda-
 cio lædere non potuit. Narrat siquidem quosdam
 Græcos, rerum præsentium pertæsos. cum Palæo-
 logo per fidos nuntios egisse ut certa noctis hora
 cum quibus sibi videretur copiis adesset : fore ut
 in urbem receptus sine ulla cæde rerum potiretur
 Palæologum occasionem minime negligentem silen-
 tio uocis cum expeditissimis copiis ad urbem ac-
 cessisset, quas per accessu ab hostibus loca, ne quid
 illi præsentire possent, mænibus admotas. cæsis
 portarum vigilibus proditores in urbem sine alia
 majore cæde accederunt. Balduinum et Pantaleo-
 nem Justinianum antistitem ad primum captæ urbis
 tumultum excitos. cum necessariis pretiosissimis-
 que rebus, quas nocturna illa trepidatione expor-
 tare potuerunt, ad Euripum se trepide recepisse,
 ubi navem ingressos continua navigatione in Eu-
 boeam esse delatos. Et illi concurs Blondus Flavius,
 lib. VIII, Decad. II : *Inita itaque conjuratione Pa-
 læologus de recipienda urbe per idoneos est admoni-
 tus, Classe igitur imperatoria, quæ omnes asporta-
 verat Latinorum nervos in Pontico jam agente, ad-
 veniens exercitu Palæologus, refracta a conjuratis*

et hac ratione quindecim et forte plures viri urbem ingrediuntur. In ipso muro quemdam, cui custodia demandata erat, compertum, muro conscenso arreptum **192** pedibus extra muros projiciunt, alii strictis securibus et portarum vectibus disruptis in urbem introitum liberum exercitui aperiunt. Hac ratione Cæsar Strategopulus et cum eo Romani universi ac Scythæ (ex his enim copiæ conflatae erant) urbem ingressi sunt. Cives re improvisa perculsi, ut quisque poterat, salutis suæ consulere. Hic quidam monasteria petere, et monasticum habitum, ut cladem evitarent, induere. Mulieres in murorum foramina conjici, et in cellis obscuris reconditisque abscondi. Civitati imperans Balduinus in magnum advolare palatium. Qui vero Daphnusiæ abierant Latini, et cum illis Potestas, eorum quæ gerebantur plane ignari, cum nihil adversum Daphnusiæ perpetrare potuissent (opem enim illis tulerat Deus), retrogressi in urbem contendere et in supernarum virtutum principis Michaelis templum in Anaplo situm conveniunt, adhuc eorum quæ patrabantur nescii. Id Romanæ copiæ audientes, igne in Latinorum domos propelittus adjacentes immisso, eas corrumpunt, et ante alias Venetorum aliarumque deinceps nationum, quas Campos vocant. Latini incendiis urbem inflammari **193** conspicientes, genis manibus diverberatis, quotquot habere potuerunt ex suis in triremes et alia navigia assumptis, retro cessere. Et triremibus una, in magnum palatium progressa Balduinum in maximo discrimine et extremo pene periculo, jam jamque vivum capiendum, recepit. Et ita ea res evenit, et Cpolis, ita Deo annuente, rursum sub potestate Romani imperatoris jure et merito venit, vigesima quinta mensis Julii, indictione quarta, anno ab orbe condito 6769, postquam hostes ea potiti fuissent annos quinquaginta octo.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

porta nocte concubia est adm issus. Balduinus vero imperator et Pantaleo Justinianus patriarcha navigio derepente cum suis omnibus et rapta suppellectile ad Euripum sese profugire ceperunt. Audiatur etiam denuo Sabellicus Ennead. IX, lib VI: *Sed dum ille Balduinus extremam vim formidat, domestica opprimitur, urbs vacua a paucis Palæologo prodita est. Et sunt qui dicunt eum abfuisse, cum hosti tradita est: sed sive adfuit, cum hostis in urbem receptus est, sive in castris fuit, satis constat, Byzantium proditione amissum.* Alexius Strategopulus et non Michael Palæologus Cpolim capit. Quomodo enim qui Nicææ et Peritheorii commorabatur, Cpolim: nec capere potuit? et sane si per Græcos de recuperanda Cpoli fidem certam habuisset, gloriosam adeo provinciam non demandasset Alexio, sed ipse per se ad similem triumphum accessisset, ut fecerat anno superiori, quo verbis Aselis fretus exercitum in Galatam duxerat ad expugnandum illud oppidum, ut videbatur, re tamen vera, ut Byzantium occuparet deceptus nihilominus promissis Aselis, re infecta, Nicæam revertitur. Adde eundem Michaellem non misisse Alexium ad occupandam Cpolim, sed ad debellandum Michaellem defectorem. et cum prope Cpolim exercitus esset ducendus, dedisse in commissis Alexio non ut caperet, sed ut tantummodo

ἀκριβῶς εἰδόμενος τὰ κατ' αὐτὴν, καὶ πυθόμενος αὐτῶν ἐμεμαθήκει ὅπῃ τινὰ (6) εἶναι περὶ τὸ πρὸς τῆς πόλεως δι' ἧς ἀνὴρ ὀπλίτης δύναιτο εἰσελθεῖν, μηδ' ὄλως μελλήσας τοῦ ἔργου εἰσελθεῖν, μηδ' ὄλως μελλήσας τοῦ ἔργου εἰσελθεῖν, μηδ' ὄλως μελλήσας τοῦ ἔργου εἰσελθεῖν. Καὶ εἰσῆλθε διὰ ταύτης (7) ἀνὴρ, καὶ ἐπιτολῆσεν αὐτῷ ἕτερος, εἶτα ἔκειντο ἄλλοι, καὶ οὕτως τῶν πεντεκαίδεκα, τάχα δὲ καὶ πλείους ἀνδρῶν εἰσῆλθον τῆς πόλεως. Ἐπεὶ δὲ περὶ τὸ ταίχον εὐρον τὸν ἐμπειστημένον τὴν φυλακὴν, τὸς αὐτῶν ἀναβάντες καὶ τῶν ποδῶν λαβόντες ἐξῆλθον τῆς πόλεως. Οἱ δ', ἄλλοι ἀξίνας ἐγγυρῶσαι καὶ τοὺς μοχλοὺς τῶν πυλῶν διαρρήξαντες ἱερὰν πεποιήνται τὴν εἰς τὴν πόλιν εἰσοδὸν τῶν τεύματι. Οὕτως μὲν οὖν ὁ Στρατηγόπουλος καὶ οἱ αὐτῷ πάντες Ῥωμαῖοι καὶ Σκύθαι (8) τοιοῦτων καὶ γὰρ τὸ ὑπ' αὐτὸν συνεκεκρότην τεύματι) ἐντὸς τῆς πόλεως ἐγεγόνεισαν. Οἱ δ' ἐν τῷ αἰφνιδίῳ κατασεισθέντες (8) τοῦ πράγματι εἶχον ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν ἐπράξατο. Καὶ οἱ μὲν ἐπὶ τὰ σημεῖα ἐβάδιζον καὶ ἐνεδίδυντο ἀμφί, ὅπως τὸν φόρον ἐκφύγοιεν. ναϊκῆς δὲ εἰς ὅπας τοίχων συνεστῆλλοντο καὶ στοὰς σκοτεινὰς καὶ ἀποκρυφούς ἐκρύπτοντο. τῆς πόλεως κατάρχων Βαλδουῖνος (9) ἐπὶ τὸ παλάτιον ὤρμησεν. Οἱ δὲ ἐπὶ τὴν Δαφνουσίαν ἕλκοντες Λατῖνοι καὶ ὁ μετ' αὐτῶν ποτεστάτος (10), τὴν τῶν γινομένων γνωρίσαντες, ἐπεὶ μὴ κατὰ τὴν Δαφνουσίαν [P. 100] ποιῆσαι τι ἰσχυρὰ ἐλάβετο γὰρ ἐκείνων θεός, καλὸν δρόμον ἐπὶ τὴν πόλιν ἐπανεζεύγνυον. Μέχρι μὲν οὖν τοῦ νεκροῦ ἀρχιστρατήγου τῶν ἀνω δυνάμεων Μιχαὴλ ἐπὶ τοῦ περὶ τὸν ἐν Ἀνάπλῳ διακειμένου, οὐδὲν τῶν γεγενημένων ἐμεμαθήκεισαν. ἐκεῖσε δὲ μένοι καὶ ταῦτα μαθόντες εἰς τὴν πόλιν ὡς ἐπέλθειν. Ἀλλὰ τὰ Ῥωμαϊκὰ στρατεύματα γνόντες πῦρ ταῖς οἰκίαις (11) τῶν Λατίνων ἐπαρὰ τὸν αἰγιαλὸν κειμένας, καὶ ἐπέπρυσαν τὴν

pertentaret et Latinis timorem incuteret. Pachymerius, lib. II, p. 138. Quomodo postea Alexius ceperit, fuse narrat eorum temporum scriptores, Acropolita, Pachymerius et Gregoras, quorum dicta præponenda sunt Sabellicis et Blondi somniis. Balduinum cum rebus necessariis et pretiosissimis fuga ad Euripum appulisse, quicumque ejusdem atque Sabellicus et Blondi felicitis cerebri est. Qui enim necessaria imperii et dignitatis insignia et charissimam hostibus prædam reliquit? ALL.

(6) Ὅπῃ τινὰ. Gregoras, p. 85. ALL.

(7) Εἰσῆλθε διὰ ταύτης, Gregoras, p. 85.

(8) Οἱ δ' ἐντὸς τῷ αἰφνιδίῳ κατασεισθέντες Pachym, p. 147. ALL.

(9) Βαλδουῖνος. Pachymerius, p. 144. ALL.

(10) Ποτεστάτος Pachymerius, p. 162. Μηδὲν τι τῶν γινομένων. Gregoras, p. 86, eodem die ad eos, qui Daphnusiæ obside capti Cpoli famam allatam. Nec videtur dissi Pachymerius, p. 144. ALL.

(11) Πῦρ ταῖς οἰκίαις. Gregoras et Pachym, p. 144. ALL. statim in ipso ad urbem ingressu, antequam Daphnusiæ abierant revertentur, Cæsare Byzantium incendisse narrat, Acropolita post

τα μὲν τὰς τῶν Βενετικῶν, εἴτα τῶν ἄλλων γενῶν, ἃς καὶ Κάμπους (12) κατανόμαζον. Ἐπει-
 (13) τὴν πόλιν πυροπολούμενην οἱ τῶν Λατίνων, τὰς παρειὰς ταῖς χερσὶ τύψαντες, μιᾶς τριῶ-
) εἰς τὸ μέγα παλάτιον ἀπελθούσης καὶ ἀναδεξαμένης τὸν Βαλδουῖνον ἐν χρῶ τῆς ζωγραφείας
 . Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω ξυνέβη (15), καὶ ἡ Κωνσταντίνου προνοία Θεοῦ καὶ αὐτὴς ὑπὸ χεῖρα
 αἰέως, τῶν Ῥωμαίων ἐγένετο κατὰ λόγον δίκαιόν τε καὶ προσήκοντα, Ἰουλίου εικοστὴν καὶ
 ἄγοντος, οὕσης ἐπικειμένης τετάρτης, καὶ ἀπὸ γενέσεως κόσμου ἑτους ὄντος εψξθ', ὑπὸ
 ἴν κρατουμένη χρόνους πενήκοντα καὶ ὀκτώ.

ἐρί γοῦν τὸ Μετεώριον τότε σκηνοῦμένου A
 λέως, ἐξαπίνης φήμη τις νύκτωρ τὰ τῶν
 περιεβόμβησαν ἁσῶς. Ἡ δὲ φήμη (16)
 θαρῖου τινὸς ἀταδέλφης τοῦ βασιλέως τῆς
 ἴνης μὲν Εἰρήνης, διὰ δὲ τοῦ μοναδικοῦ
 μετονομασθείσης Εὐλογίας, ἐκ τῶν τῆς
 μερῶν παρ' αὐτὴν ἀφικόμενον, ὃς καθ'
 μαθήκει παρά του τῶν Ῥωμαϊκῶν στρα-
 ἄλωναι τὴν Κωνσταντίνου. Ὡς εἶχε γοῦν
) τοῦ βασιλέως αὐτοκασιγνήτη παρὰ τὸν
 ἀφιγμένη καταδαρθάοντα τοῦτον εὔρε, καὶ
 ὡς ἐκίνει αὐτὸν τῆ χειρὶ, ὅπως ἂν γε καὶ
 σιεν, ἰσχυροτέρα τῆ φωνῆ ὑπολέγουσα ὡς
 , ὡ βασιλεῦ, τὴν Κωνσταντινούπολιν. Καὶ
 τοῦτο εἰρήκει, καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπέμνε
 πρὸς ταύτην ἀνταποκρινόμενος. Ὡς δὲ τὸν B
 εἶβαλε καὶ εἰρήκει, « Ἀνάστηθι, βασιλεῦ·
 οιστὸς ἀπεχαρίσατό σοι τὴν Κωνσταντινού-
 τῆς κλίτης ἀναστάς καὶ τὰς χεῖρας εἰς οὐ-
 τεῖνας, « Κούτον μὲν » ἔφη (17). « τὸν λόγον,
 , καὶ αὐτὸς δέχομαι. Ὅν δὲ λόγον τὸ πρῶ-
 ς, ὡς τῆς Κωνσταντίνου κεράτηκα, οὐδα-
 οδέχομαι· πῶς γὰρ ἐκ τοῦ Μετεωρίου
 γενοίμην τῆς Κωνσταντίνου; ἀλλ' οὐδὲ
 α κατ' αὐτῆς ἀξιόλογον πέπομφα. Τὸ δὲ
 α εἶναι Θεῶ καὶ αὐτὸς ξυνομολογῶ, καὶ
 ν τὰ μικροῦ καὶ ἀδύνατα τοῖς οἷς ἂν βού-
 ρασχρεῖν καθίστηκε δυνατός. » Ταῦτ' εἰπὼν
 τέλει [P. 101] πάντας ξυνήθροισε, καὶ
 το εἰ ἀληθῆ δοκεῖ σφίσι αὐτοῖς τὰ παρὰ
 ης. Καὶ οἱ μὲν συνέθεντο τὰ τῶς λόγων C
 ειν, καὶ μάλιστα οἷς ἡ τῶν Λατίνων ἔξοδος
 ρον ἐπεγνώσθη· εἶμοι δὲ τὸν λόγον ἦγον

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

inorum ex insula Daphnusia. Illi quatuor
 rbem incensam, eamque flammis circum-
 Acropolis ignem immisum in Latinorum
 ope litus jacentes, quas Campos appella-
 que factum consilio cujusdam Joannis,
 at famulus Balduini, tradit Pachymerius,
 ALL.

Κάμπους. G. Codinus in libello de rebus
 poleos, quem frater meus Georgius P. M.
 o in Latinum transtulit, ejus statim in
 o notarum meminimus, hic in fine nobis
 cationem hujus loci præ cæteris advocan-
 : Ποῦσας (inquit) οὖν ὁ αὐτὸς βασιλεὺς D
 sius Junior) ἐκεσίαν καὶ λιτὴν εἰς τὸν κάμ-
 ριβουναλίον μετὰ τοῦ πατριάρχου Πρόκλου.
 : Diaconum: *Ut timentes Byzantii extra*
η, in loco Campus dicitur, essent perse-
 , et cætera, quæ in notis ad Codinum exi-
 ditionis et diligentis vir Joannes Meursius
 it. DOUSA.

ἰπεὶ δὲ εἶδον, Gregoras, p. 87. ALL.

86. Ea tempestate imperator castra Meteor-
 rii disposerat, noctuque ex improviseo rumor
 quidam inter multorum aures perstrepuerat. Rumor a
 servulo quodam sororis imperatoris Irenes, sed
 propter monasticum habitum Eulogiæ nominatæ, e
 Bithynæ partibus ad ipsam profecto, qui in itinere
 audierata Romanis copiis captam esse Cpolim, spar-
 sus fuerat. Illa propere imperatorem conveniens
 somno sopitum invenit; quare eum placide
 movere, et ut excitaret, altiore voce proloqui, » Te-
 nes, o imperator, Cpolim. » Sæpius hoc repetiit: im-
 perator immotus stans non respondebat. Verumta-
 men cum illa sermone mutato dixisset: » Surge, impe-
 rator: Christus tibi Cpolim 146 elargitus est, » lecto
 assurgens manibusque in cælum extensis, » Hunc, »
 ait' » sermonem, soror, et ipse amplector, sed quem
 primum dixeras, me Cpoli potitum, nullo pacto
 excipio. Quanam enim ratione, qui Meteorii sum,
 polim devicerim? qui nec tantas copias ad eam
 debellandum adornavi. Sed hæc Numini facillima
 esse et ipse fateor, citiusque ac commodius ea etiam,
 quæ fieri haud posse videntur, quibus ipse voluerit,
 concedere potens est. » Dixit, omnibusque qui ibi in
 dignitate erant convocatis, an vera ea esse illis
 viderentur quæ fama circumferrentur, interrogat.
 Quidam annuere, rumorem vera nuntiare, et potissi-
 mum ii quibus Latinorum exitus exquisitius com-
 pertus fuerat. Alii dubitare et in ambiguo ponere,
 qui divinæ judicis providentiæ non accurate tene-
 rent, ratiocinantes rem edifficillimis esse et ex illis
 quæ non ita facili negotio peraguntur. In his ser-
 monibus noctis spatium evigilatum est: ubi dies
 cæpit, spes omnes tenere ab exercitu, qui vera re-

(14) Μιᾶς τριῶριος Gregoras, p. 86, scribit
 Balduinum cymba arrepta fuga salutem quæsisse.
 ALL.

(15) Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω ξυνέβη. Phranza:
Tali modo urbs ampla illa et urbium imperatrix
auxilio Dei omnipotentis et Cæsaris peritia solertia
que militari ab Itatorum Latinorumve manibus vin-
dicata, ad Romanos tandem postannorum novem et
quinginta, mensium trium, dierum quatuor in-
tervallum rediit. Cum Acropolis consentit Pachy-
 merius: Ἐν ὀκτῶ μῶναις πρὸς τοῖς πενήκοντα ἔτεσι
 καταχομένης τῆς πόλεως τοῖς ἔχθροῖς. ALL.

(16) Ἡ δὲ φήμη. Pachymerius, lib. II, c. 26.
 ALL.

(17) Τοῦτον μὲν ἔφη. Gregoras, p. 86. Et nota
 Gregoram hic dicere captam Cpolim a viris octun-
 gentis, cum supra dixisset eam captam a Cæsare,
 cum ne millenarium quidem exercitum adducere,
 nec ulla machinas ad dejiciendos muros paratas
 haberet. Pachymeres, p. 151. Brevius hæc eadem
 Phranza. ALL.

ferret, adventurum. At illius etiam diei intervallum consumitur, et horum nihil annuntiat. Anxii itaque omnes trahere cum animo suo et angere, et præcipue imperator. Verum tamen nocte ineunte bonus internuntius accessit, pleneque facinus fatetur, Romanum militem cum Cæsare Strategopulo intus Byzantium sedem locasse, et cuncta modo quo evenerant narrat.

δεις τοιοῦτος ἀρίστος. Ἦσχαλλον γοῦν αἱ τῶν ἀπάντων ψυχὰι καὶ ἠδημόνουν, καὶ μάλιστα γὰρ τοῦ βασιλέως· νυκτὸς ἐπιούσης (18) ὁ τὴν ἀγαθὴν ἀγγελίαν διακομίζων ἐτήλυθεν καὶ σαφῶς εἰρήκει περὶ τοῦ ὅτι περὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων στρατεύματα μετὰ τοῦ Καίσαρος Στρατηγοπούλου ἐντὸς τῆς Κωνσταντινου διαίτημα πάντα ὡς ἴσχευ ἀπήγγειλεν.

87. Igitur imperator Meteorio exiens, mirandum in modum suo bono **195** gaudens, Cpolim celerime festinabat, metuens ne Latini Daphnusia revertentes et urbem introgressi pugna magna cum Romanis confligerent et numero superiores extramuros ejicerent. Sed hæc minime contigerunt, quippe qui resubita atque improvisa animos deturbati fugam præripuerunt, ut supra enarravimus. Imperator iter sollicitabat, et Calami colles emensus prope Achyraum castra posuit. Tunc Balduini Cpoli imperantis regia insignia allata sunt. Hæc autem erant operculum Latino more efformatum, unionibus interstinctum, in vertice saxulo rubeo renidens: cocco tincti calcei, et ensis ex serico rubro tegumentum indutus. Tunc multitudo etiam rem ita fuisse persuasa est, quandoquidem facinoris magnitudine temere adeo dictis fides adhiberetur efficiebat. Imperator loci mutationes longiores et velociores percurrens viam celeravit. Cpoli appropinquans animo agitare cœperat accessum ad urbem Deo magis convenientiorem quam regi instituire, et modum, quo id ita fieret, excogitavit: per sermones nempe qui gratias Deo referrent, et voces pro imperio, sacerdotio, urbe et cultoribus universis supplices. Sed precationum scriptorem conquirens philosophum Blemmidam ad opus decreverat. Verum vir ille longe aberat: Ephesi namque ætatem agebat. Quare **169** res nimis differri ac procrastinari videbatur, cum tamen imperator ingressum impense admodum acceleraret, proptereaque animo angebatur. Sed ipse ardua imperatori complana vi. Nam, « O imperator, » dixi, « si a sancto viro preces hæcæ consoribi exoptas, quid dicam ipse non habeo: si a quocunque, qui tamen scribere possit, voluntati tuæ satisfactum iri putas, ipse ego tibi quæ concupiscis efficiam et preces componam. » Id ut mellius probatur imperatori, et ut ingressus celer esset, a me componendas aliis prætulit. Ipse statim opus aggredior. Et nondum integer dies et nox excurrerant, et tres

ἐν ἀμφιβόλοις, οἷς οὐκ ἐν γνώσει τὰ τῆς ἀνωίας καθίστηκε κρίματα, ὑπολογιζόμενοι καὶ πρᾶγμα τῶν δυσχερεστάτων τε εἶναι καὶ μὴ κατορθουμένων. Ἐν τοῖς τοιοῦτοις μὲν λέγει τῆς νυκτὸς παρῆι διάστημα - ἐπεὶ δὲ ἡμέρα φωσκεν, ἐλπίς μὲν ἦν πᾶσι τὸν διακομίζοντα εἰ ἀφικέσθαι πρὸς τὸ στρατόπεδον, ἀλλὰ καὶ ἡμέρας ἐκείνης παραδεδραμηκεὶ διάστημα, καὶ

πρὸς τὸν βασιλέα γοῦν ὁ βασιλεὺς τοῦ Μεσθ' ἠδονῆς ὅτι πολλῆς τὴν Κωνσταντινουσαι (19) διὰ τάχους ἐπίσπευδε, δεδιώς μὲν τῆς Δαφνουσίας οἱ Λατῖνοι ὑπονοστήσαντες καὶ λέως ἐντὸς γενόμενοι μάχην κατὰ Ῥωμαίων κρατερῶν, καὶ πολλῶν πλείους τῶν Ῥωμαίων τῶν τειχῶν ἐξω βάλλουσι. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οἱ ἄλλ' ἐκείνοι μὲν τὸ ἀθρόον τὰς ψυχὰς καπετες προπλαθον ἀποδρᾶναι, καθὼς ὁ λόγος· ἐδήλωσαν, ὁ βασιλεὺς δὲ τὴν πορείαν ἐπέτινον. δὲ καὶ τοὺς τοῦ Καλάμου βουνοὺς προκει καὶ τῆς Ἀχυράου ἐγγὺς ὁ βασιλεὺς ἐπέτατο τὴν νῆν, τότε δὲ καὶ τοῦ Βαλδουίνου τοῦ τάχα (20) λικῶς τῆς Κωνσταντινου κατέρχοντος τὰ βυδιακομίσθησαν σύμβολα· ταῦτα δὲ ἦν καλύπτρον νικητὸ σχῆμα καὶ μαργάραις πεποικιλμένη κεφαλῆς λιθίῳ κοκκίῳ, πίδαλι τε κοκκοβαρσπάθη σφαιρὸν κοκκοβαρῆς ἐνδεδυμένη προκά. Τότε δὲ καὶ ὁ παλὺς λέως τὰ τῆς ὑποθέσεως ἐπίτο· τὸ γὰρ μεγαλείον οὐκ εἶα τοῦ πράγματος ἐπιστεῦναι τοῖς λεγομένοις. Ἐσπευσεν οὖν ὁ θεὸς πρὸς τὴν κίνησιν. Ταχυτέρας γοῦν καὶ μακρῆς ἐποίητο τὰς μεταβάσεις. Ἐγγίσαντι γοῦν τῆς Κωνσταντινου βασιλῆ κατὰ νοῦν ἐπέθει θεοπροπι μᾶλλον ἢ βασιλικωτέραν τὴν εἰς τὴν Κωνσταντινου ποίησασθαι παράδοον. Καὶ τὸν τρόπον ἐσκέψαν, ἂν γένοιτο ὁ δὲ διὰ λόγων εὐχαριστηρίων τοῦ θεοῦ καὶ φωνῶν εὐκτηρίων ὑπὲρ τοῦ βασιλείου· ῥαρχίας ὑπὲρ τοῦ πόλεως καὶ τῶν αὐτῆς καὶ τοῦ ταύτης πληρωμάτων. Ἐπεὶ δὲ ἐξῆς τῆς εὐχῆς συγγραφασθαι μέλλοντα, τὸν φιλόσοφον μίσην πρὸς τὸν βασιλέα ἐπινύξαι βεβούλητο. Μακρὸς ὁ ἀνὴρ· ἀμφὶ γὰρ τὴν Ἐφῆσον τὰς διατριβὰς ἐπέειπε. Εἰς ἀργίαν [P. 102] δὲ τὰ τοῦ πράγματος ἐπέειπε· Ὁ δὲ βασιλεὺς μελλήσειν οὐκ ἠθέλε πρὸς τὸν βασιλέα. Ἐδυσχέραιεν γοῦν ἐπὶ τούτοις. Ἀλλ' ἐπεὶ δυσχερὲς διελυσάμην τῷ βασιλεῖ. « Εἰ μὴ ἔφη, « ὁ βασιλεὺς, ὡς ἐξ ἀγίου ἀνδρός ἔειπεν, εὐχῆς, ἄσπερο εἰθέεις, γενέσθαι σοι, οὐκ ἔστι

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(18) Νυκτὸς ἐπιούσης; Phranza. : Sed postquam nuntius aller etiam cum litteris a Cæsare ipso conscriptis supervenit, iis visis dubitationem a se amovit Deoque gratias egit et patriarcha totoque senatu assentientibus propter victoriam adeo admirabilem et facta Cæsaris ingetia quibus Romanum imperium amplificasset. Pachymeres, p. 152, ait eodem die,

quo capta est Cpolis, allatas etiam fuisse li Cæsaris. ALL.

(19) Τὴν Κωνσταντινου φθάσαι. Gregoras, I Pachymeris, lib. II. c. 31. ALL.

(20) Τοῦ Βαλδουίνου τοῦ τάχα. Seriem imperum Latinorum in Byzantio disposuit Greg p. 83 imā ALL.

ρίουδότηνος, δυναμένου δὲ συγγράφειν προ- A et decem precatones conscribo, quamlibet proprio
βούλησιν ἐκπεπλησθαι σοι, ἰδοὺ σοι αὐτὸς argumento locupletem.

σιν ἀποπλησάμην καὶ τὰς εὐχὰς σοι συγγράψαιμι. » Ἐδοξε κρεῖττον τοῦτο τῷ βασιλεῖ, καὶ τῆς
εἰσοῦδου τὰς ὑπ' ἐμοῦ ποιηθησομένας προσέλετο. Ἐγὼ μὲν οὖν εὐθύς ἠψύμην τοῦ ἔργου, καὶ οὕτω ἡμέρα
ἡ καὶ νύξ, καὶ δέκα πρὸς ταῖς τρισὶ συνεγραψάμην εὐχὰς, ἐκάστην οἰκτεῖον ἔχουσαν τὸν σκοπόν.

κατέλαβε (21) γοῦν ὁ αὐτοκράτωρ τῆ Κων-
ου. Τεσσαρισκαιδεκάτην ἦγε τότε ὁ Αὐγου-
εἰσελθεῖν γοῦν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν
ἦλθε τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ἀλλὰ τὰς σκηναὶς
ἢ τοῦ Κοσμιδίου ἐπέξαστο, τῆ ἄρχι διακει-
ιν Βλαχερνῶν. Ἐκείσε γοῦν διακυκταρῆσας,
ουασίας τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰσ-
2) ἀπειργάσαστο τρόπον τοιούτου. Ἐπεὶ δὲ ὁ
ριάρχης Ἀρσένιος οὐ παρῆν, εἶδει δὲ ἄρα
κ ἀρχιερέων τὰς εὐχὰς εἰς ἐπήκοον ἐξειπεῖν,
υξίκου (23) μητροπολίτης Γεώργιος, ὃν καὶ
κατωνόμαζον, ἐπλήρου τὴν χρεῖαν, καὶ εἰς
πύργων τῶν τῆς Χρυσείας ἀναβάς, ἔχων
τοῦ καὶ τὸ τῆς Θεοτόκου ἐκτύπωμα τὸ οὕτω
ε τῆς μονῆς παρωνομασμένον τῶν Ὀδηγῶν,
κοον ἀπάντων ἀπεστομάτισε τὰς εὐχὰς. Ὁ
αὐτοκράτωρ τὴν καλύπτραν ἀποβαλὼν καὶ
νας ἔπασσε χαμαί, καὶ πάντες δὲ οἱ σὺν αὐτῷ
αὐτοῦ ἐπὶ γόμφῳ κατέπεσον. Ἐπεὶ δὲ ἡ πρώτη
χῶν ἐκτελεσθεῖσιν καὶ ὁ διάκονος ἐσήμνηε τὴν
ιν, πάντες ἀναστάντες τὸ Κύριε ἔλεσον, εἰς
ἀρεθιμάσαντες, ἐπέδωσαν. Καὶ τούτων τετε-
ν πρὸς τοῦ ἀρχιερέως καὶ αὐθις ἑτέρα τις
θη εὐχή. Ὡς ἐν τῇ πρώτῃ γοῦν, καὶ ἐν τῇ
γ: γεγένηται, καὶ οὕτω πως διαπέπρακται
καὶ συμπληρώσεως τῶν ὄλων εὐχῶν. Ἐπεὶ
τωσί πως τὰ τῆς ἱεροπραξίας ταύτης γεγέ-
θεοπροεπῶς μᾶλλον ἢ βασιλικῶς τὴν τῆς
ε πύλῃν εἰσελθεῖν ὁ βασιλεὺς · πεζὸς γάρ
, προήρχετο δὲ τοῦτου τῆς Θεομήτορος (24) ἡ
Μέχρι μὲν οὖν τῆς τοῦ Στουδίου μονῆς ἀπέλ-
εκέισε τὴν εἰκόνα καταλιπὼν τῆς ὑπεράγνου
τοῦ Θεοῦ, ἐπιβάς τοῦ ἵππου ἐπὶ τὸ τῶς σο-
οῦ Θεοῦ ἄφικετο τίμενος (25). Ἐκείσε γοῦν
πότην Χριστῷ προσκυήσας, καὶ τὰ εἰκόνα
εὐχαριστήσας, ἐπὶ τὸ μέγα κατηντήκει παλά-
εν εὐφροσύνη γοῦν καὶ θυμηθία πολλῇ καὶ
χαρᾷ τὸ Ῥωμαϊκὸν τῷ τότε γεγένηται
α· οὐδεις γάρ ἦν ὁ μὴ σκιοτῶν τε [P. 103] D
γαλλόμενος καὶ μικροῦ δεῖν τῷ πράγματι
ν διὰ τὸ ἀπροσδόκητον τοῦ ἔργου καὶ τὸ
λλον τῆς ἡδονῆς. Ἐπεὶ δὲ εἶδει καὶ τὸ πα-
την ἐντὸς γενέσθαι (26) τῆς Κωνσταντινου,

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

Κατέλαβε γοῦν. Pachymeres, p. 170. ALL.
Τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰσοδόν. Belle ad-
m hæc omnia Gregoras. ALL.
Ὁ τῆς Κυζίκου. Pachymeres. p. 160. ALL.
Τούτου τῶς Θεομήτορος. Pachymeres, lib. II,
Gregoras, lib. IV, p. 87. Idque ante Michaellem
Iustinianum et Heraclium primus omnium
atorum egerat Joannes Comnenus, si fides
euda est Joanni Cinnamo, *Histor.*, lib. I. ALL.
Περὶ τὸ τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ ἄφικετο τίμενος.
de hoc templo a Justiniano extracto di-
græci et Latini, omnia tamen infra digni-

88. Imperator decimo quarto Augusti die Cpo-
lim pervenit ; neque illo eodem die urbem introit,
sed apud Cosmidii monasterium prope Blachernas
tentoria locat. Ibi cum pernoctasset, postero die
Cpolim hoc apparatu ingreditur. Et cum patriarcha
Arsenio absente precatones illæ omnibus audientibus
a præsule recitandæ essent, Cyzici metropolitæ
Georgius, quem Clidam cognominabant, quæ neces-
saria erant supplevit : nam in unam ex aureæ portæ
turribus ascendens, secumque Deiparæ imaginem
ex monasterio Hodegorum gestans, omnibus audien-
tibus precatones recitavit. Interim imperator capi-
tis tegumento regio deposito flexisque genibus in
terram provolvitur, **197** omnesque qui cum eo
erant post eum in genua procumbunt. Sed preca-
tionum prima finita, diaconus indixit ut assurgerent.
Omnes stantes, « Domine, miserere, » centies
numerantes acclamarunt. His finitis a præsule rur-
sus alia precatio enuntiatur. Itaque ut in prima, ita
in secunda et in aliis factum est, et sic deinceps
usque ad integrum precatonum omnium recitatio-
nem sacris precatonibus cæremoniisque fine posi-
to, Deo magis convenientius quam regi, portam
auream imperator ingreditur : pedes imperator
præeunte Dei Matris imagine proficiscebatur. Ad
Studii monasterium ventum est. Eo in loco imma-
culatissimæ Dei Matris imagine relicta equum cons-
cendens ad sapientiæ Dei templum pervenit, et
Christo Domino adorato, gratisque uti par erat re-
latis, ad magnum palatium appellit. Exsultatione itaque
que et ingenti lætitia et inenarrabili gaudio Roma-
norum omnis sexus repletus gestiebat. Namque
qui non saltaret vel ludibundus exsiliret nemo erat,
tantæ rei assensum vix præstans propter improvi-
sum opus et superaffluentem voluptatem. Quando
vero et patriarchæ ingrediendum erat Cpolim post
nonnullorum dierum excursum, sermonibus sua-
sionibusque adductus introit imperator in sacram
regiam, magnæ sapientiæ sacrarium, ac cathedram
pontifici consignandam. **198** Cum imperatore
omnes in dignitatibus constituti et patriciorum
præcipui et plebe universa accurrerent. Ibi imperator
manum patriarchæ continens, « Tene », inquit,

tatem : molimua enim omnium in dicendo opus
superabat. Ipse Michaelis Pselli facundissimi scri-
ptoris in idem templum terræmotu quassatum
disiectumque monodiam adhuc ineditam, dignam
tamen quæ legatur ab omnibus, dabimus, ut
meus ms. codex tineis exesus madoreque lacerus
suppeditabit. Non erit injucundus labor inter la-
crymas. Εἰς τὴν τῆς ἁγίας Σοφίας σύμπρωσιν. Ἦν ἄρα
κ. τ. λ. *Exstat inter Opera Pselli nostræ editionis.*
Vide tom. CXXII.

(26) Ἐκεῖ δὲ εἶδει καὶ τὸν πατριάρχην ἐντὸς γενέσθαι.
Gregoras, lib. IV, p. 88. ALL.

« thronum tuum, domine, et a qua tandiu aber-
rasti, cathedra frueri. » Sic etiam patriarchæ ab
imperatore provisum.

ἐν ἔγχειρίῳ τῶν καθέδρων τῆ ἀρχιερεί. Καὶ συνήθροιστο μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἐν τέλει
καὶ τῶν ἀρχόντων οἱ πρόκριτοι καὶ πᾶσα πληθὺς. Ὁ βασιλεὺς δὲ τῆς χειρὸς τοῦ πατριάρχου ἐπίλεξε
« Ἐχεις, » φησὶ, τὸν θρόνον σου, δέσποτα, καὶ οὐ τις ἐκ μακροῦ ἐστέρησαι. Νυνὶ τῆς καθέδρας ἐπίλεξε
καὶ οὕτω μὲν καὶ ἐπὶ τῆ πατριαρχῆ τὰ τοῦ βασιλέως ξυνέβη.

89. Ea tempestate accidit, quod non alienum a
narratione mea esse ducens hic scripto consignabo.
Orationem de recepta Cpoli composueram. Oratio-
nis argumentum, circa principium gratiæ Deo pro
beneficentia erga Romanos et misericorde suo au-
xilii ac patrocínio redditæ : inerat et orationi præ-
ter imperatoris præconia ad eundem gratiarum
actio : sub calce adhortatio ut Andronicus Comne-
nus primus imperatoris filius cum imperatore et
patre in administratione advocaretur. Hoc multos
et potissimum dignitatibus præditos, quibus non
ex sententia res successisset, fugiebat. At ex nos-
tris, qui primas obtinebant, Joannes nempe des-
pota imperatoris frater, et socer illius sebastocrator
Tornicius (nam Cæsar Strategopulus, licet ades-
set, de his omnino nullam curam suscipiebat),
propositum ignorantes et postulata problematis,
imperatorem ad orationem audiendam compulseri.
Imperator ægre ferebat : jam enim sub meridie
solis radii ingruebant, et prandii hora abierat.

μετὰ παραδρομῆν των ἡμερῶν λόγους καὶ τῆ
τούτων κειθεὶ εἰσήλθε, καὶ ὁ βασιλεὺς εἰς τὴ
ἀπῆλθεν ἀνάκτορον, τὸ τῆς μεγάλης σοφίας π

πθ'. Ἐγένετο δὲ τότε καὶ τι τοιοῦτον, ὃ μὲν
δοῦναι γραφῆ τῶν οὐ διόντων ἐλογισάμεν.
ἐπὶ τῆ ἀναρρῦσει τῆς Κωνσταντίνου συνεγμῆ
καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ λόγου κατὰ τὰς ἀρχάς εἶχε
ἦν πρὸς Θεὸν τῆς πρὸς Ῥωμαίους τούτου ἐπ
γίας καὶ τῆς εὐσπλαγγχου κηδεμονίας καὶ ε
ψευς, συνακεκεράννυτο δὲ τῶ λόγῳ καὶ εὐρημα
τὸν βασιλέα εὐχαριστήριος. Ἡ δὲ ἐπὶ τέλει
ἀξίωσις συναναγορευθῆναι τῶ βασιλεῖ καὶ τῶ
βασιλέως πρωτογενῆ παῖδα, τὸν Κομνηνὸν ἰ
νικον. Τοῦτο ἐλάθανε τοὺς πολλοὺς, καὶ μ
τῶν ἐν τέλει, οἷς καὶ οὐ κατὰ γνώμην ἵκη
πράγμα. Οἱ μὲν προὔχοντες τῶν ἡμετέρων,
δεσπότης Ἰωάννης ὁ τοῦ βασιλέως αὐτάδελφ
πενθερὸς τούτου ὁ σεβαστοκράτωρ Τορνίκιος
Καῖσαρ Στρατηγόπουλος, καὶ εἰ παρῆ, ἐν τοῖς
τοῖς, οὐδ' ὅπως εἶχε περὶ τούτων φροντίδα
σκοπὸν ἀγνοοῦντες καὶ τὴν ἀξίωσιν τοῦ προβλή
ἠνάγκασαν τὸν βασιλέα ἐπ' ἀκροάσει γίνεσθαι
λόγου. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐδυσχέρακεν ἡδὲ γὰρ
σημβρινὰς (27), τὰς ἀκτύπας ὁ ἥλιος ἐβαλε,
τοῦ ἀρίστου παρῆει καιρὸς.

Theodori Dousæ et Leonis Allatii notæ.

(27) Ἦδη γὰρ μεσημβρινὰς. Pachymerius, p. 161, ALL.

ADDENDA.

MONITUM.

Auctor sequentis Encomii simpliciter *Nicetas* ab editore vocatur, quin alio nomine distinctus.
Quia autem S. Michael patronus erat Chonæ, patriæ Nicetæ Acominati, et scribendi genus ad
hujus Nicetæ facile refertur, ideo hoc opusculum operibus ejus accenseri posse censuimus, donec
antiquis codicibus probari possit nos perperam aut merito id fecisse. EDIT.

ΝΙΚΗΤΑ

ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥΣ

ΜΙΧΑΗΛ ΚΑΙ ΓΑΒΡΙΗΛ

NICETÆ

LAUDATIO SANCTORUM ARCHANGELORUM

MICHAELIS ET GABRIELIS.

(Edidit et Latinitate donavit Petrus Possinus, Soc. Jesu. — Tolosæ 1637, in-12.)

: δούλου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ φιλοσόφου, A *Nicetæ servi Jesu Christi, philosophi, laudatio sanctorum Archangelorum Michaelis et Gabrielis*
καὶ Γαβριήλ.

αὐτὸν ἐπαινῶν τὸν Γαβριήλ ἐπαινέσομαι· ταυτὸν
εὐχαλῆ καὶ Γαβριήλ ἐπισυνεῖν· ὅτι ὅλος ἐν ὄλῳ,
ὡς ἐν ἑκατέρῳ, συμφωνία τε γνώμης, καὶ
; καθέστηκεν ἰσοτιμία. Ἄμφω δὲ τούτους
ν, εἰς Θεὸν ἀνοίσω τὸν ἔπαινον· ὅτι πᾶσαν
τὴν μεγαλοπρεπῆ τῆς θεαρχίας δόξαν ἐν ἑαυ-
τοῖσι συνειληφότες. Νεύματι γὰρ ἀχρόνω (1)
ἡ ἀμα τοῖς νοοῖς ὅλοις ὁ νοῦς ὁ πρῶτος ὑποστή-
νυτος δὲ τούτους τῇ τάξει καταστήσεται βου-
πῶς ἂν ἄλλως τῆς ὑπερκοσμοῦ δόξης μετ-
καὶ λαμπρότητος ἢ καλλίστη καὶ ἀκροτάτη
αὐτὸν κεχορημένους ὁμοιότητι; Ἐπεὶ δὲ τῷ
τὸ ὅμοιον κατ' ἀναλογίαν τῆς ὁμοιότητος ἐν-
ται· εἴη ἂν ὁ τούτων ἔπαινος τοῦ ὡς ἐν ἐσά-
αὐτοῖς ἀκηλιδῶτοις ἐνθεωρουμένου Θεοῦ.
Ἐ ἐπαινῶν Θεοῦ μοι δεῖ παρουσίας ὡς πνεύμα-
φωτός, τὸ μὲν, ἵνα λαμπρύνῃ καὶ καταφω-
ν ἡμέτερον νοῦν, καὶ τοῦτον θεωριῶν ἀκραί-
των ἀποτελεῖ θεωρῶν· τὸ πνεῦμα δὲ πάλιν, ἐν
ὀργάνῳ τινὶ λογικῷ τῇ διανοίᾳ καὶ γλώσσῃ
μενον, πρὸς ἀκριβῆ τῶν θεωρουμένων ἐρμη-
ταῖς πανσόφοις αὐτοῦ κατευθύνειν ἐμπνεύσε-
τινι μετὰ οὐκ ὑπῆρξε πρὸς πᾶν ἀρετῆς εἶδος
εἰζομένῳ καὶ κατορθουμένῳ χειραγωγηθῆναι
εἰς βίον πρὸς θεωρίαν, ἐκ θεωρίας δὲ πρὸς θεω-
ψωθῆναι, καὶ ὅλου μὲν τοῦ βλεπομένου κό-
καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ματαιότητος καὶ ἀκοσμίας
αβῆναι, ἐντός δὲ τῆς ὑπερκοσμίου τῶν θείων

Michaelem laudans Gabrielem quoque laudabo :
laudari quippe alter illorum nequit, ut laus etiam
ad alterum eadem non pertineat : cum illos invi-
cem consensio judiciorum et æqualitas naturæ
mutuo vinculo conjunctionis intimæ copulet.
Ambos porro hosce laudans Deum quoque com-
munionem ejus laudis amplectar : quod omnem isti
magnificentiam divinæ gloriæ comprehensam in
se representent. Cum enim eos primum omni-
potenti nutu ante omne tempus cum aliis simul in-
telligentiis princeps intelligentiæ condiderit eo con-
silio ut principatum a se una in omnes deinde re-
liquas obtinerent : non ornasset illos sane tanta
gloria quanta ad tam excellentem dignitatem sus-
tinendam opus est, nisi pulcherrimam in eis
quamdam et perfectissimam sui similitudinem ex-
pressisset. Postquam autem simile in simili pro
similitudinis ratione cernitur, laus utique quæ illis
cunque tribuetur, Dei quoque, cujus illi speciem
speculorum instar mundissimorum expriment,
propria putabitur. Deum porro laudanti Dei mihi
jam præsentia ipsius opus est, utpote et spiritus et
luminis : lumine indigeo quo mens illustretur mea
et purissimarum fiat contemplationum compos ;
rursus vero spiritu qui mente linguaque mea tan-
quam instrumentis utens ad liquidam contempla-
tionem perceptarum rerum explicationem suis sa-
pientissimis inspirationibus dirigat. Sane si quis

Νεύματι γὰρ ἀχρόνω, etc. Hinc intelligitur
nasse hunc auctorem angelos ante mundum
e omne tempus conditos, qua in sententia
ue olim sanctorum fuerunt, et inter eos,

quod Nicetam hunc opinor præcipue movit, san-
tus Gregorius Nazianzenus, oratione]38. Illa tamen
opinio minus hodie theologis probatur.

fuerit divina quadam manu ad omnem virtutis A normam conformatus, ad unguem factus quidam, officiorum omnium diligentia exactus, qui ea sanctitate vitæ ad contemplationem manuductus, per ejus gradus ad eam se attollat denique arcem mentis ac consilii, ut illinc mundum omnem istum aspectabilem ejusque fallacias ac vanitates alte supergressus despiciat, admotus autem choris divinarum mentium familiaritatem cum tanta illarum sublimitate ac splendore beatissimam coram et cominus usurpet, macte is primum ista felicitate sit, et in complexu tantæ gloriæ gaudeat sinu : tum hujus suæ tantæ lucis usuram aliquam et radios aliis impertiat, Ecclesiæque sacre recta sentiendo, qua sapienter excogitata pie proferendo, et splendorem ad ornatum affert fructum ad voluptatem. Procul hinc autem se summoveat quem hujus tam beatæ copię deficit : et aut se ad captandos cœlestium vocum sonos, modesti silentii quiete componat, si ea demissione in suam forte humilitatem queat altioris sapientiæ rivulum derivare : sin ne hoc dem expectare sustinet, tum is arcanorum sermonum indignus conscientia, ut impurus profanus profanus quidam habeatur.

Principium porro sermonis Deus is qui, ut cum B scriptura loquar, neque initium dierum, [neque finem vitæ habet, sed ab omni æternitate in omnem perpetuitatem temporis semper est. Qui cum bonus sit, aut, ut propius rem verbo assequar, ipsa bonitas, et perennis bonitatis fons, utique non debuit in solitudine consenescere, aut bonitatis propriæ deliciis solus frui. Neque enim id natura boni patitur, se ut unum intueatur, neque ejus in quo inest utilitatis vim circumscribit suam beneficentia. Summum igitur bonum oportebat, ad se adducendis in seque colligendis rebus omnibus redundantiam profusionis suæ declarare, institutumque in eo naturæ tenere propriæ : cujus singularis unitas vim habet mirabilem in unum omnia conflandi. Ejus itaque conciliatione cœlum terræ conjunctum est. Cœlum, inquam, sive qui alio magis proprio appellandus est nomine universus ordo incorporearum mentium, ab antiquioribus theologis in tres hierarchias trifariam distributus est. Prima quidem omnium aliis ordine inferior ex sanctis angelis, tum ex sanctioribus Archangelis. Denique ex præstantioribus utrisque illis Principatibus concinna gradatione continuata serie constituitur. Altera vero hac proxime superior ex excelsis Potestatibus, excelsioribus Virtutibus, et utrisque istis prioribus dignitatis ordine Dominationibus inter se invicem ordinatis constat. Tertia demum quæ et omnium suprema triplici item ordine conficitur. Primum eorum divinorum spirituum qui appellantur Throni, divinatorum deinde Cherubim ; postremo in toto isto genere divinissimorum Seraphim. Prima omnium proximam intimamque primariæ bonitatis participationem ducit : eaque perficitur. Tum hujus fulgurans radiis in alios deinceps subjectarum hierarchiarum ordines haustum ex

(2) *Mia* μὲν τῶν ἄλλων. *Mia* hoc loco primam valet : quod exemplis ex Hebræa Græcaque lingua ductis multi astruunt. Mihi videtur etiam locutus ad hunc modum Catullus, epigr. 1 :

νόων θειότητος χρηματίσαι. Καὶ λαμπρυνέσθαι ὡς τὸν νοῦν ταῖς ὑπερφαστάταις μακρῶς ἐπιλαμπέτω δὲ καὶ ἄλλοις τὸν φωτισμὸν· καὶ μοῖσι πανευσεβείσι καὶ νοήμασι πανευαγείσι τῆν Ἐκκλησίαν καταγλαϊζέτω καὶ κατατερέπῃτω. Γ δὲ τούτων ἐστὴν κέτω ὅστις τοιαύτης ἀπολείπειται καριότητος, καὶ ἡ τῶν ἀνωθεν μόνου ἀκροασιῶν, εἴ τινος ἄρα συνίσεως μετέχοι, ἢ μηδὲ τῶν ὡς πάντα βέβηλος καὶ μυστικῶν λογίων ἐλεγχέσθω.

Ἄρχῃ δὲ τοῦ λόγου Θεός, ὁς οὐτ' ἀρχὴν ἐπιπέσει ζοῆς τέλος ἔχων, κατὰ τὴν Γραφὴν· ὡς ἐπιπέσει ἀγαθός ἦν, ἢ τότε ἀκριβῆς εἰπεῖν, ἐπιπέσει, καὶ ἀνέκλειπτος ἀγαθότητος παρὰ, οὐκ ἄλλου ἄρα μονώτατος εἶναι, καὶ μόνος τῆς ἀγαθότητος κατατρυφῆν· οὐκ ἴδιον γὰρ ἀγαθοῦ ἑαυτὸν μόνου ἐπιστρέφει· οὐ χρηστέτερος τῶν ἄλλων ἔχοντι μόνῃ περιγράφεται. Τοιοῦτον ἴδιον πληθύνεσθαι τὸ ἀγαθὸν ἐν τῇ τῶν παραγωγῶν ἑαυτῶ πληθύνει τῆς ἐνοποιου τῶν ἄλλων οὐδαμῶς ἐστῆμενον ἐνόητος. Διὰ τοῦτο οὐρανὸς παρὰ τῆν γῆν. Οὐρανὸς μὲν εἴτε κυριώτερος ἐνομαστέος ὁ πᾶς διάκοσμος τῶν ἁσμάτων νόων. Ὅς δὲ παρὰ τοῖς τῶν θεολόγων πρεσβυτέρους τριῖς ἐτάκται τριαδικῶς ἱεραρχίαι· μία μὲν καὶ τῶν ἄλλων (2) τῇ τάξει καταδειστέρα, τῇ ἐκ τῶν ἀγγέλων, καὶ τῶν ἱερωτέρων ἀρχαγγέλων, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀρχῶν ἐν ἁρμονίᾳ στοιχῶν συνιστάσθαι· δευτέρα δὲ καὶ ὑπὲρ αὐτὴν τῇ ἐκ τῶν ὑψηλῶν ἐνοποιῶν, καὶ τῶν ὑψηλοτέρων δυνάμεων, καὶ τῶν ἐκείνου κυριότητων τεταγμένων. τρίτη δὲ καὶ ἐκ τῶν πᾶσων τῇ ἐκ τῶν θείων καλουμένων ἑαυτῶν καὶ τῶν θειοτέρων αὐτοῖς Χερουβίμ, καὶ τῶν ἐκ τῶν πᾶσων τάξεως συγκαροτημένην Σερᾶν. Πρώτως μὲν καὶ ἀμέσως ὑπὸ τῆς ἀγαθῆς ἀγαθουμένη καταστρέφεται· πρὸς τὰς ἑαυτῶν κυρίας δὲ τῶν τάξεων τῶν ἀκτινοειδῆς διακρίσεων τῶν φωτισμῶν δωρεάς. Οὗτος μὲν ὁ ὄντως ἰσχυρὸς, οἷα θρόνος ὑπέρτατος τῶν ἑαυτῶν καταστρέφεται. Ἡ γῆ δὲ αὐτῶ ὑποπόδιον ἀνάλογον ἑαυτῶν καταστρέφεται τῶν θρόνων. Ἐν δὲ φημι νῦν τῶν αἰσθητικῶν τῶν τῆν διακόσμησιν, ἢ δεύτερος κόσμος καὶ ὁρώμενος καὶ ἐστι, καὶ ὠνόμασται. Ἐν δὲ νῦν περὶ τούτου διαληπτέον δὲ, οὔτε δὲ ἐπιπέσει νοητοῦ καὶ πρώτου κόσμου παντὸς φλοισφῆ καὶ καίρος· Μιχαὴλ δὲ καὶ Γαβριὴλ οἱ τρισμέγιστοι γαλοπρεπῆς ἡμῖν σήμερον ὑπόθεσις προβέβηκε

*Jam tum cum ausus es unus Italorum
Omne ævum tibus explicare chartis, etc.
Quo loco, unus, videtur esse, primus.*

αγγελικῆς μὲν τάξεως ἰδιαιτέρως ταξιαρχίας δὲ τῶν θείων ἀγγέλων πανάριστοι ἐχοροστασίας, οἱ τοῦ νοητοῦ κόσμου παννύχιοι ὀφθαλμοὶ θεοπτικώτατοι καὶ φωταυγέ-οδὲβλημένοι δι' ὧν ἐπὶ πᾶσαν ὄρα Κύριος Ἰροαιρέσει γὰρ ἀγαθοτάτη, καὶ νοδὸς ἀχράν-σι πρὸς τὴν θεαρχίαν μᾶλλον τῶν ἄλλων οι, καὶ πρὸς τὴν δόξαν αὐτῆς ἐντονώτε-μένοι τῆς ἀνωτάτω παρ' αὐτῆς καταξιούν-οὶ δυνατοὶ ἰσχύϊ ποιῆσαι τὸ θέλημα τοῦ ἐ συνετοὶ νοῆσαι τὸ βούλημα τοῦ συνετοῦ, τοῦ καὶ δυνάμειως πάσης καὶ συνίστως θεωρουμένου. Οὗτοι δὲ νῦν οἱ μεγάλω-ἀγώνιστοι, τῷ ἡμέτερῳ λογῶ προκείμενοι τοὶ ἀν καθηγήσαντο πρὸς αὐτόν. Οὐ γὰρ τῆς τῶν θείων μεγαλοπρεπείας ἐφικνεῖ-ἐπαίνους χαρίζεσθαι τοῖς ἀπειρῶ μέτρῳ ν τῶν ἀνθρώπων ὑπερανάβεβηκόσι νοῦν. ἐκείνοις τοῦ νοῦ καὶ λόγου καθηγεμόσι οικίαν αὐτοῖς ἤδη τὴν αἰνεσιν, ὡς ἐπι-γαζώμεθα· οὐ τὴν ἀγγελικὴν, ἥτις ποτὲ ν· πολυπραγμονοῦντες, ἀνέφικτον γὰρ, ποικίλης ἐνεργείας ἢ διακονίας τὸν αἶνον τὰ περὶ τῆς αὐτῶν οὐσίας οὐκ ἀπεικὸς ἴσασθαι, ἢ σύδρομος ἐπὶ τούτῳ τυχεῖ-ἐνεργείᾳ δι' αὐτῆς ἡρέμα καταθεωρεῖται. Ὁ Θεὸς ἀγέννητος καὶ ἀνάιτος ὧν παν-αι χρόνου καὶ πάσης δὲ κτίσεως ὁπωμέ-στιν ἢ πρωτουργὸς αἰτία, Μιχαὴλ δὲ καὶ ραξιαρχαὶ τῶν θείων ὑπ' αὐτοῦ κατίστη-ν, οὐ μικροῖς ἔστιν ἀποδεικνύει λόγῳ, μονῇ τῇ πάσης ἀποδείξεως ἐνεργεστέρᾳ ἔρα ταῦθ' ἑαυτοῖς ὑποτιθέμενοι, ἀνωθεν τὰς ἱεραῖς ἐπομένως γραφαῖς διαλαμ-ς λειτουργίας αὐτῶν, εἴτ' οὖν ἐνεργείας.

mi, ad divinarnm rerum magnificentiam aspirare : aut demereri nobisque obligare lauda-
a supernas illas mentes, quarum est infinito quodam intervallo supra humanum ca-
ræstantia. Sed ipsis illis cogitationis et orationis usi ducibus exacta ad eorum ductum
atrasque pro nostræ facultatis modulo potius quam pro illorum merito laudationem ela-
Quæ nulla quidem in subtili naturæ angelicæ disquisitione, qualis tandem sit, curiose
tur, id enim frustra conaretur quidem, nisi si quid eorum ex variis operibus laude velut
a, ex vi quæ in iis cernitur ad cognitionem ejus quæ illam continet atque exserit na-
ualatim suspicando atque æstimando potuerimus. Ac primum quidem summum illum
ente genitum neque effectum causa, aut e principio excitatum esse quoquam Deum :
vero ipsum atque effectorem tum ævi omnis ac temporis, tum universitatis omnis hujus
dlicis quique sensu oculorum quique cogitatione mentium percipitur. Porro Michaellem
im cœlestis angelorum militæ summos Imperatores ab ipso esse constitutos, verbis qui-
umentis pluribus approbari nequit. Ac ne necesse quidem est, cum hæc omni demon-
efficacior certiorque fides doceat. Cujus unius par est, auctoritate persuasi, ejusque
one constituta, cæteram sic demum instituemus considerationem ut a primo ipso repe-
le per sacrorum consequenter commentariorum seriem omnem eorum functionis alicujus,
titiæ memoriam persequamur.

ει, κατὰ τὸ θεῖον λογίον ἐκεῖνο, κάθηται, γίου αὐτοῦ. Ὅτι ποτε δὴ τὴν καθέδραν σου ; Οἶμαι δὲ τὴν ἀραρότως καὶ ἀμετα-
ς οικείας αὐτοῦ δόξης ἰδρυσιν καὶ μονῆν. ρόνου δηλαδὴ καθήμενῳ, οἷα δὴ βασιλεῖ
ς δορυφόρους παρεστάναι. Δεῖ τῷ τῆς
; δεσπόζοντι τὰ τῶν κτισμάτων κἀλλιστα

PATROL. GR. CXL,

A ipso fonte lumen gratuita communicatione pro-
pagat. Cœlum hoc verum nimirum unum, ac tali
dignum nomine tanquam supremus quidam thro-
nus Altissimo præparatus est Terra vero tanquam
scabellum aptum humilitate sua ad usum tam
vilem, subjectum illi throno est. Terram autem
nunc appello universitatem omnem sensibillum
corporum ; quæ secundus mundus materialis et
aspectabilis et est et appellatur. Verum de hoc
mundo capessenda modo nobis tractatio non est.
Ne primum illum quidem intelligibilem, quam
late patet, universum complecti disputatione va-
cat. Orationem quippe nostram omnem hodie-
nam hanc ad se jamdudum rapiunt Archangeli
ter maximi Michael et Gabriel ; argumentum di-
cendi magnificum in primis Archangelici ordinis
individui duces et universi divinatorum angelorum
chori moderatores optimi. Mundique ejus omnis
cujus animo cerni solo species potest velut duo
quidam oculi lucidissimi, ad Dei usque visionem
acres omnem in partem intenti : quibus orbem
terrarum universum despicit Deus. Libera enim
jam a principio ab ea constantissima electione
animi et isinceræ mentis amoribus purissimis ad
divinæ majestatis adorandam excellentiam promo-
vendamque gloriam intentiore quam cæteri studio
C conversi, supremis honoribus ab ea merito di-
gnantur. Illi potentes virtute ad faciendam volun-
tatem potentis. Illi sapientes ad intelligendum
consilium sapientis : aut ejus potius quem qui
contemplantur propius potentia sapientiaque om-
ni superiorem vident esse. Illi magno sanctoque
insignes nomine. Ipsi scopus orationis nostræ.
lidem, spero equidem, eam ad se dirigent ne
aberret. Natura enim ac facultate nostra superius

Deus æternus, juxta divinum illud oraculum,
sedet super thronum sanctum suum. Quidnam
hanc esse tandem sessionem arbitrabimur ? Firmis-
simam opinor illam atque immutabilem una sem-
per in sententia constantiam et moram. Jam su-
per thronum sedenti oportet nempe tanquam
magno Regi satellites apparere. Oportet creatarum

uni omnium rerum Domino pulcherrimas earum
 quasque præsto semper et coram adstare. Quis
 igitur ad Altissimi thronum proxime excubat?
 Quis idoneus inventus est qui ad ejus sublimi-
 tate inaccessæ majestatis intimum ac familiare
 ministerium quotidianus adhiberetur Michael hic
 nimirum et Gabriel est. Hi supremæ majestatis
 stipatores. Hi doctores sapientissimarum men-
 tium. Et in arce quadam excellentiæ majori quam
 dici possit excessu celsitudinis supra omnem
 creaturarum rerum apicem collocati, Hinc jam mun-
 di conditor reliquum ad opus aggreditur. Creat
 cælum et fundat terram. Lucis naturam promit,
 et tenebras discernit a lumine. Deinde firmamen-
 tum extendit, et abyssos aquarum, quas partim
 supra fundamentum suspendit, partim infra terre
 superficies in cavernas et voragines rejicit. Plan-
 tarum deinde et animalium varias omne genus
 naturas et species, vel ex terra, vel ex aqua ver-
 bo excitat. Magna præterea luminaria astrorum-
 que sparsam late multitudinem pulcherrimum
 orbi toto explicavit spectaculum, idemque sapien-
 tiæ ac potestatis suæ insigne monumentum. Quo-
 nam igitur officio conditori res conditæ gratiam
 rependant? Laudatione una ob tot perfecta opera,
 sacroque hymno mixto ex concentu omnium cum
 sanctissimarum mentium symphonia confuso. Quis
 autem hujus cantici modum et tonum præit? Quis
 ejus carminis quod in laudem majoris omni laude
 illis suo merito chori principibus angelici, illis præcellentibus Dei ministris, illis primarum
 strationum Dei participibus hoc tribuendum est ut in Dei concinendis laudibus musicæ omni-
 rentur? Verum tamen reducamus in viam orationem, et sponte deinceps sua perrecturam ad
 qua dimittamus.

Homo igitur Dei manu ad auctoris imaginem
 conformatus in paradiso Dei collocatus est. Inde
 illi ibidem edicitur quosque fructus fas sit car-
 pere, quosque nefas attrahere. Quam ut ille legem
 infelici gustui posthabuit, eadem illi vindem-
 tia quæ prævaricationis uvam præcocem obtu-
 lerat, pœnam quoque præsentem exsili ex loco
 amœnissimo tristissimi propinavit. Deinceps illi
 paradisi clauditur. Appositi clavis loco Cherubim,
 nec inermes, sed muniti gladio versatili et flam-
 meo quem non alium fuisse ab eo quod laudamus
 equidem crediderim: ab hoc, inquam, præcellen-
 tissimo intelligentiarum pari virtutum cœlestium
 quasi fastigio et complemento. Cui ob scindendi
 quidem aciem et hostium conficiendorum vim
 romphææ nomen convenit. Natura vero quod sit
 ignea et materiæ deterioris noxiæque consumptrice
 aptissime illi adjunctum quoque quadrat flam-
 mæ. Quæ quod dicitur versatilis, eo valere sus-
 pector ut ad omnem cogitationis motum prom-
 ptissima velocissimarum mentium alacritas, » tum
 ad quemcunq; nutum domini expeditissima faci-
 litas et agilitas celerrima designetur. Quibus
 commendati dotibus Archangeli in eundem ordi-
 nem cum Cherubim ad portæ paradisi custodiam
 ascripti sunt, quo non tantum strenue perfun-

A προσεχῶς παρεστηκέναι. Τίς οὖν τῶ τοῦ Ἰϋ
 παρεδρεύει θρόνῳ; Τίς τῶν πάντων ἐγγύτατα
 σιν τῶ ἀπροσίτῳ θεοπροπῶς τε λιταρῶ
 ἀπνάως διατίταται; Ἡ δὴ ἄλλων ὅτι Μιχαὴλ
 Γαβριήλ, οἱ τῆς ὑπεράτης μεγαλοσύνης δορυ
 οἱ μυσταγωγοὶ τῶν ὑπερόφων νόων, καὶ τῆς
 κτίσεως ἀφράστοις ὑπεροχαῖς ὑπεροχαι-
 Ἄπτεται λοιπὸν ἐντεῦθεν τῆς τῶν γινουμένων
 σίως ὁ γενεσιουργός· ποιεῖ οὐρανὸν, καὶ ἐπὶ
 γῆν παράγει φωτὸς οὐσίαν, καὶ σκότος ἐπὶ
 φωτός. Εἶτα περιτίθει τὸ στέρεωμα. Καὶ τῆς
 σουσ νῶν ὑδάτων, ἅς μὲν ὑπεράνω τοῦ σπαι-
 μετωρίζει, ἅς δὲ τοῖς κενώσιν ἐναποκί-
 γῆς. Ἐπειτα φυτῶν καὶ ζώων τὰς παροχ-
 σίας καὶ μορφὰς λογῶ τῆς γῆς καὶ τοῦ ὕδα-
 δίδωσιν Οὐ ταῦτα δὲ μόνον, φωστήρων δι-
 καὶ ἀστέρων πλήθη τε κατ' οὐρανὸν καὶ κἀπὶ
 θει συνέσεως καὶ ἰσχύος ἐπορίσατο. Τίς οὖν
 αὐτῶν ἀμοιβὴ τῶ ποιητῆ; Αἴνεσις ἐπὶ ταῖς
 νοις, καὶ ὕμνος ἱερός τοῖς πανιέροις σμμε-
 νοις. Τίς κατάρχει τῆς τοιαύτης αἰνέσεως; τῆς
 ἔνθεν ὕμνον τῶ ὑπερυμνήτῳ προοιμαζόμενος
 οἱ τῆς ἀγγελικῆς, ὡς εἰκός, καθηγούμενοι χρι-
 σίας; Οὐχ οἱ ὑπερφρεῖς διάκονοι τῆς θαλασσίας;
 οἱ πρώτως τῶν πρώτων ἐλλάμψαν ὑπερπλο-
 νοι, καὶ τῶν θείων εὐλόγως ὕμνήσαντες κριταὶ
 ηγήσαντο; Ἄλλὰ μετενεκτέον λοιπὸν τὸν λατῶ
 βαδίζοντα πρὸς τὰ ἔξῃς.

Dei canitur modulari occupat procemia ?
 illis primarum strationum Dei participibus hoc tribuendum est ut in Dei concinendis laudibus musicæ omni-
 rentur? Verum tamen reducamus in viam orationem, et sponte deinceps sua perrecturam ad
 qua dimittamus.

C Ἄνθρωπος τοίνυν χειρὶ Θεοῦ καὶ εἰκόνι μορφῆ
 ἐν παραδείσῳ τέθειται Θεοῦ. Ἐκείθεν αὐτῷ ἡ
 ἢ ἐντολὴ ὧν τε καρπῶν μεταληπτέον καὶ εἰ
 προσαπτεῖον. Ἐπεὶ δὲ ταύτην ἡδονῆς ἡμῶν
 κρᾶς, καρπὸν παραβάσεως τοῦ παραδείσου τῆ
 ψιν ἐτρέγα. Κλείεται δὲ λοιπὸν ὁ παραδείσος
 Κλείς δὲ τὰ Χερουβιμ ἐτάγη οὐ μόνον, ἀλλὰ
 στρεφομένη, ἣν οὐκ ἄλλην οἶμαι τινα
 νοεῖσθαι ἢ τὴν νῦν ὑποκειμένην εἰς
 οὐρανίων δυνάμεων τὴν κορωνίδα, τὴν ὑπερ-
 την τῶν νόων ξυνορίδα. Ῥομφαία μὲν οὖν
 τικὴ λέγεται καὶ τῶν ἐναντίων διαίρεται
 δὲ ὡς πυρίνη τὴν φύσιν καὶ τῆς χεῖρος
 μοχθηρᾶς ἐξαλαωτικῆ· στρεφομένη δὲ
 ταχίστη, καὶ λίαν τὴν νοερὰν κίνησιν
 πρὸς τὴν τοῦ δεσποτικοῦ νεύματος
 D τοῖς Χερουβιμ ἐκείνοις ὁμοταγῶς ἐστὶν τὸ
 παραδείσου θύραν ἐπιτηρεῖ, οἷς μὲν τὴν
 χωροῦσα, ἢ ὁδοποιούσα, οἷς δηλαδὴ
 πος κηλίδος τε πάσης καὶ ῥύπων τὸ βάθος
 καθηραμένος· οἷς δὲ πάλιν φραγμὸς
 μάχαιρα δίστομος προσαπαντῶσα οἷς οὐκ
 τῶν ἀψαύστων ἐπιφαῦσαι. Ἐπεὶ δὲ μετὰ ταῦτα
 μὲν σὰρξ τὴν ὁδὸν αὐτῆς ἐν προσώπῳ
 ἐφθειρεν ἐπὶ τῆς γῆς, πᾶσα δὲ δεινότητα
 ἐκείτο τῆ πονηρίας, οὐ δίκαιον εἶδοξεν
 εἶτι τὸ πᾶν

εἶναι ἐν αὐτοῖς. Ὅθεν τὴν ἄβυσσον ἀναστῆναι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν χερσὶ φασὶ τῶν ὑψηλῶν δυνάμεων, τοὺς τε τῶν οὐρανῶν καταβῆναι ἀναστῆναι, τὰς τε πηγὰς τῶν ὕδατων ἀναστῆναι. Οἷς ἀπάσης σαρκὸς ὑγιείνης, μόνον τὸν δίκαιον ταῖς τούτων προεπιπέσει ξυλίην πανοικεσία διασώζεσθαι. Ἰνὸν κάτεισιν μὲν οὐρανὸν ὁ Κύριος ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλὰ τίς ἢ κάθοδος τοῦ τὸν οὐρανὸν κατ' οὐρανὸν ἐπὶ τὴν γῆν πεπληρωκότος; Ὁ τάχα τὴν ἐπιπέσει ἐπὶ γῆς ἔργων αὐτοῦ καινοτομίαν Θεοῦ τῆ κατάβασιν εἰρησθαι; Κάτεισι τοίνυν πῆ μὲν οὐρανὸν τὴν ἀνάβασιν οἰκοκομοῦσιν ἀλογίῃ τὴν γλῶσσαν καταμεριούμενος, πῆ δὲ ξενίζῶν ἀνθρωποπροπέσι παρὰ τῷ Ἀβραάμ· εἶτα αὐτὸν θεῖον τοὺς ἀθεμίτους ἀπολλύς. Συγκατέρχετο τῷ Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ, οὐ τῆς Ἀβραμιαίας καὶ ξένιας ξενίας ἐκείνης κοινωνοῦντες τῷ ἑαυτῶν, ἀλλὰ καὶ παντὶ θεῖον κελύσματα θεοειδέοντες. Διαμερίζουσι μὲν ἔθνη κατὰ κῆρας τε καὶ φυλάς· ἐκάστοις δὲ τούτων ἀγγέλους; ἐπιστάνουσιν, καὶ κηδεμόνας. Καὶ ῥύομενοι οἰκοδομοῦνται καὶ σώζουσιν οὓς ἐδικαίωσεν ὁ καταστρέφουσι δὲ καὶ κατασπῶσεν οὓς ἐδικαίωσεν οὐ ψῆφος ἐκδίωσι πανωλεθρίων. Ἀβραάμ ἠγάπησεν τὸν Θεόν, δι' ὃν καὶ ὁ ἐκγονοῦ ἐπαινεσθῆναι.

orum super terram mirabilis effectio hoc a Scriptura nomine designatur? Descendit igitur hominum conspiratione temeraria ad conscendendum cœlum insanam turrin molientium in divisurus: nunc hospitalitatis Abrahæ capturus experimentum: tum igni et sulphure consumpturus. Eunt illi comites Michael et Gabriel. Non ut Abramæ hospitalitatis illius utæ atque ab hominum tum moribus peregrinantis fructum simul cum domino præsentis perciperent, sed ut ad omne signum divinæ voluntatis summam ubique ad quodvis obsequii opera navanda diligentiam repræsentarent. Gentes igitur in linguas et tribus illi dividunt, eisdem singulis curatores quosdam angelos et præsidēs præficiunt iidem. Jam ad eos serpens quos eximendos a communi clade Deus censuit quam seduli sunt? qua eos vi, qua cura, qua beneficia protegunt, eripiunt, tutum in receptum denique perducent? E contrario vero ut obruunt atque omni atrocitate in eos detonant quibus hoc meritum exitium justus supplicis calculus decreverat? Abraham exinde sanctificatus Deo est, ob quem et nepos ejus laudatur Israel.

οἱ μὲν οὖν τῶν θείων ἀγγέλων ἄλλων ἐθνῶν τῶν κατακεκληρωμένων· οὗτοι δὲ ἀρχόντες καὶ ἡγεῖσται τοῦ Ἰσραὴλ πρὸς Θεοῦ διακτάχοντο. Ὁ Ἰσαὰκ ἢ γέννησις ξυνοπροπέσι· κατ' ἐπαγγελίαν γάρ (3). Ἐνοπροπέσι δὲ θυσία μετὰ ταῦτα ὁμοῦ φωνῆ ἀγγέλου κατρώας μαχαίρας ἔτετο, τύπος ἰερωτέρως παραλαμβανόμενος ἰσας. Πῶς δ' ἂν Ἰακώβ τῆς οὐρανομήκειας ἐκείνης, καὶ τῶν ἀνιόντων καὶ κατιόντων ἡς ἀγγέλων, ἢ τοῦ ἐπιστηριγμένου Θεοῦ ἐγγεωρός, ἢ τῶν ὑστερον ὀφθεισῶν αὐτῷ παραμῆ τῆς μετὰ τοῦ Θεοκθρώπου κλήσεως, ἐξ οὗ Ἰσραὴλ ἔτυχε προσσηγορίας; πῶς ἂν τούτων τῆς θεωρίας, εἰ μὴ τοῖς ἀρχαγγελικοῖς τούτοις καταυθύνετο φρουρούμενος; Ἰγ' ἂν καὶ Ἰωσήφ ὑστερον εἰς Αἴγυπτον ὀδηγηθῆναι,

A guntur munere, sed etiam sapienter. Sunt enim quibus aditum permittant, et viam faciant. Quorum videlicet divina quædam secta est et cœlestis institutio innocentis vitæ, labe segregata omni illisque adeo ipsis perpurgata sordibus quarum esse solet, in humilitate tardorum corporum tanquam in sentina locus proprius. Illis vero rursus vallum insuperabile moram objicit necessariam; vel si contra pergendi obstinent audaciam, anceps occurrens gladius periculum intentat præsens, quorum cupiditati ad carpendum lignum vetitum temere præcipiti juste aditus negatur, Ut autem omnis deinde caro in conspectu Dei viam suam corrumpit super terram, omnisque cogitatio ad malum impetu ruebat, non est visum consentaneum tantam inter corruptelam Dei Spiritum in homine permanere. Unde cum illa Deo sederet sententia, terram delendam universam quanta est et omnem ejus superbiam obruendam, sublimium harum virtutum putatur usus ministerio ad cataractas cœlorum perfringendos desuper et ad abyssi fontes infra rumpendos. Ex quibus aquarum redundante copia cum extincta esse omnis caro, unus justus cum familia eorumdem providentia servatus fuisse merito creditur. Inde de cœlo Dominus descendit in terram. Quis hic descensus autem ejus, cujus præsentia cœlum implet et terram? An novorum forte operum mox

C Igitur alii quidem sancti angeli aliarum gentium sortiti præfecturam sunt. Istitis autem extra sortem Dei commendatione populi Israelitici regendi et protegendi demandata est provincia. Unde Isaac generatio mirabilis, et inopinata, per repromissionem enim natus est, eorum administrata esse prudentia putanda est. Qui deinde Isaac cum altari esset inopinata victima impositus, voce prohibentis angeli paterni est gladii periculo subtractus. Quæ erant jam tum omnia ad sanctioris sacrificii figuram designata. Quomodo vero Jacob mirabilis illius cœlum terræ committentis scalæ ascendentiumque per eam angelorum aut descendentium incumbentisque illi Dei, rursus castrorum apparentium, tum luctæ cum divino viro quæ Israelis illi appellationem peperit: quo inquam ille modo

liqua hic deesse videntur in Græcis quæ nos Latine supplevimus probabiliter.

tot esset taliumque rerum tam præclara specie A visioneque dignatus, nisi harum archangelicarum mentium præsidio ubique et gubernatione uteretur. Quarum etiam deinde credo providentia ductum Joseph in Ægyptum ad ejus denique genti emeruisse principatum : quo et ad humanitatem, et ad religionem usus tum cognatos ad se omnes attraxit suos, tum alienos atque externos ad eundem secum Dei cultum provocavit. Post hæc rursus eruit Dominus ex Ægyptiorum manibus Israel, modo jam satis opinor noto omnibus. Disruptis enim aquis illis immensis gurgitis altissimi siccis populum pedibus vasto mari traduxit. Cujus ipsius fluctibus persequentem obruit ac perdidit Ægyptium. Servatum hinc populum admovit sacro monti. Ubi divinis eum vocibus et legibus cælestibus erudit. Atque hic in speciem soli Moyses et Aaron excipiendis Dei verbis portentisque procurandis Deo populoque ministerium navabant. Re autem vera Michael et Gabriel omnem illam ad sensus admirantis populi miraculorum pompam et oraculorum sonitum ex dignitate legislatoris Dei clam administrabant. Quod igitur illi præstare videbantur, hoc vere isti præstabant. Ac quemadmodum omnium auctor sapientia immediatis istis sui consilii ministris utebatur : sic isti Mose et Aarone quasi secundarum partium fidelibus quibusdam ministris usi magnificas per ipsos illas et divinæ indices potentie prodigiorum mirabilium editiones ostentarunt. Neque id in monte tantum aut in deserto. Jesum enim postea ad promissam illi populo terram solita providentia persecuti, præparantes ubique ac munientes viam et ad Dei requiem inducentes, fluvii refringunt impetum, muros sine machinis evertunt, dynastas ejus terræ diris et efficacibus exsecrationibus devovent. Hic Michael princeps exercitus Domini viri specie evaginatam manu tenentis gladium apprensus, quis esset declaravit et ut calcamenta solveret Josue præcepit : ea re significans si quid concretum erat atque hebes tardæ terrenæque cogitationis excutiendum esse omne per terram jam sanctam ingredienti. Idem ambo postea ut sanctiorum quorumque judicium et regum gloriæ servirent vim elementis attulerunt. Cælum cum sole et astris aliquando quidem stare coegerunt ad integram consumptionem impiorum. Nonnunquam vero cursus astrorum retorserunt omnium ad suos retro carceres reflexo impetu, ut eo prodigio vitæ promissum auctarium fideli regi confirmarent. Abstulerunt bella, a gentibus impiis tutati Israel sunt. Satrapas multos et magnos signo quidem ad memoriam aut vestigio relicto ex terra exterminarunt. Nam si absque illis fuisset, potueratne cum trecentis Gideon myriadas debellare? Et quod quæso tam ferreum corporis ac lacertorum robur Samsoni sufficisset : aut quæ tandem id hoc durare potuisset asini maxilla ut ita Philistinorum exercitibus

καὶ τῆς Αἰγυπτίων ἀρχῆς ἐπιλαβίσθαι, καὶ ἑαυτὸν μὲν ὄλον ἐπισπᾶσθαι τὸ συγγένει, κατ' αὐτὸν δὲ θεοστίθειαν καὶ τοὺς ἄλλοτριῶς ἐπιλαβίσθαι. Μετὰ ταῦτα πάλιν ἐξείλετο Κύριος τῆς Αἰγυπτιακῆς χειρὸς τὸν Ἰσραὴλ. Πᾶσι δὲ ἐξῆς ἡ ἐξόδου τρόπος. Ἰθάρ γὰρ ἀδύσσω καὶ ἀνὰ ῥῆξας τὸν μὲν ἀβρόχοις διετήγαγε ποσὶν αὐτῶν δὲ τὸν διώκτην Αἰγύπτιον ἐξώλεσεν. Εἰς ὄρος ἐπισσωσμένον μετὰ ταῦτα προσαναγαγὼν, θειῶν φωναῖς καὶ θεσμοῖς οὐρανόις ἐπαιδαγωγήσας αὐτὸν εἰς τὸ ὄρος ἱερόν. Ἦν τοίνυν ἐκεῖ τὸ μὲν ὁρώμενον, Μωσῆς καὶ Αἰθιόπιαι Θεοῦ ῥήμασι καὶ τέρασι ὑπερταυόμενοι, τὸ δὲ ἰδόμενον δὲ Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ τῶν ἔργων θεοῦ λόγιον πανευαγγῶς προεστραχότες. Ὅπερ οὐ μόνον τοῖς ἄλλοις καθειρώσαντο, τοῦτο γοῦν οὕτως ἐχρημάτιζον. Καὶ ὡσπερ ἡ πανουργὸς σοφίαις τοῦτοις ἀμείσως τῆς ἰδίας ἐπέχρηστο βουλή, οὕτοι Μωσὴ καὶ Ἀαρὼν ὅσα καὶ ὑπερέταί, καὶ πιστοὶς, τὰς πανσθενεῖς ἐν αὐτοῖς ἐξεκαλυπτομένης σημαίας. Ἀλλ' οὐκ ἐν μόνοις ἐκείνοις τὰς μαρτυρίας ἐπέδειξαν. Καὶ τοῦ Ἰησοῦ δὲ μετὰ ταῦτα τὴν ἐπηγγελμένην τῷ λαῷ γῆν προκοπεύμενοι, τὴν ὁδὸν αὐτοῦ κατασκευάζοντες, καὶ πρὸς τὴν Θεοῦ κατάπαυσιν ἐισάγοντες, ποταμῶν φράγας ἀπέκρουσαν, τείχη δίκην μηχανημάτων κτισσίου δυνάστας ἀναθεματίζουσι γῆς. Ἐκεῖ Μιχαὴλ ὁ στρατήγηος Κυρίου καθὼς ἀνὴρ ἐσκασιμένην κατέχων ρομφαίαν ὀπτιζόμενος ἑαυτὸν ὅπου παρέφηθεν, καὶ λύσεν τὸ ὑπέδημα παραηγγύα τῷ Θεοῦ, καὶ μηδὲν παχὺ καὶ ἐπιπέδητον τοῦ γένους ἐν ἑαυτῷ ἐπέκεινται, ὡς ἦδη τῆς ἐγγύας ἐπέκεινται γῆς. Ἐπειτα κριτῶν καὶ βασιλέων τοὺς ἐσπίροις μεγάλυνοντες, τυραννοῦσι στοιχεῖα. Οἱ σὺν ἡλίω καὶ ἀστροῖς ποτὲ μὲν ἰστώσιν εἰς ἐλεεινὰ δυσμενῶν, ποτὲ δὲ καλίνόρσον ἰσχυρῶς τὸ πᾶν, πιστῶ βασιλεὶ ζωῆς πιστούμενοι πρὸς ἑαυτὸν Ἀνταναιροῦσι πολέμους περιποιοῦνται τὸν Ἰσραὴλ ἐθνῶν ἀσεβῶν, καὶ σατραπῶν πολλῶν καὶ μνημόσυνον ἐκ τῆς γῆς περιαιροῦσιν. Πᾶσι δὲ ἐν τριακοσίοις ἐστράτεται μυριάδων : Σαμψὼν ἰσχυρὸν σώματος μόνη ἢ σιαγόνι ὀπτιζόμενος ἀλλοφύλων οὕτω κατέπαυσε δυνάμει ; Ὁ δὲ μέγας παρὰ Κυρίῳ Σαμουὴλ. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πάντων ὑπερέσχεν ἐχθρῶν. Οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς πυρὸς φοβερώτερος τοῖς πυρίνοις ἔργοις κατέπαυσε καὶ πυρὸς ἁματι πρὸς οὐρανοὺς ὀχρούμενος ἀπέκρουσε. Οὐδ' ἂν τις ἄλλος τῶν ἐθνῶν λόγοις ἐπίσημος ἐγγένοι προφητῶν, εἰ μὴ νοητῶν ἐστί τοῦ ἑαυτοῦ νόον κηδεμόνες λαμπροὶ προεστραχότες τῶν ὁδῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἔργων προεστραχότες πᾶν θέλημα θεῖον κατηύθυναν αὐτοῦς. Ἰσραὴλ καὶ τρεῖς νεανίαι φλογὸς καμίνου καιρομένης, καὶ στάδος ἀλώεθτοι κατεπιθαίνοντες, τὸν Σαμψὼν ὑμνῶν χορεύοντες ἐδεξιοῦντο. Ἰσραὴλ αὐτοῖς, καὶ Ἰωνᾶς μὲν ἀσπινῆς τῶν ἀλίου σπλάγγων ἐπὶ θηρός. Δαυὶδ δὲ λέοντων δεινῶς βρυχομένης ἐπισσωσται, καὶ Ἀμβακούμ μὲν ἐν ῥιπῆ βλάμματι Ἰερουσαλήμ εἰς Βαβυλῶνα τῷ ῥείζῳ τούτῳ ἠσπασίαις ἤγαστο δεῖπνον ἐπιχομιζόμενος τῷ Δαυὶδ. Ὁ δὲ

μηγατώδεις ὁράσεις τῶν ἐκθησομένων, ἐκεῖ ἂν ὁράται Γαβριήλ. Ἐκ τῆς Βαβυλώνης δὲ ἦν αὐτῶν Ἰσραὴλ πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ ἦζετο. Πλεονάκις οὖν, ἔν' εἶπω συνελών, τοῦ ἐν ὀλιγορούτεσ, πρὸς θεοῦ δὲ αὐτομολού- τοις ἐχθροῖς ὑποπίπτοντες ἐπρονομεύοντο· κίς δὲ τὴν θείαν ἐπιεκκλημένον ῥοπήν, διὰ βηλῶν τούτων καὶ λαμπρῶν ἀρχιστρατήγων ὀλεπῆς μὲν τυρακνίδος πολυτρόπως ἀπηλλάτα ταις ἑαυτῶν δὲ χωραῖς, καὶ πόλεσι, καὶ τοῖς ἀποκαθίσταντο θεσμοῖς. Οὕτω μὲν οἱ παν- τῆς πανουργοῦ σοφίας τῶν ἀρχαιοτέρων ὑμᾶτων ὑπουργοὶ καὶ διάκονοι καθειστήκα- ιστήριοι.

et calcantibus hymnosque Servatori mixto plausu chorearum concinentibus auctores iidem icipes lætitiæ consertis hærentes manibus, voce motuque præbant. Quin ab eisdem puto ut ex marinæ ventre belluæ sine noxa Jonas exsiliret, utque inter leones horrendum rursus integer sine damno servaretur Daniel, cui Abbacuc Babylonem Hierosolymis tanta via vi atque impetu nictu palpebræ correpta prandium tulit. Cui item ibidem obscuras futurarum designationes visis perplexis adumbratas palam Gabriel edisserit. Age Babylone postdem id agentibus Israel Jerusalem postliminio revertitur. Sæpius deinde, ut dicam communi, Deo, miseri, contempto ad deos transfugæ victi ab hostibus captivi abducebantur. Sæpius divina invocata clementia, opera istorum sublimium cælestis militiæ imperatorum servitute orum varie liberati suis terris atque urbibus legibusque reddebantur. Adeo se strenuotissimi spiritus et a concreione materiæ longissime remoti ejus in procurationis functione præerat cui præfecti fuerant, ut antiquioribus rerum parentis omnium sapientiæ studiis prompto ministerio servirent.

ὁ δὲ ὁ ἀσώματος, ὁ ἀόρατος, ὁ ὑπερουσίος οὐκ ἔστιν εἶδος ἄλλον πρὸς ὀλίγον ὁρώμενον καὶ ἀριπτάμενον, ἀλλὰ δὴ καὶ ὕλην εἶν' οὐκ ἔστιν ὑμετέραν καὶ μορφήν ὑποδύναμι κατὰ Γαβριήλ μὲν εὐθύς τὸ μυστήριον μυσταγωγῆς δὲ τῶ Ἰσραὴλ Ζαχαρίας παραστάς τὴν στείρας αὐτῶ γέννησιν ἐκφαίνει τοῦ Βαπτιστῆ. Εἶτα τῆ χειραριπμένη Παρθένῳ χάριαν εὐαγγελίζεσθαι. Ἐν ἁγίῳ δὲ Πνεύματι καὶ Ἰησοῦ τοῦ Υἱοῦ Θεοῦ χρηματίζει τεκεῖν. Ἐπεὶ δὲ κρηθνεῖσιν λαγόνων ἐν ὁμοιώματι βρέφους ὁ σπῆς ἐτέθη, πᾶσα μὲν οὐρανια γηθόμενη καὶ τὸ ἱερόν τῆς δοξολογίας κινεῖ μέλος. Μετὰ δὲ καὶ Γαβριήλ ἐξ ἀρχῆς ἄχρι τέλους τῶν ἡμεῶν παρεπόμενοι, καὶ μετὰ τὸν πειρασμὸν αὐτῶ ἰσχυροῦμενοι, καὶ ἐν καιρῶ τοῦ πάθους τρόπον ὑμῶν, καὶ ἐν καιρῶ τοῦ πάθους τρόπον νεπισχύοντες· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τῆς σαρκὸς σταυροῦ λυθέντι· καὶ γυμνῆ ψυχῇ πρὸς τὴν νῆσος ἀίδου χωροῦντι προσηγούμενοι, καὶ τοῦ ἁγίου μὲν τοῦ προστάτας καταρράσσοντες τὰς ἐν κατεργημένας ψυχὰς ὡς πλάστη προσάγοντες. τῶ νοεῶς προσαρμοζόμενοι· εἶτα τὴν ἐκ τριήμερον ἔγερσιν τοῖς ἄξιους ἐμφανίσαντες· ἢ πρὸς οὐρανούς ἀναβαίνοντι καὶ τὸν Πατέρα ἰντες θεσπῶντο. Κάτωθεν μὲν οὖν τοῖς ἀπο- ὡς ἄνδρες δύο λευχίμενοι δὲ ἄερος ἐδέ- πετόμενοι, καὶ τὸν τῆς δευτέρας ἐπιφανείας τοῦ ἀναλαμβανόμενου καταγγέλλοντες· ταις ραῖς δὲ τούτων δυνάμεσιν, Ἄρατε πύλας, ν· καὶ πύλαι αἰώνιοι, τὸ τάχος ἐπαίρομεναι, τειεῖ τῆς δόξης ὀδοποιήσατε τὴν εἰσοδὸν Ἄρ'

illuderet? An non inde magnus erat Samuel coram Domino? Non indidem hostibus suis omnibus superior fuit David? Non ille ipse Elias suo ipso igne terribilior igneis operibus cernebatur? Qui et curru vehens igneo assumptus in cælos est. Neque porro quisquam alius divinorum prophetarum doctrina rebusve gestis paulo exstitit illustrior cui non isti cælestium spirituum præcipui, et duces fuerint itinerum, et adjutores operum, et omni cætera curatorum optimorum complexi providentiâ motum omnem et progressum quo suis ad assectandos divinæ voluntatis nutus occultis monitis et instinctibus direxerint. Hi tribus pueris in ardenti fornace flammam tanquam thalamum

Quando vero incorporeus, invisibilis, supersubstantialis Deus non jam corpus aereum ad exigui temporis speciem deproperatum, mox avolaturum. sed terram adeo ipsam lutum, nostram, inquam, substantiam et formam induere dignatus est, ad intimam statim cognitionem mysterii totius Gabrielis admittitur. Qui sacerdotei fungenti repente asians Zachariæ nasciturum ipsi aperit ex anu sterili Baptistam. Tum gratia plenæ Virgini bono nuntio insperatæ salutationis oblato, cætera negotiatione legationis suæ rem denique sic conficit, inter eos ut conveniat: in Spiritu sancto virtuteque Altissimi Virginem Dei Filium parituram. Ut vero jam in virgineis visceribus in similitudinem humani fœtus assumpto corpusculo supersubstantialis est genitus, universa quidem gratulans militia cælestis sacrum glorificationis hymnum cecinit, at Michael et Gabriel a principio incarnatum assectati præsto semper adfuerunt, qua, pro necessitate rerum, opportuna parentibus objicientes somnia, qua post tentationem in deserto ministrantes, qua passionis tempore confortantes ac quodammodo collaborantes. Neque hoc solum, sed morte crucis corpore solutum, nudaque anima ad subterraneos inferorum penetrantem carceres apparitores isti præcesserunt. Qui etiam impressione subita percussos tenebrarum principes affligerunt. Tum ereptas ex eorum vinculis conditori animas adduxerunt, cæteraque sedulitate omni se suumque obsequium ad majestatis ejus pompam et voluntatis omne signum accommodarunt. Ex sepulcro deinde resurrectionem quæ tertia die contigit iis

quos dignandos tanto honore Deus voluit manifestata: sic deum ad caelos et ad Patrem ascendentem comitari visi sunt. Tum ostenderunt se apostolis duorum virorum specie vestitu albo aperto aere devolantium, secundæ manifestationis ejus qui assumptus fuerat annuntiantes modum. At superioribus potestatibus, Attollite portas, inclamabant, et elevamini, portæ æternales, et introibit Rex gloriæ. Verum num dictis hactenus eorum ministerium circumscriptum est? Minime. Neque enim id cessabit a restitutione Unigeniti ad Patris sui dexteram, usque ad expectatam consumptionem et eam quæ illo tempore futura est magnificam Filii gloriæ manifestationem. Quo tempore extremo illo præconio faciendo, et vocalissima Dei jussu inflanda tuba cujus efficaci sono corruptæ ad incorruptibilitatem immutabitur, et creatura omnis surget et sistetur judicanda Creatori, sui terii diligentiam approbabit.

Sed jampridem evagantem eo unde est digressa orationem revocemus. Nam postquam rerum omnium potestas Filio est tradita, per omnem quidem terram dispensationis ejus nuntius et Evangelii sermo instar sonitus tonitruum vocalissime pervasit. At spiritualium harum potestatum hoc agente Providentia ad amplitudinis speciem magnificam prodigiis commendatus confirmatusque est. Deserto enim Israele veteri quod is verbo sacræ fidei restitisset impie; aut potius receptis in peculiare patrocinium illis omnibus quicunque ex eo populo se dociles ad pietatem præbuerunt, omnibus qui supra modum infrenes ac rebelles erant abjectis, sic demum sanctis divini verbi prædicatoribus ad conversionem gentium promovendam auxiliarem suam operam prolixam et assiduam repræsentarunt, eo successu ut celerrime universa terra cognitione Dei repletur. Prius tamen ab iisdem istis, ut divina narrant Apocalypsis, draco niger apostata ei usque ad repugnandum Deo contumax spiritus cum suis angelis debellatus est, et cælestibus ejectus sedibus in abyssi ac Tartarum relegatus est. Hujus merito victoriæ conciliatum ipsis præsentis hujusce festi honorem puto. Propterea synaxim archangelorum hodie gratulatione tanta concursuque celebramus Hoc illi deus meruerunt quo tempore ad divini nutum spiritus tanquam ad imperatoris signum concurrentes, et spiritali quodam impetu atque impressione in patrem malitiæ simul irrupentes averterunt illum in finem: et juxta divinam Scripturam illudentes et, sicut fulgur juxta visionem Jesu e cælo præcipitem exturbarunt. Cæterum quænam sit inter mentes incorporeas belli pugnarumque rati, ipsæ scilicet præclare noverint. Nos humilitatem cogitationum similitudine sublevantes ex ventorum conflictu vasto inter se cælo depræliantium nescio quam ad usurpandam hujus lectæ speciem nitebamur. Ut igitur in ventis vehementior infirmior superat: sic archangelorum violenta quædam in draconem sustinendo imparem prævalens conspiratio in chaos et caliginem miserum diffilavit. Quem ejus illi casum suam ipsorum securitatem reputabant, sic se invicem commonentes: N forte ob eandem simile nos ipsi quoque aliquando in exilium deportemur, Nos vero p

οὖν ἐνταῦθα τοῦτοις καὶ ἡ διακονία περιγράφεται. Οὐδαμῶς. Οὐ γὰρ ἕως τῆς πρὸς τὸν γεννητόρα πατέρα τοῦ γεννηθέντος ἀποκαταστάσεως, μέχρι δὲ τῆς προσδοκωμένης συντελείας, καὶ κατ' αὐτὴν δὲ τῆς μεγαλοπρεπῆ τῆς τοῦ Υἱοῦ δόξης ἐπιφάνειαν τὸ τῆς αὐτῶν λειτουργίας ἐπιφαινοντες δραστήριον, σὺν πειγῆ μεγαλοφωνοτάταις κελύσματι θεῶν σαλπασιν· οὕτως ὥστε τὸ φθαρτὸν μὲν ἐλλοιωθῆναι καὶ ἀκήρασίαν, παν δὲ τὸ πλάσμα τῷ πλάστῃ κτίσῃ μὲν ἀνίστασθαι.

'Ἄλλ' ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν ὅθεν ὁ λόγος πρὸς τὸν δαίμονα, πάλιν αὐτὸν ἐπανακτῶν. 'Ἐπεὶ γὰρ ἐκ τῶν ὀλων ἐξουσία εἰς τὰς χεῖρας ὑπέρχε τῷ Υἱῷ, καὶ πᾶσαν μὲν τὴν γῆν ὁ τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ ἡγεῖται ὡς φωνὴ βροντῆς ἐνορμητικῶς ἐξήχητο· ὑπὸ τῶν νεφῶν δὲ τούτων δυνάμεων μεγαλυνόμενος ἐπαινοῦτο. Τὸν πάλαι γὰρ Ἰσραὴλ ὅτι τῷ λόγῳ τῆς ἱερᾶς πίστεως ἀνιέρως ἀντιτίθετο καταλιπόντα μᾶλλον δὲ τὸ μὲν ὅσον τοῦ ἔθνους ἀσπῆρες ἀνελκίζοντες, ὅσον δὲ κομιδῆ δυστήνιον ἐπέβησαν, οὕτως τοῖς ἱεροῖς τοῦ Λόγου θεολόγοις εἰς τὴν τῶν ἰδίων περιποίησιν συνέδραμον, ὡς τέχιστα τὴν σύμπεσιν γῆν τῆς ἐπιγνώσεως αὐτοῦ πληροῦσθαι. Πρῶτον δὲ διὰ τούτων, ὡς καὶ θεοὶ φασιν ἀποκαλύψαι, δράκων ὁ μέλας, ὁ θεομάχος νοῦς καὶ ἀποστάτης ἅμα τοῖς αὐτοῦ καταπολεμηθεὶς ἀγγέλοις, καὶ τῶν οὐρανίων κατοικήτηρίων βίβησι, ἀδυσσόν τε καὶ τάρταρον οἰκῆν καταδεδίκαστο. Τοῦτο καὶ τῆς παρουσίας οἶμαι πρόξενον ἑορτῆς, τοῦτο καὶ συναινετικῶν ἀρχαγγέλων σήμερον πανηγυρίζομεν. Καθ' ἑκάστην Πνεύματος θείου συνδραμόντες ῥόπῃ, καὶ νοητικῶς τῷ τῆς κακίας συρράγνυντες πατρὶ ἐτρέψαντες τοῦτου εἰς τέλος καὶ κατὰ τὴν ἱερὰν Γραφὴν ἐκ καταπαίξαντες καὶ ὡσπερ ἀστραπὴν κατὰ τὴν πρὸς Ἰησοῦ θεωρίαν ἐξ οὐρανοῦ βαλλόντες ἐξέβησαν. 'Ἀλλὰ τίς ὁ τοῦ πολέμου τῶν ἀσωματῶν τῶν οὐρανίων εἶδέναι ἂν ἐκεῖνοι σαφῶς. Εἰκάζουσι δὲ ἡμεῖς τῶν ἀνέμων κατ' ἀλλήλων ἐμπτώσασθαι τὴν τῶν νοητῶν ἐκείνων πνευμάτων παρωμοιωσθῆναι πᾶσι. Ὡσπερ οὖν ἐν τούτοις τοῦ ἡττοῦτος ὁ σφοδρῶς ἐπικρατεῖ, οὕτως ἡ τῶν ἀρχαγγέλων βία καὶ τοῦ δράκοντος ἐνισχύσασα πνὸν τὸν μὲν εἰς πᾶν καὶ ζόφον ἐξέβησαν· αὐτοὶ δὲ τὴν ἐκείνου πᾶσι ἑαυτῶν ἀσφαλείαν τιθίμενοι, ἕτερος πρὸς τὸν ἀπὸ ἐκείνου ἐκράγον· Μήπως, φασί, διὰ τῆς αὐτῆς ἀβύσσου τὴν ὁμοίαν ὑπενεχθῶμεν ῥίψιν. Τοιγαρῶν καὶ ἡμεῖς κροτήσωμεν σήμερον τὴν ἡτταν τοῦ δαίμονος. 'Ἐορτάσωμεν τὴν ἐν νοῦ οὐρανοῦ, κατὰ τὸν ὑψηλὸν εὐαγγέλιον, τοῦ Σατανᾶ πτώσιν, καὶ τῆς λαμπρῆς τῶν ἀγγέλων νίκης φαιδρῶς πανηγυριστικῆς ἐπὶ τὰς ἐφεξῆς αὐτῶν ἀριστείας τὸν λόγον καταγαγόμεν.

am delibemus huic gaudii: et victum impium communi hodie plausu gratulemur. Casum juxta divinum Evangelium de cœlo cadentis festa Lætitia prosequamur gloriosamque victoriorum hilaritate publica celebrantes ad cæteram rerum ab ipsis præclare gestarum percurram seriem orationem admittamus.

ούτων ἀπόστολοι, μάρτυρες, ἱερέων τε καὶ Ἀκραταιούμενοι χοροὶ, οἱ μὲν τὸ κράτος καὶ τῆς ἀνεκαθεν ἀσεβείας ἐκρίζουντες, τὸν εὐ-θεοῦ Λόγου λόγον ἐνεφύτευσαν τῇ γῆ· οἱ ἄλλων μαιφρονίαις συμπλεκόμενοι καὶ μέχρις τούτοις ἀντικαθίσταμενοι, τὰς ἐναγείας μὲν τῶν δαιμονίων ἀντανεῖλον, αὐτοὶ δὲ θυσία ἐκτὴ τῷ τῆς δόξης κεκάρπωνται Θεῷ. Καὶ ἐν Κυρίου δικαιοσύνην ἐνδυσάμενοι πᾶν μὲν ἰρέσεων ἀπεσκοράκισαν, πᾶσαν δὲ θεολογίαν ἐν ἡμῶν ἐξέβλυσαν. Ὁμιλοῦντες δὲ τῶν ἀσκητῶν τὰ τοῦ νόμου τῆς ἀμαρτίας ὀπλιζόμενοι, καὶ ἄλλῃ τροπούμενοι δικαιοσύνης, ἐν ὅροι Θεοῦ ἀπατάουσι Σιών. Καὶ γὰρ πάντες μὲν οἱ ἐς λειτουργικὰ πνεύματα κατὰ τὸν μέγαν Ἰωάννην ὑπάρχοντες πρὸς τὴν τῶν σωζομένων τὴν γῆν προχειρίζονται διακονίαν· Μιχαὴλ (Γαβριὴλ) τοσοῦτω πιστοτέρην καὶ ἐνεργετέραν αὐτῶν λειτουργίαν ἀναφέρουσιν, ὅσω καὶ ὑπερκείμενοι σοφίας περιουσία καὶ λαμπρότερον ἀλλοῦν προσηγγίκασι τῇ ὑπερουσιότητι. Διὰ δὲ βλέπουσι, ὡς ὁ θεὸς φησι λόγος, τὸ ἐν τοῦ Θεοῦ. Ὡς περὶ αὐτὸς οὗτος ὁ θεὸς Χριστὸς Ἰησοῦς ἔχει μὲν ἐκ δεξιῶν, ἔχει δὲ ἐκ ἐναντιῶν αὐτῷ συνεδριάζοντας, οἷς ἢ πρὸς τοῦ Πατρὸς δῆλον ὅτι κρητοίμα-τω, φημί, καὶ τῶν νοσῶν τούτων λειτου-ρῶν ἐκ δεξιῶν, ὅν δὲ καὶ ἐκ ἐναντιῶν αὐτῷ τας ἐξ αἰῶνος παρεστήσατο. Δι' ὧν ὡς οἰ-κῆσθαι καὶ προμηθεῖται. Οὕτω τὰς διακονίας, εἴτ' οὖν λειτουργίας τῶν ἀσω-κταθεωρήσαντες, φέρε δὴ λοιπὸν τίς αὐτοῖς πρὸς τὸν ὑπερούσιον ὁμοιότης, καὶ τίς ἢ κατανοοῦμεν, τῇ τῶν ὀνομάτων κοινωνία τοῦ αὐτῶν, ὡς ἂν εἴποι τις, ὁμοιότητα τιν τεκμαίρομενοι. Οὕτω γὰρ ἂν ἢ τούτων ἀργεστέρῃ τῷ νῷ καταλειφθεῖη.

rerum magnifica quadam planeque regia Providentiæ ratione moderatur. Sed jam in- arum mentium functiones varias ac ministeria satis hactenus contemplati, age hinc dein- enam tandem sit illorum cum Deo similitudo, rursus quæ differentia, consideremus. Hancque um teneamus censeo, ut nominum indicio naturas indagantes attendamus eoque et qualis inter communionem continentur unius nominis, dissimilis, ut sic loquam, esse possit similitudo na- . Sic enim vim, ut opinor, hujus rei perspicimus clarius.

μὲν γὰρ οὐδὲν καθόλου τῶν ὄντων ἀκοινω- οτελῶς ἢ ἀδιαφορον πρὸς τὴν ὑπερούσιον εν· πάντα δ' ὅσα τὸ εἶναι πρὸς αὐτῆς εἰς πρὸς κοινωνίας τισὶ πρὸς αὐτὴν κακοι- καὶ διαφέρει διαφοραῖς δηλαδὴ. Ἄλλ' ἔστι ἢ κοινωνία πλεονάζουσα τὴν διαφορότητα τι δ' οἷς ἢ διαφορῶς ὑπερβάλλουσα τὴν ἔλαττοϊ. Οἱ δὲ πλείστη μὲν πρὸς τὴν θε- ἰχρηται τῇ ὁμοιότητι, διὸ καὶ ταῖς θεωνυ- ἰδὸν ἀπάσαις ἀξιοπρεπῶς κατακακόσμηται· δὲ κἀκρηται τὴν ἑτερότητα. Σκεπτόν δὲ

Horum præsentī ope apostoli et martyres, pon- tificum sanctorumque reliquorum corroborati cho- ri; illi quidem, robore atque audacia superstition- nis, quæ ex inferis emeserat, extirpata, pietatis semen Dei Verbi verbum in terra severunt. Illi vero cum crudelitate tyrannorum cominus con- gressi et usque ad sanguinem eis resistentes pro- fana quidem sacrificia dæmoniorum sustulerunt ipsi vero vivens hostia et acceptabilis Deo gloriæ immolati sunt. At sacerdotes Dei justitiam induti, peste omni hæreseon procul a contagione sinceræ fidei exterminata, sacræ nobis doctrinæ explica- tionem sanam et irreprehensibilem profuderunt. Cœtus porro sacer Ascetarum adversus peccati legem armati, illamque lege justitiæ permutantes in monte Dei sancto Sion acquiescunt. Cæterum cum illæ omnes sanctæ mentes juxta magum Apostolum administratorii sint spiritus, omnium- que salus qui ubique terrarum hæreditatem cap- iunt salutis eorum ad ministerii providentiæque partem aliquam pertineat: tanto plus tamen hac in administranda spiritali præfectura fidelitatis industriæque laude Michael et Gabriel supra reli- quos excellunt, quanto iisdem omnibus sapientia et nobilitate infra se relictis vicinior ad omnis perfectionis apicem divinitatem similitudo istos propior quam aliorum quemquam dignitasque ad- movet sublimior. Semper autem, ut divinum Ver- bum loquitur, vident faciem Dei. Quemadmodum igitur hic ipse Deus simul et homo Christus Jesus a dextris et a sinistris assidentes sibi habet ali- quos: eos scilicet quibus tanti consessus honor paratus a Patre est: ita dico spiritualium horum ministrorum adstare ei semper a dextris alterum, alterum a sinistris ad hoc officium quotidianæ apparitionis aut assessus æterna Dei voluntate electos et adhibitos. Quibus ut familiarissimis in- ternuntiis ac procuratoribus ad omnia utens, uni- Nihil prorsus est omnium quod supremo rerum omnium principio aut diversum ita sit ut non in aliquo conveniat; aut rursus ita geminum nulla ut in parte differat. Sic ista temperantur in- vicem. Est in omni Dei opere character certi linea- menti quod auctorem referat; sunt et insignes item ad discernendum notæ. Verum in quibusdam similitudo tam expressa cernitur differentiam ut omnem pene obruat: in quibusdam ita exstat differentia nullam ut relinquere similitudinis spe- ctem videatur. Nostri autem archangelis prius ad-

illud genus pertinent illustrissima Dei similitudine insigni. Unde merito appellationibus quæ Deo conveniunt pene ornantur omnibus, differentia porro tenuissima dispares. Quod adeo sic demonstratur. Lux est Dominus, rationalis omnis et spiritualis naturæ illuminator. Lux vera quæ illuminat, juxta excelsam theologiam, omnem hominem venientem in hunc mundum. Lux item est Michael, lux Gabriel. Lux uterque pellucens et a Deo splendens. Lux corporeæ omnis representationis experts. Lux non ex accidenti, sed natura fulgens; vivens eadem et divini luminis splendorem referens. Lux secunda, primæ lucis expressum et illustre simulacrum ad similitudinem primi genii splendoris resultans, lux radios ejaculans et fulguris ad modum subjectorum oculos perstringens. Rursus angelus Dominus magni annuntiator consilii. Angelus filius et nuntius paternæ benevolentiae ac adversus homines amoris, Quid vero Michael et Gabriel? An non et ipsi angeli omnipotentis Domini? An non omnibus sibi naturæ ordine subjectis Dei gloriam annuntiant? An non in omnes gentes mandatum ipsi perferunt Domini? Spiritus est Deus spirans ubi vult et quando et quantum, omnem sensus et cogitationis aciem subtilitate substantiæ ac tenuitate fugiens. Ignis præterea Deus noster est, et ignis omnis malitiæ consumptor, animarumque expugnator omnium, cogitationum quoque omnium illuminator. Posthac et minister in terris visus est. « Ego enim, ait, in medio vestrum sum sicut qui ministrat. » Sed et ipse fecit angelos suos spiritus, leves, agiles, strenuos, et ministros suos flammam ignis, prunas immateriales, micantes ad omnem vibrandi agendique efficacitatem celeres, purgativam quamdam vim spirantes. Tales sibi ministros et famulos elegit qui non mora et ærumna optatum denique perficiant, sed perniciosissimo neque eo laborioso motu quicquid decrevit Deus fieri effectum cumulate representent. Quod si omnes quotquot sunt ad sui similitudinem designavit angelos, multo nimirum potiori ratione existimandus est istos omnium præcipuos ad exactissimam sui ipsius imaginem elimasse. Spiritus ille princeps, immensus, incomprehensibilis, perspicacissimus. Mens omni mente major quæ mentes omnes et potentia produxit et intelligentia penetrat ac pervidet. Omnium tamen conatus ad se vicissim cognoscendam frustrans: quod longe facultatem cognoscendi omnem habitumque transcendat. Mentis isti quoque puræ sunt et liquidæ, et cogitationum bonarum procreatrices quæ naturas quidem omnes se inferiores clarissime cognoscunt. At ipsæ imitatione Dei cognitionem inferiorum mutuum fugiunt. Vita est Deus, vitæ sibi ipsi suæ principium et fons, vitam impertiens omnibus viventibus, ipse a nemine sumens. Quale

(†) Προκαταρκτική. Αιτίας προκαταρκτικής τῶν νόσων eas appellant medicorum pueri quæ ab extrinseco incidunt. Nam eas quæ ex intima ratione temperamentis ac qualitatum corporis existi-

αὐτῶς, φῶς μὲν ὁ Κύριος πάσης φωτιστικῆς καὶ κῆς τῆς οὐσίας καὶ νοερᾶς, φῶς ἀληθινὸν ὁ μὲν ζεῖ, κατὰ τὴν ὑψηλὴν θεολογίαν, πάντα ἀφ᾿ ἑρχόμενον εἰς τὸν κόσμον · φῶτα δὲ Μιχαὴλ Γαβριὴλ διαυγῆ καὶ θιαυγῆ · φῶτα σωματικῆς φάσεως πάσης ἀμυγῆ καὶ λαμπρὰ τὴν φύσιν ζῶντα καὶ θεοιδῆ · φῶτα δὲύτερα τοῦ πρώτου τὸς ἐναργῆ μιμήματα καθ' ὁμοιότητα τῆς προκοῦ διαλλόμενα λαμπρότατος, ἀκτινοβολεῖν καταστράπτοντα τοὺς ὑποβελήκοντας. Ἐγγίως ὁ Κύριος τῆς μεγάλης ἐξαγγελτικῆς βουλῆς ἄλλος τῆς πατρικῆς ὁ Υἱὸς εὐδοκίας καὶ κῆς πίας. Τί δὲ Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ ; Οὐκ ἴσθις Κύριον παντοκράτορος ; Οὐκ αὐτοὶ πρὸς πᾶσαν τάξιν ὑποβελήκους τὴν δόξαν ἀναγγέλλουσι ; Οὐκ αὐτοὶ πρὸς πάντα τὰ ἔθνη τὸ πρόσταγμα ἀγγέλλουσι Κυρίου ; Πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ πᾶσι θέλει, καὶ ἡνίκα, καὶ ὅσον, πᾶσαν αἰσθησάσιν τῆ τῆς οὐσίας λεπτότητι διακιδράσκων. Ἐπεὶ δὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ πῦρ κακίας μὲν ἐξελκῶν ἀπάσης, ψυχῶν δὲ πᾶσῶν καθαρτῆριον. Καὶ νος ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη. « Ἐγὼ γάρ, » φασίν, μίση ὑμῶν ὡς ὁ διακονῶν. » Ἄλλὰ καὶ ἐποίησε τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα κούρα ἀεικίνητα, καὶ ἐνεργὰ καὶ τοὺς λατρευτῆρας πρὸς φλόγας, ἀνθρώπους ἀύλους, ἀκτινοβολεῖν δραστηρίους, καθαρτῆριον πένοντας ἐνεργητικῶς, τοὺς δὲ καθίστασι καὶ διακόνους, οὐ χρεῖ μόνον τὸ σπουδαζόμενον ἐπιτελοῦντας, ὄξυνται καὶ ἀκαμάτω βῶπῃ τὴν ἀσκοτικὴν βουλήν φερούσας. Εἰ δὲ τοὺς ἄλλους, πολλῶν δόξου τοὺς τῶν ὄλων ἀρχικωτέτους πρὸς ἐνεργῆ αὐτῶ παρήγαγεν ὁμοίωσιν. Νοὺς ὁ Κύριος ἀπερινοῦτος, εὐκρινίστατος. Νοὺς ὑπέροχος, μὲν παραγωγῆς καὶ κατανοητικῆς ἀπάντων, οὐδενὸς δὲ νοουμένου ὡς ἔστιν, τῶ πᾶσιν νοεῖ δύναιμι ἢ ἐξὲν ὑπερεκπίπτειν. Ἄλλὰ καὶ οὗτοι εἰσι καθαροὶ καὶ εὐκρινεῖς, καὶ ἀγαθῶν γερεῖς ἔνοιῶν, καὶ πάσης μὲν τῆς ὑπ' αὐτοὺς ἀκριβίστατα κατανοοῦσιν · φεύγουσι δὲ καὶ θεομιμήτως τὴν τῶν ὑπερέμων κατανοῆσιν ὁ Θεὸς καὶ αὐτοζωῆ, ζωοῦσα μὲν ὅσα μετῆλθ' οὐ ζωομένη δέ. Τί γὰρ ἂν καὶ εἶη τὸ τῆς ζωῆς ζῶσαν τὴν ἀπάσης ἀρχίζων ζῶσαν ; ἢ εἰσὶν οὗτοι, καὶ προσφυῶς ἂν κληθεῖεν ὡς ἐπὶ τῆ αὐτοζωῆ προσεσχηκότες, καὶ τῆς ἐκείνου ὑπερμπιπλάμενοι ζωοδορίας. Καὶ τὴν ἐπὶ κῆνα μορφοῦμενοι τῆς ζωῆς, ἀκραιφνῆ ἡμῶν τῆς ζωαρχίας χρηματίζουσι. Δύναμις ἰσχυρὰ καὶ ἐνεργεῖα, μᾶλλον δὲ αὐτοδύναμις καὶ ἐπιγεια πάσης δυνάμει δυνάμωτικῆς, κῆς γίας ἐνεργητικῆς · δύναμις δράσα μὲν τὴν πᾶσιν καὶ τὴν ἐνεργεῖαν · εἰς πάνθ' ὅσα μετῆ αὐτῆς, πάσχοῦσα δὲ ταῦτα τῶν πάντων ὑπὲρ προκαταρκτικῆ (†) τῶν ὄλων ποιήσεων ὑπὲρ

stunt, προηγουμένης iidem [vocare consuevit] Quæ ad hunc locum intelligendum nonnulli habent usum. Istic enim προκαταρκτικῆ δύναμις est aliud a se distinctum ab extrinseco esse

εἰσὶ καὶ ἐνέργειαι Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ, ἃ οὐ ποιότητες ἀτελεῖς εἶναι, οὐν εἴεις πρὸς ὀδευοῦσαι, ἀλλὰ δυνάμεις ζῶσαι καὶ τῆ ἰνδρομον ἔχουσαι· καὶ τὴν ἐνέργειαν. Ἐπὶ τῶν ὑλικῶν σωμάτων καὶ φυσικῶν ἰδίᾳ ; οὐσίας καθ' ὃ ἐστὶν ὁράται λόγος, ἰδίᾳ δὲ ; δυνάμεις ἐπιτηδειότης, οὐσα πρὸς ἐνέργειαν ; ταῦτα ἢ ἐνέργεια οἶον οὐσίας ἀποτέλεσμα ἴσα διὰ τῆς ἐνοῦσης αὐτῇ δυνάμει, εἰς αὐτὴν προσαγομένη· Ἐπὶ τῶν νοερῶν δὲ καὶ λειῶν αὐτῇ αὐτῆς ἢ οὐσία δυνάμεις ἐστὶν καθ' ὃ γὰρ εἰσὶ καὶ δύνανται· καὶ ἀνεπιτήδειον τὴν ἐνέργειαν· ὥστε δὴ καὶ οὗτοι ὑπερκαίμενοι τῶν ὑποβιηκότων δρῶσι μὲν ἐν δυνάμει θεοπροπέις τῆς ὁλης ἐνεργείας, ἧς δὲ μόνος αὐτοὶ τῆς πρωτουργοῦ δυνάμει οὐν αὐτενεργείας, ἐνεργοῦνται δυνάμει· Ἅγιος ὄντως ἕκτερος καὶ μόνος ἀγαθὸς φύση πηρὴ τε καὶ ρίζα παντός ἐστὶν ἀγιασμοῦ ὁότητος. Ἅγιοι δὲ καὶ ἀγαθοὶ καὶ οὗτοι. ἐν ἀμεθέτως καὶ ἀνακτίως, οἱ δὲ μεθεκτικῶς ἀληπτικῶς τῷ πρὸς αὐτὸν τὴν οὐσίαν καὶ τῆς ἀγιότητος ὑπερπλήρουμένοι καὶ ἀγαθοῦ αὐτόχρομα τὸ μετεχόμενον πεφύκασιν.

nit expedita proxime facultas, complementum quoddam substantiæ, quam virtutis ejus se est collatione perficit. Aliter porro se res habet in intellectualibus et expertibus materiæ Quibus ipsa sua facultatis vicem omnis sibi potestas et efficacitas expedita proxime subper se est. Per id enim ipsum possunt quo sunt: ac velut ex perenni fonte æternam inde effluacitem; eorum ut omnis (longe nimirum supra causarum infimarum egenam et defa- i finitimam agendi rationem) ex facultatis abundantia semper redundet operatio. Deo jam efficiendi modus, quo nimirum ab uno hac illi omni ita prompta atque facili sunt ornati pe- Qui item vere sanctus et solus bonus natura vere dicitur. Quippe sanctitatis et bonitatis omnis m et radix est. Sancti quoque nostri isti simul et boni. At ille propria nullique causæ de- ti alunde ducta et participata bonitate, cujus hauriendæ copiosius sua naturalis cum ejus eo propinquitas magnam ipsis opportunitatem præbuit, ut non jam in illis communicata bo- ed ipsa adeo primigenia cernatur.

τορία πρὸς τούτους καὶ ἀληθεια, δικαιοσύνη C ἡρία καὶ τὰ παραπλήσια πρὸς τῶν θεοσό- ἰων ἢ θεορχία προσηγόρευται. Τί δὲ Μιχαὴλ ἡλ; οὐ σοφοὶ τὰ θεῖα; καὶ τῆς σοφίας τῆς τοῖς ἀξίοις διαπορθρευταί; Οὐκ ἀληθεῖς αὐ δίκαιοι παρὰ Θεῷ; ἀληθείας δὲ καὶ νης ἡμῖν βραβεῖται; οὐ σωτῆρες κόσμου τὸν ὄντως Σωτῆρα πεφήνασι τοῖς σωζομέ- οὐχὶ τὰς τῶν πιστῶν προσευχάς ὡς εὐώδεις προσάγουσι Κυρίῳ, κάκειθεν τῶν αἰτου- τῆν πλήρωσιν εἰς σωτηρίαν τοῖς εὐχομένοις γούσιν; Ἡ οὐχὶ καὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς ὄντες, οὐχ ἥκιστα δὲ τοὺς ἐν ναῶ τούτων οσοκαρτεροῦντας ἱποπτεύοντες παντοδαπῶν D , καὶ πάσης δαιμόνων ἐπηρείας, καὶ τάσης , ἐξιώνται λύμης τε καὶ φθορᾶς; Ὡσπερ ἡ τολμηρὸν εἰπεῖν, ὅσα κατὰ φύσιν ἐνορᾶ- ταῦτά γε κατὰ τὴν αὐτοῦ εἰσιν οὗτοι με- καὶ ὅσα δὲ πληροῖ οὐσιωδῶς ἐκείνη ἀδια- τῷ παντὶ παρούσα, ταῦτα νοεραῖς οὗτοι , ὡς ὑπόπτεροι νόες κατελήφασιν· οὕτω θ' ὅσα δύνανται ποιεῖν ἐξ αὐτῆς ἐκείνη, ἢ τούτους τυχόν ἐν ἐκείνῃ δύνεσθαι ποιεῖν,

enim illud tantum esse posset quod vitæ primige- niæ cujus ex origine vitæ omnis usura derivata est, causa atque auctor existitisse vivendi jure di- ceretur? Vitæ isti quoque sunt, sicque merito vo- centur, ut qui perenni vitæ fonti adhæreant per- petuo, affluentiumque illinc vitæ munerum co- pia redundant; Vitæ principis imagine in se ad vivum expressa ad naturæ præcellentis exactam similitudinem conformati. Potens efficacique Deus est aut ipsa potius potestas ei efficacitas a se utrumque habens, potestatem omnem corroborans efficaciam acuens, utriusque auctor omnibus quæ illas cunque participant. Quorum nihil omnium quidquam simile patitur a quoquam, cum nulli non effectioni causa ipse extrinsecus succurrens ad- jutrixque adsit. Potestates et efficacitates item sunt Michael et Gabriel. Potestates, non qualitates im- perfectæ, aut habitus ad efficacitatem viam mun- nientis: sed facultates vivæ quarum naturæ expeditissima semper agendi vis comes adhæret in- dividua. Nam in materialibus quidem et naturalibus corporibus separatim naturæ ratio, separatim item insita spectatur vis: quæ habilitas est quædam ad facile operandum instruens, tum ipsa denique nit expedita proxime facultas, complementum quoddam substantiæ, quam virtutis ejus se est collatione perficit. Aliter porro se res habet in intellectualibus et expertibus materiæ Quibus ipsa sua facultatis vicem omnis sibi potestas et efficacitas expedita proxime subper se est. Per id enim ipsum possunt quo sunt: ac velut ex perenni fonte æternam inde effluacitem; eorum ut omnis (longe nimirum supra causarum infimarum egenam et defa- i finitimam agendi rationem) ex facultatis abundantia semper redundet operatio. Deo jam efficiendi modus, quo nimirum ab uno hac illi omni ita prompta atque facili sunt ornati pe- Qui item vere sanctus et solus bonus natura vere dicitur. Quippe sanctitatis et bonitatis omnis m et radix est. Sancti quoque nostri isti simul et boni. At ille propria nullique causæ de- ti alunde ducta et participata bonitate, cujus hauriendæ copiosius sua naturalis cum ejus eo propinquitas magnam ipsis opportunitatem præbuit, ut non jam in illis communicata bo- ed ipsa adeo primigenia cernatur.

Ad hæc in divinis præterea oraculis sapientia, veritas, justitia, salus, et si quid ejusmodi est aliud, Deus appellatur. Quid Michael et Gabriel? an non divinarum rerum præditi sapientia sunt? non ejus- dem ad homines si qui tanto sunt digni munere institores velut quidam et interpretes? An non ii- dem veri et justii apud Deum? Nobis vero nonne illi veritatis et justitiæ præmia dividunt? Non mundi salvatores (secundo quidem loco post Sal- vatorem verum) salvatis se exhibent? et nunquid orationes fidelium tanquam odore suave fragran- tem Domino admovent? indidemque expetitarum rerum uberem copiam et votorum effecta ad salutem precantibus expediunt? an non in terras late omnes ex quadam velut specula beneficentissimæ provi- dentis despectantes universum genus hominum, et scilicet in eorum curam qui sancto ipsorum templo religionis officii constanti pietate repræ- sentandis perseveranter insistent, peculiari stu- dio vigilantes, ab morborum omni genere, tum a malorum dæmonum impressione noxia, corruptio- neque omni ac pernicie corporum liberant? Quem admodum enim, nisi id dici videatur audacius,

quæcunque in Deo naturaliter inesse cernuntur, A eadem Dei ex ejusdem ipsi consuetudine in sese ducunt atque exprimunt, et quæcunque per se ipsam illa implet natura nullo interclusa locorum intervallo quominus universo præsens orbi sit, eadem illi spatia celerrimarum mentium intellectualibus obeunt volatibus : ita quæcunque per seipsam illa valet, eadem isti forte dici queant posse illius vi perficere, ut quibuscum suas Deus ipsas appellationes rebus utique non vacuas communicet. In omnibus vero, ut semel dicam, divinis Proprietatibus quarum ipsi cum conditore rerum omnium communia obtinent nomina, hæc attendenda differentia : ut illi quidem hoc sit proprium a nullo accepisse quod sit esseque ita ; atque eum existendi supra omnem longe naturam existentem obtinere ac tueri principatum, constitutione certissima, firmitate immutabili, stante semper et perdurante constantia, ut nulla illi participatio similitudinis proprietatis in excellentia summæ B differentiam adimat. Hi vero non tantum quod omnino sunt, sed quod hujusmodi sunt. Eaque utuntur conditione ac felicitate naturæ illi debent conditori rerum omnium ad insignem quamdam atque expressam sui similitudinem opus suum elaborare cupienti. Enimvero a nullo ipse conditus, atque ut sic dicam ex seipso natus. Illi vero conditi et ejus vi atque efficientia ad hunc existendi vel honorem excitati vel fructum. Rursus ille quidem præit celerrima operatione mentis longeque occupat quocunque velocius intelligentiæ creatæ motu consilii omnis boni excogitationisque initia prævertere. Cætarum istos habet assectatores in isto cursu omnium proximos. Qui cognitorum quidem aliqua ipsi per se efficiunt : alia inferioribus potestatibus declarantes illarum ascito concursu et cooperatione perficiunt. Atque illi quidem, utpote Deo, summus religionis cultus C adhibetur. Michael et Gabriel sua item observantia ac religiosa veneratione dignantur tanquam ministri ejus ignei, et intelligentiæ natura volucres fulminea quadam incitatione, aut divina potius rapiditate motus, omnem supremæ voluntatis nutum obsequio impigro prosequentes. Sed jam ad eorum præcellentem et divinam gloriam considerationem sermonemque vertere parantibus unde aut quæ tandem verba suppetant quæ cum roi exæquari dignitate possint ? Neque enim verbosis disputationibus, opinor, sed mente pura ac Dei D Spiritu collustrata ad cognitionem pervenitur divinarum mentium ita perspicuam, ut earum vis omnis ac natura, sic tanquam in speculo, clare cernatur. Incumbendum nobis igitur actioni est et mandatorum observationi, cujus beneficio purificatio corpori, illustratio animæ, deificatio menti sacro quodam modo comparatur. Verumtamen ne contemplationem quodem, et eam quæ sermone atque oratione fit considerationem, negligamus, at eam sane quantum erit in nobis situm omni co-

οἷς καὶ ταῖς θεωνυμίαις αὐτῆ κοινωνεῖν. Ἐν δὲ καθάπαξ εἰπεῖν, τοῖς θεοπροστατοῖς ἰδὲ σιν οἷς τῆ ποιητῆ κοινωνήκασιν οὕτω τὴν ἑρὰν θεωρητέον, ὥστε τῆ μὲν οὐκ ἔκ τινος οὕτως εἶναι πάσης οὐσίας ὑπερουσίως ὑπερέκει καὶ ἀναλλοιώτως αἰεὶ ἐστῶτι κατὰ πάσαν ὑπεστάτην ιδιότητα τοῖς δὲ οὐ τὸ εἶναι μόνον, καὶ ὁ τοῦ εἶναι τρόπος ἐξ αὐτοῦ πρὸς ὑπερέκει ποιούντος ὁμοιότητα καθισταμένου τοῦ πνεύμου. Καὶ γὰρ ὁ μὲν ἀκτιστος καὶ αὐτογενής ἄν τις εἴποι, οἱ δὲ κτιστοὶ καὶ ἐν ἐκείνῳ τι λαχόντες. Πάλιν ὁ μὲν ἡγείται πάσης τῆ ἀγαθῆς καὶ ἐνοήματος· οἱ δὲ λίαν ὀξείως ἐρεπόμενοι, καὶ ἂ μὲν αὐτουργοῦσιν, ἂ ὑφειμέναις δυνάμεσιν ἐκφαίνοντες ταῖς αἰτιόδομαῖς καὶ συνεργίαις, τὰ πάντα τελεσιουργοῦσιν. Καὶ ὁ μὲν ὡς θεὸς θεραπεύεται καὶ λειτουργοῖ Μιχαὴλ δὲ καὶ Γαβριὴλ οἷα δὲ λειτουργοὶ πρὸς νόες πτηνοὶ τὴν φύσιν καθεστῶτες ἐμπύρωσιν τοῖς θεαρχικωτάτοις θελήμασι διακονοῦσιν. πῶς ἂν εὐπεθόλως τὴν τούτων θεϊότητα καὶ καταθέροισιν ; Οὐδὲ γὰρ μακρὰς οἰμὰς διεξοδοῖς, νῶ δὲ καθαρῶ καὶ θεοῦ Πνεύματι πνεύματι τὴν θεωρίαν τῶν θείων νόων ὡς ἐν ἐπι κατοπτρεύσθαι. Οὐκοῦν ἐπιμελητέον τῆς προήτοι τῶν ἐντολῶν φυλακῆς, δὲ' ἧς τῆ σαρκὶ καθαρῆς, ἐλλαμψίς δὲ τῆ ψυχῆ, καὶ τῶ νῶ ἐκτελεσθῆναι. Ἀλλὰ μηδὲ τῆς μετὰ λόγον ἀμειλίωμεν ἀντιποιητέον δὲ καὶ αὐτῆς ὅσα δὲ εἰ γε δὴ μέλλοιμεν τῆς τῶν νόων ὀψέως ἐπιθήσασθαι. Ὅμοιος γὰρ ἀεὶ καὶ πρᾶξι καὶ λόγος ἀπρακτος. Ἡ μὲν ἀμφίβολος στυγνὴ, τῆς τοῦ λόγου χάριτος ἀστοχούσα, φωτισμοῦ· ὁ λόγος δὲ πάλιν εἰκὴ βίων εἰς καὶ τὸν ἐν αὐτῷ κομπαζόντα κενὸν ἀφίεις, ἐπὶ τῆ πρᾶξι βεβαιωθείς ἀραροῦς ἐνεδροθεῖται· τὰ θεωρητέα πρακτέα, καὶ τὰ πρακτέα γέγονε ρητέα τούτοις καὶ τὸ εἶναι τελείους, καὶ ὁμιλητέους, καὶ τὰς νοήματα αὐτῶν ἐνεργεῖα δόξας καταλάμπουσιν. Διὰ τοῦτο περὶ τὸν φιλολογητέον, καὶ περὶ τὸν βίον φιλοπονητέον τὸν μὲν τῆ μελέτῃ, τὸν δὲ τῆ ἀσχῆσει κατὰ ὅτι μάλιστα. Οὕτω γὰρ κατορθοῦμενοι καὶ πνεύματι, καὶ τούτοις οἷα δυοὶ πτέρυξι πτεροῦσιν καὶ γῆθεν ἐπαιρόμενοι, τὸν ὀρώμενον μὲν ὑπερανabaίμεν, τῶ νοητῶ δὲ καὶ ὑπὲρ αἰσθητάσιν κρείττονι προσηγγικότες τῶν τ' ἄλλων νόων τῆς φωτοφανούς ἐμπλησθῆμεν λαμπρότητος καὶ θεϊότητος. Δι' ὧν ἡρέμα καὶ ἡμεῖς τὰ τῆ παραγμνοῦται τριάς, οἷς μὲν ἑαυτῶν ἐκ μυσταγωγούσα, οἷς δὲ μυσταγωγεῖν ἄλλους δεόμενοι πάντας ἀγαθοῦργοῖς λάμψουσιν εὐεργετῆ καὶ θύνην. Ἀλλ' ὡ θεωροὶ καὶ λειτουργοὶ τῆς ἐκτελέσεως καὶ πάντα νόων καὶ λόγων ὑπεραιρούσας ἐκτελέσεως ὡ πνεύματα θεῖα καὶ πύρινα καὶ τῶν κοσμικῶν στοιχείων ἀρραγίσταυτα σταθμῶν τῆς πονηρίας πνευμάτων κραταιότατα τρίμματα τῶν σοφῶν οἱ σοφισταί, τῶν ἁγίων

οὐ πάντων ὁμοῦ τῶν ἐθνῶν ἀριστοὶ προ-
 κηθεμένοι· τῶν ἀγγέλων οἱ δημαγω-
 γηχαγγέλων οἱ ἀρχηγοὶ, οἱ ἄρχοντες ἐν ταῖς
 ἐξουσιάζοντες ἐν ἐξουσίαις· οἱ δυνατοὶ
 εἰς δυνάμεις, κυριοὶ δὲ ἐν ταῖς κυριότη-
 τῶν θρόνων σύσκηνοι καὶ συνόμλοι τῶν
 καὶ ἰσοστάσιοι τῶν Σεραφίμ· ὃ τὸν τρι-
 ἰον σὺν πᾶσιν αὐτοῖς ἢ πρὸ πάντων τρι-
 ἰνοῦσιν τῷ ὑπεραγίῳ προσάδοντες ὑμνολο-
 γησὶ Θεοῦ πλήσατε τὴν γῆν· Ὁμόνοιαν
 ἀφροσύνην θεοφιλή, ταῖς Ἐκκλησίαις ἀν-
 ὑστάτε· καὶ τοὺς ἀναξίους τοῦ σώματος

Χριστοῦ εἰς ἐν πνεῦμα καὶ ἕνα καινὸν
 τὸ πλήρωμα καταρτίσασθε Θεοῦ· Ἡμεῖν
 ὑπακούοντες βίον κατευθύνετε πρὸς τὸ εὖ-
 τε πάσαν καὶ λογισμὸν [καὶ λόγον πρὸς
 ὑμᾶς συντίθεντες τοῦ Θεοῦ· μεθισταμένους
 ὑπακοῆς ταύτης ζωῆς καὶ ὀχληρᾶς μὴ δὴ
 τοῦ σκότους ἀγγέλους χάριμα καταλί-
 κμῶς, ὃ θεοτάτοι Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ,
 δῶτε ψυχὴν ἰξομολογουμένην Θεῷ καὶ
 μένου ἡμῖν, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐμβριμή-
 οὺς στερόρως ἀπορρίψαμενοι, αὐτοὶ δὲ μοι
 ἰαθοὶ καὶ ὑπέρμαχοι, καὶ πρὸς τὸν ὑπέρ-
 ωροὶ καὶ μεσίται πανάριστοι γεγονημένοι
 εἰ πρὶν ἀποστῆτε τὴν ὡς αὐτὸν ἄγουσαν
 ὑμᾶς ἀφ᾽ ἑαυτῶν εἰς αὐτὴν τοῦ Θεοῦ
 ὡς εἰσαγαγεῖν, καὶ τῷ τῶν ἱερῶν ἀκρο-
 ταρμόσαι εἰς δόξαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ
 Πνεύματος ἁγίου εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

C præ cæteris archangelicam horum sublimitatem.
 mque mirabimur. Cujus visionis tanto fructui hæc accedet insuper utilitas, quod tali
 atione exercitatis ac præparatis mentibus divinissima jam Trinitas manifestius ostenditur,
 n quantum humana capit imbellicitas se cognoscendam exhibens; quibusdam etiam tantum
 m illo cumulans auctario, ut privato fructu multorum ad utilitatem propagato, arcanas
 res et mysteriorum sensus communicare aliis docendo posse concedat, ita neminem suæ
 issimæ illuminationis expertem sinens, sed quamvis diversos omnes uno beneficio suæ
 tionis complectens et beans. At vos, o contemplatores et ministri supremæ omnemque
 c sermonem excedentis supersubstantialitatis. O Spiritus divini, ignei, intelligentes. Ele-
 1 mundi firmamenta ac fundamenta solidissima Malignorum spirituum mallei validissimi.
 ites sapere docetis. Qui sanctis ut terris evolent pennas aptatis. O cunctarum simul gen-
 sides optimi, et providentissimi curatores, plebis Angelorum tribuni, Archangelorum
 es. Principes in Principatibus, potentes in Potestatibus, valentes in Virtutibus, dominan-
 tinationibus. Thronorum contubernales, sanctorum Cherubim familiares, et supremis om-
 niphim æquales. O qui hymnum trisagium cum illis omnibus, vel præ illis omnibus, æternis
 ctissimis modulationibus omni sanctitate sanctiori Deo concinitis. Replete terram pace Dei,
 n verum et conspirantem in uno Dei colendi atque amandi ritu concordiam Ecclesiis e-
 urate. Rejectisque indignis e Christi corpore, in unum spiritum novumque unum homi-
 uorum Dei fidelium multitudinem reformatæ. Nobis vero præsentem quidem vitam in id
 im est dirigite, actionemque nostram omnem, et cogitationem, et locutionem ad amussim
 eplaciti prorsus exigit. Tum ad extremum ærumnosa ista et misera defunctos vita ne
 tis tenebrarum angelis magnum ad eorum gaudium relinquatis. Nequaquam, o divinis-
 el et Gabriel, ne, inquam ne, quaeso vos, ne condonaveritis illis animam Dei laudes
 1, vos vero humiliter ac suppliciter deprecaturam, sed tetros quidem dæmonas minaci at-
 ando fremitu rejicite, mihi vero salvatores este boni et invicti, tum ad supremum Deum
 ales mediatoresque longe optimi Christum. Neque prius desistite ab expediendo mihi ad
 1, quam me in ipsam Dei requiem induxeritis, et summi votorum omnium compotem fa-
 emo expetendorum et desideriorum fini ultimo summo bono me conjunxeritis in gloriam
 Filii, et sancti Spiritus in sæcula sæculorum. Amen,

quæcunque in Deo naturaliter inesse cernuntur, A eadem Dei ex ejusdem ipsi consuetudine in sese ducunt atque expriment, et quæcunque per se ipsam illa implet natura nullo interclusa locorum intervallo quominus universo præsens orbi sit, eadem illi spatia celerrimarum mentium intellectualibus obeunt volatibus : ita quæcunque seipsam illa valet, eadem isti forte dici posse illius vi perficere, ut quibus ipsas appellationes rebus utique nunciet. In omnibus vero, ut semper Proprietatibus quarum ipsi cur omnium communia obtinent danda differentia : ut illi quæ a nullo accepisse quod existendi supra omnem tem obtinere ac tuere certissima, firmi perdurante similitudine differens omnir utur cor

οἷς καὶ ταῖς θεωνυμίαις
 δε, καθάπαξ εἰπεῖν.
 σιν οἷς τῆ ποι-
 ράν θεωρη-
 οὔτωρ

*... in Græcum subjecimus Monodix quam in
 ... metropolita. Prodit ex codice Regio 1234 quer
 ... Hautin, postea Baluzianus, quo continetur
 ... tomos divisa, de quibus videndus clar. Bei
 ... publica luce dignissimi pars tantum Latine prodi
 ... metropolitæ Monodia in fratris sui mortem, 2º Fr
 ... Is codex Joannis Scutariotæ manu sæculo 16
 ... inscribitur. Is codex Joannis Scutariotæ manu sæculo 16
 ... ex eo ortis quod folia quædam, aliis propter chara
 ... codicem versantium partim contrita et lacerata fuerunt*

ΜΟΝΟΔΙΑ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΑΘΗΝΩΝ
 ΚΥΡΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΧΩΝΙΑΤΟΥ
 ΕΠΙ Τῆ ΘΑΝΑΤῶ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ ΤΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ ΕΦΟΡΟΥ
 ΚΑΙ ΠΡΟΚΑΘΗΜΑΤΟΥ ΤΟΥ ΚΟΙΤ.....ΟΣ
 ΚΥΡΟΥ ΝΙΚΗΤΟΥ ΤΟΥ ΧΩΝΙΑΤΟΥ.

Ὡ πονηρῆς ἀγγελίας ! ὦ πικρῆς ἀκοῆς ! Ἦς ἀφ' ἠρῶν μήκιστα, καὶ οὐχ ὅσα, χροῖες καὶ πρὸ
 ἀδακτύτοι μοι ἐκτισπισούσης, ὧτα μὲν ἀθρόως περι-
 βουβυθῶτα ἀμφοτέρω ἤχησε, καρδία δὲ δειλαία
 βεβληται μίση, ὀφθαλμοὶ δὲ τὸ ἐκείθεν ἀποθλιβέν
 αἰματώδεις οἴμαι δάκρυα ἔστ... ὅποια καὶ τὰς αἰ-
 ματώδεις ψεκᾶδας ἢ ποίησις ἐτραγωδίησε. Θαυμά
 δε εἶμι μὴ καὶ τῶν ἐμβροντήτων εἶτε μὴν.....
 κληκτῶν οἷς ἐργάζουεν καὶ ὡς στήλη τις ἐπεπῆγειν
 ἀρῶνος ὅλως ἀναισθητῶν. Ἄλλ' εἶτι κνοῦμαι καὶ
 τ..... συμφορᾶς ξυνη..... καὶ συμφρονήσας
 γορῶν ἀναφθέγγομαι· ἢ τάχα καὶ τούτο τῆς τιμω-
 ροῦ δίκης κατ' ἐμοῦ μηχανήματα ἵνα μήποτε....
 φρονεῖ ληλωθήμενος καὶ παρακοπεῖς τὴν αἴσθησιν
 ὡς ἀναλγῆ ἀπαθῶς ὑποίσω τὴν ἐσχάτην ταύτην B
 ποινὴν..... ἀρτίαν ἔχων τὴν γνώμην καὶ τῶν
 ἀναιρῶν ἐπαιούσων ὀδύνομαι πάσχων καὶ δριμύτε-
 ρον βασανίζομαι. Ἄναλγ... δὲ ἅπαν μὴ ἔχων τῶν
 λυπούντων συναίσθησιν. Καίτοι εἷς τινα στήλην με-
 ταβαλῶν εἶτε λαίνην καὶ μυθικὴν καὶ κωφὰ ρέουσιν
 δάκρυα, ἢ... εἶτε γραφικὴν καὶ καλουμένην....
 ἄλῶς ὀμωνύμως ἢ φερωνύμως ἐποί τῷ μωραθέντι
 ἀλατι καὶ περὶ τοῦτο βλ..... ἔξω καὶ καταπεπατη-
 μένῳ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, οὐδ' οὕτως ἂν τῆς Ἄδρα-
 στείας τὴν Νέμεσιν διαπέψεντο διακεσττέραί τισι x...
 ὑποσχῶν τοῦτ' αὐτὸ τὸ δε' αἰῶνος ἐκκείσθαι πᾶσιν
 ἐπὶ θεομηνία στηλιτευόμενος. Ἄλγειότερα δ' ὅμως
 πολλῶ ἢ νῦν ποιναιά..... δύη πρὸς ἧπαρ κε-
 χῶρηκε συνορῶντι σαφῶς οἷος κακῶν κολοφῶν τῆ
 τλήμονι ψυχῇ μου ἐπεκώμασεν, οἷα συμφορῶν.....
 εἰσφθάρη κορωνίς, ἠλίκον ἐπηνέχθη δυσπραγίας
 κεφαλαίον τι τοῦ λοιποῦ ἀλγιον πείσομαι.
 Ὡ μοι, ἀδελφεῖ φίλ..... ὦ μοι, οτι δέισται

τὸ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βιθυνίας χάσμα π
 ἄλλὰ πολλῶ ἀχανέστερον καὶ πορρότερον κα
 Ἄδης χώρου ζῶντων ἀποικίζεται. Φεῦ, ὅτι
 ἐνθένδε ὑστάτην ναύτην ἄ..... δημίαν
 οὐκ εἶσι δευρο ἐπάνοδος. Οὐχὸν ἐλπίς ὄψασ
 τὰ φίλτατα τοῦ λοιποῦ ἢ παρ' αὐτῶν ὄρθι
 τη..... φιλότατην κεφαλήν. Ἄλλὰ τίς ἀ
 δοίη τὸν θάνατον ἀντὶ σοῦ : Τοῦτο δὲ ὅπερ
 Δαυὶδ ἠῤῥξαστο, καὶ ταῦτα ἐπὶ παιδί
 στάντι αὐτῷ καὶ ζητοῦντι τὴν αὐτοῦ ψυχὴν.
 Εἰ δ' ἐκείνος τῆς οἰκείας ζωῆς ἐπόθει το
 θάνατον, πῶς οὐκ ἂν αὐτο....
 μὴν ἀντὶ σοῦ χαίρων τεθνήσκουσι ἀδελφοῦ ἢ
 καὶ φιλαδέλφοτάτου, ἦδη δὲ καὶ θεῶ.....
 ἀνακραθιάτε σχέσει ἕτερα πολλαπλασίονι. Ἄπ
 αὐτῶν μὲν γὰρ πατρικῶν σπεριμάτων καὶ με
 αιμάτων γεγονάμεν πρεσβύ-ατος· μί
 καὶ πρῶτος τὴν πύλην διεληλυθὼς τῆς γενέσι
 εἶθε καὶ τὴν τῆς ἐξόδου διεληλυθα πρῶ....
 μεθ' ἐτέρως ὁμογνία καὶ πολλοστός. Κάμ
 φιλόστοργος καὶ φιλόλογος πατὴρ ἐξ Ἀσίας
 Βυζάντιον κατέρωτα..... ἀπαγαγῶν εἶσι
 τῶν ἐφήδων ἠλικία πότερον βαινοντα δασοῖτα
 δασκόν... ν τὴν τε γραμματικὴν π.....
 τὴν τοῦ ἐπικοῦ κύκλου χρηστομάθειαν περὶ
 μετὰ δὲ συχνόν χρόνον κάκεινον ἐναετῶν
 ἠλικίας ἄγοντα χρόνον, ταῖς ἐμαῖς
 παρέθετο, ἐπισκῆψάς πάντῃ γενέσθαι οἱ καὶ
 καὶ τροφεὺς καὶ παιδαγωγὸς καὶ δισδάσ
 Ἄ δὴ πάντα καὶ γέγονα τὰδελφῶ καὶ θεῶ
 τούτων σχέσεων ἀνακραθείς καὶ τὴν ἀδελφικὴν

ταῖς τούτῳ... προσθήκαις εἰς ἀκροτάτην Α
 ἄν εἰληλακα. Οὐχ ἤττον δὲ κάκεινος εἰς τὴν
 τροχὴν ἐπέδωκε τοῦ φιλ. ὅτι μὴ
 ὡς εὐ πάσχων πλέον ἢ θρῶν ἕως παρ'
 το ἤθεσι καὶ μαθήμασιν ἐμπαιδοτρι-

ἡμᾶς μὲν εἶχον Ἀχῆναι, ἐκεῖνον δὲ
 τὰ βασιλικά τνηκαῦτα καὶ τὴν τά-
 τε καὶ πάσχειν δ. ψάμεθα.
 γάρ πολλά καὶ μεγάλα πολλάκις ἐγὼ
 ἦναι οἶδαμεν ἀπονήμενοι · ἐκεῖνος δὲ
 ... οὐδὲ ἤ βαχῶ.

... καὶ οὕτως ὁ τῆς φιλαδελίας σύνδεσμος
 ὑπέρτον καὶ ἄροτος ἄμφοιν διεγίγνετο. Εἰ δὲ καὶ
 κοιν. ἐνίοτε, φιλιτικὸν γὰρ καὶ ἐνοποιῶν Β
 τὸ συμπαθεῖς, πάρεστιν ἐπιλογίζεσθαι οἶαν....
 ἀγάπης πεπορίσμεθα π.
 θεῖς οὐδέπω προστειρισάμενοι. Οὕτε ... εὐ-
 ρίσκοντ. γήμα. Μόνον δὲ συνδιαφέροντες
 ἀλλήλοις ἡμῖν αὐτοῖς τὰ τῆς ξεντίας ἀλγεῖν καὶ
 τὴν ἐπ' ἀλλοδαπῆς παροικίαν. συνεικαμένης
 στέργοντες. Διὰ τὴν αὐτῶθεν πολλῶν ἰδρῶτων ἀν-
 αλαττομένην παίδευσιν ἣς ταῖς τεχνολογίαις ἐ-
 μελετῶν ... ἀξόμεθα. Ἐγὼ μὲν περὶ διδασκαλῶν
 καὶ πρὸς τὰ πρεσβύτερα τῶν μαθημάτων παραβαλ-
 λόμενος, ὁ δὲ παρ' ἐμοῦ καὶ καθόσον κίας μέ-
 τρον ἐχώρει νεωτοτρούμενος πρὸς τὸ τελειώτερον
 καὶ ἤρημα πτερούμενος, ἕως διὰ το τῶν ἐγκυκλίων
 καὶ τῆς σοφιστικῆς κουφισγείας οἰός τε ἦν κάπι τὰ
 μετεώρτερα καὶ σεμνότερα θεωρήματα φέρεσθαι.

Ἄλλ' ἐπέειπε τῷδε τῆς ἀλικίας ἀρίκτο ἀνδρού-
 μωνος ἐν ᾧ καὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν συχνοῶν οὐστῶν
 ἔδει μίαν ἐγκρίναι ἦν αὐτῶ. ἐναυθα ...
 ἀλλὰ πὼς ἂν ἀδεαυτῆ τῆς τότε καινοτομίας μνήμην
 ποιήσωμαι; ἢ πρώτη τῆς διαζεύξεως σχίξια τετόλ-
 μηται ... ἢ ταυτογνώμων ἀδελφικῆς σχέσεως μόνας
 δαιριθῆσεν καθ' αἴρισιν βίου δυάεσθαι Ἐγὼ μὲν
 γὰρ ἅτε περὶ τῶν γονείων ἐκ παιδὸς ὡς ἀπαρχὴ τῆς
 ἐκείνων τεκνογονίας τῶ ἱερῶ καθιερωθεῖς βήματι
 πρέπον ἐν ἰδυστικῶ βίῳ καὶ ἀπράγμονι καὶ μίαν
 αἰτέισθαι περὶ Θεοῦ ἐπισκέπτεισθαι τὸν ἄγνον αὐτοῦ
 νεῶν καὶ οὐδενὶ προσανέχειν ἀνθρωπίνῳ πράγματι
 ὅτε μὴ σχολῆ καὶ βίβλοις χαρίζεσθαι. Ὁ δὲ πρὸς τοῦ
 μὲν σχολαστικῆ καὶ ψιλῆν θεωρίαν τῶν ὄντων ἐπ-
 αγγέλλομένου τὸν πρακτικῆς ἐπιπέδου καὶ φιλόκοινον καὶ
 πλείονας ὑποκβλλόμενον ὕλας τοῦ φιλοσοφεῖν ἔμβα
 εἰλετο καὶ ἤσασατο. Ἰνα δὲ πρὸς ἔργου αὐτοῦ καὶ
 εὐδα τὰ τῆς προθίσεως γίνετο, παραιοκεξάξετό τε
 καὶ προσφῆρας ἐρωδιάζετο καὶ μὲν δὴ καὶ ὡς ὄργανά
 τενα ἀφῆκα καὶ δεξιά πολιτείας μετακεχερίστο ρῆ-
 τορικῆς τε καὶ νομοτριβειαν, παρ' ἐμοῦ μὲν τὰ
 πρῶτα σοφῆς τὰ πολιτικὰ καὶ πολυειδήμοσιν
 ἀνδρῶσι συνιστάμενος, μετὰ δὲ καὶ τύχη χρησάμε-
 νος. Ἐ δὲ τύχη ἐπιπέδη τῶ νεοθαλῶ τὰς βασιλείας
 βλαστῆ ὡς σμίλαξ ἐπιπλοκομένη καὶ συμπνύγουσα
 γραραιῶς εἰπεῖν ἢ κατ' Ἀνδρόνικον τυραννίς, καὶ
 δὴ τοῖς βασιλείοις εἰσφθαρεῖσα ὅτε καὶ ὁ ἐμὸς ἀδελ-
 φὸς τοῖς βασιλικῶς ὑπογραμματοῦσι συνετέτακτο,
 δευτέρῳ δατει καὶ παντὸς θηρίου μισανθρόπετρον,

καὶ ὡς λείνα ἀριτίκοος τὰς θηρευτικὰς κύνας βλοσυ-
 ρώτερον ὑποβλέπεται, οὕτω κάκεινη εἰ τι τῆς βασι-
 λικῆς θεραπείας δεξιὸν ἦν καὶ πιστὸν · ὑφωρῶτο
 δὲ καὶ ἐν σπουδῇ πολλῇ εἶχεν ἐκποδῶν ποιήσασθαι
 τὸ μέντοι καὶ συχνούς ἐνὶ γῆ τῶ τόπῳ διαλωθω-
 μένη πεποιήκε.

Ταῦθ' ὀρῶν ὁ μισοτύραννος ἐκεῖνος ἢ γενικώτερον
 φάναι μισοπόνηρος ὁ ἀνθρωποφάγῳ τυράννῳ
 ἢ ὑπουργεῖν ταῖς ἐκείνου μαιφονίαις τὸ μὲν θρασύ-
 τερον, τὸ δὲ ἀσεβείας ... ὀμιζεν. Ἐγὼ δὲ πόρρω
 Διὸς ἵστασθαι καὶ κεραυνόν.

Ἐνθεν τοι τὰ μὲν βασιλεια ὡς τυραννεία καὶ
 μακρῆ βατὰ τοῖς γε. σεβεῖν ἐθέλουσιν ἀντι-
 περιστάται καὶ ἐπὶ τὴν τῶν νομικῶν δέλτων αὐτο-
 μολ... μελίτην καὶ ἐπιστήμην καὶ βασιλείων τυ-
 ραννουμένων μουσεῖα νόμων καὶ ἀρχεία Θέμιδος
 ἀνταλλάττεται, καὶ δὴ τὰ ἐν διεφθέραις δι' ἀνά
 γνώσεως φιλοπόνως ἀναλεγόμενος αἰς πλαξ-
 τῆς ἐαυτοῦ κερδίας μεταγράφεται, καὶ κύριος ἀπο-
 τελείται νομοθεσίας ζῶσα καὶ ἄζων ἐμψυχός. Εἶτα
 βασιλείας διαδεξαμένης ὑ τυραννίδα ἐπάνεισι
 κά. τὰ βασιλεια. Χοῆμά τι πολλοῦ ἄξιον καὶ
 σμδαῖνον ἐν νόμῳ πολικτείας ἐπιστασία τοσούτω,
 τῇ χθῆς τυραννίδι ἀντιξέου ἐδόκει καὶ ἐκ
 διαμέτρου ἀντίθετον.

Τούτο καὶ ἄλλην ἀρχὴν ἄλλοτε κόσμου ἐξείουτο.
 Οὐ μὲν δὲ ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν Θράκη πολλῶν ἀρμωστής
 καὶ τῶν ἐκεῖσε στρατικῶν συντάξεων διοκομῆς
 ἐπέλετο. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν μικρῶ ὕστερον. Ἡνίκά
 δὲ καὶ βίου ἀρχὴν καταβάλλεσθαι μεθ' ἡμῶν ἐσκέ-
 ψατο, ἐπει χροῆ, εὐ οἶδα, διατίθεσθαι καὶ καθ' ἐαυτὸν
 σπουδαῖον εἶναι καὶ ὡς ἐν τιμὴ μικρᾶ πολιτεία τῇ
 ἰδία οἰκία ἐγγεγνασμένον τὸν μέλλοντα μεγάλῳ
 καὶ κοινότηρῳ ἐνευ... κίμησαι πολιτεύματι οἶκον
 πρῶτιστα ἐγὼ συστήσασθαι ἀγαγόμενος γυναῖκα
 τὴν περὶ Θεοῦ δεδομένην οἰκωφελῆ βοηθὸν
 ζευγμένην εἰς ὁμοσασκίαν παιδουργὸν τε καὶ ἀδιά-
 σπακτον, καὶ τὴν τούτου συμπεριφορὰν προῦργου
 ποιήσασθαι μὴ καὶ ποιμανῆ κατὰ τὸ σοφόν
 ἀπόφθεγμα. Ὡς οὖν οὐκ ἀδηλός ἦν τοῖς πολ-
 λῶς τούτο προθέμενος, πὼς ἂν διηγησάμην ὁπόσοι
 καὶ ὅπως ἡμῖν ἐσπουδάκασιν; οὐ τόσοι περὶ
 τὴν Πηνελόπην μνηστήρας ἐκώμασαν, ὅσοι περὶ
 ἐκεῖνον σχεδὸν τι συνέ. φαγωγοί. Οἱ μὲν θυ-
 γατέρας οὐδ' ἀδελφᾶς μνηστεύοντες ἀμιλλώμενοι
 ἀλλήλοις καὶ φιλοτίμως ἀντεπιδικνύμενοι, δι' ὧν
 ἕκαστος ἂν δυνηθείη τὸν περιμάχητον καὶ πολυέ-
 ραστον νυμφι. περιφάνειαν ἢ κάλλους
 λαμπρότητα ἢ καὶ ἀμφοτέρα προὔβαλλοντο · οἱ δὲ
 φρενῶν ὀλκὴν βαρυτέραν ἄντε. ὡς κάμοι
 πράγματα παρέχειν τὸν ἀδελφὸν ἐν ἀμφηρίστῳ γενό-
 μενον καὶ τὴν κρίσιν ἀνατιθέμενον. Κάκεινος δὲ πρὸ
 πάντων εἰλίσθαι φάσκοντα ὁ ἂν ἡμεῖς ἐγκρινοῦμεν
 καταγεύσασκε.

Ἦς ψυχῆς φιλαδέλφης καὶ πιστευούσης ἐμοῖ.
 πάντα καὶ τοῦ ἡμετέρου ὅσα καὶ θεοῦ ἐξηρημένης
 βουλήματος · ἐνθα δὴ καὶ εὐαγέστατα διεδείχθη ὅπως
 μέμον θρέμ. ... καὶ περὶ τὸ χρῆμα τῆς ἀρετῆς εἶχε.
 Καὶ ὡς οὐδὲν αὐτῶ ἐνόμιζεν ἐρασιμώτερον τῶν πάν-

ψυχοι εκείνης θεσμοί και οἷον τις ἀκρόπολις τῆς Α Κωνσταντινουπόλεως ἐστὶ σωζομένη ἀπόρθητος. Ἐπεὶ δὲ ἡ . . . υμασία τῶν περὶ πᾶσι σεμνολογούμενων ἀδελφῶν δυάς εἰς . . . ἐν οὐρανοῖς μετεκλήθη πολίτευμα μικρῶν πρότερον, εἶτα καὶ ὁ . . . οὐσὶν ἐκείνοις παρεξυγημένος ἐμὸς ἀδελφός τῶ κύκλῳ τῆς αὐτῆς γερούσιας ἐγγεγραμμένος συμπαραλήφθη καὶ εἰς τὴν αἰώνιον μεταστάτα σύγκλητον, τότε δὴ ἤσθοντο οἱ ἐν Νικίᾳ μεγαλοπύλῃ τῆς ἐαυτῆς ἀπαγωγῆς, τότε συμφρονήσαντες ἐπέγνωσαν ἑαυτούς γυμνοὺς τὴν καταστολὴν τῆς ἑαυτῶν δόξης ἀκαμφιστάμενοι, τότε φυγάδας καὶ μεταστάτας ἀπολιτεύτους τε καὶ ὄλωσ ἀπόλιας . . . ὅθεν καὶ περιπαθέστερον ὠλοφύρατο ὡς τρηνικαῦτα κατάκρια ἐάλωκναι τῆς πόλεως καὶ τὰ τεμαχίστατα τῶν αὐτῆς ἀποθέτων . . . ἐστυλμένης καὶ τῶν ὀδωιάτων ὑθαυρισμάτων τελείαν πεπον- Β θυίας λάπαξιν, φῦ ! οἷος Χριστιανικός πολιτείας σύνδεσμος ἔρρηκται . . . λίκου πόλεως ἰμάντωσις πέπτωκε, οἷα συστοιχία ἀγαθῶν ἀνατέτραπται, οἷον καλοκαγαθίας ἐντερπον σχοινίον ἐπίτασις μὴν συμφο- ρῶν οὐκ ἔρρηξε κατὰ τὸ σοφὸν ἀπόφθεγμα, οὕτε περιστάσεων βία δίστακε, θάνατος δὲ τὴν χρυσίαν τῶν ἀνδρῶν τούτων σειράν ἀναλύων καὶ καθ' ἕνα ἐκτίμων διάφθειρε, καὶ μὴν δὴ πρώτου οἰχομένου τοῦ κρασάτου καὶ ἀγαθοῦ Μιχαὴλ τῆς εὐκόλου καὶ ἀκλουστάτης ἐκείνης ψυχῆς ὅσον καὶ οἷον ἡ ἀποικία τῆς μεγαλοπόλεως ἐκόπητο. Ἐψυχαγωγεῖτο δ' ὁμως ἐπι- πλουτούσκα τὸν πολυειδήμονα Ἰωάννην τὸν μέγαν . . . βουλή καὶ εὐσυνέσει πόλιν καὶ πολιτείας ἀρίστης ἐμψυχον ἔγαλμα.

Ὡς δὲ καὶ τουτοῖ προτεθέντα τὰδελφῶ μεταμι- κρῶν . . . μέλιτον καὶ προσπέπνεθην ἐπὶ τῷ λοιπῷ C καὶ τρίτῳ σεμννομεν . . . Νικίτῃ τῷ τὰ ἐκείνων πάντα καλὰ συλλάβοντι ἑαυτῷ ἐμῷ ἀδελφῷ μετέωρος ταῖς ὑπολοιπίποις ἐλπίσιν ἐσάλευεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τουτοῖ προσακτιβαλε τοῦσχατον ναυαγήσασα, νῦν ὑπ' ἀμέ- τρου. καταπεθέσκα λύπησ πικρόνταται καταθῦσκα ὑπόβρυχα. Μέγα δὲ Ἀσίας ἐπ' αὐτῷ ἦτο πίνθος . . . ἐπέχρησε δὲ γοερὸν Εὐρώπη συνανοιμώξασα ὡς τὴν κοκκὴν ζυμίαν ἐπέπυθετο. Εἰ δ' ἐκατέρων ἠπει- ρων . . . ἡ τίς μοῖρα ὅσων ἡ πείραν τῆς σῆς καλοκα- γαθίας ἐγυσσεῖς ἢ φήμη τὰ ὠτα περιεδομῆσας . . . ὡτὸν σὸν ὠλοφύρατο θάνατον, ὦ φιλιτάτη καὶ θεοσιτάτη ψυχῆ, τί ποτ' ἂν ἡμεῖς οὐ πεισόμεθα καὶ δράσομεν σχετλιαζόντες, οἱ μετὰ παντοδαπῆς, ὡς εἴ- πομεν, σχεττικῆς τῆ καθ' αἷμα οἰκειώσει πιεζόμενοι ὡς ἐμῆγνοσι ἐτι τε μυρίων περὶ σοῦ χαριῶν ἀπολε- λασυάτες εἰς κλήσιμον καὶ πρό γε τῆ σῆ ἀρετῆ φι- λοτιμώμενοι καὶ μέγα ἐπι σοὶ φρονούντες καὶ σεμ- νυόμενοι, εἶτα νῦν ἑαυτοῦς ἀφρησὶ ἰδόντες τοῦ περὶ σοῦ ψάθωτος ἀπολαμπρυσματος γένος πολυσχιδῆς καὶ πολλαχῶσ τῆς Ἀσίας καὶ καθ' Ἑλλ . . . καχυμένον καὶ εἰς ὄνομα λαμπρὸν αἰρόμενον διὰ σοῦ καὶ ἐξευ- γενηζήσαντι, εἴθε εἶδει μὴ διεσπάρθαι νῦν καὶ κατ' οἴσωσ πινθέντι ἰδίῃσ ἑκαστος, ἀλλ' εἰς ταυτὸ συνέληλυ- θότασ καὶ τὸν σὸν περιστάνας τυμβον, ὑπ' ἐμοι κο- ρυφαίῳ δυστήνῳ καὶ θρήνῳ ἐξέρχοντι πολὺκλαυτον ζυναυλ . . . καὶ οἰκροτατ . . . ἀρμόσασθοι καὶ μέγα πίν- θος δρῆσται καὶ οἷον ἡ περὶ τὸν Ἰωσήφ παραβολῆ

τὸν Ἰακώβ ἐπένθησε θάπτουσα. Οὕτω γὰρ ἂν οὐ πάντη τοῦ κατ' ἀξίαν θρηνεῖν ἐνέλπομεν. Νῦν δ' ἐσκεδάσμενοι, γυνὴ μὲν ἡ ἀξία σου καὶ δικαία μετὰ σου ἐξικέσθα: εἰς γῆρας τὸ ἀδόμενον κορωνόβιον ἐν γωνία που ἐνδαπέδου μέση χοροῦ, παίδων ἀφηλίκων καὶ ἀνήδων καθημένη μελανείμων τὴν ἑαυτῆς μὲν χηρείαν παίδων δὲ ὄρφανίαν ἐλεινώσ ὀλοφύρεται. Τῶν δὲ προγενεστέρων παίδων ἄλλος ἔρρων ἀλλαγῆ καθ' ἑαυτὸν οἰμώζει καὶ μοναυλίαν κλαυθυρίζεται. Τῶν δ' ἄλλωσ οἰκειομένων καὶ καθ' αἷμα οἱ ἐν Ἑλλάσ τὰ τῆς τραγωθίας πρὸς τοὺς ἐν Ἑλλάδι δίδνει- μαν.

Ἀδελφός δ' ἐγὼ πολυτλήμων καὶ πολὺθρνος χθῆς μὲν καὶ πρώην ἄλλου πένθους ἐποιούμην ὑποθέσεις ἐπὶ τε κοιναῖς καὶ ἰδίαις ἐμαυτῷ συμφοραῖς καὶ μά- λιστα οἷς ὀδωιάτων καὶ ὀνομαστότατων (ναῶν, καὶ, ἀγίε δέσποτα. ὡς τρισὺλβιον τοῦτο τὸ τῆς Θεομητάρου τέμενος καὶ τοιοῦτου προστάτου δι' αἰῶνος δέομενον) ἱερὸν Ἀθήνησιν πιστευθῆς καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ προῖ- στάμενος θυσιαστηρίου πνευματικῷ καὶ πλείσταν ὅτι καὶ πολυειδῆ προσισχομένου διηνεκῶσ θείαν ἐνέργειαν εἶδον, οἱ μοι, οἱ μοι ! ἱεροσυλούμενον καὶ ἀποκοσμούμενον. Ἐμὲ δὲ τὸν ἐκείσε πεφυτευμένον τὰ πρώτα πρὸς δεκαδὼν ἐτῶν τριῶν καὶ ὑπερέκεινα ἐκ τῆς αὐλῆς Κυρίου ἀποσπώμενον ὡς αὐαλιον ἤδη καὶ ἀγονον παντὸς ἀγαθοῦ γεράνδρουον τῆς ἰταλικῆς ἀέλλης σφοδρότερον ἐμπνευσάσης μοι καὶ νῦν μὲν εἰς πολυρρόθιους ἀκτάς ἢ περιέβρυτον σκόπελον ἔλαυ- νέμενον, νῦν δ' ἐπὶ φάραγγα ὑπῆρειον πρὸ τοῦ κοι- νοῦ κλύδωνος ἐξέθρασσόμεν. Ἔσθα περίεριμμα μετα- ναῶτον ἀπόκληρος, ἀνέορτος, ἀπολις, ἀγροιώτης ὡς ἐρημικῆ τῆς ὀλολυγῶν ἐπικλαυτον κατ' ἐμαυτὸν ἄδων τὰμα καὶ κοινὰ κακὰ. Νῦν δ' ἀλλὰ τῶν τοιοῦτων ὡς οὐκέτι κλαυτέον μοι μόνον οὐκ ἐπιτέλησμαι.

Ὁ δὲ τῆς φιλιτάτης κεφαλῆς θάνατος ἐκείνος τε- λεκταῖος ἐπιπεπθωκῶσ ὡς ἡ δεκάτη τῶν Αἰγυπτίων πληγῆ ἢ τῶν πρωτοτόκων ὀλεθρος πάντα κοπετά εἰς ἑαυτὸν, ἐφεικλύσατο, πᾶσαν οἰμωγὴν, πᾶν γοερὸν μέλοσ, ὄλον καὶ σύμπαν δάκρυον. Ἔοικε γὰρ ἐκείνα μὲν προβαλίσει μοι ὁ ὀδοποιῶν τρίβον τῆ ὀργῆ αὐ- τοῦ οἷον τινα κολαστέρων περιστατικὸν γυμνάσιον, μέγιστον δὲ ἀγῶνα τοῦτον ἐπεννηοχίαν καὶ ὑστάτιον καὶ οὐ τὸ παράπαν ἀκίνδυνον. Τ . . . ἐκείνα ἀμυχαῖα καὶ οὐ πᾶν δυσούλωτά μοι τὰ πλήγηματα τοῦ δε . . . καὶ τοῦ βάθους τῆς ψυχῆς καθικνούμενα ἢ τάχα μὲν πειρατέρων ἀνέθη κα . . . θεόμεν ἐπισημαινόμενον ἐμ- πρησμέν καὶ τῶν ὀμμάτων προκαλούμενος δάκρυα καὶ πῦρ κατέφλεγεν ἐπ' ἐκείνῳ θλίψων, νῦν δὲ τὰ καυστικὰ καὶ μονιμώτερα πυρὰ τῆς κολάσεως ἐνή- φθησαν ἀνθρακας οὐ ποτέ μοι δοκῶ σβεσθησόμενοι ἢ τοῦ . . . ἐγκάρδιον αἷμα καυσόμενοι, ὡστε με αὐτὸ τὸ δάκρυον ἐπέλιπεν εἶτε περὶ τὸ ἀναλωθῆναι τοῖ φθά- σσαι κακοῖς τὸ ἐν τῆ κεφαλῆ μου ὕδωρ ὑπεκρῦν. εἶτε περὶ τὸν νῦν μέλλον πεπληγῆναι ὡστέ χόρτον καὶ τελῶσ ἀυανθῆναι τὴν πολυκαθεστάτην καρδίαν μου, κόντευθεν μῆτε δακρύων λιβαδας πενθίμων λό- γων κροινὸν ἐξ αὐτῆς ἀναδίδωσθαι ὅσον ἔθηκε τὸ τοῦ πάθους μέγεθος καὶ παρ' οὐ τὸ ἐγκυλοσύμενον ἄλ- γος τῆ ψυχῆ ἐκκευόμενον βράτερόν ποτε γένοιτ' ἂν.

αθήτευκας· ὄθεν καὶ ἡ γλῶσσά σου ἄπαγομένης ἐλευθερίαν ὡς γραμματιεύς κάλαμος, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ὡς σπαρ-
 ν χεῖλη σου· λόγῳ γὰρ συνεστραμμένῳ καὶ ὑπὸ ζήλου πυρακτουμένου χεῖρας θαρβάρου καὶ βίαιον ὄρημα καὶ ἡ λαλιὰ οὐκ ἄωρος τὸν ἄνδρα ψευσαμένη, ἀλλ' πλασαμένη καὶ παρανόμων γραψαμένη Ὡ πῶς ἠνέσχου ὁ μήπω πρότερον ψεύ-
 τα γὰρ θανάτῳ τὸ ψεύδος ἐσύγηκας. Ἡ ὡς εἶλου θανεῖν εἰ θεήσοι ἐπὶ σωτηρία ; ἀνθρώπου οὕτως ἠνέσχου καὶ ψύσασθαι ς ὁ φιλολήθης γενέσθαι καὶ οὐποτε τὰ ς ψύδσει. Κατὰ ζῆλον δὲ Χριστοῦ καὶ οἰξω δῆπουθεν, ὅς ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτία γέγονεν, οὕτω τοῖς πᾶσι πάντ' ἐγίνετο, τοῖς προβάτοις, χεῖραις κηδεμῶν ὡς κνοῖς πατήρ, πέντεται ἀδελφός, φίλοις ὡς πιστότατος, συγγενεῖσι φιλοικειότατος, αὐθ' ὑπεροδὴν ὑπερβάλλουσαν φιλαδελ-
 κῶν ἐχρῆν ἢ γυναῖκα ἐκείνου χρεῖαν, ρανίαν ἐν ἁκαίρῳ τοιαύτῃ παθεῖν (ἐπισει . αὐθὶς ληρεῖν) οὔτε τὸν ἀδελφὸν ἐμὲ καὶ ἐκείνου λοιπῆς ψυχαγωγίας ἐκπεσεῖν καὶ ἀνωλεῖν βιοτῆν καὶ μογερωτέραν τοσοῦ-
 ῶ πρῶτον ἐκείνου ὑπέλαφρον εἰργάζετο ἱ γὰρ μὴ παρῆν καὶ συνῆν, ἀλλὰ γε καὶ ἀρκοῦμενος ἀνέψυχεν ἐκεῖθεν ὡσπερ τιτὰ ἐπιπνέων αὐραν. Καὶ ὡς θεῖος Δαυιδ θαί ποτέ φησι παρακληθῆσθαι τὴν ἑαυτοῦ μνησθαι δὲ τοῦ Θεοῦ καὶ παραχρημα-
 ε· οὕτω καὶ αὐτὸς ἀχθόμενος τοῖς παροῦ-
 ς, εἰ ποτέ τις ἐπέμθη μοι ἀγγελία ὑφ-
 ἠμης ἀδελφικῆς ἐμπνευμα, ἐτι τε ζῆν
 εὔ πράττειν εὐαγγελίζομένη, θαυμασίαν
 τὰ παρὰ κλησιν εὐρισκον· Εἰ δὲ καὶ γράμ-
 ; φιλάτης ψυχῆς καὶ χεῖρὸς ἐδεδέγμην,
 τε καὶ ὄψιν ἐκείνην ἠδιστην καὶ γλυκερῶν
 καταζομένη καὶ ὅλην αὐτὴν τὴν αὐτάδελ-
 κεφαλὴν ἀπέχειν καὶ περιπτύσσεσθαι, καὶ
 τρικεχυμένον τῆς ψυχῆς θλίψει ὡς νέφος
 ὅς θαυμασίας αἰθρίας αἴφνης βραγείσης
 ῥώχετο, καὶ φῶς γλυκυθυμίας περιελαμπε.
 ' ἐπὶ τῷ θανάτῳ ἐκείνου ὠδίνες ἄδου περι-
 ε, καὶ σκότος ἄθυμ... βαθὺς καὶ θανά-
 λλει σκιά, ἐπεὶ περ ἔδου καθάπαξ ὁ ἐμὸς
 ως. Ὡ οἶαν ἀπεβαλλομένην ἱερίαν ἀγκυραν,
 ' μὴν τὴν Ἀθήνησιν Ἐκκλησίαν οἰακίζοντι
 πικρὸς περιεῖναι κλύδωνος· νῦν δὲ πολ-
 μένῳ κυμάτων διαύλοις καὶ ποντομένῳ
 τὴν ψυχὴν καὶ συνείχη τὸ ζῆν. Ἐκεῖνος γὰρ

ἄκρεμαίμενος ἠνεχόμενος ἐς θεοῦ τὸν παροικεζέ-
 μων βίον ἀβίωτον καὶ τῷ θανάτῳ ὠκνον ὑπακού-
 σαι πάλαι καλούσῃ. Νῦν δ' ἐπεὶ περ ἐκείνη φρούδη
 τί ἐμοὶ καὶ τὸ ζῆν τοῦτο, ἢ πῶς ἀναβλητίον ἔσται
 μοι τὸ μὴ οὐ κατάδῦναι ἤδη πρὸς ἄδην ἀπάσαις
 ὀδύνας ὑπέραντων ; εἰς τοῦτο γὰρ μοι, ὡς ἔοικεν,
 ἢ δύσμορος ζωὴ παρατέταται, ἵνα μακροτέρας ἐκτίσω
 δίκας καὶ διὰ πάντων διεξωμαι ἀλγεινῶν, κάκ τοῦ
 ἐν Χριστοῦ χειρὶ τοῦ πλήρους οἴνου ἁκαίρου κεράσμα-
 τος πίνωμαι πολλαίκις ὡς πάντες οἱ ἁμαρτωλοὶ τῆς
 γῆς. Ἄλλ' ἐπεὶ νῦν καὶ τὸν τρυγίαν ἐκκενώθην,
 συνεκπέπωκα, ἤδη ἐς τὸ χρεῶν ἀπειμι διητηλῶς
 μὴν τὰς ἐν σώματι θνητῷ δίκας ἀπάσας σχεδόν.

Οὐκ εὐθυμος μένοι καὶ χαίρων μεταβαίνω, ἔθεν
 δὲ ὡς τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ ζῆν εἰς ἀγαθὸν τι μετα-
 βολὴν πάντως εὐρήσω· φοβεῖ γὰρ με τὸ προσέρπον
 θεός ἔτερον, μὴ κάκ... ἀπὸν βαρυτέρας εὐθύναις
 ὑποκείσομαι, βίον βέβρωκῶς οὐκ ἐνέγκλητον. Καὶ
 δεῖνόν μιν καὶ τοῦτο, δευότερον δὲ πολλῶ εἰ κάκει
 διαστήσομαι τὰδελφού, ἀλλὰ μεγίστω καὶ χαλεπω-
 τέρω χάσματι, ὁ μέσον ἐστήρικται τοῦ τε χώρου
 τῶν ἐν ἄδῃ βασανιζομένων καὶ τῆς εὐδαίμονος τῶν
 μακαρίστων ἀνθρώπων λήξεως, ἐξ ἧν μετατάξασθαι
 τὸν ἀδελφὸν πεπίστευκα, εἰδὼς ὅπως μὴ εἰς ἀρ-
 χέτωκα παραδείγματα ἐκείνων τὸν ἑαυτοῦ βίον
 ἀπευθύνων διακόσμησεν, ὅπως δὲ καὶ ἐν γῆ διατρί-
 βων ἔτι, ἐκείνοις, ὡς ἐξόν, εἰδῖσα συνεῖναι καὶ
 συναγλλεσθαι τὰ ὑπολείμματα ἀγίων σωμάτων
 ἐκείνων καὶ τὰ ἐκτυπώματα συλλέγων, συνοικιζό-
 μινός τε καὶ ταῖς ἀνωτάτω τιμαῖς σπόδόμενος· εἰς
 γὰρ οὐδαίς ἦν ἀπάντων δικαίων τῶν ἐγγεγραμμένων
 ὅλων τῷ κύκλῳ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ, ὅς οὐ τῆ
 αὐτοῦ μνήμονι ἡμέρᾳ εὐορταστικῶς ἐκυθαίνετο ἰδίᾳ
 παρ' ἐκείνου θυσιάζοντος πνευματικῶς, καὶ γε-
 ραίροντος ὕμνοις καὶ παυχάρποις ὠραίων ἀπάρ-
 γμασιν. Οὐ γὰρ ἠγάπα δημοσίᾳ πανηγυρίζων, εἰ
 μὴ καὶ ἐν τῇ κατ' οἶκον ἑαυτοῦ ἐκκλησίᾳ ἀφοσιώτο
 τῷ ἐκάστῳ τιμημένῳ δικαίῳ, ὡς τῆς ἐνιαυσίου
 ὡς φωνῆν ἀγαλλιᾶσθαι, καὶ σωτήριον ἐν τῇ σκηνῇ,
 καὶ τῷ δικαίου ἐκείνου ψαλμικὸν διηνεκῶς ἐξα-
 κούεσθαι. Φίλος οὖν διὰ ταῦτα εὔ οἶδα παρὰ φίλους
 εἰσῆλασε, καὶ συνεφορεῖτο τῆς ἀπεράντου μακα-
 ριότητος. Ἐντυγχάνει δὲ δῆπου καὶ περὶ ἡμῶν
 θαρσῶν, τὰ τε ἄλλα καὶ ὡς φιλάδελφος, οὕτως ὁ τοῦς
 ρυπώντας καθαίρων, ὡς πῦρ χωνευτήριον καὶ ὡς πόα
 πλυνόντων, καὶ ἡμῶν διὰ τῶν ἐνταῦθα πειρασμῶν
 ὡς διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος ἀποσρήξῃ, καὶ εἰς τὴν
 αὐτὴν ἐξαγάγῃ ἀναψυχὴν, καὶ δικαιοῦσας διὰ τῆς
 Παρθένου δώσει κατοκεῖν ἐπὶ τὸ, αὐτὸ καὶ ἐν τόφῳ
 σκηνῆς θαυμασθῆναι αἰωνίως.

tra, sanguis et pituita, tanta est naturæ vis in rerum naturalium temperationibus. Sed jam ad secretionem considerationem veniamus. Sunt animantibus rationis expertibus tria plantasia quædam, irarum irador quidam, cupiditas quædam; in nomine ratio quæ phantasiam nobilitat, deinde θυμός et ἐπιθυμία quæ duo eo sunt nobiliora quod rationem moderatrinem et gubernatricem habeant. Tria hæc λόγος, θυμός et ἐπιθυμία, ut sunt animæ humanæ pares essentielles, in tensionem et remissionem non suscipiunt. Nam ratione οὐσίας Socrates non est magis λογικός quam Plato, aut magis θυμικός, aut magis ἐπιθυμητικός. Sed ratione copulationis animæ et materiali corporis physici, organici, dicuntur hæc potestates qualitates non οὐσιώδεις, et proinde intensionem ac remissionem suscipiunt: adeo ut hic illo λογικώτερος, θυμικώτερος et ἐπιθυμικώτερος dicatur. Itaque bilis flavæ nimia copia hominem θυμικώτερον reddit. Pituita nimia hominem minus θυμικόν, quam par est, efficit. Sanguinis abundantia hominem ἐπιθυμικώτερον, interdum etiam lætiorem reddit. Atra bilis hominem tristiorem efficit. Præterea λόγος præsertimque πρακτικός interveniente phantasia, utitur sensibus tanquam instrumentis. Idcirco ratione qualitatis et potestatis non οὐσιώδους recipit intensionem, et remissionem adeo ut unus altero λογικώτερος vel minus λογικόν licatur, interdum etiam idem seipso λογικώτερος dicitur, non ratione potestatis essentialis, sed propter meliorem corporis physici statum. Purgato enim cerebro, præsertim cum noxiis humoribus infestatur, aliquis ad ratiocinandum aptior reddi potest. Et quoniam quatuor humores in corporibus humanis plurimum possunt, ut patet, non immerito connectuntur conjugationes λόγου θυμοῦ ἐπιθυμίας, cum conjugationibus quatuor humorum, nempe bilis flavæ, bilis atræ, sanguinis ac pituitæ. Quas quidem conjugationes si quis diligenter pervestiget, nonaginta duas reperiet, etiam non annumerata simplici conjugatione, nec illa quæ simplici respondet. Nam septem aliæ conjugationes quæ in unitate sola intensionem ac remissionem suscipiunt, nullum aut perobscurum habent usum, quæ tamen si addantur simplici ac monoginginta duabus, centum conjugationes constituent. Ex quibus intelligitur ratio συμπαθείας et ἀντιπαθείας hominum inter se, quæ ex animæ et corporis organici physici copulatione existit. Nemo vero putet nos tribuere causam omnis vitiositatis prævæ temperationi corporis organici physici. Nam quomodo τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνεται καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ καταλαμβάνει, nunc non est nostrum ostendere. Ad supremam animæ theologiam pertinet hæc tractatio. Cumque in republica fines præstantissimi sint τὰ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν τέλη, sicutque Ἀρχιτεκτονικοὶ imperatores, reges, principes et magistratus, videndum est imprimis et curandum, ut educatio, κοινωνία et vitæ ratio τῶν ἀρχιτεκτονικῶν ἀνδρῶν, ad ἀρχιτεκτονικὸν τέλος referatur. Qualis enim est ἡ σοφία inter omnes scientias, talis ἡ φρόνησις ἐν ταῖς πολιτικαῖς ἀρεταῖς. Et ut quædam scientiæ propter nobilitatem et accuratationem magis accedunt ad sapientiam; ita quoque artes quædam et scientiæ, quarum usus in republica cernitur, magis accedunt πρὸς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, tales sunt ἡ στρατηγικὴ, ἡ ἱατρικὴ. Nam, ut ait auctor noster, τρεῖς κοινωνίαι τῷ ἀρχοντι ἀρμοδιώτατοι, φιλοσοφία, στρατεία, ἱατρικὴ, μετὰ τῶν ἰδιωμάτων αὐτῶν. Idem paulo ante dixerat: Ὁ βασιλεὺς οὐ κοινωνεῖ τοῦ λιθοξοῦ, ἀλλ' ἀποδέχεται, ὥστε τὸ ἀποδέχασθαι τινὸς ἔστι, καὶ οὐκ ἄλλης τῆς κοινωνίας· που γὰρ τὸ κοινωνικὸν ὄνομα κεῖται, τῶν κοινωνούντων δηλοποιεῖ συμφωνίαν. Porro sapientia prudentiæ anto præstat, quanto mens animæ. Idcirco etiam Aristoteles sexto De moribus divinè dixit: Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ κυρία γέ ἐστι τῆς σοφίας οὐδὲ τοῦ βελτιοῦς μορίου, ὥσπερ οὐδὲ τῆς ὑγείας ἱατρικὴ· οὐ γὰρ χρῆται κύτῃ, ἀλλ' ὅρῃ ὅπως γίνηται. Deinde subjicit verissimam sententiam: Ἐκείνης οὖν εἰεκα (nempe τῆς σοφίας) ἐπιτάττει, ἀλλ' οὐκ ἐκείνη. Postremo acutissime ludificatur illos, si qui forte reperiantur, qui temerario iudicio prudentiam sapientiæ audeant anteferre: Ἐτι ἔμοιον, inquit, κὰν εἴ τις τὴν πολιτικὴν φαίη ἀρχειν ὦν θεῶν, ἐτι ἐπιτάττει περὶ πάντα τὰ ἐν τῇ πόλει. Ex quibus intelligitur sapientiam esse reginam omnium scientiarum, omniumque artium, præsertim cum prudentia ipsa illius causa omnia administret. Idcirco dicebat Aristoteles, Εἰ δὲ θεῖον ὁ Νοῦς πρὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὁ κατὰ τὸν Νοῦν βίος πρὸς τὸν ἄνθρωπον θεῖος. Verum tamen illud constat quod doctissimus M. Tullius dixit: Omnes artes, omnesque scientias, communi quodam societatis vinculo contineri. Ex quo existit κοινωνίας sapientum inter se temque ἐπιστημόνων, denique artificum, secundum illud quod est magis et minus. Nam reipublicæ gubernator potius communionem ac societatem inibit cum duce exercitus, vel cum medico quam cum ædono. Et sapiens vir cum viro prudente potius communionem constituet, quam cum artifice. Eodem modo de reliquis judicandum est. Hactenus igitur de communionem elementorum et rerum ex elementis compositarum atque adeo de communionem hominum inter se. Quoniam autem rerum inter se communicatio maxime in figurarum coordinatione cernitur, sciendum est figuram orbicularem maxime accomodatam esse ad continendum et complectendum, quia nimirum ex omnibus figuris est capacissima, ἀκλινηστία καὶ μέγιστα τεταγμένη. Idcirco orbem cælestes hanc figurationem obtinent. Secundum orbicularem constitimus quadratam figuram. In tertiis consistit triangulum æquilaterum. Quamobrem omnium mundanarum figurarum orbicularis longe est præstantissima propter eas causas quas attulimus, et præter alias plures quas Plato et Aristoteles afferunt. At in ortu rerum aliæ figuræ habent locum quia ἐθὺ τῇ γένεσιν in primis convenit. Quia vero res in orbiculari illa figuratione quodammodo suam perfectionem adipiscuntur, idcirco sic κατ' ἀνάγκην τῆς γένεσιν elementa ipsa et res quæ ex ele-

dius est inter audaciam et timorem, inter misericordiam et invidiam. Est etiam alacer, φιλόφιλος, humanus et prudens, et quoniam comparatio in his conjugationibus locum habet, circumspecte videndum est, quid cum quo conferamus.

QUARTI SERMONIS.

Quoniam ἐπιτάσιως καὶ ἀπέσιως vis permagnum habet usum in conjugationibus, uti supra demonstratum est, in hoc quarto sermone accuratissime probat ἐπιτάσιν καὶ ἀπέσιν, hoc est intensionem ac remissionem esse τοῦ ποιού, non autem οὐσίας καὶ τοῦ ποσοῦ. Ἐπιδέχεται δὲ, inquit Aristoteles, τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον τὰ ποι. λευκὸν γὰρ μᾶλλον καὶ ἧττον ἕτερόν ἐτροῦ λέγεται, etc. In hoc etiam sermone docet propter qualitatem res dici similes et disemiles. Ὅμοια δὲ ἡ ἀνόμοια, inquit Aristoteles, κατὰ μονὰς τὰς ποιότητας λέγεται· ὁμοίον γὰρ ἕτερον ἕτερον κατ' ἄλλ' οὐδέν, ἀλλ' ἡ καθ' ὅποιόν ἐστι. Sed quorsum hæc? Nimirum ut sciamus intensionem ac remissionem, similitudinem ac dissimilitudinem habere locum in enumeratis conjugationibus, non ratione οὐσίας, sed ratione τοῦ ποσού τῆς ποιότητος, quod etiam supra monuimus.

QUINTI SERMONIS.

In quinto sermone gravissime ac sapientissime disserit de hominum communionibus inter se. Convenit homini, inquit Galenus, ut sit sapientissimus. Alibi docet bene et æqualiter temperatum esse prudentem. Cum autem similitudo temperationum conjungat et consociet homines inter se, quo præstantior fuerit consociatio. Porro hic rursus duo sunt communicandi modi nobis diligenter observandi. Unus est κατὰ τὴν σοφίαν, alter est κατὰ τὴν πολιτικὴν φρόνησιν. Discrimen hoc elicitur ex discrimine σοφίας καὶ φρονήσεως, quod quidem discrimen cum multis in locis, tum x, De moris, ab Aristotele assignatur his verbis: Συνίζαται δὲ καὶ ἡ φρόνησις τῆ τοῦ ἠθους ἀρετῇ, καὶ αὕτη τῆ φρονήσεως, εἴπερ αἱ μὲν τῆς φρονήσεως ἀρχαὶ κατὰ τὰς ἠθικὰς εἰσιν ἀρετὰς, τὸ δ' ὀρθὸν τῶν ἠθικῶν κατὰ τὴν φρόνησιν, Συνηρημένοι δ' αὐταῖς τοῖς πάθεσι, καὶ περὶ τὸ σύνθετον ἂν εἴναι, αἱ δὲ τοῦ συνθέτου ἀρετὰ ἀνθρωπικαὶ, καὶ ὁ βίος δὲ ὁ κατ' αὐτὰς καὶ ἡ εὐδαιμονία, ἡ δὲ τοῦ Νεὺ κεραισμένη. De communionem politica idem Arist. lib. viii moribus, quo in loco τὰς πολιτικὰς κοινωνίας καθ' ἑκάστην τῶν πολιτειῶν eleganter excendit.

SEXTI SERMONIS.

In sexto comparat scientiam cum arte, et naturam cum temperatione, docetque artem ad scientiam perinde se habere atque temperationem ad naturam. Præterea monet naturam et scientiam esse conjungendas, ut scientia naturam quasi informet. Denique constituit τὰξιν quamdam, ex qua poterimus cognoscere illud quod est magis aut minus τεταγμένον, hoc est, magis aut minus secundum naturam et scientiam. Quod ut perficiat, utitur mathematicis figurarum comparationibus, docetque figuram sphaericam esse supra alias omnes τεταγμένην deinde quadratam figuram, postremo triangulum æquilaterum. Quod igitur in mathematicis figuris, sphaerica figura, id est in rebus humanis sapientiæ et prudentiæ cum natura conjunctio, et quod in illis et quadrata figura, in his est scientiæ cum natura conjunctio. Postremo quod in illis æquilaterum triangulum, his est artis cum temperationibus naturalibus conjunctio. De præstantia sphaericæ figuræ hæc Aristoteles, Περὶ οὐρανοῦ β'. Ἄπαν δὲ σχῆμα ἐπίπεδον ἢ εὐθύγραμμον ἐστὶν ἢ περιφερύγραμμον, καὶ τὸ μὲν εὐθύγραμμον ὑπὸ πλειόνων περιέχεται γραμμῶν, τὸ δὲ περιφερύγραμμον ὑπὸ μιᾶς. Ἐπεὶ δὲ πρότερον τῆ φύσει ἐν ἐκάστῳ γένηται τὸ ἐν τῶν πολλῶν καὶ τὸ ἀπλοῦν τοῦ συνθέτου, πρότερον ἂν εἴη τῶν ἐπιπέδων σχημάτων ὁ κύκλος, etc. Quod si quis auctoris nostri factum ausit reprehendere quod mathematica physica admisceat, respondebit Proclus: Πρὸς δὲ τὴν φυσικὴν θεωρίαν τὰ μέγιστα συμβάλλεται μαθηματικά, τῶν τε τῶν λόγων εὐταξίαν ἐναφαινούσα καθ' ἣν δεδημιούργηται τὸ πᾶν, καὶ ἀναλογίαν τὴν φύσιν τὰ ἐν τῷ κόσμῳ συνδήσασα, ὡς πού φησιν Τιμαίος, καὶ φιλα τὰ μαχόμενα καὶ προσήγορα καὶ συμπαθῆ τὰ δισσοτάτα ποιήσασα καὶ τὰ ἡπλὰ καὶ πρωτοουργὰ στοιχεῖα καὶ πάντα τῆ συμμετρίας καὶ τῆ ἰσότητος συνεχόμενα δείξασα. Quæ porro in extremo libro dicuntur περὶ τοῦ τριγωνισμοῦ circuli, non possum adduci, ut credam illa esse nostri auctoris, cum quia sunt præter institutam disputationem addita, tum etiam quia sunt puerilia. Nam verba hæc, τὰ γοῦν ατ, τη, ηβ, βω, οχ, χα, τμηματα τὰ ἐκ τῆς κύκλου περιφέρειας καὶ τῶν τριγώνων πλευρῶν γινόμενα, ἴστωσαν ἴσα τοῖς δυοῖν τριγώνοις τῶν δ' ἑκαστῶν, quid aliud habent, quam αἰτημαλίαν εὐηθες, ut loquitur Aristoteles? Additur deinde ratio quæ ignavum ingenium arguit, δηλοῖ γὰρ αὐτὸ καὶ ἡ ἀσθησις, cum demonstratione opus fuerit. Quamobrem credo ego addita esse illa a Græcologorum; quod etiam quilibet ex contextus serie nullo negotio conjicere potest,

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΛΑΣΚΑΡΙ

ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΟΥΚΑ

ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

THEODORI LASCARIS

FILII SUMMI IMPERATORIS DOMINI JOANNIS DUCÆ

DE NATURALI COMMUNIONE

SERMO PRIMUS

α' Ἐκ πολλῶν μὲν πραγμάτων καὶ ἄλλως γινόντες οἱ ἄνθρωποι ὅτι τὸ φύσει κρείττον τοῦ θείου, ὑπερέχει τε καὶ τοῦ τύχης, καὶ ἐξ αὐτῶν δὴ νοῆσαι δύνανται, ὧν ἐπιγίνομαι λέξαι νῦν, καὶ οὐκ ἂν ἄλλως ἔχειν εἴπη τις τοῦτ' αὐτὸ ἢ ὡς ἡ φυσικὴ ἀκολουθία καὶ ἀληθῆς παραστήσει τήμερον δι' ἑμοῦ. Ἔστι μὲν οὖν φύσις καὶ κίνησις ἐν τῇ φύσει, ὡσαύτως δ' ἔστι καὶ μερισμὸς· πρὸς γὰρ Ἀριστοτέλην καὶ Πυθαγόρα καὶ Ἑρμογένην καὶ Ὅμηρον κοινῶς ἡ διαίρεσις, ὡσπερ καὶ αἱ στιγμαὶ μετροῦνται στιγμαῖς καὶ τοῖς ἀριθμοῖς ἀριθμοί. Τῇ μὲν γὰρ κινήσει εἰσι μέρη κινήσεως καὶ τοῖς μέρεσι διαφορά, καὶ οὐ θέσις ἔστιν αὐτῶν ἡ ὀντότης, ἀλλὰ ποιότης ἢ κατὰ φύσιν, ὡσπερ οὐδέ τῇ φύσει ἡ κίνησις, ἀλλὰ τὸ εἶναι ἀρχὴν μὲν κινήσεως, περιέχειν δὲ καὶ ἀρχὴν καὶ αὐτῆς στάσεως· καὶ φύσις μὲν οὖν κινεῖ πάντα τὰ ἀπλῶς καὶ καθέκαστα, ἰδιότησι [καὶ] μερισμῷ συνάπτουσα θάτερα, οἷον ἂν ληφῆ κατ' ἰδιότητα φυσικῶς μέρη, ὡς ἐν τῷ πυρὶ τὸ καυστικὸν καὶ φωτιστικόν, καὶ ἐν τοῖς

ἄλλοις τὰ οικεῖα. Πότερον οὖν οὐκ ἀρχὴ τῶν ἐνὶ ἡ ἀρχὴ τῶν χειραίων, οὔτε τῆς ἐκείνων κινήσεως ἢ τῆς τούτων κινήσεως ; καὶ πότερον οὐκ ἢ σχήματων γραμμαι, οὐδ' ἀρχὴ σχήματα τῶν γ μῶν, ἀλλὰ τῶν ἔμφω στιγμῆ Εἰ δ' οὕτως ἔ ἄρα ἢ ἐκ τῆς φύσεως κινήσις ἐν γραμμαῖς σχήμασι στιγμῆ· οὐδὲ γὰρ εἴμη τις φύσιν σχημ αὐτὴν, ἀλλὰ κινήθεισαν ἐξ ἀρχῆς φυσικῆς. ἄλλων οὖν ἀπάντων ὡσαύτως ἔχόντων καὶ τῶν τῶν ἀρχῶν τούτων οὐσῶν γνωρίμων, πολλῶ μ τὸ κατὰ φύσιν, κρείττον ἢ φύσις ἥτις ὑπερέ πάντων ἔστι, μὴ ἐντελῶς ὡς ἀρχὴ ποιεῖ, τὸ ἐκείνην ἡμῖν, ὅτι δὲ ἐνταῦθα καὶ κίνησος κα ρισμὸς εἰς διάφορα, πρόδηλον. Ἀριστοτέλην καὶ Ὅμηρον διαστέλλει κατὰ τὴν ὥραν ἢ κί εἰ γὰρ ἡ α πρὸς τὴν γ διὰ τῆς β διεβληθῆ, ὄν συνεχεῖ κινήσει διέρχεται, καὶ διαστελλέται τὸ λ ἢ α στιγμῆ πρὸς τὴν γ παρὰ τῆς β, δε' ἤς συνεχεῖαν τὸ συμφυῆς ἔστιν αὐταῖς τοῦτο δὲ κί

1. Cum ex multis aliis rebus intelligunt homines, illud quod natura est et constat, multo præstantius esse eo quod positione ac fortuna constat, tum ex iis quæ dicere aggredior, possunt animadvertere. Ac nemo sane hoc ipsum aliter se habere dixerit, quam quæ modo naturalis ac vera consecutio hodie per me manifestum exhibebit. Ac primum naturam dicimus esse et motum in natura, eodemque modo distributionem esse. Nam Aristoteles, Hermogenes, et Homerus inter se communi ratione dividuntur, quomodo etiam puncta punctis mensurantur et numeri numeris. Nam motui partes motus assignantur ; et partibus discrimen, neque

ipsa entitas, ut ita dicam, per quam hæ res est positio ; cum positio sit qualitas quæ ex se est : non secus atque id quod est natura ipsa, dicimus esse motum, sed naturam dicimus principium motus et quietis : ita ut continens principatum gerat. Natura igitur movet omnia cunctæ sunt absolute, adeoque singularia ipsa proprietatibus ac distributione connectens utraque. Ut si exempli gratia proprietatum partes sunt ; quales sunt in igni urendi et illustrandi proprietates : et in aliis quæ ipsorum propria sunt. Utrum igitur principium terrestrium non est principium aquatilium ? Itemque utrum principi

ρικῆ ποσότης διὰ κινήσεως · διαφορὰ τοίνυν Ἀριστοτέλει καὶ Ὀμήρῳ κατὰ κίνησιν καιρικὴν. μὲν οὖν τῆ κινήσει συνέχειά τις ἐστὶ μερισμῷ ποβαλλομένη ἢ χρόνου ἢ τρόπου ἢ ποιότητι τοῦ μίνου, οἷον ὡς νεῦ πρὸς πτηνόν. Ἐν δὲ τῆ μερισμοὶ κράσεων κατὰ τὸ ἄλλο τε καὶ ἄλλοιόν ἄλλως. Ἐν δὲ ταῖς κράσεσιν οὐ διαίσεις με- ὅς, ὡς ἐπὶ τῆς φύσεως ταῖς κράσεσιν ἢ διαίσεις τμῶς, ἀλλ' ἔνωσις μερισμὸς, ὃ τισι φανῆ ὡς ἰν · ὡς γὰρ μερισμὸν τῶν συνθέτων ἐκ τῶν ἰν ἢ τῶν μερικῶν ἔνωσις, οὕτω δὴ καὶ τῶν ἰων ἔνωσις, διαίσεις κράσεων. Ἐκείθεν γὰρ ἰσεις κοινὸς μερισμὸς, ἐνταυθαὶ δὲ ἢ διαίσεις ς, ἐπειδὴ μερικῶν ὑποκειμένων ἐστὶ διαίσεις. γὰρ τοῦ πρώτου στοιχείου α ἕως τοῦ ἰσχάτου οἷζων τὴ οὐχ ἰνοὶ τὰ μέρη τῆ διαίρεισι · ταῖς B δὲ μερίων εἰ λάβοιμεν αὐτῶν μερισμὸν, μᾶλλον μερῶν ἔνωσιν λάβοιμεν, ὥστε ἢ μὲν φύσει διαί- ἔνωσις, ἢ δὲ κατὰ κρᾶσιν ἔνωσις μᾶλλον διαί- . Κατὰ ταυτὸ γοῦν τὰ φύσει διαιρούμενα ἢ ο ἢ τόπων ἢ ποιότητι, οὐ κατὰ φύσιν διαιρῶνται · γὰρ τοῖς πᾶσι κοινῆ, ἀλλὰ κατὰ μερισμὸν ἰων, πλὴν ἀρχούσης τῆς φύσεως · συμβάλλονται αἱ κράσεις ὡς μερικαὶ καθότι κράσεις κράσε- τέραις, ἐπειδὴ καὶ αὐταὶ μερικαὶ, οὐ μὴν δὲ ἰς πᾶσα ἐν πᾶσῃ κρᾶσει. Τὸ γὰρ μουσικὸν ὦν, τὸ σκυτευτικὸν ἐν τῆ φύσει · ἔστω τοίνυν τὸ ἰτυκὸν μουσικὸν, ἢ ὅτι ἢ φιλοσοφία τῆς φύσεως, ἰσεις ἐκ τῆς φύσεως. Ἔστω τοίνυν Ἀριστοτέλης

A Ὀμηρος, ἢ ὅτι ἢ κινήσεις. Ἐν τῆ φύσει ἢ στάσις τῆς φύσεως · ἔστω ἄρα ἢ στάσις κινήσεις · ἔχει δὲ ἀδυνάτως εἶναι αὐτά · ἀπλῶς γὰρ αἱ κράσεις ἐνούσθαι ἀποπον, ἰδίως δὲ γε εὐρίσκειται · ἐνωτικὸν γὰρ ἐν ἑτέρου, τὸ λευκὸν τε καὶ τὸ ξανθόν, καὶ τὸ μουσικὸν συγγενὲς τοῦ ἀριθμητοῦ, καὶ τὸ φιλόσοφον τοῦ θεολογικοῦ, καὶ τὸ ποιητικὸν τοῦ ῥητορικοῦ, καὶ ἢ στάσις τοῦ σωφρονικοῦ, καὶ τοῦ ἀνδρικοῦ ἢ κινήσεις, ὡσαύτως καὶ ὁ κναφεὺς τοῦ σκυτέως, καὶ ἄλλων ἄλλα, κατ' ἰδιότητα συγγενῆ.

β'. Δύο γοῦν οἱ ἐνωτικοὶ τρόποι · ὁ κατὰ φύσιν καὶ ὁ κατὰ κρᾶσιν. Κοινὸς οὖν πάντων ὁ εἰς · κοινωνοῦσι γὰρ πάντα, ὅταν εἰς τὴν ποιότητα ἀναχθῶσιν, ἢ εἰς τὴν οὐσίαν, ἢ εἰς τὸ εἶδος, ἢ εἰς τὴν ὕλην, ἢ εἰς τὴν φύσιν κυρίως τε καὶ καθολικῶς, ἀλλὰ μερικῶς καὶ ἰδίως καὶ οὐ καθότι ποιότης, ἢ καθότι οὐσία, ἢ καθότι εἶδος, ἢ καθότι ὕλη ἐνοῖ, ἀλλὰ καθότι τί τινι συμβάλλεται, καὶ τὰ στοιχεῖα καθότι τῆς φύσεως κοινωνοῦσι, καὶ τὸ ὕδωρ οὐ φθείρει τὸ πῦρ, οὔτε τὰ ἄλλα τὰ μὴ ὁμότροπα, ὅτι δὲ πυρὶ μερικῶ ἐκρέυσει ὕδωρ ἐν αὐτῷ μερικὸν κάρτα φθείρει αὐτό · τὰ γὰρ ἐναντία τοῖς ἐναντίοις φθείρονται, ἔστιν ὅπου δὲ καὶ τὰ φάρμακα κατ' ἰδιότητα σωμάτων καὶ κράσεων κοινωνοῦν τε καὶ ὠφελεῖν, ποῦ δὲ καὶ φθείρειν διὰ τὸ αὐτὸ ἐν ἐκείνοις ἐνοικεῖον. Ὅμως καὶ ἐν μεταλλοῖς κοινωνία εὐρίσκειται, ἐν ἄλλοις δὲ καὶ διάστασις, καινὸν δὲ οὐκ ἦν, εἶπερ καὶ τὰ ἐν τῆ γραμμῇ σημεῖα οὐ παντάπασιν ἐνοῦνται κατὰ συνέχειαν · τὸ γὰρ πρῶτον τῷ τρίτῳ οὐχ ἐνοῦται εἰ μὴ διὰ τοῦ δευτέρου,

is illorum non est principium motus horum ? rea, utrum figurarum lineæ non sunt princi- neque figuræ linearum sunt principium ? tius linearum ac figurarum punctum est pium ? Quod si ita est : utrum motus ille natura in lineis ac figuris existit, est punc- Nemo enim dixerit punctum esse figurarum am, sed potius a naturali principio motum isse. Cum igitur omnia alia eodem modo se unt, et hæc principia sint omnibus nota sane i (cum sit eo quod est ex ipsa multo præ- r, quippe quæ præter omnia sit) non vulgari nobis illa quæ sunt infra se, tanquam prin- a et causa efficit. Quod autem in natura sit et distributio in ea quæ inter se differunt, i est obscurum. Motus enim qui in hoc re conficitur distinguit Aristotelem et Home- Nam si motus a ad motum c per motum b iat, omnino continuata progressionem motus itur. Et rursus punctum a distinguitur a o e per punctum b per quod propter conti- nem duo extrema inter se cohærent. Hoc est motus et horæ quantitas in motu. Quare non intercedit inter Aristotelem et Homerum a motum temporaneum. Est igitur in motu ntia quædam quæ subicitur distinctioni, nporis, aut modi, aut ejus quod ex qualitate r, verbi gratia, ut si motum mentis cum atilis confert. In natura vero distributiones

C temperamentorum existunt ex eo quod est aliud, et ex eo quod est dissimile : itemque aliis modis. At in temperationibus divisio non est distributio (utin in natura illa temperationum divisio est distributio), sed distributio ipsa est communio, quod quibusdam tanquam absurdum videri possit. Utenim singulorum seu particularium communio est distributio illorum compositorum quæ ex simplicibus constant, eodem modo communio temperationum est temperationum divisio. Illic enim divisio est communis distributio, hic vero ipsa divisio est communio, cum proprie subjectorum particularium sit divisio. Nam a primo elemento a usque ad extremum ω, qui distribuit, non unit partes dividendo ; at si trium partium distributionem sumimus, potius partium unionem sumimus. Quare divisio illa quæ naturæ ratione constituitur est unio. At ipsa unio quæ fit secundum temperationem est potius divisio Ex quo intelligitur illa quæ natura sunt et constant, cum dividuntur, tempore, modo, aut qualitate, non dividi secundum naturam (nam omnibus natura communis est), sed secundum distributionem temperationum, natura tantum principatum gerente. Nam conferuntur temperationes ut particulares eo quod temperatio cum aliis temperationibus componitur, quandoquidem et ipsæ sunt particulares, Verum non omnis temperatio cum omni temperatione. Nam quod musicum est in natura, esset quoque coriarium in natura : esto igitur coriarium

κι πρὸς αὐτὸς ἀλλήλαις συνέχειαν ἔχουσι, καὶ , καὶ πῶς. Ἐστω τοίνυν α β γ δ ε ζ ὁ κύβος, ἦτω ἡ α ἕως τῆς ἑκατέρας αὐτῆς β τε καὶ τῆς ἡ δ πρὸς τὴν β τε καὶ τὴν γ, καὶ ἡ ε πρὸς τὴν δ, καὶ ἡ ζ ὁμοίως πρὸς τὴν α β γ δ · ἐνοῦνται ὕται πρὸς τὰς κλίσεις, αἱ δὲ θέσεις καὶ ἐνώσεις οἱ κυκλικαί, ὡσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἀριθμηθεισῶν ὦν ἀλλὰ γεγωνιωμέναι καὶ κλίσεις ἔχουσαι . ἄρ ὀλη ἕως ὀλης τῆς Β, καὶ αὐτῆ ἕως ὀλης τῆς αὐτῆ ἕως ὀλης τῆς Δ, καὶ ἡ Ε ἕως ὀλων τῶν Δ, καὶ ἡ Ζ ὁμοίως ἕως ὀλων αὐτῶν Α Β Γ ἔινεται γοῦν ἐκ τούτου ὅτι ἀπτονται μὲν, τὰς δὲ διόλου οὐ στρέφονται κυκλικῶς εἴτουν ις. Τμηθῆτωσαν γοῦν αἱ ἐπιφάνειαι δι' ὄλου κύβου πάρχου, καὶ συλληφθῆτωσαν κατὰ τὸ ν ἐξίσου ὅλα τὰ τμήματα · ἐκτίθεται γοῦν ἀμετρος τῆ Γ, καὶ ἡ Β τῆ Δ, καὶ ἡ Ε τῆ Ζ · οἰὺν ἡ μετὰ τὴν Α Η, καὶ ἡ μετὰ τὴν Γ ἡ μετὰ τὴν Β Ι, καὶ ἡ μετὰ τὴν Δ Κ, μετὰ τὴν Ε Λ, καὶ ἡ μετὰ τὴν Ζ Μ, καὶ ἡ μετὰ τὴν Η Ε, καὶ ἡ μετὰ τὴν Θ Ξ, καὶ ἡ τὴν Ι Ο, καὶ ἡ μετὰ τὴν Κ Π, καὶ ἡ ἡν Α Ρ, καὶ ἡ μετὰ τὴν Μ Σ · τεθητω α πρὸς τὴν β γ ἐπιφάνειαν, τεμηθῆτω δὲ μερῶς, ὡσαύτως καὶ ἡ δ πρὸς τὴν α γ ἐπιφάνειαν ἑνδεκαμερῶς ἑκατέρα τε καὶ ἑκατέρα, ὁμοίως

A τεμηθῆτω ἑνδεκαμερῶς, ἦγουν ἡ α β γ δ ε ζ, τεμηθῆτω δὲ ἑνεαμερῶς καὶ ἡ η θ ι κ λ μ, τεμηθῆτω δὲ ἑπταμερῶς καὶ ἡ ν ξ ο π ρ σ, καὶ ἐνωθῆτωσαν αὔθεις κατὰ τὸ ἀνάπολιν ἡ ν : σ :: ξ : ρ :: ο : π :: η : μ :: θ : λ :: ι : κ :: α : γ :: β : δ :: ε : ζ, καὶ συνέστηκε πάλιν ὁ τμηθεὶς κύβος τεμνόμενος · ἄρα κύβος εὐρίσκειται καὶ συντιθέμενος καὶ ἐνούμενος, καὶ πάλιν κύβος εὐρίσκειται. Ὡς γὰρ ἡ α β γ δ ε ζ πρὸς τὴν η θ ι κ λ μ, οὕτως ἡ η θ ι κ λ μ πρὸς τὴν ν ξ ο π ρ σ, ἑκατέρα τῆς ἑκατέρας ὑπεροχὴν ἀνάλογον ἔχουσα. Εἰ δὲ καὶ εἰς πλείους τομὰς ἢ ἐλάττους κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν εἰς συνεχεῖς ἐπιφανείας τέμνουν τις τὸν κύβον περιέρσεται, τὰ αὐτὰ καὶ οὗτος εὐρών, κύβον εἶναι εἰάσει αὐτόν.

B εἰ. Ἐδείχθη γοῦν καθὼς εἶδει ἐν τῷ κύβῳ διττὴ συνέχεια, ἡ κατὰ κύκλον καὶ ἡ ἐξάεδρος. Ἐστω γοῦν ἡ κατὰ κύκλον καὶ ἀριθμητὴ φυσικὴ, ἡ δὲ κατὰ τὸ ἄλλο σχῆμα κατὰ κράσιν καὶ μίξιν · αἱ γὰρ κράσεις μίχται, τὰ δὲ γεγωνιωμένα σχήματα ἔμφασιν ἔχουσι μίξεως, διὰ τοῦτο τὸ τοῦ κύβου σχῆμα καθότι γεγωνιωμένον μίχτόν. Εἰ δ' ὅτι καὶ τοῦτο τῆς φύσεως καὶ ὁ κύκλος τῆς φύσεως καὶ κοινωνεῖν κατ' αὐτὸ εἶπερ δηλαδὴ τις στέρξω αὐτό · ἐν γὰρ τῆ φύσει καθότι τῆς φύσεως ἐνοῦνται ἀπαντα, ὡσπερ καὶ εἰς τὸ σημεῖον αἱ ἀπὸ τῆς περιφερείας τοῦ κύκλου γραμμαὶ εἰσπερχομεναι

ationem circularem, etiam secundum super- Quoniam autem harmoniæ partium omnium C propter numerum ad circulum referuntur, s vero omnium aliarum figurarum est maxime lis maximeque uniformis, neque mixtus l simplex et ex partibus non multis, est necesse secundum numerum, naturalem ere cubi continuationem, quando nimirum uli continuationem revocatur. m vero consideremus etiam cubum secun- ontinuas superficies, an ipsæ inter se conti- nem habeant, et qualem et quomodo. Esto a b e d e f cubus. Uniatur superficies x cum e, nempe, b et c ; item d cum b et c ; item x b c d, itemque f cum a b c d e. Uniuntur n angulis inclinationum. Situs vero et co- nes ipsarum non sunt circulares, ut cum ad um lineas revocabamus, sed in angulos reur et inclinationes habent. Nam tota a ad totam b pertingit, et hæc usque ad to- item hæc usque ad totam d, et e usque ad b c d, item f usque ad totas a b c d e. Ex elligitur ipsas se inter se tangere, sed hoc id circularem conversionem et naturalem ionem non revocari. Secentur itigur su- s per totam cubi altitudinem, et colligantur, proportionem observata, omnes sectionis par positus est igitur et substratus diameter a et b ipsi d, et e ipsi f. Esto igitur post ipsam a , pos ipsam c altera k, post ipsam b altera i, sam d altera l, pos ipsam e altera m, post altera n, rursus post ipsam h altera o, post

ipsam i altera p, post ipsam k altera q, post ipsam l altera r, post ipsam m altera s, post ipsam n altera t. Apponatur igitur ipsa a superficiei b c : se- cetur vero in undecim partes. Eodem modo ipsa d superficiei a a apponatur, et reliquarum quælibet altera alteri apposita similiter secetur in undecim partes nempe a b c d e f. Deinde h i f l m n se- centur in novem partes. Postremo o p q r s t se- centur in septem partes ac de integro coagmententur ipsæ partes facto initio a postremis, contra- rio et inverso ordine. | o.t. | p.s. | p.r. | h.n. | i.m. | h. l | a. c. | b, d. | e. f. — Atque ita cubus sectus restitutus est. Cum igitur secatur, cubus reperitur, et cum componitur et coagmentatur, rur- sus cubus reperitur. Ut a b c d e f se habet ad h i l m n, sic h i k l m n ad o b q r s t: sic ut altera pars alieri cum proportione excellat. Quod si quis in plures sec- tiones aut minores, observata eadem proportione, cubum secare in continuas superficies conabitur, hic illsdem repertis ; ipsum sinet esse cubum.

5. Probavimus igitur, ut oportebat, in cubo du- plicem esse continuationem, circularem unam, et alteram hexaedram. Esto igitur naturalis illa quæ est circularis et numerabilis, at illa quæ est secun- dum aliam figuram esto continuatio coagmentata et mixta. Nam temperationes sunt mixtæ. Porro fi- guræ angulis præditæ mixtionis habent speciem. Quamobrem figura cubica, quatenus est angulis prædita, est mixta. Quod si quis dicat et hoc et cir- culum esse naturæ, ideoque inter se communicare, non rejiciam ; nam in natura ut sunt naturæ, uniun- tur omnia, quemadmodum in circulo omnes quæ

πᾶς εἰς τὸν πεφυκότα. Καὶ καθότι μὲν οὖν μονάσει εἰσὶ τε καὶ γεννώσθαι, ἔχουσιν εἰς τὸ ἰθμῶν χύμα τὴν ἑνωσιν, ὅτι θε διακριθέντες ἄλλοις ἐνοῦνται, καὶ ἄλλοις ἕτεροι, καὶ οὐ κοινὸς ὡς τύχασιν, ἀπ' ἀλλήλων ἑναργῶς διακρίν-
 ἰθ' ὅτι καὶ κατὰ φύσιν καὶ κρᾶσιν γίνονται τὴν πρώτῃν ἐκείνην πηγὴν ἐνοῦνται ἅπαντα· ἰονται δὲ ἀπ' ἀλλήλων ὅταν ἐξ ἐκείνης ποικι-
 κὶ σταλῶσι πρὸς μερισμὸν.

Ἡ μὲν οὖν τῆ φύσει συνοῦσᾶ συνακτικῆ ἰσχύς καὶ ἑως τῶν λεπτοτάτων τῶν κρᾶσεων ὡν, συνάγει δὲ πάλιν ὡς ἀρχικῆ τὰ μέρη καθόλου, ἣ καὶ ταῖς κρᾶσεων οἰκεία ιδιότης ἀπ' ἀλλήλων μερίζει, ἐνοῖ δὲ κατ' ιδιό-
 μερικῶς. Ἐχουσι δὲ τὰ μερικὰ ἐν μερικοῖς πως τὴν ἑνωσιν, ὡσπερ καὶ ἐν τῷ Περὶ ψυ-
 ριστοτελῆς μνήμην εἶναι ποιῆ, καὶ γε ἀπλῆν νομίζων, πολυπλόκους τὰς φαντασίας ὀνομά-
 τῆς. Εἰ μὲν οὖν τῆ ἀπλῆ ψυχῆ τὰς κινήσεις ὅκους νοοῦμαι εἶναι, καὶ συμβάλλεσθαι μὲν πρὸν ἄλλας, ἑτέρας δὲ πρὸς ἑτέρας, καὶ οὐχ ὅτι πᾶς ἐκινῆς ἐνοῦσθαι κοινῶς καὶ γε νοεῖας

οὔσης καὶ οὐ μικτῆς, πολλῶ μᾶλλον τὰν κρᾶσεις δοξάσωμεν μὴ ἐνοῦσθαι κοινῶς, ἀλλ' ἰδίως, τὰς καὶ ὕλην ἔχουσας καὶ διόλου μικτὰς, κατὰ τὸ εἶναι κρᾶσεις αὐτὰς. Εἰ γὰρ καὶ κρᾶσις μὴ ἔχουσα εὐρεθῆ ὕλην, ἀλλ' οὖν καὶ αὐτὴ καθότι κρᾶσις καὶ ἑτέρας δὲ μὴ συμβάλλεσθαι· περιόντι γὰρ θέσει καταγίνου-
 ται πράγματι, καίτοι διὰ τοῦτο κατὰ τὴν σχέσιν ἀφορῶσι τῆς οἰκειᾶς ὀρμῆς· πολυμερῆ γὰρ τὰ κατὰ κρᾶσιν τελούμενα ὅτι αἱ κρᾶσεις πολυμερεῖς κατ' ἐπισύνθεσιν· αἱ μὲν γὰρ ἐνοῦνται, αἱ δὲ ἐνοικειότητα διαστῆλονται· περὶ γὰρ τὴν εἰς κοινότητα ιδιότητα οὐ λόγος αὐταῖς, ἀλλ' εἰς ιδιότητα ὁ σκοπὸς ἐπεὶ καὶ οὐ καθότι ἐν ἐνὶ τέλει ἀφορῶσιν ὁμοῦ· ἔστι γὰρ ὅπου καὶ φαῦλα τέλη τελοῦσι μίγνισαι κρᾶσεις, ἣ φύσις δὲ οὐδὲν εἰς αἰσχρὸν ἀφορῶσα τέλος ἐποίησε. Διὰ
 B τοῦτο καὶ παρὰ φύσιν ἐκείνα κέλῃται· τὸ δὲ πλείον μίγνισαι κρᾶσεις αἴσια τέλη τελοῦσι, Παράδοξον δὲ δοκεῖται ταῖς κατ' ιδιότητα κρᾶσις μίγνυμαι εἰς ἣ τῶν ἐτέρων κρᾶσεων ἑνωσις· ἀφορᾶ γὰρ ἑκαστον εἰς τὴν τοῦ ἐγγιστου ἑνωσιν· συνάγονται γὰρ μᾶλλον τὰ ὁμοία ἢ τὰ ἀνόμοια, ὅτι τὸ συγγενὲς ἔλκει τὸ συγγενὲς. Πότερου οὖν ἀπλῶς ἣ φύσις ποιήσασα δηλαδὴ τὰς ἀρ-

numerum: et quilibet alius numerus in natura propagari et uniri potest. Et quomnes ex unitatibus existunt et oriuntur, mnum copulatio universalis ad numerorum a perenne revocatur. Eo autem quod sepa-
 lli ab aliis uniantur etiam alii cum aliis pulentur cum quibuslibet, a se inter se ma-
 distincti sunt. Hoc autem ideo fit quod et lum naturam et secundum temperationem ar; nam in primum illum fontem uniuntur. Discernuntur vero inter se cum a fonte ofecta varietatem acquirunt et in distri-
 em veniunt.

is igitur copulandi quæ perpetuo naturam atur, permeat distributionem etiam ad sub-
 nas usque temperationes. Rursus autem iceps causa revocat partes ad unionem salem. At vis proprietatis utriusque sin partes inter se distinguit. Copulat au-
 rticulariter secundum proprietatem. Parti- a vero in particularibus variis modis ha-
 opulationem ut etiam in libris *De anima* D teles tradit. Et cum simplicem animam cre-
 se, tamen multiplicia ipsius visa commemo-
 igitur simplici animæ multiplices motus intelligimus, et alios cum aliis componi, veros cum diversis, neque simpliciter
 quamvis ipsa sit intelligens, nullamque ad-
 nom ferat, multo magis existimare debemus rationes illo communi modo non uniri, sed
 iri, cum præsertim et materiam habeant et
 permisionem suscipiant eo quod sint
 rationes. Nam etiam si detur aliqua tempe-
 quæ materiam non habet, verumtamen
 imperatio est, admisionem suscipit. Tem-

perationum igitur natura fert, ut cum tempera-
 tionibus copulentur, neque cum diversis compo-
 nantur. Nam rei positæ existenti accidunt, licet etiam a re discedant pro ratione propensionis propriæ. Nam multiplicia sunt quæ per tempera-
 tionem constituuntur, eo quod temperationes
 C etiam sint multiplices, propter compositionis ad-
 ditionem. Aliæ igitur uniuntur, aliæ propter di-
 versam proprietatem sejunguntur. Nam præter
 illam generalem uniendi rationem temperatio
 suam quæque proprietatem sequitur, cum non
 semper ad unum finem simul dirigantur tempe-
 rationes. Fit enim sæpe ut temperationes permi-
 stæ effecta mala edant. At natura nunquam sibi
 proposuit turpe aliquid efficiendum. Idcirco illa
 præter naturam facta dicuntur. Sæpius vero tem-
 perationes permistæ prosperos successus habue-
 runt. Porro quod temperationes diversæ cum
 pertationibus secundum proprietatem mistis
 uniantur incredibile videtur. Nam unumquodque
 cum proximo copulari solet. Potius enim similia
 quam dissimilia conglutinantur, quia id quod est
 ejusdem generis attrahit etiam illud quod est
 ejusdem generis. Utrum igitur, cum natura prin-
 cipia simplicia constituisset, et ad misionem se-
 cundum temperationem principia illa concurris-
 sent, attraxerunt illud quod misceri potuit? Non
 enim illud quod nullum omnino habitum est
 consecutum turpissimum aliquid sibi proponit.
 Esset enim erratum ac probrum naturæ. Postquam
 igitur illud quod non erat esse cœpit et habitum
 adeptum est, statim diffusum in diversas partes
 varie permeat, atque idcirco aliis uniuntur et
 diversis diversas, non tamen cum omnibus omnia
 Facultate igitur omnia sunt unum in natura, sed se-

καὶ ταύταις οχλίσις τε καὶ διάστασις. Πότερον τῷ ταύτας μερίζεσθαι συνεσιήθη τῇ αὐτῶν σει τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ χεῖριστον, τὸ μικτὸν καὶ ασιῶδες, κακεῖνα τὸ ποικίλον εἰσῆγαγον; καὶ γὰρ ποικίλλειν τὰ μέσα αἰ ἐναντιότητες, καὶ ἐπὶ τῶν σχημάτων. Ἡ γὰρ διάστασις τῶν καὶ τῶν ἀνθρωπίνων οὔσα πολλή, αὐτὴν δὲ διὰ μέσου τινὸς ἄρμωσθῆναι ὡς ὅπως οὖν, τὸ μέσον τούτων ἕξις ἐποικίλλε τετραμερῶς ολυμερῶς· ἡ γὰρ τοῦ τοιούτου στέρησι ἀγαθοῦ ἐν ἔφερει, αὐτὴ δὲ τὴν ποικιλίαν, τὸ ποικίλον ἡμᾶτα, καὶ ταῦτα τὴν ἔνωσιν, ὥστε διὰ τοῦ τε καὶ ποικίλου τὰ διεστώτα συνήλθουσαν. Τῆς ἐν ποικιλίας τούτων καὶ τῆς ἐνώσεως ἑτέρων λόγοι ἔχουσι τὴν ἀπόδειξιν, περὶ δὲ τῶν ἐν οὖν σκοπὸς ἐφαρμόδιος.

Διήρηνται γοῦν αἱ κράσεις ἀπὸ τῆς φύσεως ἰσῶν ὃν πρὶν εἶπομεν, αὐταὶ δὲ μεμονωμένως καὶ μίγνυνται. Θεωρητέον γοῦν αὐτάς καθ' ὅπως εἰσὶ τε καὶ κοινωνοῦσι. Τούτο δὲ οὕτως ἰθὺ· ἐξετασθέντων τῶν στοιχείων τε καὶ τῆς ἰσῆς, καὶ ἡ μὲν οὖν φύσις κοινὴ πᾶσι καὶ πάντων ορεῖται καὶ γνωματεύεται, καὶ κέντρον πανεὲς εὐρίσκειται καὶ ἀρχὴ καὶ πηγὴ, καὶ τοὶ καὶ κρῶν ὅλη διαίλου ἔστι καὶ τῶν μεσοτήτων ὁμοίως

interdum etiam conveniunt, ex eo fit ut continentiam ac distantiam illis accidere animadvertatur. Utrum igitur cum dividerentur, una cum divipsarum irrepserit bonum et malum, proclivismistionem, et proclivitas ad secessionem, varietatem induxerint? Nam contrarietates intermediis varietatem afferre, ut etiam fit ris, Cum enim distantia positionum et rerum arum (quæ magna est) intermedio quodam copulanda: harum intermedio varietatem multiplicem adeoque multiplicem habilitas conit. Nam talis boni privatio habilitatem attubilitas vero varietatem; varietas autem figuræ copulationem. Quamobrem quæ interlitum distabant, intercedente aliquo medio et convenere. Rationes autem varietatis horum copulationis alio in loco aliisque argumentis astrantur. Nunc vero tractationis ordo reut, quemadmodum propositum est nobis, de rationibus dicamus.

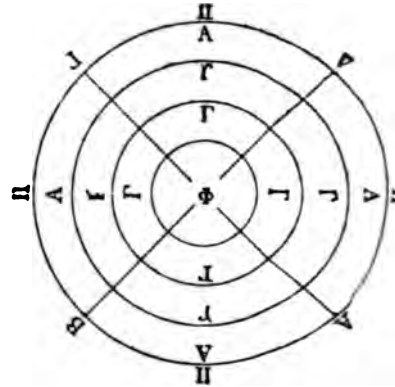
Notiotes sunt igitur temperationes a natura quem ante diximus. Ipsæ autem solitariæ in se et miscentur. Sunt igitur ipsæ per se am considerandæ quo modo existant et copulati. Hoc autem inveniri poterit si elementa et am perscrutati fuerimus. Ac natura quidem unifer et de omnibus dicitur, et quasi gnomocircumdatur et undequaque centrum esse re, principium et fons, licet etiam tota per totremitates, medietates omnesque adeo partes undas, neque ut particularis cum particulari-

A καὶ πανταχοῦ καὶ οὐχ ὡς μερικῆ μερικοῖς, ἀλλ' ὡς πάντων κοινῆ, αἰ δὲ κράσεις ἐν μὲν τῇ φύσει ὡς καὶ τὰ στοιχεῖα, ἐπὶ δὲ ποικιλθῶσι ῥέπειν εἰς ὃ πεφύκασιν ἐκάστη, καθὼς προαίρηται. Εἰσὶ δὲ καὶ κράσεις μὴ ὑλικαί, αἵτινες κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ αὐταὶ κοινωνοῦσι τῆς φύσεως· ἐὶ γὰρ καὶ αὐταὶ μὴ ὑλικαί, ὅλλ' οὖν ὅτι κράσεις μικταί, καθὼς ἐν τῇ προτέρῃ εἴρηται λόγῳ· οἶον ὡς ἐπὶ τῶν μουσικῶν ἁρμονιῶν, ἐπὶ τῶν σχημάτων τῶν νοητῶν, ἐπὶ τῶν σχέσεων τῶν τε ἀριθμητικῶν καὶ τῶν ἄλλων ὄν εἶπομεν. Αἰ δ' ὑλικαὶ κράσεις καὶ αὐταὶ τῇ ὁμοίᾳ τάξει κοινωνοῦσι τῆς φύσεως καὶ μερίζονται, τὰ δὲ στοιχεῖα οὐκ ἄλόγως κοινωνοῦσιν αὐτῆς, καὶ πρὸς ἑαυτὰ πηγὴ ὄντα, καὶ τοὶ τῶν κράσεων, ἀλλὰ καθ' ἁρμονικὸς λόγους διπλασίονας, ἡμιολίους τε καὶ ἐπιτρίτους· πάντα γὰρ τὰ καθ' αὐτὰ ἠνωμένα, καὶ μὴ δ' ἄλλων, κυκλικὴν τὴν συστροφὴν ἔχουσιν· ἠνῶνται γὰρ καὶ τὰ τῶν σωμάτων μέρη καὶ μέλη, τὰ τε τῶν ἀψύχων καὶ τῶν ἐμψύχων, ἀλλ' οὐ καθ' αὐτὰ πρὸς αὐτὰ ὅλα τοῖς ὅλοις ἔνωσιν ἔχουσι, διὰ τῶν μέσων δὲ ἐνοῦνται τὰ παρεκτάτερα, ἡ δὲ τῶν στοιχείων ἔνωσις οὐ τοιαύτη, ἀλλ' ὅλη τοῖς ὅλοις δι' ὄλων καὶ οὐκ ἐν μέσῳ τινῶν. Ἔστι δὲ καὶ τάξις ἐν αὐτοῖς κατὰ τε τὸ ἄνω καὶ τὸ κάτω, τὸ μᾶλλον τε καὶ τὸ ἧττον, τὸ ποσόν, τὸ κοῦφόν τε καὶ βαρῖ, καὶ κατὰ μὲν τὸ ἄνω καὶ κάτω, καὶ αὐτὰ θελοὶ ἡ

bus misceatur, sed ut omnium communis. Temperationes autem aliæ quidem sunt natura, ut etiam elementa. Postquam vero varietatem susceperunt, in illud influunt ad quod aptæ natæque sunt, quemadmodum ante dictum est. Sunt autem quædam temperationes non materiæ quæ ex eadem ratione ipsæ quoque naturam participant. Quamvis enim sint materiæ expertes, quia tamen sunt temperationes, sunt admistionis participes, ut etiam in priore sermone docuimus, cujusmodi sunt in musicis instrumentis, in figuris quæ sub intelligentiam cadunt, in comparationibus arithmetiis et aliis rebus quarum meminimus. Porro temperationes materiæ etiam ipsæ eadem ratione cum natura communionem habent et dispartuntur. At elementa non absque ratione participant illam, etiamsi sibi sint fons et origo temperationum; sed participant secundum harmonicas rationes nempe duplas, sesquialteras et sesquitercias. Nam quæcunque per se uniuntur et non per alia, circularem conversionem habent, unitæ enim sunt corporis partes, et membra tam animatorum quam inanimatorum, sed non ipsa per se tota cum totis unita sunt, sed intercedentibus mediis inter se unita sunt. At elementorum communio non est talis, sed tota totis per tota nullis intercedentibus mediis adunata sunt. Est etiam ordo in his secundum superiorem et inferiorem locum, id quod est magis et minus; secundum quantitatem, levitatem, et gravitatem. Ac ordo quidem secundum superiorem et inferiorem locum manifeste cernitur. Nam ignis sursum fertur, huic subjicitur aer, aqua magis accedit ad ter-

ἐνάργεια · ἐνωφερὲς γὰρ τὸ πῦρ, ὑπὸ δὲ ὁ ἀήρ, προσεχίστερον δὲ τὸ ὕδωρ τῆ γῆ · μέση ἢ γῆ. Πάντα καὶ γὰρ τὰ βάρη αὐτοφωδῶς πρὸς τὸ κέντρον ὀρμᾶ · τὸ μᾶλλον δὲ καὶ τὸ ἤττον, οὕτως. Μᾶλλον ἐν γῆ ὕδωρ καὶ οὐ πῦρ, καὶ ἐν αἰθέρι ἀήρ, καὶ οὐχὶ γῆ, καὶ ἐν αἰερί ὕδωρ καὶ οὐχὶ γῆ, καὶ ἐν ὕδατι ἀήρ καὶ οὐχὶ πῦρ. Ἔστι δὲ πᾶσι πάντα, οὐ μνονοῦν δὲ διὰ μέσου τινός, ἀλλ' αὐτὰ δε' ὅλων αὐτῶν, πλὴν κατὰ τὸ μᾶλλον τε καὶ τὸ ἤττον, ποσότητι δὲ καθότι τὰ περιεχόμενα τῶν περιχομένων ἐλάσσω, κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἐναλογον στεγνωτότητα ἢ ὑγρότητα ἢ λειοτητα ἢ μακρότητα, ἢ λεπτότητα, κορυφότητα ὡσαύτως τε καὶ βαρύτητα, καὶ τοῦτο γνωστόν ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐναργείας ἐστίν · οὐδὲ γὰρ εὐλακρονέστερον γνοίη γε ὅτι πᾶς οὐκ ἀπ' ἑαυτοῦ νοῶν τοῦτ' αὐτὸ ἢ ἐξ αὐτῶν · ἔχει γὰρ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τὴν τῶν ἑκατέρων εἰς ἑαυτὰ ἐνέργειαν εἰς τοῦμφοανὲς τὰ ἑαυτῶν δεικνύοντα ἰδιώματα · τοῦτοις δὲ φύσις ἐστίν ἀρχὴ, μερισμὸς δὲ ὑπάρχει αὐτῆς · οὕτω γὰρ καὶ τὰ μετὰ ταῦτα τῆ ὁμοία ποικιλίᾳ ἐπακολουθεῖ. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἀποδεικτικώτερον περὶ φύσεως καὶ κρᾶσεων χρῆ ἡμᾶς εἰπεῖν, οὐκ ἀναβαλλόμεθα, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τῶν στοιχείων τε καὶ τῆς φύσεως ἀποδείξομεν διὰ τοῦ καταγραφέντος

Α τουτουὶ κύκλου. Ἐστω τοίνυν ὁ κύκλος ἢ Α

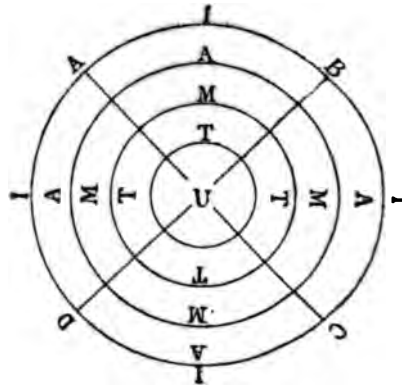

B

Δεῖ γοῦν ἀποδείξαι ἐν αὐτῷ τὴν τῆς φύσεως καὶ τῶν κρᾶσεων διὰ τῶν στοιχείων τε καὶ φύσεως. Ἀχθήτω ἀπὸ τῆς Α διάμετρος παρα τῷ κέντρῳ κατὰ τὴν Γ, ὡσαύτως καὶ ἀπὸ ἀχθήτω περαιουμένη τῷ κέντρῳ κατὰ τὴν Δ· φθωσεν καὶ ἕτεροι τρεῖς κύκλοι · ἔνθεν τοῦ Α

ram, media autem est terra ; nam omnia quæ gravia sunt sua sponte ad centrum feruntur. At secundum id quod est magis et minus hoc modo. Magis in terra est aqua quam ignis, in æthere aer quam terra, in aere aqua, quam terra, in aqua potius aer, quam ignis. Sunt autem interse omnibus omnia, verum non intercedente medio quodam, sed ipsa in ipsis totis, idque secundum id quod est magis et minus, secundum quantitatem, ut cum comprehensa comprehensis minora sunt secundum proportionem ejus, quæ est in corpore, soliditatis, aut humiditatis, aut mollitudinis, aut raritatis, aut etiam subtilitatis. Eodem modo secundum levitatem et gravitatem. Atque hoc ex ipsa evidentiâ cognosci potest Nemo enim (cogitans ipse per se) hoc ipsum verius quam ex ipsis rebus cognoscere potest. Habent enim ipsa elementa utrorumque in se efficientiam, ita ut manifeste suas proprietates prodant. His autem natura principium est. Verum his etiam inest distributio. Nam cætera quæ sequuntur deinceps similem varietatem retinent. Sed quoniam oportet nos de natura et de temperationibus sermonem facientes afferre probationes evidētiōres, sane differre nolumus. Ac ex ipsis elementis ipsaque adeo natura descripto hoc circulo quod volumus demonstrabimus. Esto circulus A B C D. Oportet igitur in hoc circulo naturæ et temperationum communionem tam in elementis quam in natura ostendere. Ducatur ab A diameter per centrum quæ terminetur in E. Eodem modo ducatur ex B per centrum altera, quæ terminetur in D. Describantur alii tres circuli intra circulum A B C D, qui quidem æquali spatio inter se distent. Quanto autem intervallo distent A et B, tanto etiam di-

stent C D. Scribatur in circuli centro litt

Tollatur M sector, et adæquetur ipsi T, et M, et I ipsi A : comperiemus M duplum esse I, et A ipsius M sesquialterum, et ipsius A tertium. Ponamus igitur T esse terram, M aquam, I ignem. Cum igitur circuli quatuor cum N copulentur, copulatio totius efficiat, efficitur sane ut T M A I cum U copulati naturali uniantur. Porro quia in tres partes triangula dividuntur, ac majores quidem per circumcurrentis lineæ modum inflexas, obliquè in rectum productas habent, ex eo temperationibus revera separari videmus, non atque partes ipsas in sectores T M A I distribuitate distingui cernimus. Nam generalis illi convenientia, ad internos usque sectores tota est figurata. Sed copulatio quæ est in N est indifferens ac si dixerim constare ex quatuor

ἢ, ἐξίσου ἔχοντες τὴν δεικτασίαν, ὡς ὁ Α πρὸς Α τῆ διαστάσει, ὁ Γ πρὸς τὸν Δ. Ἐγκείσθω δὲ ῶ κέντρῳ τὸ Φ. Ἀχθήτω οὖν ὁ Υ τομῆς καὶ κτήτω τῷ Γ, καὶ ὁ Α τῷ Υ, καὶ ὁ Π τῷ Α, καὶ γίνονται ὁ μὲν Υ τοῦ Γ διπλάσιος, ὁ δὲ Α τοῦ Δ διπλάσιος, ὁ δὲ Π τοῦ Α ἐπίτριτος. Τεθήτω γοῦν ὁ Α κέντρον, ὁ δὲ ὕδωρ, ὁ δὲ ἀήρ, ὁ δὲ πῦρ, τὸ δὲ κέντρον καὶ φύσις. Εἰ γοῦν ὅτι αἱ κατὰ κύκλον τομῆς τομοὶ πρὸς τὸ Φ συναπτῶνται, ἢ διόλου δὲ ἢ κύκλος ἐστὶν, ἐνοῦνται ἄρα καθ' ἑνωσιν ἢ ἢ Γ Υ Α Π πρὸς τὴν Φ ὅτι δὲ τετραδικῶς γίνονται ἢ τριγωνικῶς, ἢ τὰς μὲν μείζους περιέχουσιν, εὐθείως δὲ τὰς πλαγίας, φαίνεται αἱ κρᾶσεις ὄντως χωρίζονται κρᾶσεων, καθὼς καὶ εἰ, τοὺς Γ Υ Α Π μέρη ποικίλλονται ἢ γὰρ τὸ Φ σχέσις καθολικῆ ἕως τῶν ἐνδοθεν τομῶν ἀπομακρυνθῆναι, ἢ δὲ ἐν τῷ Φ συναφῇ ἀμερῆς, εἰποίμεν, ὅτι ἐστὶν ὅλον ἐκ τεσσάρων σημείων ἐν τῷ ἐν τῷ κέντρῳ Φ, ὥστε ἢ μὲν κύκλῳ πὸρρῳ πρὸς τὸ Φ σχέσις ἐσχηματισμένη καὶ δὲ συναφῇ ἐπειδὴ ἐν στιγμοῖς ἀμερῆς καὶ ἕως. Εὐρίσκειται γοῦν ὅτι ἐν τῷ Φ τὰ στοιχεῖα γίνονται καὶ λαμβάνουσι πὸρρῳ τὴν σύνθεσιν κατὰ τὰς πρὸς τὰ τέλη αὐτῶν, ὡς αἱ ἐν τῷ κύκλῳ αἱ μοῖραι αἱ μείζονες πρὸς τὰς μείζονας, αἱ αἰ πρὸς τὰς πλαγίας, καὶ οὕτως κραθεῖσαι αἱ εὐθεῖα μετὰ τῶν περιφερῶν σχηματίζονται, ἑκάτερα πρὸς τὸ τῆς ἐκατέρας ἀρμόδιον κατὰ τὴν ἑπίσταμης ἀπόδειξιν. Τοῦτῳ δὲ τῷ τρόπῳ αὐτὰ ὁμοίως ἐνοῦνται τε καὶ ποικίλλονται.

Ἔστι γοῦν συγγενὲς μᾶλλον τὸ ὕδωρ διὰ ταῦτα τῆς γῆς, καὶ οὐ τὸ πῦρ, ὡς καὶ ὁ ἀήρ τοῦ πυρὸς μᾶλλον, καὶ οὐχ ἢ γῆ, καὶ τὸ ὕδωρ τοῦ ἀέρος, καὶ οὐ τοῦ πυρὸς, καὶ ὁ ἀήρ τοῦ ὕδατος, καὶ οὐ τῆς γῆς, ὡς τὸ ἀνάλογον ἐν ταῖς τοῦ κύκλου δεικνύσκει μοῖραις. Κέντρον γὰρ παντεχοῦ τε καὶ ἐξ ἀνάγκης ἐστὶ τὸ Φ, ταῦτα δὲ ἐστὶν ἐν δι' ἄλλου καὶ ἐν ἑτέρῳ, καὶ γεινιάζον πρὸς ἄλλο ἢ κατὰ τὸ μᾶλλον τε καὶ τὸ ἧττον, ὁμοῦ δὲ κατὰ τὴν τοῦ Φ ἑνωσιν συγγενῆ κοινῶς ἅπαντα κρᾶσεις τε καὶ στοιχεῖα, κατὰ δὲ τὰς τομᾶς καὶ τὰς θέσεις μερίζονται. Ἐπειδὴ δὲ πᾶν σῶμα κεχωρισμένον ἐκ τῶν ἑτέρων σωμάτων καὶ εἶδοσι ποιημένον καὶ μὴ ὡς ὕλη νοούμενον, ἀλλ' ἄμφω ὄν σὺν τῷ εἶδει ὡς οὕτω γὰρ καὶ τι νομισθῆ, καὶ οὐχ ἄπλῶς ὕλη θεωρηθῆ ἢ τὸ τριχῆ φέρει διαστατόν, τοῦτο δὲ τριῶν δέεται διαστάσεων, ὅπερ ἐξ ἀνάγκης ἀποτέλεσμα ἐστὶ τοῦ Γ Υ Α Π ἀναγκαίως, τὸ Υ τοῦ Γ εἶναι διπλάσιον, ἢ ἀναγκαίως, τὰ Α Π τελευτῶν ὁμοῦ τὰ καθέκαστα, καὶ πρῶτον μὲν οὖν σχήμα ἐστὶ τὸ τρίγωνον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ δῦο τῆς μονάδος διπλάσιος, ἢ δὲ μονὰς τε καὶ ἢ δυὰς τριάδα τελευτῶσιν, ἐκ τῆς τούτων συνθέσεως ἐξ ἀνάγκης ἐστὶν ἢ τριάς, ἢ δὲ τριάς ἔχει μῆκος, βάθος καὶ πλάτος ἢ καὶ βάθος μὲν τὴν μονάδα πυθμένα οὖσαν παντὸς κρηθμοῦ, μῆκος δὲ τὴν δυάδα ἢ πρῶτος γὰρ καὶ ἑτερομήκης ἐστὶν ἢ δυὰς ἢ πλάτος δὲ ἑαυτὴν ἢ εἰς τούμρανεις γὰρ φέρει τὰ σχήματα. Οὕτω γοῦν κατὰ λόγον (1) σπερματικῶν ἀναλογιζόμενον διπλάσιον καὶ τὸ ὕδωρ ἀναγκαίως τῆς γῆς διὰ ταῦτα ἐγένετο, καὶ ἐπετίθησαν θάτερα ὑποκεισθαι παντὶ στερεῷ τε (2) καὶ πάσῃ τῇ ἐπ' αὐ-

C

U, quod est in centro, coheret. Quare circula-
atque e longinquo reducta convenientia cum
figurata et particularis. Copulatio vero quan-
lem in punctis consistit, est individua et sim-
comperimus igitur elementa fundata esse ac
centro N, ac in remotis etiam partibus ad-
re compositionem cum extremis suis secun-
conjugationes, non aliter partes atque quæ in
o assignantur majores cum majoribus, obli-
um obliquis, atque ita inter se simul tem-
e rectæ cum circularibus figurantur, inter
avenienter secundum scientiæ demonstra-
n. Hoc igitur modo et hæc similiter inter
iuntur ac varietatem acquirunt. Quare aqua
cognata est terræ quam ignis, et aer igni
quam terra, et aqua aeri magnis quam igni,
aquæ magis quam terræ, quemadmodum pro-
in circuli partibus ostendit. Semper enim ac
sario centrum est U. Illæ vero partes sunt
per aliud et in altero, et appropinquant ad
secundum illud quod est magis ac minus, si-
pro propter copulationem in ipso U omnia com-
atione sunt cognata. Temperationes vero ac
ita secundum sectiones et positiones distribu-

untur. Quoniam autem omne corpus separatum ab
aliis corporibus forma præditum est, neque ut ma-
teria intelligitur, sed utrumque est cum forma (sic
enim aliquid esse putabitur, et non absolute ut mate-
ria consideratum fuerit), hoc autem eget tribus in-
tervallibus qui necessario effectus est horum elemen-
torum T M A I : ideo sane necesse est ut M ipsius
T sit duplum, ut assumptis secum A I efficiant si-
mul singularia. Ac prima quidem figura est trian-
gulum. Quoniam autem duo sunt unitatis duplum,
unitas vero et binariis numerus tria efficiunt, ne-
cessario ex harum compositione constat ternarius.
Ternarius autem habet longitudinem, altitudinem
et latitudinem. Ac altitudinem quidem habet unita-
tem quæ veluti fundamentum est cujuslibet numeri;
longitudinem vero, binarium numerum (nam pri-
mus numerus ex altera parte longus est binarius);
latitudinem vero seipsum. Nam in lucem profert
figuras. Hoc igitur modo secundum rationem ad gi-
gnendum progredientem proportio aquæ cum terra
comparatæ necessario dupli rationem obtinet, at-
que duo reliqua insuper addita sunt ut esset quod a
natura substerneretur compositioni omni solidi et
corporis et omni in ipso superficiæ atque adeo

ἕως σπερματικῶν, ratio ad gignendum progrediens, quæ in progressionē numerorum consideratur.
ἕως πρὸς στερεῷ τε καὶ σώματι καὶ πάσῃ τῇ ἐπ' αὐτῶν.

τῶν ἐπιφανείᾳ καὶ σώματι καὶ μήκει παντὶ παρὰ τῆς ἅπλως. Διὰ τοῦτο τοῖνυν τοῦ Γ τομῆς ἐστὶν ὁ Υ διπλάσιος, ἐν δὲ καὶ δύο τρία, καὶ ὕδωρ ἄρα καὶ ἡ γῆ τρεῖς μερίδες εἰσὶν ἰξισούμεναι, ἐν αἷς πρὸς τὴν τοῦ σκοποῦ ἐντελέθειαν ἐνοῦνται καὶ ἡ Α Π, καὶ τελοῦσι τὰ ἐξ αὐτῶν. Πάλιν ἐπειδὴ ὡς ὑποβάθρα ταῦτα ἐτέθησαν καὶ ὡς ὕλη παχυτέρα, ἣ συν ἄγονται καὶ τὰ ἕτερα, ἀναγκαιῶς λίξιαι κατεπειγόμεθα αὐτῶν τὴν συνάθροισιν, οὕτω γὰρ καὶ τὰς κράσεις, ἵνα νοήσωμεν πῶς ἔχουσι τὴν εἰς ἀλλήλας συγγένειαν.

γ'. Καὶ ὅτι μὲν οὖν τὸ Υ τοῦ Γ διπλάσιον, ἀλλὰ καὶ τὸ Α τοῦ Υ ἡμιόλιον, ὡσαύτως καὶ τὸ Π τοῦ Α ἐπίτριτον, ἀληθές· ἡ γὰρ καταγραφή τοῦ σχήματος καὶ ῥαβδία καὶ ἀναγκαῖα καὶ οὐκ ἄλλως ἔχουσα ἐστίν, ἥτιν κατὰ τὸ συνεχῆς ποσὸν καταμετρούμενα δεῖ κινεῖν δύναται τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν τῆς στοιχειακῆς ὕλης φέρειν εἰς ὄψιν ἀναλογίαν, τὴν περὶ τὸ ποσὸν, καὶ ὅτι ἀλληλουχία ὑπάρχει ἐν αὐτῷ. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐκ παραδειγμάτων ἐπὶ τὸ σαφέστερον δεῖ ἐπάγειν ἡμᾶς τὰ νοήματα, δεῖξομεν. Ἐστω δὲ τὸ παραδειγμα οὕτως· Ἦτω ὁ μὲν Γ τομῆς πεντάς, ὁ δὲ Υ δεκάς· περιέχεται γοῦν ὁ Γ ὑπὸ τὸν Υ· ἔστωσαν δὲ καὶ οἱ ἕτεροι τρεῖς Γ πεντάδες, οἱ δὲ Υ δεκάδες. Εἰ ἄρα διπλάσιος ὁ Υ τοῦ Γ, καὶ οἱ ἕτεροι Υ τῶν ἑτέρων Γ διπλάσιοι, εἰ δὲ τῶν ἄρα τεττάρων Γ τομῶν τῶν συναπτομένων καὶ ποιούντων τὸν ἔσω

κύκλον, διπλάσιοι οἱ Υ ὑπάρχουσι τομῆς, καὶ τοὺς Υ τομῆς ἄρα κύκλος περιέχει τὸν ὑπὸ τομῆς κύκλον κατὰ λόγον τὸν διπλασίονα, ὕδωρ ἄρα περιέχει πᾶσαν τὴν γῆν κατὰ τὸ διπλασίονα, ἐξογκοῦται τὸ λοιπὸν ὁ ὑπὸ τοῦ μείζονος κύκλος. Ἀναχθώμεν γοῦν καὶ εἰς ἕτερον τοῖνυν καὶ ὁ Υ τομῆς δεκάς, ὁ δὲ Α καὶ δεκάς, περιέχεται γοῦν ὁ Υ ὑπὸ τὸν Α· δὲ καὶ οἱ ἕτεροι τρεῖς τομῆς Υ δεκάδες, ὁ πεντακαδεκάδες. Εἰ ἄρα ἡμιόλιος Α τοῦ Υ, ἕτεροι Α τῶν Υ ἡμιόλιοι· εἰ δὲ τῶν ἄρα τριῶν τομῶν τῶν συναπτομένων καὶ ποιούντων Υ ἡμιόλιοι οἱ Α τομῆς ὑπάρχουσι καὶ ὁ ἕστος κύκλος ἄρα κύκλος περιέχει τὸν ὑπὸ τοῦ ἑστού κύκλον κατὰ λόγον τὸν ἡμιόλιον, καὶ ὁ ἕστος περιέχει τὸ ὕδωρ πᾶν κατὰ λόγον τὸν ἡμιόλιον ογκοῦται τοῖνυν ἡ στοιχειακὴ ἁρμονία· μεταδώμεν καὶ πρὸς τὸν αἶρα δεκαίως· ἔστω καὶ οὕτως ὁ Α τομῆς, πεντακαδεκάς, ὁ δὲ Β δεκάς, περιέχεται γοῦν ὁ Α ὑπὸ τοῦ Β· ἔστω καὶ οἱ ἕτεροι τρεῖς τομῆς Α πεντακαδεκάς ἄρα ἐπίτριτος ὁ Β τοῦ Α, καὶ οἱ ἕτεροι Β ἐπίτριτοι· εἰ δὲ τῶν ἄρα τεττάρων Α τομῶν συναπτομένων καὶ ποιούντων τὸν Α κύκλον τοι οἱ Β τομῆς ὑπάρχουσι, καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Β ἄρα κύκλος περιέχει τὸν ὑπὸ τοῦ Α τομῆς κατὰ λόγον ἐπίτριτον, καὶ τὸ πῦρ ἄρα περιέ-

longitudinis. Quamobrem sectoris T duplus est sector M. At unum et duo sunt tria. Quare aqua et terra sunt tres particulæ quæ exæquantur inter se, in quibus ad scopi actum et perfectionem A et I uniuntur, et quæ ex se fieri possunt, efficiunt. Rursus quoniam illa ut fundamenta posita sunt et ut materia rudior ac impolitior, qua etiam cætera congregantur, necessitate quasi compellente ad exponendam illorum collectionem et conciliationem nostra festinat oratio. Hac enim ratione intelligimus quo pacto temperationes inter se cognationem habeant.

3. Duplum igitur esse M ipsius T, et A ipsius T esse sesquialterum, et esse sesquitertium ipsius A vere dicitur. Nam descriptio figuræ facilis est et necessaria neque aliter se habet, cujus secundum D quantitatem continuam dimensio veritatem ostendere potest et ponere ob oculos elementaris materiæ proportionem (quæ in quantitate posita est) et in ipso quanto partium cohærentium. Quoniam autem adhibitis exemplis clarius explicare nos oportet, ostendemus. Esto vero exemplum hunc in modum. Sit sector T quinarius numerus, sector M denarius. Continetur igitur et coerchetur sector T ipso M. Sint etiam alii tres T quinarii et alii tres M denarii, ergo si M sector est duplus ipsius T, alii etiam sectores M erunt dupli sectorum T. Si igitur quatuor sectorum T conjunctorum et interiorem circumulum efficientium sectores M sunt dupli, circulus

ergo qui ex sectoribus M constat, continet et cet circumulum qui ex sectoribus T constat secundum rationem duplam. Aqua ergo comprehendit ambitu totam terram secundum rationem duplam. Exinde molem acquirit circumulus qui ex sectoribus T constat. Provehatur etiam consideratio in alterum circumulum. Esto igitur sector M denarius, sector vero A quindenarius. Continetur igitur sector M sub sectore A. Sint etiam alii tres M denarii, et alii tres quindenarii. Si igitur A sesquialter est ipsius sectoris M: alii quoque sectores A erunt sesquialteri sectorum M. Si sectores A sunt sesquialteri quatuor sectorum conjunctorum et circumulum M efficientium, et ergo qui ex quatuor sectoribus A constat, comprehendit ambitu suo circumulum qui ex sectoribus T constat secundum rationem sesquialteram. Ergo comprehendit suo ambitu universam molem secundum rationem sesquialteram. Exinde transeamus ad aerem. Esto igitur etiam hic sector, quindenarius, sector vero I vicenarius. Continetur igitur sector A sub sectore I. Sint etiam tres sectores A quindenarii. Si igitur sector A sesquitertius sectoris I, alii quoque tres sectores A sunt sesquitertii. Si ergo quatuor sectores I sunt sesquitertii quatuor sectorum conjunctorum et circumulum A efficientium, et circumulum quoque qui ex sectoribus I constat, comprehendit suo ambitu circumulum qui ex sectoribus

κατὰ λόγον ἐπιτρίτων, καὶ ἐδείχθη ἄρα ἐν τῷ Α
τι τούτῳ κύκλῳ ποσότης καὶ σχέσις ἢ τῶν
ἰων καὶ ἢ πρὸς αὐτὰ καὶ τὰς κράσεις τῆς φύ-
σεως, δι' ὧν τὸ πᾶν ἔστιν παρὰ τοῦ Δημιουρ-
ῆ αὐτῶν καὶ τῆς φύσεως.

Ὅτι δὲ τις τὸ Φ ἐν τῷ κέντρῳ ἐγκείμενον ὄρων
πατηθήτω ὅτι τῇ γεωδωτέρῃ μοίρᾳ τῆς ὕλης
ἴσιν μᾶλλον ὤκειωσάμεθα, νοεῖτω δὲ ὅτι τὴν
ἴσιν στοιχείων καὶ κράσεων μεσότητα αὐτῇ
ὑσάμεθα. Πανταχόσε καὶ γὰρ καὶ στοιχεῖα
κρίσεις καὶ φύσεις. Ὅπου γὰρ φύσεις, καὶ μέση,
ἔστι στοιχεῖα καὶ κράσεις, ἐκεῖ καὶ φύσεις, ὅπου
ἔστι ἀρα καὶ στοιχεῖα, ἔστι καὶ μέση, ὅτι καὶ φύ-
σεων νοεῖται δὲ καὶ χωρίζονται ταῦτα πάντα ἀπ'
ἑαυτῶν, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, καὶ τῇ οἰκείᾳ
ἑκάστη καὶ τῇ φυσικῇ ιδιότητι, ὧν καὶ τοῖς εὔ
σι περατομένη ἢ γνώσις ἔστιν. Ὡσαύτως καὶ
ἑκάστῳ τούτοις τῶν ὑποδιπλασίων καὶ διπλα-
σίων καὶ ἡμιολίων καὶ ἐπιτρίτων ἀναλογίων ὁμοίως
καὶ, ἀλλὰ κατὰ τὸ τῆς γῆς στεγανὸν ἄγειν τὸ
τὸν διπλασιον λόγον ἔχειν νοήσουσι, διὰ τὴν
ταύτης συμπλήσιν τῇ ἀναλογίᾳ δὲ ὁμοίως
ἢς ἑτέροις ἀναλογισαμένοι, ὡς ἔστι τὸ ἀναλο-
γισοῦσι καὶ οὐκ ἀπατηθῶσιν, ὡς οἱ παντὴ ἀν-
όμωνες.

at secundum rationem sesquiterciam. Ignis
comprehendit sub se aerem secundum ratio-
sesquiterciam. Ostensa est ergo in hoc de-
o circulo elementorum quantitas et convenien-
temque communio naturæ cum illis et cum
rationibus, quibus intercedentibus universum
Opifice summo, ab ipsis et natura constru-
est.

ed ne forte quis errore capiatur videns U in
positum, quod videlicet magis terrestri ma-
portioni naturam potius assignaverimus, sciat
niversorum elementorum et temperationum
statem naturæ detulisse. Nam quoque versum
s, elementa, temperatio et natura rebus in-
lbi enim natura, ibi etiam est media; ubi vero
nta et temperationes, illic etiam natura. Quare
que temperationes sunt et elementa, illic
nterest media nec aliam ob causam quam
st natura. Communicant autem hæc omnia in-
et separantur a se inter se, secundum id quod
gis et minus, itemque sua peculiari propen-
et naturali proprietate, quarum quidem affe-
im cognitio finita est sapientibus. Nec eodem
r modo investigare solent proportionibus sub-
s, duplas, sesquialteras et sesquitercias, sed
agna terræ soliditate aquam habere duplam
em intelligunt propter nimiam illius consti-
tem. Consimiliter in aliis accurate proportio-
a perpendentes, quod revera convenienter
idet, assignabunt, nec in errorem incident,
qui prorsus ignari sunt.

tioniam autem ex natura et ex elementis mi-
n Epicureos hoc dixit qui animum κρᾶσιν esse dicebant.

ἔ, Ἐπεὶ δὲ καὶ τῆς φύσεως καὶ τῶν στοιχείων ἢ
μίξις ἐγνωσται, καὶ τὸ ποικίλον ἐφανη, καὶ τὰ μέ-
ρη οὐ κοινῶς ὑπελείφθησαν, τα εὐθὺς τε καὶ περι-
φερῆ, τὰ τὸ μικτὸν δηλοποιούντα εὐκρινῶς, ἀλλ' ἐν
ἑκάστῳ ποῖα τινὲ σχέσει πρὸς ἄλλο, ἄλλο τε πρὸς
ἑκάτερον καθ' ἑνώσειν καὶ διαστασιῶν ὡς ἔχουσι ἀπ-
εδείχθησαν, ἀχθήτω καὶ πρὸς τὰ μετὰ τὰ στοιχεῖα ὁ
λόγος, ἦγουν ἐπὶ τὰς κράσεις. Καὶ γὰρ καὶ τοῖς
στοιχείοις αὐτοῖς κράσεις προσάλληλα, καὶ τῇ φύσει
ἀπεδείχθη καθὼς ἔστιν, εἴτουν διπλῆ, κατὰ τε τὴν ἐν
στοιχείοις καὶ τὴν ἐν κράσεσιν. Ἐπεὶ δὲ ἡ τῶν στοι-
χείων ἀπόδειξις τὸ ποικίλον καὶ τὸ ἀμφιρόπτες καὶ
τὸ ιδιόρυθμον τούτων ἀπέδειξε, καὶ οὐκ ἂν ἄλλως
ἔχειν αὐτὸν αὐτὰ τις εἴπη, εἰ μὴ φιλίας ἢ καὶ νί-
κης ἔστιν, ἐγνωσται ἑναργῶς ἢ ἀλήθεια. Οὐ γὰρ
ἔστι τι κατὰ κόσμον, ὅπερ οὐ τῶν τεττάρων. Εἰ δὲ
τούτων ὡς ταῦτα ἔστιν· εἰ δ' ὡς ταῦτα ἔστιν, οὐχί
ἐνιαῖον ἔστιν, ὅτι ταῦτα μικτὰ πρὸς αὐτὰ. Μηδεὶς
δὲ νοῦν καὶ ψυχὴν ἢ τὰ ὅμοια σοφισζόμενος παρα-
βάλλῃ τοῖς λεγομένοις, καὶ ἀπατῶν τὴν ἀλήθειαν,
μᾶλλον δὲ ἑαυτὸν· τὸ γὰρ λίχνον καὶ ἢ βασκανία κί-
νει εἰς τοὺς ἀναιδεῖς. Μικτὰ γοῦν τὰ πρῶτα καθ-
εστηκότα καὶ τὰ δεύτερα, εἴτουν αἱ κράσεις μικταί,
διπλῆ δὲ τοῖς μετὰ τὰ στοιχεῖα ἢ κράσεις, ὅτι ταῦτα
διττὰ ἐμψυχὰ τε καὶ ἀψυχὰ, καὶ πάλιν πῶς ἐμψυχὰ

stio atque varietas cognita et manifesta nobis ex-
stitit, et partes non generaliter subductæ sunt, rectæ
nimirum et rotundæ quæ illud quod admistionem
suscipere potest manifeste ostendunt, sed singilla-
tim demonstravimus quali habilitate unumquodque
ad aliud et aliud ad utrumque hoc et illud secundum
copulationem et distantiam sit præditum, jam con-
vertatur nostra oratio ad illa quæ elementa ipsa
proxime sequuntur, nempe ad temperationes. Nam
quæ sit temperatio elementorum inter se, et quo
pacto ad communionem naturæ revocentur osten-
dimus. Nempe duplex est mistio, una quæ in ele-
mentis cernitur, altera quæ in temperationibus.
Quoniam autem cum de elementis diceremus, varie-
tatem et propensionem in utramque partem, et pro-
priam constitutionem illorum demonstravimus, se-
que hoc inficiari quisquam possit nisi sectæ alicui
addictus aut contentionis studio adductus, superest
ut veritatem manifeste nobis cognitam esse fateamur.
Nihil enim est in hoc mundo, quod non ex
quatuor constet elementis. Quod si ex his constant
quæ sunt in mundo, singula non aliter, se habebunt
atque ipsa elementa; quod si non aliter, nullum ex
singulis compositionis et admistionis expertis erit,
cum elementa ipsa inter se mistionem suscipiant.
Nemo vero illis quæ dicta sunt a nobis callide op-
ponat mentis et animi copulationem, veritatem ip-
sam aut potius se ipsum decipiens. Nam petulanti,
et livor impellunt impudentes. Admistionem igitur
suscipiunt principia illa seu elementa, et secundo
loco concreta, quod nihil aliud est dicere quam tem-
perationes misceri posse (1). Est autem in iis quæ

πῶς δ' ἀψυχα ἕτερα, καὶ τοῖς μὲν οὖν ἀψύχοις οἶον λίθοις τε καὶ μεταλλοῖς ἀπλοῖκῶς ἢ τῶν στοιχείων ἔστιν ἔνωσις. Αὐτὰ γὰρ ἐκ τῶν στοιχείων, εἰ καὶ κρᾶσις ἔστι καὶ τούτοις, ἐπὶ πλείον δὲ καὶ ἔλασσον τὴν γὰρ τῶν μεταλλῶν καὶ λίθων τινὲς ἐξετάζοντες ἰδιότητα, ὀνησιμωτάτην ταύτην εὑρίσκουσι ἀντικειμένην ποῦ ψύχει, ποῦ θερμότητι, ποῦ δὲ ὡσαύτως καὶ συναρήγουσα, ὥστε καὶ ἐν τούτοις τοῖς ἀψύχοις ἢ ἐκ τῶν στοιχείων ἰσχὺς οὐ κοινῶς ἔστι πᾶσιν, ἀλλ' ὡς πεφύκασιν ἀναλυθέντα δὲ καὶ ταῦτα ἐπὶ τὰ πρότερα ἐν ἐκείνοις δεικνύουσι τὸ μικτόν. Ποῦ γὰρ πῦρ ἐν χαλκῷ; τῆ χωνείᾳ δὲ συχνῶς ἐμβαλλόμενος καὶ κατὰ μικρὸν ἐλαχίστοις σποδοῦμενος ψήγμασι ποῦ ἀναλύεται. Εἶπε δὲ τις Ἐν τῇ γῆ καὶ ὁ λίθος τῆ γῆ προσεχής, συγκρουόμενος δὲ ἀποστέλλει τὸ πῦρ· εἰ δ' ὁ λίθος τῆς γῆς καὶ ὁ χαλκός εἰς τὴν γῆν ἀναλύεται, ἔστι δὲ καὶ πῦρ ἐν τῇ γῆ, ἐκ τῆς τῆς τοῦ προσοχοῦς λίθου ἐκ τε ἐτέρων μεταλλῶν ἀποδείξωσι ὁ χαλκός εἰς τὸ πῦρ καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ συγγενῆ ἀναλύεται. Πολλὰ τις ἔχει λέγειν εἰς τὴν τῶν κρᾶσεων ἀπόδειξιν, μικτὴν οὖσαν καὶ πολυμορῆ, ὡσαύτως καὶ πολυσύνθετον. Εἰ γὰρ τὸ πῦρ ἐν τοῖς λίθοις τε καὶ τῇ γῆν ἔστι καὶ ἐν χαλκῷ ἐκ τῆς γῆς γὰρ συνάγεται ὁ χαλκός· εἰς τὴν γῆν γοῦν ἀναλύ-

Α μνος, εἰς τὰ συγγενῆ ἀναλύεται. Ἄθετατόν τοιαῦτα, καὶ πρὸς τὰ ἄνω ἐπιμαλῆτον. Καὶ οὖν μεταλλοῖς καὶ ἄλλοις τισὶν ἀπλουστέρα στοιχείων ἔστιν ἔνωσις. Μηδεὶς δ' ἄμφω εἶναι καὶ τούτοις κρᾶσις τε καὶ σχέσεις καὶ τας· οὐκ οὖν δὲ ταῦτα μόνον πρὸς ἑαυτὰ, ἀλλὰ τοῖς ἐμψύχοις ὡς ἢ πείρα παρίστησιν. Ἐο καὶ τοῖς ἀψύχοις μεταλλοῖς καὶ λίθοις κρᾶσις καὶ ἰδιότης· ἔθθα γὰρ κρᾶσις, καὶ ἰδιότης· γὰρ τὰ κρᾶθέντα ἐκράθησαν ἄν, εἰ μὴ συνεισέρρουσαν τῇ ἰδιότητι εἰς ἑαυτὰ.

ζ'. Καὶ περὶ μὲν τῶν μεταλλῶν καὶ λίθων περὶ δὲ τῶν πῶς μὲν ἐμψύχων, πῶς ἔθθα ἕτερα τῶν ἀψύχων τε λέγω καὶ πᾶσι φυτῶν εὐ δίδασκται ἢ τῶν στοιχείων ἐν ἑκῆ ὑπαρχει γὰρ τούτοις ἢ ἀλκτικὴ καὶ αὐξήτου ἀλλοιωτικὴ καὶ καθεκτικὴ τε καὶ ἐκκρετικὴ μίς, ἢ τε θρεπτικὴ πρωτίστως, δε' ἦς καὶ τε τούτοις ἐγγίνεται, στερίσκονται δὲ τῆς αἰε Τοῦτο δὲ πρόδηλον. Κρᾶσις δὲ καὶ αὐτοῖς μὴ κρᾶσις, ἀλλὰ παντὰ εἰσὶ μονοειδῆ, οὐκ τούτων καρποὶ διαφόρως εἰς τοὺς χυμοὺς σ λοντο· ἐκ τῶν καρπῶν καὶ γὰρ γεννῶνται χυ δὲ μὴ κρᾶσις πανταχόσε τὰ σπέρμα κοινῶ

elementa sequuntur duplex temperatio, quoniam hæc quoque sunt duplicis generis. Sunt enim animata et inanimata. Et rursus alia partim animata, partim etiam inanimata. Ac in inanimatis quidem, ut in lapidibus et metallis, simpliciter cernitur elementorum communio. Hæc enim ex elementis constat quibus si temperatio inest, his etiam inerit, sed secundum id quod est plus et minus. Quidam enim investigantes metallorum et lapidum proprietatem commodissimam hancprehundunt quæ opposita est nonnunquam frigori, nonnunquam etiam illam quæ calori, interdum quoque eodem modo quæ frigus aut calorem adjuvat. Quare vis illa quæ ab elementis proficiscitur non in his omnibus inanimatis communiter inest, sed prout natura comparata sunt. Hæc vero dissoluta in priora, in illis ostendunt quod misceri potuit. Utrum enim ignis est in ære? Attamen cum crebro injicitur æs in fornacem, paulatim multis ramentis quasi in cineres convertitur, dissolvi contigit. Præterea in terra ignem esse dicere possit aliquis. Nam ex saxo quod proxime ad terræ naturam accedit, attritu ignis exprimitur. Si vero saxum quod maxime ad terræ naturam accedit atque etiam æs in terram dissolvitur, est vero ignis quoque in terra, sane ex demonstratione saxi (quod habet naturam terræ affinem) et aliorum metallorum intelligimus æs in ignem, terram et ejusdem generis alia dissolvi. Sed posset quis multa dicere in hanc sententiam de mixture temperationum quæ multiplex est et varie coagmentat. Nam si ignis est in saxis et in terra, est etiam in ære. Nam ex terra concretum est æs. Quare cum dissolvitur in terram, in cognata sibi dissolvitur. Hæc

igitur prætermittenda sunt, et ad altiora noster gentia revocanda est. Uniuntur itaque n saxa, et alia quædam simpliciore illa elementatione. Nemini vero sit dubium quin habitationes, habilitates et proprietates insir ergo elementa inter se duntaxat copulantur, etiam in animatis, ut experientia probat. Et in inanimatis etiam metallis et lapidibus tertio atque proprietates. Ubi enim temperatio ibi proprietates. Neque enim quæ inter se temperat temperari potuissent, nisi impellente proprie unum confluisissent.

6. Atque hæc quidem de metallis et lapidibus. De illis vero quæ partim animata sunt, partim inanimata, alia dicenda sunt. A plantis, in quæ partim animatæ sunt partim inanimatæ est aliena elementorum communio. His enim inest vis et facultas attrahendi, augescendi, et retinendi et secernendi, in primisque defendendi, per quam etiam talia his insunt. Caretem vi et facultate sentiendi. Verum hoc per se cum est et inter omnes constat. Porro temperatio quoque his inest. Nam si non inest ignis in eis, sint una eademque forma prædita, certe succi diversitate fructus plantarum non distinguuntur. Nam succi illi oriuntur ex fructibus. Quod si temperatio in omnes partes non diffunderetur, muni quadam ratione plantas sererent hoc colerentque ac earundem fructus meterent. Verum alius dixerit plantis ipsis non inesse sententiam, præterquam ille qui communi quodam ratione ubique plantas serere colique asserti, hoc unum est ex illis quæ fieri nequeunt. Falsum

τουργούντο καὶ ἐκέρπειον, τὴν δ' ἄλλος εἶπη οὐχ ἄ
 ὅτι κρᾶσις ἐστὶν αὐτοῖς, εἰ μὴ ὁ κοινῶς φυτουργεῖ-
 σθαι ταῦτα λέγων πανταχόσε καὶ σπείρεσθαι ; Τοῦτο
 δὲ τῶν ἀδυνατων ἐστίν. Ἀθετεῖν δὲ καὶ τὴν τῶν
 Ἀσκληπιάδων τέχνην ὁ τοιοῦτος ὀρίζεται, ἣν καὶ
 φαρμάκων συνίστησι πλῆθος ἐκ τε τῶν φυομένων,
 ἐκ τε μεταλλῶν, ἐκ τε τῶν συγχιρνώμενων πολυει-
 δῶν τε καὶ πολυκευάστων διὰ τῆς αὐτῆς ἀποδεί-
 ξεως. Ταῦτα γὰρ πάντα κρᾶσεων διαφορὰς ἔχουσιν·
 οὕτω γὰρ καὶ οἱ παλαιοὶ ἐκάστη νόσῳ τὸ πρὸς
 ἀντίστασιν τούτων εἰς ἀκαιρέσειν ταύτης ἐπι-
 ἀγοῦσι, καὶ οὐ πάσαι τὰ πάντα καίτοι ὄντα διά-
 φορα. Ἐξετάζουσι δὲ καὶ οἶνον πρὸς οἶνον καὶ πρὸς
 ελαιὸν ελαιὸν, καὶ πρὸς ὄπωρον ὄπωρον, καὶ καρπὸν
 πρὸς καρπὸν, καὶ ἐξετάσαντες αὐτῆς προσάγουσι τὸ
 κατάλληλον, καὶ τὸ ἀπροσφύεις ἀποσεισύνται τῇ τῶς
 νόσῳ, πρὸς ἄλλαν νοσον ἀποσεισύντες. Εἰ μὴ γοῦν
 κρᾶσις ἦν ἐν αὐτοῖς, οὐκ ἂν ὑπῆρχε καὶ ἰδιότης, εἰ
 δὲ μὴ ἰδιότης, οὐκ ἂν συνεβάλλοντο πῶς μὲν εἰς
 τινα, διόλου δὲ γε εἰς ἄλλα, καὶ οὐκ εἶχον πορσφυῶς
 πῶς μὲν τισιν, ἄλλοις τε τελείως· τοῦτο δὲ ἀποπον,
 εἰ καὶ τὴν περὶ τούτου ἀνθέξεται. Διὰ ταῦτα οἱ
 ἰατροὶ τὰ κατάλληλα πράττουσιν. Ἄλλ' ἔστι κρᾶσις
 καὶ ἰδιότης ἐν τε λίθοις, ἐν τε μεταλλοῖς, ἐν τε

φυτοῖς, ἢ γὰρ ἰδιότης μίγνυσι τῇ κρᾶσει κρᾶσιν καὶ
 χωρίζει κρᾶσιν ἐκ κρᾶσεως, οἱ γὰρ κρᾶσεις ἐν τῇ
 φύσει, καὶ ὅτι ἐξ ἐκείνης κοινωνοῦσι καθὰ καὶ τὰ
 στοιχεῖα· ἢ ἰδιότης δὲ τὴν αὐτῶν εἰς μερισμὸν δια-
 στέλλει κοινότητα. πολλὴ γὰρ ἡ ἰδιότης καὶ δυνα-
 μικωτάτη καὶ θαυμασία, καὶ οὐ μόνον τοὺς λίθους
 ἐκ τῶν μεταλλῶν, καὶ ἐκ τῶν ἑτέρων φυτῶν, καὶ
 ἐκ φυτῶν τὰ ζωόφυτα διαστέλλει, διὰ τε τὴν κρᾶ-
 σιν τὴν ἐν τῷ γένει ἐνὸς ἐκάστου οὐπερ εἶδος ἐστὶ
 καὶ τὴν αὐτοῖς συνουσαν ἰσχὺν εἰς τὸ διαιρεῖν, ἀλλὰ
 καὶ ἕως τοῦ ἐμφύχου διέχκει ζῶον καὶ λογικῶν. Καὶ
 ὅτι μὲν οὖν καὶ τοῦτο καθότι ζῶον παραχωρεῖ
 συνιδιούσθαι τὰ τῶν ἄλλων ἰδιώματα, πρόσθηνον,
 λογικὸν δὲ καίτοι ὄν τοῦτο, οὐ καινόν· τὸ δὲ καὶ αὐτὸ
 εἰς αὐτὸ διὰ ταύτης διαιρεῖσθαι καὶ ἐνοῦσθαι και-
 νόν, ὅπερ αὐτῇ ἰδιότης ἐργάζεται. Τὰ γὰρ τῶν στοι-
 χείων μετὰ τὴν φύσιν εἰσὶν εἰσὶν ἰδιώματα, τὰ δὲ τῶν
 κρᾶσεων καὶ ἐν τοῖς στοιχείοις καὶ μετὰ τῶν στοι-
 χείων, τὰ δὲ τῶν χυμῶν μετὰ τῶν κρᾶσεων καὶ ἕως
 τῶν ζώων, ἢ ἰδιότης δὲ γε πανταχοῦ. Ἰδιότης γὰρ
 κατὰ τὸ μᾶλλον ἠνωσε γῆν καὶ ὕδωρ, πῦρ καὶ αἶρα,
 ὕδωρ τε καὶ αἶρα ἢ γῆν καὶ αἶρα, πῦρ τε καὶ
 ὕδωρ, ἄπερ ὅλα δι' ὅλων ἐνοῦνται, οὐ τινὸς διὰ μέ-
 σον ἀλλ' αὐτὰ δι' αὐτῶν καθ' αὐτὰ, κατὰ τὸ μᾶλλον

constituit convellere Asclepiadarum artem quæ com-
 ponit pharmacorum multitudinem ex plantis, ex
 metallis et ex multiformibus multipliciterque compa-
 ratis temperationibus inter se permistis per eamdem
 demonstrationem. Hæc enim omnia temperationibus
 differunt. Nam et hoc modo medici quod unicuique
 morbo obsistit ex illis selectum adhibent ut tollatur
 morbus. Non cuilibet morbo quælibet adhibent,
 quamvis temperatione differenti sint prædita. Nam
 qua re differat vinum a vino, oleum ab oleo, pomum a
 pomo, fructus a fructu diligenter investigant. Atque
 ita re diligenter expensa statim conveniens adhi-
 bent remedium, et quod non est aptum remonent
 a præsentī morbo et alii morbo destinant : Quare
 si temperatio illis non inesset, neque etiam inesset
 proprietas. Quod si proprietas abesset, non pos-
 sent prodesse aliquibus quidem aliquomodo, aliis
 vero penitus, nec apte congruenterque conveniret
 aliquibus quidem aliquo modo, aliis vero perfecte.
 Absurdum vero fuerit, si quis pertinacius hac de re
 contendere velit. Idcirco medici sæpe inter se cer-
 tant et diversæ miscent. Quidquid contra illa quæ
 diximus afferatur, est temperatio atque proprietas
 in lapidibus, metallis et plantis. Nam temperatio-
 nem cum temperatione miscet proprietas, eadem-
 que separat temperationem a temperatione. Tem-
 perationes enim sunt in natura : quoniam participant
 illam communicantque, quemadmodum etiam ele-
 menta. Sed proprietas communitatem illam distra-
 hit in partes. Magna enim est proprietatis vis et miri-
 fica, quæ non solum lapides a metallis et plantas
 ab aliis, et a plantis illa quæ Græci ζωόφυτα ap-
 pellant, separat per temperationem quæ est in
 unionibusque rei generis, cuius nimirum species

est, et per vim illam quæ valet ad dividendum ; verum
 etiam ideo magna vis proprietatis quod ad anima-
 tum etiam et rationis particeps animal pertineat.
 Ac illud quidem manifestum est per proprietatem
 effici ut aliorum proprietates copulentur, non quia
 sint animalia, cumque non sine ratione istud fiat,
 novum videri non potest. Verum ipsum in se dividi
 eadem vi et uniri, hoc demum novum est, quod ta-
 men eadem proprietas efficit et præstat. Nam prop-
 rietates elementorum sunt natura posteriores. At
 temperationum proprietates et in elementis et cum
 elementis sunt. Proprietates vero humorum sunt
 cum temperationibus atque adeo cum animalibus.
 Proprietas denique est ubique. Nam proprietas secun-
 dum id quod est magis copulabit terram et aquam,
 ignem et aerem, aquam et aerem, quæ quidem tota
 cum totis copulantur nullo intercedente medio, sen
 ipsa secum per secundum id quod magis est et mi-
 nus. Magna estigitur proprietatis vis et facultas. Hæc
 enim proprio modo per temperationes univit elementa
 cum animantibus, quandoquidem temperationes et
 elementa lapidibus, metallis, velleribus et plantis in-
 sunt. Nam ubi est temperatio ibi etiam sunt elementa,
 quoniam in quo elementa in eo etiam sunt temperatio-
 nes. Porro, uti diximus, duplex est temperatio ; una
 elementis inest, hæc enim in sese inter se suscipiunt
 admistionem, altera singulis quæ ex elementis, con-
 stant, quia ipsa quoque singula ex elementis, inter-
 cedentibus temperationibus, sunt composita. Ipsa
 vero proprietas cum proprio et peculiari modo in
 animalibus elementa temperasset, in rerum natu-
 ram illa produxit, atque illis essentiam, materiam,
 inquam, dedit. Etenim aliis per temperationes vel-
 uti fonset origo elementa existunt. Nam tempera-

τε και τὸ ἥττον. Πολλὴ γοῦν ἔστιν ἡ τῆς ιδιότητος δύναμις· αὐτὴ γὰρ ιδιότητως καὶ τοῖς ζώοις ἦνωσε τὰ στοιχεῖα διὰ τῶν κράσεων, ἐπειδὴ καὶ λίθοις καὶ μεταλλοῖς καὶ ἐρίοις καὶ φυτοῖς καὶ κράσεις καὶ στοιχεῖα εἰσιν ὅπου γὰρ κράσεις καὶ στοιχεῖα, ὅτι ὅπου στοιχεῖα, καὶ κράσεις. Διττὴ δὲ ἡ κράσις ἢ τε ἐν στοιχείοις· ταῦτα γὰρ καὶ μικτὰ εἰς ἑαυτὰ· καὶ ἡ ἐν τοῖς ἐκ τῶν στοιχείων καθεκάστοις, ὅτι καὶ ταῦτα ἐκ στοιχείων εἰσὶ διὰ τῶν κράσεων. Ἰδιωτρόπως δὲ διὰ τῶν χυμῶν τὰ στοιχεῖα κράσσα, τοῖς ζώοις ἡ ιδιότης ἔφερε τὴν ὄντοτητα ταύτην, τὴν δι' ὕλης φημί· τοῖς μὲν γὰρ ἐπίοις πηγὴ τὰ στοιχεῖα εἰσι διὰ τῶν κράσεων· κράσις γὰρ διαστέλλει ἐν ιδιότητι καὶ φάρμακον καὶ φυτὸν καὶ λίθον καὶ μέταλλον, ὅτι κοινῶς ἐκ στοιχείων. Εἰ δ' ἀναδράμας ἀπὸ τῆς φύσεως· ιδιότης δὲ τοῖς ζώοις ἐκ στοιχείων γεννηθέντας χυμοὺς ἐνοῖ, καὶ τούτους οὐκ ἀμέσως, ἀλλ' ἐκ τροφῶν κατὰ κράσιν ἐναργεστέρων καὶ, ὅσον τῶν ἀψύχων τῆς κράσεως, τιμιωτέρων. Δεῖ γὰρ οὕτως εἶναι ταῦτα, ὅτι ἡ φύσις ἀπλή ἐστὶ, θεωρουμένη μεμονωμένως, τῆ στοιχεῖα δὲ οὐ μικτὰ καθ' αὐτὰ, ὅμως δὲ γε μικτὰ, ὅτι πρὸς αὐτὰ, ὡς εἶπομεν, μίγνυνται· αἱ δὲ κράσεις, καθότι οὐχ ὕλη, οὐδὲ μικτὰ, ὅτι δὲ ποιαὶ τινες ὑπάρχουσι ἐν ιδιότητι, καὶ σχῆσις κινούμεναι καὶ μινύουσαι τὰ ἔτερα τοῖσδε ἢ τοῖσδε, μικταὶ δὲ κατὰ πρῶτον καὶ ἀπλοικώτερον τρόπον τὰ τε φυτὰ τὰ τε μέταλλα τὰ τε ἄλλα ἃ προεῖπομεν ἐκ φύσεως παρὰ τῶν στοιχείων διὰ τῶν κράσεων λαμβάνουσι ὑπαρξιν, ὡς ἀπλοῦστερα τῶν ζῶων κατὰ πολὺ, τοῖς

A δὲ ζώοις οὐχ οὕτως ὑπαρξιν, ἀλλὰ φύσις μὲν τὰ στοιχεῖα, αὐτὰ δὲ τροφάς, αἱ τροφαὶ δὲ χυμῶν ἐκ τροφῶν δὲ καὶ χυμῶν τὰ ζῶα ἐστὶ, κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐκ χυμῶν παρὰ τῶν στοιχείων, ἔδει ἐκ τροφῶν καὶ χυμῶν, πλὴν δὲ διὰ τῆς κράσεως. Οὐκ ἂν ποτε γὰρ τις νοῦν ἔχων ἄτερ νοήσεως, τοῖσιν οὖν τοῖς μὲν πρώτοις τὰ ἄστερα προσεχῆ, τοῖς δὲ πῶρρω διὰ τῶν τῶν κρῖσινα ποικιλίαν, πῶρρωτέρω εἰσὶ τὰ ἀπλά. γὰρ ἔδει ὅτι τοῦτο εἶναι τοτούτον· τὰ μὲν γὰρ ταλλα, καὶ λίθοι καὶ φυτὰ, καὶ λαχάνων ἐσμί, χόρτων, καὶ ὄσων ἂν τις εἴπῃ ἀψύχων, ἡγεῖται ψυχρότητι, ξηρότητι, μανότητι, εἰσὶ τε πᾶσι λουθῶνται καὶ αὐξοῦσι καὶ μένουσι· ζῶα δὲ οὐκ ἀμέσως ἐκ πυρὸς καὶ ἀέρος καὶ ὕδατος κτλ. B διὰ τῶν κράσεων ἔκρασε καὶ ἐποίησεν, ἀλλ' ἐξ ἑκ τῶν διὰ μέσον χυμῶν καὶ κατὰ μὲν τὴν ἀρχὴν χυμῶν, ἐπειτα δὲ συνιστησι ταῦτα διὰ χυμῶν τροφῶν καὶ πῶρρω στοιχείων ὡς ἀρχῶν ὄντων. γὰρ ἐν σαρκὶ γῆ, ποῦ δὲ πῦρ, ποῦ δὲ ὕδωρ, ποῦ ἄηρ, τῆ μὲν αἰσθήσει καὶ τῆ ποιότητι ἀφανῆ, δ' ἀληθεία γνωστά· ἐστὶ γὰρ καὶ πῦρ καὶ ἄηρ ὕδωρ καὶ γῆ ἐν αὐτῇ· λυθείσης γὰρ ταύτης, λται οἱ χυμοὶ, ὅπερ πρόδηλον· λυθέντες δὲ οἱ χυμοὶ εἰς τὰ ἐξ ὧν συνάγονται σύγκεινται, ὥστε καὶ σκός οὔσης συνιταμένους διὰ χυμῶν ἐκ πυρὸς γῆς καὶ ἀέρος καὶ ὕδατος, ὑπάρχει ἡ αὐτῆς ὕξις, ἐξ ὧν εἰσι καὶ οἱ χυμοὶ.

Γ'. Ἐκ πυρὸς γοῦν καὶ ἀέρος καὶ ὕδατος C γῆς ἡ φύσις διὰ χυμῶν τοῖς ζώοις τὴν ὑπο

tio per proprietatem distinguit ac separat pharmacum, plantam, lapidem et metallum, quia communiter ex elementis constant. Si vero digrederis a natura, proprietates in animantibus adunat procreatos ex elementis humores, idque non absque intermedio, sed secundum temperationem ex alimentis eo evidentiorum quo est praestantior temperatione illa quae inanimatis inest. Ita esse omnino necesse est. Nam natura simplex est, ut quae solitarie consideratur. Elementa vero per se admistionem non suscipiunt, verum possunt suscipere, quoniam secum inter se miscentur, ut diximus. Temperationes vero qua ratione non sunt materia, neque admistionem suscipere dicuntur, sed qua ratione sunt proprietates qualitate quadam praeditae et habilitates quae impelluntur et miscent, alia hoc vel illo modo admistionem suscipere dicuntur. Quamobrem primo et simpliciore modo, plantae, metalla, et alia quae superius diximus, ex natura primum, deinde ex elementis per temperationes in rerum natura existunt, nimirum quia animantibus ista multo sunt simpliciora. Sed animalia non ita existunt. Etenim natura movet elementa, haec autem alimenta movent, alimenta vero humores, ex alimentis demum et humoribus animalia constant, Principio quidem ex succis ab elementis, deinde ex alimentis et succis, sed per temperationem. Nemo enim mente praeditus aliquid intelliget absque

C temperatione. Quamobrem primis quidem e conjunctiora et propria illa quae sunt simpliciora a longinquiorebus propter temperationem multiplicem varietatem magis remota sunt simplicia enim res existerent ita esse oportuit. Nam metalla lapides, plantae, olerum et graminum copia et quot inanimata possit aliquis recensere, humore, gore, siccitate, raritate et existunt et immutantur et augescunt et consistunt. Natura vero non immediate ex igne, aere, aqua et terra, per temperationes animalia temperavit et conflavit, sed inpositis succis seu humoribus. Ac continuo quidem ex humoribus, deinde vero intervenientibus humoribus, alimentis, et longius remotis elementis temperationem componit. Nam in carne partim terra, partim ignis, partim aqua, partim etiam aer inest, quae quidem sunt obscura si ad seorsum et qualitatem referas, sed si ad veritatem nature cognosci et deprehendi possunt. Quod enim in carne ignis, aer, aqua et terra insint, ex eo quod dissoluta carne dissolvuntur humores manifeste intelliguntur. Humores vero dissoluti recolliguntur in illa quibus constant. Quare cum caro si per humores conflata ex igne, terra, aere et aqua, existens illius ex illis ex quibus humores sunt conflati constant.

7. Natura igitur per humores ex igne, aere, aqua et terra ut animalia existerent effecit, temperationem autem proprietatibus varie tempera

δέδοκε, κράσεων δὲ ιδιώμασι ποικίλως ἐκράθησαν. Ἐν γὰρ τῇ φύσει συνάγονται πάντα, ὡς ἐν κέντρῳ τε καὶ ἀρχῇ, μερίζονται δὲ ἀπ' ἀλλήλων διὰ τῶν κράσεων· οὕτω γὰρ καὶ διεχόμενα τούτοις καὶ διάφορα τὰ ὀρμήματα· τὸ γὰρ μάχιμον, τὸ πλεονεκτικόν, τὸν ἰκοινωνήσαν καὶ τὰ ἕτερα φύσεως, πῶς δοκεῖ ἢ ἐν αὐτῷ ἔχουσα καὶ συνάγουσα καὶ ἐνοῦσα πάντα μάχεσθαι καὶ πλεονεκτεῖν καὶ μὴ κοινωνεῖν προτρέπει αὐτά; Ἄδύνατον· ἀλλὰ ταῦτα πάντα καὶ τὰ πλείω τούτων τῶν κράσεων· φύσις καὶ γὰρ οὐδὲν εἰς τέλος κακὸν ἐποίησε, πάντα δὲ γε καὶ λίαν καλῶς εἰς τὸ εἶναι παρήγαγεν, ἐκ τῆς πρώτης καὶ κυρίας πάντων ἀρχῆς λαβοῦσα τὴν δύναμιν. Ἢ δὲ τῶν κράσεων ποικιλία, μίγξις τῇ ιδιότητι, πολλὰ τὰ μὴ ὁμότροπα ἔφερε· καινοτομίαι γὰρ ταῖς κράσεσι συνυπάρχουσιν ἄπειροι· ἄπειροι γὰρ αἱ κράσεις, καὶ καθὼς τὰ στοιχεῖα παρὰ τῆς φύσεως, ἄπειρα δὲ τα ἐκ τῶν στοιχείων, οὕτω δὲ καὶ κράσεις ἐν τοῖς στοιχείοις, ἄπειρα δὲ τὰ τῶν κράσεων ιδιώματα. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν μέταλλοις, καὶ ἐν λίθοις, καὶ ἐν φυτοῖς, καὶ τροφαῖς, καὶ ἐν χυμῶν, καὶ ἐν ζώοις ἢ τῶν κράσεων ἀπειρία ἐστίν, ἧτις καὶ ποικίλει πολυμερῶς τὰ τε σώματα, τὰ τε ὀρμήματα, τὰ τε ιδιώματα, τὰς τε ἐνεργείας, τὰ τε νοήματα, τὰς τε σχέσεις, τὰ τε σχήματα, τὰς τε ῥοπὰς καὶ καθ' ἑἴδους ἅπαντα, καὶ συνάγει διὰ ταῦτα

sunt. Nam in natura omnia copulantur tanquam in centro ac principio, sed alia ab aliis separantur per temperationes. Hinc enim ingenii et propensionis in rebus diversitas. Nam quod in rebus est proclivitas ad discordiam, ad superiorum partium affectationem, ad distinctionem et alia similia, hoc certe naturæ non est tribuendum. Quo pacto, quæso natura quæ in se comprehendit et colligit omnia et omnibus dat essentiam, videri possit impellere omnia ad discordiam, ad superiorum partium affectationem et disjunctionem? Hoc certe fieri nequit. Sed ista et istis plura alia temperationibus sunt tribuenda. Etenim natura proposito fine malo nihil unquam facere aggressa est, sed omnia pulchrius quam dici possit in lucem edidit, accepta nimirum facultate a primo illo et præcipuo rerum omnium principio. Temperationum autem varietas cum proprietate mista, non unius similisque modi res multas edidit. Nam temperationes secum trahunt semper infinitas rerum novarum molitiones. Sunt enim infinitæ temperationes. Et quemadmodum elementa a natura existunt, sed sunt infinita quæ ex elementis componuntur, ita etiam temperationes sunt in elementis, sed sunt infinitæ temperationum proprietates. Idecirco in metallis, lapidibus, plantis, alimentis, humoribus et animalibus infinitæ sunt temperationes quæ varietatem multiplicem afferunt corporibus, incitationibus voluntariis, proprietatibus, actionibus, apprehensionibus, habilitatibus, figuris, propensionibus, et reliquis omnibus. Quapropter temperationes varietatem in rerum naturam introducunt, et uniusmodi rerum

τὸ ποικίλον, καὶ ἐξάγει τὸ ἐνιαῖον. Εἰ γὰρ ὡς ἐν τῇ φύσει, ὅτι τῆς φύσεως ἐνοῦνται, ἐνιαῖως ἅπαντα ὑπῆρχον, καὶ ἐν ταῖς κράσεσι κατὰ φύσιν ἂν ἔπρατον, ὅτι δὲ γε ποικίλλουσι ταῦτα κράσεις, πολλὰ συνεισάγονται ἄτοπα καὶ ἀπροσφυῆ, πολλὰ δὲ γε καὶ ἀναγκαῖα καὶ προσφυῆ, ὡστε τὸ κατὰ φύσιν τελούμενον ἐκεῖνο καὶ ἀναγκαῖον, τὸ δὲ κατὰ κρᾶσιν διὰ τὸ ποικίλλον οὐκ αἰετὸ ἀναγκαῖον. Ἄλλ' ὅτε καὶ αὐτὰ ἢ κρᾶσις εἰλικρινὲς· φυλάξει τὸ τέλος τοῦ πράγματος, εἰς ὃ ἀπιδούσα ἢ φύσις, τοῦτο γενέσθαι ἐκίνησεν αἴσια τέλη τέλει, ὅταν δὲ ταῖς ιδιοτροπίαις ἀπίδῃ καὶ λάθῃ ἐκείθεν τὴν σχέσιν, παρεκκλίνει τοῦ δέοντος. Μηθεὶς δὲ ὑποποσάσει ὅτι αἱ κράσεις οὐχὶ τῆς φύσεως εἰσι (λέγομεν ὡς ἐν τῷ διερχεσθαι τοὺς τῆσδε λόγους)· τοῦτο γὰρ ἀτόπον· πῶς γὰρ οὐ παρὰ τῆς φύσεως τὰς κράσεις ἔχειν ὀρμήσασμεν ἂν εἰπεῖν τὴν ὄντοτητα, τὰς μικτὰς μὴ ἐκ τῆς ἀπλῆς: Ἀπαγέτω ὁ οὕτως ἀπατηθεὶς τὸ ἀνεπιστημονικὸν καὶ ἱρηνάτω τὸ ἀληθές. Ἄλλ' εἰσι κράσεις, ἔστι δὲ καὶ φύσις, ὡσαύτως δὲ καὶ στοιχεῖα· κέντρον γὰρ καὶ ἀρχὴ φύσις ἅπανταχοῦ, ταῦτα δὲ πάντη περὶ αὐτὴν ὡς ἐν ἐνὶ ἡλίῳ ἀτμίδες ἐξ ὑγρότητος ἢ αὐχμοῦ ἀνερχόμεναι, κάκειθεν αὐθὶς διαλυόμεναι, καὶ πρὸς μικρὸν συναγόμεναι, καὶ οὕτως πεμπόμεναι, καὶ ποιούσαι τοῦτο αἰετὸ. Αἱ κράσεις γὰρ σχέσεις καὶ ιδιοτροπῖαι εἰσὶ τινες,

constitutionem ejiciunt. Si enim ut in natura, cujus ratione res omnes naturales unico modo uniuntur, existerent, in temperationibus etiam secundum naturam egerent. Sed quia varietatem illis temperationes afferunt, idcirco multa introducuntur inositate et aliena, multa quoque necessaria et naturæ congruentia. Quare quidquid secundum naturam efficitur, illud etiam est necessarium; sed quod secundum temperationem efficitur, propter varietatem non est semper necessarium. Sed si ipsa temperatio sincerum rei finem servat, ad quem spectans natura ut res procrearetur, viam suam exprompsit, tunc felix rei exitus solet existere; sin ad suas proprietates se convertit, et illinc habilitatem accepit, tunc a recto deflectere solet. Nemo vero existimet in his explicandis nos dicere temperationes non esse naturæ. Hoc enim esset absurdum. Quomodo enim temperationes id quod sunt a natura habere negare possemus? perinde ac si diceremus temperationes quæ admistionem suscipiunt ex simplici non misceri. Qui hoc modo deceptus est abjiciat ignorantiam et scrutetur veritatem. Sed sunt temperationes, est etiam natura, consimiliter etiam sunt elementa. Natura enim centrum est et principium, quocumque le vertas, illa vero omnia sunt circa ipsam: non secus atque in uno sole radii qui ex humore, aut vapore, aut æstu exorti sursum versus tendunt et illinc rursus dissipantur, paulatimque colliguntur et rursus mittuntur atque semper hoc modo iterantur. Sunt enim quædam temperationes, habilitates et proprietates, per quas uniuntur omnia pro eo

δι' ὧν ἐνοῦνται πάντα κατὰ τὸ πεφυκός, καὶ ταυτὰ ἅ
 μὲν οὕτως. Ἐπεὶ δὲ φύσιν καὶ κράσεις πολλαχῶς
 καὶ πολυμερῶς ἐξετάσαντες, ἐν τε νοήμασιν, ἐν τε
 λόγοις, ἐν τε σχήμασιν, ἐν τε ἐπιστήμασι, ἐν τε
 στοιχείοις, ἐν τε λίθοις, ἐν τε μεταλλοῖς, ἐν τε φυ-
 τοῖς, ἐν τε τροφαῖς, ἐν τε χυμοῖς, ἐν τε ζώοις, καὶ
 εὐρόντες πανταχοῦ τὰ ἴσα ἰδιώματα ἂν προσάλληλα
 φέρουσιν, ἢ φύσις καὶ αἱ κράσεις, καὶ πῶς ποτε
 κοινωνοῦσι καὶ κατὰ τί καὶ ἐν τίνι, πῶς δὲ καὶ
 πότε καὶ κατὰ τί καὶ ἐν τίνι οὐ κοινωνοῦσιν, ὁμοίως
 ἐξίσου ἐν ὅλας νοήσαντες καὶ εὐρόντες, ἀναγκαῖόν
 ἔστιν ἐρευνῆσαι αὐτὰ καὶ εἰς τὸ ἐμφυχον ζῶων καὶ
 λογικόν. Εἰς τοῦτο γὰρ καὶ φύσις καὶ κράσις ἦτις
 ἐξετάζεται σὺν τῇ φύσει. Οὕτως γὰρ ἂν ἐν τούτῳ

νοήσωμεν, ἐμφύχῳ ὄντι καὶ λογικῷ, τὰ τῆς φύ-
 σις καὶ τῶν κράσεων ἐκτελέσματα, καὶ διαστει-
 ῖται ἐκ τῶν κρείττωνων τὰ χείρονα, καὶ ἐκ τῶν
 τὰ τύχῃ, καὶ ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν τὰ μὴ τοι-
 καὶ ἐκ τῶν φρονίμων τὰ ἀνόητα καὶ τὰ τοῦ θρι-
 καὶ ἐκ τῶν ἀνδρικῶν τὰ ψοφοδεῆ καὶ τὰ τοῦ θρι-
 καὶ ἐκ τῶν σωφρονικῶν τὰ τῆς ἀκολασίας
 ἡλιθιοτήτος, καὶ ἐκ τῶν δικαίων τὰ τῆς μει-
 καὶ πλεονεξίας, καὶ ἐκ τῆς ἀληθείας τὸ ψ
 καὶ ἐκ τοῦ ὄντος τὸ δοκῆσαι, καὶ ἐκ πάντων
 καλῶν τὰ κακά, ὃ καὶ ποιήσωμεν ἐξετάσαντι
 ἐπιστήμην καὶ γνώσιν πραγμάτων πολλῶν ἐν
 γούσης ἡμῖν τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ.

ac natura singulorum fert, atque hæc quidem hunc
 in modum habent. Quoniam autem multis modis
 multipliciterque investigavimus naturam et tempe-
 rationes in mentis cogitatis, in rationibus, in figu-
 ris, in scientiis, in elementis, in lapidibus, in met-
 tallis, in plantis, in alimentis, in humoribus et in
 animalibus, reperimus autem ubique proprietates
 quas conferunt sibi inter se natura et temperatio-
 nes, consimiliterque consideravimus et animadverti-
 mus quomodo et quando, secundum quid et in
 quo universa inter se communicent, et contra,
 quomodo et quando, secundum quid et in quo non
 communicent, necesse est considerationem et cir-
 cumspectionem nostram ad animatum animal et
 rationis particeps transferre. Nam ad hoc spectat
 natura et temperatio quam cum natura perscruta-
 mur. Hoc enim modo in hoc animali animato et C

rationis particeps considerabimus naturæ et
 perationum effectus, et distinguemus inter præ-
 tiora et viliora, inter ea quæ sunt natura et
 quæ sunt fortuna, inter ea quæ ad scientiam
 tinent et illa quæ non pertinent, inter act-
 prudentum et actiones imprudentum ac imp-
 rum, inter actiones fortium virorum et act-
 hominum timidorum et temerariorum, inter a-
 nes temperantum, et actiones intemperantium
 stupidorum hominum, inter æquitatem et in-
 tatem cum aliquis inique aut plus habet, aut m-
 habet, inter falsa et vera, inter illud quod re-
 est, et illud quod aliquis opiatur esse cur-
 sit, inter bona et mala; quod nos perficiemus
 quirentes multarum rerum cognitionem et
 tiam adjuvante nos Dei numine.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΛΑΣΚΑΡΙ

ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΟΥΚΑ

ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

THEODORĪ I ASCARIS

FILII SUMMI IMPERATORIS DOMINI JOANNIS DUCÆ
 DE NATURALI COMMUNIONE

SERMO TERTIUS.

α'. Ἀναγκαῖόν ἐστι καὶ περὶ τῶν τοῦ ἀνθρώπου
 κοινωνιῶν τὸ ἀληθές δεῖξαι, ἐπειδὴ μέχρις αὐτοῦ ζύμ-
 पासαν τὴν ὑπὸ φύσιν ἐξετάσαμεν κοινωνίαν, τὴν γε
 κατὰ φύσιν οὖσαν καὶ κράσεις. Ἔστι δὲ καὶ μάλιστα

ἀναγκαῖόν κατὰ σύζυγιαν δεῖξαι αὐτὸ, ἵνα
 τις ἔχων συνηθροισμένης ἐν τάξει, τῷ ἀληθεῖ
 ἐπακολουθῇ καὶ οὕτως ῥάστην ἔχει τὴν
 μετὰ ταῦτα ἐπακολουθοῦσαν τῶν νοημάτων καὶ

1. De communionis modis qui in homine consi-
 derari possunt quid sentiendum sit ostendere quoque
 nobis operæ pretium videtur. Quoniam autem hæc
 tenus universam communionem quæ est sub natura,

tam illam quæ secundum naturam est, quan-
 secundum temperationes, investigavimus, est et
 in primis necessarium secundum conjugationem
 ipsum demonstrare, ut quilibet simul ordine

δύσληπτον καὶ, συλλήβδην περιλαβῶν εἶπω, τὸν
 τῆς πραγματείας σκοπὸν σπερματικῶς ἀναμνη-
 σκει πρὸ τοῦ τέλους τῆς παραγματείας· ἔχει δὲ
 πάντα. Ἐπτά τινων ὄντων τῶν ἐν ἡμῖν μερῶν
 υἱῆς θηλονότι καὶ ὕλης, οὐκ ἰσότητι πασι ταῦτά
 ἔχοντα ἀνεύσις καὶ ἐπιτάσεις ἐν ἀτόμοις,
 ἐν τρισὶ καὶ δέκα συζυγίαις μερίζονται, αἱ καὶ
 μέρεσιν ἀριθμηθεῖσαι, ἐννήκοντα πρὸς τῆ
 δι γίνονται· διαιροῦνται δὲ αὐταὶ εἰς τέσσαρας
 εἰς ἀνά τρεῖς οὐσαι μία ἐκάστη, ὧν μία μὲν ἀπλή,
 ἄλλαι ἄλλειπουσαὶ τε καὶ ἐπιτείνονται, καὶ τοῦτο
 ὄλων αὐτῶν. Καὶ ἀπλή μὲν οὖν ἐστὶν ἥτις καὶ
 ἐστὶν, ἡ ἐξίσου καὶ τὰ ἐπτά ἔχουσα, οἷον τὸ α
 καὶ οὐθὶς τὸ ε ζ η θ· ἐπιτάσεις γὰρ ἐν αὐτῇ
 ἐστὶν οὐτ' ἀνεύσις, ταῖς δὲ μετὰ ταύτην πάσαις
 ἐπιτάσεις εὐρίσκονται καὶ ἀνεύσις. Διὰ τοῦτο
 εἰς πλῆθος τῆ τῶν μεταθέσεων προχωρεῖ κοι-
 α· ὅταν γὰρ ὁ καθαρμοὸς ἐν ἰσότητι τὸ α β γ
 καὶ τὸ ε ζ η θ, διπλασιασθῆναι οὐ δύνηται
 ἵ γε ἰδιωτροπικῶν τινῶ, εἰ μὴ ὅτι ὡς ἄτομον καὶ
 ε, καὶ ἄλλον καθαριστὸν ἔξει ὁμοιον, ὧν οὐκ ἔστι
 ἰορά. Ὅταν δὲ ὑφειμένον ἐν ἔχη τῶν γραφέντων
 χεῖρων ὁ ἕτερος, ἐξανάγκης πρὸσω ἔχει τὰ ἕτερα,
 ἡ δὲ διαφέρει καθαριστὸς τοῦ καθαρμοῦ, καὶ τοῦ-
 γνομένου, τοῦ μετατίθεσθαι καθ' ὑφείσεις τὰ
 χεῖρα καὶ ἐπιτάσεις, τρισκαίδεκα πάσαι γενή-

habens verum scopum assequatur, et ut faci-
 habeat deinceps sententiarum comprehensio-
 alioqui difficilem, summam complectamur,
 uasi sementem facientes universum hujus tra-
 tionis scopum antequam perveniamus ad finem
 is tractationis commemoremus. Ita vero se ha-
 omnia. Cum sint in nobis partes quædam nu-
 septem, ex anima videlicet et materia, non
 ibus illæ insunt æqualiter, sed in individuisha-
 intensiones ac remissiones. In tredecim porro
 nibus (4) distributio consistit, quorum quidem
 num partes numeratæ, nonaginta tres simul
 stunt. Distribuuntur autem rursus in quatuor
 nes, ita ut unusquisque ordo circiter tres partes
 at, quarum una quidem est simplex, aliæ vero
 ttuntur ac intenduntur omni ex parte. Ac
 D
 olex quidem est quæ etiam sola est. æquales
 licet septem partes habens; nempe $a b c$ et
 erea $e f g h$. Hæc enim conjugatio neque ia-
 ionem neque remissionem suscipit. In reliquis
 m sequentibus reperiuntur intensiones et re-
 siones. Idecirco etiam multiplices evadunt pro-

transpositionem communionis. Cum enim
 ratio æqualiter $a b c$ habet et $e f g h$, duplicari
 potest secundum proprietatem quamdam sin-
 rem, præterquam quod tanquam individuum et
 is etiam purgationem similem habebit, qua-
 non est differentia. Cum autem purgationum
 a unum ex elementis descriptis remissum
 t, necessario ab aliis distinguitur ut diversis

Locus perobscurus propter confusionem duarum vocum, nempe συζυγίας καὶ τάξεως. Cæterum ut
 caremus retinuumus vocem τάξεως. Habita ratione τάξεως partes appellantur συζυγίαι; atque tre-
 non ordines respectu quatuor ordinum erunt potius συζυγίαι.

Hic rursus conjunctiones dicuntur respectu quatuor ordinum.

σονται συζυγίαι, ἐννενηκονταχῶς πρὸς τὰ δύο διαι-
 A
 ροῦμεναι, ἐκτὸς τῆς ἀπλῆς. Καὶ πρώτη μὲν οὖν
 πάντως ἐστὶν ἡ ἀπλή, εἶτα ὡς ἐν τάξει αἱ μετὰ ταύ-
 την· δευτέρα δὲ τάξεις τῶν συζυγιῶν ἢ τὰ τρία καὶ
 τρία ἔχουσα, τὰ μὲν $a b \gamma$ πάντα, τῶν δὲ $e \zeta \eta \theta$ τὰ
 τρία, ὑφειμένου τοῦ ἐνὸς θηλονότι, ὧντινων $e \zeta \eta$
 θ τὴν ὑφείσειν ἐναλλάξ θέμενος εὐρήσω τέτταρας
 συζυγίας $a b \gamma e \zeta \eta a b \gamma \zeta \eta \theta a b \gamma$
 $\eta \theta e a b \gamma e \theta \zeta a i$ διαφέρουσι τῇ μεταθέσει.
 Καθὰ γὰρ ἡ πρώτη πρὸς τὴν δευτέραν, ἡ ἡ τρίτη
 πρὸς τὴν ὑστάτην, οὕτω δὴ καὶ τὸ ἐκ τῆς ὑστάτης
 κραθὲν ἄτομον πρὸς τὸ ἐκ τῆς πρώτης τε καὶ τῆς
 τρίτης, καὶ τοῦτο τῶν τεττάρων κοινόν. Μετὰ δὲ
 ταύτην τρίτη τάξις τῶν συζυγιῶν ἢ τὰ τρία δύο
 ἔχουσα, τὰ μὲν $a b \gamma$ πάντα, τῶν δὲ $e \zeta \eta \theta$ τὰ
 δύο, τῶν δύο ὑφείσειν πασχόντων, ἅτινα διὰ τῆς με-

B
 ταθέσεως ἐναλλάξ ποιησάμενος εὐρήσω συζυγίαν
 θέσει τελείαν $a b \gamma e \zeta a b \gamma \zeta \eta a b \gamma \eta$
 $\theta a b \gamma \theta e a b \gamma e a a b \gamma \zeta \theta a i$ δια-
 φέρουσι τῇ μεταθέσει. Καθὰ γὰρ ἡ πρώτη πρὸς
 τὴν δευτέραν, ἡ ἡ τρίτη πρὸς τὴν ὑστάτην, οὕτω δὴ
 καὶ τὸ ἐκ τῆς ὑστάτης κραθὲν ἄτομον πρὸς τὸ ἐκ
 τῆς πρώτης τε καὶ τῶν ἐφεξῆς ἰως ταύτης, καὶ
 τοῦτο κοινόν καὶ τῶν ἑξ. Μετὰ δὲ ταύτην τετάρτη
 τάξις τῶν συζυγιῶν ἢ τὰ τρία καὶ ἐν ἔχουσα, τὰ μὲν
 $a b \gamma$ πάντα, τῶν δὲ $e \zeta \eta \theta$ τὸ ἐν τῶν τριῶν ὑφε-

deinceps. Jamque differt purgatio a purgatione
 C
 Atque hoc modo transpositis elementis secundum
 remissiones ac intensiones, tredecim omnino con-
 jugationes (2) existent quæ dividuntur in nonaginta
 duas simplici illa conjugatione non numerata.
 Prima igitur omnium est illa simplex. Deinde or-
 dine quæ sequuntur. Porro conjugationum ordo se-
 cundus est qui tria et tria habet $a b c$ quidem om-
 nia, sed tria ex $e f g h$, subtracto videlicet uno qui-
 bus quatuor $e f g h$ vicissim subtractis, quatuor
 conjugationes reperiam $a b c e f g | a b c f g h | a b c$
 $g h e | a b c e h f$, quæ quidem transpositione differunt
 inter se. Et ut differt prima a secunda, ac tertia a
 postrema, sic individuum temperatum ex postrema
 ab illo quod est ex prima et tertia temperatum.
 Atque hunc secundum ordinem consequitur conju-
 gationum ordo tertius, qui tria et duo habet: $a c a b c$
 quidem omnino, sed ex $e f g h$ duo, duobus nimi-
 rum demptis et subtractis, quibus vicissim transpo-
 sitis reperiam conjugationem positu perfectam $a b c$
 $e f | a b c . f g | a b c . g h | a b c . h e | a b c . e g | a b c . f h$
 quæ differunt transpositione. Et ut prima differt a
 secunda, et tertia a postrema, ita etiam individuum
 ex postrema temperatum ab illo quod est tempe-
 ratum et conflatum ex prima et reliquis deinceps ad
 hanc postreman usque. Atque hoc commune est
 trium. Hunc tertium quartus ordo consequitur qui
 tria et unum habet $a c a b c$ quidem omnino et absque
 ulla subtractione, sed unum ex $e d e f$, tribus nimi-
 rum subtractis, quibus vicissim transpositis repe-

Locus perobscurus propter confusionem duarum vocum, nempe συζυγίας καὶ τάξεως. Cæterum ut
 caremus retinuumus vocem τάξεως. Habita ratione τάξεως partes appellantur συζυγίαι; atque tre-
 non ordines respectu quatuor ordinum erunt potius συζυγίαι.

Hic rursus conjunctiones dicuntur respectu quatuor ordinum.

σιν πασχόντων, ἄτινα διὰ τῆς μεταθέσεως ἐναλλάξ
 θεις εὐρήσω τέτταρας συζυγίας α β γ ε α β γ
 ζ α β γ η α β γ θ αἱ διαφέρουσι τῇ μεταθέ-
 σει. Καθὰ γὰρ ἡ πρώτη πρὸς τὴν δευτέραν, ἢ ἡ
 τρίτη πρὸς τὴν ὑστάταν, οὕτω δὴ καὶ τὸ ἐκ τῆς
 ὑστάτης κραθεν ἄτομον πρὸς τὸ ἐκ τῆς πρώτης τε
 καὶ τῆς τρίτης, καὶ τοῦτο τῶν τεττάρων κοινόν. Μετὰ
 δὲ ταύτην τὴν τάξιν ἑτέρα τάξις τῶν συζυγιῶν, τρεῖς
 καὶ αὐτὴ ἔχουσα τάξεις, αἷς ἔστι τῶν τεσσάρων μὲν
 σὺν ὑφίσει ἐναλλαγῇ ἕως δυάδος, τῶν δὲ τριῶν ὑφί-
 σει μὲν τοῦ ἐνός, τῶν δὲ δύο ἐναλλαγῇ καὶ ἰσότητι.
 Αἱ τάξιων τάξεις καὶ συζυγίαι, αἱ τὰ δύο μὲν ἐκ
 τριῶν ἔχουσαι, ἐκ δὲ τῶν τεσσάρων τὰ τέσσαρα, τὰ
 τρία, τὰ δύο, ἅς διὰ τῶν μεταθέσεων ἐναλλάξ θέ-
 μενος εὐρήσω ἐν μιᾷ ἐκάστη τάξει ἑνδεκα συζυγίας,
 ὧν ἡ πρώτη τάξις τούτων, πέμπτη δὲ τῶν ὄλων
 ἔστιν ἡ α β ε ζ η θ α β ε ζ η α β ε ζ θ
 α β η θ η α β ε ζ α β ζ η α β η θ α
 β θ ζ α β θ ε α β ε η αἱ διαφέρουσι τῇ με-
 ταθείσει. Καθὰ γὰρ ἡ πρώτη πρὸς τὴν ὑστάτην, ἢ ἡ
 δευτέρα πρὸς τὴν δεκάτην, οὕτω δὴ καὶ τὸ ἐκ τῆς
 ἑνδεκάτης κραθεν ἄτομον ἀνάπαλιν ἕως τοῦ ἐκ τῆς
 πρώτης, τοῦτο δὲ κοινόν καὶ τῶν ἑνδεκα. Μετὰ δὲ
 ταύτην ἢ ταύτης δευτέρα, ἕκτη δὲ γε τῶν ὄλων, ἢ
 τῷ αὐτῷ καὶ αὐτῇ ἰδιώματι ἐκτός τῆς τῶν δύο με-

ταθέσεως βαίτουσα β γ ε ζ η θ β γ ε
 γ ε ζ θ β γ ζ θ β γ η θ ε β γ
 γ ζ η β γ η θ β γ θ ζ-β-γ-θ-ε
 η αἱ διαφέρουσι τῇ μεταθείσει. Καθὰ γὰρ ἡ
 πρὸς τὴν ὑστάτην, ἢ ἡ δευτέρα πρὸς τὴν ἑ-
 οὔτω δὴ καὶ τὸ ἐκ τῆς ἑνδεκάτης κραθεν
 ἀνάπαλιν ἕως τοῦ ἐκ τῆς πρώτης · τοῦτο δὲ
 καὶ τῶν ἑνδεκα. Μετὰ δὲ ταύτην ἢ πρὸς τὴν
 αὐτῆς τρίτη, ἑβδόμη δὲ γε τῶν ὄλων, ἢ τῷ α
 αὐτῇ ἰδιώματι βαίνουσα ἐκτός τῆς τῶν δύο
 θέσεως α γ ε ζ η θ α γ ε ζ η α γ ε
 γ ζ η θ α γ η θ ε α γ ε ζ η α γ ζ
 γ η θ α γ θ ζ α γ θ ε α γ ε τὰ δὲ
 ρουσι τῇ μεταθείσει. Καθὰ γὰρ ἡ πρώτη πρὸς
 ὑστάτην, ἢ ἡ δευτέρα πρὸς τὴν δεκάτην, οὕ-
 τω δὴ καὶ τὸ ἐκ τῆς ἑνδεκάτης κραθεν ἄτομον
 ἕως τοῦ ἐκ τῆς πρώτης, τοῦτο δὲ κοινόν καὶ
 δεκα. Μετὰ δὲ ταύτην τὴν τάξιν ἑτέρα τῆ
 συζυγιῶν, τρεῖς καὶ αὐτὴ ἔχουσα τάξεις, ε
 τῶν τεσσάρων μὲν σὺν ὑφίσει ἐναλλαγῇ ἕως
 τῶν δὲ τριῶν ὑφίσει, τῶν δύο, τοῦ ἐνός δὲ
 λαγῇ. Αἱ τάξεων τάξεις καὶ συζυγίαι αἱ τὸ
 ἐκ τῶν τριῶν ἔχουσαι ἐκ δὲ τῶν τεσσάρων τε-
 σσαρα, τὰ τρία, τὰ δύο, ἅς διὰ τῶν μεταθέσεων
 λαξ θεις εὐρήσω, ἐν μιᾷ ἐκάστη τάξει ἑνδεκα

riam quatuor conjugationes | a b c . e | a b c . f | a b c .
 g | a b c . h | quæ transpositione differunt. Utenim
 se habet prima ad secundam et tertia ad postre-
 mam, ita quod ex postrema temperatum est indi-
 viduum ad illud quod ex prima et ex tertia. Atque
 hoc quatuor commune est. Hunc quartum conse-
 quitur alias ordo conjugationum qui etiam habet
 ipse tres ordines, in quibus quatuor permutantur
 et subtractione ad duo rediguntur ; de tribus vero
 unum demitur, duo permutantur et æqualitatem
 retinent. Qui ordinum ordines et conjugationes ex-
 sistunt cum de tribus duo retinentur, et de quatuor,
 quatuor, tria, duo ; quibus transpositis et permu-
 tatis in unoquoque ordine undecim conjugationes
 reperiam. Ac primus quidem ordo hujus generis est
 sed universorum quintus a b e f g h | a b c f g |
 a b e f h | (4) a b g h e | a b e f | a b f h | a b g h
 | a b f h | a b h e | a b e g, quæ differunt trans-
 positione. Ut enim prima se habet ad postremam
 et secunda ad decimam, ita etiam individuum illud
 quod ex undecima temperatum est usque ad illud
 quod est ex prima. Hoc autem commune est undeci-
 m. Secundus quidem ab hoc ordo sed universoro-
 rum sextus deinde consequitur, qui eandem quoque
 ipse permutationis proprietatem retinet excepta duo-
 rum de tribus transpositione, b c . e f g h | b c . e f g |
 b c . e f h | b c . f g h | b c , g h s | b c . e f | b e . f g |
 b c . g h | b c . h f | b c . h e | b c . e h | quæ differunt
 transpositione. Ut enim prima se habet ad postre-
 mam et secunda ad decimam, ita etiam contrario
 ordine individuum illud quod ex undecima tempera-
 tum est ad illud usque quod est ex prima. Hoc au-

tem undecim commune est. Hunc consequi
 primo hujus generis tertius, universorum se
 qui excepta duorum transpositione eandem
 tionis proprietatem retinet, a c , e f g h
 e f g | a c . e f g | a c . f g h | a c . g h e | a c .
 a c , e f | a c . f g | a c g h | a c h t | a c , h e | a
 quæ transpositione differunt. Ut enim prima
 bet ad postremam aut secunda ad decima
 etiam contra illud individuum quod ex un-
 temperatum est ad illud usque quod est ex pri-
 autem undecim commune est. Hunc conse-
 alius conjugationum ordo qui etiam ipse tre-
 ordines in quibus quatuor permutantur et
 huntur usque ad duo, de tribus vero duo
 buntur et unum permutatur. Qui ordinum
 dines et conjugationes habentque de tribus
 de quatuor vero, quatuor, tria, duo, quibus
 permutatis reperiam in unoquoque ordine u-
 conjugationes. Qui quidem est primus ordi-
 generis, octavus vero universorum est, a e /
 a e f g | a f g h | a e f g | a g h e | a e f | a f g | a
 h f | a h e | a e g | quæ differunt transpositi-
 enim prima se habet ad postremam aut
 decimam, ita contra illud individuum quod
 decima temperatum est, ad illud usque quod
 ex prima. Hoc autem commune etiam est un-
 Secundus ab hoc ordine consequitur ordo,
 sorum nonus, qui in progressu eandem pri-
 tem retinet, excepta unius transpositione, b
 b e f g | b f g h | b g h e | b e f h | b e f | b f g | b
 h f | b h e | b e g | quæ transpositione differ-
 enim se habet prima conjugatio ad postremam

(4) Hic in Græco desideratur α β ζ η θ quare etiam addendum a b f g h ut sint undecim conjuga-

γιας, ὧν ἡ πρώτη τάξις τούτων, ἐγδὲν δὲ τῶν ὄλων, ἅ τιν ἐστὶν ἡ α ε ζ η θ α ε ζ η α ζ η θ α ε ζ η θ α θ ζ α θ ε α ε η αὶ διαφέρουσι τῇ μεταθέσει. Καθὰ γὰρ ἡ πρώτη πρὸς τὴν ὑστάτην, ἢ ἡ δευτέρα πρὸς τὴν δεκάτην, οὕτω δὴ καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐνδεκάτης κραθὲν ἄτομον ἀνάπαλιν ἕως τοῦ ἐκ τῆς πρώτης · τοῦτο δὲ κοινὸν καὶ τῶν ἐνδεκα. Μετὰ δὲ ταύτην ἢ ταύτης δευτέρα, ἐνάτη δὲ γε τῶν ὄλων, ἢ τῶ αὐτῶ καὶ αὐτῇ ιδιῶματι βαίνουσα ἐκτὸς τῆς τοῦ ἐνὸς μεταθέσεως β ε ζ η θ β ε ζ η β ζ η θ β η θ β θ ζ β θ ε β ε η αὶ διαφέρουσι τῇ μεταθέσει. Καθὰ γὰρ ἡ πρώτη πρὸς τὴν ὑστάτην, ἢ ἡ δευτέρα πρὸς τὴν δεκάτην, οὕτω δὴ καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐνδεκάτης κραθὲν ἄτομον ἀνάπαλιν ἕως τοῦ ἐκ τῆς πρώτης · τοῦτο δὲ κοινὸν καὶ τῶν ἐνδεκα. Μετὰ δὲ ταύτην ἢ πρὸς τὴν αὐτῆς τρίτην, δεκάτη δὲ γε τῶν ὄλων, ἢ τῶ αὐτῶ καὶ αὐτῇ ιδιῶματι βαίνουσα ἐκτὸς τῆς τοῦ ἐνὸς μεταθέσεως γ ε ζ η θ γ ε ζ η γ ζ η θ γ ε ζ η γ ε θ ε θ ε γ ε ζ η γ ζ η γ η θ γ θ ζ γ θ ε γ ε η αὶ διαφέρουσι τῇ μεταθέσει. Καθὰ γὰρ ἡ πρώτη πρὸς τὴν ὑστάτην · ἢ ἡ δευτέρα πρὸς τὴν δεκάτην, οὕτω δὴ καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐνδεκάτης κραθὲν ἄτομον ἀνάπαλιν ἕως τοῦ ἐκ τῆς πρώτης · τοῦτο δὲ κοινὸν καὶ τῶν ἐνδεκα. Μετὰ δὲ ταύτην τὴν τάξιν ἑτέρα τάξιν τῶν συζυγίων, τρεῖς καὶ αὐτῇ ἔχουσα τάξεις, αἷς ἐστὶ τῶν τε τριῶν καὶ τῶν τεσσάρων ἐναλλαγῇ, ὕψεις δὲ ἐκ μὲν τῶν τριῶν τῶν δύο, ἐκ δὲ τῶν τεσσάρων

τῶν τριῶν. Αἱ τάξιν ταξίς καὶ συζυγίαι αἱ τὸ ἐν μὲν ἐκ τῶν τριῶν ἔχουσαι, ὡσαύτως καὶ ἐκ τῶν τεσσάρων τὸ ἐν, ἄς διὰ τῶν μεταθέσεων ἐναλλάξ θείς εὐρήσω ἐν μιᾷ ἐκάστη τάξει τέσσαρας συζυγίας, ὧν ἡ πρώτη τάξις τούτων, ἐνδεκάτη δὲ γε τῶν ὄλων, ἐστὶν α ε α ζ α η α θ αὶ διαφέρουσι τῇ μεταθέσει. Καθὰ γὰρ ἡ πρώτη πρὸς τὴν δευτέραν, ἢ ἡ τρίτη πρὸς τὴν ὑστάτην, οὕτω δὴ καὶ τὸ ἐκ τῆς ὑστάτης κραθὲν ἄτομον ἐν ἀναποδισμῶ ἕως τοῦ ἐκ τῆς πρώτης ἀτόμου κραθέντος · καὶ τοῦτο τῶν τεττάρων κοινόν. Μετὰ δὲ ταύτην ἢ πρὸς τὴν πρώτην ταύτης δευτέρα, δωδεκάτη δὲ γε τῶν ὄλων, ἢ τῶ αὐτῶ καὶ αὐτῇ ιδιῶματι βαίνουσα, ἐναλλαγῇ τε καὶ μεταθέσει β ε β ζ β η β θ αὶ διαφέρουσι τῇ μεταθέσει. Καθὰ γὰρ ἡ πρώτη πρὸς τὴν δευτέραν, ἢ ἡ τρίτη πρὸς τὴν ὑστάτην, οὕτω δὴ καὶ τὸ ἐκ τῆς ὑστάτης κραθὲν ἄτομον ἐν ἀναποδισμῶ ἕως τοῦ ἐκ τῆς πρώτης ἀτόμου κραθέντος · καὶ τοῦτο τῶν τεττάρων κοινόν. Μετὰ δὲ ταύτην ἢ πρὸς τὴν πρώτην αὐτῆς τρίτην, τρισκαιδεκάτη δὲ τῶν ὄλων καὶ ὑστάτη, ἢ τῶ αὐτῶ καὶ αὐτῇ ιδιῶματι βαίνουσα ἐναλλαγῇ τε καὶ μεταθέσει γ ε γ ζ γ η γ θ αὶ διαφέρουσι τῇ μεταθέσει. Καθὰ γὰρ ἡ πρώτη πρὸς τὴν δευτέραν, ἢ ἡ τρίτη πρὸς τὴν ὑστάτην, οὕτω δὴ καὶ τὸ ἐκ τῆς ὑστάτης κραθὲν ἄτομον ἐν ἀναποδισμῶ ἕως τοῦ ἐκ τῆς πρώτης ἀτόμου κραθέντος · καὶ τοῦτο τῶν τεττάρων κοινόν. Ἐχουσι τοίνυν οὖν ἕως δεῦρο τὸ τέρμα πάσαι αἱ τῶν τοῦ λογικοῦ ζώου μερῶν συζυγίαι, ἀναφαίνονται δὲ

secunda ad decimam, ita etiam contra illud individuum quod ex undecima temperatum est ad illud usque quod est ex prima conflatum. Hoc autem commune etiam est undecim. Tertius a secundo hujus generis ordo consequitur, universorum decimus qui in progressu eandem proprietatem retinet, excepta unius transpositione: *c e f g h | c e f g | c f g h | c e f h | c e f | c f g | e g h | c h f | c h e | c e g* quæ transpositione differunt. Ut enim prima conjugatio se habet ad ultimam aut secunda ad decimam, ita etiam contra illud individuum quod ex undecima temperatum est, ad illud usque quod ex prima conflatum est. Hoc autem commune est etiam undecim. Hunc ordinem consequitur alius conjugationum ordo, qui etiam ipse tres habet ordines in quibus tria et quatuor permutantur, ac de tribus quidem duo subtrahuntur, de quatuor vero tria. Qui sunt ordinum ordines et conjugationes habentque de tribus unum, eodemque modo de quatuor unam *a e | a f | a g | a h* | quæ transpositione differunt. Ut enim prima conjugatio se habet ad secundam, aut tertia ad postremam, ita etiam contrario ordine individuum illud quod ex postrema temperatum est, ad illud usque quod ex prima conflatum est. Atque hoc his quatuor commune est. Secundus ab hoc ordo consequitur, universorum duodecimus qui in progressu eandem quoque retinet proprietatem tam in permutatione quam in

C transpositione, *b e | b f | b g | b h* | quæ quidem conjugationes transpositione differunt. Ut enim prima se habet ad secundam aut tertia ad postremam, ita etiam retrogrado ordine individuum illud quod ex postrema temperatum est, ad illud usque individuum, quod est ex prima conflatum, atque hoc commune est his quatuor. Tertius deinde a primo hujus generis ordo consequitur, universorum decimus tertius et ultimus qui in progressu eandem proprietatem retinet tam in permutatione quam in transpositione, *c e | c f | c g | c h* | . Quæ quidem conjugationes transpositione differunt. Ut enim prima se habet ad secundam, aut tertia ad postremam, ita etiam contrario ordine individuum illud quod ex postrema temperatum est in reversione (4) se habet ad illud usque individuum quod ex prima temperatum est. Atque hoc quatuor commune est. Hactenus conjugationes partium animalis ratione præditi finem et terminum habent. Sed emergunt præter conjugationes nonaginta duas et simplicem septem aliæ conjugationes quæ quidem in unitate sola intensionem habent. Idcirco has cum aliis non numeravimus, quoniam ordo in istis erat ordinis perturbatio. Sunt autem hæ: *a*, cum intensione; *b*, cum intensione; *c*, cum intensione; *e*, cum intensione; *f*, cum intensione; *g*, cum intensione; *h*, cum intensione. Cum autem dico *cum intensione*, dico etiam *cum remissione*. Utraque

(4) Reditum a postrema ad primam appellat *reversionem*, perinde ac si a meta ad carceres revertereris.

τῶν ἐννενηκονταδύο καὶ τῆς ἀπλῆς ἐκτός συζυγίῶν ἅπτα ἑτέροι, αἰτινες ἔχουσι ἐν μονάδι μόνη ἐπίτασιν. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ταῖς ἄλλαις ταύτας ἀπρηριθμησάμεν, ὅτι τάξεις ἦν ἐν ταύταις ἡ ἀταξία · εἰσι δὲ αὐταὶ ἢ κατ' ἐπίτασιν α, κατ' ἐπίτασιν β, κατ' ἐπίτασιν γ, κατ' ἐπίτασιν ε, κατ' ἐπίτασιν ζ, κατ' ἐπίτασιν η, κατ' ἐπίτασιν θ. Ὅταν δὲ λέγω κατ' ἐπίτασιν, λέγω καὶ τὸ κατ' ἀνεσιν · τῶν πρὸς τι γὰρ εἰσι τὰ ἀμφοτέρω, αἵτινα ταῖς κυρίαις συναπαριθμούμενα τάξεσιν, ἑκατοντάδα τελοῦσι πάσας τὰς συζυγίας. Ἀλλὰ νῦν οὐ χρὴ λέγειν τοιαῦτα ἡμῶς, εἴτερον βραβεῖν ὀργυριωμένους, τιωπῆ δὲ μᾶλλον ἑαυτούς διδόναι καὶ δεῖ, καὶ δίκαιον διακρίναντες πράττομεν τοῦτο, ὅτι τὸ ἐν ταύτῃ τῇ τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης ἰσχύι συμβαλλόμενον τοσόνδε καὶ τοιόνδε ἐλέξαμεν, πᾶν ταῖς συζυγίαις τῶ ἑκτῶ λόγῳ αὐτῶν περὶ τῶν ἀντιρρόπων τοῖς πρώτοις τοῦτο γε εἰπωμεν, ἐκείθεν τὰς ἀφορμὰς εἰς τοῦμφανῆς ἀξάντες. Νῦν δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν τρέχομεν λέξαι καθόσον δύναμις καὶ προαιρέσις.

β. Εἰρήσει δ' οὐδεὶς ὑπὸ ταύτας ἢ ὑπὲρ ταύτας ἀριθμὸν ἕτερον ἐν αὐταῖς · αἱ γὰρ μεταθέσεις καὶ τῶν στοιχείων ἐναλλαγῆαι οὔτε τοῦ τελείου προέβησαν, οὔτε μὴν κατέλειψαν τὴν ἐντελέχειαν, ἀλλ' ὡς ὀρίσθησαν ἕως δεῦρο, τὸν σκοπὸν ἐντελεχῶς ἐτελείωσαν. Ἔστι δὲ αὐταῖς κοινὰ μὴν τὰ ἑπτὰ τάδε α β γ καὶ τὰ ε ζ η θ εἰς ὧν καθ' ὑφέσεις καὶ ἐπιτάσεις αἱ δώδεκα συζυγίαι γίνονται, ἐκτός τῆς ἀπλῆς καὶ τῆς ἀντιρρόπου αὐτῆ, εἰς τέσσαρας μεριζόμεναι

enim vox relationem significat. Quæ si numerentur cum illis proprie dictis ordinibus centum omnino conjugationes constituunt. Sed de talibus nihil nunc nobis est dicendum, cum alia via incedere cupiamus. Estque satius in præsentia silentio hæc præterire. Et justa sæne de causa facere nobis videtur, quod tot et talia selegerimus quæ in tanta naturalis scientiæ vi et copia inter se conferrentur. Ac comparationem quidem illam quæ in conjugationibus temperationum naturalium habet locum, sexto sermone persequemur, nunc vero ex illis quæ diximus occasionis commoditate captata et quasi in lucem educta de illis quæ primis illis respondent, hoc libro dicere pergamus. Jam vero ab scopum revertimur, ut quemadmodum constituimus, pro viribus nostris hanc disputationem absolvamus.

2. Neque vero reperire poterit aliquis supra aut infra illas quas enumeravimus, aliquem alium numerum in ipsis. Nam transpositiones et permutationes elementorum, neque extra perfectionem egressæ sunt, neque rursus a perfectione abfuerunt, sed ut definitæ fuerunt hactenus, perfectionem absoluteque adeptæ sunt. Sunt autem ipsis communia quidem septem *a b c* et *e f g h*, ex quibus secundum remissiones et intensiones duodecim conjugationes existunt, excepta simplici et illa quæ ei respondet, in quatuor ordines distribuuntur; qui quidem ordines tres circiter numero habent conjuga-

τάξεις, ἀνὰ τρεῖς ἔχουσαι αὐταὶ συζυγίας · αἱ δὲ θεις εἰς πλείους μεριζόμεναι ἐννενηκοντα πρὸς δυοῖν πᾶσαι γίνονται, ἐκτός τῆς ἀπλῆς καὶ τῆς ἀρόπου αὐτῆ. Διαφορὰ γοῦν ταύτας διττῆ, κατ' τασιν καὶ ἀνεσιν δηλαδὴ, καὶ ἡ μὲν τῶν ἑπτὰ σχόντων τὴν τε ἐπίτασιν καὶ ἀνεσιν τῇ μεταθεσί καὶ ἐναλλαγῇ ἐπισυνέβη, διὸ καὶ πλεῖθος ἐπ καὶ τοῦτο πεπερασμένον. Ἐννενηκοντα γὰρ πρὸς δυοῖν πᾶσαι αἱ συζυγίαι καὶ ἡ ἀπλῆ, ἡ δὲ οὐ ρασμένη μὲν ἔστι κατ' ἀριθμὸν, ἐντός καὶ γὰρ πεπερασμένης, ἀλλ' ἀπειρος μάλιστα · πεπερα δὲ ὅτι ἐντός τῆς πεπερασμένης ἔχει τὴν ἀπειρῶν. Ὁ γὰρ ἐκ τῶν ἐννενηκονταδύο Χριστοφόρος ἔχει μὲν ἤττον καὶ μᾶλλον εἶναι χρηστός, ἢ ἡ Εὐφημίδης εἶναι δεινός, ὅτι καὶ ὁ Εὐφημίδης εἶ καὶ μᾶλλον ἔχει εἶναι δεινός, γενήσεται δὲ οὐκ Χριστοφόρος χρηστός · καὶ τοῦτο πᾶσι κοινόν. Ἡ οὖν μία διαφορὰ κατ' ἐπιστάσεις τε καὶ ἀνεσεις μέχρι τῶν ἐννενηκοντα πρὸς ταῖς δυοῖν καὶ τῆς ἀ καὶ περαιτέρω βῆναι οὐκ ἦν · ἡ δ' ἑτέρα αἰ ἔστι καὶ ἀναριθμητός · πέφυκε γὰρ ἐπ' ἀπειρα ναὶ καθ' ὑφέσεις καὶ ἐπιτάσεις θυμικὸν τὸν βραμον ὅς ἔχει τινὰ συζυγίαν ἐπιτηδείαν κοινὴν ο θυμικόν, καὶ ὅτι μὲν οὖν τὸν θυμικὸν θυμικόν μᾶλλον καὶ ἤττον ἀναγκαῖον ἔστιν, ἀλλ' οὐ τὸ καὶ ἐν αὐτῶν τις ὑπολάβῃ, ἀλλ' ὅσα ἂν τῆς ο τῶ αὐτῶ συζυγίας ὑπάρχοντα ἢ ὡσαύτως αἰ Ἄπειρος ἀρα καθ' ὑφέσεις καὶ ἐπιτάσεις θυμι βαρύτεμος, καὶ ἀνάδης ἐπιθυμητικὸς ἐπ' ἀπειρο

tionem quæ rursus in plures distributæ nonag cum duabus omnes existunt, excepta simplici illa quæ ei respondet. Duplex igitur in his est ferentia. Una est septem illorum quibus accidit tensio et remissio propter transpositionem et mutationem; idcirco multitudinem effecit eam finitam et terminatam. Nam omnes conjugationes sunt nonaginta duæ, præter simplicem. Altera differentia multitudinem numero non finit effecit, quæ tamen intra finitam consistit, quæ vis sit maxime infinita. Est autem finita, quæ ipsius infinitas intra finitam multitudinem constituit. Nam, exempli gratia, ex nonaginta duabus conjugationibus proponatur aliquod individuum singulari temperatione præditum: sitque Christophorus: potest sane esse minus aut magis prole, annon etiam Euphemides acutus est quia est magis minus acutus et sagax? Nunquam vero fieri potest ut Euphemides acutus sit, Christophorus prole, que hoc omnibus commune est. Una igitur differentia est secundum intensiones et remissiones ad finitam et nonaginta usque conjugationes præter simplicem neque ulterius progredi licuit. Altera vero est finita et innumerabilis. Potest enim fieri ut sit secundum remissiones et intensiones infinita iracundus, nempe ille qui consistit in aliqua conjugatione ab efficiendum iracundum accommodatum. Quia vero diximus in illis iracundum necessarius magis et minus iracundum esse, nemo putet ut

ἔφυκε μᾶλλον καὶ ἤττον, οὐ μὴν δὲ τὸ αὐτοῦ ἄνθρωπον ὑπολάβη τις, ἀλλὰ τὰ ἐκ τῆς αὐτῶν κρᾶσι-
 συζυγίας κραθέντα ἄτομα. Ἰνόμασται δὲ τὰ τῆς
 συζυγίας τοῦ ἀνιάδου, καὶ τῆς αὐτῆς συζυγίας
 βαρυτίμου ἄτομα εὐκῶς εἰς τὰ τῶν ἐκατέρων
 αὐτῶν, ὅτι κοινῶς ἐκείνοις κατὰλληλος ὁ τῆς οὐ-
 αὐτῶν ἴστιν ὄρος, τῶν ἐκατέρων τῶν ἐκατέρων
 γὰρ θυμικός θυμικοῦ ὄρον δέχεται, καὶ πᾶς ἐπι-
 ητικός ἐπιθυμητικοῦ, ἐπὶ τὸ θυμικός ἢ ἐπιθυ-
 ητικός τούτων ἕκαστος λέγεται. Εἰκοτως οὖν ἄρα
 ὡς τοῖς ἐκατέροις τὰ πολλὰ ἔλεγχσαν. Ἔστι
 ἄρα τῶν θυμικῶν βαρυτίμων καὶ τῶν ἐπιθυμητικῶν
 ἴδη, καθὸ θυμικῶν καὶ ἐπιθυμητικῶν, ἐπιτάσεις
 οἰστός τε καὶ ἀνέσεις, ὅτι αἱ κρᾶσσαι αὐτοὺς
 γίαι, καθὸ περὶ κρᾶσιν εἶναι καθ' ὑφίσεις καὶ
 ἴσεις, τὸ ἀδιόριστον ἔχουσιν, οὔτε δὲ ὁ βαρυτί-
 κνιάδης γενήσεται, οὔτε δὲ ὁ ἀνιάδης βαρυτίμος
 οἶ. Διὸ ἀνέσεις καὶ ἐπιτάσεις αἱ αὐτῶν δέχονται
 γίαις ὅτι αἱ κρᾶσσαι αὐτοὺς συζυγίαι ἀλλαγῆ-
 οὐ πέφυκε.

Ἀπὸ δὲ τῶν πάσαις οἰκείων εἶναι αὐτὸ, ἐκ τῆς
 οὐ τοῦτων λίαν ἐτάσεως· οὐ γὰρ ἐστὶ ταῖς πᾶ-
 τὸ κατὰ πάντα κοινόν, ἐπεὶ κοινωνοῦσι πού,
 τίλλονται δὲ γε καὶ πού, ἐπειδὴ ἐπὶ μὲν εἰσι
 κρᾶσαντα τὴν ἀπλήν, τὰ δὲ ροσαύτας ἐργασάμε-

να πάντως, οὐκ ἄλλα ἀλλ' ὅτι ἐπὶ τὰ. Τί δὲ τὸ τῆ μᾶ
 ποιῆσαν ἀλλοιώσεις πολλὰς, πάντως ἐναλλαγῆ
 διὰ τοῦτο ἐναλλαγῆναι. οὐ περὶ κρᾶσιν αὐται, ὅτι
 ἀπαξ ἐντελεχῶς μεταλλάγησαν ; Ὁ ἄρα βαρυτίμος
 θυμικός καὶ ὁ ἀνιάδης ἐπιθυμητικός, ἐν τοῖς ὡς αὐ-
 τοῖς ὁμοίοις, ἐπιτάσεις δέχονται καὶ ἀνέσεις, καθὰ
 ποιότητι ἐπιθυμητικοὶ τε καὶ θυμικοί. Κατὰ τὸν αὐ-
 τὸν δὲ λόγον καὶ αἱ αὐτοὺς συμπήξασαι συζυγίαι,
 ἀπείρους ἐν ἐπιτάσει τε καὶ ἀνέσει, θυμικοὺς καὶ
 ἐπιθυμητικοὺς ποιήσουσιν, ἐναλλάξουσι δὲ οὕτω· ἄν.
 Καὶ ἀπ' ἀρχῆς γούν κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον τί τε συ-
 ζυγίαι καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν ἄτομα ἕως τέλους ἐπιτάσεις
 δέξονται καὶ ἀνέσεις, πλὴν δὲ γε τῶν οἰκείων ὄρων
 ἐντός, πότερον ἀπείροι θυμικοί, πλὴν θυμικοί καὶ
 ἀπείροι ἐπιθυμητικοί, πλὴν ἐπιθυμητικοὶ καὶ ἀπεί-
 ροι φρόνιμοι, πλὴν φρόνιμοι, ὅτι ἐντός τῶν οἰκείων
 ὄρων πάντες θυμικοί καὶ ἐπιθυμητικοὶ καὶ φρόνι-
 μοὶ εἰσιν. Αὐταὶ γούν οἱ δύο διαφοραὶ, ἢ τε τὰς ἐν-
 νεγκήκοντα καὶ δύο ποιήσασαι συζυγίαι καὶ τὴν
 ἀπλήν, καὶ ἢ τὰς ἀπείρους ἀνέσεις καὶ ἐπιτάσεις
 ἔχουσα καὶ ταύτας τῶν συζυγιῶν ἐντός. Διὰ τοῦτο
 οὐκ ἂν τις ἐπιστήμη γενναῖος παραλογισθῆ διὰ τὴν
 ἐπιτάσειν, ὥστε ἔχει τὸν ἐν ὑφίσει θυμικὸν πρὸς τὸν
 ἐν ἐπιτάσει ἄλλον, ἀλλ' ἄλλον κρίνει τὸν θυμικὸν τοῦ
 ἐπιθυμητικοῦ, καὶ τοῦμπαλιν, Αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ πά-

aque individuum esse magis et minus iracun-
 , sed quæcunq̄ ad eamdem cum ipso conju-
 gationem referuntur, aut eodem modo sunt indi-
 a. Quare sævus qui secundum remissiones et
 siones est iracundus, infinitus est ; et sollici-
 et esse cupidus infinite magis et minus.
 vero hoc de uno eodemque individuo dic-
 putat, sed de omnibus individuis, quæ eadem
 gatione qua illud comprehenduntur. Porro no-
 singularis numeri omnia illa individua ap-
 untur, tam quæ eadem qua sollicitus, quam quæ
 m qua sævus conjugatione continentur, quo-
 ipsi inter se utriusque conjugationis essen-
 nitio communis est. Omnis enim iracundus
 ndi definitionem suscipiet, et omnis cupidus
 li, quandoquidem horum singuli iracundi et
 li dicuntur. Quare merito utriusque conjuga-
 multa individua suum nomen singulare obti-
 . Est igitur iracundo, sævo et cupido sollicito,
 enus ille iracundus, hic sollicitus est, indefini-
 et remissio, quia copulationes quæ ipsos
 erant, quatenus possunt suscipere remissiones
 ensiones, indefinitæ sunt et interminatæ. Ne-
 vero sævus sollicitus, aut sollicitus sævus una
 esse poterit. Idcirco remissiones et intensio-
 iscipiantur ab ipsorum conjugationibus, quo-
 conjugationes ex quibus temperantur nullo
 permutari possunt.

Est autem perspicuum hoc omnium esse pro-
 conjugationum, ex accurata duorum istorum
 gatione. Neque enim inter omnes per omnia
 munitas : quando quidem partim communio-
 habent, partim etiam discrimen, quando etiam

septem sunt, quæ temperant simplicem conjugatio-
 nem : tot autem sunt omnino quæ agunt et tempe-
 rant, non alia quam septem. Quid autem illud est
 quod per unam conjugationem multas immutationes
 effecit ? Nimirum est ipsa permutatio : idcirco ipsæ
 conjugationes amplius immutari non possunt, quia
 videlicet semel perfecte immutatæ sunt. Quare sæ-
 vus qui est iracundus et sollicitus qui est cupidus
 in similibus consimiliter suscipient intensiones et
 remissiones, quatenus qualitate hæc sunt præditi,
 ut sint iracundi et cupidi. Eadem ratione conjuga-
 tiones ex quibus temperati sunt ipsi, infinitos et
 iracundos et cupidos efficient, secundum intensio-
 nem et remissionem. Nunquam autem accidit ipsis
 migratio ex conjugatione una in aliam. Eadem igitur
 ratione cum conjugationes tum individua ex
 illis conflata ad finem usque intensiones et remissio-
 nes suscipient, verumtamen intra suos fines et
 terminos consistent. Annon igitur infiniti sunt
 iracundi quatenus iracundi, et infiniti cupidi qua-
 tenus cupidi, et infiniti prudentes quatenus pruden-
 tes, non alii, quoniam intra suos fines et terminos
 consistunt omnes iracundi et cupidi et prudentes ?
 Hæc sunt igitur duæ differentiæ, nempe una quæ
 duas et nonaginta effecit conjugationes atque etiam
 simplicem : altera quæ infinitas remissiones ac inten-
 siones habet, easque intra conjugationes. Quare
 nemo cui nobile fuerit ingenium scientia in erro-
 rem inducetur aut decipietur per intensiorem ita ut
 remisse cupidum conferat cum alio qui cum inten-
 sione aliqua alia qualitate præditus est, sed per omnia
 munitas iracundum a cupido alium esse judicabit et
 contra. Idem est observandum in omnibus conju-

σαις ταῖς συζυγίαις ἐστὶ καὶ τοῖς ἐξ αὐτῶν κραθη- A
σομένοις ἀτόμοις. Οὐτε γοῦν εὐρήσει πλὴν τούτων
τις εἰ μὴ σοφίζεται ἢ οὔτε μὴν ἰλάσσω, εἰ μὴ κεκολο-
τωμένην κείνηται τὴν διάνοιαν, πᾶσαι δὲ εἰσιν αὐ-
ται, καὶ παραιτέρω βεβηκέναι οὐ δύναται. Ἡ γοῦν
α β γ ε ζ η θ κεράννυσι τὸν ἀπλοῦν, ἐπειδὴ ἀπλή-
ἀπλὴν δὲ καὶ ἀπλοῦν ἐνταυθοῖ λέγω τὸν ἐντελῆ· αἱ
δ' ἄλλαι, ἐκάστη πρὸς τὸ ἴδιον ἰδίωμα. Πάντες γοῦν
εἰσιν ἄνθρωποι, ἐννευήκοντα πρὸς τοῖς δυσι, καὶ ὁ
ἀπλοῦς, εἴτουν ὁ ἐντελής. καὶ οἱ τῆς ἀντιρρόπου
ἐπτά. Πάντες δὲ γέ καὶ ὁ ἀπλοῦς ἄπειροι, οὐ κατὰ
τὸ ἄλλο καὶ ἄλλο, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἄλλος τε καὶ ἄλ-
λοστος· τὸ ἄλλο γὰρ δηλοῖ τὴν οὐσίαν, τὸ ἄλλος τὸ
ἄτομον, τὸ δὲ γε ἄλλοιον τὴν ἐπίτασιν τε καὶ ἄνεσιν.
Ἄλλοιοι γοῦν πάντες οἱ καθαρμοὶ, ὅσοι κατ' ἐπίτα-
σιν τε καὶ ἄνεσιν ἐν τῷ τῶν ἐπτά ἴστανται ὄρω, τῶν
α β γ δηλαδὴ ε ζ η θ. Ἄλλοι δὲ γε ὅσοι ταῖς ἐκ με-
ταθέσεων καὶ ἐναλλαγῶν τῶν συζυγιῶν γίνονται·
ἄλλοιοι δὲ ὅσοι μιᾶ ἐκάστη συζυγίᾳ ἐντὸς τῶν ὄρων
αὐτῆς ἰστάμενοι κατ' ἐπίτασιν εἰσι καὶ ἄνεσιν. Ἐχει
δὲ πλάτος αὐτὸ καὶ στενότητα. Μᾶλλον γὰρ καὶ ἤττον
οὐ διακρίνει τις θυμικόν, οὐτ' οὐ ἐπιθυμητικόν, τοῦτο
πλάτος ἐπειδὴ οὐ διωρίζεται, οὐχ ὡς ὅτι δὲ πᾶν πλά-
τος ἐστὶν ἀδιόριστον, ἀλλ' ὅτι ἀδιόριστον ποτὲ μὲν
ἔχει καὶ πλάτος, ποτὲ δὲ καὶ πλάτος ἐστὶν, στενότη-

gationibus, et in individuis quæ ex illis temperan- C
tur. Neque igitur plures quisquam reperiet conju-
gationes, nisi captiose agat : neque rursus paucio-
res nisi manca et imperfecta cognitione præditus :
cum nobis omnes sint numero comprehensæ, nec
ulterius progredi liceat : nempe *a b c e f g h* tempe-
rant simplicem hominem, quandoquidem simpli-
cem conjugationem constituunt. Simplicem autem
hominem et simplicem conjugationem pro eodem
usurpo, nempe pro perfecte temperato homine,
seu perfecte temperata conjugatione. Aliarum vero
conjugationum unaquæque suam habet proprieta-
tem. Omnes igitur homines sunt nonaginta duo : et
simplex nempe perfectus : itemque illi qui ex
septem simplici conjugationi respondentibus tem-
perantur. Porro omnes atque adeo simplex sunt D
infiniti, non secundum aliud atque aliud, sed
quatenus alius quispiam estatque dissimilis : nam
aliud essentiam significat, et aliud individuum :
dissimile vero intensionem et remissionem. Omnes
igitur aliusmodi purgationes, quæcunque secun-
dum intensionem et remissionem sunt temperatæ, in
termino septem consistunt : nempe *a b c e f g h*. Aliæ
quidem sunt quotquot ex transpositionibus et
permutationibus conjugationum constant. At dissim-
iles sunt quotquot in unaquaque conjugatione
intra ipsius terminos consistunt habentque latitudi-
nem et coarctationem. Nemo enim distinguit inter
iracundum et cupidum secundum illud quod est
magis et minus : quandoquidem hæc latitudo non
est definita et certa. Non quod omnis latitudo sit in-
definita, sed quia illud quod est indefinitum interdum
etiam latitudinem habet interdum vero est latitudo,

τα δὲ ὅτι κἄν ἄνεσιν κἄν ἐπίτασιν τὸ α τῆς β
γίας πρὸς ἄλλο α τῆς αὐτῆς ἔχει οὐκ ἂν μὴ τῆ
τῆς β εἶναι τὸ α πέφυκε δὲ τὴν ἐπίτασιν κα
ἄνεσιν. Πότερον διὰ ταῦτα ἐν ταῖς συζυγίαις δὴ
ταῖς πᾶν ἄτομον περιγράφεται, καὶ πάντες ἄ
ποι ἐννευήκοντα πρὸς τοῖς δυσίν εἰσι, καὶ ὁ α
καὶ οἱ τῆς ἀντιρρόπου ἐπτά, κἄν ἐπίτασιν ἢ
ταῖς οικείαις ἐπιδέχωνται συζυγίαν, ἄτομα δὲ
ἄπειρα, οὐχ ὡς ἐκτὸς ὄντα τῶν συζυγιῶν, ἀλλὰ
τὴν ἐνδον ἐν ἐκείνοις αὐτῶν ἐπίτασιν τε καὶ ἄ
Ὅ μὲν οὖν ἡμέτερος ἐνταυθοῖ λόγος τὴν τῶν
τοῦ λογικοῦ ζώου μερῶν κοινωνίαν ἐπιστήμη
ξαι, καὶ τοῦτο κατὰ τὸ παρελκον κἄν τῆς κοι
νίας συμβάλλεται. Ἴνα δὲ καὶ πρὸς ὁ πῆμα
ἐκάστην συζυγίαν ποιῆν ὁ ποιῆι ἄτομον ἴστω
B οὐκ ὀκνήσωμεν, κἄν ἢ φορτικόν, καὶ τὸ μὴ
τῶν συζυγιῶν ἢ καὶ ἄλλως τῶν ἐπιστήμων ἴστω
μένων φυσιολογεῖν, οὐχ ὡς ἡμεῖς, ἀλλ' ὡς π
καὶ μάλιστα κραιπτόνως οἱ πλείους. Συζυγίας ἔ
οὔποτ' ἂν ἐτέρας τούτων τις εὐρή, οὔτε ἐνῶ
ἐνηλλάγησαν, ὅτι οὔτε μὴν μεταθέσει, ὅτι μετ
σαν ἄριστα· ἀλλ' ἡμεῖς μὴν ἐνδεχομένως μιᾶς
στης ἄτομον ἐπεξέλθωμεν, φυσιολογοῦντες ἐν
μένως περὶ αὐτοῦ, καὶ ὅσον προοδευσώμεθα τῶν
λόμένων εἰσέρχασθαι ἐν αὐτῷ, κἄν ἐνδεχομένως δι

coarctatur etiam, quia *a* secundæ conjuga-
comparatum cum alio *a* ejusdem conjuga-
tionis tum remissionem tum etiam intensionem
cipit. Neque vero natura ita comparatum
nisi omnia individua *a* ejusdem conjugationi
cundæ essent necessario propter videlicet inte-
nem et remissionem. Utrum igitur in his con-
tionibus omne individuum includitur et compre-
ditur ? et omnes sunt monaginta duo cum sim-
et illis septem qui pari vi parique facultate con-
gationi simplici respondent ; utrum etiam inte-
nem et remissionem qualitates in suis quæ
conjugationibus suscipiunt ? uniuscujusque
conjugationis individua sunt infinita : non
sint extra ipsas conjugationes, sed propter
sionem et remissionem quarum utraque inten-
jugationes ipsorum consistit ? Hoc igitur in
sermone septem partium animalis ratione pro
communione conati sumus ostendere, cujus
dem doctrinæ usum in communionibus rerum
ralium longius latiusque diffusum habere possu-
Porro illud *a* quod unaquæque conjugatio
duum quod facit facere solet, ostendens non
vabimur, etiamsi tractatio hæc negotii et mole
plena sit. Ac plures quidem alii in hac sci-
exercitati potuissent melius non eo modo quo
sed quo pacto maxime oportuit intra ipsas con-
gationes, aut aliter hæc omnia explicare et pro-
ctare. At conjugationes alias præter illas nemo
rit reperire, quocumque modo immutet et trans-
ponat : quia perfectissime permutatæ et transpo-
sunt. Verum nos utcunque uniuscujusque con-
tionis individuum explicemus, et hæc quæ

καὶ κρειττόνως, μὴ μισφθῶμεν παρὰ τινος Α μιν, οὔτε τὸ ἀναγκαῖον · οἱ δ' ὅτι οἱ μετὰ τούτους αὐ-
 τῶν. Οἶδαςι γὰρ οἱ διερχόμενοι ἐπιστήμην
 φυσιολογεῖν καὶ πῶς οἰκονομεῖν τε καὶ συλ-
 λαι· διὸ πᾶσι μὲν καὶ πάντη καὶ κατὰ πάντα
 γειοίτη πειθόμεθα, φυσιολογικῆ δὲ καὶ αὐτοὶ
 μὲν φειδοὶ τοῦ ἀνδρός, ἀναιροῦντες ταύτην
 κν ἐκ ταύτης (1) τῶν χαρακτηρισμάτων. Οὐδὲ
 δοεῖος ὁ μεγάλα ἔχων τὰ ἀκρωτήρια, φάσκο-
 λὰ τὸν οὕτως ἠρμωσμένον ἢ οὕτως ταῖς συ-
 · ἐκεῖ γὰρ σχημάτων διαφορά, ἐνθαδὶ δὲ
 καὶ ψυχῆς μερῶν ιδιώματα, καὶ διὰ τοῦτο τὸ
 ενον ὁποῖόν ἐστι καταληπτόν. Διὸ περὶ μὲν
 συζυγιῶν τάξεως καὶ εὐρέσεως καὶ θέσεως
 λλαγῆς ἀποδεικτικῶς εἰπόντες οὐκ ἂν ἐρυ-
 ειεν πώποτε, ὅτι περ εἰρήκαμεν κατὰ φύσιν,
 ἤσειν δὲ ταύταις κατ' ἄτομον, οὔτε μὴν
 ᾧ μὲν ποτε οὐθ' ὑποσταλώμεν αὐτῶ καὶ ἐπὶ
 οὐθ' ὑπὸ τῆς κάτω φορᾶν ἀχθησόμεθα, ἀλλ'
 ἔνωσ φυσιολογήσαντες ὡς εἰκόσ τὴν διάκρισιν
 φοῖς ἀναθήσομεν, τοῖς δὲ γε μεθ' ἡμᾶς ἀνε-
 βουλομένοις τὰ ἐνδεχόμενα οὔτε ἡμεῖς κωλύσο-

τοῖς περὶ τὸ φυσιολογεῖν ἀναντιρρήτως φιλοτιμήσου-
 νται, διὸ ἦν ἐκεῖνοι πρὸς τοὺς ἐξῆς τὴν ἐν ταῖς γρα-
 φαῖς συγγνώμην ἐθέλουσιν, ἐξ αὐτῶν ἡμεῖς ἐξαιτού-
 μιθα. Τοῦτο δὲ οὔτε δεῖλα ὡς πέφυκε γέγραφα, ὡς
 τὴν κατ' ἐμὲ γενεᾶν ἐμὲ εἶδέναι μέχρι καὶ τῶν ἀρ-
 ρήτων ἐντὸς τῆς φιλοσοφίας γινώσκειν ἀφιλονείκως,
 οὔτε τὸ κρυπτόν εἶχόν τε καὶ κερδωτικόν οἷα πά-
 σχουσι οἱ πολλοὶ, τὴν συνείδησιν ἀπατώντες καὶ γε-
 λαστοὶ γινόμενοι τῶ γελᾶν (2) καὶ ἐν οἰκίαι, ἀρκύοις
 ἀγχορίζόμενοι · ἀλλὰ φιλόσοφος ὢν καὶ τὸ ταπεινοῦ-
 σθαι γινώσκων καλόν, καὶ τὸ μέτριον ἀρετὴν, καὶ
 τὰ μέσα ἀκρότητας. καὶ τὰς ἀκρότητας ἐν μεσότητι,
 καὶ πρὸς τοῦτοις καὶ ἐπὶ τοῦτοις ὅτι θνητὸς, ὅτι πρὸς
 σνδούλους βοῶ, ὅτι πρὸς ἐπιστήμονας διατίθεμαι,
 Β ὅτι εἷς καὶ μόνος ἐστὶν ὁ κυρίως καὶ ὄντως σοφὸς
 οὔτως δὴ λέγω, πᾶσαν δὲ τὴν γνώμην ἡμῶν τοῖς
 κρειττόνως εὐρίσκουσι προσκολλώμεν. Τὴν χάριν
 δὲ τοῦ βιβλίου τῆς ἐπιστήμης δὴ ταύτης ἐξαυτῆς
 σὺν τῇ συγγνώμῃ αἰτούμεθα · ἴδιον γὰρ φιλοτιμεί-
 σθαι τοῖς ὁμοίοις οἱ ὅμοιοι δωρήματα τὰ καταλληλά.

naturalis scientiæ levi brachio attingamus
 si præcamus illis qui nunc campum ingredi
 ant idque interdum levioere brachio ut dixi-
 interdum etiam accuratius, ne forte in alicujus
 ensionem nostri perscrutendi studium incur-
 m qui philosophiam litteris persequuntur, no-
 io pacto in scientia naturali versari oporteat :
 acto distribuere et colligendo concludere
 e sit. Idcirco in omnibus omnino et secun-
 nnia Stagiritæ obtemperamus, nos quoque
 e naturalis studiosi rationes viri illius ad
 t ad concisum elimatas fusius explicamus,
 es hanc opinionem ex ille quæ per insigni-
 poris notas colligitur. Neque enim dicimus
 a modum : Fortis ille est qui magnas habet
 itates; sed. Qui hoc vel illo modo secundum
 rationes temperatus est. Nam ex insignitis
 is notis figurarum discrimen considera-
 ic autem humorum et partium animæ pro-
 es expenduntur. Quo fit ut illud quod ratione
 ditur, tacite intelligatur. Cum igitur de
 ationum ordine, inventione, collocatione et
 latione accurate diximus, nunquam erubes-
 , quod convenienter nature principii docui-
 e temperationum conjugationibus, illud in
 luis ipsis ostendere : neque hoc ipsum un-
 ennem neque subterfugiemus : neque vero
 ma, quæque descendemus, sed postquam
 qua perscrutati fuerimus, accuratorem dis-

quisitionem sapientibus relinquemus. Quod quomi-
 nus faciant neque a nobis, neque a fato aliquo
 impediuntur. Equidem hoc certo scio, fore ex po-
 steris aliquos qui non contradicendi studio eadem
 in hac philosophiæ parte operam, ponant. Quare
 quam illi veniam a posteris suis libenter expecta-
 bunt hanc nos ab ipsis petimus. Neque vero
 ignaram et somniculosam operam in his conscri-
 bendis posuimus, et meum hoc sæculum testari
 potest res pleresque occultas et ab ipsa natura
 involutas mihi apertas et manifestas existere :
 quam sane cognitionem insolenter et intemperanter
 præ me ferre nolim. Neque hæc arcana mecum
 habui astute, ut solent multi qui conscientiam suam
 ipsi fallunt, ipsi se ridicule insanos ostentant, ac
 suis ipsi retibus suffocatur. Sed cum ego sim phi-
 losophus, sciamque modestiam esse cum honestate
 conjunctam et moderationem esse virtutem : item-
 que que media sint, quæque extrema in humanis
 actionibus : præterea cum sciam me mortalem
 esse mihi que opem conservorum esse implorandam :
 me cum sapientibus versari, unum denique esse
 perfecte et vere sapientem : Ideo in hanc sententiam
 sermonem meum concludo : ut nostra sententiam
 adjungamus sententiæ illorum qui meliora repe-
 rient. Gratiam vero propter doctrinam et sententiam
 nostram hoc libro comprehensam deprecimur.
 Est enim æquum ut similes a similibus mutua stu-
 diorum munera studiose exspectent.

amma adjiciendum tertio sermoni Theodori Ducæ, in quo numerum conjugationum
 ob oculos ponere volumus.

Ἡ ἀπλή καὶ πρώτη συζυγία.

α β γ. ε ζ η θ

τάξις. 1 α β γ. ε ζ η

ναίρειν δόξαν ἐκ δόξας, id est, opinionem ex opinione elicere.

Ἐπεὶ γελαστοὶ τῶν γελαστῶν.

2 α β γ. ζ η θ

3 α β γ. η θ ζ

4 α β γ. ε θ ζ

'Η γ' τάξις.

5	α β γ.	ε ζ
6	α β γ.	ζ η θ
7	α β γ.	η θ
8	α β γ.	θ ε ζ
9	α β γ.	ε ζ
10	α β γ.	ζ θ.

'Η δ' τάξις.

11	α β γ.	ε
12	α β γ.	ζ
13	α β γ.	η
14	α β γ.	θ

'Η ε' τάξις καὶ πρώτη τῶν ἄλλων τάξεων.

15	α β.	ε ζ η θ
16	α β.	ε ζ η
17	α β.	ε ζ θ
18	α β.	ζ η θ
19	α β.	η θ ε
20	α β.	ε ζ
21	α β.	ζ η
22	α β.	η θ
23	α β.	ζ θ
24	α β.	θ ε
25	α β.	ε η

'Η β' τάξις, β' τῶν ὄλων.

26	β γ.	ε ζ η θ
27	β γ.	ε ζ η
28	β γ.	ε ζ θ
29	β γ.	ζ η θ
30	β γ.	η θ ε
31	β γ.	ε ζ
32	β γ.	ζ η
33	β γ.	η θ
34	β γ.	θ ζ
35	β γ.	θ ε
36	β γ.	ε η

'Η γ' μετὰ ταύτων, ἑβδόμη τῶν ὄλων.

37	α γ.	ε ζ η θ
38	α γ.	ε ζ η
39	α γ.	ε ζ θ
40	α γ.	ζ η θ
41	α γ.	η θ ε
42	α γ.	ε ζ
43	α γ.	ζ η
44	α γ.	η θ
45	α γ.	θ ζ
46	α γ.	θ ε
47	α γ.	ε η

'Η α' τάξις τούτων, ὀγδόη των ὄλων.

48	α.	ε ζ η θ
49	α.	ε ζ η
50	α.	ζ η θ
51	α.	ε ζ θ
52	α.	η θ ε
53	α.	ε ζ
54	α.	ζ η
55	α.	η θ
56	α.	θ ζ
57	α.	θ ε
58	α.	ε η

A 'Η β' τάξις τούτων, ἐνάτη τῶν ὄλων.

59	β.	ε ζ η θ
60	β.	ε ζ η
61	β.	ζ η θ
62	β.	ε ζ θ
63	β.	η θ ε
64	β.	ε ζ
65	β.	ζ η
66	β.	η θ
67	β.	θ ζ
68	β.	θ ε
69	β.	ε η

'Η γ' τούτων, δεκάτη τῶν ὄλων.

70	γ.	ε ζ η θ
71	γ.	ε ζ η
72	γ.	ζ η θ
73	γ.	ε ζ θ
74	γ.	η θ ζ

B

75	γ.	ε ζ
76	γ.	ξ η
77	γ.	η θ
78	γ.	θ ζ
79	γ.	θ ε
80	γ.	ε η

Ἄλλη τάξις α', ἑνδεκάτη τῶν ὄλων.

81	α.	ε
82	α.	ζ
83	α.	η
84	α.	θ

'Η β' τούτων, δωδεκάτη τῶν ὄλων.

85	β.	ε
86	β.	ζ
87	β.	η
88	β.	θ

Η' γ' τούτων, τρισεκαδέκατη τῶν ὄλων.

C

89	γ.	ε
90	γ.	ζ
91	γ.	η
92	γ.	θ

'Ἐπτά ἑτεραι συζυγίαι αἵτινες ἔχουσιν ἐν μόνῃ ἐπίτασιν ἢ ἀνεσιν

ἡ κατ' ἐπίτασιν	α
ἡ κατ' ἐπίτασιν	β
ἡ κατ' ἐπίτασιν	γ
ἡ κατ' ἐπίτασιν	ε
ἡ κατ' ἐπίτασιν	ζ
ἡ κατ' ἐπίτασιν	η
ἡ κατ' ἐπίτασιν	θ

Significatio litterarum.

α,	λόγος,
β,	θυμὸς,
γ,	ἐπιθυμία,
ε,	αἷμα,
ζ,	χολή ξανθὴ,
η,	χολή μέλαινα,
θ,	φλέγμα.

D

(1) Hujus loci obscuritas illustrabitur hunc in modum: Cum fit distributio in quatuor ordines, tunc tredecim ordines respectu quatuor ordinum, non amplius ordines, sed συζυγίαι appellantur. Rursus cum fit distributio in nonaginta tres συζυγίας, tunc tredecim συζυγίαι non amplius συζυγίαι, sed

τάξεις appellantur respectu nonaginta συζυγιῶν τῶν ὄλων, Ceterum, ut monet Galenus, omne nomen est gationum, illa quæ est æqualis omni ex parte, et intensio ac remissionis experta, reliquas parare debemus. Idque observandum in hiis ordinibus.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΛΑΣΚΑΡΙ

ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΟΥΚΑ

ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ.

THEODORI LASCARIS

FILII SUMMI IMPERATORIS DOMIMI JOANNIS DUCÆ

DE NATURALI COMMUNIONE

SERMO QUARTUS.

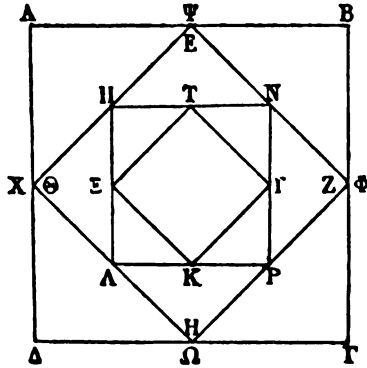
Τοσαυταχῶς οὖν τὰς ἐν ἀνθρώποις χυρῶν τε ψυχικῶν μερῶν κοινωνίας εὐρόντες γεγράφαμεν, δεῖ, ἐρευνησάμενοι πρὶν ἢ οὐ περικλιόμενοι δὲ τὰ ματα τῶν τε κατὰ λόγον ἐργαζομένων, τῶν τε θυμῶν, τῶν τε κατ' ἐπιθυμίας, καὶ τῶν ἐκάστῳ κωμένων χυμῶν ἐν ποσῷ· τοῦτο γὰρ οὐκ ἔχει ὥραν εὐρεῖν, ἀλλὰ μόνον τὸν ἀριθμὸν, καὶ τὴν ἰσότητα, καὶ τὴν ποιότητα ἀπεδείξαμεν. Τὸ γοῦν, πόσα καὶ ὅποιαι αἱ κοινωνίαι τῶν ἀμφοτέρων, ψυχῆς δὲ καὶ χυμῶν, εἰδείχθη, πόσον δὲ μία ἐκάστη ἔχει

τὸ ποσὸν εὐρεθῆναι ἀδύνατον· ποσοῦ γὰρ οὐκ ἐπίτασις καὶ ἀνεσις, ἀλλ' ἴσον καὶ ἀνίσον· οὐ σφαλῆι δὲ τοῦτο τὴν ἐπιστήμην. Ἐπεὶ γοῦν αἱ κατ' ἀριθμὸν κοινωνίαι εἰσι δεδευγμέναι, ὡσαύτως καὶ μιᾶς ἐκάστης ἡ ἰδιότης· εἰ γὰρ καὶ τοῦ λογικοῦ λογικὸς ὑπερέχει, καὶ τοῦ θυμικοῦ θυμικός, καὶ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ ἐπιθυμητικός, πλὴν καὶ οἱ ἀμφοτέροι ἢ ἐπιθυμητικοὶ ἢ λογικοὶ ἢ θυμικοὶ εἰσι, κἂν εἰς τούτων ἔχη ὅσην ἂν ἔχη τὴν κατὰ τὸ κοινὸν ποῖον ἐπίτασιν, ὁ κρινῶν δὲ διὰ τοῦτο οὐ παρασφαλῆι ὥστε ἐπιθυμητικὸν τὸν θυμικόν

Tot numero humorum in hominibus et partium
 a nobis inventas a nobis communiones et investigatas
 sicut oportuit, tradidimus. Proprietatibus vero
 utrumque tum ex ratione, tum ex irascente vi
 et facultate, tum denique ex cupiditate itemque
 proprietatibus humorum unicuique assignatorum,
 tum ac definitam quantitatem non attribuimus.
 enim reperiri non potest: sed demonstravi-
 dum taxat numerum, habilitatem, et qualitatem.
 sunt igitur communiones utrorumque, nempe
 et humorum, a nobis ostensum est. Quantam
 in quantitatem unaquæque communio habeat,

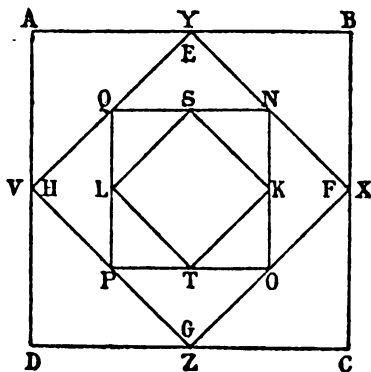
definite nemo reperire potest. Nam quantitatis non
 est intensio et remissio, sed æqualitas et inæquali-
 tas. Nemo vero hoc modo considerans a scientia
 aberrare potest. Quoniam igitur quot sine numero
 communiones ostensum est, eodem modo uniuscu-
 jusque communione proprietates declarata est. Si
 enim rationis compositi rationis compositi excellere
 potest, enim iracundo, iracundus et cupidus cupidus,
 ita tamen ut ambo sint aut cupidi aut rationis com-
 potes, aut iracundi. Et quamvis unus habeat quan-
 tatemque habere post communis qualitatis in-
 tensionem; non tamen fallitur qui ex illis quæ

οἶσθαι, καθαρῶς δὲ διακρίνει τὸν ἐπιθυμητικὸν ἐκ $A \Gamma \Delta$ τὸ μείζον τετράγωνον, ἢ δὲ $E Z H \Theta$ τὸ ἕλαστον τοῦ θυμικοῦ. Εἰ δὲ καὶ τὰ εἶδη τῶν καθεκαστῶν κλάτος ἔχει, ὥστε λέγεσθαι ἐν ἑαυτῶν εἶδος ποιότητα τὴν ἐπίστασιν κατὰ τὸ ἄπειρον, οὐκ ἄλλη καὶ αὐτοῦ ἡ ιδιότης γενήσεται, ἐστὶται δὲ ἡ αὐτὴ, ἀποδειχθήσεται δ' οὕτως καὶ τοῦτο, πρὸς τὸ δεῖξαι τούτῳ τῷ σχήματι, ὅτι τὸν θυμικὸν πρὸς θυμικὸν ἢ τῆς ποιότητος ἐπίστασις οὐκ ἄλλον τοῦ θυμικοῦ εἶναι τούτου ποιῶν. Δεί γοῦν ἀποδειξάμεν ὅτι οὐκ ἄλλο καὶ ἄλλο ταῦτα διὰ τοῦ ποσοῦ τῶ ἴσῳ καὶ τῶ ἀνίσῳ.

Ἐστὼ τοῖνον τὰ τοῦ σχήματος τετράγωνα ἢ $A B$

diximus, judicare voluerit; ita ut cupidum cum iracundo confundat, sed cupidum ab iracundo sincere vereque distinguat. Et quamvis individuorum formæ (1) latitudinem habeant adeo ut unaquæque forma intensionem in infinitum suscipere possit, tamen non ideo illa proprietas evadet, sed eadem manebit. Quod autem dicimus, hunc in modum demonstrabitur: Subjecta figura volumus ostendere intensionis qualitatem non efficere ut iracundus ab iracundo alius dici definiri possit. Oportet igitur demonstrare per quantitatis æqualitatem et inæqualitatem hæc aliud atque aliud non evadere.

Ex quadrangulis igitur hujus figure esto majus quadrangulum $A B C D$; $E F G H$ minus quadrangulum. Sint igitur $A B C D$ puncta a quibus triun- que lineæ cum $V X Y Z$ copulentur. Sint igitur

(1) Non hic de formis essentialibus, igitur, sed formis qualitatum in individuis.

τὸ μείζον τετράγωνον, ἢ δὲ $E Z H \Theta$ τὸ ἕλαστον τετράγωνον. Ἐστῶσαν γοῦν ἢ $A B \Gamma \Delta$ στεγνῶν ἢ ὡν πρὸς ἑκατέρας τὴν $X \Phi \Psi \Omega$ ἐνοῦνται. ἢ A γὰρ τῆ B καὶ αὐτὴ τῆ Γ καὶ αὐτὴ τῆ Δ , καὶ αὐτὴ Λ ἔστωσαν ἢ $\Psi \Phi \Phi \Omega \Omega X X \Psi$ καὶ ποιήσονται ἐλαστον τετράγωνον $E Z H \Theta$. Ἐστῶσαν γοῦν καὶ τὰ $N P \Lambda \Pi$ σημεῖα, μέσα τῶν $E Z H \Theta$ σημείων, ὡς καὶ τὰ $\Psi \Phi \Omega X$ τῶν $A B \Gamma \Delta$ σημείων. ὡς γοῦν ἢ A πρὸς τὴν B , ἢ E πρὸς τὴν Z , καὶ ὡς ἢ B πρὸς τὴν Γ , ἢ Z πρὸς τὴν H , καὶ ὡς ἢ Γ , πρὸς τὴν Δ , ἢ H πρὸς τὴν Θ , καὶ ὡς ἢ Δ πρὸς τὴν A , ἢ Θ πρὸς τὴν E , καὶ πάλιν ὡς τὸ ἐπιζευχθέν $\Psi \Phi B$ τρίγωνον πρὸς τὸ $N Z P$ τρίγωνον, οὕτως καὶ τὸ $\Psi X A$ τρίγωνον πρὸς τὸ $\Pi E Y$ τρίγωνον, καὶ ὡς τὸ $X \Omega \Delta$ τρίγωνον πρὸς τὸ $\Lambda \Pi \Theta$ τρίγωνον, οὕτως καὶ τὸ $\Omega \Phi \Gamma$ τρίγωνον πρὸς τὸ $B P H$ τρίγωνον. Ἐπάρχει γοῦν τὸ $\Psi \Phi B$ τρίγωνον ὁμοίον τῆ ποιότητι τῶν $N P Z$ τριγώνων, κλπ ἢ ἄλλ' οὐ τῶ ἴσῳ, καὶ καθεξῆς τὸ $\Psi X A$ τρίγωνον ἢ $\Pi N E$ τριγώνων, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ $X \Omega \Delta$ τρίγωνον τῶ $\Lambda \Pi \Theta$ τριγώνων, καὶ τὸ $\Omega \Phi \Gamma$ τρίγωνον τῶ $\Lambda P \Pi$ τριγώνων, καὶ πάλιν εἰς τὸ ἐπιζευχθέν $N P \Lambda \Pi$ τετράγωνον, ἀγκείσθωσαν κατὰ τὴν τούτου τοῦ $N \Lambda \Pi$ πρὸς τῶ $\Psi \Phi \Omega X$ τάξιν, τὰ $T Y K \Sigma$ σημεῖα ἐπιζευχθῶσαν δὲ καὶ ταῦτα τῶ $T Y K \Sigma$ καὶ ἐστὶται ταὶ ταῦτα ἴσα τὰ τρίγωνα. ὡς γοῦν τὸ $H \Lambda \Theta$ τρι-

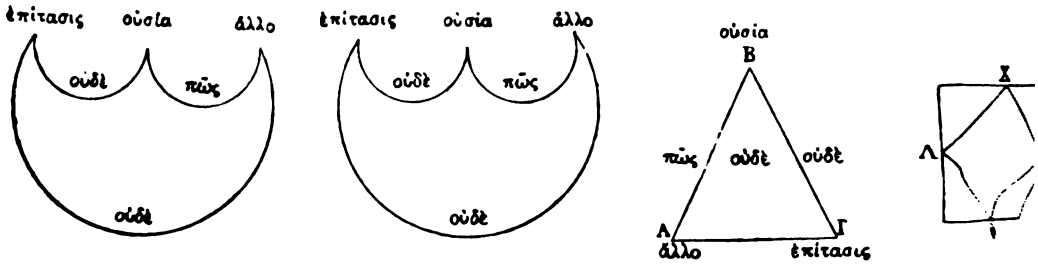
æquales, linea quidem A lineæ B , et hæc lineæ C . et hæc lineæ D , et hæd lineæ A . Puncta igitur $V I Y Z$ ponantur media inter $A B C D$, et jungantur inter se $Y X. X Z. V Y$ efficient que minus quadrangulum $E F G H$. Sicut igitur $N O P Q$ puncta media inter puncta $E F G H$, quemadmodum $V X Y Z$ puncta erunt media inter puncta $A B C D$. Ut igitur linea A habet ad lineam B , ita linea F ad lineam G : et ut linea C ad lineam D , ita linea G ad lineam H ; et ut se habet linea D ad lineam A , ita linea H ad lineam E . Rursus ut se habet conjunctum triangulum $Y X B$ ad triangulum $N F O$, ita triangulum $Y V A$ ad triangulum $Q E N$. Et ut se habet triangulum $Q H P$, ita triangulum $Z X C$ ad triangulum $P O G$. Est igitur triangulum $Y I B$ qualitate simile triangulo $U F O$, sed non æquali. Deinde triangulum $Y V A$ simile est triangulo $Q E N$; itemque triangulum $V Z D$ simile est triangulo $L G H$: denique triangulum $Z X C$ simile est quadrangulo $P O G$. Rursus conjuncto quadrangulo $N O P Q$ inscribantur puncta $S T K L$, eodem situ quo interjecta sunt puncta $N O P Q$, in quadrangulo $Y X Z V$. Connectantur etiam illa puncta $STKL$: erunt hæc quoque æqualla triangula. Oritur triangulum $Q P H$ se habet ad triangulum $Y V A$, ita $N P \Lambda$ ad $Q P H$. Ut autem se habet triangulum $P O G$ ad triangulum $V Z D$, ita etiam $T K O$ ad triangulum $P O G$. Et ut triangulum $O N F$ se habet ad triangulum $Z X C$, ita quoque triangulum $K N S$ ad triangulum $N O F$: Et ut triangulum $N Q E$ se habet ad $X Y V$, ita etiam $S Q L$ se habet ad $Q M E$. Ita ut utrumque utrimque ex inæqualitate æqualiter excel-

ρός τὸ Ψ Χ Α, οὕτως καὶ τὸ Τ Σ Π πρὸς τὸ Α ἄνω, ὅμοια δὲ καὶ αὐτὰ ἐστὶται τούτοις ποιότητι, ὥς δὲ τὸ Α Ρ Η τρίγωνον πρὸς τὸ Χ Ω Δ, οὕτως καὶ τὸ Σ Κ Α πρὸς τὸ Α Ρ Η, καὶ ὡς τὸ Ρ Ν Ζ πρὸς τὸ Ω Φ Γ, οὕτως καὶ τὸ Κ Υ Ρ πρὸς τὸ Λ, καὶ ὡς τὸ Ν Π Ε τρίγωνον πρὸς τὸ Φ Ψ, καὶ τὸ Υ Τ Ν πρὸς τὸ Π Ν Ε, ἐκάτερον ἐκἄν ὑπεραχὴν ἔχον ἴσην, κατὰ τὸ ἄνω, καὶ κατὰ τὸ ἄπειρον, ἀλλὰ καὶ ὡς τὸ Α Β Γ Δ τετράγωνον πρὸς τὸ Ε Ζ Η Θ, οὕτως καὶ τὸ Ν Ρ Α Π πρὸς τὸ Τ Υ Κ Σ ἐκάτερον ἐκατέρου κατὰ τὸ ἄνω ὑπερέχον τε καὶ ὑπεριχόμενον ὡς γὰρ τὸ Α Β Γ Δ πρὸς τὸ Ε Ζ Η Θ, οὕτως καὶ αὐτὸ πρὸς τὸ Ν Ρ Α Π, καὶ αὐτὸ, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, πρὸς τὸ Σ Κ Α πρὸς τὸ Ω Φ Γ, καὶ ἐπει γὰρ οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν ἄνω σημείων Δ τὰ μέσα σημεία Ψ Φ Ω Χ ἐπιεσχυθέντα πρὸς τὸν αὐτὸν λόγον, καὶ τὰ μέσα τούτων, ἢν αὐτὴν ποιότητα, ποιήσουσι τὸν Ρ Α Π, καὶ τὰ μέσα τούτων τὸ Τ Υ Κ Σ, ἀλλὰ καὶ τὰ μέσα τούτων τὸ Β Φ Ω Γ Ω Χ Δ Χ Ψ Α τρίγωνον τὰ κατὰ τὸ ἄνω ἐκαστὸν κατὰ τὰ μέσα σημεία Ν Ρ Α Π τὰ μέσα πρὸς τὰς Ψ Φ Ω Ω Χ Χ Ψ γραμμὰς ἔχοντα κατὰ τὴν αὐτὴν καὶ ταῦτα ἀναλογίαν ἔχοντα κατὰ τὸ ἄνω, ὅμοια δὲ ὑπάρξουσι τῆν αὐτὴν καὶ τὰ μέσα τούτων ἄρα σημεία τὰ ἐγκείμενα Ν Ρ Α Α Π Π Ν γραμμῶν ἐπιεσχυθέντα, ἔχοντα ἀκολουθήσουσι τῆν ποσότητα, οὐκ ἔν τῶν τοῖς προγεγενημένοις, ἀλλὰ τῶ ἴσῳ καὶ τῶ

que hoc in infinitum produci potest. Præterea est etiam cupidum esse aut iracundum : et hoc ipsum huic, nempe N O P Q : rursus hoc ipsum huic S T K L. Eadem ratione qualitate triangula non different, sed quantitate. Eodem quoque modo rationis compotes et temperati qualibet temperatione homines eamdem rationem eundemque ordinem servabunt. Hæc enim omnia nostro sermone demonstrata sunt ut oportuit demonstrari. Nostra autem hæc demonstratio declara nullam conjugationem copulationum scientia investigari posse præter illas quas numeravimus, si qualitatis rationem spectes. Quamvis enim illa triangula et quadrangula majora et minora sunt, verumtamen suas lineas, suos angulos, sua denique spatia inter se similia habent, quacunque quantitate singula illorum sint prædita. Majus enim et minus triangulum non differunt inter se nisi ex trianguli forma, quæ si differunt, propter diversitatem formæ differunt : sed si similitudinem figuræ spectes, seu majus seu minus sit triangulum, aliud non erit. Iracundus ergo aut cupidus aut ratione præditus, aut pituitosus aut sanguineus, aut melancholicus, aut si qui habent mistam ex utrisque temperationem, ex descriptis supra conjugationum copulationibus, riterius ordinis non erunt quam cujus sunt propter intensionis aut remissionis rationem, quoniam non sunt alii sed dissimiles. Omnes igitur ordines reperiuntur. Porro unusquisque ordo latitudinem habet et accretionem et diminutionem suscipere possit. Nec ideo alia communis qualitatis species seu aliud individuum evadet propter intensionem et remissionem.

est etiam cupidum esse aut iracundum : et hoc ipsum huic, nempe N O P Q : rursus hoc ipsum huic S T K L. Eadem ratione qualitate triangula non different, sed quantitate. Eodem quoque modo rationis compotes et temperati qualibet temperatione homines eamdem rationem eundemque ordinem servabunt. Hæc enim omnia nostro sermone demonstrata sunt ut oportuit demonstrari. Nostra autem hæc demonstratio declara nullam conjugationem copulationum scientia investigari posse præter illas quas numeravimus, si qualitatis rationem spectes. Quamvis enim illa triangula et quadrangula majora et minora sunt, verumtamen suas lineas, suos angulos, sua denique spatia inter se similia habent, quacunque quantitate singula illorum sint prædita. Majus enim et minus triangulum non differunt inter se nisi ex trianguli forma, quæ si differunt, propter diversitatem formæ differunt : sed si similitudinem figuræ spectes, seu majus seu minus sit triangulum, aliud non erit. Iracundus ergo aut cupidus aut ratione præditus, aut pituitosus aut sanguineus, aut melancholicus, aut si qui habent mistam ex utrisque temperationem, ex descriptis supra conjugationum copulationibus, riterius ordinis non erunt quam cujus sunt propter intensionis aut remissionis rationem, quoniam non sunt alii sed dissimiles. Omnes igitur ordines reperiuntur. Porro unusquisque ordo latitudinem habet et accretionem et diminutionem suscipere possit. Nec ideo alia communis qualitatis species seu aliud individuum evadet propter intensionem et remissionem.

ἡ ἐνώσεως λόγον ἑτέρας οὐπὲρ ἔστι φανῆ τάξεως ὁ Α ἀνεσις καὶ ἐπίτασις οὐ ποσοῦ, ἀλλὰ ποιου, τὸ δὲ
 τι ἔστιν οὐκ ἄλλος γὰρ, ἀλλ' ἄλλοις. Πᾶσαι γοῦν αἱ οὐσίας, ἢ ἐπίτασις δὲ οὐκ οὐσίας, οὐδὲν ἄλλο
 τάξεις εὐρέθησαν. Ἐχει δὲ πλάτος ἑκάστη, ὥστε δέ- ἐπιτάσεως ὅτι καὶ ἡ ἐπίτασις ἐν οὐδεμίᾳ οὐσία· ἢ
 χεσθαι καὶ τὴν αὐξήσιν καὶ τὴν ὑποβίβασιν, καὶ οὐκ δὲ ἐν παντί ἄλλω. Ἡ ἐπίτασις γοῦν ἐν οὐδενί
 ἐν ἄλλο τὸ τῆς κοινῆς ποιότητος εἴτε εἶδος, εἴτε ἀτο- καὶ τὸ Α ἄρα παντὶ τῶ Β, τὸ δὲ Γ οὐδενί, τῶ Β
 μων γενήσεται διὰ τὴν ἐπίτασιν ἢ τὴν ἀνεσιν. Ἡ γὰρ ἄρα, οὐδενί τὸ Τ, ὅτι καὶ τὸ Α Β Γ Δ πρὸς τὸ

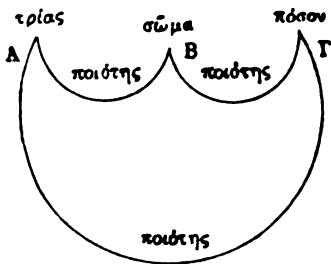
Χ οὐ τοῦ ποσοῦ ἐπίτασις διαφέρει ποσῶ γὰρ οὐκ Β
 ἐπίτασις, ἀλλὰ τὸ ἀνεσιν, ὅπερ οὐκ ἄλλο τοῦ Α τὸ Α
 ποιήσει, ὡς τὸν ἴσον ὀρισμὸν οὐδὲ γὰρ ἄλλον μὲν ὁ
 Α Β Γ κύκλος ὀρισμὸν δέξεται τοῦ Κ Α Μ Ν Ζ· ἀμ-
 φοτέρων γὰρ εἰς ἔστι κοινός· σχῆμα γὰρ ἔστιν ὁ
 κύκλος ἐπίπεδον ὑπὸ μιᾶς γραμμῆς περιεχόμενον, ἢ
 καλεῖται περιφέρεια, πρὸς ἣν ἀφ' ἑνὸς τοῦ ἐντός τοῦ
 σχήματος σημείου κειμένου, πᾶσαι αἱ προσπίπτου-
 σαι εὐθεῖαι ἴσαι ἀλλήλαις εἰσίν. Ἐἴτε γοῦν τὸ Β τῶ Α
 ἴσον, εἴτε ἀνεσιν, τὸν αὐτὸν δέξεται ὄρον, ὧν δὲ ὁ
 ὄρος κοινός, κοινός καὶ ὁ τῆς οὐσίας ἔστι λόγος, καὶ
 τὸ τρίγωνον οὕτως καὶ τὸ πολὺγωνον, καὶ ἐπὶ τοῦ
 ἄρτιον τοῦτο καὶ περιττοῦ. Εἰ δὲ καὶ χρυσῶ ἀργυρος
 ἐνωθεῖν, καὶ αὐθυσ, οὐ διαφορά τούτοις ἄλλη καὶ τῆς
 ἐνώσεως γενήσεται, εἰ μὴ ἢ κατὰ ποιότητα. Ὁ μὲν
 γὰρ ἐνωθεῖς πρὸς τὸ λευκὸν ἔλθῃ, ὁ δὲ πρὸς τὸ πυ-
 ρῶδες, οὐδεὶς δὲ τὴν ἐνούσαν ἀλλοιωθῆ πρὸς τῶν ἄλ-

λων ἰσότητα ἢ ἀνεσότητα· μενεῖ γὰρ ἴσων
 ἑκάστου ποσόν, ὥστε οὐδεμίᾳ ἐπίτασις ἢ ἴσα
 ἄλλο φέρει τινὲ γενήσεται οὐπὲρ ἔστιν· αἱ
 σύνθεσις ποιότητων διὰ τοῦτο οὐδὲ ἀπλοῦν αἰσθη-
 θeton το συνέθον ἔστι, ποιότητι δὲ εἰκότως ἢ ἢ
 καὶ ἡ ἐπίτασις ἔστι, ποσοῦ δ' οὐ. Οὐκ ἄλλο γὰρ
 ἄλλοιον ἐκείνο· οὔτε γὰρ χρυσός, οὔτε ἀ-
 μόνον μίγμα, ἀλλ' ἐξαπλάσιος ἀργυρος τῆ ἐνωσε-
 ἑξαπλασίου χρυσοῦ κατὰ μὲν τὸ ποῖον ἄλλοιον
 καὶ ἀλλοιωθῆ, ποσῶ δ' οὐ. Διὰ τοῦτο οὐ τῶ
 εἰ σκοπεῖ τις, ἴδη ἂν ποτε τὴν ἐπίτασιν ἢ τῆ
 σιν, ἀλλ' ἐν τῶ ποιῶ. Δείξω δὲ τοῦτο οὕτως. Ἰ-
 σις· δεῖ γοῦν δεῖξαι ὅτι ἐν τῆ τῶν ποιότητων
 ἐλεύσει, ἐπισυμβαίνει ἐπίτασις κατὰ τὸ ἄλλοις
 αἰεὶ δὲ, τὸ δὲ ποσὸν οὐκ ἔχει ἐπίτασιν. Ἐ-
 ἔστω τοίνυν τὸ Α Τ Γ ποσόν, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ
 Ν, δεῖ δὲ ἐν τοῖς ἀμφοτέροις σημείοις μὴ ὑπ-

Nam intensio et remissio non sunt quantitatis sed
 qualitatis. Aliud autem ad essentiam pertinet ad
 quam non pertinet intensio. Ex quo efficitur aliud
 nullo modo pertinere ad intensionem, quandoquid-
 em in nulla essentia est intensio, at essentia est in
 omni alio, intensio ergo in nullo alio erit. Omni
 igitur B conveniet A ; at nulli B C conveniet. Nulli
 ergo C conveniet A. Quandoquidem neque A B C D
 differt ab V X Y Z propter quantitatis intensionem ;
 nam in quantitate non est intensio sed inæqualitas ;
 quæ quidem inæqualitas aliud A ab A non efficiet
 cum eadem definitionem habeat utrumque, ut
 neque circulus A B C definitionem aliam et diver-
 sam a definitione majoris circuli K L M N O suscipiet.
 Utriusque enim circuli una est definitio com-
 munitis. Nam circulos est figura plana una linea
 comprehensa quæ circumferentia appellatur, ad
 quam omnes a centro figuræ ductæ linæ rectæ
 æquales inter se sunt. Sive igitur B sit æquale ipsi
 A, sive inæquale, definitionem eandem suscipiet.
 Quorum autem definitio communis est, ratio quoque
 essentiae illorum est communis. Idem quoque ob-
 servatur in triangulo, in multangulo : itemque in

pari et impari. Quod si argentum cum auro
 tur, non alia existet differentia ex hac co-
 tione, quam illa quæ ex qualitate est. Aurum
 copulatum albedinem accepit, et argentum
 flavum auri colorem. Neutrum vero, usque
 neque argentum, quantitatem, quam
 aliorum æqualitatem et inæqualitatem
 commutavit ; unicuique enim sua manet
 titas. Quare nulla intensio aut remissio
 ut aliquid aliud sit quam quod est
 enim est qualitatum compositio. Idcirco quod
 copulatur non est simplex sed compositum.
 merito remissio et intensio qualitatum
 dicuntur, quantitati vero inesse non possunt.
 quod intenditur et remittitur aliud
 dissimile. Aliud quidem est sexcuplum auro
 copulatum a sexcuplo auro copulato. At
 litate quidem mutabuntur et dissimilia erunt
 sed ex quantitate nequaquam. Quare si quod
 genter consideret, nunquam animadvertet
 sionem aut remissionem quantitatis inesse
 qualitati. Quod ita esse hunc in modum
 strabo. Oportet igitur demonstrare in qual

εἶχει ἐπίτασιν καθὼ ποσά. Ἐστὼ γοῦν ὀρμὴ A ἄλλοιον ἢ μονάδων συνθέσεις, ἢ ἐνὸς καὶ ἐνός, καὶ καὶ ἡ ἑτέρα Λ, αἱ δὲ πρὸς ταύτας B καὶ M ς, καὶ ἡ Γ καὶ N ἐπίτασις· εἰ γοῦν τῇ αὐτῇ B M ἢ Γ N ἐπίτασις, ἢ ὡς δεκάσι δεκά- ὡς μονάδες μονάσι, καὶ ἡ B M τῆς A ἐπίτασις, ἢ ὡς δεκάδες δεκάσιν, ἢ ὡς μονο- μονάσι, τρία γοῦν εἰσι τὰ τεθέντα, ὀρμὴ ς, ἐπίτασις· ἢ ὀρμὴ γοῦν ὡς μονάς, ἢ αὐξήσις ς, ἢ ἐπίτασις ὡς τριῶν· κατὰ γοῦν τὰς συν- και τοὺς σπερματικούς λογους, ἢ μὲν πρώτη, ἢ καὶ δύναμις μήκους, ἢ δευτέρα, γραμμὴ καὶ ς πλάτους, ἢ δὲ τρίτη, ἐπιφάνεια καὶ δύναμις ς, τὰ δὲ τρία δύναμις σώματος, τὸ δὲ σῶμα τὸ ποσὸν δὲ ἐν τοῖς τρισὶ περιέρχεται, καὶ εἰ μὰ πῶς ὑπερβῆ τοὺς ὅρους, εἰ καὶ ἄλλο

συνελη, ἀδύνατον, εἰ δὲ ἀσώματον, ἢ ποιότη- στι, καὶ οὐκ ἄλλο γενήσεται τὸ ἐπιταθῆν, ἄλλ'

ositione inesse intensionem ex alteratione, ut cam : idque non semper ; quantitati vero nus est quantitas intensionem nunquam ere. Esto igitur $a b c$ quantitas : similiter $l m n$ quantitas. Oportet ostendere in que punctis, seu terminis non inesse inten- a quatenus quantitate sunt prædita. Esto appetitio aliqua quæ sit a , et altera quæ sit has appetitiones referantur b et m quæ sint tio, itemque c et n , quæ sint intensio. In tione igitur quæ est $b m$ inest intensio quæ n , aut ut denarii numeri insunt denariis) aut itates insunt unitatibus ; $b m$ erit intensio $a l$, idque eodem modo quo denarii insunt iis, aut unitates insunt unitatibus. Hic ergo osita sunt, appetitio, accretio, intensio, ut rius numerus. Quare si compositionem species tiones ad propagandum prodientes, pri- locum obtinebit punctum, seu vis atque las ad longitudinem progrediens : secundum a obtinebit linea, seu vis atque facultas ad dinem progrediens ; tertium locum superficies obtinet, seu vis atque facultas ad altitudinem rediens. Porro hæc tria vim atque facultatem nt ad corpus constituendum, corpus autem tantitatem perfectam constituendam compa- 2 est ; quantitas autem sub his tribus compre- tur. Quod si sit aliqua res corpus, quo pacto hoc terminos tres egredietur ? Quod si dicas m corpus cum altero corpore uniri, hoc fieri

εἰ μὲν ποιόν, ὡς λευκότης καὶ μελανότης, ἢ γλυκύ- τος καὶ ἀλυκότης, οὐδὲ οὕτως ἐπιταθῆ· λευκότης γὰρ λευκότητος λευκότερα οὐκ ἔστι, καὶ τὰ ἑτερα· ἐν ἀτόμῳ δὲ ἢ ποιότης ποιεῖ ἐπίτασιν· σταφυλὴ γὰρ ῥοιᾶς γλυκυτέρα, ἢ ῥοιὰ σταφυλῆς, ἢ λευκὸν τοῦ λευκοῦ· λευκά δὲ πάντως ὑπάρχει θάτερα. Ἡ γοῦν ἰσχὺς τῆς ποιότητος τὸ μὲν αὖξαι κατὰ ποιότητα, τὸ δὲ ἐλαττοῖ, αὐτὴ δὲ ἢ γλυκύτες ἢ ἢ λευκότες οὕτε ἐπιτάττεται οὕτε ἐλαττοῦται, μένει δ' αἰεὶ ἢ αὐτῇ. Κατὰ τὸν αὐτὸν γοῦν καιρὸν οὕτε γλυκὺ καὶ μὴ γλυκὺ, οὕτε λευκὸν καὶ μὴ λευκὸν, τί γανήσεται πώποτε, κἂν ἐν ἄλλῳ καὶ ἄλλῳ τῷ ἐν ποιότητι δέχρηται τὴν ἐπίτασιν καὶ ἄνεσιν· καὶ εἰ μὲν οὖν λευκὸν ἐνωθῆ καὶ μέλαν ὑφῆσιν πύσχουσιν· ἄλλοιοῦνται γὰρ ταῖς ἀκρότησιν· αἱ ἐναντίαί γὰρ ποιό- τητες θραύουσι τὰς ἀκρότητας, εἰ μίχθῶσι, τὰς ἐνού- σας αὐταῖς, ἔσται δὲ τὸ μίγμα ἄλλοιον καὶ οὐκ ἄλλο. Οὕτε γὰρ τὸ λευκὸν μὴ λευκὸν πάντη, οὕτε τὸ μέ- λαν πάντη οὐ μέλαν, ἀλλὰ πῶς μέλαν, πῶς δ' οὐ ; καὶ τὸ ἕτερον, κατὰ τὸ αὐτὸ, οἶον τὸ τῆς σηπίας μέλαν καὶ τὸ ἄλευρον ἐνωθέντα, τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν τὸ ἐν αὐτοῖς ἀμειφθήσεται. Ἐπεὶ γὰρ εἰσιν ἐναντία, καὶ τραπῶσι, καὶ τὸ μὲν ἐκ τοῦ ἐναντίου ὑποστήσεται ὑφῆσιν τοῦ εἶναι λευκὸν, τὸ δὲ τοῦ εἶναι μέλαν, τῷ δὲ ἴσῳ καὶ τῷ ἀνίσῳ, οὐκ ἀμειφθήσεται, ὥστε τὸ μεδίμνου ποσὸν οὐκ εἰς κύλικος ἔλθειν, ἢ προσλαβεῖν θάτερον ἐκ θατέρου ὡς ὀπόσων τι, ἀλλὰ

nequit. Rursus si incorporeum aliquid accedere dicas, aut qualitas adveniet, atque hoc modo res intensa alia non evadet, sed dissimilis ; aut unitates advenient, atque agglutinabuntur, nempe unitas una et altera unitas. Quæ quidem unitates si sint qualitates abstractæ, et uni altera addatur, ut albedo, nigredo, dulcedo, salsedo ; neque hoc modo erit intensio qualitatis, nam albedo albedine non est magis alba. Idem de cæteris dicendum est. At qualitas in individuo intensionem efficit. Uva enim granato est dulcior ; aut granatum uva est dulcius, itemque album albo est magis album, utraque vero omnino sunt alba. Quare vis qualitatis hoc quidem auget secundum quandam qualitatem, illud vero minui. At ipsa dulcedo et albedo neque intenditur neque remittitur, sed eadem manet. Eodem igitur tempore nihil unquam dulce et non dulce, album et non album existere poterit, quamvis in alio atque alio suscipiet ex qualitate intensionem et remissionem. Quare si album et nigrum uniantur, id sine remissione fieri nequit ; extremitates enim mutantur seu aliusmodi evadunt : nam in contrariarum qualitatum temperationibus et admistionibus extremitates ipsæ frangi solent. Erit atem mistio aliusmodi non alia. Neque enim album est quod omnino album non fuit, neque nigrum quod omnino nigrum non fuit, sed partim nigrum, partim non nigrum. Et quod est alterum eodem modo, veluti sepiæ nigredo et ferina inter se copulata albediem et nigredinem

μὲν ἐν ἑκάστῳ εἰς τὸ ὅσον ἂν ἐκ πρώτης τύχης ὑπάρχῃ ποσὸν, καὶ εἰς ἄλληλα περιχωρήσειεν. Ὡς γὰρ ὁ πέντε ἐκ τριάδος καὶ δυάδος ἐστίν, ἀλλ' οὕτως γοῦν ὁ τρία τέσσαρα, οὕτως ὁ δύο τρία διὰ τὴν ἑνωσιν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἑνωσιν ὁ συνελθὼν ἀλλοίος μὲν, οὐκ ἄλλω δὲ ποσῷ ὄρισται, ἢ τῷ τῶν συνελθόντων εἰς αὐτὸν· οὕτως γὰρ ὁ τρία τέσσαρα, οὕτως ὁ δύο τρία· τοῦτο γὰρ εἰ δυνατόν ὑπῆρχε γενέσθαι, ὑπῆρξεν ἂν ὁ πέντε ἐπὶ, ὅπερ ἀτοπον· οὕτως καὶ ἐν λευκῇ καὶ μέλανι οὐ ποσότης, ἀλλὰ ποιότης ἔχει λαθεῖν τὴν ὑπερσιν ἢ τὴν ἐπίσιν. Ἐπεὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ πέντε, εἰ καὶ κατὰ ποσὸν ὑποστῆναι ὑπερσιν πέφυκε, τὸ εὐχριστὸν τῇ αὐτῇ ἐγένετο ἢν ὑπίστη μονάδι· ἐλαττωθεὶς γὰρ ἑκάστος πάντως τῶν συνελθόντων γενήσεται ὁ τρία δύο, καὶ ὁ δύο ἐν, εἰ γοῦν κατ' ἐπίσιν ὁ τρία τέσσαρα, καὶ ὁ δύο τρία ἐστὶν, καὶ ὁ συνελθὼν ἐκ τούτων πέντε ἐπὶ, ὅπερ ἀτοπον, ὡσαύτως κατ' ἀντισιν ἢ ὁ τρία δύο, καὶ ὁ δύο ἐν, καὶ ὁ συνελθὼν πέντε τρία· ἀδύνατα δὲ ταῦτα καὶ ἀτοπα. Εἰ δὲ ὁ τρία μὲν τέσσαρα, ὁ δὲ δύο ἐν, πεντάς μὲν νομισθῆ, ἀλλοιωθῆ δὲ τὸ εἶδος· οὐδὲ γὰρ συνελθεισὶ μονάδος καὶ τετράδος ὁ πέντε, ἀλλὰ δυάδος καὶ τριάδος ἀληθῶς· οὐδὲ γὰρ ἀκραίφως περιττός ἢ μονάς, οὕτως δὲ περιττοῦ καὶ ἀρτίου ἐστὶ. Πρῶτον γὰρ οὕτως γένεσις· ἐν εἴτα δύο,

καὶ ἐξῆς τρία· τὸ ἐν γοῦν καὶ ἐν συντεθεῖν δύο, τῶν γοῦν τοῦτο, τὸ δὲ ἐν καὶ δύο τρία, περιττὸν δὲ ἐν καὶ τρία τέσσαρα, ἀρτίον, ἀρίστου, τὸ ὁ καὶ τέσσαρα πέντε ἀρτιοπέριπτον. Σκόπησον ἐν παντί τὸ ἀτοπον, εἰ μὲν ἢ μονάς ἐτίσαν μονάδα καὶ ἢ τετράς ἄλλην καὶ ἐπιταθῶσιν ἐξ πεντάς, ἀτοπον· εἰ δὲ ἢ μὲν τετράς ὑπερσιν πάθη, ἐστὶν τετράς ἢ πεντάς· οὐδὲ γὰρ ὑπερσιν μονάς διέξαι' ἂν· τοῦτο γὰρ οὐ πεντάδα, ἀλλὰ πη ἀριθμὸν ἀνέκυσεν ἂν εἰς οὐδέν, καὶ τοῦτο ἔπειτα εἰ δὲ ἢ μὲν μονάς προσλάβῃ ἑτέρων μονάδα, τετράς μονάδος ὑπερσιν ὑποστῆ, τριάς πάσης γασταται· πεντάς γοῦν τότο οὐχ ὅτι ἐκ μονάδος καὶ τετράδος; ἀλλ' ἐκ δυάδος τε καὶ τριάδος, τῶν πεντάς,

β'. Ὡστε τὸ μὲν ποιὸν ἐπιτασιν διέξει ὄνεσιν, τὸ δὲ ποσὸν οὐ· συνέβη γὰρ ἐπιτασθῆναι τῇ τάσει καὶ ὑπέσει τοῦ ποσοῦ τῶν πεντάς τετράδα, καὶ τριάδα, καὶ ἐπτάδα, ὅπερ ἀτοπον· τὸ γὰρ ἀρτίον καὶ περιττὸν ἐνωθῆν οὐδὲν ἐπιποίησεν· ὑπάρχει γὰρ ὁ δύο δύο, καὶ ὁ τρία τοῦτο ποσοῦ· ἔμειναν γὰρ οὗτοι εἰς τὸ ἐπὶ ἀνίσσον. ἀλλὰ τῇ συνελεύσει τῆς ποιότητος καὶ ποιότητα ἑτέρα συνέβη μικτὴ ποιότης· οὕτως γὰρ ἀρτίος, πάντῃ ἀρτίος, οὕτως ὁ περιττός μὴ καὶ ἀρτίος,

suam inter se contulerunt. Etenim quoniam sunt contraria, etiam frangentur, atque unum quidem ex contrariis aliquid de albedine remittet, alterum vero de nigredine. Sed ex æqualitate ex inæqualitate non accidet illa commutatio, ut medimni quantitas non potest in quantitatem calicis transire aut unum alterius quantitatem assumere, sed unumquodque in ea quantitate manet, quam primo habuit, etiamsi inter se conjungantur; ut enim quaternarius numerus constat ex ternario et binario, sed non ideo tria sunt quatuor, neque duo tria propter copulationem contra vero qui conjungitur numerus post copulationem dissimilis quidem evadit, sed alia quantitate non definitur, quam copulatum inter se numerorum qualitate. Neque enim tria sunt quatuor, neque duo tria, nam hoc fieri nequit; quinque enim essent septem quod est absurdum: ita etiam in albo et nigro non quantitas, sed qualitas potest recipere remissionem et intensionem. Quandoquidem si numerus ipse quaternarius ex parte quantitatis posset suscipere remissionem, eadem hac remissione, quam susciperet, minimum quid evaderet. Nam ex copulatis numeris quilibet numerus unitatum subtractione minor factus, evaderet ex ternario binarius et ex binario unitas. Si igitur per intensionem tria evadant quatuor et duo tria, idem accidet numero ex his duobus quinque septem composito; quod est absurdum. Eodem modo per remissionem tria duo evaderent et duo unum; idem quoque accideret numero ex his duobus quinque tribus constituto, quæ quidem fieri nequeunt et sunt absurda. Quod si pro tribus quatuor et pro duobus unum, quina-

rius quidem numerus efficietur, sed forma comitata fuerit. Neque enim copulatio unitatis quaternarii numeri proprie quaternarium afficit, binarii et ternarii. Unitas enim revera non numerus impar; quaternarius autem ex imparietate constat. Ita enim primum dicis, unum, deinde deinde tria. Unum ergo cum uno compositum, sunt; estque hic numerus par: porro unum et tria sunt. Estque hic numerus impar primus. Si unum et tria, sunt quatuor; estque hic numerus par secundus. Unum et quatuor quinque, qui deesse impar secundus ex pari et impare constat. Considera igitur in omnibus quod sequitur absurdum. Si unitas alteram unitatem assumat et quaternarius alium numerum, et intendatur ternarius aut quaternarius numerus, absurdum fuerit, si quaternarius unius remissionem suscipiat, quaternarius erit quaternarius. Neque enim unitas remissionem suscipere poterit. Quod si fieri possit, solum quaternarius, verum etiam quilibet numerus nihilum dissolveretur; quod etiam absurdum est. Quod si unitas alteram unitatem assumat, de fient; et si quaternarius unitatis subtractionem suscipiat, omnino ternarius numerus evadit. Constat igitur quaternarius non ex unitate et quaternario, sed potius ex binario et ternario; idem secundum naturam.

2. Ex quibus omnibus efficitur in qualitate cadere intensionem et remissionem, in quantitate vero nunquam. Posset enim, si hoc verum esset per intensionem et remissionem quantitatis, quaternarius esse quaternarius ternarius et septenarius quod longe absurdissimum est. Par quidem

ς γοῦν ἐναυθα τῶν ποιότητων καὶ ἀλλοιώσις, ἔσασον, λαβὼν χώραν ἐπιτάσεως καὶ ἀνέσεως, ἔρρεον ἀτοπα· ἐποίησε γὰρ τὴν πεντάδα ἅ καὶ ἑξάδα καὶ τετράδα, καὶ τριάδα, ὅπερ καὶ σοφιστικόν. Τοῦτο τοίνυν δεῖ νοεῖν ἡμᾶς τῶν ῥηθέντων λευκοῦ καὶ μελανοῦ· τὰ μὲν ἀλλοιοῦνται, δεῖ ποσὸν οὐδέποτε ἀλλοιοῦτοί· γὰρ ἐπίτασις καὶ ἀνεσις ἐν ποσῷ, ἀλλ' ἴσον καὶ ἴσον. Εἰ μὲν οὖν ὕλη τὰ πράγματα θεωροῦνται, ἴσισι πέρασι τοῦ ποσοῦ περικλείεσθαι θεωροῦνται· οὐ γὰρ ἀμειψθεῖν τὸ τοῦ ἀλεύρου μεδίμνου εἰς τὸ τῆς σιπίας κυάθου μελαν ποσόν, ἀμειψθέντο τούτων, καὶ τῆ ἀμειψθεῖ συνθεῖ ὕφασις, ἣ δὲ ποιότητι ποιότης ἐνωθεῖσα ἑτέρα ποιήσειεν, οἷον ἄρτιος ὁ τέσσαρα, καὶ ὁ δύο, καὶ ὁ ἰσομερῆς, ὁ δὲ προμήκης. Ἄνισοι γοῦν καὶ εἰσιν, ἀλλοίως γεννώσι καὶ ὁ δύο καὶ ὁ τέσσαρα, κειθῆ μὲν ὁ ἰσομερῆς εἰς τὸν προμήκη, καὶ μὲν τοῦτο ἀλλοίως γενήσεται, προμήκης γὰρ· δεῖ τὸ ἄρτιον, οὗτ' ἄλλος οὗτε ἄλλοιος. ἄρτιοι καὶ οἱ συναλλθόντες καὶ ὁ ἑξ αὐτῶν, ὥστε τὸ μὲν καὶ ἠλλοιώθη ἐνωθεῖ καὶ ἐπίτασιν ἔλαβε, τὸ τὸν οὐκ ἠλλοιώθη· πάντες γὰρ τὸ οἰκτεῖον ποσὸν ὕλαξαν, ὁ δύο τὸ δύο, ὁ τέσσαρα τὸ τέσσαρα, ἑξ τὸ ἑξ ἴσως, τὸ δὲ ποῖον ἠλλοιώθη καὶ

A ἐπέταθη· ὁ γὰρ προμήκης, λαβὼν τὸν ἰσομερῆ, ἠμειψεν αὐτὸν εἰς τὸ προμήκης, εἰ δὲ καὶ ὅτι ἡ α β γ τῆς β γ ἄνισος καὶ ἀλλοία εἶπῃ τις, ἴσως ἔσται οὐ διὰ τὴν ἐπίτασιν ἢ τὴν ἀνεσιν, ἀλλὰ διὰ τὸ μείζον καὶ τὸ ἔλαττον· τοῦτο γὰρ οὐ ποσοῦ, ἀλλὰ τοῦ πρὸς τι, ὡς καὶ Ἀριστοτέλης ἐν Κατηγορίαις φησίν. Οὔτε γὰρ, κατὰ τὸν αὐτοῦ λόγον, ἐπίτασις καὶ ἀνεσις τοῦ ποσοῦ ὅτι τῆς ποιότητος, οὔτε τὸ μέγα καὶ τὸ μικρὸν ὅτι τοῦ πρὸς τι, ἴδιον δὲ τοῦ ποσοῦ τὸ ἄνισον καὶ τὸ ἴσον, εὐρῆς δὲ καὶ ἐν ἄλλοις εἰτ' ἐπίτασιν εἰτ' ἀνεσιν τοῦ ποιού, τοῦ ποσοῦ δὲ αἰετὸ ἴσον, τὸ ἄνισον, ὥστε ἄνισος καὶ ὁ ἑξ καὶ ὁ δεῖκα κατὰ τὸ ποσόν, ἀλλοίως δὲ κατὰ τὸ ποῖον· καὶ ὁξώδους ποιότητες εἶδη πολλὰ ἂν ἂν εὐρῆς ἐπιτεταμένα καὶ ὑφαιμένα τῷ ποσῷ δ' οὐ, ἀλλ' ἴσα καὶ ἄνισα, B Τίς δὲ τὰ μὴ ὁμοειδῆ συγκρίνει, ἀλλὰ τὰ ἑτεροειδῆ· καὶ συκομορέα σμικρὰ ληγεται καὶ μείζον κλήμα, ὥστε κατὰ τὸ αὐτὸν χρόνον τὸ αὐτὸ πρᾶγμα μέγα καὶ μικρὸν, καὶ ἐναντίον αὐτὸ εἰς ἑαυτὸ, ὅπερ τῶν ἀδυνατῶν. Τὰ μὲν οὖν τῶν ἐν γένει το καὶ ὁράσει, ἦγουν γλυκύτητος, ἀλυκύτητος, θερμότητος, ψυχρότητος, λευκότητος οἶον καὶ μελανοῦ, ἀκόῃς τε καὶ ἀφῆς, τραχύ καὶ λείον, καὶ τὰ ἐν ὄσφρασι δυσώδη καὶ εὐώδη καὶ μέσα καὶ ἀναποδείκτως ἢ ἐν ὄσφρασι δηλοῖ ὅτι περ τοῦ ποιού, ὁποῖως δὲ καὶ τὰ τῶν χρω-

cum impari compositus nihil inusitatum tuit. Sic enim duo sunt semper duo; et tria, quod est quantitatis proprium. Nam hi numeranserunt etiamsi æqualitatem et inæqualitatisceperint. Sed cum qualitas cum qualitate existit altera mista qualitas, Neque ar numerus omni ex parte existit neque qui non etiam aliqua ex parte par. Hic igitur qualitatem remissio et commutatio. At illic ite intensionem et remissionem suscipiente absurda existebant. Nam ex illa ratione rarius erat septenarius, senarius, quaternarius quod est absurdum et sophisticum. itur considerare nos oportet etiam in prædibito scilicet et nigro. Nam qualitate præditatis commutationem suscipiunt Quantitatis illa potest esse ejusmodi commutatio, quantum in quantitate intensio et remissio locum abent, sed æquale et inæquale. Si igitur ex a res naturales considerantur, his tribus quantterminis circumscribi et concludi cernuntur. enim commutari poterit medimni farinae tas in cyathi nigrum sepiæ sanguinem contiquantitatem, sed potuit in his qualitatibus aliqua commutatio, quam quidem commun consecuta est remissio et intensio. Porro s altera cum altera copulata intensionem ut quatuor est numerus par, itemque duo. At quidem ex æqualibus partibus constat, hic era parte est longior. Sunt igitur inæquales i duo hi numeri copulati fuerint, aliusmodi t: Copulabuntur enim binarius et quaternarius. Ac numerus quidem ex æqualibus

partibus constans in altera parte longiorem commutatus fuerit. Atque idcirco aliusmodi evadet, nempe altera parte longior. Sed si hos numeros quatenus sunt pares consideres, neque alii neque aliusmodi evadent. Nam qui copulati sunt inter se numeri sunt pares, et qui ex ipsis compositus est, est par. Quamobrem in his qualitas quidem commutata est et intensionem suscepit, quantitas vero non est commutata. Omnes enim suam quantitatem conservarunt, ita ut duo sint duo: quatuor, quatuor, et sex, sex. At qualitas commutata est et intensa. Nam altera parte longior assumptum numerum ex æqualibus partibus constantem, mutavit in altera parte longiorem numerum. Quod si quis dicat lineam *a b c* quia est inæqualis lineæ *b c* etiam fore fortasse dissimilem; respondemus hoc non accidere aut propter intensionem aut remissionem, sed propter illud quod est majus et minus; quod quidem non ad quantitatem, sed ad relationem pertinet quemadmodum etiam Aristoteles in Categoriis docet. Ut enim intensio et remissio non ratione quantitatis, sed ratione qualitatis rebus accidunt, ita etiam magnum et parvum non ratione quantitatis aut qualitatis, sed ratione relationis rebus accidunt. At quantitatis æquale et inæquale proprium est. In aliis quoque rebus animadvertere possis intensionem et remissionem esse qualitatis, æquale vero et inæquale semper ad quantitatem pertinere. Quare senarius et denarius numerus sunt inæquales ex quantitate, dissimiles vero sunt ex qualitate. Ac odoriferæ qualitatis multa genera reperire possis intensa et remissa ex qualitate, æqualio vero et inæqualia ex quantitate. Quis autem comparat inter se illa

μάτων. Οὐδείς γὰρ ἐρωτᾷ ἐν τῷ τριγώνῳ τῷ δευτέρῳ λευκῷ, πόσῃ ἂν ἔχῃ τὴν λευκότητα ὁ αὐτοῦ ἐπιφάνεια πρὸς τὸ δεῖνα· τὸ γὰρ ποσὸν ποσοῦ. Τὸ δὲ λευκοτέρα τοῦτου ἢ ἐκείνου τοῦ τριγώνου ἢ ἐπιφάνεια ἐπιτάσεως. Τῆς ποιότητος γούν ἢ ἐρώτησις· ἀνεσις καὶ ἐπίτασις τοῦ ποιού. Περὶ δὲ τῶν ἐν ἀριθμῷ ποιότητων εἴρηται.

γ'. Ἐγνωσται δὲ καὶ ποσοῦ τὸ ἴσον εἰς αὐτοὺς καὶ τὸ ἀνισον, ὡσαύτως καὶ τῶν ἐν τῷ στερεῷ, τῶν διμονάδων καὶ τοῦ ἐνός καὶ τῆς γραμμῆς τε καὶ ἐπιφανείας οὕτως γνωστὴ ἢ μὲν μονὰς καταχρηστικῶς λέγεται καὶ ἐν. Ἔστι δὲ κυρίως μονὰς ἡ νοητὴ καὶ ἐκτὸς ὕλης, ἣς οὐδείς ἂν ἐξετάσῃ ποσοῦν· ἄλλος γὰρ οὔσα, πῶς ἐν ἐκείνῃ ποσον; Χύμα γούν νοητὸν ἐκ ταύτης ἀπείρων μονάδων, σχέσεις δὲ τινες καὶ συνθεσμοί, ἐξ ὧν τὸ διωρισμένον ποσὸν εὐρέθη τε καὶ διωρισταί· ποσὸν μὲν ἐν ἀριθμοῖς διωρισμένον συνίθη, αἱ σχέσεις δὲ καὶ ἐνώσεις καὶ οἱ σχηματισμοί τοῦτο ἔδωκαν. Εὐρίσκειται δὲ καὶ ἐν αὐτοῖς τούτου· αἱ μὲν γὰρ αἰσθηταὶ μονάδες ἄλλων ἔχουσι λόγον, αὐτὰς δὲ ἄλλον· ἐν γὰρ ταῖς αἰσθηταῖς μονάσι καὶ ταῖς νοηταῖς καὶ κοινωνία καὶ διαφορὰ, ὅτι γὰρ ὁ τριάκοντα ἐξ τετράγωνος ἀριθμὸς καὶ ἐν ὕλῃ θεωρούμενος στερεός ἐστιν, ὡς καὶ ἐν μὴ ὕλῃ ἀληθής· ἔχουσι δὲ καὶ οἱ ἄμφω καὶ στιγμὴν καὶ γραμμὴν

A καὶ ἐπιφάνειαν καὶ στερεόν. Σκόπει δὲ τὸ διάφορον ὅτι ὁ ἐν ὕλῃ θεωρούμενος καὶ ἀναλύομενος πᾶσι ἔχει τοῖς μέρεσιν· ἐν γὰρ τὸ ἐν αἰσθητοῖς ἢ μὴ τὸ δὲ ἐν ἔχει τὰ πέρατα τὰ α β γ, καὶ ὁμοῦ δὲ μέρεσι συνελθόν, ἔχει πάλιν τὸ α β γ, καὶ ἡ βανομένη τοῦτου οἶον γραμμὴ ἔχει τὸ α β γ ἐν διωρισμένως κειμένοις σημείοις αὐτῆς, καὶ ἡ τῆς ἐπιφανείας τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπὶ ἐκάστῳ σημείῳ ἔχει τὸ α β γ, καὶ ὅλον τὸ στερεόν ἔχει τὸ α β γ· ἐπειδὴ γὰρ ἐν ὕλῃ μονὰς, ἐν ἴσῃ, ὡς καὶ θάλασσα Πλάτων καὶ Πυθαγόρας βωῶσι. Τὸ δὲ ἐν ἔχῃ α β γ εἶναι ὕλη, ἄρα μονὰς ἔχει τὸ α β γ· καὶ δὲ καὶ τῷ στερεῷ, καὶ τῆς ἐπιφανείας, καὶ τῆς γραμμῆς, καὶ τῷ σημείῳ κοινά· οὐδὲ γὰρ ἕνα οὐδ' ὑπὸ ταῦτα, ἕτερα πέρατα καὶ ὅσον ἕνα τὸ ποσόν, τὸ δ' ἄλλο τοῦτου· ἐκείνῳ τὰ πέρατα ἄτερ τοῦ ἐν μορίοις τοῖς ελαχίστοις διαφόρου. Ἐκτός γὰρ καὶ μῆκος καὶ βάθος καὶ γραμμὴ καὶ ἐπιφάνεια, κοινὰ τῇ ὁμοιότητι. Τάξις δὲ πλὴν καὶ οὐθ' ὕλη δὲ, ἀλλ' αὐτ' αὐτὰ· τὸ μὲν γὰρ ἐν ἔχει δὲ αὐλον, σημείῳ δὲ οὐ κοινὴ ἡ ὁμοιότης αὐτῶν· μὲν γὰρ ἐνός τὸ σημείον ὡς ἐν ἔχει τὸ α β γ· οὐ γὰρ τὸ ἐν τὸ δὲ ἀσώματον ἐν ἐδιάστατον πᾶσι μονὰς δὲ τοῦτο· οὔτε γὰρ τῇ σχέσει ὅτι οὐ σὺν αὐτῷ ἀπαριθμῆται τὸ α β γ ἔχει, οὔτε ὡς τοῦ ἐπίρου

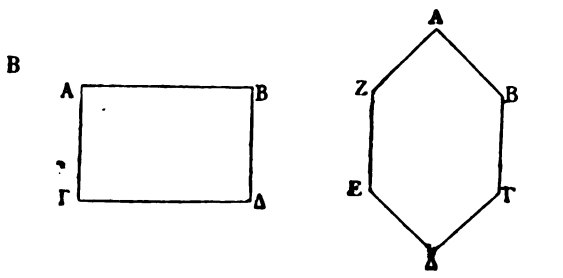
quæ non sunt ejusdem formæ, sed alterius? Et sycomorca parva dicuntur, itemque palmes major dicitur. Quare eodem tempore eadem res magna erit et parva et sibi contraria ipsa, quod sane fieri nullo modo potest. Quæ igitur ad gustatum et visum pertinent, nempe dulcedo, salsedo, calor, frigus, albedo, nigredo; itemque quæ ad auditum et tactum pertinent, asperum et leve; denique quæ ad odoratum, graveolentia et beneolentia, et horum omnium media, evidentissime et procul omni dubio qualitates esse cernuntur et judicantur. Consimiliterque illa quæ ad colores pertinent. Nemo enim interrogat de hoc vel illo triangulo quantam albedinem ipsius superficiem habeat cum hujus vel illius trianguli superficiem comparata; nam quantum ad quantitatem pertinet. At cum hujus trianguli superficiem illius superficie magis albam esse dicimus, hoc ipsum est intensionis. De qualitate igitur interrogatio instituitur quia intensio et remissio sunt qualitatis. Atque hæc de qualitatibus quæ sunt in numeris dicta sunt.

3. Porro quantitatis æqualitas et inæqualitas in ipsis numeris perspicua est: eodemque modo in solidis alicujus numeris Unitatum autem, unius, lineæ, et superficie æqualitas et inæqualitas hunc in modum cognosci potest. Ac unitas quidem et unum non proprie usurpantur ut idem significant. Unitas autem proprie est illa, quæ sola mente percipi potest, estque extra materiam cujus quantitatem nemo possit pervestigare. Cum enim sit materię expers, quomodo suscipiet quantitatem? Ergo flumen infinitarum unitatum, quod sola mente percipi potest, ab hac ipsa manans, habilitates quæ-

dam sunt et copulationes ex quibus discreta quantitas eruta est et expressa: nam quantitas discretam in numeris inde habemus, quam habetates, copulationes et figurationes propagat. In his enim discreta quantitas reperitur. Unitas enim quæ sub sensum cadunt aliam habent nem. Hæc vero unitates quæ sola mente percipiuntur, aliam quoque habent rationem; nam in partibus tam quæ sub sensum cadunt quam quæ intellectum est communio et differentia. Verum est triginta sex, quadratum numerum, sive materia consideretur sive extra materiam, esse solidum numerum. Atque ambo habent punctum, lineam superficiem et soliditatem. Sed consideranda sunt. Quod nimirum ille quadratus numerus, quæ in materia consideratur et in materiam discretam tria habeat intervalla cum partibus materialibus nam unitas est unum concretum quatenus unitas in rebus sub sensum cadentibus consideratur. Porro unum habet tres terminos seu tres lineas b, c ; atque hoc unum cum partibus concretum habet rursus a b, c . Et hujus unius concreti sumpta quantitas linea habet a, b, c , idque in punctis tripliciter dispositis. Et posita superficies eodem modo in unum quoque puncto habet a, b, c ; et totum etiam quæ solidum habet a, b, c . Quoniam autem unitas est in materia, unum est concretum, ut Theophrastus Plato, et Pythagoras clare docent. Unum autem quia est materiatum habet a, b, c ; unitas concreta habet etiam a, b, c ; atque hæc unitas in superficie, lineæ, et puncti sunt communia. Nam enim supra aut infra sunt alii termini, seu si quantumcumque et qualecumque sit punctum quæ-

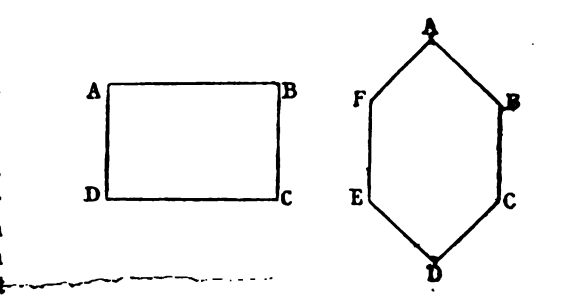
β γ ἐν ἑστὶ τούτων αἴλων γὰρ ὥστε καὶ ἄνωγες διὰ τοῦτο μία ἢ στήρησις τοῦ α β γ τῆς μονάδος διὰ τὸ αἴλον ἢ οὐδὲ ἐπίτασις οὐδὲ ἀνεσις, πανταχοῦσε δὲ κοινὰ τὰ α β γ οὐ τε ἐν ὕλῃ, κἄν τε ἐν αὐλίᾳ, δέχονται δὲ οὐ κατὰ ποσὸν τὴν ἐπίτασιν ἢ τὴν ἀνεσιν, ἀ τὸ ποιὸν, ὡς καὶ κατὰ τὸ ποσὸν τὸ ἀνεσον, διὸ τοῦ μὲν ἐν ὕλῃ ἀριθμητοῦ ἐνὸς καὶ σις καὶ ἡ διαίρεισις καὶ ὁ πολλαπλασιασμὸς λα ἰδιώματα, οὐ τὸ ἐν τῆς ὕλης ἀποστραφῆ. ὕλῃ, ἐκεῖ καὶ τὸ α β γ, κἄν ἐν ὄλῃ, κἄν γ, τῆ δὲ μόνῃ μονάδι οὐκ ἔστι τὸ α β γ. εἰ πρὸς συνδυασμοὺς καὶ συνθέσεις κεινθ-ται τὸ ἐν, τῶ συνελθόντι πάσχει καὶ αὐτὴ πάθος, τὸ μετρεῖσθαι ποσῶ, καὶ νοεῖσθαι οὔτε ἐν νοητῶ, ἀριθμῶ, οὔτε ἐν αἰσθητῶ ἢ ἐπίτασις συμβαίνει καὶ ἀνεσις, ἀλλὰ τῶ εἰδῆ καὶ θατεροὶ ὑπὸ τῶν α β γ περατοῦν ἀτων, κἄν ἐν ὄλοις, κἄν ἐν μορίοις, ἀτερ τῆς καὶ ἀδιαστάτου μονάδος. Ἐν γὰρ τοῖς αριθμοῖς καὶ α καὶ β καὶ γ, τὸ δ' αὐτὸ καὶ θητοῖς ἀτερ τῆς ἀδιαστάτου ταύτης μονάδος, ν τῶν ἴσων ἀνεσις κοτ' ἐπίτασιν, ὁ δὲ τού-

των κατ' ἀνεσιν κοινὰ γὰρ τὰ πέρατα, ἐπίτασις δὲ πρὸς ἀρτιοπεριττον ἀρτιοπεριττου, καὶ πρὸς περιττ-ἀρτιον περιτταρτίου. καὶ πρὸς ἀρτιον ἀρτίου, καὶ πρὸς ἀσύνθετον ἀσυνθέτου, καὶ κατὰ τοὺς ἄλλους. Τοῦτο δὲ οὐ ποσότητος, ἀλλὰ ποιότητος. Καὶ ταῦτα μὲν οὖν ἔστι τῶν ἀριθμῶν, τῶν τε ἐν ὕλῃ καὶ αὐ-λίᾳ, γραμμῆς δὲ καὶ ἐπιφανείας ταῦτα. Ἡ μὲν οὖν γραμμὴ ἀνεσις τῆ ἐπιφανείᾳ κατὰ ποσὸν, ἀλλῃ δὲ καὶ ἄλλοιᾳ ἀπολείπεται γὰρ τῶν τριῶν τὸ β γ, ἢ δ' ἔχει τὸ α β, λείπεται δὲ τὸ γ, ὥστε ἢ μὲν ἔλασσων, ἢ δὲ μείζων. Τεθῆτωσαν γοῦν ἢ α β γ δ ε ζ ἐπιφάνεια, ὡσαύτως δὲ καὶ ἢ α' β γ δ ἐπιφάνεια, τεθῆτωσαν δὲ καὶ ἢ α β γ

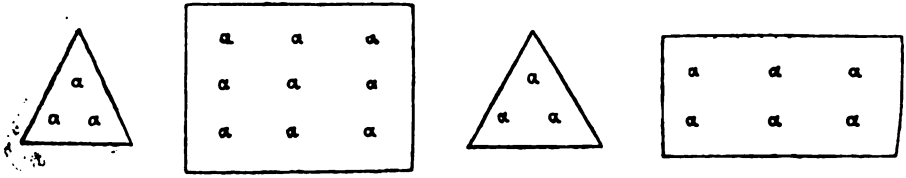
lli quoque solido ab hoc illa omnia sunt com-
 excepto in partibus minimis discrimine; nam
), longitudo, altitudo, linea, et superficies
 militudine communes. Sed si ordinem et
 tionem spectes, neque materiatae sunt, ne-
 orsus materiei expertes. Hoc enim unum
 eriatum, illud vero materiae expers. At in-
 ipsorum non est communis similitudo.
 punctis illa quae sunt unius materiati, ut
 abent a, b, c, unum enim est materiatum.
 ero est materiei expers non omnino caret
 llis. Hoc autem est unitas: neque enim per
 item habet a, b, c, aut ita, ut quando cum
 meratur habet a, b, c. Neque in his mate-
 rētib; ita unum est, ut illud quod est
 unum. Quare in numeris ideo privatio
 i, b, c, duntaxat est primae unitatis: quia
 itas materiei expers est. In qua quidem
 simplici neque intensio neque remissio posi-
 cipi. Verumtamen quocumque te vertas, sive
 ria sive extra materiam, communia sunt
 utque intensio et remissionem susci-
 on ex quantitate. sed ex qualitate, ut etiam
 atitate aequale et inaequale suscipiunt. Quam-
 compositio, divisio et aliae proprietates
 n materia numerabilis, ipsum unum mate-
 i spoliant, cum ubi est materia ibi etiam sit
 it in toto et in parte; at unitati duntaxat
 n inest. Porro cum intelligitur unitas ut
 tiens et sese promovens ad copulationes.
 fectiones illas suscipit quas compositae fi-
 uscipere solent, nempe ut quantitate men-
 et qualitate intelligatur. Quare neque in
 o illo qui mente sola percipitur, neque in
 late sub sensum evedente inest intensio et

remissio, sed in qualitate: quandoquidem utrique
 numeri et hi qui sub sensum cadunt et illi qui
 mente percipiuntur terminis a b c circumscribun-
 tur et terminantur tam ex toto quam ex parte,
 excepta prima scilicet omnis intervalli experte
 late. Quod si quis intensio et remissionem ab
 aequalitate et inaequalitate non discernat, quo pacto
 diximus, eveniet ut de duobus aequalibus unus ex
 intensio sit inaequalis, alter vero ex remissione.
 Communes enim sunt termini. Nam ut etiam con-
 cedunt qui nostrae sententiam contrariam tuentur,
 est intensio in duobus numeris inter se comparatis,
 quorum uterque aut ex pari atque impari, aut
 ex impari ac pari constat, aut quorum uterque
 par est, aut uterque non compositus. Atqui hoc
 non est quantitatis, sed qualitatis. Atque haec qui-
 dem pertinent ad numeros tam materiatos quam
 materiae expertes, itemque ad lineam et ad super-
 ficie. Esto igitur linea superficiei inaequalis ex
 quantitate. Nam aut demitur a, et tunc de tribus
 supersunt b c; aut demitur c, et tunc de tribus
 supersunt a b. Quare linea quidem est minor, su-
 perficies vero major, sunt igitur a b c d e f su-
 perficies, eodem modo a b c d.

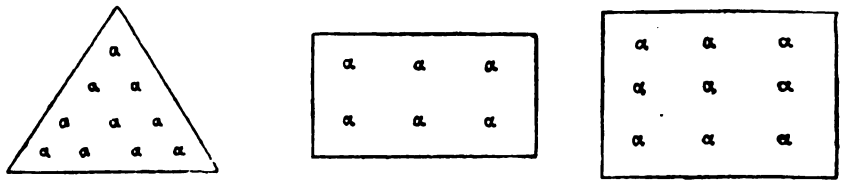

γραμμῆ, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ β γ. Προεδείχθη δὲ ἅ καὶ ἐλάττων καὶ ἐναντία αὐτῇ ἑαυτῇ. Τὸ γὰρ μετὰ ἑπὶ ἡ γραμμῆ λείπεται τῶν β γ, ἡ δὲ ἐπιφάνεια τοῦ ἐνδὲ γ μείζων γοῦν ἢ ἐπιφάνεια φύσει ἔστι δὲ ἡ ἐλάττων γραμμῆ μείζων καὶ ἐλάττων, ὅπερ ἄτοπον. Ἡ γοῦν α β γ μείζων τῆς β γ ὀνομαζέσθω γοῦν μείζων ἢ δὲ α β γ δ ἐλάττων τῆς α β γ δ ε ζ ὀνομαζέσθω γοῦν ἐκείνη ἐλάττων, καὶ εὐρεθήσεται ἡ α β γ ἐλάττων οὕσα καὶ μείζων ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ. Ἐπεὶ γὰρ ἡ ἐπιφάνεια μείζων γραμμῆς, ἔστι δὲ καὶ ταύτη τὸ ἴσον καὶ ἄνισον κατὰ τὸ ποτὸν ἢ δὲ γραμμῆ ἐλάττων, ὑπάρχει δὲ καὶ αὐτῇ τὸ ἴσον καὶ ἄνισον, ὑπάρχει δὲ ἡ α β γ πάση γραμμῆ μείζων, ἡ δὲ α β γ δ ἐπιφάνεια πάσης ἐλάττων ἐπιφανείας, ἔστιν ἡ α β γ δ μείζων τῆς α β γ καὶ ἐλάττων τῆς α β γ δ ε ζ, καὶ ἔσται ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ μείζων

ἐλάττων ἐναντίον ὡς ἀντικείμενον. Ὁμοίως ἡ α β γ ἔσται μείζων τῆς β γ καὶ πάσης γδ τῆς δὲ α β γ δ ἐλάττων καὶ πάσης ἐπιφανείας ἔσται αὐτῇ ἑαυτῆς ἐλάττων καὶ μείζων ἐν ὡσαύτως καὶ ἐναντία πρὸς ἑαυτὴν ἐναντίον γὰρ τὸ ἔλαττον τῷ μείζονι ὅπερ ἄτοπον, Ἄλλὰ μὴ ἔστι τοῦτο. Πῶς γὰρ ἔχει χώραν, καὶ οὐδὲ ἔστιν ἡ ἄνεσις ἐν ποσῶ ; Τὰ θάρ συγκρινόμενα ἔχειν τὸ ὁμοιοειδές. Γραμμῆ γοῦν πρὸς γραμμῆ ἐπιφάνεια πρὸς ἐπιφάνειαν, καὶ στερεῶν τῆς ῥεον συγκρινεσθῶσαν καὶ ἔστιν ἐν ἐκείνῳ μί κρῖνοιτο τῷ ποσῶ, τὸ ἴσον καὶ ἄνισον ἴσον ἐπίτασις σὺν ἄνεσις, οἷον ὡς ἐπὶ τῶν ὡς ἐπὶ τῶν μᾶτων ποσῶ γὰρ ἴσα καὶ ἄνισα ὁ ῥα

τῷ τρία ἴσος, τῷ δὲ ἑξ ἄνισος· ὁ δὲ ἑξ τῷ ἑξ ἴσος B ἐνία σοῖ, τῷ δὲ δέκα ἄνισος, ἀλλὰ καὶ τῷ τῷ δὲ ἐνία ἄνισος, ἀλλὰ καὶ τῷ τρία· ὁ δὲ ἐνία νῶ δὲ δέκα τῷ δέκα ἴσος, τῷ ἐνία δὲ ἄνισος, ἢ

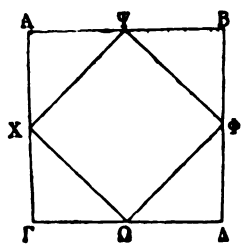

Est $a c d$ linea, itemque $b c$. Paulo ante demonstratum est duo abesse a linea, nempe latitudinem et altitudinem, unum vero a superficie, nempe altitudinem. Ex quo intelligimus natura superficiem linea majorem esse, lineam vero superficie minore esse. Atqui eadem superficies major et minor esse reperietur, quod quidem absurdum est. Esto igitur $a b c$ linea major minore $b c$ appelleturque *major*. Et superficies $a b d$ minore superficie major quæ est $a b c d e f$; dicatur ergo *minor*. Comperiemus unam et minorem lineam $a b c$ eodem tempore majorem et minorem esse Quoniam superficies linea major est, et superficies superficiei æqualis aut inæqualis ex quantitate dari potest: præterea quoniam linea superficie minor est: et lineæ linea æqualis dari potest, est autem posita linea $a b c$ qualibet linea major, et $a b c$ qualibet superficie minor. Superficies ergo $a b c d$ erit major linea $a b c$ minor superficie $a b c d e f$. Atque una eademque superficies eodem tempore erit major et minor, ac ipsa sibi contraria; nam majus minori opponitur ut contrarium. Ac $a b c$ quidem linea erit major linea $b c$ et qualibet linea: minor vero superficie $a b c d$ et qualibet superficie: atque ipsa se uno eodemque tempore major erit et minor, eodemque

C modo erit sibi contraria: nam minus e jori contrarium, quod quidem est absurdum sane hoc non potest esse. Quomodo enim possit? Neque intensio et remissio est in eitate: nam quæ comparantur inter se generidem inter se debent esse. Linea ergo cum superficies cum superficie, solidum cum solidiferatur; in quibus omnibus si ex quantitate se comparentur inest æqualitas et inæqu non autem intensio et remissio, ut exempli videre est in his figuris quæ ex quantitate æquales et inæquales nam ternario ternumerus est æqualis, sed senario inæqualis, senarius senario sed æqualis, novenariæqualis atque etiam ternario. Idem novenari novenario æqualis est, sed denario inæqu atque etiam senario; idem denarius denario mero æqualis est, sed novenario inæqualis etiam undecim numero: atque hoc in inproduci potest. Nam semper habita æqualis inæquale dicitur. Et unum cum altero, ut m cum parvo potest conferri. Intensio vero et sio in ipsis ratione qualitatibus locum habet nim hac ratione in superficie atque in linea habere videntur. Sunt autem aliud atque ali

ἰδέα. Καὶ τοῦτο κατὰ τὸ ἀπειρον. Τὸ ἄνισον ἄτασις δὲ καὶ ἄνεσις κατὰ ποιόν, καὶ τοῦ μὲν τὸ ἄλλο, τοῦ δὲ τὸ ἄλλοιον, οὗθ' ἔνωσις οὔτε αὐτοποσότης τῶ ποσῶ ἐπίτασιν δῶν ἢ ἄνεσιν, οὔτε τὴν ποιότητα ἀποστερήσει ἐπιτάσεως καὶ ἀνέσεως, ὅπερ τοῦ ἄλλοιου ἐστὶ (1) : καὶ ἐπεὶ ἡ ἐπίτασις καὶ ἡ ἄνεσις οὐ τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ τοῦ ἄλλοιου. Καὶ τὸ α β γ δ τετράγωνον οὐκ ἄρα ἄλλο τοῦ ψ φ ω χ διαφέρει δὲ ποσῶ τῶ ἄνισῳ ποιῶ δὲ τῶ ἄλλοιῳ, εἴτουν τῇ ἐπιτάσει καὶ τῇ ἀνέσει, οὐκ ἄλλο γοῦν ἄλλ' ἄλλοιον τοῦ μείζονος τὸ ἐλαπτον, ὁμοειδῆς δὲ καὶ τῆς αὐτῆς

ἰδέα. Καὶ τοῦτο κατὰ τὸ ἀπειρον. Τὸ ἄνισον ἄτασις δὲ καὶ ἄνεσις κατὰ ποιόν, καὶ τοῦ μὲν τὸ ἄλλο, τοῦ δὲ τὸ ἄλλοιον, οὗθ' ἔνωσις οὔτε αὐτοποσότης τῶ ποσῶ ἐπίτασιν δῶν ἢ ἄνεσιν, οὔτε τὴν ποιότητα ἀποστερήσει ἐπιτάσεως καὶ ἀνέσεως, ὅπερ τοῦ ἄλλοιου ἐστὶ (1) : καὶ ἐπεὶ ἡ ἐπίτασις καὶ ἡ ἄνεσις οὐ τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ τοῦ ἄλλοιου. Καὶ τὸ α β γ δ τετράγωνον οὐκ ἄρα ἄλλο τοῦ ψ φ ω χ διαφέρει δὲ ποσῶ τῶ ἄνισῳ ποιῶ δὲ τῶ ἄλλοιῳ, εἴτουν τῇ ἐπιτάσει καὶ τῇ ἀνέσει, οὐκ ἄλλο γοῦν ἄλλ' ἄλλοιον τοῦ μείζονος τὸ ἐλαπτον, ὁμοειδῆς δὲ καὶ τῆς αὐτῆς

ἄρ τὸ εὐθύ καὶ περιφερῆς, ἰδιαιτάτον σε ταύτης πλατέϊς · ὅς οὐκ ἐν ἄλλῳ τινὲ εὐρεθῆσεται. Πέρα τῆς μὲν ἐπιφανείας γραμμαῖ · εἴτουν τὸ α β, ἡ κἄν ἄνισος, κἄν μείζων κἄν ἐλάττων · γραμμαστιγμαῖ. Ὅλου δὲ τὸ α β γ, κἄν μείζων κἄν ἴσων. Ἴσοι γοῦν ὁ τρία, καὶ ὁ τρία, ὁ εἶξ καὶ ὁ εἶξ, ἰα καὶ ὁ ἐννία, ὁ δέκα καὶ ὁ δέκα · ἄνισοι δὲ ἑκατέρους κατὰ τὸ μείζων καὶ ἐλαπτον · ὅπερ ἴσον καὶ ἄνισον. Καὶ αἱ γραμμαῖ κατὰ τὸν λόγον ἴσαι καὶ ἄνισοι · κατὰ τὸ μείζων καὶ ἴσων, ὅπερ ἴστιν ἴσον καὶ ἄνισον, ἄλλοια δὲ ἴσων διαφορῶ ἐπιφανεία, κατὰ ταυτὸ δὲ καὶ ἴσων. Ἐπεὶ γοῦν καὶ γραμμῆ καὶ ἐπιφανεία, καὶ ἴσων καὶ ἀριθμῶ αἰσθητῶ τε καὶ νοητῶ ποιότητι ταύτως καὶ παρὰ πράγματι (ἐπακολουθεῖ γὰρ ἴσων καὶ κίνησις καὶ φωνῆ, ἰσότης μόντοι καὶ ἴσότης μόντοι καὶ ἀνισότης κατὰ ποσόν, ἐπί-

οῦσι καὶ ποιότητος, Καὶ θυμικὸς ἄρα ἡ πᾶς ἄλλος πρὸς τὸν ὁμοειδῆ οὐκ ἄλλος, ἄλλοιος τῇ ἐπιτάσει καὶ τῇ ὑφέσει, εἰ διαφέρει. Καὶ εἰδείχθη ταῦτα καθὼς εἶδει δεῖχθῆναι. Διὸ οὐκ ἄλλον τὸν θυμικὸν ἢ ἐπιθυμητικὸν ὁ κρῖνων διακρινεῖ τοῦ ὁμοειδοῦς, διὰ τὴν ἐκ ποιότητος ἄνεσιν ἢ ἐπίτασιν, εἰ τῶ ἐκ τοῦ ποσοῦ ἀπατηθῆ ἴσων καὶ ἄνισων κατὰ τούτους τοὺς λόγους · ἔχει καὶ γὰρ ἀκριβεῆ τὴν ἀπόδειξιν. Οὕτω

quantitatis et non aliusmodi. Superficies quæ sex in se complectitur additis tribus intur et commutatur : et novem complectitur is sex, intenditur et dissimilis evadit, Item uæ decem complectitur superficies additis n aut undecim dissimilis evadit. Hoc autem alitatis. Atqui linea recta a b c æqualis est et ualis lineis a b c, a b c d, b c ; sed propter atatem est dissimilis. Nam lineæ hoc pro n est ut sit recta vel obliqua ; maxime vero rium, ut sit latitudinis expers : quæ quidem ietas in nulla alia re reperiri potest. Ter vero seu fines superficiei sunt lineæ ut, ex gratia, linea a b, quamvis æqualis aut inlis, major aut minor. Lineæ vero termini puncta. Totius vero a b c, hoc tres di siones, sive totum illud majus, sive minus sit. alia igitur sunt tria et tria, novem et novem, n et decem ; inæquales autem sunt inter : majoris et minoris comparatione : quod ne dicitur esse æquale et inæquale. Ea ratione lineæ æquales et inæquales ex ma et minoris comparatione dicuntur esse. Quæ ni vera est æqualitatis et inæqualitatis ra dissimilis vero dicitur superficies propter atis differentiam. Eodemque modo linea. iam igitur lineæ, superficiei, solido, nu sub sensum cadenti, itemque numero qui

mente percipitur, qualitati quoque atque adeo cui libet rei inest æqualitas et inæqualitas ex quanti tate, intensio vero et remissio ex qualitate, ac per illam quidem aliæ res dicuntur, per hanc autem dissimiles : certe neque unio, neque quantitas, quanto alicui intensionem et remissionem dabit : neque rursus qualitatem intensionem et remissionem privabit. Et quoniam intensio et remissio non aliud efficiunt sed dissimilitudinem afferunt. Qua drangulum ergo a b c d non erit aliud a quadran gulo y x z v. Different autem inter se ex quantitatis inæqualitate, et si qualitatem spectes ex dissimili tudine, hoc est ex intensione et remissione. Minus ergo triangulum non est aliud a majore, sed dissimile. Sunt autem unius formæ, unius essentiae et qualitatis. Iracundus igitur et quilibet alius rati one alicujus qualitatis, quæ sit ejusdem speciei comparatus cum alio, non erit alius sed dissimilis propter intensionis et remissionis differentiam. Atque hæc demonstrata sunt ut oportuit demon strari. Quambrem non alium iracundum aut cupi dum indicare debet aliquis eum qui magis aut mi nus est iracundus, magis aut minus cupidus, cum sint ejusdem speciei. Neque debet decipi quanti tatis æqualitate et inæqualitate. Habet enim in his sermonibus accuratam demonstrationem. Atque hoc modo sapiens observabit naturales animalis rationis præditi communicationes, et quo ingenio

* Ὅπερ οὐ τοῦ ἄλλοιου ἐστὶ. Hoc videtur addititium.

γοῦν τὰς ἐν τῇ φύσει κοινωνίας τοῦ λογικοῦ ζώου ὁ ἐπιστήμων παρατηρῶν ἐν ἑκάστῳ γινώσκειν δύναται, καθὼς ἔχει φύσεως · καὶ οὐκ ἀπατηθῆναι ἂν ποτε, ἀλλὰ διακρινεῖ τὸ φύσει κρείττον καὶ τὸ θέσει καὶ ἰφαρμόσει ἐνὶ ἑκάστῳ τὸ κατάλληλον, ἐπειδὴ ἀποδεδειγμένας πάσας ἔχει τὰς κοινωνίας. Μηδεὶς δὲ μέχρι τῆς ὄψεως στήσει τὴν γνώσιν, ὥστε ἐκ τοῦ χρώματος τῶν καθεκάστων ἀπατᾶσθαι, καὶ τὰ

ἄνδοτερα οὕτως ἔχειν. Εἰσι γὰρ σημεῖα πολλὰ τριχῆ καὶ φυσιολογικῆ δεδειγμένα, ἐξ ὧν δύναται νοεῖν τὰ τῶν ὑλικῶν διαθέσεων. Ὡσπερ ἰσοῦ Λυδικῶ λίθῳ τοῖςδε λόγοις, ἐξ ἐκείνων τὰ λαμβανῶν, δοκιμαζέτω ὅπως ἀπελέγχῃ τὰ κείμενα, καὶ τὸ ἐν τοῦ μὴ ὄντος, καὶ ὅσα ἂν πεπται δι' ὅλων τῶν λόγων, δι' ἃ καὶ ὁ σκοπὸς εἶστον τέλος ἐναοξάμενος λήξει δυναμει τοῦ κρεί

quaque indole unum quodque sit præditum, cognoscere poterit. Neque unquam hallucinabitur, sed distinguet inter illud quod natura præstantius est et illud quod est positione ; et quod conveniet cuique rei accommodabit, quandoquidem demonstratas communicationes naturales habet. Nemo vero in solo aspectu acquiescat ita ut ex colore singularium judicans, in errorem inducatur, putetque quæ sunt intus ita se habere. Exstant enim signa multa in medicina et naturali scientia com-

monstrata, ex quibus affectiones corporeas cognoscere possumus. Quoties igitur ex illis signis judicare volet aliquis, his nostris sermonibus Lydio lapide probet conjecturas suas, ut eas cultas investigare et id quod non est, ab eis est distinguere possit. Denique notet diligenter his sermonibus complexi sumus, quorum sermo cum ad finem optimum tendat, felicem quoque optimum exitum juvante Deo Optimo Maximo sorturus est.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΛΑΣΚΑΡΙ

ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΟΥΚΑ

ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΔΟΓΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ.

THEODORI LASCARIS

FILII SUMMI IMPERATORIS DOMINI JOANNIS DUCÆ

DE NATURALI COMMUNIONE

SERMO QUINTUS

α'. Δύο εἰσι τὰ ζητούμενα εἰς ἐξέτασιν, τὸ φύσει κρείττον οὖν ἀκριβῶς ἰπακολουθήσαντες τῇ ἐξέτασει καὶ θέσει · ἐν δὲ τούτων κοινὸν ἢ διαφορά. Πό- μέχρι καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ λογικοῦ ζώου ταῦτα κ

1. Duo sunt quæ nobis ad investigandum proposita fuerunt ; nempe illud quod est natura et illud quod est positione : quorum duorum commune quicquid est, nempe differentia. Utrum igitur investi-

τήσαμιν ἐξετάσαντες, καὶ ἡ μὲν διαίρεσις τῶν κοι-
νῶν τεσκαυταχῶς εὐραθείσα διείλε τῶν φύσει τὰ θέ-
σει, τῇ δὲ τομῇ ἀναγκάως συναναφανείσα ἡ δια-
φορὰ τὰ κρείττονα ἐναπέδειξεν. Ἐχει δὲ κρείττονα
ἡ φύσις ὅσα κατὰ τὸς ἀρχὰς ἐπακολουθεῖ· λέγω δὲ
ἀρχὰς τοὺς χυμοὺς καὶ τὰ μέρη τὰ τῆς ψυχῆς τοῦ
λογικοῦ ζώου, ἐπειδὴ ἐκ τῶν τοιούτων σοφὸν ζῶον
συνέπτακεν ἄνθρωπος. Πότερον οὖν τὰ μὲν τὴν ἐν
κοινοῦντι διαφορὰν ἰδεῖσαν, ἀπλάς τινὰς ὑποτιθέ-
μενα κοινωνίας, καὶ ἐν ἐπιτομῇ τὸ διαφορὸν ἤθροισ-
σαν, σύμβολα θέμενα τὰς συζύγιας ἀμετακίνητα.
Ἡ γὰρ καθόλου ἐστὶ καὶ φυσικὴ κοινωνία, καὶ εὐ-
θὴς καὶ ἀγαθὸς ἐστὶν ὁ συνεστακῶς ἐξ αὐτῆς, ἡ λει-
πεται τοῦ τελείου μέρος τι, καὶ ὁ ἐκ ταύτης λείπει·
ἂν ἡ μέση, καὶ ἀκολουθῶς, ἡ κατὰ τὸ τῆς ποιότητος
μᾶλλον καὶ ἥττον, καὶ οἱ γεννώμενοι τῇ γενέσεως
αἰτία ἐπακολουθήσωσι. Καὶ πρῶται μὲν οὖν αἰτίαι
τῶν κοινωνιῶν, ὡς εἴρηται, ἐν ἀνθρώποις χυμοὶ
καὶ θυμὸς, λόγος καὶ ἐπιθυμία, μετὰ δὲ ταύτας ἡ
τῆς παιδείας. Ὡσπερ γὰρ ἐν ὕλῃ τὸ εἶδος, ἐν ἀν-
θρώποις παιδεία· ὥστε εἰ μὴ ἀκηκοέναι τινὰ τινος
πάνυ καὶ γε φύσιν χρηστὴν ἔχοντα, οὐκ ἂν ποτε
γνώσιν εὐλαχῆναι τις εἴπῃ. Πολλοὶ δὲ καὶ τοῦτο πει-

A
ράσαντες εὖρον. Ὡστε μεγάλως καὶ ἡ παιδεία εἰς
τὴν τελειοποίησιν συμβάλλεται. Ἐστὶ δὲ καὶ ἡ παι-
δεία διάφορος· πάντα γὰρ μάθησις εἰς τὴν καθόλου
ἀνάγεται, ποικίλλεται ἡ καθόλου δὲ διάφορος, εἰς
φιλοσοφίαν, εἰς στρατείαν, εἰς ναυτικὴν, εἰς ὑφαν-
τικὴν, εἰς χρυσοποιητικὴν, εἰς ποιμεικὴν, εἰς
ὄψαρτυτικὴν, εἰς τεκτονικὴν καὶ πλείω τούτων πο-
λύ. Αἱ μὲν οὖν τῇ καθολικῇ κοινωνοῦσαι ὡς εἰκὸς
ἀριστοί. Ἐστὶ δὲ αὕτη φιλοσοφία· γνώσις γὰρ ἐστὶ
τῶν ὄντων ἢ ὄντα ἐστίν, ὡς εἰκὸς δὲ λέγω, οὐκ ὅτι
τὸν σκυτεῖα φιλοσοφεῖν, ἀλλ' ὅτι κατὰ λόγον ἐργάζε-
σθαι τὰ ἄ κατασκευάζει πέδιλα· καὶ τὸν ὑφάντην
καὶ τὸν ἀργυροκόπον πρὸς τὰς μεταχειρίσεις ἐνὸς
ἐκάστου κατὰ τὸν τύπον αὐτόν. Λέγεται γὰρ καὶ
σοφὸς ἀρχιτέκτων, οὐκ ὅτι δὲ γέ ὡς φιλοσοφῶν,
ἀλλ' ὡς ὅτι κατὰ λόγον τὸν πρίονα καὶ τὸν πέλκην
κινεῖ πρὸς τὰς οἰκοδομὰς· ἀνάγονται γὰρ πᾶσαι
πρὸς μίαν ἐκάστην αἱ τέχναι τῆς φιλοσοφίας ἰδέαν.
Καὶ ὁ στρατηγὸς πολλῆς δεῖται φιλοσοφίας ἐν τε
βουλαῖς, ἐν τε κρίσεσιν, ἐν τε παρατάξει καὶ σχη-
ματισμοῖς πολέμου, καὶ ναυμαχίαις, καὶ πολιορ-
κίαις, καὶ ἐν ἄλλαις πολλαῖς πράξεσι ῥηταῖς τ' ἀρ-
ρήτοις. Ἐχει γὰρ ἡ στρατευτικὴ τὴν ὕλην τῶν ἐρ-

nem hanc accurate persecuti sumus, et omnia hæc
perscrutati ad animal ratione præditum proveci su-
mus? Utrum etiam divisio communicationum in tot
genera ab illis quæ sunt positione, illa quæ sunt na-
tura, separavit? Utrum etiam illa quæ sunt præstan-
tiora commonstravit differentia illa quæ una cum
divisione statim exstitit? Habentur autem in rerum
natura præstantiora illa quæcunque proxime princi-
pia ipsa sequuntur. Principia vero dico humores et
partes animæ illius quæ animal ratione præditum
constituit, quandoquidem ex talibus constat sapiens
illud animal, nempe homo. Utrum igitur a nobis
demonstrata est in communitate rerum differentia
positis quibusdam simplicibus communionibus?
Utrum etiam differentia communicationum brevi-
ter et presse perstricta est ac comprehensa posi-
tis symbolis conjugationum immutabilibus? Vel
enim est generalis et naturalis communio, atque
ille qui ex hac constat, rectus est et probus, vel
deest aliquid, quod ad perfectionem requiritur.
Atque illi decrit aliquid qui ex hac communione
constitutus fuerit: vel est media, et proinde medii
qui ex hac constituti fuerint. Vel definitur am-
pliore et minore qualitatis portione. Atque ex hac
constituti constitutionis et ortus causam sequentur:
ac primæ quidem causæ communionum, ut dictum
est, in hominibus sunt humores, facultas irascens,
ratio et cupiditas. Has consequitur eruditionis
communio. Nam eruditio in hominibus id est quod
in materia est forma; adeo ut qui etiam natura
optima sit præditus, nisi doceatur, nunquam cog-
nitionem aliquam sit consecuturus; id quod nemo
non fatebitur. Multi vero hoc ita habere experti
sunt. Quare eruditio ab perfectionem hominis
maxime confert. Est autem eruditio multiplex:

omnis enim disciplina ad generalem revocatur.
Varie autem et multipliciter distribuitur, in philo-
sophiam, in imperatoriam, in nauticam, textoriam,
aurificum artem, pastoritiam, culinariam, fabrillem,
et in multo plures alias: quæ igitur cum generali
illa sunt conjunctiores, merito habentur optimæ.
C Est autem illa philosophia prima, quæ est rerum,
quatenus sunt, cognitio. Dico merito non quod
existimem coriarium philosophari, sed quod oportet
coriarium, quæ conficit calceamenta, ex ra-
tione conficere; itemque textorem et aurificem
fungi suis muneribus et præstare ex forma artis suæ
quæ debent præstare. Nam architectus quoque dicitur
sapiens non quod philosophetur, sed quod ex ra-
tione serram et securim movet ad ædificandum.
Omnes enim artes ad unam singularem aliquam
philosophiæ ideam referuntur. Et imperator exer-
citus non vulgari opus habet philosophia in de-
liberationibus et in judiciis, in orandis et in-
struendis copiis, in præliis navalibus, in obsi-
dionibus aliisque actionibus vulgo notis et igno-
tis. Habet enim ars militaris silvam operum et
subjecta indefinita. Hæc igitur omnia ad philoso-
phiam revocantur: ipsa vero est tanquam erudi-
tionis oculus et cacumen. Distincte igitur doceamus
quænam natura constent et quæ positione; ex
finibus autem hoc ipsum cognoscere poterimus.
Fines etiam principium et causam indicant. Ut
enim proportio partium circuli et comparatio cum
elementis ostendit illud, quod natura constat, et
illud quod positione, itemque proportio et compa-
ratio humorum cum ipsis elementis illud idem
ostendit: ita etiam communionum conjugationes
ostendunt naturales animalis ratione præditi pro-
prietates, et quomodo bonæ eunt et laudabiles,

γασίων και τὰ ὑποκείμενα ἄοριστα. Πάντα γοῦν ταῦτα εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἀνάγονται· αὐτὴ δὲ παιδείαις ἐστὶν οἷον ὀφθαλμὸς και ἀκρωρία. Διαχωρίζωμεν γοῦν τινα τούτων και τῶν ἄλλων φύσει και τινα θέσει· εὐρεθῆσεται δὲ τοῦτο ἐκ τῶν τελῶν· τὰ γὰρ τέλη δηλοποιεῖ τὴν ἀρχήν. Ὡσπερ γὰρ ἡ τοῦ κύκλου μερῶν ἀναλογία πρὸς τὰ στοιχεῖα τὸ φύσει δείκνυσι και τὸ θέσει, και ἡ πρὸς αὐτὰ τῶν χυμῶν ὁμοίως, και αἱ συζυγίαι τῶν κοινωνιῶν, και κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον τὰ τοῦ λογικοῦ ζώου φυσικὰ ἰδιώματα, και πῶς μὲν ἀγαθὰ πῶς δ' οὐ, αἴτινα μᾶλλον τοῦ θέσει ἢ τοῦ φύσει ἐστὶν· οὕτω δὴ και ἐν ἐπιστήμαις και τέχναις ἀναφανῆ τὸ φύσει τε και τὸ θέσει. Εἰ δὲ τις ἀφορῶν δοῖ πάντα τῆς φύσεως, και ὅτι πᾶσα τέχνη τῆς ἐπιστήμης, και διὰ τοῦτο ἡ πάντα τῆς φύσεως, ἢ οὐδὲν ἐστὶ φύσεως, και ἡ πάντα τῆς ἐπιστήμης ἢ οὐδὲ ἐν ἐστὶν ἐπιστήμης, πλανᾶται. Οὐδὲ γὰρ ἔξω τῆς φύσεως ἄλλην φύσιν σπεύδουσαν δεῖξαι, ἀλλὰ τὰ μὴ κατὰ φύσιν γινόμενα εἶπουν τὰ μὴ καλῶς και εὐκρινῶς, οἷον τὴν μάχαιραν ἢ φύσει εὐρὲ τε πρᾶγμα, κινεῖ δὲ τις αὐτὴν παραλόγως· ἄρ' οὖν ἀλόγως ἢ φύσει εὐρε τὴν μάχαιραν; Οὐκοῦν. Ἡ ὅτι τὸ ἐσθίειν τὰ ζῶα ἄριστον ἢ φύσει εἶδωκε δόμα· τὸ πρὸς κόρον ἐσθίειν εἰσάγει βλάβην· ἢ φύσει τὸ ἐσθίειν τοῖς ζῴοις εἰς βλάβην εἶδωκε; Τοῦτο δὲ πῶς; Και γὰρ συνιστάναι εἶξ οὐκ ὄντος ἢ φύσει σπεύδουσα πῶς τὸ πρὸς σύστασιν

A φθαρικὸν ἐποίησεν ἂν τοῦτο; Οὐ φύσεως δὲ. Ἐπισησε δὲ τὸ ἐσθίειν ἢ φύσει, οὐ φθαρτικῶς τὰς συνισμίνων διὰ τροφῆς, ἀλλὰ μᾶλλον συστατικόν. Πῶς πλουεκετὶ τοῖς φυσικοῖς ἰδιώμασιν τις κρὰ και εἰσάγει τὰ μὴ κατ' εὐθείαν γινόμενα, οἷον, τὴν χεῖρα δακτύλου εἶχειν διὲ φύσεως, εἶξ δὲ εἰσι δὲ τινεὶ χεῖρες και εἰσαδάκτυλοι· και τὸ εἶχειν τὴν χεῖρα δακτύλου, φύσεως· τὸ δὲ κλεῖ φύσεως μὲν, ἀποτυχούσης δὲ τοῦ σκοποῦ. Ἐδιότι και τὸ συμβεβηκὸς τινα δύναμιν. Ἄρ' οὐ ἐν τῇ φύσει ἀγαθὰ· και μὴ ἀγαθὰ· και τὰ ἀγαθὰ, ἴσα, τὰ δὲ μὴ ἀγαθὰ κατ' ἐλλείψης ἐπισηβαίνει τε και πλεονασμούς.

B β'. Παντα μὲν οὖν ἀνάγονται εἰς τὴν φυσικὴν πᾶσα μάθησις εἰς τὴν καθόλου παιδείαν, ἥ ἐστι φιλοσοφία, οἷον ὀφθαλμὸς και ἀκρωρία. Ποῖα ἢ και παραλόγως συλλογιζόμενοι ὑπολαμβάνουσι τὰ κατὰ φύσιν. Ἐστὶ δὲ αὐτοῖς τὸ συλλογιζέσθαι παραλόγως, ὅτι τὰ μὴ κατὰ φύσιν ὑπολαμβάνουσα Οὐκ ἐστὶ δὲ, κατὰ τὸν ἐμὸν λόγον, οὐ τῆς φύσεως: μὴ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ φύσεως μὲν, πλημμελοῦσας ἢ ἀπορούσας. Και τὰ τῆς παιδείας ὡσαύτως. Ἐ γὰρ και τινεὶ φασι τὰς οἰκίας διακρίσεις εὐλόγητες, Ὀνόμος εἶπε, μηδε τὴν τοῦ νόμου βίβλον ἰδῆτες, και τὸ μὲν εἶξ ἐπιστήμης ὄρμας, ἴσως ἴω, τ τοῖς ἐγγίνεται, τὸ δὲ μὴ κατὰ τοὺς ἐπιστήμης κονας φάσκειν, οὐ τελείας τῆς ἐπιστήμης. Τοῦτο

quomodo etiam non bonæ, quæ item magis positione constant, quam natura: ita etiam in scientiis et artibus luculentum existit, quod natura constat et quod positione. Quod si quis animam vertens omnia essenaturæ et omnem artem revocari ad scientiam, et idcirco asserat omnia esse naturæ, aut nihil esse naturæ, itemque aut nihil esse scientiæ: longe fallitur. Neque enim extra naturam aliam naturam volumus, aut possumus ostendere, sed quæ ex uatura non existunt dicimus illa esse adventitia, hoc est, quæ non præclare et sincere efficiuntur ut, exempli gratia, natura per artem conformavit rem aliquam, ut gladium, quo aliquis utitur præter rationem, an idcirco natura præter rationem gaudium invenisse dicitur? Non profecto. Aut quia sensum hunc optimum natura dedidanimantibus, quod vesci oporteat: vesci autem ad satietatem est incommodum; an idcirco natura animantibus dedit ut incommode vescerentur? Etenim cum natura conformare constituit quod non erat, quo pacto ad conformationem, quod vim habet interimendi, pararet? Sed sane hoc non est naturæ. Contra vesci animalia voluit natura, non ut in interimerentur animalia, quæ vescerentur sed potius melius constituerentur et corroborarentur. Sed qui fit ut excessus sint nonnunquam ex perversa temperatione naturalium proprietatum, et multa non recte constituta et conformata iu lucem edantur, ut, exempli gratia, hoc naturæ est ut manus quinque digitos, non sex

C habeat? Sunt autem manus quædam quæ sex habent digitos, ac manus quidem sex habere digitos naturæ, sep plures habere tunc contigit cum natura scopum non consequitur. Nam adventitia aliquando aliquid efficere potest. Sunt igitur natura bona et non bona. Ac bona quidem: æqua, non bona vero ex defectu et abundantia nolent existere.

D Omnia igitur ab naturam revocantur, et in disciplina ad generalem eruditionem cuius philosophia est tanquam oculus et cacumen. Multi præter rationem colligentes existimant esse quædam non ex natura. Concludunt autem præter rationem cum aliqua non ex natura esse existimant: sed mea quidem sententia, quæ non sunt natura illa non sunt dicenda non esse naturæ, cum natura sint, sed abundantis, aut in odia laborum. Idem judicandum est de illis quæ ab eruditione pertinent. Quoniam enim quidam suas sententias proferunt et laudant, dicentes legem ita habere et dictare, cum tamen librum legis nunquam videri fieri potest ut initium quo incitantur ad dicendam sententiam a scientia proficiscatur: sed illud tunc et dicere non ex scientiæ regulis, non est minis in scientia bene exercitati. Hoc autem venire multis animadvertimus, quorum nos misimus et eis idcirco parcimus. Hæc autem eo diximus ostendamus nos nolle alteram quamdam naturam hoc nostro scripto proponere, cum naturam cuiusvis jusu venire solent in natura ex temperationum]

τυμβαίνεν εἰς τινὰς εἶδομεν, οὐς φειδοῖ· ἅ
 α, διὰ τοῦτο οὐχ ἑτέραν φύσιν σπεύδοντες
 μὲν τὸ σπούδασμα ποιοῦμεν, ἀλλὰ τὴν
 τὴν ἐν αὐτῇ κατὰ κράσιων ιδιότητος ἐπι-
 τα. Ἔστι δὲ πάντα ἐν τῇ φύσει, καὶ πᾶσα
 ἰπιστήμη· Διαφέρει δὲ ἡ τιμῆ ἢ ποιότητι,
 χ, ἡ ποσού ἴση καὶ τῶ ἀνίσω, ἢ ἀνίσαι
 σαι, καὶ κατ' ἄλλους λόγους, οἷον τιμᾶται
 θη τὸ μουσικόν, Θετταλία δὲ τὸ ὑφαντικόν,
 τὸ φιλοσοφεῖν, Φιλοσοφεῖ δὲ το σκυτευ-
 μὲν οὖν ἀμφοτέρω παιδείας, μία δὲ ἐκῆστη
 αὐτὸ ὁ τιμᾶ. Ποιότητι δὲ, ὡς τὸ γλυκύ
 τὸ ἀλυκὸν ποιότητος. Λιχνύεται δ' ἐν
 μὴ τοῖς ἄλλοις ἐρετὸν ὄν· Ἐπάρχει δὲ
 ἰτος ἀμφο, συνήθεια δὲ, ὡς ὑφάντης μέρος
 ατων εἴσας ὑφαίναι, διαφέρει τοῦ ἔτε-
 ντος. Ἴση δὲ καὶ ἀνίσω, ὡς Αἰγύπτω παν-
 πληθος καρπῶν, Κοῦ δὲ πάντες καρποὶ
 ἐς τόσον δὲ κατὰ γε ποσόν, πλὴν δὲ ἴσοι
 ἴση ἀνίσω καὶ ἴση, ἐπιτάσαι δὲ καὶ ἀνίσαι,
 πτοῖλης φιλοσοφεῖ, ἀλλὰ καὶ Σιμπλικος,
 ἢ φιλοσοφία ποιότης, δέχεται δ' ἐπίτασιν
 ν, καὶ κατ' ἐπίτασιν τε καὶ ἀνεσιν. Ἄρα
 ει καὶ Σιμπλικίω ἢ φιλοσοφία φιλοσοφεῖ-
 α μὲν οὖν διὰ ταῦτα φιλοσοφίας, καὶ πάντα
 κης, καὶ πάντα ὑφαντικῆς. καὶ πάντα χρυ-

σοχοσίας, καὶ πάντα τεκτονικῆς, καὶ πάντα μιᾶς
 ἐκῆστης οὐπερ ἴστιν. ἴστιν. Ἐχει δὲ καὶ τὴν διαφο-
 ρὰν κατὰ τὰς τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ κατηγοριῶν κοινωνίας
 καὶ διαστολᾶς· ἀνάγονται δὲ εἰς τὴν οὐσίαν, ὡσπερ
 ἄπασαι, οὕτω δὲ καὶ εἰς τὴν φύσιν τὰ ἐν τῇ φύσει,
 κᾶν ἀποτυγχάνη τοῦ ὅλου, κᾶν ἴση πρὸς τὸ κατὰ
 φύσιν τρέχη ῥυθμῶ. Ἐπάρχει δὲ τὰ τέλη τούτων τὰ
 μὲν κρείττω, τὰ δὲ χεῖρω. Ὡστε οὐ κατὰ τὸ φύσει
 κρίνονται· εἰ γὰρ ἐκρίνοντο κατὰ φύσιν, ἐτιμᾶτο
 ἂν καὶ Θετταλία ὡς Κορίνθω τὸ μουσικόν· ἴπσαι
 γὰρ αἱ συμφωνίαι καὶ αἱ τάξεις μουσικῆς εἰσι θεω-
 ρίας. Συμβάλλεται δὲ συμφωνία καὶ τάξις αἰεὶ εἰς
 οἰκισμὸν πόλεων τε καὶ κόσμου· ἐπειδὴ πόλεων,
 B ὑφαντικὸν δὲ οὐ συνίστησι πόλιν. Τὸ μὲν γὰρ ἀναι-
 ρηθὲν ἀφανίσει, τὸ δὲ ὑφανισθὲν, οὐκ ἀφανίσει· ἐτι
 αὐτὸ ἠφάνισται ὥστε τὸ μὲν ἀναγκαῖον, τὸ δὲ χρῆ-
 σιμον· φυσικώτερον δ' ἴστι τὸ ἀναγκαῖον αἰεὶ· φυσι-
 κώτερον ἄρα καὶ τὸ μουσικόν τοῦ ὑφαντικοῦ. Εἰ δὲ
 τι· οὐκ οἶδε, τί τάξις καὶ συμφωνία, ἐξεταξέτω τὰ
 περὶ τὴν ὑφαντικὴν· εὐρήσει δὲ καὶ συμφωνίαν ἐν
 αὐτῇ οὖσαν καὶ τάξιν. Καὶ τοῦτο προσηλόν. Οὐ μὴν
 δὲ, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰς οἰκοδομὰς κατὰ τὸν αὐτὸν λό-
 γον. Καὶ πανταχόσε τὸ δὲ τῆς τάξεως τιμωτέρου
 καὶ τῆς συμφωνίας, ὅτι καὶ αὐτὸν οὐρανὸν καὶ γῆν
 καὶ συμπάντα κόσμον, λέγω δὲ τῶν ἐξ οὐρανοῦ καὶ
 γῆς καὶ πάντων τῶν ὑπ' αὐτῶν περιεχομένων καὶ

us, pertractare constituerimus, Sunt au- A
 dia in natura, et omnis ars sub scientia
 ienditur. Differunt autem inter se aut pre-
 aut qualitate aut consuetudine aut quanti-
 ualitate aut inæqualitate aut intensione aut
 ne et aliis rationibus, ut Corinthi musica
 habetur, in Thessalia textoria, Nicææ philo-
 philadelphicæ coriaria. Hæc omnia ad eru-
 referuntur, sed unaquæque civitas pretio
 putat illud quod in pretio habet. Differunt
 ualitate, ut id quod est dulce qualitatis est, et
 t salsum est quoque qualitatis. Sed fieri
 t quod apud nonnullos in deliciis habetur,
 non appetatur. Utrumque autem ad quali-
 fertur consuetudines differunt ut textor qui
 st partem pensi alicujus per texere, differt
 i alteram partem texere consuevit ; æqua- B
 inæqualitate, ut apud Ægyptios est abun-
 rugum omnis generis et fructuum, apud
 rosunt quidem omnis generis fuges et fruc-
 non tanta est copia quanta apud Ægyptios.
 ivis similiter omnis generis fruges et fruc-
 Coos habeantur, differunt tamen æqualitate
 alitate : præterea intensione et remissione,
 oteles philosophatur, Simplicius quoque
 hatur. Est autem philosophia qualitas
 ipit intensionem et remissionem. Aristote-
 et Simplicius sunt philosophi et ille magis,
 is philosophatur. Ex quibus intelligimus
 la referri et revocari ad philosophiam, quæ
 ilosophiæ : et omnia ad imperatoriam ar-
 æ sunt imperatoricæ artis : et omnia ad

textoriam artem, quæ sunt textoriæ ; et omnia illa
 ad aurificum artem, quæ sunt artis aurificum : item-
 que quæcunque sunt fabrilis artis, ad fabrillem ar-
 tem : denique omnia ad unam quamque artem, ad
 quam pertinent, revocari. Differunt autem ex com-
 munionibus et distinctionibus categoriarum quæ in
 philosophia traduntur : sed ut omnes ad substantiam
 revocantur, ita etiam quæ sunt in natura, sive
 aberrent aliquando a toto, sive æquabili ad naturam
 concinnitate ferantur, ad naturam omnia revocantur.
 Porro rerum naturalium fines alii sunt præ-
 stantiores, alii vero inferiores. Quare non ubique
 homines ex eo quod est natura de rebus judicare solent ;
 nam si judicarent, æque in Thessalia ac Corinthi
 musica coleretur : omnes enim concentus, omnesque
 ordinis rationes ad musicam tractationem pertinent.
 B Concentus autem et ordo ad incolendas civitates,
 atque adeo ad mundum universum incolendum semper
 confert, sed ars textoria civitatem non constituit :
 sublato enim concentu, nulla est civitas, quia
 sublatus est musicus concentus : sed hoc sublato,
 non necesse est, quia sublatum est nullam esse civi-
 tatem. Est igitur musica necessaria, textoria
 vero utilis. Sed quod est necessarium, semper magis
 ad naturam accedit. Quare musica magis ad
 naturam accedit quam textoria, Quod si quis
 ignorat quid sit ordo et concentus, vel ipsam textori-
 am artem scrutetur : comperiet enim hanc concentu
 et ordine carere non posse. Atque hoc omnibus
 manifestum est. Quin etiam ædificia et reliqua
 omnia eadem ratione consideret. Præterea ordo
 et concentus idcirco aliis excellunt quod ipsum cœ-

συναρμύων εἰς μίαν συναρμογὴν συμφωνία καὶ τάξις κινεῖται καὶ συνέχει, καὶ τὸ πλεῖον, ὅτι καὶ τῷ σώματι συμφωνία ψυχῆς καὶ ὕλης, ἴσου καὶ ἀνίσου, λευκοῦ καὶ μελανοῦ, εὐθείου καὶ περιφεροῦς, ἐλαχίστου καὶ μείζονος, καὶ ἄλλων τινῶν συνδραμοῦσα τῇ τοιαύτῃ ἀξίᾳ Θεοῦ δημιουργία, κρατεῖ καὶ συνέχει κἂν διέρθρωσε πρῶτον καὶ ἔαξε, καίτοι καὶ τοῖς ὑλικοῖς μέρεσι χυμοῖς δὲ λέγω, ἀναλογία καὶ τάξις, ἀλλὰ δὴ τὸ θαυμάσιον ὅτι καὶ αὐτοῖς δὴ τοῖς ψυχικοῖς μέρεσι, τάξις καὶ συμφωνία τοῦ μὴ καταπαύεσθαι τῶν ὄρων ἢ ἐλαττωθῆναι ἢ διαλύεσθαι.

γ. Ὡστε οὐδὲν οὐ τῆς φύσεως, ἀλλὰ πάντα μὲν ἔχει πρὸς αὐτὴν, τὰ μὲν γνησιωτέρως τὴν σχέσιν, τὰ δὲ πορρωτέρω. Ὑφαντικὴ γὰρ συμβάλλεται εἰς τὴν τῆς πολιτείας κοινωνίαν, πλὴν ἀλλ' οὐχ ὡς μουσικὴ· Δεῖ δὲ μὴ ἀπατάσθαι τῷ εἶναι τινὰ καὶ τιμῆν τὸ μὴ τιμίον. Ἐπειδὴ τῇ μουσικῇ τάξις καὶ συμφωνία, καὶ τὰ μὲν πάντα ἐν μουσικοῖς λόγοις ὑπάρχει ἐν οἷς καὶ τάξις καὶ συμφωνία ὑφαντικὴ δὲ οὐτε μουσικὴν ὄλην ἔχει, οὔτε μὴν ἐν ὄλῃ ἐστίν· ὥστε φυσικώτερα μὲν μουσικῇ, ἐπειδὴ τὸ καθολικώτερον ὑπάρχει καὶ φυσικώτερον, τὸ δὲ φυσικώτερον ἐξανόγκης καὶ τιμιώτερον ἢ μουσικῇ ἐπιστήμῃ ἄρα ταύτης διὰ ταῦτα τιμιώτερα. Διὰ τοῦτο μὴ ἀπατάσθω

lum, terram et mundum universum, hoc est rerum omnium quæ cælo et terra comprehenduntur, concordiam atque convenientiam gignant et foveant. Imprimis vero in corpore sit concentus animæ et materiæ. Denique æqualis et inæqualis, albi et nigri, recti et orbicularis, minimi et majoris, quod etiam omnium aliarum rerum convenientiam efficax opera Dei cum ejusmodi ordine concurrens hodie etiam foveat et contineat, et in principia conformaverit et constituerit. Præterea etiam in ipsis materialibus partibus, nempe in humoribus est proportio et ordo. Sed hoc imprimis mirabile est in animi partibus ordinem inesse et concentum, ut extra terminos suos et fines non excedant aut decedant aut dissolvantur.

3. Quare nihil est quod ad naturam non referatur. Quamvis autem omnia natura ipsa contineat, sunt tamen quædam quæ magis genuinam ad naturam habent relationem, quædam etiam sunt quæ longius a natura distant. Textoria enim est alicujus usus in communa omnium societate, sed non tanti quanti est musica. Verum cavendum est ne per consuetudinem in errorem inducamur, et quod non est colendum, colamus. Quoniam enim ordo et concentus inest in musica et omnia musicis rationibus continentur in quibus inest ordo et concentus; textoria autem neque musicam totam habet, neque in tota est musica, idcirco musica propius ad naturam accedit, quandoquidem musica est, magis universalis et idcirco diligentius colenda est, et majori in pretio habenda quam textoria. Quamobrem nemini imponat aut consuetudo aut relatio, aut aliæ rerum supra commemoratarum proprietates, aut denique proprietatum aliæ proprie-

Α τις ἢ συνθεσία ἢ σχέσις ἢ τάξις ἐτέρας ἰδιότητος τῶν εἰρημένων, καὶ ἐν ἐτέροις τοιούτοις τῶν ἰδίων ιδιώματιν. Ἔστι γὰρ διακεχωρισμένον τὸ φ τοῦ θέσει τε καὶ τοῦ κράσει. Ὑπάρχει γοῦν τῇ Νικαίᾳ τὸ φιλόσοφον, Φιλαδηφείᾳ τὸ σκυτευτικόν. Καὶ ὅτι μὲν οὖν καὶ τὸ σκυτευτικόν συνίσταται, λεως μέρος ἐστίν. Ἔστι δὲ πολλὰ τοῖν δυοῖν ἢ ὅ φορὰ· τὸ μὲν γὰρ διαιροῦν φύσεις καὶ ἐνοῦν, καὶ ὁπωσοῦν μὴ εἶναι τι μέρος ἀνίξεροῦν, εἰρη τὴν σκυτευτικὴν, εὐρόν δὲ φυσιοτροπία τῇ κατὰ ἰ γον διέρθρωσε τάξιν, σκυτευτικὴ δὲ οὔτε φυσικὴ γήσασα εἶρη τεκτονικὴν, οὔτε διελοῦσα χυμωτικὴν. ἄμφω γὰρ φιλοσοφίας, καὶ οὐ σκυτευτικῆς, ἄπει σκυτευτικῆς μὲν ἀφανισθείσης ἴσως, οὐκ ὁ πᾶσι εἶρη ἐφθάρθαι τὰς πόλεις· φιλοσοφία δὲ καὶ τὸ πάνυ μᾶλλον ἐφέται πάντων φθορὰ. Ἐπειδὴ ταύτης φθορὰ τῶν πλειόνων ἐστὶ φθορὰ, ἰσπαν τέρτα καὶ κρείττων ἐστὶ.

δ. Δεῖ γοῦν εἶναι μὴ ἀπατάσθαι· οὐδὲν γὰρ ἐστὶ τὴν δόξαν τῶν πόλεων τε ἢ ἐθῶς, τὸ ἴσως ἀρετῆς καὶ κακίας ὄργανον. Αἰ μὲν οὖν χυμωτικὴ φιλοσοφία καὶ σκυτευτικὴ, φύσεως, διαφέρει διὰ ἀναγκαίῳ καὶ τῷ μὴ αἰεὶ ἀναγκαίῳ. Ὅτι δὲ τιμῆς τῇ μὲν τὸ (sic), τῇ δ' οὐ, συνθεσίας ἄμφω ἰ

tates. Est enim distinctum et separatum illud, quod natura constat ab eo, quod positione et temperatione constat. Nicææ igitur philosophia colitur, Philadelphicæ ars coriaria. Nam et coriaria quæ partem civitatis aliquando constituit, civitatis partem dicetur. Est autem magna ambarum facultatis differentia: nam quod universam naturam permeat et copulat, ut cui nulla pars est naturæ quæcunque tandem sit impervestigabilis, ars coriariam reperit, inventam dende naturali modo certa ratione conformavit et constituit. At ars coriaria, neque vi naturalis scientiæ fabrilem artem neque vi distinctionis artem aurificum reperit, utraque enim est philosophiæ et non artis coriariæ. Quare sublata de medio coriaria, nemo fortiter dixerit, civitates interiisse; sed si philosophia tolleretur, potius omnino sequeretur omnium rerum interitus. Quoniam autem philosophia interitus plurium est interitus, philosophia est multo magis necessaria, multoque præstantior.

4. Cavendum igitur ne consuetudine decipiamur. Nulla enim alia res studia diversa, sententiasque diversas diversis civitatibus attulit, quam consuetudo quæ est virtutis et vitii efficacissimum instrumentum. Ambæ igitur, nempe philosophia et ars coriaria sunt naturæ, sed differunt eo quod illa sit necessaria, hæc vero non necessaria. Quod autem hæc alicubi colitur, illa vero alicubi non colitur, est consuetudinis; ambæ enim, nempe philosophia et ars coriaria sunt naturæ. Sed in civitatibus coluntur, prout interior incitatio et incitatio est magis naturalis, aut a temperatione perfecta. Natura enim omnes comparati sunt ad philosophiam aut ad coriariam artem. Sed fieri neque-

ύσεως, κατὰ φυσικωτέραν ὁρμὴν δὲ καὶ κατα-
 ως ὁρμὴν ταῖς πόλεσι τιμώμενα. Περύκασι
 δυνάμει πάντες φιλοσοφοί ἢ πάντες σκυτεῖς,
 του δὲ τὸ κατὰ ποῖαν οἰανδήποτε κρᾶσιν κρα-
 ιαθῶς ἀλλοιωθῆναι. Κατ' αὐτοὺς δὲ τοὺς λο-
 καὶ στρατηγία καὶ ἐλαχίστη τέχνη ἄλλη ἢ
 ισις κατὰ χεῖρον οὔσα καὶ κρείττον, οἷον τὰς
 οἰλεις καὶ τὰ ἔθνη τὸ στρατιωτικὸν φυλάττει,
 ιμεικτὸν δὲ οὐχ οὕτως. Πολλὰ γὰρ μὴ κτηνο-
 ὦσαι ζῶσι καὶ μόνουσιν · οὐδὲ μία δὲ ἔστιν
 ἰευστος, οἷον Μιλήσιοι οὐ βουκόλοι, ἔμπειροι
 ιαυμαχίας, καὶ μυρία πόλεις ἑτέροι. Ὡστε
 ισον ὁ διακρίνων. Ἡ μὲν γὰρ πλειόνων δεῖται
 φιλοσοφίας, καὶ πλειόνων ἐπιτυγχάνουσα εἴη
 ν καὶ φυσικωτέρα καὶ τιμωτέρα πολλῶν θεο-
 φιλοσοφίας τρόπων καὶ πολλοὺς ἔχουσα, δεῖ-
 καὶ ἡ ἄλλη, πλὴν ἄλλ' οὐχ οὕτως, ὥστε τὸ
 τὴν ἐπιστήμην πλησιάζον πασῶν ἐπιστημῶν
 τεχνῶν ὑπάρχει καὶ τιμωτέρον. Εἰ μὲν οὖν
 ς πάντα, εὐρήσεις ἂν ἐξετάσων εἰς τὴν καθ-
 ταιδεῖαν, ὡς εἴρηται, ἀναγόμενα.
 Ἡάτιον δὲ ἐν ἑκάστον ἐξετάζειν, ἄλλ' ἐκ τι-
 ἄντα νοεῖν. Ἴδιος δὲ πάντα ἐπιστήμης ὄντα,
 ερα, ἀτιμωτέρα, χεῖρω, κρείττω, καὶ κατὰ τὸ
 καὶ τὸ ἀνισον, ἢ ἐπιτάσει καὶ ἀνίσει ἔχοντα

A τὴν διαφορὰν, πάντα δὲ ἐπιστήμης · κοινωνεῖ γὰρ
 εἰς τὴν παιδεῖαν ἅπαντα τέχνη, ὡς ἐν τινὶ κέντρῳ
 κύκλου, εἰς ὃ πᾶσαι προπίπτουσιν αἱ ἐκ τῆς περι-
 φερείας εἰσερχόμεναι εὐθείαι. Ἀλλὰ καὶ τῇ φύσει
 πᾶσα κρᾶσις ἐνοῦται κρᾶσει κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον,
 καὶ οὐκ ἔστι τι τὸ μὴ φύσεως, καὶ οὐκ ἔστι τις
 τέχνη μὴ οὔσα παιδεῖας, ἔχει δὲ ὡς πᾶσα κρᾶσις
 κοινωνίαν καὶ διαστολὴν ἐκ κρᾶσεων, οὕτω δὲ καὶ
 ἐπὶ τῶν τεχνῶν κοινωνία καὶ διαστολαί · μᾶλλον
 γὰρ ναυμαχικὸν συγγενὲς τοῦ ἵππικοῦ ἢ ὑφαντικόν,
 καὶ χαλκευτικῆς ἢ μεταλλικῆς ἢ ποιμεικῆς, καὶ
 ἄλλων ἄλλαι. Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τῆς φύσεως νοητέον,
 ὡς καὶ ἐν ταῖς χυμῶν μίξεσιν εἴρηται καὶ ταῖς
 τῶν στοιχείων. Ἐχει δὲ πᾶν ὃ τι τὸ φύσεως, ὡς
 εἴρηται, συμφωνίαν καὶ σχέσιν. Συμφωνία γὰρ καὶ
 B σχέσεις κόσμον καὶ πόλιν καὶ κώμην καὶ οἶκον συν-
 ἔστησε. Καὶ αἱ μὲν κατὰ φυσικοὺς λόγους γιγνώ-
 μεναι συνάγουσι μὲν τινα διηρημένα, πλὴν ἄλλ' οὐκ
 ὀρθῶς, οἷον τις ἀρχῶν ἐρᾷ τῆς ποιμεικῆς · τοῦτο
 κρᾶσις · καὶ ὅτι μὲν ἡ φύσις ποιμεικῆς ἔδειξε, παρὰ
 τῆς παιδεῖας. Ἔστι τὸ μὲν ἐρώμενον φυσικόν, οὐ
 φυσικῶς δὲ ὁ ἐρῶν ἐρᾷ · ἀρχοντι γὰρ τί κοινόν ἢ ποι-
 μεικῆς; Ἐρᾷ δὲ καὶ φιλοσοφίας ἑτέρος, τοῦτο φυ-
 σικόν ὄντως, ἔστι δὲ καὶ κατὰ κρᾶσιν. Ἐκεῖ γὰρ
 κρᾶσις ἀρχικῆς καὶ ποιμεικῆς, ἐνάθε δὲ ἀρχικῆς

ad aliqua temperatione præditum est, facile
 letur. Eodem modo ars imperatoria et mi-
 ars conferuntur inter se, ex eo, quod hæc sit
 r, illa præstantior. Ut ars militaris civitates
 tes conservat, sed ars pastoritia non item; C
 enim civitates multæque nationes carent
 tis et gregibus, cum tamen non careant re-
 victum necessariis, ut vivere et in suo statu
 nere possint. Sed militari arte nulla civitas
 potest: ut apud Milesios non sunt bubulci,
 men navalis militiæ sunt peritissimi. Ejus-
 infinitæ sunt civitates aliæ. Quamobrem
 te considera. Esse enim civitas ejusmodi
 t, quæ pluribus philosophiæ institutis opus
 et pluribus abundet: atque ejusmodi civitas
 luribus philosophiæ partibus opus habet, et
 is abundat, magis ex legibus naturæ est
 uta, ideoque præstantior. Esse etiam civitas
 usmodi potest, quæ philosophia quidem, sed
 ræque atque illa superior opus habet. Quare
 D ad scientiam magis accedit omnium scientia-
 existit etiam præstantius. Quod si scruteris
 , comperies ad generalem eruditionem, ut
 est, esse revocanda.

ad singula scrutari in præsentia superva-
 esset; ex quibusdam igitur intelligenda sunt
 omnia. Porro, illa omnia præstantiora esse
 ries, quæ sunt scientiæ; comperies etiam
 esse scientia viliora, nonnulla nonnullis
 ntiora et inferiora ex æqualitate et inæqua-
 intensione et remissione inter se distincta.
 umen omnia ad scientiam pertinent. Nam
 mæ communionis vinculo cum generali cru-

ditione conjungitur omnis ars, non secus atque in
 centro circuli conveniunt omnes lineæ rectæ quæ
 a circumcurrente linea ductæ sunt. Quinetiam
 omnis temperatio vi naturæ cum temperatione
 eadem ratione copulatur. Neque quidquam est.
 quod non sit naturæ, neque ulla est ars quæ non
 sit eruditionis. Et ut omnis temperatio communio-
 nem ac distinctionem ex temperationibus habet,
 ita etiam artes conjunguntur inter se et distin-
 guntur. Nam militiæ navalis ars arti tractando-
 rum equorum magis est cognata quam ars textoria
 ; et ars metallica ærariæ arti magis est cognata
 quam pastoritia, et aliis aliæ. Hoc autem etiam in
 natura considerandum est, ut in humorum et ele-
 mentorum admistionibus dietum est. Cæterum
 quidquid est in natura habet concentum et relatio-
 nem, quemadmodum dictum est; concentus enim
 et relatio mundum, civitatem, vicum et familiam
 constituit. Ac temperationes quidem quæ ex natu-
 ralibus rationibus existunt quædam invicem di-
 visa copulant, sed sæpe non recte, veluti cum ali-
 quis imperator artis pastoritiæ studiosus est: hoc
 enim est temperatio; ac illud quidem ab erudi-
 tione manavit quod natura artem pastoritiam ho-
 minibus commonstraverit. Quod igitur tale est,
 naturale quidem est: sed qui illo studio ducitur,
 naturam proxime non sequitur. Nam ars pastoritia
 in imperatore est aliquid sordidum. Alter vero
 philosophiæ studiosus est, atque hoc revera est natu-
 rale. Istud etiam ex temperatione existit. Illic enim
 est temperatio artis imperatoriæ et pastoriciæ, hic
 autem imperatoriæ et philosophicæ. Numquid igitur
 hoc quidem necessarium est, illud vero vile et

καὶ φιλοσοφίας. Πότερον οὖν τὸ μὲν ἀναγκαῖον, τὸ δὲ φαῦλον; Τοίγαρ τί συμβάλλεται ἀρχικῆ τὸ ποιμεικῶν; Διὰ τοῦτο καὶ τὸν σοφὸν Φίλωνά τινες ἐσκώψαν τοὺς ἀγαθοὺς ποιμένας ἀγαθοὺς εἶναι βασιλεῖς εἰπόντα. Φησὶ δὲ καὶ ὁ ποιητὴς ποιμένας λαοῦ τοὺς βασιλεῖς, οὐ φυσιολογικῶς δὲ καὶ ἀποδεικτικῶς, ἀλλὰ ρητορικῶς καὶ αἰὼν ὑποθετικῶς καὶ τῇ ἀδείᾳ τῆ τῆς ποιήσεως· παράδειγμα γὰρ τοῦτο τίθησι, καὶ οὐχ ὡς ὅτι δεῖ ποιμένα εἶναι τὸν βασιλέα ποιμνίων, ἀλλ' ὅτι οἶον ποιμὴν εἶστιν ὁ βασιλεὺς. Τίθησι δὲ καὶ μάχας βασιλέων καὶ μυῶν, ἡρώων ἀνδρῶν ὑπόδειγμα σαφηνίζων πρὸς τοὺς ὀλιγωτέρους. Νομίζεται δὲ τις τὸν Τρωξάρταν Ἀγαμέμνονα τὸν δὲ φυσίγατον Πριάμον, τοῦτο τῶν ἀθηνῶν, εἶσι δὲ τῷ σοφῷ Ὀμήρῳ σκοπὸς ἐπαινεῖν ἀρετὴν, διὸ καὶ πᾶσαν γνώσιν πρὸς τοῦτο διὰ τοῦτο αἰχμαλωτίζει. Ποιμὴν μὲν οὖν προβάτων ἢ ἐτέρων ἀγέλων οὐδεὶς ἀρχων, κἂν ὅσους χόρτους ἀγέλος ἔχη· φιλόσοφος δὲ ὢν μακάριός ἐστι, κἂν οἶκον ψιλοῦ μόνον ἀρχῆ. Καὶ γὰρ οὐδεμία τις ἐστὶ γνώσις τῷ ἀληθεῖ διαδιδράσκουσα φιλοσόφῳ. Ὑπόδειγμα δὲ τὸ ρηθέν τοῦτο. Μετὰ δὲ τοῦτο μυριάττα ἐχόμενα τούτου πλὴν φυσικώτερα καὶ μὴ φυσικά, αἵτινα εἴ τισι κοινωνιαῖς ὑποπίπτει, ἐν τῷ ἄλλῳ καὶ τῷ ἄλλῳ· κἂν ἕτερα γὰρ, κἂν ἕτεροια, περὶ τὸ κέντρον συνάγονται ὅ ἐστιν ἡ καθόλου παιδεία.

indignum? nam quid ad imperatoriam pastoritia confert? Idcirco quidam illudebant sapientem Philonem quod bonos pastores bonos reges esse dixisset. Et poeta reges populi pastores appellat, non ex naturali scientia et doctrina hoc proferens, sed rhetorice et veluti hypothetice, atque ex poetica licentia; hoc enim tanquam exemplum proponit, non quod oporteat regem esse gregis pastorem, sed quod rex sit veluti pastor. Proponit etiam ranarum et murium pugnas, heroum cum hominibus inferioribus pugnas ob oculos ponens. Fingat autem aliquis Troxartum esse Agamemnonem et Physignathum esse Priamum; quod quidem exemplum est imbecilliorum hominum. Est autem sapienti Homero scopus propositus ut virtutem laudet, et idcirco omnem cognitionem ei subjicit. Nullus igitur imperator est pecudum aut ullius alterius gregis pastor, etiamsi quot herbas tot greges habeat; sed imperator ille qui est philosophus est beatus, etiamsi familiæ alicui duntaxat imperet. Nulla enim est cognitio quæ verum philosophum fugiat. Hoc autem satis perspicue illis quæ dicta sunt a nobis ostenditur. Consequuntur deinde innumera alia quæ partim ad naturam propius accedunt, partim longius remota sunt. Suscipiunt autem quasdam communionis rationes, ex quibus aliæ res atque dissimiles efficiuntur, sed sive sint aliæ sive dissiles in centro omnes conveniunt, quod quidem centrum est universalis eruditio.

6. Ac scientiæ quidem et artes ita se habent uti diximus, et in quacumque partem se vertat ille qui res naturales investigat, semper reperiet com-

Α ς. Καὶ αἱ μὲν ἐπιστῆμαι καὶ τέχναι, οὕτως εἴρηται ἔχουσι, κἂν ὅσον τις φέρῃ δὲ τοῖς πρῶμασί τινα ἕτεραν ἐξέτασιν, ἀλλ' ἐκείθεν ἐκκοινωνίας καὶ διαζύξεις, ταῖς τέχναις. Λέγω δὲ, τὰς εἰρημένους, εὐρήσι δ' αἰεὶ καὶ πᾶσας, κἂν κωνῆ, κἂν οὐ κοινωνῆ, μίαν ἐκάστην κοινωνοῦ ἐκάστη περὶ τὴν ἐπιστῆμην· ἐκείθεν γὰρ ἐκείθεν οἰονεὶ ἡ παιδείας ἰδέα, καὶ αἱ πράξεις καὶ τὸν αὐτὸν λόγον· πᾶσαι γὰρ, ὡς εἴρηται, κωνοῦσι καὶ διαστέλλονται πρὸς αὐτάς. Περὶ τὴν φύσιν κοινὴ τῶν ὄλων ἐστὶν ἡ συνίεσις; ἴσθι κοινωνία. Γίγνεται δὲ τοῦτο καὶ πᾶσι καὶ κόσμῳ, καὶ κώμῃ καὶ οἴκῳ, ἀλλὰ δὴ καὶ ἑτέροις. Τριχῶς γὰρ κοινωνεῖ τὸ λογικὸν ζῷον, ἰπὴ καὶ φύσει ἢ παιδείᾳ. Καὶ τῆς μὲν φυσικῆ κοινωνίας καὶ παιδείας ἐστὶ, τῆ δὲ πράξεσιν οὐκ ἐκείθεν ἐστὶν, εἰ μὴ κατὰ τοὺς εἰρημένους λόγους, κἂν πᾶσα ὄντοτης φύσεως, κἂν ἀγαθὴ κἂν οὐ, καὶ πᾶσα τέχνη ἐπιστήμης ὡσαύτως, καὶ ὅτι ἐκείθεν ἐκκοινωνοῦσι. Καὶ τῆ μὲν οὖν φυσικῆ κοινωνίας, ὡς ἐρεται, πεπλεγμένη αἰεὶ καὶ παιδεία. Κοινωνεῖ καὶ κλέπτῃς τὰ κλέπτη· τίς δὲ ἢ μεσολαβῆται παιδεία; Ἀλλὰ καὶ τέκτων τέκτονι, τοῦτο δὲ κωνοῦσι, ὡς καὶ τὸ ἄνω. Διαφέρει δὲ ὅτι τὸ μὲν φύσις καὶ τις παιδεία ἕκαστα, τὸ δὲ οὐτε φύσει οὐτε παιδείας. Οὐδὲ γὰρ μία φύσις, ἢ παιδεία

muniones et distinctiones in artibus. Dico autem comperiturum illum omnes artes communione vinculo connecti et ad scientiam revocari, si inter ipsas sit proxima et necessaria communio sive non sit, ut in superioribus diximus. Nam sicut prima illa scientia complectitur omnem eruditionem ideam, ut etiam natura complectitur temperationem ex eadem ratione. Omnes enim, ut dictum est, inter se communione conjunguntur aut distinguuntur inter se; sed ad naturam communiter universae temperationes revocantur, quæ sunt ipsarum inter se communio. Hoc etiam in civitate, mundo, in familia in individuo quolibet animadvertere potest. Triplex enim communio in animali rationis participem cernitur, aut enim temperationis naturæ aut eruditionis. Ac in naturali quidem communione eruditio quoque inest, sed in temperatione non semper inest eruditio, nisi forte ex illis rationibus quas attulimus, nempe quod omnis entitas, ut à me dicam, sit naturæ, sive bona sit, sive non bona; et quod omnis ars ad scientiam referatur eodem modo et quod ex illis communionem inter se consociant. Naturali ergo communioni semper annexa est eruditio, uti dictum est: sed temperationum communio non semper annexa est eruditio. Nam fures dum inter se communione consociantur, quænam vis potest inter ipsos eruditionis intercedere communione. Præterea, faber cum fabro communione in arte atque hoc est temperationis, quemadmodum illud superius. Differunt autem eo quod hoc natura quædam et eruditio quædam temperaverit, illi vero neque sit naturæ, neque eruditionis. Nulli

ποροῖν συσκευάζει, εἰ μὴ παραλόγως ἀδι-
 παρὰ τῶν ἀφικεῖν ἐθέλοντων. Φυσικὴ δὲ
 α παιδεία αἰεὶ, εἴτε μερικῶς, ὡς τοῖς τέκ-
 επειδὴ καὶ μερικωτέρᾳ ἐκείσε ἢ φυσικὴ
 , εἴτε καθολικῶς, ὡς ἀγαθὸς προαιρέσει κοι-
 ακτὶ ἀγαθῶν· τούτο γὰρ παιδείας. Οὐ λέγο-
 ὅτιπερ ὅς οὐκ οἶδε παιδεῖαν οὐ κοινωνεῖ εἰς
 ἢ φιλοσόφως, ἀλλ' ὅτι ὁ καλῶς πράττων φι-
 . Τούτο δὲ τὸ καλῶς πράττειν τὸν στρα-
 ἢ τὸν ἀρχοντα, ἢ τὸν τεχνίτην, ἢ τὸν φιλον-
 ρίας καὶ σοφίας ἐστὶ· ταῦτα γὰρ ἐπηχέματα
 ἢς πρώτης ἔστιν. Οὐδεμία γὰρ μάθησις, εἰ
 προὑπαρχούσης γνώσεως, οὐδεμία δὲ γνώσις
 ἄτερ παιδείας τινὸς μέρους· πανταχόσε γάρ
 ἢ γνώσις καὶ παιδεία, ἔχουσι δὲ ἀλληλένδε-
 εἰς τὰ πράγματα καταλαψῆν. Καὶ ποῦ μὲν
 ἢ τῆς παιδείας γνωστὰ, ποῦ δὲ ἀγνωστα
 ἢ στρατηγίαν τὴν παιδευόμενος ἀναγκαῖα καὶ
 ἢ μὴνα καὶ ψευδῆ παιδεύεται γινώσκων, καὶ τὰ
 πῶς ἐκφεύγειν τὰ δὲ γινώσκων καὶ πράττειν
 οὕτως δεῖ πολιορκεῖν ἢ κατοχυροῦν τὰ φρού-
 ἢ κατὰ τοὺς ἄλλους λόγους. Τούτο δὲ μέρος
 ἢλοσοφίας. Ἡ γὰρ φύσις τὴν ἐπιστήμην δι-
 ἢ ἢ λογικοῦ ζώου διέσπειρε, πῆ μὲν τεχνώσασα,

A πῆ δὲ δοῦσα δυνάμει, πῆ δὲ καὶ ἐντέλειχῶς οὐ πᾶ-
 σαν, ἀλλὰ μέρος, πλὴν εἴς ὅλης καὶ τούτο. Κᾶν γοῦν
 καὶ ὁ στρατηγὸς οὐκ οἶδε τὴν ἐπιστήμην, ἀλλ' εἶπερ
 κατὰ τοὺς ἀληθεῖς πράττει τύπους, φιλοσοφεῖ κᾶν
 ἀγνώστως· ἐστὶ δὲ τούτο θύμοσφρου ἀνδρὸς, αὐτό-
 φυῶς τὸ καλὸν κάγαθὸν γινώσκοντός, πλὴν δὲ καὶ
 ἀκούσματά τινα σχόντος, ἀθάλως μὲν εἰς τὸν νοῦν
 εἰσελθόντα. Περύκασι γὰρ τινα εἰσέρχεσθαι φιλοσο-
 φίας εἰς τὸν νοῦν λόγια, λεγόμενα μὲν ὡς τύχοιεν,
 δεχομένα δὲ κᾶν ἀτέχνως, ἀλλὰ φύσεως εὐλακρυνεῖα
 φυσικῶς. Δεκτικὸς γὰρ ὁ νοῦς, κᾶν οὐ πρὸς αὐτὸν
 ἔχοντά τις τοῦτόν τι λέγη. Τὴν φυσικὴν γοῦν κοι-
 νωνίαν καὶ παιδεία οὐ λείπει· τὴν κατὰ κράσιν
 δὲ, ὅτι μὲν ὅτι δ' οὐ. Κοινωνεῖ μὲν οὖν πᾶς παντὶ
 φυσικῶς τε καὶ κατὰ κράσιν. Ἔστι δὲ καὶ ὅπου
 B κατὰ κράσιν, καὶ τι καταφύσει, καὶ ὅπου κατὰ
 φύσιν καὶ τι κατὰ κράσιν. Εὐρίσκειται δὲ ὅτι τοῦ
 μᾶλλον φυσικωτέρᾳ ἔχοντος τὴν κοινωνίαν καὶ ἢ
 ἐνοῦσα κράσιν αὐτῷ ἔλλογος, τοῦ δὲ κατὰ κράσιν
 μᾶλλον καὶ ἢ οὔσα ἐκείσε τις φυσικὴ δυνάμεις διαλα-
 λυμένη ἐστὶ καὶ ἀλλορρεπής· καὶ τούτο γινώριμον.
 Ταῦτα δὲ δίδονται ἑτέρας διασφρασεως, ὥστε
 δεῖξαι κακ ταύτης, πῶς ἐστὶ τὸ κρεῖττον· ἐστὶ δὲ
 αὕτη.

natura aut eruditio aliquid ad interitum com-
 nisi forte præter rationem injuria afficitur
 qui injuriam inferre volunt. At in naturali
 unione semper inest eruditio, sive in parte,
 i fabri inter se communionem constiuunt
 loquidem hæc naturalis relatio, quæ est inter
 est aliquando magis ; particularis) sive ge-
 ut, ut cum aliquis de instituto bonus com-
 em constituit cum omni bono proboque viro.
 im est eruditionis. Porro non negamus illum
 a est eruditus, participare eruditionem quam
 pat ex philosophia. Imo virum illum cuius
 es honestæ et præclaræ sunt philosophari
 nus ; nam ut imperator aut dux aut amicus
 ex virtute et honestate agat, itemque artifex,
 hilosophiæ et sapientiæ est : hæc enim sunt
 primæ sapientiæ quædam relatæ imagines.
 nim diciplina est, quæ non ex præcedente
 ione existat. Porro, nulla cognitio bona quæ
 vjus eruditionis expers ; nam longe lateque
 nnia cognitio et eruditio diffunduntur. Et D
 ræ sunt inter se rerum cognitiones ac com-
 misiones. Ac in quibusdam rebus cognosci po-
 cille illa quæ sunt eruditionis, contra nonnun-
 cognosci nequeunt : ut si quis eruditur in arte
 li exercitum, ita eruditur ut discat necessaria,
 quæ usu venire possunt, adeoque quæ falsa
 hæc disciplina, hæc quidem ut vitet, illa vero
 roscat et exsequatur ; ut quod oporteat ita
 re urbes, aut propugnacula munire et cætera
 em rationibus. Hoc autem ad philosophiam
 refertur. Nam natura scientiam in toto
 i rationis participio disseminavit, ita ut par-
 tientiam in homine fabricata sit, par-

tim etiam vi et potestate dederit, si non absolute
 universum, at certe partem aliquam, quæ quidem
 pars de tota excisa est. Quamvis igitur dux exer-
 citus scientiam ignoret, verumtamen ex veris in-
 formationibus agens philosophatur, etiamsi, ut
 dixi, nescius. Est autem hoc viri philosophi qui
 sua sponte quod honestum et bonum est cognoscit.
 Nec fieri posse negamus ut quædam auditione ita
 perceperit aliquis ut vix in animum suum irre-
 pssisse illa persenserit ; possunt enim quædam phi-
 losophica præcepta in mentem influere, quæ
 temere quidem ab aliquo pronuntiata sunt, sed ab
 audiente etiamsi non de industria at naturæ boni-
 tate suscepta sunt ; nam ex natura mens quidlibet
 suscipere potest, quamvis quæ pronuntiantur au-
 dientis et suscipientis causa non dicantur. Naturalem
 ergo communionem eruditio non deseruit. Com-
 munionem vero illam, quæ est ex temperatione
 interdum quidem, interdum vero non deseruit ;
 nam omnes communicant inter se ex natura
 et temperatione. Porro usu venit interdum, ut in
 quibus temperatio superiores partes et obtinet, in
 illis locus aliquis naturæ relinquatur et in quibus
 superiores partes obtinet natura, in illis quoque
 temperationi locus aliquis relinquatur. Verum quo
 quis magis naturalem habet communionem, eo me-
 lius constitutam et compositam habet temperatio-
 nem. Contra, quo magis ex temperatione commu-
 nio constat eo magis vis naturalis atque facultas, qua
 præditta est, imbecilla et ad aliud, quam par est,
 proclivis est, quod etiam notum est. Sed hæc alia
 declaratione opus habent ut ostendamus etiam quo
 pacto ex hæc communionem constituitur aliquid
 præstantius. Declaratio autem hæc est.

ζ' Ἀλέξανδρος μὲν Ἀριστοτέλει κοινωνεῖ, Ἑρμογῆναι δὲ Μάρκος· ἀμφότεροι γοῦν βασιλεῖς καὶ σοφοί, καὶ οἱ φίλοι, παιδείας μιστοί, διαφέρουσι δὲ γὰρ Μάρκος δὲ ἀπατηθῆ μὴ παιδείας φίλους εἶναι τοὺς βασιλεῖς, κἄν ὁ μὲν τῆς ἀκροτάτης, ὁ δὲ τῆς πολὺ ταύτης ὑποδειστέρας· εἰσι γὰρ ἀμφὸ φιλόλογοι καὶ φιλολόγοι. προσκείσθω δὲ καὶ τὸ λόγιον· εἶχον γὰρ καὶ τοῦτο κατὰ πολὺ αὐτῆ ἡ κοινωνία φυσικῆ, ἔχει δὲ τὸ κρεῖττον ἢ ταύτης διαφορά καὶ ἐπιτάσεις καὶ τοῦ ἑτεροίου· Ὁ μὲν γὰρ φιλόσοφος καὶ ῥήτωρ καὶ πᾶν ἄλλο, ὁ δὲ ῥήτωρ καὶ πολὺς ἄλλοι. Ἐπιτάσεις γοῦν ἐν τῷ ἐνὶ, πολλὰ μέρη ὧ καὶ πάντα ἔχοντι, καὶ οἷον τὴν ὀλην ποιότητα, ἑτεροίτητες δὲ, ὅτι καὶ τὰ μέρη ἄλλοια ὄντα ἔχει συναγαγῶν, ὑπάρχει δὲ καὶ Ἀλεξάνδρου ὑπερσία καὶ βασιλεία ῥήτορες καὶ Μάρκου φιλόσοφοι. Ἐρα δὲ ὁ μὲν Ἀριστοτέλους, ὁ δὲ Ἑρμογῆναι ἀγαθοὶ γοῦν πάντες. Ἐχει δὲ ἡ ἀναλογία εἰς αὐτοὺς πολλὴν τὴν ἰσχύν· ὡς γὰρ φιλοσοφία ῥητορικῆ, Ἑρμογῆναι Ἀριστοτέλης, ὡς δ' Ἑρμογῆναι Ἀριστοτέλης, Ἀλέξανδρος Μάρκω, ὡς ἄρα φιλοσοφία ῥητορικῆ, Ἀλέξανδρος Μάρκω, Ἔστι μὲν οὖν ἡ διαφορά οὐκ ἄλλοις λόγοις, ἀλλ' ἄλλοις, ἐπειδὴ ποιότης τίς ἐστὶν ἡ καθόλου ἐπιτάσεις. Ἡ γοῦν ἐπιτάσεις καὶ ἀνείσι τὸ τιμιώτερον ἔχει, πάντες δὲ καὶ πᾶσαι καλοκαγαθίας μεστῆι. Ἔστι δὲ τούτοις ἡ κοινωνία καὶ κατὰ κράσιν οἷον

7. Alexander quidem cum Aristotele communio-
nem constituit, et cum Hermogene Marcus; ambo
igitur sunt reges et ambo sapientes; ambo illi
reges eruditionis sunt studiosi et ambo sapientes,
ac illi quidem cum quibus amicitiam consti-
tuunt, eruditione abundant, ita tamen ut unius
eruditio ab alterius eruditione differat. Nemo
vero errore deceptus neget reges esse eruditionis
studiosos. Quamvis enim Alexander supremæ illius
philosophiæ, Marcus autem eruditionis multo infe-
rioris sit studiosus, ambo tamen meliorum littera-
rum et eloquentiæ sunt perquam studiosi. Addidi-
mus ambos eloquentiæ quoque fuisse studiosos.
Magnos enim in ea progressus fecerant. Atque hæc
est naturalis communicio, cujus differentia habet
præstantiam et excellentiam ex intensione et dissi-
militudinis ratione; nam unus philosophus est et
rhetor et omniscius, alter vero est rhetor et multæ
lectionis vir. Est igitur in uno intensio, quia philo-
sophiæ nullas partes, atque adeo omnes habet et
quasi totam illam qualitatem induit. Præterea ex
ratione dissimilitudinis discrimen assignatur, quod
Aristoteles omnes philosophiæ partes easque varias
et dissimiles simul collectas comprehensas habeat.
Ac Alexander quidem infinitos pœnè famulos habet
et est rex, habet quoque philosophos. Marcus au-
tem est similiter imperator et rhetores habet. Ille
quidem Aristotelem amat, hic vero Hermogenem.
Sunt igitur omnes hi inter se probi. Valet etiam
propositio in his plurimum. Ut enim philosophia se
habet ad artem dicendi, ita se habet Aristoteles
ad Hermogenem et Alexander ad Marcum. Est
igitur differentia non quod aliter sint rationes, sed

A καὶ κατὰ φύσιν, ἐπειδὴ ὅτι καὶ οἱ πάντες πα-
ύπηρον κοινῶς ὅτι δὲ καὶ τῆς κρεῖττονος καὶ
τῆς κρεῖττονος καὶ φυσικώτερας. Ἐπάρχει ὁ
Τίτῳ Ἀπολλώνιος φίλος, Ἰάμβλιχος καὶ Πορφ-
ύριον δὲ καὶ αὐλητῆρες καὶ αὐλητῶναι. Ἐκ-
μὲν καὶ ἡ τῶν ἀνδρῶν φιλοσοφία τῆς φύσεως,
ἐμπνευστῆ τέχνη τῆς φύσεως ἐστὶ. Παράλογ-
ὀλικῶς κοινωνεῖν τὸν ἀρχονται ταῖς ὡδαῖς ἡ
μῆνης γὰρ τοῦτο καὶ ἐκτεθηλυμένης ἐστὶ φη-
φίλους δ' ἔχειν τοὺς βασιλεῖς σοφοὺς, ἀριστο-
γοῦν τὰ ἀνδρῶν τέλη πρὸς τὰ τῶν αἰτη-
καὶ αὐλητῶν, οὕτως καὶ οὕτοι πρὸς τὰς αἰ-
δὲ οὕτοι πρὸς ταύτας, καὶ Τίτος ὁ τῶν πρὸς αἰ-
πρὸς τὸν γυναικωνιτικὸν Νέρωνα. Ὡς ἀριστο-
πρὸς τὰ τῆς μουσικῆς ἀποπτώματα, ἐπὶ αἰ-
σοφὸς Τίτος πρὸς τὸν ἀστυνονον Νέρωνα. φησὶ
δὲ ποτε Τίτον ἀκούσαι, τοῦδε τοὺς φυσικῶς
ἰστασθαι περὶ τὰς πύλας αὐτοῦ οὔσας ἐπιτάσεις
βασιλικῶς, καὶ φάναι· Αἱ ἐμαὶ θύραι πᾶσι πρὸς
ἀνεπιτάσεις εἰσι, τοῦ ἐνὸς περὶ τῶν δύο αὐτῶν
νύσαντος καὶ εἰσελθεῖν αὐτοὺς εἰ ἀρεστὸν ὁ
ἐρωτήσαντος. Νέρων δὲ στεφόμενος ἀναιδῶς ἐπὶ
θέατρον ἀσέμνως ἐλήρει. Αἱ τῶν κατ' ἐπιστῆ-
κοινωνίαι καὶ οἷον φυσικώτεραι· ἀπ' οὖν ἡ
τιμιώτεραι καὶ κρεῖττους τῶν κατὰ κράσιν καὶ
γωτέρων, ὡς καὶ τὸ τῶν ἀρχόντων ἐδείξε τέλος.

dissimiles, quandoquidem generalis scientia
qualitas quædam. Intensio ergo et remissio ef-
runt ut aliquid præstantius existeret. Omnes
illi, et omnes illæ scientiæ virtute et probi
abundant. Porro intercessit illis communicio
peratione, quemadmodum etiam ex natura.
omnes eruditi fuerunt; sed quatenus temper
illorum ad præstantiorem eruditionem fereba-
eo magis naturalis fuit. Consimiliter Titus Apo-
nium, Jamblichum et Porphyrium amavit, et
vero tibicines et tibicinas. Et quia virorum phi-
sophia ad naturam refertur, etiam ars in-
tibias ad naturam refertur, sed hoc præter ratio-
ut imperator se totum cantilenis tradat, hæc
dissoluti et effeminati est animi; sed regum
tum virorum amantes esse, res optima
meque laudabilis. Ut igitur se habent virorum
ad fines tibicinum et tibicinarum, ita quoque
viri se habent ad tibicines et tibicinas; et ut
se habent ad fines suos, ita etiam se habent
sapientum studiosus ad dissolutum et effeminatum
Neronem; et ut philosophia se habet ad
quisquilias, ita etiam sapiens Titus se habet
illaudatum Nerorem. Porro cum rem unum
Tito philosophos illos pro foribus (erat
fores regio more oclusæ et obseratæ) uni philo-
phorum illorum indicanti, ut si placeret intro-
terentur, Titum respondisse perhibent quida-
volo, inquit, meas fores omnibus philosophis
aperta. At Nero impudenter corona redimitur
conspetu theatri turpiter saltavit. Annon igitur
muniones quæ ex scientia existunt magis sunt
turales multoque majore in pretio habendo? An

μὲν οὖν φύσει ἀεὶ τοῦ θέσει καὶ κρείττον
 κριτοῦ, εἰ μὴ τις παραλογίζεται τὰ πρά-
 καὶ γένους ἢ πατρίδος ἢ τεκόντος εὐγενεία
 ενος παραλογους ποιεῖ τὰς κοινωνίας αὐτοῦ.
 γὰρ τοῖς σοφοῖς καὶ τοῖς σοφῶς πράττουσιν
 καὶ βίος ἐλετάσθεται, ἢ ἀληθῆς καὶ θεία
 . Τὰ δ' ἄλλα θέσει καὶ πόρρω τοῦ φύσει ὄντα
 κροῦνται. Διδάσκουσι γὰρ καὶ οἱ τοὺς ἀγῶνας καὶ
 θεία ποιούντες καὶ διδόντες τὴν νικῆν, καὶ οἱ τὰ
 α τελούντες τὴν νικῆν. Ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἴσοι τῶ
 τε οἱ ἀθλοῦντές εἰσιν, εἴτε οἱ πίνοντες, πρῶτον
 τῆ τιμῆ, ὥστε οὐδεὶς ἀν λήψεται τὸ γέρας, εἰ μὴ
 ν καὶ μόνος κατὰ τε τὰ ἄλλα καὶ τὸν πότον.
 ς δὲ τῶν ἀθλοῦντων ὁ κορυφαῖος, καὶ τῶν πινόν-
 ῶντος ἔφορος, ὡς ἔφορος καὶ γὰρ τούτων ἐστίν.
 ἔνταυθα καὶ κράσις τε καὶ παιδεία, καὶ οὐ
 κωτέρα ἢ νίκη, οὐ δὲ θέσει καὶ μόνον. Ταῖς
 ς καὶ κράσις ἐστὶ, καὶ τῆ μὲν μέθη τριβή
 ἀτη, τῆ δὲ ἀθλήσει παιδεία τις· φύσιν γὰρ τὸ
 συνιστῶν φιλοτιμούμενος, τοῦτο συνίστησιν·
 γ μάχης ἔργα, δίσκος, δίαυλος, πυγμῆ, πάλη
 α, γρήσιμα πάντα, πολιτεία καὶ κόσμῳ καὶ
 ἡλίμα, κᾶν εἴη ἐκ τῶν τοιούτων τις αὐτῶ
 Ὅ δὲ Σαρδαναπέλιος καὶ Διονυσιακὸς ἔφορος
 τὴν ἀλογον ἠδονὴν βλέπων, εἰς οὐδὲν τέλος

A καταλήγει τὸ τούτου σπούδσμα· τιμῆ δὲ ὁ μὲν τοὺς
 ἀθλοῦντας, ὁ δὲ τοὺς πίνοντας. τὸ μὲν πρῶτον φυσικῶ-
 κώτερον, τὸ δ' ὕστατον ἀτιμότερον. Οὐκ ἔστιν ἄρα
 τοῦ θέσει τὸ φύσει κρείττον; Καὶ μὴν, πᾶς εἴπη,
 ἔχει γὰρ πολλὴν τὴν ἀλήθειαν. Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλα
 τινά, πῶς μὲν ἐξεχόμενα τούτως, πῶς δὲ διαφέροντα,
 στρατούγια· μετὰ δὲ ἰατρικῆ, φιλόσθωπος γὰρ καὶ
 αὐτῆ, Κοινὴ δὲ γεωργικῆ. Καὶ τὴν μὲν γεωργικὴν,
 εἰ κατὰ τοὺς ἀληθεῖς τις ἴδῃ λόγους, μεστὴν εὐρήσει
 παιδείας. Μὴ σκόπει δὲ ὅτι οὐκ οἶδε τοὺς λόγους ὁ
 γεωργός, ἀλλὰ σκόπει ὅτι κατὰ λόγον ἢ τέχνη γίνεται.
 Ὡσπερ γὰρ καὶ κυβερνητικὴ ἐβ τῆς πρώτης ἔχει
 τὰ σημεῖα, οὐκ οἶδε δὲ ὅπως γίνονται ταῦτα ὁ
 κυβερνήτης, οὕτως καὶ ὁ γεωργός, ἐκ τῆς πρώτης
 ἔχων τὰς ὡς εἰκὸς πράξεις δεδιδαγμένος, πράττει
 B μὴ ἐξετάζων· ἀποδεικτικὸς γὰρ λόγοις καὶ ἀνα-
 γκαίοις ἢ πρώτη συνῆξε αὐτὴν τὴν τέχνην. Ἐπειδὴ
 τὸ πλῆθος αὐτὴν ἐργάζεσθαι ἐμίλλεν ὁμολογούμενα
 δετινα δόγματα παραδοῦσα τοῖς πρώτοις, πρὸς τοὺς
 ἐπιβῆς ταῦτα μεταδίδονται ἄχρι νῦν ἀβασανίστως
 καὶ ἀνοξετάσως. Μαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ ποιητῆς Ἡσιο-
 δος, ὅτι περ τῆς πρώτης ἢ θεωργικῆ ἐστὶν ὡς καὶ
 πᾶσαι· ἐξετάζει γὰρ καὶ καιροὺς καὶ τόπους καὶ
 λόγους καὶ πράγματα, καὶ ἐξετάσας οἶον παραδόσιν
 τινα ποιεῖται εὐγενεστέρων. Καὶ τοῦτο διὰ τὴν

restantiores communicationibus illis quæ ex
 ratione, non ex ratione existunt, ut etiam
 a illorum imperatorum fines ostendunt?
 quod igitur natura constat semper est præstan-
 ignius eo quod positione constat, nisi forte ali-
 um rebus facere velit et generis, patriæ et pa-
 nobilitate deceptas, præter rationem commu-
 oleat; nam virtutes et vita honesta omnibus
 ibus et sapienter agentibus habentur et sunt
 : divina nobilitas. Alia vero omnia negligun-
 ientibus, nulloque in pretio habentur, quæ
 im positione constant, et ab eo quod natura
 t longissime distant; nam qui certamina con-
 t et præmia proponunt docent victoriam et
 on vivis potando certant victoriam sibi pro-
 . Quod autem non sint genere æquales tum
 ationis causa certantes, tum etiam potantes
 nnes constat: sed æquales sunt præmio quod
 præmiū accipiat, nisi solus ille qui victor
 ive in certaminibus sive in computationibus.
 rtaminibus quidem quiprinceps est commu-
 i instituti cum certantibus in et cum potanti-
 orum præses; nam illorum princeps est ut ho-
 eses. Annon igitur hic est temperatio et eru-
 it quo magis ad naturam accedit in certamini-
 loria eo præstantior. Quo autem magis consti-
 constat illa in computationibus victoria eo
 lor. Porro in ambabus victoriis inest tempera-
 in temulentia tempus præter omnem ratio-
 nitur, in certaminibus vero est quædam eru-
 am qui præmiū certaminis constituit natu-
 ādabili studio ductus, illud constituit. Ibi
 isco, cursu, pugna et lueta omnes exercen-

tur et in aliis rebus reipublicæ mundo atque vitæ
 utilibus ex quibus voluptas honesta quædam exsis-
 tit. At præses ille Sardanapalius et Bacchicus vo-
 luptatem rationis expertem duntaxat sibi proponens,
 ad nullum finem honestum et laudabilem pervenit.
 Ac ille quidem certantes honore afficit, hic vero
 potantes. Et illud quidem magis ad naturam ac-
 cedit, istud vero postremum est turpissimum. Nun-
 quid igitur quod natura constat est præstan-
 tius eo quod positione? Certe compellente veritate
 quilibet fatebitur. Sunt autem etiam alia quæ-
 dam quæ partim cum his cohærent, partim ab
 iisdem differunt. Ut ars ducendi exercitum pri-
 mæ architectonicæ est proxima. Deinde medicina.
 Nam hæc quoque homines plurimum juvat. Agri-
 cultura vero est communis. Ac si quis agriculturam
 ex veris rationibus consideret, plenam eruditionis
 esse comperiet. Nemo vero offendatur eo quod
 agricola rationes non novit; is potius artem agri-
 culture ex ratione existere diligenter notet. Quem-
 admodum enim ars gubernandæ navis signorum
 cognitionem a prima accepit, quorum tamen ra-
 tionem reddere nequit, ita etiam agricola a prima
 illa scientia, ut est necesse, doctrinam actionum
 accepit: agit autem rationes non investigans. Nam
 prima scientia certissimis et verissimis conclusio-
 nibus hanc artem confecit. Cum autem vulgus
 hanc artem exercere vellet, sententiæ quædam
 ab omnibus receptæ, ab illa prima scientia quasi
 per manus traditæ et ad posterum propagatæ sunt,
 quarum quidem sententiarum rationes nemo scruta-
 tur. Testatur etiam Hesiodus poeta artem agriculturæ
 ut et omnes artes, a prima illa scientia manasse;

ὑπόθεσιν, και περι μιν ταύτης ἐς τόσον. Εἶπωμεν δὲ
περὶ ὧν ὑπεσχέθημεν.

Ἡ Στρατηγία μὲν οὖν τέχνη καλὴ καὶ πρωτίστη, χρυσοχοικὴ δὲ περιττὴ. Κοινωνίῃ δὲ Κύρος μὲν παιδείᾳ τῶ οικίῳ στρατεύματι διδάσκων αὐτὸ τὸ λιτὸν καὶ πρὸς περιττὰς ἀπέριττον χρήσεις. Κροίσος δὲ Πισακτοῦ ῥύσει πολλὴν συναθροίσας χρυσὸν, ποιεῖται πρὸς χρυσοχόους τὰς κοινωνίας, διὰ τὸν μακαρισμὸν, οὐπερ οὐκ ἤξιώθη κἄν παρὰ Σόλωνος, χρυσοῦς τινὰς τρίποδας κατασκευάζων καὶ πλίνθους. Κραῖσις ἤδη τούτοις και κοινωνία· και ἡ μὲν φυσικωτέρα, ἡ δ' ἄλλη ἐς τόσον βασιλεῖ ἀπρεπής. Τὸ μὲν γὰρ διδάσκειν τὸ στρατεύμα τὸν βασιλέα καρτερίας ὑπόδειγμα ἑαυτὸν δεικνύοντα φιλόσοφον. Βασιλέα γὰρ οὐ λαοῦ, ἀλλὰ σὺν τούτῳ και τῶν παθῶν αὐτὸν δεικνυσιν· ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι βασιλεῖς παθῶν τοὺς ὑπὸ χεῖρα ποιεῖν θέλει. Ὡ τοῦ μακαρισμοῦ! Τὸ δὲ τρίποδας κατασκευάζειν χρυσοῦς και πλίνθους και ὅλας λαμίας χρυσοῦ, ὑφασμάτων, μαργάρων ἐπιπέλων, οὕτε ἑαυτὸν βασιλέα δεικνυσιν ὁ τοῦτο ποιῶν, οὕτε βασιλεὺς ποιεῖ τοὺς βασιλευμένους, πασῶν ἡδονῶν δὲ γε και μαάλιστα δούλους. Ἴσθι δὲ και τὸ τέλος τῶν ἀμφοτέρων, πιστὸν εἰς ἀποδείξειν ὁ και πρόδηλον. Ὁ μὲν γὰρ ἐκ μικροῦ μέγας διὰ τὸ ἐλλογον ὑπὸ περάτων· εἰς περάτων· ὁ δὲ ἰδιώτης και ἄχρυσος και ἀπὸ περάτων και περάτων εἰς στιγμής, ὥστε ἡ κατὰ

Α φυσικωτέραν κρᾶσιν κοινωνία και μᾶλλον τῆς μόνον κατὰ κρᾶσιν και θέσιν. Ἰσθι γὰρ, τῆ οὔτοι, ἐπεὶ βασιλεῖς, ἀλλ' ὁ μὲν μεγαλοφυῶν κοινωνῶν, ὁ δὲ μικρόφους και κοπι κοινωνῶν· ἀνόμασται γὰρ ποτε και Τραϊανός· διὰ τὸ ἀγαθόν, Νέρων δὲ θηρίον, Ξέρξης δὲ καὶ ὅτι ἄγαν ἐν τῷ τὰς φύσει καταπελεῖν ἐστὶ αὐτὸν, πλατάνους κατασκευάζων χρυσοῦς εἰς τῶν, ἡ μᾶλλον σὺν αὐτῷ τάχιον φυλλοῦρα Ὡστε αὐτὸ θέσει τινὰ τούτων ἢ ἑτέρων και μυρίων ὄντων ἐδόξασε, κἄν ἐδόξαζέτο θέσει, τὸ φύσει, ὅπερ και τίμιον και κυριώως και ἰσθι τιμιώτατον. Ἐρᾷ δὲ και βασιλεῶς ὑφᾶσι τῶ φυσικόν· ἀνάγεται γὰρ τὸ ἐλάχιστον πρὸς τὴν, και βασιλεῦς ἀποδέχεται λιθοξοόν. Τοῦτο μᾶλλον Β πον· φέρει γὰρ τὸ ὅλον τὰ μέρη. Σκόπησον ἢ ἔλλογα ταῦτα· οὐκ εἶπον γὰρ ὅτι κοινωνίῃ βασιλεῦς ὑφάντης, ἀλλ' ὅτι ἔρᾳ, ἀλλ' οὐδὲ βασιλεῦς τῶ ἔξου ἀλλ' ἀποδέχεται ὥστε τὸ ἀποδέχασθαι, ἐστὶ και οὐχ ὅλης τῆς κοινωνίας. Ὅπου γὰρ κοινωνικὸν ὄνομα καίεται, τὴν τῶν κοινωνῶν δηλοποιεῖ συμφωνίαν. Τοιοῦτος γὰρ ἐστὶ ἐκ οἰσπερ ἡδεται ξυνών, ὡς και τὸ φίλος τί ἐστὶν· αὐτός· κοινωνίῃ μὲν γὰρ τοῖς ὁμοίοις, ἀποδέχεται και ποτε τὰ μὴ ὁμοία τις, οἷον ἵππον ἢ βοκῦνα. Οὐδεὶς γὰρ κοινωνίῃ ἵππῳ τινί, και οὐδε

nam tempora, locos, rationes, et res scrutatur, quibus investigatis doctrinam quamdam nobiliorem tradit. Hoc in praesentia exemplum proponere volumus. Ac de agricultura quidem hactenus. Dicamus vero de illis, de quibus nos dicturos polliciti sumus.

8. Ars igitur ducendi exercitum honesta est et praeclara, at ars aurificum est superflua. Porro Cyrus cum suo exercitu eruditionis ratione communicat, docens ipsam frugalitatem et in usu superfluo moderationem. Cræsus autem, ex Pactolo magna vi auri collecta, constituit communionem cum aurificibus, hoc modo beatum se fore existimans. Qua tamen beatitate, quam sperabat se consecuturum, a Solone dignus non est iudicatus, cum tripodes quosdam aureos et lateres quoque aureos sibi conficiendos curaret. Est igitur in ambobus temperatio ac communicatio, ac una quidem magis ad naturam accedit, altera vero regem non decet. Est enim regis docere exercitum continentiam et abstinentiam, seipsum exhibens philosophum. Nam non solum populi regem sed etiam perturbationum se ostendit; ex quo fit ipsum velle quoque suos milites perturbationum reges efficere. O veram beatitatem! Atqui tripodes et lateres aureos facit, et conclavia ipsa omni ex parte auro, texturis et unionibus complet: non ipse se regem ostendit, neque qui hoc facit illos quos regit reges efficit, cum perturbationibus et voluptatibus turpissime serviant. Porro amborum finis facillime ostendi potest, et nemini est obscurus. Unus enim ex parvo magnus evasit, a fine usque ad finem, idque per prudentiam et sapientiam:

C alter vero a fine et fine usque ad punctum: et auri expers evasit. Quare communio illa est ex temperatione naturali, multo mel praestantior est ea, quæ est ex temperatione constitutione. Nam reges isti honore sunt æqui Sed unus est magnanimus ac fortis, et magnorum ac fortium socius; alter vero est angusti et cauponum socius. Et Trajanus olim appellatus est pater propter bonitatem, Nero fera, Xerxes caupo, quoniam naturas rerum cauponantibus Deo parem reddere volebat: cum platanos autem sibi conficiendas curaret virentibus foliis, potius cum ipso fluxis. Quare illud, quod constitutione constat neutrum illorum regum, neque hominum quamvis infinitorum, quæque gloriosum reddidit. Sed fac gloriosum reddidit quem eo quod positione constat multo magis eo quod natura est et constat, quod non in honore dignum est, sed etiam in primis longè dignissimum. Textor autem amat regem: nimirum hoc est naturale, cum illud, quod est nimirum ad totum referatur. Rex quoque lapidam superpit, nimirum hoc humanum est. Nam totam partem suas non abjicit. Considera vero quam bene cum ratione quadrent. Non dixi textorem communionem constituere cum rege, sed regem am textorem. Neque rex lapidam amore prosequitur sed suscipit duntaxat. Quare suscipere est al modo non penitus et omnino communicare. Ubi communionis nomen auditur, contentus: communionem junctos declaratur. Talis enim unusquisque, quales sunt cum quibus versatur:

νεὶ ἀνθρώπων τινὶ · ἔστι δὲ τινα μὴ κοινωνεῖν ἄλλοις ἀνθρώποις, ἀλλ' ἀποδέχεσθαι αἰὲν τις στρατιώτης ἔχειται ὑλοσφύον· πρὸς χροῖωνεὶ δὲ · στρατιώτη δὲ κοινωνεῖ, ἵππῳ δὲ, ἢ λίθῳ, ἢ μαργαρω, ἢ ἑτέρῳ οὐ κοινωνεῖ, κοινωνεῖ δὲ καὶ ταῖς τροφαῖς διὰ ὕστασιν. Τοῦτο δὲ κοινὸν μὲν, ἔχει δὲ καὶ τινα ἄλλοι · ἄλλοι γὰρ ἄλλας, καὶ ἄλλας ἑτέροι, οὐθὲν ἰκοινωνεῖ τροφῆς ἢ ἀποδέχεται. Ἐναργῆς δὲ καὶ τῶν τροφῶν, ὅτι καὶ φύσις καὶ κρᾶσις, καὶ ἑτέρα ἢ φύσις τῆς κρᾶσεως · εἰς τι γὰρ καὶ αἰεὶ ἢ διαφορά καὶ ἐν τισι, τὰς δὲ κοινὰς καὶ αὐτῶν οἱ μᾶλλον αἰροῦνται. Ἐχει μὲν οὖν πάντα, ὡς εἰδέχθη, τὸ φύσει τοῦ θέσει τὴν ἰσχύον· κοινωνεῖ δὲ καὶ ἰατρῷ ὁ βασιλεὺς, τοῦτο οὖν καὶ φιλόσοφον · τρεῖς γὰρ κοινωνεῖται τῷ ἰατρῷ ἀρμοδιώτατοι, φιλοσοφία, στρατεία, ἰατρικὴ τῶν ἰδιωμάτων αὐτῶν, καὶ τῆς μὲν μιᾶς, κοινῆς ; καὶ διεπούσης πάντα πολλαχῶς, ὡς δεῖ κοινωνεῖν ταύτη, διασαφῆσατες εἰπομεν. Σωτήριος ἔστι πασῶν καὶ πάντων αὐτῆ, καὶ διὰ τοῦτο κοινωνεῖν ταύτη τὸν ἄρχοντα, ἐπειδὴ σωτὴρ καὶ λητῆς ψυχῶν καὶ σωμάτων ἐστὶ, τῶν θυῶν δὲ, ἐπὶ ταύτην σωμάτων οὐσῶν σωτηρίων, ἐπὶ καὶ ἐλάττωνι τρόπῳ. Ἢ μὲν γὰρ τοῦ ὅλου

A ζῶου φύλαξ ἀνθρώπου, ἢ δὲ παρὰ μέρος. Ἰατρὸς γὰρ ἀνὴρ πολλῶν ἀναξίος ἄλλων, περὶ δὲ στρατηγοῦ, εἰς μυριοί, δηλονότι εἰς πάντες · οὐ γὰρ εἶπε μύριοι, ἀλλὰ μυριοί, τοῦτο δὲ τὸ πάντες δηλοῖ. Πρώτη μὲν οὖν ἢ στρατιωτικὴ ἦς ἔστι καὶ εἰς τῆς παρὰ τῆς πρώτης καὶ ὁ φύσει στρατηγός, δευτέρου δὲ κρίνομεν τὴν ἰατρικὴν, μετὰ δὲ ταύτας οὐ κοινωνεῖν δεῖν ταῖς ἄλλαις τὸν ἄρχοντα λέγομεν ἀλλ' οἰκονομεῖν, ἐπιτάσσων ὡσπερ εἰς ἀκρωρείας τινὸς καθήμενος ὅπως κατ' ἐπιστήμην καὶ φύσιν τὸ πᾶν διεπίπται, καὶ περὶ μὲν τοῦ πρώτου ταῦτα, τῶν δ' ἄλλων τὰ ἐπιόμενα καὶ ὅσον τὰ ἔλλογα. Χρηζέει γὰρ καὶ ὁ ἐλάχιςτος βλάνουσιος τινος λογικότητος. Ὅς γοῦν οὕτως, ὡς εἴρηται, βιοτεύει, μακάριος ὅς δ' οὐ φαῦλος. Ἐπει δὲ πανταχῶς τὸ φύσει τοῦ θέσει κρείττον ἐύρεθαι ἐκ πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ὄντων, μηδεὶς ἀπατάσθω τιμῶν τὸ μὴ τίμιον ἢ κοινωνεῖν αὐτῷ · μία γὰρ ἐστὶν ἢ ὠθηθῆς εὐγένεια καὶ τιμὴ ἐν ἐμψύχοις τε καὶ ἀψύχοις ἐν λογικοῖς καὶ ἀλόγοις καὶ πάσιν, ἢ φύσει εὐγένεια, καὶ μία κοινωνία ἢ κατὰ φύσιν καὶ ὅσον πρὸς ἐπιστήμην, αἱ δ' ἄλλαι οὐκ ἀγαθαί. Ταῦτα γοῦν ἐξετάσσαντες, πρῶτον εἰπομεν ἃ καὶ κεφαλαιωδῶς ἀπάρτι ἐν ἑκτῷ λόγῳ δηλωποιήσαντες τὴν πραγματικὴν ἐντελεχῶς ἀπολύσομεν.

solet : quid enim est aliud amicus quam alse ? Nam similes cum similibus societatem tuere solent. At suscipit non similia aliquando is, ut equum, bovem, canem : nemo enim cum communionem instituit. Et nullus non communem inquit cum aliquo homine. Usu autem vequando, ut homo cum aliquo homine communem non inest, sed eum suscipiat, ut miles : hyeldopsum suscipit, sed non communicat : at cum milite aliquo communionem inquit, quo vero aut lapide, aut unione aut aliqua iodiore non inquit communionem aut societatem : rea, cum alimentis communionem inquit procorporis constitutionem, sed est aliquod dien. Alii enim alios sibi cibos optant. Nemo on participat alimentum, aut ipsum suscipit ; ex alimentis intelligunt omnes esse naturam D perationem : ac naturam quidem temperas esse præstantiorem. Nam discrimen alimenad aliquem finem spectat et in quibusdam itit. Communia autem et magis ad naturam entia elementa sapientes sibi potius eligunt. it igitur in omnibus illud quod natura est et itelquod est positione. Porro ex quoque cum o communionem inquit. Tres enim sunt commuones imperatori accommodatissimæ, philoso- nillia, medicina cum suis quæque proprie. Ac nos quidem satis declaravimus quo ulla modis communionem illam et per ommeantem scientiam participare debeamus. im est omnium scientiarum et omnium hoconservatrix, cujus compotem oportet esse torum, quandoquidem animorum et corpo- t servator et eurator. Cum autem duæ sint

artes, quæ cum illa suprema hominum corpora con- servant, idque majore et minore modo : una qui- dem est custos totius hominis : altera vero ex parte. Nam, ut ait Homerus, vir medicus multis aliis præstat. Cum autem de duce exercitus agit. Unus, inquit, est instar innumerabilium, nimirum est unus omnes : neque enim dixit μύριοι, sed μυρίαί. Quod satis intelligitur ex eo quod dicit, omnes. Ars igitur militaris est prima quam deinde consequuntur reliquæ : et qui natura est : se- cundum vero ab illa medicinam esse judicamus cum aliis, quæ consequuntur communionem inere non debet imperator, sed illas regere tanquam ex arte quadam imperans, ut omnia ex scientia et natura efficiantur. Ac de prima quidem scientia hæc dicta sint. Aliæ vero consequuntur quo magis cum ratione conveniunt. Nam ars vel minima se- dentaria rationis ope indiget. Qui igitur ita vivit (ut dictum est) beatus est : qui aliter, miser. Quo- niam autem ex omnibus quæ in universo modo suni illud quod natura constat præstantius esse, eo quod positione constat, compertum est : nemo in errorem inducatur ut colat illud, quod non est colendum, illudque participet. Una enim vera nobilitas est, verusque honor in animatis et inanimatis, in ratione præditis et rationis expertibus, nempe illa nobilitas quæ natura constat, et una commu- nicatio est, nempe illa quæ ex natura est : idque quatenus ad scientiam requiritur, aliæ vero non sunt bonæ. Hæc igitur primum a nobis investigata attulimus quæ summam in sexto sermone se- quenti complexi, tractationem] hanc omnibus nu- meris absolutam reddemus.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΛΑΣΚΑΡΙ

ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΟΥΚΑ

ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΚΤΟΣ.

THEODORI LASCARIS

FILII SUMMI IMPERATORIS DOMINI JOANNIS DUCÆ

DE NATURALI COMMUNIONE

SERMO SEXTUS.

Ἀναγκαῖαι καὶ πρῶται πάντων φύσις καὶ ἐπιστήμη· τῇ μὲν γὰρ συνάγεται πᾶσα κράσις, τῇ δὲ πᾶσα παιδεία· αἷς ἔστι τὸ φύσει τε καὶ τὸ θέσει. Λέγω δὲ φύσει πᾶν ὃ τι καλὸν, θέσει δὲ τὸ δεικτικὸν καλοῦ καὶ μὴ καλοῦ καὶ κακοῦ. Πότερον οὖν τὸ φύσει πηλαχῶς τοῦ θέσει ἀποδειχθὲν τιμιώτερον δηλοποιεῖν ὅτι καὶ τὸ κατ' ἐπιστήμην τοῦ κατὰ τέχνην ἔστι τιμιώτερον; Ὡς γὰρ εἰς φύσιν κράσις, οὕτω δὴ καὶ εἰς ἐπιστήμην τέχνη, καὶ ὡς τιμιώτερα κράσεως φύσις, οὕτω τιμιωτέρα τέχνης ἢ ἐπιστήμη· διὰ τοῦτο καὶ τὸ κατ' ἐπιστήμην γιγνόμενον τιμιωτέρον ἔστι τοῦ κατὰ τέχνην γιγνόμενου, ὡς καὶ τὸ κατὰ φύσιν τοῦ κατὰ κράσιν. Δεῖ γοῦν διὰ ταῦτα ἀρετῆς κοινωνεῖν· τοῦτο γὰρ μίγμα καὶ ἐπιστήμης καὶ φύσεως. Δεῖται γὰρ αὕτη τῶν ἀμφοτέρων· ὅσον γὰρ

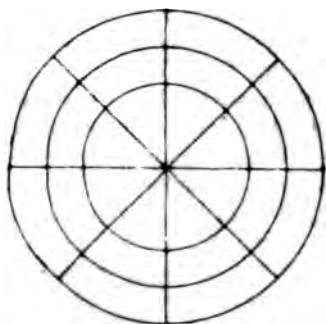
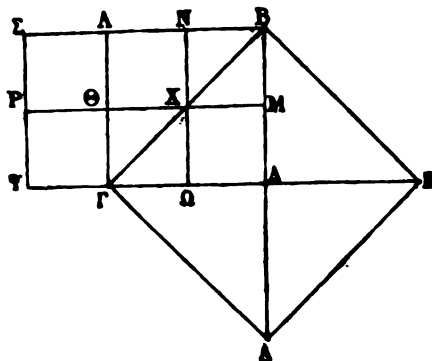
Omniū rerum maxime necessariæ et primæ sunt natura et scientia; ad illam enim omnis temperatio deinde inest illud quod natura est et constat et quod positione. Quod natura constat illud appello, quodcunque honestum est et bonum. Quod positione constat illud appello, quod honestum et non honestum atque malum suscipere potest. Utrum igitur quod natura constat præstantius esse eo, quod positione multis modis demonstratum est? Quod si verum est manifestum erit, illud quod ex scientia eo quod est ex arte, esse præstantius. Ut enim temperatio se habet ad naturam: ita quoque ars se habet ad scientiam. Et ut natura est temperatione præstantior, ita etiam scientia est arte præstantior. Quamobrem illud quod ex scientia efficitur præstantius est eo quod ex arte efficitur, ut etiam illud quod est ex natura præstantius est eo quod est ex temperatione. Quare oportet nos virtu-

Α τις εὐ γε φύσει ὄν, εἰ μὴ τοι καὶ ἐπιστήμην ἢ ἄρετην ἐργάσται ἄν, ὡσπερ οὐδὲ ὁ μόνον ἐπιστὴ ἀκούσας, οὐκ ἔχει δὲ φύσει ἐργάσται ἀγαθόν· ἀδύνατον δὲ ἐπιστήμην εἶδέναι τινὰ καλῶς κίθως, εἰ μὴ καὶ φύσιν ἔχει πᾶν χρηστὴν. Ἵπιθρα μὲν οὖν ἔστι φύσις καὶ οἶον ὕλη. ἐπιστήμη εἶδος οἶον καὶ ἔκφανσις. Ὡσπερ γὰρ καὶ λίθ ἀδιαφόρους τῷ σχήματι βλέπομεν καὶ εὐ γε βέτερος μονοειδῶς ἐσχηματισμένους, καὶ διακρίμεν ὅπως ἐκείσε τὸ εἶδος τῆν ὕλην ἐμ... ἢ φυτὰ ἢ ἑτερά τινα, οὕτω δὴ καὶ τοῦς βίους κρίνειν δυνάμεθα. εἰθ' οὕτως καὶ κοινωνεῖν βιοῦσιν· εἰς γὰρ τὰ σφαιροειδῆ ἢ τετραγώνια σματα ἔχοντα νοοῦμεν ὅτι ἀγαθῶς ἐκείσε τὸ εἶδος

B tis esse participes; hæc enim est naturæ et scientiæ admistio. Natura enim utraque, nempe scientia eget. Nam quo aliquis est natura nisi scientiam aut scientiæ partem, aut ipsius scientiæ imaginem quamdam habeat, nihil unquam poterit ex virtute agere, ut etiam qui scientiam duntaxat percepit, nec habet naturam, boni præstare potest. Fieri autem nequit nisi bene et laudabiliter scientiam teneat, nisi omnino bona sit præditus. Natura igitur veluti patefactio. Ut enim lapides figuratos et cernimus et alios artificiose et uniformiter figuratos, atque discernimus quo pacto illic formam informavit, tum plantas, tum quælibet alia, ita quoque vivendi genera discernere possumus: deinde cum hoc aut illo in viventibus communionem habere. Cum enim advertimus formam illam de bonitate præ-

οσεν ἢ τὰ τρίγωνα, ἐξαιρέτων δὲ τὸ πρῶτον
 οὐ ὄλην τὴν τοῦ εἰδους ἔχον ἰσχύιν· ἐπειδὴ δὲ
 ἢ αὐτοῦ ἐπιφάνεια πρὸς τὸ κέντρον ἢ πρὸς
 ἐξίσου ἐκδέχεται λείψιν ἢ ἐπίτασιν, οὐκ ἀνισοί
 σιν εὐθεῖαι αἱ πρὸς τὸ κέντρον ἔρχόμεναι, οὔτε
 πρὸς τὸν ὄγκον τεινόμεναι διὰ τὴν πρόσθεσιν
 λείψιν, ἀλλ' ἴσαι ἀλλήλαις μένουσιν. Ἀλλὰ καὶ
 διάμετρος περαιουμένη διὰ τοῦ κέντρον αὐτοῦ
 αἰ πάσαις ἐστί, κἄν τοῦ εὐαίττονος, κἄν τοῦ
 ος. Πρῶτος μὲν οὖν τὸ εἶδος κατὰ πόδιον κρειτ-
 τὴν σφαῖραν ἐμόρφωσε, δευτέρως δὲ γε τὸ
 γωνον, διαφέρει δὲ ὅτι τὸ μὲν αἰεὶ καὶ παντα-
 τὰς τε διαμέτρους τὰς τε πρὸς τὸ κέντρον
 ομείας γραμμὰς, διόλου φέρει ἐξίσου, τὸ δὲ
 μέρη ἴσα ἔχει καὶ, εἰ τέμνοτο, ἢ αὐξοίτο,

Α τως αὐτὸ, ἔστω τὸ ΑΒΓΔ τετράγωνον, διάμετροι
 δὲ ἢ ΒΓΝΩ τέμνουσι δὲ συζευγνόμεναι αὐταὶ κατὰ
 τὸ κέντρον Χ τὸ ὄλον εἰς τε δύο τραπέζια καὶ τρί-
 γωνα θ' ὡσαύτως δύο, ἐκβεβλήσθω ἢ ΝΑ ἕως τῆς
 Σ· ἔστω δὲ ὡς ἢ ΝΑ ἢ ΑΣ· ἐκβεβλήσθω δὲ καὶ ἢ Ω
 Γ καὶ ἢ ΓΨ ὡς ἢ ΑΓ· ἀχθήτωσαν δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ
 κέντρον εὐθεῖαι πρὸς τὰ ΘΜ καὶ αὐθις ἐκβεβλήσθω

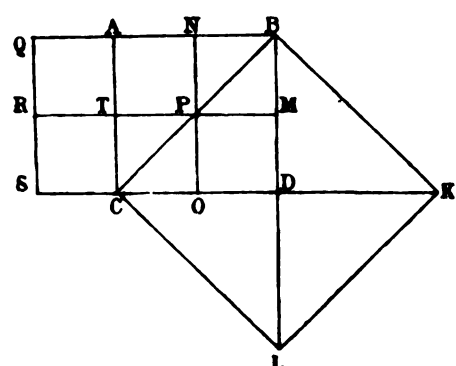

αἰ πάλιν ἔχει τὰ μέρη, πλην τὰς διαμέτρους
 πρὸς τὸ κέντρον ἔχει τε καὶ ἴσους. Ἐπειδὴ
 αἱ μὲν σχηματισθεῖσαι ἴσων αὐτῶ καὶ πάλιν
 ον, αἱ δὲ τούτου διακλάσιον, δείξει δὲ δει οὐ-

ἢ Θ ἕως τῆς Σ ὡς τὸ Θ καὶ τὸ κέντρον Χ ἀχθήτω δὲ
 καὶ ἢ ΣΡ ἕως τῆς Ψ καὶ ἔστι τὸ τῆς ΝΩ διαμέ-
 τρου, ἴσας ἔχον τετράγωνον τὰς πλευρὰς ἴσων τῶ Α
 ΒΓΔ τετραγώνῳ. Ὡς γὰρ μέσον τῆς ΝΩ τὸ Χ
 κέντρον, οὕτως δὲ καὶ τῆς ΒΑ μέσον τὸ Ν ὡσαύ-
 τως δὲ καὶ τῆς ΔΓ τὸ Ω, ἀλλὰ καὶ τῆς ΓΑ τὸ Θ καὶ
 τῆς ΒΔ τὸ Μ. Ἐπεὶ δὲ τὸ ΜΧ διάστημα ἴσων ἐστί
 τῶ ΧΘ καὶ τὸ ΘΡ ἴσων ἐστί τῶ ΧΜ τὰ δὲ τῶ αὐτῶ
 ἴσα καὶ ἀλλήλοις ἴσα ἐστί, καὶ τὰ ἅρα ΜΧ, ΧΘ, ΘΡ
 διαστήματα ἴσα ἀλλήλοις ἐστί καὶ, ἐπὶ τὸ Χ κέντρον

iformasse globosas, triangulares, et quadra-
 raras, tum illud in mentem revocamus quod
 s. Est autem prima illa figura sphaerica
 atissima, quæ veluti totam formæ vim obti-
 oniam enim tota ipsius superficies ad cen-
 et ad molem est æqualiter composita et
 iter suscipit subtractionem et additionem.
 ectæ lineæ, quæ ad centrum deferuntur, in-
 es esse non poterunt, neque etiam illæ quæ
 lem tendunt, sive addas sive adimas, sed
 s inter se manebunt. Quin etiam omnis dia-
 ucta per centrum ipsius, est æqualis omni-
 metris, tum in minore, tum etiam in ma-
 bo. Primum igitur forma ex qualitate præ-
 s globum informavit. Secundo loco quadra-
 differunt autem inter se, quod sphaera omni
 e diametros et ad centrum ductas lineas
 æquales. Quadratum vero partes habet
 s et sive secetur sive accretionem suscipiat
 s rursus habet partes exceptis diametris
 r centrum ductas partim æquales habet,
 inæquales, quandoquidem ex diametris
 torum quædam in figuras redactæ æquale
 lum rursusefficiunt, aliæ vero duplum. Quod
 do demonstrandum est. Esto ABCD quadra-
 ametri vero duo BC, NO quæ secant in cen-
 otum quadratum in duo trapesia eodem-

que modo in duo triangula. Linea autem NA pro-
 ducatur usque Q. Esto autem linea AQ ut linea NA.

Producatur quoque linea OC usque ad S et esto
 linea CS ut linea OC. Præterea ducantur lineæ
 rectæ a centro ad T et M, ac rursus T producatur
 usque ad R : sitque centrum P ut centrum T : pro-
 ducatur etiam linea QR usque ad S : quadratum
 diametri NO latera æqualia habens erit æquale
 quadrato ABCD. Ut enim diametri NO centrum est
 P, ita etiam lineæ BA medium N : eodemque modo
 lineæ DC medium est O. Præterea lineæ CA me-
 dium est T, et lineæ BD medium est M. Quoniam
 autem intervallum quoddam est inter M et P æquale

ἴστί τοῦ Α Β Γ Δ τετραγώνου, οὗ διάμετροι αἱ Ν Ω Α Μ Θ ἴστί δὲ διαστήματα ἴσα τῆ Μ Χ, Χ Θ, Θ Ρ συναχθῆναι καὶ τὸ Θ κέντρον ἴστί τοῦ Ν Ω Ψ Σ καὶ ἐπιὸς πρὸς τὸ Χ τὸ Α Β Γ Δ ἴστί, ἀλλὰ καὶ τὸ Ν Ω, Ω Θ καὶ πρὸς τὸ Θ τὸ Ν Ω Ψ Σ, ἀλλὰ τὸ Α Γ Χ Ρ, καὶ τὸ Ν Σ Ψ Ω, ἄρα τετραγώνον τὸ ἐκ τῆς Ν Ω διαμέτρου συνιστάς, ἴσόν ἐστι τῷ Α Β Γ Δ τετραγώνῳ ὧν γὰρ ἴσα τὰ μέρη, καὶ ἴσα ταῦτά ἐστι. Τὸ ἄρα τῆς ἐκ τῆς γραμμῆς ἀρχομένης Ν Ω διαμέτρου τετραγώνου, ἴσας ἔχον πλευράς, ἴσόν ἐστι τῷ Α Β Γ Δ τετραγώνῳ οὐπὲρ ἴστί διάμετρος ἡ Ν Ω. Καὶ εἰδείχθη παρ' ἡμῶν τοῦτο καθὼς ἔδει. Δειχθήσεται δὲ καὶ τὸ διπλάσιον. Ἔστι δὲ οὕτως·

β'. Ἡ τοῦ τετραγώνου διάμετρος τρισὶν ἴσαις ταύτῃ συζευχθεῖσα εὐθείαις διπλάσιον ποιήσει τετραγώνον, οὗ ἴστί διάμετρος. Δεῖ δὲ δεῖξαι ὅτ' αὐτὴ ἡ διάμετρος τρισὶν ἴσαις ταύτῃ συντεθείσα πλευραῖς, διπλάσιον ποιήσει τετραγώνον τοῦ οὗ ἴστί διάμετρος. Γεγραφήτω τὸ Α Β Γ Δ τετραγώνον, καὶ ἀχθῆτω διάμετρος ἡ Β Γ καὶ ποιήσῃ ὅμοια τὰ Β Δ, Γ Α, Β Γ. Ἦχθω ἀπὸ τῆς Β Γ διαμέτρου γραμμὴ εὐθεῖα ἐπὶ τὴν Κ ἴση ταύτῃ, ὡσπύτως καὶ ἀπὸ τῆς ἐπὶ τὴν Α ἴση ταύτῃ, ἀλλὰ δὴ καὶ ἀπὸ τῆς Α ἐπὶ τὴν Γ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, καὶ ἀπὸ τῆς Γ ἐπὶ τὴν Β, τετραῖσθω δὲ κατὰ διαμέτρου τὸ ἐκ τούτων τετραγώνον. Ἦχθω γοῦν ἀπὸ τῆς Β ἐπὶ τὴν Α διάμετρος,

ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς Γ ἐπὶ τὴν Κ αἱ τέμνουσι καὶ κέντρον ἀλλήλας. Εἰ ἄρα Γ Β τῆ Β Κ ἴση ἴση ἴστί· ἀρχὴ δὲ βίσις τοῦ Β Γ Δ τριγώνου, καὶ ἡ Β σις ἴστί τοῦ Δ Κ Β τριγώνου, καὶ ἡ ἄρα Γ Δ ἴση ἴστί τῆ Β Δ καὶ Κ Δ ἴση ἴστί τῆ Δ Β πλευρῆ Β Δ ἴση ἴστί τῆ Γ Α. Ὡν δὲ αἱ πλευραὶ ἴσαι βάσεις ἴσαι, ἴσαι καὶ αἱ γωνίαι ὧν γὰρ ἰ μέρη, καὶ ταῦτα ἴσα ἴστί. Τῷ ἄρα Γ Β Δ τριγώνῳ ἴσόν ἐστι τὸ Β Κ Δ τρίγωνον. Ἐπεὶ γοῦν τὸ Β ἴστί τῷ Γ Β Δ τριγώνῳ, ἴστί δὲ ἡμῖσιν τοῦ Α τετραγώνου τοῦτο, καὶ τὸ Δ Β Γ ὡ τρίγωνον τοῦ Α Κ τετραγώνου ἴσόν ἐστι τῷ Α Γ Β τριγώνῳ. ἐπὶ τοῦ μὲν Β Κ Α Γ τετραγώνου τίς τῆ Β Γ γωνίον τέταρτόν ἐστιν· ὑπάρχει δὲ ἴση τῆ Β Γ τετραγώνῳ καὶ τὸ Δ Β Γ. Ἄρα τετάρτου τοῦ Α Γ Β τετραγώνου ἴσόν ἐστι τῷ Β Β Α Γ τριγώνῳ καὶ Α Β Γ Δ ἡμίσει. Ἐπεὶ γοῦν τὰ τοῦ Β Κ Α Γ ἴση ἴστί ἴσα εἰσι τοῖς δυσὶν ἡμίσει τοῦ Α Β Γ Δ διάμετρος ἡ Γ Β, καὶ τὸ Β Κ Α Γ διπλάσιον ἐστὶ Α Β Γ Δ· ὁ γὰρ οὗ ἴσον ἡμῖσιν, τὸ ὅλον αὐτοῦ ἴσιν· ἡ ἄρα τοῦ τετραγώνου τῶν γωνιῶν τριῶν τετραγώνου τεθείσα πλευρὰ διπλάσιον ποιῶν, τοῦ οὐπὲρ ἴστί διάμετρος, ὅπερ ἔδει γ'. Οὐχ οὕτως δὲ καὶ τῆς σφαιρας, ἀλλ' ὡς, καὶ διὰ τοῦτο ἄρα μονοειδέστερον τὸ κυκλικὸν σχῆμα τοῦ τετραγώνου τε καὶ ἰσότερον. Ἐκ

est intervallo quod est inter PT, erit quoque TR æquale ipsi PM. Atqui quæ eidem sunt æqualia, illa sunt inter se æqualia. Quare intervalla MP, PT, TR, æqualia inter se erunt. Et quoniam P est centrum quadrati ABCD, cujus diametri sunt NO, MT, sunt autem intervalla MP, PT, TR, æqualia inter se, necessario T centrum erit quadrati NOSQ. Et quoniam ut se habet ABCD quadratum ad suum centrum P : et præterea NO, MT ad idem centrum : ita quoque NOSQ se habet ad T, centrum : et præterea AC, PR : quadratum ergo NQ, SQ, quod ex diametro NO constitutum est æquale quadrato ABCD. Quorum enim partes eunt æquales, et ea inter se æqualia. Quadratum ergo quod ex diametro NO, tanquam linea initiali, constituitur, latera æqualia habens, est æquale quadrato ABCD, cujus diameter est NO. Atque hoc a nobis demonstratum est ut est ut oportuit. Demonstrabitur etiam ex altera diametro duplum quadrati effici hunc in modum.

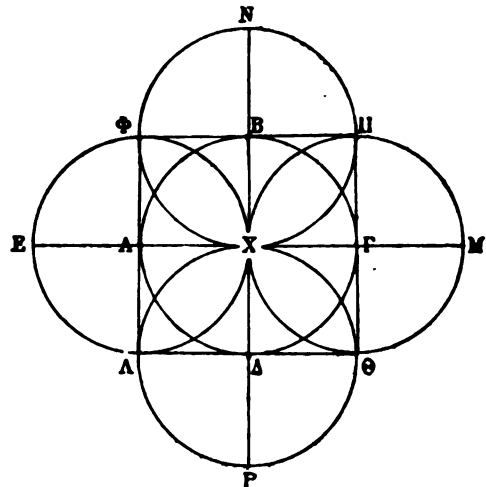
2. Quadrati diameter tribus sibi æqualibus rectis copulata, efficiet quadrati, cujus est diameter duplum. Oportet autem demonstrare hanc ipsam diametrum hac ratione cum æqualibus sibi lateribus conjunctam, effecturam duplum quadrati illius cujus est diameter. Describatur A B C D quadratum. Ducatur diameter B C et efficiat similia BDCA. Ducatur ab eadem BC diametro linea recta in K quæ sit ipsi diametro æqualis. Eodem modo K in L quæ sit illi æqualis. præterea L in C eadem ratione, et a C in B : secetur vero dia-

metris quadratum ex his constitutum. Ducatur a B in L diameter : præterea A C in K centro D sese mutuo secent. Si igitur C æqualis lineæ B K, est autem ipsa basis trianguli BCD : est quoque B K basis trianguli Ergo latus CD est æquale lateri BD et latus CD est æquale lateri BD, et latus BD est æquale lateri CD quorum vero latera sunt æqualia ses sunt æquales, anguli quoque sunt æquales. Quorum enim partes sunt æquales et illa inter se sunt æqualia Ergo triangulo æquale est triangulum B K D. Quoniam triangulum B K D est æquale triangulo C D B autem dimidium quadrati A B C D. Triangulum quoque D B C quadrati B C L K est æquale triangulo A C B, Et quoniam quadrati quidem triangulum K D B tertia pars est, est autem triangulo A B C D. Quarta pars ergo quadrati B K L C, quæ est D B C, est æqualis triangulo A B C, quod est dimidium quadrati A B C D. Quoniam igitur duæ quartæ partes quadrati L C, sunt æquales duabus dimidiis partibus quadrati A B C D cujus est diameter B C, eo quod B K L C esse duplum quadrati A B C D. Nam dimidium est æquale alteri toti, totum illius est alterius duplum. Quare diameter anguli quadrati facta quadrati latus duplum efficiet quod est diameter, quod oportuit demonstrari.

3. Sed in sphaera non ita, sed aliter se res atque ideo figura circularis est magis nunc magis æqualis, quam triangulum: Nam in

διαμέτροι και αἱ πρὸς τὸ κέντρον εὐθεῖαι και τοῦ κέντρον κῶν ἀπαπτόνται, κῶν αὐτῶν, αἱ ἴσαι, τὸ δὲ τετραγώνου κατὰ τὰς διαμέτρους οὐχ ἔχει. Ἡ γὰρ ἐκ τῆς γραμμῆς ληφθεῖσα διά- ; τεθεῖσα πλευρὰ ἴσον τῷ εὐθὺ ἔστι διάμετρος τετραγώνου, ἡ δὲ κυρίως διάμετρος ἡ ἐκ τῶν ἢ ποιεῖ διπλάσιον. Εἶπω δὲ και ἄλλο, ὅπως ὅτι τὸ εἶδος κραιπτόνως το κυκλικὸν εἰδοποιήσε α τοῦ τετραγώνου και πάντων πρὸς τὸ δείξει, ἡ τοῦ κύκλου μέρη ἅπαντα ἴσα πρὸς τὸ κέντρον ἰσίου τετραγώνου· δεῖ δὲ τέμνειν διὰ τῶν δια- ἢ αὐτῶν και δείξει ὅτι ἴσα τὰ μέρη πάντα αὐ- Ἐστω ὁ ΒΓ κύκλος, κέντρον δὲ τούτου τὸ Χ. ἡματα δὲ τὸ ΑΓΒΔ και ἄχθω ἀπὸ τῆς Α πε- μένη εὐθεῖα ἐπὶ τὴν Γ διὰ τοῦ Χ, ὡσαύτως ὁ τῆς Δ ἐπὶ τῆς Β αἰ εἰσι τοῦ ΒΓ κύκλου εροι. Κέντρον δὲ πάλιν τῷ Β, κύκλος γεγράφθω , διάμετρος δὲ ἡ ΧΝ, ἑτέρα δὲ ἡ ΦΗ. Ὡσαύ- ἡ κέντρον τῷ Δ κύκλος γεγράφθω ὁ ΧΘ, διά- ἡ δὲ ἡ ΑΘ, ἑτέρα δὲ ἡ ΡΧ. Και αὐθις κέν- ἡ Γ, κύκλος γεγράφθω ὁ ΗΜ, διάμετρος δὲ ἡ και ἄλλη ἡ ΘΗ. Και πάλιν κέντρον τῷ Α, κό- γεγράφθω ὁ ΦΧ, διάμετρος δὲ ἡ ΕΧ, και ἡ ΑΦ. Ἀτῶν γοῦν ὅτι τὰ τῶν τοῦ Β κλου πέρατα διαμέτρων Β Γ Δ Α κέν- στὶ τῶν Φ Ν Η Η Μ Θ Θ Ρ Α Δ Ε Φ κύκλων,

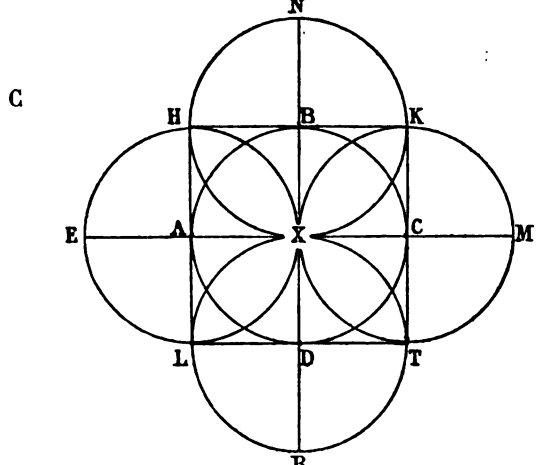
Α και ἀκόντων τούτων πέρασ τὸ Χ. Τὰ γοῦν τοῦ Β Γ

κύκλου πέρατα τῶν διαμέτρων Β Γ Δ Α κέντρα ἐστὶ τῶν ἑτέρων κύκλων, τὸ δὲ Χ πέρασ αὐτῶν. Ἐπει δὲ πέρασ τῶν ΒΡ Γ Δ Α κέντρων ἐστὶ τὸ Χ ὑπάρχει δὲ τὸ τῶν ἡμίσεων αὐτῶν διαμέτρων, ἀναγκαίως ὑπάρχει και τὰ Ν Μ Ρ Ε πέρατα τῶν ἐκτὸς ἡμι- κυκλίων ἡμίσεια τῶν Ν Χ Μ Χ Ρ Χ διαμέτρων·

Quoniam autem terminus diametrorum B C, D A

stri et lineæ rectæ ad centrum ductæ, et a centro ducuntur, sive minor sive major circulus, semper sunt æquales. At quam ratione diametrorum non ita se habet. sumpta illa quæ est linearum ratione diameter effecta æquale quadratum efficit ejus cujus diameter. At quæ proprie dicitur diameter, et angulorum ratione dicta diameter efficit atque duplum. Dicamus etiam aliud ut ostendamus circulem prætentiosem esse quam et aliis quibuslibet figuris. Ad ostendum quod circuli partes æquales esse ad centrum non et quadrati partes; oportet secare circulum etris ipsis. Esto B C circulus, centrum vero sit X. Intervalla vero sint A C B D. Ducatur ab A per X quæ terminetur in C: eodem a puncto D in punctum B ducatur altera lineæ sintque ambæ diametri circuli B C. Rursus in centrum B circulus describitur N K; sitque diameter X N, altera vero H K. Eodem modo in centrum D describitur circulus X T: sitque diameter L T, altera vero R X. Rursum circulo in centrum C circulus describitur KM, sitque diameter una XM, altera vero TK. Et rursus circulo in centrum A circulus describitur H X, sitque diameter una EX, altera vero L H. Dico igitur in circulo B C fines seu terminos diametrorum nempe A esse centra circulorum H N K, K M T, T L, E H, et horum omnium centrum esse X, terminos ergo diametrorum quæ sunt B C D A circulo B C. sunt aliorum circulorum centra, terminos vero istorum omnium terminus est X. Locus in Græca mendosus est:

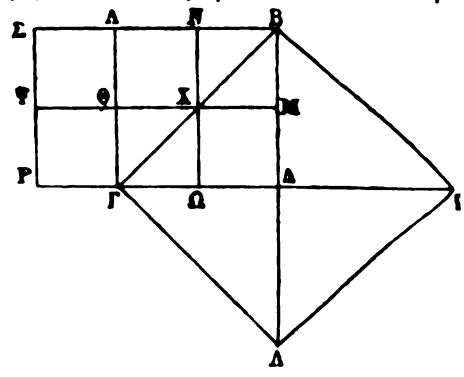

est centrum X. Est autam etiam centrum dimidiarum diametrorum, necessario quoque N M R E qui sunt termini seu extremitates exteriorum semicirculorum sunt dimidiæ partes diametrorum N X, M X, E X. Quoniam autem X B est dimidia diameter integræ dimetri D X B, quandoquidem hujus centrum est X, B X quoque erit dimidia diameter integræ dimetri N X, in circulo N H. Quoniam enim circuli A K centrum est B quorum vero dimidia sunt æqualia, tota inter se quoque sunt æqualia: sane diametri inter se erunt æquales (1). Eadem ratio est etiam aliarum diametrorum in aliis circulis. Nam diametri integræ X M dimidia pars est X E. Quoniam enim

ἐπειδὴ δὲ τῆς τοῦ Β Γ κύκλου διαμέτρου Α Χ Β ἡμισὺ ἐστὶν ἢ Χ Β ἐπειδὴ κέντρον ἐστὶ τούτου τὸ Χ, καὶ ἢ Β Χ ἡμισὺ ἐστὶ τῆς Ν Χ διαμέτρου τοῦ Ν Η κύκλου· ἐπειδὴ γὰρ ὑπάρχει τούτου κέντρον τὸ Β ὡν δὲ ἴσα τὰ ἡμίσεια καὶ τὰ ὅλα ἴσά ἐστι, κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· τῆς γὰρ Α Χ Γ διαμέτρου τοῦ Β Γ κύκλου ἡμισὺ ἐστὶν ἢ Χ Γ ἐπειδὴ κέντρον ἐστὶ τούτου τὸ Χ καὶ ἢ Γ Χ ἡμισὺ ἐστὶ τῆς Μ Ι Χ διαμέτρου τοῦ Η Μ κύκλου· ἐπειδὴ ὑπάρχει τούτου κέντρον τὸ Γ· ὡν δὲ ἴσα τὰ ἡμίσεια, καὶ τὰ ὅλα ἴσα ἐστίν. Ὡσαύτως καὶ τῆς Β Χ Δ διαμέτρου τοῦ Β Γ κύκλου ἢ Χ Δ ἡμισὺ ἐστὶ τῆς Φ Χ διαμέτρου τοῦ Χ Θ κύκλου, ἐπειδὴ κέντρον ἐστὶ τούτου τὸ Δ· ὡν δὲ ἴσα τὰ ἡμίσεια, καὶ τὰ ὅλα ἴσά ἐστίν. Ὡσαύτως δὲ καὶ τῆς Γ Χ Α διαμέτρου τοῦ Β Γ κύκλου ἢ Χ Α ἡμισὺ ἐστίν, ἐπειδὴ κέντρον ἐστὶ τούτου τὸ Χ καὶ ἢ Α Χ ἡμισὺ ἐστὶ τῆς Ε Χ διαμέτρου τοῦ Φ Χ κύκλου, ἐπειδὴ κέντρον ἐστὶ τούτου τὸ Α· ὡν δὲ τὰ ἡμίσεια ἴσα, καὶ τὰ ὅλα ἴσά ἐστὶ καὶ ἢ ἀρα Ν Χ διάμετρος τῆ Β Δ ἴση ἐστὶ, καὶ ἢ Μ Χ τῆ Δ Γ ἄλλα καὶ ἢ Φ Χ τῆ Β Δ καὶ ἢ Ε Χ τῆ Α Γ καὶ ἑκάτερα τῆ ἑκάτερα ἴσά ἐστὶ· τὰ γὰρ τῶ αὐτῶ ἴσα, καὶ ἀλλήλοις ἴσά ἐστὶ, καὶ ὡν τὰ μέρη ἴσα, καὶ τὰ ὅλα ἴσά ἐστὶ καὶ τῶν ἀρα ἴσων διαμέτρων οἱ κύκλοι ἴσοι ἐστὶ, καὶ πάντα τὰ τοῦ κύκλου πέρατα ἴσά ἐστίν. Ἐπεί δὲ καὶ τὰ τῆς σφαίρας πέρατα δέχονται τοὺς αὐτοὺς κύκλους καὶ πέρατα, ὡν θάτερα θατέ-
ρους καὶ κατὰ τῆς σφαίρας μέρη πάντα ἴσά ἐστὶ, καὶ πᾶσα ταύτης διάμετρος τῶ ταύτης κέντρον

πραιομένη· Ἄλλὰ καὶ ὡν συστήσεις σφαῖραν ἐστὶ τῆ ἢς ἐστὶ διάμετρος, καὶ ὁ σχῆμα ποιῶσαι τῆς διαμέτρου εὐθείαι ταύτη ἴσων ἐστὶ, καὶ καὶ τοῦ κύκλου· συνίστασαν γὰρ αἱ Θ Γ Η Φ Α Α Φ Θ Δ Α τῶν κύκλων διαμέτροι τὸ Φ Η τετραγώνου, τοῦτο δὲ ποιήσουςι καὶ αἱ τῆς σφαι-
διάμετροι ὅπερ ἴδει δεῖξαι.

δ'. Τοῦτο δὲ οὐχ εὐρῆ τις εἰς πᾶσαν γραμμὴν κα μὴν τοῦ τετραγώνου τὰς δια τοῦ μέσου καὶ κα ἠγμένας, καὶ αὐθις πρὸς τὸ δεῖξαι ὅτι οὔτε ἴση τετραγώνῳ πᾶσα διάμετρος διὰ τοῦ κέντρον μέσου ἠγμένα, τὸ αὐτὸ ποιεῖ οὐ διάμετρος, ἰ ἕτερον ἴσον καὶ τῶ αὐτῶ· δεῖ γοῦν ἀνίσους τῆς τετραγώνου δεῖξαι διαμέτρους καὶ τὰ ἐκ τῶν γοῦ

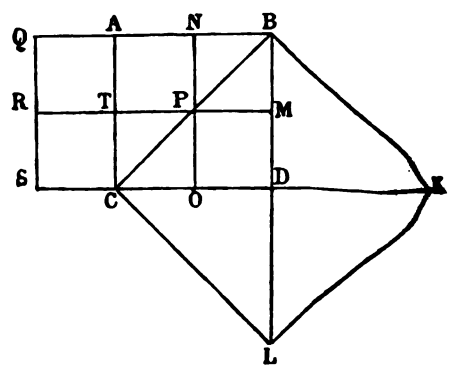

μενα σχήματα εἴτε κύκλους εἴτε τετράγ· Ἐστω τὸ Α Β Γ Δ, προαπειδείχθη ὅτι ἢ Β Γ δι

circuli Κ Μ centrum est C, integræ diametri Μ Χ C illa ratione æqualis diametris ut etiam diamet-
dimidia pars erit C Χ in circulo Κ Μ, Quoniam colorum erant æquales. Nam circulorum dia-
enim hujus circuli centrum est C : quorum vero fuerunt T C K, Η Β Κ, Λ Α Η, T Δ Λ, ex quib-
dimidia sunt æqualia, tota enim sunt æqualia, etc., quadratum Η Κ Λ Τ. Hoc autem efficiunt sp-
ut dictum est, de diametro Β Χ Δ in circulo Β C. quod oportuit demonstrare.
Eodem modo Χ Δ est dimidia pars integræ diame- 4. Hoc autem quod in circulo ostendimus,
tri circuli Χ Τ R. Quorum vero dimidia sunt æqua- cedit in omnem lineam quadrati, et omnequa-
lia, etc Et ut C Χ Α integræ diametri in circulo segmentum, quæ per medium et centrum ducit
B C dimidia pars est Χ Α, quandoquidem Atque hoc idem valet ad probandum, non om-
centrum hujus circuli est Χ, ita in circulo quoque Η Χ quadrati diametrum per centrum et medium du-
erit Α Χ dimidia pars integræ dianetri Ε Χ. idem quadratum efficere cum eo cujus est diam-
Quorum autem dimidia sunt æqualia inter se, tota quo- neque omnem quadrati diametrum alterum
que sunt æqualia. Quare diameter Ν Χ erit æqua- quadratum æquale ei cujus est diameter. Qu-
lis diametro Β Δ et diameter Μ Χ erit æqualis D
diametro Α C. Præterea diameter R Χ erit æqualis
diametro Δ Β, et diameter Ε Χ similiter æqualis
diametro Α C, et singuli singulis æquales sunt. Quæ
enim eidem sunt æqualia, inter se sunt æqualia.
Et quorum partes sunt æquales integra quoque
inter se sunt æqualia. Circuli ergo æqualium dia-
metrorum sunt æquales, et omnes circuli extremitates
sunt inter se æquales, Quoniam autem sphaeræ
extremitates eodem circulos capiunt, quorum
singillatim partes inter se sunt æquales, eorum quo-
que omnes simul partes erunt æquales et quælibet
hujus diameter illis ceutro terminabitur. Quin
etiam si sphaeram constituas, erat æqualis sphaeræ,
cujns diameter est æqualis, et quam figuram effi-
cient rectæ diametr ilinæ, ea ipsa figura erit ex

illa ratione æqualis diametris ut etiam diamet-
colorum erant æquales. Nam circulorum dia-
fuerunt T C K, Η Β Κ, Λ Α Η, T Δ Λ, ex quib-
quadratum Η Κ Λ Τ. Hoc autem efficiunt sp-
quod oportuit demonstrare.

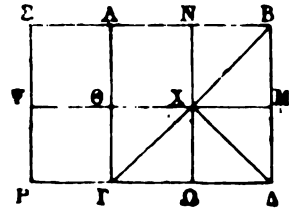
4. Hoc autem quod in circulo ostendimus,
cedit in omnem lineam quadrati, et omnequa-
segmentum, quæ per medium et centrum ducit
Atque hoc idem valet ad probandum, non om-
quadrati diametrum per centrum et medium du-
idem quadratum efficere cum eo cujus est diam-
neque omnem quadrati diametrum alterum
quadratum æquale ei cujus est diameter. Qu-

igitur ostendere inæquales esse quadrati diame-
esse quoque inæquales figuras, quæ ex his α

υνίσταται τὸ ΒΚΔΓ τετράγωνον, οὐ πλευρὰ
 ν. Ἐχει δὲ τὸ μὲν, ΑΒΓΔ δύο τρίγωνα τὰ
 τὰ δὲ ΒΚΑΓ· τέσσαρα ἴσα τοῖς δυοῖ τὸ
 ΔΔΚΔΓΔΔΓΒ, οὗ δὲ τὰ τεταρτὸ τοῖς
 δυοῖν ἡμίσειν ἴσα, τὸ δὲ διπλασίον ἔστιν
 τοῦ ΑΒΓΔ· ἄρα τὸ ΒΚΑΓ τετράγω-
 νου διπλασίον ἔστιν. Ἡ ἄρα τοῦ τετραγώνου τῶν
 ν διάμετρος διπλασίον αὐτοῦ συνίσταται ἀεὶ
 μωνον, ὅπερ ἔδει δεῖξαι. Δεικνύειν δὲ δεῖ
 γομένως τὰ ἀποδειχθέντα. Δεῖ γοῦν δεῖξαι
 ἢ ἢ ΝΩ διάμετρος τῶν εὐθειῶν τοῦ ΑΒΔ
 γωνου, τετραγώνου τε θείσα πλευρὰ ἴσον καὶ
 αὐτὸ ποιεῖ οὐκ ἔστι διάμετρος. Ἐπει τοῦτον
 τῶν ἐφ' ἑκάτερον ἀνάλογόν ἔστι τὸ Ν τῆς ΒΑ
 ἰς, τοῦ ΑΒΓΔ τετραγώνου, ἔστι δὲ καὶ ἡ
 τῆ ΑΒ, ὡς ἀπεδείχθη, καὶ ἡ Α μέσα ἀνά-
 ἰστι τῆς ΣΝ. Ἐπει δὲ τῆς Ν διαμέτρου πέρας
 ὁ Ω τοῦ ΑΒΓΔ τετραγώνου, ἔστι δὲ πέρατα
 Β πλευρᾶς ἢ Γ Δ, καὶ ἡ Ω μέσα ἀνάλογός
 ἢ Δ Γ. Καὶ ἐπει δὲ ἡ Α γωνία μέσα ἀνάλογός
 ἢ Ν Σ πλευρᾶ, καὶ ἡ Γ γωνία μέσα ἀνάλογός
 ἢ Ω Ρ πλευρᾶ· τοῖς γὰρ ἴσοις ἴσα προστεθέντα,
 ἴσά ἐστιν· ἐπει δὲ τῆ Ν Ω διαμέτρου μέσα
 γός ἔστιν ἡ Χ ὡς τοῦ ΑΒΓΔ κέντρου, ὑπάρ-
 ἢ Ν Ω τῆ ΑΒ ἴση, ἀλλὰ δὴ καὶ τῆ Δ Γ ἀναγ-
 καὶ τὸ Θ κέντρον ἔστι τοῦ ΝΩΓΣ τετραγώνου,
 ἢ τὸ Α μέσα ἀνάλογός ἔστι τῆ Ν Σ πλευρᾶ. Ὡς
 οὐ ΑΒΓΔ τετραγώνου ἢ Ν Ως διαμέτρος, ἢς

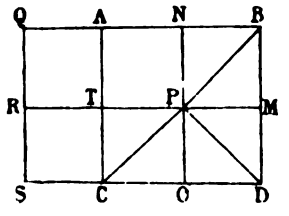
κέντρον τὸ Χ οὕτως καὶ τοῦ ΝΩΓΞ τετραγώνου
 διάμετρος ἢς ἔστι κέντρον τὸ Θ. Ὡς γὰρ ἡ ΜΘ τῆ
 ΝΩ ἴση, οὕτω καὶ ἡ ΧΨ τῆ ΔΓ· καὶ ὡς ἡ ΑΓ τῆ ΝΣ
 ἴση, οὕτως καὶ ἡ ΩΦ τῆ ΣΡ καὶ ἡ ΧΨ ἄρα ὁμοίως τῆ
 ΘΜ. Ἐπει γὰρ ἡ ΑΒ ἴση ἔστι τῆ ΝΣ ἀλλὰ καὶ τῆ
 ΒΔ, καὶ ἡ ΒΔ ἴση ἔστι τῆ ΔΓ, καὶ ἡ ΔΓ ἴση ἔστι τῆ
 ΓΑ, καὶ ἡ ΓΑ ἴση ἔστι τῆ ΑΒ, καὶ εἰ τῆς ΑΒ ἴσης πά-
 σαις ἔστιν ἡ ΝΣ ἴση πάσαις ἔστι ταῖς ἴσαις αὐτῆ. Πάλιν
 ἐπειδὴ ἡ ΝΣ ἴση ἔστι τῆ ΑΒ ἀλλὰ καὶ ἡ ΣΦ ἴση

ἔστι τῆ ΡΩ, καὶ ἡ ΡΩ ἴση ἔστι τῆ ΩΝ, καὶ ἡ
 ΝΩ ἴση ἔστι τῆ ΝΣ εἰ τῆς ΝΣ ἴση ἔστι πάσαις,
 ἢ ΑΒ ἴση ἔστι ταῖς ἴσαις αὐτῆ. Καὶ ἐπει αἱ τοῦ
 ΑΒΓΔ τετραγώνου πλευραὶ ἴσαι εἰσι ταῖς τοῦ
 ΝΣΡΩ, καὶ ταῦτα ἴσά ἔστι. Τὰ γὰρ ἴσα τεθέντα
 ἴσοις, πάντα ἴσά ἔστι, καὶ ὧν ἴσα τὰ μέρη καὶ ταῦτα
 ἴσά ἔστι, καὶ αἱ διαμέτροι αὐτῶν ἴσαι εἰσι καὶ τὰ
 κέντρα αὐτῶν ἴσους ἔχουσι τόπους, καὶ τὸ Χ ἄρα Θ
 εἰς ὧν εἰσι κέντρα, καὶ ταῦτα ἴσά ἔστιν. Ἡ ἄρα
 τοῦ τετραγώνου διάμετρος ἢ ἐκ τῆς πλευρᾶς, ἴσον
 τῷ οὐ ἦν τετραγώνου, ὅπερ ἔδει δεῖξαι· καὶ ἐπει

ur, sive sint circuli, sive quadrata. Esto A B C
 dratum, supra ostensum est B C diametrum
 tuisse B K L C quadratum, cujus latus ipsa
 tereffecta est, Habet autem quadratum ABCD
 angula, nempe D B C et A B C. At quadratum
 C habet quatuor triangula æqualia, nempe
 D L K, D C L, D C B. Quorum duo sunt
 ia duobus illis quæ illud superius quadratum
 tuunt. Cujus verò quatuor partes sunt tantæ,
 um duæ duabus dimidiis partibus alicujus sint
 les, certe totum illud est duplum hujus. Quare
 atum B K L C est duplum quadrati A B C D.
 ter ergo angulorum quadrati duplum ip-
 adratum constituit quadratum, quod oportuit
 istrare. Oportet autem hoc ipsum ex confessis
 ssime declarare. Demonstrandum est igitur
 diameter rectarum linearum N O, quadrati
 D, si fiat latus quadratum æquale constituat
 drafo, cujus est diameter. Quoniam autem
 medium utrinque proportionale lateris A B in
 afo A B C D. Est autem N Q æqualis lineæ AB,
 s demonstratum est, sane A medium alterum
 tionale erit lineæ Q N. Quoniam autem
 tri N quadrati A B C D, terminus est O :
 item C D termini lateris A B, erit O simili-
 dium proportionale lateris D C. Et quoniam
 s medium A est proportionnalis lateris
 ngulus quoque C erit medius proportio-
 teri O S. Æqualibus enim æqualia si addan-
 tia sunt æqualia. Quoniam autem P est me-

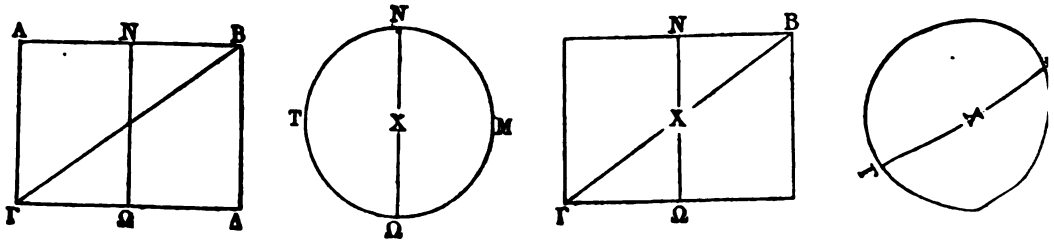
dia proportionalis diametri N O, et est media illa
 quadrati A B C D centrum. Est autem N O linea
 æqualis lineæ A B, et præterea lineæ D C, necessa-

rio T centrum erit quadrati N O S Q. Ut enim N O
 est diameter quadrati A B C D, cujus centrum est
 P : ita quoque A C est diameter quadreti N O S Q,
 cujus centrum est T. Ut enim M T linea est æqualis
 lineæ N O, ita quoque P R est æqualis lineæ A C. Et
 ut A B est æqualis lineæ N Q : ita quoque linea O S
 est æqualis lineæ Q S. Linea ergo P R est æqualis
 lineæ T M. Cum enim linea A B sit æqualis lineæ
 N Q atque etiam lineæ B D, linea quoque B D
 erit æqualis lineæ D C, et linea D C æqualis lineæ
 C A, et linea C A æqualis lineæ A B. Quod si linea
 N Q lineæ A B est æqualis, æqualis est om-
 nibus huic æqualibus. Rursus quoniam linea N G
 est æqualis lineæ A B ; præterea linea Q S est
 æqualis lineæ S O, et S O æqualis est lineæ O N
 et linea O N æqualis est lineæ N Q : si linea A B
 æqualis est lineæ N Q, ut est æqualis est quoque
 omnibus et æqualis omnibus ipsi æqualibus. Et
 quoniam latera quadrati A B C D sunt æqualia late-

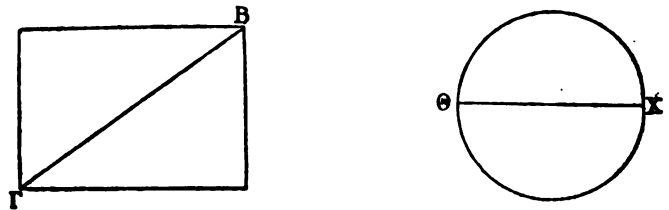
γωνίῃ ἢ κυρίως διάμετρος τοῦ τετραγώνου, ἢ ἐκ τῶν γωνιῶν διπλάσιον τούτου ποιῆ, ἢ δὲ ἐκ τῆς πλευρᾶς ἴσον αὐτῷ, οὐκ ἄρα ἴσα πάντα τὰ μέρη αὐτοῦ, ὅπερ ἴδει δεῖξαι. Δεῖ δὲ καὶ τὰς διαμέτρους αὐτοῦ κύκλου διαμέτρους θεῖναι καὶ δεῖξαι ὅτι ἀνίσους αὐτὰς

γενέσθαι, ὅπερ ῥᾶθρον, καὶ εἰ τοῦτο, καὶ σφαιρῶν ἀνίσους συστήσαι· τοῦ Α Β Γ Δ τετραγώνου διαμέτροί εἰσιν ἡ Β Γ Ν Ω· δεῖ δὲ αὐτῶν δεῖξαι μέτρους κύκλων αὐτὰς, καὶ εἰ κύκλων φανῶσι, σφαιρῶν ἀναγκαίως εἶσιν. Ἐστω ἡ τῶν γωνιῶν κα

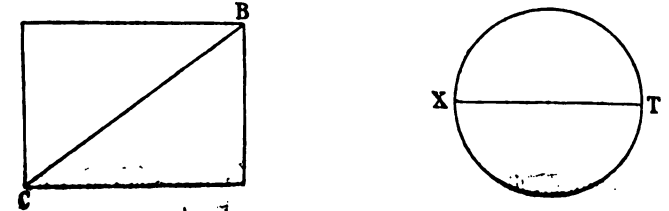
ρία διάμετρος, ἡ Β Γ, ἑτέρα δὲ ἡ Ν Ω μίσην δὲ τούτων, καὶ οἷον κέντρον, τὸ Χ οὔδε γὰρ κυρίως κέντρον τοῦτο, ἀλλὰ μίσην, διαφέρει γὰρ τοῦ μίσην τὸ κέντρον κατὰ τὸν ἑμὸν λόγον, τὸ ὅτι αἱ πρὸς τὸ κέντρον προσπίπτουσαι εὐθείαι ἐκ τῆς περιμέτρου ἴσαι ἀλλήλαις εἰσὶ, τὸ δὲ μίσην τούτου, ὅτι πᾶσαι μὲν προσπίπτουσιν εἰς αὐτὸ, πᾶσαι δὲ ἀλλήλαις ἴσαι εἰσιν, ὥστε κυρίως κέντρον ἐπὶ τοῦ κύκλου καὶ τῆς σφαιρᾶς ὀνομάζεσθαι λέγομεν· πᾶν γὰρ εἴ τι κέν-

τρον, καὶ μίσην καὶ στιγμὴ καὶ σημεῖον, ἐστὶ μίσην, ἢ στιγμὴ, ἢ σημεῖον, οὐ κέντρον, ἢ οὔδε πᾶσα εὐθεῖα γραμμὴ διὰ τοῦ μίσην ἴση καὶ περατουμένη, κυρίως διάμετρος, ἀλλ' αὐτὴ κυρίως δὲ διάμετρος ἐστὶν ἡ τὰ μείζω ἀμειρατουμένη ὑπ' αὐτῶν συνδιέουσα, οἷον ἡ Β Γ, καὶ δὲ καὶ κυριωτάτη καὶ πρωτίστη, ἡ Χ Θ ἴση ταῖς οὗ ἐστὶ διάμετρος διαμέτρους πᾶσαις· γοῦν ὅτι ἡ μὲν Β Γ ἢ μὲν μίσην τὸ Χ διάμετρος τῆ

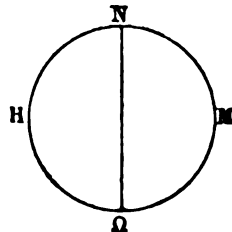
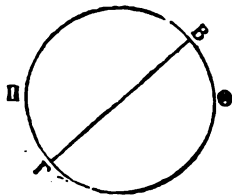
ribus quadrati N Q S O, ipsa etiam quadrata sunt C inter se æqualia. Nam si æqualia æqualibus addantur, omnia sunt æqualia. Et quorum partes sunt æquales, ipsa quoque sunt æqualia, et ipsorum diametri sunt æquales, et ipsorum centra æqualia loca obtinent. Æqualia ergo sunt X et T in quibus centra sunt. Si igitur quadrati illa, quæ est linearum diameter, fiat latus, constituet quadratum alterum æquale ei cujus est diameter quod demonstrare oportuit. Quoniam igitur quæ proprie diameter appellatur, nempe illa quæ angulorum quadrati est diameter, duplum quadrati illius cujus est diameter constituit: at illa quæ linearum dicitur diameter æquale quadratum constituit; non ergo æquales erunt omnes ipsius partes; quod oportuit ostendere. Oportet autem ipsius diametros circulis adaptare D et ostendere inæquales esse (quod nullo negotio fieri potest) et ut diametros inæquales, ita etiam si hæras inæquales constitui. Cum duæ sint diametri

quadrati A B C D, nempe B C N O oportet qualium circulorum esse diametros ipsos ostendit. Quod si circulorum inæqualium sunt diametros necessario quoque inæqualium sphaerarum erunt diametri. Esto angulorum quadrati diameter proprie dicitur diameter B C, altera vero medium vero harum et veluti centrum X. N enim proprie centrum est hoc, sed medium. meo iudicio centrum differt a medio, quod æ lineæ ex circiferentia in centrum concurrens sint inter se æquales; at in medium quidem concurrant omnes lineæ, sed non sint æquales. Quod proprie centrum in circulo et sphaera usurpamus. Omne enim centrum est medium, punctum et extremitas: at si quid est medium, non est punctum, aut extremitas aut centrum. Et omnis linea recta per medium ducta et terminata est proprie diameter, sed proprie est diameter linea recta, quæ a duabus majoribus extremita

Θ προσιλάβετο κύκλῳ ἐν ἑαυτῇ περιγράψασα τοῦ διαμέτρου ἢ δὲ Ν Ω ἤς καὶ αὐτῆς μέσον τὸν Τ Μ· ἐπὶ τούτων δὲ Β Γ διπλάσιον τετραποιεῖ, οὗ ἔστι διάμετρος, τὸ γὰρ ἀπὸ τῆς τοῦ ἴωνου διαμέτρου καταγραφὴν τετράγωνον δι- νῆστι, τοῦ οὗ ἔστι διάμετρος ἢ τοῦτο συστήσασα, παρ' ἡμῶν ὀνομαζομένη διάμετρος ἴση οὔσα

πλευρᾶ, ἴσην καὶ καταγράφει τετράγωνον οὗ ἔστι διά- μετρος τὸ δὲ διπλάσιον τοῦ ἡμίσειος μείζον, καὶ ὅς ἄρα κύκλος συμπεριλαβὴ τὴν μείζονα διαμετρον εἰς οικίαν διαμετρον, εἰς ἀναγκῆς μείζων ἔστι τοῦ τὴν ελαττονα συμπεριλαβόντος εἰς οικίαν διάμετρον· ὁ ἄρα Π Θ κύκλος, ὁ τὴν Β Γ λαβὼν, μείζων ἔστι τοῦ τὴν Ν Ω λαβόντος Τ Μ. Αἱ ἄρα τοῦ τετραγώνου διαμετροι

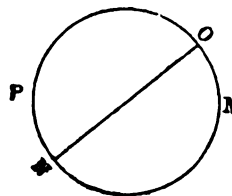
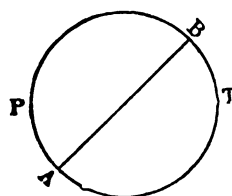

ἄσαι πλευραὶ τεθεῖσαι ἴσην τούτῳ ποιῶσι τε- νον, οὔτε πᾶσαι μὴ ἴσην, οὔτε πᾶσαι ἴσην ν ὑπάρχει διάμετροι· κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ λό- δὲ σφαῖραν πᾶσαι ἴσην ποιοῦσιν, ἀλλὰ αἱ μὲν α, αἱ δὲ ελαττονα, ἐπειδὴ καὶ ἡ τῆς σφαίρας κύκλους ἔστιν ἐπιπέδεια, ἢ τε θεῖσαι αἱ τοῦ ἴωνου διαμετροι ελαττονας καὶ μείζονας ποι- ε σφαῖρας ὡς καὶ κύκλους, ὥστε οὐχ ὡς εἰς τὸν ν καὶ τὴν σφαῖραν τὸ εἶδος εἰδοποιήσῃ τὴν ὕλην, καὶ εἰς αὐτο, οὔτε εἰς ἐν ἑτέρον· τὰ γὰρ τοῦ

Β κύκλου μέρη ἴσα παντα, καὶ ὅσα ἂν ποιῶσιν αἱ τού- τού διαμετροι, ἴσα ἔστιν, ὡς εἰδείχθη, αἱ δὲ τοῦ τε- τραγώνου οὔτε αὐτῶ ἴσην πᾶσαι ποιῶσιν ὁ ποιῶσιν οὔτε μὴ ἴσην, ἀλλ' αἱ μὲν ἴσην, αἱ δὲ οὐκ ἴσην. Τοῦτο δὲ καὶ εἰς ἑτέρα, καθὼς ἐν τοῖς κύκλοις εἰδείχθη. Τὸ ἄρα εἶδος κραιττόνως τὴν ὕλην σφαῖραν καὶ κύκλον ἢ τετράγωνον εἰδοποιήσῃ, καὶ εἰδείχθη καθὼς εἶδει τοῦτο δεῖχθῆναι. Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ τριγώνου καὶ πάντων. Ἔστι δὲ οὕτως, αἱ τοῦ τριγώνου διαμετροι αἱ ἐκ τοῦ κέντρου καὶ μέσου διερχόμεναι, εἰ τεθῶσι

ata, ipsas copulat ut B C, maxime vero pro- l inter omnes prima, ut X T, quæ est æqua- nibus diametris circuli illius, cujus est dia- Dico igitur diametrum B C, cujus X est m circulum P T circumscriptum majorem ere circulo T M, quem assumit diameter N O nedium ἴτιdem est X. Quoniam igitur diame- dratum constituit duplum illius, cujus est ter (nam quadratum descriptum a quadrati

diametro, duplum est illius quadrati cujus est dia- meter ex qua effectum est). At illa diamater quæ nobis dicitur æqualis lateri quadrati illis ejus est diameter, quadratum constituit æquale illi cu- jus est diameter. Atqui duplum est dimidio majus. Circulus ergo, qui majorem diametrum comprehendit et sibi accommodat, necessario ma- jor est circulo illo qui minorem comprehendit, et sibi accommodat diametrum. Circulus ergo P T

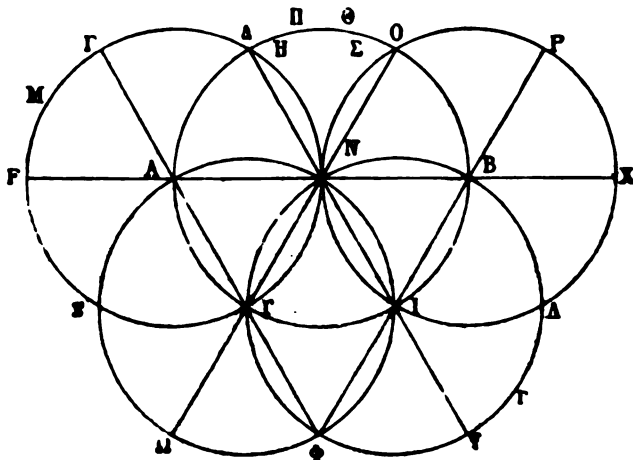

ajorem comprehendit diametrum A B, major D reulo P M, qui N O minorem assumit. Non ergo diametri quadratorum latera effectæ ia quadrata efficiunt, neque omnes inæqualia, omnes æqualium circulorum sunt diametri; lem ratione non omnes sphaeram æqualem nt, sed partim majorem, partim minorem. am autem sphaeræ superficies ex circulis t diametri quadratorum circulis accommo- majores et minores sphaeras efficiunt ut cir- Quare non ita forma materiam circuli et æ-informavit, ut sibi et aliis figuris haberent, abent. Nam circuli partes sunt omnes æquales

et quæcunque efficiunt circuli diametri æqualia sunt, ut demonstratum est. At non omnes quadrati diametri æquale quod faciunt, quadratum reddunt- neque inæquale sed partim æquale, partim inæ- quale. Atque hanc suam proprietatem aliis quoque figuris communicant, ut in circulis majoribus et mi- noribus demonstratum est. Forma ergo materiam globi et circuli præstantiori modo, quam materiam quadrati informavit. Atque hoc demonstratum est eo modo, quo demonstrandum fuit. Quod etiam in triangulo observari potest et in omnibus aliis figu- ris. Ac hunc in modum demonstratur, quæ ex centro per medium ducuntur trianguli diametri, si-

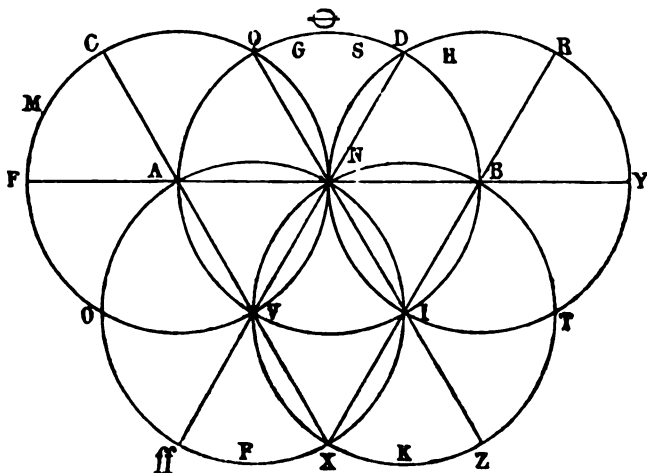
διαμέτροι, μείζονας και ελάττονας ποιήσουσι κύκλους, αλλά και τριγώνων ει τεθῶσι πλευραι, μείζονα και ελάττονα ποιήσουσι τρίγωνα, αι δε του κύκλου εκ του κυρίως κέντρου και μέσου διαρχόμεναι και κύκλους ίσους, ει τεθῶσι, ποιήσουσι, αλλά και παν ἄλλο σχῆμα. Δει γούν ίσους δειξαι τούς τούσδε τούς κύκλους, και τὸ εκ τῶν διαμέτρων αὐτῶν τριγώνων εἶτα ὅτι οὐχ οὕτως και ἐπι του τριγώνου τῶ Ν

Α κέντρω, κύκλος γεγράφθω ὁ Π Θ διαστήματι τῶ και τῶ Α κέντρω, κύκλος γεγράφθω ὁ Ρ Η διαστήματι τῶ Ε Ν και τῶ Β κέντρω, κύκλος γεγράφθω ὁ Σ Α διαστήματι τῶ Χ Ν τῶ Ι κέντρω, γεγράφθω ὁ Ζ Ι διαστήματι τῶ Ψ Ν και τῶ τῶ, κύκλος γεγράφθω ὁ Ζ Κ διαστήματι τῶ αι γούν Α Β Ε Ν Χ Ν Ω Ν Ψ Ν διαμέτροι εἰ Π Θ Μ Π Σ Α Ζ Κ Ζ Τ κύκλων, ἑκατέρα ἐκ

κατὰ τὴν τῶν στοιχείων θέσιν. Ὡς ἄρα του Π κέντρον τὸ Ν και πέρατα τῆς αὐτοῦ διαμέτρου τὸ Α Β οὕτως και του Α Η κέντρον τὸ Α πέρατα δε τὸ Ε Ν τῆς quidem circulis accomendantur, majores et minores efficiunt circulos. Præterea, si triangulorum diametri latera constituentur, majora atque minora efficiunt triangula. At circuli diametri quæ per medium centrum proprie dictum ducuntur, circulos æquales semper efficiunt, atque etiam quamlibet aliam figuram æqualem. Oportet igitur æquales circulos hos demonstrare et illud quod ex diametris

Β αὐτοῦ διαμέτρου, και του Σ Α κέντρον μὲν πέρατα δε τῆς αὐτοῦ διαμέτρου τὸ Χ Ν, ὡς και του Ζ Τ κέντρον μὲν τὸ Ι πέρατα δε τῆς ipsorum constituitur triangulum, deinde not habere locum in triangulo. Centro N, intervallo EN, circulus describatur C G ; item centro A, intervallo Y N, circulus describatur S L ; item centro I, intervallo I N circulus describatur FT centro U, intervallo FFU circulus describatur Diametri igitur Α Β Ε Ν Χ Ν Ω Ν Ψ Ν Ζ Ν circu

QHMGSLOKFT singulæ suorum circulorum sunt. Et ex ordine elementorum collocantur Ut igitur se habet centrum N circuli QH, ita etiam se habent termini ejusdem diametri, nempe intervallum AB ; ita etiam A centrum circuli MG, et termini diametri ipsius EN ; ita etiam B centrum circuli

CSL, et termini diametri nempe YN ; ita centrum I circuli FT, et termini diametri n intervallum ZN, ita quoque N centrum circuli et termini ipsius diametri, nempe intervallum Nam termini circuli QH sunt centrâ circuli MGS LFT O K. Quoniam igitur termini

ου, τὸ Ψ Ν καὶ τοῦ Ζ Κ κέντρον μὲν τὸ Υ Α
 δε τῆς αὐτοῦ διαμέτρου τὸ Ω Ν. Τὰ γὰρ Π Θ
 κέντρα ἐστὶ τῶν Μ Η Σ Λ Ζ Τ Ξ Κ κύκλων.
 οὖν τὰ τοῦ Π Θ τῶν διαμέτρων πέρατα
 Ο Ι Δ κέντρα ἐστὶ τῶν Μ Η Σ Λ Ξ Κ Ζ Τ
 , τὸ δε κέντρον μέσον ἐστὶ τοῦ κύκλου πρὸς
 αὐτὰ προσπίπτουσαι εὐθείαι ἐκ τῆς τούτου πε-
 ς ἴσαι ἀλλήλαις εἰσὶν, ὡς τὸ Ν ἄρα πρὸς τὸ
 το Χ πρὸς τὸ Β τῶν γὰρ ἑκατέρων κέντρον
 ς καὶ τῶν Α Β κέντρον τὸ Ν ἀλλὰ καὶ τὸ
 3, ἴσα ἐστὶ τοῖς Ν Β Χ Β κέντρον κοινὸν
 Β. Ἡ ἄρα Ρ διάμετρος τοῦ Σ Λ κύκλου ἴση
 Χ Ν αὐτοῦ διαμέτρου ὧν γὰρ ἴσαι τὰ ἡμί-
 κλι τὰ ὅλα ἴσα ἐστὶ, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὡς
 Ν πρὸς τὸ Ι καὶ τὸ Ψ πρὸς τὸ Γ τῶν γὰρ
 κέντρον τὸ Ι ὡς καὶ τῶν Δ Ι κέντρον τὸ Ν
 αὐτὸ Β Ι Φ Ι ἴσα ἐστὶ τοῖς Ν Ι Ψ Ι κέντρον
 γὰρ τὸ Ι ἢ ἄρα Β Φ διάμετρος τοῦ Ζ Τ κύ-
 κλου ἐστὶ τῆ Ψ Ν αὐτοῦ διαμέτρου ὧν γὰρ ἴσα
 ἴσα, καὶ τὰ ὅλα ἴσα ἐστὶν. Ὀσούτως δὲ ὡς
 ὡς τὸ Υ καὶ τὸ Ω πρὸς τὸ Υ τῶν γὰρ ἑκατέ-
 ρων τὸ Υ ὡς καὶ τοῦ Υ Ψ κέντρον τὸ Ν.
 αὐτὸ Α Υ Φ Υ ἴσα ἐστὶ τοῖς Ν Υ Ω Υ κέν-
 τρον γὰρ τὸ Υ. Ἡ ἄρα Α Φ διάμετρος τοῦ
 κλου, ἴση ἐστὶ τῆ Ω Ν αὐτοῦ διαμέτρου ὧν
 ἡμίσεια ἴσα, καὶ τὰ ὅλα ἴσα ἐστὶ, κατὰ τὸν
 ὅλον. Ὡς ἄρα τὸ Υ πρὸς τὸ Α καὶ τὸ Ε πρὸς
 ὧν γὰρ ἑκατέρων κέντρον τὸ Α ὡς καὶ τῶν

Α Β Α κέντρον τὸ Ν ἀλλὰ καὶ τὸ Γ Α Υ Α ἴσα ἐστὶ
 τοῖς Ν Α Ε Α κέντρον κοινὸν γὰρ τὸ Α. Ἡ ἄρα
 Γ Υ διάμετρος τοῦ Μ Η κύκλου ἴση ἐστὶ τῆ Ε Ν αὐ-
 τοῦ διαμέτρου. ὧν γὰρ τὰ ἡμίσεια ἴσα, καὶ τὰ ὅλα
 ἴσα ἐστὶν. Ἐπεὶ γοῦν ἡ Γ Υ ἴση ἐστὶ κῆ Ε Ν καὶ
 ἡ Α Β τῆ Ν Χ καὶ ἡ Ρ Ι τῆ Β Φ καὶ ἡ Ψ Ν τῆ Ι Δ
 καὶ ἡ Ω Ν τῆ Υ Ο καὶ ἡ Φ Α τῆ Υ Γ καὶ ἑκάστη
 ἑκάστη ἴση ἐστὶ, τὰ γὰρ τῶ αὐτῶ ἴσα, καὶ ἀλλήλοις
 ἴσα ἐστὶ καὶ οἱ Π Θ Σ Λ Ζ Τ Ξ Κ Μ Η κύκλοι,
 ἴσοι εἰσὶν ὧν γὰρ αἱ διαμέτροι ἴσαι, καὶ ταῦτα ἴσα
 ἐστὶν οἱ ἄρα κύκλοι πάντες ἴσοι εἰσι, καὶ τὸ ἐκ τῶν
 διαμέτρων αὐτῶν συνιστακὸς τρίγωνον ἴσόν ἐστὶν.
 Ἡ γοῦν Α Β διάμετρος τοῦ Π Θ κύκλου τὴν ἴση
 ταύτην διάμετρον Α Φ τοῦ Ζ Κ κύκλου προσλαβέτε
 πλευρὰν, καὶ αὕτη τῆς Φ Β διάμετρον τοῦ Ζ Γ κύ-
 κλου πλευρὰν, καὶ συστήτω τὸ Α Β Φ τρίγωνον. Ἐπι-
 τοίνυν ἴσαι εἰσὶν αἱ διαμέτροι, ὡς εἰδείχθη, ἀνοι-
 γκαίως καὶ τὸ ἐκ τούτων συνιστακὸς τρίγωνον, ἰσὸ
 πλευρὸν ἐστὶ καὶ ἰσογώνιον, τὸ ἄρα Α Β Φ τρίγωνον
 ἴσόν ἐστὶν, ἐπειδὴ ἰσοπλευρὸν ἐστὶ καὶ ἰσογώνιον.
 Αἱ ἄρα τοῦ κύκλου διαμέτροι ἐκ τοῦ κέντρου καὶ
 μέσου ἡγμέναι ἴσα ποιοῦσι σχήματα, ἐπειδὴ πᾶσα
 αὐτοῦ διάμετρος ἴση ἐστὶ, διὰ τοῦτο καὶ πᾶν αὐτοῦ
 μέρος πρὸς τὸ κέντρον ἴσον τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ ἐστὶ
 μέρος, καθὼς ἀπεδείχθη. Τοῦτο δὲ οὐκ ἐπὶ τοῦ τρι-
 γώνου, αἱ γὰρ τούτου πλευραὶ οὐκ ἴσον ποιοῦσι τῆς
 αὐτοῦ διαμέτρου καὶ καθέτου κύκλου ἢ τρίγωνου
 τοῦ γὰρ κύκλου ἢ διαμέτρος τρίτον ἐστὶ τῆς τούτου

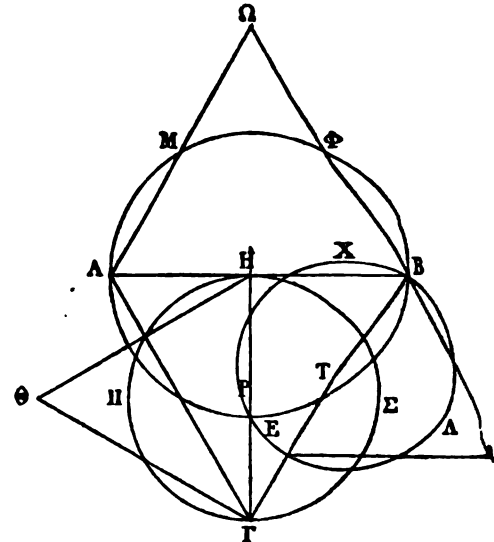
um circuli Q H, sunt D B U Q I A ; et in his
 ntra circulorum M G S L O K F T ; centrum C
 est medium circuli ad quod ductæ omnes a
 erentia lineæ sunt inter se æquales : ut
 se habet ad B, ita etiam Y se habet ad B :
 ue enim centrum est B, ut etiam termino-
 B, centrum est N. Atqui RB, IB, sunt æqua-
 s N B, Y B. Nam B centrum est commune,
 er ergo R I, circuli S L, est æqualis diame-
 N, Quorum enim dimidiæ partes sunt
 s, ipsa tota sunt æqualia. Ex eadem ratione
 tbet N ad I, ita etiam Z ad I utriusque
 ntrum est I. Non secus atque terminorum
 trum est N. Atqui B I X I æqualia sunt
 Z I ; nam I commune centrum est. Diameter
 X, circuli F T, æqualis est diametro Z N.
 n enim dimidiæ partes sunt æquales, et tota
 nt æqualia. Eodem modo ut N se habet ad U,
 m FF ad U ; utriusque enim termini centrum
 it N : centrum est terminorum U D. Atqui
 U sunt æqualia istis N U U FF. Nam cen-
 omme est U. Diameter ergo A X circuli
 ualis est diametro ipsius FF N. Quorum
 midia sunt æqualia, ita ipsa sunt æqualia,
 m ratione ut se habet N ad A, ita etiam E
 utriusque enim centrum est A. Non secus at-
 ninorum B A, centrum est N. Atqui C A U A,
 t sunt istis N A U A ; nam centrum commune
 Diameter ergo C U, circuli M C, æqualis est
 diametro E N ; quorum enim dimidia sunt

æqualia, et tota ipsa sunt æqualia. Quoniam igitur
 diametrum C U est æqualis diametro E N, diameter
 etiam A B erit æqualis diametro N Y, et R I dia-
 meter æqualis diametro B X, et diameter Z N
 æqualis diametro I Q, et diameter FF N æqualis
 diametro U D ; et diameter X A æqualis diametro
 U C ; denique singulæ singulis sunt æquales ; nam
 quæ eidem sunt æqualia illa inter se sunt æqualia.
 Et Q H S L F T O K M G sunt æquales, circuli ;
 nam figuræ, quarum diametri sunt æquales, ipsæ
 inter se sunt æquales ; et quod ex ipsis diametris
 constituitur triangulum æquale est. Diameter ergo
 A B, circuli G H assumat æqualem sibi diametrum
 A X circuli O K ; et ipsa assumat diametrum X B
 circuli F T. Fiantque latera et constituatur trian-
 gulum A C X. Quoniam igitur æquales sunt diame-
 tri, ut demonstratum est, necessario triangulum ex
 his constitutum est æquilaterum et æquiangulum.
 Diametri ergo ex centro ex medio ductæ æquales
 constituunt figuras, quandoquidem omnis circuli
 diameter est æqualis ; idcirco quilibet ipsius pars in
 centrum concurrens reliquis partibus est æqualis,
 ut supra demonstratum est. At hoc in triangulo
 locum non habet ; nam ipsius latera non efficiunt
 circulum, aut triangulum æquale triangulo aut
 circulo qui ex ipsius diametro conficitur, nam
 diameter circuli et tertia pars circumductæ lineæ
 quam si quis assumat et adhibeat, ut secet circum-
 ferentiam circuli, tres æquales diametro lineas effi-
 ciet ; quam quidem lineas si quis ut latera ponat,

περιφερείας, ἢν τις εἰ λάβῃ καὶ τῆ διαμέτρῳ θείῃ A τος, τοῦ A B Γ τριγώνου, διάμετρος δὲ τοῦ Π I κύκλου, ἢτω πλευρὰ τοῦ Γ H Θ τριγώνου, καὶ ἰ τοῦ M Φ κύκλου διάμετρος, πλευρὰ δὲ τοῦ A B Γ τριγώνου, ἢτω πλευρὰ τοῦ A B Ω τριγώνου. Ἐπι

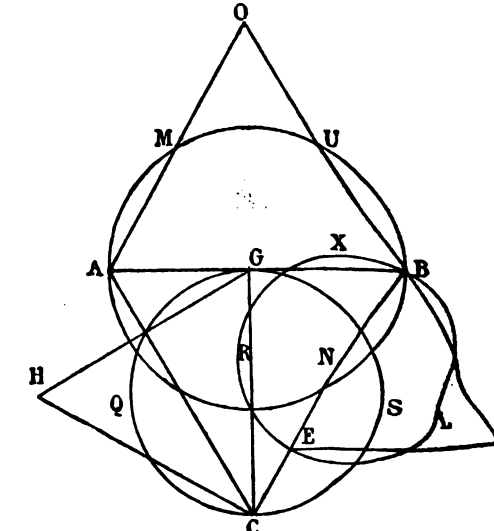
ταῖς, τοῦ A B Γ τριγώνου, διάμετρος δὲ τοῦ Π I κύκλου, ἢτω πλευρὰ τοῦ Γ H Θ τριγώνου, καὶ ἰ τοῦ M Φ κύκλου διάμετρος, πλευρὰ δὲ τοῦ A B Γ τριγώνου, ἢτω πλευρὰ τοῦ A B Ω τριγώνου. Ἐπι

ε. Οὐχ οὕτως δὲ ἐπὶ τοῦ τριγώνου· οὐ γὰρ τὸ τρίτον τῆ αὐτοῦ περιμέτρου ἢ καθέτου ἴσον τῆ αὐτοῦ διαμέτρῳ, ἀλλὰ μείζον, ὥστε μείζονα καὶ ἐλάττωνα καὶ κύκλον καὶ τρίγωνον ποιήσουσιν αἱ τούτου πλευραὶ τε καὶ ἡ διάμετρος καὶ ἡ καθέτος· ἐστὶ δὲ τοῦτο τῆς ἀνισότητος, καὶ περὶ μὲν τῶν ἄλλων τριγώνων οὐδεὶς εἰς ἀπόδειξιν λόγος· ἐναργῆς γὰρ ἡ θεα, ὡς τοῦ ἰσοσκελοῦς, τοῦ ὀξυγωνίου, τοῦ ἀμβλυγωνίου, ἢ ἀπόδειξις δὲ χρησιμὸς ἐστὶ δείχθῆναι ἐπὶ τοῦ ἰσοπλεύρου. Ἐστὶ δὲ αὕτη ἡ τοῦ τριγώνου πλευρὰ καὶ ἡ διάμετρος ἢ διὰ τοῦ κέντρου καὶ μέσου ἠγμένη καὶ ἡ καθέτος, οὐκ ἴσους κύκλους ποιούσιν, ἀλλ' ἀνίσους, ἀλλ' οὐδὲ τρίγωνα ἴσα τῶ αὐτῶ· δεῖ δὲ τρίγωνον καὶ κύκλον σχηματογραφῆσαι καὶ δεῖξαι ἀνίσους κύκλους τοὺς ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ τριγώνου γενομένους καὶ τῆς διαμέτρου καὶ τῆς καθέτου, τῶ A B Γ τριγώνου· κύκλος γεγράφθω ὁ M Φ κέντρω τῷ K καὶ τῆ B E διάμετρῳ, ὁ X A κέντρω τῷ N καὶ τῆ H Γ καθέτῳ, ὁ Π Σ κέντρω τῷ P ἢ ἄρα A B πλευρὰ, ἔστω τοῦ M Φ διάμετρος, τοῦ A B Γ τριγώνου καὶ τοῦ X Γ κύκλου διάμετρος ἢ B E ἢτω πλευρὰ, τοῦ E B Z τριγώνου ἀλλὰ καὶ ἡ H Γ καθέ-
triangulum efficiet æquiangulum et æquilaterum,
quod si qui tres diametros in circulum torqueat.
tertiam partem circumferentiæ ponat circuli diametrum, idem rursus redibit circulus.

ταῖν ἢ διάμετρος τρίτον ἐστὶ τῆς ὅλης τοῦ κύκλου περιφερείας, ὑπάρχει δὲ ἡ A B διάμετρος τοῦ M I κύκλου, καὶ πλευρὰ τοῦ A B Γ τριγώνου καὶ ἐστὶ ἐξ ἀνάγκης καὶ τούτου τρίτον· ἐπειδὴ ἐν ἑτάμη
ter autem circuit Q S, sit latus trianguli C G I
Eodem modo diameter circuli M U quæ eadem e
latus trianguli A BC sit latus trianguli A B O. Qu
niam igitur diameter est tertia pars totius ci
cumcurrentis lineæ circuli, est autem A B diamet
circuli M U, et latus trianguli A B C; est quoq

δ. At idem hoc non habet locum in triangulo, nam tertia pars perimetri aut linea perpendicularis æquale triangulum ei quod fit ex ipsius diametro non constituunt, sed majus. Quare majorem et minorem circulum : itemque majus ac minus triangulum latera ipsius efficient, itemque diameter et linea perpendicularis. Est autem hoc inæqualitatis. Ac de aliis quidem triangulis non est quod demonstrationem instituamus; potest enim evidenter animadverti in triangulo curum æqualium, in acutangolo triangulo obtuso. Sed operæ pretium est demonstrare in triangulo æqualium laterum. Demonstratio autem in hunc modum conficitur. Latus trianguli et diameter, quæ per centrum ac medium ducta est, et perpendicularis linea non efficiunt æquales circulos, sed inæquales, imo neque triangula eidem æqualia efficiunt. Oportet describere trianguli et circuli figuram ac ostendere inæquales esse circulos qui ex latere trianguli [diametro ac linea perpendiculari efficiuntur.

In triangulo A B C circulus M U describatur, sitque centrum G. Itemque circum diametrum B E circulus X L ducatur sitque centrum N. Itemque circum perpendicularē lineam C C, circulus Q S describatur, sitque centrum R. Latus ergo A B trianguli A B C sit diameter circuli M U et diameter B E circuli X L sit latus trianguli E B F. Præterea G C perpendicularis linea trianguli A B C, diame-

necessario circumcurrentis lineæ tertia pars. Quod quidem in aliis æqualibus lateribus hoc ipsum habet locum, quoniam A B C perficit triangulum A B C, necessario A B diameter latus affecta, majorem circulum constituent quam sint illi circuli qui circum trianguli perpendicularē lineam, a

αὐτῆ Α Β Γ ἀκρωτίζει τὸ τρίγωνον Α Β Γ, ἢ ἡ τοῦ Α Β Γ Α Β διάμετρος θεθεῖσα μείζον· συνίστησι τὰς τοῦ τριγώνου καθέτου μέτρον συσταθεσμένους κύκλους τὸν Μ Φ ἢ Γ Η κάθετος οὐκ ἴση τῆ Α Β πλευρᾷ κατ' ἴσιν δὲ καὶ αὕτη διάμετρος τοῦ Π Σ κύκλου ἴση ἐστὶ καὶ ὁ κύκλος οὗ αὕτη διάμετρος, κατ' ἔλαττον ἀνίστος τῶ Μ Φ κύκλῳ, οὗ ἢ Α Β, καὶ τὸ ἄρα Γ Μ Θ τρίγωνον ὁμοίωτον καὶ διάμετρος, τοῦ Α Β Γ τριγώνου Π Σ κύκλου, πλευρὰ γενναμένη, συνίστησιν, ἴση, κατ' ἔλαττον δὲ τοῦ Α Β Γ τριγώνου· πλευραὶ ὑποτινύουσαι ἀλλήλας, μείζους ἑαυδία μέτρον καὶ καθέτου ποιοῦσι περὶ Α Γ τριγώνου οὐκ ἴση τῆ ἑαυτοῦ πλευρᾷ ἢ ὅπου ἂν περάσῃ, εἰ μήτι κατὰ τὸ Γ ὁμοίωτον τῆς Β Γ πλευρᾶς, καὶ γενήσεται καὶ ἑαυτῶν, ὁ τε καὶ τοῦ τῆς διαμέτρου ἀποσπῆσι, ἀνίστος, κατ' ἔλαττον ἴση τῆς Β Σ πλευρᾶς, δὲ ἢ αὕτη καὶ τοῦ Χ Λ κύκλου διάμετρος, ἢ καὶ ὁ Χ Λ κύκλος ἀνίστος κατ' ἔλαττον Μ Φ κύκλῳ οὗ διάμετρος ἢ Α Β ἢ γὰρ Β Γ ἴση ἐστὶ, καὶ τὸ ἄρα Ε Β Ζ τρίγωνον ὁμοίωτον τῆς Α Β Γ τριγώνου καὶ τοῦ Χ Λ πλευρὰ γενναμένη, συνίστησιν ἀνίστος ἐστὶ, ἴση δὲ, τῶ Α Β Γ τριγώνῳ· πάλιν δὲ ἢ διαμέτρου Μ κύκλου, ἐπειδὴ καὶ πλευρὰ ἐστὶ τοῦ τριγώνου, τὰς Β Ω Α Ω πλευρὰς ἴσας κατ' ἴση

λαβοῦσα, ἐξ ἀνάγκης τῶ οὗ πλεύρα, ἴση ἴσως τριγώνον τῶ Α Β Ω. Καὶ ἐπεὶ τοίνυν ἢ Α Β πλευρὰ μείζων ἐστὶ τῆς Β Γ (sic) διαμέτρου καὶ αὕτη τῆς Η Γ καθέτου, ἐπίστασι δὲ, ἢ μὲν Α Γ τὸν Μ Φ, ἢ δὲ Β Ε τὸν Χ Λ, ἢ δὲ Η Γ τὸν Π Σ, ἀναγκαίως Μ Φ μείζων ἐστὶ τοῦ Χ Λ, καὶ ὁ Κ Δ τοῦ Π Σ, καθὼς καὶ ἂς προσελάβοντο ἔχουσι διαμέτρους, καὶ τὰ ἄρα Α Β Γ Ε Β Ζ Γ Η Θ τρίγωνα οὕτως ἔχουσιν ὡς γὰρ ὁ Μ Φ πρὸς τὸν Χ Λ καὶ τὰ Α Β Γ πρὸς τὸ Β Ε Ζ, ὡς δὲ ὁ Χ Λ πρὸς τὸν Π Σ, τὸ Β Ε Ζ πρὸς τὸ Γ Η Θ ὡς ἄρα μείζων ὁ Μ Φ τῶν Χ Λ Π Σ, οὕτω καὶ τὸ Α Β Γ τῶν Β Ε Ζ Γ Η Θ, μόνον δὲ ἴση τῶ Α Β Γ τὸ Α Β Ω. Αἱ τοῦ τριγώνου ἄρα πλευραὶ καὶ διάμετρος καὶ κάθετος, οὐκ ἴσους κύκλους ἢ τὰ τρίγωνα πάντα ποιοῦσι, κατὰ τὸ κέντρον καὶ μέσον περατούμεναι, ὅπερ εἶδει δεῖξαι.

ζ'. Πρὸς τοῦτοις δὲ συγγενὲς τῶν λεγομένων ὡς ἀναγκαῖον κρίνομεν δεῖξαι ὅτι περὶ πᾶν τρίγωνον τὸ ἐκ τῆς τοῦ κύκλου διαμέτρου καταγραφῆν, τὸ ἡμισυ ἑμβαθὸν περιεῖξει ὅπερ ἔχει διάμετρον κύκλου πλεύραν, ὁ δὲ εὐγενὲς ὑπάρχει θεώρημα πρὸς τὸ δεῖξαι ὅτι ὁ κύκλος διπλασίων ἐστὶ τοῦ ἀπὸ τῆς αὐτοῦ διαμέτρου καταγραφέντος τριγώνου ἰσοπλεύρου. Δεῖ δὲ κύκλον γράψαι, καὶ λαβεῖν τὴν αὐτοῦ διάμετρον καὶ τριγώνον θεῖναι πλεύραν, καὶ συστήσασιν αὐτὸ, καὶ δεῖξαι ὅτι διπλασιὸς ἐστὶν αὐτοῦ ὁ κύκλος, οὗ ἔχει διάμετρον πλεύραν ἢ Ι κέντρον· κύκλος γεγράφθω ὁ Π Θ διαστήμασι τοῖς Α Β Τ Ω Η Χ· ἐπιεὶ ἔχθησαν

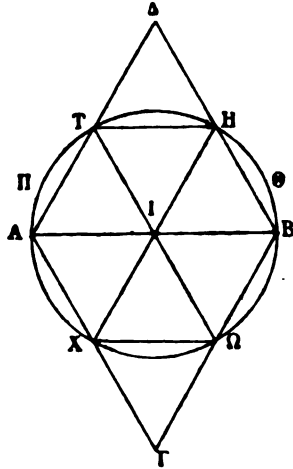
um ducta linea efficiuntur. Quoniam autem perpendicularis G C non est æqualis ipsi AB, diameter circuli Q S, necessario circumcujus est ipsa diameter, erit minor et is circulo M U, cujus diameter est AB. Triangulo ergo G H C, cujus linea perpendicularis et diameter trianguli A B C et circuli Q S, major est, constituit triangulum inæquale, et minor angulo A B C. Nam quæ latera substernuntur sicem ipsa majora se efficiunt diametro et perpendiculari. Rursus quoniam B trianguli non eo usque protenditur ut sit æquale lateri ubi terminetur, si non in C terminatur, terminus lateris B C. Terminabitur ergo fiet latus, siquidem nomen diametri non habet, eritque inæqualis et minor latere B C. Item B E diameter circuli X L; necessario circumcujus X L erit inæqualis et minor circulo cuius diameter est A B; nam linea B C huic est, et triangulum igitur E B F quod describitur in latere B C, effecta constituit inæquale triangulo A B C. Rursus diameter I U, quoniam etiam latus est trianguli assumptis lateribus B O, A O, æqualibus, nec constituit triangulum A B O, æquale ei nec latus A B. Et quoniam latus A B majus est latere B E, et ipsum est quoque majus latere perpendiculari G C, constituit autem diameter

A B circum M U, diameter vero B E circum X L, rursus diameter G C circum Q S: certe pro ratione diametrorum triangula A B C E B F C G H se habebunt. Ut enim se habet M U ad X L, ita etiam triangulum A B C ad triangulum B E F: et ut se habet circulus X L ad circum Q S, ita etiam triangulum B E F ad triangulum C G H. Ut ergo major est circulus M U circum X L Q S, ita etiam triangulum A B C majus est triangulis B E F, C G H. Solum vero triangulum A B C est æquale triangulo A B O. Trianguli ergo latera et diameter et linea perpendicularis non omnes circulos æquales neque omnia triangula æqualia efficiunt, cum per centrum et medium ducuntur ac terminantur, quod oportuit ostendere.

6. Præterea (1) operæ pretium existimamus ostendere illud quod cognatum est iis quæ sunt dicta, nempe omne triangulum ex diametro circuli descriptum dimidium spatium comprehendere ejus trianguli quod habet pro latere, circuli diametrum, quod sane theorema nobile est, et accommodatum ad ostendendum circum duplex esse trianguli æqualium laterum a subtensa circuli diametro descripti. Oportet igitur circum describere et assumere ipsius diametrum, ac ponere ipsam ut sit trianguli latus, et constructi trianguli ostendere circum esse duplum, cujus triangulum pro latere habet diametrum. In centro I circum scriba-

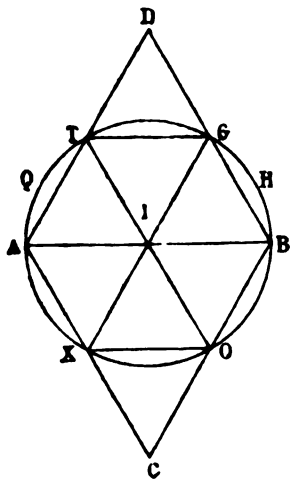
et usque ad num. 7 non puto esse ipsius auctoris. Vide Præfationem.

τοίον ἢ ΤΗ Η Β Β Ω Ω Χ Χ Α Α Τ Τ· ἐκβεβλήσθωσαν δὲ αἱ Α Τ Β Η ἰσῶς τὴν Δ, καὶ συσταθῆστω τὸ Α Β

Δ τρίγωνον ἰσοπλευρον, ἰσογωνιον. Ἐπεὶ γὰρ ὡς ἡ Ι μέση ἐστὶ τῆς Α Β, οὕτως καὶ ἡ Η Τ μέση τῶν Α Δ Β Δ· ἡ γὰρ Α Ι ἴση ἐστὶ τῇ Ι Τ, ἐπειδὴ Τ Ω ἴση ἐστὶ τῇ Α Β, ἐπεὶ δὲ τὸ Ι μέσον ἐστὶ τῆς τε Α Β καὶ τῆς Τ Ω, τὰ ἡμίσηα αὐτῶν Α Ι Τ Ι ἴσα ἐστὶ, καὶ ἡ Α Τ ἴση ἐστὶ τῇ Ι Τ, ἐπειδὴ ἴση ἐστὶ τῇ Α Β ἢ Δ Α, καὶ ἡ Α Δ ἴση ἐστὶ τῇ Α Β καὶ τῇ Β Δ· κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον καὶ ἡ Β Ι ἴση ἐστὶ τῇ Ι Η, ἐπειδὴ ἡ Χ Η ἴση ἐστὶ τῇ Β Α· ἐπεὶ δὲ τὸ Ι μέσον ἐστὶ τῆς Β Α Η

tur Q H, sintque intervalla A B, T O, G X. Connec-

cantur vero A T, B G, usque ad D. Et constituetur A B D triangulum æqualium laterum et angulorum: quoniam enim ut I est medium lineæ A B, ita etiam T G sunt media linearum A D B D; nam linea A I æqualis est lineæ I T, quandoquidem linea T O est tum lineæ Α Β, tum etiam lineæ Τ Ο, media ipsorum A Η Τ erunt æqualia, et quoniam æqualis est linea D A et linea A B; et linea A D æqualis est lineæ A B et B D; ex eadem ratione linea B I æqualis est lineæ I G, quandoquidem X G linea æqualis

A X, τὰ ἡμίσηα αὐτῶν Β Ι Η Ι ἴσα ἐστὶ, καὶ ἰσοῦσι τῇ Ι Η, ἐπειδὴ ἴση ἐστὶ τῇ Β Α ἢ Δ Β Δ ἴση ἐστὶ τῇ Β Α καὶ τῇ Α Δ· τῶν γούν Δ τρίγωνα ἴσα εἰσι καὶ ἰσοπλευρα καὶ ἰσογωνίωσαν δὲ ταῦτα διὰ τῆς Τ Η, καὶ συσταθῆστω τὸ Τ Η Ι τρίγωνον ἰσον αὐτοῖς· ἴσαι γὰρ τρεῖς ἐπιχειρηθεῖσαι ἐξ ἀνάγκης ἰσοπλευρον ποιῶσι γωνίον· αἱ γὰρ ὑποτείνουσαι Α Τ Β Η τὰ Η Ι τρίγωνα, ἴσαι εἰσιν ἐξ ἀνάγκης τῇ Τ τοῦ Η Τ Ι τριγώνου, ἐπειδὴ αὕτη ἐπέζευκε Η Ι κατὰ τὰ μίσηα τῶν Α Δ Β Δ πλευρῶν Δ τριγώνου, καὶ ἐπέζευκε τὸ Τ Η Ι· ἴσον ἐστὶ τοῖς Α Τ Ι Β Η Ι τριγώνοις, καὶ τὰ τρίγωνα ἴσον τούτοις εἰσὶν. Ἐπεὶ γὰρ ἐπὶ τῶν Α Δ Β Δ πλευρῶν τοῦ Α Β Δ τριγώνου βάσις ἐστὶ Τ Η ἴση ταῖς Τ Ι Η Ι πλευρῶν Ι τριγώνου· ὧν γὰρ τὰ ἡμίσηα ἴσα καὶ τὸ ἴσον· ἐπεὶ τοίνυν τὰ ἐν τῷ Α Β Δ τριγώνῳ τέσσαρα Α Τ Ι Β Η Ι Τ Η Δ ἴσα εἰσιν, ἐν τῷ Α Β Γ τριγώνῳ, Α Χ Ι Β Ω Ι Ω Χ Ι Ω γωνία τέσσαρα ἴσα καὶ πρὸς αὐτὰ καὶ ἀλλήλων ἐπειδὴ τοῦ Π Θ κύκλου ἡ Α Β διάμετρος· ἡ πλευρὰ τῶν ἐκατέρων ἰσοπλευρῶν, ἰσογωνίων τῶν Α Β Δ Α Β Γ· ἡ δὲ ἴσα ἐστὶ, καὶ τὰ τούτων ἴσα εἰσὶ· λέγω γούν ὅτι ὁκτώ εἰσὶ τῶν δισὶ τρίγωνοις ἴσοις Α Β Δ Α Β Γ τρίγωνα, ἢ Α Τ Ι Τ Η Ι Η Β Ι Β Ω Ι Ω Χ Ι Χ Α Ι τῶν· κύκλου ἐμβαδὸν περιέχει, λαίπεται δὲ τοῦ Η Δ· τὰ γούν Α Τ Τ Η Η Β Β Ω Ω Χ Χ Α Τ Τ

est lineæ B A. Quoniam autem I medium rum B A, G X, dimidiæ partes ipsorum æquales erunt. Et linea B G æqualis erit B quandoquidem lineæ D B æqualis est lineæ B D æqualis est lineæ B A et lineæ B A Triangula ergo A T I B G I sunt æqualia æ laterum et æqualium angulorum. Connec hæc per lineam T G, et constructur trian T G I, æquale ipsis; nam tres rectæ lineæ connexæ necessario efficiunt æqualium triangulum, nam subtendentia latera A I angulorum A T I, B G I, necessario sunt lateri T G trianguli G T I, quandoquidem connexum est cum lineis T I, G I, per me A D, B D trianguli A B D; quoniam igitur lum T G I æquale est triangulis A T I B G gulum quoque T G D illis erit æquale; q enim basis ipsius est circa media latera A D B guli A B D, erit æqualis lateribus T I G I u T G I; quorum enim dimidia sunt æqualia, tota sunt æqualia. Quoniam igitur quatuor gula A T I B G I T G I T G D in triangulo sunt æqualia, triangula quoque quatuor A O X I O X C, in triangulo A B C, erunt i æqualia, quandoquidem diameter A B G H est commune latus utriusque triangu lium angulorum et æqualium laterum, nem ABC; quæ vero æqualia sunt, et quarta ipsorum sunt æquales. Dico igitur octo es gula in duobus triangulis æqualibus A B D

ς τοῦ κύκλου περιφερίας καὶ τῶν τῶν τριγώνων γινόμενα ἴσως τοῖς δυοῖν τριγώνων $\Delta X \Gamma$ ἢ $\Gamma \Delta \Theta$. γὰρ ἐπεὶ καὶ ἡ ἀίσθησις. ἢ $\Gamma \Theta$ τμήμα τοῦ $\Pi \Theta$ κύκλου τὸ $A T B H$ κατὰ τὴν πρόσταθον ἀναπληρώσει τὸ τοῦ $T H A$ νοῦ ἔμβαδον. Ὡσαύτως καὶ τὸ $X \Omega$ τμήμα τοῦ $\Pi \Theta$ κύκλου τὰ $A X B \Omega$ τμήματα προσλαβὼν ἠρώσει το τοῦ $X \Omega \Gamma$ τριγώνου ἔμβαδόν. ἢ γὰρ τοῦτο καὶ ἡ ἄντις αὐτῆ. Καὶ ὁμοῦ τὰ ἐν $\Delta \Theta$ τοῦ $\Pi \Theta$ κύκλου περιεχόμενα τρίγωνα τετραθικῶς τοῖς δυοῖν γωνίαις $A B A B \Gamma$ γωνία διπλάσιον ἄρα τὸ τοῦ $\Pi \Theta$ κύκλου ἔμβαδον $A B \Delta$ τριγώνου, ὧν αἱ περιμέτροι ἴσαι, ἢ τετάρων ἐν ἐνὶ ἐκάστῳ μίξουσι τριγώνων τριγώνων ἔχει γοῦν ὁ κύκλος καὶ τὰ οκτώ. ἢ ἄρα κύκλος δώσει διαμέτρων καὶ συντήσει ἐκ τῶν ἰσόπλευρον ἰσόγωνιον τρίγωνον, διπλάσιον ἢ ἴσθι, καθως ἔδει δεῖξαι. Καὶ ταῦτα μὲν μέντοι, ὁ δὲ λόγος ἀναδραμέτω πάλιν λέγειν τὰ τῶν ἴσων καὶ ἀίσιων τῶν εἰδη σχημάτων ἀισθητῶν, ἵνα τὸ περιμετρῶν θεωρημα εἰσας, πρὸς τὸν σκοπὸν βεβαιηται, ὃ καὶ γενή-

τοῖνον οὐ μόνον τῷ κύκλῳ καὶ τῇ σφαίρῃ καὶ ἢ καὶ τετραγώνῳ γίνεται ἢ ἐξοχῆ τοῦ κύκλου τὸ πάντα ἴσον, ἀλλὰ παντὶ σχήματι γραφομένῳ. ἢ δ' ἀλόγως τμήνα τὸν κύκλον ἢ τ' ἄλλα, ἀλλ' ἢ

A τομῆ ἔστω διὰ τοῦ μέσου καὶ κέντρου κατ' εὐθεία οὐμῶσα, $T \nu$ οὕτως πᾶς περὶ τῶν εὐθείων σχηματογράφῃ κατὰ λόγον. Περί δὲ τῶν τόμιων οὐδεὶς λόγος νυνί, ὅτιπερ οὐδὲ σκοπὸς εἰς αὐτὸ, ἀλλ' ὅτι πᾶς τὸ εἶδος ἐν ἑκάστῳ ἐγνωμάτευσι σχημάτων ἐτέρων διαχωρίσαν σχημάτων αὐτό. Ἔστι δὲ πρώτιστον καὶ ἀκλινίστατον (1) σχῆμα ὁ κύκλος, δι' οὗ καὶ ἡ σφαῖρα συνίσταται, μετὰ δὲ τὸ τετραγώνον, εἴτα τὸ ἰσόπλευρον τρίγωνον, καὶ οὔτε κύλινδρος, οὔτε κώνος, οὔτε πλαισίον, οὔτε πυραμῖς ὡς αὐτὰ, ἀνίστα γὰρ, μάλλον τοῦ τετραγώνου καὶ τοῦ τριγώνου ἴσον ἔχει δὲ καὶ ἐν ἑκάστῳ σχῆμα παντὶ διαφορᾶν τῇ ἰσότητι καὶ ἀισότητι. Ὅσα γοῦν ἔχουσιν ἰσοτέρων τῆν θέσιν, ἐκείνα καὶ κρείττονως παρὰ τοῦ εἶδους εἰδοποιήθησαν. Τῷ μὲν οὖν κύκλῳ καὶ τῇ σφαίρῃ πᾶς ἐν ὁμοιογήσει, ὅτιπερ οὐδὲν ἰσότερον ἄλλο, ἢ ὡσαυτὰ, τῶν δὲ ἄλλων πάντων ὁ μὲν ἔμος λόγος διακρίνει τὸ τετραγώνον καὶ τὸ ἰσόπλευρον τρίγωνον, οὐκ ἄνευ τινῶν δὲ τούτ' αὐτὸ αἰτιῶν λέγομεν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀναγκαῖον εἰ δὲ παρὰ τὸν ἡμέτερον σκοπὸν ἄλλως πως ἐνὴρ τις εὔρη ἄλλο ἰσότερον, χάρις καὶ τούτω πολλῇ, συγγνώμην δὲ καὶ ἡμεῖς ἐξαυτούμεθα ὅτι αὐτὸ ἀνίστον λέγομεν τῷ ἀκλινεῖ ἴσον, ἀλλὰ τῆν τιμὴν τῷ ἴσῳ ἀπόσειόμεθα. Ἔστω δὲ εἰ μὴ, ὡς ὁ ἡμέτερος λόγος εἴρηκεν, ἀλλ' ὡς ὁ ἐκεῖνον, τιμὴ τῷ ὁ εἴρηκεν οὕτως, συμβάλλεται δὲ καὶ ὁ ἡμέτερος εἰς τὸν αὐτοῦ, ὅτι τὸ ἴσον κρείττονως τὸ εἶδος τοῦ

im sex A T I T G I G B I B O I O X I X A I C
im circuli Q H comprehendunt(2). Supersunt
X O C, T G D. Segmenta igitur A T T G
O O X X A, quæ ex circumcurrente linea
et lateribus triangulorum exsistunt, sint
ia duobus triangulis T G D, X O C. Hoc enim
neus demonstrat. Nam T G, segmentum
Q H, assumpta quantitate A T B G, complebit
m trianguli T G D. Eodem modo segmentum
usdem circuli Q H, assumptis segmentis A X
mplebit spatium trianguli X O C. Nam aspectus
ioc demonstrat. Et triangula igitur octo simul
rehensam spatium circuli Q H, quorum quatuor
ulum utrumque, majus nempe A B D A B C
tuunt, spatium circuli complebunt. Quare
im circuli Q H duplum est trianguli A B C ;
circuli et amborum triangulorum perimetri
æquales, cum quatuor sint triangula in utro
riangulo. Habet igitur circulus octo triangula ;
itur circulus suppeditabit diametrum ex qua
ustatur triangulum æqualium laterum et angu
duplus est ipsius trianguli; quod oportuit de
rare. Atque hæc quidem hactenus. Oratio vero
atur ad propositum illud de figuris imparibus
æqualibus et inæqualibus ut relicto hoc theo
e quod obiter incidit ad scopum festinet.
on est igitur circulus duntaxat æqualitate exi
upra omnem figuram æqualem, verum etiam
omnem figuram quæ describitur. Nemo vero

temere secet circulum aut alias figuras, sed sectio
fiat per medium et centrum, ita ut in rectum procedat ut hoc modo omnis circulus ex ratione describatur ductis recta lineis ad terminos. Sed de sectoribus nunc non est nobis sermo institutus, quando neque scopus hic nobis est propositus, cum ostendere constituerimus quomodo unaquæque forma unamquamque figuram informavit, ut ab aliis figuris separaretur. Est autem prima et omnium maxime ordinata figura circulus, ex quo etiam globus constat, deinde quadratum, deinde triangulus æqualium laterum ; neque cylindrus neque conus, neque prisma neque pyramis sunt ejusmodi, nam magis inæquales sunt quam quadratum et triangulum, ut unaquæque figura discernitur ab altera æqualitate et inæqualitate. Quæcunque igitur situm habent æquabiliorum, illa sunt præstantiora, ut etiam talia ab ipsa forma effecta sunt. Quilibet igitur fatebitur nihil magis æquale esse quam circulum et sphaeram, ab aliis autem omnibus meo iudicio discernuntur quadratum et triangulum æqualium laterum quod non absque ratione dicimus; imo est hoc necessarium. Quod si quis præter illud nostrum propositum reperiat aliam figuram circulo magis æqualem, illi magnam gratiam habituri sumus. Veniam autem nos deprecamur quod negemus inæqualem figuram esse ordinatæ figuræ æqualem cum præsertim hoc modo illud quod est æquale inæquali præferamus. Sed esto aliqua alia

Ἐταγμένα σχήματα ab auctore appellantur ἀκλινίστατα. Vide Aristotelem primo *De caelo*.
Ἐταγμένα ἴσων εὐθείας ut loquitur Aristoteles.

ἀνίσου εἰδοποιήσαι φάσκει· οὐδεις γὰρ ἄκη ὀπιπερ
τὸ ἄνισον κρειττονως εἰδοποιήσε τὸ εἶδος, εἰ μὴ τι
παραλογίζηται.

η'. Δέγομεν οὖν ὅτι ὡσπερ ἐν ὕλῃ τὸ εἶδος, ἐν φύ-
σει παιδεία, καὶ ὡσπερ ὁ σχῆμα ἰσότερον κρειττονως
παρὰ τοῦ εἶδους εἰδοποιήθη τοῦ μὴ ἰσότητι ἴσῳ αὐ-
τοῦ, οὕτως καὶ ἡ φύσις ἢ ρυθμισθεῖσα παιδεία καὶ
οἷον εἰδοποιήθεισα κρειττων ἰστί τῆς μὴ παιδείαν
σχούσης. Ἔχει δὲ πλάτος πολὺ τῆς σχούσης ἢ διαφορά
ὅτι τις μὲν φύσις ἔσχει ὅλην παιδείαν, τις δὲ ἡμισυ,
τις δὲ ὅλην παρὰ τε ἴτερα δὲ κατὰ βαθμίδας οἷον,
ἕως τῆς μέσης, καὶ ἐκ τούτου ἕως τοῦ τῆς παιδείας
κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἰσχάτου, ἢ δὲ μὴ σχοῦσα τέ-
λειον, ἀτιμοτάτη τέλειον. Τρεῖς γοῦν εἰρήκαμεν κοι-
νωνίας πρωτίστας, τῷ ἀρχοντι κοινωνεῖν ἄς εἴπομεν
τῶν δ' ἄλλων ἐπιμελεῖσθαι ὅσας δὲ τῷ κοινῷ συμ-
βαλλομένης ὄρεθ, εἰς τε σύστασιν καὶ εὐμάριαν,
τούς δὲ μετὰ τὸν πρῶτον τῷ πρῶτῳ ὁμοιοῦσθαι ὀρί-
ζομεν· εἰ γὰρ ἐκεῖνος κοινωνεῖ τοῖς φυσικοῖς τε καὶ
πεπαιδευμένοις λόγοις, οὗτοι δὲ τούτους αὐτοῦ λόγους,
ὡσπερ τινὰς μορφαῖς αἰρόντες εἰς ἀλλήλους ποιοῦσι
τὰς κοινωνίας, οὐδέν ἐστιν ἄλλο, ἢ ὅτι κατὰ φύσιν
καὶ παιδείαν κοινωνεῖ τῷ κοινῷ. Πόση δ' αὐτὸ τε
ὑφ' ἡμῶν κόσμου ὅποσον λόγος μὲν ὀρίζη, φύσις δὲ
πράττη, καὶ τὸ μὴ λόγον καὶ φύσεως, πόρρω βαίνει,

figura præter circulum maxime omnium ordinata.
Verum ne sic quidem noster sermo inutilis fuerit.
quo asseveramus æqualitatis formam inæqualitatis
forma esse præstantiorem; nemo enim dixerit inæ-
qualitatis formam æqualitatis forma esse præstanti-
torem, nisi rebus fucum aliquem faciat.

8. Dicimus igitur formam in materia id esse quod
est in natura eruditio; et ut figura maxime om-
nium æqualis formam nata est omnium præstantis-
simam, ita etiam natura eruditione ornata et qua-
si informata præstantior est ea quæ eruditione ca-
ret. Sed magnum quoque latum discrimen re-
peritur in natura eruditionem habente, quod quæ-
dam natura universam eruditionem habeat, quæ-
dam vero simplam, quædam rursus universam ali-
cujus partis, altera vero ab infimis ad medium usque
ascendit et a medio usque ad eruditionem. Eadem
quæratione natura quæ ad ultimum usque gradum
descendit. Quæ vero tandem omnino eruditione
caret, est maxime omnium ignobilis. Diximus igitur
tres esse communicationes, primas scilicet quas
habere societatem et communionem cum viro prin-
cipe diximus. Aliæ vero ita sunt in pretio habendæ,
prout conferunt ad communem illam societatem,
sive ad constitutionem, sive ad faciliorem
rationem pertineant. Illos proinde qui primum
illum gradum assequuntur, primo similes esse dici-
mus (1). Nam si primus ille particeps est naturalium
et eruditiorum sermonum, hi rationes illius tan-
quam formas quasdam suscipientes communicant
inter se. Quod nihil aliud est quam communem
illam communicationem in natura et in erudi-

A ἀγαθῶν μὲν πλήρης γαῖα, τὸ τ' ἐν πλήρῃ δ
Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐστὶ τούτου εὐρεῖν χείρους; ;
πλείους, τοὺς ὀρισμῶς μὲν ἡμεῖς ἀναγγεῖρι
καὶ τῶν ἀλήθειαν εἴπομεν, ἐράτω δὲ ὁ βουλι
οἱ δ' ἄλλοι ὡς καὶ βούλοιντο διατρεχέτωσαν. Οἱ
καλῶς, ὅτι πᾶς ἔχων νοῦν οὐκ ἂν ποτε ἀποστ
τρόπων τῶν εἰρημένων, ἀτε φιλοσοφίας καὶ
ἐγγχαρᾶττοντων τὰς ὁδοὺς, ἐγὼ δὲ, κᾶν ὁ πολ
θρωπος ἀπαρίσκηται τὸ καλόν, οὐκ οὖν ἴππ
ἀλλ' ἀνυποστόλων ἐρῶν καὶ αὐθις εἰρήσομαι.

θ'. Αὐτο γοῦν οἶδα εἶναί φύσιν καὶ τὸ συμβῆ
καὶ τὸ μὲν φύσεως ποιημᾶ ἐστὶ καὶ λίαν ἰστί, π
τοῦ συμβεβηκότος κατὰ κρᾶσιν μόνον γήπηαι
δὲ δεκτικὸν κρᾶσις καλοῦ καὶ μὴ καλῶ πικρῶ
ὡς καὶ τὸ συμβεβηκός, οἷον, ὅτι τις στρατια
νωεῖ τινι, τοῦτο κρᾶσις· εἰ μὲν οὖν ἀγαθῶ
τεχνη καὶ φύσει, ἢ κρᾶσις ἦδη καλοῦ δεκτικῆ
μὴ καλῶ τῆ τεχνη καὶ τῆ φύσει, ὡς πῆπηαι
γνέσθαι, ἀλλ' ἀπλῶς ὄντι, ἢ κρᾶσις δεκτικῆ
λοῦ· εἰ δὲ κακίστῳ κατὰ τε φύσιν καὶ τῆ
κρᾶσις δεκτικῆ τοῦ κακοῦ, ἢ ἄρα κρᾶσις κα
καλοῦ, καὶ μὴ καλοῦ καὶ κακοῦ. Τίς μὲν οὖν
ἐν φύσει, καὶ τίς φύσις ἐν κρᾶσει, αἱ ἐξισα
εἰς αὐτὸ; ἢ γὰρ ἀγαθῶ ἀγαθῶ κοινωνία, κα
ἀλλὰ κατὰ φύσιν· ἐν ταύτῃ γοῦν τῆ κρᾶσει κα

tionem esse positam, vix autem dici possit,
tum adjumentum societati humanæ afferre
ratio præscriberet et natura ageret, et si
ac natura nunquam declinarem. Tunc eni
norum tellus esset plena et mare plenum; qu
autem hoc non potest inveniri (nam et imper
res et plures temperationes descripsimus,
id quod verum est dixerimus), nostra ampl
qui volet; alii vero ea insistant via quæ
ipsis placuerit, quanquam scio quemlibet
præditum nunquam discessurum a modis:
dictis, eo quod in veram philosophiæ et sap
viam introducant. Ego vero etiam si multi h
offendantur nunquam dubitabo id quod ven
dicere, idque rursus repetam.

9. Duo esse certo scio naturam et accidens
naturæ quidem opus præclarum est, ad acci
ex temperatione existit. Temperatio vero tu
num tum etiam malum suscipere potest,
quoque accidens. Ut si miles cum aliquo co
nionem ineat, hoc ipsum est temperatio; si qu
igitur bono se adjungat, propter artem et nat
temperatio bonum suscipit; sin boni particeps
non est, ex natura vero potest esse, honesti
est id quod est, ejusmodi temperatio bonum
cipere potest. Sin ex natura et ex arte impro
mus est aliquis, ejus temperatio malum sus
Quare temperatio quæ bonum et non bonum
cipere potest, malum quoque potest suscipere
pacto igitur temperatio est in natura et qu
cto natura est in temperatione? Nempe cum
simul in eodem sequantur, nam boni cum bon

(1) Vide Thomam De ente et Averrhoem in Metaphysicis.

καὶν ταύτη τῇ φύσει καὶ κρᾶσις καταλλη-
 ισταλλήλων καὶ τὸ ὁμοῦ φυσικῶν, τίς δὲ κακὸς
 κοινωνεῖ, κρᾶσις γούνη, ἀλλ' οὐ φύσις ἐστίν, οὐ
 δὲ ὅτι ἐστὶ καὶ τιμὴ τῆς φύσεως, ἀλλὰ φύσεως
 καὶ τὰ κάκιστα, πλημμυλοῦσης δὲ γὰρ ἢ ἀπορού-
 νθα καὶ τὸ συμβεβηκὸς προχωρεῖ· φύσις γὰρ
 φιλόσοφος ἐπιτυγχάνουσι τῶν οἰκείων σκοπῶν
 οὐκ ἔλθων κατὰ τὸ μᾶλλον, συμβαίνει δὲ συμβε-
 βεῖν τὸ χρήσιμον, οὐ μὴν δὴ τὸ ἀναγκαῖον, οἷον
 τὸ λίθου τμηθέντος καὶ ὡς ἔτυχε φερομένου,
 ἔκταντος ἢ ἀνωμαλίας τόπου, ἢ ὅτι τῆς φορᾶς
 ἴσης ἐξ κινούσης αὐτῶν, εἰς καθέδραν ἐπιτε-
 τε γεγονότος, οὐκ ἄρα φύσεως τοῦτο ἐστὶν ἢ
 πῖον, ἀλλὰ συμβεβηκὸς καὶ χρήσιμον, ὥστε
 οὐκ ἐστὶν φυσικῶς, τὰ τῆς φύσεως ποιήματα οἰκεία
 αὐτῶν, τὰ δὲ κρᾶσις τε καὶ συμβεβηκὸς, ὡς
 ἔστι δ' οὐ, τιθεμένη καὶ ταύτην δόξαν ὅτι πάντα
 φύσεως κἄν κρείττω κἄν χείρω. Εἴρηται δὲ ὅτι τὰ
 πάντα, ἀσθενούσης ἢ πλημμυλοῦσης, τὰ δ' ἀγα-
 γλιανούσης τε καὶ ἀλῆθινῆς· τούτων γούνη τὴν
 οὐκ ἐστὶν ἰσοῦσα καὶ ὅτι τραπὸν ἐστὶ τὸ ταύτης
 οὐκ ἐστὶν δημιουργημα, τὸ σοφὸν δὲ λέγω ζῶον τὸν
 ἄνθρωπον, καὶ ὅτι καὶ αὐτὴ ἀποτυγχάνει τινῶν,
 λέγουσιν τούτ' αὐτῆς καρπού, καλλίστην καὶ ἀρι-
 ὄτην ἐξευρούσα τὴν ἐπιστήμην· ἐπὶ δὲ ταύτη
 οὐκ ἐστὶν καὶ κρᾶσις, διὰ ταύτην εἰς τέχνας, καὶ
 εἰς συνήψην αὐτῆ ὥσπερ καὶ τὰς κρᾶσεις ἐκυ-

catio, temperatio est, sed ex natura. In hac
 temperatione est quædam natura, et in hac
 natura est quædam temperatio. Ambæ igitur inter
 consociantur et simul aliquid naturale confi-
 guratur. Rursus malus cum malo consociatur. Est
 temperatio, sed non natura. Non dico aliquid
 quod non sit naturæ: nam et pessima quæque
 naturæ quidem, sed abundantia aut defectu
 vitiosæ. Atque tunc accidens locum habet; nam
 a et philosophus scopum sibi propositum at-
 tingitque plurimum. Contingit autem aliquando
 vitium accidens sit utile, ut si saxum sit exci-
 et temere feratur, sitque locus inæqualis, et
 quo modo labefactatum sit ex concitato motu
 atque apta cathedra, hoc non est naturæ,
 necessarium, sed, accidentis, quod tamen utile
 pro natura opera naturaliter definimus, nempe
 a natura profecta sunt bona. At temperatio
 et accidentis opera partim sunt bona, partim
 vitiosa. Statuimus quoque omnia esse naturæ si-
 milia sive sint viliora. Diximus autem
 quæ præter ordinem existunt, naturæ quidem
 sed deficientis aut abundantis, bona vero esse
 a naturæ valentis et sinceræ. Cum igitur natura hanc
 naturam quasi perciperet videretque opus illud
 præstantissimum, quod a Deo habet, esse
 utile et versatile, intelligit sapiens illud ani-
 mæ tempore hominem, sentiretque se suum finem
 non consequi, nimirum sui fetus curam ge-
 pulcherrimam et optimam viam, scientiam ex-
 trahit. Quoniam autem in natura sunt etiam

A τῇ, ἵνα δὲ οὐκ ἔχει κατ' εὐθείαν τὴν σύμπεξιν καὶ
 οὐ καλῶς κέπηται, τοῖς τῆς παιδείας ἀρήγηται
 θεωροῖς, καὶ εἰς τὸ ἐντελεῖς βιοτεύη. Ἄλλ' οἷμοι!
 οἱ πλείους τὸ δῶρον μυσάττονται, οἱ δ' ἀγγειούστα-
 τοι καὶ κυρίως ἐκ γύσεως ἀσπάζονται καλῶς καὶ
 ἀγαθῶς, καὶ τὴν ἐκ τούτου ὠφελίαν διαδιδάσκει
 διασπείρουσιν εἰς τοὺς ἀτημελήτους.

B Ἴ. Λέγομεν γούνη διὰ ταῦτα πάντα ὅτι καλὸν ἐστὶ
 καὶ ὠφελιμώτατον κοινωνεῖν ἕκαστον τῶν ἀνθρώπων
 φιλοσοφίᾳ· ὁ μὴ γὰρ παιδευθεὶς ἔχων καὶ κοινωνεῖ
 ὁ δ' οὐ, κἄν κοινωνεῖται σοφοῖς, ἵν' ἐκείθεν ἔχη ὠφέ-
 λειαν· εἴρηται γὰρ ὅτι σοφῶν θύρας ἔκτριβει, πλου-
 σίαν δὲ οὐ, νόμι δὲ θύρας τὰ χεῖρα, καὶ ὅτι σοφῶν
 ἵνα τὰ ἀρετῆς ἀκούης λόγια, ἅτινα βελτιοῦσι ψυχὴν,
 τὸ πλουσίαν δὲ οὐ, ἵνα μὴ διάλωσεν περὶ τῆς ὕλης
 ἐκείνου λέγοντος, καταχθῆς ὑπὸ γούνη καὶ βελτιώσεως
 μὴ ὕλην, ἀτιμίας δὲ γὰρ τὸ νοεῖν. Ἄλλ' ὁ δὲ γούνη
 καὶ φιλοσοφεῖν καὶ κοινωνεῖν φιλοσόφους, ἵνα καὶ τὸ
 Γνώθι σαυτὸν ἔχωμεν, καὶ ἀρετὴν κτώμεθα, καὶ
 πάντα ἠγάπησθαι καὶ ὡς ἐπόμενα ἔχωμεν· σοφίᾳ γὰρ
 καὶ Θεὸς ἐξ οὐκ ἔστος τὸ πᾶν συμπέξῃ . . . ἔταξι
 καὶ σοφίᾳ κινεῖ, καὶ λύσει καὶ ἀλλοιώσει τοῦτο κρι-
 τικῶς σοφίᾳ ὅτι καὶ βούλεται, Ταῦτα μὴ οὖν καὶ
 ἡμεῖς καὶ τὰ πλείω τούτων καὶ πάντα διὰ σοφίας
 πεπράχθαι τὸ Θεῖον νοήσαντες, καὶ οὐκ ἄλλως τὸ
 ἀγαθὸν ἐν τοῖς οὐσι διακρίναντες εἶναι, ἢ διὰ σοφίας
 καὶ ἐπιστήμης, αὐτὰς ἠγαπήσασιν, ἀγαπήσαντες

C temperationes, ex eadem ratione scientiam in artes
 distribuit, artesque cum scientia perinde, atque
 temperationes secum consociavit. Ut quod non ha-
 beret, quamvis iam recta coagmentatione habentur,
 seu potius quod non recte coagmentatum esset, in-
 stitutis eruditionis compensaretur ad perfecte bea-
 teque vivendum. Sed proh dolor! plerique donum
 hoc abominantur, et qui ingenio reliquis excellunt,
 bonum hoc amplectuntur quidem ut decet, sed
 tanti boni fructum communicant cum ignavis ho-
 minibus.

D Dicimus igitur et ex illis omnibus quæ diximus,
 colligimus præclarum esse et utile, si unusquisque
 hominum philosophiæ sit particeps; nam qui eru-
 ditus est, et scientia præditus, cum aliis bonum hoc
 communicat; qui vero scientiæ est expertus, abjun-
 gat se sapientibus; nam inde magnopere quilibet
 juvari potest. Et sapiens quemlibet hortatur hunc
 in modum: Tere limina sapientum, non divitum, in-
 tellige limina, labia sapientum, ut institutis virtu-
 tis abundas, quæ animum meliorem reddunt; at
 divitum limina terere noli, ne forte divitem au-
 dias de rebus materialis agentem, atque hoc
 modo sub terram detrudaris, ac materiam quidem
 meliorem reddas et auctiorem, particulam vero
 intelligentiæ capacem dedecore afficias. Oportet
 igitur philosophari, et cum philosophis versari, ut
 illud Nosce teipsum teneamus, et virtute præditi si-
 mus, ut etiam omnium duces simus, nosque omnia
 a tergo sequatur. Nam sapientia Deus totum hoc
 universum constituit et ordinavit, sapientia movet

δε ἐρευνήσαμέν ἐρευνήσαντες θε εὐραμεν, εὐρόντες A δε, ὡ ἡδύτατος τσαύτης ! ὀλικῶς συνεζυγήμεν, λυθείημεν δε οὐκ ἂν ποτε ἐξ αὐτῶν, εἴ μὴ και εὐσεβείας λυθείημεν. Καλλίστη γοῦν κοινωνία φιλοσοφία, και κοινωνοὶ οἱ τρόφιμοι τῆς παιδείας, και ὅσοι κατὰ τὸ δυνατόν αὐτοῖς ἐκείνην ἀσπαίζονται, οἱ δε μὴ τοιοῦτοι θηριώδεις και ἀκοινωνητοί. Ταῦτα μὲν οὖν, ὡς

ἡμῖν διανοήθη ἐγράφη, εὐχόμεθα δε τὰ μὲν τῶν τούτων μαθεῖν, τὰ δε χεῖρονα ἀποῖπᾶν δε τῆς σαρκὸς λύθῃ σχολήημεν, καταμειεῖ ἔστι τὰ τῆς φιλοσοφίας κρείττονα τῶν τῆς φήκας· νῦν δε γεγράφαμεν ὡς ἐγνώκαμεν, εἰ και τῆ τῶν σοφῶν ἀρίστουσι γνώμη, διὸ και τῆ γνώμην αἰτούμεθα.

omnia ; idem solvet et commutabit hoc universum A in melius eadem sapientia cum volet. Cum igitur hæc et his plura nos animadverteremus, atque adeo omnia intelligeremus a præpotenti Numine per sapientiam esse fabricata : neque alia ratione bonum in rebus esse, quam per sapientiam et scientiam, in utraque acquiescere voluimus, et cum in utraque acquiescere vellemus, investigavimus. investigatam utramque reperimus, utrique repertæ (o admirabilem suavitatem !) totos nos dedimus et adjunximus, neque unquam ab utraque disjunge- mur, nisi forte a pietate disjungi possimus. Est igitur

philosophia pulcherrima omnium comm et eruditionis alumni, et quicunque pro viribus losophiam amplectuntur, pulcherrime commu ter se communicant. Quod si aliqui non reperiuntur, feri sunt et inhumani. hæc igitur prout intelleximus scripta sunt a nobis. ut autem omnes ut meliora quidem his comm, et pejora vitent. Postquam vero ab hac comm fuerimus, perfecte cognoscemus an philosophia insipientia præstantior. Nunc vero scripsimus cognitum habuimus, si forte sapientibus comm nostra placere possent, idcirco veniam depre-

ANNO DOMINI MCCLXX.

NICEPHORUS CHUMNUS

CANICLEO PRÆFECTUS

POST ASSUMPTUM AUTEM VITÆ RELIGIOSUM HABITUM

NATHANAEL MONACHUS

NOTITIA.

(Fabric. *Biblioth. Gr.* ed. Harles, t. VII, p. 675.)

Nicephorus Chumnus, canicleo præfectus, cujus filia Irene nupsit Joanni Palæologo, qui deinde imperator ab A. C. 1295. Vide Cangii *Familias Byz.*, p. 236. Eidem Cumnos, sub exitum vitæ facto monacho, *Nathanaelis* nomen inditum, ut conjicit Jo. Boivinus ad Gregoram pag. 761, et affirmat Cangius ad Zonaram p. 148. De inediis ejus scriptis vide, si placet, Caveum ad A. C. 1320 [in append. p. 24 ed. Basil. add. supra de scriptis Nic. Gregor. quæ Boivin. tom. IV ed. illius Gregoræ n. 7, inter excerpta additurus erat, aut in notis protulit]. *Orationem funebrem in Theoleptum, metropolitam Philadelphæ*, citat idem Boivinus pag. 759. Alia hujus Chumni pag. 751, 753, 754 seq., 761, 762, etc. Casauboniana p. 21. : *Inter libros mss. bibl. regię unus est inscriptus Ναθαναήλ τοῦ μοναχοῦ, τοῦ καὶ Χούμνου qui Cpoli ante annos 300 vixit. In eo continetur oratio ad Thessalonicenses missa. et variæ epistolæ, ex quibus apparet, Nathanaelem illum fuisse alterum Jobum, cui tot adversa contigerunt. ut dici vix queat. Dignus auctor qui legatur vel ob summam in scriptis pietatem. Habetur, inquit Cangius, in bibl. regiam. 751 codex continens varia opuscula (1) et epistolas Nicephori Chummi, in quibus sunt sermones consolatorii duo, quorum alter ad imperatorem scribitur de morte Despotæ, filii, alter ad ejusdem Chumni filiam, imperatricem (βασιλισσάν), de illius viduitate cujus tum annus erat*

(a) In cod. 2105 publ. bibl. Paris. secund. catal. codd. II. pag. 444 sq., sunt Nic. Chumni opusc. n. — 30 : de mundi natura : de primis et simplicibus corporibus ; quod terra, cum in medio sit, infra se nihil habeat ; quod usque materia ante corpora, neque formæ seorsim, sed hæc ipsa simul constant ; contra Plotinum de anima rationali quæstiones variæ, ubi de metempsychosi, de belluis, utrum intellectu præditæ sint, necne, de corporum resurrectione et aliis disseritur ; de anima sensitiva et vegetativa ; quod non impossibile sit, etiam secundum physicas rationes, collocatam esse aquam in firmamento, tum, cum orbis terrarum creatus sit, eamque ibi esse et perpetuo manere ; de aeris natura ; de grandine, de ventis illorumque motu obliquo, contra veteres philosophos, qui aliter de ea re disputarunt ; de sancta Christi transfiguratione ; de B. Virginis assumptione, sive de ipsius assumptionis festi sanctione, qua decernitur, festum illud per integrum mensem, more veterum, continuandum ; consilium ad Thessalonicenses de justitia, et urbis Thessalonicæ laus ; imperialis sanctio contra illos qui injuriam faciunt, deque adigendis jurejurando iudiciis ; oratio in laudem imper-

Andronici senioris ; et alia opuscula una cum epistolis variis ad varios. Epistolæ etiam variæ Niceph. Chumni sunt in cod. 1000, n. 13. — In cod. 3010, n. 25 — 27, exstant oratt. illius ineditæ 1) in laudem Andronici Palæologi ; 2) in transfigurationem Domini ; 3) sanctio, ubi statuitur, natalis Domini feriam non tantum uno die, sed per totum mensem debere celebrari. In cod. Veneto Marc. ; qui continet Macarii Chrysocephali *Ῥοδωνιῶν* (de quo codice et de auctore Macario copiose et diligenter disputat c. Villoison in *Anecd. Græc.* tom. II, pag. 4 sqq.) sunt pag. 185 rect. ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου τοῦ Χούμνου. Villoison autem libro cit., pag. 72, docet, τὸν ἐπὶ τοῦ κανικλείου, qui etiam a Byzantinis scriptoribus passim appellatur ὁ κανικλείος, vel ὁ κανικλής, vel ὁ κανικλείων, fuisse, qui præesset *caniculo* sive imperatoris atramento, quoniam vas, *caniculum* vocatum, a caniculis fictitiis sustentaretur. — In eodem codice, p. 185 vers., sunt Chumni epistolæ Laconicæ ineditæ, et specimen illarum dedit Villoison l. c. — Inter epp. Gregorii Cyprii sunt quædam ad Nicephorum Chumnus, quæstorem, et Theodori Muzalonis, magni logothetæ, successorem, in cod. Cæsar

(1) Pleraque lucem viderunt in Anecdotis Boissonadii, excepto de anima quod Creuzerus cum Plotino de pulchritudine jam ediderat. Boissonadius Nicephorum carpit quod plerumque *instar conclamationis ecclesiastici* loquatur.

*te morbo ordinari. Ad episcopum Philadelphiam de miraculo in Cana. Ad eundem de 7
ab Elis. Ad filiam imperatricem de ipsius viduitate. Ad imperatorem de obitu Des
Consolatio in calamitate amici. De charitate erga proximum, et omnia relinquenda
quamur, et de benedictione paterna, quam surripuit Jacob, suadente matre. Chrys
quadam consultatione imperatricis. Chrysobullum ad eptem Serviam. De reconciliandis
defecerant, chrysobullum. De iudicio adhibendo et eligendo genere dicendi. De his qu
ferebant quod rhetores quosdam imperitos objurgaverat. Chrysobullum de unione mo
lesio et S. Resurrectionis. Epistolae CLXXII. Possevinus testatur id Vaticana exstare Nice
de oratione, iudicio et operatione, quid ex eis amplecti, quid fugere deceat. Fuere e
Chumnus, et Joannes Chumnus et Michael Chumnus, de quibus alibi.*

Vind. 67. V. Lambec. Comm. VIII, p. 1069 et 1072
sq. — Nicephori cujusdam praetoris alloquium;
inc. Τίς λαλήσει τὰς δυναστίας, in cod. 131 Ba-
rocc. Oxon. in quo cod. sunt quoque plura opusc.
Niceph. Blemmidæ. HARL.

[Nicephorus Apellastus, episcopo
bugd. in fine cod Coisl. 72, qui cont
sostomi homiliam 88, se scriptorem
(h. e. anno Christi 1072) fuisse pro]

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΧΟΥΜΝ

ΑΝΤΙΘΕΤΙΚΟΣ

ΠΡΟΣ ΠΛΩΤΙΝΟΝ ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ

—

NICEPHORI CHUMNI

ANTITHETICUS

ADVERSUS PLOTINUM DE ANIMA.

(Sub nomine Nathanaelis monachi Græce edidit Frid. Creuzerus post Plotini librum
tudine. Heidelbergæ. 1814. Interpretationem nostram addidimus).

eundem exstare in codice Vaticano n. 1374, huiusque libri lemma meliora me docuit, vel potius ejus lemmatis eruditus interpret Hieronymus Amati. Illud ita habet : Τοῦ σωφρατῆτος ἐπισκοπ. τοῦ καρικλίου ἀντιθετικὸς πρὸς Πλωτῖνον κ. τ. λ. Jam Amatius cum in codice agnosset manum Scipionis Cartheromachi, hominis cæteroquin eruditi (cujus Vitam editurus est Ciampius professor Pisanus additis Amati observationibus), ingeniose suspicatus est male correxisse eum, nec melius descripsisse illa ἐπιε. κ. τ. λ. sic potius legenda, ἐπὶ τοῦ καρικλίου. Idemque vir doctus, cum sciret ea dignitate funatos hos triumviros : Joannem Scylitzen, Leonem Magistrum et Joannem Camaterum, unius vel alterius eorum hoc in Plotinum opusculum esse persuaserat sibi, ac propemodum etiam mihi. Illud molestum fuit ad ejusmodi paucitatem hominum redigi illam dignitatem caniolei præfectorum. Quocirca ampliandum duxi, ac sicubi evocandus erat mihi ille Plotini adversarius, *Anonymum* evocavi, circumspiciens interea, an forte aliunde se offerrent mihi plures ex ordine τῶν καρικλίων. Unus se obtulit in Villoisoni *Anecdott.*, tom. II, p. 72, atque is ipse quem nunc quidem quærebam. Nempe Villoisonus ibidem recenset opusculum codicis Marciani hoc titulo insigne : Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἐπὶ τοῦ καρικλίου τοῦ Χούμνου, neque alius impugnavit Plotinum ; et plane idem nomen ex *rod. Vat. n. 112 postea expiscatus est Amatius*. Exstat enim ibi opusculum alius hoc titulo : Τοῦ σωφρατῆτος ἐπὶ καρικλίου (ascripsit manus secunda κυροῦ Νικηφόρου τοῦ Χούμνου) περὶ λόγου κρείσσεως καὶ ἰργασίας. Quid quæris ? Est *Nicephorus Chumnus*, idem, « qui et *Nathanael* dictus monachus factus, præfectus caniolei (1-2), et rerum potens sub Andronico seniore, cujus filia Irene nupsit Joanni Palæologo, qui deinde imperator ab a. C. 1295. » In cod. Regio Paris. et Colberteo ejus varia opuscula et aliquot epistolæ sic inscribuntur : Τοῦ παρακοιμωμένου τοῦ Χούμνου, et deinde τοῦ Φιλιππουπόλεως (3), unde patria hominis cognoscitur. Atque ex ipsis Nicephori *epistoli Is. Casaubonus* (4) refert, apparere « illum alterum fuisse Jobum, cui tot adversa contigerint, ut dici vix queat. » Idem vir summus ibid. prædicat pietatem ejus et « dignum dicit qui legatur. » Disertum etiam appellat Cangius in ejus operibus diligenter versatus. Sunt autem satis multa, in his consolatio ad βασιλισσῶν, id est filiam imperatricem, de hujus viduitate ; alia item varii argumenti, cum civilis tum ad sacram Christianorum disciplinam pertinentis, etiam philosopha ; e quo genere hoc est adversus Plotinum. Etenim non modo in catalogo biblioth. Reg. Parisin., sed etiam a Labbeo *Bibl. nov., mss.*, p. 295, illa scriptio diserte tribuitur huic Nicephoro Chumno. Ille quidem in notitia codicis n. 2104 sic habet : « Contra Plotinum de anima rationali quæstiones variæ, ubi de metempsychosi, de belluis, utrum intellectu præditæ sint, necne, de corporum resurrectione et aliis disseritur. » Labbeus autem ita : « Antirrheticus adversus Plotinum ; animas non prius existere quam corpora (5). » Quod si igitur Fabriciana Bibliotheca eum usum præstaret, quem debebat præstare ; poteramus compendiarie via eo pervenire, quo eundum erat per ambages, quoque ego sine hujusmodi duce. qualem Amatius se præstitit, fortasse nunquam pervenissem. Sed in illa Bibliotheca, cæteroque laude dignissima, alias quoque idoneam satis operam ægre desideravi ; quæ narrare longum est. Nunc hoc unum voluit monitum, volumine quinto p. 688 Harl. not. w, pro Anonymo ponendum esse nomen *Nathanaelis*. Libelli virtutes vitæque non est quod operose persequar. Patet jam unicuique, et doctiores nec moniti intelligent. Hoc certum, philosophi partes sic satis sustineri a Christiano homine, qui rem suam gerere sciat sola ratione, nil usus auctoritate librorum sacrorum. Non minus autem Platonem tangit quam Plotinum Nicephorus. Quod et ipse sensisse videtur. Nam cum in exordio professus esset Plotinum a se peti, in clausula tamen posuit illa : Ἡμεῖς ἐξ ἀντιθέσεως ταῦτα πρὸς Ἠλλάωνα καὶ Πλωτῖνον. Inscrībuntur autem id opusculum cum in Vindobonensi libro tum in Vaticano Ἀντιθετικὸς, et potest huic titulo patrocinari hoc ipsum quod modo e libelli fine excitavimus ἐξ ἀντιθέσεως, nec minus illud, quod rhetorum quidem ἀντιθετα et ἀνθετικοὶ λόγοι sæpius memorantur, licet non eodem, ut plurimum, significato (6) : tamen ex hoc genere scriptorum, quibus aggregari debet hic Nathanael, magis, quod sciam, frequentatur nomen ἀντιρρητικῶν. Sic, ut hoc utar, Josephi *contra Apionem* libri codicibus aliquot inscribuntur ἀντιρρητικά, et Eusebii Cæsariensis illud opus adversus Hieroclem in membranarum parte exhibetur hoc ti-

(1-2) Inter epistolas Georgii Cypri sunt quædam ad *Nicephorum Chumnum*, quæstorem, et Theodori Muzalonis, magni *logothetæ successoris*, in cod. Cæsar. Vind. 67. Vid. Lambecc. VIII, pag. 1069-1072, coll. Fabric. *B. Gr.* VII, p. 675 ed. Harl.

(3) Vid. Cangius in *Glossar.* II, p. 30, et patriæ notitiam hinc adde Fabricio *Bibl. Gr.* I. I. Etiam illud adde ipsius filium Joannem Chumnum nec minus claruisse cum scriptorum majore quam pro illis temporibus elegantiam, tum virtute militari, ut me docuit idem Amatius, qui in cod. Vat. n. 112 hujus epistolam offendit hoc titulo : Τοῦ παρακοιμωμένου τοῦ Χούμνου ἐκείνου κυροῦ Ἰωάννου, πρὸς τὸν αὐτοῦ πατέρα ἐπὶ τοῦ καρικλίου ἐπιστολή, ὅτι πρὸς ἀλίγων πάντων τρόπαιον εὐθὺς θεῖον ἴστασε κατὰ τῶν βερβέρων.

(4) In *Casaubonianis* p. 21 ed. J. Chr. Wolf. Hamb. 1710. Mirari subit doctissimum Saxium in Onomastico nil memorare hujus hominis et scriptorum varietate et honorum amplitudine satis clari.

(5) Vid. Fabric. *Bibl. gr.* vol. VII, p. 675 seq. Harl. ibiq. excerpta Catalogi Parisini II, p. 444 seq. et Labbei *Bibl. nov. mss.* I. I. His ipsis locis rem confici, et Nicephorum hujus, quem exhibemus, libri auctorem esse ipse quoque Amatius vidit, meque postea per litteras monuit.

(6) Rutil. Lupus p. 125 Ruhnken. ; Quintilian. *Instit. orat.* IX, 2 10, p. 443 Spalding. ; Ernesti *Lex. technol. Gr. rhetor.* p. 27 ; quanquam sophistarum quoque feruntur ἀντιρρητικοί, ut Libanii, Choricii, aliorum. Cf. ibid. p. 29, ibique Photri *Biblioth. cod.* 160.

tulo : Ἀντιρρητικός πρὸς τὰ Ἱεροκλέους (7) ; ac, si extremæ ætatis exempla quæris quæ Nicephorus triarcha Cpolititanus itemque Gregoras adversus dissentientes commentati sunt, ea Antirrheticorum mine singula appellantur (8). Jam cum Labbei quoque codices Antirrhетици in hoc ipso libello titre præ se terant, equidem hunc pro veriore habuerim. Mutare nolui, utpote secuturus sum exempe Vindobonense et Vaticanum.

Quod disceptationis materiam attinet, eam suppeditarunt bini imprimis libri Plotiniani, alter τοῦ ἀληθέος ἡμᾶς δαίμονος, *de genio nos sortito*; Enn. III, 4, p. 284 A ; alter Περὶ ἀπορίων ψυχῆς, *de dtis animæ*, Enn. IV, 3, p. 381—389, quibus Plotinus suam sententiam de metempsychosi expr Cui eum philosophum fuisse diserte testatur Augustinus *De civ. Dei*, x, 30, p. 266 A. Ita enim il « Platonem animas hominum post mortem revolvi usque ad corpora bestiarum scripsisse, certissim est. Hanc sententiam Porphyrii doctor tenuit Plotinus, Porphyrio tamen jure displicuit. » Quo de h consule Wytttenb. *ad Phædon.*, p. 211, et adde quæ idem de hoc philosophorum placito copiose asuit. Nam ad Phædonem spectant potissimum hæc ipsa (vid. p. 42. 90 sqq. ed. Wytt.); *tamen de* Platonis dialogi adhibendi sunt, v. c. II quibus decretum ἀναμνήσεως pertractatur. Illud adducere *Am-* tii schedis, videlicet reperiri in cod. Vat. n. 412 ejusdem Nicephori, uti quidem videtur (neque enim auctoris nomen habet), consimilis argumenti dialogum, quo illud decretum Platonis de animæ *gnatur* ut apparet ex his : Ἔστι τοίνυν πρῶτον μὲν, οὗ μοι δοκεῖ μάλιστα (Πλάτων) χαίρειν τῇ εὐρίπῃ ἢ οἷσται και πρὶν κοινωθεῖν σώματι, τὴν ψυχὴν εἶναι · δεύτερον δὲ, ὅτι θεοὶ τὸ ζῶν ἐκ τεθνεῶται ἐκ ζῆν · ἔπειτα λέγων ἐξῆς, ὅτι τῶχοί εἰσαστοί · ὅτι τε ἐν φρουρᾷ τειν ἑσμέν · και ἀνάγκησιν εἶναι, ἐκ τῆ μεταχωρεῖν σώματα, ὡσπερ ὕδωρ ἐξ ἀγγείων εἰς ἀγγείων μεταφέρουσιν · ἡμοὶ γοῦν δοκεῖ περι τοῦ π και θεῶν τὴν ζήτησιν πρότερον ποιήσασθαι. Ἔοικας δὲ τῆ τοιαύδε μάλιστα ἐπιχειρεῖν, τὸ φάναι τοῦτο ὅτι τις μάθοι ἀναμνησθῆναι. Quod reliquum est, uti proxima a Plotino ætate illum ejus *de genio* lib memoravit Ammianus Marcellinus (9), sic extremo quoque Byzantinorum ævo hæc Plotini dei neodum penitus exolevisse, unumque hic Nathanaelis Antirrheticus edocere poterit.

(7) Olearius, in edit. Philostrati, *Animadvers.* *Eusebii librum*, p. 428.

(8) Fabricii *Bibl. Gr.* vol. VII, p. 615-333. Harl.

(9) Lib. XXI, cap. 14, 5. Locum jam indicavit Fabricius ad Porphyrii *vitam Plotini*, cap. 24. Quod

ad Ammianum nuper ascripsit Wagnerus pag « Vivit Plotinus sæc. III et LIV libros reliqui quibus non superstes est nisi is quem commem Lindenbrogius (nimirum Περὶ τοῦ εἰδ. ἡμ. δ. concoquat qui potest, ego non possum.

ANTIΘΕΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣ ΠΛΩΤΙΝΟΝ

ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ.

ANTITHETICUS IN PLOTINUM.

DE ANIMA.

Antitheticus adversus Plotinum; animas non prius existere quam corpora, neque ex aliis migrare in alia, sed neque in brutis mentem inesse, neque unquam futuram esse. Multis autem demonstrationibus utitur adversus illud, notitias nempe recordationes esse: ex quo dogmate tum Plotino, tum ante eum Platoni confirmatum est animas prius esse quam corpora. Et de resurrectione corporum mortuorum disputat, eamque ostendit pluribus quidem argumentis, et ex ipsis Platonis de animarum reviviscencia propositionibus, et bonorum semper manentium fruitionem

Ἀντιθετικός πρὸς Πλωτίνον¹ · ὅτι μὲν σωμάτων πρὸπαρχουσιν αἱ ψυχαί, μὲν ἑτέρων² μεταχωροῦσιν εἰς ἕτερα, ἀλλ' οὐ τοῖς ἀλόγοις ἔστι³ νούς, οὐδ' οὐ μὴσιν νοῖτο. Πολλαῖς δὲ και τοῖς ἀποδείξει και ται πρὸς ἐκεῖνο⁴ ἀπαντῶν, τὸ τῆ ἀπιστι ἀναμνήσεις εἶναι · ἐξ οὗ δὲ δόγματες αὐτῶ Πλωτίνῳ και πρὸ αὐτοῦ Πλάτωνι κατασται πρὸ τῶν σωμάτων τὰς ψυχὰς εἶναι· περι ἐγέρσεως σωμάτων τεθνεῶτων ἐγρηται, και δείκνυσιν ταύτην ἀλλαις δὲ ἀνάγκη και γ' ἐξ αὐτῶν τῶν τοῦ Πλάτωνος περι

Variæ lectiones.

¹ Vat. τοῦ σωφωτάτου ἐπὶ τοῦ κανικλείου Ἀντιθ. πρ. Πλ. Cf. Proöm. ² μόν' αὐτῶν cod. Vat. ³ Vat. ⁴ πρὸς ἐκεῖν' Vat. ⁵ τοῦ omisit Vat.

τάς ψυχάς ἀναβιώσασθαι · θέστων, και ἀπό-
 λαιψιν δείκνυσθαι ἀπὸ μόνων ἀγαθῶν και
 πολλὰς ψυχῶν ὁμοῦ ἔχει και σωματίων μηδέποτε
 λήγουσαν.

α'. Ἐμοὶ τὸ παρὸν σπούδασμα, πρὸς Πλωτίνου και
 τοὺς ἐκείνου περὶ ἀρθάρτου ψυχῆς λόγους. Καὶ γὰρ
 ὅτι μὲν ὁ ἐν ἡμῖν νοῦς ἀπλοῦς, και ἀσύνητος, και
 καθ' ἑαυτὸν ὑφεστῶς, και ζῶν ἐν ἑαυτῷ ἔχων, και
 γε κριτικῶν πάσης φθορᾶς και κατὰ ἐλευθέρου,
 τοῦτο καίτιον και τῆ ἀληθείᾳ καμὸι δοκεῖ, και εἰ
 τις ἕτερος ὁρθῶς βούλοιο σκοπεῖν, και γε πρὸς
 πᾶν δῆπουθεν εὐθὺς θεῖτο (10), τὸ γε πρὸς τοῦτο
 φέρον, και τοῖς Πλωτίνου λόγοις καλῶς ἀποδεδει-
 γμένον. Πῶς γὰρ ὁ και εἴη ἐκ συνθέσεως νοῦς, και
 ἐκ τινων μερῶν συνιέντων ; εἰ μὴ γὰρ ἐξ ὧν πάντα ὁ
 ἐκ συνθέσεως, ἀπλῶν ὄντων σωματίων και πρώτων, B
 ἄλλ' οὐθέν τούτων νοεῖ. Ἐκ γούν ἀνοήτων πᾶς ἐκ
 και ἰσχυροῦ νοῦς, ἢ πῶς ἐκ ὧν ταῦτα οὐδαμῶς οὐ-
 δαμῶς ἐπίσταται (11), τῶν νοητῶν λόγων και ὑπὲρ
 ταῦτα, οὗτος ἐξ αὐτῶν γενησόμενος, ἐπικεῖσθαι ἐκ
 δυνάμει ; εἰ δ' ἄλλων τινῶν παρὰ ταῦτα σωματίων
 συμπλακέντων ζῶσα και νοεῦσα ψυχὴ συνίσταται, εἰ
 μὴ πεχυτέρων και ὑλωδεστέρων, ἄλλ' ἀποκινῶν ἐκ
 τῶν ἰσχυροῦν νοῦν συνιστάται και ἐπι μᾶλλον
 ἐκ ἀνοητῶν (12) ψυχῆ νοερά, ἀμοίρου νοησεως
 πάσης ὁ οὐσης τῆς ὕλης και τῆς τοιαύτης μελίστα
 πεχυταίας ὕλης· εἰ δ' ἐξ ἀπλουστέρων γε, και ἂ τὰ ἰσ-
 χυρῶτα πέφυκεν ὡς δὴ ἄρχαι τῶν ἄλλων, ἄλλ' οὐκ
 ἔστιν οὐδ' εὐρεῖν ἔστιν ἀπλουστέρα οὐδαμῶς, οὐδ'
 ἐν αὐταῖς ἐπινοεῖται τῶν τεσσάρων ἐξ ὧν δὴ τᾶλλα
 πάντα ἰσχυρῶτα και μὴ οὐδ' ἐξ ὕλης δῆπουθεν και εἰδους C
 συνθετον νοῦς και ψυχὴ ἢ κατὰ τοῦτον, ὡς ἂ δὴ
 και αὐτῆ μὴ ἐξ ἀπλῶν σύνθετον, ἀπλοῦν δ' εἴη
 σῶμα, συνθέσεως ἄλλης ἐκπλαγμένον. Ἄλλ' εἰ και
 τοῦτο, οὐτὲ τὴν ὕλην ἔστι δυναμένην νοεῖν τιθέναι (13),
 μέχρις ἐκ αὐτῆ δὴ τοῦτο εἴη και μόνον ὕλη, οὔτε τὸ
 εἶδος αὐτὸ δὴ τοῦτο και μόνον θεωρούμενον εἶδος,
 ὡστε και αὐθις ἐξ ἀνοήτων ἐκ νοῦς εἴη ὁ δὴ πρώ-
 τον ὡς ἀποκινῶν ἢ και ἄνοιον εἰπεῖν ἐφύγομεν. Και
 τοῖνον ψυχὴ ζῶσα και νοερά, οὕτω δὴ και σῶμα
 πᾶν φύγει ὡστε τοῦτ' εἶναι, και πᾶσαν φύγει σύν-
 θεσιν ὡστ' ἐξ αὐτῆς εἶναι. Καὶ μὴν και Πλωτίνου

A ostendit et animarum simul et corporum nunquam
 finiturum supplicium.

1. In hac mea lucubratione Plotinum et ejus de
 incorruptibili anima doctrinas refellere aggredior.
 Etenim quod in nobis sit mens simplex et incom-
 posita, et in se subsistens, vitamque in se habens,
 et omnis corruptionis et interitus nescia ; id et illi
 et sane mihi quoque videtur, et si quis alius recte
 inquirere velit, et mentem sinceram adhibere
 his omnibus quæ Plotini operibus bene de-
 monstrantur. Quomodo enim composita mens es-
 set ? quibus partibus congregientibus ? Si enim ex
 iis quibus omnia constant, corporibus simplicibus
 ac primis : sed ex his nullum cogitat. Porro ex non
 cogitantibus quomodo mens fieret, aut quomodo
 ad ea quæ nunquam illa appetunt, intelligibilia dico,
 ac etiam supra illa, cum ipsa ex iis sit, posset as-
 surgere ? Si vero ex aliis corporibus connexit vivens
 et cogitans anima consistat, aiquidem ea crassio-
 ria et fæculentiora, absurdum est talibus men-
 tem constare. Ac magis etiam desiperet mens in-
 tellectu prædita, cum sit omnis cogitationis experts
 materia et imprimis adeo crassa. Si autem ex sim-
 plicioribus et iis quæ prima nata sunt tanquam
 aliorum principia ; sed non sunt nec inveniri pos-
 sunt simpliciora neque ipsa imaginatione, quam
 quatuor quibus omnia cætera. Et sane neque ex
 materia et forma compositum aliquid est mens et
 quæ secundum ipsam est anima, ita ut ipsa non
 simplicibus componatur, sed corpus simplex sit,
 alius compositionis experts. Sed in hac hypo-
 thesi, neque materiam ut cogitandi capacem sup-
 ponere licet, quandiu nihil nisi ipsa materia et
 solummodo materia sit ; neque forma est, quæ non
 nisi forma et solummodo forma ad contempla-
 tionem pertinens, ita ut ex non intelligentibus mens
 fiat. Quod sane primum ut absurdum et demens
 dicere refugimus. Et igitur anima vivens ac cogi-
 tans procul abest ut sit corpus quoddam, et procul
 abest ut quadam compositione efformetur. Et sane

Varia lectiones.

⁶ ἀναβιώσασθαι Vind. ⁷ τε add. Vat. ⁸ ἂν add. Vat. ⁹ και τὰ λοιπὰ πάντα τὰ ἐν σ. Vat. ¹⁰ και abest a Vat. ¹¹
 τῶν non est in Vat. ¹² πάσης νοῦς. Vat. ¹³ ἂ δὴ Vat. ¹⁴ τῶν — πάντα omnisit Vat.

Notæ.

(10) Stoetiam in Vatic., nisi forte vitium subest,
 ut scriptum fuerit παρὰ πᾶν — θεῖτο ; tenenda
 locutio est. Ex Demosthene advers. Aristocr.
 664 laudant grammatici : πρὸς τὸ καλῶς ἔχον τί-
 σομαι. Quocirca nil mutavi.

(11) Ἐρικνεῖται in margine et sic Vat. recte.

(12) Platonicum. Vid. Phileb. p. 42 d, Steph.
 p. 214 Bip. Epistol. XI fin. p. 169 Bip. Julian.
 Orat. II p. 57. III 114 Spanhem. et hujus not.
 ad Aristoph. Schol. Nubd. 486, coll. interpret. ad
 Mesych. I, 386 Albert.

(13) Neque materia poni potest tanquam ea
 quæ cogitare queat, quandiu (s. quousque nil nisi
 ipsa materia et solummodo materia sit : neque spe-
 cies. (tanquam cogitans potest poni) quæ non nisi

D ipsa species sit solummodo species ad contempla-
 tionem pertinens. — Tenendum rarius και ad-
 jectum formulæ αὐτὸ τοῦτο μόνον. Plato Gorg.
 p. 182 : Ὅτι εἰεν παρασκευαί, αἱ μὲν μέχρις ἡδονῆς,
 αὐτὸ τοῦτο μόνον παρασκευάζουσαι. Elian. V. H.
 III, 17 : Ἡ αὐτὸ τοῦτο μόνον τὴν διάνοιαν ἀγαθοὶ
 γινόμενοι. De solemnibus formula vid. Toup. ad Lon-
 gini Fragg. V, p. 396 ; Fischer. ad Eschin. s. v.
 αὐτός, ibique laudat. Add. Schæfer. ad Lamb. Bos.
 Ellips. p. 388, coll. Heindorf. ad Gorg. I. I. et
 Ast. ad Platon. Legg. p. 27. Insignioreem igitur fe-
 cit Nathanael h. l. abundantiam qua adjicitur in
 ea locutione μόνον : an elegantioreem, ipse viderit,
 Infra tamen communem locutionis modum sequit-

et Plotinus, et si quis cum illo ante illum vel post illum recte et pulchre ejus naturam cognoverunt, simplicem eam scientes et neque secundum corpus neque secundum compositionem eam esse dicentes, sed aliud præter illa, quod nullam dissolutionem aut corruptionem recipiat. Quod autem easdem quas diximus animas creat et suscitatur ante corpora et sursum ponit et primo et soli existenti, et uni soli et immoto coaptat, ac inde eas abstrahit, et dejicit, et in corpora impellit, et ex aliis in alia transvehit et ex mellioribus et sibi ipsis propriis in pejora neque ipsis convenientia, et multum huc illuc vagari eas jubet, et gravia hæc ex dementia patitur multa cogitans mens quæ nec prorsus intelligentia carenti animæ accidunt, id sane erubescens fateor non bene a bono Plotino affirmatum esse. Vel aliqua ex necessitate ad id doctrinæ abiit et id dicere sustinuit, eo quod non aliter vim effugere posset et difficultate sese expedire. Si enim quia, nascente anima una cum vitæ participantibus corporibus, accidit ut cum iis dissolvatur et corruptionem subeat, et quamvis immortalis, non immortalis sit; id neque ea patiuntur, elementa nempe prima ac simplicia quibus cætera corpora constant. Manent autem et transmigrantia in aliis subsistunt. Quoniam autem, corpore ac vita solutis, abit eorum unumquodque? Ad illud sane quod ipsis proprium et congenerum est, et ad quod tendit in composito corpore constitutum. Quod autem illud desiderat et semper ad illud spectat et tendit, manifestum est, siquidem et viventibus adhuc corporibus, diffiuit ac effunditur, et ad congenerum, ut diximus, abit, artelo ejusdem generis elemento in ejus locum succedente, et locum hunc adimplente, ita ut hujus participans animal permaneat, quoadusque vivere ac mortem effugere possit. Si igitur id ita se habet, omnino autem sic et simplicia corpora in compositis constituta inde soluta rursus manent neque corrumpuntur; quid obstat quin animus qui natura nihil patitur, cum iis viventibus corporibus natus, ut primo principio ac creatori visum est, deinde ipsis solutus, incorruptibilis et immortalis maneat? Si id autem nolis, nimirum immortale simul cum mortali, et incorruptibile cum corruptibili in vitam adduci, et hoc timens hanc ex necessitate legem adducis animam corpori præexistere et eam ex se sola vitam habere dicis, cujus corpus particeps efficit, de hoc jam accuratius inquirere conabor.

καὶ εἰ τις μετ' ἐκείνου ἢ πρὸ αὐτοῦ ἢ μετ' ἄρθως καὶ καλῶς ἐπέγνωσκον τὴν αὐτῆς ἀπλῆν ταύτην εἰδότες, καὶ μὴδὲν μῆτε κατὰ μῆτε κατὰ σύνθεσιν οὔσαν, ἄλλο δὲ τι παρὰ τὸ λύσειν μηδεμίαν μῆτε φθορίαν καταδεδογμένον δ' αὐτὰς ταύτας ἄς ἐφημεν ψυχὰς, προδ' γὰρ (14) καὶ προὔφιστα τῶν σωμάτων, καὶ τίθησι καὶ τοῦ πρώτου ἐξάπτει καὶ μόνου ὄντος ἐνός μόνου καὶ ἀκινήτου ὄντος, εἴτ' ἐκείθεν καὶ βάλλει κάτω καὶ ὄθει ἐπὶ σώματα, καὶ ῥων εἰς ἕτερα ἐμβιβάζει (15), καὶ ἕξ ἄρ καὶ γνησίων αὐταῖς μᾶλλον ἐπὶ χεῖρω καὶ ταύταις προσήκοντα, καὶ πολλὴν τινα πῆσιν πλάττειν αὐτῶν, καὶ τὰ θανά ταῦτα ἐξ ὧν ἴ πολλα φρονῶν πάσχει νοῦς, ἃ μὴδὲ τῇ πᾶσι ἀλογῆ ψυχῇ συμβαίνει, τοῦτο δὲ καὶ αἰσχρῶν καλῶ Πλωτῆν μὴ καλῶς δεδογμένον. Ἡ πὶ ἀνάγκης πρὸς τοῦθ' ἔκει τοῦ ἰσθόματος, π' στὰ τοσούτ' εἰπεῖν, μὴ ἔχων ἄλλως φηγεῖν τί καὶ ὁ μὲν ἦν αὐτῷ παρατιθέσθαι. Εἰ μὲν γὰρ γεννωμένης αὐτῆς δὴ ταύτης τῆς ψυχῆς, αἰ ζωῆς μετέχουσι σώμασι, συμβαίνει καὶ σὶ λύσθαι ταύτην αὐτοῖς καὶ φθορὴν ὑπομένει γοῦν ὅπερ ἐστίν, οὐκ ἐστὶν ἀθάνατος, ἀλλὰ οὐδὲ ἂν αὐτὰ ταῦτα πάσχει, τὰ ἐξ ὧν θαλονότων καὶ ἀπλῶν ὄντων τὰ λοιπὰ σώματα ἐν μῆνι δὲ καὶ μεταχωροῦντα ἐν ἄλλοις ἐστὶ δὲ τῷ σώματος καὶ τῆς ζωῆς λυθείσας τούτων ἕκαστον; Εἰς τὸ εἰκῆλον δηλονότι καὶ νῆς, καὶ οὐ δὴ ἐρίεται γεγονός ἐν τῷ συνθέσει. Ὅτι δ' ἐρίεται καὶ αἰεὶ πρὸς τοῦτο βλ' τὴν ὁρμὴν ἔχει δὴλον, ἐπὶ καὶ ζώοντων ἐπὶ ἰματων βεῖ καὶ ἐκχεῖται αὐτῶν καὶ πρὸς ὁ δ' σιον ὡς ἔφημεν ἀπεισιν, ἐτέρου αὐθις ὁμ' ἀντισιόντος, καὶ τον ἐκείνου τόπον πληροῦν: ἂν δὲ καὶ τὸ μετέχον αὐτοῦ ζῶον μῆνη ὄτου καὶ πέφυκε ζῆν καὶ φεύγειν τὸν θάνα γοῦν τοῦθ' οὕτως ἔχει, πάντως δ' οὕτως τῶν ἀπλῶν σωμάτων ἐν τοῖς συνθέτοις γε εἴτ' ἐκείθεν λυθέντα αὐθις μῆνει καὶ οὐ δάψ' τί κωλύει καὶ τὸν ἀπαθῆ τὴν οὐσίαν νοῦς, δὴ τούτοις καὶ συγγενηθέντα τοῖς ζῶσι σπ' ὡς τῷ πρώτῳ αἰτίῳ καὶ δημιουργῶ ἰδοῦν αὐτῶν ἀπολυθέντα, ἀφάρτων μῆνειν καὶ ἀκωλύ. Εἰ δὲ τοῦτο μὴ θέλεις, ἅμα δηλονότι το ἀθωκε θνητῷ καὶ τῷ φθαρτῷ τὸ ἀφάρτων ἐπὶ τῷ ἄγεσθαι, καὶ τοῦτο φοβούμενος ταύτην ἔκ τῆς αἰτίας, ψυχὴν προὔφισταναί σώματος αὐτῆν δὲ ταύτην μόνην ἀφ' ἑαυτῆς λέγει ἔχειν, ἧς δὲ καὶ τοῖς σώμασι μεταδίδωσι, πρὸς αὐτὸ ἀπαντῶν πυθίσθαι βούλομαι.

Variæ lectiones.

¹⁴ κατ' ἐκείνου Vat. ¹⁷ μῆτε add. Vat. ¹⁸ καὶ abest a Vat. ¹⁹ τοῦ abest a Vat. ²⁰ ὄταν Vind. dose ²¹ οὐδ' Vat. ²² πῆ δὲ Vat. ²³ ὡς deest in Vat. recte. ²⁴ μῆνοι Vat. ²⁵ ἔχει — δ' οὕτως abt Vat. ²⁶ τοῦ σ. Vat. ²⁷ αὐτός — προτίθεσθαι Vind., cum v supra προθ. scripto.

Notæ.

(14) Hoc verbo agenda sunt lexica.
(15) Vel hoc verbo tangit fortasse Nathanael philosophorum de *Avicida* corporum natura, vel de

corpore tanquam *naviculo* metaphoras. De vid. Gatack ed Marc: Antonin. 2. 8; p. 389

β'. Τίνος ταύτης ἡς φησὶ ζωῆς ἢ ψυχῆ μεταδίδω- A
 σιν ; αὐτῆς ἐκείνης, ἢ δὴ καὶ τῆς ²⁸ ψυχῆ διὰ παντός
 καὶ ἄλυτος ²⁹ σύνεστιν, ἢ ἑτέραν παρὰ ταύτην λέ-
 γεις εἶναι τὴν ἐκ ψυχῆς μεταδιδόμενῃν τῷ σώματι ;
 Εἰ μὴν γὰρ τῆς οἰκείας ζωῆς ἢ ψυχῆ μεταδίδωσιν,
 ἀθανάτου ταύτης οὕσης, δεῖ καὶ τὰ μετασχόντα
 σώματα τὸν ἴσον χρόνον ζῆν καὶ ἀίδιον · εἰ δ' ἄλλη
 μὲν ψυχῆς ζωὴ, ἄλλη δ' ἀπλῶς ζώων ³⁰, καὶ ἡ μὴ
 αὐτῶν τούτων φθορὰ συνέστηκε, ψυχῆς δὲ ζωὴ
 πάντη ἀνώλεθρος, πῶς ὁ μὴ ἴστω αὐτῆ τῆ ψυχῆ
 ζωῆς εἶδος, φαρτὸν χορηγεῖ τοῖς σωμασιν ; Καὶ
 μὲν εἰ καὶ τοῦτο δύναται, ψυχὴ ἀθανάτως ζῶσα
 φαρτῆς εἶναι δηλονότι ποιητικῆ ζωῆς ³¹, τίνος χά-
 ριν ἐπὶ τὰ σώματα κατιούσα, ἔχει δ' ὥστε καὶ ζῆν
 αὐτὰ ποιῆσαι καὶ κοσμεῖσαι, οὐ τοῦ κρείττονος εἶδους
 ψυχῆς, τοῦ δὲ χειρονος μετίδωκεν ; ἦ τ' ἄρα φθόνου B
 πάντως ἔρεῖς, ἢ ὅτι οὐ τὸ κρείττον καὶ ἀμεινον,
 ἐκείνο δὲ μᾶλλον τὸ ³² καὶ ἀχρεῖον διεδύνηται · ἀλλ'
 εἰ τὸ πρῶτον, πῶς ἂν εἴη, ἀγαθῆς ταύτης οὕσης
 καὶ ἀγαθὰ τινα πράξει βεβουλημένης, περὶ ἃ καὶ
 προσεθυμῆθη, οὐκ ἐξ ἀνάγκης δὴ τίνος καὶ βίας,
 ἀλλ' ὥστε ταῦτ' εἶ ³³ ποιῆσαι καὶ ζωῶσαι, φθονο-
 ρῶς σχεῖν καὶ τὴν τούτων τεμεῖν καὶ στενώσαι
 ζωῆν ; εἰ δ' ὅτι οὐκ ἦν αὐτῆς τῆς ψυχῆς ἀθανάτου
 καὶ αἰε ζώσης τὴν ἴσην καὶ τοῖς ἄλλοις ἀρμόσια
 ζωὴν, σκόπει μή ποτ' οὐχ ἀρμόζον καὶ τοῦθ' ὁμοίως
 εἴη περὶ ταύτης εἰπεῖν. Εἰ γὰρ μὴ τοῦ οἰκείου
 πέφυκε μεταδίδουσαι ³⁴, πῶς πέφυκε τοῦ ἄλλοτρίου,
 ἵνα μὴ τοῦ ἑαυτοῦ λέγω, εἴπερ δὴ ἐναντία φθα-
 ρτὸν καὶ ἀφθαρτὸν, ἀθάνατον καὶ θνητόν ; Τί δὲ καὶ
 γνοῦσα τοῖς μὴν ὀλίγον ³⁵ χρόνον ἀπεμείρισε τοῦ ζῆν,
 τοῖς δὲ πλείω ; Εἰ μὴν γὰρ πρὸς ἀρετὴν βλέπουσα
 καὶ κακίαν οὕτω δὴ καὶ τὸ ζῆν μετρεῖ (16), τοῖς
 μὴν ἵνα πλείω κατορθώσωσι τὰ βελτίω προαιρουμέ-
 νοις καὶ πλείω νέμωσα τὴν ζωὴν, τὴν δ' ἵνα τρε-
 χόντων ἐπὶ τὰ χεῖρω κόψῃ τὸν δρόμον, κόπτουσα
 καὶ (17) τὸν τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς δρόμον ³⁶, τούτων
 τε κακίαν ἴδιαν ὡσπερ καὶ χωρὶς διάθεσιν καὶ
 κίνησιν παρὰ τῆς ³⁷ ψυχῆς ἐχόντων · ἀλλ' ἤδη ὀρω-
 μεν πολλοὺς μὲν τῶν κακῶν καὶ πάνυ τι ³⁸ κακῶν,
 πάνυ τι ^{39, 40} καὶ ζῶντας, πολλοὺς δ' ἀρετῆ προκει-
 μένους, ἢ βραχέϊ τινι χρόνῳ ἅμα τε τοῦ ζῆν καὶ
 τῆς περὶ τὰ καλὰ σπουδῆς πεπαυμένους. Ὅρωμεν
 δὲ ⁴¹ καὶ τοὺς μήπω ἡλικίας ἀψαμένους, περὶ ἀρετῆς
 οὐδὲν μᾶτε κακίας εἰδότες ⁴², ἄωρως οὕτω τοῦ ζῆν
 ἐκστάντας, καὶ ὁ λόγος κἀνταῦθα τίνος ἕνεκα, εἰκό-
 τως ⁴³, ἦμιστ' ἀσφαλῆς. Ὅπως δ' ἀρετὴν ἢ ⁴⁴ κακίαν D
 τίνος ἂν εἶναι φαίμεν ⁴⁵, ψυχῆς ἢ σώματος ; ἢ γὰρ
 ἀμφοῖν, ἢ ἐνὸς δὴπου τούτων. Ἄλλ' ἐνὸς εἴπερ εἴη,

5. Quænam est hæc vita cuius, ut dicis, anima
 corpus efficit particeps ? Illane est quæ animæ ipsi
 semper et doloris expers inest, an aliam esse di-
 cis eam quam anima corpori tradit ? Si propriæ
 sibi vitæ anima corpus efficit particeps, cum ipsa
 sit immortalis, oportet et participantia corpora
 idem tempus et in æternum vivere. Si autem alia
 est animæ vita, et alia simpliciter animantium,
 ac ea quidem animantium corruptioni subjacet,
 animæ vero vita omnino est incorruptibilis, quo-
 modo quæ non est animæ vitæ forma, eam cor-
 ruptibilem corporibus præbet ? Et si id quoque po-
 test, si valet anima immortalis vita prædita corrupti-
 bilem vitam communicare, quare ad corpora deve-
 niens. devenit autem ut ea vivere faciat et ornet,
 non melioris animæ formæ, sed inferioris ea partici-
 pantia effectus ? Aut invidia omnino dices, aut quia
 non majus te melius, sed illud minus et pejus po-
 tuit. Sed si prius, quomodo fit ut anima, cum
 bona sit et aliquid boni præstare velit iis in quæ
 studium habet, non ex necessitate et vi, invida sit
 earumque vitam secet ac minuat ? Si autem, quia
 non potest anima et immortalis et semper vi-
 vens, æqualem et aliis vitam dispensare, vide
 ne non congruum sit hoc de illa dicere. Si enim
 proprium transfundere nequeat, quomodo possit id
 tradere quod ipsi extraneum est, ne dicam contra-
 rium, siquidem contraria sunt corruptibile et
 incorruptibile, immortale et mortale ? Quid autem
 cogitans aliis quidem parvum tempus vivendi, aliis
 longius impertivit ? Si enim ad virtutem attendens
 et malitiam ita vitam metitur aliis quidem meliora
 eligentibus, quo plura recte faciant, longiorem tri-
 buens vitam, aliorum autem ad pejora currentium
 ut cursum secet, secans et vite temporis cursum,
 his et illis propriam quasi ac separatam disposi-
 tionem et motum ultra animæ motum habentibus ;
 jam videmus multos quidem malorum et etiam
 pessimorum, diu viveutes. multos vero virtuti
 adhærentes, post breve tempus et vita simul et
 boni studio cessantes. Videmus autem et eos
 qui nondum adolescentiam attingere, de virtute ac
 malitia nihil scientes, præmature ita e vita exeun-
 tes ; atque ibi ratio qua de causa minime infail-
 bilis est. Virtutem autem vel malitiam utrius esse
 dicemus, animæ an corporis ; Sunt amborum, aut
 unius tantum. Sed si unius, sunt animæ erunt, siqui-
 dem et inde omnes ad bonum et malum motus, Si
 vero amborum, et ita animæ potius erunt quæ cor-

Variæ lectiones.

²⁸ τῆ non est in Vat. ²⁹ ἄλυτος Vat. ³⁰ Vind. ζῶων, male. ³¹ ζωῆς non habet Vat. ³² fort. add.
 ἔττον. ³³ Vind. οὐ male. ³⁴ μεταδούσαι Vat. ³⁵ Vind. πλείω, male. ³⁶ Suprascriptum πρόμον. ³⁷ π.
 τὴν τῆς ψ. Vat. recte. ³⁸ Vind. πάνυ τοι. ^{39, 40} Vind. πάνυ τοι. ⁴¹ δὲ abest a Vat. ⁴² εἰδόντας Vat.
⁴³ εἰκότως, Vat. ⁴⁴ καὶ Vat. ⁴⁵ φαίμεν Vat.

Notæ.

(16) Apodosis incipit a verbis ἀλλ' ἤδη ὀρωμεν,
 ut sæpius in hoc scripto ἀλλὰ apodosis ordiendæ in-
 servit.

(17) Idem Nathanael in epistol. ms. ap. Villoi-

son, *Anecdott. Græ.* p. 72 : Εἰ Χριστὸν ὀρωμεν τρέ-
 χεις, καλῶς τρέχεις, καὶ κατὰ τὴν τὸν δρόμον· εἰ
 δὲ πρὸς ἄλλο τε σπεύδων βλέπεις, εἰκὴ καὶ μάτην
 σπεύδεις.

pore ut quodam utitur organo ; ita ut si virtutis ac boni amor eam teneat, quod per corpus in actum transit, neque corpus deponet quod et amorem et studium suum explebit. Idem erit dicendum et de anima quæ pejoribus lætatur. Quid volens illud quod sibi prius instrumentum erat, aptumque ad id quod volebat, despiciet ? Cujus autem rei causa illud pro pejore commutabit, idque pro alio, nihil meliore, imo vero plerumque inutili, siquidem ex hominum corporibus animalium induitur et circumdatur natura, et ex iis rursus ad plantas abit, et his colligatur vinculis arctioribus quam in prioribus erant, tanquam in iis radicata non habet quomodo inde facile exeat, post longum autem tempus et vix liberabitur, nescio quid melius in talibus versans operata, sive boni amore retenta, sive malum aut mala præferens. Et sane altera animæ forma fluxui et corruptioni serviens in qua vivimus, altera autem propria ea est secundum quam honeste ut homines vivimus ; et inde manifestum : si enim tota nostra vita ab ipsa mente ac ea quæ secundum mentem est anima pendet, unde nobis mortes, cum mens non patitur ac sincera sit et ante nostrum animal et in ipso animali et post ejus dissolutionem perstet ? Unde, dum apud nos est ac manet ac vitam nostram continere potest ac vult, accidit ut apud nos alia moriantur ac vitam amittant, et alia viventia maneat ? Oportebat enim vel omnino nos vivere, mente vitam præstante ac continente quin aliquid patitur, vel omnino corrumpi, ea nos relinquente et abeunte. Non enim licet, non licet dicere eam divisam esse, ac discissam in diversas corporis partes ac ita eas vivificantem ; unde abierit in seipsam coarctata, ea mortua relinquere, iis autem in quibus inmanserit, vitam quoque protendere. Simplex enim ac neque magnitudinis neque corporis particeps, quomodo divideretur ? Quid autem patiens, impassibilis et indivisibilis et partium expertus, ad contractiones et comprehensiones abit, neque id in se tota patitur, per partes vero quas habebat mortuis corporis partibus adaptatas ? Sed absurdum hæc cogitare ac dicere de mente partium experti et prorsus impassibili. De ea autem quam diximus, fluxa anima et corruptibili nihil repugnat, quoniam hæc dividitur, et hoc modo omnes corporis partes invadit, spiritu quodam vitali vecta, et una cum eo undique pene-

A ψυχῆς ὡς εἶναι, ἐπεὶ κἀκεῖθεν αἱ περὶ τὰ καφύλα πᾶσαι κινήσεις· εἰ δ' ἄμφοιν, καὶ οὐχ ἑξ ἑκαστοῦ ἄν εἴναι ὀργάνων· ἢ τί τινὶ τῶν σώματων χρημένης (!8)· ὡστ' εἴτ' ⁴² ἔρωσ αὐτῶν ἀρετοῦ καλοῦ κατέχει, τοῦ γε δηλονότι διὰ σώμα πρᾶξιν ἰόντος, καὶ ⁴³ οὐκ ἀποθήσει τὸ σῶμα, καὶ ⁴⁴ τὸν ἔρωτα καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἐκπύουσι· αὐτὸ δὲ τοῦτ' ἐστὶ φάναι καὶ περὶ ψυχῆς, τι ῥοσιν ἐνηθόμενης· ἢ τί καὶ βουλομένη, τοῦ γε γενομένου ὀργάνου, δεξιῶν γε ὄντος πρὸς ἂ ἑπεριφρονήσει, τίνας δὲ ἐνεκεν καὶ ἀνταλλάξεται τοῦ χειρότερου, κἀκεῖνο ⁴⁵ δ' ἐτέρου, μηδὲν μὲν τίνος, πολλὰ δὲ τινε καὶ ἐπιπλεῖστον ἔχον, ἐκ σωμάτων μὲν ἀνθρώπων θηρίων κτετακῶν καὶ περιτίθεται φύσει, ἐκ δὲ τούτων ἕως ἄφρυτὰ χωρεῖ, καὶ τούτοις συνδέεται δεσμοῖς· ἢ ἢ ἐν τοῖς πρόσθεν, καὶ ὡσπερ ἐν αὐτοῖς μὴ οὐκ ἔχει ὅπως ῥαδίως ἐκείθεν ἐκχωρήσει, χρμακρῶ τινε καὶ μόλις ἀπαλλάττεται, οὐκ ἰπλέον ἐν τοῖς τοιοῦτοις γινόμενα δράσασα κγ' ἔρωτι καλοῦ ἐπισχημένη ἢ κακῶν ἢ κακῶν μὲν· καὶ μὴν ⁴⁶ ἄλλο μὲν ψυχῆς εἶδος, ἢ φθορᾷ δουλεύον ἐν ᾧ δὴ ζῶμεν ⁴⁷, ἄλλο δὲ καθ' ὃ εὖ μάλα καὶ καλῶς ἀνθρώποι ζῶμεν ὡς δὴλον· εἰ γὰρ τὸ ζῆν ἡμῶν ὅλον αὐτοῦ καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ψυχῆς ἐξήπται, πόθεν ἢ θάνατος, ἀπαθούς τοῦδε καὶ ἀκηράτου καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς ζῶον καὶ ἐν αὐτῷ δὴ τῶ ζμετὰ τοῦτο λυθὲν καθεστῶτος ; πόθεν καὶ παόντος καὶ μένοντος καὶ γε τὴν ζωὴν ἡμῶν συνέχειν καὶ δεδυνημένου καὶ βεδουλημένου, ἡμῶν ἐστὶν ὅτι καὶ ⁵⁰ νεκροῦται, καὶ τὸ ζῆν λυσι, τὰ δὲ μένει ζῶντα ; Ἔδει γὰρ ἢ τὸ ὅλον ζῆν, αὐτοῦ γε τοῦ τὴν ζωὴν ⁵¹ παρεσχηκό συνέχοντος μηδὲν πεπονθότος, ἢ τὸ ὅλον ἐφ' ἐκλειπόντος δηλονότι τοῦδε καὶ ἀποκεχωρηκότος γὰρ ἐστὶν, οὐκ ἐστὶν οὐδ' ἐκεῖνο πάντως εἴπε μεμέρισται, καὶ σχιζόμενος περὶ τὰ τοῦ σμῶρια καὶ οὕτω δὴ ταῦτα ζῶντα ποιῶν ὁ νοῦ μὲν ἂν αὐτῶν ἀναχωρήσει ⁵² εἰς ἑαυτὸν σοκαὶ νεκρὰ δὴ ταῦτα καταλείπει, οἷς δ' ἰτούτοις γε δῆπου καὶ τὸ ζῆν παραμένει· ἢ γὰρ ὡν καὶ μὴ μεγέθους μήτε δὴ σώματος μνηδνός, πῶς ἂν καὶ μερισθεῖη ; τί δὲ καὶ ἀπαθής (19) καὶ ἀδιαίρετος καὶ ἀμερῆς ὡσυναίρεσις καὶ συνολκάς ἤξει ⁵³, καὶ οὐδεπάθος καθ' ὅλον ἑαυτὸν κατὰ δὲ μέρη, εἰ δ

Variæ lectiones.

⁴² εἴγ' Vat. ⁴³ καὶ abest a Vat. ⁴⁴ καὶ abest a Vat. ⁴⁵ κἀκεῖνου Vind., male. ⁴⁶ ὅτι add. Vat. ⁴⁷ Vind. δείζομεν, male. ⁴⁸ νόος Vat. ⁴⁹ πρὸς Vat. ⁵⁰ καὶ non agnoscit Vat. ⁵¹ καὶ add. ⁵² ἀναχωρήσει Vat. ⁵³ Vind. male ἔξει.

Notæ.

(18) Michael Psellus *De omnifar. doctrin.*, sect. 28, p. 60 : Τῶν παρ' Ἑλλήσι σοφῶν τὴν ψυχὴν Πλάτων μὲν καὶ Ἀριστοτέλης ὡς ὀργάνω φασὶ χρῆσθαι τῷ σώματι. — Sequuntur Peripateticorum, Cleanthis ipsiusque Plotini placita.

(19) Τί — παθῶν ἀπαθής. Ludit in vocabulo gemino. Illa formula τί παθῶν utitur ipse Plotinus pag. 438 B : Τί γὰρ παθῶν τις πρὸς ἄλλον ἔχει ;

quod tentare non debebat Villosion. *Anecdota* II, p. 235, licet Platoni frequens sit illa ait μαθῶν. Vid. Jacobs. *Addit. Animadv.* ad 1 p. 327, ibiq. laudati. Wolf. ad Demosth. p. 348; Heusd. in *Specim. Platon.* p. 57. Adde dorf. ad *Euthyd.* Platon. p. 339, et Herma Viger. p. 759 ed. noviss.

εἶχεν ἐνηρμοσμένα τοῖς κερωθεῖσι τοῦ σώματος ἅμα μέρεισιν ; Ἄλλ' ἀποπον ταῦτα περὶ τοῦ ἀμεροῦς μου ⁵⁴ καὶ παντ' ἅστων ἀκαθοῦς καὶ ὑπολαμβάνειν καὶ λέγειν · περὶ δ' ἧς ἐφημεν βευστῆς ψυχῆς καὶ φθαρτῆς, οὐδὲν ἀπεικόσ, ἐπεὶ καὶ μεμείρισται αὐτῆ, καὶ τοῦτον δὴ τὸν τρόπον πάντα φθάνει τὰ τοῦ σώματος μόρια, πνεύματι δὴ τινι ζωτικῷ γε ὄντι ἐποχουμένη, καὶ μετὰ τούτου διαβαίνουσα τοῦ ζῶντος σώματος πανταχῆ, ἐκεῖ δὲ ⁵⁵ παραίνει, ὅποι ⁵⁶ δὴ καὶ τοῦτο συμπεραίνει. Εἰ δὲ τι πάθος τῶν μερῶν, καὶ τὸ γε πάθος τῆν τε τοῦ πνεύματος κινήσειν καὶ τῆν αὐτῶς ⁵⁷ τῆς ψυχῆς στήσοι διαβάσειν, τοῦτό γε καὶ νεκρῶται, τοῦ τῆν ζωὴν ἐνέντος ἀπολειφθῆν, καὶ μὴ δυνάμενον εἶτε μετέχειν αὐτοῦ · καὶ δὲ γ' ἐπ' αὐτὸ μέρος τοῦ σώματος ἰὸν βάλαι τὸ πάθος ὃ δὴ καὶ τὴν ἀρχὴν ἴσχει · τοῦτο δ' εἶναι ⁵⁸ τὸ πνεῦμα τῆς ζωτικῆς ὃν ψυχῆς ὄχημα, εὐθύς καὶ τὸ ζῆν ὅλον φθαρὲν πέπτται, ταύτης δὲ τῆς ζωῆς φθαρτῆς οὐσης, ὡς ὑπεθέμεθα καὶ ἤδη δέδεικται · καὶ τοῖνον οὐ κατὰ νοῦν ἀπλῶς ζῶμεν, ἀλλὰ νοοῦντες εὖ ζῶμεν. Τῆς δὲ φθειρομένης ψυχῆς ⁵⁹ ἔστι μάλλον εἰπεῖν καὶ τῆν φθειρομένην εἶναι ⁶⁰ ταύτην ζωὴν · νοῦς δὲ καὶ ἡ κατὰ τοῦτον ψυχὴ καὶ ζωὴ, πεφυκότα παραμένειν τῆνδε τὴν ἀρμονίαν ἡρμοσμένῳ τῷ σώματι, παραμένουσι συνεστῶσης αὐτῆς, λυθείσης δὲ καὶ αὐτὸς ἀπολυεταί ⁶¹, μηθὲν παθῶν ἀκέρατος τις καὶ ἀπαθῆς ὢν, καὶ οὐκ εἶτε πρὸς ἕτερα μεταβαίνει τῶν σωμάτων οἷον ὁμογενῆ τῷ πρώτῳ καὶ οὐ ἐξφοίτησεν, οὔτε πρὸς ἕτερα θηρίων τινῶν καὶ ἀλόγων, καὶ μηδαμῆ τοῦτω προσηκόντων. Οὐ γὰρ ἐπ' αὐτῶν οὐθενός · ἢ τίνος ἐνεκεν μῆτε πρὸς ἀρετῆν, μῆτε πρὸς κακίαν ἀρμοζόντων αὐτῶν βουλομένῳ περὶ τὰς διατίσεις ταύτας ἀρμόζεσθαι ; Τί γὰρ ἂν οἰκίσον καὶ πράξει νοῦς, ἀλόγων εμπειῶν φύσει, καὶ ταύτη ἐνδαιτιώμενος ; Οὐκ ἔστιν οὐδ' ὄργάνου τινὸς τυχεῖν ἐξ αὐτῶν, ψυχῆς νοῦν ἔχουσης καὶ λόγον, ἐξυπαρτεσμένου βουλημασιν. Ἐπὶ δὲ φυτὰ πῶς ἂν καὶ ἀφίκοιτο ; ἢ ἵνα θρέψῃ (21) καὶ ἀξήσῃ ; Ἄλλ' οὐθενός τούτων οὔτε μετέχει, οὔτ' ἔστιν ἰρῶσα, ψυχὴ ἀμεγέθης καὶ νοερά. Πόθεν δὲ φυτοῖς ἐτέρωθεν τὸ ζῆν ; Ἄλλο ψυχῆς πάλιν εἶδος τοῦτο, μηθὲν συμβαίνον, μηδὲ ταυτὸν, μῆτ' αἰσθανομένοις ὅλως ζῶσις, μῆτε μετεσχηκόσι νοός. Καὶ γοῦν εἰ βούλει εἰς τρία ταῦτα διελῆσθαι ψυχῆν, πᾶσαν καὶ ζωὴν, νοῦν δηλονότι καὶ αἰσθησιν καὶ τὴν ὀρωμένην ἐν τοῖς φυτοῖς, ὀρθῶς ἂν διελῶσι. Καὶ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον ὃ περὶ ψυχῆς λόγος πᾶς. Ἔστι δ' οὐδὲν δεινόν, ὡσπερ ⁶² καὶ ⁶³ κοινονοῦσιν ἀλλήλαις καὶ τοῦ αὐτοῦ συμμετέχουσι ψυχῆς ὀνόματος, οὕτω δὴ καὶ πρώτην καὶ δευτέραν καὶ τρίτην ταύτας νοεῖν · καὶ τὰς μὲν

A trans vivens corpus, ibi finitur ubi et illud cessat. Si qua vero pars patiat, passioque spiritus motum et animæ permeationem sistat, ea pars emoritur, cum eam vitæ principium derelinquat, neque possit hujus particeps esse. Si autem ipsam corporis partem vulneret passio quæ principatum tenet ; cum hic spiritus sit animæ vitalis vehiculum, statim omnis vita corrupta finitur ; quoniam hæc vita corruptibilis est, ut supposuimus et jam demonstratum est. Et igitur non simpliciter secundum mentem vivimus, sed cogitantes bene vivimus. Hujus autem corruptæ animæ melius est dicere et corruptam esse hanc vitam ; mens vero et quæ secundum eam est anima ac vita, cum debeant cum corpore secundum hanc harmoniam concinnato conversari, permanent, ea durante, soluta autem et ipsa mens solvitur, nihil patiens, siquidem simplex et impassibilis est, nec jam ad alia transmigrat corporat neque primo congenera ex quo egressa est, neque ad alia quorundam animalium et irrationabilium et nullo modo ei convenientium. Non enim ullum ex his neque ad virtutum neque ad malitiam deceat mentem quæ his dispositionibus adaptari velit ? Quid enim proprii ageret meus, ad irrationabilium naturam depressa, ac in illa degens : impossibile est organum quoddam aquo illa inveniri, ab anima mentem et rationem habente, quod voluntatem adjuvet. Ad plantas autem quomodo abiret ? Num ut eas nutriat et auget ? sed harum nullius est particeps neque amans anima magnitudinis expert et intelligens. Unde autem plantis vita ? Alia illa animæ species, non eadem, neque conveniens aut sentientibus animalibus aut mentis participibus. Atque igitur si vis in tria illa dividere omnem animam ac vitam, nempe mentem, sensum vitamque eam quæ in plantis animadvertitur, recte divides. Et hunc modum habet omnis de anima oratio. Neque mirum est si, quemadmodum inter se communicant, et animæ nomen una retinent, ita et primam et secundam ac tertiam eas cogitemus ; et alias quidem inter se immediate communicare, alias vero mediate per eas quæ longe sunt neque ipsis proximæ. Anima enim intelligens, prima ; non autem eo ipso quod anima est ; siquidem secundum hoc non alia magis, alia minus ; omnes enim æqualiter animæ sunt sed quia simplex est et semper vivit et cogitat ac pertinet ad primum principium et naturas ac intellectus qui circa illud sunt. Secundus autem est sensus et quæ secundum cum est anima, quia et

Variaæ lectiones.

⁵⁴ νοός Vat. ⁵⁵ δὲ Vat. ⁵⁶ ὅπη Vat. ⁵⁷ αὐτῆς Vat. ⁵⁸ ἔχει τοῦ, τὸ δ' εἶναι Vat. ⁵⁹ Vind. male ζωῆς. ⁶⁰ omis in Vind. ⁶¹ ἀπολύεται Vat. ⁶² καὶ abest a Vat.

Notæ.

(20) De ὄχηματι ψυχῆς vid. Wytenbach. ad Plat. *Phædon*. p. 317. Cæterum hic Nathanaelis locus depravatus videtur.

(21) Coniunctum cum hujus loci argumento est *lepidus* dictum Plotini apud Joannem Philoponum

in Aristotel. *De Anima*, I, a. 2, a, b, indeque apud Suidam II, p. 354 : Διὸ καὶ θεῖως (ἀστειῶς Suid. probante Kustero) λίαν ὁ Πλωτῖνος εἶπεν, ὡς ὅσοι ἐμμανῶς κατὰ τὰς θρησκευτικὰς δυνάμεις ἐνεργοῦσιν οὗτοι κινδυνεύουσιν ἀποθνήσκειν.

primam capit et ei uniri potest et commisceri, et cum ea operari. Tertia vero est ponenda quæ nutritionis solummodo est capax. Si autem et sensus et hujus quæ tantum nutrit est aliquid intermedium, imperfectum quidem est quoad sensum et parum hujus habens, reliquum omne est juxta plantas; atque ita intermedium nonnullam communionem esse facit inter sensibilibus naturam et vitam nutritorum tantum et crescentium. Sit igitur et illud et dicatur quartæ animæ species. Ac igitur sic alia anima ab alia dependens, quæ, cum sursum sit, ad infimam descendit ea serie hujus participatione et communionem, et ea rursus ex inferiore loco ad primam ascendit, mediis adhærens, per easque sursum lata, ita ut omnis hic mundus motus ac vitæ particeps, sibi ipsi consentiens, sursum aspirat, minime a prima causaseparatus neque illius amorem solvens neque impetum, omnibus ejus partibus hanc primam causam ac unice existentem requirentibus.

μὴν ⁶⁷, ἢ τε ἄνω κάτσειν ἐπὶ τὴν παντελῶς κάτω, λιν αὐτὴν κάτωθεν ἀνεισιν ἐπὶ τὴν πρώτην, ἐξαφθεῖσα ἂν δὴ καὶ ὁ πᾶς κόσμος οὗτος καὶ κινήσεως καὶ περὶ ⁶⁸ τῆς πρώτης αἰτίας οὐδαμῶς ἀπερρώγως (23), οὐδὲ γὰρ τὴν ἐρεσιον, πάντων τῶν τοιούτων μερῶν ἐκείνου

3. De anima quidem et ejus speciebus satis dictum est; et quod alia quidem est intelligens et simplex et immortalis; aliæ vero compositione effectæ et corruptioni et fluxui et dissolutioni subjectæ sunt; præterea quod mens, quæ in animali hominis parte est, non præexistit ipsi animali neque animal illud ipsi animæ, sed ambo simul Si autem ex uno et eodem principio ac motu nolis mortale simul et immortale facta esse, sed ex duobus alterutrum admittendum, sit vel mentem præexistere vel non in animali mortali esse (oportet enim corruptibilis aliud principium aliamque causam, alteram vero esse incorruptibilis), dicendum est et de eo quid nobis videatur. Herbam videmus et calamus et frumentum; sed neque herba calamus est, neque calamus frumentum. Utrum igitur frumentum est ante calamus, aut calamus ante herbam, an hæc simul? Si enim frumentum ante cætera, unde ortum est, et ex qua alia causa et principio quam ex iisdem unde illa? Si autem illa ante frumentum, quam aliam habuere causam diversam ab illa quæ frumentum produxit? ac uno verbo, si non illa, quomodo istud? ex illis enim est; si vero non hoc, quomodo illa? Ex hoc enim sunt. Et ambo hæc simul videmus, frumentum ante illa et illa ante frumen-

ἀμέσως ἀλλήλων κοινωνεῖν, τὰς δὲ διὰ τῶν ἐν τῶν πόρῳ καὶ ὅσαι μὴν ἐγγιζομεθα αὐταῖς. Ὡς μὲν γὰρ νοεῖα πρώτα, οὐκ αὐτὸ δὲ τοῦτο, εἶναι ψυχὴ. Ἐπει κατὰ γὰρ τοῦτο οὐχ ἡ μὲν μᾶ ἢ δ' ἦττον· πᾶσαι γὰρ ἐξίου ψυχαί· ἀλλ' ὅτι ρατος, καὶ αἰεὶ ζῆ καὶ νοεὶ καὶ γνησιῶς ἔχει πρὸ πρώτον αἰτιον, καὶ γὰρ τὰς περὶ αὐτὸ ⁶⁴ φύσεις νοεράς. Δευτέρα δ' αἰσθησις καὶ ἡ κατὰ τὰ ψυχὴ, αἵτε δὴ καὶ δευτικὴ ⁶⁵ τῆς πρώτης, καὶ δ μὲνη συμμίγνυσθαι ταύτη, καὶ συνανακακῆσθαι καὶ μετ' αὐτῆς ἐνεργεῖν. Τρίτην δὲ θετέον, τρεῖς μόνου ἀντιληπτικῶν (22). Εἰ δὲ γὰρ καὶ αἰσθησις; καὶ αὐτῆς δὴ ταύτης τῆς θρηπτικῆς ἔστιν ἕνωσις ἀτέλης μὲν τὴν αἰσθησιν καὶ ὀλίγον αὐτῆς πᾶσι, τὸ δὲ λοιπὸν ⁶⁶ ἅπαν κατὰ τὰ φυτὰ· καὶ ἐπὶ τῆς μεσιτεῦον, οὐκ ἀκοινωνῶντων παντελῶς εἶνα πᾶ τὴν τῶν αἰσθανομένων φύσιν πρὸς τὴν ἐν τῆς πρὸς μορμένοις μόνου καὶ ἀξαναομένοις ζώων. Ἔστι οὖν καὶ τοῦτο καὶ λεγέσθω τέταρτον εἶδος ψυχῆ καὶ γοῦν οὕτω ψυχὴ ψυχῆς ἄλλης ἄλλη προσε τῆ τῶν ἐφεξῆς μεθεῖμι καὶ κοινωνία, καὶ αὐτῶν τῶν μέσων καὶ δι' αὐτῶν τούτων ἀνεκχεῖσθαι, ζωῆς μετέχων, συννεύσει πρὸς ἑαυτὸν ἄνω δὴ πρὸς αὐτὸν ἐν οὐδενὶ καταλύσας ἐν ἐκείνου δὴ τοῦ πρώτου καὶ μόνου ὄντος ἐφευμένων

γ'. Οὐ μὲν ἀλλὰ περὶ ψυχῆς μὲν καὶ τῶν τῆς εἰδῶν εἴρηται· καὶ ὅτι τὸ μὲν αὐτῶν νοεῖον καὶ ἀπλοῦν ἐστὶ καὶ ἀθάνατον ⁷¹, τὰ δ' ἐκ συσσεως γενοῦντα, καὶ φθορὰ καὶ ῥεύσει καὶ λθουλεύει· ἐτι δὲ καὶ ὅτι μήτε ὁ ἐν τῷ ζῳῳ τοῦ θρώπου νοῦς προὔπηξεν αὐτοῦ τοῦ ⁷² ζῳου, προὔφιστηκεν, μήτε τὸ ζῳον τόδε τοῦ νοῦ, ὁμοῦ ταῦτα. Εἰ δ' ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς καὶ κινήσεως μὴ βούλει θνητὸν ἅμα καὶ ἀθάνατον γεγενῆσθαι ⁷³, ἀλλὰ τῶν δύο θάτερον, ἢ προὔπχειν δηλονότι τὸν νοῦν ἢ μὴδ' ἐν ζῳῳ θνητῷ εἶ (δεῖ γὰρ τοῦ μὲν φθορῶντος ἄλλην ἀρχὴν καὶ αἰεῖ εἶναι, ἑτέραν δ' εἶναι τὴν τοῦ ἀφθάρτου), λεκτικῶν ἡμῖν εἶη καὶ περὶ τούτου τόγος δοκοῦν. Χιῶ ὀρώμεν καὶ καλάμην καὶ σίτον· οὔτε δ' ἡ χλόη λάμνη, οὔθ' ἡ καλάμη σίτος· πότερον οὖν ἐστὶ πρὸ τῆς καλάμης ⁷⁴, ἢ ἡ καλάμη πρὸ τῆς χλόης ὁμοῦ ταῦτα, καὶ χλόη καὶ καλάμη καὶ σίτος; Εἰ μὴ γὰρ ὁ σίτος πρὸ τῶν λοιπῶν, πόθεν γενομένου, καὶ ἐκ ποίας ἄλλης ἀρχῆς καὶ αἰτίας ἢ ἐξ ὧν ἐκείνη εἰδ' αὐτὰ ταῦτα πρὸ τοῦ σίτου, ποῖαν ἄλλαν ἔχη τὴν αἰτίαν, ἑτέραν οὔσαν τῆς προεγεγομένης τοῦ σίτου; καὶ ὅπως εἰ μὴ ἐκείνα, πῶς οὗτος; ἔξ ἑαυτων γὰρ· εἰ δὲ μὴ οὗτος, πῶς ταῦτα; ἔξ αὐτῶν γὰρ· καὶ ἀμφω δὴ ταῦτα συνορώμεν, τίς γὰρ σίτ

Variae lectiones.

⁶⁸ τὸ δεest in Vat., male. ⁶⁴ περὶ αὐτοῦ Vat. ⁶⁵ sic Vat. Vind. male δευτικῆ. ⁶⁶ καὶ τὸ λοιπὸν Vind ⁶⁷ προσρητημένης Vat. male. ⁶⁸ βλίποι Vat. ⁶⁹ τῷ Vat. ⁷⁰ ὑπ' ἐκείνου καὶ συνεχομένην addit Vi ⁷¹ καὶ — ἀθάνατον male exsulat e Vat. ⁷² τοῦ abest a Vat., male. ⁷³ καὶ σῶμα καὶ ἀσῶματον ad Vat. ⁷⁴ οὔθ' — καλάμης desunt in Vind.

Notæ.

(22) Ad hæc et sequentia adhiberi potest locus in *Phædro* cap. 25; Ἡ ψυχὴ πᾶσα παντὸς ἐπιμελείται τοῦ ἐψύχου, κ. τ. λ.

(23) Id est ἀπεσχιζόμενος. Vid. Suid. in ν. p. 255, ibiq. Gregorii Nazianzenii hæc, τῆς γὰρ ἀπερρώγως συζυγίας.

ον, κάκεινα πρὸ τούτου και οὔτε σίτου A
 ληθαμῶς ὄντος οὐκ ἂν γένοιτο οὔτε χλόη
 κ, ἀλλὰ τινὰ ὄντα παρ' αὐτὸν τὸν σίτον,
 ἢ μὴ γεγεννημένον, γένεσθ' ἂν και ἀπο-
 ἴτος ὡστ' ἴσται ὁμολογεῖν ἐκ μιᾶς ἀρχῆς
 ; και κινήσεως τῆς αὐτῆς ἕτερον και ἑτε-
 και οὐ μᾶλλον ⁷⁶ πρότερον θάτερον ἢ ὁμοῦ
 ἰ δὲ μὴ τὸ μὲν τούτων φθασιτὸν τὸ δὲ
 ἀλλ' οὐδ' ἡμεῖς φασιν νοῦν και ζῶον
 ; και ἄχυρα (24) εἶναι, ἀλλ' ὅτι χαλεπὸν
 φύσει, μᾶλλον δὲ τῷ δημιουργῷ ταύτας,
 γῶδες, ἐκ μιᾶς, ὡς εἴρηται, κινήσεως και
 ἴρον και ἕτερον ἐν ταυτῷ προβαλεῖσθαι.
 ταῦτα τὸ μὲν μακροβιώτερον ὡς ὁ σίτος
 ρημεν χλόης και καλάμης και διαρκεῖν
 τὰ δ' τὰ οὐ τοσοῦτον ὑφιστάμενα χρόνον, B
 και φθασιτὸν και ἀφθαρτον ὁμοῦ γεγενῆσθαι.
 γὰρ τις ὡσπερ ἐν τῷ σπέρματι τοῦ σίτου
 ἰνὴ τελειουργὸς τῶν ἐξ αὐτοῦ πάντων,
 ἀφανῆς, ὑστέριον δὲ καταφαινομένη τῶν
 τελειοθέντων, οὕτω δὴ δύναμις ἴσται και ἐν
 ἀρχῇ και αἰτία τοῦ ξῶου τοῦ ὑστερον ἐξ
 ἴτων. Καί μέχρι μὲν ἐν αὐτῇ ταῦτα ⁷⁷
 ἢ δύναμις, οὐτ' οὐδὲν τούτων οὐδ' ἡ δύνα-
 μαινεταί, εἰς ἐνεργεῖαν (25) δὲ προαχθέντα.
 και ταῦτα φανερά, και ἡ ἔχουσα μὲν δύ-
 ἰρῦπτοῦσα δὲ, ἐκ μὲν ⁷⁸ τοῦ θνητοῦ μόνου
 κ θνητὸν μόνον ζῶον, ἐκ δὲ τοῦ, τὸ μὲν
 ἰ, τὸ δ' ἀθανάτου, ξῶον εἰκότως, θνητὸν
 ἀθάνατον.

τε δ' ἴνεστι τῷ ἀνθρώπῳ νοῦς καθ' ἑαυτὸν C
 και μήτι γε μηδαμῶς φθίνων, και διαφέ-
 ρύτω φύσει ἡμῶν τῶν λοιπῶν ζῶων και
 ἐκ τῶν ἐνεργειῶν δῆλον. Τὰ μὲν γὰρ αἰ-
 νῆ και φαντασία ξῶσιν, ὧν και ἀτελεῖ δὴ ⁸⁰
 φατε, τοῦ τελείου μὲν ἔγγυς ἰούσαν και
 ἐν ἔχουσαν ⁸¹ γνησίως και γε ἰνδάλμασί
 ς αὐτὸν ⁸² τεῖνουσι κεχρημένην, τῆς δ'
 ὑσεως και ἐνεργείας πάντα πασαιν ἀπολειπο-
 κ εἰ τι δ' ἄλογα σοφίζονται ζῶα, κατὰ ταύ-
 ζονται ⁸³ σώστικὸν μόνον τῆς φύσεως, και
 ἴνειν τὸ γένος, οὕτω τοῦ δημιουργοῦ δόντος.
 εἰς τὸ εἶναι ταῦτα παραγωγῶν, και βούλε-
 κ διαμένειν και εἶναι. Και τοῖνον τὸ φρό-
 τῶν μέχρι τοῦ ἐξυρεῖν τραπῆναι, ἢ βλά-
 βουλήν, φυγεῖν, φθείρουσαν τὴν ξυήν. Ὡς D
 κλισσης ἔργα, και τὰ τῶν ἀραχνῶν νήματα,

tum; ac nisi frumentum esset, non essent herba
 neque calamus, sed quædam præter frumentum, et,
 nisi illa essent, neque esset ac gigneretur frumen-
 tum; ita ut confitendum sit ex uno principio et
 causa ac eodem motu aliud et aliud esse, neque po-
 tius aliud ante aliud sed ea simul. Si autem non
 eorum aliud est corruptibile et aliud incorruptibile,
 neque nos dicimus mentem et animal, frumen-
 tum quoddam et paleam esse, sed nihil esse naturæ
 difficile, a fortiori vero hujus creatori neque labo-
 riosum ex uno motu et causa, ut dictum est, aliud
 et aliud simul produci; et quemadmodum alia qui-
 dem diutius, ut frumentum diutius quam herba et
 calamus permanent, alia autem non tantum tempus
 subsistunt, ita et corruptibile et incorruptibile si-
 mul facta esse. Quemadmodum enim inest vis quæ-
 dam in frumenti semine, quæ omnia ex eo proced-
 entia perficit, primum quidem invisibilis, deinde
 autem suis productionibus manifestata, sic et vis
 est in primo principio et causa animalis quæ om-
 nibus ex se procedentibus revelatur. Ac dum
 quidem in ea hæc subsistunt potentia, neque eorum
 ullum neque potentia manifestatur; cum autem ef-
 fectu producta sunt, tunc et illa manifesta sunt et
 quæ ea continet potentia, abscondens quidem et ex
 mortali tantummodo animali mortale tantum ani-
 mal, ex illo autem quod ex parte mortale est, ex
 parte autem immortale, animal mortale simul et
 immortale producens.

4. Inesse aut homini mentem in se subsisten-
 tem neque unquam pereuntem, et ea præstare no-
 stram naturam cæterorum animalium ac irraciona-
 bilium naturæ ex operationibus patet. Alia enim
 sensu tantum et phantasia vivunt, quam imperfec-
 tam quamdam mentem dicitis, perfectæ quidem
 propinquam cognationemque cum ea habentem,
 formisque eam tendentibus utentem, sed ejus
 naturæ et operationi omnino inferiorem; et si quid
 sapiunt irracionabilia, animalia, secundum eam sa-
 piunt quantum necesse est ut naturam servent et
 genus permaneat, concedente Creatore, quid ad
 existentiam adducens ea vult permanere et esse.
 Ac igitur eorum prudentia usque eo procedit ut ci-
 bum inveniant perniciemque ac periculum vitent
 quæ vitam corrumpunt. Ut apis opera, et arane-
 arum telæ, et gruum per somnum custodia ao

Variæ lectiones.

μᾶλλον Vat. ⁷⁶ θάτερον Vind., sed θάτερον in marg. ⁷⁷ πάντα Vat. ⁷⁸ οὖν add. Vat.
 — τὸ μὲν θνητοῦ absunt a Vind., male. ⁸⁰ δὴ abess a Vat. ⁸¹ ἔχουσα male Vat. ⁸² πρ. αὐτ.
 Vat. ⁸³ σοφίζεται h. l. Vat.

Notæ.

ἄχυρα Sic Vat. : χόρτον Vind. Illud præ-
 miam alibi etiam ἄχυρον et σίτος inter se
 natur. Vid. Evangel. Matth. iii, 12; Luc.
 vid. interpret. χόρτον esse ex glossamate
 ainc quoque intelligas quod Alexdrini in-
 sai. xxx, 24, pro pabulo (χόρτῳ) usurpant.
 i Thes. i, p. 27f.
 ἐνεργεῖαν Vind. Quod antea κίνησιν iterato
 IL. GR. CXL.

dixit Nathanael; vid. de hoc discrimine doctum
 interpretem Græcum *Topicorum* Aristotelis, p. 378
 Sylb; quem locum descripsit Suidas I, p. 742r Ex
 alio interprete Aristotelis alia exhibet Zonar. *Lex
 Gr.* p. 723 sep., docente Tittmanno. Sequitur ibid
 p. 725 sep. luculentus in eamdem rem locus Gre-
 gorii Nyssent.

tutela contra eos qui male et insidiosè vigilant, et fornicarum thesauri, et granorum scissiones ac divisiones ad germinationem conscisorum, et canis satiatu et ciborum reliquias abscondens, ut rursus habeat quod manducet, si nihil aliud occurrerit; et eo usque procedit amentium animulium prudentia, nihil autem ultra valet, ut neque cogitare, neque rationabiliter agere, sed neque quidquam eorum quæ ultra sensum sunt cupere, neque ad ea vel per ea studium habere possint. Hominis autem mens et imprimis est intelligens, et sensus comprimit, eosque regit, et omnem amorem et cupiditatem evacuat; qua ratione cognationem cum intelligibilibus quæ supra sunt et omni materia expertibus habet. Hæc sunt huius qui proprie homo est, hæc sunt intelligentis animæ studia, ad quæ non aspiciunt neque properat ulla irrationabilis natura. Quomodo enim quæ sensibus tantum inservit neque supra eos ullo modo tolli potest aut quidem contemplari, eadem via, qua mens, procederet? Mens enim sola cum intelligibilibus conjungitur, sensus autem nullus illa attingit, longe autem ab iis abest, neque iis qui corruptibiles sunt, curæ est quidquam incorruptibilium: anima autem immortalis neque irrationabili vita ac sensu læssa, a quonam summo desiderio expetetur nisi a semper existentibus? in quibus et animas Plotinus primum esse dicit, aliis motibus ad alia conversas, et inde decidere ubi versabantur, fieri ut quædam labantur, corpora ornare volentes, et ideo inferius descendere, sed re infecta inornatas evadere. Sed nos non ita; quid autem statuerimus de ipsa intelligenti anima, jam dictum est.

5. Dicendum nobis est et de scientia, quomodo fiat, iis qui de illa nihil sciunt, num aliud sit mentem esse, aliud scientiam esse. Etenim si necesse esset ubi vita ibi mentem esse; ubi autem mens, ibi et scientiam: si omnibus animalibus insit mens, scientia et illis inesset, geometriam, arithmeticam

Variaë lectiones.

⁴ ὑπὸν Vat. ⁵⁵ μύρμηκες Vind. ⁵⁶ ἔχοι Vat. ⁵⁷ δεδυνηται Vat. ⁵⁸ ποιῆσαι Vat. ⁵⁹ ἡρώ Vind. ⁶⁰ ἐκεῖ addit Vat. ⁶¹ ὅπη δὴ Vat. ⁶² ὅπη Vat. ⁶³ μέλλει Vind. ⁶⁴ ταύτας Vat. ⁶⁵ καὶ addit Vat. ⁶⁶ μὲν ἐστὶ Vat. ⁶⁷ ὅποι δὴ Vind. et sic ubique.

Notæ.

(29) Hæc solertiæ animalium exempla huius ætatis scriptores a Plutarcho, Æliano, aliis hodieque obviis auctoribus sumpsisse vel unus Manuel Philes unumquemque doceat, qui Nathanaelis nostri æqualis illud carmen de proprietate animalium conscripsit.

(27) Id est, in quæ mens penetrat s. inquirat. Proprium verbi usum nullus locum disertius declarat quam hic Aristidis *Orat. in Minerv.* l. p, 10 Jebb.: Καὶ τῶν ἀνθρώπων ὅσοι θεωρεῖς οὐκ ἄτη πατεῖ τὰς κεφαλὰς, Ἀθηναῖ δὲ ἀνίχει καὶ ἰμβατεύει, τηροῦσα τὸ βολὸν συμτήρης γενέσεως. Colorem ex *Convivio* Platónico duxit Aristides, vid. cap. 18, 5, 9, p. 59 sep. Wolf.) Ille significatus scrutandi in *Xenophontio Symposio* obvius iv, 27. De cujus tamen loci lectione ambigunt editores. Minus jam ambi-

A καὶ γεράνων καθ' ὑπνοὺς ⁶⁴ φυλακαὶ καὶ ἀμεινῶν κακῶς καὶ σφαλερῶς φυλασσόντων κακῶν ⁶⁵ δὴ τινες θησαυροὶ, καὶ τομαὶ κόκκων ῥέσεις ἐκφύσεις ἀμὰ γε συντεταγμένων, κακορροεῖς καὶ τὰ τῶν βρωμάτων λείψανα ἐν αὐτοῖς ἔχει ⁶⁶ φαγεῖν, ἑτέρων αὐτῶ μὴ γκαὶ μέχρι δὴ τούτων τὸ πολὺ τῆς τῶν ἀπρῶν φρονήσεως, ἄλλο δ' οὐδ' ἐν πλεόν, οὔτε νοηθῆνται ⁶⁷, οὔτε νῶ πράξει, ἀλλ' οὐδ' ἐπιθυμῆθῆνος τῶν ὑπὲρ τὴν αἰσθησίν, οὔδε γε πρὶ καὶ δὲ ἐκεῖνα οὐδεμίαν σπουδὴν θέσθαι ⁶⁸, αὐτὸ δὲ νοῦς καὶ τὸ πρῶτον φρόνιμον, μῦσαι (27) αἰσθήσεις, ὑπεράνω δ' αὐτῶν γενέσθαι ⁶⁹, καὶ ὅλον ἔρωτα καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ὅλην ⁷⁰ ποιῆσαι, οὔδε ⁷¹ καὶ γνησίως ἔχει νοητῶν τῶν ἐπιθυμῶν καὶ ἀκαρῶν. Ταῦτα τοῦ κυριακῆς ἡμέρας, ταῦτα νοεράς ψυχῆς τὰ σπουδᾶσμάτα, καὶ ἐπιθυμῶν βλέπει οὔτε φθάνει οὐδεμίαν φύσιν ἀλογῆσαι. Ἐπεὶ γὰρ αἰσθῆσαι μόνη δουλεύουσκα, καὶ οὐδὲ τὴν ἀρθῆναι δυναμένη οὐτ' εἶδεν ὅποι ⁷² καὶ ἡ τεύει (27); Νοῦς γὰρ μόνος τοῖς νοητοῖς αἰσθήσεις δ' οὐδεμίαν τούτων ἐπικουμένω, καὶ κρᾶν αὐτῶν ἀπεισιν, οὔδε μέλλει ⁷³ ταύτη φησὶ οὐση οὐδενός τῶν ἀφθάρτων. Ψυχὴ δ' ἀθέσθαι μὴ λωδηθεῖσα (28) μηδ' ἐξ ἀλλοῦ ζωῆς καὶ σέως, τίνος ἀλλοῦ, ἢ τῶν αἰεὶ ὄντων ἐν ἀφθάρτῳ γένοιο; ἐν οἷς καὶ τὰς ψυχῆς Πλωτωνίᾳ πρῶτον οὔσας, ὁρεῖσιν ἄλλαις ἐφ' ἕτερα τρεῖς ἐκείνων τε ἐκπεσεῖν καὶ ἐν οἷς ἐγένοντο, ἐκ τούτων σφαλερῶς, κοσμησῆσαι μὲν ταῦτα ⁷⁴ βίβλας καὶ πρὸς τοῦθ' ἰκίεσθαι κάτω, ὁμοῦ δ' αἰετῶν τούτου, καὶ ἀκόσμου ταύτας γαγενῆσθαι (29) οὐχ ἡμεῖς οὕτως, ἀλλ' ὅσον ἰσμεν ἐπεγνεψυχῆς νοεράς αὐτῆς ἐνεκεν, ἢ δὴ λέλεσται

ἰ. Λεπτόν δ' ἡμῖν ἀν εἶη καὶ περὶ ἐπιθυμῶν ποτὲ γίγνεται, μηδ' ἐν περὶ αὐτῆς εἶδος εἰ χωρὶς μὲν ἐστὶ ⁷⁵ νοῦν εἶνα, χωρὶς δ' ἐπιστήμην εἶνα, καὶ γὰρ εἰ πᾶσα δὴ ποῦθεν ὅπη δὴ ⁷⁶ ζωῆ, ἐνταῦθα καὶ νοῦν εἶνα, ὅπη ἐνταῦθα καὶ ἐπιστήμην εἶνα, ζωοῖς δὲ πᾶσι

D gitur de interpretatione sententiæ Pauli Coloss. ii, 18, ἀ μὴ ἰσραεὶν ἰμβατεύω, certatim expresserunt Ecclesiæ Christianæ. Vid. interpret. ad l. i. et *Suicor. Theol.* t. i, p. 1097. Adde Zonare *Lex Gr.* in ἰσραεὶσαι, p. 709. Cyrilli *Lex ms.* Brem. apud *Theol.* I, p. et Jacomellum ad *Joan. Chrysostomi De Sacerdot.*, p. 53 sep. Atque ipse Nathanael stoli verba videri possit ante oculos habere (28) Passive vulgato modo constructa λωδᾶσθαι Nathanael.

(29) Præter librum Plotinianum *De generatione* supra monuimus, h. l. *De pulchro ipso* libris manifeste respicit Nathanael, et quidem cap. vum.

μη ἂν καὶ ἐν τοῖσις εἶσι, καὶ γεωμε-
 η ταῦτα καὶ ἀριθμῶν καὶ δίκαιον καὶ
 κλόν καὶ πρῶτον εἶδέναι κύνας καὶ γε-
 μύρμηκας, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ζώων·
 γραμμῆ, τί δὲ σημεῖον εἶδέναι· καὶ γε-
 τριγώνων καὶ τετραγώνων φιλοσοφεῖν
 ὡν δὴ τινων αὐτῶν ἐν ἐπιστήμῃσι ὄν-
 των τῶν κατ' αἰσθησιν ὄντων. Καὶ πολλὰ
 τελευπραγμανεῖν αὐτοῖς γένοιτο περὶ τε-
 ς (30) κύκλων καὶ περὶ ἀστέρων δ' ἂν
 κίνοιο κακχρῆναι, τροφῆς ἀλιγώρηκόςι,
 ιεν κάτω (34), καὶ συνόθους αὐτῶν καὶ
 αὐτὰ ἐνταῦθεν συμβαίνοντα μὴ ἀγνοεῖν
 αὐτὸ εἰ τι ἕτερον ⁹⁹ περὶ φύσεως καὶ
 τῆν ¹ ἐξύρηται τῶ ² καὶ λόγῳ. Καὶ δὴ
 ἴγον ³ Πλάτων ὁ μέγας καὶ Πλωτῖνος
 εἶεν κυνῶν καὶ γράμμων καὶ μυρμηκων
 . Πῶς δὲ καὶ φαίημεν ἐν αὐτοῖς τὰς
 ἀναμνήσεις εἶναι μνήμη μόνη κακχρημέ-
 ρσεν δ' ἐπ' οὐδεμίαν ἀρκέσθαι δυναμέ-
 δ' αὐτῶν καὶ ἀνθρώπος ἂν ἀποσταλῆ ⁴,
 ταυτῶν ⁵ εἰς οὐτὸς τε κλάσκα, πῶστων
 ριζόντων τε ⁶ καὶ γνωριζόντων, κακκαί-
 σόντων; Νοῦ μὲν γὰρ δεκτικὸν καὶ ἐπι-
 ν δὴ μόνον τῶν ἀνθρώπων ὀριζόμεναι ⁷
 , λογικὸν ὄντα, καὶ τούτω διακροῦμεν
 εἰ δὲ μὴ τούτων ἀνθρώπος μόνος, ἀλλὰ
 : ⁸ οὐδὲν ἕτερον νοὸς μετέχει, καὶ λόγου
 ν εἰκότως, εἰ καὶ μὴ ἐκτὸς γε προχω-
 λ' αὐταῖς ἴκοντες, καὶ εἴη ἂν οὕτως οὐ-
 κα διαπέρον λογικὸν ἀλόγου, καὶ γε νοῦν
 φασκεν μετ' ἐπιστήμης εἶναι, καὶ ταύ-
 εἶναι, καὶ ὁ ἐν ἡμῖν νοὸς ἔστιν οὕτος,
 εἰς λοιποῖς ζώοις μετ' ἄρ' ἴσαντοῦ νοεῖν
 ης δεκτικὸν μηδεμιᾶς λέγοιμεν εἶναι,
 οὕτως, καὶ νοῦν ⁹ τὸν μὲν εἶδῶτα καὶ
 ἐπιστήμης λέγοιμεν ἂν, τὸν δὲ μὴδ' ἔπ'
 ημίον ¹⁰ τοῦ γ' ἐπιστάμενον παιδαυ-
 δεδιδάχθαι, καὶ εἴη ἂν ὁ τοιοῦτος νοὸς
 ς, καὶ πῶσ' ἂν ἄνω καὶ κάτω γέ-
 καὶ ἀπόπως ἔξει, εἴγε λόγον μὲν ἀλογον
 ἴν δ' ἄνοον. Ἄλλ' ἔτιον ἐπὶ τὸ πρῶτον,
 τητέον ἡμῖν ἔφαμεν ¹¹ εἶναι, ὅπως ποτ'
 ολονότι τοῖς μηδὲν μηδαμῶς περὶ αὐτῆς
 ἔγγινομένα. Τάχα γὰρ, εἰ μὴ εἴξ ἀνα-
 ὑδαρῶθεν ἂν ἀλλοθεν δόξειεν εἶναι· εἰ

A justum et injustum, bonum et malum noscerent
 canes, ciconiæ, formicæ et cætera animalia. Et sci-
 rent quid sit linea et quid signum; et dissererent de
 triangulis et de quadratis, in quibus alia in scientia
 continentur, alia sensibus subjacent. Et multum
 inquirerent de quadratura circuli, et de stellis multa
 curiose investigarent, cibum dedignantibus infra-
 que spectare nolentes, earumque congressus et
 defectiones, et ea quæ inde accidunt ignorare no-
 lentes, neque si quid aliud de natura et iis quæ su-
 pra naturam sunt, inveniri possit mente et ratione.
 Atque secundum id magnus ille Plato et Plotinus
 nihil a canibus et gruibus et formicis differrent.
 Quomodo autem diceremus in iis scientias recor-
 dationes esse, cum sola memoria utantur, neque
 ad ullam recordationem pertingere possint? Quo-
 modo ad illis homo distingueretur neque unum et
 idem cum iis esset, si quidquid eum definit
 ac constituit, ab illos quoque pertineret? Mentis
 capacem et scientiæ solum hominem definientes
 esse dicimus rationabilem, et eo ab aliis il-
 lum sejungimus; si autem non modo homo, sed et
 irrationabilia mentis participia essent, et rationem
 merito participarent: non quidem extra proceden-
 tem, sed in iis existentem; atque ita non differret
 rationabile ab irrationabili, etsi mentem alteram
 esse diceremus cum scientia eamque scientiam ex
 mente, et mens nobis inest; alteram autem men-
 tem diceremus in cæteris animalibus esse neque per
 se cogitare valentem neque scientiæ capacem, et divi-
 deremus ita. diceremusque mentem esse scientem et
 scientiæ effectricem, alteram autem, quæ non po-
 test ab ipsa sciente doceri neque instrui, et foret
 talis mens quasi amens, et omnia susque deque
 ruerent et ridicula promeremus, siquidem rationem
 irrationalem poneremus, mentem vero amentem. Sed
 ad primum eundem quod nobis inquirendum esse
 diximus, quomodo scientia in iis qui de ea nihil
 noverunt, effermetur. Forte enim, nisi ex recorda-
 tione, non aliunde esse videretur. Si igitur scientia
 nihil aliud est quam eorum quæ prius animæ nota
 sunt, recordatio, et priusquam anima corporibus
 unita sit; si, postquam unita est et corporibus
 commista, memoria quodammodo, simulque cum
 ea scientiæ cognitio abigatur, deinde rursus
 ad eam anima redeat memoriam et scientiæ

Variae lectiones.

addit Vat. ⁹⁹ μηδ' ἂν εἰ τις ἕτερον Vat. ¹ καὶ ὑπὲρ αὐτὴν addit Vat., bene. ² νοὶ Vat. ³ καὶ
 ἔ. γ. Vat. ⁴ Sic Vat. ἀποσταλῆ Vind. ⁵ ταῦτό Vat. ⁶ τε abest a Vat. ⁷ αὐτὸν δὴ καὶ
 σοὶ τῶν ἀνθρώπων Vnt. ⁸ εἰ δὲ μὴ ταῦτα ἀνθ. μ., ἀλλὰ τί γε καὶ ἀλογα Vat. ⁹ νοῦς Vind.
 νοῦ Vai. ¹¹ ἔφημεν Vat.

Notæ.

is enim ea ætate illa de quadratura
 stio extincta fuit, quæ antiquitus tot
 lgenia exerouerat. Quorum virorum
 inequam numerum recenset Gerardus
 scientiis mathematicis cap. 16. § 36,
 nicoum. Cæterum huic disputationi ne
 t. adhibe Aristotelam in Eth. Nicom.
 cap. 6, p. 105 sqq. Sylb.
 (52) i. e. confunderentur, perturbarentur, ut
 passim usurpant optimi quique. Sed formula varie
 tractata et pluribus verbis addi solita, vid. Zenoph.
 Cyrop. I, 3, 4; Luciani Timon. d. 94; Vitar. auct.
 96 Bip. Platon. Gorg. § 64 (p. 482, p. 115
 Heind.), ibiq. Findeis. et Heind.; Phædon p. 96,
 172 seq. Heind. hujusque not.

recognitionem, id esset firmum et omnino celebratum et validum ad hoc demonstrandum, nempe animas corporibus præexistisse. Sed non omnino huic adhaerendum, tanquam nihil opponi possit. Forte enim nobis diversum supponentibus, imo vero contrarium bene succederet. Cum enim anima sit immortalis ac semper moveatur, si ejus motus et operationes immortales cogitemus, recte cogitabimus. Quid igitur? nos ponere vis scientiam facultatem animæ esse in ea ab initio existentem, vel aliquid aliud ipsi postea additum, sed priusquam corpori uniatur? Et quid hoc aliud esset præter cogitationem, et unde superveniens, cum anima perfecta sit et perfectæ sint ejus facultates et motus? Sed nihil poteris dicere neque quidquam demonstrare. Si enim cogitatio facultas animæ est, omnes autem animæ, quæ semper in motu est, facultates immortales sunt, scientia quæ est cogitatio, et ipsa animæ facultas erit: non possumus vero prorsus eam credere oblivione corrumpi, neque rursus corruptam et emortuam denuo quasi reviviscere. Etenim neque anima in aliis corruptionem passa est neque unquam patitur. Ex iis igitur quæ tu supponis, et id necessario accidit, ex quæ hujus facultas sit effluere, neque scientiam stratam erit, nempe nullam animæ cogitationem quæ hujus facultas sit effluere, neque scientiam ipsam effluere et corrumpi. Sed neque modo inest animæ, modo non inest: reliqui enim animalis proprium est capax scientiæ fieri, anima immittente ac donante, rursusque scientiam amittere et rursus recipere ac rursus absque ea manere, et id sæpius; quod pati et aquam videmus, quæ frigida est, deinde calefacta, rursus quod erat, frigida fit; anima vero quoad scientiam ac mentem nihil tale patitur, quia neque quoad vitam patitur. Hæc enim duo essentialia animæ facultates sunt similiter ac habentes, vivere nempe et cogitare, quemadmodum ignis proprium est urere et lucere, et nihil horum amittit, quandiu ignis remanet. Neque vitæ hujus ulla est corruptio neque mentis. Corruptionem autem scientiæ et quæ secundum eam est memoriæ et cogitationis supponere et cogitare nobis hoc modo non licet; non licet utique supponere ac cogitare mentem corrumpi. Est igitur semper in anima scientia omnis et quæ secundum eam est memoria et cogitatio.

γειαί τινες οὐσωδεις ψυχῆς και ὁμοίως ἔχουσαι, ζῆν ὁμοῦ και τὸ ²⁰ φατίζειν, και οὐδέν τούτων ἀπόλλυσι, πῦρ δῆπου μένον. Οὐτ' οὖν ζωῆς ταύτης οὐδέμια φθορά, οὔτε νοῦ ²¹. φθορὰν δὲ ποθ' ἡμᾶς ἐπιστήμη. και μνήμη τῆς κατ' αὐτὴν κα

A γοῦν ἐπιστήμη μῆδεν ἕτερον, ἀνάμνησις πρότερον μὲν ἐγνωσμένων ψυχῆ, και τὴν ¹² ἐνεῖναι τοῖς σώμασι, ἐπειδ' ἐνεῖ τοῖς συμπύρρται, τῆς μνήμης ὡσπερ και ἡ τῆς ἐπιστήμης συνεκτέτριπται αὐθις ἐπ' αὐτὴν ψυχὴ πάλιν ἤκει τὴν τῆς ἐπιστήμης ἀνάμνησιν ¹³, τοῦ και γενναῖον και πάνυ τι ¹⁴ θρυλλούμενον εἰς ἀπόδειξιν τοῦ προῦσφαστάνα τὰ σωμάτων. Ἄλλ' οὐ πάνυ τι τοῦτω γε ὡς μηδεμῖας δαλονότι μηθαμῶς ἀπεί Τάχα γὰρ ἂν τι και ἄλλοζον ἡμῖν ¹⁵ και τόγ' ἐναντίον, ὀρθῶς ἐκβαίη ¹⁷. αἰ τῆς ψυχῆς οὔσης και αἰ κινουμένης (23) δὴ τινας και τὰς κινήσεις καὶ εἴπερ νοοῖμεν ¹⁸, ὀρθῶς ἂν νοοῖται ἐπιστήμην ἡμᾶς και βούλει τίθη ψυχῆς και ταύτη ἐξ ἀρχῆς ἐνοῦσαν, ἢ ὕστερον μὲν αὐτῶ προσγενημένον, τοῦ ταύτην ἐγγενέσθαι τῷ σώματι; Κα ἕτερον παρὰ τὴν νόησιν ὑποληπτίον, ἐπιστῶν ἄλλοθεν, τελείας τῆς ψυχῆς ο και τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς και κινήσεως; ἂν ἔχοις εἰπεῖν, οὐδ' ἂν ἀποδείξαις νόησις μὲν ἐνέργεια ψυχῆς, πᾶσαι ψυχῆς αἰ κινουμένης ἀθάνατοι, ἐπιστῆμ οὔσα, εἰκότως ἂν και ἐνέργεια ψυχῆς δὲ ²⁰ πάντως ἡμᾶς οὐδέ ταύτην ἴ λήθη, ἐφθάρθαι, εὐδ' αὐ φθαρεῖσαν και αὐθις ὡσπερ ἀναδιώσκων, ἐπει μῆδε τοῦτ' ἐν ἄλλοις φθορὰν ἐπαθεν οὐδ' οὐ θη ²². Ἐκ μὲν οὖν ἂν αὐτὸς ὑποτίθης ἐστίν ἐξ ἀνάγκης συμβαῖνον, ἐκ δ' ἂν ἐ κεῖνο μᾶλλον ἂν εἴη εὐ μάλα και καλῶς μένον, μῆτε δαλονότι μηδεμῖαν νόησιν ψ ἐνεργειαν αὐτῆς ἀπερρύθηται μῆτ' συναπορρύθηται ²³ ταύτη και διεφάρθ οὐδὲ ποτὲ μὲν ἐνεῖναι τῇ ψυχῇ, ποτὲ δὲ τοῦ λοιποῦ γὰρ ζῶου τοῦτο δεκτικὸν μὲν αὐτὸ γεγενῆσθαι, τῆς ψυχῆς ἐνείσεως και αὐθις δ' ἀπο βαλίσθαι ²⁴ ἀναβαλίσθαι και χωρὶς αὐτῆς αὐθις μεῖναι, και τῶσ ²⁵ ὁ δὲ πάθος και ἐπὶ τοῦ ²⁵ ὕδατος ἡμῶν ψροῦ μὲν ὄντος, ἐκ δὲ πυρὸς θερμότη ²⁶ ὅπερ ἦν πάλιν ψυχροῦ γεγονότος. ψυχῆ ἐπιστήμην και νοῦν οὐδὲν ἦν τοιοῦτω ²⁷ μῆδε κατὰ τὸ ζῆν πάσχει. Ἄμφω γὰρ τῶ δῆπου και νοεῖν, ὡς και τοῦ πυρὸς τῶ αὐθις δ' ἀπο βαλίσθαι ²⁴ ἀναβαλίσθαι και χωρὶς αὐτῆς αὐθις μεῖναι, και τῶσ ²⁵ ὁ δὲ πάθος και ἐπὶ τοῦ ²⁵ ὕδατος ἡμῶν ψροῦ μὲν ὄντος, ἐκ δὲ πυρὸς θερμότη ²⁶ ὅπερ ἦν πάλιν ψυχροῦ γεγονότος. ψυχῆ ἐπιστήμην και νοῦν οὐδὲν ἦν τοιοῦτω ²⁷

Variae lectiones.

¹² ταύτην omis. Vat. ¹³ ἐπ' αὐτὴν ψυχὴν και Vat. ἐπ' αὐτὴν ψυχὴ εἶσι Vind. ¹⁴ τῶ sic proxime id. ¹⁵ και προσ. Vat. ¹⁶ ἄλλας ἡμ. Vat. ¹⁷ ἐκβαίη Vind. ¹⁸ νοοῖμεν Vat. ¹⁹ ²⁰ δὲ non agnoscit Vat. ²¹ μῆ δὲ Vind. ²² πάθοι Vind. ²³ Sic Vat. et Vind. marg., in 1 ἐπορρρηκίαι. ²⁴ ἀποβαλίσθ' Vat. ²⁵ articulum non agnoscit Vat. ²⁶ τὸ non est in Vat. ²⁷

Notæ.

(33) Platonicum, ex *Phædro*. Vid. pag. 245 C, 61 Heind. ibiq. interpret. Conf. Davis. ab Cicæ.

Tuscul. Disp. 1, 23, et Wyttenbach. D *mortal. anim. ad Phædon*. p. xix.

ένους ἢ ἐνοοῦντας, οὐκ ἔστι τοῦτον τὸν τρόπον · μήτι γε καὶ τὸν νοῦν φθίρεισθαι τίθεισθαι
, Ἔστιν οὖν αἰεὶ καὶ ἐπιστάμη πάσα καὶ ἡ κατ' αὐτὴν μνήμη καὶ νόσισ ἐν ψυχῇ.

ἴτου δ' ὄντος καὶ ἀποδεδειγμένου, οὔτε τὸ A
κτισθαι τὴν ψυχὴν ἔστιν οὐδ' αὖτως, οὔτε
εστάναι ταύτην τοῦ ζώου τοῦ μετασχηκτοῦ
πόθεν δ' ἑτέρωθεν ἡμῖν ³⁰ ἀπαντῶσιν αἰ
τῆμαι μὴδὲν πρότερον περὶ αὐτῶν εἰδῶ-
μοὶ δοκεῖν, ὅτι ὡσπερ σὺ προδημιουργῶν
ἴας τῶν σωμάτων λέγεις μὴ ἀμαθεῖς μὴ δ'
τῶν ἐπιστημῶν εἶναι, ἀλλ' ἐν ζωῇ τε
τελείῳ δὲ καὶ νῶ ³¹ τελούσας, τελείας
καὶ ³² νόησιν πάσαν καὶ ἐπιστήμην,
καὶ μοὶ ἀποδεδειγμένου συγγενῆσθαι ταύ-
σιν ὑπάρχειν τοῖς μετέχουσι ζώοις, οὐδὲν
αλειῶν οὔσας ζῶων καὶ νοῦν, τελείας εἶναι
ἐπιστήμην ³³ καὶ τὴν γνῶσιν αὐτῆς ³⁴.
; ἔσκεν οὐχ οὕτως ; Ἄλλ' οὐδενὸς οἴμαι,
σὺ φαίης οὐδ' ἂν δείξαις. Λείπεται τοίνυν B
αὐτὸ τὸ ζῶον τὰ νοεῶς ταύτης ψυχῆς
αἰσθησεως ὅν ζῶον, οὐδὲν μὲν τελειον
ἴτην τὴν αἰσθησιν ἐνεργεῖ, μήπω τῶν
ἄν ὀργάνων τετελεσμένων, προκαθόντων
ἴτε τελους, τότε ἔστι καὶ παντός τοῦ κατ'
ἀντιληπτικῶν, οὕτω δὲ καὶ νοῦν, ἐξ αὐτῆς
νωμεμειγμένον καὶ συνανακραμαμένον αἰσθη-
σώματι, καὶ τελειον ὄντα κατ' ἄλλα καὶ
ἴτην ἐπιστήμην, τελείων δεῖσθαι καὶ τῶν
δεῖσθαι ἂν καὶ μετὰ σώματος δεῖξαι τῆ
ἴς ἐπιστήμης δύναμιν αὐτοῦ ³⁵ καὶ ἐνέρ-
ῶσαν δ' ἐπὶ ταύταις εἶναι ἂν ψυχῆς,
α μὲν, αἰσθησεως καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς φαντα-
σεως ³⁶ δ' εὐθύς ἐξημμένα κάκειναις ³⁷
ἴανοια καὶ δόξα. Μετὰ τῶν τοιούτων νοῦς C
; ἐν τοῖς σώμασιν ἐνεργεῖ · καὶ ἐνεργεῖ
καλῶς δὲ καὶ τῶν ὀργάνων τούτων ἔχόν
ἴδεν δ' ἀριστον, τοῦ ἀρίστου γε καὶ τοῦ-
επιόμενον. Ταύτην τοι καὶ ἔστιν ἐν οἷς μὲν
τῶν βοηθούτων ἐκτός δεῖται, ἀλλ' αὐτός
ἔστιν ἑαυτῶ, τοῦ ἐπιπροσθούτος παντός
νακούφας · ἐν οἷς δὲ καὶ τοῦ βοηθούτος
ἴται, οὐχ ὡς ἐπιλησθέντος τῶν προεγνω-
ῖται δεῖται, ἀλλ' ὥστε τὸ προπλασθέν πᾶν
τον αὐτὸς σαρκὸς πάχει ³⁸ καὶ ὕλης μι-
νηθῆναι ῥῆστα ῥῆξαι καὶ ἀποθῆσθαι, καὶ
πῦρ σώμασι δὲ τισιν ἐμφαλεῦον παχυτέ-
ἐκτός πληγῆ ἐκτραῆναι, καὶ τὸ ἐν αὐτῶ
ἴφως ὅσον καὶ οἶον, ἐπιστήμην πάσαν
ἴξαι. Διὰ τοῦτο καὶ ὡν ἐφημεν αἰσθησεως D
ἐξ αὐτῆς φαντασία; ἄμα δὲ καὶ διανοίας
, πρὸς τὴν τῶν ὄντων ἐπιστήμην καὶ γνῶ-
εἶα δ' ἄπου καθιστώως φαίνεται, πλησσομένων
ἴτην ἐγκεκρυμμένον τῇ ὕλῃ καὶ ἀπορρη-

6. Quæ cum ita sint, ut demonstratum est, neque
recordari animam admittendum est neque eam
animali eam continenti præexistere. Unde autem
occurrunt scientiæ nobis prius nihil scientibus ?
Ut mihi videtur, quemadmodum tu, animarum
præexistentiam docens, eas non scientiarum igna-
ras dicis, sed quoniam vita perfecta et mente
perfecta præditæ sint, perfectas quoque esse cogi-
tatione ac scientia, ita mihi demonstratum est
eas connasci et incipere una cum animalibus
quæ eas accipiunt, et cum nihilominus perfectæ
sint vita ac mente, ita perfectas esse scientia et
cognitione. Aut quare non id ita esset ? Profecto
ut opinor, neque tu contrarium diceres, neque de-
monstrares. Restat igitur ut, quemadmodum ipsum
animal hanc intelligentem animam continens et
sensible, nihil tamen perfectum per hos ipsos
sensus operatur, nondum perfectis sensuum
organis ; postquam autem ad perfectionem adducta
sunt, tunc omnium quæ secundum sensum sunt
capax est, ita et mens ab initio immista et con-
fusa cum sensibus et corpore, etsi perfecta sit
reliquis et ipsa scientia, perfectis tamen organis
egeat per quæ simul cum corpore ostendat suam
in ipsa scientia virtutem et efficaciam. Organa
autem iis inservientia quæ longius ab anima stant,
sunt sensus et phantasia ; quæ autem ipsi animæ
adhærent et præcedentibus mista sunt, cogitatio
et opinio. Talibus organis mens scientiam in
corporibus operatur, et recte quidem operatur,
quando recte se habent illa organa ; nihil autem
excellit, ubi ea non excellent. Unde fit ut nullo
externo auxilio indigeat, sed sibi ipsa sufficiat, ab
omnibus obstaculis quasi emergens : aliquando
autem externo auxilio indiget, non quod oblita
sit eorum quæ prius noverat, sed ut ante se plas-
matum illud quod eam carnis crassitie circumdat
et materiam commistam facile valeat frangere ac
deponere, et quemadmodum ignis quibusdam cras-
sioribus involutus, externo ictu, effringatur, et
illud noscendi lumen quod in ea est, quantam et
qualem scientiam adimplere possit, ostendat. Ideo,
ut diximus, sensus et phantasiæ ex eo procedentis,
simul et cogitationis ac opinionis, ad entium scien-
tiam cogitationemque, ope indigere videtur, quæ,
ut ita dicam, eam feriunt materia involutam et
effringunt, et ejus lucem ad scientiæ contem-
plationem meditationemque evocant. Inde, mea qui-
dem sententia, scientiæ cognitio nobis advenit.
Unde mens eam cum corpore cogitat et rationi eam

Variæ lectiones.

οὐκ addit Vat. ³⁰ αἰ abest a Vat. ³⁰ τελείως Vind. ³¹ νοὶ Vat. ³² κατὰ Vind. ³³ καὶ τελείας
ἐπίστ. Vat. ³⁴ αὐτὰ Vind. ³⁵ αὐτοῦ non est in Vat. ³⁶ αὐτοῦ Vat. ³⁷ κάκειναις Vat;
τῶν ὀργάνων ἐχόντων Vat: ³⁸ πάχει Vind.

tradit, neque est illa recordatio, neque oblitæ menti, secundum vestram sententiam, supervenit. Et sic igitur confutatur et solvitur illa opinio, nempe scientiam esse recordationem et animas corporibus præexistere, quæ nihil ante corpora ullo modo sunt. ἀναμνήσεως αὐτῆς οὐσίας, μήτ' ἐπιλησμένω ⁴¹ νῶ, οὕτω γε καὶ διεληλεγκται καὶ λελυται τό τε τὰς ἐπιστήμας ἀναμνήσεις εἶναι, καὶ τὸ τὰς ψυχῆς σωμάτων μήτ' γε μηδαμῶς οὐσίας, νομίζεσθαι εἶναι.

7. Hæc quidem de origine et incorruptibilitate animæ dicta sunt et demonstrata; demonstratumque una est animas non præexistere corporibus, neque ex aliis in alia migrare. Quoniam autem anima corpore soluta manet neque corrumpitur, inquirendum nobis est, quid per se sola actura sit et passura, et quomodo ipsum suum esse incolume servatura, et integra omnino sit non modo secundum suam essentiam, sed et secundum facultates cum et hoc habeatur finis naturæ ejus ac creationis ut, animal rationale existens, secundum sensum et voluntatem vivat ac operetur. Cum enim duplex sit incorruptibilis et intelligens natura, et altera quidem semper per se subsistat, neque ullo modo cum corporibus uniatur, miscetur aut confundatur, quam dæmoniacam vos dicitis concedimusque nos primam sortem prope Creatorem semper commemorandi ac conversandi amisisse, mea quidem sententia, etsi vobis non placeat, id nihil infirmat nostros conatus ac nostram demonstrationem. Quoniam igitur illa omne corpus ac omnes sensus fugit, altera autem secundum has animas simul cum corporibus nascatur et cum iis visceri confundique debet, neque ullo modo corpora renuit, non potest dici illam corpus induisse, neque hanc corpore liberatam esse, id semper fugientem et ab eo longe abeuntem, non fieri potest ob dictam rationem eam non servare id ad quod nata est. Sed ei opus est corpore in quo omnes suos actus operabitur. Opus est ei corpore quocum peiora vel meliora patietur, prout virtutem aut malitiam properaverit operari; et secundum vos quoque sive in felicitate viventium anima fiet, aut severa experietur, cum bonis quidem animis meliora, malis autem peiora reserventur, nostra ac vestra sententia, et mærores ac delicias et quæcunque alia non animæ solius aut solius corporis, sed amborum esse dicimus. Sed nondum ad id devenimus; solummodo autem hoc demonstratum est, nempe animam corpori compingi natura, neque

A γίνονται, καὶ γε τὴν ἐξ αὐτοῦ φαῦσαν (34) ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης θέσει καὶ καταπόνησιν ἐκκαθάρσει, κατὰ γε τὸν ἑμὸν λόγον. ἐπιστῆμη ἐγγίνεται γνώσις. Ἐντεῦθεν νοῦς καὶ μετὰ σώματος ταύτης, καὶ μεταδιδούς λέγειται, κατὰ γε τὸν ὑμῶν λόγον, ἐγγινομένης. B ἐπιστήμας ἀναμνήσεις εἶναι, καὶ τὸ τὰς ψυχῆς

ζ. Οὐ μὴν ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἀφθαρτικῆς ψυχῆς εἴρηται καὶ δεδεδεικται, ἀφθάρτος ἄμα καὶ τοῦ μήτε πρὸ τῶν σωμάτων ψυχῆς ὑφίστασθαι, μήτ' αὐτῶν ἐξ ἑαυτῶν μιν εἰς ⁴² ἑτέρα. Ἐπεὶ δὲ ψυχὴ λυθὴν πρὸς τὸς μὲν καὶ οὐ διαφθαρται, προκείμενῃ ἐστὶν, καὶ τί δήποτε, καθ' ἑαυτῶν γὰρ ἡμῶν καὶ πείσεται, καὶ πῶς αὐτὸ δὴ τοῦτο τὸ ἐπιπεριώσει, καὶ τὸ ὅλον ἀκάρτος (35) πρὸ οὐσίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν διαφθορῆν πείσεται, ἐπὶ καὶ τοῦτο τέλος τὴν κατ' αὐτὴν καὶ δημιουργίας νενομίσται, ζῶον διαφθορῆς διοικεῖν, κατ' αἴσθησιν καὶ προαιρέσειν καὶ κινούμενον. Διττῆς γὰρ πύσης τῆς ἀφθάρτου καὶ φύσεως οὐσίας, καὶ τῆς μὲν καὶ τὴν ὑφίστασθαι ⁴³, καὶ μήτε θεῶν μηδαμῶς οὐσίας εἰς ἐνώσειν καὶ μέξιν καὶ κρᾶσιν σώματα δὴ καὶ δαιμονίαν ἡμῶν φασὶ καὶ ἡμεῖς σὺ μὲν ἀποστάσαν τῆς πρώτης μοίρας τῆς δημιουργοῦν καὶ μενούσης καὶ στρεφόμενης. τὸν ἑμὸν ⁴⁴ λόγον, καὶ ὑμῶν μὴ δεδεδεικται, τοῦτ' ἐστὶν οὐδὲν πρὸς τὴν νῦν ταράττον καὶ ἀπόδειξιν. Ἐκείνης γοῦν πᾶν σῶμα ⁴⁵ οὐσίας καὶ πᾶσαν αἴσθησιν, τῆς δ' ἑτέρας καὶ ταύτης δὴ τὰ ψυχῆς ὁμοῦ τοῖς σώμασι γίνονται καὶ συμμεμιχθαι τοῦτοις καὶ συνακακερᾶσθαι ψυχῆς ⁴⁶, καὶ μηδαμῶς ἡκιστ' ἀπαντῶντων σώματα ⁴⁷, οὐτ' ἐκείνην σεσωματωσθαι πείσεται, οὔτε ταύτην τοῦ σώματος ἀπαλλαγῆναι τοῦτ' αἰεὶ εὐνοῦσαν καὶ ἀποστρεφόμενην, καθ' ὅν δὴ καὶ ⁴⁸ γέγονε λόγον, καὶ πρὸς ἑαυτὴν, οὐ μὲν οὖν σεσωκίται. Ἀλλὰ δὲ τὸ σῶμα, ἐν ᾧ δὴ καὶ γενομένη πᾶν τὸ πρᾶξι. Δεῖ καὶ μεθ' ὅτου τὰ χεῖρα πᾶσι βελτίω, ὡς ἐβθη, δηλονότι ἀρετὴν ἢ καὶ τούτου κατεργασμένη ⁴⁹, καὶ ἢ τῶν ἑμῶν ἀπολαύσει καὶ καθ' ἡμᾶς ⁵⁰ γένοιτο, ἢ τῶν πᾶν πειραθείη, καὶ πεινούτων κακῶς, ἐπὶ μὲν ἀγαθαῖς τῶν ψυχῶν ἀμείνω, γαίς δὲ ἀποκείσθαι τὰ κακίω, καθ' ἡμᾶς γε καὶ ὑμῶν

Variae lectiones.

⁴⁰ τὸν Vind. ⁴¹ ἐπιλησμένων Vat. ⁴² ἐφ' Vind. ⁴³ x. i. ὑφ. ἀπὸ Vat. ⁴⁴ ἡμέτερον Vat. ⁴⁵ ο Vat. ⁴⁶ καὶ περ. Vat. ⁴⁷ τὰ σώμ. abest a Vat. ⁴⁸ καὶ deest in Vat. ⁴⁹ κατεργασμένη Vat. Vat. ⁵⁰ ἡμῶν Vat.

Notæ.

(34) Proxime dixerat γνωστικὸν φῶς. Eam cognoscendi et quasi lucendi actionem nunc declarat voce Alexandrinis interpret. propria. Vid. Biel. *Thes.* iii, p. 536, ibid. *Cyrolli Lex.* ms. Brem. φαῦσιν, φῶς, φέγγος, quæ eadem habet Suid. in voce.

Zonaras autem *L. Gr.* p. 1796, φαῦσις, ἀφθάρτος, λαμπρότης.

(35) Ἀκάρτος, quod tantopere frequenter thanael, nec Platonem displicuit. Locos in Ruhnkenius ad *Tim.* p. 17.

καὶ τὰς γε λύπας καὶ ἡδονὰς καὶ εἰ τι
 οὐ ψυχῆς δὲ μόνῃς αὐτῷ σώματος, ἀλλ'
 εἶναι λέγομεν (39). Ἄλλὰ μή ποτε τοῦτο, ἀλλ'
 δεῖκτο κατὰ φύσιν εἶναι ψυχῆ, συνεζεύχθαι
 καὶ μὴ παντάπασι ἐθελῆν αὐτοῦ κεχωρί-
 αι διὰ τοῦτ' οἶμαι καὶ ὑμεῖς ἀεὶ ταύτην ἐπ'
 ἢ τὰ ⁵² σώματα στρέφατε, καὶ οὐκ ἀφίστε
 αὐτῶν, ὡς ἐκτός δὲ τούτων ἄλλοθι ποῦ μὴ
 ἦν μηδὲ πεφυκυῖαν μεθαμῶς ἰδρυσθαι.
 ἦ καὶ ἐμοὶ πειρατίον ἂν εἴη, ἐς ὅσον οἶον
 ὅς δεῖξαι ὅτι γε ψυχὴ λυθείσα τοῦ συγ-
 γου αὐτῆ σώματος, ἐπ' αὐτὸ δὲ τοῦτο, ὃ καὶ
 καὶ οὐκ ἐπ' ἄλλο ἐπάνεισι, καὶ γε πειρα-
 αὐτὰς δὲ ταύτας τὰς τοῦ Πλάτωνος ὑπο-
 και ὡς ἐκεῖνος ἐξ ἄδου χυχὰς αὐθις ἐξ-
 ἴησι ⁵⁴ σώμασιν, οὐδαμῶς ἄλλοθεν, ἢ ἐκ
 ἡρώτων λέγων τοὺς ζῶντας ἀναδιώσκουσαι,
 κύταις ἐπὶ τούτῳ ταῖς ἀποδειξέσιν ἐρεξῆς
 ρημένους. Ἐκ τῶν ἐναντίων, φησὶν, ἀνάγκη
 τάναντία, καὶ τοῦτ' ἐπὶ παντός ἀξιοῖ καὶ
 ἰσγενέσεως, καὶ οὐδαμῶς βούλεται τῶν τοι-
 ὄντων τυγχάνειν ἄλλως γεγεννημένων· καὶ τοί-
 εἶξον ἐξ ἐλάττωτος φησὶ πρότερον ὄντος γί-
 μείζον, καὶ αὐτὸ τοῦ μείζονος,
 δικαιοτέρου ἐξ ἀδικωτέρου, καὶ τὸ ταχύ ἐκ
 ὀσίου, καὶ ἐξ ἀμείνου τοῦ χειρόν· καὶ περι-
 θέσις ἐπὶ τῶν τοιούτων ἐπαναταχῆ ὡσαυτῶς
 καὶ τὰ ἐναντία ἐκ τῶν ἐναντίων πεφυκυῖα,
 καὶ δυοῖν ὄντων πάντων τῶν ἐναντίων
 ἑκτῶν δύο τίθησι καὶ τὰς γενέσεις, ἀπὸ μὲν
 ἑκτῶν ἐπὶ τὸ ἕτερον, ἀπὸ δ' αὐτῶν θωτέρου πάλιν
 ἑκτῶν· μείζονος γὰρ καὶ ἐλάττωτος αὐξήσις
 αὐθις· καὶ τὸ μὲν αὐξάνεσθαι καλεῖ,
 θίνειν, καὶ συγρῖνεσθαι καὶ διακρίνεσθαι,
 εἶσθαι καὶ θερμαίνεσθαι, καὶ πάντα οὕτω,
 πρὸς χρῆσθαι τοῖς ὀνόμασιν ἐνιαχοῦ. Ἐργω-
 νταχοῦ οὕτως ἔχει ἀναγκαῖον, γίνεσθαι
 ἑκτῶν ἑκτῶν, γίνεσθαι τε εἶναι ἐκατέρου εἰς ἄλ-
 και τοῖνον τῷ ἐργηγορῆναι τὸ καθεύδειν
 κτίον, καὶ τῷ ζῆν δὲ ποῦθεν τὸ τεθνάναι,
 μὲν τοῦ ἐργηγορῆναι τὸ καταδαρθάνειν ⁵⁶,
 ἀπὸ δὲ ⁵⁷ τοῦ καθεύδειν τὸ ἀνογαίρεσθαι· ἐπὶ δὲ
 θανάτου, πῶς ἀπὸ μὲν τοῦ ζῆν γένεσις πρὸς τὸ θνήσκειν, ἀπὸ δὲ τοῦ τεθνάναι (37) αὐθις
 σκεσθαι, καὶ οὕτω δὲ τοὺς τεθνεώτας ἐκ τῶν ζῶντων φησὶν εἶναι, τοὺς δ' αὐτῶν ζῶντας ἐκ τῶν τεθνεώτων
 ὄντας· καὶ ταῦτα ⁵⁸ δὲ Πλάτων, καὶ πρὸς ἡμῶν γε ταῦτα, καὶ ἡμεῖς ἐπόμεθα, καὶ ὀρθῶς ἔχει.
 μὴν ἄλλ' εἰδέναι βουλομεθα, τίνος ὄντος ἐλάτ-
 τῶν γινεσθαι, τὸ μείζον γεγονός ἐσται.
 τίνος, ἢ οἷον ⁵⁹ νῦν ἐστὶ μείζον, ἢ αὐτὸ δὲ
 ἑκτῶν ὄν πρότερον, πρὶν δηλοῦσι μείζον γενέ-

A omnino ab illo velle separari. Et ideo, ut opinor,
 vos eam semper ad corpora ipsa volvitis, neque
 eam ab his dimittitis, utpote quæ extra ea alibi
 non possit neque valeret sedere. Id jam et mihi
 conandum est quam evidentissime possum, ostan-
 dere et animam corpore sibi congenito libe-
 ratam ad idem corpus quod deposuit neque ad aliud
 esse redituram : et conandum quidem ex ipsis
 Platonis principiis et ostendendum, quomodo ille ex
 inferno animas reducens in corpora immittat, non-
 nisi ex mortuis viventes reviviscere dicens ac
 talibus demonstrationibus deinceps utens. Ex con-
 trariis, inquit, necesse est contraria fieri, et id de
 omnibus censet ac de omni generatione, ac mi-
 nime vult quidquam tale aliter factum esse. Atque
 igitur majus ex eo quod ante minus fuerat dicit
 fieri majus, ex rursus minus ex majore, et justius
 ex injustiore, ac rapidum ex tardo, et ex meliore
 pejus. Et tractat ejus propositio de quibusvis ta-
 libus ita se habens et contraria ex contrariis nasci
 ostendens. Et cum omnia contraria duo sint, inter
 illa duas quoque generationes ponit, ex uno ad
 alterum, et ex hoc ad illud. Inter majus enim et
 minus est incrementum et corruptio. Et unum qui-
 dem crescere nominat, alterum vero corrumpi, et
 coagmentari et dissipari, et refrigerescere et inca-
 lescere, et omnia ita. etsi alicubi nominibus uti
 non liceat. Re quidem ipsa ubique sic esse neces-
 sarium est, alia ex aliis nasci, et utriusque fieri
 mutuam generationem. Atque igitur vigilie som-
 num dicit contrarium esse, et vitæ mortem, et ex
 hac conjunctione fieri generationes, ex vigilia
 somnum, e somno resurrectionem. De vita autem
 ac morte, quomodo e vita generatio ad contra-
 rium, mortem scilicet, fiat, et ex morte ad revivi-
 scentiam, atque ita mortui ex viventibus sint dicit,
 viventes vero e contrario ex mortuis ; et hæc dicit
 Plato, et hæc nos sentimus eumque sequimur,
 atque hæc recte se habent.

καὶ ἐπ' ἐκείνης μὲν τῆς συζυγίας τὰς γενέσεις εἶ-
 ἀπὸ δὲ ⁵⁷ τοῦ καθεύδειν τὸ ἀνογαίρεσθαι· ἐπὶ δὲ
 θανάτου, πῶς ἀπὸ μὲν τοῦ ζῆν γένεσις πρὸς τὸ θνήσκειν, ἀπὸ δὲ τοῦ τεθνάναι (37) αὐθις
 σκεσθαι, καὶ οὕτω δὲ τοὺς τεθνεώτας ἐκ τῶν ζῶντων φησὶν εἶναι, τοὺς δ' αὐτῶν ζῶντας ἐκ τῶν τεθνεώτων
 ὄντας· καὶ ταῦτα ⁵⁸ δὲ Πλάτων, καὶ πρὸς ἡμῶν γε ταῦτα, καὶ ἡμεῖς ἐπόμεθα, καὶ ὀρθῶς ἔχει.

D 8. Attamen scire volumus ex quo minore ac
 crescente fiat majus, utrum ex alio quodam quam
 quod nunc majus est, an id ipsum quod minus
 erat priusquam majus fieret, deinde majus, quod

Varie lectiones.

on est in Vat. ⁵³ ἀνάγων Vat. ⁵⁴ ἐνίασι Vind. ⁵⁵ γίνεσθαι Vat. ⁵⁶ καταδαρθεῖν Vat. ⁵⁷ ἀπὸ δ
⁵⁸ μὲν addit Vat. ⁵⁹ ὅτε Vind.

Notæ.

Plotinus in libro, *Quid animal, quid homo*,
 asil. : Ἔδουαι καὶ λύποι φόβοι τε καὶ θάρ-
 ρος ἂν εἴεν ; ἢ γὰρ ψυχῆς, ἢ χρωμένους ψυ-
 χῆς, ἢ τρίτου τινός ἐξ ἀμφοῖν κ. τ. λ. quæ
 t Suidasil. II, p. 46 Kust. Plotiniani loci
 in Platonis *Timæo*, p. 42 A, 327 Bip. Cf. p.
 le *Sympos.* p. 207 E, p. 240 Bip. Ad *Ti-*

mæum adhibe Proclum in Commentar. p. 326 seqq.,
 et confer eos qui ex eodem fonte sua prata irriga-
 runt : Porphyr. *De abst.* 1, 33, p. 51 ; Damascium
 Περὶ ἀρχ. p. 219 ; Michael Psellum Περὶ παντοδ.
 παιδ. sect. 44, p. 103.

(37) *Mori, mortuum esse.* Cf. Wytenb. ad Pla-
 ton. *Phædon.*, p. 142 seqq.

est, factum sit. Et quidem Plato priorem sententiam supponens non ex altero minore majus factum esse alterum dixit, quoniam ita hominum generatio non esset. Quomodo enim potest dici, altero incrementum aut corruptionem patiente, quod illud passus est, hoc in altero factum esse? Majus enim esse ac minus esse, illud sane et aliud, non autem est aliud et aliud id in quo hæc fiunt. Atque igitur de somno ac vigilia; qui nunc dormit, ille omnino evigilabit. Et generationes duorum contrariorum sunt; non alius est qui obdormit atque ita somno premitur, et alius qui evigilat, sed idem hæc duo. Et mortuum esse dicimur eum qui prius vivebat; et ex mortuo reviviscere nullum alium, sed illum ipsum qui mortuus fuerat, quemadmodum de dormiente qui rursus evigilat. Et sic e minori crescente majus effectum est. Nonne sic ea se habent? Omnino sic. Vide igitur et considera quid dicamus hominem esse. Animal mortale omnino, dices, mente et ratione animaque rationali præditum, et duplicem eum esse dicimus, ex duobus unum, et corruptibilem et incorruptibilem, corruptibilem corpore, incorruptibilem anima, quæ per manet et nunquam dissolvitur. Cum unus specie homo sit, multifariam divisus est. Et est totus in unaquaque, in quotquot individua dividatur ac segregetur, et quolibet individuum pariter est totum, qua homo est. Sed species quidem eadam semper manet ac semper incolumis: cætera vero non eodem modo, sed quomodo, docebunt quæ sequuntur. Atque huc devenimus idque dicitur sumus.

9. Cum anima et corpore homo constet, ac mortalis sit unusquisque ac dissolutionis capax, dicimus hunc et mori ac vitam resumere; quoad animam quidem quæ est immortalis, non dicemus eum mori posse, quoniam ea neque potest mori, neque reviviscere. Ex morte enim oritur vita et ex mortuo, ut dicit Plato, et jam monstratum est. Anima autem non moriens, non verisimile est neque potest dici eam reviviscere. Cujus ergo id est? Reliquæ scilicet hominis partis, nempe quod in eo est, animalis ac corporis. Et ex illo mortuo non aliud sane corpus neque alius homo reviviscet, sed is qui prius erat vivens et deinde mortuus est. Et cum quo corpore mortuus est vivificabitur, quia ex dormiente

σθαι, εἴθ' ἔπειτα ἔστι γέγονε μείζον⁶⁰· καὶ μὴν: Πλάτων ἐν τῇ ὑποθέσει τὸ πρότερον θεῖς οὐκ τοῦς ἐτέρου δὴ τινος ὄντος, ἕτερον ἔφησε μείσθαι, ἐπεὶ οὕτω γε οὐδὲ γένεσις ἀνθρώπου ἂν εἴη. Πῶς γὰρ ἔστιν ἐτέρου πάσχιοντος αὐξήσιν, ὃ δὴ πέπονθεν ἐκείνο, τοῦτ' ἐν ἐτέρῳ γε λέγειν; μείζον⁶² γὰρ εἶναι καὶ ἐλαττον εἶναι, πούθεν καὶ ἄλλο οὐκ ἄλλο δὲ καὶ ἄλλο⁶³ ἐφ' ἧνεται ταῦτα· καὶ τοῖνον ἐπὶ τοῦ καθύδου καγορῆσαι, ὅς ἂν νῦν καθύδου⁶⁴, οὗτος δὲ πῶς καγορῶς ἔσται καὶ αἱ γενέσεις δυοῖν ἀποἐναντίοι, οὐκ ἄλλου τινός τοῦ κατεργασθέντος, καὶ οὕτω καθύδουτος, ἕτερος ἡμεῖς, ὁ αὐτὸς ταῦτα· καὶ τεθνηκέναι φασὶν ἅπαντες ζῶντα· ἐκ δὲ τοῦ τεθνηκέναι ἀναβιώσασθαι τῶν ἄλλων, αὐτὸν δ' ἐκείνον τὸν τεθνηκέναι γε δηλονότι τὸν καθύδουτα, καὶ αὐθις ἡνον. Καὶ τὸ ἐξ ἐλάττουτος αὐξανομένου γε μείζον⁶⁶. Ἡ οὐκ οὕτω ταῦτα; πάντως εἰ δὴ καὶ σκόπει, τί ποτὲ φασὶν ἀνθρώπου εἶναι θνητὸν πάντως, εἰρεῖς, νοῦ καὶ λόγου καὶ αὐτὸν ψυχῆς μετέχον, καὶ διπλοῦν⁶⁷ α φασὶν⁶⁸, ἐκ δυοῖν ἕνα, καὶ φθαρτὸν δὲ ἀφθαρτὸν, τὸ μὲν τὸ σῶμα, τὸ δ' αὐτὴν ἴσαν⁶⁹ καὶ μήτι γε λυομένην ψυχῆν. Εἰς ἰεῖδος ὧν ἀνθρώπος, εἰς πλείων μεμῆρισ ἔστιν ὅλος ἐν ἑκάστῳ, ἐφ' οὐς δὴ⁷⁰ ἀτόμ διαιρεῖται καὶ τέμνεται, καὶ ἑκάστος αὐτὸν ὅλον ἔστιν ὃ τι δὴ καὶ πέφυκεν ἀνθρώπος. γε τὸ μὲν εἶδος ἐν ταυτῷ μένει καὶ αἰεῖσται, τὰ δ' οὐ τὸν⁷³ ἴσον ἔχει τρόπον, τοῦ ἐφεξῆς ἂν εἴη λόγου. Καὶ πρὸς τοῦθ' γοῦν εἰρήσεται.

θ'. Ἐπεὶ γὰρ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος σ ἀνθρώπος, καὶ θνητὸς ἑκάστος καὶ λύσιν φασὶν δὲ τοῦτον⁷⁴ καὶ θνήσκειν καὶ πάλι σκεσθαι, κατὰ μὲν τὴν ψυχῆν ἀθάνατον ε ἂν φαίμεν⁷⁵ οὔτε θάνατον καταδέχασθαι μὴδ' ἔστι θνήσκειν αὐτὴν⁷⁷ οὐτ' αὐτὴν πάλιν σκεσθαι· ἐκ γὰρ τοῦ τεθνηκέναι τοῦτο, καὶ τεθνηκέναι, καθὼς δὴ⁷⁸ Πλάτων φησὶ, καὶ ἡψεται. Ψυχῆς δὲ μὴ θνησκούσης, οὐκ ἔσται ἰεῖδος ταύτην, οὐδὲ λέγειν ἀναβιώσασθαι τοῦτο; τοῦ λοιποῦ ἀνθρώπου καὶ γε (38) τὸ ζῶου καὶ σώματος. Καὶ ἐξ αὐτοῦ γε τοῦτος οὐκ ἄλλο δὴ πῶς σῶμα οὐδ' ἕτερος ἀνθρώπος, ἀλλ' ὅς ἦν πρότερον ζῶν, εἴτε Καὶ μὴδ' οὐ δὴ τεθνηκεῖ σώματος, μετὰ

Variæ lectiones.

⁶⁰ ἢ αὐτὸ — μείζον neglectit Vat. ⁶¹ αὐτῶν Vat. ⁶² μείζονος Vat. ⁶³ οὐκ — ἄλλο desunt ⁶⁴ καθύδου Vat. ⁶⁵ τεθνηκέναι Vat. ⁶⁶ καὶ τὸν — μείζον Vat. ⁶⁷ διπλοῦν Vind. ⁶⁸ καὶ addit. V. δ' αὐτὴν μ. Vat. ⁷⁰ καὶ addit. Vat. ⁷¹ αἰεῖ Vat. ⁷² δ' αὐτὸν Vind. ⁷³ σύνθετον Vat. ⁷⁴ τ ⁷⁵ φαίμεν Vat. ⁷⁶ καταδέχασθαι Vat. ⁷⁷ ἐπεὶ — θνήσκειν adsunt a Vind. ⁷⁸ αὐτὴ π. non est ⁷⁹ καὶ addit. Vat. ⁸⁰ τοῦ non habet Vat. ⁸¹ γε addit. Vat.

Notæ.

(38) Semel monitum volo quod eruditioribus non obscurum est, illud καὶ γε, quo mirifice delectatur Nathanael, sic junctum vix aliam auctoritatem habere quam Lucæ evangelistæ xix, 42; Act. apost, ii, 18 (quanquam hoc loco insigniter

variant codd. mss. Vid. Griesbach. N Alexandrinorum interpr. quos ille assidue videtur. Horum locos congregavit Bielius i p. 91, ubi Cyrillus explicat προστίθε δὲ. ii, p. 108, interpretatur καίτοι.

καὶ ζώσεται, ὅτι μὴ ⁸² δ' ἐκ τοῦ καθέδουτος ἴτε- A
 ρον λέγομεν ἐρηγορέει, καθ' ἄλλο μίξον γίνε-
 σθαι ⁸³, ἢ ὅ γε πρότερον τυγχάνον ἦν διακτον. Καὶ
 γοῦν ἐξ αὐτῶν δὴ ⁸⁴ τῶν τοῦ Πλάτωνος θέσεων οὕτω
 δὴ καὶ δέδεικται, τὰ τε ἄλλα ἐναντία ὄντα ἐκ τῶν
 ἐναντιῶν γίνεσθαι, καὶ τοὺς τεθνεώτας αὐθίς τε
 ἀναβιώσκεισθαι καὶ αὐθίς ζῆν οὐδένης ἄλλους ὄντας
 ἢ αὐτοὺς δὴ τούτους, τοὺς καὶ πρότερον ζῶντας, αὐ-
 ταῖς δὴ ταύταις λέγω ⁸⁵ ταῖς ψυχαῖς, καὶ αὐτοῖς γε
 τοῖς ⁸⁶ σώμασι καὶ τοῦτον δὴ τὸν τρόπον ὁ πᾶς
 ἀνθρώπος τῷ τεχνίτῃ λόγῳ καὶ δημιουργῷ σφῶν γε
 ὄντι πεισώθησεται, καὶ οὐ διαπισεῖται κατ' οὐδὲν
 τούτων ⁸⁷ τῶν μερῶν, καὶ πλείον ὑπάρξει ἢ αὐτὰ δὴ
 ταῦτα τὰ κατ' οὐρανὸν σώματα, καὶ ὑμῖν γε ἄδια,
 ἅτε δὴ καὶ πλείονος ἐν ⁸⁸ τῇ κατ' αὐτὸν δημιουργίᾳ
 γέμων τοῦ θαύματος, ὁρατὴν κτίσιν τε ⁸⁹ καὶ ἀερα- B
 τον εἰς ἐν συνέγων, καὶ μέσος τούτων ἐστὼς, τρί-
 τος, ὡσπερὶ κόσμος αἰσθητός τε καὶ νοούμενος
 κάτω μένων καὶ ἄνω φθάνων, καὶ τοῖς οὐρανίαις συν-
 ὄν, καὶ μίξον ἢ ἐκείνα θαῦμα οὗτος ⁹⁰ γνωρίζο-
 μενος. Σῶμα μὲν γὰρ πᾶν βευστῆς εἶναι φύσεως,
 οὐ τοῖς ἄλλοις μέσον τοῖς περὶ φύσεως εἰρηκόσιν,
 ἀλλὰ καὶ αὐτῷ θεοῖ Πλάτωνι, καὶ περὶ τῶν οὐρα-
 νίων οὕτως ⁹¹ ἐπέγνω, καὶ ἤλιον αἰεὶ γίνεσθαι καὶ
 ἀστέρῃας φησὶ καὶ μένειν αἰεὶ (39). Εἰ γοῦν καὶ ταῦτα
 τῶν σωμάτων εἶναι καὶ βέοντα εἰ καὶ μὴ ἐν τοῖς αὐ-
 τοῖς, ἀλλ' ὅμως διὰ παντὸς ἐστῆκεν, ἀθανάτω ψυχῇ
 καθ' ἑμᾶς διοικουμένα ⁹², τί κωλύει καὶ ἀνθρώπου
 λυθῆναι τε ⁹³ καὶ βύτῃ, εἴτ' αὐθίς ἐφ' ὅπερ ἦν
 πᾶν συνώντα, ὥστε καὶ αἰεὶ μένειν αὐτῇ δὴ τῇ ψυχῇ
 καὶ αὐτῷ τῷ σώματι ἀθάνατος διαμῆναι, τῆς ψυ- C
 χῆς αὐτῆς ἀφθάρτου γε οὐσίας, καὶ μὴ πεφυκυίας,
 μήτ' ἐν ἄλλῳ γίνεσθαι σώματι, μήτ' ἐνεργεῖν ὅσα
 δὴ καὶ πέφυκε μετὰ σώματος ὄντων : Εἰ χάρι μὴ τοῦ-
 το, οὐκ ἂν ὅπερ ἐφημεν οὐδ' αὐτῇ τὸ πᾶν ὑπάρξει
 δίχα φθορᾶς, τῆς μετὰ σώματος ἐνεργείας φθορεί-
 σης αὐτῆς, ἢ δὴ ταύτῃ καὶ κατὰ φύσιν πρόσσεστιν.
 Οὐ μὲν ἄλλὰ καὶ δίχα σωμάτων κολάζει Πλάτων ψυ-
 χᾶς, φαύλης δὴ τινος ἐν τῷδε τῷ βίῳ ⁹⁴ γενημί-
 νας, καὶ πονηρᾶς καὶ ἡ κόλασις, ποταμοὶ Κωκυ-
 τοὶ (40), καὶ Πυριφλεγέθοντες, καὶ φοβερὰ βέοντα
 ἐκ τερτέρου ἄνω καὶ κάτω φέροντα καὶ κατα-
 σύροντα ταῖς ἄκαις, καὶ μὴδ' ἐπιβῆναι λίμνης τῆς
 Ἀχιρουσίας εἶναι, καὶ κατὰ πρᾶξαι τοῖς ὑπ' αὐτῶν
 ἡδισχημίαις εὐμενεῖσι χρῆσασθαι, καὶ οὕτω φυγεῖν
 τὸ κολάζεσθαι. Ἐγὼ δὲ πρῶτον μὲν οὐκ οἶδα, τί ἂν D
 ἀπαθῆς τῆν οὐσίαν πάθοι ⁹⁵ ψυχῇ, ποταμοῖς ἐμπε-
 σοῦσα ⁹⁶, εἴτ' ἐκ πυρὸς βέουσι, εἴτ' ἐξ ἄλλου κολά-
 ζοντες ⁹⁷. Πῶς δὲ καὶ δίναις βευσμάτων ὄντων δὴ ποθ'

A non alium suscitari dicimus, neque aliud ma-
 jus fieri quam id quod prius minus erat. At-
 que igitur ex ipsis Platonis principiis ita de-
 monstratum est, alia quæ contraria sunt ex
 contrariis fieri, et mortuos resurgere ac rursus
 vivere nullos alios nisi eos qui prius vivebant
 cum iisdem animis et corporibus. Atque hoc
 modo omnis homo ab artificii ratione ac sapienti
 Creatore servabitur ; neque excidet ulla sua parte,
 et magis existet quam ea ipsa quæ in celo sunt
 corpora et avobis sempiterna habentur, quippe qui
 suæ creationis gratia admirabilior sit, visibilem
 creaturam et invisibilem in unum coadunans et
 inter ambo medius stans, tertius, tanquam mundus
 sensibilis et intelligibilis, infra manens et rursus
 tendens et cœlestibus conversans, et majus, quam
 illa, miraculum existens. Omne enim corpus fluxæ
 naturæ esse non modo aliis qui de natura disserue-
 runt, sed et Platoni videtur, et de cœlestibus ita
 æstimavit et solem ac stellas semper existere et
 manere dicit. Si igitur ea corpora caduca sunt,
 et licet caduca sint tamen perpetuo permanent,
 etsi non in iisdem substantiis, immortalis anima
 secundum vos gubernata, quid impedit quin homo
 dissolutus et dilapsus, deinde in id quod prius erat
 coeat, ita ut quemadmodum ipsa anima perpetuo
 manet ita et corpore permaneat, cum ipsa anima
 sit incorruptibilis, neque possit in alio corpore
 vivere neque operari ea quæ cum corpore operari
 debet ? Nisi enim ita sit, non, quod diximus, omnino
 absque corruptione erit, ejus una cum corpore
 operatione corrupta quæ ad ipsam naturam perti-
 net. Atamen et Plato animas absque corporibus
 punit, eas nempe quæ in hac vita malæ et impro-
 bæ fuerunt. Et eæ pœnæ sunt fluvii Cocytus et Py-
 riphlegethon, atque horrenda fluentia ex Tartaro sur-
 sum et deorsum labentia, et magno impetu ruentia,
 neque Acherontis lacum transire sinentia, ne iis
 quos injuria prosecuti sunt, benevolis uti atque ita
 pœnam fugere possint. Ego autem primo nescio
 quid essentia impassibilis anima pateretur, in flu-
 vios incidens, sive ignem volentes, sive aliud pu-
 niens elementum. Quomodo autem et verticibus
 fluentorum inde salientium cohibita, et iis tanquam
 inevitabilibus vinculis illigata, cum iis volvatur et
 convertatur, neque possit, ut piscis, alio transire et
 enatare ? Deinde homicidas et mœchos et parricidas
 et sacrilegos in eadem fluentia projicit. Et quidni qui-
 buscum peccaverunt corporibus cum iis et eas pu-

Varia lectiones.

⁸² μὲν Vind. ⁸³ γίνεσθαι Vat. ut sæp. ⁸⁴ τούτων addit Vat. ⁸⁵ λέγω non est in Vat. ⁸⁶ τοῖς
 ἀβεία Vind. ⁸⁷ τούτων Vat. ⁸⁸ ἐπὶ Vat. ⁸⁹ τὲ non est in Vat. ⁹⁰ οὕτω γε Vat. ⁹¹ ὄντως Vind. ⁹² ἡμᾶς
 διοικουμένα Vind. ⁹³ τὲ non est in Vat. ⁹⁴ ἐν τῷ τῆδε βίῳ Vat. ⁹⁵ πάθη Vat. ⁹⁶ ἐμπεζούσα Vind.
 male. ⁹⁷ ἄλλως κολάζοντες Vind.

Notæ.

(39) De hac æternitate cf. Wyttenb. *Disp. de
 placit. immortal. ad Phædon.* p. xxii seqq.
 (40) De his fluviiis inferorum pœniæque vid. in-
 primis Platon. *Phædon.*, p. 112, Steph. (p. 89
 Wyt., p. 242 Heind.), coll. *Görg.* sect. 81 ; *Cræ-*

tyl. p. Heind. ; *De Republ.* x p. 613 seqq. (p.
 321 seqq. Eip., p. 303 seqq. Ast.) ; *Æschin. So-
 crat. Axioch.* § 21, p. 166 seqq. ed. Fischer. *Plu-
 tarch. De:* S. N, V. p. 162. seqq., *ibid.* interpr

nit, quippe cum una cum iis tantum pati possint, sed ea omittens, illas solas punitum iri dicit? Et non modo in justitia omnino recta se habente, sed et quæ pœnæ non sunt capacia hoc modo cogitur punire. Et dum proverbium dicit petras coqui non posse, Plato nobis in Pypriplegthonte animas coquit. Ignis enim violentus, et amara quantumvis aqua, et, si qua alia pœna est, non potest in solam animam pervenire, sed in animam corpori immistam et sensibus, et quidquid illis adversatur, etiam animæ adversatur, quatenus cum illis conjuncta est: et quod prius non passa esset extra corpus existens, id cum eo conjuncta patietur, sive lætum sive triste. Lætitia enim et tristitia amborum sunt, et in primis illæ quæ per sensum et ex sensu occurrunt, neque horum unius tantum, neque animæ neque corporis solius. Ac sane quidem bonis ac etiam optimis frui homines bonos atque ita presentibus liberatos, ac supplicium juste improbos invadere non tantum vobis, sed etiam nobis placet, et nullo modo id negamus. Sic enim se habet, siquidem vita nostra in duas partes divisa est, alteram quidem ex quo nati sumus usque ad mortem, alteram vero, ex morte nobis resurgentibus ac deinceps incorruptibilibus. Non enim rursus morimur, sed mutamus hanc corruptibilem vitam pro vita perpetuo manente. Et si nos malos et improbos presentis tempore præstiterimus, mala et nos illic manent in vita nunquam finem habitura; si vero bonos ac rectos, meliora; et quemadmodum deliciæ puræ ac nunquam cessaturæ erunt, ita sane et pœna idem tempus durabit, animam simul et corpus invadens, corpus vero illud quod improbe vixit, et improbæ huic animæ serviit, cum non justum sit, altero malum perpetrante, alterum pro illo pœnas perpetu, et foret quemadmodum si, Platone peccatis frædato, puniretur Plotinus aut alius quidam eorum qui minime crimina commisisent. Ac igitur nos ex antithesi hæc contra Platonem et Plotinum qui nostram de anima doctrinam impugnant diximus, an autem recte res-

αλλομένων⁸⁸ ἐνοχθεῖσα, καὶ ταύταις ὡσπερ ἄκτοις⁸⁹ ἐνδεθεῖσα (41). θεσφαῖς ταύταις καὶ συνχθῆσται καὶ συστραφῆσται, καὶ οὐχ ἔξει οὐ μὲν οὐδ' ὡσπερ ἰχθύς ἐφ' ἕτερα μεταβῆναι καὶ διακῆσθαι; ἔπειτ' ἀνδροφόνους καὶ μοιχοὺς καὶ γε τραπεζοῦς¹ καὶ ἱεροσούλους κατ' αὐτῶν δῆπου βίω τῶν βουμάτων. Καὶ τί μὴ μεθ' ὧν ἡμαρτεν σῶτων, μετὰ τούτων καὶ κολάζει ὡς καὶ μετὰ τῶν ὄντος τοῦ πάσχειν αὐτάς, ἀλλὰ ταύτ' ἀφείς ἐπ' ἑαυτῶν μόνων² κέχρηται ταῖς ποιναῖς. Καὶ μὴ οὐκ ἔδεικναι³ μόνον ὀρθῶς ἐχούσῃ τὸ πᾶν, ἀλλ' ἔδει καὶ τὴν μὴ πεφυκότα κεκοιάσθαι τόνδε τὸν τρόπον βιωῦν κολάζειν. Καὶ γε αὐτῆς παροιμίας ἐπ' ἠθικῶν ἔθους ἔψιν (42) λεγούσης, Πλάτων ἡμῖν τὰς ψυχὰς Πυριφλεγίθουσιν ἔψιν. Πῦρ μὲν γὰρ καὶ βιωτικὸν πικρὸν ὃν ἔπως δῆποτε ὕδωρ, καὶ αἱ τὴν ψυχὴν ἑτερόν ἐστι κολάζον⁴, ψυχῆς μὲν οὐκ ἴστω ἑαυτῆς⁵ μόνης οὐσης οὐδαμῶς ἐπικεῖσθαι, οὐκ ἀεὶ μιγείσας καὶ τῆ μετὰ τούτου αἰσθησῆσαι, τὸ δὲ κατὰ τούτων, καὶ κατ' αὐτῆς ἐστὶ δρών τῆ αὐτῶν ἀνακράσει συμπασχούσης καὶ συμπεσῆ καὶ ὁ δὲ πρότερον οὐκ ἂν ἔπαθε ψυχὴ χωρὶς σώματος γενομένη, τούτ, ἤδη μετ' αὐτοῦ πῆσαι γενομένη, εἴτ' ἐστὶ⁶ τῶν ἡθίων, εἴτ' ἐστὶ τῶν γεινῶν· ἐπεὶ καὶ ἡδοναὶ καὶ λύπαι τοῦ συναμφοτέ καὶ μάλιστα⁷ ὅσαι κατ' αἰσθησῆσαι καὶ ἐξ αἰσθησῆσαι ἀπαντῶσιν, καὶ οὐχ ἐνὸς δῆπουθεν τούτων, ἢ ψυχῆς μόνης οὐτ' αὐ σώματος. Καὶ μὴν ὅτι μὲν ἔθων καὶ πάντων τῶν ἀγαθῶν ἀνθρώπους ἐστὶν ἀλαύσαι χραστούς γε ὄντας, καὶ οὕτω τῶν παρὸν ἀπαλλαγέντας, καὶ κολασίς ἐστὶν αὐ ἐνδικῶς, τιούσα τοὺς πονηροὺς, οὐχ ἡμῖν μόνον, ἀλλὰ ἡμῖν δίδονται, καὶ οὐδέποτε οὐ μὲν οὖν⁸ ἀνομογούμεν αὐτῆν· καὶ γὰρ οὕτως ἔχει τοῦ ζῆν ἢ καὶ βιοῦν εἰς δύο διηρημένου, τοῦ μὲν ἔξ ὅπου γεγόναμεν μέχρι αὐτοῦ τοῦ τεθνᾶναι, τοῦ δ' αὖθις οὐ γὰρ¹⁰ ἀποθνήσκουσαν αὖθις, ἀνταλλακτικῶς φθίνοντα τόνδε βίον τοῦ αἰεὶ ἐστηκότος. Καὶ φαύλους¹¹ ἡμᾶς παρέξομεν ἐν τῷ παρόντι καὶ νηροὺς¹², πονηρὰ κάκει μεταδέχεται, καὶ μὴ βίω μηδέποτε παυομένη, εἴτ' ἀμείνους καὶ μὴ στούς, ἀμείνω, καὶ καθὰ δὲ τὸ τρυφᾶν ἡμᾶς

Variae lectiones.

⁸⁸ δῆπουθεν ἀλομένων Vind. ⁸⁹ ἀφίκοις Vat. mendose. ¹ δῆ τινας, καὶ μητρολοίας add. V. ² μόνον Vat. ³ καὶ αὐκ ὡδέικη Vind. ⁴ κολάζειν Vat. ⁵ αὐτῆς Vat. ⁶ εἴτε τι Vat. ⁷ πάντων τοι Vind. ⁸ παυσομένην addit Vat. ⁹ adde ex Vat. ἐκ τεθνῶτων ἡμῶν ἀναβιωσκομένων καὶ ἕκιστα φθειρομένων ¹⁰ οὐδὲ γὰρ Vat. ¹¹ γαύλους γε Vat. ¹² κ. π. ἐν τῷ παρόντι.

Notæ.

(41) Fatalem necessitatem vinculorum metaphora declarat Nathanael, et ἐνδεῖν, ἐνδεσις similiaque proprie usurpantur de fato necessitateque. Hinc Herodotus ix, 16 dicit ἀναγκαῖα ἐνδεδεμένοι. Quam in rem plura monui in Dionysio, pag. 73 seq., ubi etiam Gatackeri animadversionem ad Marc. Antonin. x, 28 excitavi.

(42) Videri possit Nathanael ante oculos habuisse Aristidem qui Orat. sec. Plat. p. 230 Jebb. eumdem Platonem, qui frustra emendare studuisset Dionysium tyrannum, ita carpit: Ἐλελήθεις δὲ ἄρα σαυτὸν ἀπάσαις ταῖς παροιμίαις ἐνοχόμενος, εἰς πῦρ ξαινων καὶ γίθων ἔψιν, καὶ σπειρων τὰς πέτρας,

^D ubi σπειρων non agnoscunt omnes libri. Illud πῦρ ξαινειν in ipsis mortuorum pœnis numerat I silius Magn. De legendis gentil. libris. p. 181 Garn. — Τῶν ἐν ἄθου κολαζομένων οὐδὲν πάσχο ἀνεκτότερον, ἀτεχνῶς εἰς πῦρ ξαινόντες, καὶ κοινῶς φέροντες ὕδωρ. κ. τ. λ. quæ componi poss cum Platonis Gorg. p. 159 Heind. Eoque ἢ adagio est usus Plato Legg. vi Vid. Schol. Ru ken. p. 227. Cæterum alterius vim proverbii la dem elivare ipsæ Noster explicunt. Plura qui lit. is consulat Erasmus Adagg. p. 292, 321, 3 et Fischerum ad Æschin. Eryx. p. 99 in Inc ibid. laudd.

ρατον και μηδέποτε περαινουν, οὕτω δὲ και κόλασις A titerimus, videat qui firmiter verum discernere τῶν ἰσων ἔχει χρεῖν, ψυχὴν ἑμοῦ και σῶμα ἰνδίκως valet.

μετιούσα σῶμα δ' ἐκείνο τὸ καὶ φαύλως θάλονότι βισώσαν, και τῇ κονεργῇ τῆδε δουλεύσαν ψυχῇ, ἐκεί μηδ' ὅσιον, ἐτέρου τὰ κατὰ πεπραχότος, ἕτερον ἀντι τούτου τὰς τίσεις ὑπέχειν, και παρακλήσιον ἂν εἴη ὡσπερ ἂν εἰ τοῦ ¹³ Πλάτωνος ἡμαρτηκότος ἐστίζετο Πλωτίνος ἢ ἄλλος τις τῶν μὴ ταῖς δίκαις ἐνεχομένων. Καὶ νοῖουν ἡμεῖς ¹⁴ ἐξ ἀντιθέσεως ταῦτα πρὸς Πλάτωνα και Πλωτίνον, τάναντία τῶν ἡμῖν διδωμένων περὶ ψυχῆς εἰρηκτάς· εἰ δ' ὀρθῶς ἀντίσχομεν, εἶδειν ¹⁵ ἂν οἱ και τάληθις εἰδότες ἀσφαλῶς δοκιμαῖζαν,

Variae lectiones.

¹³ artic. abest a Vat. ¹⁴ ἡμῶς Vind. sed corr. ¹⁵ εἶδοιεν Vind.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΧΟΥΜΝΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΑΥΤΟΥ ΘΥΓΑΤΕΡΑ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑΝ

ΕΠΙ Τῷ ΠΑΘΕΙ ΤΗΣ ΧΗΡΕΙΑΣ ΑΥΤΗΣ ΕΣΚΑΙΔΕΚΑΤΟΝ ΑΓΟΥΣΗΣ ΧΡΟΝΟΝ.

Ἀναίται δὲ πρὸς θεοῦ καταρῆς και σαφῆνειαν ἐρμηνείας, και δὴ τεταπεινώται, τοῦ πάθους και τοῦ προσώπου χαλάντος και ὑπεκλύοντος.

NICEPHORI CHUMNI

AD FILIAM SUAM IMPERATRICEM

OB VIDDITATIS EJUS MŒRŒREM CUM DECIMUM SEXTUM ÆTATIS ANNUM AGERET.

Mæstias perspicuasque voces adhibet, formamque demissam affectat, præ dolore deficiens ac vultu solutus.

Ἐγὼ σε, βασίλισσά μου, φιλάτοιν παιδίον ἐμόν, ἐξ ὅτου και τῶν μητρικῶν ἀπορραγείσαν εἶδον ὤδινων και βρέφος ἡμῖν ἀποτεχθεισῶν οἰκτιρμοῖς μεγάλως θεοῦ, πάντα εὐθὺς ἠγασάμενος ἐθέμην, ζῶν και πνεθῶν, και φῶς τῶν ἐμῶν ὀμμάτων, και ἀγαλλίσμα καρδίας, και τρυφῆν και ἰέρψιν ψυχῆς, και πᾶν ὃ τε τοσούτων ἢ και τῶν τοιούτων ἠδύτερον πλόνων και τιμιώτερον και κρείττον. Καὶ γὰρ περὶ τὰς σὰς ἀνοτροφὰς λίαν ἐποημένος τοῦτο και διὰ πάσης ἐκπεσῶμεν εὐχῆς, θεῶν και καθικετύων τὴν μὴν βραβεικὴν ὑπερβάσαν κατιδεῖν σε ἡλικίαν, εἰς τελευτῶν δ' ἰλίσκεσαν, και εἰαν ὃ πᾶνυ τι πό-

Ego te, imperatrix mea, dilectissima filia, ex qua maternis extractam visceribus nobisque divina misericordia, genitam vidi, te, inquam, omnia mihi reputavi, vitam nempe ac spiritum et meorum oculorum lumen et cordis lætitiā, deliciasque et animæ voluptatem et quidquid hujusmodi est, et si quid adhuc dulcius est et honorabilius et majus. Et sane tuæ educationi nimium intentus, id indesinenter postulabam, enixe Deum orans, ut te adolescentiæ ætatem egressam viderem, et perfectiorem ingressam, et qualem mea vota et mens ardor requirebant. Et illud quoque in omnibus meis

Ἐ codicē regio 2105 (olim 1751), p. 271. Filia, ad quam scribit Nicephorus Chumnus, Irene illa est que Joanni Palæologo, filio Androni Palæologi, nup̄t̄ Eulogia Nicaphoro Gregoræ dicta, teste Boivino ad Greg. vii, 5, p. 147, ubi sic Chumnus laudatur: Ἐν δὲ τινικαῦτα μεσάζων τοῖς πράγμασι σφοδρὸς ἀνὴρ και πολλὴν τὴν ἐμπειρίαν και συνέσιον πλουτῶν ἐς τὰ κοινὰ, και διὰ τοῦτο μάλα τοι (log. puio μάλα τι) πλείστως ἀπολαύων τῆς τοῦ κρατοῦντος εὐμενείας τε και ῥοπῆς, και πολλοῖς τῶν βρέθων τοῖς χρομασι διὰ τοῦτα, Νικηφόρος ὁ ἐπὶ τοῦ κατωκλιεῖου. Οὕτως θεοπεντικοῖς τισὶ λόγοις και πράγμασι ἐπαλθῶν τὴν τοῦ βασιλέως πραότητα, αἰτεῖ και λαμβάνει γαμβρόν ἐπὶ τῇ θυγατρὶ τὸν ρηθόντα τοῦ βασιλέως υἱόν Ἰωάννην. Addam Cantacuzen, 1, c. 14, p. 45: Ὁ ἐπὶ τοῦ κατωκλιεῖου

Νικηφόρος ὁ Χοῦμνος, σφοδρὸς ἀνὴρ και θαυμασίως ἐν φρονήσει, πολλῆς τε ἀπολαύων πρὸς βασιλέως εὐνοίας τε και τιμῆς, δι' ἣν και τὴν αὐτοῦ θυγατέρα Εἰρήνην τῷ υἱῷ αὐτοῦ τῷ δεσπότη Ἰωάννῃ πρὸς γάμον κοινωλίαν ἠγάγεν ὁ βασιλεύς. De Caniciei dignitate vide Boivin. l. c.; Creuzer. ad Plotin. De Pulchr. p. 398. Apponam Cangii locum e Bibliotheca Fabricii Græca t. vii, p. 675: «Habetur in bibl. regia num. 751 codex, continens varia opuscula et epistolas Nicephori Chumni, in quibus sunt sermones consolatorii duo, quorum alter ad imperatorem scribitur de morte despotæ filii, alter ad ejusdem Chumni filiam imperatricem, βασίλισσαν, de illius viduitate, cujus tum annus erat sextus decimus.»

precibus cum multo timore flagitabam, ut nullum A. hujus vitæ malorum unquam tibi occurreret, neque unquam tuum animo dolore mersum viderem neque gemitus ex adversis infaustisque rebus ortos audirem, si qua supervenirent adversa ac tristia, neque lacrymas ex tuis oculis fluentes cernerem, neque mœrorem aut tristitiam aspicerem in tuo vultu, tam pulchro, tam festivo, pace et omnibus gratiis referto. Et optavi potius et omnino optavi et ardentem postulavi ut prius animam morte efflarem (et dulcis mihi ea mors fuisset), quam calamitatem aliquam animadverterem tuo cordi dolores afferentem,

θερμῶς ἐπιθυξάμεν θανάτῳ πρότερον τὴν ψυχὴν ἀποβαλίσθαι, καὶ ἢ ἂν μοι καὶ γλυκύς ἦεν ὁ θάνατος, ἢ δυσχερείας τινὸς εἰς αἰσθησὶν ἔλθεῖν ἄλλως προξενούσης τῇ σῆ καρδίᾳ.

Hæc omnia et mater tua ineffabilis dilectionis excessu perpetuo tibi peroptavit efflagitavitque, totam animam effundens, totum desiderium, te lacte nutriens, fovensque amplexibus, et in ulnis ferens, neque sustinens vel paululum a te recedere! Quoties autem die noctuque divinas ædes petit, nudis pedibus incedens paupertatemque induens, et ad puras venerandasque imagines festinans, et ante eas preces ardentibus supplicationibus ex profundo et ardenti corde faciens, eademque a Deo postulans!

Quot et quanta Deus ipse bona, nostras preces superantia, tibi nullis comparabilia abundanter et amanter contulit! Eximiam nempe animæ simul et corporis pulchritudinem, divini timoris sensum, mandatorum Christi observationem, morum puritatem, et quidquid est pulcherrimum aliaque vincit bona, si cum hocce conferantur.

Quæ conspicientes lætabamur nos qui te genueramus, et exultabamus lætitia perfusi, ac te non modo putavimus generis nostri decus et gloriam fore, sed et firmiter expectavimus, rursum omnes spes nostras in Deo ponentes, et in purissima sanctissimaque et immaculata ejus Genitricis.

Neque nos ea spes et bona illa ac pulchra expectatio fefellerunt. Postquam enim ad hoc tempus et ad hanc ætatem, quæ nuptiis convenit, pervenisti, excitat Deus eum qui per ipsum misericorditer nobis imperat, et accipit, et erigit te ad magnitudinis, honoris et gloriæ fastigium illud. quod neque in votis habere neque mente cogitare ausi eramus. Quæ deinde secuta sunt? Nos quidem, nescientes quantum tibi bonum superventurum esset, alias tibi nuptias parabamus, quæ minime tuos pios mores tuamque purissimam animam decebant; ut manifeste finis ostendit; apparuitque ex quo præcipit ac barathro providens Deus te liberaverit, ex qua domo, omni turpitudine ac impietate plena. Et subruit tunc et irrita facit vana

θεὸς ἡμῶν καὶ τὸ τῆς ἐπιθυμίας σφοδρὸν ἐξεζήτη. Κάκεινα δ' ἐν πάσαις ἡμεῖν τὰς ἰκεσίας σὺν πολλῷ τῷ θεῷ ποιημένους, μηδὲν σοι μηδέποτε μηδαιῶς συναντῶσαι τῶν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ δυσχερῶν, μηδὲ γενέσθαι μοι μηδέποτε ὀδυνημένης αἰσθέσθαι τῆς σῆς καρδίας, μηδὲ στεναγμῶν ἀκούσαι ἐκ συντριβῆς ταύτης ἀναπεμπόμενον καὶ στενοχωρίας, ἐπίπλοτοντος τινὸς τῶν ἐκθλιβόντων καὶ λύπης πρὸς αὐτῆ, μηδὲ γε δάκρυον βλέψαι τῶν σῶν ἰχθύων ὀφθαλμῶν, μηδὲ σκυθρωπότητά τινα κατιδίω μὴ κατάρθειαι ἐπὶ τοῦ σοῦ καλοῦ καὶ ὠραίου προώπου, καὶ γαλήνης καὶ πασῶν γέμοντος χερῶν. Καὶ ἠγάπησα μᾶλλον, καὶ πάνυ τε ἤγαμα, καὶ

Ὅσα δὲ καὶ οἶα μῆτρων φίλων ἀρρήτων καὶ βολαῖς αἰεὶ διατέλεισε περὶ σὲ σπουδαίζουσα καὶ δεκνυμένη, τὴν ὅλην ἐσχίασα ψυχὴν, τὸν ἠέ πόθον, καὶ γαλουχοῦσα σε καὶ περιπτυσσομένη, ἠ φέρουσα διὰ παντὸς ἐν ἀγκαλίαις, καὶ μηδὲ πικρὸν ἀποστῆναι τῆς σῆς θείας μηδαιῶς ἀνεχένη! Ὅσους δὲ καὶ τοὺς δρόμους ἡμερινούς τε καὶ νυκτερινούς παρὰ τοὺς θεῖους κατέτεινεν οἴαντι γυμνοῖς τοῖς ποσὶ περὶ βεβηλοῦσα καὶ προσκυμπωροῦσα, καὶ γε φθάνουσα πρὸς τὰς ἀχράντους καὶ σεπτάς εἰκόνας, καὶ τούτων ἐπίπροσθεν τὰς εὐχὰς καὶ θερμὰς ποιούμενη τὰς ἰκεσίας ἐκ βάθους καρδίας ζεούσης, κάκεινα πρὸς Θεοῦ ἐζητοῦσα!

Ὅσα δὲ καὶ Θεὸς αὐτὸς ἀγαθὰ μεγάλα, καὶ ὑπερβαλλόντα πᾶσαν ἡμετέραν εὐχὴν, ἀπαράμιλλῃ σοι πλουσίως καὶ φιλοτίμως παρέσχετο χορηγήσας! καλλὸς ὑπερφύεις ψυχῆς ὁμοῦ τε καὶ σώματος, συναισθησὶ θεοῦ φόβου, ἐντολῶν Χριστοῦ τερησῶν, κοσμιότητα ἡθους, καὶ πᾶν ὅτι καλλίστον, καὶ ἡμῶν ἕτερον ἅπαν τὸ πρὸς τοῦτο παραβαλλόμενον.

Καὶ ταῦτα ὁρῶντες ἐχαίρομεν οἱ σὲ τεκόντες ἡμεῖς, καὶ πάντα σκιρτῶντες ἤμεν καὶ ἀγαλλίμενοι, καὶ τιμῆν καὶ μέγα κλέος καὶ δόξαν τοῦ γένους ἡμῶν οὐκ ἐνομίσασμεν μόνον, ἀλλὰ καὶ βέβαια προσεδοκῆσαμεν, ἐπὶ Θεὸν αὐτὸς θέμενοι τὰς ἐμὰς ἐλπίδας καὶ τὴν αὐτὸν παναχράντως καὶ μετὰ μωῶς καὶ πανυπεράγως τεκοῦσαν.

Καὶ τῶν ἐλπίδων τούτων καὶ τῆς χριστοῦ τῆς καλῆς προσδοκίας οὐ διεψεύσθημεν. Ἐπεὶ δὲ γὰρ καὶ πρὸς χρόνον καὶ ἡλικίαν ἤκας ἀπέβησαν γάμου, κινεῖ Θεὸς τὸν δεῖ αὐτοῦ φιλοκτήριος ἡμῶν βασιλεύοντα (1), καὶ προσλαμβάνεται καὶ ἀνάγει σε μεγέθους πρὸς ὕψος, τιμῆς καὶ δόξης, ἧς ἡμεῖς οὐδ' ἐν εὐχαῖς θεῖναι οὐκ ἄν ἐπαρτήσασμεν, οὐδ' ἂν εἰς νοῦν ἐβαλόμεθα. Τὰ δ' ἐπαρῆς τινα; Ἡμεῖς μὲν, μηδὲν εἰδότες τοῦ ἐπὶ τοῦ ἄνθρωπου καλοῦ καὶ συμφέροντος, πρὸς ἕτερούς ἡτοιμαζόμεθα γάμους, μηδὲν τοῖς σοῖς θεοφιλεῖσι τρόποις καὶ τῇ καθαρωτάτῃ συντελοῦντας ψυχῆς, ὡς φανερὰς ἐπὶ τοῦ τέλους νῦν ἐξεφάνη ἀπ' οἴου κρημνοῦ καὶ βεράθρου Θεὸς προειδῶς ἐξείλετό σε, οἴου καὶ οἴκου, πάσης ἀνομίας γέμοντος καὶ δυσσεβείας. Καὶ σφαλ

(1) Imperatorem Andronicum.

(2) Forsan, τὸ ἐπιόντος.

λοι δὴ καὶ καταργεῖ τότε τὰς ματαίας βουλὰς καὶ ἀσπουδάς ἡμῶν, καὶ περιφυλάττει καὶ περισώζει καὶ ἰξαιρίσκει σὲ τοῦ ἁλεθρίου ἐκείνου κακοῦ. Ἡμεῖς δ' ὅπερ ἔφημεν, μηδὲν εἰδότες τῆς τοῦ εὐεργέτου Θεοῦ προνοίας καὶ τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον ἐμβιβάσεως σοφῆς οἰκονομίας, ἡσυχάλλομεν, ἠνιώμεθα, ἀπελεγόμεθα τὴν ζωὴν, ὡς μεγάλου δὴ τινος διαμαρτόντες καλοῦ τούναντίον ἐπὶ τῆς ἀληθείας ὀντός, καὶ ἡμεῖς ἠγνοοῦμεν.

Καὶ λέγω δὴ ταῦτα καὶ ἀνακινῶ πρὸς μνήμην, ὡς ἂν δὴ καὶ τὴν σὴν ἐν γαλήνῃ καταστήσω ψυχῆν, ἀνευγκούσαν ἐκ τοῦ μεγάλου κλύδωνος καὶ τῆς πολλῆς ταραχῆς τῶν ἐπικυζόντων συχνῶν κυμάτων, καὶ βυθιζόντων ταύτην πικρῶν λογισμῶν ὡς εἰς θαλάσσης βάθος, εἰς βυθὸν ὀδυνας, ἐν ᾧ κατήγαγεν ἡμᾶς τὸ ὑπερβαλλὸν μέγεθος τῆς ἀφορήτου ταύτης συμφορᾶς. Καὶ δέος μηποτε οὐχὶ τῶν σωμάτων πνιγμονῆν μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἁλεθρον ὑποσταίημεν τῶν ψυχῶν. Ἰν' οὖν τὸ πολὺ καὶ μέγα τοῦτο νέφος καὶ τὴν βαθεῖαν ἔχλυν, καὶ σκοτόμαιναν τὴν ἐκ τοῦ πάθους ἐπιχυθεῖσαν ἡμῖν, ἐκ τῆς σῆς ἀποτινάξεως καρδίας, καὶ διαβλέψεως πρὸς τὸ μέγα πέλαγος τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ τὰ κατὰ σὲ οἰκονομοῦντος συμπεροντως Σωτῆρος Χριστοῦ, διὰ τοῦτο καὶ τοὺς παρόντας ποιῶμαι λόγους καὶ εἰς ἐνθύμησιν ἄγω καὶ μνήμην τὰ προλαβόντα ὑπὲρ πάντα νεὺν ἡμῶν πρὸς εὐεργεσίαν γεγεννημένα.

Προσθῆναι δὲ καὶ τοῖς ἐφεξῆς βούλομαι μὲν σπαράττειται δὲ μου καὶ κλονεῖται καὶ συντράττειται ἡ καρδία, καὶ οὐ δύναμαι κατέχειν αὐτήν, ἐς βάθος αὐτῆς καθικνουμένης καὶ συχνᾶ κεντούσης τῆς ἐκ τοῦ πάθους δευτῆς ῥομφαίας. Καὶ οὐκ οἶδα τί πράξω, τοῦ μὲν προκειμένου σκοποῦ πρὸς λόγους ἔλκοντος παρακλήσεως καὶ παραμυθίας, τῆς δὲ γε συμφορᾶς ἐκείθεν καθελκούσης καὶ πρὸς θρήνους καὶ οἰμωγὰς ἀγούσης καὶ διακρύων πηγάς.

ὦ ! οἷον γὰρ σκότος πικρὸν τοὺς ἰμούς ἐκάλυψεν ὀφθαλμούς, δριμύσσαν ὡς ἐκ καπνοῦ ταγανίζομένης καρδίας, καὶ ἄλους ἐκδιαζόμενον κενῶσαι καὶ ῥυθῆναι ποιῆσαι ! οἷα ὑπέμενα καὶ ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι, ὁ τάλας ἐγὼ ! οἷα ἀγγέλιας περὶ σοῦ, θύγατερ, ἐν ἐστῶσαις δέξασθαι φρεσὶ !

Δέσποντὰ μου, τὸ φῶς τῶν ἰμῶν ὀμμάτων, ἡ γλυκυτάτη ὄψις, τὸ ἐρασμιώτατον κάλλος, ἡ μόνη ἐν πᾶσι τοῖς πρὶν ἐπερχομένοις ἄκυδρωτοῖς παρήγορος ἔμοι καὶ παραψυχὴ, πῶς ἐτε καὶ ζῶ καὶ πνέω, καὶ οὐκ εὐθὺς νεκρὸς ἐφάνην μετὰ τὴν σὴν ταύτην θανατηφόρον ἔμοι συμφορᾶν ; οἷν προπέμψά σε καὶ οἷον ὑποδέξομαι ! εἴπερ ἄρα καὶ δυνήσομαι μέχρι τούτου καρτερῆσαι καὶ ζῆν. Κρεῖττον ἦν ἔμοι σθεσθῆναι τὸν ὄλον ἢ τὴν πᾶσαν ὄρασιν ἀποδαλέσθαι, ἢ ἐν τοιοῦτῳ κατεῖν σε ζοφωθεῖσαν σχήματι, ὅποιον δὴ σε καὶ ἐνέδυσσε καὶ περιέβαλε τὸ πολὺ καὶ μέγα πλῆθος τῶν ἰμῶν ἁμαρτιῶν.

Ἄλλ' ἔνα μὲν ἐν τοῖς τοιοῦτοις μηκύνων, ἀντὶ παρακόλουτος καὶ κουφίζειν πειρωμένου τῶν ἀλγεινῶν, γένωμαι σοι σφοδροτέρων μᾶλλον ἀνάπτων τὴν φλόγα καὶ τοὺς ἀνθρακας ἐκκαίων τοῦ πάθους καὶ τῆς συμφορᾶς, ταῦτα μὲν ἐν τῷ νῦν ὄντι σιγήσειν μοι δεκά, εἰς ἑτέροις δὲ παραπεμψῶ λόγους, μονωδίων καὶ θρήνων ἐπιταφίων.

nostra consilia, et custodit te et servat et liberat, et a malo illo te eripit. Nos vero, ut dixi, benevoli Dei providentiam ejusque sapientem ad aliquid melius tibi tendentem voluntatem ignorantes, dolebamus, gemebamus, vitam rejiciebamus, quasi magnum aliquid bonum amissemus, dum plane contrarium eveniret nobis nescientibus.

Et hæc dico, et in memoriam reduco, ut inæ animæ tranquillitatem reddam, eamque ex hac magna tempestate ac magno irruentium perpetuo fluctuum tumultu eripiam, et ex amaris hisce sensibus qui eam tanquam in profundum mare, in doloris nempe abyssum demergunt, in quam et nos deduxit calamitatis hujus intolerandæ nimius excessus. Timeo enim ne tantum corporum nostrorum mortem, sed et ipsarum animarum perniciem incurramus. Ut igitur hanc magnam nubem, et profundas has tenebras, et noctem hanc ex dolore nobis superfusam ex tuo corde dissipet et ad illud misericordiæ Salvatoris Christi mare, qui omnia nobis utilissima provides, aspicias, jdeo et præsentem sermonem profero, et in memoriam cogitationemque ea quæ præcesserunt, reduco, quæ ultra spem ab nostram utilitatem facta sunt.

Accedere autem ad ea quæ secuta sunt, volo; sed scinditur et agitur, et conturbatur cor, nec illud continere valeo, cum in ejus profundum intret et continuo illud transfigat dirus doloris hujus gladius. Nec scio quid facturus sim, dum ex una parte ad intentum hortationis consolationisque propositum attrahor, et ex altera calamitas inde me retrahit et ad gemitus, et lamenta, et lacrymarum fontes abducit.

O ! quantæ, quam amaræ tenebræ meos oculos velaverunt ! ortæ, ut ita dicam, ex frixi cordis fumo, et eos manes ac mortuos efficientes ! quanta sustinui et videndo et audiendo, o ego infelix ! Quæ de te nuntia, o filia, firmiter et constanter sustinui !

Domina mea, meorum oculorum lumen, dulcissimum spectaculum, amabilissima pulchritudo, quæ sola in superveniente tristitia me solabar et excitabas, quomodo adhuc vivo et spiro, neque statim mortuus sum post mortiferam hanc mihi calamitatem ? Qualem te dimisi, et qualem recipiam ! si tamen usque ad id temporis sustinere ac vivere possim. Potius mihi erat exstingui totum solem et omnem visum abjicere, quam in tali te habitu obtinebratam videre, quali induta es et circumdata propter meorum peccatorum multitudinem.

Sed, ne tantis immorans, tibi ardentem flammam accendam, carbonemque doloris et calamitatis excitem, nedum te adhorter et consolari nitar, hæc impresentiarum silere decet, et aliis relinquo funebres hymnos et orationes.

Tu autem, imperatrix mea, dulcissima lux mea, quæ nunquam sine magnidoloris affectu nos tristes ac demissos videre aut lacrymas ex oculis nostris fluentes aspicere sustinuisti, vide nunc quanta patiamur ; vide cordis nostri insolabilem dolorem, et jam nobis sis ipsa consolatrix miranda, quemadmodum et alia omnia quæ circa te sunt omnes miratur. Nihil enim ex aliis hominibus, ut ita dicam, nos potest consolari et mulcere, nisi tu ipsis operibus rebusque ostendas te generose eam ferre ac sustinere calamitatem quæ propter te nobis est intolerabilis.

Magna enim illa est et ultra quamvis cogitationem ; sed et multa tuæ animæ vis christiana, multa et pietas tua neque ulla ratione minor, multa et magna tua in Deum fiducia. Quanta et qualis, quam firma et segura tua in sanctissimam ejus Matrem spes ! Potes, si velis, multas alias magnasque cogitare et reputare causas Benefactori et Salvatore Christo gratias agendi eumque confitendi, simul et solatia et perfectissima refrigeria accipiendi. Multum potes et in ejus misericordia ineffabili et inenarrabili confidere. Ecce tibi optimus ac piissimus imperator, ecce piissima et amantissima Domina et imperatrix, nostra, vices patris ac matris erga te gerunt, et tibi se præstant, tanquam ipsi te genuissent. Ita omnem in te suam curam impendunt.

και συμπαιδεύατά δεσποικα και βασιλις ἡμῶν, ὡς πατὴρ τὴν πάντα και μητὴρ, και γίνονται σοι και ὡς γνησί τεκνόντες. Οὕτω δὲ και πᾶσον φροντίδα τῶν κατὰ σὲ ποιούνται.

Ego vero, et quæ te genuit mater, et fratres tui, illud et volumus et semper erga te erimus quod et ipsa voles et cupies, aut quod tu, tanquam domina jusseris, et te circumdantes, ut quidam servi, in omnibus tibi omnimodo servire festinabimus ; nihilque eorum quæ ipsa volueris, non fiet, dummodo nos efficere potuerimus. Concede tantum nobis ut omni tristitia ac demissione expertem vultum tuum intueamur, tuam festivissimam formam, serenissimos et ornatissimos tuos mores, tuos dulcissimos et amore Dei plenos oculos ; fac ut videamus subridentia tua labia ; et quod superest tempus omne nobis non amarum erit. Hoc modo nobis omnem tuam erga nos caritatem dilectionemque ostende ; hoc modo parentes tuos solari velis reapse ; hoc modo nostræ propriæ vitæ auxiliari cures. Vides enim ut præ dolore dissolvatur jam ac defluat, et ad interitum decurrat.

θῆσαι τῇ ἡμετέρᾳ ζωῇ. Ὅρας και γὰρ ὅπως ὑπὸ τοῦ πάθους ἐκλύεται ἤδη και ὑποβάλλει, και καθυπὸπταται πρὸ φθοράν.

Lex est e cœlis a Deo data ac simul humana, ut filii adimpleant quidquid voluerint parentes, sive magnum, sive parvum. Et hujus legis observatio

(1) Malim οἶα, adverbialiter pro ὡς βεβαία, quam firma.

(2) Horum unus fuit Joannes Chumnus.

Σὺ δὲ, βασίλισσά μου, γλυκύτατον ἔμην φῶς, μηδέποτε ἀπαθῶς ἀνασχόμενη και μεγάλῃς χυμὸν ἐδύνας στρυγνοῦς ἡμᾶς και παρηγορεῖς ἰδέσθαι, ἢ δὲ κρυεῖν τῶν ἡμετέρων ἐκπιστὸν ὀφθαλμῶν. ἰδεῖν ἔποια πάσχουμεν, και τὴν ἀπαρμυθήτατον ὀδύνην ἰδέσθαι τῆς καρδίας ἡμῶν, και γενεῖν καὶ τούτω θαυμαστικὴν παρηγορίαν, ὡς και τὰλλα πάντα πάντες θεμαίς σου τὰ κατὰ σὲ ἔπει μὴδ' ἔστιν ἄλλος, ὡς ἂν εἰπεῖν, ἐν ἀνθρώποις τρόπος ἡμᾶς δυναμένους περιμυθησασθαι και παρακαλέσασθαι, εἰ μὴ σὺ δεῖξαι αὐτοῖς ἔργοις και πράγμασι, και μὴ ῥήματι μόνον και λόγοις, ὅτι γενναίως και καρτερεῖς και ἰσχυροὶ αὐτῶν δὲ ταύτην, τὴν διὰ σὲ, ἐκπίπτου ἡμῶν, συμφορὰν.

Πολλὴ μὲν αὕτη και μεγάλη και ὑπερβολικὴ πίστις ἐπέκεινα· ἀλλὰ και πολὺς ὁ τῆς χάριτος χαρισμάτων ψυχῆς, πολλὰ και ἡ εὐλάβεια και φιλία ὑπερβολὴν ἀπολείπουσά, πολλὰ και ἡ πίστις και ἡ πρός Θεὸν πεποιθήσις. Ὅσα δὲ και οἷα βεβαία και ἀσφαλῆς και ἡ πρός τὴν κυνικήν αὐτοῦ μητέρα ἐπίς ! Ἐχεις, εἰ βούλῃ, και πᾶς ἑτέρας και μεγάλας εἰς νοῦν βεβαίως και ἀπρόσβλητος τὰς ἀφορμὰς πρός εὐχαριστίαν και ἀπολογία αὐτοῦ τοῦ εὐεργέτου και σωτήρος Ἰησοῦ, ἀμα δὲ και πρός παραμυθίαν σὴν και τῶν τῆσιν παρακαλῆσιν. Ἐχεις και θαυροῦσται σου και μεγάλα ἐπὶ τῷ εἶδει και τοῖς ἀφροῖς ; ἀκαταμάχητος οἰκτιρμαὶς αὐτοῦ. Ἰδοὺ σοι και βεβαίως ὁ φιλελεῖς ὁ φιλελεῖς πάντων και φιλελεῖς ὁ φιλελεῖς, ἰδοὺ και ἡ τῶν ἰστων τρόπος φιλελεῖς ὁ φιλελεῖς.

Εγὼ δὲ, και ἡ γεννήσασά σε μήτηρ, και ἀδελφοί (2), ἐκείνο και βουλόμεθα και διὰ παντός ὑπὸ ἔσμεν πρός σὲ ὅσον ἂν και αὐτὴ βουλευθεῖς ; ἀγαπήσασαι, ἡ και, ὡς κυρία, προστάξασαι, και κληρονομήσασαι σὲ στρεφόμενοι και, ὡς δοῦλοι δὲ τῶν πάντων και σπουδάσομεν ἐκ παντός τρόπου προμυθίας θεραπεύσασαι· και οὐδὲν οὐδαμῶς ἔσται τῶν θαυμασμάτων ἀπέλεστον, ἡμῶν ἐκπεροῦν ἡμῶν μένων. Μόνον δίδου ἡμῖν ἐκτός πάσης σκυθρωπότητος και κατηφείας τὸ σὺν ἑνορῆν πρόσωπον, τὸ σὺν ὁμοιωτάτην μορφήν, τὸ γαλανότατον ἡμῶν σμυθώτατον ἦθος, τοὺς γλυκυτάτους και φρόνους ὀφθαλμούς· δὸς και ὑπομειδιῶντα τὴν χεῖλην κατιδέσθαι· και τοῦ λοιποῦ ὁ πᾶς ἡμῶν ἐστὶν χρόνος οὐδὲν ὀδύνηρός. Ἐν τούτῳ τῷ τρόπῳ τῶν ὅλων περι ἡμᾶς δεῖξον ἀγάπην σὴν και στοργήν· τούτῳ τοὺς σε τακόντας παραμυθησασθαι και βεβαίως λαθῆσαι και πράξαι· ἐν τούτῳ σπουδάσοι και βεβαίως ἐκλύεται ἤδη και ὑποβάλλει, και καθυπὸπταται πρὸ φθοράν.

Νόμος ἐκωθεν και δεδομένος παρὰ Θεοῦ και ἀνθρώπων, πάντα και μικρὰ και μέγιστα, ὅσα δὲ βούλονται πατέρες, ὀφείλουσι (3) παιδείας τοὺς ἔξ.

(3) Deest forsan verbum πράττειν, αὐτὴ τὴν aliud.

Καὶ ἡ τοῦ νόμου τοῦδε τήρησις πολλὰς ἔχει ἀρ' αὐτῶ Θεῷ καρμίας τῆς ἀμοιβῆς · οὐ μὴν καὶ ἀνθρώποι οὐδὲν τοῦδε τιμιώτερον, οὐδέ κρείττον εἰς ἀρετῆς ἕργων, νομίζουσι. Ταύτην ὀφειλὴν ἀπόδος ἡμῖν, ἡ τὴν πᾶσαν σπουδὴν ἐκπλήρωσιν τῶν τοῦ Θεοῦ νόμων καὶ τῶν ματῶν αὐτοῦ καταβαλλομένων, καὶ ὡς ἂν ᾖ σοὶ θεραπεύεις αὐτόν. Ἐν σοὶ καὶ ζῶμεν καὶ ἐν καὶ ἐτι τὸ φῶς ἐρωμεν, καὶ οὐχὶ πᾶσι εὐθὺς ἅμα τῷ πᾶσι ἀποβαλομένη τῆς ἡμετέρας, οὐδ' ἐξέστημεν ἀπάσης φρονέας. Εἰ καὶ ἐτι βούλει ζῶντας εἶναι καὶ αἰσθανομένους αὐτοῦ δὴ τούτου πρώτου καὶ ἐκπαισθένεσθαι γενναίου πράξον τοῦ φρονήματος, γενναιοτάται τῆς καρτερίας · τίνος δὲ λόγῳ ; ἀθυμίας καὶ πικρίας ἀπηλλάχθαι τὴν σὴν ψυχὴν · καὶ το πρὸς εὐεργεσίαν δόξης ἡμῖν καὶ χαρίσασαι, μὲν, εὐ ἴσθι, νεκρωθέντας ἤδη, καὶ οὐδὲν ἐτι ἐν τῷ βίῳ τούτῳ πικρὸν ἡμῖν καὶ δακρυρρόν. Ἐπεὶ καὶ παρὰ τῷ Θεῷ νομίζεις λογισθῆναι ; πόσον καὶ παρὰ τῇ φιλοφροσύνῃ τοῦδε μηδὲ διὰ πατέρα καὶ μητέρα, οἰκτιρησάσασα τούτων κενδυνοῦσας ἐκ πικρῆς οὐδύνης ἀπορραγῆναι ἐκτὸς τοῦ ὑπ' αὐτῶν παρακαλεῖσθαι μᾶλλον σὲ, σὺ τούτους ἐφάνης θαυμασίοις τρόποις παραμυθίας οὐ θανάτου ῥυσσμένη καὶ αὐθις ἀποκαταστήσασα πρὸς ζωὴν. ὁξασὲ σε Θεός, καὶ, πρὸς μέγα καὶ μέγιστον ἐπάρμα, μεγάλως ἐδόξασε. Καὶ τὰ μὲν δὴ εἰδήλα, καὶ οὐθεὶς ἀμφισβᾶσαι, ἐπεὶ καὶ μετ' ἀλλοῦσης ἐξέλαμψε τῆς τιμῆς · ἂ δὲ νῦν δευχρηκότες ἀθλίως καταφάνημεν πράξαντες, οἷα καὶ ταῦτα ! Ῥωμαῖοι πάντες ὡς ταῦτὰ παθόντων ἐν ζῴῳ δὴ τινι κατηφείας ὀρώνται, πολλὰ υγχοπτόμενοι καὶ συμπενοῦντες. Καὶ γέμουσιν ἡ θρήνων ἐπὶ τῇ καθ' ἡμᾶς συμφορᾷ, καὶ ἡμεῶν οἴκοι καὶ ὅσοι μέγιστοι μετ' αὐτούς, καὶ πόλεων, καὶ οὐθεὶς ἔστιν ὅς οὐχὶ κοινῶς ἐπιτοῦ πάθους ἡμῶν. Γέμουσι καὶ ναοὶ οὐκ ἐν μόνων καὶ ἐπιταφίων ἀσμάτων, ἀλλὰ τοὶ (1) ἡμεῶν θερμῶς ἐθλοῦζόντων καὶ γοεράς ἀφιέντων, καὶ γὰρ περικαθῶς τοὺς βοήθους μερίζου-
 την γοῶν ἡ τασπότη τῶν οὕτως καὶ κατὰ το-
 συναλοῦντων κοινῶν βουλομένοις ἡμῖν τὰ
 λογίζεσθαι φέροι τὴν παραμυθίαν ! Μὴ τοί-
 περ ὀφειλομεν εἰς ἀφορμὰς τιθέναι καὶ προ-
 ἀναφυγῆς, αὐτοῖς τοῖτοις χρώμεθα πρὸς
 ντίον, ὅτι μὴδὲ δίκαιον τῶν μὲν λυπηρῶν
 μεθεῖν καὶ τοῦ εἰκότος πλέον, τῶν δὲ γὰρ πρὸς
 λησιν ἡπόντων ἀναισθητῶς ἔχειν δοκεῖν, καὶ
 ἡμεῶν τῶν τοιούτων ποιεῖσθαι μηδαμῶς ἐπι-
 ἦν.
 μὲν πάθος κοινὸν σοὶ καὶ πρὸς ἄλλας · πολλὰς
 ἐν καὶ μυρίας εὐρήσεις ἐξετάζουσα ἐν τε τῷ
 ἐ, ἐν τε τῷ παρελθόντι βίῳ, χρησαμένης ταῖς
 συμφοραῖς · τὸ δὲ τῆς τιμῆς μὴ μόνον οὐ
 σον, ἀλλ' οὐδ' ἐγγὺς δόξης τῆς σῆς, οὐδεμία

A multas et apud Deum habet remunerationes ; sed revera homines nihil honorabilius, nihil in virtutis numero pretiosius esse credunt. Hoc vobis debitum solve. quæ sollicitè omnes Dei leges ac præcepta adimpleris, ut in omnibus ei servias. In te enim et vivimus, et respiramus, et lumen videmus, et nondum omnes cum dolore sensus rejecimus, nec omni mente defecimus.* Si igitur cupis nos adhuc vivere ac sensus experiri, tuo generoso animo fac nos generosissimam tuam patientiam sentire. Quam autem eam dico ? Ostende animam tuam omni desperatione ac amaritudine liberam esse ; et si eam nobis gratiam largiaris, te nos jam mortuos vivificaturam esse scito, nobisque nihil in vita ista amarum ac triste futurum. Quantum id a Deo reputatum iri credis ! Quantum et misericordissimæ ejus Matri ! Quod propter patrem et matrem, eorum miserata, qui in eo erant, ut præ dolore animam efflarent, visa fueris calamitatis patientior, easque, neque ab ipsis solatia acceperis, miro solamine ex ipsa morte erueris, et ad vitam revocaveris.

των ψυχῶν, ἐφάνης σὺ γενναιοτέρα τὴν καρτερίαν, τῶν ψυχῶν, ἐφάνης θαυμασίοις τρόποις παραμυθίας πρὸς ζωὴν.

Glorificavit te Deus, et te ad maximam altitudinem erigendo, maxime glorificavit. Et prima quidem illa manifesta sunt, et de iis nemo dubitat, siquidem et eximio effulserint. Quas autem passi sumus miseræ calamitates, quales et istæ fuerunt ! Romani omnes, tanquam eadem acnos passi sint, in tristitiæ tenebris mersi videntur, valde afflicti et compatientes. Jam omnia lacrymis plena sunt propter nostrum infortunium ; et imperatorum domus, et maxime omnes post eas, et urbium viæ ; et nemo est qui nostrum dolorem non participet. Insonant et templa non modo tragicis cantibus et hymnis funebribus sed et civium lamentis qui gementes voces emittunt, nostrarumque lacrymarum participes sunt.

Quantum porro solamen, tanta tam ardentèr compatientium communio, si, ut decet, animadvertere velimus ! Ne igitur iis, quæ ut solationis causas et prætextus habere debemus, in contrarium utamur ; quoniam non justum est ut tristitia quidem et plusquam oportet, sentiamus, ea autem quæ mulcere valent, non accipiamus neque eorum curam faciamus.

Dolor ille tibi cum aliis communis est ; multas enim et sexcentas reperies, si consideraveris, præsentis ac præterito tempore, quæ iisdem malis usæ sunt ; quod autem ad honorem spectat, nulla est quæ non modo non parem, sed ne proximum qui-

Cod. ἀλλά τι Et ἀλλά τι exhibet Gangius, glossario Græcitatæ in voce Ἐξέδιον, Nise-

phori verba, ab γέμ. καὶ νεοὶ ad φρονέας, attulit. Pro μόνων Gangius habet μένων.

dem assecuta sit Quid quidem honor tibi, Deo illum confirmante, permaneat quandiu in hac vita durabit hominum genus.

Hæc autem omnia utrum tibi tristitiæ ac doloris causas afferunt, an multas et magnas gratiarum ad Deum actiones ejusque confessionem? Id posterius omnino. Nonne, ut decet, rependemus ipsi, una gratias agentes, ipsi inquam et purissimæ ejus Matri, cujus interventu, supra omnem cogitationem nostram, supra omnem sensum nostrum, talia providens Deus sapienter dirigit ad eum, quem scit ipse, finem, dolori omni et tristitiæ superiorem? Quoniam non corporibus solummodo vivimus homines, sed et immortalibus animis, et multo magis animis quam corruptioni obnoxiiis corporibus, qui sane recta Dei cognitione digni habitus sumus et secunda in Christo Jesu fide, sumusque ad nunquam finitura bona vocati, recteque in præsentibus istis et vanis fluxisque ac transeuntibus, nihil solidi ac firmi habentibus probamur. Si igitur generosi videamur, animose probationem ferentes, simul et in omnibus gratias agentes quæ Deo placuerunt ac nobis evenerunt non simplicia illa tunc recipiemus, pro calamitatibus quas cum gratiarum actione sustinuerimus, sed et multiplicia, majorem ultimam benedictionem obtinentes quam prior erat, quemadmodum et generosus ille vir, et in omnibus undequaque accidentibus calamitatibus, et in omnibus tentatoris artificii imperturbatus mansit Job. » Euntes ibant, inquit, et flebant, mittentes semina sua; » et: » De mortuo, inquit, luge. » Et rursum: » Propter mortuum, effunde lacrymas, et dira patiens, incipe lamentum. » Attamen ut in patientia nostra possideamus animas nostras clamat Christus Salvator, clamat et testatur; quam patientiam ego mistum lacrymis et fletibus semen voco, ut et eorum qui terram versant, patientia laboribus multis sudorumque fontibus mista est. Et tibi plures illi manipuli, quos cum lætitia et exultatione portantes veniunt, » vana quidem materia conculcata et abjecta; illic vero, ii universi fructus e patientia orti, sinceri sunt, horreis cœlestibus collecti, nunquam impensi: et his in terris multas affert et magnas ex Deo mercedes, qui iis qui amara patiuntur » saccos dirumpit eosque lætitia circumdat, et luctum eorum in gaudium convertit. » Credens autem David » in terra semper viventium videre bona, » nihil aliud statim et ad se conversus dicit, nisi: » Exspecta Dominum, et viriliter age, et confortetur cor tuum; » eo quod beatum illud spectaculum non nisi ex patientia tibi occurrat ac fiat.

(1) Psalm. cxxv, 6.

(2) Sirach. xxii, 14.

(3) Sirach. xxxviii, 16, cum varietate.

(4) Christus aquod Lucam xxi, 19: ἐν τῇ ὑπομονῇ ἡμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν.

(5) Psal. xlix, 14; ἐστρέψας τὸν κοπετὸν μου

ἄλλη τῶν ἀπάσῶν ἐπανέγκαστο· ὅπερ δὴ σοὶ Θεοῦ καὶ βεβαιούτου, παραμένει μέχρις ἂν μετρίως ἂν θηλονότι καὶ γίνῃς ἐνθρώπων παραμυτώδει τῷ βίῳ.

Ταῦτα δὲ πάντα πότερον λύπης ἔχει σοὶ μὲν καὶ ὀδύνης ἀφορμὰς, ἢ πολλὴν καὶ μεγάλην ὀφειλὴν εὐχαριστίας ἀπάσης καὶ ἀιθομολογίης πρὸς Θεόν; ἢ τοῦτο πάντως. Καὶ οὐκ ἂν ὅσοι ἂν ἀποτίσαιμεν εὐχαριστοῦντες αὐτῷ, ἅμα δ' εὐχιστοῦντες καὶ τῇ πανυπεράγῳ τούτου μητρί, ἕως μεστειταίης ὑπὲρ πάντα νοῦν ἡμῶν, ὑπὲρ αἰσθητῆς πᾶσαν, τὰ τοιαῦτα Θεὸς οἰκονομῶν ἄγει σφῆς; ἢ καὶ μᾶλλον ἐκείνος οἶδε τέλος, ὀδύνης ἀπὸ καὶ λύπης ἀνώτερον; Ἐπειδὴ γὰρ οὐ σαρκοποιῶμεν ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ ψυχαίς ἀθάναται, καὶ πολλῶν δὲ μᾶλλον ψυχαίς ἢ σώμασι φθιμῶν, ἕως θεογνωσίας ὑγιούς ἡξιωμένοι καὶ ἀσπλάγξῃ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ πίστως, πρὸς ἐκεῖνα κελούμενοι τὰ μηδέποτε λήγοντα ἀγαθὰ, εἰκότως ἂν δοκιμαζόμεθα ἐν τοῖς παρούσι τούτοις καὶ περὶ καὶ ρέουσι καὶ παρερχομένοις, καὶ μηδὲν βέβαιον καὶ στασίμων ἔχουσιν. Ἄν γοῦν καὶ γενναῖοί τινες φανώμεν εὐψυχῶς φέροντες τὴν δοκιμῆν ἅμα δὲ καὶ ἐπὶ πᾶσιν εὐχαριστοῦντες τοῖς τῷ θεῷ μαζόντι Θεῷ δεδομένοις καὶ ἡμῶν ἐπιτηγνῶν οὐκ ἀπλᾶ μόνον ἀπολαμβάνομεν κἀνταῦθα, ὡς πληγῆντες εὐχαρίστως ἐκαρτερήσαμεν, ἀλλὰ πολλαπλᾶ, μείζονος τῆς ὑστάτης εὐλογίας ἐκχάνοντες ἢ τῆς πρώτης, ὡς καὶ ὁ γενναῖος ἐκ καὶ ἐν πάσαις ταῖς συμπεσοῦσαις συμφοραῖς πᾶσις τοῖς τοῦ πειράζοντος μηχανήμασιν ἀκαταστος ἔτυχεν Ἰώβ. « Πορευόμενοι (1) ἐπορεύοντες φησί, « καὶ ἔκλαιον, βάλλοντες τὰ σπέρματα τῶν » καὶ, « Ἐπὶ (2) νεκρῶ, » φησί, « κλαύσο καὶ αὐθις, « Ἐπὶ νεκρῶ κατέγγυε δάκρυα, δεινὰ πάσχω ἑναρξαι θρήνον (3) » οὐ μὲν καὶ ἐν τῇ ὑπομονῇ ἡμῶν κτήσασθαι τὰς ψυχῶν (4) Χριστὸς ὁ Σωτὴρ ἐμδοῦ καὶ διαμαρτυρεῖται, ἢ ὑπομονὴν ἐγὼ μικτὸν φημι σπέρμα δέου καὶ κλαυθμοῖς, ὡς καὶ τὰ τῶν περὶ τὴν γῆν νοούντων μικρὰ δάκνουσι πόνοις καὶ ἰδρωτῶν νεοῖς. Κάκει μὲν τὸ πλεον τῶν δραγματῶν, ἂ ἢ μετὰ χαρῆς αἶροντες ἔρχονται καὶ ἀγαπῶμεν ἄχρειον καὶ ὕλη πυρὸς καταπατηθὲν καὶ ἀπὸ ἐνταῦθα δὲ τὸ ἐκ τῆς ὑπομονῆς ὄλον, ἀκήρατος; ἢ πὸς, ἀποθήκαις οὐραναῖς θησαυρίζομενον καὶ δαμῶς μηδέποτε θάπανώμενον, κἀνταῦθα δὲ πρὸς Θεοῦ καὶ μεγάλας ἐπιελάμενον τὰς ἀμοιβὰς, καὶ διαρρήσσοντος τοὺς σάκκους τοῖς περὶ χουσι, καὶ περιζωννύοντος εὐφροσύνην, καὶ κοπετὸν στρέφοντος εἰς χαρὰν (5). Πιστῶν δὲ Δαυὶδ ἐν γῆ τῶν αἰεὶ ζώοντων ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ οὐδὲν ἕτερον εὐθύς καὶ πρὸς σὲ στραφεὶς λέγει

εἰς χαρὰν ἐμοὶ· διέρρηξας τὸν σάκκον μου, περιζώσας με εὐφροσύνην.

(6) Psalm. xxvi, 13, 14: πιστεύω τοῦ ἰδεῖν ἀγαθὰ Κυρίου ἐν γῆ ζωντων. — Ὑπόμεινον: Κύριον· ἀνδρίζου, καὶ κραταιοῦσθω ἢ καρδία καὶ ὑπόμεινον τὸν Κύριον.

εινον τον Κύριον, και ένθριζου, και ένθριζου, και κραταιούσθω ή καρδιά σου, ως τής μακαρίας έκείνης
 Ιαμόθεν έτέρωθεν ή εκ τής ύπομονής και άπαντώσης και γεγενημένης.
 ευσας γούλι και σύ μεγαλα και περιττά και A
 ς δάκρύν καταήνεγκες, πολλούς μιν και
 ς συμφοράς, πολλούς και έν αύτῷ τῷ κάθε
 συμφορᾷ, πολλούς και μετά την συμφοράν,
 εν καρδίαν ένδούσα τῇ φλογί και τῷ καύσωνι
 εἰς αὐτοῦ μαρασμῷ · δείξον λοιπόν κατ' Ισον
 και τό τής ύπομονής, και Χριστῷ τούτο
 σσοντι και ζητοῦντι θύσον και καρποφόρη-
 ει τῇ έντολῇ ταύτη κτῆσαι την σὴν ψυχὴν,
 θαι δε και ήμᾶς τάς ήμῶν πράξον, κενδυ-
 εις ἤδη και καταποθῆναι και έκλεισάναι
 θυμιας τῷ μηδαμόθεν άλλοθεν άνεψυχῆν και
 ησιν δύνασθαι δέξασθαι, ει μη σύ, ένικη-
 αἰς τής εύλαβείας ύπερβολαἰς και πρὸς Θεόν
 ἤσσειν, ἅμα δε και τῷ γενναίῳ και σταθερῷ
 ονήματος, κρείττω σκυτῆν δείξεις και ύπερ B
 γενομένην τοῦ μεγάλου τοῦδε πάθους και
 ους ήμᾶς χειρωσκήμένης και κατανεγκούσης
 ρᾶς. Καὶ τούτου δὴ τὸν τρόπον, ή τὰ πάντα
 σία σύ, και θαυμαστή παρήγορος ήμῖν κατα-
 , μη ρήμασι μόνοις και λόγοις, ἀλλὰ και ἐρ-
 κύτοις φανερόν τιθεῖσα ότι και παρεκαλέσατο
 ἰλίως παρεκαλέσατό σε Θεός, τής μεγάλης
 ; ύπομονής ἀμειψάμενος και τής θαυμαστῆς
 νίας. Ταύτην ἐγὼ σοι, βασίλισσά μου, την
 ν, ταύτην προσάγω την Ιεσαίαν, και δέξει
 εἶσα, ή και τὰ πάντα και βουλομένη και σπου-
 σα τοῖς σὲ τεκούσιν ήμῖν πράττειν κχαρισ-
 Καὶ μη παρίδης μηδ' έν τοῖς παροῦσι θερ-
 ὀρᾶς δ' ὀπόσον, καθικετεύοντα τὸν πατέρα,
 πδαμῶς έτέρως ήκιστα δυναμένον ζῆν, ή εύθυ- C
 εις ἀγγελίας δεχόμενον περι σου, και τῶν νῦν
 ; θορυβούντων και την ὅλην καρδίαν σπαρατ-
 και νεκρούντων κουφιζούσας λογισπῶν. Να
 και εἰτε πλέον θύνη, πράξον εις ήμην παραμυ-
 και Θεός εἶσαι σοι κένταυθα κηδεμών και χορηγός εἰςουσ παντός, ὁ και τῶν ἀβρότων πατήρ οἰκτιρῶν.
 ην ἀλλὰ και έν τοῖς οὐρανόις εἶσαι σοι πρυτανεύων και χαριζόμενος την άνέκφραστον έκείνην και μη-
 ε μηδεν πέρας ἔχουσαν εύφροσύνην, πρεσβεούσης και μεσιτευούσης πρὸς τούτο τής παναχαράν-
 αι παναμώμου και πανυπεράγνου Μητρός αὐτοῦ.

Flevisti igitur, et tu multas et nimias lacrymas et lacrymarum fontes emisisti, multas quidem et ante calamitatem. multas vero et in ipso dolore et calamitate, multas et post calamitatem, totum tuum cor flammæ et igni et consumptioni inde ortæ tradens ; ostende nunc non minorem patientiam, eamque Christo jubenti ac poscenti immola et offer, et hac lege posside animam tuam ; fac utnos quoque animas nostras possideamus ; quæ in eo sunt ut præ tristitia dejiciantur ac deficiant, eo quod non aliunde refrigerium et solamen possint accipere, nisi tu, tua eximia pietate et in Deum fiducia, simulque tuo generoso ac firmo animo vincens, teipsam majorem ac fortio rem magno illo dolore præstes, ac calamitate, quæ nos totos premit ac dejecit. Et hoc modo, tu, quæ in omnibus admirationem moves, sis nobis admiranda consolatrix, non verbis modo ac argumentis, sed et operibus ipsis manifestum faciens te a Deo perfectam consolationem accepisse, hanc magnam patientiam et hanc miram sufferentiam induisse. Has ad te, imperatrix mea, preces, hæc vota mitto ; hæc accipe libens, quæ omnia vis et properas parentibus tuis grata facere. Neque despicias nunc (quam ardentem vides), supplicentem patrem tuum, qui non aliter vivere potest, quam si de te lætifera nuntia accipiat, quæ amare totum cor perturbantes et discerpantes et occidentes cogitationes mulceant. Hæc facias, et adhuc si valeas, his plura, in nostrum solamen ; et tibi Deus in hoc mundo curam et omnem misericordiam præstabit : quippe qui misericordiarum pater sit. Ac deinde in cælis tibi indesinentem illam et ineffabilem lætitiã largietur, interveniente et intercedente purissima et sanctissima et immaculata sua Matre.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΧΟΥΜΝΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΚΑΝΑ ΘΑΥΜΑΤΟΣ.

NICEPHORI CHUMNI

AD PHILADELPHLÆ EPISCOPUM

DE MIRACULO IN CANA FACTO

De miraculo quod Dominus Salvator in Cana A effecit et quod primum omnium est, bene inquiris quare non alia substantia, sed aqua in vinum conversa sit. Etenim non contrarium, vinum nempe aqua factum minus mirum fuisset, sive ad miraculi rationem, sive ad demonstrationem, si vim conversionis aut potentiae divinæ considerare velis : et in nuptiis ac convivio id convenientissimum fuisset. Quare ? Quia Paulus dicit : « Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. » — Stupefaciens simul et sapientes reddens eos qui non fuissent sobrii, iisque suadens ut nuptiis attenderent et legibus de ipsis constitutis uterentur, aquam bibentes, neque vinum, in quo, juxta Pauli vocem, est luxuria. Nunc vero aqua in vinum conversa, deliciarum est quasi materia, ad quas tamen Christus nullibi videtur hortari, quasque non permittit. Quod patet ex hac ratione quam nobis tradidit, docens inquirendum nobis panem substantialem nec quidquam aliud, neque ciborum voluptates. Et calicis mercedem participantibus promittens, non vini calicem, sed frigidæ dicit : id igitur aqua est. Quod enim in terra siccum est, et secundum Scripturam terra vocatur, id hoc loco est etiam calicis frigida aqua, communis hominibus aliisque animalibus potus, et iis illisque sufficiens. Neque ullum animal quidquam patietur vitam corrumpens, si aqua utetur ; neque homo quidquam tale patietur, cum tempus esset, quo aquam bibens vivebat, vinum ne noscens, quidem post diluvium enim, inquirunt, vinum ; ac statim post vini primam notitiam experimentum periculosum evasit.

Ex codice 2105, pag. 264. Episcopus Philadelphie, cui inscripsit Chumnus opusculum, Theoleptus est qui sub Andronico seniore vixit. [Vide tom. CXLIII. Edit.]

(1) Epist. ad Ephes. v, 18.

(2) Matth. vi, 3.

(3) Matth. x, 42, Ὅς ἴαν ποτίσῃ ἢνα τῶν μι-

Και δὴ τὸ ἐν Κανᾷ θαῦμα τοῦ Σωτῆρος θᾶλλον πρῶτον ὄν, καλῶς ἔχεις ζητήσας ἔχῃ χάριν οὐχ ἕτερον, ὕδωρ δ' ἦν εἰς οἶνον μετα- Και γὰρ οὐδὲ τούναντίον, οἶνος ὕδωρ γρηγορῶς οὐκ ἔλαττον ἂν ἦν οὐτ' εἰς θαῦμα, οὐτ' εἰς ἕξιν, εἰ μὲν βούλει τῆς μεταποιητικῆς, εἰ δ' ἐπιδημιουργικῆς θεϊκῆς λέγειν δυνάμεως · καὶ ἂν καὶ τὸν εἰκότα λόγον ἐπὶ τοῦ γάμου καὶ τοῦ ποσίου · τίνα τοῦτον ; ὄν καὶ Παῦλος φησὶ, « μεθύσκεσθε οἶνω, ἐν ᾧ ἐστὶν ἀσωτία. » ἐν τῷ ἅμα καὶ σωφρονίζον τοὺς ἀκρατεῖς, καὶ πρὸς τὸν γάμον ὄραν καὶ νοῖς νενομισμένοι χρῆσθαι, ὕδατι χρωμένους, καὶ μὴ οἶνω, ἐν ᾧ ἂν εἴπομεν φωνῆν, ἀσωτία ἐστὶ. Νῦν δ' ὕδωρ νεχθέν εἰς οἶνον τρυφῆς τις, εἰπεῖν, ἐστὶν ὅτι ἦν Χριστός οὐδαμῆ φαινεται οὐτ' ἐπιτρέπω συγχωρῶν · καί γε δῆλον ἐξ ἧς καὶ παρέδωκε εὐχῆς, τὸ ἐπιούσιον ἄρτον (2) ὥστε ζητεῖν ἔδεν ἕτερον, μηδὲ βρωμάτων ἡδονάς. Καὶ πρὸς δὲ μισθὸν τοῖς μεταδιδούσιν ἐπαγγελόμενος οἶνον, ψυχροῦ δὲ λέγει (3) · τοῦτο δ' ὕδωρ ὅπερ γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς τὸ ξηρὸν, καὶ ἡσυχία ὀφθῆναι τῆν ξηρὰν (4), τοῦτέστι τῆν γῆν ταῦθα τὸ τοῦ ποτηρίου ψυχρὸν ὕδωρ ἐστὶ κοινὸν ἀνθρώποις τε καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν ζῴων ἅμα μὲν ἐπὶ τούτων, ἅμα δ' ἐπ' ἐκείνων ἐστὶ καὶ οὐ μὴ τι πάθη ζῶων οὐδὲν φθειρὸν τῶν ὕδατι κεχρημένον · οὐτ' ἀνθρώπος οὐκ ἂν ἐπεὶ καὶ ἦν ὅτε δὴ καὶ ὕδατι τρεφόμενος ἔσθ, πῆρι μηδὲν μηδαμῶς εἰδώς. Μετὰ γὰρ τὸν κλυσμόν, φασίν, ὁ οἶνος · καὶ εὐθὺς ἐξ αὐτοῦ περὶ αὐτὸν πρώτης ἐπιστήμης καὶ κείρας ῥός (5).

κρῶν τούτων ποτήριον ψυχροῦ μόνον. . . ἀπολίση τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

(4) Conf. Genes. 1, 9.

(5) Genes. ix, 20. Καὶ ἤρξατο Νῶε αὐτὸν γεωργὸς γῆς, καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελώνα · καὶ ἐκ τοῦ οἴνου, καὶ ἐμεθύσθη, καὶ ἐγυμνώθη οἰκῶ αὐτοῦ.

δ' οὐδὲν τῶν ταυτέων, εὐδ' ἀνθρώπου γ' ἄ
 ὦ Θεῶ· τὸν δ' ἀναγκαῖον τοῖς ζώσι μίλει,
 ρημί; καὶ ὕδατος· καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ μὴ
 οὐκ ἄμα καὶ ἀφρονον· ἔρῳ δ' ἰσθλεῖν ἐν
 κείνου πρόσταγμα (1), διὰ τὸν καρπὸν
 οὐ τοῦ καλοῦ (2), τῆς ὄρας καὶ τῆς βρώ-
 τηθέντες καὶ τῶν ἐντεταλμένων ὠλεγωρη-
 ετίσχημεν.

ἴην ἄλλὰ τοῦτον δὴ τὸν τρόπον τούτου καὶ
 ος πλείω καὶ ἁμείνω λόγον ἔχειν, πλείων
 ἢ παιδείμῃ, σωφροσύνης εἵνεκα καὶ τοῦ μὴ
 ; καὶ ἀσώτως βιοῦν. τοῦ γε δλονότι τὸν
 ὡρ γυγνησθαι ἢ τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μεταβα-
 ῶτι (3) μὴ τὸ πρῶτον καὶ ἁμείνων, μὴ δ'
 τως, ἐπὶ δὲ τοῦ δευτέρου τὸ θαῦμα τὸ ὕδωρ
 ἀποιοῦν, καὶ εὖ καὶ καλῶς, καθὰ δὴ καὶ ἐν
 ος εἰρηκότες ἴσμεν, αὐτὸς ἐπιστήσας, τὸν
 ζήτησας. Ἄλλὰ σὺ μάλλον τίς ἐν καὶ
 ἁμείνων καὶ πολυπραγμονήσας; ἱερέοι ἄν
 οὐ καρδία μὴ καθαρὰ καὶ ὀρώσα Θεόν, δια-
 ἢ δ' ἐν αὐτῇ ἀναβαίνοντες ἐκ' ἐκείνου ἀκαρι-
 αβαίνουσι καὶ τὰ ἐκείνου θαυμάσια, ὅσπερ
 κ τοῦ Πνεύματος ἔχειν ἀσφαλῶς ἐρευνητὰ τὰ
 ἡματος; Ἐπει δὲ καὶ ἡμεῖς ἱερεῖν τὸ δοκοῦν
 ας, ἐροῦμέν, τῷ σῶ πνεύματι καὶ τῇ ἐξ
 ἀρρήσωντες χάρῃτι.

αὐτὰ ἐφ' ὕδατος, τὸ μὴ πρῶτον τῶν ἄλλων,
 ἵχασον τῶν ἄλλων καὶ ἐπὶ σταυροῦ, ὀρώμεν
 α γυγνημῆνα· καὶ τὸ μὴ πρῶτον, αὐτὸ δὴ
 ἢ ἐν Κανά καὶ ἐν γάμῳ, ἐν δὴ καὶ διεξιόντες
 ἐπὶ δὲ τοῦ σταυροῦ ὕδωρ ῥυθὴν ἐκ τῆς τοῦ
 ς πλευρᾶς (4), μεταβαλόντες εἰς τοῦτο τοῦ
 αἵματος ἐπ' ἰσχύατος τῶν θαυμάτων, ὡς
 πρῶτον Χριστὸς αὐτὸς εἰς οὐδὲν τοῦτο με-

ἴμαι εἰς ταῦτον ἵνα ἀμφὸ τῷ θαύματι,
 ὡτον τὸ τ' ἰσχυατον. Ἐκεῖ μὴν γὰρ γάμος,
 ἔτουτον Θεός (5), ὅτι καὶ τίμιος (6)· τίμιος
 ἐξ αὐτοῦ παίδων εἵνεκα, οὐς καὶ εἰσποι-
 ιστός καὶ Πατέρα αὐτῶν εἶναι λέγει Θεον
 τὸν ἴδιον, καὶ προ-ῖπει γὰρ κατὰ ταύτην
 ῖσειν ἀνθρώπους ὄντας τολμᾶ ἐπικαλεσθαι
 Πότε δ' αὐτοῖς τοῦτο εἶσι, καὶ πότ' ἐπικαλού-
 ρησίως εἰσίν; Ὅσπερ δὴ δλονότι καὶ δε'
 καὶ Πνεύματος αὐθὺς ἀναγεννηθέντες (7)
 Χριστὸν ὅλον φορέσωσι διακονίζον καὶ ἀφ-
 ἔνδυμα. Τί λοιπὸν; ἢ μὴ τοῦ βαπτίσματος
 ἢ ἐξ ἑξ καὶ τὸ ἀναγεννησθαι ἡμῖν· τὸ δὲ
 πνεύματος ἀφανές, καὶ τοῖς ἀπίστοις οὐ πάν-
 ον ὅτι τοσαῦτα ὑπερρυῆ καὶ μεγάλῃ ἴστιν
 ἔδνημένον. Οὐ γὰρ ὀρωσι τὸ Πνεῦμα, καὶ,

enes. iii. 19, Ἐν ἰδρώτι τοῦ προσώπου σου
 ὄν ἄρτον σου.

ἢ τοῦ κακοῦ?

Vernaculo, sed negligentissime, *ρουρηγοῖ*
 eteres dicebant potius ὅτι τι.

anne. xix, 34: Εἰς τῶν στρατιωτικῶν λόγγη αὐ-
 ; πλευρᾶν ἐνυξε, καὶ εὐθὺς ἐξῆλθεν αἷμα καὶ

Nihil vero tale curæ est Deo, hominis causa ;
 necessariorum autem ipsi cura est pro viventibus,
 panis, inquam, et aquæ. Et ideo unum quidem
 nobis unquam abundat ; panem vero in sudore
 manducare, Dei mandat est, propter fructum
 illum venustum, quem venustate ac gula victi præ-
 ceptorumque negligentis comedimus.

Attamen hoc modo cum id meliorem videatur
 majoremque rationem habere, plusque continere
 doctrinæ propter sapientiam ac vitam frugalem
 continentemque, nempe cum melius videatur vinum
 in aquam verti quam aquam in vinum ; quid est
 quod non prius ac melius aut neutrum, sed secun-
 dum, nempe aquam miraculum converterit, bene,
 ut in exordio diximus, inquiris. Sed quis melius
 quam tu el exquirens ac multum laborans recte
 inveniret, cujus cor purum est ac Deum videns,
 cujusque cogitationes ad eum ascendentes plene
 illius miranda penetrant, ita ut et cum spiritu ea
 que sunt Spiritus valeas penetrare. Quoniam vero
 nos ut nostram sententiam diceremus hortatus es,
 dicemus tuo spiritui et ei, quæ ex ipso est gratia,
 confidentes.

Hæc duo miracula in aqua facta videmus, unum
 quidem primum omnium cæterorum, alterum au-
 tem ultimum aliorum, et in cruce. Et primum
 quidem illud est quod in Cana et in nuptiis,
 quod nunc explanamus ; aqua vero in cruce
 effusa ex Salvatoris latere, ultimo miraculo in
 aquam converso divino sanguine, ut in primo
 Christus ipse in vinum convertit.

Atque opinor ad idem ambo miracula tendere,
 primum ac ultimum. Ibi enim nuptiæ, et eas ho-
 norat Deus, quia sane honorandæ sunt ; honorandæ
 autem sunt, futurorum filiorum causa, quos adoptat
 Christus, ac Patrem eorum esse dicit Deum pa-
 trem suum, et homines incitat ut eum invocare
 secundum hanc relationem audeant. Quando autem
 id sunt, et quando eum legitime invocant? Quando
 saue per aquam ac Spiritum regenerati Jesum
 Christum totum ferunt sempiternum et incorrupti-
 bile vestimentum. Quid denique? Fons baptisma-
 tis manifestus est ex quo regeneramur. Quod au-
 tem est spiritus, invisibile est, et infidelibus mi-
 nime credibile est tot et tanta supra naturam posse
 aquam efficere. Non enim vident Spiritum, et quia
 eum non vident, neque intelligunt commutationem

(5) Gregorius Naz. Ora. xl, p. 648: Μιμήσο-
 μαι Χριστόν . . . ὅς καὶ θαυματουργοί γάμῳ καὶ
 τιμῇ συζυγίαν παρουσία.

(6) Epist. ad Hebr. xiii, 6: Τίμιος ὁ γάμος ἐν
 πᾶσι.

(7) Joann. iii, 5: Ἐάν μὴ τις γεννηθῆ ἐξ ὕδα-
 τος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βα-
 σίλειαν τοῦ Θεοῦ.

aquæ in illum. Convertit igitur ac transformat eam A in vinum Christus, ut credibilem efficiat ejus conversionem in Spiritum, ac simul ut ex nuptiis et genita natura confirmet incorruptibilem regenerationem.

Ideo et in cruce ex divino latere sanguis et aqua, quia hæc ambo Christus, ex puro virgineo sanguine caro factus et aqua baptizatus, et balneo ablutus, non sui causa, sed pro totius mundi piaculo.

Hæc nos de primo omnium Salvatoris miraculorum novimus; hæc de ultimo et in cruce peracto. Et cum aqua vinum facta sit, et rursus sanguis in aquam versus sit, nihil incredibile est vinum fieri ipsum sanguinem hujus qui talia perfecit miracula, extremum nobis et salutare mysterium et calicem quem ipse, Ecclesiæ hujus immaculatæ quam sibi acquisivit sponsus, ex perenni fonte miscet, vitæ æternæ, iis qui participant, pignus. Ita ut in hoc uno quod in Cana factum est, non solum aliorum primo, et solo in hoc genere, totam esse demonstratam salutis nostræ virtutem fidemque solide stabilitam.

Tu autem si quid excelsius noveris et docueris, utpote qui Dei miracula, hocce et cætera bene, imo melius penetrare valeas, huic et nos mentem adhibentes, tuæ scientiæ participes erimus.

(1) Joann. iii, 8: Τὸ πνεῦμα, ὅπου θέλει, πνέει, και τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις· ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται και ποῦ ὑπάγει· οὕτως ἐστὶ πᾶς ὁ γεγεννημένος δι' ὕδατος.

ὅτι μὴ ὁράσῃ (1), οὐδ' αἰσθάνονται τῆς ἐς τὸ ὕδατος μεταβολῆς και μεταποιήσεως. Μ γοῦν και μεθίστησιν εἰς οὐρανὸν τοῦτο Χριστός, και τὴν ἐς αὐτὸ τὸ Πνεῦμα μεταβολὴν το στώσεται, και ἅμα τὴν τῆς ἐκ γάμου και τῆς φύσεως πρὸς τὴν ἀφθαρτον πιστώσεται νησιν.

Δια τοῦτο και ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐκ πλευρᾶς αἷμα και ὕδωρ (2), ὅτι και ἅμ Χριστός, ἐξ ἀγνῶν παρθενικῶν αἱμάτων σὰρξ, και ὕδατι βαπτισθεὶς, και λουτρῆνος, οὐχ ἑαυτου χάριν, ἀλλὰ παντός τῶ καθάρσιον.

Οὕτως ἡμεῖς ἴσμεν περὶ τοῦ πρώτου πάντων τοῦ Σωτήρος ἐπιγνωκότες θαύματα ἐπὶ τοῦ ἰσχύτου και ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Καὶ μὴ ὕδατος οἴνου, αἵματος δ' αὐθεις ὕδατος μένων, οὐδὲν ἀπιστον, μὴ οὐχὶ και οἶσον αἷμα τοῦ τὰ τοιαῦτα θαυματουργοῦντος γηπὶ τὸ τελευταῖον δέπου μυστήριον και ἡμῶν ριον, και γοῦν κρατῆρα ὄν αὐτός, ὁ και ἀσπίου Ἐκκλησίας ἡγάγετο νυμφίος ἄν, ναου παγῆς κινῆ, ζωῆς αἰωνίου τοῖς χορηγόν. Ὡστ' ἐν ἐνὶ τούτῳ τῷ ἐν Κανᾶ, πρώτῳ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ και μόνῳ γε ὄν ἡμῶν ἀποδειχθαι τὴν τῆς σωτηρίας ἐς στερῶν τὴν πίστιν ἐνιδρῦσθαι.

Σὺ δε ὁ τι ἂν ἄλλο και γνωῖς ὑψηλότερ διδάξαι, ἅτε και Θεοῦ τῶν θαυμάτων και τῶν ἄλλων, ἐς τὰ μέγιστα και πλείους δειδνημένος, τούτῳ δὲ και αὐτοῖ τῶν νοῦν τες (3), τούτου ἂν και γνωίμεθα.

(2) Videtur excidisse verbum forsan ἐ.

(3) Scilicet in Eucharistiæ sacramen

(4) Cf. Bæhr. ad Herodot. t. I, pp. 8.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ

Ἐπὶ τῷ πρὸς τὸν Ἥλιον αἰτήσει τοῦ Ἐλισσαίου και τοῖς κατ' αὐτὴν διαπορημένοις τούτοις δε και ἐτι πλείω ἐκ τῶν Εὐαγγελίων και ἠπορηνται και λελυνται.

EJUSDEM AD EUMDEM

In petitionem Elisæi ad Eliam et in dubia quæ de illa proponuntur; insuper plura ac majora ex liis in dubium vocata sunt ac soluta.

Prius quidem habebat me timor, neque ille parvus, ne nimis audax videre si sacras Scripturas

Εἶχε μὴν ἐμὲ και πρότερον (1) φόβος, μικρὸς ἦν οὗτος, μὴ τί γε τολμᾶν, ἐπ

¹ E codice regio 2103, pag. 266, 2.

(1) Forsan cum de miraculo facto in Cana inquireret; vel sententia in genere prolata.

ιοντα, εις βάθος ἢ εις ὕψος τούτων περιᾶσθαι A
 μηδ' ἐξετάζειν, μηδ' ὄσπερ μὴ δεῖ, μὴδ' ἂ μὴ
 τι ἀσφαλές, μηδ' ἔτι πολυπραγμασίην, μηδ'
 ὑμναζέειν καὶ δοκιμάζειν ἰθὺς τὸν νοῦν
 ἢ ἀποκρύφους αὐτῶν, ἐπεὶ μὴδ' πασὶν ἀρεῖ-
 αὐτα καὶ ὅσα τοῦ Πνεύματος, ἀλλ' οἷς καὶ
 ἰστί δεδομένον, δεδονησθαι δηλονότι τῶν θε-
 ῶν ἐφικνεῖσθαι καὶ ὑπαγορευμένων τῶ
 .ατι· καὶ τὸ τῆς θέας φωνῆς πρὸς τοῦτ'
 μᾶλλον φέρεται, « Ἐρευνᾶτε (1) τὰς Γραφάς. »
 τι μὴ πρὸς πάντας εἶναι τὴν προτροπὴν,
 τι πρὸς ἐκείνους, οἷς καὶ τὸ εὐρεῖσθαι ἐστὶν
 θῶς ἐστὶν ἐν αὐταῖς, καθαρμένους ὅλους
 μα καὶ γλώτταν καὶ ψυχὴν καὶ διάνοισιν, καὶ
 ὃν τρόπον τοῦτον δεδυναμένους, χωρὶς κη-
 φωτός εἶναι τοῦ ἕϊου δεκτικούς, καὶ ἀποκα- B
 ν καὶ μύσεων ὑψηλοτέρων τοῦ καθ' ἡμᾶς
 α τῆς κατ' αὐτὸν ἰσχύος καὶ φύσεως. Εἰ γὰρ
 οἱ χερσὶν οὐ θέμις τῶν ἁγίων ἀπεισθαι
 πθαρῶν, ἢ που πολὺ καὶ πλείστον ὅσον τὸ
 νοῦν μὴ καθαρμένον μὴδὲ διάνοισιν ἐμβιβά-
 λιάζεσθαι καὶ προσχωρεῖν καὶ εἶον συμπαρε-
 ϑῆαι τοῖς ὑπερκειμένοις, καὶ μὴδὲν ἐφικτοῖς,
 ἢ μὲτ' ἰσχυρισμοῦ ἀγισμοῦ καὶ ἢς εἰπομεν
 ἢ καθάρσεως.

μὴν ἀλλ', ἐπειδὴ Θεοῦ καὶ ταῦτα φωναι,
 εἶτε (2), καὶ εὐρήσετε, κρούετε καὶ ἀνοικήσε-
 ῖ πρόσκειναι καὶ αὐτοὶ, ζητοῦντες εὐρεῖν. Καὶ
 αὐν δὴ πρῶτον τὸν νοῦν, ὥστ' ἐν προσοχῇ
 ρῆσαι καὶ ταπεινώσει καὶ συντριβῇ καρδίας·
 ἵστον ἄγομεν ἐπὶ τὰς ἐγκλεισθῆσας πύλας καὶ C
 ἰκρύψεις αὐτῶν τῶν θείων Γραφῶν, βαλλόντα
 αὐτάς, οὐκ ἀφόβως δεῖ, καὶ γοῦν μετὰ πολ-
 υος τοῦ θεοῦ ζητοῦντα ῥαγῆναι ταύτας ἐφ'
 καὶ ὑπανοιχθῆναι αὐτῶ, καὶ δὴ γενόμενον
 μὴδὲν ἰδὼν ὡς νοῆσαι μὴτ' εἰπεῖν, ἀλλ'
 ἐν καὶ διδασχθείη, ὡς ὑπὸ παραπετάσματι τῶ
 ἕνω κρυπτόμενον καὶ μὴ πᾶν τι δῆλον ὃν
 ἄλλοις.

μὴν ἀλλ', ἐπεὶ ταῦτ' ἀρχὴν τῶν ἐφεξῆς ὑπο-
 εις ἐπὶ τούτοις οὕτως ἔχουσι καὶ θαρρῆν
 εἰπείν, ἐπ' αὐτὸ καὶ δὴ λοιπὸν ἤκομεν, ὃ
 ν καὶ ζητοῦντες ἴσμεν. Ἔστι δὲ τοῦτο τί ;
 τὰ τὸν Ἥλιον καὶ Ἐλισσαῖον, ᾧ δέπουθεν
 ὄντι καὶ ἀπόρη πλείω καὶ μείζω συνεισέρ-
 τῆς αὐτῆς ὄντα καὶ ταῦτα ἐρεύνης καὶ ἀπο-

νοῦ μὴν γὰρ Ἥλιος Θεοῦ εἰρηκότος Ἐλισ-
 χρέσαι ὄντ' αὐτοῦ εἰς προφήτην (3), καὶ
 Ἐλ' ἄμφω ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην ἰόντες, Ἥλιος
 καταξῆς τῇ μελωτῇ τίμνῃ (4), καὶ βαίνουσι
 ἰρᾶς, τῶν ῥευμάτων αὐτοῖς ὑποπέχωρηκότων.
 ἔ τούτῳ Ἥλιος ἐπιτρέπει Ἐλισσαῖον τὸ δο-
 κῆ αἰτῆσαι, ὡς καὶ ἰσόμενον αὐτῶ, του
 (5) πεποιηκότος. Ὁ δὲ τὸ ἐπ' ἐκείνῳ πνευ-

legens, earum profunditatem vel altitudinem pene-
 trare tentarem, et si inquirerem ea quæ non oportet,
 aut quæ non securum est inquirere, et si nimio
 ardore studio incumberem, et si exerceri, et ex-
 plorare vellem eorum mentem quæ in iis abs-
 conduntur, cum non omnibus detur ea et quidquid
 est a Spiritu sancto, sed iis tantum quibus da-
 tum est, penetrare posse et intelligere dogmata a
 Spiritu sancto prædicata. Ac is est sensus divinæ
 hujus vocis : « Scrutamini Scripturas ; » ea exhor-
 tatio non ad omnes pertinet, sed ad eos tantum
 quibus licet recte invenire quæ in eis continentur,
 mundum habentibus corpus et linguam et animam
 et cogitationem, atque ita, cum sine macula sint,
 divinæ lucis capacibus, ac revelationum initiatio-
 numque nostra mente ac vi et natura excelsiorum.
 Si enim immundis manibus non licet sancta ac
 pura tangere, sane quamplurimum timendum est
 ne mens aut cogitatio non mundata nequeat adire
 et accedere ac pervenire ad ea quæ supra ipsam
 versentur, neque penetrari valeant, sine perfecto
 illo candore perfecta que, quam diximus, purifica-
 tione.

Attamen quoniam Dei hæ quoque voces sunt :
 « Quærite, et invenietis, pulsate, et aperietur, » ac-
 cedimus et nos, quærentes ut inveniamus. Et pul-
 samus primum mentem, ita ut in attentione vigi-
 lemus et humilitate ac contritione cordis ; deinde
 ipsam ducimus ad portas claudentes et celantes
 divinas Scripturas, eas quidem pulsantem, non
 absque timore, et cum maximo metu cupientem
 eas frangi sufficienter ac aperiri, et, quando intus
 fuerit, nihil privati aut cogitare aut dicere, sed
 quantum satis erit ut doceatur, tanquam tapete
 perspicuo velatum neque multitudini manifestum.

Attamen, quoniam hæc principium eorum quæ
 secutura sunt, supposuimus, hisque se ita habentibus,
 fiduciam habere nobis licet, ad id tandem
 venimus, quod nunc quærare debemus. Quid autem
 illud est ? Quod ad Eliam et Elisæum spectat,
 unum quidem ac difficile, cui plura et majora con-
 junguntur, quæ eodem egent examine, nec minus
 D difficilia videntur.

Audit enim Elias Deum dicentem ut Elisæum
 loco ipsius in prophetam unget ; et ungit. Deinde
 ambo ad Jordanem procedentes, Elias flumen pal-
 lio pellicæo percutiens dividit, et per siccum ince-
 dunt, fluctibus iis obedientibus. Deinde Elias Eli-
 sæo permittit ut a se quidquid placuerit, postulet,
 tanquam ipsi adfuturum, efficiente Elia. Ille vero
 postulavit ut spiritus Eliæ duplex super ipsum fle-

Joan. v, 39.

Matth. vii, 7.

II Reg. xix, 7.

(4) IV Reg. ii, 8.

(5) Ob Ἥλιος, melius τοῦ Ἥλιου.

ret. Et difficile quidem arbitratus est Elias quod A postulatam erat, sed non omnino neque semper. Sed « Si videris me, inquit, quando tollar a te, erit tibi ita ut postulasti. » Et abierunt postea. Postquam autem abiere, Elisæus currum ignis, aspicit, in eoque Eliam statim raptum atque ablatum. Et postquam id vidit, et in petita gratia confidit, statim conversus ad Jordanem, pallio pelliceo et ipse flumen percutit. Illud autem minime obedit neque finditur neque dividitur ut prius, neque siccum dat Elisæo apud ipsum videre aut transire. Et propheta, cum mœreret quod non modo non duplicem, ut postulaverat, sed ne simplicem quidem spiritum accepisset, atque ignei currus et Eliæ ascensionis spectator factus : et pallium quidem pellicem idem, et Jordanis idem et in iisdem B fluctibus ; divisio autem nulla neque eadem ac prius separatio. Quid deinde ? Hinc rursus ad Eliam vertitur et illius Deum invocat : in hac prece autem Jordanem rursus percutit, et secat verberans, et illum tanquam per siccam terram transit, neque magis neque minus quam Elias et ejus spiritus, sciens jam se eadem posse.
βαίνει, οὐ πλέον οὐδὲ μείζον, ἀλλ' ὅσον Ἡλίας καὶ δυναμείος.

Et hæc quidem ita se habuerunt. Ibi autem quaeritur et illud : Quare non obvius, sed durus Elias Elisæi postulationi occurrit, tanquam invidia actus neque patiens se minus habere quam eum qui ad ipso unctus erat ? Quaeritur autem, et maxima C difficultate abundat illud, quod Elias in oculis Elisæi currum ascendat et sursum currat, Jordanis vero ab Elia divisus Elisæo resistat, neque cedat, neque obediat : et hæc sunt spiritus qui super illum erat, et juxta preces Elisæi, duplex super Elisæum factus erat. Non enim verisimile erat mentitum esse Eliam, neque quisquam id dicere auderet. Sed quid ?

Sed nondum hoc. Sed de priore credo oportere nos prius loqui.

Quaeritur ac moleste fert et dolet Elias, quando Elisæus contendit quod ignorabat ille ac nesciebat Eliæ spiritum. Oportebat enim ut ille non eum spiritum, neque eum duplicem postulet. Nunc autem idem est ac si quis sciens divitiarum thesauros esse apud aliquem, thesauros quidem sciret, D numerum vero nesciret, sed minores eos ac dimidios credens, duplices eos peteret ; atque ita quaerens, eos ipsos, et neque iis plures postulet.

Quis enim major spiritus ac vis in prophetam fieret quam posse voce aquam in cœlis coercere ac stabilire, et sursum manere, cum tamen natura nequeat cogi ac manere, et per determinatum tempus, eam coacervare ita ut voce rursus ruere

(1) IV Reg. 11, 9 : Καὶ εἶπεν Ἐλισαῖε· Γενηθήτω δὲ διπλά ἐν πνεύματί σου ἐπ' ἐμέ.

μα ἐπ' αὐτῷ, γενέσθαι διπλὸν αὐτῷ (1). σκληρόν Ἡλίας τὸ αἰτηθῆναι νομίζου, ἀλλ' εὖ καὶ παρ', οὐδὲ μέχρι παντός· ἀλλ', « Ἐάν τις με φησὶν, ἀναλαμβάνόμενον, ἴσται σοι οὕτως. » ἀπήσσαν ταῦτ' εἰπόντες. Ἐπεὶ δ' ἀπήσσαν, Ἐσαῖος ἄρμα πυρὸς βλέπει, ἐπὶ δὲ τούτου Ἐυθύς ἀρπαγέντα φερόμενον ἄνω. Καὶ ὅτι πρὸς εἶδε καὶ τεθάρρηκεν ἡδὴ τὴν χάριν, καὶ ἐστραφεὶς ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην, τῇ μελωτῇ καὶ τὸς κατάσσει· ὁ δ' οὐχ ὑπέκει (2), οὐδὲ σχῆμα ὡς τὸ πρῶτον οὐδὲ διαιρείται, οὐδὲ ξηρὴ εἶδη δίδωσιν ἐν ἑαυτῷ οὔτε βλέψαι τὸν Ἐλισαῖον, οἷ ἐπὶ τούτου βῆσαι. Καὶ ὁ προφήτης ὁ ἄνωγος ἄνω ἤτησε καὶ δὴ λαθεῖν ἔκρουσε, μὴ ὅτι ἔλαθε, ἀλλ' οὐδ' ἀπλοῦν ευρημαίως, καὶ τοὶ ἑταῖοι ἄρματος καὶ τῆς τοῦ Ἡλιοῦ ἀνοδοῦ θεοῦ φησὶν νημένο· καὶ ἡ μὲν μελωτὴ ἢ αὐτῆ, καὶ ἡ ἄνω ὁ αὐτός, καὶ βίβροις αὐθις ἐν τοῖς αὐτοῖς· ἢ διαιρέσεις ἤμισα οὐθ' ἢ τομὴ κατὰ τὸ πρῶτον ἢ γε θήκουθεν ἢ αὐτῆ. Τί λοιπόν ; Ἐπιστρίφη αὖ πρὸς Ἡλίαν, καὶ τὸν ἐκείνου ἐπικαλεῖται· ὅτι δὲ τῷ ῥήματι τούτῳ τὸν Ἰορδάνην αὐθις ἔκρουσε καὶ ῥήγνυσι πατάξας, καὶ ὡς ἐπὶ ξηρᾶς ἐπὶ τὸ ἐκείνου πνεῦμα, γνοὺς εἶναι καὶ αὐτὸς ἦδη

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Ἐνταῦθα δὲ ζητεῖται· καὶ ἐκεῖνο, τί ὅτι μὴ προσηγῆς, ἀλλὰ σκληρὸς ἔπι ἐπὶ τὴν τοῦ Ἐλισαίου αἰτήσιν ἀπαντᾷ, ὡς φθόνου δῆπου γε ἡγμένο· καὶ μὴ ἀνεχόμενος ἔλα ἔχειν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ χρισθέντος. Ζητεῖται δὲ, C πλείστης ὅσης ἔστι μετέχον τῆς ἀπορίας, καὶ Ἡλίαν μὲν ἐν ὄψεσιν Ἐλισαίου ἐφ' ἄρματος β καὶ δραμῶν ἄνω, Ἰορδάνην δ' ὑπ' αὐτοῦ τμηθῆναι πρὸς Ἐλισαῖον ἀντέχειν, καὶ μὴθ' ὑποχρῆμαί τε καθυπείκειν, καὶ ταῦτα τοῦ ἐπ' ἐκείνῳ ῥήματος, κατὰ τὸ δοκοῦν Ἐλισαίου, διπλοῦ ἐπὶ τὴν γεγεννημένου· οὐ γὰρ ἦν εἶκος ψεύσασθαι ἢ οὐθ' οὐδεὶς ἂν εἶποι. Ἀλλὰ τί ;

Ἀλλὰ μήπω τοῦτο· ἀλλὰ περὶ τοῦ πρώτου χρῆναι οἰμαί εἰσὶν ἡμᾶς πρῶτον

Δυσχεραίνει καὶ δυσανασχέτῃ καὶ ἀσχημάτως Ἡλίας, αἰτησάμενός τοῦ Ἐλισαίου, ὅτι ἐπὶ ἦν οὗτος καὶ μὴ τὸ πᾶν εἰδῶς τοῦ κατ' αὐτὸ πνεύματος· εἶδει δὲ οὐ τοῦτο οὐδὲ διπλοῦ ἐπὶ αὐτὸ ζητῆσαι. Νῦν δ' ἔστι ταυτόν, ὡς περὶ ἂν ἢ παρ' ἐτέρῳ χρημάτων θησαυροῦς εἶδως, τοὺς θησαυροῦς ἤδει, τὸν δ' ἀριθμὸν οὐκ ἤδει, ἀλλ' ἔλα τους καὶ τοὺς ἡμίσεις ἰσῶς νημίζων, θεαλῶς αὐτὴν εἰζῆται· οὕτω δὲ ζητῶν, αὐτοὺς ἐκείνοιο, καὶ τῶν ὄντων πλείους, εἰζῆται.

Τί γὰρ ἂν πλέον καὶ γένοιτο ἐπὶ προφήτῃ ῥήματος καὶ ἰσχύος, ἢ ὕδωρ μὲν ἐν οὐρανοῖς γλῆ δεθνησθαι πεδῆσαι (3) καὶ ἰδρῦσαι, καὶ μὴ ἄνω μὴ πεφυκὸς καρτερῶν βιάσασθαι καὶ μὴ καὶ τοσοῦτον ἐπὶ χρόνον, εἰ· ἄθρόον, ὥστε ῥυ-

(2) IV Reg. 11, 14.

(3) III Reg. xvii, xviii.

ἡ ἀθήνη ἀθήνη πρᾶξαι καὶ κατὰ γῆς ἐκχύσαι· ἢ ἀνωθεν ἀλκόμενον κάτω, τόπον οὐχ ἕτερον, ἢ ἔχον τὸν ἄνω, ἐπὶ δὲ ἔθεθεν ἐπὶ θυσίαν, ἢ ἄνωθεν, ἀλλὰ καὶ ὑδωρ ἔπερ ἐπ' αὐτὴν καὶ πάντα τὰ περὶ αὐτὴν, ἐκάλωσε συμφλέ-) ; Πάντως δὲ οὐδὲ τοῦτο μικρὸν, ὅτι ἄρτω ἢ καὶ ὑδατι βραχεῖ καὶ τῇ δυνάμει τῆς βρώ- ταύτης τισσαράκοντα ἡμέρας ἐπορεύθη καὶ ῥάκοντας νύκτας (2). Ἄλλὰ τι καὶ εἰς Σάρα- 3) ἦκε, καὶ ἦν ἤκουσε χήρας, ἐπειδὴ, παρ' γινόμενος, παρ' αὐτῆς δῆπου καὶ ἦν σκηνώ- ρα μοι κακεῖ τίνα καὶ ὅσα καὶ οἶα τὰ θεύ- τὸ περὶ τὴν ὑδρίαν τοῦ ἀλεύρου κενουμένην ἴποτε λείπουσαν, ἀλλ' αἰεὶ πληρουμένην· τὸ ἦν καψάκην τοῦ ἐλαίου ὡσαύτως ἔχον (4). ἢ καὶ νεκρὸν τὸν τῆς αὐτῆς χήρας παῖδα B ἤγειρε (5), τί τις ἂν φαίη τούτου μείζον; τοῖσιν τοιούτων καὶ τοῦ ἐνεργούντος ταῦτα ατος τὸ δεικνύον τί ποτ' ἂν γίνοιτο καὶ ὅσον; « Ἐάν ἴδῃς με, » φησὶν (6), « ἀναλαμβάνω- » σχεδὸν τοῦτο λέγων· « Ἐπεὶ μὴ ταῦτό σοι ἄνωγες μὴδ' ἰκανῶς ἔχει πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἐ πνεύματος, ἀλλ' οὐκ ἔτι καὶ ὑπὸ πυρός τος ἀρπαγέντα με καὶ λαμβανόμενον (7) ἰδῶν οὐκ ἂν πλείον τοῦ ἐν ἐμοὶ ὄντος καὶ μείζον νομίσοις οὐτ' εἶναι παρὰ σοὶ ζητήσοις, πλείον πάντως καὶ γινούς ἐξ ὀφείως αὐτῆς τοῦτο καὶ γοῦν θεὸς τοῦ νῦν σοὶ καὶ νομιζομένου καὶ τοῦ γε πρὸς τὴν αἰτήσιν κατ' αὐτὴν ἐρχομένου.

ἢ ταυτα μὲν ἐφ' οἷς καὶ περὶ τῶν κατὰ τὸν καὶ Ἐλισσαίου διηπορηκότες ἐσμέν· ὁ λόγος σαχθεὶς ἐφ' ἕτερα μείζω καὶ ὑψηλότερα, ἐχό- C ῶν λελεγεμένων, ἄγει.

γὰρ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἄγγελος φαίνεται χαρῖα· καὶ δὴ φανείς καὶ περὶ παιδὸς αὐτῆς ἄνθρωπος εὐαγγελιζόμενος, « Ἔσται μέγας, » (8), « καὶ αὐτὸς ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει ἰσταται Ἡλιοῦ, » Καὶ σκόπει μοι κἀνταῦθα ἢ τὸν Ἡλίον ὅσον καὶ οἶον μέγα καὶ μέγιστον, ἢς ὄντος ἄλλου, μῆτε πλείονος μῆτε μείζονος. τοῦτο περὶ τοῦ παιδὸς εὐαγγελισσασθαι τῆ ρία.

πει δὲ καὶ αὐχίς, Χριστοῦ ταῖς φωναῖς προσ- 9), Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ καὶ δι' ἀγγέλου τὰ κα λελαληκότος· « Οὐκ ἐγήγερται, » λέ- 0), « μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν Ἰωάννου ἐπιστοῦ· » τοῦ ποίου τούτου; τοῦ ἐν πνεύ- καὶ δυνάμει Ἡλιοῦ ἐλθόντος. Ἄλλὰ κἀνταῦθα D μβαίνον ἄπορον, οὐχὶ μικρὸν πάντως. Εἰ γὰρ τιστῆς τῶν λοιπῶν πάντων καὶ προφητῶν, τί οὐχὶ καὶ ἐν μείζονι πνεύματι, οὐδ' ἐν

A eam jubeat et in terram effundat; ignem vero ab alto attrahere, non alium habentem locum, nisi illum superiorem; postquam autem eum in victimam injecit, non modo eam, sed et aquam, quam in ipsam infudit et omnia quæ circa ipsam erant, complexus est ac incendit. Neque illud parvum est quod exiguo pane, ac exigna aqua et cibi hujus virtute quadraginta dies incessit et quadraginta noctes. Dein venit in Sarephtha, et apud viduam diversatus est aliquandiu. Vide tunc quæ et quanta et quot miracula. Vide hydriam farinæ vacuefactam et nunquam deficientem, sed semper repletam; olei videlicet lagenam eodem modo se habentem. Quod ejusdem viduæ mortuum filium Elias suscitaverit, quid hoc majus diceretur? Eorum igitur talium operantisque talia Spiritus, duplum quale et quantum esset! Sed, « Si videris me, inquit, sursum ablatum: » quasi diceret: « Quoniam hæc non tibi sufficiunt ut demonstraretur qualis sit qui in me est spiritus, sed videns me raptum et sursum ablatum neque plus quam in me est neque majus esse credes, neque apud te majus esse concupisces, majus ex ipso visu illud sciens et igitur edoctus quam prius credideras et cujus desiderio tenebaris. »

Sed ea quidem sunt in quibus ambigimus de Elia et Elisæo. Sermo autem ad alia majora et excelsiora adductus, præcedentibus tamen conjuncta, nos ducit.

Etenim in Evangeliiis angelus apparet Zachariæ; et postquam apparuit et de filio Joanne prophetizans: Erit, inquit, magnus, et ipse procedet in spiritu et virtute Eliæ. Et hic etiam considera quantum et quam excelsum et sublime sit quod ad Eliam spectat, cum nihil sit aliud neque celsius neque majus quod de filio Zachariæ evangelizari possit.

Considera et rursus, Christi vocibus attendens Christi Dei, per angelum nota illa verba dicentis: « Non surrexit, inquit, major inter natos mulierum Joanne Baptista. » Qualis erat Joannes? In spiritu et virtute Eliæ venerat. Atque quod hic occurrit, non caret difficultate, neque omnino parvum est. Si enim Baptista cæteris omnibus vel prophetis major est, quid est quod non in majore spiritu, neque in majore virtute, sed in iisdem

(8) Luc. 1, 15, 17.

(9) Sic προσσχόντες supra. Nil mutandum in hoc auctore. Grammaticus Bachm. Anecd. t. II, p. 369, ait πρόσχες esse Atticorum, idque δι' εὐφωνίας. Idem tradit scholiastes in Pauli Silent. Thermas v. 12: Τὸ πρόσχες διὰ δύο σσ ὠφελε γράφεσθαι ἐπεὶ δὲ κακαφωνου ἐγένετο οὕτως, ἀποβάλλει τὸ ἔν σ.

(10) Matth. xi, 11.

III Reg. xviii, 38. — Forsan συμφλέξαν, ἴθησε καὶ ἔβαλε· ignis, πῦρ ἀνάλωσε συμ-

II Reg. xix, 6, 8.

II Reg. xvii, 9: πορεύου εἰς Σαρεπθά.

II Reg. xvii, 16.

II Reg. xvii, 17.

V Reg. ii, 10.

egerim fere ἀναλαμβάνόμενον. Excidit præ- b, quod fieri amat.

ac ipse Elias ? Aut quomodo salvum erit illud majus quam apud Eliam, si Elias nihil minus, sed idem habuerit ? Quis autem minor quidem Baptista, major vero illo in regno caelorum ?

Sed accipe prius a me quæ prius et ab angelo dicta sunt. « Convertet enim, inquit de Joanne, multos de filiis Israel ad Dominum Deum ipsorum. Deinde addit : » Et ipse præcedet in spiritu et virtute Eliæ. » Averterant enim tunc filii Israel vultum et corda eorum a facie Dei ; averterant inde et converterant ad Baal, et ipsum sequebantur, et omnia hæc quæ et historiæ et libri referunt, contra altaria Dei, contra ejus sacerdotes, dirissima facta sunt. De illis nascitur Elias, et mala illa in eos qui fecerunt convertit, et in prophetas opprobrium et in sacerdotes indignationem, et liberat Israel ex suo errore, et ad Deum rursus convertit. Illo igitur spiritu, illa virtute opus erat, ut multos filiorum Israel conveteret, et ei submissos salvaret. Et illud est, opinor : » In spiritu et virtute Eliæ venturus est. »

κάνταυθα τὴν δυνάμειος εἶδει, πολλοὺς τῶν υἱῶν στρέψαι, καὶ ὑπ' αὐτῷ γε τούτους σεσῶσθαι. Καὶ καὶ τῇ αὐτῇ τῷ Ἡλιοῦ δυνάμει.

Superest demonstrandum, et quid præterea ? quomodo major est Baptista. Eo ipso baptismate quod perfecto in Christo perfectionem antecedit, et populum ipsi præparat, non modo ex filiis Israel, sed ex omni natione genere hominum ; neque illud modo, sed quod et Christus ad ipsum venit, et, inclinato capite, baptismate recipit, ille ipse qui agnus Dei est, et omnia mundi peccata tollit, et in baptismate purificat ; ipse est Christus qui minor quidem Joanne reputatus, major tamen illo est. Etenim in omni baptismate, cum aliud ad baptizantem pertineat, aliudque ad baptizatum, qui baptizat baptizato major esse videtur. Sed non eodem modo de Christo est, cum Deus sit, et aqua baptizantem baptizet spiritu, sine quo baptismate non licet in regnum caelorum introire. Hujus perfecti baptismatis et Joannes fit particeps. Quomodo autem ? Manu quidem purissimum caput in aqua

κλείονι δυνάμει, ἀλλ' ἐν τοῖς αὐτοῖς καὶ ἰσοτῷ Ἡλιοῦ ; ἢ πως περισσώθησεται τὸ μείζον τοῦ Ἡλιοῦ μὴδὲν ἤτιον μὴδ' ἑλαττον, ἀλλὰ ἴσχυος ; Τίς δὲ καὶ ὁ μικρότερος μὲν τοῦ πιστοῦ, μείζων δ' αὐτοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν νῶν (1) ;

Ἀλλ' ἐκεῖνά μοι πρῶτα, τὰ καὶ παρὰ τοῦ λου πρῶτα, λάβε. « Ἐπιστρέφει » γὰρ, κατὰ Ἰωάννου φησί (2), « πολλοὺς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ Κύριον τὸν Θεὸν αὐτῶν. » εἴτ' ἐπάγει. Ἐὰν τὸς προελύσεται ἐν πνεύματι Ἡλιοῦ καὶ διοικῆσθαι Ἀπίστρεψαν μὲν μὲν γὰρ καὶ τότε οἱ τῷ Ἰσραὴλ πρόσωπον καὶ τὰς καρδίας αὐτῶν πρὸς Θεοῦ. ἀπίστρεψαν ἐκεῖθεν καὶ ἐπέστησαν Βαάλ, καὶ ὀπίσω αὐτοῦ ἠκολούθησαν (3), καὶ ἐκεῖνα, ὅσα καὶ ἱστορίαι καὶ βίβλοι φησὶ περὶ θυσιαστηρίων Θεοῦ, κατὰ τῶν ἱερέων αὐτῶν, ἢ τὰτα κατεπράχθη (4). ζῆλοῖ δ' ἐπὶ τούτοις ἔτι καὶ στρέφει τὰ κακὰ ταῦτα κατὰ τῶν πητων (6) καὶ τῶν γε προφητῶν τῆς αἰσχύνης καὶ ἱερέων τῶν προσοχθισμάτων (8), καὶ τὸν Ἰσραὴλ ἐκ τῆς πλάνης, καὶ ἐπὶ Θεοῦ στρέφει. Ἐκεῖνου καὶ γενοῦ τοῦ πνεύματος, Ἰσραὴλ ὥστε τὸν βαπτιστὴν ἐπὶ Θεὸν αὐτοῦ τούτ' ἐστίν, οἶμαι, τὸ ἐν πνεύματι αὐτὸν εἶλε

λείπεται δεῖξαι — καὶ τί λοιπὸν ; — δι' μείζων ἐστὶν ὁ βαπτιστής· αὐτὸ δὲ τούτ' ἡ βάπτισμα, πρόδρομον δὲ τοῦ τελείου καὶ ἐν ἡμῶν καὶ λαῶν ἰτοιμάζον κατασκευασμένον αὐτῷ, καὶ παίδων Ἰσραὴλ μόνον, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἐξ αἰῶν καὶ γένους ἀνθρώπων παντὸς, καὶ οὐ τούτο νον· ἀλλ' ὅτι καὶ Χριστὸς πρὸς αὐτὸν ἔρχεται κλίνας τὴν κορυφήν, τὸ βάπτισμα καταίαι αὐτὸς οὗτος ὁ καὶ ἀμνὸς ὧν τοῦ Θεοῦ καὶ κόσμου πᾶσαν αἰῶν ἀμαρτίαν (9), καὶ ἐν τῷ βαπτίσματι, οὗτός ἐστι Χριστὸς ὁ καὶ τερος μὲν τοῦ βαπτιστοῦ νομιζόμενος καὶ αμείζων. Καὶ γὰρ ἐπὶ παντὸς τοῦ βαπτίσματος μὲν εἰς βαπτιστὴν τελούντος, τοῦ δ' εἰς βαπτιστὴν, ὁ γε βαπτίζων τοῦ βαπτιζομένου μὲν δοκεῖ· ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐπὶ Χριστοῦ, Θεοῦ ἑκείνου τὸν βαπτίζοντα ὕδατι βαπτίζοντος πνευματικῶς οὐδὲ πνεύματος καὶ χωρὶς οὐκ ἐστὶν οὐδ' ἡ

(1) Matth. xi, 11 : 'Ο δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μείζων αὐτοῦ ἐστίν. In explicando difficili hoc, sed mystico, Evangelii loco, refutandisque quorumdam sententiis suaque exponenda, versatur Phot. Epist. 135, quæ legatur dignissima.

(2) Luc. 1, 16,

(3) III Reg. xvii, 18, 21 : Καὶ εἶπεν Ἡλιοῦ... Ἐπορεύθη ὅτις τῶν βααλῶν... εἰ ἐστὶ Κύριος ὁ Θεός, πορεύεσθε ὀπίσω αὐτοῦ· εἰ δὲ Βαάλ, πορεύεσθε ὀπίσω αὐτοῦ.

(4) III Reg. xix, 10 : Ἐγχοτελείπον σε οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, τὰ θυσιαστηρίά σου κατέσκαψαν καὶ τοὺς προφήτας σου ἀπέκτειναν ἐν ῥομφαίᾳ.

(5) III Reg. xix, 10 : Καὶ εἶπεν Ἡλιοῦ· Ζηλῶν ἐξήλωκα τῷ Κυρίῳ παντοκράτορι.

(6) III Reg. xx, 21 : Ἰδοὺ ἐγὼ ἐπάγω ἐπὶ σὲ κακὰ. Verba sunt Eliæ.

(7) III Reg. xviii, 25 : Καὶ εἶπεν Ἡλιος προφήταις τῆς αἰσχύνης.

(8) III Reg. xvi, 32 : Καὶ ἐστῆσε (Achab) στήριον τῷ Βαάλ ἐν οἴκῳ τῶν προσοχθισμάτων τοῦ. Ibid. xviii 29 : Καὶ ἐλάλησεν Ἡλιος ὁ εἰπὼς πρὸς τοὺς προφήτας τῶν προσοχθισμάτων Suidas in Μελέωμ' Προσοχθίσματα γὰρ καὶ λύγματα τὰ εἰδῶλα προσοχθισμῶν ἐκείνων : φη. Vide ibi Ernest, in Glossi sacris p. 89 pag. 149.

(9) Joan. 1, 29 : Ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἰρ ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου. Verba sunt Baptistæ, ad eum accederet Jesus baptizandus.

(10) Matth. iii, 11 : Ἐγὼ μὲν βαπτίζω : ὕδατι... ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχύ μου ἐστίν... αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν ἁγίῳ καὶ πυρί. Cf. Luc. iii, 16.

εις τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Τοῦ τοιοῦτου βαπτίσματος τελείου οὗτος καὶ Ἰωάννης ἐν μεθίξει γίνεται (1). Γίνεται δὲ πῶς; χεῖρὶ μὲν ἐν ὕδατι τῆς ἐσχράντου κορυφῆς ἀπτόμενος, Πατὴρ δ' ἄνωθεν ἐκούων μαρτυροῦντος (2), Πνεῦμα δ' ἐν ὀφθαλμοῖς περιστερᾶς ἐν εἶδει καταβαίνον ἰδῶν (3), καὶ τοῦτον δὴ τὸν τρόπον τῆς Τριάδος ὅλης οὕτω φανερωθείσης αὐτῷ, εἰ μὲν βούλει, εἰς βάπτισιν, ὃ ἐμὸς λόγος, εἰ δ' οὐκ, εἰς ἔλλαμψιν· ἧς δὴ πανουργοῦ Τριάδος καὶ τὸ πᾶν ἴστι τῆς τοῦ βαπτίσματος χάριτος, τὸ πᾶν ἴστι καὶ τὸ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐς αὐτὴν βαπτισμένων, καὶ τὴν ὁμολογίαν ἀσφαλῆ καὶ ἀραιφνῆ φυλαττότων, μηδὲν τι τοῦ ὀρθοῦ παρανηγεμένον, μηδὲ ταραττον μηδὲ συγχέειν μηδὲν ἔχουσιν, καὶ τὸ στέρρον αὐτῆς σαλεύον καὶ περιτρέπον αὐτὴν.

(1) Ipse Joannes Baptista ad Jesum verba faciens in evangelio Matthæi iii, 14: Ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σου βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρός με;

(2) Matth. iii, 17: Καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρα-

A tangens, Patrem vero desursum audiens testificantem, Spiritum autem oculis sub columbas specie descendentem videns; et hoc modo tota Trinitate ipse se manifestante, sive in ablutionem velis, sive in illuminationem. Cujus omnipotentis Trinitatis est omnis baptismatis gratia, et omnis nostrum qui in ipsa baptizati sumus salus, et fidelem ac puram servamus confessionem. nihil a recto aberrantem, neque quidquam confusionis aut impuritatis habentem, et quod ipsius firmitatem agitare aut labefactare valeat.

νῶν, λέγουσα· οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα. Cf. Marc. i, 11; Luc. iii, 22.

(3) Matth. iii, 16; Marc. i, 10; Luc. iii, 22; Joann. i, 32.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΧΟΥΜΝΟΥ

ΔΙΑΘΗΚΗ

ΚΑΙ ΠΡΟ ΤΗΣ ΤΕΛΕΥΤΗΣ ΩΣ ΕΠ' ΑΥΤῆ ΤΗΤΕΛΕΥ Τῆ
Τῆ ΔΙΑΘΗΚῆ ΜΙΚΤΟΣ ΣΥΝΤΑΚΤΗΡΙΟΣ.*

Σπουδαίει δὲ πρῶτον δεῖξαι ὅτι κρείττον καὶ λυσιτελέστερον ἐν ὑγείᾳ σταθερᾷ καθιστώτας διατίθεσθαι, ἢ νόσον ἀναμένειν λύουσιν, καὶ ἡμέραν ἐσχάτην χωρίζουσιν τῆς ζωῆς. Ὅποιας δ' ὁ λόγος ἔτυχεν οἰκονομίας, ἀρμοζούσης ἐντέχνως καὶ κατὰ καιρὸν ἐκάστῳ τὸ πρόσφορον, ὡς μήτε τι τῶν δεόντων εἰρησθῆαι δοξᾷ παραλειφθῆναι, μήτε τὸ ἐξ ἀνάγκης ταπεινὸν παρεμπίπτειν, καὶ ὃ μὴ ἴστι φυγεῖν, ὑπεκλίειν καὶ πάνυ τι χαννοῦσθαι καὶ χαλᾶν τὸν τόνον ποιεῖν, εἰδῆεν ἂν οἱ τὸν λόγον ἐπιμελῶς μετιόντες.

NICEPHORI CHUMNI

TESTAMENTUM

ET ANTE MORTEM, TANQUAM IN IPSA MORTE TESTAMENTO
MIXTUS SERMO VALEDICTORIUS.

Ostendit primo melius esse ac utilius in firma sanitate testamenta componere quam labantem, expectare et ultimam vitæ diem. Quanta autem prudentia sit oratio, perite accommodans et opportune uniuersique, quod convenit, ita ut nihil eorum quæ dicenda sunt, omitatur, neque ex necessitate orta debilitas, quæ vilitate nequit, dissolvat aut infirmet aut relaxet sonum, animadvertent quicumque orationem hanc attente adhibunt.

* Ἔθος τοῦτο σχεδὸν τοῖς πᾶσιν, ἢ τοῖς γε πλείστοις, ἐπὶ τὰ τελευταῖα τοῦ βίου καὶ τὴν τούτου καταλύσιν ἀφικνουμένοις, περὶ διαιρέσεις τῶν ὑπαρχόντων καὶ μερισμούς, καὶ οἷς ἂν βούλοιντο κλήρους προσγενησομένους, τὴν σπουδὴν ἔχει, καὶ γε τὴν ψυχὴν αὐτὴν, πρὸς τὴν ἔξοδον ἐπευγομένην, ἰθὺειν

Solent fere omnes, aut saltem plerique, in vitæ exitu et appropinquante dissolutione, de dividendis bonis et distribuendis, quibus voluerint hæredibus curam agere, et animam ipsam, jam ad exitum impulsam, rursus ad sollicitudines ac labores, qui ipsam minime decent convertere. Mihi quidem

* E codice 2103, p. 245, 2.

morum videtur, si homo, in ipsa ultima die constitutus, non jam omnes rebus terrestribus adherentes cogitationes rejecerit, sed, adhuc, de propriorum bonorum cogitationibus, imo vero de bonis ipsis sollicitus sit, convertatque se ad ea quæ mundana sunt, dum ad alia jam vocatur, nesciens in quænam, utrum in jucunda, an in tristia, et quæ in æternum protenduntur; neque ad illud tantum et constanter aspiciat, quo, anima soluta a corpore, ab ducentibus transmittenda est, nesciens quisnam ipsam accepturus sit locus, utrum supplicii an quietis? Hanc porro doctrinam et disciplinam habemus, ut presentem vitam, mortis meditationem faciamus, quæ bene futurum sæculum nobis præparabit et commode nos huic adaptabit. Et beati qui his hortationibus totam mentem adhibentes, totam vitam iis submittere, cum iisque vivere conantur.

ποιείσθαι (1). Καὶ μακάριοι γε οἱ ταύτη νοουχῶς τείαν ὄλην σπουδάζοντες ὑποθίσθαι τῇ παραινέσει, καὶ ταύτη συζηῆσαι.

Quando autem quis eas in oblivione posuerit, mortemque ipsam tanquam vitæ hujus rerum meditationem fecerit, his adhortationibus contradicens, me, ut dicebam, ille in stupefactionem injicit, cum hoc modo ultimis diebus et in ipso fine utatur. Etenim si velis, dum jam te pungit mors, testamenta conficere, aliunde vero non sustines a bonis decidere, quidni omne vitæ tempus mortis tempus reputes, et priusquam verè finis adveniat, ad ipsum respiciens, scribas?

Etenim res ita se habet: cum nati simus mortales, una nobiscum gignitur quæ vitam dissolvit corruptio et fluxus. Et sane nobis in viam et vitæ cursum incidentibus non modo licet ab initio constanter animadvertere quem ad finem requiescere debeamus, sed jam in his quæ prætereunt, aspiciere possumus adjunctam corruptionem. Vita enim nostra tanquam in vestigiis tota incedit, et mors accurrens ac comitans id quod vita transacta reliquit, id statim accipit comprehenditque, et omnibus vitæ partibus fluentibus trauseuntibusque occidimur, quæque jam morti adjiciuntur. Ita ut, si mors te in timorem injiciens, ultima die te testamentum conficere cogit, quidni et hodie, illa regnante (et quanta possideat, omnino vides), testamenta scribis, corpus quidem validum habens, mente vero nondum violento morbo turbata, neque ea cogitatione cum formidine agitatus, quod nempe

κραταιῶς κατασεισάσης νόσου, μηδὲ τὴν διάνοιαν νην;

(1) Gobilis est Ciceronis locus Tusc. 1, 30: «Tota philosophorum vita, ut ait idem (Plato), commentatio mortis est.» Vide Wyttenb. ad Phædon. p. 207, et in Philom. t. III, p. 96. Joannes Climac. p. 145: Καὶ θάναμα ὄντως, πῶς καὶ Ἑλληνίς τε τοιοῦτον ἐφθέγγετο, ἐπεὶ καὶ φιλοσοφίαν, τοῦτο εἶναι ὀρίζονται, μελέτην θανάτου; Seneca

A ἐπιστρέφειν αὐθις εἰς μερίμνας καὶ τοιαύτας ἀλίαις μηδὲν αὐτῇ προσηκούσας. ὁ δὲ μοι καὶ τὴν θανάτου ἐπιείσει, εἴ ἄνθρωπος, ἐν αὐτῇ ἡμενος τῇ ὑστεραίᾳ, οὐχὶ καὶ πάντας εὐθύς τοῖς παροῦσιν ἐνεχομένους ἀπόλλυσι λογισμῶν ἄλλ', ἐτι ταῖς περὶ τῶν προσόντων φροντισμῶν μᾶλλον ὧν εἶχε, συνεσχημένος, ἐπιστροφῆν τῶν ἐν τῷ βίῳ ποιεῖται, ἐν ἄλλοις δὲ τισὶ μετλούμενος, οὐκ εἰδῶς δ' ἐν οἴοις, ἢ θῆσει θελοῦσιν σκυθρωποῖς, εἰς ἀπέραντον δ' ὁμῶς παρακωλύοις, οὐδὲ πρὸς ἐκεῖνον μόνον παντελῶς ἀπαρτῶν βλέπει, ὅποι δὴ θλονότι, λυθῆσα τοῦ σώματος, ψυχὴ μετασταίη ὑπὸ τῶν ἀγόντων ἀποθνήσκει καὶ ποῖος αὐτῇ μεταδέξεται χώρος, κολλῶν ἰσχυρῶν. Ἐχομεν δὲ καὶ ταύτην πάντα πᾶσι καὶ νοουσίαν, πάνυ τι τὸ μέλλον ἐμὴν ἰσχυρῶς οἰκονομοῦσαν καὶ καταρτίζουσαν πρὸς τὰ συμφερόντως, μελέτην αἰεὶ θανάτου τὸν τῆς ζωῆς προσχόντες (2) τῇ νοουσίᾳ, καὶ τὴν ἐν αὐτῇ πᾶσι

Ὅταν δὲ τις μὴ μόνον ταύτης καταλογισμῶν φανείη, ἀλλὰ καὶ τὸν θάνατον μελέτην ὡσαύτως ταῖς (3) τῶν ἐν βίῳ πραγμάτων, πρὸς τοῦτον παντελῶς τοῦ παραγγέλματος ἤκων, ἐμοίγε, ἢ ἔφην, οὐκ ἄλλοθι θανάτου ὁ τοιοῦτος, τοῦτον δὲ τρόπον τοῖς ὑστάτοις καὶ τῇ τελευτῇ κεχρημένῳ. Καὶ γὰρ, εἰ βούλει, ὑπὸ τὸν σῶμα τοῦ θανάτου γράφειν διαθήκας, ἄλλως δ' οὐκ ἀνίχη δὲ ἐκπίπτει τῶν προσόντων, τί μὴ καὶ πάντα ζωῆς χρόνον θανάτου χρόνον γε λογίζῃ, καὶ, πρὸς καθαρῶς τὸ τέλος ἀφικέσθαι, πρὸς αὐτὸ γὰρ βλέπων;

C Καὶ γὰρ οὕτως ἔχει· θνητοῖς ἡμῶν γε γονοίς συναποτίκτεται πῶς καὶ ἡ τὴν ζωῆν ἀλύουσα φθορὰ καὶ ρεύσις. Καὶ γε παρὰ τὴν ἐμπροσθεν καὶ τὸν δρόμον τοῦ βίου μὴ μόνον ἡμῶν ἐξ ἀρχῆς ἀπταιστος ἐνορᾷ πρὸς ὃ δὲ καταπύσομεν τέλος, ἀλλ' ἡδὲ καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμῶν, ἐν τούτοις ἔστι συννοῶν καὶ τὴν φθὴν εὐθύς παρεξυγμένην· ὡς γὰρ ἐν ἔχνεσι τισὶ νοῦσης τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀπάσης καὶ τοῦ σώματος παραθιόντος καὶ συμπαρομαρτούντος, ὅπερ πᾶσι παρῆκε διαβάσα, τοῦτ' εὐθύς αὐτὸς μεταστῆναι ὑφέτω, καὶ νεκρῶμεθα λοιπὸν πᾶσι τοῖς τῆς ζωῆς μέρεσι ρέουσι καὶ παρερχομένοις, καὶ γε τῷ ἡμῶν τῷ προσγγινομένοις. Ἄλλοτ' εἶπερ ὁ θάνατος δεδιτόμενος ἐπὶ τῆς τελευταίας βιάζεται διαθεμῆσθαι, τί μὴ καὶ τὴν σήμερον, ἐνδυναστεῖα τοῦτου (καὶ βλέπεις πάντως ὅποσον ἐγκαταλείπει), γράφεις τὰς διαθήκας, ἐρρωμένως μὲν τῇ τοῦ σώματος, μὴ πῶ δὲ τὸν νοῦν διεφθαρμένοιο ὑμῶν ὑπὸ δέους ἔχων ὅτι θνήσκεις τεθαρυδί

Epist. 26: «Meditare mortem.» Adde Diogeni Epist. 10 init in Notit. Mss. t. X.

(2) Codex sic; sed olim fuit προσσχόντες. Cf. not. 9, col. 1386.

(3) Relinquo ὅταν φανείη καὶ τιθῆται, cum deantur sic ab auctore ipso, non a librario. licta.

γὰρ δὴ καὶ τοῦτο, ὅταν πυρετός λάβρος (1) A χθεὶς ἐπέειπε, κρείττω καὶ ἰατρῶν τέχνης σης ἄλλος μηχανῆς τῶν ἱερῶν ἔχω, καὶ τὴν καὶ λύσειν καταργηζόμενος εὐτόμως, καὶ γε γμὲν παραδόντων τὸν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ῥίγος ἐπισφραγίσαν τὸν ὄλον συγκλονῆσθαι ἔρχον, καὶ τὴν τούτου πέρατὴ καταλαμνεροποιῶν ψυχῆς, τοῦ ζωτικῆς πνεύματος λωμένου καὶ βίᾳ περὶ τὴν καρδίαν ἐναχως, εἴτα προσιῶν τις διαλέγεται περὶ γραμτὴν οὐσίαν καταμαρτυροῦντων καὶ ἀποτατῆν ἕρου τοῖς ἐπι τῷ βίῳ περιουσιῶν, καὶ ὅτα συμβουλεύει, ὁ δὲ, πρὸς τὴν ἐπιθεῖν εὐθὺς εἰς θεῖον τὴν καρδίαν, ἑαυτὸν τῆς μακρᾶς π' ἤς ἠγάθει τὸν πάντα τῆς ζωῆς χρόνον καίνος, καὶ διελύχθη δὴ τότε το καρεστώς B τῆς ἀκλειοῦς συναισθησῶς τοὺς μόχθους καὶ πᾶσαν αὐτῶ τὴν προτίραν σπουδῆν καὶ μάτην ἐκπεπονησθαι καὶ πρὸς οὐδὲν θραυτῆσαι ; ὅταν γοῦν ταῦτα, καὶ τοιοῦται οὐμῶν τὰς τοῖς λογισμοῖς προσεκτιθεῖνται γνησίων εἰσιν ὅλ καὶ τῶν ξένων, οἱ, χρεῖς αὐτοῖς ἀνάγκης εἰς ἀπέρας ἐκφυλημένοι, καὶ ἐκείνου καὶ πρᾶγμα διαλαβεῖν ἐκζητῶν, καὶ γε βιαζόμενοι συμμερίσασθαι τὰς κτήον δὴ καὶ τοῦτο ; Ὅ μὲν γὰρ διαίρει κατὰ κείνους, ὁ μὲν δὲ κατὰ τὴν ἐκείνων ἐκάστου ἐν οὐδὲ γε κατὰ τὴν ἀπληστον ἔρσιν· καὶ λοιπὸν δυσκασχετοῦντες ἀπεστρέφονται τὴν ὁ μὲν πᾶσαν εἰσπράττων ἢ ὅσον ἐκείνος ἐκὼν ἴδωσιν, ὁ δὲ τὴν ἴσην μετῶν δυσχεραίων C πᾶν τι καταθεθεγμένους ἔστιν ὅς καὶ τὸ ὄλον ἀπειπάτο τελῶς, καὶ ἡ πρόφασις καὶ τὸ δικαίωμα γοναίων· » πολλῶ γὰρ » φησὶ, » νομίσεις, βεβαίαις ἐν ἐπιείκῃ » οὐ μὲν ἄλλῃ, καὶ τοῦ καιροῦ καλοῦντος πρὸς οἰμωγὰς καὶ θρήνους, οἱ δὲ, γνωμῆς ἀπληστία, πάντα καὶ τὸ πειθεῖν παρυσάμενοι, εἰς μάχας πολλὰς καὶ πρὸς ἀλλήλους χωροῦσι, τὸν τοῦ πάθους ἴριδος ὡσπερ καιρὸν καὶ πολέμου τιθέντες.

τὰ ἐπιπέθε τῆς ; Ὅ, τρόπον ὃν ἔρημεν, γμῶν πρὸς τὴν ἐκδημίαν, τὰ μὲν ταῖς χαυνοθεῖς καὶ μαλακισθεῖς, ἅμα δὲ καὶ : λογομαχίας, τὰ δὲ βουλόμενος ἑαυτὸν αἰ, ἀπαλλαστόμενος ἤδη τοῦ βίου, καὶ τῆς ταύτης ἐπιείκῃς καὶ περὶ αὐτὸν τε καὶ τὸ ἠγνωμοσύνης, ἀρεῖς τὰ κατὰ γνώμην ἐν D εἰς γράφειν, γράφει τὰ τῆς τυραννίδος. Εἴτα ἡματα τελευταίαν φασὶ βούλησιν καὶ ἐκίνησθαι, καὶ ὡς ἔξεστιν οὐδενὶ ἀθετεῖν ἀποιεῖν καὶ τοιαῦτα ὅλ βιασάμενοι ἰσχυρὰ καὶ τοῖς ἀπροαιρέτοις καὶ καταναγκασμέφηνονται.

οὐκ ἐγὼ οὕτως· ἀλλ', ὅπερ ἐκ παντὸς

δοκιμάσας ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἀριστον ἔγνω, καὶ ἐπὶ τοῖς ἑμαυτοῦ πράξω. Τὸ δὲ ἐστὶ (2) ;

ἴτε νόσου μηδὲν ἐνοχλεῖ, νῦν, ὅτε μὴ κατα-

ιδ. λαῦρος.

) eodex. Forsan τί δὲ ἐστὶ ; τότε δὲ ἐστὶ τί ;

Quidnam patieris quando te adurens febris consumet, medicorum arte et alia quavis validior, ac violenter corruptionem dissolutionemque operabitur, solvetque animæ et corporis vinculum ; aut quando frigus sensim procedens omnem agitat corporis molem, extremasque partes occupabit ubicumque mortem ferens ; quando vivificans spiritus coarcebitur et in cor tandem recedet, ac deinde aliquis accedens, tecum ager de codicillis bona tua dividendum hæreditatesque tuas iis qui supererunt assignantibus, tuque, statim ac audieris corde vehementer turbatus, teipsum a longo errore et perpetua illa vanitate avertes, qua tota vita deceptus es nesciens, convincerisque statim certo intellectu omnes illos labores omnemque priorem curam vane impensam fuisse nec quidquam utile habuisse ? Quando hæc igitur agi coeperint, et quando illi talibus occupato supervenient vel extranei, qui tanquam ex necessitate debitas illius res ac divitias comprehendere nitantur, propriaque ipsius bona sibi ipsis distribuere cogant, quid inde evenit ? Hic enim dividit pro sua voluntate, non juxta uniuscujusque eorum beneficium, neque juxta inexpletam cupiditatem. Et illi indignantes gratiam renuunt, alius quidem plura exspectans quam quæ ille volens ac libens tradit ; alius vere æqualem tantum sibi partem donari non fert, nec seipsum non plus accipere. Est qui totum quod ipsi concessum est rejiciat, prætextumque decedem jusque generosum adhibeat : « Multo majora, inquit, exspectabam, et firma spe nitebar. » Sed tamen, num tempus ad lamenta ac gemitus invitat, alii eo quod non iis pro mente successerit in pugnas sæpius abeunt, lacrymas doloremque omittentes, doloris tempus, belli ac litium tempus designantes.

Et quæ postea sequuntur ? Qui, quo modo diximus, ad mortem ita adductus est, eorum quidem vanis sermonibus debilitatus ac mollius et subactus, seipsum jam vita liberatum, volens quoque liberare ab insana hac insolentia, non in testamenti prohibitu disponit, sed juxta mentem tyrannidem. Deinde codicilli ultimam dicunt voluntatem et immobile quoddam testamentum, et tale ut nemini liceat illud avertere et contemnere. Talia igitur jussu fieri, et valida ac rata decernunt quæ non voluntarie, sed coacte facta sunt.

Non ita, ego. Quod omnimodo optimum esse in talibus expertus sum, id jam in propriis faciam. Quid autem illud est ?

Nunc, cum nullus me impedit morbus, cum non

in lecto solutus recumbo, neque de vita non modo incertum est num hujus futura sit crastina dies, sed jam et de hodierna differunt inter se medicos pugnans, dum alii spiritum usque ad vesperam iturum esse contendant, alii vero circa sextam aut nonam aut quam aliam ex arte aut ignorantia statuerunt horam, dissolvendam esse animam dicunt et a corpore erupturam : cum nihil veri aut manifesti ipsis diocentibus et affirmantibus apparet, neque rursus interrogantibus ; sed cum totum corpus valet, valetque ratio propria operari et recte discernere ; nunc cum nemo me turbat aut agitat, statui testamentum meum conficere, et confectum est, nihil coacti aut inconsulti continens.

Et optimum est illud omnino et universis apud omnes iudices sententiis, et quantum mihi quidem videtur, apud reliquos etiam homines. Omnes enim leges et legislatores id ante omnia, ut ita dicam, examini subiciunt, et quam maximam rei hujus rationem habent, testamenta fuisse confecta, dum testatoris mens in sanitate, tanquam in solido fundamento, stabilita erat. Ac bene quidem id curaverunt legiferi et iudices, quippe quod justissimum omnium sit. Ut e contrario impium prorsus est, si quis aliquid e contra violenti adhibeat.

Si igitur hæc ita se habent (ac prorsus ita se habent). quandonam magis decet examinantes fidem scriptis arhibere firmam, neque dubitare, quam cum ambulanti ac valenti et vim habenti quidquid agendum sit, agenti, ac toti in se et in suis cogitationibus bene disposito, quæ ipsi visa sunt, composita fuere ? Et sane qui in extremis testamenta curant conficiuntque, illud et curant ante alia quam maxime ostendere eum nempe validum fuisse cum testamenta confecit, etsi revera mente ac lingua defecerit ; quasi nihil omnino præsentibus testamenta auxiliarentur, si quid ejusmodi defuerit.

Habe igitur et hæc circa ea : et animadvertentem et linguam valentis, et ægrotantis robusti, et membris deficientis, vigore dissoluto. Eximina et cogitationem minime impeditam et circa proprios motus liberam neque ullo morbo agitatam et perversam, et ægrotationis pondere ac torpore vinctam : et adhuc quam maximo timore laborantem animam et valde turbatam, jam se dissolvi sentientem, et a sensibus recedentem organaque relinquente, vix voce respirantem ac loquentem, et si minus obscure et interruptis verbis, sed prorsus invitam et coactam. Hæc itaque animadvertite : et nisi velis veritate offendi, vim tribue iis quæ manifeste ex entibus revera et apparentibus stabiliuntur ; et omnes, tu sane legislator et recto utens

A λύνων ἐπὶ κλίνῃς εἰπὶ, μὴδὲ περὶ ζωῆς, μὴ ἀμφίβαλος ἢ αὐριον εἰ ταύτης ἔσται, ἀλλ' ἢ περὶ τῆς σήμερον, ἰατροὶ διαφέρονται καὶ ζήχουσιν, οἱ μὲν δὲ καὶ πρὸς ἑσπέραν ἤξει ἀρείσειν τὰς ἀναπνοὰς φιλονεικούντες, οἱ δὲ ἔκταν ἢ ἐνάτην, ἢ ἦντινα ἐκ τῆς τέχνης ἀμαθίας κατεσκόπησαν, ὡραν λυθῆναι φασὶ τὴν τοῦ σώματος ἀπορρογοίαν, γνωστὸν δ' ἐπὶ τοῦ ὄντος οὐδὲ δῆλον οὐτ' αὐτοῖς τοῖς λ και λῖαν ἰσχυρίζομένους, οὐτ' αὖ τοῖς πῆνοις· ἀλλ' εὐεκεῖ μὲν ὅλον τὸ σῶμα, κίμαι ἰλογισμοὶ δρᾶν τὸ ἑαυτῶν καὶ ὀρθῶς φράσσονται ὅτι ταῦτα, μὴδενὸς ὄντος τοῦ ταράττακ καὶ ἰρυθούτος, δεῖν ἔργων ἀπειργάσθαι μοι τὸ ἴδιον (καὶ ἀπειργασταί), μὴδὲν βίαιον τῇ ψῆλῃ ἢ B ἀβούλητον ἔχουσιν.

Καὶ κράτιστόν γε τοῦτο πάντως καὶ περὶ ταῖς πᾶσι ψήφοις ἀπάσαις, καὶ παρ' ἐμφί ἔμογε δοκεῖν, τοῖς λοιποῖς ἀπάσαι. Αὐτίκα γὰρ νόμοι πάντες καὶ νομοθεταὶ τοῦθ', ὡς ἔπος ἰπρὸ παντὸς ἄλλου διασκοποῦνται, περὶ τοῦτον ὅλον ποιοῦνται λόγον, ἐπ' ἀκραιφνοῦς τῆ τοῦ συντάττοντος γνώμης, ὡς ἐπ' ἀσφαλῆς ἰδρῦσθαι τὰ διατάγματα. Καὶ καλῶς γε τοῦτοῖς νομοθεταῖς καὶ τοῖς δικασταῖς θνείσκει ἄτε δὴ καὶ δίκαιον ἐν παντὸς μᾶλλον· ὡς ἰτίον παντελῶς ἀνύσσειν, εἰ τι δηλονότι παρὰ κραταιοῦν τις βιάζεται.

Εἰ γοῦν τοῦθ' οὕτως (ἔχει δὲ πάντως), μᾶλλον εἰκὸς ἔστι τοῖς ἐξοτάζουσι περὶ τῶν γμίνων βεβαίαις ἀφίχθαι τὰς πίστεις, καὶ μὴ αὐτοῦς ἀμφιβάλλειν, ἢ ὅταν ὑγιαίνοντι καὶ ζῶντι, καὶ μετ' ἰσχύος σύμπεαν τὸ πρακτικόν στᾶν ἔχοντι, καὶ ὅλη γε τῷ διατιθεμένῳ ἑαυτῶν λογισμῶν ὄντι, τάτταται τὰ δεδογμένῃ μὴ οἱ ἐν τοῖς τελευταίοις ἀπουδασταὶ καὶ εφείς τῶν συνταγμάτων, τοῦτο καὶ σπουδὴ μᾶλλον πρὸ τῶν ἄλλων δικινύει, ἐρρώμενος τὸν καταλύοντα νοός καὶ γλώττης ἔχθαι πδιαθήκας, ὡς τοῦ γέ τινος τούτων αὐτὰς ἰεφθαι μὴδὲν εἶναι ποιοῦντος τοῖς προῖσχαμῖς κιστα εἰς συμμαχίαν.

Ἐχει (1) δὲ τοῖνον περὶ ταῦτα καὶ σὺ, καὶ ἰνοῦν καὶ γλώτταν ὑγιαίνοντος τὸ ὅλον, καὶ ἰσοῦντος, εὐρωστοῦντος, καὶ τὰ μέλη διακπτοῦς, τοῦ ψυχικοῦ τόνου παραλελυμένου· Σκία καὶ διάνοιαν ἀκώλυτον παντάπασι καὶ εἰς περὶ τὰς ἰδίας κινήσεις, μὴδὲν ὑπ' οὐδενὸς ἰμῆδαμῶς σαλευομένην καὶ περιτρεπομένην, κπσου πεπεδημένην βαρύτητι καὶ νεκρῇ. Ἐτι τὴν ὑπὸ δέους ὅτι πλείστου ἀγωνιώσαν σκόπη καὶ μάλα τι τεθορυβημένην, αἰσθητοῦν ἢ δλύσεως, καὶ τῶν μὲν αἰσθητηρίων ἀναχῶ, καὶ ἀπορρηγνυμένην ὀργάνων, τοῖς δὲ φωνι ὀλίγον ἐμπνέουσιν καὶ ἐνηχοῦσαν, καὶ, εἰ πλέον ἀσημον καὶ παρακεκομμένον, ἀλλ' ἰ ὅλον ἀποτρόπαιον καὶ κατανηγκασμένον. Σκόπη

(1) Quem compellet nescio ; ex sequentibus imperatorem adloqui suspicari quis poterit.

α, εἰ γε μὴ βούλει λυμῆσθαι ταῖς ἄλλῃ- A
 ὅς τὸ κράτος τοῖς καὶ προδήλως ἐκ τῶν
 ἰ φαινομένων κραταιομένοις, καὶ πάντας,
 οὐδὲν νόμοθέτης κατ' αὐτὴν ὁρῶν μεταποι-
 ψήφων, τάττε ἰσχυροὺς ὄντας καὶ ἀκαίλους
 σώματος καὶ ὑγείας, ἀλλὰ μὴ κατακα-
 νόσοις καὶ παραλυούσαις τοῦ ζῆν ἄγω-
 καὶ κατατεινομένους, διαθηκῶν μνησθῆσαι.
 δικασταῖς ἐνθάδε ἐπίτροπὸν τοῖς τοιοῦτοις
 τῶν διαταγμάτων προσπορεύειν καὶ ὅλους
 οὐδὲν ἔκιστα ποιοημένους. Ταῦτα δὲ νομοθετεῖται, καλῶς ἐπισκεμμένους, καὶ τοῦ δικαίου μὴ μόνον,
 καὶ τοῦ συμφέροντος τῆ τε κληροδοτουμένη καὶ τοῖς κληρονομοῦσιν, ὡς εἰκός, προμηθεύμενος,
 τοῦ συμφέροντος : πρῶτον μὲν ἐτι κατ' B
 πᾶσαν, ὅπερ ἔφη, μηδὲν ἐκείνος βιασθεῖς,
 οὐδὲν ἔχων σπαρσασομένην τὴν καρδίαν,
 ὡς πρᾶττων καὶ δευτέρως τὰ δεδωγμένα,
 διαιρεῖν καὶ πρυτανεύειν προσκόντως καὶ
 ἰ συνοῖσαι καὶ ζῶντι καὶ ἀποχομένῳ ·
 καὶ οἱ τὰς μερίδας λαγχάνοντες οὐδὲν αὐτῶ
 οὐσιν, οὐδ' ἐπαχθεῖς τινες ἔσονται καὶ βα-
 νηκεπιθέμενοι μετὰ τῆς νόσου, καὶ γε τὸν
 ἰστούσας καιρὸν πρὸς τὴν πλουσιαν καὶ
 ἰπιθυμίαν προσλαμβάνοντες σύμμαχον, ἀλλὰ
 ἰ τοῖς νεμηθείσι, σαφῶς εἰδότες ὡς οὐδὲν
 αὐμνοῦν ἔσται πλέον βιασκαμένοις, ἅμα δὲ
 ἰότης μὴ τοῦ παντὸς ἐκστήσονται διαπισόν-
 ἰριστίαν ἐπὶ τοῖς δωρεῶν ἤκουσι καταγνω-
 ἰ Εἴσεσι γὰρ εὐθύς καὶ ἐπιδιατάττεσθαι C
 ; διαθήκῃς πενταδὲς τοῦ ἐγνωμονας ἐξορί-
 οῖς δ' ἐγνωμονοῦσιν ἀμετακίνητον ποιεῖν
 τὴν χάριν · οἷς καὶ συνήνεγκε πάντως, χω-
 ἰς ἀπάσης καὶ φιλονεικίας καὶ τῆς ἐπὶ δικα-
 καὶ δικαστῆς ἔλξεως, ἀπειληφόσιν ἐν τῇ
 ἰα τοὺς κληροῦς, πολλῶ μὲν πρότερον ἀπονειμημένους, τότε δ', ὡς ἔδοξε τῷ διελόντι, σφίσι
 σποικιθέντας.
 ἰνὴν δὲξαν μεγαλοψυχίας, ἅμα δὲ καὶ φιλο-
 καὶ τῆς περὶ τὸ παρέχειν ἐλευθερίας, πότε
 δικαίως ἀποίσταται τις, ἐκ τῶν ἐνότων καὶ
 λαύτων ἔχει θεῶν ἀπονέμειν, ἢ τῶν ἄλλο-
 μεταδιδούς, καὶ ὧν ἄκων ἐκπίπτειν νενομι-
 κθάπαξ. Καὶ γὰρ ἐν τοῖς τελευταίοις μηδὲν
 ἰων ἔχων μὲθ' ἑαυτοῦ φέρειν, πάντων δ'
 ἰος, καὶ τοσοῦτον δυνάμενος αὐτῶν συμμε- D
 ἰσθον καὶ τῶν μηδέποτε προσγεννημένων,
 ἰντα προῖτο τοῖς βουλομένοις, οὐδὲν μᾶλλον
 ἰκαὶ ἢ νόθα καταχαρίζεσθαι · ἂ γὰρ μὴ δε-
 ἰκατέχειν, μεθῆκε. Καὶ γοῦν οὐδ' ἔστι τότε
 ἰ τοῖς ἐμπαθεστάτοις πρὸς οὐδὲν τῶν παρον-
 ἰσθμα προσπάθεια · πῶς γὰρ ; οἷς ἤδη μὴ
 ἰσημάτων καὶ πραγμάτων, ἀλλὰ τι καὶ τοῦ
 ἰ λύσις καὶ ἀπόθεσις γίνεται. Διὰ τοῦτο
 ἰ θερμοὶ τινές εἰσιν οἱ τῶν ἐκείνου μεταλαγ-
 ἰ ὁμολογεῖν αὐτῶ καὶ πᾶν τι τὴν χάριν
 ἰ μόνουσι · ἀλλ' ἀμβλυτέρων ὡσαύτῃ πρὸς
 ἰ καὶ τρυφῶν μὲθ' ἔβαλεν εἰς νοῦν, μὲθ'
 ἰ ὅσον ἐν γραφαῖς, τῶν προσόντων μὲθ' ὀποσονοῦν
 αἰ.

περὶ ψυχῆς δὲ ἤντινα τότε μνίαν καὶ τῶν
 ἰ ποιεῖται βοηθεῖν αὐτῇ δεδωρημένων νε-

A iudicio, jube validos et corpore ac sanitate
 robustos non vero frangentibus ac dissolventibus
 morbis laborantes et agitados, testamenta conficere.
 Ac simul iudicibus juste præcipe ut talibus testa-
 menti præsertim adhæreant ac se totos impen-
 dant, minime rationem eamdem eorum quæ aliter
 fiunt, habentes. Hanc legem feras, bene consulens,
 et non modo justitiam, sed et utilitatem intendens
 tum testatoris, tum hæredum ipsorum.

Quomodo utilitati consules? Quia omnino libere,
 ut dicebam, neque coactus, neque ullo modo agi-
 tatum cor ferens, sed libenter ac libere, quæ ipsi
 bona videntur faciens, scit et dividere et procu-
 rare convenienter, quidquid utile erit tum viventi,
 tum defuncto ; deinde quia qui partes obtinuerint,
 neque in ipsum infenso animo erunt, neque ei
 importuni et molesti, una cum morbo eum pre-
 mentes, et ipsum calamitatis tempus cupiditatis et
 malæ ambitionis auxiliarium adhibentes ; sed con-
 tributis contenti erunt, bene scientes nihil sibi
 ipsis amplius futurum, si vim adhibeant, simul
 vero metuentes ne ab omnibus destituantur, si
 ingratos se pro gratuito donatis ostendant. Licet
 enim statim aliud testamentum conficere, et ex eo
 omnino ingratos excludere, gratis vero immobilem
 statuere donationem ; quibus et contulit omnino
 absque lite ac controversia et ante tribunalia ac
 ad iudices citatione, præstituto die hæreditatem
 accipientibus, multo ante distributam, tunc, ut dis-
 tributori placuit, eas suas fecisse.

Atque igitur magnanimitatis et honoris et in
 dando liberalitatis opinionem sibi acquireret justius,
 si ex eis quæ ipsi liberum est dare et quibus frui
 potest, dare videtur, quam si ipsi jam externa et e
 quibus excidere invite creditur. Etenim in extremis
 nihil proprii secum ferre valens, omnibusque de-
 nudatus, eaque distribuendi capax quasi nunquam
 ad se pertinuisent, etsi omnia cupientibus cederet,
 non magis propria donare videtur, quam aliena ;
 quæ enim jam non valet continere, dimisit. Non
 enim tunc vel generosissimis remanet ullus ad
 præsentium quodlibet affectus. Quomodo enim
 remaneret ? Quibus jam non modo divitiarum ac
 opum, sed et corporis dissolutio fit et depositio.
 Idcirco non ardent qui bona ejus percipiunt,
 illi gratias agere ejusque meminisse ; sed ab id
 mellem ostendunt mentem, eo quod ille, cum sa-
 nitate frueretur et deliciis, non statuerit, ne scri-
 pto quidem, bona sua ipsis distribuere.

τοῦτο δεικνύνται τὴν γνώμην, ἐφ' οἷς αὐτοῖς ἐκείνος

Et de anima, quam nunc eorum, quæ ipsam
 adjuvare queant, mentionem facit, eam, ut ita

dicam mortuam et inanem facit, neque ullo modo Deo gratam, cum neque lex vetus infirmi aliquid aut emortui in sacrificium adhiberet. Quoniam enim id quod offertur, vitam nunquam cessantem remunerationem habet, quomodo inane offerretur? quomodo et abominandum, ut jam mortis participes?

Et sane etsi quis plurimi faceret tanquam viventia mortuo donare manere, neque prorsus corrumpi, eo quod non pro tempore neque quando dignum erat, sed ut ita dicam, morticina facta sint, quoniam iis pro anima tempus adest (ut quibusdam visum, et mihi quoque videtur), cum adhuc mens et corpus robore ac sanitate florent, ad testamenta eundem est, et bona dividenda, et quibus placet, concedenda, eo quod qui in extremis constitutus bona dividit, nullam sibi a nemine honoris aut gratiæ confessionem vindicat. Sed adhuc gratiores facit eos qui in hæreditates veniunt et parvi sunt, quod ius et longiore tempore noverunt quantum lucri facturi sint per eos qui ante se perceperunt; neque in fine, etsi minus desiderio et cupiditate ferantur aut indigne et ægre sustinent, aut in concedentem indignantur, et pro gratis irati fiunt. Abit vero et emigrat tranquillus qui moritur, quoad illos saltem, neque ab ullo quolibet modo turbatur. Etsane quicumque cum eo conjuncti sunt toti hujus solius temporis ac rei sunt, soliusque abeuntis ac defuncti hujus quem amant, meminere, ac de ejus morte dolent, ad illud unum spectantes neque ullius alterius rei rationem habentes neque quidquam aliud cogitantes quod dolorem ac præ-

sentem statum deceret. ποθουμένου, και τοῦ γε ἐπ' αὐτὸν πένθους, πρὸς οὐδέν ἄλλο βλέποντες, μηδὲ περὶ μηδεοῦ ποιούμενοι τὸν λόγον και τὰς στραφὰς τῶν λογισμῶν ἔχοντες οὗτι γε προσήκοντος τῷ πάθει καὶ ὀρωμένοις.

Absque dubio quivis eum laudat, qui priusquam finis adveniat, ad illud aspicit, recte sane ac bene dispositus. Laudo et ego et plus quam alii, nec alio modo oportere statui de meis pro voluntate disponere. Et sic dispono.

Igitur id primum omnes scire ac bene scire volumus, et qui nunc meo testamento adsunt, et qui futuro illud tempore legent, nos nihil ex injusitia, quantum in memoriam redit, conscios esse post maturum examen laboremque, bonis nostris addidisse, quæ multa sunt, Dei misericordia ac dono; frequentibus quoque hujus beneficiis, qui nobis cum divina sanctitate imperat. Neque, cum ipsius misericordia plurimum posse visi sumus, nemo est ex iis qui nostræ potestati subjecti sunt, qui violentas aut tyrannicas aut affigentes manus nostras expertus sit, ingemueritque a nobis quidquam mali perpessus. Neque extraneorum cupiditate ac mutatione minores visi sumus. Ideo nihil nos

Α κρῶν τῶν παύτων, ὡς εἰπεῖν, και ἀκερδῆ και γε μὴ παντάπασιν, ἔμοι δοκεῖν, Θεῷ και νεν, ὅτι μηδ' ὁ παλαι νόμος ἀρρωστον οὐκ ἀπνουν (1) ἔγεν εἰς θυσίαν. Ζωῆς γὰρ λαγούσας τὸ προσσηνεγμένον ἐνταλλαγήν ἢ ἂν ἀχρεῖον και ἀνενηχθεῖν; πῶς και ἔ νεκρότητος μετέχον;

Ἄμλει τοι και εἰ τις ποιοῖτο περὶ πλείσας ὡσαι και τεθνήωτι τὰς δωρεὰς αὐτῶν και μὴ παντάπασιν γε διεφθάρθαι, αἵτι δὲ κατὰ καιρὸν και ὅτ' εἰκὸς ἦν, θνησιμίας, εἰπεῖν, γιγνωμέναις, ὡπὶ ψυχῆς ὄντος τῆς πρὸς τοῦ καιροῦ, ὡς τισιν εἶδοξε καὶ μοι ποδοῖ αὐτῶ και σώματος τετοιωμένων καὶ ἰσχυρῶν ὑγείαις ἀμαρζόντων, ἰτέον πρὸς τὰς δόξαις διακρίτειον τὰς ὑπάρξεις, και προσσαρμωπῆς αἰροῖτο, ὡς τοῦ γε πρὸς τοῖς εσχάταις ἐπὶ τὰς δίκαιομας σπουδάζειν ἐμπαρέχειν οὐδὲμία παρ' οὐδενὸς ἔχοντος οὔτε φιλοτιμίας οὔτε ὁμολογίαν. Ἐτι τε και πλείον ἐγγνώμη τοὺς εἰς τοὺς κλήρους ἐρχομένους, και μικροὺς ὄντας, τὸ πόρρωθεν αὐτοῖς προστεταῖ πλείονι τῷ χρόνῳ, πᾶν ὅσον καρδανουῶσω προειληφῶτων ἀνωθεν ἐπεγνωκότας· και οὐδ' ἐπὶ τέλους, καὶ ἐλαττον ἀποφέρωνται τῆς και τῆς ἐπιθυμίας, οὔτε δυσανασχτοῦν χαλεπαίνοντες, οὔτ' αὖ νεμεσῶντες τῷ χρόνῳ και ἀντ' εὐχαρίστων γιγνωμένοι ὀργῶν. Ἄπ και ὁ τῶν ἐκδημίαν στελλόμενος ἀτρέμας, τὸ γὰρ τούτους, παρά μηδεοῦς μηδὲν τεθορυδημέν τοῖνυν πάντες οἱ συνιόντες αὐτοῦ δὲ τούτοι και γίνονται τοῦ παρόντος καιροῦ και τοῦ ματος, και τοῦ χωρισμοῦ και τῆς ὑποχωρήσε

Ἄμλει τοι και πᾶς τις ἐπήνησε τὸν οὐ καθ' ἑαυτὸν, πριν τὸ τέλος ἀφικέσθαι, πρὸ πόρρωθεν ἀπιδόντα, εὐ γε και καλῶς δεκτὴ Ἐπαινῶν δὲ κάγω και πλείον τῶν ἄλλων, οὐχ ἢ τούτων δὲ τὸν τρόπον δεῖν ἔγνω τὰ κατὰ ἢ ἐπὶ τοῖς ἐμοῖς ἐκθέσθαι· και διακτέθημαι.

Και τοῖνυν τούτο πρῶτον πάντας εἶδέναι καὶ τι ὀρθῶς εἶδέναι βουλομένα, τοὺς τε νῦν καὶ τῷ διατάγματι και τοὺς τῷ χρόνῳ ὑστερον εἰμένους, ὡς οὐδέν ἡμεῖς εἴς ἀδικίας, ὅσον ἐπιμης ἦκει, ἑαυτοῖς σύνισμιν πανταχόθεν εἴπ και βασανίζουσιν, οὐμνοῦν εἰς προσθήκην ἐπ προσοῦσιν ἰσπουδακοσι, πολλοῖς οὔσαι, τιμοῖς Θεοῦ και χορηγίαις, ἐτι δὲ και συχναῖς εὐποιίας τοῦ θεοφιλῶς ἡμῶν και ὁσίως πρτος (2). Οὐδ' ἐπειδὴ και δεδυνῆσθαι ὑπ' ἐλευντι πλείστον εἶδοξαμεν, οὐδένες τῶν ὡπὶ τῆς ἡμετέρας χειρας και δυνάμειας, οὔτε τινοῦς και τυραννικῆς οὔτ' ἐκθλιβοῦσης οὐδαμῶς ἠθσαν, οὐδ' ἐπιστενάξεν οὐδεὶς ἐπ' οὐδενὶ τῷ

(1) De conditionibus hostiarum in veteri lege vid. Levit. c. xxx.

(2) Imperatoris, scilicet.

ὡς ὡς πεπονηθῶς ὑφ' ἡμῶν. Οὐδὲ γὰρ τῶν ἄλλων ἐπιθυμίας οὐδεμιᾶς καὶ μεταποιήσεως ῥήνημεν. Διὰ τοῦτο καὶ ὀφείλουσιν οὐδένα φα-
 ἀλοῦν οὔτε πολλαπλοῦν (1) ἀποδοῦναι, ὡς
 ῥήσαντες ἢ βία καὶ πονηρῶς ἀφελόμενοι,
 ἢ μᾶλλον τὸ ἀδικεῖν ἐχθρὸν ἡμῖν ὅν δια-
 ἤμισθήθη, καὶ πᾶν τὸ ἐξ αὐτοῦ ἐδδελύχθη
 ἰσθμὸν καὶ πολέμιον. Καὶ μὴν καὶ τοῖς ἄλλοις
 εἶθα συμβουλευόντες, οὓς καὶ προσῆκεν ἐν
 συμβουλευόντων ἀκούειν· καὶ συχνοὶ τινες
 τοῖς ἡμῖν λόγοι ἐξεπληθύνθησαν, προσανέχων
 ἰσθμὸν.

Ὅτι καὶ παραιτεῖσθαι νῦν οὐκ οἶδ' ὅτι δεῖ ἢ
 ἐπιθυμίας δεῖσθαι, ἐγνωσμένων δὲ τινων
 ἡμῶν, τῶν γὰρ πρὸς ἀνθρώπους καὶ κακὰ ἡμῖν
 σφόδρα βουληθέντας καλῶς ἐξεργασμένων. Ἐ
 ἄρ' ἐμοὶ παρὰ πολλῶν καὶ τοῦτο μέγα δὴ
 ἴσθον ἐπιπρῆσας, χαλεπῶ τινι βληθέντων
 ἐξ οὐδεμιᾶς δ' ἄλλης οὐδαμῶς λόγον ἐχούσης
 ἐκνημένων· ὑπὲρ ὧν καὶ τότε ἔφη, « Ἰλωσ
 ἰης, Κύριε, » καὶ νῦν δὲ φημι, « καὶ τῆς
 οὐκ ἐπιπρῆσας, τῆς δ' ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐν
 χρηστότητος πείραν λάβοιεν καὶ φιλανθρω-
 πῆ μὴ σπῆσαι αὐτοῖς μήτε τάχυν, μήθ'
 ἰσχυρῶσιν ἐν καρδίαις αὐτῶν, ἁμαρτίαν. »

Ἰσχυρῶσιν δ' ἡμῶν, εἰ καὶ μὴ πᾶν ὅσον εἰκός
 πρὸς χρέος δίκαιον ἔχον ἀποχρώντως ἀπο-
 ἰσθμὸν (οὐδὲ γὰρ ἔν, οὐτ' ἔστι πρὸς τὰς εὐεργε-
 ῶν δ' αὐτὰς ὀφείσαι, καὶ τὰς ὑπερβολὰς ὁρᾶτε
 ἰσθμὸν τὸ ἰκανὸν ἐκπληῆσαι), ἀλλὰ γὰρ τὸ πᾶν
 ἰσθμὸν τε ἔν ἐς πλείστον ἐξ ὅλης ψυχῆς, ὅλης
 δίκης καὶ δικαιοσύνης, ἀποδεδῶκα μὲν, καὶ εἰ μὴ
 ἀσ ἐπεκνούμενον (τοῦτο γὰρ παντὸς μᾶλλον
 ἰσθμὸν) ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας οὐκ ἐλλείπον δύνα-
 ἰσθμὸν δὲ τι καὶ συνεισηνέχαμεν ἐκ τῆς πᾶν
 ἰσθμὸν ἐκ τῶν κοινῶν χρήσιμα καὶ πάνθη-
 ἰσθμὸν ἔχοντα, ταῖς σοφαῖς τοῦ βασι-
 ἰσθμὸν πηρετούμενοι μὴ ἰσθμὸν ἀγενῶς βουλαῖς καὶ
 ἰσθμὸν, οὐκ ἐμὸν ἂν εἴη λέγειν, τοῦ δ' ἐγκρίναν-
 τοῦτο μοίρας καὶ διακονίας ἡμᾶς· παρήχη-
 ἰσθμὸν τῆ ἀληθείᾳ λέγειν (2) καὶ παριστάνειν,
 ἰσθμὸν καὶ συκοφαντίας καὶ φθόνου παντὸς γεν-
 ἰσθμὸν τῆν ἰσθμὸν ἐχούσης καὶ τῆν φωνὴν ὑψηλο-
 τειδῆ καὶ πάντων ἰσχυρότερον, ἐμοὶ δοκεῖν,
 ἰσθμὸν (3)· ὥστ', εἰ τις καὶ ζῶσιν, εἰ τις καὶ
 ἰσθμὸν, εἰκὴ καὶ μάτην ἡμῖν ἐπιπρῆσσει εἶθελαι,
 ἰσθμὸν πλέον ἔσται, τῶν πραγμάτων ἅμα δὲ
 ἰσθμὸν ἐπὶ τοῦτοις βαθέως συνιέντων καὶ ὀρθῶς
 κρινέντων, ἠνεπιθῶντων. « Μὴταὶ σαπριοῦ-
 ἰσθμὸν. » φησὶν ὁ εἰπὼν (4), καὶ τὰ καλὰ ὁ
 ἰσθμὸν (5) μὲν, οὐ δύνησεται δὲ παρὰ τοῖς νοῦν ἔχουσι καὶ δικαίως ἐξετάξειν καὶ διατεῖν
 ἰσθμὸν.

ἢ ἄλλ', ἵνα μὴ περὶ τούτου πολλὰ λέγειν
 καὶ πάντα καθεξῆς πειρώμενοι λέγειν, ἐτέ-

tere lege sancitum erat ut, pro surrepto
 io, quinque redderentur, quatuoroves pro
 od. xxii. 4

n excidit τοῦτο?

Veritas παρχατῆς dicta fuit Bacchylidi
 it, 7. Æschines orator ibid. 16 : Οὕτως

debere dicimus neque quidquam aut simplex aut
 multiplex reddere nobis incumbit, ut sycophantis
 accidit et iis qui violenter et injuste aliquid abstu-
 lerunt. Injustitia enim nobis odio plus quam quod-
 libet fuit, et quidquid ex ea oritur, abominandum
 nobis fuit, ut funestum et hostile. Imo et aliis con-
 silia dedimus, quos decebat nos consulentes audire;
 et frequentes a nobis de iis orationes elaboratæ
 sunt, hortantes ut justitiam amplectantur, injusti-
 tiam vero omnimodo fugiant.

μὲν αἱ δικαιοσύναις, φεύγειν δ' ἐκ παντὸς τρόπου

Quapropter non credo mihi implorandam esse
 aut orandam veniam, cum nobis succurrant quæ in
 homines qui malis permagnis nos opprimere volue-
 runt, bene egerimus. Mihi enim accidit ut multi valde
 et plurimum nocuerint, dira invidia sollicitati,
 neque ulla alia rationis aliquid præferente causa
 impulsî. Pro quibus et tunc dicebam : « Sis iis
 misericors, Domine, » et nunc dico ; Nunquam
 iram tuam experiantur, bonitatem vero illam et
 misericordiam sentiant, quam in omnes illa indige-
 ntibus effundis, neque status illis aut hoc, aut
 aliud, quodcunque in cordibus eorum inoleverit,
 peccatum. »

Imperatoribus vero nostris, etsi non quantum
 justum erat ac deditum, sufficienter reddidimus.
 — Non enim licebat neque licet beneficiis (quanta
 enim sint et quot numero videtis), digne respon-
 dere. Sed quantum, quodque valuimus, id ex tota
 anima, toto corde ac mente reddidimus ; et si
 minus quod dignum erat, assecutus sum, non ta-
 men mea voluntate defeci. Si quid et profuimus
 ex toto ardore publicis rebus et ad omnium utili-
 tatem pertinentibus, sapientibus imperatoris con-
 siliis sententiisque non nimis ignave servientes,
 non meum est id dicere, sed ejus qui nos ad id
 muneris officiique assumpserit. Id et relinquo di-
 cendum et affirmandum, veritati ipsi, quæ plus
 quam calumnia aut sycophantia aut invidia valet
 clariusque clamat, quippe quæ omnia robore, ut
 mihi videtur, superet veritas. Ita ut, si quis et in
 nos viventes, et in nos mortuos frustra ac sine
 exitu vellet insurgere, nihil amplius illi fiet, cum
 res ipsæ, et una qui eas profunde intelligunt judi-
 cantque, contra reclament. « Muscæ putridum
 reddunt oleum, » dicit sapiens. Et pluchra, volet
 quidem invidia, non poterit vero corrumpere apud
 eos qui judicio gaudent et juste volent inquirere
 et judicare.

Attamen, ne cum, de eo multa dicere possimus,
 si singula dicere tentaremus, aliam viam quam

ἰσχυρὸν ἔστιν ἀλήθεια, ὥστε πάντων ἐπικρατεῖν τῶν
 ἀνθρώπων λογισμῶν.

(4) Eccles. x, 1.

(5) An repetendum σαπρίζειν animo? vix puto.
 Excidisse verbum videtur; ἁμαρτοῦν, verbi causa,
 simile aliud.

propositam sequeremur, hæc censeo mihi omnino A
omittenda ac Deo confidenda qui omnia novit et ma-
nifesta et obscura, et manum veritati porrigit ne-
que sinit eam a quocumque vinci aut conculcari.
Reliquum est ut ad propositum redeam idque con-
ficiam.

Volebamus igitur bona nostra disponere nostram-
que de his voluntatem statuere. Id igitur perficimus,
propositum nostrum adimplentes.

Et ea est nostra voluntas, ut super omnibus bonis nostris, vitæ nostræ socia et comes ad hujus vitæ felicitatem ab ipso Deo conformi mecum anima parata, constituatur, et ut ante alia animæ meæ curam habeat, quidquid conveniens est, pro B
ea statuens neque sollicitudine quæ ipsi debetur, inferior. Et sane animæ meæ studium habent licet omnino quidquid ipsi videbitur ex meis bonis impendere, neque ullam rationem de impensis reddere. aut de his quæ egerit. Et filiis hæreditatem præstabit et aliis genere propinquis. Et servis bene faciet, et alia omnia pro potestate faciet, ut a nobis plurima eorum dicentur, et dictu magis necessaria per partes exponentur.

Porro mihi sic volenti ac disponenti nulla obstat lex aut refragatur, neque contradicit; sed omnes, ut ita dicam, tum divinæ, tum humanæ leges ad id simul ferunt, mihi nempe ut liceat de meis facere C
quidquid volo. Ac simul quid justius esset, quam ut ea quæ omnia quæ egomet ipse, participat, me defuncto, super his bonis constituatur, quippe quæ nihil minus quam ipse, ad ea operam contulerit? Contigit enim nobis, et mirum in modum contigit domum adaugere, non modo metendo ubi non seminaveramus, et colligendo unde disperseramus, et benedictionem non modo ab accedentibus accipiendo, sed et ab iis qui nostrorum conscii erant et nobis prosperum successum et alia bona precabantur; (quæ sola ratio agros solet pingues reddere et fructus producere, et uberes reditus et abundantiam afferre; dum contraria ratio valde ac juste abradit, et neque manum, neque sinum adimplet metentis et colligentis); sed et firmis laboribus et consiliis optimæ hujus ac mirandæ uxoris. Non id dicendo erubescio, veritatem omnibus præponens. Nobis vita floruit ac multum, quantumque licebat profudit, aliis ex non minoribus initiis, imo vero ex majoribus, non eadem adeptis.

ἀρίστης ταύτης καὶ θαυμαστῆς ὁμοζύγου. Οὐ γὰρ

(1) Sic vernacule « remplissant le but. » Sed qui diligenter scribunt talem loquendi modum fugiunt, cujus metaphora est inconcinna; scopus enim tangitur, non impletur; ad scopum pervenimus, eum non implemus. Sunt tamen vel boni scriptores qui ad hunc lapidem impeerunt, aliud agentes profecto. Possem, si his essent hic locus, Harpii, Campofortii, vivorum etiam eorumque

ῥαν τῆς προκειμένης εἴημεν τραπέντες, ταῦτα δοκῶ μοι παντελῶς παρῆσειν, καὶ γε τῷ Θεῷ ῥῆσαι πάντ' εἰδότε καὶ φανερά καὶ ἀφανῆ, χεῖρα ὀρέγοντι τῇ ἀληθείᾳ καὶ μηδὲν ταῦτα οὐδενός μῆτε κρατεῖσθαι μῆτε καταπατεῖσθαι χωροῦντι· λοιπὸν δ' ἂν εἴη πρὸς τὸ προκίπταναι καὶ τὰ τῆς προθέσεως συμπεραίνειν,

Σκοπὸς γοῦν ἦν ἡμῖν περὶ τῶν ὑπαρχόντων θεῖσθαι καὶ τὴν ἐν τούτοις ἡμετέρων γνώμην ἵλον θείαν. Τοῦτον καὶ συμπεραίνομεν ἕδε, τὸν πὸν πληροῦντες (1)

Καὶ βουλήσεως οὕτως ἔχομεν, ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῷ βίῳ κοινωνόν. ἐπ' εὐδαιμονίᾳ ταύτῃ ἐμοψυχίαν ἐκ Θεοῦ συνηρησμένην, καίαν καστάναι, καὶ γε πρὸ τῶν ἄλλων τῆς καὶ φυχῆς φροντίδα πεποιθῆσθαι, πᾶν ὅσο γνήσιον ὑπὲρ αὐτῆς θεοφιλῶς πράττουσαν, καὶ καὶ ταύτην ἐπιμελείας οὐκ ἀπαλλαστομένην, ἐὰν ἐν τούτῳ τὴν σπουδὴν ἐχούσῃ ἐξέσται ταύτῃ ἐπὶ καὶ τὸ δοκοῦν σύμπαν ἐκ τῶν πραγμάτων ἐκασταί, μηδὲ τιμὴ τῶν ἀπάντων μηδαιμῶς λαμβάνουσα, μῆτε τῆς δαπάνης, μῆτε τῶν πραγμάτων. Καὶ παισὶ κληρούς χορηγήσει καὶ τοῖς γνησίως ἔχουσι πρὸς γένος. Καὶ οὐκέτις εὐποιήσῃ. τὰλλα πάντα πράξει κατ' ἐξουσίαν, ὡς καὶ εἰρήσεται τὰ πλείω τούτων καὶ μᾶλλον ὡς λεχθῆναι κατὰ μέρος ἐκτεθέτα.

Ἄταρ ἔμοι οὕτω βεβουλημένῳ, ἅμα δὲ καὶ τιθεμένῳ, ἀντιτίθειν οὐδεὶς πάντως οὐδ' ἄντε τῶν νόμων, οὐμνοῦν οὐδ' ἀντιλέγει· ἀλλὰ καὶ ὡς εἰπεῖν, ἅπας θεσμός καὶ ἀνθρώπινος πρὸς ὁμοῦ φέρουσι, ἐξείκαι μοι ποιεῖν ἐπὶ τοῖς πᾶν ὅσον βούλομαι. Ἄμα δὲ καὶ δίκαιον τί ἂν νοίτο τούτου γε μᾶλλον, ἢ τὴν πάντων ὧν μετέχω καὶ ταύτην ἐξ ἴσου μετέχουσι, ἀπὸ μηδὲν ἤττον αἰτίαν γεγεννημένην μηδ' ἐλαττο ταῦτα συμβαλομένην, ἐπ' αὐτοῖς τούτοις, ἐμοῦ ἰόντος, καὶ καθάπαξ ἐγκαταστῆναι; Ἐγένετο ἡμῖν, καὶ πάνυ τι καλῶς ἐγένετο, τὸν οἶκον ἵπσαι, οὐκ ἐκ τοῦ θερίζειν μόνον ὅπου καὶ ἐσπῆν καὶ συνάγειν ὅθεν διεσκόρπισαμεν (2), καὶ γὰρ εὐλογίαν μὴ μόνον ἐκ τῶν περιούτων, ἀλλὰ πᾶν τῶν συνειδῶτων πάντων καὶ τὴν εὐθηνίαν ἑστῆν τὰλλα τῶν ἀγαθῶν συνευχομένων, καρποῦσθαι· δὴ καὶ μόνος τρόπος ἀρούρας οἶδε πιαίνειν καὶ τὸ πούς ἐκτρέφειν, καὶ γενναίως τὰς ἐπιθέσει τοὺς πλεονασμούς εισφέρειν, ὡς τοῦ ἐνωπίου παντός εὐ μᾶλα καὶ δικαίως καταξυραίνοντες, μῆτε τὴν χεῖρα μῆτε τὸν κόλπον πληροῦντες θερίζοντες καὶ συνάγοντες· ἀλλὰ τε καὶ τῆς φιλοπονίας, ἅμα δὲ καὶ περινοίας (3) τῆς ἀσχυνομένην λέγων, παντός μᾶλλον προτιμῆν

excellentissimorum hominum, exempla in me proferre.

(2) Respectu ad hæc verba Matthæi xxv, Σκληρὸς εἰ ἄνθρωπος, θερίζων ὅπου οὐκ ἐσπείρας, συνάγων ὅθεν οὐ διεσκόρπισας.

(3) Conf. similia apud Gregor. Nazians, t. 291 C.

ον ἐνευθύνησεν ἡμῶν ὁ βίος καὶ πλείστον εἰς ὅσον οἶόν τε ἦν ἐς τὰ μάλιστα προῆκε, τῶν ἄλλων, οὐκ εἴ
ων τῶν ἀφορμῶν, ἀλλὰ γε καὶ πολλῶν μειζόνων, οὐ τὰ ἴσα κατακτεταμένων.

Ἐ μὲν γὰρ ὅλον ἔμικτόν ἐπεθεύς τοῖς τοῦ Α
ντος κελύσμασι καὶ ταῖς ὑπὲρ τῶν κοινῶν
ἄτων ἀσχολίαις. ἦγον οὐδαμῆ σχολῆν τῶν
οἶκον ἐπιστρέφισθαι καὶ προσκελλίσκειν τού-
ονους καὶ φροντίδας· αὐτῆ δὲ τὸ ἐκτελεῖς ὅλον
ἴσα καὶ τὸ ἐμὸν ἄντ' ἐμοῦ συνεισφέρων. Ἐξ
μὴ μόνον οὐδὲν τῶν ὄντων, ὅποι μὴ προσῆκε
ἴεν, παρακώλυτο, ἀλλὰ τι καὶ πρόσθεοι ταύτη
ρισμοὶ ἐκ δικαίων τῶν τρόπων ἐπινοήθησαν,
ρισσὰ τῷ οἴκῳ μετὰ πολλῆς τῆς καὶ τοῦς
εἰς δυσπλαγχνίας, πολλοῦ καὶ τοῦ περιαλγεῖν
εἰς δυστυχουσί συμπαθῶς ἐπικαίμπτισθαι, καὶ
ἐπίροντα τῶν ἄλλων γυγνῆσθαι, καὶ πολλῶν
ἐπαινετῶν, ἣ κατὰ τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην,
ναι; ταῖς τοῦ Σολομῶντος σοφίαις, οὐδαμῆ δ'
ἐξυνημένην, ἣν ἐγὼ μικροπρεπῆ τινα καὶ Β
νακτικὴν μᾶλλον νομίζω, πρὸς ἄτρακτον τάς
; ἐπίδουσαν καὶ ταλασιῶν ἐπιμελουμί-
κε περὶ ἔρια καὶ ἱματισμοῦς καὶ δισσοῦς χλαίνας, καὶ σιτηγίας καὶ τραπέζας οἰκείων (1), καὶ τοιαῦτα, τὸ
ον καὶ σπουδαίων καὶ μεγαλοφρῶν δεικνύσαν.

Ἐπερ ἔφην, τίνα μᾶλλον ἐπιτριπίον ἄν
τ' ἐμὲ τὰ κατ' ἐμὲ καὶ ἡμέτερα, εἰ μὴ καὶ
ἔφη ταῦτα ἐπιτέρεσθαι δεῖν ἔγνω, καὶ
τραπταί. Αὐτῆ καὶ καλῶς ἅμα καὶ θεοφιλῶς
μῆσαι, τὴν ἐπὶ πᾶσιν ἰφουσίαν καὶ διευ-
τοῦ δρῆν κατὰ βούλησιν ἀνέγκλητον παντελῶς
εἴτω δικαστηρίου παντὸς ἔχουσα, πάντ' ἐσί-
τυμπερόντως ἅμα καὶ κοσμίως διαπραξαμένη.
οὐς κλήρους, πρὸς τὴν ἐμὴν ὀρώτα γνώμην,
παρέξεται.

ἴτον μὲν οὖν ὑπὲρ τῆς ἐμῆς, ὅπερ ἔφην, φιλο-
ε ψυχῆς. Καὶ τῆς φιλοπονίας ἔσται τὸ πρῶ-
ξ τοῦ Θεοῦ μητρί, πρὸς ἣν καὶ ἐν κοιλίας
νῆν μητρός, καὶ ἦν τοῦ βίου παντὸς κρα-
σάπην ἐθέμεν, ἣ δὲ καὶ προσεκπνεύσω

το πνεῦμα προσημνος, κακία μὲν πάση καὶ
εα δεδουλευκῆς πίστιν δ' ὁμῶς ὀρθὴν καὶ τὴν
ελακὴν περισώζον, καὶ διὰ ταύτην μόνην καὶ
τῷ δέῳ γενομένης ἀντιλήψεις θαρρόου, μηδὲν
ῶν τῆς τῶν ἡμῶν τρόπων γεγενημένης φαν-
ε, ταύτη δὲ, καὶ διὰ ταύτην τῆ ἀναθετιμένη
μονῆ καὶ παρ' ἡμῶν ἐξ αὐτῶν ἰδρυμένη κρη-
χρυσίου νομίσματα καθοσιώσαι (2).

καὶ τὸν ἐμὸν χεῖρον προτρέψαι καὶ βορβορον
φῶν σῶμα, καὶ κρύψαι τὸ ἀκάθαρτον τῷ κα-
ἐδῆρει τοῦ ἱεροῦ, μηδὲν μὲν τούτου μὴδ' ἀπει-
προσῆκον, ὅτι μηδὲ θεμιτὸν ἀκάθαρτον ἐγγύς-
τῶν καθαρῶν, καὶ διὰ τοῦτο μακρὰν ἀπέλη-
ε μᾶλλον δίκαιον, καὶ ἐξῶσθαι καὶ ἀπερρίφθαι
ν ἐν ἀχρείοις καὶ βέβηλον ἐν βέβηλοις. Καὶ
) ἐκεῖ δὲ κείμενον ἀνακάλεισαι σὺ, πάντα γε
ε, καὶ μᾶτερ τοῦ πρὸς ζήτησιν ἰδόντος τοῦ

Ego quidem totum me imperatoris jussis tradens
et pro republica laboribus, nunquam omisi propriis
incumbere iisque operas cogitationesque impen-
dere. Illa vero, quidquid ad se pertineret, adimplens
id, quod ad me spectaret pro me conferebat. Unde
non modo nihil honorum effluens quo non oportebat,
periit: sed et redditus et fructus ex justis
rationibus excogitati sunt, et domni superflua, cum
multa erga pauperes misericordia, multaque erga
infelices compassione et affectu. et aliis praestantia
accessere et multo magis, laude digna quam quæ
mulier illa miranda, sola Salomonis sapientia, non
autem aliunde, inventa, (quam ego illiberalem opi-
ficem potius censeo), ad fustum manus admovens et
laneas vestes conficiens, et in lanis ac vestimentis
ac duplicibus lacernis, et victu et domesticorum
mensis ac talibus virtutem et ardorem et magnani-
mitatem ostendit.

Sed, ut dicebam, cuinam post me potius com-
mendarem quæ ad me pertinent ac nostra, nisi et
praesens illi commendari oportere stavissem: et
illi commendata sunt. Illa enim et bene et religiose
administrabit, et cum in omnia potestatem, et pro
voluntate agendi immunem libertatem et omni tri-
bunali majorem habitura est, omnia convenienter
et digne peraget. Et hæreditates ad meam atten-
dens mentem, ita administrabit.

Primo quidem de mea anima, ut dixi, sollicita
erit. Ea ejus prima cura sit, Dei genitrici, in cujus
sinum, inde e ventre matris, projectus sum, et
quam vitæ omnis validam protectricem proposui,
cui spiritum commendans, lætus exspirabo; qui spi-
ritus, licet omni malitiæ ac parvitati servierit, fidem
tamen veram et evangelicam servavit, et per eam
solum ac propter eas quæ in vita, gratias accepit,
confidit, non obstante morum meorum miseria. Et
et propter eam soli templo a nobis a fundamentis
erecto, aureos nummos consecrare. Hoc prope
templum volo meos cineres et lutum, miserum
hoc corpus deponi, et impurum puro templi limine
abscondi, quod limen nihil tamen tangere deberet,
eo quod nefas sit quidquam impuri quod mundum
est tangere, et justum esset meum corpus longe
rejici et expelli inane in inania et profanum in pro-
fana. Et ut ibi jacens corpus revoces tu, Immaculata
Virgo, et mater Illius qui eum qui erraverat quæsi-
tum venit. eum qui omnibus culpis et malis dela-
psus erat, et qui manus in cruce tetenderat, non ut
attraheret et revocaret et salvaret justos tantum,

PROV. XXXI, 10 : Γυναίκα ἀνδρείαν τίς εὐρή-
... μνησμένη ἔρια καὶ λίνον, ἐποίησεν ὑ-
πὸ ταῖς χερσὶν αὐτῆς . . . καὶ ἀνίσταται ἐκ
... καὶ ἔδωκε βρώματα τῷ οἴκῳ καὶ ἔργα ταῖς
ἱεναί.

PATROL. GR. CXL.

(2) Relictum est hic ut et infra non semel.
spatium vacuum, quo nummorum numerus, non-
dum a testatore constitutus, postea posset in-
scribi.

(3) Codex, ὧς.

sed ut omnes e manu maligni eriperet et nullum eorum qui ad ipsius imaginem facti erant amitteret. Ita sane hoc terrenum corpus tot immunditiis corruptum advoce et animam iis (quot et quantis scis ipsa) maculatam benigne accipias et cures, neque avertas a puero tuo tuæ protectionis vultum salutarem. Oportebat enim noscum eo corpore quocum reformati sumus Christi sanguine, tota vita in tua domo projici (idque nos optime docuisset); quoniam vero decipientis et occidentis fallacia et dolo et prava electione anima ad divinam creatam imaginem in tentoriis peccatorum maluit illud habitare (foetidum hoc tentorium dico), et adhuc videns quod omni impuritate replebatur, nunc mortuum dimisit maculis plenum et projectum in delubri tui limen. Tu autem benigna, et misericors et compatiens, et preces exaudiens, immundæ animæ et corpori indulgeas, quæ pessimis desideriis et voluptatibus indigne indignis servierunt, et totam meam terram a pessimo Belial et peccatis conculcatam sanctuarii tui terræ misceas et hujus terræ virtute salves; animam vero, quocumque voles, tuo apud Filium interventu (flectitur enim et te intercedentem exaudit), longe a perpetuo manentibus flagellis, ac æternis suppliciis mittas.

τοίνυν ἐπὶ ἀσώτῳ ψυχῇ καὶ σώματι, καὶ γε ταῖς κακίσταις ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ἀτόποις ἐκτόπως δεδιὸς καὶ τὴν ἐμὴν γῆν ὄλων τῷ πονηρῷ Βελίαρ καὶ ταῖς ἀμαρτίαις καταπατατημένην τῇ τοῦ ἱεροῦ μίξῳ γῆ, καὶ γε τῇ ταύτης δυνάμει τὴν δὲ ψυχὴν, ὅποι σὺ βούλει, ταῖς πρὸς τὸν υἱὸν μεσιτείαις (πέθεται γὰρ, καὶ πρὸς ἐτοίμως ἐπακούει), πόρρω πον πάσης αἰεὶ μενούσης μάστιγος καὶ βασανίζούσης ἀθάνατα πέμψον.

Attamen, quoniam ea (oportet et nunc et semper orare) te oravimus, et ex iis plurimis beneficiorum miraculis quæ per vitam experti sumus, et de futuris possimus confidere, neque de salute nostra desperare, permitte nunc nostri valedictorii sermonis ac testamenti reliqua conficere.

Quid igitur? Imperatoribus nostri qui multa dedere, licet nihil invicem reddidimus, neque reddere possumus, etiamsi totam manum plenam afferamus, nuncideo omnino nobis deficiendum esse putabimus? Sed improbi prorsus ac ingrati meriti dicemur. Unde, etsi minus dignum sit decensque, sed tamen quomodocumque reddendum est, gratitudinis ostendendæ causa, aureos nummos et ex æquo inter Patrem et imperatorem, et Filium et imperatorem dividendi sunt.

Postea pueros nostros, tu quæ inter omnes matres filios tuos diligis, considera, si quidem quatuor nobis filii sunt, et duæ filiæ.

Et earum primam, sponsam Deo omnium regibentem libens offerentes conjunximus. Utinam divino illo conjugio ac thalamo numquam decidat, neque ejus splendorem amittat! Quod autem perse-

(1) Respectu ad parabolam boni pastoris Matth. XVIII, 12: Ἐὰν γένηται τινὶ ἀνθρώπῳ ῥ' πρόβατον καὶ πλανηθῇ ἐν ἑξ' αὐτῶν, οὐχί, ἀφίξει τὰ ἑθ' ὅτι

Α πλανηθέντος (1) καὶ πασαι ἀμαρτίαις ἐσχάτοις κακοῖς ἐγκατολισθήσασσας πλάσσει γὰρ τὰς χεῖρας τείναντός ἐν σταυρῷ, οὐχ ἵνα ἀνελευσθῆ καὶ ἀνακαλέσθαι καὶ σώσῃ, μηδὲ καίους καὶ τοὺς ἥττον ἡμαρτηκότας, πάντας ἐκ χειρὸς ἀρπάσῃ τοῦ πονηροῦ, κατὰ τὴν ἰδίαν εἰκόνα γεγεννημένων οὐδαμζομιωθῆ. Ναί, καὶ τὸν ταῖς ἀσωτίαις ἰσθύνοντα χεῖρα ἀνακαλέσαι, καὶ τὴν ψυχὴν κατεστειγμένην (ὄρα δὲ ὀπόσον) εὐμενῶς πρὸς ἑασαι, καὶ μὴ ἀποστρέψῃς ἀπὸ τοῦ παθῆναι τῆς σῆς ἐπίσκοπῆς κοσμοσωτήριον ἐπὶ Ἐδεῖ μὲν γὰρ ἡμᾶς μεθ' οὗ καὶ ἐπακείσθαι, ματος αἱμασι θεοῖς Χριστοῦ ἐκλεῖσθαι καὶ πτεῖσθαι μᾶλλον διὰ βίον παντός ἐν οἴκῳ ἢ ἐπὶ εἶχον ἐν ἡμῖν τοῦτο καλῶς). ἐπεὶ δὲ ταῖς πρὸς τῶντος καὶ κτεινοντος ἐμπαιγμοῖς καὶ ἐπὶ καὶ γε μοχθηρᾷ τῇ προαιρέσει, ἢ πρὸς τὴν εἰκόνα δημιουργηθεῖσα ψυχὴ σκηνώματι ἰσθύνον μᾶλλον ἠγαπήσεν ἐγκατοικεῖν (αὐτὸ δὲ λέγει σῶδες σκῆνος), καὶ ἐπὶ ζῶν, ὅτε δὲ καὶ ἰσθύνον ἀκαθαρσίας, νῦν ὡδε νεκρὸν ἀφῆκε ἰσθύνον καὶ ἐβρίμμενον ἐπ' ἰσθύνοντες τερπῶντων σῶν· σὺ δὲ πάντως εὐμενῆς, συμπάθη καὶ γοργεπῆκος πρὸς ἰσθύνον, καὶ σπλαγχνισθῆς πρὸς τὸν ἰσθύνοντα.

Οὐ μὴν ἄλλ', ἐπειδὴ ταῦτα, θεὸν ὄντα παρὸν καὶ διὰ παντός ἰκετεύειν, καθίκασι καὶ τῶν ἐν τῷδε τῷ βίῳ περὶ ἡμᾶς πλείστου γεγεννημένων ἐν εὐεργεσίαις θαυμάτων ἔχον περὶ τῶν μελλόντων θαρρῆναι, καὶ τῶν πρὸς ἡμᾶς οὐκ ἀπογνωσκῆναι ἐπιπέδων, φέρε δὲ ἑξῆς προσδῶμεν τοῦ συντακταρίου καὶ δια-

Τί γούνη; τοῖς ἐμοῖς βασιλεῦσι πολλὰ ἐπέμπευον ἀντάξιον ἀπεδώκαμεν, οὐτ' ἔχον δοῦναι, καὶ ὄλην τὴν χεῖρα προσοἰσώμεν ἵνα ἀπολειφθῆναι διὰ τοῦτο δεῖν εἶναι καὶ τῷ ἡγησομεθα; ἀλλὰ πονηροὶ τινες πάντως ἴσθύνοντες δίκαιως ἀκούσομεν. Ὅθεν εἰ καὶ ἰσθύνον καὶ ἀξιοχρεῶν, ἀλλ' ἀποδοτέον ὅποσονοῖσιν, ἵνα τὸς εὐγνωμοσύνης ἔνεκεν, χρυσίου νομίσματα καὶ διααιρετέον ἐξ ἰσθύνον τῶν τε πατρῴων σιλας, καὶ τῶν υἱῶν, καὶ βασιλεῖ (2).

Μετὰ τοῦτο, παῖδας ἡμῶν, ἢ φιλόπαισι σὺ μᾶλλον μήτηρ, ἐπίσκαψαι, οἳ δὲ καὶ τότε ἡμῖν υἱοὶ, θυγατέρες δὲ δύο γεγέννηνται.

Καὶ τούτων τὴν πρώτην, νύμφην Θεῷ τῶν πάντων ἐκοῦσαν ἐκόντες φέροντες ἐνερῆ; καὶ γένοιτο ταύτην μήτηρ τοῦ νυμφῶνος μῆτις θείας παστάδος ἀποκείσθαι, μήτε τῆς ἐκεί-

τὰ ὄρη κορυθεῖς, ζητεῖ τὸ πλανώμενον Luc. XV, 4.

(2) Andronico Seniori et Andronico Juniori

τος. Ὡς μὲν οὖν καὶ συμπαραμεινόντες, καὶ δι' ἡμῶν ἔσται τῶν νομιμῶν συνδεδεμένη, μηδὲν λυτῆς ἐκείνου φαιδρότητος, θείῳσι θαρρῆσιν καὶ ραινομένοις, ὅλην τὴν ψυχὴν ἐξέπισθεν αὐτοῦ γμένην θεία, καὶ τὴν καρδίαν ὅλην δεινῶς θῶ βεβλημένην καὶ τετραμμένην ἀσφαλῶς αὐτῷ ὀλλήσασα, καὶ γε τῆς ἐκείνου δεξιᾶς ἀντινομένης ἐξημμένη καὶ πρὸς τὴν ἐν αὐτῷ χειρουργίας κατακάουσιν. Ταύτη τοι καὶ ὀλίγα δεομένη τῶν κάτω, ὅτι μὴ καὶ μόνων τῶν κίων τῆ φθειρομένη ζωῆ, ὀλίγα καὶ ἡμεῖς ἀπεμρισαίμεθα, τὸ δόξαν ἱκανὸν ἱκανῶς χορηγήσαντες. ἔμην μεγάλας μὲν Θεοῦ δωρεαίς, ὑπερβολαῖς ἐν οἰκτιρμῶν τοῦ δι' αὐτοῦ βασιλεύοντος, εὐεστατήν καὶ εὐτυχεστάτην βασιλισσαν (1), ὁ βασιλεὺς, οὕτω τοῦ Θεοῦ κινήσαντος καὶ δόξαν B ἐμὴν μεγάλαν ἐφ' ἧ δὴ καὶ εἴλετο τῶν υἱῶν ἡγάκριστον τὰ πάντα καὶ καλλίστην (2). Καὶ ἡμεῖς πάντως καὶ μετὶ ἐκπλήξεως ὠσπερὶ τὴν χρῆματα τῶν τρόπων θαυμάζετε, ἧς ταῖς περιουκαὶ τὸν ἐμὸν ὅλον πόνον πρὸς ἐαυτὸν ἐκύσας νόσσαι πεποιήκεν. Ἄλλ', ὧ μοι σὺ καλλίστη α ἐξ ἀμφωτέρων τῶν γενῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐκλογὴν ἢ ῥησομένη, καὶ θάυμασιωτάτης, μὴ τῶν ἄλλων πάντων μόνον ἐμοί, ἀλλὰ καὶ προτιμωμένη πνοῆς καὶ ζωῆς, σοῦ χάριν καὶ ὅτι ἐμοὶ μνησθένθεις, μετὰ τοῦς πρώτους ἐκκαὶ μεγάλους φόβους, ἐτι δεικτικώτερος καὶ πικρός γίνεται, ὅτι σε οὐκ ἐτ' ὀφθαίμαι (3), οὐδ' εἰ εἰς τὸν αἶον φρικτὸν καὶ ἀηδῆς (μᾶλλον δὲ, τούτοις ἔσονται θεοὶ, οἶδα, πολλὰ καὶ χαλεπὰ ἀξίως C πρὸς τῶν ἐνταυθοὶ κακῶς βεβιωμένων), σὺ πρὸς ἡμᾶς διαλύσεις, ἢ τὸ γε δευτερον κουφοτεραῖς τὰ στυγνὰ ταῦτα καὶ σκυθρωπὰ, ὡς ἐν τοῖς εὐκρίστον ἐξ ἀνακρῶν συμβαμάτων κουφίζεις ἕως ἐξαίρεις πικρίαν μόνον ὀφθείσα καὶ γε ν κατακαύεις καρδίας σβεννύσα, καὶ θραυσμὸν ἡμῶν, καὶ κοιμήσεις ψυχῆς παθαινομένης καὶ ὡν τάραχον. Τί τοῦ σοῦ χωρισμοῦ πρὸς κόδραστικώτερον; πῶς οἶσω, τοῦς ὀφθαλμοῦς, μᾶλλον δ' ὅλους ἐρρύνηκτας ἀποδαλόμενος, ν καλλος καὶ τὸ τοῦ προσώπου ἄνθος καὶ τὸ ὀρθῆς ὠραῖον ἄθιατον; Τίς ἀνθ' ἡμῶν ἐν ὁμοισίται γλυκαίων καὶ στυγνάζοντα παρακακαὶ παραμυθούμενος, τῶ χωρισμῷ ἢ καὶ ταῖς μᾶστιξεν ὀδυνώμενον; Οἱμοί, ὅτι με λίθος D ἢ βαρὺς καὶ τάφος συγκρύψει, καὶ, ἡμῶν τῶ κακηνμένων καὶ προσιόντων, καὶ γοεραῖς ἐκακαλουμένων τὸν πατέρα, κόνις ὡν κωφῆ πᾶ μόνᾳ γεγυμνωμένα πάσης σαρκος καὶ πνοῆς, ὅ τὰ πολλὰ νῦν ἐγὼ λαλῶν, οὐδαμῆ οὔτε νῆς ἡμῶν οὔτε τῆς λαλιάς ἐπαίων γνωσθή- ! Ἄλλὰ περιττὸν ἴσως ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις μη-

A veratura sit et in æternum cum sponso conjuncta futura sit, neque unquam huic splendorem amissura, confidimus ex his quæ videmus: tota enim anima post illum currit, et totum cor miro amore percussum et vulneratum firmiter. Illi adunat, et ejus dexteræ protensæ adhæret, quæ ad quietem æternam ipsam ducit. Huic sane paucis indigentibusque solis quæ corruptibili isti vitæ necessaria sunt, pauca et nos relinquimus, quod vobis videtur sufficere concedentes.

Meam, Dei quidem dono, nimia autem Hujus qui per Deum imperat, misericordia, faustissimam felicissimamque imperatricem, ipse imperator, sic Deo movente quod sibi placeret, sponsam uni filiorum quem voluit, optimo ac pulcherrimo elegit. Et vos videte omnino et cum stupore morum bonitatem admiremini, cujus excessu totum meum amorem ad se attraxit et corripuit. Sed, o pulcherrimum conjugium ex utroque sexu virorum ac mulierum egregie formatum, et admirandum par, non modo aliis omnibus a me prælatum, sed et meo spiritui ac vitæ, tui causa mors quæ mihi imminet, post primus illos magnosque timores, mordacior amariorque fit, eo quod te non jam videbo, neque, si quid in inferis horrendi ac funesti sit (imo vero non unum tantum; erunt vero, scio equidem, multa ac dira in eos qui his in terris male vixerint), tu sub oculos veniens, id dissipabis, aut leviora facies hæc tristitia ac horrenda, ut nunc, ubi appares, omnem ex miseris eventibus ortum mœrorem mitigas ac omnino auferas; et sane cordis motus sedas et extinguis, et vulnera sanas, et afflictæ animæ cogitationumque tumultum lenis. Quod durius supplicium quam a te separari? Quomodo sustineam, postquam oculos clausero, imo vero totos eos effluxos amisero, tuam pulchritudinem et vultus tui florem tuæque fortunæ splendorem jam non contemplari? Quis pro vobis, mediis in cœtibus erit leniens et afflictum consolans et adhortans vestri separatione et futuræ vitæ pœnis vulneratum? Eheu! me teget gravis lapis, et tumulus me operiet; et cum vos amore ducti accedatis, et dulci voce patrem compellabitis, ego cinis inanis et ossa omni carne nudata et sensu, ego qui nunc tot verba emitto, neque vocem vestram. neque vestros sermones audiam! Sed forsam est superfluum sictalibus immorari, quoniam hic neque cantus est neque tragedia, sed sola mortis memoria, et ut paucis dicatur, ut rem præsentem decet, quæ humanæ naturæ sunt necessario, ut pote mortali, vincula. Unde et ab his recedens, longos annos vivas, et læteris, et exsultes

Annotator recentissimus, quem Boivinum uspicor, ad marginem codicis; « Irenen, ostea Kulgia nominata est. » Nupserat i Palæologo. dem annotator: « Nondum itaque obierat ta Chumni gener. »

(3) Similes querelas, ut philosophis et christianis indignas, ac prorsus indecoras, vituperat Joannes Chryst. Eclog. p. 229: Εἰ γὰρ ἐπίστατον ὅτι ὁ τετελευτηκὼς οὐ τετελευτήκεν, . . . οὐκ ἂν τοιαύτας ἀφῆκον φωνὰς ἐπιστάτας γαμοῦσας, « Οὐκ ἔστι σε ὀφθαίμαι. »

neque quidquam triste unquam experiaris, Deo inter prospera vitam vestram ducente et sinceram divitias præstante, dum vos irreprensibiles in mandatis ac justitiis ejus ambulabitis, et in iis præceptis quæ semitis nostris lumen faciunt. In quibus et jugiter adhærere et nunquam declinare aut transgredi, neque pedes ad lapidem offendere, duram nempe et optimam conscientiam lædentem ex acuto et infructuoso corde ortam cogitationem, vestrum est gratissimum opus et omnium linguis jactatum, mirandumque est omnino votum vestrum. Et igitur nos non solum totum amorem nostrum et desiderium, sed omnes fere divitias impertiemur nec vestrorum quidquam vobis deerit; quodcumque autem vel minimum a matre accipietis, illud scitote ita mihi visum et juxta meam voluntatem factum.

εἰδήσειν θραύοντα λογισμὸν ἐξ ἀκροστόμου καὶ ἀκάρπου καρδίας (2), ἔργον ὑμῶν ἐπιμελές, πᾶν ἀπάντων κείμενον γλώσσαις καὶ πάνυ τι θαυμαζόμενον σπούδασμα. Καὶ γοῦν ἡμεῖς ὑμῖν οὐ ἴσμεν μόνον φίλτρον καὶ πόθον τὸν ὅλον, ἀλλὰ τι καὶ τὸν ὅλον σχεδὸν πλοῦτον κενώσαντες, καὶ ὑμετέρων ὑμῖν οὐδενός ἐστι· μικρὸν δ' ὅσον πρὸς μητρὸς λήψισθε, τοῦτ' ἴστε καὶ ἡμεῖς δι καὶ κατὰ γνώμην γεγεννημένον.

Tu vero mihi filiorum primogenite, meæ deliciæ B meumque ornamentum, meæ gloriæ splendida corona, dulcis et omnino suavis aspectus, et totius animæ meæ cordisque ineffabiles amores excitans, vide et a longinquo et jam nunc qui post me futurus sis et quantus, gratus nempe et semper matri obedire paratus et facere quæ ipsi placuerint ipsamque juverint, legem Dei observans. Nihil enim præstare potes quod digne ejus doloribus, cum te genuit, aut ejus curis, cum te aleret, aut aliis, quæcunque fuerint, beneficiis respondeat, etiamsi te totum impendas, vitamque profundas. Quid enim? Si, quod accepisti, reddideris, corporis in matris visceribus formationem, simulque animæ cum illo conjunctionem, et cum tantis doloribus natiuitatem, inquit Job, et quæcunque alia tibi nutriendo ac adaugendo evenerunt, et ad id ætatis elato (occurrat autem et longa felixque senectus, ut et mens, juxta preces nostras, tibi occurrit profunda et gravis, quidquid tuam ætatem decet, transgresso et senilem intellectum dignasque sene cogitationes in juvenili corde ponenti). Si igitur et existentiam, et quæ deinde tibi evenerunt bona a matre, ex ejus curis et precibus accepisti, quid et quantum pro his omnibus a te reddi oporteret, ut quidquid decet a te redditum fuisse videatur! Cum non possis, da quantum potes, honorem nempe absque mensura, sed quodam excessu superadditum; quo magis enim dabis, eo majus lucrum facies. Reddas matri quidquid ad me pertinet, et quidquid

κύνειν, ἐπεὶ μηδὲ μονοψῆδία τὰ παρόντα καὶ τὰ καὶ θρῆνος ἐπιτάφιος, μνήμη δὲ μόνη θανάτου ὡς ἐν βραχέσι φάσαι καὶ καθέσσαν προσήκει τὰ ἐξ ἀνάγκης τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, θνητῇ· παρεξευγμένα. Ὅθεν καὶ, ἀφείμενος τοῦτο ἐς μήκιστα, φημί, χρόνων μηκίστων καὶ σνοιο γὰ καὶ συναγαλλοιο, καὶ λάβοις μηδεὶς δέποτε πείραν μηδενός τῶν λυπούτων, τῶν εὐθυμοτέρων αἰετὸν βίον ὑμῖν ἄγοντος; φῆν ἀραιφνῆ χορηγούστος, ἀμέμπτους ἐν τολαίς αὐτοῦ καὶ τοῖς δικαιοῦμοσι, καὶ τριβοῖς ὑμῶν φῶς ἐμποιοῦσι προστάγματι πρὸς αὐτὸν ὀρθῶς ὀδηγούσι, πορευοῦστος· τὸ ἐμμένειν αἰετὸν καὶ μηδὲ μὴ παλαιῶν παρενηνέχθαι, μηδὲ τοῦς πόδας ἡκιστα πρὸς δόξαι προσκόχαι, σκληρόν ἴσως καὶ τῆν πᾶν

Σὺ δὲ μοι τῶν υἱῶν ὁ πρῶτος (3), τὸ ἐμὸν φημα καὶ καλλώπισμα, ὁ τῆς ἐμῆς καυχῆς πρὸς στέφανος (4), ἡ γλυκεῖα καὶ κατὰ θλιγουσα ἐρατεινὴ σφίς, καὶ τῆς ἐμῆς ὀλης καρδίας ὀλης, στοργαῖς ἀρρήτοις ἐς βῆθος μέναι, σκόπει μοι καὶ μακρόθεν καὶ ἐκ τῶν ἄν καὶ μετ' ἐμὲ γένοιο καὶ ὅσος, εὐγνώμων· πρόθυμος πάντα καθυπείκειν μητρὶ, καὶ φίλτεν αὐτῇ καὶ κεχαρισμένα, Θεοῦ ταῦτα κεκελευσμένος. Ἐχει γὰρ οὐδὲν ἱκανὸν οὐδ' ἀξίον, οὔτε τῶν ἐπὶ σοὶ ὀδίνων, οὔτε τῶν φείων, οὔτε τῶν ἄλλων ὧν ἔτυχες καλῶν, ἐκᾶν σιαυτὸν ὅλον πρὸν, ζωῆς ὀλιγορήσας. Ἰεὶ, ὅπερ εἰληφας, ὑποδοῖς, σύμπληξιν σώμσπλάγγχοις μητρικοῖς, ἅμα δὲ καὶ ψυχῆ τοῦτο δεσμὸν, καὶ σὺν μόχθῳ γέννησιν, γει (6), καὶ τᾶλλα ὅσα καθέξῃς ἄς ἀπήνησσε μένω καὶ ἀξικαμένῳ καὶ πρὸς τοῦθ' ἡλικίας ἐληλακότε (ἀπαντήσοι δὲ καὶ γῆρας βαθὺ καὶ ὡς καὶ νοῦς, κατὰ τὰς εὐχὰς ἡμῶν, ἀπήνησσε καὶ πολίος, παντός προσακνήσας τοῦ πρὸς προσήκοντος, καὶ πρεσβυτικῆν σύνεσιν ἐκείθεις καρδία καὶ γηραιούς λογισμούς)· εἰ τᾶν τὰ πρῶτά σοι τοῦ εἶναι παρὰ μητρὸς, καὶ τὰ ξῆς δὲ καὶ τοῦ εἶναι τὰ μὲν ἐπιμελείαις σι τὰ δ' εὐχαῖς μητρικαῖς, τὶ ἂν καὶ ὅσον ὑπὲρ τούτων ὑποδοῖς πᾶν ὅσον προσήκουσ φανείας ἐν δωκῶς; Ἐπεὶ δὲ μὴ ἔχεις, δὸς ὅσον ἔχεις, τῆς μὴ κατὰ μέτρον, ἀλλ' ὑπερβολαῖς τῆς προσε μὲν· ὅσον γὰρ ἂν δώσεις (7) πλείον, τοσοῦτι

(1) Conf. Psalm. cxviii. 105

(2) Si non totus esset Chummus in Bibliorum imitatione, quam et hic inesse ob adjectivum ἀκροστόμου suspicor, ob alterum ἀκάρπου suspicarer meminisse Æschylei versiculi in Septemthebana de Amphiarao: Βαθειῶν ἄλοκα διὰ φρενός καρπούμενος.

(3) Joannes, puto, Chumnus, qui fuit cubicularius. Huic parentavisse vide Niceph. Gregoras

oratione, cujus lemma protulit Fabricius Gr. i. VII, p. 645.

(4) Videtur meminisse verborum Salo Prov. xvii, 6: Στέφανος γερόντων τινα· καύχημα δὲ τίκων πατέρων αὐτῶν.

(5) Id adverbium est rarissimis.

(6) An Job. xiv, 1?

(7) Puto scripsisse δῶνης; nihil mutavi esset inter duas malas lectiones eligendum

μεις πλέον. Ἐνταῦθα μοι κένωσον καὶ τὸ ἴμοι
 λλον, καὶ πᾶν τὸ πρὸς ἀποφθίτους, τοῦ πα-
 ὑπεκστάντος, τῇ μητρὶ ἡρώδου, ἐγγνωμοσύνην
 στον ἐπὶ τούτοις, ὑπακούων πρέσβεις, ἐκπλήρω-
 ἰνταλμάτων, τὸ πᾶνθ' ἔτοιμον εἶναι τσαύτη
 οιαύτη θεωρεῖται μητρὶ παιθοργεῖν καὶ φιλό-
 , σοὶ πρώτων τὴν ὄνησιν ἔχοντα πλείστην καὶ
 την. Καλὸν σοὶ καὶ μάλα τι συνοῖσον εὐσέβειαν
 κἄν εὐλαδεῖσθαι, καὶ τὴν πολλὴν αὐτῆς ἐν
 θεραπείῃν εὐλαδεῖσθαι. Ταῦτα δὲ πράττε· καὶ
 ἀδελφοῖς ἀντὶ πατρὸς Ἰσο, φιλόπαις ἰμοῦ καὶ
 ἰλφος, εἰρήνην τὴν μετ' αὐτῶν καὶ πάντων
 ἰώκων, ἀγάπην ἐν εὐθύτητι ψυχῆς ἢν Θεὸς
 ἰεταί. Ὑπεροφρανεῖας ὑπερφρονητῆς ἰσθι, κατ'
 ρ μὲν τῶν ἄλλων, κατ' αὐτῆς δὲ καὶ μόνης ὄλας
 ρρῦς ἐπληρούμενος, καὶ γενναῖός τις πρὸς αὐτὴν
 καταταγαμένος, ὥστε μὴ τι φρονῆναι ταύτη
 λωμένος. Ἀδικίαν ἐξ ὄλας ψυχῆς βδελυξάμενος
 τον. Καί γ', ἐν τούτοις ἔχων καὶ κατευθύνων,
 ἐν ἀγαθοῖς ζῆθι, καὶ τῶν τοῦ πονηροῦ πασῶν
 ὦν ἀνώτερος καὶ ὑψηλότερος περισώζου,
 τοῖς αὐτοῦ κέντροις μῆτε πλετσασόμενος, μῆτε
 ὄμενος. Βλάβοι σε δὲ καὶ μηδεὶς ἔτρος, ταῖς
 μεθοδεῖαις (1) καὶ τέχναις κεχρημένος, καὶ
 νερώς ἐπιβουλεύων ἢ ἀφανῶς βλάπτων. Καί
 αι καὶ κατάρθου, ἐπιδαίνων καὶ καταπατῶν
 ῥάκοντα μὲν σκολιὸν σκολιά σοὶ σοφίζόμενον
 πινοῦντα, ἀλλὰ καὶ λέοντα (2) ὠρύμενον καὶ
 μα καὶ βρώσιν τὴν σὴν ψυχὴν ἐκζητοῦντα (3).
 : καὶ ὅσον ἔλαχες εἰς κληρὸν, ἡμῶν προῖκά
 αι μερισάντων καὶ τελείως ἀποτισάντων. Καί
 ἐ τελευταῖον μέρος χάριν ἑτέραν ἀπειληφῶς ἔχει,
 μετέρων τσαούτων ἐν ἀποτιμηθείη, ἀγαπῶν ἐν τούτῳ.
 μὴν ἀλλ' ἐπιστρεπτεῖον ἤδη καὶ πρὸς σέ μοι C
 ἴτερον μὲν τῷ χρόνῳ, μηδὲν δ' ἔττον ἀποφε-
 ν στοργῆς ἡμῶν καὶ φίλου, ἄτε δὲ καὶ
 ἔττον τῆς πατρικῆς μετέχοντα σχέσεως καὶ
 ταύτη προσσηκόντων. Ὡς γοῦν πρὸς ὁμοτίμους
 μοι τοῦ λόγου, τὴν ἰσθὴν καὶ πρὸς ἀποφθίτους
 ἰάν, ἴσας δὲ καὶ τὰς εὐχὰς ποιοῦμαι. Καί
 καὶ σοὶ καὶ ἐπιτόχομαι ὅσα δὲ καὶ εἰρηται καὶ
 ῶ σου γεννηθέντι συναξάμενος, ἐπηυξάμενον.
 ἴης ἐν μὲν τοῖς καλοῖς καὶ ἀμεινοσι μηδενός
 μοῖραν ἀποκεκομισμένος, τοῦ δὲ χειρόνος παν-
 ης κρείττων, μηδενός μετέχων, καὶ σε κακία
 ἐκ μηδαμῶς ἐν οὐδενὶ κρατήσοι χειρωσαμένη,
 ἀρεταῖς ἀπάσαις τὸν εὐριπὴν ταύτης καὶ
 ἦν νικῶν, καὶ νικῶν ταῖς μετρικαῖς εὐχαῖς
 πλετισμένος, καὶ πρὸς τὰς ἐπιβουλάς, ἢ δὲ D
 τοῦ πολέμου πειρωμένου ἢ δὲ ἑτέρων
 κμένου, ἀπερίτρεπτός τις καὶ κραταιὸς πα-
 λων. Ἐπαροῖξει, εὖ οἶδα, μητρὸς θερμῆ
 Θεὸν ἰσχυρὸν καὶ ἐξουσιαστὴν κατὰ πάσης
 μένης δυνάμειος ἀρωγὸν ἐπικαλουμένη καὶ γε
 μένη, ᾧ δὲ καὶ οὐδὲν οὕτως ἦθιον ὡς νίος

A utrique debetur, post meam mortem, matri tuæ
 tribuas : sinceram gratitudinem, pro beneficiis
 tantis obedientiam quoque addas, mandatorum
 adimpletionem ; in omnibus tantæ ac tali, tamque
 piæ et filiorum amanti matri obedire semper pa-
 ratus sis, et inde plurimam ac maximam utilita-
 tem percipies, Pulchrum tibi est et valde utile ma-
 tris pietatem venerari, et quam maxime in omni-
 bus hujus reverentiam curare. Hæc igitur age :
 et fratribus sis pro patre : paterno simul ac frater-
 no amore plenus, pacem cum iis et cum omnibus
 habens, caritatemque eam in animæ recludine,
 ut jubet Deus. Superbiam contempnas, contra nihil
 aliud, contra eam vero solam tota supercilia at-
 tollens, generoseque in eam tanquam acie pugnans,
 ita ut nunquam ei servire videaris. Injustitiam
 B toto corde abominatus odi. Hæc observans et ad-
 implens, in omnibus bonis vive, et supra omnes
 maligni machinas assurgens, ac excelsior in effectus
 stes, neque ejus aculeis læsus, neque ictus. Nemo
 autem alius te lædat, istius dolis et artibus usus
 sive aperte insidietur, sive obscure lædat. Sed firmus
 ac reclus maneat, premens et conculcans draconem
 istum obliquum obliqua tibi insinuantem sua-
 dentemque, sed et leonem rugientem et tuam ani-
 mam rapere ac vorare quærentem. Ama quidquid
 in hæreditatem sortitus es a nobis qui tibi id gratis
 impertivimus et perfecte rependimus. Et nunc ult-
 mam partem, gratiam alteram accipe ac retine
 nummos aureos Et si quid aliud bonorum nos-
 trorum tanti æstimetur hoc contentus sis.

, ἢ εἰ τι ἑτερον
 Sed tamen nunc oportet me ad te converti ;
 qui mihi ætate quidem secundus es, non mi-
 nus autem dilectionis et amoris a me obti-
 nes, quippe qui non minus habeas paternam for-
 mam et quæ ad eam pertineant. Cum igitur ad eos
 qui pari apud me honori sunt, sermonem habeam,
 ad utrumque eadem consilia easdemque precæs
 dirigam, ac tibi opto percorque quæcumque dicta
 sunt et ei qui prior te genitus est, precatus sum.
 Neque minorem in pulchris bonisque partem re-
 feras ; quidquid vero malum est, superes, nihil tale
 experiens, neque ulla malitia te vincat domitetque,
 in omnibus vero virtutibus malitiæ inventorem et
 auctorem vincas, et vincas matris precibus arma-
 tus et adversus ejus insidias, sive per se inimicus
 tentet, sive per alios artificia struat, constans ac
 fortis resistas ! Tibi auxiliabitur, ut scio, matris
 ardens fides, Deum fortem ac omnipotentem adver-
 sus omnem oppositam potestatem adiutorem in-
 vocans et præstans, cui sane nihil tam jucundum
 est quam filius matrem lætificans, et juxta ipsius
 mandata hanc legis partem, quam diligentissim

ὡς μεθοδεῖας diaboli dixit Paulus ad Eph.

Psal. xc, 13 : Κατάπατήσεις λέοντα καὶ
 τα.

(3) Petr. I Epist. v, 8 Ὁ ἀντίδικος ὑμῶν διά-
 βολος, ὡς λέων ὠρύμενος, περιπατεῖ, ζητῶν τίνα
 κατάπέρ.

observans, atque deinceps quidquid decet piæ matri tribuens, ita ut, propter Deum, et meis adhortationibus obedias, quod voluerit mater, id exsequaris et ardentem sequere. Et tibi apud Deum erit pro mercede gloria, et apud omnes nomines, præsertim vero apud pios, splendida ac pulcherrima tibi adoptabitur gloriæ corona, dulces ac suaves vel his in terris tui amoris fructus carpenti; sed et in futura ac æterna vita, quales neque oculus vidit, neque auris audivit neque in cor hominis ascenderunt sinceris deliciis fruere. A nobis autem, quid tibi bene sapienti amplius erit quam ea quæ prius accepisti, et ea vota quæ nunc facimus? Si quid amplius iis addi oporteat, ultimum sane donum et gratiam addimus, nihil quidem minus, sed omnino primogenito æquale.

νῦν δε τῶν εὐχῶν, τί πλέον ἔστι σοι ἐγνωμονοῦντι; ἦν δέ τι καὶ πλέον δέη προστεθῆναι, ἀφρονῶν δὲ δωρεὰν καὶ χάριν προστίθειμεν ἤδη, μηδὲν μὲν ἕλλαντον, τῷ πρωτοτόκῳ κατ' ἴσον.

Et hæc quidem nobis videntur. Reliquus est filiorum quartus.

Qui enim in medio est ac tertius, libenter omisi, neque qua erga eum voluntate sim, scio et quo in ordine ponam, quippe qui vitæ monstrosam confusionem et inordinationem elegerit, pro ea vita quæ prius ordinata erat et sapiens et nobis placens; utrum cum iis qui eandem vitæ formam gerunt, cui et ipse a teneris libens se ipsum tradidit, et in qua etiam nunc versatur, minime quidem moribus, sed solo habitu ac vestimento et sane invitus, a nobis decoris causa quasi coactus; an ibi, quo mala ac prava ejus electio ducti, longe scilicet a Deo et a virtute. Accessit enim et accurrit ad vocantem Christum, et crucem ejus sustulit et se illum securum esse promisit; deinde in rectis semitis claudicavit, et postquam bene ad cælestis agri aratrum manum misit, qui multa bona in cælestibus horreis collit, avertit se retro, eheu! et malas cupiditates libidinesque cordis sui secutus est, et qui prius intra Christi Ecclesiam vivere elegerat, nunc maligni præda apparet, simul a salutari ac sacro expulsus grege, totus scelesti ac perfidi dæmonis flagellis ac vulneribus confossus, qui non per januam, sed aliunde per præcipitia ascendit in eos quibus insultare solet, ille malitiæ auctor, et boni fugam et nobis prorsus electionem infelicibus proponere amat. Non enim omnimodam virtutem ei concedemus, nos omnino culpa liberantes. Et si nos in bono firmiter stare vellemus, fugeret Sathanas et certo recederet, et post nos ejiceretur cum Christo in acie stantes, qui et mundum universum et hujus principem, tentatorem istum devicit. Sub

ἑυφραίνων μητέρα, καὶ κατὰ τὰς ἐκείνου καὶ τοῦτο δὲ τὸ μέρος ἐπὶ πλείστον ὅσον ταυμένος. Καὶ γοῦν τὸ εἶδος πᾶν θεοφιλῆ περιωσῶζων, ὡστὶ καὶ Θεοῦ χάριν καὶ ταῖς παραινέσεις εἰκων, πάντ' ἴσο μητρὶ πρὸς βούλοιο ὑποτασσόμενος καὶ ἐφεπόμενος καὶ καίσειται μὲν σοι δόξα παρὰ Θεοῦ πρὸς γυνομένη, ἀλλὰ καὶ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις μάλιστα γὰρ τοῖς εὐσεβοῦσι, λαμπρὸς οὖν καὶ κλλιστός ἐναρμοσθήσεται στέφανος, ἡ καὶ γλυκεῖς κἀνταῦθα τοῦδε τοῦ σπουδαίου καρπούς τρυγῶντι· ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἀπὶ καὶ ἀπεράντοις, ὡς οὔτε ὀφθαλμὸς εἶδεν οὔς ἤκουσεν, οὔτε ἀνέβη ἐπὶ καρτίῳ ὁμοίῳ οὕτω τὴν τρυφὴν ἐκῆρατον τρυγῆσαι. Ἐπὶ δέ, ὧν καὶ προλαβῶν πραγμάτων ἀπέβη, ἦν δέ τι καὶ πλέον δέη προστεθῆναι, ἀφρονῶν δὲ δωρεὰν καὶ χάριν προστίθειμεν ἤδη, μηδὲν μὲν ἕλλαντον, τῷ πρωτοτόκῳ κατ' ἴσον.

Καὶ ταῦτα μὲν ὑμῖν· λοιπὸς δ' ὁ τέταρτος υἱῶν.

Τὸν γὰρ ἐν μέσῳ καὶ τρίτον ἐκὼν παρὶ μὲθ' ἔχω τίς περὶ αὐτὸν γίνωμαι τὴν γὰρ οἱ τάξω, σύγχυσιν ἀλλόκοτον βίου καὶ ἀπέμνον, ἀντὶ τοῦ πρώην κοσμίου καὶ σώφρον ἡμῖν ἐπεράστου, πότερον μετὰ τῶν ἐπὶ τῆς σχήματος τελούντων, ὃ δὲ καὶ οὗτος ἐν ἐκὼν εἶναι φέρων ἑαυτὸν ἐνῆκε (2), καὶ ἠδὲ ὁρώμενος ἐν τούτῳ, ἡκιστα μὲν τοῖς τρόποις ἀμπεχόνῃ καὶ ταῖς περιβολαῖς μόναις καὶ δῆπουθεν ἀέκων, παρ' ἡμῶν ὡσανεὶ τοῦ χάριν τετυραννημένος, ἡ ὅποις πονηρὰ καὶ μοχθηρὰ ἐξάγει προαιρέσεις, πόρρον Θεοῦ καὶ παντὸς τοῦ καθήκουτος. Προστίθει γὰρ καὶ προθύμως προσέδραμε τῷ καλοῦντι καὶ τὸν σταυρὸν ἦρε καὶ ὅπισω κατακόλο τοῦ (3) ἐπηγγελίωτο· εἰθ' ὅλαις ταῖς εὐθείαις τρίβοις, καὶ βαλὼν καλῶς ἐπ' ἀροτρον χεῖρας νίου γεωργίας καὶ πολλὰ τὰ γαθά ἐν ὁ αἰωνίαις θησαυρίζουσας, ἐστράφη ὀπίσω οἰμωκῶν ἐπιθυμιῶν (4) καὶ θελημάτων τῆς αὐτοῦ, καὶ τῆς Χριστοῦ μάνδρας ἐντὸς ἐπὶ πρῶτον ἐνδυναστῆσαι, θήραμα νῦν εἴλωτο ὄραται, ὁμοῦ τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἐσπέρας ποιμένης. στυγματίας ὅλας ταῖς τοῦ ἁγίου κλέπτου (5) μάλιστα καὶ πληγαῖς, μὴ διὰ τῆς ἀλλ' ἀλλαχόθεν ποθεν διὰ κρημνῶν τρωπῶτος (7), οἷς ἐκείνος εἴωθεν ἐπιπηδᾶν, ὃ δὲ τῆς κακίας, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ καλοῦ φυγῆναι τοῖς τὰ πάντα μοχθηροῖς τὴν προαίρεσιν ἰτεχναζόμενος. Οὐ γὰρ τὸ πᾶν αὐτῷ δύνει ἰσχύος, ἑαυτοῦ ἐξαρούμενοι παντελῶς τῆς

(1) Pro ὡς forsā οἷς. — Paulus I ad Cor. II, 9: Ὁφθαλμὸς οὐκ εἶδεν.

(2) De monastica vita id est intelligendum, quam a puero fuerat amplexus natu tertius ille Chumni filius.

(3) Matth. XVIII, 30: Ἐἰ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθήτω μοι Conf. Luc. XV, 27.

(4) Sap. Sirach. XIII, 30: Ὅπισω τῶν ἐπιθυμιῶν σου μὴ πορεύου. Cf. I, II, p. 124, n. 1.

(5) Excidit forsā nomen τοῦ πονηροῦ ἢ belluæ, cujus præda fuerit Chumni filius

(6) Juncta sunt ea nomina et apud I, X, 8.

(7) Gregorius Nazianz. Orat. XXVIII, p. 10: δοικα δὲ τοῦς ληστὰς καὶ κλέπτας, μὴ, διὰ τῶς ὑπερβάντες, ἡ ἀναιδέια συλήσωσιν, ἡ δὲ κλιψωσιν, ὡστε θύσαι.

μόνον καὶ ἡμεῖς βουλευθῆμεν ἐπὶ τοῦ
 αἰῶνος ἐστάναι, φεύξεται ὁ Σατανᾶς, οἰδ' ἔτι
 ποχωρήσει, καὶ ἡμῶν ὀπίσω καθυπαχθῆ-
 ῖ Χριστοῦ καὶ τεταγμένων καὶ συνιστα-
 ῶ τὸν κόσμον ὅλον, καὶ αὐτοῦ δὴ τὸν
 τὸν πειραστὴν τοῦτον, νεκροκότος, Ἰφ'
 ἦρι καὶ κεφαλῇ καὶ σὲ διὰ παντός τοῦ βίου
 γθαί ἐγὼ καὶ νομίσεις καὶ θαρρήσας, καὶ
 ρὸς αὐτὸν πορείᾳ ἀμεταστρεπτί κατε-
 πατοῦντα τὴν τοῦ καὶ τὴν ἀρχὴν ἀπα-
 ἴφως κεφαλὴν καὶ τῆ τοῦ ξύλου ἀποπλα-
 καὶ θανατώσαντος βρώσει, καὶ αἰεὶ δ'
 τοιοῦτοις περιωμένου τρυφαῖς ναι ἡδο-
 ῖταις σαρκῶς, ὁρῶ σε νῦν (ὡ πόσον καὶ
 ἐν τοῖς ἑμοῖς ὀφθαλμοῖς !) τοῖς ἐκείνου
 ἠμπατούμενον καὶ συντριβόμενον θανατη-
 σί. Κἄν καὶ αὐτὸς εἰς σκληρὸν ὤσανεῖ
 καρδίαν μεταβῶν ἀναισθητῶς ἔχης τοῦ
 αὐτῆς συντριβῆς, ὅλην ἀποσπληθῆς καὶ
 αὐτὸς τὴν διαίνοιαν, ἀλλὰ πότε ἀνανήψεις,
 πῶς καὶ λογισμένων καὶ σαυτοῦ γυνήσῃ, ὁ
 ἔτ' ὦν (1) καὶ τῆ πρώτῃ γε καὶ μετ'
 κία συνιείς ἐμπρόσως, νῦν δ' ὑποσυρεῖς
 ῖναις, καὶ, ὅτε μᾶλλον εἶδει σε τῶν ἀγνω-
 κτωδῶς ἀπηλλάχθαι, νουνεχιστέρας ἐπι-
 ἡλικίας, τότε πρὸς τὰ χεῖρῶ μεταστραφείς
 ἦν τὴν ταλαιπωρίαν (2) ἐν τῷ ἀκάνθας
 ἰσοὶ τὰ πικρὰ κέντρα τοῦ πονηροῦ : Καὶ
 ἴσον τὸ ἐκκλίνειν ἀπὸ τῶν ἐντεταλμένων
 νιστοῦ τοιοῦτον καὶ τὸ τὸν ζυγὸν αὐτοῦ
 θαι τὸν ἐλαφρὸν καὶ χρηστὸν (3), καὶ
 ἰας καὶ βάραθρα, καὶ τοιαύτας ἀνωμαλίας
 ὀμματι συνθλιβούσας, ἀποδραμεῖν, ἀφέντα
 μὲν καὶ ἐπιπορεύεσθαι τὴν ἐν εὐλογίαις
 νην γῆν καὶ τὴν δι' αὐτῆς πρὸς παρά-
 εν ἐξέπισομεν φέρουσαν, πατεῖν δὲ τὴν
 αὐτῆς τριβόλους ἐν κατέραις φύειν καταδι-
 (4) καὶ γεωργεῖν. Ἐτι ἐλπὶς ἔμοι μὴ τί
 ἴλος τὰς ἐπὶ σοὶ τῆς μητρὸς καλὰς ἐκείνας
 καταισχυῖναι, καὶ ματαιὰς ἀπεληλεγμένας
 Ἐπιστράφητε πρὸς με, καὶ ἐπιστραφή-
 ῖς ὑμᾶς, λέγει Κύριος (5) . » ἐπίστρεψον
 ἰ ἐπιστραφήσεται σοι, καὶ γε τὰ συντρίμ-
 τούς ἐξ ἀφροσύνης ὁδωθόσας καὶ μᾶλα
 γασμένους καὶ σισσηπώσας μύλωνας, ἐξιά-
 ῖς καὶ τίνα τρόπον ; Ἐλκίον ἐπιχίας καὶ
 κταδέσμοις (6), μηκέτι τοῦ καλοῦ μὴτ'
 ἦναι, μὴτ' αὐθὶς ἀπορρήσθαι, μηδαμῶς
 καὶ τότε τὰ ἰμάτιά σου ταχὺ ἀνατελεῖ,
 μον βραγῆσεται σοὶ τὸ φῶς (7) τὴν νῦν
 ν σκοτόμαιναν καὶ ἀχλὺν ὅλην διωσά-
 ἀποτινάξον, καὶ ἰασις τῆ σῆ σαρκὶ καὶ ἐπιμέλεια
 γενώσεται τοῖς ὀστέοις (8), καὶ τῆ ψυχῇ
 ἰρεῖ, « Σωτηρία σου εἰμι ἐγὼ (9), » καὶ σεσωκῶς αὐτὴν ἔσται. Καὶ τοῖνον ἡμεῖς, πατήρ

A quo salvatore et capite cum te per totam vitam
 acturum esse putarem et confiderem, et ad eum
 constanter cursum tuum directurum, caputque
 serpentis hujus qui ad initio decepit, et fructus
 comestione in errorem inducit occiditque, ten-
 tatque semper et deliciis et voluptatibus et
 carnis remissione decipere, video te nunc, (o quan-
 tum et quale in oculis meis malum !) dæmonis
 pedibus mortiferis conculcatum et contritum. Et si
 ipse in durum lapidem cor tuum convertens neque
 affectum, neque contritionem sentias tota mente
 tua abrepta et male decepta, nonne evigilabis,
 et intelliges et rationis tuique ipsius fies, qui
 adhuc in teneris annis et prima post eos juventute
 sapienter intelligens, nunc vero dementia cor-
 reptus, et, cum potius oportuisset te ab ignoran-
 tia liberari, prudentiorem ætatem ingressum, tunc
 ad pejora in miserandam infelicemque vitam
 cucurristi, dum ut spinæ in te infiguntur amari ini-
 mici aculei ? Ea enim est sors eorum qui a Christo
 declinant ; qui jugum Christi leve ac suave exou-
 tiunt. et ad invia et profunda, et inordinatas ob-
 staculisque refertas semitas, incurrunt, dum ambu-
 lare et incedere in plena benedictionibus terra et
 ad paradysum, unde decidimus, ferente, deberent,
 conculcare vero eam quæ et spinas et aculeos in
 maledictionibus gignere et ferre damnata est. Spes
 adhuc mihi est fore ut tandem non opprobrio opti-
 mas illas matris tuæ de te spes fallere velis, et
 vanas abire demonstres. « Convertimini ad me, et
 convertar ad vos, dicit Dominus. » Convertere et tu,
 et convertetur ad te, et contritiones tuas, et ex
 dementia orta et producta et corrupta vulnera
 sanando auferet. Quomodo autem ? Oleum infundens
 desuper et ligamina imponens, quæ neque ea sinent
 a bono recedere aut sursum frangi. Ac brevi sana-
 bit te, et matutinum lumen has tenebras quæ
 nunc te comprehendunt franget, et omnem horro-
 rem repellet et deturbabit, et sanatio carni tuæ et
 cura fiet ossibus tuis, et animæ tuæ dicet : « Salus
 tua ego sum, » et eam salvabit. Et tunc nos, pater
 simul. ac mater, teneri et mites, nedum duri ac
 justa ira pleni, filii amantes erimus ; et quod ad
 te spectat, bene pœnitentiam agentem et ad prio-
 rem Deoque dilectam vitam redeuntem, providi-
 erimus, ne eorum quæ ad cursum conferunt defectu
 dejiciaris et indolens officii que despiciens flas ; et
 concedemus quod tibi sufficere possit, quatuor-
 decim nempe auri talenta, mille aureos nummos
 adæquantia. Tantam igitur dicimus fore tuam par-
 tem, si te bonum converteris.

endum forsân ἐτῶν.

itur nonnihil deesse.

th. xi. 30 : Ο γὰρ ζυγός μου χρηστός,

ἴτιον μου ἐλαφρὸν ἔστιν.

ies. III, 17 : Ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς

ν ... ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ

(5) Zachar. I. 3,

(6) Luc. X, 34 : Κατεδῆσε τὰ τραύματα αὐτοῦ
 ἐπεχέων ἐλαίου καὶ οἴνου.

(7) Isai. LVII, 8.

(8) Proverb. III, 8,

(9) Psalm. XXXIII, 3.

ἰμοῦ καὶ μήτηρ, καὶ μετ' ἐμὲ αὐθις μήτηρ, μελιχίοι, προσηνεῖς, ὅτι τῆς νῦν ἐπιπλήξεως καὶ δικαίας φιλόκαιδες ἐσόμεθα καὶ τὸ ἐπὶ σοί, καλῶς μετεγνωκότει καὶ πρὸς τὴν πρώην πολιτείαν τὴν καὶ Θεῶν φίλην ἐπ' οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ προμηθεῖς, ἵνα μὴ τῇ ἐκλείψει τῶν συντηκόντων πρὸς τὸν θρόνον ἐγκοπὴ σοι γένηται βεβουμία, καὶ γε τοῦ σπουδασματος ὀλιγωρία, καὶ χορηγήσομεν δὲ τὸ ἀποχρῶν καθάπαξ, χρυσοῦ τάλαντα τέτταρα καὶ δέκα, χιλίων ἀπαριθμησιν νομισμάτων δολοῦντα. Τοσοῦτον γὰρ φαιμεν εἶναι καὶ τὸ ἐπιθεῖν μέρος (1), ἐν ἐπιστροφῇ δολονότι τοῦ καλοῦ γεγονότι.

Te vero, ultimum et reliquum, ut dicebam, meorum filiorum, Nicolaum meum, nescio quæ et qualis te maneat fortuna, ubi vita mea fracta erit, eum adeo imperfectæ ætatis sis, neque adolescentiam absolveris. Magnam vero fiduciam præstant eamque validam tui mores, jam ad bellum accincti ac bonas spes nobis polliciti ; incutit vero mihi timorem mors plerumque improvisa superveniens, eum neque diem crastinam videre certi simus. Sed id ad me attinget, sed et tua tenera ætas me ad timendum inducit, quæ nondum res valet accipere easque gerere ; timeo ne forte, cum sis junior, patre tuo mortuo, nemo te protegat manumque tibi porrigat, te ad meliora verbis et exemplis ducturus ; ac deinde ne tam bonæ indolis nihil jam tibi supersit, si inimica fortuna fluctibus latuerit dæmonque malus te tentaverit.

πλέον ἴσται, θυσιμενοῦς τύχης ἐναποκρυβεῖσθαι πλῆον ἴσται.

Sed quid mihi hæc sunt ? Sis misericors ac bene volus, qui multam in Christo virtutem ac potentiam adeptus es, multa unguenta, multa miracula, sancte ac magne Nicolæ, indigentium ardens protector, ad quem ego meum dilectissimum filium ferens, e maternis visceribus ereptum, comisi et consecravi ; et multum ideo fiduciæ habui, quod prius maxima ac deinde tuæ erga me bonitatis protectionisque testimonia retuli, etsi ingratus ipse miraculis visus sum, ita ut metuendum potius mihi sit, ne mea improba et prava vita filius non in bonum utatur. Unde et a me ille sejunctus, et tua sola protectione confidens ac vivens et operans, meliora multo quam pro nostris precibus ac voluntate referet. Tunc igitur, qui eum tibi infantulum ut servum acceperis, et nunc, ut ita dicam, tua gratia emeris et a nobis traditum habueris, adjuva eum et libera ab omnibus insidiis, tuisque alis eum obumbrans, ei requiem præbeas sole diei usto, et sagittis in die volantibus vulnerato, neque permittas eum luna per noctem aut a timore nocturno et a qualibet re perambulante in tenebris turbari et capi. Et hoc modo eum ab omni malo immunem serves, vitam ejus in bonis dirigas, eumque quantum licet defendas. Deinde ita per omnem virtutem ductum, te duce, et ductore et protectore, Christo representes in æternum exsultantem et supernæ beatitudinis hæredem constituas.

(1) Luc, xv, 12 : Πάτερ, δός μοι τὸ ἐπιθάλλον μέρος τῆς οὐσίας.

(2) Nicolai filii patronus, quem invocat pie Chumys, S. Nicolaus, Myrorum in Lncia episcopus, cognominatus fuit Myroblytes ac Thaumaturgus. De eo exstat Lequenti Dissertatio id Conti-

Σὲ δὲ τὸν ὑστατὸν μοι καὶ λοιπὸν, ὅτι τῶν παίδων, τὸν ἐμὸν Νικόλαον, οὐκ οἶδα καὶ ποῖα ὑποδέξεται τύχη, τῆς ζωῆς ἐμοῦ σης, ἐν οὕτως ἀτελεῖ σοι καθεστεικότει ; καὶ μήπω τὴν μερικακίην παραμείψασαι, μὴν γὰρ θαρραῖν καὶ πολλὰ δίδωσι θαρραῖν ἐπος, παρασυμνούμενος ἤδη καὶ τῆς χεῖρας ἡμῶν μνηστευόμενος τῶν ἐλπίδων · ψῆδ' ἴ με τοῦ θανάτου ἀπροόπτως τὰ πολλὰ ἐπιπλήξει περὶ τῆς αὐρίου μηδεμιᾶς οὐσίας ἐγγίσει τοῦτο μὲν ἐμοῦ χάριν · πολλὰ δὲ καὶ τὸ ἐπιθεῖν ἐν χρόνῳ δεδίδεται, καὶ τὸ πρὸς ἀντιλήψαι πραγμάτων οὐκ οἶόν τι εἴτι αὐτῶν ἐπιπλήσει καὶ δεδίδεται, μὴ ποτὶ σοι νεωτέρῳ ὄντι, π νάτω τὸν πατέρα ἀποδαλομένῳ, οὐκ ἐπακίως οὐδὲ γε χεῖρα ὀρέξει, ἐπὶ τὰ βελτίως διακίως προσεμειδύζων · εἴτα τῆς ἀγαθῆς φουσεως εἰ κευθμῶσι καὶ πειραθείσθαι δαίμονος κεν

Ἄλλὰ τί τούτων ἐμοί ; ἴδεως μοι καὶ εἴης ὁ πολὺς μὲν ἐν Χριστῷ θύναμαι καὶ σίαν, πολὺς δὲ καὶ τὰ μύρα, πολὺς καὶ τὰ ματα (2), ὁ θερμὸς τῶν ἐπιθεομένων προστι ἱερὸς καὶ μέγας Νικόλαος, πρὸς ὃν ἐγὼ αὐτόν μοι τὸν φίλτατον, ἄρτι τῶν μητρικῶν ἐκτραγέοντα, θερμῶς πιστεύσας ἐνέθηκα. καὶ τι τῷ δόγματι καὶ πλείστα καὶ μεγάλα τῆς τεκμήρια παμμεγέθη πρότερον καὶ καθεστῆς ἰσῆς περὶ ἐμὲ φιλανθρωπίας καὶ προστασία νεγκάμενος, εἰ καὶ ἀγνώμων αὐτὸς ἐφάνην τομασιν, ὥστε περὶ τούτου θεός μᾶλλον, μ ἐμῆς φαύλης καὶ πονηρᾶς μενούσης ζωῆς οὐκ εἰς καλὸν ἀπόναίτο · ὄθεν καὶ χωρὶς οὐθῆμενος, καὶ ὑπὸ τῆ σῆ σκέπη μόνῃ καὶ θαρραζῶν καὶ στρεοφμενος, οἶδ' ὅτι ἀμεινόνων ἐπι καὶ βελτιόνων τῶν κατ' εὐχὴν καὶ βούλησιν ἐπειραθήσεται. Καὶ γοῦν, ὡς καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτόν οικέτην παρειλκφῶς, καὶ νῦν ὡνητῶν τῆς σῆς χάριτος παρ' ἡμῶν ἀποδεδόμενον, εἰσαι, καὶ ῥῶον μὲν αἰεὶ πάσης ἐκ παγίδος ἦτος (3), ὑπὸ δὲ τᾶς σῆς πτέρυγας σκιάσας ἐμῆθ' ἡμέρας τῷ ἡλίῳ συγκαϊόμενον καὶ μενον καὶ τοῖς ἐν αὐτῇ πετομενοῖς τιτρωσε βίλεισι, μήτε τῇ σελήνῃ τὴν νύκτα, μηδ' ὑπὸ νυκτερινοῦ καὶ πράγμαδος μηκτενὸς ἐν σκῆτι πορνεομένου μῆτε παραττόμενον μῆθ' ἄλλισα. Καὶ τούτον δὲ τὸν τρόπον ἀθιγῆ κακοῦ παρ-

nuatione Memor. Desmol. t. VI ; quam I nomen aucloris ac raritatem indicare visu Exstant et in cod. 400 inediti in S. Nic Græci versus.

(5) Psalm. cxxiii, 7 ; Ἡ ψυχὴ ἐμῶν ὡς στῆ ῥῥύσθη ἐκ τῆς παγίδος τῶν θηρευόντων.

ζων, ἐν ἀγαθοῖς ἴθνην τῆς ζωῆς, ἐκταίνας εἰς ὅσον δυνατόν εἰς πλείστον. Εἶθ' οὕτω διὰ πάσης ἀρε-
τημένου ὑπὸ σοὶ καὶ ὁδηγῆ καὶ χειρογωγῆ καὶ προσταγῆ, Χριστῷ παραστήσαις ἐν τοῖς αἰδίοις συν-
λόμοις, καὶ γε κληρονομήσῃς τῆς ἐκείθεν μακαριότητος.

Ἐγὼ ἡμῶν δὲ σοι, παιδίον φιλιτατον, ἐκ τῶν καθ' Α

φθαρτῶν καὶ γήινων ἤξει πρὸς κληρονομίαν
τῆ μητρὶ ἐπισκέψασαι, ἴσα καὶ ἐμώτιμα λόγων
πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ πρώην, καὶ νῦν δ' ἐν
ἐσχάτοις, δεδωρημένοις. Καὶ γοῦν, ὡς ἐν βρα-
τῷ ὅλον καθαρῶς φαίνοι, πᾶν ὅσον παρ' αὐτῆς
εἰς, τοῦτο νόμιζε καὶ ἡμῖν εἶναι τὸ δεδογμένον,
μὴν ἀλλ', ἐπειδὴ καὶ πρὸς σὲ ταῦτα καὶ λείπε-
διαλεχθῆναι πρὸς ἄλλον οὐδένα, ὅτι μὴδ' ἐστὶ
ὄν πᾶσα ἀνάγκη, αὐθις πρὸς ὑμᾶς ἐπιστρέφω
ἢ φημι. Ἐχθετε, φιλιτατοι καὶ τέκνα, τὴν τελευ-
τῆ ἐμοῦ ἤδη παραίνεσιν καὶ νοουθεσίαν, καὶ
γαστέ μοι καλῶς τὴν καλὴν ταύτην παρακα-
την. ἔχετε καὶ τοὺς κλήρους οὐ πάντοτε ἀπαι-
τεῖς, οὐδὲ γε τὰς ὑστάτας ταύτας τῶν δωρεῶν,
ἀρκείσθε οἱς ἕκαστος ὑμῶν ἕλαχε, μηδὲν ἄν- Β
μενοι, μηδὲ μεταποιούμενοι πλείονος. ἔχετε
τὰς εὐχὰς, καὶ βιώητε παρ' αὐτάς· καὶ τύχοιτε
ἐν τῶν ἐν αὐταῖς, καὶ ἐποπίσθητε τούτων ἐπ'
ὅς· καὶ χαιροῖτε ἅσι ἐν Χριστῷ τὴν χαρὰν
ἔχον, ἐν τε τοῖς παρούσιν, ἐν τε τοῖς ἀπερᾶν-
διαρκῆ καὶ ἀκήρατον πρυτανεύοντι, μεσιτείαις
πανυπερέγγου καὶ ἀσπίου μητρὸς αὐτοῦ,
θεῶν ἀγγελῶν, τῶν σεπτῶν ἀποστόλων, τῶν μακροτύρων, τῶν ἱεραρχῶν, τοῦ Νικολάου, καὶ πάν-
τῶν ἁγίων.

A nobis vero tibi, dilectissime filiole, ex corrupti-
bilibus terrenisque bonis in hæreditate dabuntur
quæ matri mandavimus, æqua et aque æstimabilia
nempe iis quæ fratribus et prius et nunc in extre-
mis. data sunt. Atque igitur, ut paucis vocibus
loquar, quidquid ab ea accepturus es, illud crede
et nobis visum esse. Sed tamen postquam et hæc
de te dicta sunt, et jam neminem habeo quem allo-
quar, aut quem alloqui necesse sit rursus ad vos
me convertam dicamque : Habete, dilectissimi filii,
ultimam meam adhortationem ac consilium, et obser-
vate bene pulchrum hoc depositum. Habete et hære-
ditates non omnino ignobiles, neque donorum vilis-
sima, et contenti estote eis quæ singuli obtinetis, ni-
hil petentes amplius, nihil vobis amplius vindican-
tes; habet et preces nostras ac juxta illas vivite; et
assequamini quidquid in eis continetur, et a nulla
earum deficiatis. Et semper hac lælitiâ fruamini
et præsentî tempore ac futuro, in Christo perpetuo
ac sincere regnante, purissimæ et immaculatæ Ma-
tris ejus intercessione, divinorumque angelorum,
venerandorum apostolorum, martyrum, pontifi-
cum, sancti Nicolai, et omnium sanctorum.

μακροτύρων, τῶν ἱεραρχῶν, τοῦ Νικολάου, καὶ πάν-
τῶν ἁγίων.

ΘΕΣΠΙΣΜΑ

ΕΠΙ ΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΚΑΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΟΡΤΗ

ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΧΡΙΣΤΟΝ ΠΑΝΤΟΣ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ *

Ὁ μὲν ὄθεν καὶ κατέβη εἰς οὐρανοῦς αὐθις μετὰ σαρκὸς ἀναβεηκότος ἐξ ἀγνῆς Παρθένου
σπληνθίσεως αὐτῷ, τῆς δὲ παναγίας ταύτης Μητρὸς αὐτοῦ, τὸ νῦν δηλονότι τελοῦμενον, τροπον
ἠυδόκησεν εἰς αὐτὸν μεταστάσης. Καὶ γοῦν τὸ θέσπισμα βούλεται μὴ κατὰ μίαν μόνην
ἡμέραν, κατὰ τὸ πάλιν κρατήσαν ἔθος, τὴν εορτὴν ταύτην τελείσθαι, ἀλλ', ἐξ ἀρχῆς τῆς καὶ
ώτης τοῦ μηνὸς ἐν ᾧ τὸ μυστήριον, ἀρξάμενον, μέχρις αὐτοῦ παντὸς ἐξήκειν, κάκει δὴ
μπεραίνεν ὅποι καὶ ὁ μὴν περαίνει*.

EDICTUM

DE MAGNA ET PERFECTA CELEBRATIONE

TOTIUS MYSTERII AD CHRISTUM SPECTANTIS.

Christi ipsius, qui ascendit rursus in cælum, unde venit, cum carne adjuncta ei ex sancta Virgine,
am Matris ejus sanctissimæ transfiguratae in hunc modum, quem probavit etiam nunc perficien-
tem. Edictum quippe mandal, ut hoc festum non per unam solam diem, secundum antiquam consuetu-
iem celebreretur, sed ut inde a primo in illo mensis, cui assignatum est hoc mysterium, illud peragatur
itinuo usque ad ejus idem, et finis mensis designet simul finem festorum.

μὲν ἢ τοῦ Θεοῦ Μητρί, εὖ διὰ παντὸς τὸ
ἑορτάσιον ποιούσα γένος, θαυμαστά οἷα καὶ

codd. regis 2105, p. 113, et 3010, p. 362,
andis deinceps, illo littera A, hoc littera B. In

Quam mirabilia sint et excedentia omnem vitam,
ea quæ Dei Mater perpetuo in hominum genus

utroque titulus et illa quasi προθεωρία sine varietate
leguntur sed notandum in B locum illum

contulit beneficia, omnes homines probe intelligunt, et optimæ intentionis sunt omnes qui talia confiteri et prædicare aggrediuntur. Etenim nullus est sensum et rationem habens qui non illud vehementer exoptet. Omnes autem probe sciunt esse vere super omnem virtutem naturamque sermonis de hoc convenienter loqui vel parem gratiam referre posse quantum vis zelantissimos; non solum si unusquisque sua voce et lingua talia nitatur concinnare, verum et si omnes in unum convenient ad illud, quicumque nunc sunt et quicumque antea vita functi sunt: non certe, neque si foret labium unum osque unum quo omnes erumperent in unam vocem, ne paululum quidem sic aptissima etiam symphonia attingere valerent ad sublimem hanc tam magnificorum mirabilium confessionem quæ excedens cuncta ad infirma deprimi minime potest. Est igitur omnis natura hominum vere inferior et impotens ad hujus virtutis indagacionem, ut dignum quid de tot et tantis beneficiis loqui possit: sed et impotens quoque foret quam accipere posset linguas ipsas Angelorum et Archangelorum vel si qui sint aliorum spirituum in Dei laudibus perpetuo assuetas, et acciperet eas et adimpleret cantica gratiarum creberrima: non enim homines tantum, verum etiam potestates coelestes obstupescit mirabilium excellentia et sublimitas quæ pro nobis patrata fuerunt hodieque producentur.

λογικὴν φύσιν ἀλλὰ καὶ τὰς ἐπουρανίους δυνάμεις, ὑπερβαίνον ἐκπλήττει τῶν θαυμασιῶν τὸ μέγεθος, ὑπὲρ ἡμῶν ἀπείρων ὄσων καταπραχθέντων καὶ νῦν ἐνεργουμένων.

Attamen quod hæc semper ordineque celebrari debeant pleni firmiterque censemus, atque confidimus. Ergo ut sermonem obiter opportuneque ordiamur ab hoc quod fuit in principio: homo plasmatus manu Dei divinæ consors effectus est imaginis, inde super omnes visibiles creaturas honore coronatus. tanto majore gloria et decore donatus, quanto formationis ejus verbum altius efferebatur, cum accepit unde imaginem quam gerebat conservaret, si custodiri præcepta curarit. Postquam autem per voluptatem nudatus est, et, præcepta parvipendens, decipientibus fidem adhibuit: statim decidit, in ipso loco ubi constitutus fuerat in voluptate et fruitione multorum maximorumque bonorum, simulque amisit meritum

integrum a θεοπισμα ad περαίνει fuisse serius lineola transversa inductum, ab ipso ut videtur librario, ab eo saltem homine qui opusculorum in codice contentorum indicem confecit. In eo igitur indice generali, quum primum hocce scripsisset lemma, τοῦ αὐτοῦ θέοπισμα ἐπὶ τῇ μεγάλῃ καὶ τελευταίᾳ ἑορτῇ τοῦ κατὰ Χριστὸν παντὸς μυστηρίου, eo deleto, novum substituit, hisce scilicet conceptum verbis: τοῦ αὐτοῦ λόγος ὅπως δεῖ ἑορτάζειν τὴν ἑορτὴν τῆς κοιμήσεως τῆς ὑπραγίας θεοτόκου ἀπὸ τῆς πρώτης τοῦ ἀγγούστου μηνὸς μέχρι τῆς ἑσχάτης. Nova illa Andronici lex, an diu vigerit nescio; nec Strozze licrum de Assumptione consuleri potui, in quo forsitan is antiquitatum liturgicarum locum tractatus fuit. — Apponam non intempestive e codice regio 1630, pag. 61, 63, 133, tria

ὑπερφυῆ παντὶ τῷ βίῳ παρέσχετο πάντες ἄνθρωποι σαφῶς εἰδότες, καὶ γνώμης εὖ εἰσ-
τες ἔχοντες ἀνομολογεῖν καὶ κηρύττειν· καὶ·
ἀπάντων ἔστιν οὐθεὶς, αἰσθήσεως γοῦν κα-
σμών μετέχων, μὴ τοῦτο σφόδρα βεβουλημέν-
μὴν ἀλλὰ καὶ πάντες εὖ εἰσι καὶ καλῶς
ὡς ἔστιν ἀληθῶς ἰτερὸν πᾶσαν λογου καὶ
καὶ φύσιν ἐφ' ἱκανὸν ταῦτα ἐξισχύσαι ἢ
ἢ τὴν ἀνάλογον καὶ πάνυ τι προτεθυμημέν-
χαριστίαν πράξει, μὴ ὅτι γε καθ' ἓνα φθ-
νοὺς καὶ κατὰ μίαν γλῶσσαν ἕκαστον ἐπιχει-
ἀποθέμην, ἀλλ' οὐδ' εἰ πάντες εἰς τὰς (1)
ιόντες, ὅσοι τε νῦν εἰσι καὶ ὅσοι πάσαι γῆν
οὐμένου, οὐδ' εἰ χεῖλος ἐν καὶ ἐν σπινθέρ-
τὴν μίαν (2) γεγόμενοι, οὐδ' οὕτως ἂν ἦν
B μικρὸν ἔσχον ἐγγὺς εἶναι τοῦ τινα ταῦτα
νίαν παγκόσμιον πρὸς ἀνομολόγησιν ἐπ-
τῶν θαυμάτων μεγαλείου μὴ κάτω πίπτουσι
τοῦ παντὸς ἀπολειπομένην. Ἄλλ' ἔστι μὲν
μικρὰ πᾶσα φύσις ἀνθρώπων καὶ ἀσθενὴς
τοῦτό γε δυνάμει ἐξεταζομένη, ὡς ἔχω
τι τῶν τασούτων καὶ τοιούτων εὐεργε-
εῖρει· ἔστι δὲ καὶ αὐθις ἀσθενής, εἰ καὶ τὴ
λίκαὶ αὐτὰς ἢ καὶ ἀρχαγγελικὰς, εἰ τὰ
ἄλλων γλῶσσαι πρὸς διηκεῖς ὕμνους εἰς
Θεοῦ, βουλευθεὶη προσλαβεῖν καὶ προσλαβεῖ,
συνεργάζοιτο τοὺς εὐχαριστηρίους ἀποπλη-
οὐ γὰρ ἀνθρώπους μόνον καὶ τὴν καθ' ἡμᾶ
C Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ καθ' ἑξῆς αἰεὶ ταῦτα τ-

βεβαίαις ἡμῖς τὰς πίστεις καὶ ἀσφαλεῖς
τὰς ἐλπίδας. Καὶ, ἐν ἡμῖν ὁ λόγος, ὡς
ἀρχὴν ἀνελεῖν, ἐκείθεν καθ' ὁδὸν προφο-
μὴν ἀνθρώπος χειρὶ Θεοῦ, καὶ μετέσχε θεί-
νος (3), καὶ τούτω πλείω τετίμηται πάν-
ὄρωμένων· εἶχε δ' ἂν καὶ πλέον ἀπειληρένο
καὶ δόξης, πρὸς ὃ καὶ μάλλον ὁ τῆς κατ' αὐ-
μιουργίας ἔφερε λόγος, καὶ ἀπέλαθεν ἂν,
εἰκόνα περισώσας, μετὰ τῆς ἐντολῆς ἐπι-
Ἐπεὶ δ' ὑφ' ἠδονῆς ἐκλάπη, καὶ, τῶν προσ-
των ὀλιγωρώσας, ἐνεπίστευσε τοῖς ἀπατώσει
μὲν εὐθὺς ἐκείθεν ὅπη καὶ τρυφῆς (4) ἐπέ-
πολλῶν καὶ μεγάλων ἀγαθῶν μετουσίας· ἔσ-
δ' ὁμοῦ καὶ ἧς ἀξίας ἐμέλλεν ἀμείνονος περ

D

epigrammata, εἰς τὴν κοιμήσιν τῆς Θεοτόκου
Ζῆς καὶ θανούσα· ζῶσα τίκεις παρθένος.
Σαῖς ἠγκαλίζου πρὶν με χερσὶ, παρθένε, Θε-
σῆς ἔσπασα μητρικὸν γάλα. Τὸ πνεῦμά σου ἵ-
τὸς ἠγκαλισμένος, Τὸ σῶμα πέμπω πρὸς
τὸ χωρίον. — γ'. Γῆν ἐκ πόλου μοι, γῆς ἐγὼ
πόλου Ἰδοῦ τίθημι, μητέρα παρθένε.

(1) Poterunt admoveri, si tanti est, Joani conis similes hyperbolæ ex initio laudationi nis Palæologi (Vide tom. CLVIII).

(2) Genes. xi, 1: ἐν πάσα ἡ γῆ χεῖλο γωνῆ μία πάσι.

(3) Genes. ii, 7: ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν πον. Vide et i, 27.

(4) In Bibliis non semel paradus dicitur δεισος τῆς τρυφῆς.

τοίφει παλιν εἰς γῆν συντριβείς τῇ ἁμαρτία, A propter quod meliori bono potiri in proximum habebat : et rursus in terram conversus est attritus peccato ; neque quod erat custodiens neque ad hoc melius erectus ad quod instruebatur et vocabatur.

Ille vero sic titubavit ut a Deo et a divina felicitate excideret ; sed iterum ad Deum assurgere studet. Studet autem cum bonitatis altitudinem recogitat ejus qui seipsum omnino pro nobis exinanians, ut sustineret lapsos et assumeret erigeretque ad se prolapsos, non solum reddens quod antea eramus, sed ad quod nos perduxit iterum salvando reformans, ut neque ab invidi hostis machinationibus caperemus, neque iterum peccaremus, neque denuo absque fructibus essemus.

Hæc eadem cupit Deus, et per antiqua tempora in suam Matrem directo respicit, eligens eam antequam ordinaret orbem universum ex omnibus a se creatis generationibus. Sicque apparuit hoc mysterium Dei ante omnem creationem decretum, sed, ut ita dicam, absconditum : deinde secundum generationes figuratum et sub umbris positum ibi salutem operatur, ubi typus ejus vel umbra quædam demonstratur et accipitur. Et hoc evidenter novit qui rem attente considerat.

Servus factus Israel in Ægypto sub Pharaonis tyrannide premebatur ; acerbis pressuris misere lacessitus fessusque pondere et multitudine laborum, ad hæc extrema dejiciebatur quæ de illo narrant Biblia et veterum historiarum : surrexit autem Moses zelans super patientes, fugiensque Ægyptum sese Deo approximavit. Videtque visionem hanc magnam et stupendam, ignem in rubo, ignem urentem, minime vero consumentem, quia ille quæ Moysen ex rubo vocavit, postea descendens ad virginem, ejus virginitatem nec abstulit neque vel minimum obscuravit. Tuncque audit Moyses se calcare terram sanctam, et jussus solvere calceamenta pedum suorum, solvit et accessit. Quarenam ? Quia non licet quidquam mortuum locum tangere ubi Deus præsens est. Typus quoque immaculatæ (Virginis) ut Edem, ad quem nos regressuros et inhabitaturos symbolis multis prænuntiavit ille qui in Virgine apparuit : et statim jubet nos rejicere quidquid in remedium et auxilium contra peccatum infirmæ carni coaptavit, et sic liberos ab omnibus confidenter pedibus calcare serpentes, et caput draconis qui nos decipiendo indumentis carere fecerat. Hæc vidit Moyses et credidit in libertatem Israel et abiit confisus in virtute visionis, ita docens communem omnium hominum libertatem, Deum quippe nasciturum propter nos ex Matre virgine, ut quemadmodum tunc

Paul. Epist. ad Philipp. ii, 7, de Christo ;
ν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών. Cf. p. 50.
A sine articulo.

B. δηλοῦται. Ad rem vide Exodum c. i.
Exod. iii, 3 : Εἶπε δὲ Μωϋσῆς · Παρεθλών
: τὸ ὄραμα τὸ μέγα τοῦτο.

Exod. iii, 2 : ὄρα ὅτι ὁ βᾶτος καίεται πυρὶ ·

ὁ δὲ βᾶτος οὐ κατεκαίετο.

(6) Exod iii, 4 : Ἐκάλεσεν αὐτὸν ὁ Κύριος ἐκ οὗ βᾶτου.

(7) Exod iii, 5 : λύσαι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου · ὁ γὰρ τόπος, ἐν ᾧ σὺ ἕστηκας, γῆ ἁγία ἐστίν.

(8) Respectu ad Ps. xc, 13.

exemit Israel ex tyrannide Pharaonis, ita nos adumbrabat ex antiquis diebus ab acerbo tyranno, qui est Satan, liberandos esse. Igitur, ut dixi, solvit omnes malo servientes, et quod liberaverit e manu forti Ægyptiorum figura est mysterii salutis et symbolum salvandorum in finem.

Sed iterum Ægyptii tentant persequi eos qui servitute fugiebant; currebant post eos cum omnibus equis et curribus nitentes in eos irruere: citoque occupassent et redegressent in novam et acerbiorem servitutem, nisi subito circumfusa salvasset, nubes scilicet quæ obumbrabat per totam diem et abscondebatur eos: nubes symbolum evidens est sicut et vellus Gedeonis. Vellus illud imbrem ostendit vivificantem de cælo propter nos aridos et pene mortuos cadentem; nubes autem Virginem significat quæ nobis præbetur ut umbraculum universa terra et omnibus cælis immensius.

Sed propter quid aliud mare Rubrum in mirabilia elatum et Dei populum multum salvavit, submersit vero robur Pharaonis et principes Ægyptios, quomodo tanta potuit operari nisi quia ad illam vere efferebatur quæ finis erat earum quas Abraham suscepit promissionum, et per quam facta est multiplicatio seminis Abrahamæ, quod multiplicatur ex ipsa generatum, orbem universum regenerans, et in seipso adunans omnes dum ipse congregat veros Abrahamæ liberos?

Deinde petra producit aquam, maximum miraculum, et spargit undique fluenta quæ in continuos fluvios effluunt: et populus siti perustus in deserto bibit usque ad satietatem. Petra autem pars est montis qui typum habet Virginis ex qua prodiit Christus Lapis angularis et vitalis petra, sive cum a Deo longe essemus nos congregavit, et statuit in infrangibile vinculum secum; sive quia nos potavit aqua ex seipso effluente et saliente in vitam quæ nunquam deficiet.

Quid amplius? famem patiuntur in deserto, quæ est acerbissimus dolor: illi ergo iterum in Moysem concitantur ad iram, qui nullo modo exorto tumultu perterritus, dixit eis: « Si enim cum percussit petram fluxit aqua, nonne et panem poterit dare? » Qui eis produxit cibum non ex terra, et qui patens est panes etiam ex lapidibus proferre, in novum miraculum mutata potentia; unde ergo illos enutrivit? de oculis eos satiavit tunc ostendens perseverare

(1) Phrasis est biblica ἐπ' ἰσχυάτων ἡμερῶν; conf. pag. 110, 17.

(2) Exod. xii, 8: κατεδίωξεν (Φαραὼν) ὀπίσω τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ.

(3) Forsan ἵππους, vel ἵπποις, ἐλάοντες.

(5) Ex. xiii, 21: Num. x, 34.

(6) Vide Judic. vi, 37, sqq. — B sine articulo ὁ. (6) Exod. xv, 4: ἄρματα Φαραὼν καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἐρρίψεν εἰς θάλασσαν, ἐπιλέκτους ἀναβάτας τριστάτας· κατεπόθησαν ἐν Ἐρυθρῇ θαλάσῃ.

(7) Vide Genes. xv, 5.

οὕτως ἡμᾶς ἐπ' ἡμερῶν ἰσχυάτων (1) τοῦ Σατὰν ῥύσασθαι τυράννου, ὅτι ἐκ μῆτρος· νου καθ' ἡμᾶς γεγονότα. Καὶ γοῦν, ὅπερ σώζει κακὰ τοὺς τυραννομένους, καὶ τῆς β' Αἰγυπτίων χειρὸς ἀπολύει ὁ τοῦ σωτηρίου μυστηρίου τύπος καὶ τὰ σύμβολα τῶν ὑστερῶν ζομένων.

Οὐ μὴν ἀλλὰ πειρῶνται πάλιν Αἰγύπτιοι τῶν δουλείων φευγόντων καταδιώκειν ὀπίσω (2), κατεδίωκον ἄρμασιν ὄλοις, ἵπποις, ἐλάοντες ἐπ' αὐτούς. Καὶ τάχ' ἂν κατέλασθον καὶ εἰς αὐτοὺς ἀγοντες ἐπὶ πικρὰν δουλείαν, ἢ μὴ λίπα περιφανῶς ἢ τοῦ μέλλοντος σκιά κρηπίδος ἡμῶν τῆς ἡμέρας ὅλης ἐπισκιάζουσα (4) κρηπίδος· οὐσα, νεφέλη σύμβολον ἐναργῆς, ὡς ὁ πῶν αὐτοὺς πόρον (5). Τὸν γὰρ ζωτικὸν οὗτος ὅλος τῆς ξηροῦς ἡμῶν ἅτε καὶ νεκροὺς ὄλους κατέλασθον· δὲ νεφέλη τῆς παρθένου σαφῶς προφητῆ, κόσμου πάντως σκίπη καὶ πάντων φανείσθαι ἐνὶ νῶν πλατυτέρα.

Οὐ μὴν ἀλλὰ τοῦτο μὲν δὴ τοσοῦτον. Ἐπί τερατοῦργουσα καὶ διασώζουσα μὲν τῶν ἐπιπεριούσιον, βυθίζουσα δὲ δύναμιν Φαραὼν καὶ στάτας Αἰγυπτίους (6), πόθεν ἀλλοθεν τὰ ταῦτα δεδύνηται, ἢ πρὸς αὐτὴν δὴ ταύτην καὶ ἀναφέρουσα, πρὸς ἣν καὶ τὸ τέλος τῶν ἄλλων ἐπισημασμένων, καὶ ὁ πληθυσμὸς τοῦ σπιτοῦ ἐξ αὐτῆς γεννηθέντος (7), κόσμον ὅλον ἐνήσαντος καὶ οἰκειωσαμένου μὲν αὐτῶν, οἷα μὲν δὲ γνησίους τῶν Ἀβραάμ;

Εἶτα πέτρα πηγάζει (8) καὶ τὸ πλεον τῆς ματος, ὅτι μεταφερομένη βεῖθρα προβάλλει ποταμοὺς ἀνάγους (9)· οἱ δὲ πίνουσιν εἰς δίψην κάμνοντες ἐν ἀνύδρῳ. Καὶ ἡ πέτρα πρὸς ὄρους τύπον ἔχοντος τὴν παρθένου, ἐξ ἧς σὸς ἀκρόγωνος λίθος (10) καὶ ζωῆς πέτρα, συνάπτων ἡμᾶς ὑπὸ Θεοῦ μακρυνθέντας καὶ ἔχων εἰς ἀρραγῆ σύνδεσμον, τὸ δὲ ποτιζὼν αἰδίως ἐκλύζον καὶ μὴ ποτε λήγουσαν ζωὴν παρέχον.

Τί ἐτι: πινῶσιν ἐν ἐρημίαις, καὶ πάθος τῆς λεπώτατον λιμὸν αὐτοῦ καταλαμβάνει· οἱ δὲ καὶ φέρονται κατὰ Μωσείως, μηδεμιᾶς μετῴψασθαι ἐν ἐλπίσι μηχανῆς φαινομένης· « Εἰ γὰρ ἐπέφρασι « πέτραν, καὶ ὕδωρ ἐρρήνη, μὴ καὶ ἄρτους ταῦτα δοῦναι (11); » Ὁ δ' ἀπὸ γῆς μὲν αὐτοῖς φῆν οὐκ ἤνεγκε, καὶ ταῦτ' ἐξὸν ἄρτους καὶ λίθους γενέσθαι (12), τῆς αὐτῆς τῶν προτέρων θεομεταποιούσης δυνάμει· ψωμίζει δὲ πόθος

(8) Exod. xvii, 6.

(9) Psal. lxxvii, 16: ἐξήγαγεν ὕδωρ ἐκ πέτρας κατὰ τὴν ὁδὸν ὡς ποταμοὺς ὕδατα.

(10) Christus ἡρωγωνιαῖος dictus fuit non in apostolicis epistolis. Fons locutionis est Isaia xxviii, 16.

(11) Psalm. lxxvii, 20: ἐπέφραξε πέτρα καὶ ἐρρήνησαν ὕδατα καὶ χεῖμα ὄροι κατεκλυσθησαν καὶ ἄρτοι δυνήσονται δοῦναι;

(12) Respectu ad verba Satanæ, Matth. 1: εἰπέ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται.

ρίφει (1), ἐκείθεν εἶναι δεικνύς καὶ τὰ A
 ελούμενα. Καὶ οἱ τῶν ἄρτων ἀπεργνώκότες
 μέννα, κακὴν τινε τροφήν καὶ πολλῶ
 υμίνου τιμιωτέραν, ἅμα θε καὶ ἀφθονον,
 δίαν πᾶσι τοῖς κομίζεσθαι βουλομένοις.
 ἰὰρ ἀπολαμβάνειν, μὴ καθ' ὅσον μόνον
 τῆ χρεία ἀλλὰ καὶ περιττὸν ἔχειν κτᾶ
 καὶ ἄλλως ἢ τὸ περιττεῦσθαι ἀνόητον
 ἡλονότι θαῦμα καταργοῦν τὴν ἀπληστίαν,
 καὶ τὴν ἀπιστίαν διορθοῦμενον, εἰ τούτου
 πλέον ἀπετίθουν, ὡστ' αὐθὺς ἔχειν, ἀκλει-
 οῦ διδομένου, τῷ προλαβόντι (2) χρῆσθαι,
 τῷ χορηγοῦντι θαρρόντες ἦσαν αἱ καὶ
 παρέχειν δεδουλημένῳ. Τοῖς μὲν οὖν ἡ
 πεστῆριξε τὴν καρδίαν, μηκέτι διαπιστεῖν
 τῶν ἀπόρων, ὡς οὐχὶ γνήστει τούτοις B
 οἰσι πρὸς Θεὸν καὶ γνησίως ἐπικαλουμέ-
 νη δηλονότι καὶ Μωσῆς (3) ὁ μάγας ἐκείνου
 γνήσιος αὐτῷ γινόμενος μετὰ παρόρησίας
 το, καὶ πάντ' εἶχεν εὐθὺς ἀπαντῶντα πρὸς
 ταις ἐπιστήριξε δ' ὁμοίως οὐ τοὺς (4) τότε
 ὦν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τοὺς καθιξῆς
 αἱ, μὴ διαπιστεῖν οὐμνοῦν ὡς οὐ καταθέσει-
 ἡμᾶς ἐξ οὐρανῶν ἄρτος ζωῆς (5) καὶ τρυ-
 κωνίων παρεκτικός.

ὁ λοιπὸν ἡ χρυσοῦ καθίσταται στάμνος καὶ
 τὸ μάνα (6), καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ μέλλοντος
 λάμπρως φέρει.

οὐ καὶ τὰς πλάκας βλέπει καὶ τὸν ἐν αὐ-
 ρακρον νόμον (7) μὴ τοῖς ἐκτὸς μόνον βοη-
 σμαμάτων ὡσανεὶ κινδυνευόντων σωστικῶν C
 ἄτοι καὶ ψυχῶν ἐφικνούμενον καὶ παιδα-
 ταύτας, καὶ γε σφαιερὰς πάσης εξαίρου-
 ἔ Θεοῦ δόξης. Βλέπει δὲ ταῦτα, καὶ, τὸν
 ς ὁρωμένοις καλῶς προσέχων μάνθανει τὸν
 τον λόγον δακτύλῳ Θεοῦ, πνεύματι θείῳ,
 ἰκῶ γραφέντα, καὶ τῶν πατρικῶν κόλπων
 α μὲν, οὐκ ἀποστόντα δε, μονοντα δ' ἐν
 καὶ πληροῦντα πάντα, χωρητὸν γενέσθαι
 τρὸς κόλποις, καὶ τούτου δὴ τὸν τρόπον
 σαι κόσμον ὅλον, καὶ ψυχὰς ῥύσασθαι,
 κκοτε καὶ σκιᾷ θανάτου (8) κατεχομένους.

ν ἀλλὰ ταῦτα μὴ οὔτω καὶ οὕτως ἀνωθεν
 ε τὴν παρθένου Θεοῦ μητέρα διὰ πολλῶν
 κλων ἤκοντα τῶν συμβόλων, πανταχῇ παρ- D
 ῦναι θαυμάτων ὑπερφυῶν εὐρήσεις, ἅμα
 σωτηρίαν τῶν ἐσχάτως κινδυνευόντων. Καὶ
 διεξίναται παρῆκεν ὁ λόγος, ὅτι μηδε πεί-
 ὄτε γε διὰ πάντων (τοῦτο γὰρ παντός μάλ-
 κτου), ἀλλὰ μηδ' ἐπ' ἰκανὸν αὐτῶν ἰκίσθαι
 κ: πῶς γὰρ; ὅπου γε καὶ ταῦτα ὦν ἀρ-

quæ prius effecta fuerant. Et qui panes non habe-
 bant manducaverunt manna, novum quoddam ali-
 mentum, multo quam postulabant pretiosius, simul
 abundans et lectu facile his qui illud requirebant.
 Licebat enim assumere non solum quantum nec-
 cessitati sufficeret, sed etiam habere quod su-
 perfluum perderetur, inutileque ad quemcunque
 usum. Alterum certe sic habebatur miraculum,
 quod excluderetur insatiabilis appetentia, et simul
 corrigebatur incredulitas, dum si propter abundan-
 tiam plus quam satis erat colligeretur, ad servan-
 dum in futurum, sic, deficiente forsan donante,
 accipiens frueretur, non possibile foret, quia sic
 non confidant duci suo quasi non valens esset
 ad dandum et semper et adundantius. Illis ergo
 cibus ille refocillavit cor, ne animo frangerentur
 in quacunque tribulatione, diffidentes a Deo exau-
 diri cum converterentur ad eum ut invocarent, sicut
 certo sciebant exauditum fuisse Moysem magnum
 et legitimum Dei servum cum fide postulantem et
 invocantem, qui et omnia statim obtinuit juxta pe-
 titiones. Sed et sic refocillavit non tantum corda
 hominum qui tunc erant, omnes autem simul eos
 qui postea facti sunt, ne omnino diffiderent quin
 propter nos de cælo caderet panis vitæ et volupta-
 tis præstans æterna bona.

Cæterum in tabernaculo positum fuit vas au-
 reum includens manna, quod in se splendide pro-
 fert imaginem futurorum.

Sed mecum considera sacras Tabulas et in illis
 scriptam legem Dei vivificantem, quæ non solum
 externe auxilium præstat, quasi corporibus in peri-
 culo versantibus salutem proferat, sed quæ etiam ad
 animas attingit et docet illas, et ab omni vana gloria
 revocat ad Deum. Hæc considera attentissimo spi-
 ritu, disceque sermonem digito Dei subsistentem
 Spiritu Dei in Virgine scriptum, e sinu Patris ex-
 euntem quidem, sed non relinquentem, sed in eo
 manentem et repletum omnia, contentum simul in
 sinu Matris, ut ita salvaret universum mundum et
 animas liberaret mersas in tenebris erroris et igno-
 rantie et in umbra mortis sedentes.

Hæc autem adeo sunt vera, ut si a principio quæ-
 ras quæ de Mater Dei per multa et singularia sym-
 bola significantur, semper et ubique invenies ines-
 se potestatem mirabilium supernaturalium simul
 atque salvationis eorum qui in extremis periculis
 versantur. Et sermo plerumque cum ista loquitur
 liquet aqum non esse non modo ad omnia expri-
 mendum, quod plane impossibile est, sed ne quidem
 ad quoddam exponendum quod conveniret earum

de Exod. xvi.— Deuter. viii, 3 : ἐψώμισέ σέ

προσλαβόντι.

Νουῦσῆς.

ὁμοίως αὐτούς.

spectu ad Joan. vi, 33 sq. : ὁ γὰρ ἄρτος
 στευ ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ

ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ... Εἶπε δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς ·
 ἐγὼ εἶμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς.

(6) Vide Exod. xvi, 33.

(7) Deuteron. v, 22.

(8) Frequens in Bibliis metaphora. Psal. cvi, 14
 ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐκ σκοτόυ καὶ σκιᾶς θανάτου.

rerum. Nec mirum. Cum ergo de istis modo diximus, non ut quædam seligentes inter multa delibare narrando confideremus, sed ut solummodo per strictiorem indicationem, dicta nuper demonstrarem, scilicet salutares esse semper et ubique figuras et umbras eorum quæ postea absque velo de Virgine revelata et ostensa fuerunt. Postquam enim adimpletæ sunt figuræ et umbræ depulsæ veritasque inter homines sincere illuxit, gloriam afferens Virgini quæ splendore suo cælos omnes obacurat, cælestesque cunctas claritates longe vincit atque ipsa Seraphim et Cherubim superat, quis sermo vel quæ lingua tot et tantorum mirabilium poterit exponere plenitudinem? Ego igitur vereor ne pœna dignus inveniari, qui non jam manum sed impura labia ad arcam Deo plenam admoveam, vester illius miraculi iteratione mihi proposita, quod moneret prohiberi eos qui non sunt absque macula, ne audeant accedere vel ad umbras arcæ: et hoc a Deo ipso mihi videbar audire: « Quare te cum sordes non expurgaveris salutari carbone, sicut fecit Isaias, neque linguam exemeris pondere malorum quæ ea irretiunt, mirabilia sustines enarrare quibus impar est etiam angelorum natura, quæ hæret præ ignorantia, intelligens celsitudinem? »

His territus cogitationibus, non possum ultra accedere. Sed cum a te salvatus sim, o Mater Dei. a te dum ceciderim, erectus, dum frangor, reffectus, numquid tandem virtutem sermonis adeptus, et quamdam emittere vocem permittis, non potero conari ut loquar? Minime ergo tacebo mysterium salutis, sed ut licebit eructabo.

Nos sub jugo suo servos tenebat ille qui a principio erravit et apostatavit a Deo, nosque gloriæ ejus a qua decidit et avulsus est hæredes futuros tentationibus lacescebat, propter antiquam rebellionem in passionibus nos præcipitans quasi compedibus vinciebat inextricabilibus, ne iterum ab ejus tyrannide liberati, possemus ad Dominum regredi, et, morte nobis pro custode constituta, in infernum includeret et custodiret sub portis tenebrarum. Nos vero ejus potestatis tyrannicæ triste servientes, neque tantis in quibus versabamur malis permoti, gaudebamus de ruina, gloriabamur in passionibus quæ nos ad mortem usque trahebant, propter errorem et tantam dejectionem misericordia digni. Et quales erant qui talia patiebantur? imaginem Dei gerentes, miserrime jacentes in servitute et sub tyrannide inimici, miserrimique magis propter insensibilitatem, quia, factorem deserentes, seipsos hosti tradebant, qui manu dura tenens, sequentes

(1) Codd. αὐτάδε. In A præsertim conjunctio δὲ passim ad encliticarum modum est scripta, accentu rejecto.

(2) Percussus est a Deo Oxa, quod arcam fœderis

A τίας ἐμνήσθημεν, οὐχ ὥστε καὶ ὀλίγα ἐκ ἡμᾶς ἀπολεξαμένους ἔρεῖν, ταύτου χάριν ἡμεῖς, ἀλλ' ὥστε μόνον ἀφασθαι, καὶ τὸ λιχθεῖν δειξαι, σώζοντας εἶναι δηλονότε πανταχοῦ, καὶ τὰς σκιὰς τῶν ὑστερον ἐπὶ τῆς δίχρα παντὸς ἐπικαλύμματος λαμπρῶς ἐφεῖν. Ἐπεὶ δ' οἱ τύποι παρῆλθον καὶ ὑπεχῆσαι σκιαί, καὶ καθαρῶς ἢ ἀλήθεια γέγονεν ἐν ποίς, δόξαν φέρουσα τῇ παρθένῳ πάντας ἀποκρύπτουσαν καὶ ὑπεραναβαίνουσαν μὴ ἴνω λαμπρότητας, αὐτὰ δὲ (1) κέλευθον Σαραφίμ καὶ Χερουδίμ ἀφιεῖσσαν, τίς ἐκ τῶν κείων γλώσσα τῶν τοσούτων καὶ πᾶσι καὶ φρικτῶν θαυμάτων ἐκδιηγεῖσθαι ὑπερπλήθη; Ἐγὼ μὲν οὖν δίδοικα μὴ ποτὲ μὴ κατὰ κράτος γένοιτο φέρον εὐθύνην, εἰ μὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ χεῖλαις ἀνάγκοις τῇ θεότητι εἰμι κιδωτῶ, πόρρωθεν αὐθις ἐτέρου κειμένου ἀπειλούντος, ἅμα δὲ καὶ ἀπειργόντος τῶν μὴ ῥῶν μηδὲνα τολμᾶν προσάπτεισθαι μηδὲ τρεῖς σκιαῖς κιδωτοῦ (2). κάκεινο τοῦ Θεοῦ ἀκούσασαι λέγοντος. « Ἴνα τί σὺ, μῆτις τῶν ῥύπων χρησάμενος ἄνθρακι, καθ' Ἡσαΐως, μήτε τὴν γλώττιαν ἀνείς τοῦ ἐπικειμένου κακῶν, ἐκδιεγῆθαι πρὸς ἄμην ἀγγέλων ἐξαρκεί φύσις; ἀπογὰρ αὐτῇ κατανοοῦσα τὸ μέγεθος. »

B Τούτων με φοβούντων τῶν λογισμῶν, προσεῖναι τοῖν ἐφεξῆς. Πλὴν, ὅτι διὰ σοῦ σμαι, μήτερ Θεοῦ, καὶ πᾶσιν ἀνωρθώθη, τριβείς ἀναπέπλασμαι, πῶς ἂν ὅλως, λόγοι μιν ἔχων καὶ φωνὴν τινα δυνάμενος ἀφίναί τι σπουδάσαιμι πρὸ τοῦ ταῦτα κηρύττειν; οὐδὲ τὸν τῆς σωτηρίας σιωπήσομαι τρόπον ὡς ἐνόν, ὑμνήσω.

C Εἶχε μὲν ἡμᾶς δουλωσάμενος ὁ καὶ τὴν πλανήσας καὶ ἀποστήσας Θεοῦ, καὶ δόξης μὲν ὄθεν αὐτὸς ἐκβληθείς ἀπερρέφει κληρὸν μέλλοντας ἐν μηχαναῖς ἀπωσάμενος, πρὸς δ' ἐξ ἡμῶν τῆς ἀτιμίας πάθη κατενεγκῶν, καὶ εἶχε ἡμῶν ὥσπερ κείων πᾶσαις δεσμεύσας ὡς μὴδ' ἔχων ἡμᾶς, ἐκλυθέντας τῆς αὐτοῦ τυραννίδος πρὸς δεσπότην ἀναδραμεῖν, καὶ θάνατον ἡμῶν ἐκφυλάκα, καὶ καθείρξεν ἐν ἄθου καὶ πύλαις ἐκ κατασφαλίσαστο. Καὶ ἡμεῖς ἡμεῖν τῇ τούτων στείᾳ καὶ τυραννίδι δουλεύοντες, μὴδ' αὐτῶν τούτων ἐν οἷς ἐσμεν δηλονότε κακοῖ ἀίσθηται τῇ δ' ἀπωλείᾳ συνευφρανόμενοι, πάθη τῆς ἡμεῖς ἐξ ὧν ἐπ' αὐτὸν ἐτρέχομεν θάνατον, ἀ τῆς ἀπάτης καὶ τῆς τοσαύτης ἀδοξίας· καὶ τίνας; οἱ τῆς εἰκότος Θεοῦ, ἐλεινότεροι τῆς λείας καὶ τῆς τοῦ ἐχθροῦ τυραννίδος, πολὺ πλείον ἄθλιοι τῆς ἀναισθησίας, ὅτι τὸν θεμὶ ἐγκαταλιπόντες, φέροντες ἑαυτοὺς τῷ πολεμῆ

manu contrectasset, ut est in li Reg. c. vi. et alia exempla similia.

(3) Vide Isai. vi, 6, 7.

ductiones quam per te quam heroem ducem belli invenimus et potentem patronam, undique ipsius frangentem fervidos impetus. Ille enim duplex suscitatur bellum, sive nostras saucians animas ipsisque occulte insidians, sive illas impellens ad res externas, ut sic manifeste suam compleat in illis invidiam et malitiam. Tu vero fortis contra utrumque bellum potens praestas omnibus auxilium nec solum succurrere desideras, sed et facile potes. Nobis ideo succurris et praecedis, ut pugnes atque ut prius mala ingruentia corrigas et innoxia reddas quam ab eis omnino infirmemur. Neque hoc solum. Sed cum adversus ejus insidias, agentes nihil proficimus et difficillime impetum sustinemus, quasi voluntariis malis succumbentes (ille enim nos voluntarie corruptos impugnans libere agit in id quod desiderat : vult autem pessima et ad haec impellit), et indignationem Dei contra nos provocamus, qui, iuxta concitatus ira, statutam parat infligere poenam, tu cito praevenis et apud illum facta mediatrix, hunc maternis precibus iuribusque flectis; nam super propria jura preces protendens et illi commemoras quod similis tui ex natura tua participavit, et quod in tuis visceribus illum gestasti, ex uberibus tuis lac illi praebuisti, et quod passionis suae finem cernere praestolata juxta erucem ubi moriebatur steteris, omnia et ipsa patiens quae ipse pro nobis reis et damnatis subiit ut nos solveret a iudicio. Illum ergo converti facis pia negotiatrix; insuper donans ut Deum nedum iratum, imo diligentem et bonis cumulanti experiamur; donans ut ab eo bona dona que suscipiamus pro malis quae suscepturi eramus et poenis quasolvere debuissimus. Nihil enim est omnino quod tu desiderans pro nostra beneficentia a Deo non possis impetrare : imo potes omnia certe et donas multo magis et facilius quam forte nos in votis habere possumus. Propterea videris et petitiones praevenire et nos quasi dona jam accepta efflagitamus omnia quibus indigemus, et quae ante postulationes per te nobis fiunt. Cum autem aliquando in rebus utilis perperam desideramus, perperamque studemus et agimus, tu ipsa haec optime dirigens et agens, in hoc maxime ostendis bonitatis thesaurum, quia circa quae non cogitamus neque petimus, vel etiam cum desideramus et tendimus ad pejora, nos istis violenter eripis aut etiam facis ut multum proficiant, cum in ipsis vere potest inesse utilitas : quasi invitos henevolens in hanc nos trahis viam, et deinde sensum et scientiam adepti, vim diligamus qua in experientiam boni introivimus. Ita nos e vitis eripis, illa longe depellens, ne primum in ista impingamus cum improvise periculum instat cadendi; et si forte incidimus ruinam et perniciem reformas : et si quid horum potenter praeva-luerit, tu nostram experta fiduciam, et periculum evidenter aperis, et potissimum remedium praebes

μηχανημάτων, ἢ σὶ, Παρθένε, πρόμαχον καὶ στατίον κραταιῶν κακημένοι, πανταχόθεν αὐτῷ τρέπουσαν τὰς ὁρμάς. Ὁ μὲν γὰρ ὑπελάω τον πόλεμον, τὸν μὲν, ψυχῶν αὐτῶν καθικνο καὶ ἀφανῶς ταύταις ἐπιβουλεύων, τὸν δὲ, πρὸς τὰ ἐκτός καὶ φανεράν ἐν τούτοις πλησὶ ἀπέχθειαν· σὺ δ' ἄλλ' ἀπαντὰς ἀμφοτέρωτε κουρος κραταιὰ, πάντα βοηθεῖν μὴ μόνον γι μὲνη, ἀλλὰ καὶ βραδίως δεδυνημένη. Ταύτη τ βοηθεῖς προϊσταμένη καὶ προμαχοῦσα, καὶ, κ καθαρώς ἡμᾶς αἰσθῆσθαι τῶν ἐπιόντων κακῶ, πεις ταῦτα καὶ καταργεῖς. Οὐ τοῦτο δὲ μόνον, λὰ καὶ πρὸς τὰς ἐπιβουλὰς ἐκείνου εἰ γι μ ἡμεῖς ἀντιπράττομεν, συμμαχοῦμεν ἢ μᾶλλον, θαιρέτοις ὡσανεὶ κακοῖς περιπίπτουσι; ἢ ἢ κρη ληφῶς ἐκόντας θειρομένους ἀγει καὶ ἔρα πρὸς ὅτι καὶ βούλοιο· βούλεται δὲ καὶ ἔρα τως ἐπὶ τὰ χεῖριστα), νειμισθᾶ μὲν θεὸς ἐπὶ, πρὸς ὄργην δικαίαν κεκνημένος, βούλεται τὰς θύνας ἐνδίκους εἰσπράττεσθαι· σὺ δὲ θθάκας ταῦθα γιγνομένα μιστις, ταῖς μητρικῶς κω σωπούσα παρρησιαῖς, καὶ ὡς ὑπὲρ ἰδίων κωνίς τοὺς ἐκτεροῦς, τὸ τῆς φύσεως ἐκ προβαλλομένη, ἀμα δ' ἴσως κάκεῖνα προβάλλω ὡς αὐτὸν σπλάγγχοις ἐνιδέξω καὶ μαζοῖς; ἢ καὶ γάλα ἐπότισας καὶ πῆθος αὐτοῦ τὸ τίμ κατιδεῖν καὶ σταυρὸν ἠνίσχου (1) καὶ θάνατον πάνθ' ὅσα ἐκὼν ἐκείνος δὲ ἡμᾶς τοὺς κατακω ὑπέμεινε, τῆς καταδικῆς ἀπολυτρούμενος, καὶ κάμπτεις πρεσβεύουσα· εἶτα δίδως ἡμῶν ὀργιζομένου, φιλικωθρευομένου πειρασθαι ἢ δίδως καὶ πάσχειν εὐ παρ' αὐτοῦ καὶ δωρεῆς; θάνειν ἄνθ' ὧν ἐμῆλομεν κακῶς πάσχειν καὶ δικαίως ἀποτεινῶναι. Οὐδὲ γὰρ ἔστιν οὐδὲ οὖν, ὃ γὰρ σὺ βουλομένη μὴ τι καὶ δεδ πρὸς εὐεργεσίαν ἡμῶν ἐκ Θεοῦ κατατίθεσθαι ἰσχυρεῖς πάντα πάνταπασι, καὶ νέμεις πολλῶ καὶ ῥῶον ἢ ὡς ἂν ἡμεῖς ἐπευξάμεθα. Διὰ τοῦ χορηγεῖς προκαταλαμβάνουσα τὰς αἰτήσεις ἡμεῖς οἰοῦναι κατόπιν τῶν δωρεῶν ἠκομεν αἰπ πάντων, ὧν ἂν ἐν χρειᾷ γυνοίμεθα, καὶ κρη αἰτήσεων ἡμῶν διὰ σοῦ γιγνομένων. Καὶ τῶν τῶν συμφερόντων ἔστιν ὅτι κακῶς ἐμῶν ἡμῶν μένων, ἄτε καὶ κακῶς ἐπεγνωκότων καὶ κρη τεινομένων, αὐτὰ ταῦτα πράττεις ἀρίστως κμουσα, καὶ γὰρ τὸν πλοῦτον τῆς φιλικωθρεπὶ τούτῳ πλέον ἀποφαίνεις, ὅτι περὶ ὧν ἡμῶ οἶδαμεν, οὐτ' οὐδὲν αἰτοῦμεν, ἔστι μὲν οὖν ὅτι βουλόμεθα τὰ χεῖρω, εὐ τούτοις ἡμᾶς βιάζ πάνν τι ποιεῖς κεχρησθαι, λυσιτελεῖσιν οὐσι ὀληθῶς κεχρησθαι, ἀκοντας ὡσπερὶ τὸν : τοῦτον εὐεργετοῦσα, εἰ καὶ μετὰ τὴν αἰσθησιν ἀγαπῶμεν ἐν πείρᾳ τοῦ καλοῦ γυόντες. Κω σημάτων τοίνυν ἀπαλλάττεις, τὰ μὲν πῆ ἀναιροῦσα, ὡς μὴδ' ἐν αὐτοῖς ἡμᾶς μὴδὲ γ ἀρχὴν ὀλῶναι, μέλλοντας ἤδη ἀπροόπτως ἀλό τῶν δὲ καὶ συμπεσόντων τὸ βλαβερόν ἐκτρέ

(1) Stabat enim juxta crucem : vid. Joann, xix, 25.

α τούτων και κατίσχυον ἐν δυναστείᾳ, A
 τὴν πίστιν ἡμῶν δοκιμαζούσης, και ὁ
 καταφανὴς ἦμα, πάσης ἐπινοίας και ἰα-
 ης κρείττων και τῶν δυνατῶν ἰσχυρῶς
 οιοῦτοίς βοηθεῖν δύνασθαι, ἀλλ' ἡμεῖς ὡς
 ἴνην ὄλαις ἐπίσιν, ὄλαις ὀφθαλμοῖς καθα-
 μεν, εὐθύς (ὁ πολλῆς και μεγάλῃς και
 αμείνης ἰσχύος ! ὦ θερμῆς ἐπιουρίας !
 τῆς τῶν κακούτων ἐπιπλάγῃς !) ἀνιστῆς
 : νεκροῦς κειμένους, και, πλὴν ἀναπνοῶν
 μυθρῶν τινων και τούτων, τὸ ζῆν ὄλον
 τας, φυγαδύεις δὲ νόσους ἀνηκίστους,
 κραταιὰ διαλύεις, μηδὲν τι τῶν ἄλλων
 εἰκοντα. Ὅθεν και οἱ τῆς ἐσπέρας ἐν
 ἡμεῖς σκηνοῦντες πρωϊνοὶ τινε; αὐθις
 ν ἀγαλλιάσει τρυφῶντες (1), και διπλᾶ
 ὅτι τε μηδὲν οἶον ἐκ τῶν συνενεχθέντων
 ἔλους κερᾶτῃς, και ὅτι διὰ σοῦ τὴν σωτηρίαν
 : οὐδ' αὐθις οὐδαμῶς βλάβει, σοὶ διὰ παντὸς προσανέχοντας.
 ν ταῦτα μὲν κοινὰ πᾶσι καθ' ἕνα και κατὰ
 εἰπεῖν, ἐνεργούμενα · ἂ δ' ἐν ἡμοὶ δια-
 πῶς ἂν εἰπῶν ἀποχρώντως ἂν εἰποῖμι ;
 με διηγούμενον ὁ χρόνος, και μὴ ὅτι γε
 γλώσσα, ἀλλ' οὐδ' ἂν μυριαὶ ὄσαι
 μιν, ὡπ' ἄλλην ἔχειν ἄλλα διεξίταται.
 και τὰ πρὸς ἕκαστον ἡμοὶ σαφῶς διαφέ-
 οῖμαι, τῶν ἀπάντων οὐδεὶς ὅς ἐπὶ τούτῳ
 ν γνώμων. Καὶ γὰρ τὸ τε σχῆμα και ὁ
 ; λόγος εἰσποιεῖται πάντας, ὁ τ' ἡμῶς
 ε ἡμεῖς ἴστε πάντως ὡς ἐπὶ παντὶ κάμ-
 μφοραῖς κεχρημένῳ, και τούναντιον αὐθις
 ν τὴν χάριν, εἰ τις εὖ ἔχων ἀπαλλάττειτο,
 νηθείας ἡξιωμένος. Διὰ τοι τοῦτο και
 ἄλλων ἀπάντων αὐτὸς ἀνομολογεῖσθαι
 τοῦ Θεοῦ δίκαιος, ἢ μᾶλλον, ὅσον εὐχαρι-
 ῶν ἐφημεν και πολλῶν ἐτέρων (οὐμενοῦν
 ἂν ἡλικῶν και ὄσων) κοινῇ πᾶσιν εἰς
 ὀφειλὴν ἔρχεται, τοῦτ' ἔμοιγε μὴ τὸ πᾶν
 ἔκ και πολλῶν πλείονος ἐν προσθήκῃ προσ-
 ἔκ τὴν ἴσῳ ἔρχεται λόγον, και εἰ μὴ
 ν, ἀλλ' οὐν ἀποτινύναι τα δυνατὰ, τοῦτ'
 ἂν ἀγνωμονῆσαιμι. Πλατυνομένου μοι δὲ
 ν εἰκότως πλατυνῆσεται και τὸ στόμα,
 ριστηρίοις, ὡς γούν ἐρικτὸν, ἐπιθέμενον,
 ἴστο πόσον ἐν ὁπόσοις εὐρον ἐγὼ στενοῦσιν
 εὐρυχωρίαν δηλονότι ψυχῆς και παρδίας
 (2).

νας μὲν ἡμᾶς, και εἰς θρόνον τοῦτον,
 τούτην τὴν ὑψηλὴν και πασῶν τῶν ἀλ-
 ἴουσαν, ἐξ αὐτῶν σπαργάνων ἐνδιέβασας
 και γε διὰ τῶν εὐθυμοτέρων ἡμῶν τὸν βίον
 ἴστο σὺν ἐξ ἀρχῆς βούλημα, και εἰχομεν
 τοὺς δεξιότις συνόντες και τῶν ἀριστιερῶν

A præstantiusque omni scientia omnique arte medi-
 corum et omnibus iis qui videntur posse in talibus
 auxiliari, si nempe in te solam omnem reponamus
 spem, statim (o immensa et maxima et omnipo-
 tens virtus ! o fervidum remedium ! o celerrima
 malorum evacuatio !) erigis nos morte affectos, et
 debiles, ultimum quasi vite flatum exhalantes : fu-
 gas autem morbos insanabiles, et potens dolores
 solvis omnibus cæteris impares. Unde et nos qui
 vespere in domo luctus plorantes sedebamus, mane
 iterum procedimus in lætitia exsultantes, et du-
 plici gaudio lætamur et quia ne unum quidem ex
 malis ingruentibus vere in finem nobis dominari
 potuit, et quia per te salutem accipientes indubi-
 tantly confidere posuimus quod nullum ex exterioribus
 vel minime nobis denuo nocere possit, dum
 in te plenam fidem habuerimus.

εὐλόγησαν, ἔχοντες καὶ πρὸς τοὺς ἐξῆς οὐχ ἡκίστα θαρρῆν ὡς
 προσανέχοντας.

Sed hæc omnibus communiter et singulis pro
 tempore contigerunt : quæ vero mihi excellentius
 facta sunt quomodo sufficere possim ad dicendum?
 Deficiet tempus narranti ; non quod unam tantum
 habeam linguam, sed et quamvis illam in mille
 possem dividere, ut alia aliud proclamaret. Et in-
 super si mecum mature recogitem quid unusquis-
 que valeat, nullus est, ut opinor, qui in illo negotio
 duplicem habeat scientiam. Etenim auctoritatis
 forma ratioque semper vigent, et hæc mea regula ;
 nam ipsi probe scitis quantum totus efficiat pro eo
 qui gravius patitur, et contra in gratiarum actio-
 nis erupam cum aliquis moritur bonus misera-
 tionis divina dignus habendus. Propterea magis
 quam cæteri omnes Matri Dei me confiteri justum
 est, præsertim cum gratias referre quam maximas
 propter ea quæ dixi et alia permulta, (quis enim
 dicere possit quot et quanta sint?) officium exsistat
 solemne et necessarium communeque omnibus,
 illud sacrum munus non modo totum mihi incum-
 bit, sed et multo magis pro multitudine bonorum
 de quibus sermo est, et si non attingere potero ejus
 meritum, at saltem non inficiabor pro posse confi-
 teri. Dilatabo ergo cor meum et simul dilatabitur
 os meum vocibus gratiarum juxta id quod possum
 et quod statui ; cum ita invenerim in quantiscun-
 que curis coarctatus et latitudinem mentis et cor-
 dis dilatationem.

Magnificasti enim nos, eripiens ex istis pannis
 miseriam et extollens usque ad thronum istum et
 sortem hanc sublimem et cæteris omnibus
 excellentiorem, a principio volens et curans ut
 fortissime semper vitam rexerimus, unde possemus
 ita in bonis et perfectioribus consistere, ut a nullo

piciat Psalm. xxix, 6 : Τὸ ἐσπέρας ἀνι-
 κλαυθμός, και εἰς τὸ πρωὶ ἀγαλλιάσεις.
 ὑθμῶνός dictum pro ἐν δόμῳ κλαυθμῶ-
 nis est bene græca, phrasis ipsa orien-

(2) Orationis color est biblicus. Psalm. cxviii,
 32 : ἐπλάτυνάς τὴν καρδίαν μου. Isa. v, 14 ;
 ἐπλάτυνεν ὁ ᾄθης τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. Atque sic
 alibi.

vel minime unquam dimoveremur, dummodo voluntati tuæ obsequentes cordis nostri desideria fugeremus. Postquam autem, a recta bonorum via deflectentes, ad ea quæ non oportet convertimus, juste immisit cruciantes dolores. Conclusi igitur quasi quibusdam seris propriis desperationibus, adversis contriti, et dolentes, nullam undique spem redemptionis habentes, te ipsam suscipimus in omnes difficultates pugnantes, et infortunia confringentem, cum habeas universum harum rerum regimen, et nobis donas in secundis negotiis proficere, et eadem quæ prius adversa erant feliciora deinde experiri.

Nunc autem eo devenit conceptus sermo ut optime singula proferrentur clarissima miracula adimpleta in nostrum auxilium et in profligationem innumerabilium impugnantium undique inimicorum (quomodo eos numerarem?). Surgunt enim agminibus proptis ex universa terra; surgunt autem alii, ex propria nostra impietate occasionem sumentes, alii vero nos impugnant propter quamdam in nostris rebus utilitatem (quæ res tamen omnino sunt dona elargita nobis gratia tua); etenim illos triste movent bona et felicitas nostra. Si igitur separatim impugnant, parum turbantes, et minus insidiantes, forte non erit negotium nobis insurgentibus resistere. Sed aliquando omnes circumfusi contra aliquem irruunt, et vim faciunt ex omnibus partibus et simul, cum nulla sit potior ad istas pugnas præparatio quam vigilantia et meditatio, subvertunt præsertim voluntates et cogitationes corrumpunt. Quis in istis extremis pro nobis aget et omnia vertet in melius? quis inter varias et multiplices gravissimasque pugnas quas sustinemus pro nostra pace decertans, hostes ut aiebamus. vere dissipabit? Quis nobis etiam dormientibus se constituit custos semper vigilans, qui perseverantibus curis supervenientia mala præveniat? Quis ut murus ferreus circa nos positus et arcus intentos et gladios districtos cum feriunt confringit? et omnes insidias a nobis avertit? Quis iterum Bagellat Ægyptum percutiens primogenitos, plagas inducens statutas numero, Pharaonem submergens, gentium superbiam dejiciens, et ita salvat Israel electum suum? Quis (ne longius protraham sermonem) has multas magnasque operatur virtutes? Et qui sumus nos pro quibus tot et tanta patrata sunt miracula? Hæc autem mente revolvens aiebam: « Aversus es a nobis, nec iterum nos respicies in misericordiam.» Tu vero dixisti: « Absit ut vos dimittam vel ut unquam vos derelinquam: neque auferam misericordiam a vobis propter Virginem Matrem quæ fervidis suis precibus compassionem meam implo-

A ὑπ' οὐδενός· ἂν οὐδ' ὅπως οὐν ἠνωχλήθημε τοῦ σοῦ θελήματος ὀπίσω καὶ μὴ τῶν ἐμῶν ἐπορεύθημεν (1)· ἐπειδὴ τῆς τῆς εὐθείας ἐκτραπέυτες, πρὸς ἃ μὴ προσῆκε φημεν, ἤκεν εἰκότως ἐνοχλοῦντα τὰ λυπηροῦν ἡμεῖς ἐν ἀθυμίαις ὑπὸ τῶν ἰδίων ἰσχυρῶν συσφιγγόμενοι, καὶ ταῖς δυσχειραῖαι γνάζοντες, ὧν τῆς λύσεως οὐδ' ἐν ἐλπίσει φαινομένης, αὐτὴ πρὸς τὰς δυσκολίας καὶ, διωσαμένη τὰς ἀνάγκας, ἐπειδὴ καὶ σοὶ τῶν τοιούτων θεσμός, ῥάοισιν ἡμεῖς ἐχρησθῆναι τοῖς πράγμασι, καὶ γὰρ βέλτερον αὐτῶν ἀποπειρᾶσθαι τῶν προτοῦ δυσχερῶν.

Οὐ μὲν ἄλλ' ὁ λόγος ἐνταυθοῖ τῶν σαφῶς ἔχει τὰ καθ' ἑκάστην ἐναργῆ τῶν ματα, πρὸς ἐπικουρίαν μὲν ἡμῶν, θρησκῆ ἐπιόντων (πόσων ἂν εἰποῖμε ;) πάντων ἰσχυρῶν, καὶ πανταχόθεν βαλλόντων ἐχθρῶν. Ἰ μὲν γὰρ ἀπὸ πάσης σχεδὸν ἀνισταμένη γκινούνται, οἱ μὲν τὴν ἰδίαν ἀσπίδα ἔχοντες, οἱ δὲ μηδὲν ἕτερον ἐγκαλοῦντες ἰστά τινὰ τὰ ἡμέτερα (χορηγαίαι ταῦτα καὶ δῶρα σῶν χαρίτων), καὶ πλήττει τούτων ἀγαθῶν εὐθηνία. Εἰ μὲν οὖν ἀπὸ μέρους ἰσαν, τὰ μὲν ὡσανεὶ διανοχλοῦντες, τοῖς ἐπιβουλεύοντες, τάχ' ἂν καὶ μικρὸν ἢ οὐ ἦσαν πρῶτα πρὸς ἄμυναν ἀντεπιούσι· ἢ πάντες κύκλῳ κατὰ ταῦτόν περιέρρουσι, καὶ προσπαλαίουσι μέρει καὶ δεινὰ μελετῶ δὲ καὶ πρὸς ταῦτα παρεσκευασμένοι οὐ αὐτοῖς πλέον τῆς παρασκευῆς καὶ μελέτης, πονται δὲ μᾶλλον αὐτοῖς βουλεύμασι καὶ τισκευαῖς (2) συμφθειρόμενοι, τίς ἐστὶν ὁ ταὶ καὶ πρὸς τὸ κρείττον ἡμῖν μετασκευάζω τὴν ἡσυχίαν ἡμῶν ἐν τοῖς πλείστοις ἐγὼ πολέμων, καὶ πρόπον τὸν εἰρημένον τοὺς ἀμυνομένους; τίς ὁ καὶ καθεύδουσιν ἡμῖν νοσ φύλαξ διὰ παντὸς ἀγριππος, καὶ ταῖς ἐπιστασίαις τὰς ἐπερχομένας βλάβας ἰ τίς ὁ σιδηροῦν περιτιθεὶς τεῖχος, καὶ τοῦτε καὶ ῥωμαίαν ἐρχομένην ἐν αὐτῷ σὺν καὶ πάσας μηχανὰς ἀπωθούμενος; τίς ἰσχυρὸν μαστιζῶν, καὶ πατάσων πρῶτα καὶ πληγὰς ἐπάγων (3) ἀριθμουμένας, καὶ Φαραῶν, καὶ καθαιρῶν ἐθνῶν ἐπαρσεν, καὶ ζων Ἰσραὴλ κληρὸν ἰδίον; τίς (ἵνα μὴ καθ' ἑκάστον λέγων) ὁ τὰς πολλὰς ταύτας καὶ ἐνεργῶν δυνάμεις; καὶ τίνες ἡμεῖς, τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα δ' ἡμᾶς θσύματα; εἶπον εἰς ἐμαυτὸν βλάβας· εὐ ἀπίστη ἡμῶν (4), καὶ οὐκ ἔτι οὐ μὴ προσθῆς εἰ μὸς βλεῖναι (5)· Σὺ δ' εἶπας· « Οὐ μὴ ἂ

(1) Et hoc est biblice dictum. Ezechiel xx, 16: Ὁπίσω τῶν ἐθυμμάτων καρδίας αὐτῶν ἐπορεύοντο.

(2) A. κατασκευαῖ,

(3) Psalm. xxxvi, 19, 16

(4) Exod. xii, 29; Κύριος ἐπάταξε πᾶν πρῶτό-

τοκον ἐν γῆ Αἰγύπτῳ.

(5) Exod xi, 1: Ἐτι μίαν πληγὴν ἐγὼ

(6) Isa. lxiv, 7: Ἀπίστρεψαν τὸ πρόσωπὸν ἡμῶν.

(7) Phrasis biblica Lament. iv, 16: Οὐκ ἐπιβλεῖναι αὐτοῖς.

ποτε ὑμᾶς ἐγκαταλέγω (1), οὐδ' ἀποστήσω A
μου ἀπ' ὑμῶν (2), διὰ Μητέρα καὶ Παρθέ-
ικισαίς ἀπὸ τῶν συμπληθῶν θερμῶν ἐκκαλου-
« Τοῖνον οὐδ' ἀφιστάς · ἐλλ' ἑκεῖνα κἀναυ-
τα σχεδὸν ὁμοῦ τὰ πάλαι θρυλλούμενα· ὦν
λόγος προλαβὼν ἐμνήσθη καὶ καθεξῆς πλείω
λης, ὡς καὶ μηδὲν ἐλαττων ἐκ τῶν νῦν ἢ τῶν
πολλῶν δὲ μᾶλλον, τὴν σὴν θαυμάζεσθαι κραταίαν χεῖρα. Καὶ γοῦν ἐσμεν ὡμῆϊ λαὸς ἡλημένος,
ν τῶν οἰκτιρῶν αὐτὴν ὄχοντες τὴν Παρθένον.

ἰ δὲ τοῦτ' ἐσμέν, ἴδει μὲν ὑμᾶς, ὡ νῦν τε
εἰς καὶ τοῖς χρόνοις ὑστερον συνασόμενοι τῷ
πάντας γὰρ οὐδ' ὑμᾶς τοὺς μεθ' ἡμᾶς ἀν-
εἰς ἐπιλείψει τὰ θαύματα), καὶ χρήματα
προσφέρειν καὶ καρποφορεῖν πάντα πρά-
φειδομένους μηδενὸς ὦν ἔχοντες, ὅτι μεθ' B
οὐδὲν ἴδιον, ἐλλ' ὅσον ἂν προσενέγκωμεν
ρότες κομίζομεν. Καὶ ἀπόδοτε πᾶς, εἰ καὶ
πᾶς, ἐλλ' ὅσον μὴ τῆς προσηκούσης εὐγνω-
εἰς δοκεῖν καθέπαξ ἀπολελεῖσθαι. Ὁ δὲ παρὼν
ὕπο βούλεται λόγος, ἀλλ' ἕτερον τρόπον τὴν
κατὰ εἶναι· τίνα δὲ τοῦτον; ὕμνος, εὐχα-
· τὰ δυνατὰ πᾶσι, πάντας ἀποτανύναι, λα-
ῖν καὶ κατὰ πάντα χρόνον, ἅτε καὶ τὰς εὐ-
εἰς κατὰ πάντα τοῦτον κομίζομένους· εἰ δ'
λλὰ τοῦτο μὲν εἰς γνώμην ὑμῶν ἀνείται),
γε νῦν ἡμεῖς θεσπίσαι δεῖς ἔγνωμεν.

μὲν οὗτος ἡδὲ προσάγει, καθ' ὃν τὸ τῆς C
ως, αἰτοῦν μεταστάσεως (3), ἢ πρὸς τὸν
οὐρανοῖς ἐνδημίας (4), ἢ ὁ τι τοιοῦτό τις
τὴν εὐρῆαν βούλοιο λέγειν, ἐνεργηθῆν φαί-
τῆ Παρθένου· καὶ ἡμεῖς, κατ' ἔθος πάλαι
εν, ἐν μεθ' ἡμῶν τῶν ἡμερῶν, μέση τοῦ
πανηγυρίζομεν, νηστεία τὰς πρὸ αὐτῆς (5)
ν ἀγνισθέντες. Καθὼ τὸν τῆς νηστείας ἐπαι-
ων, οὐ πᾶν τι τὸ λοιπὸν ἀποδέχομαι, μίαν
ἐκκαταρῶσθαι τῆ πανηγύρει πρὸς τὰς παν-
· ὑμνηθῆναι ἡμέραν. Ἀλλὰ τοι μίαν εἶναι τὴν
, ἐπ' ὅλας μεριζομένην τὰς ἀπ' ἀρχῆς τοῦ
μέχρι τῆς νῦν διαφερόντως γε τιμωμένης,
· νῆς τελευταίας, τοῦτο δεῖν οἶμαι, κἂν τῷ
· βούλωμαι νομοθετῆσαι. Καὶ πᾶς τις πᾶν
ν νόμον ἐρεῖ δίκαιον, ὁ καὶ ποσῶς γοῦν

benleron. xxxi. 6 : Οὕτε μὴ σε ἀνῆ, (ὁ Κύ- D
ῦτε μὴ σε ἐγκαταλίπη. Cf. Paral. i, xxviii,
Sapra p. 119, n.
Paral. I, xvii, 13 : το ἔλεός μου οὐκ ἀποστήσω
τοῦ.

Itumque nomen reperitur de Assumptione
usurpatum : cf. Morcelli Calendarum ad
ag. — Vide Addenda.

is codices. Cogitabam de rescribendo ἐκδη-
uod sæpius de morte fuit metaphorice di-
sed me retraxit, non Clementis Alexandrini
uem exhibuit inter alios hanc significatio-
ustraturus vir doctiss. Anal. t. XIII, p. 625,
uli potius Epist. II ad Cor. v, 8 : θαρρῶμεν δὲ
'ακούμεν μᾶλλον ἐκδημησάμεν ἐκ τοῦ σώματος :
ημησάμεν πρὸς τὸν Κύριον. In epigrammate
Pal. III, 3) de Cresphonte displicet meta-
umid nomen ἐκδημία, quod in lemmate le-

rat. » Itaque non elongas, sed hæc quæ innumera-
bilia antiquitus celebrata sunt et modo commemo-
ravit sermo meus etiam nunc labentibus sæculis
renovas et multiplicas, ut nihil minus, verum etiam
magis nunc quam olim, potens glorificetur manus
tua. Nos ergo sumus populus misericordiæ, pro
pietate patronam et advocatam habentes Virginem.

Tales cum simus. oportet vos, sive qui nunc vi-
vitis, sive qui subsequentibus temporibus in finem
futuri sunt (nullis enim hominibus vobis non ma-
gis ac nobis miracula deerunt) res omnes offerre
Deo et fructus universos operum, ne uno quidem
de iis quæ possidemus reservato, cum nihil nobis
proprium sit, sed quantum offerimus omnia rece-
perimus. Totum ergo datur, et si non totum, at certe
tantum ut non videamini debite gratitudinis imme-
mores. Præsens autem sermo non hoc solum sibi
vult, sed alterum intendit modum accedendi ad
Deum. Sed quis est ille modus? scilicet quod om-
nes solvant hymnos, gratiarum actiones, singuli
omnia quæ possunt, præsertim per omne spatium
temporis, cum in singulis vitæ momentis beneficia
accipimus indesinenter. Et nunc cum istud omne
ad vestram doctrinam dedicatum sit, optime novi-
mus et intelligimus decretum festi a nobis traden-
dum esse.

Equidem jam instat mensis ille in quo divinitus
patratum in Virgine declaratur mysterium mortis,
seu transmirationis, seu habitationis in caelis
apud Filium, seu festi hujus alio nescio quo adhuc
nomine, si quis velit, nuncupati : et nos juxta mo-
rem antiquitus constitutum, in una dierum medii
hujus mensis festum celebramus jejunio prius san-
ctificatis diebus quæ præcedunt. Ego vero. jejunii
legem laudans et approbans, non magnum quid ju-
dico unam diem fuisse ad festum constitutam pro
nocturnis psalmodiis. Sed credo unam esse obser-
vandam festivitatis diem, medium tenentem inter
omnes quæ sunt a principio mensis usque ad hanc
quæ ultimo excellentissimè est celebranda et in præ-
senti hujus legem statuere volo. Et hanc legem
justam habebit quicumque vel minimum intelliget

gitur· ὁ ε' (κίων) ἔχει Κρησφόντην ἀναιρούοντα
Πολυρόντην τοῦ Πατρὸς τὸν φονεῖα· ἔστι δὲ καὶ
Μεροπη βάκτρον κατέχουσα, καὶ συνεργούσα τῷ
υἱῷ πρὸς τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐκδημίαν. Languet ninium
vel in lemmatis oratione et improprium quid so-
nat vox ἐκδημία. Quæ fuit olim proposita a critico
excellentissimo, correctio ζημία, mentem scri-
ptoris assecuta est, non ejus ipsam manum. De-
derat, opinor, ἐκδικίαν

(5) Anastasius Sinaita *De tribus quadragesimis*,
in ipso fine : Ἐτυκώθη .. Ἀπ' ἀρχῆς ἀγούστου νη-
στεύειν ἄχρι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, καὶ
πάλιν διαλυεῖν. Sancitum est id jejunium in Nomo-
canone ap. Cotel. Monum. t. I. p. 138. Τὰς δὲ ἀπὸ
πρώτης ἀγούστου πάλιν (νηστεύομεν), τοῦ Σωτή-
ρος διὰ τῆς Θεοτόκου κοιμήσιν, ὡς περὶ μέγα δῶ-
ρον. Quo tamen de jejunio non consentiebant vel
orthodoxi.

quantum Virgini debitores sumus ut incessanter illi decantemus hymnos; quicumque, inquam, hujus festi sublimitatem sentiet.

Itaque, ut dixi, non aliud initium mensis aliudque erit festi, neque jejunio magis affligemur quam hymnis delectabimur: sed simul utrumque et sic certe magis augebitur et protrahetur festivitas: atque requiescent incolæ nec non viatores omnes, ut universum omnibus, inquam, fiat solemne festum diei unius ejusdemque. Et simul primam diem mensis et duas alias, festi scilicet et jejunii primam intelligimus diem, nihil ex sequentibus nec minimum excludentem, nihil interum ex hac in qua exprimitur mysterium, nihil certe quoque ex ultima, hymnorum gratia et cæterorum quæ ad festivitatem pertinent, quia hæc in quacunquē omnia pari cultu observantur. Quod autem dico de prima die hoc de reliquis intelligitur juxta eum ritum assignatum. Non enim multas et diversas hasce dies, festum separantes, sed unam esse festivitatis unius rationem statuit lex mea quam hæc princeps civitas, cæteras longe antecellens maxima cura servabit semper suæ patronæ et custodi: et secundum choros festum dividens pro monachis et sacerdotibus, non vero pro cæteris ex omni conditione (nam pro beneficiis communibus communem omnino oportet esse gratiarum actionem). Festum igitur agetur pernoctando inter preces et hymnos in uno templorum, primo quidem ante alia in illo templo miraculis frequentibus conspicuo, quod ex prodigio altero, Ex Hodegon nuncupatur; secundoque in altero templo, et ordine in aliis: quam autem vocamus mediam mensis et mysterii certe plenitudinem significantem novimus, ibi celebrabitur, ubi velut in terrestri firmamento seu cælo altero, in templo, inquam, quod, si quem juvaret vocare sublime, magnum, maximum inter omnia, non alienum foret a veritate, cum in ipso habitat Dei sapientia: solemnitatem vero quæ in finem servatur mensis et ultima futura est splendide recipiet clarissimum quod est in Blachernis templum.

(1) *Ædes intelligenda Virginis Hodegeteriæ, de qua multus est Cangius in Const. Christiana; dictæ Ἐξ ὀδηγῶν, quia hic loci Virgo duobus cæcis apparuerat, eosque ad ecclesiam duxerat. Sed variatur in narranda nominis origine. Verba ἐν τῷδε τῶν νεῶν indicare videntur, in hac ecclesia edictum Andronici fuisse lectum.*

(2) *Ecclesia S. Sophiæ significatur, quam hyperbole oratoria terrestre firmamentum aut alterum cælum vocat. Non aliter Phranzes III, 8, p. 84: Τὸν παμμέγιστον ἐκείνον ναὸν καὶ θειότατον τῆς Θεοῦ Σοφίας, τὸν οὐρανὸν τὸν ἐπίγειον ... καὶ στερέωμα δεύτερον. Similes hyperbolæ poetastri anonymi in cod. 1630, p. 133, 2, εἰς χρυσὴν ἀντύγα ναοῦ τοῦ Σωτῆρος. α'. Πόλον μὲν αἰθῆρ, ἀστρα, μήνη, φωσφόρος· Δόμον δὲ Σωτῆρ, ἀγγελοὶ, μήτηρ φίλοι. Τις ἐσθῆς πρὸς ταῦτα ποῖα σύγκρισις; Τὴν ἤτταν εὐρέας οὐρανὲ, πλὴν προσκύνει. β'. Ω τοῦ πόλου κάτσει Χριστὸς εἰς δόμον, Ἡ καὶ πόλον τέ-*

ἤσθημνος ὧν αὐτοὶ ἀκαταπαύστων ὕμνων παυτὸς ὀφείλομεν τῇ Παρθένῳ, αἶμα δὲ καὶ τὸ γέθους τῆς ἰορτῆς ἡσθημνός.

Τοιγαρὸν, ὅπερ ἔβην, οὐκ ἄλλη μὲ ἀρμυνός, ἀλλῆ δ' ἴσται τῆς πανηγύρεως, εἰ στεύσομεν πλεόν ἢ τοῖς ὕμνοις τρυφίσεως ὁμοῦ ταῦτα, καὶ γ' ἐπὶ πλεόν τὰ τῆς ἰορτῆς καὶ παρρωτέρω, κάκει δῆπου καὶ παύσεται ἴσται μὴν ὁ πᾶς ἰὼς παύσεται, ὡς εἶναι δὴ τὸ τοῦ πέν, ὅλον ἱερομηνίαν, καὶ μίαν δῆτα καὶ τὴν. Ἄμα τε πρῶτην τοῦ μηνός, καὶ δευτὴν τῶν λων, τῆς ἰορτῆς, τῆς νηστείας, πρῶτη ἰορτῆς οὐδὲν ἀποπερομένην τῶν ἐφεξῆς ἐλαττω, εἰ τῆς ἐν ἧ τὸ μυστήριον, οὐδὲ γε τῆς ἰορτῆς ἰων χάριν καὶ τῶν ἄλλων τῶν προσκείμενων πανηγύρει, ἀλλ' ὁμοτίμως ταύτη πάντα τιμω νην. Ὁ δὲ φημι περὶ τῆς πρώτης τοῦ ἡμῶν καὶ ταῖς λοιπαῖς κατ' ἴσον τρόπον ἀκονεσασμαθὲν τῶν γιγνωμένων μηδ' αὐτῶν ἄλλεπε μήμι τῆς μέσης καὶ κυρίας, μήτε τῆς ἱρηκότες ἴσμεν, ἰσχάτης, τῶν ἑορταζόντων ἡ γὰρ μᾶλλον πολλὰς τινὰς ταύτας τῆς ἡδαιουούσας, ἢ μίαν εἶναι τῆς ἰορτῆς ἀποούσης ὁ ἡμῶς βούλεται νόμος, ἐν ἡ β αὐτῆ, καὶ τῶν ἄλλων ἁπασῶν κρατούσας, σασα πόλις τῇ πολιοῦχῳ κράτεστον ἐν χροῖον παντὶ φυλάξει, καὶ γε κατὰ χορείας τῆν διελομένη, τῶν μὲν μοναστῶν, τῶν δ' ἱερῶν, τῶν λοιπῶν τῶν ἐξ ἀπάσης μοίρας ἀπολεμνων (ὑπὲρ γὰρ κοινῶν τῶν εὐεργετημάτων εἶναι δεῖ πάντως καὶ τὴν εὐχαριστίαν), τὴν τῶδε τῶν νεῶν διανυκτερεύουσα ταῖς προς καὶ τοῖς ὕμνοις, πρῶτη δὴ τῶν ἄλλων, ὅποι τῶν θαυμάτων αὐτουργός ἀπ' ἑτέρου παλιν ἰτος Ἐξ ὀδηγῶν καλεῖται (1), τὴν δ' ἐν ἑτέρῳ καθέξῃς ἐν ἄλλοις ἔν δὲ μέσῳ ἔφημεν καὶ γε μυστηρίου ἐνταῦθα δὴ τελέσει, ἐνθα δὴ ἐν ἐπιγεῖῳ δὴ τιμὴ στερέωματα ἢ οὐρανῶν δεῖ ὁ τι τις τοιοῦτον ὑψηλὸν καὶ μέγα καὶ μὲ ἀγαπᾷ λέγειν, οὐκ ἔξῃ που τῆς ἀληθείας ἡ ἐνοικὸς ἴσται ἢ τοῦ Θεοῦ σοφία (2) τὴν δ' ἡμῶν ἰούσαν καὶ τελευταίαν τοῦ μηνός ὁ ἡμῶν ναις φαιδρὸς φαιδρῶν ὑποδέχεται νεῶς (3).

Θεοὶ τόνδε τὸν δόμον. Ἄμφο δὲ μᾶλλον καὶ ἡλθε σὺν φίλοις. Καὶ τὸν δόμον τέθεικον ἐν νεῶν. — γ'. Κάλλος ἦν ἔρις οὐρανὸς ἀστραπχει νικᾷν. Αἰθῆρ ἀστράπτων ἤτεε πρὸς τὰ ἴλις δὲ δόμος προῦβάλλετο διεπτο, καὶ μόνον Ἐσβίτο οἷα λύχνος κάλλινα οὐμάνια. — δ'. μὲν αἰγλήντα καὶ ἀστέρας ἡδὲ σελένην, Ὁ καὶ σὺ φέρεις, οἶδα, φαινοτάτε. Ἄλλ' ὅτι χορὸν καὶ χρυσὴν ἀντύγ' ἀθήσω, « Μικροὶ φαίνεις, καὶ σὺ καὶ ἡλῖος. » Similis color epigrammatis ibid. p. 56. εἰς ναὸν τῆς ὑπερθεοτόκου Παρθένου παμβασίλειαν, τῆς δόμος νός ἴσται, Ἐμπης τῶν γθονίων πρῶτα φέρων μων. Οὗτος ἐκείσ' ἀνίγει ἢ σὺ δὲ θῆκας, Πηγῆθεν Ἀντύγος οὐρανῆς εὐερίην κλίμακα.

(3) *Frequens mentio in Byzantinis aucto Blachernarum; quo in Constantinopoleos s bio ecclesia sita fuit Deiparæ.*

λα μὴν ἡμῶν οὕτως ἐπιγυωκότεον τὴν ἑορ- A
 μῆσαι, ἢ μᾶλλον τὸν τροπεὺν τοῦτον ἐν πλείοσι
 ἡμερῶν ἡμῶς καθογαῖσαι, ἵστιν ὅστις οὐκ
 ἔσται τὸ δεδωγμένον, οὐδὲ γε κράτιστον εἶναι
 ται, καὶ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ εὐθύς ἀνίσταται τὴν
 ἡ, προθυμίας ὧν τρέχουν καὶ συντελεῖν πᾶν τῆ
 ὕρει, τὸ γε αὐτῷ προσῆκον; Ἐγὼ μὲν οὐκ
 ἀλλὰ τοὶ καὶ τούτων ὑπὲρ πολλῶν δηλον-
 ῶν ὀφλημάτων μικρῶν ἢ οὐδεμίαν εἶναι τὴν
 ἡν ὁ γε φιλόσοφος ἐρεῖ καὶ περὶ τοῦ παρόντος
 κειμένου· ἀμα δὲ καὶ οὐδὲ προσάγειν μᾶλλον
 εἶναι φῆσει τὸνδε τὸν τροπεὺν ἢ μεγάλων δὴ-
 ἀξιουμένων εἶναι. ποῖον δὲ τούτων; ὁμι-
 λησὺ, κοινωνίας ἀγγέλων σὺν ἡμῖν ὑμνούτων,
 ἰλων συρραωνίας μεθ' ἡμῶν ἑορταζόντων,
 ἡ τῶν καλλίστων, ὅσα δὲ τοῖς τοιούτοις εἰς B
 ἡκεῖν ὁ πνευματικὸς οἶδε λόγος.
 ὁ ὀρθιμorum quorumque charismatum quæ in talibus contingere novit mens spiritualium stu-
 li.

ἰ ἵνα τί μὴ μακρότερον, ἴσως ἂν εἶποι τις, καὶ
 ἀντὶς, εἴπερ ἱερικτὸν ἔν, τοῦ βίου τῶν καλῶν
 μεθεξομεν, στυνοχωρησόμεν δ' ἐν οὕτω βρα-
 ῶν τὸν τῆς ἑορτῆς χρόνον, φθονοῦντες ὡσπερ
 ἡ τῆς πλείονος ἀπολαυσσεως; Τοῦτ' οἶδαμεν
 εἰς, καὶ γε τὴν πανηγυρίαν ἐς μάλιστα ἀπο-
 πελὺς ἡμῖν ἐγένετο λογισμὸς, καθυφέκαμεν
 ἡς τῶν πολλῶν χάριν, ὡς ἂν δὴ πάντας, ἴσης
 ἡ τῆς προθυμίας ἐξημῖνοι, καὶ εἰσαίσουσι
 ἴσον, τοῦ βῆστος πᾶσι νομοθετημένου. Εἰ
 ἡρ χρημάτων θησαυροὺς κενὸν εἶδει ἢ πό-
 κρησθαι, μεγάλης δὲ τινος ἰσχύος ἔργα, τῆς
 ἡ μικρᾶς οὐσίας, ἐξέκλεινεν ἂν τις ἴσως, τὸ C
 δυνῆσθαι πρόφασιν ἔχων· νῦν δ' οὐδὲν τῶν
 ἡν· ἀλλ' ὅπερ ἔφημεν, ἀγιασμοῦ καὶ τρυφῆς
 ἡ καὶ φαιδρᾶς πανηγυρίως, ἡς ἀπολειφθῆ-
 ὅτε γε βραθυμίας, ἀλλ' οὐδ' αἰσθήσεως ὑγιούς
 ἡ εἰδότης ἐν οἷς ἐστὶν ἀπώνας μετὰ τοῦ καλοῦ
 ἡται. Καίτοι γε καὶ, πόνων εἴπερ εἶδει καὶ συ-
 καμῆτων, ὑπερ τίνος ἂν μᾶλλον δικαιότερον ἢ
 ἡ σκετελέστερον τις ἐνδρωσεν, ἢ ἐν τῷδε καὶ
 ὁ πῆρυκε προθύμως ἐπεκτεινόμενος; Εἰ γὰρ
 ἡκρῶν ἐνεκεν καὶ φαύλων ἐστὶν ὅτι πραγμά-
 ἡεριοχεύοντας κατειδὲν ἐστὶν ἐνίοις, καὶ κλέ-
 ἡ ἰσοκοῦν κέρδος τῆς ταλαιπωρίας τὴν αἰσθησιν
 ἡχὶ μὲμφως ἀξιοί, οὐς τὸ μὴ θελήσαι μόνον
 ἡπανηγυρίως λαμπρὸν ἐξημῖωσι;

οὐ τοῦτο λέγω μηδένα μὴ δεῖν ἀπὸ πάσης τῆς
 ἡκ πᾶν τι πίπτειν βραθύμου ψυχῆς, ὅτι
 ἡκαί τινα τῶν ἀπάντων ἐς τοσοῦτον ἀγνωμο-
 ἡελλθεῖν, οὐδ' αὖ ὡσπερ ἐν νεκρότητι ζῆν αἰ-
 ἡ καὶ ἀναισθητῶς ἔχειν πρὸς ἅπας καλόν,
 ἡλην ἀπὸ νόρκης καὶ παντελοῦς ἀκνησίας φυ-
 ἡτην πανηγυρίαν· ἀλλὰ τὸ μὴ διὰ πάσης ἢ, τὸ
 ἡτερον, μὴ διὰ τῆς πλείονος ἰκίσθαι σπουδᾶ-
 ἡυτ' ἐν αἰτίᾳ καὶ, ὡς ἐγκλημα τοῦ λοιποῦ τοῖς
 ἡῆσασι γίνεσθαι τὸ παρὸν βούλεται ψήφισμα.
 ἡδε καὶ ἀγανάκτησιν ἐπανατίεσται, οὐχ ἡττω
 ἡυτοῖς, ἢ τοῖς ἐπὶ τὸ δεῖπνον ἐν εὐαγγελίοις

Nobis autem ita de reverenti celebratione festi
 edoctis, vel potius de modo quo plures has dies
 sanctificandas habemus, si quis male ferens hoc de-
 cretum illudque maximi momenti judicans statim
 temereque ad obedientia retrahat animam suam,
 zeloque præcipiti concitatus finem solemnitatis
 ambiat et festinet in celebrando, illud numquid ipsi
 profectui erit? Ego non opinor: sed e contra cer-
 tum est parum vel nihil multorum debitorum suo-
 rum ipsum esse soluturum, quod faciet facta dili-
 gens et imprimis ac præsentem solemnitate bene
 dispositus: simul autem testari poterit ille quod
 nos qui accedemus juxta ritum huncce statutum,
 majorum quorumdam bonorum erimus digni. Quo-
 rumnam? Conversationis Dei, societatis angelorum
 nobiscum canentium, concentus apostolorum hu-
 jus nostræ festivitatis partem ambientium; uno
 in talibus contingere novit mens spiritualium stu-

Sed forte quis adhuc quærat quare non diutius,
 non semper, hisce vitæ bonis gaudebimus, coareta-
 bimus autem brevius festivitatis tempus, quasi
 nosmetipsos fraudantes uberrima voluptate. Ita et
 nos sentiebamus, et sæpe solemnitate in longiores
 protrahere moras cogitavimus; pepercimus autem
 in gratiam multorum, ut scilicet omnes quasi uno
 eodemque zeli fervore inflammantur et idipsum
 sentiant et sic facilius unalege dirigantur. Si enim
 oporteret thesauros exhaurire aut subire labores
 quibus magnæ vires adhibendæ forent ab eo qui
 ad hoc impar existeret. se non posse juste ille que-
 reretur. Nihil autem horum accidit; sed, ut dixi-
 mus, benedictionis, sanctæque lætitiæ et refulgentis
 solemnitatis uno proponitur, quæ si negligan-
 tur, signum est non modo segnitæ, sed etiam sen-
 sus minus recti, et ignorantie eorum quibus ad per-
 fectionem absque labore pervenitur. Quod si, ut
 certe apparet, laborum suscipienda est multitudo,
 ad quid potiori jure et quæstuosius quis insudabit,
 quam ad hoc in quo summe proficit secundum
 quod nisus fuerit zelo et contentione. Etenim si
 quosdam videmus in minimis vilioribusque negotiis
 supra modum voluntarie patientes, quibus spes
 lucri sensum mœstitiæ et pœnam laboris quasi om-
 nino lenit, qua non erunt vituperatione digni, quos
 avertit sola voluntas repugnans festivæ solemn-
 tati!

Et non possum quin dicam quemcumque cras-
 sissimæ ignaviæ notam animæ suæ inurere, qui
 totum festivitatis cursum non celebraret; neminem
 enim judicarem omnium vestrum tantæ esse insul-
 sitatis, tanta vitali fortitudine carere qua ad omne
 bonum vivide movemur, ut propter torporem et
 nimiam quietis insaniam omnem festivitatem ne-
 gligeret: præsens itaque decretum huc tendit ut
 noscant ignavi, quod si non toti studeant interesse
 festo vel saltem ejus majori parti, hoc illis in crimen
 et in accusationem cæterorum vertetur. Eo ipso
 enim divinam incurrunt indignationem non minus

quam illi qui, ad cœnam evangelicam vocati, sese diversis de causis excusarunt, villæ visitandæ, uxoris ducendæ, jugorum quinque boum recens emptorum experientiæ faciendæ. Etenim, sicut illis non erat æqua excusatio, ita nec istis, et nullus unquam adducere poterit sufficientem, cum nihil sit utilius, neque aptius nêdum ad retrahendum, verum etiam ad fortius impellendum, quam invitari et suaderi sensu ad festivitatem celebrandam. Quid enim hac fiet honorabilius? quid majorem utilitatem proferet? Et quandonam in omnibus erit simul et quod utile est et quod jucundum? Te ergo afficiat omnium eorum ad quæ te studeres applicare lucrum majus et multo præstantius, etiamsi non valeas ea quæ sunt invisibilia introspicere et eorum quæ parent solummodo consideres voluptatem et pulchritudinem, choros scilicet sacerdotum cœtus monachorum, aliorumque permultas turmas Virginis laudes canentium: horum omnium legitimum ordinem, gravitatem et cum cœlestibus similitudinem. Quantam vero lætitiā et voluptatis abundantiam infundunt pia sacraque carmina Dei laudibus plena et solemnitate addentia! Et quis est qui se avertat ab his omnibus quæ audiet et contemplabitur, ut rebuscæteris libentius inhæreat quam festo huic? Nemo omnium prorsus!

De cætero quid amplius dicam? age continuo festi societatem insume ut ea quæ ipsi sunt apta adimpleas; expiare jejunio, temperantia mundare, et sanctificare precibus: in gaudio spirituali omnia tibi sint pariter spiritualia, Si velis, Davidem imitare choros saltantium ducentem; subsilientem ante arcam et saltantem in jubilatione. Et si fores in extremis terræ cum apostolis accurre; pro certo enim mihi est, eos invisibiliter adesse, hymnosque profundere abundantes, sicut olim subito omnes adfuerunt ex finibus terræ accurrentes ad solvendos Virgini funebrium cantus. Sequere coryphæos, neque chororum derelinque, ne accedas ad nuptialem domum jam reclusam, et ne, dum intus celebrantur sancta mysteria, stes exterius pulsans et conquerens quod excludaris a lætitia. Age igitur; certa bonum certamen, ante cæteros præcurre, et jacturam probe edoctus, ad Matrem Dei iterum accede videndam.

Si, cum aliquid ex his quæ aliter relucet, licet non vere ulilia sint, sed e contra brevi corrumpantur, sub quadam specie honoris et bonitatis proponitur participandum. non potes quin ante

(1) Vide Lucam xvi, 16 seq.

(2) A, προσανέχειν· ἢ τοῦτο τῶν... B, προσανέχειν, ἢ τοῦτο τῶν... Quam feci correcto sententiam probabilem parit. Puto tamen aliud quid latere.

(3) Respicitur narratio biblica (II Reg. vi) de Davide ante arcam saltante.

(4) Puto hic innui ab auctore piam de Mariæ dormitione fabulum. Narratenim Germanus, apo-

κληθείσιν, εἶτα παραιτησαμένοις (1) ἐπὶ πρὸς ἀγροῦ θέωριαν, καὶ γάμῳ γυναικίῳ, καὶ πέντε νεονήτων δοκιμασίᾳ. Καὶ γὰρ, ὡς ἐκείνοις οὐκ εὐλογος ἢ παρμήτασις, οὐδ' εὐλογος, καὶ ὅποιαν τις ὡς ἐξαρκούσασιν ἐξυποβάλλοιτο, οὐδενὸς ὄντος μήτε λυσιτιμῆς μήθ' οἴου μεθέλκειν ἰσχυροτέρου καὶ πρὸς στρέφειν τὸν γόνυ μετ' αἰσθήσεως εἰς τὴν ἐπιεγόμενον. Τί γὰρ ἂν ταύτης καὶ γένος τιμιωτέρον; ἢ τί πλείω τὴν ὄνησιν φέρω τῶν ὄλων κατ' ἴσον μετὰ τοῦ λυσιτελέωτος προσέεται πολὺ καὶ τὸ χάριεν; ὡστ' ἢ τὸ εἰλετω σε πάντων ὃν μείζον καὶ πολλῷ μᾶλλον ἐφ' ἃ σπουδαίσεις ἐνασχολούμενος, ἢ εἰ ὄνησιν πρὸς τοῦτο καθαρῶς βλέψαι ἀοράτως ἡμεῖς γενεῶν τῆς τρυφῆς καὶ τοῦ κάλλους τῶν ἡμεῖς χοροῦς ἱερῶν βλέπων, χοροῦς μοναστῶν, ἢ ἄλλας τῶν Παρθένων ὑμνούντων, πάντως τῶν ἑξίαν, τὸ σεμνὸν πάντων, καὶ τὴν πρὸς τὴν μίμησιν. Ἄ δε καὶ θεῖα καὶ ἱερὰ μέλη καὶ τὰς αἰνέσεις πληροῦντα, κοσμοῦσι τὴν ποίαν ἡθονῆς ὑπερβολὴν ἀπολείπει; ἢ τίς, ἐ τοιούτων ἀκουσμάτων ἅμα καὶ θεαμάτων ἐ ἑτέροις ἀγαπήσει μᾶλλον, ὡς δὴ τισὶ μὴ ἡθῶς προσανέχειν, ἢ τοῦτω; τῶν ἀπάν οὐδεὶς.

Καὶ δὴ μοι λοιπὸν δεῦρο πᾶς τῆς ἑορτῆς ἐν αὐτῇ τὰ εἰκότα τελείσθητι, ἀγνίσθητι τῇ δι' ἐγκρατείας καθάρθητι, ταῖς προσευχαῖς σθητι· πάντ' ἔστω σοι πνευματικὰ, πνευμάτιος τῆς πανηγύρεως. Εἰ βούλει δὲ, καὶ ἰστησον τῆς κειβωτοῦ, καὶ χορεύσον ἐν ἀγαθῇ καθηγμονίᾳ τῶν ἀλμάτων τῷ Δαυιδ (3) καὶ Κἄν τελῆς εἰς, ἑσχαταγῆς μετὰ τῶν ἀποστόλων πείθομαι γὰρ αὐτοὺς καὶ πάλιν, μόνον μὴ μένους, ἀθρόους ἀφίχθαι καὶ συνεργάζεσθαι ὑμνοῦς, ὡς πάλαι ποτ' αἴφνης ἐκ περάτι συνελθόντες ἦσαν τοὺς ἐξοδίους (4). Μὴ γολεϊφθῆς τῶν κορυφαίων, μηδὲ κατόπιν τῆς μηδὲ κλεισθέντος τοῦ νυμφῶνος (5) ἔλθῃς, ἐν λονότι ταῦτα τῶν ἱερῶν τελείται, μὴ μείνης κρούων, εἶτα σεαυτὸν ταλανίζων ὅτι πᾶ ἀπεκλείσθης. Ἰθὶ σπουδαίως τὴν καλὴν ἀμιλλώμενος, καὶ προτρέχων τῶν ἄλλων, κμῖαν εὐ εἰδῶς τῇ τοῦ Θεοῦ Μητρὶ δευτέρως D ναι.

Εἴτε τῶν ἐτέρως λαμπρῶν, μηδὲν δ' οὐκ νασθαὶ χρησίμων, ἃ τε καὶ ταχὺ φθειρομένου τῶντων δ' ὅμως δὴ τινων τιμίαν, πη μεταλαγχάνειν, οὐ ἂν ἠνέσχου μὴ πρότερ

stolos Mariæ morituræ, imo dormituræ, ei assumendæ, subito nec exspectatos, nec s minis ac turbinum fragore, adtiasse, ac fe in humeros sustulisse, ὕμνοις καὶ φωτισμῶ τῆς Παρθένου πρὸς τὸ μνημα τιμίως καὶ ἰξοδευοντας.

(5) Respicitur parabola de virginibus fati Matth. xv, 10, καὶ ἐκλείσθη ἡ θύρα.

δοκίην μεταλαγχάζειν· νῦν δὲ τοσούτον ὄντος
τιμιωτέρου τοῦ γιγνομένου κέρδους, ἀλλὰ
παραχωρησὶς ἐμπροσθεν καταλαμβάνειν; Μὴ
πάντως, ὁ φιλόθεος καὶ φιλόστολος, καὶ τῶν
ἐπιγνώμων· ἀλλ', ἐν αἰφθάλσει τῶν παρόν-
των, ταχὺς σύνεσο τοῖς τελουμένοις.

κοινῇ πανήγυρις ἐπουρανίων καὶ τῶν ἐπιγίων.
ὡθεν ἄγγελοι κατιόντες μεθ' ἡμῶν μίγνυνται
ἰθρῶπων· νῦν ἀνθρώποι προσιόντες εἰς ταυτὴν
εἰ τοῖς ἄγγελοις, καὶ μετὰ θεῷ τενορὸς ὡς ἐπὶ χο-
ρῶν ἄδουσι μέλος, τὴν Παρθένον ὑμνοῦντες.
καὶ Χριστὸς, μέσον τῶν ἑορταζόντων γενόμε-
νος οὐδὲν οὐκ ἔστιν οὐμνοῦν εἰπεῖν μεῖζον, εὐ-
χαριστεῖται τὴν Παρθένον. Νῦν αὐτὸς ὁ Θεὸς
ἐκ τῆν μητέρα μετακαλεῖται, καὶ τὴν πανα-
κατήν ψυχὴν ἐν τοῖς κόλποις ὑποδεξάμενος,
ἀρσένος ἀναφέρει, προκαμπήτων ἄγγελων καὶ
ἀνθρώπων πληροῦντων. Νῦν ἡ Παρθένος καὶ τῶ
ἐπιμνηστικῆς μὲν ἡμῶν, οὐκ ἀφίσταται δεῖ-
ξαι τὴν ἀνωθεν ἐποπτουσα διὰ αἰῶνος. Νῦν δεῖ
καὶ τῶν ἄλλων πάντων ἀφεμένους, αὐτῆς
τῆς ἑορτῆς γενέσθαι, εὐφημοῦντας, ψάλλον-
τες ὑμνοῦντας, πάνθ' ὅσα πρὸς χάριτος ἡμῶν
ἐκ τῆν δυνατὸν πληροῦντας. Καὶ γοῦν οὕτως

ὦ Θεοῦ μητερ, εὐμένως δέχου, καὶ τοῖς
ἐπιμνηστικῆς χρωμένη, ἵνα μὴν ἐχθρῶν
ἐπιβουλήν, ὡς περὶ ἡμῶν ἐξ ἐπιβουλήν
ἐπιβουλήν βλάπτεισθαι· τρέπει δὲ τοὺς ἐν
ἐπιβουλήν πολεμοῦντας, καὶ διὰ παντός δεικνυ-
εὐφροσύνης καὶ μελετώντας πάνθ' ὅσα δη-
καθ' ἡμῶν σκευάζουσι καὶ μελετώσι. Σύντριβε
ἐν πᾶσι καθ' ἡμῶν ἐντεινόμενον, (1) καὶ ῥομ-
κινουμένην ἐπὶ τοὺς κινουντας στρέψε. Πρό-
δουλεῖς πρόμαχος, τὴν σὴν ἐκτείνασα κρα-
χεῖρα, καὶ βάλλε κάτω κεφαλὰς δυσμενῶν,
ἵνα τῆς ὑβρεως ὀρέξῃ ὀπόσον ἐπαιρομένης.
τοῖς πρόσκειμαι ἡμεῖς οὐκ ἐφ' ἄρμασιν, οὐδ' ἐπι-
οὐδ' ἐπὶ ῥομφαίᾳ καὶ τόξοις, ἐπ' οὐδενὶ τῶν
ἐπιβουλήν θάρρους· ἐπεὶ καὶ μικρὰ πάντα
ἵλα, καὶ ὅποια τις, καὶ ὅποσα τις εἶπη, καὶ
ἐν οὐδαμῶς ὄφελος τοῖς μὴ ταῖς πρὸς σὲ
στερῆσθαι ἐπίσει καθωπλισμένοις, ὅν ἡμεῖς
ἐπὶ σὲ καλῶς θέμενοι, μὴ πίσσομεν ἐξ αὐ-
τῆν φανείημεν κατησχυμένοι· δίδου δὲ κρα-
ἐν παντὶ χρόνῳ φαιδρῶς πανηγυρίζειν,
δε τὴν ἑορτὴν ἀκατάλυτον εἶναι δίδου διὰ
αἰῶνος.

espicitur Ps. xxxvi, 14, 15, Ῥομφαίαν ἐσπεί-
ναι ἀμαρτωλοῖο ἐντείναν τόξον αὐτῶν ... Η

A alios primus gestias in partem ejus venire, num-
quid nunc alii dimittes tantum fructum omnibus
longe præstantiorem, negligens illum imprimis
lucrari? Nequaquam ita sit, o philothee, qui festis
delectaris et honorum probus es arbiter; sed cum
sensum habeas præsentium, bonorum impigre as-
sistas solemnitatibus.

Nunc enim festivitas adest communis cœlitibus
et terrestribus. Nunc angeli ciues superni de cœlis
descendentes miscentur nobis hominibus: nunc
homines ascendentes angelis occurrunt, ut in
unum chorum adunati, melodis vocibus canentes,
laudes dicant Virginis. Nunc etiam Christus medius
inter festum celebrantes laudibus quibus nihil ma-
gnificentius dici potest, vicem Virgini reddit. Nunc
B ipse Deus e cœlo superveniens Matrem revocat
et ejus purissimam suscipiens animam in cœlum
elevat, angelis deducentibus eam in multitudine
laudum. Nunc Virgo etiam corpori nostro proxima
constituitur; nunquam enim nos oblita, de cœlo
despicit et custodit in sæcula. Nunc ergo oportet
ut nos, cæteris omnibus prætermisissis, omni
festivitati interesse acclamantes, psallentes, gratias
agentes. officio nostro sic pro posse satisfaciētes,
fungentes. Et certe sic erit.

Tu vero, o Mater Dei, benigne nos suscipe, et
solitæ memor pietatis, hostes profliga qui nos la-
tenter lacessunt, ne unquam ex eorum insidiis
malum feramus et damnum; dissipa quoque eos
cum manifeste pugnant, in omnibus ostendens vana
esse quæ parant et moliuntur contra nos continuo
et undique insurgentes. Arcum confringe contra
nos intentum, et gladium quo petimur contra vi-
brantes ipsos converte. Nobis adesto constans pro-
pugnatrix et patrona, extendens potentem manum
tuam ut conteras capita insolentium hostium, quos
vides malitia sua et superbia supra modum inflatos.
Ecce tibi occurrimus non in curribus, neque in
equis, neque in gladio, neque in sagittis et arcubus,
in nullo eorum vel minimum confidimus, adeo sunt
parva et debilia quot et quantacunque quis dicat,
et ipsa sunt plane inutilia illis qui non firmis-
sima spe in tuum auxilium præcinguntur. Et nos,
plenissime in te confisi, nunquam deiciemur ab eis,
neque victi apparebimus. Dona ergo ut constanter
per omne tempus statutum splendide celebremus
hoc festum, et per ipsum in festum æternum transire
per omnia sæcula.

Ῥομφαία αὐτῶν εἰσελθοὶ εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν καὶ τὰ
τόξα αὐτῶν συντριβεῖν.

ΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ

—
CONSTITUTIO CYPRIA
ALEXANDRI PAPÆ Γ'

GRÆCE PRIMUS EDIDIT, LATINE REDDIDIT AC NOTIS ILLUSTR

VINCENTIUS RICCARDUS

CLER. REG.

—
(Romæ excudebat Stephanus Paulinus MDCXXXVI)

—
EMINENTISSIMO PRINCIPI

FRANCISCO BARBERINO, S. R. E. CARDINALI VICECANCELLARIO.

Incredibili, ut par erat, Eminentissime Princeps, ad vestigandum sagacitate, te strabam in Altempsiana bibliotheca Græcorum Euchologia, ut quæ in impressa ipsis exemplaribus percipi possent errata; cum ecce, dum alacri promptoque vultu omnia pervolvens, emissitiis circumspectans oculis intuerer, se offert in Cyprio q Euchologio Διατάξεις, Constitutio Alexandri Pontificis, ejus nominis quarti. Eam ꝑ perlegens, sentio nec Latine nec Græce hucusque editam, imo nec in Pontificum q actis, quæ tamen summam Romanæ sedis in Græcos et Cypri insulam auctoritate timonio prodal, ac pleraque ecclesiasticis incognita scriploribus pandat. Ne aute oblecta silentio interiret prorsus, a perpetua oblivione vindicans, Latinam e Græco exi

suscipiatque nomine, fausto utique felicitique. Aspiret Deus ! Interim demittat se paululum E. T., laxamentum capiat curarum, et blandis litterarum lenociniis animitus blandienti plaudat catulo ac longo jam labore fesso, decidoque sudore gravato et anhelanti occurrat benigne, ipsumque pariter ac prædam ejus ex ore pendentem gratulabundo vultu passisque ulnis amplectere.

E domo S. Andreae de Urbe. Kalend. Febr., anno 1636.

E. T. humillimus servus

VINC. RICCARDUS, Cler. Reg.

CONSTITUTIONIS CYPRIÆ

HISTORIA

AVINCENTIO RICCARDO, CLERICO REGULARI, ADORNATA.

Cyprus, Pamphylia maris insula, procul a continenti discreta, ad ortum occasumque Ciliciæ ac Syriæ objecta, portibus distincta, loci amœnitate summa, feracitate multiplici, opum copiarumque ubertate adeo referta, ut jure Macaria sit vocata : seipsa nimirum, caducarum opulentia ; rerum, felix ac beata ; novem quodam regnorum sedes, Romani olim populi tributaria ; ab apostolis ipsis Christianæ fidei sanctissimis formata institutis : Græco ut eloquio, sic ritu pie orthodoxoque fere semper culta ; Agarenorum crebrius pressa tyrannide, pluries a Græcis quibus parebat imperatoribus in libertatem asserta ; duodecimo tandem a Christo sæculo, Græcis, ob sævam eorum in Anglos inhumanitatem, quos quassata classe in Cypria littora exanimis impactos exturbantibus ac protrudentibus, Anglica illa martia virtute Helladum oppressis abactisque ducibus a Richardo Anglorum rege ultro temereque laccessito, insula subacta universa, in Latinorum ditionem potestatemque cessit : Richardum enim invictum, quem amicum rejecerat hospitem, violatis hospitii juribus infensum postea sub malo sustinuit sensitque hostem. Deinde Lusianinis paruit Gallis, qui regio eam nomine a Romanis pontificibus auctam locupletarunt. Sed cædibus, dissidiis, seditionibus distracta ac fœdata, in superos contumax, in pares fastuosa, in Romanam sedem ingrata, ecclesiasticis fulminibus icta, pugnaci procerum ac præsulum vastatur dissidio. Quocirca perduellibus Romanæ sedi pontificibus extrusis, Græcanica eliminata perfidia, abstractisque quatuordecim Græcorum episcoporum sedibus, ecclesiastica contracta provincia, quatuor tantum totius insulæ a Cælestino hujus nominis tertio antistitem sedes, duobus cuilibet urbi datis præsulibus, Latino nimirum et Græco, singulis suo cujusque patrio ritu pontificia munia in una eademque obeuntibus urbe. Horum primas cum olim ad quartum fere usque sæculum metropolitano acius jure Paphensis esset archiepiscopus, deinde Constantiensis, duodecimo demum a Christo sæculo Leucosiensis, exstitit, reddita Leucosia, regia olim urbe, totius insulæ metropoli. Defuncto autem Leucosiæ præsule Græco, elegerunt Græci gentilem suum Germanum, qui, ut urbanæ gentis, ita et urbis insulæque universæ integro se plenoque jure antistem factum ratus, nomen et jus assumpsit archiepiscopi, et metropolitico jure Græcos omne totius insulæ suæ ditionis esse contendit. Quo pontificio jure et munere perfungente, Hugo, Latinus Leucosiæ archiepiscopus, insurgit ; Germanum non rite electum nec canonice ordinatum criminatur, incusat, injuste jus dare oblatrat ; unum denotat eumque Latinum esse archiepiscopum in universa insula metropolitico constitutum jure, ex summorum pontificum decretis, contentioso pugnacique tumultu instat, urget, probat ; Græcum Germanum, ut aliena jura invadentem, deturbaturus e solio ad suum provocat tribunal eumque insectatur moleste exagitatque graviter. Quæ omnia acerbo ferens animo Germanus, facta ad Alexandrum IV Rom. Pont. appellatione, Hugonis eludit judicium. Ad Romanam convolat urbem, gentilium suorum episcoporum frequentia stipatus ; illatam sibi expostulat injuriam ; indigna et intoleranda se iniique perpassum conqueritur ; pontificiam implorat opem, qua Cyprios, quibus universa agitabatur insula, sedaret fluctus. Mittit etiam et Hugo Leucosiæ archiepiscopus suos oratores, accessurus potius ipse nisi veritus insulam sine ulla relinquere antistite, rectore pastoreque destitutam prorsus omni. Viros præficit legatque Romam, alieno quidem nomine, revera tamen jura Latini metropolitæ propugnaturus apud acerrimum juris propugnaculum, in summa æquitatis arco, apostolica

nimirum sede, praesidia defensionis suae constituens. Excepit omnes Alexander benigne audivitque amice. Diversis tamen pugnantium episcoporum studiis commotus graviter, pacis provinciam suscipiens, Anagninae, Latii urbe patria, in publico consessu, ipso astante Germano tribusque aliis Graecis Cypri episcopis, Nicolao Soliae, Ioacim Carpasii et Matthaeo Leucarum, ac Hugonis Latini Leucosiae archiepiscopi, oratoribus, plurimisque consentibus S. R. E. cardinalibus, pacis assertor Pontifex, auditis matureque expensis utriusque dissidentis partis rationibus, ex fratrum consilio pacifica constitutione sanxit, Germanum quoad viveret archiepiscopi jure, nomine, munere potendum; neve unius Leucosiae civitatis duo forent archiepiscopi, et jura cum daret Germanus, jura eripere videretur Hugoni, Neucosiae sedem Hugoni, Soliae vero Germano tribuit, Nicolio ad Arsinocem vacantem Ecclesiam a Solasensi translato; et omnia metropolitana Graecorum jura Graeco impartiens Germano, cunctis deinceps ademit Graecis: siquidem defuncto Germano nullum alium Graecum metropolitanam eligendum statuit, ne contra sacros canones duo essent in una provincia metropolitana, nomeve, jus, munus archiepiscopi, unius tantum postea futurum, Latini nimirum Leucosiae pontificis; caeteros vero Germani posteros episcopos, Soliae tantum nomine et sede ~~conservandos~~, ac Latino Leucosiae metropolitae metropolitico jure, ut et reliquos Graecos pontifices esse ~~subordinandos~~ pronuntiat; Graecorum item praesulum sedes in Latinorum urbibus, locat, expressis utraqueque juribus, sua unicuique plane tribuens, Graecos episcopos in Latinorum imperio ac ditiorum ~~cordi~~ animo quam pacatissimos constituit.

Edita primum haec Constitutio est anno Domini 1260, ab Alexandro pontifice summo, Romano eloquio, Romanorum pontificum more; deinde a Graecis, gentilibus suis consulentibus, Graece redita, et Leoni Solasensi novo episcopo suffecto anno Domini 1297 ex Leucosiae tabulario exhibita, germanaque locupletium testium assertionem publicitus comprobata. Verum qua bellorum incursum, qua Latinorum incuria, Latina excidit editio, et Graeca tantum, e Graecis librariis nunquam ~~editio~~ parentibus exarata, in vetusto quodam ms. Cyprio Euchologio Altempsianae bibliothecae reperitur; eam, ne, ut hucusque alto silentio praeteritam, sic etiam oblitescens, ipsa prorsus oblitteraretur, e Graeco germano exemplari Latinitati rursus restituere, et Latine ac Graece nunc primum publicae Ecclesiae honore edere visum est.

ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΚΥΠΡΙΑ
 ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑ

ΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ.

CONSTITUTIO CYPRIA
 ALEXANDRI PAPÆ IV.

κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου πάπα τοῦ τετάρτου ἰδιωτῶς (1) καὶ κανονικῶς ὀρισθέντα ταῖς ἐνόοις ἐν τῇ νήσῳ Κύπρου Ἐκκλησίαις, τοῖς ἐν ταύταις ἀρχιερατεύουσιν, Ἰταλοῖς καὶ Γραικοῖς.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ἐπίσκοπος, δούλος τῶν δούλων καὶ, πρὸς τὴν μνήμην τοῦ πράγματος μνή-

τὸ διηνεκὲς τὸ τῆς δίκης σέβας (2) ἐκτείνεται ὡς ἐν τῷ τοῦς ἐν τῶν ἀμφιλογιῶν διαπληκτικῶν, οὐποτε παρασκευάζοντας τὴν ἀγάπην, ἀλλὰ σιζοντας τὴν ἀγάπην τῇ τῆς εἰρήνης σιγῇ αἰσθηθῆαι ἔθεν τοι εἰς τὰς ἀντιστάσεις αἰς διαφωνοῦσιν ἐκκλησιαστικοί, οὐκ διὰ τοῦτο ἀλλήλους χρὴ εἶναι εἰρηναίους, ὅτι ἐν τοῖς ὀφείλουσιν εἶναι εἰρηναῖοι τῇ τῆς κριτικῆς ὡς ἐπιμελεῖα, καὶ πρὸς τὴν διαλλαγὴν τῆς βίας, ἐν ἀγάπῃ δεσμῶ ἐξόχως χρεῶν ἐπαγρυ- οὐ γὰρ ἐν βιαίου πνεύματος ζῆλῳ, ὃ πολ- τὴν τῶν πραγμάτων ἀνατρέπει κατάστασιν, ν στεφρότητα θλῆ, οὐτ' ἐν τοῖς τῶν θυρίδων ε, τοῖς κλιστάκις ἐκ τῶν διχονοιῶν ὁρμωμέ- ὃ τῆς καθολικῆς ἐνώσεως προκόπτει αἰδέσει- πλὴν ἤχοι λεπτῆς ἀύρας, τουτέστιν εὐμενῆ ἰτε κούφου πνεύματος, ἢ τῶν ἀμφιλογούντων νται ζέοντες οἱ θυμοί.

Ἐπεὶ δὲ ὁ εὐλαβῆς ἀδελφὸς ἡμῶν Γερμανὸς, ἐκ Κύπρου Γραικῶν ἀρχιεπίσκοπος, μετὰ τῶν λαβοῦς ἀδελφοῦ ἡμῶν ἀρχιεπισκόπου Λευ- ἐπιτρόπων, τῷ καθ' ἡμᾶς ἐνεδήμησαν δι- ἰω ὁ αὐτὸς τῶν Γραικῶν ἀρχιεπίσκοπος

n exemplari Altempsiano a librario nota m ad latus ipsius Constitutionis additur, os καὶ προδιὰλεξις δ' ἦν αἰτίαν γέγονεν ὁ Ὁρδινιασμός κανονικῶς ἐκτεθεῖς μίσην Λα- καὶ Γραικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἀρχιερίων ἐπὶ τοῦ ἐν γένους Πρασίνου, Ἰταλοῦ, καὶ Γερ- Πησιμάνδρου, Γραικοῦ, ἀμφοτέρων ἀρχιεπι- νήσου Κύπρου. Prologus et præfatio enar- zusam ob quam præsens Constitutio cano- lita sit inter Latinorum et Græcorum Ec- clie archiepiscopos, Hugonem nimirum ex ge-

A *Decreta Alexandri papæ IV rite et canonice consti- tuta in controversia Ecclesiarum insulæ Cypri earumque præsulum tum Italarum, tum Græco- rum.*

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam.

Cum justitiæ cultus perpetuo longe lateque ex- plicetur manifeste quando contentiosæ litigantium concertationes, quæ charitatem nullatenus concil- liant, sed perimunt, pacis silentio supprimuntur ; idcirco in obortis controversiis, quibus discordes inter se ecclesiastici contendunt viri, qui hoc ipso quod aliorum pacis assertores esse convenit, inter se debent esse pacati, accurato judicialis cog- nitionis examine charitatisque vinculo ad dissen- siones reconciliandas summo necesse est studio invigilare : non quidem in vehementi procellarum strepitu, qui sæpe sæpius tranquillum perturbat rerum statum ; neque turbarum tumultu, qui cre- brius acri dissensionum impulsu catholicam uni- onis convellit observantiam ; sed potius in sonitu auræ lenis, placida nimirum mansuetudine sedati spiritus, qua ardentes dissidentium mitigantur animi.

Postquam reverendus frater noster Germanus, archiepiscopus Græcorum qui sunt in Cypro, et procuratores reverendi fratris nostri archiepiscopi Leucosiæ ad tribunal nostrum devenerunt, tum ipse Græcorum archiepiscopus, tum alii cum ipso

C *nere Præsini, Italum, et Germanum Pesimandrum, Græcum, utrumque archiepiscopum insulæ Cypri.* (2) Pacem longo et obscuro interpretis hyperbato præclare commendat pacis studiosus pontifex, ducto exordio a verbis Isaïæ (xxxii, 17) : *Et erit opus justitiæ pax, et cultus justitiæ silentium, et securitas usque in sempiternum ; licet Græcus in- terpres verba detorserit tenebrasque, Latini ser- monis fortasse parum gnarus, effuderit, adeo ut Œdipo pene opus fuerit ad ænigmata Græcanicæ dictionis intelligenda.*

retulerunt ad nos : defuncto nimirum jam dudum archiepiscopo Græcorum præfate insulæ, cum eorum vacaret metropolis, demandatum iisdem ipsis fuisse, ejusmodi Germanum potius quam alium quempiam huic muneri præficiendum, utpote quem archiepiscopatu dignum beatæ memoriæ Innocentius papa, prædecessor noster, suis litteris existimaverit; non repugnasse universam synodum et ordinem neque bonæ memoriæ Petrum Albani episcopum, olim in partibus illis apostolicæ sedis legatum cum potestatem fecerit eundem Germanum in suum ipsorum episcopum promovendi; ac venerabilem fratrem nostrum episcopum Tusculanum, tunc temporis in iisdem partibus dictæ sedis legatum, cui prædecessor noster mandaverat ut quem præfati episcopi sibi ipsis canonicè elegissent, modo dignus foret, confirmaret; cum vero de ordinando ejusmodi Germano a suis fautoribus ageretur, ejus electionem, utpote liberam ingenuèque factam, confirmasse, et egisse ut ipsi ejus suffraganei episcopum consecrarent; recepto deinde, Romanæ Ecclesiæ nomine, ab ipso Germano ejusque suffraganeis obedientiæ juramento, dictos suffraganeos tanquam suo metropolitæ canonicam ei spondidisse obedientiam; et cum ipse Germanus in possessione esset muneris archiepiscopatus, et jura metropolitana clero et populo Græcorum qui in ea debebant insula pacifice daret, præmemoratum Leucosæ archiepiscopum suis non contentum finibus, cum neque in Germanum, qui non alium sibi superiorem nisi unum Romanum agnoscit pontificem, nec etiam in eos qui sub illius sunt imperio Græcos, ulla jus dicendi facultatem

(3) Πάπα Ἰννοκέντιου. Hujus nominis IV, nam tertius creatus fuit anno 1198 et mortuus est anno 1216; quocirca Germanus plus quam quinquaginta annos rexisset Ecclesiam Nicosiensem, et incongrue archiepiscopus Hugo anno 1260 post quinquaginta annos litem Germano intentasset de metropolitico jure et electione, qui præscriptionis jure post tringinta annos ex can. 17 conc. Chalced. metropolitana jura jure daret. Nec Germanus, senio confectus, vicens et vegetus Romam petiisset, et ætatem potius quam paupertatem causasset ne longius variis allatis rationibus lis protraheretur. Petrus item Albani episcopus, et Otho Tusculanus sub Innocentio IV exstiterè.

(4) Πέτρου τοῦ Ἀλβανῶν. In actis pontificum non reperitur nomen istius cardinalis, qui utique tunc temporis mortuus erat, cum vocetur τῆς ἀγαθῆς μνήμης, bonæ memoriæ. Reperi tamen in actis concilii Lugdunensis sub Innocentio IV, in sententia contra Federicum imp. lata, in qua summus pontifex dicit, *Speciales nuntios venerabilem fratrem nostrum P. Albanensem, tunc Rhotomagensem archiepiscopum, ac dilectum filium nostrum Gulielmum, basilicæ SS. Apostolorum presbyterum cardinalem*. Petrum fratrem appellat quia episcopus, Gulielmum vero filium presbyter.

(5) Ὁ ἐλλαθῆς ἀδελφός. Is fuit Otho cardinalis de Castro Rodulfi Bituricensis, legatis Cypri post Petrum Albani episcopum sub Innocentio IV, cui exstant datæ litteræ de Græcorum ritibus, quo tempore legasi numerè fungebantur in Cypro. Inde postea Romam reversus, sub Alexandro IV subscripsit Anagninæ hæc Constitutionem. In Vita Innocentii habetur: *Innocentius Othomi ca*

μετὰ τῶν ἄλλων προίβητο ἐνώπιον ἡμῶν, ὅτι παλαι τοῦ τῶν Γραικῶν ἀρχιεπισκόπου τῆς φθείσης νήσου τεθνηκότος, σχολαζούσας τῆς μητροπόλεως, ἐπιτραπῆναι αὐτοῖς τὸν Γερμανὸν ἢ ἄλλον τινὰ εἰς τοῦτο κεχαρισμένῃ εἶσιν νομίζεσθαι τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ἐὺταγοῦς μνείας τοῦ πάπα Ἰννοκέντιου (3), το προκατόχου διὰ τῶν αὐτοῦ γραμμάτων· μὴ νούσης τῆς καθόλου συνόδου καὶ καταστάσεως τῶν τῆς ἀγαθῆς μνήμης Πέτρου τῶν Ἀλβανῶν ἐπισκόπου παλαι ἐν τοῖς μέρεσιν ἐκείνης· τῆς ἀποστολικῆς ἰδρας, ἀδείας ἐκτελεσθῆναι τὸν αὐτὸν Γερμανὸν εἰς ἴδιον ἐπίσκοπον κληθεῖσθαι· καὶ ὁ εὐλαθῆς ἀδελφός (5) ἐπιπέσει τῆς σκουλας ἐπίσκοπος τότε ἐν τοῖς αὐτοῖς ἡμετέροις ἐπίσκοποις ἰδρας τοποτηρητῆς, ὅς αὐτὸς ἐπιπέσει ἐπιπέσει ὡς ὃν κανονικῶς οἱ ἐπίσκοποι ἐκλεξόνται ἑαυτοῖς, εἰ ἔστιν ἀρχιεπισκοπὴ ἐπιπεσει δῶρον. Ἐν δὲ τῇ ἐπιπέσει τοῦτον χειροτονηθῆναι παρὰ τῶν αὐτοῦ ἐπιπέσει ἐπιπέσει τὴν παρῴσιασθεῖσαν αὐτῷ ἐπιπέσει ἐξ αὐτῶν τοῦ αὐτοῦ βοηθῶν παρῴσιασθεῖσαι χειροτονίας ἐπιπεσει. Ἀναληφθεῖσαι μὲν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ὀνόματι ἐξ αὐτῶν καὶ τῶν αὐτοῦ σπουδαστῶν τῆς τῆς ὑπερλίσεως, οἱ ῥηθέντες ἐξ αὐτῶν σπουδασταὶ ὡς μητροπολιτῆ κανονικῶν καθυπέσχοντο τὴν ἰδέαν· ὄντος δὲ τοῦ αὐτοῦ Γερμανοῦ ἐγκρατοῦς τῆς ἐπίσκοπικῆς ἀξίας, εἰρηναίᾳ τῇ δικαίᾳ μετὰ τῶν κληρῶν καὶ τῶν λαῶν τῶν Γραικῶν τῶν νήσῳ δέποντος, ὁ προμνημονευθεὶς τῆς Λεωκωσίου ἀρχιεπίσκοπος, οὐκ ἀρκούμενος τοῖς ἰδίοις ὄνομασι (6) εἰς αὐτὸν, ὡς αὐτοῦ εἶναι μείζονα ἐπιπέσει

nocentii habetur: *Innocentius Othomi ca*

multas scripsit epistolas, (quæ utinam exta

mandavitque ut in Cypro insula episcopati

corum institueret.

(6) Ὅς οὐτε. Asserit Germanus se nulli superiorem agnoscere pontificem præter solimanum unum. Quia Cyprus una olim metropolis erat ex iis quæ sui juris erant, nullius imperio; cujus metropolis genus Græciæ vocant, eo quod ipsa metropolis sibi ipsi sit et seipsam, ab aliis non recta, regatur. Alius Orientis patriarchæ ditione constituta. Otho Balsamo de privilegiis patriarchæ lib. vi *Juris orientalis*: Ἄνευ μόνων τῶν ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀρχιεπισκοπῆς, τοῦ Βουλγαρίας Ῥωμῆων καὶ Κύπρου, καὶ τινῶν ὀλίγων μητροπολιτῶν λεγόμενων ἀπὸ φιλοτιμίας βασιλικῆς ἰδικῆς τοῦτο τὸ ἔστιν. Πρὸς τοὺς ἀρχιεπισκόπους qui caput ipsi Bulgariæ nimirum et Cypri, ac paucos quosdam metropolitæ qui ex imperatoria munificentia jus istud obtinent. Quod jus episcopi Cypri antiquissimum sane est. Et Otho Balsamo in can. 39 Trullanum, ad hunc Ephesinum III illud refert dicens: Ἐπιπέσει τῆς ἡμετέρας τῆς ἡμετέρας ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Κύπρου ἐπιπέσει ἐπιπέσει ἀριστῶς αὐτοκράτορας εἶναι τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κύπρου, καὶ ἐκὼλῳθη ὁ Ἀντιοχειακὸς χειροτονῶν αὐτῇ ποιῶν· διορίζεται δὲ ἔχειν αὐτὴν καὶ τὴν Κωνσταντινουπόλεως, ὡσαύτως καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, καὶ γίνεσθαι τὴν ἐπίσκοπων αὐτῶν χειροτονίας παρὰ τοῦ ἐπιπέσει

; Ῥώμης ἀρχιερέᾳ οὐ γινώσκαι, οὔτε εἰς Α
 κατασταγμένους αὐτῶ Γραικοὺς τινὰ ἀδεια
 ρίας ἐπέχειν, αὐτὸν τῷ ἰδίῳ θήματι προ
 ἴνα ἐπὶ τισὶ ζητήμασιν ἃ προῦβάλλετο
 τοῦ ὡσπερ διατάξιν ἐκζητεῖν, ἀποκριθεῖν.
 ὁ αὐτὸς ἀρχιεπίσκοπος Γερμανὸς ὑπήνεγκε
 ἕργον ἐνθεοῦ. καὶ ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ, ὡς
 φέρων ἐπιτιμίου ἀπόφασιν, πολλὰς τῶ
 Γερμανῶ καὶ τῆ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ ἐπέφερε
 ὑπτάτας, εἴ ὧν ἀποδείκνυται παθεῖν ζημίας
 θους μεγίστας. Τοῦτου ἕνεκεν ὁ τοιοῦτος
 ; ἀφ' ἡμῶν μετὰ τῶν ἄλλων ἐζητήσῃ, τοῦ
 θαι τὰ ἐπενεχθέντα βάζει αὐτῶ διὰ τοῦ
 Λευκοσίας ἀρχιεπισκόπου, τὸν αὐτὸν τε
 τοιοῦτον καὶ τῶν ὁμοίων τῆς μὴ ὀφειλο
 ζουσίας ἐπὶ τοῖς Γραικοῖς καὶ τῶν αὐτοῖς Β
 ἐν ἐκατισμοῖς καὶ ἄλλοις δικαίῳ παρα
 ἐπιμελετώμεν κωλύσαι. Κἂν καὶ ἐνωπιον
 ῥηθέντος Τουσκουλανοῦ ἐπισκόπου, ὃ δειδῶ
 ἀπορῶσθαι τὰς τοιαύτας ἐγκλήσεις, οἱ προῦ
 ρε διεδικαιοῦντο ἐπίτροποι ὅτι ὁ ἀρχιεπίσκο
 υκσίας ἕνεκεν τῆς τοιαύτης αἰτίας οὔποτε
 ἰν ἐκλήη παρὰ τινος ἀνθρώπου ἢ νομίμως·
 οἱ παρ' αὐτοῦ ὑπερ αὐτῆς τῆς αἰτίας, πλὴν
 κς τινὰς χρείας οὐκ ἐστάλησαν· καὶ διὰ
 τὴ τοῖς προβληθεῖσι παρ' αὐτοῦ τοῦ ἀρχιε
 πῆ Γερμανοῦ οὐκ ὄφειλον ἐπέχειν κρίσιν.
 εἴ ἡμετέρας προστάξεως, μῆπως τῶ τῶν
 ἀρχιεπισκόπων δόξειεν ἀπειναί τὸ τῆς
 ἐλήρωμα, ἐδιάσατο τούτους ὁ αὐτὸς ἀκρα
 ταῖς ζητήσεις τούτου, ὡσπερ τοῦ ῥηθέντος Γ
 πκόπου, ἀποκριθῆναι.

ἐντὸ τοίνυν ἐν τῇ κρίσει, ὅτι προτροπῇ
 ; καταστάσεως τοῦ τοιοῦτου Γερμανοῦ οὐδε
 ἐγγίνοι· ἐπεὶ πρὸς τοὺς προμνημονευθέν
 τκόπους δικαίον τι τὸν ἀρχιεπίσκοπον ἐκλέ

. Σήμερον δὲ οὐδεμία ἀπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν
 τῆ ἀρχιεπισκοπῆ Κύπρου ὑπόκειται, ἀλλ'
 ἃ δίκαια τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔχει. Ab
 canone tertie synodi, ex supplicatione cu
 n episcopi Cypri, Rhegini vocati, statutum
 uam Cypri Ecclesiam esse primatem ac sui
 caput; et prohibitus est Antiochenus epis
 acere in ea ordinationes: statuit autem ca
 Trullan, et eam habere jura Cpolis, ac pa
 cclesias etiam provinciarum Hellespontii, et
 am Cyzici ipsorum episcoporum ordinationo
 pscopo Cypri faciendas. Hodie vero nulla
 cclesiis Cypri archiepiscopatu subjicitur,
 ue jura Cpolis habet. Fortassis quia jam suo
 re in Latinorum ditionem cesserat; sed fal
 iam jus αυτοκεφαλαίον inde ab apostolorum
 rehabuerat. Clarissime id patet ex eodem ad
 allato canone 8 synodi tertie; dixit enim:
 τὸ ἀνεπηρέαστον καὶ ἀβίαστον οἱ τῶν ἁγίων ἐκ
 τῶν κατὰ τὴν Κύπρον προστώτες κατὰ τοὺς
 τῶν ὁσίων Πατέρων, καὶ τὴν ἀρχίαν συνή
 δεῖ ἐκτελεῖν τὰς χειροτονίας τῶν εὐλαβεστάτων
 ὶων ποιούμενοι. Habeant jus suum intac
 tuiolatum qui sanctis in Cypro Ecclesiis
 it, secundum canones SS. Patrum et veterem
 tudinem, per seipso ordinationes reverendis
 m episcoporum facientes. Confirmat veterem
 tudinem, jura sua antiqua firmat consilium,

tate polleret, ad suum tribunal ipsum provocasse
 Germanum ut quibusdam contra ipsum prolatis
 querelis, eo quod de ipsis statuis et inquirere, re
 sponderet. Cum autem idem archiepiscopus Ger
 manus id agere detrectaret, in ejus personam, ut
 ferebatur, excommunicationis sententiam ferens,
 ipsum Germanum ejusque Ecclesiam innumeris
 onerasse gravaminibus, quæ jacturas easque gra
 ves, maximaque impendia sibi imperatore demon
 strat. Quocirca ejusmodi Germanus et alii cum
 eo petierunt a nobis ut in jus suum Germanum
 assereremus, et illata ei a dicto Leucosiæ archiepi
 scopo gravamina sarciremus, ipsumque ab ejus
 modi et similibus non licita facultate in Græcos et
 qui ad eos spectant, decimarum impositione aliis
 que jurium extorsionibus, actis, cohibere curare
 mus. Et quamvis coram præfato Tusculano epi
 scopo, cui sane ejusmodi dederamus audire con
 troversias, archiepiscopum Leucosiæ nunquam
 propter eam causam in judicium legitime saltem
 a quoquam homine vocatum fuisse præfati procu
 ratores testati fuerint, neque ab ipso hac de causa
 tametsi propter alia quædam negotia nunc se fuisse
 missos, atque adeo ne his quæ ab archiepiscopo
 Germano objecta fuere non opus esse constituere
 judicium: nihilominus, en videremur negasse arch
 iepiscopo Græcorum justitiæ copiam, de mandato
 nostro auditor ipse ad dictas Germani querelas
 præfati archiepiscopi nomine, eos respondere com
 pulit.

Retulerunt itaque ad judicium, ordinationis
 ejusdem Germani nullum plane exstitisse manda
 tum; deinde jus eligendi archiepiscopum nullo
 modo præmemoratis convenisse episcopi; tum

non novum tribuit; jus id autem erat jus αυτοκε
 φαλαίον. nimirum ut metropolita Cypri a synodo
 Cypri eligeretur et ab episcopis ejusdem insulæ
 consecraretur, non a patriarcha Antiochiæ vel ab
 alio quovis. Cum itaque Germanus se Græcorum
 archiepiscopum creatum existimaret, tanquam Græ
 corum metropolita ejus insulæ, jure αυτοκεφα
 λαίον nolebat Hugoni metropolitano Latino pare
 re. Attamen, qui ea privilegia semper intelligun
 tur salva jure προτιμῆσεως, prælationis Romani pon
 tificis, ideo eum solum dilionem in ipsum habere
 tutetur.

(7) Ὁ αὐτὸς ἀκρατής. Idem auditor, nimirum
 cardinalis. Olim enim cardinales constitubantur au
 ditores peculiarium causarum a summo pontifice.
 Innocentis III. Regest. xiii ep 45: *Tibi et F. archidiacono Tullensi venerabilem fratrem nostrum H., Ostensem episcopum, constituimus auditorem, Epist. 197: Priori et fratribus SS. Quatuor Coronatorum. Cum super usu et jure parochiæ inter vos et N. priorem ac conventum Lateranensem contentio verteretur, dilectum filium nostrum C., tituli S. Joannis et Pauli presbyterum cardinalem, dedimus partibus auditorem; qui petitione audivit et testes utrinque recepit.* Et Regest. xv, ep. 150; *Coram dilecto filio P. tituli S. Cæcilie presbytero cardinalli, quem vobis dedimus auditorem.* Vide etiam epist. 43 et 69.

eos tempore quo ad electionem faciendam convenerant, vinculo generalis censuræ fuisse detentos; demum apostolicas litteras, quibus dabatur eis præfata eligendi potestas, ab innodatis vinculo excommunicationis fuisse latas: quibus de causis continuo ipsi Leucosiæ archiepiscopo, qui tunc temporis aberat, per ipsius legatos visum fuisse ad electionem sive confirmationem vel consecrationem non esse procedendum; ejusmodi judicatum, quod vocant, a Leucosiæ archiepiscopo ideo factum fuisse, quia ex mandato sanctæ memoriæ Cælestini, prædecessoris nostri, qui insulam Cypri ob incolarum Græcorum contumaciam et perfidiam in papam, dederat catholicis Latinis eam tenere, factum fuit ut, ejectis illinc Græcorum sedibus, quatuor Latinorum episcopi ac sedes constituerentur, quarum pontifices in Græcorum loco suffecti decimas aliaque ecclesiastica jura quæ Græcorum episcoporum in ea insula erant bona substitutionis jure obtinerent: et uni ex quatuor sedibus, nimirum Leucosiæ, eundem Cælestinum reliquas subjecisse sedes, potestate ut cæteris omnibus ejus insulæ ecclesiis metropolitana præset auctoritate. Postea vero dictus Albani episcopus, legationis quaungebatur auctoritate sive jurisdictione, constituit, ejusque constituto fuit ab apostolica sede confirmata, ut in præfata nimirum insula quatuor tantum essent episcopi Græci, ac certa quædam loca in Latinorum haberent diocesisibus qui deinde Leucosiæ archiepiscopo tanquam eorum metropolitæ, ac Latinis quorum in diocesisibus erant, episcopis se ipsos, obedientiæ juramento præstito, devoverent. Quocirca clare constat nullum alium metropolitam nisi Leucosiæ archiepiscopum in ea insula, quæ una sane provincia est, vel potuisse vel debuisse jura dare. Quapropter

(8) Ἐπιπέλιου καθολικοῦ. De universali ista censura nihil in actis impressis Romanorum pontificum nec in ecclesiasticis tabulis. Innuit ex Emilio lib vii Petrus Maturius in notis ad part. III Summæ S. Antonini, § 21, cap. 8, ad an. 1254, dicens: *Innocentio IV summo Pontifice Cyprii quique veræ pietatis exempla contemplari potuere. Insula duos habebat archiepiscopos, Latinum Græcumque, Latinum imperitantem Græco, Græcum, quod parere nollet, solum vertere coactum. Episcopis Græcis ab archiepiscopo Latino re divina facienda interdictum. Ad hoc nobilitatis veteris Cypriæ, bonam partem loco impiorum habitam, distractam insulam aliorum aliter de re sacra jureque pontificio sentientium contentione, nullam formam consentientis veræque pietatis.*

(9) Προτροπῆς Κελεστίνου. Utique hujus nominis tertii, quandoquidem quartum id præcepisse rationi consentaneum minime videtur, cum is decima octava a suæ creationis die vita excesserit, et in adeo brevis temporis intervallo non potuit res Cyprias curare, necdum familiaribus et urbanis expeditis; nec etiam Cælestinum II, creatum an. 1143, cum necdum Cyprus in Latinorum ditionem venisset, et triginta fere post Cælestinum II annis, sub Luca patriarcha CP, an. 1170, ut ex synodali ejus deserto relato a Balasæ none in Nomocan. Photii, tit. 18, cap. 28, plus quam duodecim essent in ea insula episcopi

Α γεσθαι οὐδενὶ τρόπῳ πρόσθε· καὶ αὐτοὶ ἐκλογῆς καιρῷ, ἢν περὶ τοῦ ποιῆσαι οὐλλ κοτείχοντο δεσμῷ ἐπιτιμίου καθολικοῦ (8)· ἀποστολικὰ γράμματα, ἐν οἷς γέγονεν αὐτοῖς ἰρηθεῖσα τοῦ ἐκλεγῆσαι παραχλωρημένα αἰε ἀφορισμῷ ὑπελημμένων ἐπορίσθησαν· ἐξ ὧ σπουδαίως αὐτῷ τῷ τῆς Λευκοσίας ἀρχιεπὶ διὰ τῶν αὐτοῦ τοποτηρητῶν, ὃς τότε τῷ ἀπῆν, τοῦ μὴ πρὸς τὴν ἐκλογὴν, εἶπὶ· ἐπαύρι χειροτονίαν προίρχεσθαι. Τὸ τοιοῦτον γέρας δίκαιον καλούμενον, ὑπὸ τῷ τῆς Λευκοσίας ἐπισκόπῳ, διὰ τοῦτο μετὰ προτροπῆς τῷ τῆς γούς μνήνης Κελεστίνου (9), τοῦ πρῶτον ἰ ὃς τὴν τῆς Κύπρου νῆσον ἔνεκεν τῆς ἀπιστίας ἀπιστίας τῆς πρὸς τον πάπαν τῶν Γραικῶν τῶν ἐκείνη τότε κατοικοῦντων, παρεχόμενοι τῶν ἰκοῖς Λατίνους ταύτης κρατῆσαι, γέγονε τῆ ἐκείσε ἐξωσθέν των τῶν Γραικῶν θρόνον τῆ ἐπίσκοποι καὶ καθέδραι Λατίνων καταστήσῶν οἱ ἀρχιερεῖς ἐν δεκαταίαις καὶ τοῖς ἄλλοις ἰσιαστικοῖς δικαίοις, ὧν οἱ τῶν Γραικῶν ἐκεί ἐν τῇ τοιαύτῃ νήσῳ εἶχον, ἀγαθὰ διεδέξατο· τῶν καθεδρῶν τεσσάρων μίαν, ἣτοι τῆς ἁπῆ αὐτὸς Κελεστίνος προεθίβασε, τῇ δυνάμει τῶ χεῖν ἐν πάση ταύτῃ τῇ νήσῳ διὰ μητροπολιτικῆς τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν. Μετέπειτα δὲ ὁ ῤηθῆ βασιλεὺς ἐπίσκοπος ἀδεία τῆς αὐτοῦ τοποτηρητῆς δικαιοδοσίας διετάξατο, καὶ ἡ αὐτοῦ διατάξι κυρώθη διὰ τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας, τοῦ τῆ προλεχρῆ νήσῳ τέτταρες ἐπίσκοποι ἰ μόνον εἶναι, καὶ τινεὶ τόπους ἐπέχειν ἐν ταῖς Λατίνων ἐνορίαις· οἱ μετὰ ταῦτα τῷ τῆς ἁπῆ ἀρχιεπισκόπῳ ὡς μητροπολίτῃ αὐτῶν, καὶ τοῖς τῶν ἐπίσκοποις, εἰς ὧν ἐνορίας κατέστησαν ἰ καθυπέσχοντο δεσμῷ ὑπακοῆς. Φαίνεται οὖν ῤῶς ὡς ἄλλος μητροπολίτης πλὴν τοῦ τῆς ἰ

Græci, quorum jura ratione appellationis triarcha CP. cognoscebantur. Qui ergo fieri tuit ut Cælestinus II Græcos ejecerit episcopos quatuor tantum Latinos constituerit? Quo necessario asserendum est, Cælestinum II fuisse ejus nominis tertium, creatum an. 1143 tempore namque Clementis III, cui proximo successit Cælestinus III, Ricardus Angeliæ rex, qui egressus, ejectis Græcis dieibus, subigit. Vnde et quæ Hugonis oratores in judicio detulerunt Alexandro pontifici non cohærent ea quæ Joannes Maginius in Ptolomæi Cosmographiam, agebat Cypro, scripsit, dicens: *Fuere olim in insula pri quatuordecim episcopi iique omnes Græci, nocentius autem III, petitionibus regis Ælisia nuens, ad quatuor tantum redegit, tum Græcos Latinos: cum hi Cyprii oratores asserant id nominis Ælisia præcibus factum, sed in contumaciam penam, deficientibus Græcis ab obedientia Romanæ sedis, nec ab Innocentio III, sed ab ejus præcessore Cælestino III, qui, ejectis Græcorum pontificibus, quatuor tantum in ea insula Latinos constituit sedes. Deinde Petrus, Albani episcopi Innocentii IV legatus, summi pontifici auctoritate, quatuor Latinis episcopis quatuor addidit eos episcopos in distinctis locis a Latinorum sedibus sedes suas habentes, qui suos illarum locum cœsum Græcos regerent.*

σίας ἀρχιεπισκόπου ἐν τῇ αὐτῇ νήσῳ ἥτις ἐστὶ μία ἡπαρχία, οὐτ' ἠδύνατο οὐτ' ἄρειε τάττεσθαι. Ἵθην μετὰ τῶν ἄλλων ἐξήθουν οἱ προλεχθέντες ἐπίτροποι ἐν ὁ γέγονε πρόκριμα περὶ τὴν τοῦ προδιαλεχθέντος Γερμανοῦ ἐν τῇ τῆς Λευκοσίας ἐκκλησία κατὰστασιν, καὶ εἰ τι ἐκ τούτου, ἢ ἐνεκεν τούτου παρηκολούθηκα, διατάξασθαι ἡμᾶς μὴ ἔχειν τὸ κύρος καὶ κωλύσαι ἡμᾶς τὸν τοιοῦτον Γερμανὸν τοῦ μὴ σκοπικῶν δικαίων.

Τελευταῖον, ὀχλήσεως ἐπὶ τούτοις γεγονύας, καὶ πολλῶν ἔθεν κάκειθεν γεγονυῶν θέσεων παρὰ τῶν ἐκείρη παραστήσαι πεταγμένων· ἐπὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἀποδείξεων τοῦ δικαίου ἔδοκει ἐκτετάσθαι εἰς μέγας τὰς τῆς ὀχλήσεως διχονοίας, ὁ ῥηθεὶς ἀρχιεπίσκοπος Γερμανὸς ἡμῖν καθικείμενος ταπεινῶς, τοῦ μὴ τοσαύταις μακρολογίαις περιεῦκασθαι τῇ πτωχίᾳ τῆς τῶν Γραικῶν Ἐκκλησίας καὶ τοσαύταις ταῖς δυσκολίαις προσφέρεσθαι· βουλόμενοι τὴν κατὰστασιν αὐτῆς καὶ εἰρήνην, ὀφειλομένην εἰρηρικῆ διατάξει ἀποστολικῆς καταστάσεως προμήθειαν ἐπάγειν, δεῖ ἢς κατασιγήσουσι τῶν ὀχλούντων οἱ λογισμοὶ καὶ ὑπὸ ὑποταγῆ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας (10) οἱ προῤῥηθέντες Γραικοὶ ζῶν ἀξουσι μετὰ τῶν Λατίνων εἰρηρικῶν. Οὐδὲν θαυμαστὸν τὸ λοιπὸν ἔθνος τῶν Λατίνων καὶ Γραικῶν, τῆς Ἐκκλησίας τῆς αὐτῆς Κύπρου ἐκ διαφόρων ὀχλήσεων σαλευομένης, παραγῆ κυμαίνεσθαι· ἐξαιρήται, καθὼς θακρίνομεν ἢ ἐπιφέρειν τὴν ὑπόθεσιν, τὸ ἀτυμπέραστον τῶν ἀρεσιῶν περὶ τὴν τοῦ τέλους τάξιν ἐνεκεν τούτου ὅτι ὡς ἢ διαφορά τῶν σωμάτων καὶ ἢ τῶν ἡθῶν ἀσυμφωνία εἰώθασιν γενῆν διχονοίας ἐν τῇ ἀναστραφῆ τῶν ὁμοζώντων ὑπὸ ποικίλαις συνηθείαις πρῶταρηθῶν τῶν γενεῶν. Ἡμεῖς οὖν, οἱ ἐκ τῆς ἐκκειμένης ἡμῖν τῆς ἀποστολικῆς λειτουργίας ὀφειλομένη καὶ ὀρεγόμεθα τοῖς τ' ἐγγύς τοῖς τε μακρὰν φάσκεν εἰρήνην, ποτίχοντες ἐπιμελῶς θεραπεύειν τοῦ τὰς προλεχθείσας Ἐκκλησίας βεβαία τάξει διενθύνεσθαι πρὸς ἀλλήλας, καὶ ἀμοιβαία ἐν Χριστῷ εὐφραίνεσθαι τῇ εἰρήνῃ, ἰκανωτέρως προμετθευσάμεθα τὰς τούτων διαστάσεις ἡσυχου διατάξεως κατευναξέειν, ἀρεστῇ συμβουλῇ ἢ κριτικῆς ἐκκοπῆς μαχαίρα διακληροῦν.

Τοῖνυν τῶν ὀχληρῶν φιλονεικίῶν ἔθεν κάκειθεν ταῖς τῶν λεπτοτάτων ἀποφοραῖς, τῶν τε θορύβων τῶν διαλέξεων εἰς τὸ ἀπέραντον αἰε προβαινόντων· προστάττοντες τῇ τῶν ἡμετέρων ἀδελφῶν βουλῇ καὶ τῇ πληρώματι τῆς ἀποστολικῆς ἐξουσίας· ὄντων ἐνώπιον (11) ἡμῶν τοῦ ῥηθέντος Γερμανοῦ, τοῦ τῶν Γραικῶν ἀρχιεπισκόπου, καὶ τῶν εὐλαβῶν

(10) Τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίας. Romæos vocat Græcos. Sic primo vocati sunt ii qui sub ditone erant imperatoris Græcorum, cujus imperii sedes eum Cpolis esset, ab ipsis nova Roma nuncupata, idcirco Græcorum imperium Romaniam appellabant. Concilium Lugdunense sub Innocentio IV, ad unitatem Romanæ Ecclesiæ totum Romaniam, id est Græciam, imperium. Eos autem qui illi parebant imperio Romæos nuncupabant ut a Romanis Latinis antiquæ Romæ nominis etiam inflexione discernent. Clare id in hac ipsa Constitutione, παρὰ

præfati procuratores pariter cum aliis petierunt ut decretum contra jus latum, ordinationis assumpti jam Germani ad Leucosiæ Ecclesiam, et quidquid ex hac ejus ordinatione vel ejus causa factum deinde fuisset, nos constitueremus esse irritum, ac prohiberemus ne Germanus iste aliqua ulla archiepiscopi jura exerceret in Cypro.

ἐπεργάζεσθαι τι ἐν τῇ Κύπῳ περὶ τῶν ἀρχιεπι-

Tandem super his oborto tumultu multisque positis quæstionibus ab iis qui utriusque partis patrocinium sustinebant: quoniam ex ipsis juris probationibus in longum videbatur protrahendas fore controversiæ dissensiones, dictus archiepiscopus Germanus humiliter supplicavit nobis ne tam longis ejusmodi disputationibus eum circumveniri ac distineri, attenta Ecclesiæ Græcorum paupertate: neve tot tantasque morosas difficultates in medium afferri sineremus: consulentes statui ipsius et paci, æquum duximus pacifica constitutione ex apostolica dispositione salubre inire consilium, quo dissidentium quiescant litigia et sub ditone Ecclesiæ Romæorum vitam præfati Græci cum Latinis ducant pacificam. Nec mirum si Latinorum Græcorumque genus Ecclesiæ ipsius Cypri variis agitatæ turbis, seditionibus perturbatum æstuet, cum excreseat, ut dijudicamus, id quod præbebat ansam dissidiique materiam suggerebat, multiplex nimirum illa juris alterutrinque dicendi dandive indiscreta actionis facultas, eo quod etiam varia corporum ac morum discrepantia parere consuevit dissidia in familiari conversatione eorum qui sub variis diversarum nationum institutis simul vitam ducunt. Nos ergo, qui injuncto nobis apostolico munere cum pace pascere tenemur et cupimus non modo eos qui prope, verum etiam eos qui longe sunt, sollicit mederi studentes præfatis Ecclesiis eas firma constitutione inter se componendo, quo mutua in Christo pace fruantur, satis opportune consulimus harum dissidia placida constitutione sedare, consistoriali nimirum deliberatione seu judicialis decisionis gladio ea dirimentes.

Cum igitur graves seditiosæque contentiones levissimis jactatis objectionibus per tumultuantes disputationes, in infinitum vincendi studio procudentes, in utraque parte sint abortæ, de fratrum nostrorum consilio et plenitudine apostolicæ potestatis, constitutis coram nobis dicto Germano archiepiscopo et reverendis fratribus

τοῦ τῶν Ῥωμαίων ἐπισκόπου λαμβάντω ἕκαστος Λατῖνος ἐπίσκοπος. Unusquisque Latinus episcopus sumat juramentum fidelitatis. ab episcopo Romæorum, nimirum ab episcopo Græcorum ejus insulæ. Romæum Latino opponit quia ejus insulani in ditone olim fuerant imperatoris Orientis.

(11) Ἐνώπιον. Tres tantum recensentur episcopi ejus insulæ, quia quartus Arsiones in Papho jam obierat, ejusque sedes vacabat, ut extrema parte hujus Constitutionis patet.

nostris Nicolao Soliæ, Joacim Carpasii, et Matthæo Leucarum, episcopis sedium Græcorum, ac Leucosiæ archiepiscopi procuratoribus, præsentî hac constitutione decernimus, et pro utriusque Ecclesiæ pace super deductis et aliis quæ inter eos seditioso in posterum tumultu dissidii causam parere possent, inviolabiliter sancimus, in insula Cypri, in diocæsis Latinorum episcoporum et sub Leucosiæ metropoli quatuor tantum constituendas esse Græcorum pontificum sedes, olim a præfato Albanensi episcopo suis discretis locis : quoniam et in ea insula etiam quatuor tantum Latinorum episcoporum dignoscuntur esse sedes : unam quidem pontificiam sedem Ecclesiæ Græcorum apud Soliam in Leucosia ; alteram apud Arsinoem in Papho ; tertiam apud Carpasium in Famaugusta ; quartam apud Leucas in Nemeso esse volumus ; et ex his urbibus sedes esse vocandas, ac pontifices qui hac canonice regant Eccle-

(12) Τεσσαρες μόνον. Germanus enim, cum sibi usurpasset nomen archiepiscopi Leucosiæ, præter quatuor episcopos, quinque Græcorum sedes efficiebat contra decretum Cælestini et Innocentii. Et fortasse Petrus, Albani episcopus, Innocentii IV legatus, quatuor Græcis episcopis quatuor dederat Ecclesias et palatia in eisdem urbibus in quibus Latinorum episcoporum erant sedes ; Alexander vero IV Græcis episcopis quatuor urbes diversas ab urbibus Latinorum, in eisdem tamen Latinorum diocæsis decrevit, a quibus urbibus episcopi nomen sortirentur, ut a Solæa sede Græci episcopi in diocæsi Leucosiæ Solæensis episcopus vocaretur. Firmatur id ex Joanne Maginio dicente : *In insula Cypri archiepiscopus Græcus ac cæteri Græci episcopi in ditone erant Latinorum, a quibus, facta eorum electione in regio consilio, confirmabantur episcopi et eorum appellationis causæ cognoscebantur. Neque ob id in Latinorum episcoporum urbibus sedes habebant : nam Alexander IV in urbibus eorum locavit sedes, ut in ejus Summa quæ Alexandrina vocatur habetur. Quam utinam legere contigisset ! Existite autem olim episcoporum etiam sedes eadem ipsæ urbes, ante Latinorum imperium. Nam in concilio Ephesino assidebat Evagrius Solæensis episcopus, et in Nicæno u Eustathius episcopus item Solæensis. Ex conciliorum autem actis has elicio urbes exstitisse episcoporum sedes : Paphum, Salaminam seu Constantiam, Solæam, Trinithuntum, Thamassum, Cittiium, Curium, Chytrium, Amathum, Carpasium, Arsinoem, Neapolim, Cyrenem. In concilio Sardicensi reperiuntur duodecim nomina episcoporum insulæ Cypri, sine tamen civitatum vocabulis. Ex synodo CP., sub Luca patriarcha coacta propter depositionem Joannis episcopi Amathuntis, apud Balsamonem in can. 12. Carthagin., colligitur eo anno, nimirum 1170, plus quam duodecim exstitisse ejus insulæ episcopos, Joannes Maginius : *In universa insula quatuordecim olim fuere episcopi. Plinius, l. v Hist. nat., cap. 30 : Oppida in insula quindecim : Paphos, Palæpaphos, Curia, Cittiium, Coriacum, Salamis, Amathus, Japet hos, Sole, Tamasus, Epidaurum, Chytri, Arsinoe, Carpasium, Golgi ; fuere et ibi Cinyra, Marium, Idalium. Stephanus his aliam addit urbem : Έστι δε και Πανάρου πόλις Κύπρου. Est autem et Penacrus urbs Cypri. In Menæis Græcorum die 4 Maii, Του αγίου ιερομαρτυρου Θεοδοτου επισκόπου Κυρηνίας τῆς Σύρου Sancti Theodoti martyris, episcopi Cyreniæ Cypri, sub Licinio imp. In act. 1 conc. Ephesi : Τῆς Κερύνης Κύπρου, Cirenes Cypri.**

ἡμῶν ἀδελφῶν Νικολάου Σωλείας, Ἰωακείμ Κίου, Ματθαίου δε Λευκαρων, τῶν τῶν Γρθρόνων ἐπισκόπων, καὶ τῶν προβήθηντων ἐκ πῶν τοῦ τῆς Λευκοσίας ἀρχιεπισκοποῦ τῆ πσῆ διατάξει κατεστήσαμεν, καὶ καταστάσι κεί, ὑπὲρ εἰρήνης ἐκατέρας Ἐκκλησίας ἐπιπροβληθεῖσι καὶ ἑτέροις, ἃ δύνανται ἐκ ἐκείνων ὕστερον γενῶν ἀποστάσεως παρενοχλουμένῃ θεσιν, ἀπαραθραυστως τάττομεν, τὴν νῆσον πρὸς τοῦ λοιποῦ ἐν ταῖς ἐνορίαις τῶν Λατίνων σκόπων καὶ ὑπὸ τῆ τῆς Λευκοσίας μητροπολίσας μόνον (12) ἔχειν Γραικῶν ἀρχιεπισκοπῆς θέδρας, πάλαι διὰ τοῦ προληθέντος Ἄλβα ἐπισκόπου ἰδίως ἀποταχθεῖσας τόποις ἅπῃ ὁ τοιαύτη νῆσον τίσσαρις μόνον διαγωγῆσιν ὡς θρονοὶ Λατίνων ἐπισκόπων· μίον μὲν ἱερὴν κῆν καθέδραν τῶν Γραικῶν Ἐκκλησίας ἐ τῆς Λευκοσίας (13) παρὰ τῆ Σωλείας, ἄλλην ἐν Πάφῳ (14) παρὰ τῆ Ἀρσινῶ (15) τρίτην ἐν Ἀμμοχώστῃ. Stephanus verbo Πηγῆς. Έστι δε πόλις ἐν Κυρηνίαις Κύπρου. Est vero civitas in Cyrene Cypri consilio vero vii, act. iv, reperitur, Ex archiepiscopi Leontii, episcopi Neapoleos Cypri. Ex quibus insulæ magnitudo innotescit, et Alexandrum non tunc primum fundasse Ecclesias, sed pontificias instaurasse sedes jam antiquatas.

(13) Λευκοσία. In Menologio Græcorum, Typico S. Sabæ, sic 12 Junii, Του αγίου Τριλίου ἐπισκόπου Λευκοσίας τῆς Κύπρου· S. Triplicis episcopi Leucosiæ Cypri. Nicephorus Iamen Cæstus lib viii, cap. 42, vocat eum episcopum Iensenem Sozom. etiam I. i Hist., cap. 11, τὸν Λευκοσίαν ἐπίσκοπον, Ledrensem episcopum. A Latinis Nic vocatur, et tempore Innocentii III metropolim jure aucta erat, cujus archiepiscopi confirmati summum pontificem spectabat, a quo et palatium accipiebat. Innocentius III, Regest. xiv, ep. ad Hierosolymitanum patriarcham, apostolicis dis legatum : *Præsentata nobis electione qua lecti filii capitulum Nicosiensis Ecclesiæ de dilecti magistro Durando, ejusdem Ecclesiæ thesaurario, celebrarunt, electionem eam sufficienter minare nequivimus, secundum apostolicæ morem. Verum quia onerosum esset et græ propter maris et viarum pericula, ob hoc ite ad sedem apostolicam remeare, pallium pontificalis officii ad te, tradendum eidem, duxim destinandum, fraternitati tuæ districte mandantes, etc. Tu ipsum præcipuis conferas episcopatum sub forma quam tibi transmittimus.*

(14) Ἐν Πάφῳ. S. Hieronymus in Vita Hilarionis Ingresso Hilarione Paphum urbem Cypri, et in litteræ carminibus poetarum. Velus Papho sita est in littore Orientis, olim metropolis totius insule utpote proconsulis sedes, ex Act. apost. cap. 13. In primo concilio Nicæno Paphi episcopus primus locum tenebat inter episcopos Cypri : Provinciæ Cypri, Cyrillus Paphensis, Gelasius Salaminensis. Item et in concilio Cpolitano primo. In concilio Ephesino, in fine actionis i, reperitur prior Paphi episcopus πόλιος Κωνσταντίας, deinde Σαλαμίνος Πάφου τῆς Κύπρου. Rheginus episcopus Constantiæ, Sapricius Paphi Cypri. Et in act. sæpius Constantia Cypri metropolis vocatur.

(15) Ἀρσινῶ. In conc. Chalced., act. 1, Proech episcopus Arsinoe. Stephanus decem urbes vocatas nomine tradit, quarum, inquit, ἑβδὴ Κύπρου, ἢ πρότερον Μάριον λεγομένη· Septem Arsinoe est in Cypro, quæ olim Marium vocabatur.

(16) Ἀμμοχώστῃ. Famaugustam sic Græci

ἡ Καρπασία (17). καὶ τῆς τιμῆς ἐν Na- A sias nomen et auctoritatem pontificii muneris ha-
 τὰν τῶ Αἰγυπτίῳ ἐπιπέσειν εἶναι καὶ ἐκ
 κατοικουμένην, ὅθεν τὴν καὶ ἑξῆς ἀρχιεπισκοπικὴν ἑξουσίαν ἐξουσίας τοῦ κα-
 τ' οὐκίας οὐδὲν ἔστιν.

ἡ ἑσάκις ἐκείτη τῶν προέχουσιν τῶν Γραι-
 κῶν σχολῆς ἐπιπέσειν. ἕστος ἐκ τῶν
 τοῦ θρόνου κληρικῶν τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύμα
 κληθείσης χάριτος (18) εἰς ἐπίσκοπον ψηφι-
 οῦστος ἐπιχωρήσει τῶν ἐκλογῶν ὁ Λατίνος
 οὗς εἰς οὐ ἑνοίαν οὐ βούλει ἐκείνος ἔστιν, εἰ
 εὐρήσει ἀπαριστοιμένῳ προσώπῳ στανῶ,
 καὶ ἀδεια, ὀρθῶς ταχθείς, καὶ οὐ δυσκόλως
 τοῦσαι διὰ τῶν Γραικῶν ἐπισκοπῶν τῶν πλη-
 θυροῦν, οὗς ἐπὶ τούτῳ ἐαυτὸς Λατίνος καλέ-
 ῖσκατος ἀποσῖμαι χειροτονίας δῶρον. Τὴν
 τεκὰν φροντίδα τῶν μοναστηρίων, τῶν ἐκ-
 οῦ, τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ τῶν Ῥωμαίων
 ἐπὶ τῇ αὐτοῦ πόλει καὶ ἐνορίᾳ τυγχάνοντων,
 ἰδίᾳ παρατεθείς ἐπὶ καὶ λαμβάνων παρ' αὐ-
 ῶμοτον ὁμολογίαν ὑπακοῆς ἐν σχήματι τοιού-

Quoties autem quævis prædictarum sedium Græ-
 corum vacare contigerit, suo orbatu episcopo,
 alius ex eadem sede clarus, invocata sancti Spi-
 ritus gratia, per suffragia eligatur in episcopum,
 cujus sane electionem is Latinus confirmabit epi-
 scopus in cujus diocæssi series illa est, modo inven-
 erit auctoritate canonica riteque ordinata pera-
 ctam electionem personarum gravitate veneran-
 die; ac sine ulla mora efficiet ut a Græcis vicinarum
 diocæsum episcopis quos ea de causa idem Latinus
 vocabit episcopus, consecrationis gratia ei confe-
 retur. Episcopalem curam monasteriorum, eccle-
 siarum, cleri, populi in ea civitate et diocæsi con-
 sistentium propria auctoritate ei tradet et præ-
 scriptam ab eo recipiet obedientiam confessionem
 in hac forma :

Γερμανός, ἐπίσκοπος Σολείας τῆς τῆς
 ἰας ἐνορίας, ἐκ ταύτης τῆς ὥρας καὶ κα-
 πιστός ἔσομαι καὶ ὑπακούων τῷ ἁγίῳ
 τῇ ἁγίᾳ τε Ῥώμῃ, Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ
 μου Οὔγκῳ, ἀρχιεπισκόπῳ Λευκοσίας,
 αὐτοῦ τε διαδόχοις κανονικῶς εἰσερχομε-
 νῶν ἔσομαι ἐν βουλῇ οὗτε ἐν ἔργῳ τοῦ
 καὶ τὴν αὐτῶν ζῶν, ἢ μέλλοις, ἢ κρατηθῆ-
 καὶ κρατήσαι. Βουλὴν ἢν τις ἐμοὶ ἢ καθ'
 ἢ διὰ μηνύσεως ἢ διὰ γραμμάτων δηλώ-

*Ego Germanus, episcopus Soliæ diocesis Leucosiæ,
 ex hac hora et deinceps ero fidelis et obediens S. Pe-
 tro sanctæque Romanæ Ecclesiæ, et domino meo
 Hugoni, archiepiscopo Leucosiæ, ejusque successoribus
 canonice intrantibus. Non ero in consilio neque
 in facto ad perdendum vitam eorum vel membrum,
 seu ad capiendum captione mala. Consilium quod
 mihi per se ipsum, vel per nuntium, vel per litteras
 credituri erunt, ad damnum eorum nulli pandam.
 Papatus Romanæ Ecclesiæ ac canonum SS. Patrum*

baggesta arena, eo quod in ærnæ medio ad
 vita sit et velut in arenario. Ἄμμος enim
 π significat, ζωστὸς vero aggestum, a verbo
 ἰ, ἄγγω, obruo. De ea Sozomenus lib. vi
 c. 32: Cum Epiphanius in urbe ampla ea que
 ima sacerdotio fungeretur. Olim Salamis,
 e Constantia vocata. Stephanus, Κωνσταντία
 ὑπὲρ Σαλαμῆς. Constantia est Salamis in
 o S. Hieronymus De locis Hebr. ex Act. apost.:
 πῆ. civitas in Cypro insula, nunc Constantia
 . quam Trajani principis tempore Judæi, in-
 tis omnibus accolis, deleverunt. In primo con-
 cilio vocatur Salamis, in Ephesino vero
 antia, et ejus concilii tempore totius insulæ
 polis erat; nam in act. vi, Rheginus episco-
 nstantiæ Cypri metropolis. In Chalcedonen-
 i, Olympius episcopus metropolis Constan-
 D concilio vii, Nicæno ii, act. i, iv et vii, inter
 politas recensetur Constantius episcopus
 antia insulæ Cypri, Imo multo ante Conci-
 phisenum, circa an. 375. metropolis erat, si-
 n in consilio Ephesino fuit Rheginus Constan-
 scopus, Troili successor: de quo idem concil-
 i. vii: Doceant pientissimi magistrinum Troi-
 sanctæ ac beatæ memoriæ episcopus qui nunc
 vit vel sanctæ memoriæ Sabinus qui illum
 ssit, vel qui ante illos venerabilis Epipha-
 nalis aliqua synodo ordinati fuerint. Et tamen
 anius tertius a Rhegino metropolita fuerat.
 es lib. vi, cap. 9: Epiphanius, Constantiæ ur-
 bri episcopus, concilio episcoporum illius in-
 onvocato, statuit ne quis Origenis libro legat.
 care autem episcoporum concilium erat me-
 ite munus. Claricus Sozom. lib. vi, cap. 23 :

*Epiphanius Salaminæ quæ est urbs Cypri, fuit epi-
 scopus; et paulo post: Epiphanius in disciplina
 monastica cum apud Ægyptios, tum apud Palæstinos
 illustrissimus habitus est. Postea quoque apud Cy-
 prios in non minori gloria fuit, apud quos electus est
 primariæ urbis totius insulæ episcopus. Ea urbs præ-
 dictatione S Pauli cohesionata celebri nomine ex-
 stitit Act. xiii, Paulus et Barnabas abierunt Seleu-
 ciam et deinde navigaverunt Cyprum, et cum
 venirent Salaminam prædicaverunt verbum Dei in
 synagogis Judæorum. Et fortasse tunc metropolis
 effecta cum post concilium Nicænum Paphus, cre-
 bris concussa terre motibus, fuit destructa. S.
 Hieronymus in Vita S. Hilarionis: Ingressus Hila-
 rion Paphum.... quæ frequenter terræ motu lapsa,
 nuc ruinarum tantum vestigiis quid olim fuerit
 ostendit.*

(17) Καρπασία. Conc. vi act xviii : *Joannes
 episcopus civitatis Καρπασίων insulæ Cypri. Stepha-
 nus: Καρπασία, πόλις Κύπρου, ἢν Πυγμαλίῳν ἔκτι-
 σεν, ὡς Ἑλλάνικος ἐν τοῖς Κυπριακοῖς. Διονύσιος
 δὲ διὰ διφθόγγου Καρπασίας αὐτὴν φησιν. Ξενα-
 γόρας δὲ Κάρπαθον αὐτὴν φησι, Θεόπομπος Κάρ-
 πάτου. Carpasia, civitas Cypri, quam Pygmalion
 ædificavit, ut ait Hellenicus in Cypricis. Dionysius
 per diphthongum effert, Carpasiem; Xenagoras
 scribit Carpathiam, Theopompus vero Carpasum.*

(18) Ἐπικληθείσης χάριτος. Innocentius III
 Regest, xv, epist, 204, capitulo Nicociensi : *Uni-
 versita vestræ mandamus quatenus, convenientes in
 unum et sancti Spiritus gratia, ut moris est, invo-
 cata, iu Patrem et episcopum animarum vestrarum
 vobis personam canonice ac concorditer eligatis,
 quæ prodesse valeat: et præesse.*

ero defensor et custos salvo ordine meo, contra omnes homines. Vocatus ad synodum veniam, nisi canonico fuero præpeditus impedimento. Legatum sedis apostolicæ, quem certum esse cognovero, venientem ac remeantem honorifice tractabo et in necessitatibus adjuvabo. Sic me Deus adjuvet, et hæc sancta Dei Evangelia.

ἔμποδισμῷ. Τὸν δικαίον τῆς ἀποστολικῆς ἰδρας, τιμῆσιν, καὶ ταῖς αὐτοῦ χάριταις ἐπαρκίσω. Οὕτως Εὐαγγέλια.

Et hanc confessionis formam unusquisque Latinus episcopus insulæ Cypri a Romæorum suæ diocesis episcopo pro se suaque recipiat Ecclesia.

Ac si eam electionem irritam esse Latinus agnoverit episcopus, ad depositionem procedat eo modo quo rationi congruum est esse procedendum.

Ad ordinandum autem Græcum episcopum electum vocati a Latino pontifice qui ejus sunt diocesis Græci, sine ulla tergiversatione et mora, ex debito præsentis constitutionis et ordinis occurrant, et invocationes et omnia quæ consecrationi congruant explere teneantur.

Græcorum tamen depositio episcoporum, ut et translatio et ejectio, soli Romano pontifici ob apostolicam eminentiam peculiari reservata est privilegio, ut in illis non secus ac in cæteris episcopis pontificiæ dignitatis conditio servetur et eminentia.

In nulla Græcorum Ecclesia suo orbata pastore Latinus episcopus episcopum creare audeat, nisi forte ille qui episcopum eligere tenentur, aliquem qui eam regat Ecclesiam eligere detrectaverint immoderata dilatione, trium nimirum mensium vere decurso tempore, juxta concilii generalis constitutiones. In quo sane eventu potestas non sit Latino episcopo alium quempiam in sede viduatæ Ecclesiæ constituere, nisi gentilem Græcum honori ac gradui tanto respondentem.

Bona Ecclesiæ Græcorum suo orbatæ episcopo œconomus et capitulum ejusdem sedis futuro ex fide servant episcopo, eique postea tradant.

Cæterum episcopi ejus insulæ canonice in præfatis sedibus constituti facultatem habeant leges constituendi monasteriis, ecclesiis, clericis et laicis Græcorum sibi concreditis, eaque omnia quæ legitimo jure muneri dignitatis vel episcopali statui convenire cognoverint, præcipiant. Latini episcopi nihil horum prorsus sibi usurpent nisi in his tantum causis in quibus metropolitæ legitimo jure da-

(16) Τῶν Γραικῶν ἐπισκόπων καθαιρέσις. Peculiare id munus Romani pontificis Innocentius III, *Regest.* xv, epist. 137. Cremonensi episcopo, apostolicæ sedis legato: *In episcopum Vicentinum depositionis sententiam promulgasti. Quamvis ad id sine nostro speciali mandato procedere non debueris,*

Λ σαιεν εἰς αὐτῶν ζημίαν, οὐδενὶ φανεροῦ παπῶν τῆς Ῥώμης Ἐκκλησίας καὶ τὸν ρατισμὸν τῆς τῆς Λευκοσίας Ἐκκλησίας τοῦς τῶν ἁγίων Πατέρων κανόνας ἴσως λαμβανόμενος καὶ κατήγων, φυλαττομὲ ἡμῆς τύξως, κατὰ πάντων ἀνθρώπων, εἰς σύνοδον ἤξω, εἰ μὴ ἔμποδισθῶ ὅν ἀληθῆ νοήσω, ἰρχόμενον καὶ ἐπιθεῶς μοι βοηθήσει, καὶ ταῦτα τὰ τοῦ Θεοῦ.

Καὶ τοῦτο τὸ σχῆμα παρὰ τοῦ τῶ ἐπίσκοπου τῆς αὐτοῦ ἐνορίας λαμβανῶν τοῦ, καὶ τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας ἐπισκοπὸς τῆς νήσου Κύπρου.

Κὴν δὲ ἐκείνην τὴν ἐκλογὴν γνωρίζων ἡ ἐπίσκοπος ἀκυρωθεῖσαν, ἐπιχειρήτω τῆ σαι, καθὼς ἐπιχειρητέον ἐστὶν εὐλόγως.

Τὸν δὲ Γραικὸν ἐπίσκοπον εἰς χειροτονίαν παρὰ τοῦ Λατίνου ἀρχιερέως οἱ τῆ ἐνορίας Γραικοὶ κληθέντες ἀνευ χωρισμοῦ, σιωῶν ἀπὸ χρέους τῆς παρουσίας καταστάσεως διατάξεως συνελθεῖν, καὶ ἀνακλήσει καὶ τὰ ἀνήκοντα τῇ χειροτονίᾳ πληροῦν ἐπέχονται.

Πλὴν ἡ τῶν Γραικῶν ἐπισκόπων καθαιρέσις καὶ ἡ μεταθέσις καὶ ἡ ἐκστάσις, μόνῃ Ῥώμης ἀρχιερεὶ κατὰ τὴν ἐξοχὴν τὴν ἐπιθεῶν φυλαχθῆ προνομίᾳ, ὅπως ἐν ἐκείνοις ἐν τοῖς λοιποῖς ἐπισκόποις ἢ τῆς ἀρχιερέως καταστάσεως καὶ ὑπεροχῇ φυλαχθεῖται.

Ὅποια δὲ τις Ἐκκλησία Γραικῶν ἀπορημένος, ὁ Λατίνος ἐπίσκοπος ποιεῖν ἐπὶ τῆ σκοπον οὐ τολμήσει. εἰ μήπως ἀμελοῦν ὀφειλόντων περιουσίᾳ τῇ φορᾷ ταύτῃ τοῦ τειν τινὰ ὅς τὴν αὐτὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὰς διατάξεις τῆς γενικῆς συνόδου (2) νυίας διαδρομῆς τριμηνίου καιροῦ ἐπ' εἰ ἐν τῷ δὲ μὴν μὴ ἐχέτω ἀδειαν ὁ Λατίνος τοῦ καθιστῶν τῇ χηρευοσῆ Ἐκκλησίᾳ, εἰ Γραικὸν καὶ τιμῆς καὶ βαθμοῦ ἰσοσούτης ἀφωνοῦντα.

Τῆς δὲ Γραικῶν Ἐκκλησίας ἀπορούσης ἐν τὰ αὐτῆς ἀγαθὰ ὁ οἰκονόμος, καὶ τὸ κεφάλαιον αὐτῆς καθέδρας τῶ μέλλοντι ἐπίσκοπῳ πρὸς πιστῶς, καὶ ἐπισφραγίζετωσαν τῶ μὲν σκόπῳ.

Τοῦ λοιποῦ οἱ ἐπίσκοποι τῆς αὐτῆς νήσικως ταχθέντες ἐν τοῖς προληφθεῖσι τῶν θώκοις ἐχέτωσαν τάττειν ἐν μοναστηρίοις, σίαις, κληρικοῖς καὶ λαϊκοῖς Γραικῶν, αὐτῆ τετραμμένους, καὶ ταττέτωσαν πάντα ἃ διαγται τῇ λειτουργίᾳ τῆς ἁγίας ἢ καὶ ἐπιταξίως ἀνάκειν νομίμῳ δικαίῳ. ἔξ ὧν οἱ ἐπίσκοποι παρεκτός ἐκείνων μόνων τῶν αὐ-

cum hoc sit unum ex illis quæ sibi sedes apostolicæ specialiter reservavit. Et epist. 175: *Cum eorum translatio fieri non potuit vel debeat sedis apostolicæ licentia specialis.*

(20) Γενικῆς συνόδου. Nimirum Chalced. 25.

μετροπολίτης ἐκ νομίμου δικαίου δύναται ἄ
 σίαν ἐξουσίαν εἰς τοὺς τοῦ συνερῆθου αὐτῶν
 μόνους, μηδὲν ἀρπαζέτωσαν.

ἢ αἰτίαι αἱ ἐνήκουσαι τῇ ἐκκλησιαστικῇ
 εἰ ἀποστραφῶσιν ἐν τοῖς Γραικοῖς, εἰς τὸν
 μφυλον ἀρχιερέα κρινίσθωσαν. Ἐάν δὲ εἰς
 καὶ Γραικὸν, εἴτε ὁ Γραικὸς ἐγκαλεῖται,
 Λατίνου τοῦ τόπου ἀρχιερέα ἀναπερίστω-
 τικῶς διαχωριζόμεναι, πλὴν σωζομένης τῆς
 κῆς καθέδρας ὑπεροχῆς, πρὸς ἧς βοήθειαν
 ἢ θλιβόμενοι δύνανται ἀμείσως ἐπαναστρέ-
 φῆ κατὰ τοῦ ἐπισκόπου Γραικοῦ γίνηται τις
 κατὰ τοῦ Λατίνου ἐπισκόπου εἰς οὗ ἐνο-
 αὐτὸς τυγχάνει Γραικὸς ἐπίσκοπος, εἴ
 ε, ἐνταῦθεν ἀνατρεχέτω καὶ πρὸς τὸν τῆς
 ες ἀρχιεπίσκοπον.

κρούση τε διατάξει θεοπίζομεν ἵνα ἐν τῇ
 ἐν τῇ ἐνορίᾳ τοῦ Λατίνου ἀρχιερέως, χωρὶς
 κριθῆς τῆς ἐπισκοπῆς τῶν Γραικῶν καθέ-
 εθ' οὗ τὸ ἀκραιτέρηρον τοῦ ἐνόχου ἢ τοῦ δι-
 εἰ τεν' ἔχει ὁ Γραικὸς ἐπίσκοπος, τὸ αὐτὸ
 ἀγνωσκηται, καὶ μηδὲν ἄλλο εἶναι κριτή-
 ιοδοσίας διατεταγμένως ἐν τοῖς Γραικοῖς·
 ε ἐν τινι ἐκκλησίᾳ Γραικῶν τοῦ τοιοῦτου
 ἢ ἀρχidiaconικῆ, ἢ ἄλλῃ ἐξουσία ἐκπεπλεγ-
 οῦσα τεταγμένως κριτήριον ἀκοῆς ἐξ ἀρ-
 οῦ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας τὸν Γραικὸν
 ν, καὶ ἐνταῦθεν κατὰ βαθμὸν οἱ αὐτοῦ ὑπο-
 οἱ ὀπίστων τούτων τι ἴσται προκαλέσονται.
 ρχιεπισκόπων μόντοι καὶ τοῖς Λατίνοις ἐπι-
 ὑπὲρ πταισμάτων ἢ ἀδικιῶν, καὶ τῶν αὐ-
 ἰων, τῶν ἐκκλησιῶν τε αὐτῶν ἐπιμελητέον
 ε ἐν τοῖς Γραικοῖς τῶν αὐτῶν πόλεων ἢ
 ἐν ἐκείνοις τοῖς συμβάμασι προσήκειν
 κα τὴν ἐξουσίαν ἐν οἷς αὐτοῖς ἐκ δικαίου
 ε τοῖς Λατίνοις.

τὴν σύνοδον δὲ τοῦ Λατίνου ἐπισκόπου ὁ
 ε ἐπίσκοπος ἐν τῇ αὐτοῦ ἐνορίᾳ τὸν θρόνον
 χου, ἀπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μετὰ τῶν ἡγουμέ-
 τῶν ἱερέων αὐτοῦ, τῶν τὴν φροντίδα τῶν
 ἔχόντων, κρατεῖται ἐνεπηκόως συντρέχειν·
 νοδικὰ τούτου θεσπίσματα ἃ μόντοι τοῖς
 κῶν ἔθεισι μὴ ἐναντίως τῇ καθολικῇ πίστει,
 ες Γραικῶν Ἐκκλησίας ἀνεχομένοις μὴ ἀν-
 ε, λαμβάνειν τε καὶ φυλάττειν. Ἴνα δὲ μὴ
 ες Γραικοὶ ἐπίσκοποι βαρύνωνται βάρει δι-
 ε δεῖσθαι τούτοις ἔρχεσθαι ἐκ τῆς τοιαύτης
 ε ὀφείλειν, καὶ εἰς τὰς ἐπίσκοπικὰς συνό-
 ἀρχιερέων Λατίνων τούτους ἔρχεσθαι, εἰς τὴν
 ες ἐπιτηρήσει μόντοι τῶν Γραικῶν ἐπι-
 ἢ τῶν οὐτοῖς ὑποτεταγμένων, ἐκείνην βου-
 ρειν τοὺς Λατίνους ἀρχιερεῖς ἐν ταῖς ἰδίαις
 ε ἐνορίαις τὴν ἐξουσίαν, ἣν τῷ μητροπο-
 αῖς ἐπιτηρήσει τῶν αὐτοῦ συνερῆθων καὶ
 οῦ ὑπηκόων παραχωροῦσι τὰ κανονικὰ
 τα.

ρχιεπισκόπων μόντων καὶ τοῖς Λατίνοις ἐπι-
 ἔται τούτας τὰς ἐνορίας τὰς περὶ τοὺς

tum est, erga eos qui suo sunt suffraganeo subjecti
 jurisdictionem exercere.

Causæ quæ ad ecclesiasticum spectant forum, si
 controvertantur inter Græcos, a suo eorum gen-
 tili judicentur pontifice; si vero inter Latinum et
 Græcum; sive Græcus accusetur, ad Latinum loci
 pontificem referantur judicialiter dirimendæ, salva
 tamen apostolicæ sedis prærogativa, cujus opem
 vexati omnes immediate possunt implorare. Si ab
 episcopo Græco aliqua instituitur accusatio adver-
 sus Latinum episcopum in ea diocesi in qua Græ-
 cus est episcopus, inde, cum necessitas postulave-
 rit, a Leucosiæ recurratur archiepiscopus.

Præsentī hac Constitutione sancimus ut in civi-
 tate vel diocesi in qua audientia forum actoris.
 vel rei est Latini pontificis, extra locum in quo
 episcopalis Græcorum constituta sedes est, si quid
 Græcus habet episcopus, ab uno eodemque foro
 cognoscendum esse, nec aliud quodquam legiti-
 mum esse tribunal juris dicendi Græcis, nisi forte
 in aliqua Græcorum Ecclesia ejusdem regni, vel
 archidiaconali, vel alia potestate rite a principio
 exemptum audientiæ forum exititerit; a quo ab ea
 Ecclesia ad Græcum episcopum, et hinc gradatim
 qui in ejus sunt ditioe, quotiescunque his aliquid
 contigerit, se appellaverint.

Archiepiscopo et episcopis Latinis ad canonicè
 cognoscendum de criminibus vel injuriis et juribus
 ipsis suarum Ecclesiarum, in casibus illis potesta-
 tem in Græcos suarum civitatum vel diocesium esse
 volumus, in quibus de jure ipsis Latinis convenit.

Ad synodum Latini episcopus Romæus qui ejus
 diocesi sedem tenet episcopus, ac pariter abbates
 ejusque sacerdotes animarum curam habentes se-
 mel in anno expedite accedant, et synodica decreta
 quæ, Græcis quidem institutis catholicæ fidei non
 repugnantibus, et a Græcis receptis Ecclesiis non
 adversantur, suscipere et observare teneantur.
 Ne autem dicti episcopi Græci ex hujus observa-
 tione Constitutionis, qua ad episcopales etiam sy-
 nodos Latinorum pontificum accedere coguntur
 duplici graventur onere, statuimus ad diocesanam
 synodum eos non esse cogendos.

In puniendis vero Græcis episcopis vel in eorum
 ditioe constitutis, volumus Latinos pontifices in
 suis civitatibus et diocesium eam habere auctori-
 tatem quam metropolitæ in puniendis suis suf-
 fraganeis sibi que subjectis canonum concedunt de-
 creta.

Quando archiepiscopus et episcopi Latini eas
 dioceses in quibus Græci consistunt cum diocese-

sano vicario jure visitaverint, hac servata justitiæ A
 mensura pecuniæ a parochiis exigendas esse pronuntiamus : nimirum ipse archiepiscopus a quinque tantum parochiis exisset : Paphi episcopus a quatuor, Famaugustus a tribus, et Nemesi similiter a tribus. Eam autem pecuniam a Græcis suæ diocesis et parochiæ singulis accipiant annis. Singulæ vero parochiæ summam præbeant triginta solidorum tornesiorum sive totidem byzantios, qui non exsuperent, sed eam exæquent quotam. Licet sane parochiarum numerum quæ ratione visitationis solvere tenentur, attendita Romanorum paupertate, ex misericordii provisione ita mediocrem esse decreverimus, quoniam vero Latinis quidem episcopis suarum Ecclesiarum bona ideo tradita sunt ut in ipsis debitum ministerii eorum munus integre, cum B
 necesse fuerit, explere valeant, si necessitas orthodoxæ fidei vel obedientiæ promptitudo quæ Romanæ debetur Ecclesiæ, vel morum disciplina petulaverit, pluries ipsos Græcos esse visitandos, volumus, quo sine ullo Latinorum gravamine visitationis munus exsequatur, Græcos ipsos quidquid visitationi debetur suis sumptibus persolvere ; quando vero canonum substitutiones ipsis episcopis visitationis munus injungunt, tunc opus est ut Latini ipsi suis impensis munus obeant, cum etiam apostolus Paulus, nostri status exemplar, aliquoties victum sibi ipsi suarum labore manuum comparaverit, ne gravis foret iis quibus Evangelium prædicabat, qui cum doctori necessarios subministrare sumptus detrectassent eo ipso impediebant ne prædicationis mysterium propagaretur.

Ut autem breviter quod æquum et justum est præcipiamus : habeant Latinorum Ecclesiæ in præfata insula decimas et obtenta jam consuetudo exigendi ejusmodi decimas per pontifices et clericos Latinorum executioni deinceps mandetur. Quocirca cum in hac parte servandam esse consuetudinem asseramus, nemo eorum existimet se immunem a solutione decimarum jure canonico et divino debitarum.

Quamvis itaque et Græcorum Ecclesiam regni Cypri ex hac constitutione non sit deinceps quidem habitura metropolitam suæ gentis, volumus tamen ejusmodi Germanum, Græcorum archiepiscopum, quoad vixerit nomine et honore dignitatis archiepiscopalis frui. Quam ob causam et eum usque ad mortem a potestate et ditione Leucosiæ archiepiscopi immunem prorsus esse volumus et decernimus, ac præcipimus ut, defuncto ejusmodi Germano, nullus alius Græcus archiepiscopus in præfato constituatur regno. Verum, ne ejusmodi ar-

Γραικούς, μετὰ τοῦ τῆς ἐνορίας δικαίου πτωτικῶν, τὸ αὐτὸ ἐν ταῖς ἀπρητημέναις ἐπιπαγγέλλομεν τῆς δικαιοσύνης μέτρον αὐτὸν ἀρχιεπίσκοπον πέντε μόνον, τὸν τῆς τέσσαρας, τῆς Ἀμμοχώστου τρεῖς, καὶ Νεμισσοῦ ὁμοίως τρεῖς. Ἄ δὲ ἀπὸ τῶν Γραικῶν αὐτῆς ἐνορίας καὶ τῆς τοῦτου ἐπιτροπῆς ἵτωσαν κατ' ἔτος, ὧν ἐκάστη κεφαλαιῶν τρεσολίδος τουρνισίων, ἢ τοσαῦτα βυζάντια (ἢ μὴ περιττεύοντα, πλὴν ἐξισούμενα τούτων τῶν Πλὴν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπιτροπῶν τῶν μένων ἐπισκέψεως χάριν, κατανοοῦμεν τῆς χρείας τῶν Ῥωμαίων, διεκρίνομεν εἰς τὴν θείᾳ οὕτως μετριοποιῆσαι. Ἐπεὶ μὲντοι τῆς τοιαύτης ἐπισκόποις πρὸς τοῦτο εἰσι τὰ τῶν αὐτῶν ἀγαθὰ παρακεχωρημένα, τοῦ ἕκαστου περὶ τὸ χρέος τῆς αὐτῶν ὑποურῆς ἐπιπέσει ἰσχύειν τὰ τῆς χρείας πληροῦν θέλομεν, ἢ ἢ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἢ τὸ ἀσῶσον τῆς ἡμετέρας ὀφειλομένης τῆ τῆς Ῥώμης Ἐκκλησίᾳ τῶν ἁθῶν ἀπαιτήσῃ παιδείαις τοῦ ἐκείνου τοῦς αὐτοῦς Γραικοῦς πολλαίαις, ἀποτόμας ἐπὶ τοῦτο περὶ αὐτοῦς ἀνευ τινὸς βάρους ἐπιπέσει τῆς ἐπισκέψεως χρέος ἰδίαις δαπάναις. Ὅτι αὐτοῖς αἱ τῶν ἁγίων διατάξεις κανόνων τούτων τρέπωσιν, ὀφείλουσι διαχωρηγεῖν. ἐπεὶ καὶ ἰστολος Παῦλος τὸ πρὸς ὑπόδειγμα τῆς ἡμετέρας καταστάσεως ἐνίοτε ἑαυτῶ τὴν ζωὴν τῶν τῶν κόπων ἐκτέτατο, τοῦ μὴ φορτικὸς εἶναι τοῖς οἰκονομοῦντι τὸ Εὐαγγέλιον, οἵτινες κατοκνοῦντες ῥηγεῖν τῶ διδασκάλῳ δαπάνην, κατὰ τοῦτο τῆς διαχωρηγίας στεροθῶσι μιστηρίου.

Ὡς ἐν κεφαλαιῶ δὲ τὸ ἀνήκον δικαίον τοῦ εἶναι τὰς δεκατείας ἐν τῇ προλεχθείσῃ νύσῃ τῶσαν αἱ τῶν Λατίνων ἐκκλησίαι, καὶ ἡ συνιπαρακεκρατημένη εἰς τὴν τῶν τοιοῦτων διαλεξίαν ἀπὸ τῶν ἀρχιεπίσκοπων καὶ τῶν κληρικῶν Λατίνων, εἰς τὸ ἐξῆς διαπραττομένη φυλακτιδιὰ τοῦτο μέντοι ἐν τούτῳ τῶ μέρει λφυλακτιῶν τὸ ἔθος, μὴ τις αὐτῶν νομιζέτω ὑπεξήρημενον τῆς τῶν δεκατείων λύσεως τῶν λογόμενων κανονικῶν καὶ θείῳ δικαίῳ.

Τοίνυν καὶ καὶ ἡ τῶν Γραικῶν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου ῥηγάτου κατὰ ταύτην τὴν τάξιν, οὕτως εἰς τὸ μετὰ ταῦτα μητροπολίτην τοῦ αὐτῆς ἐθέλομεν μέντοι τὸν τοιοῦτον Γερμανὸν τὸν τῶν κῶν ἀρχιεπίσκοπον κέχρηται ἀντὶ τῶ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ἀξίας ὀνόματι καὶ τιμῆ χρῆσθαι. οὗ ἕνεκεν τοιοῦτον μέχρι τελευτῆς καλύομεν ὑπὸ τῆ ἐξουσίας τοῦ τῆς Λευκωσίας ἀρχιεπισκόπου παντελῶς εἰ καὶ τάττομεν ὡς, τελευτήσαντος τοῦ τοιοῦτου μανοῦ, τοῦ μὴ τιν' ἕτερον ἀρχιεπίσκοπον ἱσταθῆναι ἐν τῶ προλεχθέντι ῥηγάτῳ. Πλὴν το

(21) Βυζάντια. Nummi genus unius aurei. Innocent. III, lib. 1 epist. ad regem Portugalliæ : *Pater tuus centum byzantios annuatim Romanæ Ecclesiæ constituit censuales*. Horum autem pondus ex responsione ejusdem regis ad pontificem elicitur : *respondet enim se pro censu annuali decem anno-*

rum jam misisse mille aureos. Itaque singulanzantii unum pendebant aureum. Clarius ider gest. xv, ep. 179, ad patriarcham Antiochei *fratri tuo mille byzantios dedisse, ad mille orum valentiam*.

οιοῦτον ἀρχιεπίσκοπον Γερμανὸν περιφερῆσαι ἄνωσμένου τοῦ θρόνου αὐτοῦ, τὸν προλεχθέντα ἵκον τῆς τῶν Γραικῶν καθέδρας τῆς ἐν τῇ ἑκτῆς Λευκοσίας ἐνορίας ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τοῦ γνημένου τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ, λύομεν αὐτὸν, τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τοῦ Ἀρσινου, τὸν τῆς ἐνορίας σχολάζοντα, τῇ τῆς ἰκποστολικῆς ἰας ἀδείᾳ καὶ τῇ βουλῇ τῶν προβήθην-ἀδελφῶν καὶ μεταφέρομεν καὶ δίδομεν αὐτῷ τοῦ διαρχεσθαι ἐλευθέρως εἰς τὸν αὐτὸν θρό- τῷ προβήθηντι δὲ Γερμανῷ ἀρχιεπισκόπῳ ἡθείας, τὸν θρόνον καὶ τὴν τῆς Σωλείας Ἐκ- ἰαν ἐν πνευματικαῖς καὶ ἐν καιρικοῖς κατὰ τὴν ἠ βουλῆν καὶ ἐξουσίαν παρατιθέμεθα, παρ' ἰ κρατηθησόμενα οὐτῇ τῇ τιμῇ αἰεὶ, καὶ τῷ ἀρχιεπισκοπικῆς ἀξίας ὀνόματι ἐπισκοπικῶς Β ἰνόμωκα· οὗτος μόντοι τοῦ εἶναι αὐτὸν ἐλύ- ἰ ἢ ἐν τῷ ῥηθέντι θρόνῳ τῆς Σωλείας, ἢ παρὰ ἰκκλησίᾳ τῶν Γραικῶν τοῦ Ἁγίου Βαρνάβα τῆς ἰοσίας, ἢν εἰς τὸν ἐπίσκοπον τοῦ αὐτοῦ θρό- ἰκ τῆς τοιαύτης ἐνεργείας τῆς ἡμετέρας ἰξίως καθέσταιν εἰς τὸ διηλεκτῆς βουλόμεθα καὶ τὴν αὐτοῦ θέλῃσιν κατοικεῖν. Αὐτοῦ δὲ τοῦ ἐπισκόπου θανόντος, ἐν τῷ τῆς Σωλείας θρόνῳ ἰς αὐτῇ χρεῖσθ, ἀπλοῦς μόνον τοῦ τῶς Γραι- ἰθνοῦς ἐπίσκοπος χειροτονείσθω, ὅς τῷ τῆς ἰοσίας ἐπισκόπῳ τῷ αὐτῷ τρόπῳ ἢ καὶ οἱ ἄλλοι Γραικοὶ ἐπίσκοποι ὀφείλουσιν ὑποκείσθαι τοῖς Λα- ἰς ἐπισκόποις, κατὰ τὴν πρόνοιαν τῆς παρουσίας διατάξιως ὑποτατῆσθω. ἰν αὐτὸν μόντοι Γερμανὸν, τὸν τῶν Γραικῶν ἰοπον, οἷς μοναστήρια, ἐκκλησίας, κληροσ καὶ τῶν Γραικῶν τῆς πόλεως Λευκοσίας καὶ ἐνο- C βουλόμεθα ἔχειν ἐκείνην τὴν ἐξουσίαν τὴν ἐνο- ἰουσίαν τῷ ἐμπεισταυμένῳ θρόνῳ αὐτοῦ, ἢν ἰλλοι τῶν Γραικῶν ἐπίσκοποι τοῦ τῆς Κύπρου ἰτου ἐκ τῆς τοιαύτης προμηθείας εἰς τοὺς Γραι- ἰτοὺς αὐτοῖς ὑποταταμένους ἐκπράττουσιν. οὐ λοιποῦ αὐτῷ τῷ τῶν Γραικῶν ἀρχιεπισκόπῳ ἰτι, ἢ τὴν τῆς ἀρχιεπισκοπικῆς ἀξίας λειτουργίαν ἰκατέχοντι, αὐτοῦ δὲ τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν ἰκόπων τῶν Λατίνων ἐπὶ τοῖς Γραικοῖς περὶ τὴν ἰολούθησιν τῶν ἀρχιεπισκοπικῶν ἐξουσία ἰσκαίνεῖν τὴν τῆς διενεξίως ὕλην ἀφελείσθω. ἰττομεν τοίνυν καὶ θεσπίζομεν τούτον αὐτὸν ἐπίσκοπον τῶν Γραικῶν Γερμανὸν, ἕως ἂν ζῇ, ἰῆς καταστάσεως τῆς τοιαύτης διαταγῆς ἄνευ ἰογίας τῶν Λατίνων ἀρχιερέων ἐλευθέρως, ὅταν D ἰε κανονικῶς τοὺς Γραικοὺς τοὺς ἐκλεχθέντας Κύπρῳ καθέξῃς χειροτονητέους εἰς ἐπισκόπους, ἀπὸ τῶν Λατίνων ἀρχιερέων, εἰς ὧν παροικίας ἰ, ἐπισφραγισμένους, ἀδείᾳ μητροπολιτικῇ, ἰτὰς ἱερὰς τάξεις προδιδαζόμενους, χειροτο- ἰ τοὺς δὲ ἄλλους τοῦ αὐτοῦ ῥηγᾶτοῦ Γραι- ἰ ἐπισκόπους συγκαλείτω πρὸς τὸ τῆς τοιαύτης ἰονίας μυστήριον τελεῖν· καὶ περὶ πάντας Γραικοὺς τοῦ αὐτοῦ ῥηγᾶτοῦ τῇ αὐτῇ ἀδείᾳ ἰμέτω τὴν τῆς ἐπισκέψεως λειτουργίαν ὅταν ἰὸ δικαίου ἐπιμερηθεῖη· καὶ ἐν ταῖς τοιαύταις ἰοπαῖς, ἢ ἐν αὐτοῖς ἀνήκουσι λόγῳ ἐπι- ἰῆς, ἢν μητροπολιτικῆν οἱ θεῖοι κανόνες παρα-

chiepiscopus Germanus palabundus oberret nullo suo acceptus throno, præfatum episcopum sedis Græcorum Soliæ, diœcesis Leucosiæ, a suo quo tenetur Ecclesiæ vinculo solvimus et ad episcopa- lem sedem Arsinoes, diœcesis Paphi. vacantem, apostolicæ potestatis auctoritate ac præfatorum fratrum nostrorum consilio, transferimus, eique potestatem facimus libere progrediendi ad suam eam sedem. Præfato vero Germano archiepiscopo prædictam Soliæ sedem et Ecclesiam in spiritua- libus et temporalibus, ex eorumdem consilio ea- demque potestate deferimus, ab ipso semper cum suo retinendam honore et archiepiscopalis dignitatis nomine et episcopali auctoritate regendam; ita ut in sua sit potestate et voluntate pro suo libitu in- colere vel dictam Soliæ sedem vel degere apud Græcorum ecclesiam S. Barnabæ Leucossæ, quam ad episcopum hujus sedis ex præsentis nostræ hujus Constitutionis beneficio perpetuo spectare volumus. Eo autem archiepiscopo defuncto, sine ulla controversia Soliæ sedem quoties suo fue- rit orbata pastore, ex Græcorum duntaxat gente episcopum eligatur, qui Leucosiæ episcopo, eodem modo quo et alii episcopi Græci Latinis tenentur subesse episcopis, ex præsentis tenore Constitutionis etiam ipse subsit.

Γραικοὶ ἐπίσκοποι ὀφείλουσιν ὑποκείσθαι τοῖς Λα- ἰς ἐπισκόποις, κατὰ τὴν πρόνοιαν τῆς παρουσίας διατάξιως ὑποτατῆσθω.

Ipsam porro Germanum Græcorum episcopum ad monasteria, ecclesias, clerum et populum Græcorum Leucosiæ civilatis et diœcesis regendum promovemus, ea potestate præditum in concedita sibi sede, quam alli Græcorum episcopi regni Cypri ex ejusmodi provisione in Græcos sub eorum ditione constitutos obtinent.

Eo tandem Græcorum archiepiscopo vivente, sive archiepiscopalis dignitatis munere fungente, ipsi quidem archiepiscopo et episcopis Latinorum, ut exciendi materia dissidii tollatur, de archiepisco- palibus consequendis juribus supra Græcos ablata sit potestas.

Præcipimus igitur et mandamus ut ipse Græco- rum archiepiscopus Germanus, quoad vixerit, ex hujus dispositione Constitutionis, sine Latino- rum controversia episcoporum, quotiescunque Græci in Cypro canonice fuerint effecti, ut postea ordinentur episcopi, et a Latinis pontificibus in quorum sunt diœcesibus consignati, auctoritate metropolitana ad sacros ordines promovendi, eos libere consecret; alios vero ejusdem regni Græcorum episcopos ad ejusmodi ordinationis sacra- mentum perficiendum advocet, et in Græcos omnes ejusdem regni eadem auctoritate visitationis munus exerceat quoties de jure exercendum erit; et in istos episcopatus vel in eos qui ratione episcopatus in ejus sunt ditione, quam metropolitancam divini tradunt canones, plenariam eam habeat potestatem, eosque in vita ipsius arhiepsicopi regat: siquidem

Latini quorum hæc aliaque sunt jura ex præsentis constitutionis sanctione, post ejusmodi archiepiscopi mortem ea obtinebunt; eo autem nolente nullatenus se ipsos ingerant: salva in ejusmodi re et in reliquis aliis casibus manente potestate Leucosiæ archiepiscopi et Latinorum episcoporum. Archiepiscopus tamen Græcus eam habeat potestatem quam ipsi Leucosiæ archiepiscopo ratione metropolis et aliis Latinis episcopis ratione diœcesum in Græcos omnes præfati regni ex nostra dispositione hæc tradit constitutio

τοῖς ἄλλοις ἐπισκόποις τοῖς Λατίνοις λόγῳ ἑνοριῶν τῆς ἡμετέρας διατάξεως δίδωσι τὸ κατὰ κράτος,

Dicto item Græcorum archiepiscopo vivente, quemadmodum et deinceps, quoties in Romæ civitatis et diœcesis Leucosiæ jus dicendum erit de criminibus et aliis, sine præfato archiepiscopo Germano Latinus assidebit archiepiscopus. Quæ jurisdictio Latinis aliis episcopis præfati regni per hanc constitutionem in episcopos, clericos aliosque Græcos earumdem civitatum et diœcesum tradita est. Quamvis et archiepiscopus Germani personam, quousque vixerit, in omnibus et per omnia volumus immunem esse ab archiepiscopi Latini potestate, tamen ab ipso quidem præsentis constitutionis incipiat observatio.

Idem ipse Germanus archiepiscopus concessæ sibi Soliæ sedis nomine Latino archiepiscopo legitimam obedientiæ professionem ex superius tradita forma faciat. Ex ejusmodi autem professione et obedientia nullam prorsus volumus Latinum archiepiscopum habere potestatem puniendi ipsius archiepiscopi Germani personam, aut quidquam ei præcipiendi in quovis unquam casu ut per singulare immunitatis privilegium ejus duntaxat personæ ex hac constitutione datum, sine ulla prorsus perturbatione usque in finem quietam ipse tranquillamque vitam ducat.

Quoties autem a præfato Germano, Græcorum archiepiscopo, ad Latinum appellatum fuerit archiepiscopum, teneat appellatio, salvo prælacionis jure apostolicæ sedis. Leucosiæ archiepiscopus post dicti Germani, Græcorum archiepiscopi, mortem, Græcos suæ provinciæ in civitatibus vel diœcesibus suffraganeorum suorum degentes jure suæ metropolis, quod ei convenire volumus, visitabit. Ab omnibus autem harum civitatum Græcis generatim in quavis civitate pro singulis parochiis sumet singulis annis vel summam sexaginta solidorum tornesiorum vel totidem byzantios non minoris vel majoris valoris, nec amplius quidquam.

Eandem potestatem quam hisce præsentis constitutionis decretis in judicio latis tum Græcis, tum Latinis pontificibus regni Cypri tradidimus, etiam decretam esse Syris ejusdem regni, qui eisdem ac Græci præditi sunt moribus et institutis, ex com-

Α χωρεῖται, ἔχεται περιουσίαν καὶ ἐν τῇ ἐκείνῃ ἀρχιεπισκόπου τούτου ἀρχίτω· καὶ γὰρ οἱ Λατῖνοι πρὸς οὐς εἶσι ταῦτα καὶ ἄλλα δίκαια, κατὰ τὸ τῆς παρούσης διατάξεως θέσπισμα μετὰ τὸν θάνατον τοιοῦτον ἀρχιεπισκόπου καθέξουσιν αὐτοὶ ἢ μὴ θέλοντες μηδαμῶς ἐμβαλλέσθωσαν ἑαυτοὶς ἐπιζητήσαντες ἐν τοσούτῳ τῷ τῆς Λευκοσίας ἀρχιεπισκόπου καὶ τοῖς Λατίνοις ἐπισκόποις καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς συμβάσει ἐξουσίας· ἀλλ' οὖν ὁ Γραικὸς ἀρχιεπίσκοπος ἔχεται ἐξουσίαν, ἣν αὐτῷ τῆ τῆς Λευκοσίας ἀρχιεπισκόπου λόγῳ μητροπόλεως, καὶ αὐτῶν περὶ πάντας τοὺς Γραικοὺς τοῦ βῆθόντος βασιλείου

Πλὴν τοῦ βῆθόντος ἀρχιεπισκόπου τοῦ Γραικοῦ ζῶντος, ὡσπερ καὶ μετέπειτα, ἐκάστην ἐνορίαν καὶ τοὺς Ῥωμαίους τῆς πόλεως Ἀμυκῆ καὶ ἑνορίας, χωρὶς τοῦ προλεχθέντος ἀρχιεπισκόπου Γερμανοῦ, ἐν ἐγκλήμασι καὶ ἄλλοις ὁ Λατῖνος ἀρχιεπίσκοπος παρακαθίσει· ἢ τοῖς ἄλλοις λαϊκοῖς ἐπισκόποις τοῦ προβῆθέντος βασιλείου διὰ τὰς τῆς διατάξεως εἰς ἐπισκόπους, κληρικούς καὶ τῶν ἄλλων Γραικοῦς τῶν αὐτῶν πόλεων καὶ ἐνοριῶν παρακαχώρηται. Κἄν καὶ τὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Γερμανοῦ πρόσωπον μέχρις αὐτῶν τελευταῖον εἴπω πάντων ἐξηρημένον εἶναι θέλωμεν ἀπὸ τῆς τοῦ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Λατίνου ἐξουσίας, θραυκὸς μὲντοι ὁ αὐτῷ ἢ φύλαξις τῆς παρούσης διατάξεως ἀρχίτω.

Ὁ αὐτὸς Γερμανὸς ἀρχιεπίσκοπος ἐνόματι τῆς Σωλείας θρόνου, τῆς παρακαχωραμένης αὐτῷ τῆς Λατίνου ἀρχιεπισκόπου ἐνωμοτοῦ ὁμολογίαν ποιῶν τῷ ὑπακοῆς κατὰ τὸν ἐγνωσμένον τύπον ἐκείνην· Ἐκ τῆς ὁμολογίας δὲ καὶ ὑπακοῆς τοιαύτης τῆς Λατίνου ἀρχιεπισκόπου διανοεῖσθαι εἰς τὸ τοῦ αὐτοῦ Γερμανοῦ τοῦ ἀρχιεπισκόπου πρόσωπον ἢ ἐπὶ τῆς αὐτῶν ἐν ὀπισθόθεν χρεῖσται οὐδὲν βουλόμεθα εἶναι περιουσίαν, ἵνα, παρακαχωρησάμενον ὑπεξαίρεσως τῷ προσώπῳ αὐτοῦ, ταύτην ἢ διατάξει ἐντελῶς καὶ ἀδιασίτως διατάξῃ.

Εἰ ποτε δὲ ἀπὸ τοῦ προλεχθέντος Γερμανοῦ, τοῦ τῶν Γραικῶν ἀρχιεπισκόπου, ἐκκληθεῖται πρὸς τὸν Λατίνον ἀρχιεπίσκοπον, σωζομένης τῆς ἀποστολικῆς τοῦ ἀποστολικῆς θρόνου ἐγκαλεισθῆναι ἢ τῆς Λευκοσίας ἀρχιεπισκόπου μετὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ βῆθόντος Γερμανοῦ, τοῦ τῶν Γραικῶν ἀρχιεπισκόπου, τοὺς Γραικοὺς τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας ἐν ταῖς πόλεσιν ἢ ἐνορίαις τῶν αὐτοῦ συνερίθων ἐκείνη τὴν αὐτοῦ μητροπόλεως, ὁ αὐτῷ θέλωμεν ἐπίσταν, ἐπισκέψεται. Μίαν μόντοι ἐν ἐκάστῃ πόλει ἐπίσταν παρὰ πάντων τῶν Γραικῶν τούτων τῶν πόλεων κοινῶς κατ' ἐπιτροπὴν λαμβανέτω κατ' ἔτος ἢ ἑξήκοντα σόλιδος τουργεσιῶν κεφάλαιον, ἧττοσάκτα βυζάντια τὰ ἰσόποσα τούτοις, μὴ πλέον.

Ἐκατέρων τοίνυν ἐξουσίαν, ἧτοι Λατίνου καὶ Γραικῶν ἀρχιεπίσκοπων τοῦ τῆς Κύπρου βασιλείου δικαστικῶς τοιοῦτοις ὅροις τῆς ἡμετέρας διατάξεως, ὁμοίως καὶ τοῖς Σύροις τοῦ αὐτοῦ τὰ αὐτῶν περὶ τῶν Γραικῶν εἶη καὶ ἦθη, κοινῶς τε δικασίωσιν ἀπὸ

ἢ ἀπὸ τῶος φυλάττουσιν, ἐπισφραγισμένη τῇ Α μuni juris sententia a cunctis observanda, consi- gnata presentis hujus sanctionis auctoritate man- damus.

ἢ μὴ δ' ἑτέροις τοῦς τῆς ἡμετέρας διατάξεως ; τομῆσαι παραδῶναι, ἢ ἐπι μητροπόλεως ἢ μηρέστωσ αὐτοῦς λόγουσ διαζητεῖν· πλὴν ἐν τῷ τῇ ἀληθείᾳ πάντων εἰρήνη, ἐκάτεροι μόντοι ἀλλήλουσ μέλη διὰ ὁμοψυχίας συνένωσιν καὶ συναθείας, γένειντο τῆς αὐτοῦ κεφαλῆσ ἐν κ. Δμῶν.

ἔδοθη Ἀναγνία διὰ χειρὸσ τοῦ μαῖστωροσ Ἰερ- ου, τῆς ἀγίας Ἐκκλησίασ Ῥώμησ κουβουκου- νου καὶ νοταρίου, τῇ ἐνάτῃ Ἰουλίου, ἰνδ'. γ', τοῦ Κυρίου σαρκώστωσ χιλιοστῶ διακοσιοστῶ ἰσθ', τοῦ τοῦ παπάτου ἀρχιερέωσ τοῦ τετάρ- τικα Ἀλεξάνδρου πέμπτου ἔτουσ ἄγοντοσ.

Nemo autem utriusque partis hujus nostræ con- stitutionis decreta infringere audeat, aut metropo- lis vel immunitatis rationes suas amplius disqui- rere ; sed in Christo, qui est omnium pax vera, singuli invicem membra per unianimem concordiam et eorundem morum institutionem effecti, unum efficiamur corpus ejusdem capituli. Amen.

Datum Anagninæ manu magistri Jordanis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ cubicularii et notarii, die nona Julii, indict. iii, anno Incarnacionis Dominicæ 1260, pontificatus Alexandri. papæ IV anno 5.

Ἰ. Ἀλέξανδρος Ἐκκλησίασ ὑπεργρα- γῶ Ὀττω πίσκοποσ ὡ Στέφανοσ τίσκοποσ	Ἀναστάσι		Καθολικῆσ ἐπίσκοποσ ψα. Τουσκουλάνου ὑπεργραψα. Πραϊνεστίνησ ὑπεργραψα.
	ὁ ἅγιοσ Πέτροσ	ὁ ἅγιοσ Παῦλοσ	
	Ἀλέξαν- Πάπα	δρος τέταρ	
	το	ς	
	πρω λογιουρ		

Ego Alexander Ecclesiæ Sub- Ego Otto Episcopus Ego Stephanus Episcopus	Suscipe		Catholicæ Episcopus scripsi Tusculanus subscripti Prænestinus subscripti
	Sanctvs Petrvs	Sanctvs Pavlvs	
	Alexan- Papa	der IV	
	in pace	Domine	
	πρηη υπαρησ		

Δι τῶν καρδιναλίων ὑπογραφαί.

ἰὼ ἀδελφὸσ Ἰωάννησ (22), ὁ πρεσβύτεροσ καρδινα- C
τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου ἐν Λευκίῃ, ὑπεργραψα.

ἰὼ ἀδελφὸσ Οὐγγοσ, ἐπιτεγραμμένος πρεσβύ-
τησ Ἁγίας Σαβίνησ καρδιναλίοσ, ὑπεργραψα.

ἰὼ Ρικάρδιοσ, τοῦ Ἁγίου Ἀγγέλου διάκονοσ
ἰναλίοσ, ὑπεργραψα.

ἰὼ Ὀκταβιανὸσ, ὁ τῆσ Ἁγίας Θεοτόκου Μα-
τῆσ ἐν Πλατεία ὁδοῦ διάκονοσ καρδιναλίοσ,
ραψα.

ἰὼ Ἰωάννησ, τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐν τῇ φυ-
1) Τουλλιανοῦ διάκονοσ καρδιναλίοσ, ὑπεργραψα.

ἰὼ Ὀσμπονοσ, τοῦ Ἁγίου Ἀδριανοῦ διάκονοσ
ἰναλίοσ, ὑπεργραψα.

ἢ γενοῦσιας ἐπιμελοῦσ τῆσ παραθεσίωσ τοῦ
του μεταγράμματοσ πρὸσ τὰ ἀρχαία γράμμα-
ἢ μολογοῦμεν τοῦτο τὸ μετάγραμμα ἀληθέσ εἶ- D
ἰαι τὴν ἀληθῆ περιληψίν τῶν ἐξ ἀρχῆσ γραμ-
ἢ πωσ ἡμετέρας, καὶ διακρίστωσ ἐπερχομένησ
τοῦ κάτωθεν γεγραμμένου νοταρίου οὐθενὸσ
ρεθέντοσ οὐ· ἐλαττωθέντοσ γράμματεσ, ἢ συλ-
ἢ τὸ ἐλαττοῦν ἢ ἀλλοιοῦν τὴν τῆσ ἀληθείασ
ἢ τασιν. Ἦτινι μεταγραφῆ δημοσία πιστεύειν
ἢ ἐν κρίσει καὶ ἐκτόσ βουλόμεθα ὡσπερ καὶ τοῖσ
ἢ εσ γράμμασιν. Εἰσ οὐ πράγματοσ μαρτυρίαν
ἢ ἐλεωτέραν πίστωσιν τὸ παρὸν μετάγραμμα, ἢ
ἢ ἡμόσιον δικαίωμα, ληφθῆν ἀπὸ τῶν κυρίων

Cardinalium subscriptiones.

Ego frater Joannes, Sancti Laurentii in Lucina
presbyter cardinalis, subscripti.

Ego fr. Hugo supradictus presbyter. sanctæ Sa-
binæ cardinalis, subscripti.

Ego Riccardus, Sancti Angeli diaconus cardina-
lis, subscripti.

Ego Octavianus, Sanctæ Dei Genitricis Mariæ in
Via Lata diaconus cardinalis, subscripti.

Ego Joannes, Sancti Nicolai in Carcere Tulliano
diaconus cardinalis, subscripti.

Ego Otthobonus, Sancti Adriani diaconus car-
dinalis, subscripti.

Et diligenti facta collatione hujus transumpti
cum antiquo exemplari, fatemur hoc transumptum
esse verum ac veram comprehendere sententiam
primi exemplaris, scientes, ea quæ descripta sunt
ex nostro decreto et voluntate et accurata discus-
sione a subscripto notario fuisse exarata, nihil
addito, neque syllaba vel littera dempta quæ mi-
nuat vel mutet veritatis substantiam. Cui publico
transumpto fidem in judicio et extra haberi volu-
mus non secus ac primo exemplari. In cujus rei
testimonium majoremque fidem, præsens tran-
sumptum seu publicum instrumentum, a præfatis
veris exemplaribus descriptum, cum Facultatis si-
gillo procuratori Leucosiæ Ecclesiæ tradidimus.

1) Ἐγὼ Ἰωάννησ. In actis Alexandri IV im-
his non reperitur nomen istius cardinalis. In
sua tamen Sanctæ Agnetis Romæ in marmorea

inscriptione consecrationis ejus ecclesiæ, factæ ab
eodem Alexandro IV anno 1254, est Joannes card.
tituli S. Nicolai in Carcere Tulliano.

γραμματων των προλεχθέντων ἐπισφραγίσασιν ἐνεργείας, τῷ ἐπιτρόπῳ τῆς ἐν Λευκωσίᾳ ἑκείνης παρίσχομεν.

Scripum Leucosiae in aula archiepiscopi, anno ab Incarnatione Domini 1297. indiet. xv. die 4 Maii. Theobaldi publici notarii calamo scriptum praedictum decretum a praefato domino archiepiscopo vivae vocis oraculo editum in civitate Leucosiae, in aula archiepiscopi, ipso archiepiscopo pro tribunall sedente, coram iudicialiis testibus: Adamo Carmeli, magistro Thoma, jurisconsulto Sarephano; domino Cintino doctore, sacerdote; domino Crispino, sacerdote et exarcho ecclesiae Leucosiae; clia Alemanno, exarcho; magistro Bseneto, Viennensi; Petro Rhegiensi, catholico notario; Nicolao Mutelario, catholico notario; Bernardo Risinii e Rivalto domestico; et compluribus aliis testibus ad hoc specialiter vocatis.

τοῦ Μουτελιαρίου καθολικοῦ νοταρίου · Μπερνάρδου ἄλλων μαρτύρων εἰς τοῦτο κληθέντων ἰδίως.

Et ego Theobaldus, Veronensis, publicus notarius, praedictum transumptum ex germanis exemplaribus papae jam exhibitis, quemadmodum reperi in originali, ita in hoc transumpto de verbo ad verbum interpretans descripsi, ex mandato et jussu domini iudicis et officialis, ut supra dictum est, nihil addito vel detracto aut mutato de scripturae substantia nisi forte ex incuria aliqua littera vel syllaba inconsiderate oculos effugiens mutata fuerit, et nunc consueto meo sigillo obsignavi. Et diligenti facta collatione huius transumpti cum originalibus litteris, comprobatur hoc transumptum verum esse vereque respondere exemplari scripto nobis exhibito, quod ex mandato et voluntate nostra descriptum est, cum discussione notarii inferioris descripti. Testes autem horum fuere domini, nimirum, Erithlus Bernensis; Thomas Retomi, caballarius; magister Coraldus, Anconitanus; magister Guillelmus, Tempeli advocatus; Petrus Anselmi et Guillelmus Lamperti, ambo notarii publici. In cuius rei testimonium majoremque fidem praefatus minister suo hoc firmavit testimonio. Ego Theobaldus, Veronensis, forensi et imperiali auctoritate publicus notarius, ex originali scripto desumptum esse fateor. permissione et facultate domini, cuius id muneris est, mihi facta ejusque discussione inserta, propria manu subscripsi et ex fide transtuli nihil addito vel detracto quod sensum mutare queat vel exemplaris scripti sententiam; et a domino papa Leone oeconomus et Soliae electo episcopo rogatus huic depositioni adfui et peculiari meo sigillo signavi.

Λέοντες, οἰκονόμου καὶ τῆς Σολείας ὑποψηφίου (23), ζα, καὶ τῷ ἐμῷ ἰδίῳ βουλλωτηρίῳ ἐπισφραγισάμεν.

(23) Τῆς Σολείας ὑποψηφίου. Ὑποψήφιος est episcopus per suffragia electus, non tamen adhuc consecratus, quasi sub calculis ac suffragiis, eo quod tantum calculus electus, necdum praesentatus imperatori, nec renuntiatus, nec consecratus, Codinus, *De offic. Cpolit.*, cap. 20, n. 4, postquam per suffragia duodecim episcoporum electus est

Γέγραπται ἐν Λευκωσίᾳ, ἐν τῇ τοῦ ἀρχιεπισκοπῶν αὐλῇ, ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνστάκου οἰκονομίας, κατ' ἰνδ. ιε', Μαΐου δ', τῷ τοῦ Θεοπαύλου κεινοῦ νοταρίου καλαμῷ γραφὴν τὸ προρρήθην πρόσταγμα ἀπὸ τοῦ προλεχθέντος κυροῦ ἀρχιεπισκόπου ἐμφύχου τῆς χρησιμοδοτήματι, ἐν τῇ πόλει Λευκωσίᾳ ἐν τῇ τῷ ἀρχιεπισκόπου αὐλῇ, αὐτοῦ τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ βήματος καθημένου ἐνώπιον τῶν δικασταίων Ἀδάμ, τοῦ ἀπὸ Καρμῆλου · τοῦ μαϊστορος Θωμά τοῦ νομοδιδασκάλου, τοῦ ἀπὸ Σαρεφᾶ · τοῦ κυροῦ Κεντίνου, διδασκάλου ἱερώς · κυροῦ Κρισπίνου, ἱερώς καὶ ἐξάρχου τῆς τῆς Λευκωσίας Ἐκκλησίας... κλιὰμ Ἀλεμάννου, ἡ ἐκλειφθέντος ἄρχου · μαϊστορος Βαινέτου ἀπὸ Βιάννας · Πέτρου ἐπὶ τῆς Ρηγίου, ἀποστολικοῦ νοταρίου · Νανίου ἐπὶ Ρετίνου ἀπὸ Ρεβάλλου, οἰκειασκοῦ, καὶ τῶν ἄλλων

Κατὰ Θεοπαύλου ἀπὸ Βερόνας, δημοσίου κτήριος, τὸ προρρήθην μετάγραμμα ἐκ τῶν παλαιῶν τῶν γραμμῶν τῶν προεκτεθέντων κατὰ τὸν κυρίῳ ἔυρον, οὕτως ἐν τούτῳ τῷ μεταγραφῆσι ἀπὸ λόγου εἰς λόγον μετάγραψα ἐξ ἐπιτροπῆς καὶ προσέξεως τοῦ προρρήθέντος κυρίου δικαστοῦ καὶ ἑκκλησίου, ὡς ἀνωθεν διδῶνται · οὐδενὸς προστεθέντος ἢ ἐκλειφθέντος ἐκ τῆς τῆς γραφῆς οὐσίας, εἰ μὴ μὴ γραμμάτος τινος ἢ συλλαβῆς χάριν ἀσυκοφίας, καὶ νῦν τῷ ἰδίῳ σφραγίσματι τῷ ἰδίῳ ἐπισφραγίσματι. Καὶ γεγονυίας ἀκριβῶς ἀντιπαραθέσεως τῆς τοιαύτης μεταγραφῆς ἀπὸ τῶν κυρίων γραμμῶν, μαρτυρεῖται τοῦτο τὸ μετάγραμμα ἀληθές, καὶ τὴν ἀληθῆ περιλήψην τοῦ κυρίου ἐγγράφου ἡμῖν ὑπέδειξεν, ἡ μεταγράψη δὲ ἐπιταγῆς καὶ θελήσεως ἡμετέρας ἐκ διακρίσεως τοῦ νοταρίου κάτωθεν γραμμῶν. Ἡ δὲ μάρτυρες τούτου γέγονασι κύριοι Ἐρίθλος ἐκ Βέρνου, Θωμᾶς ἀπὸ Ρετόμου, καθολικός, ἡ στωρ Κορῆλος ἀπὸ τῆς Ἀγκόνας · ὁ μαϊστορ Γουλιέλμος ἀπὸ τοῦ Τέμπου συνήγορος · ὁ Πέτρος τῷ Ἀνσέλμου, καὶ Γουλιέλμος τοῦ Λαμπέρτου, δικασταὶ νοταριοί. Εἰς οὗ πράγματος μαρτυρίαν καὶ περισσοτέραν ἀσφάλειαν ὁ προλεχθείς ἰσχυρῶς τούτο σφραγίσματι τῆς αὐτοῦ μαρτυρίας. Ἐπὶ Θεοπαύλου ἀπὸ Βερόνας, τῆς αὐλῆς καὶ ἀδείας δημοσίου νοταρίου, ἐκ τοῦ κυρίου ἐγγράφου ἡμῶν, ἀδεία καὶ προστάζει τοῦ κυρίου τοῦ τὴν λειτουργίαν ἐκπληρουντος ἐμοὶ γεγονυία, καὶ τῇ αὐτοῦ σφραγισθῆ τῇ ἰδίᾳ χειρὶ ὑπέγραψα καὶ πιστῶς μετέθηκα, οὐδενὸς προστεθέντος ἢ ἐκλειφθέντος διαμένου ἄλλοιούν τὴν ἀπόφασιν ἢ τὴν τοῦ κυρίου ἐγγράφου περιλήψην · καὶ ἀπὸ τοῦ κυρίου κεινοῦ παρακλήθεις εἰς ταῦτα τὴν δημοσίαν θέσιν σφραγίσματι

patriarcha Cp. sedente imperatore in throno, ἡγχαται ὁ ὑποψήφιος πατριάρχης · ὁ ὑποψήφιος γὰρ μέχρι τότε λέγεται, καὶ καθιστοῖ ἐπ' αὐτοῦ · *Venit electus, seu suffragiis obnoxius* (sic reddit Gretserus), *et usque enim hoc nomine appellatur, et sedet in illo throno*. Deinde renuntiatur patriarcha ab imperatore, ac demum consecratur in ecclesia S. Sophiae

Alexandri IV Constitutionem Cypriam confirmavit Sixtus IV anno 1472. Ejus bullam extulatio S. Sophiæ Nicosiensis, in bibliotheca S. Marci Veneta asservata, edidit virissimus D. de Mas Latrie in *Historia insulæ Cypri* (1re partie. Documents). Eam, quam sæculis duobus posteriorem, priori subjicimus propter materiei cognationem.

SIXTI IV

ROMANI PONTIFICIS

BULLA

AD EPISCOPOS GRÆCOS, ARMENOS, NESTORIANOS ET JACOBITAS IN INSULA CYPRO CONSTITUTOS.

Jurisdictionem ecclesiasticam in locis tantum eorum sedi olim assignatis, Soliæ scilicet, Arsinoe, Lefkara et Karpasso, exercent.

(1472. Jan.-Aug. — Romæ.)

(Venise Bibl. de Saint-Marc. Ms. LVI. Classe IV de l'app. aux Mss. latins. Cartulaire de Sainte-Sophie de Nicosie pièce n. 94).

us episcopus, etc. Ad perpetuam rei memo-
ne, fide dignorum relatibus, ad nostrum per-
auditum quod, in civitate et diocesi Nico-
ibus, fuit esseque consuevit et hodie est
opus Grecus, loci Soliæ², qui ultra locum
ictum, unde nomen summit, et in quo tribunal
re potest, in civitate et diocesi predictis, in
udicium ecclesiæ Latine, que pastore jam diu
uit³ qui jura et libertates ecclesie predictæ de-
lere et tenere posset aut sciret, omnia et sin-
t que jurisdictionis et officii episcopalis occu-
it et exercere presumit; ubi dictus Grecus
opus et alii Armenorum seu Jacobitarum et
um diversarum sectarum heresin et scismatici-
m etiam ibidem et in aliis regni Cypri diocesi-
et etiam civitatibus, que Latinis diocesanis

subjecte et sub ipsorum cura existunt, quecumque,
contra sacros canones, Apostolice Sedis regulas,
ac sanctorum Patrum consuetudines, nullos ad
ordines sacros nisi per simoniam et pecuniam et
alias illicitas pactiones, et aliquatenus bigamos.
spurios et quoscumque ex illicito cohibu procreatos
penitus inhabiles, alios et alias omnino litterarum
imperitos ordinant et promoveri⁴ permittunt; et,
quod deterius est, propter nimiam ignorantiam,
ecclesie Romane decreta spernentes, quarto et
tertio quandoque consanguinitatis et affinitatis
gradibus tam in contracto quam in contrahendo
matrimonio dispensare, ac pro libito matrimonia-
les et alias causas spirituales audire et deffinire,
nec non dinittendi uxores et alias accipiendi li-
centiam prebere, in maximum Romane ecclesie et
Latine vilipendium, ac Latinorum prejudicium, ad

a bulle d'Alexandre IV de l'an 1260, connue
l'histoire ecclésiastique sous le nom de *Con-
tion chypriote*, avait confirmées décisions de
stin III (a), en vertu desquelles les anciens
hés grecs étaient réduits à quatre, nombre des
hés latins institués dans l'île, et avait ordonné,
utre que les évêques grecs ne résideraient
dans les mêmes villes que les évêques latins.
fut assigné pour le siège de l'évêque grec du
sè de Nicosie; Arsinoé, pour celui de Baphos;
asso, pour celui de Famagouste, et Lefkara,
celui de Limassol. Les autres évêques dissis-
surent plus tard résider et exercer leur ju-
tion dans ces mêmes lieux, afin de ne point

gèner l'action des pasteurs catholiques. La cour de
Rome était obligée de rappeler de temps à autre
ces prescriptions, dont les évêques des communions
orientales cherchaient toujours à s'éloigner.

² La vallée de Solia au N. de l'Olympe.

³ *Que pastore jam diu caruit.* Il paraîtrait, d'après
ces expressions, que l'archevêché de Nicosie va-
qua quelque temps entre la démission de Guil-
laume Gonème et la promotion de Louis Pérez Fa-
brice; ou bien que la cour de Rome ne reconnut
pas comme valables les nominations de Jacques le
Bâtard et de Guillaume Gonème son successeur au
siège métropolitain.

⁴ Au Ms. *promoventi*.

Vide in *Patrologia Latina*, tom: CCVI

quorum tribunal et jurisdictiones pro tempore existentium ut verorum et catholicorum archiepiscopi et episcoporum, ad quos in hujusmodi matrimonialibus ac aliis spiritualibus causis cognitio et diffinitio pertinet: bigamis quoque ut ad missam et divina officia celebranda et ecclesiastica sacramenta quecumque promoveri possint concedere non verentur: confessiones vero audire, et confitentes de quibuscumque etiam Apostolice Sedi reservatis peccatis et delictis eorum, per se vel alios sacerdotes, quinimo nonnunquam per eos qui sacerdotes non sunt seu esse non constat, absolvere non formidant; quo sic, propter ignorantiam et parum fidei catholice peritiam habentes, minimeque sacrosancte Romane ecclesie constitutionibus, de icomenico consilio Florentie¹, tempore felicis recordationis Eugenii pape IV predecessoris nostri celebrato, obedientes cum crimina, scismataque et prave hereses ab hominibus et illorum populorum mentibus extirpari deberent, errores seminant, et veri Dei cultus et honorum morum sacrarum ac substitutionum regule et Apostolice Se-

¹ Le concile général de Florence ouvert le 26 février 1439 et fermé le 26 avril 1442, avait réuni les Grecs et les Arméniens à l'Eglise catholique. Le concile de Rome ou de Latran, suite de celui de Florence, reçut la profession de foi des Syriens ou Jacobites, des Nestoriens ou Chaldéens et des Maronites; mais l'union ne fut pas de longue durée. Les collections ecclésiastiques renferment quelques documents concernant l'église chypriote, et se rattachant à ces événements qu'il est utile de rappeler ici.

Florence, 5 novembre 1441. Le pape Eugène IV envoie à l'archevêque de Rhodes copie d'une requête des évêques grecs de Chypre, se plaignant de ce que les Latins de l'île, nonobstant l'union prononcée entre les deux églises, s'éloignent de la société des Grecs et refusent souvent de les admettre à leurs mariages, aux funérailles, aux processions et autres solennités. Ordre est donné à l'archevêque de voir ce qu'il peut y avoir de légitime dans ces réclamations et d'y satisfaire, si elles sont fondées (Rinaldi, *Annal. eccle.* 1441, § 6, t. XXVIII, p. 370, Brémond, *Bullar. ord. Prædicat.*, t. III, p. 143).

Rome, 2 août 1445. Timothée, archevêque de Tarsous, métropolitain des Chaldéens de Chypre, et Elie, évêque des Maronites ou Macariens du même royaume, ayant adressé leur profession de foi catholique au concile de Latran, Eugène IV confirma ces prélats dans la possession des privilèges épiscopaux dont ils devront jouir au même titre que les autres évêques de la chrétienté: il leur reconnaît expressément le droit de bénir le mariage de leurs fidèles avec des catholiques, à la condition que la célébration sera faite dans ce dernier rit; enfin, il défend d'appeler désormais les Chaldéens du nom hérétique de Nestoriens. Rinaldi, *Annal. eccles.* 1446, § 21, t. XXVIII, p. 466; Labbé, *Concil.* t. XIII, col. 1225.)

Rome, 3 août 1447. Les Grecs habitant Chypre, Rhodes et autres îles d'Orient niant que leurs évêques se fussent réunis à la foi catholique lors du concile de Florence, et affectant de dire au contraire que les Latins avaient adhéré aux croyances des Grecs; d'autres prétendant que le décret d'union signé au concile était contraire à la foi, le pape Nicolas V charge André, archevêque de Nicosie, de ramener tous les dissidents à l'orthodoxie, et d'employer à cet effet, s'il est nécessaire le bras séculier. (Rinaldi, *Annal. eccles.* 1447, t. XXVIII, p. 514.)

dis ordinationes atque decreta spernuntur et aguntur, in maximum prejudicium ecclesie nicosiensis et ipsius prelati, qui metropolitanum regno Cipri existit.

Nos igitur ad quos pertinet nedum ipsius ecclesie ac venerabilis fratris nostri Ludovici² archiepiscopi Nicosiensis, ac successorum suorum archiepiscoporum Nicosiensium, suffraganeorum Latinorum episcoporum, provincie Nicosie, jura et honores defendere, sed illa multis modis officere incrementis, motu proprio, non assensu Ludovici archiepiscopi vel alterius superiorum nobis petitionis instantiam, sed de nostra libertate et ex certa scientia, auctoritate apostolica hoc perpetue constitutionis edicto³, sub excommunicationis pena late sententie quam quilibet contrafaciens vel contraveniens, ipso facto ab aliquo alia declaratione, incurat, prohibemus de cetero aliquis episcoporum, tam Grecorum quam Armenorum seu Jacobitarum vel Nestorianorum⁴, vel aliarum quarumcumque sectarum qui ex nunc sunt, seu pro tempore erunt, an-

doxie, et d'employer à cet effet, s'il est nécessaire le bras séculier. (Rinaldi, *Annal. eccles.* 1447, t. XXVIII, p. 514.)

Rome, 1450. Les Chaldéens de Chypre revinrent à leurs anciennes croyances, nonobstant l'adhésion qu'ils avaient faite à la foi catholique et l'union contractée, Nicolas V charge l'archevêque de Nicosie de les prévenir de leurs erreurs, besoin de les excommunier. (Rinaldi, 1450, t. XXVIII, p. 555; Reinhard, *Hist. de Chyr.* pr. p. 102.)

Les principales difficultés que rencontra l'union durable des communions d'Orient à la communion catholique vinrent, surtout chez les Grecs, du peuple lui-même. Si la Réunion des Eglises de Chypre et de Constantinople n'eût dépendu que des empereurs, il n'est pas permis de douter qu'elle eût été réalisée longtemps avant 1450 et qu'elle eût duré ensuite; mais les sentiments de concilium des empereurs et de quelques patriarches furent toujours dominés par l'orgueil, l'ignorance, la haine du nom latin, sentiments invétérés de la masse du peuple et du bas clergé des provinces grecques.

² Louis Perez Fabrice.

³ Au Ms. edito.

⁴ Les Nestoriens n'aimaient pas qu'on leur donnât ce nom réprouvé. Ils s'appelaient toujours *Chaldéens*, du nom du pays où leur croyance naquit et leur rit avaient pris naissance. Pour descendre à leurs désirs et les encourager à s'insérer dans leur soumission après le concile de Florence, le pape Eugène IV, avait défendu d'appeler les Nestoriens de Chypre d'un autre nom que celui de leur nation de Chaldéens. L'usage l'emporta sur toutes les prescriptions; la chancellerie apostolique elle-même dut s'y conformer. L'usage est d'ailleurs justifié par les faits, car l'hérésie de Nestorius s'était étendue bien au-delà de la Chaldée et de la Mésopotamie. Les navigateurs européens, en doublant le cap de Bonne-Espérance à la fin du siècle, furent tout étonnés de trouver sur la côte de Malabar et dans l'intérieur des Indes, ce christianisme inconnu pour eux qui distinguait deux personnes en Jésus-Christ, séparant le fils de Marie du fils de Dieu.

⁵ Au Ms. *Septarum*.

futurum erit in civitate et diocesi Nicosien-
aut in alia aliqua civitate seu diocesi regni
sub cura aliorum suffraganeorum metropo-
archiepiscopi Nicosiensis et episcoporum
rum immediate seu mediate existentibus,
aliquid aut aliquam jurisdictionem conten-
habere vel exercere, nisi inter suos, in loco
i vocatur Solia, a quo etiam episcopus Gre-
enomen sumit et tribunal seu jurisdictionem
palem, tamquam suffraganeus ac vicarius
presulis, inter suos Grecos exercere, secun-
postolicas ordinationes, consuetudinem et
a, ut dicitur, est provisus.

imiliter, in loco Arsinoe et similibus, extra
es, in dictis locis per singulas dioceses ha-
eu tenere, et etiam eisdem et quibuscumque
resentibus et futuris Grecorum seu Armeno-
taliorum et jus eorumque ecclesie Christianorum
opis sub penis eisdem que de cetero causas
moniales et alias quascumque spirituales au-
t qualitercumque diffinire, seu de illis aliquo
se intromittere, vel jurisdictionem exercere
alitercumque in et super matrimoniis con-
vel contrahendis dispensationem, seu qua-
umque divortia facere, seu thori separationem
re, seu aliquos ad sacerdotium vel ad alios
unque sacros ordines, nisi penitus per
um diocesanum Latinum sive ejus vicarium
ter examinatos et approbatos pro idoneisque
odem solemniter et in scriptis presentatos :
m promovere, neque pecuniam aliquam
rea recipere, vel qualicumque petere, ac
odem penis et censuris; neque de cetero
o clam seu palam legere seu predicare, seu
is confessiones audire, seu de peccatis eorum
ntes aliquos Latinos vel Grecos, seu Arme-
at Jacobitas, vel alterius cujuscumque ritus
eclesie, absolvere in dictis civitatibus seu
sibus dicti regni Cypri possit, seu presumat
is modo, nisi ille talis prius per diocesanum

u Ms. penis.

Anville place l'Arsinoé, que l'on sait avoir
dans l'île de Chypre, à Poli, village du
t de Chrysocho; le P. Lusignan et l'archi-
rite chypriote Kyprianos croient que cette
une ville est Arsos, bourg dans l'intérieur

A in cujus diocesi fuerit, vel per ejusdem vicarium
episcopalem ad hoc ordinatum, precedente bona
de vita ejus et confessorum seu predicatorum fa-
ma, diligenter examinata, et claris documentis ca-
tholicis et idoneis repertus et solemniter appro-
batus fuerit, et ab ipso diocesano vel ejus vicario
licentiam eodem anno quo debet predicare et confi-
tentes audire seu absolvere solemniter et in scri-
ptis obtinuerit.

Quodque etsi qui confessiones audire, et simili-
ter si qui Greci vel alii episcopi in civitatibus et
diocesis sub archiepiscopi Nicosiensis seu alicu-
jus suffraganeorum suorum episcoporum dicti regni
Cypri cura et protectione mediate vel immediate
existentes qualitercumque et quandocumque, ex-
ceptis locis Solie, Arsinoe², Lephcare³, et Car-
pasi⁴, de quibus quidem locis episcopi Greci no-
men sumerunt, et ibidem inter suos Grecos tribu-
nal, ut dicitur, possunt et solent, aliquid quod ad
officium seu jurisdictionem episcoporum clam seu
palam exercere; et super matrimonialibus et aliis
spiritualibus causis audire seu cognoscere, vel ad
sacros ordines sine licentia diocesani Latini quem-
piam promovere, vel aliquid in similibus et aliis
connexis et dependentibus ab eisdem facere seu
attemptare vel aliter se intromittere presumpse-
rint, ipso facto excommunicationis pene sententias
incurrant, et pro excommunicatione publicentur et
evitentur, donec absolutionis beneficium ab Apo-
stolica Sede habuerint; et hujusmodi absolutio
archiepiscopo Nicosiensi qui pro tempore fuerit
vel ejus vicario speciali comitatur. Decernentes
ex nunc irritum et inane si secus super his per
quoscumque quavis auctoritate scienter vel igno-
rante contingerit attemptari, non obstantibus
constitutionibus, etc. Nulli ergo, etc.

Datum Rome, apud Sanctum Petrum, anno In-
carnationis Dominice millesimo CCCCLXXII, pon-
tificatus nostri anno primo.

de l'île à l'est de Paphos, au bas du Troodos.
Les évêques grecs de Paphos, prenaient le titre d'é-
vêques d'Arsinoé.

² Lefkara, dans le Mazoto, près du mont Sainte
Croix.

⁴ Risa Karpasso, dans le Karpas.

INDICES

DUPLICIS TOMI

INDEX

AD

JOELIS HISTORIAM BYZANTINAM.

(Tomi superioris col. 223-287. — Numeri Lectorem revocant ad cifras grandiores textui Latino hinc

- Acephali**, 43.
Ægyptus Ægyptiorum rex, 8.
Æsculapii ætas, 11.
Africa unde nomen traxerit, 9.
Alexander Alexandriæ ep., 37.
Alexander Hierosolym. ep., 33.
Alexander M. Nectanebi filius, 7.
Alexandri imperium liberi partiu-
tur, 23.
Alexandria, 7.
Alexius patriarcha, 60.
Ἀλλήλεγγυον, 61.
Anastasius Dicorus vivus sepelitur
43, sq.
Anatolius patriarcha, 41.
Anaxagoræ ætas, 22.
Andragathius Gratiani percussor,
39.
Andreas Constantis percussor, 47.
Anthimus Nicomed., 35.
Antiochia a Seleuco condita, 23.
Antonius Cauleas patriarcha, 56.
Antonius Studita patriarcha, 59.
Apollinaris hæresiarcha, 34.
Apollonius Tyanensis, 29.
Aquila, 30.
Arcadiopolis, 40.
Arethas (S.) 44.
Aristarchus Hippocrati æqualis, 23
Artabanes Dario Hystaspis succed-
it, 22.
Artaxerxes Longimanus, 22.
Artaxerxes Memor, 5.
Artemius, 33.
Astrologia a Persis inventa, 4.
Astronomiam quis primus litteris
mandaverit, 4.
Astyages, j. q. Darius Medus et
Artaxerxes, 21.
Athanasius Jacobitarum patriar-
cha, 46 sq.
Autonomus (S.), 45.
Baal, 4.
Babylas Antioch., 33.
Bardesanes hæresiarcha, 30.
Barnabæ apostolus, 43.
Basilides hæresiarcha, 30.
Basilius accubitor, 59.
Basilius Scamandrenus patriar-
cha, 59.
Brumalia, 6.
C. Cæsar (Caligula) Tiberii filius, 26
Cæsares unde vocentur, 24.
Callinicus patriarcha, 30.
Cambyses, i. q. Darius 5, i, q. Na-
buchodonosor, 23.
Caracalus Antonino (Basso) suc-
cedit, 31.
Carpocrates hær., 30.
Celsæus hær., 33.
Cerdon hær., 30.
Cerinthus hær., 30.
Chalcopratea, 40.
Chaldæi Hebræorum libros com-
burunt, 22.
Chariton confessor, 34.
Chous Persarum rex, 7.
Christi epistola, 61. **Imago Edes-**
sena, 57. **Hieropolitana**, 58.
Chrysopolis, 45, 51.
Clemens ὁ Σπρωματικός, 31.
Colossenses Rhodii, 23.
Commodus Severi frater, 31.
Constantinus Licudes, 64.
Corus, 14.
Cosmas patriarcha, 65.
Cosmas Tzintzilucius, 62.
Crux (S.), 46.
Cyprianus, 32.
Cyprii metropolitæ Antiochensi
non subjecti, 43.
Cyriacus patriarcha, 50.
Cyrillus (S.), 8.
Dalmatarum monasterium, 49.
Daniel, 5.
Darius Arsami filius, 7.
Demosthenes quando vixerit, 23.
Dictator quid, 24.
Didii Juliani mors, 31.
Didymus Origenis sectator, 44.
Diocletiani mors, 35.
Diogenes quando vixerit, 23.
Dionysius Alexandris ep., 3
Dionysius Corinthi ep., 30.
Ἐλεγγῶν monasterium, 63.
Elesbaas Æthiopum rex, 4
Empedocles, 23.
Euagrius Origenis sectator,
Eugenia (S.), 32.
Eustathius patriarcha, 60.
Euthymius patriarcha, 59.
Eutyches hær., 34.
Februarius senator, 6.
Flavianus Romæ ep., 33.
Forum boarium, 46.
Galba Antoninus, 32.
Galenus medicus, 31.
Galli quando Urbem ceperit
Gastria monasterium, 54.
Georgius Boraphus, 50.
Georgius Maniaces, 61.
Germanus patriarcha, 47, i
Gregorius ὁ Θεολόγος, 39, 58.
Gregorius ὁ Θεολόγος, 39, 58.
Hebdomum; 60.
Heraclitus, 22.
Heraclius Justiniani Rhinocæ-
frater, 48.
Hercules Sampsoni æqualis,
Hercules Tyrius, 4.
Herodoti ætas, 22.
Hierosolyma, 8.
Homeritæ, 44.
Homerus et Hesiodus quando
rint, 14.
Ἡ Παπαντὴ quando sit e
celebrari, 44.
Ignatius ὁ Θεολόγος, 30.
Ignatius patriarcha, 55.
Jacobitæ, 47.
Jacobus Zebedæi filius, 25.
Joannis Baptistæ reliquiæ, 5
Joannes Chrysostomus, 40.
Joannes evangelista et th
gus, 29, 60.
Joannes orphanotrophus, 6
Joannes patricius, 49.
Joannes Xiphilinus, 64.

- ius, (FI) 8, 10, 14, 27.
 ius Bringas, 58.
 ius portus, 45.
 Gordiani, 32.
 Gordiani pater, 32.
 anus (imp.), 33.
 ani triclinium, 48.
 is martyr, 30.
 ea a Seleuco condita, 23.
 tius martyr, 32.
 ncellus, 63.
 as Origenis pater, 31.
 s Hebraicas quis invenerit, 3
 us (imp), 28.
 gus Esculapio aequalis, 11
 onius ὁ Πνευματομάχος, 39.
 m quis invenerit, 4.
 sei Persæ, 4.
 s urbem a Gallis captam
 at, 6.
 as Saracenorum princeps,
 s hæresiarcha, 34.
 anorum monasterium, 63.
 elis monasterium, 60.
 n hæresiarcha, 30.
 s evangelista monasterio-
 conditor, 27.
 s (imp.) Junoris successor,
 (S.) vestis, 42.
 laneta, 3, 4.
 us papa, 47.
 s mensis i. q. Nisan et
 nenoth, 26.
 ius Antioch, 42.
 ei Evangelium a Barnaba
 riptum, 43.
 illa ψευδοπροφήτις, 30.
 ini mors, 36.
 us confessor, 47.
 lius (S.) patriarcha, 56.
 l Cerularius, 63.
 tum, 65.
 elete, 47, 48.
 nus hæ, 30.
 us ep., 32.
 Navatus, 33.
 Nectarius, 39.
 Negra urbs, 44.
 Nestorius, 31, 34.
 Nicephorus (S.) patriarcha, 53.
 Nicolaus Chrysoberges patriar-
 cha, 60.
 Nicolaus heresiarcha, 30.
 Nicolaus patriarcha, 56.
 Oatum, 43
 Olei consecratio, 43.
 Onesimus martyr, 29.
 Origenes, 31.
 Orpheus ad m qua Prometheus æ-
 tate, 11.
 Paulus Samosatensis, 31, 34.
 Peribleptæ monasterium, 61.
 Petrus Alexandrinus martyr, 35.
 Petrus Fullo, 43.
 Pherecydes quando vixerit, 23.
 Philippi duo imperatores, 32, 33.
 Philippopolin quis condiderit, 32.
 Philippus diaconus, 29.
 Philo Judæus, 27
 Phoenix rex, 4.
 Planetis quis nomina dederit, 3, 4.
 Polycarpus martyr, 30.
 Polyeuctus patriarcha, 58.
 Priscilla ψευδοπροφήτις, 30.
 Procopius martyr, 35.
 Prometheus Deboræ aequalis, 11.
 Prote insula, 57, 65.
 Ptolemæi tredecim, 23
 Publianus (imp.), 32.
 Purpuræ inventio, 4.
 Pythagoras Artaxerxi Longimano
 aequalis, 22.
 Quintilis mensis, 24.
 Resurrectione octo, 26.
 Romus Romæ rex, 6. Romus et Re-
 mus, 6.
 Sabatius hæ, 35.
 Sabellius hæ, 32.
 Salomonis libri aboliti, 19.
 Saracenorum origo, 9.
 Saturninus hæ., 30.
 Seleuciam quis condiderit, 23.
 Sergii patriarchæ, 47, 60 :
 Sæpens æneus, 16.
 Severus hæ, 34.
 Severus (imp.), M. Aurelii filius,
 34.
 Sextilis mensis i. q. Februarius,
 7, i. q. Augustus, 24.
 Sibyllæ ætas, 16. Sibylla Erythræa
 16.
 Sidus Ægypti filius, 8.
 Sigma, 62.
 Simon magus, 27.
 Sisinnius patriarcha, 60.
 Sephiæ portus, 45.
 Sophianæ 45
 Sperdius magus, 22.
 Stephanus patriarcha, 56.
 Studii monasterium, 60, 62, 64, 65.
 Symholum fidei quando recitetur,
 43.
 Symeon Clopæ filius, 30.
 Symmachus, 31.
 Synæon hæ., 33.
 Tarasius patriarcha 53.
 Tatianus hæ., 30.
 Terbelus Bulgarus, 49
 Tessarescædecatis, 35.
 Theodorus martyr, 35.
 Theodorus Mopsuest, 34.
 Theodorus Myxes, 50.
 Theodorus Pharan, ep. ., 48.
 Theodotion, 31.
 Theodotus hæ., 31.
 Thoophylactus patriarcha, 57.
 Thessalonica a Philippo condita,
 7.
 Thucydides quando vixerit, 22.
 Tiberias a quo sit condita, 25.
 Timotheus apostolus, 29.
 Titi mors (imp.), 28.
 Vespasianus Neronis filius, 28.
 Xerolaphi columna, 40.
 Zacharias Hierosolym, patriarcha,
 46.
 Zagoria regio, 50.
 Zenonis ætas, 23.

INDEX SCRIPTORUM

ET ALIORUM QUORUMDAM

QUI IN NICETÆ CHONIA TÆ HISTORIA BYZANTINA MEMORANTUR.

Ex Bibliotheca Fabricii ed. Harl. tom. VII.

(Revocatur Lector ad numeros in textu Græco unci inclusos.)

- A
 n Isaacius, Latinus interpres, 95, 96. Ob ma-
 perfidiam excæcatus, linguaque exsecta, *ibid.*
 bgarum Christi litteræ, 223.
 picus canis, 260. Fabula de culicæ qui, post leo-
 pugnatum, aranæ filo implicitus omnem glo-
 misit, 317. De leone sub asini pelle, 41.
 enus. θανατοποιός, Icarum more misere cadens, 78
 annorum in Terram Sanctam expeditio sub
 o, imp, 41 seq. Alemanni, perinde ut Armenii
 um cultum respuunt, et asynis utuntur in sa-
 na, 257. Alemannicum tributum, 308.
 andri M. vox; Τά τῆ θε καί τῆ θε πάντ' ἑμᾶ, 309.
 εὐκνδρω φασί τά ἐπι πᾶσιν ἀπρόσκοπα, 393. Ejus
 hispidum, 231.
 us Contostephanus, astrologus, 293.
 ius Comnenus, Bryennii filius, a Niceta monas-
 ticus cæremoniis initiatur, et vocatur Athanasius, 272,
 273.
 Ad Alpheum fluvium et Arethusæ fontem allo-
 cutio, et divinatio de mutanda Latinorum fortuna, 393.
 Amazones Alemannicæ cum Penthesilea sua chry-
 sopode, 41.
 Andronicus Comnenus, βιβλαβάρωται χρόνιος ὡς ἐν
 βιβλίοις, 200. Eruditorum lautor, sed disputationibus
 de religione infensus, 212. Oraculum engastrimythi et
 hydromantæ adit, et sinistra prolocutum spernit, 217,
 248. Ejus oratio de negligentia imperatorum. 209. Erudi-
 ditio, 149. Præscit primam litteram nominis successoris,
 172. Ejus veneficia, 167. Litteræ ejus Bellerophon-
 tæ, Lapardæ datæ, 180 seq. Theodosii patriarchæ de
 eo judicium, 164. Jam interficiendi querelæ, 224. Vox,
 Κύρις ἀληθῶν, et ἑνὶ κλάμῳ συντετριμμένον πρᾶσι-
 κλάρι, 225. Statua ejus imagine Saturni, 213. Epicureus

et Chryseus, lascivus et amoribus perditus, 206. Constitutio in naufragorum spoliatores, 209. Ejus iurandum Manuelli Comneni datum 149. Divinarum litterarum peritus, et qui Pauli Epistolae subinde in ore haberet, *ibid.*; atque ex illis epistolae suas ornaret, 206. Praesagia imperium ei portendentia, 163 et interitum, 226, seq. Incestus fratris et sororis uterinae nuptias a concilio desiderat probari, 168.

Anglorum, in Terram Sanctam expeditio, 267. Ὁ τῶν πελαγοφόρων κατάρχων Βρετανῶν εὐεργετικὸν Ἰγλινοῦς, *ibid.*

Anna Comnena, Caesariensis, 4. Ejus eruditio et indignatio contra maritum, Nicophorum Bryennium, rapiendo imperio non satis promptum, 7, 8.

Antiocheni ludi Circenses in gratiam Manuelli Comneni, 71.

A chiloichi dictum. Ἐς ἔντασον κῆρας πολλὰκις μεταβίβασθαι τὰ χέρη καὶ κῆρα συλλέγοντα μακρῶς, 150.

Asanis dictum: famam ad remissam et actiones e jusque velut ad Lydiū lapidē exigendam, 200.

Astrologia a principibus fere omnibus suspicatur, 63 seq. Contemnitur ab Andronico Comneno, hydromantes praeferebat, 218. Manuel Comnenus τῶν ἀστρολογούντων διὰ ἐκρίσιν, 64, et pro oraculis habet, 100, 110. Ab illis decipitur, 142. Astrologi de Alexio nato consulti, 110. Vix vident quae ante pedes sunt, 36. Constantinus, astrologorum princeps, ἀπειρηκτοῦ, scrupulum minutissimum, forte negligens, sibi non cavet, sed incautus interficitur, 247 seq.

B

Josephus Balsamon, 30.

Theodorus Balsamon, magnus Antiochiae episcopus, peritissimus juris, ὑπὲρ τοῦς τότε πάντας ὠνομοτορεῖς, abbasio Angelo spe patriarchatus CP pol. deluditur, 259 seq.

Basilacus vates, Pythonis spiritu futura praesagens, ad quem, velut ad Amphiarai et Hammonis oraculum, populus confluebat, 287.

Nicephorus Basilacus Paulinas Epistolae CPoli interpretatus, 137.

Basilus Bulgaroetonus, 230.

Basilus Camaterus. Vide Camaterus.

Basilus Rentacenus, qui Isaacium Comnenum in eloquentia et re militari erudit, 237, 238.

Basilus Τεῖσιζιλεὺς, chartularius, 34, 67. Basilus Τραχύνος, 82. Basilus Τριφυλῆς, 89. Basilus Chozas, 270. Batazes, 279, 314.

Bellerophonis statua, Pegaso inasidentis, 414.

Nicephorus Bryennius, Annae Comnenae maritus, eruditus et eloquens, 4, 7, 8. Orestidae, Macedoniae civitate, oriundus, 5.

C

Nec Caesari semper favit fortuna, 303.

Calchas vates, 304, ex Homero.

Basilus Camaterus, patriarcha CPol, 169, 172, 222, 259, 312. Ejus sygrapha, se omnia facturum probaturumque quae Andronicus vellet, 169.

Gregorius Camaterus e scriba logotheta 7, 73, 74, 75.

Joannes Camaterus, dromi logotheta, 71, 74 seq. Caniclei praefectus, postea Bulgariae patriarcha, 176. Patriarcha CPol., 332, 338, 381 seq., 407. Ejus κατηχητικὰ λόγοι, 332.

Canones prohibentes translationem episcoporum, 259; patriarcham vel alium clericum rebus saecularibus se immiscere, 164, 316.

Κατηχητικὸν πτυχίον, in quo anathema adversus Deum Muhamedis, 138, 141. Illud ipsum respicitur quod Sylburgius in *Saracenicis* edidit.

Chasii ad nutum principum suorum quilibet audentes et de rupe se praecipitantes, 253, 341.

Chaldaica fornax, naphtha incensa, 200.

Chalibures mimus, Isaaco Angelo gratus, 292.

Christi ad Abgarum litterae, 223. Ὁ ἐν τῷ χαλκῷ νεῖς, 176. Monasterium Χριστῷ εὐλαβεῖν, ab imp.

Alexio Comneno conditum. 6. Sepulcrum, 26. Sepulcrum lapis, 144. Imago, per quam locutus cum Mauris fertur, 213. Imagines Christi et sanctorum tapezatos, 13. Imago cum cruce in forum alata ad eandem plebem, 153. Festum Ascensionis, 169. gines terrae allissae, 193. Crucifixi imago Messasiensis, 283.

Chrysanthus, episcopus Thessalonicensis, 311. Chrysostomi loca de sacra Eucharistia, 339.

Chrysostomo comparatus Theodosius patriarcha Chamaus chartularius 204. Theodorus Chamaus 176, 270.

Ex Cimbrorum dævictorum ossibus sepem fabularum, fabula, 48.

Joannes Cinnamus, de dicto, *Pater major* in disserens, 213.

Conradi imp. oratio ad milites in expeditione sol., 64 seq.

Constantini Magni corona, 221. Sepulcrum et bus spoliatum, 308. Clavos Dominicae crucis in eo equi alterum galeae infixit, 284.

Constantinus Mesopotamitanus, in saeculo Alexii fratris princeps, 321. Idem e *lectore* dicitur 316, et archiepiscopus Thessalonicensis, 317. templum, dextra palatium tenens, Id. dejectus.

Constantinus Stethatus astrologorum haeculo probatissimus, 247, 248.

Constantinus Tornicius, praefectus urbis, Constantinopolitanae plebis icon, 152.

Cosmas Attici, patriarchae CPol. vaticinium, 63. exsecrationi orbitatem suam Manuel Comnenus tam refert, 55. Crimini datum ei quod cum Neophaceret, 54.

Crux pretiosissima ex lychnite gemma, 20. C particula, 284. Cum crucibus, imaginibus et l gellis obviam euntes hosti, 367, 390. In summo signo se crucis munit Isaacius Angelus imp.

Cyrillus, ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ, 333. Ejus locus de Eristis, *ibid.*

D

David, ὁ εὐλαβὴς, 70.

Demetrii martyris e sepulcro unguentum ebul Thessalonicae, 197. Vide *infra*, Theodorus I demoniacos e se argentium et de Demetrii ad B migratione vaticinantium, 238.

Demetrius Poliorcetes, Lamiae amore insaniens

Diogenes Romanus imperator, 20, 124.

Diomedis (S.) monasterium, 172.

Dositheus Venetus, Vitaliani filius, monachus S ta et patriarcha Hierosol., 259. Denique CPolis 260. Utraque sede excedit. *ibid.* Falsus vates, 259.

E

Elias, vir eruditus, librum de tonitruum et terr motuum significacionibus consulens, 137.

Engastrimythi, 143, 217, 258.

Oraculum Delphicum, Epicydidi redditum, 124.

Epimethei mos, ὃ τὸ μέλει οὐκ ἦν, τὸ δὲ μεταπ 105. Epimetheus Prometheus stultior, 251.

Ephori monasterium, 226.

Epistolae sagittis alligatae et cum illis transmissae, 89, 185.

Erostratus, qui templum Dianae Ephesiae inaece 373.

Eruditio principibus utilis, 4. Ejus ratione habita in creando imperatore, 7.

In Evangelia juratum, 31, 50, 335, 369. Evangelio codices gemmis ornati, 284.

Eudocia, Alexii Angeli Comneni filia, 343.

Euergetae monasterium, 354.

Eumathius Philocales, praefectus urbis CPol.

Euphrosyne, Alexii Angeli Comneni imp. uxor, tibus dedita divinationibus, 355.

Eustathius, Dyrrhaehii episcopus, 137.

Eustathii, Thessalonicensis archiepiscopi, 311

sus Manuelem Comnenum oratio, 140. Elogium, 98.

tratus Macedo, 15 seq.

ymius, Novarum Patrarum episcopus, de *dialer major me est*, disserens, 212 seq. ychii locus de Eucharistia, 333.

F

lus cum Saracenis, propinato invicem ex incisa ipe pectoris vena sanguine, 262.

nci tantum metuunt nec cœlum ruat, 378. Franci, im Flamini, 356.

G

rgius Dishypatus, lector in Magna Ecclesia CPol.

1.

orgii martyr. a festum, 323.

gori Nyssenii verba de Eucharistia afferuntur, *ὡς οὐδὲν κρείσσον ἐστὶν ἢ ἕκαστο τὸ σῶμα*, etc., ex h. orat. cap. 37, tom. II, p. 534, licet Nyssenun non retur.

vel insulares, εἰ τὴν σύνεσιν ὑπερῶ φιλότεροι.

H

giochristophorites, Stephanus, dictus Antichristo-rites, 189. Ejus sententia in insidiatores Andro-215, 216.

monis et Amphiarai oraculum, 287.

maxobii Scythæ, 11.

nnonis Carthaginiensis fastus et aves omissæ, illum *deum esse canerent*, 267.

rosolymorum rex, Amerigus, 104. Hierosoly-ii fratres (φρίριοι), 187. Templarii.

opocrates, a Persarum rege invitatus, recusat me-ostibus Græcorum, 372. Ejus dictum, *optinam ris habitudinem esse periculosam*, 317.

toris laus et utilitas, 2. Stylus simplex, per-us et amœnus eam decet, 3.

nerus, 55. 102, 107, 173, 225, 232, 274, 304, 322, 338, 414. In Odyssea, 51. Jupiter Home-51. Irus alter Homericus, 165.

I

ibi in Andronicum Comnenum, 227.

ncus, Ἰδαρχός, pro Joanne, Blanchorum lingua r, 301.

ginum cultum æque rejiciunt Alemanni et nii, 257. SS. imagines securibus excisæ, 356.

rram allisæ, 193. Conculcatæ cum SS. reii-, in fœda loca abjectis, 368. Pro sellis et sca- adhibitis, 383. Imaginibus sacris exornati vici-

s, in ingressu imperatoris, 21. Imagines Christi-ctorum ex musivo opere, 270.

peratoris litteræ *ἰουδιοσήμενοι, σφραγίδι τε-τια καὶ σφραγὶ νήματι ἑκαστὸν κόγχης ἀναδεδου-αίματι*, 34, 92, 115, 138, 280, 341, 387. Tempo-mpubertatis Alexii Comneni, Alexius Sebasto-βατραχίω colore subscipit verbum *ἰταρὰ-*, 150.

næ(B.) templum a Marciano imp. conditum, 134. acii Angeli breve epistolium ad *Μεγαλοπόλιτας*, CPpolitianos, 221. Cum fratre Alexio Comneno,

Castor et Pollux alternis oritur, 290. Vatiel-de Friderici imp. interitu, 262. Astrologisæ r, 342, 358. *Λόγια καὶ ὁμῶς συντίθει*, 357. Tan-

i ex tripode, 239, d. in Græco. Præsigio de- tudine et felicitate imperii sui temere credit,

277. Monetam adulterat, 284. Medicos quod- quam purgationes præscribere scirent, per- it, 321.

J

nnis Comneni somnium divinatorum de Ale-lio, 12. Triumphus de Persarum, 18. Mo- oratio, 28. Elogium, 31. A bello cum Christia- srendo abhorret, 26.

innes Ducas, 63.

anis Theologi sedes, cognomento *Αστρατεῶν*, 156. e simulacrum, solem stare jubentis, 414.

Juratum per sepulcrum Christi, 106, 380. Per- evangelia, 31, 50, 335, 369. Per sacram Eucharis- tiam, 175. Per caput imperatoris, 87. Per senectu- tem suam jurat Andronicus, 215.

L

Latini crudeles in victos, 193 seq. *Infra*, Turcæ.

Λατινικὴ κόρυθα, fastus Latinus, 26. Latinorum *παρεκτροπὴ πίστεως*, 348.

Leo Styppiota (ὁ Στυππῆς), patriarcha CPol., 36. Leo Monasteriota, 239. *Στομα τῆς συγγλῆτου* dictus, 201.

Leontius patriarcha Hierosol., 259.

Leontius, monachus, patriarcha CPol., 259.

Lopadii episcopus, ab Andronico excæcatus, 186.

Lyrici versus, 343. Ab interprete additi ex Horatio.

Lysimachi (an Lysippi?) Hercules, 355.

M

Ἀπὸ τοῦ ἀνδράνος τοῦ ἀλομένου Μάκρωος, 154, 155, Wolf. *ex Macronis, ubi calechumeni instituuntur,*

τὰ ἰερά κατοχυρούμενα, 294.

Maga, in patriarchico considens solio et in templo cantans saltansque, 368.

Magis artes, 94. Magis inanimatus exuritur, 165.

Mahomedis doctrina damnata anathema Deo Ma- homedis non dicendum, 139, 141.

Mamalus scriba ab Andronico combustus, 200.

Manganis, *Μαγγάνων* domus, martyri sacra, 283.

Manuelis Comneni imperium prædictum, 30. Lit- teræ binæ ad clerum, 34. Ad Byzantynos, 124. Pa- tientia in ferendis diceriis, 121. Somnio monitus,

123 seq. decretum de sententia, an Christus sit si- mul offerens et qui offertur, 137. Adversus Astro- logos, 143. De dicto: *Pater major est me*, 138. De Deo Mahomedis non execrando, 139 seq. In agone

habitu monachi induit, 143. *Vide et infra in Ni- cephorus Phocas.*

S. Mariæ. Θεομήτορος imago a CPolitanis impe- ratoribus in bello, 11, 103, 364, et triumpho, 13, circumducta sedes Tamiahi, 106. Imago Mariæ Ho- degetris, 243. Templum *παντανύσσας Θεομήτορος*, 281. Mariæ imagines singulari devotione coluit Isaac- us Angelus, 284 seq., 289.

Marayas ab Appolline excoriatus, 115.

Martinus cardinalis, 401.

Martyres suos Christus miraculis remuneratur, 197. Quadraginta martyrum templum, 213, 226, 284,

Maupuli somnium, 124.

Menandri versus in Byzantinorum ebriositatem, 251.

Michaelis archangeli templum in portu, 283.

Aliud Colossis 115, 140, 270. Statua CPoli ante templum, 154, 155.

Michael Italicus, archiepiscopus, 42.

Michael Aegineta, patriarcha CPol., 36, 161. Ejus prædictio et elogium, 53. Patriarchatu ultro cessit et in Oxiam insulam rediit, *ibid.*

Michael, Nicetæ Choniatis frater, archiep. Athe- niensis, 390, 391.

Michael Sicidites, astrologus et magus, 96. Mona- chus factus *σύγγραμμα περί τῶν θεῶν μυστηρίων* com- posuit, 97.

Michael, rhetor Thessalonicensis, 137.

Minervæ imago, ut occidentalium fantriciis, a ple- be comminuta, 459.

Monguntinus episcopus, cancellarius regis Ger- manorum, 130, 244.

Monachi, barba et titulo tenuis 135, 324. In mo- nachos assentatores invectiva, 357. Monachi *γυμνό- ποδες, χαμῆναι*, Stelitis, 240. Eorum *μίλων ἄμφιον*, 94. Τὸ κατὰ Χριστὸν τριδώνιον, 273.

Monii martyris templum, 279.

Morotheodorus, 255.

Moses ταυρόκρανον, sive caput bubulum, per ebrietatem confiatum, comminuens, 226.
Musurium, Σουλτανικόν γράμμα, Sultani litteræ. quarum auctoritate milites conscribere licebat, 269.

N

Nephon monachus, 54.
Nematares monasterium muliebri, τῆι Νηματαρίας, 315.

Nicēphorus Vide supra, Basilaces et Bryennius. Nicēphorus Χαλόγας, 51. Nicēphorus spado, 204. Nicēphori Phocæ sanctio de monachorum agris non multiplicandis, a Manuele Comneno renovata, 135. Patina porphyretica, 75. Eum Joannes Zimisceus, sporta atractus, nocu oppressit, 85.

Nicetas, Chonarum episcopus, divinandi facultate præditus, 141. A quo Nicetas scriptor historiarum ex sacro baptisate susceptus est, 142. Ejus de Alexio Comneno præsigium, *ibid.*

Nicetas Acominatus Choniates de se ipso, 272, 273. Quomodo, capta urbe CPoli a Latinis, fuga sibi consuluerit, 378 seq., et Selybrim cum familia substituerit, 381. 382. Senator CPolitannus, cum urbs caperetur 414. Patriam suam Χώρας memorat, 256, 270, 410. Πόλιν εὐδαίμονα καὶ μεγάλην, πάλαι τὰς Παλασσάς (leg. Κολοσσά), 115. Isaaci Angeli ὑπογραµµατικός, 254. Philippopolitane regionis ἀρχὴ et ἀπογραφῆ ipsi commissa, 257. Ab Alexio Murzufio sine causa ab officio logothetæ secretorum remotus, 363 seq. Amicis suis magis amicam habere se ait veritatem, 257, et popularibus suis 362. Horret scribere bella, quibus non vincunt Græci, 628. Ad Alpheum fluvium apostrophe, 393. Negat se velle vituperationem pro historia scribere, 311. Ejus proægium, 378. De Manuele Comneno, 141. Expositulatio, quod bonis viris mala per malos fiant, 74. Quod Turcæ Christianorum occupent regiones, 76. Quod imperium traditum indignis. 322 sep. Quod CPolis a Latinis tot mala pertulit, 369. Threnus in captam urbem, 370 seq. Cognatum suum, Levitam, sive diaconum, Choniatem, memorat, 128. De fratre Michaelē Choniata, Athenarum archiepiscopo, 390 seq. Ἦκων δὲ πᾶσις σοφίας, καὶ παντοίων μᾶθησιν λογικὴν ἐπιών, 391.

Nicetas Muntanus, patriarcha CPol., 259.

Nicolaus, archiepiscopus Corinthius, 410. Alius episcopus Nicænus, 184.

O

Oracula de fati et successione imperatorum, 27-28, 140, 143, 149, 218, 226, 227, 229, 272, 277, 279. Libelli, qui ea continerent, exusti, 200. Oracula vana, 199. Ambigua ad vitandum mendacii probium, 218. Oraculum in perjuros, Epicydidi redditum, 125. Ὀρραϊκά κοῦματα, 194.

Osiris et Typhon fratres, Ægypto noxii, 294.

P

Παντεπόπτον monasterium, 157.
Panteugenus. *Infra* in Soterichus Alius, 289.
Παντοκράτορος μονή, prope quam sepultus Manuel Comnenus, 143, 165.

Papa pro quolibet sacerdote, 232. Papa (de episcopo Rom.), 130, 140, 306, 348.

Monasterium in Papycio monte, 343.

A Patriarcha petenda venia perjurii et perduellionis pro dissolvendo anathemate, 248.

Πατριάρχων τελετή, festum in memoriam victorum a J. Comneno Scytharum, 11.

Paulus apostolus, πνευματορήτωρ Ταρτίους. Imago ejus, exitio Andronici imp. pendente, lacrymavit, 227.

Periplepti monasterium, 219.

Phoenix, Achillis præceptor, 238.

Poetæ (Homerus), 199.

Circumforaneus quidam, cui Poeta nomen, et Procopius martyr, 100.

Proverbia: Alter Achilles, 136. Aleyonii dia, 181. Ancora sacra, 336. Aures in mentem perfantas habere, 376. Belierophontis instar desertos campos querere, 415. Cadmea victoria, 50. Ut capæ pinnam vellicat, 244. Crocodilli lacrymas, 181, 190. Empedoclea lis, 167. Dum ferrum candet, ἴσκιος σίδηρος ἐν ἄκμῃ, 79. Labyrinthus Creticus 195. Eadymonis more stertere, 376. Foenum in cornuguii 34. Leonem auribus tenere, 12. Laconica flagella, 35. Laconica canis, 179. Ceadas carcæ Laconicus, 139. Ἴδου στομία, *id.*, 22. Τὴν λιοντῶν ἐννύχτω τῆ ἀίσιας, 41, 184. Lupus sub pelle ovina delitescens, 161. Multis lacrymis tegere dolorem, 118. Μαλίαν ἐκκαίφας ἐκδίδου τῶν οἰκαδῆ, 50. Mortuo in aurem inausurrare, 107. Mercurium Moly destituit, 224. Syrenius cantus *ibid.* Μυριμόδων μῦθος, 230. Mustelam fœtem prodidit, 387. Ἰπτασθαι κατὰ Πήγασον, Pegasi instar, 248. Ὁλοῦ φιλοτερος, 224. Pistillo nudiores, 40, 366. Protei instar, 42, 159, 316. Sirenum cantus, 135. Tantali saxum, 169. Tantalea sitis, 338. Tanedia veraris, 413. Pecunias prodire vetat, ut Danaea herisius, 39. Pecuniam νεῖρα τῶν πραγμάτων ἀρίστης τῶν πάλαι τις κατωνόμασι, 42. Fumum tributi dum fugiunt precipitant se in ignem servitutis, 49. Ἐξερμαιζοσθαι, 54. Ὅσσαν ἰασπῶν ἢ τὸν Ἄθων ἐκκαίοντα, 55. Εἰρήνης ὁ πόλεμος; πρῶτανις, sequester pæcis bellum, 61. Ἀνὴρ ἐρμιακός; ὀμοῦ καὶ ἀρεσίας, 63. τίμιον τὸ ἀρχόμενον ἐξομοιοῦσθαι τῷ ἀρχοντι, 69. Ἠερίλιος; σκύφος, 75. Θεοκίλια χρύσια, 79. Chamaeleontem perjurum ad veritatis candorem reducere, 89. Omphale serviens Hercules, 91. Persei prestigium, 94. Νηυσὶ ἀπαιδευσία δραστητικότερα πυρός, 109. (Confer Isidorum Pelus. IV, epist. 300). Κοιλίας κλαυθμῶνες καὶ σπινθηροῦ, 122. Phaeton paternum administrans curam, 146. Ixion pro Junone nubem comprehendens, 147. Procul a Jove procul a fulmine, *ibid.* Monachum ad aquilam confluentes, 149. Polyplus petris adherens, 6. 151. Ut equus cursor flagellis concitatus, 158. Leonem rugientem irritare et camelum ad stlitum vomitum provocare, 164. Θεοκάπηλοι, 168. In sole clarior, *ibid.* Cyclops cœna, 171. Aquilaenum, corydali juvena, 175. Τὴν νεύουσαν ἐπιβληθροῦμενος; πλάστιγγα, 180. A providentia exitus vitæ deletus, *ibid.* Phineus ab Harpyis spolatus, 182. Priapus, 128. Tithono et Saturno annoxiis, 2, 182. Cœneus ex muliere vir factus, 184. Victimæ Tetchinum, 200. Insanus Canbyses, crudelis Tarquinus ant Echetus et Phalaris, vel hospitium mactores Tauroscythæ, 200. Chimerae instar junctæ inter se pugnantis, 204. Bacchi instar τὰς θεοῦ, Σοβάδας, Μαινιάδας, Βάκχας ducentis, 206. Πηλαγῶν ἐμβριμια, 207. Ex viperæ carnibus panacem venari, 208. Ἄσολι utres, quibus ventos compæct. 211. Cymba Charontis, *ibid.* Jolus hydram Heræi carens, 215. Sardoniis risus, 218. Cyclopus more carnem et sanguinem vorare calidum et adhuc stillantem, 220. Μελῶι σισαπός, 221. Senex σοφοδαίμων, 222. Centauri instar partem hominis habens, 227. Aspidi, aures obturanti, canere, Æthiopem lavare, 15. Clypeus plane Hectoreus, 16. Ἀἶροι μακροί, 17. Ἰπτασις; Χερσὶ προσδέχισθαι, 18. Heliadum instar fieri, 25. Lecernam in meridie accendere, 29. Ἀποσίτοις κερκενίμων ἀρεϊκῶν, *ibid.* Τοῖς δόρασιν ὄρη μεταωρισεὶν καὶ μεταθήσειν κομπαζοντες, 231. Τῶν χαρωνιστῶν οἰκήσεων ἄξιος, 232. Οὐχ ὡσπερ ἀπὸ ὀνότος, ἀλλ' ἐκ τῶν ὄτων εἶλεται τὴν ἐπιτοκράτορα, 261. Euripo inconstantior, 273, 288. Phœnicis instar raro conspici, 282 seq. Judicio tanquam lapide Herculeo uti, 287. Si aqua fauces strangulat quid bibemus? 291. Mare arare, terra navigare, montes in medium mare transferre. Olympo Athos imponere, 292 seq. Capita pro scabellis supponere,

atus vehemens ex antro Corycico erumpens, culi auribus fide digniores, 299. Ubi in Latino Comicus et sententia affertur quæ in Græco lat. Fama ad lapidem Lydium, λίθον Μάγνησσαν, ipsas et experientiam exigenda, 299. πρόφτοι, 307. Antonios et Augustos somnians, on magis rem novit quam qui in extrema habitant, 312. Ἀρτίμων ὁ περιφόρητος, καὶ ὁ πολυόμματος καὶ ὁ ἰκατόνχειρ Βριαρείως, 312. olampides ad solem evanescent, *ibid.* Πάντα κενόν, 316. Tanquam a loto aut cantu Sirenum s. 321. Συγκαθεύδων τῷ φασκολίῳ, καὶ πρίθων τὸν ἰ, καὶ πάντα τιθεὶς τοῦ χρηματίζεσθαι δεύτερα, ortus Alcinoi, *ibid.* Ἐκ τραγικοῦ εἰς κωμικόν, δι τοῖς βουλομένοις καὶ τῶν ἐσχατῶν ἐπισθῶτων ὑπερ-
ται, 414. Κατὰ τοὺς σπαρτοὺς Γίγαντας, 344. Κύμα-
τα, 348. Ἀλιεύς πληγῆς κοιμίζεται νούν, 349. Syba-
mensa, 282. CPolis nihil aliud quam Sybaris
lebris, 349. Duces cervis timidiores, 349.
σ κρουδί λαφοὶ legerem ὡσπερ οἱ ἄλαφοι. Dictum
i eujusdam, τὸ τῆς συνουσίας φιλτρον βλάψαι
ἢ ἀφελήσαι, 353. Dipsadis morsus, 357. Ἐς
νας αἰῶνας, ita leg., pag. 363, pro μετέωνος.
ρίστου πρόδρομοι, 368. Verba non ex labiis,
pectore promanantia, 380. Ἡ βῶ καὶ κινήσω
ἰ δόρατι, 386. Παλίμβολος ὑπὲρ ὀστρακον καὶ κύ-
ιδ. Γραικῶν ἀπατηλοτερος *ibid.* Πεττιντὰ τὰ ἀνθ-
καὶ νίκη ἐπαμειβεται ἀνδρας, 393.
iæ thermæ, 341.

R

ani (S.) porta, 406.
ii, Scythæ Hyperborei, 84. Τὸ Χριστιανικῶτα-
ις, 337.

S

no, Θεσοφόρος, 136. Ejus libri de adjurandis
libris, 95, 261. Salomonias et Sybaritica mensa
mptuosissima, 282.
mon, episcopus Laodicenus, ἱστορίας, sive
81.
icenorum συναγωγίον, 339. Metatum (μιτᾶτον)
direptum, 356.
anapali epitaphium, 206.
us Sethus, astrologus et magus, 96, 97, 306,
hæ captivos dæmonibus suis immolabat, 397.
ii, Tribali, 11.
illa, simul ac e materno utero prodiit, de tatis
sitatis rerum philosophata esse fertur, 281.
udo monachus Sicidites, Eucharistiam non
isionem resurrectionis, sed sacrificium dun-
esse docens et proinde corruptibile, 332, 333.
Allatium contra Creyghonum, 539.
uis, versus, ad evertendam Pisistrati tyran-
hortantes, 375, 376.
iplem Saphiæ CPoli, 157. Θεοῦ Σοφίας, 13. In
is imperatores inaugurari, 294. Ὁ μέγας νεῶς
τῆς θείας καὶ ἀρήτου, Σοφίας ὠνόμασται, 115. Τὸ
οὐ μέγιστον τίμειος, 163, 221, 381.
richus Panteugenus, Theopolitanus (h. e.
Antiochæ) episcopus ὑποψήφιος (h. e. suffra-
ctus licet episcopatum potuerit. ut e Cinna-
icimus), 137.

Leo Styppiota, patriarcha CPol. 36.
Theodorus Styppiota, 38, 39. (ubi τῷ μὲν λόγῳ τὰ
πρῶτα non vertendum *facundia princeps, sed auc-*
toritate), 73, 74, 75.
Symbolum fidei ab imperatoribus inaugurandis
rubro colore scriptum, 294.
Leo Synesius Peusænsis, 185, 186.

T

Themistocles præ Miltiadis tropæis dormire ne-
cius, 51.
Theodorus Castamonita, λόγων σοφωτέρων μέτοχος,
280.
Theodorus Dalibrenus, 176, 212.
Theodorus Irenicus, χαρίεις τὸ ἦθος, μάλᾳ τοῦ
τούς λόγους ἀποτορνύειν εἰδώς καὶ ἀπομήκυνειν εἰς περι-
οδους ρητορικῶς, 318.
Theodorus Capellanus, 59.
Theodori Mancaphæ, imperium affectantis, mo-
neta argentea, 255.
Theodori martyris, miraculis clari, imago, 51.
Memoria ejus septimo die primi Jejuniorum, 151.
Τοῦ Μυροβλύτου νεῶς Thessalonica, 193. Ubi Wolf-
fius habet *Theodorum* debet ponere *Demetrium*
ex p. 197.
Theodorus Mazuca, scriba, apud Man. Comne-
num gratosus, 140.
Theodorus Panthecnus, præfectus urbis CPol.,
domesticus secretarius et prætor, 135.
Theodosius, patriarcha CPol., 139, 149, 142, 149,
157, 163, 170. Patre Armenio natus, 164. In Tere-
hintum insulam secedit, 168.
Singularia scripta de capta a. C. 1185. Thessa-
lonica, 197. Confer quæ in Alatii Συμμίτοις et scrip-
toribus post Theophanem.
Timothei musici modulibus Alexander in furorem
conjectus, 313.
Timotheo dormienti fortuna urbes, in unum rete
contractas, in sinum tradens, 277.
Θωμαίτης δῆμος, 154, 165.
Thomas, patriarcha CPol., Venetiis missus, 401.
Thomas veneficus, 84.
Titus imperator, templo Hierosolymitano liben-
ter volens parcere, 157.
Τὸ τοῦ τραγωδοῦ (Euripidis) ἢ γλώσσ' ὀμώμοχ' ἢ δε
φρῆν ἀνώμοτος, 90.
Turcis crudeliores Latini, 370. Turcæ φιλανθρω-
πεύομενοι πρὸς τὸ χριστιάνημον, 256.

V

Veneti, cives Romani. 112. Male ab Alexio Ange-
lo Comneno habiti et Pisanis postpositi, eum vicis-
sim per Henricum Dandulum ulciscuntur, 347.

X

Xerxis navarchus eadem die coronatus et securi
percussus, 167.
Georgius Xiphilinus, τῶν ἐτρόφων τοῦ βήματός
τις, 160. Wolf. *quidam ex ordine sacerdotum*.
Georgius Xiphilinus, per 7 annos patriarcha CPol.,
316, 318, 332.

Z

Zωντζεπίτζης, alter Thersites, 202.

INDEX ANALYTICUS

AD

NICETÆ CHONIATÆ HISTORIAM BYZANTINAM

(Revocatur Lector ad numeros grandiores textui Latino insertos)

A

- A littera Manueli imp. suspecta, 190.
 Aaron Mosis frater, 59.
 Isaacius Aaron Alexium prostratorem calumniatur, 188; propter magis studium et perfidiam excæcatus, 190; ab Isaacio Angelo lingua privatur, 192.
 Abdera, 680.
 Abgarus, 453.
 Abydus oppidum, 131, 209.
 Accipiter ominusus, 327.
 Accipitris cacumen (Ἰερακορομφίτις) a Joanne imp. in deditionem accipitur, 19.
 Acclamationes imperatoris, 198, 350.
 Ace olim loppe a Conrado Cæsare recuperatur, 516.
 Achia a Latinis occupatur, 806.
 Achilles, 647.
 Achridus, 535.
 Acrisius, 77.
 Acrocorinthus 100. A Latinis obsessa, 807.
 Actium Græce Nicopolis, 860.
 Adana capta a Joanne imp., 29.
 Adramyttium, 191, 361, Cephure direptum, 636.
 Adrianopolis olim Orestias, 360, a Scythis obsidetur, 830.
 Adrianopolitani Alemannum juvenem incendio dent, 84. Friderico pœnas dant, ib.
 Adriaticum mare æstnosum, 222.
 Ægyptus a Manuele imp. invasa, 208, ejus amara, 209.
 Æolus, 427.
 Æronesia insula, 118.
 Ætolia nunc Artinia, 98.
 Ἄστρον Χώρος, 539.
 Agareni a Joanne imp. debellati, 36.
 Agarens quidam volandi cupidus, 156.
 Agathopolis, 515, 852.
 Αἶψα oraculum de Comnenorum successione, 220.
 Alani Romanorum auxiliares crudelitatem Siculorum imitantur, 471, vincuntur ab Alemannis, 535.
 Alba vela lætitiæ signa, 216.
 Aldebrandinus Attaliæ tyrannus, 842.
 Alemanna nobilis Manuelis imp. uxor, 72.
 Allemannæ viragines, 80.
 Alemanni in Palæstinam proficiscuntur Conrado duce, 80; cum Romanis dissident, 83; cum Adrianopolitanis pugnant, 84; castra vallo non cingunt, 85; Melas fl. inundat, 86; Cpolim relinquere inque Asiam trajicere coacti, 87; ab Asianis fraudantur, 88; a Turcis superati, 89; ad Mæandrum flumen eos devincunt, 94; in Palæstinam expeditionem faciunt ducente Friderico, 525; cum Armeniis in reli-
 gione consentiunt, 527; imagines non adert, ib.; Romanos sibi insidiantes, 506, 533; vincunt, 534; Turcas, 540; in patriam redeunt, 546; Græcorum ostentationem derident, 629; iis 16 auri talenta pendenda a Romanis, 631.
 Alemannicum tributum, 631.
 Alemannus singulus quinquaginta lamaedus fagat, 543.
 Alexander comes a Siculis ad Romanos dedit, 121.
 Alexandri Magni rostra svium 470, dictam: « Τὰ τῆδε καὶ τὰ τῆδε πάντα ἐμά » 633; in furorē adactus Timothei modulis, 642.
 Alexius Hungarus Mariæ Comnenæ maritus a Manuele socero imperio destinatus, 147; divortio facte Hunnorum rex declaratur, 221.
 Alexius Joannis Axuchi filius protosistror Anam mittitur, 128; Alexii Comn. filiam uxorem habet, 135; a Manuele imp. in monasterium detraditur, 187; ejus uxor mœrore confecta obit, 188.
 Alexius Blachus, v. Ibancus.
 Almuzes Hungarus patria profugus a Joanne imp. recipitur, 24.
 Alpheus flumen, 86.
 Alpicharan a Joanne imp. Laodicea ejectus, a Amalechitæ a Mose dissipati, 22.
 Amasia, 152; satrapia, 159; Masuto Clizasthlan filio assignata, 689.
 Amazones, 80.
 Amara Ægypti, 209.
 Amerigus Hierosolymorum rex Manueli, imp. per fidus, 208; Tamiathum obsidione liberat, 212.
 Amerigus Almannorum rex Friderici filis, Italia et Sicilia potitus, 627; legatis Cpolim missis Græciam sibi vindicat, ib.; ingentem auri vim quantum sibi solvi vult, 628, 630; ejus supbia Alexii imp. ostentationem derident, 629; obit, 633; superbus et imperandi cupidus, 633; Siculos graviter vexat, 634; crudelis in conjuratos, 634.
 Aminsus, 689, 699.
 Amphipolis, 413; a Siculis occupata, 465.
 Anabarza Armeniorum urbs expugnatur, 33.
 Anchialum, 482; provincia, 505; a Blachis vastatur, 568.
 Ancona Manuelis imp. socia, 262; ab Alemannis obsessa, 263; a Manuele adjuvatur, 264.
 Ancurii monasterium, 432.
 Ancyra Masuto Clizasthlan filio tributa, 689.
 Ancyranus satrapa Pseudalexium Cilicem adjuvat, 608; tributum a Romanis postulat, ib.; Romanos debellat, 624; postulata accipit ab Alexio imp., 626; Alexio III auxilia mittit, 668.
 Andronicus Catacalo, 625.

- castellum, 455.
 odulium, 432, 867.
 gens profusionibus rempublicam pessum-
 ; Venetos et Pisanos committit, 812.
 i.
 isa Isaaci imp. frater, v. Alexius Comn. III.
 is IV Isaaci imp. filius fugit, 711; cum Ve-
 dus init, 715; Cpolim ingreditur, 728; ur-
 dio lætatur, 734; Bonifacio marchione sibi
 o contra Alexium patruum educit, 735; im-
 , patri præfertur, 736; avarus et sacrilegus
 tinas cohortes in palatium traducere cupit,
 furzuffio in carcerem conjectus, 746; nece-
 nicus ignavus, 254; ejus clades et ad An-
 m Comn. fuga, 319; filii strenui, ib.; fugit
 cum, 345.
 Alexii III filias, Isacii Comn. vidua, 660;
 o Lascari nubit, 673.
 antinus Philadelph., Theodora Comn. ma-
 ix creatus, 126; a Sicilia capitur, 127; filii
 3; ab Andronico Comn. in custodiam datur,
 ror ejus Joannis Cantacuzeni uxor, ib.
 antixus repressis Blachis, 570, imperium af-
 ib.; excæcatur, 571.
 cia Alexii III filia a Stephano Triballorum
 repudiata, 705; cum Murzufio fugit, 755;
 apta, 803.
 es Sebastocrator contra Blachos missus Isaa-
 suspectus fit, 489; ei se purgat, 502.
 Isaaci imp. filia ab Alemannis capta Philip-
 sano despondetur, 635.
 Alexii III filia, Andronici Contostephani vi-
 ; Alexio Palæologo nubit, 673; cum patre
 23.
 us Andronici Comn. carnifex, 296; Andro-
 filius, 319; a Nicæensibus receptus, 349;
 n urbe eorum defendenda, 368; ab Androni-
 in gratiam receptus, 371; Hagiochristo-
 m occidit, 443; in magnum templum confu-
 s; a multitudine Cpolitana imperator sa-
 450, 453; e magno palatio in Blachernium
 453, 464; benignus, 465; bellum contra Si-
 acrius gerit, ib.; finit, 468, 474; Balduinum
 dum Siculos in judicium adductos in carce-
 rigit, 476; se neminem occisurum esse edi-
 ; Turcas muneribus tribustisque annuis pla-
 t; uxore mortua Beles Hungari filiam ambit,
 ustra contra Cyprum ducit, 483; Blachos se-
 a devincit, 487; ab Alexio Barna infestatur,
 nilites cohortatus, 500; Branam vincit, 502;
 capiti et uxori insultat, 507; seditiosis igno-
 s; ut sacrificulus deridetur, 509; suburbana
 jubet, 510; in Blachos expeditionem facit,
 irsus contra eos egressus, 521; Lobizum
 tm obsidet, ib.; Mangapham seditiosum frus-
 ugnat, 522; a Caichosroe sibi proditum in
 m conjicit, 524; Fridericum Alemannum in
 inam proficiscentem sibi que suspectum infea-
 s, 526; Dositheum ad patriarchæ dignitatem
 ehere studet, 531; ejus in Alemannos incon-
 et insolentia, 536; fœdere cum iis renovato,
 ona dat et accipit 539; Turcas identidem de-
 540; liberi ejus tres, 548; diuturnum impe-
 perat, 549; seditiionibus multis conflictatur,
 rudelis et iracundus, 556, 560; denuo contra
 s profectus in capitis periculum venit, 562;
 victoriam jactat, 564; spes vanas alit, 565;
 s ulciscitur, 569; Constantium Angelum ad-
 Blachos missum, 570, seditiosum excæcat,
 mmittit se Theodoro Castomoniæ, 574; pue-
 3; luxuriosus, 579; omnia miscet, 580; sa-
 crilegus, 582; avarus, 584; beneficus ib.; contra
 Blachos ducit, 589, frustra monetur de fratris insi-
 diis, ib.; Basilacium vatam vicit, 590; regno ab
 Alexio fratre ejectus, 592; cæcatur inque monaste-
 rium conjicitur, 595; tempus imperii, 596; ejus
 figura, ib.; ab Alexio III minus custoditus de imperio
 recuperando deliberat, 710; iterum imperator
 salutatur, 727; Alexio filio et Latinis Alexii III fu-
 gam nuntiat, ib.; pactionem a filio cum Latinis ini-
 tam probat, 728; erga Latinos liberalior, 729; filio
 postponitur a Cpolitania, 736; ejus ineptiæ, 737;
 e palatio ejicitur, 745.
 Isaacius Mariæ Pannoniæ conjux, 792.
 Michael Turcas debellat, 163.
 Theodora Conradi Cæsaris uxor, 477.
 Theodorus a Prussænsibus receptus, 349; Prusa
 expugnata ab Andronico Comn. excæcatur, 374.
 Anna Franca Alexii imp. sponsa ab Andronico
 imp. ducitur, 375; cum eo profugit, 452.
 Annorum inde a mundo condito summa, 349, 392,
 444, 719, 730, 743, 752, 839.
 Antiochia obitur a Joanne, 36, 41, et Manuele
 imp. 141; suburbana a Joanne imp. vastata, 41;
 ludi circenses in Manuelis honorem instituuntur ab
 incolis, 141.
 Antiochia Phrygiæ, 251, magno periculo liberatur,
 655.
 Aphamea Propontidis, 668.
 Aphamianum palatium, 644.
 Ἀποβάθρα βασιλέως murus, 721.
 Apollonii Tyanei præstigiæ, 861.
 Aprum oppidum, 820; ejus excidium, 831.
 Aqua a Persis infecta, 231.
 Aqua marina, remus et arena a sultano petita, 251.
 Aqueductus ab Andronico instauratur, 428.
 Aquilæ simulacrum, 861.
 Arabes, 214.
 Arabici equi, 240.
 Arcadiopolis, 588; a Scythis expugnata, 833.
 Archilochi dictum, 300.
 Archizupanus Bachinus, 122.
 Argo navis, 131.
 Argos occupatum a Scuro, 800; a Latinis, 806.
 Armala oppidum, 549.
 Armenii debellati a Joanne imp., 29; a Barbaris
 vexati, 45; cum Alemannis in religione consentiunt,
 527.
 Arsacidæ, 46.
 Arsanes amera, 551, 657.
 Artinia olim Ætolia, 98.
 Asan Blachus Mysos ad defectionem concitat, 482,
 485; devictus, 487; ingeniosus et solers, 520; ejus
 uxor et frater Joannes in Romanorum potestate, 521;
 ejus de famo et Alexio imp. judicium, 613; prædic-
 to sibi a sacerdote interitu, 617; occiditur, 618.
 Asiani Alemannos turpissime fraudant, 88; bellis
 intestinis laborant, 340.
 Asini simulacrum, 860.
 Alexius Aspietes a Blachis capitur, 613; ejus sup-
 plicium, 829.
 Constantium Aspietes a Blachis fugatus cæcatur
 ab Isaacio imp., 560.
 Michael Aspiettes, 251; cæditur, 254.
 Assyrii equites, 214.
 Astacenus sinus, 474.
 Asteris Insula, 114.
 Astrologia derisa, 69, 126; neglecta a Contoste-
 phano, 199; a Manuele imp. probatur, 126; repu-
 diatur, 286.
 Atapacus Persarum dux Phrygia vastata, 250;
 occiditur, 252.
 Athenæ a Scuro frustra infestantur, 800.

- Athyra, 711; a Scythis excinditur, 832.
 Attali urbs, 50; a sultano oppugnatur, 340; Aldebrandinum tyrannum habet, 842; frustra a Caichosroe oppugnatur, 843.
 Augurium equi, 69; corvorom et cornicum, 840.
 Augusteo, 307.
 Augustus Cæsar, 860.
 Aulici rempublicam negligunt, 292; parum fideles, 320; ad calumniandum proclives, 296.
 Aulo mons, 118.
 Aulonia, v. Bare.
 Aulonia Hellesponti, 711.
 Aurigarum status, 865.
 Auripes Allemanni virago, 80.
 Axius flumen, 666.
 Alexius Axuchus, v. Alexius.
 Joannes Axuchus Persa Joanni imp. charus et magnus domesticus, 14; eum Annæ Cæsariisæ reconciliat, 16; imperatori consulit, 55; proceres in Manuelis verba jurare jubet, 62; Cpolim missus ejus imperium firmat, 65; peditum dux, 103; summum exercitus imperium accipit, 109.
- B
- Baal, 334.
 Babas mons, 625.
 Baca expugnatur a Romanis, 29.
 Bacchi columnæ, 412.
 Bachini Archizupani cum Manuele imp. certamen singulare, 133.
 Bactunium, 679.
 Baimundus in Palæstinam proficiscitur, 14.
 Balduinus Palæstinæ rex, 184.
 Balduinus Xenæ imp. frater, 221; occiditur, 234.
 Balduinus Siculus contus a Romanis captus, 470; Isaacium imp. blanditiis placare studet, 476.
 Balduinus Flandriæ comes cum Dandulo contra Byzantinos ducit, 714; cum Murzuflo pugna, 750; Danduli opera imperator creatur, 769; pius et mitis, 790; provincias peragrat, 791; oppidis præsidia imponit, ib.; Thessalonica potitur, 793; Byzantium reversus, ib.; cum Bonifacio marchione in gratiam redit, 794; ad Thraciæ urbes recuperandas ducit, 811; Adrianopolim obsidet, ib.; a Scythis captus in carcerem conjicitur, 814; ejus miserabilis interitus, 847.
 Josephus Balsamenus Joannis Hagiotheodoritæ affinis cum Michaele Palæologo dissidens, 77.
 Balthasar, 770.
 Barbari apud Manuelem gratiosi, 226; bipenniferi, 447, 721; crudeles in hostes, 681.
 Bare s. Aulonia oppidum munitur, 121.
 Barna a Blachis expugnatur, 568.
 Nicephorus Basilaces, 275.
 Basilacius vates, 590.
 Basillisci simulacrum, 866.
 Basilius Batazes Mangaphæ asseclas persequitur, 522; Occidentis magnus domesticus, 571; Constantinum Angelum levirum castigat, ib.; a Blachis vincitur, 587.
 Basilius Bulgaroctonus, 488.
 Basillii Rentaceni supplicium, 484.
 Basilius Tzintziluces Cpolim a Manuele Comn. misus, 65.
 Bastralita Batazem interficit, 642.
 Andronici Batazis cædes, 236.
 Basilius Batazes, v. Basilius B.
 Joannes Batazes Comnenus, v. Comnenus Joan.
- Bat.
 Batazes juvenis Alexii III jussu ceditur, 642.
 Bathos, 658.
 Bathys oppidum, 89.
 Batracho castrum, 679.
 Belas Hunnus, 167; Hungariæ rex, 347, 8.
 Isaacii imp. socer, 569.
 Beli judices, 344; ne obsides fiant sese abduci, 538.
 Bellerophon, 849, 858.
 Belligradum oppidum, 133, 166, 347.
 Bempesum Mesopotamiis oppidum, 37.
 Beræ monasterium, 363.
 Berrhœa nunc Chalepum, 37; a Joanne Blacho occupata, 819.
 Berroë Thraciæ oppidum, 20, 518.
 Berytus ab Alemanni capitur, 546.
 Bidyna, 538.
 Bithynia Persis erepta, 14; Triballi eo deducti, 23; seditiosa, 349.
 Bizys, 664; a Latinis recuperata, 810; a Scythis expugnari nequit, 834.
 Blachernæ locus, 428.
 Blachernium palatium, 351; littus, 415.
 Blachi olim Mysi Hæmi montis accola, 482; a Romanis deficiunt, ib., 485; devincuntur, 487; cum Scythis conjuncti iterum ab Isaacio imp. debellatur, 515; qua ratione pugnent, 519; cum Comanis Romanis provincias vastant, 561; Isaacium imp. in captis periculum adducunt, 562; urbes munitas iradunt, 568; Isaacio imp. pœnas dant, 569; Constantini Angeli interitu elati Romanos rursus iradunt, 572; vincunt, 587; pacis conditiones a Romanis oblatas asperrantur, 612; Romanos superant, ib., 616; ducibus privantur, 618, 621; Thraciæ urbes populantur, 643; cum Comanis impressionem in Thraciam faciunt, 691; urbes contra Latinos concitant, 809; Latinos in insidias pellectos fundunt, 812; Philippopolim vastant, 829; Thraciæ urbes expugnant, 830, 831.
 Blachia magna olim Thessalia montana, 841.
 Bladisthlabus Iazæ Hungarorum regis frater, 16.
 Bonifacius Montisferrati marchio, 497; cum Dandulo contra Byzantinos se conjungit, 714; magni sibi pecunia promissa Alexium IV adjuvat, 750; Dandulo imperio removetur, 789; Mariam Pænniam uxorem habet, 792; a Balduino deficit, a conjugis filium Manuelem imperatorem deperit, 793; Balduino reconciliatus, 794; Græciam expulsum ducit, ib.; Larissa potitur, 799; Scurum interit, ib., Bœotiam expugnat, 805; Athenas, ib.; Eubœam, ib.; Peloponnesum, 806; obsidet Acrocorinthum, 807; Thessalonicensium defectionem ulciscitur, 818; a Scythis devincitur, 819; oram Græcam tenet 841.
 Borea, 852.
 Bosporus, 494.
 Alexius Branas legionum dux, 359; Lopadianos devincit, 363; Siculos, 468; regnum afficit, 490, 491; Adrianopolitanus, 492; Cpolim oppugnat, 492; devictus ceditur a Conrado Cæsare, 502; ejus vultu modestia insignis, 507.
 Demetrius Branas navarchus, 71.
 Joannes Branas a Siculis capitur, 411.
 Michael Branas Gabræ falsas laudes evertit, 173.
 Theodorus Branas Alexii Branæ filius ab Alemanni superatur, 535; Alexium Angelum imperatorem salutatur, 593; dux adversus Persas mittitur, 625; Thraciæ præfectus, 664; a Scythis fugatur, 831.
 Branizoba, 166, 347; ab Hunnis excisa, 24.
 Britanni nunc Inglini, 546; rege duce in Palæstinam proficiscuntur, ib.; Cypro potiuntur, 547.
 Brundusium oppidum, 97.
 Alexius Bryennius, v. Comnenus Alexius Bryennii filius.
 Nicephorus Bryennius Annæ Comn. Cæsariisæ maritus, 8; Orestiadæ oriundus, 9; ejus contra Joannem imp. motus, 15; veneno interficitur ab Androsi-

- eo **Comn.** 337.
Bucanum Cpoleos, 733.
Bucoleonis portus, 289.
Bulgaris et **Mysis** dominatus olim conjunctus, 489.
Bulgarorum episcopus, 339.
Byzantium, v. **Constantinopolis**.
 C
Cæneus e muliere vir, 369.
Cæsarea a **Masuto** occupata, 45; **Daduni** filio ab eo datur, 152; a **Clizasthane** expugnata, 159; **Coppatino** filio assignatur, 689.
Caichosroes **Iconii** sultanus **Mangapham** ad se profugum prodit, 523; fratribus propterea invisus, 524; a liberis regno pulsus, 540; ejus filii a **Friderico Alemannorum** rege vincuntur, 540; **scædus** cum **Romanis** initum violat, 653; **Mæandrias** urbem vastat, 654; mire erga captivos benignus, 655; **Clizasthianis** e **Christiana** filius, 689; a **Rucratino** fratre regno exutus, 690; confugit ad **Lebunem**, ib.; ad **Romanos**, 691; imperio recuperato **Maurozomem** adjuvat, 827; **Attaliam** frustra oppugnat, 843.
Calabria, 123.
Calamanus male contra **Scythas** res gerit, 123.
Constantinus **Calamanus** **Augustus** **Philippæ** conjugio excidit, 183; ab **Armeniis** capitur, ib.
Calcei purpurei insignia imperatoris, 8; virides **protovestiarum**, 672.
Calchas vates, 622.
Calibures scurra, 580.
Caliza, 692.
Calliopolis, 539.
Calomodius negotiator ditissimus procerum insidias effugit, 692.
Calonymus insula, 475.
Calumniatores aulici, 296.
Calydonii apri statua, 687; in palatium transferatur, 738.
Basilius **Camaterus** patriarcha creatus, 339; excæcatur, 346; patriarchatu pellitur, 530.
Gregorius **Camaterus** secretorum **logotheta**, 13.
Joannes **Camaterus** **dromi** **logotheta**, 141; **Stypiotæ** insidiatur, 145; ejus mores, 148; **canicium** præfectus, 355; patriarcha fit, 681; **Calomodium** liberare cogitur, 693; **Cpolim** relinquit, 784; **Didymotichi** obit 837.
Cambyses, 405.
Manuel **Camyses** **protostator** **Isaacio** imp. magnam pecuniam mutuo dat, 502; **Fridericum** **Alemanum** cum exercitu insectari jussus, 526, ab eo vincitur, 533; **Ibancum** seditiosum persequitur, 678, ab eo capitur, 679; ejus opes ab **Alexio** III diripiuntur, 681; a **Chryso** tandem redemptus, 707; deficit ab **Alexio** III, et seditiones excitat, ib.; fugatur, 709.
Canabus **Nicolaus** imperator creatus, 744; a **Murzio** in custodiam datur, 746.
Canes **Laconici** sagaces, 359.
Canes **Siculis** infesti **Romanorum** cadaveribus parcent, 471.
Caniciei munus, 78; præfectus, 355.
Andronicus **Cantacuzenus** **Fredericum** **Alemanum** **Isaacio** imp. suspectum facit, 526.
Joannes **Cantacuzenus** mutilatus in prælio cum **Serviis** inuito, 121; **Mariam** **Comn.** **Andronici** **sebastocratoris** filiam uxorem habet, 136; a **Turcis** occiditur, 240.
Joannes **Cantacuzenus** ab **Andronico** **Comn.** interceptus, 345; uxor ejus **Constantini** **Angeli** soror, 336.
Joannes **Cantacuzenus** **Cæsar** **Isaacii** **Angeli** imp. sororem in matrimonio habet, 489; ab **Andronico** imp. excæcatur, ib.; a **Blachis** devincitur, ib.
Manuel **Cantacuzenus** adversus **Pseudalexium** **Cilicem** mittitur, 610.
Michael **Cantacuzenus** **Alexium** **Angelum** imperatorem salutatur, 593.
Theodorus **Cantacuzenus** a **Nicæensibus** receptus, 349; urbem strenue defendit, 364, 367; occiditur, 368.
Theodorus **Capellanus** sive **Castellanus** **Siculus** ad **Romanos** deficit, 117.
Capharda expugnata a **Joanne** imp., 38.
Capito puer, 294.
Cappadocia, 152; a **Tranismanio** **Persamenio** occupata, 27; frigida, 46.
Carea magni palatii porta, 452.
Caria a sultano **Iconiensi** vastatur, 654.
Castamon **Persarum** urbs a **Joanne** imp. expugnatur, 25; a **Tanismanio** **Persamenio** recuperata; 27; a **Joanne** imp. iterum capitur, 28.
Theodori **Castamonitæ** potentia, 574 interitus, 575.
Castra Nova in **Asia** condita a **Manuele**, 194.
Catabate locus **Cpoleos**, 355.
Andronicus **Catacalo** dux adversus **Persas** missus, 625.
Catascepe locus, 270.
Catena ad classem hostilem **Cpoli** arcendam extensa, 718.
Catides explorator garrulitatis dat pœnas, 254.
Cattari, 206.
Theodorus **Cazanes** contra **Persas** ablegatus, 623.
Celæne oppidum, 231.
Celbianus tractus, 481.
Centenarium turris, 451.
Cephalas **Lapardam** prodit, 361.
Cephalenia insula, 114.
Cerasus, 699.
Chalce, 353; carcer, 582; castellum, 696.
Chalcedon, 320.
Chaldaica fornax, 404.
Chalepum, olim **Berrhœa**, **Mesopotamiæ** urbs a **Joanne** imp. frustra oppugnatur, 87.
Nicophorus **Chaluphes** **Acrocorinthi** præfectus, 101.
Leo **Chamaretus** **Laconum** tyrannus, 841.
Characeni **Turcæ**, 255.
Charax ubi sit, 255; castellum, 310.
Charbatia, 206.
Chasiurum erga magistratus observantia, 517.
Chasius capitur, 700.
Chale oppidum, 401; capitur ibi **Andronicus** imp., 453.
Chius insula, 224.
Chliara urbs, 194.
Chærobachorum planities, 85.
Chonæ olim **Palassæ** (**Κολασσαι**), 230; **Maurosomi** subjectæ, 842.
Choniates **Ievita** **Nicetæ** **Choniata** cognatus fortitudine insignis, 257.
Basilius **Cozos** seditiosus captus excæcatur, 553.
Chramus **Hungariæ** locus, 167.
Christi locus a barbaris sæpe occupatus, 56; ad **Abgarum** litteræ, 453.
Chrysanthus **Tessalonicæ** præfectus, 652.
Chrysioplysia, 453.
Chrysopolis, 695.
Chrysopolis nauta **Andronicum** **Comn.** in fuga adjuvat, 169.
Χρυσόπους **Alemanna** virago, 80.
Joannes **Chrysostomus**, 328; ejus de **Eucharistia** sententia, 682.
Chrysus **Blachus** a **Romanis** deficit, 643; **Strum-**

mizam et Procasum occupat, 605; ab Alexio III frustra obsessus, 668; pactionem cum eo init, 672; Camyse redempto, 707; seditiones excitat ib.; cum Alexio III in gratiam redit ejusque neptem ducit, 709.

Theodorus Chumus chartularius, 355; dux adversus Siculos creatus, 413; alterum Pseudalexium captum occidit, 553.

Ciaba, 692.

Cilices, 68; piratæ, 141; ambiguae fidei, 609.

Cilicis montes, 53.

Cimbri a Romanis devicti eorumque ossibus Massiliensium vineæ cinctæ, 95.

Joannes Cinamus, 430.

Cingularium, 541.

Cionium, 319; littus, 475.

Claudiopolis a Manuele contra Persas defenditur, 257.

Cleri auctoritas in comitiis imperatoris, 66.

Clausa Zybritez (κλεισούραι τῶν Τζυβριτζῶν) angustias, 232.

Clizasthlanes Masuti filius Iconii sultanus, 152; a propinquis infestatur, 153; a Manuele imp. differtur, 154; muneribus oneratur, 157; Dadunem et Iagupasanem affines profligat, 159; corpore sger, animo ferox, 160; inconstans et perfidus, 161; prudens 227; Manuelem imp. insigni clade afficit, 231; pacem ei ultro offert, 245; pace a Romanis violata Atapacum contra eos mittit, 250; annos 70 natus Romanorum finem infestat, 480; filiis regnum distribuit, 689.

Clypeus pro navi, 253.

Cœlia loca, 209.

Cœlesyria ab Joanne imp. perlustrata, 36.

Kolassai (Palassæ) nunc Chonæ, 230.

Colonia nunc Taxara 72, 541, 689.

Comani cum Blachis conjuncti provincias Romanas vastant, 561, 691; Ruricam adjuvant, 692.

Cometes, 326.

Comnena gens causa interitus reipublicæ, 701.

COMNENI: Alexius I primus e gente Comnena, imperator, 7; ejus liberi, 8; Irenen uxorem de Annæ filis studio objurgat, 9; imperium male quæsit, ib.; ejus ingenium, obitus et funus ib., 12.

Alexius Joannis imp. filius, 23; obit, 51.

Alexius Briennii et Annæ Comn. Cæsarisæ filius magnus dux adversus Siculos profectus, 124; ab iis capitur, 125.

Alexius II Porphyrogenitus Manuelis imp. filius, 220; imperator designatur, ib.; admodum adolescens patri succedit, 271; magnum palatium relinquit, 331; venando deditus, 333; coronatur, 343; Andronici Comn. jussu suffocatur, 354; anno ætatis 15, imperii 3, 356.

Alexius protosebastus Manuelis imp. patruelis viduam ejus amat, 293; superbus, 299; Mariam Cæsarisam oppugnat, 306; in gratiam cum ea redit, 312; ejus mores, 317; ab Andronico Comn. infestatur, 316; comprehensus a prætorianis germanis, 323; Andronici jussu excæcatur, 324; rei militaris peritus, 325.

Alexius Manuelis imp. et Theodoræ Comn. filius Irenem sororem ducit, 337; ab Andronico excæcatur, 401; in monasterium conjicitur, 556.

Alexius Joannis Comn. Bataxis filius, 341; patria profugus capitur et Andronici jussu excæcatur, 342; navarchus creatur, 483; raptus, ib.; ad Siciliæ regnum mittitur, 484.

Alexius Manuelis filius Andronici imp. nepos OEnæum, Sinopen et Trapezuntem tenet, 842.

Alexius III Angelus Isaacii imp. frater Andronici Angeli filius, 319; dux adversus Pseudalexium, 552;

fratri insidiatur, 589; imperator salutatur, 605; ejus profusiones, 597; conjux Euphrosyna, 600; infelicis imperii omina, 603; Comnenus quam Angelus appellari mavult, 605; ignavise se dat, ib.; contra Pseudalexium Cilicem frustra bellat, 608; Blachis pacis condiciones offert, 612; Isaacium Comn. generum adversus eos mittit, 613; Ibancum profugum suscipit, 623; male contra Persas rebus gestis, 624; pacem turpissimam cum his init, 628; Alemannis instantibus, 627; eorum legatos ostentatione fallere studet, 629; sexdecim auri talenta perdere Alemannis coactus, 431; imperatorum monumenta spoliat, 632; Amerigi Alemanorum regis morte a tributo pendendo liberatur, 633; Caphurem piratam decipit, 637; dignitates venales habet, 638; uxoris fide conjugii sibi in suspicionem adducta, 641; Batazem juvenem occidit, 642; frustra contra Blachos ducit, 643; conjugem in monasterium abstrudit, 646; revocat, 647; facilis, ib., 651; Constantinum Mesopotamitanum evehit, 648; contra Blachos expeditionem facit, 650; Constantinus a summo ængnitatis gradu dejici patitur, 651; Isaacianæ mercatores bonis privat, 653; Andronicum Ducam contra Persas mittit, 657; ægrotus, 658; frustra decit contra Scythas, 662; contra Chrysem Blachum, 665; filiabus iterum nuptis, 673; ludos ludicos instituit, 674; contra Ibancum seditiosum copias mittit, 675; Camyxis opes diripit, 681; Ibancum male dolo captum in vincula conjicit, 686; Calchosreem profugum recipit, 691; Cpolitanos seditiosos placat, 695, 697; naves spoliat, 699; perfidus in Racratium, 700; contra Michaelen Comn. seditiosum dicit, 701; et naufrag periculo evadit, ib.; Camysem et Spyridonacem seditiosos coercet, 707, 708; cum Joanne Zagoras principe pacem componit, 708; Isaacii fratris custodiam negligit, 710; Venetorum classem contemnit, 716; eos frustra aggressus, 722; fugæ se mandat, 723; annos 8 imperavit, 724; ejus ingenium et mores, ib.; imperium recuperari conatur, 735; Eudociam filiam Scuro in matrimonium dat, 803; Alexium Ducam Marandum excæcat, 840; Halmyri degit, 808; a Bonifacio archione ad Alemannorum regem mittitur, 819.

Andronicus Joannis imp. filius sebastocratoris; obit, 41; Alexii fratris funus Cpolim advehit, 6; ejus liberi, 135.

Andronicus Manuelis imp. patruelis captus a Persa, 68; Isaacii sebastocratoris filius, 135; a Manuele in custodiam datus, 133; e carcere aufugit, 135; cum Eudocia Adronici patris filia rem habet, 136; denuo in carcerem conjectus, ib.; custodis decipit, 139; rursus captus, 140; dolo elabitur, 140; a Manuele in gratiam recipitur, 172; Cilicis prædictus cerebro superatur ab Armeniis, 180; ab incertum Manueli invisus fugæ se mandat, 181; Manueli supplex, 294; Cnæi habitare jussus, 296; imperium affectat, ib., 316; Cpolim proficioscitur, 320; classe Romana potitur, 322; Alexium Comn. protosebastum excæcat, 324; coram Theodosio patriarcha demissus, 328; eum insectatur diceriis, 329; Cpolim ingressus in Manuelis imp. tumultu lacrymat, 332; injustus, 339; veneficus, 336; nuptias incestas perficit, 337; Basilium Camaterum patriarcham creat, 339; sævit in proceres, 343, 345; Xenam imperatricem suffocari jubet, 348, imperator declaratur, 349; coronatur, 352; Alexium II imp. e medio tollit, 353; Annam Francam Alexii II imp. sponsam ducit 357; jurejurando Manueli imp. dato solvitur, ib.; Andronicum Lapardam excæcat, 361; Nicæam obsessam, 363; in ditionem accipit, 369; sævit in civium primores, 727; Prussa vi capta, 371; crudelissime in cives agit, 373, 419; Dopadium expi-

374. *Isaacium* liberat, 376; interimit *Macrodotum* et *Ducam*, 379; *Sebastianos* fratres, 384; *Alexii* Comn. generum excæcat, 401; in domesticos ejus t, 403; *Tripsychum* excæcat, 407; *Siculorum* essionem negligit, 414; luxuriosus, 416; pleam magistratum vexationibus defendit, 421, rem navalem tuetur, 423; aquæductum renovat, 428; viros doctos colit, 431; ejus studia, 433; vos omnes e medio tollere statuit, 434; magis am dat, 441; seditione ab *Isaacio* Angelo mota o pellitur, 448; profugus, 432; capitur, 453; umeliose tractatur, 455; obit 458; duos annos avit, ib.; ejus forma et valetudo, ib.; ejus er- l. *Paulum* reverentia, 461; de ejus exitu ver- 462.

Andronicus *Alexii* Comn. filius *Bryennii* nepos catur, 556; item ejus filius, 560.

na *Cæsariissa* *Alexii* I filia primogenita *Bryen-* kor, 8; conjurat contra *Joannem* imp., 14, 16; ta, 15; veneno ab *Andronico* Comn. tollitur,

avid præfectus *Tessalonicæ* ignavus, 386.

avid *Manuelis* filius *Andronici* imp. nepos, 842; mperio *Asiæ* contendit, 827; *Heracleam* et *agoniam* tenet, 842; *Latinorum* auxiliis adju- ascarum resistit, 844.

docia *Andronici* sebastocratoris filia, 135; ejus tus, 136; captivitas, 140; *Michaeli* *Gabræ* nu- 73.

annes *Alexii* filius natu maximus, 8; a patre rio destinatur, ib.; quomodo rerum politus sit, nagnum palatium occupat. 11; initia regni, et . 12; clemens erga cognatos seditiosos, 14; adversus *Persas* expeditiones, 17; *Scythas* ar- olgat, 19; *Patzinacarum* solemnia instituit, antos veneratur, 22, 26; *Triballos* devictos comediensem provinciam traducit, 23; digni- quas tribuerit quatuor filiis, ib.; ejus de *Alexio* somnium, ib.; *Hunnos* debellat, 24; *Italiæ* oras imas occupat, 25; contra orientis gentes du- .; e *Persarum* triumphum agit, ib.; *Gan-* urbem expugnatam, 28, ammittit, 29; *Lebu-* *Armeniorum* regnum bello persecutus, ib.; n et *Anabazam* castra vi capit, ib., 33; *Sy-* t *Mesopotamiæ* urbes triennio subjicit, 36; a *Iconienses* ducit, 42; *Persas* ab incursionibus prohibet, 44; *Ochyras* exstruit, ib.; militum in- ationem excitat, ib., expeditionem contra *Con-* inum *Cabram* *Trapezuntis* tyrannum suscipit, *Neocesaream* frustra opugnat, 47; *Rhyndace-* oppidum obsidet, 49; *Pugusa* palude potitur, illis duobus privatur, 51; adversus *Antiochiam* isicitur, 52; aprum interfectorum telis suis vul- ur, 53; moribundus *Manuelem* fil. successorem esignat, 56; ejus obitus et laudatio, 62.

annes *Joannis* imp. accubitor, 13.

annes *Isaacii* sebastocratoris fil. *Alexii* I imp. i, 42; ad *Persas* deficit, 48, *Masuti* filiam ux- rabuisse fertur, 72.

annes *Andronici* sebastocratoris fil. ob ince- rascitur, 136.

annes *Ratazes* contra *Persas* mittitur, 323; ma- domesticus et *Traciæ* præfectus *Andronicum* tatur, 318; ei adversatur, 340; obit, 541; ejus .

annes *Andronici* fil., 232; imperator designatur, dux adversus *Siculos* creatur, ib.; oculis pri- obit, 466.

annes *Crassus* seditiosus occiditur, 697.

anne *Andronici* et *Theodoræ* Comn. fil., 337; ma- a patre suo excæcatum luget, 402.

ancius *Alexii* I fil., 10; *Joannem* fratrem in oc-

cupando regno adjuvat, 13; a patre *Sebastocratoris* dignitate ornatus, ib.; cum *Joanne* fratre dissidens et exsul, 42; ejus forma in ingenium, ib.; fratris re- conciliatur, ib., 43.

Isaacius *Joannis* imp. fil. sebastocrator, 23; obta animi iracundiam a patre imperio exclusus, 58, ejus captivitas et querimonia, 66; cum fratre in gratiam redit, 70; formidolosus, ib.; *Cosmæ* *Attice* patriar- chæ immolat, 106.

Isaacius *Issacii* sebastocratoris ex filia nepos ab *Armeniis* captus liberatur, 376; *Cypro* potitur, 377; grassatur in cives, ib., 443; *Isaacii* *Angeli* imp. classem vincit, 483; sævit in captivos, 484; ab *Inglinorum* rege capitur, 547; liberatus impe- rium affectat, 611; obit, 612.

Isaacius sebastocrator *Alexii* III imp. gener, 604; contra *Blachos* missus, 613; captus ab iis, 616; obit, 626; *Theodora* ejus fil., ib.

Manuel *Joannis* imp. fil. natu minimus sebasto- crator, 23; injussu patris *Persas* adortus verbera- tur, 47; patrem comitatur, 52; imperator a patre creatus, 58; et a proceribus salutatus, 52; *Axucho* magno domestico præmisso, 65; *Colim* profici- citur, 67; cupide a *Bysantinis* excipitur, 68; ejus ingenium forma, ib.; a patriarcha unctus, 70; cum *Isaacio* fratre in gratiam redit, ib.; adversus *Masutum* *Persam* bis ducit, 71; uxorem habet *Ale-* *mannam* nobilem, 72; fidem conjugii parum servat, 73; rei publicæ bene consulit, ib.; *Joannis* *Puzeni* consilio rem navalem abrogat, 75; *Theodoro* *Styp-* *piotæ* favet, 78; subito liberalis et humanus exsistit, ib.; *Alemannis* benigne respondet, 81; eorum potentiam metuit, 82; eorum agmen cum copiis subsequitur, ib.; iis insidiatur, 88; ex improbo ar- gento monetam cudit, 89; adversus *Siculos* exp- ditionem suscipit, 102; *Scythias* devictis *Coreyræ* promontorium *Coryphonem* obsidet, 103; nullos habet filios e conjuge priore, 108; turam ligneam ad expugnandam *Coryphonem* exstruit, 109; *Roma-* *norum* et *Veneorum* seditionem placat, 113; *Coryphonem* in deditionem accipit, 116; ab exp- ditione adversus *Siculos* suscepta, 116; dicitur, ib.; *Pelagonia* ordinata *Sevios* debellat, 119; *M^oshaelem* *Palæologum* adversus *Siculos* ducere jubet, 120; de debellatis *Serviis*, 121; et *Hungaris*, 122; trium- phat, 123; complures duces adversus *Siculos* mis- sos amittit, 124, 126; astrologiæ operam dat, 126, 200; in bellum contra *Siculos* gerendum 300 cente- nariis impensis, 127; pacem cum iis init, 129; re- novat bellum, 130; a *Maio* deridetur, ib.; cum *Hun-* *nis* bellat, 133; in *Armeniam* profisciscitur, 134; *Antiochiam* ingressus pugnam ludicram in stituit, 141; uxore mortua *Xenam* ducit, 151; *Clizasthiani* *Iconii* sultano amicitiam simulat, 154; muneribus eum onerat, 157; *Stephanum* *Pannum* affinem *Pan-* *noniæ* regem facere conatur, 165; *Andronicum* Comn. in gratiam recipit, 172; contra *Hunnos* exp- ditionem facit, 175; *Zengminum* recuperat, 174; *Ilesem* *Serviæ* tyrannum sibi subjicit, 178; *Alexium* *Hugarum* generum imperatorem designat, 179; *Andronicum* *Ciliciæ* præficit, 180; sibi invisum per- sequitur, 182; *Aexium* protostratorem ad cucul- lum induendum adigit, 187; magos insectatur, 192; *Nova Cas'ra* in *Asia* condit, 194; *Andronicum* *Con-* *tostephanum* bello *Pannonico* præficit, 194; mili- tum acclamationibus celebratur, 198; ejus supersti- tio astrologica, 199; de *Pannoniis* devictis triumphat, 204; *Servios* placat, 206; classem *Andronico* *Con-* *tostephanum* duce contra *Ægyptios* mittit, 208; *Ame-* *rigi* perfidia frustratam, 213; amittit, 218; pacem cum *Sarracenis* componit, 219; filio recens nato *Alexii* nomen indit, 220; eum successorem sibi de-

signandum curat, ib.; Alexium generum Pannoniæ regem facit, 221; Mariam filiam Montisferrati marchionis filio uxorem dat, 222; Venetos opibus privat, 223; in gratiam cum iis redit, 225; Dorylæo, 227; et Subleo munitis, 229; expeditionem contra Turcas facit, 230; gravem cladem accipit inque summum capitis periculum venit, 332; pacem a sultano ultro oblatum accipit, 245; ejus somnium, 248; pacationis conditionibus neglectis, 250; Atapacum Persam contra se missum vincit, 251; Italos contra Alemanos concitat et corrumpit, 230; acerbus tributorum exactor, 255; ejus cum Theodora nepti incestus, 286; barbaris favet, ib.; monachos locupletari vetat adque rigidiorum vitam revocat, 270; militum disciplinam negligit, 372; ejus de sententia « Pater major est me » decretum, 276; de Machometi deo controversia, 278; de vitæ suæ fine ineptiæ, 286; de ejus morte præ sagium, 284; astrologia repudiata cucullo indutus obit, 287; regnavit annos triginta octo 288; in Pantoocratoris monasterio sepelitur, 289; Alexii fil. curam Theodosio patriarchæ mandavit, 329; Blachernium palatium muro cinxit, 500.

Manuel Andronici imp. fil., 169, 323, 348; sebastocrator, 439; patrem a sævissimo facinore prohibet, ib.; excæcatur, 466.

Manuel Joannis Batasis filius, 341; patria profugus comprehenditur et ab Andronico excæcatur, 342.

Maria Andronici filia Theodori Dasiostæ conjux, 68.

Maria Cæsariissa Manuelis imp. filia Alexii Hungari conjux, 147; a marito divortio sejuncta Montisferrati marchionis filio nubit, 222; in Alexium protosebastum conjurat, 300; in asylum confugit, 302; plebem ad seditionem concitat, ib.; ab Alexio obsidetur, 306; in gratiam cum eo redit, 312.

Maria Isaacii sebastocratoris filia, 165.

Michael Joannis sebastocratoris filius seditiosus, 700.

Theodora Alexii imp. filia Constantini Angeli uxor, 126.

Theodora Andronici filia, 135.

Theodoræ Issacii sebastocratoris filiæ incestus, 184, 266; superbia, 266.

Theodora Isaacii sebastocratoris filia Alexii III neptis, 620; Ibanco despondetur, ib.; Chryso nubit, 709.

Concilium sanctum, 338.

Conon Petunæ comes, 825.

Conradus Alemannorum rex in Palæstinam proficiscitur, 83, 84; Romanis irascitur, 84; cognatus ejus Adrianopoli crematur, ib.; in Asiam trajicit, 87; milites oratione cohortatus, 91; trans Mæsandrum fl. traducit Turcasque gravi clade afficit, 94.

Conradus Cæsar Montisferrati marchio Moguntinum episcopum vincit et capit, 262; Mariam Cæsariissam ducit, 222; Alexium protosebastum impugnat, 300; milites concione cohortatur, 310; cum Alexio in gratiam redit, 312; Theodoram Isaacii imp. filiam in matrimonium ducit, 497; Isaacium imp. labascentem confirmat, 498; milites mercede conducit, 499; Branam seditiosum devincit cæditque, 504; in Palæstinam profectus Sarracenos debellat 516; occiditur, 517.

Constantia urbs a Mysis expugnatur, 706.

Constantineum forum, 196.

Constantini Magni corona, 430; clavi, 583; sepulcrum a furibus spoliatum, 632.

Constantinopolis Alemannis relinquenda, 87; ab Andronico Comn. occupatur, 332; ab Alexio Brana

oppugnatur, 492; suburbana a Latinis meris vastantur, 510; viæ publicæ trabibus a Latinis obstruuntur, 512; a Latinis obsidetur, 718 bis corripitur, 722, 731; expugnata, 753; dirigitur, 757.

Copolitani cupide Manuelem Comn. suscipiunt seditiosi, 304; se invicem calumniantur apud Ananicum imp., 335; crudelissime ab eo tractantur, 419; seditiosi, 446; Isaacium Angelum imperatorem salutant, 430; opifices Latinorum ædes diripiunt, 511; seditiosi, 625; Isaacium iterum imperatorem salutant, 727; eamque Latinos concitare student, 741; in Angelos cæcitate et seditiosi, 743; imperatorem salutant laum Canabum, 744; Alexium Ducem Muræ 746; ignavi et ad servitutem proclives, 773; procerum calamitatibus insultant, 785; a Latinis et Scythis vexantur, 815.

Constantinus Armenius fortitudinem perdit, certamine singulari ab Eustratio victus in fugam vertitur, 31; captivus factus Byzantio aufugit, Constantius Ducas, v. Ducas.

Constantinus Mesopotamitanus Isaacio imperiali, 591; Alexio III conciliatur imperatorem, 640; ut Euphrosyna e monasterio revocari operam dat, 647; diaconus creatur, 648; post Theosalonicensis designatur, 649; superbi ambitiosus, ib.; fratres evehit, ib.; cunctas libertates amittit, 651.

Constantinus Patrenus, 344.

Constantinus Rhadænus sebastus, 672.

Constantinus spado fisci præfectus bipenni conciliat Isaacio Angelo, 727; Alexio Ducem Ilium flo, 744.

Conti qui sint, 400.

Κορῶν Νοστιαί, 53.

Alexius Contostephanus astrologus a plebitana imperator salutatus, 600; in carcerem mittitur, 601.

Andronicus Contostephanus exercitui præfatus, 71; magnus dux adversus Pannonios creatus præclaram victoriam reportat, 199; adversus ptios cum classe missus, 208; Amerigi fratri miathi expugnatione frustratur, 213; ejus oratio, 214; controversiam in domo abortam componit, 313; classi ab Alexio præfatus, 321; ad Andronicum deficiat ab Andronico excæcatur, 346.

Andronicus Contostephanus Alexii III in ner, 604; Euphrosynam socrum apud imperatorem calumniatur, 641.

Joannes Cantostephanus exercitui præfatus Manuele imp., 71; classi ab Isaacio imperiali, 483 ptus, ib.; ad Siciliæ regem ducitur, 484.

Stephanus Contostephanus magnus dux adversus Liculos, 103; diem supremum obit ejus contra cosmam indignatio, ib.

Copatinus Caichosrois sultani Iconiensis patrem regno pellit, 542.

Copatinus Clyzasthlanis filius Melitenem, ream et Taxaram hæredite accipit, 689.

Coreyræ promontorium Corypho, v. Corypho qui vocatur Gymni insulam Corypho tradunt, 79.

Corinthii Siculorum captivi, 129.

Corinthus urbs a Siculis deripitur, 99; a occupata, 800.

Corava cervina uxorum stupra significans Corvorum Nidi Ciliciæ montes, 53.

Corycium antrum, 610.

Corypho Coreyræ promontorium Siculorum sidium 96; a Romanis diu oppugnatum, 10.

dam in deditiōnem accipitur, 116.
Cosmas Atticus Aegineta patriarcha sanctissimus, 106; a Manuele imp. patriarchatu pellitur, 106;
Manueli imp. filiorum orbitatem et Stephano Constantephano interitum vaticinatur, 107.
Cosmidium, 719, 751.
Cottyanum, 689.
Catyalium a sultano Iconiensi vastatur, 340.
Cozas Scythicæ phalangis dux, 813,
Cabratia, 206.
Crenum locus, 562, 852.
Creta, 342; ejus labyrinthus, 395.
Creticum mare, 342.
Crizimus locus, 678.
Cruce et lychnite gemmata, 40.
Χρυσέουσι, 80.
Cyperium Thraciæ oppidum, 663.
Curia sacra, 323; magna, 451.
Currus pro arce, 21.
Cyprus insula, 209; ab Isaacio Comn. occupatur, 377; ab Inglinorum rege expugnata, 547; Hierosolymitanorum regi donatur, ib.
Cypælla ab imperatoribus invisa, 363, 482, 592, 643.
Cyrilli de eucharistia sententia, 692.
D
Dadibra urbs a Persis occupatur, 624.
Theodorus Dadibrenus Alexium II imp. strangulat, 354; ab Andronico imp. punitur, 429.
Dadunes Mazuti gener Cæsares et Sebastianæ sultanus, 152; regio a Clizathlane spoliatus, 159.
Dæmoniachi Blachos ad seditionem concitant, 485.
Dalmatæ, 705.
Ad Damalim palatium Scutarium, 280.
Damatrya, 718.
Damocrania, 711.
Dansæ, 77.
Ericus Dandulus Venetæ classis dux, 713; cæcus, ib.; Cpolim obsidet, 718; cum Murzufio frustra paciscitur, 751; imperio exclusus Balduinum imperatorem creandum curat, 789; Bonifacium marchionem repellit, ib.; ad Thracias urbes recuperandas ducit, 811; in capitis periculo versatur, 814; obit, 820.
Daonium a Scythia captum, 831.
David, 58, 59, 60.
Debellum, 723.
Dei genitrix ab Joanne imp. invocatur, 22; in triumpho agendo veneratio ei tribuitur ab Joanne, 26 et Manuele imp., 205.
Delectorum legiones, 39.
Demetrius martyr, 379; unguentum et sepulcro ejus ebulliens, ib.; in ejus honorem templum a Petro et Asane Blachis extruitur, 485.
Demetrius Poliorcetes, 452.
Demetriza, 649.
Deploratio Cpoleos, 763.
Deses Servicæ satrapa coercetur, 178.
Deuterum Cpoleos, 722.
Didymotichum, 791; Euri fl. exundationibus defenditur, 825; frustra a Blachis obsidetur, 835.
Diippum Joannis theologi ædes, 307.
Diogenis Romani imperatoris clades, 41.
S. Diomedis monasterium, 547.
Dionysius Hungarorum dux, 173; a Romanis devincitur, 202.
Diplocionium locus (Διπλόσιον κίον), 595.
Dirce fons, 99.
Georgius Disypatus magni templi lectoris captus discrimen adductus, 406.
Docæa, 689.
Doloicus Pleæ comes, 714; in Thraciam profec-

tus, 811; a Scythia occiditur, 814.
Domini Rostra incendio deleta, 733.
Domus Isaacii sebastocratoris in pandocheum mutata, 585.
Dorylæum oppidum instauratur, 227; Mazuto Clizasthlanis filio assignatum, 689.
Dositheus monachus vates Ispacio imp. familiaris, 529; Hierosolymorum patriarcha designatur, ib., patriarcha œcumenicus creatus, 531; e dignitate excidit, 532.
Drama oppidum, 556.
Drungarii magni domus, 585.
Alexius Ducas Murzufius Latinis resistit, 742; unde Murzufius cognominatus sit, ib.; imperium affectat Isaaciumque imp. e palatio elicit, 744; imperator salutatur, 746; Alexium III in carcerem coniectum, ib.; interficit, ib.; Nicolaum Canabum in custodiam dat, ib.; ejus ingenium, 748; locupletes multat, 749; Latinos infestat, ib.; pacificationes ejus irritæ, 751; hostilia renovat, 752; cum Euphrosyna et Eudocia ejus filia fugit, 755; ab Alexio III excæcatur, 804; ejus miserabilis interitus, ib.
Andronicus Ducas Isaacii Comn. ex Armeniorum custodia liberandi auctor, 377; ejus supplicium, 379.
Andronicus Ducas contra Persas mittitur, 657.
Constantinus Ducas contra Persas missus, 251.
Joannes Ducas hæretiarca adversus Siculos mittitur, 125; controversiam in domo angusta obortam componit, 312; Nicææ urbi præfectus prohibet Andronicum, 318; Cpolitianorum seditionem fovet, 447; imperator creari cupit, 450; dromi logotheta paciscendi causa ad Fridericum, Alemannum missus, 525; Isaacio inap. eum suspectum facit, 526; capitis periculum evitat, 562.
Isaacus Ducas Joannis Ducæ filius, 447.
Theodorus Ducas imperium frustra affectat, 765.
Dyrrhachium s. Epidamnus capitur Guillelmo Siculorum rege, 385; ab eo relinquitur, 472.
E

Ecclesia Magna, 343.
Echetus, 405.
Edemius hortus, 193.
Edessenus comes, 37.
Elephanti simulacrum, 861.
Eleutherium, 733.
Elisæus, 851.
Elpumes Scythia Branam seditiosum adjuvat, 503.
Empedocles, 336.
Endymio, 772.
Eonopolita eunuchus accubitor adversus Pseudalexium missus rem male gerit, 608.
Ephesus, 289; Lascari subjecta, 842.
Ephori monasterium, 460.
Epicydidi datum oraculum, 250.
Epidamniæ naves, 208.
Epidamnii Alexium Isaacii imp. filium imperatorem salutant, 717.
Epidamnus. v. Dyrrhachium.
Epimetheus, 209.
Equi augurium, 69, 603; arabicorum ornamenta, 240.
Equi effrenati statua, 861.
Equites Assyrii, 214.
Equitis statua, 848.
Eretrienses captivi a Dario in Asiam deducti, 130.
Ericus S. Pauli comes cum Dandulo societatem inicit contra Romanos, 714.
Erricus Balduini imp. frater cum Petro Planico Asianas urbes occupat, 796; Theodorum Philadelphensem fugat, 798; contra Blachos profectus Cpolim redit, 814; in Thracia grassatur, 819; Orestidem frustra obsidet, 821; imperator creatur, 847;

- Blachos vincit, 862.
 Eruditionis ratio habita in creando imperatore, 15.
 Eneas Isaacii filius, 59.
 Euboea a Venetis occupata 224.
 Euboicæ naves, 208.
 De Eucharistia controversiæ et theologorum variæ sententiæ, 682.
 Euergetæ monasterium, 722.
 Eumathius Philocales præfectus urbis ad Amerigum Alemanorum regem legatus, 630; turpissimam pacem cum eo init, 631.
 Euphrates fl., 36.
 Euphrosyna Isaacii Augeli mater, 305.
 Euphrosyna Alexii III conjux Cpolitano sibi conciliat, 600; superba atque impudica eandem atque imperator auctoritatem affectat, 606; eum Constantino Mesopotamiano conciliat, 639; imperatori in suspicionem adulterii adducta. 94! aulicorum patrociniū implorat, 644; in monasterium abstruditur, 646; pristinam auctoritatem recuperat, 647; de imperii successore deliberat, 659; Contostephanum coerces, 687; divinationi dedita. ib.; comprehenditur a Cpolitano, 727; cum Murzufio fugit, 755; ad Alemanniæ regem mittitur, 819.
 Euripus, 224.
 Eurus fl., 823.
 Eurystheus, 688.
 Eustathius Dyrrhachinus, 275.
 Eustathius pontifex Thessalonicensis doctissimus, 399.
 Eustratius Macedo Constantinum Armenium certamine singulari fugat, 31.
 Euthydemius Novarum Patrarum episcopus, 430.
 Eutychiei theologi de Eucharistia sententia, 683.
 In Evangelia jurant proceres, 62.
 Ezyismenus Blachus Thessalonicam tenet, 818.
- F
- Fatum evitari non potest, 342.
 Fera quarta et septima jejunii dies, 189.
 Ferrum tessera, 163.
 Flamini nunc Franci, 731.
 Flandriæ comes Balduinus, 714.
 Forum Constantineum, 196.
 Franci cum Dandulo contra Byzantinos ducentes se conjungunt, 714; olim Flamini, 730; Cpolim incendunt, ib.; imperium Cpoleos sortito accipiunt, 854; v. Alemanni.
 Franciæ rex cum Friderico Alemane in Palestinam proficiscitur, 546
 Francochorium regio inter Saumet Istrum fluvios sita a Joanne imp. occupatur, 25; a Manuele imp. devastatur, 122.
 Constantinus Francopolus mercatorum naves spoliat, 699.
 Fratres Hierosolymitani Isaacium Comn. redimunt, 376.
 Fridericus Conradi Alemanorum regis filius cognati sicutus necem ulciscitur, 84; Alemanorum rex creatus Italos sibi subjicere conatur, 260; in Palestinam expeditionem suscipit, 525; cum Isaacio imp. de transitu regni et commeatu agit, ib.; imperatori suspectus, 526; excursionibus commeatum sibi parat, ib.; Philippopolim ingreditur, 527; Romanos fugat, 534; Græcorum insolentiam deridet, 537; non adversante Isaacio in Asiam trajectus, 538; Turcas devincit, 540; in fluvio aliquo Armeniæ perit, 545; præclara ejus laudatio, ib.; filius ejus compluribus Syriæ oppidis potitus obit, 546.
 Fusca vela navium tristitiæ signa, 216.
 Constantinus Gabras Trapezuntis tyrannus, 45.
 Constantinus Gabras Manuelis ad sultanum legatus, 159.
 Michael Gabras Eudociæ Comn. maritus, 17
 falsæ ejus laudes, ib.
- G
- Gabras Turca pacis componendæ causa a Cimthlane missus ad Romanos, 145.
 Gadium portæ, 412.
 Galiza Rossorum toparchia, 168.
 Gangra Ponti urbs a Joanne imp. expugnata, 2
 a Persis recuperatur, 29.
 Genua Manuelli conciliata, 260.
 Genuenses piratæ Creta potiuntur, 843.
 Georgius sebastus, 348.
 D. Georgius martyr, 663.
 Georgius Censotes, 667.
 Gerhardus Antiochiæ princeps, 142.
 Germani prætoriani Alexium Comn. *protseba* tum comprehendunt, 323.
 Germanis auxiliariibus Corcyræ custodiæ mandata, 118.
 Græci frequentes ad Barbaros in colonias abeunt, 657.
 Græcia, 78; a Latinis occupatur, 794, 805; plures tyrannides distracta, 840.
 Græcus ignis v. Ignis Græcus.
 Graosgala, 255.
 Alexius Guido a Blachis victus, 587.
 Alexius Guidus Occidentis domesticus Friderico Alemannum cum exercitu subsequi iussus, 526.
 Andronicus Guidus 300 Italos devincit, 845.
 Guillelmus Siculorum rex 224; adversus Andronicum imp. ducit, 385; expugnat Dyrrhachium, i Thessalonicam, 386; Isaacio imp. immanitatem improbat, 475.
 Gymni Corcyræ incolæ Rogerio Siculo insul tradunt, 97.
 Cyrolymna, 720.
- H
- Hæmus mons, 182.
 Stephanus Hagiochristophorites, v. Stephanus.
 Joannes Hagiotheodorites Manueli imp. a matris, 74; a Theodoro Styppiota a summo dignitate gradu de pulsus, 77.
 Haleyorii dies, 363.
 Hannonis Pœni falsa victoriæ jactantia et 8561.
 Harmala, 552.
 Harpyiæ, 566.
 Helena Lacœna, 215; ejus statua, 863.
Ἡλιάδες, 61.
 Hellespontus, 316.
 Heraclea Ponti Davidi Comneno subjecta, 842.
 Herculanus scyphus, 149.
 Hercules, 417; ejus statua Lysimachi *opere*, 687, 859.
 Hippicum, 404.
 Hippocrates Cous, 650, 767.
 Historiæ laudes, 4; stylus, 5.
 Historicorum vana magniloquentia, 95.
 Hodegetria Matris Dei imago, 497.
 Hodegium monasterium, 497, 698.
 Hungari Brauzobam excindunt, 24; gravi prævincuntur a Joanne imp, ib; cum Serviis foedere conjuncti, a Manuele imp. superantur, 121; Romam infestant, 133; victoria reportata pacem in eu 134; a Manuele imp. libertatem vindicant, 11
 ejus affinitatem recusant, 166; Gabram et Bran Romanos fundunt, 173; Zeugminum amittunt, 17
 vincuntur ab Andronico Contostephano, 199; Alexium Manuelis generum regem accipiunt, 221.
 Hungarica statua dejecta a Romanis, 196.
 Hungaricus triumphus, 204.
 Hydralis, fl., 428.

- Hyelium Phrygiæ oppidum, 252.**
Hyelocastellium, 360.
Hylas, 628.
Hyperborei Scythæ Rossi, 168.
Hypopsephius Theopolitanus, 275.
- I
- I littera Andronico imp. formidabilis, 378.**
Iadadara urbe a Venetis expugnatur, 715, 716.
Iagupasan Amasiæ, Ancyræ et Cappadociæ sultanus Masuti gener, 152.
Iambici versus in Andronicum, 462.
Iazas Hunnorum princeps, 165.
Ibancus s. Joannes Blachus Asanem interficit, 618; Ternobo occupata, 619; oppugnatus Romanos auxilio vocat, 620; ad imperatorem confugit, 621; ejus forma et mores, 623; Romanis utilem operam navat, ib.; a Romanis deficit, 675; Alexii nomen adsciscit, 676; insigni stratagemate Alexium Camyzem capit, 679; sævit in captivos, 681; malo dolo ab Alexio III captus in vincula datur, 686.
Iberes orientales, 499.
Iberia, 45.
Iberica tela, 328.
Iconienses, 27; a Joanne imp. debellantur, 42; Andronicum Comn. et Theodorum Dasiotam capiunt, 68; a Manuele imperatore bello petuntur, 71; v. Masutus. Clizasthlanes. Caichoroicos.
Iconium a Manuele Comn. obsidetur, 72; ab Alemannis expugnatur, 541.
Isapaxepvptis; castellum Joanni imp. in deditio-nem traditur, 19.
Ignis Græcus, 102, 496; Cpoleos partem corripit, 510.
Imagines sanctorum a Siculis ludibrio habitæ, 388; ab Armeniis et Alemannis non coluntur, 527.
Imperatores Romani desides, 481; voluptatis amantes, 521; mortuorum sepulcra spoliant, 632, 855; astrologiæ dediti, 702; D. Mariæ imaginem belli sociam adsciscunt, 751.
Imperium ab A in I transiturum, 557.
Inglii, v. Britanni.
Insulæ Principis, 326.
D. Irenæ templum conditum a Marciano imp. incendio deletur et instauratur, 269.
Irene Alexii imp. conjux Annæ filiæ favet, Joannem filium apud maritum calumniatur, 8, 10; in amicitiam cum filio redit, 17.
Irene Euphrosyne imperatricis filia Andronici Constosephani conjux, 641.
Theodorus Irenicus, v. Theodorus.
Isaacus patriarcha, 59.
Isaacius Isaacii Comn. Sebastocratoris ex filia nepos, v. Comnenus.
Isauri latrones, 141.
Isauria provincia, 52.
Ismael Abrahami patriarchæ filius, 59.
Ismaelites, 499, 566, v. Turcæ.
Israelitæ, 94.
Ister fl. trajicitur a Scythia, 19, 103; ab Hunnis, 24.
Istrium Mesopotamiæ oppidum a Joanne Comn. direptum, 38.
Itali equites lancearii, 141; pugnam Iudicram instituere jubentur, ib. 300; ab Andronico Guido devicti, 845.
Italia Amerigo Alemannorum regi subjecta, 627.
Italix urbes a Manuele imp. corruptæ et concitatæ contra Alemannos, 262.
Michael Italicus pontifex Philippopolitanus, 83; Alemannorum regem iratum placat, 84.
Ithaca insula, 114.
- Ixion, 296.**
- J
- Jacobus patriarcha, 59.**
Jejuniorum dies, 189.
Jeremias, 851.
Jerosolymytæ qui Frerii dicuntur Isaacium Comn. redimunt, 576.
Jesus Navis filius, 489, 857.
Jofredus mariscaldus Bonifacium marchionem revocat 794.
Joannes Blachus Asanis et Petri frater obses Romanis datus, 521; Blachorum dux fit, 622; Zagoræ princeps cum Ibancu conjunctus, 679; Constantiam et Varnam expugnat, 706; cum Alexio III pacem init, 709; contra Latinos Romanos concitat, 808; bellum parat, 810; in insidias pellectos vincit, 812; Serras capit, 816; Thracias urbes expugnat, 829; Didymotichum frustra obsidet, 835; Balduinum imp. aliosque captivos trucidat, 847; devincitur ab Erri-co, 862.
Joannes Chrysostomus, 328.
Joannes Hagiotheodorites, v. Hagiotheodorites.
Joannes Cœnopolita contra Camyzem missus, 709.
Joannes protovestiarus, 672.
Joannes Puzenus quæstor, 73; antea dromi protonotarius, ib.; inhumanus, 74.
Joannes Sebastocrator, v. Angelus.
D. Joannis Theologi templum, 307; splendidissimum, 314.
Joannes Tyrannus belli iudex, 443.
Joannizæ sedes in monasterium muliebri mutata, 548.
Jolaus, 417.
Joppe nunc Ace a Conrado Cæsare recuperatur, 516.
Jordanes fl., 94.
Josephus Balsamenus Hagiotheodorites affinis cum Michaelæ Palæologo dissidet, 77.
Josephus Mariæ maritus ubi fugam stiterit, 212.
Judæorum cœmeterium, 382.
Junio, 295, 403; ejus statua, 856.
Judices beli, v. beli judicæ s.
Judicum corruptorum insectatio, 402.
Jupiter, 102, 403.
Justiniani cadaver invenitur, 855.
- L
- Lacerium, 254.**
Manuel Lachanas, 372; suspenditur, 374.
Laconia occupatur a Latinis, 806; a Chamareto, 841.
Laconici canes sagaces, 359.
Joannes Lagus præfectus prætorio plebis seditio-nem excitat, 694.
Lamia Demetrii Poliorcetis meretrix, 452.
Lampe, 255, 655.
Lampis, 230.
Laodicea a Joanne imp. capta et mœnibus cincta, 17; Phrygiæ urbs, 255; a Mourozome occupata, 842.
Laodicenses Phryges a Magaha vexantur, 523; liberaliter excipiunt Alemannos, 539.
Andronicus Lapardas tribunus militum, 199, 233; bellicosus, 341; Profugus, 359; captus Andronico imp. jussu excæcatur et in monasterium detruditur, 361.
Lapis sepulcri Christi, 269.
Lardea, 518.
Larissa a Bonifacio marchione expugnata, 799.
Theodorus Lascaris Annam Alexii III filiam ducit, 675; Ibancum seditiosum debellat, 678; Latinis fortiter resistit, 720; imperium frustra affectat, 755; a Petro Plancio fugatur, 796; cum Manrosome

et Davide Comn. de imperio Asiæ contendit, 827; Nicæam multasque insulas tenet, 842; Plusiadem Davidi Comn. eripit, 844.

Latina phalanx optima, 493.

Latini feroces, 62; milites mercenarii fortes et fideles, 321; cruenti, 325; Cpoli ab Andronico Comn. expulsi insulas vexant, ib.; crudelissimi, 590; mercenarii Cpoleos surburbana vastant, 510; contra Byzantinos expeditionem faciunt, 713; Cpolim obsident, 718; occupant, 728; avari sacrosancta profanant, 729; superbi, 741; Murzuflo insidiantur, 752; Cpolim iterum oppugnant, ib.; capiunt, 753; diripiunt, 757, 775, eorum insectatio, 763; Cpolitans insultant, 786; provincias sortito distribuunt, 787; patrio ritu imperatorem creant, 788; Asianas urbes occupant, 796; Prusam frustra obsident, 797; Theodorum fugant, 798; Larissam capiunt, 799; Bœotiam, 805; Athenas, ib.; Eubœam, ib.; P-loponnesum, 806; contra Blachos seditiosos se convertunt, 809; Romanos fugant, 810; a Scythia in insidias pellecti devincuntur, 812; iterum fugant, 816; in Thracia grassantur, 819; Orestiadem obsident, 821; obsidione soluta gravem cladem accipiunt, 824; Didymotichum oppugnant, 825; Didymotichinis et Adrianopolitanis opem ferunt, 837; Davidem Comn. contra Lascarium adjuvant, 844; Ericum imperatorem designant, 847; Cpoleos simulacra evertunt, 848; eorum diligentia, 849; sacerdotes imperatorum sepulcra spoliant et statuas conlant, 855, 856.

Lebunes Armeniorum rex a Joanne imp. debellatur, 29; Caichosroem profugum recipit, 690.

Legati ab Isaacio imp. parum honorifice tractati, 536; vecordes Fridericum Alemannum et Isaacium imp. committunt, 526.

Leo Monasteriotes, v. Monasteriotes.

Leo Styppiota patriarcha, 70.

Leo Synesius, 372; suspenditur, 374.

Leontius Hierosolymorum patriarcha, 529.

Leontius monachus patriarcha œumenicus, 530.

Libanus, 566.

Libelli de imperatorum successionem, 405.

Lictores purpurati, 447.

Lineus thorax, 503.

Limmerchir Phrygiæ oppidum, 252.

Litoboes miles, 564.

Litteræ sagittis alligatæ, 177, 371; quomodo a Manuele imp. obsignentur, 66.

Lizii, 262.

Lobizus castellum frustra ab Isaacio imp. oppugnat, 521.

Longobardia, 121.

Lopadiani seditiosi devicti, 363; eorum episcopus ab Andronico imp. excæcatur, 374.

Lopadium, 44, 46; expugnatur ab Andronico imp., 374.

Loti uxor, 420.

Ludi circenses Antiochiæ celebrati, 141; Cpoli, 363, 375, 521.

Luma castrum, 251.

Lupæ simulacrum, 860.

Lychnites gemma, 40.

Lydi seditiosi, 522.

Lydia a Lascari occupata, 842.

Lydius lapis, 613.

Lysimachi statua Herculis ab Euphrosyna mutilata, 687, a Latinis conflatur, 859.

M

Macedonicæ legiones, 39.

Machometi doctrina damnata, 278.

Machometus Galtamonis tyrannus, v. Muchumetus.

Macra olim Stagira, 595.

Macro andron, 732.

Constantinus Macroducas tribunus militum, 2 liberandi Isaacii Comn. auctor, 376; ejus suum, 379.

Mæander fl., 71, 252; ab Alemannis superatus, 94.

Mænades, 417.

Majus classi præfectus pacem reconciliat inter Siculos et Romanos, 128; imperatorem ut deridit cogitur, 130.

Malea promontorium procellosum, 98, 225.

Maleinus, 384.

Malum Percicum incantatum, 192.

Mamalus Alexii II scriba ab Andronico imp. eburitur, 403.

Manganicæ ædes regis, 331, 389; destruantur, 382.

Manganicum monasterium, 10, 382.

Theodorus Mangaphas Philadelphiensis ab Isaac imp. deficit, 521; frustra oppugnat, 522; Mortheodorus appellatus, ib.; pactionem cum imperatore componit, ib.; profugus a Chairis Iconii tano proditur, 523.

Manuel Camyzes, v. Camyzes.

Manuel Lachanas, v. Lachanas.

Maraptica Andronici imp. meretrix, 452.

Marchio Montisferrati, v. Montisferrati Marci

Marcianus imp. D. Irenæ templum condidit, 2 S. Maria Romanorum Bellona et triumphat, 205; ædes ejus Tamiathi, 212.

Maria Pannonia Bonifacio marchioni nupta; Thessalonicæ a Blacis obsessa, 818.

Marii Cimbrica victoria, 95.

Marinus Venetorum post Danduli mortem 820.

Marsyas fl., 23.

Marsyas excoariatus, 231.

Martinus cardinalis, 824.

Martyres Christus miraculis remuneratur, 8

Martyrum 40 templum, 431.

Massiliensium vineæ Cimbrorum ossibus cin 95.

Masutus Iconii sultanus Muchumetum ad 27; a Manuele imp. debellatur, 71; regnum sibi filii, 152; ejus filia Joannis Comn. uxor, 2

Masutus Clizasthlanis filius Amasiæ, Anagnini Dorylæi urbium hæres, 689.

Mauricius imp., 431.

Mauropuli somnium, 248.

Manuel Maurozomes de imperio Orientis condidit, 827; ejus opes, 842.

Theodorus Maurozomes cum classe ad Ægyptos mittitur, 208; contra Persas pugnat; Theodorus Mazuca apud Manuelem imp. gratissus, 281.

Mediolanenses a Manuele contra Alemanos juti, 231.

Mediolanum ab Alemannis dirutum, 261.

Megarita pirata, 484.

Melangia instaurata a Manuele, 71.

Melangii Alexio III parum addicti, 609.

Nýγας Βουβός (Niger Tumulus) locus, 490.

Melas fl. Alemannis infestus, 85.

Melitina occupata a Clizasthlane, 168; Coppo Clizasthlanis filio assignata, 689.

Meludianum palatium, 248.

Menander Byzantinorum ebrietatem perstritus, 544.

Mercurius, 455.

Mesene Thraciæ oppidum, 663; a Scythia egnatur, 832.

Mesopotamia, 38.

Methone, 806.

Michaelis archiducis monasterium exstruitur, 270.
Michael Choniates Nicetæ frater episcopus Atheniensis urbem a Suro defendit, 800.
Michael Italicus, v. Italicus.
Michael Oxytes patriarcha electus Manuelum imperatorem ungit, 70; patriarchatu privatus in Oxiam insulam redit, 105; curiam sacram exstruxit, 324; **Alexium** Comn. protosebastum consolatur; ib.
Michael Thessalonicensis, 275.
Milii fornix, 507, 732.
Militaris disciplina dissoluta, 388.
Militum indignatio contra Joannem imp., 44; **acclamatio**, 198; erga Constantinum Angelum perfidia et apud Isaacium imp. excusatio, 570.
Miltiades, 102.
Minervæ statua, 738.
Mitatum Sarracenorum synagoga a Francis diripitur, 731.
Mitus Ibanci frater in exsilium missus, 687.
D. Mocii martyris templum, 523.
Moguntinus episcopus cancellarius a Conrado **Montisferrati** marchione captus, 262.
Monachi barbati, 271; mendici, 498; eorum **avaritia** cohibetur, 260; **parasiti**, 737.
Monasteria: Oxiae, 70; **Papycii** montis, 127; **Michaelis** archiducis, 270; **Terebinthi** insulae, 315; **Pantacratoris**, 332; **S. Diomedis**, 387; **Pantepopti**, 361; **Beræ**, 363; **Manganicum**, 382; **Ancarii**, 432; **Periblepti**, 444; **Ephori**, 460; **Sosthenii**, 488; **Hodegium**, 497, 698; **Studii**, 529; **Pantanassæ**, 575; **Nematerum**, 646; **Euergetæ**, 722.
Leo Monasteriotes, 344; **senatus** os ab **Andronico** appellatus, 406; **Isaacium** imp. cavillatur, 488.
Monembasia, 581; **Rogerii** impetum sustinet, 97.
Montisferrati marchio **Fridericum** Alemanorum regem infestat, 261; ejus filius **Conradus**, 223; v. **Conradus** Cæsar. **Bonifacius**.
Mopsuestia a **Pyramo** fl. irrigata, 67.
Morabus fl., 559.
Morotheodorus, v. **Mangaphas**.
Mortuorum extrema **Iotio**, 476.
Mosynopolis, 411, 468, 558.
Moses propheta, 22, 59.
Muchumetus **Gastamoni** urbi præest, 27; cum **Masuto** **Iconii** sultano in gratiam redit, ib.; ejus potentia et genus, 45.
Mulieris sedentis statua, 865.
Mundus navis, 714.
Murzuffus, v. **Alexius** **Ducas**.
Musurium quid sid, 551.
Myriocephalum oppidum, 231.
Mysi nunc **Blachi**, v. **Blachi**.
Mysiæ et **Bulgaricæ** dominatus olim conjunctus, 480.
Nabuzardan, 770.

N

Naufragorum incolumitati ab **Andronico** consultum, 423.
Nauplium, 807.
Stephanus **Neeman** **Serviorum** princeps a **Manuele** imp. coercetur, 206.
Nematerum monasterium muliebre, 646.
Neocæsaria, 47, 61.
Νεόκαστρα a **Manuele** imp. condita, 194.
Nepho monachus a **Michaele** patriarcha in carcere conjectus, 107; **Cosmæ** **Attico** patriarchæ carus, ib.
Neuzius locus, 571.
Nicæa Bithyniæ urbs florentissima, 318; **Persarum** dominatione liberatur, 14; **seditiosa** ab **Andronico** imp. expugnatur, 363; a **Theodoro** **Lascari** occupata, 842.

Nicæas miles **Andronicum** Comn. capit, 140.
Nicæenses **Isaacium** Angelum et **Theodorum** **Ganacuzenum** profugos recipiunt, 349.
Nicephorus spado accubitor **Andronici** imp. 412.
Nicephorus **Palæologus** **Trapezuntis** tyrannus, 295.
Nicephorus **Phocas** cohibuit monachorum avaritiam, 270.
Nicetas **Chonarum** episcopus vates, 284.
Nicetas **Choniates** suorum temporum scripsit historiam, 5; **Isaaci** imp. scriba, 518; **Philippopolitanæ** provinciæ præfectus, 526; **Isaccio** imp. ut cum **Alemannis** in gratiam redeat persuadet, 536; **Alexium** Comn. in monasterium deducit, 557; a **Murzuffo** loco movetur, 749; **Cpolim** relinquit, 777; puellam nobilem tuetur, 779; cum mœnibus **Cpoleos** expostulat, 782; **Selybriam** proficiscitur, 784.
Nicetas **Muntanus** patriarcha designatur, 530.
Nicolai **Corinthii** episcopi interitus, 841.
Nicolaus episcopus ut **Nicæa** dedatur, suadet, 369.
Nicomedia, 520.
Nicopolis, 841; latine **Actium**, 800.
Niliaci equi statua, 871.
Nilotica bestiola qua vescebatur **Andronicus** imp., 417.
Nilus fl., 208.
Nisæus equus, 246.
Nisus, 559; munitur, 178; spoliatur a **Blachis**, 569.
Nova **Castra**, v. **Νεόκαστρα**.

O

Obsides a **Friderico** **Alemanno** cœsi, 544.
Occidentales expeditionem in **Palæstinam** faciunt 14; **Romanis** infesti, 259; **Manueli** imp. formidabiles, 260.
Ochyra exstruuntur a **Joanne** imp., 44.
Oenæum vinosum, 463; ibi habitare **Andronicus** jubetur, 298; **Alexio** Comn. subjectum, 842.
Ogygia urbs **Pristhlaba**, 486.
Omina infelicis imperii, 603.
Opifices **Cpolitani** **Latinis** infesti pœnas dant, 511.
Oraculum de **Joannis** imp. morte, 55; de **Comnenorum** successionem, 220; in perjuros, 250; e libris petitum, 276; de spacio imperii **Manuelis**, 289; ambigua ad vitandum mendacii probrum, 442; de **Andronici** imp. moribus, 462; de tauriformi rege, 464.
Orestias **Macedoniæ** urbs opulenta, 9; nunc **Adriapolis**, 360; frustra ab **Errico** obsidetur, 821.
Orientalis **Alemannos** turpi fraudi persequuntur, 88; **Manueli** imp. non timendi, 260.
Orontes fl., 36.
Osiris, 603.
Ostenta de **Branæ** defectione, 308.
Oxia insula, 105.
Oxia monasterium, 70.

P

Pactarius **Turcas** in insidias pellicit, 18.
Theodorus **Pasiates** cum copiis adversus **Servios** ablegatus, 206.
Pæones, **Hunni** e **Hungari** **Serviorum** socii, 121, v. **Hungari**.
Alexius **Palæologus** uxore repudiata **Irenen** **Alexii** III filiam ducit, 673; **Ibancum** persequitur, 678; **seditionem** **Cpolitano**rum reprimit, 696; **Sipyridonæ** **seditiosum** coerces, 708.
Andronicus **Palæologus** dux adversus **Siculos** creatus, 412.
Georgius **Palæologus** **Alexium** Angelum imperatorem salutatur, 593; perit, 678.
Michael **Palæologus** disidet cum **Josepho** **Balsameno**, 77; adversus **Siculos** mittitur, 120; imperium

- ei abroceatur, 124.
 Nicophorus Palaeologus, Trapezuntis tyrannus, 295.
 Palossina ab Occidentalibus bello petitur, 13, 83, 524; ab Aegyptiis, Sarracenis occupata, 516.
 Palassæ (*Kalassai*) nunc Chonæ, 230.
 Palatia: Magnum, 11, a plebe diripitur, 453; ejus porta Darea, 452; Meludianum, 258, 448; Scutarium 280; Blachernium, 351; Philopatium, 331, 380; Manganicum, 351, 380, Amphamianum, 614.
 Pamphylia, 48.
 Pamplianus Turcarum dux Alemannos fundit, 89.
 Panasium, 254.
 Pangæus mons, 690.
 Panium oppidum, 820.
 Pannonii cum Romanis bellant, 173; devincuntur ab Andronico Contostephano, 202, v. Hungari.
 Pantanassæ monasterium, 573.
 Theodorus Pantechnus urbis praefectus, 506.
 Pantepopti monasterium, 361.
 Panteugenus Isaacium imp. comprehendit, 395.
 Pantocratoris monasterium, 332.
 Papa a Manuele imp. contra Alemannos concitatur, 261; eum ad pacem cum Siculis faciendam cohortatur, 128; Alexium Isaaci imp. filium adjuvat, 715.
 Paphtagones remuneratur Andronicus Comn., 334; Davidi Comn. subjecti, 842.
 Papuceae v. Pupaceae.
 Papyrii montis monasterium, 127, 557.
 Paridis et Veneris statuæ, 856.
 Patræ Novæ, 430.
 Constantinus Patrenus, 344.
 Patriarcha Manuelem imperatorem ungit, 70; v. Leo Styppiota. Michael Oxites. Cosmas Atticus. Theopositus. Basilius. Camaterus, Nicetas Muntanus. Leontius. Dositheus. Georgius Xiphilinus. Joannes Camaterus.
 Patzinacarum solennia a Joanne imp. instituuntur, 23.
 S. Pauli comes, 714; in Manganio monasterio sepultus, 818.
 S. Pauli imago Andronici exitium deplorat, 461.
 Pax tributis redempta a Romanis, 608, 626, 631.
 Pegæ Hellesponti urbs, 765, 796.
 Pegasus, 849, 858.
 Pelagonia, 119.
 Peloponnesus, 78.
 Peneus fl., 790.
 Pentachir castrum, 251.
 Pentapolis incendio deleta, 763.
 Pentapolitani Turcæ oppressi a Manuele imp., 162.
 Penthesilea, 80.
 Peræa Picridi, 87.
 Perama freti Cpolitani littus alterum, 384.
 Pergamum 194.
 Periblepti monasterium, 444.
 Perinthus a Scythis expugnatur, 831.
 Periphetes, 195.
 Persæ ob perfidiam a Joanne imp. debellati, 17; ab incursionibus prohibentur, 44; fugiendo pugnant, 229; infesti Romanis, 624; Dadibrum urbem occupant, ib.; Romanos vincunt, 625; v. Turcæ.
 Persarmenii devicti a Joanne imp., 25.
 Persicum malum incantatum, 192.
 Petebinus Antiochiæ satrapa Manuelis imp. socer, 151; Petebini filia a Manuele imp., ducitur, ib.; marito mortuo ab aulicis ambitur, 292; v. Xene.
 Petraliphæ fratres, 110.
 Petrus Blachus Asanis frater Mysos ad seditio-
- nem concitat, 482, 485; devincitur, 367; Roma seditiosum obsidet, 610; rerum iterum petitus occiditur, 621.
 Peucia locus, 320.
 Phaeton, 291.
 Phalaris, 446.
 Pherepum expugnatur a Joanne imp., 36.
 Philadelphia, 340; ab Isaacio imp., 38.
 Philadelphienses ad Andronicum deducunt, 342; in Alemannos perfidi, 539.
 Philadelphium Cpoleos, 738.
 Philea, 750.
 Philippa Petebini filia Andronici Comn. amore capta, 181; Calamannum aspernatur, 187.
 Philippica provincia, 384, 412.
 Philippopolis Hunnis erepta, 24; Alemanni eo veniunt, 83, 527; a Blachis vastata, 592.
 Philippus Alemannus Irene Isaaci imp. filio descenditur, 635; Alemannorum rex, 711; Alexium Angelum levirum adjuvat, 715.
 Philocales, v. Kumathius.
 Philocalius Murzufi socer Nicetas Choniatae vaccedit, 749.
 Philomelium, 71; ab Alemannis deletur, 540; multi Romani eo commigrant 656, 657.
 Philopatium palatium, 331, 380; circus equestris, 15.
 Phineus, 366.
 Nicophorus Phocas cohibuit monachorum avaritiam, 270.
 Phrerii v. Frerii.
 Phrygia, 17; Turcis subjecta, 50; superior, 66; ab Apataco vastatur, 250.
 Pirene fons Acrocorinthi, 100.
 Pisani cum Venetis dissident, 712.
 Pisanus nauclerus Alexii Angeli fugam adjuvat, 71.
 Piscatores classem imperatoriam vexant, 404.
 Pisistratus, 771.
 Pithecææ munitiones, 71.
 Piza expugnatur a Joanne imp., 36.
 Petrus Plancius ad Asianas urbes occupandas cit, 796; vulneratur, 823; Pegia petitur, 843.
 Plaustrorum vallum a Scythis exstructum, 1.
 Pleæ comes, 714.
 Plusias a Davide Comneno ad Lascarium dedit, 841.
 Pœminianm, 796.
 Polytimi ædes, 351.
 Pontifex Romanus v. papa.
 Porphyretica patina, 1. 9.
 Porta Magni palatii quomodo aperatur, 12.
 Portæ Cpoleos Divi Romani, 854; *Terræstris* 15, 345, 493, 495, Orientalis, 205; Charisti, 465; *Littorealis*, 495; Xylocerci, 528; Aurea, 754.
 Praca recuperatur a Romanis, 68.
 Præsagium de Manuelis imp. morte, 281.
 Priapus, 367.
 Prilapum, 708.
 Primogenitorum jura præcipua, 59.
 Principis insulæ, 326.
 Pristhlaba urbs Ogygia in Hæmo sita, 486.
 Prodigium pueri capitonis, 294.
 Propompus piscis, 576.
 Propontis ad Branam deficit, 494; amœna, 521, 668.
 Prosacum frustra ab Alexio III obsidetur, 665, 668.
 Prote insula, 326.
 Proteus, 319.
 Prusa seditiosa ab Andronico imp. expugnata, 371; crudeliter tractatur, 372; frustra a Latinis obsidetur, 797; a Lascari occupata, 842.
 Prusenses Theodorum Angelum profugum red-

piunt, 340.

Pruseum castellum, 534.
Prusichus exercitui præfectus, 71; Fridericum Alemannum placat, 85.
Psalmographus, 56.
Pseudalexius seditiosus, 545; Usthalonæ cognomen accipit, 551; ejus interitus, 552.
Pseudalexii alterius seditio et exilium, 553.
Pseudalexius Cilix seditiosus, 608; strangulatur, 613.
Pterygionites spado Annam Comn. Cæsariissam veneno tollit, 337; Xenam imp. suffocat, 348; pueri duo Isaacium imp. regunt, 576.
Pupacess. Papuces Axuchi satelles audacia insignis, 110, Andronici Comn. fugam adjuvat, 171.
Pugna palus a Joanne imp. recuperatur, 50.
Putza, 73.
Pylus, 806.
Pyræ incensæ ob speciem majoris exercitus, 320.
Pyramus fl. Mopsuestiam irrigans, 66.
Pythia locus, 701.

Q

Quadragesima martyrum ædes, 431.
Quæstio de Eucharistia, 275, 682; de dicto: «Pater major est me,» 276; de Machometi deo, 278.
Quinta Pontica urbs, 46.

R

Racendyta seditiosus excæcatur, 554; avaritia Thracibus calamitatis parat, 664.
Raimundus Antiochiæ princeps, 36, 37; a Romanis debellatur, 71.
Constantinus Raul Alexius Angelum imperatorem salutatur, 593.
Basilii Rentaceni supplicium, 484.
Rhædestus oppidum, 590; Scythis expugnatur, 831.
Rhodope, 706; a Latinis recuperatur, 846.
Rhodus insula a tyranno occupata, 842.
Rhyndacus fl., 28.
Rhyndacenum oppidum, 49.
Rizardus Siculus Tangri affinis a Romanis captus, 470; ab Isaacio imp. in jus vocatus in carcerem conjicitur, 477.
Rogerius Siculorum rex Coreyam occupat, 97; diripit Thebas, 98; Corinthum, 99; complures Romanorum duces captos in custodiam dat, 124, 127.
Roma vetus, 128.
Romana statua erigitur boni omnis causa, 196.
Romani cum Venetis dissident, 113; a Latinis fugantur, 796, 798; milites a Latinis repudiati ad Joannem Mysum se conferunt, 808; Thraces ad defectionem impellunt, 809; a Latinis superantur, 810; Orientales Occidentalibus non subveniunt, 826; eorum negligentia, 850.
Diogenis Romani clades, 41.
Romanus Calizæ princeps Comanos reprimit, eum Rurica bellat, ib.
Rossi ab Hungaris debellantur, 122; Scythæ hyperborei, 168; gens Christianissima, 691; Romanos contra barbaros adjuvant, ib.
Rostra Domini, 733.
Rucratinus Aminso et Docæ oppidis præest, 689; Caichosroem fratrem regno pellit, ib; Romanos adoritur, 700.
Ruricas Ciabæ princeps Romanus Roseum vexat, 692.
Russii meta, 868.
Ruzium a Scythis expugnatum, 850.

S

Sabbatius Armenitus, 307.
Sacerdos quidam captivus. Asani interitum prædicat, 617.
Sacra pecunia imperatorum præda, 499.

Sagittæ auratæ Cpoli immissæ, 130.
Sagittarius Persæ, 256.
Salomonis prophetæ dictum, 118.
Sames ameras Romanorum fines vastat, 481.
Sangarius fl., 44.
Sanguinis mutua gustatio in fœdere icando, 536.
Sardanapalus, 417.
Sardica spoliata ab Hunnis, 24; nunc Triadiza, 132.
Sarraceni a Romanis superantur, 211; pacem cum iis; 219 sanguinem mutuo gustant in fœdere icando; Latinis humaniores, 762; v. Persæ.
saturnus, 367.
Savus fl., 25.
Scala imperatoris murus, 72.
Scala turrita ad Coryphonem expugnandam extracta, 109.
Scincus bestiola Niliaca, 417.
Sciron, 195.
Sclavini, 224.
Scleræne sebastæ monumentum, 810.
sclerus Sethus, v. Sethus.
Scopia, 569, 818.
Scurus Nauplii tyrannus, 799; a Latinis fugatur, ib.; Athenas frustra obsidet, 880; Thebas capit, 803; Acrocorinthum confugit, 807; Nicolaum Corinthium episcopum excæcatur interficit, 841.
Scutarium palatium ad Damalim, 280.
Scyllæ statua, 861.
Scythæ a Joanne imp. dolo invaduntur, 19; plastrorum vallo castra circumdant, 21; a Manuele imp. vincuntur, 103; Calamanum Romanorum ducem fugeant, 123; eorum mores et arma, 124; cum Blachis contra Romanos se conjungunt, 515; cum iis Thraciam vastant, 643, 663; urbes nesciunt obsidere, 663; in Macedoniam impressionem faciunt, 673; Joanni auxiliares, 810; Latinos in insidias pellectos fundunt, 812; Cpolitano vexant, 815; Thracias urbes expugnant, 830, 831; Didymotichum frustra obsident, 835.
Scythicæ legiones, 38, 39.
Sebastia urbs, 152; vastatur, 159.
Sebastianorum fratrum supplicium, 384.
Selybria, 784; a Scythis frustra oppugnatur, 854.
Sennacheribus Balduino imp. insidiatur, 791.
Sepulera imperatorum spoliatur, 632.
Serpentis præstigiæ, 193.
Serræ, 411; a Blachis captæ et incensæ, 816.
Serranus ager a Siculis vastatur, 467.
Servi is. Triballi devicti in provinciam Nicomediensem traducuntur, 23; a Manuele imp. debellantur, 119; seditiosi iterum vincuntur, 121; ab Isaacio, 569.
Sestus oppidum, 131, 209, 636.
Sclerus Setbus magus excæcatur, 192; a Stephano Hagiochristophorita adhibetur ad futura investigata, 442.
Sezerini obsessi incolumitatem redimunt 38, 40.
Sibylla philosopha inde ab utero matris, 577.
Sicidites Michael magus excæcatur, 193; ejus de mysteriis divinis liber, 194.
Sicilia Amerigo Alemannorum regi subjecta, 627; graviter ab eo vexatur, 634.
Siculi Romanas oras vexant, 82; eorum præsidium Corypho, 96; tyrannus Rogerius, 97; sinus Corinthiaci oras populati, 98; Thebas, ib.; et Corinthum diripiunt, 99; complures Romanorum duces capiunt, 125, 127; adversus Romanos expeditionem faciunt, 385; Thessalonicam expugnatam vastant, 386, 392; Amphipolim tenent, 465; Cpolim petunt, ib., 467; a Romanis fugantur, 468; classem reducant, 474; permulti fame pereunt, 475.
Sigus fl., 636.

- Simulacra Christi et sanctorum in triumphis agendis adhibita, 26, 205; in viis publicis proposita, 42.
 Sinis 195.
 Sinope Alexio Comn. subjecta, 842.
 Sirenes, 455.
 Sirmium olim Zeugminum, 122.
 Smolenorum provincia, 680.
 Smyrna a Lascari occupata, 842.
 Sodoma, 244.
 Solium porphyriticum, 431.
 Solomo archiepiscopus Laodicensis a Turcis occisus, 163.
 Solonis versus in Atheniensium temeritatem, 771.
 Solymas Persa ablegatus ad Manuelem imp., 162.
 Sophiæ templum, 316; invocatur a Niceta Choniata, 783.
 Sothenii monasterium, 488.
 Sozopolis Pamphyliae urbs Joanne imp. capitur, 18; a sultano Iconiensi expugnatur, 340.
 Spingum statuae, 861.
 Sphoracium Cpoleos, 776.
 Sponsæ in nuptiis cibo potuque abstinent, 673.
 Joannis Spyridonacis defectio, 708.
 Stagira nunc Macra, 595.
 Stanum, 709.
 Statuae Romanae et Hungaricae, 196.
 Statuae publicae Cpoleos: Calydonii apri, 687, 758; Minervæ 838, Junonis, 856; Paridis et Veneris, ib.; Anemodulion, 857; equitis, ib.; Herculis Trihesperi, 859; asini 860; lupæ, ib.; viii cum leone pugnantis, 861; niliaci equi, ib.; elephantis, ib.; Spingum, ib.; equi effrendi, ib.; Schyllas ib.; aquilæ, ib.; Helenæ, 863; muhieris sedentis, 863; aurigarum, ib.; basilisci, 866.
 Stœlæ interdiu videntur, 500.
 Stenimachus castellum, 686.
 Stephanus Hunnorum rex, 24.
 Stephanus Gazæ Hunnorum regis frater, 165; veneno necatur, 167.
 Stephanus Gazæ Hunnorum regis filius patri succedit, 165.
 Stephanus Hagiochristophorita Alexium II imp. strangulat, 354; Antichistophorites, 381; Macroducum et Ducam lapidibus obruit, ib.; ab Andronico imp. ut futura inquirat adhibetur, 442; ab Isaacio Angelo occiditur, 444.
 Stephanus Neemanis filius Triballorum princeps monachus fit, 704; ejus filius Eudociam Alexii III, filiam repudiat, ib.; a fratre Volco occiditur, ib.
 Stethati Constantiani astrologi interitus, 505.
 Sthlabus Varenus, 846.
 Joannes Stiriones pirata ab Isaacio imp. auxilio ascitus 636, a Caphure fugatur, ib.; eum dolo captum occidit, 637.
 Stœchiode, 848.
 Strategema Joannis imp. contra Sozopolim, 18; ad hostem incautum faciendum, 20.
 Strummiza, 644, 665.
 Strymo fluvijs, 467.
 Michæl Stryphnus classis dux, 637; Thessalonicensis pontifex, 651; rem navalem pessumdat, 716.
 Studii monasterium, 526.
 Stumpium oppidum a Blachis occupatur, 569.
 Leo Styppiota Manuelli imp. a manu, 74; Hagio-neodoritam loco pellit, 77; ob Camateri Logothetæ calumnias excæcatur, 145.
 Subleum oppidum instauratur, 229.
 Sultanus Iconiensis vexat Romanos, 226; gravi clade eos afficit, 231; Manuelem imp. ad pacem ineundam invitatur, 244; pacis portæsus, 248; Atapacum adversus Romanos mittit, 250. Vide Masutus, Glizasthianes, Caichosroes.
 Sybaris, 717.
 Symbolum ab imperatoribus scriptum, 603.
 Symplegades, 131.
 Synademus a Theodoro Lascari capitur, 822.
 Synagoga Sarracenorum Mitatum, 731.
 Synesius, 372; suspenditur, 374.
 Syri gulosi, 141.
 Syrophœnissæ urbes, 36.
 T
 Tamiathus Ægypti urbs a Romanis obaidetur, 211.
 Tangre Siculorum classi præfectus, 470; rex, 548; ejus filius Isaacii imp. filiam ducit patrique succedit, ib., 635.
 Tanismanus Persarmenius Castamone urbe recuperata Cappadocia potitur, 27.
 Tantalii direptio, 654.
 Tantalus, 340.
 Taronites Gregorius protovestiarius, 13.
 Tarquinius, 405.
 Tarsia urbs, 319; Nicomedis vicina, 553.
 Tarsus capta a Joanne imp. 29.
 Constantinus Tatticius seditiosus excæcatur, 55A.
 Taurocomus, 516.
 Tauroscythæ hospites mactant, 405; bellis intestinis conficiantur, 692.
 Taxara olim Colonia, 72, 541.
 Telchin perniciosus, 443.
 Telephus, 647.
 Tempe Thessalica, 708.
 Tempa Cpoleos: Magnum, 67; Irenæ instauratur, 209; Dippum Joannis theologi, 307; Salomonis, 314; Sophiæ, 316; Verbi, 327; Christi Servatoris, 353; martyrum quadraginta, 431; Mocii martyris, 523; Michælis archiducis instauratur, 581; apostolorum, 855; Dei, 694.
 Templum Turcarum introitu profanatur, 553.
 Tenebium pagus, 210.
 Terebinthus insula, 315.
 Ternobus Hæmi montis urbs munitissima, 619.
 Terus Latino præsidio urbis Rusii præfectus, 839.
 Testudo magica, 190.
 Thebæ a Siculis diripiuntur, 93; imperatori perdere solent vestes sericas, 608.
 Thebani custodia tenentur a Siculis, 129.
 Θεῖα μυστήρια, 55.
 Themistocles, 102.
 Theodorus Balsamus Antiochenus episcopus ab Isaacio imp. fallitur, 531.
 Theodorus Capellanus. Vide Capellanus.
 Theodori Castamoniræ potentia 574; interitus, 575.
 Theodorus Dadibrenus Alexium II imp. strangulat, 354; ab Andronico imp. multatur, 429.
 Theodorus Dasiotes ab Iconiensibus captus, 62.
 Theodorus Irenicus rempublicam administrat, 652.
 Theodori martyris imago Corintho a Siculis ablata, 101; ejus templum Tessalonicense, 389; unguentum sepulcro ejus ebulliens, ib.
 Theodorus Philadelphensis ab Erico profigatus, 978.
 Theodorus Styppiota. Vide Styppiota.
 Theodosius patriarcha adversatur Manuelli imp. de Machometi deo, 279; cum Alexio protosebasteo expostulat, 312; ei propterea invisus, 314; ad Andronicum Comn. profiscicitur, 328; Armenius genere, 329; Andronicum insectatur dictionibus, 328; in monasterium decedit, 339; et Xene et palatio ejiciatur consentit. 344.
 Thericlea aurea, 158.
 Theseus, 193.
 Thessalia a Siculis occupatur, 465; montana nunc Magna Blachia, 841.
 Thessalonica a Siculis capta, 386, a Romanis

recuperatur, 471; Demetrii martyris sedes, 485; Balduino imp. se dedit, 793; a Bonifacio marchione occupatur, 794; a Blachis ei eripitur, 818.
 Thessalonicensis portus, 385.
 Thomaitica sedes, 327.
 Thomas Stephanum herum veneno tollit, 167.
 Thomas Venetus patriarcha Cpolititanus, 824, 854; ejus corporis habitus, ib.
 Thonus 215.
 Thracia a Scythis vastatur, 19, 810, 867.
 Thule, 639.
 Thyades, 417.
 Thyesti filiae quinquaginta, 417.
 Timothei moduli, 642.
 Timotheus quo modo olim pictus sit, 567.
 Tithonus, 367.
 Titus imperator Salomoni templo pepercit, 314.
 Tonitru doctorum exitium significans, 276.
 Constantini Tornicis logothetæ interitus, 848.
 Demetrius Tornicius, 344.
 Toruses Armenius, 134, 180.
 Trachia, 845.
 Tralles oppidum, 281.
 Trapezus, 45, 295; ab Alexio Comn. occupata, 842.
 Triadiza, 520; olim Sardica, 568; a Blachis vastatur, ib.
 Triballi, v. Servii.
 Tripolitanus comes, 36.
 Tripsychus, Basilus, 177.
 Tripsychus Constantinus hæresiarcha Xenam suffocat, 348; Alexium imp. 354; excæcatur, 407.
 Trojani Armenii, 796, 814.
 Τροπαιὸς Ἀἰῶος, 742.
 Tunium pagus, 210.
 Turcæ a Joanne imp. debellantur, 17; in insidias pelliciuntur, 18; ab incursionibus prohibentur, 44; Phrygia potiti, 50; Alemanni ad Bathym urbem vincunt, 89; ad Mæandrum fl. ab Alemannis profligantur, 94; Romanos vexant, 144; nocturno prælio fugantur, 163; Romanos devincunt, 232; perfidiæ suæ Alemannis dant penas, 540; avari, 541; Dadibram urbem occupant, 624; Romanos fundunt, 625; Ancyranii auxiliares Romanarum captivos in suam potestatem accipiunt, 668.
 Typho, 603.
 Tyrus, 516; Alemannorum arx adversus Sarracenos, 547.
 Tzitziluces Basilus chartularius Cpolim a Manuele imp. ablegatus, 65.
 U
 Unguntum e Theodori et Demetrii martyrum sepulcris ebulliens, 389, 397.
 Usthalonas Pseudalexius, 551.
 V
 Varenus Sthlabus, 846.

Varna a Mysis expugnatur, 706.
 Vela alba, 216; fusca ib.
 Veneris simulacrum, 856.
 Venetiæ cum Manuele imp. conjunctæ, 103, 200.
 Veneti Romanorum socii, 103; eorum apud Coreyram seditio, 113; frequentes Cpoli consederunt, 222; spoliati a Manuele imp. insulas vexant, 223; cum Siculorum rege fœdus faciunt, 225; Manuelli reconciliantur, ib.; cum Pisanis dissident, 712; Dandulo duce contra Romanos bellum parant, 713; Cpolim navigant, 717; obsident, 718; occupant 727; sacerdotium Opoleos sortito accipiunt, 854. v. Latini.
 Venetus quidam Nicetam Choniaem a Latinis defendit, 777.
 Versus de Andronici imp. exitio, 426; de tauriformi rege, 464; Solonis in Atheusiensium temeritem, 771.
 Viri cum leone pugnantis statua, 861.
 Vitielinus, 529.
 Volcus Triballus Stephanum fratrem victum occidit, 704.

X

Xanthia, 680.
 Xene Petebini filius a Manuele imp. ducitur, 151; ab aulicis ambitur, 292; Alexio Comn. protosebaste favet, 293; e magno palatio concedere cogitur, 331, 343; Andronici jussu suffocatur, 348; ejus imagines, 432.
 Manuel Xerus Persam sagittarium interficit, 256.
 Xerxis nanarchus, 336.
 Georgius Xiphilinus legatus perfidus, 321; vasorum magnus custos, 533; patriarcha designatur, ib.; Constantinum Mesopotamitanum canonibus solvit, 648; ei dignitatem abrogat, 651; septem annospatriarchatu functus, 681.
 Xylocerci porta, 520.

Z

Zaces Persa Romanos lacessit, 41.
 Zagora, 520, 679.
 Zagrotaxotæ, 714, 721.
 Zeugminum Joanni imp. deditur, 25; castellum munitissimum, nunc Sirmium, 122; ab Hunnis occupatum, 168; a Romanis recuperatur, 174.
 Zeuxippum locus, 460.
 Basilus Zicandlas Turcas debellat, 163.
 Basilus Zinziluces chartularius parum prospere cum Hunnis pugnat, 133.
 Zinziphices, 410.
 Zita spado, 335.
 Zumprus fera qualis sit, 433.
 Zungra castellum, 610.
 Zupanus Servius ab Isacio imp. debellatur, 569.
 Zurulus Thraciæ oppidum, 603; a Latinis recuperatur, 810; expugnatur a Scythis, 832.
 Zybrizæ angustia, 232.

INDEX

IN

GEORGII ACROPOLITÆ ANNALES

Hujus tomi col. 966.

:(*Revocatur Lector ad numeros crassiores textui insertos.*)

A
 Achaia princeps v. Villharduinus, 114, 119, 126, 140, 151, 177, Acropolis Georgius, 48, 50, 67
 Achris s. Achridos, 28, 42, 78, 178, 68, 84, 95, 99, 137, 145, 148,
 Achyraus, 30, 40, 195. 153, 158, 161, 175, 183, 187.

- Actuarius, 66.
 Adrianopolis, 23, 41, 43, 46.
 Agni thema 13.
 Albanitas, 152.
 Albanum, 28, 46, 93, 148.
 Alyattes Nicephorus, 93, 165, 175.
 Amastria oppidum, 20.
 Amyrachura, 147.
 Ἐν Ἀμαστρίᾳ, 192.
ALEXI:
 Alexius Angelus, Isaacii filius, 6, 10.
 Alexius Angelus Comnenus Isaacii frater, 6, 7, 10, 11, 16, 19.
 Anna Alexii Angeli Comneni fil., Theodori Lascaris uxor, 10, 16, 29, 34, 35.
 Anna Michaelis Angeli fil., principis Achisæ uxor, 65.
 Anna Theodori Angeli fil., 65.
 Demetrius Angelus Theodori fil., 65, 85.
 Eudocia Alexii Angeli Comneni fil., cralis Servis Murzuphli Sguri uxor, 10, 15.
 Eudocia Joanni Angeli fil., 107.
 Joannes Angelus primicerius, mox protostrator, 122, 131, 170.
 Joannes Angelus Theodori fil., 66, 67, 75.
 Irene Alexii Angeli Comneni fil., Alexii Palmælogi uxor, 40.
 Irene Theodori Angeli fil., Joannis Asanis uxor, 65, 89.
 Isaacius Angelus, 6, 8, 20, 22.
 Manuel Angelus Michaelis (I) fr., Joannis Asanis gener, 47, 65, 69.
 Michael (I) Angelus Comnenus, Joannis Angeli sebastocratoris fil. nothus, 27.
 Michael (II) Angelus Comnenus, Michaelis (I) fil. nothus, 27, 69, 146. Thodoræ maritus, 95, 141.
 Nicephorus Angelus Michaelis (II) fil. nothus, Theodori Ducæ gener, 95, 99, 141, 142, 181, 184.
 Theodorus Angelus, 44, 65, 95, 97, 99.
 Andronicus Sard. episcopus, 188.
 Anna Alexanna, 110.
 Antiochia ad Mæandrum, 17.
 Antonius et Cleopatra, 66.
 Appoloniadis lacus, 113.
 Aristophanes comicus, 87.
 Ex Armenia uxor Theodori Lascaris, 29, 34.
 Arsenius patriarcha, 113, 170, 188.
 Arta, 16, 183, 184.
ASANES:
 Asan, 21.
 Anna Joannis (II) fil., 69.
 Callimanus Joannis Asanis fil., 77, 78.
 Helena Joannis (II) fil., 52, 54, 56, 62.
 Joannes (I) Asanis fr., 22, 23, 26.
 Joannes (II) Asanis fil., 22, 35, 44, 69.
 Maria Joannis (II) ex concubina fil., 44.
 Maria Joannis (II) ex Irene Ange-
 nna fil., 65, 69.
 Michael Asanis fil., 79.
 Michael Joannis (II) fil., 65, 69.
 Petrus Asanis fr., 22, 23.
 Thamar Callimani soror, 69, 101.
 Theodora Joannis (II) fil., 65.
 Asidecæ (*Anseau de Cahieu*)
 Theodori Lascaris gener, 44,
 92, 185.
 Aseldetusi (*Anseau de Toucy*),
 181.
 Atramyctium, 13.
 Aulonias, 13.
 Aurea porta (ἡ τῆς Χρυσίας πύλη),
 196, 197.
 Austria (Ὀστριακίον), 63.
 Autorianus Michael patriarcha, 13.
 Axara, 146.
 Azatines sultan, 74.
B
 Balduinus (I) Flandrus, 15, 22.
 Balduinus (II) Petri Cortenacensis fil., 28, 47, 62, 172, 192, 195.
 Bardariotæ, 139.
 Bardarius fil., 124, 154, 167.
 Bais, 13.
 Basilus Bulgarica, 20, 26.
 Baternium opp., 128.
 Belebudii regio, 84.
 Belesus opp., 84, 125.
 Berbeniacum, 39.
 Beris monasterium, 77.
 Beroe, 119.
 Beroea, 97.
 Bisaltia, 99.
 Bithynia, 13.
 Bizye opp., 44, 59, 91.
 Blachernæ, 196.
 Blachia magna, 66.
 Blemmides Nicephorus, 54, 68,
 112, 195.
 Bodena opp., 91, 97, 99, 124, 156,
 157, 175.
 Bolerum, 46, 173.
 Bonditza, 184.
 Borilas Longus, 180.
 Borilas Bulgarus, 35, 36.
 Bulgaroctonus. *Vide* Basilus.
 Bulgarophygm, 133.
C
CABASILÆ:
 Constantinus Achrid. episc., 177.
 Joannes *id.*
 Theodorus, *id.*
 Κακὴ πύργα, 149.
 Calamus vicus, 30, 195.
 Calampaces Theodorus, 148.
 Callipolis, 39, 54.
 Camaterus Joannes patriarcha, 13.
 Caminas mona, 30.
 Campanus Thessalonicensis, 85.
 Κάμπτοι, 192.
 Camytæ Joannes, 22, 41, 43.
 Canlacuzenus Joannes ἐπὶ τοῦ κασι-
 σματος, 93. Tracensium dux, 95.
 Caritania, 181.
 Caryanita protovestiarita, 131,
 170.
 Castamona, 147.
 Castoria, 97, 98, 149, 176.
 Celbianum, 14, 39.
 Cenchrus, 51.
 Cephallenum insule, 194.
 Ceramidas castellum, 51.
 Charabon Constantinus, 148, 152.
 Chalifa Babylonius, 76.
 Charioros, 39.
 Chariopolis, 26.
 Chliara, 30.
 Chotobus opp., 84.
 Christopholis, 70, 78.
 ἡ τῆς Χρυσίας πύλη, 196, 197.
 Chysopodes equus, 133.
 Chunabia, 149.
 Cissi castellum, 55, 77.
 Claudiopolis, 28.
 Clavigeri a Theodoro Duce lecti,
 139.
 Clidas Georgius Cypri, metropo-
 lita, 196.
 Clototinitza ad Hebrus, 45.
 Clytomene, 187.
 Cometes, 69.
COMNENI:
 Alexius magnus Comnena, 14.
 Davides Alexii fr., 14, 20.
 Manuel Andronici imp. fil., 14.
 Michael Palmælogus Comnenus
 v Palmælogus.
 Constantinus Tœchi fil., 162, 187.
 Cottophre Manuel, 64, 71.
 Contostephanus Theodorus, 71,
 94.
 Copas Irenicus Theodorus patriar-
 cha, 35.
 Cosmidii monasterium, 196.
 Cotetes Nicolans, 55.
 Crales Servis, 10.
 Cræ Albanii castellum, 93.
 Crux imperatoria, 22.
 Crybus opp., 114.
 Cryzimus opp., 114, 120.
 Culzulatus Thessalonicensis, 5.
 Cylzabis, 159, 155.
 Cyzicus, 51.
D
 Dacibyza opp., 64.
 (Jandulus) Venetus, 15.
 Deabolis, 178; magna et para,
 93.
 Debræ, 152.
 Demetrias, 66.
 Demetrius Bulgariæ archiepisco-
 pus, 36.
 Demetrius (S.), 88.
 Derbe, 149.
 Dermorcales Lenticani præbites,
 31.
 Didymotichum, 43.
 Dragotas Bulgaria, 80, 81, 121,
 124.
DUCE:
 Alexius Ducas Murizuphli, 8, 10,
 11.
 Alexius Ducas Philanthropenus,
 128.
 Eudocia Theodori Ducæ fil., 164.
 Joannes Ducas Vatatzes, 29; impe-
 rator, 34, 111.
 Joannes Isaacii fil., 107.
 Irene Isaacii neptis. Michaelis Pa-
 lælogi uxor, 106.
 Irene Theodori Ducæ fil., Constans-
 tino Tœchi nupta, 162.
 Isaacius Ducas Murizuphli,
 Vatatzes, fr. 99, 102, 199.

Maria Theodori Ducæ fil. 95, 142, 164.
Theodoro Theodori Ducæ fil. 164.
Theodorus Ducas Lascaris.
Vatatze fil., 52; imperator, 111, 164.

E

Ephraem opp., 114.
Ericus v. Henricus.
Euphrosyne Alexii Angeli Comneni uxor, 20.
Euripus S. Eubœa, 47, 67.

F

Ferrum candens, 403.
Flamulius magnus heteriarcha, 39.
Francorum in Terram sanctam expeditio, 94. Francorum rex, 62.

G

GABALÆ FRATRES:
Joannes, 92.
Leo Cæsar, 49, 92.
Galata, 186.
Ganos opp., 55.
Germanus patriarcha, 54, 77.
Gratiana opp., 42.
Gudeles tyrannus, 97.
Gulam Albanita, 93.

H

Hebrus s. Maritza, 58, 77, 84, 126, 131.
Henricus imperator Cpolititanus, 29, 42.
Heraclea, 25.
Heraclea Pontica, 20.
Hodegorum monasterium, 196.
Holicus Hellesponti portus, 39, 50.
Hyacinthi (S.) monasterium Nicænum, 20, 35, 77.
Hyalensis Michael, 99.

I

Iethatines Iconii sultan, 16, 74.
Iatropolis, 85.
Inancus Bulgarus 23.
Iolenta Balduin imperatoris soror, 28.
Iophre, 181.
Irene v. Angeli, Ducæ, Lascaris, Palæologi.
Irenicus v. Copas.
Ises protostrator, 41, 43.
Iaphræus Armenius, 64.

J

Januenses Rhodo potiti, 22.
Joannes Hierosolym. rex (*Jean de Brienne*), 48, 56.
Joannicus Philadelph. episcopus, 189.

L

Labisda locus, 83.
Lampardas Manuel, 156.
Lampetus Michaeli Angeli legatus, 98.
Lampsacus, 49, 49, 73.
Langadas prope Thessalonicam, 142.
Lædica, 183.

Larissa, 67, 99.

LASCARES:

Alexius et Isaacius Theodori Lascaris fratres, 37, 38.
Eudocia Theodori Lascaris fil., 12, 33, 37, 92.
Irene Theodori Lascaris fil. Vatatze uxor, 12, 29, 41, 52, 54, 35, 56, 67.
Manuel Theodori Lascaris fr., 115.
Maria Theodori Lascaris fil., regis Ungarorum filio nupta, 12.
Michael (Maximus monachus) Theodori Lascaris fr., 115, 128, 130, 133, 142, 148, 150, 156.
Michael Lascaris Thessalonicensis, 25.
Theodorus Lascaris Alexii Angeli gener. 10; imperator, 11; mortur, 34.
Theodorus Ducas Lascaris v. Ducæ. Latini Cpoleos inquilini, 8.
Latinorum *καθόρις*, 105.
Lobadia opp., 183.
Leiton Rhodiorum castellum, 93.
Lentiana cast., 13, 31, 39, 91.
Leucas ins., 184.
Libadarius Michael, 72.
Litoboes Nicolaus, 81.
Lopadium, 13, 31.

M

Macre mons, 42.
Macrenus Joannes, 40, 97.
Macrolibas, 127.
Macrotus Joannes, 93, 105.
Madyta opp., 39, 55.
Mæander fl., 14.
Magidia, 36.
Magnesta, 40.
Maliasenus Michaelis Angeli affinis, 98.
Manclavita, 81, 99.
Manfredus Siciliæ rex, 168, 174, 176, 179, 182.
Manuel Thessalonic. archiepiscopus, 188.
Marcesina Vatatze concubina, 110, 111.
Marchio Montisferrat. (Bonifacius), 15.
Margarites Constantinus, 129, 130, 133.
Maria Petri Cortenacensis fil., Theodori Lascaris uxor, 28.
Maria Sphrantze vidua, 150.
Maria Ungara, 14, 15, 20, 54, 61.
Maritæ (S) lac et cingulum, 22.
Maritza fl., 35, 58, 78.
Mate, 149.
Matrimonia illieita principibus concedi, 106.
Maximus patriarcha, 35.
Melenicus castellum, 42, 80, 81.
Mesembria opp., 21.
MESOPOTAMIÆ:
Constantinus Thessalonic. archiep., 31.
Joseph, 93.
Mesotynia, 144.
Metheorium, 193.
Methodius patriarcha, 77.
Michael (S). archangelus, 57, 192.
Mniacum opp., 114.

Molyseus, 178, 181.
Morothedorus v. Theodorus.
Mosynupolis, 10, 26, 42.
MUZALONES:
Andronicus, 131, 139, 166.
Georgius imperii procurator, 116, 126, 131, 142.
Joannes mysticus, 72.
Natu maximus, 166.
Murtzuphlus v. Ducæ.

N

Naupactus, 16.
Nazari, 76.
Neocastra, 14. Neocastorum thema, 30, 130.
NESTRONGI:
Andronicus, 39, 40.
Isaacius, 40, 151, 151.
Neustapolis, 84, 125.
Nicæa, 12, 31.
Nicephorus patriarcha, 188, 189.
Nicetiæ castellum, 64.
Nicolaus empiricus, 68.
Nicolaus manclavita, 81.
Nymphæum, 30, 73, 91, 102, 110, 187.

O

Opsaris v. Manuel Thessalonicensis.
Opsicia, 50.
Opsici thema, 13.
Ostricium v. Austria.
Ostrobi locus, 97.
PALÆOLOGI:
Andronicus Michaelis imp. fil., 198.
Constantinus Michaelis imp. fr., 171, 184.
Eulogia s. Irene Michaelis imp. soror, monacha, 193.
Joannes Michaelis imp. fr., 171.
Maria Andronici fil. natu maxima, 60.
Michael Andronici fil. Comnenus, 90, 97, 99, 142, 145, 154, 166; imperator, 169.

P

Panium, 26.
Papæ legati, 149.
Patmus castellum, 126.
Patra Nova, 182, 183.
PATRIARCHÆ:
Joannes Camaterus.
Michael Autorianus.
Theodorus Irenicus Copas.
Maximus.
Manuel.
Arsenius.
Nicephorus.
Arsenius iterum (v. suis locis).
Peclarpacis, 147.
Pegæ, 41, 51, 72, 73, 137.
Pelagius legatus, 32.
Pelagonia, 46, 84, 150, 178.
Pergamus, 30.
Pericystra, 68, 110.
Peristhlaba magna, 23.
Peritheorium, 26.
Perperacium, 114.
Persæ Tacharlis tributarii, 154.

PETRALIPHÆ:

Joannes magnus chartularius, 42, 63, 71.
 Theodorus Michaelis Angeli γουαρδίας, 97, 93, 177.
 Petri regis Bulgariae pars, 23.
 Petrus imperator (*Pierre de Courtenay*), 28.
 Pharsalus, 67.
 Philadelphia, 14.
 Philanthropenus v. Ducæ.
 Philereus Rhodiorum castellum, 93.
 Philes Theodorus, 91, 165, 174.
 Philippopolis, 22, 23, 25.
 Philippus Petri Cortenacensis fil., 28.
 Phlebia opp. 187.
 Phocas Philadelph. metropolita, 99, 103.
 Platamon, 7, 182.
 Pomanenum, 13, 31, 37, 39.
 Potestas (πρωτοκρίσις), 191.
 Prætor, 148.
 Præspa, 152, 178.
 Prilapus, 28, 46, 84, 125, 148, 150, 160.
 Priatitza, 114, 120.
 Probatæ hortus, 71.
 Probatæ opp., 23.
 Proseus opp., 84.
 Pulachas, 160.
 Pyrenæi montes Epirum et Græciam disterminant, 177, 183.

R

Rædestam, 26.
 Ramatas Manuel, 160.
 RAUL:
 Alexius protovestiarium, 71, 99.
 Joannes Alexii fil., 171, 183.
 Regina fl., 133, 134.
 Reliquiæ ab imperatoribus ad castra et bella portantur, 22.
 Rentina castellum, 70.
 Rhimphas Nicephorus, 182.
 Rhodus a Januensibus capta, 92; a Græcis recepta, 94.
 Roberius imperator, 28.
 Romæus Michaelis Epirotæ persecutor, 27.
 Ropelii augustiæ, 122.

Rossi, 35.

S

Sabbas Sampsoni urbi domina tur, 14.
 Scopis opp., 84.
 Scuto allevatur imperator novus, 170.
 Scyloicannes, 26.
 Sey thæ, 58, 63, 70.
 Sebastocratorum insignia, 185.
 Serbia castellum, 141, 149.
 Servæ, 38, 46, 78.
 Sgurus, 15.
 Siderocastrum, 152.
 Sigrena opp., 50, 73.
 Smyrna, 94, 110.
 Solis defectus, 67.
 S. Sophia, 197.
 Sosandrorum monasterium, 164, 165.
 Sosus, 178, 181.
 Spartenus Thessalonicensis, 85.
 Sphranthes, 150.
 Stadia opp., 49.
 Stagiræ mons, 42.
 Stanum, 181.
 Staridola, 91.
 Stasenus Synadeni affinis, 40.
 Stenimachus opp., 84, 114, 120.
 Sthlavus despota, 42.
 STRATEGOPOLI:
 Alexius, 97, 120, 165, 171, 182, 185, 198.
 Constantinus Alexii fil., 165.
 Strinabus opp., 21.
 Strobis, 91.
 Strummitza, 125.
 Strymon fl., 122.
 Studii monasterium, 197.
 Stumpium opp., 84.

T

Tacharis. Tachari, 72, 73, 74, 75, 126, 146, 154, 167.
 Trenia despotarum, 170.
 TARCHANIOTÆ:
 Nicephorus, 60, 71, 96.
 Synadenus, 40.
 Tarsia, 173.

Tartari, 58.

Tatas sulæ, 148.
 Taurus columna, 11.
 Ternobus s. Trinobus, 26, 162.
 Ternobi episcopus patriarchæ, 55, 61.
 Tamar v. Arsanes.
 Thebæ, 183.
 Theodora v. Angeli, Arsanes, Decæ.
 Theodorus Philadelphia dominus, 14.
 Theophilopulus Georgius, 32.
 Thessalonica capta, 86.
 Thracensium dux, 93.
 TORNICI:
 Constantinus, 120, 165, 184, 182.
 Demetrius, 71, 97, 100, 101.
 Traianopolis, 26.
 Tripolis ad Mæandrum, 75.
 Turcomani, 143, 170.
 Tzausius, 130.
 Tzæpæna, 84, 114, 120, 126, 135.
 Tzulucones, 80.
 Tzurulo opp., 56, 59, 63, 91.
 Tzyrithon magnus chrizarius, 85.

U

Urus Russus, 134, 162.
 Ustra opp., 114.

V

Venetis eripitur Callipolis, 84.
 (Viliharduinus) Guillelmus Achis et Peloponnesi princeps, 94, 174, 179, 181.

X

Xanthia, 42.
 Xerus Naupacti metropolita, 93.
 Xyleas Prilapi præfectus, 148, 151, 155.

Z

Zagarommates Georgius, 165.
 Zichna op., 77.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR

NICETAS CHONIATES.

(Operum continuatio.)

Ex libro VI Thesauri Orthodoxæ Fidei. Contra Macedonium. 9
 Ex libro VIII. Contra Nestorium. 33
 Ex libro IX. Contra Eutychem. 37
 Ex libro X. De quinta synodo quæ quærtam synodum confirmavit; convocata sub imperio Justiniani. 67

Ex libro XII. Contra Aphtartodocetarum hæresim. 75
 Ex libro XV. De sexta synodo. 81
 Ex libro XVII. De hæresibus Armeniorum. 89
 Ex libro XX. De superstitione Agarenorum. 105
 Ordo qui observatur super iis qui a Saracenis ad Christianorum fidem se convertunt. 129
 Ex libro XXIII. Contra Eustratium Nicææ metropolitani. 165

- Ex libro XXIV. Adversus Soterichum patriarcham Antiochenum electum. 137
 Ex libro XXV. Synodus Cpoli habita propter illud dictum: « Pater meus major me est. » 201
 Ex libro incerto. De Lizecinorum hæresi. 282
Recensio codicis Medicei XXIV in quo continentur Nicetæ Choniatæ Thesaurus. 283
- ANONYMI GRÆCI.**
 Epistola ad Innocentium III, pontificem Romanum scripta post captum a Latinis Cpolim, regnante Henrico imperatore. 293
- MICHAEL ACOMINATUS CHONIATA ATHE-
NIENSIS ARCHIEPISCOPUS.**
Michaelis Acominati Vita, res gestæ, scripta. 299
 § I. — Varia Athenarum, durante medio sævo, fortuna usque ad finem sæculi XII. 299
 § II. — Michaelis ejusque fratris pueritia Chonis et Choli acta. 301
 § III. — Rerum status; legum per Græciam abolitio. 303
 § IV. — Michael cum Leone Sguro certamen init. 305
 § V. — Quæ Athenis post Michaelis tempora acciderunt. 309
 § VI. — Michaelis senectus et obitus. 309
 § VII. — Scriptorum Michaelis catalogus et recensio. 311
- MICHAELIS ACOMINATI SCRIPTA.**
 Oratio habita in die festo Palmarum. 323
 Epistolæ ad Eustathium Thassalonicensem archiepiscopum. 329
 Laudatio funebris ejusdem. 337
 Laudatio funebris Nicetæ Choniatæ. 361
 Oratio ad Alexium Comnenum: Ut omni modo vexatis Atheniensibus succurrat. 377
 Deploratio de amissa urbis Athenarum dignitate. 383
- THEODORUS ALANIE EPISCOPUS.**
Notitia. 385
 Theodori ALANICUS, sive Sermo epistolaris ad episcopos CP. de suo per Alaniam itinere. 387
 Ejusdem ex inedito opusculo ad fratrem natu minorem. 413
- THEODORUS ANDIDENSIS EPISCOPUS.**
Notitia. 413
 De divinæ Liturgiæ symbolis ac mysteriis. 417
- MANUEL MAGNUS RHETOR CP.**
 Apologia, cui præmittuntur fratris Francisci quæsitæ per epistolam. 469
- PANTALEO CP. DIACONUS.**
Notitia. 483
 SCRIPTA:
 Tractatus contra errores Græcorum. 483
 Narratio miraculorum Michaelis archangeli. 373
- MANUEL CHARITOPULUS CP. PATRIARCHA**
 Solutiones quarundam quæstionum de jure patronatus et de translatione episcoporum. 591
- GERMANUS II, CP. PATRIARCHA.**
Notitia historica ex Oriente Christiano. 593
Notitia bibliographica ex Fabricio. 593
 SCRIPTA:
 Germani Epistolæ ad Gregorium IX papam et ad cardinales de unione Ecclesiarum, cum Gregorii IX responso duplici; definitio apocrisiariorum Pontificis, quod Spiritus sanctus a Patre Filioque procedat æqualiter, cum Germani responso; item acta concilii Nymphæ in Bithyria pro unione hæbiti.
- Hæc omnia exstant post Regesta Gregorii IX, quem vide in *Patrologia Latina* ad ann. 1241.
 Germani Epistola 1 ad Cyprios. 601
 Ejusdem ad eosdem epistola 2. 613
GERMANI HOMILÆ. 621
 I. — In Exaltationem venerandæ crucis et contra Bogomilos. 622
 II. — In vivificam crucem tertia Jejuniorum Dominica. 643
 III. — Ejusdem argumenti, tempore medii Jejunii. 659
 IV. In restitutionem imaginum. 659
 V. — In D. N. Jesu Christi sepulturam, in die magni Sabbati. 675
 VI. — In SS. Deiparæ Annuntiationem. 677
 VII. — In SS. Innocentes. 735
 DECRETA SYNODALIA. 757
- MICHAEL CHUMNUS THESSALONICENSIS METROPOLITA.**
 De gradibus cognationum. 759
THEODORUS DUCAS LASCARIS IMP.
Notitia ex Leonis Allatii Diatriba de Theodori. 759
 SCRIPTA:
 Liber De divinis nominibus. 761
 Canon exhortatorius ad sanctissimam Deiparam. 771
 De communione naturali libri sex, Vide in *Addendis.*
- METHIDIUS MONACHUS.**
Notitia. 779
 Methodii Libellus de schismate vitando. 781
- NICEPHORUS II CP. PATRIARCHA.**
 Contra eos qui dicunt mortuos sacro oleo ungentos esse. 805
- CONSTANTINUS ACROPOLITA.**
Notitia. 807
 SCRIPTA:
 Sermo in S. Joannem Damascenum. 814
 — in sanctam Theodosiam. 887
- ARSENIUS AUTORIANUS CP. PATRIARCHA.**
Notitia. 934
 SCRIPTA;
 Carmen Anacreonticum in Dominicam Resurrectionis. 935
 Privilegium pro monasterio SS. Deiparæ a prompto Auxilio. 939
 Arsenii Testamentum, 941
- GEORGIUS ACROPOLITA.**
Notitia. 957
Index personarum in Acropolitæ historia memoratorum. 963
 SCRIPTA:
 Georgii Acropolitæ Annales, a capta anno Christi 1204 a Latinis Cpoli usque ad eandem anno 1261 a Michaelæ Palæologo recuperatum. 969
 ADDENDA. 1221
 Incerti auctoris, fortasse Nicetæ Choniatæ, Laudatio SS. Michaelis et Gabrielis. 1221
 Nicetæ Acominati, Atheniensis metropolitæ, Monodia in Nicetam Choniatem fratrem suum (Textus Græcus). Latine supra col. 361. 1247
 Theodori Ducæ Lascaris De naturali communione libri sex; Græce ex ms. Reg. MMIV, Latine ex edit. Basil. 1259

ISIDORUS CLEMENS.

Notitia	1397
SCRIPTA.	
Antitheticus adversus Plotinum de anima.	1399
Ad Eliam suam viduam oratio consolatoria.	1437
De miraculo in Cana facto.	1451
De petitione Eliam ad Eliam.	1455
Testamentum.	1465

De festo Conceptionis S. Martii.

144

ALEXANDER IV PAPA.

CONSTITUTIO CYPRIA.

SIXTUS IV PAPA.CONFIRMATIO CONSTITUTIONIS CYPRIAE ALEXANDRI
IV. 1561**VIRI TOMI CENTESIMI QUADRAGESIMI.**